Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 H
12

13.15.e.16

41

INSTITVTIONES
IVRIS CANONICI,
QVIBVS IVS PONTIFICIVM
SINGVLARI METHODO
LIBRIS QVATVOR

comprehenditur;

AB IOAN. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO Conſcriptæ, & in Aula Romana, Mandato Pont. Max. ab illuſtribus viris olim recognitæ.

His nouiſſimè acceſſerunt Interpretationes, quas Gloſſas vocant; quibus loca omnia, vnde contextus deſumptus eſt, indicantur; pleráque declarantur; nonnulla per Sacroſanctum Concilium Tridentinum hodie immutata adnotãtur.

Nec non Adnotationes paucæ, quibus nonnulla ad ſenſum Theologorum exactiùs explicantur nunquam antehac impreſſæ

Item Commentariolum, quo conſcripti operis & ratio, & Hiſtoria quædam continetur.

Acceſſit etiam ipſius Lancelotti opuſculum, DE COMPARATIONE VTRIVSQVE IVRIS.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, ſub ſcuto Veneto.

M. D. LXXXIIII.

CVM PRIVILEGIIS SVMMI PONTIFICIS, Cæſ. Maieſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

IO. FRANCISCVS CARDINALIS. DE GAMBARA.

IOAN. PAVLO LANCELLOTTO I. C. S. D.

DE Inſtitutionibus ad Ius Canonicum à te conſcriptis, quas nuper ad me miſiſti, eſt quidem quod tibi gratias agam, ſunt enim huiuſmodi, vt eas ego loco magni à te muneris, habere debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torſiſti, agitur enim annus ſextuſdecimus, quo ego Peruſiæ te præceptore prima Iuris Ciuilis initia vrgebam, & tu iam tum opus huiuſmodi ſub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, vnde quod tam diu illud continueris erit fortaſſe qui te accuſet. Quid dicam? quod ne nunc quidem illis editis fidem tuam liberaſti? etenim Commentarij quod præteritis annis edidiſti libro ſecundo aſſeris à te quædam in contexendis Inſtitutionibus conſulto fuiſſe prætermiſſa, quod ea notulis neſcio quibus explicaueris, ac quaſi cum fœnore reddideris, & tamen notulas nullas: quas viderim, editis à te nuper Inſtitutionibus adſcripſiſti. Quod licet ego, cui tuum iam pridem perſperctum eſt iudicium non niſi optimo conſilio factum rear,

cum tamen & tu id ſponte tua promiſeris, & ea ſit hodie (vt omnium optimè noſti) conditio ſcriptorum canonicæ ac ciuilis prudentiæ, vt in his quæ ſcripta ſunt fides adhibeatur nemini, qui non eadem veterum auctoritate confirmet, eas à te quàm primùm inuulgari neceſſarium duco, non modo vt ea, quæ ſunt à te prætermiſſa nobis reponas, & te promiſſis exoluas, verùm etiã vt eorum, ipſorum quæ ſcriptis mandaſti, fidem nobis ex veterum teſtimonio facias. Non poſſum pro ſumma mea in te beneuolentia quid ſentiam liberè non præſcribere, tũ quicquid id eſt, æqui boni conſule. Vale

Romæ Nonis
Septẽbris.

M. D. L X I I I.

ILLVSTRISSIMO, ATQVE Ampliſsimo S. R. E. Cardinali Ioan. Franciſco de Gambara, Franciſcus Mancinus S. P. D.

SI quid vtilitatis ſtudioſis hominibus ſecunda hæc inſtitutionum Iuris Canonici cum ſuis notulis editio afferet (afferet autem doctorum omnium ſententia non modicum) id omne tibi vir ampliſsime nec non Illuſtriſsimis, atque doctiſsimis Cardinalibus Ioan. Baptiſt. Cicadæ, & Franciſco Alciato acceptum ferre debemus: licet enim auctor multis annis commentario ſuo notulas illas nobis eſſet pollicitus, ita tamen poſtea de illis non edendis animum obfirmauerat, vt de ea illum ſententia poſſe aliquando deduci interdum plane deſperarem. Erant autem multa quæ (vt ego ex eo ſæpius audiui) à primo illo ſuo propoſito eum retraxiſſe affirmaret. Primum quidem quòd nuſquam videtur auditum, vt eiuſdem operis idem eſſet auctor & interpres, ſe autem cum de notulis adſcribendis cogitaſſet, non exiſtimaſſe fore, vt is liber: quem & ipſe mandato & nomine Pontificis abſoluiſſet, & ſummi etiam viri caſtigaſſent ac probaſſent, priuato nomine in publicum exire deberet, quod ſi Pontifex ſuo nomine, vt non ſolum cenſorum, ſed etiam aliorum plurium teſtimonio ac iudicio facere debuit, edidiſſet, tunc non futurum incongruum, vt non quaſi ab auctore ipſo, ſed alio quopiam operi notulæ adſcriberentur. Huc accedere quòd illas rudes eſſe affirmaret, atque inchoatas potius quàm abſolutas, vt autem perpoliret eadem ratione animum numquam inducere potuiſſe, demum magno ſe quotidianarum concertationum tædio eſſe affectum, ſibique imperaſſe, vt quoad per ſe fieri poterit, anſam poſthac nouis moleſtiis non tribuat, ſeque id nulla ratione conſecuturum ſperare, quam ſi ab nouorum ſcriptorum editione prorſus abſtineat: ſed magnus flagitantium numerus, tuáque potiſſimum atque illuſtriſſimorum Cicadæ & Alciati au-

ctoritate perfectum eſt, non vt ille ederet, neque enim à ſua ſententia dimoueri potuit, ſed vt libri mihi & Roberto fratri poteſtatem faceret, quidquid de eo ſtatueremus ad animum non reuocaturus. Itaque nos tam veſtro, quàm aliorum grauiſsimorum virorum iudicio atque auctoritati inhærentes, & plurimorum flagitationibus impulſi, ſecundam editionem adornauimus, notulaſque ipſas ſingulis verbis aptauimus, quibus quidem ex doctorum reſponſis, interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuiſſet nobis his temporibus multò facillimum: ſed ſcribendi genus ſuapte natura conciſum reſpuere omnino id videbatur, ſimul etiam ne quid auctorem ipſum offenderemus verendum nobis fuit, à quo vix ſumma veſtra autoritate impetratum fuit vt edi rurſus per nos liber pateretur, in quo quidem vt ego exiſtimo, nullam ſtudioſi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam canonici quàm ciuilis facultate conſcripti libri, alij alios fines habent. Quidam enim vt artem ipſam doceant, quidam vt quæſtiones ipſas finiant ac terminent: & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat ac decidit aliquid etiam interim doceat, fuit tamen auctoribus ipſis in conſcribendis libris finis alius alio principalior: nam interpretationibus, & enarrationibus ad libros veterum Iuriſconſultorum docendi propoſitum eſt principalius, licet multa interim terminentur & in reſponſis, & quos vocant tractatibus, decidendi vnus propemodum eſt finis, licet interim multa etiam doceantur, hinc fit vt illorum diuerſa admodum ſit ſcribendi ratio: nam in docendo ratiocinandi modus magis neceſſarius eſt, quam auctoritatum enumeratio, quippe quod artis fundamenta ſunt aperienda, & fontes atque origo rerum demonſtranda, at in reſponſis reddendis diſſerendi quidem ratio non abijcienda, ſed vbi de quæſtione conuentum eſt, ac facti ſpecie magis pugnandum eſt auctoritatibus, cum id demum verum habeatur quod eſt à pleriſque receptum. Vnde cum hic Inſtitutionum liber ſit ad docendum potiſsimum conſcriptus, nimirum ſi multiplicium in eo allegationum copia non fuit affectanda. Huc accedit quòd id quod noſtra opera notulis accedere potuiſſet, facile vnuſquiſque ſuo marte conſequi poterit, cum enim notulis ipſis principales materiarum ſedes & loca contineantur: ſi quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quàm modernorum numero, vnde copioſis haurire, & ſitim explere poſſit facile inueniet, itaque poſthabita qualibet addendi cura, ſolùm dedimus operam, vt ea quæ nuperrimè per ſacroſanctum concilium Tridentinum immutata ſunt, notulis ipſis adiungeremus: nam vt contextui illa ipſa inſererentur impetrari ab auctore non potuit, quod diceret velle ſequi ſe Iuſtiniani exemplum, qui licet poſt editas à ſe inſtitutiones iuris ciuilis, multa nouellis ſuis conſtitutionibus innouaſſet, non propterea aliquid dictis inſtitutionibus adiecit, vel immutauit, ſed lectoribus ea perquirenda reliquit.

quit. Vnum enim fuiſſe ei in illa ſcriptione propoſitum, ſcilicet non vt omnia complecteretur, ſed vt breui libello prima Iuris Canonici rudimenta concluderet,& ius illud adhuc diſperſum quaſi in artem redigeret, id autem ſatis præſtari poſſe etiam ſi conſtitutiones Tridentini vel etiam aliorum Conciliorum decreta non contineat,ſatiſque eſſe ne quem forte ius nouum circa pauciſſima lateat, Si de ea re notulis ipſis admoneatur, nec propterea totum opus ſibi fuit retexendum: placuit etiam commentarium quod abhinc ſex annis in lucem ipſe idem edidit, adiungere, tum quòd magnam operi claritatem addit,explicat enim luculentiſsime auctoris intentionem, quod non modicum auctoribus intelligendis exiſtimatur conducere,tum etiam vt quorumdam non ſatis iuſtæ cupiditati occurratur,qui frigidis quibuſdam aſſertionibus, ne dicam commentitiis teſtimoniis operis huius inuentionem Lancelotto noſtro præripere conantur:apparet enim in eo meridie clarius,quàm diu(quòd tunc omnium optime noſtri)primam inſtitutionibus manum admouerit,& quàm multis illarum copiam fecerit, demum quàm facile omnibus ſubinde exemplum ſumere. Nomen autem tuum operi præfigendum ideo duximus,tum quòd ea re non modicũ operi ſplendorem acceſſurum exiſtimauimus,tum vero etiam, vt quemadmodum tua potiſsimum opera factum eſt,& ampliter locupletatus liber in lucem prodit, ita & tibi quiſquis ex eo vtilitatem aliquam ſentiet id omne acceptum ferat. Vale Peruſia nonis Aprilis.

M. D. L X V I.

***

CLARISSIMO VIRO D. IO. PAVLO LANCELOTTO

Iureconſulto Peruſino Fautori, & amico tanquam fratri cariſsimo.

CLARISSIME domine Fautor & amice tanquam frater cariſſ. Libros Inſtitutionum Iuris Canonici à M.tua, auctoritate & mandato ſummi Pontificis antea conſcriptos (cuius etiam nomine prodiiſſe oportuerat) nunc de manu M.tuæ ſumma animi lætitia (vt ceteri boni & docti omnes) accepi, ac ſtatim à capite ad calcem vſque percurri, & vt antea ab illuſtribus viris, ſuo merito, laudati, & recogniti, ita per me ſane (& ſi iudicio parum valeo) tales reperti, vt plene ſentiam, hominum memoria pro illius Iuris firma ſolidaque habenda cognitione parem librum in lucem minime prodiiſſe. liber iſte, M.tuam, & Deo, & Eccleſiæ, & huic ætati poſteriſque omnibus gratam faciet, & numquam intermoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (vt etiam dudum ceperat) hunc primum fœtum, qui tam auidè ab omnibus eſt acceptus, auctiorem locupletiorémque reddat. Quod dum ſedulò conantur meminiſſe, forte ab re non erit, ſi M. tua aut ſingulis titulis, aut paragraphis fontes ex quibus præcipue deſumpti ſunt, paucisſimis annotare non grauaretur: id enim & doctisſimos quoſque optima ſane ratione deſide

deſiderare animaduerto, tum quòd illinc ipſe liber maiorum cum auctoritate Pontificum loquatur, lectoréſque omnes publico imperio confirmet, res iſta dum reliqua elaborantur, haud vſque adeo multum attulerit incommodi & publica tamen commoda ſtudioſorum omnium maximè iuuerit Quidquid factu optimum fuerit M. tua, pro ſumma ſua in omnibus recte diiudicandis prudentia facilè ſtatuet. Deſideriis Cornelij Matij & ſi iuſtiſsimis ſatisfacere non vndequaque tam facile erat, præſertim quod ipſe ſuique maiores Mercatoribus à quibus æs ſumendum fuerat, plane eſſent incogniti, & pene eò res deuenerant, vt ſua opinione fruſtratus vacuus rediret, ni ego interceſſione M. tuæ fretus fidem meam, immo me ipſum tamquam principalem debitorem interpoſuiſſem. Monebit itaque M. tua, vt ille beneficij præſtiti memor quanto citius fidem datam per ſuos liberari curet, alioqui ſane ſtatutis diebus elapſis per me quod acceptum eſt ſine vlla ſpe exceptionis remunerandum erit. Vale vir clariſsime Iureconſultorum vnicum decus, raptim Vrbe die prima menſis Nouembris, anno reparatæ Salutis M. D. L X I I I.

M. Tuæ Deditiſs. amantiſsimúſque tanquam frater
Gaſpar Gropperus, Rotæ Romanæ auditor.

FRANCISCVS MVCANTIVS
IO. PAVLO LANCELLOTTO.
S. D.

OPTAVI iam pridem Lancellotte doctiſſime, literarum ad te aliquid dare, cum vt tuas viciſſim elicerem iucunditatis, leporis, doctrinaque plenas, atque intermiſſam diu inter nos ſcribendi conſuetudinem aliquando reuocarem, tum etiam certe vt deſiderium meum in his tibi exponerem quod mihi iam ab eo tempore, quo Peruſiæ morabar tuarum Inſtitutionum argumento inieciſti, nupérque demum edito tuo Commentario quaſi earundem idea quadam ac ſpecie auxiſti aut refrica ſti potius. Sed nec integrum nobis fuit, cum ab Vrbe complures menſes variis negotiis diſtenti abſuerimus ad iſtud ſcribendi officium vnquam reuerti, nec ſatis vrgens ratio videbatur eſſe, vt tantum tibi negotij meo priuato commodo exhiberem. Nunc vero cum iam dudum in patriam reuerſus expeditior aliquanto ſim, & ad cauſam quamplures adiunxerim, qui partim ſua ſponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo deguſtato allecti, partim etiam oratione noſtra aliorumque amicorum tuorum excitati, mirum in modum opus ipſum, cuius tu nobis imaginem repræſentaſti. expoſtant, quaſi conceptam ſitim vberiore fonte ſedaturi, ſtatui non amplius expectandum, quin continuò te meis ſcriptis appellarem, atque adeò omnium ſtudioſorum nomine flagitarem, ne tu nos longa expectatione ſuſpenſos diutius torquere velles. Non id ago nunc mi Lancelotte: vt velim vllis apud te argumentis oſtendere Inſtitutiones tuas Pontificij Iuris digniſſimas eſſe nouitate ſua ſplendore, pondere, quæ in apertum proferantur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi perſuaſum eſſe ſcio, aut ſi pro tua modeſtia minus velles tuo iudicio eſſe contentus, non deeſſe tibi ampliſſimorum virorum teſtimonia, quæ acre tuum ingenium in huius editione operis (garriant inuidi quantumlibet) poſteritati commendare queant, nec ſanè dubito te egregium iſtum tuum librum in lucem tandem emiſſurum eſſe, quē pluribus abhinc annis publice priuatimquē pollicitus ſis, multa deinde die, multaque litura ad vnguem caſtigaueris, poſtremo etiam tuo commentario quaſi chirographo fidem tuam arctius obſtrinxeris, quibus ex cauſis vt maxime velis, ab inſtituto tamen diſcedere non poſſis. Verum illuc meæ ſpectarunt litteræ, vt currentem te magis incitarent cum intellexiſſes omnibus his: quæ enumerauimus incredibilem bonorum omnium expectationem adiunctam eſſe. Quod ſi tu maleuolorum aculeos fortaſſe times, vide ne hoc tibi maiorem inuidiam excitet,

quòd

quòd cum nullo fere negotio tantam expectationem explere poſſis, idem tamen cunctando tot deſideria hominum ſuperbe aſpernari videaris. Atque ſcio obtrectatorum calumnias nihil morari, quandoquidem tibi in cauſam ingredienti facile fuerit conticere non defuturos huiuſmodi garrientium cœtus, quorum quidem ineptias tantum abeſt, vt de laude tua quidquam deliberare poſſe credam, vt ex his, gloriam potius tuam augeri illuſtrioremque reddi exiſtimem, quod & tu pulcherrimis exemplis in eo libello demonſtraſti, ſin vero ea retardandi forte eſt cauſa, quòd librum tuum ſummi Pontificis auctoritate impreſſum iri cupias, non negauerim (ſi res quidem ita eſt in promptu vt breui conficiendi negotij ſpem habeas) aliquid etiam operæ te in eo ponere, quod & tibi per honorificum, & rei de qua agitur valde conſentaneum fore videatur. Ceterùm ſi longius interuallum temporis interponendum ſit, aut dubius etiam euentus expectetur, quoniam tu in ea re ſatis iam ſuperque temporis laboriſque impendiſti, haud tandem magnopere laborandum eſſe cenſuerim publicóne is liber an priuato nomine diuulgetur, ſatis enim per ſe ille & dignitatis, & auctoritatis adferet, nec minus gratus Pontificij Iuris ſtudioſis omnibus futurus eſt, quã ſi ampliſſimo Principis diplomate fulciretur, quippe non tam ſpecioſam inſcriptionem ſpectantibus illis, quàm quid inde vtilitatis ac commodi percepturi ſint. Hæc te Lancelotti facilè poſſunt ad laudem tuam ſtudioſorum commodo coniunctam vel inuitum impellere, quem tamen ſatis iam tua ſponte incitatum eſſe non dubito: quare nihil eſt quod in te hortando multum laborem, volui tamen leuiter hæc perſtrinxiſſe, vt me cum gloriæ decoriſque tui, tum vero vtilitatis publicæ ſtudioſum ac percupidum eſſe ſcires. Tu ſi ad me ſcripſeris quid hac de re ſentias, aut quouſque opus perduxeris, rem facies gratiſſimam. Vale Romæ Idibus Maij, anno Sal. M. D. LXI.

Deſideratur reſponſio in qua excuſat auctor ſe quòd ſerius reſpondeat, tum familiariter conqueritur quòd licet mandato Pontificis ſuas Inſtitutiones nomine Pontificio feliciter, eruditiſſimorum virorum iudicio abſoluerit, non ſolum negotium non confecerit, ſed maximos etiam labores, & maximos ſumptus ſuſtinuerit, dum diutiſſime Romæ difficillimis temporibus propriis negotiis poſthabitis omnibus vna ea cauſa detinetur, principibus ipſis ad incommoda ſua inclementiſſime conniuentibus, quibus diuinitus dicit contingere, vt in rebus ſibi tam glorioſis tam alte indormiant, ne ſcilicet tantam ipſi laudem immerentes aſſequantur. narrat item poſt mortem Pauli IIII. Pium IIII. inſtante Illuſtriſſimo Cardinali Cicada, mandaſſe doctiſſimo & ampliſſimo viro Franciſco Alciato vt opus rurſus percurret, relaturo an huiuſmodi ſit quod Pontificio nomine edi conueniat, ſe tamen licet non vnis ab eo litteris compertum habeat Alciatum optime ſentire de Inſtitutionibus ſuis, Pontificique rem ſuaſurum, certo tamen ſcire Pontificẽ id minime curaturum, quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat, atque ideo ſe relationis huius exitum non expectaturum, ſed primo quoque tempore opus ipſum priuato nomine editurum, pro vt fecit, vel ipſo Alciato feſtinatã editionem non probante.

IO. PAVLO LANCELLOTTO CLARISSIMO IVRISCONSVLTO,

Iacobus Menochius, S. D.

CVM hactenus vel publico docendi munere, vel de iure reſpondendo valde impeditus eſſem, non licuit ad te litteras dare, quibus ſignificarē nihil mihi vel gratius vel iucundius potuiſſe contingere quā de te aliqua in re benemereri, nunc tamen aliquantulū otij nactus, me his litteris expurgare volui, ne de mea egregia erga te voluntate aliquando ſuſpicareris, ac vt etiam atque etiam intelligeres gratiſſimam mihi fuiſſe oblatam illam a te occaſionem, vt vnà tecum de grauiſſima illa cauſa reſpondere, quod eo libentiùs feci non quod res ipſa id poſtularet, cum tu iam tuo doctiſsimo reſponſo omnem plane dubitationem ſuſtuleris, ſed ne ignorares meam qualemcunque operam tua, tuorumque cauſa promptam ac paratam ſemper eſſe. Nam tibi hoc eſt viro clariſsimo, atque interconſultiſsimos, eloquentiſsimo placere qui poſſunt ſe plane felices exiſtimant. Ea enim eſt apud nos, & apud exteros omnes percelebris nominis tui fama, tot eruditiſsimis ſcriptis comparata, auctaque vt omnes te admirentur, & ſummis laudibus perſequantur: tum maxime quod primus iuris Pontificij inſtitutiones tam ſtudioſis neceſſarias veluti Tribunianus alter orationis copia, & ſplendore illuſtratas edideris. Quibus ſi (vt futurum ſpero) aliquando Pont. Max. acceſſerit auctoritas, te vel nouum Tribunianum habebimus, vel vt Iuris Pontificij nouum auctorem obſeruabimus. Interim te etiam atque etiam plurimum rogo, vt me quoque in tuorum numero habeas. Nam ad meam laudem plurimum referre exiſtimes velim, me a Lancellotto eruditiſſimo iuriſconſulto diligi cuius conſuetudine viri omnes delectari ſolent. Ego vero ſtudio ac ſingulari quodam obſeruantiæ genere, te perpetuo colere numquam deſinam. Vale ex vrbe Patauio, idibus Maij. M.D.LXXXI.

* * *

IO.

IO. PAVLO LANCELOTTO, I. C. PERVSINO, CRITONIVS MELLONVS, S. P. D.

INSTITVTIONES tuas non percurri ſolùm, verùm etiam accuratiſſimè perlegi. Scin tu bone Lancelotte, quid nunc ego de eis ſentiam? At inquis, quid tu ſentias non eſt à me magnopere curandum quando per cuncta Gymnaſia, ac cunctas regiones miris ac propemodum diuinis laudibus à viris doctiſſimis extolluntur. Sed, vt ita ſit, eſt adhuc vlterius quod ego præter cæteros, de te ac tuis inſtitutionibus ſentiã. ecquid tandem eſt (inquis) quod præter cæteros omnes tu nunc ſentire poſſis? Dicam & vtinam mentiar, nempe id quod poëtarum Princeps, de quibuſdam à ſe compoſitis verſiculis ſenſiſſe, vel verius queſtus eſſe legitur dum dixit.

Sic vos non vobis mellificatis apes.

At vrges quid iſtud (inquis) eſt tandem? ſcin quid? Ego melliſluas tuas eſſe inſtitutiones, atque omnibus numeris abſolutas, cunctíſque laudibus digniſſimas, vt eruditiſſimus quíſque prædicat ſemper exiſtimaui. Sed futurum arbitror tantam tui laudem quantam vix quiſquam viuens meo iudicio aſſecutus fuit non fore diuturnam. Quid iſtud eſt? inquis, eloquar, venturum aliquando arbitror Romanum aliquem Pontificem, qui gloriæ cupidine magis titilletur quàm fecerint hactenus hi, à quibus de eis conſcribendis mandatum accepiſti, vel qui eis ſucceſſerunt, eúmque cauſaturum indignum eſſe, vt iuris Canonici elementa de ſcriptis priuatorum hominum hauriantur: tum quod inſtitutionibus, quæ circumferuntur, non pauca deeſſe, quæ neceſſario ſint adiungenda, & propterea curaſſe ſe, vt vndique abſolutæ inſtitutiones huiuſmodi quaſi recudantur, & nomine Pontificio edantur, inde quibuſdam immutatis additis, vel demptis vt nouum quoddam opus videri poſſit ſuo nomine editurum, vetiturúmque, ne deinceps aliæ iuris Canonici inſtitutiones à quoquam legantur, ſicque dum Rom. aliquis Pontifex gloriam aucupatur, laus, & memoria Lancelotti ſuis inſtitutionibus remanentibus abolebitur. Vnde cum alij, qui temporibus felicioribus propria ſponte aliquid ad iuuandos homines elucubrarunt, ſæpe à Principibus largè ſoleant donari, tu qui mãdato ipſo Pontificis tam luculenter ſcripſiſti non ſolùm aliarum rerum, ſed nec laudis quidem præmium vllum feres. Vnum forte poteſt non deſperari, nempe quod veluti Iuſtinianus in proœmio ſuarum inſtitutionum, eas ex Gaij Iuriſconſulti Inſtitutionibus deſumpſiſſe ſe confitetur, ſic ille quiſquis Pontifex ſi natura ſit paulò humanior, tui nominis non renuet mentionem facere: cum præſertim nullo pacto nunc poſſit occultari, quod eas inſtitutiones tu iuſſu Pontificum, & curia Romana probante aliquando conſcripſeris: ſed quantulũ tandem iſtud eſt, quod tantis à te exanclatis laboribus, & incommodis acceptis tribuetur? Et ita ego futurum arbitror & hac mea epiſtola apud te & omnes teſtatum eſſe volo, atque ita eſt aliquid quod ego præter cæteros de tuo laudatiſſimo libro ſentiam. Vale.

PIO

PIO PONT. MAX.

Io. Paulus Lancelottus Iureconſultus Perusinus S.

* * *

PONtificij Iuris Inſtitutiones proximis annis ſuperiorũ Pontificum iuſſu & nos conſcripſimus, & ſummi viri caſtigarunt, quæ quidem optandum ſane erat vt iis in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & ſcriptæ & recognitæ fuiſſent, vel ea ſaltem ratione quod auctores ipſi munera nobis gratiora, ac precioſiora facere conſueuerint, & ſæpe non tam quid, quàm à quibus accipiant homines, ſoleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque cauſa fieri non ſinit, illud certè nulla ratione committi debet, vt iuris ſcilicet Pontificij inſtitutiones ſub alterius quàm ipſius Pontificis nomine appareant, à quo Pontificia omnia iura emanant, velut enim ab Oceano deducta flumina in ipſum tandem refluunt, ita hoc, quidquid eſt operis, quod totum de Romanorum Pontificum conſtitutionibus deriuatum eſt, ad ipſum Romanum Pontificem quaſi ad fontem, proprium redibit. Ad te autem eò iuſtius quòd magnis aliis animi dotibus: quibus ad Pontificatum tibi aditum paraſti, exactiſsimam adiunxiſti iuris huius cognitionem. Vnde perbellè nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Chriſtianam rempubl. inſtructionem eam: nunc tu contra, cum canonum conditor euaſeris beneficium reponens meliorem ſis redditurus. Cuius rei non dubia iam apparent indicia, cum ad reſtituendos antiquos Chriſtianorum mores, atque hæreſes extirpandas, ſanctiſsimas quotidie conſtitutiones edere non deſiſtas: quæ dubio procul Chriſtiano gregi non minus futuræ ſunt ſalubres iis ipſis, quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent. Ad illas autem, Inſtitutiones hæ noſtræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam ſi ita contingere ſenſerimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumem, felicémque ſeruet.

RVBRICÆ

RVBRICAE INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

Primi libri.

De iure canonico pag. 8
De iure diuino, conſuetudine & conſtitutionibus 9
De eccleſiaſticis conſtitutionibus. 12
De iure perſonarum. 17
De epiſcopis & ſummo Pontifice. 19
De electione. 22
Qui eligere eligiſve poſſunt. 30
De poſtulatione 34
De confirmatione 36
De conſecratione 43
De receptione & auctoritate pallij 45
De vita & honeſtate prælatorum 46
De officio Archidiaconi 52
De officio Archipresbyteri 53
De officio vicarij 54
De coadiutore 56
De corepiſcoporum vſu ſublato 57
De tranſlatione 59
De renuntiatione 63
De depoſitione ſeu degradatione 69
De ſacerdotibus in inferiore gradu conſtitutis 71
De ijs qui ſunt in ſacris conſtituti 73
De ijs qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti 75
Communia tam maiorum, quàm minorũ ordinum 77
Qui promoueri non poſſunt 82
De præbendis & alijs beneficijs 92
De collationibus 95
De inſtitutionibus & iure patr. 112
De clericis non reſidentibus 122
De regularibus ac monachis 124

Rubricæ Inſtitutionum libri ſecundi.

De rerum diuiſione 136
De ſacramentis 137
De baptiſmo & eius effectu 140
De ſacramento chriſmatis 147
De pœnitentijs & remiſſionibus 149
De euchariſtia 155
De extrema vnctione 158
De ſacramento ordinis 160
De ſacramento matrimonij 160
De ſponſalibus 162
De nuptijs 173
Quæ matrimonium impedire poſſunt 177
De triplici cognatione 185
De clandeſtina deſponſatione 192
Qui matrimonium accuſare poſſunt vel contra illud teſtificari 193
De diuortijs 197
De rebus ſacris, ſanctis, & religioſis. 208
De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis eccleſiis, & altaribus 208
De vnionibus eccleſiarum 215
De immunitate eccleſiarum, & ſubiectione 218
De cenſibus, exactionibus, & procurationibus 225
De capellis monachorum 230
De religioſis domibus 231
De ſepulturis 232
De canonica portione 239
De decimis 244
De rebus Eccleſiæ alienandis, vel non 251
De peculio clericorum, relictis, & ſucceſſionibus eorum. 258

Rubricæ Inſtitutionum libri tertij.

DE iudicijs,& illorum diuiſione 261
De procuratoribus 27[illegible]
De pactis,& tranſactionibus 285
De arbitris 287
De in ius vocando 290
De dolo, & contumacia, & in poſſeſſionem miſſione 295
De libelli conceptione,& oblatione 300
De exceptionibus,& replicationibus 303
De mutuis petitionibus 312
De reſtitutione ſpoliatorum 316
De litis conteſtatione 322
De iuramento calumniæ 327
Vt lite pendente nil innouetur 330
De probationibus 332
De ſententijs,& re iudicata 355
De executione rei iudicatæ 362
De appellationibus 366
De reſtitutione in integrum 380

Rubricæ Inſtitutionum libri quarti.

DE accuſationibus, denuntiationibus, & inquiſitionibus 383
De duplici purgatione 387
De ſimonia 388
De hæreticis,ſchiſmaticis,& apo. 394
De ſortilegis,maledicis,& ſacri. 400
De furtis 402
De vſuris 404
De adult.& alijs coniunct. illicitis 409
De crimine falſi 411
De homicidio 412
De iniurijs & damno dato 414
De eccleſiaſtitis cenſuris 416
De ſententia excommunicationis 417
De eccleſiaſtico interdicto 438
De ſuſpenſione 442

FINIS.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER PRIMVS.

IO. PAVLVS [a] LANCELOTVS I. C. PERVSINVS [b], IVRIS Pontificij candidatis [c] Salutem [d].

a IO. PAVLVS. In huius operis principio quædam ſunt prænotanda; videlicet, quæ ſit auctoris intentio, quæ materia, quæ vtilitas, cui parti Philoſophiæ ſupponatur, quis modus agẽdi, & quis libri titulus.

Auctoris intentio. Intentio auctoris fuit ſcribere pro tyronibus librum ad faciliorem introductionẽ ad Iuris Canonici cognitionẽ, & ad ſimilitudinẽ Iuris Ciuilis. Putabat id cõuenire, vt ſcriberetur nomine Põtificio, vt claret in Proœ. & in j. lib. Cõm. vbi de hoc latiſſime dicit.

Materia. Materia, ſunt omnes libri Iuris Canonici hactenus recepti, vnde hæ inſtitutiones fuerũt deſumptæ, & res in dictis libris contentæ.

Vtilitas. Vtilitas eſt, quia his inſtitutionibus lectis & intellectis, facilius peruenitur ad cognitionem Iuris Canonici: & ſic peruenitur ad ſcientiam diſcernendi inter æquum & iniquum: & reddendi vnicuique quod ſuum eſt. xij. q. ij. c. cum deuotiſſimam. & inſtit. de iuſtit. & iure. § iuris.

Cui parti Philoſophiæ liber ſupponatur. Supponitur Ethicæ, id eſt, morali ſcientiæ, ſicut & alij libri iuris: vnde inquit Imperator hominum mores intendimus corrigere. l. j. C de ſecun. nupt. & infrà de vi. & hon. prælat. per totum.

Modus agendi. Modus agendi eſt talis. Procemio propoſito ac præfixo diuidit auctor opus ſuum in quattuor partes ſiue libros. In prima parte poſtquã poſuit originem, & ex quibus conſtat ius Canonicum, tractat de perſonis, & eorũ officiis & beneficiis. In ſecunda tractat de rebus, tam ſpiritualibus, quam tẽporalibus. In tertia de iudiciis ciuilibus. In quarta de iudiciis criminalibus, & de cenſuris eccleſiaſticis, quas quis incurrit ob commiſſa crimina: & ſic terminat opus ſuum diuidens illud in quattuor partes vnde verſus.

Perſonas nos prima docet pars. Reſq; ſecunda.
Tertia, dat Iudices, Crimina quarta premit.

Quatternarius numerus. Eſt autem quaternarius numerus, ſecundum Pithagoricos, inſignis & nobilis. Hinc copula coniugalis eſt reſtricta vſque ad quartum gradum: hinc quattuor elementa, quattuor in corpore humores, quattuor cæli plagæ, quattuor anni tempora, quattuor venti cardinales & ſubſtantia eſt quadripartita; cum alia ſit corporalis tãtum, alia vegetatiua, alia ſenſitiua, alia intellectiua. item nomen Dei tetragrammaton, .i. quattuor litterarum, & ex quatternario oritur Decas: nã vnum, *Decas.* duo, tria & quattuor producunt decem, quæ decas eſt omnium rerum generaliſſima, de qua per Tiraq. de præſcrip. § j. gl. iiij ſuper verbo per decem annos, & per Rodig. lect. antiq. lib. xij. c. ix.

Inſtitutiones. Titulus eſt & operis inſcriptio: inſtitutiones iuris Canonici: quia ſcilicet his iuuenes ad perdiſcendum Ius Canonicum inſtituuntur & ordinantur. Sunt enim inſtitutiones, præceptiones ac elementa quædam, ſiue diſciplinæ cuiuſlibet elementa: aliàs autem verbum inſtituo varie ſumitur, vt not. infrà de inſtitut. in rubr.

Peruſia. b Peruſinus. Id eſt, de Peruſia, quæ eſt antiquiſſima, & inter primarias Ethruriæ ciuitates, peperitq; ſemper viros bellica laude, & vtriuſq; iuris ſcientia inſignes, aliiſque innumeris dotibus eſt conſpicua. Ideo autem ſic expone; quia nõ ſequitur neceſſario: Appellatur Peruſinus, ergo eſt de Peruſia: ſola enim nominis ſimilitudo non eſt ſatis ad confirmandam cuiuſque originem. l. fin. §. pen. ff. ad municip. de incol. de quo late per Legiſtas in rub. ff. ſolut. matr. qui ex hoc inferunt ad multas quæſtiones. Et hoc ideo adiecit auctor ad deſignandam ſuæ familiæ & agnationis diuerſitatem ab iis, quæ eiuſdem nominis Lancelotorum reperiuntur Romæ, Mediolani, Florentiæ, Spoleti, & forſan etiam alibi.

Candidati. c Candidatis. Id eſt, nouitiis ſcholaribus. Et ſic not. quod hic liber non eſt ſcriptus doctoribus, prout liber Gregorianæ compilationis, & liber Sexti, & Clementinarum. Sic & Iuſtinianus Inſtitutiones ſuas cupidæ legum iuuentuti nuncupauit: non autem iureconſultis conſummatis. Appellat, autem candidatos huiuſmodi nouitios, ſumpta tranſlatione ab his, qui ad magiſtratum aliquem apud Romanos adſpirabant, qui per comitia induti toga candida, ſuffragatores rogando, & obſecrando incedebant.

ſalutatio an pars epiſtolæ. d Salutem. Solet autẽ dubitari apud Rhetores, an ſalutatio ſit pars epiſtolæ, vt not in procem. Sexti, libri. argum. quod non Clemẽt. ſi ſummus. § j de ſentẽt. excom. *Bene agere.* Putat autem Plato, ſcribens ad Dionyſium, dum ad amicos ſcribimus, in inſcriptione epiſtolæ non gaudere, ſed bene agere ponendum eſſe: ſed certe qui ſalutem precatur, bene agere precatur. *ſalutatio quid operatur.* Sed quid operatur ſalutatio? Reſpon. ſi ſimus in priuato, operatur remiſſionẽ iniuriæ, Bald. in l. j. ff. de lib. & poſtum. cap. omni. xxiiij. q. ij. *Salutare ſolitus nõ ſalutans pſumitur inimicus.* Sic contra, non ſalutans prius ſalutare ſolitus, inimicus præſumitur. not. in cap. cum

Adrianus. diſt.lxxij. & per Abb.in c.ad hoc.j.de appell. & in cap.cum ſuper.de offi deleg.& in ea. repellantur.de accuſ. Salutatio autem Papæ dici tur remittere peccata venialia, ſecundum Abb. in Procem.Decr.in vlt.not.vbi de hoc late habetur. Côuenit autem ſalutādi actus tam maiori erga minorem, quam pari erga parem. l.Publia §. Titius. l.Quintus Mutius. ff.depoſ.l. Domiti*. ff.de reit. quàm etiam inferiori erga ſuperiorem: excepto principe, qui ab inferioribus non ſalutatur: exceptis pauceis, quibus id in priuilegium concedi tur. de quibus in l. ij. C.de proxi.ſacr. lib.xij. & in l. j. C. de ſilent.eod.lib.

Salutatio Papæ.

Regulariter Princeps ab inferioribus non ſalutatur.

PROOEMIVM.

Ponit ſimilitudines, quæ ſunt inter libros Iuris Ciuilis & Iuris Canonici. hoc eſt, inſumma

LIBROS[a] Iuris Pontificij[b] diligenter[c] intuentibus facile[d] apparebit, eos ad quandā imitationē illorum, qui in Iure Ciuili extant, fuiſſe conſcriptos, atq; digeſtos. Nam vt illi Romani Imperatoris[e], ſic hi Romani Pontificis auctoritate[f] potiſſimum[g] nituntur: ac velut illi Romanorum Imperatorum conſtitutionibus[h], Senatus, aliorúmq; magiſtratuū placitis[i], & Iurecon-

PROOEMIVM.

a LIBROS. Hoc Procemium diuiditur in tres partes principales: in prima ponitur probabilis quædam admiratio auctoris ſuper eo, quod nullæ antea extarent Iuris Canonici Inſtitutiones, excuſanturque veteres Romani Pontifices, quòd illas non conſcripſerint, vel conſcribi curauerint: in ſecunda ponitur initium & progreſſus huius inchoati, & perfecti operis: in tertia librum ipſum iuris ſtudioſis offert. Secūda incipit ibi, Sed hoc nos. Tertia ibi; Accipite igitur. Rurſus prima pars ſubdiuiditur in tres: in prima ponitur magna ſimilitudo librorum Iuris Ciuilis, & Iuris Canonici. In ſecūda admiratio auctoris: In tertia, excuſatio Romanorum Pōtificum: ſecunda ibi; Non parua. Tertia ibi; Sed veteribus.

Diuiſio proæmij.

b Iuris Pontificij. Sed quinam ſunt hi libri? Reſpon. compilatio Gregoriana demandata Raimundo. Item liber ſexti cōpilatus à Bonifacio Octauo, opera Ricardi Malambri. Itē liber Clementinarum. Sed an Extrauagantes? De his, quæ ſunt in corpore iuris inſertæ non eſt dubitandū, quia & hæ librum conſtituūt: ceteræ vero quamuis indubitatæ & publicatæ, licet ius fac'āt, adeo vt ſententiæ cōtra illas latæ ſint nullæ ipſo iure, ſecundum Botti.in c.j. & c cum inter de re iudi. & per Bald.in l.ij. C quan.prouo. non eſt nec. & late per Pauin.in præiud. Extrauag non poſſunt tamen dici de libris iuris Canonici, cum vagentur extra, nec ſint certo volumine cōcluſæ: idem & multo magis dicendum eſt de regulis Cancellariæ, cum illæ nec ſint incorporatæ, nec perpetuæ, prout eſſe debet natura legis. Sed quare iſtæ Extrauagantes appellantur bullæ? Reſpon. Forte quia ſunt breuiſſimæ vitæ ſicut bullæ, quæ ſiunt in aquis, vnde & dicimus; homo bulla eſt: hoc eſt breui viuens tēpore, cum Pontifices Romani facile eas ſoleant reuocare, immutare, & de medio tollere. liber autem Decreti videtur iam diu ceteris libris Iuris Canonici aggregatus & adiunctus, licet de eius auctoritate varia tradantur per Doct. variis locis, præcipue in c. ij. de conſt.

Qui ſunt libri iuris canonici.

Extrauagantes.

Regula Cancellariæ.

Bullæ cur ſic appellantur.

c Diligenter. Exponitur hoc verbū ſecundū ſubiectam materiam, ſecundum Corſet. in ſuo ſingulari ſuper ver bo diligēter. & iſte intuitus refertur nō magis ad corporalem viſum, quam ad oculum intellectus, & ſubtilem modum inueſtigandi. c.quam graui. & c.licet. de crim. falſi.

d Facile. Arg. quod diligentia inducit facilitatem, quod not. pro ſcholaribus, qui conqueruntur de difficultate ſcientiarum.

Diligentia inducit facilitatem.

e Imperatoris. In quem populus Romanus omnem ſuam poteſta: em tranſtulit. l.j. ff. de conſti. princ. l.ij. §.nouiſſime. ff.de orig.iur. §.ſed quod principi. inſtit. de iu.nat.genti. & ciuil. l.j.§.cum enim antiqua. C. de iu. vet. enucl. hodie tamen poteſtas Imperatoris non eſt à populo Romano; ſed ab Eccleſia, vt traditur communiter in c. nouit.de iudi.& in c.licet de fo.comp.& not.inf.de iud.§.j.in verb.reguntur.

Poteſtas Imperatoru ab eccleſia

f Auctoritate. Id eſt, iuriſdictione & poteſtate: alias autem auctoritas eſt opinio, qua quis imitatione, vel imitari dignus reputatur: alias ſimplex aliquid aſſercntis teſtimonium.

Auctoritas quid.

g Potiſſimum. Ideo potiſſimum, quia licet quædam ſint in libris Iuris Pontificij quæ parem auctoritatem habent; vt puta quædam dicta ſacræ paginæ, vt in c j j & iij. de præſumpt. cum multis aliis: item quædam dicta ſanctorum, vt in c.ij. de part. & c.j. de donat. & aliis pluribus, vel plurimum tamen conſtant iis, quæ à Romanis Pontificibus profecta, reſponſa, & conſtituta fuerunt inter quæ & ſtatuta in conciliis ſunt reponenda. nec enim ea ha:ent auctoritatem, niſi quatenus à Papa reperiuntur approbata, ſa. infrà de eccleſ.conſti. per totum.

h Conſtitutionibus. De hoc verbo dic. vt nor. infrà de iur.diu.conſuet.& conſtitut.§.pen. alias §.conſtitutio.

i Placitis. Id eſt, ordinationibus: alias placita litigia, ſiue iudicia dicuntur. c.placita.xv. q.iiij. c.j.de fer.c.j.de immu. eccleſ.c.ij. de ele. pug. in duel. Item placitum dicitur pactum, ſiue cōuentio.c.j.

Placita

ſultorũ reſponſis [a] conſtant; ſic in hos Pontificum itidem Romanorum ſanctiones [b], ſacrorum conciliorum decreta [c], & ſanctiſſimorum virorum haud diſſimili ordine congeſtæ ſententiæ [d] conſpiciũtur, quæ omnia tam pari poſtmodũ ſtudio poſteritas amplexa eſt, & tam eodem ſtylo [e] interpretata, vt inter bonas artes nullæ prorſus ſint, quę tanta ſimilitudine ſeſe inuicem contingant.

Mirum eſt quòd non fuerint haſtenus compoſitæ inſtitutiones Iuris Canonici. h.d.

Non parua hinc [f] nos interdum cepit admiratio quanam ratione contingerit, vt veluti Imperatorio nomine Cæſarei Iuris in certos libros [g] redacta ſũt elementa [h], non ita etiam ad vſum ſtudioſę iuuentutis ad Ius Canonicum ab ipſis Pontificibus cõpoſitę Inſtitutiones reperiantur, cum id ſi, vt quidem nunc eſt, contemplemur, ædificij cuiuſdam referat ſpeciem ianuis, atque omni propemodum [i] aditu carẽtis, & vna hac tantum diſſimilitudine à Iure Ciuili ſeiungatur. Accedit, ꝙ cũ nemo [k] ſit mortaliũ qui gloriæ cupidine [l] nõ tãgatur, hoc nõ ſine magna ſua laude [m] facturi videbantur.

Excuſat veteres & recentiores Pontifices à non confectione inſtitutionum. h d.

Sed Veteribus [n] quidem facile id ignoſci poterit, in iaciendis, & ſtruẽdis huius Iuris fundamentis [o] videlicet occupatis, & quaſi materiæ defectu [p] impeditis. At recẽtioribus eius facultatis tractatibus ad iuſtum corpus [q] excreſcentibus, inſtitutiones inde elicere, & quaſi de rudi marmore [r] ſtatuæ cuiuſdam effigiem ducere non difficile fuiſſet: & quæ noſtrorum

tio.j de aut cl.ex placito. C.de re.permut.

a Reſponſis. §.conſtat.& §.reſponſa.inſtitut.de iu.nat.gen.& ciuil.

Sanctio. b Sanctiones. Large ſumas hic verbum ſanctiones pro qualibet ordinatione, vel decretali epiſtola: proprie tamẽ ſanctio dicitur, quę pœnam irrogat. l. ſanctio. ff. de pœn. § ſanctæ.inſti . le re. diui & de hoc no. in proœm.ff.ũ. & per Archid. in c. ſtatutum. in princ. de reſcr. in vj.

Decreta. c Decreta. Quæ ſpecialiori nomine canones nuncupantur. Decreti enim verbum latiſſime patet, vt per Doct. in rubr. de conſtit. & in l.nec quidquã §.vbi decretum. ff. de offic.proconſ.

d Sententiæ. Quæ leguntur potiſſimũ in libro Gratiani quem decretum appellamus.

Stylus. e Stylo. ordine & modo ſcribendi. alià. ſtylus eſt frater conſuetudinis, vt per doctor. in l.de quibus. ff.de legib. & in c.ex literis. de conſtit.

f Hinc. i ſtante in ceteris tam magna inter vtrumq. ius librorũ ſimilitudine.

g Certos libros. Qui ſunt quatuor.

Elemẽta. h Elemẽta. prima pricipia ſicut enim prima principia rerum corporalium ſublunariũ, ſcilicet ignis, aer, aqua & terra vocantur elemẽta, & ex his omnia componuntur, & in hæc omnia reſoluuntur, ſic & prima principia ſciẽtiarum elementa vocamus. §.pen. in Aut. vt præp. nomen Imperatoris.

i Propemodum. Philoſophicum temperamentum. quia pro aditu ad ius Canonicũ antiquitus vtebantur ſumma Goffr. vel Hoſtien. ſed hæ ex pluribus cauſis nõ multum adiuuant ſcholarium in Iure canonico nouorum ſtudia, vt latè diſſerit idem autor in ſuo commẽtario lib.iij. ante fin. verſ.ſed neque Hoſtienſis.

k Nemo. etiam illi ipſi, qui de contemnenda gloria libros ſcripſerunt, ꝙ patet quia ſuis libris nomen ſuum præſcripſerunt, vt teſtatur Cicero.

l Cupidine. Iuxta illud; *Sola animum mentémque peruruit gloria* & eſt gloria frequens de aliqua re fama cũ laude, ſecundum Tullium in Rhetoricis: vel clara cum laude notitia. An aũt appetitus gloriæ inanis ſit peccatum mortale habetur per ſanctũ Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. cxxxij. art.j. *Gloria.*

m Laude. Quæ eſt virtutis præmium.

n Veteribus. Vt ſunt Innocent. III. Alexand. III. Clemens III Honor. III. Gregorius IX. Bonifacius VIII. Clemens V. & alij plures, quorum hodie nomina leguntur, in libris Iuris Canonici.

o Fundamẽtis. Referas hoc potiſſimum ad iura poſitiuá & ad declarationes factas per Rom. Põtifices ad ius diuinum & autoritates ſacræ paginæ: nam aliàs fundamenta iſtius iuris ſunt in libris ſacræ paginæ, & in iure diuino, vt in ſ. à de iu. diui conſuet.& conſtit.

p Defectu. Quaſi dicat quemadmodum ſculpere & effingere volens ſtatuam, nõ poteſt id facere niſi habeat marmor, vel aliam materiã in qua poſſit ſtatuam effingere, ſic veteres Romani Pontifices non potuerunt ex libris Iuris Canonici, qui nulli extabant, elicere inſtitutiones.

q Corpus. Quod hodie apparet conſtitutum & cõflatum compilatione Gregoriana, libro Sexti Clementinis. Extrauag. & lib. Decreti, vt not. ſuprà in princ.

r Rudi marmore. comparat libros Iuris Canonici rudi marmori, quia non continẽt methodũ:

nam Romanis Pontificibus fuit in eis componendis propoſitum principaliter non vt docerent, vel inſtituerēt diſcere volentes, ſed vt cauſas terminarent & leges ferrent, qnod proſequitur idem autor in ſuo commentario lib. iij. vbi late videndum.

inquit, ſine literis mors eſt, & viui hominis ſepultura. Et idem; Non eſt viri timere ſudorem. &, Generoſus labor nutrit.

eſt felicitas temporum, non modo in ea re illuſtrium virorum[a] opera vti, verum etiam per ſe id præſtare nonnulli[b] potuiſſent.

Excuſat veteres à non confectione inſtitutionum. h. d.

Sed & horū quidā vitæ breuitate[c], quidā multiplicium hæreſum, bellorúmq; tam ciuilium[d], quā [e]externorum procellis facile excuſari poſſunt. Quis enim in ſacri Apoſtolatus faſtigio[f] vniuerſæ eccleſię præſidens, atque orbē ipſum Principum[g] diſcordiis fluctuantē, bellorúmque incendiis æſtuantē circumſpiciēs, ad ocium literariū[h] variè agitatum animum facilè poſſit appellere.

Ponit de mandato Pontificis accepto & feliciter cōſummato. h. d.

Sed hoc nos[i] parum al quando perpendiſſe videri poſſumus. nam cum in aula Romana difficillimi tēporibus[k] degeremus, de Inſtitutionibus Iuris Canonici Pontificio nomine conſcribendis, Iuſtiniani Imperatoris exemplo, ipſi Romano Pontifici ſuggeſſimus: & quamuis minus fortè oportunè, de his tamen conſcribendis ab eodē mādatum accepimus[l], & quantum in nobis fuit, etiam expleuimus: ſiquidem intermiſſo ſuperioribus annis prælegendi ac patrocinandi munere, impensè operam dedimus, vt per nos huiuſmodi Inſtitutiones componerētur, quæ, vt Pontificio nomine exirent, non indignæ iudicarentur: quod quidem ex ſententia nobis ceſſiſſe, ita locupletiſſimum ſummorū virorum probauit teſtimoniū[m], vt ille iamiā

a Virorum. Qualis fuit Andreas Alciatus, & eius adoptiuus filius, & ampliſſimus Cardinalis Franciſcus Alciatus.

b Nonnulli. Vt fuere Iulius III. Pius IIII. & Gregorius XIII. qui omnes fuerunt I.C eximij.

c Breuitate. Vt fuit Pius III. & Marcellus II. qui menſem in Pontificatu non compleuerunt.

d Ciuilium. i. Chriſtianorum inter ſe, vt infrà de iure diuino, verſic. eſt igitur Fideles enim ſunt īter ſe cōciues Chriſtianæ reipub.

e Externorū. Puta Turcharum, & Barbarorum infidelium.

f Faſtigio. id eſt, dignitatum atque honorum culmine, iuxta no. per Arch. in c. ordinationes. diſt. lix.

Principū appellatio. g Principum. Qui veniant appellatione principum, not. in clem. j. de baptiſ. & eius effectu.

h Otiū literarium. Quod animi tranquilitatē expoſcit, iuxta illud;

Otium. *Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.*

Et Cicero in Rhetoricis. Negotiis fami iaribus impediti vix ſatis ociū ſtudiis ſuppeditare poſſumus. Opponitur & otium bello, Cic. in Verr. cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, Norbanus in ſummo otio fuit. Et appellatur huiuſmodi otium literarium, otium ignobile à Virgilio, in fine libri 4. Georgicorum. ibi;

Me dulcis alebat, Parthenope ſtudiis florentem ignobilis oti:

Otium ignobile. Quòd eſt forte verum de ſtudio Poëticæ artis: non autē iuris Pōtificij, alias autem otium vituperabile eſt & damnoſum. Vnde Seneca; Otium,

i Sed hoc nos. Hic incipit ſecunda principalis pars huius Proœmij, quæ ſubdiuiditur in quinque alias particulas. In prima recenſet initium & progreſſum compoſitarū à ſe Pontificio nomine inſtitutionū: in ſecunda quæ incipit ibi; Sed vſq; adeo, indicat cur huiuſmodi inſtitutionibus non fuerit ſuprema manus impoſita, id eſt, non exierint nomine Pōtificio. In tertia, quæ incipit ibi. Ergo ſi cui, excuſat ſe à temeritate, quòd librū Pontificio nomine ſcribere fuerit adorſ. In quarta, quæ incipit ibi, Sed hæc omnia, cō ſolatur ſeipſum, quod multos labores, vigilias, & obtrectationes quaſi fruſtra ſubierit. In quinta & vltima, quæ incipit ibi; Accipite igitur, ſuas inſtitutiones ſtudioſis Iuris Pontificij, quaſi de manu in manus exhibet.

k Tēporibus. Hoc ideò dicit, quia circa illa tēpora exarſit bellū inter Romano. Pontificem Paulum IIII. in minoribus Io. Petrum Carraffam nuncupatum, & regem Neapolitanum, qui erat Philippus de Auſtria filius Caroli V. Imperatoris cui pater ipſe Carolus regnum illud viuens ceſſerat. quod bellum multa incommoda ſunt conſecuta.

l Accipimus. De quo late dicit author in ſuo Commentario libro primo.

m Teſtimonium. Quod de ſcripto ſummo Pontifici fecerunt, & eſt huiuſmodi.

Beatiſſime Pater. cum S. V. nobis iniunxerit, vt Inſtitutiones iuris Canonici iuſſu ac nomine B. V. compoſitas videremus & excuteremus primum vniuerſum opus ſinguli perlegimus. inde certis diebus in vnum locum ſimul ſæpius conuenientes. rebusq; inuicem communicatis,

catis, ea, quæ vel immutanda, vel addenda, vel reſecanda viſa fuerunt, pro tenuitate iudicij noſtri immutauimus, addidimus, & reſecauimus. Auctoremq; ipſum, qui nobis non contemnendo ingenio & eruditione præditus viſus fuit, exactiſſimam operi abſoluendo diligentiam adhibuiſſe multis argumētis comperimus. Librum itaq; iudicamus cum neceſſarium, tum etiam bene ordinatum ac digeſtum: cum vniuerſa propè, quæ Pontificij iuris libris ſparſa conſpiciuntur, certa via & ratione, compendioſáque breuitate complectatur. Et vere, niſi nos fallit opinio, ab omnibus commendandum erit propoſitum ac inſtitutum S. V. quaſi ſibi diuinitus inſpiratum. Cum non minus gratum futurum ſit hoc opus iuris Pōtificij ſtudioſis, quā ſint inſtitutiones, Iuſtiniani nomine compoſita, iura ciuilia profiteri volentibus: exiſtimauimus tamen, ne quæ omnino, quantum fieri poteſt, anſa detur & occaſio nouis altercationibus, quas interdum nimis anxie diligentes moroſa curioſitate excitare conſueuerunt, forte non abs re eſſe, ſi nonnulla inſerantur. Prœmio, quod ipſi operi B. V. præfigendum duxerit. de quibus cum primum commode fieri poterit, vt ſuo nos dignetur alloquio, plenius diſſeremus: omnia tamen ſapientiſſimo iudicio B. V. relinquentes, cui quanto maiores poſſumus gratias agimus, quod nos, qui tanti nos non facimus, dignos putauerit, quibus tam arduum negotium committeret. In quo ſi quid defecimus, id totum noſtræ imbecillitati adſcribere dignetur: non quod omni diligentia & conatu ad exequenda mandata S. V. paratiſſimi, vt debemus, non fuerimus, quam Deus Opt. Max. diu nobis incolumem feliccemque ſupereſſe velit.

B. V. humiliſſimi ſerui, Fabius Accorombonus Rotæ Decanus, Iulius Oradinus Rotæ Aud. Ant. Maſſa.

de manu Pontificis in manus veſtras venturæ crederentur.

Ponit quinque vel ſex cauſas, quibus factum eſt vt liber non exierit nomine Pontificis. hoc dicit.

Sed vſque adeo [a] poſtmodum, cum Romæ ob eam vnam rem diu fuiſſemus, ſupremæ manus impoſitio differebatur, vt qui grauiſſimis, ac multiplicibus vndique ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negotiis [b] admodum ſenem [c] Pontificem, & natura ipſa, vt aiebant, valde cunctatorem [d], diſtentum fuiſſe, ignorauerit, magnam illo tempore incuria rerũ harum incuriam fuiſſe facile ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſuſtinere non valentes in patriam conceſsimus, Pontifex paulo mox in fata [e]. Sed hæc Commentariolo [f] ſufficiat nos aliquando fuiſſe complexos.

Non poteſt temerarius dici, qui obtemperat principi, & cuius acta approbantur à magnis viris. h. d.

Ergo ſi [g] cui forte audentiores viſi fuimus, qui tantam rem aggredi, tam imbecilli auſi fuerimus, maximis auctoribus; atque adeo mandato ipſo Pontificio, hanc temeritatis culpam redimere poſſumus: vel certe id non impune tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impenſas, atque inuidorum obtrectationes [h], neſcio, an dicam, fruſtra, ſubiecimus, vtinam non amplius ſubituri.

Laus in ore proprio. Sunt & aliorum magnorum in eandem ſententiam virorum teſtimonia, de quibus libro primo commentarij late habetur: quamuis autem dici conſueuerit, laudem in ore proprio ſordere: vbi tamē laudes ſunt notoriæ, de eis meminiſſe non eſt vituperabile. Io. de Pla. in l. j. C. de profeſ. qui in vrb. Conſtant. li. xij. vnde illud:

Sum Pius Aeneas fama ſuper æthera notus.

a Vſque adeo. Hoc paragrapho breuiſſime inſinuat auctor cauſas, quibus factum eſt, vt liber non exierit Pontificio nomine, quæ ſunt quinque, vel etiam ſex, remittens ſe commentario ſuper ea te à ſe compoſito.

b Negotiis. Primum impedimentum multitudo negotiorum.

c Senem. Secundum impedimentum magnũ Pontificis ipſius, ſenium.

d Cunctatorem. Tertium impedimentum ex tarditate naturæ ipſius Pontificis.

e In fata. Quia ſtatim ferè poſt auctoris diſceſſum ab vrbe, Pontifex cuius mandato fuerat hic liber ſcriptus, mortuus eſt, qui poteſt pro ſexta cauſa numerari: eam etiam ſi poſtea aliæ quinque ceſſauiſſent, non propterea magis ad finem potuiſſet res perduci.

f Commentariolo. Scilicet, libro primo dicti commentarij vbi habetur plena hiſtoria.

g Ergo. Continuatiuũ ſignum, non autem illatiuum hoc loco, ſicut & in l. ergo. ff. de ſerui. ruſti. præd. & l. ergo. ff. de fideicom. libert. & ibi not. aliquando eſt inceptiuum, conueniens indignationi, vt in illo Auguſti carmine *Ergo ſi-gnum cõ-tinuatiuũ.*

Ergo ne ſupremis potuit vox improba verbis,
Tam dirum mandare nefas: ergo ibit in ignes, &c.

Regulariter tamen eſt illatiuum.

h Inuidorum obtrectationes. De quibus late commentarij libro primo, & libro tertio. Et quia morbus iſte Inuidiæ eſt quotidianus, & male cognitus & pernicioſiſſimus, videamus quid ſit inuidia, quomodo differat ab odio, quis ſit eius effectus, vel natura, quomodo extinguatur, vel ſaltem minuatur. *De inuidia late.* Igitur inuidia nihil aliud eſt, quam dolor ex proximi commodo proueniens, *Inuidia quid.*

ſecundum Baſilium. Vel inuidia eſt triſtitia de bonis alienis, ſecundum S. Th. Hæc autem licet adeo ſimilis ſit odio, vt eius ſoror & germana videatur: in pluribus tamen differt, & nunc exceditur, & nunc excedit odium: exceditur quia odium non ſolum dirigitur erga homines, verum etiam erga animalia ratione carentia. Videmus ſerpentes inuicem, & alij alia. Inuidia vero duntaxat hominis eſt; & in hominem dirigitur, ſecundum Plutarchum. Item bruta ſe inuicem oderunt vt Aquilæ & Dracones inter ſe: item Leo Gallum Elephas Aprum dicitur odiſſe. Exceditur aut quia & iuſte & iniuſte aliquem odiſſe poſſumus: iuſte autem inuidere nemo poteſt. Ex hoc manat & alia differentia, quod odiſſe ſe aliquem ſæpe homines fatentur, at inuidere ſe omnes negant & ad inuidiam tegendam mille excuſationes adferunt: inuidiam in odium verbis vertere nitentes. Vnde in hac animi ægritudine hoc accidit inuidis moleſtiſſimum quod inuidi dolorem ſuum nemini detegere poſſunt. Vnde ſicut rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis conſumit. Item odium naſcitur ex opinione, quam habemus, quod is quem odimus, malus ſit, vel in vniuerſum, vel quantum ad nos attinet. Inuidetur autem ei potiſſimum, qui ad virtutem recto tramite fertur, vel ad honores, vel diuitias: inuidus enim aliena commoda ſuam facit calamitatem. Quocirca generoſe dicitur ingemuiſſe Themiſtocles, adhue adoleſcens, quod nullum adhuc haberet inuidum, quaſi nihil ſplendidum adhuc egiſſet. Vnde & pulchre auctor huius ipſius operis in ſua nuncupatoria libelli; De comparatione iuris Pontificij & Cæſarei:

Inuidia differt ab odio.

Nemo iuſte inuidet.

Inuidia rubigo animæ.

Quibus inuidetur

Themiſtocles.

Qui alios iuuat, patienter incommoda ferre debet. h. d.

Sed hæc omnia [a] æquiſſimo feremus animo, ſi, quod vehementer ſemper optauimus, noſtra hæc eiuſmodi ſit ſcriptio [b], quæ ſtudiis

Tum, inquit, is ego ſum qui illorum ſcriptis ſoleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipſam illis vehementer inuideo: atque vt in hominibus ſenectutem, ita in ſcriptoribus inuidiam optatiſſimum malum appellare conſueui. nam etſi ea per ſe praua eſt ac deteſtanda, eſt tamen teſtis virtutis.

Hæc ille. Inuidia igitur eos maxime tangit & inſectatur, qui boni ſunt, quique ad virtutem gloriam que graſſantur. Extinguitur autem inuidia magna felicitate tam eius, cui inuidetur, quem ſolemus dicere hoc caſu inuidiam ſuperaſſe, quam inuidentis. Nec enim felix & cui nihil deeſt, poteſt facile aliis inuidere: at inimicorum magna potentia odium non extinguit. quod Alexandri Magni interitus declarauit. Extrema quoq; calamitas inuidiam extinguit: nec enim miſeris quis inuidet. Vnde creduntur inuidi homines libenter aliorum commiſereri. Odium autem calamitas non tollit: nam inimicos vel ad extremam calamitatem redactos oderunt homines. Interdum tamen ex illis cauſis, quibus odium ceſſat, creſſit inuidia: nam ſi quos malos putaueramus, bonos eſſe comperiamus, aut a quibus iniuria affecti fuerimus, beneficio fuerimus placati, odium diſſoluitur, inuidia vero non ceſſat. nam bonis inuidetur, tanquam virtutem, quæ bonitas eſt, conſecutis. Quod ſi beneficia accipiat inuidus, multo magis inuidet, tum ob munificam voluntatem dantis, tum ob potentiam: pluſque doloris accipit, ob poteſtatem benefacientis, quam ob collatum in ſe beneficium ſentiat voluptatis: & beneficio ipſo infenſior redditur. Declarant hoc verba Baſilij magni de Saluatore noſtro.

Inuidia quomodo extinguatur.

Beneficio accepto tollitur odium, sed nō inuidia.

Baſilij verba.

Profecto, inquit *contra ſaluatorem eo Iudæorum inſania progreſſa eſt. At quamobrem illi inuiderunt? nempe ob miracula eius, quæ miracula erant indigentium ſalus. Nutriebantur eſurientes, & nutrientem proſequebantur reſurgebant mortui, & viuificanti inuidebant. expellebantur Dæmones, & expulſori inſidiabantur mundabantur leproſi, claudi ambulabant, audiebant ſurdi, & cæci videbant: at beneficus ipſe fugabatur. tandemque reum, qui vitam mortalibus gratificatus fuit, neci tradiderunt, redemptorem hominum verberantes, & iudicem orbis peragentes reum.*

Hæc Baſilius, ſed & auctor noſter, libro primo, ſui commentarij.

Habet, inquit, *inuidia inter vitia cætera illud præcipuum, ac quodammodo peculiare, quod adeo turpis eſt, vt nulla ratione ſe intueri & agnoſcere velit: ideoque liuori ſuo magnifica ſemper verba, atque illuſtres ſermones prætexit. Vnde qui ſe iracundum, intemperantem, & ad voluptates proclinem confiteatur facile inuenias: at quod ſe quis inuidum eſſe ac liuidum concedat, nec tormentis quidem extorqueas: quinimo cum maxime virus euomunt, ſe veritatis eſſe amatores inuidi prædicant: atque ea de cauſa nec amicis quidem parcere ſolere. Tanta eſt enim virtutum vitiorumque vicinia, vt maledicus pro libero ſe quis interdum venditare valeat Ea autem ineſt vis peſtilenti huic morbo, quod ſi quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quaſque res euertit ac deſtruit: ſin vero quod ſæpius accidit, humiliores arripiat, habet illud boni, quod quaſi in propria viſcera verſo gladio maximum malum inuidis ipſis afferre conſueuit.*

Cui ſententiæ conſonat illud Flacci:

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni maius tormentum.

Facit & illud.

Inuidus inuidia conſumitur intus & extra.

Inuidiæ autem domum & formam pulchre deſcribit Ouid. libro ſecundo Metamor.

a Omnia. Id eſt, labores, impenſas, iacturam temporis, & inuidiam.

b Scriptio. Id eſt, inſtitutiones ſint huiuſmodi.

a Veriſ

veſtris commoda videri poſſit: quod ſane his temporibus futurum non deſperamus, quibus, vt nonnullos forte ſacroſancti Pontificij Iuris ignoratione in errores aliquos, atque hæreſes facilius prolabi potuiſſe: ita nunc expeditiore quadam eius tractatione non tam facile iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos, veriſimiliter [a] exiſtimare debemus, Vnde quamuis non iiſdem, quibus inchoatus fuit auſpicijs [b], liber hic noſter in lucem prodeat: in communi ſaltem periculo [c] non fuiſſe nos otioſos: ſed quoquo modo tuliſſe ſpem iuuabit.

Diuerſitas dantis non inducit diuerſitatē rei datæ. h. d.

Accipite [d] igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato, ad Ius canonicū & ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones. Cumque eis nihil ſit comprehenſum, quod niſi fallimur [e], ſacris Canonibus penitus non conſentiat: ita exiſtimate, ſi de Pontificis manu ea accepiſſetis, fuiſſe id perinde futurum, ac ſi vobis vaſis aureis, ac longe ſplendidiſſimis menſis, fuiſſent fercula ſubminiſtrata, nunc, cum de manu noſtra [f], ac ſi fictilibus illa quidem, atque exoticis [g]: in ſapore tamen nullam fore differentiam [h].

a Veriſimiliter. Quia contraria, contrarijs curātur, ſecūdum medicos.

b Auſpicijs. Quia fuit inchoatus, quaſi à Pontifice Romano ſcriptus ad ſimilitudinem ciuiliū inſtitutionū.

Hæreſis. c Periculo. Hæreſis enim morbus vagatur quaſi peſtis & flamma, vnde: Tua res agitur paries, cum proximus ardet.

d Accipite. In fine huius Procœmij tribus rationibus, & vna comparatione nititur auctor demonſtrare, quod non multum intereſt, quod huiuſmodi inſtitutiones nō fuerint nomine Pōtificio in lucem editæ. Primo, quia fuerūt ſcriptæ mandato Pontificis. Secundo, quod eiuſdē Pontificis mandato fuerunt caſtigatæ. Tertio, quod in eis nihil eſt, quod non conueniat canonibus. vnde concludit, quod quemadmodum fercula non accipiūt ſaporem ex vaſis, quibus exhibetur, ita quod parum intereſt, de cuius manu ſtudioſi accipiant librum hūc inſtitutionū, dum tamen idem ſit ſapor.

e Fallimur. Certe ſciebat auctor, ſe non falli cum omnia ex ipſis libris Iuris Canonici deſumpſerit: vtitur tamen hoc verbo ad ſeruandam modeſtiam. Sic & I. C. in le. j. ff. de iuſti. & iu. Veram inquit, niſi fallor & cap. argumen. quod teſtis, aliquid deponens certo modo factam licet adijciat illam clauſulam.

Niſi fallor. Niſi fallor, quod nihilominus probat, Paulus de Caſtro. in dicta lege prima.

f Noſtra. Id eſt, priuati hominis.

g Exoticis. Id eſt, vilibus.

h Differentiam. Vnde non curamus de modo, dummodo habeamus effectum. l. cum ſeruus. ff. de verbor. obligat. omnibus.

DE IVRE CANONICO[a].

TITVLVS I.

Iuris Canonici
- Definitio
  - Nominis,
  - Rei.
- Diuiſio
  - Lex diuina,
  - Conſuetudo,
  - Conſtitutio.

Diuiditur in tres partes. In prima ponit vnde dicatur Ius Canonicum. In ſecunda quid ſit. In tertia ex quibus conſtet. Partes patent. h.d.

IVri Canonico[b] daturum operam[c] noſſe oportet[d], vnde talis denominatio deſcẽdat, & quid illud ſit, quod ea denominatione continetur.

Et quidem Ius generale[e] eſt nomen: Canonicum vero dicitur à verbo Græco, κάνων, quod Latine idem ſignificat ꝙ regula[f]: vnde Ius Canonicũ, Ius regulare[g] non male dixeris: quam denominationẽ ex eo accepit, quod ex regulis priſcorum patrum[h] ad rectã viuẽdi normã inſtitutis deductũ fuerit.

Quid ſit Ius Canonicum. h.d.

Eſt igitur[i] Ius Cano-

a *DE IVRE CANONICO.* ID eſt, cur ſic appelletur, quid ſit, & ex quibus conſtet Ius Canonicum. Et ſic not. quod dictio De, applicatur non ſolum ad quæſtionẽ quid rei, ſed etiam ad q. quid nominis: & deſignat cauſas nõ ſolum eſſendi, ſed etiã fiendi. fac. ca. cum cauſam de electio. l. ſed & reprobari. vbi not. ff. de excuſ. tuto. l. j. §. nunc videamus. & § emãcipatus. ff. de coniun. cum emãc. lib. Et de multiplici ſignificatione huius monoſyllabæ, per Pau. in tract. de offi. & pot. capituli ſede vacant. in. primo præclud.

b Canonico. Expone tripliciter. Primo diſcendo, cum abſurdum ſit ignoratis principiis ad cetera trãſire, atq. l. j. ff de ori. iu. Alber. in l. j. ff. de ori. iu. Secundo docendo, nã vndiq; doctus indoctum docere debet. Authẽ de ſanctiſſ. epiſc. §. j. & §. fi. infra, de elect. & c. miſeram. diſt. lxj. & c. j. cum ſeq. diſt. xlviij. Tertio pertractando: puta allegando & iudicando: cum turpe ſit patritio viro & cet. l. ij. §. poſt hos. vbi etiam not. & in §. Seruius. ff. de orig. iur.

c Operam. Non ſolum diſcendo, ſed etiam docendo, allegando, & iudicando, vt ſupra in proxima notula.

Oportet verbum. d Oportet. Id eſt, decet. ſic in l. j. ff. de iuſt. & iu. & l. cum oportet. in prin. C. de bo. quæ lib. & l. j. §. oportet enim. C. de cap poſtli. reuer. & ſic importat conuenientiam. regulariter autem importat neceſſitatẽ: vt videtur not. in c. j. de reſcr. in vj. fac. l. j. ff. ſi cer. pet & l. j ff. de acqui poſſeſſ. de quo vide per Ab. in c. j. de libel. oblat.

e Generale. Generalitas autem colligitur dupliciter. Primo quia, dictio ius, non magis adaptatur ad ius canonicum quam ad ius naturale, ius gentium & Ius ciuile, inſtit. de iu. nat. gent. & ciui. per tot. Secundo, quod præter artem boni & æqui, etiam alia ſignificat, vt in l. ius pluribus. ff. de iuſt. & iu. & concor. c. omnes cum ſeq. diſt. j. vnde ſumitur.

ANT. TIM. Præter id, quod dicitur hic, & ab auctore in textu de iure, vide, quid ſit Ius apud S. Tho. ſecunda ſecundæ q. lvij. art. j. & quantum ad quid nominis, & quãtum ad quid rei. proprie enim Ius dicit artem, qua cognoſcitur, quid ſit iuſtum. Vidi ibi in reſponſione ad primum.

f Regula. c. canon & c. regula. diſt. iij.

g Regulare. Et tripliciratione forſan appellatur hoc nomine: & quia continet ſpiritualem viuendi normam, vt hic, & c. bene. diſt. xj. cap. multos diſt. liiij. vnde etiã dicti ſunt regulares. vt p Hoſt. i ſum. de reg. §. j. & per Archi. in c. regula. diſt. iij & quia eſt commune omnibus fidelibus c j. diſt. lviij vbi regula dicitur ius cõmune. & quia per cõpendium quoddam rerum vniuerſatum amplectitur determinationem. argu. not. per Ar. h. in d c. regula.

h Patrũ. Ideo patrum dixit, & non pontificum, vt ſub vno verbo comprehenderet non ſolũ ſtatuta Rom. Pont. ſed etiam Concilia, & dicta ſanctorum, ex quibus omnibus conſtat ius canonicum. vt infra de eccleſ. conſtit. per totum.

i Eſt igitur. Pro intellectu iſtius deſcriptionis, ſiue definitionis, ſciendũ eſt, ꝙ homo cõſiderari poteſt quadrupliciter: videlicet in ſuo genere, vt animal, in ſua ſpecie, i. vt homo, vt ſubditus Romano Imperio, & vt ſubiectꝰ Eccleſiæ Romanę. *Homo cõſideratur quadrupliciter.* Si cõſideretur primo modo, vtitur iure natural. inſtit. de iur. nat. gent. & ciui. in prin. Si ſecundo, vtitur iure gentiũ. §. j. eo. tit. quod interdũ appellatur naturale. §. ſingulorũ. inſtit. de re. diui. cap. ius naturale. vbi de hoc prolixe not diſt j. Si tertio vtitur iure ciuili Romanorum. l. j C. de ſum. Trini. vbi traditur. Si quarto vtitur iure canonico. Poteſt conſiderari & quinto modo, ſcilicet vt ciuis Peruſinus, Bononienſis, &c. & tunc vtitur ſtatutis Peruſinis, Bononienſibus, & cuiuſcũque loci, vnde originem ducit §. j. inſtit. de iure nat gent. & ciui. ANT. TIMO. Nota in hac definitione iuris canonici quatuor cauſas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem, cõſtituẽtes perfectã definitionẽ rei. Materialis eſt homo operatiuus, vt habetur in gl. in verb. actiones,

nicum, quod ciuium [a] actiones [b] ad finem æternæ beatitudinis [c] dirigit.

Quibus conſtet ius Canoni cum. h. d.

Conſtat vero in primis id Ius diuinæ legis præceptis conſuetudine, & conſtitutionibus, quę ſingula, qualia ſint, diligentius diſpiciam'.

DE IVRE DIVINO [d], *CONſuedine, & conſtitutionibus.*

TIT. II.

Partes Iur. Canonici.	Ius diuinum	Quid, Quotuplex	Mortale, Myſticum.
	Conſuetudo	Origo, Quid, Effectus.	Bonus vſus, Malus abuſus.
	Conſtitutio	Quid, Quotuplex, Effectus.	Eccleſiaſtica, Ciuilis, ſeu Sæcularis.

nes, ſeu actiones Chriſtiani hominis. Formalis eſt regulatio, ſeu directio illarum ſecundum voluntatem Dei. Efficiens remota eſt Deus: proxima Summus Pontifex Dei Vicarius. Finalis proxima pars Eccleſiæ militantis: remota beatitudo ęterna, ad quam dirigit. Vel dic, vt ꝑ Ab. in ſuo proœ. nu. xviij. in fine. Vltra datam diuiſionē in gloſſa hic, quæ ſumitur ratione ſubiecti. in quo ius reperitur, nota & aliā in naturale & poſitiuum, datā a S. Th. ſecunda ſecundę, q. lvij ar. ij. & per Ale. de Ales par iij. q. xxvij mēb. iiij. ar. j.

a Ciuium. Id eſt, Chriſtianorum, vel fidelium, nec enim regulariter infideles Papę, aut iuri canonico ſubiiciūtur: cum de his, quę extra nos ſunt, nih l ad nos, c. multi. ij. q. j. faciunt. not. in c. de infidelibus. de

Papa quãdo habet iuriſdictionem ſuper infidelibus.

cōſangui. & affi. c. gaudemus. de diuot. & per Ab. in c. j. de conſt. Habet tamē aliquibus caſibus Papa iuriſdictionem etiam ſuper infidelibus: vt per Domi in d. c. multi, & per Iuno. Io. Aud. & alios in c. quod ſuper his. de voto. notatur etiā xxvij. q. j. c. ſæpe. & per Ab. in c. j. & c. fi. de conſt. & in c. nouit. de iudi. & per Archi. in c. ſi quis ſuadente. xvij. quæſt. iiij. Sed an hæc appellatio Ciuiū includat etiam Imperatorem? & non videtur, cum non ligetur legibus. l. Princeps. ff. de ll. l. ex imperfecto. ff. de leg iij. Tu dic, ꝙ in concernentibus animam etiam Imperator iuri Cano. & Papæ ſubiicitur. c. oēs. de maio. & obe. & diſt. xcvj. cap. duo ſunt. & c. Imperator & traditur in c. j. de conſt. c. nouit. & in c. cler. de iudi. & in c. per venerabilem. qui fil. ſint legi. Qui autē veniāt appellatione ciuium, vel ciuitatis, habetur in c. Rodolphus primo de reſcript.

Imperator quãdo ſubiicitur iuri canonico.

Ciuis appellatio.

b Actiones. Subiectū igitur huius ſciētiæ, vel artis, vel facultatis, eſt homo operari'. docet enī qualiter homo bene viuendo, & operādo poſſit in æternū beatificari: quod cum non poſſit fieri, niſi adminiculāte Theologia, ſequitur ꝙ hęc facultas non ſubiicitur ſimpliciter Ethicę ſed etiā Metaphyſicæ Vnde pro maiori parte tractat' huius ſcientię dirigit nos in Deū, vel remouet ea, q̄ nos auertūt à Deo, vt patet in volumine Decreti & in multis iuribus toti' corporis, maxime in c. fi. de præſcr. in c. cum contingat. de iurei. c. ij. de pact. in vj. c. licet. de iureiu. c. j. in fi. de ſum. Trin. Eſt ergo hæc ſciētia quoddā mixtū, partē capiēs ex Theologia, in quantū ſ. tendit in finē æternæ beatitudinis, & ſpiritualia ex parte ſpeculatur: partē à iure ciuili: inquātū tractat de tēporalibus, ſine qb' ſpiritualia diu eſſe nō poſſunt j. q. lij. c. ſi quis obiecerit. Habet igit̄ ſe ius canonicū ad ius ciuile vt anima ad corpus, cum nō ſit mere practica, vt ius ciuile: ſed partim etiā ſpeculetur, vt apparet ex volumine Decreti, & de hoc per Summiſtas in ſuis præludiis: ꝑ Ab. in inſcriptione proœ. Decretaliū. per eundē in c. j. in vj. not. de iuram. calum. & ī c. fi. ne cle. vel mon. per Ioan. And. in reg poſſeſſ. in Mercurial. & per Ab. in c. qualiter, & quādo. ij. de accuſ.

Ius Canonicum eſt mixtū ex theologia & iure ciuili.

c Æternæ beatitudinis. Ex hoc patet differentia inter finē Iuris ciuilis, & finē Iuris Canonici: qa licet vtrūq; ius intendat inducere homines ad bonum cōmune: differunt tn̄ in modo inducendi. Nā ius ciuile intendit hominē inducere in bonū cōmune, ſecundū ꝙ cōgruit humanæ ſocietati, ciuiliter ac tēporaliter viuenti: ſecūdum quē modū ad ſuū finē promoueri pōt per legalē iuſtitiā, & ciuilē amicitiā. Ius vero canonicum intēdit dirigere hominē ad bonū cōmune, ſecundū ꝙ cōgruit humanæ ſocietati, nō ſolum ciuiliter: ſed etiā Chriſtiane viuēti, & vitā aliam æternam expectāti. Et hunc finē nō poſſunt homines cōſequi per ſolā legalē iuſtitiā, & ciuilē amicitiam: ſed vlterius requiritur cœleſtis amicitia, ſine qua nō pōt homo in Deū tendere. ſicut ergo potiſſima virtus, ad quā conatur ius ciuile, eſt legalis iuſtitia, & ciuilis amicitia: ita potiſſima virtus, ad quam conatur ius Canonicum, eſt ipſa cœleſtis amicitia, quam charitatem appellamus. & de hoc fuſe per Ab. in locis in præcedēti notula allegatis. & licet ſint aliquæ ll. etiam de iure ciuili, quæ ad hoc videntur tendere: tamen plurima ab hoc ſcopo deuiant.

Finis iuris ciuilis quō diſcrepet à fine iuris Canonici.

DE IVRE DIVINO [d] *CONSVETVdine, & conſtitutionibus.*

DE Iure diuino. Intellige de iure diuino ſtricte ſumpto, hoc eſt, de eo, quod immediate deſcendit à lege veteri &

IVS diuinũ eſt quod in lege [a] continetur [b], & Euãgelio, atque immutabile [c] ſemper permanet. Sunt [d] enim legis & Euangelij præcepta aut moralia [e], aut myſtica [f]. Moralia præcepta nullã omnino mutabilitatẽ recipere poſſunt [g]. Myſtica vero, etſi quãtum ad ſuperficiẽ mutata videantur: ſecũdum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepiſſe comperiuntur.

Conſuetudo vnde duxerit originem. h. d.

Ius conſuetudinis [h] poſt naturalem legem ſumpſit exordium [i]: ex quo homines in vnum conuenientes cœperũt ſimul [k] habitare: quod ex eo tempore factum creditur, quo Cain ciuitatem ædificaſſe legitur [l].

Quid ſit conſuetudo, & quam vim habeat. h. d.

Eſt autem conſuetu-

Euangelio: aliàs autem largè etiam ius canonicum appellatur ius diuinum: vt per Abb. in c. nimis. de iureiur. propriè autẽ ſtatuta Papæ & Cõciliorum dicuntur huma. c. nõ debet. de conſan. & affin & latè per Abb. in c. licet ex quadam. de teſti. ſuper tex. *Ius diuinum.* Qđ aũt ius canonicum conſtet iure diuino probatur in c. qualiter. ij. de accuſ. & not. per Abb. in c. j. de tranſlat. epiſc.

Ant. Tim. De iure diuino, Ius diuinum, ſecundum ſui rationẽ formalẽ. i. ſecundũ ꝙ promulgatur, definitur à S. Tho. ſecũda ſecundæ. quæſt. lvij art. iij ad iij. Ius diuinũ inquiens, eſt, quod diuinit⁹ promulgatur. diuiditur etiã in duas partes: in naturale ſcilicet, & poſitiuum, quod legẽ æternã appellat Alex. de Ales par. j. q. xvj. mẽbr. iij. ar. j

a Lege. Scilicet Moſayca. de qua in dubio eſt intelligẽdum per antonomaſiam: arg. §. quoties. de iur. nat. gent. & ciul.

b Continetur. Imò illud videtur ius naturale: vt c. j. diſt. j. Reſpõ ibi exponitur ius naturale, id eſt ius diuinum: vt not. in d. c j. vel aliàs non omnia, quæ ſunt in lege, & Euangelio ſunt ius naturale, ſed illa particula qua quiſque iubetur alij facere quòd ſibi vult fieri: & prohibetur alij inferre, quòd ſibi non vult fieri.

c Immutabile. Poteſt tamen diuinũ, ius limitari & diſtingui à lege poſitiua ſi probabilis ratio ſuadeat, licet non in totum mutari: vt late habetur per gloſ Abb. & alios in c. fi. de conſuet. Item à conſuetudine Inno. in d. c. fi. Abb. in c. quoniã. de feriis. in prin, & in c. cum eſſes. de teſtam. *Ius diuinum limitatur & diſtinguitur.*

d Sunt enim. Rationem reddit, cur ſit immutabile ius diuinũ, diligenter partes enumerãdo: ſed, contra videtur, qđ partes non ſint diligẽter enumeratę, cum ſint in lege etiam pręcepta iudicialia: vt Deut. vj. Hæc ſunt cæremonię præcepta ac iudicia. Reſp. ꝙ iudicialia ſunt acceſſoria ad moralia, vel pertinent ad moralia, vel ſecundũ Turrecrem. pertinent ad myſtica, vt per eum. in c. nõ eſt peccatum. §. his itaque. & ſumitur, quod hic dicitur ex d. c. non eſt peccatum. §. his itaq. diſt. vj. per quod remouetur contrariũ de cap. j. §. ſed cum diſt. v. Ant. Tim. Quo modo præcepta iudicialia, & ceremonialia legis Moſys non amplius obligẽt poſt aduentum Chriſti, per quem fuerunt euacuata: & cur moralia ſemper obligẽt vide apud S. Tho. ſecunda ſecũdæ. q ciij. art. iij. & q. c. ar. iiij. & Doctores in iiij. ſent. diſt. xxxvij. Et ratio eſt, quia iſta ſunt ſecundum rectæ rationis dictamen, quæ in homine non poteſt extingui, nec mutari, cui eſt eſſentiale.

e Moralia. Sic dicta, quia mores informant.

Anto. Timo. Differentiam inter legẽ veterẽ Moyſi, & Euangeliũ lege apud Magiſt. ſent. lib. iij. diſt. xl & vlt. & ibi B. Bonau. ar. j. q. j. & alios Doctores ibidem, & Alex. de Ales. in iij. par. ſuæ Sũmę. q. xxviij. *Moralè.*

f Myſtica. Id eſt, arcana vel figurata & quæ aliud præter id, quod videtur, cõtinent, vel aliud ſignificant, quam qđ littera ſonat. Et horum alia ſunt ſacramentalia, alia cæremonialia. De ſacramẽtalibus ratio reddi poteſt, quare ad litteram hæc fuerint præcepta. puta, de circuncìſione, obſeruatione Sabbathi: vt eſt de bapt. c. maiores. & c. tranſlato. de conſ. it de cære monialibus non. Item vt de eo. Non arabis in boue, & aſino. xvj. q. vij c. in noua Item nõ feres veſtem lana & lino contextam. non ſeres agrum diuerſo ſemine. Obſeruatio autem Sabbathi, partim cæremonialis vt per Turrecre in c. non eſt. §. his itaque. diſt. vj. vbi poſt alios tentat reddere etiam ſupradictorum rationem. *Myſticũ.* *Obſeruatio Sabbathi.*

g Poſſunt. Nota præcepta moralia eſſe immutabilia. Vnde aduerſus illa, maxime ſi ſint negatiua, Papa non diſpenſat. cum obligent & ſemp, & ad ſemper. §. his ita. diſt. vj. & per Arch. de pęnit. diſt. vj. & per Ab. in c. literas. de reſt. ſpo⁹. poſt gloſ. fac. xxv. q. j. c. ſunt multi.

h Conſuetudinis. Intranſitiue ponit, vt ſeq. §. ibi: Eſt autem conſuetudo, ſic inſtit. de reb. corpo. & incorporalib⁹. vbi no⁹. in verbo ius ipſum.

i Exordium. Fa. c. non eſt, in ſ. diſt. vj.

k Simul. Pluralitas enim hominum diſgregata non poteſt conſuetudinem inducere.

l Legitur. Scilicet Geneſ. iiij. nam vt dicit Ioſephus, & refert Turrecre, in c. non eſt. in fi. diſt. vj. Cain, cõgregans opes ex rapinis ſuos ad latrocinia inuitabat, & timẽs quos ipſe lædebat, ſuos vrbe collegit. Fuit tamen hoc ius extinctum aquarum diluuio, ob hominum nouitatem: & reparatum, vel immutatũ creditur tempore Nembroth: *Cain.*

bioth: vt in d.c. non eſt. Sed quomodo in mundi primordio potuit Cain colligere hominum multitudinem? Reſp. ſecundum Ang. quòd homines diutiſſime viuebãt: vt per Turrecre. vbi ſ.

a Ius. Appellatione iuris igit᷑ cõſuetudo quoq; cõtinet᷑. Vnde ſi Papa mãdat cauſã terminare ſecũdũ ius, poterit delegat᷒ eã terminare ſcd in cõſuetudinem: ſecundum Abb. in c. cum nobis. de electio. licet Ioan. And. contra, de hoc in rubr. extra de conſuet. & in cap. Quinquaualis. de iureiur. argu. contra in c. cum venissent. de eo qui mit. in poſſ. vide ibidem, per Abb. in iij. not. Ant. Tim. Definitur à Gratiano conſuetudo ex Iſidoro lib. ix. Etymologiar. c. iij vt ſit: Ius non ſcriptũ aſſiduis actibus conſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex. habetur in c. conſuetudo. diſtin. j.

Iuris appellatio cõtinet conſuetudinẽ.

do Ius [a] quoddam moribus inſtitutũ [b], quod pro lege ſuſcipitur. in his enim rebus, in quibus nihil certi diuina ſtatuit ſcriptura, & mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt: & ſicut pręuaricatores diuinarum legum: ita contemptores eccleſiaſticarum cõſuetudinum ſunt coercendi [c].

Praua conſuetudo non ligat. h. d.

b Inſtitutum. Videtur ergo, quòd plures ciues non ſufficiant ad hoc, vt aliquid dicatur conſuetudo, niſi inſtitutum ſit, quod illud pro conſuetudine ſeruetur: nam poteſt eſſe quod ex gratia, vel tolerantia hoc ſæpius permiſſum ſit: vt extr. de verb. ſign. cap. Abbate. & x. q. iij. c. quia cognouimus. Vnde licet ſæpius quid factum ſit, niſi eo animò factum ſit, vt in poſterum fiat, iteratio vſum non inducit. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. Iulian᷒ recte ait. & l. fi. Pater id & alia ratione, quia licet pluribus vicibus quid certo modo iudicatum ſit: non ideo ita in poſterum iudicandum eſt. l. nemo. C. de ſent. & interlo. omn. iud. ſed ſecundum conſuetudinem bene iudicatur. c. cum veniſſent. de eo qui mit. in poſſ. & diſt. xij. cap. illa. & diſt. xxxij. c. placuit. aliàs autem varie definitur conſuetudo: vt per Abb. & alios in rub. de conſuet. & per Legiſtas in l. de quibus. ff. de legi.

Nõ inducitur conſuetudo ex eo ſolo quod ſit ſæpe factum.

c Coercendi. Nota ergo, quod æque punitur tranſgreſſor conſuetudinis, ac trãſgreſſor legis. c. in his. diſt. xj. c. pen. vbi not. Abb de conſuetudine. Vnde ſicut canonicis non licet obuiare legi ſine licentia Papæ, ſic nec conſuetudini. fa. c. catholica & c. eccleſiaſticarum. diſt. x. De communi tamen conſenſu poſſ᷑nt venire cõtra conſuetudinẽ, etiam iuratam ſi cauſa ſubeſſet: licet contrarium in ſta ucis. v. q. v. c. auctoritatem. & not. in d. c. in his. Et facit quod hic dicitur contra ieiunantes die Dominico, de quo per Archidia. in cap. vtinam, lxxvj. diſtin. & dicebat Hoſtien. cap. bone. de poſt. præ. & refert ibi Abb. quod tantum eſt dicere, Non conſueuit, quantum, Non debet, vel, Non poteſt. fac. l. apud Iulianum. §. fin. ibi: Diſtrahi non ſolent. ff. de legat. j. Nec mirum, quia conſuetudo de licito facit illicitum capit. cum olim. de cleric. coniug. c. ſuper eo de cogn. ſpi. Butr. in c. de co. de temp. ordin. Sed an conſuetudinem Roman. Eccl. teneantur aliæ eccleſiæ ſeruare? Reſpond. non, niſi quo ad articulos fidei, vel niſi expreſſe mandetur per Abba. in c. ij. de feriis in prin. & in fin. & c. penul. de obſer. ieiun. & in c. ſi de regulis iuris.

Tertiũ eſt dicere nõ conſueuit, quantum nõ debet.

Hæc tamen de ea conſuetudine intelligere nos oportet, quæ neque diuinæ Iuri, neque canonicis contradicit inſtitutis: ſi quid autem contra fidem catholicam vſurpare dignoſcitur, non tam conſuetudo, quantum vetuſtas erroris eſt appellanda [d].

Quid ſit conſtitutio. hoc dicit.

Conſtitutio [e] eſt lex

d Appellanda. Et propterea non ligat. c. mala. & cap. conſuetudo. diſtin. viij. etiã ſi ſit iuramẽto firmata. c. quanto de iureiur. Vnde collige, quod id, quod ſui natura eſt illicitum, conſuetudine non ſit licitum. not. in d. ca. mala. videtur tamen quod excuſet à pœna temporali, & ſic aliquid operatur: vt not. in cap. cum venerabilis. de conſuet. & in c. denique. diſt. iiij. & in cap. ij. de temp. ord. & aliquid per Abb. in c. fi. de conſtit. & alium effectum ponit. in c. cum cauſam. de elect. nu. iij. & qualis debeat eſſe cõſuetudo. not in c. fruſtra diſt. viij. & in c. qui contempta. & in ca. fi. de conſuet. & c. in quod ſuper. de conſang. & affin. & in l. de quibus. ff. de ll. cum ſexcen. ſimil. locis.

Conſuetudo de facto licitum de illicito.

Ant. Tim. Ecce conſuetudo praua excuſat à pœna huius mundi, & temporali: non à gehennali, glo. in c. denique. in ver. conſuetudine. diſt. iiij. quando eius prauitas per ius non eſt declarata: non autem quo ad Deum, quando eſſet cõtra ius naturæ, puta ex ignorantia craſſa xxxij. q. v. j. c. flagitia. Quod conſuetudo non poteſt mutare legem diuinam, nec naturalem. S. Tho. prima ſecũdæ. q. xcvij. artic. j. ad ij. poteſt tñ eã limitare, diſtinguere, declarare, augere, & huiuſmodi alia facere, vt per Ab. & Doct. in c. fi. de cõſuet.

e Conſtitutio. Dupliciter ſumitur terminus, conſtitutio, ſtricte & proprie, & largè & impropriè. Primo modo comprehendit ſolum quod princeps ſtatuit, vel qui eſt loco principis. c. conſtitutio. diſt. ij. & ita ſumitur hic. Secundo modo pro omni iure ſcripto, etiam minorum poteſtatum: ita ſumitur in rubrica extra. de conſtitu. iuncto cap. cum omnes. & cap. cum M. eodem titu. & traditur ordinatiè in dicta rubrica, & de

Conſtitutio dupliciter.

mate-

ſcripta [a].

Quotuplex ſit conſtitutio & ciuiles conſtitutiones, quæ non ſunt contra euangelium & canones, ſunt honorandæ licet ipſis eccleſia non ligetur. h. d.

Conſtitutionum autem aliæ ciuiles, aliæ Eccleſiaſticæ. Ciuiles ſunt, quas princeps [b], aut magiſtratus, aut populi ſibimetipſis ſanciunt, quæ quidem ſi Euãgelicis, atque Canonicis decretis non ſint contrariæ, ſunt omni reuerentia dignæ [c]: atque eis Eccleſia ſępe cõtra [d] hæreticos, contra tyrãnos, & quoſcũque prauos, vtitur, alioquin nullius ſunt momenti.

Ciuilis conſtitutio non ligat, quamuis eccleſiæ fauorabilis. h. d.

Quod vſque adeo obtinet, vt etiam, ſi quid in eis ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum reſpiciat cõmodum [e] nullius firmitatis exiſtat, niſi ab eccleſia fuerit cõprobatum. Sed [f] nos ad Eccleſiaſticas conſtitutiones ſtylum vertam*, earum originem, ſpecies, & auctoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS Conſtitutionibus. Tit. III.

Cõſtitutio Eccleſiaſtica cõtinet.
- Concilia
  - Vniuerſalia, { Quæ, Origo, Forma.
  - Prouincialia, { Quæ, Forma, Vis.
  - Epiſcopalia, { Quæ, Quomodo congregatur.
- Decreta Põtificum, { Quæ, Efficacia.
- Sanctorum dicta
  - Vt per ſe ſunt habent ſcientiam.
  - Vt canonibus inſerta,
    - Vt à Sanctis, { Scietiam Firmitatem.
    - Vt à Pontificibus, { Poteſtatem.

maieria decima, diſtinct. per totum.

a Scripta. Videtur ergo, quod ſcriptura ſit de eſſentia, vel forma conſtitutionis: quod quidem multi tenent, vt latiſſime traditur in rubrica de conſt. ſed ſi teneas contra, quòd ſcriptura non requiratur, dic qđ hic loquitur ſecundum frequentiorem cõtingentiam quæ habet quod conſtitutiones ſcribantur & probentur per exhibitionem ſcripturæ. Sic ſeruitus definitur conſtitutio iuriſgẽtium. §. ſeruitus. inſtitu. de iu. perſonarum, cum tamen & iure ciuili ſerui fiant. §. penult. eod. titu. Vel ſecundum alios, dic, quod eſt ſcriptura de forma accidentali ipſius conſtitutionis. vide in dicta rubr. de conſtit. *Scriptura an de forma legis.*

b Princeps. c. conſtitutio. diſt. ij.

c Dignæ. De hoc. x. diſtin. per totum. An autem ſint ſeruandæ in foro conſcientiæ, poteſt colligi ex his quæ per Abb. in proœ. Decret. & per omnes in c. j. de conſt.

Ant. Tim. Conſtitutiones, & leges ſunt obſeruandæ, quando non ſunt contra euãgelium, & decreta diuina. Præterea, quando non ſunt contra ius naturæ. Vnde neq; Imperator, neque Papa poſſunt auferre bona a iuſte poſſidẽtibus. in Clem. paſtoralis, de ſent. & re iud. oblig. autem conſtitutiones & leges, ſi iuſtæ ſint in foro conſcientiæ. S. Thom. prima ſecundæ. quæſt. xcvj. ar. iiij. ſi autem iniuſtæ non niſi ratione ſcandali. Non autem ſemper lex & conſtitutio obligat ad mortale. vide S. Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. lxxxvj. ar. ix. Referunt enim doctores octo modos, quibus poſſumus cognoſcere, an lex obliget ad mortale, cum ad hoc, vt lex obliget, multa requirantur: & notant præcipue quatuor. Primo, quod ſit iuſta: ſecundo, quod promulgata: tertio, quod ſit elapſum tempus, poſt quod incipit obligare, quòd eſt duorum menſium quo ad conſtitutionem generalem. Docto. in c. noueritis. de ſent. exco. quarto, quod ſit per inferiores acceptam. cap. in iſtis. §. leges. diſtinctio. iiij.

d Contra hæreticos. Not. ergo, qđ vtor pro me, quo non vtor contra, diſtin. xxxvij. cap. ſi quid veri. ij. quæſtio. vij. cap. ſi hæreticus. contra tamen xix. diſtinct. cap. ſi Romanorũ. & iiij. quæſt. iij. §. item in criminali. verſicul. ſi quis teſtibus. & iij. quæſt. viij. c. cuius in agendo. Sol. Hoc regulare, contrarium procedit odio hæreticorum, vel aliorum malorum. Sic not. in d. c. ſi Romanorum. *Vtor pro me, quo non vtor cõtra me.*

Ant. Timo. Ea de cauſa vim legis obtinet conſuetudo, eam abolet, & interpretatur, quia quod ſępe fit, videtur ex deliberato iudicio rationis hominum prouenire, Sanctus Tho. Prima ſecundæ. quęſt. xcvij. attic. j. & per Abba. in d. c. fin. de conſtit.

e Commodum. Quomodo hoc procedat ſolet late no. in cap. cum eccleſia Sanctæ Mariæ. extra. de conſtitut. & in cap. cum nobis. de præſcript. & in cap. primo. de no. oper. nuncia. & per Abba. in cap. ſi diligenti. de foro competenti.

f Sed nos. Quaſi dicat, non eſt noſtri inſtituti agere de conſtitutionibus ciuilibus.

DE ECCLESIASTICIS conſtitutionibus.

Cano

Canones, quibus cõſtent, & quotuplicia ſint Concilia, & quæ Concilia vniuerſalia. h.d.

Canonum [a] quidem alij ſunt ſtatuta Conciliorũ, alij decreta Põtificum, aut dicta ſanctorum. conciliorum vero alia ſunt vniuerſalia [b], alia prouincialia, alia verò Epiſcopalia.

Vniuerſalia Concilia quæ ſint h d.

Vniuerſalia ſunt, quæ Sancti Patres [c] ex vniuerſo orbe in vnum cõuenientes iuxta fidem Euangelicam, & Apoſtolicam condiderunt.

Initium vniuerſalium Conciliorum celebrandorum poſt Apoſtolos cœpit temporibus Conſtantini

Quorum celebrandorum initiũ poſt ſanctiſſimos Apoſtolos [d] à temporibus Conſtantini magni cœpit: ipſe enim primus cum feruente perſecutione docendarum plebium cõmoditas minimè daretur Chriſtianis, vt libere [e] congregarentur, facultatem [f] præſtitit.

Auctoritas celebrandorum conciliorum eſt apud ſedem Apoſtolicam h.d.

Legitima vero conciliorum vniuerſalium aggregandorum poteſtas, & auctoritas eſt penes Sedem Apoſto

a Canonũ. Nota ergo, quod conſtitutio Eccleſiaſtica põt appellari Canon, quãdoq; appellatur decretum, quãdoq; decretalis epiſtola, quandoque dogma, quandoq; ſanctio, quandoq; mandatum, quandoque interdictũ, de quibus per Abb. in rubrica prooem. Decretalium. Canon tamen proprie ſumitur pro conſtitutione cõciliari. No. diſt. iij. in ſumma, & per Abb. & alios in c. j. de conſtit.

Canon. *Decreta.* *Dogma.*

b Vniuerſalia ſunt. Hæc œcumenica cõſueuerunt appellari: & ſumitur qđ hic dicitur ex c. canones. diſt. xv. Sed hæc non videtur bona lectio. c regula. §. porro. diſt. iij. vbi tantum dicitur de vniuerſalibus, & prouincialibus: nõ autem de epiſcopalib. Sol. ſupplendus eſt ille tex. per diſt. xviij. in prin. vbi dicitur etiam de epiſcopalibus. Imò videtur eſſe quatuor ſpecies ſecundum Inno. in c. graue. de præb. cum vltra ſupradicta tria ſit etiam concilium religioſorum: ſed dic quòd illud rectius, & frequentius conſueuit Capitulum appellari. c. in ſingulis de ſtat. mona. Ant. Tim. Græce œcumenica recte hæc ab auctore deſcribuntur vniuerſalia cõcilia. Adde ꝙ ita conueniunt Patres in vnum in conciliis vniuerſalibus, vt conuocentur à ſum. Pont. & ſolius eius auctoritate congregentur, aliàs eſſet ſynagoga Sathanæ: vt diſt. xvij per tot. S. Thom. ij. ij. q. j ar. x

Concilia œcumenica. *Capitulũ.*

c Patres. Sed qui ſunt iſti patres? Reſp. ſecundũ Abb. in c. nimis. de præb. in fi. ꝙ non reperitur ſpecificè deciſum, qui debeant concilio vniuerſali intereſſe, nec in tex nec in glo.

d Apoſtolos. De quo cõcilio Apoſtolorũ habetʳ in actis Apoſtolicis. c. xv. & no. glo. c. j. diſt. xvij. Ant. Tim. Celebratum eſt hoc primum concilium Hieroſolymis ſub Petro Apoſtolo. & primo Pontifice, anno domini lxx. De canonibus autem Apoſtolicis varie tradiderunt ſcriptores Eccleſiaſtici, quidam in totum reiecerunt tanquam apocriphos: alij admiſerunt ſexaginta, vt Zephirinus Papa ſcribens epiſcopis per Siciliam conſtitutis: alij quinquaginta tantum, vt Leo ix. contra epiſtolam Niceti Abbatis: ſexta autem ſynodꝰ recepit & approbauit lxxxv. in c. ij. quos lege in tom primo conc. in prin.

e Libere. Patet ergo ꝙ in celebrando concilio non requiritur conſenſus Imperatoris, vel alterius ſæcularis principis. Id enim dicitur liberè fieri poſſe, in quo alterius conſenſus non exigitur. c. cum ceſſante. vbi A. de appe. & in c. de multa de præb. & in c. noſtro. de pœni. & rem. & in c. ij. de poſt. præla. not. in c. licet epiſcopus. de præb. in vj. & in Clem. dudũ. de ſepul. Vnde non inuenitur, ꝙ Cõſtantinus, vel alij Imperatores actis cõciliorũ ſubſcripſerint, vt recẽſet Cardinalis Aracæli in tract. de œconomico cõcilio. c. xiij. Ant. Tim. Vide Hiſtoriã Eccleſ. Ruffini lib. x. De poteſtate congregandi conciliũ penes quem ſit, dictum eſt ſ. in gl. in ver. vniuerſalia. De authoritate vero Papæ & cõcilij Doctores & Theologi longas faciunt diſputationes, vide ſi vis, eos late differentes de hac materia in ſuis tractatibus Marſilium de Padua de poteſtate eccleſ. Ioan. de Pariſiis. Ioã. de Turrecre. Iacobum Almainũ. Nicolaum de Luſa, Durãdum in tractatu de Origine iuris, & nouiſ. per Tho. de Vio. Card. Caietanum & Ambroſiũ Catharinũ & Franc. de Victoria in ſuis relectionib. de Poteſtate eccleſ. & duabꝰ de Põtate concilij.

Libere.

Concilium rite, & legitime celebratum, quod non poſſit errare in ſpectantibus ad fidem & mores, ſicut nec eccleſia, perſeuerãter vltra Canoniſtas docet S. Tho. Quod lib ix. art. xvj. Eccleſia enim, cuius doctrina eſt in cõciliis, eſt nobis infallibilis regula S. Tho. ſecunda ſecundę. q. v. ar. iiij Vide Caie ſecunda ſecũdæ q j ar j. ad iij dubium in aliis vero quibuſdam poſſe concilium errare non eſt inconueniens aſſerere, ſicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum, & raptam, & ſentẽtia D Hieron. præualuit. xxxvj. q ij c tria. Ita etiam & Pontifex, vt priuata perſona Vide Caiet. in S. Tho. ſecũda ij q. j. ar. v. non tamẽ vt Pontifex in fide iudicãdo & definiẽdo.

f Facultatem. Verbum hoc ſonat factum non

iu

licā quę ſi Roman' Pōtifex intereſſe impediatur [a], vnum, vel plures ſpeciales [b] ad hoc legatos conſtituere ſolet.

Quattuor ſunt principalia concilia, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Calcedonenſe.

Inter cetera autem concilia quatuor ſunt, quæ totam principaliter Chriſtianam fidem complectuntur, quaſi quatuor Euangelia: Nicænum [c] ſcilicet, Conſtantinopolitanum, [d] Epheſinum, [e] & Calcedonēſe: [f] in quibus [g] velut in quadrato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſurgit.

Inter diſcordantia concilia preponitur ſententiaeius quod eſt maioris authoritatis.h.d.

Alia verò concilia, quæ ductu ſancti ſpiritus congregata, & celebrata fuerint proximū ab iſtis ſibi locum vendicant [h]. Quòd ſi quando inter ea diſcors ſententia inueniatur il ius ſententia magis eſt tenenda, cuius antiquior, & maior eſt authoritas [i].

Prouincialia concilia quæ ſint.h.d.

Prouincialia [k] Cōci-

ius: ſemper enim hæc iuris poteſtas fuit penes ſedem Apoſtolicā: licet aliquando fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios. fac. diſtin. xvij. in princip.

Cauſæ ob quas iuſte Ro. Pont. non accedit ad cōcilium.

a Impediatur. Imò etiam ſi nullo extrinſeco impedimēto Rom. Pontif. detineatur, ſunt in ipſo quædā iuſtæ non interueniendi cauſæ. Prima ne interdū Ro. Pont. exercere cenſuras eccleſiaſticas, violētia inferatur, ſicut legitur de Papa Felice, & de Fabiano Legato Papæ Leonis. Secūda vt Rom. Pont. cuius eſt confirmare acta conciliorum, plena in confirmādo gaudere debeat libertate, nec aliter confirmet aliquid per impreſſionem, licet hoc nō ſit credendum. Tertia ob immiuentes & quotidie occurrentes catholicæ eccleſiæ neceſſitates, pariter & ciuitati Romanæ, vt deducit Clemen. Card. In tracta. de œcumenico conc. cap. xx.

b Speciales. Bene ſpeciales, & ad hoc ſpecialiter deſtinatos: quia generalis legatus non pōt vniuerſale concilium indicere, vel celebrare: quia ea quæ ſpecialiter Rom. Pont. conceduntur, mādata generali iuriſdictione non transferuntur. c. tranſlationem. & c. niſi de offic. lega. & no. in c. regula. §. porro. diſt. iij.

c Nicænum. Quod fuit cccxx viij. patrum, ſub Conſtantino Auguſto Imperat. in quo fuit condemnata blaſphemia Arrij de inæqualitate ſanctiſſimæ Trinitatis: vt in cap. canones §. hanum. diſtinct. xv. & xxiiij. q. iij. cap. quidam. verſic. Arriani. Alibi legitur quod hoc concilium fuit trecentorum patrum. diſt. x. quæſt. j. c. hanc. Sed dic quod minor numerus non excludit maiorem. l. cum furti. ff. de in lit. iurand. Ant. Tim. Primum cōcilium inter quatuor celebratum, anno à Chriſto nato cccxxv. ſub Silueſtro Pont. Max. qui fuit xxxij. a Petro, imperante Conſtantino Magno: de quo in Hiſtoria eccleſiaſtica Ruffini libro x. capit. j.

d Cōſtantinopolitanū. Scilicet primum. plura enim Cōſtantinopoli fuerunt celebrata cōcilia: & hoc fuit cl. patrū, cōuocatū ſub Theodoſio ſeniore, in quo fuit condēnatus Macedoni', negās Spiritū ſanctū Deū. c. canones. §. ſecūda. diſt. xv. Ant. Tim. Celebratū anno Domini ccclxxxj. ſub Damaſo Pontifice Romano, & Cyrillo Hieroſolymitano, imperantibus Gratiano, & Theodoſio Hiſto. eccle. lib. xj. cap. x.

e Epheſinum. Scilicet primum, nam plura apud Epheſios fuerunt celebrata concilia, & quædam reprobata: vt xxvj. diſt. c. quoniam, & in hoc fuit damnatus Neſtorius, duas perſonas in Chriſto aſſerens: vt c. canones. §. tertia. diſtin. xv. Ant. Tim. Celebratum anno Dñi ccccxxiv. ſub Cęleſtino Primo, a Petro xliij. Pontifice, Iperāte vero Theodoſio. de quo vide in tomo conc. j.

f Calcedonenſe. Quod fuit ſexcentorum triginta patrum, in quo fuit dānatus Eutiches & ſequaces perniciose circa naturā Chriſti errā̄tes. c. canones. §. iiij. diſ. xv. Ant. Tim. Actum anno dñi ccccxlij. ſporib' Leonis I & Martiano Auguſto imperante.

g In quibus. Sunt etiam, qui inter principalia deputent ſecundum & tertium Conſtantinopolitanum concilium, & ſecundum Nicænū, vt per Clem. Car. Araceli. in trac. ſuo de œcu. cōc. c. vij.

h Vendicant. Vt ca. canones. §. hæc ſunt. diſt. xv.

i Authoritas. Imò videtur quòd illa ſententia ſit potius ſequenda quæ maiorem cōtinet pietatem. vt ix. diſtin. c. ſana. licet enim canon Apoſtolorū potior ſit, quia antiquior eſt aliis canonib', præiudicatur tamē ei per poſteriores: vt lxxxij. diſtin. ca. preſbyter. Idē patet in canone Hieronymi: vt xxvj diſtin. c. deinde. & c. acutius. Item præiudicat quādoque ille canon qui non eſt potior: vt xxv. q. j. c. cōtra ſtatuta. quod ergo dicitur hic, intellige cum ambæ cōſtitutiones ſunt particulares & locales. xix. diſt. ca. in canonicis. Sed ſi ambæ ſunt generales ſemp poſterior præiudicat, vt extra de cogn. ſpi. c. j. & l. nō eſt nouum. ff. de ll. Sed quomodo prǽfertur vnus canon alteri cum omnes ſint promulgati inſtinctu ſpiritus ſancti? xxj. q. iij. ca. nemo. & xxv. q. j. c. violatores. reſpond vt not. in ca. Domino. §. item Ioannes. diſt. l. & de hoc per Turrectem. in libro iij. ſummę de eccleſia. ca. lxiij. & per Clemen. Card. Ara. & de œcumen. concilio. c. xxxiiij.

k Prouincialia. Ex hęc prouincialia cōcilia traxerunt

rerunt originem à concilio quod celebrauit beatus Paulus in Mileto cōgregatis maioribus natu prouinciæ Epheſinæ: vt Actis Apoſtolicis, c. xx. hæc hodie renouanda præcipit Trident. concil. ſeſſio xxiij. cap. ij in decretis reformationum.

aliquod ius: vt in c. ius ciuile. diſt. j. & c. q̄ cōtra. diſt. viij. & c. catholica. diſt. xj. & de cōn. diſt. iij. cap. j. & in c. conqueſtus. de fer. & in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iur. ſic archiepiſcopus, & ab eo conuocatum concilium poteſt prouinciales canones cōdere, generales autem, aut de maioribus negotiis non pōt, vt hic & not. diſt. xviij. in prin. vnde ſumitur.

Ant. Tim. Primum prouinciale cōcilium poſt Apoſtolos fuit Carthagineſe primum, ſedente Cornelio Primo, Romæ ſub Cypriano epiſcopo Carthagine anno dñi circiter cclv. de quo in actibus cōc. tom. j. Euſeb. us hiſto. eccl. lib. vij c. ij. de conciliis Prouincialibus. vide Silu. in ver. cō il. ū. in fi.

a Cauſas. Non tamen quilibet, nā ſi agendū ſit de puniendo Metropolitano ipſo, non pōt hoc per concilium prouinciale decerni: vt per Ab. in cap. graue nu. 1. de præbēd. & dignit. quia ipſe eſt caput eius concilij, vnde non

Prouincialia ſunt quæ propter Eccleſiaſticas cauſas [a] & altercationum ſedationes per ſingulas prouincias, conuocante Metropolitano [b] Epiſcopo omnes prouinciales Epiſcopos, & cathedralium Eccleſiarum capitula, [c] celebrari placuit.

Quam vim habent concilia prouincialia. h. d.

Hæc autē neque diffiniendi, [d] neque generaliter [e] cōſtituēdi vim aliquam habēt. Sed tātum curādi, vt id ſeruetur quod aliàs ſtatutū eſt, & quod generaliter ſeu ſpecialiter obſeruari præceptū eſt Licet interdū & quę ab iis rectè ſtatuta ſunt etiā catholica Eccleſia ſuſcipiat [f].

Quæ ſint Epiſcopalia concilia. h. d.

Epiſcopalia [g] Concilia ſunt quæ Epiſcop' in ſua Diœceſi ſingulis annis cōuocat dū inter ſuos Abbates, presbyt. & clericos cognoſcit.

Qui ligantur epiſcopalibus concili. in. h. d.

In iis ſi quid ab epiſcopo [h] ſtatutum fuerit, nec ſub diti extra Diœceſim [i] conſtituti neq; ignorantes [k] (niſi ſi ſicut olim. de accuſ. de his per Conci. Trin. ſeſſio. xxiiij. c. ij. in decr. reforma.

f Suſcipiat. Vt in ca. j. de cōſtit. & in cap. ij. de elect. & in cap. nec epiſcop. de temp. ord. & in. c. j. de æta. & qual. & in c. j. de fil. presbyter. & in ca. j. de ſeruis non ordi. cum duobus ſeq. & cap. j. de obli. ad ratioci. ccd. & alibi ſæpiſſimè.

g Epiſcopalia. Hoc mēbrum non ponitur in c. regula §. porro. diſt. iij. ſed ſatis bene ex pluribus canonibus elicitur: vt xij q. j c. placuit, & 18 q. j. c. Abbates. & diſt. xxxviij. c. q̄n vbi etiā not. & in c. ſi

mirum ſi ibi nō punitur: arg. l. pr. ff. de arb. poſſet bene ſuſpēdere epiſcopum & alios prælatos prouinciales: vt per Ab. in d. c. graue.

b Metropolitano. Sed an, cōuocāte legato Sed. Apoſ. poſſit hoc prouinciale conciliū celebrari? Ioan. q̄ nō vt not. in c. regula §. porrò diſt iij. referuata eīn Pōtifici Ro. regulariter mādata iuriſdictione nō transferuntur. niſi & c q̄ tranſlatione de offic. leg. & l. j. ff de offic. eius cui man. & hoc tenuit etiam Hugo. Contrarium tenent Arch. & Turrecre. in d. §. porro. & Abb. d. c. q̄ ōd tranſlationem, nec enim id eſt, de reſeruatis Pōtif. Ro. vt hic & diſ. xcij. c. ſi qs epiſcopus. ſi ergo pōt Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorē habet poteſtatē quam Metropolitanus. c. ſi Abbatem. de elect. in vj. & hoc communiter tenetur.

Legatus de latere conuocat concilium prouinciale.

c Capitula. Hæc autem capitula admittuntur non ad decidēdum. ſed ad aſſidendum & tractandum, & ſic habent ſolum votum cōſultiuum nō deciſiuum, ſecundum Abb in c. fi. de his quæ fi. à prel ſi conſeu. capit.

d Diffiniendi. Cōcord c. j diſt xviij nec etiam puniēd. ipſum Archiepiſcopū Abb. in c. graue ni mis. de præbendi.

e Generaliter. Bene generaliter, qa vult q̄ quilibet popul', & quęlibet Eccleſia ſibi pōt ſtatuere

h Ab Epiſcopo. Not. epiſcopum poſſe facere ſtatuta, & concor. c. j. & c. fi. de conſt. in vj. vnde ſumitur. Sicut & legatus in prouincia ſua. c. ſi de offic. leg & ſunt talia ſtatuta perpetua etiā poſt obitū vel receſſum: vt not. in d. c. ſi declara tamē hoc ſecundū Ab. in c. cōqueſtus. de feriis q̄ procedat inſpectantibus ad iuriſdictionē epiſcopi, vt ſunt punitiones maleficiorum. Sed in his in quib' vertitur intereſſe aliorum non delinquentiū, vt puta inducere nouā feriā in honorem ſancti à ſe canonizari, nō poſſet ſine cōſenſu populi, vel ſaltem præſentia, vt poſt Inn. Io. And. & Fed. de ſenis. & Arch. tenet Abb. in d. c. conqueſt'. eō tradictio tamen vbi nō eſſet rationabilis, vt qa nollet populus ſanctum venerari ex ſua terra oriundum non officeret, licet Ant. indiſtinctè teneret epiſcopum id poſſe.

Epiſcop' perpetua ſtatuta cō dit & cur ca quæ.

i Diœceſim. Nam extra territorium impunè nō paretur ius dicenti. cap. fi. de conſtit. in vj l. fi. de iuriſ. om. iu. c. propter. diſt. xviij.

k Ignorantes. Concor. c. fi. de conſt. in vj. An autem & quando ligentur ignorātes noua cōſtitutione, ſolet reputari difficilis materia, & prolixior, quàm vt poſſit breuibus notulis explicari. vide per Gloſ. Ant. Ab. & alios in c. cognoſcentes

gnorantia ſupina [a]) ligantur.

Epiſcopus tenetur ſtatuta ſua notificare. h. d.

Quamobrem paſtoralis officij cura poſtulat, Vt quæ in illis conſtituta fuerint, Epiſcopus ſuis plebibus nota facere non omittat [b].

Decreta Pontificum Romanorum, & quæ pollent Decretis Conciliorum.

Decreta [c] quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari poteſtate exæquantur. Nam [d] ſi id demum hodie probatur quod ſedes Apoſtoli approbauit, & quod illa reprobauit reijcitur, multo magis quæ ipſa pro [illegible] fide, pro ſacri[illegible]tibus diuerſo t[illegible] reſcripſit, debent [illegible] omnibus reuerente[e] recipi.

Scripta ſanctorum non inſerta Iuri communi, ſecundum poſt decreta Pontificum Romanorum locum obtinent. h. d.

Alia [f] ſanè eſt cauſa eorum, quę ſancti viri, vel ſacræ paginæ interpretes ſcripta reliquerunt: nam quæ ſacris canonibus inſerta [g] comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem: cætera verò poſt ſcita Pontificum authoritatem tenent. Nam licet diuinarum ſcripturarũ interpretes ſcientia Pontificibus interdum [h] præcellant: quia tamẽ ſtatuẽdi poteſtate deſtituuntur in ſcripturis quidem exponẽdis, illis quandoque præponuntur, in cauſis verò diffiniendis, ſecundum poſt eos locum habere merentur. Aliud eſt enim cauſis terminũ imponere: aliud ſcripturas diligẽter interpretari, cũ in negotiis diffiniendis non ſolũ neceſſaria ſit ſcientia: verum etiam poteſtas [i].

Ius canonicum verſatur circa perſonas, res, & iudicia. h. d.

Verſatur [k] autem Ius

tes. de conſt. & per Doct. in d. c. fin.

a Supina. Quæ eſt ſi qs dicat ſe ignorare quod eſt notũ omnibus. c. j. de poſtul. prælat. c. Apoſto. de ele. excõ. miniſt. l. late. ff. de verb. ſignifi. & per Ant. de Butr. in c. j. de epiſco. qui ten. epiſcopatui.

b Omittat. Fac. ca. fin. diſtin. xviij.

c Decreta. Fac. diſt. xx. in princ. & diſt. xix. per tot.

d Nam ſi. Bonum eſt argu. abſurdum enim eſſet aliquem alteri opitulari & non ſibi. fac. l. nuper. in fi C. de natu. liber. hoc tamen argu. à maiori non ſemper procedit, vt apparet in materia diſpẽſationum, vel in odioſis: vt per Abb. in c. ad aures. de reſ.

e Reuerẽter. Quaſi firmata voce ipſi[us] Petri. c. ſic oẽs. diſt. xix. hoc tamen intelligit Gratianus ſi nihil contineant cõtrarium decretis antiquo. ũ patrum, vel præceptis Euangelicis: vt in ca. ita dñs. §. hoc autem. ſed quod ibi dicitur de decretis antiquorum patrum, poteſt habere dubitationẽ. per ca. domino. §. item Ioãnes. diſt. l. hic autem neutrũ fuit apponẽdũ pro pter illa verba, pro fide catholica, pro ſacris dogmatibus.

f Alia. De hoc diſtin. xx per tot.

g Inſerta. Vt in ca. ij. iij. iiij: & v. de conſti. & alibi frequenter in cõpilatione Gregoriana, tunc enim cenſetur emanare à Pontifice, cũ noſtra faciamus quibus autoritatem noſtram impertimur. l. j. §. ſed neque C de iu. ve enuc.

h Interdum. Non ponitur hoc verbũ & temperamentũ. xx diſt. i prin. vnde ſumit, ſed fuit omnino ponendũ: tum quia quidam Pontifices fuerũt in interpretãdis ſcripturis eminẽtes: vt diuus Greg. tum etiam, quia vbicunque interpretatio eſſet neceſſaria, vt quia concerneret materiam ſacramentorum, vel articulorum fidei, potius credendum eſt Pontifici, quamuis non ita ſancto, quam alicui qui eſſet maiori ſanctitate præditus. c. per venerabilem. qui fil. ſint legit. & per Abb. & alios in c. ne innitaris. in fi. de cõſti. Idem quando declaratio vel interpretatio haberet implicitã deciſionem, vt puta ſi Theologi dicerent hodie decimas nõ deberi, cũ cõtrariũ dicãt ſummi Pont. vt per Abb. in c. tua. j. de deci. in iij. not. Ant. Tam. Ad ea, quæ dicunt de decimis, adde, quæ diſputãt Do. Theologi, & S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxvij. ar. j. q. 33. ar. 3. & Quod l. 6. q. 8. ar. 4. Hoſt. in c. à nobis de Dec. & Innocen. ibidem.

i Poteſtas. Not. ergo, quod alia eſt clauis ligãdi, & ſoluendi, alia ſciẽtiæ: ita quod ſunt duæ claues. Sed qualiter ſcientia dicitur eſſe clauis cũ aliquis nõ poſſit habere ſcientiam, q non habeat clauem, & econtra? reſpon. quod licet ſcientia non eſſet clauis antequã quis haberet ordinem: tamen poſt ordinẽ adeptũ incipit eſſe clauis Si tamẽ quęras, quid proprie ſit clauis ſacerdotalis, dic ipſam poteſtatem, per quã ligat ſacerdos & ſoluit: *Claues ſacerdotales.* dicuntur tamen duæ propter duos effectus. Ita not. diſt. xx. in prin. & de hoc latè ibi per Turrec. Ant. Tim. De poteſtate vide Theologos in iiij. ſenten. diſt. xviij. ac de clauibus. Clauis enim poteſtas dicitur ligandi atque ſoluendi, qua eccleſiaſticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno cœlorum. Clauis vero quædam eſt ordinis, quædam iuriſdictionis, & ordinis diuiditur in clauem ſcientiæ, & poteſtiæ. vide Petrum de Palud. in iiij. ſenten. diſt. xix.

k Verſatur. Simile Inſtit. de iu. na. gent. & ciui. §. fin.

§.fin. Et ſecundum hanc diſt. videtur opus Decret. fuiſſe a Gratiano compoſitum. Nam in diſt. habetur miniſtrorum diſcretio: in cauſis negotiorum vel controuerſiarū deciſio: in canonibus vel diſtinctionibus de pœnitētia vel cōſecratione ſacramētorū adminiſtratio: vt ponderat Archidia. in rubri. Decreti.

vt traditur in dicta rubrica. Eiuſdem conditionis videntur eremitæ, qui licet non ſint clerici, nec etiam regulares: gaudent tamen priuilegio ecclesiaſtico: vt per Abb. & alios in cap. cum monaſterium. de electio. & habetur in cap. nullus. de foro cōpetent. per Abb. & alios. Reſpon. quod ſupradictæ perſonæ non cōſtituunt diuerſas ſpecies, ſed reſoluuntur, vel redigūtur ad iſtas duas. §.fin. ĩ. de cler. non reſiden. ſic licet ſit magna varietas actionum, tamen omnes ſunt aut perſonales aut reales. §.j. inſtit. de actio. *eremitæ*

a Res. Non intelligas largiſſime: vt in l. rei. ff. de verbor. ſign. & in l.j. ff. ſi cert. pet. ſed vt contineat omnia præter perſonas & iudicia, quibus opponitur. & de his infra in li.ij. per tot.

b Iudicia. Non dicit actiones: quia de iure canonico ſolennitas exquiſita actionum & rigor ſunt ſublati: vt traditur in capitulo dilecti & in cap. examinata. de iudi.

c Parum. Bene parum: quia aliter faciēdo deeſſet cognitio cauſæ finalis.

d Perſonæ. Id eſt. qualitas, conditio, diſtinctio, & differentia perſonarum.

Canonicum circa tria, circa perſonas, res [a], & iudicia [b]. Verum quia poſteriora duo ad perſonas referuntur, videamus prius de perſonis: parum [c] enim eſſet illa noſcere ſi perſonæ [d] ignorentur, quarum cauſa illa ipſa conſtituta [e] ſunt, & per quas ea omnia adminiſtrantur.

DE IVRE PERSONARVM. [f]

TIT. IIII.

Perſonæ,
- Laici,
- Clerici,
  - Sacerdotes,
    - In altiori gradu.
    - In inferiori gradu.
  - In Sacris,
  - Nec in Sacerd. nec in Sacr.

Chriſtianorum quidam ſunt laici, quidam clerici. h. d.

PErſonarū genera duo [g] ſunt, vnum laicorum, alterum vero clericorum. Laici, qui & populares [h] dici poſſunt, ſunt quibus licet temporalia poſſidere, vxorem ducere, cauſas agere, inter virum & virum iudicare. Clerici ſunt, qui diuinis officiis mancipati ſunt: &

ANTO. TIMO. Quæritur à Doctoribus, an appellatione, clericorum veniant monachi. Reſpōd. quod non veniunt, in ſtricta ſignificatione: ſec⁹ tamē in lata. gl. in c. ij. de ſup. negl. pla.

h Populares. Arg. quod populi appellatione non continentur clerici. cap. ſi ſententia. de ſent. excom. in vj. & cap. quod ſicut. in fi. de elect. & cap. fi. de fer. & in cap. ex parte. j. de priuil. & in plurib. ſur. in quibus populus & clerus ponuntur tanquam diuerſa, & hoc in materia ſtricta & odioſa ſatis poteſt admitti, & ſic limitatur. §. plebiſcitum. inſt. de iur. natu gent. & ciuili, vbi appellatione populi etiam Patritij veniunt, ſecundum Abb. in c. j. de vi. & honeſt. cleric. Procedit enim id in his, quæ ſunt eiuſdem profeſſionis. Sed de hoc dicendum eſt, vt pleniſſime habetur in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit. ſed an imperator & Rex veniant appellatione laicorum? Et non videtur, cum inunguntur. cap. vnic. de ſacr. vnctio. Tu dic contra vt per Abbat. in cap. tua. j. de decim. & in cap. dudum. eodem tit. Vnde autem dicantur laici, item vnde clerici, habes xij. quæſtio. j. cap. duo. & in cap. cum ſecundum de præbend. ANT. TIM. Laici, ideſt, populares ἀπὸ τοῦ λαοῦ, quod eſt populus. In multis autē differūt laici & clerici: nā ſicut diſtinctæ ſunt perſonæ, ita diſtincta obtinent officia: multa enim conferunt clericis, quæ laicis non conueniunt, vt diſputare de fide, quæ ſi faciant excommunicantur, cap. quicumque. §. inhibe- *Populi appellatio.*

e Conſtituta ſunt. Quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. fac. etiam. quia digniora ſunt præponenda. §. aliam. inſtit. de bon. poſſ. vbi not. & l. iuſtiſſime. ff. de ædil. edict. & l. ſi quis in metallum. C. de pœn.

DE IVRE PERSONARVM.

f PErſonarum. Sumpta fuit hæc diſtinctio ex c. duo. xij. quæſt. j. multis tamen refectis verbis.

g Duo ſunt. immo plura, nam ſunt conuerſi, qui licet non ſint clerici, tamen nec etiam ſunt laici, ſed potius eccleſiaſticæ perſonæ xvij. q. iiij. cap. quiſquis. & cap. non dubium. de ſenten. excommun. & not. in cap. duo ſunt. xij. q. j. Item ſunt religioſi, tam ſtricte ſumendo pro his qui profitentur tria vota, de quibus ĩ. de regu. & mon. per totum. qui tamen non ſunt clerici neceſſario: vt §. fin. ĩ. de cleric. non reſid. ſed ſunt eccleſiaſticæ perſonæ: vt habetur late in rubr. de reg. & tranſ. ad relig. quam etiam large, qui pariter non poſſunt abſolute appellari laici: *Conuerſi.* *Religioſi*

quos ab omni ſtrepitu ceſſare conuenit [a]. Videamus igitur de iis, qui diuinis officiis ſunt adſcripti. Nā ſi cognouerimus, quę iſtę perſonæ ſunt, ſimul etiam & qui laici ſint ītelligemus [b].

Omnes clerici diſtribuuntur in tres claſſes.h.d.

Horum [c] autē quidā ſunt in ſacerdotio [d], quidam in ſacris [e], quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris [f]. Rurſus eorum, qui in ſacerdotio cōſtituti ſunt, quidam ſunt in altiore gradu vel ordine [g] poſiti, quidam vero in inferiore [h]. Videamus igitur primum de his ſacerdotibus, qui in altiore gradu poſiti ſunt: proxime de his, qui in inferiore: ac ſubinde de his, qui tantum in ſacris ordinibus conſtituti ſunt, viſuri: & demum de his, qui nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS ET Summo Pontifice [i].

TIT. V.

Episcopi,
- Episcoporum ordo tres,
  - Patriarchæ, { Qui, Nomen, Auctoritas.
  - Archiepiscopi, { Qui, Auctoritas.
  - Episcopi, { Qui, Nomen, Auctoritas.
- Summus Pontifex, { Poteſtas ſumma.

mus, d- heret. lib. vj. Verum pro huius rei reſolutione vide quæ ſimiliter determinat Caiet. in S. Tho. ſecūda ſecūdę.q.x.art.vij. Si enim ſit laicus doctus vtique.poteſt diſputare. Licet enim contra verba legis faceret: contra intentionem tamen legis manifeſtum eſt quod non faceret. vnde nō incurrent excommunicationē. Ita etiā prædicare, cap. ſicut in vno corpore de hæret. & l. nemo C. de Summa Trinit & fid. cathol. Recte hic ab auctore deſcribuntur clerici. Dicūtur aūt clerici, ἀπὸ τοῦ κλήρου, ſors latine: quia ſunt de ſorte domini. Vide S. Hierony. epiſt. ad Nepotianum. tom. j. & magiſt in quarto ſent. diſt. xxiv. quibus multa competunt ex officio; multa etiā eis prohibētur à ſacris canonibus, laicis conceſſa: vt nutrire comam & barb. in c. ſi quis. e. clericus, de vit. & hon. cle. prohibentur & eis duo colores, rubeus & viridis, in c. clerici. eod. tenentur portare tonſuram, habitum clericalē deſuper nec nimis longum, nec nimis breuem: & multa alia, quæ non eſt facile enumerare. vide multa apud Bart. Furanſium ſeu Arminia. ver. clerici. §. decimo. & toto titu. de vit. & honeſta. cleric

a Conuenit. Vnde licet & clericis pleraque ſint licita, quæ permittuntur laicis: puta temporalia poſſidere, cauſas agere. & inter virum & virum iudicare: magis tamen cōuenit ab omni ſtrepitu ceſſare, ne talibus ceteri auocentur à diuinis. xij. quæſt. i. c. duo. vbi Archid. & xj. q. j. te quidem. & cap. qualis. diſt. xxv. & cap diuerſis. de cler. cōiug.

b Intelligemus. Nam cog. i o vno de cōtrariis, & cet. inſti. de tutel. in prin. & de his qui ſunt ſui vel alieni iur in princip. & cet. traditur in rubr. ff. de adquit. vel amit. poſſeſ.

c Horum. Hæc diſtinctio totum ferme librum hunc primum complectitur.

d In ſacerdotio. Vt epiſcopi & presbyteri.

e In ſacris. Vt diaconus, & ſubdiaconus.

f Nec in ſacris. Vt conſtituti in minoribus ordinibus. Sed immo videtur, quod quilibet ordo ſit ſacer. & ob id etiam conſtituti tantum in minoribus ordinib° poſſint dici conſtituti in ſacris, vt j q. j. §. quælibet & xxviij. quęſt. j. [illegible] & [illegible] Archidiaco. vj. q. j. in c. infames. Solut. quòd large tales dicuntur conſtituti in ſacris: ſec° ſtricte accipiendo: vt per Ab. [illegible] clerici. ne cleric. vel monach. faciunt quæ not xxxij diſtinct. in ſumma. *In ſacris quis dicatur conſtitutus.*

g Vel ordine. Vt ſunt epiſcopi vt in tit. ſeq. in prin. Nec fuit contentus auctor verbo, gradu, ſed adiecit de ordine, i: [illegible] ndo traditionibus Canoniſtarum potius quā Theologorum, qui tenēt epiſcopatum nō eſſe nouum vel diuerſum à presbyterio, vt per Magiſt. ſent. lib iiij. diſtin. xxiv. & per Abbat. poſt antiquos, in c. poſt trāſlationem. ante fin. de renunc. & per Arch. Flor. in ſua ſum in titu. de ordin. verſ. de epiſcopatu, & Canoniſtæ, tenent epiſcopatum eſſe ordinē de per ſe, & characterem imprimere: vt traditur per Innoc. Abb. & alios in c. quanto. de conſuet. & in c. pen. de conſ. eccl. vel alta. Poſſes de hoc concordādo dicere, vt per Card. Aracæ. in lib. de ſacramentis. cap. liiij. & per Doct. in proœ Sexti. *Epiſcopatus ordo de per ſe ſecundum Canoniſtas.*

Ant. Tim. Pro opinione Theologorū vide quæ recte concludūt, S. Thom. in quarto ſenten. diſt. xxiiij. & in tertia par. in quæſt. addit. quæſt. xl. art. iiij. & v. S. Bonau. dicta diſt. art. ij. quæſt. iij. & Duran. quæſt. vj.

h In inferiore. Vt ſunt presbyteri.

DE EPISCOPIS ET Summo Pontifice [i].

Pontifice.

Epiſcoporum ordo eſt tripartitus. h. d

IN altiori gradu conſtituti ſunt Epiſcopi. Eſt autem Epiſcoporū ordo [a] tripartitus[b]. Alij enim ſunt Patriarchæ, ſiue Primates. Alij Archiepiſcopi. Alij ſimpliciter Epiſcopi.

Patriarchæ primū poſt Papam locum tenent. h. d.

Patriarchę ſunt, qui primum poſt Romanū Pontificem [c] tenent locum; quale Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Hieroſolymitanus, Antiochenus.

Patriarcha vnde d. & quæ ſit illorum auctoritas. hoc dicit.

Appellantur autem Patriarchæ, quia ſummo honore funguntur, quaſi patrum Principes[d]. vnde ob dignitatis excellentiam; & crucem [c] iis deferre, & ab Epiſcopis, & Archiepiſcopis appellationes [f] recipere iure permittitur.

Archiepiſcopi ſunt præſules Epiſcoporum vnius prouinciæ h. d.

Archiepiſcopi ſunt

Pontifice. Sed cur ſeparatim inſcribit & meminit de ſummo Pontifice, cum Romanus Pontifex ſit etiam ipſe Epiſcopus, & appellet ſe epiſcopum, vt apparet ex prooemio tam Gregorianarum, quam Sexti? Reſpond. ad ſimilitudinem verborū Domini, cum dixit: Dicite diſcipulis eius & Petro: cum enim ceteros præcellat: vt §. fin. inf. eod. c. diſt. xxj. & xxij. per totum, fuit dignus ſpeciali nota: arg. l. Itē apud Labeonē §. ait prętor. ff. de iniuriis. Similis eſt inferi. C. de ſer. & aqua.

a Ordo. id eſt, numerus, claſſis, qualitas, vel conditio: nec enim hic intelligendum eſt de ſacramento.

b Tripartitus. Immo quadripartitus: vt per Magiſtrum ſent. li. iiij. diſt. 24. in fi. & c. cleros. §. ordo. diſt. xxj. quæ ſunt contra. Sol ſecundum quoſdam, quod ſtricte ibi accipit. Patriarchas pro illis tantum quatuor de quibus fit mentio: cum tamen etiam ceteri Primates recte dicantur Patriarchæ: vt di. xcix. in princ. & cap. j. vbi dicitur, quod Primates & Patriarchæ diuerſorum ſunt nominum: ſed eiuſdē officij: & vnam formam tenent, licet diuerſa ſint nomina. fac. c. vrbes. d. lxxx & c. exigit. & c felicis. de pœn. arg. contra in l. ſi idem. C. de codici.

c Tenent locum. Vnde ſecundū quoſdam, quando ſunt coram Papa vel in conſiſtorio publico Patriarchæ hic nominati pręcedent Cardinales, ita vt poſt Papam ſedeat Patriarcha Conſtantinopolitanus, & ſic deinceps de aliis. vt per Abb. in c. antiqua. de priuil. Sed forte hoc hodie Curia Romana non admitteret, pręſertim in Cardinali Hoſtienſi. qui ſecundum ipſum Hoſtienſem debet immediate ſequi Papam ex priuilegio Eccleſiæ Hoſtienſis: quia coronat Papam, & vngit Imperatorem. De hoc per Modernos in Rubrica, de maioritate & obedientia.

ANTON. TIM Vide Magiſt. in iiij. ſentent. diſtin. xxiiij iſti quatuor Patriarchæ ſeu Primates, qui repreſentant quatuor Euangeliſtas. habetur in cap ſcriptum de electione. Et appellātur ſanctiſſimi. Vide quæ de his ſcribit Ioan. de Montolonio, in promptuario Iuris, in verb. Patriarcha. De quorum poteſtate, vide per Aluarottum & Præpoſitum, in titulo Epiſcoporum. vel Abbatem, coll. vj. & late per Archid. Floren. in tert. aparte, tit. xx. cap. iiij. Alij autem præter quatuor non ſunt propriè Patriarchæ: ſed Primates vt Grauden. Cantuarien. Aquilegien. vt Aluarottus Præpoſitus, & Card. in loco citato. Hos refert Bart. Caſſaneus in Catal. glor. mun. par. iiij. conſid. ix.

d Principes. Sic in cap. cleros. §. ordo. diſt. xxj.

e Crucem. Sed per hoc non videtur bene iſtorum excellētia deſignari: cum & Archiepiſcopi ante ſe crucē deferant. c. j. vt lit. pen. eſt in locis exemptis, Clem.

e Archiepiſcopus. de priu. Reſ. quòd Patriarchę licet vexillum dominicæ crucis quorumque locorum deferre, præterquā in præſentia Papæ, aut eius Legati, vt in cap antiqua. de priuil. Et Archiepiſcopo ſolum licet in ſua prouincia: non in aliena, niſi muniretur priuilegio, conſuetudine, vel præſcriptione: vel niſi eſſent inſignia non denotantia ſuperioritatem in loco ſed dignitatem inſignirent: vt poſt Hoſtien. tradit Abb. in dicto cap. j. vt lit. pend. nihil inno.

f Appellationes. Ideo dicit appellationes: quia ſicut Archiepiſcopus regulariter non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum niſi per deuolutionem & appellationē cap. paſtoral. de offic ord. c Romana. § j de appel. in vi. & per tot. c. ſic Patriarcha non habet iuriſdictionem in ſubditos, & ſuffraganeos Archiepiſcoporum ſibi ſubiectorū: vt per Abb in c. antiqua. de priu. & per eundem in c. duo ſimul de offi or. Et intellige, quòd ab Archiepiſcopis appellatur ad Patriarchas, non quibuslibet, ſed ab exiſtentibus in prouinciis deputatis ipſi Patriarchæ Nam ſicut multæ diœceſes ſunt ſub cura Archiepiſcopi, ita & taliter quod Archiepiſcopus eſt Metropolitanus & ſuperior omnium Epiſcoporum ſuæ prouinciæ: ita multæ prouinciæ ſunt ſub cura vnius Patriarchæ, ita quòd Patriarcha eſt iudex ordinarius omnium Archiepiſcoporum, qui ſunt in ſuo. Patriarchatu: vt per Abbatem in

Delatio Crucis.

vnius prouinciæ Epiſcoporum [a] Principes, & Prçſules Prouinciç [b] ſiquidem longo ante aduentum Chriſti tempore maxima ex parte diuiſæ [c] erant: quæ diuiſio poſtmodũ ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus [d] renouata eſt. Itaque vbi dudum Primates erant ſæculi: noſtros Patriarchas, vel Primates leges Eccleſiaſticæ poni iuſſerunt. In ciuitatibus autẽ Metropolitanis, quæ minores Iudices habebãt, illi hodie præſunt, qui Metropolitanorũ, aut Archiepiſcoporum nomine deſignantur.

Quæ ſit Archiepiſcoporum auctoritas h.d.

Ad hos igitur inter ſuos ſuffraganeos [e] cognoſcere pertinet, à quibus tamen ſi durius illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut Sedem Apoſtolicam appellare [f] poterunt.

Epiſcopi ſunt qui præſunt maiorib⁹ populis, & Latine ſpeculatores appellari poſſũt. h. d.

Simpliciter autẽ Epiſcopi ſunt, qui maioribus [g] populis, & frequentioribus ciuitatibus præſunt. Ij Speculatores Latine dici poſſunt, Epiſcopus enim quaſi ſpeculator [h] in ec-

locis ſupra alleg. ſed ſi eſt ordinarius nõ oportet, quòd cauſæ Archiepiſcoporum cognoſcantur à Patriarcha, media appellatione, quod hic videtur inferri. Reſpon. intellige, quòd hic dicitur de appellatione ab Archiepiſcopis, habere locum in Epiſcopis, qui ſi grauentur à Metropolitanis: & ſic loquitur de Archiepiſcopis tanquam de iudicibus, à quibus nõ tanquã de parte.

a Epiſcoporũ. Sed quot epiſcopos ſuffraganeos habere debet quis, vt iure appellari poſſit Archiepiſcop⁹? Reſp. decem, vel vndecim. vj. q. iij. c. ſcitote. & per Abb. in c. ſicut olim. de accuſ. Et hoc ideo quia cum Archiepiſcopus ſit ordinarius ſuorũ ſuffraganeorum, illorum cauſa nõ poteſt tractari, niſi corã paucioribus Epiſcopis, quã duodecim: vt xv. q. vij. ſi quis tumidus. & ita not. in d. c ſcitote. Sed ſi hæc ratio procederet, vtique deberet Archiepiſcopus præeſſe treſdecim ſaltem Epiſcopis: quod non reperitur iure cautum. Obſeruantia. n. habet, vt Archiepiſcopus appelletur etiam is, qui longe pauciores habet ſuffraganeos, quam decem, cui eſt ſtandum: arg. l. cum de interpretatione. ff. de ll. nec in cap. ſcitote. aliquid dicitur præceptiue.

Archiepiſcopus quot ſuffraganeos habere poteſt.

b Prouinciæ. Non tamen diœceſes erant diſtinctç: vt not. in c. j. d. xcix. licet aliter notetur in c. nec numerus x. q. iij ſumitur ex d. c. j. multis reſectis.

c. Diuiſæ erant. Vnde quædam erant proconſulares, aliæ prætoriæ, aliæ præſidiales. Proconſulares ad curam ſenatus, prætoriæ ad curam populi. præſidiales ad curam principis ſpectabant: vt per Alcia. in li. de magiſtratibus, ciuilibuſque, & milita. offic. & per eund. in l. ſpecioſas. ff. de verb. ſignif.

d Succeſſoribus. Id eſt. Clemente & alijs, vt in cap. prouinciæ. d. xcix. arg quod fieri non debuerit. cap. i. d. x.

e Suffraganeos. Eſt ergo Archiepiſcopus ordinarius, ſuorum ſuffraganeorum: vt hic, & in c. antiqua. de priuil & c paſtoralis. de offi or. & in c. ſuffraganeis. de elect. ſed hoc non eſt perpetuum Si enim agatur ad depoſitionem, nõ poteſt Archiepiſcopus cognoſcere, imò nec Conciliũ prouinciale, niſi vt not. per Abb. in c. nõ poteſt. de te iud. Spectat enim depoſitio ad Papam: vt habetur in c. ſi quis epiſcopus. de accuſ. & in d. c. paſtoralis. Excõmunicare autem & interdicere ſuos ſuffraganeos, non ſolum poterit Archiepiſcopus: verũ etiam eius vicarius. c. præſenti. in fin. de offic. or. in vj. & per Abb. in c. poſtulatio. in fi. de cle. excom. In perſonas autem vel res exiſtentes in diœceſi non habet Archiepiſcopus iuriſdictionem. vt per Ab in c. ſanc. de fo. comp. in cap. conquerente. de teſt. ſpol. N. ſi vel eſſet legatus prouinciæ: vel eſſemus in notoriis criminibus: vel caſus concerneret totam prouinciam, vel in caſibus, in quibus ſuffraganeus eſſet negligens: vt per Ab. in c. ex frequentib. de inſt. Vel eſſet caſus iure expreſſus, vt per eundem. in cap. ſicut vnire. de exceſ. præl. & in c. ex parte. de conceſ. preb. vt cum viſitat prouinciam, quo caſu & audit confeſſiones, & abſoluit. vt per Ab. in c. cum ex officij. de præſc. & in c. noſtro. de pœnit. & rem. & in cap. paſtoralis Poteſt tamen Archiepiſcopus eligi in iudicem à ſubditis ſuffraganei, licet ſuffraganeus ignoret. Abb. in c. ſignificaſti. de for. compet.

Ant. Tim. Suffraganei dicuntur. i. auxiliares. Suffragari enim eſt auxiliari: de quibus loquitur cap. ſuffraganeis, de elect. Adde quod Archiepiſcopus poteſt celebrare Conſilium, irrequiſito primate, & in multiplicibus caſibus Archiepiſcopus in ſubditos Epiſcopos ordinariam habet iuriſdictionem, vt in c. paſtoralis. de offi. ordin. & Silueſt. ponit duodecim. vide ibi.

f Appellare. diſt. xcix. in prin.

g Maioribus. Tres enim ſunt ciuitatum ordines minores, maiores, & maximæ, vt no. in. l. ſi duas. §. Grammatici ff. de excuſa. tut. vbi etiam Nico. de Neapo. Sed forte illa Legiſtarum diſtributio non quadraret in caſu noſtro, cum multæ ſint ciuitates, quas illi minores appellant, quæ tamen habent epiſcopatum. Vnde ſecundum nos appellarentur maiores populi, vel ciuitates: vt hic & in cap. prouinciæ. diſtinct. xcviij. & diſtin. lxxx. per tot. & præcipue in cap. illud.

Ciuitatũ ordines tres.

h Speculator. Cap. cleros diſt. xxj. vel ſuperinten

clesia præpoſitus eſt. Mores enim & vitam populorum infra ſe poſit orum ſpeculatur & perſpicit.

Quanta ſit epiſcoporum auctoritas. h.d.

Horum autem non modica in eccleſia eſt auctoritas [a]: nam præter ligandi, ſoluendiq; poteſtatem [b], & viſitandi diligentiam [c], ſoli ſacrum Chriſma conficiunt [d], ſoli Dei altaria, & eccleſias cõſecrant, & pollutas repurgant. clericos ordidant, ſuſpendunt, & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, diſpenſatio, ſollennis pœnitentiæ impoſitio [e].

tendens: vt viij. q. j. c. qui epiſcopatum. Vnde Cicero ad Atticum loquens de bel. ciu. Pompeius voluit me epiſcopum eſſe Campaniæ, id eſt ſpeculatorem & ſuperintendentem. Sic qui præeſt pani & cæteris venalibus epiſcopus dicitur: vt in l. in ne(um. § irenarchæ. ff. de mu. & ho. Vnde ſecundum aliquos etiam bidelli appellari poſſunt epi: vt per Al. in parei. lib. vij. c. xxij.

Ant. Timot. Vide Magiſt. in quarto diſt. xxiv. ex quo ſpeculator, & ſuperintendens: ita tenetur ſuper grege ſuo vigilare, vt omnia exponere debeat, & vitã etiam pro ſui gregis ſalute ſub præcepto: Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus. ita S. Tho. ſecund. ſec. q clxxxv. ar. vij. ad j. Intellige quando opus eſſet, & neceſſitas hoc requireret.

a Auctoritas. De qua in c. epiſcopũ. x. q. j. per tot. & in c. conquerente. de offi. ord. & in c. epi. de offi. ord. in vj. & cap. ſi iubet, cum multis ſeqq. xxvj. quæſt. vj & habetur j. in tit. de immunit. eccleſiar. cum tit. ſeq. Et de latiſſima poteſtate epiſcopalis ſatis dictum eſt per Firmanum in tract. de epiſcopis in ij. parte iiij. lib.

Ant. Tim. Vltra hanc auctoritatem & poteſtatem vniuerſalẽ, habet et epiſcopus quædam alia, quæ iura Epiſcopalia appellantur, de quibus in cap. conquerente, de offic. ordin. & ab Archi. Florent. tertia parte, tit. ix. cap. v. Vide abbatem in cap. accedentibus. de exceſſ. prælat. numero ij. vbi ponitur differentia inter poteſtatem Epiſcopalem, ordinem, & iuriſdictionem. De Epiſcopali, poteſtate vide Iac Naclantum in ſuo tract. & Thomam Campegiũ de reſidẽtia Epiſcoporum. An autem & quæ Epiſcopus poſſunt committere agenda non Epiſcopo, vide per Abba. in dicto cap. accedentibus. de exceſſ. prælat.

b Poteſtatem. Cap. cum epiſcop. de pœniten. & remiſſ. in vj.

c Diligentiam. Cap. cum Apoſtolus. de cenſ. & exact. per tot.

d Conficiunt. Et chriſmant. c. quãto. de conſuet.

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & ſuperiori. h. d.

Quod autẽ diximus, prædicta ſolos Epiſcopos efficere poſſe, non eum habet intellectum quaſi Archiepiſcopi, & Primates non eandem habeant poteſtatem. Sed quod presbyteris & ceteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculũ [f], enim eſſet cogitare Epiſcopis illa quidẽ permitti, Archiepiſcopis, & Primatibus, qui Epiſcopis præſunt, eadem denegari.

Papa eſt ordinarius omniũ ordinariorum, & Eccleſiæ Romanæ omnes eccleſiæ ſubſunt.

Sicut [g] autem Petrus Apoſtolus primus fuit Apoſtolorũ; ita & Ec-

e Impoſitio. Cap. acceden. de exc. præl. vbi de materia.

f Ridiculum. Not. arg. à maiori ad minus: nec enim quod licet minori, non debet maiori licere. & cui licet quod eſt plus, non debet licere quod eſt minus, l. nõ debet. ff. de reg. iur. & in c. cui licet. eod. tit. in vj. faciunt, not. in c. cum in cunctis. de elect. quod arg. tũc procedit quãdo minus continetur ſub maiori. Hoſt. & alij in ca. per venerabilem. qui fil. ſint leg. alias forte ſecus, quemadmodum & aliis quibuſdam caſibus, vt in l. ſi pupillorum. §. ſi prætor. ff. de reb. eorum. & in c. cui de non ſacerdotali. & c. cum in illis. §. cum autem. de præb. in vj. & §. ſunt autem. §. ſi quis de collat. & not. Ioan. Andr. in c. quę à iure de reg. iur. in vj. & not. in c. ſi. de tranſlat. prę- lator. in ver. ad partem. concord. cap. illud. diſtin. xcv. & ibi per glo. fac. ad q. de fugiente, vel obuiante corpori Chriſti an ſi tutus, veluti ſi confugiſſet ad eccleſiam, de qua in c. ſerie. de celebr. Miſſar. vbi per Ioan. Andr. & Panor.

g Sicut. Et §. hic pertinet ad ſecundam partem Rubr. de qua auctor ideo expedit ſe paucis, tam quam de re clara, licet hęretici garriant. & ſumitur ex c. ita dominus. diſt. xix. & ex c. quãuis. diſt. xxj. & per tot. & c. omnes. diſt. xx j. & c. cuncta per mundũ. j. & ij. ix. q. iij. & in infinitis locis. Et ſi quis velit latius videre, videat latiſſime per Cõpilatorem Cõciliorum, in j. tom, & per Reginaldum Polum Britannum tam in ſuo tractat. de Concilio, quam in j. & ij. lib operis, quod conſcripſit contra Henricum Regem Britanniæ, cum is fide ab eccleſia Rom. apoſtata eſſet.

Ant. Tim. De auctoritate Papæ & Eccleſiæ Romanæ multi ſcripſerunt noſtris temporibus, in quibus quia ad eam euertendam multa machinati ſunt hæretici, ideo & ad eam defendendam multæ adhibitæ ſunt defenſiones. Vltra antiquos vide in opuſ. Card. Caie. tom. j de auct. & inſt. Sũmi Põt. Aug. Triũph. de ancona. Tho.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Campegij opus eiuſd.arg.Iacob.Naclantum,Petrum de Palude, & alios, quos citaui ſupra late. etiam Archi. Flor. par.iij. tit.xxij.c.j.ij.iij. iiij.v. & vj.vide etiam de primatu Petri S.Thom.in tractat.contra errores Græco.& Turrecrem. in cap. nullus.ix.diſt.

Gregoriana, quam in Bonifaciana compilatione prius dicatur de poſtulatione, quàm de electione? Reſpon. electio eſt ordinatium remedium, poſtulatio extraordinarium, cum initatur gratiæ: vt not. per doct. in rubr.de poſt. præl. vnde dicendū pri⁹ fuit de ordinario remedio & poſt de extraordinario.ar. l.in cauſæ.ff.de minor. & l. in prouinciali. ff. de no. op. nunciat.

clesia ſuo nomine conſecrata, Domino inſtituente prima eſt & caput ceterarū. Et qui illi præeſt, ceteros Epiſcopos antecellit. Vnde ad eam tanquã ad Matrē, atq; a; icem omnes maiores Eccleſiæ, & Epiſcopi recurrunt: à qua quaſi à quodã capite, dona velut in corpus omne diffundūtur. Ipſa autem tanquam omniū magiſtra[a], celſiore ſede reſidens à quoquam iudicari non poterit. Quinimmo velut tempore Noe omnēs extra arcam poſiti, diluuij vaſtitate conſumpti ſunt: ſic extra Petri nauiculam conſtituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur[b].

a Magiſtra. Ita vt errare non poſſit. quod qualiter procedat, dic vt p Abb. in cap. maiores de Bapriſ.

Ant. Tim. Hoc idem docet S.Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. j. arg. & ibi Caiet. ad iij.dub.

b Obruentur.cap. quamuis. diſt. xxj.

De Electione[c].

De electione. Quanuis electio ſit nomen verbale, & propterea duplicē habeat ſignificationem, actiuã ſcilicet & paſſiuam: vt not. in l. ij. ff. de duo re. & per Abb. in Rubrica eod. & propterea tantum videatur eſſe dicere: De electione, quantum: de his, qui poſſunt eligere, &, De his qui poſſunt eligi.item De formis eligendi & temporibus: hic tamē ſpecialiter tractatur de formis eligēdi ob cōmodiorem intelligētiam. Sic alias legat.& fidei. tractatus ſcinditur in tres & plures titulos: vt not.in rubr. ff.de lega. j. Sic tractatus. ff. & inſtit.de verborum oblig. protenditur ad multos ſequentes titulos. facit l. Caius. §.fin. ff.de leg.ſecunda.

DE ELECTIONE[c].

TITVLVS VI.

Promotio Epiſcoporum fit,
- Electione,
  - Quid,
  - Modus eligēdi,
    - Per præſentes.
    - Per abſentes,
      - Per procuratorem,
      - Per litteras non.
  - Species electionis,
    - Inſpiratio, Quid.
    - Scrutiniū,
      - Quid,
      - Modus.
    - Compromiſſum,
      - Forma,
      - Tempus.
  - Electores tit. vj.
- Poſtulatione tit. viij.

Duobus modis creantur Epiſcopi. h. d.

Promouentur autem, tam Epiſcopi, quã prælati ceteri[d], aut per electionem, aut per poſtulationem.

Quid ſit electio. h. d.

Ceterum, vt prius[e] de electione dicamus, electio[f] nihil aliud eſt, quam hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam ſocietatem, canonice[g] facta vocatio.

d Ceteri. Habentes tamen generalem iuriſdictionem in eccleſiis collegiatis: vt not.proxime in verſic. viduatæ.

e Prius. Sed cur prius de electione, cum tam in

f Electio. Hãc definitionē, ſiue deſcriptionem approbant communiter canoniſtæ: vt per Abb. in rubr. de poſt.præl.& Pet.de Bay.in ſuo directorio electionū in c.j. primæ partis, & nō videtur abhorrere Hoſt.in ſumma eo. licet addat quædã non neceſſaria verba de cuius declaratione. vide ſupra dictos in citatis locis.

Ant. Timo. Aliter definit Electio eſt alicuius perſonę idoneę ad dignitatē, vel fraternitatē, ſiue ſocietatē ſeruata forma canõice facta vocatio: Hoſt. eod. & hoc modo electio ſumit ſtricte quis eligere ad multa ſe habeat, vt notat Goff. in ſumma eod.tit. §.j.in prin. vnde tria requirunt ad electionem, auctoritas, numerus, & zelus, ita de iure verū de facto ſolet dici, quòd per quattuor portas ſolent intrare viri Eccleſiaſtici, quæ indicãtur his verſibus. Quattuor eccleſias portis intratur ad omnes. Cæſaris & Simonis ſanguinis. atq; Dei prima patet magnis, ſed nummis altera, charis tertia, ſed paucis quarta patere ſolet.

g Canonice. Hoc verbum demonſtat non videri neceſſaria illa verba poſita per Hoſt.ſcilicet perſo

Habentes ius eligendi ſunt ad vnum citandi, aliàs electio non valet. h.d.

Nam cum viduatæ[a] prouidendum eſt Eccleſiæ, debent cuncti[b], qui eligendi Ius[c] habent, legitime citari[d], vt electioni interſint. Quod ſi vel in vnius perſona fuerit id omiſſum[e], irritam[f] reddit electionem talis omiſſio. Sæpe etenim reſcriptum eſt, magis hac in re vnius obeſſe contemptum, quam multorum contradictionem[g].

Non citatus poteſt electionem ratificare h.d.

Plane ſi is, qui citatus non fuerit, ratam[h] adueniens habere velit electionem: confirmanda[i] erit electio.

Abſens poteſt vni de capitulo votum ſuum demandare. h.d.

Sed & ſi quis caſu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votū ſuum vni[k],

perſonæ idoneæ, & ſeruata forma.

a Viduatæ. Videtur ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem Epiſcoporum, non autem ad electionē ad beneficia quælibet; cum illis caſibus non dicatur eccleſia viduata. & patet hoc in progreſſu huius tractatus, & præcipue in §. celebratur, vbi dicitur de triplici forma eligendi, quæ ſecundum Abba. & com. Doct. in cap. quia propter. eod. habet locū ſolum in electionibus Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum, qui habent generalem iuriſdictionem in eccleſiis, quidquid dixerit Hoſtien. fieri tamen non potuit, quin multa etiam ſint, quæ pertinent ad quaſcūque electiones, vt & ex deſcriptione apparet in verbo illo fraternam ſocietatem.

b Cuncti. intellige, ſi potuerunt ſine periculo: aliàs ſi periculum. vel in mora, vel in vocando fuerit poterunt præſentes, etiam quibuſdam non vocatis procedere ad electionem, cap. cum inter vniuerſas & cap. quòd ſicut eod. in verb. vocatos, arg. cap. ſacro. de ſen. exc. Et, an quomodo, & quādo abſentes citandi ſint, per Abb. in cap. coram. & in cap. ſeq. vbi de abſente cauſa ſtudiorum ead. ratio eſt, quia quod debeant omnes citati non eſt de forma ſubſtantiali, ſed de iuſtitia. Ab. in cap. eccleſia. ij & in cap. quia propter. eod.

c Ius habent. Licet hæc verba prima facie videantur concludere, ius proprietatis & non poſſeſſionis, vt not. in c. cum eccleſia. de cau. poſ. & propriet. nihilominus hic illi dicitur habere ius eligendi, qui ſunt in quaſi poſſeſſione eligendi. Ius enim vocis dandæ magis ſequitur poſſeſſionem quam proprietatem. c. querelam. eo. vbi Ab. & in c. in Geneſi. eo tit. & latius in c. bonæ. ij de poſt. præla. in vii. not. fac. c. conſultationibus de iu pat. & ī. de iuſt. & iu. pa. §. interdum. Sed quid ſi aliqui tantum poſtulaſſent, an videatur ipſis adquiſita poſſ. eligendi? Reſpōdeo vt per Abb. in cap. cum eccleſia. in fi. de cau. poſſ. & prop.

Ius eligēdo poſſeſſionem ſequitur.

d Citari. Ita vt citatio poſſit probari, cum citatio tanquam in facto conſiſtens non præſumatur not. in. cap. quod ſicut. in verb. vocatos. eod.

e Omiſſum. Quid ſi fuit vocatus non vocandus. non tamen fuit expectatus, an iſte neglectus noceat? Reſpondeo non: vt not. in cap. cum inter vniuerſas. eod.

f Irritam. In effectu non ipſo iure: quia venit irritanda per ſententiam: cum de contemptu non poſſit opponere, niſi is, qui contemptus fuit, Ab. in. cap. in Geneſi. eod. & in c. quod ſicut. & in cap. quia propter, & in cap. bonæ ij. eod. tit. & per Ab. in cap. cum eccle. Sutrina. de cauſa poſſ. & propriet.

g Contradictionem. Concor. l. ſi in tres. ff. de arb. & l. ſi duo ex tribus. ff. de re iudi. Contra fac. l. qui poteſt. ff. de re. iu. Dic. vt not. in dd. ll.

h Ratam. Sed quomodo habeo ratum non meo nomine geſtum, contra regulam ratum. de re iur. in vj. Reſpondeo ſecundum Ab. in cap. quod ſicut. eo. quod improprie dicetur hæc ratihabitio, vel ratificatio. nec enim ita retro trahitur, vt mandato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi naſcatur, quod eſt in vera ratihabitione: ſed hæc tantum operatur quo ad commodum contempti, vel non citati, vt non poſſit impugnare factum per alios, quo reſpectu poſſum ratificare & non meo nomine geſtum: & de hoc per Bal in l. j. q. xix. C. qui admit.

i Confirmanda. Sed contra in cap. auditis. eod. & cap. illud. de iur. patron. & l. quod ab initio. ff. de re iu. Sol. aut electio tenuit, quia fuit facta præſentibus duabus partibus Collegij, & à maiori parte, & tunc poteſt haberi rata per contemptos, vt hic & in cap. quod ſicut eod. & per conſenſum iſtorum non proprie dicitur validari electio: ſed ſolum defenditur à iure retractationis. Aut electio à principio fuit nulla; pura, quia facta à minori parte capituli & tunc non poteſt conualidari per conſenſus particulares ſuperuenientes: & ita procedit contrarium: vt ibidem plene per Ab. & per eundem in c. quod ſicut. eo. Vide p Albe. in. d. l. qđ ab initio. Sed quod tempus citatus habet veniendi ad electionem? Reſp. tres mēſes, c. ne pro defectu, eo. Capitulum tamen poteſt hunc terminum reſtringere & breuiorem præfigere, vt in c. eccleſia. ij. eo. vbi Abb. An autem hoc poſſit inuita minori parte habetur in cap. cum nobis. eod.

k Vni. vt in c. qa. propter. eo. ANT. TIM. Vt poſſit aūt procuratorē cōſtituere, ſi fuerit abſens ſine ei⁹ culpa, debet vocari, Inn. ī c. ij. de no. oper. nūc.

vel pluribus [a] de capitulo [b] demandare minime prohibēdus erit.

Procurator ad eligendum non poteſt vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, niſi habeat mandatum de eligenda certa perſona h.d.

Et ſi tantum vni votum ſuum quis demandauerit & is vnum ſuo, aliū mādantis nomine in ſcrutinio nominandū duxerit, nihil [c] agit: niſi de [d] certa eligenda perſona mandatum acceperit, quo caſu in [e] illam mandantis, in aliā ſuo nomine iure conſentire poterit [f].

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in ſolidum, nō poſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupātis. h.d.

Quod ſi pluribus [g] in ſolidū vices ſuas quis commiſerit, non quidē omnes reddere votum poterunt, quia vota dirigere poſſent in diuerſos, ſicque res nō haberet exitum, ſed erit occupantis [h] melior conditio.

Si inter plures procuratores non appareat de prioritate in occupando praponitur electus a capitulo, vel primo, nomina-tus in procuratorio h.d.

Et ſi ita concurrant, vt inter eos prior non appareat, is admittetur dumtaxat [i], quē vel capitulū, vel pars maior [k] elegerit [l], vel ſi cócordare nequeant [m] is, qui primus in inſtrumēto [n] vel litteris procurationis nominatus fuerit.

Non poſſunt plures deputari ad eligendum in ſolidum h.d

Sin autem plures non in ſolidum cōſtituti fuerint, eadem ratione [o], nullus eorum admittendus erit [p]: ſibique mandās imputet, qui ſic eos imprudēter cōſtituerit.

Non poteſt votum in electione reddi per litteras.

Sed cū abſens reclamante capitulo, extraneum conſtituere nequeat: videamus, An ſi nullus de Collegio ve-

a Pluribus. cap. ſi quis iuſto. eod. lib vj.

b De capitulo. Bene de capitulo, quia extraneo inuitis canonicis, demandare non poteſt. c. ſi qs iuſto. §. fi. eo. in vj. & § ſed cum abſens. infra eo. ſed bene poteſt volentibus, etiam quod non habeat iuſtā impedimenti cauſam: vt no. in c. ſcriptum. & in ca. quia propter. eod. & d. cap ſi quis iuſto.

c Nihil agit. Satis videbatur dicendū, quod aliquid ageretur, cum talis procurator poſſit dirigere vota in diuerſos quidē, ſed vtrū que idoneum quod olim in c. quia propter eod. videntur voluiſſe ſuſtinere Goffr. & Hoſti. ſed reprobatum fuit: vt in c. ſi quis iuſto §. porro. eod. in vj vnde hic ſumitur: idq; ea ratione: quia qua conſciētia tenetur meliorem eligere nomine ſuo, eadē tenetur ad idem nomine domini ſui. ad hoc xlvj. diſt. ſicut non ſuo. Item vidētur incerta, cōtra c. ij. eod. in vj. vnde neutrū valet, & eſt ſimile quod dicimus in delegato q ſub delegationem recipit à ſocio, c. ſuper queſtionum §. ij verò. de offi. deleg.

d De certa. c. ſi qs iuſto. §. porro. de elect. in vj. An autē procurator conſtitutus ad eligendū poſſit alium ſubſtituere. Item an poſſit compromittere, dic vt not. in d §. porro.

e In illam. Bene in illam: quia in aliam conſentire non poſſet contra formā mandati. l. diligenter. ff. man. & in c. cui de nō ſacerdotali. de præb. in vj. cap. cum dilecta. de reſcript.

f Poterit. Argu. quod habens ſpeciale mandatum id poteſt, quod aliàs non poſſet: facit c j. & c. fi. de proc. in vj Et facit ad quæſtionē. An delegatus ab alio, quā à principe, habēs ſpeciale mandatum ſubdelegādi, ſubdelegare poſſit, De quo habetur per dd. in c. is cui de offi. de le. in vj.

g Pluribus Etiam quam duobus, c. ſi quis iuſto. eod. vbi no. in vj

h Occupantis. De hoc in c. non iniuſte. de proc.

i Duntaxat Vnde iſto electo alter omne ius amittit. ſimile in c. pe. de reſcript. in vj niſi tamen in inſtrumento diceretur: Meliorem eſſe non debere cōditionem occupantis: & quod vnus ſinne poſſet: quod alter inceperit, ca. ſi duo. de proc. in vj. & no in c. ſi quis iuſto. de elect. in vj.

k Maior pars. Sic c. fi. de reſcri. in vj. c. cum inter canonicos. eod. d. l vj. c apoſtolica. l. quod maior. ff. ad municip.

l Elegerit. Sed an habeat locum variatio? Reſpondeo negatiue ſecundū Io And. in c. ſi quis iuſto. eod in vj.

m Nequeant. Vel quia nolint eligere vel quia par. numero diſcordāt. Et no. quod prius recurrendum eſt ad electionem, quam ad ordinem ſcripturæ: quia per electionem creditur eſt eligi magis idoneum, ſed in inſtrumentis præponuntur, vel poſtponuntur aliqui arbitrio notariorum. facit c ſi duo. de procurat. in vj.

n In inſtrumento. Concor. c. mādato. de præb. in vj. c. ſi rector. d. xliij. Et vtrobique ſunt cōcord. & per Ab. in c. nimis. ij de exceſ. prælat. & in c ſed Apoſtolica. de reſcript. & in c. cum dilecta. eod. tit. de reſcrip. fac. l. cū pater. § pe. ff. de leg ij. Quid ſi primus non appareret: puta quia duo ſunt inſtrumenta? Reſp. mutuo ſe impedient: vt not. in c. ſi quis iuſto. eod. in vj l. quoties. ff. de vſufru. & imputet ſibi qui ſic eos conſtituit: vt infrà. § proxi.

o Eadē ratione. Quia, ſcilicet dirigere poſſent vota in diuerſos: & ſic res exitum non haberet: vt §. infra proxi.

p Admittendus erit. Et proceditur per ſocios, nulla alia citatione, vel requiſitione præuia. Sed

contra

lit eſſe procurator [a], ſaltem per litteras votum ſuum reddere valeat. Et ſane cum non ante electionem, ſed in ipſa electione [b] ſecrete, & ſigillatim duntaxat ſingulorum vota ſint exprimenda [c], per litteras reddi non poterunt.

Superius dicta non habent locũ in electione Papæ, in qua multa ſunt ſpecialia. h.d.

Sed hæc quidem in aliorum Epiſcoporum non in Rom. Pontificis electione obtinent. In huius enim nec vlla neceſſaria eſt citatio, nec alij qs abſens votũ ſuũ demãdare pmittit'. Alia quoq; ĩ eo ſpecialiter [d] conſtituta ſunt: quæ ex Decretaliũ libris decẽti' eſt, quã hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quo per inſpirationem.

Celebratur aũt electio tribus [e] modis per inſpirationẽ: p ſcrutiniũ [f]; & per cõpromiſſũ. per inſpirationem [g], vt cũ electores, nullo præcedẽte tractatu [h], quaſi [i] diuini ſpiritus impulſu ſimul omnes [k] in vnum

contra videtur. c. ſi duo. de procurat. in vj. Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in cauſis electionum, poſtulationum, vel prouiſionũ, hic de procuratore dato ad negotia: ſcilicet ad ipſam electionem faciendam. Ibi de iure iam nato, hic de naſcituro, quod eſt minus fauorabile. Et dicebat Ioan. Monach. ſi non aſſumatur vnus ex duobus, qui proſequatur electionem iam factã, hic imminet periculũ: ſed ſi vnus de collegio nõ admittatur ad electionem faciendam, nullũ imminet periculum: vt per Io. And. in c. ſi qs iuſto. de ele. ĩ vj.

b Procurator. Nullus enim inuitus cogitur procurationẽ ſuſcipere. l. inuitus. C. de procur. § mãdatũ. inſti. de mãd.

c In ipſa electione. Patet ergo per hoc, quod neque in litera aperta poſſit mitti ſcedula incluſa aperienda in ſcrutinio, continens nomen eius, in quem mittens conſentit: vt per Io. Monach. & clarius per Io. And. In c ſi quis iuſto. §. fi. eod. in vj.

c Exprimenda. Nota ergo, quod non ſola publicatio inſpicitur, ſed etiam expreſſio. Sed contra cap. ſi quis iuſto. § porro. de elect. in vj. & ſupra eod § quod ſi pluribus. vbi exprimit votum ante ſcrutinium: dando ſcilicet procuratori mandatum de certa perſona eligenda. Sol. falſum eſt, quod tunc exprimat votum: ſed mandatum dat de voto exprimendo. Sicut aliud eſt inueſtire, aliud mandare de inueſtiendo. cap. ex ore. de his quæ fi. a ma. part. cap. Vnde ſi procurator, qui mãdatum habet de certa perſona eligenda non eligit, ſed ille fuit electus à quibuſdam aliis, vox illius mandantis nõn augebit numerum: vt ſi electus ſit a nouem poſſit dicere ſe habere decem vota cõputando votum procuratoris, qui habet mandatum de eo eligendo. Aliud eſt ergo dicere conſentio in talem, aliud do mandatũ de conſentiendo vel eligendo talem: quia hoc poſterius non eſt votum, & ideo ante ſcrutinium fieri poteſt. Sic in matrimonio carnali, aliud eſt contrahere, aliud eſt dare mandatum de contrahendo. contrahentem enim non poteſt pœnitere: ſecus mandantem ſuo nomine contrahi. cap. fi. de procu. in vj. vt per Io. And. in c. ſi quis iuſto. §. fi. eod. in vj.

d Specialiter conſtituta. Quæ ſint hæc, vide per Abb. & Doctor. in c. licet. eod. & in c. vbi periculum. eod in vj. & per Anto. de Roſel. in tract. de poteſtate Papę & Imperatoris. § ſecundum vnũ.

e Tribus modis. Olim etiam pluribus: qui tamen ob multa pericula ſublata fuerunt. ca. quia propter. eo. in prin.

f Per ſcrutinium. Ant. Tim. Scrutinium dicitur multis modis, de quib' vide gloſ. in ver. ſcrutiniis. c. in electionis. de Elect. li. vj. & ibi per Hoſtien. qui enumerat terdecim modos. de ordine vero ſcrutinij, vide multa diſtin. xviij. & xxiij. per tot.

g Per inſpirationẽ. Rarus eſt hodie hic eligendi mod'.

h Tractato. Eſt autem tractatus diſcutio quædam, vel indagatio circa rẽ in futurum diſponendam: vt per Ab. in c. tua. de his, quæ fi. a præ. ſi con. ca. & differt à conſenſu. Vnde ſtatutum puniens tractatum facientes, includet etiam qui non perfecerunt delictum: & quod hic dicitur, intellige de tractatu ſpeciali: puta pro Petro vel Ioanne, generalis aũt tractatus præcedere poſſet, vt ſi vnus diceret: Rogem' Deũ ꝑ bono prælato. Io. And. & Ab. in c. quia ꝓpter. verſ. niſi. e.

Quaſi veritatẽ deſignat.

i Quaſi. Sed cur dicit quaſi? Reſpon. veritatem denotat vt in c. parochianos. de decim. l. j. ff. de tranſ. iuſta illud Io. c. j. Gloriam quaſi vnigeniti. vel ſecundum Hoſt. tacite hic includuntur duæ formæ electionis per inſpirationem. Vna quæ vere fit per inſpirationẽ, & auctore Deo vt nulla indigeat confirmatione, vt fuit electio Nicolai, Ambroſij, & Seuerini, de quibus. diſt. lxj. § iis omnibus. Alia quæ fit per quaſi inſpirationem, vt quando non conſtat quod auctore Deo ſit facta. ſed hoc ex eo præſumitur quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem cõſentiunt: & ſequitur hoc Abb. in c. quia propter. verſi. niſi. & Oldr. conſi. clv. Sed ſecundum alios tunc per quaſi inſpirationem dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu, vel nominatione alicuius canonici ſeparatim in illum conſentiunt, quo caſu debet fieri compromiſſum in aliquos, qui vice omnium eligant. ſic Spec. eod. tit. § fin. § ſi autem, & per Firma. in tract. de epiſcopis in prima parte in cap. qualiter eligatur epiſcopus.

k Omnes. Vnius ergo contradictio vel non cõcurſus, ſufficit ad hoc vt non poſſit dici electio

repente cōſentiunt, & ſimul [a] vnū nominant.

Electio facta ad clamorem populi eſt nulla.h.d.

Quod [b] ſi fortè laici [c] prece [d] vel pretio corrupti [e] aliquem cōcordibus clamoribus [f] petant, is non tam per inſpirationem, quā per nefariam conſpirationem [g] nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per ſcrutinium, & qui ſunt ſcrutatores. h.d.

Per ſcrutinium fieri dicitur electio, cū præſentibus omnib' [h], qui debēt [i], volūt [k], & poſſunt [l] cōmode intereſſe, tres de Collegio [m]

celebrata per inſpirationem. Abb. in c quia propter. verſi:. niſi eod. Ioan. And. in addit. ad Spec. de elect. §. ſi. & tenet Firmanus in tract. de Epiſcopis in prima part. c. qualiter eligatur epiſcop'. quæſt. liij. Nec mirum cum vno diſcrepante, nec concorditer quidē facta dici poſſit electio. Abb. in ca. non poteſt. de re iudic. & in cap. in cauſis eod & not. in c. cupientes. §. ad hoc eod. in vj. licet quādoque aliter: Doct. in c. cum olim. in fin. de re iudic. Sed ſic videntur hi, qui eligunt per inſpirationem, magis grauari, quam eligentes per ſcrutinium: in quo ſufficit maior pars: vt in cap. quia propter. eod. & infra. §. proxi. Reſpond. vt per Abb. in d. c. quia propter. verſi. niſi.

a Simul. Bene ſimul: quia ſi diſiunctim electio tanquam ſingularis non teneret, vt not. in cap. in Geneſi eod.

b Quod ſi forte. Ponit tria, ob quæ impugnatur electio. primo quod facta a laicis. ſecundo quod a corruptis. tertio quod ad clamorem populi: vt colligitur virtualiter ex hac littera.

c Laici. Qui nullum habent ius in eligendo. c. maſſana. eod. & §. laicis. infra tit. j. & ſumitur ex cap. ij. eod.

d Prece. Preces enim inducunt ſimoniam. c. ordinationes & ca. ſunt nonnulli. j. q. j. Et interdū poſſunt iuſtum metum inducere. vnde tunc eſſet electio nulla, iuxta tradita in c. licet. & in ca. bonæ. eod. licet regulariter contra: etiam ſi ſint principis preces. Ab. in e. cum inter R. ſeniorem. eod. Et ex aliqua ſaltem reuerentia cogunt electos deſeruire deſideriis eorum, ad quarum preces fuit quis promotus, quod non expedit. c. illud. viij. q. ij. fac. xvj. q. ij c. viſis. & per Abb. in ca. ſacroſancta. eod.

e Corrupti. No. igitur vnum, quod eſt mirabile, ſecundum Abb. in c. ij. eo. vnde ſumitur, quod licet quilibet in ſingulari præſumatur bonus c. ſi. de præſum. & in l. merito. ff. pro ſoc. tamen in populo non eſt iſta præſumptio, etiam reſpectu ſingulorum, & ſic quod dicitur hic, Corrupti, poteſt intelligi, etiam præſumptione tantum, ne dum certitudinarie. quod no.

f Clamoribus Et ſic not. quod non eſt aliquid faciendum ad clamorem populi: docendus eſt enim, non ſequendus populus. c. docendus. diſt. lxij. & c. miramur. diſt. lxj. l. decurionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur. & in c. ij eo. niſi forte aliàs oriretur ſcandalum, per ea, quæ Abb. in cap. j. ver. ſed aduerte. eod.

g Nefariam cōſpirationem. Ideo dicit, nefariā, quia quamuis nomen conſpiratio, videatur ſonare in malam partem: tamen quandoque etiā eſt licita, & ſumitur in bonam partem: vt per Inno. Abb. & alios in c. cum I. & A. de re iudi. & per Abb. in c. petitio. de iureiu. *Conſpiratio.*

h Omnibus. Scilicet a quibus debet electio celebrari.

i Debent. Excludit illos, qui de iure non debent intereſſe electioni, licet ſint de collegio, vel Canonici Eccleſiæ: vt ſunt excommunicati, ſuſpenſi, impuberes, & non cōſtituti in ſacris. c. cū dilectus. de cōſue. & not. in c. illa. eod. c. ex eo. eod. in vj. Cle. hi qui de ætat. & quali. c. is qui. de ſententia excommu. §. j. & ij. infra tit. proxi. per totum.

k Volūt. Ex hoc verbo not. duo. primum, quòd non debet quis compelli, vt interſit electioni, ſi nolit intereſſe: niſi tamē, vt quis interſit, interſit eccleſiæ, quo caſu compelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not. in c. j. de his, quæ fi. a ma. part. capituli. Secundum, quod nolentes intereſſe, non debent computari in numero duarum partium. fac. quod not. in c. quod circa. de elect. & Abb. in d. c. quia propter. Et ſic ſaltem in electionis materia limitātur. l. nulli. & l. plane. ff. quod cuiuſque vni. no. & tractatur plene per Abb. in c. cum nobis: & in c. in cauſis. eo.

l Poſſunt. Hæc autem poſſibilitas, & commoditas refertur ad commoditatem, & vtilitatem Eccleſi. vt no. ſupra eo. in verſ. cuncti, de quo vide etiam per Abb. in c. coram. & in c. in cauſis. eod.

m De collegio. Sed nōnne per hoc videtur dari occaſio diſcordiæ, & diuturnæ vacationi? contra c. ne pro defectu. eod. & c. cupiētes. eod. in vj. eo. c. poſtquam. diſt. l. cum facilius poſſint electores cōcordare in eum, qui eligēdus ſit in prælatum, quam in iſtos tres, arg. c. innotuit. de arb. & l. itē ſi vnus. §. ſi in duos. ff. de arb. Sol. in iſtis ſcrutatoribus cum nec eligant prælatum, nec eligantur, non magna requiritur inquiſitio & diſcuſſio: quilibet enim de capitulo poterit hoc facere: dum tamen non appareat indignus, vel non ſit nimis terribilis, ſecundum Abb. in c. quia propter. eo. Sed ego dum anno. M. D. L V. ſede vacante eſſem in Conclaui pro eligendo futuro Pontifice, vidi ſeruari, ꝙ ſcrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum: ſcilicet primus epiſcopus, primus presbyter, & primus diaconus, & qđ hic dicit de collegio, idem forte ſi non ſint de

collegio

collegio,ſecundum Vinc.&Tancre.magis communiter tamen contra.vt in d.c.quia propter.
a Secret. Quia alias, ſi publice, & palam forte timerent aliquem nominare:libera enim debet eſſe voluntas in eligendo.vij.q.ij c. dilectiſſimi. ca. bonæ. j.eod.per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam,de qua in c.cõſiderauimus,& in c. quia propter. eod. Sic & teſtes ſecreto debẽt deponere, vt liberius dicant veritatem:aliàs non valet depoſitio.c. venerabili. de teſt. l. nullum.C.de teſt.c. inquiſitionis. §. iij. de accuſ. De hoc tamen vide per Abb. in c.qa propter eo.
b Cunctorum.Sed quis ſcrutabitur vota ſcrutatorum?Reſpon.ſecundum Io. And. duo ex ipſis ſcrutabuntur tertium a principio, ne ſit in eorum poteſtate electio, ſi in fine dent votum. Alij dicunt quod dandus erit quartus cum tabellione,qui ſcrutabitur illos tres. prima melior ſecundum Abb.in c.quia propter..eo.

Scriptura de ſubſtantia ſcrutinij.

c In ſcripturam. Not.caſum in quo ſcriptura eſt de ſubſtantia actus.plures alij not.in c.j. de cenſib.in vj.Sed a quo huiuſmodi vota redigẽtur in ſcripturam?Reſp.per ipſos ſcrutatores,vel tabellionem;nec enim propter verbum,ſecreto, perſonæ neceſſariæ cẽſẽtur excluſæ,ſed an hic tabellio debeat eſſe clericus & ſcriptura publica? Reſpon.negatiue vt per Abb.in c.quia propter.eod.
d Publicant.Quo facto variare nequeũt electores.c.publicato.eod. ſcilicet ſecuta electione:nõ ſecuta autẽ electione in ſummi Pont.electione: ſolent Cardinales ſtatim publicatis votis alteri, cui votum a principio non dederint accedere:& ſi vſque ad ſufficientẽ numerum acceſſerint,cenſetur quis electus. & ita admittitur variatio per acceſſus,quod facit expeditiorem & celeriorem electionem.
e Collatione habita.ſcilicet numeri ad numerum,zeli ad zelum:& de hoc pleniſſime in cap. eccleſia,ij.eod. Quando tamen vna electio fit a duabus partibus ceſſat huiuſmodi collatio.cap.ſi quando.eod.in vj.& infra eod.§.hoc tamen.

Tria de forma ſubſtantiali electionis.

f Maior & ſanior.Et pro.id eſt,ſecundum Hoſt. in c.ſcriptura.eo. qua ſi ſecundum eũ ſanior pars reputetur ea,quæ eſt numeroſior.Sed hæc expoſitio nimis improprIat litteram : ideo dic maior reſpectu numeri,ſanior reſpectu zeli & meriti:& cum de natura copulę ſit diuerſa copulari:c.querelam.de ſimo.not.in Rub.ff.de iu.& facti.igno. non ſufficiet ſanioritas,niſi etiam concurrat maioritas numeri,de quo tamen plenè in c.Eccleſia ij.& in cap.coram.eod.Et nota hic tria,quæ ſunt de ſubſtãtiali forma electionis,ſcilicet numerus & qualitas eligẽtium,collatio,& publicatio ſcrutinij:vt in c.in Geneſi.eod.vbi per Ab. in iiij.not. & in ca. quia propter.eo.ti.

Statim.

g Statim. Id eſt, nullo actu contrario intermedio poſt vota quæſita:argu. l.heredes palam.in fi.ff.de teſtamen.& facit cap. cum poſt peritam.eod. & ca. præterea. de teſtib. eog. Et de dictione,ſtatim, & ſimilibus, dicas, quod vbi Ius determinat de ſignificatione ipſarum, ſeruanda eſt iuris diſpoſitio:vt in l. promiſſor.ff.de conſtit.pecu.& in cap.ſi in qualibet xx.quæſt.ij & cap.puella.eadem quæſtio. & in l. cum ſpecialis.C.de iudi.& in l.fin.C. de erro. aduo.in quibus iuribus determinatur horum verborum ſignificatio. Aliàs verificantur in modico tempore arbitrio iudicis,ſecundum Abb.in c. qa propter.eod.ad quem alij multa congerunt.

Suffragia non dãda per fabas.

h Eligentium. Ex hoc ſecundum Abb. in cap. Eccleſia. ij.eod.infertur ad vnum,ad quod communiter non aduertitur:ſcilicet, quod in diſponẽdis per capitulũ non debẽt voces dari per lupinos vel fabas:quia tunc non põt apparere ſanior pars:ſed ſolum maior,reſpectu numeri,& ſcilicet plurium non debent ſolum numerari perſonæ, ſed ponderari ſententiæ. Nihil eſt enim ſic inæquale,quam vbi impar eſt prudentia, ſit par Ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines,multi nomine,pauci re.fac.diſt.xl.cap.multi. Vnde debet eſſe differentia in auctoritate votorum,vt magis ponderet vox prudentis, quam inſipientis, vt hic.Ampliat hoc Bart.in l.Pomponius.ff.de re iudi.vt procedat etiam in Vniuerſitate,& Collegio ſæcularium:quod in practica nõ ſeruatur, vt apparet in collegiis Doctorum. de quo per Felin.in c.cum omnes.de conſtit.

Zelus quomodo probatur.

i Electi. Ex hoc not. quod cum zelus eligentiũ conſiſtat in animo, nõ poteſt aliter probari quã per cõiecturas.c.ij.de renun.in vj.l. dolum.C.de dolo.eſt igitur bona coniectura ad probandum zelum,quæ ducitur ex meritis electi:nam qui eligunt meliorem, præſumuntur etiam meliori zelo ducti:vt per Abb.in c.eccleſia.ij. eod.

Auctoritas ex quibus conſtatur.

k De auctoritate, & cet. Sed ex quibus colligitur,vel conflatur hæc auctoritas? Reſpondeo ſecundum

fide digni aſſumuntur, qui ſecrete [a], & ſingulatim vota cunctorum [b] diligenter exquirunt, & demũ in ſcripturã [c] redacta publicẽt [d] quo facto, collatione [e] habita, is demum cenſetur electus, in quẽ, vel omnes, vel maior [f] & ſanior pars Capituli ſtatim [g] conſenſerint.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate, ac zelo, & de meritis electi. h.d.

Quod ſi eligentium [h] vota ita ſe diuiſerint, vt hinc quidem electorũ pars numeroſior conſiſtat, inde minor: ſed quę non minus ex auctoritate eligentium, quam ex meritis electi [i] ſanior appareat ad infringendã partis numeroſioris electionẽ, facultas erit minori, & de auctoritate [k] ipſorum eli-

cundum Abb. in c. dudum. & in c. eccleſia. ij. eod. & in c. ij. de his, quæ fi. a ma. part. c. Dignitas. vt ſi canonicus habet annexam dignitatem præbendæ. Aetate & tempore receptionis. Generis quoque nobilitas conciliat maiorem auctoritatem, ſicut & literatura: arg. c. de multa. de præb. & not. in c. lex diſt. ij. & quod not. Abb. in c. conſtitutus. de appel. Et per hoc apparet, quod male dicebat quidã ignobilis, euectus iii ad Cardinalatũ, aduerſus quendam Cardinalẽ magnæ nobilitatis, Tu non es Cardinalior me: quia Cardinales nobiles ſunt quodammodo Cardinaliores, aliis p ſ. allegata. Hoc tn intellige habere locũ in clericis ſecularibus: ſecus autẽ in religioſis, apud quos nõ attenditur nobilitas, vt habetur in ca. ſi. de ſtat. reg. & in c. ſcripſit. xxvij. q. ij. & in c. piis. xx. q. iij. & per Spec. de ſtat. monac §. j. verſi. xj & per Abb. in c. dudum. eod.

Cardinales nobiles Cardinaliores.

gentium, & de meritis eorũ, qui electi fuerint oppouere[a].

Contra electionem factam à duabus partibus non poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicuius earũ dictarũ partiũ. h. d.

Hoc tamen tunc obtinebit, cũ nõ magnus[b] in altera parte contigerit exceſſus. Ceterum ſi quando duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium alia duplo maior[c] numero deprehendatur contra huiuſmodi electores ad extenuationem meriti, vel auctoritatis ipſorum[d], paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas nõ erit. Quamquam, ſi quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur nullum[e] ipſo iure redderet, id eis minime cẽſetur interdictũ.

Scrutatores vnde dicantur, hoc dicit.

Vocantur autem[f] viri tres de collegio ſumpti ſcrutatores, eo qđ ſingulorum vota diligenter ſcrutentur[g].

Quomodo per cõpromiſſum celebretur electio, & quod arbitri non ſeruantes formã compromiſſi nulliter eligunt h. d.

Per cõpromiſſum[h] celebratur electio, cum plures[i] idonei[k] viri

a Opponere. Oportet igitur, quod de iſta ſanitate opponatur, aliàs in dubio præſumitur pro numero: arg. c. prudentiã. de offic. deleg. & in ca. quibus diſt. xx. c. dubium. j. Abb. in c. Eccleſia ij. eod. hæc tamen pręſumptio admittit probationem in contrarium: vt in d. cap. Eccleſia. & hic. Circa quod cum quætitur quæ electio præualeat, An facta a maiori parte reſpectu numeri, An à minori & ſaniori, ſecũdum Ioan. And. & Abb. in c. eccleſia. eod ij. diſtingue ſic. aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur auctoritati, merito ac zelo. c. ſi quãdo. eod. in vj. & § ſi quado, Aut numerum non multum excedit, & tunc ſi auctoritas & meritum alterius partis nõ multum excedit, debet præferri numerus: quia de modico exceſſu non eſt curandum. arg. c. etſi quæſtiones. de ſimo. & l. ſcio. ff. de reſtitu. in inte. quod fundatur magis æquitate, quam iure, vt per Abb. in d. c. eccleſia. Aut auctoritas & meritum in multum excedũt: numerus autem in modico, & tunc electio maioris partis non debet confirmari: vt not. in d. c. eccleſia. Sed nec electio facta a ſaniori tantum, confirmanda erit, ſecundum commu. opi. vt per Abb. in d. c. eccleſia.

Præſumitur pro numero.

b Non magnus. Not. hic & in c. ſi quando. eod. in vj. vnde ſumitur, qui dicatur magnus, vel non magnus exceſſus.

c Duplo maior. Non requiritur, quod exceſſus ſit duplo maior, ſed quod ſint duæ partes de tribus. fac. not. in ca. ſcriptum. eod.

d Ipſorum. Scilicet eligentium, videtur ergo q̃ cõtra electum bene aliquid opponi poſſit, quod ad extenuationem pertineat: argum. ca. non ne. de præſumpt. & l. cum prætor. ff. de iudic. Sed non eſt verum ſecundum Guliel. per litterã, quæ dicit meriti, quod proprie reſpicit electum. ita not. in ca. ſi quando. eo. in vj.

e Nullum ipſo iure. Ideo dicit ipſo iure: quia largo modo nullum dici poteſt, etiam quod annullari poteſt, licet mero iure teneat. Abb. in c. ceterum. de reſcrip. per l. ſi da ri ſtipuler. ff. de verbot. oblig. imò & verbum ipſo iure, interdum intelligitur, mediante exceptione. §. præterea. inſtit. de except. & not. ex hoc c. §. Et ex ca. ſi quando. eod. vnde ſumitur, quod ſi per legẽ, vel ſtatutum imponitur, quod non poſſit opponi aliqua exceptio, non intelligitur excluſa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. c. ſi quando. & per Bart. in l. j. §. j ff. quod vi aut clam. & in l. iiij. §. condemnatum ff. de re iud. & not. in Cle. j. de ſequeſt. poſſ. & fruct.

Ipſo iure.

Nullitatis exceptio.

f Viri tres. Vinc. & Tancr. tenent, hunc trinariũ numerum non eſſe de ſubſtantia, dummodo tot ſint, qđ fraus fieri non poſſit, cõmuniter tñ tenetur cõtra, qđ magis cõuenit litterę. c. qa ꝓpter. e.

g Scrutentur. Et ita nomen eſt rei conſequens vt §. eſt & aliud. inſtit. de donat.

h Per cõpromiſſum. Iſta forma fuit inuẽta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas ſcrutinij, in cuiꝰ practica, etiã pfecti viri ſolẽt deficere.

i Plures. Sed an in vnum poſſit fieri cõpromiſſum? Reſpond. ſic, c. cauſam. extra eod. nec enim hæc pluralitas eſt de forma: imò melius res expediri poteſt per vnũ quam per plures, ideſt. duos: quia tunc res fere eſt ſine exitu. l. item ſi vnus. §. fi. ff. de arbit. & c. innotuit. eod. tit. & de hoc vide in c. ſi compromiſſarius. eod.

k Idonei. Sed in quo conſiſtere debet hæc idoneitas?

nei:as? Reſp. vt quia non ſint laici.c. contingit. de arbitr.& quod ſint religioſi, id eſt, bonæ conditionis. non enim neceſſe eſt, quod ſint religioſi, id eſt profeſſi aliquam regulam approbatam: vt per Abb.in c.quia propter.eod.

poſſint ſimpliciter compromittere, promittēdo in prælatum illum recipere, quem arbitri elegerunt.c.cauſam. extra eod.

e Effectū. Cap.cū dilectus.eod.c.cum olim. de arb.c.dilecta.de reſcrip.l.diligenter.ff.manda.

eliguntur [a], in quos omnium [b] vice, eligendi, [c] certo modo [d] facultas & poteſtas transfunditur. Qui arbitri cōpromiſſi fines diligēter cuſtodire debent, ſcituri, ſi quid non ſecundum demandatā formā egerint, nullū habiturum eſſe Iuris effectum [e].

Poteſtas arbitrorum nō expirat re non integra, etiā non ſecuta electione h d.

Quod ſi intra terminos conſtiterint, quod ab eis geſtū fuerit, vſq; adeo ratū habendū erit, vt etiam non ſecuta electione [f], re tamen non integra [g], demādata ſibi poteſtas reuocari nō poſſit [h]. Oſtēdimus, quibus modis electio

a Eliguntur. Non ſolum ab ipſo capitulo, immediate, verum etiam à certis perſonis mandato & vice capituli.c. in cauſis. vbi Abb. eo. Ex quo infertur, quod cōpromiſſarij poſſunt eſſe à principio incerti, certificandi tamen per ipſos, quibus eſt data à capitulo poteſtas eos eligendi.

Diſſenſus vnius impedit compromiſſū

b Omnium. Not. ergo, quod ad impediendum huiuſmodi compromiſſum ſufficit vnius ſolius cōtradictio; vt not. in c. quia propter. in c.ſcriptum.eo. & ita tenetur cōmuniter: cum nemo inuitus priuari debeat iure ſuo, l. inuitum. & l.in vēdentis C.de contrahen.emp.licet quidā contra in d.c.quia propter.& idē putat ibi Abbas in alijs negotiis eccleſiæ expediendis. Quia cum compromiſſum ſit res voluntaria. l. ſi dictum.ff. de euict.oportet, quod omnes conſentiant: vt dicitur in c.omnes.de conſtitut.& per Io.Andr. in rub.de re.iur.in vj.in Mercurial. Dicebat tamen Hoſtien.quod ſi ſint tres tātum in collegio, vno inuito, duo poſſunt compromittere, ſuadēte neceſſitate, c.quanto. de conſuetud. cum propter paucitatem Collegiatorū non poſſit ſeruari forma ſcrutinij, quod & æquum eſt, & per Doctores communiter approbatur: ſed de hoc multum dubitat Abbas in dicto c. quia propter. vbi videndum. Poſſet tamen maior pars capituli, inuita minori, admittere aliquos ad conſulendum, ſecundum Compoſt.& Abb.in d.ca.ſcriptum. ratione de qua ibi per eos.

c Eligendi. Bene eligendi. quia ſi iam elegerunt: dubitetur tamē de validitate, ac vitibus electionis, non poſſunt canonici de, & ſuper dicta validitate electionis facere compromiſſum in præiudiciū electi, etiā ſi ab aliquo opponatur de nullitate. ſemel enim functi ſunt officio ſuo, Abb. & Doctor.in cap.cum inter canonicos.per illum textum, eodem.

d Certo modo. Vt puta, quod teneātur ſcrutari ſecretè vota omnium, & illum eligere, in quem conſenſerit maior pars capituli, & ſanior.c. cum dilectus.eo.& cap.cum expediat.eod.in vj. & ſic compromiſſi forma & ſcrutinij iungi poſſent.qđ putatur vtilius: vt not.in d.c cum expediat. Non tamen poſſunt compromittentes tollere ſubſtātialia capituli quia propter, vt ibi not. Abb. licet

f Electione. c. in cauſis. eo. vnde ſumitur.

Res integra.

g Nō integra. Sed quando dicitur res non integra? Reſp. ſecūdum Inno. & Abb. in c.in cauſis. eo. cū attinguntur ſubſtātialia ipſius negotij, puta cū inceperunt arbitri tractare de perſona eligēda: ſecus ſi ſolummodo ſint expleta aliqua pertinentia ad ſolēnitatē actus: vt, quia celebrauerunt Miſſam ſpiritus ſancti, vel quid ſimile, licet gl.in Clem.ſi.de procu. dicat rem eſſe integram cū non fuerunt facta præparamenta: ſed in iudiciis dicitur res integra ante litem non conteſtatam.

h Non poſſit. Videtur ergo, quod re integra hęc poteſtas reuocari poſſit: arg.l.j.ff.de offi.eius, cui mand.eſt iuriſd.quod Goff. in ſūma. & Hoſt.admittunt inſtar mādati.§.recte.inſtit.manda. Alij cōtra: argum.l.ſicut.C.de act.& obli. vt diffuſè not. in c.in cauſis.eo. Communis reſolutio habet, quod ſi vniuerſitas dedit hanc poteſtatem compromiſſariis gratia ipſorum compromiſſariorum, quod etiam re integra reuocari non poſſit: quia tunc eſt quædam ceſſio iuris: ſiue donatio. vnde non poteſt reuocari.C.de donat l.ſiue.C.de tranſact. l.quāuis.C.de reuoc.dona.l.ſi donationem. xxij. q.ij.c.nō enim.c.ſuper quæſtionibus.§.porro.de offic.dele.c.quod ſemel.de reg.iur.in vj.xxxij.q. v.c.horrendus.& viij q.ij.c.dilectiſſimi. Et quod hic, & in c.in cauſis.dicitur re non integra intelligo maxime. Aut hæc poteſtas nō fuit data fauore perſonarum, ſed eccleſiæ, forte vt facilius expediatur electio ita quod compromiſſarij fuerūt deputati nudi miniſtri. & executores, & tūc procedat arg.a contrario ſenſu, & reuocari talis poteſtas poterit, ſecundum Io. Andr. & Abb.in d.c. de cauſis.& Inno.in c.cōſtitutus.de cōceſſ.præb. & fac.§.illud quoq;.j.de collat. In dubio autem reuocari poſſet cum gratia non præſumatur, nec donatio.c.ſi.de tranſlat.prælat.l. cum de indebito.ff.de probat.& not in l.cū quidā.ff. ſi cer. pet. Qualis autem eſſe debeat talis reuocatio, & an ſufficiat tacita, ponit Abb.in d.c. de cauſis. Et ex hoc §. & ſuperiore collige notabilem differentiam: nam ad contrahendum ſpirituale coniugium, ſufficit dare mādatum in genere: vt hic, & in d.c.de cauſis.& c.quia propter.eo.ſecus in carnali:

Inter mādatū ad cōtrahendū carnale et ſpirituale cōiugiūq; differētia.

celebretur: conſequẽs a nunc eſt, vti videamus, & qui poſſunt eligere, & in quos cadere poſſit electio.

QVI ELIGERE, ELIGIVE poſſint. Tit. VII.

- In electione,
  - Qui eligere,
    - Debent,
      - Canonici, { Regulariter.
      - Alij,
        - Ex conſuetud.
        - Præſcriptione,
        - Pacto,
        - Priuilegio.
    - Nõ poſſunt.
      - Pupilli,
      - Non ordinati,
      - Excommunicati,
      - Suſpecti,
      - Interdicti,
      - Hæretici,
      - Laici.
  - Qui eligi,
    - Debet eſſe Maior xxx.
    - Non poteſt,
      - Minor xxx.
      - Excommunicatus,
      - Suſpenſus,
      - Non in ſacris,
      - Schiſmaticus,
      - Neophita.

Quibus ius eligẽdi cõpetat h.d.

IVS igitur Prælatum eligẽdi ad canonicos b hodie c, & ad viduatæ Eccleſiæ pertinet collegium d. Sed & ſi qui cõſuetudine e, vel præ-

nali: quia oportet quod detur mãdatum cum certa perſona. l. generaliter. ff. de ritu nup. & not. in c ſi. de procur. libro ſexto.

a Conſequens. Imò prius dicẽdum fuit de perſonis tam eligẽtium, quam electorum, & poſtea de formis electionis. l. ſi quæramus. ff. de teſtam. & §. de eccleſ. conſtit. §. fin. Sol. non ſemper ſeruatur ille ordo, vt apparet inſtit. de teſta. ord. & inſt. quibus non eſt permiſ. cond. teſtam. vt diſputatur late per Moder. legiſt. in d. rubr. inſtit. de teſtamen. ordi.

QVI ELIGERE eligive poſſint.

CAnonicos. vt c. in Gene. c. eccleſia. ij c. Cumana. c. cum in veteri. & c. congregato, & c. bonæ. j. eod. & idẽ ſi in veritate fortè non ſit canonicus, ſit tamen in quaſi poſſeſſione canonicatus pacifica: vt in d. c. in Gen. & querelam. & ca. cum olim. de cauſ. poſ. & propri. & in c. cõſultationibus. de iur. patro. & not. § ri. pro x. §. j. etiam ſi ſuccumbat in cauſa ſibi mota ſuper canonicatu, vel iure eligendi. Bal. in l. ij. C de ſeru. & aqua & J. ſ eauſtit. §. interdum. Sed contra hoc videtur c. Cumana exit. eo. de quo dic vt in d. c. in Geneſ. & in d. c. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiam de ſupernumerariis, ſecundum Inno. in cap. cum M. Ferrarienſis de conſt & Firman. in tract. de epiſcopis. lib. j in tertia parte: ſecus tamen eſt in beneficiatis, etiam ſi ſint in eccleſia perpetuo beneficiati: quia ſolum canonici faciunt collegium ex nouit. de his quæ ſi. a præl. & not. Doct. in c. ij de inſtit. & per Abb. in c. j. eod. & not. in c. dilecta. de exceſſi. prælator.

Supernumerarius eligit.

Beneficiati non eligunt.

ANT. TIM. Sunt collaterales Epiſcopi. vnde licet hoc ratione canonicatus non ſit dignitas: tamen in magno honore ponuntur in choro, & in proceſſione præcedunt Abbatem: quamuis Abbas ſit dignior, ſecundum Felin. in cap. paſtoralis. de offic. deleg.

c Hodie. Ideo dicit hodie: quia aliter erat olim cap. j. diſtin. xxij. & habetur diſtin. lx. lxj. lxiij. & lxix. ſparſim per tot. & j quæſt. vj. per tot. & viij. quæſtio. j. & quæſt. iij. per tot. & not. in capitu. quamquam. de elect. in vj. Et intellige, quod hic dicitur inſpecta diſpoſitione iuris communis: nam noſtris temporibus & multis etiam retro annis Pontifi. Rom. ad tollendas magnas diſcordias, quæ oriri ſolent in electionibus conſueuerunt ſibi reſeruare prouiſiones omnium eccleſiarum Patriarchaliũ, Archiepiſcopaliũ, & Epiſcopalium: vt apparet in ſecunda regula Cancellariæ Apoſtolicæ quæ ab omnibus Pontificibus confirmatur & renouatur. Vnde fit, vt hæc materia electionis parum noſtris temporibus practicetur, maxime in Italia, propter regulam ſupra dictam.

d Collegium. Vnde ſi vacet ſedes Metropolitana, electio non pertinet ad ſuffraganeos, ſed ad ipſos canonicos. concor. capitu. bonæ. ij. de poſtul. prælat. vbi notat. Abb. conſuetudo tamen, quod vna cum canonicis etiam ſuffraganei eligant, valet dicto capitulo bonæ. & hic.

Suffraganei eligũt ex cõſuetudine

e Conſuetudine vel præſcriptione. Ita vt conſuetudo ſit diuerſus modus quærendi ius eligendi a præſcriptione: vt firmat Firm. in ſuo tractatu de epiſcopis. j. lib. in iij. par. Vel potes exponere de conſuetudine præſcripta, cum ſimplex conſuetudo non præſcripta non tribuat ius eligẽdi, vt traditur per gloſſ. Abb. & alios in cap. Cumana. eod. Eſt autem generale, quod xl. ann. ſpacio iura ſpiritualia & eis annexa præſcribuntur: vt habetur in cap. de quarta. de præſcrip. requiritur tamen quod ſaltem aliqua dictarum electionum per dictum tempus factarum fuerit confirmata, vt ius

Electio non cõfirmata non tribuit ius

ſcriptione, pacto [a], vel priuilegio [b] fuerint muniti, ab electione minime ſunt excludendi.

Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere, hoc dicit.

Sed neque in pupillaritate [c] conſtituti, neque ij, qui ſacris ordinibus nõ ſunt decorati [d], ſunt admittendi. Abſurdum [e] enim eſſet, ſi ad tanti ponderis res explicandas, ij, quorum nullum eſt animi iudicium [f]: & ad ſacra tractanda ij, qui nondum illa attigerunt [g], aſſumerentur.

Excõmunicatus minore excommunicatione eligit ſecus maiore hoc d.

Illud quæſitum eſt: An excõmunicati ad eligẽdum admitti poſſint. Et ſane ſi minoris [h] excõmunicationis vinculo tãtũ fuerint innodati, ab electione arcendi nõ [i] ſunt: anathemate autẽ percuſſi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur [k].

vt ius eligendi tribuatur. Inno. in c. cum veniſſent. de iuſtit. in integr. Bal. in c. ſi vaſallus. quid ſit inueſtitura in vſi. feu. & in l. ij. C. de ſer. & aqua. habetur per Firin. in dic tract. eo. loco. Et de hac materia in c. cum eccl. de cauſa poſ. & propr. & in ca. querelam. eo. & in c. bonæ. de poſtulat. prælat. & in cap. ea noſcitur de his quæ n. à maior. parte capitu. & cap. cum eccleſiis. de præbẽ. in vj.

a Pacto. Vt in cap. ſcriptum. eod. Poſſunt e go electores extraneis ius eligẽdi communicare: nec mirũ, cum poſſint etiam totam poteſtatem in compromiſſarios transferre. ca. cauſam. & in cap. in cauſis. & in ca. quia propter. eod. & §. per compromiſſum. ſupra tit. proxi. Sed hoc vel vno diſcrepante impediri poteſt: ſcilicet vt extraneus habeat vocem in eligendo. Compoſt. & Abb. in d. c. ſcriptum. Sic & compromiſſum, vno contradicente, impeditur. Dicit tamen Compoſt. quod maior pars poſſet extraneum admittere ad conſulendum, licet non ad eligendum: argum. ca. obeuntibus. diſt. xlij. & per Abb. in d. c. ſcriptum.

b Priuilegio. Cap. cum dilectus. de conſuet. & & ex priuilegio etiam laicus poſſet intereſſe electioni: vt per Abb. in cap. quiſquis. col. ij. verſ. Tertio & vltimo quæritur. licet non ex conſuetudine. c. Maſſana. eo. & per Abbatem vbi ſupra.

c Ætate. Concord. ca. ex eo. eod. in vj. nec diſtinguimus hic vtrum malitia ſuppleat ætatem, ſicut nec in finienda tutela. l. indecoram. C. quando tut. vel curato. & inſtit. quibus modis tutel. finit. in prin. licet ſecus in matrimonio. c. puberes. de ſpon. impu. ſed ſolum attendetur in maſculo numerus xiiij. ann. in feminis xij. vt in d. c. ex eo. & c. in ſemnitatibus. eo. tit. & li. & quæ requiratur ætas ad canonicatum, & alia beneficia, late per Abb. & alios in c ſuper inordinata. de præb. & aliquid per eundem in ca. ex parte. verſ. nam video. de reſtit. ſpoliat. *Aetas quæ idonea ad Canonicatũ.*

Ant. Tim. Hoc idem docet S. Tho. ſecunda ſecundæ, q j. art. & ibi. Caiet. ad tertium argu.

d Decorati. Huic iuris ordinationi per coelectores derogari non poteſt. vt in Clement. vt hi. de ætat. & qual. Et quod dicitur hic de pupillari ætate, videtur ſecũdum ius nouum eſſe ſuperfluum: cum ſatis videatur eſſe, ſi dicatur de cõſtituto in ſacris ordinibus, quæ minori xviij. annis non cõceduntur. Clement. ſi. de æ a & qual. & ſic dicamus procedere in electione fienda per moniales de Abbatiſſa, in quibus non cadunt ſacri ordines, & hæc habilitas in eligendo ſufficit, quod ſubſit tempore inſtãtis electionis: non autẽ vacationis eccleſię: vt plene not. in dicta. Clem. vt hi qui. alias. fin. *Habilitas tẽpore inſtantis electionis.*

e Abſurdũ. A quo vitando bonum eſt arg. l. nam abſurdũ. ff. de bon. libert.

f Indicium. Vt l. ſi. C. de falſ. mon. l. cum prætor. §. non autem. ff. de iudic. l. ij §. puberes. ff. de iu. immun. l. fi. C. de milit. teſta. l. ſpurij. §. minores ff. de decur. iij q. vij. §. tria. & cap. ex parte. de corp. viti. c. cum virum. & c. cum ſim. de regul. Eadem & maior ratio eſt in furioſo, qui nec carnale matrimonium poteſt contrahere capit. dilectus, de ſponſalib. & xxxij. q. vij. c. neque furioſus. nec religionem vouere. ca. ſicut. primi de regula.

g Attigerunt. Argumentũ quòd nemo dat quòd non habet. l. traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. ſi vniuerſæ. C. de leg. & §. fin. j. de confirmatione. *Nemo dat quod non habet.*

h Minoris. Quæ ſit autem minor vel maior excõmunicatio, dices vt j de ſent. excom. in prin.

i Non ſunt Cap. illa. eod. ca. ſi celebret. de cler. excom. miniſt. ſolũ enim minor excludit à perceptione ſacramẽtorũ, nõ autẽ à cõmuniõe fideliũ.

k Repellũtur. Et merito, cũ diuulſus ſit à corpore Chriſti myſtico: vt j de ſenten. excõ. in prin. Sed quid ſi maior pars fuerit excõmunicata, an alia, & minor pars eligere poterit ſine ea? Item quid ſi vnus eſt excõmunicatus, & eligit cũ aliis, an tota electio vitiabitur? Reſpon. vt not. ix. q j. c. ſi. & per Abb. in c. illa. eo. Quid ſi vnus ex compromiſſariis eſſet excõmunicatus, an vitietur tota electio? Reſp. diſtinguendum eſt vtrum excõmunicatio ſit manifeſta, an occulta. Item vtrum remaneat maior pars in nõ excõmunicatis, an cõtra: vt per Ab. in c. in cauſis. in ſi de elect. Itẽ an ſemel criminoſus, vel alias inhabilis, præſumatur adhuc durare in eadẽ, & eodẽ crimine & inhabilitate? Reſp. vt per Ab. & alios in c. cum inter. eodẽ.

Ant. Tim. Excommunicatio enim dicit ſeparationem a communione Eccleſiæ. Vide S. Thom. in quarto ſententiar. diſt. xviij.

Habe-

Suſpenſus à Canone eligit, ſecus ab homine. h.d.

In ſuſpenſo quoque non abſimilis obtinet diſtinctio. Si enim quis per ſolam Canonis diſpoſitionem ſuſpenſus ſit, electioni intereſſe minime prohibetur. Si vero per Iudicis ſententiam, anathematizato ſimilis habebitur [a].

Eligere à ſuperiore prohibiti, abſentes, hæretici, non poſſunt eligere. h.d.

His quoque & illi annumerari debēt, quibus à ſuperiore, ne eligant [b] interdictum eſt. Item abſentes; qui tamen ſi legitimis cauſis ad electionē accedere impeditos eſſe ſe docuerint, aliis de capitulo votum ſuum demandare, ſecūdum ea, quæ proxime [c], expoſuimus, minime ſunt prohibēdi. Hæreticis [d] autem, vel non catholicis indiſtincte Ius eligendi adimitur.

Ob non ſeruatam formam, & ob negligentiam eligentiū, electio deuoluitur ad proximū ſuperiorem. h. d.

Interdum tamen accidit, vt ij, quibus ab initio Ius eligēdi competit, eo iure poſtmodum priuētur [e]: vt puta ſi qui aliter [f], quam per præſcriptas [g] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus [h] conſtitutionibus diffinitū, in eligendo negligentes [i] fuerint: quo caſu ad proximum ſuperiorem [k] eligendi poteſtas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. h. d.

Alia ſane cauſa eorum eſt, qui ſcientes [l]

a Habebitur. Et ſic not. quòd mitius agitur cum lege, quam cum homine l. Celſus. ff. de arbitriis. Quod quomodo procedat habetur per Bart. in l. amplius ff. rem rat. habe. & per Moder. Canon. in c. paſtoralis. §. cum autem. de offic. deleg. per Bal. in cap. ſicut. de cohab. mul. & cler. & per Salyc in l. iij. qu. iij. C. ex quibus cau. infam. irro. & per Abb. in c. dilectus. de præb. & con cor. c. cum inter R. ſeniorem. eo. & c. cum bonæ. de ætat. & qualit. & c. poſtulaſti. de elet. excō. min. Et talis ſuſpenſus non ſolum non poteſt eligi: ſed nec etiā poſtulari. ca. j. de poſtul. prælat. Et pro diſtinctiōe huius. §. faciunt quæ ponit Firmā. in ſuo tractatu de epiſcopis, lib. j verſic. lix. Sed cum actus eligendi non ſit ordinis, quemadmodū excommunicare & iudicare: ſed potius iuriſdictionis: vt dicitur in capitulo tranſmiſſam. eod. videtur quòd electio facta à ſuſpenſo vel ſuſpenſis valere debeat: cum ſuſpenſio ſolum ea adimat quę ſunt ordinis? Reſp. vt late not. per gl. & Doct. in c. cum dilectus. de conſuet.

b Ne eligant. Scilicet ſine ſua licētia, quam petere, ſi ſint in mora, tempus à canone ſtatutum currit. c. fi. eod. Quia poſſe dicitur, qui poteſt facere vt poſſit. l. qui poteſt. ff. de re iud.

Poſſe quis dicatur.

c Proximè. Vt ſuprà tit. proximo. § j. vbi etiam not. in c. quia propter. §. fin. eodem.

d Hæreticis. Fac. capitulum aperte & cap. miramur. xxiiij quæſt. j & cap. fin. x. q. j.

e Priuentur. Per ſentētiam non ipſo iure: vt not. in c. quia propter. verſic. niſi eod. Sed opponitur d. c. cum in cunctis. eod Sol ſecundum Abb. quòd ille textus loquitur cum peccatur eligendo: hic cum peccatur contra formā traditam in eligendo. ſupponitur tamen facta de idoneo, vnde maior eſt peccatū in materia, quam in forma, quòd fac. cōtra no. xij. q. ij. in ſumma. & in c. fine excep.

Maior defectus in materia quam in forma.

f Aliter. Quid ſi alio loco fuerit facta electio, quàm in conſueto? quidam quòd non valet legitima ceſſante cauſa, vt not. in cap. in nomine domini. d. xxiij. Tu dic contra licet eligētes in loco non conſueto male faciant: vt per Abb. in cap. cum in terra. eod. vel diſtingue vt per eundem in cap. quod ſicut. §. j. eod.

Mutatio loci non nocet.

g Præſcriptas formas. Scilicet in §. celebratur. ſ. tit. j. in cap. quia propter. §. fin. eod. Sed quid ſi publicato ſcrutinio ſuperueniat defectus in forma: puta. quia non fuit facta collatio vel communis electio? Reſ. vt per Abb. in c. publicato. eo. ante ſit.

h Tempus. Scilicet trimeſtre in eccleſiis epiſcopalibus, & regularibus: vt in cap. ne pro defectu. eod. in quarum vocatione cum maius vertatur periculum, breuius ad prouidendum tempus ſtatuitur, quā in aliis, in quibus ſtatuitur tempus ſex menſium, c. ij. de cōceſ. præben. fac. cap. vbi periculum. eo. in vj. & videtur id obtinere etiam ſecūdum iura antiqua: vt diſt. l. c. poſtquam. & c. obeuntibus. diſtin. lxiij. Et differt ſuperior caſus ab hoc quia in ſuperiore requiritur ſententia, vt dictum fuit ſuper ver. priuētur ſed hic ipſo iure inducit deuolutio. fac. c. licet. & c. fi. de ſup neg. ꝑla. & c. quāquā. eo. in vi. & electio facta poſt talē deuolutionē eſt ipſo iure nulla Ar. tñ cōtra ing. is tamē ī. de collat.

i Negligētes. Aliud ſi legitime īꝑediti, c. ne pro defectu. eodē & di. xxviij. c. Siracuſanę. & di. lxi. c. bene nouit. & c. quia diuerſitatē. de conceſ. pręb. nec eo caſu erit neceſſaria aliqua proteſtatio: vt not. in d. c. ne pro defectu. & puniuntur & priuantur ſolum pro illa vice: dict. cap. ne pro defectu.

k Superiorem. Olim tamen ad Papam. cap. dilectus. de conceſ. præb. Et hic, ad quem facta eſt deuolutio debet pariter intra tres menſes eligere. d. cap. ne pro. defectu. eod.

l Scientes. Scilicet oēs ſiue ſimul & ſemel, ſiue ſeparatim: vt no. in c. quamquā, eod. in. vj. Si autem

ſolum

ſolū aliqui, tūc deuoluitur poteſtas ipſo iure, vel per ſententiā, cum peccant in forma. c. quia propter. eo. Sed pone pars eligentiū peccauit eligendo ſcienter indignum. remanſit ergo ius eligendi in aliis. Illi nō eligunt intra debitum tempus, ad quem fiet deuolutio ad Archiepiſcopū an ad Papam? Reſp. ad Archiepiſcopū: vt reſoluitur in cap. cum Victonienſis. eo. & in c. quanquā. eod. in vj.

Ant. Tim. An vero indignum eligere dicatur qui nō eligit digniorem, vide per S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxxxv. ar. iij. & per Caiet. ibi & in ſumma. in ver. electio. Eligens vero quem credit eſſe in peccato mortali peccat: nam talis non poteſt vti prælatura, S. Tho. ſecunda ſecundæ dict. quæſt. clxxxv. ar. iij. Felin. c. quamuis de offic. de leg. Ratio eſt quia Chriſtus requirebat in Petro charitatem quādo ei commiſit gregem, dicens: Petre amas me: &c.

indignum eligunt, aut poſtulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuentur [a]. id tamen non ad Primatem, aut Archiepiſcopū, ſed immediate ad ſummum Pontificem deuoluitur [b].

Laici non poſſunt eligere. hoc dicit.

Laicis quoq; etiam ſi principes [c] ſint, nullo neque conſuetudinis [d], neque præſcriptionis, neque conuētionis Iure ad electionem [e] adſpirare [f] permittitur. Patroni tamen circa iam factam electionem non indecenter [g] poſtulatur adſenſus.

a Priuentur. Et ipſo iure. c. quamquam, eo. in vj.

b Deuoluitur. Sed quæ eſt ratio differentię inter caſum & caſum? Reſpond. velut dicit lex, quòd ſi quis fuerit negligēs in petenda bonorum poſſeſſione intra centum dies locū facit ſuccedentibus in gradu. l. j. §. decretali. & §. quod dicimus. ff. de ſucceſ. edict. Si autem ob crimē vel indignitatem hereditas applicetur fiſco nō ſequentibus in gradu. ff. de his quib. vt indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eo tit. l. hereditas. Sic curia & Papa hoc caſu ſuccedunt, non ſuperior, ſecundum Io. And. in c. quanquam. eod. in vj. Et quod dicitur hic de electo indigno, ſolum obtinet in eccleſiis cathedralibus: vt dict. c. quamquam. vbi in fin. not. ſed ſuperior. §. etiam in regularibus, cap. ne pro defectu. eod.

c Principes. Immo ſi princeps eligendo vel inueſtiendo ſe intromittat excommunicationem incurrit. xvj. quæſt. vij c. ſi quis deinceps. cum ſeq. Et taliter electus debet deponi. ead. q. cap ſi quis epiſcopus. cū ſeq. licet aliquando dicta poteſtas Imperatori fuerit cōceſſa. c. Hadrianus. diſ. lxiij. ſed fuit reuocata, d. §. verſ. Et amplia quod hic dicitur, vt procedat etiam ſi electionem talem confirmauerit ſuperior eccleſiaſticus: nam neque tunc ſubſiſtit: habetur per Abb. & alios in cap. quiſquis. eod. Item amplia ſi laici eſſent admiſſi ad coeligendum cum clericis: ſecus ſi ad coadiunandum electionem. Doct. in cap. Meſſana. eodem.

Qualem Epiſcopum eſſe oporteat. h. d.

Oportet [h] autē eū, qui in epiſcopum eligendus ſit, cum ars ſit artium [i] regimen animarum, ętate maturum eſſe, natalibus illæſum [k] corpore integrum, fama candidum, litteris inſtructum, religioſum, prudentem, temperatum, caſtū, hoſpitalem, manſuetum, irreprehenſibilem, ſecundum ea, quæ latius infra dicturi ſumus. Si enim ad ſęculares honores ſine ſuffragatione meritorum indignum eſt perueniri: & notari

d Conſuetudinis. Capit. Meſſana. & c. ſacroſancta. eod. vtrobique not. etiā ſi eſſet tanti temporis cuius initij memoriam nō extaret. Abb. in d. cap. Meſſana. Poſſet tamen induci conſuetudine quod mors Epiſcopi nuncietur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi: alias electio non valeat. Ab. poſt Inno. c. quod ſicut. §. j. eo. Item vt poſt factam electionē requiratur conſenſus principis; vt late per Ab. in c. cum terra. eod.

e Ad electionem. Bene tamē poſſunt īteruenire ad coadiuuandam electionem: vt dicitur in c. Meſſana. & in ca. quia propter. eod. & in c. principibus. diſt. lxiij. Itē poſſunt interuenire ex permiſſione Papæ; vt not. in c. nobis. de iur. patron.

Quando & quomodo laici interueni re poſſint electioni.

f Adſpirare. Etiam tanquam compromiſſarij: vt per Abb. in c. cauſam quæ. eod.

g Indecenter. Cap. nobis. de iur. patron.

h Oportet. Quod ſequitur vſque ad fin. pertinet ad ſecundam partem Rubricæ, & ponitur in hoc §. quaſi per indicem omnes qualitates, de quibus late diſputatur in diſt. xxxvij. & pluribus ſeqq. & in cap. cum in cunctis. eod.

Ant. Timo. Enumerat omnes qualitates quas debet habere Epiſcopus, quæ continentur fere his verſibus. Anni viginta, ſacer ordo, pura voluntas, & morum grauitas, ſapientia, ſponſa parentis, concurrens fama, decus hæc dant pontificatum vt in cap. cum in cunctis, de electio. vide Goff. de temp. ord.

i Artium. Et eo quod animæ ſunt pretioſiores aliis rebus. xij q. j. c. præcipimus. & xxiiij. q. iij. c. ſi habes & c. cū infirmitas. de pœn. & re. Vide quod not. Abb. in c. cum ſit de æta. & qual. ordin. in. fin.

Ant. Timo. Ita vltra alios Car. Laic. in ſua ſum. in ver. beneficium. quod omnes Canoniſtæ & Theologi vno ore affirmant.

k Illæſum. Sufficit tamen quod ſit legitimatus à Papa. Abb. in cap. cum Victonienſis. eodem.

cleſia ſuo nomine conſecrata, Domino inſtituente prima eſt & caput ceterarũ. Et qui illi præeſt, ceteros Epiſcopos antecellit. Vnde ad eam tanquã ad Matrẽ, atq; apicem omnes maiores Eccleſiæ, & Epiſcopi recurrunt: à qua quaſi à quodã capite, dona velut in corpus omne diffundũtur. Ipſa autem tanquam omniũ magiſtra [a], celſiore ſede reſidens à quoquam iudicari non poterit. Quinimmo velut tempore Noe omnẽs extra arcam poſiti, diluuij vaſtitate conſumpti ſunt: ſic extra Petri nauiculam conſtituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur [b].

DE ELECTIONE [c].

TITVLVS VI.

Promotio Epiſcoporum fit,
- Electione,
  - Quid,
  - Modus eligẽdi,
    - Per præſentes.
    - Per abſentes,
      - Per procuratorem,
      - Per litteras non.
  - Species electionis,
    - Inſpiratio, { Quid.
    - Scrutiniũ,
      - Quid,
      - Modus.
    - Compromiſſum,
      - Forma,
      - Tempus.
  - Electores tit. vj.
- Poſtulatione tit. viij.

Duobus modis creantur Epiſcopi. h. d.

PRomouentur autem, tam Epiſcopi, quã prælati ceteri [d], aut per electionem, aut per poſtulationem.

Quid ſit electio. h. d.

Ceterum, vt prius [e] de electione dicamus, electio [f] nihil aliud eſt, quam hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam ſocietatem, canonice [g] facta vocatio.

Campegij opus eiuſd. arg. Iacob. Naclantum, Petrum de Palude, & alios, quos citaui ſupra late. etiam Archi. Flor. par. iij. tit. xxij. c. j. ij. iij. iiij. v. & vj. vide etiam de primatu Petri S. Thom. in tractat. contra errores Græco. & Turrecrem. in cap. nullus. ix. diſt.

a Magiſtra. Ita vt errare non poſſit. quod qualiter procedat, dic vt p Abb. in cap. maiores de Baptiſ. ANT. TIM. Hoc idem docet S. Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. j. arg. & ibi Caiet. ad iij. dub.

b Obruentur. cap. quamuis. diſt. xxj.

De Electione [c].

DE electione. Quanuis electio ſit nomen verbale, & propterea duplicẽ habeat ſignificationem, actiuã ſcilicet & paſſiuam: vt not. in l. ij. ff. de duo re. & per Abb. in Rubrica eod. & propterea tantum videatur eſſe dicere: De electione, quantum: de his, qui poſſunt eligere, &, De his qui poſſunt eligi. item De formis eligendi & temporibus: hic tamẽ ſpecialiter tractatur de formis eligẽdi ob cõmodiorem intelligẽtiam. Sic alias legat. & fidei. tractatus ſcinditur in tres & plures titulos: vt not. in rubr. ff. de lega. j. Sic tractatus. ff. & inſtit. de verborum oblig. protenditur ad multos ſequentes titulos. facit l. Caius. §. fin. ff. de leg. ſecunda.

d Ceteri. Habentes tamen generalem iuriſdictionem in eccleſiis collegiatis: vt not. proxime in verſic. viduatæ.

e Prius. Sed cur prius de electione, cum tam in Gregoriana, quam in Bonifaciana compilatione prius dicatur de poſtulatione, quàm de electione? Reſpon. electio eſt ordinarium remedium, poſtulatio extraordinarium, cum innitatur gratiæ: vt not. per doct. in rubr. de poſt. præl. vnde dicendũ prius fuit de ordinario remedio & poſt de extraordinario. ar. l. in cauſæ. ff. de minor. & l. in prouinciali. ff. de no. op. nunciat.

f Electio. Hãc definitionẽ, ſiue deſcriptionem approbant communiter canoniſtæ: vt per Abb. in rubr. de poſt. præl. & Per. de Bay. in ſuo directorio electionũ in c. j. primæ partis, & nõ videtur abhorrere Hoſt. in ſumma eo. licet addat quædã non neceſſaria verba de cuius declaratione. vide ſupra dictos in citatis locis. ANT. TIMO. Aliter definit Electio eſt alicuius perſonę idoneę ad dignitatẽ, vel fraternitatẽ, ſiue ſocietatẽ ſeruata forma canõice facta vocatio: Hoſt. eod. & hoc modo electio ſumit ſtricte q̃uis eligere ad multa ſe habeat, vt notat Goff. in ſumma eod. tit. §. j. in prin. vnde tria requiruntẽ ad electionem, auctoritas, numerus, & zelus, ita de iure verũ de facto ſolet dici, quòd per quattuor portas ſolent intrare viri Eccleſiaſtici, quæ indicãtur his verſibus. Quattuor eccleſias portis intratur ad omnes. Cæſaris & Simonis ſanguinis. atq; Dei prima patet magnis, ſed nummis altera, charis tertia, ſed paucis quarta patere ſolet.

g Canonice. Hoc verbum demonſtat non videri neceſſaria illa verba poſita per Hoſt. ſcilicet

perſo

Habentes ius eligendi ſunt ad vnum citandi, aliàs electio non valet. h.d.

Nam cum viduatæ[a] prouidendum eſt Eccleſiæ, debent cuncti[b], qui eligendi Ius[c] habent, legitime citari[d], vt electioni interſint. Quod ſi vel in vnius perſona fuerit id omiſſum[e], irritam[f] reddit electionem talis omiſſio. Sæpe etenim reſcriptum eſt, magis hac in re vnius obeſſe contemptum, quam multorum contradictionem[g].

Non citatus poteſt electionem ratificare h.d.

Plane ſi is, qui citatus non fuerit, ratam[h] adueniens habere velit electionem: confirmanda[i] erit electio.

Abſens poteſt vni de capitulo votum ſuum demandare. h.d.

Sed & ſi quis caſu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votũ ſuum vni[k],

perſonæ idoneæ, & ſeruata forma.

a Viduatæ. Videtur ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem Epiſcoporum, non autem ad electionẽ ad beneficia quælibet; cum illis caſibus non dicatur eccleſia viduata. & patet hoc in progreſſu huius tractatus, & præcipue in §. celebratur, vbi dicitur de triplici forma eligendi, quæ ſecundum Abba. & com. Doct. in cap. quia propter. eod. habet locũ ſolum in electionibus Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum, qui habent generalem iuriſdictionem in eccleſiis, qdquid dixerit Hoſtien. fieri tamen non potuit, quin multa etiam ſint, quæ pertinent ad quaſcũque electiones, vt & ex deſcriptione apparet in verbo illo fraternam ſocietatem.

b Cuncti. intellige, ſi potuerunt ſine periculo: aliàs ſi periculum. vel in mora, vel in vocando fuerit poterunt præſentes, etiam quibuſdam non vocatis procedere ad electionem, cap. cum inter vniuerſas & cap. quòd ſicut eod. in verb. vocatos, arg. cap. ſacro. de ſen. exc. Et, an quomodo, & quãdo abſentes citandi ſint, per Abb. in cap. coram. & in cap. ſeq. vbi de abſente cauſa ſtudiorum ead. ratio eſt, quia quod debeant omnes citari non eſt de forma ſubſtantiali, ſed de iuſtitia. Ab. in cap. eccleſia. ij & in cap. quia propter. eod.

c Ius habent. Licet hæc verba prima facie videantur concludere, ius proprietatis. & non poſſeſſionis, vt not. in. c. cum eccleſia. de cau. poſ. & propriet. nihilominus hic illi dicẽtur habere Ius eligendi, qui ſunt in quaſi poſſeſſione eligendi.

Ius eligẽdi poſſeſſionem ſequitur.

Ius enim vocis dandæ magis ſequitur poſſeſſionem quam proprietatem. c. querelam. eo. vbi Ab. & in c. in Geneſi. eo tit. & latius in c. bonæ. ij de poſt. præla. in vij. not. fac. c. conſultationibus de iu pat. & j. de iuſt. & iu. pa. §. interdum. Sed quid ſi aliqui tantum poſtulaſſent, an videatur ipſis adquiſita poſſ. eligendi? Reſpõdeo vt per Abb. in cap. cum eccleſia. in fi. de cau. poſſ. & prop.

d Citari. Ita vt citatio poſſit probari, cum citátio tanquam in facto conſiſtens non præſumatur not. in. cap. quod ſicut. in verb. vocatos. eod.

e Omiſſum. Quid ſi fuit vocatus non vocandus. non tamen fuit expectatus, an iſte neglectus noceat? Reſpondeo non: vt not. in cap. cum inter vniuerſas. eod.

f Irritam. In effectu non ipſo iure: quia venit irritanda per ſententiam: cum de contemptu non poſſit opponere, niſi is, qui contemptus fuit, Ab. in. cap. in Geneſi. eod. & in c. quod ſicut. & in cap. quia propter, & in cap. bonæ ij. eod. tit. & per Ab. in cap. cum eccle. Sutrina. de cauſa poſſ. & propriet.

g Contradictionem. Concor. l. ſi in tres. ff. de arb. & l. ſi duo ex tribus. ff. de re iudi. Contra fac. l. qui poteſt. ff. de re. iu. Dic. vt not. in dd. ll.

h Ratam. Sed quomodo habeo ratum non meo nomine geſtum, contra regulam ratum. de re iur. in vj. Reſpondeo ſecundum Ab. in cap. quod ſicut. eo. quod improprie dicetur hæc ratihabitio, vel ratificatio. nec enim ita retro trahitur, vt mandato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi naſcatur, quod eſt in vera ratihabitione: ſed hæc tantum operatur quo ad commodum contempti, vel non citati, vt non poſſit impugnare factum per alios, quo reſpectu poſſum ratificare & non meo nomine geſtum: & de hoc per Bal in l. j. q. xix. C. qui admit.

i Confirmanda. Sed contra in cap. auditis. eod. & cap. illud. de iur. patron. & l. quod ab initio. ff. de re iu. Sol. aut electio tenuit, quia fuit facta præſentibus duabus partibus Collegij, & à maiori parte, & tunc poteſt haberi rata per contemptos, vt hic & in cap. quod ſicut eod. & per conſenſum iſtorum non proprie dicitur validari electio: ſed ſolum defenditur à iure retractationis. Aut electio à principio fuit nulla; puta, quia facta à minori parte capituli & tunc non poteſt conualidari per conſenſus particulares ſuperuenientes: & ita procedit contrarium: vt ibidem plene per Ab. & per eundem in c. quod ſicut. eo. Vide p Albe. in. d. l. qđ ab initio. Sed quod tempus citatus habet veniendi ad electionem? Reſp. tres mẽſes, c. ne pro defectu, eo. Capitulum tamen poteſt hunc terminum reſtringere & breuiorem præfigere, vt in c. eccleſia. ij. eo. vbi Abb. An autem hoc poſſit inuita minori parte habetur in cap. cum nobis. eod.

k Vni. vt in c. qa. propter. eo. ANT. TIM. Vt poſſit aũt procuratorẽ cõſtituere, ſi fuerit abſens ſine ei⁹ culpa, debet vocari, Inn. ĩ c. ij. de no. oper. nũc.

vel pluribus [a] de capitulo [b] demandare minime prohibēdus erit.

Procurator ad eligendum non poteſt vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, niſi habeat mandatum de eligenda certa perſona h.d.

Etſi tantum vni votum ſuum quis demandauerit & is vnum ſuo, aliū mādantis nomine in ſcrutinio nominandū duxerit, nihil [c] agit: niſi de [d] certa eligenda perſona mandatum acceperit, quo caſu in [e] illam mandantis, in aliā ſuo nomine iure conſentire poterit [f].

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in ſolidum, nō poſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupātis. h.d.

Quod ſi pluribus [g] inſolidū vices ſuas quis commiſerit, non quidē omnes reddere votum poterunt, quia vota dirigere poſſent in diuerſos, ſicque res nō haberet exitum, ſed erit occupantis [h] melior conditio.

Si inter plures procuratores non appareat de prioritate in occupando præponitur electus a capitulo, vel primo, nominatus in procuratorio h.d.

Etſi ita concurrant, vt inter eos prior non appareat, is admittetur dumtaxat [i], quē vel capitulū, vel pars maior [k] elegerit [l], vel ſi cōcordare nequeant [m] is, qui primus in inſtrumēto [n] vel litteris procurationis nominatus fuerit.

Non poſſunt plures deputari ad eligendum in ſolidum h.d

Sin autem plures non in ſolidum cōſtituti fuerint, eadem ratione [o], nullus eorum admittendus erit [p]: ſibíque mandās imputet, qui ſic eos imprudēter cōſtituerit.

Non poteſt votum in electione reddi per litteras.

Sed cū abſens reclamante capitulo, extraneum conſtituere nequeat: videamus. An ſi nullus de Collegio ve-

a Pluribus. cap. ſi quis iuſto. eod. lib vj.

b De capitulo. Bene de capitulo, quia extraneo inuitis canonicis, demandare non poteſt, c. ſi qs iuſto. §. fi. eo. in vj. & § ſed cum abſens. infra eo. ſed bene poteſt volentibus, etiam quod non habeat iuſtā impedimenti cauſam: vt no. in c. ſcriptum. & in ca. quia propter. eod. & d. cap ſi quis iuſto.

c Nihil agit. Satis videbatur dicendū, quod aliquid ageretur, cum talis procurator poſſit dirigere vota in diuerſos quidē, ſed vtrū que idoneum quod olim in c. quia propter eod. videntur voluiſſe ſuſtinere Goffr. & Hoſti. ſed reprobatum fuit: vt in c. ſi quis iuſto §. porro. eod. in vj. vnde hic ſumitur: idq; ea ratione: quia qua conſciētia tenetur meliorem eligere nomine ſuo, eadē tenetur ad idem nomine domini ſui. ad hoc xlvj. diſt. ſicut non ſuo. Item vidētur incerta, cōtra c. ij. eod. in vj. vnde neutrū valet, & eſt ſimile quod dicimus in delegato q ſub delegationem recipit à ſocio, c. ſuper queſtionum §. ii vero. de offi. deleg.

d De certa. c. ſi qs iuſto. §. porro. de elect. in vj. An autē procurator conſtitutus ad eligendū poſſit alium ſubſtituere. Item an poſſit compromittere, dic vt not. in d. §. porro.

e In illam. Bene in illam: quia in aliam conſentire non poſſet contra formā mandati. l. diligenter. ff. man. & in c. cui de nō ſacerdotali. de præb. in vj. cap. cum dilecta. de reſcript.

f Poterit. Argu. quod habens ſpeciale mandatum id poteſt, quod aliàs non poſſet: facit c j. & c. fi. de proc. in vj Et facit ad quæſtionē. An delegatus ab alio, quá à principe, habēs ſpeciale mandatum ſubdelegādi, ſubdelegare poſſit, De quo habetur per dd. in c. is cui de offi. de le. in vj.

g Pluribus Etiam quam duobus, c. ſi quis iuſto. eod. vbi no. in vj.

h Occupantis. De hoc in c. non iniuſte. de proc.

i Duntaxat Vnde iſto electo alter omne ius amittit. ſimile in c. pe. de reſcript. in vj niſi tamen in inſtrumento diceretur: Meliorem eſſe non debere cōditionem occupantis: & quod vnus finire poſſet quod alter inceperit, ca. ſi duo. de proc. in vj. & no in c. ſi quis iuſto. de elect. in vj.

k Maior pars. Sic c. fi. de reſcri. in vj. c. cum inter canonicos. eod. d. lvj. c. apoſtolica. l. quod maior. ff. ad municip.

l Elegerit. Sed an habeat locum variatio? Reſpondeo negatiue ſecundū Io And. in c. ſi quis iuſto. eod in vj.

m Nequeant. Vel quia nolint eligere vel quia pari numero diſcordāt. Et no. quod prius recurrēdum eſt ad electionem, quam ad ordinem ſcripturæ: quia per electionem creditur eſſe eligi magis idoneum, ſed in inſtrumentis præponuntur, vel poſtponuntur aliqui arbitrio notariorum. facit c ſi duo. de procurat. in vj.

n In inſtrumento. Concor. c. mādato. de præb. in vj. c. ſi rector. d. xliij. Et vtrobique ſunt cōcord. & per Ab. in c. nimis. ij de exceſ. prælat. & in c ſed Apoſtolica. de reſcript. & in c. cum dilecta. eod. tit. de reſcrip. fac. l. cū pater. § pe. ff. de leg ij. Quid ſi primus non appareret: puta quia duo ſunt inſtrumenta? Reſp. mutuo ſe impedient: vt not. in c. ſi quis iuſto. eod. in vj l. quoties. ff. de vſufru. & imputet ſibi qui ſic eos conſtituit: vt infrà. § proxi.

o Eadē ratione. Quia, ſcilicet dirigere poſſent vota in diuerſos: & ſic res exitum non haberet: vt §. infra proxi.

p Admittendus erit. Et proceditur per ſocios, nulla alia citatione, vel requiſitione præuia. Sed contra

lit eſſe procurator [a], ſaltem per litteras votum ſuum reddere valeat. Et ſane cum non ante electionem, ſed in ipſa electione [b] ſecrete, & ſigillatim duntaxat ſingulorum vota ſint exprimenda [c], per litteras reddi non poterunt.

Superius dicta non habent locũ in electione Papæ, in qua multa ſunt ſpecialia. h. d.

Sed hæc quidem in aliorum Epiſcoporum non in Rom. Pontificis electione obtinent. In huius enim nec vlla neceſſaria eſt citatio, nec alij qs abſens votũ ſuũ demãdare pmittit̃. Alia quoq; ĩ eo ſpecialiter [d] conſtituta ſunt: quæ ex Decretaliũ libris decẽti⁹ eſt, quã hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quo per inſpirationem.

Celebratur aũt electio tribus [e] modis per inſpirationẽ: p ſcrutiniũ [f]; & per cõpromiſſũ. per inſpirationem [g], vt cũ electores, nullo præcedẽte tractatu [h], quaſi [i] diuini ſpiritus impulſu ſimul omnes [k] in vnum

contra videtur. c. ſi duo. de procurat. in vj. Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in cauſis electionum, poſtulationum, vel prouiſionũ, hic de procuratore dato ad negotia: ſcilicet ad ipſam electionem faciendam. Ibi de iure iam nato, hic de naſcituro, quod eſt minus fauorabile. Et dicebat Ioan. Monach. ſi non aſſumatur vnus ex duobus, qui proſequatur electionem iam factã, hic imminet periculũ: ſed ſi vnus de collegio nõ admittatur ad electionem faciendam, nullũ imminet periculum: vt per Io. And. ĩ c. ſi qs iuſto. de ele. ĩ vj.

b Procurator. Nullus enim inuitus cogitur procuratiõẽ ſuſcipere. l. inuitus. C. de procur. § mãdatũ. inſti. de mãd.

c In ipſa electione. Patet ergo per hoc, quod neque in litera aperta poſſit mitti ſcedula incluſa aperienda in ſcrutinio, continens nomen eius, in quem mittens conſentit: vt per Io. Monach. & clarius per Io. And. in c. ſi quis iuſto. §. fi. eod. in vj.

c Exprimenda. Nota ergo, quod non ſola publicatio inſpicitur, ſed etiam expreſſio. Sed contra cap. ſi quis iuſto. §. porro. de elect. in vj. & ſupra eod. §. quod ſi pluribus. vbi exprimit votum ante ſcrutinium: dando ſcilicet procuratori mandatum de certa perſona eligenda. Sol. falſum eſt, quod tunc exprimat votum: ſed mandatum dat de voto exprimendo. Sicut aliud eſt inueſtire, aliud mandare de inueſtiendo. cap. ex ore. de his quæ fi. a ma. part. cap. Vnde ſi procurator, qui mãdatum habet de certa perſona eligenda non eligit, ſed ille fuit electus à quibuſdam aliis, vox illius mandantis nõn augebit numerum: vt ſi electus ſit a nonem poſſit dicere ſe habere decem vota cõputando votum procuratoris, qui habet mandatum de eo eligendo. Aliud eſt ergo dicere conſentio in talem, aliud do mandatũ de conſentiendo vel eligendo talem: quia hoc poſterius non eſt votum, & ideo ante ſcrutinium fieri poteſt. Sic in matrimonio carnali, aliud eſt contrahere, aliud eſt dare mandatum de contrahendo. contrahentem enim non poteſt pœnitere: ſecus mandantem ſuo nomine contrahi. cap. fi. de procu in vj. vt per Io. And. in c. ſi quis iuſto. §. fi. eod. in vj.

d Specialiter conſtituta. Quæ ſint hæc, vide per Abb. & Doctor. in c. licet. eod. & in c. vbi periculum. eod. in vj. & per Anto. de Roſel. in tract. de poteſtate Papę & Imperatoris. § ſecundum vnũ.

e Tribus modis. Olim etiam pluribus: qui tamen ob multa pericula ſublata fuerunt. ca. quia propter. eo. in prin.

f Per ſcrutinium. ANT. TEM. Scrutinium dicitur multis modis, de quib⁹ vide gloſ. in ver. ſcrutinijs. c. in electionis. de Elect. li. vj. & ibi per Hoſtien. qui enumerat tredecim modos. de ordine vero ſcrutinij, vide multa diſtin. xxiij. & xxiij. per tot.

g Per inſpirationẽ. Rarus eſt hodie hic eligendi mod⁹.

h Tractatu. Eſt autem tractatus diſcutio quædam, vel indagatio circa rẽ in futurum diſponendam: vt per Ab. in c. tua de his, quæ fi. a præ. ſi con. ca. & differt à conſenſu. Vnde ſtatutum puniens tractatum facientes, includet etiam qui non perfecerunt delictum: & quod hic dicitur, intellige de tractatu ſpeciali: puta pro Petro vel Ioanne, generalis aũt tractatus præcedere poſſet, vt ſi vnus diceret: Rogem⁹ Deũ ꝓ bono prælato. Io. And. & Ab. in c. qa ꝓpter. verſ. niſi. c.

i Quaſi. Sed cur dicit quaſi? Reſpon. veritatem denotat vt in c. parochianos. de decim. l. j. ff. de trãſ. iuſta illud Io. c. j. Gloriam quaſi vnigeniti. vel ſecundum Hoſt. tacite hic includuntur duæ formæ electionis per inſpirationem. Vna quæ vere fit per inſpirationẽ, & auctore Deo vt nulla indigeat confirmatione, vt fuit electio Nicolai, Ambroſij, & Seuerini, de quibus diſt. lxj. §. iis omnibus. Alia quæ fit per quaſi inſpirationem, vt quando non conſtat quod auctore Deo ſit facta. ſed hoc ex eo præſumitur quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem cõſentiunt: & ſequitur hoc Abb. in c. quia propter. verſi. niſi. & Oldr. conſi. clv. Sed ſecundum alios tunc per quaſi inſpirationem dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu, vel nominatione alicuius canonici ſeparatim in illum conſentiunt, quo caſu debet fieri compromiſſum in aliquos, qui vice omnium eligant. ſic Spec. eod. tit. §. fin. §. ſi autem, & per Firma. in tract. de epiſcopis in prima parte in cap. qualiter eligatur epiſcopus.

Quaſi veritatẽ deſignat.

k Omnes. Vnius ergo contradictio vel non cõcurſus, ſufficit ad hoc vt non poſſit dici electio

repente cõſentiunt, & ſimul [a] vnũ nominant.

Electio facta ad clamorem populi eſt nulla. h. d.

Quod [b] ſi fortè laici [c] prece [d] vel pretio corrupti [e] aliquem cõcordibus clamoribus [f] petant, is non tam per inſpirationem, quã per nefariam conſpirationem [g] nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per ſcrutinium, & qui ſunt ſcrutatores. h d.

Per ſcrutinium fieri dicitur electio, cũ præſentibus omnib⁹ [h], qui debẽt [i], volũt [k], & poſſunt [l] cõmode intereſſe, tres de Collegio [m]

celebrata per inſpirationem. Abb. in c quia propter, verſic. niſi eod. Ioan. And. in addit. ad Spec. de elect. §. fi. & tenet Firmanus in tract. de Epiſcopis in prima part. c. qualiter eligatur epiſcop⁹. quæſt. iiij. Nec mirum cum vno diſcrepante, nec concorditer quidẽ facta dici poſſit electio. Abb. in ca. non poteſt. de re iudic. & in cap. in cauſis eod & not. in c. cupientes. §. ad hoc eod. in vj. licet quãdoque aliter: Doct. in c. cum olim. in fin. de re iudic. Sed ſic videntur hi, qui eligunt per inſpirationem, magis grauari, quam eligentes per ſcrutinium: in quo ſufficit maior pars: vt in cap. quia propter. eod. & infra. §. proxi. Reſpond. vt per Abb. in d. c. quia propter. verſi. niſi.

a Simul. Bene ſimul: quia ſi diſiunctim electio tanquam ſingularis non teneret, vt not. in cap. in Geneſi eod.

b Quod ſi forte. Ponit tria, ob quæ impugnatur electio. primo quod facta a laicis. ſecundo quod a corruptis. tertio quod ad clamorem populi: vt colligitur virtualiter ex hac littera.

c Laici. Qui nullum habent ius in eligendo. c. maſſana. eod. & §. laicis. infra tit. j. & ſumitur ex cap. ij. eod.

d Prece. Preces enim inducunt ſimoniam. c. ordinationes & ca. ſunt nonnulli. j. q. j. Et interdũ poſſunt iuſtum metum inducere. vude tunc eſſet electio nulla, iuxta tradita in c. licet. & in ca. bonæ. eod. licet regulariter contra: etiam ſi ſint principis preces. Ab. iu c. cum inter R. ſeniorem. eod. Et ex aliqua ſaltem reuereutia cogunt electos deſeruire deſideriis eorum, ad quarum preces fuit quis promotus, quod uou expedit. c. illud. viij. q. ij. fac. xvj. q. ij c. viſis. & per Abb. in ca. ſacroſancta. eod.

e Corrupti. No. igitur vnum, quod eſt mirabile, ſecuudum Abb. in c. ij. eo. vnde ſumitur, quod licet quilibet in ſingulari præſumatur bonus c. ſi. de præſum. & in l. merito. ff. pro ſoc. tamen in populo uon eſt iſta præſumptio, etiam reſpectu ſingulorum, & ſic quod dicitur hic, Corrupti, poteſt intelligi, etiam præſumptione tantum, ue dum certitudinarie. quod no.

f Clamoribus Et ſic not. quod nou eſt aliquid faciendum ad clamorem populi: docendus eſt enim, non ſequendus populus. c. docendus. diſt. lxij. & c. miramur. diſt. lxj. l. decurionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur. & in c. ij. co. niſi forte aliàs oriretur ſcandalum, per ea, quæ Abb. in cap. j. ver. ſed aduerte. eod.

g Nefariam cõſpirationem. Ideo dicit, nefariã, quia quamuis nomeu conſpiratio, videatur ſonare in malam partem: tamen quandoque etiã eſt licita, & ſumitur in bouam partem: vt per Iuno. Abb. & alios in c. cum I. & A. de re iudi. & per Abb. iu c. petitio. de iureiu. *Conſpiratio.*

h Omnibus. Scilicet a quibus debet electio celebrari.

i Debent. Excludit illos, qui de iure nou debent intereſſe electioni, licet ſint de collegio, vel Canonici Eccleſiæ: vt ſunt excommunicati, ſuſpenſi, impuberes, & non cõſtituti in ſacris. c. cũ dilectus. de cõſue. & not. in c. illa. eod. c. ex eo. eod. in vj. Cle. hi qui de ætat. & quali. c. is qui. de ſententia excommu. §. j. & ij. infra tit. proxi. per totum.

k Volũt. Ex hoc verbo not. duo. primum, quòd non debet quis compelli, vt interſit electioni, ſi nolit intereſſe: niſi tamẽ, vt quis interſit, interſit eccleſiæ, quo caſu compelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not. in c. j. de his, quæ ſi. a ma. part. capituli. Secuudum, quod nolentes intereſſe, non debent computari in numero duarum partium. fac. quod not. in c. quod circa. de elect. & Abb. in d. c. quia propter. Et ſic ſaltem in electionis materia limitãtur. l. nulli. & l. plane. ff. quod cuiuſque vni. no. & tractatur plene per Abb. in c. cum nobis: & in c. in cauſis. eo.

l Poſſunt. Hæc autem poſſibilitas, & commoditas refertur ad commoditatem, & vtilitatem Eccleſi. vt no. ſupra eo. iu verſ. cuncti, de quo vide etiam per Abb. in c. coram. & in c. in cauſis. eod.

m De collegio. Sed nônne per hoc videtur dari occaſio diſcordiæ, & diuturnæ vacationi? contra c. ne pro defectu. eod. & c. cupiẽtes. eod. in vj. eo. c poſtquam. diſt. l. cum facilius poſſint electores cõcordare in eum, qui eligẽdus ſit in prælatum, quam in iſtos tres, arg. c. innotuit. de arb. & l. itẽ ſi vnus. §. ſi in duos. ff. de arb. Sol. in iſtis ſcrutatoribus cum nec eligant prælatum, nec eligantur, nou magna requiritur inquiſitio & diſcuſſio: quilibet enim de capitulo poterit hoc facere: dum tamen uon appareat indignus, vel non ſit uimis terribilis, ſecundum Abb. in c. quia propter. eo. Sed ego dum anno. M. D. L V. ſede vacante eſſem in Conclaui pro eligendo futuro Pontifice, vidi ſeruari, ꝙ ſcrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum: ſcilicet primus epiſcopus, primus presbyter, & primus diaconus, & qđ hic dicit de collegio, idem forte ſi non ſint de

collegio

collegio, ſecundum Vinc. & Tancre. magis communiter tamen contra. vt in d.c. quia propter.
a Secret. Quia alias, ſi publice, & palam forte timerent aliquem nominare: libera enim debet eſſe voluntas in eligendo. vij. q. ij c. dilectiſſimi. ca. bonæ. j. eod. per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam, de qua in c. cõſiderauimus, & in c. quia propter. eod. Sic & teſtes ſecreto debẽt deponere, vt liberius dicant veritatem: aliàs non valet depoſitio. c. venerabili. de teſt. l. nullum. C. de teſt. c. inquiſitionis. §. iij. de accuſ. De hoc tamen vide per Abb. in c. qa propter eo.
b Cunctorum. Sed quis ſcrutabitur vota ſcrutatorum? Reſpon. ſecundum Io. And. duo ex ipſis ſcrutabuntur tertium a principio, ne ſit in eorum poteſtate electio, ſi in fine dent votum. Alij dicunt quod dandus erit quartus cum tabellione, qui ſcrutabitur illos tres. prima melior ſecundum Abb. in c. quia propter. eo.

fide digni aſſumuntur, qui ſecrete[a], & ſingulatim vota cunctorum[b] diligenter exquirunt, & demũ in ſcripturã[c] redacta publicãt[d] quo facto, collatione[e] habita, is demum cenſetur electus, in quẽ, vel omnes, vel maior[f] & ſanior pars Capituli ſtatim[g] conſenſerint.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate, ac zelo, & de meritis electi. h.d.

Quod ſi eligentium[h] vota ita ſe diuiſerint, vt hinc quidem electorũ pars numeroſior conſiſtat, inde minor: ſed quę non minus ex auctoritate eligentium, quam ex meritis electi[i] ſanior appareat ad infringendã partis numeroſioris electionẽ, facultas erit minori, & de auctoritate[k] ipſorum eli-

Scriptura de ſubſtantia ſcrutinio. c In ſcripturam. Not. caſum in quo ſcriptura eſt de ſubſtantia actus. plures alij not. in c. j. de cenſib. in vj. Sed a quo huiuſmodi vota redigẽtur in ſcripturam? Reſp. per ipſos ſcrutatores, vel tabellionem; nec enim propter verbum, ſecreto, perſonæ neceſſariæ cẽſẽtur excluſæ, ſed an hic tabellio debeat eſſe clericus & ſcriptura publica? Reſpon. negatiue vt per Abb. in c. quia propter. eod.
d Publicant. Quo facto variare nequeũt electores. c. publicato. eod. ſcilicet ſecuta electione: nõ ſecuta autẽ electione in ſummi Pont. electione: ſolent Cardinales ſtatim publicatis votis alteri, cui votum a principio non dederint accedere: & ſi vſque ad ſufficientẽ numerum acceſſerint, cenſetur quis electus. & ita admittitur variatio per acceſſus, quod facit expeditiorem & celeriorem electionem.
e Collatione habita. ſcilicet numeri ad numerum, zeli ad zelum: & de hoc pleniſſime in cap. eccleſia, ij. eod. Quando tamen vna electio fit a duabus partibus ceſſat huiuſmodi collatio. cap. ſi quando. eod. in vj. & infra eod. §. hoc tamen.
f Maior & ſanior. Et pro. id eſt, ſecundum Hoſt. in c. ſcriptura. eo. qua ſi ſecundum eũ ſanior pars reputetur ea, quæ eſt numeroſior. Sed hæc expoſitio nimis impropriat litteram: ideo dic maior reſpectu numeri, ſanior reſpectu zeli & meriti: & cum de natura copulę ſit diuerſa copulari: c. querelam. de ſimo. not. in Rub. ff. de iu. & facti igno. *Tria de forma ſubſtantiali electionis.* non ſufficiet ſanioritas, niſi etiam concurrat maioritas numeri, de quo tamen plenè in c. Eccleſia ij. & in cap. coram. eod. Et nota hic tria, quæ ſunt de ſubſtãtiali forma electionis, ſcilicet numerus & qualitas eligẽtium, collatio, & publicatio ſcrutinij: vt in c. in Gene. eod. vbi per Ab. in iiij. not. & in ca. quia propter. eo. ti.
g Statim. Id eſt, nullo actu contrario intermedio poſt vota quæſita: argu. l. heredes palam. in ſi. ff. de teſtamen. & facit cap. cum poſt petitam. eod. & ca. præterea. de teſtir. cog. Et de dictione, ſtatim, & ſimilibus, dicas, quod vbi ius determinat de ſignificatione ipſarum, ſeruanda eſt iuris diſpoſitio: vt in l. promiſſor. ff. de conſtit. pecu. & in cap. ſi in qualibet xx. quæſt. ij & cap. puella. eadem quæſtio. & in l. cum ſpecialis. C. de iudi. & in l. fin. C. de erro. aduo. in quibus iuribus determinatur horum verborum ſignificatio. Aliàs verificantur in modico tempore arbitrio iudicis, ſecundum Abb. in c. qa propter. eod. ad quem alij multa congerunt. *Statim.*
h Eligentium. Ex hoc ſecundum Abb. in cap. Eccleſia. ij. eod. infertur ad vnum, ad quod communiter non aduertitur: ſcilicet, quod in diſponẽdis per capitulũ non debẽt voces dari per lupinos vel fabas: quia tunc non põt apparere ſanior pars: ſed ſolum maior, reſpectu numeri, & ſcilicet plurium non debent ſolum numerari perſonæ, ſed ponderari ſententiæ. Nihil eſt enim ſic inæquale, quam vbi impar eſt prudentia, ſit par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines, multi nomine, pauci re. fac. diſt. xl. cap. multi. Vnde debet eſſe differentia in auctoritate votorum, vt magis ponderet vox prudentis, quam inſipientis, vt hic. Ampliat hoc Bart. in l. Pomponius. ff. de re iudi. vt procedat etiam in Vniuerſitate, & Collegio ſæcularium: quod in practica nõ ſeruatur, vt apparet in collegiis Doctorum. de quo per Felin. in c. cum omnes. de conſtit. *Suffragia non dãda per fabas.*
i Electi. Ex hoc not. quod cum zelus eligentiũ conſiſtat in animo, nõ poteſt aliter probari quã per cõiecturas. c. ij. de renun. in vj. l. dolum. C. de dolo. eſt igitur bona coniectura ad probandum zelum, quæ ducitur ex meritis electi: nam qui eligunt meliorem, præſumuntur etiam meliori zelo ducti: vt per Abb. in c. eccleſia. ij. eod. *Zelus quomodo probatur.*
k De auctoritate, & cet. Sed ex quibus colligitur, vel conflatur hæc auctoritas? Reſpondeo ſecundum *Auctoritas ex quibus conflatur.*

gentium, & de meritis corũ, qui electi fuerint opponere [a].

Contra electionem factam à duabus partibus non poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicuius earũ dictarũ partiũ. h.d.

Hoc tamen tunc obtinebit, cũ nõ magnus [b] in altera parte contigerit exceſſus. Ceterum ſi quando duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium alia duplo maior [c] numero deprehendatur contra huiuſmodi electores ad extenuationem meriti, vel auctoritatis ipſorum [d], paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas nõ erit. Quamquam, ſi quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur nullum [e] ipſo iure redderet, id eis minime cẽſetur interdictũ.

Scrutatores vnde dicantur, hoc dicit.

Vocantur autem [f] viri tres de collegio ſumpti ſcrutatores, eo qđ ſingulorum vota diligenter ſcrutentur [g].

Quomodo per cõpromiſſum celebretur electio, & quod arbitri non ſeruantes formã compromiſſi nulliter eligunt. h.d.

Per cõpromiſſum [h] celebratur electio, cum plures [i] idonei [k] viri

cundum Abb. in c. dudum. & in c. eccleſia. ij. eod. & in c. ij. de his, quæ fi. a ma. part. c. Dignitas. vt ſi canonicus habet annexam dignitatem præbendæ. Aetate & tempore receptionis. Generis quoque nobilitas conciliat maiorem auctoritatem, ſicut & literatura: arg. c. de multa. de præb. & not. in c. lex diſt. ij. & quod not. Abb. in c. conſtitutus. de appel. Et per hoc apparet, quod male dicebat quidã ignobilis, euectus tñ ad Cardinalatũ, aduerſus quendam Cardinalẽ magnæ nobilitatis, Tu non es Cardinalior me: quia Cardinales nobiles ſunt quodammodo Cardinaliores, aliis p ſ. allegata. Hoc tñ intelligere habere locũ in clericis ſecularibus: ſecus autẽ in religioſis, apud quos nõ attenditur nobilitas, vt habetur in ca. ſi. de ſtat. reg. & in c. ſcripſit. xxvij. q. ij. & in c. ptis. xx. q. iij. & per Spec. de ſtat. monac §. j. verſi. xj & per Abb. in c. dudum. eod.

Cardinales nobiles Cardinaliores.

a Opponere. Oportet igitur, quod de iſta ſanioritate opponatur, aliàs in dubio præſumitur pro numero: arg. c. prudentiã. de offic. deleg & in ca. quibus diſt. xx. c. dubium. j. Abb. in c. Eccleſia ij. eod. hæc tamen præſumptio admittit probationem in contrarium: vt in d. cap. Eccleſia. & hic. Circa quod cum quæritur quæ electio præualeat, An facta a maiori parte reſpectu numeri, An à minori & ſaniori, ſecũdum Ioan. And & Abb. in c. eccleſia. eod ij. diſtingue ſic. aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur auctoritati, merito ac zelo. c. ſi quãdo. eod. in vj. & § ſi quãdo, Aut numerum non multum excedit, & tunc ſi auctoritas & meritum alterius partis nõ multum excedit, debet præferri numerus. quia de modico exceſſu non eſt curandum. arg. c. etſi quæſtiones. de ſimo. & l. ſcio. ff. de reſtitu. in inte. quod fundatur magis æquitate, quam iure, vt per Abb. in d. c eccleſia. Aut auctoritas & meritum in multum excedũt: numerus autem in modico, & tunc electio maioris partis non debet confirmari: vt not. in d. c. eccleſia. Sed nec electio facta a ſaniori tantum, confirmanda erit, ſecundum commu. opi. vt per Abb. in d. c. eccleſia.

Præſumitur pro numero.

b Non magnus. Not. hic & in c. ſi quando. eod. in vj. vnde ſumitur, qui dicatur magnus, vel non magnus exceſſus.

c Duplo maior. Non requiritur, quod exceſſus ſit duplo maior, ſed quod ſint duæ partes de tribus. fac. not. in ca. ſcriptum. eod.

d Ipſorum. Scilicet eligentium, videtur ergo ꝙ cõtra electum bene aliquid opponi poſſit, quod ad extenuationem pertineat: argum. ca. non ne. de præſumpt. & l. cum prætor. ff. de iudic. Sed non eſt verum ſecundum Guliel. per litterã, quæ dicit meriti, quod proprie reſpicit electum. ita not. in ca. ſi quando. eo. in vj.

e Nullum ipſo iure. Ideo dicit ipſo iure: quia largo modo nullum dici poteſt, etiam quod annullari poteſt, licet mero iure teneat. Abb. in c. ceterum. de reſcrip. per l. ſi dari ſtipuler. ff. de verbor. oblig. imò & verbum ipſo iure, interdum intelligitur, mediante exceptione. §. præterea. inſtit. de except. & not. ex hoc c. §. Et ex ca. ſi quando. eod. vnde ſumitur, quod ſi per legẽ, vel ſtatutum. diſponitur, quod non poſſit opponi aliqua exceptio, non intelligitur excluſa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. c. ſi quando. & per Bart. in l. j. §. j ff. quod vi aut clam. & in l. iiij. §. condemnatum ff. de re iud. & not. in Cle. j. de ſequeſt. poſſ. & fruct.

Ipſo iure.

Nullitatis exceptio.

f Viri tres. Vinc. & Tancr. tenent, hunc trinariũ numerum non eſſe de ſubſtantia, dummodo tot ſint, qđ fraus fieri non poſſit, cõmuniter tñ tenetur cõtra, qđ magis cõuenit litteræ. c. qa ꝓpter. e.

g Scrutentur. Et ita nomen eſt rei conſequens vt §. eſt & aliud. inſtit. de donat.

h Per cõpromiſſum. Iſta forma fuit inuẽta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas ſcrutinij, in cuiꝰ practica, etiã pfecti viri ſolẽt deficere.

i Plures. Sed an in vnum poſſit fieri cõpromiſſum? Reſpond. ſic, c. cauſam. extra eod. nec enim hæc pluralitas eſt de forma: imò melius res expediri poteſt per vnũ quam per plures, ideſt. duos: quia tunc res fere eſt ſine exitu. l. item ſi vnus. §. fi. ff. de arbit. & c. innotuit. eod. tit. & de hoc vide in c. ſi compromiſſarius. eod.

k Idonei. Sed in quo conſiſtere debet hæc idoneitas?

uetas? Reſp. vt quia non ſint laici.c. contingit. de arbit.& quod ſint religioſi,ideſt,bonæ conditionis.non enim neceſſe eſt, quod ſint religioſi, id eſt profeſſi aliquam regulam approbatam: vt per Abb.in c.quia propter.eod.

poſſint ſimpliciter compromittere, promittendo in prælatum illum recipere,quem arbitri elegerunt.c.cauſam. extra eod.

e Effectũ. Cap.cũ dilectus.eod.c.cum olim. de arb.c.dilecta.de reſcrip.l.diligenter.ff.manda.

eliguntur [a], in quos omnium [b] vice, eligendi, [c] certo modo [d] facultas & poteſtas transfunditur. Qui arbitri cõpromiſſi fines diligẽter cuſtodire debent, ſcituri, ſi quid non ſecundum demandatã formã egerint, nullũ habiturum eſſe Iuris effectum [e].

Poteſtas arbitrorum nõ expirat re non integra, etiã non ſecuta electione h d.

Quod ſi intra terminos conſtiterint, quod ab eis geſtũ fuerit, vſq; adeo ratũ habendũ erit, vt etiam non ſecuta electione [f], re tamen non integra [g], demãdata ſibi poteſtas reuocari nõ poſſit [h]. Oſtẽdim⁹, quibus modis electio

a Eliguntur. Non ſolum ab ipſo capitulo,immediate,verum etiam a certis perſonis mandato & vice capituli.c.in cauſis.vbi Abb. eo. Ex quo infert,ꝙ cõpromiſſarij poſſunt eſſe à principio incerti,certificandi tamen per ipſos,quibus eſt data à capitulo poteſtas eos eligendi.

b Omnium. Not. ergo, quod ad impediendum huiuſmodi compromiſſum ſufficit vnius ſolius cõtradictio:vt not. in c. qa propter. in c.ſcriptum.eo. & ita tenetur cõmuniter: cum nemo inuitus priuari debeat iure ſuo,l. inuitum. & l.in vẽdentis.C.de contrahen.emp.licet quidã contra in d.c.quia propter.& idẽ putat ibi Abbas in alijs negotijs eccleſiæ expediendis.Quia cum compromiſſum ſit res voluntaria. l. ſi dictum.ff. de euict.oportet,quod omnes conſentiant:vt dicitur in c.omnes.de conſtitut.& per Io.Andr. in rub.de re.iur.in vj.in Mercurial. Dicebat tamen Hoſtien.quod ſi ſint tres tãtum in collegio,vno inuito,duo poſſunt compromittere. ſuadẽte neceſſitate, c.quanto. de conſuetud. cum propter paucitatem Collegiatorũ non poſſit ſeruari forma ſcrutinij,quod & æquum eſt,& per Doctores communiter approbatur:ſed de hoc multum dubitat Abbas in dicto c.quia propter. vbi videndum.Poſſet tamen maior pars capituli,inuita minori,admittere aliquos ad conſulendum,ſecundum Compoſt.& Abb.in d.ca.ſcriptum. ratione de qua ibi per eos.

Diſſenſus vnius impedit compromiſſũ.

c Eligendi. Bene eligendi. quia ſi iam elegerunt:dubitetur tamẽ de validitate,ac viribus electionis,non poſſunt canonici de,& ſuper dicta validitate electionis facere compromiſſum in præiudiciũ electi,etiã ſi ab aliquo opponatur de nullitate. ſemel enim functi ſunt officio ſuo, Abb. & Doctor.in cap.cum inter canonicos.per illum textum,eodem.

d Certo modo. Vt puta,quod teneatur ſcrutari ſecretè vota omnium,& illum eligere, in quem conſenſerit maior pars capituli,& ſanior.c. cum dilectus.eo.& cap.cum expediat.eod.in vj. & ſic compromiſſi forma & ſcrutinij iungi poſſent.qđ putatur vtilius: vt not.in d.c cum expediat. Non tamen poſſunt compromittentes tollere ſubſtãtialia capituli quia propter,vt ibi not. Abb. licet

f Electione. c. in cauſis. eo. vnde ſumitur.

g Nõ integra.Sed qñ dicitur res non integra? Reſp.ſecũdum Inno. & Abb. in c.in cauſis. eo.cũ attinguntur ſubſtãtialia ipſi⁹ negotij, puta cũ inceperunt arbitri tractare de perſona eligẽda:ſecus ſi ſolummodo ſint expleta aliqua pertinentia ad ſolẽnitatẽ actus: vt, qa celebrauerunt Miſſam ſpiritus ſancti, vel quid ſimile,licet gl.in Clem.ſi.de procu. dicat rem eſſe integram cũ non fuerunt facta præparatamenta: ſed in iudiciis dicitur res integra ante litem non conteſtatam.

Res integra.

h Non poſſit. Videtur ergo,quod re integra hęc poteſtas reuocari poſſit:arg.l.j.ff.de offi.eius,cui mand.eſt iuriſd.quod Goff. in c.& Hoſt.admittunt inſtar mãdati.§ recte.inſtit.manda. Alij cõtra:argum.l.ſicut.C.de act.& obli. vt diffuſè not. in c.in cauſis.eo.Communis reſolutio habet ꝙ ſi vniuerſitas dedit hanc poteſtatem compromiſſariis gratia ipſorum compromiſſariorum, quod etiam re integra reuocari non poſſit: quia tunc eſt quædam ceſſio iuris:ſiue donatio. vnde non poteſt reuocari.C.de donat l.ſiue.C.de tranſact. l.quãuis.C.de reuoc.dona.l.ſi donationem. xxij. q.ij.c.nõ enim.c.ſuper quæſtionibus.§.porro.de offic.dele.c.quod ſemel.de reg.iur.in vj.xxxij.q. v.c.horrendus.& viij q.ij.c.dilectiſſimi. Et quod hic,& in c.In cauſis.dicitur re non integra intelligẽ maxime. Aut hæc poteſtas nõ fuit data fauore perſonarum,ſed eccleſiæ, forte vt facilius expediatur electio ita quod compromiſſarij fuerũt deputati nudi miniſtri.& executores, & tũc procedat arg.a contrario ſenſu,& reuocari talis poteſtas poterit,ſecundum Io. Andr. & Abb.in d.c. de cauſis.& Inno.in c.cõſtitutus.de cõceſſ.præb. & fac.§.illud quoq;.j.de collat. in dubio autem reuocari poſſet cum gratia non præſumatur,nec donatio.c.ſi.de tranſlat.prælat.l. cum de indebito.ff.de probat.& not in l.cũ quidã.ff. ſi cer. pet. Qualis autem eſſe debeat talis reuocatio, & an ſufficiat tacita,ponit Abb.in d.c. de cauſis. Et ex hoc §. & ſuperiore collige notabilem differentiam: nam ad contrahendum ſpirituale coniugium,ſufficit dare mãdatum in genere: vt hic, & in d.c.de cauſis.& c.quia propter.eo.ſecus in carnali:

Inter mãdatũ ad cõtrahendũ carnale et ſpirituale cõiugiũ; differẽtia.

nali: quia oportet quod detur mādatum cum cer ta perſona, l. generaliter. ff. de ritu nup. & not. in c ſi. de procur. libro ſexto.

a Conſequens. Imò prius dicēdum fuit de perſonis tam eligētium, quam electorum, & poſtea de formis electionis. l. ſi quæramus. ff. de teſtam. & §. de eccleſ. conſtit. §. fin. Sol. non ſemper ſeruatur ille ordo, vt apparet inſtit. de te ſta. ord. & inſt. quibus non eſt permiſ. cond. teſtam. vt diſputatur late per Moder. legiſt. in d. rubr. inſtit. de teſtamen. ordi.

celebretur: conſequēs [a] nunc eſt, vti videamus, & qui poſſunt eligere, & in quos cadere poſſit electio.

QVI ELIGERE, ELIGIVE poſſint. Tit. VII.

- In electione,
  - Qui eligere,
    - Debent,
      - Canonici, Regulariter.
      - Alij,
        - Ex conſuetud.
        - Præſcriptione,
        - Pacto,
        - Priuilegio.
    - Nō poſſunt.
      - Pupilli,
      - Non ordinati,
      - Excommunicati,
      - Suſpecti,
      - Interdicti,
      - Hæretici,
      - Laici.
  - Qui eligi,
    - Debet eſſe Maior xxx.
    - Non poteſt,
      - Minor xxx.
      - Excommunicatus,
      - Suſpenſus,
      - Non in ſacris,
      - Schiſmaticus,
      - Neophita.

QVI ELIGERE eligive poſſint.

Canonicos. vt c. in Genes. c. eccleſia. ij. c. Cumana. c. cum in veteri. & c. congregato. & c. bonæ. j. eod. & idē ſi in veritate fortè non ſit canonicus, ſit tamen in quaſi poſſeſſione canonicatus pacifica: vt in d. c. in Gen. & quetelam. & ca. cum olim. de cauſ. poſ. & propri. & in c. cōſultationibus. de iur. patro. & not. š ri. prox. §. j. etiam ſi ſuccumbat in cauſa ſibi mora ſuper c nonicatu, vel iure eligendi. Bal. in l. ij. C de ſerui. & qua & j. eiuſtu. §. interdum. Sed contra h c videtur c. Cumana extr. eo. de quo dic vt in d. c. in Geneſ. & in d. c. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiam de ſupernumerariis, ſecundum Inno. in cap. cum M. Ferrarienſis de conſt & Firman. in tract. de epiſcopis. lib. j in tertia parte: ſecus tamen eſt in beneficiatis, etiam ſi ſint in eccleſia perpetuo beneficiati: quia ſolum canonici faciunt collegium ex. nouit. de his quæ fi. a præl. & not. Doct. in c. ij de inſtit. & per Abb. In c. j. eod. & not. in c. dilecta. de exceſſi. prælator.

Supernumerarius eligit.

Beneficiati non eligunt.

Ant. Tim. Sunt collateraies Epiſcopi. vnde licet hoc ratione canonicatus non ſit dignitas: tamen in magno honore ponuntur in choro, & in proceſſione præcedunt Abbatem: quamuis Abbas ſit dignior, ſecundum Felin. in cap. paſtoralis. de offic. deleg.

Quibus ius eligēdi cōpetat h. d.

IVS igitur Prælatum eligēdi ad canonicos [b] hodie [c], & ad viduatæ Eccleſiæ pertinet collegium [d]. Sed & ſi qui cōſuetudine [e], vel præ-

c Hodie. Ideo dicit hodie: quia aliter erat olim cap. j. diſtin. xxij. & habetur diſtin. lx. lxj. lxiij. & lxix. (parſim per tot. & j quæſt. vj. per tot. & viij. quæſtio. j. & quæſt. iij. per tot. & not. in capitu. quamquam. de elect. in vj. Et intellige, quod hic dicitur inſpecta diſpoſitione iuris communis: nam noſtris temporibus & multis etiam retro annis Pontifi. Rom. ad tollendas magnas diſcordias, quæ oriri ſolent in electionibus conſueuerunt ſibi reſeruare prouiſiones omnium eccleſiarum Patriarchaliū, Archiepiſcopaliū, & Epiſcopalium: vt apparet in ſecunda regula Cancelariæ Apoſtolicæ quæ ab omnibus Pontificibus confirmatur & renouatur. Vnde fit, vt hæc materia electionis parum noſtris temporibus practicetur, maxime in Italia, propter regulam ſupra dictam.

d Collegium. Vnde ſi vacet ſedes Metropolitana, electio non pertinet ad ſuffraganeos, ſed ad ipſos canonicos. concor. capitu. bonæ. ij. de poſtul. prælat bi notat. Abb. conſuetudo tamen, quod vna cum canonicis etiam ſuffraganei eligant, valet. dicto capitulo bonæ. & hic.

Suffraganei eligūt ex cōſuetudine

e Conſuetudine vel præſcriptione. Ita vt conſuetudo ſit diuerſus modus quærendi ius eligendi a præſcriptione: vt firmat Firm. in ſuo tractatu de epiſcopis. j. lib. in iij. par. Vel potes exponere de conſuetudine præſcripta, cum ſimplex conſuetudo non præſcripta non tribuat ius eligendi, vt traditur per gloſſ. Abb & alios in cap. Cumana. eod. Eſt autem generale, quod xl. ann. ſpacio iura ſpiritualia & eis annexa præſcribuntur: vt habetur in cap de quarta. de præſcrip. requiritur tamen quod ſaltem aliqua d ctarum electionum per dictum tempus factarum fuerit confirmata, vt ius

ſcriptione, pacto [a], vel priuilegio [b] fuerint muniti, ab electione minime ſunt excludendi.

Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere. hoc dicit.

Sed neque in pupillaritate [c] conſtituti, neque ij, qui ſacris ordinibus nō ſunt decorati [d], ſunt admittendi. Abſurdum [e] enim eſſet, ſi ad tanti ponderis res explicandas, ij, quorum nullum eſt animi iudicium [f]: & ad ſacra tractanda ij, qui nondum illa attigerunt [g], aſſumerentur.

Excōmunicatus minore excommunicatione eligit ſecus maiore hoc d.

Illud quæſitum eſt: An excōmunicati ad eligendum admitti poſſint. Et ſane ſi minoris [h] excōmunicatiōis vinculo tantū fuerint innodati, ab electione arcendi nō [i] ſunt: anathemate autē percuſſi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur [k].

vt ius eligendi tribuatur. Inno. in c. cum venisſent. de iudic. in integr. Bal. in c. ſi vaſallus. quid ſit inueſtitura in vſi. feu. & in l. ij. C. de ſer. & aqua. habetur per Fitin. in dic tract. eo. loco. Et de hac materia in c. cum eccl. de cauſa poſ. & propr. & in ca. querolam. eo. & in c. bonæ. de poſtulat. prælat. & in cap. ea noſcitur de his quæ n. à maior. parte capitu. & cap. cum eccleſiis. de præbē: in vj.

a Pacto. Vt in cap. ſcriptum. eod. Poſſunt ergo electores extraneis ius eligēdi communicare: necnon ū, cum poſſint etiam totam poteſtatem in compromiſſarios transferre. ca. cauſam. & in cap. in cauſis. & in ca. quia propter. eod. & §. per compromiſſum. ſupra tit. proxi. Sed hoc vel vno diſcrepante impediri poteſt: ſcilicet vt extraneus habeat vocem in eligendo. Compoſt. & Abb. in d. c. ſcriptum. Sic & compromiſſum, vno contradicente, impeditur. Dicit tamen Compoſt. quod maior pars poſſet extraneum admittere ad conſulendum, licet non ad eligendum: argum. ca. obeuntibus. diſt. xiij. & per Abb. in d. c. ſcriptum.

b Priuilegio. Cap. cum dilectus. de conſuet. & & ex priuilegio etiam laicus poſſet intereſſe electioni: vt per Abb. in cap. quiſquis. col. ij. verſ. Tertio & vltimo quæritur. licet non ex conſuetudine. c. Maſſana. eo. & per Abbatem vbi ſupra.

c Ætate. Concord. ca. ex eo. eod. in vj. nec diſtinguimus hic vtrum malitia ſuppleat ætatem, ſicut nec in finienda tutela. l. indecoram. C. quando tut. vel curato. & inſtit. quibus modis tutel. finit. in prin. licet ſecus in matrimonio. c. puberes. de ſpon. impu. ſed ſolum attendetur in maſculo numerus xiiij. ann. in feminis xij. vt in d. c. ex eo. & c. in ſemnicatibus. eo. tit. & li. & quæ requiratur ætas ad canonicatum, & alia beneficia, late per Abb. & alios in c. ſuper inordinata. de præb. & aliquid per eundem in ca. ex parte. verſ. nam video. de teſtit. ſpoliat. *Ætas quæ idonea ad Canonicatū.*

Ant. Tim. Hoc idem docet S. Tho. ſecunda ſecundæ, q j. art. & ibi. Caiet. ad tertium argu.

d Decorati. Huic iuris ordinationi per coelectores derogari non poteſt. vt in Clement. vt hi. de ætat. & qual. Et quod dicitur hic de pupillari ætate, videtur ſecūdum ius nouum eſſe ſuperfluum: cum ſatis videatur eſſe, ſi dicatur de cōſtituto in ſacris ordinibus, quæ minori. xviij. annis non cōceduntur. Clemen. ſi. de æta. & qua. Nō tamē dicamus procedere in electione fienda per moniales de Abbatiſſa, in quibus non cadunt ſacri ordines, & hæc habilitas in eligendo ſufficit, quod ſubſit tempore inſtātis electionis: non autē vacationis eccleſię: vt plene nor. in dicta Clem. vt hi qui. alias. fin. *Habilitas tēpore inſtantis electionis.*

e Abſurdū. A quo vitando bonum eſt arg. l. nam abſurdū. ff. de bon. libert.

f Iudicium. Vt l. ſi C. de falſ. mon. l. cum prætor. §. non autem. ff. de iudic. l. ij. §. pubertati. ff. de iu. immun. l. ſi. C. de milit. teſta. l. ſpurij. §. minores ff. de decur. iij q. vij. §. tria. & cap. ex parte. de corp. viti. c. cum vitum. & c. cum ſim. de regul. Eadem & maior ratio eſt in furioſo, qui nec carnale matrimonium poteſt contrahere capit. dilectus, de ſponſalib. & xxxij. q. vij. c. neque furioſus. nec religionem vouere. ca. ſicut. primi de regula.

g Attigerunt. Argumentū quòd nemo dat quòd non habet. l. traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. ſi vniuerſæ. C. de leg. & §. fin. j. de confirmatione. *Nemo dat quod non habet.*

h Minoris. Quæ ſit autem minor vel maior excōmunicatio, dices vt j de ſent. excom. in prin.

i Non ſunt. Cap. illa. eod. ca. ſi celebret. de cler. excom. miniſt. ſolū enim minor excludit à perceptione ſacramētorū, nō aūt à cōmunione fideliū.

k Repellūtur. Et merito, cū diuulſus ſit à corpore Chriſti myſtico: vt j de ſenten. excō. in prin. Sed quid ſi maior pars fuerit excōmunicata, an alia, & minor pars eligere poterit ſine ea? Item quid ſi vnus eſt excōmunicatus, & eligit cū aliis, an tota electio vitiabitur? Reſpon. vt not. ix. q. j. c. ſi. & per Abb. in c. illa. eo. Quid ſi vnus ex compromiſſariis eſſet excōmunicatus, an vitietur tota electio? Reſp. diſtinguendum eſt vtrum excōmunicatio ſit manifeſta, an occulta. Item vtrum remaneat maior pars in nō excōmunicatis, an cōtra: vt per Ab. in c. in cauſis. in ſi de elect. Itē an ſemel criminoſus, vel alias inhabilis, præſumatur adhuc durare in eadē, & eodē crimine & inhabilitate? Reſp. vt per Ab. & alios in c. cum inter. eodē.

Ant. Tim. Excommunicatio enim dicit ſeparationem a communione Eccleſiæ. Vide S. Thom. in quarto ſententiar. diſt. xviij.

Habe-

Suſpenſus à Canone eligit, ſecus ab homine. h.d.

In ſuſpenſo quoque non abſimilis obtinet diſtinctio. Si enim quis per ſolam Canonis diſpoſitionem ſuſpenſus ſit, electioni intereſſe minime prohibetur. Si vero per Iudicis ſententiam, anathematizato ſimilis habebitur [a].

Eligere à ſuperiore prohibiti, abſentes, hæretici, non poſſunt eligere. h.d.

His quoque & illi annumerari debẽt, quibus à ſuperiore, ne eligant [b] interdictum eſt. Item abſentes; qui tamen ſi legitimis cauſis ad electionẽ accedere impeditos eſſe ſe docuerint, aliis de capitulo votum ſuum demandare, ſecũdum ea, quæ proxime [c], expoſuimus, minime ſunt prohibẽdi. Hæreticis [d] autem, vel non catholicis indiſtincte Ius eligendi adimitur.

Ob non ſeruatam formam, & ob negligentiam eligentiũ, electio deuoluitur ad proximũ ſuperiorem. h.d.

Interdum tamen accidit, vt ij, quibus ab initio Ius eligẽdi competit, eo iure poſtmodum priuẽtur [e]: vtputa ſi qui aliter [f], quam per præſcriptas [g] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus [h] conſtitutionibus diffinitũ, in eligendo negligentes [i] fuerint: quo caſu ad proximum ſuperiorem [k] eligendi poteſtas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. h.d.

Alia ſane cauſa eorum eſt, qui ſcientes [l]

a Habebitur. Et ſic not. quòd mitius agitur cum lege, quam cum homine l. Celſus. ff. de arbitriis. Quod quomodo procedat habetur per Bart. in l. amplius ff. rem rat. habe. & per Moder. Canon. in c. paſtoralis. §. cum autem. de offic. deleg. per Bal. in cap. ſicut. de cohab. mul. & cler. & per Salyc in l. iij. qu. iij. C. ex quibus cau. infam. irro. & per Abb. in c. dilectus. de præb. & con eor. c. cum inter R. ſeniorem. eo. & c. cum bonæ. de ætat. & qualit. & c. poſtulaſti. de cler. excõmin. Et talis ſuſpenſus non ſolum non poteſt eligi: ſed nec etiã poſtulari. ca. j. de poſtul. prælа. Et pro diſtinctiõe huius. §. faciunt quæ ponit Firmã. in ſuo tractatu de epiſcopis, lib. j. verſic. lix. Sed cum actus eligendi non ſit ordinis, quemadmodũ excommunicare & iudicare: ſed potius iuriſdictionis: vt dicitur in capitulo tranſmiſſam. eod. videtur quòd electio facta à ſuſpenſo vel ſuſpenſis valere debeat: cum ſuſpenſio ſolum ea adimat quę ſunt ordinis? Reſp. vt late not. per gl. & Doct. in c. cum dilectus. de conſuet.

b Ne eligant. Scilicet ſine ſua licẽtia, quam petere, ſi ſint in mora, tempus à canone ſtatutum currit. c. ſi. eod. Quia poſſe dicitur, qui poteſt facere vt poſſit. l. qui poteſt. ff. de re iud.

Poſſe quis dicatur.

c Proximè. Vt ſuprà tit. proximo. § j. vbi etiam not. in c. quia propter. §. fin. eodem.

d Hæreticis. Fac. capitulum aperte & cap. miramur. xxiiij. quæſt. j & cap. fin. x. q. j.

e Priuentur. Per ſentẽtiam non ipſo iure: vt not. in c. quia propter. verſic. niſi eod. Sed opponitur d. c. cum in cunctis. eod Sol ſecundum Abb. quòd ille textus loquitur cum peccatur eligendo: hic cum peccatur contra formã traditam in eligendo. ſupponitur tamen facta de idoneo, vnde maior eſt peccatũ in materia, quam in forma, quòd fac. cõtra no. xij. q. ij. in ſumma. & in c. fine excep.

Maior defectus in materia quam in forma.

f Aliter. Quid ſi alio loco fuerit facta electio, quàm in conſueto? quidam quòd non valet legitima ceſſante cauſa, vt not. in cap. in nomine domini. d. xxiij. Tu dic contra licet eligẽtes in loco non conſueto male faciant: vt per Abb. in cap. cum in terra. eod. vel diſtingue vt per eundem in cap. quod ſicut. §. j. eod.

Mutatio loci non nocet.

g Præſcriptas formas. Scilicet in §. celebratur. ſ. tit. j. in cap. quia propter. §. fin. eod. Sed quid ſi publicato ſcrutinio ſuperueniat defectus in forma: puta. quia non fuit facta collatio vel communis electio? Reſ. vt per Abb. in c. publicato. eo. ante ſit.

h Tempus. Scilicet trimeſtre in eccleſiis epiſcopalibus, & regularibus: vt in cap. ne pro defectu. eod. in quarum vocatione cum maius vertatur periculum, breuius ad prouidendum tempus ſtatuitur, quã in aliis, in quibus ſtatuitur tempus ſex menſium, c. ij. de cõceſ. præben. fac. cap. vbi periculum. eo. in vj. & videtur id obtinere etiam ſecũdum iura antiqua: vt diſt. l. c. poſtquam. & c. obeuntibus. diſtin. lxiij. Et differt ſuperior caſus ab hoc quia in ſuperiore requiritur ſententia, vt dictum fuit ſuper ver. priuẽtur ſed hic ipſo iure inducit deuolutio. fac. c. licet. & c. ſi. de ſup neg. ꝑla. & c. quãquã. eo. in vi. & electio facta poſt talẽ deuolutionẽ eſt ipſo iure nulla. At. tñ cõtra inſ. is tamẽ j. de collat.

i Negligẽtes. Aliud ſi legitime ĩpediti, c. ne pro defectu. eodẽ & di. xxviij. c. Siracuſanę. & di. lxi. c. bene nouit. & c. quia diuerſitatẽ. de conceſ. pręb. nec eo caſu erit neceſſaria aliqua proteſtatio: vt not. in d. c. ne pro defectu. & puniuntur & priuantur ſolum pro illa vice: dict. cap. ne pro defectu.

k Superiorem. Olim tamen ad Papam. cap. dilectus, de conceſ. præb. Et hic, ad quem facta eſt deuolutio debet pariter intra tres menſes eligere. d. cap. ne pro. defectu. eod.

l Scientes. Scilicet oẽs ſiue ſimul & ſemel, ſiue ſeparatim: vt no. in c. quamquã. eod. in. vj. Si autem

ſolum

ſolũ aliqui, tũc deuoluitur poteſtas ipſo iure, vel per ſententiã, cum peccant in forma. c. quia propter. eo. Sed pone pars eligentiũ peccauit eligendo ſcienter indignum. remanſit ergo ius eligendi in aliis. Illi nõ eligunt intra debitum tempus, ad quem fiet deuolutio ad Archiepiſcopũ an ad Papam? Reſp. ad Archiepiſcopũ: vt reſoluitur in cap. cum Victonienſis. eo. & in c. quanquã. eod. in vj.

ANT. TIM. An vero indignum eligere dicatur qui nõ eligit digniorem, vide per S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxxxv. ar. iij. & per Caiet. ibi & in ſumma. in ver. electio. Eligens vero quem credit eſſe in peccato mortali peccat: nam talis non poteſt vti prælatura, S. Tho. ſecunda ſecundæ dict. queſt. clxxxv. ar. iij Felin. c. quamuis de offic. de leg. Ratio eſt quia Chriſtus requirebat in Petro charitatem quãdo ei commiſit gregem, dicens: Petre amas me: &c.

indignum eligunt, aut poſtulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuentur [a]. id tamen non ad Primatem, aut Archiepiſcopũ, ſed immediate ad ſummum Pontificem deuoluitur [b].

Laici non poſſunt eligere. hoc dicit.

Laicis quoq; etiam ſi principes [c] ſint, nullo neque conſuetudinis [d], neque præſcriptionis, neque conuẽtionis Iure ad electionem [e] adſpirare [f] permittitur. Patroni tamen circa iam factam electionem non indecenter [g] poſtulatur adſenſus.

a Priuentur. Et ipſo iure. c. quamquam, eo. in vj.

b Deuoluitur. Sed quæ eſt ratio differentię inter caſum & caſum? Reſpond. velut dicit lex, quòd ſi quis fuerit negligẽs in petenda bonorum poſſeſſione intra centum dies locũ facit ſuccedentibus in gradu. l. j. §. decretali. & §. quod dicimus. ff. de ſucceſ. edict. Si autem ob crimẽ vel indignitatem hereditas applicatur fiſco nõ ſequentibus in gradu. ff de his. quib. vt indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eo. tit. l. hereditas. Sic curia & Papa hoc caſu ſuccedunt, non ſuperior, ſecundum Io. And. in c. quamquam. eod. in vj Et quod dicitur hic de electo indigno, ſolum obtinet in eccleſiis cathedralibus: vt dict. c. quamquam. vbi in fin. not. ſed ſuperior. §. etiam in regularibus, cap. ne pro defectu. eod.

c Principes. Immo ſi princeps eligendo vel inueſtiendo ſe intromittat excommunicationem incurrit. xvj. queſt. vij c. ſi quis deinceps. cum ſeq. Et taliter electus debet deponi. ead. q. cap ſi quis epiſcopus. cũ ſeq. licet aliquando dicta poteſtas Imperatori fuerit cõceſſa. c. Hadrianus. diſ. lxiij. ſed fuit reuocata, d. §. verſi. Et amplia quod hic dicitur, vt procedat etiam ſi electionem talem confirmauerit ſuperior eccleſiaſticus: nam neque tunc ſubſiſtit: habetur per Abb. & alios in cap. quiſquis. eod. Item amplia ſi laici eſſent admiſſi ad coeligendum cum clericis: ſecus ſi ad coadiuuandum electionem. Doct. in cap. Meſſana. eodem.

Qualem Epiſcopum eſſe oporteat. h. d.

Oportet [h] autẽ eũ, qui in epiſcopum eligendus ſit, cum ars ſit artium [i] regimen animarum, ętate maturum eſſe, natalibus illæſum [k] corpore integrum, fama candidum, litteris inſtructum, religioſum, prudentem, temperatum, caſtũ, hoſpitalem, manſuetum, irreprehenſibilem, ſecundum ea, quæ latius infra dicturi ſumus. Si enim ad ſęculares honores ſine ſuffragatione meritorum indignum eſt perueniri: & notari

d Conſuetudinis. Capit. Meſſana. & c. ſacroſancta. eod. vtrobique not. etiã ſi eſſet tanti temporis cuius initij memoriam nõ extaret. Abb. in d. cap. Meſſana. Poſſet tamen induci conſuetudine quod mors Epiſcopi nuncietur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi: alias electio non valeat. Ab. poſt Iuno. c. quod ſicut. §. j. eo. Item vt poſt factam electionẽ requiratur conſenſus principis; vt late per Ab. in c. cum terra. eod.

e Ad electionem. Bene tamẽ poſſunt interuenire ad coadiuuandam electionem: vt dicitur in c. Meſſana. & in ca. quia propter. eod. & in c. principibus. diſt. lxiij. Itẽ poſſunt interuenire ex permiſſione papæ; vt not. in c. nobis. de iur. patron.

Quando & quomodo laici interuenire poſſint electioni.

f Adſpirare. Etiam tãquam compromiſſarij: vt per Abb. in c. cauſam quæ. eod.

g Indecenter. Cap. nobis. de iur. patron.

h Oportet. Quod ſequitur vſque ad fin. pertinet ad ſecundam partem Rubricæ: & ponuntur in hoc §. quaſi per indicem omnes qualitates, de quibus late diſputatur in diſt. xxxvij. & pluribus ſeqq. & in cap. cum in cunctis. eod.

ANT. TIM. Enumerat omnes qualitates quas debet habere Epiſcopus, quæ continentur fere his verſibus. Anni triginta ſacer ordo, pura voluntas, & morum grauitas, ſapientia, ſponſa parentis, concurrens fama, decus hæc dant pontificatum: vt in cap. cum in cunctis. de electio. vide Goff de temp. ord.

i Artium. Ex eo quod animæ ſunt pretioſiores aliis rebus. xij q. j. c. præcipimus. & xxiiij. q. iij c. ſi habes & c. cũ infirmitas. de pœn. & re. Vide quod not. Abb. in c. cum ſit de ætat. & qual. ordin. in. fin.

ANT. TIMO. Ita vltra alios Car. Laic. in ſua ſum. in ver beneficium. quod omnes Canoniſtæ & Theologi vno ore affirmant.

k Illæſum. Sufficit tamen quod ſit legitimatus à Papa. Abb. in cap. cum Victonienſis. eodem.

ambitus ſolent, quos probitatis documēta [a] non adiuuant: quam diligens, ac prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum, & Eccleſiaſticarum dignitatum?

Minor triginta annis, non poteſt eligi. hoc dicit in ſumma.

Igitur is, qui ad Epiſcopalem dignitatem promouendus eſt, annos natus eſſe debet non minus triginta [b]. Nam ea ætate Dominum [c] & baptizatum eſſe, & concionatum fuiſſe legimus. Alioqui, ſi quis minor fuerit, eligi non poterit.

Excommunicatus ſuſpenſus, non conſtitutus in ſacris, non poteſt eligi. h.d.

Idem Iuris eſt in iis, qui aut excommunicationis [d], aut ſuſpenſionis [e], vinculo ſunt innodati. Sed nec ij, qui in ſacris ordinibus non ſunt conſtituti, ſaltem ſubdiaconatu [f], neque ſchiſmatici [g] eligi debent.

Eligentes indignũ per triennium eligi non poſſunt. h.d.

Illi quoque, qui ſcienter indignum eligunt, non ſolum eligendi poteſtate priuandi ſunt: verum etiam per triennium, vt ab aliis eligi poſſint, ſe ipſos inhabiles reddunt [h].

Neophita non poſſunt eligi hoc dicit.

Neophiti [i] quoque in Epiſcopos ordinari prohibentur. Indecens eſt enim, & valde præpoſterum, eum fieri magiſtrum, qui nondum didicit eſſe diſcipulus [k]. Appellantur [l] autem Neophiti, qui propoſitum ſacræ religionis nouiter aſſumpſerunt.

DE POSTVLATIONE [m]. TIT. VIII.

Poſtulatio, { Quid, Qui poſſint.

a Documenta. Fac. cap. miramur in fi. diſt. lxj. & ... ex hoc q... d mala vita probat quem ambitioſe perueni... ad dignitatem. Sic contra. meriti... excuſant ab ambitione. j. q. j. c. quibuſ... fac. quod ſcribit Lamprid. in vita Alexandri: Qui ſi quem præfectum, vel rationalem ordinare vellet nomen prius ipſius publice proponebat, vt ſi quis quod haberet criminis proferretur, exēplo Chriſtianorum, qui idē obſeruabant in ordinandis ſacerdotibus.

b Triginta. ſcilicet completis, vt habetur in cap. cum in cunctis. eo. ar. contra, ff. de mu. & ho. l. in rempublicam, ſed dic aliud ſæcularibus dignitatibus, aliud in ſpiritualibus. vel ſpeciale hoc eſt in epō in aliis autē inferioribus dignitatib⁹ ſufficit legitimum annum attigiſſe. d. c. cum in cunctis. §. inferiora. Quando autem annus cæptus habeatur pro completo, vel non. Can. in d. c cum in cunctis. & in cap. licet. eod. & in c. j. de ... qua. & in Clem. j. de ætate & qual. & per Leg... in l. qua ætate. ff. de teſta. & in l. cui legatur. ff. de legat. j.

ANT. TIM. Appellatur enim pater Eccleſiæ xcv. diſtinct. cap. eſto.

c Dominum. Quidam, vt Ioan. Chryſoſt. tenet, quod dominus nō cōpleuerat xxx. an. ſed tamen incohauerat. vt not. in c. p eſbiter. diſt. lxxviij.

d Excōmunicationis. Tā maioris, quā minoris: vt no. in c. illa. eo. licet in dubio maior veniat, vt hē in cap. pe. de ſen. exco. & j. eo. tit. §. ſed quæri. maior ergo requirit habilitas. vt quis eligi quā vt poſſit eligere vt ſ. eo. § ex his. & de hoc per Firm. in tract. de epiſcopis. in prin. li. ij. nu. iij. & adde qd excōmunicatio impedit promotionē, etiā quo ad ſæculares dignitates? vt per Ab. in c. venerabilē. eo.

e Suſpenſionis. Habetur in. c. cō dilectus. de conſue in c. cū inter R. ſeniorē. in c. cū bonę. de ætа. & qual. c. poſtulaſti. de cle. excō. mini. Et hoc verū ſiue quis ſuſpēſus ſit a beneficio, c. p inquiſitionē. vbi in fin. no. ſiue ab officio: vt dicitur in d. c. cum dilectus. Et idem eſt de eo, qui nō ſeruauit interdictum, c. ad hoc. de poſt præl. c. fi. de exce. præl. & p Firm. in ſuo trac. de epis lib. ij. in prin.

Excommunicatio impedit promotionē ad ſæculares dignitates.

f Subdiaconatu. Vnica eſt dictio, cōcord. c. à multis. de æta. & qual. In. & ceteri, in c. cū olim. de re iu. & in c. dudū. & c. cū in cūctis. eo. ar. cōtra di. lx. c. ij. & c. iij. Sol. vt ibi no.

g Schiſmatici. De hoc j. ti. ij §. de illo.

h Reddunt. Vt c. per inquiſitionem. eo. nec mirū eſt per hoc tempus ſuſpendatur a beneficiis & dignitatibus, c. cum in cunctis. eo. Dic, vt ibi. & in d. c. per inquiſitionem.

i Neophiti. De hoc habes di. xlviij. per tot. & di. lxj. per tot. fac. l. non eſt facile. ff. de cuſt. re.

ANT. TIM. Eadē ratione immo à fortiori multo minus qui nō eſt baptizatus non poteſt eſſe Epiſcopus: ita Alex. de ales part. iiij. q. viij. memb. viij. argu. j. & omnes alij, habetur determinatū ab Apoſtolis ī can. Apoſt. can. lxxix. ita ēt q nō eſt ſacerdos, S Bon. in iiij. ſen. di. xxv.

k Diſcipul⁹. Ca j. di. xlviij. & admiramur. diſ. lxj. An autem Iudæus factus Chriſtianus ſit capax beneficiorum, per Abb. in cap. eam te. de reſcript.

Iudæus factus Chriſtianus, an capax beneficiorū.

l Appellantur. Cap. fin. diſt. xlviij.

DE POSTVLATIONE.

m DE poſtulatione. cum quidam qui non poſſint eligi, poſtulari tamen poſſint, vt j. p tot. merito hūc tractatu ſuperiori connectit.

Quid ſit poſtulatio h.d.

Poſtulatio [a] eſt eius, qui eligi non poteſt, in Prælatum concors Capituli facta petitio [b].

Qui non animi vel corporis vitio, ſed aliàs non poteſt eligi, poteſt poſtulari.

Sciẽdũ eſt enim quoſdã eſſe qui quamuis eligi non poſſint: poſtulari tamen minime prohibentur. Quæ res ita videtur poſſe commode definiri vt quicunque [c] non animi vel corporis vitio [d]: ſed ob alterius defectum qualitatis eligi impediuntur: ijdem tamen poſtulari poſſint [e].

Minor 30 ann & ſpurius poſſunt poſtulari h.d.

Ex hoc apparet, eum, qui trigeſimum annũ [f] nondum cõpleuit: item

a Poſtulatio. Aliter deſcribit gl. in c. vni. eo. in vj. ſed illa non eſt vniuerſaliter conuertibilis cũ ſuo definito negatiue & affirmatiue, vnde tanquam diffinitio nõ bona fuit omiſſa. arg. not. in rub. de Sum. Trin. & fid. catho & inſtitu. de obli. in prin. & not. Abb. in rubr. eo. qui ponit aliam: aliam ponit Hoſtiẽſis in Sũma eo. cum quibus hæc in ſenſu concordat.

Ant. Timo. Eſt & alia definitio, tradita à Goffre. Eſt inquit gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquẽ ineligibilem licẽter eligi. Poſtulatio duplex eſt ſolẽnis quæ eſt alicui⁹ inhabilis, aliter quã ꝑ crimẽ a ſuperiore ad beneficiũ vocatio, & admiſſionis petitio. eſt gl. in c. vnic. eo in vj. Et hæc habet vim electionis, ſi fuerit cõfirmata. Alia nõ ſolennis eſt petitio facta ſuperiori, vt tollat obſtaculum eligendi, & ad beneficium accipiẽdi.

b Petitio. Cum in definitione electionis dicatur vocatio, hic petitio, colligitur differẽtia inter electionem & poſtulationẽ: quia illa iuri innititur: hæc gratiæ, vnde qui eligunt conſentiunt in electum, tanquam in ſponſum: & per electionẽ initiatur vinculum ſpiritualis matrimonij, ca. cum inter canonicos. de elect. & c. ſi de translat. prǣl. & ĩ. de corep. vſu ſub. §. ſi. Qui antem poſtulant non conſentiunt in poſtulatum vt in ſponſum, nec poſtulatione proprie & ſtricte accipiẽdo initiatur aliquod matrimonium: ſed poſtulãtes vota in ſuperiorẽ dirigunt, vt ille de gratia debeat admittere poſtulatum: vt not. per Abb. in rubr. eo. poſt Innoc. in c. j. eo. & not. in c. vni. eod in vj. Inde fit, vt poſtulantes quidem poſſint a poſtulatione recedere, antequam papæ præſentent: ſecus in electoribus, vt not. in c. bonæ. ij. eo. & in c. in cauſis. de elect. & hoc communiter tenetur, ſecundum Abb. in d. c. in cauſis. quamuis aliàs adeò ſimiles putentur, vt & nomine electionis contineatur poſtulatio, etiam in materia pœnali, vt poſt antiquos tradit Abb. in d. c in cauſis.

c Quicunq; Hæc regula virtualiter videtur cõplecti oẽs regulas, quas ponit Abb. in c ſi. eo. reputatum tamen fuit arduũ ab antiquitate tradere hanc materiam via methodica: vt apparet ex not. in d. c. ſi.

Anto. Tim. Videtur, quod poſtulari & non eligi poſſint ſextuplices perſonæ. Primo Archiepiſcopus ad alium Archiepiſcopatum, c. bonæ ij. de poſtul. præl. Secundo Epiſcopus ad alium Epiſcopatum, vel Archiepiſcopatum, ca. & ſi vnanimiter. eo. Tertio, laicus ad dignitatem diſtin. lxj. c Epiſcopus. Quarto, clericus in minoribus ordinibus cõſtitutus c. præterea de æta. & qual. Quinto, illegitime natus c. innotuit de elec. Sexto, qui nõ eſt in ætate legitima conſtitutus ca. cum in cunctis.

d Vitio. Adde vel libertatis defectu, ne ſit contra ca. j. & cap. ij & per tot de ſer. non ordi. & ĩ. q. promo. non poſſ. in prin. & §. j. Vel poteſt dici, ꝙ in ſeruis ſit defectus etiam animi & corporis: cum pro mortuis reputentur, vt l. ſeruitutem. & l. quòd attinet. ff. de re. iu. Et inſtrumenta loquentia ſeruos appellat Ariſt. ſicuti equos, & alia inanimata facta ad vſu humanũ appellat ſeruos mutos: qđ forte nõ bene dicitur de iure canonum: arg. c. j. de coniug. ſer. Sed adhuc contra de bigamo, qui licet nullum patiatur animi vel corporis defectum: tamen poſtulari non poteſt, ſecundum Hoſtien. in Summa. & ca. ij. de biga non ordin Reſpondeo ſatis patitur defectũ in animo, cum vitetur ob ſuſpicionem incontinentiæ. Vel forte verius eſt, illum poſtulari poſſe, cum Papa cũ tali diſpenſare valeat: vt per Bal. in c at ſi clerici de iud. de quo per Firma. in trac de Epiſcopis. in prin. ij lib. q. xxv. *Bigamus an poſtea poſtuletur*

e Poſſint. Sed an poſtulantes adſtringantur ad ſeruãdas formas c. quia propter. de electio. & nõ videtur. cum ibi fiat ſolum mentio de electione. l non aliter. ff. de legat. iij. Quod ſatis admitti poteſt in poſtulatione non ſolenni. ſecus in ſolenni. quod declaratur, vt per Abb. in d ca quia propter. & in ca. primo de poſtul præla. & tenet Innocen. in cap. in cauſis de elect. Nec ob. quod cap. quia propter. ſolum vtatur verbo electionis, non poſtulationis: quia iura antiqua promiſcue his vocabulis vtebantur: vt diſtin. lxj §. his omnibus. & diſtinct lxiij. capitu. litteras. licet ſtricte ſumendo ſit magna differentia: vt per Domi. & Peruſ. in capitulo primo. §. ſed ſi. de elect. in vj. poſt gloſſ.

f Annum. Cum hic eligi non poſſit, capitu. cum nobis. & capitu cum in cunctis. de electio. & capitu. licet. eodem titul in ſexto. Et quantum vicinus eſſe debeat trigeſimo, vt poſſit quis poſtulari, per Abb. in capitu. fina. eodem, in ſecunda & tertia regula, & ibi etiam alij Doctor Et iſte numerus annorum habet locum quidem in Epiſcopo, ſed non in aliis omnibus dignitati-

in minoribus [a] ordinibus conſtitutum, aut laicum; item natalibus læſum licet eligi non poſſint; poſtulari tamen poſſe [b].

Epiſcopus & electus debent poſtulari, non eligi, & h.d.

Epiſcopus [c] quoque cũ ꝓpriæ ſit alligatus [d] Eccleſiæ, ad aliam tranſitum facere nõ poteſt; ea propter, non eligendus ſed poſtulãdus erit.

Abbates & alij inferiores Epiſcopos poſſunt eligi. h.d.

Non idem Iuris eſt in Abbatibus [e] & ceteris Prælatis, infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Iſti enim licet propriæ Eccleſiæ videantur [f] alligati, nihilominus eligi poſſunt: proprium tamen non deſerãt monaſterium, niſi licentia legitime impetrata [g].

DE CONFIRMATIONE ELECTIONIS.

TIT. IX.

Ad confirmationem requiritur ex parte.
- Confirmandi,
  - Conſenſus confirmandi
  - Confirmandi litteræ.
- Confirmantis
  - Examinare electum,
  - Dignum confirmare,
  - Digniorem præferre.

Electus debet intra menſem conſentire electioni alioqui alius poterit eligi. h.d.

NVnc vidẽdum eſt de confirmatione [h]. Sciendum eſt itaque in primis, Gregoriana conſtitutione [i] in Lugdunenſi concilio cautum fuiſſe, vt electores quãprimum [k] commode [l] poſſunt operam

---

bus eccleſiaſticis, vt per Abb. in c. ſuper inordinata. de præbend.

Clericus alienæ diœceſis poſtulandus.

a In minoribus ordinibus. De hoc in c. dudum. & in c. cum in cunctis. de elect. Sed an alienæ diœceſis clericus eligi poterit? Reſpondeo ſic, tamen & poſtulandus erit poſtulatione non ſolenni: vt per Abb. in c. fin. eod. in ſecunda regula, poſt Hoſtiẽ. in Summa, verſic. quis poſtulandus.

b Poſſe. Sed dubitari poterit, quid ſi is qui eligẽdus erat poſtulatus fuerit? Reſpõdeo nihil eſt actum, cum electores debeant prouidere Eccleſiæ meliori modo quam poſſint. De quo per Abb. In rub. eod. & idem in ca. fin. eod. poſt glo. & habetur in c. vni. eod. in vj.

c Epiſcopus. Intellige etiam de non conſecrato. c. inter corporalia. de trãſlat. præla. licet aliàs epiſcopus non dicatur qui non eſt conſecratus. Abb in c. j. de tranſlat. prælat. & in c. tam litteris. de teſtir. & in c. tua nuper. de his, quæ fi. à præla. & in cap. eam te. de reſcript. dum tamen nõ conſecratus ſit confirmatus, nam rãrum poſt confirmationem dicitur quis alligatus eccleſiæ, vt per Abb. in c. inter corporalia. in fin. & ĩ. tit j. §. fi. & ĩ. de corepiſcoporũ vſu. ſubl. §. j. De eo tamen fuit aliquando dubitatũ vt per Abb. in c. fin. eod. Simpliciter ergo electus poterit eligi, cũ non ſit eccleſiæ alligatus: ſed poſſit priori electioni renũciare. c. ſi electio. de elect. in vj. & Doct. in c. inter corporalia. Sed an Cardinales poſſint eligi, vel potius debeãt poſtulari? Rñd. vt habetur p Ab. & alios. in c. bonæ. j. e. fi. eo. & in c. eccleſia. ij. de ele.

d Alligatus. Epiſcopus ergo qui renuntiauit epiſcopatui, cum non ſit alligatus, poterit eligi, & hoc verius, ſecundum Abb. in cap. fin. eod.

e Abbatibus. Cap. ſi Abbatem. de electi. in vj. c. cum inter. & c. dudum. de electio. c. ſi religioſus. & c. quorundam. de elect. in vj. & c. cum venerabilis. vbi Ab. de conſuetud. & late idem Abba. in c. fin. eod. in ſecunda regula.

f Videantur. Verbũ hoc notat improprietatem quia proprie matrimonium, contrahitur ſolum inter epiſcopum & eccleſiã: inferiores vero ab epiſcopo dicuntur contrahere, quaſi matrimonium. no. in ca. quia propter. de elect. & per Abb. in c. fi. eod. Debent tamen hi poſtulati poſtulatione nõ ſolenni vt ĩ. ſequitur & habetur. in c. j. & c. fin. eod.

g Impetrata. Quod ſi ſuperior nolit talem licentiam concedere, an poterit aliquo remedio cõpelli? Reſpondeo, affirmatiue ob bonum publicum. ca. quod Dei. in fin. de ſtat. monach.

DE CONFIRmatione electionis.

h DE confirmatione. Per quã initiatum electione ſpirituali matrimonium ratificatur c. inter corporalia. de tranſlat. prælat. & ĩ. de corepiſcop. vſu. ſub.

ANT. TIMO. Eſt autem confirmatio iuris prius habiti corroboratio, colligitur c. inter dilectos de fid. inſtru. Fit autem his verbis: Confirmamus te ſicut rite poſſides, vel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, vel ſicut præuidefacta eſt.

i Conſtitutione. In c. quam ſit de electio. in vj.

k Quam primum. Hoc autem tempus relinquitur arbitrio iudicis, & boni viri: cum iure non reperiatur expreſſe determinatum l. j. ff. de. iur. delib. cap. de cauſis. de offic. deleg. & magis intellectu, quam certa elocutione exprimi poteſt, cap. Apoſtolicæ. de donat. facit. l. mora. ff. de vſu. & l. quo enim §. j. ff. rem rat. habe.

l Commode. Cap. quia propter. de elect. xxij. q. ij.

dent, vt electi conſenſum habeant, quem ſi infra menſem [a] ſine cauſa legibus cognita [b] electus accommodare diſtulerit. Iure, ſi quod ei fuerat ex tali electione quæſitum, ſtatim carere [c] debere, electoreſque ad aliam [d] electionem libere poſſe conuolare.

Electus poſt conſenſum electioni præſtitum, vel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere h. d.

Eadem conſtitutione cauetur electum infra tres menſes poſt conſenſum electioni præſtitum: ſi nullum iuſtũ impedimentum [e] obſiſtat, confirmationem à ſuperiore Prælato petere [f] debere: alioqui, trimeſtri ſpatio elapſo, electionem eſſe penitus [g] irritandam.

Summarium eſt in paragrapho præcedenti. h. d.

Sed cum interdum eueniat, vt aliquorum locorum [h] vicinitas minus exigat, aliquorum diſtantia prolixius tempus expoſcat, conſultiſſime. Nicolaus tertius ſanxit [i] vt electi [k] quorum electionum cõfirmatiões, ad Sedis Apo-

quæſt.ij.cap.faciat.l.Nepos Proculo. ff. de verb. ſignific. vbi de vi iſtius verbi.

a Menſem. Computandum a die præſentationis & notitiæ huius electionis. c. cupiẽtes. §. ceterum. de elect. in vj. & no. in. c. quam ſit. eo. tit. & lib. vbi etiam no. quot dierum eſſe debeat talis mẽſis, dic vt ibi.

b Cognita. Per hoc patet quod impedito tempus non currit, facit c. quia diuerſitatẽ. de conceſ. præb. ſic & agere impedito non currit præſcriptio.

Carere.

c Carere. Forte dicit carere, & non priuari: quia ipſo iure priuatur, & non requiritur ſententia priuationis, vt de hoc verbo not. Abb. in cap. nihil. in gl. in ver. poteſtatis. de elect. licet ad tollendum dubium poſſet ferri ſententia: vt not. in c. quàm ſit. & in ca. commiſſa. de elect. in vj. facit extrauagant. Benedicti de elect. ſi religioſus. Et hoc bene procedit, cũ quis ſine cuiuſquam licentia poteſt conſentire: nam ſi non poteſt, dic vt not. in d. c. quàm ſit. Et not. hic, quod electus non ſolum poteſt petere confirmationẽ ſuæ electionis, & illam defendere ſine vitio ambitionis, vt per Abb. in c. exhibita de iud. ſed etiam aliquo pacto compellitur, vt hic, & d. c. quam ſit. immo peccat electus nõ acceptãs dignitatem, ſi non reperitur alius idoneus, Abb in cap. venerabilem. de elect. vbi allegat multa in ra concordan.

d Aliam electionem. Idem & ſi non fuerint lapſi tres menſes, ſi electo non fuit præſentata electio: quia eligentes iure proprio poſſunt recedere ante præſentationẽ cum regulariter abſenti non queratur ius ſecundum Barto. in l abſenti. ff. de donat. Abb. in c. ex conqueſtione. de reſtit. ſpol. An autem, & quomodo procedi poſſit ad nouam electionem prima non caſſata, aliquid per Abb. in cap conſtitutus. de appel.

e Impedimentum. Puta infirmitate, viarum diſcrimine, ſuperioris impedimẽto: vt in c. quã ſit. de elec. in vj. Vel longa diſtantia, vt immediate ſequitur. & in c. cupientes. eod tit. & lib frequenti Curiæ mutatione, vel ſimili, l. ij ff ſi quis cauti. & cap. ſignante. de pign. c. cum parati. de appell. Et hoc tempus eſt quodammodo vtile: quia non ceſſantibus non officit. l. contra maiores C. de inoff. teſt. c. ſi autem. & c. plerunque. de reſc.

f Petere. Sufficit autem petere, etiam ſi non obtineat, ad pœnam hanc vitãdam, ex quo per eum non ſtat. Idem ſi electores petant, ſecundũ Guil. Bernar. & Io. Mon. c. cũ inter canonicos. & c. cum. dilectus. de elect. & c. dudum. eo. ti. Idem ſi petat per procuratorem, c. cum dilecta de reſcrip. Sed & amicus ſine mandato poterit cõfirmationem petere, & tenebit, ſi ſubſequatur ratihabitio intra legitimũ tempus: de quo no. plene in c. quàm ſit. de elec. in vj. ſed in caſu ſuo ſeruãda ſemper erit diſpoſitio, cap. cupientes. de elect. in vj.

Amicus petere poteſt confirmationem.

Ant. Tim. Is autem prælatus eſt Pontifex. vel legatus de latere, ita in c. ſi Ab. de elec. in vj.

g Penitus. Id eſt, ipſo iure ſecundum quoſdam. Alij dicunt electum priuandum ſententia. Dic vt plene habetur in c. quã ſit de elect. in vj. in fin. Sed quid ſi electus tranſacto tali ſpatio temporis confirmationem petat, & obtineat? Dic nõ cõualeſcit quod à principio fuit nullum: nec poteſt retinere epiſcopatũ: & peccat retinendo fructus quos non facit ſuos: niſi confirmatio fuiſſet facta ſcienter per illum, qui alias ſuo iure conferre potuiſſet, ſecũdum Guil. & fa. quod no. de æta. & qualit. c. cum bonę. & c. quam ſit. de electio. in vj. Et quę dicũtur hic de cõfirmatione nõ habent locũ in electione facta per inſpirationẽ. Nam quæ ſpiritu Dei aguntur, non ſubſunt legi. c. niſi de renunc. ſed in dubio melius erit confirmare, cum aliquãdo, ſecundũ Apoſtolum Sathanas ſe transfiguret in angelum lucis: facit c. tutius de pœnit. d. j. & c. ſępe. di. xlj c. excõmunicamus. verſ. quia vero. de hære. j. q j. c. teneamus. c. j. de reli. & vene. ſan & c licet. de regu. & trãſ. ad relig.

h Locorum. Sed non videtur, quòd locorum differentia debeat inducere differentiam deciſionis. l. ſuperuacuam. C. de temp. in integ. reſtit. & l. cum interdum. de inſtit. Reſpondeo, vt not. in c. cupientes, de elect. in vj. poſt prin.

i Sanxit. Cap. cupientes. de elect. in vj.

k Electi. Idem in poſtulatis, vt ſequitur: licet ſecus ſit in electo in magiſtrum hoſpitalis, vel tem-

ſtolicę examen deducit immediatè ſubiecto, vel appellatio[b] interiecta deuoluit, intra menſem poſt cōſenſum, vel habitam de ipſorū electione notitiam[c], ad Sedem ipſam Apoſtolicam iter arripiant[d]; & quanto citius commode[e] poterunt cum omnibus[f] corā Sede Apoſtolica perſonaliter cōparere nitātur, ſuarum electionum confirmationes petituri; aliaq;[g] inſuper adiecit, quibus Eccleſiarum periculoſis vocationibus[h], hac malignantium[i] ſubterfugiis, electorumque incommodis facile occurritur: quæ non ſolum in electionibus, verum etiam in poſtulationibus[k] obtinere voluit.

Non confirmatus non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare h. d.

Quandiu autē quis confirmatus non eſt, rerum eccleſiaſticarum adminiſtrator eſſe non poteſt.[l]. Quod ſi ne-

plt. vt no. in d. c. cupientes. poſt prin. in ver. electi. bene tamen procedit hoc in electis ad regulares Eccleſ. vt ibi dicitur.

a Immodiata ſubiectio. Et hoc caſu ſecundum quoſdam ſufficit adire legatū de latere, qui Epiſcoporū & Archiepiſcoporum exemptorum electiones confirmare poteſt: c. ſi Abbatē. de elec. in vj. & j. de coll. §. auctoritate. licet alij cōtra: vt not. ij. c. cupiētes eo. in vj.

b Appellatio. Quę non eſt fruſtratoria: talis enim non deuoluit negotiū ad Papam. c. quamuis. de elect. in vj. & ſic non habet locum quod hic dicitur, & in c. cupientes. de elect. in vj. De quo dic vt in Clem. cauſam de elec. Et hoc caſu non ſufficeret adire legatū ſecundū Gloſſatores antiquos, niſi forte partes concordarent, appellationi renuntiando. c. conſtitutus. de appel. c. ſtuduiſti, & c. licet. de offi. deleg.

c Notitiam. Certam & indubitatam, puta, quia cum eſſet canonic⁹, ibi præſens fuit vel homines fide digni referunt pro certo ita eſſe: ar. c. j. de poſtul. & c. illud. de cle. excom. mi. vel de eo litteras accepit authenticas. Non enim cuilibet referenti credere tenetur. ad hoc quod no. in c. cū olim. de dolo & cōtu. Sed quid ſi iſte ſcit quidē ſe electum ſed neſcit appellatum? Rñdeo. vt no. in c. cupientes de elec. in vj. Itē adde, ꝙ non ſtatim poſt certum nuntiū currit tempus: ſed debet dari tempus ad deliberandum. Abſurdū enim eſſet hoc caſu non habere inducias ad deliberandum, & de hoc no. in c. cupientes. eod. in vj. vnde ſumitur.

d Arripiāt. Sed nūquid rogatus debet recedere, inuitatus fugere, & ſola debet illum neceſſitas excuſare? l. ſi quemquā. C. de epi & cle. quaſi ergo iter arripiet, & ſe ingeret, niſi inuitetur & rogetur. Reſpondeo, & qui elect⁹ eſt videtur inuitatus & rogatus, & auctoritate conſtitutionis hoc facere poterit arg. l. Gracchus. C. de adul. aliàs enim laqueus parateur, quo lapſe non debet, xxvij q. j. cap. de viduis. & cap. litteras de teſt. Spol.

e Commode. Hæc autem commoditas definietur arbitrio iudicis: vt pleniſſime not. in cap. cupientes. de elect. in vj.

f Iuribus id eſt rationibus, conſiſtentibus circa factum: quia Papa omnia iura habet in pectore.

g Aliaque. Quæ habentur in cap. cupientes. §. quod ſi per viginti, vſque ad fi. de elect. in vj.

h Periculoſis vacationibus. Immo etiā ſi vacationes nō ſint periculoſæ, habet locū quod dicitur in d. c. cupientes. de elect. in vj. vnde ſumitur: puta ſi ſit qui in temporalibus & ſpiritualibus miniſtret, c. obitū. & c. Cathnenſis. diſt. lx. Nec enim cauſa periculi ceſſante, ceſſat diſpoſitio d. c. cupiētes. l. j. §. ſexū ff. de poſtul. xxxij. q. vij. c. tantū. Quia finalis cauſa conſtitutionis eſt, vt Eccleſiæ celerius expediātur. facit cap. ſi poſtquam. §. j. de elect. in vj. Et vide qd traditur de hoc in c. poſt trāſlationem. ext. de renuntia. & lxj. d. § his omnibus. aliàs cap. neophitus. Et intellige quod hic dicitur quacunq; vacatione ſiue per mortem, ſiue per ceſſionem, ſiue per depoſitionem, ſiue alio quocunque cum eadem ſit ratio, nec alterum exprimatur, cap. ſuſceptum de reſcriptis in vj.

i Malignantium. Et per hoc tollitur contrarium de cap. nullus. iiij. quæſt. iiij. vbi quòd reorum eſt ſubterfugere; quia id intelligendū eſt, opponendo veras & legitimas exceptiones: non autē malitioſas & falſas; vt in c. cupientes. de elect. in vj. & hic. Cōſueuit tamē dici, quod qui habet ius in principali, cauillationes & malitias aduerſarij poteſt per alias expellere: ſicut clauus clauo truditur, nec videtur fraudē facere, qui fraudem excludit, l. cū pater §. Titio. ff. de leg. ij. & ſic poteſt procedere d. c. nullus. & l. xxiij. q. ij. cap. dominus noſter. & c. dilectus. de ſimo. Non tamē per vrentem falſo inſtrumento licet vti alio falſo inſtrumēto: vt per Modet. Can. in c. olim in prin. de reſcript. & per legiſt. in l. ea eſt natura. ff. de reg. iur. *Non facit fraudem qui fraudem excludit.*

k Poſtulationibus. cap. cum tenres. §. denique. de electio. in vj.

l Non poteſt. Quia ſi electi ante confirmationē adminiſtrarent, non curarent de confirmatione, ne ſe periculo caſſationis ſubmitterent. Itē confirmatio nihil operaretur, ſi adminiſtrationem ſine confirmatione haberent electi. Item ſi electionem ex legitima cauſa caſſari contingeret, non ita de facili electi poſſent remoueri, fac cap. qualiter. c. noſti & c. cum in cunctis. de elect. & in c. auaritiæ eo. tit. in vj Sed quid ſi a cōfirmatione fuit appellatū? nūquid ſi appellatione pendente adminiſtrabit, incurret pœnā. Fuit hoc diſputatū

alias

alias, vt no. in d. c. auaritiæ. & cōcluſum, quod incurrat. fac. c. oblatę. in ſi. de appel. & l reus. §. reum contra quem. ff. de mun. & hono. hoc tamen niſi appellatio eſſet talis, quæ non teneret, & ſic procedit. cap. conſtitutis. ij. de appellatio.

gotiis [a] Eccleſiæ, ad quā vocat[us] eſt, ſeſe temere ingeſſerit [b] omni iure, quod ei per electionē quæſitum fuerit, ſtatim priuādus erit [c]: nullo neque Oeconomatus [d], nec procurationis [e] prætextu excuſandus [f].

Electo non eſt obediendum niſi litteris confirmationis oſtenſis. hoc. dicit.

Petet [g] igitur is, qui cōfirmatus eſt, ab Apoſtolica Sede [h] litteras [i] cō-

ANTI. Fallit tamē quādo cōfirmatio eſſet petēda à Papa, & electus eſſet valde remotus c. nihil de ele. Sed quid ſi talis prælat[us] dicta de cauſa licite adminiſtrās tēpore confirmationis repertus fuit minus idoneus & ſic repellitur, nunquid ea, quę medio tempore fecit ſint caſſanda. Respond. quod nō, fuit enim in quieta adminiſtratione, & quaſi poſſeſſione prælationis de licentia Papæ & pro prælato habitus eſt. Vnde omnia, quæ fecit medio tempore, rata ſunt. arg. c ex litteris de in patr. & c. infamis. §. verum. iij. q. vij. & l. ſi per procuratorem. in fin. ff. de procur. & l. j. C. de teſt.

a Negotiis. Tam ſpiritualibus, vt excommunicare, abſoluere, interdicere, pœnitentiam iniungere, & ſimilia vt c. accedentibus, de exceſ. prę ator. quam temporalibus, vt recipere cenſus, & debita, habere curam colligendorum fructuum, & ſimil. c. auaritiæ. de electio. in vj

b Ingeſſerit. Per ſe, vel per alium, pro parte vel in totū; in iudicio vel extra: vt c. auaritiæ. de ele. l. vj.

c Erit. An autem hæc priuatio fiat ipſo iure, vel per ſententiam, dic vt plene in cap. auaritiæ. de elect. in vj.

d Oeconomatus Oeconomus eſt, cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur, l. iubemus. in prin. C. de ſacroſan. eccleſ.

e Procurationis. Subaudi vel alio quæſito colore: vt in c. auaritiæ. de elect. in vj. puta Vicaria. commenda, & not. de hoc in c qualiter. de elect. Sun[t] bantur enim huiuſmodi fraudes ex decretali in c. nobis cum olim. in ſi. de elect.

f Excuſandus. Sed an excuſaretur conſuetudine, ita vt conſuetudo adminiſtrandi ante confirmationē teneat? Et quod nō teneat in collegio vel dignitate eccleſiaſtica. firmat Abbas in c. poſtquā & in c. qualiter de elec. ſecus autem in officio vel dignitate profana, vt in Rectore ſtudij: quia licet & electio facta per collegiū ſæculare debeat confirmari, vt not in l. priuatorum. C. de iuriſd. om. iud & in Rector ſcholariū, Bal in Aut. habita, C. ne fil. pro patre. nihilominus valeret conſuetudo in contrarium: & ita dicit ſeruari communiter in ſtudiis Italiæ. Item Abb. in c. nihil de elect. ponit plures caſus in quibus vel de iure, vel de conſuetudine, defertur ex ſola electione adminiſtratio ſine confirmatione. Et in dignitate Eccleſiaſtica non reprobat indiſtincte hanc conſuetudinem, ſed diſtinguit, vt per eū in d. c. nihil.

Quando adminiſtratio cōpetit ex electione.

firmationis ſuæ tenorē cōtinētes, illiſque oſtendet [k] ad quos ea res pertinet: alioqui nulli eum abſque dictarū litterarū oſtentione recipere tenebūtur. Quod & in promotione apud dictā Sedē facta, & in conſecrationis [l], vel benedictionis [m] munere, locum ſibi vendicat.

Confirmatio non cōceditur, niſi cum cauſa cognitione. h. d

Is autem, ad quem

g Petet. Contextus hic ſumptus eſt ab extrauag. Bonifacij viij. de elect. incipit. Iniunctæ.

h Sede. Sed an quod hic dicitur, habebit locū in inferioribus a Papā confirmātibus? Videtur quòd ſic, c. in cauſis. de re iud. Sed cōtrarium videtur verius cū ſimus in materia pœnali, & contra ius commune: vt plenius no. in extrauag. Bonif. de elect. incip. iniūctę.

i Litteras. Nota caſum, in quo requiritur probatio in ſcriptis. Similes notantur in c. Romana. §. poſtquam. de cenſ. Vnde quamuis aliàs iniuria fiet ei cuius dicto credi deberet, ſi ab eo exigeretur ſcriptura. c. legebatur. & ibi no. Pānormitanus, ſecus tamen eſſet hoc caſu, & aliis ſimilibus, requirentibus a iure ſcripturam. Sed an litteræ credentiæ probent aliquem aſſumptum ad aliquod officium? Reſpondeo negatiue. vt per Barto. in l. Lucius. ff. de fideiuſſ. & per Abbat. in ca. cotrarÿ. de offi. deleg.

Litteræ credentiales.

k Oſtendet. Scilicet in princ. offic. j. id eſt, dum accedet ad prælaturam, neque enim indeſinenter cogetur litteras oſtendere. ſimile nor. in cap. ſi iudex de ſenten. excom. in vj. & ſatis planum eſt ex hac littera.

l Conſecrationis. Sed pone conſecratus litteras papales habere non potuit propter [o]bitum Papæ nunquid tenebitur multo tempore in curia remanere? Reſpondeo non damnatur enim temeritas eorum qui ſe ingerunt adminiſtrationi, ſed neceſſitas non excluditur: [n]ec [e]ſt [a]liqua [c]ul[pa]. nec pœna debet infligi, [si]ne culpa. de re. iud. in vj. Vnde re[gula]... præſumptio hi[c] probata ad al[iu]ū caſū nō debet extendi: nec prohibitio generalis excludi ca[su]m aliàs il[licit]um. c ſuper quibuſdam extr. de verb. ſign. Item ſtatuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua, ſunt reuocanda. c ſi. de ſent. excomm. in vj. & diſt. lx. §. verum. cap. ſuggeſtum. de decim. l. ex facto ff. de vulga. & pupil. & pulchre per Abb. in c. nihil de electio.

Neceſſitas caret culpa.

m Benedictionis. Hoc verbum ad Abbates pertinet: verbum conſecrationis pertinet ad epiſcopos, no. in clem. ij. de ſta. regula. & in c. quod

ſicut.& in c.vni.de ſacr.vnct.& not.per Abb.in c. nihil.de elect.

a Pertinet. Is eſt eius immediate ſuperior, qui confirmandus eſt. qui non ſolum per ſe. ſed etiã per delegatum poterit hanc cõfirmationem explicare: vt habetur in c. nihil. de elect.

b Diligenter. Adhibito etiam conſilio Capituli, licet conſenſus eius non ſit neceſſarius, Ab. in c. qua fronte. de appel.

Ant. Tim. Tenetur enim examinare perſonam electi, maximè in ſciẽtia, honeſtate vitæ & ætate quia ſi indignũ confirmat, vel illegitime peccat mortaliter. tenent Sũmiſtæ, Bart. Furtan. ſeu Armil. in ver. confirmatio. c. nihil. de elect.

c Examinatio. No. quod is debet examinare, qui cõfirmat: & talis examinatio debet ex officio fieri, etiam ſi nihil obiiciatur contra electum. c. cum nobis. & c. venerabilem. de elect. & ca. quid eſt cito. diſt. lxxvij. & c. cum ex iniuncto. de hære. quia cõfirmatoris intereſt, ne puniatur. ſi promoueret indignũ. imò hodie cõfirmatio facta ſine cauſæ cognitione eſt ipſo iure nulla, de quo dic vt habetur in ca. fi. de electio. in vj. vbi etiam habes, an idem ſit in admiſſione poſtulationis, vel collatione beneficij: & vide per Abb. in c. nihil. de ele.

d Impendat. Hodie hæc confirmatio non eſt neceſſaria. Papa enim ſibi reſeruat poteſtatem ſuper omnibus dignitatibus. ſolet tamen de gratia electos confirmare, vt per Abb. in capi. nihil. de electio.

Inualida confirmatio parit effectum.

e Puniendus. Quomodo autem puniatur illicite promouentes, & promoti, late not. in ca. nihil. ſuper verbo ſuſpendatur de elect. Pariter tamen nulla & inualida confirmatio nonnullos effectus, de quibus vide per Abb. in ca. cum ſuper de cauſ. & proprieta.

confirmatio pertinet[a], diligenter[b] examinare debet, & electionis proceſſum, & perſonam electi. Eſt enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio,[c] ad quem manus impoſitio ſpectat. Et cum omnia rite concurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat[d]. Quod ſi ſecus factum fuerit, non ſolum deiiciendus erit indigne promotus: verumetiam indigne promouens puniend'[e]. Nihil eſt enim quod Eccleſiæ Dei magis officiat,[f] quam ſi indigni ad regimen[g] aſſumantur animarum.

Vbi maius periculum ibi plenius conſulendum. h. d.

Quod cum in cũctis[h] ſacris ordinibus[i] ſibi locum vendicet: in Epiſcopo tamen multo fortius[k], qui ad curam aliorum poſitus in ſe ipſo[l] debet oſtendere, quo ceteros in domo Dei oporteat cõuerſari.

Inter duos electos præponendus dignior. h. d.

Quod ſi forte eligentium vota in duas ſe diuiſerint partes, is confirmatoris iudicio alteri præferendus erit, qui maioribus iuuatur ſtudiis, & meritis[m].

Si vnus ſit poſtulatus, alius electus, præponitur electus æquè idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo maior numerus. Qui tamen, ſi ignoranter indignum poſtulauerint, nec poſtulatio, nec electio valet: ſed ſi ſcienter, electio tenet. h. d.

Et ſi vacante Eccleſia ſciſſo in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit: alius vero poſtulatus: quæri poteſt electióne cõfirmanda, an vero poſtulatio ſit admittenda[n]? In qua

f Officiat. Quia quod fit à prælatis facile trahitur in exemplum, c. magnæ. de vot.

g Regimen. Not. quòd prælati dicuntur regere animas, vnde alias dicuntur reges. xij. quæſtion. j. cap. duo ſunt. hac ratione omnes habentes curam animarum poſſunt appellari prælati, capi. nihil. vbi Abb. de elect. non tamen ſtricte: vt not. infra, de vit. & honeſta. prælat. in Rubr.

Habentes curã animarum poſſunt appellari prælati.

h In cunctis. cap. cum in cunctis, de elect. & infra de vita & honeſt. prælat. in princ.

i Sacris ordinibus. Potes hic largè intelligere etiam de conſtitutis in minoribus ordinibus, qui & ipſi poſſunt appellari ſacri. vt not. xxxij. diſtinct. in ſumma. licet per excellẽtiam ſolum ſubdiaconatus, & ſuperiores appellẽtur ſacri. vt per Ab. in c. j. de cle. coniu.

k Fortius. Argu. à minori. de quo dicit, not. in cap. cum in cunctis. de elect.

l In ſe ipſo. Facit cap. magnæ. de voto, & j. q. j. ca. viliſſimus. & j. q. vij. ca. conuenientibus, & in auth. de ſanctiſſimis epiſcopis. §. damus.

Ant. Tim. Vnde tenetur ſub præcepto charitatis, vt ponimus alias propriam vitam exponere pro ſalute animarum S. Thom. ij. ij. q. xxvj. art. v. tenetur enim reddere rationem de animabus ſibi commiſſis ſi male cuſtodiuerit oues ſuas. c. pen. de reg. iur.

m Meritis. Concord. cap. quoniam. de iur. patron. cap. ſi forte. lxiij. diſt. & de hoc habetur in cap. cum eccleſia veſtra. de elect. & in ca. ij. de offi. cuſtod.

n Admittenda. Nota hic differentiam inter poſtulationem & electionem: quia poſtulatio non dicitur confirmari, ſed admitti & hæc admiſſio habet vim electionis, & confirmationis: ſed electio dicitur cõfirmari, vt hic, & c. ſcriptum de electio. vbi de ratione diuerſitatis dicitur per Abb.

Poſtulatio dicitur admitti non cõfirmari.

ſpecie, ſi tam poſtulatus, quam electus ſint idonei, reſpõſum eſt [a]. Si poſtulantium numerus ſit eligentium duplo maior [b], vtique poſtulationem eſſe admittendam: ſin id minus, electionem confirmandam [c]. Sed ſi poſtulantes indignum [d] neſcij poſtulauerunt, nec poſtulatio, nec electio rata habenda erit: ſi ſcientes, & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi ſunt, quorum intereſſe poteſt. h. d.

Illud [e] etiam confirmantem obſeruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate [f] vtitur contra doctrinam Apoſtoli [g] proprium affectum Iuri [h] & æquitati præponat. Itaq; ſi coëlectus aliquis, vel cõtradictor apparet, ante confirmationem, nominatim [i] vocandus eſt: alioqui ſi nemo apparet, in foribus Eccleſiæ, in qua electio facta eſt, generaliter [k] edicendum erit, vt ſi qui ſint, qui confirmationi futuræ velint opponere [l], ad contradicendũ, in aſſignato peremptorio [m] termino, pręſentes eſſe debeant. Quę omnia locũ habẽt ſiue concorditer [n] electio fuerit celebrata, ſiue non.

Opponentes electioni ſi deficiant in probationibus, ſunt puniendi. h. d.

Abb. & Docto. & vide quod not. infra de corepiſcoporum vſu ſubla. §. j.

a Reſponſum eſt. In ca. ſcriptum. de elect.

b Duplo maior. Ideſt, facta a duabus partibus capituli, vt ſi ex triginta canonicis viginti poſtulant, & decem eligunt, habetur in ſimilis in d. c. licet. de elect. & in cap. indemnitatibus. eod. tit. in vj. & per Ioã. Andr. in ca. ſi quando. eod. tit. & libro. Et ratio huius caſus eſt ſecundum Docto. in c. ſcriptum. de elect. quia potentia capitularis, ſeu vniuerſitatis cõſiſtit in duabus partibus, vnde in tertia parte non eſt aliqua virtus capitularis, l. nulli. & l. plane. ff. quod cuiuſque. vn. no. Vnde licet poſtulatio ſit via extraordinaria, & electio ordinaria, ex quo tamen virtus capitularis ſequitur illam viã extraordinariã, illa eſt præferenda: & vide quæ not. In c. cupientes. §. pen. de elec. in vj.

Virtus vniuerſitatis in duabus partibus de tribus.

c Confirmandam. Etiam ſi nõ ſit facta à maiori parte capituli. Sed contra de his, quæ habentur in c. eccleſia. ij. & c. coram. de elect. vbi dicitur, quòd debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol. quòd hoc ſpeciale eſt quando electio concurrit cum poſtulatione. Et ſpecialitatis ratio poteſt eſſe: quia non datis duabus partibus poſtulantium nõ eſt ibi reperire potentiam capitularem: ſed aliquid de virtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium, cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito reſpectu, quòd eligentes prouident per viam ordinariam, & meliori modo, quo poteſt: ſcilicet, conſentiendo tanquam in ſponſum, aliis perſiſtentibus in via extraordinaria, merito præfertur ipſa electio: maximè quòd ſic citius cõſulitur, & prouidetur eccleſiæ, Abbas in capitulo ſcriptum. de election.

d Indignum. De materia in c. ſcriptum. de elect.

e Illud. cap. illud. diſtinct. xxiij. & cap. fin. de electio. in vj

Celeritas inimica conſilio.

f Celeritate. Nota hic reprobari celeritatem. Eſt enim inimica cõſilio, vt dicit Solomon. & eſt quod hic dicitur generale in omnibus perſonis promouendis, viij. q. ij. c. dilectiſſimi, & hoc tam ob reuerentiam ſacramenti recipiendi, c. iudæi. de conſ. diſt. iv quam etiam ob multas alias rationes, de quibus prolixe not. in c fi. de elec. in vj. & facit contra iudices, ſententias accelerantes, contra c. iudicantẽ xxx. q. v. & tradita in l. prolatã. C. de ſen. Interdũ tamẽ cõmendatur & deſideratur ꝯ pluribꝰ de cauſis, de quibꝰ no. in d. c. fi. ſup verbo. celeritate.

g Apoſtoli. Scilicet ad Timoth. c. v. & xxij. d. §. j. & diſt. lxxviij. c. quid eſt cito. & de elect. ca. cum nobis. & c. fi eod. tit. in vj.

h Iuri. Quod facere non debet, c. ſi quis epiſcopus. in fi. diſtin. vij.

i Nominatim. Simile in cap. ſtatuimus. de ſenten. excommunic.

k Generaliter. Et publicè, quia talia edicta in publico proponi debent, c. j. de poſtul. & faciunt quæ not. in Clem. cauſam. de elect. In §. verum. in quarta gloſſ. Et hoc eſt contra illos, qui adhuc fraudem faciunt cõſtitutioni faciendo, hãc votationẽ fieri corã certis amicis.

l Opponere. Et poterit opponi, non ſolum per viam accuſationis, ſed etiam per viam exceptionis: vt per Abb. in ca. cum dilecti. de dol. & cont. & in c. accedens. de accuſatio.

m Peremptorio. Sed nũquid poſt hunc terminũ veniens audietur? Super hoc dic, vt habetur & not. in capit. cum in tua. extr. qui ma. accuſ. poſſ. & per Ioan. Andr. in addi. ad Specul. in titu. de cita. § viſo. in princ. officium tamen iudicis non conquieſcit: vt not. eſt ſupra, & in ca. cum nobis olim. de elec. Et cum dicit hic peremptorio, ſubaudi & competenti.

n Concorditer. Ideſt, nemine diſcrepante: vt not. in cap. cupientes. in verb. concordem. de elect. in vj. & per Abb. in capit in cauſis. de elect. & in c. non poteſt. de re iudi. Quo tamen caſu videtur dicendum, non eſſe neceſſariam hanc vocationem, cum omnibus concordantibus non videatur facile, vt compareat accuſator.

Concorditer.

a Pœnitentiæ. Nec enim in alterius detrimentum propoſitum mutare licet, c. mutare de re. iu. in vj. cum ſuis concord. ad idem c. publicato. de electio. Et quod ſemel placuit, nō poteſt amplius diſplicere, vbi verſatur alterius intereſſe. c. quod ſemel. de regul. iur. in vj. niſi in caſibus, in quibus iura pœnitentiam & variationem admittunt, vt ibi not. Sed quid ſi promouendus cōſentit, quòd oppon ens renunciet obiectis, vel qualitati obiectus? Reſpondeo, vt not. in c. ab eo. de elect. in vj.

vbi de materia late per Butri Abb. & reliquos. Non tamen propterea poteſt appellari Epiſcop⁹ ante conſecrationem, cùm non ſit conſummatū coniugium ſpirituale: vt per Abbat. in c. eam re. de reſcript. & in c. de multa de præben. Argum. tamen contra in c. j. de trāſlat. prælat. Sol. vt per Abbas ibi. Sed an poſſit ſaltem appellari prælatus? Reſpondeo affirmatiue, cū habeat officium cum iuriſdictiōe, vt hic: & hoc facit prælatum: Abbas in d. c. de multa. & hoc tenet Abbas in capit. tam litteris. de teſtibus.

Quando poſſit quis epiſcopus appellari.

Sciant tamen ij, qui contra electionē opponendum duxerint, ſe, ſi probationibus deſtituti fuerint, ab omni pœnitentiæ [a] præſidio excluſos, legitimis pœnis [b] eſſe ſubijciendos.

Poteſt diſpenſari cum electo ſchiſmatico, ſi nullum ordinē à ſchiſmaticis ſuſceperit. h. d.

De illo dubitari contigit, an eius: qui, abiurato [c] ſchiſmate, ad vnitatem Eccleſiæ: rediit, confirmāda ſit electio: & reſponſum eſt. Si à ſchiſmaticis nullum ſuſceperit [d] ordinem, & eius electio canonice celebrata deprehendatur, poſſe illam diſpenſatiue [e] confirmari [f].

Confirmatione contrahitur coniugium ſpirituale. h. d.

Igitur confirmatione ſecuta; inter electum, & perſonas eligentium, hoc eſt, Eccleſiam, ſpirituale coniugium cōtrahitur [g]. Quapropter cōfirmatus liberam ſuper illis ſtatuendi nanciſcitur facultatem [h].

Confirmatus & nondū conſecratus exercet ſolum quæ ſunt iuriſdictionis, nō quæ ſunt ordinis. Et nemo dat qd nō hēt h. d.

Hoc autē ſic intelligi oportet, vt eorū quidē, quę iuriſdictionis ſunt: vt puta corrigēdi [i], excōmunicandi, iuſiurandum exigēdi, cōferendi, cōfirmandi, & iis ſimilium libera cōfirmato pmiſſa ſit tractatio [k]. Ea vero, quæ nō iuriſdictionis, ſed ordinis ſunt: veluti [l] Clericorū ordinationes, benedictiones virginum, depoſitiones Eccleſiarū, & altariū conſecratio nes, ante propriā conſecrationē peragere ꝓhibetur. Neq; enim ratio ſuadere videtur, vt quis in alios id cōferre poſſit, quo eundē indigere [m] dignoſcitur. Qd ſi cōſecratus ſit, nō ſolum quæ iuriſdictionis: verū etiam quę ordinis ſunt, exequi poterit.

b Pœnis. Quæ ſint autem pœnæ huiuſmodi, dic vt in c. j. § ſi. & c. ſi forte. & c. ab eod. & c. cupientes. de elect. in vj.

Abiurare

c Abiurato. Abiurare eſt cum iuramento renuntiare. No. ergo. qd ſchiſmatici tenētur abiurare velut hæretici: alias nō ſunt ab Eccleſia recipiendi, c. quia diligentia. de elect. in vj.

d Suſceperit. Idem ſi ſuſceperit, ſed ignorantet: quia cū ordinaretur, neſciret damnatum ordinatorem, c. j. de ſchiſma. ix. quæſt. j. ca. ordinationes. facit j. q. j. c. ſi quis a ſimoniacis.

e Diſpēſatiuè. Sed a quo obtineri debebit diſpenſatio? Reſpondeo à Papa tantum, ſecundum Abb. in ca. quia diligentia de electio. Imò non videtur neceſſaria diſpenſatio, cap. ſerrum. diſt. l. Sol. quod ibi dicitur habet locum quo ad Deum, ſecundū Hoſt. ſecus eſt quod ad homines, vt hic, & c. quia diligentia. de elect. & in c. quia circa. de biga. & in c. ſi. de temp. ordi.

f Confirmari. No. ergo caſum, in quo electio nulla, tanquam facta de intelligibili, diſpenſatiue admittitur & confirmatur per ſuperiorem: concord. cap. quia diligentia, vnde ſumitur regulariter contra. c. innotuit. de elect.

g Contrahitur. Cap. inter corporalia. de tranſla.

h Facultatem. Sed nonne requiritur inſtallatio? c. vt noſtrum. de offic. Archid. Reſpondeo, id ita demum ſi ſit conſuetudo, vt per Abb. in c. cum ſup de cau. poſſ. & propri. & per eundem in c. trāſmiſſam. de elect. alias & ante inſtallationem cōfirmatus adminiſtrat. Ad quid ergo inſtallatio? Reſpondeo ſecundum Ab. in d. c. cum ſuper. vt acquirat poſſeſſionem Eccleſiæ, quę non adquirit ex eo ſolum, quod agit pro iuribus Eccleſiæ. Itē propter ſolennitatem quandam, ne videatur propria auctoritate intrare poſſeſſionem. Item intellige, quod hic dicitur, ſi alius nō ſit in poſſeſſione, vt per Abb. in d. c. cum ſuper.

Inſtallatio ad quid inſerviat.

i Corrigendi. Sed an poſſit etiam deponere? Rn̄deo vt per Abb. in c. tranſmiſſam. de elect. & facit ad hunc tex. c. ſicut. § præterea. de elect.

k Tractatio. Sed an poſſit indulgētias cōcedere? Rn̄deo affirmatiuè, vt per Ab in c. ſuffraganeis. de elec. Poterit etiā ſi ſit Archiepiſcop⁹ cōfirmare ſuffraganeos, ſcd̄m Butr. & Ab. in c. j. de trāſl. pla.

Confirmatus dat indulgentiā.

l Veluti. Not. hic quæ dicantur eſſe ordinis: alia etiā enumerantur per Abb. in c. veniens. de præſ.

m Indigere. Et ſic nota, quòd nemo dat, quod non

non habet. fac. l. traditio. ff. de acquir. poſſeſ. l. ſi vniuerſæ. C. de leg. Sed quid ſi non erat verus prælatus, an ab eo geſta debeant haberi rata? Reſpõdeo, vt per Abb. & alios in ca. dudum. de elect. & per Legiſtas in l. Barbarius. ff. de offic. prætoris.

quoniã. diſt. lxxv. & c. de Siracuſanæ. diſt. xxviij.

e Impedimentum. Veluti ſi ſit cauſatum ab inexcuſabili neceſſitate, vt I c. quoniam. diſt. lxxv.

f Metropolitanus. Imò in caſu non ſufficiet interuentus Metropolitani: puta ſi ſit confirmatus a Papa: quia tunc non poterit conſecrari per inferiorẽ ſine licentia Papæ argum. cap. memi- nimus. vbi Ab. not. c. in diſtribuendis. de temp. ord. & ca. antepe. vbi not. de elect. in vj. niſi tamen aliud haberet conſuetudo.

Oẽs Apoſtoli ẽ Epiſcopi.

DE CONSECRATIONE.

TIT. X.

Conſecrationis. { Tempus. / Perſonæ concurrentis. / Modus.

Conſecratio expediri debet intra tres menſes, poſt confirmationem. h. d.

Debet igitur is, qui canonicè[a] electus, confirmatus, & examinatus[b] eſt, nouiſſimè conſecrari. Quod quidem Eccleſia Paſtoris quaſi[c] deſtituta ſolatio, aliquod patiatur incommodũ, intra tres[d] menſes poſt electionem, niſi legitimum ſubſit impedimẽtum[e] expediri debet. Alioqui ſi Metropolitanus, aut ij, ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint. Eccleſiaſticis condemnationibus ſubiiciendi erunt.

Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi: alioqui non valet. h. d.

Ordinationi autẽ intereſſe debent non ſolum Metropolitanus[f], verum etiam comprouinciales[g] Epiſcopi, q numerũ cõficiũt triũ[h]. Nã & beatus Iacobus, qui Iuſtus appellat' eſt, à Petro, Ioãne, & altero Iacobo Apoſtolis ordinatus eſt[i], Succeſſorib' ſuis. ſ. formã dãtibus, vt nõ minus quoq; tribus Epiſcopis, cæteris quoque aſſenſum præbẽtibus, Epiſcopus ordinetur. Quod ſi ab vno, vel duobus Epis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Epi nominẽtur à Sãctis patribus interdicitur: Ergo ſi nomen[k] nõ habẽt, officiũ qualiter habebunt.

DE CONSEcratione.

a Canonice. Quia ſi conſecraretur non canonice electus, & conſecrans & conſecratus eſſent deponendi. c. nullus. diſt. lxij. cũ concor. ibi alleg.

b Examinatus. Secundum ea quæ habes in c. qui Epiſcopus. diſtin. xxiij. Et ſcrutiniũ, ſiue examen hoc, quod fit in conſecrãdo, nunquã eſt omittendũ etiã circa notũ, d. c. qui Epiſcopus. vbi not. ſec' eſt de ſcrutinio electionis, qd põt omitti in perſonis notis, diſt. xlvij. c. de Petro. & diſt. xciiij. c. valde.

Scrutiniũ quãdo poſſit omitti.

c Quaſi. Hæc dictio, diminuit parũ de ſigno, cui additur. nec enim Eccleſia, cuius Epiſcopus adhuc conſecratus non eſt, poteſt abſolute dici viduata: cũ cõfirmatus exerceat in eccleſia ea, quæ ſunt iuriſdictionis, vt ſ. ti. pro- xi. §. fi. & per Ab. in c. inter corporalia. de tranſlat. Aliquando tamen eſt veritatis expreſſiua: vt in l. j. ff de tranſact. & in Euangelio: Gloriam quaſi vnigeniti. Sed regulariter contra, vt hic & per Ab. in c. dudum. j. de elect. & in c. ſignificauerunt. de iud. & in c. parochianos. de decim. & in c. fi. §. in aliis: vt lit. non conteſt. Sed cum nõ conſecratus nõ exerceat quę ſunt ordinis, nec poſſit epiſcopus appellari c. tua de his quæ fi. a prælat. ſin. conſ. ca. & no. in Cle. j. de baptiſ. & per Abb. in rub. & c. j. de tranſlat. prælat. & ſupra. titul. j. §. fina ideo ſaltem large videtur eccleſia viduata, & ſine viro. fac. capitu. quoniam. diſtin. c.

Quaſi.

d Tres menſes. Vt in cap. quoniam. diſt. c. & ca.

g Comprouinciales. Cap. Epiſcopi c. prouinciales. & per tot. diſtin. lxiiij.

h Trium. Computato Metropolitano: vt not. in c. epiſcopis. diſt. lxiiij.

Ant. Tim. De hoc eſt diſpoſitum in canonibus apoſtolorum c. j. ita Epiſcopus a duobus, aut tribus epiſcopis ordinetur: Tom. j. Concili. expreſſe mandat Damaſus Papa c. coręepiſcopi §. quod autem. diſt. lxviij. quod ſi pauciores eſſent nihil agerent ſecundum gl. in c. nec epiſcopi. de temp. ordi. Petrus tamẽ de Palu. in lib. de poteſtate Papæ dicit ternarium numerum nõ eſſe de ſubſtantia conſecrationis. Vnde Gregorius in Anglia nouiter conuerſa legitur ſuper hoc diſpenſaſſe.

i Ordinatus eſt. Sed nonne omnes Apoſtoli erant epiſcopi? Videtur quòd ſic: quia Petro fuit datus Pontificatus: & alij quoque fuerunt pari poteſtate prædicti. capitu in nouo. diſtinct. xxj. Item epiſcopi ſucceſſerunt in locum Apoſtolorum. vt capitu. quorum. diſtinct. lxviij. ergo Apoſtoli fuerunt epiſcopi. Et de Iuda legitur: Et epiſcopatum eius accipiat alter: quomodo ergo Iacobus de nouo fuit ordinatus Epiſcopus? Reſp. vt not. in c. ſi diſt. lxvj.

k Nomen. Facit diſt. lxviij. §. quod autem. Vnde etiam verſus: Si te priueris, nec nomen habere

Suffraganei à metropolitano vocati debent comparere. vel ſe excuſare. h. d.

Euocãdi ſunt igitur à Metropolitano ſuffraganei, qui ſi omnes concurrãt, bene eſt, ſi aliqui conuenire nõ poſſunt, ſui præſentiã[a] per epiſtolã facere debent.

Archiepiſcopus impeditus conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt. h. d.

Quod ſi metropolitanus, vel infirmitate, vel alia iuſta cauſa[b], ita prepediatur, vt ſuorum ſuffraganeorũ aliquem conſecrare non valeat, alicui coepiſcoporum vices ſuas demãdare[c], poterit, à quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur[d].

Deficientibus Epiſcopis comprouincialibus, aduocandi ſunt Epiſcopi vicinæ prouinciæ.

Illud quæſitum eſt: Si in prouincia, in qua olim plures Epiſcopi fuerint, vnum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum & ſolus ordinare non poſſit, & nullos, quos conuocet habeat prouinciales? De hoc in Sardicenſi Concilio ſtatutum legitur: vt ſuperſtes Epiſcopus[e] conuocet[f] Epõs vicinæ ꝓuinciæ, & cum eis comprouinciales ſibimet Epiſcopos[g] ordinet[h].

Quomodo ſit explicanda cõſecratio. h. d.

Congregatis igitur hora Dominicæ lucis tertia[i] Epiſcopis, &

meritis. Fa.l.ſtatutis.C.de ſenten.ex pericu. te.l.à nullo.C de feriis.xxxij.q.iiij.c.dicat.in.fi & diſt. cap.ſiattem.& xvj.q.j.lx j c ſi cupis.

offi ordi. Sed, an quemadmodum conſecrandus ſuffraganeus tenetur recipere munus conſecrationis ab eo, cui hoc eſt demandatum: ita & officium conſecrãdi is, cui eſt actus conſecrandi demandatus? Reſp. ꝙ ſi eſt ſuffraganeus hoc onus detrectare non poteſt: ſecus ſi ſit non ſubditus, vt per Ab. in d.c.quòd ſedem.

Præſentia. a Præſentiam. Nota, quòd per epiſtolã dicitur quis exhibere præſentiam ſuam, : ѻcor.c.non debet.diſt. lxv. quod tamen non valeret ad contrahendam ſtipulationem: vt in l.j.ff. de vet. obl. ſed bene, vt procuratoris exoneretur à ſatiſdatione.[l] ſi ꝓcuratorem. ff. de procu ra.contra de pœnit.di j.c. quem pœniter. & inſt. de aut.tut. § j & l.pupillus §. obligari. ff. de aut. tut. Per nuntium quoque, ſiue per procuratorem dicitur quis exhibere præſentiam ſuam, not Doct.in. c.cũ parati. de appel. ꝓ c.Epiſcopus. diſt.xviij. fac. c.pe. de iur.calum. Vide quæ not. in Clem. dudum.de ſepul. in verb. præſentari. & in c.ea noſcitur. de his, quæ fi.à prælat. Facit hoc ad ſtatuta & aliasdiſpoſitiones requirentes præſentiã alicuius.

b Iuſta cauſa. Videtur ergo, ꝙ niſi ſit aliquo iuſtum impedimentum, ex ſola voluntate & arbitrio non poſſit Archiepiſcopus cõmittere hanc conſecrationem. Contra tamen tenet Hoſt. in c. quod ſedem de offi.ord. vnde hic ſumitur: & eius opin.communiter tenetur, vt per Abb.d.loco, & quod hic. & in d.c.quod ſedem. dicitur de impedimento, habet locum de honeſtate.

c Demandare. Not.ergo ꝙ Archiepiſcopus demandat ea, quæ ſunt ordinis: & ſic committit ea, quæ ſunt meri imperij: cum exerceatur in conſecrando iuriſdictio ex officio nobili ad publicam vtilitatem, vt habetur in cap. quod ſedem. de offic ordi & in cap ex qua de conſecr.eccleſ.vel alt. & in cap.ſuffraganeis. de electio.quod intellige vt infra de conſecr. & repar.Eccleſ. vel alta. §. conſici.

d Tenebitur. Vt c.paſtoralis.de offi.ord tenetur etiam intra duos menſes viſitare Archiepiſcopũ, niſi ſit impeditus quo caſu debet etiam impedimentum ſignificare per litteras. c. ſi quis in Metropolitana.diſt.lxv. & not.in c.quod ſedem. de

e Superſtes epiſcopus. Arg.ꝙ vniuerſitas in vno reſidet. l.ſicut. §.ſi. ff.quòd cuiuſq. vniuer. no. immo poti⁹ eſt arg. in cõtrarium, cum iſte ſolus nõ poſſit, ꝙ vniuerſitas potuit pro quo arg.in l.ſi grege. ff. de legat. j. & §. ſi grex. inſt. de leg. Et fac. ad q. An ſi omnes electores delinquãt in eligendo præter vnum, in illo reſideat ius eligendi. De quo vide, ꝙ no. c.fin.di.lxv. & in c. per inquiſitionem. de elect. *Vniuerſitas an reſideat in vno.*

f Connocet. Sed nunquid tenebantur iſti cõuenire ad cõuocationẽ iſtius? Reſpond tenentur. quia niſi venirent, peccarent, argu. xj. q.j.in c.ſicut enim, & c.præcipimus.diſt.xc.& debent tũc cogi ab ipſo prælato, vel Papa. Quidam dicunt, quòd etiam ab iſto compelli poſſunt auctoritate.d.c.fin.di.lxv.& ſic quãdoque par in parem habet imperium. fac ij. q.vj. cap. placuit ij. & vj.quæſt iiij cap.ij. *Par in parem aliquãdo habet imperium.*

g Epiſcopos. Sed quis dabit his expenſas? R. Eccleſia, quæ vacat.arg.iiij. q.iij.cap.venturis. & x. q iij.c.cauendum.& xij q.ij.c.charitatem. Quòd ſi ſit tenuis tunc comedet de ſuo.c.cum ab omni. de vi t.& hon cleric.

h Ordinet. Quid ſi ſupſtes hoc facere negligat? Tunc prouidendum erit iuxta tenorẽ. c.fi.diſt.lxv.

i Tertia. Multiplex eſt ratio de hora tertia. quia tunc debet miſſa publice celebrari.de cõſe.diſt.j. c. nocte. ſine qua nec Eccleſia poteſt conſecrari. c.omnes.de conſec.diſt.j.Item quia ſpiritus Sanctus in igneis linguis hora tertia dicitur deſcendiſſe ſuper Apoſtolos.c.nocte. in quorum locum ſuccedunt Epiſcopi.c.in nouo.diſt xxj.Item quia illa hora Dñs eſt crucifixus, vt ibidem dicitur, Et illa hora Apoſtoli conſecrauerunt Paulũ & Barnabam

nabam

Scrutinio[a] cum precibus celebrato, duo ſupra caput ordinandi, Euangelij codicem[b] tenentes[c], manus impoſnant, & vno ſemper eodem benedictionẽ fundẽte ceteri, qui adſunt manibus ſuis caput eius tangant; atque illud vna cum manibus, ſacro chriſmate delineant[d]. Quo demum peracto Eccleſiæ Romanæ, atque eius Pontificibus fidelitas[e] ſecundum formam Gregoriani reſcripti[f] iuranda erit.

DE RECEPTIONE ET *auctoritate pallij.*

TIT. XI.

Pallium, { Quo tempore recipiatur, | Quomodo impediatur.

Pallij receptio non eſt differenda, & quid ſit pallium.

Hoc amplius[g] Metropolitanũ[h] proſpicere oportet, vt pallij petitionem[i] & receptionem non differat[k]. Cũ ſibi ſine pallio Epiſcoporũ conſecrationem[l] minime permiſſam ſcire debeat. Eſt autẽ pallium, Metropolitanorum[m] inſigne ornamentum[n] quod de corpore[o] Beati Petri ſumitur, Paſtoralis officij plenitudinem[p] deſignans

nabam: vt not. in c. ordinationes. j. diſt. lxxv. An autem hora, vel miſſæ calebratio ſit de ſubſtãtia conſecrationis, vel collationis ordinum, no. in d. c. ordinationes. & in c. quod ſicut. §. j. de elect.

a Scrutinio. Vt c. quod Epiſcop⁹. diſt. 24. & c. ordinationes. diſt. 75.

b Codicem. Sed an hæc libri ſupra caput tentio ſit de ſubſtãtia actus? Reſpon. communiter tenetur quod non: vt not. in c. Epiſcopus. diſt. xxiij.

c Tenentes. Sed quæritur: An quilibet horum ordinet Epiſcopum? Poteſt dici, quòd nullus horum ordinat, ſed quilibet conſecrat. Cõſecrare enim eſt cum alio ſacrare. xxiiij. qõ. j. cap. pudenda. ſicut plures ferunt trabem, ita quòd nullus per ſe. l. ita vulneratus. §. j. ff. ad leg. Aqui. ar. contra in l. vulgaris. ff. de fur.

d Delineant. Vt in cap. vnic. de ſacra vnctio.

e Fidelitas. Sed an fidelitas, & homagium ſint idem? Reſpon non differunt pro vt ponitur per Abb. in cap. ex diligenti de ſimo.

f Reſcripti. Cap. ego de iureiur. c. ſignificaſti. de elect. & de forma, qua inferiores. iurant Epiſcopo, per Abb. in c. tua nos. de iureiur.

DE RECEPTIONE ET auctoritate Pallij.

ANT. TI. Nota ꝙ dicit Ab. in rub. eod. quod nomẽ iſtud, Pallium, debet ſcribi per e non per i, & ponit differentiã inter hæc duo nomina; nam pallium, inquit, eſt honeſtatis; palleum eſt dignitatis.

g Hoc amplius, &c. Q d ne dum conſecrandus eſt Metropolitanus, verum hoc amplius, &c.

h Metropolitanum. Metropolitanum, ideo dicit & non archiepiſcopum: quia ante pallij receptionem nõ debet appellari archiepiſcopus Ab. in c. ſuffraganeis. in ij. not. de elect. & in c. niſi. eod. Sed Abb. bene poteſt appellari Abbas, ante

benedictionem: Abb. in c. inter. ij. de re. iu.

i Petitione. Sed à quo petet? Reſp. à Patriarchis, vel à Summo Pontifice, ſecũdum diſtinctionem Abb. & But. in rub. eod.

k Differat. Vltra tres menſes deputatos, etiam conſecrationi. cap. quoniam. diſt. c. & per Abb. in c. ad honorem. eod.

l Conſecrationem. Multa ſunt prætereа, quę non poteſt Metropolitanus ſine pallio exercere; vt conuocare Concilium, conficere chriſma, & alia, & in. c. quod ſicut. §. ſuper eod. in fin. de elect. Poterit tamẽ Metropolitanus talem conſecrationẽ demandare: vt ſ. tit. proxi. §. quòd ſi Metropolitanus.

m Metropolitanorum. Sed cur nõ dicit generaliter epiſcoporum, cum & epiſcopi vtãtur pallio? c cum in iuuentute. de præſumpt. & ponant etiam de epiſcopis Hoſti. in ſum. eod. & Abb. in rub. Reſpon de iur. com. epis pallium non cõpetit, ſed ex priuilegio tantum: vt p Ab. in rub. eo.

n Ornamentũ De cuius forma p Ab. & alios in rub eod.

ANT. TIM. Forma autem Pallei vt deſcribitur, ex Io. And. eſt quædã albi, ſeu pallidi coloris rotunda, ſeu circularis, ſeu quæ clauditur ad modũ circuli, vel coloris, ex parte poſteriori licet coloria extẽdatur circa collũ ſeu palleũ circa brachia qd habet quatuor cruces nigras: quarũ prima eſt ante pectus, ſecunda ſup brachio ſiniſtro, tertia retro, quarta ſuper brachio dextro: & ſignificat mortificationẽ vitiorũ quę debet eſſe in pręlato, ſeu quatuor affectiones, vide latius per Abb. ibi.

o Corpore. Id eſt, de altari, vbi eſt ſitum corpus Beati Petri. c. ſignificaſti. vbi not. de elect.

p Plenitudinem Vt dicitur & not. in c niſi. & in c. ad honorem. cod.

ANT. TIM. Forma traditionis pallei ea eſt: Tradimus tibi palleum, vt eo intra Eccleſiam tuam vtaris. c. j. de aut pal.

Nouiſſi

Volens aliquid palliando obiicere: debet iurare de calumnia, & intra duos menſes obiecta probare, alioquin tenetur ad pœnam talionis h. d.

Cuius receptio, vt citius explicetur nouiſſime[a] conſtitutum eſt, ne per cuiuſuis criminis obiectionem forte palliando faciendā differri poſſit: niſi obiicientes corporali iuramēto præſtito firment ſe, nec agere quidquam callide, ac de obiectis promptam fidem, hoc eſt intra bimeſtris temporis ſpatium[b] afferāt ad talionis: vel extraordinariam pœnam ſe Præſidis obligantes arbitrio, ſi obiecta minime probauerint. Quod ſi contradictores iſta facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquam obſtantibus, ad ipſius traditionē pallij procedendum erit.

Metropolitanus ſolum in ſua prouincia & certis diebus pallio vtitur: & pallium perſonam ſequitur, & ideo commodari non poteſt h. d.

Sed eo nec ſemper, nec vbique Metropolitanus vti poterit (id enim ſoli Romano Pōtifici[c] dum miſſarum celebrat ſolennia permittitur) verum in ſua tantum prouincia[d], ac certis dumtaxat diebus[e]. Et cum perſonam[f] pallium non tranſeat, nec alteri commodari[g] poterit: & cum eo quiſque ſepeliendus[h] erit.

Pleraque dicta de creatione Epiſcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis h. d.

Hæc de creandis Epiſcopis dixiſſe ſuffi ciat: nunc de illorum vita[i], ac qualis eorum debeat eſſe conuerſatio, pleraq; & de ceteris ſacerdotibus intellectu ri paucis expediamus.

DE VITA[k] ET HONEſtate[l] Prælatorum[m].

TIT. XII.

DE VITA, ET HONESTATE Prælatorum.

Vita tripliciter conſideratur.

VITA. Tripliciter conſiderari poteſt vitu, alia enim eſt vita naturæ, alia diſciplinæ, alia gratiæ. Naturæ vita eſt ani-

a Nouiſſimè. Vt in extrauagan. Ioan. xxij. de aut. & vſu pallij, quæ incipit mallitijs.
b Spatium. Nota quòd id, quod fit intra duos menſes videtur fieri in continenti.
c Romano Pontifici. c. ad honorem. eo.
d Prouincia. C. ex tuarum eo. niſi aliter ex priuilegio ſit ſibi cōceſſum: licet cōſuetudo etiā generalis id nō poſſet inducere, habetur in d. c. ex tuarum.
e Diebus. c. pen. & cap. fin eod.
f Perſonam. c. ad hoc. eod.
g Commodari. Intellige pro vtendo, non pro videndo: puta, vt ſartor poſſit videre, vt aliud faciat, ſecūdum Io. And. & Abb. in cap. ad hoc. eod.
h Sepeliendus. Sed quid ſi Archiepiſcopus fuit tranſlatus ad aliū Archiepiſcopatum, cū tunc nouū palliū habere debeat, vt habetur in c. bonæ. ij. de poſtul. prælat. quid fiet tempore mortis? Quidam, quòd primū debet remanere apud primam eccleſiam, vt no. in d. cap. bonæ. Alij, quòd debere ſi ambob⁹ ſepeliri: & tenetur com. vt per doct. in c. ad hoc. eo.
i Vita. Eſt hic ordo naturalis. Primo enim fuit dictum; Qualiter naſcūtur, vel producuntur in eſſe. Secundo. quales ſint vel eſſe debeant iam in eſſe deducti. Tertio; qualiter eſſe deſinant. vt infra de tranſla. cum titu. ſequen. & facit. §. fi. infra de corepiſcoporum, vſu ſublato.

mæ & corporis coniunctio. & ſecundum hunc modum intelligitur quod dicitur à Philoſopho, quòd viuere viuentibus eſt eſſe: & hæc perdurat mediante cibo & potu. l. de his. ff. de tranſact. Inde fit vt quæ ſunt ad vitā neceſſaria, interdum contineātur verbo vitæ, vt cum teſtator reliquit dilectæ perſonæ vitam in domo ſua: de quo in l. verbo vict⁹. ff. de verb. ſignificat. Et de hac intelligitur illud, quod præſumitur durare vſque ad centum annos. l. an vſusfruct⁹. ff. quib. mod. vſusfru. amit. in l. ſi vſusfruct. municipibus. ff. de vſufruct. leg. & in l. fin. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. præponebatur ff. de iudi. Vita diſciplinæ eſt modus & ordo quidam ſecundum quem quis viuere debet; & ſecundum hoc dicimus, aliam eſſe vitam clericorum, aliam laicorum. xij. q. j. c. duo, & homi nam eſſe vitæ irreprehenſibilis. Aliā vitam actiuam Aliam contemplatiuam. ca niſi. de renūc. c. licet de reg. Vita gratię dicitur, cum quis moritur vitijs, & viuit Deo per opera bona. Hinc illud: Qui credit in me vitam habet. Et hanc perfecte non poſſumus habere in hoc ſæculo. c. maiores. de baptiſmo. Sed de qua intelligitur in tit. noſtro? Reſpon. de vita diſciplinæ.
l Honeſtate. intellige de honeſtate morum, non de modo diuitiarum, vel quantitate facultatum, vt aliqui intelligunt rubricam de vita & honeſtate clericorum, & male.
m Prælatorum. Prælati verbum accipitur large & ſtricte, large comprehēdit etiā ſimplicem curatum, c. tua de cler. ægrot. ſtricte ſolum eum, qui habet contentioſam iuriſdictionem. Abb. in c. ij. de iu dic. *Prælati verbum.*

e iudic. in c. de multa. de præben. in c. requiſiſti. de teſtam. in c. nihil. de elect. in c. cum ab eccleſiarum. de offic. ordin. in c. fin. de pœn. & remiſ. & in d. c. tua. Et an coadiutor poſſit appellari prælatus. Ab. in c. de rectoribus. de cle. ægro. vel deb.

fidelium patres, & magiſtros cenſeri. Vos enim inquit Chriſtus Matt. v. eſtis ſal terræ. & ibidem. Vos eſtis lux mundi. Et in Paſtora. lib. ij. c. j. Tantum debet actionem ſubditorum actio tranſcendere rectoris, quantum diſtare ſolet à grege vita paſtoris.

DE VITA, ET honeſtate Prælatorum.

Prælati mores,
- Sine crimine,
- Non conuerſans cum malis.
- Corrigens ſeuere cum lenitate,
- Non tolerans malos,
- Orationi vacans,
- Hoſpitalis,
- Sobrius,
- Non lucri cupidus,
- Pudicus,
- Habitu decenti,
- Omni genere virtutum ornatus.

Qui præcellit dignitate debet & innocẽtia præcellere. h d.

DEbet[a] igitur Epiſcopus eſſe ſine crimine[b], & cunctum populum, cui præeſt, conuerſatione, & innocentia præcellere. Qualis enim erit ædificatio diſcipuli, ſi ſe magiſtro intelligat eſſe præſtantiorem[c]? Nã Epiſcopus inſtruere, & admonere omnes debet. Nemo autem recte monitoris perſonã ſuſcipit, niſi qui moribus[d] ſuis aliorum errata condemnat. Quod non ſolum de Epiſcopo, ſed etiam de omnibus, qui domui Dei deſeruiũt, intelligi oportet. Quia vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliores[e] laicos eſſe, quàm clericos: quæque in aliis membris Eccleſiæ vacant à culpa, ſæpe in ſacerdotibus habentur illicita[f].

Epiſcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm poteſtatem exercere debet, hoc dicit.

Ab improborũ quoque commerciis abſtinebit. Malorum enim conſortia bonos corrumpũt[g]. Habebit igi-

a Debet. neceſſitatem importat hoc verbum, vt & alias. vt per Abb. in c. intelleximus. de iudic. aliquando decentiam. c. j. de deſponſ. impub. vbi Abb. Vide per eundem Ab. in c. j. de dol. & cont. & in c. ſi vir de adul.

b Sine crimine. Bene dicit ſine crimine, & non ſine peccato: nam crimen eſt peccatum grauius. diſt. lxxxj. In prin. & cap. apoſtolus. Alias ſi epiſcopus deberet eſſe ſine peccato, nullus poſſet in epiſcopum ordinari. d. c. apoſtolus. ſ. de pœnit. di. ij. c. ſi enim. & de pœnit. diſt. iij. cap. penult.

Ant. Timo. Iuxta doctrinã D. Pau. l. ad Tim. iij. irreprehenſibilẽ exponit ibi Haymo. i. ſine crimine, & capitali peccato.

c Præſtantiorem. Sic. c. quis dubitet. diſt. xcvj. & c. qualiter. viij. q. j. & c. ſtatuimus. & c. quid prodeſt. di. lxj. Magiſtri enim moribus, & ſcientia, & facundia debent alios præcedere. l. magiſtros. C. de profeſ. & magiſt. lib. x. Et erit talis magiſter cuius comparatione diſcipuli paleæ dicantur xxv. diſt. c. criminis. Vnde quidam diſcipuli in hoc decepti nimis feſtinant ad cathedram: & dum delectantur in loco gloriæ, fiunt aliis auctores ruinæ: vt xlviij. diſt. c. quoniã. Cum magiſter faciat cathedram. non cathedra magiſtrum. c. fin. diſt. xl.

Ant. Tim. Hinc S. Gregor. in Epiſtola ad Hermanum Epiſcopum Metenſ. Quis dubitet ſacerdotes Chriſti Regum, & principũ, omniumq;

d Motibus ſuis. Vt c. nemo. diſt. lxxxj. Vnde bene Claudianus ad Honor.

-tunc obſeruantior æquo
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi. Componitur orbis
Regis ad exemplũ: nec ſic inflectere ſenſus
Humanos pcepta valẽt, vt vita Regẽtis.

Statutum autẽ, cui conditores non parent, præſumitur iniquũ: vt per Abb. in cap. omnes. de conſtitut.

Ant. Timo. Vide B. Aug. de falſa & vera pœnit. c. xx. Iudicans enim alios, qui eſt iudicandus, cõdemnat ſeipſum, c. qui vult cõfiteri de pœn. di. vj. Qui enim. inquit Iſid. lib. officialium de peccatis arguit ipſe a peccato debet eſſe alienus. vide Raba. li. iij. de inſtit. cler. cap. j.

e Meliores. Id eſt clericos eſſe deteriores, quã ſint laici, ſufficit enim clerico, ſi eſt bonus, ita not. in c. qualis. viij. q. j. in fi.

f Illicita. Concor. c. omnium. diſt. xxxij. & prælati male viuendo dicuntur eccleſiam polluere quod quomodo procedat, vide per Abb. in c. veritatis, de do. & contu. Item mala vita prælati inducit præſumptionem contra totam eccleſiam, quæ illum tolerat. Abb. in cap. per inquiſitionem de elect. *Prælati male viuentes.*

Ant. Timo. Vide quæ recte admonet Conc. Auernenſe, loquens epiſcopis, & præsbyteris, circa conſuetudines & conuerſationes, cap. ij.

g Corrumpunt. xxviij. q. j. c. ſæpe. Vnde præſumitur contra prælatum, detinentem in honeſtos familiares: vt per Abb. in c. nulli. de accuſat. *Præſumitur cõtra tenentem familiam in honeſtam.*

Ant.

tur ſecum honeſti teſtimonij clericos, qui poſſint irreprehenſibiles inueniri: & ſi quando illos, ſiue etiã laicos inter ſe diſſidere cõtigerit, ad pacẽ magis, quã ad iudicium cõpellat, inque illis corrigendis plus agat beneuolẽtia, quam ſeueritas, plus charitas quã poteſtas. neque dominari, magis, quam conſulere ſubditis cupiat [a], ne quod prouiſum eſt ad concordiam [b], tendat ad diſſidium [c].

Prælatꝰ in corrigẽdo debet miſcere ſeueritatẽ lenitati. h.d.

Cum lenitate tamen ſeueritas miſcenda eſt. Nam miſericordię multum demitur, ſi ſeueritate omnino ſit deſtituta: ideóque Rectoribus ineſſe debet iuſte conſulẽs miſericordia: & pie ſęuiẽs diſciplina, vt nec in diſciplinæ [d], rigore benignitatem manſuetudinis: nec rurſus in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ: quodque ſeuerius caſtigare neceſſe eſt [e], non ſæuientis [f] plectatur animo, ſed medentis [g].

Prælatus non debet tolerare peruerſos. h.d.

Præterea cauendum eſt, ne peruerſe agẽtes [h] conniuendo toleret. Culpam enim faciẽtis [i] habet, qui, quod poteſt, negligit emendare: & error, cui nõ reſiſtitur [k], approbatur.

Epiſcopus orationi & prædicationi debet inſiſtere. h.d.

In primis autem orationi, & prædicationi inſiſtat. Nam pręconis [l]

ANT. TIM. Conſonat illud Eccl.iij. Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea, & prou. xiij. & Pſal.xvij. Cũ ſancto ſanctus eris, vide Diuũ Ambroſ.lib. j.offic.c.xliij.Tom.j.vnde illud. Morbida facta pecus totum corrumpit ouile.

a Cupiat. Cap. licet.diſt.xlv.

ANT. TIM. Iuxta præceptum Apoſtoli ad Gal. vj. inſtruite in ſpiritu lenitatis.lege B.Aug. de fid.& oper.c. iij. tom.iiij.

b Concordiã. Scilicet, vt vnus præſit aliis, ne ſchiſma fiat: vt ca.legimus. diſtin.xciij. & c. ad hoc.diſt. xcix. & ĩ. de ſacerdo. ĩ inſer. grat.cõſt. §.presby.

c Diſſidium. Quod eſſe non debet, arg. l.quod fauore.C.de ll. Simile eſt de eccle.ædifi.c.ij.& ext. de appel. ca. reprehenſibilis.

d Diſciplinæ. Nota quòd æquitas, & manſuetudo miſcẽda ſunt rigori: & qđ iudex ſequi debet quandã mediocritatem, quam poetæ appellant auream: fac. capitu. ex parte. ext. de cenſ. & l.ſi ſeruus. ff. de pigno.actio. & l. nec ſupina. ff. de iur. & fact.igno. & l.continuus.§.cũ ita.ff.de verb. obl. & c.j. de offic.cuſtod.arg.contra in l.Neſennius. ff. de neg.geſtis & in l. placuit. C. de iud. & in c. fi.de tranſactio.

ANT. TIM. Lege B.Greg.Home.ix.ſup Ezech. tom.ij.& D.Roſ.de vii.contempl.c.xx.& c.diſciplina.d.xlv.

e Neceſſe eſt. Vt pata, cum multis graſſantibus exemplo opus eſt.l.aut facta.in fi.ff. de pœn.

f Sæuientis. Quia hoc propterea agitur, vt hominũ vita corrigatur.c.importuna.de pœn. diſt. j.& c.qa diuinitatis.d.diſt.& 24.q 3. c. cũ ſancti.

ANT. TIM. Hoc pulchrè Conc.Trid.ſeſſ. xiij.c.j.de refor.in ſtra præceptum Apoſtoli.ij.ad Tim. iij.argue, obſecra, increpa cum omni patientia & doctrina.

g Mendentis. Ca.prodeſt.xxiij.q.v. & fac. auct. de mand.prin.§.nõ permittas.cap.odio.diſt. 86.

h Agentes. Et perſeuerãtes peruerſe agere: alioqui propter vnicum delictum non debet quis ſęuire in virtuoſum, nec deſiſtere ab amãdo illum. e.niſi.vbi Abb.de offic.legat.fac. l.iij. de epiſco. audi.& l.quamuis.ff.de in ius vocand.

i Facientis. Cap. inferiorum.& c.facientis.diſt.lxxxvj. Et intellige hoc poſt monitionem: vt xxvij.q.j.c. ſi cuſtos. Nam alias eſſet eadem pœna negligentiæ, & cooperationis. quòd eſſe nõ debet, c.nũquid. j.q.j. cum leuius ſit delinquere in omittendo, quàm in cõmittendo. Et facit hoc ad q. verũ incurrat excõmunicationem is, qui poteſt iuuare clericum, ne verberetur, & hoc facere omittit. De quo not. in c. quanto.de ſenten. excõmu. Generaliter autem verum faciens & conſentiens pari pœna puniãtur, traditur latè per Abb. & Doctor. in c. j.de offic.deleg. Vide etiam quæ not. in c. quia alios. de hęre. Sed an minor pars vniuerſitatis tacẽs puniri poſſit ex facto maioris partis? Reſpon. vt per. Ab. in c.gratum.de poſtu.prælat.

Faciẽs & cõſentiens

k Reſiſtitur. Scilicet, cum poſſit reſiſtere ex officio, ſecundum quoſdam: arg.c.ita plane. xxiij. q. iiij.c.tam ſacerdotes. Et facit hoc ꝙ non ſolum mihi liceat ſociũ mecum in via defendere ab iniuria illata, ſed ꝙ tenear: cum alioqui non ſim caritur us ſcrupulo ſocietatis occultæ. de quo per Abb.& alios in c.cum non ab homine. de iudic. & concord.c.error.diſtin.lxxxiij.

Teneor defendere ſocium in via.

l Præconis. Fac.c.baptiſmus.de cõſecr. diſt.iiij. & cap.ſi rector.diſtin.xliij.

ANT. TIM. Hinc epiſcopus, vel presbyter angelus appellatur, qui vitá æternam prędicãdo annunciat, Aug.ſuper Apoc.tom.ix.iuxta præceptũ domini Eſa.lviij.clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam & ij.ad Tim.iiij.prædica verbum &c. Eſt enim hoc propriũ Epiſcoporũ munus.vnde Apoſt.j Cor.iiij. Nõ miſit me dominꝰ

bapti-

baptiſare, ſed euangelizare, & Io.xxj. vide Conc. Tolet. can. ij. Conſtantinopolitanũ vj. can. xix. & Trident. ſeſ. v. c. ij. & ſeſſ. viij. quę eſt xxiiij. c. iiij. reform. Quomodo autẽ hoc præclariſſimũ munus exercendũ ſit, lege apud Cõc. Colon. de diſſeminatione ver. li. iiij. ca. xxviij. & x. Copioſè qui cupit hãc rem conſulat Rab. lib. ij de inſti. cler. c. xvij & D. Gre. in Paſtor. & ho. ij. ſup Ezechiele, om. ij.

officium ſuſcipit quiſquis ad ſacerdotiũ [a] accedit. Hinc eſt, quod ſuper paſtores [b] primos in linguarum ſpecie Spiritus ſanctus inſedit. Populũ itaque prædicãdo doceat: ſed illa doceat, quæ à Deo ipſe didicerit, nõ quæ illi caro vel humanus ſenſus [c] ſuaſerit. Ea propter ſacris libris iugiter inſiſtere illũ oportet: nec enim ſufficit Prælatis bona cõuerſatio, niſi addatur ſciẽtia doctrinæ [d].

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis. hoc dicit.

Sed nec vtrãque [e] ſibi ſufficere credat: nam largam quoq; manum habere debet, & neceſſitatem [f] patientibus [g] ſubuenire, alienam inopiam ſuam credens.

Epiſcopus non debet abuti rebus ſuis. hoc dicit.

Res ſuas inter hiſtriones [h], venatores [i], aut

a Ad ſacerdotium. H ic nõ eſt indutin ẽtè verũ niſi habitu: nam actu nemo eſt ſacerdos, habet officiũ prædicandi, niſi qui habet curã vel populum; puta epiſcopus: vt hic, & rector parochialis eccleſię. Prędicatio enim eſt officium curæ, vt not. in Cle. j. de regul. facit tex. in Cle. dudum. de ſepult. vbi Card. & per. Abb in c. inter cetera. de offic. ordin. Fratres autem mendicãtes, poteſtatẽ prædicandi habẽt ex priuilegio Papæ, alià: ſi ipſi, vel qui dicuntur prædicatores prædicarẽt ſine licẽtia Papę, vel diœceſani, inciderẽt in excõmunicationem. c. excommunicamus. §. quia non nulli. de hære. Nec enim debet quis in alieno prædicare, niſi inuitatus, vel licentia obtenta. Card in d. Clem. dudũ. Sed an Archiepiſcopus debeat petere huiuſmodi licentiã in diœceſibus ſuffraganeorũ? Reſpon. debet ſecundum Card. in d. Clem. dudũ. §. ab olim niſi forte cũ viſitat. arg. c. j. de cenſ. in vj. & x. q. j c. placuit. & c. Epiſcopum Ergo quod hic dicit ſacerdotiũ, probat quod laicis non licet exercere officiũ prædicandi, & fac. cap. ſicut de hæret. niſi forte eſſet vir ſanctæ & vitæ & doctrinæ, cui hoc ab habente poteſtatem cõmitteretur, ſecundum quoſdam in d. c. inter cætera. Item & multo magis dicimus de mulieribus, quãuis religioſis. c. mulier. diſt xxiij Abbatiſſis tamen liceret hoc in ſecreto inter ſuas moniales, ſecundum Card. in Clem. j. de reli. domi. Et de materia in c. ꝙ Dei timorem. de ſtat. monac. in c. cum ex iniuncto. de hæret. & c. quam ſit. de iud. & in locis ſuperalleg.

Prædicatio officiũ curæ.

Non debet quis prædicare in alieno ſine licentia.

Laicis non licet prædicare

b Paſtores primos. id eſt Apoſtolos. ca. ſi rector. diſtinct. xliij.

c Senſus. Cap. fin. diſt. xxxvj.

Ant. Tim. Iuxta illud Ezechiel. iij Audias verbũ ex ore & annunciabis eis, inquit dominus.

d Doctrinæ. Cap. qui eccleſiaſticis. di. xxxvj. fac. c. ſicut. & c. ſi iuſta. diſt. xxxviij.

Ant. Ti. Quibus præcepit dominus Ioſuę. j. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo. Et expreſſe Leuit. x id quod admonet D. Hieron. ad Ruſti. monac. habetur c. ſi clericatus. xvj. q. j.

e Vtranque. Scilicet bonam conuerſationem & doctrinam. concord. c. fratrem. diſt. lxxxvj.

f Neceſſitatem Fac hoc verbum ad ea quæ ponit S. Thom. ij ſecũdæ. q xxxij. art. v. & p Abb. in c. ſi vero. verſic. ſed ſi volumus. de iureiur. & per Card. in ca. non ſatis. diſt. lxxxvj. & per Fel. in c. j. diſt. j. in c. j. de offic. ordi. vbi quærẽtes an eleemoſyna ſit de pręcepto, dicunt duo eſſe conſideranda. Vnum ex parte dãtis; ſcilicet, vt eroget quod ei ſupeſt, ſupereſſe autem dicitur, non ſolum reſpectu dantis: ſed etiam eorum, quorum cura ſibi incũbit: prius enim tenetur quis ſuis ſubuenire. poſtea aliis. Aliud ex parte recipientis; videlicet. quòd is ſit in neceſſitate poſitus, & tanta ꝙ aliter ſibi non poſſit prouideri, vt hic, & tunc eleemoſyna dicitur eſſe de præcepto aliàs eſt de concilio.

Eleemoſyna an ſit præcepto.

Ant. Tim. Iuxta illud Chriſti Luc. xij. Quis putas eſt fidelis ſeruus eſt prudens, quẽ cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam; vt det illis cibum in tẽpore opportuno. vnde D. Hie. ad Nepot. Gloria Epiſcopi eſt pauperũ inopiæ prouidere; ignominia ſacerdotis eſt ꝓpriis ſtudere diuitiis. Et D. Ambro. de offic. Aurum, inquit, habet Eccleſia nõ vt ſeruet, ſed vt eroget. & ſubueniat in neceſſitatibus. habet. xij. q. ij. c. aurum. idem pulchre monet D. Proſper. lib. ij. de vita contẽpl. c. j. & Conc. Autel can. viii. & demum Iodocus Clitoueus lib. de vit. & mot. cler. c. xv. exemplo D. Nicolai & Martini hoc idem pluribus confirmat.

g Patientibus. Vt viduis, pupillis, & omnibus oppreſſis, diſt. lxxvij. per totum Magis tamen religioſis. ſuccurrere, quàm laicis, vt xvj. q. j. & magis coniunctis quã extraneis vt in c. j. de cohab. mul. & cler. vbi nota. etiã natis ex damnato coitu, vt p Abb. in d. c. j. ſuper glo. pen. vbi tenet hoc in filiis ſacerdotis, natis poſt ſuſceptum ſacerdotium.

h Hiſtriones Quod vitium eſt immane. c. donare. di lxxxvj. Sunt enim hiſtriones infames, l ij. ff. de his, q not. infa. & iiij. q. j. c. j. Nec ꝓmoueri ad ordines poſſunt c. maritũ. xxxiij. di. Prohibẽtur a corpore Chriſti, de cõſecrat. di. ij. pro dilectione.

Hiſtriones.

Ant. Timo. Sunt enim iſti ſcenici indigni q a clericis cõſpiciãtur, vt p Cõ. Laodicẽ. can. liiij.

i Venatores. Cap. epiſcopum. & cap. omnibus. diſtinct. xliiij. cap. qui venatoribus. cum pluribus

D

ſeq. Et not. ſecūdum gloſ. in d. c. qui venatoribus quod triplex eſt venatio: oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. Oppreſſiua, de qua di. vj. in fi. eſt penitus interdicta. Arenaria eſt, cum quis in arena pugnat cum dētata beſtia, & ad hoc locat operas ſuas: & qui hanc exercet non ſolū ipſe mortaliter peccat: verū & qui eum aſpicit, & qui eam exercet infamis eſt, niſi faciat gratia vitium experiendarum. l. j. §. item ſenatuſcon. ff. de poſtu. Saltuoſa eſt, quæ fit in ſiluis, & ſaltibus: hæc ſui natura licita eſt. l. j. C. de vena. ferarū. lib. xj. Ex tēpore tamen fit illicita, vt in quadrageſima, & diebus ieiuniorum: vt c. an putatis. di. lxxxvj. niſi tamē eo tempore ſubeſſet neceſſitas, ar. xxiij. q. iij. c. ſi nulla. Item & perſona, quia clerico nō eſt licita, toto titulo. de cler. venat. & c. ſi nulla. xxiij. q. viij. etiā ſi ſit pauper, ſecundū quoſdam: vt c. quorundam. diſt. xxxiij. & not. in d. c. qui venatoribus. Laico licita eſt ob neceſſitatē, nō ob voluptatem; puta pro pellibus aut carnibus, & hoc de ea, quę fit cū clamore. Ponere autem laqueū, vel rete ſine ſtrepitu & clamore & canibus licet etiā clericis: cum monacho liceat texere linū pro capiendis piſcibus, vt c. nunquam. de conſecr. diſt. v. & de hoc in clem. j §. porro. de ſtat. monach.

Venatio triplex.

aucupes minime diſpenſet: pauperes potius in hoſpitio recipiat, & facilius exēplo [a] ſuo ad hoſpitalitatem ſubditos attrahat.

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens & p... non ſolum peritia litterarum, verumetiam negotiorum.

Sobrius ſit nō vinolentus [b]. Non ſit percuſſor [c], & ad vindictam

ANT. TIMO. Nota ad illud quod dicitur in gloſ. venatio laico licita eſt ob neceſſitatem non ob voluptatem, quod venatio ſecundum ſe, & ex ſui natura non eſt peccatū: quia eſt vſus naturalis dominij, præſtitū homini ſuper animalia: cum omnia animalia ſint homini naturaliter ſubiecta, id quod tribus rationibus probat S. Thom. prima parte. q. xcvj. ar. j. vide apud eū. Per accidens autē poteſt eſſe peccatū multipliciter, vide Caieta. & Summiſtas in verbo Venatio. Vnde dictū gloſſæ poſſet habere locū in eo ſenſu, ſi venatio eſſet ob voluptatē ſimpliciter, quæ non fuerit regulata à ratione. Nam omnis actio, quæ non eſt propter honeſtū finem, mala, & vana poteſt appellari; & ideo nō caret ſaltem veniali, ex defectu ordinati finis. Quod ſi diceretur venationē licitā tamē ob neceſſitatē, falſum eſt: cū ex ſuo genere ſit licita, vt dictū eſt. vide quæ notat circa hanc materiam Ab. in c. j. de cler. ven. vbi multas ponit diſtinctiones, & concluſiones circa hanc materiam.

a Exemplo ſuo. Nam. vt inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exemplum, ſic. xlij. diſt. in princ.

ANT. TIM. Hier. in Epiſc. ad Heliod. Domus, inquit, Epiſcopi eſt cōuerſatio quaſi in Speculo poſita, magiſtra publicæ diſciplinæ, & quidquid fecerit, id ſibi omnes faciendum putant. Lege D. Greg. lib. x. mora. Et Leo. in Ser. de ieiun. Validiora, inquit, ſunt exempla, quam verba, & plenius operatione docetur, quam voce.

b Vinolentus. vt xxxv. diſt. in prin. & cap. a crapula. de vit. & honneſt. prælato. Sed an peccet mortaliter, qui vinum bibit ſine aqua? Reſpon. vt per Abb. in c. a crapula. de vi. & hon. cleri. Quid de ebrietare, an ſit peccatū mortale? Reſpond. non, cum dicatur peccatum minutum. diſtinct. xxxv §. j. alias ca. demum. vel cap. vinum. paulo ante fin. verſ. quę autem. niſi tamen ſit frequens, nullum eſt enim peccatum, adeo veniale quod dum placet non fiat mortale. d. c. vinum. §. criminis. argum. l. iij. C. de epiſc. audi. & l. vni. C. de ſuperexact. lib. x. vbi Bart. & ita Abb. in d. c. a crapula. & in c. j. de reliq. & vener. ſanct. Sed an ſacerdos ob ebrietatem veniat priuandus beneficio? Reſpon. Non ſola. cap. ſi conſtiterit. vbi Abb. de accuſ. Quid ſi celebret non præmiſſa digeſtione? Reſpond vtique priuari poterit, vt habetur in d. c. ſi conſtiterit, licet indigeſtus celebrans corpus dominicum conficiat: vt per Abb. & alios. in d. c. ſi conſtiterit.

Bibēs vinum ſine aqua.

Ebrietas

ANT. TIMO. Dubitat hic gloſſa, an ebrietas ſit peccatum mortale, & videtur reſpōdere quod non, niſi ſit frequens: nota tamen quod hoc dictum gloſſæ non eſt ſimpliciter intelligendum. Nam de ebrietate loquūtur doctores dupliciter ſeu ponunt duplicem ebrietatem. Alia enim eſt præcognita, & nolita, & hæc eſt peccatum mortale, & quia culpabilis eſt, non excuſat à peccatis ſequentibus eam. Alia autem eſt non intēta, quæ tantum dicitur ebrietas materialiter, & non eſt peccatum mortale, ſed veniale, cum non careat aliquali culpa, de qua loquitur gloſſ. hic vide S. Tho. ij. ij. q. cl. arg. j. vide etiā & multa quæ tradit notāter Alex. de Aleſ. par. ij q. cxlij. m. ē. xij. protſi. & præcipue ar. ij. vbi quando ebrietas mortale ſit declarat, & auctor ipſe in c. inebriauerunt. xv. q. j. Mala quæ ab ebrietate proueniunt lege apud D. Auguſt. ad ſaci. virgin.

c Percuſſor. Id eſt, pronus & frequens in percutiēdo: nec enim qui ſemel, aut raro percuteret poſſet appellari percuſſor: ſicut nec abige[a] qui ſemel abigit. l. ſi. ff. de abige. Nec erro qui frequēter ſine cauſa non vagatur. l. quis ſit fugitiuus. §. erronē. ff. de a di. edic. Nec Plagiarius, qui ſemel alienos ſeruos ſurripuit. l. abducta. cū ibi not. C. de furt. Nec mercator, qui vnum tantum exercet negotium. l. j. §. j. ff. de tribut. arg. cōtra in athletas. §. calumniator. ff. de his qui not. infam. Dic vt per Bar. ſuper inſcriptione & prima rub. Digeſtorū. Et quod hic dicitur intellige de eo, qui vellet propriis manibus percutere, quod licet: vt di. lxxxvj. §. vel percuſſor. niſi vt ibi notatur, & de materia in di xlv. in gloſſ. in ſum. & per totam diſtinctionem.

Percuſſor.

Facilis.

facilis[a], immo in omni genere rerum agendarum prudétiam ſecum habeat. Si enim mancum, aut debilē ſancta contingere nequaquá lex diuina permittit, quáto[b] magis doni cæleſtis diſpenſatores eſſe non conuenit, id quod eſt deterius, mente debilitatores?

Epiſcopus non debet ſæcularibus negotiis ſe implicare. hoc dicit.

Sicut autē Epiſcopum nullo errore conuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate[c] corripi: & propterea lucri cupidus eſſe prohibetur: & alicui etiá honeſto[d] negotio, vt ſibi victum, & neceſſaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit[e]: &, Apoſtolo teſte, Nemo militās Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus[f]

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus. h. d.

Pudicus[g] quoq; debet eſſe, & moribus, & verbis pudorē prçſeferre. Ea propter Maguntino[h] Cōcilio ſtatum legit, vt nullus ſacerdos feminas, de quibus ſuſpicio pōt eſſe, retineat: ſed neque matrem, aut amitam, aut ſororē[i] retinebit: quia & in illis, inſtigáte Diabolo, ſcelus perpetratum reperitur, aut in pediſſequis earum Itaque domeſticarum[k] quoque perſonarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis ſit interius debet per exteriorem demonſtrare. hoc dicit.

Oportet item Epiſcopum, ceteroſque Eccleſiaſticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinſeci, morum intrinſecam[l] honeſtatem indicare: & ideo ſi præterquam ex cauſa vrgenti[m] indumentis,

a Facilis. Nam tales prohibentur ordinari: vt infra qui promoue. non poſſ. §. idem ſtatuēdum.

b Quanto magis. Sicut enim animus præponitur corpori. diſt. xxxviij. c. ſedulo. & l. fi. C. de ſacroſ. eccl. ſic vitia animi ſunt deteſtabiliora vitiis corporis. c. vſque adeo. diſt. xxxiij. Et cum epiſcopus index ſit, non ſolum animarum: vt x. q. c. quæcunque verū etiam corporum, oportet illū æque ſpirituali & temporali ſcientia ornari. vt diſt. xxxix. in prin. & hoc eſt quod hic dicitur: in omni genere rerū agēdarū, &c.

c Cupiditate. C. vi rū. di. xlvij. & per tot.

Ant. Timo. Eccl. x. Auaro nihil eſt ſceleſtius. vnde Chriſtus Lucæ xij. Cauete ab omni auaritia: radix enim omnium malorum eſt cupiditas. j. Timo. vj.

d Honeſto. Puta aduocando, niſi in caſibus exceptis: vt habetur in cap. j. & cap. fin. de poſtul. & not. j. de procurat. §. poſtulandi: Vel exercendo tabellionatum: vt traditur in ca. ſicut. ne cleric. vel mon. Vel artem phyſicam, vt per Abbat. & alios. in cap. ſententiam. ne cleric. vel mona. Vel chirurgicam. in d. cap. ſententiam. Sed recipit nonnullas declarationes, vnde videnda ſunt quæ ponit Abbat. in cap. ſecundum ne cler. vel mon. & xiiij. quæſt. iiij in gloſſ. ſummæ. & not. in cap. clericus quilibet. diſt. xcj. Et plura in hac materia congeruntur per Doct. poſt Abb. in c. j. ne cler. vel monach. Et an monachi. vel aliàs religioſi teneantur propriis manibus laborare; late per S. Thomam ij ij. quæſt. clxxxvij art. iii.

e Expulit. Cap. conſequens. & cap. eiiciens. diſtinct. lxxxviij.

f Secularibus. ext. ne cle. vel mon per tot.

g Pudicus. Vt diſt. in. xliij. per totum.

Ant. Ti. Te ipſum caſtū cuſtodi dicebat Apo. Lege D. Ambr de Abel, & Caim. Vnde recte venerabilis Beda dicebat Sacerdotibus, vt ſemper altari adſiſtere ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur.

g Maguntino Concilio. vt in c. j. de cohabi. mul. & cle. ta. di. xxxij. c. interdixit. & c. omnibus. diſt. lxxxj.

Ant. Tim. Iuxta dictū Sapien. Eccle vij. Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus eſt venatorum, & ſagena cor eius. vincula ſunt manus eius. Qui placet Deo effugiet eam, qui autē peccator eſt capietur ab ea. Hoc idē Siricius PP. cap. feminas. di. lxxxj. Idem monet D. Hieron. ad Nepot. tom. j. Idem D. Cypria. lib. de ſingu. cler. vide pulchre apud D. Au. ſer. xxxvij. ad fratres in eremo.

i Et ſororem. Intellige, ſi iſtæ perſonæ enumeratę, aut ipſi clerici ſint ſuſpecti quia forte ſunt iuuenes: vt habetur diffuſe in c. j. de coha. mul. & cle. Maxime vt vitetur iurium correctio. c. cū expediat. de ele. in vj. Sed contra de auct. Nulla C. de epiſc. & cler. Sol. illi legi non eſt hodie ſtādum, cum canon. in c. interdixit. diſt. xxxij. contrarium innuat, & ita Abba. in dic. cap. j.

Ant. Tim. Idque exemplo D. Aug. vt refert D. Gregor. in Regiſt. & habetur in c. legitur. diſt. lxxxj. & idem Greg in c. oportet. dicta diſt. lxxxj.

k Domeſticarum Sic diſt xxxiiij. in prin.

l Intrinſecam. Vnde illud: Intima per mores cognoſcimus exteriores. fac. clem. ij. de vit. & honeſt. cler.

m Vrgenti. Puta in peregrinatione, maxime ſi tranſeūdum ſit per terras infidelium, vel hæreticorum, quibus ſunt inuiſi clerici catholici: vel ob

præter ordinis ac officij decorē[a] preſertim publice,luxuriaretur:illorum impudentia variis modis[b], non minus recentioribus[c] quàm antiquis[d] Pontificum decretis coercetur.

Qui diſplicet nō exorat.h.d.

In ſumma cum pro populo Epiſcopi ſuffragatores ad Deū parentur, neceſſe eſt, vt omni genere virtutū eius gratiam habere nitantur:quia cum is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur,irati animus ad deteriora prouocatur[e].

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TIT. XIII.

Archidiaconi, { Dignitas. / Officium.

Archidiaconus eſt à iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus epiſcopi.h.d.

Quoniam vero grauis & lata eſt paſtoralis officij cura,recte conſtitutum eſt,vt aliqui in Eccleſia ſint, qui vnà cum Epiſcopo onus ferant,& ſui Prælati valeant ſubleuare ſolicitudinem. Talis eſt Archidiaconus, qui maior poſt Epiſcopū, & eius vicarius[f] repetitur.Cuius vigilantia & ſolertia vſque adeo in domo Dei excubare debet, vt oculus[g] Epiſcopi nō immerito meruerit appellari.

Archidiaconus cognoſcit inter clericos.h.d

Ea propter debet is audire iurgia ſingulorum, & quæ corrigenda[h] & emendanda viderit corrigere, & emendare.

alium i-ſtitutum inctum,cap.j.de eo quod met.cap. pe.de vit.& hon.cler. Cle.quoniam.eod.tit.

Monachus factus epiſcopus vel Cardinalis.

a Decorem. Argu. quòd monachus creatus epiſcopus,vel cardinalis poſſit,& debeat mutare habitum monachalem. Sed cõtrarium ſeruat Curia Romana: & contrarium not.in cap. mon.xv. q.j. & per Abb.in c.clerici.eo. niſi ſcandalum generaretur: quia dicto caſu deberet ſe confirmare habitui eorum, inter quos viuit vt per Abb. in c.Deus eo.tit. quia ita intelligit. no.in d.c. de mona. Sed qualis erit hic habitus? Reſpon. vt in Cle.quoniam. eod. & per Doct. in d.c. clerici.

Ant. Timo. Veſtium decentiā præſcribit D. Hier. ad nepotia. tom. j. & in epiſt. Nepo. ad Heliod. in concil.Cartag. iiij.can. xlv.& habet xlj.ca. cleric⁹ nouiſ.per cõcil. Tri.ſeſ. xiiij. c. vj.& con. Colo. ca. xxvj. de vit. cleric.

b Modis. Fa. c.in. audientia. de ſent. excom.& ca. ſi iudex.eod.tit.in vj.& quod hic dicit de habitu, intellige etiam de clerica,ſiue corona, quam qui nõ defert, cum ſit clericus, mortaliter peccat. Abb.in cap. ſi quis ex clericis.de vi.& honeſt cleric.

c Recentioribus. Clem.quoniam.de vit.& hon. cleric

d Antiquis. Vt xlj. diſt. per tot. & cap.pen.eod.

Preces malorum ſacerdotum. *Qui mittendi legati.*

e Prouocatur.Sic.diſtin.xlix.in princ.& e.in grauibus.iij.q.vij. Et eſt argu. quòd malorum ſacerdotum preces noceant: vel ſaltem non ita facile exaudiuntur, licet a conficiant mali ſicut boni. j.q.j.c.ipſi ſacerdotes.& j̄.de ſacra.§.penult.& ex officij poteſtate propheronc & mal .j.q.j cap.dictum.& cap.prophetauit E no.quòd hic dicitur pro legatis mittendis, quia hi deſtinandi ſunt qui ſunt ei accepti, ad quem mittuntur & de his omnibus,vide per Abb.in rub.eod.

Ant. Tim. Vide ad hoc propoſitum D. Proſperi luctuoſam deſcriptionem ſacerdotis carnaliter viuentis,lib.j.de vir. contemp .c.xxj.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

f Vicarius. Fac.c.j. & c.ad hæc & ca. vt noſtrum. eod. licet tamen Archidiaconi epiſcopi ſint vicarij; ponuntur nihilominus in certa dignitate;& ideo non poſſunt ad nutum remoueri, nec ipſorum officium poteſt epiſcopus exercere, ſecundum Abb.in c.j.eo. Ideo autem dicuntur vicarij epiſcopi, quia omnia quæ exercent, ad epiſcopos pertinent.Sed quæritur, quæ ſint iſta? Reſp vt per Abb.in cap. officium. in.j. quæſtio.& in cap. fin. in ij. opp eod. titu.

Anto. Tim. Dicitur Archidiaconus quaſi princeps miniſterij:omnia enim quæ ad miniſterium pertinent, ipſe debet, ſicut cereum,& vrceum, acolitus S. Thom. in iiij. ſenten. diſt.xxv.cap. j. ad iiij.

g Oculus. cap.diaconi. j. & ij. diſtinctio, xciij. cap. ad hæc.extra eod.

h Corrigenda. Sed an poſſit corrigere excommunicando? Reſpondeo vt per Doct.in cap. Archidiaconus. extr. eod. & ſecundum aliquos corriget verbis monitoriis, vel etiam præceptoriis: ſed pœnam non imponet: per ea quæ Abba. in cap. ad hæc. in iiij quæſt. eod.Inno.tamen. & Hoſt. admittunt quòd poſſit modicam pœnam imponere, & ad modicum tempus ſuſpendere. Quod ſi verum eſt nota vnam differentiam inter vicarium iuris & vicarium hominis,qui non vendicat ſibi talē correctionē.c.licet. &.c.ſi.de offi.vica.in vj.& per Ab.in c.j.extr.eod.

a Ardua

Archidiaconus ardua ad Epiſcopum deferre debet. h. d.

Quod ſi qua fuerint ita ardua[a], quę per eum commode non poſſunt terminari, ad epiſcopũ ſuũ deferet. Diſpiciet quoque, vt Primicerius, Sacriſta, & Cuſtos iniuncti ſibi muneris ſolicitudinem diligenter exequantur[b].

Archidiaconus de licentia Epiſcopi viſitare & excommunicare poteſt. h. d.

Sed & tertio quoque anno[c], ſi Epiſcopus non poterit, vniuerſam parochiam[d] circumire debet, & cũcta, quæ ordinatione, vel emendatione indigere viderit ſecundum Canonicas ſanctiones corriget: & ſi Epiſcopi auctoritas acceſſerit, excõmunicationis etiam ſententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TIT. XIIII.

Archipresbyteri,
- Officium.
- Species,
  - Vrbanus.
  - Ruralis.
- Diſpoſitio.

Archipresbyter eſt Vicarius Epiſcopi circa diuina, & Archipresbyterorum duæ ſunt ſpecies. hoc dicit

Non abſimiles[f] Archidiacõis, Archipresbyteri habentur, nam & ij Prælati ſui circa ſpiritualia curam ſubleuãt. Horum autẽ duplex eſt ſpecies[g], alij enim vrbani ſunt, alij autẽ exteri.

Archipresbyteri vrbani quod ſit officium h. d.

Vrbani ſunt, qui præſulis ſui abſentis circa diuina in vrbe vicem ſubſtinent, aut pręſentis curam minuũt, vt officiũ[h] inchoando, celebrando[i], & bene-

Ardua quæ. a Ardua. Sed quæ dicuntur ardua? Reſpon. depoſitio clericorum: vt not. in c. ſuffraganeis. de elec. etiam ſi ſint in minoribus. vt xv. q. vij. c epiſcopus. Item ſuſpenſio perpetua, vel diuturna: vt in c. j. de exceſſ. prælat. Eccleſiarũ vnio. c. ſicut vnite. de exceſſ. pręlat. Alienatio rei eccleſiaſticæ & generaliter omnia, quæ non poſſunt expediri per epiſcopum ſine capitulo: vt in c. nouit. & c. quanto de his que ſi à prelat. & per Abb. in c. ad hæc. eod.

b Exequãtur. Vt in c perlectis. di. xxv.

ANT. TIM. Habet etiã interdum, & alia officia, vt Archi. Bononiẽſis priuilegium cõferendi gradum doctoratus, ex priuilegio Honorij iij. glo. in cle. ij. in verb. ſuſpenſum. de magiſt. à quo legitur fuiſſe doctoratum Bartolum in eius priuilegio, in vita Bart.

c Anno. ſi nulla neceſſitas ſubſit: ſed ſi res exigat, viſitabit etiam frequentius, vt habetur in cap. mandamus. & in c. j. per. Abb. eod.

d Parochiam. Id eſt, diœceſim. ſic c. j. eo. Nec enim dignitas Archidiaconalis ſui natura habet diſtinctam parochiam, vel curam animarum: ſed hanc curam habet vice Epiſcopi: licet in quibuſdam locis habeat etiam diſtinctam parochiam, ſed id eſt ex accedenti & loci conſuetudine, in qua plurimum fundatur iuriſdictio Archidiaconi: vt per. Abb. in c. ij. de exceſſ. præla. & in c. licet. de pœn. in c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect.

ANT. TIM. Licet, vt dictum eſt, Archidiaconus de iure multa poſſit: officium tamen eius eccleſiæ ſuæ conſuetudo præſcribit ſecundum In. in c. j. de offic. Archi. & c. cum olim. de conſuet. Vnde in aliquib. eccle. videtur eſſe maior dignitas Archipresbyteri. vt in noſtra Peruſina.

De officio Archipresbyteri.

De officio Archipresbyteri. Sed cum Archipresbyter ſit ordine maior Archidiacono, & per hoc etiam præcedere debeat: vt c ſtatuimus. ext. de maior. & obed. & c. j. d. tit. cur. prius dixit de Archidiacono, poſtea de Archipresbytero? Reſpõ. Archidiaconus licet inferior ſit in ordine: in dignitate tamẽ, & adminiſtratione eſt maior ꝓpter curam fori cõtẽtioſi, quã exercet, cũ Archipresbyter ſolũ exerceat curã fori pœnitentialis, vt j. eod. in prin. & not. in c. officium. ext. eo. ita no. Card. in clemẽt. j. de præben in prin. q. vlj. & Archidia. & Gemini. in cap. perlectis. xxv. diſt. glo. & Ab. c j eo. in his tamen potiſſimũ ſunt conſuetudines eccleſiarum obſeruandę: vt per Hoſt. quem & Ab. refert in. d. c. j. *Archidiaconus. cur Archipresbyter præcedat.*

f Non abſimiles. Similitudo autem eſt in hoc, quòd vterque eſt Epiſcopi iuris vicarius. ille in his, quæ concernunt iuriſdictionẽ, & forum contentioſum: vt ſ. ti. proxi. & ca. ad hæc. de offic. Archid. hic in his quæ cõcernunt ordinem & forum pœnitentiarum: vt j. per to. & cap. officium. ext. eod.

ANT. TIM. Vnde ſi quis ex eius negligentia ſine confeſſione moriatur, reus erit animæ illius cap. ſi presbyter. xxvj. q. vj.

g Species. iſta diuiſio aſſumitur ex c. officium. extr. eo. vbi agitur de Archipresbyteris Vrbanis, & ex c fin. vbi tractatur de foraneis.

h Officium. Scilicet ſolenne.

i Celebrando. Scilicet miſſam ſolennem, quæ dicitur in feſtiuitatibus ſolẽnibus, quibus debet

dicendo[a], & cunctis prou:dendo, quæ ſacerdotium miniſterio perfici debent.

Quæ ſit poteſtas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri ſunt, qui circa ſingulas plebes conſtituti, non ſolum vulgi ſolicitudinem gerunt: verum etiã presbyterorum, qui per minores titulos[b] habitant, vitã iugi circumſpectione cuſtodire debẽt, qui licet ſuis præſint plebibus vt[c] Epiſcopus Matrici[d] præeſt eccleſiæ: nihil tamen contra ſui prçſulis ordinare decretum audere[e] debent.

Obtinentes aliquam præpoſituram, debent etiam habere eius præpoſituræ ordinem. h. d.

Admonẽdi ſunt autem ii, qui præpoſituræ[f] alicuius adminiſtrationem canonice volunt obtinere, vt non ſolum nomen[g], verum etiam ordinẽ habere ſtudeãt. Vnde niſi, qui Archidiaconatũ tenẽt, diaconi, aut qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiant[h] amittent honorem, etiam ſi iuſta cauſa prohibente presbyteri, aut diaconi eſſe non potuerint[i].

DE OFFICIO VICARII[k].

TIT. XV.

Vicarij, { Officium. / Perſona. / Ad quem appellandum. }

Vicarius Epiſcopi nõ poteſt inquirere, punire priuare beneficiis, vel eadem conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi committantur. hoc dicit.

Per Vicarium quoque, cum Epiſcopus per ſeipſum deſeruire, &

Epiſcopus, niſi ex cauſa impediatur intereſſe in cathedrali eccleſia. de conſec. di. ij. c. Epiſcopus. c. & temporis qualitas xij. q. j not. Abb. poſt Hoſt. in c. j. in fi. extr. eod.

a Benedicendo. Scilicet in matutinis, quando legi debent lectiones. vt not. in c. offi. extr. eod.

b Titulos. Titulus appellatur eccleſia. vt c. ij. diſt. lxx. & c. Epiſcopus. di. lxxx. Sumitur titulus & aliis variis modis, vt not. in c. fi. extr. eod. vnde ſumitur hæc littera.

c Vt epiſcopus. Dictio, Vt, non denotat hic omnimodã ſimilitudinẽ: quia aliter præeſt Epiſcopus, aliter Archipresbyteri.

Matrix Eccleſia. d Matrici. Id eſt cathedrali & baptiſmali; licet interdũ baptiſmalis eccleſia ſumatur pro ea, quæ habet ſub ſe capellam, vt de eccl. ædifi. c. ij. & vide quæ not. in Cle. j. de ſent. excom. in verſi. matricem. Et dicitur matrix, quia ſicut mater carnalis generat per conceptionem: ſic iſta regenerat per baptiſmũ: vel forte, quia aliç eccleſiç ita ſe habẽt ad hãc, vt filiæ ad matrem: & de hoc vide not. in element. ij. de baptiſ.

e Audere. Sed quæ corrigenda viderit Epiſcopo renunciare. c. fin. eod niſi ſint minora, quæ & ipſi Archipresbyteri determinare poſſent; cum habeant ordinariam iuriſdictionem, c. cum ab eccleſia. de offi. ordin & c. ex litteris. de conſang. & affin.

Præpoſitura. f Præpoſituræ. Præpoſitura eſt nomen generale, continens quamlibet prælaturam. c. quamuis. de verb. ſignificat. licet. quandoque dignitas ſit de per ſe. c. j. de ætat. & quali.

g Nomen. Cum nomina debeãt rebus eſſe conſequentia. §. ſed & conuiuia. j. de immu. eccleſi.

h Fiant. Cap. j. de æta. & qual.

i Potuerint. Sed non videtur, quòd caſu promoueri impeditus, debeat priuari dignitate: vt c. j. de cler. ægrot. Sol. intellige, quando culpa ſua ad talem caſum deuenit. c. j de cleric ægrot. contrarium quando præter culpam. Debuit enim abſtinere ab eo, ad quod ſciebat, ſe inhabilem.

DE OFFICIO *Vicarij.*

k De officio vicarij. Dixit de vicariis à iure conſtitutis: nũc de cõſtitutis ab homine. Vel ſupra de his, qui deſeruiunt eccleſiæ nomine proprio: nũc de his, qui alieno. Sic not. in rub. ext. eo. Sunt autem vicariorum duæ ſpecies, perpetui, & temporales: vt in c. extirpandæ. §. quia vero. de pçben. vbi Ab. tam in lectura, quam in repetitione, vbi addit & tertiam ſpeciem vicariorum: eorum ſcilicet, qui per Sedem Apoſtolicam ad certã prouinciã regendã deputantur: vt c. pen. eod. & xvj. q. j. adiicimus, proprie tamen hæc vox prædicatur de vicario perpetuo: vt per Abb. in cap. Greg. perpetuus. de fid. inſtrum. *Vicariorum plures ſpecies.*

ANT. TIMOT. Vicarius eſt qui alterius vices gerit. ſiue in officio content oſo, ſiue non, extr. eod. per tot. Species autem vicariorum aliqui ponũt quatuor. Quidam perpetui ad parochiales eccleſias conſtituti, in c. perpetuus, de fid. inſtru. Quidam temporales ad aliquos actus conſtituti. c. peruenit de appell. Quidam ſpeciales non ad curam: ſed ad certum articulum, locum, vel actum conſtituti, cap. ſua. de offic. vica. Quidam generales, qui nec perpetuo, nec ad curam, nec ad certum actum, vt vicarij in curiis Eporum. gl in cle. quæ in eccl. de offi. vic.

a Ratio

a Rationabili. Sed quæ ſunt cauſæ rationabiles per vicarium deſeruiẽdæ? Reſpon. vt per Hoſt. in Sũma huius tit. §. & in quib[us] caſibus & ordinariè per Doct. in c. extirpandæ. §. quia vero. de præb.
b Non poteſt. Videtur igitur, ꝙ ſi dum eſt præſens, poteſt omnia epiſcopalia munera obire, ꝙ non teneatur conſtituere vicarium. Cuius tamen contrarium videtur ſentire Abb. in ca. quoniam. de offic. ord. iuribus & rationibus per eum allegatis. cuius op[inioni] huic litteræ non eſt contraria, cum ipſe præſupponat Epiſcopum nunquam omnibus Eccleſiæ negotiis eſſe parẽ. De quo tamen dubitari poteſt, maxime ſi diœceſis ſit modica, & Epiſcopus vir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipreſbyterum.

Epiſcopus an teneatur cõſtituere vicarium.

c Generalẽ. Ergo quo ad ſingula non tantũ valet genus, quarum ſpecies. de hoc diſtin. xxiij. c. quãquam. & de off. ord. c. ſi ſacerdos. & fac. c. licet. eo. li. vj.
d Specialiter. Sufficit autem ſecundum Hoſt. quod vnum iſtorũ ſpecialiter exprimatur, ſecuta clauſula generali; videlicet: Et omnia alia quæ nos poſſumus, etiam ſi mandatum exigerent ſpeciale: vt not. in cap. licet. eod. in vj.
e Laicum. xvj. q. vij. cap. in noua.
ANT. TIMO. Merus enim ſæcularis, vel clericus vxoratus non poteſt eſſe vicarius, ſecũdum Pannor. in c. ij. de cler. coniu.
f Indecorum. Sic c. in noua. xvj. quæſt. vij. & cap. decenter. diſtin. lxxxix.
g Profeſſio. xij. q. ij. c. cognouimus. Sed contra. c. Deus qui. ext. de vi. & honeſt. cler. & de eo q[uo]d not Ioan. And in Clem. & ſi principalis de reſcr. & per Archi. in c. in noua. xvj. q. vij. & de hoc per Doct in c. Ioannes. de ſtatu. monach. Sol. vt per Abb in c. cum cauſam. in fin. de elect.
h Conſtitutione. Tranſitum facit ad vicarium in diuinis, ſed bona occaſione; maxime cum de ambabus ſpeciebus tractetur ext. eod. tit. ſ. tã de vicario iuriſdictionis, quã de vicariorum diuinis.

reſidere, rationabili [a] cauſa prohibetur: aut præſens, omnibus com modè par eſſe non poteſt [b], Epiſcopalis repræſentatur auctoritas. In quo tamen illud aduertendum eſt, quòd licet per generalem [c] officij commiſſionem Vicario factam, cauſarũ cognitio transferatur; poteſtas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniẽdi aliquorum exceſſus; ſeu aliquos à ſuis beneficiis, vel adminiſtrationibus amouendi: vel beneficia conferendi (niſi ſpecialiter [d] cõceſſa ſit) non transfertur.

Habens curam animarũ in diuerſis eccleſiis, vel laicus non poteſt conſtitui vicarius. h. d.

Debet autem Epiſcopus circunſpectus eſſe, ne laicum [e] vicariũ ſibi conſtituat. Indecorum [f] eſt enim, laicum hominem viros Eccleſiaſticos iudicare, nec in vno eodémque officio debet diſpar eſſe profeſſio [g]. Quod etiã lege diuina prohibetur, dicente Moyſe: *Nõ arabis in boue, & aſino.*

Perpetuam habẽs vicariam tenetur accipere ordinem preſbyteratus. h. d.

Inde & Honoriana cõſtitutione [h] cauetur, vt Epiſcopus eum, qui perpetuam vicariam [i] obtinet, per ſubtractionem [k] prouentuum, vel ipſius vicariæ ablationem compellat, vt ſe in presbyterum promoueri faciat.

A Vicario appellatur ad Archiepiſcopum, ab Archidiacono ad Epiſcopum. h. d.

Inter vicarium [l] autem, & Archidiaconũ illud intereſt, quod à vicario, non ad Epiſcopum [m], ſed ad Archiepiſcopũ: ab Archidiacono ad cauſam ſpecialem: quia tunc ad ipſum epiſcopũ appellari deberet. c. ſuper quæſtionum. de offic. deleg. & c. dilecti. de appel. vbi no. & poteſt eſſe ratio, quòd à vicario generali nõ appellatur ad epiſcopum; quia appellatio eſt de minori iudice ad maiorem prouocatio: vt not. in cap. ij. de conſu. in vj. & habetur infra de appella. poſt prin. Sed cum epiſcopi & ſui officialis idem ſit auditorium, ſequeretur, quòd ſi à vicario ad epiſcopum appellaretur, idem eſſet iudex à quo cum iudice ad quem quod eſſe non debet. d. c. ij. & cap. Romana. Sed videtur contra. cap. ad collatione. de appe. in vj. vbi ab epiſcopo ad eundem epiſcopum appellatur, ſol. vt not. in d. c. ij.
m Ad epiſcopum. Sed licet ad epiſcopum non poſſit appellari: tamen ſi vicarius recuſetur tan-

Cur à Vicario ad epiſcopũ non appellatur.

i Vicariam. Sed quis eſt perpetuus vicarius? Reſpon. qui canonicè à perſona eccleſiæ, & auctoritate epiſcopi eſt inſtitutus: & certam debet percipere portionem. ca. ad hæc. ext. eod. & de præb. c. extirpãdæ §. quia vero. Et not. qui habet aliud beneficiũ curatum, nõ poteſt adſpirare ad vicariam. c. j. extr. eod. ſed nec ad duas vicarias. vt c. ſi. extra eod. vbi nor.

Vicarius perpetuus.

ANT. TIMO. Quando autem & quoties ſit appellãdum, vide C. de appel auct. hodie autem, & l. vlt. C. quomodo & quando iud. l. ab eo. ff. de appel. rec. l. j. §. ſin. extra de appel.
k Subtractionem. Sic etiam cõpelluntur alij clerici, quãdo neceſſitas, vel vtilitas exigit, vt ordinentur. facit c. quæris. de ætat. & qualit.
l Vicariũ. Scilicet, generalẽ: vt c. Romana. in princ. de app. in vj. qui eſt ordinarius. vt ibi not. Secus ſi quis delegatus eſſet ab epi-

quam ſuſpectus ſuſpitionis cauſa corā epiſcopo eſt probanda. c. ſi contra vnum. in fi. de offic. deleg. Nec enim verū eſt per omnia, ꝙ appellatio & recuſatio paria ſint per omnia: vt dicitur in c. ſuper. eod. ij. de appel. & in c. ij. de conſu. in vj.

Ant. Tim. Vt de leproſis conſtituit Lucius tertius. c. de rectoribus. & Clemens iij. cap. tua nos. de cleric. ægrot. & de deformato, & mutilato. J. cap. presbyterum eod.

cono vero, niſi aliud Eccleſiarum inducat conſuetudo [a] ad ipſum, cui immediate ſubiacet Epiſcopum, erit appellandum [b].

DE COADIVTORE.

TIT. XVI.

Coadiutor, — Quare datur. / Qualis. / Quibus.

Ex cauſa datur Epiſcopo coadiutor, cuius datio ad ſedem Apoſtolicam ſpectat. h. d.

ACcidit etiā interdū, vt Paſtor ſenio [c] aut corporis valetudine [d] impeditus, aut ſanæ mentis conſilio [e] deſtitutus, ſuper ſuum gregem excubias ducere non poſſit? ea propter vir prouidus [f] & honeſtus illi in Coadiutorem [g] adiungendus eſt: per quem tam Epiſcopo [h], quàm populo vtiliter cōſulatur. Cuius datio, cū de cauſis maioribus [i] eſſe conſtet, ad ſedem Apoſtolicā [k] nulla obnientem non priuatur Prælatus, quia eccleſiaſtica beneficia non ſunt temporalia. cap. præcepta. diſt. lv. vide gloſſ. in ver. coadiutorem. cap. ex parte. de cler. ægrot.

a Cōſuetudo. Quę dat iuriſdictionē. c. cum cōtingat. de fo. compe. & c. Romana. eo. tit. in vj. & c. Romana. de offic. ord. Idē dicemus de priuilegio: cum iſta ſint paria, ix. q. iij. c. conqueſtus. & c. duo. §. debet. de offi. ordin. & c. nouit. vers. non enim. de iud. vbi de hoc dicitur. Et ꝙ hic dicitur de conſuetudine, refert ſolū ad appellationem interponēdam à ſententia Archidiaconi; ſcilicet ꝙ de cōſuetudine poſſit induci, ꝙ appelletur ad Archiepiſcopū; non autem ꝙ conſuetudo poſſit inducere, ꝙ appelletur à Vicario ad Epiſcopum, ꝙ licet quidā antiqui tenuerint, tamen eſt falſum: vt not. in c. ij. de conſue. in vj. & in c. Romana. de appellat. in vj.

b Appellandum. Niſi quis appellare velit ad Papam, ad quem omiſſo etiā medio appellatur. ij. q. vj. c. ad Romanam. & cap. quiſquis. & idem in legato. vt in c. j. de offic. leg. vbi de hoc. & ij. q. vj. cap. iij. licet ſecus ſit in Imperatore de iure ciuili. l. Imperatores. ff. de appell.

DE COADIVTORE.

c SEnio. No. quòd ſenectus æquiparatur infirmitati. Immo, vt inquit Terent. Senectus ipſa morbus eſt. & fac. hoc ad ſtaturum loquens de infirmis, & de infirmitate, de quo per Abb. in cap. magnæ. de vo. & vot. redemp. & in c. quamuis. de ſenten. excommun. *Senectus.*

d Valetudine. ſcilicet incurabili, ſecundum pleroſque, vt per Abbat. in cap. ex parte. de cleric. ægrot. & not. in cap. vni. eod. tit. in vj. in verbo perpetuo. Sed idem forte ſi morbus curari non poſſet. niſi per longa tempora, per rationem d. capit. vnic. Et adde, quòd morbus adminiſtrare impediens reddit quem ineligibilem: vt per Ab. in cap. cum inter canonicos. de electio.

e Conſilio. Idem ſi ſit prodigus, & de dilapidatione ſuſpectus, vt per Ab. in cap. Venerabili. de offic. deleg.

f Prouidus. Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor non ſit inhabilis: vt per doct. in cap. fin. de de cler. ægrot. vel debilit.

g Coadiutorē. Adde, quod ſi res exigat, non ſolū vnus in coadiutorē, ſed etiā duo dari poſſunt. cap. vnico de cler. ægrot. in vj. Plures autem duobus nō poſſent dari: cū enim debeant procurari de ſumptibus Eccleſiæ, in qua ſunt coadiutores, Eccleſia nimis oneraretur: vt not. in d. cap. vni. *Duo coadiutores dari poſſunt.*

Ant. Tim. Nota, quod propter infirmitatem ſuperuenientem non priuatur Prælatus, quia eccleſiaſtica beneficia non ſunt temporalia. cap. præcepta. diſt. lv. vide gloſſ. in ver. coadiutorem. cap. ex parte. de cler. ægrot.

h Epiſcopo. Sed quid ſi ſolum ſit electus & confirmatus, non autem cōſecratus, an debeat ex loco remoueri, vel potius coadiutor dari? Reſpō. vt per Abb. in c. ex parte. de cle. ægrot. vel debili.

i De maioribus. Nota dationem coadiutorum dici de cauſis maioribus, quæ ſunt reſeruatæ Sedi Apoſtolicæ, vt & ſedium mutationes, & Epiſcoporum tranſlationes. c. j. vbi Abb. de tranſlat. prælа. & in c. quod tranſlationem. de offi. leg. c. quamuis. de elect. in vj. c. vt debitus. in fi. de appel. & per Io. And. in c. querelam. de elect. & per Doct. in c. quod ſedem. de offi. ordi. & hoc intellige, ſi dandus ſit coadiutor Epiſcopo, ſecus ſi inferioribus, vt in c. de rectoribus. vbi Abb. de cler. ægrot. & c. fin. eod. tit.

k Apoſtolicā. Ergo nec ad Archiepiſcopū: quia in ſua prouincia id tantum poteſt quod ſibi à iure reperit cōceſſum c. cōqueſtus, ix. q. iij. c. Romana. de ſupp. negl. prælat. in vj. nec ad Patriarchā, nec ad Legatū: quia in generali legatione talia non tranſeūt c. qđ trāſlationē. de offi. leg. Sed cōtra videtur

in c.

ſtante conſuetudine [a] referenda eſt.

Coadiutor qualiter dandus remotis partibus h d.

Quod tamen ſic intelligi oportet: ſi non in remotis partibus explicanda ſit. Ceterum ſi procul ab Apoſtolica Sede Epiſcopus impeditus degeret, tunc ſecundum Bonifacianæ conſtitutionis tenorē [b] prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Epiſcopis dandus eſt coadiutor, & vtriſque de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniendum h.d.

Nec ſolum Epiſcopis dandus erit coadiutor, ſed etiam, ſi res exigat, inferioribus. Vnde ſi vel Eccleſiæ rectorem [c] vel Archidiaconum [d] ita morbo aliquo contigerit impediri, vt Eccleſiaſticis miniſteriis, vel nullo pacto [e], vel non niſi cum ſcandalo [f] intereſſe poſſint, eis quoque coadiutor adhibendus erit: & ita res temperanda, vt vtriſque iuxta facultates Eccleſiæ vitæ neceſſaria [g] miniſtrentur.

DE COREPISCOPORVM vſu ſublato.

TIT. XVII.

Corepiſcoporum vſus ſublatus eſt. h d.

ERant olim & Corepiſcopi, quibus circa plurima cum Epiſcopis miniſteriorum communis erat diſpenſatio [h]: quorum tamen inſtitutio tam in Romana Sede, quam in aliis totius orbis Eccleſiis, tanquam improba, & ſuperuacanea eſt

---

in c.ex parte.§ ſi.de cle.ęgro.Sol.illud fuit de ſpeciali auctoritatę & mādato domini Papæ.vt plenius not.in c.vni.de cle.ægrot.in vj. Item argu. contra ca.hi qui de præb. in vj. & infra de colla. §.auctoritate.Et fac.ad hoc ca.eccleſiæ.de ſuppl. negli.prælat. in vj.

a Conſuetudine. Not. ꝙ contra Ro. Eccleſiā non currit præſcriptio in his, quæ ſibi in ſignum ſpecialis priuilegij reſeruauit, ſicut nec cōtra priuilegium pręlationis.c.cū nobis. de præſcri.

b Tenorem. Vt in c.vni.de cler. ęgro. in vj.Ob difficultatem enim admittitur, quod aliàs non admitteretur, vt p Ab.in c.ſignificaſti. de fo. comp.

c Rectorē. Vt c.ij. iij.& iiij. de cle. ægro.vel debil.

d Archidiaconū. vt c.ſi.de cle.ægro. vel. debil.

e Nullo pacto. Quo caſu quidā tenebant, hunc penitus remouendū:ſed cōiter tenetur, ꝙ licet remoueatur ab adminiſtratiōe: nō tamen à iure prælaturæ. vt latè traditur in c.tua.de cle. ægro.vel debi.

Nihil agēdum cum ſcandalo.

f Scandalo. Puta ꝙ ſit leproſus.ca.de rectoribus. de cle, ægrot. vel debilī. Nec enim aliquid eſt faciendum cum ſcandalo.c.presbyterum.& ca. tua.de cle.ęgrot. vel debil. c.nihil.vbi late traditur. de præſcript. quod procedit ſi ſine peccato mortali,id poteſt omitti.c.cū ex iniūcto.de nou.oper.nunci. Poteſt etiam ſcandalum hoc naſci,quia ſit exoſus populo, fortę ob delictum ſibi imputatum,quo caſu poterit ex toto remoueri cap.niſi.de renunciat.& §. propter. infra co.tit. ſed hoc caſu remouendo prouidendū eſt de cābio,ſcdm Inno.in d.c.niſi.& Ab.in d.c.tua.

g Neceſſaria. Ita vt poſſit ſine penuria viuere,licet forte non cōmmode. Differunt enim hæc inter ſe:vt not.per Abb.in c.j. de inſtit. Sed quid ſi reditus eccleſiæ ſunt adeo tenues,vt non poſſint ſufficere Prelato & Coadiutori dato? Reſp. vt latè traditur in c. de rectoribus.& cler. ægrotāt. vel debilit. Item dato,ꝙ iſti reditus ſufficiant, & ſuperſint etiam, quis habere debet diſpoſitionē redituum, Prælat⁹ne an Coadiutor? Reſpō.ſcdm Abb.in d.c.de rectoribus. Aut infirmitas impedit adminiſtrationem in tēporalibus & ſpiritualibus:& tunc coadiutor habebit adminiſtrationē in vtriſq;. fac.ca.tua.de cler.ægrot. vel debilit.& ca.j.de cler. non reſid.& ca.peruenit. de appellar. Aut infirmitas reddit ſolum impotentem in ſpiritualibus:& tunc dic cōtra.d.cap. de rectoribus.

DE COREPIſcoporum vſu ſublato.

h DIſpēſatio. Vt quia & ipſi cōferebant ordines:licet nō omnes prædicabant, & cōficiebant dominicū corpus:vt c.quāuis.vbi not. diſt. lxviij. & obtinebāt quoddā medium inter Epiſcopos & presbyteros: ab vtriſque tamen differebant. Ab Epiſcopis,quia corepiſcopis erat interdicta presbyterorum,diaconorum, & virginum, & eccleſiarum conſecratio. Item erectio altarium, & alia, de quibus. d. diſtin.lxviij.§.inter epiſcopos. & cap. quamuis. A presbyteris,quia conferebant minores ordines,& ſecundum Gratianum etiam com-

penitus interdicta[a].

Matrimonium ſpirituale diſſoluitur tranſlatione, renunciatione, depoſitione. h. d.

Vidimus hucuſque de ſpiritualis fœdere coniugij, quod inter Epiſcopum & Eccleſiā contrahitur, quod electione, vel poſtulatione initiari[b], confirmatione ratificari, conſecratione intelligitur cō ſummari[c]. Itē de moribus[d] & vicariis[e], & coadiutoribus[f] Epiſcoporū: tractemus nunc quibus modis Epiſcopus ab Eccleſia remouetur, & ſic quomodo tale coniugium præter mortem[g] diſſoluitur. Contingit autem id tribus modis, Tranſlatione, Renunciatione, & Depoſitione, ſeu Degradatione: de quibus ſingulis videamus, ac primum de Tranſlatione.

mendaticias & pacificas literas dabant, quod non faciūt presbyteri. d. §. inter Epiſcopos. c. c. quāuis.

Ant. Tim. Quæ pertinent ad corepiſcoporum officium & poteſtatē lege in concil. Anegirano, can. xiij. & Cōc. Antiocheno can. x. q dānati à deide ſunt à Damaſo, Leone, & Conc. Neocæſarienſi, & demum à Ioan. iij.

a Interdicta. Etiā ſi forte ab Apoſtolis vel generalibus Conciliis emanaſſet talis inſtitutio: vt not. in c. corepiſcopi. diſt. lxviij. qd̄ præbet arg. q̄ a quocunq; auctore ſit inſtitutum, & quantū cunque diu fuerit obtentū, ſi nō ſub eſt cauſa, vel ſi oneroſum eſt, eſt extirpādum: vt c. omnia diſtinct. xij. & de conſecr. diſtin. j ca. placuit. & x. q. j. c. hanc. & diſtin. lxiij. §. verum. & cap. peruenit. de cenſib.

Nō attenditur auctor.

b Initiari. Hoc verbum ſumitur proprie & improprie eodem tempore. Nām reſpectu electionis vere & proprie initiatur ſpirituale coniugiū: quia per eam acquiritur ius electo: vt not. in ca. quanto. diſtin. lxiiij. Nam electores conſentiūt tanquam in ſponſum Eccleſiæ fac. ca. cum inter canonicos. de electio. & cap. fin. de tranſlat. prælat. & per Abb. in ca. ſcriptum. de elect. & ideo electio dicitur confirmari. Quo vero ad poſtulationem ſtat improprie: quia per eum vere non initiatur ſpirituale matrimonium: quoniā cum nihil aliud ſit quàm quædam precum porrectio ad principem, vt de poſtulato prouideat: vt habetur in Rubri. & cap. j. de poſtular. prælat. & ſupra de poſtular. in prin. & ſic gratiæ inniratur nullū ius producit oſſibus poſtulati infixum. Vnde non mirum, ſi per eam proprie non dicitur ſpirituale matrimonium initiari: vt tradit Abb. in d. ca. ſcriptum. Sed cū & per poſtulationē deueniatur ad admiſſionem, per quam tale coniugium poſtmodum initiatur, & celebratur, non mirum, ſi & poſtulatione dicitur huiuſmodi coniugium initiari: cum quidquid eſt cauſa cauſæ, ſit etiam cauſa cauſati. l. & ſi amicis. ff. de adult.

c Conſummari. Cap. ij. & capi. licet. de tranſlat. Epiſcopi.

d Moribus. Vt ſupra. de vit. & honeſt. prælat.

e Vicariis. Tam iuris, quàm hominis. vt ſuprà de offi. Archi. cum duobus titt. ſeqq.

f Adiutoribus. Vt ſupra de coadiut. & dicit plurali numero: quia etiam Archidiaconus, Archipresbyter, & vicarius ſunt adiutores, vt ſupra de offic. Archi. & de offic. Archipresbyt. & de offic. vicar. omnibus. in prin. Vel forte ob corepiſcopos, licet illi ſint ſublati.

g Præter mortem. Intellige incluſiue: ſcilicet quòd & morte huiuſmodi cōiugium diſſoluatur, ne dum trāſlatione, renunciatione. Ea enim ſecundū quoſdam eſt natura huius dictionis, vt ſi ponatur iuxta propoſitionem affirmatiuam, includat: vt hic. Si iuxta negatiuam, tunc excludit vel excipit, vt per Dyn. in ca. peccatū de re iud. in vj. Sed Dyn. loquitur de dictione, niſi, vnde eius doctrina litteræ noſtræ non quadrat, nec eſt etiam in ſe vera nec Dyn. id explicitè dicit. Vnde dic ex mente Abb. in ca. dudum. ij. de elect. quòd ſi dictio pręter, cum ſuo adiuncto adhæret orationi quæ comprehendat adiunctum dictioni iſti, præter, ſtat excluſiuè. Exemplum: Lego tibi libros meos præter Decretum: nam ſi Decretum non excluderetur a præmiſſa oratione, fruſtra poneretur. Cum adiunctū dictioni, pręter, includeretur in oratione pręmiſſa: & verba debent intelligi, vt operentur. l ſi qn̄. C. de inoffic. teſtam. ca. ſi Papa. de priuil. in vj. Si autem adiicitur orationi, quæ non comprehendit adiunctum ſtat incluſiue. Exemplum: Lego tibi animalia mea, præter Decretum. Nā ſi hæc dictio tūc non includat, fruſtra fuiſſet appoſita: cum animalium appellatione non veniat Decretum. Sic in caſu noſtro diſſoluitur tale coniugium ſpirituale per tranſlationem, renunciationem & depoſitionem, præter mortem, id eſt vltra quod diſſoluitur per mortem. & ſic includit. Vel dic, quod in hac littera poteſt etiā excludere, vt ſit ſenſus: dicamus quibus modis ſoluatur iſtud coniugium præter mortem: de quo modo mortis non intendimus dicere tamquam de notorio, & ſic excludit. Et de natura huius dictionis, per Abbat. non ſolum in dicto ca. dudum. ſed etiam ca. litteras. de præſump. per Archid. in ca. Ebron xiij. quæſt ij. per Ioan. de Ligna. in clemen. ij. de pœn. & per Paul. in clem. j. de Summa Trin. & fide catho. & per Bartol. in l. j. ff. de pignor. action. & in l. nam quod liquide. §. fin. ff. de pen. leg. Nicol. de Neap. in l. ſi tutor. §. ſi tutor. ff. de tutel. & rat. diſtrahen. & commun. in l. actione. C. de tranſact. & in aliis multis locis

Preter.

Et

Character perduras etiam poſt mortem.

Et an in dubio ſtet incluſiue, vel excluſiue: per Abb. in d. c. dudum. Adde tamen, quod reſpectu characteris impreſſi huiuſmodi matrimonium, nec morte diſſoluitur, cum perduret etiam poſt mortem impreſſum in anima: vt dicit Abb. in c. inter corporalia. de tranſlat. Epiſcopi. Sed hic reſpect⁹ in tractatu noſtro nõ eſt in cõſideratione: ſed ſolum habetur reſpectus adminiſtrationis temporalium & ſpiritualium: alioqui, nec per tráſlationẽ, nec per renuntiationẽ ſolueretur tale coniugium, cum character remaneat: imò nec per degradationem: per eam enim character ſemel impreſſus minime aboletur: vt not. in c. ij. in fi. de pœnis in vj. cuius tamen contrarium dicitur hic, & in d. c. inter corporalia. vnde hæc litera ſumitur.

Ant. Tim. Quod hic dicit gl. de mente Pānor. ex matrimonio Epiſcopi cũ Eccleſia quod morte non diſſoluatur ob characteris impreſſionẽ ſequitur in hac parte opinionem Canoniſtarũ, qui dicunt etiã Epiſcopatum eſſe ordinem: & idcirco imprimere characterem, de cuius ſubſtantia eſt, qđ ſit diſtinctum perpetuum. & indelebile. Verum Theologi tenẽt contrarium: nimirũ quod Epiſcopatus vltra ſacerdotium non addat ordinem & gradũ nouum: ſed tantum dignitatem, & officium. Et ratio eſt: quia omnis diſtinctio graduum, & ordinum eſt propter altaris miniſterium, & ſacrificiũ quod eſt Euchariſtia, quod eſt Sacramentum Sacramentorum, vt inquit D. Dionyſ. de eccleſiaſtica Hierar. c. v. Vide de hac quæſtione S. Tho. in par. iij. in addit. q. xxxvij. ar. ij. & per D. Bonauen. in iiij. ſent. diſtin. xxiiij par. ij. ar. ij. q. iij. Durandum & alios ibidem.

DE TRANSLATIONE.

TIT. XVIII.

Matrimoniũ inter Epiſcopũ & Eccleſiam.

- Contrahitur
  - Initiatur, Ratificatur, Conſummatur,
    - Electione.
    - Poſtulatione.
    - Cõfirmatione.
    - Conſecratione.
- Cõſeruatur,
  - Epi morib⁹,
  - Vicatio,
    - Ab homine.
    - A iure.
  - Coadiutore
  - Atchidia. Archipſb.
- Diſſoluitur,
  - Depoſitione,
  - Tranſlatione,
    - A quo fit.
    - Permutatio
    - Inſtituta.
    - Ob vtilitatẽ. Ob neceſſitatẽ.
  - Renũciatione,
  - Morte.

Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate. h. d.

TRáſlationes, quæ & mutationes [d] nũcupari poſſunt, inſtitutæ ſunt vtilitatis & neceſſitatis gratia [b]. Vtilitatis, cum Epiſcopus [c] ab ea ciuitate, cui præpoſitus eſt in aliam transfertur, in qua magis proficere poſſe veriſimiliter exiſtimatur. Sic olim Princeps [d] Apoſtolorũ de Antiochena ciuitate ſe Romam tranſtulit, vt ſcilicet ibidem copioſius proficere poſſet.

Neceſſitate ceſſante, tranſlatio irritatur. h. d.

Neceſſitate vero nõnunquam Epiſcopaliũ ſedium mutationes fieri ſolent, hoſtiũ vrgente metu [e]. Sed hoc caſu ſi ciuitatem, de qua effugerit Epiſcopus, ab hoſtibus liberari, & ad priorem ſtatum contigerit, ...

DE TRANSLATIONE

a MVtationes. Vt c. mutationes. vij q. j. Ant. Tim. Eſt autem tranſlatio de ſede in ſedem facta cõmutatio. Vel aliter: Eſt ab vna Eccleſia ad aliam Eccleſiam regulariter facta mutatio.

b Gratia. Vt c. mutationes, vij. q. j. & copioſe traditur in c. vniuerſorum. de rerum permut.

Ant. Tim. Alij vero in vniuerſum tres adferunt tranſlationis ſeu tranſitus cauſas. Prima eſt, leuitas. Secũda, cupiditas. Tertia, humilitas. Goff. in ſum. eod.

c Epiſcopus. Vel alius prælatus: nam & alij tráſferri poſſunt. Cardinalis, vt in ca. dilectus. j. de præb. Archiepiſcopus ca. bonæ. ij. de poſt. prxla. & c. ſcriptũ de elect. Ab. in c venerabilis. de cõſuet. & c. cum in veteri. de elect. Præpoſitus c dudum. j. de elect. & quicunque beneficiatus. ca. admonet. de renun. & demum quicunque poſtulari poteſt, ſecundum Hoſtien. in Sum. eod. & in Sum. de poſtulat. prælat. §. quis ſit poſtulandus.

Alij etiã vltra Epiſcopos poſſunt tráſferri.

d Princeps. xvij. quæſtio. j. capitu. mutationes, & ſic not. quòd vtilitas maximè ſi ſit magna, æquiparatur neceſſitati, adeo vt ea inſtante ſi ſuperioris copia haberi non poſſit, poſſit quis venire contra proprium iuramentum, ſecundum Innocentium, quem ſequitur Abbas in capitu. venerabilem. de electio. licet hoc non placeat Hoſt. fac. not. per Innocen. in capitu. cum omnes. de conſtitu. & quæ ponit Abb. in cap. tua. de Eccleſ. ædifican in vltimo not.

Ant. Tim. Affertur exemplum etiam de Euſebio & Felice, vt ibi in cap. mutationes. vij. q. j.

e Metu. vij. q. j. ca. temporis.

a Re-

gerit reuocari [a] ad eam expulſus reuertetur [b].

Epiſcopus transferre ad ſolum Romanum Pontificem pertinet. h d.

Sciendum [c] eſt autem Epiſcoporum tranſlationes, non etiam inferiorum [d] ad ſolum Apoſtolicæ ſedis Antiſtité certiſſima ratione [e] pertinere: neque ſuper his matrimoniis [f] quidquam præter eius adſenſum immutari debere aut poſſe. Quod obtinet non ſolum ſi Epiſcopus eſt conſecratus, verũ etiã ſi tantũ canonice fuit electus, & cõfirmatus [g]. Cũ vt ſupra diximus, poſt electioné & confirmationé inter perſonas eligétium, & electi coniugium ſit ſpirituale contractum [h]

Qui propria auctoritate ſe ad aliam eccleſiã contulerit, & habita carebit, & habenda hoc dicit.

Ea propter quicũque auaritia [i] ducti, aut ambitione [k] impulſi, Eccleſiæ mediocritate deſpecta, ad maioré [l] ſeſe plebem propria auctoritate trãſtulerint, à cathedra repelli debent

a Reuocari. Arg quòd, reſtituta re in priſtinum ſtatum, omnia iura reſtituuntur, c. quia diligentia. de elect. & xvj. q. iij. c. prima. Sic qui peruenit ad meliorem fortunam, tenetur ad priſtinam obligationem, xxvij. q. vij. c. ab infirmis. l. ij. C. qui. bo. ce. poſſ. & l. ſi locus. ff. quemad. ſer. ami. Et q̃ ceſſante cauſa, &c.

b Reuertetur. Ergo non obſtante mutatione remanet Epiſcopus primæ Eccle. & ſic eſt Epiſcopus duarum Eccleſiarum, cõtra illud, xxj. q. j. c. relatio. Quod quidam admittunt, exẽplo matrimonij carnalis, vbi quis poteſt eſſe maritus duarũ feminarum, altera religionem ingrediente: vt not. vij. q. j. c. paſtoralis. Sed contra videtur: nã ille locus deſinit eſſe Eccleſia per captiuitatem. vt l. cũ loca. ff. de relig. & ſumpt. Sed non eſt ita: quia ſacramenta eccleſiæ vera dicimus eſſe apud hoſtes, vt j. q. j. quod quidam. Et quod dicit lex, quòd deſinit eſſe ſacer locus, intellige, quia, viduatus eſt ſacris miniſteriis. Sed pone contra, quòd Epiſcopus eſt captus & non ciuitas, an tunc conſtituetur alius? Reſp. vt not. in d. c. paſtoralis.

Vnus maritus duarum feminarum.

c Sciendum. Not. vnum ex caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis. De aliis vide not. in c. quod trãſlationem. de offi. leg & quæ traduntur in ca. quod ſedem. de offi. ord. & concor. cum hoc cap. ij. de tranſlat. & d. c. quod tranſlat. ſumitur ex c. j. eo.

d Inferiorum. Simile eſt in coadiutoribus: nam Epiſcopis dat ſolus R. Pont. regulariter: inferioribus vero etiam alij, puta Patriarcha, Metropolitanus, & ſimiles, vt ſupra, de coadiutore in prin. vbi not. & per Abb. in c. de rectoribus. & in ca. ſi. de cler. ægro. vel debili.

e Certiſſima ratione. Sed quæ eſt hęc ratio tam certa? Reſpon. quia cum fortius ſit ſpirituale vinculum, quam carnale, ſi Deus reſeruauit ſibi ius diſſoluendi carnale matrimonium per illam auctoritatem: Quos Deus coniunxit, &c. multo magis cenſetur reſeruaſſe diſſolutionem ſpiritualis. Et quod facit Papa, qui eſt Vicarius Dei, videtur Deus ipſe facere: vt late proſequitur tex. in ca. ij. de tranſlat. vnde ſumitur.

Ant. Tim. Non valet argumentum, nec militat hæc ratio in matrimoniis carnalibus, determinante hæc aliter eccleſia Romana, vt nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. in prin. & can. vij.

f His matrimoniis. Scilicet ſpiritualibus: cum nec in carnalibus liceat cap. ij. eod.

g Confirmatus. Intellige copulatiue: quia ſecus eſt in electo tantũ, c. ij. e. a cõtrario ſenſu, vt com. tenetur, licet Hoſ. cõtra.

h Contractũ. Not. ergo, quòd cõſecratio quoad ſubſtantiam vinculi ſpiritualis nihil addit: nam illud non dicitur de ſubſtãtia alicuius rei, quo remoto, illa remanet. Ideo dignitas Epiſcopalis ſeu conſecratio non eſt de ſubſtãtia matrimonij ſpiritualis: quia ſine illo matrimonio poteſt eſſe dignitas Epiſcopalis vt patet in Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopatui & non ordini, & ſic in Epiſcopo nulla tenenti. Similiter poteſt eſſe matrimonium ſpirituale ſine dignitate Epiſcopali, vt patet in electo cõfirmato, & nõ cõſecrato, vt hic, & in c. ij. eo. cõſecratio tñ cõſummat ſpirituale matrimoniũ: c. fi. eo. & ſ. de corep. vſu ſub. §. fi. Et licet quoad vinculũ, nihil addat: addit tñ quoad alia: ſcilicet quoad poteſtaté exercédi ea, quę ſunt ordinis Epiſcopalis, vt ſ. de cõfirma. §. fi. & habetur in c. tranſmiſſam. de elect. Vnde not. quòd vbi remanet eadem cauſa & ſubſtantia, ob accidens adueniens diſpoſitio non variatur: vt per Abb. & alios in ca. ij. eo.

Conſecratio nõ ẽ de ſubſtantia ſpiritualis coniugij.

i Auaritia. Concor. c. quanto. ext. eod.

k Ambitione. Concord. §. ambitiones. vij. q. j. & habes hic quatuor cauſas, ex quibus fit trãſlatio. Neceſſitas & Vtilitas de quibus ſupra in prin. Ité Auaritia & Ambitio. vt hic. Eſt & cauſa leuitatis & humilitatis, de quibus ibi. Et quæ differentia ſit inter tranſlationem factam ex vna cauſa, vel ex alia. Vide prolixe not. in d. §. ambitionis.

l Maiorem. Sed nunquid ad minorem? Text. videtur à contrario ſenſu huius litteræ. Sed contrarium videtur verius. capitu. j. eod. vbi quòd non licet deſcendere, vel minorari. Quid ſi Archiepiſcopus de licentia Papæ ceſſit archiepiſcopatui: an intellecto tempore poterit ſibi prouideri de Epiſcopatu poſt modum vacante? Quidam, quòd non; cum non liceat deſcendere. d. cap. primo, & in cap. legimus. in fin. diſtin. xciij.

An liceat deſcẽdere ad minorẽ eccleſiã.

& ne

aliena, & carere [a] propria: vt nec illis præſideant, quos per ſuperbiam ſpreuerunt, nec illis [b] quos ob auaritiā vel ambitum concupiuerunt. Sicut enim vir non debet adulterare vxorem ſuam: ita nec Epiſcopus temere Eccleſiā, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri ſeſe cōiungat, etiam ſi à populo fuerit attractus [d].

Quod conſtitutum eſt in eccleſiis Epiſcopalibus, trahitur etiā ad Eccleſias inferiores. h.d.

Non abſimilis [e] iuris ratio obtinet in preſbyteris & ceteris infra Epiſcopalem dignitatē conſtitutis. Nam ſi vel qualibet cauſa [f] ꝓpria quis auctoritate cum altero ſuum beneficiū [g] permutare voluerit, vterque proprij beneficij iacturā [h] faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur præſertim, pactione [i] præmiſſa, quæ circa ſpiritualia [k], vel ſpiritualibus annexa [l], ſemper labem ſimoniæ continet: licet poſſit Eṗs [m] de vno lo-

& ne detur materia auaritiæ: vt ſi quis tenuem Archiepiſcopatum reſignet, vt pinguē obtineat Epiſcopatum: I[illegible] in. Andr. Hoſtien. Butri. & Abb. contra. Ad cu[illegible] ita reſpon. vt per eos in d. ca. j.

Carere. a Carere. Sed an transferens ſe ſine licentia erit priuatus ipſo iure, vel potius priuari debeat per ſententiam? Et videtur qđ ipſo iure, cum verbum carere, intelligatur ipſo iure: vt per Abb. in c. nihil. de elect. in Glo in ver. poteſtatis Contrarium videtur verius, ſcilicet quòd requiratur ſententia, ſecundum Ioā. Andr. & Abb. in ca. quanto. eo. Et ideo ante ſententiam remanet Epiſcopus prioris Eccleſiæ, & eius clerici illi obedire tenentur. facit quod habetur ix. q. iv. c. nonne.

b Nec illis. Quod hic dicitur obtinet, quando & dimiſit primam ſine licentia, & ſine licentia tranſiuit ad aliam: nam aliàs priuandus eſſet ſolum illa, in qua licentiam non obtinuit: ne plus extēdatur pœna, quam delictū: arg. cotū, quæ habentur in c. quæſiuit. de his quę fi. a maio. par. c. & hoc ſequitur. Abb. in c. quanto. eod. ante fi. Annexa.

c Sicut. Cap. ſicut vij. q. j. vnde ſumitur.

d Attractus. Arg. quòd neceſſitas & violentia non excuſat à culpa.

Ant. Tim. Ad illud quod notatur in gloſſa de neceſſitate, & violētia, adde tu diſtinguendo qđ violētia neceſſitas, ſeu coactio dicitur eſſe duplex, altera: quæ dicitur ſimpliciter & abſoluta. Atq; hæc excuſat à culpa, cum tollat voluntariū, quod eſt de rōne peccati. Sine voluntate enim non rōmittitur peccatum actuale, iuxta regulā traditā. à Diuo Aug j. retractation. Peccatū adeo voluntariū eſt, vt ſi nō ſit voluntariū non ſit peccatum, & can. j. v. q. j. Alia aūt eſt violentia non ſimpliciter, ſed ſecundū qd, vt eſt metus, qui non cauſat ſimpliciter inuoluntariū, ſed ſecundum quid tantum: quia non eſt ſine voluntate. Vnde dicunt doctores quod metus excuſat non à toto ſed a tanto. Et de hac violentia & neceſſitate loquitur hæc notula, vide de hoc S. Tho. j. ij. q. v. ar. v & vj. huiuſmodi autem violentia poteſt inferri voluntati in actibus imperatis, non elicitis, vt per S. Tho. loco citato, & Scotū. j. ſenten. d. j. q. iv. & D. Bona. in ij. d xxv. ar. j. q. iv. Dicit enim quod liberum arbitrium circa actum interiorē pōt bene induci, & impediri: ſed cōpelli nullo mō. Vi[illegible]e de hoc diffuſe per Iaco. Almainum in lib. Moralium. c. ij.

e Abſimilis. c. ſi vero. vij. q. j. c. inter cetera. & c. de maioribus. de præben. & c. cū olim. & c. cum vniuerſorum. & c. quæſitum. extr. de rer. permut.

f Cauſa. Et ſic no. q honeſtas cauſæ, qua quis mouetur ad aliquid faciēdū, non excuſat quem a pœna, ſi neglexit auctoritatem ſuperioris, & ordinem iuris. *Honeſtas cauſæ non excuſat.*

g Beneficiū. Etiā ſimplex, Abb. in ca. quæſitū. in primo. not. de re. permut.

Ant. Tim. Licet huiuſmodi permutationes auctoritate ſuperioris interueniente regulariter ſint licitę in Ab. in c. ad qōnes. de rer. permut. vide tamen quod multipliciter circa eas contingere poteſt peccatum apud Summiſtas. Silue. & alios in ver. Beneficium & Permutatio. Et lege de hac materia Fede. de Sen. & Arch. Flor. in iij. par. tit. xv. cir. fi. eſt autem permutatio ſecundum. Goff. vnius rei pro alia vicaria ꝑſtatio, vel vicaria ꝑſtatiōe mutatio.

h Iacturam. Cap. olim. de re. permut.

i Pactione. Seu quæritur: An ſaltē ipſi beneficiati poſſint habere tractatū de permutatione faciē da? Et non videtur, arg. l. oratio. ff. de ſponſal. & notat. per Abb. in c. in cauſis de elect. & notat. ſ. eod. tit. §. quod ſi intra terminos. Tu dic vt per Abb. poſt antiquos in c. quæſitum de rer. permu. & facit. §. ſequens.

k Spiritualia. Quia in ſpiritualibus, vel ſpiritualibus annexis, nulla pactio, vel conuentio interuenire poteſt. j. q ij. ca. quam pio. & ext. de pact. ca. cum pridem.

l Annexa. Vt eſt ius patronatus, c. quanto de iudi. & c. ſignificaſti. de præbend. dīc vt ibi.

m Epiſcopus. No. caſum reſeruatum Epiſcopo. ſcilicet interponendi auctoritatem permutationi beneficiorum: vt no. in Clē. vnī. de rer. ꝑmu. & per Inn. & alios in c. quęſitū. eo. tit. Cal. cōſ. vij. de rer. perm. Ro. Rom. deciſ. 411. in nouis: Idē etiam intelligas de inferiori, habente ius epiſcopale in beneficiis permutandis. is enim exercet omnia iura

co ad aliũ aliquos trãſferre vt qui vno loco minus ſunt vtiles [a] alibi ſe valeant vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa eſt ex vna parte, & per alteram ſtat quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuũ beneficium. h. d.

Subuẽtum [b] tamẽ eſt ei, qui de permutatiõe cum alio habito tractatu [c] præbendã ſuã cum reſignaſſet, ab alio, qui cum permutationis tractatum habuit, & qui poſtea ſuam reſignare recuſat, deceptus eſt, cum enim deceptis [d], & nõ decipientibus iura ſubueniant: licet is, qui renũciauerit à ſe beneficium abdicaſſe videatur: tributa tamen eſt ſimplicitati [e] venia: cõſtitutũq;, vt ad reſignatum beneficium reuerti poſſit [f].

Collatio de beneficiis, cauſa permutationis vacãtibus, facta aliis, quàm permutantibus, nõ tenet. h. d.

Et generaliter, ne cõceſſione iuris vtentib⁹ [g] præſertim circa ſpiritualia, illudatur [h], ſi qua beneficia [i] ex cauſa [k] permutationis aliquib⁹ reſignata, aliis quã ipſis permutare volẽtibus cõferantur [l] nullius firmi-

iura Epiſcopalia, quæ ſunt iuriſdictionis: vt in c. j. de reb. eccle. non ali. Inno. in c. ij de tranſa. Ab. in c. ſignificaſti. de for. com. & in c. quæſitũ. de re. permut. Sed quid ſi collatio beneficiorũ permutandorum pertineat ad alium, quam Epiſcopum? Reſpondeo. Permutabit Epiſcopus cũ conſenſu illorum, ſecundum Io. And. Quid ſi nolint cõſentire? Reſp. vt per Ab. in d. c. quæſitũ. An autem Capitulum ſede vacante poſſit auctoritatẽ permutationi præſtare, vide qd not. in Clemen. j. de re. permut.

a Vtiles. Nos ergo quòd etiam ex vtilitate fit permutatio: vt s. in ptiu. Sed nunquid ſit permiſſa ex ſola expediẽtia perſonarum? puta, quia Rector vni⁹ beneficij nõ poteſt multum ibi proficere: quia forte aer illius loci non eſt ſibi ſanus? Reſp. poterit fieri pmutatio: vt per Doct. in c. quæſitum. eod. & facit optime quod not. in c. cũ vniuerſorũ. in gl. ij. de rer. pmu.

b Subuentum. Ca. cum vniuerſorũ. de re. pmu.

c Tractatu. Nota, quod partes poſſunt habere tractatum de permutatione facienda: de quo dictum eſt ſupra. §. proxim.

d Deceptis. Cap. litteris. de reſcript. l. iij. § verba. ff. ad Velle. & C. eod. tit. l. ſi ſine. l. pen. §. ſi quis. ff. de iu. & fac. igno. & C. ſi mi. ſe maior. dixit. l. ſi is. c. inter dilectos. extr. de donat.

Parcendũ ſimplicitati. e Simplicitati. Nota, parcendum ſimplicitati: fac. c. ſuper litteris. & Aut. de inſtrument. caut. & fid. §. hæc autem omnia ff. ſi quis in ius voc. non ier. l. ij. & ff. de edend. l. j. § fi. & ff. de iuriſd. omn. iud. § doli. & diſtin lxxvj. c. tanta nequitia. & de tranſlat. ca. inter corporalia. & ca. cum vniuerſorum. de rer. permut. Sed cum ſimplicitas, de qua hic, ſit dolo contraria, & ſit etiam commendanda, vt per Ab. in c. ex ſtudiis. in prin. de præſump. & in c. dilecti filij. de iudi. cur hic & in d. c. cum vniuerſorum. dicit veniam dandam, cum venia delictum videatur præſupponere? Reſpondeo; *Venia nõ ſemper arguit culpam.* Venia dicitur dari hoc caſu, id eſt, iuris rigor remitti, qui rigor ſuadebat, hunc amittere beneficium ſuum, cap. quæſitum. & cap. cum olim. de rer. permut. nec verbum venia, ſemper arguit culpam. ſicut & aliàs ſubmittens ſe gratiæ, vel miſericordiæ non videtur delictum fateri. vt in c. veniens. & ibi Inno. Hoſtien. & Butr. de renunciat. Sed imò videtur, quòd nullus rigor remittatur. cum re non ſecura, ob quam facta eſt renunciatio, non debeat valere renunciatio. l. rebus C de rer. perm. Dic, quòd non poterat per ſe renuncians rem retractare, ca. quod in dubiis. de renuncia. & not. in d. c. cum vniuerſorum. & ſic cõtinet gratiam. Item quamuis ſimplicitas tendat ad bonum finem: non tamen debet eſſe ſine ratione. cap. Deus. vbi Abb. de vit. & honeſt. cle. & ſi ſit ſine ratione reprobatur, Abb. in cap. paſtoralis. de iudi. & ſi ſit nimia dicitur fatuitas, Abb. in c. cũ dilectus. quod mer. cauſa: An autem excuſet ſimplicitas à ſurreptione in beneficialibus, dic vt per Abb. in cap. ſuper litteris. de reſcript. *Simplicitas ſine ratione non probatur.*

f Poſſit. Amoto quolibet illicito detentore. ca. cum vniuerſorum. de rer. permut. c. propoſuit. de conceſ. præbendæ.

g Vtentibus. Dic igitur per hanc literam non habere locum, quod hic dicitur, vbi in fraudem expectantium fieret permutatio, cum tunc permutantes volentes non tam vtantur conceſſione iuris, quàm ius ipſum fraudent, ca. vni. de rer. per mut. ca. ſi. de renun. in vj. & no. in c. cle. vni. de re. permut. vnde ſumitur.

h Illudatur. Cle. vni. de rer. permu. cap. bonæ. de poſtulat. prælat. capitu. cum olim. de re iudi. capitulo primo, de alie. iudi. mut. cauſa. capitu. ſuggeſtum. de appelat. cap. dilectus. de præben. Clement. vnic. de renunc. l. ſi prætor. ff. de re iudica. ca. nonnullis. de iudæis.

i Beneficia. Includuntur etiam hoſpitalia, & loca ſimilia quæ permutari poſſunt his caſibus, quibus in beneficium conceduntur: quæ habentur in Cle quia cõtingit. §. vt autem. de religioſ. domi.

k Ex cauſa. Sed quomodo conſtabit, ꝙ ex cauſa permutationis renunciet quis? Reſp. ſi renunciãs exprimat: vel ſatis eſt quod conſtet de hoc coniecturis. vt not. in cle. vni. de rer. permut.

l Conferantur. Per illos, in quorum manibus fiebat reſignatio, vel per alios collatores.

a Colla

a Collatio. Idem dicas de omni electione, poſtulatione, & præſentatione, quę fieret de alio ad aliud beneficium ſic renũciatum: cum eadem ſit ratio: vt not. in Cle. vni. de re. permu. Nec ob. c. cũ in illis. de præb. in vj. quia loquitur in impetrationibus beneficiorum, quæ ſunt odioſæ.

b Diœceſi. Non excludit, imò includit ciuitatem, ad idem. c. ſanctorum. diſt. lxiij. & c. cum null^o. de temp. ord. in vj. & c. cum epiſcopus. de offic. ordi. & includetur etiam eccleſia cathedralis. c. cum clerici de verb. ſigni. facit l. cui pactũ. ff. de ſer. export. Sed contra c. Rodulphus. de reſcrip. Sol. ibi in reſcriptis ad lites, quę ſunt odioſa. Item contra c. quamuis. §. de præben Sol. ibi propter ambitionē & not. in c. vni. de re. permu. in vj. vnde ſumitur.

c Apoſtolica. Idē, & multo fortius ſi expectat auctoritatem reſeruationis legatorum vel receptionis capituli, vt not. in c. vni. de rer. permu. in vj.

d Proximè. Idem, & multo fortius ſi expectarent, quam ducerent acceptandam: nam plus afficitur præbenda per iſtam gratiã, quàm per illam. vt not. in cap. ſi ſoli. ad fi. de conceſ. præbendæ.

e Iuris. Vt cap. quæſitum. de re. permut. & §. non abſimilis. ſupra eo.

f Beneficia. Large hic intellige, vt minora, & maiora beneficia, & dignitates, & præbendas etiam comprehendat. j. q. iij. c. ſi quis dator. & de conceſ. præben. & de verb. ſignifi. c. tua. & c. j. de reg. iu. in vj. vbi no.

g Collationem. Quid ſi non ſpectat ad collationem, ſed ad confirmationē tantum? Item quid ſi pertinent ad collationem ordinarij & alterius? vel ſunt illa in diuerſis diœceſibus? Reſpondeo, vt not. in c. vni. de re. permu. in vj.

h Fraude. Exemplum in c. ij. de renunc. in vj.

DE RENVNCIATIONE.

i PRoprij. Alieno enim renunciare non poſſum: cum res inter alios acta, &c. c. pen. de ſent. & re. iudi. c. dilecto. in fi. de preb. ANT. TIM. Alij renũciationem ita addẽdo definiunt: Renunciatio eſt rei vel iuris ſpontanea refutatio, &c.

k Spõtanea. Quia ſi eſſet coacta non obſtaret repetere volenti, c. ſup hoc. eodem. & cap. ij. de eo quod met. cauſ. Et declara hanc ſiue definitionem, ſiue deſcriptionem, vt per Hoſt. in Summa. eod. in dubio autem non præſumitur ſpontanea, vt per Abb. in cap. ſuper hoc. eod. nu. me xj & nu xxv.

l Habēt. Vt diffuſe habetur in c. niſi. e. ANT. TIM. Cauſas has enumerat poſt Inno. extra de renunc S. Tho. ij. ij. quæſt. clxxxv. arg. iiij. ponit enim has eaſdem cauſas hoc ordine. Poteſt enim renunciare, cum cõtingit Epiſcopum impediri procurare ſalutem ſubditorum: quod fit multipliciter, nã quandoque ob defectum proprium: Vel conſcientiæ, ſi

---

tatis erit ipſa collatio [a].

Non obſtantibus expectationibus: beneficiorum permutatio fieri poteſt. h. d.

Quinimmo ſi in diœceſi [b] aliqua quidã forte auctoritate Apoſtolica [c] beneficia proximè [d] vacatur a expect: illi tamen qui ſecundũ formam iuris [e] ſua beneficia [f] in eadem diœceſi ad ordinarij collationem [g] ſpectantia, libere, ac ſine fraude [h] in manibus Epiſcopi reſignauerint, non niſi ex cauſa permutationis reſignaturi, ab huiuſmodi expectantibus circa faciendã permutationē minime impedientur.

DE RENVNCIATIONE. TIT. XIX.

Renunciatio { Quid. / Cauſæ. { Legitimæ. / Illegitimæ. } / Perſonæ { Prælati inferiores. / Papa. } }

Quid ſit Renũciatio, & quibus ex cauſis poſſit renunciari. h. d.

PEr renũciationē quoque qs ab eccleſia ſua remouetur. Eſt autē Renunciatio iuris proprij [i] ſpõtanea [k] refutatio. Ea vero, propter quæ, Epiſcopus põt cõcedi licẽtiã poſtulare, hęc ferme habētur [l]. Cõſciẽtia criminis, Debilitas corporis, Defectus ſcientiæ, Malitia plebis, Graue ſcãdalum, & irregularitas perſonæ.

Quale debeat eſſe crimen ob quod renunciari poſſit. h. d.

Propter cõſcientiam criminis cedẽdi poteſt licentia poſtulari [m]

ſit homicida vel ſimoniacus. Vel corporis, ſi ſenex, ſi infirmus. Scientiæ quæ non ſufficiat ad curam regiminis: vel irregularitatis. Quandoque propter defectum ſubditorum, quibus non poteſt proficere. Comprehenduntur autem hæ ſex cauſæ his verſib. Debilis, ignorans, male conſcius, irregularis. Quem mala plebs edit, dans ſcandala cedere poteſt.

m Poſtulari. Collige ergo, quòd pro crimine quantumuis graui, non poteſt Epiſcopus renunciare ſine licentia Papæ, etiam ſi talis ſit, qui titulum non habet, vt ſimoniacus & intruſus. Quidam

dam tamen contra. cum tales fures ſint & inuaſores. j.quæſtio.j.ca.ordinationes, & ideo quanto plus rem tenent, tanto magis peccant, & fur ſemper eſt in mora: vt ff.de cond.fut.l.ſi pro fure.dic vt not.in c.niſi.eod.poſt princ.

Fur ſemper in mora.

to addiſcere poſſet. Tenetur enim & epiſcop' ad diſcere cum poteſt, cap fin.diſtin xxxviij. Vnde & Iuriſconſultus: Et ſi vnum, inquit, pedem in fouea haberem, non pigeret me quotidie aliquid addiſcere, l.apud Iulianum.ff. de fideicom.

Epiſcopus cũ poteſt tenetur diſcere.

non cuiuſlibet [a], ſed duntaxat illius, propter quod ipſius officij, executio poſt peractā pœnitentiam impēditur [b].

Quæ debilitas corporis renunciãdi cauſam prebeat. h. d.

Nō abſimilis iuris ratio in debilitate [c] corporis obtinet: nã non quæ liber, ſed ſolum illa legitimam renũciandi præſtat cauſam, per quam quis ad exequẽdum officium Paſtorale redditur impotens: cũ interdum nõ plus ſenilis debilitas aliquem cedere, quam maturitas [d], quæ in ſenibus eſſe ſolet, quem in ſuo ſuadeat officio permanere [e].

Magnus defectus ſcientiæ, tribuit legitimam cauſam renunciandi. h. d.

Propter defectũ quoque ſcientiæ plerunq; [f] poteſt quis petere ceſſionẽ: quia cum illa circa ſpiritualium [g] adminiſtrationẽ ſit potiſſimum neceſſaria, & circa curam temporaliũ [h] opportuna, Præſul, qui in vtriuſq; cõmiſſam ſibi debet Eccleſiam regere, & ſalubriter ei renunciat, ſi quo modo ipſam regere debeat ignoret. Quanquam autem deſideranda ſit eminens ſcientia in paſtore: in eo tamen mediocris tolerari [i] poteſt: quia imperfectum ſciẽtiæ poteſt ſupplere perfectio charitatis [k].

Malitiam plebis iuſtam tribuit renunciandi cauſam. h. d.

Propter malitiam [l] quoque plebis [m] cogi-

a Cuiuſlibet. Alioquin pauci, vel nulli non tenerentur cedere: eſt enim pene contra naturam quòd quis ſit ſine peccato. xv. diſtin. §.nunc autem.& diſtin.lxxj.c.Apoſtolus.in fi.& c.pe. de præben.& facit illud Apoſtoli: Subiecit Deus omnia ſub peccato: & illud: Nemo ſine crimine viuit.

Ant. Tim. Intellige quod dicit gl. de peccato veniali: in ſtatu naturæ corruptæ ſecus fuiſſet in ſtatu naturæ integræ, vt per S. Thom. j. ij. quæſt. cix. ar. viij. & Duran.ar.iij. diſtin. ij. in ij. ſenten. & ibi omnes Doctores.

b Impẽditur. Vt Simonia. j.quæſtio j. c.erga ſimoniacos. & cap.tanta. de ſimo. Homicidium. cap.fin.de temp. ordin. & cap. miror. diſtin. l.& c.inquiſitionis. de accuſ. vbi de vtroq; crimine. Item ſecundum quoſdam, omne peccatum, quod ipſo iure irrogat infamiam.iij. q. vij. cap.in fame §.porro,& de hoc plenius not. in c. niſi eo.poſt prin. In aliis verò criminibus, de quibus põt pœnitere, remanendo in officij adminiſtratione, non tenetur quis petere ceſſionem, vt hic & d.c.niſi.& d.c.fin.

c Debilitate. Siue proueniat ex morbo accidenti, ſiue ex ſenectute.c.niſi.§.alia.eod. Nam & ſenectus morbus eſt. vt not. ſupra de coadiut. in princip. Qui autem dicantur ſenes, vel valetudinarij, vide per Abb.& alios in cap. fin. vt lit. non conteſt.

d Maturitas. Vnde dicimus ſemper venerandam ſenectutem.l.ſemper.ff.de iu. immu.

e Permanere. quia debilitas corporis fauore ſpiritus inſtauratur, per quem ad ſublimiora cõſcenditur.c.litteras.& c.niſi.§.j.eod.

Debilitas corporis.

f Plerunque. Niſi eſſet talis ſcientia, quam cito addiſceret poſſet... liber. & Auguſtinus ab annũculo ſe doceri paratũ profitetur, xxiiij.quæſt. iij.cap.fin. habes.& not.in ca. niſi. verſ. pro defectu. eod.

g Spiritualium. c. niſi. § pro defectu. eod. & diſtin. xxx. per totum.

h Temporalium. Diſtin.lxxxvj. cap. fratrem noſtrum. & c. Petrus. diſtin. xxxvj. & xxxix. d. §. j. Et merito neceſſaria eſt ſcientia ſpiritualium & temporalium: quia in his alios docere debet epiſcop': ideóque aliorum doctrina indigere nõ debet. j. quæſt. vij. cap. conuenientibus & authen. de ſanctiſſi. Epiſcop. §. damus.

i Tolerari. Ca. cũ nobis. de electione cap. venerabilis. de de præben. cap. niſi verſic. pro defectu. eod.

Ant. Tim. Nota hic, quod prælatus, ſi non habet competentem litteraturam, remoueri poteſt. c.quamuis de æta.& quali. ordin. & bonum eſſet ſic facere, vt inquit quidam doctor. Nam cunctorum malorum ignorantia mater eſt: ſciẽtia autem, cum duplex ſit, ſufficiens, & eminens: non requiritur quod eminentem habeat, ſed ſufficientem.

k Charitatis. Cap. niſi.§.pro defectu. eod. Et ſic nota quòd defectus aliquis poteſt aliqua alia virtute ſuppleri & inſtaurari.

l Malitiam. Hoc feciſſe leguntur etiã Apoſtoli, qui Iudæis incredulis, & duræ ceruicis dixerunt: Ecce conuertimur ad gentes, quia verbi Dei vos indignos feciſtis: vt legitur in Actis Apoſtolicis. in capitu.xiij.& tranſumptiuè, in cap. niſi. §. propter malitiam.

m Plebis. Septima quæſtione prim.§. hoc nunc ſeruandum.& capitu.fin.& capitu.niſi §. propter malitiam.eod.

a De-

tur interdū Prælatus ab ipſius regimine declinare[a], veluti quādo plebs tā duræ ceruicis exiſtit, vt apud ipſam amplius proficere non poſſit[b]. Item pro graui ſcandalo[c] vitando, cum aliter ſedari non poteſt, licet Epiſcopo petere ceſſionē, ne plus tēporalem honorē, quā æternā videat affectare ſalutē[d].

Ob irregularitatem poteſt renunciari h. d.

Item ob irregularitatē; puta ſi ſit bigamus, Quòd ſi forte de legitimo matrimonio nō ſit natus: licet huiuſmodi irregularitatem ſubiicere non potuerit[e]: ſi men & culpa[f] latet[g], & cauſa[h], cū eo, qui ſuum laudabiliter impleuit officium, iniuncta ſibi competenti pœnitentia, poterit non minus vtiliter, quàm miſericorditer diſpenſari.

Gratia laboris fugiendi non poteſt renunciari. h. d.

Ceterū ob alias cauſas renūciationem affectantes audiendi non ſunt: dum forte aliqui laboris anguſtias declinantes ad otium[i]

Declinare. Fugere.

a Declinare. Prouidentiam notat hoc verbum & non metum, prout verbum fugere.

b Non poſſit. Quandiu autem eſt aliqua ſpes profectus, non poteſt prælatus renunciare, & præbet hoc arg. quòd propter ſcholarium malitiam debet doctor ceſſare à docendo, ſecūdum Ioan. Andr. & Butr. in c. niſi. §. propter malitiam. eod

Ant. Tim. Eſt aurea ſententia D. Grego. in ij. Dialo. legeeá ibi: Aequanimiter portandi ſunt mali, &c.

c Scandalo. Eſt tamen diſtinguendū, vt diſtinguit Gregor. ſuper Ezechielem, Homil. vij. Verum ſcandalum ſine peccato vitare poſſumus. Nam in quātum poſſumus ſine peccato ſcādala vitare debemus: alioqui vtilius ſcandalū naſci permittitur, quàm vt veritas relinquatur. ca. qui ſcandalizauerit. de re. iu. Veritas enim bonæ vitæ, vel iuſtitiæ numquam deferenda eſt: veritas diſciplinæ non numquam; puta quando multitudo peccantiū eſt in cauſa: non tamen volunt defendere malum quod faciunt: arg. cap. commeſſationes. di. xliiii. vbi de hoc. & diſtin. l. c. vt conſtitueretur. & ca. latores. de cle. excom. mini. Si vero volunt defendere malum, quod faciunt & illud excuſare, quaſi ex auctoritate, tunc multitudini parcendum non eſt propter ſcandalum c. j. in fi. de pœni. diſtin. vj. & not. de hoc in ca. niſi §. pro graui. eo. & c. ſane. de temp. ord. & in c. cum quiſquis. xxiij. quæſt. xliij. quæſt. iiij. San. Thom. ij. ij. quæſt. xliij. artic. j. & alibi.

Ant. Tim. Scandalum ſecundum D. Hiero. in Matth. xv. Græcum verbum eſt, Latine offenſio dicitur, vel ruina. Eſt autem dictum, vel factum minus recte, præbens occaſionem ruinæ. Et quia peccatum contra charitatem eſt, qua prælatus tenetur complecti ſubditos, & propter id debet renunciare. Scandalum duplex eſt, actiuum, & paſſiuum. Multa de ſcandalo lege apud S. Tho. in propria quæſtio. ij. ij. q. xliij.

Poſſe qui dicantur.

d Salutem. Quod non præſumitur. l. fin. C. leg. Iul. repe.

e Non potuerit. id eſt, non debuerit de iure tempore ſui examinis. & ſic, eſt argu. quod illud dicimur poſſe, quod de iure poſſumus. xxij. q. ij. cap. faciat. & cap. ſciſcitatus. de reſcrip. facit l. conditiones. & l. filius famil. ff de cond. inſtit. Nam debuit id ſaltem in ſecreto confiteri. cap. innotuit. de electio.

f Culpa. In culpa erit, ſi non manifeſtauit impedimentum tempore ſuæ promotionis. vnde imponi ſibi debet pœnitentia, cum diſpenſatur, vt ſtatim ſequitur: tamen ſi culpa talis & cauſa, id eſt. ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cum ipſo propter vtilitatem ipſius Eccleſiæ.

g Latet. Argu. pro opi. illorum, qui dicunt, quòd peccata latentia faciūt homines irregulares. capitu. ſacerdos. & c. ſacerdotes. à contrario ſenſu. & cap. de his verò. arg cōtra. in cap. Chriſtiana. xxxij. q. v. Sol. in foro ſæculari non habet vindictā. ſed in foro animæ ſic.

h Et cauſa. Si ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cum irregulari propter vtilitatem ipſius eccleſiæ.

i Otium. Quod & per ſe damnoſum eſt: quia otium & voluptas ſunt arma antiqui hoſtis ad animas captiuandas: cap niſi. § verū. eod inde naſcitur laſciuia, & turpis amor. Vnde illud.

Otia ſi tollas periere Cupidinis arcus.

& illud,

Quæritur Aegiſtus quare ſit factus adulter.
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Otium pernicioſum:

Et tunc longe damnoſius quando amore otij ab opere bono ac laudabili diuertimus & diſcedimus, quod nullo pacto eſt concedendum, vt hic & d. §. verum. & xvj q j. cap. vos autem. Vnde noī. Seneca: Non eſt viri timere ſudorem. & Generoſum labor nutrit. Et Hiero. ad Monachum. Semper facito aliquid boni operis, Vt te Diabolus inueniat occupatum, cap. nunquam. de conſecrat. diſtinct. v

Ant. Tim. Secundum Grego. eſt quod caret intentione piæ vtilitatis, aut iuſtæ neceſſitatis: & quia ſecundum charitatē non videtur eſſe, idcirco non præbet cauſam legitimam renūciandi. Eſt autem otium ſecundum Doctores triplex, deſtitutorium, & eſt malorum hominum: reſtitutorium, quando quis ceſſauit à labore, vt iterum accedat ad opus; retributorium quod datur eme-

aduerſus glorioſi Pontificis [d] exemplū adſpirare contendant.

Epiſcopus qui ſemel ad vitam monachalem tranſiuit, non poteſt rurſus ad epiſcopalem dignitatem reuerti.h.d.

Accidit autem interdū, vt Epiſcopus humilitatis, & pœnitentiæ cauſa ab eccleſia ſua remoueatur. Quod tunc contingit, cum quis Apoſtolica conceſſione ab Epiſcopali ſede ad Monachalem deſcēdit ſubiectionem. Quo caſu alius in locū eius ſubrogari poterit: ille vero reſurgere; Conſtantinopolitano Concilio [b] vetante, nequaquam valebit [c].

Impeditus adminiſtrare Epiſcopatum, & propterea factus monachus ceſſante impedimēto, poteſt reuerti ad epiſcopalem dignitatem.h.d.

Ceterum ſpeciales quidam caſus inueniuntur, in quibus, prędicto Concilio non obſtāte, is, qui vitam monachalem elegit, ruiſum licite poteſt ad Epiſcopatum aſſumi. Si enim quis perſecutionis rabie ſæuiēte, vel præpeditus aduerſa valetud. ne corporis, cū proficere [e] nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris auctoritate ad monaſticam vitam deſcendat: perſecutionis, vel ægritudinis impedimēto ceſſante [f], ad epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem.

Similium idem iudicium hoc dicit.

Idem iuris eſt [g] ſi quis propter doctrinæ defectum locum regiminis deſerens auctoritate Apoſtolica ad otium ſe contulerit monachale. Nā ſi per exercitium lectionis ſcientiæ reperit margaritā, procul dubio denuo vocatus ad cathedrā paſtoralem redire poterit [h].

Aſſecutus Epiſcopatum ſimoniace, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis: licet ad primum reuerti non poßit alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt.

Rurſus ſi quis inſcius cupiditate parentum [i], fuerit Epiſcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia ſuperioris illum dimittens [k], obſeruantiam elegerit regularem, &

ritis, & ſenibus.

a Pontificis. Ideſt, Martini, qui cum cœpiſſet repente viribus corporis deſtitui, dixit ad Deū: Dne, ſi adhuc populo tuo ſū neceſſarius, nō recuſo laborē: fiat voluntas tua, vt c. niſi. ver porro. eo.

b Cōſilio. Vij. q. j. §. item cū aliquis. & c. nequaquā. & extr. eo. c. trāſlationem.

c Valebit. Monachus tamē, qui nū quam fuit epiſcopus, bene poteſt eſſe epiſcopus, vt xvj. q. j. cap. vos autem. & viij. qu. j. in ſcripturis. & xviij. q. j. cap. vnico. itē ſi plebanus quidam poſtea fit monachus, poteſt poſtea fieri plebanus vt xv. q. j. ca. ſi quos à clericatu. Dicūt autem quidam quòd vbi quis dimittit epiſcopatum vbi ꝓficere potuit, pręſumitur hoc facere propter conſcientiā criminis: ſed vt not. in cap. hoc nequaquam. vij. q. j. hoc nō eſt verum: quia ſæpe ingredit̃ quis monaſterium propter merita augenda. xxvij. quæſt ij. c. ſunt qui dicūt. Intellige ergo quod hic, & in d. cap. hoc nequaquam. dicitur de eo, qui conuictus eſt de crimine, & ob id detruditur in monaſterium. ca. poſt tranſlationem. eod. Vel intellige de eo, qui humilitatis cauſa tranſiuit, & de licentia Papæ, qui licet per ſe non poſſit redire ad epiſcopatum, poterit de licentia Papæ ſed nunquid talis poterit eſſe Abbas? Reſpon. Sic, cum poſſit eſſe etiam plebanus, per ea. quæ not. in d. c. hoc nequaquam.

d Ceterum. c. poſt tranſlationem §. ceterum eo.

Proficere ſufficere.

e Proficere. Differūt autē iſta ꝓficere, & ſufficere: multa enim proficiunt, quæ non ſufficiunt: vt per Doctor. in cap. j. de poſtulat. prælat.

f Ceſſante. Argu. quòd ceſſante cauſa ceſſat effectus. j. quæſt. vij. cap. quod pro remedio. & j. quæſt. j. cap. pro neceſſitate. & cap. cum ceſſante. de appel. de quo dic vt not. plenius in cap. poſt tranſlationem. eod. & paſſim per doct.

Electus quo tempore habere debeat ſcitiam.

g Iuris eſt. Cap. poſt trāſlationem. verſ. item ſi quis eod. vnde ſumitur.

h Poterit. Argu. quod ſufficit, electum habere ſcientiam conuenienti tempore, quo electio ſuperiori confirmanda præſentatur. facit capitulo qualiter. de elect. Sed cōtrarium placet Abbat. in d. cap. qualiter. quia ſi electus patitur defectum in ſcientia, electio eſt nulla, vt in cap. cum in cunctis. de electio. vnde non poteſt conualeſcere ex idoneitate ſuperuenienti. cap. ſi eo tempore. de reſcript. in vj. Nec obſtat hic text. propter illa verba. denuo vocatus. Non ob. d. cap. qualiter. ibi: Poſtquam, &c. quia illa verba ad ſequentia referri debent, non ad præcedentia.

i Parentum. Data pecunia, vel promiſſa. j. qu. v. cap. quæcunque. & cap. præſentium.

k Dimittens. Statim atque de ſimonia reſciuit, licentia obtenta à Papa, vt hic dicit. & in cap. poſt trāſlationem. de renunciat. aliàs niſi vel ſtatim, vel intra breue tempus hoc agat, ratihabitio ſibi præiudiciaret: quamuis tacita cap. ſicut. de ſimoni. & not. in d. cap. poſt tranſlationem. verſi. rurſus.

a Ne

ſi ad eccleſiam eandem redire nequeat [a], ad aliam tamen promoueri poterit, Conſtantinopolitani Concilij Conſtitutione non obſtante, quam tunc obtinere oportet[b], cum pœnitentiæ cauſa, quam epiſcopatum retinēs peragere nō valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem ſpectat confirmatio. h. d.

Abbas quoque qui Romanæ immediate ſubditus eſt eccleſię, niſi licentia à Romano Pontifice legitime impetrata, ſui regiminis oneri renunciare minime poterit[c]. Quòd ſi epiſcopo ſubiectus ſit, cum eiuſdem [d] permiſſione locum ſuum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale[e] eſt in præbendis, & cæteris minoribus beneficiis, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoſcitur confirmatio [f]. ex quo apparere poteſt, quòd reſignatio facta laico nullam [g] iuris obtinet firmitatem[h].

Papa poteſt renunciare Papatum. h. d.

De Romano Pontifice quæſitum eſt: An quia nullum habet ſuperiorem, in cuius manibus renunciare poſſit [i], Pontificatui ex cauſa cedere valeat: & ſuper hoc Cæleſtinus Quintus hæſitationis cuiuſlibet volens occaſionem amputare ſtatuit, & decreuit, Romanum Pontificem poſſe libere reſignare.

Per procuratorem renunciari poteſt, & quatenus valeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h. d.

Poteſt autem quis, non ſolum per ſemetipſum reſignare, verum etiā per procuratorē[k].

a Nequeat. Etiam diſpenſatiue; cum erga ſimoniacos nulla miſericordia ſit adhibenda. j. q. j. cap. erga ſimoniacos. & vij quæſt. j cap. præſentiunt. & cap. ſuper. eod de elect. & cap. nobis. fuit de ſimonia. Sed immo contra videtur, quòd poſſit cum ſimoniacis diſpenſari: vt j. q. v. cap. quicumq; &c. & cap. præſentium. & cap. de ſimoniace. de ſimo. & cap. ſi alicuius. de electio. Sol. vt prolixe not. in cap. poſt tranſlationem. vetiſ. rurſus. de renun.

b Oportet. Hæc interpretatio tenenda eſt, excluſis opinionibus, not. in capitu. hoc nequaquam. vij. quæſt. j.

c Poterit. Cap. fin. eod. Ratio quia ad eum fieri debet. & cap. vt immediate ſequitur. & viij. qu. ij. cap. Abbas.

d Eiuſdem. Concord. cap. Abba. ij. xviij. q. ij. cap. ad monet. eod. xvj. q. vlti. cap. fin. & diſt. lxxj cap. j. & cap. ij. & xix. quæſt. ij. cap. duæ.

e Generale. Hanc regulam ponit Hoſtien. in ſumma eo. colum. vlt. in fin. & ad illam probandam multa & multa allegat, quæ tamen etiam ſi quibuſdam caſibus fallere deprehenderetur, non propterea minus bona regula eſſet. argum. not. in lege. j. ff. de re iudic.

f Confirmatio. Niſi eſſemus in ſimplici electo & non confirmato, qui ſi iuri ſuo renunciare vellit, poteſt reſignare in manibus eligentium: vt per Abb. in cap. cum veniſſent. de teſtir. in integ.

g Nullam. Quia ſcilicet eſt ipſo iure nulla.

h Firmitatem. Eſt hoc verum, quantum ad eccleſias, & quantum ad ſuperiorem, quoniam eccleſia, vel ſuperior poteſt ſic renuntiantem repetere, ſi volunt, vij. q. j. cap. non oportet. & xxxiij. quæſt. v. cap. mulier. Sed renuncians non poteſt eccleſiam repetere. & ita quo ad renunciantem videtur tenere talis renunciatio; in tantum vt Abb. in cap. quod in dubiis. eod. dicat hunc ipſo iure priuatum, ita vt non egeat niſi ſpoliatione. Ergo renuncians repetere nō poteſt. quia & ſi renunciatio inutilis in ſe ſit: habere tamē videtur in ſe tacitum pactum, ſicut acceptilatio inutilis, l. ſi vn° §. pen. ff. de pactis. l. ſi acceptilatū. ff. de accept. Quidā tamē dicunt, quòd re integra poteſt renunciantem pœnitere, dic vt per Ab. in d. ca. quod in dubiis.

i Poſſit. Non ſolū hæc erat dubitādi ratio, vt c. admonet. eod. ſed etiam aliæ plures, quæ ponuntur per gloſſ. & Doctor. in c. j. eo. in vj. Et ad hanc, quæ hic ponitur, reſpōdetur, quòd verum eſt quod renūciatio fieri debet in manibus ſuperioris, vbi eſt ſuperior: ſed in Rom. Pont. propter impoſſibilitatem hoc nō ſeruatur. fac. c. indēnitatibus. §. penul. de elect. in vj. & ca. licet. in fi. extr. eod. tit. Item inferiores prælati à ſuis Prælatis confirmantur, & inſtituuntur. Vnde etiam nō eſt mirū, ſi ſine ipſorū licentia renunciare non poſſunt. Sed Papa à nullo confirmatur. Vnde ſicut ſine ſuperior inſtituitur: ita ſine ſuperiore renunciat, ad de not. in capitu. j. de re iudicata

Ant. Timo. Quod Papa poſſit libere reſignare, præſertim ſi ſe inſufficientem ad regimen vniuerſalis Eccleſiæ reperit; habetur per Bonifacium determinatum, in c. j. de renunciat. lib. vj. vt per Archid. Floren. iij. part. tit. xxij. quamquam pauci reperiantur, qui hoc faciant.

k Procuratorem. Nec intererit vnus an cōſtituatur, an plures; in ſolidum, vel coniunctim; clericus, vel laicus. cap. j. de procur. in vj. tutius tamen

ctit clericum conſtituere: vt no. In cap. accedens. de procurat.

a Ad cedendum. Quid dicetur in procuratore dato ſolum ad petendam licẽtiam cedendi? Reſpond. vt not. in cle. vni. eo. vnde ſumitur.

vind. pro. & contra in l. ſi pœnitui. ff. de diuor. Dic vt not. in d. clemen. vni.

g Manibus. Scilicet Papæ ſi fuit dignitas Epiſcopalis. c. j. & ij. de tranquil. & j̄. eod tit. §. j. Si inferior in manibus cõfirmatoris, vel collatoris, etiã ſi ſit Epiſcopo inferior, de hoc in cap. admonet. j& capit. quod in dubiis. eod. & vij. quæſt. j. capitulo Epiſcopus.

qui ſi ad cedendum[a] Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel beneficio ſponte[b] ac libere[c] conſtitutus fuerit, ſi poſtmodum ignorans[d] reuocatus[e] fuerit, tenebit[f] ceſſio per eũ facta antequã ad ipſius procuratoris, vel illius[i], in cuius manibus[g] ceſſio fuerat facienda[h] notitiam reuocatio huiuſmodi fuerit deducta[i], niſi fortè per ipſos,[k] aut alios[l] dolo malo factum fuerit, quominus ad eos, vel eorum alterum ante ceſſionem reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam compellitur renunciare. h. d.

Aliud iuris eſt, ſi qui cedendi licentia cum inſtantia[m] poſtulata, atque ea obtenta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos[n] eſſe, generali Concilio[o] ſtatuitur.

ANT. TIMO. Fuit hoc factum à Gregorio xij. Angelo Corario, qui ad hoc conſtituit procuratorem Carolum de malateſtis; & hic per procuratorem renunciauit Papatui in Concil. Conſtant. ſeſ. xiiij lege Bap. Platinam in vita Gregorij.

b Sponte. Secus ergo ſi per iuſtum metum.

c Libere. Poteſt hoc reſpicere libertatem conſtituentis. & fac. cap. accedens. de procut. & libertatem conſtituti; ſcilicet pure non in diem vel ſub conditione. Sed & de hoc caſu idem videtur dicendum, ſi tamen ante ceſſionem & notitiam reuocationis, dies vel conditio eueniſſet, cum ex tunc cenſeatur pura. ff. qui pot. in pign. habe. l. potior. ij. reſp. & fac. cap. ſi pro te. & quod ibi not. de reſcrip. in vj.

d Ignorans. Satis eſt ergo, quòd reuocatio peruenerit ad procuratorem: quia talis procurator cenſetur conſtitutus ad negotium, vnde ſufficit quòd reuocatio ad ipſum peruenerit. l. ſi mandatũ. ff. mand. cap. ex parte. de reſcrip. & not. in Clement. vnic. vnde ſumitur.

e Reuocatus fuerit. Quomodolibet, vt declaratur in clemen. vnic. eod.

Differentia inter matrimonium carnale, & ſpirituale.

f Tenebit. Nota hic duo, primo differentiam inter matrimonium ſpirituale, & carnale. quia in tractatu ſpirituali geſtum à procuratore reuocato: non tamen certiorato valet. vt hic, & clemen. vnic. eod. ſecus in carnali. Nam ſi procurator non certioratus de reuocatione contrahat nihil agitur. cap. ſi. de procurat. in vj. non ſic tamen. j̄. de procurat. ratio ponitur in dd. iuribus. Secundò nota caſum, in quo tenet quòd geſtum eſt per procuratorem reuocatum: non tamen certioratum. Ratio eſt: quia varietas & illuſio in ſpiritualibus. & eccleſiaſticis perſonis maximè eſt vitanda: vt in d. clemen. Sed an idem ſit etiam in aliis caſibus? Argu. quòd non. in l. ſi pater. ff. de manumiſ.

h Facienda. Si perſona, in cuius manibus facienda erat ceſſio, erat expreſſa in mandato, illi facienda erat notificatio: ſi vero mandatum erat generale: puta ad cedendum in eius manibus, qui recipere poſſet, non videtur iuuare notificatio: niſi facta ſit illi, qui recipit. Imputet enim ſibi qui omnibus debuit intimare, vel ſaltem procuratori.

i Deducta. Et de hoc per ipſum fiat fides, ſimile in Clement. conſtitutionem. §. penul. de elect.

k Per ipſos. Scilicet ſuperiorẽ, vel procuratorẽ.

l Alios. Reſolue plurale in ſingulare: vt cap. vt priuilegia. de priuil. fac. ff. de vir. bon. tap. l. prætor. ait. §. homines.

m Cum inſtantia. Ex eo quod aliqui cum inſtantia perſeuerando petunt, magis contra eos præſumitur. cap. diuortium. de pœnit. diſt. j. & l. ſi mulier. C. ad Velle. fac. cap. quidam. eod. *Præſumitur contra inſtantes.*

n Compellendos. Nota caſum, quo quis cogitur renunciare obtenta, ſcilicet cedendi licentia. & hoc ideo ne papa illudatur: vel ex rationibus, quæ ponuntur in cap. quidam. eod. vnde ſumitur. Sic & cum Papæ præſentatur poſtulatio, ab ea poſtmodum recedi non poteſt. cap. bone de poſtul. prælat.

o Concilio. Cap. quidam eod. argu. quòd licet Papa ſit in concilio, nihilominus conſtitutio poteſt attribui Cõcilio. Nam dict. cap. quidam. deprehenditur conditum ab Innoc. iij. in generali Concilio: licet hic tantum habeatur de Concilio. De hoc, ideſt, quando conſtitutio debeat edi & attribui Papæ vel Concilio per Abbatem in cap. j. de ſponſal. & per Moder. in cap. j. de iudic. *Conſtitutio cui aſcribenda Papa an Concilio.*

DE

DE DEPOSITIONE, ſeu degradatione. [a]

TIT. XX.

Degradatio, { Quid. / A quo, { Propter quid. / Quotuplex. } / Quomodo. }

Spiritu ale coniugium diſſoluitur per degradationē. h. d

PEr degradationem quoque [b] coniugium Eccleſiæ, & Epiſcopi diſſoluitur: Nihil enim eſt aliud degradare quàm de gradu deiicere: quod inſtitutum eſt ad ſimilitudinem exauctoritationis eius qui militiæ deſeruit armatæ [c], cui tā militaris ordo, quàm etiam inſignia ob delictum detrahuntur.

Duplex eſt degradatio: verbalis, & actualis h. d.

Eſt autem degradatio duplex [d]; verbalis ſcilicet, & actualis. Verbalis degradatio eſt, cum ab eo, qui auctoritatem [e] habet, adſiſtente certo Epiſcoporum numero [f], depoſitionis fertur ſententia [g]. Actualis vero, ſiue ſolennis eſt, cū non ſolū fertur ſententia: verū etiá ab eo, qui degradādus eſt, veſtes, & ſingula inſignia ſui ordinis gradatim auferūtur. Cuius ordo ac ſeries latiſſime Bonifaciana conſtitutione [h] demonſtratur.

Proprius ſolum Epiſcopus poteſt deponere conſtitutos in minoribus ordinibus: ſecus in maioribus. h d.

Quod autē dictum eſt, Epiſcoporū numero adſiſtēte, ſic intelligi

DE DEPOSITIONE, Seu degradatione.

a SEu degratione. Licet depoſitio & degradatio videantur idem, quod ſatis denotat iſta alternatiua, Seu, quæ ponit diuerſitatē nominis, non rei: tamen ſecūdum proprietatem eſt differentia. Nam degradatio propriè dicitur reſpectu ordinum: depoſitio vero reſpectu honorum. item depoſitio propriè eſt verbalis, quæ non eximit clericum à poteſtate iudicis eccleſiaſtici: depoſitio autē eſt actualis, quæ eximit clericum à manibus iudicis eccleſiaſtici. Specul. in tit. de accuſ. §. ij. verſi. vel dici poteſt. & verſi. deponitur. & verſi. degradatur. & per Ab. in c. ad audientiam. ext. de crimi. fal. & in c. at ſi clerici. §. j de iudi. & per Firma in tractat. de epiſcopis. lib. iiij. in octaua part. in prin. ſæpe tamen promiſcue vtimur his vocibus: vt per Abbat. in d. capitu. ad audientiam

Degradatio reſpectu ordinum: depoſitio reſpectu honorum.

ANT. TOM. Eſt autem degradare, deponere de ordine, ſeu vt in gloſſa ſupra. Ponunt autem Doctores eam differentiam inter degradare & deponere. Nam depoſitio eſt verbalis inquit glo. j. & fit ſimplici verbo: degradare autem eſt cum ſolennitate.

Degradare.

b Quoque. Q. d. ne dum per tranſlationem, & renunciationem, de quibus dixit ſupra in duobus titulis proximis.

c Armatæ. l. ij §. j. ff de his qui not. infam. l. iij. §. pœna. ff. de re mili. § fin. auth vt clerici apud proprios epiſcopos.

d Duplex. Concor. cap. ij. de pœn. in vj.

e Auctoritatem habet. Sed quis habet hanc auctoritatem? Reſpond. olim habebat Metropolitanus cum numero epiſcoporum adſiſtente, c. ſi quis epiſcopus criminaliter vj. q. iij. hodie vero iſti poſſunt cognoſcere vſque ad concluſionem duntaxat. & definitio reſeruatur Papæ. capitulo accuſatus. cap. quamuis, & cap. multum ſtupeo. iij. quæſt. vj. not. Inno. in cap. quod ſicut. de elect. Archid. in d. cap. ſi quis Epiſcopus. & de hoc per Abba. in cap. non poteſt. de re iudic. & cap. ij. de accuſ. & in cap. excommunicamus. de hæret. Circa hanc tamen materiam extat hodie reformatio Cōcilij. Triden. ſeſſ. xiij. c. iiij. in decretis reformationum vbi hanc auctoritatem dat Vicario Epiſcopi cum adſiſtentia Abbatum, vel aliorum cōſtitutorū in eccleſiaſtica dignitate.

f Numero. Ad minus duodecim vltra Metropolitanum, ſi agatur de degradando Epiſcopo: vt not. iij. q. viij. in ſumma: & per Innoc. in c. graue. de præb. & videtur probari. xv. quæſt. vij. cap. felix. In presbytero degradando requiruntur ſex ad minus. d. cap. felix. & capitulo ſi autem. ead. cauſa & quæſt. In diacono, vel ſubdiacono requiruntur tres. vt per Abbat. in cap. non poteſt. de ſenten. & re iudic. & in cap. ij. de cler. excom. mini. & not. in cap. ij de pœnis. in vj. De iis autem, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti, dic. vt ſtatim ſequitur. Hodie tamen ſacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi poſſunt degradari, etiam ſine interuentu numeri Epiſcoporum, vt per Concil. Trid. ſeſſio. xiij. cap iij. in decretis reformat.

g Sententia. De forma huius ſententiæ vide per Firma. in tract. de epiſcopis. lib. iiij. in tertia parte in princip. poſt Speculat. & alios.

h Conſtitutione. Cap. ij. de pœn. in vj.

oporter, ſide epiſcopo[a], aut illo degradando agatur, qui ſit in maioribus ordinibus cōſtitutus. Ceterum ſi de ijs agatur, qui minoribus [b] tātum inſigniti ſint proprij Epiſcopi ſententia abſque vllorum epiſcoporū interuentu[c] ſatis erit.

In degradatione ſacerdotū, ob cauſā hæreſis poteſt procedere ſolus epiſcopus delinquentiū cū ſuis minoribus prelatis. h. d.

Quinimmo interdum etiā ſi presbyter, vel in ſacris cōſtitutus degradādus fuerit, plurium Epiſcoporum interuentus neceſſarius non erit. Nam tales ſi pro hæreſi[d] ſęculari curię tradendi, vel perpetuo immutandi[e] ſint, quia Epiſcoporum numerus facile[f] cōuenire non poteſt, ſolus[g] Epiſcopus, cōuocatis Abbatibus, & alijs Prelatis, viriſq; ſuæ diœceſis pietate ac bonis artib. inſtructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curia ſæculari, & pro eo debet Eccleſia intercedere h. d.

Clericus igitur ob graue[h] flagitiū degradatus, cum ab eccleſiaſtico foro fuerit proiectus, ſæculari curiæ traditur[i] puniendus. Vnde celebrāda erit talis degradatio, ſæculari præſente poteſtate: & cum perfecta fuerit pronunciandū, vt ſæcularis iudex degradatū, tanquā clericali priuilegio exutum in forum ſuū recipiat puniēdū. Pro quo tamē Eccleſia debet intercedere[k], vt citra mortis periculum in eū ſentētia moderetur: & ſi impetrauerit, & degradatus pœnæ ſuperſtes fuerit, ab adminiſtratione ſui ordinis debet abſtinere.

Degradatus miſcens ſe ſacris excommunicatur h. d.

Quod ſi cingulo militiæ cæleſtis exauctoratus auſu temerario ſibi dudum[l] cōmiſſum audebit in poſterum attractare miniſterium, etiā ab Eccleſia ex canone Apoſtolorum erit abſcindendus[m]

Epiſcopus non ordinatus non deponit.

a Epiſcopo. Intellige de Epiſcopo conſecrato; nam confirmatus tantum non poteſt procedere ſuper degradatione: vt per Abb. & doct. in cap. at ſi clerici. in princ. de iudic.

b Minoribus. Sed. an degratus ab ordine maiori cenſeatur etiam degradatus a minori? puta degradatus ab ordine Pontificali cenſeatur degradatus a ſacerdotali? Reſp. negatiue: vt per Ab. in c. veritatis. de do. & cōtu.

c Interuentu. Cap. ij. de pœn. in vj. requiritur tamen interuentus Capituli. c. qualiter. ij de accuſat. & c. j. de exceſſ. prælat. & xv. q. vij. c. Epiſcopus. Niſi de conſuetudine ſine capitulo hoc facere poſſet. c. iij. de conſuet. in vj. de hoc per doct. in c. j. ſuper vlt. glo. de hæret. in vj.

d Pro hæreſi. In aliis igitur criminibus, ſi immineret facienda degradatio, ſeruarentur iura ordinaria: quia hoc eſt in crimine hæreſis ſpecialiter conſtitutum. c. j. de hæret. in vj. vnde ſumitur. & c. in fidei. eod. tit. & lib.

e Immutādi. Cap. excōmunicamus. ij de hæret.

f Facile. Bene eſt poſſibile, licet difficile, lex enim non debet eſſe de impoſſibili. c. erit diſt. iiij. Et hoc hodie non eſt amplius ſpeciale in crimine hęreſis: ſed militat in quocumque delicto: vt per Conſil. Trid. ſeſſ. xiij. c. iiij. in decretis reformationum.

g Solus epiſcopus. Dic vt not. in c. j. de hære. in vj. immo ſolus vicarius, ſecundum concil. Trid. ſeſſ. xiij. c. iiij.

h Graue flagitiū. Puta hęreſim, vel falſum. c. nouimus. de verb. ſign. vnde ſumitur. per quem text. improbari poteſt ſententia dicētiū ſpeciale eſſe in tribus caſibus, vt quis tradatur curiæ ſæculari: ſed in aliis requiri corrigibilitatem. vt not. in ca. ad abolendam de hære. & per Abb. in c. at ſi clerici. verſic. ad tertium. & in c. cum non ab homine. de iudic. & not. in dict. c. nouimus. in verbo traditur.

i Traditur. Nota contra eos, qui dicunt, non debere fieri traditionē realem, ne videatur eccleſia cōſentire effuſioni ſanguinis. de quo per doct. in cap. nouimus. de verb ſignific.

k Intercedere. Vere & non ficte: precibus, & nō per excōmunicationē. & fac. xj. q. iij. c. rerū. & gl. præſenti. C. de his q ad eccl. cōfugi. Sed ad quid iſta interceſſio, cū ipſamet eccleſia poſſit eum mitiori pœna punire? Reſpōd. vt per Ab. in c. nouimus. de ver. ſign.

Dudum.

l Dudū. Hęc dictio ponit qualitatē de præterito, & remouet de præſēti, licet quādoq; ponat etiā de præſenti: vt per Ab. in c. j. de cle. excō. mi. vnde ſumit.

m Abſcindendus. Ideſt, maiore excōmunicatione feriēdus, & hoc ſiue depoſitio fuerit iuſta, ſiue iniuſta: vt not. in c. j de cle. exc. mi. at tamē cōtra. ij. q. v. ca. qua de cauſa. ſed ibi diſpēſatum fuit. fac. diſt lxiij c. Salonitanæ. Et intellige hoc, quod hic dicitur præuia monitione, alioquin nō incurrit excōmunicationē vt per Ab. in c. ij. de cle. excom. min. Officiū autē dicere nō ſolū nō vetatur. verū etiā grauiter peccat non dicendo. itē ſi celebret etiā contra monitionē: tamē cōficit corpus dominicū, Ab. in d. c. j. Aut. Tam. Et ratio eſt quia iſte per degradationem non amiſit characterē ſacerdotij, qui eſt indelebilis qualitas in anima impreſſa, vt per S. Thom. in iij. par. q. xxxiij. art. viij.

DE

DE SACERDOTIBVS IN INferiori gradu conſtitutis.

TIT. XXI.

- *Miniſtri Eccleſiæ Dei.*
  - Sacerdotes.
    - Summi, { Pontifex.
    - Maiores, { Patriarcha. Archiepiſcopus. Epiſcopus.
    - Inferiores { Preſbyteri.
  - Miniſtri
    - In Sac. ord. { Diaconi. Subdiaconi.
    - In min. ord. { Acolytus. Exorciſta. Lector. Oſtiarius.

Sacerdotes inferioris gradus ſunt presbyteri: nec ſufficit aliquid obiter tractatum eſſe. hoc dicit.

NVnc deſcẽdamus[a] ad Sacerdotes in inferiore gradu cõſtitutos: ſubexequenter poſtea de iis dicturi, qui licet ſacerdotes non ſint[b], in ſacris tamen conſtituti reperiuntur: ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei neceſſarium miniſterium exhibent, qui in minoribus ordinib⁹ dicuntur cõſtituti: de quibus omnibus ſi qd ſuperius locuti fuimus, obiter[c] potius quam ex profeſſo locuti fuimus. Inferiores Sacerdotes ſunt presbyteri[d].

Sacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit originem tam à teſtamento veteri, quàm à nouo h.d.

Et non in eleganter[e] ſacerdotes[f] in duos ordines diſtributi eſſe videntur. Hæc enim diſcretio tam in veteri teſtamento à Deo per Moyſem[g] ſumpſit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in ſummum Pontificem, filios vero eius inunxit in minores Sacerdotes, quã etiam in nouo ab ipſo Chriſto[h], qui duodecim Apoſtolos tãquam maiores Sacerdotes, ſeptuaginta[i] duos quaſi in minores inſtituit. Petrũ vero quaſi ſummum ſacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cœlorum tribuit[k].

DE SACERDOTIBVS IN INFEriori gradu conſtitutis.

a DEſcendamus. Appoſite vtitur hoc verbo, cum ſimus in metaphora graduum, & ſcalarum, & de ſuperioribus ad inferiora ſit deſcenſus.

b Non ſint. Scilicet proprie: abuſiue tamẽ & ipſi dicuntur ſacerdotes. c. ſi quiſpiã. diſt. lxxxj. & ca. ſi. quiſquã. de cohab. mul. & cle. & ĩ tit. j. § fin.

c Obiter. Argu. ꝙ quæ aguntur incidenter, non debent eſſe in conſideratione. fac. l. j. ff. de auct. tut.

Epiſcopi & presbyteri differunt ordine.

d Presbyteri. Licet autem epiſcopi & presbyteri ęque ſint ſacerdotes, & in ſacerdotio cõueniãt, ordine tamẽ differunt, ſecundum Canoniſtas: licet Theologi teneant contrarium, quòd ordine non differant: vt no. ſ. de iur. perſo. in verbo ordine. in tantum ꝙ degradatus ab ordine Epiſcopali nõ cenſetur degradatus à ſacerdotali, vel preſbyterali: vt per Ab. in c. veritatis. de do. & cont. & not. ſ. tit. prox. §. quod autẽ in verſ. minorib.

Ant. Ti. Pro opin. Theologorũ, quod differãt dignitate & officio non ordine, vide eorum rationes & cõſiderationes in iiij. ſen. di. xxiiij. D. Bonau. in ij. par. art. ij. q. iij. & Duran. q vj. & S. Tho in qq. add. q. xl. art. v. quãquam canoniſtis videatur quodammodo fauere Conc. Trid. ſeſſ. xxiij cap. iiij.

e Inelegantet. Sic inſtit. de iure na. gent. & ciui. §. & non inelegantet.

f Sacerdotes. No. ex hac littera, quòd appellatione ſacerdotum veniunt etiam Epiſcopi. facit cap. olim. di. xcvj. & ca. cleros. di. xxj. & ĩ. §. prox. & not. in c. non poteſt. de te iudic. In materia tamẽ pœnali, vel odioſa, appellatione ſacerdotũ, vel presbyterorum non veniunt Epiſcopi: quia habent alium ordinẽ; ſcilicet Epiſcopalẽ. Vide per Ab. in rub. de vita & honeſt. cler. & in d. c. nõ poteſt. & in c. qa periculoſũ. & p Inn. in c. ſedes. de reſcrip. fac. not. per Ab. in c. ij. de pecu. cle. in prin.

Ant. Tim. Sacerdotes autẽ ideo vocantur quia ſacrum dãt. & quemadmodum reges a regendo, ita ſacerdotes a ſacrificãdo dictos volunt: quia conſecrant & ſacrificãt. Vel ſacerdos, ideſt, ſacer dux. Antiſtes autẽ appellatur qa anteſtat, vide Mag. l. iiij, di. xxiiij. & cap. cleros. d xxj.

g Per Moyſem. Et ſic non Moyſes, ſed Deus. c. cleros. di. xxj. in prin. vnde ſumit. & fac. c. eſto. §. quod autem diſt. xcv.

h Chriſto. Et ſic vtroque tempore a Deo, & non dicit a Deo per Chriſtum: quia Chriſtus, qui inſtituit, Deus eſt, non ſic Moyſes.

i Septuaginta duos C. in nono. in fi. di. xxj. & cap. quamuis diſt. lxviij.

k Tribuit. Fac. §. fi. ſ. de Epiſcopis, & ſumm. pontifi. & no hic quòd valet

argumentum de clericis veteris teſtamenti ad clericos hodiernos. quod intelligendum eſt vbi eadem eſt ratio, alias ſecus: vt diſt. lxxxij. quaſi per tot. & in cap. tranſla. & ibi not. de conſtit. & c. nouum. vbi abb. nota. de decim.

extra de priuileg. quaſi per totum. Tales ergo ſicut excommunicatos debet quilibet excludere ab eccleſia cap ij. de paroch. & aiten paroc. & no. in d. cap. nulla. Et fecit hæc littera pro prælatis quod etiã eremitę ſubſint Epiſcopo, in cuius territorio ſunt, xvj. quæſt. j. cap. qui vere. & not. in d. cap. nulla. *Eremitæ cui ſub ſunt.*

Presbyteri & Epiſcopi olim erant iidem: ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris vnus electus eſt, qui Epiſcopus dicitur. h. d.

Presbyterũ autẽ, & Epiſcopũ, ſunt qui eundem olim extitiſſe affirment [a], & aliud ætatis aliud dignitatis fuiſſe nomen. Sed cũ multi in ſingulis eccleſiis presbyteri conſtituti eſſent, in remediũ ſchiſmatis factum eſſe, vt per illos vnus eligeretur qui ceteris eſſet præponẽdus. Electum autẽ Epiſcopi retinuiſſe nomẽ, eligentes presbyterum: quorũ erga Epiſcopos vſque adeo creuit honor, vt illis tãquam filij cœperint obedire [b]. Nec iam pro ſacerdotibus habeãtur [c], qui nullius epiſcopi diſciplina & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potius à prudentia, quã ab annis. h. d.

Presbyteri [d] vero nomen, quanquam a ſenectute ſit ſumptũ: magis tamen ſapientiæ [e] indicat maturitatẽ, quã corporis canitiem [f].

Quæ ſit presbyterorum poteſtas, & auctoritas. h. d.

Epiſcopi [g] igitur ac presbyteri non penitus eſt abſimilis circa ſacra miniſteriorum diſpẽſatio. Illorũ [h] enim quæ gerere poteſt Epiſcopus, quædam presbyter ſuo iure, quædã illius permiſſiõe exequitur, quædam vero nullo pacto poteſt attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis, ac ſanguinis conſecrationẽ [i] etiã Epiſcopo præſente celebrat: infantes baptizat [k] ſãctificato oleo inũgit, benedicit [l], & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi poteſtatẽ habet.

Presbyter epiſcopo permittente chriſmat, & valet h. d.

Epiſcopo permittente aut vltima cogente neceſſitate, & baptizator ſacro linire chriſmate, & virgines Deo dicare presbyteris conceditur.

a Affirment. Diſt. xciij. ca. legimus. & cap olim. diſt. xcv. & c quiſquis. & cap. porro. diſt. lxxxiij. Sed videtur, quòd hęc littera contrarietur proxime præcedenti, cum ibi dicat quòd differentia fuit ab initio, & ab origine ſacerdotij: hic quòd a principio iidem erant presbyteri, & Epiſcopi. Sol. vt not. in d. c. legimus. in ver. poſtea. vel hic loquitur referẽdo opinionẽ Hieronymi: quam tñ nec approbat. nec improbat.

Ant. Tim. De hac opinione, quod olim idem fuerit Presbyter, & Epiſcopus, quia perperã tribuitur S. Hieronymo per d. cap. legim. & d. xciij. & c. olim. d. xcv. cuius loci explanationẽ vide ap. d S. Thom. ij. ij. q. clxxxiiij. art. vj. ad primum. & j. in additionibus gl. in §. fi. in verbo reſeruatur. tu vero nota hic incõtex. circa auctoris circumſpectionẽ, qui alia vetrẽs hoc in loco hanc opinionem, quæ S. Hiero communiter tribuitur male admodum ſonare, ita leuiter eam pertractat; vt videatur potius legentem admonere, quam aliquo modo eam approbare.

b Obedire. Cap j diſt. xcv.

c Habeantur. Et dicuntur tales Acephali. id eſt, ſine capite vt cap. nulla. & cap. qui ſuis. diſtinct. xciij & xxviij. quæſt. ij cap. Abbatibus: qui tamen ex priuilegio Papæ non ſubſunt, non ſunt Acephali; quia Papa Epiſcopus eſt eorum: argu.

d Presbyteri. Concor. c. quiſque. & c. porro. diſt. lxxxiiij.

Ant. Timo. Presbyter enim grece, ſenior latine interpretatur, non modo propter ætatem & decrepitam ſenectutẽ, ſed propter honorẽ, & dignitatẽ quã acceperunt. ita inquit Magis. d. di. xxiiij. Alij autem presbyter quaſi præbens iter.

e Sapientiæ xxxv. q. vj. c. ij. ſic. xx. diſt. cap de quibus.

f Canitiem. Vnde quamuis nongentis & amplius annis ab Adã vſque ad Abrahã vixiſſe homines legamus, nullus alius appellatus eſt presbyter, niſi Abrahã, qui multo paucioribus vixit annis, quã ſui anteceſſores. Nec obſtat, quod legitur de Melchiſedech, qui fuit Abrahæ contẽporaneus. c. porro. alias ſi. & ibi nota. diſt. lxxxiiij. *Abraam presbyter.*

g Igitur. Q. d. non mirum ſi eſt ſimilis diſpenſatio vel poteſtas epiſcoporum & presbyterorũ, cũ ſint fere idem.

h Illorum enim, &c. Not. hic quaſi duo extrema cum ſuo medio.

i Conſecrationem. Vt, cap. legimus. diſt. xciij. & cap ecce. diſt. xcv.

k Baptizat. Cap. ij. & ca. iij. de offi. Archypreſb. vbi probantur plura quæ hic ponuntur.

l Benedicit. Non tamen benedictione ſolenni. Et pro verificatione, ac declaratione omnium, quæ hic ponuntur, & cumulantur, vide in diſt. xcj. c. j.

Quæ ſunt epiſcopis reſeruata.h.d.

Eccleſias verò erigere, conſecrare, recōciliare ſacrum chriſma conficere, clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publice[a] reconciliare, ſolis Epiſcopis[b] reſeruatur[c].

DE IIS QVI IN SACRIS[d] *ſunt conſtituti.*

TIT. XXII.

In ſacris ſunt.	Subdiaconus.	Inſtitutio. Officium. Ætas.
	Diaconus.	Officium. Ætas.
	Sacerdos.	Officium. Ætas.

In ſacris conſtituti ſunt diaconi & ſubdiaconi: & diaconi debent Epiſcopu cuſtodire, ſacerdotibus celebrātib⁹ adſiſtere, nouū teſtamētū prædicare. h. d.

Sicut autē Epiſcopi presbyteri[e]: ita etiam veriſque debēt obedientiā, diaconi[f] ad quos Epiſcopum prædicantem ab inſidiis cuſtodire pertinet: ne aut ipſe quoquo modo lædatur, aut diuina verba per

xcj.cap. j. ca.ecce.& c.presbyteros.diſt xcv. cap. miniſtrare.xxvj.q.vj & not.in c. ij. & iij. de offi. archipreſ.verſi.& per Hoſt.in Sum.de offi.archipreſ.verſ.v.& c. peruenit. diſt. xcv. & per Firma. in tract.de Epiſ. lib. iij. in prima part. num xiiij.

a Publice.C.miniſtrare.xxv.q.vj.

b Solis Epiſcopis. Diuerſimode tamē hęc Epiſcopis reſeruātur. Nā poteſtas excōmunicandi ita reſeruatur Epiſcopis, vt poſſit etiam tranſire in non Epiſcopos, etiam meros laicos, ſi Papa tribuat hanc poteſtatem: vt per Abb. & in alios in c. eccleſia S. Mariæ. & in cap.ij. de iud. & in c fi.de cler.ęgro. mini. Alia vero qua hic dicuntur reſeruata non poſſunt per non Epiſcopos exerceri.c. aqua.de cōſecrat.eccleſ. vel alt. & per Doct. in locis ſupra allegat. & in ca.quanto. de conſuetud. fac. ca. quamuis.diſt. 88.

Laic⁹ excōmunicat

c Reſeruatur. Nota ergo ex hac littera cōiuncta cum §. presbyteri.ī. eo. q ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedire characteris impreſſionem: nam ſi ſimplex presbyter ordines conferret, nihil conferret: vt c.quanto. de cōſuetud.vbi etiam Abb.not.cum tamen poſt mortē Chriſti idem eſſet presbyter,& Epiſcopus:& promiſcue presbyteri conferrent omnia ſacramēta: vt c.olim d.xcv.& c legim⁹.d.xciij. ſed diſcretio fuerit inuenta ad ſchiſmata ſedanda, & tollēda.

Rit⁹ Apoſtolorum.

Ant. Tim. Nota circa illud,quod refert hic gloſ.ex ſnīa Abb.in d.c.quanto.de conſuet.quod etiā retulit ī.in li.·j.de ſacra.chriſm.§.j.in verbo reputabitur,ex eodem Abbate ibidem, cuius dictum eſt quod ritus Apoſtolorum habent impedire characteris impreſſionem:nam ſuppoſito illo,quod olim iidem eſſent Epiſcopi,& presbyteri,vt dictum fuit ſupra:quod cum abſtulerint deinde Apoſtoli ad remouendum ſchiſma, factum eſt hoc ex ritu,quod Apoſtoli impediuerint,quo minus presbyteri in poſterum poſſent imprimere characterem alios ordinando qui error fluxit ex verbis D.Hieronymi male intellectis. in cap. olim.d.xcv.Ex quibus verbis colligunt nōnulli, tempore Apoſtolorum idem fuiſſe Epiſcopos,& presbyteros. quod intelligendum eſt ſecundum S.Thom.id fuiſſe verum quo ad nomen.nō quo ad rem:ex quo in primitiua illa eccleſia promiſcue Apoſtoli appellarent presbyteros Epiſcopos: & Epiſcopos p̄ſbyteros. Nō quod inter eos non fuerit ſemper realis differentia. ita docet S.Tho.ij. ij.q.clxxxiiij.ar.vj. ad prin. vnde dicere Epiſcopum non differre à presbytero inter hæretica dogmata numerat S.Aug.in lib.de hęreſibus.

DE IIS QVI ſunt in ſacris conſtituti.

d In ſacris.ſcilicet ordinib⁹: Sed nonne omnes ordines eccleſiaſtici dicuntur ſacri? vt no. diſt. xxxij. in ſumma. & per Abbat.ī c.tuis.de p̄ſb. Dic quòd per excellentiam à ſubdiaconatu incluſiue ſupra dicuntur ſacri: quia magis participant de ſacramento corporis Chriſti:vt per Abb.in cap.ſi quis clericorum. de de cler.coniug & præcludunt viam pœnitentiæ. vt ī.tit.proxi §.fi.ca.cum ex eo.de elect.in vj.

e Presbyteri. Vt ī.tit.proxim.§.presbyterum.ad quem ſtyllus orationis videtur continuari.

f Diaconi. Cap.à ſubdiacono.diſt.xciij.facit ca. ſtatuimus.de mai.& obed. Hoc enim ſuadet iuſtitia,vt maiori ſeruiat minor.xxxiij.q.vlt ca.eſt ordo. niſi tn̄ minor adminiſtratione maior ſit, diſt.xcv.c.j. vel niſi teneat locum ſuperioris.diſt. xciij.c.fi.Et hi in vnaquaque ciuitate debent eſſe ſeptem,c.diaconi.ij.& iij.diſt. xciij. & legitur in Actis Apoſto.c.vj.Et hoc ſi facultates eccleſię ſufficiunt : aliàs ſufficiunt duo : vt vij.q.j.c.illud.

Minor ſeruit maiori

Ant. Tim. Diaconus Græce, miniſter dicitur Latine:quia eſt ſacerdotis immediatus miniſter. Eſt autem miniſter non alicuius ſacramenti:ſed aliquorum ſacramentalium:ſicut exorciſmi & expulſionis immundorū àdiuinis. S. Tho. in iiij.ſen.d.v.art.j.

a Polluantur. C. diaconi. ij. diſtin. xciij.
b Adſiſtét. Diſtin. xxv. c. perlectis. §. ad diaconū.

Ant. Tim. Vnde ad Diaconū non pertinet quaſi ex officio proprio tradere ſacramentum Baptiſmi: ſed in collatione huius ſacramenti, & aliorum adſiſtere, & miniſtrare maioribus. S. Tho. part. iij. q. lxvij. art. j.

modo eccleſia imperauit continentiam: cum illa voti ſit, non præcepti, vt xxxij. q. j. c. integritas? Reſpond. eccleſia neminem cogit continere: ſed in ordine, quē dat, poteſt imponere legem, quā vult: ſicut qualibet alius in traditione rei ſuæ. l. in traditionibus. ff. de pact. Ex quo enim honoratur, dignum eſt, vt oneretur. xvj. q. vj. c. de laplis. & no. in d. cap. nullum. Interdum tamen cum ſubdiaconis diſpenſatur. c. presbyterum. diſtin. xxviij. & c. ſanè. de cler. coniug.

detractores polluantur[a]. Sacerdotibus quoque celebrantibus in omnibus adſiſtent[b]. & Euangelium ad populum prædicabunt.

Diaconi præſentibus epiſcopo, vel presbytero nec baptizāt, nec Eucharistiam erogant, niſi ex neceſſitate. h. d.

Sed nec baptizare pręſente[c] Epiſcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Euchariſtiam populo erogare audere debent: niſi prędictis omnibus lōgius fortaſſe conſtitutis, neceſſitas[d] ad id extrema eos compellat.

Primitiua Eccleſia nō habuit ſubdiaconos & apud antiquos ſubdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines: ſed poſtea & his ordo inter ſacros captus eſt haberi. h. d.

Subdiaconos licet & Eccleſia primitiua legatur habuiſſe[e]: talis tamen ordo apud antiquos inter ſacros non annumerabatur: paulatim tamen poſt aliquot temporū curricula cœptus eſt, & ſubdiaconatus inter ſacros ordines reponi. eíſq; ad ſimilitudinē tam presbyterorū, quàm diaconorū cōtinētia fuit imperata[f].

Subdiaconus poteſt eligi in epiſcopum. h. d.

Cumq; à multis, an in Epiſcopū ſubdiaconus eligi valeret, hæſitaretᷣ: nouiſſime poſt Vrbanū Innocētij proceſſit cōſtitutio[g]. q̄ vt is quoq; ī Epm libere eligi valeat declarauit ac ſtatuit.

Circa quæ verſetur officium ſubdiaconi. h. d.

Diaconū igitur ſubdiaconus ſubſequitur[h]: ad quem calicē & patenā ad altare deferre ptinet[i], & leuitis tradere eíſq; miniſtrare. Vrceolum quoq; , & aquam, mātile, & manutergiū tenere, Epiſcopo, p̄sbyteris, & leuitis pro lauādis ante altare manib⁹ aquam præbere.

Subdiaconus poteſt quin ordinari in decimooctauo anno: diaconus in vigeſimo: presbyter in vigeſimo quinto. h. d.

Sicut autem ſubdiacono minus creditur[k], quàm diacono: & diacono min⁹ quā preſbytero committitur: ita ad ſubdiaconatū minor ætas[l], quam ad diaconatum: & ad diaconatū

c Præſente. Vt diſt. xciij. ca. diacones. & c. præſente.
d Neceſſitas. Nō quòd vbi neceſſitas exigit, & presbyter eſt abſens, diacon⁹ etiam iure ſuo baptizat. c. diacones. & ca. præſente. diſ. xciij. & Euchariſtiā erogare, ſi præceſſerit conſecratio preſbyteri: ſed pręſente presbytero in eccleſia non poteſt, etiā ſi ſubſit neceſſitas, niſi presbyter iuſſerit: vt not. in c. diacones. & c. peruenit. diſtin. xciij.

Ant. Tim. Facit hæc vel ex neceſſitate, vel iuſſu epiſcopi. non eſt enim hoc eius officium: ſed proprie diaconus eſt diſpēſator ſanguinis Chriſti in calice, ſecundū Archie. Floren. & S. Tho. ī iiij. ſent. diſtin. xiij. q. j. arti. vltim.

e Habuiſſe. C. Epiſcopus. diſt. xxxv. & diſt. xxv. c. j. & c. ſi.

Ant. Tim. Hodie in eccleſia Dei eſt ordo, & miniſtrat ſacerdoti, ſed mediate, id eſt, medio diacono. Eſt autem hic ordo ſubdiaconatus primus ex ſacris, qui nuda manu poteſt tangere ſacra vaſa, ſecundum Petr. de Pallud.

Ant. Tim. Tenentur in tribus ordinibus maioribus conſtituti ad caſtitatē. S. Tho. in iiij. ſent. diſt. xxiiij. vt mundi ſint, qui ſacra tractant. Vide rationes, cur clericos eccleſia continentiam obligauerit apud S. Tho. in iiij. ſent. diſt. 37. art. j. quæſt. iij. vnde B. Dyon. de eccleſ. Hier. c. j. inquit. De putantur enim ad ſacra tractāda, quæ immundos tangere nefas eſt. & diſt. xxxij. c. j.

g Cōſtitutio. Quæ eſt in c. à multis. de ætat. & qualit.
h Subſequitur. Inde & ſubdiaconus dicitur.
i Pertinet. Sic cap. perlectis. §. ad ſubdiaconū. diſt. xxv.

Ant. Tim. Ita S. Tho. in iij. part. in qq. add. q. lxxxvij. art. iij.

k Creditur. Committitur, l. qnod vulgo. ff. ad Maced. & ſtatim ſequitur in hac littera.

f Imperata. Vt diſt. xxviij. c. decernim⁹. & c. nullum. & c. j. de cler. coniug. & c. à multis. de ætat. & qualit. & ca. miramur. de ſetu. nō ordin. Sed quo-

l Ætas. Quia ab ætate arguitur maturitas iudicij. Sed qnid ſi impubes, & iudicio carens ordinetur ad ordinem ſacrum, an ſuſcipiat characterē? Reſp. Suſcipit, nec enim quod ſuſcepturus ordines

nes ſacros debeat habere annos diſcretionis eſt de ſubſtantia ordinis: ſed de neceſſitate præcepti. Vñ licet in tali collatione peccetur: tenet tamē collatio de hoc. vide in c. vel nō eſt. de tēp. ordi.

a Decimo octauo. Et ſufficit ꝙ ſit inchoatus: vt not. i. c. ic. ſi. de æ. at. & qual. vñ ſumitur. Sed hodie hæc materia eſt tota per cōcil. Trid. reformata. Nec enim ad ſubdiaconatum qs ordinari poteſt ante vigeſimum tertium, ad presbyteratum ante vigeſimū quintum, etiá ſi qs ſit regalatis, vt per d. Conc. Trid ſeſſio. xxiij. ca. xij. quicqd dicatur in ca. j. & in ca. peruenit. diſtin. lxxvij. & in c. j. c. iij. & c. ſi. diſt. lxxviij. & in ca. de his. diſt. xxviij. Sed quæ eſt ætas minorum ordinum? Reſpon. maior infantia, ca. de his. diſt. xxviij. & c. nullus. de tempor. ordi. in vj.

Ant. Tim. Nota circa annorum numerum regulam generalem, traditā a ... ff. in clem. generalem de æta. ſi. & qual. ordi. quod ſi annus ſignificatur in ablatiuo, vt dicendo anno vigeſimoquinto quis poteſt eſſe ſacerdos requirit ſolum inceptionem. Si vero ſignificatur in genitiuo requirit complementū: ita dicit Ioá. de Ligna. in d. cle. Bart. vero in l. ſi cui de legat. j. dicit, quod ſi proferatur in ablatiuo ſine præpoſitione ſufficit in eo eſſe: ſi vero ſine, requiritur qđ ſit complectū, ſic in verſ. ætas. queſt. ij. § j.

b Appellantur. Vt diſt. lxxxj. ca. ſi quiſpiam. & c. ſi quiſquam. de cohab. mul. & cler. & not. de hoc. ſ. tit. proxim. in princ.

c Svnt igitur. Concor. c. & ſi illa. § ſi. j. q. vij. & inde ſumitur.

d Acolytus, &c. Vt cap. perlectis. diſt. xxv. & ca. a ſubdiacono. diſtin. xciij. & acolyto ſubeſt exorciſta, &c. vt d. cap. a ſubdiacono.

minor, quàm ad presbyteratū ſuffragatur. Poterit igitur hodie quis, niſi aliud canonicū obſiſtat impedimentum, decimo octauo [a] natus anno ad primum ſacrū ordinē: vigeſimo ad ſecundū: ad presbyteratū 25. promoueri.

Propriè ſacerdotes appellātur qui Euchariſtiā conficiunt: impropriè etiam diaconus, & ſubdiaconus.

Diximus autē diaconum, & ſubdiaconum nō eſſe ſacerdotes proprietatem ſermonis attendētes. Propriè enim ſacerdos is eſt appellādus, cui ſacrificium corporis, & ſanguinis Dominici in altari cōficere permittitur. Ceterū & ipſi interdū ſacerdotes appellātur [b], ſed per abuſionē. Vidimus hactenus de iis, qui in maiorib⁹ ſunt ordinib⁹ cōſtituti: nūc videamus de iis, qui in Eccleſia Dei minoribus ſunt ordinibus inſigniti.

DE HIS QVI SVNT IN minoribus ordinibus conſtituti.

TIT. XXIII.

Ordines minores,
- Acolytus.
- Exorciſta.
- Lector.
- Oſtiarius.

Minores ordines ſunt acolytatus, exorciſtatus lectoratus, & oſtiariatus h. d.

SVnt igitur [c] in Eccleſia alij minores ordines, qui ſine ſacramentali vnctione, ſola Epiſcopi benedictione, cū quadā vaſorū, vel indumentorū diſtributione præſtantur: vt ſunt Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiari⁹. Acolytus [d] eſt is, ad quē ꝑparatio luminū ſpectat: & qui cereū, à quo nomē quoq; ducit [e] [illegible]ferre debet: quiq; ſuggeſta pro Euchariſtia ſubdiaconis ꝑparat. Exorciſta is eſt, qui exorciſmos memoriter retinere debet: manúſque ſuper energumenos & catechumenos in exorcizando [f]

Ant. Tim. Latine dicitur ceroferarius à deportandis cereis quando legendum eſt Euāgelium, cuius officium eſt præparare ipſam luminariam, & portare, vt dictū eſt. & eſt ſupremus ordo inter quatuor minores vide per Mag. lit. iiij diſtin. xxiiij. & ibi per S. Thom. q ij. & c. Acolytus. diſtin. xxiij.

e Ducit. Vñ & ceroferarius Latino nomine appellatur.

Ant. Tim. Exorciſta ita Græcè, Latine vero dicitur adiurans, vel increpās. cuius officium eſt inuocare nomē domini ſuper catechumenos, & ſuper eos qui habent ſpiritum immundum. De quo, & quomodo fuerit ſignificatus in lege veteri, & exercitatus à Chriſto in noua lege, vide per Mag. in iiij. ſent. d. diſt. xxiiij, & c. Exorciſta. d. xxiij.

Ant. Timo. Lector dictur à legēdo, verum quod ſit eius officium lege apud Magiſt. loco ſæpius citato in iiij. & ca. perlectis. diſt. xxv. & cap. lector. diſtinct. xxiij. lege Vgonem. de Sancto Vict. libr. xx. de ſacr. cap. vj.

f Exorcizando. Hoc verbum hic deſignat ordinem apud Iuriſtas appellatur verbum impoſtorum: vt lege prima. ff. de variis & extraordinariis cognit. Sed fortè cū iuriſ. ōſulius eſſet pagan⁹ ſic loquebat' quaſi illudens alienę religioni.

De his qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.

Le-

imponere. Lector autẽ is appellatur, qui lectiones [a] debet pronunciare: & ea, quæ Prophetæ vaticinati ſunt, populis prædicare [b]. Ad Oſtiariũ pertinẽt claues Eccleſiæ, vt claudat, & aperiat tẽplum Dei & omnia, quæ ſunt intus extráq; cuſtodiat, fideles recipiat, excõicatos, & infideles [c] prouido iudicio repellat.

Pſalmiſtatus eſt minor ordo & poteſt conferri a ſolo preſbytero. h.d.

Eſt & Pſalmiſta, ideſt, Cãtor, qui abſq; ſcientia Epiſcopi, p̃ſbytero ſolũ iubente, officium ſuſcipit cãtãdi [d], q̃ & ipſe licet apud antiquos dubitatum fuerit inter minores ordines cœptus eſt annumerari [e].

Conſtituti in maioribus ordinibus nullo [illegible] matrimonium contr[illegible] poſſunt, ſed cõſtituti in [illegible] poſſunt. ſed ſi contrahant, [illegible]tur beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis. h.d.

Horum autem, & ſacrorum valde diſpar eſt conditio. ſi quidem illis ita eſt continentia imperata, vt nunquam ad matrimonium adſpirare valeant [f]: his [g] autem, ſi ad ſuperiores ordines prouehi noluerint, matrimonium cõtrahere minime interdicitur [h]: ſed eo caſu non ſolum ad ſacros ordines, & Eccleſiaſticas dignitates, & adminiſtrationes [i] admittendi non ſunt: ſed etiã beneficiis, quęcunque forte habuerint, priuandi erunt: nam nec ea tute prauo exẽplo poſſunt, & graui ſcandalo retinere: & tales bona Eccleſiaſtica dilapidare ſolent.

Ponit cõtinuationem ad ſequentia. h.d.

Hucuſque ſingulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quæ tam maiorum ordinũ, quàm minorum ſunt communia.

a Lectiones. Legendas in matutinis.

b Prædicare. Id eſt, legere, ne ſit contra. xvj. q. j. cap. addimus.

Ant. Tim. Oſtiarius quis ſit, & quod officiũ eius lege apud eundẽ Magiſt. & c. Oſtiari⁹. diſt. 23.

c Infideles. Sed cõtra c. Epiſcopus nullũ. de conſecra. diſt. j. Reſpõ. quidam q̃ ille canon, vel eſt correctus, vel abiit in deſuetudinẽ. vel dic vt not. in d. ca. Epiſcopus nullũ. Et quomodo, & quib⁹ cæremoniis hi ordines cõferãtur habetur. diſt. 23. per totũ.

Ant. Tim. Q̃d Pſalmiſtatus ſit minor ordo: & quod poſſit conferri à ſolo presbytero, q̃d colligitur in ſummario, loquitur, hic ad mentẽ canoniſtarũ ſecundum Abb in d. c. cum cõtingat. de ætat. & qual. qui primũ dicit Pſalmiſtarũ eſſe ordinem ex mente gloſſæ ibi: ſecundũ quod poſſit cõferri à presbyteris. quam concluſionẽ ponit ibi Abb. de mente Rayn. Hugon. & Goffre. id dicentiũ, & gl. in d. c. cũ contingat. q̃ vere hoc nõ dicit, neq; textus ibi: Sed loquitẽ tm̃ de Ab. cuius opinionem, Theologos ſequutus, puto non eſſe veram, vide D. Bonau. in iiij. ſent. d. xxiiij. ar. ij. q. ij. & alios Doctores ibi.

d Cantandi. Et in hoc differt à lectore, cuius officium non eſt cãtare, vt ſ. in prin. vbi not. eſt enim inter hęc differentia, vt per Abb. in c. quod inte de pœnit. Et facit hoc ad ſtatuta, & contra eos qui tenentur cantare officium. non enim ſatisfaciunt legendo ſimpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

Pſalmiſtatus & prima tõſura æquiparãtur.

e Annumerari. vt cap. Pſalmiſta diſtinct. xxiij. & hic ordo Pſalmiſtatus videtur confundi cum prima tonſura: vt per Hoſtien. in Summa de ordin. ab Epiſcopo qui tenent. Epiſcopat. & Abb. in capitu, cum contingat. de ætat. & qualit. & vt hic innuitur valde fuit dubitatum, an eſſet reponendus inter ordines, & communis eſt ſententia quòd ſit ordo. quod quomodo procedat, vide per Ioan. Lupum in tract. de libert. Eccl. in v. q. & per Nic. Plo. in tract. de ſacramentis. in cap. j. vj. partis. num. iij & per Doct. in d cap. cum contingat.

f Valeant. Ca. j. de cler. coniug. cum multis. eod. tit. niſi Papa diſpenſaret, per ea quæ ponit Ab. in c. cum olim. extr. eo. tit. vbi ponit quòd non ſolum Papa poteſt ſingulariter diſpenſare: ſed poteſt vniuerſalem legem facere, quòd ſacerdotes poſſint ducere vxorem. quòd etiã deberet facere ratione de qua per eum ibi: quam tamen non puto neceſſariam, nec veram.

Ant. Tim. Et in c. j. diſtin. xxvij.

g His. Scilicet conſtitutis in minoribus ordinibus.

h Interdicitur. Extra de cler. coniug. per totum.

i Adminiſtrationes. Vnde nec Vicarius Epiſcopi poterit eſſe ratus, cum non poſſit habere adminiſtrationem eccleſiaſticam, q̃d tenent Doctores tam in capitulo ſecundo de clericis coniug. quam in capitulo primo eod. titu. in ſexto, niſi in temporali iuriſdictione: vt per Ab. & alios in capitulo ſecundo de iudic. vbi quòd quamuis cum his Papa diſpenſaret, quòd poſſent retinere beneficia: eis tamen cauſa criminalis clericorum non poteſt committi. Sed an etiã, & in eo ſint diſſimiles quòd non teneantur dicere officium? Reſpon. vt traditur per Abb. in cap. j. de celebr. miſſa.

COM-

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum ordinum.

TIT. XXIIII.

Officium ordin.
- Minorum in maiores.
  - Reuerētia.
  - Obediētia.
- Maiorum in minores.
  - Diligant.
  - Proſint.
- Epiſcopi in ordinandos,
  - Inſtructio.
  - Scrutinium.
  - Modus,
    - Quo tempore.
    - Quis.
    - A quo.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam. h. d.

IN primis admonēdi sūt ij, qui minori ſub ordine cōſtituti ſunt & officio, vt iis q̄ aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiā, & obedientiā [a] exhibeāt: nec per temeritaté alter alteri⁹ partes ſibi vindicet [b].

Maiores debent minoribus charitatem. h. d.

Maiores quoq; meminerint ſe maiores eſſe, nō dn̄os: & ob id inferiorib⁹ nō tanquā ſubditis dominentur: ſed quaſi clericos honorēt [c], & diligāt: & tales ſint qui nō ſolū præſint verū etiam proſint [d].

Ordinatores debent inſtruere ordinandos in diuinis. h. d.

Item ſub grauis vltionis cōminatione ex ordinatione generalis cōcilij [e] debēt Epiſcopi [f] promou[illegible]os in ſacerdotes [illegible]ipſos, vel alios [g] idoneos viros ſu

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum ordinum.

a Obedientiam. cap. a ſubdiacono. diſtin. xciij. & per tot. Solet tamen diſtingui vtrum aliquid Prælatus præcipiat ſententiando, an extraiudicialiter. De his quæ pertinēt ad officiū, an de his quæ non pertinent ad ſuum officium, vt latè per Ant. de Butr. in ca. ad aures de tēp. ord. ANT. TIM. Hinc obedientia ab Odon. Camer. ſic: Virtus qua legitime ſuperiorum præcepta exequuntur: & eſt pars iuſtitię. Tenentur autem inferiores obedire ſuis ſuperioribus regulariter quoad act⁹ exteriores: non autē quoad actus interiores, intellectum, & voluntatem, quę ſoli Deo ſubiiciuntur, ar. text. l. cogitationis. ff. de pœnis. Vide multa de hac virtute apud San. Tho. ij. ij. q. ciiij. ar. v. In aliquibus autē non tenemur obedire, vt per eund. S. Tho. in quod. l. i. ar. xv. & quod. l. x ar. x. & in iiij. diſt. xxj. q. iij. artic. j. & Arch. Flor. iij. par. tit. xvj. c. j. §. vj. & Nauar. in Man. c. xxiij. nume. xxxviij.

b Vindicet. Vt ca. j. de ſepult. Et quomodo dicatur quis tranſgredi terminos, quos poſuerunt patres, not. in d. cap. j.

c Honorent. Vt diſtin. xcv. cap. eſto. vbi recenſetur illud Craſſi: Non erit mihi conſul, cui ego non ſim ſenator. Pone igitur quòd Epiſcopus aliter ſe habeat contra clericum, quam debeat, nunquid clericus ſuo iure poterit obedientiam negare? Et videtur argu. cap. cum beatus. diſtin. xlv. & d. capitu. eſto. §. j. & xxij. quæſt. v. capit. de forma. Et fides non eſt ſeruanda non ſeruanti. capitu. peruenit. ij. de iureiu. Et fruſtra petit debitum, qui quod debet, non impendit. xxviij. quæſt. j. capit. ſi infidelis. cum multis concor poſitis in d. c. eſto. in verbo eſto. Conſultius tn̄ erit clerico, ſi per ſuperiorem agat: argu. xj. quæſt. iij. cap. ſi Epiſcopus & ix. quæſt. iij. cap. nunc vero. & tolerandus eſt Prælatus vſque ad ſententiam: vt viij. quæſt. iiij. cap. nonne.

ANT. TIM. Vnde meminerint Prælati ſe in inferiores ſuos Politicam potius retinere poteſtatem: quam deſpoticum dominiū quos iuſſit Apoſtolos imperare cum omni manſuetudine, ij. ad Timo. iiij.

d Proſint. Agnominatio, vt & illa: Nō eſt hic orator, ſed arator. & illa Cicer. Quis nō potius hæc ficta credat, quam facta?

e Concilij. Vt in c. cū ſit. de ęta. & qua.

f Epiſcopi. Immo videtur quod hoc ſit munus Archidiaconorum. capit. ad hæc. de officio. Archid. Sol. examinationem bene facit Archidiaconus, vt in contrario: ſed inſtructionem facit ſolus Epiſcopus. Vnde dicit Innocentius quòd non excuſatur Epiſcopus ab hac inſtructione licet Archidiaconus examinauerit. vel fortè poſſet dici, quòd hic loquitur quando in eccleſia non eſt Archidiaconus: vt per Abb. in cap. cum ſit. de ætate & qualitate. vbi. Et alia de hoc. Vel forte non repugnat hoc: quia Archidiaconus facit vt Epiſcopi Vicarius. vt ſuprà de offic. Archid. in princip.

ANTO. TIMO. Nota, quod Epiſcopus promouens indignum peccat mortaliter: & ignorans indignus dicitur, ita ſanctus Thomas in quarta ſententiarum, diſtinctione vigeſimaquarta, quæſtione prima, articulo vltimo: quilibet enim tenetur ſcire ea, quæ ad officium ſuum pertinent.

g Alios. Scilicet clericos ſuos, & de latere ſuo miſſos. xxiiij. diſtin. cap. quando.

a Pau-

per diuinis officiis, Eccleſiaſticiſq; ſacramentis diligẽter inſtruere, & informare. *Sanctius enim, inquit, eſt paucos*[a] *bonos, quam multos malos*[b] *habere miniſtros: quia ſi cæcus cæcũ ducet, ambo in foueã dilabẽtur*

Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium. h. d.

Præcedet autẽ ordinationem diligẽs ſcrutinium[c]: nec niſi q̃ui tã verbo fidei, quam rectę conuerſationis exẽplo, Epiſcoporũ, vel popula ri teſtimonio[d] probantur, ad ordines admittẽdi erũt Ordinatorꝰ itaque accipiat ſecũ diuinæ legis peritos ſacerdotes[e], & in Eccleſiaſticis ſanctionibꝰ exercitatos qui ordinãdorũ genus[f] patriam[g], ætatem, locũ, vbi ordinati[h] ſunt: ſi litteras calleant, ſi inſtructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inueſtigent[i], ſi fidẽ catholicã firmiter teneãt.

Examẽ debet præcedere collationem beneficiorum. h. d.

Quod & in beneficiorum[k] collationibus obſeruandum erit, qui enim beneficiis Eccleſiaſticis præficiendi fuerint, a ſuo prius Archidiacono examinari[l] debent, & per ipſum poſt modum Epiſcopo præſentari.

Tam ſimoniace ordinatus, quam ordinans ſunt puniendi hoc dicit.

Ipſi vero, quibus talis cura committitur, ca

a Paucos. Pauci autem, vel multi dicuntur ſecũdum ſubiectam materiam: vt not. in cap. latores. vbi etiam Abb. de cler. incet min.

b Malos. Arg. quòd melius eſt habere paucos bonos ſcholares, quam multos ignorantes: ſic Abb. in ca. cum ſi. de æta. & qualit. ſimile. xxiij. diſt. c. tales. Item eſt arg. cõtra eos, qui multa inutilia allegãt. de conſecra. diſtin. v. cap. non mediocriter. & xxiiij. q. j. ca. odi. & proieci. & l. iij. §. cõtrarium. C. de iu. vet. enucle. & in Authẽ de tabel. circa medium. & no. ĩl. fi. C. de viuſ & multitudo oneroſa nihil habet honeſti. authen. de refor. ad fi. col. ij.

Ant. Tim. Idẽ dicit Magiſt. iiij ſent. diſt. xxiiij. in princip.

c Scrutinium. De hoc ſcrutinio vide in ca. j. de ſcruti. in ordine facien. vbi ponitur ordo, & ſeries. & diſt. xxiiij. c. nullus. ca. Epiſcopꝰ. & cap. quando. Et de hac materia vide nouiſſime per Concil. Trid. ſeſſ. xxiij. cap. v. & c. vij. & cap. xiij. & cap. xiiij. in decret. reforma. & ſeſſ. vij cap. xiij.

d Teſtimonio. Imò iſto caſu. quo quis haberet teſtimonium totius populi, poſſet promoueri ſine examinatione, argu. cap. nullus. diſtin. xxiiij. Sic & aliàs dicitur, quòd ſcholaris notoriè peritus poteſt tranſire ſine examinatione: vel ſaltem leui pro forma. cap. conſtitutis. vbi Abb. de appell. fac. cap. de Petro. diſtin. xlvij. & cap. valde. diſtinct. xciij. & cap. mandata. extr. de præſump. & not. in d. cap. nullus.

e Sacerdotes. Sed contra. cap. Inter corporalia de tranſlat. & xv. quæſt. vij. capit. fin. vbi Epiſcopus licet ſolus auferre honorem non poſſit dare tamen poteſt? Reſpond. Dictio, ſolus, non excludit ſuos clericos: ſed alios clericos, vel Epiſcopos: vt not. in c. Epiſcopus. diſt. xxiiij.

f Genus. Cognationem quia pater filio ſimilis præſumitur. l. quòd ſi nolit. §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict.

g Patriam. Fac. l. quod ſi nolit. §. qui mãcipium.

ff. de ædil. edicto. Vnde illud: Intererit multum Dauuſne loquatur an herus. Et infra Colchus, an Aſſyrius: Thebis nutritus, an Argis. Facit & illud: Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilingues. & illud: Nunquid a Nazareth aliquid boni?

h Ordinati. Sed quomodo eundem appellat ordinatum & ordinandũ? Reſpon. vnus, & idem reſpectu diuerſorum ordinum poteſt eſſe ordinatus, & ordinandus.

i Inueſtigent. Quã rigidè, & ad quem modum ſit facienda hæc inueſtigatio, no. in ca. quando. diſt. xxiiij. Et an & quãdo, & qui teneantur ſcire contenta in fide explicite, vel implicite, per Abb. & alios in Rubric. de Summ. Trinit. & fid. catholic. & per Card. Ara. in ſuis inſtit. Theologicis. cap. iij. & nouiſſime per Concil. Trident. ſeſſio. vj. cap. xxij. & Seſſio. xiiij. cap. iij. & ſeſſio. xxij cap. v. & cap. vij. & ca. xj. & cap. xiij. in decretis reformat. & in Seſſio. xxiiij. cap xviij.

k Beneficiorum Nedum ordinum, vt ſ. §. proxi.

l Examinari. Cap ad hæc. & cap. vt noſtrum. de offi. Archi. Sed alibi dicitur, quod iſtud eſt officium ſacerdotum. xxiiij. diſt. cap. quando. Sol. illud verum vbi Epiſcopus ſpecialiter ad hoc eligit ſacerdotes. Vel ſi non eſt in loco Archidiaconus vt in multis eccleſiis. Videtur ergo, quòd Epiſcopus non ſit puniendus ſed potius Archidiaconus, qui examinat & præſentat Epiſcopo: arg. cap. ſi ſeruus. diſtin. liiij. Sed non eſt ita, quia epiſcopus tenetur de facto illius, qui examinat: cum id fiat de mandato illius Sicut exercitor nauis tenetur de facto magiſtri. l. j §. magiſtrum. ff. de exerc. Niſi forte examinator talis fuiſſet, vt non ſit veriſimile ipſum mentiri: ar. cap. ſignificante. de pig. Secundum hoc ſi talis ordinatur ſine titulo, epiſcopo ignorante, examinator qui præſentauit eum, tenebitur ei prouidere. Sed ſi ille non ſit ſoluendo, habebit regreſſum contra ipſum. & hoc ideo, quia adhuc reſeruatum eſt Epiſcopo.

ius examinandi illum: arg. c. accepimus. de ætat. & qualit. ne ordinatus in opprobrium clericalis ordinis mendicet. c. ad supplicationem d. renunc. & ca. diaconi diſt. xciij. & not. in d. c. ad hæc.

diem ſcilicet vt nulla de tribus diebus non examinetur: non de continuatione momenti ad momentum, vt dicimus in vſucapione. *Continuatio.*

g Feſtiuis diebus. Sed an omnibus feſtiuis diebus poſſint minores ordines conferri? Reſp. vt per Abb. in d. ca. de eo. extr. de temp. ordi. in fi.

a Non examinatum. Sed an ſi non examinatus idoneus ſit in omnibus, habet adhuc locum quod hic dicitur? Et non videtur: cum culpa ſit tantum in ordinante: nec alieno vitio debeat quis prægrauari. l. ſancimus. C. de pœn. & arg. in c. cum ſecundum de præb. ſed in contrarium facit hæc litera hic, & ca. quando. diſtin. xxiiij. & non propter ſuum vitium, ſed ordinantis: vt lxx. d. ca. j. & xvj. quæſt. vij. cap. decernimus. Item cum non intrauerit per hoſtium, debet mori, ſicut Remus. l. ſi ff. de re. diuiſ. & no. in c. fin. d. diſt. xxiiij.

b Sacros. Idem ſi ad minores ordines. cap. fi. d. xxiiij. vel appellat hic ſacros omnes ordines, & ita non eſt neceſſaria exceptio, fac. not. diſ. xxxij. in ſum. & ſ. de his qui ſunt in ſacris. & cet. in Rubrica.

uere debent, ne aut cuiuſquam gratia, aut cuiuſcunque muneris cupiditate illecti a vero deuient, vt indignũ, & minus idoneũ, aut non examinatũ [a] ad ſacros [b] gradus ſuſcipiendos Epiſcopo præſentẽt. Quod ſi aliter fecerint, & qui indignè acceſſerit, ab altari remouebitur [c], & qui donum Sancti Spiritus vendere conati ſunt, corã Deo iam cõdemnati [d] Eccleſiaſtica dignitate carebunt.

Qui tempora in ordinationibus ſeruari debent. h. d.

Igitur [e] per tres continuos [f] dies diligẽter examinentur: & demum ſabbatoq; probati ſũt, Epiſcopo præſentẽtur. Qui tamen ſecundum diuerſitatem ordinum, temporis quoque ſeruabit diuerſitatem: non enim omnes ordines, quibuslibet temporib⁹ conferri poſſunt. nam Dominicis & aliis feſtiuis diebus [g] vnũ, aut duos ad minores licebit promouerẽ: ſed ad ſubdiaconatum, niſi in quatuor temporibus, & vna & altera ſtatuta die [h], nulli Epiſcoporum, præterquam Romano Pontifici [i] licet aliquos ordinare: nec alicui⁹ loci cõtraria eſt admittẽda cõſuetudo [k].

Ponit pœnã ordinantis, & ordinati extra tempora. h. d.

Quod ſi forte, ſecus factum fuerit, ordinans quidem poteſtate priuandus eſt ordinandi [l]: & ordinatus, cum characterem [m] minime dubitetur recepiſſe: pœni-

h Die. Scilicet in ſabbato Sancto, & & ſabbato ante dominicã de paſſione. capit. de eo. de temp. ordi.

i Romano Pontifici. Nota ergo, quod tempus non eſt de ſubſtantia ordinis: quia temporis determinatio circa ordines eſt inducta de iure poſitiuo, ideo non aſtringit Rom. Pontificẽ. ita Abb. in c. de eo. de temp. ord.

k Conſuetudo. Indulgeretur tamen, quando conſuetudo eſſet antiqua, & multi eſſent ordinati extra tempora: vt in c. ij. de tẽp. ordi. vbi not.

l Ordinandi. Ca. ij. de temp. ordi.

m Characterem. Cap. pen. de temp. ord. & ſic not. quòd aliquid factum tenet, licet id fieri nõ deberet. Simile eſt, quòd puer non eſt ordinandus ad ſacros ordines: ſi tamen ordinetur character imprimitur. ca. vel non eſt compos. de temp. ord. & not. in c. vni. de cler. per ſal. prom. & per Abb. in c. pro illorum. de præb ſic non debet quis a Iudæo, vel pagano baptizari: baptizatus tamen non eſt rebaptizandus. ca. j. de ſum Trin. & fide Cath. & de conſecr. diſt. iiij. cap. a quodam. & ca. Romanus.

c Remouebitur. Si quis tamen in minori crimine exiſtens ordinari ſe permiſerit, non deponetur: ſed pœnitentia ei imponetur: vt d. lxviij. c. j. & diſtinct. lxxxij. capitu. presbyter. & extr. de renunciat. capitu. niſi. §. propter criminis conſcientiam.

d Condemnati. Sunt ergo tales ipſo iure ſuſpenſi, vt j. q. j. cap. requiruntur, & concord. cap. quando & c. fi. diſt. xxiiij.

e Igitur. Fac. c. quando. ante fi. d. xxiiij.

f Continuos. Licet hoc verbum ſignificet, vt nõ detur aliquod interuallum: vt in c. ceterum. de reſcrip. tamen quod hic dicitur nõ eſt ita Hebraice intelligendũ arg. l. quod dicimus. ff. de ſolut. & c. quia propter de elect. Poterit ergo interuenire probabile interuallum: cum id nec in ſtipulatione negetur. l. continuus. in princ. de verb. oblig. intellige ergo continuationem eſſe debere de die ad

Ant Tem. Illud quæritur an ordinatus ab Epiſcopo hæretico ſuſcipiat in ordinationem characterem & an hæreticus Epiſcopus poſſit conferre ſacros ordines, de qua quæſtione vide per Magiſt. in iiij ſenten. diſtin xxv. & per Doct. ibi. Concludunt enim quod ſic, ſi formam ſeruat & habet intentionem faciendi quod facit eccleſia. confert quantum ad veritatem ſacramenti: ſecus autem quantum ad vtilitatem, D. Bonau. ibi art. j. q. ij. & Duran. q j. nu. vj.

Pœni-

tentia[a] tantū pręuia, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare ſuſtineđ' erit.

Nec vna, nec duabus diebus continuato ieiunio duo ſacri ordines conferri poſſunt. h.d.

Sed nec vno die, nec duobus cōtinuato [b] ieiunio ad duos quis pōt ſacros ordines promoueri arbitrarie ordinanti ſuſpenſion.s imminente pœna [c].

Minores ordines omnes ſimul conferri poſſunt. h.d.

Diuerſum ſtatuitur de minorib', qui omnes [d], vel vnica die conferri poſſunt.

Cum promoto per ſaltum poteſt prætermiſſo ordine repetito diſpenſari. h.d.

Per ſaltū vero ſi promotus fuerit quis, ſolēniter, ordine prætermiſſo repetito [e], ex miſericordia miniſtrare permittendus erit [f].

Promotus ad ſacros ordines furtiue contra prohibitionem prælati nō poteſt fieri ſacerdos, niſi prius fuerit monaſterium ingreſſus: ſecus ſi non contra prohibitionem, quia tunc poteſt Epiſcopus pro arbitrio diſpenſare. h.d.

Quod ſi furtiue [g] ad ſacros ordines quis irrepſerit, diſpiciendū erit, an prælati ſub anathemate pręceſſerit interminatio: tunc enim nulla ratione ad ſacerdotalem poterit [h] ordinem promoueri: niſi regulari habitu ſuſcepto laudabilē aliquādiu duxerit vitā, quo caſu ſecum miſericordit' diſpēſari poterit: alioqui nulla p̄cedēte inhibitione, cōdigna ſatiſfactiōe impoſita, pro ſuo arbitrio cū

a Pœnitentia. Scilicet, arbitraria: cum non ſit a iure determinata, l. j. §. ait prætor. ff. de iu. delib.

b Continuato ieiunio. Quia cōtinuatio iſta facit de duobus vnum: & illa coniungit xvj. q. iij. §. poteſt. verſic. hinc. de præſcriptionibus, & vij. q. j. ca. illud. & c. nihil. Sic cum biſſextus occurrit duo dies pro vno computantur: vt j̄. de verb. ſignif. cap. quæſiuit. & ff de min. l. denique. §. minorē. Sed argu. contra. l. cum heres. § Stichus. ff. de ſtatu lib. Item contra c. cum a patribus. diſt. lxxv. Sol. ibi in ordinante diuerſos. hic in ordinante eoſdem.

Ant. Tim. Ita per Conc. Trid. ſeſ. xxv. capitu. xj. de reform.

c Pœna. Concor. c. litteras. de temp. ordi. Not. quòd diſpoſitio pœnalis, loquens de vero extenditur ad fictum. quod verum eſt, quando in vtriſque militat eadē ratio: vt traditur per Cano. in ca. cum dilectus. & in c. ad audientiā. de elec. & p Ioā. And. in c. fi. de conſuetu. per Legiſtas in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. & in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuc.

d Omnes. Habetur in cap. de eo. de temp. ord. & in c. pen. & c. fi. de eo qui furt. ord ſuſc. & vtrobique not. Hoc tamen obtinebit, niſi in contrarium extaret conſuetudo: illa enim ea, quæ de ſe ſunt licita reddit illicita. ca. cum olim. de cleri. coniug & c. ſuper. eo. de cogn. ſpiritu.

e Repetito. Sed quid ſi nullum quis minorē ordinem habuit, & promoueatur ad ſacerdotiū, nunquid recipit ordinem? Quidam ꝙ nō: arg. c. ſicut. diſt. xl. Alij cōtra in omnibus ſacris præter Ep̄ali: ſed alij nec Ep̄alem ordinem videntur excipere, cū is etiā ſine presbyterali poſſit cōferri: vt p Ab. in c. ex litteris. de exceſ. prælat. dic vt not. in ca. vni. de cler per ſal. prom. & in d. c. ex litteris.

Ant. Tim. Refert hic opinionem Abb. qui in d. c. ex litteris ſequut' alios canoniſtas exiſtimat quod Ep̄atus ſit ordo, dicit qđ officiū Pontificale nō poteſt exerceri ſine presbyterali: ſed qđ poteſt bene Pōtificalis ordo haberi ſine presbyterali. Vnde ſecundū opinionē Io. Andreæ. habebit in habitu, non in actu. & ratio eſt ex glo. in c. ſolicitudo. diſtinct. xxij. quia laicus recipit ordinē ſacerdotis, & Ep̄atus, q a character imprimitur ſi conferatur in forma Eccleſiæ, ab eo, qui poteſtatem habet. Cōtrariū tenet gl. in c. j. de cle. per ſal. prom. quod ſi quis ordinatur in Ep̄m prætermiſſo diaconatu, vel ſubdiaconatu Ep̄us eſt: dum tñ fuerit ſacerdos: ita etiam paſſim omnes Theologi. D. Bonauen. in iiij. ſent. d. xxiiij. a iij. quod impoſſibile eſt aliquē p̄moueri, in Ep̄m ſacerdotio omiſſo. Idē D. Tho. p. iij. in addit. q. xl. ar. v. dicēs, ꝙ nullus poteſt recipere Ep̄alē poteſtatē, niſi prius habeat ſacerdotalem: nam Ep̄atus ab ordine ſacerdotali dependet. ita Guglie. Pariſi. Epiſcopus in lib. de ſacramentis. capitu. vij. cui difficultati poſſemus reſpondere, quod ita Abbas ibi intelligit, quòd ordo Epiſcopalis poteſt conferri non ſacerdoti, Ideſt, poteſt eligi qui non ſit ſacerdos: licet non ille, qui non ſit in ſacris ordinibus conſtitutus, id eſt in ſubdiaconatu ſaltem, vt ſuprà de elect. §. igitur. non autem quod poſſit conſecrari, & officium exercere.

f Erit. Cap. vnic. de cleri. c. per ſal. promo. & ca. ſolicitudo. diſtinct. lij. & hoc caſu ſolus Epiſcopus diſpenſare poterit ſuo iure: vt notatur in dicto capitulo vnico.

g Furtiue. Furtiue promouet' qui citra cōſcientiā ſui Epiſcopi, & ſine examinatione promouetur. lxij. j diſtin. cap. extra conſcientiam. & ca quando. diſtinct. xxiiij. & cap. fin. & per tot. de eo qui furt. ord. ſuſcep.

h Poterit. Ingreſſus ergo monaſterij non tollit irregularitatem: licet facilitatem diſpenſandi præbeat, de quo in capitulo ſecundo de apoſtil. & fac. capitu. fin. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.

a Epi

illo poterit epiſcopus[a] diſpenſare.

Non ordinatus miſtens ſe diuinis nunquam poterit ordinari.h d

Quod ſi is qui nullũ adhuc penit[a] attigit ordinem, diuinũ aliquod officiũ[b] exercuerit, & ab Eccleſia erit abiiciendus[c] & nunquam ordinandus[d].

Qui nondum baptizatus ordinatus eſt debet baptizari,& rurſus ordinari.h d.

De eo, qui nõ baptizatus ordines ſuſceperit, valdè dubitatũ eſt[e] de quo poſt multã tandẽ diſcuſſionẽ obtentũ & conſtitutũ fuit, vt baptizetur, atque iterum[f] ordinetur, & merito. Cum enim baptiſmus omnium ſacramẽtorũ ianua ſit & fundamentum, ſuperædificari[g] non potuit, vbi fundamentum[h] defuit.

Sacros ordines tantum Epiſcopus confert: minores interdum & alij. & Epiſcopus, qui loco nõ dignitati renunciauit, ſacros ordines conferre poteſt: ſecus ſi etiam dignitati, quia tunc ſolum minores cõfert.h.d.

Illud poſtremo omittendũ non eſt, quòd inter minores & ſacros ordines illa eſt differẽtia, quia maiores ab Epiſcopis: minores verò etiam ab aliis[i] quãdoque conferuntur. Vnde de eo quæſitum eſt, qui Epiſcopatui renunciaſſet, an, & quales ordines conferre poſſet. In qua ſpecie obtinuit diſtinctio: vt ſi quidem loco tantũ quis renũciaſſet, eos quos ante renũciationẽ poterat, rogatus cõferri poſſit[k]. Qđ ſi non ſolũ loco, verùm etiam dignitati renũciauit, minores tantũ quis ab eo recipere, & in illis deſeruire, & ad maiores ſi reperiatur idone[9] poterit promoueri.

Ab eo qui renunciauit loco & ordini Epiſcopali, ſacri ordines non ſunt recipiendi.h.d.

Sanè ſi ab eodẽ ſacros ordines ſciẽter quis receperit, quia indignũ ſe fecit, officij non habebit executionem[l]: vbi autem non ſcienter

a Epiſcopus. Not. caſum in quo Epiſcopus ſuo iure diſpenſare poteſt, de quo dic, vt per Abb. in cap.j.de eo qui furt.ordi.ſuſc. Item intellige hoc. niſi Romanus Pontifex manum appoſuiſſet ſecundum ea, quæ ponit Abb.in c.poſtulatio. extr. de cler.excom.miniſt. nu. x.

b Officium. niſi ex neceſſitate forte baptizaret, quod cuilibet licitum eſt xxx. q.j.ad limina.& diſtin.xciij. c. diaconus. etiam hæreticus.c.a quodam.de conſe.diſt. iiij. dũmodo in forma eccleſiæ.xxiiij q.j.c.ſi quis.& de ſum. Trinit.& fid.catho.c.j. §.ſacramẽtum. fac. cap.ſi quis per ignorantiam.j.q.j.& infra de ſacramen. §. pen.& §. fin.

Ant. Tim. Ex quo in ſacramento ordinis datur poteſtas ad aliquid ſpirituale, vt habetur in Concil. Floren. ſequitur quod ille qui non habet ordinem, non habeat officium, ac poteſtatem exercendi diuina.

c Abiiciendus. Verbum hoc deſignat tria, ſecundũ Hoſt. videlicet excõmunicationem, priuationem beneficij. & depoſitionem, vt per Abb.in ca. j. de cler.excommu.miniſt.

d Ordinãdus. Adde quòd tenebitur etiam de falſo: ſicut ſimulans ſe habere dignitatem, & non habet. l. eos. ff.de falſ.& per Abb.in capi.j.de eo qui furt.ord. ſuſc. Sed contra hoc, quod hic dicitur. Facit, qđ fieri videmus quotidie: videlicet quòd ſimplex clericus dicit epiſtolam,& non eſt ſubdiaconus. Sol.ſecundum Hoſtien.ꝙ hoc quod hic dicitur, habet locum, quando in ſolenni apparatu non ſubdiaconus dicit Epiſtolam, vel non diaconus Euangelium, vel non presbyter miſſam: ſecus ſi non in ſolenni apparatu.fac.c. vt quiſquis.extr. de vit. & honeſta.

Simulans dignitatẽ, tenetur de falſo.

e Dubitatum eſt. Vt in cap.fi.de presbyter. non baptizant.

f Iterũ ordinetur. Ex hoc apparet, ꝙ nullum ordinem recipit. & quod dicit, Iterum, ad factũ refertur.fac. c. j. de presbytero non baptizato. nam ſi primo ordinem ſuſcepiſſet, non ordinaretur iterũ.j. quæſt. j ca quòd quidam.

g Superædificari.j. q.j.ca. cum Paulus.

h Fundamentum. Vt diſtinct.xxxij.§. verum. Sed quid ſi iſte nollet de nouo ordinari? Reſpon. remanet laicus: licet non deberet matrimonium contrahere, licet ſi cõtraheret, matrimonium eſſet validũ. vt per Ab.in c.j. de presby.non baptiz.

Ant. Tim. Ita etiam Magiſtr. in iiij.ſent.diſt. ij.

i Aliis. Vt Abbatibus, vt ca.quoniã. diſtin. lxix. & cap. cum contingat. de ætat.& qualit.

k Poſſit. Sed quomodo id poterit, cũ careat obiectis, & ſubiectis? Reſpon. ad inuitationem, & requiſitionem alterius.

l Executionẽ. Characterẽ autem imprimit, quod ſatis innuit hæc littera. Et ſecundum hoc apertè probatur, ꝙ Epiſcopatus eſt ordo,& imprimit characterem alias vt quid poſitiuũ in totum tolleretur renuntiatione.no.Ab.per illum tex.in c vni.de ordi.ab Epiſcopo qui renunc. Epiſcopatui. Et de hoc notaui s̃.de iur.perſo. Eſt ergo ſuſpenſus qui à ſuſpẽſo recipit ordines.j.q.j.c.ſtatuimus.& reſignatio non abſtulit ſibi ordinem: ſed executionem.

Epiſcopatus eſt ordo.

(niſi craſſa [a] & ſupina fuerit ignorantia [b];) diſcretus Pontifex diſpēſare [c] poterit.

QVI PROMOVERI NON poſſunt.

TIT. XXV.

Non poſſunt promoueri,
- Ex ſubiectione.
- Ex delicto patrato.
- Suſpicione futura.
- Corporis læſione.

Ponit quatuor cauſas, ſiue reſpectus, ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

QVoniā vero præcaueri [d] debet, qđ vel infirmari, vel vituperari poteſt: ſciendum eſt quoſdam eſſe, qui non ſunt ad Eccleſiaſticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex cauſis [e]. Aut enim quis promoueri impeditur ratione ſubiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut ſuſpicione futuri lapſus, aut ob corporis læſionem.

Seruus, & libertus non poſſunt ordinari. h. d.

Ratione ſubiectionis promoueri impediuntur ſerui [f] eos enim, niſi à dominis libertatem conſecuti fuerint, nullo debet ordine Epiſcopus inſignire [g] liber enim eſſe debet, qui diuinæ aggregandus eſt militiæ [h]. Quapropter non ſolum ſerui: ſed nec qui retento obſequio [i] manumiſſi ſunt, cum adhuc ſeruitutem quādam ſeruire videantur, ſunt ad clericatus ordinē promouēdi. quòd ſi contra factū

a Craſſa. Vt quando quid publice notum eſt, late. ff. de verb. ſig. Si tamen clericus aliquādiu fuiſſet extra prouinciam, adhuc poſſet dici, quòd nō eſſet ſua ignorantia craſſa: licet fuiſſet res publice in loco, not. arg. l. optimam. C. de contrah. & con. ſtip. & c, ex tenore. de teſt. & c. cū in tua. qui mat. accuſ. poſſ.

b Ignorantia. §. ſim. de cle. excommun. ca. penul. & c. j. & ſi. de or. ab Epiſcopo qui renun. Epiſcopatui.

c Diſpenſare. Imò non videtur neceſſaria diſpēſatio: cū probabilis facti ignorantia ex toto quem excuſet. l. error. & l. ignorātia. ff. de iur. & fact. igno. Reſp. licet probabilis ſit ignorantia: eſt nihilomin[9] neceſſaria diſpenſatio: quia cum talis ordinatur, nō haberet executionē ſui officij: cum aliis cōferre nō potuit. j. q. j. c. ſtatuimus. & j q. vij. c. Daibertū. & l. traditio. ff. de acqr. rer. dom. & pro nō dato debet haberi, quod ab illo datur, qui de iure dare nō pōt: vt de iur. patr. c. quod autem. in fi. alij aliter: vt not. in cap. j. de or. ab epo. qui renun. epiſ.

QVI PROMOVERI non poſſunt.

d PRæcaueri debet. Not. futura eſſe præcauenda. xxiij. diſt. cap in nomine domini. & diſt. lxiij. c. cum Hadrianus. & i. q. vij. ca. conuenientibus. circa prin. & not. in c. j. de ſer. non ord. vnde ſumitur.

e Cauſis. Not. verbum cauſæ, & verbum rationis, promiſcue ſumi. Cic. in epiſt. fam. lib. xv. ad Catonem: Cum autem ad Cybiſtra, propter rationē belli quinq; dies eſſem moratus. fa. l. eas obligationes. ff. de cap. dimi. Quidā tñ inter hæc differētias ponūt: vt p Io. Monac. ī c. fi. de iur. cal.

f Serui. Intellige de Chriſtianis: nā de aliis nulla eſt dubitatio: cum careant baptiſmate, vt s. titu. proxi §. de Lo. De iure enim etiam fideles iuſto bello capti capientium fiunt ſerui: vt per Inn. in c. ſicut. de iureiur. licet conſuetudo ſeruet contrarium. vt per Abb. in c. j. de conuer. infidel. fac. tit. de cōiu. ſeru. per totum.

Ant. Tim. Ita habetur in canonibus Apoſtolorum determinatum. ca. lxxxj. & in conci. Tolet. ix. can xj. Lege D. Bona. in iiij. ſentē. d. xxv. ar. ij. quæſt. iiij.

g Inſignire. Sed videtur, q non ſit curandum de origine vel nobilitate. c. venerabilis. de præb. & cap. ad decorem. de inſt. Sol. de origine alia non ſeruili non curatur: ſed de ſeruili bene curatur, vt hic & ca. j. de ſer. nō ordi. & c. cōſuluit. eo. tit. & cap. j. de fil. presbyter. Simile eſt quòd de nobilitate ſanguinis non curatur: ſed bene de nobilitate conuerſationis. capitu. eum deputati. de iud. & de cler. pere. per totum. vt per Abbatem in d. cap. j.

De qua origine curandum.

Ant. Timo. Fit autem, vt non ordinetur ſeruus ob vtilitatem, & dignitatem clericalis ordinis: ita Leo Papa in capitu. admittuntur. diſt. liiij.

h Militiæ. Sic cap. nullus. diſtinct. liiij. fac. illud Euangelium. Non poteſtis duobus dominis ſeruire.

i Obſequio. Vt cap. quicunque. diſtinct. liiij. Sed contra cap. nullus. extr. de ſeru. non ordi. Sol. operas, ſpirituales poteſt dominus in ſeruo ad ordinandum manumiſſo retinere, vt ibi: ſed non temporales, vt hic: dumtamen dictas ſpirituales operas retineat in continenti poſt manumiſſionem: vt per Abb. in d. c. nullus.

Manumittens retinet operas ſpirituales.

a Pœ-

a Pœnis. Vt in cap. rebus. & ca. ex antiquis. & c. ſi ſeruus. & per totum. diſt. liiij.
b Sciente. Arg. de taciturnitate, quod præiudicet. fac. c. ij. de his, quæ fi. à prælat. & xxvj. diſtin. cap. diaconus. vbi no. & diſt. xxviij. ca. diaconi.

fuerit, tam ordinantis, quã eius, qui ſacro præcinctus eſt cingulo, canonicis pœnis [a] coercenda eſt audacia.

Ordinatus ſciente domino fit ingenuus. h. d.

Si tamen ſeruus ſciente [b] domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit, & ingenuus [c].

Manumiſſus ab Eccleſia vt eidem ſeruiat in diuinis non poteſt ſe transferre ad aliam Eccleſiam: ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus. h. d.

Quòd ſi quis Eccleſię ſeruili cõditione obnoxius ab eadem manumittatur, vt inſignitus ordine clericali in ea perpetuo ſeruiat [d] in diuinis, liber factus, & ordinatus ad aliã ſe transferre non poterit: ſed ſi abſolute [e] manumiſſus fuerit ad aliam tranſeundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, niſi de licentia Abbatis. h. d.

Monachi quoque, niſi de ſui fuerint Abbatis [f] voluntate præpoſiti, ad Eccleſiaſtica non ſunt officia promouendi.

Licentia conceſſa à ſuperiore religioſo, vt poſſit conſentire prouiſioni de ſe factæ, non valet. hoc dicit.

Strictius [g] adhuc agitur cum religioſis non ſolũ circa ordines: ſed etiã circa electionẽ, vel prouiſionẽ [h] quãlibet: ſi cui enim à ſuperiore ſuo licẽtia cõcedatur, vt electioni, vel prouiſioni, ſi quã [i] de ipſo fieri cõtigerit, ſuũ accõmodare poſſit cõſenſum [k], quia ambitionis [l] vitio viã parat, talis licẽtia nulli⁹ [m]

Ant. Timo.
Et infra annum à ſcientia domini ſui poteſt reuocari ſecundum Raym. & poſtquam reuocatus fuerit non põ. amplius dominus iniicere man⁹ in eũ ſine excõmunicatione ſecundum Innoc.
Ingenuus. c Ingenu⁹. Sed quõ erit ingenu⁹: cũ ingenu⁹ ſit qui libet naſcitur. inſt. de ingen. in prin. expone ingenuũ, id eſt, plene liber, adeo vt dominus nullum ſibi obſequium deberi poſſit pretẽdere: vt not. Abb. in c. j. extr. de ſeru. non ordi. Quid ſi ingenuus factus operas pactas detrectet pſtare? Reſp. vt in c. null⁹. de ſer. nõ ord.
d Seruiat. Sed imò non videtur poſſe tradi libertas ſub conditione, vt quis eccleſiæ ſeruiat, vel ordinem ſuſcipiat, nec temporali poteſt pro ſpirituali tradi. j. quæſt. ij. ca. quàm pio. & cap. j. de ſerui. non ordinan. & cap. fin. de pact. Quidam quòd hic eſt modus non conditio quòd ſatis deſignat dictio, Vt, ad. not. per Barr. in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condi. & demon.
Libertas res ſpiritualis. Vel aliter ſpiritualis res eſt libertas: & ideo poteſt venire in commutationem cum alio ſpirituali. Vel aliter quòd hic ponitur, potius ſonat in monitionem, quam in modum, vel conditionem. cap. ſignificaſti. de elec. vel dic vt not. per gloſſ. & Abb. in cap. eo libentius. vbi ponuntur & aliæ ſolutiones.
Abſolutè. e Abſolutè. Id eſt. abſque vllo pacto, vt Eccleſiæ ſeruiat. Vel abſolute, id eſt, ſimpliciter vt ſeruiat Eccleſiæ nõ addendo, quòd perpetuo ſeruire debeat.
f Abbatis. Et non ſolum Abbatis, ſed etiam monachorum requirẽda videtur voluntas. xix. q. iij. c. ſtatuimus. Hęc enim eſt quædã alienatio, vnde non poteſt fieri ſine conſenſu omnium. xij. q. ij. c. ſine. fac. c. j. & quod ibi not. & c. ij. diſt. j. lvij. & xvj. q. j. c. ſi quis monachus. & c. cum pro vtilitate. Poterit aũt talis monachus ordinari nõ ſolũ à prælato, in cui⁹ diœceſi conſtitutum eſt monaſterium: verũ etiam eius diœceſis in qua natus eſt, ſecundum Abb. in c. poſtulaſti. de foro compet.
Ant. Tim. Vide Panor. in c. quod Dei. de ſta. mon. nam licet non poſſit ſine licẽtia ſui Abbatis promoueri: poteſt tñ ad hoc Abbas ſi noluerit cõpelli ob bonum publicum, ſecundũ doct. vt dicit Abb. ibi, nu. xij.
g Strictius. Id eſt, ſtricte, vel ſtrictius quam regulariter cũ exteris, pſertim ſæcularib⁹ clericis.
Prouiſio. h Prouiſionẽ. Largum verbum. & cõprehendere poteſt nominationem, & poſtulationẽ, præſentationem, & collationẽ. & fac. quod not. de elect. in vj. c. ſi compromiſſarius. §. idem.
i Si quam. Licet hoc videatur reprobare licentiam generalem & merito, quia forſan eligeretur ad locum, cui non expediret illum præfici: & forſan prælatus licẽtiam ſpecialem daturus nõ eſſet ad illum: tñ idẽ videtur dicendum de ſpeciali, vel ſi exprimatur locus, puta quod conſentire poſſit ſi eligatur ad talẽ prælaturam, forte vacantẽ, cum ibi ſit eadẽ ambitionis ratio: vt no. in ele. ſi. de ele. vnde ſumitẽ.
k Cõſenſum. Põt tñ & debet ex poſt facto intra tẽpus, iudicis arbitrio moderãdũ õtete pl'ati ſui licẽtiã, vt electioni poſſit ſuũ cõſenſum accõmodare: aliàs amittet ius ſibi ex huiuſmodi electione quæſitum: vt in extrauag. Benedict. xj. ſub tit. de elect. quæ incipit ſi religioſus.
l Ambitionis. Quæ ſępe religioſorum oculos excæcat: vt cap. quorundam. de elec. in vj.
m Null ius. Per hoc dicendũ eſt quod etiã electioni prius factæ ipſo religioſo ignorante, conſentire

argumentum de clericis veteris teſtamenti ad clericos hodiernos. quod intelligendum eſt vbi eadem eſt ratio, aliàs ſecus: vt diſt. lxxxij. quaſi per tot. & in cap. tranſla. & ibi not. de conſtit. & c. nouum. vbi abb. nota. de decim. extra de priuileg. quaſi per totum. Tales ergo ſicut excommunicatos debet quilibet excludere ab eccleſia cap ij. de paroch. & alien paroc. & no. in d. cap. nulla. Et fecit hæc littera pro prælatis quod etiā eremitæ ſubſint Epiſcopo, in cuius territorio ſun, xvj. quæſt. j. cap. qui vere. & not. in d. cap. nulla. *Eremitæ cui ſub ſunt.*

Presbyteri & Epiſcopi olim erant iidem: ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris vnus electus eſt, qui Epūs dicitur. h. d.

Presbyterū autē, & Epiſcopū, ſunt qui eundem olim extitiſſe affirment [a], & aliud ætatis aliud dignitatis fuiſſe nomen. Sed cū multi in ſingulis eccleſiis preſbyteri conſtituti eſſent, in remediū ſchiſmatis factum eſſe, vt per illos vnus eligeretur qui ceteris eſſet præponēdus. Electum autē Epiſcopi retinuiſſe nomē, eligentes presbyterum: quorū erga Epiſcopos vſque adeo creuit honor, vt illis tāquam filij cœperint obedire [b]. Nec iam pro ſacerdotibus habeātur [c], qui nullius epiſcopi diſciplina & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potius à prudentia, quā ab annis. h. d.

Presbyteri [d] vero nomen, quanquam a ſenectute ſit ſumptū: magis tamen ſapientiæ [e] indicat maturitatē, quā corporis canitiem [f].

Quæ ſit presbyterorum poteſtas, & auctoritas. h. d.

Epiſcopi [g] igitur ac presbyteri non penitus eſt abſimilis circa ſacra miniſteriorum diſpēſatio. Illorū [h] enim quæ gerere poteſt Epiſcopus. quædam presbyter ſuo iure, quædā illius permiſſiōe exequitur, quædam vero nullo pacto poteſt attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis, ac ſanguinis conſecrationē [i] etiā Epiſcopo præſente celebrat: infantes baptizat [k] ſāctificato oleo inūgit, benedicit [l], & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi poteſtatē habet.

Presbyter epiſcopo permittente chriſmat, & valet h. d.

Epiſcopo permittente aut vltima cogente neceſſitate, & baptizator ſacro linire chriſmate, & virgines Deo dicare presbyteris conceditur.

a Affirment. Diſt. xciij. ca. legimus. & cap olim. diſt. xcv. & c quiſquis. & cap. porro. diſt. lxxxiij. Sed videtur, quòd hęc littera contrarietur proxime præcedenti, cum ibi dicat quòd differentia fuit ab initio, & ab origine ſacerdotij: hic quòd a principio iidem, erant presbyteri, & Epiſcopi. Sol. vt not. in d. c. legimus. in ver. poſtea. vel hic loquūtur referēdo opinionē Hieronymi: quam tñ nec approbat. nec improbat.

Ant. Tim. De hac opinione, quod olim idem fuerit Presbyter, & Epiſcopus, quía perperā tribuitur S. Hieronymo per d. cap. legim. & d. xciij. & c. olim. d. xcv. cuius loci explanationē vide ap. d S. Thom. 2. 2. q. clxxxiiij. art. vj. ad primum. & j. in additionibus. gl. in §. fi. in verbo reſeruatur. tu vero nota hic incōrex. circa auctoris circumſpectionē, qui alia verbā hoc in loco hanc opinionem, quæ S. Hiero communiter tribuitur male admodum ſonare, ita leuiter eam pertractat; vt videatur potius legentem admonere, quam aliquo modo eam approbare.

b Obedire. Cap j diſt. xcv.

c Habeantur. Et dicuntur tales Acephali. id eſt, ſine capite vt cap. nulla. & cap. qui ſuis. diſtinct. xciij & xxviij. quæſt. ij cap. Abbatibus: qui tamen ex priuilegio Papæ non ſubſunt, non ſunt Acephali; quia Papa Epiſcopus eſt eorum: argu.

d Presbyteri. Concor. e. quiſque. & e. porro. diſt. xxxiiij.

Ant. Timo. Presbyter enim græce, ſenior latine interpretatur, non modo propter ætatem & decrepitam ſenectutē, ſed propter honorē, & dignitatē quā acceperunt. ita inquit Magis. d. di. xxiiij. Alij autem presbyter quaſi præbens iter.

e Sapientiæ xxxv. q. vj. c. ij. ſic. xx. diſt. cap de quibus.

f Canitiem. Vnde quamuis nongentis & amplius annis ab Adā vſque ad Abrahā vixiſſe homines legam⁹, nullus alius appellatus eſt presbyter, niſi Abrahā, qui multo paucioribus vixit annis, quā ſui anteceſſores. Nec obſtat, quod legitur de Melchiſedech, qui fuit Abrahæ contēporaneus. e. porro. alias fi. & ibi nota. diſt. lxxxiiij. *Abraam presbyter.*

g Igitur. Q. d. non mirum ſi eſt ſimilis diſpenſatio vel poteſtas epiſcoporum & presbyterorū, cū ſint fere idem.

h Illorum enim, &c. Not. hic quaſi duo extrema cum ſuo medio.

i Conſecrationem. Vt, cap. legimus. diſt. xciij. & cap ecce. diſt. xcv.

k Baptizat. Cap. ij. & ca. iij. de offi. Archypreſb. vbi probantur plura quæ hic ponuntur.

l Benedicit. Non tamen benedictione ſolenni. Et pro verificatione, ac declaratione omnium, quæ hic ponuntur, & cumulantur, vide in diſt. xcj. c. j.

Quæ ſunt epiſcopis reſeruata h.d.

Eccleſias verò erigere, conſecrare, recōciliare ſacrum chriſma conficere, clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publice[a] reconciliare, ſolis Epiſcopis[b] reſeruatur[c].

DE IIS QVI IN SACRIS[d] ſunt conſtituti.

TIT. XXII.

In ſacris ſunt.
- Subdiaconus.
  - Inſtitutio.
  - Officium.
  - Ætas.
- Diaconus.
  - Officium.
  - Ætas.
- Sacerdos.
  - Officium.
  - Ætas.

In ſacris conſtituti ſunt diaconi & ſubdiaconi: & diaconi debent Epiſcopum cuſtodire, ſacerdotibus celebrātib⁹ adſiſtere, noui teſtamētū prædicare h. d.

Sicut autē Epiſcopis presbyteri[e]: ita etiam vtriſque debēt obedientiā, diaconi[f] ad quos Epiſcopum prædicantem ab inſidiis cuſtodire pertinet: ne aut ipſe quoquo modo lædatur, aut diuina verba per

xcj.cap. j. ca.ecce.& c.presbyteros.diſt xcv. cap. miniſtrare.xxvj.q.vj & not.in c.ij. & iij. de offi. archipreſ.verſi.& per Hoſt.in Sum.de offi.archipreſ.verſ.v.& c. peruenit.diſt. xcv. & per Firma. in tract.de Epiſ. lib. iij. in prima part. num xiiij.

a Publice. C.miniſtrare.xxv.q.vj.

b Solis Epiſcopis. Diuerſimode tamē hęc Epiſcopis reſeruātur. Nā poteſtas excōmunicandi ita reſeruatur Epiſcopis, vt poſſit etiam tranſire in non Epiſcopos, etiam (*Laic⁹ excōmunicat*) meros laicos, ſi Papa tribuat hanc poteſtatem: vt per Abb. & in alios in c. eccleſia S. Mariæ. & in cap.ij. de iud. & in c. fi.de elec.ęgro. mini. Alia vero quæ hic dicuntur reſeruata non poſſunt per non Epiſcopos exerceri.c. aqua.de cōſecrat.eccleſ. vel alt. & per Doct. in locis ſupra allegat. & in ca.quanto. de conſuetud. fac. ea. quamuis.diſt. 88.

c Reſeruatur. Nota ergo ex hac littera cōiuncta cum §. presbyterū.ī. eo. quod (*Rit⁹ Apoſtolorum.*) ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedire characteris impreſſionem: nam ſi ſimplex presbyter ordines conferret, nihil conferret: vt c.quanto. de cōſuetud. vbi etiam Abb.not. cum tamen poſt mortē Chriſti idem eſſet presbyter, & Epiſcopus: & promiſcue presbyteri conferrent omnia ſacramēta: vt c.olim.d.xcv.& c legim⁹.d.xciij. ſed diſcretio fuerit inuenta ad ſchiſmata ſedanda, & tollēda.

Ant. Tim. Nota circa illud, quod refert hic gloſ.ex ſnīa Abb.in d.c.quanto.de conſuet. quod etiā retulit ī.in li.·j.de ſacra.chriſm.§.j.in verbo reputabitur, ex eodem Abbate ibidem, cuius dictum eſt quod ritus Apoſtolorum habent impedire characteris impreſſionem: nam ſuppoſito illo, quod olim iidem eſſent Epiſcopi, & presbyteri, vt dictum fuit ſupra: quod cum abſtulerint deinde Apoſtoli ad remouendum ſchiſma, factum eſt hoc ex ritu, quod Apoſtoli impediuerint, quo minus presbyteri in poſterum poſſent imprimere characterem alios ordinando qui error fluxit ex verbis D. Hieronymi male intellectis. in cap. olim.d.xcv. Ex quibus verbis colligunt nōnulli, tempore Apoſtolorum idem fuiſſe Epiſcopos, & presbyteros. quod intelligendum eſt ſecundum S.Thom. id fuiſſe verum quo ad nomen. nō quo ad rem: ex quo in primitiua illa eccleſia promiſcue Apoſtoli appellarent presbyteros Epiſcopos: & Epiſcopos pſbyteros. Nō quod inter eos non fuerit ſemper realis differentia. ita docet S.Tho.ij. ij.q.clxxxiiij.ar.vj. ad prin. vnde dicere Epiſcopum non differre à presbytero inter hæretica dogmata numerat S.Aug. in lib. de hęreſibus.

DE IIS QVI ſunt in ſacris conſtituti.

d In ſacris.ſcilicet ordinib⁹: Sed nonne omnes ordines eccleſiaſtici dicuntur ſacri? vt not. diſt. xxxij. in ſumma. & per Abbat.I c.tuis.de pręb. Dic quòd per excellentiam à ſubdiaconatu incluſiue ſupra dicuntur ſacri: quia magis participant de ſacramento corporis Chriſti: vt per Abb.in cap.ſi quis clericorum. de de cler.coniug & præcludunt viam pœnitentiæ. vt ī.tit.proxi §.fi.ca.cum ex eo.de elect.in vj.

e Presbyteri. Vt ī.tit.proxim.§.presbyterum.ad quem ſtylus orationis videtur continuari.

f Diaconi. Cap.à ſubdiacono.diſt.xciij.facit ea. ſtatuimus.de mai.& obed. Hoc enim ſuadet iuſtitia, vt maiori ſeruiat minor.xxxiij.q.vlt ca.eſt ordo. niſi tn̄ minor adminiſtratione maior ſit, diſt.xcv.c.j. vel niſi teneat locum ſuperioris.diſt. xciij.c.ſi.Et hi in vnaqueque ciuitate debent eſſe ſeptem, c.diaconi.ij.& iij.diſt. xciij. & legitur in Actis Apoſto.c.vj. Et hoc ſi facultates eccleſię ſufficiunt: aliàs ſufficiunt duo: vt vij.q.j.c.illud. (*Minor ſeruit maiori*)

Ant. Tim. Diaconus Græce, miniſter dicitur Latine: quia eſt ſacerdotis immediatus miniſter. Eſt autem miniſter non alicuius ſacramenti: ſed aliquorum ſacramentalium: ſicut exorciſmi & expulſionis immundorū à diuinis. S. Tho. in iiij.ſen.d.v.art.j.

detractores polluantur[a]. Sacerdotibus quoque celebrantibus in omnibus adſiſtent[b]. & Euangelium ad populum prædicabunt.

Diaconi præſentibus epiſcopo, vel presbytero nec baptizãt, nec Eucharistiam erogant, niſi ex neceſsitate. h. d.

Sed nec baptizare præſenre[c] Epiſcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Euchariſtiam populo erogare audere debent: niſi prædictis omnibus lõgius fortaſſe conſtitutis, neceſsitas[d] ad id extrema eos compellat.

Primitiua Eccleſia nõ habuit ſubdiaconos & apud antiquos ſubdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines: ſed poſtea & his ordo inter ſacros cæptus eſt haberi. h. d.

Subd.aconos licet & Eccleſia primitiua legatur habuiſſe[e]: talis tamen ordo [illegible] antiquos inter ſa[illegible] non annumerabatur: paulatim tamen poſt aliquot temporũ curricula cœptus eſt, & ſubdiaconatus inter ſacros ordines reponi. eiſq; ad ſimilitudinẽ tam presbyterorũ, quàm diaconorũ cõtinẽtia fuit imperata[f].

Subdiaconus poteſt eligi in epiſcopum. h. d.

Cumq; à multis, an in Epiſcopũ ſubdiaconus eligi valeret, hæſitaretᷣ: nouiſſime poſt Vrbanũ Innocẽtij proceſſit cõſtitutio[g]. q̃ vt is quoq; ĩ Epm̃ libere eligi valeat declarauit ac ſtatuit.

Circa quæ verſetur officium ſubdiaconi. h. d.

Diaconũ igitur ſubdiaconus ſubſequitur[h]: ad quem calicẽ & patenã ad altare deferre ꝑtinet[i], & leuitis tradere eiſq; miniſtrare. Vrceolum quoq; , & aquam, mãtile, & manutergiũ tenere, Epiſcopo, pſbyteris, & leuitis pro lauãdis ante altare manib⁹ aquam præbere.

Subdiaconus poteſt quis ordinari in decimooctauo anno: diaconus in vigeſimo: presbyter in vigeſimo quinto. h. d.

Sicut autem ſubdiacono minus creditur[k], quàm diacono: & diacono min⁹ quã preſbytero committitur: ita ad ſubdiaconatũ minor ætas[l], quam ad diaconatum: & ad diaconatũ

a Polluantur. C. diaconi. ij. diſtin. xciij.
b Adſiſtet. Diſtin. xxv. c. perlectis. §. ad diaconũ.

Ant. Tim. Vnde ad Diaconũ non pertinet quaſi ex officio proprio tradere ſacramentum Baptiſmi: ſed in collatione huius ſacramenti, & aliorum adſiſtere, & miniſtrare maioribus. S. Tho. part. iij. q. lxvij. art. j.

c Præſente. Vt diſt. xciij. ca. diacones. & c. præſente.

d Neceſſitas. No. quòd vbi neceſſitas exigit, & presbyter eſt abſens, diacon⁹ etiam iure ſuo baptizat. c. diacones. & ca. præſente. diſ. xciij. & Euchariſtiã erogare, ſi præceſſerit conſecratio preſbyteri: ſed præſente presbytero in eccleſia non poteſt, etiã ſi ſubſit neceſſitas, niſi presbyter iuſſerit: vt not. in c. diacones. & c. peruenit. diſtin. xciij.

Ant. Tim. Facit hæc vel ex neceſſitate, vel iuſſu epiſcopi. non eſt enim hoc eius officium: ſed proprie diaconus eſt diſpẽſator ſanguinis Chriſti in calice, ſecundũ Archie. Floren. & S. Tho. ĩ iiij. ſent. diſtin. xiij. q. j. arti. vltim.

e Habuiſſe. C. Epiſcopus. diſt. xxxv. & diſt. xxv. c. j. & c. fi.

Ant. Tim. Hodie in eccleſia Dei eſt ordo, & miniſtrat ſacerdoti, ſed mediate, id eſt, medio diacono. Eſt autem hic ordo ſubdiaconatus primus ex ſacris, qui nuda manu poteſt tangere ſacra vaſa, ſecundum Petr. de Pallud.

f Imperata. Vt diſt. xxviij. c. decernim⁹. & c. nullum. & c. j. de cler. coniug. & c. à multis. de ætat. & qualit. & ca. miramur. de ſeru. nõ ordin. Sed quomodo eccleſia imperauit continentiam: cum illa voti ſit, non præcepti, vt xxxij. q. j. c. integritas? Reſpond. eccleſia neminem cogit continere: ſed in ordine, quẽ dat, poteſt imponere legem, quã vult: ſicut qualibet alius in traditione rei ſuæ. l. in traditionibus. ff. de pact. Ex quo enim honoratur, dignum eſt, vt oneretur. xvj. q. vj. c. de laplis. & no. in d. cap. nullum. Interdum tamen cum ſubdiaconis diſpenſatur. c. presbyterum. diſtin. xxviij. & c. ſanè. de cler. coniug.

Ant. Tim. Tenentur in tribus ordinibus maioribus conſtituti ad caſtitatẽ. S. Tho. in iiij. ſent. diſt. xxiiij. vt mundi ſint, qui ſacra tractant. Vide rationes, cur clericos eccleſia continentiam obligauerit apud S. Tho. in iiij. ſent. diſt. 37. art. j. quæſt. iij. vnde B. Dyon. de eccleſ. Hier. c. j. inquit. Deputantur enim ad ſacra tractãda, quæ immundos tangere nefas eſt. & diſt. xxxij. c. j.

g Cõſtitutio. Quæ eſt in c. à multis. de ætat. & qualit.

h Subſequitur. Inde & ſubdiaconus dicitur.

i Pertinet. Sic cap. perlectis. §. ad ſubdiaconũ. diſt. xxv.

Ant. Tim. Ita S. Tho. in iij. part. in qq. add. q. lxxxvij. art. iij.

k Creditur. Committitur, l. quod vulgo. ff. ad Maced. & ſtatim ſequitur in hac littera.

l Ætas. Quia ab ætate arguitur maturitas iudicij. Sed quid ſi impubes, & iudicio carens ordinetur ad ordinem ſacrum, an ſuſcipiat characterẽ? Reſp. Suſcipit, nec enim quod ſuſcepturus ordines

nes ſacros debeat habere annos diſcretionis eſt de ſubſtantia ordinis: ſed de neceſſitate præcepti. Vñ licet in tali collatione peccetur: tenet tamẽ collatio de hoc. vide in c. vel nõ eſt. de tẽp. ordi.

a Decimo octauo. Et ſufficit q̃ ſit inchoatus: vt nor. i cle. ſi. de ætat. & qual. vñ ſumitur. Sed hodie hæc materia eſt tota per cõcil. Trid. reformata. Nec enim ad ſubdiaconatum qs ordinari poteſt ante vigeſimum tertium, ad presbyteratum ante vigeſimũ quintum, etiã ſi qs ſit regularis, vt per d. Conc. Trid. ſeſſio. xxiij. ca. xij. quicqd dicatur in ca. j. & in ca. peruenit. diſtin. lxxvij. & in c. j. c. iij. & c. ſi. diſt. lxxviij. & in ca. de his. diſt. xxviij. Sed quæ eſt ætas minorum ordinum? Reſpon. maior infantia, ca. de his. diſt. xxviij. & c. nullus. de tempor. ordi. in vj.

Ant. Tim. Nota circa annorum numerum regulam generalem, traditã a gloſſ. in clem. generaliter, de æta. ſi. & qual. ordi. quod ſi annus ſignificatur in ablatiuo, vt dicendo anno vigeſimoquinto quis poteſt eſſe ſacerdos requirit ſolum inceptionem. Si vero ſignificatur in genitiuo requirit complementũ. Ita dicit Ioã. de Ligna. in d. cle. Bart. vero in l. ſi cui de legat. j. dicit, quod ſi proferatur in ablatiuo ſine præpoſitione ſufficit in eo eſſe: ſi vero ſine, requiritur qd ſit completũ, ſic in verſ. ætas. quæſt. ij § j.

b Appellantur. Vt diſt. lxxxj. ca. ſi quiſpiam. & c. ſi quiſquam. de cohab. mul. & cler. & not. de hoc. ſ. tit. proxim. in princ.

c Sunt igitur. Concor. c. & ſi illa. §. ſi. j. q. vij. & inde ſumitur.

d Acolytus, &c. Vt cap. perlectis. diſt. xxv. & ca. a ſubdiacono. diſtin. xciij. & acolyto ſubeſt exorciſta, &c. vt d. cap. a ſubdiacono.

minor, quàm ad presbyteratũ ſuffragatur. Poterit igitur hodie quis, niſi aliud canonicũ obſiſtat impedimentum, decimo octauo [a] natus anno ad primum ſacrũ ordinẽ: vigeſimo ad ſecundũ: ad presbyteratũ 25. promoueri.

Propriè ſacerdotes appellãtur qui Euchariſtiã conficiunt: impropriè etiam diaconus, & ſubdiaconus.

Diximus autẽ diaconum, & ſubdiaconum nõ eſſe ſacerdotes proprietatem ſermonis attendẽtes. Propriè enim ſacerdos is eſt appellãdus, cui ſacrificium corporis, & ſanguinis Dominici in altari cõficere permittitur. Ceterũ & ipſi interdũ ſacerdotes appellãtur [b], ſed per abuſionẽ. Vidimus hactenus de iis, qui in maioribꝰ ſunt ordinibꝰ cõſtituti: nũc videamus de iis, qui in Eccleſia Dei minoribus ſunt ordinibus inſigniti.

DE HIS QVI SVNT IN minoribus ordinibus conſtituti.

TIT. XXIII.

Ordines minores, Acolytus. Exorciſta. Lector. Oſtiarius.

Minores ordines ſunt acolytatus, exorciſtatus lectoratus, & oſtiariatus h. d.

Sunt igitur [c] in Eccleſia alij minores ordines, qui ſine ſacramentali vnctione, ſola Epiſcopi benedictione, cũ quadã vaſorũ, vel indumentorũ diſtributione præſtantur: vt ſunt Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiariꝰ. Acolytus [d] eſt is, ad quẽ ꝑparatio luminũ ſpectat: & qui cereũ, à quo nomẽ quoq; ducit [e] [illegible]erre debet: quiq; ſ[illegible]geſta pro Euchariſtia ſubdiaconis ꝑparat. Exorciſta is eſt, qui exorciſmos memoriter retinere debet: manúſque ſuper energumenos & catechumenos in exorcizando [f]

Ant. Tim. Latine dicitur ceroferarius à deportandis cereis quando legendum eſt Euãgelium, cuius officium eſt præparare ipſam luminariam, & portare, vt dictũ eſt. & eſt ſupremus ordo inter quatuor minores vide per Mag. in iiij. diſtin. xxiiij. & ibi per S. Thom. q. ij. & c. Acolytus. diſtin. xxiij.

e Ducit. Vñ & ceroferarius Latino nomine appellatur.

Ant. Tim. Exorciſta ita Græcè, Latine vero dicitur adiurans, vel increpãs. cuius officium eſt inuocare nomẽ domini ſuper catechumenos, & ſuper eos qui habent ſpiritum immundum. De quo, & quomodo fuerit ſignificatus in lege veteri, & exercitatus à Chriſto in noua lege, vide per Mag. in iiij. ſent. d. diſt. xxiiij. & c. Exorciſta. d. xxiij.

Ant. Timo. Lector dictur à legẽdo, verum quod ſit eius officium lege apud Magiſt. loco ſæpius citato in iiij. & ca. perlectis. diſt. xxv. & cap. lector. diſtinct. xxiij. lege Vgonem. de Sancto Vict. libr. xx. de ſacr. cap. vj.

f Exorcizando. Hoc verbum hic deſignat ordinem apud Iuriſtas appellatur verbum impoſtorum: vt lege prima. ff. de variis & extraordinariis cognit. Sed fortè cũ iuriſ. cõſultus eſſet paganꝰ ſic loquebaẽ quaſi illudens alienæ religioni.

imponere. Lector autẽ is appellatur, qui lectiones [a] debet pronunciare: & ea, quæ Prophetæ vaticinati ſunt, populis prædicare [b]. Ad Oſtiariũ pertinẽt claues Eccleſiæ, vt claudat, & aperiat tẽplum Dei & omnia, quæ ſunt intus extraq; cuſtodiat, fideles recipiat, excõicatos, & infideles [c] prouido iudicio repellat.

Pſalmiſtatus eſt minor ordo & poteſt conferri a ſolo preſbytero. h.d.

Eſt & Pſalmiſta, ideſt, Cãtor, qui abſq; ſcientia Epiſcopi, p̃sbytero ſolũ iubente, officium ſuſcipit cãtãdi [d], q & ipſe licet apud antiquos dubitatum fuerit inter minores ordines cœptus eſt annumerari [e].

Conſtituti in maioribus ordinibus nulla [illegible] matrimonium contr[illegible] poſſunt, ſed cõſtituti in [illegible] poſſunt. ſed ſi contrahant [illegible]ntur beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis h.d.

Horum autem, & ſacrorum valde diſpar eſt conditio. ſi quidem illis ita eſt continentia imperata, vt nunquam ad matrimonium adſpirare valeant [f]: his [g] autem, ſi ad ſuperiores ordines prouehi noluerint, matrimonium cõtrahere nullatenus interdicitur [h]: ſed eo caſu non ſolum ad ſacros ordines, & Eccleſiaſticas dignitates, & adminiſtrationes [i] admittendi non ſunt: ſed etiã beneficiis, quęcunque forte habuerint, priuandi erunt: nam nec ea ſine prauo exẽplo poſſunt, & graui ſcandalo retinere: & tales bona Eccleſiaſtica dilapidare ſolent.

Ponit cõtinuationem ad ſequentia. h.d.

Hucuſque ſingulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quæ tam maiorum ordinũ, quàm minorum ſunt communia.

a Lectiones. Legendas in matutinis.

b Prædicare. Id eſt, legere, ne ſit contra. xvj. q. j. cap. addimus.

Ant. Tim. Oſtiarius quis ſit, & quod officiũ eius lege apud eundẽ Magiſt. & c. Oſtiari⁹. diſt. 23.

c Infideles. Sed cõtra c. Epiſcopus nullũ. de conſecra. diſt. j. Reſpõ. quidam q ille canon, vel eſt correctus, vel abiit in deſuetudinẽ. vel dic vt not. in d. ca. Epiſcopus nullũ. Et quomodo, & quib⁹ cærimoniis hi ordines cõferãtur, habetur. diſt. 23. per totũ.

Ant. Tim. Qd Pſalmiſtatus ſit minor ordo: & quod poſſit conferri à ſolo presbytero, qd colligitur in ſummario, loquitur, hic ad mentẽ canoniſtatũ ſecundum Abb in d. c. cum cõtingat. de ætat. & qual. qui primũ dicit Pſalmiſtatũ eſſe ordinem ex mente gloſſæ ibi: ſecundũ quod poſſit cõferri à presbyteris. quam concluſionẽ ponit ibi Abb. de mente Rayn. Hugon. & Goffre. id dicentiũ, & gl. in d. c. cũ contingat. q vere hoc nõ dicit, neq; textus ibi: Sed loquit̃ tñ de Ab. cuius opinionem, Theologos ſequutus, puto non eſſe veram, vide D. Bonat. in iiij. ſent. d. xxiiij. ar. ij. q. ij. & alios Doctores ibi.

d Cantandi. Et in hoc differt à lectore, cuius officium non eſt cãtare, vt ſ. in prio. vbi not. eſt enim inter hęc differentia, vt per Abb. in c. quod in te de pœnit. Et facit hoc ad ſtatuta, & contra eos qui tenentur cantare officium. non enim ſatisfaciunt legendo ſimpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

Pſalmiſtatus & prima tõſura æquiparãtur.

e Annumerari. vt cap. Pſalmiſta diſtinct. xxiij. & hic ordo Pſalmiſtatus videtur confundi cum prima tonſura: vt per Hoſtien. in Summa de ordin. ab Epiſcopo qui renunt. Epiſcopat. & Abb. in capitu. cum contingat. de ætat. & qualit. & vt hic innuitur valde fuit dubitatum, an eſſet reponendus inter ordines, & communis eſt ſententia quòd ſit ordo. quod quomodo procedat, vide per Ioan. Lupum in tract. de libert. Eccl. in v. q. & per Nic. Plo. in tract. de ſacramentis. in cap. j. vj. partis. num. iij. & per Doct. in d. cap. cum contingat.

f Valeant. Ca. j. de cler. coniug. cum multis. eod. tit. niſi Papa diſpenſaret, per ea quæ ponit Ab. in c. cum olim. extr. eo. tit. vbi ponit quòd non ſolum Papa poteſt ſingulariter diſpenſare: ſed poteſt vniuerſalem legem facere, quòd ſacerdotes poſſint ducere vxorem. quòd etiã deberet facere ratione de qua per eum ibi: quam tamen non puto neceſſariam, nec veram.

Ant. Tim. Et in c. j. diſtin. xxxij [illegible]

g His. Scilicet conſtitutis in minoribus ordinibus.

h Interdicitur. Extra de cler. coniug. per totum.

i Adminiſtrationes. Vnde nec Vicarius Epiſcopi poterit eſſe talis, cum non poſſit habere adminiſtrationem eccleſiaſticam, qd tenent Doctores tam in capitulo ſecundo de clericis coniug. quam in capitulo primo eod. titu. in ſexto, niſi in temporali iuriſdictione: vt per Ab. & alios in capitulo ſecundo de iudic. vbi quòd quamuis cum his Papa diſpenſaret, quòd poſſent retinere beneficia: eis tamen cauſa criminalis clericorum non poteſt committi. Sed an etiã, & in eo ſint diſſimiles quòd non teneantur dicere officium? Reſpon. vt traditur per Abb. in cap. j. de celebr. miſſa.

COM-

COMMVNIA TAM MAIORVM, *quam minorum ordinum.*

TIT. XXIIII.

Officium ordin.
- Minorum in maiores.
  - Reuerētia.
  - Obediētia.
- Maiorum in minores.
  - Diligant.
  - Proſint.
- Epiſcopi in ordinandos,
  - Inſtructio.
  - Scrutinium.
  - Modus,
    - Quo tempore.
    - Quis.
    - A quo.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam. h. d.

IN primis admonēdi sũt ij, qui minori ſub ordine cõſtituti ſunt & officio, vt iis q̃ aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiã, & obedientiã [a] exhibeãt: nec per temeritatẽ alter alteri' partes ſibi vindicet [b].

Maiores debent minoribus charitatem. h. d.

Maiores quoq; meminerint ſe maiores eſſe, nõ dños: & ob id inferiorib' nõ tanquã ſubditis dominentur: ſed quaſi clericos honorẽt [c], & diligãt: & tales ſint qui nõ ſolũ præſint verũ etiam proſint [d].

Ordinatores debent inſtruere ordinandos in diuinis. h. d.

Item ſub grauis vltionis cõminatione ex ordinatione generalis cõcilij [e] debẽt Epiſcopi [f] promouẽdos in ſacerdotes [illegible] ipſos, vel alios [g] idoneos viros ſu

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum ordinum.

a Obedientiam. cap. a ſubdiacono. diſtin. xciij. & per tot. Solet tamen diſtingui vtrum aliquid Prælatus præcipiat ſententiando, an extraiudicialiter. De his quæ pertinẽt ad officiũ, an de his quæ non pertinent ad ſuum officium, vt latè per Ant. de Butr. in ca. ad aures de tẽp. ord. ANT. TIM. Hinc obedientia ab Odon. Camer. ſic: Virtus qua legitime ſuperiorum præcepta exequuntur: & eſt pars iuſtitię. Tenentur autem inferiores obedire ſuis ſuperioribus regulariter quoad act' exteriores: non autẽ quoad actus interiores, intellectum, & voluntatem, quę ſoli Deo ſubiiciuntur, ar. text. l. cogitationis. ff. de pœnis. Vide multa de hac virtute apud San. Tho. ij. ij. q. ciiij. ar. v. In aliquibus autẽ non tenemur obedire, vt per eund. S. Tho. in quod. l. i. ar. xv. & quod. l. x. ar. x. & in iiij. diſt. xxj. q. iij. artic. j. & Arch. Flor. iij. par. tit. xvj. c. j. §. vj. & Nauar. in Man. c. xxiij. nume. xxxviij.

b Vindicet. Vt ca. j. de ſepult. Et quomodo dicatur quis tranſgredi terminos, quos poſuerunt patres, not. in d. cap. j.

c Honorent. Vt diſtin. xcv. cap. eſto. vbi recenſetur illud Craſſi: Non erit mihi conſul, cui ego non ſim ſenator. Pone igitur quòd Epiſcopus aliter ſe habeat contra clericum, quam debeat, nunquid clericus ſuo iure poterit obedientiam negare? Et videtur argu. cap. cum beatus. diſtin. xlv. & d. capitu. eſto. §. j. & xxij. quæſt. v. capit. de forma. Et fides non eſt ſeruanda non ſeruanti. capitu. peruenit. ij. de iureiu. Et fruſtra petit debitum, qui quod debet, non impendit. xxviij. quæſt. j. capit. ſi infidelis. cum multis concor poſitis in d c. eſto. in verbo eſto. Conſultius tñ erit clerico, ſi per ſuperiorem agat: argu. xj. quæſt. iij. cap. ſi Epiſcopus. & ix. quæſt. iij. cap. nunc vero. & tolerandus eſt Prælatus vſque ad ſententiam: vt viij. quæſt. iiij. cap. nonne.

ANT. TIM. Vnde meminerint Prę lati ſe in inferiores ſuos Politicam potius retinere poteſtatem: quam deſpoticum dominiũ quos iuſſit Apoſtolos imperare cum omni manſuetudine, ij. ad Timo. iiij.

d Proſint. Agnominatio, vt & illa: Nõ eſt hic orator, ſed arator. & illa Cicer. Quis nõ potius hæc ficta credat, quam facta?

e Concilij. Vt in c. cũ ſit. de ęta. & qua.

f Epiſcopi. Immo videtur quod hoc ſit munus Archidiaconorum. capit. ad hæc. de officio. Archid. Sol. examinationem bene facit Archidiaconus, vt in contrario: ſed inſtructionem facit ſolus Epiſcopus. Vnde dicit Innocentius quòd non excuſatur Epiſcopus ab hac inſtructione licet Archidiaconus examinauerit. vel fortè poſſet dici, quòd hic loquitur quando in eccleſia non eſt Archidiaconus: vt per Abb. in cap. cum ſit. de ætate & qualitate. vbi. Et alia de hoc. Vel forte non repugnat hoc: quia Archidiaconus facit vt Epiſcopi Vicarius. vt ſuprà de offic. Archid. in princip.

ANTO. TIMO. Nota, quod Epiſcopus promouens indignum peccat mortaliter: & ignorans indignus dicitur, ita ſanctus Thomas in quarta ſententiarum, diſtinctione vigeſimaquarta, quæſtione prima, articulo vltimo: quilibet enim tenetur ſcire ea, quæ ad officium ſuum pertinent.

g Alios. Scilicet clericos ſuos, & de latere ſuo miſſos. xxiiij. diſtin. cap. quando.

per diuinis officiis, Eccleſiaſticiſq; ſacramentis diligẽter inſtruere, & informare. *Sanctius enim,* inquit, *eſt paucos*[a] *bonos, quàm multos malos*[b] *habere miniſtros: quia ſi cæcus cæcũ ducet, ambo in foueã dilabẽtur.*

Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium. h.d.

Præcedet autẽ ordinationem diligẽs ſcrutinium[c]: nec niſi qui tã verbo fidei, quam rectę conuerſationis exẽplo, Epiſcoporũ, vel populari teſtimonio[d] probantur, ad ordines admittẽdi erũt. Ordinator' ita que accipiat ſecũ diuinæ legis peritos ſacerdotes[e], & in Eccleſiaſticis ſanctionib' exercitatos qui ordinãdorũ genus[f] patriam[g], ætatem, locũ, vbi ordinati[h] ſunt: ſi litteras calleãt, ſi inſtructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inueſtigent[i], ſi fidẽ catholicã firmiter teneãt.

Examini debet præcedere collationem beneficiorum. h.d.

Quod & in beneficiorum[k] collationibus obſeruandum erit, qui enim beneficiis Eccleſiaſticis præficiendi fuerint, à ſuo prius Archidiacono examinari[l] debent, & per ipſum poſtmodum Epiſcopo præſentari.

Tam ſimoniace ordinatus, quam ordinans ſunt puniendi hoc dicit.

Ipſi vero, quibus talis cura committitur, ca

a Paucos. Pauci autem, vel multi dicantur ſecũdum ſubiectam materiam: vt not. in cap. latores. vbi etiam Abb. de elec. inter min'.

b Malos. Arg. quòd melius eſt habere paucos bonos ſcholares, quam multos ignorantes: ſic Abb. in ca. cum ſi . de æta. & qualit. ſimile. xxiij. ſut. c. tales. Item eſt arg. cõtra eos, qui multa inutilia allegãt. de conſecra. diſtin. v. cap. non mediocriter. & xxiiij. q. j. ca. odi. & proiecı. & l. iij. §. cõtrarium. C. de iu. vet. enucle. & in Authẽ de tabel. circa medium. & no. ĩ l. fi. C. de viuf & multitudo onerosa nihil habet honeſti. authen. de refor. ad fi. col. ij.

Ant. Tim. Idẽ dicit Magiſt. iiij ſent. diſt. xxiiij. in princip.

c Scrutinium. De hoc ſcrutinio vide in ca. j. de ſcruti. in ordine facien. vbi ponitur ordo, & ſeries. & diſt. xxiiij. c. nullus. ca. Epiſcop'. & cap. quando. Et de hac materia vide nouiſſime per Concil. Trid. ſeſſ. xxiij. cap. v. & c. vij. & cap. xiij. & cap. xiiij. in decret. reforma. & ſeſſ. vij cap. xiij.

d Teſtimonio. Imò iſto caſu. quo quis haberet teſtimonium totius populi, poſſet promoueri ſine examinatione, argu. cap. nullus. diſtin. xxiiij. Sic & aliàs dicitur, quòd ſcholaris notoriè peritus poteſt tranſire ſine examinatione: vel ſaltem leui pro forma. cap. conſtitutis. vbi Abb. de appell. fac. cap de Petro. diſtin. xlvij. & cap. valde. diſtinct. xciij. & cap. mandata. extr. de præſump. & not in d. cap. nullus.

e Sacerdotes. Sed contra. cap. inter corporalia de tranſlat. & xv. qu. eſt. vij. capit. fin. vbi Epiſcopus licet ſolus auferre honorem non poſſit dare tamen poteſt? Reſpond. Dictio, ſolus, non excludit ſuos clericos: ſed alios clericos, vel Epiſcopos: vt not. in c. Epiſcopus. diſt. xxiiij.

f Genus. Cognationem quia pater filio ſimilis præſumitur. l. quòd ſi nolit. §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict.

g Patriam. Fac. l. quod ſi nolit. §. qui mãcipium. ff. de ædil. edicto. Vnde illud: Intererit multum Dauuſne loquatur an herus. Et infra: Colchus, an Aſſyrius: Thebis nutritus, an Argis. Facit & illud: Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilingues. & illud: Nunquid a Nazareth aliquid boni?

h Ordinati. Sed quomodo eundem appellat ordinatum & ordinandũ? Reſpon. vnus, & idem reſpectu diuerſorum ordinum poteſt eſſe ordinatus, & ordinandus.

i Inueſtigent. Quã rigide, & ad quem modum ſit facienda hæc inueſtigatio, no in ca. quando. diſt. xxiiij. Et an & quãdo, & qui teneantur ſcire contenta in fide explicite, vel implicite, per Abb. & alios in Rubric. de Summ. Trinit. & fid. catholic. & per Card. Ara. in ſuis inſtit. Theologicis. cap iij. & nouiſſime per Concil. Trident. Seſſio. vj. cap. xxiij. & Seſſio. xiiij. cap. ij. & ſeſſio. xxiij cap. v. & cap. vij. & ca. xij. & cap. xiij. in decretis reformat. & in Seſſio. xxiiij. cap xviij.

k Beneficiorum Nedum ordinum, vt ſ. §. prox.

l Examinari. Cap ad hæc. & cap. vt noſtrum. de offi. Archi. Sed alibi dicitur, quod iſtud eſt officium ſacerdotum. xxiiij. diſt. cap. quando. Sol. illud verum vbi Epiſcopus ſpecialiter ad hoc eligit ſacerdotes. Vel ſi non eſt in loco Archidiaconus vt in multis eccleſiis. Videtur ergo, quòd Epiſcopus non ſit puniendus ſed potius Archidiaconus, qui examinat & præſentat Epiſcopo arg. cap. ſi ſeruus. diſtin. liiij. Sed non eſt ita, quia epiſcopus tenetur de facto illius, qui examinat: cum id fiat de mandato illius Sicut exercitor nauis tenetur de facto magiſtri. l. j §. magiſtrum. ff. de exerc. Niſi forte examinator talis fuiſſet, vt non ſit veriſimile ipſum mentiri: ar. cap. ſignificante. de pig. Secundum hoc ſi talis ordinatur ſine titulo, epiſcopo ignorante, examinator qui præſentauit eum, tenebitur ei prouidere. Sed ſi ille non ſit ſoluendo, habebit regreſſum contra ipſum. & hoc ideo, quia adhuc reſeruatum eſt Epiſcopo.

ius exa

uere d bent, ne aut cuiuſquam gratia, aut cuiuſcunque muneris cupiditate illecti a vero deuient, vt indignũ, & minus idoneũ, aut non examinatũ [a] ad ſacros [b] gradus ſuſcipiendos Epiſcopo præſentẽt. Qđ ſi aliter fecerint, & qui indignè acceſſerit, ab altari remouebitur [c], & qui d num Sancti Spiritus vendere conati ſunt, corã Deo iam cõdemnati [d] Eccleſiaſtica dignitate carebunt.

Qui tempora in ordinationibus ſeruari debent. h.d.

Igitur [e] per tres conti nuos [f] dies diligẽter examinentur: & demum ſabbato q probati sũt, Epiſcopo preſentẽtur. Qui tamen ſecundum diuerſitatem ordinum, temporis quoque ſeruabit diuerſitatem: non enim omnes ordines, quibuslibet temporib9 conferri poſſunt. nam Dominicis & aliis feſtiuis diebus [g] vnũ, aut duos ad minores licebit promouerẽ: ſed ad ſubdiaconatum, niſi in quatuor temporibus, & vna & altera ſtatuta die [h], nulli Epiſcoporum, præterquam Romano Pontifici [i] licet aliquos ordinare: nec alicui9 loci cõtraria eſt admittẽda cõſuetudo [k].

Ponit pænã ordinantis. & ordinati extra tempora. h.d.

Quod ſi forte, ſecus factum fuerit, ordinans quidem poteſtate priuandus eſt ordinandi [l]; & ordinatus, cum characterem [m] minime dubitetur recepiſſe: pœni-

ius examinandi illum: arg. c. accepimus. de ætat. & qualit. ne ordinatus in opprobrium clericalis ordinis mendicet. c. ad ſupplicationem d renunc. & ca. diaconi diſt. xciij. & not. in d. c. ad hæc.

a Non examinatum. Sed an ſi non examinatus idoneus ſit in omnibus, habet adhuc locum quod hic dicitur? Et non videtur: cum culpa ſit tantum in ordinante: nec alieno vitio debeat quis prægrauari. l. ſancimus. C. de pœn. & arg. in c. cum ſecundum de præb. ſed in contrarium facit hæc litera hic, & ca quando. diſtin. xxiiij. & non propter ſuum vitium, ſed ordinãtis: vt lxx d. ca. j. & xvj. quæſt. vij. cap. decernimus. Item cum non intrauerit per hoſtium, debet mori, ſicut Remus. l. ſi ff. de re. diuiſ. & no. in c. fin. d. diſt. xxiiij.

b Sacros. Idem ſi ad minores ordines. cap. fi. d. xxiiij. vel appellat hic ſacros omnes ordines, & ita non eſt neceſſaria extẽſio, fac. not. diſ. xxxij. in ſum. & §. de his qui ſunt in ſacris. & cet. in Rubrica.

c Remouebitur. Si quis tamen in minori crimine exiſtens ordinari ſe permiſerit, non deponetur: ſed pœnitentia ei imponetur: vt d. lxviij. c. j. & diſtinct. lxxxij. capitu. presbyter. & extr. de renuntiat. capitu. niſi. §. propter criminis conſcientiam.

d Condemnati. Sunt ergo tales ipſo iure ſuſpenſi, vt j. q j. cap. req iruntur, & concord. cap. quando & c fi. diſt. xxiiij.

e Igitur. Fac. c. quando. ante fi. d. xxiiij.

f Continuos. Licet hoc verbum ſignificet, vt nõ detur aliquod interuallum: vt in c. ceterum. de teſtip. tamen ꝙ hic dicitur nõ eſt ita Hebraice intelligendũ arg. l. ꝙ dicimus. ff. de ſolut. & c. quia propter de elect. Poterit ergo interuenire probabile interuallum: cum id nec in ſtipulatione negetur. l. continuus. in princ. de verb. oblig. intellige ergo continuationem eſſe debere de die ad diem ſcilicet vt nulla de tribus diebus non examinetur: non de continuatione momenti ad momentum, vt dicimus in vſucapione. *Continuatio.*

g Feſtiuis diebus. Sed an omnibus feſtiuis diebus poſſint minores ordines conferri? Reſp. vt per Abb. in d. ca. de eo. extr. de temp. ordi. in fi.

h Die. Scilicet in ſabbato Sancto, & & ſabbato ante dominicã de paſſione. capit. de eo. de temp. ordi.

i Romano Pontifici. Nota ergo, ꝙ tempus non eſt de ſubſtantia ordinis: quia temporis determinatio circa ordines eſt inducta de iure poſitiuo, ideo non aſtringit Rom. Pontificẽ. ita Abb. in c. de eo. de temp. ord.

k Conſuetudo. Indulgeretur tamen, quando conſuetudo eſſet antiqua, & multi eſſent ordinati extra tempora: vt in c. ij. de tẽp. ordi. vbi not.

l Ordinandi. Ca. ij. de temp. o. di.

m Characterem. Cap. pen. de temp. ord. & ſic not. quòd aliquid factum tenet, licet id fieri nõ deberet. Simile eſt, quòd puer non eſt ordinandus ad ſacros ordines: ſi tamen ordinetur character imprimitur. ca. vel non eſt compos. de temp. ord. & not. in c. vni. de elect. per ſal. prom. & per Abb. in c. pro illorum. de præb ſic non debet quis a Iudæo, vel pagano baptizari: baptizatus tamen non eſt rebaptizandus. ca. j. de ſum. Trin. & fide Cath. & de conſecr. diſt. iiij. cap. a quodam. & ca. Romanus.

Ant. Tem. Illud quæritur an ordinatus ab Epiſcopo hæretico ſuſcipiat in ordinationem characterem & an hæreticus Epiſcopus poſſit conferre ſacros ordines, de qua quæſtione vide per Magiſt. in iiij ſenten. diſtin. xxv. & per Doct. ibi. Concludunt enim quod ſic, ſi formam ſeruat & habet intentionem faciendi quod facit eccleſia. confert quantum ad veritatem ſacramenti: ſecus autem quantum ad vtilitatem, D. Bonau. ibi art. j. q. ij. & Duran. q j. nu. vj.

Pœni-

tentia[a] tantū prēuia, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare ſuſtinēd' erit.

Nec vna, nec duabus diebus continuato ieiunio duo ſacri ordines conferri poſſunt. h.d.

Sed nec vno die, nec duobus cōtinuato [b] ieiunio ad duos quis pōt ſacros ordines promoueri arbitrarie ordinanti ſuſpenſion.s imminente pœna [c].

Minores ordines omnes ſimul conferri poſſunt. h.d.

Diuerſum ſtatuitur de minorib', qui omnes [d], vel vnica die conferri poſſunt.

Cum promoto per ſaltum poteſt prætermiſſo ordine repetito diſpenſari. h.d.

Per ſaltū vero ſi promotus fuerit quis, ſolēniter, ordine prætermiſſo repetito [e], ex miſericordia miniſtrare permittendus erit [f].

Promotus ad ſacros ordines furtiue contra prohibitionem prælati nō poteſt fieri ſacerdos, niſi prius fuerit monaſterium ingreſſus: ſecus ſi non contra prohibitionem, quia tunc poteſt Epiſcopus pro arbitrio diſpenſare. h.d.

Quod ſi furtiue [g] ad ſacros ordines quis irrepſerit, diſpiciendū erit, an prælati ſub anathemate prēceſſerit interminatio: tunc enim nulla ratione ad ſacerdotalem poterit [h] ordinem promoueri: niſi regulari habitu ſuſcepto laudabilē aliquādiu duxerit vitā, quo caſu ſecum miſericordit' diſpēſari poterit: alioqui nulla p̄cedēte inhibitione, cōdigna ſatisfactiōe impoſita, pro ſuo arbitrio cū

a Pœnitentia. Scilicet, arbitraria: cum non ſit a iure determinata, l. j. §. ait prætor. ff. de iu. delib.

b Continuato ieiunio. Quia cōtinuatio iſta facit de duobus vnum: & illa coniungit xvj. q. iij. §. poteſt. verſic. hinc. de præſcriptionibus, & vij. q. j. ca. illud. & c. nihil. Sic cum biſſextus occurrit duo dies pro vno computantur: vt j̄. de verb. ſignif. cap. quæſiuit. & ff de min. l. denique. §. minorē. Sed argu. contra. l. cum heres. § Sticbus. ff. de ſtatu lib. Item contra c. cum a patribus. diſt. lxxv. Sol. ibi in ordinante diuerſos. hic in ordinante eoſdem.

Ant. Tim. Ita per Conc. Trid. ſeſ. xxv. capitu. xj. de reform.

c Pœna. Concor. c. litteras. de temp. ordi. Not. quòd diſpoſitio pœnalis, loquens de vero extenditur ad fictum. quod verum eſt, quando in vtriſque militat eadē ratio: vt traditur per Cano. in ca. cum dilectus. & in c. ad audientiā. de elec. & p Ioā. And. in c. fi. de conſuetu. per Legiſtas in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. & in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuc.

d Omnes. Habetur in cap. de eo. de temp. ord. & in c. pen. & c. fi. de eo qui furt. ord ſuſc. & vtrobique not. Hoc tamen obtinebit, niſi in contrarium extaret conſuetudo: illa enim ea, quæ de ſe ſunt licita reddit illicita. ca. cum olim. de cleri. coniug & c. ſuper. eo. de cogn. ſpiritu.

e Repetito. Sed quid ſi nullum quis minorē ordinem habuit, & promoueatur ad ſacerdotiū, nunquid recipit ordinem? Quidam ꝙ nō: arg. c. ſicut. diſt. xl. Alij cōtra in omnibus ſacris præter Ep̄ali: ſed alij nec Ep̄alem ordinem videntur excipere, cū is etiā ſine presbyterali poſſit cōferri: vt p Ab. in c. ex litteris. de exceſ. prælat. dic vt not. in ca. vni. de cler per ſal. prom. & in d. c. ex litteris.

Ant. Tim. Refert hic opinionem Abb. qui in d. c. ex litteris ſequut' alios canoniſtas exiſtimat quod Ep̄atus ſit ordo, dicit qđ officiū Pontificale nō poteſt exerceri ſine presbyterali: ſed qđ poteſt bene Pōtificalis ordo haberi ſine presbyterali. Vnde ſecundū opinionē Io. Andreæ. habebit in habitu, non in actu. & ratio eſt ex glo. in c. ſolicitudo. diſtinct. xxij. quia laicus recipit ordinē ſacerdotis, & Ep̄atus, q a character imprimitur ſi conferatur in forma Eccleſiæ, ab eo, qui poteſtatem habet. Cōtrariū tenet gl. in c. j. de ele. per ſal. prom. quod ſi quis ordinatur in Ep̄m prætermiſſo diaconatu, vel ſubdiaconatu Ep̄us eſt: dum rn̄ fuerit ſacerdos: ita etiam paſſim omnes Theologi. D. Bonauen. in iiij. ſent. d. xxiiij. a iij. quod impoſſibile eſt aliquē p̄moueri, in Ep̄m ſacerdotio omiſſo. Idē D. Tho. p. iij. in addit. q. xl. ar. v. dicēs, ꝙ nullus poteſt recipere Ep̄alē poteſtatē, niſi prius habeat ſacerdotalem: nam Ep̄atus ab ordine ſacerdotali dependet. ita Guglie. Pariſi. Epiſcopus in lib. de ſacramentis. capitu. vij. cui difficultati poſſemus reſpondere, quod ita Abbas ibi intelligit, quòd ordo Epiſcopalis poteſt conferri non ſacerdoti, ideſt, poteſt eligi qui non ſit ſacerdos: licet non ille, qui non ſit in ſacris ordinibus conſtitutus, id eſt in ſubdiaconatu ſaltem, vt ſuprà de elect. §. igitur. non autem quod poſſit conſecrari, & officium exercere.

f Erit. Cap. vnic. de cleri. c. per ſal. promo. & ca. ſolicitudo. diſtinct. lij. & hoc caſu ſolus Epiſcopus diſpenſare poterit ſuo iure: vt notatur in dicto capitulo vnico.

g Furtiue. Furtiue promouet' qui citra cōſcientiā ſui Epiſcopi, & ſine examinatione promouetur. lxij. j diſtin. cap. extra conſcientiam. & ca quando. diſtinct. xxiiij. & cap. fin. & per tot. de eo qui furt. ord. ſuſcep.

h Poterit. Ingreſſus ergo monaſterij non tollit irregularitatem: licet facilitatem diſpenſandi præbeat, de quo in capitulo ſecundo de apoſtil. & fac. capitu. fin. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.

a Epi-

a Epiſcopus. Not. caſum in quo Epiſcopus ſuo iure diſpenſare poteſt, de quo dic, vt per Abb. in cap. j. de eo qui furt. ordi. ſuſc. Item intellige hoc. niſi Romanus Pontifex manum appoſuiſſet ſecundum ea, quæ ponit Abb. in c. poſtulatio. extr. de cler. excom. miniſt. nu. x.

Euangelium, vel non presbyter miſſam: ſecus ſi non in ſolenni apparatu. fac. c. vt quiſquis. extr. de vit. & honeſta.

e Dubitatum eſt. Vt in cap. fi. de presbyter. non baptizant.

b Officium. niſi ex neceſſitate forte baptizaret, quod ei it licitum cuilibet xxx. q. j. ad limina. & diſtin. xciij. c. diaconus. etiam hæreticus. c. a quodam. de conſe. diſt. iiij. dummodo in forma eccleſiæ. xxiiij q. j. c. ſi quis. & de ſum. Trinit. & fid. catho. c. j. §. ſacramentum. fac. cap. ſi quis per ignorantiam. j. q. j. & infra de ſacramen. §. pen. & §. fin.

Ant. Tim. Ex quo in ſacramento ordinis datur poteſtas ad aliquid ſpirituale, vt habetur in Concil. Floren. ſequitur quod ille qui non habet ordinem, non habeat officium, ac poteſtatem exercendi diuina.

c Abiiciendus. Verbum hoc deſignat tria, ſecundũ Hoſt. videlicet excõmunicationem, priuationem beneficij. & depoſitionem, vt per Abb. in ca. j. de cler. excommu. miniſt.

d Ordinãdus. Adde quòd tenebitur etiam de falſo: ſicut ſimulans ſe habere dignitatem, & non habet. l. eos. ff. de falſ. & per Abb. in capi. j. de eo qui furt. ord. ſuſce Sed contra hoc, quod hic dicitur. Facit, quod fieri videmus quotidie: videlicet quòd ſimplex clericus dicit epiſtolam, & non eſt ſubdiaconus. Sol. ſecundum Hoſtien. quod hoc quod hic dicitur, habet locum, quando in ſolenni apparatu non ſubdiaconus dicit Epiſtolam, vel non diaconus

Simulans dignitatẽ, tenetur de falſo.

illo poterit epiſcopus[a] diſpenſare.

Non ordinatus miſtens ſe diuinis nunquam poterit ordinari. h. d.

Quod ſi is qui nullũ adhuc penitus attigit ordinem, diuinũ aliquod officiũ[b] exercuerit, & ab Eccleſia erit abiiciendus[c] & nunquam ordinandus[d].

Qui nondum baptizatus ordinatus eſt debet baptizari, & rurſus ordinari. h. d.

De eo, qui nõ baptizatus ordines ſuſceperit, valdè dubitatũ eſt[e] de quo poſt multã tandẽ diſcuſſionẽ obtentũ & conſtitutũ fuit, vt baptizetur, atque iterum[f] ordinetur, & merito. Cum enim baptiſmus omnium ſacramẽtorũ ianua ſit & fundamentum, ſuperædificari[g] non potuit, vbi fundamentum[h] defuit.

Sacros ordines tantum Epiſcopus confert: minores interdum & alij. & Epiſcopus, qui loco nõ dignitati renunciauit, ſacros ordines conferre poteſt: ſecus ſi etiam dignitati, quia tunc ſolum minores cõfert. h. d.

Illud poſtremo omittendũ non eſt, quòd inter minores & ſacros ordines illa eſt differẽtia, quia maiores ab Epiſcopis: minores verò etiam ab alijs[i] quãdoque conferuntur. Vnde de eo quæſitum eſt, qui Epiſcopatui renunciaſſet, an, & quales ordines conferre poſſet. In qua ſpecie obtinuit diſtinctio: vt ſi quidem loco tantũ quis renũciaſſet, eos quos ante renũciationẽ poterat, rogatus cõferri poſſit[k]. Qd ſi non ſolũ loco, verùm etiam dignitati renũciauit, minores tantũ quis ab eo recipere, & in illis deſeruire, & ad maiores ſi reperiatur idoneus poterit promoueri.

Ab eo qui renunciauit loco & ordini Epiſcopali, ſacri ordines non ſunt recipiendi. h. d.

Sanè ſi ab eodẽ ſacros ordines ſcienter quis receperit, quia indignũ ſe fecit, officij non habebit executionem[l]: vbi autem non ſcienter

f Iterũ ordinetur. Ex hoc apparet, quod nullum ordinem recipit. & quod dicit, Iterum, ad factũ refertur. fac. c. j. de presbytero non baptizato. nam ſi primo ordinem ſuſcepiſſet, non ordinaretur iterũ. j. quæſt. j. ca quòd quidam.

g Superædificari. j. q. j. ca. cum Paulus.

h Fundamentum. Vt diſtinct. xxxij. §. verum. Sed quid ſi iſte nollet de nouo ordinari? Reſpon. remanet laicus: licet non deberet matrimonium contrahere, licet ſi cõtraheret, matrimonium eſſet validũ. vt per Ab. in c. j. de presby. non baptiz.

Ant. Tim. Ita etiam Magiſtr. in iiij. ſent. diſt. ij.

i Alijs. Vt Abbatibus, vt ca. quoniã. diſtin. lxix. & cap. cum contingat. de ætat. & qualit.

k Poſſit. Sed quomodo id poterit, cũ careat obiectis, & ſubiectis? Reſpon. ad inuitationem, & requiſitionem alterius.

l Executionẽ. Characterẽ autem imprimit, quod ſatis innuit hæc littera. Et ſecundum hoc apertè probatur, quod Epiſcopatus eſt ordo, & imprimit characterem: alìàs vt quid poſitiuũ in totum tolleretur renunciatione. no. Ab. per illum tex. in c. vni. de ordi. ab Epiſcopo qui renunc. Epiſcopatui. Et de hoc notaui s. de iur. perſo. Eſt ergo ſuſpenſus qui à ſuſpenſo recipit ordines. j. q. j. c. ſtatuimus. & reſignatio non abſtulit ſibi ordinem, ſed executionem.

Epiſcopatus eſt ordo.

F

(niſi craſſa [a] & ſupina fuerit ignorantia [b];) diſcretus Pontifex diſpẽſare [c] poterit.

QVI PROMOVERI NON poſſunt.

TIT. XXV.

Non poſſunt promoueri,
- Ex ſubiectione.
- Ex delicto patrato.
- Suſpicione futura.
- Corporis læſione.

Ponit quatuor cauſas, ſiue reſpectus, ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

Voniã vero præcaueri [d] debet, qđ vel infirmari, vel vituperari poteſt: ſciendum eſt quoſdam eſſe, qui non ſunt ad Eccleſiaſticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex cauſis [e]. Aut enim quis promoueri impeditur ratione ſubiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut ſuſpicione futuri lapſus, aut ob corporis læſionem.

Seruus, & libertus non poſſunt ordinari. h. d.

Ratione ſubiectionis promoueri impediuntur ſerui [f] eos enim, niſi à dominis libertatem conſecuti fuerint, nullo debet ordine Epiſcopus inſignire [g] liber enim eſſe debet, qui diuinæ aggregandus eſt militiæ [h]. Quapropter non ſolum ſerui: ſed nec qui retento obſequio [i] manumiſſi ſunt, cum adhuc ſeruitutem quãdam ſeruire videantur, ſunt ad clericatus ordinẽ promouẽdi. quòd ſi contra factũ

a Craſſa. Vt quando quid publice notum eſt, late. ff. de verb. ſig. Si tamen clericus aliquãdiu fuiſſet extra prouinciam, adhuc poſſet dici, quòd nõ eſſet ſua ignorantia craſſa: licet fuiſſet res publice in loco, not. arg. l. optimam. C. de contrah. & con. ſtip. & c. ex tenore. de teſt. & c. cũ in tua. qui mat. accuſ. poſſ.

b Ignorantia. Sim. de ele. excommun. ca. penul. & c. j. & ſi. de or. ab Epiſcopo qui renun. Epiſcopatui.

c Diſpenſare. Imò non videtur neceſſaria diſpẽſatio: cũ probabilis facti ignorantia ex toto quem excuſet. l. error. & l. ignorãtia. ff. de iur. & fact. igno. Reſp. licet probabilis ſit ignorantia: eſt nihilominꝰ neceſſaria diſpenſatio: quia cum talis ordinatur, nõ haberet executionẽ ſui officij: cum aliis cõferre nõ potuit. j. q. j. c. ſtatuimus. & j. q. vij. c. Daibertũ. & l. traditio. ff. de acqr. rer. dom. & pro nõ dato debet haberi, quod ab illo datur, qui de iure dare nõ põt: vt de iur. patr. c. quod autem. in fi. alij aliter: vt not. in cap. j. de or. ab epõ. qui renun. epiſ.

QVI PROMOueri non poſſunt.

d Præcaueri debet. Not. futura eſſe præcauenda. xxiij. diſt. cap in nomine domini. & diſt. lxiij. c. cum Hadrianus. & i. q. vij. ca. conuenientibus. circa prin. & not. in c. j. de ſer. non ord. vnde ſumitur.

e Cauſis. Not. verbum cauſæ, & verbum rationis, promiſcue ſumi. Cic. in epiſt. fam. lib. xv. ad Catonem. Cum autem ad Cybiſtra, propter rationẽ belli quinq; dies eſſem memoratꝰ. fa. l. eas obligationes. ff. de cap. dimi. Quidã tñ inter hæc differẽtias ponũt: vt ꝑ Io. Monac. ĩ c. fi. de iur. cal.

f Serui. Intellige de Chriſtianis: nã de aliis nulla eſt dubitatio: cum careant baptiſmate, vt s̃. titu. proxi §. de Lo. De iure enim etiam fideles iuſto bello capti capientium fiunt ſerui: vt per Inn. in c. ſicut. de iureiur. licet conſuetudo ſeruet contrarium. vt per Abb. in c. j. de conuer. infidel. fac. tit. de cõiu. ſeru. per totum.

Ant. Tim. Ita habetur in canonibus Apoſtolorum determinatum. ca. lxxxj. & in conci. Tolet. ix. can xj. Lege D. Bona. in iiij. ſentẽ. d. xxv. ar. ij. quæſt. iiij.

g Inſignire. Sed videtur, ꝙ non ſit curandum de origine vel nobilitate. c. vt notabilis. de præb. & cap. ad decorem. de inſt. Sol. de origine alia non ſeruili non curatur: ſed de ſeruili bene curatur, vt hic & ca. j. de ſer. nõ ordi. & c. cõſuluit. eo. tit. & cap. j. de fil. presbyter. Simile eſt quòd de nobilitate ſanguinis non curatur: ſed bene de nobilitate conuerſationis. capitu. cum deputati. de iud. & de eler. pe re. per totum. vt per Abbatem in d. cap. j. *De qua origine curandum.*

Ant. Timo. Fit autem, vt non ordinetur ſeruus ob vtilitatem, & dignitatem clericalis ordinis: ita Leo Papa in capitu. admittuntur. diſt. liiij.

h Militiæ. Sic cap nullus. diſtinct. liiij. fac. illud Euangelium. Non poteſtis duobus dominis ſeruire.

i Obſequio. Vt cap. quicunque. diſtinct. liiij. Sed contra cap. nullus. extr. de ſeru. non ordi. Sol. operas. ſpirituales poteſt dominus in ſeruo ad ordinandum manumiſſo retinere, vt ibi: ſed non temporales, vt hic: dum tamen dictas ſpirituales operas retineat in continenti poſt manumiſſionem: vt per Abb. in d. c. nullus. *Manumittens retinet operas ſpirituales.*

a Pœ-

a Pœnis. Vt in cap. rebus. & ca. ex antiquis. & c. ſi ſeruus. & per totum. diſt. liiij.
b Sciente. Arg. de taciturnitate, quod præiudicet. fac. c. ij. de his, quæ fi. à prælat. & xxvj. diſtin. cap. diaconus. vbi no. & diſt. xxxiij. ca. diaconi.

c ſtatuimus. Hęc enim eſt quædã alienatio, vnde non poteſt fieri ſine conſenſu omnium. xij. q. ij. c. ſine. fac. c. j. & quod ibi not. & c. ij. diſt. j. lvij. & xvj. q. j. c. ſi quis monachus. & c. cum pro vtilitate. Poterit aũt talis monachus ordinari nõ ſolũ à ꝓlato, in cuiꝰ diœceſi conſtitutum eſt monaſterium: verũ etiam eius diœceſis in qua natus eſt, ſecundum Abb. in c. poſtulaſti. de foro compet.

ANTO. TIMO. Ex tutia annum à ſcientia domini ſui poteſt reuocari ſecundum Raym. & poſtquam reuocatus fuerit non põ. amplius dominus inijcere manꝰ in eũ ſine excõmunicatione ſcd'm Innoc.

Ingenuus. c Ingenuꝰ. Sed quão erit ingenuꝰ: cũ ingenuꝰ ſit q liber naſcitur. inſt. de ingen. in prin. expone ingennus, id eſt, plene liber, adeo vt dominus nullum ſibi obſequium deberi poſſit pretẽdere: vt not. Abb. in c. j. extr. de ſeru. non ordi. Quid ſi ingenuus factus operas pactas detractet ꝓſtare? Reſp. vt in c. nullꝰ. de ſer. nõ ord.
d Seruiat. Sed imò non videtur poſſe tradi libertas ſub conditione, vt quis eccleſiæ ſeruiat, vel ordinem ſuſcipiat, nec temporali poteſt pro ſpirituali tradi. j. quæſt. ij. ca. quàm pio. & cap. j. de ſerui. non ordinan. & cap. fin. de pact. Quidam quòd hic eſt modus non conditio quòd ſatis deſignat dictio, Vt, ad. not. per Bart. in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condi. & demon.
Libertas res ſpiritualis. Vel aliter ſpiritualis res eſt libertas: & ideo poteſt venire in commutationem cum alio ſpirituali. Vel aliter quòd hic ponitur, potius ſonat in monitionem, quam in modum, vel conditionem. cap. ſignificaſti. de elec. vel dic vt not. per gloſſ. & Abb. in cap. eo libentius. vbi ponuntur & aliæ ſolutiones.
Abſolutè. e Abſolutè. Id eſt. abſque vllo pacto, vt Eccleſiæ ſeruiat. Vel abſolute, id eſt, ſimpliciter vt ſeruiat Eccleſiæ nõ addendo, quòd perpetuo ſeruire debeat.
f Abbatis. Et non ſolum Abbatis, ſed etiam monachorum requirẽda videtur voluntas. xix. q. iij.

fuerit, tam ordinantis, quã eius, qui ſacro præcinctus eſt cingulo, canonicis pœnis [a] coercenda eſt audacia.

Ordinatus ſciente domino fit ingenuus. h. d.

Si tamen ſeruus ſciente [b] domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit, & ingenuus [c].

Manumiſſus ab Eccleſia vt eidem ſeruiat in diuinis non poteſt ſe transferre ad aliam Eccleſiam: ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus. h. d.

Quòd ſi quis Eccleſię ſeruili cõditione obnoxius ab eadem manumittatur, vt inſignitus ordine clericali in ea perpetuo ſeruiat [d] in diuinis, liber factus, & ordinatus ad aliã ſe transferre non poterit: ſed ſi abſolute [e] manumiſſus fuerit ad aliam tranſcundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, niſi de licentia Abbatis. h. d.

Monachi quoque, niſi de ſui fuerint Abbatis [f] voluntate præpoſiti, ad Eccleſiaſtica non ſunt officia promouendi.

Licentia conceſſa à ſuperiore religioſo, vt poſſit conſentire prouiſioni de ſe factæ, non valet. hoc dicit.

Strictius [g] adhuc agitur cum religioſis non ſolũ circa ordines: ſed etiã circa electionẽ, vel prouiſionẽ [h] quãlibet: ſi cui enim à ſuperiore ſuo licẽtia cõcedatur, vt electioni, vel prouiſioni, ſi quã [i] de ipſo fieri cõtigerit, ſuũ accõmodare poſſit cõſenſum [k], quia ambitionis [l] vitio viã parat, talis licẽtia nulliꝰ [m]

ANT. TIM. Vide Panor. in c. q̃d Dei. de ſta. mon. nam licet non poſſit ſine licẽtia ſui Abbatis promoueri: poteſt tñ ad hoc Abbas ſi noluerit cõpelli ob bonum publicum, ſecundũ doct. vt dicit Abb. ibi, nu. xij.
g Strictius. Id eſt, ſtricte, vel ſtrictius quam regulariter cũ cæteris, ꝓſertim ſæcularibꝰ clericis.
h Prouiſionẽ. Latum verbum. & cõprehendere poteſt nominationem, & poſtulationẽ, præſentationem, & collationẽ. & fac. q̃d not. de elect. in vj. c. ſi compromiſſarius. §. idem. *Prouiſio.*
i Si quam. Licet hoc videatur reprobare licentiam generalem & merito, quia forſan eligeretur ad locum, cui non expediret illum præfici: & forſan prælatus licẽtiam ſpecialem daturus nõ eſſet ad illum: tñ idẽ videtur dicendum de ſpeciali, vel ſi exprimatur locus, puta ꝙ conſentire poſſit ſi eligatur ad talẽ prælaturam, forte vacantẽ, cum ibi ſit eadẽ ambitionis ratio: vt no. in cle. ſi. de ele. vnde ſumitẽ.
k Cõſenſum. Põt tñ & debet ex poſt facto intra tẽpus, iudicis arbitrio moderãdũ, ẽtere ꝑlati ſui licẽtiã, vt electioni poſſit ſuũ cõſenſum accõmodare: aliàs amittet ius ſibi ex huiuſmodi electione quæſitum: vt in extrauag. Benedict. xj. ſub tit. de elect. quæ incipit ſi religioſus.
l Ambitionis. Quæ ſępe religioſorum oculos excæcat: vt cap. quorundam. de elec. in vj.
m Null ius. Per hoc dicendũ eſt ꝙ etiã electioni prius factæ ipſo religioſo ignorante, conſentire

non poſſet, quaſi ſuper certo danda ſit talis licẽtia. tac. c. j de conceſ. præb. in vj. in verb. ſubiunctum. in fi. & not in clem. fi. de elect.

a Firmitatis. Si ergo ex tali licentia cõſentiret, cõſenſus non valeret, & priuatus eſſet omni iure ſibi ex electione q̃ſito. c. ſi religioſus. j. reſp. de elec. in vj. videtur tñ q̃ talis licentia data clerico ſæculari de cõſentiendo, & tranſeundo valeret: qa quo ad ſolũ conſenſum non eſt neceſſaria. Propter vim enim profeſſionis magis notatur ambitio in pfeſſo, & licet actiua poteſtas eligẽdi non detur ad beneficium non vacans, e. conſtitutus. de cõceſ. præb. paſſiua bene datur, c. ſi. de fil. presby. c. j. & c. ij. in vj. & not. in cle. fin. de elect.

Ad beneficiũ nõ vacãs, nõ datur actiua poteſtas, ſed paſſiua.

b Alienæ. Quid ſi proprium quidam clericum ordinare velit, vel iudicare; ſed tamen in aliena diœceſi? Reſpõ. non poterit id facere, niſi de conſenſu diœceſani, & clericorum ipſorũ: vt per Abb. in cap. ex tuarum. & in c. quia nos. de aut. & vſu pal.

firmitatis [a] exiſtet.

Nõ poteſt quis ab extraneo Epiſcopo ordinari, niſi de licentia ſui ordinarij: quam concedere poterit etiam Vicarius, & capitulum ſi ſedes vacet, vel qui adminiſtrat. h.d.

Pari ratione conſtitutũ eſt, ne quis alienæ [b] diœceſis virum præter proprij ſuperioris licẽtiam ordinare audeat: quam tamen Epiſcopo in remotis [d] agente, dare poterit ipſius in ſpiritualibus Vicarius generalis: vel, ſede vacante, capitulum [e], ſeu is ad quem [f] tunc temporis adminiſtratio ſpiritualiũ noſcitur pertinere.

Itali Epiſcopi non debent ordinare Vltramontanum, niſi de licentia Papæ, vel ſui ordinarij. h.d.

Et hoc quidem non ſolum obtinet Italis ordinari flagitantibus, verum etiam cæteris. Etenim illos nullus Italicus [g] Epiſcopus ordinari debet: niſi vel à Summo Pontifice ſpecialem habeat licentiã, vel ab Epiſcopo, de cuius diœceſi traxerit originem ordinandus: vel in cuius diœceſi beneficiarus exiſtit, per eius patentes litteras [h] cauſam rationabilem continentes, quare ipſum nolit, vel nequeat ordinare, & ij qui cõtrauenerint cenſuris canonicis coercentur, prout lati⁹ ex Clemẽtis IIII. cõſtitutione [i] apparet.

Homicida voluntarius non poteſt promoueri, & promotus eſt deponendus. h.d.

Patrati delicti ratiõe quis ordinari prohibetur: vt cum homicidiũ,

pitulum, vel alius ſede vacante adminiſtrator niſi poſt lapſum anni, a die obit⁹ ipſius epiſcopi, niſi in caſu, ita diſponente Concilio Tridentino: ſub Paulo III ſeſſione vij. c. x. Et intra annum contra tenorem dicti Concilij ordinati, ſi ſint in minorib⁹ nullo clericali beneficio gaudent: in maioribus vero ab executione ordinum ad beneplacitum futuri prælati ſunt ipſo iure ſuſpenſi.

f Ad quem. Puta viſitator. c. quoniã. diſtin. lxj. & c. fi. de ſupp. negli. prælat. in vj. & ca. is cui. de præb.

g Italicus Epiſcopus. Vel alius qui qui habeat poteſtatem conferendi ordines, vt ſunt Abbates, iuxta not. in ca. cum contingat. de ætat. & qual. & diſt. lxix. cap. quoniam videmus. & habetur in cap. Abbates. in fi. de priui. Item interdum & presbyteri habent talem facultatem: vt not. in c. j. de temp. ord. in vj. vnde ſumitur. Sed quid, e contra, ſi Epiſcopus vltramõtanus ordinare velit Italicum? Reſpondeo, vt not. in d. cap. j. Item quid ſi Italicus Epiſcopus laicum Vltramontanum ordinet in clericum? Reſpondeo, vt notatur in eodem cap. j.

Ant. Tem. Ita habetur in can. Apoſt. xxxvj. & Antiochẽ. Conc. can. xiij. c. nullũ Epm. ix. q. ij.

c Superioris. Superior autem hoc caſu dr̃ Epũ. vt in c. cum nullus. de temp. ord. in vj. excipitur tñ ab hac generalitate caſus, qui ponitur in d. c. cum nullus. §. fi. Datur tñ cautela ad recipiẽdum ordines ab Epo non ſuo ſine proprij Epi licẽtia. videlicet, vt quis benefici ũ obtineat pt⁹ ab alio Epo, ſic enim cum ratione beneficij incipiat eſſe ſub ditus conferentis, poterit ab eodem ordinari, de quo late per Abb. in c. cum iam dudum. de præb.

Cautela.

d Remotis. Erit autem arbitrarium iudicis quis locus dicatur remotus: vt not. & poſt multorum opin. terminatur in dict. cap. nullus. de temp. ordin. in vj.

Locus remotus.

e Capitulum. Quod ſede vacante ſuccedit, & adminiſtrat. cap. pen. & c fi. de ſupp. neg. præla. in vj. Hanc tamen licentiam nõ dabit hodie ca-

h Litteras. Nota duo. Primo caſum, in quo ſcriptura requiritur, de quo habes extra de probat. capitu. tertio. & not. in cap. j. de cenſib. in vj. Secundo, quòd non ſufficit licentia niſi exprimatur cauſa. ſimile, cap. cum medicinalis. de ſententia excom. in vj.

i Conſtitutione. Vt in cap. j. de temp. ordi. in vj. vbi habetur quòd citra ordinatos contra illam decretalem diſpenſari nõ poteſt, niſi per Papam, vel de ſpeciali licentia Papæ. Adde tu q̃ nouiſſime etiam cum licentia ſui ordinarij nõ poterũt ordinari ab alio, quam ab Epiſcopo, qui reſideat: aut ab eo, qui pro eo Pontificalia exercet, & diligenti præuio examine: vt in Concilio Tridentino ſub Paulo III. in vij. ſeſſione, c. xj.

a Capi

aut aliud capitale[a] crimen facto[b], aut præcepto[c], aut cõſilio[d] perpetrauerit: & per ſurreptionẽ promotus, deiiciẽdus erit, licẽte dño[e]: *Si quis per induſtriã[f], aut per inſidias hominem occiderit, ab altari meo euelles[g] eum.*

Homicida neceſſarius non eſt irregularis.h.d.

De eo itaque homicida intelligendũ eſt, qui voluntate cõmittit homicidiũ[h]. Ceterũ ſi qui neceſſitate maxima[i] et ctari effugere[k] nullo pacto valentes homicidium admiſerint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt[l].

Fortuitum homicidium, commiſſum, dum dabatur operam rei illicitæ, impedit quem promoueri.h.d.

Quod ſi neque voluntarium fuerit, neque neceſſarium, ſed fortuitum: diſtinguendum eſt, num is cuius occaſione[m] perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ. Si illicitæ rei dans operam, vt puta vetito ludo[n] incumbens, caſu homicidium perpetrauerit: vel bello

a Capitale crimen. Vt ſi chartam falſet, aut falſum teſtimonium dicat, ca. ſi Epiſcopus. diſt. l. & ca. in memoriam. diſt. xix. & v. q. ij. c. presbyteri.
b Facto. Vt miles.
c Præcepto. Vt iudex.
d Conſilio. Vt aſſeſſor, & ita ex conſilio punitur aliqs, contra illud. l. ij. in fi. & l. denique ff. mand. Idem intelligo, & multo magis de pcepto, vel de conſilio, quòd quis dediſſet tãquã priuatus, per no. in l. j. C. de ſeru. fugit. De accuſ. autẽ dic vt j. eo. § idem. Et de clericis, vt per Abb. in c. accuſaſti. de accuſ. de auxiliante minor, vel nulla eſt dubitatio, per ea quæ traduntur in cap. j. de offi. deleg. & per Ab. in c. j. de poſtu. prælat.
e Domino. Vt in Exodo. ca. xxj. & in ca. j de homicid. & de hac materia vide latiſſime p Speculat. in tit. de diſpenſationibus. §. iniuſta nu. 39.
f Per induſtriam. Nota quòd verbũ induſtria, ſumitur quandoq; in malam partem: & expone per induſtriã, id eſt, ex propoſito. Sic dolus aliquando in bonam partem: puta ſi ſit dolus contra hoſtes, l. j. ff. de dolo. ma.

Induſtria in malam partem.

g Euelles. Licet iſta verba multiplicem habeãt intellectum, vt per Ab. in c. j. de homi. omnes. tñ aliquo pacto ad hanc materiã adaptari poſſunt.
h Homicidium. Quòd & tunc dicetur admiſſum cum quis dat abortioni cauſam, c. ſicut. ij. vbi Ab. de homicid. & j. de homicid. §. pen.
i Maxima. Quo caſu etiam ſi eſſet in actu celebrandi liceret clerico ſeipſum defendere, & aggreſſorem interficere, & ad celebrãdum redire, ſi non poſſit ſe aliter defendere, ſecundum Ioã. de Ligna. quem ſequitur Abb. in ca. ij. de vit. & honeſt. cleric & not. quòd debet eſſe maxima hæc neceſſitas. vt excuſet. Concor. c. de his. & §. quod vero. diſt. 50. & clement. vnic. in fi. de homicid.

Ex maxima neceſſitate poteſt clericus celebrans aliũ interficere, & celebrationẽ perficere.

k Effugere. Tenetur enim potius fugere, quàm ſeipſum defendere, vt per Abb. & alios in capitulo ſuſcepimus. de homicidiis Sed quomodo probabitur hæc ineuitabilis neceſſitas? Reſpondeo in foro contemptioſo non crederetur occidenti. ſed per circunſtantias occurrentes eſſet hoc iudicandum. in foro autem pœnitentiario crederetur hoc aſſerenti, capitulo ſignificaſti. ij. de homicid. capitu. tua. de ſponſal. not. in clemẽ. vnic. de homicidiis. Quomodo autem fiat defenſio tutelæ inculpatæ, habetur per Abbatem in ca. olim. de reſtitutio. ſpoliat.
l Incurrunt. Vt clement. vnic. de homicid. Sed contra d. l. §. quod vero. & capitu. de his vbi talis homicida purgatur per pœnitẽtiam. Solu. illud de iure antiquo, hoc nouo. vel illa pœnitentia iniungitur ad cautelã. Vel ibi de clerico homicida, hic de laico. Prima videtur verior: vt not. in d. clem.

Ant. Tim. Eſt autem irregularitas ſecundum Specul. nota, ſeu impedimentum canonicũ, ex facto, ſeu de facto pueniẽs quo quis ad eccleſiaſticos ordines pmoueri, & iã promot⁹ in eis miniſtrare prohibetur, arg. c. fina. de temp. ordin. incurritur vero tribus modis in genere, vel ex delicto, vel ex defectu corporis, vel ex defectu ſacramenti. dd. in c. niſi cum de renunciat. Quod autem incurritur per homicidium, etiam ſi ſit ſine peccato, vide S. Tho. ij. ij. q. lxvij. ar. vij. ad iij.
m Occaſione. Occaſio quandoque ſumitur in malam partem: ſcilicet pro excuſatione friuola cap. ſolitę, de ma. & obed. quandoque in bonam: vt in cap. j. vt eccleſ. benefi. ſin. dim confe. vbi Abb. hoc eſt pro cauſa impulſiua, de quo per Doctor. in d. cap. ſolitæ, & per Moder. in rubrica. C. qui admitti ad honor. poſſeſ.

Occaſio.

Ant. Timo. Quandò quis incurrat reatum homicidij, & propter id fiat irregularis, & quando euitet, nota tres regulas, quæ colliguntur ex S Tho. ij. ij. q lxiij. ar. viij. Prima dans operam rei licitæ, & adhibens diligentiam, quam debet, & non excedens: & non habens voluntatem occidendi, vel mutilandi, vnde tunc fit irregularis. Secunda dans operam rei licitæ, & non adhibens diligentiam, quam debet, & exiſtens in culpa, etiam leui: non autem leuiſſima incurrit. Tertia dans operam rei illicitæ quantamcunq; adhibeat diligentiam ſi homicidium committit, ſemper irregularitatem incurrit.
n Ludo. Argu. pro & contra. An clericis ſit licitũ

ladere. fac ad hoc cap. continebatur. c. de cætero. & ca. dilectas. & cap. exhibita. de homic.

Clericus an licitũ iure.

a Contra infideles. Quòd pariter eſt illicitum clericis, de quibus eſt intelligendum quòd hic dicitur, ca. pe. vbi Doct. de homi. & per Ab. & alios in c. quod in dubiis. de pœni. & in c. ſententiam. ne cle. vel monach. vbi quid ſi hortatus eſt alios ad bellum? quid ſi præparauit arma? quid ſi fiat capitaneus? & ratione perſonæ etiam chirurgica dicetur res illicita: cũ clericus nõ debeat illam exercere, ca. tua. vbi Ab. tam in prin. quàm in §. j. de homicid.

b Volens. Secus ſi coactus, vt ſ. eo. §. proxi. & cle. j. de homici. & per Abb. in c. quod in dubiis. de pœn.

c Ad ſuperiores. C. lator. de homi. cõtra. Solue. vt not. in cap. continebatur. eod. tit.

d Ex diſpẽſatione. Sed vtrum circa hoc ordinarius diſpenſet iure ſuo? Reſpondeo circa ſacros ordines non. Sed tanquam Papę commiſſarius, qui poteſt. & promouere ad maiores ordines diſpenſatiue: vt in ca. continebatur. de homici. ſed circa minores ordines ordinarius diſpenſat proprio iure. Ita not. in d. c. continebatur. & c. ad audientiam. & per Abb. in c. presbyterum. eod. tit.

etiam cõtra infideles [a] ſeſe immiſcens, volẽs [b] Chriſtiani nominis hoſtẽ interfecerit, nec ad ſacros ordines promouendus eſt: & promot⁹ nõ ſolũ ad ſuperiores [c] adſcẽdere prohibẽdus eſt: verum etiam in ſuo miniſtrare plane ex diſpẽſatione [d] in inferiore miniſtrare ſubſtinendus erit.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia homicidium cõmiſit, irregularitatẽ incurrit. h.d.

Sed & ſi licitę rei opera dabatur: nec tamen debitam quis operi ſuo adhibuit diligentiam [e], ex quo homicidium ſecuutum eſt, ab omni miniſterio altaris excludẽdus erit. quod in eo reſponſum eſt, qui puerũ intuitu diſciplinæ ita percuſſit, vt ex percuſſione expirauerit [f]: vel ex ea in aliam [g] infirmitatem incidit, ex qua cõpertum fuit expiraſſe. Præceptoris [h] enim nimia ſæuitia culpæ adſignatur.

Mero caſu committens homicidium non incurrit irregularitatem. h.d.

Diuerſum ſtatuitur, ſi nulla culpa ſubſit, vt in eo accidit [i], quo campana pulſante, vt ſigno dato cõueniret [k] populus ad diuina, tintinabulum cadẽs, ita ſubiectũ puerũ pcuſſit, vt ex vulnere deceſſerit. nã cũ is culpę penit⁹ expers fuerit, nullã incurriſſe noſcitur irregularitatẽ [l], etiã ſi de homicidio veniã poſtulauerit [m]. Bonarũ enim mentium [n] eſt ibi etiã culpã agnoſcere, vbi culpa nõ eſt.

Diligẽtia defendit ab irregularitate.

e Diligentiam. Ergo ſi medicus laicus, qui velit nunc clericari, adhibuit ægrotantibus debitam diligentiam, licet ad manus ſuas aliqui mortui ſint, non propterea efficitur irregularis. De quo per Abb. in c. ſententiam. ne cle. vel monac. & in c. ad aures. de ætat. & qualit.

f Expirauerit. Et ita exceſſit fines diſciplinæ. vnde in culpa fuit, l. præceptoris. ff. ad leg. Aquil. leuis enim tantum caſtigatio permiſſa eſt docenti. l. ſed & ſi. §. fin. cum l. ſequen. ff. eod. titu. xxiij. quæſtione quinta, capitulo primo circa fin. & de ſent. exco. c. cum voluntate. Arg. contra. c. ſi quis non iratus. xv. q. j. Sed ibi quantum ad gratiam innocens eſt: non quantum ad legem promotionis: vt not. in capitu. presbyterum. de homic. vnde ſumitur.

g Aliam. Arg. quòd ita puniẽdus eſt qui cauſam cauſæ præſtat, ſicut & qui proximam cauſam, ca. de cetero. de homi. argu. contra. ff. ſi quadr. paup. fec. dic. ca. l. fi. Sol. vt noc. in c. presbyterum. de homic. Quid ſi percuſſus conualuit, & poſtea recidiuauit? Reſpon. adhuc idẽ: vt not. in d. c. preſbyterum.

h Præceptoris. Leg. præceptoris. ff. ad leg. Aquil.

i Accidit. Ca. dilectus. ca. Ioannes. ca. tua. §. fin. extra de homicid.

k Conueniret. Secus forte ſi importune per laſciuiam pulſaret: nec enim pulſari debet, niſi pro certis negotiis, & ad certos actus, de quibus per Abb. in c. j. de offic. cuſtod. ante fi. Idem forte ſi habuit campanam quis, cum ſibi non liceret. cãpana enim ſignum eſt loci publici, vel ſacrati: licet, & in oratoriis priuatis haberi poſſit campanella: vt per Abb. in c. patentibus. de priuil. & per Barto. in l. ij. C. de Decur. lib. x.

l Irregularitatem. Abſit enim, quòd ea, quę propter bonum facimus, nobis imputentur, ſi præter voluntatem noſtram alicui quidquam mali cõtingat, xxiij. q. v. cap. de occidendis.

m Poſtulauerit. Cap. venerabilem. de electio n. Cõtra. Sol. ibi iudicialiter, hic extra iudicium, ſecundum Hoſtien. & Abb. in c. exhibita. de homi. vnde ſumitur. Vel hic poſtulata fuit venia ad cautelam, vnde culpa non arguitur, cap. ſolet. de ſententia, excommu. in vj. Abb. poſt Innoc. in c. cum dilectus. de ordin. cogni. & per Doctor. in cap. veniens. de renunc. Alij. dicunt, quòd in cap. venerabilem. nõ probatur id ad quòd allegatur: vt per Abbat. in d. c. exhibita.

n Mentium. Cap. ad eius. in fin. d. v. & xxij. q. ij. ca. cum humilitatis.

Infantes, furioſi, dormientes ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularem. h. d.

Idem conſtitutum eſt de infantibus [a], furioſis [b], & de dormiētib⁹ [c], qui ſi hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de ſuis maleſactoribus, non fiūt irregularitates etiam ſi iudex mortem illis inferat. h. d.

Idem & de clericis, qui de iniuriis ſibi illatis apud iudicē cōqueruntur, proteſtantes [d], quòd ad vindictam, ſeu ſanguinis pœnam non intendūt. Nam ſi iudex, iuſtitia exigēte [e], mortem delinquētibus inferat, accuſatoribus imputari non debet: alioqui ſi propter huiuſmodi metum, quia ſcilicet Iudex ad pœnam ſanguinis poſſet procedere, ſic cōqueri [f] non auderent, daretur [g] pleriſque materia trucidandi eos, & ipſorum bona paſſim inuadēdi.

Publice pœnitentes, non poſſunt promoueri. h. d.

Pœnitentes [h] quoque tam ad ſacros ordines, quā etiā ad infimos promoueri nō debēt: quod vtique nō de omni pœnitenti intelligendum eſt: ſed de eo tantū quē publice, ac ſolēniter [i] pœnituit: quæ pœnitētia ſemel [k] tantum in Eccleſia conceditur.

Publice pœnitens poteſt ex neceſſitate fieri hoſtiarius vel lector. h. d.

Placuit tamen Toletano Concilio, ſi neceſſitas, aut vſus [l] exegerit inter hoſtiarios, vel lectores huiuſmodi pœnitētes poſſe collocari [m].

Qui exercuerunt officia ſecularia, ſi honeſti ſunt poſt reddita ratiocinia poſſunt ordinari. h. d.

a Infantibus. Id eſt, minoribus ſeptennio. l. ſi infanti. C. de tut. delib. cap. vni. de ſpon. imp. lib. vj. Nam quicquid illa ætas videt ignorat, l. j. C. de fal. mo. niſi ſit doli capax, quod vix poteſt accidere, Abb. in c. j. de delict. puerorum. Inde eſt, ꝙ ex talium ſponſalibus non contrahitur publica honeſtas, cap. litteras. de ſpon. in pub.

b Furioſus. Furioſus enim ſiue continuo furore laboret ſiue per interualla, quàm diu fuit, pati poteſt iniuriā: ſed non facere: vt ff. de iniur. l. illud canonizata. xv. quæſt. j. cap. illud. Et quòd per eum fit habetur perinde acſi caſu aliquo accidiſſet ſine facto perſonæ: vt ff. de admini. tut. l. ſi. vnde ſi damnū dat nō tenetur Aquilia: ſed eſt perinde ac ſi quadupes feciſſet: vel tegula cecidiſſet: vt ff. ad l. Aquil. l. ſed & ſi quācunque. §. ij. & idē ibi dicitur de infante. Et alibi dicitur, quòd infans, vel furioſus ſi hominem occiderit lege Cornelia non tenetur: cum alterum innocentia conſilij. alterum fati infelicitas excuſet. Satis ergo ſuo furore punitur. l. pe. in fi. ff. de patri. Et l. dinus. j. ff. de offic. præſid. & afflicto non eſt addenda afflictio. vij. quæſt. j. ca. cum percuſſio. & cap. pe. de cle. ægrot. & l. tam dementis. C. de Epiſc audi. Sicut ergo furioſus non teſtatur, l. furioſum. C. qui teſta fac. poſſ. cap. fin. de ſucceſ. ab inteſt. Nec religionem profitetur. xvij. quæſt. j. cap. Gondiſaluus. & de regulari. ca. ſicut tenor. Nec matrimonium contrahit. cap. dilectus. de ſponſal. Nec baptizat, j. quæſt. j §. ecce, quando. Nec baptiſmum recipit, niſi in caſu, ca. maiores. de baptiſm. Ita nec occidendo irregularitatem contrahit, vt hic. & clemen. j de homicid. fac. iij. quæſt ix. cap. indicas, & not. in d. clem. j.

c Dormientibus. Sunt enim quidam qui dormientes agunt, vt recenſet Barc. de quodam in ciuitate Piſarū, in l. vt vim. ff. de iuſti. & iure. fac. ca. maiores §. verum. de baptiſmo, & clem. j. de homicid. & l. j. § furioſus. ff. de acqui. poſſeſſio.

d Proteſtantes. Nota quòd requiritur, quòd expreſſe proteſtetur, nec ſufficit tacita proteſtatio. ad idem ca. nullus. & cap. indemnitatibus. de elec. in vj. Et caute faciet clericus ſi de hac proteſtatione faciet fieri publicum inſtrumentum. fac. c. ex diligenti. in fin. de ſimo. & quod not. in cap. cum in iure. de offic. deleg. & cap. ij. de homi. in vj. vnde ſumitur. An autem, & quomodo poſſit clericus poſtulare in cauſa criminali, vide per Abb. in c. j. de poſtul. *Cautela.*

e Exigente. Vt eſt caſus in cap. poſtulaſti. de homicid. Idem ſi contra iuſtitiam iudex proceſſiſſet ad pœnam ſanguinis, vt nota. in cap. ij. de homicid in vj.

f Sic conqueri. Scilicet proteſtantes expreſſe: vt in hoc §. in prima notula.

g Daretur. Quod eſſe non debet, l. cōueniri. ff. de pact. do. fac. xxiij q. v. c. vnum ſolum.

h Pœnitentes. Cōcord. cap. ex pœnitentibus. & cap. canones. cū pluribus ſimil. d. l. & diſt. lv. ca. ex pœnitentibus. cum tribus ſeq. & c. j. extra de big. Vtrum autem excommunicatus poſſit ordinari, per Abbat. in capit. cum illorum. de ſententia excommu. vbi & an religionem ingredi.

i Solenniter. Vt in cap. ſi quis poſt. §. j. & c. placuit. ante fi. diſ. l.

k Semel. Ca. vir autem. vbi Abb. de ſec. nupt.

l Vſus. Ideſt, vtilitas, neceſſitas enim & vtilitas inducunt diſpenſationem. j. q. vij. c. tali. & ſ. de tranſlat. in prin. vel vſus, ideſt, conſuetudo ſicat quod attenditur circa ordinandos: vt not. d. xij. ca. nec conſuetudinem. *Circa ordinandos attēditur conſuetudo.*

m Collocari. Ca. placuit. j. diſt. l.

Iis illi ſimiles ſunt, qui negotiis[a], & officiis ſecularibus[b] ſeruiũt: quorũ tamẽ vita ſi poſt depoſita onera[c], & reddita ratiocinia deprehẽſa fuerit inculpata, omnibus poſſunt muneribus honeſtari.

Vſurarius non poteſt ordinari, & ordinatus eſt deponendus. h. d.

Quòd ſi quis vſuras[d], dum negotiaretur, exercuiſſe cõpertus fuerit, non ſolũ ordinãdus nõ eſt: verum etiã ordinatus deponendus. Mens enim auida, nec abſtinere nouit vetitis, nec gaudere conceſſis.

Simoniaci ſeditioſi & iniuriarum vltores ordinari non poſſunt h. d.

Idem ſtatuendum eſt de eo, qui quaſi dona Dei empturus pecuniã ad imitationẽ Simonis obtulerit[e], idẽ & de ſeditioſis, & his, qui propriarũ iniuriarũ pertinaces[f] fuerint vltores.

Fur occultus poteſt poſt reſtitutionem, & pœnitentiam ad ſacros ordines promoueri. h. d.

De fure[g] an ad ſacros ordines promoueri poſſit, quæri poteſt. & ſi quidem ſponte[h] furtum confeſſus damnum[i] paſſo ſatisfecerit[k], &

Artificiũ Negotiatio. a Negotiis. Secus ſi det operam artificio, quod licet clerico. Differt enim artificium à negotiatione: vt ponit Aur. de Butr. & Abb. in c. ij. in fi. in quadam additione. de vit. & honeſt. cleric.

Ant. Tim. Negotiatio dicitur, quando res empta, non mutata materia, alteri venditur. Artificiũ vero, quando quis emit materiã aliquã, & per artificiũ reducit ĩ aliã formã.

b Sæcularib⁹. Quales ſunt procuratores, actores, executores, tutores pupillorũ, de quibus plene Abb. & Doct. in c. j. de oblig. ad ratioc. redd.

c Poſt depoſita onera. Item ſi ante, ſi parati ſint dare idoneos fideiuſſores pro adminiſtratis, ſecundũ Vin. Hoſt. & Abb. in c. j. de obli. ad ratioci. red. per l. reſcripto. §. debitores ff. de mu. & ho & per l. quiſquis emeritis. C. de Epiſ. & cler. per quæ iura dicit Hoſt. obligatum ex cauſa mutui, vel ſimili ab ordinãdo nõ repelli. Sed quid ſi debitor ex diſſimili cauſa: puta ex adminiſtratione vniuerſali fuerit promotus? Reſpon. quòd non patietur per hoc: ſed bona eius dabũtur creditoribus inſolutum, quæ ſi non ſufficiant, tenebitur Epiſcopus de ſuo. q̃a abſtulit ordinato occaſionẽ negotiãdi, & lucrãdi: vt plene not. ĩ d. c. j.

d Vſuras. Cap. j. c. de Petro. & c. ſi quis. diſt. xlvij.

Ant. Tim. Eſt enim peccatum capitale cõtra iuſtitiam, & charitatem reſpiciens proximũ, de quo peccato, vide multa apud S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. per tot. & Summiſtas in verbo vſura, & j. li. iiij. tit. vj. de vſur. & Alex de Aleſ. par. iij. quæſt. lix. memb. iiij. art. j ij. iij. & iiij.

e Obtulerit. Cap. maritum. in fi. diſt. xxxiij.

Ant. Tim. Quid ſit ſimonia, vide j. lib. iiij. tit. de ſimonia. & S. Th. ij. ij. q. c. ar. j. & Alex. de Aleſ. par. ij. q. clxij. per totam.

f Pertinaces. Nota, quòd hoc verbum non ponitur in ca. ſeditionarios. diſtin. xlvj. vnde ſumitur: ſed eſt omnino neceſſarium, vel ſaltem valde opportunum ex duobus. Primo, quia ſi quis *Pertinax* aliquando vltus fuerit iniuriam, & pœnituerit, non eſt repellendus ab ordinatione. Vnde pertinax dicitur qui vult perſiſtere in ſuo errore, & nõ vult ſe corrigere, capitu. qualiter. i. vbi Abbas in prin. de accuſ. Secundo dantur caſus, in quibus quis poteſt iniuriam vlciſci ſine peccato, vt not. *Vltio aliquãdo ſine peccat⁹* in cap. & qui emendar. diſtin. xlv. & in ca. ſi quis erga. ij. quæſt. vij. quibus caſibus non poterit appellari pertinax, cũ id faciat lege permittente.

Ant. Tim. Is autem dicitur pertinax, qui in propria ſententia perſeuerat plus quam oportet ſecundum Iſid. lib. vj. etymol. Eſt autem peccatũ mortale, vel veniale ratione ſubiectæ materiæ circa quã verſatur, id eſt, pro eius grauitate, vel leuitate. Vide S. Thom. ij. ij. quæſt. cxxxviij. ar. ij. Appellat autem Ariſt. in vij. Ethic. ca. ix. pertinaces *ἰσχυρογνώμονας*, id eſt, fortis ſententiæ, & *ἰδιογνώμονας*, id eſt propriæ ſententiæ.

g De fure. Nota in hoc §. quinque. quę requirũtur ad hoc vt fur promoueri poſſit. Primum, quòd ſponte confiteatur. Secundum, quòd ſatisfaciat damnum paſſo. Tertium, quòd egerit pœnitentiam. Quartum, quòd ſit alias idoneus. Quintum vt non ſit infamia adſperſus. Idem no. per Abb. in c. fi. de furt. Quæ male ſeruata fuerunt in famulo quodã meo fure qui me ſpoliauit pecunia, & nũc eſt cleric⁹ ditioni me.

h Sponte. Mitius ergo agitur cum eo qui eſt ſponte confeſſus quàm cum conuicto, c. presbyterum. diſt. l. & xxj quæſt. j. c. non dicatis. Quod intellige niſi cõfiteatur timore futurarũ probationũ. Tũc enim nõ videtur ſponte cõfeſſus. l. nouiſſime. ff. quod fal. tuto. auto. & per Abb. in c. de hoc. de ſimo. & in c. at ſi clerici. de iudic. Argu. cõtra, ꝙ nõ ſit parcẽdũ, ſi delictũ ſit ex malitia perpetratũ, non ex lapſu & ſimplicitate, ex his quæ ponit Abb. in ca. inter corporalia. de tranſlat.

i Damnũ paſſo. Intellige ergo qđ hic dicitur de eo qui rẽ alienã ſurripuiſſet: non de eo qui ſurripuiſſet rẽ propriam ab alio poſſeſſam. hic enim quanquam male faciat, & pœnitere debeat, ad reſtitutionem tamen non tenetur. cum nemini dãnum inferat retinendo ſuum, vt per Ab. poſt Innoc. & Ioan. And. in c. olim. de reſtit. ſpol. in fi.

k Satisfecerit. Aliter enim pœnitere non poteſt

dum-

dummodo ſatisfacere poſſit. xiiij. q. vj. c.j. & de homicid.cap. ſicut.§. eos. & de vſur. cap.cum tu.

a Infamia. Scilicet facti, quæ grauat opl.l.ij.ff. de obſeq.a lib.præſt.& a promotione repellit,ca. tantis.d. lxxxj.& cap.laici.d.xxxiij. & ca. omnipotẽs.de accu.

g Rebaptizatis.Concord.Cap. confirmandum. de confi. diſt. iiij. cap. qui bis. Erunt tamen ſemper in habitu clericali.cap.ductum.de conſe.d.v. & not.& ind.c.confirmandum.

h Presbyterorum.De hoc de fil.præſbyterorum. not.& d.l. vj. per tot. & quod hic dicitur amplia etiam in diaconis, & ſubdiaconis, cũ in his eadem ſit ratio quæ in presbyteris; ſcilicet odium paternum, & quia timentur in eis exempla paterni criminis, vj. qu. j.cap.ſi quis cum.& xv. quæſt. vlt. cap. cum multæ.& diſt. xxiiij.cap. quando.

pœnitentiam peregerit, ſi alioqui idoneus fuerit, nec ſuper furto manifeſta reſperſus infamia[a], ad ſacros ordines proculdubio promoueri poterit

Baptizatus in ægritudine nõ debet ordinari regulariter h. d.

Sed etſi nullum quis delictũ perpetraſſe deprehendatur, quod illum à ſacris excludere valeat miniſteriis, adhuc tamen ſi vel de fide eius, vel cõtinentia ſuſpicio ſit, promouendus non erit. Vt ecce, ſi quis in ægritudine[b] conſtitutus, baptizatus fuerit: quia fides eius non ex voluntate[c]: ſed ex neceſſitate[d] videtur eſſe, presbyter ordinari non debet. Niſi forte poſtea[e] ipſius ſtudium & fides emicuerit, aut hominum raritas[f] hoc exigerit.

Rebaptizati non ſunt promouendi h.d.

Sciẽter autem rebaptiſatis[g] vt ad clericatus gradum promoueantur, permittendum non erit.

Filij presbyterorum non poſſunt ordinari, niſi fiant regulares, vel monachi, vel niſi ſint nati ex legitimo matrimonio, vel ſint valde morati.h.d.

Presbyterorũ[h] quoque filij[i] à ſacris miniſteriis arcendi ſunt: niſi aut monachi fiant, vel congregatione canonica[k] regulariter viuentes religioſe[l] probati fuerint cõuerſari.

Legitimi, & valde morati filij presbyterorum poſſunt promoueri.h d.

Sed hoc de iis intelligere nos oportet ad quos adulterio natos paterna flagitia hereditaria ſucceſſione deſcendunt. Vnde ſi vel ex legitimo nati ſunt matrimonio[m], vel morum honeſtas eos commẽdabiles fecerit, exẽplis, & auctoritatibus, non ſolũ ſacerdotes fieri poſſunt[n]: ſed etiam ſummi ſacerdotes[o].

Bigamus, & qui vxorẽ duxit viduã, eiectã, vel meretricẽ, ordinari non poſſunt.h d.

Item repellendi ſunt bigamus[p], & qui viduã,

b In ægritudine. Hoc intellige de adultis. nam pueri etiam ab hæreticis baptizati promouẽtur.j.quæſt.iiij.cap. placuit.

c Ex volũtate. Scilicet libera, ne ſit cõtra cap. maiores. §. ſi.de baptiſ. & eius effect. & de hoc d. lxvij.per tot.

d Ex neceſſitate. Scilicet præſumptione, quia præſumitur non vere pœnitens, qui eſt mortis cauſa pœnitẽs. & ſic præſumitur peccata ei non eſſe dimiſſa: & ſic in deteriorẽ partem, ca. aliter. xxx. q. v. Si tamẽ ſtatim moreretur præſumeret eccleſia ei peccata eſſe dimiſſa, c.nullus. de pœnit.d. vij. Et ſic nota, quòd eccleſia circa idem factum habet cõtrarias præſumptiones: ſed diuerſo reſpectu. facit cap. prolatum. de conſ.diſt.iij. Sed cũ hæc irregularitas proueniat à peccato: & cum baptiſmus tollat peccatum, quare nõ tollit in hoc talem irregularitatem? Reſpond. vt not. in ca. ſi quis.diſt.lvij.

e Poſtea. perſequens enim factum eliditur præſumptio præcedens: ſic cap.tunc valere. de conſecr.diſt.iiij: & xxxiiij.qu.j cap.cum per bellican. fac.ca.j.d.lvii. vnde ſumitur, & l.diuus. ff.de reſt. in integ.

f Raritas. Argu.quòd propter hominum raritatem aliqua conceduntur, quæ alias non concederentur: vt in cap.preſſis.diſt.lv.& cap. j. diſtin. lvij.& j.quæſt.ij.cap.tali.

i Filij. Sed nunquid & nepotes? & idem videtur.l. liberorum.ff de verbor. ſignificat. & l. filium. ff. ad ſenatuſconſultum Maced. Tu dic contra, cum odia ſint reſtringenda, capit. odia. de re. iur. in vj.facit.ff de rit.nu. l.lege Iulia.§.j.

k Canonica. Diſt. lvj. cap.ij. & cap. j. & cap. ad abolendam, de filiis preſbyterorum. Et hoc, quia religionis ingreſſus irregularitatem tollit. Quidam tamen contrarium aſſerũt, tenẽtes quod talis ingreſſus nihil aliud operatur, niſi quod cũ talibus facilius diſpenſatur: vt nõt. plene. di.lvj.in pri.

l Religioſe. Bene dicit religioſe quia locus non ſanctificat hominem, cap.non loca. d. xl.& conuerſari in monaſteriis ſæpe ſunt deteriores aliis cap.quamlibet.diſt.xlvij.

m Matrimonio. Habetur inc.ad hæc.de fil.preſb.

n Fieri poſſunt. Non tamen propterea deſeruire in eccl.paterna, c.ad extirpandas.de fil.preſby. & c.inter ceteras.vbi Abb.& alij.de reſcrip.

o Summi ſacerdotes. Ca.Oſius.d.lvj.

p Bigamus. Extra de big. non ordin.per totum,

Raritas.

Ingreſſus religionis an tollat irregularitatem.

Locus non ſanctificat hominem.

vel eiectam, meretricē, vel ancillam vxorē duxerit. Vidua [a] eſt cuius cognitæ maritus mortuus eſt. Vnde is, qui ab alio quidē ductam, vel minime cognitam [b] duxit vxorem, propter hoc impediri non debet, quin poſſit ad ſacerdotium promoueri, cū neuter carnem ſuam diuiſerit in plures [c].

Eiectæ olim maritus, & meretricis non poteſt ordinari. h. d.

Eiecta.

Eiecta eſt, quæ, viuente marito, eiicitur: meretrix [d], quæ multorum [e] libidini patet, & cuius turpitudo publice venalis eſt [f]. Quod non de iis intelligendū eſt, qui tales adhuc vxores retinent (nam in iis alia [g] ratio eſt, quia ſcilicet coniugati nō poſſunt in ſacris eſſe conſtituti): ſed de iis, quorū vxores defunctæ ſunt.

Bigamus eſt qui duas duxit vxores. h. d.

Bigamus.

Eſt autem bigamus, qui duas habuit vxores, ſiue baptizatus [h] ambas, ſiue etiam ante baptiſmum [i] alteram.

Qui ſecundas nuptias, vel cum vidua de facto contraxerit reputatur bigamus h. d.

Si quis tamen laicus primam duxerit [k], in ſacris conſtitutus alteram, an ſit inter bigamos reputandus hæſitatum eſt. Ex facto [l] autem reſponſum eſt, hunc quidem nec bigamum eſſe, nec maritum viduæ [m] quia tamen quantum in ipſo [n] fuit, ſecundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquam [o]

& xxxiij. diſt. per totam. & alias multis in locis. Eſt autem quadruplex ratio. ob quam bigami prohibentur ordinari: vt per Abb. in rub. de bigam. non. ordin.

Ant. Ti. Bigamiā ita definit Pet. de Pal. in iiij. ſent. d. xxvij. q. iiij. art. j. eſt defectus ex ſecūdis nuptiis proueniēs. Et S. Tho. in iiij. diſt. xxvij. qu iij ar. j. dicit, quod bigamus fit irregularis, quia ſignificatio ſacramenti non manet integra. Vnde Ap. j ad Tim. iij. Vnius vxoris vir. & ad Tit. j. vide Alex. de Ale. par. iiij. qu. xxiiij. mēb. v. a. iij. §. iiij.

a Vidua. Sic cap. vidua. diſtin. xxiiij. aliquando, & quæ nunquam virū habuit. l. malum. §. vidua. ff de verbo. ſig. Aliquādo quæ habet maritum inutilem, vt not. in l. fi. C. ad l. Flaui. de plagiar. Ex communi tamen loquēdi vſu vidua dicitur, cuius maritus eſt mortuus: & ita ſumeretur in ſtatutis. videtur per Ab. in ca. ne pro defectu. de ele. & in c. ex tenore. & in c. ſane in final, de foro compet. & per Doct. in. cap. ſignificantibus, de offi deleg. vel ſi diuertit. l. muliere. ff. de donat. inter. vir. & vxo.

b Cognitam. Forte, quia maritus ante mortuus eſt quam illam duceret: vel religionē ingreſſus eſt, cap. verum. & c. ex publico. de cōuerſ. coniug. vel forte frigiditate eſt ſeparatū matrimonium, concord. cap. debitum. in fin. de bigam. non ordin. & diſt xxxiiij. cap. vidua.

c In plures. Qui ergo duceret à ſe prius corruptam non reputaretur bigamus, cum eo caſu non poſſit dici diuiſiſſe carnem ſuam in plures, & ita tenet Abb. in c. debitum. ante fin. de biga. non ordin. & in. cap. ij. de cler. coniug.

Meretrix.

d Meretrix. Sic c. vidua. diſt. xxxiiij.

Multi qui dicuntur.

e Multorum. Sed quinam multi dicentur, in hac materia? Quidā quod duo. §. fi. inſti. de iur. perſonar. alij quod quadraginta, c. latores. de cle. excom. vel interd. mini. Alij quod longe plures, ar. c. diſciplina. diſtinct. xlv. Tu dic quòd id relinquetur arbi. iudicis; cum lege non ſit determinatum, l. j. ff. de iud. delib.

f Venialis eſt. Nam ſi non queſtus gratia ſui copiā faceret: ſed amoris, vel libidinis, nō eſſet proprie meretrix; cum non mereat, à quo actu meretrices ſūt appellatæ, facit xxxij. q. iiij. c. meretrices. ſed videt hic de bono opere lapidari. Eſt enim opus charitatis meretricem ducere, & peccatorū operatur remiſſionem: vt c. inter opera. de ſponſ. vnde nō debuit ob opus bonū fieri irregularis. Sol. quod hoc operatur excellētia ſacramenti ordinis, quod appellatur dignitatis, j. q. j cap. remiſſionem. §. ſed notandum. & j. de ſacram. §. fin.

g Alia ratio. Simile eſt qd habetur in § affinitatis. inſtit. de nupt. & concor. c. iij. de big. nō ord.

h Baptizatus. Diſt. xxxij. q. vlt cap. fin.

i Ante baptiſmum. Mirum tamen in propoſito videri poteſt, quòd ſi quis ante baptiſmum homicidiū cōmiſerit, ſi ſequatur baptiſmus, non remanet irregularis poſt homicidiū baptizat⁹. Ab. in c. preſbyterum. de homi. Sed dic quòd bigamia contrahitur poſt baptiſmum, homicidium ante.

k Duxerit. Et cognouerit, Abb. & doct. in cap. fi. de bigam. non ordin.

l Ex facto. Vt in cap. nuper. & cap fin. de bigam. non ordin.

m Viduę. Scilicet ſi ponamus illū viduā duxiſſe.

n In ipſo fuit. Not. ergo quòd in delictis affectus punitur, & habetur pro facto. l. ſi quis ſeruo. C. de fur. l. diuus. ff. ad leg. Cor. de ſicar c. fin. d. xlix. c. ij. de ſponſ. impub. in vj. l. ſi quis non dicā rapere. C. de epiſc. & cleric.

Tamquā.

o Tamquā. Similitudinariū eſt nō veritatis expreſſiuum. Nota ergo paria eſſe, talem, & haberi pro tali de quo per Bar. in lege. ſi maritus. § j. ff. ad l. Iul. de adul. & per Abb. & alios ad eum in ca. nuper. in fin. extr. de biga. non ord.

de bigamo fore conſtituendum[a].

Fornicatus cum pluribus cõcubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ h.d.

Aliud iuris eſt de concubinis, quas ſi plures quis habuerit, irregularitatem bigamiæ non incurrit[b]: ſed cum eo tamquam ſimpliciter[c] fornicatus ſit quo ad executionem ſacerdotalis officij diſpenſari[d] poterit.

Corpore vitiatus ordinari non poteſt h. d

Cauenda ſunt autem iis, qui Eccleſiaſticis mancipandi ſunt officiis, non ſolum animi: verum etiam corporis vitia[e]. Vnde aliqua parte corporis læſi ad ſacerdotium adſcendere non valent.

Modica læſio non impedit ordinandum.

Hoc tamen tunc obtinet cum euidens, & notabilis eſt læſio. Ceterum ſi modica ſit; vt puta quia exiguam partem[f] digiti[g], vel vnguẽ nolentes amiſerint: ita vt ſine ſcandalo poſſint celebrare, à ſacerdotio repellendi non erunt[h].

Abſciſsi ex neceſsitate promoueri poſſunt, ſecus ſi ex voluntate. h.d.

Idem iuris eſt de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, vel de medicorũ concilio, metu imminentis periculi, virilia[i] fuerint ãputata. Quòd ſi volentes[k], & carnali vitio repugnare forte[l] cupientes ſe ipſos abſciderint, quia ſui homicidæ[m] ſunt, ad clerum peruenire nõ poſſunt. Corpore enim vitiati non caſu, ſeu propria

a Conſtituendum. Idem eſſet ſi ex alio impedimento non tenuiſſet matrimonium, propter affinitatem forte, vel canſanguinitatem, vt tenent Doct. com. in c. nuper. & cap. fin. de big. non ord. Et not. quòd pœna committitur ex actu nullo, vt hic, & per Abb. in c. cum apoſtolica. de ſponſal. facit c. per venerabilem. qui fil. ſint legi. & per Feli. in ca. ex tenore. de reſcri. Sed cõtra videtur facere ca. ſane. ext. de cler. coniug. Sol. vt per Ab. in d. cap. nuper. poſt. glo.

Pœna committitur ex actu nullo.

b Non incurrit. Immo contra cap. nuper. extr. de bigam. non ordin. Sol. ibi loquitur quando vtraque ſolenniter fuit ducta. & ſic peccatũ fuit in ſacramento, hic & in cap. pe. de big. non ordi. in eo qui non contraxit ſub ſpecie matrimonij. Et ſic nota vnum mirabile, quòd plus videtur habere luxuria, quam caſtitas, cõtra tex. in aut. de reſtit. & ca. quæ parit. & ca. de ratione. vide quę ponuntur in q. vt debitum. de big. non ordin. Et not. quòd clericus concubinarius poſſet abſoluere concubinã propriam de peccato fornicationis cum ſe ipſo: licet honeſtius faceret ſi alteri committeret, vt per Hug. & Ant. De Butr. in. cap. fin. de ordinat. ab Epiſcopo qui renunc. Epiſcopatui.

Plus habet luxuria, quam caſtitas.

c Simpliciter. Sed quæ eſt in propoſito ſimplex fornicatio, & cur ita appellatur? Reſpond. ſimplicem fornicationẽ admittere dicitur laici, & conſtituti in minoribus ordinibus. Et dicitur ſimplex quia per eam non violatur votum, vel coniugium ſpirituale: in diacono vero, & ſubdiacono eſt duplex. immo in preſbytero eſt triplex, ſecundum Ab. poſt Hoſtien. in cap. quia circa. extra de bigam. non ordinand.

Fornicatio ſimplex. *Fornicatio duplex.* *Triplex fornicatio.*

d Diſpenſari. Nec ſolum ab Apoſtolico, verum etiam ab eius legato ad quẽ dirigitur decretalis c. quia circa. extra de bigam. non ordin. immo & ab inferioribus: vt nota. ibi per Abbatem.

e Vitia. Nota ꝙ verbum vitium. refertur tam ad animũ, quã ad corp⁹. fa. l. j. §. Sed ſciẽdũ. cũ ſeq. & l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edic. Corporis autẽ vitiũ contingit alicui ad eſſe quadrupliciter; videlicet ex defectu mẽbri, ex inhabilitate, ex diminutione, ex augmento: vt per Ab. in c. fi. de corp. vitiat.

Vitium.

f Exiguam partẽ. Fac. c. j. & fi. de corpor. vitia. & l. j. verſic. proinde. ff. de ædil. edict.

g Digiti. Qui cum non habeat officiũ in corpore per ſe diſtinctum non debet membrum appellari, vel pro mẽbro haberi, c. ſingula. diſ. lxxxix. & per Abb. in c. j. qui cler. vel vouent. & in c. clericis. ne cler. vel monach. & in cap. cum illorũ. de ſenten. excom. & in c. ego. de iureiuran. & per Legiſt. in l. ij. ff. de publi. iudi. & in l. non ſunt liberi. ff. de ſtat. hominum. & in authen. ſed nouo iure. C. de ſer. fugi.

Digitus.

h Non erunt. Sed quis declarabit, an ſit ſcandalum, vel nõ, ex vulnere, manus vel alia corporis debilitatione? Reſpondeo ſecundum Innoc. Ioan. Andr. & Abbat. in c. fi. de corpor. viti. quòd declarabit Epiſcopus.

i Virilia. Capit. ex parte j. & ij. extra. de corpor. vitiat.

k Volentes. Vt cap. ſi quis abſciderit. cum pluribus. ſeqq. diſt. lv.

l Forte. Affirmatiue, & dubitatiue poteſt hic ſumi, verbum hoc, Forte, de quo late per Doct. in cap. accedens. vt lit. non conteſt.

Forte.

m Homicidæ. Non quòd homicidæ vere ſint facti: ſed propter homicidij periculum, quod ſectionem ſequi poterat dicuntur homicidæ: ſicut & qui infantem exponit, homicida dicitur. diſtinctio. lxxxvij cap fin. Argu. quòd non eſt conſiderandum quid eueniat, ſed quid euenire poſſit, vt xxij. quæſtio. j. capitu. in nouo. & diſtinctio. xxj. cap. denique & xxiij quæſt. v. cap. relegentes. & ff. de his qui deiece. leg. ſi vero. §. pen. & C. de vſufruct. leg. ſi ambiguitatem, & nota. in cap. ſi quis abſciderit. diſt. lv. argu. tamen

contra

volũtate ſunt intelligẽdi. Et ſicut in illis veniã caſus impetrat[a]. ita vindictam in iis voluntas poſtulat[b].

Oculo priuatus indiſtinctè promoueri non poteſt, licet retineat ordines, ſi poſtea talis priuatio contingat. h. d.

Hæc autem diſtinctio[c] non in omnibus membris[d] ſibi locum vẽdicat. Cui enim oculum[b] abſtulit caſus, licet voluntas deſit; ſacerdotium tamẽ conſequi non[f], poteſt. Ceterum ſi ſacerdotali in ordine conſtituto, tale quid[g] acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet[h].

Olim furioſus vel aliter vexatus non poteſt ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non poſſunt ad vlteriores ordines promoueri. h. d.

Is quoque qui in furorem aliquando verſus inſaniuit[i] aut quolibet modo vexationis incurſibus effertur; aut quod prope furorem[k] accedit, in ſcæna[l] luſerit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici[m] etiam, qui in adoleſcentia à dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorẽ gradum adſcendere non poſſunt.

DE PRAEBENDIS, ET aliis[m] beneficiis.

TIT. XXVI.

Præbenda.
- Quid.
- Cur inſtituta.
- Modi conceſſionum.
  - Per collationem.
  - Per inſtitutionem.

Connexa & dependentia ſunt ſimul tractanda. h. d.

Poſt hæc[o] videamus de prębendis: & illarum conceſſione, quæ pars Iuris extra propoſitam quidẽ materiam ſeruaſſe videri poterit. Loquimur[p] enim in

---

contra xxiij. q. v. cap. de occidendis. vide text. in cap. fin. xv. q. j.

a Impetrat. Sic & ſimplicitati & ignorantiæ venia tribuitur. de conſec. diſt. ij c. iij. & cap. cũ vniuerſorum: de rerum permut. Caſus tamẽ non excuſat in amotione terminorum, l. ij ff. de term. moto. & no in c. qui partem. diſt. lv. vnde ſu.

Caſus non excuſat in amotione terminorum.

b Poſtulat. Cap. qui partem. diſt. lv.

c Diſtinctio. Inter caſum, vel infortunium, & ſpontaneam voluntatem.

d Membris Quid autẽ veniat membri appellatione, not. ſ. prox. §. in verb digiti. §.

e Oculum. Vt c. fi. diſt. lv. ſi quis tamẽ oculum amitteret, non propterea excuſaretur à tutela, vt C. de excuſ. tut. l. frater tuus.

f Non poteſt. Et licet cõſueuerit Curia diſpenſare. præſertim quando quis amiſit dextrũ oculum, & ſic non oculum Canonis, vel Euangelij. nõ propterea tamen minus rectè dicitur nõ poſſe talis ad ſacerdotium promoueri. Cum nõ dicatur illud poſſe fieri, qđ poteſt ſolum fieri, per remedium extraordinarium; id enim dicimur poſſe facere quod de iure poſſumus. xxij. q. ij. cap fac. hom̃o & l. filius. de cond. inſtit. & traditur per Abb. in capitu. paſtoralis. in fin. de cauſ. poſſ. & propri.

Non dicimur poſſe quod poſſumus via extraordinaria.

g Tale quid. Refert ad ſ. dicta omnia corporis vitia.

h Non amittet. Licet res deuenerit ad eũ caſum à quo incipere non poteſt de quo in l pluribus. §. & ſi placeat. ff. de ver. oblig. & in c. ij. de cle ægr. amittet tñ executionẽ ordinis ob deformitatẽ. & ſcandalũ: vt in c. ij. & c. iij. de cle. ęgr. vel debili.

i Inſaniuit. Ca. maritum. diſt. xxxiij. in fi. hic tamen promotus nõ deponitur. vij. q. j. c. quamuis. & no in d. c. maritum. & ſ. eod §. proxime antecedenti, & xv q. j. cap. fin.

k Prope furorem. Not. furioſos, & ſcænicos æquiparari. fa. cap. maritum. d xxxiij. cum ſeq.

l In ſcæna luſerit. Quid autẽ ſit ſcæna, vide per Abb. in ca. ad honorem. de aut. & vſu pal.

m Clerici. Fac. ca. clerici. d. xxxiij. vnde ſumitur.

Ant. Timo. Quomodo autem poſſit deprehendi, an quis ſit demoniacus habetur in cap. ij. vij. q. ij. in tex & in gloſſ.

DE PRAEBENDIS, & aliis beneficiis.

Aliis. Nota verbũ: quia includit ꝙ præbendæ ſunt beneficia, quod & verum eſt, per ea que Ro. Ro. Deciſ. viij. aliàs cexlvij. in no. Quod habens. ſed an ſimplex canonia, vt per Ro. Ro. deci. xvj. aliàs deciſ. cccc x'v. in fac. not. per Abb. & alios in c. tua. de verb ſign. & capit. poſtulaſti. de reſcrip.

Præbenda an beneficium.

Canonia ſimplex.

o Poſt hæc. Scillicet quæ diximus ſupra tit. de iure perſonarũ vſque huc, & ſumpta eſt imitatio ab inſtitutionibus ciuilib. in titulo de leg in prin.

p Loquimur. Id eſt, locuti fuimus. & ſic tempus pro tempore ſumitur, vt C. de his, qui no. infam. l. ſi Poſſidoniũ. & ibi not. Vel loquimur, id eſt, loqui deberemus, ſi materiam præcedentem proſequeremus, ſic in au th. de conſangui. & vter. frat. §. ſi igitur. col. vj. vel loquimur. id eſt, ſumus in tract.

preſenti de iure perſonarum[a]. Sed cum ſupra de dignitatibus[b] Eccleſiaſticis, quibus præbendæ videntur[c] annexæ[d], locuti fuerimus, non ſine cauſa[e] ſequenti loco poteſt hæc iuris materia tractari.

Præbenda quid ſit. h.d.

Præbenda[f] nihil eſt aliud quam ius[g] percipiendi prouentus eccleſiaſticos, tanquam vni[h] de collegio competens, & ex canonia[i] procedens.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere h.d.

Cum enim, vt lex diuina[k] præcipit, qui altari ſeruit, de altari debeat & viuere[l], dignum eſt, vt qui diuinis adſcribuntur obſequiis, Eccleſiæ ſuſtententur ſtipendiis[m]. Et ideo inſtitutum olim[n] fuerat, vt ordinationes eorum, qui ſine certo titulo ordinati eſſent, in iniuriâ ordinâtium inanes[o] eſſent. Paulatim tamen benignius agi cœptum eſt: conſtitutum[p] eſt enim, vt ſi epiſcopus aliquem ſine certo titulo, vnde vitæ neceſſaria[q] percipiat, ordinauerit, tádiu ipſe, aut

a De iure perſonarum. Nota ergo q; virtus illius rubricæ de iure perſonarum extenditur vſque ad hunc titulum; immo vſque ad finem libri, cum in vltimo tit. tractetur de reg. monach. qui ſunt in numero perſonarum eccleſiaſticarum.

b De dignitatibus. Quid autem ſit dignitas, & quomodo diſtet à perſonatu, vide per Hoſt. in ſum. eo. §. quid ſit dignitas. & per Ab. in ca. de multa. extr. eo.

Ant. Timo Dignitas Eccleſiaſtica dicit adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarũ cũ iuriſdictione. etiá in modicis cauſis ſecundum Petr. de Anch. in clemen. ſi dignitatem de præben. An autem dignitates appetere, vel quærere liceat, in quibus eſt honor, & adminiſtratio, vide per S. Tho. ij ij. q. cxxj.

c Videntur. Forte ideo poſitũ eſt verbum videntur, quia poteſt fieri, vt quis ſit perfecte canonicus ſine præbenda, vt late habetur per Abb. & alios in c. cum M. Ferrarienſis. de conſtit. Ideo poſuit notam improprietatis.

d Annexæ. Vt in c. relatum & c. dilectus. eo. & in c. cũ ſuper de conceſſ. pręb. & per Hoſt. in ſum. eo. in prin. Et quomodo ſe habeat iſta cõnexio, vide per Abb. in cap. maioribus. & in c. dilecto. ext. eo.

e Sine cauſa. Immo ſatis bona occaſione; cum ea quæ ſui natura iunguntur, non debeant diſiunctis tractatibus comprehendi. argu. l. cum actum. ff. de neg. geſt.

f Præbenda. De iſta deſcriptione, vide per Hoſt. in ſum. eo. & per omnes, in c. cum M. Ferrarienſis. de conſtit. & per Archid. in c. ſi iuſta. de reſcrip. in vj. & per Anch. in Rub. de conceſſ. præb.

g Quam ius. Nota ergo, quòd præbenda eſt nomen iuris: in c. cum M. Ferrarienſis. de conſtit. & in cap. maioribus. & cap. dilecto. de præb. Sed conſueuit quæri, an ſit ius ſpirituale. Et reſpon. quòd quando eſt connexa canonicatui, videtur ius ſpirituale: ſecus quando non eſt connexa; cum etiam laicus poſſit habere præbendam. de quo late in locis ſupra alleg.

h Tamquã vni. per iſta verba excluduntur prę bendæ, que poſſunt aſſignari puris laicis, quib. non competũt tamquã perſonis de collegio, nec deſcendunt ex canonia. vt not. in c. cum M. Ferrarienſis. de conſtit.

i Ex canonia. Sicut deſcendit actio ex obligatione, l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. habetur in c. cum M. Ferrarienſis. de conſt. & in cap. maioribus. eod.

k Lex diuina. Con. cor. c. ex his. xij. q. j. & ca. Eccleſiaſticis. ij. q. ij. & c. cum ſecundum. & c. extirpandæ. & cap. relatum. eod.

l Viuere. Sed non luxuriari, facit diſt. xliij. in prin. & no. per Abb. in ca. cum ſecundum. extr. eo. facit xij. quæſt. ij. cap. j. & cap ij.

Ant. Timo. Vnde male diſpenſare prouentus eccleſiaſticos eſt peccatũ mortale. Non enim eſt dominus clericus prouentuũ eccleſiaſticorũ; ſed diſpenſator ſecundum Theologos, quos in pauperes Chriſti diſpenſare tenetur, ſi vltra neceſſitatem ſuam ſuperſunt, vide S. Thom. ij. ij. q. clxxxv. art. vij. & ibi Caieta. Licet quo ad eã portionem, quæ clerico ſecundum diſtributionum à ſacris Canonibus factam tangit. in qua vere eſt dominus, poſſit diſponere, ac de bonis propriis, vide Archiep. Florent. in part. ij. tit. ij. capitu. i. §. fin.

m Stipendiis. Not ergo quod præbenda ſiue beneficium eſt clerico quædam merces ſibi debita ratione oneris. ex quo videtur poſſe inferri, quòd clericus pauper licite locat operas ſuas ſpirituales, nec committit ſimoniam, ex quo non intendit vendere diuina, ſed viuere. Ita Abb. in cap. cum ſecundum. eo.

n Olim. cap. neminem. & cap. ſanctorum. d. lxx. & c. cum ſecundum. extr. eo. & nouiſſime per Concil. Trid. ſeſſ. xxiij cap. xvj. in decretis reformat. & ſeſſ. xxj. cap. ij. in decre. refor.

Ant. Tim. Quia ſine ſubſtantia rerum non poteſt Eccleſiæ deſeruiri, c ſi qs obiecerit. j. q. iij.

o Inanes. Niſi promoti fuiſſent ad titulum patrimonij. capit tuis. & cap. Epiſcopus. eod. & j. eod. verſi. niſi. & dic. inanes quantum ad executionem.

p Conſtitutũ. cap. ij. c. Epiſcopus. [illegible] ſecũdũ. eo.

q Neceſſaria. Secundum facultates Eccl. & clerici dignitatem: vt not. in cap. Epiſcopus. eod.

a Suc

eius ſucceſſor [a], ordinato neceſſaria ſubminiſtret, donec ei in aliqua Eccleſia conuenientia clericalis militiæ [b] ſtipendia [c] adſignentur.

Mandatum ſuſcipiens de ordinibus conferendis certis perſonis, non tenetur eiſdem prouidere de beneficio, ſed mandans: ſecus ſi ſit mandatum generale. h. d.

Quod ſi Epiſcopus mandato [d] alterius in aliena diœceſi ordines [e] celebret, diſtinguendũ eſt, an de certis [f] perſonis mandatum ſuſceperit, an generale, & expreſſo nomine. Primo enim caſu mandans [g], ſecundo mandatum ſuſcipiens [h] inopi ordinato vitæ tenebitur neceſſaria miniſtrare.

Ordinandi licentiam dans tenetur prouidere, ordinatos nõ ordinans. h. d.

Eis autem, quibus à diœceſano datur licentia, vt à quo voluerint [i] Epiſcopo, ad ſacros ordines promoueri poſſint, ad præmiſſa non qui ordinant: ſed qui licentiam tradunt [k], obligantur [l]: niſi tamen ordinatus de paterna hereditate [m] vitæ poſſit habere ſubſidium [n].

a Succeſſor. Sed quare conuenitur hic ſucceſſor ex delicto defuncti; cũ regulariter crimina morte extinguantur. diſt. xxiiij. cap. quorundam. & C. ſi re. vel accuſ. mot. fue. l. ij. & l. vnic. C. ne ex delict. defun. Item nunquid ſi iſte ordinator habet heredes reſpectu patrimonij ſui, an prius ſint cõpellendi heredes, quàm ſucceſſor in dignitate? Reſpõ. vt late per Abb. in ca. cum ſecũdum. extr. eod.

Clericalis ordo dignitas.

b Militiæ. Arguit ꝙ clericalis ordo eſt dignitas, cum ſit militia: vt in ca. eo libentius. vbi Ant. de Butr. de ſeru. nõ ordi.

c Stipendia. Sicut ergo miles ſæculi habet ſtipendium à domino tẽporali: ſic miles Dei habere debet ab Eccleſia. Vnde infertur quòd cleric⁹ debet gaudere priuilegio militari, intellige de priuilegiis congruentibus ipſis clericis, ſcilicet vbi in eis eadem eſt ratio, vel maior Abb. in c. cum ſecundum. eod. & not. in l. miles. ff. de re iudic.

Mandatum differt a præcepto.

d Mandato. Aliàs enim id ſine pœna facere non poſſet, vt c. j. de temp. ord. in vj. Concord. c. ſi Epiſcopus. eod. in vj. Differt autem mandatum à præcepto: vt per Abb. in c. eam te. de reſcr.

e Ordines. Intellige de ſacris: quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur: vt not. in cap. ſi Epiſcopus. eod. in vj.

f Certis. Et expreſſis: quia ſi commiſiſſet ei ordinare clericos talis villæ, vel loci, adhuc non eſſent perſonæ certæ, vnde haberet locum quod hic dicitur, & in c. ſi Epiſcopus. eod. in vj. Vnde aliud eſt certum, aliud certum & expreſſum. facit c. ne captandæ. de conceſ. præben. in vj. & quod not. in d. c. ſi Epiſcopus.

g Mandans. Qui eſt in culpa, cum prouidere deberet, an ordinandus haberet titulum. cap. ſi Epiſcopus. §. ſi vero eod. lib. vj.

Ant. Tim. Differentia eſt inter mandatum & præceptum. Per mandatum enim intelligimus litteras monitorias, quæ non important neceſſitatem: per præceptum litteras præceptorias, quæ neceſſitatem, vt per Abb. ibi.

h Suſcipiens. Immo videbatur ꝙ puniri deberet mandãs: & imputare ſibi debeat, ꝙ talem elegit, & per alium fecit. Vnde idem eſſe deberet, ac ſi per ſeipſum elegiſſet. c. qui per alium. de reg. iur. Sed hæc vera vbi mandauit de certo. facit tex. de elect. c. ſi compromiſſarius. §. j. & l. ſi procurator. in princ. ff. de cond. indeb. vbi vigore generalis mandati non poteſt indebitum ſolui.

i Voluerint. Dum tamen ſit catholicus. ca. veniens. de præſcr.

k Tradunt. Cum illam dare non debeat in titulum nõ habenti. c. ſi Epiſcopus. eod. in vj.

l Obligãtur. Quid ſi clericus ad ſacros ordines ſine titulo promotus promiſit Epiſcopo ſuper hoc non inquietare eũ; nũquid tali renunciatione non obſtãte agere poterit? Reſp. vt not. in c. ſi Epiſcopus. eo. in vj. Videtur tamen hodie tota hæc materia immutata per Concil. Triden. per quod ſtatutum eſt neminem ad ſacros ordines poſſe promoueri, niſi legitime conſtet eundem ſufficiens beneficium eccleſiaſticum poſſidere: vt apparet ſeſſi. xxj. in decretis reformationis. cap. ij.

m Hereditate. Sed nunquid quando quis habet ſufficiens patrimonium, ſit neceſſe quòd expreſſe ordinetur ad titulum patrimonij? Quidam quòd non, vt not. in cap. ſi Epiſcopus. eo. in vj. Io. Goff. Inn. contra, & horum opinio. videtur nouiſſime per concil. Triden. probata; ſeſſio xxj. in decretis reformationis. cap. ij. Sed nunquid ſi ordinato ad titulum patrimonij gratioſe beneficium conferatur, poſſit licite conſeruare fructus patrimoniales pro ſuis heredibus, & viuere de reditibus beneficij? Reſpon. Poteſt: dum tamẽ honeſte viuat. de hoc late per Abbat. in quadam ſua diſputatione incip. Titius. & in cap. Epiſcopus. eod.

Ant. Tim. Hinc colligitur, quod clericus poteſt habere de ſuo proprio; cum non habeat annexum votum paupertatis, vt religioſi, & regulares. vide S. Tho. ij. ij. q. clxxxv. ar. vj.

n Subſidium. Idem dicas ſi habeat penſionem Eccleſiaſticã: ſed nec tale patrimoniũ, nec huiuſmodi penſio poterit extingui, vel alienari ſine licentia Epiſcopi, donec tales beneficiũ Eccleſiaſticum non ſint adepti: vt per Cõcilium. Triden. ſeſſi. xxj. in decretis refor. cap. ij. Et taliter ordinati gaudebũt priuilegio clericali non ſolũ in perſona: verum etiã in rebus. xij. q. ij. c. Eccleſiarum

ſeruos.

ſeruos.& xvj.q j.c.ſunt.quia de foro Eccleſiæ facti ſunt;licet non habeant Eccleſiam:vt habetur in cap.Epiſcopus. in fi.extr. eo.

a Modis. Immo tribus c.cum in illis.§.cum autem.eo.in vj.ſol pręſentatio,& inſtitutio conficiunt vnũ modum, cum vna poſſit ſtare ſine altera. quod ſatis apparet ex deſcriptione inſtitutionis, quæ ſtatim ſequitur. nec præſentatio patroni aliquod ius ſpirituale transfert: ſed eſt initium quòddam, ſeu quædam ſeruitus. cap. quod autem de iur.patr.ius enim ſpirituale trãſfertur per ſolam inſtitutionem. De quo per Abb. in ca. ij. in fin. de conceſ. præb. Sed adhuc cõtra,quia eſt modus electionis: vt extr.de ele.cap.j. & per tot Reſpond. hic non tractat de electiuis, quia de his ſatis dixerat ſupra, de elect. cum titulis ſeqq. Quomodo autem differant electio, præſentatio,inſtitutio, collatio,& inueſtitura. dic vt per Ab. in cap. auctoritate. de inſtitutio.& ĩ.ti. ij. §. ſunt autem. & §.diſſimiles. & per Io. de Sel. in tract. de benefic.in j.parte,quæſt.xiiij.

b Præbendæ conceſſio.Intellige vel alterius beneficij.

c Appellari. Sed minus proprie.

d Appellationib⁹. Ideſt propriis nominibus. & fac. §. alio. inſtit. quibus modis teſtam. infirmen. & l. ge. Labeo.§. fi. ff. de ſuppel.leg.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per inſtitutionem, & ſingulis rebus ſingula ſunt imponenda nomina h d.

Conceduntur autem præbendæ, vel beneficia duobus modis [a] per collationem, & per inſtitutionẽ. Collatio eſt libera quædam præbendæ conceſſio [b]. Inſtitutio eſt præbẽdalis iuris ad præſentationem patroni facta tranſlatio. quæ licet & ipſa collatio poſſit appellari [c] cõmodius tamẽ eſt in præſenti ſingulas cauſas ſingulis appellationibus [d] diſtingui.

DE COLLATIONIBVS [e]. TIT. XXVII.

- *Collatio*,
  - Ad quos ſpectat,
    - Ordinarium,
      - Epiſcopum.
      - Quomodo fiat.
      - Quo tempore.
      - Capitolum.
    - Legatũ,
      - Qui,
        - Nati.
        - Miſſi.
        - De latere.
      - Quas Eccleſias.
    - Pontificem,
      - Motu proprio.
      - Ad petitionem partis p reſcriptum.
        - Pure.
        - In diem.
        - Sub conditione.
  - Differt collationis,
    - Epiſcopi,
    - Legati.
    - Põtificis
      - Vacantes.
      - Vacaturas,
        - Sibi reſeruare.
        - Alteri tradere.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ. h. d.

Conferũtur autem prębendæ vel beneficia, aut ab ordinario [f], aut ex mandato legati ſedis Apoſtolicæ, aut Põtificio reſcripto.

Quis ſit ordinarius collator. h. d.

Ordinarius collator is eſt, quem aut conſuetudo [g] approbauit,

DE COLLATIONIBVS.

e ANt. Tim. Collatio à conferendo dicta, ſeu ferendo in alium: & eſt in præſenti ſignificatione cum is qui habet poteſtatem, confert præbendam, & beneficium in alium. Nam & ſumitur alio modo pro ea quã faciũt ſcholares diſputãdo, & diſceptando, vt in auth.etſi contra.C. de fid. inſtru. Alia quæ fit comedendo, & bibendo. Tertia quæ fit coadęquando, & comparando.

Ant. Timot.

f Ordinatio.Dicitur autem ordinarius is eſſe, qui ſuo iure, vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt vbi habet.Sunt autẽ duplices, quidam habent adminiſtrationem, vt Epiſcopi habentes Epiſcopatus, quos actu regunt. Alij qui non habẽt adminiſtrationẽ: ſed tantum facultatem iudicandi, vt ſunt Epiſcopi renunciantes loco epiſcopali,non dignitati, retinentes honorem ſine adminiſtratiõe,c.j.de omi ab eo qui ren. Epiſ. Item Epiſcopus cuius Epiſcopat⁹ omnino deſtructus eſſet,qui eſſet Epiſcopus: nulli⁹ tñ Epiſcopatus,vulgo Nullatinenſis Goff. in ſum. de in integr. reſtit.

g Conſuetudo,quę dat iuriſdictionẽ. l. more maiorum. ff. de iuriſ. om. iud.c. cũ dilectus.de conſuet.ca.cum Eccleſia.& cap.ſcriptum. de elect.

aut iuris [a] deſignauit auctoritas; vt Epiſcopus [b], capitulum.

Si Epiſcopus & capitulum habeant poteſtatem conferendi coniunctim, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre. h. d.

Quam conferendi poteſtatem Epiſcopus, & capitulum interdum habent cõmuniter: interdum diſiunctum, ſi communiter, alter ſine altero illã exercere non poterit [c]: niſi vel mortis [d] vel ſuſpẽſionis [e] vel maioris [f] excommunicationis [g] impedimentum in altero adeſſe contigerit [h].

Impedimentum non operatur, niſi coniunctim cum negligentia impediat. h. d.

Cum vero ad ſolum Epiſcopum cum conſilio [i] ſui capituli, vel adſenſu [k] præbendarũ ſpectat collatio, eo defuncto, vel ſuſpenſo, niſi Epiſcopus in petenda relaxatione ſuſpenſionis [l] ſit in mora [m], capitulum ſe non poteſt intromittere [n].

Quando periculum eſt in mora, non eſt collatio differenda. hoc dicit.

Vbi vero collatio ad aliquem cum conſilio Epiſcopi pertinet, ſi quid illi humanitus cõtigerit, non erit ob hac cantis beneficij collatio differenda [o]. Idem iuris eſt, Epiſcopo adeo in remotis [p] agente, vt breui nõ poſſit illius haberi præſentia: quia in petendi vel expectandi mora vacanti beneficio, poſſet

de elect. etiam priuatæ perſonæ. ca cum contingat. vbi Abb. & ceteri. de for. compet.

a Aut iuris. Sed quare eſt præoppoſita in ordine litteræ conſuetudo auctoritati iuris? Reſp. forte, quia conſuetudo in prouiſione beneficiorũ præfertur iuri cõmuni, cap. fin. de inſt. c. ea noſcitur. de his, quę fi à præl. & cap. Abbate ſane. de verb. ſign. & ca. cum Eccle. vbi etiam Abb. de elect.

b Epiſcopus. Cap. omnes baſilicæ cũ ibi alleg. xvj. q. vij.

c Poterit. Cap. vn. ne ſe. va. aliq. inno. vnde ſumitur.

d Mortis. Idem ſi quocũque alio modo vacet ſedes, vt renunciatione & depoſitione, vel alio quovismodo vt vj. §. ecce in qbus. & xxiij. q. ij. in prin.

e Suſpẽſionis. Pone quod fuerit peccatum in ca. graue, de præben. Et an Epiſcopus ſuſpenſus conferat. late Hoſt. in ſum. de elec. §. quis poſſit eligere. verſi. item iure impedit. & per doct in ca tanta. de exceſſ. præla. & in cap. cum bonæ. de ætat. & qualit. & in c. ſi celebret. de cler. excommini. & in cap. inter. de elect.

f Maioris. Aliud ſi minoris: vt ſupra. q eligere eligiue poſ c. j. & c. ſi celebret. de cle. excom. mini.

g Excommunicationis. Sed quomodo poterit hoc eſſe, cum collegium & capitulum non poſſit excommunicari, cap. Romana. §. in vniuerſitatem. de ſententia excom. in vj. Reſpon. intellige ſi ſingulariter omnes de capitulo ſint excommunicati, vt dicitur in capitu. vni. in prin. ne ſed. vac. in vj.

h Contigerit. Quo caſus vnus ſine altero cõferet. & intellige hoc etiã ſi Epiſcopus intereſſe deberet vt prælatus. fac. cap vni. ne ſed. vacan. in vj. & vide per Abb. in cap. ex parte. de conſtit.

Cõſilium. Cõſenſus. i Cum conſilio. Eſt autẽ magna differentia vtrũ conſilium interuenire debeat, an cõſenſus, vt habetur in c. cum olim de arb. & in c. cum in veteri de elec. & in c. venerabili. de offi. deleg & in cap. quanto & c. ea noſcitur. de his quæ fi. a præl. §. cõ. cap. & in c. ne pro defectu de elect. & in omnib. dictis locis Abb. & not. quòd ſi is cuius auctoritas requiritur in actu explicando conſilium accommodet, cenſetur etiam præſtitiſſe auctoritatem. Abb. in cap. dilecti de arbit.

k Adſenſu. maioris partis. Cap. j de his quę fi a ma. par. cap. & not. in cap. j. ne ſed. va. in vj. §. j. & hoc videtur de iure communi in prębẽdis cathedralis Eccleſiæ ſecundum Compoſtel. in cap. cum Eccl. Vulterana de elect.

l Suſpenſionis. Si contingat illũ eſſe ſuſpenſum.

In mora. m In mora. Sed quãdo dicetur eſſe in mora? Reſp. cum quàm cito potuit relaxationem non petiit. l. ij § confeſtim. ff. ad Tertul. non tamẽ amara, vel calumnioſa facienda eſt interpretatio, vt ff. de do. inter vir. & vxo. l. ſi id quod. §. ſi quis. ſecundum. & l. penul. ff. ad exhib. cap. ex his. de priui. Arbitrabitur ergo iudex. l. j. ff. de iu. delibe. Si autem malitioſe impediatur petere, ſubuenietur ei; cum non ſit in mora c. poſtulaſtis. de cõceſ. præb. niſi hoc ipſe procuraſſet l. ij. §. fin. ff ſi quis caution.

n Intromittere. Si ergo fuerit in mora Epiſcopus, poterit capitulum ſe intromittere. Sed quæritur, an ſtatim canonicas poſſit conferre, an debeat expectare ſex menſes poſt moram, iuxta c. quia diuerſitatem. de conceſ. præb Reſpon. vt no. in c. vni. ne ſed. vac. nih. Inno. in vj.

o Differenda. Cum ab eo non poſſit tunc peti conſilium; vt c. j. §. fi. ne ſed vac. ali. in vj. arg. cap. gratioſe. de reſcript. in vj. de pœniten. diſtin. j. §. hoc idem. verſic. idẽ à mortuo. Cõtrarium tamen eſſet, ſi collatio pertineret ad aliquem cum conſenſu Epiſcopi vt not. in d. § fi.

p Remotis. Hæc autem diſtantia erit metienda iudicis arbitrio ex ratione, quæ ſtatim ſequitur. An autem, & quando abſentes ſint ad actum vocandi, per doctor. in c. cũ omnes de cõſt & in c. j. de his, que fi. à ma. par. c. & in c. ij. de teſtib. in vj.

a Peti

imminere periculum[a]

Si eccleſia ſteterit vacans per ſex menſes, beneficium deuoluitur. h. d.

Ea ſẽ ratione[b], vbi ad ſolum Epiſcopũ ſpectat[c] collatio, ſi per ſex menſes conferre diſtulerit, ad capitulum[d] deuoluitur. Ex cõtrario ſi ad ſolum capitulũ pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit[e], Epiſcopus cum religioſorum[f] virorum concilio exequetur: quod ſi omnes forte neglexerint, Metropolitanus[g] abſq; con tradictione diſponet[h].

Regularibus prælatis non conferentibus infra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinariũ. hoc dicit.

Idem ſtatuitur in regularibus prælatis, ſi enim quæuis beneficia ad illorum diſpoſitionem[i] ſpectantia intra conſtitutum[k] tempus conferre negligant, locorum[l] diœceſani in non exemptis[m] propria: in exemptis vero Apoſtolica[n] auctoritate eorũdem negligentiã iuxta præſcriptũ in Viennenſi[o] Concilio modum ſupplebunt,

Tempus deuolutionis: currit ſolum, non impeditis, & à die notitiæ. h. d.

Tempus autem ſex menſium nec currit legitime impeditis[p] &

Periculũ imminẽs. a Periculum. Simile cap. ſi is qui. de offi. deleg. in vj. Sed contra, quia non ſeruata forma, actus valere non debet. l. parui. ff. de arb. c. cum dilecta de reſcrip. cum materia. Reſp. periculum imminens immutat quod aliàs eſſet ſeruandum, ſic ca. ij. de teſta. in vj. & habetur per Legiſtas in l. j ff. de offi. eius cui. &c. & in l. j. ff. de dam. infect. & per Cano. in j. de conſtit.

b Ratione. Scilicet quia periculoſa eſt diuturna Eccleſiarum vacatio: vt ca. quàm ſit. & cap. cupientes de electio. in vj.

c Spectat. Intellige iure proprio: nõ autem ſi ſpectet ratione deuolutionis; puta deuoluto iure conferendi ob negligentiam, vel delictum inferioris collatoris: quia hoc caſu etiã negligente Epiſcopo, non fit deuolutio ad capitulum; ſed ad proximũ ſuperiorem. Ratio diuerſitatis: quia in his deuolutis non eſt tanta communio inter capitulum: & Epiſcopum, quanta in ſpectantibus iure proprio: vt not. Ab. in. c. ij. de conceſſ. præb. poſt antiquos.

d Ad capitulum. Not. caſum in quo inferior ſupplet negligentiam ſuperioris. Alium habes. ix. q iij. ca. cum ſimus. & hoc eſt propter magnã communionẽ. quę eſt inter epiſcopũ & capitulũ, c. requiſiſti. de teſt. & per Ab. in c. ij. de conceſſ. præb.

e Non fecerit. Sed quid ſi fecerit poſt lapſum tempus ſex menſium an tenebit collatio, & electio. quidam quòd ſic. Contrarium eſt verum: vt cap. licet. & cap. ſi. de ſupp. negl. præl. niſi de patientia toleraretur. c. litteras. de conceſ. præb. Quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui nõ poteſt de iure donare. c. quod autẽ. in ſi. de iur. patro. arg. cõtra. ff. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. & l. Celſus. ff. de arbit. & ita not. in c. ij. ext. de conceſ præb.

f Religioſorum. Cap. ne pro defectu de elect. & c. obeuntibus. diſt. lxij. Et intellige religioſos largo modo, & non pro his tantum qui vouerunt tria vota, vt habetur in locis ſupra alleg. & per Abb. in cap. dilecta. de maio. & obed.

g Metropolitanus. Intellige hoc ſi epiſcopus nõ ſit exemptus: aliàs deuolutio fit ad Papam nõ ad Metropolitanum: quia non ſuperior non poteſt ſupplere negligentiam alterius. ca. licet de ſupp. neg. prælat. Nec ob. q capitulum ſupplet negligentiam prælati, licet non ſit ſuperius: quia illud ratione magnæ communionis. vt dictum fuit ſ. hoc eodem. § in verb. ad capitulum.

h Diſponet. Etiam dãdo poſſeſſionẽ c. ex parte. vbi Ab. in prin. de cõceſ. preb.

Ant. Tino. Vide de ordine eorũ, ad quos ſpectat collatio, per Abb. in cap. ij. de conceſ. præb.

i Diſpoſitionem. Ideſt, collationem, vel prouiſionem: quia ſi ad ſolã præſentationem vel electionẽ ipſorum ſpectaret, tunc ad confirmantem vel inſtituentẽ deuolueretur poteſtas, ſiue ſit diœceſanus, ſiue alius.

k Conſtitutum. In c. ij de conceſ. preb.

l Locorum. Non perſonarum. Si ergo prælatus alterius diœceſis habet prioratum, quem conferre negligit in diœceſi peruſina, Epiſcopus Peruſinus, qui nũc eſt excellẽtiſſimus Doctor, & præceptor meus Ro. Ro. Auditor Iulius Oradinus ſupplebit. licet forte collator ſit Bononienſis. *Iulius Oradinus.*

m In exemptis. Olim ſecus. cap. ſicut de ſupp. neg. præla. & cap. cum ſingula. de præb. in vj.

n Apoſtolica. Fac. cap. irrefragabili. de offic. ordi. & c. ad abolendam. de hæret. & cap. vni. de cler. ægrot. in vj. & eo. lib. de ſtat. mona. cap vni & cle. attendentes. de ſtat. mona. & clem. quia contingit. de reli. domi. forte conferre poterit etiam legatus per ea, quæ dicit Abb. in cap. venerabilis. de præb.

o Viennẽſi Cõcilio. Cle. vni. de ſuppl. neg. præl.

p Impeditis. Impedimẽto tam iuris, quam facti. Quia præſcriptio. cap. ij. de conceſſ. præb. eſt inducta contra negligentes, vt dicitur in c quia diuerſitatem. eod. tit. ſicut ceteræ. cap. vigilanti. de præſcr. & xvj. q. iij. §. pt. Et ſic iſtud tempus ſemeſtre eſt vtile certo reſpectu. ſed alio reſpectu eſt continuum. Currit enim & diebus feriatis: vt not. Abb. in c. ij. de conceſſ. præb. & hoc niſi quis ſit negligens in remouẽdo impedimẽto: vt not. in d. c. quia diuerſitatẽ. ar. c. quoniã. di. c. & l. quis. põt ff. de re. iu. & l. nõ oẽs. §. q. captus. ff. de re mil.

à die notitiæ [a] non à tẽpore vacati nis erit computandum[b].

Deuolutio non habet locum in Eccleſia non numerata, vel quando dignitas eſt ſuppreſſa. hoc dicit.

Hæc autem ita demum obtinent, ſi in Eccleſia erat diſtinctio præbẽdarum, & certus Canonicorum numerus. Ceterum ſi neque diſtinctæ præbẽdæ, nec certus ſit canonicorum numerus, Lateranenſi Cocilio de beneficijs vltra ſex menſes vacantibus locus non erit [c]. Idem etiam obtinet, ſi per capitulum vacans dignitas legitimè fuerit ſublata [d].

Sede vacante capitulum non fungitur vice Epiſcopi in conferendo, & ceſſante cauſſa ceſſat & effectus. h.d.

Licet autem ob negligentiã Epiſcopi conferendi poteſtas ad capitulum deuoluatur:[e] ſede tamen vacante in collationibus præbendarũ Epiſcopi vice non fungitur[f], cum eo caſu nullius ſuperioris poſſit argui negligentia[g].

Circa collationem factam poſt deuolutionem, diſpenſari poteſt. h.d.

Is quoque qui nimiũ ceſſando cõferendi ius amiſerit, ſi poſt ius collationis deuolutum nihilominus viris idoneis[h] de beneficio prouidere voluerit, quamquam ob tẽporis lapſũ collatio mero iure non teneat: ex diſpẽſatione tamen & benignitate tolerari [i] poterit.

Legati miſſi vel nati vigore ſuæ legationis nõ conferunt, niſi ſibi ſpecialiter cõcedatur: ſecus eſt in legatis de latere, qui conferũt, & ſine mandato ſpeciali, etiam inuito patrono Eccleſiaſtico. h.d.

a Notitiæ. Sic c. licet de ſup. negl. præl. & habetur in c. nulla. & c. quia diuerſitatem. de conceſ. præb. fac. l. annus. in fi. ff. de calum. & ca. biduum. ij. q. vj. & l. cum ſex menſes. ff de ædil. edict. Sed an præſumatur hæc ſciẽtia; puta vacat in diœceſi ſuffraganei beneficium, an præſumatur Metropolitanus habere notitiam? dic vt per Abb. in c. ex parte. de conceſ. præb. & in ca. ſicut. de accuſat.

b Computandum. Idem in executore. Papæ. vt no. in cle. ſi beneficio. de præb. & Ca. de cõſi. xxxiij. de præb. Sed an qđ hic dicitur de collatione militet etiã in inſtitutione? Reſpon. nõ: vt per Ab. in cap. ij. de conceſ. præb. & in cap. paſtoralis. de iu. patr. Quid ſi patronus per ſex menſes non præſentauerit, nunquid his q habẽt libere cõferre, dabitur integrũ semeſtre? Reſpon. vt per Abb. in ca. quia diuerſitatem. de conceſſ. præb.

c Non erit. Ca. ex parte de conceſſ. præb. quia tunc non dicitur præbẽda vacare. Vnde non mirum ſi non habet locum Concilium Lateranenſe, quod loquitur de præbendis, & beneficiis vacantibus. Et ſic nota in Eccleſiis regularium, vbi numerus non eſt ſtatutus, non dari vacationem. Item dictum Concilium non habet locũ in dignitate Epiſcopali, & Eccleſia collegiata regulari. Datur enim breuius tempus ob maius periculum c. ne pro defectu. de elect. conſueuit nota. in capitu. ij. de conceſ. præb. Sed nunquid impetrans in tali non numerata Eccleſia, vt ſibi prouideatur de canonicatu, & præbenda ſi vacat, vel quam primum vacauerit, vel ſe in tali Eccleſia facultas obtulerit, recipietur per has litteras? Reſpond. vt not. in cap. ſi. de conceſ. præb in vj. in verb. diſtinctio.

d Sublata. Cap. cum acceſſiſſent. de conſtit.

e Deuoluatur. Competit enim Epiſcopo hoc ius communi iure vnde trãsfertur in capitulum, ſed. vac. ſecus ſi competeret iure conſuetudinario, vel ſpeciali: vt not. in c. ſcriptum. de elect. & in cap. at ſi clerici. §. j. de iudi. & in cap. verum. de foro compet. per Doct.

f Fungitur. Immo videtur contra. c. his quæ. & c. cum olim. de ma. & obe. Sol. ibi ſumus in auctoritate confirmandi, & inſtituendi, quæ eſt iuriſdictionis neceſſaria: hic ſumus in poteſtate libere cõferendi, quod totum eſt gratioſum. ita Abb. in cap. illa. ne ſed. vac. licet alij aliter, vt ibidem not. & in contrariis fac. j. : it. ij. §. diſſimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis, vt per Abb. in d. cap. illa. vbi ponitur regula, quòd capitulũ non fungitur vice Epiſcopi, niſi in caſibus à iure expreſſis.

g Negligentia. Ad quem igitur erit recurrendum, vt prouideatur vacãti Eccleſię? Reſ. ſecundũ Hoſt. ad Papam, & de hoc plene Abb. in cap. illa ne ſed. vac. nã capitulum, vel archiepiſcopus non ſuccedit niſi in caſu negligentiæ: vel quãdo Epiſcopus delinquit conferendo indigne. c. ij. de conceſ. præb. cap. cum in cunctis. de elect. Et de materia Paul. in tract. de poteſtate. cap. ſed. vacan.

h Idoneis. Nam aliàs non haberet locum quod hic dicitur. capitulo. litteras de ſup. neg. prælat.

i Tolerari. Nota ergo, quòd multa per patientiam tolerantur, quæ ſi in iudicium venirent corruerent. cap. cum iam dudum. de præb. cap. litteras. de ſup. neg. præl. vnde ſumitur. Et ſic nota quod ſola patientia dat ius talibus inſtitutis nõ inſtitutio perperam facta. ſic l. obſeruare. ff. de offi. proconſ. in fi. & ij. q. j. cap. in primis. Fac. no. per Abb. in cap. ſuper his. de conſang. & affinita. Et hoc intelligitur de patientia Papæ, non inferiorum: vt per Abb. in d. capitulo litteras. inferiores enim poſſunt quidem de nouo conferre, ſed non ratificare. *Patientia.*

a Ec

Ex legationis quoque munere conferendi cōpetit facultas, qđ tamen non indiſtinctè obtinet: nam ſiue miſſi fuerint, ſiue ſuarū prætextu Eccleſiarum [a], aliqui legationis ſibi vendicant auctoritatem, ex ipſa legatione nullā habent conferendi poteſtatē, niſi hoc alicui ſpecialiter indultū, fuerit. His autē, quos Romani Pontificis latus, & comitatus Illuſtrat[b], legatione[c] fugientibus ſine ſpeciali conceſſione, etiam Eccleſiaſtico patrono inuito [d] cōferendi facultas cōpetit. Sicut enim honoris prærogatiua[e] lætantur: ſic eos auctoritate fungi congruit amplioti[f].

Legatus de latere non confert cathedrales eccleſias: nec regulares, nec dignitates poſt Pontificalem maiores, nec poteſt eodem tempore in eadem Eccleſia plures reſeruationes facere hoc dicit.

Sed tamen nec cathedrales, nec regulares, aut collegiatas Eccleſias [g] nec Eccleſiarū cathedraliū dignitates, ad quas per electionem promoti, primum [h] poſt Epiſcopū obtinent locum veluti archidiaconatum [i] ſuæ diſpēſationi, aut prouiſioni, reſeruare poſſunt [k] Nec plures beneficiorū reſeruationes eodē tempore in eadem cathedrali [l] vel collegiata Eccleſia, vel ad eiuſdem [m] collationem pertinentium faciet.

Reſeruationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

Illæ quoque, quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorū iam vacantium collationē non ſit proceſſum, eo ipſo quòd illorum finitur [n] legatio, penitus euaneſcent: nec

Legatorū ſpecies tres.

a Eccleſiarum. Nota tres eſſe ſpecies legatorum Natos, Miſſos, & De latere. Nati qui ſimul atque promoti ſunt ad aliquam Eccleſiā. ipſo iure ſunt legati Papæ in ſua prouincia: vt Cantuarien. capitulo. j. de offic. leg. vbi declarat Abb. Eboracen. c. j. de appel. Miſſi ſunt qui cum non ſint Cardinales mittūtur ad aliquam prouinciam; vt ſunt qui dicūtur Nuncij ſed. Apoſtolicę. De latere vero ſecūdum communem opinionē dicuntur Legati Cardinales. Papa enim, & cardinales faciunt vnum corpus, cuius caput eſt Papa. Vnde Bernar. ad Eugenium: Nō dico te ſanum dolentem latera. De his per Abb. in cap. excōmunicatis. de offi. leg. & Butrium in c. dilectus. de fil. preſby. & in ca. j. de offi. legat. in vj. vbi habetur de ſingulorum poteſtate.

Ant. Tim. Eſt autem Legatus, vt habetur in d. c. j. & ca. legatus cui prouincia regenda, ac gubernanda committitur, qui proconſulibus quondam in Romana Repub. æquiparantur.

b Illuſtrat. Sic l. quiſquis. C. ad legem Iuliam. maieſta.

c Legatione. Scilicet Eccleſiæ Ro. Vbi ergo eſt legatus de latere in prouincia, vel alius habens ſpeciale mandatum, poſſunt tres concurrere in collatione benefic ij. Papa ſcilicet, Legatus, & ordinarius. Vnde poſſet hic eſſe locus, c. ſi a ſede. de præben. & §. item. ſi a ſede. infra eodem.

d Inuito. Cap. dilectus. de offic. leg. & j. tit. ſe. § j.

e Prærogatiua. Concord. c. fi. §. j. de offi. leg in vj. & c. ne aliqui de priuil eodem lib.

f Amplioti. An autem legatus de latere conferre poſſit beneficia per Concilium Lateranenſe ad Papam deuoluta, variæ ſunt opiniones: vt not. in c. i. de offic. legat. in vj.

g Eccleſias. Id eſt, principales dignitates in Eccleſiis puta I parū. Plebaniam, Abbatiam, Prioratum: vt not. in c. deliberatione. de offi. leg. in vj.

h Primum not. Duo debēt concurrere. vt Legato ligentur manus circa has dignitates. Primo, q̃ debeant concedi per electionē. Secundo, quòd obtineāt primū locum poſt Epiſcopū.

i Archidiaconatū. Loquitur inſpecta diſpoſitione. iuris communis, ſecundum quā poſt Epiſcopum primū locum obtinet Archidiaconus, vt habetur ſupra de offic. Archid. & ca. ſedes. de reſcript aliàs tamen eſt inſpiciēda conſuetudo Eccleſiæ, vt bene not. in cap deliberatione. de offi. leg. in vj.

k Poſſunt. Quantumuis plenariam obtineant legationem. c. deliberatione. de offi. leg. in vj.

l Eadem cathedrali. Siue ſpectant ad collationem vnius. ſiue diuerſorum; ex quo enim ſunt in eadē Eccleſia, pendente vna reſeruatione, non fiet alia: vt not in c. p præſenti. de offi leg in vj. vnde ſumitur.

m Eiuſdem. Ergo ſiue ſit identitas in Eccleſia licet ſit diuerſitas in collatoribus: ſiue ſit identitas in collatore, licet ſit diuerſitas in Eccleſiis, ſemper impeditur legatus facere plures reſeruationes c. præſenti. de offic. leg. in vj.

n Finitur. Quod pōt eſſe multis modis puta quia fuit legatus ad tempus nā finito tēpore, finita eſt legatio. c. de cauſis. de offi. dele uē qa fuerit reuocatus. l. iudicium ſoluitur ff. de iudic. Item quia egreſſus ſit legationē animo nō redeundi: ſecus ſi egreſſus ſit vnam prouinciā. cum eſſet legatus in pluribus. Ex quo enim non eſt egreſſus legationem, adhuc eius iuriſdictio non expirat. c. nouit. de offi. leg in vj. Legat⁹ enim in qualibet parte legationis exiſtēs, legationē exequitur: ſicut Epiſcopus in qualibet parte diœceſis, c. cum Epiſcopus. de offi ordi. in vj. & j. de iudi. §. eſt & alia.

executores[a] dati amplius ea conferre poterũt.

Taciturnitas habiti beneficij inualid.e prouiſionem legati non ordinati h.d.

Sed nec aliter beneficium obtinenti ab Apoſtolicæ Sedis Legato[b] facta collatio valebit, quàm ſi de eo, quod tunc prouiſus obtinet, mentio facta ſit ſpecialis[c]: licet id in aliorum[d] ordinariorum collationibus minime requiratur[e].

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius: tamen collator de eo alteri primo conſentiente, prouidere non poteſt.h.d

Illud autem tam in ordinario, quàm etiam in legato ſtatutum eſt, quòd ſi cui[f] beneficium contulerint, licet his, donec collationem ratam[g] non habuerit nullum Ius in eo adquiſiuerit: in perſona tamen alterius[h], primo non conſentiente, de beneficio nõ libero ab ipſis facta prouiſio non ſubſiſtet[i].

Prouiſo poteſt præfigi terminus ad acceptãdum, quo lapſo, poteſt beneficium alteri conferri prouiſus tamẽ re integra poteſt ſemper acceptare.h.d.

Plane notificata collatione, & ad conſentiẽdum termino[k] competenti præſtito, ſi pri-

Item ſi ſit perſonalis ſumitur morte legati. c. legatos.de offi.legat.ſecus ſi realis.no.in c.præſẽti. eod.tit.& libro.

a Executores dati. Sed cum iuriſdictio delegati à legato perpetuetur per citationem, vel alium iudicialem actum, cur notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iuriſdictionem executoris? Reſpondeo, reſeruationes beneficiorum ſunt odioſę ex duobus: & quia & per eas datur via ad vacatura.& quia præiudicant ordinariæ poteſtati, igitur ſunt reſtringendæ. Aliud in Papa: quia poteſtas executorum ab illo datorum ſuper gratia facta, & re integra: & ſuper facienda re non integra, bene durat poſt illius mortem: quia Papa poteſt ius ad vacatura dare: ſed nõ ſic legatus, cap.ſi ſuper gratia. de offic. deleg.in vj.& c.ſi cui. de præbend. eod. lib. Bene ergo poteſt legatus donec durat in officio ſuo impedire ordinarium in conferendo: ſed non finito officio, vt hic, & cap.præſenti.vnde ſumitur,& vbi not.de offic.legat.in vj. immo propter factum ipſorum ſit præiudicium illis, ad quos collatio pertinet: ergo collatio vt extraordinaria ſuper inducta, & collatoribus ordinariis præiudicans eſt reſtringenda, ordinariorum vero collatio, vt naturalis, & fauorabilis ampliãda. fac. ca. ad hoc de reſcrip. & ca.ſi.de re iudi.c. ordi. de re.iu. in vj. & not. in cle. ſi. de offi ordi.& eſt ſimilis differentia in c. ſtatutum. de reſcr. in vj. Vel dic quòd ordinarius præſumitur facere magis ex certa ſcientia, cum ſit ordinarius, & perpetuus,& præſumatur cognoſcere oues ſuas, quæ ratio non militat in legato.

b Legato. Scilicet de latere: quia alias legationis iure quis conferre, non poteſt.vt ſ. eod.§.ex legationis.& cap.j.de offi.lega. in antiqq.& ca.j. eod.tit.in vj.

c Specialis. Etiam ſi legatus conferat motu proprio, idque litteris expreſſerit ſecundum aliquos, Alij tamen contra: vt not.in cap.ſi.de offi.leg.in vj.& Clem.fin.de offi.ordi. Et nota ex hac littera quòd non ſufficit generalis expreſſio. An autẽ de qualitate iure beneficij, quod habet impetrãs ſit facienda mentio.not.in Clemen.j.de præben.

d Aliorũ. Nota quod legatus eſt iudex ordinarius, quod implicat iſta dictio, aliorum, fac.not.in l.ſi fugitiui. C. de ſeru.fugit. De quo, dic. vt in proxima ſequenti notula.

e Requiratur. Quæ eſt ratio diuerſitatis huius iuris diuerſi legatorum ad alios ordinarios? Reſpond.licet legati de latere per poteſtatem in iure expreſſam,& alij legati ex ſpeciali commiſſione quandoque bene[illegible] conferãt: faciunt hoc Apoſtolica auctoritate, [illegible] ſunt collatores ordinarij;

f Si cui. Abſẽti forte, vel ſi præſenti dicenti tamen ſe velle deliberare: vt no. in c.ſi tibi.de præb. in vj. vnde ſumitur.

g Ratam. Acceptando, vel conſentiendo, vel ratum habendo: ſi negotiorum geſtor vel procurator generalis, vel conſanguineus fuerat inueſtitus de beneficio: ſed ſi ſpecialis procurator inueſtitus fuerit, ſtatim debet dici ſuum, de quo dic vt no.in cap.accedens. extra. de præb. & in cap.ſi tibi.eo.tit.in vj.

h Alterius. Aliqui tamen dixerunt, quòd ſi iſte alius prius acciperet poſſeſſionem, vel prius conſentiret, quod in eius perſona teneret collatio: arg. l. quoties. C. de rei vend. alij vero contra, vt plene not.in c.ſi tibi abſenti.de præb.in vj.

i Non ſubſiſtet. Sed nunquid alteri poterit collatio fieri ſaltem ſub conditione, ſcilicet: Si primus non acceptauerit? Reſpond.negatiue.cap.ij. de elect.in vj.fac.cap.ij. de conceſſ. præb. & cap. paſtoralis. de reſcrip. Item nunquid poterit de beneficio aliter diſponere, quam conferendo? puta vniendo, vel in locum religioſum faciẽdo? Reſ.nõ, niſi ſicut poſſet poſt acceptationẽ; eũ ſit eadem ratio.c.ad audientiam ij.de Eccl.ædific.& not. in cap.ſi tibi.de præb.in vj.

k Termino cõpetẽti. Sed nõne ſtatutus eſt terminus à iure, ſcilicet vnius mẽſis, c.quam ſit de elec. in vj. quem nõ videtur Epiſcopus poſſe breuiare. c.indultum. cum ſuis concord. de re.iudic. in vj. Reſp.illa loquitur de electiuis. hic de his quę cõferuntur. fac.c.cum in illus.§.j.de præb.in vj.

a Eo

mus non conſenſerit, eo lapſo [a], beneficium libere, cui viderint expedire conferre poterunt. Antequam tamen ipſum alij contulerint, non obſtante lapſu termini, ſuum primus collationi poterit accommodare conſenſum [b].

Per reſcriptum Apoſtolicum prabenda conf-rtur pure, in diem, & ſub conditione & pura collatio eſt, cum alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur. hoc dicit.

Per reſcriptũ [c] Apoſtolicum mãdatur fieri collatio, aut pure, aut adiecto die, aut ſub cõditione [d]. Pure vt cum mãdatur ſimpliciter, vt al cui de beneficio, aut præbẽda prouideatur.

Collatio Apoſtolica in diem facta acce dente decreto irritãte ligat manus ordinarij. h. d.

Dies adiicitur collationi, vt cum prabenda confertur, quam quis intra [e] menſem, aut alio tempore a vacationis notitia [f] duxerit acceptandam [g], quo caſu cum temporis [i] appoſitio fauorem adferat [h] impetranti, ſi decretum irritans fuerit appoſitum [l] collatio per ordinariũ alteri facta intra præfixum tẽpus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appoſitio [k], reſeruatio [l], executoris inhibitio [m], & lis mota [n] beneficiũ affectum reddunt.

Publice notum, præſumitur notum etiam priuatis. h. d.

Interpretamur autem quẽ prædictæ vacationis habere notitiam, ex quo ipſa vacatio in loco [o] vel Eccleſia [p] huiuſmodi beneficij publice nota erit. Imputet enim ſibi, ſi hoc caſu, quo de ipſius commodo agitur, id quod per ſe, vel per alium [q] ſcire potuerit [r], ignorauerit.

a Eo elapſo. Quaſi tunc diſſenſiſſe videatur. ſic cap. ab eo. de appel. in vj.

b Conſenſum. Sed quid. ſi prius expreſſe diſſenſerit, an rurſus mutato propoſito poſſit conſentire. Reſpond. poterit manente conferente in eadem voluntate: vt not. in cap. ſi ibi. in fi. de præb. in vj. fac. not. in cap. licet. de procur. & in l. mancipiorum. ff. de op- tio. leg.

c Reſcriptũ. Quid ſit reſcriptum per Ab. & alios In Rub. de reſcript.

Ant. Timo. Eſt autẽ illud quod ab Apoſtolicica ſede, ideſt, Papa, ſeu Principe reſcribitur ad cõſultationem, relationem, ſeu Intimationem, alterius vel alicui indulgẽdo. quod poteſt ſumi generaliter, & large, vel ſtricte, vide latius ibi.

d Sub conditione Nota quòd hęc triplex diſtinctio. quę ponitur hic non fit ſupra in aliis collatoribus: quia ſolus Papa poteſt beneficia, & prælaturas ſub conditione, & ad tempus, & ſicut vult conferre: vt vij q. j. c. paſtoralis. & c. veniens. ext. de filiis preſb. & not. in c. ſi gratioſe. de reſcr. in. vj in glo. in verbo à Romano. fac. clem. j. de conſecr præb.

e Intra mẽſem Vt eſt de ſtylo curiæ. Sed quæri conſueuit, an talis expectãs poſſit acceptare etiã poſt menſem beneficium adhuc vacans. de quo dic, vt latiſſime not. in cle. vni. de conceſ. prӕb. in gloſſ. in verſ. infra menſem ante medium vſque ad fin.

f Notitia. Et poterit talis obtinere, non ſolum beneficium quod vacabit poſt reſcriptum: ſed etiam illud quod tẽpore reſcripti deprehenditur vacans, etiam ſi in reſeruatione diceret.

g Quod vacabit. Nam & illud vacabit, quod vacans reperitur, fac. l. verbum oportebit. ff. de verb. ſignific. & not. in cle. vnic. de conceſſ. præb. & per Feli. in cap. conſtitutus. de reſcrip.

g Acceptandam. Acceptare autem intelligitur, & petendo ſibi conferri. cle. vni de conceſ. præb. ve. verſic. quin etiam. *Accepta-*

h Afferat. Sic in cle. vbi de conceſſ. præb. & in capit. ſi. Papa. de priui. in vj.

i Appoſitum. Secus ſi non ſit appoſitum. ca. ſi ſoli. de conceſ. prӕb. in vj. & quando appoſitum decretũ etiam ante præſentationem literarum eſt affectum beneficiũ: vt not in d. c. ſi ſoli.

k Appoſitio. Ca. tibi. qui de reſcr. in vj.

l Reſeruatio. De conceſ. præ per tot.

m Inhibitio. Cap. tibi qui de reſ. in vj.

n Lis mota. Cap. j. & ca. ij. vt lit. pend. in vj. Sunt & alij modi, quibus beneficia afficiũtur: puta ſi commẽdata fuerit Ro. conſil. eccl. ſi quis fuerit in canonicũ receptus. cap. ſi poſtquam. de præb. in vj. cum concord.

o Loco. Quid ſi locus vbi ſita eſt Eccleſia caret habitatoribus? Reſpond. põderãda eſſet notitia loci vicinioris arg. cap. vbi periculum. §. porro. de ele. in vj. & clem. quamuis. de for compet. nota in clement. vni. de conceſ. præb. in fine.

p Vel Eccleſia. Not alternatiuam, quia ſatis eſt, quòd vacatio ſit nota in Eccleſia, licet in loco, vel oppido ſit occulta.

q Per alium Vbi ergo nec per ſe, nec per alium ſcire potuit vacationem, non videtur habere locum quod hic dicitur: cũ ceſſet ratio legis: & ita nota in clementina vnic. de conceſ. præb. ſuper verb nota erit.

r Potuerit. Imputatur ergo illi qui ſcire potuit inquirendo. fac. l. in bonorum. ff. de bonor. poſſ. & l. pupillus. ff. de priuil. cre l. cum ſimi.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h. d.

Sub cõditione mandatur fieri collatio, vt cum alicui ſi per executoris inquiſitioné [a] repertus fuerit vitæ laudabilis [b]: vel ſi conſenſus acceſſerit Capituli [c], vel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur. & eo caſu etiam, appoſito irritante decreto, non impletis [d] adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinariũ [e], aut per executorem [f] ad prouidendum de tali beneficio datum libere conferri poterit.

Obſtat taciturnitas obtenti beneficij, etiam modici: niſi prouiſio ſit facta motu proprio. h. d.

Sed multum intereſt motúne [g] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur [h]. Si enim proprio motu, longe pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficiis [i] quę impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiuſmodi prouiſio valida [k], qualiacũque fuerint beneficia, & in numero quantocunque [l] quę habebat [m] impetrans, cum ſibi prouiſio facta fuerit. Quòd ſi ad petitionem gratia huiuſmodi facta ſit quantuncumque modicum [n] beneficium ſcienter [o] taceatur, veluti ſurreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: ſi beneficia ſint æqualia ad eum ſpectet electio, cui gratia eſt conceſſa hoc dicit.

Item, ſi pluribus in aliqua Eccleſia vacantibus [p] dignitatibus, vel præbendis, Rom. Pontifex de hac vacatione

a Inquiſitioné. Et iſta eſt prouiſio, quæ dicitur in forma pauperum, in qua fit examinatio, quomodo prouidendi legant, cantent, conſtruant: hæc autem erit quædam inquiſitio quæ fiet ſine ſolennitate iudiciali: & propterea non requiretur, quòd præcedat infamia aliqua, iuxta c. qualiter, & quando de accuſ. nec teſtes exiguntur iurati: nec erit inquiſitio ſuper certo crimine: ſed ſolum de ætate, legitimitate, de moribus, ſcientia, & ſimilibus, erit in ſumma informatio. Abb. in cap. j. in fin. de poſtul. prælat. vbi etiam alij. & in cap. poſtquam. de elect.

b Laudabilis. Sed videtur, quòd hæc clauſula non inducat conditionem, cum tacite inſit. quilibet enim præſumitur idoneus, c. ſi. de preſcr. l. iij. ff. de leg. j. Sol. hic quando eſt appoſitum decretum irritans. in d. c. ſi. erat reſcriptum ſine decreto. Vel ibi dicitur, ꝙ is, pro quo ſcribitur, nõ debet probare: nõ autem quòd collator, vel executor non debeat inquirere: & ſic conditioné implere. vel dic, quòd intrinſeca idoneitas præſumitur: vt in d. cap. ſi vbi. Ab. non autem extrinſeca. Item tenet Abb. in c. poſtquam. de elect. & vide late per Ant. de But. in cap. j. de ſerur. in ord. fac.

c Capituli. Dicetur autem conſentire capitulum ſi maior pars conſenſerit, c. j. de his quæ fi. a maio. part. cap. duobus. de reſcrip. in vj.

d Non impletis. Secus ergo impletis.

e Per ordinarium. Vt cap. j de conceſ. præb.

f Per executorem. Non mirũ, quia ſi iſtud decretum non impletis conditionibus, non afficit poteſtatem ordinarij, minus afficiet poteſtatem alterius executoris, qui maior eſt ordinario. c. ſane. ij. de offi. dele.

g Motúne proprio. Quo caſu verba etiam ſolum enunciatiua Pontificis diſponunt: vt per Abb. in cap. dudum. de priuil.

h Mandetur. Per apoſtolicam, non eius legato, an habeat locum quod hic dicitur, ſunt opi. not. in ca. ſi. de offic. deleg. li. vj clemen. ſi Romanus. de præb.

i De beneficiis. Large hic ſumitur hoc verbum. cap. j. de re. iu. in vj.

k Valida. Id eſt. nõ ſurreptitia: aliã enim inhabilitaté eius, pro quo ſcribitur. nõ tollit motus proprius, vbi aliud non addatur, etiam ſi talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat: vt quia ſine diſpenſatiõe habebat pluralitatem dignitatum, vel curatorum cõtra extrauag. execrabilis. Satis eſt ergo illi clauſulæ quòd certum habet effectum: nec alium operabitur præter intentioné ſcribentis. cle. j. de præben. not. in cap. cum adeò. de reſcript.

l Quantocumque. Ratio enim motus proprij. excludens ſurreptionem prouiſionis ita adaptatur curatis vt ſimplicibus: ita multis vt vni. Pro hoc tamen non cenſetur in retentione diſpenſatum. capitu. non poteſt. in fin. de præbend. in vj.

m Habebat. Re vel ſpe. clem. gratiæ. de reſcrip.

n Modicum. Nota caſum, in quo modicum eſt in conſideratione, contra. l. ſcio. ff. de reſtit. in integr. & cap. in noſtra, extra de reſcr. Idem etiã ſi tacitũ fuerit de penſione. c. ad audientiã de reſcrip.

o Scienter. Secus ſi ignoranter. vt in terminis. c. ſi gratia de reſcrip. in vj. fac. c. ſi motu. de præbẽd. in vj. vnde ſumitur, & ca. ſi proponentes de reſcrip.

p Vacantibus. Idem dicẽdum eſſet quando ſcriberetur de prima vacatura, & duæ ſimul vacarẽt: ita ꝙ neutra primo ex identitate rationis. vt not.

in cap.

incertus[a], dignitatem, vel præbendam[b], ſi qua nulli debita in ipſa vacat Eccleſia, cuiquam motu proprio cõferat; fiet interpretatio pleniſſima, & ad illam dignitatem, ſeu præbendam erit habẽda relatio quæ inter illas maioris[c] cenſeatur eſſe valoris: quòd ſi forſan æquales ſint, ad eã quam is, cui confertur infra decem dies, poſthabitam de dicta vacatione notitiã[d], duxerit eligẽdam.

Collatio facta ad petitionem alterius ad minus beneficium reſtringitur, ſi ſint æqualia eligit collator. h.d.

Si vero ad petitionem alterius[e], gratia huiuſmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris[f] valoris exiſtit: & ſi ſit æqualitas ad eã, quã is ad quẽ ipſarũ ſpectat collatio, infra dictũ[g] tempus elegerit[h], poſtquam ſibi huiuſmodi gratia erit nota.

Gratia quando dicatur fieri motu proprio. h.d.

Motu autẽ proprio, tunc ſolum gratia fieri cenſetur; cum hoc expreſſe[i] cautum fuerit.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis. h.d.

Sed ſiue motu proprio, ſiue ad alterius petitionẽ per reſcriptum Apoſtolicum fiat proviſio ceteris longe præſtat. Nam cum ex Lateranenſi Cõcilio, miniſteria, & beneficia Eccleſiæ tribui, aut promitti non debeant, antequam vacent[k], Rom. Pontifex etiam in ipſis ius poteſt tribuere vacaturis[l].

Ponit gradus quoſdam circa poteſtatem conferendi inter ordinarium, legatum, & ſummum Pontificem. h.d.

Eſt ergo inter ordinarium[m] Legatum, ac ſummũ Pontificẽ circa collationis poteſtatem quaſi per gradus[n] aſcẽſus quidã. Nam ad Epiſcopũ omniũ[o] quidem baſilicarum, quę in eius territorio poſitę ſũt, collatio regulariter[p] pertinet: vacaturam tamen

in c. ſi pluribus. de præben. in vj. vnde ſumitur.

a Incertus. Dato tamen quòd Papa eſſet certus. niſi tamen declaraſſet ſtaretur huic definitioni.

b Vel præbendam. Non ſunt verba litterarum: ſed eſt hæc alternatiua legis: ſcilicet c. ſi pluribus. de præb. in vj. vt quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates vacant: vel mandauit de præbẽda, & plures prębendæ vacant.

c Maioris. Licet maioritas conſiſtat in multis. ca. ſuper. eod. de teſtibus. ſecundo. & not. in ca. ſedes. de reſcrip. hic tamẽ inſpicitur maioritas valoris; clerici enim hanc maioritatẽ magis attẽdũt. c. quia nõnulli. de cle. non reſid. c. auaritiæ. de præb. & capitu. auaritiæ. de electio. in vj.

d Notitiam. Non ergo currit ignoranti hoc tempus. ſic & in decendio dato ad appellandum. cap. concertationi. de appel. in vj. facit ca. quia diuerſitatem. extr. de conceſſ. præb.

e Alterius Scilicet ipſius, cui fit gratia, vel etiam alterius: vt cap. ſi motu proprio. de præb. in vj.

f Minoris. c. in obſcuris. de reg. iu. in vj. l. ſemper. ff. eod. tit. c. ex parte. de cenſib. l. nummis. ff. de legat. ij.

g Dictum. tempus Scilicet decẽ dierũ

h Elegerit. nota quòd ſeruatur optio ſolũ quum eſt æqualitas. vnde in primo quando eſt inæqualitas nõ poſſet conferri minor, nec in ſecũdo caſu maior. perinde enim eſt ac ſi primo caſu Papa expreſſiſſet de maiori: ſecũdo verò de minori. Sicut ergo ſi expreſſiſſet, mutari non poſſet, vt cap. cui de non ſacerdotali. de præb. in vj. ita nec habetur pro expreſſo: vt not. in cap. ſi pluribus de. præbend. in vj.

i Expreſſe. Cap. cum aliquibus. de reſcri. in vj. in c. ij. ad fin. de præb. & hoc locum habet etiam ſi probaretur aliàs quòd Papa motu proprio collationem fecit: qui enim ſcire poſſumus, quòd Papa forte ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio? Sic etiam contra ſi Papa exprimit, quòd facit gratiam motu proprio, ſi aduerſarius velit probare, quòd immo ad alterius petitionem nõ auditur: vt not. in cap. ſi motu. in fin. de præb. in vj.

k Antequam vacent. cap. ij. cap. relatum. cap. ex renore. de conceſ. præb. & per tot. vt euitetur votum captãdæ mortis. fac. l. ſi. C. de pact. Sed contra d. cap. relatum. de præb. Sol. illud ibi operatur receptio in canonicum: vt clarius no. in d. capitu. relatum. vbi ſignatum eſt contrarium. & not. in d. capitu. ij. de conceſſ. præb.

l Vacaturis. Cap. ij de præben. in vj. non tamen legatus de latere poteſt hoc caſu facere, quod ipſe Papa. cap. dilectus filius. ext. de præb. & dicitur. in §. ſequent.

m Inter ordinarium Ideſt, Epiſcopum. Sunt enim etiam alij ordinarij, vt ſunt minores collatores, & ij, quos conſuetudo facit ordinarios: vt §. eod. in princip. vbi not. hic autem intellige de Epiſcopo: vt demonſtrant ſequentia.

n Gradus. Sumpta à ſcalis ſimilitudine, prout dicimus de gradibus affinitatis.

o Omnium. xvj. q. vij. cap. omnes baſilicæ.

p Regulariter. Aliquando enim non ad Epiſcopum: vt in cap. cum olim. vbi no. Ab. de cauſ. poſ. & ppri. Et de hac materia; ad quẽ ſcilicet de iure communi pertineat collatio dignitatũ, & bene-

ficiorum habetur per Abb. & alios late in c.cum Eccleſia Vulterana. de elect. not. etiam in capit. quamquã. de elect. in vj.& per Io. And in regul. quod alicui. de re. iu.in vj. in mercurial.præſertum in ſolutione quæſtionis.

eſt aliis collata, adhuc eandem petere potero.c.ſi tibi abſenti. in fin. de præben.in vj.& not.in cap. ſi clericus.de præb. in vj.

g Receptus. Quia tunc habet locum quod dicitur in cap.ſi clericus. verſi.verum. ſique a... fiu.de præben. l.in vj.

præbendam ſuæ diſpoſitioni reſeruare non poteſt[a] & longe minus in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modo vacantes intra ſuæ legationis terminos Eccleſias conferre; verũ etiam vacaturas: iuxta ea, quę ſupra[b] diximus, reſeruare poterit, licet eidẽ in vacaturis alicui ius tribuendi nulla ſit facultas. At Apoſtolicus & vbique vacantes donare, & vacaturas ſuæ prouiſioni reſeruare, & in vacaturis ius tribuere[c] poteſt, cum in ipſo plenitudo reſideat poteſtatis[d].

Si clericus, cum mandatur prouideri de beneficio vacaturo negligat petere prebendam, non poterit poſtea aliam petere, niſi fuerit in canonicum receptus.h.d.

Quo tamẽ caſu ſũmus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat, ſi is, in cuius gratiam mandatum obtentum eſt, præbendã quando vacat negligenter[e] omittit[f], nõ poterit poſtmodũ prætextu dicti mandati, niſi antea in canonicum fuerit receptus[g] aliam in ipſa Eccleſia vacaturam petere[h].

Habens expectatiuam poteſt acceptare beneficium vacaturum primum: vel ſecundum, vel alterius certũ tamen acceptare non poteſt h.d.

Poterit tamẽ is, cui certis ſuper hoc executoribus[i] deputatis ab Apoſtolica Sede huiuſmodi gratia cõceſſa fuerit, non ſolum primum in genere[k] vacaturum beneficium, vel præbẽdam; verum etiã ſi rationabilis[l] cauſa ſubſit, ſecundum & vlterius acceptare: certum tamẽ & expreſſum, priuſquã vacet, acceptare non poterit: ne captãdæ alienæ mortis occaſio ex begninitate gratiarum Sedis Apoſtolicę tribuatur[m] quod ſi de certo acceptatio ſecuta fuerit,

a Non poteſt. Habetur in cap. ij. de conceſſ. præb.

b Supra. in §. ex legationis. & ſeq. ſ. eod.

c Ius tribuere. Ca. ij de præb. in vj. quod tamen hodie videtur immutatũ per Conciliũ Trid. ſeſſio xxiiij.c.x.

d Poteſtatis. Vt traditur in cap. ſignificaſti.de elec. & in capit. propoſuit.de conceſſ.præben.

Ant. Ti. Quæ ſumma eſt. licet nõ extendatur eo, vt poſſit Papa ſine rationabili cauſa auferre rem meam à me, & alteri dare ſecũdum placitum ſuum: ſecundum Abb. in c.j.de voto. & Inno. in cap. inquiſitioni. de ſent. & re iudic.

e Negligẽter. Quia deſidioſus erat, exectabat ius. ſi autem infirmitate laborabat magna, vel alienatus erat mente, vel alia iuſta cauſa impeditus, ita vt non poſſet dici negligens, præbendã non perderet, facit cap. commiſſa. de electio. in vj.& cap. fin. de election. in antiq. cap. quia diuerſitatem. de conceſſ. præben. Erit autem iudicis arbitrio ſtatuendum nunquid poſſit dici negligens. cap. cupientes. de electio. in vj.& not. in cap. ſi clericus. de præbend. in vj.

Ant. Tim. Eſt autem negligentia eius quod fieri debet, & poteſt omiſſio, vide Ioann. And. in cap. cupientes. §. quod ſuper. extr. de electione. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

f Omittit. Adde & illa eſt alteri collata: nam ſi neglexi debitam petere, adhuc tamen illa non

h Petere. Quia gratia Papæ eſt extincta. & cum ea executoris poteſtas. ſicut e conuerſo. cap. ſi clericus. de præb. in vj.& de offic. de leg. c. ſi ſuper gratia.& cap. acceſſorium cum ſuis concor. de regul.iur. in vj.& merito extincta eſt talis poteſtas. Cũ enim ſibi forma tradita fuerit per reſcriptum ſuper vno beneficio tantum proxime vacaturo, illo omiſſo nihil ſupereſt reſcripto, cap. ex part. j. de offic. de leg. & not. in cap. ſi clericus. de præbend. in vj.

i Executoribus deputatis. Siue ad prouidendum, ſiue ad compellẽdum dati fuerint, non eſt hic curandum; licet aliàs diſtinguatur in cap executor. de conceſſ.præb. in vj. & de natura horum executorum. per Abb. in cap. fin. de præſump.

k In genere. Et ſic licet in genere, quod non licet in ſpecie. interdum eſt e conuerſo, de quo dic vt capitu. ſi ſacerdos. de officiis ordinarius. & vigeſimatertia diſt. capitulo quamquam.

l Rationabilis cauſa. Sed quæ erit cauſa rationabilis? forte, quia primo debebatur alteri, vel dubitabatur an deberetur, & hoc ponunt Inno. Hoſtien.& Archid. Ioann. And. vt not. in cap. ne captandæ de conceſſ. præben. in vj.

m Tribuatur. Contra concilium Lateranenſe, vt in capitu. ij. de conceſſ. præben.& in capitulo deteſtanda. & capitulo ne captandæ. de conceſſ. præb. in vj.

nullam obtinebit roboris firmitatē, vt Bonifacianæ cōſtitutionis [a] tenore latius continetur.

Reſcripto Apoſtolico diſpēſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maxime circa litteratas perſonas. h.d.

Inde [b] etiam licet beneficiatæ [c] perſonæ de alio beneficio, niſi primo illud, quod obtinet omnino dimittat, ꝓuideri nō poſſit [d]. niſi aut Cardinales [e] ſint, aut regū [f] filij: per tale tamen reſcriptum [g] maxime [h] circa litteratas [i] pſonas ſuper hac pluralitate diſpenſari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati nō conſtat, primo poſſeſſor. h.d.

Item ſi à Sede Apoſtolica, aut legato [k], & ab ordinario eodem die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primo facta collatio nō appareat, nemine poſſidente [l], is erit ceteris præferendus, cuius cōferens ampliore gaudet prærogatiua [m].

Maior prerogatiua præfertur. h.d.

Hac ratione [n] & ij, qui in aliqua Eccleſia in canonicos ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione ceteris ſiue legatorum, ſiue aliorū quorūcunq; auctoritate antea [o] fuerint admiſſi, anteferri.

Qui dicatur receptus auctoritate Apoſtolica. h.d.

a Conſtitutionis. Cap. ne captandæ. de conceſ. præb. in vj. vnde ſumitur.

b Inde. Ideſt, eadem ratione: quia ſcilicet prouiſio facta per reſcriptum, ſedis Apoſtolicæ præſtat ceteris, vt ſ. eod. §. ſed ſiue.

c Beneficiatæ. Quę tamen habeat beneficium ſufficiens: aliàs ſecus, vt not. in c. is cui. in princ. de præb. in vj.

d Non poſſit. Cap. de multa. extr. de præb. c. is cui. de pb. in vj. extrauag. execrabilis. eod. tit.

Cardinales. e Cardinales ſint. Quia Cardinales in ſeruiendo vniuerſali eccleſiæ, ſingularum eccleſiarū cōmoditatibus ſe exhibent, vt dicitur in extrauag. execrabilis. fac. cap. cum dilectus. de cleric. nō reſid. Item, quia ſunt. vel tenētur eſſe ſublimiores ceteris in virtutibus, & bonis moribus. ca. miramur. diſt. lxj. & in aut. de defenſ. ciui. §. nos igitur. & not. in d. extrauag. execrabilis.

f Regum. Scilicet catholicorū: vt not. in extrauag. execrabilis. de præbend. Et hoc ob generis claritatem: cuius quomodo ſit habenda ratio dicitur, vt not. in d. extrauag. execrabilis.

g Reſcriptum. A contrario ſenſu videtur hic inferri, quòd Epiſcopi non diſpenſant circa pluralitatem, ꝙ multi tenent: vt late no. in ca. de multa. extra de præb. circa fin. Quidam tamen contra, cum quibus ſi teneas. Reſponde ad hanc litteram, quòd argu. a contrario ſenſu non eſt ſumendum vbi reſultat prauus intellectus, vel iurium correctio: vt not. in l. conuenticula. C. de Epiſc. & cler. in l. j. ff. de offi. eius. Vel expone ꝙ facilius diſpēſatur per reſcriptum Apoſtolicum, quàm per alios collatores, & ita præſtat aliis: vt dicitur ſ. eo. §. ſed ſiue. Vel poſſet, quod hic dicitur, reſtringi ad curata ſecundum opi. eorum qui volunt Epiſcopos poſſe diſpenſare tantum ſuper ſimplicibus. Vel dic quòd Epiſcopus diſpenſat circa pluralitatē ex neceſſitate, ſed per reſcriptū Apoſtolicum, etiam ſi non ſubſit neceſſitas, quod multi tenent in d. c. de multa.

h Maxime. Implicat etiam non litteratas, quòd quotidie & frequentius fit. cum litterati nō indigeant tali diſpenſatione, cum vel vnum interdū non aſſequantur, & coguntur ſæpe mendicare: vt dicit extrauag. execrabilis, de prębendis. *Litterati*

i Litteratas. Quibus eccleſia Dei permaximè noſcit indigere, vt circūdata muro inexpugnabili pugnatorū, & bellatorū. &c. c. ſuper Specula. §. ſi de magiſt. facit cap. niſi. §. pro defectu. de renunc. & c. inter cetera. de offic. ordi. & cap. de multa. §. ſi. de pręb. & not. in extrauag. execrabilis. de pb.

k Legato. Scilicet de latere, p c. aq̃ no. ſ. §. ex legationis.

l Poſſidente. Aliàs enim poſſeſſor pręfertur. c. ſi a ſede. de præben. in vj. vnde ſumitur. Magnum ergo eſt commodū poſſeſſionis l. res alienas. C. de rei vēd. inſti. de interdictis. §. retinendæ. cap. in pari. de re. iur. in vj. niſi iſti qui poſſider fuiſſet prouiſū per conceſſum. Et non poſſidenti eadem die per ſiat. Caſſiador. in regul. Cācel. decisio. xlij. Rebuf. in praxi. beneficiaria in ſecunda parte ſignaturæ. nu. xj. & nu. xij. Idem ſi vterq; poſſideret, nec apparet quis primo. c. duobus. ij. reſp. de reſcrip. *Prouiſio per cōceſſū. Prouiſio per ſiat.*

m Prærogatiua. Fa. cap. per tuas. de ma. & obed. & cap. ſi a ſede de præbend. in vj. Sed quid ſi duobus confertur ab eodem ſub eadem data, nec apparet cuius ſupplicatio fuerit a Papa ſignata? Reſpond. conſulendus eſt Papa ipſe, & ſecundū eius reſponſū procedendū. ſecundum Io. And. in d. c. a ſede ſequitur Ab. in c. ſane. de offi. dele. in prin.

n Ratione. Scilicet quòd is habet maius priuilegium, cui facta eſt collatio a digniori.

o Antea. Sed contra cap. qui prior. de re iu. in vj. Sol. illud procedit in his, quorum par eſt cauſa. cap. quoties vtriuſque. de regul. iur. in vj. & not. in d. cap. qui prior. ſecus ſi diſpar ſit cauſa vt hic. Vnde dicit lex priuilegia conſiderari non tam ex tempore quàm ex cauſa. l. priuilegia. ff. de regul. iur. fac. l. fin. C. qui pot. in pign. habe. & l. interdum. ff. in quibus cauſis pign. vel hypoth. ta. contrah. *Priuilegia, ex cauſa conſiderāda, non ex tēpore.*

Auctoritate [a] aũt Apoſtolica receptus, & is intelligitur, qui legati, vel alterius mandato [b], cui ſpecialiter in ea re auctoritas Apoſtolica cõceſſa fuerit recipit́. Sed & ſi mandatũ legati ratũ habeat Ro. Põtifex, atq; id auctoritate ſua muniat [c], ex eo recept⁹ nõ legati: ſed Apoſtolica [d] intelligitur auctoritate receptus: atq; ideo eſt in aſſecutione præbendæ omnibus poſt eum receptis in Eccleſia dicta præferendus [e].

Expreſſio eius, quod tacite ineſt, nihil operatur, niſi per alium modum, quàm quo tacite ineſt, fuerit facta expreſſio h. d.

Aliud iuris eſt, ſi iis, ad quos alias pertinet [f] canonicorũ receptio, facultas cõcedatur ab Apoſtolico, vt aliquẽ recipiãt in canonicũ eiuſdẽ Eccleſiæ, ordinationib⁹ forte certũ numerum [g] canonicorũ præfigentibus non obſtãtibus: hoc enim caſu non Apoſtolica [h] recipiẽtiũ cenſetur auctoritate receptus: niſi quòd eũ auctoritate Apoſtolica recipiãt in litteris caueat́ expreſſe [i]. Quòd ſi ad eos aliàs talis receptio nõ pertinebat [k]: Apoſtolica dicetur auctoritate receptus. Aliàs vero ſi litteræ impetratæ certi numeri canonicorũ, nullã fecerint mẽtionẽ [l], quod illarũ occaſione tactũ fuerit, nullã obtinebit firmitatẽ.

Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. h. d.

Illud etiam omittendum nõ eſt, nõ ſolere [m] Apoſtolicũ eũdem collatorẽ pluribus onerare prouiſionib⁹, niſi id velle ſe ſuis litteris expreſſe [n] fuerit cõplex⁹.

Mandati Apoſtoli. i. fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi. h. d.

Sũt autem Apoſtolici mandati [o] fines diligẽter cuſtodiendi, ideoq; nõ debẽt ad caſus alios, quàm expreſſos extẽdi. Vnde cũ iniungitur, vt alicui de præbẽda certi valoris prouideatur, in

a Auctoritate. Concord. c. hi qui. in fi. præben. in vj vnde ſumitur.

b Mãdato. Id eſt, litteras reſeruationis. Legatus enim vacaturam præbendam non confert. ca. dilectus filius. extr. de præb. ſed bene reſeruat ſuæ collationi, & ſuper ea conferẽda, cum vacabit, dat executores cap. iij. & cap. iiij. de offic. deleg. in vj. & ca. ſi Apoſtolicæ. de præb. e. lib. & not. in cap. ſi eum. co. tit. & lib. in princ.

c Muniat. Dicẽdo expreſſe, quòd prouiſus recipiatur auctoritate Apoſtolica, ca. ſi cum. & c. ſi Apoſtolicæ. de præbend. in vj. Et confirmando nõ in forma cõmuni: ſed ex certa ſcientia. c. pen. de cõfirm. vtil. vel inutil.

d Sed Apoſtolica. Cap. ſi Apoſtolicæ. de præbẽ. in vj. fac. l. j. ante medium. C. de iu. ve. enucl. Sed quomodo ponitur hic aduerſatiua: cũ etiam ſine tali confirmatione prouiſus a legato dicatur prouiſus auctoritate Apoſtolica? vt c. hi qui. de præb. in vj. & hoc eodem §. in princip. Reſpon. contrarium forte procedit quando legatus prouidet, ex ſpeciali Papæ cõmiſſione, non iure legationis. Vel dicitur prouiſus receptus auctoritate Apoſtolica reſpectu prouiſi ab ordinario, non reſpectu prouiſi a Papa, niſi interueniat confirmatio Papæ, quo caſu erit tanquàm à Papa immediate prouiſus.

e Præferendus. Cap. ſi eum. in fi. de præb. in vj.

f Pertinet. In ca. conſtitutus extr. de reſcrip.

g Numerum. Qui non debet excedere facultates eccleſiæ, vt in cap. quoniam. de vit. & hone. cleric. & in cap. ex parte. de conceſſ. præben. & in authen. vt determinatus ſit canonicorum numerus. col. penul.

h Non Apoſtolica. Cenſetur enim Papa voluiſſe ſolum tollere impedimentum: cum poteſtatem iam hi ad quos litteræ dirigebãtur haberẽt.

i Expreſſe. Quo caſu non erit locus coniecturis.

k Non pertinebat. Cap. hi qui. de præben. in vj.

l Mentionem. Sed quid ſi fecerint litteræ mẽtionem de numero: cum tamẽ eccleſia non eſſet numerata? Reſp. dic vt per Abbat. in ca. conſtitutus de reſcript.

m Nõ ſolere. Hoc non videtur habere locum temporibus noſtris, quibus multum poſſunt ordinarij cõqueri de grauaminibus: vt dicit Abb. in c. mãdatum. extr. de reſcrip. & fac. tex. in d. c. mandatum. & in c. litteris. & in c. Abbat. de reſcript. Nouiſſime tamen in multis per Concilium Tridentinũ eſt ordinariis reſidentibus reſtituta, & ampliata poteſtas, & iuriſdictio.

n Expreſſe. Et ita ſeruat ſtylus curiæ: vt not. in cap. mandatum. de reſcript. Quidam tamen dicunt, quòd in reſcripto Papæ ſemper intelligitur illa clauſula: Si pro alio non reſcripſerimus. Alij tamen contra.

o Apoſtolici mandati. Vt etiam cæterorum mãdatorum: vt l. diligenter. ff. mandati. & hoc probatur multis infra ſubiectis exemplis. fac. cap. cum dilecta. de reſcript.

a Minoris valoris. Vt c. cui de non ſacerdotali. de præben. in vj. Et ſic quod eſt inductum in fauorem videtur in odium retorqueri, contra l. quòd fauore. C. de legibus. hoc propter naturam mandati.

g Cum non. &c Ratio: ſecus eſt ſi appatet aliud eſſe de intentione mandantis. cap. ſuſceptum. de reſcript. in vj.

h Litteræ Apoſtolicæ. Idem multo magis in litteris teſeruationis legati, vt notatum fuit ſupra.

b Volente. Nota caſum, in quo videtur quis non poſſe ſuo fauori renunciare, cõtra l. ſi quis in conſcribendo. C. de Epiſcopa. audiẽ. & l. ſi quis in conſcribẽdo. C. de pact.

c Econuerſo. Cap. cum in illis. §. cum autem de præbend. in vj. vnde ſumitur. Nam vt ibi dicitur magna eſt inter collationem. & inſtitutionem differentia. Hinc eſt, ꝙ capitulum, vacante ſede, non confert beneficia, quæ ſpectant ad collationem Epiſcopi. ca. ij. ne ſed. vacan. & c. vni. eod. tit. in vj. & infra de inſtit. §. diſſimiles. & tamen ſede vacante inſtituit inſtituendos, c. j. de inſtit. in vj. & ca. cum olim. de maior. & obed.

præbenda minoris valoris [a], etiã impetrante volente [b], mandatũ impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione non poteſt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem. h. d.

Idem obſeruari oportet, ſi cui de beneficio, quod ad alicuius collationẽ ſpectat, prouideri mandatur. hoc enim caſu de eo quod ad eiuſdẽ præſentationẽ, vel inſtitutionẽ pertinet, prouideri minime poterit, nec etiam econuerſo [c].

Caſus reſignationis non includitur, nec verificatur in caſu mortis. h. d.

Eodem ſpectat, ſi quis ab Apoſtolica ſede [d] mandatum ſuſcipiat, vt ab aliquo beneficij reſignatione recepta, idẽ beneficium alteri [e] cõferat. Si enim is, qui reſignaturus erat, rebus eximatur humanis [f], mandato locus non erit: cum non [g] per reſignationem vacauerit: ſed per mortem.

Caſus futuræ vacationis non verificatur in caſu nouæ creationis h. d.

Idem obtinet ſi litteræ [h] Apoſtolicæ ſuper conferendo [i] beneficio proxime vacaturo fuerint impetratæ. Nã ad illud, quod poſt illarum impetrationem [k] fuerit creatũ [l] nõ extẽditur [m].

i Conferendo. Siue certæ perſonæ, ſiue incertæ. Idem ſi contuliſſet fructꝰ beneficiorum primi anni: quæ vacare contigerit in diœceſi. vel prouincia, cum in his eadem ſit ratio, vt not. in element. litteris. de reſcript.

k Impetrationem. Id eſt, poſt datam litterarum. ca. ſi eo. tempore. de reſcri. in vj. & clemen litteras. vbi not. de reſcript. & procedit hoc etiam ſi paulo poſt fuerit beneficium creatum. Inſpicimus ergo an extaret beneficium tempore datæ, ſicut inſpicimus ætatem impetrantis tempore impetrationis. c. ſi eo tempore. de reſcrip. in vj. habetur in c. dilectus. ij. de præbend. & in c. eam te. de reſcript.

idem videmus in generali Vicario. c. ex frequentibus. de inſtit. & ca. ſi de offic. vic. in vj. & not. in d. § cum autem.

d Apoſtolica ſede. Idem ſi ab alio, qui hoc mandare poſſet: puta Legato, qui ad hoc haberet ſpeciale mandatum: aliàs legatus hoc non poteſt, vt cap. penul. §. prohibemus. de offic. legat. in vj. & not. in cap. ſuſceptum. de reſcrip. eo. lib. vnde ſumitur.

e Alteri. Expreſſo, vel non expreſſo non curatur: licet interdum ſit differentia. c. is cui. de offic. deleg. in vj. & c. is cui. de præb. eo. lib.

f Humanis. Argu. contra c. ſi delegat. j. reſpon. de offic. deleg. in vj. Solu de propria ſignificatione vocabuli abeſſe dicitur, qui non eſt in reb. humanis. l. mulieris. §. fin. ff. de verbor. ſignificat. Non ſic impropria ſignificatione dicitur is renunciaſſe, qui mortuus eſt: cum renunciatio ſit voluntaria: mors coacta, & neceſſaria. ideo ſecus & ſtrictiſſima ſit interpretatio in reſcript. ad beneficia. capit. quamuis. de præbend. in vj. facit l. commodiſſime. ff de liber. & poſthu. & not. in c. ſuſceptum. de reſcrip. in vj.

Abeſſe.

Renunciare.

l Creatum. Creatur noua dignitas. capit. cum olim. de conſuetu. & nouum beneficium. clemen. litteras. de reſcript. noua eccleſia conſtruitur, capitu. ad audientiam. de eccleſ. ædifican. noua præbenda conſtituitur. capitu. dilecto. & ca. vacante. de præb.

Creatur dignitas, cõſtruitur eccleſia, & ſtituitur præbẽda.

m Non extenditur mandatum. Sed quid dicendum de beneficio olim creato, ſed tempore datæ ſuppreſſo, nunc autem renouato? Pro & contra quæ not. in capitu. quamuis. de reſcript. in vj. & magis eſt vt extendatur: argum. not. in capit. cum acceſſiſſent. in fin. & not. per Hoſtien. & Ioan. Andr. in capitu. ſignificauit. ante fin. de cenſ. & clemen. litteras. vnde hæc littera ſumitur de creato loquitur non de renouato. fac. quæ ponunt Legiſtæ ſuper rubric. de noui oper. nunciat. Sed quid ſi dubitatur, an data præcedat creationem beneficij, vel cõtra: puta quia eadem die factum eſt vtrumq; nec apparet de prioritate, an obtinebit impetrans? Reſpõ. ſic: vt late not. in d. clemen. litteras. non obſtantibus quibuſdam in contrarium facientibus, quæ ibi confutantur.

a Vſq;

Appellatione beneficij non venit penſio. h. d.

Et ſi quis litteras ſup obtinẽdis beneficiis, vſque ad certã ſummã [a] impetrauerit, eiſdẽ nõ in penſione [b]: ſed in beneficiis Eccleſiaſticis erit prouidendũ: niſi de penſione in litteris mẽtio habeatur.

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tẽpus præſens, & mentio potentia intelligitur de præſenti. h. d.

Eodem etiam ſpectat, quòd ſi de conferendo alicui beneficio ad Epiſcopi [c] collationẽ ſpectante reſcribatur [d], illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligẽtia [e] ipſius Epiſcopi [f] ad eiuſdem capitulum deuoluta fuit [g]: quamquàm ex cõtrario de eo, cuius ad Epiſcopum ex capituli, vel alterius cuiuſcunq; [h] ſiue ad ſedem Apoſtolicam [i] ex ipſius Epiſcopi [k], vel

a Vſque ad certam ſummam. Aliud ſi Papa ſcribat vt prouideatur impetrãti vſque ad talẽ ſummam. Aliud ſi ſcribat, vt prouideatur de præbẽda tanti valoris vel ſummæ. Primo enim caſu põt prouideri de minori, ſed non de maiori: quia mãdati forma ſeruanda eſt. ca. cui de nõ ſacerdotali. de præben. in vj. & cum dictio, vſque, ponitur in litteris intelligẽdum eſt, ꝙ veniat accenſiue, quaſi ſcribendo Papa, quòd prouideat de ſumma vſque ad centũ, libras, velit quòd prouideatur vſque ſummam centum & non vltra, fac. c. i. de arbitr. in vj. cum ſuis concord. & formaliter no. in cap. quamuis. de præb. in vj. vnde ſumitur.

b In penſione. Videtur enim Papa mandaſſe ei prouideri, de eo quod prouidẽs per ſe nõ poteſt retinere, vt ſunt beneficia, & per quæ quis intitulatur & obligatur eccleſiæ, & tenetur ad continuã reſidentiã, c. ſi de cler. non reſid. per penſionem aũt quis non intitulatur, nec ad reſidentiam tenetur. xvj. q. j. c. poſſeſſiones. & q. vj. c. illud. cum illa etiam laico concedi poſſit, vt probatur ibi, & licet in conferendo ſit liberalitas, nõ tamen eſt in ipſa collatione: ſed in eo quod magis iſti, quam illi cõfertur, ꝙ dic vt in c. relatum. de præb. & in c. fin. de inſtit. & licet in fauorem impetrantis dictum videatur de beneficio, huic tamen fauori non poteſt renunciare propter intentionem Papæ, & propter formam mandati, quæ diligenter eſt ſeruanda, vt ſ. eod. §. ſunt aũt.

Titulus a penſione quid diſtet.

Caſus in quo non poteſt renunciari fauori.

Ant. Tim. Penſio. Idem videtur interdum quod cenſus gloſ. in verb. penſiones. clemen. j. de ſupp. negl. prælat. vide quæ ibi allegat, c. auaritię. de præbendis. & c. prohibemus. de cenſib.

c Ad Epiſcopi. Quorumcumque ſiue ſint exempti, ſiue non exempti, ſiue etiam ſint Epiſcopis ſuperiores, clement. ſi de beneficio, vbi etiã not. de præb. & dignit.

d Reſcribatur. Siue executori, ſiue Epiſcopo: idẽ enim eſt in vtroque caſu, ſaluo quòd ſi reſcribatur Epiſcopo cum beneficium eſt deuolutum ad Papam diſtinguitur, an per litteras exerceat officium, an conſtituatur delegatus. c. licet. & cap. pen. de offic. ordin. & cap. cum aliquibus de reſcrip. in vj. & not. in clem. cum de beneficio de præben.

e Ex negligentia. Idẽ ſi ex delicto, licet ſint opiniones an hoc caſu deuoluatur ad c. vt per Doct. in c. cum in cunctis. in fin. de electio. Vbi vero ex cõmiſſione Epiſcopi, c. vel alius deberet conferre. hoc non impediret executorẽ, c. ſi. de præb. in vj. alias facile poſſet Epiſcopus eludere impetrãtem: vt not. in cle. cum de beneficio. de præb.

f Epiſcopi. Sed nũquid negligentia ipſius executoris: quando ſcilicet: eo ſciẽte vltra ſex meſes vacauit beneficium quòd cõferre poterat oberit ei? Reſpond. vt not. in cle. ſi de beneficio. de præben. in verb. Epiſcopi.

g Fuit. Intelligetẽpore prouiſionis ſuæ non datæ, & ſic poteſtas huius executoris variatur ſecũdum tempora. Simile in clem. vnic. de conceſ. præb. quamdiu enim beneficiũ eſt in collatione Epiſcopus confert illud, illo ad alium deuoluto non confert illud, ita eſt & de beneficio ad inferiores ſpectãte, qđ ipſe non cõfert donec ad Epiſcopum deuoluatur. Ratio: quia cum Epiſcopum Papa grauare voluerit, confert executor quãdiu eſt in manibus Epiſcopi. licet enim ex deuolutione, proprium tamen eſt pro ea vice, & ipſe nunc ex collatione grauatur, quãdo eſt in manibus alterius non confert executor: quia Papa illum grauare voluit, vt not. in clement. ſi de beneficio. de prębend.

h Cuiuſcumque. Hoc dicit: quia per quodcunq; gradus ſiue proximos, ſiue mediatos ad Epiſcopum deuenerit, executor confert, quandiu eſt in manibus Epiſcopi. clement. ſi de beneficio. de præben. & ibi Ioan. Andr.

i Ad ſedem Apoſtolicam. Nota ergo quòd beneficium deuolutum ad Papam ſemper cõfert executor, ex quo prim⁹ collator eſt de eis, qui per litteras grauabantur: ſecus tñ eſt in beneficiis ſpectantibus ad collationem Papæ: quia vacarunt in Curia, vt in cap. ij. de præben. in vj. Tunc enim Papa confert iure proprio non deuoluto. Nam Papa dando executorem ad prouidendum auferebat collatori poteſtatem, cap. ſi capitulo. de conceſ. præben. in vj. Ex quo ergo collatio de illo deuoluta eſt ad Papam, confert executor, vt hic, & clemen. ſi de beneficio. de præben. Et licet aliàs in beneficiis fiat ſtricta interpretatio, cap. quamuis. de præben. in vj. hic tamen fit larga contra concedentem, cap. cum dilectus. de conſuetud. & not. in d. clement. ſi de beneficio.

k Epiſcopi. Primi ſcilicet collatoris. Si enim de

Archi

Archidiacono, vel capitulo ad epiſcopum,& demum per ipſius negligentiam gradatim ad Papam perueniatur, non confert executor, cui de collatione Epiſcopi ſcribebatur:& ita not.in cle. ſi de beneficio.de præb.

immminere ex periurio:vt ibi not.& in c.quamuis. de præbend.in vj.vnde hoc ſumitur.Item ſit differentia in hac materia, vtrum ſimus in litteris gratiæ vel iuſtitiæ:vt per Butr.in cap.accepimus. de ætа.& qualit.& late de hoc habetur in ca.Rodulphus.j.de reſcri.

aliorum in hoc eidem ſuccedentium [a] negligentia collatio fuerit deuoluta,hoc caſu prouideri poterit.

Mandatum Apoſtolicum restrictionem recipit ex perſona prouiſi.h.d.

In terdum tamē licet mādatū generale ſit,ex perſona impetrantis recipit reſtrictionē. Vt ſi cui de præbenda proxime vacatura ſimplicit[b] prouideri mādatur. nā ſi talis nōdū[c] in ea ætate[d] exiſtat, vt ad ſacerdotiū promoueri poſſit ſacerdotalis ſibi præbēda cōferri non poterit.

Ex loco ſumitur reſcripti interpretatio.

Ex loci quoq; expreſſione reſcripti ſumitur declaratio:& ideo quāquā ſub nomine Eccleſiarū ciuitatis, etiā Eccleſia[e] cathedralis cōprehēdatur:cum tamē alicui de beneficio mādatur in aliqua eccleſiarū ciuitatis, vel diœceſis prouideri: ad cathedralem Eccleſiam mādatū huiuſmodi nō extenditur[f]:ſecus eſt ſi in aliqua[h] eccleſiarum prouinciæ[g] prouideri mādatur:tunc enim & Metropolitana[h],& ceteræ cathedrales eccleſiæ, tali mandato includūtur.

Ordo ſcripturæ declarat mādatum h.d.

Ex ordine quoq; ſcripturæ reſcripti īterpretatio ſumitur:veluti cū Ioanni de beneficio ad collationē[i] ſuam, vel Pauli pertinente, vt alicui prouideat mādatur. Nā ſi plura ſimul[k] beneficia vacare cōtigerit ad vtriuſq; collationē ſeparatim ſpectātia,tūc ordo ſcripturæ[l] ſeruādus eſt:& de illo benefi

a Succedentium. Et ſic habemus primo tempus Epiſcopi.Secundo tempus medium aliorum facientium gradū inter ipſum & Papam. Tertio, tempus Papale. Primo & vltimo tempore confert executor: medio vero nō. Et ſemper intelligas, ꝙ tempus acceptionis elapſum nō impediat executorem cle.vni.de conceſſ. præben.

b Simpliciter. Sec⁹ ſi in litteris diceretur: Non obſtantibus aliquibus, per quæ effectus gratiæ noſtræ valeat impediri vel differri: vt not. in c. ei cui. do de præben.in vj. vnde ſumitur.

c Nondum. Ergo non inſpicimus tēpus datæ,ſed temp⁹ vacationis, vt ſi tēpore vacationis ſit idoneæ ætatis, ſequentem expectet, etiam ſacerdotalē ſi tempore ſecundæ vacationis ſit idoneæ ætatis. Sed imò contra d. c. ſi eo tēpore.de reſcri.in vj. Solu.vt not.in c.ei cui.de præbend.in vj.

Idoneitas inſpicitur tēpore vacationis nō datæ.

d Ætate. Scilicet in vigeſimo quinto anno, cle. generalem.de ætа & quali.& j.de ſacerd. in ſet. gra.conſtituti.§.pe. Sed quid dicemus ſi iam ſit ſacerdos ordinatus,licet non ſit in legitima ætate? an poterit conferri ſacerdotalis præbenda? Reſpond.vt not.in c.ei cui.de præben.in vj.Vide etiam not.in c.licet canon.de elect. in vj.

e Eccleſia Cathedralis.Ca.pallium.d.cap.& c.j. de aur.& vſu pall.vbi de hoc,& per Hoſt. in cap. requiſiſti.de teſtam.ad hoc ca.cum tibi,de verb. ſignificat. immo interdum ſola cathedralis cōprehenditur:vt ca.cum clerici.de verb.ſignificat. ꝙ tamen eſt ſpeciale ibi ob periculum ꝙ poteſt

f Non extenditur. Simile in c.quia periculoſum. de ſententia excōmunic. in vj.Sed num hoc caſu prouideri poterit in capellania, vel manſionaria cathedralis eccleſiæ? Quidam ꝙ ſic, alij contra.vt not. in c. quamuis. de præb. in vj.

g Prouinciæ. Cap. pro illorum. de præbendis.

h Metropolitana. Imò videbatur contrarium per ea quæ ſupra hoc eodē.§. Quæ eſt ergo diuerſitatis ratio? Text. in c.cum qui.de ꝓb. in vj. reddit hanc rationem:videlicet quòd Papa videtur hoc caſu velle facere vberiorem gratiam,quam caſu ſuperiore, quæ ratio in Metropolitana eccleſia non cōcludit. Vnde expeditius eſt dicere,quòd lex ita poſita eſt. l. prox. pexit.ff. qui & a quibus,ca.in cauſis.de re iudi.

i Ad collationem. Ergo non ad præſentationem. cap.cum in illis. §. cum autem. de præbend. in vj.

k Simul. Pone motiuus,vel promot⁹ eſt clericus qui habebat illa duo beneficia:vel duo clerici ſimul mortui ſunt.puta,facto naufragio, vel promoti, vel renunciauerunt, nec poteſt apparere quis prius,fac.cap.duobus.de reſcript. in vj

l Scripturæ. Simile cap.ſi quis iuſto.§.j. de elect. in vj.& c.ſi rector.diſt.xliij.in fi.& ff.de vſufruct. l.quoties.& ſ.de elect. §.qui ſi pluribus. faciunt. not.in cap.in alternatiuis.de re.iu. in vj. & ff. de leg.ij.l.cum pater.§ fin.& l.heredes.§ fin.ff. ad Trebel. & ꝙ not. in cap. cum dilecta. de reſcrip. argu.contra in l.ij.§.ſi prius. ff. de vulg. & pupil.

a Ad

cio prouidendum erit, quod ad Ioannē[a] noſcitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur coniunctim. h. d.

Si vero[b] de beneficio ad aliquorum collationem, vel preſentationē ſpectāte, non adiecto[c] cōmuniter, vel diuiſim prouiſio iniungitur facienda in beneficio, quod ad collationē, vel præſentationē alterius tātum[d] pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. h. d.

Itē inſertio cauſæ declarat reſcriptum: ſicut accidit, cū clerico nullum beneficium obtinēti ob paupertatē[e] per Epiſcopū de beneficio prouideri mādatur. Nā ſi antequā ei prouiſum ſit, beneficiū fuerit aſſecut[9], ceſſante cauſa[f] mādati, prouidere ſibi Epiſcopus in poſterum nō tenetur.

Ex ſimplici mandato de prouidendo non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum: quo caſu ſolum vnicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit. hoc dicit.

Nā & is, cui conceditur, vt idoneo[g] poſſit in ſua, vel aliena Eccleſia prouidere beneficiū[h], aliud obtinēti prouidere nō poteſt, niſi vel primo ille beneficiū, quod obtinet omnino dimittat[i], vel in cōceſſiōe huiuſmodi ſit expreſſum, quòd etiā beneficiatæ valeat prouidere perſo

a Ad Ioannem. Id eſt ad collationem Ioannis: aliàs ſi non ſimul vacent de primo vacante prouidendum erit: vt not. in c. mandato. de præb. in vj. vnde ſumitur.

b Si vero. Cap. cū in illis. §. fin. de præb. in vj. vnde ſumitur.

c Non adiecto. Ex quo enim Papa nō addit alterum tantum grauare non intendit, not. in ca. cum in illis. §. fi. de præb. & hoc intelligē ſecundum determinationem, quā habes in c. fi. de prębend. in vj.

d Alterius tātum. Sed quid ſi ſpectaret quidem ad omnes: ſed nō ſucceſſiue, iuxta ea, quæ not. in c. ad audientiam. de eccleſ. ædific puta, ſi papa mādet prouideri de beneficio ſpectante ad præſentationē plebani & Abbatis: ſed plebanus præſentat Abbati, & Abbas præſentat Epiſcopo, poteritne de huiuſmodi beneficio prouideri? Reſpondeo affirmatiue. Sufficit enim quòd ad eos ſimul ſpectat præſentatio, ita quod non ad alterum tantum. c. cum illis. § fi. vbi Peruſin. ſecus tamen eſſet ſi plebanus & Abbas inter ſe pepigiſſent alternatim præſentare, iuxta cle. ij, de iure patr. & §. ſed vt facilius. j. tit. proxim. & papa ſcriberet, vt prouideatur de beneficio ad vtriuſque præſentationē ſpectante: quia tunc ſecundum aliquos in d. §. fi. non procederet quod hic dicitur. at ſi de beneficio ſpectante ad collationem vnius prouiſio fuiſſet iniuncta, impleri non poſſet in beneficio, cuius collatio ad eum ſimul cum alio pertineret. d. §. fi.

e Ob paupertatem. Non eſt otioſum hoc verbū: loquitur enim hic de litteris in forma pauperū: aliàs appellantur litteræ in forma, cum ſecundū quæ dicuntur litteræ iuſtitiæ, vel quaſi c. cum ſecundum. de præb. Sed ſi de gratia ſpeciali prouiſum ſit alicui, & poſtea ante vacationē adipiſcatur aliud beneficium, non expiraret gratia. Ita no. in cap. ſi pauper. de præb. in vj. vnde ſumitur. Et nota quòd clericus pauper faciens pro beneficio non poteſt notari de ambitione. niſi poſtularet dignitatem aliquam: vt per Abb. in c. ſi per inquiſitionem. de elect.

Litteræ in forma pauperū. Littera in forma cū ſecundū. Littera iuſtitia.

f Ceſſante cauſſa. Quæ erat quòd clericus, nullum habebat beneficium, concord. c. cum ceſſante. de appel. cum ſimilibus. Sed nunquid idē ſit, ſi pauperi clerico prouiſum ſit de Vicaria? Reſpondeo. Aut Vicaria eſt perpetua, vt c. extirpandæ. de præb. & tunc idem, c. poſtulaſti. de reſcrip. Aut temporalis: pone in terminis capituli cum ex eo. in fi. de elect. in vj. & c. beneficiū. de reg. iur. in vj. & c. peruenit. ſecundo de appel. c. fi. de voto extrauag. execrabilis, & tunc nō expirabit mandatum. Quia beneficiatus non eſt, cum beneficia ſint perpetua. ita not. in capitu. ſi pauper de præbend. in vj. & facit ad hanc litteram. capitu. ſi epiſcopus. de præben. in vj. Et quòd ius beneficiatum non beneficiat, capitu. quia in tantum. de præb. cle. gratiæ. de reſcrip.

g Idoneo. Idem eſt ſi hoc verbum non apponatur, cap cauſam quæ. de elect. c. cum adeo. de reſcrip. c. fi. de præſumpt.

h Beneficium. Scilicet ſufficiens. c. capitu. is cui. de præben. in vj. vnde ſumitur. Aliud enim ſi non eſſet ſufficiens: vt ibidem not. fac capitu. quia in tantum. extra de præbend. & quod not. ſ. §. proxim.

i Dimittat. Si ergo dimittat ſibi prouideri poterit. Sed contra videtur cap. ſi motu. verſicu. ſecus. de præben in vj. Sol. ibi a principio impetrauit ille, cui prouidetur, quo caſu non ſufficit beneficium primum dimittere, ſi tempore impetrationis: tacuit hic is, cui prouidetur, non fuit is, ad cuius petitionem gratia facta fuit: & ideò cum nulla in eo poſſit notari ſurreptio, ſufficit quòd poſtea dimittat. & dixit Ioan. Monach. quod per hoc reſcriptum nihil habetur actualiter: ſed potentialiter: & ideo ſatis eſt quòd ſit habi-

næ. quo caſu vnicum [a] dũtaxat beneficiũ, atq; illud nõ curatum obtinẽti prouideri poterit.

Pluralis locutio reſtringitur ad duo.h.d.

Sed ſi cõceſſum fuerit vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia no ſcitur obtinere, huiuſmodi pluralitas debet ſolũ ad duo beneficia nõ curata [b] reſtringi.

Mandatum ſimplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum.h.d.

Ex natura quoque, & beneficij qualitate Apoſtolicũ reſcriptũ reſtrictionẽ recipit: nã ſi de quibuſcunq; beneficiis prouideri mandatũ fuerit, de animarũ cura mẽtione [c] nõ habita, de iis prouidendum nõ erit [d], quibus huiuſmodi cura noſcitur imminere.

Mandatum quamuis generale non extenditur ad electiuum.h.d

Illis quoq;, pro quib9 ſcribitur, vt de perſonatib9 & dignitatib9 [e] ad collationẽ, prouiſionẽ, præſentationẽ, vel diſpoſitionẽ pertinẽtib9 quorũcũq; prouideatur de iis prouideri nõ poterit, ad quos per electionem [f], præficiendi aſſumuntur [g].

Gratia alicui cõceſſa, vt prouidere poſſit perſonis idoneis in certa eccleſia perſonis non expreſſis, nõ expirat re integra per obitum concedentis, ſecus ſi perſonæ eſſent expreſſæ h.d.

Illud quoq; omittẽdũ nõ eſt. Quòd ſicut nulla facta perſonarũ expreſſione [h] ſit gratioſe conceſſa facultas, vt auctoritate Apoſtolica, aliquibus perſonis idoneis, in certa Eccleſia prouidere poſſit, vel beneficia, quorum collatio eſt ad ſedem Apoſtolicam, legitime deuoluta [i], conferre: huiuſmodi conceſſio, etiã re integra, per obitum concedentis non expirat [k]: ſecus ſi ſuper prouiſione certæ perſonæ facienda eidem ſit data poteſtas, prouidetur gratiam vel fauorem. Illa enim expirat non ob ſuam [l], ſed eius

habilis perſona, quãdo potẽtia redigitur ad actũ.
a Vnicum. Not. ſtrictam interpretationem, ad idem cap. cum illis. de præb. in vj.
b Non curata. Si igitur vtrunque, vel alterum ſit curatum, tali non poterit prouideri. fac. c. pluralis. de re. iu. in vj. & l. vbi numerus, de teſtib.
c Mentione non habita. Etiam ſi in litteris prouideri mãdetur, q animarum cura, ſi qua beneficio immineret, nõ negligatur, not. in c. cum in illis. in prin. de præb. in vj. vnde ſumitur quod dic. vt habetur in cle. ſi dignitatem. j. reſpon.
d Non erit. Quia maior idoneitas exigitur in curatis, quam in aliis, cap. cum in il[lis] , ¶ prin. de præb. in vj. Hinc eſt quòd cum patientibus defectum in ætate diſpenſant Epiſcopi in dignitatibus nõ curatis: ſecus in curatis, ca. vni. de ætat. & qual. ord. in vj. & eſt ſimile de fil. presbyterorũ. c. j. Sed quid ſi mandetur alicui ſimpliciter prouideri de beneficio, nũquid poterit executor prouidere de tali beneficio quod requirat ſacrum ordinem? Et per hanc litteram videtur, quòd non, ſed dic contra. cap. ei cui. & cap. ſi pro clericis. de præb. in vj. & not. in d. ca. cum in illis.
e Et dignitatibus. Etiam ſi curam habeant animarum, c. cum in illis. §. j. de præb in vj.
f Per electionem. Electio igitur non continetur ſub verbo prouiſionis, vel diſpoſitionis. ſimile in capit. deliberatione. j. reſponſo, de offic. delegat. in vj. facit quod not. in cap. fin. de elect. in vj. & cap. cum in illis. §. j. & §. ij. de præb. in vj.

Electio nõ cõtinetur ſub verbo prouiſiõis.

g Aſſumuntur. Etiam ſi inhibeatur in litteris ne electores eligant, clement. ſi dignitatem. de præbend.
h Expreſſione. Nota quòd Perſonarum expreſſio multum operatur. facit cap. ſi cui. & ca. ſi Epiſcopus. de præben. in vj. & c. is cui. de officio delegat. eodem lib.
i Legitime deuoluta. Scilicet ſecundum ſtatuta Lateranenſis, vel generalis Concilij, ca. ij. de conceſ. præb. c. ne pro defectu. de elect. & talia beneficia legati de latere conferri poſſunt. cap. venerabilis. de præb. & no. in ca. j. de offic. delegat. in fine.
k Non expirat. Quia cum ſpecialem gratiam contineat, decet eſſe manſuram. c. ſi cui. de præben. in vj. c. decet. de reg. iur. eod. lib. Sed quid ſi fuerit generaliter conceſſa poteſtas diſpenſandi cum filiis ſacerdotum, ſi is cui talis poteſtas conceſſa eſt diſpenſauerit quo ad vnũ, an ſi moriatur cõcedens talis poteſtas expiret morte concedentis? An vero per diſpenſationem quo ad vnum ſit perpetuata? Reſpon. vt per Butr. & alios in ca. ex tua. ante fin. de fil. presbyte. Et in materia nota vnã regulam, quam ponit Abb. in cap. fin. de præea. Quod vbi actus validitas dependet à voluntate alterius non reuocatur per ipſius mortem: præſumitur enim quis durare in voluntate in qua decidit. ca. maiores. de bapt.

Regula.

l Ob ſuam. Quando ergo gratia eſt eius cui ſcribitur non expirat: ſecus quando alterius, puta pro quo ſcribitur, vt hic.

a Moriatur. Vel renunciet.ca j.de renunc. in vj. ſed contra. ca.ſi ſuper gratia.de offic.deleg.in vj. & cap.ſi Apoſtolica. de præb. in vj. Reſpond. vt nor.in c.ſi cui in fi.eo.tit. & lib.

b Illud etiam. Sumitur ex cap. is cui. de offic. deleg.in vj.

rur. Nam & lex dicit, non refert an ipſe ordo decurionum elegerit,an is,cui ordo negotiũ dedit.ff.quod cuiuſque vni. nom. l. item eorum.§. ſi decuriones.facit.cap.cum aliquibus de reſcrip. in vj.& de præben.cap.hi qui.j.reſponſ.& inſtit. de Attil.tuto.§. ſed quod veteri.

omnino, ſi concedens re integra moriatur [a].

Mandatarius cuius non eſt electa induſtria poteſt alteri mandare. hoc dicit.

Illud etiam [b] intereſt vtrũ cui ab Apoſtolica ſede prouiſio [c] de beneficio in certa Eccleſia, diœceſi,vel prouincia [d] certæ perſonæ faciẽda cõmittatur,an de certa Eccleſia incertę tñ perſonæ. Primo enim caſu licet qui vices ſuas alteri cõmittere poterit: ſecũdo vero cũ in eligẽda perſona mandatarij electa videatur induſtria, prouiſionẽ ſibi cõmiſſã alteri demãdare nõ poterit [e], niſi forma commiſſionis habeat, vt per ſe, vel per alium [f] hoc expedire valeat.

Beneficia Eccleſiaſtica debẽt ſine diminutione conferri. h.d.

Poſtremo illud ſciendum eſt tã Turonenſi [g] Cõcilio cautũ eſſe, ne præbẽdæ aliquã ſectionẽ ꝑatiãtur [h], quã ex Lateranenſi [i], ne quis cõferẽs beneficiũ Eccleſiaſticũ partem prouentuũ ſuis vſib [k] retinere audeat: cum ſine vlla debeant diminutione conferri.

DE INSTITVTIONIBVS [l] *& iure patronatus.*

TIT. XXVIII.

Ius patronatus
- Conſtituitur.
  - Fundatione.
  - Dotatione.
- Adquiritur.
  - Donatione.
  - Succeſſione.
- Tollitur.
  - Ceſſione.
  - Deſtructione Eccleſiæ.
  - Cõſtitutione Collegij.
  - Delicto.

c Prouiſio. Etiam ſi committatur ei quòd inquirat de illius vita,& cõuerſatione. ele. iudices. de offic deleg. nor in ca. is cui. de offi.deleg. in vj.

d Prouincia. Ergo non requiritur, ꝙ beneficium ſit certum, ſed ſufficit ꝙ ſit certa perſona,vt habeat locum ſubdelegatio, quòd hoc caſu non habet locum. cap. ſi. de offi. deleg.

e Non poterit. Et ſic intelligatur c.ſi. §.fin. ff. deleg. is enim cuius induſtria eſt electa ſubdelega.fac.l. inter artifices. de ſolu. & late in d.c ſi.

f Per alium. Ergo quod de iure communi non poteſt, poterit ex poteſtate commiſſionis.c. is cui.& ca.fin.§. vlter. de offi deleg. in vj.Et faciũt hæc ad quæſtionem,an delegatus ab alio, quàm à principe habens ſpeciale mandatum ſubdelegãdi,ſubdelegare poſſit.Et quidam ꝙ ſic: vt Io And.in d.c. is cui: quia ſicut iſti non habent à lege quod ſubdelegare poſſint:tamen ſi ad hoc haberent ſpeciale mandatum hoc poſſent. Sic dicendum videtur,quòd licet delegatus ab alio quam a principe non habeat hoc a lege:& ſic loquũtur contraria,tñ ſi habet hoc ab homine, ſubdelegare poterit.fac.c.j ij.reſp de pen.in vj.& c.ſi.e.tit. & c.pen.§.porro.de elect.in vj.& c.j. de offi. leg. in vj.& c.ij.& c iij.de offi.leg.in vj.& c. quid per alium.& c.pot. & quis. de reg.iur.in vj. ſtandum erit igitur regulæ,cum contrarium non reperiatur.

g Turonenſi Concilio.Cap. Maioribus.de præb.

h Patiantur. Sine iuſta cauſa:ex iuſta enim cauſa poteſt vna præbenda diuidi in duas, cum vacat:ſi facultates ſufficiant. cap. vacante.de præb. fac. ea. cum cauſam. & c. ſignificatum. eo. tit.& cap.ad audientiam. de Eccleſ. ædifican. Et ſic erunt duo iura: ſed duo ad vnam præbendam eligi non poſſunt,vt vnus vnam medietatẽ habeat, & alter alterã: vel quod vnus expectet quouſque alia vacabit: imò caſſanda eſt talis electio.cap. tuæ. & ca. dilecto. de præb. & ita formaliter nota in ea. maioribus.de præb.& ibi declaratur, & diſputatur ꝑ Abbat. & Doctor. facit.ea.vnl. vt Eccleſ. bene. ſine dimin. confe.

i Lateranenſi. Ca. prohibemus.de cẽſib.& cap.vni. vt Eccle.bene ſine dimi. confe.

k Suis vſibus. Niſi ſint de menſa ele. quia regulares. §. j.de ſup.negl.præl.vel niſi ſit aliquis laudabilis vſus, Abb.in c.j. vt Eccl.bene.ſine dimi. confe.

DE INSTITVTIONIBVS, & iure patronatus.

Inſtituendi aptum verbum.

l DE inſtitutionibus,late patet hoc verbum. Adaptatur enim hoc verbum inſtituo, ad contractus. l. j. ff.ſi certum pet. Ad obligationes.l.ex hoc iure.ff. de iuſtitia & iure. Ad actiones. l. j. ff. de inter. actio.

Quando dicatur prouideri per inſtitutionem h.d.

ACcidit autem interdū, vt prælati[a] liberā de vacantibus beneficiis diſponēdi facultatem non habeāt, quod tunc euenit, cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis ius obtinet patronatus: tunc enim ſtricte ſumpto vocabulo non conferre, ſed inſtituere[b] dicentur eos, quibus pſentāte patrono, prouidendum erit.

Quid ſit ius patronatus h.d.

Eſt igitur[c] Ius patronatus poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium vacans.

Quot modis conſtituatur ius patronatus h.d.

Cōſtituuntur autē tale Ius variis modis: veluti Eccleſię ędificatiōe[d] dotatione[e], & ſimilibus[f],

Aedificans rite, vel dotans adquirit ius patronatus: & eum ſequi debent commoda, quem ſequuntur incōmoda, h.d.

Aedificatione adquiritur Ius patronatus; cum quis eccleſiam de conſenſu diœceſani Iuris ordine ſeruato[g] conſtruxit. Dotatione adquiritur, vt cum is, qui nō fundauit, Eccleſiæ pro dotę certa bona adſignauit[h]. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera[i] ſuſtinēda dos adſignari debet: ita etiam cōcedenda ſunt Eccleſiæ, quæ ad luminaria[k], & ad cuſtodiam, & ad ſtipendia cuſtodum[l], & ad cetera ſacræ domui neceſ-

actio. Ad vltimas voluntates.§ ante heredis inſtit.de leg.& in ſumma omnis ordinatio poteſt appelari inſtitutio. Vnde etiam hic liber, eſt liber inſtitutionum. Sed in hac materia beneficiali alia eſt inſtitutio iuris tranſlatiua. vt hæc, de qua in tit. præſenti. Alia iuris iam tranſlati executiua: vt ea quę fit per arch. vt c. ad hæc.& capit. vt noſtrum. de offic. Archid. eſt & inſtitutio auctorizabilis, quæ & ipſa videtur executiua iuris: vt c. vni. de capel. monachor. Sumitur autem cōtinuatio ex §. fin. de præben.

Inſtitutio quotuplex.

Ant. Timo. Poſtquā plures nominis iſtius inſtituere, ſignificationes allatæ ſunt in gloſſ. dicamus quid ſit. Eſt igitur inſtitutio ſecundū canones. Eccleſiæ, ſeu eccleſiaſtici beneficij collatio, qua ſi ius habentem ad beneficium. per præſentationē inſtitutus, vel in beneficium ſtatuens. Et ſecūdum Goffr. inſtitutio proprie eſt perſonarum prælatorū. & clericorum: collatio vero beneficiorum, & præbendarum.

a Prælati. Qui veniaut appellatione prælatorum, not. ſ. de vita, & honeſt. præl.

b Sed inſtituere. Supra de præb.§ fin.

c Eſt igitur. Iſta definitio ſumpta eſt ex mente Hoſt. in ſumma huius tit. qui tamen addit vnum verbum ſimplex. dum dicit, ad beneficium ſimplex & vacans. Et ſi per verbum ſimplex Hoſt. vellet ſolum excludere Eccleſias collegiatas, bene ſentiret, quia in illis non cadit ius patronatus, ita vt patronus poſſit præſentare: vt habetur communiter in cap. cum in terra. extr. de elect. & in cap. nobis. eod. Sed cum ſint quædam beneficia non ſimplicia, in quibus vere cadit ius patronatus, vt declarat Paul. de Cittadi. tetract. de iure patr. in iij. parte ſub Rub. ex quibus cauſis adquiritur ius patronatus, conſultius fuit illud verbum non apponere: & ita placuit cuidam Auditori Rot. Rom. ex prima iis, quem conſului ſuper illo verbo. Aliter tamen [illegible] finit Ab. poſt Io. And. in Rub. ex . eod. ſed ea definitio videtur nimium prolixa.

Ant. Timo. Aliter definiuit Goffr. eſt auctoritas, ſiue poteſtas proueniens ex beneficiis ante conſecrationem Eccleſiæ collatis: verum melius vt auctor in tex.

d Ædificationem. Cap. nobis. ext. eo. cap. Frigentius. cap. piæ mentis. & cap. monaſterium. xvj. q. vij. & hoc procedit etiam ſi fundans ſibi tale ius expreſſe non reſeruauerit. cap. ſignificauit. vbi Abb. in j. no de teſt.

Ant. Ti. Et c. filiis. xvj. q. vij vnde illud patronū faciūt, dos ædificatio, cenſus, gloſ. in cap. piæ xvj q. vij.

e Dotatione. Cap. nemo. de conſec. diſt j cap. filiis. xvj. quæſt. vij.

f Similibus. Puta fundatione, id eſt, dum quis præbet ſolum. & agrum ad fundandam eccleſiam: vt not. in cap. piæ. xvj. quæſt. vij. & per Abb. in capitulo ad audientiam, primo de Eccleſiis. ædifi. Item ditatione, id eſt, cū quis dotatæ Eccleſiæ facultates auget: vt habetur in d. cap. ad audientiam. & late locis ſuis per eos qui in hac materia confecerunt vberrimos tractatus.

g Seruato. Quis ſit iſte iuris ordo, dices vt ī. de conſtitu. conſecra. Eccle. vel alt. & cap. nemo. de conſect. diſtinct. j.

h Adſignauit. Vt de conſecra. diſtinctio. j. cap. nemo. & capitu. ad audientiam. primo de Eccleſiis ædificandis.

i Onera. l. pro oneribus. C. de iu. dot

Ant. Tim. Si vero det. & adſignet certa bona: ſed non nomine dotis, non habebit huiuſmodi ius patronatus: nec dicetur patronus: ſed benefactor, cap. quantum. eod.

k Ad luminaria. Aut. vt nullus fabricet oratorium do. §. j. coll. v.

l Cuſtodum. Id eſt, ſacerdotum. fac. capit. de monachis. extr. de præbendis; & erunt ad minus duo clerici. cap. præpoſuit. de filiis presbyter. cap. illud. vij. quæſt. j.

ſaria ſufficiant. Inſtitutum eſt igitur, vt quaſi cuiuſdam loco remunerationis[a] ad præſentationem patronorum in fundatis, vel dotatis Eccleſiis ſacerdotes inſtituātur, nullo profeſſionis[b], vel ſexus habito diſcrimine.

Eccleſiaſticus patronus habet ad præſentandum menſes ſex: laicus quattuor. Eccleſiaſticus non poteſt variare: laicus poteſt. h.d.

Sunt tamē[c] inter Eccleſiaſticos, & laicos patronos, pleræque differentiæ. Nam eccleſiaſtico ad præſentandum ſex menſium[d] conceditur ſpatium. Laico quadrimeſtre[e] tempus datur. Et videtur optima ratione[f] inductum, vt longius præfigatur tempus Eccleſiaſticis; quippe quibus ſemel facta præſentatione amplius variare minime licet[g], quod in laicis diuerſum ſtatuitur[h].

Epiſcopus qui inſtituit ſecundo loco præſentatum in pœnam tenetur prouidere, etiam primo præſentato h.d.

Sed ſi laicus, cui plures præſentandi tributa eſt facultas, primo Ioannem inſtituēdum, offerat: ſecundo loco[i] Paulum vtrunque idoneum[k], Ordinarius autem ſecundo loco præſentatum inſtituat: videamus an primus appellare valeat[l]. Et ſtatutum eſt de ſecundo factam inſtitutionem infringi non poſſe[m]. Epiſcopum tamen qui primo loco præſentatum dolo[n] recuſauit admittere, recuſato, vt in competenti beneficio prouideat cōpellen-

a Remunerationis. Ad quam tenemur. l. ſed etſi lege. §. conſuluit. ff. de petit. hered.

b Profeſſionis. Scilicet vtrum ſi laicus, vel clericus, vel alias religioſus, facit c. ſi. de inſt.

c Tamen. Quaſi dicat, licet non ſit habenda differētia inter laicos, & perſonas eccleſiaſticas quo ad ius patronatus obtinendum: ſunt tamē inter eos pleræque differentiæ.

d Sex menſium. C. vni. eod. in vj.

e Quadrimeſtre. Cap. vni. eod. in vj.

f Ratione. Quia ſcilicet qui in vno grauatur, in altero releuatur. l. cū qui. ff. de iureiur. & ita vidētur dicere Doctor. in c. vnic. eod. in vj. & in clement. plures. eod. & vide quod nota. in cap. cum vos. de offic. ordin.

g Licet. Cap. cum autem. & cap. quod autem. ca. paſtoralis. eo. & ſic ſecundum Inno. præſentatio facta patrono Eccleſiaſtico habet vim electionis, in qua non admittitur variatio, cap. publicato. de elect. vt per Abb. in d. ca. cum autem. & not. in clem. ij. eo. tit. Et eſt ratio: quia clerici patroni pinguius ius habēt quam laici: arg. xvj. q. ij. cap. ſi quis Epiſcoporum. Vel hoc: quia clerici variare non debent. ideo hoc in pœnam eorum ſtatutum eſt: vt not. in d. cap. cum autem. per gloſ. Hoſt. & Abb.

h Statuitur. Qui poſſunt variare, non recedendo a primo præſentato: ſed accumulando: vt habetur in cap. cum autem. eo. cap. quod autem. eo. Et intellige hic patronum Eccleſiaſticum, cui competit præſentatio iure Eccleſiæ: ſecus ſi iure patrimonij, etiam quod ſit clericus: quia tunc idem per omnia in eo quod in laico: argum. cap. cum dilectus. eod. & not. Abb. in d. cap. cum autem. & not. etiam in clem. ij. eod. tit. & in capitu. cum dilectus. extr. eod.

i Secundo loco. Etiam poſt appellationē interpoſitam à primo præſentato; nam & tūc quoque poteſt laicus variare. Abb. in cap. paſtoralis. eod. vnde ſumitur.

k Idoneū. Sed quid aget prælatus, ſi timet, quod non idoneus ſibi præſentatus fuerit, forte ad preces aliquorum? Reſpond. vt per Abb. in cap. conſtitutis. in princip. de appel. ij. Sed nunquid peccet patronus, qui idoneum quidem præſentat: poterat tamen magis idoneum præſentare? Reſpon. ex not. per Abb. poſt alios in dicto cap. conſtitutis. ij. de appel.

l Appellare valeat. Licet expreſſe ad hoc hic nō reſpondeatur: tamen implicite ſatis bene habetur quod operetur hæc appellatio. fac. cap. paſtoralis. eod. Datur vltra appellationem etiam aliud remedium, vt ſcilicet præſentatus primo loco adeat ſuperiorem, debentis inſtituere per viā querelæ, & petat compelli recuſantē inſtituere, pro hoc quod legitur & nota. in cap. ex parte. Haſtenſis, & in cap. cum Bertoldus. de re iudic. & per Abb. in dicto capit. paſtoralis.

m Non poſſe. Secus tamen eſſet in patrono eccleſiaſtico, ſecundum Abb. in cap. paſtoralis. eo. Sed quid ſi habens inſtituere non inſtituit intra ſex menſes. an fiet deuolutio ad ſuperiorem, ſicut diximus in collatione? Reſpon. non. Tempus enim ad inſtituendum eſt arbitrarium. Abbas in d. cap. paſtoralis. *Tempus ad inſtituendum arbitrarium.*

n Dolo. Sed quis probabit, quòd Epiſcopus malitioſe, & doloſe non Inſtituerit? Gloſ. & Doctor. in cap. paſtoralis. eod. varie diſtinguunt. dic vt ibi. & not. ex hoc. §. quòd licet aliàs contradictio ſine iuſta cauſa habeatur pro conſenſu; vt not. Archid. in capitulo j. de conſtitut. in vj. & Abb. in capit. quoniam. in fin. de vita & honeſt. cler. tamen hoc non habet locum quando contradictio non ſtetit in puris terminis contradictionis: ſed proceſſum eſt etiam ad actum contrarium. vel non procedit hoc vbi non requiritur non ſolum conſenſus: ſed actus perficiens conſenſum *Contradictionis vis.*

dum[a]: vt in eo puniantur, in quo [b] eum deliquiſſe conſtat.

Legatus de latere poteſt derogare iuri patronatus Eccleſiaſticorum non laicorum. Eccleſiaſtico patrono reddatur ratio prouentuum patronatæ Eccleſiæ, ſecus laico. h.d.

Legatus etiam beneficiũ in præiudicium Eccleſiaſtici patroni, vt ſupra tetigimus [c] conferre poteſt: cum in laicis diuerſum accidat [d]. Item Eccleſiaſtico patrono de temporalibus rebus ratio debet exhiberi [e], quod in laico minime obtinet.

Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores clericos, qui dilapidant bona Eccleſiæ, cuius eſt patronus. h.d.

Licebit tamen [f] patrono laico [g], ſi ſacerdotem ex collatis in Eccleſiam rebus fraudare cognouerit, aut honeſta illum cõuentione compeſcere, aut Epiſcopo, vel competenti iudici corrigẽda denuntiare. quòd ſi talia agere tentet & Epiſcopus. Metropolitano eius hæc inſinuabit: ſin autem, & Metropolitanus talia gerat, Principis [h] hæc auribus (ſi aliter Eccleſiæ conſuli non poſſit [i]) intimare non differet.

ſum, vt in fi. huius. §. in quo non ſufficeret Epiſcopi conſenſus, ſed vlterius requiritur inſtitutio.

Differentia inter electum, præſentatũ & poſtulatum.

a Compellendum. Sed ſi eſſemus in electo, qui peteret à ſuperiore confirmationem, poſſet eundem præciſe compellere ad confirmandum. Electus enim innititur pleno iure, & petendo cõfirmationem in nullo petit gratiam. Vnde dicit Io. And. in cap. poſtulationem. de poſtul. prælator. ꝙ canonice electus, ſi cõfidat de idoneitate perſonæ ſuæ poteſt ſuperbe accedere ante ſuperiorem, etiam capuccio, vel birreto nõ eleuato, & comminari ꝙ niſi confirmetur, habebit recurſum ad ſuperiorem: & hoc intellige in ſuperiore citra Papã. Præſentatus vero conſequitur ius, ſed non, adeo plerumq; cum patronꝰ variare poſſit. capitulo cũ autem. de iure patronatus. vnde debet cum humilitate petere inſtitutionem, vnde petit gratiam expeditionis, ideſt, vt expediatur cito, ne alius interim per patronum præſentetur, vnde debet leuare capuccium, & ſe curuare. Poſtulatus vero debet etiam genua flectere: vt per Doctor. in dicto cap. poſtulationem.

b In quo. Cap. quanto. & cap. tranſlationem. de tranſlatio. cap. fin. de immunit. eccleſ. xvij. q. iiij. cap. frater. & coepiſcopus.

c Tetigimus. In §. ex legatione. ſupra de præb.

d Accidat. Vt probatur in cap. cum dilectus. & per ea quæ ibi habentur. Sed quid in Papa. Dic, quòd poteſt cõferre etiam Eccleſiaſtico patrono inuito. vt not. per Abb. in d. cap. cum dilectus. poteſt. not. in clem. litteras. de præb. Sed Papa non ſolet hoc facere, quin ſaltem mentionem faciat: & aliter collatio tamquam ſurreptitia non valeret. faciunt quæ not. Abb. in c. iij. in j. no. de iur. patro. & in cap. illud. eod. tit. in fin.

e Exhiberi. vt in c. in Lateranenſi. de præb. & in c. ex litteris. ext. eo. & habetur in c. cum & plantare. extr. de priuil. Et quomodo ſit reddenda iſta ratio, vide tam per Ioan. & alios in d. c. cũ & plantare, quam per Abb. in d. ca. ex litteris. Et not. ex hoc ꝙ hic dicitur, quòd quo ad quid pinguius eſt ius patronatus Eccleſiaſticum, quàm ſæculare.

Ius patronatus eccleſiaſticũ pinguius ſæculari.

f Licebit tamen. Quamquam ſibi de temporalibus rebus ratio exhiberi non debeat: & ſic dictio, tamen, recte aduerſabitur. & not. differentiam in iure, & in facto. & de eius natura habetur in l. ſi quis ex argentariis. §. ſimiliũ. ff. de eden. & per Bart. & Doct. in l. j. ff. ſi quis ius dicenti nõ obtemp.

g Patrono laico. Cap. conſtitutum. xvj. q. j. & cap. filius. xvj. q. vij. immo quilibet de plebe poterit ſacerdotem dilapidãtem accuſare. arg. c. plebs. di. lxiij. & ca. ex parte Adæ. de teſtibus. Cum de rebus Eccleſiis dentur actiones populares. Sed dic ꝙ in concurſu ſemper erit patronus, & eius deſcendentes præponendi: argu. l. ij. §. fi. cum ll. ſequent. ff. de adult. & l. j. ff. de lib. cauſa. Et idem poterit patronꝰ facere in Eccleſia cõuentuali: arg. c. Reatina. & c. nobis. & c. lectis. diſt. lxiij. Sed in hoc eſt differentia: quia in eccleſia conuentuali patronus nõ præſentat, nec eligit, c. nobis. extra eo. nec eſt contra xviij. q. ij. c. Abbatem. Quia ibi intelligitur electio poſſeſſoris, ideſt requiſitio, quia facta electione requiritur conſenſus. cap. cum in terra de elect.

De rebus eccleſiaſticis dantur populares actiones.

h Principis. Etiam ſæcularis: puta Regis, cum ſacerdos per Eccleſiaſticum iudicem compelli non poteſt: vt xj. q. j. cap. petimus. & diſtinct. xvij. cap. nec licuit. Vel etiam cum iudex Eccleſiaſticus deeſt. vel aliàs eſt deſes. cap. ex tranſmiſſa. de fo. compet. & in cap. filiis. xvj. q. vij. Vnde ſumitur hæc littera, habetur verbum Regis, non autem principis. ſed non inconuenienter fuit illud verbum immutatum. & repoſitum verbum Principis. Primo, quia Principis verbum eſt latius reſpectu ſæcularium, & includit non ſolum Regem, ſed imperatorem, Duces, Marchiones, & Barones: vt no. in cle. vni. de bapt. iſ. qui non ſunt excludendi ab hac diſpoſitione, maxime ſi non recognoſcant ſuperiorem Secundo, quia includitur etiam Papa, qui interdum appellatur Princeps. cap. corpora. de conſecr. diſtinct. j. & not. in d. cle. vni. de quo ſi intelligas, non ſunt neceſſariæ ſupradictæ ſubauditiones & ſupplectiones.

Verbum Princeps.

i Non poſſit. Hæc parenteſis non eſt in ca. filiis.

xvj.q.vij.ſed ſi verbum Principis, referatur ad ſæculares, eſt omnino valde oppotruna, & quaſi neceſſaria per ea quæ in ſupra proxima notula.

a Adquiritur. Cap.j.cap.iij.ext.eod.& cle.plures.eo.bene dicit adquiritur non conſtituitur, vt dixerat in principio.

Ius patronatus tranſmittitur ad quoſcunque heredes.h.d.

Succeſſione quoque ius patronatus adquiritur[a], quod quidem procedit, ſiue ſui, ſiue extranei[b], ſiue ex teſtamēto, ſiue ab inteſtato ſint heredes[c].

Plures ſuccedentes vni habent vocem vnius, nec heres patronum inſtitutum mutare poteſt h.d.

Plures tamen ab vno[d] ex patronis Eccleſiæ relicti heredes, vocem dūtaxat vnius habebunt in præſentatione Rectoris[e] nec iam inſtitutos mutare poterunt[f].

Si patroni in præſentatione non ſint concordes, attenditur maior, & melior pars.h.d.

Et ſi forte in plures partes patronorum ſe vota in præſentando diuiſerint[g], ille præficiendus eſt eccleſiæ, qui maioribus[h] iuuatur meritis, & plurium approbatur conſenſu.

Si eccleſia ob patronorum diſcordiam detrimentum patiatur, poteſt Epiſcopus interdicere diuina.h.d.

Quod ſi ita ſimultates inter eos[i] ortæ fuerint: vt ſacerdos ſuo ibi officio canonice fūgi non poſſit, ſi aliter prouideri non poterit, præcipere debet Epiſcopus, vt ibi miſſarum ſolennia[k] nō celebrentur, donec patroni ad concordiā redeāt, quod ſi intra quatuor mēſes factum non fuerit, tunc ordinet[l] Antiſtes Eccleſiam ſicut melius eā ſecundum Deum iudicauerit ordinandam[m].

Ant. Timo. Et ideo filiꝰ qui repudiauit hereditatem paternam, non erit patronus in huiuſmodi bonis, ſecundum Fel col.iij.

b Extranei. Sed cōtra videtur.l.j.§ ſub conditione. C. de lat.liber.tol. & l.ſi.lij.de.iu.patro. Sol. facilius tranſmittitur ius patronatus Eccleſiæ, quā libertorū, quaſi habeat plus realitatis, quā ius patronatꝰ libertorum, ꝙ videtur habere plus perſonalitatis; cum hinc inde verſetur reſpectus perſonæ, & hinc ius patronatus Eccleſiæ transfertur cum vniuerſitate rerum. Item donari poteſt, vt in cap.cum ſpeculum. & ca.illud.eo.quòd non accidit in iure patronatꝰ perſonarum, licet pater poſſit vni ex liberis libertum aſſignare l j.& per tot. ff.de liber. aſſign. & pro hac opin. videtur text. in cle. plures eod. vbi ius patronatus transfertur in heredes. nec diſtinguitur in quos, merito & de hoc per Abb. in c.j.& in d.c.cum ſæculum.de iure patro. vbi poſt antiquos, Inquit, quòd ſi filia dotata non ſuccedit patri quia renunciauit hereditati, non ſuccedit in iure patronatus vna cū maſculis. Itē quòd ius patronatus regulatur ab hereditate, etiam inter filios Vnde ſi in loco pto vt in Anglia eſſet conſuetudo quòd ſolum primogenitus & nō alij, ſuccederet in hereditate, idem eſſet in iure patronatus.

c Sint heredes. Et in quocumque numero.clem. plures. eo. Sed an alio titulo quàm hereditario poterit hoc ius patronatus relinqui; puta legari? Et reſpon.eſt affirmatiue; cum etiam donari poſſit. vnde & legari, cum legatum donatio ſit.inſti. de leg.poſt princip.ita Ioan.And.Ab. & alij in c. cum ſæculum.eod.

d Ab vno. Secus ergo ſi plures a pluribus, vel vnus a pluribus: vt no.in cle. fin.eod.

e Rectoris. Et clerici cum eadem ſit ratio, licet quidam contra: vt nota.in.cap. poſtulaſti. extr. eod.in cle.plures.eo.tit.

f Poterunt. Nec mirum, cum nec hi, quibus ſucceditur à prima pręſentatione reſilire poſſint, quod eſt multo minus, vt no.ſ.§.ſunt tamen. & concor.cap. quetimoniam.eod.

g Diuiſerint. An autem requiratur quòd patroni tempore præſentationis ſimul conueniant, an vero quiſque poſſit preſentare, per Ab.ſ. in cap. quoniam.eod.in ſi.

h Maioribus. Cap. ſi forte. diſt. lxiij. & c quoniam. eod. An autem requiratur quòd maioris ſint meriti, & plures eū præſentent copulatiue, dic vt habetur in cap. Eccleſia veſtra.de ele. & in c.ij.de offi.cuſto & in cap.j.de iis quæ ſi. a ma. parte ca. Et nunquid ſaluent conſcientiam qui eligūt, vel præſentāt idoneū cum poſſint præſentare magis idoneū, not. in cap.licet.viij.quæſt.j.& ponit Abb.in cap.conſtitutus.de appel.& not.remiſſiue.ſupra.eo.§.ſed ſi laicus.

i Inter eos. Quid ſi non inter eos, ſed inter Epiſcopum, & patronos? Reſp. ponendus eſt œconomus in Eccleſia, donec ſopita fuerit cōtentio.ca. cum vos.de offic.ordin. & per Abb.in cap. j.ext. eod.

k Solennia. Sic c. conſiderandum. & cap.ſi plures.xvj.q.j.vbi diffuſe de materia notatur.

l Ordinet. De virtute, & efficatia huius verbi vide per Ant.de Butr.in cap. ſi archiepiſcopus de tempor. ordin. & latius per Abbat. in cap.ſuper eod.ſuper gloſ.ij.de offic.deleg. Ordinare.

m Ordinandam. Ca.quoniā.eo. & patronis non præſentantibus poſt quatuor mēſes, liberum ius inſtituendi, & prouidendi deuoluetur ad Epiſcopum. Secus tamē eſt in materia electonis, vt late diſputat Pannormit. dicto capit. quoniam. poſt antiquos.

Epiſcopus poteſt ex cauſa Eccleſiam patronatam ſecundum certam formam commendare. h.d.

Quod ſi neceſſarium aut expediens eſſe dixerit, poterit etiam interim Eccleſiam alicui commendare [a]: ita tamen vt ſi parochialis ſit Eccleſia[b] nemini cõmendetur, qui non ſit in ſacerdotio [c] conſtitutus: nec huiuſmodi cõmendatio vltra ſemeſtris [d] tẽporis ſpacium vires ſuas porriget, nec in vnius perſona, niſi vnica[e] fieri poterit.

Epiſcopus in Eccleſia iuris patronatus laicorum ex cauſa poteſt ponere Oeconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorum. h. d.

Erit etiã Epiſcopo [f] facultas in Eccleſiis, in quibus Eccleſiaſtica [g] perſona præſentationẽ non habet, ſi vel minus [h] idonei præſententur, vel alia de cauſa [i] aliquos in eis inſtituere non valeat, Oeconomos [k] ponere qui fructus percipere debeant in Eccleſiarum vtilitatem erogandos; aut his qui quandoque inſtituentur fideliter reſeruandos [l].

Patroni poſſunt conuenire de præſentando alternis vicibus, & plures ſimul poſſunt præſentari, vt de ipſis Epiſcopus eligat inſtituendum. h.d.

Sed vt facilius prouideatur Eccleſiis [m], non incõueniens viſum fuit patronos [n] ipſos inter ſe poſſe libere [o] con-

Commẽdare. a Commendare. Idem eſt quod deponere. l. cõmendare ff. de verb. ſign. & l. Lucius. ff. depoſit. & xxij. q. ij. cap. nequis arbitretur. & c. j. de depoſ. Quandoque commendare eſt laudare. l. ſi vero. §. cum quidam. ff. depoſ. l. ſciendum. ff. de ædil. edict. & l. ea quæ. ff. de cõtra. hemp. Sed hic commẽdare eſt Eccleſiam alicui cuſtodiendam committere: vt not. in c. nemo. de elect. in vj. vbi de materia per glo. & Doctor. latiſſime, & vide p. Abb. in c. bonæ. de appellat.

b Parochialis Eccleſia. Habes hic vnum ſpeciale parochialis eccleſię cõcord. cap. nemo. de elect. in vj. de aliis. in c. licet. de elect. in vj. & c. ſi Apoſtolica. de præbend. in vj. & c. extirpandæ. §. qui verò. de pręb. in antiq. & clemen. vni. de offi. Vica.

c In ſacerdotio. Vt poſſit interim ipſi Eccleſiæ in ſacerdotali ordine deſeruire. Et not. quòd parochialis Eccleſia poteſt intitulata dari etiam non presbytero. c. licet. & c. cum ex eo. de elect. in vj. & c. ij. de inſtit. eod. lib. commendari autem non. quod fuit inductum per cap. nemo. de electio. in vj. vnde ſumitur. & ibi not.

d Semeſtris temporis. Sed nunquid finitis ſex menſibus poterit ordinarius eam iterum eidem, vel alteri commendare? Reſpon. vt not. in cap. nemo. de elect. in vj.

e Vnica. Ergo duas commendatas habere non licet: ſicut nec duas intitulatas: ſed quòd quis poſſit habere vnam commendatam, & aliam intitulatam nõ prohibetur: vt xxj. q. j. c. qui plures.

f Epiſcopo. Ad quem regulariter ſpectat collatio, vnde ad eundem ſpectabit vacantis Eccleſiæ cuſtodia: vt per Abb. in c. ad aures. de exceſ. prælat. & in c. cum veniſſent. de inſtit. & in c. bonæ. de app. not. etiam in c. cum vos. de offi. ordi.

g Eccleſiaſtica perſona. Hoc ideo dicit: quia perſona Eccleſiaſtica facilius cogitur: puta per ſuſpenſionem, vel ſubtractionem beneficij. cap. conſuluit. diſtin. lxxiiij. & not. in cap. cum nos. de offic. ordin.

h Minus idonei. Sic patet quod patronus laicus licet præſentet, indignum non eſt priuatus, nec priuandus poteſtate præſentandi: ſecus in collegio, vel perſona Eccleſiaſtica. c. cum in cunctis. de elect. & not. in c. cum vos. de offic. ord.

Ant. Timo: Bene verum eſt, qđ præſentãs indignũ mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio ſibi commiſſo, vt dicũt cõmuniter Docto. & Summiſtæ.

i De cauſa. Puta ſcandalũ magnum: arg. cap. j. & cap. ij. ſed pro modico ſcãdalo non dimittet Epiſcopus Eccleſiã ordinare. cap. quoniam. de iur. patro. & not. in c. cum vos de offic. ordin.

k Oeconomos. Patronus enim ſe de rebus Eccleſiæ intromittere non debet, niſi quo ad defenſio. xvj. q. vij. c. decernimus. & cap. filiis. ſed is cuſtodiet. qui habet Eccleſiæ inſtitutionẽ: vt hoc §. in j. notula. Cõſtituetur autẽ hic œconomus ad conſeruandum, non ad agendum. cap. quoniam. diſt. lxxxv. licet quandoque etiam ad agendum. c. Imperatorum. de iuram. calum. c. dilectus. de cap. monach.

l Reſeruandos. Cap. hæc huius placiti. & cap. charitatem. xij. quæſt. ij. & diſtin. lxxv. cap. quoniam quidam. & x. quęſt. ij. cap. ſi quis Epiſcopus. niſi ſint talia, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. l. lex quæ tutores. C. de adminiſtr. tutor. & ff. de pet. hered. l. diuus. & x. quæſt. prima. cap. ſi quis Epiſcopus.

m Eccleſiis. Quarum diſpendioſa eſt vacatio. c. quam ſit. de elect. in vj.

n Patronos. Omnes. Facit quod not. in cap. quia propter. verſi. vel ſaltem. de elect.

o Libere. Ideſt, ſine ſuperioris auctoritate. Item libere, id eſt, etiam ſi non vacet Eccleſia: vt not. in clem. plures. eod. vnde ſumitur. Eadem ratione videtur, quòd patroni plurium Eccleſiarum poſſint inter ſe diuidere, ſcilicet. vnus ſit patronus in vna, alius in alia: argu. tamen contra in l. quædam. ff. famil. hercifc. & in l. quædam. ff. de alim. leg. dic vt not. in d. cle. plures.

uenire de Rectore ab eis alternis vicibus [a] præſentando: quibus etiam ex eadem cauſa permittitur, vt plures ad vacantẽ Eccleſiam præſentare valeant; ita vt vnus ex eis eligi poſſit per epiſcopum [b] & admitti.

Ius patronatus donari poteſt, ſed ob donationem non praiudicatur iuribus Epiſcopalibus. h.d.

Donatione [c] quoque ius patronatus adquiritur. Vt cum ius quod quis in Eccleſiis habet in aliquem liberaliter confert; quæ ſi fiat Eccleſiæ, aut loco religioſo [d], quamuis abſque adſenſu Epiſcopi facta fuerit, efficax eſt cenſenda, ſed per eam Epiſcopaliter iuribus in aliquo non derogatur.

Ius patronatus non poteſt vendi niſi cũ vniuerſitate h.d.

Sed ſi quis dato precio huiuſmodi ſibi ius comparare auſus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis [e]: niſi tale ius cum vniuerſitate [f] rerum temporalium transferretur.

Minus dignum trahit in acceſſioné magis dignum.

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationem. Patronus non poteſt quem propria auctoritate inſtituere ſub pœna excommunicationis. h.d.

Quemadmodum autem ad præſentationem [g] patroni, debet Epiſcopus clericos inſtituere [h], & quod ſorte tis fundatoribus de vacãti Eccleſia diſpoſuerit, erit irritum: ita etiá patronus auctoritatem Epiſcopi negligere nõ debet. Quòd ſi laici [i] auſu temerario propria auctoritate ad inſtitutionem proceſſerint, tá ipſi anathemate [k] feriẽdi, quàm etiam perperam inſtituti clerici communione ſunt priuandi [l], qui ſi etiam adhuc perſtiterint, à miniſterio Eccleſiaſtico, & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præſentatio tenet. h.d.

Interdum accidit, vt eius, qui patronus non eſt [m], præſentatio tamẽ rata ſit habenda. Vt cũ ordinarius ad eius præſentationem clericum inſtituit, qui & iuris patronatus erat poſſeſſor [n] & patronus cre

a Vicibus. Fac. cap. fin. de præben. in vj.

b Epiſcopum. Vel alium habẽtem ius inſtituendi, cum eadem ſit ratio.

c Donatione. Cap. ex inſinuatione. eod. cap. vni. eod. in vj.

d Religioſo. Idem ſi eidem, vel alteri Eccleſiæ. cap. vni. eod. in vj. vnde ſumitur. Idem ſi laico, ſed compatrono. cap. ex inſinuatione. eod. quamquam tunc non eſt ꝓpriè donatio; ſed potius proprij iuris relaxatio, cum quilibet patronus habeat ius inſolidũ vt per Abb. in d. ca. ex inſinuatione, ſecus ſi laic⁹ nõ ſit cõpatronus. c. illud. & c. cũ laici extr. eod.

e Inanis. Cap. quia clerici. eod. adeo ꝙ emptor poterit de facto, & ſine iudicialis proceſſu ſpoliari, cũ in actibus notorie iniuſtis poſſit iudex extraiudicialiter ꝓcedere. fac. c. quoniam. de fil. presby. & not. per Abb. in d. c. quia clerici.

f Cum vniuerſitate. Cap. ex litteris. e. cum ſæculum. extra eod. fa. l. j. ff. de fundo dot. & l. in modicis. de cõtrah. emptio. & l. quædã. ff. de adqui. rer. do. Ius ergo patronat⁹ poteſt eſſe acceſſorium rebus temporalibus. & ſic magis dignum poteſt accedere min⁹ digno, & de hoc p Ab. in d. c. ex litteris. ante fi.

g Ad præſẽtationẽ patroni. Cap. illud. infi. eod. c. decernimus. xvj. q. vij. Sed contra de ſuppl. negl. prælat. Sol. illud. propter negligentiam patroni ob quã poteſtas deuoluitur ad eum, ad quem inſtitutio pertinet. etiam ſi non ſit Epiſcopus. not. in clem. j. de ſupp. negl. præl. Abb. in c. illud. eo. an autem ſit idem ſi indignum præſentauerit. not. ĩ eo § erit. & in ca. cum vos. de offi. ord.

h Inſtituere. An eſt reſtituere depoſitum? Et idem videtur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & videtur hoc ſẽtire Butr. in c. ex traſmiſſa infi. de renunc. Vide no. in cap. quamuis de reſcri. in vj.

i Laici. Quid ſi ſit clericus patronus non laicus? Reſp. idem. vt in c. j. xvj. q. v. & tenet Abb. in cap. præterea. ĩ. eo.

k Anathemate. Ca. præterea. ĩ. eod.

l Priuandi. Et ita nõ eſt ipſo iure ſuſpenſus qui recipit eccleſiam à laico: vt plenius no. in c. præterea. eo.

m Non eſt. Et hoc eſt quod faciebat dubitã. rationem, cum ius præſentandi pertineat ad patronum. c. decernimus. & cap. filiis. xvi. q. vij. & hic per tot. Sed cum præſentare fructus ſit iuris patronat⁹ velut fructus rei materialis pertinet ad poſſeſſorem bonæ fidei, & non ad dominum. §. ſi quis à non domino. inſt. de re. diui. & not. in c. graui. de teſt. ſpol. ita & iſte fructus iuris præſentandi, vt latius per Abb. in c. cõſultationib⁹. eo. vnde ſumitur.

n Poſſeſſor. Et bonæ fidei, ſec⁹ ſi malæ: quia tũc inſtitutus eſt remouẽdus, vt tradiſit omnes in ca. cõſultationibus. eo. quia, velut poſſeſſor malæ fidei non facit fructus ſuos. Sic nec qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi mala fide. Quando autem quis dicat eſſe in bona, vel mala fide. dic vt per Doct. in d. cap. cõſultationibus. Cal. conſi. xiij. hoc ti. Old. conſi. j. Ro. Rom. deciſ. cclxxviij

a Crede

debatur [a]. nam ſi poſtea ius patronat' alius in iudicio euicerit, inſtitutus non debet propter hoc ab Eccleſia remoueri [b].

Nemo poteſt ſeipſum præſentare. h. d.

Licet autem patronus alios præſentet: ſeipſum [c] tamẽ, quãquam clericus [d] ſit, præſẽtare [e] non poteſt, quantumvis idoneus ſit & quibuſcumque ſtudiis iuuetur, & meritis. Cum nullus Eccleſiaſticis ſeſe officiis vltro immiſcere [f] debeat [g].

Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe præſentat. h. d.

Sunt autem inſtitutiones collationibus in quibuſdam ſimiles, in quibuſdam vero diſſimiles. Similes ſunt, quia quemadmodum is, qui ſeipſum præſentat: inſtituendus non [h] eſt: ita etiam is ad quem pertinet collatio, ſeipſum non poteſt inſtituere [i], cum inter dantem, & accipientem [k] diſtinctio debeat eſſe perſonalis.

Vacaturi beneficij, nec collatio, nec præſentationis permiſſio tenet. h. d.

Item quemadmodũ vacaturę præbendę,

a Credebatur. Sola ergo credulitas ſine poſſeſſione non ſufficit, & ſic debet limitari quod habetur in l. Barbarius. ſcilicet quòd comm. error. fac. ius. fac. ca. querelam. de elect. & c. cum olim. de cauſa poſſeſſ. & propriet.

b Remoueri. Quia quod legitime factum eſt, non debet irritari, licet ad eum caſum deueniat, à quo incipere non poteſt. diſtin. lv. cap. præcepta. l. j. §. caſum. ff de poſtu. & xxx. quæſt. vij. cap. neque furioſus. fac. l. ſancimus. C. de admini. tut. & l. Graecus. C. de adul.

Pater & filius qui de eadem perſona.

c Seipſum. Sed nunquid ſaltem filium? Et non videtur, cum cenſeatur vna perſona cum patre. xxxv. quæſt. iij. § hac auctoritate. & l. fin. C. de imp. aliis ſubſ. communiter contra, vt per Abb. in cap. ex ore. de his quæ fi. à maior. part. cap. & in c. fi. de inſti. & in cap. conſuluit. eod. per glo. & per glo. & Innoc. in c. quia clerici. eod. Et facit quòd ſuffragium patris proficit filio. l. illud. ff quod quiſque iur. Nec obſt. quod pater & filius videatur eadem perſona: nam hoc eſt iuris fictione non vere. Sed videtur adhuc contra: quia quidquid quærit filius quærit patri. §. j. inſti. per quas perſon. not. adquir. cum ſimil. Reſpon. non quærit patri in ſpiritualibus, in quibus non curatur de patria poteſtate. cap. ſi annum. de tudit. in ſexta.

Ant. Tim. Poteſt tamen præſentari vnus de patronis, ſi huiuſmodi præſentatio facienda eſt à pluribus, ſi præſentabitur à maiori parte: nã præſẽratur quaſi à collegio Ab. in c. quoniã. eo. ti.

d Clericus. Quia ex vi iuris patronatus ſolum conſequitur præſentationem. licet ſit clericus ipſe patronus. cap. fi. eod.

e Præſentare. Non ſolum ob rationem, quæ ſequitur verum etiam, quia differentia debet eſſe inter præſentatum & præſentãtem, baptizatum, & baptizantem, dantem, & recipientem. c. fin. de inſtit. c. debitum. de baptiſ. l. ij ff de ſtip. ſeruor. plures tamen patroni poſſunt vnum ex ipſis præſentare: arg. cap. cum in iure. de offic. deleg. Sic & decuriones poſſunt dare tutorem, vnum ex ſe ipſis. l. vbi abſunt. ff. de tutor. & cu. da. ab his. Et electores eligunt prælatum ex ſe ipſis. ca. ne pro defectu. & capitu. quia propter. de electio. & ita not. cap. conſuluit. extr. eod.

f Immiſcere. Immo hoc ipſo tamquam ambitioſus debet repelli. viij. quæſt. j. cap. in ſcripturis. & j. q. vj. ca. ſicut. l. quanquam. C. de epiſc. & cler. l. quæ omnia. de procu. fac. l. contra remp. C. de re milit. lib. xij. & cap. miramur. diſt. lxj. Sed contra videtur quòd dicitur in ca. cum in iure. de ele. Reſpond. ille non eligit: quia fuit primo ab aliis electus, & poſtea ipſe conſenſit.

g Non debeat. Et ſi aliter faciat, perderet ius conferendi, vel præſentandi, per ea quæ Abb. in cap. ad aures. de exceſſ. præla. in fin. Si tamen Epiſcopus motu proprio conferat beneficiũ patronatum, valebit collatio. Item poteſt patronus ſupplicare Epiſcopo, quòd ſibi beneficium conferatur, forte propter indigentiam: vt per Abb. in cap. per noſtras. eod. vnde ſumitur.

h Non eſt. Vt ſ. eod. §. proxim.

i Inſtituere. Aliàs iure inſtituendi priuabitur, vt per Abb. in capit. ad aures. de conceſſ. præla. fac. cap. fin. de inſtit. Poterit tamen conferre filio, vel aliis conſanguineis idoneis. vt not. ſ. in præcedenti. §. Caueat tamen hic conferens, ne carnali moueatur affectu. c. de præb. & ſ. de conſit. §. illud.

k Accipientẽ. concor. xxiiij. q j. c. didicimus & l. j. ff. de aut. tut. Nec poteſt quis vicẽ pluriũ perſonarum ſuſtinere. xvj. q j. c presbyteros. l. nemo. C. de aſſeſ. c ſingula. di. lxxxix. l. & ſi plures. ff. de pact. Arg. contra. ff. de adop. l. ſi conſul. cap. cum inter canonicos. de elect. Sed ſi ordinarius collator cõferret alij poteſtatem conferendi, nũquid poſſit ab illo beneficium recipere, vt ſic non videatur ſibi ipſi conferre? Reſpon. Diſtinguendum eſt, an collator transferat omnimodam poteſtatem in alium: & tunc poteſt ab illo beneficium recipere; cum illum conferat iure proprio: aut tranſtulit tãquam in ſuum commiſſarium, tunc ſecus: quia repræſentat perſonam collatoris.

non tenet regulariter[a] collatio: ita etiam promiſſiones [b] de non vacantibus beneficiis Eccleſiarum, in quibus, quisius obtinet patronat[*], nullo iure ſubſiſtũ.

Capitulum ſede vacante poteſt inſtituere præſẽtatos h.d.

Diſſimiles ſunt, q̃a & ſi capitulũ, ſede vacante, beneficia, quę ad collationem Epiſcopi[c] pertinent, conferre non poſſit[d]: præſentatos tamen à patronis poteſt, ſi idonei[e] ſint, admittere, & inſtituere.

Vicarius licet non conferat ſine ſpeciali commiſſione: tamen inſtituit h.d.

Idem obtinet in vicario: quia licet ſine ſpeciali conceſſione[f] conferre nõ poſſit: præſentatos tamen inſtituere[g] minime prohibetur:

In rectorem parochialis Eccleſiæ poteſt præſentari etiam non in ſacris conſtitutus licet ſecus in libera collatione h.d.

Sunt etiam in eo diſſimiles, quod in rectorem parochialis Eccleſiæ, & nõ in ſacris conſtitutus[h] pręſentari poteſt, dummodo aliàs ſit idoneus, & infra tempus a iure conſtitutum ad ordines, quos ipſius Eccleſiæ cura requirit prouomoueri valeat. Collatio autẽ fieri non poteſt niſi in perſona eius, qui ſaltem ſit in ſubdiaconatu [i] conſtitutus.

Potentia actui proxima habetur pro actu ex diſpenſatione. hoc dicit.

Cum his tamen, qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, ſi tales ſint, qui infra breue tempus [k] poſſint in presbyteros ordinari, diſpenſari [l] poterit.

Patronus defertur circa honorem & vita neceſſaria ſubminiſtranda. h.d.

Defertur [m] autẽ patronis non ſolum circa præſentationem: verũ

Nec facit contra, quòd Papa dat poteſtatem ſuo Confeſſori, & nihilominus poteſt ab illo ligari, & abſolui: vt habetur in c. ex parte. j. & in c. ſane. ij. de offic. deleg. & c. nemo. q. iij. quia reſpondetur vt per Abb. in c. fin. de inſtit. in cap. his quæ de malo. & ob. & in cap. cum vos. de offic. ord. per. Abb. & per eundem in c. verum. de for compet. & eſt de ea re tractatus Franciſci de Pauinis.

a Regulariter. Vt ca. ij. & c. conſtitutus. de conceſ. pręb. Papa tamẽ tribuere poteſt, ius etiam in vacaturis. c ij. de præb. in vj. & ſ. tit. proxi. §. eſt ergo, & propterea dicit regulariter.

b Promiſſiones. Cõcor. c. nulla. cap. relatum. c. ex tenore. cap. conſtitutus. & c. fi. de conceſ. pręb. Nam quę ratio militat in collatione; ſcilicet vt vitetur votũ captãdæ mortis. c. ij. de conceſſ. pręb. militat. etiam in præſentatione: Poſſet tamẽ patronus forte abſuturus dare vni poteſtatem præſentandi in genere, licet Epiſcopus ius conferendi ſoli vicario generali poſſit cõmittere, vt per Abb. in c. cõſtitut[*]. de cõceſ. pręb. De ratiõe diuerſitatis dic, vt p eũdẽ in c. fi. eod. tit.

c Epiſcopi. Solius. c. vnic. ne ſed. vacã.

d Poſſit. Cap. illa extr. ne ſed. vac.

e Idonei. Hoc intelligitur etiam ſi non fuiſſet appoſitum: vel. l. vt gradatim. ff. de mu. & hon. & ca. cauſam quæ. de elec. Arg. eſt ergo quòd poterit examinari inſtituendus. de quo vide per Abbatem. in cap. in Lateranenſi. de præb. poſt prin.

f Conceſſione. Cap. fin. de offic. vic. in vj.

g Inſtituere. Ca. ex frequentibus. de inſtit. Ratio differentiæ eſt: quia collatio eſt quædam donatio, ideo in vicarium non tranſit per rationem, quæ ponitur in cap. fi. de offic. vic. in vj. Inſtitutio vero eſt quædam collatio non libera, vt ſ de præb §. fi. fac. cap. decernimus. xvj. q vij & cap. nobis. eo. Et in quibus capitulum Epiſcopo ſuccedat, ſede vacante, habetur in cap. cum olim. &

h Conſtitutus. Et ſic apparet, quòd ca. præterea de ætat. & qualit. quantum ad inſtitutionem eſt correctum: vt not. in c. fin. de inſti. in vj. & in cap. j. de conſtit. in vj. in ver. facti.

i In ſubdiaconatu. Nec mirum, cum & in Epiſcopũ poſſit ſubdiaconus eligi cap. à multis. de ætat. & qualit. & ſ. de elect. §. igitur.

k Breue tempus. Argu. quod non intereſt fiat quòd in præſenti, an breui tempore poſt; cenſentur enim ineſſe quæ fiunt in continenti. l. lecta. ff. ſi cert. pet. Et habetur pro accincto proxime accingendus. l. pen. ff. de mili. teſt. Et qualiter interpretabimur hãc breuitate temporis, vide quæ traduntur in c. pręterea. de ætat. & qualit.

l Diſpenſari. Per Epiſcopum: nam ex quo ius permittit diſpenſari, nec Papa ius diſpenſandi ſibi reſeruauit, dicetur id etiam inferioribus cõceſſum, ſecundum Io. And. in ca. licet. canon de elect. in vj. & ſequitur Abb. in d. c præterea.

m Defertur. Not. ex hoc §. tria quæ conſequitur patronus ex iure patronatus. Primum, quòd præſentat. Secundum honor proceſſionis. Tertium, quòd conſequitur alimenta, ſi deueniat ad inopiam. Adde & quartum, quòd ponitur ſuprà eod. §. licebit. ſcilicet ius defendendi. Ita enim ſibi eccleſiæ ſuæ incumbit defenſio, vt poſſit presbyterum denunciare, ſi ſit dilapidator, vel aliàs inhoneſtus: vt habetur. xvj. quæſt. vij cap. filiis. & per Abb. in c. nobis. eõd.

Ant. Tim. Plures habet vtilitates patronus ab eccleſia, vnde illud. Patrono debetur bono-

rum

etiam circa honorem proceſſionis[a], & circa neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi aut ipſi, aut illorum filij ad inopiam[b] redacti fuerint, illis erit modeſte[c] ab eccleſia ſuccurrendũ[d].

Ius patronatus tollitur ceſſione, collegio, conſtitutione, eccleſiæ deſtructione h.d.

Tollitur ius patronatus ceſſione: vt puta cũ quis id Eccleſiæ, in qua ius habet huiuſmodi, conferẽdum duxerit[e]. Item ſi quis Eccleſiam ſine ſui reſeruatione[f] iuris collegiatam[g] fieri patiatur[h], eo amplius conſtat, ſi ædes ſacræ incẽdio conſumptę fuerint, vel etiam terræ motu, vel vitio ſuo corruerint, extingui ius patronatus neceſſe[i] eſt.

Patronus delinquẽdo amittit ius patronatus h.d.

Sed & ſi patronus auſu nefando Rectorem, vel clericum ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere, vel mutilare auſus fuerit, tam alias pœnas[k], quã Iuris patronatus amiſſionem[l] ſuſtinere debet. Idem iuris eſt, ſi patronus efficiatur hæreticus: cum enim bona hæreticorum vniuerſa ſint confiſcanda[m], merito cum iſta vniuerſitate[n] etiã Ius patronatus interibit.

ANT. TIM. Ea per quę iſtud ius patronat⁹ tollitur, vel tranſit in aliã perſonam, quæ his verſibus a quibuſdam afferuntur.

Iura patronatus tranſire facit nouus heres.
Res permuttatur, donatio, venditioque.

Audũtur etiã alij modi prout in tex. Verũ ſi publicentur omnia bona alicuius propter crimẽ, etiam lęſæ maieſtatis per ſæcularem iudicem, filius non priuatur iure patronatus, quod pater habebat. nam illud à Papa habet Archi. in c. filiis. xvj. q. vij. intellige quando lis eſt cũ aliqua vniuerſitate ſæculari.

tum onus, vtilitaſque, præſentet, præſit, defendat alatur agẽs. Sunt & patrono ab eccleſia certa quędam onera: nam tenetur eam defendere ab omnibus oppreſſionibus, vt xvj. q. vij. c. filiis.

a Proceſſionis. Sed qualis eſt hic honor proceſſionis? Reſp. quidã intelligunt, ꝙ cum patronus vadit ad eccleſiã, debet prælatus cum clericis ſibi obuiam procedere, quod intellige ſi patronatus ſit magnus, & cui hoc cõueniat: puta Rex, vel magnus princeps, & hoc ſeruatur Venetiis in eccleſia ſancti Marci in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter, quia patrono debetur honor præ ceteris laicis in ceſſionibus, vel actib⁹ ſimilibus. Vel dic, vt per Abb. in c. nobis. eo. vnde ſumitẽ.

b Ad inopiam. Sed quale eſt iſtud priuilegium patroni pauperis, cum eccleſia teneatur ſubuenire pauperibus indiſtincte. xvj. q. j. c. quoniam. & xij. q. ij. c. aurum? Reſp. largius ſubueniet patrono quàm aliis c. cum in officiis. de teſta. & not. in c. quicunque. xvj. q. vij. Item pauperes nõ habent actionem contra eccleſiam: vt not in ca. ſicut hi. diſt. xlvij. & c. exigunt. j. q. vij. & per Butr. in c. j. de empt. & vend. ſed patronus habet actionem per cap. quicumque. & ca. nobis. eod.

c Modeſte. Habita ratione qualitatis perſonæ ipſius patroni: arg. l. ius alimentorũ. ff. vbi pupil. educa deb. & magis ei qui quandoque fuit diues quàm ei qui nunquam: vt c. non cogantur. d. xij.

d Succurrendum. Intellige quando patronus in ſummam egeſtatem deductus eſt, vt accedit Peruſiæ in nobili ciue de familia Guidalotorum, cui ad extremam inopiam redacto ſubuentum fuit a magnifica Sapientia noua, in qua habebat præſentationem quorundam ſcholarium, & quę fundata fuit a quodam Epiſcopo illius familiæ. Item intellige quando familiæ supereſt: vt not. in ca. quicunque. xvj. q. vij. & cap. nobis. eod.

e Duxerit. Quo caſu eccleſia remanebit libera: vt habetur in c. j. eod. in vj. Et idem eſſet ſi patronus venderet ius patronatus ipſimet Eccleſiæ: quia adhuc remaneret libera. non ratione cõtractus qui improbatur a iure: ſed quia patronus ob delictum ſuum venit ſpoliandus: vnde conſequenter eccleſia remanet libera, vt per Abb. in c. quia clerici. e. in fi.

f Reſeruatione iuris. Ergo ſi reſeruabit ſibi ius, poterit præſentare in eccleſia collegiata, vel coeligere: quod ſatis videtur poſſe fieri. c. nobis. eo. Sed contra c. ſacro-ſan. & c. Meſſana. de elect. Solu. vt ibi.

g Collegiatã. Qđ quãdo accidat, dic vt per Abb. in c. nobis. eod.

h Patiatur. Bene patiatur, quia alias eo inuito non poteſt eccleſia patronata fieri collegiata, vt concluditur in cap. nobis eod. & in cap. cum acceſſiſſent. de conſtit.

i Neceſſe eſt. Quia ſublata ſubſtantia neceſſe eſt accidẽs interire. fa. l. ſi ſeruũ. §. j. ff. de act. emp. & inſti de vſufru. §. fi. Forte idem ſi eccleſia detineretur ab infidelibus: arg. l. cum loco. ff. de relig. & ſumpt. funer.

k Pœnas. quæ ponũt. in c. ĩ quibuſdã. §. fi. de pœ.

l Amiſſionẽ. Et ſic ius patronatus deuolueretur ad eccleſiam, cui facta eſt iniuria. xvij. q. iiij c. ſi quis deinceps. & c. quiſquis. & habetur ĩ c. in quibuſdam. & in c. ad aures. dẽ pœn.

m Cõfiſcanda. Vt c. excõmunicam⁹. j. & ij. de hęret. in antiq. & c. cũ ſecundum. de hæret. in vj.

n Vniuerſitate. Cum qua, & aliàs ius patronatus tranſit. c. ex litteris. eo. & ĩ. eo. §. donatione.

DE CLERICIS NON residentibus.

TIT. XXIX.

Clerici nō reſidentes.
- Qui puniendi.
  - Qui deſerunt ſine cauſa.
  - Qui nolunt.
- Qui excuſandi.
  - Papæ inſeruientes.
  - Negotiis Eccleſiæ.
  - Ob ſtudia.

Si conferatur beneficium nō idoneo ad reſidendum, & patronus priuandus eſt beneficio, & collator conferendi poteſtate h. d.

Debent autē hi, quibus eccleſiaſtica miniſteria ſunt committenda tales deligi, qui & reſidere in Eccleſia, & curam demādati ſibi officij per ſeipſos [a] valeāt exercere: quod ſi aliter actū fuerit, & qui receptus fuerit, qđ cōtra ſacroscanones acceperit, amittet: & q dederit, largiēdi pōtate priuabit[b].

Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionē priuandus erit, & quæ ſint iuſta cauſæ non reſidendi. h. d.

Si tamē ab initio idonei ad reſidendū reputati, poſtea Eccleſias [c] vel prębēdas ſibi cōceſſas, ſine iuſta, & neceſſaria[d] cauſa deſerāt, ſi moniti [e], & congruo tpe [f]

DE CLERICIS NON RESIDENtibus.

a Per ſeipſos. xxj. q. j. & diſt. lxx. c. ſanctorum. & diſt. lxxj. c. clericos. & diſtin. xcj. ca. Eleuterius. & cap. iij. eod. Quandoque tamen poteſt quis deſeruire per vicarium: vt cū parochialis eccleſia annexa eſt dignitati, vel præbendæ. Item ſi rationabilis conſuetudo aliud induxerit: vt per Abb. poſt antiquos. in d. c. iij.

Ant. Tim. Reſidentia enim reſpicit perſonam: nam reſidere in eccleſia eſt in ea ſeruire beneficio & eius curā habere perſonaliter, Goſt. cap. quia nonnulli. de cler. non reſid. Et non reſidere dicitur, ſi perſonaliter non perſiſtit, & beneficio non inſeruit ſecundum gl. An vero ſit de iure diuino, diſputatum fuit in Trid. Concil. Vide quæ ſcribit de hoc Thom. Campegius in opuſculo de reſidentia Epiſcoporum, & quando teneantur reſidere, & in quo caſu, vide S. Tho. in ij. ij. quæſt. clxxxv. ar. iiij. & Caie. in ar. iiij. vbi ſuſtinuit eam ſententiam, quod eſſet de iure diuino reſidentia.

b Priuabitur. Non ipſo iure: ſed per ſententiam ob verbum priuabitur quod futuri temporis eſt, ſecundum aliquos in ca. Rodulphus. de reſcrip. & per Alex. in l. Imperator. ff. de iu. fiſci. Sed imò contra quòd ipſo iure. c. cum in cunctis. de elect. Sol. illud capitulum procedit ſolum in dignitatibus ibi poſitis: & quando fuit facta collatio patienti defectum in ætate, in moribus, in ſcientia, & in natalibus: in aliis vero non habet locum illa pœna, quæ imponitur ipſo iure. Quod autem hic dicitur, habet locum in conferente beneficiū ei, qui non valet per ſe in beneficio reſidere aliàs tamen eſt ſufficiens: vt not. Ab. in c. extr. eo. in fi.

Ant. Tim. Ita ex geſtis. c. quia nonnulli. & c. relatum. & demum toto titulo de cle. non reſid. & c. peruenit. ij. de appel.

c Eccleſias. Sed videtur ſpecies ſimoniæ, quod reſidere in eccleſia, vel non reſidere eſt cauſa cōſequendi fructus, vel non conſequendi? Reſp. ꝙ hoc fit lege permittente. c. cum ſecundū. de pręb. & ſ. de ſp. §. j. Vel dic ꝙ non debet quis reſidere ad conſequendos fructus principaliter: ſed gratia inſeruiendi diuinis, in conſequentiam tamen conſequitur fructus: aliàs ſi canonicus principaliter accederent ad eccleſiam propter lucrum eſſet ſimonia ſaltem mentalis. not. in c. vni. de cler. nō reſid. in vj. & per Abb. in c. ex pte ij. de offi. dele.

d Neceſſaria. Sed & ſi ſubſit huiuſmodi neceſſaria cauſa debet nihilominus petere licentia ab Epiſcopo. c. relatū. eo. & de cōſecrat. diſt. v. cap. non oportet. & not. in ca. inter quatuor. extr. eod. propter neceſſitatē tamē ſubito occurrentem poſſet quis ſe abſentare ſine licētia prælati, habetur in d. c. relatū. & in c. inter quatuor. Idē ſecūdū aliquos ſi conſuetudo eſſet ꝙ nō requiratur licentia. Epus autē non dabit licentiā niſi ex cauſa, & nō niſi relinquat vicarium is qui vult abeſſe, vt per Ab. in ca. fin. eo. & in c. licet. de præb. & in c. quoniā. §. j. vt lit. nō cōteſta.

e Moniti. Et iſta monitio ſufficit, ꝙ fit per viam ſimplicis requiſitionis, nec requiritur ſolennis citatio, ſed ſufficit, ꝙ ſit extraiudicialis, Abb. in c. peruenit. ij. de app. & in c. ex tuæ. extr. eod. & in c. qualiter. eod. tit. & an requirātur plures, vel ſufficiat vna, per Ab. in c. cum cauſam. de offi. deleg.

Ant. Tim. Vide quæ pulchre diſpoſuerit circa hanc materiam reſidentiæ Concil. Trid. ſeſ. vj. c. j. & ij. de reformatione. late etiā Nauar. in Manua. ca. xxv. nu. cxxj. Curatis enim pręcepto diuino mandatur ſuas oues curare, & agnoſcere, Ioā. xxj. vide Concil. Trid. ſeſ. xxiij. c. j. de reformat. & in bulla Pij Quarti de reſidētia prælatorum, &c. incipiente in ſuprema militantis Eccleſiæ, &c. vltra canones antiquos.

f Congruo tēpore. Quòd erit arbitrio Epiſcopi com-

computandum, qui conſiderabit circunſtantias debitas viarum, & diſtantiæ. c. cum ſit Romana. de appel. & in c. cupientes. poſt prin. de elec. in vj.
a Expectati. Puta per menſem poſt receptionẽ litterarum. c. qualiter. vbi not. extr. eod.

expectati [a] nõ redierint eis priuari [b] poterunt.

Quæ ſint iuſtæ non reſidendi cauſæ. h. d.

Iuſtæ non reſidendi cauſæ ſunt, veluti ſi quis aut Romano Põtifici [c], aut proprio epiſcopo [d] obſequium exhibeat [e]. Item ſi iura, & negotia Eccleſiæ ſuæ fideliter proſequatur [f]: aut ſi vt ſtudiorũ cauſa [g] abeſſe poſſit, eſt alicui ſpecialiter [h] indultum, & ſi quæ ſint aliæ ſimiles [i].

b Priuari poterũt. Vt c. inter quatuor. eo. & habetur in ca. ex parte. eo. Et hoc intellige niſi monitus legitimam habeat excuſationem ſuperuenientem, ob quam venire non potuerit, vt quia erat infirmus, vij. q. j. c. præſentium. vel ob capitales inimicitias. cap. bonæ. ij. de elect. vel ex alia cauſa ſimili: vt in ca. inter. & ca. fi. eod. in quibus caſibus, ſi procederetur contra ipſum, non præiudicaretur ei: arg. cap. in nomine domini. extr. de teſtib. & eſt valde not. quòd impedimẽtum ſuperueniẽs ei, qui dedit operam rei illicitæ, nõ ſit ei imputandum, contra. l. ij. ff. ſi quis caut. ſed ſecundũ Ab. in d. c. inter quatuor. poteſt dici, ꝙ imputabitur iſti abſentia, vt puniatur alia pœna, quã priuationis.

Ant. Tim. Nota, quod vltra pœnas quæ irrogantur in foro contentioſo, clerici nõ reſidentes in beneficiis ſuis, & in eis officia ſua non implentes: ſed voluptatibus vacãtes peccãt mortaliter, & nihil iuris habent in fructibus rerũ eccleſiaſticarũ: & ſi dictos fructus recipiunt reſtituere tenẽtur ſecũdũ Archie. Floren. iij. par. tit. ij. c. j. Nam reditus eccleſiarum ſunt ſtipendia ſeruientium. d. c. quia nõnulli. de cle. nõ reſid. vide Cõcil. Trid. in dd. locis. ſeſ. vj. & xxiij. & Mar. Nauar. loco cit.
c Romano Pontifici. Cap. dilectus. eo. & per Ab. in c. olim. de verb. ſign. Seruientes enim Papæ, videntur ſeruire vniuerſali eccleſiæ. Sed quid dicemus de eo qui eſt in ſeruitio legati de latere? Doct. videntur ſentire, ꝙ ſit idẽ quo ad ſuã prouinciam. Vide per Ab. in d. c. cum dilectus, vbi & quid in ſeruientibus Archiepiſcopis.

Ant. Tim. Cauſas obiter enumerat. Conci. Trid. ſeſſ. xxiij. cap. j. his verbis. Nam cum Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obediẽtia, ac euidens eccleſiæ, vel reip. vtilitas aliquos nonnunquam abeſſe poſtulent, & exigant, &c.
d Proprio Epõ. Cap. de cetero. Idem in prælatis inferioribus. vt per Abb. in d. c. de cetero quotidianas tñ diſtributiones nõ habebit: nõ dãtur. n. nõ reſidentibus, aut his, qui habentur pro reſidẽtibus: ſed intereſſentibus tantum diuinis, vt in d. c. de cetero. & in c. olim. de verb. ſig. per Ab.
e Exhibeat Nota ergo quòd Epiſcopus licite vtitur ſeruitio aliquorum ſuorum canonicorum, etiam ſubtrahendo eos ab officio diuino quotidiano, & illi reputantur præſentes. & de numero, nó. in cap. ad audientiam. eod. Sed non debẽt eſſe plures, quàm duo, licet quidam dicant hoc eſſe arbitrarium.
f Proſequatur. Cap. ex parte. ij. eo. Sed nunquid is qui abeſt intentus negotiis eccleſiæ percipiet quotidianas diſtributiones? Et non videtur, cap. cum non deceat, de elect. in vj. & not. ſ. hoc eod. §. in verbo proprio Epiſcopo in contrariũ tamen. fac. ca. j. eo. in vj. Dic vt ibi.
g Cauſa. vera non palliata, vt exiſtentes in ſtudio: ſed non intrantes ſcholas, & non attendẽtes non gauderent hoc beneficio, Abb. in cap. j. ante fin. de iudi. per textum in l. ſi quis. C. de domeſticis. & protect. libro duodecimo. Idem Baldus. in prooemio digeſtorum. & per Cardin. in prœmi. clementin. & Archidia. in capitulo de quibuſdam. diſt. trigeſimaprima. Idem ſi inhoneſte viuerent. Ab. & ſupradicti per l. gentes. alias incipit per id tempus. C. de curi. & ſtationar. li. xij. Imò fortè ſi talis abſens ſtudiorum cauſa reuertatur ignarus, poterit beneficio priuari, ſecundum Buti. in cap. quamuis. de ætat. & qualit. Sed de quibus ſtudiis intelligenda eſt hæc littera? Et videtur de ſtudiis Theologiæ. cap. fin. de magiſt. & ca. licet. de præbend. Sed an & de ſtudio iuris ſcientiæ? Et idem videtur. cap. cum ex eo. de electio. in vj. vide per Abb. in cap. tuæ. eod. & in cap licet. eod. tit. & per eundem concil. lxxxix. & per Card. in clem. ſanè. §. ſanè. in vj. quæſt. de ſtatu monach. Et hic perciperet etiam quotidianas diſtributiones, ſi in eccleſia nulli alij ſunt prouentus prætorquam quotidianæ diſtributiones. vt not. in d. cap. licet de præben. & per Guilielm. de monte Laud. in cap. vnic de cleric. non reſiden. in vj. Felin. in conſi xviij. Rebuff. in tract. de priuil. ſcholat. in priuil. xxxj. num. xij.

Ant. Timo. Quod autem tempus eſt conſtitutum, in quo conceſſum eſt clericis, vt ſint abſentes à ſua Eccleſia, & non reſidere propter ſtudium? Reſpon. quinquennium habetur in capitu. fin. de magiſt. Vide Concil. Triden. ſeſ. v. c. j. de reform.
h Specialiter indultum. Licet hic dicat licentiam hanc ſpecialiter indulgeri: non tamen debet prælatus petenti illam denegare: vt per Docto. in cap. relatum. eo. & cap. licet. de præbend. Sed immo contra cap. fin. de magiſtr. vbi ipſo iure ſine aliqua licentia videtur competere hæc facultas? Sol. vt per Abb. in d. c. licet.
i Similes. Vt puta ſi detinetur quis aliqua corporali infirmitate. ca. ad audientiam. eod. & cap. vni. eod. in vj. Idẽ ſi terreretur metu tyranni exiſtentis in loco. Ab. in ca. tanta. de exceſ. prælat.

Ant.

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio.h.d.

Hæc de præbendis,& dignitatibus, atq; illarũ prouiſionibus [a] dixiſſe nos ſufficiat. Verum q̄a in hoc tractatu diffuſe immorati ſumus,vt ſequẽtia præcedẽtibus melius cõtexam' [b], quædam in memoriam [c] reducemus.

Epilogus totius libri.

Perſonarum ergo quidam laici ſunt, quidam clerici. Rurſus clericorum quidam ſunt in ſacerdotio cõſtituti, quidã in ſacris,licet non in ſacerdotio:quidam nec in ſacris,nec in ſacerdotio. Eorũ rurſus, qui in ſacerdotio cõſtituti ſũt quidã ſunt in celſiore gradu:vt epiſcopi, quidã in inferiore,vt preſbyteri. In ſacris vero dicũtur cõſtituti diaconi,& ſubdiaconi. Qui vero,nec in ſacerdotio, nec in ſacris reperiũtur ij ſunt,qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.

Tam clerici quam laici poſſunt eſſe monachi.h.d.

Ceterùm quoniã adhuc quidam in Eccleſia ſunt, qui non minus in laicatu [d], quã in clericatu cõſtituti domino deſeruiunt:vt ſunt regulares ac monachi, reſtat, vt de his pauca ſubiiciamus [e].

DE REGVLARIBVS, ET Monachis [f].

TIT. XXX.

ANT. TIM. Sunt & aliæ cauſæ:puta mortales inimicitiæ,& alia iuſta impedimenta,vt habet in c.relatũ,& c.inter quatuor.de cle.nõ reſid.

Prouiſionis verbũ. a Prouiſionibus. Nõ dicit collationibus, vel inſtitutionibus,ſed prouiſionibus. Latum enim eſt hoc verbum aptum cõprehendere non ſolum ſupradicta: verum & electionem,poſtulationẽ, & nominationem, & præſentationem. no. in clem. fin. de elect. Domi.conſil. xv. reuerende. & in ſumma omnem mundum, per quẽ eccleſiæ prouidetur. Domi. & Peruſi.in cap. eum in illis.§.j. de præbend. in vj. & per Felin. in cap.in noſtra. & & in cap.eam te.de reſcrip.fac.not. per Bal.in l. Barbarius. ff. de offic. præto. col.pen. Immo hoc verbum prouideas notat prouidentiã non ſolum eccleſię impetratæ, ſed etiã impetrantis. Bald. in c.fi.de præſump.

b Cõtexamus. Arg. quòd rubricæ ſunt continuandæ. l. ij. ff.de ſta. homin. & quòd continuatio ſiue ſubordinatio poteſt fieri etiam a remotis. l. j. ff. ſi tab.teſt. nul.extab. & no.in rubr.C.qui admit. & traditur in rub.ff de leg.j. Dum tamen interiacentes materiæ non ſint multũ diuerſæ.l.ij.§. iiij. C. de iu. vet.enuc quod certe non eſt hic,vt ſ̄ de præb.in princ.& fac.inſtit.de leg.in prin.& §.fi.inſtit.per quas perſonas nob.adquir.

c In memoriam. Quam velut euagatio impedit ita intellectus ordo artificioſe confirmat:vt not. in proœmio inſtitu.ciuil.§.igitur. alioqui labilis eſt,l.peregre.ff.de adquiren.poſſeſ.& l.j.§.ſi quid autem in tantam.C.de iur.vet.enucl.

d In laicatu. Clericatus enim nõ eſt de ſubſtãtia regularitatis,vel monachatus: ſed ſolũ tria vota de quibus habetur in c.ad monaſterium.de ſtat. monac. Imò canones antiqui, vel non admittebant,vel ægrè admittebant monachos ad clericatum.c.nemo.xvj.quæſt. j. & per tot.

e Pauca. Reſpectu eorũ,quæ traduntur,in compilationibus Gratiani,Gregorij, Bonifacij, Clementis. & aliorum,vel etiam multiloquium interdum appellatur breuitas: vt not. in l.fin.C.de vſufruct.& habit. *Breuitas.*

DE REGVLARIBVS & Monachis.

f De regularibus, & monachis. Cũ copula ponatur inter diuerſa, dubitari poteſt qui ſint regulares,& qui monachi. Et quidẽ regulares dicuntur omnes qui regulã, & tria ſubſtãtialia vota cuiuſlibet religionis approbatæ profitẽtur: videlicet paupertatẽ, caſtitatem, & obediẽtiam: vt in c. cũ ad monaſteriũ. de ſta. reg. & in hoc monachi cũ regularibus cõueniũt. Vnde hoc reſpectu aliq̃n monachorum appellatiõe oẽs regulares cõtinẽtur. Ab. in c.ij.ĩ prin.de poſtu.per illũ tex.ibi. & per tex.in c j.& c. monachi. xvj.q. j. Sed diſſidẽt in eo,q̃ quo ad cetera votis exceptis regulares ſunt cuiuſdam laxioris regulæ, vt habetur in cap.quòd Dei timorem. de ſtat. monac.& in §.fugitiuos. j̄.eod. Alij vero licet aliqua promittant,non dicuntur proprie monachi, vel regulares,vel regulam habere:ſed potius certum viuendi modum,licet modus ille ſit ab Apoſtolica ſede comprobatus,& de hoc not:in clem. j.de relig. do.& in clem. cum ex eo. de ſent. excom.& per Abb. in rubr. eod. Vbi infert, an, & quando diſpoſitio loquens de regularibus comprehendat fratres de tertio Ordine, Ieſuitas, & mulieres Mantellaras,& ſimiles.

ANT. TIM. Regulares ſecundum Goff.ſunt qui ad viuendum regulariter, id eſt, ſub aliqua certa regula,& ordine ſe adſtringunt: vt monachi,fratres canonici regulares,&c.

Fere

- *Monachi ſunt.*
  - Paterna deuotione.
    - Quomodo fiunt.
    - Quando obligātur.
  - Propria deuotione.
    - Expreſſe.
      - Regulariter.
      - Ex cauſa.
    - Tacite.
  - Voti emiſſione.
    - Simplex.
    - Solennis.

Regulariter valet argumē-tum a regulari ad monachum, & contra h.d.

Arg. contra multiloquos.

QVoniā vero ſiue de regularib' agēdū ſit, ſiue de monachis, eadē fere [a] iura ſeruātur, ne verboſa fiat euagatio [b], dirigamus ſermonem in perſonas monachorum, idem etiam [c] intellectu-ri, & de regularibus ceteris. Nam ſi quid in his proprie ſeruetur, ſeparatim oſtēdemus [e].

Ex triplici capite quis fit monachus. & impubes a patre traditus monaſterio. poſt annū pubertatis, poteſt redire ad ſaeculum, ſi velit. h.d.

Monachi [f] fiūt aut ex paterna deuotione, aut ex propria profeſſione aut ex [i] voti emiſſione. Ex paterna [g] deuotiōe monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monaſterio offert [h]. Quo caſu ſi impuberes ſacram tō-

a Fere. Quia non per omnia eadem ſeruantur iura, cum regulares regulę interueniant laxiori, & poſſint parochialibus eccleſiis præponi. cap. quòd Dei timorem. de ſtat. monach. fac. §. fugitiuos. j. eod. & cap. ij. de poſtulat.

Ant. Tim. Videtur, quod regularis ſe habeat tanquam genus: monachus vero tanquam ſpecies. Vnde omnes monachi ſunt regulares: non autem econtra omnes regulares monachi.

b Euagatio. Simile eſt Inſtit. ꝙ cum eo, qui in aliena poteſtate. Et eſt argu. contra legentes, & conſulentes, qui vtūtur multiloquio. fac. l. ij. §. cō trariū. C. de iu. vet. enucl & quòd habetur in l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de appe. & auth. de referend. poſt prin. & in authen. de tabell. poſt medium. & cap. tales. diſtin. xxiij. licet pro illis faciat l. antiquitas. & ꝙ ibi not. C. de vſufruct. & hab. & §. fin. ſupra titulo proximo.

c Idem etiam. Nā ſimilium eadem eſt diſciplina, vt hic, & inſtit. quod cum eo, qui in alie. in princ. & ff. de in rem verſ. l. iij. §. prouide. & §. quoties.

d In his. Scilicet regularibus.

e Oſtendemus. Quod facit j. eo. §. fugitiuos.

f Monachi, &c. Sumitur ex c. monachum. xx. q. j. & fac. cap. cum virum. ext. eodem. habetur per Doct. in c. ij. eodem.

Ant. Tim. Ideſt ſolitarij Latinè: eſt. n. Græcū verbū à *μονὸς*, quòd Latinè ſonat vnus, vel ſol' xvj. q. j c. ſi cupis. & c. placuit. ibid. Ducit etymologiā monachus *μονὸς* Græcè, Latinè eſt vnus. Differunt autem a conuerſis, & oblatis, vt per Ab. in c. non eſt, de regula. & tranſ. ad rel. Nā cōuerſi ſunt qui offerunt ſe, & ſua mutando habitum, & profitendo: laici tamen, ſunt quia nō promouētur ad ordines: oblati vero ſunt qui ſe, & ſua offerunt monaſterio habitu nō mutato vide gl. j. c. vt lex. xxvij q. j. Monachi aūt videntur proprie eſſe qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouentur. xvj. quæſtione prima, per multa capitu.

g Ex paterna, &c. Dictio, Ex, quæ hic ter inculcatur, non ſemper vniformiter, aut proprie ſumítur: nam cum improprie remotam cauſam ſignificet, vt in l. j. §. ex incendio. ff. de incē. rui. & nauf. vbi Bart. & proprie propinquam. vt in l. nō dubium. C. de ll. & in l. j. C. ſi ſer. extero. ve. & per Abb. in c. qualiter. de elec. & per Bart. in l. prętor. §. j. ff. de bon. aut. iud. poſſid. hic & improprie ſumit', & ꝓprie. Iproprie, quo ad paternā deuotionē, vel votū ſimplex, hoc. n. quo ad monachationē hēt ſe poti' inchoatiue quā perfectiue: quo vero ad ꝓfeſſionem, vel ſolenne votum ſumitur proprie, & cauſam deſignat proximam: cum iſta faciāt quē monachū vere, & irreuocabiliter, vt j. eo. ꝑ tot. Alio tamen loquēdi modo vtitur tex. in c. monachū. xx. q. j. vnde ſumitur.

Ant. Tim. Vnde parentes filiorum curam habere tenentur: nam habent rationem principis in filios: & econuerſo etiam filij parentum, quibus in neceſſitate exiſtentibus, ita vt ſine ipſis viuere nequeant, tenentur non intrare religionem, ſed manere apud eos, vt eis ſubueniant ratione, & pietate ſuadente, S. Tho. ij. ij. q. clxxxix. art. vj.

h Offert. Sed an id poſſit, matre inuita: vel mater inuito patre? Quidam ꝙ præfertur volūtas contradicentis. l. Sabinus ff. com. diui. cap. in re communi. de re. iu. in vj. Alij. ꝙ voluntas patris: argu. de patri poteſt. in prin. inſti. Prima communior. Nec enim in ſpiritualibus patria poteſtas eſt magnopere in conſideratione ſecundum Inno. & alios in c. ij. eod. cū Deus ſine diſtinctione pręcepit honorari patrem, & matrem. faciunt not. in c. j. xx. q. j. Sed an ſola mater patre non contradicente. Reſpond. commun. quòd ſic, & pro hac fauor religionis. l. ſunt perſonæ. ff. de reli. & ſump. fun. Sed an pater, qui habet filiū in poteſtate patris

tas ſui. & ſic aut poſſit offerre, auo inuito? cōmu. quòd poſſit: vt in d. cap. ij. vide quæ not. Abb. in c. officij. de electio.

a Quintodecimo. Hodie decimoſeptimo: cum per concilium Tridentinū nemo profitere poſſit ante xvj. annum. & anteà facta profeſſio nullum pariat effectum, vt in ſeſſi. xxv. ſub titu. de regul. & monial. c. xvj. vnde tollūtur. not. in ca. illud. xx. quæſt. j. & in c. j. de elect. per ſal. prom. per Abb. Secundo quid aliquis petere poteſt reſtitutionē in integrum? arg. φ ſic. ca. ad noſtram. eodem. Tu dic cōtra. Nec enim deceptus eſt, qui Christo ſe coniunxit: & in talibus cēſetur quis maior. vt & in matrimonio, capitu. ex parte. de de reſtit. ſpol.

Ant. Tim. An pueri ſint recipiendi ad religionem, vide S. Thom. d q. clxxxix. ar. v. qui late hoc diſputat.

b Profeſſi fuerint. Expreſſe, vel tacite: vt j. eod. § per propriam. & in ca. cum virum. eod.

ſurā, vel velamina ſuſceperint quintodecimo [a] ætatis anno moneri debent, & inquiri, vtrum in ipſo habitu permanere cupiāt, ſi permāſuros ſe profeſſi fuerint [b], vel profeſſionem à ſe prius factam ratam habuerint [c], vlterius; egrediendi locū nō habebūt. Si vero ad ſæcularē habitū reuerti maluerint, redeundi licētia concedēda erit: quia ſatis inutile eſt, vt coacta [d] ſeruitia Domino præſtēt. Qua etiā ratione conſtitutū eſt, ne quis inuitus [e] ordinari debeat:

Si impubes præter parentum voluntatem monaſterium fuerit ingreſſus, poſſunt parentes intra annum reclamare: ſecus ſi ſit pubes. h. d.

Quòd ſi impubes præter, parentum voluntatē tonſurā accepit monachalē: parentes [f] id factū irritare [g] valēt. Sed ſi intra annum ad proprium Epiſcopum, vel alium cōpetentem iudicem nō reclamauerint reuocare amplius nō poterunt [h]. Si vero in grandiori ætate [i] adoleſcentes ſeruire Deo elegerīt nō eſt poteſtas parentibus prohibendi [k].

Profeſſio eſt duplex tacita & expreſſa, & poteſt fieri etiā ante annum. h. d.

Propria profeſſione monachus efficitur quis, aut expreſſe, aut tacite. Expreſſe, vt ſi quis poſt annū [l] probationis habitum ſuſcipiens mona

eo. & facit quod legitur. xx. q. ij. cap. ij.

g Irritare. Nota ergo, quòd impubes inuitis parētibus monaſterium ingredi, nec per ingreſſum factum ante eam ætatē, deſinit eſſe in patria poteſtate, ſecus poſtea. xx. q. ij. c. j. & c. ij. Sed quid erit contra, ſi parentes velint offerre impuberē inuitū? Innoc. φ non valet oblatio: & φ quādocunque poteſt impubes exire: ſequitur Abb. in c. ij. eo. arg. c. ij. xx. q. j.

Ant. Tim. Quia pueri & puellæ ante pubertatis annos naturaliter ſunt in poteſtate patris, quo ad diſpoſitionem vitæ. ita S. Th. ij. ij. d. q. clxxxix. ar. v. habetur. c. j. xx. q. ij. & ca. oportet.

h Non poterunt. Niſi ita longè abſit monaſterium, vt intra annale tempus non poſſit inueniri tunc enim maius ſpacium habebit. arg xvij. q. ij. cap. ſi quis incognitus. & not. in cap. ij. xx. q. j. Sed a quo tempore currere annus iſte? Itē nunquid erit cōtinuus ita φ c. dat ignorant.? Reſp. vt not. in d. c. ij.

c Habuerint. Cap. ſignificatum. de regula.

d Coacta. Argum. quòd quis ad bonum cogi nō debet: hilarem enim datorem amat Deus. Sed ſi filius oblatus poteſt exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatē non poterunt exire ſine cōſenſu parentū, quod poſſet, niſi interueniſſet huiuſmodi oblatio: vt not. in c. ij. & c. ſignificauit. eo.

e Inuitus. Cap. vbi. diſt. lxxiiij. & per tot.

Ant. Tim. Vnde quis non debet cogi ad intrandam religionem. neque a patre, neque ab aliis: bene licet inducere, ſuauiter tamen, non autem violenter, aut ſimonice, aut mēdaciis aliquibus: vt per S. Tho. ij. ij. q. clxxxix. art. ix. Vide quæ vltra canones antiquos diſpoſuit Concil. Trid. in hac materia ſeſ. xxv. cap. xvij. & xviij. tit. de regularibus & monialibus.

f Parentes. Sed an & tutores. Fed. tenet tutorem poſſe quidem reuocare pupillum a monaſterio, ſed non offerre. Inno. contra, cum contrariorum ſit eadem diſciplina. vide per Abb. in ca. ij.

i Ætate. Id eſt, adoleſcētia, quòd ſatis exprimit.

k Prohibendi. Soluitur enim per talem ingreſſum patria poteſtas: vt not. in c. j. xx. quæſt. j. & in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de minor. & per Ab. poſt alios in cap. ij. eod. mortuus enim quo ad mundum fingitur. xvj. q. j. cap. placuit. Idem eſſet ſi pater intraret monaſterium, nam incontinenti ſoluitur patria poteſtas: quia cum pater tranſeat in poteſtatem Abbatis, non poteſt alium habere in poteſtate. l ſi arrogator. ff. de adopt. not. in authē. ingreſſi. & in auth ſi qua mulier. C. de ſacroſanct. eccle. facit. c. cum ſumus. eod.

l Poſt annum. Poſt tamen ætatem legitimam concord. cap. ad Apoſtolicam. eod. & cap. Conſaldus. decima ſeptima. quæſtione ſecunda, quādoque ſtatuitur biennium. xix. quæſtione ſecunda. capitu. monaſteriis. quandoque triennium, vt j. eod. §. proximo. & cum iura varia ſint circa tēporum cōſtitutionem, videtur id eſſe arbitrariū, quod ſatis per Docto. admittitur. in d c. ad Apoſtolic.

chalé regulis monaſterij obſtringi ſe velle profitetur a.

Profiteri poteſt quis etiam ante annum ab ingreſſu.h.d.

Si tamen ante tépus b probationis regulariter præfinitũ, is, qui cõuerti deſiderat, habitũ recipit, & profeſſioné emittit, Abbate c per ſe, vel per alium profeſſioné recipiéte regulari obſeruãtia obligat d, & vere monachus eſt cẽſendus.

Ex cauſa poſt annum poteſt profeſſio differri, vt ſi ingreſſus monaſterium ſit incognitus. Et ſeruus triennio in monaſterio commoratus per monachationem ſit liber.h.d.

Quemadmodum autem diſcretus Abbas ex cauſa e ante probatiõis tépus f profeſſioné recipere põt: ita ex cauſa interdũ proferre g. Vnde ſi quis incognit9 monaſteriũ ingredi voluerit, ante trienniũ h monachalis habitus i cõcedédus non erit: ne ſi forte poſt annũ ſtatim pręſte

ſtolicam. licet quidam inter caſum & caſum diſtinguant, regulariter tamé ſeruatur ſpatium anni. ſed an dicatur annum compleuiſſe, qui poſtquã ſtetit in monaſterio per ſex menſes exiuit, & interuallo interpoſito ſtetit per alios ſex mẽſes, & ſic poſſit ad profeſſionem recipi? & videtur poſſe, arg. l. ſi. §. quiſ æpi9. ff. de abig. in cõtrarium fac. l. interdũ. §. quoties. ff. de publi. & hoc tenet Ab. in d. c. ad Apoſtolicam. licet quidam primam teneant.

a Profitetur. Per quæ autem verba poſſit profeſſio fieri, & quæ ſint de illius ſubſtantia, habetur per Doct. in c. porrectum. eod.

Ant. Tim. Profeſſio expreſſa ſecũdũ Doctores quinque de neceſſitate requirit. Primo, qd profitẽs cõpleuerit xiiij. annũ maſculus, fœmina. xij. c. puella. xx q. ij. c. j. de regul. li. vj. hoc veteres canones: vide tempus prorogatum vſque ad xvj. per Concil. Triden. licet in ſingulis requiratur xviij. ca. quia in inſulis. de regul. Secundo, quòd profeſſio fiat ei, qui poteſt religioni incorporare vel de eius licentia. Tertio, ꝙ fiat religioni approbatæ. c. vnic. de vot. & vot. red. in vj. Quarto, quòd prælatus requirat conſilium capituli. Quinto, ꝙ fiat de tribus votis vide quæ per concil. Trid. de profeſſione ordinata ſunt. ſeſ xxv. c. xv. xvj.

b Ante tempus. Sed contra: quia profeſſio facta ante annum non tenet. cap. Gonſaldus. xvij. quæſt. ij. iuncto. cap. vides. diſtinct. x. & cap. quæ contra ius. de re. iudic. in vj. & l. non dubium. C. de ll. Item contra de cap. ij. & cap. iij. eo. in vj. Sol. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis cauſam, ideo actus in contrarium geſtus non annullatur, not. in d. cap. vides. & in capitu. tua. de ſponſa. duorum. & per Abb. in capitu. ad Apoſtolicam. extra eod. Vel dic ſecundo quòd prohibitio de qua in contrario cum concernat ſolum fauorem prohibiti, habet vim exhortationis tantum, & cum concernat fauorem prohibiti, non mirum ſi poteſt per eundem renunciari. fac. diſtinct. iiij. §. hæc. & ſi legibus. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. Vel aliter dic, quòd vbi prohibitio fit ſimpliciter fauore prohibiti non impeditur obligatio, quæ quæritur Deo principaliter, ſed tantum obligatio quæ quæritur homini: quia in dubio non videtur de hoc lex cogitaſſe. fac. capitu. debitores. de iureiurand. Aliter etiam ſol. Ioannis Andreæ, vt habetur in d. c. ad Apoſtolicã. diſtingue tamen hãc materiam, vt habetur in d. cap. ij. c. iij. eod. in vj.

Prohibitio legis.

c Abbate. Sed nunquid ſolus Abbas ſine capitulo poteſt recipere quẽ in monachum, & videtur poſſe. cap. ad Apoſtolicam eod. & videtur innuere hæc littera, plures contra quòd immo de neceſſitate teneatur requirere conſiliũ capituli: aliàs receptio nõ valeat: vt habetur in cap. noui. extr. de his quæ ſi. a prælato. tale tamen cõſilium non tenetur ſequi. vide per Abb. in c. porrectum. eod. & quod not. in cap. ſi. eo. in vj.

d Obligatur. Cap. non ſolum. & cap. conſtitutione. eod. in vj. quæ ſunt contra. Sol. licet in monaſterio mendicantium ante annum profeſſus non obligetur, In ſpecie eorum religioni, obligatur tamen in genere ad religionem, quam elegerit, & hoc ſpeciale eſt in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

e Ex cauſa. Iuſta & rationabili non autem ſi inhiet ad patrimonium monachandi, nam hoc caſu licet profeſſio valeat, reſpectu tamen finis male faceret, & ob id bona monaſterio non applicarentur. ca. conſtituit. xx. q iij Abb. in cap. præter. de offic. deleg. & in cap. in præſentia. de prob. & in capitu. cum dilectus. de his quæ vi me. cauſ.

f Tempus. Scilicet ordinarium vnius anni, cum alioqui ſit arbitrarium: vt not. ſupra eod. §. proxim. & in cap. Gonſaldus xviij. quæſt. ij. & innuit hæc littera.

g Proferre. Id eſt, procelare. & in longius ducere, quia contractorum eadem eſt diſciplina.

h Ante triennium. Sed cum iſte depræhenſus ſeruus furtum fecerit ſui corporis, quomodo rem furtiuam viucapit triennio, cum nec ſpacio longi temporis poſſit ſeruus fugitiuus præſcribi: vt lege prima. C. de ſeruis fugitiuis. Reſpond. operatur hoc fauor eccleſiæ. Poſſet tamen dici, quòd eccleſia debet recompenſare damnum domino. xiiij. q. vj. c. comperimus. ſimile eſt in c. q. xvij quæſt. iiij.

Fauor eccleſiæ tollit vitium furti.

i Habitus. Videtur ergo, ꝙ tempore probationis debeat eſſe in habitu primo, & proprio, non monachali. c. legem. diſt. liij. & c. multos. diſt. liiij & c. ſuper. eod. extr qui elec. vel. vouen. Probabilius tamé videtur ꝙ debeat eſſe in habitu monachali cum

li cum

tur, poſtea ſeru⁹, aut aliàs inhabilis [a] ad monaſteriũ deprehendatur [b]. Quod ſi ſeru⁹ [c] per trieniũ [d] in monaſterio cõmoratus, poſtea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiã efficietur.

Ordinatus ignorante domino ſi fiat monachus ſit liber, aliàs dominus poteſt intra annũ recipere ſeruum.h.d.

Quinimò ſi pri⁹ ignorante domino ad ſacra miniſteria ordinat⁹ monachus fieri elegerit, iugũ ſeruitutis euadet [e]: aliàs intra vnius anni ſpaciũ domino & ſeruilem fortunã probare [f], & ſeruum ſuum recipere licebit.

Prædicatores, minores, & mẽdicantes non poſſunt profiteri aut elapſum anni, & recipientes ad profeſſionẽ puniũtur.h.d.

Quod tamen de facultate recipiẽdi ante annum profeſſionis dicit̃, nõ eſt perpetuũ. Prædicatores enim, & Minores [g], aliiq; Mendicantium [h] ordines ante annũ [i] probationis elapſũ quẽquam ad ſui ordinis profeſſionẽ, vel ſæculi renunciationẽ faciendã, recipere nõ poſſunt. ꝙ ſi forte cõtra fecerit, & is qui ſic receptus fuerit eorundẽ ordini minime alligabitur, & receptores a receptiõe ad profeſſionẽ quorum libet ſuſpẽſi, tam excommunicationi, quã aliis pœnis [k], quæ huiuſmodi regularibus pro culpis infligi ſolent [l], grauioribus ſubiiciendi erunt.

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionẽ, & vnuſquiſque debet ſe conformare cum habitu, quem gerit.h.d.

Tacitè profitetur quis cum idoneis coniecturis [m] apparet, quòd perpetuo vult domino in religione [n] ſeruire, & vitam ducere monachalem: vt puta ha-

li, cum non aliter poſſit experiri aſperitatem ordinis, & ꝙ hic dicitur conaccedendus non erit, intelige cum effectu, ita vt eum reiicere non poſſit: vt not. in c. ſi. xvij. quæſt. ij.

a Inhabilis. Puta oneratus ęre alieno. de quo dic vt late per Anto. de But. in c. j. de oblig. ad ratio. cedden.

Ant. Tim. Plura ſunt quæ reddunt aliquem inhabilẽ & prohibẽt ne poſſit fieri monachus vel religioſus. Primo, ſi non ſit debitæ ætatis, c. ad noſtram. de regul. Secundo, ſi ſit ſeruus, vt habet hic. Tertio, ſi ſit obnoxius debitis. Quarto, ſi ſit in dignitate Epiſcopali ſine licẽtia Papæ. Quinto, ſi cõſummauerit matrimonium, vel poſt ſponſalia tem cum vxore habuerit. Sexto, ſi coacte, & non voluntarie, c. j. de regular. vide Sũmiſtas in verb. relig.

b Deprehendatur. Caueri ergo debet quòd infirmari, vel vituperari poteſt. ſupra. qui promou. non poſſ. in princ.

c Quod ſi ſeruus. Sumitur ex c. ſi ſeruus. ij. verſi. debent enim. diſt. liiij.

d Per triennium. At ad clericatũ extra clauſtrum ann⁹ ſufficeret vt not. in c. ſeruus. ij. verſ. debẽt enim. diſt. liiij. Diuerſitatis ratio eſt: quia clerici ſunt in publico, monachi latent.

e Euadet. Nota ergo hic, quòd in habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus: nam hic ſeruus, ſi fiat de laico monachus, licet domino illum intra annum recipere, vt hic, & in c. ſi ſeruus. diſtin. liiij. Sed ſi fiat primo clericus, & poſtmodum monachus, etiam domino inuito. forte hoc operatur characteris impreſſio: non tamen vt a ſeruitute, ſic à cõtractu, vel delicto ante ingreſſum perpetrato liberaretur, vt per Ab. in c. j. de eo. q furt.

f Probare. Puta probando, ꝙ illum cepit in bello licito: nam & fideles ita capti ſerui fiunt, vt per Abb. in c. j. de conuer. infid. licet conſuetudo non videatur hoc ſeruare, vel alio modo legitimo. & fac. c. ſi ſeruus. diſtin. liiij. Annus autem iſte incipit domino currere à die ſciẽtiæ: non aũt ordinationis ipſi⁹ ſerui vt no. in d. c. ſi ſeruus.

g Et Minores. Ca. ij. & c. iij eo. in vj.

h Mendicantium. Cap. eod. in vj.

i Ante annum. Sed an poſt annum pręſumatur profeſſio, niſi probetur. Reſp. negatiue: cum ſit facti, & ita Abb. in capit. nuper. de teſtibus.

k Aliis pœnis. No. ꝙ quis multiplici pœna punitur. Ratio: quia altera per ſe non ſufficiebat, not. in c. at ſi clerici. in ſi. extr. de iud.

l Solent. Inſpecta ipſa cõſuetudine, & ordinationib⁹, quæ ſunt ſcd̃um regulã.

m Cõiecturis. Quales ſunt, quę hic ponuntur ſtatim: vel quia ipſemet fuit confeſſus, vel cõfitetur nũc, ꝙ voluit relinquere ſæculũ, ſecundum Inno. & Hoſt. in ca. ſtatuimus. eod. vel quia dimiſit beneficiũ, quod habebat non proteſtando, ꝙ nõ intendit per hoc dimittere ſæculum, vel de bonis propriis diſponendo, vt not. in cap. conſuluiſti. & cap. ſtatuimus. in antiquis. & in c. nõ ſolum. eo. in vj. Habitus ergo etiam nouitiorum cum propoſito mutandi vitam obligat quẽ religioni, ſaltem in genere, vt nõ poſſit ad ſæculũ ampli⁹ redire. Sed an talis vſq; adeo ſit ver⁹ monach⁹, vt m̃rimoniũ poſtea cõtractũ nõ teneat? Reſp. vt late no. p Ab. i d. c. cõſulti. & p eũdẽ, in c. cõſuluit. q cler. vel voue.

n In religione. Scilicet approbata, ca. vni. de voto. in vj. & cle. j. eo. Secus ergo, ſi extra religionem, quantocunque tempore portauerit talem habitũ: vt in c. vt clerici. eo. & in cle. eos. vbi not.

Poſt

bitum poſt annum [a] retinẽdo, vbi is nouitiis, & profeſsis, communis & indiſtinctus [b] eſt: vel profeſſorum [c] habitum ſuſcipiendo, vbi is diſtinctus habetur. Vnde [d] & Toletano Concilio [e] inductum eſt, vt clerici qui ſe fingunt [f] habitu, & nomine monachos, & non ſunt, corrigantur, & veri monachi [g] fiant.

Ponit differentiam inter expreſſam, & tacitam profeſsionem. h. d.

Vtrum autem quis expreſſe profeſſus fuerit, an tacite interdum multum [h] intereſt. Expreſſa enim profeſsio, etiam ſæculari habitu non mutato [i], illi religioni præciſe [k] obligat, quã quis profeſſus fuerit. Tacite vero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantũ datur ſuſceptionem, non illi ſpecialiter, cuius eſt ſuſceptus habitus: ſed generaliter religiõi recipiẽtem obligat: dum tamen legitime ſit ætatis ac ſciens, & prudẽs [l] triduo [m] in eius habitus delatione perſeueret.

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſsionem. niſi de conſenſu ingreſsi. h. d.

Et ſi cõtigerit, eum qui religionẽ ingreditur, beneficiũ retinere, intra probationis [n] annum non erit alicui

a Poſt annum, Scilicet completum, licet non exceſſerit: vt not. in cle. eos. eo. Debet ergo is, qui non vult obligari, talem habitum intra annum deponere, quòd intellige de pubere, & de eo qui ſponte recepit: vel ſaltẽ portauit, vt ibidem not. Item intellige, niſi deferens, contrariũ fuerit proteſtatus; vt per Ab. poſt antiquos in c. vt clerici. eod.

b Indiſtinctus. Etiã ſi eſſet aliqua diſtinctio latens; vt quia licet, non ſit differẽtia in colore, & ſciſſura; differentia tamẽ eſt, quia habitus profeſſorum benedicitur; non autem nouitiorum. Vel quia habitus profeſſorũ datur ante altare, nouitiorum in alio loco. Vel quia habitus profeſſorum datur per Abbatẽ, nouitiorũ per aliũ. Et hanc materiam intellige, vt habetur per Abb. in cap. ex parte eod. & in cle eos. eod. vbi copioſe ſcribitur.

c Profeſſorũ. Hoc caſu ſecundũ Abb. in cap. ad noſtram. eo. in fi. debent quatuor concurrere, ſcilicet diuerſitas habitus, ſcientia, libera voluntas, & triduã perſeuerantia; quibus concurrentibus obligatur quis religioni in genere, non in ſpecie. Idem tenet Abb. in cap ſuper eod.

d Vnde. Id eſt. hac ratione delationis habitus, de qua dixerat immediate.

e Concilio. Vt in c. clerici ext. eo.

f Fingunt. Ex cauſa non honeſta; puta iocoſe, vel cauſa explendæ libidinis. not. per gloſ. & Ab in c. ex tuarum. de priuil. & fac. xxvij. q. j c vidua. & c. ex litteris. de ſpõſal. Vel intellige de his, qui deferunt habitum ext. monaſterium, ſecundum Hoſt. & Ian. quos ſequitur Io. And. in cle eos. eo & ponit Abb. in c. correctũ. eod. vel loquitur de his, qui proteſtãtur. quòd per delationem habitus non intendunt profiteri, vt per Abb. in c. vt hi qui. eod. Vel intellige de his, qui ingrediuntur monaſterium, vbi non ſeruatur regula antiqua: vt ibidem per eundẽ & de hoc late per eũ. ibid. & alios in cap. quod interrogaſti diſt xxvij.

g Veri monachi. Supple, vel veri clerici, vt in c. vt clerici. eo. vnde ſumit. Datur enim optio, vtrũ velint eſſe clerici, vel monachi. ſimi. in cã. cum cauſam. de elect. & arg. xvj. q. j. cap. nemo poteſt. arg. contra. xxvij. q j cui duo. & ca. quid interrogaſti. diſt. xxvij. Sol. vt no. in d. c. vt clerici. & nor. hic, & in c. tuarũ. de priui. vbi gl. & Abb. quod vbi conſtat de animo deferẽtis habitum; ſcilicet quòd non intendit profiteri, talis delatio, quantũuis diuturna, non inducit profeſſionem. Secus tamen ſi quis monialium habitu indutus in monaſterio monialium profiteretur; quia ſecundũ Ioan. Andr. quem etiam ſequitur Abb. in d. c. tuarum. valet talis profeſſio, licet is compellatur intrare monaſteriũ monachorum:

h Interdũ multũ. Interdũ etiã nihil quo ad quædam, vt ecce profeſſio tacita inducta per lapſum anni nõ habet triduum ad pœnitendum, prout nec expreſſa: licet aliud ſit in tacita, quę per aſſumptionem habitus intra annum inducitur: vt not in c. iij. eod. in vj. vnde ſumitur. Item quo ad diſſolutionẽ poſtea contracti matrimonij nihil inter expreſſam, & tacitam intereſt; quia ſemper dirimit, Io. And. in d. c. iij. Abb. in cap. cum virum. eo. in antiqq.

i Non mutato. Cap. ſicut. eo. in antiq. c. iij. eo. in vj. habitus enim non facit monachum, ſed profeſſio regulæ. c. porrectum. de regulari.

k Præciſe. Id eſt, abſolute, & neceſſario, & ſine diſtinctione: vt not. in ca. contra Chriſtianos. de hære. in vj. & per Ab. in c. ex parte. de reſcrip. fac. l. miles. § d. cẽ. ff. de re iudi. & l. ſed & hæ. §. pen. ff de procur & de hoc verbo traditur per Legiſtas in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. & in l. ſtipulatus ſum damnũ. ff. de verb. oblig. per Bal in aut h. hodie. de iud. & in l. ij. C de execut. re. iud.

l Sciens, & prudẽs. Secus ſi forte laboret furore, c. ſicut. eo vel inuitus deferat. c. cum virum. eo. & xx q iij c. præſens.

m Triduo. Similis dilatio tẽpis ĩ l. fi. C. de err. adu.

n Probationis annũ. Sumitur ex c. beneficium. eod. in vj. & per hanc litterã dici poſſet, quòd ſi minor xiiij. ann. religionẽ ingrediatur beneficiũ

conferendum [a]: ſed interim per alium adſignata ſibi congrua de prouẽtibus portione [b], beneficio [c] inſeruiendum erit, ſi tamen ingreſſi ad id accedat adſenſus [d], aut quòd mutare voluerit liquido appareat, aut legitimã profeſſionem [e] emiſerit, beneficium alteri libere conferri poterit.

Qui vitam regularem vouit: monaſterium ingredi debet non obſtante quòd fuerit prælaturam conſecutus. h. d.

Is quoque, qui votum de ingreſſu religionis compos mẽtis [f] emiſit [g] vt monachus fiat cogendus erit. Vſq; adeo enim Deo voti ligat emiſſio, vt etiam ſi quis poſt votum prælaturã fuerit conſecutus, Domino tamẽ promiſſa reddere ſit compellendus [h].

Per votũ ſolẽnne derogatur ſimplici. h. d.

Illud quæri poteſt. Si quis poſt votum de certa religione intranda [i] emiſſum aliam religionem etiam laxiorem [k] ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibi-

ſuum ante finem anni xvij. ſtante Cõcilio Trid. ſeſſ. xxv. ſub titulo de reg. c. xvj conferri non poterit: vt not. per Io. And. in d. c. beneficium.

a Conferendum. Immo contra c. ex tranſmiſſa. de renun. vbi tenuit collatio facta intra annum probationis. Sol. vt not. in c. beneficiũ eo. in vj. Eeidem erit ſi ingreſſus nõ habeat quidem ius in re, ſed ad rem tantum: quia eadẽ ratione tale ius nõ creditur perire, vt ibidem ab eodem not. Sed nunquid contra, conſtituto in probatione poterit beneficiũ conferri. Et non puto, cũ hic ſit ſtatus dubius, l. qui ſtatus. ff. de re mili. & l. qui de libertate. ff. de lib. cau. & quia per hoc induci poſſet ad religionem dimittendam, quod eſſe non debet, xlj. q. ij. ca. bonæ rei. & cap. quorũdam. de elect. & c. cũ & plantare. de priui. quod intellige de beneficio quod per regulares poſſideri non poſſet: ad Epiſcopatum autẽ in ſæculari vel regulari Eccleſia eligi poſſet, c. nullus. de elec. in vj. & §. propterea. infra. eo. Sed nunquid talis vocandus erit ad electionem Epiſcopi, ſede vacante, ſi ſit in monaſterio vicino? Reſpondeo, vt prolixe nota in dicto cap. beneficium.

b Portione. Sed quid fiet de reliqua portione? Reſpondeo ſecundum aliquos, reſeruabitur conſtituto in probatione; licet actualiter dari non debeat; nam ſic non bene probaretur. Alij quòd in vtilitatem Eccleſ. expenderetur. Alij aliter, vt not. in cap. beneficium. eo. in vj.

c Beneficio. etiam ſi ſit curatum.

d Adſenſus. Et in his terminis eſt forte intelligendum. cap. ex tranſmiſſa. de renunt.

e Profeſſionem. Non ſolũ expreſſam: ſed etiam tacitam, c. beneficium. eod. in vj.

f Compos mentis. Licet ſit corporis impotens, infirmitas enim quantumuis grauis nullitatem actus non inducit, niſi mentis exilium inducat. c. ex tranſmiſſa. vbi Ant. & Ab. de renunc. fac. cap. Gonſaldus. xxij. qu. ij. ſed furioſus etiam ſi benefaciat ſanæ mentis non pręſumitur, cap. ſicut. vbi Abb. eo. fac. not. per Legiſtas. in l. furioſum. C. qui teſt. fac. poſſ.

g Emiſit. Vel furore liberatus ratã profeſſionem habuit, vt c. ſicut. eo. ſed an ſufficiat tacita ratihabitio? Reſpon. vt not. per Abb. in d. c. ſicut. in fin.

Ant. Tim. Eſt autem votum ſecundum S. Thom. deliberata, & ſpontanea promiſſio Deo facta de his, quæ ſunt Dei x'j ij. q. lxxxviij. art. j. vide Magiſ. in iiij. ſen. diſtin. xxxviij. & ibi Doct.

h Compellendus. Quia debet prælaturam dimittere, & monaſteriũ ingredi, licet poſtea canonice electus Epiſcopatum recipere poſſit, c. per tuas. de vot. & vot. red. & ex hoc nota differentiam inter matrimoniũ carnale, & ſpirituale: nam carnale tollit votum prius emiſſum matrimonio non conſonum. c. j. de voto & voti red. in vj. ſecus in ſpirituali, vt hic, & in d. c. per tuas. nam inter Epiſcopum, & Eccleſ. contrahitur matrimoniũ ſpirituale, c. ij. de tranſla. & ĩ. de corp. vſu. ſubl. §. j. & tamen per hoc matrimoniũ non eſt ſublatum votũ religionis præcedẽs, & ſic carnale videtur fortius. Sed cõtra videtur. c. qui poſt. e. in vj. & ĩ. eo. §. prox. Sol. vt ibi in verb. remanere. An autem quod dicitur habeat locũ in aliis dignitatibus diuerſis ab Epiſcopatu, vide per Abb. in d. cap. per tuas.

i Intranda. Nota verbũ: quia aliud eſt religionem profiteri, quod poteſt fieri etiã habitu non mutato, c. ſicut. & c. porrectum. eod. in antiq. & c. conſtitutionem. eo. in vj. quia habitus, & c. aliud vouere de intrando, vel profitẽdo, & tunc loquitur, hic, & c. qui poſt. eod. in vj. Sicut & diuerſum eſt vendere a promiſſione de vendendo.

k Laxiorem. Quia de arctiori non dubitatur: quia etiã quòd eſſet profeſſus poſſet ad ſtrictiorem tranſire, c. licet, eo. Voluntas enim, & propoſitum non infringit, qui commutat in melius, ca. peruenit. de iureiu. cap. ſcripturæ. de vo. & vot. redemp. & ſic non eſſet locus tunc pœnitentiæ imponendæ. de qua hic ſecundum Archi. vt not. in cap. qui poſt. eod. in vj.

Ant. Tim. An quis poſſit votũ factum commutare in melius ſine prælati auctoritate, eſt quęſtio apud Theologos, de qua vide per S. Th. ij. ij. q. lxxxviij. art. xij. quo in loco fuſe Caiet. examinat hãc quęſt. Nota pręterea ſecundũ ſententiã S. Th. quòd poteſt etiã regularis accedere ad laxiorẽ regulã ſi meliꝰ obſeruetur. ij. ij. q. clxxxix. ar. viij.

a Rema

dem ne poſſit voto nō obſtante priore licite remanere[a]? in qua ſpecie cum per ſecundum ſolenne votum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt poſſe monachum in ea religione, in qua profeſſus eſt remanere: eidem tamen pro voto non completo, pœnitentiam[b] imponēdam.

Votum ſimplex, & ſolenne, quæ h. d.

Eſt autē[c] in propoſito votū ſimplex quod nō eſt aliqua ꝓfeſſione munitum. Solēne vero eſt, quod quis per profeſſionem tacitam, vel expreſſam cōprobauit.

Semel factus monachus cogitur remanere monaſterio. h. d.

Is igitur qui legitima in ætate conſtitutus, habitū ſemel[d] induit ſpōte[e] religioſum propoſitū vltro ſuſceptum, deſerere non poterit: ſed proprio Abbati[f] obediens in caſtitate in proprio degere monaſterio.

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare h. d.

Sed nec aliquid propriū[g] poſſidere debet: & ſi quid habet totum incōtinenti reſignabit. Nā abdicatio proprietatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam[h] nec ſummus Pontifex[i] poſſit licentiā indulgere. Et ſi

a Remanere. Sed contra ſ. eod. § proxi. & ca. per tuas. de voto, & voti redempt. vbi coniugium ſpirituale quod non videtur minus eſſe efficax pro feſſione, non præiudicat ſimplici voto de religione intranda; immo debet quis prælaturā deponere, vt votum impleat. Sol. in contrariis ꝓmotus habebat conſciētiam erroneā, quam deponere nō poterat. vnde erat ſequēda, facit, quod no. in c. per tuas. de ſim. vel vt per ſol. Abb. in c. per tuas. eod.

b Pœnitentiā. Quę tanto debet eſſe durior quāto fuit votum manifeſtius. c. vni. de vot. & vot. red. in vj c. j. de pœnit. & remiſ. & no. xxij q. iiij. c. nemo. & diſt. lxxxj. c. clericus ſolus. & d. xix. c. Anaſtaſius. & ca. de homine. de celebratio. miſſ.

c Eſt autem. Cap. vnic. de vot. in vj. vnde ſumitur.

d Semel. Immo cō tra quia adhuc habet triduum ad deliberādum poſt talis habitus ſuſceptionem, c. ad noſtrā. eo. Sol. hic in eo, qui prius nouit ingreſſum religionis, & poſtea habitum ſuſcepit, ibi in eo, qui exorſus eſt à ſuſceptione habitus, & cum dubitari poſſit quo id animo fecerit, ideo datur triduū ſecundum Abb. in con. trario. vel in contrario fuerat quis illectus, & erat vicinus pueritiæ, & non fuerat in probatione, vt not. in c. proclinius. xx. q. iij.

Ant. Tim. Vnde adeo verum eſt hoc ſecundum S. Thom. quod poſt perfecte abſolutam profeſſionem non poteſt amplius voti deſerere quod neque ipſe Papa poteſt facere quod ille, qui eſt profeſſus religionem non ſit amplius religioſus: ita tenet S. Tho. contra aliquos iuriſtas aliter tenentes, vt inquit ibi ij. ij. q. lxxxviij. ar xj. per decretalē ad monaſteriū. de ſtat. mon. quod intelligendum eſt ſtante monachatu non poteſt Papa diſpenſare, vt declarat Caiet. ibi. Sotus vero aliter ſentit de iuſti. & iuſt. lib. vij. quæſt. j. art. ij.

e Sponte. Secus ſi coacte, cap. j. & quæ ibi Doct. & cap. ad noſtram. eo. & xx. q. j. cap. ſicut. & q. iij. per tot. dummodo talis ſit coactio quæ cadat in conſtantem virū. c. cum dilectus, quod met. cauſ. Sed & conditionalis coactio impedit, c. prolatū. quod met. cauſ. niſi quis ex timore propter maleficium intraret religionē, vt not. in c. j. d. q. iij. Sed contra videtur quia coacta voluntas, voluntas eſt, c. merito. xv. q. j. l. ſi mulier. ff. quod met. cauſ. Reſpondeo in hac materia debet eſſe ſpontanea. fac. no. in cap. abbates. quod met. cau. arg. contra in ca. maiores. §. itē queritur. de bapt.

f Abbati. Sine cuius licentia, nec litteras quidem audebit a quoquam recipere: vt per Abb. in c. cum I. & A. de re iud. & aliter faciēs, vel delinquēs punietur ſolo Abbatis arbitrio ſine conſenſu capituli. Abb. in c. reprehenſibilis de appel. ſed latius per eundem in c. Ioannes. eod.

g Propriū. De facto, & tanquā proprium: ſed quando dicetur monachus proprium habere? Reſp. ſecūdum Io. And. & Ab. In cap. cum ad monaſterium. de ſta. mona. quando non habet adminiſtrationem. & aliquid tenet illud celando Abbati Vnde ſi habet adminiſtrationem, vel eſt in ſtudio cum licentia ſuperioris licite aliquid detinet, nec ob id dicitur habere proprium ſi paratus ſit illud dimittere ad nutum ſuperioris. Facit, quia idem videmus in ſeruo qui non dicitur habere aliquid proprium, licet habeat peculium. l. quam Tuberonis. ff. de pecul. & per Abb. in c. Ioannes. eod.

Ant. Tim. Diuitiæ vero in communi retentæ non ſunt contra profeſſionē paupertatis religionis, ſeu monachalis, ſed proprio: vnde habere aliquid proprium in cōmuni non derogat perfectioni religionis. ita S. Th. ij. ij. q. lxxxviij.

h Contra eam. Etiam ſi ſibi fuerit aliquid relictū: quia nō debet illud capere ſine licētia ſuperioris, cum tale relictū adquiratur monaſterio, ſecūdum Abb. in cap. cum ad monaſterium. eo. & latius in c. ll. de ſtat monac. & de hoc vide Conc. Trid ſeſſ. xxv. incit. de regularibus. c. ij. & cap. iij.

i Summus Pontifex. Aliqui dicunt ꝙ Pontifex poteſt prius facere de monacho nō monachū, & eidē poſtea permittere, vt poſſit habere propriū.

proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, is eſt Christiana ſepultura priuandus [a], & ſepultus exhumandus [b], prout etiam beatus Gregorius, ſe feciſſe narrat.

Poteſt monachus tranſire ſolum in arctiorem religionem. h. d.

Sed nec temere [c] monachus de monaſterio in monaſteriũ [d] migrare permittendus eſt; niſi monaſterium ad quod tranſitum facere cupit, diſtrictius [e] exiſtat. Quo caſu nullo obſtante priuilegio [f] prælatus monacho ſine difficultate debet trãſeundi licentiam indulgere [g], ne videatur propoſitũ impedire diuinitus [h] inſpiratum.

Statur iudicio Abbatis, quæ religio ſit arctior h. d.

Quod ſi forte probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem tranſire, an ad laxiorem; ex charitate, an ex temeritate, ſuperioris [i] eſt iudicium requirẽdum: ne forte angelus Sathanæ in lucis [k] Angelum ſe transformet.

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h. d.

Mendicãtibus verò approbatis [l], qui præ-

a Priuandus. Niſi in puncto mortis oſtenderit contritionem: arg. c. a nobis. de ſententia excom.
b Exhumandus. Si poſſit fieri ſine ſcandalo, cap. ſuper. de ſtat. monach.
c Temere. Nota duo, quæ requiruntur ad hoc, vt quis poſſit tranſire in aliam religionem. Primo, vt abſit temeritas, & leuitas. Secundo, quòd religio, in quam, vult tranſire ſit ſtrictior, & fac. ca. Ioannes. & cap. ſuper eo. & ca. ſane. & cap. licet. eod. & xx. q. iiij. per totũ.
d In monaſteriũ. Sed contra videtur, quòd trãſire de vno monaſterio ĩ aliud, non eſt apoſtatare, c. ex parte. de temp. ord. nec debet iſte trãſitus prohiberi, cum tam in primo, quàm in ſecundo: tria ſubſtãtialia religionis obſeruentur. Sol. immo large eſt apoſtata, vt not. per Abb. in ca. Ioannes. ante fi. eo. & licet hic in ſubſtantialibus non ſit præuaricator: eſt tamen quo ad obedientiam quam debet prælato, c. ſicut. de iureiu. Sed cui ex duobus monaſteriis applicabuntur bona iſtius tranſeuntis de vno in aliud, maxime ſi licite tranſeat? Reſpond. vt per Abb. in cap. quod a te. de cler. coniug. & in c. ne religioſi. de regul. & in cap. cum olim. ij. de priuileg.

ANT. TIM. Quando autem ſit licitum tranſire de vna religione in aliã, dicit S. Tho. & enumerat tres cauſas. Primo, zelo perfectionis religionis. Secundo, propter declinationem religionis a debita perfectione. Tertio, propter infirmitatem, vel debilitatem, ita ij. ij. q. lxxxviij. ar. viij. in primo caſu debet petere licẽtiam propter humilitatem; in ſecundo requiritur ſuperioris iudicium, in tertio eſt neceſſaria diſpenſatio, verum quia hodie data ſunt multa priuilegia regularibus, ideo non eſt facile ſine licentia Papæ tranſire de religione in religionem, & non incidere in excommunicationẽ per Bullam Martini quinti quæ incipit viam ambitioſe, & Sixti quarti incipiente regimini.

e Diſtrictius. Quid dicemus de eo qui intrauit religionem vbi non ſeruabatur regula antiquitus inſtituta, demum monaſterium reformatur, nunquid is qui fuit ingreſſus diſſolutionis tempore, poſſit compelli ad obſeruãtiam regulæ reformatæ? Reſp. vt per Abb. in c. ſuper. eo. eod. tit. Item ſciendum, quòd per licitum tranſitum ad ſecundum monaſteriũ tranſiẽs eſt penitus a primo ſeparatus, etiã inita probationis tempus, & antea quã profiteatur in ſecundo monaſterio: Abb. in cap. ex tranſmiſſa. de renunc. fac. not. per eundem, in ca. Abbate. de verb. ſigni. Et forte non poterit amplius ad priorem religionẽ reuerti. De quo dic, vt per Butr. in cap. intelleximus. de ætate & qualit.
f Priuilegio. Concor. cap. licet. eod. Et ſic not. quòd vbi priuilegium poſſet diuinæ inſpirationi præiudicare, parũ, aut nihil operatur.
g Indulgere. Et ſi nõ indulgeatur nihilominus poterit monachus exequi propoſitum ſuum. fac. not per Abb. in c. admonet. de renunc. vbi ampliat quod hic dicitur in clerico ſæculari volente tranſire ad regularem vitam. Sed quid ſi talem licentiam non petiit, an per Abbatem reuocari poſſit? quidam quòd ſic vt not. in cap. intelleximus. de ætate & qualit. & in cap mandamus. xix. quæſtio. iij. Alij contra. cap. ſane. eod. Dic vt per Abb. in cap. licet. eod.
h Diuinitus. Facit ad illud, quòd monachus electus in Papam poſſit inuito Abbate acceptare; cum talis electio credi debeat inſpirata diuinitus, de quo in cap. quàm ſit. xviij. q. ij.
i Superioris. Non intelligas de Abbate, qui immediatus ſuperior eſt monachi: quia non debet eſſe iudex. quodammodo in cauſa propria: ſed de eo, ad quem religioſus appellaret, ſi grauaretur a ſuperiore immediato: vt per Abb. in cap. licet. eod ſimil. xj. q. i. cap peruenit & cap. nullus. de iur. patron. authen. de ſanct Epiſcopis. §. ſi a clero. col. ix.
k Lucis. Cap. nec mirum. xxvj. quæſt. v. & xxix. quæſt. j. §. i.
l Approbatis. Quales ſunt Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Auguſtini, Carmelitæ. de quibus in cap. vni. §. ſane. de reli. domi. in vj. vbi habetur,

textu arctioris ducēdæ vitæ ad monaſteriū cōfugiūt,etiā,ſi auctoritate Apoſtolica fuerit munitI,Clemens[a] quintus ſacro approbāte Cōcilio interdixit, ne vocē aut locum in Capitulo talis monaſterij haberent,neve ad prioratus adminiſtrationes, aut quæcumque officia aſſumi poſſent.Sed nouiſſime Martinus[b] quartus omnino vetuit Mendicantes ad aliquem monaſticum ordinē, excepto ordine Carthuſiēſium, ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ cōceſſione tranſire, tam recipientibus, quam receptis, ipſo facto excōmunicationis pœnā incurſuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos: & monachi non poſſunt praeſſe Eccleſiis parochialibus licet ſecus ſit in regularibus.hoc dicit.

Fugitiuos[c] vero debent Abbates ſollicite perquirere[d], & vt ad monaſterium, & frugem melioris vitæ reuertantur opportunis remediis[e] prouidere, nec ordinarios[f] qui eorum ſuppleant negligentiam expectare.

Sūmat° eſt in § praced.h.d.

Singuli quoque monachi per villas,& oppida non debent diſcurrere, nec per quaſcumq;[g] parochiales Eccleſias diſponi. Quod in regularibus, cum regulæ inſeruiant laxiori, ſpecialiter cautum non inuenitur: ideoque illis cum minori difficultate parochialibus Eccleſiis præeſſe permittitur[h].

Quomodo, & qualis ſit eligendus in Abbatem.h d.

Vt autem inuiolabiliter monaſtica diſciplina cuſtodiatur, de congregatione monachorum[i]. Abbas eligendus eſt, quem ordo vitæ, & meritum magis popoſcerit ordinari.

betur. qui ſint mendicantes: & not.in clem.j.eodem,in glo. in verbo quoſlibet.

a Clemens.Cle.j.eodem.

b Martinus.Vt in extrauagantibus cōmunibus,in extrauag. quæ incipit viam ambitioſæ cupiditatis.

c Fugitiuos. Sed quis dicetur fugitiuus? Reſp. ſecundum Ioan. Andr.& Abb. in cap.fin. eo. ille,qui moratur extra monaſterium, & celat ſe Abbati. facit.l quis ſit fugitiuus. ff. de ædil. edict. Et eo ipſo, q̄d religioſus q recedit de monaſterio,& non eſt ſub obedientia prælati, eſt apoſtata. Inno. in cap.fi.de renunt. Abb.in cap. fin. eo. Nouitius tamen, ſi ſine licentia ſuperioris recedat de monaſterio, non poteſt fugitiuus appellari: vt per Ab.in capitulo Saruimus. eod.

d Perquirere. Et vagabundum recipere, ne animæ incurrat detrimētum. Sed contra xxvij.q.j.cap. ſi qua monachorum. & cap. ſi. quis rapuerit. Sol. illud vbi priora monaſteria redarguūtur de diſſolutione. ita not. in ea.Ioannes.eod.

e Remediis. Puta. excommunicādo, & faciēdo excommunicatum denuntiari ab Eccleſiarum prælatis.: vt per Abb. in capitulo fin.eod. & circa hanc materiam plura remedia opportuna inuenit.& introduxit nouiſſime Concil. Trident. in ſeſ.xxv.ſub. tit. de regularibus.cap. iiij. & cap.v. & cap xj.& cap.xiij.

f Ordinarios. Ca.quāto de offic.ordi.& per Cōc. Trid.ſeſ.xxv.in tit.de regula.c.xiiij.Sed an monachus poſſit de licentia Abbatis perpetuo extra clauſtrum morari? Reſpond. vt per Abb.poſt antiquos in ca. ex reſcripto.de iureiu..

g Quaſcumque. Iſtam generalitatem declara, & intellige vt late habetur per gloſſ.Ab.& alios, in cap.ij.& in cap.quod Dei timorem.de ſta.monach.vnde ſumitur.& vide per Ant. de Butr.in c. ſicut.de ſup. neg præl. Et videtur notabilis hæc determinatio; cum liceat monachum de monaſterio dettahere gratia docendi;immo(quod longe minus eſt) vt ſit Epiſcopi cubicularius. Abb. in cap. clerici. ij.de vita & honeſt.cleri..

h Permittitur. vt late habetur in ca. quod Dei timorem de ſta. monach. & aliq̄d per Abb inc. cū ad noſtrā.de ele.

i Monachorū.clericus ergo ſæcularis non eligetur in Abbatem,cap. cum ad noſtram. de ele. & in capit. cum in magiſtrum.eod tit. immo non ſolum debet eſſe profeſſus, verū etiā expreſſe p̄feſſ°, vt poſſit in Ab.eligi. d. cap. cum in magiſtrum. vbi Abb. & not.ſupra. eo. §. vtrum.& j. §. proximo. Immo debet eſſe de eadem congregatione. cap. Abbate. ij.xviij. quæſt. ij. & per tot. Niſi forte in tali congregatione non reperiatur idoneus: quia tunc ſumetur de alio, cap.quam ſit. xviij. q. ij. vbi not. & c.offic.de cle.vel niſi monac.huic fauori;ſcilicet, de ſuo gremio eligendi Abbatem renunciarent, vt per Abb. in d. capitulo officij. argu. not. in capitulo. cum inter canonicos. de elect. Electus tamen in Abbatem in alieno monaſterio,non habebit amplius vocem in primo monaſterio, etiam ſi ex conſenſu capituli ſibi hoc reſeruauerit; vt per Abb. in cap. conſtitutus.de elect.

ANTHIM. Debet autem Abbas annum ſaltem xxv.incœpiſſe. Doct. in clemen.generalem. de æta. & quali.ordin. & eſſe presbyter. cap.j.eod.

vt vni [a] tantum præſit monaſterio, qui caut[b] ſit in regimine, humilis, & diſcretus; & cui monachi cum omni obedientia, & deuotione ſubiaceant.

Non profeſſus non poteſt eligi in Abbatem, ſed bene in Epiſcopum. h. d.

Et propterea cum in magiſtrum [c] aſſumi non debeat, qui formam diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus[d], qui ſubeſſe non nouit; Religioſus, qui regularem ordiné ante non fuerit expreſſe [e] profeſſus in Abbatem, vel ad aliá regularium prælaturam [f] eligi [g] non poterit: quamquam ad Epiſcopalem dignitatem talis in ſæcularibus, vel regularibus [h], Eccleſiis eligi minime prohibeatur.

Viſitatores creandi, & quid agere debeant. h. d.

Viſitatores quoque in capitulo creádi ſunt ſecundum formam generalis Concilij [i], qui viſitationis officiũ exequãtur[k]: & omnia quæ Viennẽſi Cõcilio[l] conſtituta ſũt fideliter obſeruari faciãt: & de ſtatu monaſteriorũ, & obſeruãtiis regularibus diligenter inquirãt [m]. &

a Vni tantum. Concord xx. q. iiij. ca. fi. & xxj. q. j. cap. vnum. Sed contra videtur cap. j. de priuil. in vj. & cap. cum ſingula de præben. eod. lib. Sol. hic loquitur in monaſteriis ſeparatis, & in contrariis loquitur in connexis & vnitis: vt per Abb. in c. fi. de reli. domi. fac. not. in cap. conſtitutus de elec. Vel dic. quod non poteſt præeſſe duobus monaſteriis, quod non negatur in cõtrariis, ſimil. capit. de multa. de præb. & in cap. cum. noſtris. & cap literas. ſupra. de conceſſ. præb.

b Cautus. Fac. ca. ſi quis. & cap. Abbates. xviij. q. ij.

Ant. Timo. Habet is magnam auctoritaté in monachos ſuos, quos poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris: niſi ſpecialiter alteri de iure reſeruatis, ſecundum Inn. in ca. nuper. de ſent. excom. & S. Thom. in iiij. ſent. diſt. xviij. q. ij. art. 1. & Archi. Florent. per. iij. tit. xxv. cap. lxxvij.

c In magiſtrum. Cap. cum in magiſtrum. de ele. & cap. ordinatos. diſt. lix. & cap. miſerum. d. lxj & xvj q. j cap. ſi clericatus.

d Præficiendus. Simil. cap. indecorum. de æta. & qual. & l. fi. C. de legi. tuto. & l. ſi euenies. ff. de adult. & l. filium habeo. ff. ad Macedo. & j q. j. cap. eſtote.

e Expreſſe. Cap. nullus. & cap. indemnitatibus, de elect. in vj. Vnde cautela eſt, vt huiuſmodi profeſſio fiat in ſcriptis; vt electioni obſiſtentibus ſcriptura obuiet, vt xxvij. q. j. cap. omnes feminæ. & j. q. vij. cap. ſaluberrimum, & not. in d. cap. nullus.

f Prælaturam. Puta prioratum, Guardianatum, vel Magiſtratum, ſecundum diuerſa nomina talium prælatorum: qui religioſis præſunt, cap. fundamenta. & cap. quorundam. & cap. nullus. & not. de elect. in vj.

g Eligi. Poſſet tamen iſte non expreſſe profeſſus poſtulari, ſecundum Ioan And. & Abb. in cap ij. de teſtam. quia Ius nouum cap. nullus. de electio. in vj. loquens de electione, cum ſit pœnale, non extenditur ad poſtulationem. Item poterit. hic eligi, ſi ſit ſaltem tacite profeſſus: not. in dicto cap. nullus.

h Regularibus. Quaſi dicat interdum cathedralis Eccleſia ſæcularis eſt, ideſt, ſæcularium canonicorum: interdum regularis: & vtroque caſu tacite profeſſus, immo & non profeſſus, in Epiſcopum eligi poterit. Sed quæ ratio quod in cathedrali regulari eligitur non profeſſus, in aliis non? Reſpondeo ſecundum Lauren. Tanc. Goffr. Comp. ob excellentiam Epiſcopalis dignitatis, vt Epiſcopus etiam ſæcularis immediate præſit monachis: vt not. in cap. nullus. de elect. in vj. vnde ſumitur.

i Concilij. Cap. pen. ext. de ſtat. monach. & ad hoc vide quæ ſtatuit Concil. Tridentinum in ſeſſ. xxv. ca. xx. ſub tit. de regularibus.

k Exequantur. Sed quæri poteſt: An hi viſitatores habeant iuriſdictionem ordinariam, an vero delegatam? Quidam, vt Inn. & Got. quòd ordinariam, cum habeant a lege, iuxta nor. in cap. cum ab Eccleſiarum. de offic. deleg. & in l. more maiorum ff. de iur. om. iud & infra de iudi. §. eſt & alia. Alij. quòd delegatam cum in cap. pen. de ſtat. monac. vnde hic §. ſumitur, dicat Ro. Pontifex: Vice noſtra ſtudeant viſitare. Et hoc tenet. Hoſt. quod & verius videtur cum talia verba delegatam iuriſdictionem deſignent: vt not. in c. j. de cler. ægrot. in vj. & cap. cum aliquibus. de reſcri. eod. lib. & hanc videtur firmare Abb. in d. ca. pe. in viſitatoribus, licet ſecus dicat in præſidentibus.

l Viennenſi Concilio. Quod habetur in Clem. j. de ſtat. monach.

Ant. Tim. Viſitatores, qui habent ordinariam iuriſdictionem ſunt Epiſcopus, Archiepiſcopus, Archidiaconus, Decanus, Abbas, & Prælati religionum, & Legati Sedis Apoſtolicæ. Ordo autem, quem debẽt tenere viſitando, eſt is, qui præſcibitur in cap. Romana, de cenſi. li. vj. Scilicet vt primo proponant verbũ Dei; deinde inquirãt de vita & conuerſatione miniſtrantium in Eccleſia, & de aliis quæ ſpectant ad officium. Religioſi vero ſua ſequantur Inſtituta, & conſuetudines.

m Inquirant. An autem per hanc poteſtatem, quæ repetitur data viſitatoribus, derogetur iuri Epiſcopi, vide quod not. in cap. pe. de ſtat. mo.

a Conſti

a Conſtitutionis. Quam habemus in cap. fi. de ſtatu monach.
b Semel. Vt cap. fi. de relig. domi. in antiquis.
c Iterum. Vt cap. j. de relig. domi. in vj. Adde. & tertio, vt extrau. Ioan. xxij. quæ inci. ſancta Romana.

ſecundum Hoſt. in cap. is qui monaſterium. Tu de hoc vide quæ dicuntur per doct. in cap. quòd verum. de vot. in vj

Ant. Tim. Regulæ approbatæ religionum ſunt quatuor: Baſilij, Benedicti, Aug. & Franciſci, ſub quibus omnes religioſi militant, exceptis Cartuſienſibus, qui ſuas ordinationes pro regula habent. An autem ſit tantum vna religio, an plures dicantur eſſe religiones, & variæ leges S. Tho. ij. ij qu. clxxxviij. ar j.

tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus corrigāt; & reforment quæ viderint corrigenda: & omnia ſecundum Honorianæ conſtitutionis [a] tenorem proſequantur.

Non debet quis inuenire vel fundare nouam religionem. h. d.

Nouiſſime [b] ſciendum eſt generali Concilio ſemel, atque iterum [c] cautum eſſe, ne quis in poſterum nouam religionem [d] inueniat [e]. Sed quòd quicunque ad religione m conuerti voluerit vnam de probatis aſſumat [f].

Fundans nouam domum religioſam debet aſſumere regulam de approbatis. h. d.

Similiter etiam de s, qui religioſam do. iim de nouo fundare voluerint, cautum eſt vt regulam & inſtitutionem de probatis aſſumant [g].

d Nouam religionem. Sed contra l. j. ff. de colleg. illici. Sol. illud de iure ciuili: hoc de iure canonico, cui in hoc ſtare debemus. Et intellige quod hic dicitur non habere locum. ſi quis inueniat nouum viuendi modum, non facta profeſſione: vt ſunt fratres S. Franciſci de tertio ordine, qui appellantur fratres de pœnitentia quia tales non dicuntur inducere nouam religionem, nec ſunt proprie & ſtricte religioſi. not. in cle. j. de relig. domi. Abb. in cap. cauſam quæ. de iud. vbi & alij. Feli. in cap. Eccleſia S. Mariæ. de conſt. in princ.
e Inueniat. Sed quid ſi inuenerit quis, qua pœna erit contra inuentorem ſtatuenda? Reſp. Primo non eſt tutus in foro poli, & apud Deum. Nam in errorem baratrum facile ruit qui conceptus proprios patrum definitionibus anteponit, cap. ne innitaris. de conſtit. Et apud homines forte ipſo facto incurrit excōmunicationis ſententiam, per extrauag Ioan. xxij quæ incipit ſancta Romana. Dico forte: quia illa extrauag. videtur loqui in caſu ſpeciali. vnde poſſet aliquis dicere, quod tanquam pœnalis & odioſa ſit reſtringenda: generaliter tamen illam intelligit Abb. in cap. fi. de religioſis domi.
f Aſſumat. Sed quid ſi aſſumat quis religionem de non approbatis, & profeſſionem emittat, an ſit huiuſmodi profeſſione ligatus? Et non videtur

g Aſſumant. Sed nunquid Epiſcopus poſſit diſpenſare contra id, quod hic dicitur, & in iuribus concord. Reſpondeo negatiue; cum Epiſcopus non diſpenſet contra generale concilium, cap. cum dilecti. de elec. immo forte talis Epiſcopus incurreret ſententiam excommunicationis per extrauag. Ioannis xxij. quæ incipit ſancta Romana Eccleſia. Simile eſt quòd nemini citra Papam licet ſanctum Canonizare, capitu. j. & cap. de reliq. & vene. ſanct. & ſunt hæc contra eos qui cogitata ſua ſanctorum patrum conſtitutionibus anteponunt ſunt enim magiſtri errorum: quia veritatis diſcipuli eſſe noluerunt, cap. quod autem iniquius. xxiiij. quæſtione vltima.

Ant. Timot. Nota, quòd non ſolum prohibetur noua religio vt d. c. ne nimia de relig. domi. Sed etiam nouus ordo, vt in cap. religionum. in vj. eod. tit. & nouę religionis habitus. Vide Caietani in Sancti Thom. loco citat. ij. ij. quæſtio. clxxxviij, arg. j. vbi quid dicendum ſit de noua inſtitutione Tertianorum diſputat, & determinat.

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM [a] *DIVISIONE ATQVE ILLARVM administratione.*

TIT. I.

Res Eccleſiaſticæ ſunt aut ſpirituales, aut temporales.

Vperiore libro [b] de Iure perſonarum [c] expoſuimus, modo videamus [d] de rebus Eccleſiaſticis, illarũque tractatione. Summa rerũ Eccleſiaſticarum diuiſio [e] in duos articulos diducitur. Nam aut ſpirituales ſunt, aut temporales. Spirituales ſunt [f] quæ ſpiritui deſeruiũt; atq; animæ cauſa ſunt inſtitutæ; vt ſacramenta Eccleſiæ, altaria, & his ſimilia. Temporales ſunt, quæ non tam ſpiritus quàm corporis [g] gratia pro Eccleſiaſticis miniſteriis, ſacrorumq; miniſtrorum vſu ſunt comparatæ; vt ſunt prædia, domus [h], & fructus decimales [i].

Res ſpirituales ſunt aut incorporales aut corporales: & corporales diuiduntur in Sacramẽta, in res ſacras, ſanctas, & religioſas. h. d.

Rurſus [k] ſpiritualium quædam ſunt incorporales, quædã vero corporales. Incorporales

---

DE RERVM DIVISIONE atque illarum administratione.

Res a Rerum. Accipe verbum hoc largiſſime, vt comprehendat res temporales, & ſpirituales, corporales, & incorporales, iuxta ea, quæ habentur in l. rei. ff. de verb. ſig. & in l. j. ff. ſi cert. pet. & per Abb. in ca. j. de re. iu. & no. in c. j. de reb. eccl. non alien. in vj. & paſſim.

b Superiore libr. Imitatio principij libri ſecundi inſtitutionum iuris ciuilis, & eſt arg. quod etiam in principiis librorum facienda eſt continuatio.

c De iure perſonarum. Scilicet a titulo de iure perſonarum vſq; huc, licet interſerti ſint aliqui tituli, qui licet principaliter non tractent de perſonis: habent tamen materiã annexam & dependẽtem, vt eſt ille de præbendis cum aliquibus ſequentibus. vt in d. titu. in princ. fac. l. cum de lanionis. §. aſinam. ff. de fid inſtrum. l. quæ religioſis. ff. de rei vendi. l. arbor. ff. com. diuid. c. ſuper. eod. de paroch. & per Abb. in c. quando. in princ. de iudi.

d Videamus. Sicut promiſimus ſupra. de eccleſ. conſtitut. §. fin.

e Diuiſio. Hæc diuiſio ſumpta fuit ex his, quæ ponunt Abb. & Doct. in c. conſulere. de ſimon. & in c. quando. de iudi. faciunt quæ ponit Io. de Sel. in tract. de beneficio. parte prima, quæſt. vij. num. lxxvj. & nu. xxxiiij. & Gamma. in tract. de permu. beneficiorũ in prin. nu. lxxv. & Rochus de Curte in tractat. de iur. patron. in verbo ius. nu. ij.

f Spirituales ſunt. Not. tamen quòd licet plures, & plures ſint res ſpirituales, diuerſimode tamen ſunt ſpirituales. Quædam enim ſecundum eſſentiam: vt dona Dei, c. j. vbi not. j. q. j. Itẽ ſanctorum reliquiæ. Quædam propter ſtatũ, vt eſt religio. Quædam quia dependent a poteſtate ſpirituali. Quædam ratione officij. Quędam quia annexa ſpiritualibus. De quibus omnibus per Abb. in cap conſulere. de ſimon. vbi ponit, quis ſit effectus an vno vel alio modo res ſit ſpiritualis. Res quæ ſuppoſitione ſpirituales.

g Quam corporis. In conſequentiam tamen bene comparatæ gratia ſpiritus; cum ſpiritualia ſine temporalibus ſubſiſtere non poſſint. j. quæſt. iij. cap. ſi quis obiecerit. & infra. de reb. Eccleſ. alie. in prin. Et propterea non dixit ſimpliciter huiuſmodi res comparatas cauſa corporis & nõ ſpiritus, ſed non tam. &c. quaſi dicat quòd & ſpiritui deſeruiunt, licet principaliter & immediate corpori.

h Domus. Intellige de domibus profanis, quæ tamen ſunt in dominio eccleſiæ, & forte alicui locata; non autem religioſis quæ magis ſunt de membro ſpiritualium rerum.

i Decimales. Fructus dicit non ius decimandi; quia illud ſpirituale eſt: vt infra de decim. in prin. cap. ad hæc. ext. de decim. fac not. per Abb. in cap. ij. de iuramen. calum.

k Rurſus. Sub diuiſio.

ſunt, quæ neq; tági, neque ſéſu corporeo percipi poſſunt: quales ſunt virtutes [a], & dona Dei, aut quæ ĩ iure cõſiſtũt [b]. Corporales ſunt, quę tági, & humanis ſenſibus percipi poſſunt. Harum autẽ quædam ſunt Sacramenta [c]: quædam ſacræ [d] ſunt, & ſanctæ: quædam religioſæ [e].

Subordinat ſequẽtia ad præcedentia. h. d.

Videamus igitur nũc de ſpiritualib9 [f]: & quidem incorporales, cum de his tã ſupra opportunis locis loquuti fuerim9, quã etiã infra ſuo tẽpore dicturi ſim9, ſpecialẽ tractatũ minimè exigunt [g]. Itaq; tractemus iam de corporalibus, ac primũ de ſacramentis, de ſacris, ſanctis, & religioſis cõſequẽter etiã loquuturi: ac demũ de rebus tẽporalibus, atq; illarũ adminiſtratione:

a Virtutes. j. quæſt. j. cap. j.

b Conſiſtunt. Vt eſt Ius eligendi, ius patronatus ſecundum quoſdam, præbenda quatenus cõſideratur tanquam ius, & alia ſimilia, de quibus ſparſim fuit dicendum tam ſupra, quam infra ſecũdũ opportunitatẽ materiæ: vt proximè immediatè dicitur.

c Sacramẽta. Imò contra, ꝙ ſacramẽta non ſunt corporalia: vt cap. inter corporalia. de trãſlat. Sol. accipe ibi corporalia, id eſt, temporalia & profana. Vel aliter ſacramentum, id eſt, gratia quæ confertur per ſuſceptionẽ ſacramẽtorum eſt incorporalis: & ſic tollitur cõtrarium. Sed adhuc contra: quia ſacramentum Pœnitentię nõ poteſt dici corporale: cum nihil ibi ſit ꝙ tangi poſſit? Reſp. licet in tali ſacramento nihil ſit ꝙ tangi poſſit, tamen poteſt & debet ſenſu corporeo percipi, & explicari per enũciationem verborum: quæ facit ut hoc quoque ſacramentum poſſit dici corporale, vt per B. Tho. de Aqu. in ſuis opuſ. in tracta. de ſacramentis. fac. illud Lucre. de rerum natura. lib. j.

Nec voces cernere ſuemus.

Quæ tamen omnia corporea conſtare neceſſe eſt Natura.

d Sacræ. Ita quod non ſacramenta: nam & ſacramenta ſunt ſacra.

e Religioſæ. De quib9 infra. de rebus ſacr. ſanct. & relig. vt tit. ſeq.

f De ſpiritualibus. Tanquam dignioribus. fac. § aliam. inſtit. de bon. poſſ. l. prima. & l. ij. ff. de alb. ſcrip.

g Exigunt. Arg. contra. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. & fac. l. ſanctio legum. ff. de pœn. & l. doli. ff. de verb. oblig.

DE SACRAMENTIS.

TIT. II.

Quid ſit ſacramentum. h. d.

SAcramẽtũ [h] eſt inuiſibilis gratię viſibilis forma [i], ita ꝙ ei9 ſimilitudinem gerens, & cauſa exiſtat [k].

Sacramentorum quædam neceſſaria ſunt, quædam voluntaria. h. d.

Sacramẽtorum ſumma [l] diuiſio hæc eſt, ꝙ aut ſunt neceſſaria, aut voluntaria. Neceſſaria ſunt, quæ ſine interitu ſalutis æternæ prætermitti [m], & contemni non poſſunt: vt ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, extrema Vnctio: quæ omnia ad particularem cuiuſque profectum ſunt principaliter [n] inſtituta. Voluntaria ſunt quæ ſine ſalu-

DE SACRAMENTIS.

h SAcramentum eſt. Multæ dantur ſacramenti definitiones, vt videre eſt per Hoſt. in ſumma, ſuper tit. de ſacram. iterand. §. j. Sed quæ hic ponitur videtur eſſe receptior, vt per Nic. Plo. in tract. de ſacramentis. in præludiis, vbi videndum pro declaratione. Itẽ vidẽdus eſt Beatus Antoninus in ſua ſumma in iij. parte, in tit. xiiij. c. xj. & fac. ca. ſacrificiũ, & quod ibi not. p Doct. de cõſ. d. ij.

i Viſibilis forma. Id eſt ſenſibilis: ponit tamen de viſu, quia excellentior omni ſenſu.

k Exiſtat. Hæc poſtrema verba non ponuntur in canone ſacrificium de conceſ. diſt. ij. Sunt tamen appoſita ad deſignandam differentiam inter ſacramenta legis veteris, quæ ſignificabãt quidem gratiã: ſed nõ conferebãt, & ſacramenta nouæ legis, quæ & ſignificant & conferunt, vt habetur in locis congeſtis in ſuperiori notula: & nouiſſime per Concil. Trid. in vij. ſeſſ. ſub titu. de ſacramentis in genere, ĩ cau. ij. & vj. & vij.

l Summa diuiſio. Hæc diuiſio ponitur in c. veniens. per gl. & doct. de trãſa. Alij tñ aliter diuidũt: ſ. qd ſacramentorũ quædã ſunt neceſſitatis, quædã dignitatis & dignitatis ſacramẽta appellãt ordines: vt not. in d. loco, & per Hoſt. in ſum. de ſacra. non iterand.

m Prætermitti, & contemni. Ideſt, prætermitti ex contemptu: nam ſecus ſi ex neceſſitate, vt infra titu. primo. §. ſed quamquam. & ca. debitum. de bapt. & cap. baptiſmus. de conſecr. diſtin. iiij. & cap. fin. de presbyt non baptiz. Et vide de neceſſitate ſacramẽtorũ Concil. Trid. ſeſſ. vij. in tit. de ſacramẽtis in gñre. c. iiij. & ſub tit. de bapt. c. v.

n Principaliter. Bene principaliter: quia in con-

tis diſpēdio, pro cuiuſq; arbitrio recipi poſſunt, & refutari: qualia ſunt Ordo Sacer, & Matrimoniū: & hæc ad totius Eccleſiæ profectum, & ſubſidium principaliter pertinent.

Neceſſariorum Sacramentorum quædam deſeruiunt ad ingreſſum Eccleſiæ, quædam ad progreſſum in Eccleſia, quædā ad egreſſum ab Eccleſia. h. d.

Et rurſus [b] neceſſariorum quædā, ad ingreſſum Eccleſię ſunt cōparata: vt baptiſmus [c]: quædam ad progreſſum in eccleſia: vt cōfirmatio [d], pœnitentia [e], Euchariſtia [f]: quædam ad egreſſum ab Eccleſia: vt extrema vnctio [g].

Secunda diſtinctio ſacramētorum, quòd quædam characterem imprimunt, quæ iterari nō poſſunt, quædā non imprimunt, quæ iterationē admittunt. h. d.

Rurſus [h] ſacramentorum quædam characterem [i] imprimūt, quædā vero nō. Quæ characterem imprimunt, iterari non poſſunt: vt baptiſmus [k], cōfirmatio [l], ordo ſacer [m]. Cætera vero quæ characterē nullum imprimūt, iterari minime prohibētur [n], vt Euchariſtia [o], vnctio [p], pœnitētia [q], matrimoniū [r].

ſequentiam tendunt ad pro ... Eccleſiæ. Argu. auth. vt iud. ſine quoquo ſuffr. poſt princip.

a Totius Eccleſiæ. Et proptetea magis accurate danda. vt j.q.j.§. ecce.& c.præter.in fi.diſt. xxxij. & magiſtraliter traditur hæc materia in Concil. Trid. ſeſ. vij. & multis aliis locis, in quibus antiquæ, & modernæ hæreſes ſanctiſſime dānantur. Item traditur compēdioſe hæc materia per Euge. Quartum, in vnione Græcorum, verſiculo quinto ec cleſiaſticorū ſacramentorū veritatē.

b Et rurſus. Subdiſtinguit neceſſaria, & quæ principaliter tendunt ad cuiuſq; particularem profectum.

c Baptiſmus. Diſt. xxxij. c. præter hoc. §. porro.

d Cōfirmatio. De conſecta. diſt. v. c. Spiritu ſancto.

e Pœnitentia. Quę ad reditum eſt cōparata. xxvj. q. vj. c. his qui. & de pœ. d. iij. c. ij. § ij.

f Euchariſtia Quod præterea & viaticum dicitur. xxvj q. vj. c. qui recedunt. & c. de his.

g Vnctio. xxvj. q. vij. c. ab infirmis.

h Rurſus. Hæc eſt ſecunda principalis diuiſio, quæ complectitur omnia ſeptem ſacramenta.

i Characterem imprimunt. Id eſt, ſignum quoddam a ceteris diſtinctū animæ indelebiliter infigunt: Ita exponitnt in vnione Græcorū, & Aren. verū. v. Eccleſiaſticorū. & per Cōcil. Trid. ſeſ. vij. in tit. de ſacramentis in gnte. c. ix. & ſeſ. xxiij c 4.

k Baptiſmus. j. q j. c. ſacramenta. & c. manus.

l Confirmatio. j q. j. c. manus. Et licet tam in baptiſmate & confirmatione character ęque imprimatur: hoc tamen accidit diuerſimode. Nam per baptiſmum participat quis ſpiritualia, & diſponitur anima ad facilius ſuſcipiendum gratiam Dei. Sed in ſacramento confirmationis efficitur fortior: & infunditur gratia contra diaboli inſidias. Ita Ab. poſt S. Tho. in c. quanto. de conſuet. & in rub. de baptiſ. poſt .nno.

Ant. Tim. Dictum Abbatis relatum hic a glo. quod per baptiſmū participat quis ſpiritualia, & diſponitur anima ad facilius ſuſcipiendum gratiā Dei, licet quo ad vltimā particulā, ſi ſimpliciter, & ſecundum proprietatem verborum intelligatur, ſit falſum: quia per baptiſmū non ſolū anima diſponitur ad ſuſcipiendam gratiam, ſed realiter ſuſcipit niſi ponat obicem, vt eſt cōmuniſſima ſententia omnium Theologorū. Et fides catholica tenet in Cōcil. Trid. ſeſ. vij. can. vj. ... to p diſponitur, interpretamur, ſi aciter præparatus ad habendam grā. ā, quam ſuſcipit in dicto ſacramento cum eodem met tempore, & diſponat, & confertur gratiam quod recipit id qd poſtea declarat per aliud verbū quod addit in materia: nam ſic etiam loquuntur Doctores Alex. de Aleſ. j. par. q. xj. membr. ij & S. Tho. in iiij. d. j. q. iiij. & v. de bapt. vbi inquit, quod character eſt qualitas, quæ habilitat, ſeu diſponit animam ad ſuſcipiendā gratiam Dei, ex quo indicatur ſe nō accipere verbum diſponitur in propria, & ſtrictiori ſignificatione: ſed in latiori. Vel dicamus forraſſe, nō male qd diſponitur ad gratiam, id eſt. ad plenitudinē gratiæ, quā deinde recepturus eſt in ſacramento confirmationis, de quo ſacramento mox loquitur in eadem gl. in ſequentib. verbis.

m Ordo ſacer. Cap. de homine. & c. de his. & c dictum. de conſecr. diſ. v. & per Hoſt. in ſum. de ſacra. non iterand. §. & quæ ſint iteranda.

n Prohibentur. Quemadmodum tota die videmus iterari: & facit verſus.

Fons, ordo, chriſma non: cætera ſint iteranda

o Euchariſtia. De conſecr. diſt. ij. c. quotidie & c. ſi non frequentius.

p Vnctio. Per ea, quæ allegat Hoſt. in ſumma de ſacram. non iterand. §. & quæ ſint. Et not. quòd licet hoc ſacramentum ſupra dicatur neceſſitatis, hoc verum eſt reſpectu contemptus: aliās ſecus vt per Abbat. in c. quanto. de conſuet.

q Pœnitentia. Sed contra e. in capite. cū ſeq. diſt. l. & c. quamuis. de pœn. diſt. iij. Solu. hic loquitur de pœnitentia priuata & non ſolenni, quæ non modo iterari pōt: verū etiā debet. c. omnis. extra de pœn. & remiſſ. contraria de ſolēni, quæ nō debet iterari. Et facit xxxiij. q. j. pmo. nō poſ. §. pœnitētes.

r Matrimonium. Cap. apertam. xxxij. q. j. & de ſecun. nupt. per tot.

a Con-

Sacramenta conſtant elemento & verbo h.d.

Conſtant [a] autem ſacramenta elemento, & verbo [b]. Elemẽtum hic accipitur quidquid [c] ſub viſibili natura, inuiſibilem gratiã deſignat, & cõtinet. Verba ſũt, quæ formę viſibilis efficaciã exprimũt [d]: ergo [e] accedente verbo ad elemẽtum ſacramentũ fiet [f].

Non eccleſia ſed Chriſtus inſtituit ſacramenta: quæ tamen dicuntur Eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat. h.d.

Illud quoq; ſcire nos oportet, ꝙ non Eccleſia, ſed ipſo Dño [g] inſtituente ſacramentis vtimur: ſed tamẽ ideo Eccleſiæ ſacramenta nũcupamus: tũ quod per ea ſanctificata, & cœleſti ſpõſo matrimonij [h] fœdere cõiuncta ſit: tũ ꝙ illorũ diſpẽſatio [i] eius credita ſit miniſterio.

Etiam malus miniſter, & hereticus poteſt miniſtrare ſacramenta h.d.

Ergo qui baptizat [k], qui abſoluit [l], & in ſingulis ſacramẽtis diuini tus operatur, Dñs [m] eſt: miniſtri vero Eccleſiæ in cõficiẽdis ſacris myſteriis, vel diſpẽſandis, præpter nudũ miniſteriũ nihil ſibi vẽdicare valent [n]: cum non propriã, ſed eius, qui ſacramenta inſtituit, perſonam referãt [o]: nec vlla ex ipſis ſanctificãdi virtus emanet. Vnde quãquã eos inculpatos eſſe

a Conſtant. Fac.j.quæſt.j.cap.detrahe.

b Et verbo. Vnde ſi aliquis proferat verba & nõ immergat, non baptizat quia nec ſola verba, nec ſolum elementum ſacramentũ faciũt.c.detrahe. j.q.j. Vnde falſa eſt Gandulphi opin. dicẽtis ſolũ elementum conſtituere ſacramentũ: argu...ſacrificium. de conſecra.diſt.ij. Et quòd aſinus bibens illam aquam dicitur bibere ſacramẽtum: ſicut de mure dicimus. c. q bene nõ cuſtodiũt. de conſec. diſt. ij. Nam, vt quidã dicunt, aqua baptiſmatis in eodem inſtãti incipit ac deſinit eſſe ſacramentum: ſcilicet in vltima prolatione ipſius formæ: Ego te baptizo, &c. vt not. in ca. j. de conſect. diſt.iiij & I d.c. detrahe. arg. l. quod autẽ.§.ſi.ff.de don. inter vi.& vxo.& l. debitrix.ff.ad Vell.

Opi. Gandulphi.

Ant. Tim. Not. illud quod dicitur in gloſſ. quod aqua baptiſmalis in eodem inſtante incipit, & deſinit eſſe ſacramẽtum, id eſt, materia ſacramenti ex mente quorundam in gloſ.in c.j. de cõſect. d.iiij. in verb. ſacramentum, vbi determinans, quod aqua tantum in baptiſmate non eſt ſacramentum, niſi adſint verba quæ accedunt elemẽto tanquam forma, dicit qđ aqua incipit, & deſinit ſimul in prolatione vltimę ſyllabæ, quæ tũc ſignat completum eſſe ſacramentum, nõ autem ipſa aqua, aut ante, aut poſt, remanet ſacramẽtũ: ſed res ſacra. Opus enim eſt, vt in ſacramento cõcurrant ſimul materia, & forma, elementũ & verba ſecundum omnes Doctores. Iſta autẽ ſimultas intelligitur ſecundum Scotũ modo humano: quia Euangeliſtæ loquuti ſunt hominibus.

c Quidquid. Vnde in hac materia appellatione elementi continetur non ſolum aqua, ſed etiam panis, vinum, oleum & ſic de ſingulis.

d Exprimunt. Non ergo omnia verba, quæ in cõfectione ſacramentorũ proferuntur, dicũtur conſtituere ſacramentum: ſed ea quæ ſunt formalia de quibus intelligit: puta Ego te baptizo in nomine, &c. Hoc eſt enim corpus, meum, &c. Sed per alias orationes quæ primo fundunt ur ſuper aqua, vel pane, & vino, non conſtituitur ſacramentum: vt not. in cap. detrahe j.q.j.

e Ergo. Reaſſumptiue ſtat hoc illatiue.

f Fiet. Sed quæritur, ſi in littore maris baptizotur quis, an tota aqua cõſecretur, an non? Et videtur ꝙ illa ſolum, quæ baptizandũ tangit: ar gu.l.ij. § Celſus.ff. de relig. Vel poteſt dici ꝙ & illa quæ iſtam tangit. arg.l. qui relig. ff. de rei vendic.

Ant. Tim. Quo ad hanc quæſtionẽ recte, ſoluit primo modo: nam ſolum illa aqua creditur eſſe materia ſacramenti baptiſmi in actu ipſo quæ tangit, & abluit corp' baptizati, ideo ea ſola dicitur conſecrata.

g Domino inſtituente. Vt & in Cõcil. Trid. ſeſ. vij. in tit. de ſacramentis. in genere, in c j. vnde eccleſia numero ſacramẽtorum nec addere, nec detrahere poteſt.

h Matrimonij fœdere. Vnde ſicut vxorem ſocietas vitæ rerum mariti quodam modo dominã facit. l.j.ff.re.amot. ſic & eccleſia quę eſt quædam ſpiritualis vxor, poteſt dici domina ſacramentorum.

i Diſpenſatio. Ratione ergo diſpenſationis dñr ſacramenta eccleſiæ. Sic & ius Papyrianum fuit appellatum ratione compilationis, licet Papyrius nihil de ſuo adiecerit: vt not. l. ij. poſt prin. ff.de ori.iu.fac. quod not. in l.ij C. in quibus cauſ. coloni. cenſiti. &c. lib.xj.

k Qui baptizat. Per virtutem, non per miniſterium. ca. aliud de conſecr. diſt. iiij.

l Qui abſoluit. Per virtutem. ca. aliud. de conſec. diſt. iiij j.q.j.ca. intra ær.

m Dominus eſt. Ca. panis. de conſec. diſt.ij.& c. baptiſmus. de conſec. diſt.iiij. & c. verbũ. de pœ. diſt.j. & per Abb. in c. extirpandæ. §. qui vero. de præb. in print.

n Valent. Nam neque qui plantat aliquid eſt, neque qui rigat, ſed q incrementũ dat. j.q.j.c. multi.

o Referãt. Ca. baptiſmus. de conſecr. diſt. iiij.

a Dece

decear [a] : ſi tamen mali ſint, vel à catholica cõmunione ſeiuncti, nihilominus, cõficere ſacramenta, & diſpẽſare poterũt [b] : veluti [c] enim p lapideos canales ad areolas aqua trãsfundit: & Solis radij p loca fœtidiſſima trãſeũtes nulla cõtactus maculatione cõtaminantur [d] , ſic multo magis ſacramẽta nulla miniſtri fœditate commaculantur.

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione eccleſiæ. h.d.

Hoc tamẽ ſic intelligi oportet, ſi tales miniſtri intentionẽ eccleſiæ cõcordẽ [e] habeant. Ceterum ſi aliud agere intẽdãt: puta ſacris illudere myſteriis, vel aliud, qđ eccleſiæ nõ conſentiat, nihil agit [f]. Sine fide [g] enim ſpiritualis poteſtas exerceri quidẽ poteſt, ſine eccleſiæ intentione non poteſt.

Cognitio ſpecierum debet ſubſequi cognitionem generu. hoc dicit.

His circa ſacramẽta generaliter [h] cognitis, exordiamur nũc de ſingulis etiã ſpecialiter dicere. & quia baptiſmus fundamentũ [i] eſt, & ianua ceterorũ, merito ab eo. principiũ ſumam⁹.

DE BAPTISMO, & eius effectu.

TIT. III.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circũciſionis eſt inſtitutus. h.d.

Baptiſmus [k] eſt ablutio [l]. corporis exterior, quæ adhibita certa verborũ forma [m], interiorẽ ani-

a Decear. Cum lumen ſint mundi, ca. ſacerdotes. diſ. xciij. & aliorum patres ac magiſtri. c. quis dubitet. diſ. xcvj. Et quia neceſſe eſt, vt mũda ſit manus, quæ aliorum ſordes diluere curat. j. quæſt. j. c. neceſſe. & ca. in grauibus. iij. quæſt. vij. Et quia ad exemplum bonæ actionis inſtituuntur. c. quia Epiſcopus. v. q. iij. & j. quæſt. j. c. ſi qui Epiſcopi talem.

b Poterunt. j. q. j. cap. ſignificaſtis. & cap. multi. & ca. dedit. & traditur per Abb. & alios. in ca. veſtra. de cohab. mulie. & cleri. Quantum tamen ad receptionem ſacramentorum ab hæreticis diſtinguendum eſt, nũ ſciẽter quis recipiat, quo caſu non confertur gratia, an ignoranter, quo caſu confertur: vt per Innocen. & Abb. in cap. fraternitatis. de hęret. Et hoc quod hic dicitur. refirmatur nouiſſime per Concilium Tridentinum ſeſſio. vij. in tit. de ſacrament. in genere. cap. xlj. & eadem ſeſſio. in tit. de baptiſ. ca. iiij. & ſeſſi. xiiij. ſub rubr. de miniſtro huius ſacram. & abſolutione. cap. vj.

c Veluti. j. quæſt. j. cap. intra. cum pluribus ſequent. & c. ſecundum. diſt. xix. & j. q. j. ca. hanc regulam. in fi. fac. xv. q. vlti. cap. fi. & ca. nihil. in fin. diſt. lxxxiij.

d Contaminantur. Immo contra. diſt. xlix. cap. ſacerdotes. & j. q. j. ca. ſic populus. cum ſimil. Sol. non polluitur ſacramẽtum fœditate miniſtri, niſi opinionę vulgi: vel niſi quantũ eſt in ipſo miniſtro. vt per Abb. in cap. veſtra. de cohabitatio. mulier. & clerico. vel in ipſo ſuſcipiente: vt j. quæſt. prima. capit. multi. §. ſine ergo. malorum tamen miniſtrorum orationes potius nocent, quàm proſunt: vt per Abb. in rubric. de vita & honeſtate clericorum, fac. c. fi. in fi. diſtin. lxxxiij.

e Concordem. Vnde cõmendatur factum Alex. Epiſcopi Alexandriæ de quo j. q. j. c. Spiritus ſanctus & c. ſic autem. cum plurib⁹ ſeq. Et quod hęc cõcors intẽtio requiratur determinat nouiſſime Concil. Trid. ſeſ. vij. in tit. de ſacramentis in genere. c. xj. & anathematizat tenentes contrariũ.

f Agitur. Fac. c. quod autem ait. xxij. q. ij.

g Sine fide. j. q. j. quod autem. cum multis ſeq. & aliis ſparſis per tot. d. q.

h Generaliter. Et bene: cum generalium cognitio debeat præcedere cognitionem particularium. §. his itaq;. inſtit. de iuſt. & iur.

i Fundamentum. Ca. veniens. ext. de preſbyter. non baptiz. quo fundamẽto deficiẽte ſuperædificari non poteſt. j. q. j. cap. cum Paulus. c. fi. de preſbyter. non baptiz.

DE BAPTISMO & eius effectu.

k Baptiſm⁹. Ita paucis immutatis verbis definit Hoſt. in ſum. eo. in prin. & Nic. Plo. in tractatu de ſacramẽtis in prima parte. c. j. Dantur & aliæ plures definitiones: vt per Card. Arac. in li. inſtitut. Theologicarũ: lib. ij. c. xj. Et quinque ſunt de ſubſtantia baptiſmi, Baptizantis intentio, ſiue generalis ſiue ſpecialis. Baptizãdi fides, ſi ſit adultus: aliàs baptizari poterit in fide parentum. Et eccleſiæ expreſſio vocalis formæ a Chriſto inſtitutę. Ablutio per elementum. Et quòd ablutio & verborum prolatio ſint actus contẽporanei. quæ late proſequitur Nicol. Plo. loco ſupra citato. *Subſtãtialis baptiſmatis.*

l Ablutio. Et ſic operatio tranſiens. Vnde baptiſmus non eſt aqua, quia tunc eſſet res permanens.

m Forma. Quæ ſunt iſta: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Quæ in tãtum ſunt in forma: vt ſi dicatur: Ego te baptizo in nomine genitoris, & geniti. & procedentis ab vtroque, non ſit baptiſmus. Idem ſi dicatur. In nomi-

nomine Ieſu Chriſti. Vel in nomine Trinitatis. Vide late per Car. Aracel. in ſuis inſtit. Theologicis. lib. ij. c. xj. & per Plo. in tract. de ſacramentis, in prima parte. c. j. ſacramentum incorporamur paſſioni, & morti Chriſti. ita D. Hieronymus ad Oceanum, & D. Chryſoſtomus in Ioan. Home. xxiiij. late Origenes Homel. v. ſuper Ioan. Sed id ita intelligendum, quòd remanet peccatum, id eſt, infirmitas contracta per peccatum & fomes, vt inquit D. Aug. lib. j. & in aliis locis cum qua remanent ceterę pœnalitates. Vide rationes apud S. Tho. iij. par. quęſ. lxix. ar. j. & ij. & D. Bonauentu. in iiij. ſent. d. iiij. par. j. ar. j. quæſt. ij.

a Ablutionem. Ineſt ergo in baptiſmate duplex ablutio, exterior corporis, interior animæ, quæ fit per Spiritum ſanctum. Nam aqua & verba nil ꝓdeſſent niſi Spiritus ſanctus baptizaret interius c. per aquã. de conſec. diſt. iiij. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptiſmo. Vna exterior, i qua baptizãs eſt pater: alia interior, in qua Spiritus ſanctus eſt pater, & ideo omnes Chriſtiani dñr filij Dei, & inter ſe ſunt fratres ſpirituales: quia habent eundem patrẽ ſpiritualem in iſta ſecunda natiuitate. Facit quod not. in c. ad menſam. xj. q. iij. & ponit Abb in c. debitum. in vlti. not. eod.

mę ablutionẽ [a] deſignat & operat[b]. Veluti enĩ circumciſio [c] in populo Dei, in fidei iuſtitiæq; ſignaculum inſtituta, ad ſignificationẽ [d] purgatiõis originalis veteriſque peccati paruulis valebat: ſic & baptiſmus ad hominis innouationem, valere cœpit.

Licet in baptiſmo plena contingat peccatorum remiſſio, nõ tamen contingit plena nouitas. h. d.

Non tamen [e] ex quo quiſque baptizatur, ſtatim etiam in eo omnis vetus infirmitas [f] abſumitur: ſed renouatio ad remiſſionẽ peccatorum incipit, & ad intelligẽtiã, & operationẽ ſpiritualiũ: cetera vero ſunt in ſpe donec recõpleãtur: quod erit in reſurrectionis tẽpore. Quãuis ergo in baptiſmate plena [g] fiat peccatorũ remiſſio, non propterea plena nouitas [h], & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad ſolos ſacerdotes ſpectat ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare. h. d.

Baptizandi autẽ cura ad ſolos ſacerdotes [i] pertinet: eiúſq; miniſteriũ, nec ipſis diaconib⁹ explere permittitur abſque Epiſcopo vel preſbytero [k], niſi his procul

b Operetur. Ad hoc vide Concil. Trid. ſeſ. vij. in tit. de ſacramentis in genere. c. ij. & c. vj. & c. viij.
c Circuncifio. Simi. in c. ex quo. de conſec. diſt. iiij. facit ca. maiores. extr. eod.
d Ad ſignificationem. Alij ad ſanctificationem: vt c. ex quo. de conſec. diſt. iiij. prima verior.
e Non tamen. Pro intelligẽtia iſtius litterę vide Concil. Trid in v. ſeſ. in j. decreto de peccato originali, in fi. & per totum illud decretum, & fac. c. non ex quo. de conſecrat. diſt. iiij. vnde ſumitur.
f Vetus infirmitas. Id eſt originale peccatum, quod contrahitur in ipſa infuſione animæ: quia tunc tres vires principales animæ debilitantur, de quo in c. quæris de conſecr. diſt. iiij. & in c. nõ ex quo. d. diſt. iiij. remiſſiue.

Ant. Tim. Quod dicitur hic in textu, quod per baptiſmum omnis vetus infirmitas non ſtatim abſumitur, ſi per veterem infirmitatem peccatum originale interpretemur, ſumendo peccatum originale pro culpa, quæ in infuſione animæ contrahitur, ſic ſimpliciter non eſt intelligendum. Eſſet enim hæretica poſitio contra Conc. Triden. determinationem, ſeſſi. v. cap. v. Nam baptiſmus illud quod propriam, & veram rationem peccati habent totum tollit: per quod

g Plena. Quo ad reatum mortis ęternæ, & omnem pœnam originalis peccati, vide per Abb. in c. j. § vna vero. de ſum. Trinit. & fid. catho.

Ant. Tim. Dicitur hic in gl. quod baptiſm⁹ tollit omnem pœnam originalis peccati. Pro cuius rei intelligentia nota quod dicit D. Bonau. in iiij. ſenten. d. iiij. p. j. ar. j. q. ij. Nam diſtinguendum eſt de pœnis cum quædam ſint æternales, quædam temporales. Temporales ruiſus quædã imponuntur, quædam aſſumuntur, quædam contrahuntur. Baptiſmus igitur abſoluit ab omni pœna peccati originalis, & æternali & temporali, ſatisfactione aſſumpta, ſeu impoſita. ſed non ab omni contracta, vt a fame, ſiti, infirmitate, fomite, & ſimilibus. vide rationem apud eum.

h Nouitas. Nam relinquitur originale peccatum ad pugnandum dum ſumus in via, ſed debilitatum, & ſuperatũ, & ad mortem æternam non imputabile. c. per baptiſmum. de conſec. diſt. iiij.

Ant. Tim. Quod dr̃ in glo. relinqui peccatum originale ad pugnãdũ, intellige fomitẽ, qui eſt pœnalitas relicta nobis ad exercitiũ. & ad pugnãdum, vt glorioſius coronari mereamur. vide S. Bonauen. & S. Tho. locis citatis.

i Sacerdotes. Cap. conſtat. de conſecrat. diſt. iiij. vnde ſumitur. & nouiſſimè per Cõcil. Trid. ſeſſi. vij. in tit. de ſacramentis in genere. c. x. Sed contra. c. ſanctum. de conſecr. diſt. iiij. Reſpon. ibi in caſu neceſſitatis, vt hic etiam ſtatim dicitur. fac. ca. in neceſſitate. d. diſtin. iiij.

k Presbytero. Id eſt, licẽtia presbyteri. Sed cõtra c. diacones. & c. diaconi. diſ. xciij. Reſp. vt ibi. no.

. a Ne-

a Neceſſitas. Quę legem non habet. fac. de conſecratio. diſt. iiij. c ſanctum. & c. in neceſſitate.
b Permittitur. Ca. diacones. diſ. xciij. Sed quid ſi diaconus, vel etiam laicus baptizat non inſtante neceſſitate? Reſpon. valet baptiſmus: ſed vt vſurpatores alieni muneris puniendi erunt: vt per Abb. in c. quãto. de conſuetud.
c Deponẽdus erit. j. q. j. ca. neque. & c. ſi quis per ignorantiam. & de conſe. diſt. iiij. c. quicũq;.
d Ab hæreticis. Cõcord. cap. ſiue. ca. a quodam. ca. Romanus. ca. hi qui. ca. de Arianis. de conſec. diſtin. iiij. cum pluribus ſimil. & nouiſſime idem firmatur per Concil. Trident. ſeſ. vij. ſub tit. & rub. de baptiſm. cap. iij.
e A paganis. Sed contra cap. quos a paganis. de conſec. diſt. iiij. Sol. ibi nõ in forma eccleſiæ fuerat traditus baptiſmus. Item contra diſt. lxij. c. nulla ratio. & j. q. j. c. j. & l. traditio. ff. de adqui. re. dom. & de conſec. diſt. iiij. ca. quo Quomodo ergo paganus baptiſmum tradere dicitur, quẽ non habet? Reſp. fit hoc auctoritate legis: ſic & creditor in caſu dominiũ rei ſibi obligatę in aliũ transfert, quod tamen nõ habet. inſti. quib. alien. lic. vel non. §. j. Item hoc caſuale, contrarium regulare. j. q. vij. cap. Dalbertum. & no. in c. Romanus. de conſec. diſt. iiij. Paganus tamen leuare nõ poſſet, vt declaratur in Conci. Maguntin.
f Iterum baptizari. Cap. rebaptizari. de conſecr. diſt. iiij. & nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. vij. de baptiſmo. cap xj.
g Antiqua tamen. Vt in cap. ab antiqua. de conſec. diſt. iiij. ca. hi qui. j. q. j. A qua antiquitate nõ eſt recedendum, niſi euidens error oſtendatur. fac. c. vtique. diſt. xix. & per Abb. poſt gloſ. in ca. quanto. de tranſlat.
h Chriſmatis. Cap. ab antiqua. de conſec. diſtin. iiij. & ca. hi qui. j. quæſt. j.

abſentibus vltima languoris cogat neceſſitas[a]. quo caſu & laicis fidelibus, atque ipſis mulieribus baptizare permittitur[b].

Presbyter negligẽs in baptizando quomodo puniẽdus. h. d.

Presbyter vero cuius negligentia cõmiſſum eſt, vt q s ſine baptiſmate ex humanis exceſſerit, deponendus erit[c].

Baptizati ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel aliàs facinoroſis, non ſunt denuo rebaptizandi. h. d.

Sed & ſi qui ab hæreticis[d], ſiue ſchiſmaticis, vel etiam a paganis[e], aut aliàs facinoroſis baptizati fuerint, quaſi baptizati non fuerint, iterum baptizari[f] nõ debent. Antiqua[g] tamen patrum induxit inſtitutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cũ ad ſanctã Eccleſiã redierint, aut vnctione chriſmatis[h], aut impoſitione man⁹[i], aut ſola profeſſione[k] ſi dei ad ſinum matris eccleſiæ reuocentur.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h. d.

Sed quãquam[l] baptiſmus ab hæreticis, ſchiſmaticis, vel paganis ſuſceptus valeat: ipſum tñ ſe baptizare nemo poterit. Sicut enim in carnali generatiõe[m], qua proles ex viro, & fœmina naſcit, ali⁹ eſt, qui carnaliter gignit, al.⁹, qui gignitur: ſic in ſacramẽtali generatiõe, qua ſoboles ex aqua, & Spiritu ſancto renaſcitur, alius debet eſſe, qui ſpiritualiter generet, alius qui generetur[n].

Fides ſacramenti ſupplet ſacramentum fidei.

i Impoſitione manus. Reconciliatio ſic fiet. Imponetur eis manus ab Epiſcopo, & dicetur: Accipe Spiritum ſanctum. Sicut in Actib. Apoſtolorum factum eſſe legitur baptizatis à Ioãne: cum ipſi dicerent Apoſtolis: Neque ſi Spiritus ſanctus ſit audiuimus. Manus eis Apoſtoli imponebant dicentes: Accipe Spiritũ ſanctũ, & ſi nõ erant chriſmati chriſmabantur: vt not. in c. vt hi de quibus de cõſec. diſt. iiij.
ANT. TIM. Modus hic reconciliationis deſumptus eſt ad verbum ex gl. in verbo impoſitione. d. cap hi de quib. de conſecr. diſtin. iiij.
k Sola profeſſione. Si man⁹ erat eis impoſita: aliàs ſuppleretur. j. q. j. c. ecce, & tunc dicitur fieri profeſſio, cum interrogãt, vt ſciamus, an ipſi recte credant.
l Sed quanquam, &c. Ratio eſt dubitandi ad deciſionẽ ſequentem
m Carnali generatione. Not. ergo quòd ſpiritualis generatio imitari debet naturalem inquantum poteſt ſicut etiam legitima. Et ex hoc Abbas in cap. debitum. eo. tener, quòd nemo poſſit alium baptizare, vel de ſacro fonte leuare, ſi idem non poteſt eſſe ſuus pater carnalis, & ſi præcedat baptizandum in plena pubertate. Similie in §. minorum. inſtit. de adopti. Ancharanus tamen putat ſufficere ſi xiiij. annis baptizans præcedat baptizandum. Idem forte in leuante ſecundum Abb. cuius tamen interuentus non videtur de ſubſtantia baptiſmi, ſecundum eundem in d. c. debitum.
n Qui generetur. Cõcor. c. per tuas. aliàs per noſtras. de iure patr & §. interdum. ſ. eo. tit. & c. ſi. de inſt. & l. ij. ff. de ſtip. ſer. Et nemo debet oriri a ſemetipſo. cap. dicimus. xxiiij. q. j. arg. contra in l. ſi conſul. de adopt.

a Mor-

Vnde de Iudęo, qui in mortis [a] articulo cõſtitutus in aquã ſeipſum inmergendo [b] dixerat: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti*, reſpõſum [c] eſt, denuo [d] ab alio illum baptizandum [e] eſſe, vt oſtẽdatur, ꝙ alius eſt qui baptizatur, alius qui baptizat: quãuis ſi talis continuo deceſſiſſet protinus ad patriam euolaſſet [f]: nõ propter fidei ſacramentum: ſed propter ſacramenti fidem.

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis. h. d.

Quod quidem de & illo rectè creditur, qui viſibiliter non baptizatus martyrij [g] ſubiit ſacramentum. Baptiſmus enim inuiſibiliter miniſtratur, quem non contemptus religionis, ſed terminus neceſſitatis [h] excludit. Vnde ſcite ſcriptũ a quibuſdam [i] reperitur, baptiſmum aliũ eſſe fluminis [k], aliũ eſſe flaminis [l], aliũ vero ſanguinis [m]. Cũ baptiſmi virt⁹, & efficacia, nõ tam ablutione corporis quàm fide cordis contineatur [n]: & aliud [o] ſit per miniſteriũ baptizare, quod ſacerdos exequitur: aliud per põtatem, quã Dominus non vſque adeo ſacramẽtis adiũxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſſit [p].

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virt⁹ baptiſmi, quàm circumciſionis. h. d.

Non tamen [q], quia

a Mortis articulo. Et ſic nota, ꝙ vbi aliqua requiruntur ad ſubſtantiam, & pro forma actus, niſi formalia illa, & ſubſtãtialia interueniãt, nõ tenet actus, etiam ſi ex neceſſitate ſubſtantialis, & formalis ſolennitas obſeruari non poſſit; neceſſitas ergo non facit deſinere ſolẽnitatem ſubſtantialẽ. Sed contra cap. ſanctum. & cap. in neceſſitate, de cõſecr. diſt. iiij. & §. eod. §. baptizandi. Sol. ſacerdotium in miniſtro nõ eſt de ſubſtantia baptiſmi: ſicut & alia quædam de q. in 1. 1. 9. pen. j. Sed adhuc contra, j de pœnit. 9, quod autem & §. ſeq. vbi qualitas in miniſtro ſacramenti pœnitentię eſt de ſubſtãtia talis ſacramenti & per Cõcil. Trident. ſeſſio. xiiij. ca. vj. vbi agitur de miniſtro talis ſacramenti. Sol. aliud in ſacramento baptiſmi, aliud in ſacramento pœnitentię. Sed adhuc contra: quia vbicunque obligatio dirigitur in Deum, defectus formæ non vitiat actum, not. in ca. ſacro. de ſenten. ex cõmu. & per Abb. in c. porrectam. ante fin. de regul. Solu. illud apud eccleſiam triumphantem, hic militantem, quod ſatis innuit etiam hæc littera

Neceſſitas non excuſat à ſubſtantialitate & forma.

b Immergendo. Quid ſi aliquis immergat ſeipſum, alio tñ dicẽte, Ego te baptizo, &c. nunquid ſatisfiat formæ? Reſp. negatiue, niſi enim ipſe qui verba illa profert immergat, non põtvere dicere ego te baptizo, &c. ſecundum Ab. in c. debitũ. eo.

c Reſponſum eſt. Vt in c. debitum. eod.

d Denuo. Non tamen illico: ſed debet aliquo tẽpore differri, vt appareat, an habeat rectam intentionem: & differendus eſt baptiſmus ſaltem per quadraginta dies: vt in cap. ne quod abſit. diſtin. iiij. licet multi hoc non ſeruent. Vnde feſtinanter baptizati, quieſcente calore primæ deuotionis, ſæpe ad erroris vomitum redeunt: vt per Abb. in ca. debitum. eo. & comparari poſſunt tritico quod cecidit ſuper petram, quòd & cito natum fuit, & cito etiam exaruit: vt in Euangelio.

e Baptizandum. Primo tamen reſtituere debet extorta per vſurariam prauitatem, & illicite. capit. Iudæi. vbi not. de conſecrat. diſtinct. iiij. Alia vero licite quæſita non tenetur relinquere: ſicut multi ſimplices credunt, pro hoc capit. ſicut Iudæi. de Iudæ. ſequitur Abbas in capit. debitum. eodem.

f Euolaſſet. Capit. debitum. eo. & de pœnit. diſtinct. vij. cap fin. verſic. nullus expectet. ea. Apoſtolicam. & cap. fin. de presbyt. non baptizan.

Baptiſm⁹. Fluminis. Flaminis. Sãguinis.

g Martyrij. Capit. baptiſmi vicem. capitu. catheeuminum. cap. non dubito. de conſecrat. diſtin. iiij.

h Neceſſitatis. Capit. fin. de presbyteris non baptizan. & cap. baptiſmus. de conſecra. diſtin. iiij. fac. illud Augu. in Pſalmo ciij. Coronat Deus intus voluntatem, cum inuenit facultatẽ, affectũ enim Deus penſat non effectum.

Affectum pẽſat De⁹ nõ effectũ.

i A quibuſdam. Vt per Auguſtinum lib. iiij. de baptiſmo, contra Donatiſtas. cap. xxlij. & per Hoſt. in ſum. eo. verſ. quot ſint eius. & iam ab omnibus hoc dictum vſurpatur.

k Fluminis. Id eſt, aquæ cum verbo. j. q. j. cap. detrahe. & ca. debitum. eod.

l Flaminis. Id eſt, Spiritus ſancti. cap. Apoſtolicam. de preſbyt. non baptiz.

m Sanguinis. Ca. martyrij. & c. baptiſmi vicem cum ſimil. de conſecr. diſt. iiij.

n Contineatur. Cap. verus. de conſecr. diſt. iiij.

o Aliud. Cap. aliud. de conſecr. diſt. iiij.

p Nõ poſſit. Et ſic reuincitur praua quædã opin. quæ tẽporibus Bernardi inualuerat: neminẽ ſcilicet ſine actuali baptiſmo ſaluari poſſe. cuius errorem idem cõfutauit epiſtola lxxvij. ad Hugonẽ ſcribẽs: & de hoc etiã vide Magiſt. Sẽtẽ. li. j di. iiij.

q Non tamen. Ratio eſt dubitãdi eius quod hic continetur. Et de hoc vide nouiſſime per Conci. Trid. in v. ſeſ. in decreto de peccato originali, quod eſt primum, verſi. ſi quis hoc Adæ.

fide cordis baptiſmatis virtus continetur, ideo minus paruulos [a], qui credere ob ętatem non poſſunt, vnda ſalutaris abluit, cum & ij nō per vſum, ſed per habitum [b] fidei quem ſuſcipiūt in baptiſmate credere nō male credantur, & in fide parētum & Eccleſiæ, alio profitēte, baptizati ob fidei [c] ſacramētum rectè fideles [d] dici poſſunt: & cum circuncisio [e] tam adultis, quā paruulis ex præcepto Domini conferetur, ne baptiſmus, qui ſuccedit in locum ipſius, & generalior tamen exiſtit cum tā viri, quam feminę [f] baptizentur, minoris videatur effectus, tā adultis, quàm paruulis eſt conferendus [g],

Tam mater, quam filius in ipſo articulo parturiendi poſſunt ſeparatim baptizari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus. h.d.

Is quoque, cuius mater, vel prægnans, vel in ipſa hora, qua parturit mortis vrgente periculo [h], baptiſmatis gratiā receperit, baptizari poterit [i]: nec propterea bis baptizatus reputabitur cū vtique ad maternū corpus, cū eſſet in vtero, pertineret [k]; nec ibi regeneratio reperiri poſſit, vbi generatio non præceſſerit: nec in hoc infanti, qui naſcitur aliquid mater participat, cū vniuſcuiuſque propria voluntas [l] in confeſſione ſit attendenda.

Muti, ſurdi, & ægrotantes baptizari poſſunt. h.d.

Muti quoque & ſurdi itē ægrotantes [m], qui pro ſe reſpondere non poſſunt, alijs pro ſe profitentibus rectè baptizari poterunt.

Dormiens & amens ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizandi, baptiſari poſſunt. h.d.

De dormiētibus, & amentibus quæſitum eſt, & planè ſi priuſquā dormirent, aut amentiam incurrerent, non

a Paruulos. Concord. cap. maiores. eod. & cap. paruuli. cum pluribus sequent. & c. quæris. di. iiij.

b Habitum. Ideſt, aptitudinem, & ſic illa verba qui non crediderit, & c. referuntur ad aptitudinē. ſicut etiā cum dicimus, matrimonium eſt maris, & feminæ coniunctio indiuiduę vitę conſuetudinem retinens, xxvij. q. ij. §. institu. de patria poteſt. in princip. Nam verbum retinens intelligendū eſt quo ad aptitudinem. ſic etiā conſuetudo dicitur de iuſtitia quatenus eſt in creatura, l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iur.

Ant. Tim. Valde improprie videtur hoc in loco explicare gloſſ. habitum, ideſt, aptitudinem. neque enim ſolum aptitudinem ideſt, potētiam habet ad agendum, qui habet habitum infuſum. ſed habet virtutem ipſam realiter, licet pro tunc nō exeat in actum. Quod ſi per aptitudinem intelligas facultatem producendi ad actum ex habitu, recta erit interpretatio licet aliqualiter dura. Qui enim habet fidem in habitu, licet ſemper non operetur actus fidei: plus tamē habet, quam aptitudinē ad credendum, & ad fidē.

c Ob fidei. Baptiſmus ſacramentum fidei dicitur, quia in fide Chriſti conſecratur, & in fide eccleſiæ confertur. vel quia in nomine Trinitatis confertur, quam offerentes & oblati tenentur credere, & confiteri: vel etiam alia ratione, prout not. in cap. nihil. de conſecra. diſtinct. iiij.

d Fideles. ſic in c. paruuli fideles. de cōſe. di. iiij.

e Circumciſio. Argum. a maiori, & concord. cap. maiores. eod.

f Feminæ. Quæ licet nō circūciderentur, offerebātur tamē vigeſimooctauo die in templū, & ibi nomē imponebat, baptiſm⁹ igitur generalior eſt.

g Conferēdus. Sed an cum adoleuerint paruuli; & nolint baptiſmum ratum habere ſint eorum arbitrio relinquēdi, vel cogendi ad Chriſtianam vitam? Et quidam hoc ſunt auſi affirmare: quorum tamen opin. damnata, & anathematizata fuit per Concil. Trident. in vij. ſeſſio. ſub tit. de baptiſmo. capitu. xiiij.

h Periculo. Concor. capit. baptiſati. de conſec. d. v.

i Poterit. Licet cōtra teneret Iulianus hæreticus. Sed contra quia ſi mater manumittitur, & partus cēſetur manumiſſus. inſtit. de ingen. §. ij. itē partus eſt pars viſcerum matris. l. j. ff. de vent. inſpi. Sol. vt not. in ca. ſi ad matris. de conſecrat. diſt. iiij.

k Pertineret. Fa. c. ſi ad matris cum ſeq. de conſecr. diſt. iiij. & l. j. ff. de vent. inſpic.

l Propria voluntas. Intellige propriam vere ſi baptizatur adultus, & intelligens: aliàs dicetur propria iuris, & diuinæ legis interpretatione, ſi baptizādus ſit paruulus, vel non intelligens alio profitente, vt ī co. §. proxi. & capit. paruuli cum ſeq. de conſect. diſtinct. iiij.

m Ægrotantes. Not quòd infantes. muti, ſurdi. ægrotantes, æquiparantur, quos ſatis cōuenienter eſt ignorantes quodammodo, & per alios liberari, cum & ignorantes, & per alios fuerint obligati; vt de conſec. diſt. iiij. cap. quæris. facit quòd & pro ignorante fideiubere poſſum: vel. fideiubere. ff. de fideiu. & ignoranti etiam actio adquiritur. l. ſi a furioſ. ff. ſi cert. pet. & concord. cum hoc capitulo paruuli. & capit. ægrotantes. de conſec. diſtinct. iiij.

baptizādi propoſitum haberent, quia in eis eadem perdurare[a] voluntas intelligitur, ſi ſic immerſi fuerint, charactērem ſacramēti non ſuſcipiūt[b]: ſecus autem ſi prius cathecumeni extitiſſent, & baptizandi propoſitum habuiſſēt, tales enim in neceſſitatis articulo baptizare conſueuit eccleſia. Tunc ergo characterē ſacramētalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis cōtrariæ nō inuenit obſiſtentem[c].

Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei: ſecus ſi penitus ſit coactus. h. d.

Sed & ſi quis nō ſpōte, dum tamē non omnino coactus[d] baptiſmatis ſuſceperit ſacramentum, Chriſtianitatis characterem ſuſcepit, vt puta cum quis terroribus, atque ſuppliciis ad vndam ſalutarem trahitur, & ob id tamquam[e] conditionaliter[f] volēs, licet abſolute non velit, eſt ad fidei Chriſtianę cogendus obſeruanciam[g]. Ille vero, qui nunquam conſentit: ſed penitus contradixit, nec rem nec characterem[h] ſacramenti ſuſcipit. Plus eſt enim[i] expreſſe contradicere[k], quam minime conſentire.

Is, de quo non eſt præſumptio quod ſit baptizatus, debet ſine metu iterationis baptizari. h. d.

Illud in dubium venire nō debet[l], quoties

a Perdurare. Simile de ſent. excom. cap. a nobis. nam ſemper perdurare præſumitur voluntas, niſi probetur mutata, vt ca. perlatum. de his, quæ vi, metúſve cau. fi. & l. eum qui. ff. de probat. & l. Lucius ff. de leg. ij in fin. Sed quid ſi quis ab infantia fuit amens, nūquid prodeſt ei ſi baptizetur? Arg. ꝙ ſic ff. de legat. ij. l. cum pater. §. fundo. quia perinde habetur ac ſi tunc ſit infans: quia nullo peccato grauatur niſi originali. iij. q. ix. cap. iudicas. & not. in cap. maiores. §. fin. eod.

b Non ſuſcipiunt. Sed quid ſi excitati ſumno ratum habeant? Reſpon. non prodeſt: quia nihil recipit, & ideo non eſt quod ratum habeat, ſed iterū erit baptizādus: vt not. in cap. maiores. in fin. eodem.

c Obſiſtentem Simile de conſecrat. diſt. iiij. cap. quæris a me. & ff. ad Mace. l. ſi. filius. & ff. de adquir. hered. l. ij. §. ſuis.

d Omnino coactus. vt puta ſi ligatis pedibus, ac manibus baptizaretur. fac. l. qui teſtamēto. §. fi. ff. de teſta

e Tamquam. Veritatem denotat hęc dictio, non ſimilitudinem. ſic in cap. ex parte. vbi Ab. not. de ſponſal. Vnde ſi dicatur: Titius ab omnibus vitetur tāquā excōmunicatus, dicetur vere excōmunicatus. arg. no. per Ab. in cap. fin ne cler. vel monach. in prin. Natura tamen ſui ſimilitudinem denotat.

f Conditionaliter volens. Et ſic coacta voluntas, voluntas eſt, concor. l. mulier l. fin ff. quod met. cau. & xv. q. j. cap. merito quæritur. Idem eſt in ſacramento matrimonij xxij. quæ. iiij. c. inter cetera, & c. veniens de ſponſalibus. Videtur tamen impedire matrimonium ſpirituale ca. perlatum. de his quæ vi, metúſve cauſ. ſed ibi fuit iuſtus metus mortis, qui caderet in conſtantem virum, ſed datis terminis paribus, idem eſſet in vtroque. Item hæc coactio conditionalis non impedit ſacramentum ordinis: diſt lxxiiij. c. vbi iſta. & not. in c maiores. §. fi. eod. Sed nunquid ille, qui conditionali actione recipit ordinem tenebitur continere? Reſpond. vt not. in d §. fi.

g Obſeruantiam. Vt c. de Iudęis. diſt. xlv. & cap. maiores §. fin. eod. multo magis igitur ſi ſponte baptizatus eſt. cap. quidam de apoſtatis.

h Characterē. Sed quare amens, vel dormiens, vel abſolute coactus baptiſmi ſacramētum non recipit; cum in baptiſmo non requiratur intentio batizati, ſed baptizantis? i. q j. cap. ſi fuerit ficti. & de conſecrat. diſt. iiij. cap. ſolet. Hæc quæſtio ſoluitur per litteram ſuperioris §. & per §. fin ca. maiores. eo Quia amēs, & dormiēs qui ante cathecumeni fuerunt recipiunt bene ſacramentum: qui vero ſemper inuiti fuerunt, & contradixerunt, non recipiunt; quia adhuc præſumuntur inuiti: & nemo inuitus ad fidem compellitur. Nec ob. d. ca. ſi fuerit. & ca. ſolet. quia ficti ore exprimunt licet corde diſſentiant: & ideo ſacramentum recipiunt, quia eccleſia dare intendit: ſed tale ſacramentum non proficit ad remiſſionem peccatorum, niſi cum fictio receſſerit. cap. tunc valere. de conſect. diſt iiij. & per Abb. capit. fin. eod. cuius dicta procedunt in foro poli.

i Plus eſt enim. Sic in ſicut. de ſimo. & c. Petrus. de homi. & q. iiij. cap. quia præſulatus. cum concor. allegatis in cap. maiores. §. fina. de baptiſm.

k Contradicere. Argum. quòd ad fidem nullus debet compelli inuitus, ſed ſicut libera voluntate periit, ita libero arbitrio conuertatur, vt cap. de Iudęis. & cap. qui ſincera. diſtin. xlv. & xxiij qō. v. cap. ad fidem. Argum. contra xxiij. q. j. cap j. vbi habetur quòd Paulus coactus venit ad fidem Sed illud diuino iudicio fuit factum, cuius facta ad conſequentiam trahi non debent. Vel dic, vt not. in cap. maiores. §. fi. eod.

l Non debet. Vt in cap. paruulos. cum quatuor ſeq. de conſec. diſtin. iiij. & capitulo ſi. de preſbyt. non bapt.

nulla extant indicia [a] inter propinquos, & familiares, quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſſit, eoſdem baptizari minime prohibendos eſſe. Quod enim factum eſſe neſcitur, nulla ratio ſinit, vt iteratum [b] videatur: nec temeritas interuenit preſumptionis, vbi eſt diligentia pietatis.

Suſpicio vehemens pro veritate habetur. h.d.

De eo tamen, qui Chriſtianis parentibus nat⁹ inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc præſumptio pro veritate ſit habenda, donec euidentiſſimis argumẽtis contrariũ probatum [e] fuerit.

Iterum ſcienter baptizatus debet ſeueriſſime puniri: ignoranter vero bis baptizatus non poteſt ordinari niſi ex neceſſitate. h.d.

Quod ſi quis ſciens & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit arctiſſimæ pœnitentiæ [d] ſubiiciendus erit: quòd ſi ignoranter nulla quidem imponẽda erit pœnitẽtia: ſed niſi magna cogat neceſſitas, ordinari non poterit [e].

Iterantes baptiſmum ſunt deponendi ab officio, & beneficio. h.d.

Illi quoq;, qui auſu temerario in homine iam baptizato cœleſte lauacrum iterare auſi fuerint, excommunicationis mucrone percuſſi ab omni officio, & beneficio Eccleſiaſtico deponentur [f].

Multa ſunt in baptiſmo, quæ non ſunt de eius ſubſtãtia. hoc dicit.

Poſtremo ſciẽdum eſt, quòd licet verbo tantum, & elemento baptiſmatis ſubſtantia cõtineatur & forma [g]: multa tamen a ſanctis patribus [h] ad eius decorem fuerunt ſolẽniter conſtituta, vt immerſionis numerus, exorciſmi [i], clericorũ exſuf-

a Indicia. Bene dicit indicia: quia non requiritur plena probatio: immo ſufficeret vnus teſtis, veluti in conſecratione eccleſiæ: ſecus tamen in ordine. c. afros. diſtinct. xclx. de ratione diuerſitatis dicitur prima, q. j. §. ecce Sed quid ſi probet quis ſe ordinatũ, & contra eum excipiatur illum nõ fuiſſe baptizatum, nunquid tunc crederetẽ vnius teſtimonio quo ad baptiſmum? Quidã quòd non, vbi fieret alteri præiudicium. Vnde nõ ſufficeret vnic⁹ teſtis ad probandum baptiſmũ, ſi ſub ea cõditione ei eſſet relictum legatum, ſi eſſet baptizatus: quia heredi præiudiciũ fieret: vt not. in c. placuit. de conſecrat. diſtinct. iiij. Cum autem ſufficit vnus teſtis, is debet eſſe Chriſtianus, nõ Iudæus vel Paganus. not. in ca. cum itaque. de conſecrat. diſtinct. iiij.

b Iteratum videatur. Concor. ca. cum itaque. & c. ſi nulla. & ca ſi. de presbyt. non baptiz. vbi infert Abbas, quòd qui nõ recordatur, verum dixerit aliquam horam: puta tertiã, vel ſextam, tenetur iterare. Itẽ ſi nõ apparet, quòd eccleſia fuerit conſecrata, quòd debet cõſecrari. Et generaliter vbi actus ex neceſſitate debet explicari, ſi de eo ambigitur, debet iterari, licet proprie non poſſit dici iteratus & facit ratio quæ immediate ſequitur. Quia autẽ forma ſit baptiſmus concedendus ſi probabiliter dubitetur, an quis ſit baptizatus, vide text. & quæ ibi Doct. in cap. ſecundo. eod.

c Probatum fuerit. Nota primũ, quòd violenta præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium. fac. cap. vt noſtrum. vt eccleſ. bene. Item quòd violenta præſumptio admittit probationem in contrarium. xxxv. q iij. c. extraordinaria. & xxvij. q. j. c. nec aliqua. c. propoſuiſti. & ca. cauſam matrimonij. de proba. & per gl. in c. ferrum. diſt. l. & per Ab. in c. is qui. de ſponſ. Debet tamen probatio talis eſſe euidentiſſima, vt hic, & c. ſi. de presbyt. non baptiza. & c. quia veriſimile. de præſumpt. & l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cauſ.

d Pœnitentiæ. Quã habes in ca. qui bis ignorãter. de conſec. diſt. iiij. & vide de non rebaptizandis paruulis. Cõcil. Trid. ſeſ. vij in tit. de baptiſ. cap. xiij.

e Non poterit. Erit ergo in poteſtate cuiuſq; mihi ordines auferre, quia poterit me dormientẽ rebaptizare: quod videtur durum. Ideo quidam dicebãt: quod hic intelligitur de ignorãtia iuris, quæ non excuſat. Tu intellige prout littera iacet, & indiſtincte. & hic eſt vn⁹ caſus, in quo alicui fit ſine ſua culpa præiudicium: arg. j. qu. v. c. j. fac. l. proſpexit. ff. qui, & a quibus. Sed cõtra, j. q. iiij. c. placuit. vide Abb. in c. ex litterarũ de apo.

f Deponẽtur. Cap. fin. eod. & per Abb. in c. j. ex tuarum. de apoſtat.

g Et forma. Cap. j. & c. pen. eo. & j. q. j. ca. detrahe. Et cum de ſubſtãtia baptiſmi ſit elementum, ſequitur quòd non poſſet quis baptizari in aqua roſata; cum non ſit elementum: licet poſſet in aqua aliquantulum transformata: vt in lixiuio, vel brodio, vel aqua lutoſa; vt per Abb. in d. cap. penult.

h Patribus. Etiã a tempore Apoſtolorum: vt per Dionyſ. de eccleſ. Hierarch. & traditur nouiſſime per duos reuerendiſſimos Cardinales ſecundum Vuarniẽſem, in tractatu de ſacramẽtis. c. xxxvij. & Aracæli. in tracta. itidem de ſacram. cap. xiij.

i Exorciſmi Cap. ſiue. cap. ante. cap. ſicut. de conſecrat. diſtinct. iiij.

a Exſufflationes. Cap.ſine.de conſecr.diſt.iij.
b Salis.Cap.exhin.c.ſal cæleſtis.de conſec.di.iiij.
c Contactus.Cap.poſtea.de conſec.diſt.iiij.
d Inunctio.Cap.j.§.quia vero. de ſacra vncti.ca. dein de. de conſecr.diſt.iiij. Sunt etiã & alia pnta cereus & patrinus, quæ omnia conſtituunt numerũ octo natium, & his verſibus concludũtur.

Sal, oleũ, chriſma, cereus, chriſmale, ſalina.

Flatus, virtutẽ baptiſmatis iſta figurãt.

Hæc cũ patronis nõ mutãt ſed tamẽ ornãt

e Concilio. Cle.j. eo. vnde ſumitur.
f Domibus. Concor. auth. vt in.pri. ſacr.my.non ſi.
g Deputati. De ma io.& obe.c his quę. cap.ij.de c mona.& tales eccleſiæ dicuntur baptiſmales, c.j. de no. ope. nuncia. Et quia renaſcimur per baptiſmum dicuntur matrices.ca. ex tranſmiſſa. de præſct.& clem.j. de ſenten. excom. & not.in clem. ĩ. eo.
h Regum Simile cap. ſi.de offi.deleg. & cap. ne aliqui.de priuil.in vj.
i Principum. Non autem tyrãnorum. Et intellige hic de principe, qui habeat notabilẽ potentiam:& quò ſit quaſi comparãdus regiæ poteſtati: ar. l.j. ff.de re.dub licet princ pis appellatio multipliciter ſumatur: vt not.in clem vni.eod.

ſit baptizatus,& ita poſſit ſepeliri in ſacro? Reſp. vt habetur per Abb.in c.pen. eo. At ſi baptizetur in domo priuati exceptis caſibus permiſſis puniri poterit contrafaciens pœna arbitraria: vt not.in cle. vni.eod.

flationes[a], ſalis[b] benedicti exhibitio, ſaliuæ contactus[c], inunctio[d]: quæ ſi ex neglecta prætermiſſa fuerint, omiſſio culpæ reos arguet.

Baptiſmus non debet conferri in priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem. h.d.

Illud etiam nouiſſime Viennenſi Cõcilio[e] cõſtitutum eſt, ne quis in priuatis domibus[f], ſed duntaxat in Eccleſiis in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati[g], aliquos audeat baptizare: niſi Regum[h], vel principum[i] liberi baptizandi fuerint: vel talis neceſſitas[k] emerſerit, propter quam ad eccleſiã abſque periculo[l] acceſſus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO Chriſmatis.

TIT. IIII.

Fideles poſt receptum baptiſmum debẽt chriſmari. h. d.

Qvamuis autem continuo tranſituris regenerationis ſufficiat beneficium. victuris tamen, etiam confirmationis auxilium eſt neceſſarium[m]. Ita enim coniũcta ſunt hæc duo ſacramenta, vt vnum ab altero, niſi morte præueniente ſeparari non debeat[n].

Chriſmatis ſacramentum operatur augmentum gratiæ. hoc dicit.

Igitur omnes fideles[o] poſt baptiſmum[p] paracletum per manus impoſitionem accipere debent, vt perfecte Chriſtiani inueniantur. Spiritus ſanctus enim, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit[q] lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiã[r] in confirmatione robur, & augmentum pręſtat ad gratiam.

Soli epiſcopi Chriſmant. hoc dicit.

Vnde cum ceteras vnctiones ſimplex ſacerdos[s] vel presbyter

DE SACRAMENTO chriſmatis.

Neceſſariũ. Quia victuris in hoc mundo inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt, & in baptiſmo regeneramur ad vitam: poſt baptiſmum confirmatur ad pugnam, cap.ij. de conſecra. diſtinct.v.

n Non debeat Fac. cap.j.& c. de his.de conſec.diſt.v.
o Omnes fideles. Scilicet adulti, vel ſaltem alicuius capacitatis: vt ĩ.eo. §. prox.ar.l.vt gradatim. ff. de mu. & hon. & l.j. cum ibi not. G.de ſacroſ. Eccleſ. nam infantibus, vel paruulis ſufficit ſolus baptiſmus.cap. quæris.de conſer. diſt. iiij. & no.in c.j. de conſec. diſt.v.
p Poſt baptiſmum, Sic olim oſtia prius lauabatur in littore, poſtea offerebatur in holocauſtum, vt not. in ca.j.de conſecr.diſt.v.
q Deſcendit. Conferendo aquis vim generatiuã.c. nunq̃ de cõſe.di.iiij. & c. ij.de conſec. diſt.v.

Nobilitas & neceſſitas æquiparantur.

k Neceſſitas. No. quò l neceſſitas,& nobilitas æquiparantur.alibi nobilitas & literatura. cap. de multa. de præb. extrauag execrabilis eod.tit.
l Periculo. Forte pueri baptiſandi exiſtentis in mortis articulo.vt c.pen. eod vel deferentiũ qui ſint obſeſſi. Sed quid ſi deferens puerum ad baptiſmum remotum vidẽs in eo ſignũ futuræ mortis, nec habens ſecum aquam proiiciat puerum in puteũ, dicendo: Ego te baptizo,&c. nũquid puer

r Innocentiam. Ad quam denotandam baptizaris ſtatim datur veſtis candida, c. accepiſti.& cap. venit.de conſecrat. diſt.iiij.& not.in c ij.de conſecra.diſt.v.
s Simplex ſacerdos. Etiam Epiſcopo delegante: ſed bene delegante Papa, vt late per Doct. in cap. quanto. de conſuet. & per Archiepiſcopum Florent. in tertia parte ſummæ.tit xiiij. in §.de miniſtro.fac.ca. præsbyteris. cum ſeq. de conſecr diſtinct.iiij.

valeat exhibere, hanc non n. ſi ſummus ſacerdos hoc eſt Epiſcopus conferre debet; alioqui nulla excuſante conſuetudine [a] chriſmatio irrita habebitur, & vacua: nec inter Eccleſiaſtica ſacramenta reputabitur[b], cum manum[c] impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorum hodie vicem ſuſtinēt Epiſcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat. h. d.

Accedent igitur qui legitimæ [d] ſunt ætatis ad confirmationem ieiuni, vt à ieiunis [e] Epiſcopis ſacro chriſmate in fronte [f] deliniti per manus impoſitionem paracletum recipiant. Plane infirmis & morte periclitantibus[g], vel qualibet cauſa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſmo debent patrini interuenire. h. d.

Illud commune eſt tam his qui baptizandi ſunt; quàm etiam illis, qui confirmationis munus recipere debent, vt aliquem in patrinum [h] habeant, qui eoſdem in religione Chriſtiana, & fide Dominica inſtituat, & pro eis apud Deum quaſi fideiuſſor [i] exiſtat, quod & in catechiſmo [k] obſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, vel non baptizati, vel confirmati. h. d.

Admonendi tamen ſumus, quòd nec plures [l] quemquam in baptiſmo, aut in confir-

a Conſuetudine. Cap. quanto. de conſuet. nam præſcriptio quantumuis longiſſima requirit capacitatem in præſcribente, vt per Ioan. Andr. in c. ij. de præben. & ſic limita. c. j de reſcript. in vj. & l. j. §. ductus aquæ. ff. de aqua quo. & æſti. Secus eſt in competentibus ratione iuriſdictionis, vel dignitatis Epiſcopalis: non autem ordinis, vt in d. c. quanto. & in c. accedentibus. de exceſſ. prælat. & in ca. cum contingat. de for. compet.

b Reputabitur. Et merito cum nullum characterem imprimat. Ex ſic nota ꝙ ordinatio & ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedire characteris impreſſionē: vt per Abb. in c. quanto. de conſuet. Sed quid ſi Roman. Pōtifex prohibeat Epiſcopos conferre tale ſacramentum, an valeat collatio facta poſt prohibitionem? Reſp. vt p Abb in d. c quanto.

c Cum manum. Ratio, ab antiqua patrum ordinatione. Eſt & alia ratio, quę ponitur per Abb. in c. quanto de cōſue. quia perfectio act⁹ communiter reſeruatur ſuperiori. Vnde cum hoc ſacramentum ſit confirmatio & perfectio baptiſmi, vt hic, congruum fuit illud reſeruari ſuperioribus. fac. c. nihil. cum ibi traditis. de elect. & ꝙ huius ſacramēti exhibitio eſt Epiſcopis reſeruata, vide nouiſſime per Concil. Trident. ſeſſio. xxiij. circa princ. c. iiij.

d Legitimæ ætatis. Sed quæ erit ætas legitima? Quidam dicunt de xiiij. annis, quo tēpore etiam ad minores ordines promoueri poſſunt. c. ij. diſt. lxxvij. Alij de xxv. arg. l. j. ff. de min. & not. in ca. vt ieiuni. de conſecr. diſt. v. Neutra tamen ſeruari videtur in practica, cum etiam trimi & quatrimi deferantur ad Epiſcopos chriſmantes, quòd forte non bene fit.

e Ieiunis Epiſcopis. Quod ieiuniū & in aliorum ſacramētorum exhibitione, ſeruandum eſt xxij. q. ij. cap. honeſtum. & de conſecr. diſt. ij. c. liquido. ꝙ tamen male videtur ſeruari. fac. c. vt ieiuni. cap. vt Epiſcopi. de conſecr. diſt. v.

f In fronte. Quo in loco non licet presbyteris. c. presbyteris. de conſecrat. diſt. iij. cum ſeq. & de ſignificatione locorum, & vitium quibus quis inungitur. vide in c. nouiſſime. de conſecr. diſt. v.

g Periclitantibus. Vitanda enim mora eſt vbi periculum timetur. cap. baptizati. de conſecra. diſt. v. cap. ne quod abſit de conſec. diſt. iiij. cap. de ſyracuſanæ. diſtin. xxviij. arg. cōtra. l. ſi debitori. ff. de iudi. & l. quod dicimus. ff. de ſolu. Sol. illud in cōtractib⁹: hic in periculo animæ. vt not. ī d. c. baptizati.

h In patrinum. Ca. in catechiſmo. cū pluribus ſeq. de cōſecr. diſt. iiij. & de cogn. ſpir. per totum. Sed iſti patrini nō ſunt de ſubſtantia: vt not. ſupra tit. pro xi. §. poſtremo.

i Fideiuſſor. De conſecra. diſt. iij. c. vos ante. & hæc eſt cauſſa quare in catechiſmo, & confirmatione quòd qui nō eſt Chriſtianus nō offerat puerum, cum enim noſtram fidem quis non tenet, qualiter docebit, & qualiter erit obſes pro puero? quæ ratio ceſſat in baptizante.

k In catechiſmo. Ca. in catechiſmo. de conſecr. diſt. iiij. & cap. peruenit. xxx. q. j.

l Nec plures. Cap. non plures. de conſec. diſt. iiij. Sed contra. c. quod autem. xxx. q. iiij. Sol. maritus & vxor pro vno reputātur; cum ſint vna caro, iuxta illud & erūt duo in carne vna, pro qua ſol. facit c. ſi quis ex vno. di. iiij. Vel dic aliter, vt not. in d. c. quod autem. Sed an vnus poſſit eſſe patrinus in baptiſmo, & idem in confirmatione? Reſp. tantum ex neceſſitate. cap. in catechiſmo. de conſec. diſtinct. iiij. qua ceſſante ſinguli per ſingula ſunt habēdi: ita enim latius ſe extēdit charitas. Sed an actus valeat, ſi idem ſæpius interueniat? Reſpon. affirmatiue, quemadmodum & ſi plures patrini eidē actu interueniant cū omnibus contrahitur, cognatio, vt in c. ſi. de ſpi. cog. in vj. & per Ab. in c. cōtracto. eo. tit. qđ tamen hodie videtur correctū

per

per Concil. Triden. quod ita arctauit hanc materiam, vt vnus tantum poſſit interuenire in patrinum, & ſi plures interueniant, non contrahitur ſpiritualis cognatio: vt in ſeſſione. xxiiij. in decretis de reformatione matrimonij. cap. ij.

matione ſuſcipere debet: ſed vnus tanrum ſiue vir, ſiue mulier: nec quemquam quiſpiá tenere, vel leuare poterit qui ipſe baptizatus [a] non ſit, vel cōfirmatus.

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec Abbates, vel monachi alienorum. h. d.

Parentes [b] quoque proprios filios, vel abbates [c], vel monachi [d] alienos de ſacro fonte ſuſcipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptiſmus nec chriſma poſſunt iterari, & vtrumque conferri poteſt tempore interdicti h. d.

Commune etiam illud eſt vtriſque, quòd & neutrum (vt paulo ante diximus) iterari [e] poteſt; quippe quod ambo characterem imprimunt [f]: & quod interdicti tépore ob imminens ex dilatione periculum vtrumq; conferri, & pro vtroque chriſma cōfici poterit, vt infra ſuo loco [g] latius exponemus.

DE POENITENTIIS & remiſſionibus.

TIT. V.

Quid ſit pœnitentia. h d.

POenitentia [h] eſt ſacramétum, qđ contritione, confeſſione, & ſatisfactione concurrétibus, peccatorum operatur remiſſionem.

Pœnitentia inſtituta ad finem, ad quem baptiſmus, & confirmatio, vel pœnitentia habet ſe ad baptiſmum, vt ſcapha ad nauem. h. d.

Multiplex [i] enim Dei miſericordia, ita lapſibus humanis ſubuenit, vt non ſolú per baptiſmi, & confirmationis gratiam: ſed etiam per pœnitétiæ medicinam ſpes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio ſe iudicio [k] condemnantes, per ſacramentum pœnitentiæ ad criminum remiſſionem, quaſi ex naufragio [l] arrepta tabula [m] ad portum perueniunt.

Tres ſunt ſpecies pœnitétiæ, & pœnitentia ſolennis iterari non poteſt, & pœnitentes ad ſacros ordines reddit inhabiles. hoc dicit.

Sunt autem pœnitentiæ tres [n] ſpecies.

a Baptizatus non ſit. Si tamen aliter fiat non impeditur propterea baptiſmus; cum talis in caſu baptizare poſſit: & patrinorum adhibitio nō ſit de ſubſtantia: vt not. ſ. tit. proxim. §. poſtremo. Sed fuerút inſtituti ratione, de qua in §. proxi. vbi no. & fac. diſt. xlvij. § neceſſe.

d Parentes. Cap. ſi vir. de ſpi. cognat. poſſent tamen ex neceſſitate: vt in c. ad limina. xxx. q. j. & not. Abb. in d. c. ſi vir.

c Abbates. Cap. nō licet. de conſecrat. diſtinct. iiij.

d Monachi. xvj. q. j. c. placuit. & xviij. q. ij. c. peruenit. Idē forte in aliis regularibus. vt ſ. de regulat. in princ. Sed cōtra c. doctos. xvj. q. j. & c. oēs. xxx. q. j. Sol. vt not. in c. non licet. de cōſe d. iiij.

e Iterari. Cap. non licet. & c. rebaptizare. & c. dictū. & c. de homine. de conſec. diſt. iiij. Sed cōtra. j. q. j. c. manus. Sol. ibi agitur. de man⁹ impoſitione conſecratoria non confirmatoria, vt ibi not. Si tamē fuerit iterata cōfirmatio minor pœna imponitur, quàm ſi fuerit iteratus baptiſmus; de quo vide per Archiepiſ. Flor. in ſua ſumma ſub tit. noſtro. verſic. effectus autē.

f Imprimunt. Vt de ſacram. § j.

g Suo loco. Vt j. de eccleſ. interdicto. § pen. & fi.

DE POENITENTIIS & remiſſionibus.

h POenitentia. Multæ ponūtur pœnitentię definitiones, ſeu deſcriptiones: ná præter hác, alia ponitur in c. ecce. §. fi. de pœnit. diſt. j. alia in c. pœnitentia. de pœnit. di. iij Plures ponit Hoſt. in ſum. eo. aliam Magiſter ſententiarū. lib. iiij. diſtinc. xiij. de quibus per Archiepiſc. Flor. in ſua ſumma. eod. tit. & per Nic. Plo. in ſuo tractatu de ſacram. in princ. quartę partis. ſed & hæc ſatis rē ipſam demonſtrat, licet forte regulis logicorum ex amuſſim non reſpondeat.

i Multiplex. Ideſt, multipliciter ſubueniens. facit cap. multiplex. de pœnit. diſtinct. j.

k Iudicio. Id eſt, proprio motu, vt c. non poteſt. c. ecce. c. porro, & c. facili⁹. de pœni. diſtinct. j. non quòd pœnitentes ipſimet iniungant pœnitētiam: quia ſi ita intelligatur fruſtra claues eſſent datæ ſacerdotibus: vt de pœni. diſtinct. j. §. alij. & cap. agite.

l Naufragio. Scilicet peccatorum.

m Tabula. Duæ ſunt tabulæ. Prima eſt baptiſmus, vbi purgatur vetus homo, & nouus induitur, vt cap deinde. diſt. xxvj. Secunda eſt pœnitentia, qua lapſi poſt baptiſmū per pœnitentiā reſurgimus. ca. ij. vbi etiam no. de pœn. diſt. j. Alij quòd prima tabula eſt nauis; ſecunda eſt ſcapha, qua naufragij periculum euitatur.

n Tres ſpecies. De quibus per Abb. in c. j. eod. &

Quædam enim eſt ſolennis; quædam publica; quædam priuata. Solennis eſt, quã propter maiora [a] ſcelera Epiſcopus [b] in capite ieiunij ſeruata certa rerum ſerie [c] delinquentibus ſolet imponere. quæ quidem ne Eccleſiæ vileſcat [d], auctoritas, iterari non debet. Et tales pœnitentes ad ſacros ordines, (vt ſupra expoſuimus) [e] inhabiles reddit, quippe [f] quæ nec aliter poteſt ſacerdotibus imponi, quàm ſi prius cœleſtis militiæ cingulo exuti [g] fuerint.

Publica delicta, publica pœnitentia lui debent. h. d.

Publica pœnitentia eſt, quæ publice nulla ſeruata iuris ſolennitate [h] peragenda iniungitur; qualis eſt peregrinatio, certi habitus delatio, & his ſimilia. Cũ enim manifeſta peccata nõ ſint [i] occulta correctione purganda, recte conſtitutum eſt, vt qui publice peccando proximo [k] ſuo ſcandalum præbuerint, publicam etiam pœnitẽtiam a propriis ſibi ſacerdotibus impoſitã peragentes emendationis exemplum præbeant [l].

Solennis, & publica pœnitentia non conuertũtur. h. d.

Apparet itaq; ex his, quòd licet omnis ſolennis pœnitentia publica ſit: non tamen omnis publica eſt ſolennis [m].

Vnuſquiſque ſemel in anno debet confiteri, & Euchariſtiã ſumere: niſi de conſilio ſacerdotis abſtineat. h. d.

Priuata, aut ſecreta pœnitentia eſt, quæ in occulto Deo fit, & ſacerdoti [n]. Statutum eſt enim generali Concilio [o], vt omnis fidelis, quàm primum ſapere [p] cœperit, omnia [q] ſua [r]

per Nic. Plo. in tract. de ſacra. c. j. in iiij. par. & per Arc. Floren. in tit. de pœn. verſ. de partibus, & per Hoſt. in ſumma. eod. verſ. his prælibatis.

a Maiora ſcelera. Eſt vulgata. Quæ autem ſint hæc habetur in cap. at ſi clerici. §. j. de iud.

b Epiſcopus. Non autem inferiores.

c Serie. De qua in cap. in capite. d. 50.

d Vileſcat. Cũ frequentia, & iteratio cõtemptum pariãt. l. obſeruandum. ff. de offi. præſi.

e Expoſuimus. §. pœnitentes. ſ. qui pro mo. non poſſ.

f Quippe quę. Bona ratio: nam ſi fabricatum deſtruit, multo fortius impedit fabricãdum: arg. l. patre furioſo. ff. de his, qui ſunt ſu. vel alie. iu.

g Exuti. Ca. confirmandum. diſt. l. & in c. ſacerdos. de pœn. diſt. vj.

h Solennitate. De qua habetur in c. in capite. di. l.

i Non ſint. Vt cap. plurimos. diſ. lxxij. ca. ſi illud. diſt. xlv. fa. [illegible] q. j. cap. ſi peccauerit. & l. nihil. ff. de re iu. & per Abb. in cap. j. eod.

Proxim⁹ etiam infidelis. k Proximo ſuo. Scilicet homini Chriſtiano, qui proprie videtur dici poſſe proximus. Sed & de infideli erit hoc intelligendum, ſi peccatum, quod ſcandalum induxit, conſiſtat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ Abb. & Doct. in cap. nouit de iud. in iij. not.

l Præbeant. Dic ergo. quòd aut delictũ eſt graue, & ſcandalizans totã vrbem: & tunc laico imponitur pœnitentia ſolennis, quæ & publica eſt, vt ſtatim dicitur cap. in capite. diſt. l. & xxvj. q. vj. c. fin. Aut eſt graue. ſed non generat ſcandalum: & tunc aut eſt occultum: & tunc non imponetur pœnitentia neque ſolennis, neque publica, ſiue delinquens ſit clericus, ſiue laicus. d. c. in capite. & per Abb. in cap. j. de pœniten. & remiſ. Aut eſt publicum, ſed non ſcandaloſum. & tunc imponenda erit pœnitentia publica, ſed non ſolennis, d. c. fin. iuncto. d. c. j. & ita firmat Abb. in cap. quæſitum. de pœnit. & remiſ. Et vide de hoc per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. in decr. refor. cap. viij.

m Solennis. Cum in ſimplici publica non ſeruentur quę ponuntur in ca. in capite. diſt. l. Et de hac vide quæ citãtur ſ. in proxi. §. in j. notul.

n Sacerdoti. Tanquam Deo, vel Dei miniſtro.

o Concil. Cap. omnis. eod.

p Sapere. Sunt autem annorũ diſcretionis tres gradus, ſecundum Hoſt. & Abb. in cap. omnis. eod. Primus cum quis eſt doli capax: & hic ſufficit ad confeſſionẽ, & ſolet hoc contingere in ſeptennio vel poſt, ca. j. & c. ij. de delict. puero. l. j. C. ſi aduer. delict. l. iij. C. ſi mi. ſe ma. dixe. Fac. c. eos. de cõſec. diſt. iiij. & l. j. C. de fal. mo. & c. litteras. & quod ibi not. de ſpõſ. impub. Secundus gradus eſt pubertas: & hic requiritur ad matrimonium, & religionis ingreſſum, ca. ij. de ſponſ. impub. cap. j. de reg. in vj. Tertius eſt exacta adoleſcentia, vt in l. j. ff. de min. & hic ſeruatur quo ad bonorũ adminiſtrationem. Obſeruãtia tamen videtur habere, quòd quo ad confeſſionem ſeruetur primus gradus: quo ad Euchariſtiam ſecundus; & hoc forte non eſt malũ ſecundũ Abb. in d. ca. omnis. propter reuerentiam tanti ſacramenti. *Tres gradus diſcretionis iuxta tres ætates.*

q Omnia. Bene omnia: quia cõfeſſio non debet fieri per partes, confitendo vni ſacerdoti partem peccatorum, alteri aliam partem: ſed omnia vni ſunt confitẽda: aliàs confeſſio parum prodeſſet; vt per Abb. in c. oĩs. eo. in princ. immo debet non ſolũ vni omnia confiteri: ſed etiã eodẽ contextu ſi recordetur: vt per Abb. in c. ex parte. de off. ord.

r Sua. Non autem aliena. Et facit contra mulie-

tes

peccata proprio ſacerdoti[a] confiteatur, & iniunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus [b] adimplere ſtudeat, ſuſcipiens reuerenter ad minus [c] ſingulis annis in Paſchate [d] Euchariſtiæ ſacramentum: niſi forte de ſacerdotis [e] cõſilio, ex cauſa duxerit abſtinendũ: alioqui & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur [f], & moriẽs Chriſtiana carebit ſepultura [g].

Pœnitẽtia cõſtat cõtritione, cõfeßione, & ſatisfactione. h.d.

Conſtat [h] igitur pœnitentiæ ſacramentum tribus partibus, contritione cordis, confeſſione oris, & operis ſatiſfactione. Cõtritio [i] nihil aliud eſt, quã dolor pro peccatis volũtarie aſſumptus cum propoſito confitendi, & ſatiſfaciendi. Cõfeſſio [k] (vt Auguſtino placet) eſt per quam morbus latẽs ſpe veniæ aperitur: vel confeſſio eſt canonica [l] peccatorum corã proprio ſacerdote facta declaratio.

Tribus caſibus poteſt quis confiteri non proprio ſacerdoti, ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo, vel ſi confiteatur fratribus, habentibus generalẽ poteſtatem audiendi confeßiones h d.

Quod autem dicitur, *Coram proprio ſacerdote*, ita demũ obtinet, ſi nulla legitima [m] cauſa ſubſit eius declinandi iudiciũ. Ceterum ſi quis, vel proprij ſacerdotis imperitiam [n] vereatur, vel aliàs eius vitã, & mores ſuſpectos habeat, & propterea alieno ſacerdoti [o] con-

tes impudicas, reuelãtes etiam participes. & hoc verum, niſi propriũ peccatũ non poſſet bene detegi abſq; participibus. Vt puta ſi concubuit cum matre, ſorore. Nam hęc circunſtãtiæ cum aggrauent peccatũ, ſunt manifeſtandæ. facit. de pœnit. diſtinc. v. in prin. & & per Doct. in cap. omnis. eod.

Proprius ſacerdos qui. a Proprio ſacerdoti. Sed quis eſt proprius ſacerdos? Reſpondeo presbyter parochialis, Epiſcopus, eius vicari⁹ generalis. Legat⁹ prouincię, & ipſius pœnitẽtiarius, Archipresbyter: vt p Ab. in c. oĩs. eo. & no. in cap. ij. eo. in vj. & in c. ij. de off. leg. in vj.

b Propriis viribus. Cap. pœnitentia. de pœn. diſt. iij. & cap. omnis. eod. Poſſet tamen pater adimplere per filiũ, cum cenſeãtur vna perſona. xxxv. qu. iij. §. hac auctoritate. & not. in d. c. pœnitentia. & per Tiraq in l. ſi vnquã. in pięfa. nu. xv. C. de reuoc. dona. quod forte & in extraneis poſſet admitti, vrgente neceſſitate.

c Ad min⁹. Melius tamen eſſet ſæpius, quod olim fiebat, vt infra tit. proxi. in prin. & in c. & ſi frequentius. de cõſ. c. dict ij Et quod hic dicitur habet locum in laicis; de religioſis dic vt in clem. ne in agro. §. ſane. de ſtat. regul.

d In Paſchate. Facit contra eos, qui ſuſcipiunt ſacramentum in die Iouis ſancti, de quo narrat Abb. in cap. omnis. eod. vidiſſe ſe inter valentes Theologos magnã quæſtionẽ; & ſe fuiſſe ſuper hoc conſultum, qui reſpondit, vt ibi per eum.

e Sacerdotis. Scilicet, propr. j. ſecundũ Abb. quod multi male aſuetrũt. c. omnis. eo. vnde ſumitur.

f Arcebitur. Nota caſum, in quo non excommunicatus arcetur ab ingreſſu Eccleſiæ. & nõ otioſe *Arcere.* dicit, arcebitur, quod verbũ denotat violentiam: quia & brachium ſæculare ad talem arcendum inuocari poterit, c. j. de offic. ord. & xxiij. q. v. cap. adminiſtratores.

g Sepultura. Hoc eſt contra regulam illam: Cui communicamus & viuo cõmunicamus & mortuo. Fal. etiã in alio caſu xxiij. q. v. c. placuit. & ca. monachi. de ſta. monach. & c. j. de torneamentis. & c. quia in omnib⁹. de vſur. & c ſuper. eo. de rapt.

h Conſtat. Fac. de pœnit. diſt. iij. c. perfecta. & de pœnit. diſt. j. §. alij. & §. ex his.

i Cõtritio. De hoc late per Archi. Flo. in ſum. in tit. de cõtritione. Plo. in tractã. de ſacr. in quarta parte, c. ij. Hoſt. in ſum. eo. §. quot, & quibus. in verſ. j. igitur. quibus locis habetur, quid contritio ab attritione differat.

k Cõfeſſio. De his deſcriptionibus per Plo. in tract. de ſacrament. in quarta parte, cap. iij. & per Archiepiſcopũ Flo. in ſumm. in titu. de confeſſ.

l Canonica. Sed an ſit canonica, ſi quis velit per nuntium, vel epiſtolam confiteri. & videtur vt xxx. quæſt. v. cap. qualis. Tu dic contra, c. quem pœnit. de pœn. diſtinct. v. Et hic eſt vnus, de caſibus, in quo non poteſt quis per aliũ quod poteſt per ſeipſum. fac. l. inter artifices. ff. de ſolu. Nec ob. cõtrarium:, quia non dicitur ibi, quòd in ſcriptis confeſſio recipiatur: ſed quòd accepta in ſcripturam redigantur, ne mandentur obliuioni. *Nec per epiſtolã, quis nec p nuncium poteſt confiteri.*

m Legitima cauſa. Puta ſi plebanus ſit hereticus, ſolicitator ad malum, pronus ad reuelandum. De quibus cauſ. per Plot. in tract. de ſacram. in quarta parte, cap. x.

n Imperitiam. Quo caſu ſecundum quoſdam pœnitens non tenetur petere licẽtiam a proprio ſacerdote, cum habeat a iure. vt not. in cap. fin. de pœnit. diſtinct. vj. Sed id videtur expreſſe contra cap. omnis. §. pars autem. eod. & contra hanc litteram, quæ inde ſumitur.

o Alieno ſacerdoti. Executionem ſcilicet habenti ob ea, quæ not. in cap. omnis. eo. aliàs non poteſt habere locum prorogatio, vt ibi per Abb. niſi proprius ſacerdos alij committeret quòd audiret: tunc enim non requiritur quòd habeat executionem. fac. not. per Abb. in c. fi. de offi. ord.

fiteri voluerit, licētiam prius poſtulet, & obtineat[a] a proprio: cū aliter illum alienus, quacunque ſuffragāte conſuetudine[b], non poſſit abſoluere, vel ligare[c],

Confeſſus habentibus generalem auctoritatem audiendi confeſſiones conſequitur abſolutionem. h.d.

Si quis tamen regularibus generalem audiendi cōfeſſiones poteſtatem habentibus[d], & locorum ordinariis præſentatis, & ab iiſdē approbatis confeſſus fuerit, Pariſienſis Doctoris[e] reiecta ſententia, non magis eadem peccata tenebitur iterum confiteri, quam ſi ea proprio ſacerdoti iuxta generalis concilij diſpoſitione confeſſus fuiſſet.

Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiam eligendi confeſſorem. h d.

Epiſcopus[f] quoque ſubdito ſuo, vt quēuis idoneum ſibi deligat confeſſorem facultatē concedere poterit. Cū non minoris[g] eſſe debeat efficatiæ ab epiſcopo obtenta licentia, quam a parochiali ſacerdote.

Neceſſitas facit effectum reputari pro effectu h.d.

Sed ſi pęnitendi vrgeat neceſſitas[h] nec deſiderandi locus aut tempus propriū ſacerdotē offerat: & ſi is cui quis confitetur ſoluendi nullā poteſtatē habeat: tanta tamē eſt vis confeſſionis, vt dignus fiat venia ex deſiderio ſacerdotis; qui proximo ſuo criminis turpitudinem cōfiteri non refugit. Votū[i] enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deeſt.

In perpetuum eſt in monaſteriū detrudendus, qui reuelat confeſſionem. h.d.

Sed ſiue proprius ſacerdos, ſiue alius pænitētiam audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis[k] modo confitētē ꝓdat. Quoniam qui peccatū in pænitentiali iudicio ſibi detectum reuelare auſus fuerit, non ſolum a ſacerdotali officio deponendus erit: verum etiam ad agendam perpetuo pœnitētiá in

a. Obtineat. Quid ſi ille malitioſe te cuſet? Videtur quòd poſſit ire ad alium, cap. licet de regul. vel ibit ad ſuperiorem ſi poteſt vt illum compellat. Vel ſuperior ipſe dabit licentiam. argu. c. nullus. de iu. patro. & not. in cap. omnis. eod.

b Conſuetudine. c. ſi Epiſcopus. c. in 6. eſſet enim hæc cōſuetudo Eccleſiis oneroſa, vnde non valet c. ij. de cōſuet. & ex ea infringeretur neruus Eccleſiaſticæ diſciplinę, ca. cum venerabilis de conſue. eſſet etiam hoc cōtra obedientiam principis præſcribere. ca. merito. & in cap. cum non licet. de præſcript. Et hoc forte etiam procederet in Imperatore, qui ſubeſt ſuo parocho: vt per Ab. in ca. nouit. de iudic. & in regibus: vt per Abb. in c. oēs. de maio. & obediē. Quid de monialibus? Reſpondeo vt per Abb. in ca. ij. de cap. monach.

c Ligare. Cap. ꝙ autem. §. eod. & ix. q. ij cap. j. & cap. ij. & de paroch. cap. nullus Et ideo dixit ligare: quia cuicūque volo poſſum confiteri peccata mea, petendo ſalubre conſilium animæ. Sed ille nō poteſt ligare vel abſoluere, vt in cap. ſi Epiſcopus. eo. in vj. Sed num ſacerdos non proprius tenetur credere, ei qui dicet ſe licentiam habuiſſe a proprio? Reſpond. affirmatiue: argu. no. in ca. fin. de pœni. diſt. vj. no. in cle. j. de priuil. in gloſ. quarta. Nec enim præſumendum eſt mentiri eum, qui ſtatim vult confiteri.

d Habentibus. De qua poteſtate apparet. in cle. ij. verſ. ſtatuimus. de ſepul. vel apparebit ex propriis priuilegiis.

e Doctoris. Ideſt, Ioannis de Polliaco, cuius ſententiæ reprobatio tanquam hæreticæ habetur in extraua. commu. in tit. de hæreticis. incip. Vas electionis. Quidam tamen dicunt, quòd non ſufficit priuilegium. niſi etiam concurrat licentia proprij ſacerdotis: quod tamen communiter non tenetur ſecundum Abb. in c. omnis. eod.

f Epiſcopus quoque. Nō ſolum parochialis ſacerdos: vt habetur in cap ſi Epiſcopus. eo. in vj. & ibi traditur & in cle. religioſis. de priuil.

g Minoris. Immo maioris, cum ei & parochus ſubſit.

h Neceſſitas. Concor. cap quem pœnitet. verſ. tanta. de pœni. diſt. j. & cap. qui vult de pœni. diſt. vj. ca ſanctum. de conſec. diſt. iiij. fac. not. in cap. ſi Epiſcopus. in ſi eo. in vj. & in cap. paſtoralis. de offi. ordi. §. j. vbi Abb. & idem in ca. j. de his qui fil. occi. & in ca. Deus. eod. & c. ij. de furtis vbi de magna vi contritionis, & nouiſſime per Concil. Triden. ſeſſio. xiiij. cap. iiij.

i Votum enim Sic in ca. quis aliquando. verſic. votum enim. de pœni. di. j.

k Quouis modo. Sed quid ſi ſacerdos indigeat prudentiori conſilio? Reſpō. debet illud requirere ſine expreſſione perſonæ. capitu. omnis. eod. Quid ſi Epiſcopus excommunicat omnes huius criminis conſcios, an confeſſor debeat reuelare? Reſp. vt not. in c. ſacerdos. de pœni. diſt. vj. Et eſt differentia, vtrum quis quid ſciat in pœnitentia, an in confeſſione. Nam ſi quis ſciat in pœnitentia citra confeſſionē adductus in teſtē debet reuelare: ſecus ſi in confeſſione

Scire in pænitētia ſive, in cō feſſione.

feſſione ſciat:quia poteſt libere iurare ſe neſcire, vt per Abb.in cap.ſacerdos.de offi.ordin. de pluribus ſimilibus qq.vide per Abb.in c.omnis.eod.
a Detrudendus.Immo videtur, q́ ſuſcipere debeat ignominioſam ſucceſſionem c.ſacerdos. de pœni.diſt.vj Sol. il lud iure veteri,hoc nouo. vt not.in c3. omnis eo. licet qui dam dicant vtranque pœnam impoo endam.quòd non videtur verũ. arg. l.j.C de furt. & l.vbi repugnantia. ff. de re. iud.
b Reſeruata. Nemo enim debet ſuos terminos tráſgredi. cap.j. cum concordátibus ibi alleg. de ſepul.& de huiuſmodi reſeruationibus vide noviſſimè per Concil. Triden.ſeſſio.xiiij. cap.vij.
c Læſerit.Vt. ca.ſi quis ſuadente diabolo.xvij.q. iiij.ca. ſi quis in clericos. de ſent.excom. excipiuntur tamen multi caſus vt ibi not.& j̃.de ſenten. excom.per tot.
d Fregerit.Quo caſu poſtquam delinquens fuit denunciatus non poteſt ab alio abſolui quã à Papa, ante poteſt etiam abEpiſcopo: habetur in c. conqueſti.& in ca. tua. de ſent.excom.
e Falſum.Habetur in cap.dura.§.fi. de falſ.
f Cardinalem. Ca. felicis.de pœn.in vj.
g Epiſcopum. Cap.ſi quis.de pœni. in vj.
h Caſibus. De quibus not. in cap. ſi Epiſcopus. eod.in vj.& per Nic.Plo.in tract.de ſacra.in quarta parte.cap.v.& ca. vj.
i Quęſitũ.Cap.ſi Epiſcop⁹.e.in vj.vnde ſumitur
k Idoneum. Qui ſciat ſoluere & ligare, cap. quem pœnitet.de pœnit.diſt.j. verſ.quare.& cap. qui vult.de pœni.diſt.vj & c.ſanctum eſt.in prin. de conſ.diſt.iiij. cap.omnis. eo.

arctum monaſterium detrudendus [a].

Sacerdos non debet quem abſoluere, de caſibus reſeruatis Papæ,vel Epiſcopo. h.d.

Illud etiã adnimaduertere ſacerdotẽ oportet: ne quem ſcilicet ab his criminibus abſoluẽdo liberare tẽtet, quorũ abſolutio aut Apoſtolico, aut ꝓprio ordinario eſt reſeruata[b]: vt puta ſi pęnitens clericũ enormiter læſerit [c], Eccleſiã cõbuſſerit, vel fregerit [d], falſum [e] cõmiſerit, Cardinalẽ [f], vel Epiſcopũ [g] inſecutus fuerit, cũ moniali rem habuerit, & in aliis caſibus [h].

In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet verſimiliter in ſpecie conceſſurus. h.d.

De eo tamẽ quæſitũ [i] eſt, ſi Epiſcop⁹ ſubdito ſuo conceſſerit, vt ſibi poſſit idoneũ [k] eligere cõfeſſorem, an tũc ille, quẽ is eligerit in caſib⁹, qui eidẽ Ep̃o ſpecialiter reſeruãtur abſoluẽdi habeat facultatẽ: & cũ in generali [l] conceſſiõe illa minime veniat quæ nõ eſſet q̃s veriſimiliter in ſpecie cõceſſurus, reſpõſum, eſt electũ hunc huiuſmodi nõ habere poteſtatem.

Contritio, & confeſſio ſine ſatisfactione parum proficiunt. hoc dicit.

Sed nec contritio [m] multũ [n] proficiet: nec cõfeſſio, niſi ambabus adiuncta fuerit ſatisfactio, quæ nihil aliud [o] eſt quã quædã iniurię illatæ cõpẽſatio. Null⁹ [p] enim delictorũ accipit veniã, niſi (ſi nulla neceſſitate fuerit impeditus) qualẽcunq;, & ſi lõge minorem, quàm debeat pœnam ſoluerit [q]. Nec ſufficit mores ĩ melius cõmutare, & à pręteritis malis recedere, niſi etiã de iis, quę facta ſunt, Deo ſatisfiat ꝑ cõtriti cordis ſacrificium, cooperãtib⁹ eleemoſy-

l In generali.Cap.fi.de offi.vica.in vj.c.in generali.de re.iud.in vj. & in c.frater. xvj. q.j. l.fin.C. quæ res pign.oblig.poſ. vide per Felin.in c.fi. de offic.ord.Et de his caſibus epiſcopo reſeruatis an poſſit Vicarius aliquid decernere, vide per concilium Triden.in ſeſ. xxiiij cap.vj.
m Contritio.Incipit nunc dicere de tertia parte pœnitentiæ, ſcilicet de ſatisfactione.
n Multum. Cum nihil credatur actũ cum aliquid ſupereſt addeodum.l. fi. C.ad Sylla.
o Nihil aliud eſt. Deſcriptio eſt ex mẽte S. Tho.ſuper iiij.diſtin. xv. q. j. qui addit & hæc verba,(Secundum iuſtitiæ æqualitatẽ vel quantitatem.) Aliam ponit Petr. de Palu. aliam Anſe. de quibus per Archiepiſcopũ Florent.in tit. de ſatiſfactiõe,& per Nic. Plo.in tract. de ſacra. in iiij. parte, c. vij. Aliter etiam definitur in cap.ſatiſfactio. de pœnit. diſt. iij.& cap.quærat.§. quod autem.d.d.
p Null⁹ enim. Ca. nullus. de pœnit. diſt.j.vnde ſumitur & hoc intelligẽ quantũ ad eccleſiã.
q Pœnã ſoluerit. Quam pœnam poteſt ſacerdos moderari & terminare, & ſi in canone certa ſit:vt per Ab. in ca. ij de emp. & vẽdi.& in c.Deus.eod. & ca.menſuram.de pœnit.diſtinct.j. non debet tamen de facili recedere: vt per Abb.in d.cap.ij. Sed quod hic dicitur vtrum intelligatur de interiori an exteriori pœnitentia? Reſpondeo vt not. in cap. nullus. de pœnit.d.j.
r Eleemoſynis.Ad quæ etiam citra pœnitentiã aliquam, vel ſatisfactionem tenemur pauperibus:& in tantum vt licet pauperes non habeant aliquam actionem contra diuites ad victualia

nis [r], orationibus, & ieiuniis [a].

Medici, qui ægrotos ad pœnitentiã non inducunt ſunt ab Eccleſiæ ingreſſu arcendi. h.d.

Medicos etiam admonere oportet, vt cũ eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia [b] moneant, & inducãt [c], vt medicos vocent animarũ [d]. Vt poſtquam fuerit ægrotanti de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporalis medicinæ remediũ ſalubrius [e] procedatur. Si quis autẽ medicorum ſecus fecerit, ab eccleſiæ ingreſſu arcebitur [f], donec pro tranſgreſſione huiuſmodi ſatiſfecerit [g].

Qui habuit propoſitum confitendi, poteſt abſolui ſi ſæuitia morbi non poſſet confiteri. h.d.

Si quis autem in infirmitate cõſtitutus pœnitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus ſacerdos properat, morbo oppreſſus obmutuerit, vel in phreneſim conuerſus fuerit, & pœnitentiam [h] moriturus, & per manus impoſitionem reconciliationem [i] accipere poterit.

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentũ pœnitentiæ & Euchariſtiæ non negatur. h.d.

Nec infirmis ſolum, ſed etiam vltore gladio morituris in hac parte iura [k] ſubueniunt; cum vltimo damnatis ſupplicio, pœnitentiæ ſacramentum, ſi petant [l], non ſolum, negari non debeat: verum etiã ſint cenſura [m] eccleſiaſtica ab ordinariis locorum coercendi, quicumque aduerſarentur, quo minus id conſequantur, quod ipſum & de Euchariſtia quoque intelligendũ erit. Cum quibuſcunq; pœnitẽtia nõ negetur, viaticũ quoq; quod vere pœnitentibus exhibetur intelligatur [n] eſſe cõceſſum [o].

communicanda: poſſint tamen implorare officium iudicis vt eos compellant, c. ſicut. vbi etiam not. diſt. xlvij. & per Abb. in c. j. de empt. & vend.

a Ieiuniis. Cap. non ſufficit. de pœn. d. l. j. vnde ſumitur.

b Ante omnia. Nimirum cum anima ſit corpore longe pretioſior. xij. qu. j. cap. præcipimus. & xxiiij. q. iij. c. ſi habes. & l. ſancimus. C. de ſacroſanc. Eccleſ. ideo prius conſulendum animæ quàm corpori. arg. c. vbi periculum. de elect. in vj. & diſt. xlij. c. quieſcamus. & cap. fi. vij. qu. vij. & l. j. §. ij ff. de carbon. edict. Itẽ quod dicit ante omnia, exponit Hoſtienſ. Antequam curam corporis medicus aggrediatur: aut de ſalario paciſcatur. quod non improbat Abb. in c. cum infirmitas. eod. vnde ſumitur.

c Inducãt. Intellige hæc verba cum effectu. Nec enim ſufficit medicũ leuiter monere, niſi & cum effectu ægrotum inducat ad vocandum ſacerdotem, vt traditur in ca. cum infirmitas. eod.

d Animarũ. Id eſt, ſacerdotes. Sicut enim homo conſtat anima & corpore: ita habet medicum animæ, & corporis.

e Salubrius. Cum infirmitas corporis nonnunquam ex peccato procedat. cap. cum infirmitas. eod. Obuenit infirmitas corporis, & ex aliis quinque cauſis: vt per Abb. dicto loco.

f Arcebitur. Per ſententiam, non ipſo iure: habetur in cap. in pœnis. de regul. iur. in vj. in cap. quiſquis. de elect. l. in criminali. C. de iuriſ. omn. iudic. Sed cum nullo modo ſeruetur quod hic dicitur, quæritur, an hæc diſpoſitio, vel eius effectus ſit ipſo iure ſublatus? Reſpon. negatiue ſecundum Hoſtien. cum conſuetudo iuri non præiudicet, niſi ſit rationabilis: vt ſupra de iur. nat. conſuet. & conſtit. §. ſed hæc. de ea. cum ibi not.

g Satisfecerit. Ad arbitrium iudicis; cum pœna certa non ſtatuatur. cap. de cauſis. de offic. deleg. l. j in fin. ff. de iur. delib. Vbicunque enim pœna non ſtatuitur, ad arbitrium iudicis imponitur, not. in cap. ſane. de celeb. miſſa.

h Pœnitentiam. Id eſt, abſolutionem, ſic xxvj. qu. vj. cap. is qui.

Ant. Ti. Quod dicitur hic, & in ſummario de prõprium eſt ex d. c. is qui. xxvj. qu. vj. in quo videntur eſſe quædam duriora. Vide quod ibi diſponitur per Concil. Tridẽt. ſeſ. xiiij. de pœnit. cap. ix.

i Reconciliationẽ. Quæ fit priuate, & per ſimplicem ſacerdotẽ, ne ſit contra ca. qui recedũt. xxvj. q. vj. Sic Turrecrem. Archid. & Bellam. in c. is qui. d. cauſa. & q. vnde ſumitur: quibuſdã tamen omiſſis.

k Iura. Vt in clem. j. eo. c. ij. de furt. xij. q. ij. c. antepen. & c. quod in te. eod.

l Si petant. Not. verbum. & fac. cap. ſignificaſti. in fin. & quod ibi not. extra. de eo, qui duxit in matr. quam per adult. pol.

m Cẽſura. Ca. quærenti de verb. ſign. & j. de Eccl. cenſu.

n Intelligatur. Non tamen de proprietate verborum. Nam viaticum non intelligitur per ptie appellatione pœnitentiæ: immo ſunt duo ſacramenta ſeparata, quod ſatis apparet ex diuerſitate titulorum, & ita not. Abb. in c quod in te. eod.

o Conceſſum. Idem & multo magis de ſepultura Eccleſiaſtica. c. antepe xiij q vlt. & no. per Doct. in c. ex parte. ij. de ſepult. & in c' em. j. eod. Licet ſuſpenſus non debeat deponi ſine licentia iudicis, quam tamen facile concedet l. j. ij. & iij. ff. de cadau. punit. Secus tamen in his qui ſe ipſos confodiunt, vel occiduntur a iudice ſed impœnitentes moriuntur, cap. placuit. xxiij. quæſt. v.

DE

DE EVCHARISTIA.

TIT. VI.

Maximum eſt Euchariſtiæ ſacramentum. h. d.

Eſt autem inter cetera euchariſtiæ ſacramentum maximum[a], & oblationes omnes longe antecellit. Vnde ſicut præſtantius eſt ceteris: ita etiam diligentius excoli[b] debet.

Quilibet ſemel ſaltem in anno communicare debet. h. d.

Et quidem circa prima fidei cunabula frequentiſſima[c] erat apud fideles ſãctiſſimi viatici ſuſceptio: ſed cum poſtea paulatim tepeſcente charitate rarius homines communicarent, conſtitutũ fuit, vt niſi quis maioribus fortaſſe criminibus impediretur[d], tribus ſaltem vicibus[e] in anno cõmunicare deberet, donec refrigeſcente penitus religionis ardore, eo tandem ventum eſt, vt ſemel[f] ſaltem ſingulis annis, Vnuſquiſque cæleſtis menſæ debeat eſſe particeps.

Quotidie ſacerdotes hodie pro populo ſacrificare debent: ſed ſemel tantum non plures, niſi ex magna cauſa, vel in Natiuitate domini h. d.

Inualuit[g] tamen vt Deo quotidie ſacerdotes ꝓ populo hãc oblationẽ facerẽt. Quoniã enĩ quotidie labimur[h], ideo etiã Chriſtus quotidie myſtice pro nobis immolatur[i]. In quo tamen illud cauendũ eſt, ne ſacerdos quacũque ꝓfulgeat dignitate, amplius quã ſemel in die celebret niſi aut aliter faciendũ domini Natiuitas[k] ſuadeat, aut vrgens cogat neceſſitas[l].

a Maximum. Non ſunt ergo omnia ſacramẽta inter ſe paria, vt quidam ariolantur. q̃ anathematizat Tridentina ſynodus. in vj. ſub. tit. de ſacramentis. in genere. Euchariſtiæ igitur ſacramentũ eſt ceteris maius ratione ſanctitatis, & contenti. quia continet verum corpus ſaluatoris, j. q. j. cap. multi. At baptiſmus eſt maior ratione efficaciæ. cap. nullus. de pœnit. di. vij. Matrimoniũ ratione ſignificationis, cap debitum. de bigamis, cap. acutius. diſt. in xxvj. licet quidam hunc modum nõ admittant. Chrima ratione conferentis ca. de his. cum ſeq. de conſecrat. diſt. v. & ſupra de ſacrã. chriſmatis §. j. ordo ratiõe ſtatus in quo cõſtituit, vnde verſus:

Maior in effectu baptiſmus, & corpus in eſſe.
Coniugium ſigno maius: ſed chriſma miniſtro.

Charitas tamen, cum non ſit in ſacrificiis, nihilominus plus confert. not. in cap. nihil. de conſec. diſtin. ij.

ANT. TIMO.

Quod adnotatur hic in fine de charitate, deſumptum eſt ex d. c. nihil. de conſe diſt. ij. iuncta gloſ. Et verum eſt, ſi ita intelligatur, quod ſacramentum illi, qui non eſt in charitate, & non eſt diſpoſitus ad recipiendã gratiam, non cõfert. Sed charitas & gratia, quæ eſt res ſacramenti, ſine ſacramenti ſuſceptione vtique. Nam quis ſacramento vti male poteſt bonum male accipiendo; ita in cap. ſicut Iudas. de conſecr. diſt. ij.

b Excoli: Arg. quòd honor proportione meritorum eſt exibendus

c Frequentiſſima. Vt cap. quotidie. cum ſeq. de conſecr. diſt. ij.

d Impediretur, Vel niſi ratione, pœnitẽtiæ iniũctæ in illis diebus a communione ceſſaſſet, xxxij quæſt. ij. ca. admonere. & not. in cap. & ſi non frequentius. de conſecr. diſt. ij.

e Vicibus. Scilicet in paſcha, in Pentecoſte. & in Natali Domini: vt in cap. & ſi non frequentius. & cap. omnis. de conſecr. diſt. ij.

f Semel ſaltẽ. Scilicet in Paſcha, cap. omnis. de pœnit. & remiſ. & e. tit. § priuata. & dicit ſaltẽ, quia melius eſt ſæpius.

g Inualuit. Qui vſus multum commendatur nouiſſime per Concil. Tri. ſeſ. xxij. c a. ij.

h Labimur. Saltem venialiter. cap. ſi etiã. de pœn. di. ij. & cap. de quotidianis. de pœn. diſt. ij. immo plures in die iuxta illud: Septies in die, &c

i Immolatur. Id eſt, Chriſti immolatio facta pro nobis in ſacramento corporis, & ſanguinis eius repræſentatur facit cap. iteratur de conſecrat. diſtinct. ij.

ANT. TIM.

Verba hæc deſumpta ſunt ex glòſ. in verbo immolatur. in d. cap. iteratur que ita declarari poſſunt. Licet enim in ſacroſancto euchariſtiæ ſacramento ſit corpus, D. Noſtri Ieſu Chriſti vere & realiter: & nõ ſolũ repræſentatiue, & tamquã ſignũ vt hæretici male, & impiæ blaſphemãtes aſſerũt, quatenus ſacra euchariſtia ſacramentum eſt & ſignũ, poteſt dici, quod ſignificat, & repreſentat: & ſic ſpecies illæ panis, & vini repreſentant corpus Chriſti, quod eſt ita realiter, & myſtice ac in cruẽto quotid. e immolatur ꝓ peccatis noſtris in ſacrificio miſſæ. Doct. in iiij. ſen.

k Natiuitas. Capite referente, de celeb. miſſ.

l Neceſſitas. Sed quæro exemplum neceſſitatis? Reſpond. vt ſi parochianus infirmus vellet communicari. nec eſſet reſeruata euchariſtia in prima miſſa. Item quando in eccleſia cõſueuerunt duæ miſſæ celebrari; & presbyter qui debebat alteram celebrare, deficit, facit c. cum creatura. de celeb. miſſar.

Satis enim felix [a] eſt, q ſemel [b] digne celebrat.

Presbyter, tantum debet exhibere Euchariſtiam, non inferior, niſi ſubſit neceſſitas. h. d.

Sed nec ab omnibus, nec paſſim omnibus, tãtum ſacramẽtũ exhiberi debet: nã veluti ſol' [c] ſacerdos illud cõficit, ita etiã nemo: pręter eũ exhibere poterit. Quòd ſi presbyter aliter quã per ſemetipſum infirmũ, vel aliũ cõmunicet, ex Rhemenſis Cõcilij diſpoſitione, ſui gradus periculo ſubiacebit [d].

Neceſſitas nõ habet legẽ. h. d.

Permiſit tamen Laodicenſe Conciliũ [e], ſi neceſſitas vrgeret, vt diaconus, præſente presbytero, Euchariſtiam iuſſus erogare poſſet.

Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quo ad ſeipſum eſt ſuſpenſus non quo ad alios. h. d.

Immo & ſacerdotes, ſi qua criminali macula ſe ſe infectos eſſe ſentiãt, ab huiuſmodi exhibitione abſtinere debẽt [f]. Quãquã ſi peccato mortali, vel minori excõmunicatione illigatus celebret, & ſacramẽta cõferat, licet grauiter peccet [g]: nullam tamen irregularitatis [h] notã incurrit: & ſacramẽta ab eo collata virtutis effectu nõ carẽt [i], cum nõ a collatiõe: ſed a participatiõe, quæ in ſola perceptione cõſiſtit, videatur eſſe remotus [k].

Scenicis & hiſtrionibus nõ eſt danda Euchariſtia, pro ceteris autem maxime infirmis ſemper debet eſſe parata. h. d.

missar. Itẽ ſi ſuperueniret Epiſcopus, aut alia magna perſona, quam nõ deceret diem pertranſire ſine miſſa: argum. cap. j. de celebr. miſſar. Item in caſu. cap. ſufficit. de conſecrat. diſtinct. j. & not. per gloſſ. & Doct. in cap. conſuluiſti de celebrat. miſſar. Sed aduerte, in omnibus caſibus, in quibus licet celebrari pluſquã ſemel, intellige, ſi prius non recipit vinum purificationis, etiã in die Natiuitatis Domini, pro hoc quod not. in d. cap. ſufficit. & per Abb. in d. c. conſuluiſti. & in c. ex parte. de celeb. miſſa. Et in hoc dicit Hoſt. errare ſe vidiſſe magnos viros. Falſa. n. eſt illa opi. quòd quicquid ſanguini Chriſti commiſcetur, ſanguis ſit. not. in d. ca. ſufficit. & in d. cap. ex parte.

a Felix. Cap. ſufficit. de conſe. diſt. ij. ca. te referente. de celebr. miſſar.

b Qui ſemel. Et ideo Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec vituperat. ca. quotidie, de cõſec. d. ij. Vnde ob difficultatẽ huius frequẽtationis ſtatutum arctans ſacerdotem ad quotidie celebrãdum non valet. Quod eſt notandum pro inſtitutionibus beneficiorum, de quo per Abb. in cap. ſignificatum. de præbend. & in cap. conſuluiſti. de celebr. miſſa.

Ant. Tim. Quo ad verba D. Aug. lege ea in c. quotidie. & hunc articulum examinatum à S. Tho. par. iij. q. lxxx. at. x. Nam circa vſum huius ſacramenti duo poſſunt conſiderari, vnum ex parte ſacramẽti, cuius vſus eſt ſemp laudabilis & ſemper proficuus. Aliud ex parte ſumẽtis in quo requiritur magna reuerẽtia, & deuotio, q̃ nõ ſemper inuenitur in hominibus. Vnde defect' ſemp eſt ex parte hominũ. Quid ſi qs inquit ſe ad hoc quotidie paratũ inueniat laudabile eſt qđ quotidie ſumat. Vide D. Bona. iiij. ſen. diſt. xij. par. iij. art. ij. q. ij. & Alex. par. iiij. q. xj. memb. ij. at. iiij. §. j. Alterum quod infert gl. eſt quod ſtatutũ arctãs ſacerdotem ad quotidie celebrandum nõ valet, eſt opinio Abb. in d. c. conſuluiſti. de celeb. miſſ. Cuius ratio eſt, quia difficile eſt, qđ quis ſit quolibet die ita diſpoſitus, vt miſſam valeat celebrare, & nititur diſpoſitioni tex. in d. c. ſignificatum de præben. vti. de illo, cui præbẽda data eſt in eccleſia cum hac conditione: vt quotidie celebraret ad interrogationẽ reſpondit Pontifex. Alex. vt quanto frequentius poteſt, ſalua honeſtate, & debita deuotiõe miſſarum ſolennia celebret.

c Solus ſacerdos. Cõtra eos, qui mẽtiũtur omnes Chriſtianos in ſacramẽtis miniſtrãdis habere parẽ poteſtatem: quos anathematizat Concil. Trid. in vij. ſeſ. ca. x. in tit. de ſacram. in genere.

d Subiacebit. Cap. peruenit. de conſe. diſtin. ij.

e Concilium Ca. præſente. diſtinct. xciij. Et nota quòd quando presbyter eſt præſens non ſufficit neceſſitas: ſed requiritur etiã iuſſus. c. diacones. diſtin. xciij. ſed presbytero abſente ſufficit ſola neceſſitas. Et erit exemplum de iſta neceſſitate, ſi tot ſint, qui velint communicare, vt non poſſit presbyter omnibus ſufficere, & idem intelligas de baptiſmo: vt not. in d. c. diac.

f Debent. Quia quo ad ſe ipſos ſunt ſuſpenſi. ca. fi. vbi etiam no. de coha. mul. & cler.

g Peccet. Et ob id puniendus ſit ad ſui prælati arbitrium: vt not. in cap. fin. de cleric. excom. vel depoſito mini.

h Irregularitatis. Cap. fi. de cle. excom. mini.

i Non carent. Quia a quocunque etiam crimino ſo ſunt recipienda. xv. q. v. cap. fin. dum tamen toleretur. xxviij. d. c. conſulendum. fac. ſ. de ſacram. §. pen. vbi. not. & c. fin. de cler. excom. mini. vnde ſumitur.

k Remotus. Dummodo non in cõtemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ, &c. vt in c. fi. de cler. excõ. mini. Et de hac materia ſancte, ac copioſe ſtatuit Concil. Trid. ſeſ. xxij. in princ.

Item [a] quamuis regulariter nullus, etiam ſi quem ſacerdoti [b] peccatorem, & impœnitentem eſſe liqueat [c] ab altari ſit arcendus: ſcænicis tamen atque hiſtrionibus [d], ceteriſque perſonis huiuſmodi quamdiu tam deteſtandas artes exercuerint, ſacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicæ diſciplinæ cõgruit, vt pudor, & honor eccleſiæ tam turpi, & infami [e] contagione fœdetur. In ceteris proſpiciet presbyter [f], vt ſi quis infirmatus fuerit, ita euchariſtiam paratam habeat, vt nemo ſine communione moriatur.

Sacramentum Euchariſtiæ conſtat viſibili forma, veritate corporis, & ſpirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. h. d.

Conſtat [g] autem euchariſtię ſacramentum viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpirituali. Forma viſibilis eſt panis [h], & vini: vinũ verò hoc loco intelligimus aqua permixtum [i]: nec enim in calice Dominum, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri debet; cum vtrumque [k] ex latere illius profluxiſſe legatur.

Pone conſuetudinem eccleſiæ. h. d.

Illud etiam rationabilis conſuetudo [l] generalis habet eccleſiæ, vt plus in eo vini, quã aquę ſit ponendum.

In ſacramento altaris. panis & vinum fiunt vera caro, & ſanguis Domini. h. d.

Veritas eſt carnis, & ſanguinis [m]. Sicut enim ante conſecrationem panis eſt, & vinũ, quod natura formauit: ita etiam poſt conſecrationem vera Chriſti eſt caro, & ſanguis, quem benedictio conſecrauit.

Virtus ſacramenti eſt charitas, & vnitas. h. d.

Virtus eſt charitatis, & vnitatis [n]. nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex multis racemis vnum vinum: ita & nos per hoc charita-

a Item quamuis. Dixit qui poſſent exhibere, nunc quibus poſſit.

b Sacerdoti. Secus ſi notorie eſſet impœnitens. xxiij. q. v. cap. placuit. & not. in ca. pro dilectione. de conſecrat. diſtinct. ij.

c Liqueat. Intellige hoc quando ille quem ſacerdos ſcit eſſe impœnitentẽ poſceret euchariſtiam in manifeſto: nec enim ſacerdos negando debet peccatorẽ prodere. Nam & Dominus noſter Iudã impœnitentem cõmunicauit. c. ſicut Iudas. de conſec. diſt. ij. & j. q. j. cap. Chriſtus. Sed ſi impœnitens in occulto peteret ſacramẽtum, ſacerdos conſcius denegare debet, ſecũdum Tho. in iiij. ſent. diſt. ix. q. v. & de hoc vide plene per Archie. Flo. in ſum. in titu. de ſingulis ſacramentis. verſic. quibus ſit danda. & per Nic. Plo. in iij. parte. ca. iiij.

d Hiſtrionibus. Intellige de his qui turpibus, & illicitis verbis ludunt: ſecus ſi honeſtis licet iocoſis: quos audire non eſt peccatum mortale: vt not. in c. donare. diſtinct. lxxxvj. Immo talibus poteſt dari aliquid pro mercede, ſecundum S. Tho. ij. ij. quæſt. lxviij. artic. iij.

e Infami. Tales enim ſunt infames, l. ij. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam. cap pro dilectione. de conſec. diſtin. ij. vnde ſumitur.

f Presbyter. Ca. presbyter. de conſecr. diſt. ij. Et de hoc nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. xiij. ca. vj. Sanguinem tamen ſacerdotes ſeruare non præcipiuntur quia opus eſſet nimia cautela in eo ſeruando: ergo ne fundatur, ad cautelam non ſeruatur, vt no. in d. c. presbyter.

g Conſtat. Cap. cum Marthæ. verſi. diſtinguendum eſt. de celebr. miſſ. & vide de hoc, & quæ ſequuntur per Concil. Trid. ſeſ. xiij. c. j. & ſeq.

h Panis, & vini. Vt in c. j. & in c. in ſacramento. de conſec. diſt. ij. & per totum. & cap. cum Marthę. de celebr. Miſſ.

i Aqua permixtũ. Cap. j. & c. ij. & c. in ſacramento. de cõſecr. d. ij. & per totum. Sed quid ſi ſacerdos per obliuionem omiſit aquã, vel econtra omiſit vinum, & poſuit aquam, an conficiatur ſacramentum prolatis verbis canonicis? Reſpond. vt not. per Ab. poſt alios, in c. cum Marthæ. in fin. de celebrat. miſſa. Et vide prolixe de hoc in cap. cum omne. & in cap. in calice. & per tot. de conſecr. diſt. ij.

k Vtrunque. Imò male: quia vinum non exiuit de corpore domini, ſed ſanguis, & aqua. Tu expone vtriuſque ſacrificium, vel ſignificatum, ſic. c. j. de conſecr. diſt. ij. vbi etiam ſic exponitur & latius.

l Cõſuetudo. Not. quòd etiam in ſacramentis attenditur eccleſiæ conſuetudo: vt late no. in c. perniciosus. de celeb. miſ. Multa enĩ obſeruantur ab eccleſia generali, de quibus non reperitur aliqua ſcriptura: credendum tñ eſt, quòd ab ipſo Chriſto, vel Apoſtolis, vel aliis ſanctis & antiquis patribus, illa obſeruantia emanauerit. fac. c. cum Marthæ. de celeb. miſ. & c. eccleſiarum. diſt. xj. & s. de iu. na. conſue. & conſtitut. §. conſuetudo.

m Sanguinis. Ca. in quibus. c. panis. c. ante. c. nos aũt. & per plura alia capitula. de conſe. d. ij. & vide nouiſſime per Cõcil. Trid. ſeſ. xiij. c. j. & c. iiij.

n Vnitatis. Ca. quia paſſus. c. hoc ſacramentum.

cap.

ca.coipus.cum pluribus ſeq.de conſect.diſt.ij. c. cum Marthæ.de celeb. miſſa.

a Sacramentum.Ideſt,ſacræ rei ſignum.c. ſacrificium.de conſeciat.diſt.ij.

b Secũdum.Id eſt, veritas corporis & ſanguinis dominici, quæ deſignat vnitatem in Chriſto. c. hoc eſt, & c. duplieiter. de conſeciat. diſtinctio.ij.

tis ſacramentum Chriſto incorporati vnum cuadimus.

Ponit quomodo & quando tria quibus conſtat ſacramentũ altaris, ſint ſacramenta. h.d.

His igitur repetitis apparet: primum quidẽ ſacramentum[a] eſſe non rem: ſecundum[b] & rem eſſe ſimul & ſacramentũ: tertium[c] vero rẽ eſſe, ſed non ſacramentum.

Ponit relationem rei & ſacramenti. h.d.

Sed primum[d] quidẽ ſacramentum eſt geminæ rei: ſecundum[e] eſt ſacramentum vnius, & alterius: res tertium[f] vero res eſt gemini ſacramenti.

DE EXTREMA Vnctione.

c Tertium. Id eſt, vnitas & charitas.

d Sed primum. Scilicet forma panis, & vini, eſt ſacramẽtum geminæ rei, ideſt, corporis Chriſti, & vnitatis: & ita eſt figurans tantũ.

e Secundum. Ideſt corpus Chriſti: eſt ſacramentum ſcilicet vnitatis: & eſt res ſacramenti: ſcilicet ſpecierum panis & vini, & ita eſt ſignans & ſignatum.

f Tertium. Scilicet vnitas, & res ſiue ſignatum gemini ſacramẽti, id eſt, duorum ſacramentorũ præcedentiũ, id eſt corporis Chriſti, quod eſt ſacramentum vnitatis, & ſpecierum panis & vini: quæ ſunt ſacramentum corporis Chriſti. Et ita iſtud tertium eſt tantum ſignatum per illa duo ſacramẽta ſpecies panis, & vini & corporis Chriſti. Primum vero eſt tantum ſacramẽtum ſignãs. Secundum eſt ſignans, & ſignatum. Tertium eſt ſignatum tantum.

DE EXTREMA VNCTIONE.

g AD ingreſſum. Vt eſt baptiſmus.

h Ad progreſſum. Vt eſt confirmatio, pœnitentia, euchariſtia.

i Ad egreſſum. vt eſt extrema vnctio. Sed cum vnicum ſit ſacramentum conſtitutũ ad egreſſum, cur de eo plurali numero loquitur? cõtra L. vbi numerus. ff. de reſt. Forte reſpectũ multiplicis vnctionis quæ fit in variis locis. Sic aliàs licet ordinis ſacramentum ſit vnum: tamen de eo loquimur numero multitudinis: quia plurea ſunt ordines: vt legitur & no. j q. j. c. remiſſionem. § ſed notandum. Et hoc videtur de mente Flor. Archiepiſcopi, hoc eo tit. in prin. Dum dicit, ꝙ licet ſit vnicum ſacramentũ: tñ ſunt plures vnctiones. Vel forte poſuit numerũ pro numero propter antecedentem peluralẽ locutionem. Vel quia iterari poſſit: vt habetur in c. presbyteros. diſt. xcv. & ſ. de ſacram. §. rurſus. Videtur quòd ad eam adaptari poſſit pluralis locutio.

TIT. VII.

Ponit continuationem. h.d.

HActenus locuti fuimus de his ſacramẽtis, quæ ad ingreſſum[g], & ad progreſſum[h], in eccleſia comparata ſunt: cõſequens nunc eſt, vt de iis videamus, quæ propter egreſſum[i] ab eccleſia ſunt conſtituti.

Extrema vnctio exhibetur his, de quorum morte dubitatur. hoc dicit.

Sciendum eſt igitur, grauiter ægrotãtibus[k]: & de quorum morte probabiliter timeri poteſt, certas corporis partes[l] ſanctificato[m] oleo

k Grauiter ægrotantib⁹. Et propterea appellatur extrema vnctio: quia cõfertur cõſtitutis in extremitate vitę, vt ſtatim ſubdit. Sed nunquid conferri poterit hoc ſacramentũ propinquis morti ex alia cauſa quàm ex infirmitate naturali puta ſuſpendẽdis, vulneratis? Reſp. non, ſecũdum Scotũ in iiij. diſt. xxiij. Niſi aquis vulneratus in longã infirmitatẽ incidiſſet. De quo per Nic. Plo. in ſuo tract. de ſacram. in v. parte. c. j. vbi & alia. Itẽ vide per Archiep. Flor. hoc eo. tit. verſ. quibus debeat dari. Et quod dicit ęgrotantibus, adde & pœnitentibus. c. illud. diſt. 93.

l Partes. Id eſt, locis & organis quinque ſenſuũ: ſcilicet in oculis propter viſum: in auribus propter auditum: in naribus propter olfactum: in ore propter guſtũ: in manibus ꝓ tactum. Inungũtur tñ à quibuſdam renes, vel ſcapulæ ob vim appetitiuã & pedes ob vim motiuam. Sed hæc poſtrema non ſunt de neceſſitate vnde in eis ſeruabitur cõſuetudo eccleſiæ: vt per Archid. Flor. in ſum. eo. tit. verſ. in quibus partib⁹. Quid ſi aliqui mutilati ſint in illis organis? Reſp. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amiſſa. Sed quid ſi quædam mẽbra nunquam habuit? Puta ꝙ ſit cæcus natus. Vẽ ꝙ omitti poſſit inunctio in illo loco, quia per viſum nunquam deliquit. vel ſecundum Archid. poteſt dici, ꝙ cum peccatum eſſentialiter ſit in voluntate nõ in ſenſu, cæcus natus dr̃ per viſum cæcus natus nõ ſecundum operationem imperatã, ſed elicitam qa forte concupiuit videre inordinate, & de hoc ſacramento vide per Cõcil. Trid. ſeſſi. xiiij. per tot. in ij. par.

m Sãctificato oleo. Scilicet oliuarũ nõ antẽ nucum, vel lauri: vt late per Archiep. Flor. in ſum.

hoc

hoc eod.tit.verſ.materia. Sed quid ſi quis nō habeat oleum,& inungit chriſmate, an teneat inunctio? Reſp. vt not. in c. preſbyteros. diſt. xciij.

a Presbyteris. An idem licebit Epis? Et non vr: arg. l. cum prætor ff. de iudi. Tu dic contra. c. illud. diſt. xciij. & qd hic dicit presbyteris ſit expreſſio gratia maioris frequentiæ, quo caſu non procedit, arg. l. cū prætor. auth. caſſa. & irrita. C. de ſacroſan. eccle. c. j. vbi Ab. de iniur. Item licet hic plurali numero loquatur: tñ in caſu neceſſitatis vn⁹ ſufficiet, c. quæſiuit vbi not. Ab. de verbo. ſigniſi.

b Inſtitutione diuina. Bene diuina inſtitutiōe. Nemo enim poteſt inſtituere ſacramenta, niſi Dominus Ieſus Chriſtus, vt ſ. de ſacram. §. illud. quod eſt contra eos qui dixerunt, ꝙ Iacob⁹ Apoſtolus inſtituit hoc ſacramentum, cum in c. v. ſuæ epiſtolæ dicit: Infirmatur qs in vobis,&c. cum nullus Apoſtolus potuerit inſtituere ſacramentum: ſed bene publicare inſtitutum. quod in hoc ſacramento patet: cum & ante epiſtolam Iacobi videatur de eo conſtare: vt Marci vj. vbi dicitur ꝙ vngebant Apoſtoli infirmos,& ſanabantur, vt late traditur tā per Nico. Plot. in ſuo tract. de ſacram. in præfatione quintæ partis, quàm per Archiep. Flor. in ſum. eiuſdem tituli, in prin. & de hoc vide nouiſſime per Concil. Trid. ſeſ. xv. c. j. & cap. iij. & iiij.

c Non minus. Imò principalius: cum enim duo ſint huius vnctiōis effectus, Sanitas animæ, & Sanitas corporis. Prima eſt principalis. Secūda acceſſoria. Et inde eſt ꝙ ex hoc ſacramēto nō ſemp ſequitur corporis ſanatio: qa illa nō cōceditur niſi quatenus cōferat ſpirituali ſanitati: vt Nico. de Plo. in ſuo tract. de ſacram. c. v. quintæ partis, & per Archiep. Flor. in ſum. eo. tit. verſi. effectus. vbi late,& aliquid per Abb. in c. j. de ſact. vnctio.

d Operatur. Nam quemadmodum ob peccatū citius præſumitur quis mori, c. qua frōte. vbi no, ext. de appel. c. cū infirmitas. ext. de pœn. & remi. Sic ob præceptionē ſacramentorū in quib⁹ dimittuntur peccata credendū eſt, ꝙ recuperet ſanita-

a presbyteris [a] ex inſtitutione [b] diuina inungi debere. Quæ quidem inunctio non minus [c] interius animæ, quam exterius corporis ſanitatem operatur [d].

Duæ ſunt ſpecies vnctionis exterior & interior. h. d.

Sunt enim vnctionis duæ ſpecies [e]. Exterior quæ materialis, & viſibilis,& interior quæ ſpiritualis eſt, & inuiſibilis. Exteriore viſibiliter inungitur corpus. Interiore inuiſibiliter cor inungitur [f].

Nomen debet eſſe conſequēs rei h. d.

Hęc quòd in extremitate vitę conſtitutus ex hiberi conſueuit, merito extrema vnctionis nomen [g] eſt ſortita.

Magis dignum trahit ad ſe minus dignum. h. d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, nō modo quod ipſum totum conſecratū eſt: ſed etiam quod eſt cōſecrato admixtum [h].

Tranſitum facit ad ſacramēta voluntaria. h. d.

Poſt quàm hucuſque de iis ſacramentis, quæ quoquo [i] modo neceſſitatis ſunt, tractatum habuimus: reliquum nunc eſt, vt de iis loquamur, quę dignitatis [k] ſunt & voluntaris [l].

tem: cum contrariorum eadem ſit diſciplina.

e Duæ ſpecies. Ca. j. in prin. de ſacr. vnct. in prin.

f Cor inungitur. Locū ponit pro locato: quia pro corde animā intelligit: quæ ſedē habet in corde. Vel forte ideo facit cordis mentionem: quia nō fructificat vnctio in aīa, niſi ex corde & voluntate proecdat, facit illud Euāgelij, non quod intrat, &c. ex corde aūt procedunt, &c.

g Nomē. Quod rei debet eſſe conſequens.

h Admixtū. Quia ſacrum tanquam digni⁹ trahit ad ſe nō ſacrum. c. quod in dubiis. de cōſec. eccleſ. vel altar. & xiiij. q. ij c. non æſtimemus. fac. l. quæ religioſis. ff. de rei vend. l. ſi alieni. ff. de ſolu. arg. contra in c. a ex litteris. de iur. patr. Et quod hic dicitur de oleorum commixtione non habet locum, ſi vinum cōmiſceatur ſanguini dominico: quia vnū admixtum nō tranſit in ſanguinem. De ratione differentiæ per Abb. in d. c. quod in dubiis. & fac. not. in ea. presbyteros. diſt. xciij. & in c. cum Marthæ. de celeb. miſſa.

i Quoquo modo. Hoc ideo dicit, quia non ſunt neceſſitatis neceſſitate præciſa, adeo quòd nullo caſu ſaluari quis poſſit ſine illis: ſed quia ſunt neceſſaria quando poteſt quis illa conſequi, nec poteſt quis illa omittere ſpernendo,& de induſtria & voluntate, & fac. cap. debitum. de baptiſm. cap. Apoſtolicam. de presbyteris non baptizan. & capitulo ſæpe vicem. & capitu. cathecuminum de conſecrat, diſtinctione quarta. & ſupra de bapt. §. ſed quanquam. & c. qui vult. de pœn. d. vj. de pœniten. diſtinct. j. c. quis aliquando. verſicu. votum pro opere. & ſupra de pœniten. §. ſed etſi.

k Dignitatis. Referas ad ordinem ſolum, qui appellatur ſacramentum dignitatis, quod non niſi dignis digne, & à dignis conferri debeat. capitu. remiſſionem. §. ſed notandum. & j. quæſ. j. c. ſi quis Epiſcopus. §. ecce.

l Voluntatis. Referas ad vtrunque: ſcilicet tam ad matrimonium, quam ad ordinem.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

TIT. VIII.

Quid ſit ordo. h. d.

VOlũtatis ſacramenta ſũt (vt paulo[a] ante expoſuimus) ordo ſacer & matrimonium. Eſt autẽ ordo[b] nihil aliud, quàm ſignaculũ[c] quoddam eccleſiæ, per quod ſpiritualis poteſtas[d] traditur ordinario; de cuius ſpeciebus, differẽtiis, & gradibus, ſatis videt ſuperiore libro[e] dictum eſſe. Vnde ſolum nunc reſtat, vt ad matrimonij materiam, orationem vertamus.

DE SACRAMẼTO MATRIMONIJ.

TIT. IX.

Quid ſit matrimonium. h. d.

MAtrimonium[f] eſt viri, & mulieris[g] cõiunctio[h], indiuiduam[i] vitæ[k] conſuetudinem[l]

DE SACRAMENTO ORDINIS.

a Paulo ante. ſupra de ſacram. tit. generali. §. j. fac. cap. veniens. & quod ibi not. de tranſactio.

b Eſt autem ordo. Iſtam definitionem poſuit magiſter ſententiarum in iiij di. xxiiij. quæ communiter recipitur, vt per Archiepiſ. Florent. in ſum. hoc eo. tit. in princ. & per Nic. Plo. in tract. de ſacram. in vj. parte. cap. j.

c Signaculũ quoddam. Declara ſecundũ Pet. de Palu. quem ſequitur Archiepiſcopus Flor. in ſum. eod. tit. quia in collatione cuiuſlibet ordinis adhibetur aliquod ſignum viſibile per quod vnus ordo ab alio diſtinguitur: puta clauis, liber, calix, & ſimilia. Et de hoc ſacramento varie ſtatuitur nouiſſime per cõcil. Trid. ſeſ. xxiij.

d Spiritualis poteſtas. Per hoc verbum deſignatur differentia, quæ eſt, inter characterem baptiſmi, qui eſt in potentia paſſiua, & characterem ordinis, qui eſt potentia actiua cum enim potentia ſit nomen commune, ad actiuam, & paſſiuã potentiam: poteſtas importat actiuã tantũ Archie. Florent. in ſumma. eo. in princ. Item per hoc verbum demonſtratur, quòd prima tonſura non eſt ordo cum per eam nulla tonſurato conferatur poteſtas: ſed ſolum capacitas ad ordines. Et ſecundum Pet. de Pal. eſt quædam diſpoſitio congruitatis ad ordines, ſed neceſſitatis reſpectu beneficij, & iuriſdictionis eccleſiaſticæ, quæ nõ cadunt in laicum, vt late per archiep. d. loco. Nec ob. cap. cum contingat. extr. de æta. & qual. quia ibi ordo accipitur large prout dicimus de regularibus, q̃ ſunt ordinis Sancti Fraciſci, vel S. Dominici, id eſt, adſcitl in capitulum illorum monaſteriorum. Sic tonſuratus tantum deputatur inter clericos, ſolum ad chorum ſine ſpeciali officio.

Poteſtas importat actiuam potentiã.

e Superiore libro. A titulo de iure perſonarum vſque ad titulũ de præbẽdis excluſiue: latiſſime p Archiepiſ. in ſumma. eo. tit. ca. xvj. & per Nicol. Plor. in ſuo tractatu de ſacramẽtis in ſexta parte.

DE SACRAMENTO Matrimonij.

f MAtrimonium eſt. Concord. xxvij. q. ij. in prin. c. illud. de præſum. l. j. ff. de rit. nupt. & inſtit. de patr. pote. in prin. l. aduerſus. C. de cri. expi. hær. l. j. ff. re amo.

g Viri & mulieris. Quia in pari ſexa non poteſt eſſe matrimonium, licet legatur de Nerone ſceleratiſſimo Imperatore, qui duxit in vxorem, vel matrimonio ſibi coniunxit Sporum quẽdam adoleſcentem, forma cõſpicuũ. Quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, inſtit. de iu. nat. gent. & ciuili. in princ. l. cum vir. C. de adult. auth. vt non luxuriẽtur homi. contra nat. Et ideo non fuerunt ab initio creati duo homines, vel duæ mulieres: ſed primũ homo, ſecundo femina. xxxiij. q. v. c. mulierẽ § fin. Et dicit viri & mulieris, non virorum & mulierum: nam eodẽ tempore mulierum & virorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica deteſtatur, cap gaudemus. §. quia vero de diuor. licet in veteri teſtamento de Patriarchis aliter legatur, quod factum fuit diuina diſpenſatione, & myſterio. De ratione diſpenſationis per Archiepiſcopum Flor. in iij. parte ſummæ, tit. xiiij. cap. ix. §. ſciendum. & Moder. in tract. de ſponſal. in princ.

h Coniunctio. Scilicet animorum. cap. cum inſtiatur. & c. matrimoniũ. xxvij q. ij. l. nuptias. ff. de reg. iur. Sed cum hic tractetur de matrimonio, quatenus eſt perfectum, nihil impedit verbum coniunctio, referri ad coniunctionem corporum, & animorum: arg. not. in l. ij. ff. de offic proc. & fac. l. doli clauſula. ff. de verb. ſignifi.

i Indiuiduam. Scilicet quantum ad propoſitum: vt not. inſti. de patr. pote. in prin. facit. l j. ff. de iu. do. Nam quãtum ad exitum diuiditur interdum matrimoniũ de iure ciuili, apparet in l. conſenſu. C. de repud. Idẽ & de iure canonico quo ad torũ, vt in c. tuæ de procur. & in c j. vt lit. nõ cõteſt. Itẽ quantũ ad fœdus. c. ex publico. de conuerſ. cõiug. vbi de hoc. fac. c. gaudemus. de diuortiis.

k Vitæ. matrimonium igitur morte ſoluitur: vt §. deinceps. auth. de nupt. Vnde & ſi quis miraculoſe reſurgeret, non rediret ad vxorem, maxime alteri copulatam: vt not. in cap. ij. xxxij. q. vij.

l Conſuetudiem. Cuius indiuiduæ conſuetudinis ratione non poterit vnus ſine alterius adſenſu orationi vacare, vel cõtinẽtiã vouere, vt xxvij. q ij. §. cum ergo. Sed ſi ex conſenſu vouerent, & fracto voto cõmiſcerẽtur, filius ex tali coitu ſpurius

Spiritus ex matrimonio.

rĩbus naſceretur: vt not.in ca.miniſtri. diſt.lxxxj.
a Diuini. Fac.l.j. ff. de rit. nupt.& l.ne quis. C.de Iude. vbi coniuges debent eſſe eiuſdem religionis.& not.xxvij.q.ij.in prin.

continens, cũ diuini[a], & humani iuris communicatione.

Matrimonũ præcedit alia ſacramenta ratione loci, in quo inſtitutum eſt, temporis, latitudinis, & myſterij h.d.

Et merito inter alia ſacramenta matrimonium quoque adnumerari meruit[b], cum ceteris[c] loci[d], temporis[e], amplitudinis[f], & myſterij[g], ratione etiam precellat. Si quidem ab orbis primordio in Paradiſo à Deo ipſo inſtitutum eſt, vt eſſet omnibus etiam infidelib⁹ cõmune, q͛d in aliis minime contingit.

Quod myſterium cõtineat matrimonium h. d.

His[h] illud quoque

b Meruit. Contra opin. hæreticorum, qui negant coniugium eſſe ſacramentum, contra quos nouiſſime eſt Concil. Trid. ſeſ. vij.ca.j.& ſeſ.xxiiij. in princ. & cap.j. & ſparſim per tot. Sed quæritur an hoc ſacramentum conferat gratiam? Quidam quòd non, ꝙ in eo pecunia interueniat. de quo diſt. lxxv.§.j. & cap.j. & ca.quod a patribus. & cap. ſeq.& j.q j. cap.multi. & xxxv. q.v.cap.aliter. Et ꝙ etiam inter infideles, quibus gratia non imprimitur, coniugium contrahatur, vt j.§.j.& c.quanto.de diuor. & ita not.j. q.j.c quidquid.& in cap.veniens.extr. de preſbyter. non bapti. & in cap. pen. qui matri. accuſare poſ.& xxxij.q. ij. cap. honoramur. Tu dic contra per ea, quæ not. Ab.in cap. j. §.ſcire. de ſacra vn. poſt Theologos, & nouiſſime per d.Concil.Tri. ſeſ.xxiiij.c.j. Nam matrimonium fuit inſtitutum in ſtatu gratiæ, vt per S. Thom. in iiij. diſt. xxvj. art.iiij. & art. viij. Nec ob interuentus pecuniæ, quia id toleratur ob onera matrimonij.cap.ſalubriter.&c.quia fruſtra.de vſu. Et ob id potius reſpicit carnalitatem, quàm ſpiritualitatem, licet ſi pecunia reciperetur pro benedictione, eſſet ſimonia.cap cum eccleſię.de ſimo.&quod ibi not. nec dos eſt de eſſe matrimonij. Infideles vero contrahentes matrimonium non recipiunt gratiam, non quod id proueniat ex defectu ſacramenti: ſed ob eorum incapacitatem, ac ſi in peccato exiſtens Euchariſtiam recipiat: vel fictus, aut conditionaliter coactus recipiat baptiſmum. Vide de hac materia per S Tho.iiij.ſent. di xxvj. quæſt ij.artic.iij. & poſt eum per Abb. in d.cap.j. de ſacra vnctio.

Ant. Tim. Nota circa ea, quæ dicuntur in hac gloſſ. & primo circa dictũ illud, quod matrimoniũ fuit inſtitutũ in ſtatu gratiæ contra communem Doctorum opinionẽ ſequentem Magiſtrum in iiij. ſent.diſt.xxvj.in princ. Cum alia ſacramẽta, inquit, poſt peccatum, & propter peccatum exordium ſumpſerint; matrimonij ſacramẽtum etiam ante peccatum legitur inſtitutum à domino, &c. Pro cuius dicti declaratione notandum, quòd matrimonij cõſideratio variatur ſecundum diuerſos ſtatus hominũ. Nam ſi conſideretur, quatenus ordinatur ad procreationem, fuit inſtitutum ante peccatum: ſi autem quoad remedium: quod præbet contra vulnus peccati, fuit eius inſtitutio poſt peccatum tempore legis naturæ, ſecundum determinationem plenam in lege Moyſis, Secũdum quod repreſẽtat myſterium coniunctionis Chriſti, & eccleſiæ inſtitutionem habuit in noua lege Quantum ad alias vtilitates, quæ ex matrimonio cõſequuntur habet a iure ciuili, & ſecundũ eã ſignificationem illius coniunctionis. Cũ ſit ſacramẽtũ nouę legis inſtitutionem habuit à Chriſto. Matthæ. xix. quo loco illud commendauit. vide S. Tho.parte iij. in addi. q. xlij. arg. xx. alij. vt S. Bon. quod inſtitutũ fuit in officiũ naturę ante lapſum: in remedium poſt lapſum. Vide per eũ iiij.ſen.d. xxvj.a.j.q j.& ij.

Secũdo ad id quod dicitur ꝙ interuentus pecuniæ, & dos toleratur ob onera matrimonij. No. quod cum dos non ſit aliquid de eſſentia, & in ratione matrimonij faciendi: ſed extraneum quid, quod præſtatur ob onera matrimonij; ideo bene dicit gloſſa, quòd ſimonia nõ committitur in datione dotis. Et bene dicit, ꝙ permittitur interuenire in contractu matrimonij, tamquam quid extraneum ſacramento, non quod de ſe dos non ſit licita: ſed quod ſi reſpiceret matrimonium, vt ſacramenti pretium, tunc non eſſet licita in hoc reſpectu, & ſaperet naturam ſimoniæ.

Tertio illud, quod dicitur, quod infideles contrahentes matrimonium non recipiunt gratiam. quod aliàs cõferret ſi eſſent fideles, id vero dictũ eſt quia illud quod abuſiue matrimonium dicitur, & defectu infidelitatis nõ eſt vere ſacramentum, ſi perſonæ contrahentes fuiſſent fideles, vtique fuiſſet vere ſacramentum, & contuliſſet gratiam, vnde id dicitur contigiſſe ex incapacitate perſonarum, in quibus defecit fides quo minus fuerit vere ſacramentum & contulerit gratiam.

c Ceteris. Scilicet ſacramentis.

d Loci. Quia ordinatum in paradiſo: vt ſtatim dicit.& eſt.xxxij.q.ij.§.his ita.

e Temporis. Et cum ſit ceteris antiquius, hac etiam ratione proponendum. argument. not.in l.vinum ff ſi cert.petat.

f Amplitudinis. Quia conſiſtit etiam inter infideles.cap.gaudemus.de diuort.

g Myſterij. De quo ſubdit in continenti. & not. in c.debitũ. de big & per Ab.in c.j.de ſacr. vnct.

h His. ſcilicet quòd matrimonium præcellat cetera ſacramenta ratione loci, temporis, & latitudinis. Et ponit nunc triplex ſacramentum, quòd

accedit, quòd animorum conſenſus, & corporum commixtio, quę in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem ſignificat, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum, & iuſtam animam, vel Eccleſiam: Alterũ vero ſacroſanctum cõiugium deſignat, quod inter Chriſtum, & Eccleſiam per incarnationis [a] myſterium eſt cõtractum.

Bona matrimonij ſunt ſacramentum, fides proles, & fornicationis remedium. h.d.

Conſequũtur & inde præter ſacramentũ, & alia bona; vt puta fides [b], & proles [c], & quod humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona honeſtate excepta coniugij minime lędit [d]. Quodque ab initio inſtitutũ præceptũque fuit ſanis ad officium, vt natura multiplicaretur, idem vt eadem ſubleuaretur poſtea fuit ægrotis indultum ad remedium.

Matrimonium initiatur, ratificatur, conſummatur, ſponſione, conſenſu copula h.d.

Initiatur autẽ matrimonium ſponſione, conſenſu ratificatur, & copula conſummatur. De quibus ſingulis diſtinctius diſpiciamus.

DE SPONSAlibus.

TIT. X.

Quid ſint ſponſalia & vnde dicantur h.d.

SPonſalia [e] ſunt futurarum nuptiarũ mẽtio, & repromiſſio, & dicta ſunt a ſpondendo, quòd per ea ſibi inuicem ſe futuros coniuges viri & mulieres ſpondent [f].

Sponſalia contrahuntur re, verbis, litteris, & conſenſu. hoc dicit.

Contrahuntur [g] autem ſponſalia variis modis; vt puta re, verbis, litteris, & conſenſu. Re contrahũtur per nudã ſubarrationẽ [h], vel

per matrimonium carnali copula conſummatum deſignatur, de quo per Abb. in capitulo debitum. de big. & not. in cap. acutius. diſt. xxvj. & per Archiepiſ. in ſum. in iij. par. capitu. x. verſic. j ſcilicet.

a Incarnationis. Et reſpectu iſtius ſignificationis, & finis, habet matrimonium Inſeparabilitatem: vt per Archiepiſcopũ Florent. in ſum. in tertia par. tit. xiiij. cap. x. ver. j. & ſine hoc primo bono numquam eſt inter fideles matrimoniũ: licet ſine his, quæ ſequuntur; fide ſcilicet & prole poſſit eſſe. vt per Hoſt. in ſum. de matrim. §. & quare contrahitur. verſ. in ſacramento. & concor. cap. omne. itaque, xxvij. quæſtio. ij. & xxxij. quæſt. ij. §. his ita.

b Fides. Hoc bonum habet matrimonium à natura ſpeciei, quo reſpectu habet pro fine fœdus humanæ ſocietatis, fidem & amicitiam, & communicationem in operibus ciuilibus.

c Proles. Et hoc habet à natura generis, quo reſpectu habet pro fine procreationem prolis & educationem, in Inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil. in princ.

d Læditur. Hoc tamen non obſtante, ſacerdos & diaconus, magis puniretur ſi matrimonium contrahat, licet de facto quàm ſi fornicetur cap presbyteros. diſtinct. xxviij. & no. in §. his ita. xxx. q. ij.

DE SPONSALIBVS.

e SPonſalia. Concor. l. j & l. ij. ff. eo. & c. Noſtrates. xxx. quæſt. v. Sed an ſine ſpõſalibus poſſint eſſe nuptiæ? Et nõ videtur, cũ res non poſſit eſſe ſine ſuo principio: arg. l. j ff. de origi. iu. Tu dic contra, vt not. in d. l. j. ff. eod. nec enim ſponſalia ſunt matrimonij neceſſarium & ſubſtãtiale principium.

f Spondent. Scilicet forma ſtipulationis ſecundum veterem morem: vt in l. ij. ff. eod.

g Contrahuntur. Sequens diuiſio licet explicite non reperiatur in textu aliquo, vel etiam per aliquem doctorem: viſa tamen eſt commodiſſima ad pertractãdam magiſtraliter totam materiam: & proculdubio eſt de mente iurium: vt apparet ex ſequentibus, & videtur eam ſenſiſſe & quaſi poſuiſſe Abb. poſt Hoſt. in capit. j. de ſpon. duorum. ſimile. Inſtit. de obliga. §. fin.

h Nudam ſubarrationem. Scilicet à conſenſu de præſenti: quia tunc eſſet matrimonium. Subarratio enim regulatur ſecundum verba pręcedentia: vt per Ab. & Doc. in cap. fin. de deſpon. impub. Et ibidem per eundem definitur, quod eſt deſponſatio mutuo conſenſu interueniẽte facta per immiſſionẽ anuli. & dicit de mutuo cõſenſu non exprimendo: an ſit conſenſus ſuper matrimonio de præſenti, vel de futuro: quia etiã per ſubarrationem interdum matrimoniũ contrahitur: vt ibidem per Docto. ille autem intendit definire ſubarrationem, tam quando per eam contrahitur matrimonium, quàm cum contrahuntur ſponſalia, vt apparet ibi per eum in ſua diſtinctione, in fin. capitu. Et in dubio ex ſubarratione matrimonium præſumitur: argum. xxx quæſt. v. cap. noſtrates. & c. feminæ. & diſt. xxvij c. quod interrogaſti. & no. in d. c. ſi. & in c. ſi quis vxorem. cum c. ſeq. xxvij. q. ij. Et licet Ab. in ſua deſcriptione faciat ſolum mentionem

de im

anuli immiſſionem [a].

Qualiter contrahitur matrimonium verbis.h.d.

Verbis [b], vt ſi inter virum & mulierē promiſſio ſuper futuro matrimonio interceſſerit; veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego te accipiam in meū [c] maritum, & ego te in meā vxorem*, ſiue in hunc ſenſum verba ſimilia [d] protulerint.

Litteris qualiter contrahatur matrimonium, h. d.

Litteris, vt cum abſentes inter ſe de futuris nuptiis per epiſtolam [e] paciſcuntur, quod ipſum & per nūtium [f], vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis h.d.

Procurator tamen ad hoc ſpecialiter [g] conſtitutus ob magnum, quod ex facto tam arduo poſſet periculum [h] imminere, alium ſubſtituere nō poterit, niſi hoc ei ſpecialiter commiſſum [i] fuerit.

Si duo impuberes, quorum malitia non ſupplet atatē, & qui pubertati nō ſint proximi, vel etiam alter tantum ſit impubes, per verba de præſenti matrimonium cōtraxerint, tale contractus reſoluitur in ſponſalia de futuro. h.d.

Conſenſu cōtrahuntur ſponſalia; vt cum pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi [k] pubertati, & in quibus ætatem prudentia [l] non ſupplet [m] matrimonium per

de immiſſione anuli: tamen quandoque etiam aliorum rerum vel inſigniū datione fit talis ſubarratio: vnde monoſyllaba (vel) in littera poſita, videtur poſita inter genus, & ſpeciē: vt & in rubr. C.de fer.& aqua.& de hoc vide per Hoſt. in ſum. eo.§. quot ſint ſpecies. & no.in ca.tenor. de re iud.& in cap. fœminæ. xxx. quæſt.v. & in cap. ſi inter.eod.

a Immiſſionē. Quę faciēda eſt in quarto digito, in quo dicitur eſſe vena vſque ad cor pertingens. ideo in ſignū mutuæ dilectionis eidem immittitur anulus. & hæc anuli immiſſio eſt actus promiſcuus, & ex ſe nō deſignat contractum aliquē: ſed regulatur ſecūdum præcedentia. ſicut dicimus in arrhis. inſtit.de contrahē. emptio. in princ.& quid operatur hæc anuli immiſſio; vide late per Abb. & Doct. in cap.fin.de ſpon.impub.

b Verbis. Concor. ca.ſi inter.eo. vnde ſumitur.& ca.is qui fidem.eo.tit. & c.j. de ſponſ.duorum.

c In meum. Argu.quòd in contractu matrimonij prius debet fœmina loqui, & interrogari. Et hoc forte bona ratione: cum enim illa ſit variabilis, cautius eſt prius perſcrutari cōſenſum eius, ne vir primo conſentiens remaneat cum dedecore, ea poſtmodum conſentire nolente: arg.contra In c.ſi inter.eod.& in c.licet de ſpon.duorum.

d Similia. Nota ergo, quòd in contractu matrimonij, non eſt ſtatuta certa forma verborum, de quo nota.per Abb.in c.ſi inter.eod.

e Epiſtolam. De hoc vide late per Hoſt.in ſum. eod.§.qualiter contrahatur.

f Nuntium. Hic videtur quintus modus, licet non explicetur in principio diſtinctionis, forte quia comprehenditur ſub modo verborum, vel litterarum: arg.no.in l.j.ff.quod me.cauſa. Et hic modus videtur ſeruatus in beatiſſima Virgine, quæ internuntio Gabriele facta eſt ſponſa altiſſimi. Sed quid ſi illum, qui nuntium miſit, ante pœniteat, quam puella conſentiat: ſed ipſa & illa poſt talem pœnitentiā forte ignorans de mutata voluntate viri conſentiat? Reſpō. vt per Hoſtien. in ſum.eod.§.qualiter. verſic.quid ſi pœniteat.

g Specialiter. Nec enim aliter facta conſtitutio valet, quo ad hoc etiam ſi ſit mandatum generale cum quibuſdā expreſſis clauſula ſubſecuta, iuxta.cap.qui ad agendum. de procu. in vj. & notat. in cap. ſi.eo.tit. & lib. vnde ſumitur.

h Periculū. Vnde vbi periculum maius, ibi agēdum eſt cautius.cap.vbi periculum. de elect. in vj.

i Cōmiſſum. Cap. fin.de procur.in vj. cum cōcor.ibi alle.

k Non proximi. Intellige quòd hæc duo copulatiue debeant interuenire. nec enim ſola proximitas ætatis ſufficit ad contrahendum inter impuberes matrimonium: ſed requiritur, quod ſint habiles ad ſe commiſcendū carnaliter.cap.de illis. vbi not.eod. niſi tu incipias a ſecundo. Sed quo modo deprehēdi poterit hęc coeundi poteſtas, quæ ætatē ſupplet? Quidam vt Tanc. ſi inter impuberes copula interceſſerit: alij quod colligetur ex corporis adſpectu, & aliis ſignis extrinſecis. Dic vt not.per Abb.in c.de illis. eod. & per Doct.in cap.j §.j.de deſponſ.impu.in vj.

l Prudētia. Ideſt, vigor quidā naturalis & coeundi potētia, quæ interdū malitia appellatur.ca.de illis.vbi Ab.& c.ſi.eo.& arg.in c.nō in ſola.xxxij. q.j. Et notandum eſt, quod interdū eidem rei conueniunt contraria nomina: ſic & altum profundum dicimus profundū altum Sic Grāmatici obeſum, tam pro macro, quàm pro pingui vſurpant. Sic Legiſtæ creditum pro debito. l.cum in corpus.ff. de adquir. rer.do. venditionem pro emptione.l. ex venditione. C.de pac. l.veteres.ff de act.emp.

m Supplet. Not.ergo, quod in matrimoniis mali ia ſupplet ætatē. ſic etiā in delictis doli capacitas ſupplet ætatē.c.pueris.de delic.puerorū.§ in ſum.inſtit.de obl.quę ex delicto naſc.l.ſed & ſi quęcūq. §.j.ff.ad le.Aqu.l iij.C.ſi mi.ſe.ma.dixe.l lj. C.de his q ve.æta.imp.c.monach' nouit. diſ.lxxvij.& doli capacitas facit impub. oblig. ex iuramento,

verba contrahunt de præſenti. Licet enim verba in præſens matrimoniũ[a] ſonent: Iuris tamen interpretatione in ſponſalia de futuro reſoluuntur[b].

Quod non valet vt ago, valet, vt valere poteſt. h.d.

Quo caſu dicta ſponſalia, licet contrahẽtes matrimoniũ celebrare intenderent, coniugiũ, quod ab initio, ætate impediente, vt matrimonium non tenuit, per aduẽtum pubertatis minime cõualeſcit, niſi per carnis copulã ſubſequutã, vel alium modum[c] contrahentes cum eiuſdẽ perſeuerantia volũtatis ad pubertatis tẽpora perueniſſe euidenter conſtiterit.

Per matrimoniũ cõtractum inter impuberes naſcitur publica honeſtatis iuſtitia h.d.

Per dictum tamen contractum, qui valuit vt potuit, non ſicuti agebatur, publicæ honeſtatis iuſtitia cenſetur inducta.

Iure denominãda potius effectum attendimus, quam modum h.d.

Et ideo hoc caſu conſenſu contracta ſponſalia dicimus: quia ſi verba ſpectes non ſpõſalia, ſed ipſum matrimonium contractũ videri poterit. Cenſuerunt autem iura eos, qui, cum non poſſent, coniugiũ de facto contraxerunt, voluiſſe[d] etiam in caſu, quo poſſent contrahere: ideoque ſaltẽ vt ſponſalia valere conuentionem.

Sponſalia contrahuntur tripliciter, pure, in diem, & ſub conditione: & qui contraxerunt ſponſalia pure cum pupillis ſunt etiam matrimonium contrahere, & conſanguinei contrahentium, non debent cum ipſis contrahentibus contrahere h.d.

Rurſus[e] contrahuntur ſponſalia aut pure, aut adiecta die, aut ſub conditione. Pure[f], vt cum vir & mulier ſe inuicem futuros coniuges pollicentur. Et hoc caſu nullus conſanguineorum[g] aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio ſibi copulare poterit[h]: immo qui contraxerunt, vt ſe inuicem recipiãt, & mutua coniugali affectione pertractent, moneri: niſi rationabilis cauſa obſiſtet, Eccleſiaſtica cenſura compelli[i] poterunt.

habetur in cap. ex litteris. ij. & in auth. ſacramẽta puberum. C. ſi aduer. vendi. Non tamen ſuppleт ætatem quo ad ingreſſum religionis: vt per Inn. in c. de illis. eod. & in c. poſtulaſti. de regularib. nec quo ad facultatem condendi teſtamentum: vt habetur in l. qua ætate. ff. de teſt. fac. l. ſi. C. de teſta. mili.

a In præſens matrimonium. Quod ob ætatem valere nõ poteſt. vnde videbatur quòd nec in vim ſponſaliorum. ca. cum ſuper. de off. deleg. l. quæſitũ. ff. eo. l. multũ intereſt. C. ſi quis alteri vel ſibi.

b Reſoluũtur. No. ergo ſi quòd ago non valet, vt ago, valet vt valere poteſt. cap. a nobis. de deſp. imp.

c Alium modum. Puta. quia ſimul cohabitauerunt, vel ſe coniuges nominabant, & amplexabantur vt coniuges: vt not. in cap. j. § j. de deſp. imp. in vj. vnde ſumitur.

d Voluiſſe. Quia nemo præſumitur eligere viam per quam iudicia ſua ſubuertantur. l. iij. ff. de mili. teſta. & traditur in c. Quintauallis. de iureiur. & in cap. cum ordinem. de reſcript. & in c. præſentata. de teſtib. & in ca. cum ex officij. de reſcri.

e Rurſus. Secunda diſtinctio ſponſaliorum. fac. c. ij. ca. ſponſa c. ex litteris. c. requiſiuit. eod.

f Pure. Immo contra quia non videtur quòd ſponſalia pure contrahi poſſint. c. quemadmodum. de iureiuran. & §. vnius. infra eod. Reſpon. contractus dicitur omnino purus, & ſine omni conditione, ex quo non fuit certa conditio expreſſa: conditio ergo ſubintellecta non facit actum conditionalem. l. conditiones quæ extrinſecus. ff. de condi. & dem. & c. ſignificaſti. & quòd ibi not. de elect. & per Abb. in cap. ij. eo. & diffuſe per Legiſtas in l. iij. ff. de leg. j.

g Nullus conſanguineorũ. Reſtringe hanc generalitatem ſecundũ iura communia & antiqua ad terminos. cap. non debet. de conſang. & affi. ne ſequatur quartum abſurdum, de quo per Doct. in c. ſponſam. eo. immo nouiſſime hæc generalitas eſt reſtringenda ad primum gradũ, vt per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. c. iij. in decretis reformationis matrimonij. vbi diſponitur, quòd impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis non excedat primum gradum.

h Poterit. Si ſit in quarto gradu, iuxta. c. non debet. vel in primo ſecũdum Concil. Trid. in loco alleg. in proxima ſuperiori notula. Et ſi de facto cõtrahatur non tenebit, cum publicæ honeſtatis iuſtitia contrahendum matrimonium impediat: vt per Abb. in c. ſponſam. in fi. eo. & c. j. § j. eo. in vj.

i Compelli. Quidam hoc intelligũt cum ſponſalia ſunt iurata: aliàs ſecus. cum c. ij. c. ex litteris. ij. ca. requiſiuit. cum aliis in compulſione ſemper videantur ponderare iuramentum & fidei interpoſitionẽ. Sed cõtrarium videtur teneri communiter: cum hæc compulſio fiat ratione peccati vitandi, quod committitur etiam ſi iuramentum non

inter

Si per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimonium contraheret intra terminū, cum alia poſtmodum matrimonium contrahere poterit. h.d.

Dies adiicitur ſponſalibus: cum quis intra certum temporis ſpacium aliquam ſe ducturum in vxorem conuenit: in qua ſpecie ſi per eum non ſteterit quominus intra præfixum terminum[a] cum eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius trāſire poterit.

Sponſalia cōtracta ſub conditione euaneſcunt, conditione deficiente, niſi ab ea receſſum fuerit. h.d.

Sub conditione[b] celebrantur ſponſalia, cum quis, ſi quid fiet, vel contigerit, nuptias ſe contracturum pollicetur: veluti ſi dictum fuerit: *Ego te in vxorem accipiam, ſi centum mihi dederis*[c]; *aut ſi pater meus conſenſerit*[d]. Quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit[e], niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio[f] ſubſequuta; cum his caſibus a conditionibus receſſum[g] videatur.

Turpes conditiones adiectæ ſponſalibus, vel matrimonio non vitiant, ſed vitiantur. hoc dicit.

interueniat, cum Deus non faciat differentiam inter ſimplicem loquelā, vel pactum & iuramentum. c.j.c.ij.& c.iij.de pactis.c.iuramēti.xxij.q.v. licet magis peccet veniens contra iuramentum. c.pen.de iure iu. Vide per Abb.in cap.ij.& in c.ex litteris.ij.eo.& in c. ad aures.extr.quod met.cauſ. Immo in tantum non eſt licitū reſilire a ſponſalibus, vt etiam ſi cum alia poſteriore interuenerit iuramentum, debeat cum prima contrahere, Inn. & Abb.in c.ſicut. & c.requiſiuit.eod. & not. hic quòd compellitur quis ad factū: quia nō poteſt ſolui intereſſe, ſpiritualia enim æſtimationē non admittunt.

a Terminū. Ergo ſi pure fuiſſent ſpōſalia cōtracta temporis lapſu non finirentur: arg.l.Imperator. ff de poſtul.l. obligationū. §. placet. ff. de act. & oblig. Sed cōtra fac.ea.cum dilecti. de dolo & contu.& l.Celſus. §.j. ff. de arbit. Sed hic aliud videtur propter periculum fornicationis. Vel aliter quandoque terminus opponitur obligationibus ad ſollicitandum implementum: & tunc lapſus termini non liberat. & ſic loquitur d l.Celſus. Quandoque ad limitādam, vel finiendam obligationem, & tunc ſi per promiſſorem non ſtet, lapſus termini liberat ab obligatione. Sed quare cenſebitur terminus adiectus ad limitandā obligationem potiuſquam ad ſollicitandum implementum adiectus? Reſpon. vt per Abb. & cęteros in c.ſicut. & in c.de illis.eo. ille caſus videtur dubius, & not. ſecūdum eundem quòd ſi a principio ſponſalia fuiſſent pure contracta, ſi poſtea ſponſus & ſponſa de certa die matrimonij contrahendi conuenerint, poſt lapſum dicti termini non eſſet obligatio diſſoluta. Sed adhuc contra. l.ij.C.eo.& l.ſæpe ff.eo. Sol. vt in d.c.de illis.

b Sub conditione. Et in hoc matrimonium carnale differt à ſpirituali: quia illud non poteſt contrahi ſub conditione, vt habetur in c.ij.de elect. in vj.& debet ſtatim conditione apponi non ex interuallo: quia tunc reiicitur. not.in cap.de illis. de condit.appo. Et nota quòd omnis conditio a iure non reprobata poteſt apponi in matrimonio: vt habetur in c.ſuper de cond.app.

c Dederis. Dummodo iſta datio non ſit adiecta in modum pœnæ. cap. Gemma.eod.l.Titia.ff.de verb. oblig.l.fin.C.de ſponſ.l.ij.C. de inutil. ſtip. Sed contra de l. ſi ita ſtipulatus fuero. § ſi tibi nupſero. ff de verb. obl. Sol. vt per Abb. in cap.de illis.de conditio. appo.

d Conſenſerit. Et ſic nota quòd matrimoniū conferri poteſt in alterius arbitrium: & non ſolum parentis, vt hic: verum etiam extranei.cap.ſuper. eod.& cap.per tuas de cond. appoſi. & ex hoc habes vnam differentiam inter actum matrimonij contrahendi & teſtamentum conficiendi. quod in alterius poteſtatem conferri nō poteſt. l. captatorias. & l. illa inſtitutio.ff de he. inſti. de quo in cap. cum tibi. extr. de teſta. ratio differētiæ eſſe poteſt, quòd matrimoniū eſt de iure diuino, vnde ſolus conſenſus ſufficit qualitercunque habeatur. Sed teſtamentum dependet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tempus, quo teſtator nō eſt futurus dominus. ſcilicet mortem. vnde ſatis eſt, quòd ipſi ſoli permittatur libera diſponendi facultas: vt not. in dicta l.illa inſtitutio.& per Abb. in dicto cap.ſuper.eod.

e Poterit. Adeo quòd etiam copula ſequens nihil operabitur: vt not. Abb. in cap.ſuper.eod. de condit. appoſit.

f Commiſtio. Operatur ergo copula duo: nam & purificat ſponſalia, & eodem momento ea transfundit in matrimonium: nota.Gloſ.& Abb. in cap. de illis. de condi app. Item not.hic duos caſus, in quibus conditio appoſita in ſponſalibus tollitur, ſcilicet quando interuenit conſenſus, & quando copula.

g Receſſum. Huic litteræ multa ob. Et quòd non eſt præſumendum quem recedere a iure ſuo cap.ſuper hoc. de renunt. Et quòd præcedens conſenſus præſumatur durare cap. maiores. de baptiſ. Et quòd ſi pendente conditione teſta-

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honeſtæ [a] ſunt, & canonicis inſtitutis nõ contrariæ: nam ſi turpes ſint, aut impoſſibiles [b], ob fauorem matrimonij debent pro non adiectis [c] cenſeri.

Conditiones, quæ ſunt contra ſubſtantiã matrimonij vitiant matrimonium h d.

Si tamen non ſolum turpes ſint, ſed etiam contra ſubſtãtiam, vel naturam coniugij: puta [d] ſi alter dicat alteri: *Tecum contraho, ſi generationem prolis euitaueris* [e]*: vel donec aliam honore, vel facultatibus digniorem inueniam* [f]*: aut ſi pro quæſtu, adulterandam* [g] *te tradideris*: matrimonialis cõtractus, quantũcunq; ſit fauorabilis, omni carebit effectu [h].

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporu non

datur, & poſtea non exiſtat conditio, res tradita repetitur. ff. de conditio. indeb. ſub. condit. & l. quod ſi. ff. de peri. & com. rei vendi. Et quòd conditionalis conſenſus nullus eſt ante conditionis euentum. l. cedere diem. ff. de verb. ſignificat. Et quòd qui primo & vltimo cõtradicit, medio tẽpore non conſentit. diſtinct. xxviij. ca. quia non ſunt culpæ. & cap. cum Marthæ. verſi. Si iũc igitur in cœlum. de celeb. miſſ. & j. quæſtio. j. cap. iudices. Si ergo nullus præceſſit coitus, ſolus conſenſus ſuper coitu matrimonium non facit. ca. fi. de ſpõſ. duorum l. nuptias. ff. de re. iu. Sol. hæc omnia, quòd fauore matrimonij inducta eſt præſumptio contra ſuperiores regulas. cap. is qui. eod. cap. de illis. de condit. app. quia per carnalem copulam ipſo facto videtur conſenſum exprimere de præſenti, & a conditione recedere. fac. l. ſed Celſus. §. ſi. ff. de contrahend. empt. & not. in cap. per tuas. de cond. app. Quid ſi ante coitum proteſtetur ſe nolle propter hoc recedere a conditione? Reſpon. neque hoc prodeſt. cap. cum M. de conſtit. cap. ſollicitudinem. de appellat. Quid ſi contrahatur matrimonium ſub conditione, quæ eſt omnino extituta? Item quid ſi primo cõtraho cum vna ſub conditione, deinde cum altera pure? Reſpon. de his & ſimilibus quæſt. vt habetur in d. cap. per tuas.

a Honeſtæ ſunt. Not. ex hac littera duas regulas. Prima, quòd conditio inhoneſta, vel impoſſibilis, quæ non eſt contra ſubſtantiam matrimonij, fauore matrimonij habetur pro non adiecta, vnde vitiatur & non vitiat; licet regulariter in cæteris contractibus vitiet, & non vitietur. §. impoſſibilis. inſt. de inutil. ſtip. Secunda, quòd omnis conditio appoſita contra ſubſtantiam coniugij vitiat matrimonium, & non vitiatur: & multo magis alium contractum non ita fauorabilem. Ratio eſt, quia remota ſubſtantia alicuius actus remouetur & ipſe actus. ca. tua. eo. & ad cognoſcendam ſubſtantiam alicuius actus debemus ſemper inſpicere vtrum talis actus ſine illo poſſit cõſiſtere. Bar. in l. prolatam. C. de ſent. & interlo. om. iudi. & per Abb. in cap. fi. de cond. appe. Sed contra videtur. l. cum precario. ff. de preca. vbi pactum contra ſubſtantiam precarij vitiatur. Solu. illud procedit quia pactum ibi apponitur in vim modi non conditionis. Bartol. in authen. ingreſſi. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Imo. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cauſ. mor. forte, quia modus actũ non ſuſpendit: ſecus, conditio. l. cum ab eo. ff. de contrah. emptio. Sed an conſuetudo poſſit tollere ſubſtantialia actus, puta quòd fiat electio ad voluntatem certæ perſonæ? Reſpon. negatiue. c. cum in terra. de elect. vbi Abb. no. & fa. uo. in c. ij. de conſuc. in vj. vbi conſuetudo nõ poteſt inducere quòd a Vicario appelletur ad Epiſcopum.

b Impoſſibiles. Impoſſibilitas autem quotuplex ſit, & quando diſpoſitionẽ vitiet, vide per Abb. in c. ſi. de pact.

c Pro nõ adiectis. facit. l. generaliter. ff. de verb. oblig.

d Puta. Per exempla triũ hic ſubiectarum conditionũ exiugũtur tria bona matrimonij; ſcilicet proles, fides, ſacramẽtũ. de quibus ſupra tit. proxi. in fi. Sed & alia reperiri poſſunt ſimilia; puta ſi contrahatur cum aliqua ſub conditione, quòd ſi cõmittat adulteriũ, liceat ei a matrimonio recedere, & aliã ducere. Nam licet hæc videatur cõditio reſolutiua, idem tamen operatur quod ſuſpenſiua: vt per Abb. in c. fin. de cond. appo. & hoc eſt mulieribus prædicandum, ne ob ſimplicitatem decipiantur, ſecundũ Hoſt. Et intellige hanc materiam quando vterq; conſentit conditioni contra ſubſtantiã: ſi autẽ alter vel contradixit, vel etiã tacuit, tenet matrimoniũ, ſi fuit proceſſum ad conſummationẽ: vt ibidẽ Ab. poſt alios. Item ex hoc intellige id, quòd hæc, de quibus hic, vt impediant matrimonium debent deduci in pactum expreſſum: ſecus ſi ſit propoſitum in mente retẽtum: vt per Abb. in c. cõmiſſum. eo. Ex hoc infertur ꝙ inter beatiſſimã Virginem & Ioſeph, fuit verum matrimonium. licet omnino beata Virgo in copulam non conſenſerit: in hoc tamen multi multa opinantur, de quo vide quæ habentur xxvij. quæſt. ij. §. cum ergo. & ca. beata, & per Abb. in d. cap. commiſſum.

e Euitaueris. Hæc cõditio eſt cõtra bonũ prolis.

f Inueniam. Hæc conditio contra ſacramentum quod eſſe debet indiuiduum.

g Adulterandam. Et hoc contra bonum fidei.

h Effectu. Quid ſi quis ingrediatur religionẽ, & profiteatur ſub hac verborũ forma: Profiteor talẽ religionẽ, ita ꝙ poſſim ꝓpriũ habere & matrimonio vti, an teneat monachatus & ingreſſus? Reſp. vt late habetur per Ab. & alios in c. ſi. de cõd. app.

a Mino

conualeſcunt, niſi noua voluntas acceſſerit. h d.

Non tamen omnibus, cuiuſcunque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores [a] ſeptēnio celebrata nullius roboris efficaciam ſortiuntur: ideoque ſi infantes [b], vel vnus maior ſeptennio, alter minor ſponſalia contraxerint ipſi, vel parentes [c] pro eis: niſi per cohabitationē [d] eorum mutuā, ſiue alias verbo [e], vel facto [f], eoſdem in eadē voluntate factos maiores perdurare liquido appareat, ſponſalia huiuſmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis minime conualeſcunt [g]: & ideo cū ſint nulla ratione defectus cōſenſus, publicæ honeſtatis iuſtitiā [h] non inducunt.

Nixus copula in ſeptennem inducit publicæ honeſtatis iuſtitiam h d.

Si tamen cum ea, quam nondum ſeptennem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud [i] ſtatuendum erit.

Qui contraxerūt ſponſalia, debent cōpelli ad matrimoniū, niſi aliquid triſte timeatur. h d.

Initiatū igitur ſponſalibus matrimonium fide, cōſenſus ratificari debet [k] Quòd ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederūt, ſe inuicem admittere omnino noluerint [l], inſtar eorum, qui ſocietatem [m] interpoſitione

a Minores ſeptennio. Id eſt, infantes: vt not. in proœmio Sexti. Qui vero ſunt maiores vſque ad pubertatem dicuntur pueri. vt in d. proœmio: & per Abb. in c. veniens. de voto & vo. re. & concor. cum hoc capitulum, litteras. capitulum, acceſſit. capitulū, ad diſſoluendum. & capitulum, duo pueri. de deſponſat. impub. & xxx. qu. ij. per totum. & ca. j. de deſponſ. impub. in vj. Septēnium autem debet eſſe completum, nec ſufficeret eſſe cœptum: vt in iuribus ſuper allegatis. Sed dubitatur an hæc ætas ex prudētia præueniri poſſit, vt accidit in matrimonio. Quidam quod ſic: vt not. in c. ſponſam. & cap. iuuenis. eod. & per S. Thom. iiij. ſent. diſt. xxvj. arti. iiij. Sed certe in cōtrarium eſt comm. opin. vt per Abb. in dicto cap. iuuenis. & in d. ca. Gemma. Cum ætas præueniri non poſſit, cum illa requiritur reſpectu diſcretionis. l. ætate. vbi not. de teſtam. & late per Abb. in d. c. iuuenis.

b Infantes. Id eſt, minores ſeptennio. l. ſi infanti. C. de iu. delib. quæ ætas quidquid videt ignorat. l. j. C. de fal. mon. Et not. quòd licet quo ad pubertatem ſit in ſexu differentia in num. annor. cap. plures. de deſponſ. impub. & j. tit. j. §. ſed qui ſint. tamen ſecus eſt quo ad infantiam, quia vterque tam maſculus, quàm femina debet eſſe ſeptēnio minor, vt hic, & cap. litteras. & cap. acceſſit. de deſponſ. impub. Simile in ætate legitima, quæ in vtroque incipit poſt xxv. ann. in l. j. ff. de minor. l. j. C. ſi mi ſe ma. dixe. inſti. de curat. in princ.

c Parentes. Concor. capitulum. fi. xxx. q. ij. & c. j. in princ. de ſponſ. impub. in vj.

d Cohabitationē. De hoc. no. late in c. fi. xxx. q. ij.

e Verbo. Non ſolum ratificando expreſſe, ſed etiam ſi poſt ſeptennium ad inuicem ſe ſponſos vocent: vt not. in c. j. de deſponſ. impub. in vj.

f Facto. Vt quia poſt ſeptennium ſimul iacent. & oſculantur inuicem, vel quia ſponſus venit ad domum ſponſæ, vel mittit iocalia tanquam ſponſæ, vel quid ſimile: vt in c. j. de deſponſ. impub. in vj. & per Abb. in c. litteras. eo. tit. Et ſic nota, quòd non refert verbo fiat, vel facto cap. dilecti. & c. vt noſtrum. de appel. cōcor. c. ex parte. de reſti. ſpol.

g Conualeſcunt. Cap. non firmatur. vbi late per Ioan. Andr. de reg. iu. in vj. l. quid ab initio. ff. de regul. iuris.

h Iuſtitiam. Hoc impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, nec ex conſanguinitate cauſatur, nec ex affinitate: quia ante carnis commiſtionē non eſt orta affinitas: ſed ex cōſenſu præſtito in legitimis ſponſalibus: & fuit hoc impedimētum ab eccleſia inductū propter honeſtatē dūtaxat; quia quandoque graues inimicitiæ oriebantur inter cōſāguineos; cum vni deſponſatam alius conſanguineorum quærebat in vxorem ducere. Et appellauit eccleſia hoc impedimentū, publicam honeſtatem: quia non poterat dari congruentius nomen, cum non poſſet attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripli. cognat. Iſtud ergo impedimentum eſt de per ſe ex ſola honeſtate ab eccleſia inductum, & impedit matrimonium inter coniunctos vſque ad quartum gradum. cap. ſponſam. eo. & cap. j. de ſponſ. in vj. hodie per Concil. Triden. ſeſ. xxiiij. cap. iij incipit iuſtitia. non excedit primum, declarat Abb. in c. iuuenis. eod.

Ex qua cauſa inductū ſit impedimētum iuſtitia publica honeſtatis.

i Aliud. Quia induceretur publicæ honeſtatis iuſtitia ob nixum, licet ætas forte in altera non ſit legitima ad ſponſalia. c. iuuenis. vbi Abb. eod. Hoſt. in ſum. eod. §. quis effectus. verſic. effectus etiam. & in verſ. quis poſſit contrahere.

k Debet. Concor. c. ij. & cap. requiſiuit. eod. Sed contra in l. j. C. eo. Quidam quod illa lex eſt abrogata: vt not. xxvij. q. ij. deſponſatas. Alij & Cy. ibi, quòd contrarium procedit quando renuntiatum eſt ſponſalibus, vt quod hic dicitur quando non eſt renuntiatū. tract. Ab. in c. requiſiuit. eod.

l Noluerint. Abſolute reſtiterint.

m Societatem. Not arg. de ſocietate ad matrim. fac. l. verū. §. fi. & l. actione. §. diximus ff. pro ſoc.

fidei[a] cōtrahūt & poſtea eandem ſibi remittūt, diſſolutio tolerari[b] poterit. Cum coactio[c] difficiles ſoleat exitus frequenter habere.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſoluere ſponſalia, ſed expectandum tempus pubertatis. h. d.

De illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, queri poterit: & ſane ſiue vterque, ſiue alter reclamet, & antequam ad annos matrimoniis aptos peruenerint ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi[d]. Si vero alteruter iſtorum ad pubertatis annos peruenerit, infra eoſdem annos altero exiſtente cū ſponſalia contraherentur[e], ſi is qui minoris eſt ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterū cōſentire voluerit, iudicio[f] eccleſiæ ſeparari poterūt.

Mulier viripotens contrahens cum impubere, nō poteſt reſilire: ſed impubes factus pubes, hoc dicit.

Mulier quoq; quæ nubiles annos attingens ei, qui nondum matrimonio erat aptus, nupſit[g]: cū in eum ſemel[h] conſenſerit, amplius diſſentire non poterit: niſi ipſe, cui nupſit, poſtquā ad legitimam ætatem peruenerit, in eam ſuū negauerit præſtare conſenſum.

Contrahens ſponſalia cum impubere coactè nō tenetur expectare impuberem. h. d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſponte cum minoribus ſponſalia contraxerint. Si qua enim non tam ſponte ſua[i], quam à parentibus coacta cum impubere contraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanſerit, ſi puerum vſque ad annum decimum quartū minimè expectandum duxerit, ei alium ſibi virum accipiendi libera cōcedēda facultas erit.

a Fidei. Siue per iuramentum: quia æquipollent. cap. peruenit. de fideiuſ. & xxv. quæſt. v. cap. iuramentum.

Tolerare. b Tolerari. Not. verbum quod deſignat quandā diſpēſationem: & eſt quædam permiſſio cōparatiua. fac. c. veniens. qui cle. vel vo. Multa enim tolerātur, ne deterius contingat. cap. cum iam dudum. de præbēd. alias mero iure deberent compelli, vt habetur in cap. ex litteris. ij. eo. Tancre. tamen dicebat in c. ij. eod. vnde ſumitur, hanc litterā continere ius commune, vt ibidem not. Prima verior. Ex quo nota caſum, in quo Eccleſia non compellit quē ad pœnitentiā: ſed patitur aliquē ſtare in peccato, vt euitetur maius malum futurum. *Toleratur minus malū, vt vitetur maius.* Et videtur ex hoc notanter probari, ꝙ tolerandum eſt minus malum certum, vt vitetur maius malum veriſimiliter futurum, licet poſſet illud nō cōtingere: not. per Abb. in ca. requiſiuit. eodem.

c Coactio. Nota ergo ex hoc, ꝙ matrimonium debet eſſe liberum non ſolum in principio contractus ſponſaliorum, ſed etiam ex poſt facto in contractu matrimonij. Ex quo infert Abb. in capitu. requiſiuit. eod. quòd ſi quis ſponte contraxiſſet ſponſalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendum matrimonium per verba de præſenti, quod tale matrimonium non tenet. Plura tamen vrgent contra, de quibus in d. c. requiſiuit.

d Audiendi. Propter facilitatē ætatis. Et eſt arg. ꝙ impubes de eo, quod facit ante pubertatē, reclamare non valet: arg. diſt. xxviij. c. de his. & xx. q. j. c. illud. & ff. de neg. geſt. l. Pomponius.

e Contraherentur. Declara vt in c. de illis. j. de deſponſ. impub. vnde ſumitur.

f Iudicio eccleſiæ. Sic c. de illis. & ca. a nobis. de deſponſ. impuber. & ſic oportet quòd ſponſalia diſſoluantur iudicio eccleſiæ tantum: niſi forte vinculū ſuperueniat: puta matrimoniū cū alia: vel votum ſolenne: tunc enim ipſo iure ſoluta ſunt: argu. capi. ſi inter. eodem. & ca. j. de ſpōſ. duorum.

g Nupſit. Id eſt, ſponſalia contraxit: quia matrimonium contrahere non poterat. ſic ca. de illis. j. cum cap. ſeq. de ſponſ. impuberum.

h Semel. Argum. quod ſemel probatum non poſſum amplius reprobare, iij. quæſt. iiij. ca. offeratur. & viij. quæſtio. ij. dilectiſſimi. & xx. quæſt. iij. cap. eos qui. & xxxij. quæſt. v. c. horrendus. & diſtin. iiij. c. in iſtis. Item argu. quòd contractus claudicat. Quòd licet aliquando contingat: tamen non accidit in matrimonio, quòd non poteſt conſtare, niſi ex duobus conſenſibus. cap. tua. eod. Et quod hic dicitur, & in cap. de illis. vnde ſumitur, de deſponſ. impub. non accidit ratione, vel ex natura matrimonij: ſed ratione promiſſionis. vnde ſi contraheret cum alia teneret, etiam ſi iuramentū interueniſſet. cap. ſi inter. eo. & not. plenius in d. cap. de illis.

i Non tam ſponte ſua. Electiuè ſtat verbum nō comparatiue, id eſt, non ſua ſponte: ſed coacta a parentibus. Et ſic nota quòd etiam minæ parentum inducunt iuſtum metum, maximè in muliere. Habenda tamen eſſet ratio qualitatis parentum, & minarum. De hoc habetur in cap. ex litteris. de deſponſ. impuber. & in capit. accedens.

de

de conuerſ.coniugat.& in cap.ſi.qui cle. vel von. per Innoc in c.cauſam matrimonij. de offic. de- leg.per Peruſ.in c.j.§ ſi.de ſponſ. impuber. In vj. per Legiſtas in l.j.§.quæ onetan.le ff.quarum te. act.non detur.& in l.quæ dotis.ff.ſolut. matrim. & in l.tibi. ff. de de verb. oblig.

a Puberibus. Quid ſi impuberibus? Videtur quod omnino ſequi debeant voluntatem paternã: vt in c.j de ſpõſ. impuber. Imò dic, ꝙ in effectu iuris non eſt differentia: vt per Abbatem in dicto capitulo primo & quatenus ibi dicitur impuberem omnino implere debere volũtatem paternã intelligit ex debito honeſtatis, nõ neceſſitatis.

b Contradixerint. Ergo qui tacet hoc caſu conſentit, cap. qui tacet. de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibili.

c Ratificauerunt. Ex hoc nota ꝙ licet ad contrahendum matrimoniũ requiratur ſpecialiſſimum mandatũ: tamen geſtum ſine vllo mandato poteſt ratificari, & valet. Et ſic nota generaliter ꝙ ſubſequens ratihabitio ſpecialiſſimo mandato æquipollet: vt hic, & ca.j.§. fin. de ſponſ. impub. in vj. vbi Peruſ. & in c.cũ quis. de ſent. excõ.

Ratihabitio æquiparatur ſpecialiſſimo mandato.

Sponſalia contracta a parentibus non tenent, niſi filij aſſentiant. h. d.

Nõ abſimile eſt, quod de ſponſalibus, quæ parentes pro illis puberibus [a] frequẽter contrahunt, ſtatuitur: nam ſi quidem ipſi filij expreſſe conſenſerint, vel tacite: vt ſi præſentes fuerint, nec contradixerint [b], obligantur: & ex eis oritur publicæ honeſtatis iuſtitia.

Ratificatio tam tacita, quã expreſſa æquiparatur conſenſui præcedenti. h. d.

Idem etiam obtinet ſi filij tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadem ſpõſalia poſt ſciẽtes, & prudentes ratificarunt [c] tacite [d], vel expreſſe: aliàs ex ſpõſalibus cõtractis à parentibus pro filiis, nec ipſi obligantur [e], nec publicæ honeſtatis iuſtitia inde exoritur [f].

Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

Diſſoluuntur [g] ſpõſalia, aut ipſo iure, aut facto hominis. Ipſo iure tunc dicũtur ſponſalia diſſolui: vt cum nulla habita ratione voluntatis & conſenſus partium, ex certa ſuperueniente cauſa diſtrahuntur: vt ex cõtractu matrimonij ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præſenti contractum, tollit ſpõſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti non irritatur: etiam ſequuta copula. h. d.

Si quis igitur eam, quę tibi deſponſata fuerat, per verba ſibi iunxerit de præſenti, etiam ſi inter te, & ipſam ſponſalia iuramento firmata extitiſſent: dum tamen copula [h] non interuenerit: nihilominus per ſecũdũ matrimonium, etiam te inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus ſalutaris ſit iniungenda pœnitẽtia: quamquam ſi prius per verba contraxiſſes de

d Tacite. Interuentu alicuius actus: ſola enim taciturnitas non ſufficeret, Peruſ. in cap.j.§. fin. de ſponſ. impub. in vj.

e Obligantur. No. filios non eſſe in poteſtate parentum quo ad matrimonium. ca. ſi. de iudic. in vj. ſecus. de iure ciuil. l. ſicut proponis. C. de nupt. & inſtitut. eo. tit. & l. Paulus. de ſta. homi. Sed in hac materia ſtamus iuri canonico: vt not. in §. ſexto gradu. inſtit. de gradi. & cap. pen. de ſecund. nupt. Sed conſueuit quæri, an pater teneatur dotare filiam quæ nupſit? In hac quæſt. multipliciter diſtinguitur, vt per Abb. in cap.j. de deſponſal. impub. & Peruſin. in cap. j. §. fin. eod. titu. in vj.

f Exoritur. Licet hęc littera loquatur de ſponſalibus cõtractis per parentes: idem tamen eſt ſi per aliũ quemlibet: vt not. in ca. j. §. fin. de deſponſ. impub.

g Diſſoluũtur. De hoc dicit vſque ad finem tit. Et vide de hac materia per Hoſt. in ſumma. e. §. qualiter diſſoluãtur. & cauſę ex quibus ſpõſalia diſſoluuntur, comprehẽduntur his verſib9,

Crimen, diſſenſus, fuga, tempus, & ordo, ſecunda.
Morbus, & affinis, vox publica cumque reclamat.
Quodlibet iſtorum ſponſalia ſoluit eorũ.

Alij ponunt, verſus qui ſequuntur.

Lepra ſuperueniens, furor, ordo, ſanguis, & abſens.
Læſa que virginitas, membri damnum, minor ætas.
In hereſim lapſus, fideiq; remiſſio prorſ9.
Sponſos diſſociant, & vota futura retrectant.

Quorum verſuum declaratio apparet tam ex his, quæ ſequuntur & præcedunt, quam ex his, quæ not. Hoſtien. dicto loco.

h Copula. Cuius virtus eſt, vt faciat tranſire ſponſalia per verba de futuro contracta in ſponſalia contracta per verba de præſenti vt ſuprà eo. §. ſub conditione. vbi not. & in cap. is qui. eo. Niſi tamen ſponſa de futuro fuiſſet vi præciſa, vel metu cognita, argu. not. per Innocen. & per Abb. in cap. inſuper. qui. ma. accuſare poſſ. & per eundem Abb. & alios in cap. conſultationi. eod. & concor. cum hac littera cap. ſicut. & cap. ſi in-

præſenti, ita firmū maneret matrimonium, vt per ſecūdum etiam ſecuta copula tolli non poſſit[a]. Nec enim, vt pactionis fidem interdum frangi iura ſuſtinent: ita etiam fide cōſenſus[c] aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia. hoc dicit.

Item ex contrario. Si quis ſacris ordinibus fuerit inſignitus, aut religioné fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluūtur ſponſalia[d]. Conſultius[e] tamen egerit, qui certam mulieré ſe ducturum in vxorem forte iureiurādo firmauerit, ſi antea contrahendo iuſiurandum ſeruauerit; poſteaque nulla ſubſequéte carnali copula religionem[f] ingrediatur.

Affinitas ſuperueniēs dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

Item[g] ſi inter ſponſum, & ſponſam affinitas ſuperueniat, vt puta ſi ſponſū propinquam ſpōſæ cognouiſſe, aut manifeſtum[h] ſit: aut de hoc ſit publice diffamatus[i]: aut ſpiritualis inter eos cognatio[k] interceſſerit, diſſoluentꝰ inter eos ſpōſalia, nec ad matrimoniū peruenire poterit[l].

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluantur. h. d.

Facto hominis[m] diſſoluuntur ſpōſalia: vel

ret. & cap. is qui. eod. & cap. j. & cap. fi. de ſponſ. duorum cum. pluribus ibi adductis.

a Non poſſit. An autem hoc habeat locū in foro poli. vide per Abb. in cap. is qui. eod. & an Papa poſſit approbare conſuetudinem contra id, quod hic dicitur, vide per eundem in capit. fin. de ſponſ. duorum.

b Pactionis fidem. ideſt. ſponſalia de futuro facta per pactū. Omnis enim pactio quantumuis ſimplex, fides poteſt appellari hinc veniēs cōtra ꝓmiſſioné dicitur venire contra fidem. l. j. ff. de pact. l. j. ff. de cōſtit. pecu. Et promiſſio appellatur fides religionis inſtar: quia ſicut in religione credimus, quod non videmus: ita in promiſſione credo te facturum quod promiſiſti, licet non videã. Vnde Tullius; fides a fiendo dicitur, ideſt, quod fieri debeat quod eſt promiſſū. Vel ſecundum Ab. in cap. j. de fideinſſ. à duorū firmitate.

c Fidem conſenſus. Ideſt matrimoniū contractum per verba de præſenti.

d Sponſalia. Hoc verbum diuerſimode terminatur. Nam in quantū reſpicit religionis ingreſſum, poteſt intelligi non ſolum de ſponſalibus de futuro; ſed etiam de præſenti, vt habetur in c. ex publico. de conuer. coniug. Et ita poteſt procedere quod dicitur de Machario in cap. ſcripſit. §. ecce. xxvij. q. ij. & facit c. omiſſum. eo. Sed in quantum reſpicit ſacrorum ordinum ſuſceptionem intelligitur ſolum de ſponſalibus de futuro, vt not. in cap. j. de vo. & vot. redemp. in vj. per. extrauag. Io. quæ incipit, Altercationis antiquæ. & habetur in cap. ex parte. ſecundo, de conuerſ. coniug. Diuerſitatem inducit religionis fauor: & quia religioſi. & profeſſi ſunt mortui mundo, xvj quæſt. j. cap. placuit. & late not. in d. capitulo j. Et alia eſt cauſa monachi, alia clerici. xvj. quæſtio. j. cap. alia. Facit pro diuerſitate: quia ſi aliter diceremus, non eſſet æqualitas inter mares, & feminas: quia viri duplici remedio poſſent matrimonium impedire, & ſponſalia diſſoluere; ſcilicet per ingreſſum religionis, & ſuſceptioné ordinum, feminæ ſolo religionis ingreſſu; cum ſacrorum ordinum non ſint capaces.

e Conſultius. Cap. cōmiſſum. eo. Et pondera hoc verbum quod importat conſiliū. Vnde quod hic dicitur non eſt poſitum in neceſſitate, & conſiliū eo tendit, ne is qui ſponſalia contraxit notetur de periurio vulgi opinione. vñ ſine peccato potuiſſet religionem intrare, & non contrahere: alij tamen aliter: vt late in d. c. permiſſum.

f Religionem. Scilicet approbatam, & in qua promittãtur tria vota. Nec. n. ſufficeret, ſi fieret de tertio ordine, vel ſi mulier eſſet, ſi fieret mantellata. vt p Ab. in c. ex parte. de cōuer. coniu.

g Item. ſi. Concor. cum hoc, cap. ij. de conſangui. & affini. & cap. veniens. primo & ſecundo. & cap. ex litteris. de eo. qui cogn. conſang. vxo. cap præterea. eo.

h Manifeſtum ſit. Quidam exponunt ita quod notorium quaſi non ſufficiat impedimentum manifeſtum: vt not. in cap. ij. de conſang. & affin. Sed male vt ibidem per Abb. nam cum manifeſtum in plus ſe habeat quam fama: vt not. in c. veſtra. de cohabi. mul. & cler. & fama per ſe ſufficit, vt hic, & d. cap. ij. Ergo multo magis manifeſtum.

i Diffamatus. Not. quòd ſola fama probat impedimentum matrimonij; & licet hic habeatur ſolum de fama circa affinitatem, idem tamen dicendum eſt de quolibet alio impedimento, cum ſit eadem ratio, c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. Ratio eſt: quia agitur de modico præiudicio, cum ſit de futuro matrimonio, vel id ob periculum animæ: vt laté per Abb. in cap. ij. de conſanguin. & affinit.

k Cognatio. Cap. veniens. de ſpiri. cognat.

l Poterit. In tantum, ꝙ ille qui allegat hoc impedimentū affinitatis nō poſſit repelli, quaſi allegans propriá turpitudiné; cum illa regula nō militet hoc caſu ob periculum animæ. cap præterea. ij. eo. & per Abb. in c ij. de conſang. & affin.

m Facto hominis. Sed non ne in ſuperioribus caſibus facto hominis diſſoluūtur ſpōſalia? vt cum

quis

cõtrario vtriuſque cõtrahentis conſenſu: vel cum legitimae mergente cauſa diſſolutio alterius tantum voluntati permittitur; veluti ex fornicatione, abſentia membrorum amiſſione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur cõtrario conſenſu, nec pœna appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur. h.d.

Si contrahentes igitur vel ſeſe inuicem liberent [a], vel impubes contrahens adueniẽte pubertate ratum nolit [b] habere matrimonium, diſſoluentur ſponſalia, nec aliquid proderit, quòd ſub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio [c].

Ob fornicationem poſt ſponſalia etiam iuramento firmata commiſſa, poteſt quis licite reſilire: & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos h.d.

Vnius quoque tantum diſſẽſu, etiam iuratis ſoluuntur interdũ ſponſalia; veluti ſi quis aliquam ſe in vxorem ducturum iurauerit, & ea poſtmodum fornicata [d] fuerit. Nam licet eidem fornicationem non poſſit opponere præcedentẽ [e] ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugẽ nõ ducere. Quia illi iuramento talis ineſt conditio [f], ſi illa contra

quis aliã ducit per verba de præſenti, vel religionẽ ingreditur, vel ordines ſuſcipit; Videtur, ergo quod hæc ſectio non ſit vera. Reſpon. quo diuerſimode interuenit. Nam in ſuperioribus caſibus eſt cauſa remota factũ hominis diſſoluendi: quia ius diſſoluit, etiam quòd homo nolit hic contra: nam ſi nolint partes diſſoluere in caſibus ſequentibus ſponſalia non diſſoluuntur: cum diſſoluitur igitur in caſibus ſequẽtibus diſſoluũtur mero hominis facto, id eſt, voluntate, & ſic cauſa diſſolutionis propinqua eſt in homine: ſecus in ſuperioribus caſibus, in quibus cauſa propinqua eſt iuris diſpoſitio, etiam ſi homo nolit.

a Liberent. Quod poſſunt, & ſi ſponſalia ſint iurata. Nã iuramentum præſtitum ad commodum hominis, poteſt ab homine remitti. ad cuius commodum iuratum fuit: vt per Abb. in ca. ij. eo & per Moder. in ca. j. de iureiur. quod intellige ante incurſum periurium, non poſtea. Bald. in aut. quod eis. C. de ſec. nupt.

b Nolit. Vt in c. de illis. de ſponſ. impu.

c Adiectio. l. Titia. ff. de verb. obli. c. Gemma. de ſponſ. Nũquid autẽ & quando poſſit arrha interuenire: & quãdo pignus, & an peti poſſit intereſſe. vide late in d. c. Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota, quòd ſi extraneus promittit ſub pœna, quod Titia contrahet cum Sempronio, quo caſu valet pœnæ appoſitio, ſi facit quantum in eo eſt nõ incurrit pœnã, difficultas enim impedit cõmiſſionẽ pœnæ. l. ſi vehenda. in fi. ff. ad leg. Rod l. ij. ff. ſi quis caut. & per Abb. in d. c. Gẽma. quod & in aliis contractibus locum habet. fac. not. in c. delegantibus. de offi. delega. & in c. ſicut. eod.

d Fornicata fuerit. Sed quid ſi per violentiam opprimatur ſponſa de futuro? Reſpondeo videtur quod nihilominus teneatur cum ea contrahere, arg. xxxij. quæſt. v. c. tenera. & l. ſi vxor. §. ſi quis plane. ff. de adul. Sed non eſt verum, xxvij. q. ij. c. raptor. & cap. ſequent, & xxxij. q. v. ca. finge. & ca. ille. Et ita ſine culpa quis punitur, licet non ſine cauſa, & pro hac determinatione ſecundum Ab. in c. quemadmodum. de iureiu. Facit ratio: quia non eſt cogendus quis contrahere bigamiam: ſecus tamen ſi fuiſſet ſponſa de præſenti.

e Præcedentem. Arg. quòd contrahens non poſſit allegare debitorem ſuſpectũ propter paupertatem præcedentem, ſeu mores pręcedentes fac. l. ſi creditores. de priuil. credi. l. fi. C. de ſponſal. vbi Bart. & per Abb. & alios in cap. quemadmodum. de iureiu. Item argu. ſecundum Hoſt. non poſſe prælatum repelli prætextu criminis præcedentis promiſſionẽ ſuam, de quo in c. pterea. de teſtib. cogend, & in ca. fi. de purg. cano. Et quod dicitur hic. quod non poſſet dimittere, amplia quòd non poſſet etiam illam accuſare. l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem. & §. fi. ff. de adult. & l. propter violatam. C. eo. tit. Tarde enim quis accuſat mores quos ſemel probauit, facit xxxij. quæſt. v. ca. horrendus. niſi ex ſuperuenienti cauſa, c. accepimus. de ætat. & qualita. ca. inſinuante. de offi. deleg. & iiij. q. iij. §. ſi quis teſtibus

f Conditio. Nota quod ſubintelliguntur conditiones in iuramentis. fac c. venientes. cap. peruenit. cap. ſicut. ca. breui. & cap. Quintauallis. de iureiu. & xxij. q. ij. cap. ne quis. & l. cum quis. ff. de ſolu. & l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. indubitati. C. de non nume. pecu. & l. ſtipulationem. C. de in doti. l. ſi libertus. ff. de oper. libert. & l. j. §. quæ onerandæ ff. quar. re. act non detur. Sed hoc non intelligitur de ſpecialibus cõditionibus. l. repetendi. C. de cond. ob. tur. cau. & xxxij. q. vltima. c. fi. in fin. niſi vbi lex aliud pręſumeret tacite inter contrahentes agi: quia tunc id habetur pro expreſſo. l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & l. triticum ff de ver. oblig. Et hęc vera in iuramẽtis promiſſoriis: ſecus in aſſertoriis. Nã in his nulla conditio intelligitur: & de his in c. fi. xxxij. quæſt. vltima. & facit l. ſi mulier. C. de iu. dot. Non tamẽ quia in promiſſorio iuramento quædam conditiones intelliguntur, ideo cõditionale poterit appellari.

regulam diſpẽſationis non venerit: alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramẽtum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, quod eſt prorſus abſurdum [a]. Nam ſi poſt cõtractum coniugium vir propter fornicationem licite poteſt a ſua cohabitatione recedere longe fortius [b] ante cõiugium celebratum ſponſus ſponſam [c] poterit non admittere.

Carnalis & ſpiritualis fornicatio æquiparantur h. d.

Idem [d] erit ſi ſponſus vel ſponſa idolatrando vel hæreſim ſequẽdo in ſpiritualẽ fornicationem inciderit [e].

Si ſponſi contrahant ſe ad remotas regiones ſponſæ poſſunt ſe ad aliorum nuptias conferre recepta, ſi peierauerint, pœnitentia. h. d.

Sed & ſi qui præſtito iuramento promittant aliquas ſe mulieres ducturos, poſteaque illis non cognitis, procul [f] recedentes ad alias partes ſe transferant, liberum [g] erit mulieribus ad alia migrare [h] vota: recepta tamen de periurio [i], ſi forte iuramentũ præſtiterint, pœnitentia, ſi per eas ſteterit [k] quo minus fuerit matrimonium conſummatum.

Lepra vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit licet non dirimat matrimonium. h. d.

Item ſi ſponſus [l], aut ſpõſa leproſus fiat, vel leproſa, paraliticus, vel paralitica, aut naſum, vel oculos amittat, aut quid ſibi turpius eueniat, ad conſummandam maritalem copulam cõpelli non debent [m]: licet iã cõtractũ matrimoniũ [n] ſuperueniens lepra, vel alius morbus nõ dirimat [o].

pellari. l. conditiones. ff. de cond. & dem.

a Abſurdum. Ideo non dicendum. l. nam quod abſurdum. ff. de oper. libert.

b Fortius. Nam cui damus actionem, multomagis exceptionem. ff. de re. iu. l. inuitus. §. cui damus. & ff. de ſuper. fi. l. j. § plane. facit cap. quemadmodũ. de iureiur. vnde ſumitur.

c Sponſam. Nam & ſponſus poteſt ſponſam accuſare de adulterio, quaſi matrimonio iam initiato, ar. l. ppter. C. de adul. niſi in caſu. l. miles. §. quærebatur. ff. de adult. & quia facta eſt ei iniuria. l. item apud. §. ſponſum. ff. de iniu. Nam nec matrimonium, nec ſpecies matrimonij violare permiſſum eſt. l. ſi vxor. §. diuus. ff. de adult.

d Idem erit. Tranſit de fornicatione carnali ad ſpiritualem.

e Inciderit. Vt cap. non ſolũ. & ca. iam nunc. xxviij. q. j. & hoc intellige de ſimplicibus ſpõſalibus: vt & per Ioã. And. in tracta. de ſponſ. ante ſi. Quid autem in ipſo matrimonio habetur in capitu. quanto. de diuor. & dicetur j. de diuor. §. multum autem.

f Procul. Sed quando dicentur procul receſſiſſe? Reſpondeo, ſtabitur conſuetudini & communi reputationi: vt not. per gloſ. Goff. Abb. & alios in capitu. nihil. de elect.

g Liberum. Immo tenentur expectare per tres menſes. l. ij. C. de repud. Et quidam hoc admittunt, alij. quod illud ſecundum leges ſecus ſecundum canones: vt not. in ca. de illis. eo. vnde ſumitur. Et ex hoc quod dicit, liberum, collige quod non tenetur alicuius expectare licentiam: aliàs non eſſe liberum: vt not. Ab. in dicto loco, & in ſponſa de futuro non de præſenti, cap. in præſentia. & ca. dominus noſter. de ſecundis nup.

h Migrare. Et ſic non tenentur ſequi ſponſos vagabundos, l. ij. C. de repud. Sed quid de vxore? Reſpon. Aut ſciebat maritum vagabundum tempore contractus, & tenetur ſequi. xiij. q. ij. c. vnaquæque. vbi de hoc no. Aut ignorabat, vel ex poſt facto eſt factus vagabũdus, & nõ tenetur ſequi. Ab. in c. de illis. eo. Bart. in l. Mæuia. §. fi. ff. de ann. legat. Doct. in l. ſi cum dotem. §. maritus ff. ſolu. matri. Si tamen mutatet domiciliũ, etiã ſine cauſa tenetur eum ſequi. de hoc not. in capit. j. de de coniug. leproſo.

i De periurio. Nota quòd periurium non impedit contractum matrimonij. ex quo generaliter infertur, quòd actus ſpiritualis geſtus non eſt nullus ipſo iure, licet de periurio ſit iniungenda pœnitentia facit cap. ſicut. & c. de illis. eo. hoc tamen videtur contra Inno. in cap. dilecto. de præben. vide per Ioã. Andr. in cap. quod ſemel. de re. iur. in vj. in Mercuriali.

k Steterit. Sed ſi per eas ſtetit quare dat eccleſia licentiam contrahendi? Reſp. ne deterius contingat ob periculum fornicationis. Simile in c. veniens. qui cle. vel. vot. Sed ſi certũ eſſet per eas non ſtetiſſe, non imputaretur eis periurium. c. ſicut. eod. in dubio tamen ad cautelam eſſet imponenda pœnitentia, cap. de illa. eod.

l Si ſponſus. Concord. cap. fin. de coniug. leproſ. & cap. quemadmodum. de iureiur.

m Non debent. Argu. q. ea quæ de nouo emergunt, nouo indigẽt auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. actio. l. ſi mulier in iure. ff. ad Velleia. l. j. ff. de vent. inſpic. capitulo, inſinuauit. de offic. delegat.

n Contractum matrimonium. Etiam q non ſit ſecuta copula. cap. quemadmodum. de iureiur. licet contrarium videatur innuere in c. fi. de coniug. leproſ. Sed reſpondeo vt ibi per Abb.

o Dirimat. Parcitur tamen non leproſo, vt nõ debeat indeſinenter ad lectũ compelli. ſed ſufficit

ſi le

ſi leproſus ſuo debito non fraudetur: vt no.in c.j. de coniug.leproſ. & xxxij.q. ij.ca. ſi vxorem. Et not.regulam quod nulla infirmitas quantumcũque grauis præſtat facultatem matrimonij diſſoluendi,etiam quo ad torum & mutuam ſeruiturem.fac.c. ij.& per tot. de coniug. leproſ. & c. hi qui. & c. hi vero.xxxij. q.vij. Ethicus tamẽ vel alia ægritudine detentus,non tenetur vxori reddere debitum, cum non poſſit niſi cum periculo vitæ Nam ordinata charitas incipit a ſeipſo, ca. niſi de auctor.& vſu pal. c. non ſatis. diſtin. lxx.

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit ſubordinationem præſentis tituli ad præcedentia, & ſequentia .h. d.

EXpoſuim⁹ hacten⁹ qđ eſſet matrimoniũ,quáve ratione inter ſacramẽta recenſeatur,admonentes illud in futuri ſpõſalibus, conſenſu ratificari, & copula conſummari[a]. Sed cũ proxime de ſponſalibus, tanquam[b] de principio tractatum habuerimus, reliquum nũc eſt, vt de conſenſu & copula;quibus ſubſtantia[c], & perfectio[d] matrimonij cõtinetur diſſeram⁹.Quid impediat nuptias contrahi,vel contractas dirimat cum ceteris, quæ tractatui adiacent recenſentes.

Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur. nec ſufficit conſenſus parentum.h.d.

Nuptias igitur ſiue matrimonium inter ſe contrahunt viri puberes,& mulieres viripotentes,ſimulatque in ſe inuicem cõſenſerunt[e]. Vbi[f] enim nõ eſt vtriuſque conſenſus,non poteſt eſſe matrimonium: ideóque ſi ex altera parte pater puellæ tantum conſenſerit, ex altera, qui ſe cupit maritum fieri,nihil agitur[g], quanquam honeſte[h] faciant filij,ſi paternæ voluntati minime reluctentur.

Pubertas extimatur non tã annis,quàm corporis habitu:& minores quatuordecim annis non poſſunt contrahere matrimonium h. d.

Si qui ſint puberes videamus, & quidam ex annis tantum pubertatem iudicandam aſſerunt, eum eſſe puberẽ rati,qui quatuordecim annos impleuerit:& viripotentem quæ duodecim,quamuis tardiſſime pubeſcant[i].Præualuit tamẽ opinio exiſtimantium ex habitu corporis pubertatem debere cenſeri, atq;eos,qui generare poſſint,etiam ſi minores annis ſint,in propoſito puberes reputari[k]. Itaque ſi malitia ętatem ſuppleat etiã minores[l] ea ætate coniungi poſſunt.

DE NVPTIIS.

a COnſum mari. Vt ſ. de faciam. matri.per tot.

b Tanquam.Veritate. hic denotat, ſicut & verbum. quaſi, in l. j. ff. de tranſactio.

c Subſtantia. Refertas ad conſenſum.

d Perfectio. Refertas ad copulam.

e Conſenſerunt. Exprimendo ipſũ conſenſum verbis, vt ĩ.eod.§. licet. & not.de hoc in c. ſufficit. cum ſequen. xxvij.quæſt.ij.

f Vbi.&c. Cõcord. cap.ij.xxx.quęſt.ij. & cap. j. de ſponſ. impub.

g Nihil agitur Secus eſt in ſpõſalibus,c.j.de deſponſ. impub.& in c.j.eo. in vj.

h Honeſte. Hoc quod de iure canonico,& honeſtatis,ob paternam reuerentiam,de iure ciuili erat neceſſitatis: vt inſtit. de nupt. in princ.l.ij C.eo.tit.Sed an ſi filia nubat ſine con-
Nubēs ſi- ſenſu patris ita dicatur in gratitudinis incurrere
ne licētia vitium,vt ex hoc poſſit a patre exheredari, & an
patris an teneatur pater illam dotare?De hoc per Ab.in c.
j.de deſpon.impub.per Bar.& ceteros in l.ij.§.ꝙ *dotãda &*
ſi in patris.ff.ſolu.matri. Archi.in c.de raptoribus *an poſſit*
xxvj.quæſt.j.Io. And.Ant.Imol.& ceteri in c. ac- *exhæredari.*
cedens.de procur.Quod ſatis admitti poteſt,ſi & primo & indigno nupſerit: alioqui conſtitutio de honeſtate loquens,vt facit hæc litera, regulariter contrafacientes nõ ligat, Abb. in c.j.de vit.& honeſta.cler.

i Pubeſcant. Cap. puberes. de deſp. impuber. xx q.j.ca. illud.c.ad noſtram. de regular.

k Reputari. Dum tamẽ adeo ſint capaces,ꝙ matrimonij vires agnoſcãt, cũ matrimonij ſubſtãtia in cõſẽſu cõſiſtat, vt ſ.eod. in prin.& § j.& c.cum locum. de ſponſal. & per Abb.in c.de illis. ij. de deſponſ. impub. Vnde forte puer ille ix. annorum, qui (vt refert Grego.in dialogo, & glo. xx. quæſt.j. in ſumma, & Abb. ca. puberes. de deſpõſ.impub.) reddidit nutricẽ prægnãtem, ſi non fuiſſet capax matrimonij nõ potuiſſet cõtrahere,ſicut nec furioſus,l.patre. ff.de iis qui ſunt ſui, vel alien.iur.

l Minores.Quid ſi apparet. maiorem
xiiij.non poſſe ge- *Inhabilis*
nerare,& cõtrahat? *ad generã-*
nunquid matrimo *dũ an poſ-*
nium teneat? Qui- *ſit contra-*
dam quod nõ:quia *here.*
non eſt pubes, vt hic.& cap.puberes. vbi late not.de deſponſ.impub.Contrarium tenetur communiter, ex quo enim eſt ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo,tenet matrimonium cap.laudabilem.de frig. & ma. Debet igitur expectari vſque ad plenam pubertatem,id eſt, vſq; ad xviij.ann.illa enim eſt plena pubertas. l. item Mela.

Meia. ff. de alim. & cib. legat. §. arrogator. inſtitu. de adopt. Quod ſi non generaret, tunc poſſet inſtari pro diſſolutione, cum præſumatur impedimentum perpetuum: & hæc opi. eſt æquior, licet præcedens ſit forte verior.

deo ſi poteſt aliquo pacto conſentire, quòd diſcretus iudex forte ex aliquibus geſtis & ſignis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs ſecus. in dubio tamen conſulendus erit ſuperior, vt per Abb. poſt Hoſtien. in cap. cum apud. eod.

Pro bono pacis impuberes cõtrahunt matrimonium. h. d.

Idem ſi forte vrgentiſſima neceſſitas interueniat: vt pote, quòd pro bono pacis [a] talium cõiunctio ſit toleranda.

Quantum ad Eccleſiam etiã verba ſunt neceſſaria ad cõtrahendum matrimonium: ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere. h. d.

Licet autem per ſolũ legitimum viri & mulieris conſenſum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Eccleſiã verba præſentem conſenſum exprimẽtia ſunt neceſſaria [b] ſi contrahentes loqui poterunt.

Muti, & ſurdi ſignis nuptias contrahere poſſunt. h. d.

Muti vero, & ſurdi, qui loqui non poſſunt, & exaudire, ſi contrahere velint, & quod verbis oſtendere nequiuerint, ſignis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias cõtrahẽt [c].

Ponit quaſdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h. d.

Verba autem ad hoc apta ſunt: verbi gratia. *Ego te in meam vxorẽ accipio, & : Ego te accipio in meum maritum:* vel, *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo* [d]*: & tibi ſicut vxori meæ fidem ſeruabo:* & contra: *Promitto me te pro marito habiturã, & tibi tãquam viro proprio fidem ſeruaturam:* vel ſimilia conſenſum de præſenti exprimẽtia.

Verba prolata in contrahẽdo matrimonio ſunt accipienda ſecundum communem intelligentiam. h. d.

Inde quæritur, ſi alter coniugum ita loquutus fuerit, vt quod propoſitũ eſt, altera pars nõ intellexiſſe ſe affirmet, quid agendũ ſit, ſi tali prætextu [e] cauſæ diſſidij [f] quærantur? In qua ſpecie, ſi matrimoniũ cõtracturi iudicio, & ætate [g] ſint

Bonũ pacis. a Pacis. Not. quod pro bono pacis admittendum eſt quod aliàs prohiberetur, concord. cap. ij. de deſpõſa. impub. & iij. quæſt. vj. ca. hoc quippe. & xxix. diſ. per tot. vnde vers⁹.

Vt pax ſeruetur, moderamẽ iuris habetur.

b Neceſſaria. Quo ad probationem: vt not. xxvij. quæſt. ij. ca. ſufficit. & quo ad eccleſiã, vt hic ſubditur: non autem ad ſubſtantificandum actum, vt apparet hic in fin. dum loquitur de mutuo Ergo ſi aliter appareat de cõſenſu, non curamus de modo, dum habeamus effectum. facit ca. cum apud. eod. vbi dicitur, quod ſufficit conſenſus: illud enim *Sufficere.* dicitur ſufficere, quo poſito, nihil aliud requiritur ad ſubſtantiam: not. in capitu. ſtatutum. de reſcriptis. in vj. Item matrimoniũ eſt de iure diuino, cap. j. de vot. in vj. quo iure nõ eſt diſtinctio, inter mutum & valentem loqui, merito, &c. Et quòd non ſint neceſſaria verba neceſſitate præciſa, tenet Hoſtien. & Abb. in cap. tuæ. de ſponſ. contra Innoc. & idem Abb. in ca. eccleſia veſtra. de electión. vbi etiam ponit quinam ſint actus, de quarum ſubſtantia ſunt verba.

c Contrahent. Sed quid dicemus de eo, qui eſt *Mut⁹, ſurdus, & cæcus ſimul an cõtrahat.* mutus, & ſurdus, & cæcus ſimul? & videtur poſſe contrahere, cum poſſit mulierem carnaliter cognoſcere? Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam vidit vel audiuit matrimonium contrahi. Cum igitur ignoret, non videtur poſſe conſentire, Reſpon-

b Tenebo. Immo videtur dicendum quòd hæc & ſimilia verba non ſint idonea ad matrimonium, cũ reſpiciant tempus futurum, & hoc videtur firmare Bart. Laud. & Magiſter ſentẽtiarum in iiij. diſti. xxvij. vt per Archid. xxx. quæſt. v. §. ſi quis diuinus. poſt gloſſ. & per Abb. in capitu. ex parte. eod. Contra tenetur communiter. Pro cuius rei intelligentia ſciendum eſt, quòd ſi verba futuri tẽporis denotant principium actus, quòd in dubio ſolũ ſponſalia contrahuntur de futuro. vt ſi dicã promitto quod te ducã in vxorem Sed ſi verba futura reſpiciunt matrimonij executionem: vt ſi dicam: Promitto quod te habebo pro legitima cõiuge, vel vxore, tũc hæc verba important matrimonium: nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi põt, niſi præcedat matrimoniũ. Ab. ĩ c. iurauit. de probat. Sed quid ſi ſic dictum fuerit: Nõ habebo aliam vxorem niſi te: nunquid per hæc verba ſic concepta ſit cum muliere contractum matrimonium? Reſpon. vt per Abb. in d. c. ex parte. Quid ſi dicatur: Placet mihi te habere in vxorẽ, vel, Volo te habere in vxorem, vide per Abb. in cap. ex litteris. eod.

e Prætextu. Quia dicat ſe non intellexiſſe verba prolata a parte. fac. cap. ex litteris. eod.

f Diſſidij. Id eſt. matrimonij non contrahendi.

g Ætate. Id eſt, xiiij. annorũ in maſculo, in muliere xij. vt ĩ. eo. §. j. & cap. continebatur. & cap. atteſtationes. de ſponſ. impuber. niſi malitia ſuppleat

idonei, ſi alter quod alter propoſuit non intellexerit[a], ſtatutum eſt ad communem[b] verbi intelligentiá[c] eſſe recurrendum: cogendíque erunt ambo verba prolata in eum ſenſum accipere, quem ſolent recte intelligentibus[d] generare.

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequiis. h. d.

Illud quoque explorati iuris eſt, quod matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolum liberi homines, verum etiam ſerui[e]. Sicut enim neq; liber, neque ſeruus eſt ab aliis[f] ſacramentis Eccleſię remouendus[g], ita nec inter ſeruos[h] matrimonia prohiberi debent. ideóque quanquá contradicétibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluenda[i]. Serui tamé, qui cōtraxerint, proprios dominos debitis, & cōſuetis obſequiis[k] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractum matrimonium ſeruilis cōditionis, pōt diſſolui matrimonium, niſi poſt talem cognitionem fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula. Et liberi ſunt ex libero ventre nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. h.d.

Si quis tamen, vel ſi qua inſciens eum, vel eam ſumpſerit in con-

pleat ætatem. ca. de illis. & cap. finali, de deſponſ. impuber. & d. §. j. ſupra eodem. & nota quòd duo requiruntur ad validitatem matrimonij, ſcientia, & ætas.

Scientia & ætas ad contrahēdū requiruntur.

a Non intellexerit. Ideſt, non intellexiſſe ſe dicat, ſiue contrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiuſdem linguæ, ſiue per interpretem: cum & per interpretem matrimoniū poſſit contrahi: vt not. in cap. ex litteris. eod.

Per interpretem cō trahuntur.

b Cōmunem. Nota ergo, quòd verba ſimpliciter prolata debent intelligi non ſecundum opin. ſingularium, ſed communē, ad quod fac. not. per Bart. in l. Labeo. ff. de ſuppel. leg. & per Abb. in c. ex litteris. eod. Item argum. quòd iudex in deciſionibus cauſarum debeat ſequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. ca. intelligentia. de verb. ſignifi. & lex nō aliter. ff. de leg. iij. & cap. retulerūt. de conſecr. diſt. iiij. & l. proſpexit. ff. qui & à quibus. quia non ex opin. ſingulorum, ſed ex communi vſu nomina ſunt intelligenda, d. l. Labeo. & l. ſi quis in fundi vocabulo. ff. de legat. j. & ca. ad audientiam. de deciſ. l. cum quidā. C. de verb. ſignifi. ca. in calice. de conſec. diſt. iiij.

Verba ſimpliciter prolata intelligenda ſecundū cōmunē opinionem.

e Intelligentiam. Aliud tamen ſtatuitur ſi ambiguitas incidat in iudiciis, aliud ſi in contractibus, vt late not. in d. c. ex litteris. & in l. quoties. in ſtipulationibus. ff. de verb. oblig.

d Intelligentibus. Et ſecundum Abbatem facit hoc contra eos, qui poſt perfectum contractū dicunt ſe non percepiſſe vim verborū per Notariū prolatorū: habent enim verba vim ſecundum iuris diſpoſitionem, nec excuſat cōtrahentes iuris ignorantia. Poteſt etiam intelligi quod hic dicitur, quando alter ꝓpoſuit verba ſophiſtica. Puta, Promitto te tenere pro mea cōiuge donec terra cooperiet oculos meos. Nec enim ſufficit: ad diſſoluendum matrimoniū quo ad terrā ſuis oculis ſuperponat: nam illa verba à recte intelligentibus accipiuntur pro morte naturali, niſi adeo appareret de dolo proferentis, quod ſit clarum de diſſenſu: vt per Alexand. conſil. clij. volum. v. fac. quod dicit Innocen. in cap. veniens. de iureiurand. vbi ait, quòd in foro poli iuramentum recipit interpretationem ſecundum intentionē iurantis: ſecus in foro fori. fac. cap. tua nos. eod. & quod ponit Abb. in cap. ex litteris. eod. ante finem.

e Serui. Et in hoc ius canonicum diſſidet a iure ciuili, quo iure ſerui non contrahunt matrimonia, ſed contubernia, inſtit. de nuptiis. in princip. Not. igitur, quòd ſerui iure canonico approbantur vt hic, & in cap. j. & per tot. de coniug. ſeru. Et hoc procedit non ſolum in perſonis infideliū, ſed etiam Chriſtianorum: nam ſi fidelis in iuſto bello ab alio fideli capiatur mero iure capientis ſeruus efficitur, licet conſuetudo generalis Chriſtianorum hoc non videatur ſeruare: vt per Abb. in ca. j. de conuerſ. infid. Imò quandoquè per ſolam iuris Canonici diſpoſitionem inducitur ſeruitus: vt in c. ita quorundam. de Iudæ.

f Aliis ſacramentis. Scilicet, quæ recipientis cauſa conferuntur: non autem ſi conferuntur gratia aliorum: vt eſt ordo: quia tali ſacramento ſerui remouentur, vt ſupra qui prom. non poſſ. & not. in cap. j. de coniug. ſeruo.

g Remouendus. §. hic vobis. in authent. de monachis.

h Inter ſeruos. Nec etiam inter liberū, & ancillam, ſi contrahere voluerint ſcienter, vt xxix. q. ij. cap. ſi quis ingenuus. & ca. ij. de coniug. ſeruo. & ī §. ſequen.

i Diſſoluenda. Fac. l. poſſeſſionum. C. com. vtri. iudic. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & ſeruorum. ff. de ſtat. homi. licet quidam contra: vt per Abb. in ca. j. de coniug. ſeruo. Sed prima receptior.

k Obſequiis. Etiam ſi vxor debitum peteret, & concurreret cum domino iubente: quia obtemperandum eſt domino ſecundum quoſdam. Alij tamen contra. dic vt per Abbat. capit. j. de coniug. ſeruorum.

a Con-

iugem, quam, vel quem poſtea ſeruilis compertũ ſit eſſe conditionis[a], nec poſt [b] diem veræ cognitionis[c] habitę ſe inuicem cognouerint, aut aliter facto[d] inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vtriq; libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur[e].

Liberi qui ſint, h. d.

Liberi autem ſunt qui ſunt ex libero ventre[f] nati, niſi quis patris conditionem ſecundum leges[g], & conſuetudinẽ prouinciæ ſequatur. Multo magis [h] matrimonium inualidatur, cum quis in perſona[i] errauerit: vt puta ſe exiſtimans ſe cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, ſecus in pœnitentiali. h. d.

De eo quæſitum eſt, qui cum non aliter mulierẽ, vt ſibi carnaliter commiſceretur, perducere [k] poſſet, quàm ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hæc verba deſponſauit. *Te Ioannes deſponſat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantum carnalem exequẽdi, inter prædictos matrimonium ſit celebratum, cum tamen mulier in virum conſenſerit. Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto cõiugiũ iudicari[l]: cum in

a Conditionis. Et ſic matrimonium nullum fuit, ſi erat ancilla, quam credebat liberam: vt xxix. q. ij. per tot. & j. tit. proxi. in princ.

b Nec poſt. Nihil enim refert ſi ante: nam copula carnalis non firmat matrimonium: imputandum eſt enim ei qui non detexit ſtatum & conditionẽ perſonæ ſuæ. fac. l. ij. C. ſi ſer. vel lib. ad decur. aſpi. vbi punitur quis ingerendo ſe actui, quẽ exercere non poteſt, non detegendo qualitatẽ perſonę ſuę. Vide de hoc quod not. in cap. ſciſcitatus. de reſer.

c Veræ cognitionis. Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. xxxiij. q. iiij. c. quã magnum. & l. ij. ff. quod fal. tuto. auctor. & titubãs, pro ignorante reputabitur. l. ſi. C. de cõd. indeb. l. iij. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. cap. dominus. de ſecundis nupti. Vnde ſi quis habet conſcientiam ſeruilitatis ex diſcreta & probabili cauſa, tũc ſibi præiudicat copula carnalis ſubſequens: ſecus ſi ex leui & indiſcreta: argu. ca. inquiſitioni. de ſent. excom. & no. in c. ij. de coniug. ſeruo. An autem viro ſtatus queſtionem mouente, poſſit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. cap. ij.

Titubans pro ignorante.

d Facto. Per quod cognoſci potuerit coniugalis affectus: vt no. ĩ. tit. proxi. §. non tamen. Sed imò videtur quod verba ſint neceſſaria. c. tuæ. eod. & ſ. eod. §. licet. Solu. vt ibi not. & vt not. in cap. fin. de coniug. ſer. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis cõfirmatur, fac. c. litteras. & c. acceſſit. de deſponſ. imp. & c. ij. de cõiug. ſeruo. Sed cõtra, facit l. obligationum. §. fere. ff. de act. & oblig. Sol. nõ eſt ſolum tempus quod validat matrimoniũ, ſed cõſenſus expreſſus, vel tacitus, vt hic apparet. Sed pone ꝙ aliquis contraxit cũ ancilla ignoranter, & dominus poſtea illã manumittat viro ignorante, nunquid eſt matrimonium? Reſpond. non: quia adhuc commiſcetur ei ex priori conſenſu, qui fuit nullus: argum. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. ſi mulier. eod. titu. & l. iij. §. ſcio. de minori. & not. in cap. fin. de coniug. ſeruo.

e Non denegetur. Et detectæ ancillæ quod putatiue marito pro dote dederit erit reſtituendum: vt in c. ij. in fin. de coniug. ſeruo.

f Libero ventre. C. j. de nat. ex lib. vent. fall tamẽ hoc pluribus caſibus: vt not. per gl. & Doct. in d. c. j.

g Leges. Scilicet municipales, vel prouinciales, cum aliter ſit de iu. communi. l. partum. C. de rei vendi. & l. & ſeruorum. ff. de ſtat. hom. & inſtit. de iure perſon. poſt. princip. & cap. j. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ſer. non ordin. Et ſic nota quòd valet ſtatutum, vel conſuetudo quòd quis ſequatur conditionẽ patris. Sed quæ eſt iuris communis ratio quòd partus ſequatur matrem? Reſpondeo ſecundum Bald. in l. fin. C. de ſeruis fugit. quia mater poteſt prodeſſe filio tribus temporibus. d. l. & ſeruorum. §. ingenuum. ff. de ſtat. homi. & inſtit. de iure perſon. §. ſerui.

h Magis. Quia maior eſt error in ſubſtantia, quam in qualitate.

i In perſona. Eſt autem perſona rationalis creaturæ indiuidua eſſentia: vt not. xxix. q. j. poſt prin.

k Perducere poſſet. Nota igitur ex hac littera quòd licet duæ ſint principales cauſæ ob quas eſt inſtitutum matrimonium: ſcilicet cauſa ſobolis procreãdæ, & euitandæ incõtinentię, vt not. xxv. quæſt. j. in ſumma, tenet tamen matrimonium etiam ſi quis alia de cauſa inducatur ad contrahendum puta ob dotem, parentelam, pulchritudinem mulieris & libidinem, concord. cap. tua not. vbi Abb. eodem.

l Iudicari. Imò videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat ꝙ agitur, quàm quod ſimulate concipitur. C. plus valere qd agitur, quã

quod,

in eo nec ſubſtātia coniugalis contractus, nec forma[a] contrahēdi coniugium inueniri valeat: quoniā, ex altera parte ſolummodo dolus adfuit, conſenſus omnino defuit, ſine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præſumitur.h.d.

Sed donec expreſſe non appareat, quòd is qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamen alieno[b], quo vocari tūc ſe finxit, diſſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendū[c].

QVAE MATRIMONIUM impedire poſſunt.

TIT. XII.

Error perſonæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. hoc dicit.

Ergo non omnis error[d] matrimonium impedit. Nam ſi quis corruptam in vxorem accipit, quā virginē arbitratur; vel qui accipit meretricem, quam putat eſſe caſtā, vterque quidem errat: neutro tamē

quod, &c. Item ſimulatio, ſiue dolus matrimoniū ſpirituale non impedit, cap. quod interrogaſti. diſtinct. xxvj. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pœnitentiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur poſtrema pars huius §. vt no. in cap. tua nos. cod. vnde ſumitur, in verſic. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alij aliter, vt ibi per eum. Sed pone ꝙ proteſtetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, vel dicet, non faciet animo contrahendi matrimonium, & poſtea in publico dicat: Cōſentio in te, nunquid hic eſt matrimonium? Reſp. affirmatiue, cum recurrendum ſit ad communem verbi intelligentiā. ſ. eo. §. inde quæritur. & c. ex litteris. cod. & quia potuit quis à priore voluntate recedere. & videtur receſſiſſe per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc ſe eſſe in priore voluntate ob dolum ſuum: cum ſit contra doloſum facienda interpretatio. Alij. vt Hoſtien. & Abb. in ca. tua. cod. diſtingunt, quòd ſi fuit idonea cauſa proteſtandi, puta iuſtus metus, prodeſt proteſtatio: nec per contrarium factum ab ea videtur receſſum. c. j. quod met. cauſa. & in cap. Lotharius. xxxj. q. ij. Hoc tamen verum, niſi ſequatur copula: quia tunc indiſtincte videtur receſſum à proteſtatione. Sed ſi non fuerat iuſta cauſa proteſtandi procedit prima opinio. Nam ſi contractus procedit ex conſenſu duorum, non valet proteſtatio facta ab vno in præiudicium alterius, niſi ille conſentiat: not in ca. Cumana. & c. in Geneſi. de electio. & in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. oper. nunt. & per Abb. in d. cap. tua.

a Forma. Nota quòd ad eſſe matrimonij duo ſunt neceſſaria: ſcilicet ſubſtantia & forma: ſicut ad eſſe hominis. Pro ſubſtātia eſt conſenſus: pro forma verba apta ad exprimendum conſenſum: vt in cap. ſi inter. eo. & cap. licet præter. de ſponſ. duorum: & quia in caſu noſtro vtrumque defuit nullum fuit matrimonium. Idem eſſet ſi alterum defiiſſet. cap. cum apud. eod. cap. tuæ. eod. & cap. quòd ſedem. de frig. & malefic. Quamuis autem matrimonium duo exigat, res tamen eſt ſimplex & indiuidua. xxvij. qu. ij. §. j. & in matrimonio præſumpto ipſum factum habetur pro ſubſtantia, & per ipſum factum præſumitur conſenſus. cap. is qui. cod.

b Alieno. Nota ergo, quòd non vitiatur contractus, ſi contrahens loquitur in tertia perſona, intelligēdo de tertia perſona de ſe ipſo. fac. cap. quod autē. & c. dudum. de iure patro. Item quòd contrahēs propria perſona efficaciter obligatur. Licet doloſe mutauerit ſibi nomen. Nomina enim inuenta ſunt ſignificandorū hominum gratia. l. ad recognoſcēdos. C. de ingen. & manumiſ. & §. ſi quis. inſtit. de leg. Sed ex quo conſtat de corpore non curamus de nomine. d. §. ſi quis. & habetur late in c. tua. cod. vnde ſumitur.

c Præſumendum. Fac. c. j de deſpon. impub.

QVAE MATRIMONIVM impedire poſſunt.

d Error. Pro huius materiæ intelligentia dic, ꝙ quadruplex eſt error conditionis, vt j. eo. § ij. & ca propoſuit. de cōiug. ſer. Perſonæ, vt ſ. tit. proxi. §. multo magis Fortunæ, vt d §. ij Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt vt hic in princ. & §. ij. & xxix. q. j in princ. Secundus impedit. d §. multo magis. & cap. tua. cod. Primus autem error, ſcilicet conditionis, aut eſt error in libero, vt quia liber credit cū libera contrahere, & contraxit cum ſerua. & in dubio non tenet matrimoniū, & hoc fauore libertatis. vt ſ. tit. prox. §. illud quoq; cum §. ſeq. & xxix. q. ij. per tot. Aut ecōtra ſeruus credebat ſe cōtrahere cum ſerua, & cōtraxit cū libera. Et hoc caſu ſunt opin. Quidam enim dixerunt, quòd non eſt matrimonium: quia error eſt in diſpari cōditione, aſſerentes idem eſſe vbicunq; cōtingit conſimilis error: ſecus dicunt ſi ſit error in pari conditione. puta, quia ſeruus credebat contrahere cum libera, & contraxit cum ancilla: ex quo ambo ſunt ſerui, error nō habet impedire. ita no. xxix. q. ij. in ſum. Communis tamen doctrina habet, ꝙ tantum fauore libertatis impetratur matrimoniū; & ſic vbi contrahentis conditio deterioratur, ſecus ſi melioratur, vel cōſeruatur in æqualitate, & hoc plus *Error quadruplex.*

caſu ob erroré matrimonium infringitur.

Et, qui ſcienter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h.d.

Quin potius qui ſcientes, & prudéres[a], mulieres publicas[b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, quod agent in remiſſionem proficiet[c] peccarorum. Cum inter opera charitatis non minimum ſit errantem ab erroris ſemita reuocare[d].

Qualis ſit error perſonæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. hoc dicit.

Solum igitur[e] perſonæ, & conditionis error obſtat matrimonio: qualitatis vero, & fortunæ nõ obſtat. Eſt autem error perſonæ, cũ is, qui eſt Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, qui pauper eſt diues exiſtimatur, vel cõtra. Qualitatis, cũ is reputat̃ bonus, qui tamen eſt malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium. h. d.

Sunt & alij[f] plures modi, quibus matrimonia impediũtur; vtputa conditio appoſita, & non impleta, ſecũdum ea, quæ ſupra[g] diximus de ſponſalibus.

Sacer ordo, & votum ſolenne impediũt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt. h. d.

Item voti ſolennis[h] emiſſio, & ſacri ordinis ſuſceptio[i], tam matrimonium impedit contrahendũ, quam poſtea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimoniũ contractu. h. d.

Secus vero ſtatuitur in voto ſimplici[k], quãquam enim contrahendum impediat, non tamen cõtractũ diſſoluit.

placet Abb. in c. ij. de coniug. ſeru. Quia ex quo conſenſum eſt in perſonã, iſti errores extrinſeci non debent impedire hoc ſacramentũ, & in dubio eſt pro matrimonio iudicãdũ: vt in c. licet ex quadam. de teſtib. Sed quid in adſcriptitio? Reſp. cõmuniter tenetur quòd talis error nõ impedit matrimonium: quia adſcriptitius eſt perſona libera, & inuito domino poteſt ſtare in poſſeſſione: vt l. iubemus. & auth. adſcriptitios. C. de Epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. ij.

a Prudentes. Secus forte ſi per errorẽ, cum tũc actus non procedat ex charitate. hoc tamẽ verbum nõ ponitur in cap. inter opera. de ſpon. vnde ſumitur niſi implicite.

b Publicas. Quas quidẽ nulla neceſſitas excuſat. l. palã. ff. de rit. nupt. & xxxij. q. v. c. ita, ne. & not. quod meretricium quantũuis publicũ non excludit mulieres ab hoc ſacramento matrimonij: nã hoc eſt prohibitorium certarũ perſonarũ. vnde quilibet poteſt contrahere, qui expreſſe non prohibetur c. cũ apud de ſponſ. Immo inuentum eſt in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: vt legitur, & not. ſ. de ſacr. matri.

c Proficiet. Scilicet quoad remiſſionem peccatorum, ſecundum Abb. in c. inter opera. de ſponſ. Sed an hoc intelligendum ſit de remiſſione omnium peccatorum: quidam quòd ſic, cum ſit hic indefinita locutio quæ vniuerſali æquipollet. c. vt circa de elect. in vj. & hæc eſt materia fauorabilis, & extendenda. cap. odia. de re. iud. in vj. Alij contra: quia cum Papa indulget remiſſionẽ omnium peccatorum ſolet apponere plenã, vel pleniſſimam, quod hic nõ ponitur: vt not. Ioã. And. in c. ad liberandum. de Iudæ. & not. in clem. ij de pœnit. & remiſſ. & pro hac fac. littera hic, in verb. proficiat. Secundum Abb. in d. c. inter opera.

Ant. Tim. Quod dicitur hic de remiſſione peccatorũ eius, qui duxerit meretricẽ in vxorem eſt ex text. in d. c. inter opera de ſponſ. vbi Pontifex, inquit, vt huic in remiſſionẽ proficiat peccatorum, vbi not. Abb. quod opera charitatis proficiunt in remiſſionẽ peccatorũ. Intelligitur autem id reſpectu pœnæ, quo ad opera exteriora non reſpectu culpæ: nã culpa remittitur ex contritione. Cætera quæ quęruntur in gl. deſumpta ſunt ex Ab. qui dubitat, & non reſoluit, vide ibi.

d Reuocare. Eſt enĩ hoc vnũ ex trib⁹ generib⁹ eleemoſynę. ca. tria ſunt genera. diſt. xlv. Hoc tamẽ crimen meretricij ſub diſſimulatione pertranſit eccleſia.

e Igitur. De hoc dic vt no. ſ. eo. in prin. Sed an in caſibus, in quibus error nõ inualidat matrimonium, ſi minor contrahat, poſſit petere reſtitutionem in integrũ, ſi fuerit ſeductus? Reſp. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de teſtit. ſpol.

f Alij plures. De quibus. j. eo. late.

g Supra. Vt ſup. de ſponſ. §. ſub conditione. & cap. ſuper. eod. de condi. app. & per tot. & cap. de illis. de ſponſal.

h Solennis. Dicitur autẽ votum ſolenne in propoſito, quod eſt ſuſceptiõe ſacri ordinis, vel profeſſione tacita, vel expreſſa muniũ. c. vni. de vot. in vj. & ſ. de regu. §. illud quęri. & cõcord. cũ hoc. c. meminimus. cum ſeq. ext. qui cle. vel vouen.

i Suſceptio. Ex hac æquiparatione ſuſceptionis ſacrorum ordinum & ingreſſus in religionem, quidam tenebant, quòd per ſuſceptionem ſacri ordinis ſoluerentur ſponſalia cõtracta per verba de præſenti, velut & per monachationem. cap. ex publico. de conuerſ. coniuga. ſed contrarium eſt verum: vt not. in cap. j. de voto. in vj. & ſupr. de ſponſ. §. item ex contrario.

k Simplici. Quia fortius matrimonij vinculum ſuperueniẽs tollit primũ debilius, ſcilicet votum ſimplex. c. j. de voto in vj. Licet ante matrimoniũ

contractum

Habitus religionis non impedit matrimoniũ contractum.

Sic & religionis habitus ſine profeſſione ſuſceptus [a] ne contrahantur impedit, ſed iam cõtractas nuptias nequaquam tollit [b].

Nubenti poſt votũ ſimplex imponenda eſt pœnitentia. h. d.

Huic tamen, qui nubendo votum ſimplex fecit irritum, quanto illud manifeſtius [c] emiſerit, tanto propter plurium ſcandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi nubant ſunt excõmunicandi. h. d.

Cultus quoque diſparitas matrimoniũ, & contrahẽdum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudeæ coniugali [d] ſocietate iũgi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel aliàs infidelis Chriſtiano carnali cõſortio miſceatur: quicunque eorum id cõmiſiſſe depræhenditur, à Chriſtiano cœtu, & eccleſiæ communione protinus ſegregandus erit.

Si vnus infideliũ coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium, & conuerſus cum alia contrahere poterit, & proles communis cõuerſo aſſignabitur. hoc dicit.

Item ſi alter [e] infidelium coniugũ ad fidem catholicã conuertatur, & alter, qui in infidelitate remanſit, vel nullo pacto, vel nõ ſine blaſphemia [f] diuini nominis, vel vt catholicũ ad mortale peccatũ pertrahat, ei cohabitare voluerit, cõuerſus quaſi [g] priore matrimonio diſſoluto licite ad ſecũda vota conuolare poterit [h], &

contractum fit quis compellẽdus votum implere: vt c. ex parte. de cenſib. cap. porrectum. de reg. cap. rurſus. qui ele. vel vou.
a Suſceptus. Ab eo qui incorporãdi religioni poteſtatẽ nõ habet c. cõſuluit. vbi Ab. q ele. vel vou.
b Tollit. Arg. cap. quemadmodũ. de iureiu. & l. patre. ff. de his qui ſunt ſui, vel ali. iu. Sed contra. ca. ſuper. eod. de reg. & c. vidua. qui ele. vel. vo. Quidã quod hic & in cap. conſuluit. qui ele. vel vo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu profeſſionis. Tu dic aliter, vt per Ab. in d. c. cõſuluit.
c Manifeſtius. Sic cap. j. de vot. & vou. redẽpt. in vj. vnde ſumitur. Not. ergo quod ex manifeſtatione grauius fit peccatum ad hoc. ſupr. de pœnit. §. j. & §. ij. & not. in ca. nemo. xxij. q. iiij. & c. clericus ſolus. diſtinc. lxxxj. & c. de homine. de celeb. miſſ.
Si Chriſtian⁹ miſceat ſe Hebræo.
d Coniugali ſocietate. Circa hãc materiam dicas quòd ſi Chriſtianus, vel Chriſtiana miſcuerit ſe cum Hebræo, vel Hebræa, ſiquidem in figura matrimonij, & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cum darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præſter illis excuſationem: vt per Abb. & alios in c. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quod quando habuerint notitiam de tali impedimento ſtatim ſe ſeparent: aliàs ſecus. l. qui cõtra. vbi late traditur. C. de inceſt. nup. Aut ſciẽter, & tunc pœna eſt diſſolutio matrimonij, & excommunicatio, vt hic. xxviij. q. j. c. caue. cum ſeq. & in d. c. nonnullis. & in foro pœnitentiali pœna ſeptem annorum pœnitentiæ. c. hoc ipſum. xxxiij. q. ij. Hebræus vero quomodo puniatur ſunt opi. vt dicetur ſtatim. Si vero ſe cognouerunt in actu fornicationis, & ſcienter: quidam dicunt, Hebræum morte mulctandum. ij. qu. vij. c. nos ſi incompetenter. §. ſed notandum verſ. Nathan. & §. his ita. verſ. multa enim. & xxxiij. q. v. c. reos. §. Nathan. & tenet quidam in d. c. in nonnullis. Quidã mitius ſentiunt ſecundum Oldr. Petru. de Peruſ. & Roma. ſcilicet quòd ſit pœna, vel pecuniaria, vel temporalis iudicis arbi. & refert Oldr. conſil. cccxxxiij. quòd in caſu iſto vidit Hebræo amputari virilia. Tertij melius quòd habenda eſt diligens conſideratio ſingularum qualitatum, ſi mulier ſit honeſta, & nobilis; an meretricula, & vilis: an Iudeus ſemel coierit, an ſæpius: an iuuenis ſit, an maior natu: num vnam cognouerit an plures, & pro varietate caſuum varie ſtatuendum: vt per Paul. Ghirl. in tractat. de pœnis omniſa coitus illi. quæſt. xij. Et quòd dicitur de Hebræis idẽ erit de Turcis, Moris, Saracenis, & ſim. vt in hac litter.
e Si alter. Not. hic caſum, in quo conſtat matrimonium inter fidelem, & infidelẽ: ſcilicet ſi infidelis cohabitare vellet cũ fideli ſine peccato. hoc ideo, quia matrimoniũ ab initio tenuit: argu. l. patre furioſo. ff. de his qui ſunt ſui, vel alie. iu. cap. quemadmodũ. de iureiur. aliàs non teneret. vt ſupr. eod. §. proxim.
f Blaſphemia. Puta, aſtringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritũ, vel Paganicum, vel idololatriam, & in hac materia habes hos verſus:

Deſere ſpernentem. vel blaſphemare volentem,
Vel te credentem ſcelus ad mortale trahentem.
Nam ſunt abſque mora ſic vincula rupta priora.

g Quaſi. Forte propterea adiecta eſt nota improprietatis: quia non poteſt omnino dici diſſolutum matrimonium, cum poſſit infidelem pœnitere, vt ſtatim ſubdit.
h Poterit. Cap. quanto. & c. gaudemus. de diuor. Ex hoc habes caſum quotidianum in Iudæis, qui veniunt ad fidem vxoribus remanentibus in Iudaiſmo. poſſunt enim cum aliis mulieribus de nouo contrahere ex cauſis hic poſitis. Sed contra videtur: Nam inter infideles matrimonium

eſt verum.d.cap.quanto. & ſ. de ſacrament. matri.§.j.vnde videtur quod non poſſint ſeparati ob defectum baptiſmi. Nam Chriſtus interrogatus à Iudeis qui non habebant baptiſmum,reſpondit Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. c. de infidelibus.de conſang. & affi. item matrimonium fuit inſtitutum longe ante baptiſmum: ſcilicet in ſtatu innocētię in Paradiſo,& ibi recepit indiſſolubilitatē ſuā, cum fuit dictum:Erunt duo in carne vna: vt habetur in cap j.de voto.in vj. & in cap.fraternitatis.xxxv.q x.Sol.ſecundum Abb. in d. cap. quanto. quòd ideo conſideratur baptiſmus pro indiſſolubilitate, qa vbi nō eſt fide chriſtiana matrimonium nō habet ſuam ſignificationem: matrimonium enim conſummatum denotat vnionem, & conformitatem quæ eſt inter Deum, & eccleſiam per aſſumptionem carnis humanæ vt in cap.debitum. de biga.& ſ.de ſacram.mat.§.j.Vnde ſicut figuratum eſt indiſſolubile: quia carnem quam Deus aſſumpſit nunquam dimiſit:ita & matrimonium illud figurans debet eſſe indiſſolubile, ſicut figuratū.facit quod not.in c.quia propter. xxvij. q.ij. Matrimonium autem inter infideles, non habet hoc ſignificatum: quia negant carnis aſſumptionem.& ſic matrimonium inter eos non eſt ita firmum:quia ceſſat ratio indiſſolubilitatis.

communis proles ipſi conuerſo aſſignabitur[a].

Si alter infidelium cōiugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere.h.d.

Quod ſi conuerſum ad fidem, & vxor conuerſa ſequatur, antequā propter cauſas[b] prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur[c].

Inter cōuerſos ratum eſt matrimonium non obſtante repudio conſuetudinario.h.d.

Nec quidquam conuerſo proderit, quod iā ſecundum ritum ſuum eandem repudiauerit, cum repudium ipſum veritas Euangelica repudiauerit[d].

Exceptio fornicationis, non impedit matrimonium inter conuerſos.h.d

Sed nec fornicationem dimiſſor dimiſſæ poterit obiicere,proptérea quòd alij poſt repudiū nupſerit[e], niſi alias fornicata fuerit[f].

a Aſſignabitur. Scilicet poſt trienniū: Nam ante indiſtincte remanet apud matrem, ſiue conuerſa ſit,ſiue non.cap.ſi.de conuerſ.infideli.

b Cauſas prædictas. Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum mariro, vel id nolit facere ſine creatoris contumelia,vt ſ.§.prox.

c Cōpelletur.Cap gaudemus.de diuor. Videtur ergo ꝙ contumelia creatoris non ſoluat matrimonium ipſo iure nec enim ſi fuiſſet ſolutum prius conuerſus compelleretur poſtea conuerſam recipere.Io.dicit,ꝙ licet ea nolente viro cohabitare matrimonium ſit ipſo iure ſolutum,reſtituitur tamen quaſi iure poſtliminij: arg. c.cum per bellicam.xxxiiij. q.ij Sicut hæretico reuerſo reſtituuntur alia bona. auth.de Neſtorianis. C.de hæret. Et licet non ſit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex cōſequentia prioris matrimonij, in fauorē fidei.alij dicunt,ꝙ matrimonium ipſo iure non ſoluitur,ſed ſoluitur ius matrimonij,ideſt,ius debitum exigendi.pro qua opin.videtur c. quanto.de diuort.ibi:Contumelia creatoris ſoluit ius matrimonij. Vere autē tunc matrimonium ſoluitur.cum contrahit cum ſecunda & nō ante: quia ſi eſſet ex toto ſolutum, non compelleretur eam recipere. Item ſi ex toto eſſet matrimonium ſolutum, ſuperfluum eſſet meminiſſe de quauis fornicatione præcedenti, de qua,hic,& in d.cap. gaudemus.in fin.& cap.quemadmodū. de iureiur. Sed nūquid cōuerſus poſſet intrare religionem ea inuita antequam cum alia cōtrahat? Reſp. affirmatiue, cum iudicio eccleſiæ ſeparati fuerint, cap. fin. in fin. de conuer. coniug.& not. in d. cap.gaudemus.

d Repudiauerit. No. ergo quòd lex diuina etiam infideles comprehendit. Vnde infert Ab. in cap.gaudemus.de diuor. Quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam poſſunt puniri,ſecus ſi delinquerent contra legem canonicam diſponentem ſuper ſpiritualibus. fac. no. per Inn.in cap.ſuper his.de vot.

ANT. TIM Nota dictum hoc ex Abb.in.d.cap. gaudemus, quod tamen verum eſt de præceptis moralibus, quæ quoniam ex naturali iure proficiſcuntur quod inſitum eſt in animis omnium hominū à natura omnes ligant.Vnde quod continetur in lege,& Euāgelio dicitur ius naturale.c. j.di.j.cetera vero iudicialia, & cærimonialia non comprehendūt eos qui ſunt extra eccleſiam.quid enim ad nos de his q foris ſūt? dicebat Apoſtolꝰ.

e Nupſerit. Quia intelligitur legitime contraxiſſe,quæ auctoritate legis contraxit.xxiij.q.iiij, cap qui peccat.fac.cap.fraternitatis de frig.& malef.& l.Graccus.C.de adult.& l.inſte. ff. de adqui. poſſ.Sed cōtra facit: qa iuris diuini ignorātia neminem excuſat.cap. quia. ea.diſtinctio. xxxviij. ſed iure diuino non eſt licitum repudium. Ergo repudiata alteri nubēdo committit adulterium? Reſpond. repudium erat approbatum lege antiqua, qua lege vtentes excuſantur ab adulterio, quod non committitur ſine dolo: vt xxxiiij. quæſtio ij. cap. in electum. & l.penul.de adult.& ita ſol. Abb.in cap.gaudemus.de diuort.

f Fuerit. Sed cum omne peccatū. & ſequela peccati in baptiſmo deleatur. xxvi. diſt. cap. deinde. & xxxij.q.j.c. quod autem .& dona baptiſmi ſint

ſine

Si paganus prius plures vxores habeat, poſt fidē ſuſceptam adhærebit primæ. h. d

Quia vero pagani in plures ſimul feminas affectum coniugalem diuidunt; vtrum poſt conuerſionem omnes, vel quam ex omnibus conuerſus retinere valear, non immerito dubitari poterit. Et cum nulli vnquam [a] licuerit plures habere ſimul vxores, niſi cui diuina fuit reuelatione [b] conceſſum; nec cuiquam, vxore etiam ob fornicationem dimiſſa, aliā liceat ſuperinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu (cum inter coniuges ſeruanda ſit æqualitas [c]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primā tantum retinendam [d].

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo h. d.

Alia ſane cauſa eſt eorum cōiugum, quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infidelium trāſit errorem: neque enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcendere poterit. Nam etſi [e] matrimoniū verum inter infideles ſit: non tamen [f] eſt ratum; inter fideles autē, & verum, & ratum exiſtit: quia ſacramentū fidei, quod ſemel eſt admiſſū, nunquam amittitur [g]: ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durante perduret.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum. h. d.

Nec refert quod a quibuſdā forſan obiici poſſet, quòd fidelis relictus, non debeat iure ſuo ſine [h] culpa priuari: cum idem multis caſibus [i] contingat, vt ſi alter coniugum incidiatur [k]. Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurritur, qui odio coniugum ſimularent [l] hæreſim vt poſtmodū nubentibus cōiugibus ab ipſa reſilirent.

ſine omni luctu. cap Ij. & cap. ſine pœnitentia. de conſec. diſt. iiij. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptiſmum cōmiſſa obiici? Dicas quòd in baptiſmo tollitur omne crimen, & peccatum quo ad Deum: ſed quatenus peccatum reſpiceret intereſſe tertij, vel reip. non tollitur, & ſic marito ius excipiendi ſaluum remanet. Simile eſt in ſacramento pœnitentiæ, per quam tollitur crimen fornicationis quo ad Deum: & tamen poſt quamcunque pœnitētiam poteſt maritus illam accuſare. xxxiij. q. ij. c. admonere. Nec eam etiā poſt pœnitentiam recipere compellitur: vt ca. gaudemus. de diuort. An autem, & quando per baptiſmum tollatur irregularitas ante contracta, vide per Ab. in d. ca. gaudemus.

a Nulli vnquam. Vnde etiam lex plura coniugia prohibet Iudæis. l. nemo Iudęorum. C. de Iudæi. & l. Ij. C. de inceſt. nupt.

b Reuelatione. Vt legitur de Iacob, & de aliis antiquis Patriarchis: vt in cap. gaudemus. de diu.

c Æqualitas. Not. quòd matrimoniū non debet claudicare, vt hic, & in c. quanto. de diuort. Quandoque tamē claudicat quoad debitum reddendum, c. quædam. de cōuerſ. coniug. Vel quo ad obligationem expectandi alterum. cap. de illis. de deſpon. impub. & ſupra. de ſponſ. §. de illis.

Matrimonium non debet claudicare.

d Retinendam. Hoc expreſſe non dicitur in cap. gaudemus. de diuort. vnde ſumitur. Sed non poteſt aliter hæc materia intelligi, vt apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, ſi fidelis dicat pluribus mulieribus: Duco vos in vxores. & illæ pariter reſpondeant: Et nos te in maritum. quæ iſtarū erit vxor? Reſp. nulla, etiam ſi vna tantum ſit apta matrimonio: quia iſte vir non habuit præciſe animum obligandi ſe vni: vt per Abb. in dicto cap. gaudemus.

e Nam etſi. Occurrit tacitæ obiectioni: nām potuiſſet dici quod quādo vnus ex duobus infidelibus ad fidem conuertitur, ſi remanens in infidelitate nolit cohabitare cum conuerſo: vel nō ſine contumelia creatoris, permittitur conuerſo aliam ducere. Idem videbatur altero delabente in hæreſim, quòd remanens catholicus poſſet aliā ducere. huic obiectioni reſpondetur, vt hic habes.

f Non tamen eſt ratum. Quia poteſt diſſolui, vt hic, & c. quanto. & cap. gaudemus. de diuort. & xxvij. q. ij. c. item illud.

g Amittitur. xxij. q. vij. c. j. & c. ij. & j. q. j c. quod quidā.

h Sine culpa. Licet nemo ſine culpa ſuo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. xvj. q. ſi. c. inuētum. & diſt. lvj. cap. ſatis peruerſum. & de eo qui cogn. conſang. vxo. ſuæ. c. diſcretionem & c. fin. & cap. ij. de conſtitu. Quandoq; tamen ex cauſa priuatur etiam ſine culpa. c. quoniam §. ij. vt lit. non conteſt. & cap. antiqua. de priuil. & diſtin. xxij. cap. renouantes.

i Caſibus. Fac. xiiij q. vj. c. comperimus. & diſt. liiij. cap. frequens. & xxxiiij. cap. ſi cuius. & xvj. q. vij. decernimus. & diſtinct. lxx. cap. neminem. & xviij. quæſt. ij. cap. definimus. & cap. tua. de cler. ægrot.

k Incidiatur. xxxj. q. vij. cap. illi.

l Simularent. Hæc eſt cauſa quare priuatur quis iure ſuo ſine culpa: ſimile xxxij q. j. c. dixit dñs.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. h. d.

Quinimmo qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hæreſi, vel infidelitate ad eccleſiã reuertitur: vel inuitus redire cogendus [a] erit: niſi ad religionem [b] tranſire maluerit.

Coniugiorum aliud eſt legitimum & non ratum: aliud legitimum, & ratum: aliud ratum, & non legitimum. h. d.

Ex his apparet, [c] coniugium aliud eſſe legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratũ quidem eſt, ſed non legitimũ. Legitimum, & non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus cõtrahitur: hoc inter infideles ratũ nõ eſt, quia [d] diſſolui poteſt dato libello repudij lege fori, & non lege poli, quã non ſequũtur. Inter fideles vero ſemper ratũ eſt coniugiũ: cum coniugia ſemel inter eos contracta [e] nunquã ſolui poſſint. Horum vero quædam ſunt etiam legitima: veluti cum, ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur [f]. Illorum vero coniugia, qui contemptis legitimis ſolennitatibus, ſolo affectu aliquã ſibi deligunt in coniugem, non legitima: ſed rata tantummodo eſſe creduntur. Quamquã [g] enim, ſpretis ritibus Eccleſiæ, matrimonium contrahi non debeat: non tamẽ ob id ſolum ſacramentum coniugij diſſolui debet.

Idem operatur comprobatio quod legitima inſtitutio h. d.

Quin potius ſi tale matrimoniũ fuerit ab eccleſia poſtmodũ comprobatũ, filij generati, & legitimi iudicandi erũt, & heredes: aliqua tamen illis erit imponenda pœnitẽtia [h], qui contẽptis eccleſiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iuſtus metus niſi purgatus fuerit impedit matrimonium. hoc dicit

Coactio [i] quoque, & iuſtus violẽtiæ metus [k]

a Cogendus erit. Sed contra in cap. gaudemus. de diuor. vbi ſeparatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emẽdatam. Sol. illud in carnali fornicatione, hic ſumus in ſpirituali. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio? Reſpond. in ſpirituali fornicatione ſola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & vir magis ſcandalizatur de eo quod fit in corpore, quam ex eo quod fit in anima: & ita cauſa maioris ſcãdali illati viro fuit, vt poſt carnalem fornicationem etiã emendatam recipere nõ compellatur: quæ ratio nõ militat in ſimplici ſpirituali. Ita not. in c. fin. de conuerſ. coniugat. vel dic vt not. j de diuort. [illegible] multum autem [illegible]

b Ad religionem. Vt cap. fin. de conuerſ. coniug. Quæri ſolet ſi vxor ſeparata ob fornicationem a viro commiſſam, poſtea & ipſa adulteriũ committat, an quid maritus inuita poſſit intrare religionem. Et nõ videtur, cum paria delicta mutua compẽſatione tollantur. l. viro. ff. ſolut. matri. Tu dic vt per Abb. in d. c. fin. Et quod dicitur de religionis ingreſſu altero coniugum inuito faciendo in caſu ſpiritualis fornicationis, intellige cum interuenit ſeparatio facta iudicio eccleſiæ: vt habetur in dicto ca. fin. Vel licet non præceſſerit talis ſeparatio, res tamen non eſt integra. Et amplia quod hic dicitur, vt habeat locum etiam in fornicatione carnali: vt ſcilicet innocens poſſit peccante inuito religionem intrare. fac. xxvij. quæſt. ij. cap. Agathoſa. & cap. veniens. de conuerſatio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap. fin.

c Ex his apparet. Recte hoc infertur ex ſuperioribus. & ſumitur ex cap. ſo. xxviij. q. j.

d Quia, &c. Iſta ratio a quibuſdam non probatur: vt not. xxviij. q. j. cap. fin. poſſet forte alia ratio adduci: ſcilicet quia ſi alter fiat Chriſtianus, & infidelis nolit cohabitare, diſſoluitur matrimonium: vt ſupra eod. §. item ſi alter. & in c. quanto. & c. gaudemus. de diuort.

e Contracta. Et conſummata.

f Traditur. xxx. q. v. cap. aliter.

g Quamquam enim, &c. De tota iſta materia vide per gloſ. Abb. & ceteros in ca. quod nobis. qui fil. ſint legit. & cap. ij. & per totum. de matrimo. contract. contra interdic. eccleſ. & in cap. non oportet. xxxiij. q. iiij. & cap. penult. de ſeſ. & nouiſſime per Concil. Tridentinum. ſeſſio. xxiiij. in decretis reformationis, quod forte ex parte corrigit quod hic dicitur: ſcilicet reſpectu matrimonij clandeſtini.

h Pœnitẽtia. Cap. j. de matrimo. cont. contra. interd. eccl.

i Coactio. Eſt autem coactio cum violentia corporali, vel captura: metus vero eſt præter aliquam violentiã, & captionem.

k Metus. Iuſtus autem metus dicitur qui poteſt cadere in conſtantem virum. fac. l. ſi quis ab alio. ff. de re iudic. & lege metum. ff. quod metus cauſa. & quod nota. in capitulo de muliere. de ſponſalib. vel in conſtantem mulierem, cum ob ſexus imbecillitatem minor metus in muliere ſufficiat ad impedimentum, quam in viro. argum. cap. indignamur. xxxij. q. vj. & c. ſicut dignum. de homicid. & per Abb. in cap. cauſam. de offic. delegat.

a Impe

matrimoniũ impediũt[a]. Cum enim ſolo conſenſu coniugium contrahatur, plena debet[b] ille ſecuritate[c] gaudere, cuius eſt animus indagandus, ne metu impulſus dicat, ſibi placere quod odit.

Copula metum purgat h.d.

Plane quę inuita probat ſe ſponſal. contraxiſſe, ſi cõperiatur poſtmodum ſponte[d] cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metum cauſari non poterit[e].

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum h.d.

Furor quoque quia conſenſum impedit, nuptias cõtrahi prohibet[f]: contractas autem non dirimit[g].

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt, hoc dicit.

Item frigiditas, & coeundi impotentia[h] legitimũ matrimonijs impedimentũ adferũt. Sicut enim[i] puer qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus coniugio, ſic qui ita ſunt natura[k] impotentes, vt nec ope medicorum[l] ſine mortis periculo iuuari poſſint, apti ad contrahenda matrimonia minime putãtur. Ea igitur quæ adeo eſt arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commiſceri non poſſit, niſi per inciſionem, ad matrimoniũ contrahendũ nõ debet idonea iudicari[m].

Leproſi poſſunt matrimonium contrahere h.d.

Alia eſt cauſa leproſorum, nam ſi mulierẽ inuenerit, quę ſibi velit nubere: vel mulier leproſa virũ, liberũ erit illi cõiugali vinculo[n] colligari

a Impediũt. Et quidem ipſo iure, vt in ca. cum locum. de ſponſ. Sed contra videtur: quia regulariter metus actum ipſo iure non infringit, ſed ope dũtaxat exceptionis ff. de eo quod met. cauſ. per totum. & hoc quidam admittunt. vt Cardin. Communiter tamẽ contra. De ratione vide per Abb. in d. cap. cum locum. Et nota quòd ſi ambigatur de metus interuẽtu, magis creditur duobus teſtibus deponentibus de metu, quã mille deponentibus de ſpontanea volũtate. per Abb. in cap. j. de his, quæ vi, met. cauſ.

b Debet. neceſſitatem importat, non honeſtatem & hoc eſt regulare vbi materia eſt indifferens no. in cle. attendentes. de ſta. regul. & per Abb. poſt gloſſ. in ca. ſi vir. de adulter. quandoque ſolam honeſtatem. c. j. vbi no. de deſpon. impub.

c Securitate. Et ſic in materia matrimonij. volũtas coacta nõ habetur pro voluntate. c. de muliere. Vbi Abb. not. de ſponſal.

d Sponte. Aliud ſi inuita. cà conſultationi. vbi per Abb. & in c. in ſuper. qui ma. accu. poſ. & per aliquos in ca. pe. de probatio.

e Poterit. Ex quo enim carnali copulæ conſenſit omnis violentia ſublata intelligitur: & matrimonium tenet. cap. illis. de deſponſ. impub. & ca. ij. de eo qui duxit vxo. quam per adult. pol. & ita ratihabitio validat quod non valebat a princ. c. cum virum. de regul. de hoc per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. cap. ix.

f Prohibet. Interueniens, ſcilicet tempore contractu matrimonij xxxij. q. vij. ca. neque furioſus. ſimile in cap. ſicut. de regul.

g Dirimit. Cap. neque. xxxij. q. vij. fac. l. qui furere. ff. de ſtat. homi. l. patre. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alie. iur. Sed pone, ꝙ mulier cõtraxit cum furioſo, & eo reuerſo ad ſanam mentẽ perduret in eodem conſenſu, nũquid erit matrimonium? Reſpond: varie de hoc per Doct. ita litur in cap. dilectus. eod.

h Impotentia. Argu. ꝙ licet allegare impotẽtiã ſine expreſſione generis ipſius impotẽtiæ: vt not. per Abb. in cap. quòd ſedem de frigid. & malef. vnde ſumitur.

i Sicut enim, &c. Nota quòd idem operatur impotentia corporalis quo ad tempus, quòd perpetua in perpetuum, fac. cap. a nobis. & cap. pubetes. de deſpon. impu. & de ſponſ. § qui ſint pubetes.

k Natura. Sed an ſenes qui calore naturali ſunt deſtituti poſſint matrimonium contrahere? Reſpond. affirmatiue, l. ſancimus. C. de nupt. cap. nuptiarum. xxvij q. j. Et ſenibus matrimoniũ dicitur eſſe legis obſequium, & humanitatis ſolatium xxxj. q. j. capit. apetiant. & cap. quid ſi dormierit. Et ſenex quandoque habet habitum reducibilem ad exercitiũ. ſicut dicimus de ſpadone habente vnũ teſticulũ. l. ſi ſerua. §. ſpadonem. ff. de iur. do. & per Abb. in ca. quod ſedem. de frig. & malefi. vbi habetur. & de eo, qui habet virgam erectam, ſed non poteſt ſemen emittere, quòd contrahere non poteſt, iuſta not. in cap. hi qui xxxij. q. vij.

l Nec ope medicorũ. ſ. ita vt tale adiumentũ nõ ſit ſine mortis periculo, cap. fraternitatis. de frig. & malefic. & not. in cap. ex litteris. eo. tit. & ſtatim ſubditur in hac littera. Modicam autem vexationem, & moleſtiam debent coniuges ſuſtinere, vt matrimonium ſortiatur effectum: vt habetur in dictis locis.

m Iudicari. De hoc in cap. fraternitatis. eod. in fi. de frig. & malefi.

n Vinculo Vt cap. ij. & per tot. de coniug. leproſ. Et ſic nota, quòd infirmitas quantumcunque grauis non impedit matrimonium contrahendum. immo & in articulo mortis poteſt quis

Matrimonium poteſt cõtrahi etiã in articulo mortis.

contrahere matrimonium, adeo quòd filij etiam ante geniti legitimantur: vt no. in c. tanta. qui fil. ſint legi. & per Io. Andr. in c. culpa. de re iu. in vj. Et fac. pro hoc quòd edictum de matrimonio prohibitorium eſt certarum perſonarum. c. cum apud. de ſponſalib. in cap ſponſam. de ſponſal. hodie tamen Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. cap. iij in reform. matrimo. valde reſtrinxit huius impedimenti efficaciam, noluit enim excedere primum gradum quod puto rectiſſime factum.

Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractũ dirimit.

Publicæ quoque honeſtatis iuſtitia, tã matrimonium contrahendum impedit, quã contractum irritat[a]. Eſt autem publicę honeſtatis iuſtitia quæ ex legitimis ſponſalibus[b] oritur mulieris, quæ illi coniuncta[c] eſt, cum qua nunc vir matrimoniũ contrahere deſiderat: vt ecce: Cũ Berta ſponſalia cõtraxi, volo nũc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo eſt coniuncta matrimonium cõtrahere, publica honeſtate impedior. Inhoneſtũ enim ac turpiſſimi viſum eſt exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam ſpõſalia frangendo deceperit; ne in eandem eius nubẽdo coniunctæ, quaſi iniuriam cumulet.

Sponſalia pura, & certa ex conſenſu valida, licet alias nulla: inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam quæ ſequentia ſponſalia dirimit, nõ præterita. h. d.

Vſqueadeo autẽ ex puris[d] & certis[e] ſponſalibus, impedimẽtum Iuſtitiæ publicæ honeſtatis exoritur, vt etiam ſi illa cõſanguinitatis[f], affinitatis[g], frigiditatis[h], religionis[i], aut alia[k] quauis ratione nulla ſint, dum tamen non ſint nulla ex defectu conſenſus[l], nihilominus & impedire, & dirimere ſequẽtia ſponſalia, vel matrimonia dignoſcãtur, licet precedẽtia diſſoluere non valeant. Quare, qui ſponſalia pure, ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & poſtmodum cum ſecunda prioris conſanguinea idem fecit[m], ex priorum ſponſaliorum vigore, ad matrimo-

a Irritat. Huius autem publicæ honeſtatis iuſtitiæ plures ſunt ſpecies: vt not. in c. nõ debet. de conſanguinit. & affinit.

b Sponſalibus. De futuro, & multo magis de præſenti. Et ſic nota quòd tam ex ſpõſalibus de futuro, quam ex matrimonio de præſenti oritur publica honeſtas inter ſpõſam, ſeu maritam & conſanguineos ſponſi, ſeu mariti. Superueniẽte vero inter eos carnis copula orit aliud vinculum: ſcilicet affinitatis. Vnde oẽs conſanguinei viri ſunt affines vxoris, & econtra, c. ſuper his. de conſang. & affinit. & durãt hæc vincula etiam poſt mortem alterius. c. fraternitatis. xxv. q. x. c. j. de ſpõſ. in vj. Oritur ergo quandoque publica honeſtas ſine affinitate: quãdoque affinitas cum iuſtitia publicę honeſtatis: quandoque oritur affinitas ſine honeſtate publica; vt ſi quis citra ſponſalia, ſeu matrimonium cognoſcat mulierem, non inter eum & conſanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra cap. diſcretionem. de ſponſal. & de eo qui cogn. conſanguin. vxo. ſuæ. per totum, nec oritur hoc caſu publica honeſtas. Et fac. hæc ad quæſtion. illam, an ſufficiat in diſpenſatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat & de publica honeſtate, de qua per Abb. in cap. non debet. de conſang. & affinit.

c Coniuncta. Non tamen quocunque gradu vſque in infinitum, ſed vſque ad quartum. cap. non debet. de conſanguin. & affinit. & per Abb.

d Puris. Conditionalia enim non inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam: vt in cap. j. in fin. de ſponſ. in vj.

e Certis. Vt ſi promiſit ducere Bertã filiã Titij: incerta vero ſunt quando promiſit ducere vnam ex filiabus Titij, fac. c. ex litteris. ij. de ſponſal.

f Conſanguinitatis. Scilicet intra quartum gradũ de iure Decretalium, cap. non debet. de conſangui. & affin. vel vſque ad primũ ſecundum Concil. Trid. ſeſſ. xxiiij. in decretis reformationis matrimonij. c. iij. per quòd videtur quaſi in totũ tolli, & corrigi quod ponitur in hoc §. cũ diſponat, quòd quacunq; ratione ſponſalia nulla ſint, nullã inducant publicæ honeſtatis iuſtitiam.

g Affinitatis. Scilicet præcedentis in primo genere, & vſque ad quartum gradum iure Decretalium, cap. non debet. de conſang. & affin. facit cap. diſcretionem. de eo qui cogn. conſang. vxor. ſuæ. ſecus nouiſſime per Concil. Trident. in loco allegato in ſuperiori notula.

h Frigiditatis. Vt de frigid. & male per tot.

i Religionis. Scilicet præcedẽtis & approbatæ: vt not. in c. j. de ſponſ. in vj. in princ.

k Alia. Puta, ex cognatione ſpirituali, & legali.

l Ex defectu conſenſus. Puta, quia contracta ab infante, vel furioſo. cap. dilectus. de ſponſal. & ſupra eodem. cap. litteras. & cap. acceſſit. de deſpon. impub. ſed nouiſsime per Concil. Tridentin. non eſt diſtinctio, quæ ex capite nullitatis procedat.

m Idem fecit. Quia cõtraxit per verba de futuro,

ſed

nium contrahendum cum prima remanet obligatus [a].

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publica honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri ſcien- ter contrahenti. h.d.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicę honeſtatis iuſtitia impediente contractū fuit: cum nec eccleſiæ permiſſionem [b], nec patris allegare poſſint ignorantiam [c] ad ſucceſſionem bonorum paternorum minime admittentur.

DE TRIPLICI cognatione.

TIT. XIII.

Cognatio eſt triplex ſpiritualis, legalis, & naturalis. & ſpiritualis cognatio impedit matrimoniū contrahendum, & contractum dirimit. h.d.

Multo magis [d] cognatio matrimonio interdum eſt impedimento. Eſt autem cognatio triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis [e] cognatio eſt attinentia quædam proueniens ex ſacramenti [f] collatione, vel ad ſacramentum detentione.

Quas perſonas impedit matrimonium cõtrahere ſpiritualis cognatio. h. d.

Non ſolū igitur inter baptizantem, & illum qui eum de baptiſmo ſuſcepit [g], iten inter

ſed ſi contraxit cum prima per verba de futuro, & poſtea cum ſecunda primæ conſanguinea, eodem modo in gradu prohibito contraxit, & ſecundam cognouit. nec primam habere poterit ob affinitatem ſuperuenientem, quæ ſoluit ſponſalia de futuro. cap. veniens. primo. de eo qui cogn. cõſan. vxo. ſuæ. & cap. ex litteris. eo. tit. ſecundam habere non poteſt: quia publicę honeſtatis iuſtitia impedit, Vt hic, & cap. j. de ſpon. in vj. & ibi not.

a Obligatus Secus ſi cum alia non ipſius conſanguinea cõtraheret per verba de præſenti. c. ſi inter. de ſpon. Et ex hoc quod hic dicitur, nota quòd licet ſuperueniēs affinitas diſſoluat ſpōſalia de futuro, tamē iuſtitia publicę honeſtatis ipſa non diſſoluit, & merito. Secūda enim ſponſalia tolluntur per publicæ honeſtatis iuſtitiam ex primis inductam: nō ergo ex ſecundis poteſt eſſe honeſtas, quæ tollat primā. ſimile. c. ſi quis. di. lvij.

b Permiſſionem. Ideſt diſpenſationem. Poteſt enim papa diſpenſare ſuper impedimēto publicæ honeſtatis. Nam illud impedimentum non eſt à iure diuino, ſed humano: circa quod Papa poteſt diſpenſare. c. propoſuit. de conceſ. præb. & diſpenſando Papa ſuper matrimonio, in cōſequentiam diſpenſat ſuper legitimitate filiorū, etiam reſpectu hereditatum, & ſucceſſionum, de quo in cap. per venerabilem. & in c. referente. qui fil. ſint legit. & in c. quia circa. de conſang. & affin. & xxxv. q. viij. ca. j. Et ex hoc, quod hic dicitur, amplia tur diſpoſitio. cap ſponſam. de ſponſal.

Ignorantia prodeſt. c Ignorantiam. Nota quod ignorantia prodeſt, & interdum validat actū, l. & liberi. & l. liberi. ff. de contrah. emp. concor. ca. ij. & c. referente. & c. ex tenore. qui fil. ſint legit. Sed an quælibet ignorantia excuſet? Et certe ignorantia facti probabilis excuſabit fortius ignorātia iuris, & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Reſpon. vt no. per Abbatem in d. cap. referente. Hodie tamē paterna ignorantia non excuſat filios ob omiſſam ſolennitatem, cap. cum inhibitio. de clandeſt. deſpon. Et hæc impedimenta matrimonij, quæ colliguntur, tam ex ſupradictis, quam ex his quæ habentur infra, & ſparſim per alia loca concluduntur his verſib.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis, vel ſi coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant connubia, iuncta retractant

Quorū verſuū declaratio, & ſenſus patet ex his, quæ ſupra, & infra dicūtur, & ſerioſe declarantur per Io. Andr. in ſumma quarti libri Decretalium. *Spiritualis cognatio*

DE TRIPLICI cognatione

d Multo magis. Bene multo magis, cū cognationis vinculum fortius ſit quā iuſtitia publicæ honeſtatis.

e Spiritualis. Hanc definitionem ſiue deſcriptionem ponit gloſſ. In cap. j. de cogna. ſpir. in vj. Abba. In rub. eodem, eandem ponit, ſed latioribus verbis, vt ibi per eum. & ſua deſcriptio eſt quædam declaratio, ſiue paraphraſis eius quæ hic ponitur.

f Sacramenti. Non cuiuſlibet, ſed baptiſmi tantum & chriſmatis, vt infra dicitur. quod ideo eſt ſecundum Abbatem in rubrica eodem, quia hæc ſpiritualis cognatio imitatur naturalem in quantum poteſt. Vnde ſicut cognatio naturalis oritur per natiuitatem carnis, ſic ſpiritualis per natiuitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu, & in ſacramento baptiſmi dicitur quis renaſci, ideſt, iterum naſci; quia iam quis natus eſt ſemel carnaliter. Vnde illud Euangelij; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare regnum Dei: ex confirmatione autem oritur hæc cognatio, quatenus habet connexitatem cum baptiſmo.

g Suſcepit. Nota quòd patrinus dicitur baptizatum ſuſcipere de ſacro fonte, alibi quod eum tenet. c. contracto. de cogna. ſpiri. & alibi quod leuat c. veniens. eod. tit. quandoque quòd propriis manibus ſuſtinet, vel tenet. xxx. q. j. c. de his. & ca. ad

baptizatum [a] & ſuſcipientis filios, & vxorē [b] ante ſuſceptionē, a ſuſcipiente carnaliter cognitam [c]: verum etiam inter ſuſcipientem [d] parentēſue baptizati cognatio ſpiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit poſtea contractum.

Dicta de ſuſcipiente habent locum in baptizante h. d.

Et q̄ de ſuſcipiēte dicta ſunt, eadē etiā de baptizante ſunt intelligēda.

Excepto baptiſmate, & confirmatione, non oritur ex ſacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h. d.

Eiſdem [e] modis ex cōfirmatiōe ſpiritualis cognatio contrahitur, matrimonia ſimiliter impediens contrahenda, & poſtea contracta dirimens. Et ex datione vero aliorum ſacramentorum [f] cognatio ſpiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel diſſoluat.

Cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum, h. d.

Per Cathechiſmum [g] an ſpiritualis cognatio contrahatur, dubitatū eſt: & conſtitutum eſt contrahi quidem illam ſed non tantam: licet enim ex ea contrahendū matrimonium impediatur, poſt eam tamen cōtractum minime diſſoluetur [h].

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum h. d.

Diximus autem huiuſmodi cognationem matrimonia contracta dirimere nō ſimpliciter [i], ſed poſtea cōtracta: nā

limina. Quæ loquendi formulæ cum denotent actum proprium & perſonalem. fac. pro ea opin. quòd non poſſit hæc cognatio contrahi per procuratorem, quam multi tenaciter: vt per Abb. & alios in c. veniens. eo. & per Legiſtas. in l. Gallus. §. forſitan ff. de lib. & poſthu. Conſuetudo tamen præcipue in magnis viris contrarium approbauit: vt per Peruſin. in c. vni. de cogna. ſpir. in vj. Abb. ante factum putat negatiuam tenendam: poſt factum affirmatiuam. Sed nūquid per vniuerſitatem poſſit hæc cognatio contrahi? Et nō putat Federic. de Sen. cum vniuerſitas non ſit baptizata, cap. baptiſmate. de conſecrat. diſtin. iiij. cap. Romana. §. vniuerſitatem. & c. ſi ſententia de ſenten. excom. in vj. Abb. contrarium tenet ſi per ſyndicum cō trahat: quia diſpoſitio cōcepta in vniuerſitatem reſoluitur vt concernat perſonas ſingulares de vniuerſitate ſi actus non cadit in vniuerſitatem, ne res effectu careat, dicto capit. ſi ſententia. facit quod not. in d. §. in vniuerſitatem. & cap. monet. & ca graue. de ſenten. excom. prima videtur receptior in d. §. forſitā. Hodie cum vno tantum patrino poteſt hæc cognatio cōtrahi, ita diſponente Concil. Tridenti. ſeſſio. vigeſimaquarta, in decretis reformationum matrimonij. cap. ij.

An per procuratorem cōtrahatur ſpiritualis cognatio.

An per vniuerſitatem ſpiritualis cognatio cō trahatur.

a Baptizatum. De perſonis, quas innectit hæc ſpiritualis cognatio, dic vt nouiſſime per Concil. Trident. ſeſſio. vigeſimaquarta in decretis reformationum matrimonij. capit. ij. & cōtrahitur, videlicet inter patrinum, ac baptizatum, & illius patrem, ac matrem necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, & non inter alios: Vnde ſublatæ ſunt multæ diſputationes inter filios patrinorum, & alias perſonas, de quibus per Doct. in cap. Martinus. eod.

b Vxorem. Idem videtur, & de concubina. cap. contracto de ſpir. cog. cōm. contra, vt habetur in c. j. & c. Martinus. eod. Nec enim conuenit, vt ſpiritualis cognatio extēdatur ad coitum illicitum. vir ergo, & cōiunx ſibi cōicant actiones ſpirituales. xxx. quæſt. iiij. ſi quis vnus. & d. cap. Martinus. Licet nō paſſiones, vnde ſi filius alterius tantum leuetur de ſacro fonte, leuans alteri eius filiis nō eſt compater non eſt, d. c. j. & d. c. Martinus.

c Cognitam. Secus, ſi poſt fiat vxor vel etiam ſi prius erat vxor, ſed non cognita: quia per vnionem carnis ſequentem, non poteſt trāſire in vnionem ſpiritus præcedentem. xxx. q. iij. c poſt vxoris. & latius per Abb. in ca. Martinus. eod. poſt gloſ. ibid.

d Suſcipientem. Supple, & vxorem eius prius carnaliter cognitam, vt hic, & c. Martinus. eod. xxx. q. iiij. c. ſi vnus.

e Eiſdem modis. Id eſt, inter eaſdem perſonas, vt nu. ſ. proxi. in prin. & in cap. j. §. j. de cogn. ſpir. in vj. Ex quibus elicitur, quòd compaternitas ſpiritualis pertinet ad paternitatem, & filiationem, & fraternitatem, ſecundum iura Decretalium, auos vero, vel nepotes ſpirituales non habemus, vt not. in d. cap. j. § j. immo hodie ſecundum Concil. Trid. nec fratres habem⁹ ſpirituales, vt l. locis ſ. annot.

f Sacramentorum. De ratione not. in princ. in verbo ſacramenti.

g Per catechiſmum. Catechiſmus eſt illa inſtructio, quæ fit ante baptiſmum. Nam catechizare dicitur eſſe idem, quod inſtruere, & habet locum maxime in adultis, & capacibus, de conſec. d. iiij. cap. ante vigeſimum. hodie fit ante fores eccleſiæ, & in infantibus antequam baptizētur: vt per Abb. in rub. de cog. ſpir.

Catechizare.

h Diſſoluetur. Vt in ca. contracto. de cogn. ſpir. c. ij. eo. tit. in vj.

i Simpliciter. Id eſt, nō pure, & ſine aliqua diſtinctione.

ſi vir, vel mulier ex ignorantia[a], vel dolo proprium[b] filium de ſacro fonte ſuſceperit, propter hoc ſeparari non debent, nec alter alteri debitum ſubtrahere[c], niſi ad continentiā ſeruandam poſſint induci: quia ſi ex ignorantia[d] id factū eſt, eos ignorantia excuſare videtur: ſi ex malitia, eis proprius dolus patrocinari[e] non debet. Quinimmo pro tali auſu matrimonio in ſua firmitate durante pœnitentia[f] imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum eſt ad cōpaternitatem copulari poſſunt, niſi mos regionis aliud inducat. h. d.

De filiis[g] quoque per quorum neutrū ad cōpaternitatē ventum eſt, an copulari poſſint, quæſitum eſt. Et ſane niſi cōſuetudo[h] eccleſiæ, vbi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarū[i] vicinarum aliter ſe habeat, tali coniugio minime obſiſtendū[k] erit.

Licet plures non debeant eſſe patrini ſi plures tamen fuerint cum omnibus ſpiritualis cognatio contrahitur. h. d.

De eo quoque[l] admonendi ſumus, quòd licet non plures quàm vnus[m] vir, vel vna mulier[n] ad ſuſcipiendum

ctione. cum enim cū diſtinctione, vel aliquo addito quid affirmatur, non dr ſimpliciter affirmari, vt per Ant. de Butr. in c. j. de ſeru. in ord. fa. & de hoc verbo vide Imo. & Doct. in l. j. §. ſi quis ſimpliciter, & per Bar. & Legiſtas. in l. j. in princ. ff. de vulg. & pup. & aliis ſexcentis locis.

a Ignorantia. Nota igitur, q̃ quo ad compaternitatē requiritur animus, & certa ſcientia. Arg. quòd ſi quis credēs tenere filium vnius tenuit filium alterius, non efficitur pater ſpiritualis baptizati, ſaltem ad dirimendum matrimonium poſtea cōtractum. De quo vide per Abb. in c. ij. & in ca. veniens. de ſpirit. cognat.

b Proprium filiū. Nota hic, quòd parentes non debent proprios filios de ſacro fonte leuare. Alius enim eſſe debet pater ſpiritualis, alius carnalis, inſtante neceſſitate licite baptizant proprios filios. xxx. q. j. c. ad limina. nec oritur inter eos aliquod impedimentum. Abb. in cap. ij. de cog. ſpir.

c Subtrahere. Sed nunquid poſſit exigere? Reſp. vt late not. in c. ij. de cog. ſpi.

d Ex ignorātia. Scilicet probabili: aliàs nō excuſaretur a peccato. c. j. in ij. de eo qui te. epiſco. & c. apoſtolicæ. de cler. excom. mini. c. ij. de cog. ſpirit.

e Patrocinari. Ca. j. de eo qui duxit in matr. & c. audiuimus. de colluſ. & xxx. q. j. c. dictum. & c. ſedes. de reſcri. c. ij. de cog. ſpirit.

f Pœnitentia. Facit c. contracto de cog. ſpi. & no. hic q̃ pœnitentia imponitur ob ſolam delinquēdi affectionem, licet intentio non habuerit effectū. n. fac. c. ſi cui. & c. ſi propterea. de pœnit. diſt. j. l. ſi quis. non dicam rapere. C. de Epiſc. & cler.

g De filiis. Eſt hodie huiuſmodi dubitatio ſuperflua: cum inter filios indiſtincta huiuſmodi cognatio non contrahatur, vt per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. in decretis reformationū matrimonij. c. ij. habemus tamen de hoc in cap. ſuper. eod. de cog. ſpiri. & in c. ex litteris. & vtrobique Abb. in d. c.

Conſuetudo impedit matrimonium.

h Conſuetudo. Conſuetudo ergo perſonas alioqui legitimas ad contrahendum reddit illegitimas. cap. j. & cap. ſuper. eod. de cogn. ſpirit. cap. cum olim. de cleric. coniug. & intelligo de tali conſuetudine quæ non obſeruata ſcandalum generaret: vt dicitur in dictis locis. & facit, quia dum ex prohibitione talis matrimonij nullum reſultet peccatum: ergo ſi ſcandalum eſt, quòd huiuſmodi perſonæ coniungantur, propter ſcandalum ſunt prohibendi. Et videtur rationabilis iſta conſuetudo ex quadam affinitate, contracta ex compaternitate vnius filiorum: vt etiam alij coniungi non poſſit, vel ex nouiſſima diſpoſitione Concil. Trident. ex affinitate, contracta cum parentibus: arg. d. ca. primi. & xxx. quæſ. iij. cap. poſt ſuſceptum. Vnde forte ſimili modo poſſet dici ſi in aliquo loco eſſet magnum ſcandalum, ſi quis cōtraheret in quinto gradu: nō enim deberet contrahi, non obſtante eo quod diſponitur in capitulo non debet. de conſang. & affinit. Quia ob ſcandalum multa alioqui permiſſa omittuntur: vt not. in d. cap. ſuper. eo. quod multum commendat ibi Ab.

Scādalū.

i Vel aliarum. Not. ergo, quòd cōſuetudo vnius loci poteſt extendi ad alia loca, quòd quando, & quomodo procedat, late per Anto. de Butr. in ca. ſi. de offic. Archid.

k Obſiſtendum erit. Si ergo conſuetudo obſiſtat aliud dicendum eſſet; vt ſ. proxim. not. quod quidem quo ad matrimonium contrahendum non habet magnum dubium. Sed an matrimonium contractum contra conſuetudinem teneat, & nō videtur. ca. fi. de conſuet. Tū dic, vt latiſſime per Abb. in ca. ſuper. eo. de cog. ſpiritua.

l De eo quoque, &c. Quod hic dicitur eſt hodie correctum per Concil. Trid. ſeſ. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. c. ij. vbi ſtatuitur, q̃ huiuſmodi cognitio non contrahatur, niſi quo ad vnum, & ad ſummum vnum & vnam.

m Vnus. Ca. non plures. de conſec. di. iiij. Sed an vnus poſſit eſſe patrinus in catechiſmo, baptiſmo, & confirmatione? Reſp. poteſt ſi neceſſitas vrgeat. vt not. in c. fin. de cogna. ſpir. Sed conſuetudo Romana hoc non recipit.

n Mulier. Ex hoc nota vnam differentiam inter cogna

cognationem ſpiritualem,& legalem:quia ſpiritualẽ poteſt fœmina contrahere,vt hic,& c.ſi.de cogn.ſpir.& per Concil.Trid.in loco allegato in ſuprascriptis notulis:legalem autem non poteſt. §.feminæ:inſtit de adopt.de ratione diuerſitatis vide per Abb.in ca. veniens. de ſpirit. cogn.

e Donec manet. Sic c.vni. de leg. cogn. & c.per adoptionem.& cap.ita diligere.xxx q.iij.& l.per adoptionem. ff. de rit. nupt. ceſſante ergo cauſa ceſſat effectus.c.poſt tranſlationem.de renun.Sed nunquid adoptiui poſſunt inter ſe contrahere? Quidam quod ſic: vt not.in d.ca. vni. Item nunquid diſſoluatur matrimonium ob impedimentum legalis cognationis? quidam quod non, cum ſit impedimentum temporale, vt hic. Alij contra,quod videtur verius : vt per Abb.in d.c. vni. Et intellige hæc omnia de adoptione ſolenniter facta, & in forma : vt p Ab. in d.cap.vni.

de ſacro fonte infantẽ accedere debeant, ſi tamen plures acceſſerint, ſpiritualis cognitio æque quò ad omnes inde contrahitur [a], tam matrimonia contrahẽda impediẽs, quàm etiã poſtea contracta diſſoluens Circa quod idem [b] ſtatuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimonii, modo perpetuum. hoc dicit.

Legalis [c] cognatio eſt proximitas per adoptionem proueniens [d]. eius autem duę ſunt ſpecies. Vna quæ temporalem impediendi matrimonij cauſam continet. Alia, quæ perpetuam. Temporalem cauſam impedimenti continet ea, quæ inter te & eam, quæ tibi per adoptionẽ ſoror eſſe cœperit, intercedit. Nam per adoptionem quęſita fraternitas, eiúſq; nuptias impedit, donec [e] manet.

Quæ adoptio contineat perpetuam prohibitionis cauſam. h.d.

Perpetuã prohibitionis cauſã cõtinet: vt puta quę inter adoptãtẽ & adoptatũ: itẽ inter adoptantem, vxoréq; adoptati, & inter adoptatũ, vxorémque adoptãtis [f] intercedit. Nam & per emancipationem diſſoluta adoptione matrimonium impeditur.

Quid ſit naturalis cognatio, quid conſanguinitas h.d.

Naturalis [g] cognatio eſt, quæ medio conſanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Eſt autem conſanguinitas [h] attinentia perſonarum ex eo proueniens, quod vna deſcendit ab altera. Vel ambo ab eadem. Vel conſanguinitas eſt vinculum perſonarum ab eadem ſtipite deſcendentium carnali propagatione cõtractũ. Et dicitur conſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas, quia ſcilicet conſanguinei de cõmuni ſanguine deſcendunt.

Quid ſit affinitas. h d.

Affinitas [i] eſt quædã perſonarũ proximitas

a Contrahitur. Scilicet cum omnibus iure Decretalium: quia multa impediuntur,&c. c. quẽadmodũ.de iureiu. l.patre.ff.de his qui ſui, vel ali. iur.

b Idem. Scilicet vt plures in confirmatione tenere non debeant, tamen ſi teneãt omnes ſint compatres, & compatrini iure Decretalium.

c Legalis. Hic ſecunda pars principalis huius tit. *Legalis cognatio.*

d Proueniens. Hęc definitio, ſiue deſcriptio eſt Hoſt.in tit. de lega. cogn. Sed in rub. eiuſdẽ tituli dicit, ꝙ eſt quædã propinquitas a lege inducta per quam efficitur quis filius, vel nepos, vel deinceps, ſeu frater, vel affinis, qui non eſt naturam imitans, alle. l. adoptiones. ff. de adopt. Et not. ſecundum eũdem ibi, ꝙ lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio, quandoque inducit impedimentum habile ad vetandum,& dirimendum matrimonium. Sed tamẽ verius, id non procedit in virtute diſpoſitionis iuris ciuilis:ſed ex approbatione legis canonicæ expreſſa. Vnde licet ius ciuile prohibeat matrimonium inter tutores, & pupillam, rectorem prouinciæ,& ſubditam: nihilominus inter iſtos coniugium tenet, cum lex canonica ſpecifice has diſpoſitiones non approbet. fac. no. xxx. q. iij. c.j. & per Abb. & alios in d. rub.

f Vxorémque adoptãtis. Ex eo quod hic inculcat de vxore videtur innui, ꝙ ſacerdotes non poſſint adoptare: argu. not. per aco. Butri. in l. mancipia. C. de ſer. fug. pro quo videtur. § illud. inſti. de adopt. communiter contra, vt per Abb. in c. vni. de lega. cogn. & traditur in l. ſi quis poſtumos. ff. de lib. & poſtu. fac. l. ſi pater. ff. de adopt. *Naturalis cognatio.* *Sacerdos an poſſit adoptare.*

g Naturalis. Tertia pars principalis titul.

h Conſanguinitas. De hac definitione vide quę not. xxxv. q. v per gl. in arbore affinitatis, & per Hoſt. in ſum. de cõſang. & affin. *Cõſanguinitas*

i Affinitas. Hanc deſcriptionem ponit Hoſt. in ſum. de affin. Sed addit hęc verba omni carens parentela. Et dicitur ſimpliciter ex coitu non ex matrimonio, vel nuptiis: quia hic ponitur deſcriptio non modo legitimæ affinitatis, verum etiam illegitimę & verbum coitus eſt aptum comprehendere vtranque ſpeciem affinitatis: licet quidam dicerent ex iniuſto coitu non contrahi affinitatem, ſed publicæ *Affinitas.*

ex coitu proueniens, ex eo dicta [a], quaſi duorũ ſit ad vnum finem vnitas. Cum enim duæ cognationes diuerſæ per aliquorum copulam cõiunguntur, alter ad alterius cognationis quaſi quoſdam fines accedere videtur.

Affinitas & conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

Nec intererit quo ad conſanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iuſtis nuptiis aliqui, an ex dãnato [b] coitu inuicẽ copulati fuerint.

Hodie matrimonia vſq; ad quartum gradũ incluſiue ſunt prohibita. h. d.

Conſtitutum igitur erat olim [c], vt quicunq; vel ſeptimo conſanguinitatis, ſiue affinitatis gradu ſeſe inuicem cõtingerent, legitimas nuptias contrahere non poſſent: quod ipſum nõ ſolum in primo, verum etiam in ſecundo, & tertio affinitatis genere [d] ſibi locum vendicabat: nec ſoboles ex ſecundo matrimonio ſuſcepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cũ huiuſmodi prohibitiones difficultatẽ frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarũ, euidenti vtilitate ſuadẽte huiuſmodi conſtitutiones abrogatæ fuerũt: ſancitúmque, vt prohibitio copulæ coniugalis quartum [e] conſanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat.

De facto contracta matri-

blicæ honeſtatis iuſtitiam: vt per Hoſt. loco ſupra citato.

a Ex ea dicta. l. nõ facile. §. affines. ff. de grad. affin. & per Abb. in cap. quod ſuper. de conſangui. & affinit.

b Ex damnato coitu. Ca. j. & c. diſcretionem. de eo qui cogno. conſangui. vxor. ſuæ, etiamſi ignoranter fuerit talis coitus habit᷒. d. c. j. Eſt tamẽ nouiſſime hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentum contractum, nec enim excedit ſecundum gradum: vt per Cõcil. Tridentinum. ſeſſio. xxiiij. in decretis ſuper reformationibus matrimonij. cap. iiij.

c Olim. Vt ea. j. & cap. nullum. & per totum. xxxv. q. ij.

d Genere. Vt meli᷒ intelligatur hęc littera, videndum eſt quod ſit primũ genus affinitatis, quod ſecundum, quod tertium. De quibus ſecũdũ Ioã. And. in ca. non debet. de conſang. & affinit. dic. ſic, & ſume hanc regulam: Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus attinentię & nõ gradum. Verbi gratia. Ego & frater meus ſumus conſanguinei in primo gradu conſanguinitatis, frater meus ducit vxorem, illa eſt perſona addita perſonę per carnis copulam, illa mutat genus attinentiæ, id eſt, alio genere attinentię attinet mihi quam frater me᷒: quia ille eſt mihi conſanguineus, & illa eſt affinis: ſed non mutat gradum: quia ſicut frater eſt mihi conſanguineus in primo gradu, ſic & illa mediante fratre meo eſt mihi affinis in primo gradu primę affinitatis. Ergo ſi vis habere primũ genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua conſanguinitate aliquam perſonam, & illa perſona eſt affinis omnibus conſanguineis viri ſui in primo genere affinitatis, & ſolum hoc genus hodie prohibitionem habet, vt hic & ca. non debet. de conſanguini. & affinit. Vnde mortuo viro illius mulieris, illa non poteſt habere aliquem de conſanguinitate viri ſui. Ergo patet ꝙ omnes conſanguinei & conſanguineæ vxoris meæ ſunt mihi affines primo genere affinitatis, & ecõtra. Si vis habere ſecundũ genus affinitatis adde perſonã per carnis copulam primo generi hoc modo. Vxor fratris mei eſt mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in ſecũdo genere affinitatis, & ille ſecundũ antiqua iura mortua illa nõ poterãt accipere aliquam de cõſãguinitate prioris mariti vſque ad quartum gradum. Et de iſto ſecundo genere habes 35. q. 4. cap. de propinquis. Sed hodie nõ prohibetur, vt hic dicitur. & in d. cap. non debet. Si vis habere tertium genus adde perſonã perſonæ per carnis copulam ſecundo generi, & ſic habebis tertium genus. Verbi gratia. Seius fuit maritus relictæ fratris tui mortua illa relicta, marit᷒ eius, qui eſt tibi in ſecundo genere accepit aliam, illa eſt tibi in tertio genere, & illa olim mortuo viro ſuo non poterat copulari alicui de conſanguinitate tua: cum illa eſſet tibi, & conſanguineis fratris tui in tertio genere vſque ad ſecundum gradum. De hoc genere habes xxxv. q. iij. cap. porro. Et primum genus contrahitur tãtum ex vna parte: ſecundum, & tertium genus quandoque ex vna parte, vt in prædictis exemplis: quandoq; ex vtraque parte, vt in vxoribus duorum fratrum, quæ ſunt inter ſe in ſecundo genere ex vtraque parte appoſitum, altero fratre mortuo, ſi illa copulatur alteri ille erit in tertio genere vxoris alterius fratris. Primum genus dicitur, quia primo emanat de conſanguinitate, vel quia vna perſona mediante contrahitur. Secundum dicitur, quia ſecundo loco emanat poſt primum, vel quia duabus perſonis mediantibus cõtrahitur. Tertium, quia in tertio loco, vel quia tribus perſonis mediantibus emanat.

e Quartum. Vt c. non debet. & cap. fi. de conſangui. & affinitat. Videtur ergo quod adſcendẽtes

poſt

poſt quartum gradum poſſint cõtrahere cum deſcendentibus & contra qđ admittit Goffr. ob generalitatem d.c.non debet. Tene cõtrarium cum Ioann. Andr. Hoſt. & Ab. d.loco. & de hoc eſt text. in l.nuptiæ.ff.de tit.nupt. vbi no. ꝙ ſi Adam hodie viueret, non reperiret vxorem: quæ lex cum non reperiatur correcta ſpecialiter, non debemus per generalem iuris Canonici diſpoſitionem dicere contrariũ: arg. cap. ij. de deſpon. impubet. hoc tamẽ propter breuem hominum vitam vix poſſet in facto cõtingere.

a Numero. Et ita nulla præſcriptio currit contra matrimonium, quemadmodum nec cõtra votum. c. quòd Deo.xxxiij.q. v. & c.ſicut nobis.de regul. immo diuturnitas temporis auget peccatum. cap. quanto. & ca. fi. de conſuetu.& ca.non ſatis.& c. ſequent. de ſim.

b Notatos. Vt xxxv quæſt.ij. cap. contradicimus, cũ aliis. & quæſt. v. capit. ad ſedem. & cap. non debeţ. & cap. fina. de conſangui.& affini. Et nota quod circa ſacramenta, & ſpiritualia animam cõcernentia Iudęi nõ aſtringuntur lege canonica, vnde licite cõtrahunt matrimonia in caſibus humana tan-

monia temporis curſu non validantur h.d.

Vir igitur qui à ſtipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quinto, licite coniũgi poterunt. Alias ſi propiore gradu ſeſe inuicẽ contingant, temere cõtractum matrimonium adeo erit irritum, quod nullo poterit annorum numero [a] defendi.

Infideles intra quartum gradum coniuncti ſi conuertantur, non ſunt ſeparandi, & eorum proles eſt legitima h.d.

Si tamẽ infideles, qui ſecundum veteris, vel propriæ legis inſtituta, circa gradus conſanguinitatis, vel affinitatis a canonibus notatos [b], coniuncti ſunt, Domino inſpirante conuerſi fuerint, matrimonium ante contractũ nõ erit poſt baptiſmi lauacrũ irritandum. Cum per ſacramentum baptiſmi non ſoluantur cõiugia, ſed crimina dimittant [c]. Vnde & proles inde nata legitima [d] cẽſebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h.d.

Admonendi etiam ſumus perinde virum à conſanguineis [e] & propinquis vxoris abſtinere debere, & vxorem à propinquis viri, atque à propriis [e]. Huius autem rei manifeſta [f] ratio illa eſt, quia, ſi ſecundum diuinam ſententiam: Ego & vxor mea vna caro ſumus, profecto mihi & illi, mea ſuáque cognatio vna propinquitas efficiuntur. Quo circa ego & ſoror meę vxoris in vno, & primo gradu erimus: filius vero eius in ſecundo gradu erit a me: nepos tertio, & ſic deinceps.

Vxor cuiuſque eius gradus eſt reputanda, cuius eſt maritus. hoc dicit.

Vxorem vero propinqui cuiuſcunq; gradus ſit, ita me oportet attendere, quemadmodum eiuſdem gradus femina propriæ propinquitatis exiſtat, quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis viri h d.

Quamquam autem omnes conſanguinei viri, vxoris ſint affines: inter conſanguineos tamen vxoris & viri nulla intelligitur eſſe affinitas cõtracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri [g]. Pater igitur, & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duobus cognatis licite contrahere poterunt.

Qui cognouit conſanguineã vxoris ſuæ non poteſt debitum petere, licet reddere teneatur, & vxori ſuperſtes carebit ſpe coniugij h.d.

tũ lege prohibitis. facit c. gaudemus. de diuor.& late per Doctor.in c.Iudæi. ij. de Iudæis.

c Dimittãtur. xxj. diſtin.c. deinde. & c.gaudemus.de diuort. etiam quo ad pœnam, ita ꝙ ſi baptizatꝰ ſtatim moreretur, non ſentiret aliquam pœnã Purgatorij ſecundum Aug. in c.fi.de pœn.diſt.vij.& per Abb.in d.c.gaudemus.

d Legitima. Ca.fi. qui fil.ſint legit.

e Propriis. Vt c.j. de conſangui. & affinit.& xxxv.q.ij.c. æqualiter. cum ſequent.

f Manifeſta ratio. Vt xxxv.q.v.c.porro.ca.debitum, de bigamis.

g Impediri. Vt ca. quod ſuper. de conſanguin. & affinit. & quemadmodum non oritur affinitas inter conſanguineos viri, & cõſanguineos vxoris: ita nec inter maritum, & vxorem: ſunt enim ipſi affinitatis cauſa, & & vna caro: ideo que vir communicat conſanguineos ſuos vxori, & vxor communicat viro ſuo. Et facit hoc ad quæſtio. an ſi ſtatutum faciat mentionem de affinibus, comprehẽdat virum & vxorem, de qua per Doctor. in l.non ideo.C. de here. inſtituen.& in l. affinitatis. C. commu. de ſucceſſio. & in l. prima. C. vnde vir.& vxor.

a Si

Si quis [a] autem contracto matrimonio, conſanguineam vxoris ſuæ cognouerit [b]; vt puta ſi vitricus priuignã; vel maritus ſororẽ propriæ vxoris adulte auerit, matrimonium quidem antea contractum non dirimitur: ſed qui ſe ita contra leges alteri commiſcuit [c] à coniuge numquam debitum petere poterit [d], nec cum aliquas legitimas vmquam nuptias contrahere [e]: licet propriæ vxori ſuperuixerit.

Vxor cuius conſanguinea à proprio viro cognita eſt, monenda eſt non cogenda ad continentiam h.d.

Vxor quoque cuius cõſanguinea a proprio marito fuerit cognita, diligenter eſt commonenda, vt à cõmixtione viri abſtineat, & in cõtinentia maneat, donec vir viam vniuerſæ carnis ingreſſus fuerit.

Non debet quis alieno delicto pregrauari h.d.

Quod ſi forte monitionibus parere recuſans, talis fuerit, vt de lapſus ipſius probabiliter timeri poſſit, vir eius & poterit & debebit debitum ſibi ſoluere [f] coniugale: cũ affinitas poſt matrimonium inique contracta illi nocere non debeat [g], quæ iniquitatis particeps non exiſtit.

Subſequens affinitas non dirimit matrimonium, ſed precedens legitime probata. h.d.

Ergo præcedens affinitas non ſubſequens dirimit [h] matrimonium. ſed nec id quid in indiſtincte obtinet. nam etſi vtriuſque coniugũ cõſtet aſſertione [i] acclamante etiam vicina, quod coniugatus ante contractum matrimonium vxoris ſuæ conſanguineam cognouerit, propterea coniuges ſeparari nõ debent: nec enim talis cõfeſſio momentum habere debet [k] cũ alioq; facile fieri poſſit, vt quicũq; inter ſe cõtra matrimoniũ velint colludere, ad cõfeſſionẽ ĩceſt⁹ facile pſiliãt ſi ſuæ aſſertioni Eccleſiæ iudiciũ acceſſurum credãt:

a Si quis autem. Viſum eſt hucuſque qualiter ſpiritualis, & legalis cognatio impediat matrimonium. Item etiam carnalis, & qualiter impediat affinitas legitima, nunc qualiter illegitima, quæ in ſumma hoc tantum poteſt, quòd dirimit ſponſalia de futuro vſque ad quartum gradum iure Decretalium, vſque ad ſecundum per concilium Tridentinum, ſeſſio. xxxiiij. in decretis reformationũ matrimonij. cap. iiij. non autem de præſenti. Item priuat facultate amplius matrimonium contrahendi, & poteſtate debitum exigendi, vt hic apparet, & per totum titulum de eo qui cogno. conſangui. vxo. ſuæ.

b Cognouerit. Scilicet ſcienter. cap. j. de eo qui cogno. cõſangui. Ignorantia tamen non impedit quin oriatur affinitas, vt in cap. diſcretionem. eod. tit. Sed operatur quòd ignorans non priuaretur iure exigendi debitum, nec inhabilitaretur ad contrahendum ſi ſuperuiueret vxori, vt per Abbatem in d. cap. j.

c Cõmiſcuit. Nota verbum, quia aliud eſſet ſi ſe non commiſcuiſſet, ſed tantum cognouiſſet mulierem circa femora & naturalia non intrando clauſtra pudoris: quia tunc non oriretur affinitas, licet emiſſio ſeminis interueniſſet. facit capitulo. diuinæ conſtitutionis xxvij. quæſt. ij & capitu. extraordinaria pollutio. cum ibi not. xxxv. quæſtio iij. Immo Innocentius tenet requeri emiſſionem ſeminis vtriuſque, & commiſtionem intra clauſtra pudoris, nec vni⁹ tãtũ ſufficere. Communiter tamen tenetur ſufficere vnius. vt per Ab. in c. fraternitati. de eo qui cogno. cõſan. vxo ſuæ.

d Petere poterit. Sed nunquid hoc erit verum, ſi alter coniugum dederit cauſam huic illicito coitui. vt ſi ægrotus mandet vxori, vt patiatur ſe cognoſci à medico ſuo conſanguineo: vel carceratus mandet vt ſe patiatur cognoſci a iudice? Reſp. vt not. in c. diſcretionem. de eo qui cogno. cõſang. vxor. ſuæ.

e Contrahere. Poterit tamen cũ hoc Papa diſpenſare, cũ hoc ſit impedimẽtũ iuris poſitiui. cap. propoſuit. de conceſſ. preb. Immo interdum & Epiſcopus: vt no. per Abb. in cap. j. & cap. ij. de eo, qui cogn. conſang. vxo. ſuæ.

f Soluere. Sed non exigere. cap. j. & ca. fin de eo, qui cogn. conſang. vxo. ſuæ. cap. inquiſitioni. de ſent. excom.

g Nõ debeat. Nota, ꝙ affinitas ſuperueniens inter virũ, & vxorem priuat ſolũ culpabilẽ iure exigendi debitum.

h Dirimit. Quia non ſolum vxor, & maritus efficiuntur vna caro per copulam, ſed etiam fornicarius, & fornicaria. cap. de illo. de eo qui cogno. conſan. vxo. ſuæ. vbi Ab. & clarius. xxxij. q. iiij. per totum.

i Aſſertione. Nota ergo quod ad confeſſionẽ coniugum non debet fieri ſeparatio, quia matrimonium habet dependentiã, nõ ab homine, ſed ab ipſo Deo recipit indiſſolubilitatem. xxxiiij. q. ij. ca. quos Deus. & xxxv. quæſt. x. cap. j.

k Habere debet. Immo videtur, quòd debeat, cum confeſſus habebatur pro iudicato. l. j. ff. & C. de confeſſ. Sed dic. quòd in caſu iſto non ſtatur confeſſioni contra matrimonium propter rationem, quæ hic ſubijcitur: & quia non poteſt quis

pro

Rumor viciniæ probationem non inducit. h.d.

Rumor autem viciniæ non eſt adeo iudicandus validus [a], vt niſi fide dignæ probationes accedant, poſſit rite contractum matrimonium irritare.

DE CLANDEſtina [b] deſponſatione.

TIT. XVI.

Prohibentur matrimonia contrahi clandeſtine, ne poſtea oporteat illa diſſoluere. h.d.

NE tamẽ poſt ſecutam copulam; & ſuſceptã prolem detectis quibuſdam impedimentis, non ſine graui ſcandalo contracta matrimonia, retractari [c] oporteat, néve ſi alter coniugum, qui clam contraxerint, coniugium negauerit legitimis probationibus deficientibus, iudicis ſententia rite fuerit abſolutus, vterque aliis nubendo reatum incurrat [d] adulterij, conſultiſſime conſtitutum eſt, vt nullus fidelium occulte nuptias [e] contrahat. Sed cum matrimonia contrahenda fuerint, per presbyterum proponãtur [f] publice competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit [g], & valuerit legitimum impedimentum opponat, & vt ipſe quoque presbyter per ſe inueſtiget, vtrum aliquod futuro matrimonio obſiſtat impedimentum.

pro ſe teſtificari, vt xiiij q ij.§.j & ff. de interrog. act. l. de ætate.§. j. & in caſu noſtro conſiderata ratione tex. quilibet diceretur teſtificari, vel confiteri pro ſe, & non contra: cum vterque appetat diſſolutionem: & ſic iure communi non prodeſt ei talis confeſſio. De hoc tamen late per Ab. & reliquos in c. j & in ca. ſuper eo. de eo qui cogno. conſang. vxor. ſuæ. & in ca. per tuas, qui fil. ſint legitimi.

a Validus. Immo contra, ca. illud. & cap. iij. loco. de præſumptio. Solu. vbi de contrahendo matrimonio, hic de contracto. facit c. ſuper. eo. de conſanguinit. & affinitat. Vel ibi fama, hic rumor, qui minor eſt quam fama. vt per Doctor. in cap. qualiter, & quando. de accuſatio. & in cap ſuper. eod. de eo qui cogno. conſan. vxor. ſuæ. & per Archid. xxxv. q. v. ca. ſi duo. Legiſtæ in l. de minore. §. plurimum. ff. de q & in l. iij. §. eiſdem. ff. de teſtib. & in l. ſi. ff. de here. inſt. Alciat. in parergis, libr. j cap vj.

De clandeſtina deſpõſatione.

b DE clandeſtina. Clandeſtinum dicitur tribus modis. Primo, cum non habentur teſtes, iuxta tenorem c ij. eo. Secũdo cũ nõ fit cum ſolennitate, ca. aliter. xxx. q. v. Tertio, quod fit contra tenorem, c. fin. eo. vnde ſumitur hic tit. qui nouiſſime per Concilium Trident. corrigitur, ſeſſi. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. j.

c Retractari. Facit ſupra qui promo. non poſ. in princip. cum ibi allegatis.

d Incurrat. Vt cap. fin. xxx. quæſt. v. Et eſſet adulterium ſi quis cũ alia contraheret: quia huiuſmodi matrimonium valet coram Deo & militante eccleſia iure Decretalium, quamquam peccent clandeſtine contrahentes. cap. aliter. xxx. quæſt. v. vbi not. Hoc tamen eſt nouiſſime immutatum in Concil. Trident. ſeſ. xxiiij in decretis reformationũ matrimonij. c. j. vbi ſtatuitur, matrimonia contracta ſine ſolennitatibus poſitis hic, & in cap. fin. eod. vnde ſumitur, & in d. c. j. ſeſſio. xxiiij. eſſe irrita & inania Sed loquendo de iure Decretalium ſimile eſt in clandeſtina collatione quæ quamquam non careat ſuſpicione, tenet tamen ſi de ea quoquo modo fides fieri poteſt. capitu. vni. vt eccle. benefi. &c. Licet ſecus ſit in electione, quæ facta clam non valet, vt traditur in cap. quia propter. de election. & in cap. fin. eod. titu. in vj. & per Abb. in c. j. eod.

e Nuptias. Et ſic loquitur de matrimonio. Sed nunquid quòd hic dicitur habeat locum etiam in ſponſalibus de futuro? Communiter tenent habere locum propter identitatem rationis, fac. l. oratio. ff. de ſponſ. Vnde Ab. in cap. fin. eo. no. q contrahentes clandeſtina ſponſalia peccãt, & iudex poteſt illa interdicere.

f Proponãtur. Sed cum in multis locis quod hic dicitur non ſeruetur, quæri poteſt, nunquid ex hoc matrimonium dicatur clandeſtinum? Et per Abb. in capitulo. fin. eod. poſt alios antiquos determinatur, non eſſe matrimonium clandeſtinum, dummodo illud ſit contractum coram fidelium collectione, quæ eccleſia appellari poteſt. capitulo eccleſi. de conſecra. diſtinct. j. quod forte hodie non procederet ſtante Concil. Trident. quod expreſſe irritat huiuſmodi matrimonia.

g Voluerit. Cum ergo quilibet admittatur, quaſi publicum crimen videtur. immo quilibet tenetur ſaltem denunciare. cap. tua. de cogn. ſpi. & cap. cùm in tua. de ſponſ. Sed quid ſi vnus agit contra huiuſmodi matrimonium, & ſuccubuit, an illius debeat audiri præponens idẽm impedimentum? Quidam quòd non: quia actio popularis conſumitur vno agente. l. eum qui. §. in popularibus. ff. de iureiur. Tu dic melius vt no. per Abb. in cap. fin. eo.

a Proba

a Probabilis. Nota ergo quòd probabilis cauſa impedit matrimonium contrahendum, facit ea. præterea. de ſponſ. & c. cum in tua. & c. ſuper. eod. de conſanguin. & affinit.
b Clādeſtina. Scilicet nō præmiſſa denūciatione.

i Poſtulauerit. Cap. fi. § fi. eod. vnde ſumitur.
k Cauſa. Puta conſanguinitas. xxxij. q. v. cap. horrendus & xxxv. q. iij. c. contradicimus. vel affinitas, vel aliud, c. ſuper. eo. de eo qui cogn. cōſ. vxo. ſuæ. facit. c. ij. eod. vnde ſumitur.

Suſpenditur contractus matrimonij, donec extat præſumptio quod non poſſit contrahi. hoc dicit.

Cuius ſi apparuerit probabilis [a] coniectura, contractus expreſſe interdicetur, donec quid fieri debeat manifeſtis conſtiterit documentis.

Nati ex clandeſtinis, & interdictis matrimonijs non ſunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in facie Eccleſiæ ante ſententiam diuortij ſint legitimi, niſi vterque coniugum nouerit impedimentum. h. d.

Quicunq; vero huiuſmodi clandeſtina [b], & interdicta [c] coniugia inire auſus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiuſmodi coniunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſebitur: nec de parentum ignorantia vllū eſt habitura ſubſidium: cum ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltē affectatores [d] ignorantiæ videantur: licet alioqui ſi ignorantes in faciem Eccleſiæ cōtraxerint ante latam ſententiam diuortij nati, & legitimi habeantur [e], & in bona paterna hereditario iure ſuccedant. Idem iuris [f] erit, ſi in conſpectu quidem Eccleſiæ contraxerint, ſed impedimentū ambo [g] nouerint.

Sacerdos contēnens conſtitutiones Eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandeſtina matrimonia ſi publicentur recipit Eccleſia. h. d.

Sane ſi parochialis ſacerdos tales [h] coniunctiones prohibere contempſerit, per triennium ab officio ſuſpendendus erit, grauius etiam puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulauerit [i]. Verum (vt ſupra indicauimus) ſi contrahentes clandeſtina matrimonia publicare voluerint, niſi alia cauſa [k] impediat, ab eccleſia recipiendi ſunt, tanquam a principio [l] in eccleſiæ conſpectu contracta.

QVI MATRImonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari [m].

TIT XV.

Non admittitur ad accuſandum matrimonium, qui tempore denunciationis ſiluit, niſi iuret de calumnia: & quod poſt denunciationē nouit, quæ obiecturus eſt: & negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea. h. d.

NOn tamen quādocunque, aut indiſtincte omnes ad matrimoniū impugnandum admit-

c Interdicta. Poſt probabilē cauſam allegatā nec finitā.
d Affectatores ignorantiæ. Quia præſumitur male agere qui clandeſtine contrahendo fugit lucē. Et facit, quia paria ſunt ſcire impedimentū, & ſcire poſſe. l. Iulianus. ff. ad Macedonia.
e Legitimi habeantur. c. cum inter. vbi etiam. not. qui fil. ſint legit. Immo & ſi vnus tantū ignorat, cap. ex tenore. eod. tit.
f Idem iuris. Scilicet q[d] proles erit illegitima.
g Ambo. Et ideo nō prodeſt opinio eccleſiæ, ſi ambo parentes ſciant impedimentum, quin filij ſint illegitimi. Sed quid ſi vnus ſcit & alter neſcit? Dicunt: Bart. & Laur. quòd quantum ad ſcientem ſunt illegitimi, quātum ad ignorantem legitimi. arg. C. de inceſt. nup. l. qui contra. Tu dic quòd ſunt abſolute legitimi: vt in ca. ex tenore. qui fil. ſint legitim. Monſtrum autem eſſet, ſi quis eſſet partim legitimus, & partim illegitimus, ſicut ſi aliquis eſſet partim ſeruus, & partim liber. l. ſi duobus. ff. de ſtatu homi. & ita not. in cap. fin. eod.
h Tales. Scilicet poſt allegatum impedimentum.

l A principio. Arg. quòd id, quod principio non valebat, tractu tamen temporis cōualeſcit, c. quod ſicut. §. ſi autem. de elect. Arg. cōtra. de elect. cap. dudū. j. vbi de hoc & no. c. ſcientes. de cenſi. Sed in caſu noſtro iure Decretaliū matrimoniū, etiā a principio valebat quo ad Deū, licet non quo ad eccleſiā: ſed ſolum cum primū declaratur, ſit de frigid. & malefic. c. fraternitatis. in fi. & ff ſi ſer. vendicetur. l. ſicut. §. ſed ſi quæritur. & ff. de adquir. rer. domi. l. adeo. §. cum quis. in fi. Hodie autē poteſt habere dubitationem quod hic dicitur, per ea, quæ ſtatuit Concil. Trid. in ſeſ. xxiiij. in Decretis reformationū matrimonij. cap. j.

QVI MATRIMONIŪ accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari.

m TEſtificati. Quoniā factis denunciationibus, de quib[us] in titulo præcedenti, interdum comparent qui matrimoniū accuſant, & teſtes qui contra matrimoniū teſtificantur, ideo poſt titulum præcedentem congrue ponitur hic tit.

tendi erũt. Nam ſi quis tempore factæ a ſacerdote denunciationis in ipſa diœceſi cõſtitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidẽ mox cõiunctos impetere minime concedendum [b] erit, niſi proprio firmauerit iuraméto [c], quod ea, quæ obiecturus eſt poſtea didicerit, quodque ad accuſandũ, dolo non proſiliat, quo caſu etiamſi, quod obiecturus eſt, ab illis didiciſſet, qui denunciationis tempore ſiluerunt, claudi nõ debet ei accuſandi aditus [d]: ei quoniam etſi ad impetitione huiuſmodi, culpa ex tali ſilentio contracta, auctores excludat, iſte tamen qui culpa caret amoueri non debet.

Ex cauſa etiam poſt denunciationem poteſt quis matrimonium accuſare. h. d.

Idem iuris [e] erit, ſi tempore denunciationis, vel extra diœceſim commorabatur [f], vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit: vtputa ſi nimiæ infirmitatis feruore [g] laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris [h] conſtitutus erat, vt ad talium rerũ perceptionem, eius ætas ſufficere non valeret, ſiue alia legitima cauſa [i] fuerit impeditus.

Ad accuſandum matrimonium non ex cauſa delicti ſoli coniuges admittuntur. h. d.

Sed nec omnes ad accuſationem, teſtimoniúmve dicendum admitti debent: nam [k] ſi de tali impedimento agendum ſit, quòd neque coniugum in ſe delictum contineat, nec ob id matrimonium diſſolui cuiuſquam interſit; præter quàm ipſorum coniugum: vtputa ſi erratum in conditione ſtatus [l] fuerit: vel ſi mulier ita ſit arcta, vt cognoſci non poſſit: vel vir ita frigidus, vt coire nequeat, ſoli ipſi coniuges admittentur.

a Tempore. Et ita qui intra tempus conſtitutum non proponit ius ſuum, poſtea repellitur, & ab accuſatione, & a teſtimonio: arg c. fi. de clandeſt. deſponſ. & c. licet. de probat. & l. diffamari, C. de ingenuis. Sed nunquid ſaltem admittuntur ad denunciandum? Videtur quod ſic; cum iuramẽtum ei non obſtaret, cap. quemadmodũ de iureiuran. & in cap. tua. de cogn. ſpir. Dicas, quod non eſt admittendus, cum ſit ſuſpectus, vt in cap. fin. eod. & ſuſpectæ perſonæ remoueantur a denunciatione, ſicut ab accuſatione, cap. cum dilectus filius. j. de accuſa. & cap. cum in tua. de ſimo. Et cui vna via aliquid prohibetur, & cap. cum quid. de regu. in vj. & cap. tuæ. de procur. cum concord. ibi alleg. & ita not. in d. cap. fin.

b Concedendum erit. Nam exiſtens in diœceſi, præſumitur habere notitiam eorum, quæ palam fiunt in ciuitate. fac. ca quod dicitis. diſtin. xv. & xij. qu. ij cap qui & diuinis. & diſtinct. lxxxij. cap. propoſuiſti. Et nota quòd valet citatio generalis p edicta, quando neſciturquis ſpecialiter ſit citã lus, l. j. cum authẽ. quæ ſequitur. C. ſi minor. ab here. ſe abſti Quod facit pro conſuetudine ſcholarium, volentium a ſtudio diſcedere, qui faciunt fieri edicta, & proclamata in ſtudiis, de quo vide per Abb. in c. fin. eod.

c Iuramento. Sic de teſtib. cap. præſentium. & cap. paſtoralis. de except. & cap. fin. eod. Ex quo nota, quod plus valet iuramentum vnius, quam preſumptio iuris: quia per iſtius iuramentum eliditur præſumptio iuris, xxxv. q. iij. c. extraordinaria. & not. in d. cap. fin.

d Adiens. Hic habes, quod aliquis admittitur ad accuſandum cuius auctor repellitur: ſecus eſt in teſtibus, c. licet. de teſti c. fi. a fraternitatis. de hæret. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Reſpon. ad dictum accuſatoris nulla fit condemnatio, niſi adſint legitimi teſtes: ſed ad dictũ teſtis quis condemnatur, & ideo debent eſſe tales auctores, vt ipſorum dicta ſufficiant ad hoc, vt illi admittãtur, qui habent cauſam ab eis: arg. l. vitia. C. de adqui. poſſ.

e Idem iuris. Nota tres caſus, in quibus præſumitur ignorantia eorum. quæ fiunt in ciuitate.

f Commorabatur. Facit quòd ſtatutũ pœnale non comprehẽdat abſentes.

g Feruore. xv. q. j. cap. illa. & xxiij. q. j. c. Gonſaldus. & ca. ſicut tenor. de reg.

h Tam teneris. Sed quæ erit talis ætas? Quidam vt Innoc. quod quando quis eſt doli capax. Ab. quod iudicantis id relinquendum eſt arbitrio, qui diſcernet ætatẽ & diſcretionẽ pueri, an ſufficiat ad cõprehendendum hoc factũ.

i Cauſa. Vt, quia tempore denũciationis factę erat excõmunicatus: & ſic non poterat matrimoniũ contrahendum denũciare, ſecundũ vtrunq; Ab. fa. it. c. qa diuerſitatẽ. de conceſſ. præb.

k Nam ſi de tali. Diſtinctio, quæ hic ponitur an impedimentum matrimonij cõcernat delictum vel non, verificatur ex his, quæ poſt Innoc not. Abb. rubr. eo. & Hoſt. in ſum. Quis admittatur ad accuſationem matrimonij vbi videndum.

l Status. Vtputa quia credebatur alter cõiugum liber, cum tamen eſſet ſeruus. & fac. ſ. de ſponſ. §. illud. & §. ſi quis tamen. & ſupr. quæ matrim. imped. poſſ. in princ.

a Quilibet

Ad accuſandum matrimonium ex cauſa delicti, omnes admittuntur, ſed potiſſimum coniunctiores. h. d.

Quod ſi delictū contineat: vt quia, aliqui in gradu vetito, vel contraxiſſe; vel contrahere velle dicātur, tunc quilibet [a] quidem ad accuſandum recipitur: ſed omniū maxime parentes [b], & ſi ij deſint proximiores, id eſt, ſoror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumq; deſcēdentes.

Antiquiores proponuntur, & honeſtiores in teſtificando. hoc dicit.

Quod ſi progenies tota defecerit, ab antiquioribus [c], & honeſtioribus, quibus eadē propinquitas nota veriſimiliter eſſe debeat, accuſatio [d] teſtimoniūve [e] recipi poterit.

Ex preſumptione ſcientia acquiritur fides. h. d.

Ideo autē omnium maxime parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniam vnuſquiſque ſuam genealogiam [f], cum teſtibus, & chartis, tum vero ex recitatione maiorū ſcire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quàm qui melius ſciunt [g].

Speciale eſt in cauſa matrimonij, quòd pater admittitur in cauſa filij, & econtrario. hoc dicit.

Quod autem legitur [h]; pater nō recipiatur in cauſa filij, nec filius in cauſa patris, in criminalibus cauſis, & contractibus ſibi locū vendicat: in matrimonio vero coniūgendo [i], & impediēdo, ex ipſius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res eſt, cōgrue admittūtur.

Teſtimonium parētum non admittitur vbi inter coniungendos eſt diſparitas, h. d.

Vbi tamen alter coniugum diuitiis [k], ho-

a Quilibet quidem. Vt ſ. tit. j. in princip. vbi not. in verbo voluerit.

b Parentes. xxxv. q. vj. ca. videtur & cap. videtur. eod. Et ex hac littera not. regulam, quod in cauſa matrimoniali ſunt idonei teſtes & parentes, & ceteri coniuncti, ſi agatur de coniungendo, vel ſeparando matrimonio ratione de qua hic. Vidēdi tamen ſunt de hoc Doctor. in d. cap. videtur. vbi Abb. in fin. dicit, quòd in hac materia non poteſt dari certa regula.

c Antiquioribꝰ. Nota quòd teſtes ſeniores præferuntur iunioribus, de quo in l. vinum. ff. ſi cer. pet. fac. l. ſi chorus. ff. de leg. iij. & per Abb. in ca. quoties. de teſt.

d Accuſatio. Impropriè ſecundum quoſdam: argum. l. parentibus. ff. de inofficio teſtamē. vbi accuſare ponitur pro agere. Matrimonialis enim cauſa nec criminalis eſt, nec ciuilis: ſed mixta. c. tua. de procurator. & not. xxxv. q. vj. ca. conſanguineos. vnde ſumitur, & per Ab. in c. ij. vt lite pend.

e Teſtimoniūmve. Ex hac littera, & ex cap. cōſanguineos. xxxv. q. vj. vnde ſumitur, videtur ſumi poſſe argu. quòd idem poſſit eſſe teſtis & accuſator in cauſa matrimoniali. quod quidam admittunt, dicentes, eſſe hoc ſpeciale in cauſa matrimonij: in qua ſunt etiam alia ſpecialia, cum non iuretur de calumnia, cap. litteras. de iuran. calum. admittūtur conſanguinei, vt hic. non ſeruatur ordo iudiciarius per omnia, cap. ad hoc Deus. vt lit. non conteſta. valet teſtimonium de auditu. xxxv. q. vj. c. de parentela. inducuntur teſtes poſt publicationem, cap. ſeries. & cap. licet. de teſt. & not. in d. c. conſanguineos. & hoc tenuit Innoc. & Ioan. And. Sed Specul. quem refert Abb. in rubr. eod. dicit ſe non poſſe concipere quod accuſator qui tenetur ſaltē ad expenſas ſi ſuccubuit, ſit idoneus teſtis, ſed ipſe Abb. in d. rubri. & in cap. curauit. de probat. ſaluat Innoc. duobus caſibus. Primo quādo officialis publicus denunciauit. vel accuſauit. ca. præterea. de teſtib. cog. Secundo quādo quis ductus conſcientia denunciauit impedimentum iudici, & iudex ipſe ex officio inquirit, quod nota.

f Genealogiā. c. videtur. eo. & c. videtur. xxxv. q. vj. & ex hac præſumptione infert Abbas in d. c. videtur. qd allegās ignorantiā conſanguinitatis non eſt de facili audiēdus.

g Sciunt. Scilicet. ipſam conſanguinitatem. Nā de conſenſu ita bene poſſet teſtificari extraneus, ſicut ſuus. vt no. in c. videtur. eo.

h Legitur. l. teſtis idoneus. ff. de teſt. & iiij qu. iij. §. item teſtis idoneus. fac. c. videtur. eod.

i Coniungēdo. Ex hoc videtur, quòd ad probādum matrimoniū eſſe contractum admittantur parentes, & ad hoc a pluribus allegatur. ca. ſuper. eod. de teſti. vnde hic ſumitur. Cōtra tamē no. in c. videtur. eo. vbi Bern. intelligit illū text. quādo ageretur de cōſanguinitate. Hoſtien. tamen & Abb. & magis. cōmun. tenent, quòd ſuper omni articulo, & indiſtincte poſſint eſſe teſtes, cum moderamine tamen quod ſtatim hic ſequitur, & de quo per doct. in dicto cap. videtor. & in dict. cap. inſuper. eod. & per Ant. de Butr. in cap. j. de fil. preſbyteror.

k Diuitiis. Nota, quòd diuitiæ exaltant hominē, *Diuitiæ exaltant hominē.* quęſitæ tamen bonis artibus. fac. c. in hoc ſcripſimus. d. xxx. & c. habebant. xij. q. j & no. in c. clericus. eadem cauſa. & quaſi tamen affluant non eſt cor apponendum eis, ſecundum Salomonem. Et an requirantur ad eſſentiam nobilitatis? argum. hic quod non, cum ponantur tanquam diuerſa, dic tamen vt per Butr. in l. j. C. de dignit. lib. xij.

nore[a], nobilitate[b], & potentia[c] ſuperior eſſet, teſtimonium illius, qui patens eſſet inferioris adeo ſuſceptum redditur, vt illud nullo modo[d] ſit admittendum. Cum parẽtes filiorum[e] incrementum, & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quot, & quales debent eſſe teſtes ſuper conſanguinitate. hoc dicit.

Quoties ergo aliqui propter cognationem propinquitatis[f] ſeparari petũtur, duobus[g], vel tribus eiuſdem conſanguinitatis teſtibus adhibitis, vel totidem ſenioribus, & melioribꝰ eiuſdem loci id debet legitime comprobari.

Qualiter teſtes ſuper conſanguinitate iurare debent. h.d.

Teſtiũ autẽ examinatio in hac cauſa duplicis[h] interuentu iuramẽti fieri debet. Vt iurent, ſcilicet & ſe non priuato[i] odio, neque amicitia, nec alicuius proprij cõmodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & ſicut ipſi dicunt, rei veritatem à maioribus accepiſſe, & ſe credere[k], ita eſſe.

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari. hoc dicit.

Præſtitis autem iuramentis, & impedimento matrimonij legitime probato, ſi quis contra præcedentẽ probationem, partibus publicatam quaſi matrimonium impediri iure non valeat probare velit, audiendus non erit[l], ſed priori ſtandum erit probationi.

Doctoratus poteſt dici dignitas.

a Honore. puta ꝙ ſit doctor. Nã doctoratus eſt honor, & poteſt dici dignitas, Bar. in l. fi. C. de iud. & in l. j. C. de no. C. comp. & per. Abb. in c. quanto. de magiſt.

Nobilitas.

b Nobilitate. Nobilitas ergo etiam ſecundũ canones eſſe debet in cõſideratione. fac. c. de multa. & c. pe. de præb. & cap. quæ contra pacem. & quod ibi no. xxiiij. q. j. eſt tamen nobilitas multiplex: vt per Bart. in l. j. C. de dignit. lib. xij. & contra nobilitatem generis pro nobilitate virtutum vide tex. in c. nunquam. diſtinctio. lvj. & in capitulo quoniam. vetus. xxiiij. q. j.

c Potentia. Puta amicorũ copia: vt ca. conſtitutus. ij. & quod ibi not. de appell. facit c. officij. de elect.

d Nullo modo. Licet verbum hoc ſit valde præciſum, debet tamen intelligi cum temperamẽto. Nam docto. in cap. ſuper. eod. de teſti. vnde hic ſumitur, dicunt hanc rem multum pẽdere ab arbitrio iudicis, vt per Ab. in. d. c. inſuper. eo gloſſ. j.

e Filiorum. Et propter magnam communionem viri & vxoris, id, quod eſt vnius, cenſetur quodammodo eſſe alterius. facit l. fin. C. de incolis. lib. x. l. feminæ. ff. de ſenat. cap. licet. §. mulier. de ſepult. in vj. Et quod hic. dicitur de matrimonio. habet multo magis locum in ſponſalibus, ſcilicet ꝙ circa ea idoneũ ſit parentum teſtimonium: vt per Abb. in c. ſuper eo. de teſti. Sed an ſuper matrimonio ſpirituali; Reſp. vt no. per Abb. in cap. ſuper. eo.

f Propinquitatis Accipe intranſitiue, ideſt, propter cognationem quæ eſt propinquitas, xxxv. q. iij. cap. i. & cap. ij.

g Duobus. Nota quòd etiam in actibus, qui ſunt grauiſſimi præiudicij. duo teſtes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio enim matrimonij eſt res grauiſſima, cap. licet ex quadam. in fin. de teſti. cap. debitum, de bigamis. Idem etiam numerus ſufficit contra Papam vt not. in c. præſul. ij. q. iiij. quod reputat valde not. Abb. in c. quoties. & ca. ſuper. eo. de teſti. & in rep. c. cum eſſes. de teſta. Nec ſecundum eundẽ intererit, vtrũ iſti duo teſtes ſint mares, an feminæ: nam d. cap. ſuper. eo. videtur probare de feminis: immo quod plus eſt, ſufficit ꝙ deponant. de auditu. debent tamen eſſe rogati. no. xxx. q. j. cap. proſtratos.

h Duplicis. Ideſt in tali iuramento duo articuli continentur.

i Priuato odio Ergo non omne odiũ repellit: ſed priuatum tantum: nam publicum: puta ſi quis aliquem proſequeretur odio tã quam peccatorem, hoc non eleuaret dictum teſtificãtis, ſecundum Abb. in ca. quoties. de teſti. facit. cap. odio. diſt. lxxxvj. & xxiiij. q. iiij ca. duo iſta nomina. & idem dici poteſt de amicitia: vt late per Abb. in d. cap. quoties.

Teſtimonium de credulitate.

k Credere. Nota caſum, in quo valet teſtimonium de credulitate. facit cap. licet. de teſtib. & cap. litteris. de præſumpt. De quo an & quãdo, & quomodo procedat, latiſſime per Abb. in cap. quoties. de teſtibus.

l Audiendus non erit. Cap. iurauit. de prob. vnde ſumitur. Sed contra videtur. cap. ſeries. de teſtibus Doct. tam in d. cap. iurauit. quam in contrario multum pro ſolutione laborant, & varias conciliationes afferunt. Ea vero videtur eſſe præcipua, quod contrarium loquatur quando impedimentum eſt probatum ad ſeparandum matrimonium iam contractum: tunc enim in fauorem matrimonij, etiã poſt publicationẽ, admittuntur teſtes ad probandum contrarium, ob maximum periculum, quod eſt in ſeparando matrimonio legitime contracto, ca. licet ex quadam. in fi. de teſti. hic vero & in cap. iurauit. loquitur probato impedimento circa ſponſalia de futuro, quo caſu nullum ſubeſt periculum ſi non contrahant, ideo debet ſeruari regula ordinaria de nõ examinãdo poſt publicationẽ. Sed hęc nõ omnino placet Hoſt. & Ab.

& Abb.qui in d.cap.iurauit. deducit eandem interdum eſſe in ſponſalibus rationem, quæ eſt in matrimonio. Vnde inquit, quod vbicunque in cauſſa matrimoniali ſiue agatur occaſione ſponſaliũ ſiue matrimonij ſententia tranſit in rem iudicatam ibi obſtabit publicatio atteſtationũ. Si vero talis ſententia nõ trãſit in rem iudicatã, tunc nec publicatio atteſtationum impediet nouas probationes. Sed quando eſt, quod ſententia in cauſa matrimoniali tranſit in rem iudicatam? Reſpon. vbicumque vitium ſentẽtiæ eſt per partes, cõtra quas fertur remiſſibile: vbicunque vero tale vitium non eſt per partes remiſſibile, tunc non tranſit. id autem accidit vbicumque veritate nõ manifeſta imminet peccatũ. Hoc igitur caſu nunquã afficit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur. & in d.ca. iurauit. vbi Ab. clare exemplificat omnia ſupradicta. In caſibus tamẽ, in quib⁹ nõ obſtabit huiuſmodi publicatio examini faciẽdo ſuper iiſdẽ, vel directo contrariis, non debet iudex admittere nouas probationes, niſi cum aliqua cauſæ cognitione. Ad euitandam igitur teſtium ſubornationem examinabit, quare prius non produxit teſtes quos intẽdit nunc producere, & quales ſint: & ſi, viderit legitimam cauſam admittet. & non alias. & ita etiam accidit in d. cap ſeries vbi ſuberat legitima cauſa procedendi de nouo, & ita Abb. in d.cap.iurauit.

DE DIVORTIIS [a].

TIT. XVI.

Diuortium eſt diſſolutio matrimonij: Et ſeparatio tori poteſt appellari diuortium h.d.

DIuortiũ eſt diſſolutio matrimonij, quæ vtroque viuente [b] coniuge contingit [c]. Sed & ſimplicem tori ſeparationem diuortiũ non male [d] appellamus.

Matrimonium regulariter diſſolui non poteſt. h. d.

Sciendum eſt igitur, legitime contractũ matrimonium diſſolui non poſſe quippe a Deo cõiuncti ab homine ſeparari nec debent, nec valent [e].

Matrimonium ſoluitur per religionis ingreſſum, non ſoluta copula. h. d.

Si tamen alter coniugum, qui per verba contraxit de præſenti, copula non ſecuta [f], ſe ſe ad obſeruantiam regularem voluerit aſtringere, poterit id, altero etiam incõſulto, efficere, & ei, qui in ſæculo remanere voluerit, alteri ſe iungere permittendum erit.

Falſa cauſa non vitiat ingreſſum religionis h. d.

Nec accuſari poterit religionem ingreſſus, ſe falſa [g] ad id cauſa inductum, puta quod coniugem lepra percuſſã crediderit, & ob id eius abominatus complexus

DE DIVORTIIS.

a DE diuortiis Quia ex accuſatiõe, matrimoniorũ deuenitur ad diuortia & repudia, congrue poſt titulũ præcedentẽ, & in calce huius tractatus ponitur de diuortiis: & ſic de materia, quæ concernit nouiſſima matrimonij, excepta morte.

b Viuente. Quia ſi per mortem diſſoluatur matrimonium, nõ eſt diuortiũ. Et differt diuortium a repudio, quod hoc reſpectu matrimonij iam contracti, illud reſpectu ſponſalium. ff. de verb. gni. l. inter ſtuprum. §. diuortium Sed tamen ſæpe his vocabulis promiſcue vtimur: vt not. xxxij.q.vij.cap.j.

Diuort. ũ. Repudiũ.

c Contingit. Vt perpetuo duret, cap. diuortium de pœnit.diſt.j.

d Non male. Vt xxxij.q.vij cap.interueniente.& per Abb. in rub.eo. Et ſeparatio tori alia eſt perpetua, alia temporalis: vt not.in d.cap. interueniente.

e Nec valẽt. Capit. quos Deus. xxxiij. q.ij.& l. ei⁹ & l.nihil ff. de regul.iur.

f Non ſecuta. Nã ſi copula ſecuta fuiſſet, etiam de conſenſu vxoris nõ poſſet ingredi. cap. ex parte.primo.de cõuerſ.coniug.de quo tamen dic, vt cap. cum ſit.& in cap.ad Apoſtolicam,& ca. vxoratus. eo. tit.de conuerſ coniuga.

Falſa cauſa.

g Falſa,&c. Sic dicimus falſam cauſam non vitiare legatum. l. ij. C. de falſ. cauſa adie. & l. falſa. ff. de cond. & demon. Facit quòd mendacium ſe obligantis obligationem non impedit, cap. veniens. de conuerſ. coniug.l. j. & l. ſi rem alienam. ff. de pigno. actio. Item non vitiat diſpenſationem, capitu. quia circa & ibi Abb. de conſangui.& affi.& facit pro hac littera l. vni. in prin C de rei vxo. actione. Sed contra capitu. ex parte Aſtenſis. de conceſ. præb. Nam vbicumque quis poteſt agere actum vno iure, ſi explicat a io iure incompeten i. non valet actus, cum impendentibus à voluntate magis conſideretur opinio, quam veritas, d. capitulo ex parte reſpond. quidam quòd l falſa cauſa non vitiat in ſpiritualibus, ſicut nec dolus. Sed hæc non bona, cum ſit contra d. cap. ex parte. Vnde alij melius quòd falſa cauſa non fuit. expreſſa. ſed in mente retenta. facit l. ſi repetenti. C. de cond. ob cauſ. Vel dic. tertio quòd l hic, & in d. cap. ex parte. de conuerſ coniug. vnde ſumitur, cauſa falſa erat potius impulſiua, quam finalis finalis enim credi debet; vt quis ſeruiat Deo ideoque ingrediatur religionem, ceſſante igitur cauſa impulſiua, non ceſſat votum & diſpoſitio. facit l. j. §. ſexam. de poſtul. & §. affinitatis. inſtit. de nupt. & quæ nó. Inno. in cap. in præſentia, de renunciatio.

fuerit cũ & ſine [a] cauſa idipſũ facere potuerit.

Dicenti ſe velle ingredi religionem, eſt certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat. h. d.

Ei autem, qui ſe ad religionem trãſire velle dictitat, certum eſt præfigẽdum tempus [b], intra quod [c] legitime caueat [d], quod aut ad religionem ſe transferet [e], vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem, cur non ſecuta copula per religionis ingreſſum matrimonium diſſoluitur. h. d.

Neque mirum [f] videri debet, quod poſt legitimum de præſenti præſtitum conſenſum, carnis non ſecuta commiſtione, alter coniugum, etiam altero inuito, ad vitam regularem tranſitũ facere valeat: quia cum nondum vna caro [g] effecti ſint, ſatis probabiliter, vno ad Deum tranſeunte, alter in ſæculo remanere [h] poterit.

Per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſoluitur matrimonium, etiam non conſummatum. h. d.

Diuerſum [i] ſtatuitur ſi quis poſthabito canonico religionis ingreſſu, poſt aliquã per verba de præſenti deſponſatam, ſacros ordines ſuſceperit, quanquam enim votum per ſacri ſuſceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendũ poſtea contractum, habeatur efficax: ad diſſoluẽdum tamen prius cõtractum, etiam non cõſummatum, inualidum cẽſetur. Ideoque talium ordinũ non obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendam probatam religionem induci nõ valeat, & ſponſa eius inſtiterit contractum matrimonium conſummare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi: & quod facit Papa, Deus cenſetur facere. hoc dicit.

a Cũ & ſine. Fac. l. vnic. in prin. C. de rei vxo. act.

b Tempus. Quod a iure taxatur duorũ menſiũ, c. ex publico. vnde ſumitur. de conuerſ. coniug. Sed dicas quòd iſtud remittendum eſt arbitrio iudicis, vt ibidem late per glo. & Abb. licet iudex a dicto termino, nõ debeat temere, & ſine cauſa recedere.

c Intra quod. Videtur ergo ꝙ lapſo tempore nõ poſſit is, cui eſt præfixum tẽpus, amplius intrare religionẽ. Sed contrarium eſt verius: quia ſemper licebit ingredi ante ſecutam copulam: vt not. in ca. ex publico. de conuerſ. coniug. & iſte terminus datur nõ ſolum ad ingrediendum monaſterium, ſed etiam ad profitendum, vt ibidem per Abb. aliàs non eſſet ſufficiẽter prouiſum ſponſo, cum non poſſit ad ſecundas nuptias trãſire niſi altero ꝓfitẽte.

d Caueat. Datis pignoribus, & fideiuſſoribus, ſic enim intelligitur legitima cautio. l. mandato. §. fin. ff. manda Vel hoc quoq; iudicis arbitrio relinquetur, adeo quòd ſi quis nõ poſſet præſtare aliam, quam iuratoriam cautionem, deberet iudex eſſe contentus cap. per tuas. de dona. inter vir. & vxor. authẽ. generaliter. C. de Epiſc. & cler. Abb. in cap. ex publico. de conuerſ. coniugat. facit cap. quanquam. diſtinct. xxiiij.

e Transferet. An autem ſit audiendus alter coniugum ſi dicat ſe velle ſeruare religionem, ſed remanere in propria domo, habetur in d. cap. ex publico. de conuerſ. coniug. & caſu quo tranſeat fiet hinc inde reſtitutio acceptorũ. d. c. ex public.

f Neque mirum. cap. ij. vnde ſumitur, de conuerſ. coniuga.

g Vna caro. Nota vnum effectum ſecutæ copulæ: quia ſcilicet præcludit facultatem monaſterium ingrediendi. Alios plures effectus ponit. Abb. in c. ij. de conuerſ. coniugat. Sed quid ſi hæc copula fuit violenta? puta ſponſus violenter cognouit ſpõſam, an poſſit ingredi monaſteriũ inuito ſpõſo? & quidã. vt Bar. Brix. hoc tenuerũt, ne delinquẽs ſit melioris conditionis, quam ſapiens: arg. c. eum qui. de præb. in vj. Item quæ inuita fuit cognita non videtur communicaſſe corpus ſuum, xxxij. q. v. §. j. cum cap. ſeq. Alij contra. Vide per Io. Andr. in ca. ea quæ contra de regu. iur. in vj. in Mercu. per Bald. & Moder. in c. pen. de probat. & per Abb. remiſſiue in d. cap. ij.

h Remanere. Et cũ alia contrahere, c. ex publico. de cõuerſ. infid. Et dicũt quidã quod nihilominus remanet vinculum prioris matrimonij, ſed prorſus inefficax propter ingreſſum. alij quòd penitus ſoluitur per matrimonium: & hoc eſt receptius: vt plene not. in c. ij. de conuerſ. coniuga.

i Diuerſum, &c. Sumitur hic §. ex extrauag. Ioã. xxij. quæ incipit, Antiquæ. vbi copioſe ſcribitur per Gloſſatores ſuper ratione diuerſitatis. Licet autem matrimonium non ſoluatur per ſuſceptionem ſacrorum ordinum: tamen matrimonium non impedit, quominus character imprimatur: ſed ſolum ordinis executio: vt in d. extrauag. Antiquæ. & ſic eſt caſus in quo ſacerdos, etiam apud Latinos, poteſt habere vxorem, quod procederet etiam ſi matrimonium eſſet conſummatum: quia nihilominus imprimeretur character. fac. not. per Inn. & Abb. in cap.

in cap. placet. de conuerſ. coniug. & in c. ij. eod. tit.
a Diximus. §. penul. de ſponſ. §. ſi tamen. ſupr. de tripli. cogn. §. item ſi aliter. ſupra quæ matrim. imped. poſſ.
b Quibus caſibus. Reſpondet tacitæ obiectioni quæ poterat fieri. d. cap. quos Deus. xxxiij quæſt. ij.
c Pontificis. Et ſic nota, quod dicitur fieri auctoritate Dei, quod fit auctoritate Papæ, quod eſt verũ ſi iuſta cauſa faciat. xxiiij. qu. j. c quodcumque. & q. iij. ea. ſi quis non recto iudicio. & facit cap. inter corporalia. de tranſla. Sed cum diuerſum ſit de eo, qui cũm ſit Chriſtianus labitur in hæreſim, vel in aliũm errorem gentilitatis: quia tunc non diſſoluitur matrimoniũ, nec poteſt remanẽs in fide alteri nubere, cap. quanto. & ca gaudemus eo. & §. item ſi alter. ſupra quæ mat. imp. poſſ. quæritur an Papa, & eccleſia poſſit hodie conſtituere, vt altero fideliũ in hæreſim labente, poſſit fidelis ad alia vota tráſire? Hoſtien. quòd ſic, exẽplo infideliũ, inter quos etiam eſt verũ matrimoniũ, c. de infidelibus. de conſang. & affinit. eo modo videtur quod poſſit ſtatuere inter fideles. Nam ratificatio matrimonij, quę eſt inter fideles cauſatur ex ſacramento baptiſmi d. cap. quanto. ergo poteſt eccleſia aliter ſtatuere. Sed de hoc valde dubitat Abbas in cap. ex parte. ſecundo. de conuerſ. coniug. vide ibi per eum.

Factum à Papa factũ à deo.

Sed & ſi inter infideles matrimonio contracto ſequuta copula fuerit, ſi alter, qui in infidelitate permanſerit, velit a fideli diſiungi, aut non niſi cum contumelia creatoris, cum altero commorari, licebit Chriſtiano non modo matrimonium diſſoluere: ſed etiam (vt ſupra diximus [a]) alteri ſe matrimonium iũgere. Quibus caſibus [b] cum auctoritate ſedis Apoſtolicæ, & Romani Pontificis [c] matrimonium diſtrahatur, non iam humana, ſed potius diuina poteſtate coniugium diſſolutum intelligitur.

Ob coeundi impotentiam, diſſoluitur matrimonium. h d.

Item ſi quis ignarus [d] virginem in vxorem duxerit, quæ adeo arcta ſit, vt mulier [e] fieri non poſſit, vel ſimile vitium a natura [f] contraxerit, vt ope medicorum [g] non poſſit adiuuari. Aut mulier virum acceperit, qui adeo frigidæ ſit naturæ, vt eidẽ carnaliter commiſceri non poſſit, poterunt inuicem ſeparari [h]: & qui matrimonio aptus erit ad ſecundas nuptias libere tranſitum facere.

Putatiua impotentia coeundi non diſſoluit coniugiũ. h. d.

Si quis tamẽ coeundi impotentiam cauſatus poſt ſeparationem aliam acceperit, aut ea, quæ arcta putabatur aliquẽ inuenerit, qui ſibi ſeras reſeraret, vterque caſu poſt peractam pœnitentiã, ad priora coniugia redire [i] compellendi [k] erunt.

Quam quis duxit vel retinuit ſciens copulæ non idoneã, habebit vt ſororẽ, ſi non poteſt habere velut vxorem. h d.

Plane ſi ſciẽter quis cum ea, quæ maribus

d Ignarus. Videtur ergo innuere hæc littera, quòd impedimentum dirimens matrimonium debeat ſubeſſe tempore contractũ matrimonij. Sed ſi tale impedimentum accideret poſt contractum matrimonium, licet nondum conſummatum, non tribueret facultatẽ dirimendi. putat tamen Abb. in c. ex litteris. de frig. & malefi. quod eſſet cauſa legitima ob quã Papa poſſet illud ſeparare, ſi multum timeatur de incõtinentia ſani.
e Mulier fieri. Id eſt, cognoſci: nam virgo prædicatur de femina non cognita, mulier de cognita, licet interdum virginis appellatione intelligamus de ea, quæ non eſt nupta, licet ſit impudica, inſtitution. de publ. iudic. §. item lex Iulia. iuncta gl. in verbo vidua. & Poeta.

Ah virgo infelix quæ te demẽtia cepit.

f A natura. Idem ſi ab accidẽti. dummodo matrimoniũ præcedat, ea. quod ſedem. c. conſultationi, & ca. ex litteris. vbi not. per glo. & Doct. de frigid. & malefic.
g Ope medicorũ. De hoc dic vt ſupr. quæ matri. imped. glo. §. item frigiditas. & in cap. ex litteris. de frigid. & malefic.
h Separari. Et poteſt ſeparationẽ petere etiam is a quo impedimentũ prouenit: vt per Doct. in cap. j. de frig. & maleficiẽ. Sed intra quantum temporis ſeparatio peti poterit? Reſpondeo vt not. per Abb. in cap. j. & cap. laudabile. de frigid. & malefi.
i Redire. Cap. fraternitatis. de frig. & malef. & intellige hoc quãdo eſſet primo cognoſcibilis. Nã ſi primus eſſet adeo mentuloſus, & inſtrumentum genitale haberet ita groſſum, quod nunquã poſſet deflorare mulierem ſine periculo mortis, ſecundus ob ſuam gracilitatem non poſſet eam cognoſcere, tunc non eſſet reſtituenda primo, licet per frequentem vſum cum ſecundo habitum ſit apta reddita primo, ita vterque Abb. in cap. fraternitatis. de frig. & malefic.
k Compellendi erunt. Quia cognita ab vno præſumitur cognoſcibilis ab alio, ſecundum Doct. in cap. fraternitatis. de frig. & malefic.

Cognita ab vno præſumitur cognoſcibilis alio.

impotens eſt commiſ-cer, matrimonium contraxerit, vel alterius cō perta poſtmodum im potentia, ſimul morari conſenſerit, his caſibus Eccleſia [a] iudicare conſueuit, vt quas viri tamquam vxores habere non poſſunt, habeant vt ſorores [b].

Ob fornicationem carnalem, vel ſpiritualem non ſoluitur matrimonium, ſed fit ſeparatio tori. h d.

Sæpius [c] tamen accidit, vt matrimonij remanente ſacramento, tori [d] tantum fiat ſeparatio [e]. vt puta ſi alter cōiugum carnaliter [f], vel ſpiritualiter fornicatus fuerit, quibus caſibus matrimonium minime aboletur: ſed ſibi ſunt inuicē coniuges [g], etiam ſeparati [h].

Pendente iudicio ſuper adulterio, non habet locum ſeparatio tori h d.

Sed & ſeparatio non instituta ſtatim de crimine accuſatione, facienda erit: ſed probata & peracta [i]. Interim enim pendente iudicio, coniugū alteruter, iure, quod habet in altero priuari non poterit [k].

Facta ſeparatione tori ob fornicationem carnalem, poſt emendationem non compelluntur coniuges ſe reſumere, ſecus ſi ob ſpiritualem, niſi alter velit monaſterium ingredi h.d.

Multum autem intereſt [l] vtrum ob carnalē an vero ob ſpiritualem fornicationem tori ſit facta ſeparatio.

a Eccleſia. Ergo & nos ſic iudicare debemus: vt c. in cauſis. de re iud. de quo dic, vt habetur in ca. conſultationi. de frig. & maleſi. vnde ſumitur.

b Vt ſorores. Id eſt, ſecum caſte viuēt velut cum ſororibus. Nam ſicut veri coniuges poſſunt promittere continentiam ſimul morando xxxiij. q. v. cap. quod Deo. Ita & iſti morati ſimul poterunt in continentia. facit. c. omnino. xxxj. diſt. vbi coniuges. cum quibus Apoſtoli non exercebant carnale commercium appellantur ſorores. Et not. quòd cum huiuſmodi impotentibus nō poteſt cōſiſtere verū matrimonium. Nam deſinunt cauſæ inſtitutionis matrimonij. nam nec ob ſpem ſobolis, nec vt vitetur fornicatio, poteſt tale matrimonium prodeſſe. Vnde ſi is, qui contraxit cum impotēte, cū alia poſt contrahat, tenet matrimoniū cum ſecunda. Simile in eo qui contraxit cum minore. Nam licet ſit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de ſponſal. tamen ſi cum alia contrahat, tenet matrimonium: teneretur tamen primæ tribuere alimenta, & alia neceſſaria: vt per Abb in cap. conſultationi de frig. & maleſi. facit cap. laudabilem. eod. tit. & cap. ij eo.

c Sæpius. Cum dupliciter ſumatur diuortium, vt ſupra eo in prin. Huc uſque dixit de diuor. iuxta primam acceptionem, id eſt quatenus eſt ſeparatio matrimonij; nunc iuxta ſecundam id eſt, quatenus eſt tori ſeparatio, & concor. cum hoc cap. ij. capitu. ex litteris. eo. & cap. interueniente. xxxij. q. vj & quod ibi not.

d Tori tantum. Contra eos, qui dicebant innocentem, non eſſe ſolutum obligatione reddendi debitum, vt not. Abb. in c. ij eo.

e Separatio. Quæ interdū eſt perpetua, interdum temporalis, vt not. in c. interueniente. xxxij. q. vij.

Ob vitiū Sodomiticum an fiat ſeparatio.

f Carnaliter. Sed an ob vitium Sodomiticū poſſit fieri talis ſeparatio? Reſp. vt late per Inno. & Abb. in c. j. & in cap. maritus. de adult. & not. in cap. omnes. xxxij. q. vij.

g Coniuges. Quia vinculum coniugij ſemel contractum, & habitum numquam amittitur viuentibus coniugibus. xxxij. q ij. cap. ij. & cap. iij. Sicut nec baptiſma, nec ordo. j. q. j. cap. quod quidam. verſi. cum videamus. & facit hoc ad q. an Lazarus, & alij reſuſcitati recuperent vxores, & liberos, de qua per Alb. in cap. fraternitatis de frig. & maleſi & in locis ibi per eum, & alios allegatis.

h Separati. Not. tamen, quod ſi lata ſententia alter coniugum qui eſt innocens non poſſet continere deberet matrimonium redintegrari ſecundū pliurium opin. vt not. xxxij. q. vij. ca. Apoſtolus. & per Ab. & alios in cap. ex litteris. eod. licet quidam contra.

i Peracta. Id eſt, finita per condemnationem rei. Moder. in l. tranſacta ff. de verb. ſig. Et ſic nota. quòd nō ſufficeret probatio, ſententia non lata, quod tenent Ala. Ioan. Andr. & Abb. in ca. ij. vt lit. pend. vnde ſumitur. Ant. de Butr. & Sicul. tenent quòd & poſt concluſionem in cauſa: cum tunc inducatur notorium, quod ſententiæ æquiparatur. facit. cap. cum olim. de verb. ſign. fac. no. ſignificauerunt. de teſt. & per Innoc. in cap. paſtoralis. de cauſſ. poſſ. & prop. & no. in cap. cum dilectus. de fid. inſtr. dic. vt in d. cap. ij.

k Non poterit. Sed contra capitulo tenor. de re iud. & capitulo veniens. de reg. vbi lite pendente interdicitur carnale commercium. Sol. in contrariis contractum fuit matrimonium lite pendente: Et ſic poſſeſſio non erat iure approbata, hîc lis reperit coniuges in quieta poſſeſſione, ita per Abb in cap. ij. vt lit. pend. Item contra d. cap. libertas. de teſt. ſpol. & in c. inquiſitioni. de ſent. excom. Sol. hic in iudice, in contrariis in parte: vt per Abb. in d. cap. ij.

l Intereſt. Habes hic vnam differentiam inter ſpiritualem & carnalem fornicationem. de aliis vide per Ant. de Butr. in capitulo fina. de conuerſ. coniug. fac. capitulo propoſito. & quod ibi no. xxvij quæſt. j.

Primo enim caſu maritus adulteram vxorem, etiam emendatam, niſi[a] ipſe ſimili fornicatione pollutus fuerit, recipere non compellitur[b]: ſed fornicatrix in clauſtris cum religioſis mulieribus, ad perpetuam agẽdam pœnitentiam erit collocanda. Secundo vero, ſi fornicatur ſpiritualiter ab infidelitate reuertatur, cogetur[c] quæ in fide remanſit, illum reſumere[d], niſi & ipſa ad religionem tranſitum facere voluerit, quod etiam nolẽte[e] viro ad fidem reuerſo, exequi libere poterit.

Regulariter vxor, & vir non poſſunt diſiungi, vt alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur. fallit hoc in caſibus præcedentibus, & ſequentibus. h.d.

His exceptis[f] caſibus alter coniugum, altera in ſæculo remanente, nec ad ſacros[g] ordines, nec ad regularem ſuſcipiendus eſt obſeruantiam: niſi forte remanens eius ſit ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ[h] valeat in ſæculo remanere: aut ipſam continentiam vouere voluerit. Alioqui quamquam de vxoris licentia[i] monaſterium quis ingreſſus fuerit, & profeſſionem[k] fecerit, non vxor ad continentiam cogi: ſed vir ad vxoris torum euocari poterit niſi poſt coniugis ingreſſũ fornicata[l] fuerit:

Delicta coniugũ compenſatione tolluntur.

a Niſi. Paria enim delicta mutua compenſatione tolluntur. xxxij. q. vj. cap. nihil. cap. pe. & ca. fi. vbi late traditur. de adult. l. viro. ff. ſol. mat. cum allegatis in c ſignificaſti. eo. Et amplia hoc etiam ſi delicta eſſent differentis qualitatis: puta quod adulterium vxoris eſſet notorium, & viri eſſet occultum, Abb. in d. c. ſignificaſti. Hoc tamen non procedit quo ad vindictam publicam: vt per Abb. in capitu. j. de iniur. & per eũdem in c. cum olim. in fi. de reſti. ſpolia.

b Non compellitur. Etiã ſi ei occaſionem adulterium committendi maritus dediſſet. c. ex litteris. eo. Nec etiã prætextu paupertatis, vel alterius incommodi turpiter agere debuit. l. palam. § non eſt. ff. de rit. nupt. Immo potius debuit oĩa mala pati. xxxij. q. v. c. ita ne, niſi maritus fuiſſet cauſa immediata: puta quia duxerit eã ad committẽdum adulterium, & præceperit: vt per Abb. in cap. ſignificaſti. eo. & per eundem in cap. diſcretionem. de eo qui cogno. conſan. vxor. ſuæ. Et amplia ſupradicta alio modo, vt procedant etiam ſi adulterium eſſet commiſſum in figura matrimonij, cap. conſtitutus. de conuerſ. coniug.

c Cogetur. An autem ſedes apoſtolica poſſit hoc immutare, dando licentiam quòd ei, qui remãſit in fide poſſit ad alia vota conuolare per Abb. & alios. in cap. ex parte. ij. de conuer. coniug.

d Reſumere. Cap. quanto. & cap. gaudemus. eo. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio inter carnalem, & ſpiritualem fornicationem? Reſpon. vt not. ſupra quæ matri. impe. poſ. §. nec refert. Vel dic, quòd ſpiritualis fornicatio per regreſſum ad gremium eccleſiæ penitus aboletur: ſed fornicatio carnalis nullo pacto poteſt aboleri ſemel commiſſa. l. j. C. de rapt. virg. & xxxij. q. v. cap. ſi Paulus. l. in bello. §. factæ ff. de cap. & poſtli. reuer.

e Nolente viro. Cap. fi. de conuer. coniug.

f His exceptis. Huius. §. materia ſolet. reputari valde intricata, pro cuius elucidatione, vide late per Abb. in cap. j. de conuerſ. coniug. & per eundem in cap. tua nos. ij. de iureiur.

g Ad ſacros. Sed numquid ad minores? videtur arg. l. cum prætor. ff. de iud & diſt. xxv. ca. qualis. Contrarium videtur verius, cum coniugati promoueri non debeãt cap. diuerſis fallaciis. de cleric. coniug. & promoti ſũt priuandi beneficiis. vt cap. j. eod. tit. fac. cap. fi. de temp. ord. vbi ponitur pœna ordinantis coniugatum: ſed quid ſi inuita, vel ignorãte vxore fuit promotus ad ſacros ordines, numquid illa defuncta continere teneatur? Goff. quòd non. Hoſt. Ioan. Aud. Abb. & magis. communiter contra. in tantum, quòd ſi iterum nuberet, non teneret matrimonium: argu. contra, in cap. placet de conuerſ. coniug. & in § ſeq. Sol. vt per Abb. in d. cap. placet.

h Incõtinẽtiæ. Sed quid ſi non ſit ſuſpecta incontinentiæ: ſed de aliis malis moribus? Puta quòd ſiet incantatrix, malẽfica, aut vſuraria, numquid hoc caſu maritus poſſit ingredi religionem, vxore vouẽte continentiam? Ioan. Andr. negat, licet fateatur tenere ingreſſum, ſi contra fiat, vt per Abbat. In c, ad Apoſtolicam. de conuerſ. coniugat.

i Licentia. Et ſic nota, quòd non ſufficit ſola licentia niſi concurrat, & votum continentiæ. cap. j. & c. cum ſis. & cap. ad Apoſtolicam. de conuerſ. coniugat. Sed contra videtur c. Agathoſa. xxvij. q. ij. Sol. Secundum Innoc. quod id quod hic dicitur fallit in caſu illius canonis. ſcilicet quando vxor commiſit adulterium; tunc enim cum maritus ſolutus ſit a ſeruitute vxoris, quæ non poteſt debitum exigere, libere poteſt ingredi religionem, ſequitur Abb. in d. cap. cum ſis.

g Profeſſionem. Cap. accedens. de conuerſ. coniug. An autem iſte, qui non ſeruatis ſeruandis profeſſus eſt, poſſit egredi propria auctoritate, vide per Doct. in d. c. accedens. & in c. quidã. eo. tit.

l Fornicata. Cap. veniens. de conuerſione coniugatorum.

aut ſe inuicem continentiam promittendo abſoluerint[a].

Qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium ab eadem vxore coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reuerti: ſed non poterit amplius vxorem ducere.h d.

Quæſitũ tamen eſt, ſi quis vxore inuita monaſterium intrauerit, & repetitus ad eam redire coactus[b] fuerit, an eadẽ mortua cogendus ſit ad monaſterium reuerti, an vero aliam poſſit in vxorem ducere. Et in hac ſpecie reſponſũ eſt votum quidem non tenuiſſe, & propterea ad monaſteriũ redire minime illum teneri[c]. Sed cum ingrediendo monaſterium, debitum ſe nõ exacturũ promiſiſſe videatur, vlteriꝰ vxorẽ ducere non poterit[d]. Cum id vouere in ſua poſitũ volũtate[e] fuerit.

Ingreſſus monaſterium vxore non contradicente, illa mortua non poteſt exire.h.d.

Quod ſi quis[f] ſciente vxore, nec contradicente[g] vitam profeſſus fuerit monachalẽ, vxore poſtmodũ defuncta, nec habitum, quem ſemel aſſumpſit, abiicere, nec aliquam ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimoniũ quoque temere contractũ dirimendum[h] erit.

Profeſſio facta conſentiente vxore idem operatur quod ingreſſus.h d.

Quod in eo, qui cõſentiente[i] vxore profeſſus fuerit multo magis obtinebit, quãquam monaſteriũ numquam ingreſſus fuerit.

a Abſoluerint. Cap. dudum. de conuerſ.coniug. quo caſu ſi ſe redintegrauerint maxime propria auctoritate, proles nata eſt illegitima: vt not in cap.miniſtri.diſt.lxxxj.& per Innoc.in cap.dudũ de conuerſ.cõniug.& per Abb.in cap.tua nos.ij. de iureiurando.

valere poteſt.

b Coactus. Nota quod quoad quid vxor habet in poteſtate maritũ, cũ habeat maiorẽ poteſtatem corporis mariti, quam ipſemet.cap. non debet de conſang. & affinit. & ſic vxor non eſt ſimpliciter in poteſtate viri, ad hoc.l.ſi vxorem. C. de cond. inſert.vbi not. Plus tamen obligatur vxor marito, quàm contra, cum reſpectu ſeruitiorum ſit quaſi famula mariti.xxxiij. q.v.ca. hæc imago. & cap.mulierem.& per.Ab.& alios in c. iij.de cõuerſ.cõiug.

c Teneri. Scilicet taliter vt poſſit ab eccleſia compelli ſecũdum quoſdam: peccat tamen ipſe ſi non perficit quod vouit.ex quo impedimentum ceſſauit arg.xvij.q.j.ca. nos nouimus. Sed Abb. contra.quòd immo nullo modo peccat: quia tale votum reſpectu ingreſſus monaſterij fuit nullum, cum tunc non haberet conſenſum habilem ad ſe obligandum.& venire contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu poteſtatis: vt per Abb. in c. conſti. de elect. Vnde requiritur conſenſus de nouo: fac. quod in ſimili not.in capitulo propoſuit.de coniug.ſeruo. Et eſt hoc quod hic habetur mirabile, ſecundum Abb. in cap.iij. de conuerſ. coniug. Scilicet quòd vbi votum impeditur aliquo facto intrinſeco, votum non obligat adimplendum etiam ceſſante impedimento. Et fac. hoc ad quæſ. Vtrum filius famil. teneatur exequi votum, poſtquam fuit à patria poteſtate liberatus, ſi eſt tale, quod non potuit ſine conſenſu patris emitti. de quo vide in capitulo ſcripturæ de voto. Item nota ex hac littera quòd etiam in materia voti valet illa regula: Si quod ago non valet vt ago, valeat vt

d Non poterit. Sed quid ſi duxerit, an tenebit matrimonium? Quidã, vt Ant. dicunt tutius eſſe tenere, quod matrimoniũ non valeat: quia licet hoc votũ videatur ſimplex, tamen quantum ad continentiam ſeruãdam, cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam, videtur ſolennizatum. Sed hoc non placet Abb. in cap. iij. de cõuerſ. cõiug. quia cap. vni.de voto, in vj. requirit, quòd votum ſolennizetur per profeſſionẽ tacitam, vel expreſſam, & ſic quod iſte vouens ſit effectus religioſus, quod nõ eſt in caſu noſtro: cum pacta ſint non profiteri, vel inualide profiteri, arg. cap. ij. de tranſlat. prælat. vnde tenet valere matrimoniũ quod ſatis admitti poteſt, maxime cũ declaratione gloſ. ibi. ſcilicet, quod ipſe debitum ab vxore nõ poſſit exigere, licet cogatur reddere.arg. ca. litteras.de reſtit.ſpol. & cap.inquiſitioni. de ſent excom.

e Voluntate. Vnde non poterit contra factum proprium à ſe dependente amplius venire: argu. not. per Abba.in cap. noſti. de elect. & cap. quod ſemel.de regul. iur.in vj cum ibi congeſtis.

f Quod ſi quis. Hic verſiculus ſumptus eſt ex c. conſuluit. de conuerſ. coniug. ſecundum communem intellectũ, vt declarat adiectio quorumdam verborum.

g Sciente, nec contradicente. Ita communiter intelligitur tex. in cap.conſuluit.de conuer.coniug. licet dentur & duo alij intellectus, qui videntur prorſus diuinatiui.

h Dirimendum. Cap. iij. & cap. ex. parte. j. de conuerſ.coniug.

i Conſentiente. Et conſequenter etiam continentiam vouente, ſi fuit certiorata de iuris communis diſpoſitione, ſecundum Abb. in capitu.j. de conuerſ. coniug. & not. in cap. ex parte j. vbi Abb.eod.tit.

a Quid

Quæ credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa à viro educta. ſi vir moriatur, non cogitur reuerti ad monaſterium licet id ſibi exp-diat. h. d.

Qu d ſtatuemus[a] de ea quæ credens maritũ mortuum, habitum religionis aſſumpſit, an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum viri ſit ad regularẽ obſeruantiam compellenda: Et quidem huic conſultius [b] ad ſalutem fuerit ſi ad monaſteriũ redeat: ſed ſi ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit[c].

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem. h. d.

Licet [d] autem alter coniugum altero inuito religionis votum nõ poſſit aſſumere: viri tamen, etiam præter vxorum[e] aſſenſum, peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vouere, & implere [f] libere valent.

Vxor non plene certificata de morte viri contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. h. d. in ſumma.

Et quamuis illi diutiſſime in peregrinatione commorẽtur, vel etiam ab hoſtibus capti[g] nuncientur, donec certum [h] nuncium de virorum morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterũt [i] quãuis vt certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam [k], & eius ætatis ſint, & fragilitatis, vt continere [l] nequeant.

a Quid ſtatuemus. Dixit ſupra de altero coniugum conſentiente, item de inuito, item de ſciente, & diſſimulante, nunc de errante. fac. c. placet. de conuerſ. coniuga.

Lex conſulit.

b Cõſultius. c. placet. de cõuerſ. cõiug & nota, qđ lex cõſulit, vt no. in l. legis. ff. de legib.

c Non erit. Quia votum emiſſũ tempore inhabili, nõ obligat tẽpore habili qa paria ſunt nullũ, & minus effi.ax, ca. ij. de tranſlat. præl. & tangitur ſupra §. prox. in notula ſuper verbo teneri.

d Licet autem. Cũ hæc littera ſumpta fuerit de c. ex multa. §. in tãta. de voto & vot. redemp. & vt ibi not. continet ſpecialiſſimum caſum in quo vir poteſt emittere votum præter licentiam vxoris, contra ca. quod Deo. xxxij. q. v. & xxvij. q. ij. c. ſi tu abſtines. Et forte poſſet teneri, q̃ hodie nõ ſit verum quod hic dicitur: quia tempore, quo fuit promulgata decretalis illa ex multa. Terra ſancta erat in poteſtate Chriſtianorum, licet multum obſideretur ab infidelibus. Vnde ad ſubſidium ferendum in illa magna neceſſitate indulſit ſummus Pontifex, vt viri poſſent vouere peregrinationẽ ad Terram ſanctam præter vxorum licentiam, vt apertiſſime colligitur ex dicto §. in tanta quoque neceſſitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationem à præcedentibus & conſequentibus. l. ſi ſeruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de legat. j. & à præfationibus. l. fi. ff. de hæredi. Inſtit. Quæ ratio ceſſat hodie, cum Terra ſancta abſolute ſit in manibus infidelium nec eo vadant Chriſtiani gratia alicuius ſubſidij ferendi: ſed ſolum ex deuotione, Vnde ceſſante cauſa, & ratione, &c. cap. cum ceſſante. de appell. Sed hac ratione non obſt. tene, quod etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat conſuetudo quæ eſt certa legum interpres. l. ſi de interpretatione. cum ſeq. ff. de legibus. & forte ſupradicta ratio non fuit finalis, ſed impulſiua, quæ non facit ceſſare effectum. l. j. §. ſexum. ff. de poſtul.

e Præter vxorum. Sed an monachi præter conſenſum Abbatis? Dic vt traditur in cap. fi. de voto. & vot. redempt.

f Et implere. Non tamen vxores tenentur viros ſuos ſequi. Abb. in cap. ex multa. de voto, & in cap. de illis. de ſponſ.

g Capti. Nota. qđ de iure canonico per captiuitatẽ non ſoluitur matrimonium, licet aliud ſit de iure ciuili. concor. capitulum. in præſentia. de ſponſal. vnde ſumitur. & capitulũ dominus. de ſecund. nupt. l. non ſicut. ff. de cap. aliud in ſponſalibus. capitu. de illis. de ſponſal.

h Certum nũcium. Videtur ergo quod per vnum teſtem probari poſſit mors quod ſatis admitti poteſt, quando non agitur de magno præiudicio. alioqui quomodo ſit mors probanda dic vt per Bart. in l. ſi quidem. C. ſolut. matrimo. & in l. ij. §. ſi dubitet. ff. quẽadmodum. teſt. ape. & per Abb. in cap. in præſentia. de ſponſal. & cap. quoniam frequenter. §. j. in fi. vt lit. non cõteſt. Circa quod licet multa, & varia per doctor. dicantur in variis locis. Abb. tamen in. d. cap. in præſentia. putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

i Non poterunt. Si tamen non bene certioratus, vel certiorata contraxerit matrimonium nõ debet propterea illico ſecundam dimittere, vel ſecundum: ſed debet debitum reddere, non autem exigere: vt per Abb. in cap. dominus. de ſecund. nupt. quod intellige vbi veriſimiliter dubitat de morte prioris.

k Diligentiam. Nota ergo quòd non præſumitur quis mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur vbi ſit, & ita amplia qđ habetur in l. fi. de ſacr. ſanct. eccleſ. Sed. an in adhibenda hac diligentia, ſeruandus ſit tenor, aut. hodie? C. de repu. Reſp. vt habetur per Abb. & alios in cap. in præſentia de ſponſal.

l Continere nequeant. Nota, quod potius

tole

Agenti petitorio ad coniugem obſtat cõſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequam de exceptione cognoſcatur plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiẽs iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, nõ quo ad copulam. h.d.

Ergo [a] niſi legitima ſubſit exceptio, coniugibus temere diſiunctis, alterum alterius repetendi ſemper integrũ ius manet [b]. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis conſanguinitatis [c] gradus obiicitur, quo quidem caſu, licet ſi petitorio iudicio actum ſit, antea de ipſa exceptione [d] cognoſci debeat. Si tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequan de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio [e]: niſi is, qui conuenitur, & de malitia iuret [f] & ſuper exceptione prõptas probationes [g] offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tantum quo ad reliqua reſtitutio [h] facienda erit.

Si mulier reſtituẽda timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio, & ſi ea non putetur ſufficiens dum cauſa plene cognoſcitur, vxor eſt deponenda in loco honeſto, & tuto h.d.

Pręſtanda tamen erit idonea cautio [i], q^d nullam reſtitutæ [k] violentiã [l] vir inferet. Quod ſi tanta ſit viri ſæuitia,

tolerandum eſt periculum quod lædatur matrimoniũ non in figura matrimonij, quam ſub ſpecie matrimonij. fac. quod habetur in c. nuper. de bigam. & ſupra qui promo. non poſſ. §. aliud, vbi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonij, quam qui non ſub tali figura fornicantur.

a Ergo. Inceptiue, & reaſſumptiue.

b Ius manet. Sed nunquid illud erit verum etiam ſi vir a ſe repuleri: vxorẽ? Et non v͛r, cum ſeipſum hoc caſu ſpoliarit: arg. xxvij. q. ij. c. Agatnoſa. & hoc tenuit magiſter Abbatis Antiqui. Communiter contra. Nec obſt. quod expellens animo amittẽdi poſſeſſionẽ perdit eã, etiam ſi habeat animum recuperandi l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſ. quia ſecundum Hoſtien. in hoc eſt priuilegiata poſſeſſio, de qua agimus. Vel ſecundum Butr. hoc caſu poſſ. eſt coniuncta proprietati nõ abdicabili nuda voluntate. Sapit ergo hæc poſſeſſio naturam proprietatis, vt non perdatur, ſaltem irreuocabiliter: vt per Abb. in cap. litteras. de reſtitu. ſpoliat.

c Conſanguinitatis. Quod procedit etiam ſi à principio opponens ſciuiſſet conſanguinitatem: quia licet alleget turpitudinem ſuam, excuſatur tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati vitandi, & declinandi periculum animæ. c. lator. de re iud. c. conſanguinei. & c. tenor. & c. præterea. de ſponſal. & per Abb. in cap. litteras. de reſtit. ſpol.

d Exceptione. Tanquam peremptoria, vt habetur in c. j. de ordi. cogni.

e Reſtitutio. c. ex conqueſtione. de reſtit. ſpol.

f Iuret. Hoc eſt not. quod licet in cauſa matrimonij. & aliis cauſis ſpiritualibus de calumnia, ſiue malitia non iuretur: iuratur tamen de calumnia ſuper exceptionibus poſtea emergentibus, ſi tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c. cum dilecti. de elect. c. ſi. qui ma. accuſ. poſſ. cap. præſentium. de reſti. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infec. De quo dic, vt per gl. & Abb. & Docto. in ca. litteras. de reſtit. ſpoliat. vnde ſumitur.

g Promptas probationes. Id eſt, intra breue tẽpus: nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. tacſi. ff. de ſol. l. ſi debitori. ff. de iudi. Nec requiritur quòd quis habeat probationes quaſi in ſinu: vt per Abb. in ca. litteras. de reſtit. ſpol.

h Reſtitutio. Nota ergo, ſpoliatum reſtituendum, non obſtãte, quod reus offerat probationes incontinenti ſuper iure ſuo: & licet hic non fiat reſtitutio ad copulã, hoc fit gratia peccatum vitandi, quo reſpectu, & alia ſpeciaha admittitur. Sed contra de l. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. Sol. ibi in poſſeſſorio adipiſcendæ, hic recuperandæ, de hoc tamen latiſſime per Legiſtas. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquiren. poſſeſſ.

i Idonea cautio. Scilicet mediantibus pignoribus, & fideiuſſoribus. l. ſi mandato. §. fi. ff. man. l. ergo §. adiici. ff. de fideiuſſoribus. l. ſi mandato. § fi ff. man. l. ergo. §. adiici. ff. de fideicom. libert. Nuda vero cautio, & ſimplex erit interuentu ſtipulationis. l. ſancimus. vbi de hoc traditur. C. de verb. ſig. Ad hoc q^d not. in c. qua frõte. de ap. & in c. j. de ſeq. poſſ. & fruc. & quod not. in c. de benedicto xxxiij. q. j. fac. ca. litteras. in fi. & c. ex trãſmiſſa. de reſt. ſpol.

k Reſtitutæ. Etiam ꝙ reſtituta propria culpa receſſerit à viro ſuo: puta quia commiſit adulteriũ: quia adhuc non eſt reſtituenda ſine idonea cautione: vt per Abb. in c. litteras. & in c. ex tranſmiſſa. de reſt ſpol. Hæc enim cautio præſtatur ex noua cauſa, hoc eſt ob ſæuitiam, quæ timetur, fac. c. de benedictio. cum ibi no. xxxiij. q. j.

l Violentiam. Not. hoc verbũ quia cautione nõ obſtante poterit maritus vxorem leuiter caſtigare: ſicut & prius poterat, iuxta ea, quæ habentur in c. quemadmodum. de iureiur. Quia tunc non diceretur inferre violentiã, cum id iure permittẽte faciat: arg. xxxiij. q. ij. c. placuit. & xxij. q. iiij. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

aut odio tam capitali [a] vxoré proſequatur, vt trepidanti mulieri [b] ſufficiens [c] ſecuritas prouideri nequeat, vſque ad cauſę deciſionem alicui probæ, & honeſtæ mulieri ſtudioſius cuſtodienda committetur [d] in loco vbi vir, vel eius coniuncti mulieri nullam poſſint iniuriã inferre.

Ob ſolam traductionem mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonij. h. d.

Et hæc quidem obtinent, ſecuto inter viros & mulieres matrimonio [e]; ceterum ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domũ iam traducta, poſtea abſcedens alij forte nubere voluerit, nulla faciẽda erit reſtitutio [f].

Qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad torum ſecundam conſciam duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h. d.

Fornicationis [g] quoque repetenti obſtat exceptio, torique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata viuente, aliam [h] vſque adeo ſuperinducere quis prohibetur, vt ſi de facto duxerit, exque ea filios ſuſceperit etiam mortua adultera eandem retinere non poſſit, quod ipſum, & priore vxore minime cognita ſibi locum vendicat [i], licet aliam ducere minime prohibeatur [k].

Si mulier matrimonium cõtraxerit cum eo, quem ignorabat coniugatum vxore prima mortua erit in eius poteſtate virum retinere h.d.

Hoc tamẽ de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam viuere, & forte [l] aliquid in mortem alterius machinatam, in vxorem duxit: nam ſi qua præcedentis matrimonij penitus inſcia alicui nupſerit, priore mortua, niſi mulier diuortium petat ad petitionem viri [m]

a Capitali. Vt quia oderit ad mortem, quam forte aliquãdo fuit cõminatus, de quo in c. cũ oporteat. de accuſ. in c. bonæ. j. de elec. per Bal. in c. veniens. de iureiu. per Abb. in c. accedens. vt lit. non conteſt. per Legiſtas in l. iij. ff de teſtib. & in l. iij. §. fi. ff. de alimen. lega. in l. licet. ff. de arbitris.

b Mulieri. Quid dicemus per cõtrarium ſi maritus vxorem timeat, an vxor cauebit: item quid ſi maritus timeat vxorem inſidiantem vitæ ſuæ, an poſſit illam dimittere? Reſpond. affirmatiue: vt per Abb. in c. j. eod.

c Sufficiens. Cautio enim ſaluiconductus eſt ſatis fragilis. c. accedẽs. vbi Abb. vt lit. nõ conteſt. & c litteras. de reſtit. ſpol. & ſatiſdatio non mutat animum maleuolum. inſtit. de ſuſpect. tuto. §. nouiſſime.

d Cõmittetur. Nota caſum, in quo libera perſona quodammodo ſequeſtratur, & hoc ob ſæuitiã: imò vxor iniuſte a viro verberata debet aufugere, & petere ſe ali extra domum. Bald. in l j. C. de legibus. & aliqui in cap. ex tranſmiſſa de reſtit. ſpol.

e Matrimonio. Et per copulam conſummato: vt not. in c. ex tranſmiſſa. de reſt. ſpol.

f Reſtitutio. Quia petens reſtitutionem debet probare poſſeſſionem. cap. conſultationibus. de iur. patron. ca. olim. iij de reſtit. ſpol. Nec iſta traductio operatur aliquam poſſeſſionem. c. ex parte. vbi late de reſti. ſpol Immo etiam ſi ligaueris liberum hominem adhuc nõ poſſides. l. cum heredes. ff. de acquiſ. poſſeſſio.

g Fornicationis. Cap. ex tuarum. de eo qui dux. in matri. quam per adul. pol. Sed an contra repetẽtẽ poſſit opponi exceptio excõicationis? Reſp. vt per Abb. in c. inter alia. ante fi. de ſent. excom.

h Aliam. Quæ ſit conſcia quod vir aliam habebat vxorem: alias non noceret ductæ. c. j. & c. veniens. de eo qui dux. in matri. quam per adult. pol. & §. ſequent.

i Vendicat. Vt in cap. ij. de eo qui dux. in vxor. quam per adulte. pollu.

k Prohibeatur. De hoc includendo dicas ſecundũ Ab. in c. j. de eo qui duxit in matr. quam per adul. Pollu. Aut ſolũmodo præceſſit adulterium, & non impedit matrimonium ſequẽs: vnde alio nõ interueniẽte quis poteſt ducere in vxoré quã polluit per adulterium. ca. ſignificaſti. eod. tit. & xxxj. q. j. c. ſi viuente. Aut quis contraxit cum muliere, ſuperſtite propria vxore, nec ad vlteriora fuit proceſſum, & ſolus contractus matrimonij nõ impedit matrimonium cõtrahi, mortua vxore, multo magis ſi de præſenti non cõtraxiſſet, ſed ſolum fidem dediſſet: vt in ca. fin eo. tit. Aut contractui matrimonij fuit admixtum adulterium, & tunc ſi contractum fuit cũ ignorante poteſt inter eos eſſe matrimonium poſt mortẽ coniugis. ca. j. eod. tit. & §. ſeq. Quod intellige ſi ſuperinducta ignorauit toto tempore ante mortem primæ vxoris. Sin autem certiorata de vita primæ vxoris permiſit ſe cognoſci ab illo viro, non poteſt amplius habere eum in maritum. cap. fin. eod. tit.

l Forte. Immo hoc requiritur ſine dubio, quando in matrimonio non fuit mixtum adulterium ſecundum Ioan. And. a quo non abhorret Abb. in c. j. de eo qui dux. &c. fac. c. veniens. & ca. ſignificaſti. & ca. ſuper. hoc. eod. tit. & §. ſeq.

m Viri. Sed bene ad petitionẽ vxoris. ca. j. de eo qui duxit, &c. & ſimile in c. ij. de adul. Argu. quod

contractus pro parte tenet, & pro parte non. fac. c.de illis.de deſponſ.impub.cum multis alleg. in d.c.j.licet alias vir, & vxor ad impatia iudicati non debeât.c.tua nos.de ſponſ.ſed hoc facit culpa viri, vt hic dicitur,

c.j.de conuerſ.infidelium. etiam ſi quis aliquem eo propoſito interfecerit, vt vxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio vnius tantum ſine adulterio non ſufficit ad impediendum.no. in §.fornicationis.ſ. eo. quanquam Innoc. alter ſentiat. Et facit cõtra eum quod legitur de Dauide & Berſabe, vt no.in c. olim.ij.de offi. deleg. vbi Dauid machinat⁹ fuit in mortem Vriæ, & tamẽ habuit eius vxorẽ in coniugem. Sed forte hoc ex permiſſione diuina, & & in figura.argu.c. gaudemus.eo.

non ſunt ſeparandi[a]. Nec enim ſuſtinendum eſt, vt vir, qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet[b].

Cum ea, quam quis vxore viuente cognouit, non ſub ſpecie matrimonij defuncta vxore poteſt quis contrahere: ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortẽ prædefunctæ vxoris h.d.

Cum ea[c] autem, quã quis vxore viuente non prætextu matrimonij cognouit, ſi nihil in perniciem olim viuentis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati[d] fuerint, nec fidem de contrahendo ſibi inuicem dederint[e], contractæ poſtea nuptiæ, legitimę reputandæ erunt.

Præcedens coniugum culpa non vitiat matrimonium. h. d.

Sed etſi fidem quidem ſibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, ſi nec ante, nec poſt legitima coniuge ſuperſtite, carnalis interceſſit copula[f], quã

uis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam ſit imponenda pœnitẽtia: matrimonium tamen contractũ poſt vxoris obitum, minime diſſoluetur.

Bonum aliquod ſubſecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abluit. h.d.

Vſque adeo autem machinatio in alterius cõiugum obitum adhibita inter ſuperſtites machinatores matrimonij ſpem excludit, vt ſi infidelis cum Chriſtiana communicato[g] conſilio eiuſdem maritum de medio ſuſtulerit, licet poſtea per ſtudium ſuperſtitis vxoris ad fidem Chriſtianam trãſlatus fuerit: non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiuſmodi lucro[h], tam deteſtandum damnum Eccleſia[i] reſarciri patitur.

a Separandi. Si vxor de nono conſentiat: nec enim primus ille conſenſus ſufficeret.c. veniens. vbi. not. de eo qui dux. in vxo. &c. Sufficit tamen ꝙ iſte conſenſus ſit tacitus, imò non ſolum non ſunt ſeparandi, imò filij de tali matrimonio legitimi ſunt cenſendi cap. ex tenore.& ca. cum inter. qui fil.ſint legi.propter bonam fidem vxori.

b Reportet. Simile in l.itaque fullo. ff.de furt.& ca.j.de eo qui duxit in vxorem quam, &c.

c Cum ea. Cõcor. c.ſignificaſti.ca.ſuper.eod. de eo qui duxit in vxor. &c.

d Machinati. Sed an ſola machinatio ſine effectu ſufficiat? Et hoc quidã admittũt, cum lex de machinatione tantum loquatur.l. proſpexit. ff. qui & à quib. Tu dic contra, cum verba ſint intelligenda cum effectu. cap. ſi quis viuente. xxxj. q. j. fac.l.j.ff.quod quiſque iu. c. relatum. de cler.non re cap. fin.de ſponſ.facit ſecundum Ab.ratio. Nam hoc eſt impedimentum iuris poſitiui, vnde non debet ita taxari vt reſtringatur facultas contrahẽdi matrimonium contra diſpoſitionem iuris diuini: arg.c.licet ex quadam.de teſti. Sed quid ſi interuenit eff ctus mortis ſine machinatione cum propoſito contrahendi cum coniuge ſuperſtite, nunquid poterit cum ſuperſtite coniuge contrahi per eum, qui interfecit? Reſp. affirmatiue cap. laudabilem. de conuerſ. infid. Immo ſecundum Abb.in c.ſuper.eo.de eo qui dux.quam, &c. & in

e Dederint. Quæ tamen. datio non valet: quia inducit votũ captãdæ mortis. Simile de promiſſione beneficij vacaturi, & ſic de matrimonio ſpirituali.c.ij.de cõceſſ. præbend.

f Copula. Et ſic no. qđ nõ ſecuto effectu, effectus nõ punitur. fac.ca. fin. de ſponſ.& quod not. ſ.in verſi.machinati.& in ca.fin de eo qui duxit quã, &c. vnde ſumitur.

g Communicato conſilio. Secus non. cõmunicato: quia vnius tantum machinatio non ſufficit. vt ſ. §. proxi.in notula ſuper verbo machinati.

h Lucro. Nota ergo, quod non debet quis delictum committere propter bonum ſpirituale, quod inde ſequitur. facit cap.quod ait.& quod ibi nota. diſtin.xiiij.& ca.non magno.ne cle. vel monac. & xxxiij.q. v.c.ſi dicat.& j.q.j.c.non eſt putanda. & c.ſuper.eo.de vſur.& xxij.quæſt.ij, cap.ne quis arbitretur.

i Eccleſia. Nota magnam poteſtatem, quã habet eccleſia: poteſt enim ratione delicti inducere nouũ impedimentũ habile ad impediendũ, & dirimendum matrimonium, poſtea cõtractum. Simile in ca.ſi.de eo qui dux.in matri.&c.

a.Certa

Animus & propoſitum diſtinguunt maleficia h. d.

Diuerſa ratio eſt eorum, qui ad fidem conuerſi, illorum ſibi matrimonio iunxerũt vxores, quos in belli certamine [a] occiderunt: eorumque, qui conuerſas duxerunt, quarum infideles maritos ſimili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorũ interitum ſpecialiter non quæſiuerint[b], & matrimonium inter huiuſmodi perſonas licite poteſt cõtrahi, & ſic coniuncti diuortium poſtulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non ſequatur effectus. h. d.

Sed etſi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus conſequutus nõ fuerit[c] ſi inſidiator alteri ſuperuixerit, ſpe coniugij perpetuo deſtitutus, ad ſecundas nuptias nunquã adſpirare poterit[d], ſicut & in his accedit, qui inceſtum admiſerunt[e], ſacerdotem interfecerũt[f], & aliis pluribus[g] caſibus.

Secundæ nuptiæ abſque timore infamiæ intra annum luctus poſſunt celebrari. h. d.

Illud quoque admonendi ſumus, quibus caſibus ſecundarum nuptiarum permiſſa eſt celebratio, minime verẽdum eſſe nupturis, ne ſi intra annum luctus ad ſecunda vota trãſeant, aliqua notentur infamia[h]. Cum enim ſecũdum Apoſtolum[i] mulier viro mortuo ſit ab eius lege ſoluta, eiuſdẽ ſententia, & auctoritate, omnis legalis infamia cenſetur abolita[k]: cum in his præſertim ſęculares leges non dedignentur ſacros Canones imitari.

a Certamine. Puta dum certant pro patria, & ſic dant operam rei licitæ: nam vſque adeo pro patria pugnare licet, vt pater in filium, filius in patrem inſurgere debeat. l. minime. ff. de relig. & ſumpt. fune & maritus in vxorem. xxviij. q. j. cap. vxor. in fi. quod facit ad qõ. an filius poſſit occidere patrem bannitũ, ſtante ſtatuto de bannitis impune offendendis? De qua per Abb. in c. j. de conuer. infid. poſt Bar. in d. l. minime. & in l. amiſſione. ff. de cap. dimi.

b Quæſiuerint. Nã ad hoc, vt matrimonium impediatur, duo requirũtur copulatiue, ſcilicet affectus cum opere ſubſecuto. facit l. ij. in fin. ff. de cond. & dem. Sed quid ſi ratum habuerit eos interfectos? Idem videretur: quia in maleficiis ratihabitio retrotrahitur, & mãdato comparatur. l j. §. ſed & ſi cum quis. ff. de vi & vi arma. Cõmuniter contra. Nam edictum de matrimonio eſt prohibitorium. c. cũ apud. de ſponſ. & ratihabitio non retrotrahitur niſi concurrentibus extremo a quo, & ad quod habilibus: quod nõ eſt hic. vt declarat Abb. in c j. de conuerſi. infideli.

c Non fuerit. Punitur ergo affectus, licet effectus non fuerit ſecutus, quia licet non perfecerit quis ſufficit perueniſſe ad actũ propinquum: nec per eum ſtetiſſe, quin delictum perfecerit, de quo plene per Docto. in cap. j. de eo qui mit. in poſſ. & in cap. j. de præſumpt.

d Poterit. Cap. j. eod.

e Admiſerunt. Cap j. & per tot. de eo qui cog. cõſangui. Qui tamen ſi contrahant valet matrimonium, vt habetur in c. tranſmiſſæ. d. tit.

f Interfecerunt. Cap ij de pœni.

g Pluribus. De quibus habes not. in c. ij. de pœnit. An autem inter hos ſint pœnitentes. not. in cap. hoc ipſum. xxxiij. quæſt. j.

h Infamia. Quam ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nũbit. l conſenſu. §. ſi vero. C. de repud. l. liberorum. §. j. ff. de his qui not. infa. & per Ab. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit.

i Apoſtolum. No. q̃ dicta Apoſtoli ſunt præferenda legibus ciuilib⁹, etiã in deciſionib⁹ cauſarum: q̃d ſatis procedit in ſpiritualib. facit not. p Doct. in c. eccleſia S. Mariæ. de conſtit.

k Abolita. Etiã in foro ciuili, ex quo per eccleſiã, & ex licentia Apoſtoli remiſſa eſt arg. c. per venerabilem. & ij. q. iij. §. hinc colligitur, & ampliabat q̃d hic dr̃ Io. And. dicens extendi ad oẽs leges ciuiles, q̃ ex aliqua cauſa ꝓhibẽt matrimoniũ, & ꝓpterea correctum eſſe hodie quod dĩſponitur. C. de interdict. matr. inter pupil. & tut. eius. & C. ſi rector prouinciæ. &c. q̃d ẽ cõiter receptũ. Sed cũ lege ciuili præter infamiã multæ aliæ pœnæ infligãtur tranſeũtib⁹ ad ſecũdas nuptias, vt apparet ex l. j. & ex l. ij. & in l. feminæ. & f l. hac edictali. & l. fin. & auth. iiſdẽ pœnis. C. de ſec. nupt. & in auth. de ceſt. & ea quæ parit, & in auth. de nuptiis. §. quia vero hactenus. & in l. omnẽ. C. ad Tertul. quæri poteſt, vtrum omnes hodie ſint ſublatæ per c. pen. & fi. de ſecun. nup. vnde hic ſumitur Ab. in d. c fi. tenet affirmatiuã quod quidam admiſerũt quãdo ex ſecũdis nuptiis oritur incertitudo prolis. Sed Bar. in l. j. C. de ſecun. nup. & in l. liberorũ. ff. de his qui no. infa. diſtinguit inter pœnas, quæ ſunt impoſitæ in odium ſecundi matrimonij, ſeu propter nubentis feſtinationẽ, & eas quæ ſunt inductæ fauore filiorum, & primas quidem dicit ſublatas: ſecundas autem non & hæc receptior.

l Imitari. Cap. j. de ope. nou. nunc. c. fi. de ſecun. nup. cum ibi no. Sic contra in cauſa eccleſiaſtica poſſu-

poſſumus vti legibus ſæcularibus. vt habetur in ca.j.de nou.oper.nunc.

a Bigamiam. No.quòd non ſolum vir,ſed etiam mulier dicitur tranſire ad bigamiam.

b Benedicti. Sed quomodo benedicti cum poſſit eſſe ꝙ alter tãtum fuerit benedictus? Reſp. quia coniux. alias benodictus in primo matrimonio communicat ſuam benedictionem ſecundo coniugi:arg.c. quòd in dubiis. de conſecra.eccleſ.vel altar. Sed hæc non videtur bona ratio cum maritus communicet vxori ſolas actiones ſpirituales, non paſſiones, vt not. in cap. j. de cogna.ſpir.in vj. & in capit. Martinus. eod. titu. in antiq. Vnde poteſt dici, quòd hæc pluralitas reſoluitur in ſingularitates:arg. no. in l. hæredes mel. §. cum ita. ff. ad Trebel. & l. falſa.§.fin.ff.de cond. & demon.

c Iterari. Qua autem ratione prohibeatur iterari. not. in capit. ſi vir. de ſecund. nupt. & hoc intellige, niſi ſit conſuetudo in contrarium, & Papa toleret, licet cõtra ſit, quod not. in cap. leges. diſtinct. iiij. ſed illud non procedit in ſacramentalibus ſecundum Abb. in d.ca. ſi vir.

Ad bigamiam tranſiens nõ debet benedici.h.d.

Vir tamẽ & mulier ad bigamiam [a] tranſiẽs,nõ debet à presbytero benedici: quia cum ſemel benedicti [b] fuerint, huiuſmodi benedictio iterari [c] non debet.

DE REBVS SAcris, ſanctis, & religioſis.

TIT. XVII.

Titulus ſequens ſolum ſubordinat ſequentia ad præcedentia. h.d.

Sacramẽtorum breuiter explicato tractatu, illorúmq. ſectione, ac natura cognitis, trãſeamus [d] iam ad res ſacras,& ſanctas, quales [e] ſunt eccleſię, altaria, ſanctorum in his conditæ reliquiæ, vaſa, veſtes, & ſimilia ad diuinum cultum principaliter comparata, paulo mox & de religioſis dicturi, vt sũt [f] religioſæ domus Xenodochia, cœmiteria, & ſepulturæ.

DE CONSTRVENdis, conſecrandis, & reparandis eccleſiis, & altarib.

TIT. XVIII.

Non licet celebrare, niſi in templis conſecratis, niſi ex priuilegio, vel ex cauſa neceſſitatis. h.d.

Eccleſiam hoc loco accipimus nõ tã Chriſtianorum multitudinẽ, fideliúmque congregationem, quam manufactum ipſum templum [g] Dei, & orationis domũ ab eo quod continet ſũpta denominatiõe [h]. Sicut [i] ergo non alij, quam ſacrati Deo ſacerdotes ſacramẽta miniſtrare debent, ſic non in aliis, quã in Domino cõſecratis locis, cũ ſuis altaribus, vaſis, veſtib⁹, & reliquis ad diuinũ cultum explendũ vtenſilibus, itidem conſecratis, ſacrificia offerre licet [k]. Niſi quis ſup hoc ſpeciali ſit priuilegio munit⁹, vel ſũma coegerit, neceſſitas: vtpote, quia cõbuſta ſit eccleſia, quo caſu donec illa reſtauretur, in capellis [l] cum ſacrata

DE REBVS ſacris, ſanctis &c.

d Tranſeamus iam. Iuxta ordinem promiſſum in principio libri.

e Quales. Nota quæ res dicantur ſacrę & ſanctæ.

f Vt ſunt. Not. quæ dicantur res religioſæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSEcrandis, & reparandis eccleſiis, vel altaribus

g Templum Dei. Eſt igitur eccleſiæ nomen æquiuocum. Nunc dicitur congregatio malignantium. Vnde Pſal. In eccleſiam malignantium non introibo. Nunc fidelium collectio, vt hic, & in cap. eccleſia. de conſecrat. diſtinct. j. Nunc corpus Chriſti. j. quæſt.j. in eccleſia. & xxvij. quæſt. ij. cap. ſed illud. Item prælatura ipſius eccleſiæ. capit. quoniam. ne præla. vices ſuas. Item obuentiones eccleſiaſticæ, vt cap. ſi. vbi de hoc not. eo. titu. Item murorũ ambitus. cap. de fabrica. & cap. eccleſia. de conſecrat. diſtinct.j. *Eccleſia.*

h Denominatione. Fac. l. in pluribus. In fin. de iuſtitia & iure. l. voluit. §. quod ait. ff. de inter. actio.

i Sicut ergo. j. q. j. cap. ſicut. cum ſequent.

k Licet. Cap. tabernaculum. & ca. miſſarum. de conſecrat. diſtinct. j. Contra cap. eccleſiæ. de immunita. eccleſi. vbi celebratur etiam in eccleſia non conſecrata. Solut. ibi erat de proximo conſecrãda: hic de locis, in quibus nulla ſpes conſecrationis. facit l. penult. ff. de milit. teſtam. & l. ligni. ff. de legat. iij. Vel poteſt celebrari in baſilica de licentia Epiſcopi, & non aliter. cap. nullus. cap. vnicuique. ca. clericos. de conſecrat. diſt. j. ſecundum Abb. in d.c. eccleſiæ.

l In capellis. Id eſt, in oratoriis non conſecratis: vt not. in c. concedimus. de conſec. diſtin. j. in quibus

tabula celebrari poterit.

Conſtitutis in itinere, licet celebrare, ſub dio, & celebrans in priuatis domibus eſt deponendus h. d.

In itinere quoque cõſtitutis eccleſia non reperta ſub dio [a], ſiue in tentoriis, ſi tabula altaris, ceteraque ſacra miniſteria adfuerint, miſſarum ſolennia celebrari permittendum erit: alioqui ſi quis in oratoriis intra priuatas domos conſtitutis, ſine conſenſu Epiſcopi hoc facere auſus fuerit, deponendus erit [b].

Ponit cauſas ædificandi nouam eccleſiam. h. d.

Conſtruuntur autem eccleſiæ, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certæ vniuerſitatis intuitu, aut in paſtoralis dignitatis priuilegium.

Epiſcopus excreſcentibus fidelibus poteſt nouam eccleſiam conſtruere. h. d.

Ob incrementũ populi tunc noua conſtituenda eſt eccleſia, cum certis in regionibus adeo multitudo [c] fideliũ excreuit, vt illorum curæ vnica ſit impar eccleſia.

Ob incrementum populi diuidi poſſunt eccleſiæ h. d.

Sicut enim ea ratione vnus Epiſcopatus in duos, Antiſtitis accedente voluntate, diuidi poteſt: ſic etiam Epiſcopus de baptiſmalibus, & parochialibus eccleſiis tectorum accedente conſenſu facere poteſt: quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ nouis eccleſiis ſupponitur, a iure prioris eccleſiæ abſoluetur [d].

Plures baptiſmales Eccleſiæ non debent fieri ſub vna terminatione: & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebium, vel ſorte h. d.

Plures tamen baptiſmales Eccleſias in vna terminatione [e] facere non poterit. Quod ſi de terminatione duarum matricum Eccleſiarum contentio fuerit, plebes [f] vtrarumq; diſcernent [g] quod ſi nõ conuenerint, Dei iudicio [h] controuerſia diſcernetur.

Non eſt periurus Epiſcopus fabricans Eccleſiam, licet iurauerit non alienare Eccleſiaſtica hoc dicit.

Nec quidquam Epiſcopo obſtiterit, quod de Rebus Eccleſiæ non alienandis iurauerit [i]. nam, & tali non ob-

quibus ſine permiſſione Epiſcopi celebrare non licet. cap. vnicuique. & cap. miſſarum. dicta diſt j. Et hæc nomina oratorium, baſilica, & eccleſia, interdum ſunt æquiuoca, vt per Abb. in cap. fin. de eccle. ædific. Sed quid opus eſt hac conceſſione? forte tempore dicto cap. concedimus. vnde hic ſumitur, capellæ non erant cõſecratæ. vt ibi nota.

Oratoriũ, Baſilica, Eccleſia.

a Sub dio. Id eſt, ſub aperto aere: vt not. in cap. concedimus. de conſect. diſtinct. j.

b Erit. Cap. clericos. de conſecrat. diſtinct. j.

c Multitudo. xvj. qu. j. cap præcipimus. & cap. nulli. diſtinctio. xcix. Et hoc de cõſenſu Epiſcopi, ſi regio, in qua multitudo fidelium creſcit ſpectat ad aliquẽ Epiſcopum: vt in cap. multis. xvj. qu. j. & not. in dicto cap. præcipimus. & cap. quoniam. Ioannes. de deci.

d Abſoluetur. xvj. q. j. c. præcipimus. fac. l. j. C. de Metro. Bery. lib. xj.

e In vna terminatione. Id eſt, intra eoſdem limites: puta quod intra eoſdem terminos ſint duæ eccleſiæ baptiſmales, in quibus promiſcue populus baptizari poſſit. fac xiij quæſtio. j. Vnus enim tantum debet eſſe princeps. vij quæſtio. j. cap. in apibus. & cap. quoniam. de offic. ordin. argum. contra in l. vnic. C. de Metropo. Bery. vbi in eadẽ prouincia ſunt duę Metropoles ciuitates. Sed dic, aut dignitas additur rei, & procedit contrarium: aut perſonæ, & procedit quod hic dicitur. Sed hæc non videtur bona ſolutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, vel qualitas etiam rei. Vnde poſſes dicere, quod ſicut Imperator in eadẽ prouincia facit duas Metropoles, ſic Papa poteſt duas baptiſmales eccleſias facere ſub vna terminatione: alias autem & nemo poteſt facere plures Metropolitanas ciuitates in eadem prouincia, nec plures baptiſmales eccleſias in eadẽ terminatione.

f Plebes. Quaſi melius informatæ: fac ca. videtur. qui mat. accuſ. poſſ. & § j. eod. tit. & cap. veniens. de teſt. in in fi. & l. conſenſu. C. de repud.

g Diſcernent. Vel per arbitrium, vel per amicabilẽ compoſitionem: ſuperioris tamẽ auctoritas eſt neceſſaria. c. de cetero. & cap. ſtatuimus. de tranſact. & ca. per tuas. de arbi. alias laicus non poſſet eſſe iudex in ſpiritualib⁹. & cap. decernimus. cum c. ſeq. de iudi. & eſt hic, & in cap. plures. xvj. q. j. Vnde ſumitur argu. quod ſpiritualis cauſa laico poteſt cõmitti. diſt xxiij. §. verum.

h Iudicio. Id eſt, ſortibus, quib⁹ Dei voluntas oſtẽditur. xxvj. q. ij. §. j. & cap. ſors. facit. l. fin. C. comm. deleg. & l. ſi quæ cautiones. & l. heredes. §. ſi incerto. ff. famil. erciſc. & l. ſed cum ambo. ff. de iudic. & per Abb in cap. fin. de ſortil. & per Moderu. in cap. capitulum de reſcript.

i Iurauerit. De cuius iuramenti forma per Abb. in cap. j. eod.

ſtante iuramento [a], populo indigenti [b] ſuper baſilicarum inſtitutione ſalubriter prouidere poterit, & debebit [c].

Ob commoditatem plebium noua Eccleſia ædificari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium commoditas tunc nouam ædificari ſuadet Eccleſiā, cum parochianorum pars adeo diſtat a veteri, vt certis temporibus non ſine magna difficultate [d], & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis intereſſe, & ſacramenta percipere poſſint: quo quidem caſu, maxime [e] ſi miniſtro commode pro ſuſtentatione ſua prouideri poſſit, noua quidē erit Eccleſia conſtruenda: ſed a filiali matrici [f] Eccleſiæ, pro facultate loci competens honor [g] exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis. h. d.

Vniuerſitatis intuitu noua eccleſia ædificari permittitur: veluti cum plures [h] ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enim quod eccleſia cum cœmeterio [i], & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis h. d.

Cauebūt tamen hi,

a Iuramento. Quod eſt reſtringendum ad alienationem illicitam, non autem trahendum ad neceſſariam: vt per Doct. in c. fin. eod. & in cap. vt ſuper. de reb. eccle. non alienan. & in c. extirpandæ. §. quia vero. de præb. Idem eſſet dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitatem eccleſiæ: nā neceſſitas, & vtilitas in hoc æquiparantur. xij q. xj. ca. ſine exceptione. facit q̄d in ſimili no. Innoc. & alij in c. cum omnes. de conſtit. Reſtringitur ergo iuramētum ad limites iuris: vt late per Abb. in d. c. fin. Sed an idem ſit de iuramēto, quod præſtatur hodie a prælatis de nō alienando Rom. Pont. inconſulto? Quidam quòd ſic. Cōmun. contra, pro quibus eſt illa ratio, quòd recipiens tale iuramentū videtur ſibi reſeruare conſiliū, vt patet ex forma, & vi verborum. Sed aſtrictius ad petendum conſilium ſuper aliqua re, non poteſt etiam licite de illa re diſponere, conſilio non petito. ca. cum in veteri de elect. & cap. cum olim. de arbitr. & in ca. nouit. de his, quæ fi. a prælat. & not. in c. ſi pro debilitate. de offic. deleg. Sed prædicta vera, niſi neceſſitas immineret, vel eſſet modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in cap. olim. de teſtit. ſpoli. & dicetur. j. de reb. eccleſ. non alien. in §. terrulas.

b Indigenti. Ex qua cauſa indigētiæ poteſt conſtitui eccleſ. etiam in præiudicium alterius. facit cap. iij. & cap. fin. eod. & xvj. q. j. cap. præcipimus. & quæſt. vij cap. eccleſ.

c Debebit. Etiam conſtituta dote ſecundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per vtrumque Abb.

d Difficultate. Difficultas ergo aliquid interdū inducit, quod regulariter prohibetur. fac. cap. ad audientiam j. eod & diſt. lxiij. cap. cum longe. & diſt. xciij c. iſta. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

e Maxime. Hoc ideo dicit: quia ſi immineret periculum animarū, etiam quod a veteri eccleſia non poſſent miniſtro neceſſaria ſubminiſtrari, nihilhominus deberet noua eccleſia conſtrui, ſecundum Hoſt. & dicetur j. §. quacumque.

f Matrici. Cathedrali, vt per Abb. in c. fi. de offi. Archipreſbyt. vel baptiſmali. c. ex tranſmiſſa. vbi not. de cenun. Vel intellige de eccleſia, a qua non ſubminiſtrantur neceſſaria: nam hoc verbum ſumitur ſecundum ſubiectam materiam: vt not. Abb. in cap. venerabili. de verborū ſignificatio.

g Honor. Sed in quo conſiſtet huius honoris exhibitio? Quidā in eo, quod antiquior eccleſia efficitur patrona, & clericum inſtituendum præſentabit in noua: quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in dominio veteris, licet laicus ædificet proprijs ſumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in cap. ad audientiam. eod. & in cap. piæ mētis. xvj. q. vij. Secus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putādum, ſi rector conſtruxit capellā, vel eccleſiā in ſolo quidem alieno, ſed de reditibus eccleſiæ: quia ius patronatus adquiritur eccleſiæ non ſibi, & conſanguineis. Sed non videtur, quod iſte intellectus poſſit accommodari huic litteræ propter illa verba: Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliquid præſtari annuatim in ſignum ſubiectionis argumen. cap omnis anima. de cenſib. moderandum arbitrio Epiſcopi, vel aliter: vt per Abb in d. cap. ad audientiam.

h Plures. Puta decem. x. quæſtio. iij. cap. vni. Vel etiam plures dummodo velint eccleſiam dotare: argumen. cap. nemo. de conſecratione, diſtinctione prima, & infra eodem. §. quacunque. Immo vnus leproſus permitteretur, ſi vellet dotare ſecūdum Abbatem in capitulo ſecundo, eodem. Sed tunc non diceretur conſtructa eccleſia gratia vniuerſitatis. argumen. hic quod tales leproſi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in dict. cap ij.

i Cœmeterio. Argumen. quod tales leproſi non debeant cum aliis ſepeliri: quia alias iſta conceſſio non haberet cauſam rationabilem. habetur in cap. ſactis. de ſepult.

a Veter

vt iniurioſi veteribus[a] eccleſiis de iure parochiali nequaquam exiſtãt. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur ad aliorum[b] iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopi conceditur pro ſepultura propria eccleſiam adificare, aut nouum monaſterium conſtruere. h. d.

Epiſcopo quoque in ſua[c] parochia[d] nouam eccleſiam ędificare permittetur[e]: ſed multum intererit eccleſiam monaſticis informandam regulis conſtruat, an vero ex alia cauſa: & forte pro propriis erigere velit ſepulturis[f]. Cum primo caſu eandem ex rebus eccleſiæ[g] cui præſidetur vſque ad quinquageſimam[h] tantum partem dotato debeat. Secundo vero non amplius, quã centeſimam cõferre[i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat[k].

Quæ ſeruari debent in conſtruenda eccleſia, vel conſecranda, & quod. Eccleſia indotata conſecrari non debet. h. d.

Quacumque tamen ex cauſa noua extruẽda ſit eccleſia, obſeruãdum eſt in primis, vt ciuitatis epiſcopus, ſine cuius aſſenſu id incohari non debet[l] ad locũ veniat, in quo crucẽ[m] ipſe figet, & publice atrium deſignabit, nec illam antea patietur ædificari, aut munus impendet conſecrationis, quam dotem[n] baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem

a Veteribus. Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent, xvj. q. j. cap. quicumque. modicum tamen damnum reſpectu decimarum ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. proxi. ȝ. eo. & cap. ad audientiam. j. eod.

Priuilegij interpretatio.

b Aliorum. Priuilegium enim eſt ſtricte intelligendum, quatenus concernit præiudicium tertij, etiam quod ſit conceſſum cauſa pietatis. quod not. fac. xxij. q. ij. primum. l. nam hac natura. ff. de condit. indeb. l. nec au⁹. C. de emancip. lib. & l. ij. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg. in cap. ij. eod.

c In ſua. Secus ergo ſi quis vellet vti hoc priuilegio extra ſuam diœceſim. Sed quid ſi vellet magnificare eccleſiam, in ſua quidem diœceſi cõſtitutam, ſed exemptã? Reſp. ſecundum Anto. quod permittitur. licet enim non ſit de diœceſi: eſt tamẽ in diœceſi cap. pe. de offi. ordin. ſequitur Abb. in cap. pen. de donat.

d Parochia. Ideſt, diœceſi, vt in cap. penul. de donat. vbi Abb. & in cap. penul. de rapt.

e Permittitur. Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente conſenſu capituli? Et non videtur hoc neceſſarium, Sufficit enim hoc à iure ſemel conceſſum fuiſſe arg. l. j. C. de theſau. lib. x. & l. quæ ſub conditio. §. ſi. ff. de cond. inſtit. Et de hoc plene habetur in cap. pen. dè donat. & xij. quæſt. ij. cap. bonæ. & in cap. paſtoralis. de his quę ſi a præl quibus locis magis communiter concluditur quod à principio Epiſcopus non poteſt de nouo conſtituere monaſterium, nec eccleſiam ſæcularem iam conſtructam monaſticis regulis informare, ſine conſenſu capituli. & ita procedit. xij. q. ij cap. ſi epiſcopus. Sed poſtquam hæc acta ſunt ſine conſenſu capituli. poteſt ſolus hanc donationem facere, quando tamen eſt neceſſaria. d. cap. pen. quod declarat hunc §.

f Sepulturis. Põt enim Eps ſepeliri etiã extra cathedralẽ eccleſiã, vt per Abb. in c. pen. de dona. Et eſt hic ar. ꝙ impenſa funeralis Epi eſt faciẽda ſumptibus eccleſię. & non de ꝓprio matrimonio de quo vide per Abb. in c. vt prætetitæ de electio.

Impenſa funeris Epiſcopi.

g Rebus eccleſiæ. Vel etiam de rebus menſæ ſuę: vt in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

h Quinquageſima tantum. Sed de quibus rebus datur iſta quinquageſima? Hugo. in c. bonæ. xij. q. ij. quod de fructib⁹ annuis. Sed cõmuniter tenetur, quòd etiam de proprietatibus poſſit dari, Immo ſecundum Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali eccleſię expedientius. Sed an aliquod ius retinebit eccleſia cathedralis in iſta quinquageſima vel centeſima? Reſp. ſecũdũ Gof. directũ dominium, ꝗtamẽ ſecundũ Ioan. And. & Abb. non videtur in re probari.

i Conferre. Scilicet donatione inter viuos non autem teſtamento, ſecũdum Archid. in cap. quia Ioannes. xij. q. v. & Abb. in cap. pen. de don. vbi diffuſe de ratione differentię.

k Eligat. Vt capit. bonæ in fin. xij quæſt. ij.

l Non debet. Facit. c. paſtoralis. de priuileg. Si tamen nolet conſentire poſſet recurri ad ſuperiorem. arg. cap. nullus. de iur. patro. & per Abb. cap. ij. eod. in fin. & fac. j. q. ij. cap. placuit. de conſec. diſt. j. cap. nemo. xvj. quæſt. vlt. cap. piæ. & capitu. Frigentius. cap. cum fiunt dè conſecr. eccleſ. vel altar. Auth. vt determ. ſit cleri. num.

m Crucem. Auth. de mona. §. illud. & orationes Epiſcopus dicet. authen. de eccle. tit. §. ſi quis autem voluerit.

n Dotem. Vt ȝ de iur. patr. poſt prin. Sed quid ſi dotis conſtitutio fuit omiſſa in fundatione? Reſ. debet conſtitui in conſecratione. Sed quid ſi, & in conſecratione fuit omiſſa dotis conſtitutio? Reſpon. quidam quòd cogendus eſt qui conſecrauit. ſed ſecundum Abb. in capitulo cum ſicut. dè conſecra. eccleſ. vel alta. eſt prius ex quaſi contracto cõueniendus, & cogẽdus is, qui conſecrari fecit, & obligatio tranſibit in heredes, vt ibi not.

O . a.

chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiã, & cuſtodum ſtipendia, ſufficere valeat[a].

Conſtruenti nouam eccleſiã, poteſt nouum opus nũciari h. d.

Sed ſi quis dum noua conſtruitur eccleſia, aut proprium ius immi- nui, aut ſibi quoquo modo noceri exiſtimet, noui operis nunciatione[b] conſulere ſibi poterit, poſt quam ſi legitima nõ ſit impetrata remiſſio[c], quidquid ædificatũ fuerit, ſiue illud iure, ſiue iniuria [d], omnino ædificantium impenſis deſtruendum [e] erit, negotiumque ipſum, ſecundum legum [f], & canonum ſtatuta terminabitur.

Qui præter Epiſcopi conſenſum eccleſiam conſtruit, facit iacturam iuris patronatus. h. d.

Diuerſum ſtatuetur in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum cõſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruẽda quidem nõ erit[g], ſed ob ſuperioris neglectum[h] excluſo iure patronatus cum dotibus[i] ſuis epiſcopalibus iuribus[k] applicabitur.

Eccleſia debet quanto poteſt citius conſecrari. h. d.

Baſilica igitur legitime extructa non ante ſacris eſt deputãda myſteriis, quam munus cõſecrationis acceperit[l], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quãto poterit citius[m] conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizauit incolatus regionis, vbi conſtructa eſt h. d.

Et ſi dubitetur, a quo dedicãda ſit, illud exquiri oportebit, cui[o] ciuitatis Epiſcopus antequam fũdaretur, incolas baptizauerit[n]: & ad cuius cõſignationem ſub annua

a Va'eat. Niſi ex neceſſitate conſtrueretur, quo caſu poſſet conſtrui ſine dote: vt not. ĩ. eod. §. plebium. & hoc caſu inſtitueretur in ea ſacerdos, qui ſibi victum manibus & induſtria, & eleemoſynis quæreret. arg. cap. clericus victum. diſt. xcij. & tenet Abb. in cap. ad audientiam. j eo.

b Nũciatione. Ca. j. & c. ij. de no. ope. nunc.

c Remiſſio. Vel niſi notorium ſit de nou. iure nunciantis. vt per Abb. in c. j. de nou. oper. nun. & hæc remiſſio quãdoque fit expreſſe, quandoque tacite, puta morte nunciãtis: vt ff. de nou. oper. nunc. l. non ſolum. §. ſciendũ. Sed quid ſi denunciator non vult remittere nunciationẽ? Reſp. vt not. in cap. ij. de nou oper. nunc.

d Iniuria. l. ij. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de nou. ope. & cap j. vbi not. de nou. oper. nunc. Et eſt, ſimile in excõmunicatione, quæ ſemper tenet, ſiue iuſta ſit ſiue iniuſta xj. q. iij. cap. j.

e Deſtruendũ erit. Sed immo contra nam attentata poſt appellationem extraiudicialem non veniunt irritanda, niſi ſint contra ipſã appellationem, & niſi prius iuſtificetur appellatio. cap. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in cap bonæ. de appel. & cap. non ſolum. de appel. in vj. Ergo cum nũciatio ſit huiuſmodi, deberet expectari finis denunciationis ante quam deueniri deberet ad deſtructionem. Sol. Abb. in cap. j de nou. oper. nunc. Quod ſpeciale eſt hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio, nam intra tres menſes nuncians probare debet de iure ſuo. l. j. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectum iudicis, quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

f Legum, & canonũ. Nota duo ex hac litera. Primum quod in cauſa eccleſiaſtica poſſumus leges ſæculares allegare: & quod poteſt vtriuſque iuris diſpoſitio allegari. De quo late habetur in c. j. de no. ope. nun. & in c. cũ eccleſia S. Mariæ. de cõſt.

g Nõ erit. Ex hoc probat Ab. in multis iuribus in c. j in fi. de nou. ope. nunc: quidquid ibi dicat glo. & videtur tex. in c. cũ olim. ij. de priuil.

h Neglectum Accipe actiue, id eſt quia neglexit. & fac. cap. cum olim. ij. vbi Abb. de priuileg.

i Dotib[o] ſuis. Quas non poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipſorum vtilitatem conuertere, ſecundum Ab. in cap. cum olim. ij. de priui.

k Iuribus. Non vt Epiſcopus diſponat ad vtilitatem propriam, ſed ſicut de aliis eccleſiis: quia habebit ipſe collationem & alia iura Epiſcopalia. x. q. j. cap. regenda.

l Acceperit. Niſi tamen epiſcopus permiſerit, miſſarũ. de conſecr. diſt. j. ne ſit contra id quod habetur ĩ. de immu. Eccle. §. ſed & conniuia in fine.

m Citius. Ca. fi. de conſe. eccl. vel alta.

n Baptizauerit. Q[d] officium pertinet ad epiſcopum alio non apparente. fac. c. j. de relig. dom. Et nota quod per exercitium vnius iuris, ſeu articuli comprehenſi ſub vniuerſo infertur ad poſſeſſionem iuris vniuerſalis. Sed contra videtur. cap. auditis. & cap. olim. de præſcri. Vbi exercẽs certa iura Epiſcopalia ſolum præſcribit in illis, quæ exercuit. fac. not. per Bald. in l. j. §. ſi quis. ff. de itine. actuque priu. fac cap. cum contingat. de decim. & cap. cum conſuetudinis. cum ibi not. de conſuet. Sol. ex mente Inn. & Abb. quod hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune non fundatur intentio alterius, quia tunc per poſſeſſionem vnius articuli probatur poſſeſſio vniuerſalis: quia non apparebat, quòd hic locus eſſet alterius, Sed ſi alius aduerſarius haberet fundatam

inten

deuotiōe cōcurrerint[a], atq; is etiā ad cōſecrationem vocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari. hoc dicit.

Eccleſiæ autem, vel altari ſemel Deo conſecratis, nō debet iterum conſecratio adhiberi, quia velut infans a ſacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[b], ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari.

Non dicitur iteratum quod ſemel factum ignoratur. h.d.

Plane ſi de eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea, aut ſcriptura[c] appareat, aut teſtes[d] exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt conſecranda. Nec talis trepidario iterationem facit: quia iteratum dici non poteſt, quod ſemel eſſe factum ignoratur[e].

Eccleſia polluta debet reconciliari h.d.

Sed ſi eccleſia[f], aut ab igne exuſta[g], aut fuſione ſanguinis[h], vel ſeminis[i], vel excommunicati humatione[k] polluta[l] fuerit, etiam ſi ſemel antea conſecrata appareat: nihilo-

intentionem in iure communi: quia eſſet clarum quod eſſet poſſeſſum ab alio ius aliquid in ſua diœceſi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Inn. in cap. cum dilectus. de capel. monach.

a Cōcurrerint. Id eſt, chriſmati fuerint. Et ſic nota quod Epiſcopus quolibet anno debet tenere chriſma: vt per Abb. in c. j. de reg. domi. Sed an iſta duo copulatiue requirantur ad hoc, vt id quod hic dicitur habeat locum, an ſufficiat alterum? Reſpon. alterum ſufficit. ſecūdum Inn. & Ab. in d. ca. j. licet quidam contra. Quid ſi nullus Epiſcoporum exerceat aliquam iuriſdictionem? Reſp. ſuperior ipſorū iterum dirimet, & cui voluerit id ius concedere poterit, vel etiam pro ſe retinere, ſecundum Hoſt. & Ab. in d. c. j. arg. cap. quoniam. de decimi.

h Sanguinis. Humani, & iniurioſi fac. c. tuatum. in princ. de priuil. Vnde ſi ibi ſanguis humanus caſu effundatur: puta quod quis minorationem faciat, vel ſi occidatur canis, eccleſia non eſt reconcilianda, vt not. in c. vni. de conſecrat. eccleſ. vel alta. in vj. & per Abb. in cap. propoſuiſti. eodem tit. Sed quid ſi vulneratus extra eccleſiā in eccleſiam fugiēs ſanguinem ibi ſpargat? Reſp. non eſt reconcilianda: vt not. in d. cap. j. ſecus econtra. Quid ſi homo occidatur in tecto puta ſagitta, ſecundum Hug. non eſt facienda reconciliatio: quia id videtur factum extra eccleſiam. Eadem ratione, ſi in cella, vel ſpelunca fuerit facta effuſio. Sed quid ſi ſanctus ibi occidatur? Videtur eccleſia ſanctificata non polluta. Dic quòd eſt reconcilianda, licet non lauanda: vt no. in d. cap. j. Quod ſi fuerit commiſſum homicidium ſine ſanguinis emiſſione: puta quia fuit quis ſuſpenſus? Reſp adhuc debet reconciliari, vt cap propoſuiſti. de conſec. eccle. vel alta & not. in cap. j. eo. in vj. vbi de de hoc la e. Item intellige, ſi homicidium fuit violentum: Secus ſi caſuale, Abb. in dicto capitu. propoſuiſti. Et intellige quod hic dicitur, non habere locum in modica ſanguinis effuſione, quod ſuadet verbum effuſio, ſecundum Abb. in d. cap. propoſuiſti.

b Baptizari. Diſt lxviij. cap. ſicut. & xxxij. q vij. c. quemadmodum. & de conſecrat di. j. c. ec. leſiis.

c Scriptura. Arg quod id, quod ſcriptura, vel teſtibus probari non poteſt, pro infecto haberi debet. ff. maior. C. com. diuid.

d Teſtes. Sed an ſufficiat vnus teſtis? Reſp. ſic, velut & in baptiſmo. cap. paruulos. de conſecr. diſt. iiij. Niſi eſſemus in contradictorio: vt not. in ca. ſolennitates. de conſec. diſ. j. c. iam, quod eſſet teſtis de auditu. Item ſufficeret liber eccleſiæ, vel lapis inciſus, xxiiij. q. ij cap. ſane. ij vbi not. & not. in d. cap. ſolennitates. & per Abb. in cap. propoſuiſti. de conſecrat. eccle. vel altar.

e Ignoratur. Sic cap. ſolennitates. de conſecr d. j. vnde ſumitur, & in cap. ij. de bapt. ſm. Arg. contra clericum, qui non recordatur, vtrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubi. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio.

f Sed ſi, &c. No. in hoc §. Caſus, in quibus eccleſia debet recōſecrari vel reconciliari, & de materia in cap. eccleſiæ. de conſec. diſt. j. & not. in c. propoſuiſti. de conſec. eccle. vel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata quæ nunquam reconſecratur: vt per Abb. in cap. j. eod. vbi de ratione diu exſtaris.

g Exuſta. Pro maiori parte: alias ſecus: vt not in cap. eccleſiis. de conſec. d. ſt j. quod intellige, vt per Ab. in c. propoſuiſti. de conſec. eccle. vel altar.

i Seminis. humani, non canum. Et quidem hoc intelligunt de ſemine fornicario, ſecus ſi vir cognoſceret vxorem quod tamen à pluribus nō probatur: vt no. in c. j de conſecr. eccleſ. vel alta. in vj.

k Humatione. Cap. conſuluiſti. de cōſec. Eccl. vel altar. vbi Abb addit aliū caſum, videlicet ſi eccleſia fuiſſet conſecrata, ab eo, qui eſſet notorie excommunicatus.

l Polluta. immo eccleſia non poteſt pollui. c. veſtra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. verum eſt, quod eccleſia non poteſt peccare, nō poteſt etiā pollui à peccatis hominum, ſed iſta reconciliatio fit ad terrorē vt homines inde intelligant, quod ex facto atroci, etiā ſancta polluātur, ita vt inducātur ad cogitandū quantū ſit elaborandū pro expiatione proprij peccati vnde infertur per Doct quod vbi iſta fieret occulte nō eſt opus recōciliatione. fac.

minus diligētiſſime ex purgata iteraro conſecranda[a], vel reconcilianda[b] erit.

Propter detrimentum altaris ipſum altare non eccleſia eſt iterum conſecranda.h.d.

De eo dubitari[c] contigit, ſi altare motum[d] fuerit, aut lapis ſuperpoſitus, qui ſigillū[e] continet confractus[f], aut diminutus, an eccleſia debeat iterum conſecrari? Et reſpōſum eſt, ob id eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterandam: ſed ipſum ſolum altare denuo cōſecrandum[g].

Quibuſcumque diebus poteſt eccleſia conſecrari, ſed ſolum ab Epiſcopis, qui ea quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt demandare inferioribus, ſecus quæ ſunt ordinis.h.d.

Confici autem poterit eccleſiarum, altariūque conſecratio quibuſcūque[h] diebus tam dominicis, quam priuatis, ſed non a quocumq;: licet enim aqua per Epiſcopū benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit eccleſia reconciliari poſſit: idem tamen per ſacerdotes ſimplices fieri nō poterit; quia ea quidem quæ iuriſdictionis[i] ſunt, etiā inferioribus Epiſcopus demādare poteſt: ſed quæ ordinis[k] ſunt, inferioris gradus clericis committere non poteſt[l].

Non debet conſecrari eccleſia vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſeruata forma huius.§.hoc dicit.

Illud etiā animaduertere conſecrantē oportebit, ne baſilicā, in qua infideliū ſepulta ſunt cadauera ſanctificet[m]. Sed ſi conſecrationi apta videbitur, euulſis[n] inde corporibus, & raſis[o] parietibus, & tignis, conſecrari poterit.

Feſta dedicationum eccleſiarum debent celebrari h.d

no. in cap. vnico eo. in vj. vbi etiam an polluto cœmiterio ſit polluta eccleſia, & econtra.

a Conſecranda. Referas ad caſum totalis exuſtionis, vel pro maxima parte vel deſtructionis. nā his tribus caſibus Eccleſia reconſecratur. Abb. in ca. propoſuiſti. eo.

b Reconcilianda. Differunt autē hæc reconſecrare, & reconciliare, licet interdum confundantur: vt not. in cap. ſi motum. de conſecr. diſt. j. & hoc verbū referas ad omnes alios caſus, exceptis tribus, de quibus in notula proxima ſuperiori.

c Dubitari. Cap. j. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

d Motum. Ita quod formam primam amiſerit: vt not. in cap. ſi motum. de conſecra. diſt. j.

e Sigillum. Quid ſit lapis iſte per Ab. in cap. j. eo.

f Cōfractus. Enormiter: ſecus ſi fuerit paſſus modicam rupturam, vt per Ab. in c. ligneis. eo

g Conſecrandum. Immo etiam Eccleſia tota. c. ſi motum. de conſe. di. j. Reſp. ibi, verbum conſecretur exponēdum eſt, ideſt, reconcilietur. Sed hæc expoſitio nō tollit ex toto contrarium. Vnde potes dicere, ꝙ hodie non ſtamus illi textui per cap. j. eod. quod videtur illum corrigere. vel dic in d. cap j & de hoc vide per Abb. in cap. propoſuiſti. eo. vbi plene proſequitur omnes caſus.

h Quibuſcumque diebus. C. ij. eo. immo regulariter contra. xxj. q. j. cap. deuotis. & c. j. de temp. ord. & ſupra commu. tam ma. com. quam. mi. or. §. igitur. Reſp. hic ſumus in conſecratione rei inanimatæ, quæ eſt minus digna, in cōtrariis in conſecratione rei animatæ, quæ eſt magis digna, & magis firma: vt per Abb. in dict. cap. ij.

i Iuriſdictionis. Puta iudicare, cognoſcere, inſtituere, conferre, excommunicare, cap. tranſmiſſam. vbi not. de electio. & in ca. pen. eo. fac. quod no. in cap. peruenit. diſt. xcv.

k Ordinis. Puta clericos ordinare, virgines conſecrare, chriſma conficere, & huiuſmodi quæ miniſterium conſecrationis deſiderāt. Vnde fac. regulam generalem quod ea, quæ ſunt alicuius ordinis nō poſſunt delegari non habenti illum ordinem: Vnde papa non poſſet dare poteſtatem non ſacerdoti conficiendi corpus chriſti. eo. in cap. peruenit. diſt xcv. & per Abb. in cap. ſi. de cler. ægro & in c. pe. eo Sed an Archiepiſcopus, qui nondum eſt conſecratus, ſed ſolū confirmatus, poſſit ſuffraganeorum conſecrationem alteri demandare, & non videtur, cum id per ſe nō poſſit, ſi vellet facere. dic. vt per Abb. & doct. in ca. ſuffraganeis. de electio.

l Non poteſt. Ratio. diuerſitatis not. in cap. pen. eod.

m Sanctificet. Cap. placuit. cum pluribus ſeq. de conſec. diſtinct. j. huius cōſtitutionis ratio eſt: quia infideles viui ab Eccleſia repelluntur. xxj. diſtinctio. capitu. cleros & diſtinct. xxv. cap. perlectis, ergo & mortui quia quibus viuentibus Eccleſia non communicat, mortuis communicare non poteſt. xxiiij. quaſt. ij. ca. j. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua? quidam quod ſepelietur in Eccleſia quia fœtus eſt pars ventris l. j. §. j. ff. de vēt. inſp. (ō ueuit tamen apperiri, & fœtus extrahi, & ſeorſum ſepeliri, fac. cap. ſacris. de ſepult. & not. in cap. eccleſia j. de conſe. diſt. j.

n Euulſis. Auctoritate principis, vel Epiſcopi ſtatū l. oſſa ff. de relig. fa. de conſe. diſt. j. cap. corpora.

o Raſis. ideſt, dealbatis. Nam mutare forma, mutatur ſubſtantia rei. l. Iulianus. §. ſed etſi quis. ff. ad exiben.

a Cele

Solēnitates quoque dedicationum ipſarum eccleſiarum per ſingulos annos erūt celebrandæ[a], ipſo Domino exēplum dante, qui dum ad feſtum dedicationis tēpli celebrandum, cum reliquis populis acceſſit, omnibus idem faciendi formam tribuit[b].

Reparatio eccleſiæ pertinet ad profeſſorem beneficij, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere. h.d.

Hæc de ædificandis, & cōſecrandis eccleſiis, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: nam ſi reparandæ ſint, vel emendandæ, id oneris procul dubio ad eum, qui eccleſiaſticum poſſidet beneficium pertinebit[d]: Sed & epiſcopus tertiā partem[e] ſibi obtigentem impendere debebit. Nunc de eccleſiarum vnionibus paucis deſpiciamus.

DE VNIONIBUS eccleſiarum.

TIT. XIX.

Quid ſit vnio. hoc dicit.

VNio[f] nihil aliud eſt, quā duarum pluriumve eccleſiarū facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, quod plures eccleſiæ in vnum coniungantur.

Vnio aut eſt perpetua, aut tempora. h.d.

Vnionum autē duæ ſunt ſpecies[g] aut enim perpetuę ſunt, aut tēporales. Perpetuę ſunt, quę fiūt, vt ſine præfinitione tēporis perdurēt. Tompora es ſunt, quæ ad certū tēpus, puta ad alicuius vitam[h] inſtituuntur.

a Celebrandæ. Cap. ſolennitates. de conſec. diſt. j. ſcilicet in ipſis eccleſiis dedicatis, quod ſeruatur in hac ciuitate noſtra Peruſina, in qua die quinta decima Menſis Iulij celebratur dedicatio eccleſię cathedralis Hieroſolymitanæ, quæ & cuius capitulum occupata Hieruſalem ab infidelibus fuit tranſlatum in noſtram ciuitatem in eccleſiam S. Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta eccleſia, & meminit Bart. in l. j. ff. ad municip. Et cum hæc ſcriberem erat feſtum dictæ dedicationis.

b Tribuit. Nam eius operatio noſtra eſt inſtructio. xj. q. j cap. Deus.

c Beneficium. Et ſic nō ſolum rector parochialis eccleſię de quo in c. de his. eod. & xvj. q. j. cap. ſi monachus. Sed etiam minores beneficiati in ipſa eccleſia. fac. cap. j. vbi Abb. eo. & c. fin. de his quæ fi. a ma. parte cap. & intellige deductis redditibus pro neceſſitatibus beneficiati. d. cap. de his.

d Pertinebit. Niſi conſuetudo aliter diſponeret: vt puta: quia transfunderet onus fabricæ in populum, vt eſt Mediolani. ar. c. ad Apoſtolicam. de ſimo. Vel niſi aliqua diſpoſitio ſpecialis, & localis aliter ordinaret. prout videmus hodie in multis locis, immo communiter eccleſiæ habēt prouentus diſtinctos pro fabrica: vt per Abb. in cap. j eo. Et no. quòd ſi quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficij. reficeret eccleſiam, poſſet repetere & teſtari de erogatis Abb. in cap. cum pro cauſa. de proc.

e Tertiam partem. x. q. iij. cap priſcis. cum ſeq. & hæc portio, modo tertia appellatur, vt hic, & d. c. priſcis: modo quarta, vt xij. q. ij. c. vobis. & ca. Vulteranæ. & c. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neque tertiam, neque quartam ſoluūt nec forte aliam portionem de conſuetudine, quę conſuetudo valet ſecundum Inn. in c. fin. de his, quę fi. a ma. part. cap. & ſecundum Abb. in c. j. eo. Vbi etiam dicit, quòd ſi aliter prouideri non poteſt, tenentur parochiani, ex quo ibi percipiunt diuina: arg. c. ſi Epiſcopus. de offi. ord. in vj.

DE VNIONIBVS Eccleſiarum.

VNio. In iure, vel apud Doctor. antiquos non reperitur definitio, ſeu deſcriptio vnionis. Primus omnium Cacialupus eam deſcripſit in ſuo tractatu de vnionibus: ſed ſua deſcriptio longior eſt, quam §. quod limachus. Cal. valde inconuenit. Aliam ponūt moderni Galli in prax. beneficiaria ſub. tit. de vnionibus. quæ cum non multum diſtet ab ea, quæ hic ponitur, (eſt enim hæc breuior aliquanto, & ſimplicior) inde mutuari poteris quæ ad huius declarationem ſunt neceſſaria, & communiter hæc verificatur, quod iuriſtis videtur ſufficere. §. ſeruitus. inſtit. de ſtat. homi. & tenent Doct. in rubr. de iudi. in antiq.

g Duæ ſunt ſpecies. Hæc diuiſio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen eſt ex mente iurium, vt apparet ex cap. j. ne ſed. vacan. aliq. inno. ibi. Ne plus fau. ſit perſonæ, quam eccleſiæ, & in capitu. quoniam. Abba. de offic. delegat & de tali diuiſione vide per Petrum de Peruſ. in ſuo tract. de vnionibus, & per Rebuff. in ſua praxi. in tit. de vnionibus eccleſiarum. & Pariſ. conſil. v. vol. iiij. Et quomodo cognoſcatur, an vnio ſit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio eſſe præſumatur; vide per Petrum in d. loco. fac. not. per Ab. in cap. cum inter. de elect.

h Vitam. Immo vnio ad vitam videtur perpetua l ff. pro ſocio. Solu. verum hoc reſpectu perſonæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non ſimpliciter fac. not. per Abba. in capitulo, continebatur. de his, quæ fi. a prælat. ſine conſenſ. capituli.

aut ſe inuicem continentiam promittendo abſoluerint[a].

Qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium ab eadem vxore coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reuerti: ſed non poterit amplius vxorem ducere. h. d.

Quæſitũ tamen eſt, ſi quis vxore inuita monaſterium intrauerit, & repetitus ad eam redire coactus[b] fuerit, an eadẽ mortua cogendus ſit ad monaſterium reuerti, an vero aliam poſſit in vxorem ducere. Et in hac ſpecie reſponſũ eſt votum quidem non tenuiſſe, & propterea ad monaſteriũ redire minime illum teneri[c]. Sed cum ingrediendo monaſterium, debitum ſe nõ exacturũ promiſiſſe videatur, vlteriꝰ vxorẽ ducere non poterit[d]. Cum id vouere in ſua poſitũ volũtate[e] fuerit.

Ingreſſus monaſterium vxore non contradicente, illa mortua non poteſt exire. h. d.

Quod ſi quis[f] ſciente vxore, nec contradicente[g] vitam profeſſus fuerit monachalẽ, vxore poſtmodũ defuncta, nec habitum, quem ſemel aſſumpſit, abiicere, nec aliquam ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimoniũ quoque temere contractũ dirimendum[h] erit.

Profeſſio facta conſentiente vxore idem operatur quod ingreſſus. h. d.

Quod in eo, qui cõſentiente[i] vxore profeſſus fuerit multo magis obtinebit, quãquam monaſteriũ numquam ingreſſus fuerit.

a Abſoluerint. Cap. dudum. de conuerſ. coniug. quo caſu ſi ſe redintegrauerint maxime propria auctoritate, proles nata eſt illegitima: vt not. in cap. miniſtri. diſt. lxxxj. & per Innoc. in cap. dudũ de conuerſ. cõniug. & per Abb. in cap. tua nos. ij. de iureiurando.

b Coactus. Nota quod quoad quid vxor habet in poteſtate maritũ, cũ habeat maiorẽ poteſtatem corporis mariti, quam ipſemet. cap. non debet de conſang. & affinit. & ſic vxor non eſt ſimpliciter in poteſtate viri, ad hoc. l. ſi vxorem. C. de cond. inſert. vbi not. Plus tamen obligatur vxor marito, quàm contra, cum reſpectu ſeruitiorum ſit quaſi famula mariti. xxxiij. q. v. ca. hæc imago. & cap. mulierem. & per Ab. & alios in c. iij. de cõuerſ. cõiug.

c Teneri. Scilicet taliter vt poſſit ab eccleſia compelli ſecũdum quoſdam: peccat tamen ipſe ſi non perficit quod vouit. ex quo impedimentum ceſſauit arg. xvij. q. j. ca. nos nouimus. Sed Abb. contra. quòd immo nullo modo peccat: quia tale votum reſpectu ingreſſus monaſterij fuit nullum. cum tunc non haberet conſenſum habilem ad ſe obligandum. & venire contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu poteſtatis: vt per Abb. in c. conſti. de elect. Vnde requiritur conſenſus de nouo: fac. quod in ſimili not. in capitulo propoſuit. de coniug. ſeruo. Et eſt hoc quod hic habetur mirabile, ſecundum Abb. in cap. iij. de conuerſ. coniug. Scilicet quòd vbi votum impeditur aliquo facto intrinſeco, votum non obligat adimplendum etiam ceſſante impedimento. Et fac. hoc ad quæſ. Vtrum filius famil. teneatur exequi votum, poſtquam fuit à patria poteſtate liberatus, ſi eſt tale, quod non potuit ſine conſenſu patris emitti. de quo vide in capitulo ſcripturæ de voto. Item nota ex hac littera quòd etiam in materia voti valet illa regula: Si quod ago non valet vt ago, valeat vt valere poteſt.

d Non poterit. Sed quid ſi duxerit, an tenebit matrimonium? Quidã, vt Ant. dicunt tutius eſſe tenere, quod matrimoniũ non valeat: quia licet hoc votũ videatur ſimplex, tamen quantum ad continentiam ſeruãdam, cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam, videtur ſolennizatum. Sed hoc non placet Abb. in cap. iij. de cõuerſ. cõiug. quia cap. vni. de voto, in vj. requirit, quòd votum ſolennizetur per profeſſionẽ tacitam, vel expreſſam, & ſic quod vere vouens ſit effectus religioſus, quod nõ eſt in caſu noſtro: cum paria ſint non profiteri, vel inualide profiteri, arg. cap. ij. de tranſlat. prælat. vnde tenet valere matrimoniũ quod ſatis admitti poteſt, maxime cũ declaratione gloſ. ibi. ſcilicet, quod ipſe debitum ab vxore nõ poſſit exigere, licet cogatur reddere. arg. ca. litteras. de reſtit. ſpol. & cap. Inquiſitioni. de ſent. excom.

e Voluntate. Vnde non poterit contra factum proprium à ſe dependente amplius venire: argu. not. per Abba. in cap. noſti. de elect. & cap. quod ſemel. de regul. iur. in vj cum ibi congeſtis.

f Quod ſi quis. Hic verſiculus ſumptus eſt ex c. conſuluit. de conuerſ. coniug. ſecundum communem intellectũ, vt declarat adiectio quorumdam verborum.

g Sciente, nec contradicente. Ita communiter intelligitur tex. in cap. conſuluit. de conuer. coniug. licet dentur & duo alij intellectus, qui videntur prorſus diuinatiui.

h Dirimendum. Cap. iij. & cap. ex. parte. j. de conuerſ. coniug.

i Conſentiente. Et conſequenter etiam continentiam vouente, ſi fuit certiorata de iuris communis diſpoſitione, ſecundum Abb. in capitu. j. de conuerſ. coniug. & not. in cap. ex parte j. vbi Abb. eod. tit.

Quæ credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa à viro educta. ſi vir moritur, non cogitur reuerti ad monaſterium licet id ſibi expediat. h. d.

Quid ſtatuemus[a] de ea quæ credens maritũ mortuum, habitum religionis aſſumpſit, an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum viri ſit ad regularẽ obſeruantiam compellenda: Et quidem huic conſultius[b] ad ſalutem fuerit ſi ad monaſteriũ redeat: ſed ſi ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit[c].

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem. h. d.

Licet[d] autem alter coniugum altero inuito religionis votum nõ poſſit aſſumere: viri tamen, etiam præter vxorum[e] aſſenſum, peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vouere, & implere[f] libere valent.

Vxor non plene certificata de morte viri contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. h. d. in ſumma.

Et quamuis illi diutiſſime in peregrinatione commorẽtur, vel etiam ab hoſtibus capti[g] nuncientur, donec certum[h] nuncium de virorum morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterũt[i] quãuis vt certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam[k], & eius ætatis ſint, & fragilitatis, vt continere[l] nequeant.

a Quid ſtatuemus. Dixit ſupra de altero coniugum conſentiente, item de inuito, item de ſciente, & diſſimulante, nunc de errante. fac. c. placet. de conuerſ. coniuga.

b Cõſultius. c. placet. de cõuerſ. cõiug & nota, q̃d lex cõſulit, vt no. in l. legis. ff. de legib. [Lex con ſult.]

c Non erit. Quia votum emiſſũ tempore inhabili, nõ obligat tẽpore habili qa paria ſunt nullũ, & minus eſſi. ar. ca. ij. de tranſlat. prælat. & tangitur ſupra §. prox. in notula ſuper verbo teneri.

d Licet autem. Cũ hæc littera ſumpta fuerit de c. ex multa. §. in tãta. de voto & vot. redemp. & vt ibi not. continet ſpecialiſſimum caſum in quo vir poteſt emittere votum præter licentiam vxoris. contra ca. quod Deo. xxxij. q. v. & xxvij. q. ij. c. ſi tu abſtines Et forte poſſet tenerari, q̃ hodie nõ ſit verum quod hic dicitur: quia tempore, quo fuit promulgata decretalis illa ex multa. Terra ſancta erat in poteſtate Chriſtianorum, licet multum obſideretur ab infidelibus. Vnde ad ſubſidium ferendum in illa magna neceſſitate indulſit ſummus Pontifex, vt viri poſſent vouere peregrinationẽ ad Terram ſanctam præter vxorum licentiam, vt apertiſſime colligitur ex dicto §. in tanta quoque neceſſitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationem à præcedentibus & conſequentibus. l. ſi ſeruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de legat. j. & à præfationibus. l. fi. ff. de hæredi. Inſtit. Quæ ratio ceſſat hodie, cum Terra ſancta abſolute ſit in manibus infidelium nec eo vadant Chriſtiani gratia alicuius ſubſidij ferendi: ſed ſolum ex deuotione, Vnde ceſſante cauſa, & ratione, &c. cap. cum ceſſante. de appell. Sed hac ratione non obſt. tene, quod etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat conſuetudo quæ eſt certa legum interpres. l. ſi de interpretatione. cum ſeq. ff. de legibus. & forte ſupradicta ratio non fuit finalis, ſed impulſiua, quæ non facit ceſſare effectum. l. j. §. ſexum. ff. de poſtul.

e Præter vxorum. Sed an monachi præter conſenſum Abbatis? Dic vt traditur in cap. fi. de voto. & vot. redempt.

f Et implere. Non tamen vxores tenentur viros ſuos ſequi. Abb. in cap. ex multa. de voto, & in cap. de illis. de ſponſ.

g Capti. Nota. q̃d de iure canonico per captiuitatẽ non ſoluitur matrimonium, licet aliud ſit de iure ciuili. con. cor. capitulum. in præſentia. de ſponſal. vnde ſumitur. & capitulũ dominus. de ſecund. nupt. l. non ſicut. ff. de cap. aliud in ſponſalibus. capitu. de illis. de ſponſal.

h Certum nũcium. Videtur ergo quod per vnum teſtem probari poſſit mors quod ſatis admitti poteſt, quando non agitur de magno præiudicio. alioqui quomodo ſit mors probanda dic vt per Bart. in l. ſi quidem. C. ſolut. matrimo. & in l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quẽadmodum. teſt. ape. & per Abb. in cap. in præſentia. de ſponſal. & cap. quoniam frequenter. §. j. in fi. vt lit. non cõteſt. Circa quod licet multa, & varia per doctor. dicantur in variis locis. Abb. tamen in. d. cap. in præſentia. putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

i Non poterunt. Si tamen non bene certioratus, vel certiorata contraxerit matrimonium nõ debet propterea illico ſecundam dimittere, vel ſecundum: ſed debet debitum reddere, non autem exigere: vt per Abb. in cap. dominus. de ſecund. nupt. quod intellige vbi veriſimiliter dubitat de morte prioris.

k Diligentiam. Nota ergo quòd non præſumitur quis mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur vbi ſit, & ita amplia q̃d habetur in l. fi. de ſacr. ſanct. eccleſ. Sed. an inadhibenda hac diligentia, ſeruandus ſit tenor, aut. hodie. C. de repu. Reſp. vt habetur per Abb. & alios in cap. in præſentia de ſponſal.

l Continere nequeant. Nota, quod potius

tole

tolerandum eſt periculum quod lædatur matrimoniũ non in figura matrimonij, quam ſub ſpecie matrimonij. fac. quod habetur in c. nuper. de bigam. & ſupra qui promo. non poſſ. §. aliud, vbi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonij, quam qui non ſub tali figura fornicantur.

a Ergo. Inceptiue, & reaſſumptiue.

b Ius manet. Sed nunquid illud etiã verum etiam ſi vir a ſe repulerit vxorẽ? Et non vĩ, cum ſeipſum hoc caſu ſpoliarit: arg. xxvij. q. ij. c. Agatnoſa. & hoc tenuit magiſter Abbatis Antiqui. Communiter contra. Nec obſt. quod expellens animo amittẽdi poſſeſſionẽ perdit eã, etiam ſi habeat animum recuperandi l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſ. quia ſecundum Hoſtien. in hoc eſt priuilegiata poſſeſſio, de qua agimus. Vel ſecundum Butr. hoc caſu poſſ. eſt coniunćta proprietati nõ abdicabili nuda voluntate. Sapit ergo hæc poſſeſſio naturam proprietatis, vt non perdatur, ſaltem irreuocabiliter: vt per Abb. in cap. litteras. de reſtitu. ſpoliat.

c Conſanguinitatis. Quod procedit etiam ſi à principio opponens ſciuiſſet conſanguinitatem: quia licet alleget turpitudinem ſuam, excuſatur tamen & amittitur ad hanc allegationem ratione peccati vitandi, & declinandi periculum animæ. c. lator. de re iud. c. conſanguinei. & c. tenor. & c. præterea. de ſponſal. & per Abb. in cap. litteras. de reſtir. ſpol.

d Exceptione. Tanquam peremptoria, vt habetur in c. j. de ordi. cogni.

e Reſtitutio. c. ex conqueſtione. de reſtir. ſpol.

f Iuret. Hoc eſt not. quod licet in cauſa matrimonij, & aliis cauſis ſpiritualibus de calumnia, ſiue malitia non iuretur: iuratur tamen de calumnia ſuper exceptionibus poſtea emergentibus, ſi tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c. cum dilecti. de elect. c. ſi. qui ma. accuſ. poſſ. cap. præſentium. de reſti. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infec. De quo dic, vt per gl. & Abb. & Doćto. in ca. litteras. de reſtit. ſpoliat. vnde ſumitur.

Agenti petitorie ad coniugem obſtat cõſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequam de exceptione cognoſcatur plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus exceptiõi iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, nõ quo ad copulam. h. d.

Ergo [a] niſi legitima ſubſit exceptio, coniugibus temere diſiunćtis, alterum alterius repetendi ſemper integrũ ius manet [b]. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis conſanguinitatis [c] gradus obiicitur, quo quidem caſu, licet ſi petitorio iudicio aćtum ſit, antea de ipſa exceptione [d] cognoſci debeat. Si tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequam de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio [e]: niſi is, qui conuenitur, & de malitia iuret [f] & ſuper exceptione prõptas probationes [g] offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tantum quo ad reliqua reſtitutio [h] facienda erit.

Si mulier reſtituẽda timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio, & ſi ea non putetur ſufficiens dum cauſa plene cognoſcitur, vxor eſt deponenda in loco honeſto, & tuto. h. d.

Prǽſtanda tamen erit idonea cautio [i], qđ nullam reſtitutæ [k] violentiã [l] vir inferet. Quod ſi tanta ſit viri ſæuitia,

g Promptas probationes. Id eſt, intra breue tẽpus: nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. tacũ. ff. de ſol. l. ſi debitori. ff. de iudi. Nec requiritur quòd quis habeat probationes quaſi in ſinu: vt per Abb. in ca. litteras. de reſtit. ſpol.

h Reſtitutio. Nota ergo, ſpoliatum reſtituendum, non obſtãte, quod reus offerat probationes incontinenti ſuper iure ſuo: & licet hic non fiat reſtitutio ad copulã, hoc fit gratia peccatum vitandi, quo reſpećtu, & alia ſpeciana admittitur. Sed contra de l. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. Sol. ibi in poſſeſſorio adipiſcendæ, hic recuperandæ, de hoc tamen lattiſſime per Legiſtas. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquiren. poſſeſſ.

i Idonea cautio. Scilicet mediantibus pignoribus, & fideiuſſoribus. l. ſi mandato. §. fi. ff. man. l. ergo. §. adiici. ff. de fideiuſſoribus. l. ſi mandato. § fi. ff. m and. l. ergo. §. adiici. ff. de fideicom. libert. Nuda vero cautio, & ſimplex erit interuentu ſtipulationis. l. ſancimus. vbi de hoc traditur. C. de verb. ſig. Ad hoc qđ not. in c. qua frõte. de ap. & in c. j. de leq. poſſ. & fruc. & quod not. in c. de benedićto xxxiij. q. j. fac. ca. litteras. in fi. & c. ex trãſmiſſa. de reſti. ſpol.

k Reſtitutæ. Etiam q̃ reſtituta propria culpa receſſerit à viro ſuo: puta quia commiſit adulteriũ: quia adhuc non eſt reſtituenda ſine idonea cautione: vt per Abb. in c. litteras. & in c. ex tranſmiſſa. de reſt. ſpol. Hæc enim cautio præſtatur ex noua cauſa, hoc eſt ob ſæuitiam, quæ timetur, fac. c. de benedićtio. cum ibi no. xxxiij. q. j.

l Violentiam. Not. hoc verbũ quia cautione nõ obſtante poterit maritus vxorem leuiter caſtigare: ſicut & prius poterat, iuxta ea, quæ habentur in c. quemadmodum. de iureiur. Quia tunc non diceretur inferre violentiã, cum id iure permittẽre faciat: arg. xxxiij. q. ij. c. placuit. & xxij. q. iiij. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

a Capi

aut odio tam capitali[a] vxorẽ proſequatur, vt trepidanti mulieri[b] ſufficiens[c] ſecuritas prouideri nequeat, vſque ad cauſę deciſionem alicui probæ, & honeſtæ mulieri ſtudioſius cuſtodiẽda committetur[d] in loco vbi vir, vel eius coniuncti mulieri nullam poſſint iniuriã inferre.

Ob ſolam traductionem mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonij. h. d.

Et hæc quidem obtinent, ſecuro inter viros & mulieres matrimonio[e]; ceterum ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domũ iam traducta, poſtea abſcedens alij forte nubere voluerit, nulla faciẽda erit reſtitutio[f].

Qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad torum ſecundam conſciam duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h. d.

Fornicationis[g] quoque repetenti obſtat exceptio, torique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata viuente, aliam[h] vſque adeo ſuperinducere quis prohibetur, vt ſi de facto duxerit, exque ea filios ſuſceperit etiam mortua adultera eandem retinere non poſſit, quod ipſum, & priore vxore minime cognita ſibi locum vendicat[i], licet aliam ducere minime prohibeatur[k].

Si mulier matrimonium cõtraxerit cum eo, quem ignorabat coniugatum vxore prima mortua erit in eius poteſtate virum retinere h. d.

Hoc tamẽ de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam viuere, & forte[l] aliquid in mortem alterius machinatam, in vxorem duxit: nam ſi qua præcedentis matrimonij penitus inſcia alicui nupſerit, priore mortua, niſi mulier diuortium petat ad petitionem viri[m]

a Capitali. Vt quia oderit ad mortem, quam forte aliquãdo fuit cõminatus, de quo in c. cũ oporteat. de accuſ. in c. bonæ. j. de elec. per Bal. in c. veniens. de iureiu. per Abb. in c. accedens. vt lit. non conteſt. per Legiſtas in l. iij. ff. de teſtib. & in l. iij. §. fi. ff. de alimen. lega. in l. licet. ff. de arbitris.

b Mulieri. Quid dicemus per cõtrarium ſi maritus vxorem timeat, an vxor cauebit: item quid ſi maritus timeat vxorem inſidiantem vitæ ſuæ, an poſſit illam dimittere? Reſpond. affirmatiue: vt per Abb. in c. j. eod.

c Sufficiens. Cautio enim ſaluiconductus eſt ſatis fragilis. c. accedẽs. vbi Abb. vt lit. nõ conteſt. & c litteras. de reſtit. ſpol. & ſatiſdatio non mutat animum maleuolum. inſtit. de ſuſpect. tuto. §. nouiſſime.

d Cõmittetur. Nota caſum, in quo libera perſona quodammodo ſequeſtratur, & hoc ob ſæuitiã: imò vxor iniuſte a viro verberata debet aufugere, & petere ſe ali extra domum. Bald. in l j. C. de legibus. & aliqui in cap. ex tranſmiſſa de reſtit. ſpol.

e Matrimonio. Et per copulam conſummato: vt not. in c. ex tranſmiſſa. de reſt. ſpol.

f Reſtitutio. Quia petens reſtitutionem debet probare poſſeſſionem. cap. conſultationibus. de iur. patron. ca. olim. iij de reſtit. ſpol Nec iſta traductio operatur aliquam poſſeſſionem. c. ex parte. vbi late de reſti. ſpol Immo etiam ſi ligaueris liberum hominem adhuc nõ poſſides. l. cum heredes. ff. de acqui. poſſeſſio.

g Fornicationis. Cap. ex tuarum. de eo qui dux. in matri. quam per adul. pol. Sed an contra repetẽtẽ poſſit opponi exceptio excõicationis? Reſp. vt per Abb. in c. inter alia. ante fi. de ſent. excom.

h Aliam. Quæ ſit conſcia quod vir aliam habebat vxorem: alias non noceret ductæ. c. j. & c. veniens. de eo qui dux. in matri. quam per adult. pol. & §. ſequent.

i Vendicat. Vt in cap. ij. de eo qui dux. in vxor. quam per adulte. pollu.

k Prohibeatur. De hoc includendo dicas ſecundũ Ab. in c. j. de eo qui duxit in matr. quam per adul. Pollu. Aut eiuſmodo præceſſit adulterium, & non impedit matrimonium ſequẽs: vnde alio nõ interueniẽte quis poteſt ducere in vxorẽ quã polluit per adulterium. ca. ſignificaſti. eod. tit. & xxxj. q. j. c. ſi viuente. Aut quis contraxit cum muliere, ſuperſtite propria vxore, nec ad vlteriora fuit proceſſum, & ſolus contractus matrimonij nõ impedit matrimonium cõtrahi, mortua vxore, multo magis ſi de præſenti non cõtraxiſſet, ſed ſolum fidem dediſſet: vt in ca. fin eo. tit. Aut contractui matrimonij fuit admixtum adulterium, & tunc ſi contractum fuit cũ ignorante poteſt inter eos eſſe matrimonium poſt mortẽ coniugis. ca. j. eod. tit. & §. ſeq. Quod intellige ſi ſuperinducta ignorauit toto tempore ante mortem primæ vxoris. Sin autem certiorata de vita primæ vxoris permiſit ſe cognoſci ab illo viro, non poteſt amplius habere eum in maritum. cap. fin. eod. tit.

l Forte. Immo hoc requiritur ſine dubio, quando in matrimonio non fuit mixtum adulterium ſecundum Ioan. And. a quo non abhorret Abb. in c. j. de eo qui dux. & c. fac. c. veniens. & ca. ſignificaſti. & ca. ſuper. hoc. eod. tit. & §. ſeq.

m Viri. Sed bene ad petitionẽ vxoris. ca. j. de eo qui duxit, &c. & ſimile in c. ij de adul. Argu. quod

contra

contractus pro parte tenet, & pro parte non. fac. c. de illis. de deſponſ. impub. cum multis alleg. in d. c. j. licet alias vir, & vxor ad imparia iudicari non debeāt. c. tua nos. de ſponſ. ſed hoc facit culpa viri, vt hic dicitur.

non ſunt ſeparandi[a]. Nec enim ſuſtinendum eſt, vt vir, qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet[b].

Cum ea, quam quis vxore viuente cognouit, non ſub ſpecie matrimonij defuncta vxore poteſt quis contrahere: ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortē prædefunctæ vxoris h.d.

Cum ea[c] autem, quā quis vxore viuente non prætextu matrimonij cognouit, ſi nihil in perniciem olim viuentis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati[d] fuerint, nec fidem de contrahendo ſibi inuicem dederint[e], contractæ poſtea nuptiæ, legitimę reputandæ erunt.

Præcedens coniugum culpa non vitiat matrimonium. h. d.

Sed etſi fidem quidem ſibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, ſi nec ante, nec poſt legitima coniuge ſuperſtite, carnalis interceſſit copula[f], quāuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam ſit imponenda pœnitētia: matrimonium tamen contractū poſt vxoris obitum, minime diſſoluetur.

Bonum aliquod ſubſecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abluit. h. d.

Vſque adeo autem machinatio in alterius cōiugum obitum adhibita inter ſuperſtites machinatores matrimonij ſpem excludit, vt ſi infidelis cum Chriſtiana communicato[g] conſilio eiuſdem maritum de medio ſuſtulerit, licet poſtea per ſtudium ſuperſtitis vxoris ad fidem Chriſtianam trāſlatus fuerit: non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiuſmodi lucro[h], tam deteſtandum damnum Eccleſia[i] reſarciri patitur.

a Separandi. Si vxor de nouo conſentiat: nec enim primus ille conſenſus ſufficeret. c. veniens. vbi not. de eo qui dux. in vxo. &c. Sufficit tamen quod iſte conſenſus ſit tacitus, imò non ſolum non ſunt ſeparandi, imò filij de tali matrimonio legitimi ſunt cenſendi cap. ex tenore. & ca. cum inter. qui fil. ſint legi. propter bonam fidem vxoris.

b Reportet. Simile in l. itaque fullo. ff. de furt. & ca. j. de eo qui duxit in vxorem quam, &c.

c Cum ea. Cōcor. c. ſignificaſti. ca. ſuper. eod. de eo qui duxit in vxor. &c.

d Machinati. Sed an ſola machinatio ſine effectu ſufficiat? Et hoc quidā admittūt, cum lex de machinatione tantum loquatur. l. proſpexit. ff. qui & à quib. Tu die contra, cum verba ſint intelligenda cum effectu. cap. ſi quis viuente. xxxj. q. j. fac. l. j. ff. quod quiſque iu. c. relatum. de cler. non re cap. fin. de ſponſ. facit ſecundum Abbatem. Nam hoc eſt impedimentum iuris poſitiui, vnde non debet ita taxari vt reſtringatur facultas contrahēdi matrimonium contra diſpoſitionem iuris diuini: arg. c. licet ex quadam. de teſti. Sed quid ſi interuenit effectus mortis ſine machinatione cum propoſito contrahendi cum coniuge ſuperſtite, nunquid poterit cum ſuperſtite coniuge contrahi per eum, qui interfecit? Reſp. affirmatiue cap. laudabilem. de conuerſ. infid. Immo ſecundum Abb. in c. ſuper. eo. de eo qui dux. quam, &c. & in c. j. de conuerſ. infidelium. etiam ſi quis aliquem eo propoſito interfecerit, vt vxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio vnius tantum ſine adulterio non ſufficit ad impediendum. no. in §. fornicationis. ſ. eo. quanquam Innoc. alter ſentiat. Et facit cōtra eum quod legitur de Dauide & Berſabe, vt no. in c. olim. ij. de offi. deleg. vbi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamē habuit eius vxorē in coniugem. Sed forte hoc ex permiſſione diuina, & & in figura. argu. c. gaudemus. eo.

e Dederint. Quæ tamen. datio non valet: quia inducit votū captādæ mortis. Simile de promiſſione beneficij vacaturi, & ſic de matrimonio ſpirituali. c. ij. de cōceſſ. præbend.

f Copula. Et ſic no. quod nō ſecuto effectu, effectus nō punitur. fac. ca. fin. de ſponſ. & quod not. ſ. in verſi. machinati. & in ca. fin de eo. qui duxit quā, &c. vnde ſumitur.

g Communicato conſilio. Secus non cōmunicato: quia vnius tantum machinatio non ſufficit. vt ſ. §. proxi. in notula ſuper verbo machinari.

h Lucro. Nota ergo, quod non debet quis delictum committere propter bonum ſpirituale, quod inde ſequitur. facit cap. quod ait. & quod ibi nota. diſtin. xiiij. & ca. non magno. ne cle. vel monac. & xxxiij. q. v. c. ſi dicat. & j. q. j. c. non eſt putanda. & c. ſuper. eo. de vſur. & xxij. quæſt. ij. cap. ne quis arbitretur.

i Eccleſia. Nota magnam poteſtatem, quā habet eccleſia: poteſt enim ratione delicti inducere nonū impedimentū habile ad impediendū, & dirimendum matrimonium, poſtea cōtractum. Simile in ca. ſi. de eo qui dux. in matri. &c.

Animus & propoſitum diſtinguunt maleficia h. d.

Diuerſa ratio eſt eorum, qui ad fidem conuerſi, illorum ſibi matrimonio iunxerũt vxores, quos in belli certamine [a] occiderunt: eorumque, qui conuerſas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorũ interitum ſpecialiter non quæſiuerint [b], & matrimonium inter huiuſmodi perſonas licite poteſt cõtrahi, & ſic coniuncti diuortium poſtulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non ſequatur effectus. h. d.

Sed etſi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus conſequutus nõ fuerit [c] ſi inſidiator alteri ſuper uixerit, ſpe coniugij perpetuo deſtitutus, ad ſecundas nuptias nunquã adſpirare poterit [d], ſicut & in his accedit, qui inceſtum admiſerunt [e], ſacerdotem interfecerũt [f], & aliis pluribus [g] caſibus.

Secundæ nuptiæ abſque timore infamiæ intra annum luctus poſſunt celebrari. h. d.

Illud quoque admonendi ſumus, quibus caſibus ſecundarum nuptiarum permiſſa eſt celebratio, minime uerẽdum eſſe nupturis, ne ſi intra annum luctus ad ſecunda vota trãſeant, aliqua notentur infamia [h]. Cum enim ſecũdum Apoſtolum [i] mulier viro mortuo ſit ab eius lege ſoluta, eiuſdẽ ſententia, & auctoritate, omnis legalis infamia cenſetur abolita [k]: cum in his præſertim ſeculares leges non dedignentur ſacros Canones imitari.

a Certamine. Puta dum certant pro patria, & ſic dant operam rei licitæ: nam vſque adeo pro patria pugnare licet, vt pater in filium, filius in patrem inſurgere debeat. l. minime. ff. de relig. & ſumpt. fune. & maritus in vxorem. xxviij. q. j. cap. vxor. in fi. quod facit ad qõ. an filius poſſit occidere patrem bannitũ, ſtante ſtatuto de bannitis impune offendendis? De qua per Abb. in c. j. de conuer. infid. poſt Bar. in d. l. minime. & in l. amiſſione. ff. de cap. dimi.

b Quæſiuerint. Nã ad hoc, vt matrimonium impediatur, duo requiruntur copulatiue, ſcilicet affectus cum opere ſubſecuto. facit l. ij. in fin. ff. de cond. & dem. Sed quid ſi ratum habuerit eos interfectos? Idem videretur: quia in maleficiis ratihabitio retrotrahitur, & mãdato comparatur. l. j. §. ſed & ſi cum quis. ff. de vi & vi arma. Cõmuniter contra. Nam edictum de matrimonio eſt prohibitorium. c. cũ apud. de ſponſ. & ratihabitio non retrotrahitur niſi concurrentibus extremo a quo, & ad quod habilibus: quod nõ eſt hic. vt declarat Abb. in c. j. de conuerſ. infideli.

c Non fuerit. Punitur ergo affectus, licet effectus non fuerit ſecutus, quia licet non perfecerit quis ſufficit perueniſſe ad actũ propinquum: nec per eum ſteriſſe. quin delictum perfecerit, de quo plene per Docto. in cap. j. de eo qui mit. in poſſ. & in cap. j. de præſumpt.

d Poterit. Cap. j. eod.

e Admiſerunt. Cap. j. & per tot. de eo qui cog. cõſangui. Qui tamen ſi contrahant valet matrimonium, vt habetur in c. tranſmiſſæ. d. tit.

f Interfecerunt. Cap. ij de pœni.

g Pluribus. De quibus habes not. in c. ij. de pœnit. An autem inter hos ſint pœnitentes. not. in cap. hoc ipſum. xxxiij. quæſt. j.

h Infamia. Quam ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l. conſenſu. §. ſi vero. C. de repud. l. liberorum. §. j. ff. de his qui not. infa. & per Ab. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit.

i Apoſtolum. No. q dicta Apoſtoli ſunt præferenda legibus ciuilib⁹, etiã in deciſionib⁹ cauſarum: qd ſatis procedit in ſpiritualib. facit not. p Doct. in c. eccleſia S. Mariæ. de conſtit.

k Abolita. Etiã in foro ciuili, ex quo per eccleſiã, & ex licentia Apoſtoli remiſſa eſt arg. c. per venerabilem. & ij. q. iij. §. hinc colligitur, & ampliabat qd hic dr Io. And. dicens extendi ad oẽs leges ciuiles, q̃ ex aliqua cauſa ꝓhibẽt matrimoniũ, & ppea correctum eſſe hodie quod diſponitur. C. de interdict. matr. inter pupil. & tut. eius, & C. ſi rector prouinciæ. &c. qd ẽ cõiter receptũ. Sed cũ lege ciuili præter inmiã multæ aliæ pœnæ infligãtur tranſeũtib⁹ ad ſecũdas nuptias, vt apparet ex l. j. & ex l. ij. & in l. feminæ. & l. hac edictall. & l. fin. & auth. iiſdẽ pœnis. C. de ſec. nupt. & in auth. de reſt. & ea quæ parit, & in auth. de nuptiis. §. quia vero hactenus. & in l. omnẽ. C. ad Tertul. quæri poteſt, vtrum omnes hodie ſint ſublatæ per c. pen. & fi. de ſecun. nup. vnde hic ſumitur Ab. in d. c. fi. tenet affirmatiuã quod quidam admiſerũt quãdo ex ſecũdis nuptiis oritur incertitudo prolis. Sed Bar. in l. j. C. de ſecun. nup. & in l. liberorũ. ff. de his qui no. infa. diſtinguit inter pœnas, quæ ſunt impoſitæ in odium ſecundi matrimonij, ſeu propter nubentis feſtinationẽ, & eas quæ ſunt inductæ fauore filiorum, & primas quidem dicit ſublatas: ſecundas autem non, & hæc receptior.

l Imitari. Cap. j. de ope. nou. nunc. c. fi. de ſecun. nup. cum ibi no. Sic contra in cauſa eccleſiaſtica

poſſu-

poſſumus vti legibus ſæcularibus. vt habetur in ea.j.de nou.oper.nnne.

a Bigamiam. No. quòd non ſolum vir, ſed etiam mulier dicitur tranſire ad bigamiam.

b Benedicti. Sed quomodo benedicti cum poſſit eſſe ꝙ alter tãtum fuerit benedictus? Reſp. quia coniux. alias benedictus in primo matrimonio communicat ſuam benedictionem ſecundo coniugi: arg. c. quòd in dubiis. de conſecra. eccleſ. vel altar. Sed hæc non videtur bona ratio cum maritus communicet vxori ſolas actiones ſpirituales, non paſſiones, vt not. in cap. j. de cogna. ſpir. in vj. & in capit. Martinus. eod. titu. in antiq. Vnde poteſt dici, quòd hæc pluralitas reſoluitur in ſingularitates: arg. no. in l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. & l. falſa. §. fin. ff. de cond. & demon.

c Iterari. Qua autem ratione prohibeatur iterari. not. in capit. ſi vir. de ſecund. nupt. & hoc intellige, niſi ſit conſuetudo in contrarium, & Paparoleter, licet cõtra ſit, quod not. in cap. leges. diſtinct. iiij. ſed illud non procedit in ſacramentalibus ſecundum Abb. in d. ca. ſi vir.

Ad bigamiam tranſiens nõ debet benedici. h. d.

Vir tamẽ & mulier ad bigamiam[a] tranſiẽs, nõ debet à presbytero benedici: quia cum ſemel benedicti[b] fuerint, huiuſmodi benedictio iterari[c] non debet.

DE REBVS SAcris, ſanctis, & religioſis.

TIT. XVII.

Titulus ſequens ſolum ſubordinat ſequentia ad precedentia. h. d.

Sacramẽtorum breuiter explicato tractatu, illorúmq. ſectione, ac natura cognitis, trãſeamus[d] iam ad res ſacras, & ſanctas, quales[e] ſunt eccleſię, altaria, ſanctorum in his conditæ reliquiæ, vaſa, veſtes, & ſimilia ad diuinum cultum principaliter comparata, paulo mox & de religioſis dicturi, vt sũt[f] religioſæ domus Xenodochia, cœmiteria, & ſepulturæ.

DE CONSTRVENdis, conſecrandis, & reparandis eccleſiis, & altarib.

TIT. XVIII.

Non licet celebrare, niſi in templis conſecratis, niſi ex priuilegio, vel ex cauſa neceſſitatis. h. d.

Eccleſiam hoc loco accipimus nõ tã Chriſtianorum multitudinẽ, fideliúmque congregationem, quam manufactum ipſum templum[g] Dei, & orationis domũ ab eo quod continet ſũpta denominatiõe[h]. Sicut[i] ergo non alij, quam ſacrati Deo ſacerdotes ſacramẽta miniſtrare debent, ſic non in aliis, quã in Domino cõſecratis locis, cũ ſuis altaribus, vaſis, veſtib⁹, & reliquis ad diuinũ cultum explendũ vtenſilibus, itidem conſecratis, ſacrificia offerre licet[k]. Niſi quis ſup hoc ſpeciali ſit priuilegio munit⁹, vel ſũma coegerit, neceſſitas: vtpote, quia cõbuſta ſit eccleſia, quo caſu donec illa reſtauretᷣ, in capellis[l] cum ſacrata

DE REBVS ſacris, ſanctis &c.

d Tranſeamus iam. Iuxta ordinem promiſſum in principio libri.

e Quales. Nota quæ res dicantur ſacrę & ſanctæ.

f Vt ſunt. Not. quæ dicantur res religioſæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSEcrandis, & reparandis eccleſiis, vel altaribus

g Templũ Dei. Eſt igitur eccleſiæ nomen æquiuocum. Nunc dicitur congregatio malignantium. Vnde Pſal. In eccleſiam malignantium non introibo. Nunc fidelium collectio, vt hic, & in cap. eccleſia. de conſecrat. diſtinct. j. Nunc corpus Chriſti. j. quæſt. j. in eccleſia. & xxvij. quæſt. ij. cap. ſed illud. Item prælatura ipſius eccleſiæ. capit. quoniam. ne prælati vices ſuas. Item obuentiones eccleſiaſticæ, vt cap. ſi. vbi de hoc not. eo. titu. Item murorũ ambitus. cap. de fabrica. & cap. eccleſia. de conſecrat. diſtinct. j. *Eccleſia.*

h Denominatione. Fac. l. ius. pluribus. in fin. de iuſtitia & iure. l. voluit. §. quod ait. ff. de inter. actio.

i Sicut ergo. j. q. j. cap. ſicut. cum ſequent.

k Licet. Cap. tabernaculum. & ca. miſſarum. de conſectar. diſtinct. j. Contra cap. eccleſiæ. de immunita. eccleſi. vbi celebratur etiam in eccleſia non conſecrata. ſolut. ibi erat de proximo conſecrãda: hic de locis, in quibus nulla ſpes conſecrationis. facit l. penult. ff. de milit. teſtam. & l. ligni. ff. de legat. iij. Vel poteſt celebrari in baſilica de licentia Epiſcopi, & non aliter. cap. nullus. cap. vnicuique. ca. clericos. de conſecrar. diſt. j. ſecundum Abb. in d. c. eccleſiæ.

l In capellis. Id eſt, in oratoriis non conſecratis: vt not. in c. concedimus. de conſec. diſtin. j. in

quibus

tabula celebrari poterit.

Conſtitutis in itinere, licet celebrare, ſub dio, & celebrans in priuatis domibus eſt deponendus h. d.

In itinere quoque cõſtitutis eccleſia non reperta ſub dio [a], ſiue in tentoriis, ſi tabula altaris, ceteraque ſacra miniſteria adfuerint, miſſarum ſolennia celebrari permittendum erit: alioqui ſi quis in oratoriis intra priuatas domos conſtitutis, ſine conſenſu Epiſcopi hoc facere auſus fuerit, deponendus erit [b].

Ponit cauſas ædificandi nouam eccleſiam. h. d.

Conſtruuntur autem eccleſiæ, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certæ vniuerſitatis intuitu, aut in paſtoralis dignitatis priuilegium.

Epiſcopus excreſcentibus fidelibus poteſt nouam eccleſiam conſtruere. h. d.

Ob incremẽtũ populi tunc noua conſtituenda eſt eccleſia, cum certis in regionibus adeo multitudo [c] fideliũ excreuit, vt illorum curæ vnica ſit impar eccleſia.

Ob incrementum populi diuidi poſſunt eccleſiæ. h. d.

Sicut enim ea ratione vnus Epiſcopatus in duos, Antiſtitis accedente voluntate, diuidi poteſt: ſic etiam Epiſcopus de baptiſmalibus, & parochialibus eccleſiis tectorum accedente conſenſu facere poteſt: quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ nouis eccleſiis ſupponitur, a iure prioris eccleſiæ abſoluetur [d].

Plures baptiſmales Eccleſiæ non debent fieri ſub vna terminatione: & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebium, vel ſorte h. d.

Plures tamen baptiſmales Eccleſias in vna terminatione [e] facere non poterit. Quod ſi de terminationẽ duarum matricum Eccleſiarum contentio fuerit, plebes [f] vtrarumq; diſcernent [g] quod ſi nõ conuenerint, Dei iudicio [h] controuerſia diſcernetur.

Non eſt periurus Epiſcopus fabricans Eccleſiam, licet iurauerit non alienare Eccleſiaſtica hoc dicit

Nec quidquam Epiſcopo obſtiterit, quod de Rebus Eccleſiæ non alienandis iurauerit [i]. nam, & tali non ob-

quibus ſine permiſſione Epiſcopi celebrare non licet. cap. vnicuique. & cap. miſſarum. dicta diſt j. Et hæc nomina oratorium, baſilica, & eccleſia, interdum ſunt æquiuoca, vt per Abb. in cap. fin. de eccle. ædific. Sed quid opus eſt hac conceſſione? forte tempore dicto cap. concedimus. vnde hic ſumitur, capellæ non erant cõſecratæ. vt ibi nota.

Oratoriũ, Baſilica, Eccleſia.

a Sub dio. Id eſt, ſub aperto aere: vt not. in cap. concedimus. de conſect. diſtinct. j.

b Erit. Cap. clericos. de conſecrat. diſtinct. j.

c Multitudo. xvj. qu. j. cap præcipimus. & cap. nulli. diſtinctio. xcix. Et hoc de cõſenſu Epiſcopi, ſi regio, in qua multitudo fidelium creſcit ſpectat ad aliquẽ Epiſcopum: vt in cap. multis. xvj. qu. j. & not. in dicto cap. præcipimus. & cap. quoniam. Ioannes. de deci.

d Abſoluetur. xvj. q. j. c. præcipimus. fac. l. j. C. de Metro. Bery. lib. xj.

e In vna terminatione. Id eſt, intra eoſdem limites: puta quod intra eoſdem terminos ſint duæ eccleſiæ baptiſmales, in quibus promiſcue populus baptizari poſſit. fac xiij quæſtio. j. Vnus enim tantum debet eſſe princeps. vij quæſtio. j. cap. in apibus. & cap. quoniam. de offic. ordin. argum. contra in l. vnic. C. de Metropo. Bery. vbi in eadẽ prouincia ſunt duę Metropoles ciuitates. Sed dic, aut dignitas additur rei, & procedit contrarium: aut perſonæ, & procedit quod hic dicitur. Sed hæc non videtur bona ſolutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, vel qualitas etiam rei. Vnde poſſes dicere, quod ſicut Imperator in eadẽ prouincia facit duas Metropoles, ſic Papa poteſt duas baptiſmales eccleſias facere ſub vna terminatione: alias autem & nemo poteſt facere plures Metropolitanas ciuitates in eadem prouincia, nec plures baptiſmales eccleſias in eadẽ terminatione.

f Plebes. Quaſi melius informatæ: fac. ca. videtur. qui mat. accuſ. poſſ. & § j. eod. tit. & cap. veniens. de teſt. in fi. & l. conſenſu. C. de repud.

g Diſcernent. Vel per arbitrium, vel per amicabilẽ compoſitionem: ſuperioris tamẽ auctoritas eſt neceſſaria. c. de cetero. & cap. ſtatuimus. de tranſact. & ca. per tuas. de arbi. alias laicus non poſſet eſſe iudex in ſpiritualib⁹. & cap. decernimus. cum c. ſeq. de iudi. & eſt hic, & in cap. plures. xvj. q. j. Vnde ſumitur argu. quod ſpiritualis cauſa laico poteſt cõmitti. diſt xxiij. §. verum.

h Iudicio. Id eſt, ſortibus, quib⁹ Dei voluntas oſtẽditur. xxvj. q. ij. §. j. & cap. ſors. facit. l. fin. C. comm. de leg. & l. ſi quæ cautiones. & l. heredes. §. ſi incerto. ff. famil. erciſc. & l. ſed cum ambo. ff. de iudic. & per Abb in cap. fin. de ſortil. & per Modern. in cap. capitulum de reſcript.

i Iurauerit. De cuius iuramenti forma per Abb. in cap. j. eod.

ſtante iuramento[a], populo indigenti[b] ſuper baſilicarum inſtitutione ſalubriter prouidere poterit, & debebit[c].

Ob commoditatem plebium noua Eccleſia ædificari poteſt, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium commoditas tunc nouam ædificari re ſuadet Eccleſiã, cum parochianorum pars adeo diſtat a veteri, vt certis temporibus non ſine magna difficultate[d], & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis intereſſe, & ſacramenta percipere poſſint: quo quidem caſu, maxime[e] ſi miniſtro commode pro ſuſtentatione ſua prouideri poſſit, noua quidẽ erit Eccleſia conſtruenda: ſed a filiali matrici[f] Eccleſiæ, pro facultate loci competens honor[g] exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis h. d.

Vniuerſitatis intuitu noua eccleſia ædificari permittitur: veluti cum plures[h] ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enĩ quod eccleſia cum cœmeterio[i], & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad mutuam dantis h. d.

Cauebũt tamen hi,

a Iuramento. Quod eſt reſtringendum ad alienationem illicitam, non autem trahendum ad neceſſariam: vt per Doct. in c. fin. eod. & in cap. vt ſuper. de reb. eccle. non alienan. & in c. extirpandæ. §. quia vero. de præb. Idem eſſet dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitatem eccleſiæ: nã neceſſitas, & vtilitas in hoc æquiparantur. xij q. xj. ca. ſine exceptione. facit q̃d in ſimili no. Innoc. & alij in c. cum omnes. de conſtit. Reſtringitur ergo iuramẽtum ad limites iuris: vt late per Abb. in d. c. fin. Sed an idem ſit de iuramẽto, quod præſtatur hodie a prælatis de nõ alienando Rom. Pont. inconſulto? Quidam quòd ſic. Cõmun. contra, pro quibus eſt illa ratio, quòd recipiens tale iuramentũ videtur ſibi reſeruare conſiliũ, vt patet ex forma, & viverborum. Sed aſtrictius ad petendum conſilium ſuper aliqua re, non poteſt etiam licite de illa ſe diſponere, conſilio non petito. ca. cum in veteri de elect. & cap. cum olim. de arbitr. & in ca. nouit. de his, quæ fi. a prælat. & not. in c. ſi pro debilitate. de offic. deleg. Sed prædicta vera, niſi neceſſitas immineret, vel eſſet modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in cap. olim. de reſtit. ſpoli. & dicetur. ĩ. de reb. eccleſ. non alien. in §. terrulas.

b Indigenti. Ex qua cauſa indigẽtiæ poteſt conſtitui eccleſ. etiam in præiudicium alterius. facit cap. iij. & cap. fin. eod. & xvj. q. j. cap. præcipimus. & quæſt. vij cap. eccleſ.

c Debebit. Etiam conſtituta dote ſecundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per vtrumque Abb.

d Difficultate. Difficultas ergo aliquid interdũ inducit, quod regulariter prohibetur. fac. cap. ad audientiam j. eod & diſt. lxiij. cap. cum longe. & diſt. xciij c. iſta. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

e Maxime. Hoc ideo dicit: quia ſi immineret periculum animarũ, etiam quod a veteri eccleſia non poſſent miniſtro neceſſaria ſubminiſtrari, nihilhominus deberet noua eccleſia conſtrui, ſecundum Hoſt. & dicetur ĩ. §. quacumque.

f Matrici. Cathedrali, vt per Abb. in c. fi. de offi. Archipreſbyt. vel baptiſmali. c. ex tranſmiſſa. vbi not. de cenũ. Vel intellige de eccleſia, a qua noue ſubminiſtrantur neceſſaria: nam hoc verbum ſumitur ſecundum ſubiectam materiam: vt not. Abb. in cap. venerabili. de verborũ ſignifi. atio.

g Honor. Sed in quo cõſiſtet huius honoris exhibitio? Quidã in eo, quod antiquior eccleſia efficitur patrona, & clericum inſtituendum præſentabit in noua: quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in dominio veteris, licet laicus ædificet propriis ſumptib⁹: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in cap. ad audientiam. eod. & in cap. piæ mẽtis. xvj. q. vij. Secus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putãdum, ſi rector conſtruxit capellã, vel eccleſiã in ſolo quidem alieno, ſed de redditibus eccleſiæ: quia ius patronatus adquiritur eccleſiæ non ſibi, & conſanguineis. Sed non videtur, quod iſte intellectus poſſit accommodari huic litteræ propter illa verba: Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliquid præſtari annuatim in ſignum ſubiectionis argumen. cap omnis anima. de cenſib. moderandum arbitrio Epiſcopi, vel aliter: vt per Abb in d. cap. ad audientiam

h Plures. Puta decem. x. quæſtio. iij. cap. vni. Vel etiam plures dummodo velint eccleſiam dotare: argumen. cap. nemo. de conſecratione, diſtinctione prima, & infra eodem. §. quacunque. Immo vnus leproſus permitteretur, ſi vellet dotare ſecũdum Abbatem in capitulo ſecundo, eodem. Sed tunc non diceretur conſtructa eccleſia gratia vniuerſitatis. argumen. hic quod tales leproſi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in dict. cap ij.

i Cœmeterio. Argumen. quod tales leproſi non debeant cum aliis ſepeliri: quia alias iſta conceſſio non haberet cauſam rationabilem. habetur in cap. ſacris. de ſepult.

a Veter

vt iniurioſi veteribus[a] eccleſiis de iure parochiali nequaquam exiſtãt. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur ad aliorum [b] iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopi conceditur pro ſepultura propria eccleſiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere. h. d.

Epiſcopo quoque in ſua[c] parochia [d] nouam eccleſiam ędificare permittetur [e]: ſed multum intererit eccleſiam monaſticis informandam regulis conſtruat, an vero ex alia cauſa: & forte pro propriis erigere velit ſepulturis[f]. Cum primo caſu eandem ex rebus eccleſiæ [g] cui præſidetur vſque ad quinquageſimam [h] tantum partem dotare debeat. Secundo vero non amplius, quã centeſimam cõferre[i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat[k].

Quæ ſeruari debent in conſtruenda eccleſia, vel conſecranda, & quod. Eccleſia indotata conſecrari non debet. h. d.

Quacumque tamen ex cauſa noua extruẽda ſit eccleſia, obſeruãdum eſt in primis, vt ciuitatis epiſcopus, ſine cuius aſſenſu id incohari non debet[l] ad locũ veniat, in quo crucẽ[m] ipſe figet, & publice atrium deſignabit, nec illãm antea patietur ædificari, aut munus impendet conſecrationis, quam dotem[n] baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem

Priuilegii interpretatio.

a Veteribus. Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent, xvj. q. j. cap. quicumque. modicum tamen damnum reſpectu decimarum ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. proxi. ſ. eo. & cap. ad audientiam. j. eod.

b Aliorum. Priuilegium enim eſt ſtricte intelligendum, quatenus concernit præiudicium tertij, etiam quod ſit conceſſum cauſa pietatis. quod not. fac. xxij. q. ij. primum. l. nam hac natura. ff. de condit. indeb. l. nec au. C. de emancip. lib. & l. ij. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg. in cap. ij. eod.

c In ſua. Secus ergo ſi quis vellet vti hoc priuilegio extra ſuam diœceſim. Sed quid ſi vellet magnificare eccleſiam, in ſua quidem diœceſi cõſtitutam, ſed exemptã? Reſp. ſecundum Anto. quod permittitur. licet enim non ſit de diœceſi: eſt tamẽ in diœceſi cap. pe. de offi. ordin. ſequitur Abb. in cap. pen. de donat.

d Parochia. Id eſt, diœceſi, vt in cap. penul. de donat. vbi Abb. & in cap. penul. de rapt.

e Permitteret. Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente conſenſu capituli? Et non videtur hoc neceſſarium. Sufficit enim hoc à iure ſemel conceſſum fuiſſe arg. l. j. C. de theſau. lib. x. & l. quæ ſub conditio. §. ſi. ff. de cond. inſtit. Et de hoc plene habetur in cap. pen. de donat. & xij. quæſt. ij. cap. bonæ. & in cap. paſtoralis. de his quę ſi a præl. quibus locis magis communiter concluditur quod a principio Epiſcopus non poteſt de nouo conſtruere monaſterium, nec eccleſiam ſæcularem iam conſtructam monaſticis regulis informare, ſine conſenſu capituli. & ita procedit. xij. q. ij cap. ſi epiſcopus. Sed poſtquam hæc acta ſunt ſine conſenſu capituli. poteſt ſolus hanc donationem facere, quando tamen eſt neceſſaria. d. cap. pen. quod declarat hunc. §.

f Sepulturis. Põt enim Eps ſepeliri etiã extra cathedralẽ eccleſiã, vt per Abb. in c. pen. de dona. Et eſt hic ar. q Impenſa funeralis Epi eſt faciẽda ſumptibus eccleſię. & non de ꝓprio matrimonio de quo vide per Abb. in c. vt præteritæ de electio.

Impenſa funeris Epiſcopi.

g Rebus eccleſiæ. Vel etiam de rebus menſæ ſuę: vt in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

h Quinquageſima tantum. Sed de quibus rebus datur iſta quinquageſima? Hugo. in c. bonæ. xij. q. ij. quod de fructib⁹ annuis. Sed cõmuniter tenetur, quòd etiam de proprietatibus poſſit dari, Immo ſecundum Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali eccleſię expedientius. Sed an aliquod ius retinebit eccleſia cathedralis in iſta quinquageſima vel centeſima? Reſp. ſecũdũ Gof. directũ dominium, q tamẽ ſecundũ Ioan. And. & Abb. non videtur in re probari.

i Conferre. Scilicet donatione inter viuos non autem teſtamento, ſecũdum Archid. in cap. quia Ioannes. xij. q. v. & Abb. in cap. pen. de don. vbi diffuſe de ratione differentię.

k Eligat. Vt capit. bonæ in fin. xij quæſt. ij.

l Non debet. Facit. c. paſtoralis. de priuileg. Si tamen nolet conſentire poſſet recurri ad ſuperiorem. arg. cap. nullus. de iur. patro. & per Abb. cap. ij. eod. in fin. & fac. j. q. ij. cap. placuit. de conſec. diſt. j. cap. nemo. xvj. quæſt. vlt. cap. piæ. & capitu. Frigentius. cap. cum ſunt de conſecr. eccleſ. vel altar. Auth. vt determ. ſit cleri. num.

m Crucem. Auth. de mona. §. illud. & orationes Epiſcopus dicet. authen. de eccle. tit. §. ſi quis autem voluerit.

n Dotem. Vt ſ. de iur. patr. poſt prin. Sed quid ſi doris conſtitutio fuit omiſſa in fundatione? Reſ. debet conſtitui in conſecratione. Sed quid ſi, & in conſecratione fuit omiſſa dotis conſtitutio? Reſpon. quidam quòd cogendus eſt qui conſecrauit. ſed ſecundum Abb. in capitulo cum ſicut. de conſecra. eccleſ. vel alta. eſt prius ex quaſi contractu cõueniendus, & cogẽdus is, qui conſecrari fecit, & obligatio tranſibit in heredes, vt ibi not.

chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiã, & cuſtodum ſtipendia, ſufficere valeat[a].

Conſtruenti nouam eccleſiã, poteſt nouum opus nũciari. h. d.

Sed ſi quis dum noua conſtruitur eccleſia, aut proprium ius imminui, aut ſibi quoquo modo noceri exiſtimet, noui operis nunciatione[b] conſulere ſibi poterit, poſt quam ſi legitima nõ ſit impetrata remiſſio[c], quidquid ædificatũ fuerit, ſiue illud iure, ſiue iniuria[d], omnino ædificantium impenſis deſtruendum[e] erit, negotiumque ipſum, ſecundum legum[f], & canonum ſtatuta terminabitur.

Qui præter Epiſcopi conſenſum eccleſiam conſtruit, facit iacturam iuris patronatus. h. d.

Diuerſum ſtatuetur in ea, quæ præter Epiſcopi conſenſum cõſtructa fuerit: hæc enim ſi nemini nocet, deſtruẽda quidem nõ erit[g], ſed ob ſuperioris neglectum[h] excluſo iure patronatus cum dotibus[i] ſuis epiſcopalibus iuribus[k] applicabitur.

Eccleſia debet quanto poteſt citius conſecrari. h. d.

Baſilica igitur legitime extructa non ante ſacris eſt deputãda myſteriis, quam munus cõſecrationis acceperit[l], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quãto poterit citius[m] conficiendum erit.

Eccleſia conſecranda eſt ab Epiſcopo, qui prius baptizauit incolatus regionis, vbi conſtructa eſt h. d.

Et ſi dubitetur, a quo dedicãda ſit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Epiſcopus antequam fũdaretur, incolas baptizauerit[n]: & ad cuius cõſignationem ſub annua

a Valeat. Niſi ex neceſſitate conſtrueretur, quo caſu poſſet conſtrui ſine dote: vt not. ĩ. eod. §. plebium. & hoc caſu inſtitueretur in ea ſacerdos, qui ſibi victum manibus & induſtria, & eleemoſynis quæreret. arg. cap. clericus victum. diſt. xcj. & tenet Abb. in cap. ad audienciam. j co.

b Nũciatione. Ca. j. & c. ij. de no. ope. nunc.

c Remiſſio. Vel niſi notorium ſit de nou. iure nunciantis. vt per Abb. in c. j. de nou. oper. nun. & hæc remiſſio quandoque ſit expreſſe, quandoque tacite, puta morte nunciãtis: vt ff. de nou. oper. nunc. l. non ſolum. §. ſciendũ. Sed quid ſi denunciator non vult remittere nunciationẽ? Reſp. vt not. in cap. ij. de nou. oper. nunc.

d Iniuria. l. ij. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de nou. ope. & cap j. vbi not. de nou. oper. nunc. Et eſt ſimile in excõmunicatione, quæ ſemper tenet, ſiue iuſta ſit ſiue iniuſta xj. q. iij. cap. j.

e Deſtruendũ erit. Sed immo contra nam attentata poſt appellationem extraiudicialem non veniunt irritanda, niſi ſint contra ipſã appellationem, & niſi prius iuſtificetur appellatio. cap. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in cap bonæ. de appel. & cap. non ſolum. de appel. in vj. Ergo cum nũciatio ſit huiuſmodi, deberet expectari finis denunciationis ante quam deueniri deberet ad deſtructionem. Sol. Abb. in cap. j de nou. oper. nunc. Quod ſpeciale eſt hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio, nam intra tres menſes nuncians probare debet de iure ſuo. l. j. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectum iudicis, quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

f Legum, & canonũ. Nota duo ex hac litera. Primum, ꝙ in cauſa eccleſiaſtica poſſumus leges ſæculares allegare: & quod poteſt vtriuſque iuris diſpoſitio allegari. De quo late habetur in c. j. de no. ope. nun. & in c. cũ ecclesia S. Mariæ. de cõſt.

g Nõ erit. Et hoc probat Ab. in multis iuribus in c. j in fi. de nou. ope. nunc. quidquid ibi dicat glo. & videtur tex. in c. cũ olim. ij. de priuil.

h Neglectum. Accipe actiue, ideſt quia neglexit. & fac. cap. cum olim. ij. vbi Abb. de priuileg.

i Dotib⁹ ſuis. Quas non poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipſorum vtilitatem connectere, ſecundum Ab. in cap. cum olim. ij. de priui.

k Iuribus. Non vt Epiſcopus diſponat ad vtilitatem propriam, ſed ſicut de aliis eccleſiis: quia habebit ipſe collationem & alia iura Epiſcopalia. x. q. j. cap. regenda.

l Acceperit. Niſi tamen epiſcopus permiſerit, miſſarũ. de conſecr. diſt. j. ne ſit contra id quod habetur ĩ. de immu. Eccle. §. ſed & conuiuia in fine.

m Citius. Ca. fi. de conſe. eccl. vel alta.

n Baptizauerit. Qđ officium pertinet ad epiſcopum alio non apparente. fac. c. j. de relig. dom. Et nota quod per exercitium vnius iuris, ſeu articuli comprehenſi ſub vniuerſo infertur ad poſſeſſionem iuris vniuerſalis. Sed contra videtur. cap. auditis. & cap. olim. de præſcri. Vbi exercẽs certa iura Epiſcopalia ſolum præſcribit in illis, quæ exercuit. fac. not. per Bald. in l. j. §. ſi quis. ff. de itine. actuque priu. fac. cap. cum contingat. de decim. & cap. cum conſuetudinis. cum ibi not. de conſuet. Sol. ex mente Inn. & Abb. quod hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune non fundatur intentio alterius, quia tunc per poſſeſſionem vnius articuli probatur poſſeſſio vniuerſalis: quia non apparebat, quòd hic locus eſſet alterius, Sed ſi alius aduerſarius haberet fundatam

inten

ſntentionem in iure communi: quia eſſet clarum quod eſſet poſſeſſum ab alio ius aliquid in ſua diœceſi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Ion. In cap. uin dilectus. de capel. monach.

a Cōcurrerint. Id eſt, chriſmati fuerint. Et ſic nota quod Epiſcopus quolibet anno debet tenere chriſma: vt per Abb. in c. j. de relig. domi. Sed an iſta duo copulatiue requirantur ad hoc, vt id quod hic dicitur habeat locum, an ſufficiat alterum? Reſpon. alterum ſufficit. ſecūdum Inn. & Ab. in d. ca. j. licet quidam contra. Quid ſi nullus Epiſcoporum exerceat aliquam iuriſdictionem? Reſp. ſuperior ipſorū litem dirimet, & cui voluerit ius concedere poterit, vel etiam pro ſe retinere, ſecundum Hoſt. & Ab. in d. c. j. arg. cap. quoniam. de decim.

deuotiōe cōcurrerint[a], atq; is etiā ad cōſecrationem vocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari. hoc dicit.

Eccleſiæ autem, vel altari ſemel Deo conſecratis, nō debet iterum conſecratio adhiberi, quia velut infans a ſacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[b], ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari.

Non dicitur iteratum quod ſemel factum ignoratur. h.d.

Planè ſi de eccleſiarum, vel altarium conſecratione dubitetur, nec de ea, aut ſcriptura[c] appareat, aut teſtes[d] exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt conſecranda. Nec talis trepidario iterationem facit: quia iteratum dici non poteſt, quod ſemel eſſe factum ignoratur[e].

Eccleſia polluta debet reconciliari h.d.

Sed ſi eccleſia[f], aut ab igne exuſta[g], aut fuſione ſanguinis[h], vel ſeminis[i], vel excommunicati humatione[k] polluta[l] fuerit, etiam ſi ſemel antea conſecrata appareat: nihilo-

b Baptizari. Diſt. lxviij. cap. ſicut. & xxxij. q. vij. c. quemadmodum. & de conſecrat. di. j. c. eccleſiis.

c Scriptura. Arg quod id, quod ſcriptura, vel teſtibus probari non poteſt, pro infecto haberi debet. l. ſi maior. C. com. diuid.

d Teſtes. Sed an ſufficiat vnus teſtis? Reſp. ſic, velut & in baptiſmo. cap. paruulos. de conſect. diſt. iiij. Niſi eſſemus in contradictorio: vt not. in ca. ſolennitates. de conſec. diſ. j. c. iam, quod eſſet teſtis de auditu. Item ſufficeret liber eccleſiæ. vel lapis inciſus, xxiiij. q. ij cap. ſane. ij vbi not. & not. in d. cap. ſolennitates. & per Abb. in cap. propoſuiſti. de conſecrat. eccle. vel altar.

e Ignoratur. Sic cap. ſolennitates. de conſecr d. j. vnde fumitur, & in cap. ij. de bapſiſm. Arg. contra clericum, qui non recordatur, vtrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubi. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio.

f Sed ſi, &c. No. in hoc §. Caſus, in quibus eccleſia debet reconſecrari vel reconciliari, & de materia in cap. eccleſiæ. de conſec. diſt. j. & not. in c. propoſuiſti. de conſec. eccle. vel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata quæ nunquam reconſecratur: vt per Abb. in cap. j. eod. vbi de ratione diuerſitatis.

g Exuſta. Pro maiori parte: alias ſecus: vt not. in cap. eccleſiis. de conſec. diſt j. quod intellige, vt per Ab. in c. propoſuiſti. de cōſec. eccle. vel altar.

h Sanguinis. Humani, & iniurioſe fac. c. tuarum. in princ. de priuil. Vnde ſi ibi ſanguis humanus caſu effundatur: puta quod quis minorationem faciat, vel ſi occidatur canis, eccleſia non eſt reconcilianda, vt not. in c. vni. de conſecrat. eccleſ. vel alta. in vj. & per Abb. in cap. propoſuiſti. eodem tit. Sed quid ſi vulneratus extra eccleſiā in eccleſiam fugiēs ſanguinem ibi ſpargat? Reſp. non eſt reconcilianda: vt not. in d. cap. j. ſecus econtra. Quid ſi homo occidatur in tecto puta ſagitta, ſecundum Hug. non eſt facienda reconciliatio: quia id videtur factum extra eccleſiam. Eadem ratione, ſi in cella, vel ſpelunca fuerit facta effuſio. Sed quid ſi ſanctus ibi occidatur? Videtur eccleſia ſanctificata non polluta. Dic quòd eſt reconcilianda, licet non lauanda: vt no. in d. cap. j. Quod ſi fuerit commiſſum homicidium ſine ſanguinis emiſſiōne: puta quia fuit quis ſuſpenſus? Reſp adhuc debet reconciliari, vt cap propoſuiſti. de conſec. eccle. vel alta. & not. in cap. j. eo. in vj. vbi de hoc late. Item intellige, ſi homicidium fuit violentum: Secus ſi caſuale, Abb. in dicto capitu. propoſuiſti. Et intellige quod hic dicitur, non habere locum in modica ſanguinis effuſione, quod ſuadet verbum effuſio, ſecundum Abb. in d. cap. propoſuiſti.

i Seminis. humani, non canum. Et quidem hoc intelligunt de ſemine fornicario, ſecus ſi vir cognoſceret vxorem quod tamen à pluribus nō probatur: vt no. in c. j de conſecr. eccleſ. vel alta. in vj.

k Humatione. Cap. conſuluiſti. de cōſec. Eccl. vel altar. vbi Abb addit aliū caſum, videlicet ſi eccleſia fuiſſet conſecrata, ab eo, qui eſſet notorie excommunicatus.

l Polluta. immo eccleſia non poteſt pollui. c. veſtra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. verum eſt, quod eccleſia non poteſt peccare, nō poteſt etiā pollui à peccatis hominum, ſed iſta reconciliatio fit ad terrorē vt homines inde intelligant, quod ex facto atroci, etiā ſancta polluātur, ita vt inducātur ad cogitandū quantū ſit elaborandū pro expiatione propter peccati vnde infertur per Doct. quod vbi iſta fierēt occulte nō eſt opus recōciliatione. fac.

minus diligétiſſime ex purgata iterato conſecranda[a], vel reconcilianda[b] erit.

Propter detrimentum altaris ipſum altare non eccleſia eſt iterum conſecranda.h.d.

De eo dubitari[c] contigit, ſi altare motum[d] fuerit, aut lapis ſuperpoſitus, qui ſigillũ[e] continet confractus[f], aut diminutus, an eccleſia debeat iterum conſecrari? Et reſpõſum eſt, ob id eccleſiæ non eſſe conſecrationem iterandam: ſed ipſum ſolum altare denuo cõſecrandum[g].

Quibuſcumque diebus poteſt eccleſia conſecrari, ſed ſolum ab Epiſcopis, qui ea quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt demandare inferioribus, ſecus quæ ſunt ordinis.h.d.

Confici autem poterit eccleſiarum, altariũque conſecratio quibuſcũque[h] diebus tam dominicis, quam priuatis, ſed non a quocumq;: licet enim aqua per Epiſcopũ benedicta, per alium Epiſcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit eccleſia reconciliari poſſit: idem tamen per ſacerdotes ſimplices fieri nõ poterit; quia ea quidem quæ iuriſdictionis[i] ſunt, etiã inferioribus Epiſcopus demãdare poteſt: ſed quæ ordinis[k] ſunt, inferioris gradus clericis committere non poteſt[l].

Non debet conſecrari eccleſia vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, niſi ſeruata forma huius.§.hoc dicit.

Illud etiã animaduertere conſecrantẽ oportebit, ne baſilicã, in qua infideliũ ſepulta ſunt cadauera ſanctificet[m]. Sed ſi conſecrationi apta videbitur, euulſis[n] inde corporibus, & raſis[o] parietibus, & tignis, conſecrari poterit.

Feſta dedicationum eccleſiarum debent celebrari h.d

no. in cap. vnico eo. in vj. vbi etiam an polluto cœmiterio ſit polluta eccleſia, & econtra.

a Conſecranda. Referas ad caſum totalis exuſtionis, vel pro maxima parte vel deſtructionis. nã his tribus caſibus Eccleſia reconſecratur. Abb. in ca. propoſuiſti. eo.

b Reconcilianda. Differunt autẽ hæc reconſecrare, & reconciliare, licet interdum confundantur: vt not. in cap. ſi motum. de conſecr. diſt. j. & hoc verbũ referas ad omnes alios caſus, exceptis tribus, de quibus in notula proxima ſuperiori.

c Dubitari. Cap. j. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

d Motum. Ita quod formam primam amiſerit: vt not. in cap. ſi motum. de conſecra. diſt. j.

e Sigillum. Quid ſit lapis iſte per Ab. in cap. j. eo.

f Cõfractus. Enormiter: ſecus ſi fuerit paſſus modicam rupturam, vt per Ab. in c. ligneis. eo.

g Conſecrandum. Immo etiam Eccleſia tota. c. ſi motum. de conſe. di. j. Reſp. ibi, verbum conſecretur exponẽdum eſt, ideſt, reconcilietur. Sed hæc expoſitio nõ tollit ex toto contrarium. Vnde potes dicere, quod hodie non ſtamus illi textui per cap. j. eod. quod videtur illum corrigere. vel dic in d. cap. j. & de hoc vide per Abb. in cap. propoſuiſti. eo. vbi plene proſequitur omnes caſus.

h Quibuſcumque diebus. C. ij. eo. immo regulariter contra. xxj. q. j. cap. deuotis. & c. j. de temp. ord. & ſupra commu. tam ma. com. quam. mi. or. §. igitur. Reſp. hic ſumus in conſecratione rei inanimatæ, quæ eſt minus digna, in cõtrariis in conſecratione rei animatæ, quæ eſt magis digna, & magis firma: vt per Abb. in dict. cap. ij.

i Iuriſdictionis. Puta iudicare, cognoſcere, inſtituere, conferre, excommunicare, cap. tranſmiſſam. vbi not. de electio. & in ca. pen. eo. fac. quod no. in cap. peruenit. diſt. xcv.

k Ordinis. Puta clericos ordinare, virgines conſecrare, chriſma conficere, & huiuſmodi quæ miniſterium conſecrationis deſiderãt. Vnde fac. regulam generalem, quod ea, quæ ſunt alicuius ordinis nõ poſſunt delegari non habenti illum ordinem: Vnde papa non poſſet dare poteſtatem non ſacerdoti conficiendi corpus chriſti. no. in cap. peruenit. diſt. xcv. & per Abb. in cap. ſi. de cler. ægro. & in c. pe. eo Sed an Archiepiſcopus, qui nondum eſt conſecratus, ſed ſolũ confirmatus, poſſit ſuffraganeorum conſecrationem alteri demandare, & non videtur, cum id per ſe nõ poſſet, ſi vellet facere. dic. vt per Abb. & doct. in ca. ſuffraganeis. de electio.

l Non poteſt. Ratio. diuerſitatis not. in cap. pen. eod.

m Sanctificet. Cap. placuit. cum pluribus ſeq. de conſec. diſtinct. j. huius cõſtitutionis ratio eſt: quia infideles viui ab Eccleſia repelluntur. xxj. diſtinctio. capitu. cleros & diſtinct. xxv. cap. perlectis, ergo & mortui quia quibus viuentibus Eccleſia non communicat, mortuis communicare non poteſt. xxiiij. quæſt. ij. ca. j. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua? quidam quod ſepelietur in Eccleſia: quia fœtus eſt pars ventris l. j. §. j. ff. de vẽt. inſp. Cõuenit tamen apperiri, & fœtus extrahi, & ſeorſum ſepeliri, fac. cap. ſacris. de ſepult. & not. in cap. eccleſia j. de conſec. diſt. j.

n Euulſis. Auctoritate principis, vel Epiſcopi tãtũ l. oſſa ff. de relig. fa. de conſe. diſt. j. cap. corpora.

o Raſis. ideſt, dealbatis. Nam mutata forma, mutatur ſubſtantia rei. l. Iulianus. §. ſed etſi quis. ff. ad exiben.

a Cele

Solẽnitates quoque dedicationum ipſarum eccleſiarum per ſingulos annos erũt celebrandæ[a], ipſo Domino exẽplum dante, qui dum ad feſtum dedicationis tẽpli celebrandum, cum reliquis populis acceſſit, omnibus idem faciendi formam tribuit[b].

Reparatio eccleſiæ pertinet ad profeſſorem beneficij, & Epiſcopus debet de ſua tertia contribuere. h.d.

Hæc de ædificandis, & cõſecrandis eccleſiis, vel altaribus delibaſſe ſufficiat: nam ſi reparandæ ſint, vel emendandæ, id oneris procul dubio ad eum, qui eccleſiaſticum poſſidet beneficium pertinebit[d]: Sed & epiſcopus tertiã partem[e] ſibi obtigentem impendere debebit. Nunc de eccleſiarum vnionibus paucis deſpiciamus.

DE VNIONIBUS eccleſiarum.

TIT. XIX.

Quid ſit vnio. hoc dicit.

VNio[f] nihil aliud eſt, quã duarum pluriumve eccleſiarũ facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, quod plures eccleſiæ in vnum coniungantur.

Vnio aut eſt perpetua, aut tempora. h.h d.

Vnionum autẽ duæ ſunt ſpecies[g] aut enim perpetuę ſunt, aut tẽporales. Perpetuę ſunt, quę fiũt. vt ſine præfinitione tẽporis perdurẽt. Tempora es ſunt, quæ ad certũ tẽpus, puta ad alicuius vitam[h] inſtituuntur.

a Celebrandæ. Cap. ſolennitates. de conſec. diſt. j. ſcilicet in ipſis eccleſiis dedicatis, quod ſeruatur in hac ciuitate noſtra Peruſina, in qua die quinta decima Menſis Iulij celebratur dedicatio eccleſię cathedralis Hieroſolymitanæ, quæ & cuius capitulum occupata Hieruſalem ab infidelibus fuit tranſlatum in noſtram ciuitatem in eccleſiam S. Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta eccleſia, & meminit Bart. in l. j. ff. ad municip. Et cum hæc ſcriberem erat feſtum dictæ dedicationis.

b Tribuit. Nam eius operatio noſtra eſt inſtructio, xj. q. j cap. Deus.

c Beneficium. Et ſic nõ ſolum rector parochialis eccleſię de q. o in c. de his. eod. & xvj. q. j. cap. ſi monachus. Sed etiam minores beneficiati in ipſa eccleſia. fac. cap. j. vbi Abb. eo. & c. fin. de his q. . ſi. a ma. parte cap. & intellige deductis redditibus pro neceſſitatibus beneficiati. d. cap. de his.

d Pertinebit. Niſi conſuetudo aliter diſponeret: vt puta: quia transfunderet onus fabricæ in populum, vt eſt Mediolani. ar. c ad Apoſtolicam. de ſimo. Vel niſi aliqua diſpoſitio ſpecialis, & localis aliter ordinaret. prout videmus hodie in multis locis, immo communiter eccleſiæ habẽt prouentus diſtinctos pro fabrica: vt per Abb. in cap. j eo. Et no. quòd ſi quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficij. reficeret eccleſiam, poſſet repetere & reſtari de erogatis Abb. in cap. cum pro cauſa. de proc.

e Tertiam partem. x. q. iij. cap priſcis. cum ſeq. & hæc portio, modo tertia appellatur, vt hic, & d. c. priſcis: modo quarta, vt xij. q. ij. c. vobis. & ca. Vulteranæ. & c. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neque tertiam, neque quartam ſoluũt nec forte aliam portionem de conſuetudine, quę conſuetudo valet ſecundum Inn. in c. fin. de his, quę fi. a ma. part. cap. & ſecundum Abb. in c. j. eo. Vbi etiam dicit, quòd ſi aliter prouideri non poteſt, tenentur parochiani, ex quo ibi percipiunt diuina: arg. c. ſi Epiſcopus. de offi. ord. in vj.

DE VNIONIBVS Eccleſiarum.

f VNio. In iure, vel apud Doctor. antiquos non reperitur definitio, ſeu deſcriptio vnionis. Primus omnium Cacialupus eam deſcripſit in ſuo tractatu de vnionibus: ſed ſua deſcriptio longior eſt, quam §. quod limachus. Cal. valde inconuenit. Aliam ponũt moderni Galli in prax. beneficiaria ſub. tit. de vnionibus. quæ cum non multum diſter ab ea, quæ hic ponitur, (eſt enim hæc breuior aliquanto, & ſimplicior) inde mutuari poteris quæ ad huius declarationem ſunt neceſſaria, & communiter hæc verificatur, quod iuriſtis videtur ſufficere. §. ſeruitus. inſtit. de ſtat. homi. & tenent Doct. in rubr. de iudi. in antiq.

g Duæ ſunt ſpecies. Hæc diuiſio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen eſt ex mente iurium, vt apparet ex cap. j. ne ſed. vacan. aliq. inno. ibi. Ne plus fauiſſe perſonæ, quam eccleſiæ, & in capitu. quoniam. Abba. de offic. delegat & de tali diuiſione vide per Petrum de Peruſ. in ſuo tract. de vnionibus, & per Rebuff. in ſua praxi. in tit. de vnionibus eccleſiarum. & Pariſ. conſil. v. vol. iiij. Et quomodo cognoſcatur, an vnio ſit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio eſſe præſumatur, vide per Petrum in d. loco. fac. not. per Ab. in cap. cum inter. de elect.

h Vitam. Immo vnio ad vitam videtur perpetua l. ff. pro ſocio. Solu. verum hoc reſpectu perſonæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non ſimpliciter fac. not. per Abba. in capitulo continebatur. de his, quæ fi. a prælat. ſine conſenſ. capituli.

Cauſæ vniend ſunt, neceſſitas, & vtilitas. h.d.

Velut ergo ex cauſa vna Eccleſia, vel Epiſcopatus in plures diuidi permittitur[a], ſic etiam rebus ſuadentibus plures Eccleſiæ in vnã coniungi poſſunt[b]. Cauſę[c] vero vnionum ſunt, aut vrgens neceſſitas, aut euidens vtilitas. Neceſſitas; veluti cũ duæ Eccleſiæ adeo ſunt pauperes, vt impoſſibilo ſit, earum prouẽtus ad victum duorum ſacerdotum ſufficere[d]: aut ſi altera hoſtium immanitate deſolata ſit. Vtilitas, vt cum locorum opportunitas id expoſcit, vel temporis qualitas[e], puta, quia in loco nunc Chriſtianorum dicatur imminutꝰ numerus: aut quia ob fructuũ tenuitatem non perinde idonei ſacerdotes ad beneficium procurandũ inueniantur[f]. His igitur caſibus, ne quid detrimenti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Eccleſiæ in vnum coniungi.

Sicut vnire Epiſcopatus pertinet ad Romanũ Pontificem, ſic minores Eccleſias ad Epiſcopum, cui ſubſunt. Inferiores vero non poſſunt vnire. h.d.

Non tamẽ omnibus paſſim quaſcunque Eccleſias vniendi poteſtas indiſtincte pmittitur, ſed certis duntaxat ſeruatis regulis. Et quidẽ ſicut vnire Epiſcopatꝰ, atque poteſtati alienæ ſubiicere ad ſummum[g] Pontificẽ pertinere noſcitur, ſic ad Epiſcopũ ſpectat Eccleſiarũ ſuæ diœceſis vnio atq; ſubiectio. Ab Epiſcopo itaque inferiores[h] vniendi poteſtatem minime ſibi vendicare poterũt. Ideoque ſi Prior vel Abbas monaſterium monaſterio ſubiecerit, vel vnierit, Epiſcopi conſenſu minime requiſito, quod inconſulto præſule fecerit, non ſubſiſtet, nec ſubiectionẽ, vel vnionem Metropolitani[i] conſenſus, vel cõfirmatio ſubſtinebit: cum is in diœceſi ſui ſuffraganei abſque ipſius aſſenſu non debeat aliquid contra conſtitutiones canonicas, attentare[k].

Epiſcopus vnire poteſt Eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare, etiam non vocato Rectore, vel d fenſoribus. h.d.

Vſque adeo autẽ Epiſcopo in propria diœceſi facultas vniendi competit, vt ſi per eundem conſentiente ca-

a Permittitur. Cap. ad audientiam. j. de Eccleſ. ædifi. & ſupra eo. tit. §. plebiũ. & xvj. q. j. c. multis. & cap. præcipimus.

b Poſſunt. Cum contrariorum ſit eadem diſciplina. vt ſupra de iur. perſo. & ibi not.

c Cauſæ. Concord. cap. expoſuiſti. de præb. ca. ij. de relig. domib. & xvj. qu. j. cap. & temporis. & xxv. q. vlt. ca. fin. & per Hoſtiẽ. in ſum. de religio. domin. verſi. cui ſubeſt. & iſta duo frequenter diſpenſationem inducunt. vt j. q. vij. c. tali. & x. qu. iij. cap. vnio. & de ætat. & qualit. cap. eam te. & not. in d. cap. expoſuiſti.

d Sufficere. Ca. ex poſuiſti. de pręben. & c. j. ne ſede vacante. & ſuper hoc vide prouiſionẽ nouiſſime factã per Concilium Tridentinũ, Seſſio. xxiiij. c. xiij.

e Qualitas. Cap. & qualitas. & ca. poſtquam. xvj. q. j.

f Inueniantur. Fac. x. q. iij. cap. vnio. & clem. j. §. ad hæc. de ſta. monach. & quãdo dicatur eccleſia pauper, vide not. in ca. clericus. xxj. q. j. fac. no. in auth. præterea. C. vnde vir. & vxor.

g Ad ſummũ Pont. Not quod multa ſedes Apoſtolica ita ſibi reſeruauit, vt ab aliis impune pręſumi nõ poſſint, vt plene habetur in c. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. & inter alia eſt, quod hic dicitur, quod ad ſolum Papam ſpectat vnire, vel diuidere Epiſcopatꝰ fac. xvj. quæſtio. j. cap. præcipimus. & cap. & temporis.

h Inferiores. Cap. ſicut vnire. de exceſſ. prælat. niſi tamen inferiores ius vniendi præſcripſiſſent: hoc enim cum ſit iuriſdictionis, eſt præſcriptibile, ad not. in clement. ne in agro. §. ad hæc. de ſtatu monacho. & clement. ij. de rebus eccleſ. non alien. Idem ſi iſte inferior haberet poteſtatẽ in loco quaſi Epiſcopalem.

Ius vniendi præſcriptibile.

i Metropolitani. Sed an legatus de latere poſſit vnire? Sol. licet magna ſit dubitatio, communiter tamẽ tenetur quod poſſit, vt per Abba. in cap. ſicut vnire. de exceſ. pręlat. & in cap. fin. de confirma. vtil. vel inutil. vbi Moderni deducũt eſſe cõmun. opinio. & ita dunt Cacialupus & Petrus de Peruſ. in ſuis tractatibus.

k Attentare. Arg. quòd Archiepiſcopus non eſt iudex ordinarius totius prouinciæ ſolum: eſt enim ſuffraganeorum, non autem ſubditorũ, ca. paſtoralis. de offic. ordinar. niſi in caſibus ibi not. fac. ix. quæſt iij ca. j. & capitulo ſecũdo. & capitulo Archiepiſcopus. cum ſequẽ. & cap. Romana. de officio. ordinar. & nota. in cap. ſicut vnire. de exceſſib. prælat. Item habes hic. quod Epiſcopi in ſuis diœceſibus poſſunt vnire eccleſias ſibi ſubiectas, quòd eſt & per Concilium Tridentinũ confirmatũ, vt in ſeſſione vigeſimaptima, cap. quinto. Eſt tamen differentia in eo: quia Papa poteſt vnire ſine cauſa, & ſine conſen

pitulo[a] eccleſia eccleſię, dignitati, vel præbendę vniatur, aut religioſo loco donetur, ex eo quod Rector ipſius ad hoc vocatus[b], vel ſi vacabat[c] defenſor[d] ei ſuper hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat.

Epiſcopus non poteſt Eccleſiam vnire propriæ menſæ. h. d.

Aliud tamen obtinet, ſi quam is Eccleſiã menſæ[e] ſuæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (& ſi capituli conſenſus acceſſerit, & loci cõſuetudo ſuffragetur) irritum penitus erit, Cum venientium vtilitas[f] probabilem nõ recte factæ vnionis ſuſpicionem ingerat.

In vnione facienda requiritur conſenſus non ſolum capituli, ſed etiam eorum qui lædi poſſent. h. d.

Nec ſolum capituli vniẽtis epiſcopi in vnione conſenſus exigitur, ſed etiam illorum, qui ex vnione lædi poſſẽt[g]. Vnde ſi aut collegiata, aut patronata, aut alicuius ſuffraganei Eccleſia ſit vnienda collegij patroni & ſuffraganei adſenſum interuenire oportebit.

Quis ſit vnionis effectus. h. d.

Secuta vero vnione canonica, ſtatim is, cuius eccleſia alia per vnione meſt applicata, eandem in vnitam nanciſcitur poteſtatem, & ius quod in eam olim habebat, cui ab initio prefuit, ſtatímque vnitæ Eccleſiæ eadem priuilegia competunt, quę principali Eccleſiæ cõpetere comperiũtur[h].

Per vnionem non præiudicatur Iuribus Epiſcopalibus. h. d.

Sed quæri poterit, ſi per Apoſtolicum Eccleſia in certi diœceſi conſtituta, puta in Peruſina Eccleſiæ alterius diœceſis, veluti Tiphernatis vnita fuerit, an Eccleſia per vnionem alteri cõnexa, per hoc à iuriſdictione præſulis Peruſini cenſeatur exempta, & Tiphernati ſubiecta? Et reſponſum eſt a iuriſdictione prioris Epiſcopi vnitam Eccleſiam non eximi. Cum Rom.

conſenſu capituli, vel cuiuſcunque, ſecus Epiſcopi fac. c. paſtoralis. de donat. & cle. fi. de re. eccleſ. non alien. Item Papa venit ad tempus. Abb. in cap. cum inter. R. de elect.

a Conſentiente capitulo. Quod non requiritur in vnione faciẽda a Papa, vt eſt not. in §. prox. in fin. Et hoc caſu non ſufficeret conſilium petere: ſed exigitur conſenſus ſpecificus: vt not. in cle. fi. de reb. eccle. non alie quicquid Hoſt. dixerit. adeo, vt nõ reputet̃ præſcriptibile, ꝙ prælatus in caſu licito alienet ſine conſenſu capituli: vt not. in d. clemen. fin.

b Vocatus. Ratio, quia non vocato non præiudicatur. c. cõſultationibus. de donat. & not. in cle. fi. de reb. eccleſ. non alien. & de rectore loquitur nõ de prælato cui eccleſia ſubeſſet.

c Vacabat. Sed cõtra videtur. c. j. ne ſed. vac. Sol. illud in Epiſcopalibus ſedibus, hic in inferioribus: vel illud ibi ſtatuit Papa, ne argueretur de ſubita mutatione: vt not. in cle. fin. de reb. eccleſ. non alienan. Alias etiã mortuo altero Epiſcopo vnit Epiſcopatus. vt xvj. q. j. c. & temporis.

d Defenſor. Videbatur contrarium: quia ſi res eccleſiæ vacantis ex cauſa dignitati donetur, oportet defenſorem dari, cap. dudum. de reb. eccleſ. non alien. in vj. Eſt ergo hoc de caſibus, in quibus minus prohibetur, vbi mai⁹ permittitur. Poteſt enim Eccleſia vacans dari ſine defenſore, vt hic & clem fi. de reb. eccleſ. non alie. Sed poſſeſſio, vel res eccleſiaſtica non, vt in d. cap. dudum. Simile in cap. nemo deinceps. de elect. in vj. & quod not. in cap. cum dilectus. in gloſ. iiij. de conſuet. & in cap. fin. de tranſlat. in gloſſ. penult. Sed contra videtur cap. paſtoralis. in prin. de offic. deleg. & l. quæ de tota. ff. de rei vendic. Sol. vt not. in d. clem. fin. poſt Hoſtien. in gloſſ. ſuper verbo defenſor.

Mai⁹ permittitur, minus prohibetur.

e Menſæ ſuæ. Nec enim debet Epiſcopus poſſe auctorizare in facto proprio, ſicut nec œconomus. x. quæſt. ij. cap hic vſus in fin. nec tutor l. j. & l. pupillus. ff. de auctor. tutor. nec prælatus, cap fin de inſtit. Sed quæ bona dicentur de menſa Epiſcopi, vel capituli? Reſpõdeo quę ipſorum proprio, & libero vſui deſeruiunt: v. per Abb. in cap. vt ſuper. de rebus eccleſ. non alienand.

Quæ bona dicãtur de mẽſa Epiſcopi.

f Vtilitas. Nota quod vtilitas noſtra inducit præſumptionem contra nos.

g Lædi poſſent. Qui ſint iſti vltra eos, qui hic enumerantur, vide latiſſime per Cacialupũ. in ſuo tractatu de vnionibus in vj articulo. facit cap. rationis & ca. monaſterium xvj. q. j.

h Comperiuntur. Tractatur hic de effectu vnionis, & quia contingit illam fieri varijs modis, vt per Abb. in cap. j ne ſede vacãte aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, varias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari non poteſt. ſed multas chartas exigeret non eſt hic ponendum. Vide per Abb. in cap. ij. de relig. domi. & per Cacialup. in ſuo tractatu, in octauo articulo, & per Butrium in capitulo eam te. de ætat. & qualit.

Pontifex in huiuſmodi vnionibus ſingulis Epiſcopis iura ſua inuiolata ſeruari velit [a].

Vnio diſſoluitur tẽporis lapſu, & cauſæ ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi. h. d.

Diſſoluetur autem vnio, ſi temporalis ſit, temporis lapſu [b]: quod ſi ſit perpetua, ceſſantibus [c] eiſdem cauſis, ex quibus facta fuerit, ab iis itidem diſſolui poterit, quorum conſenſu, & auctoritate olim fuerit inſtituta: nihil eſt enim tam rationi conſonum, quam vt is deſtruendi habeat poteſtatem, cui conſtruendi facultas conceditur [d].

Licet vacans eccleſia poſſit vniri, vnio tamen eccleſiarum vacantium diſſolui non poteſt. hoc dicit.

Illud inter inſtituendam, & diſſoluendam vnioné intereſt, quod licet etiã vacans eccleſia alteri poſſit vniri [e], ſi tamen eccleſias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium eccleſiarum diſſolui minime poterit [f].

DE IMMVNITATE [g] eccleſiarum, & ſubiectione.

TIT. XX.

Immunitas in hoc titulo large aſſumitur, & quid ſit immunitas. h. d.

Immunitas eſt a muneribus [h], indulta exemptio [i]. Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet eccleſiarum fauore, indulgentia, rigoris remiſſione, & priuilegio.

Triplex eſt ſpecies immunitatis eccleſiarum, localis, perſonalis, & realis: & quod immunitas localis eſt per quã profana in eccleſiis, & non conſecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h. d.

Eſt autem eccleſiarũ immunitas triplex [k], lo-

a Velit. Cap. cum olim. de conſuet. c. ex tuarum. de auct. & vſu pal. c. licet. de offi. ord. l. ij. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub. quia ſi vnicuique Epiſcoporum ſua iuriſdictio non ſeruaretur, eccleſiaſticus ordo conturbaretur, xj. q. j. c. peruenit. & cap. inter dilectos. de don. Sed quæritur, an eccleſ. vnita collectãda ſit in diœceſi vbi ſita eſt, an in diœceſi eccleſiæ, cui eſt vnita? Reſpon. vt per Doct. in c. j. de im̃mun. eccleſ. in vj. Item ſi immineat alienatio rei eccleſiæ vnitæ, quis Epiſcoporum auctorizabitur in alienatione? Reſpõ. vt per Inno. in c. paſtoralis. de priuil. & per Archid. in c. in venditionib. xviij. qu. iiij. & per But. in l. j. C. de ſum. Trinit. & fid. catholica. Verũ autẽ patronus principalis eccleſiæ efficiatur patronus vnitæ. habetur per Speculatorẽ in tit. de iur. patron. in fi. & per Abb. in c. ij. de relig. domib. vnde ſumitur. Sed omnes hæ, & ſimiles difficultates ceſſabunt in poſterũ in vnionibus faciendis, ſiquidẽ Concil. Trident. ſeſ. xliij. in decretis reformationũ, ca. ix. ſtatuit, quòd eccleſia vnius diœceſis eccleſiæ alterius diœceſis vniri non poſſit, licet non tollat præcedentes ita actas vniones.

b Temporis lapſu. Vnde ſi fuerit facta ad vitam alicuius diſſoluetur illo mortuo.

c Ceſſantibus. Facit cle. ne in agro. §. ad hæc. de ſtat. mona. Vnde bello ceſſante, & infrequentia populi, ob quã fuit facta vnio, ceſſabit etiam ipſa vnio, cap. ij. de relig. domi. cap. fin. de paro. chia. c. j. de verb. ſign. in vj. facit l. j. in princ. C. de cad. toll. & xxv q. fin. cap. vltimo. verſ. ſed obiicitur. Idem quãdo vnio reſultaret in præiudicium eccleſiæ, & ruinam, cap. j. nẽ ſede vacan. Sed an iſtis cauſis ceſſantibus vnio diſſoluatur ipſo iure. Quidam quod ſic, vt Archid. in cap. vnio. x. q. iij. Alij contra, quod immo ſolum præſtat iuſtam cauſam diſſolutionis, vt per Zenzel. in cle. fin. de rebus eccle. nõ alie. quod magis placet. Et de hac materia plura per Cacialup. in ſuo tractat. de vnio. artic. ix. & per Modernos Gallos in ſua praxi. iudiciaria. in ca. de vnionis reuocatione poſt Petrum de Peruſio in ſuo tract.

d Conceditur. l. is poteſt. ff. de adquir. here. & l. nihil tam naturale. ff. de re. iu. Petere autẽ diſſolutionem is poterit impedire, id eſt, is cuius intereſt, vt s. §. nec ſolum. & c. j. ne ſede vac.

e Vniri. Vt ſup. eo. §. in tantum. & cle. fin. de reb. eccleſ. non alienan.

f Poterit. Hoc intellige iuxta cap. j. de ſede vacan. cum his, quæ ibi traduntur & not. quod nõ ſemper eadẽ eſt doctrina contrariorũ.

DE IMMVNITATE eccleſiarum, & ſubiectione.

g De immunitate. &c. Dictum eſt ſupra de pluribus pertinẽtibus ad eccle. & cũ ipſas contingat in pluribus priuilegiari, & immunes reddi, merito vidẽdum erat etiam de immunitate ipſarum.

h A muneribus. Multiplicem habet ſignificationem verbum munus. l. munus. & l. inter donũ. ff. de verb. ſign. & inter alia quandoque capitur pro officio, quãdóque pro onere, & ita capitur hic vt per Ab. in rub. eo. Vnde eccleſia dicitur habere immunitatem, ſ. a muneribus & officiis ſæcularibus. *Munus.*

i Exemptio. dicitur enim immunitas quaſi emunitas, id eſt, extra mœnia, vel munera: vt per Hoſtien. in ſumma. eod. verſ. & vnde dicatur. *Immunitas.*

k Triplex. Licet hæc diuiſio explicite non repe-

calis, perſonalis, & realis. Localis immunitas eſt, quæ ſacris ipſis domibus, aut aliquibus ſacrarum ædium intuitu conceditur. Cum enim eccleſia, ſecundũ Euangelicam veritatem, domus eſſe debeat orationis [a], merito a profanis vſibus eſſe conuenit alienam.

Proceſſus facti, & ſententia lata in eccleſiis vel cœmiteriis ſunt nulli. h. d.

Sæculares [b] igitur iudices cauſas, præcipue vbi de ſanguinis agitur effuſione, & de pœna corporali tractatur, in eccleſiis, vel earum cœmiteriis agere ſub anathematis interminatione prohibentur. Abſurdum eſt enim ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi eſt tutela [c] conſtituta refugij.

Summatus eſt in precedẽti. hoc dicit.

Proceſſus [d] quoque quos ibi legitima contempta prohibitione, & ſpreta vltione diuina faciendos, duxerint, ac ſpecialiter prolatæ ſententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Concilia publica, nundinæ, & negotia ſæcularia non debent tractari in eccleſiis. h. d.

Publicæ quoq; quarumlibet ſocietatũ, & vniuerſitatum conciones & concilia [e], nundinarum, aliorumque ſæcularium tractationes, negotiorum [f] confabulationes, & profana colloquia [g] ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in eccleſiis, niſi ex neceſſitate: & quod dicitur de eccleſiis, intelligitur etiam de non conſecratis, & oratoriis h. d.

riatur in iure, neq; clare ponatur, etiam per Doctores, commode tamen totam materiam complectitur. Sed quomodo vna ſpecies ab alia ſecernetur: Reſp. inſpicienda erunt verba: argu. l. iiij. §. ... ties. ff. de damn. infect. ſed tamen ſecundum Butr. in cap. q tanto. de tranſlat. magis erit attẽdenda natura materię, quam verborũ. facit quod not. idem. in c. j. eo. tit. & Pan. in ... pen. ff. de ſeru. leg. & quod not. in ... cum veniſſent. de inſtit.

a Orationis. Facit cap. cum eccleſia. eod. & d. xlij. ca. per ſymoniam. & quod ibi not. & c. decet. §. nullus. eod. in vj.

b Sæculares. Secus ergo quo ad iudicẽ eccleſiaſticum; ipſe enim licite iudiciũ exercet in eccleſia, c. præceptũ. ij. q. ij. & c. qua fronte. vbi traditur. de app. immo. & gloſ. & Abb. in c. eccleſia. eo. tenent iudicium eccleſiaſticum de honeſtate exercendũ in eccleſia, & non alibi, vt propter loci reuerentiam caueant homines a periuriis, & mendaciis: licet poſſit, & in aliis locis: puta in palatio epiſcopali, d. c. qua fronte. Sed quid, ſi vni parti, vel etiam vtrique eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus? Quidam quod nihilominus poſſunt intrare: quia interdictum non extenditur ad hunc caſum. Alij, quod iudicium debet exerceri extra eccleſiam. Sed hæc non placet Abb. quia non videtur conueniens, quod ob delictum partium debeat mutari locus iudicij. Tenet ergo quod actor debet facere ſe abſolui, alias non debeat audiri: ſecus in reo, qui venit neceſſitatus: arg. c. intelleximus. de iudi.

c Tutela. Facit hoc pro conſuetudine ruſticorum, qui tempore hoſtilitatis habent refugium ad eccleſias cum bonis ſuis, & ibi fortificantur. Facit optime argum. de perſonis ad locum, ca. ij. eod. Item quod hic habetur, facit ad quæſtio. an eccleſiæ debeant incaſtellari? Quod ad alicuius offenſionẽ fieri non poteſt x. q. j. c. ſanctorum in fin. ſecus ad defenſionem Chriſtianorum, & bonorum virorum, vt per Abb. in c. eccleſia. eod. Et facit quod legitur in Ioſepho de bello Iudaico, vbi legitur: quod templum Hieroſolymitanum erat munitiſſimum.

d Proceſſus. Quid de cõtractibus initis, & celebratis in eccleſia? Dic, quod licet fieri non debeant, facti tamen tenent: nã cum hic ſimus in pœnalib⁹, non erit facienda extenſio: vt not. in cap. ij. in vj. Ex quo nota, quod diſpoſitio odioſa cõcepta ſuper quaſi contractu: non extenditur ad purũ, & ſimplicẽ contractum, ſecundum Abb. in c. qua fronte, de appel. nã in iudicio quaſi cõtrahimus. l. iij. de pecul. Idẽ dic e contra, vt per Abb. in c. cum eccleſia. eod. poſt Bar. in l. more. ff. de adqui. hered. fac. not. in l. apud Iul. ff. ex quib. cauſ. in poſ. eat. Sed iſta omnia procedunt quotieſcunq; contractus, & actus explicarentur per viã voluntariæ iuriſdictionis: quia tũc bene valent, licet fieri non debeant, niſi concernãt pietatem: puta, quia ſit dandus tutor, ſit contrahẽdum matrimonium. Nec ob. capitulum decet. eo. in vj. quia loquitur in ſtrepitu iudiciorum, prout & in hac littera, & tenet Bart. in l. actus. C. de feriis. Sed ſi explicaretur per viã contenſioſæ iuriſdictionis non valeret, etiam ſi concerneret pietatem, debet enim iudex procedere in tribunali ſuo non in eccleſia: aliter lex annullat indiſtincte quoſcunq; actus: vt per Abb. in d. c. cum eccleſia: ſi tamen proceſſus fieret in domo eccleſię valeret, ſecundum Abb. in c. j. eod. vbi late de materia.

e Concilia. Not. cõtra conſuetudinem populorum Italiæ, qui faciunt parlamenta in eccleſiis.

f Negotiorũ. Nam dominus negotiatores eiecit de templo, & menſas numulariorũ euertit. j. q. j. c. ex multis. & diſt. lxxxviij. cap. eiiciens.

g Colloquia. Vnde male videntur facere cucullati

lati qui publicant concluſiones de rebus profanis, & eas in propriis eccleſiis diſputant. & facit decretum Concilij Trid. de obſeruandis, & euitandis in celebratio. miſſæ. ſeſ. xxij.

a Non oporteat. Diſt. xlij. per totam.

b Non poterunt. Cap. j. eod. a. nulli. cum ſequen. diſtin. xlij. Niſi quis reſeruaſſet ſibi hoſpitium annuũ in eccleſia aliqua pro recognitione ſuorũ beneficiorum. Idẽ in patrono, iuxta ea, quæ poſt Inno. & Ioan. Andr. tradit Abb. in d. c. j.

c Reficiãtur. Diſt. xlij. cap. nulli. & ſic poſſunt e... cauſa neceſſitatis comedere in tabernis diſt. xliiij. cap. clerici. de vit. & honeſt. cleric. Sed vtrum ad prandium inuitatus, & non perduct⁹ agere poſſit, & qua actione cõtra inuitantem? Et ſi viator acceptauerit, & propterea itinerari illa die intermiſerit, videtur dari poſſe actionem de dolo ad intereſſe, ſecundum Ioan. Andr. licet alias ex nuda permiſſione non agatur. Vide per Abb. in rubrica procem. Decret. verſi. ſecundo quæritur de cauſa efficienti, & per Doctor. in cap. fin. de renunt. facit l. ſed hæc actio ff. ſi quis cautio.

d In oratoriis. Cap. pen. cap. fi. diſt. xlij.

e Concorder. I ſeſt vt nomen ſit rei conſequens.

f Occaſio Facit cap. immunitatem. eo. & cap. ſj. eod. in vj. cap. qualiter, & quando. de accuſ. & aut. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero ita. & l. meminerint. C. vnde vi.

g De Eccleſia. Nota quod appellatione eccleſię venit etiã non conſecrata c. fin. de conſec. eccleſ. vel altar. & nouam c. ij. de relig. domi.

h Celebrantur. Vnde ſi in baſilica nondũ eſſent celebrata diuina, nõ gauderet priuilegiis immunitatis: vt not. in cap. eccleſiæ. eod. per litteram ibi. quæ eſt etiam hic, in qua &c. Cõmuniter cõtra per rationem, quæ ibi, & hic redditur, quæ dictum amplias l. cum pater § dulciſſimis. ff. de leg. ij. & verbum celebrantur. exponitur celebrati poſſunt. facit l. Iulianus. ff. ad S.C. Maced. Abb. late in cap. eccleſiæ. eodem.

Sed & cõuiuia, & hoſpitia, licet illa deſpicere non oporteat[a], in ſacris domibus celebrari, vel exerceri a laicis nõ poterunt[b], nec etiam cleri is: niſi forte tranſeũtes ob hoſpitiorum neceſſitatem illic reficiantur[c], quod & in oratoriis[d] obſeruari cõuenit: vt nomini opera iugiter impenſa cõcordet[e], & ne vbi peccatorum eſt venia poſtulenda, ibi peccandi detur occaſio[f]. idem ſtatuitur, & de eccleſia[g], in qua diuina myſteria celebrantur[h], licet adhuc conſecrata nõ fuerit[i]: quia cum obſequiis diuinis ſit dedicata, nullius temerariis auſibus eſt profananda[k].

Qui inuitum abſtrahit a ſacris locis excommunicatur, & quaſi ſacrilegus punitur. h. d.

Sacrorum locorũ inuitis illis cõceditur immunitas, qui ad ipſã eccleſiã confugiunt[l]: nam ſi eos, qui ad ſtatuã principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſeculares[m] vindicãt, quãto magis cõuenit ad tẽplum Domini cõfugientes loci ſancti reuerẽtia & auctoritate defendi? Quicunq; igitur inde hominẽ[n] reluctãtem, reclamantẽmq; violenter abſtraxerit[o], tã aliis pœnis pro ſacrilegio, quod amiſit, quã eccleſiaſticæ ſubiacebit excommunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi à domo Epiſcopi, vel ab eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus h. d.

Nec ab atriis tantum eccleſiæ quenquam inuitum abſtrahere non licebit: verum etiam nec a domo Epiſcopi, & ab eccleſiæ circuitu

i Non fuerit. Sed quomodo celebratur in ea ſi non eſt conſecrata? Reſpõdeo vt not. ſuprã de conſtruen. conſecra. & reb. eccleſ. in princ.

k Profananda. Domino enim conſecratum non debet reduci ad humanos vſus. cap. mancipia. de reb. eccl. non alien. vel permuta.

l Confugiunt. Diſtinct. lxxxvij. cap. eos. xvij. q. iiij. cap. reum.

m Seculares leges. Vt C. de his qui ad ſtat. cõfug. per tot. & §. fin. de his qui ſunt ſui vel alie. iur.

n Hominem. Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt ſi modo abſque ſimulatione aſſerat ſe velle fieri Chriſtianum, per l. j. C. de his, qui ad eccleſ. confug. quod tamen non admittit gloſ. in d. l. j. etiã ſi eſſet ſimulatio, & reſpondet ad l. j. quatenus ponderat ſimulationem. Pro quo facit quod dicit ſoler de aut. caſſa & irrita. C. de ſacroſanct. eccleſ. quatenus meminit de Italia. & quod not. Abb. in cap. fin. de iniur. poſt princip. quem ſecundam opin. ſequitur Abb. in cap. inter alia. eod. ea potiſſimum ratione, quod illa præſumptio ſimulationis, de qua in d. l. j. eſt præſumptio iuris & de iure, nec admittit probationem in contrarium, iuxta no. in ca. ferrum. diſt. l. faci. not. in cap. vnic. de oblig. ad ratiocin. reddend. & in cap. is, qui fidem. de ſponſ.

o Abſtraxerit. Concord. xvij. quæſtio. quarta, capitu. definiuit. & capitu. frater. & capitu. ſicut. & cap. conſtituimus. & cap. ſi quis contumax & per tot. & de materia plene per Abb. in cap. inter alia. eod.

a Tri-

mitta triginta paſſus [a] ab oſtio: quod ſpacium eccleſiæ reuerentia defendi ſacri Canones voluerunt [b].

Liber homo non debet ab eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h. d.

Hæc tamen ſecuritas nō omnibus æque & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio, & cauſarum, quib9 quis fugiendum ad eccleſiam duxerit. Si liber igitur qui ſit, quantūmuis [c] grauia perpetraueri t, non eſt violenter ab eccleſia extrahēdus, nec inde ad mortem dānari debet: ſed eccleſiarum rectores vitam, & membra debent fugientibus obtinere: aliis etiā pœnis de eo, quod inique egerint puniēdi erūt [d].

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe delinquunt, priuilegiis ſacrorum locorum nō gaudent. h. d.

Hoc autem de publicis latronibus [e], vel nocturnis agrorum populatoribus [f], viarūmque obſeſſoribus intelligi non oportet. hi enim ſecundum canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita violenter, & aggreſſionis adhibitis inſidiis ab eccleſia extrahi poterunt [g].

In eo, in quo quis deliquit puniri debet. h. d.

Idem & de his ſtatuēdum erit, qui impunitatem ſuorum exceſſuum obtinere ſperantes [h], homicidia, & mutilationes mēbrorū [i] in ipſis eccleſiis [k], vel ipſarum cœmeteriis com-

a Triginta paſſus. xvij. quæſt. vij. cap. quiſquis inuentus.

b Voluerunt. Sed quis interim prouidebit de expēſis his qui ſe mœnibus eccleſiæ, & priuilegiis iuerunt? Reſpondeo, eccleſia. l. præſenti. in fi. C. de his qui ad eccleſ. confugiunt, & cuſtos carceris prouidet captiuis, l. vt iudices. C. de epiſco. audi. Sed an eccleſia poſtea ſumptus recuperabit? videtur quod ſic, niſi cō fugiens ſit pauper: quia tunc eccleſia, etiam non confugientem teneretur alere. xij. q. ij. cap. aurum habet eccleſia.

c Quantūuis. Hāc generalitatem intellige, vt infra. §. ſequen.

d Puniendi erunt. Sed quænam erit iſta legitima punitio? Quidam, quòd pecuniaria, vel omnis alia præter eā, quæ eſt corporis afflictiua: puta, forte exilium, quòd ſentit gloſ. in ca. inter alia. eo. & videntur communiter ſequi Doctor. dicentes, quòd cum iſto nūquam poſtea poterit criminaliter agi, vel accuſatio inſtitui, etiam proceſſu temporis. Sed hoc non placet Abb. in dict. ca. inter. alia defendens etiam criminaliter procedi poſſe circunſcripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis.

e Latronibus Quales ſunt Piratæ, vel hi, qui publice ſtant in viis, vel habentes caſtrum, vel arcem, qui ſpoliant tranſeuntes, & aufugiunt ad loca munita.

f Populatoribus. Id eſt, qui fructus & vineas de nocte vaſtant: vt no. in l. j. C. quando lic. vnicuique ſine indi. vendi. Vel ſecundū Inn. qui ſegetes deſtruit, dū in illis ſe, & rapta de nocte abſcōdit.

g Poterunt. Imò videtur, quòd nō ſolum qui hic enumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores virginū, homicidæ. §. quod ſi delinquentes. aut. de mand. princ. Quidam quod aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & ſic ſecundum hos corrigitur d. aut. Ancha. dicit non recedendum a dicta auth. Pro cuius opin. eſt, ꝙ quoties conſtitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos caſus excipit, non per hoc firmat regulam in non enumeratis contra ius commune antiquum: imò in caſibus exceptis ſuppletur à iure communi. c. ad audientiam. de cle. non reſid. cum ibi not. & faciunt, quæ notantur per Legiſtas in l. ſerui. ff. de vſu. ca. fac. c. quoniam frequenter. in prin. & quòd ibi not. vt lite non conteſt. Non recedas a prima opin. quam late defendit Abb. in c. inter alia. eo. vbi. & quare hi caſus magis, quam alij fuerunt excepti.

h Sperantes. Spe enim veniæ peccātes fortius delinquunt, quàm alij. Vnde dicit ſcriptura: Maledictus homo qui peccat in ſpe. Vnde voluerūt aliqui hoc eſſe peccatum in ſpiritum ſanctū, quod tamē a Theologis non recipitur. fac. c. illud. de cler. excom. miniſter. & c. quando quis. de conſec. diſt. iiij. & facilitas veniæ incentiuum tribuit peccandi. xxiiij. q. iiij. cap. eſt iniuſta. & cap. vt clericorum. de vita & honeſtat. cleric.

i Membrorum. Numquid quod hic dicitur locum habeat etiam in aliis delictis minoribus his quæ hic enumerantur? Et videtur eū & in his rationes hic allegatæ militent. Et in contrariū fac. quia ſumus hic in odioſis ſcilicet in adimendo beneficio ordinario iuris communis. Dic vt per Abb. in c. fi. eod.

k Eccleſiis. Amplia hoc tribus modis. Primo, ꝙ ſit idem in delinquente extra eccleſiam: ſed in loco prope eccleſiam animo confugiendi ad eccleſiam, alias non commiſſurus: vt per Hoſtien. in ſum. eo. §. inquantum. verſic. ſi vero maleficium cōmiſerit. & per Domi. in c. decet. eo. in vj. Secundo in eo, qui vi abſtrahit exiſtentē in loco immuni. & extra offendit vt per Abb. eo. c. fi. in fi. Tertio ſi exiſtens in loco immuni percutiat exiſtentem

rem extra: puta ſagitta, vel miſſilibus, vel lapidibus: vt per Abb. in d. c. fi. vbi & quid in mandante. a Commiſſuri. Quid ſi non commiſit eo animo vt defenderetur immunitate loci? Reſpon. idem erit ſecundum Hoſtien. & Abb. in cap. fi. eod. Et quia contra delinquentem eſt præſumptio iuris, & de iure, & quia rationes, quæ ponuntur hic, & in dicto cap. fin. militant etiam iſto caſu: & licet vna ceſſaret: videlicet propoſitum delinquentis: tamen non ceſſant aliæ. fac. §. affinitatis. inſtitut. de nupr. & c. quia fruſtra. de vſuris. & ca. cum olim. de offic. deleg. Facit. quia qui fuerũt ſtulti in culpa, ſient ſapientes in pœna. diſtin. xxxviij. c. ea.

d. ca. fin. quando ſubeſt timor mortis. ſecus ſi iuſte: peccat enim tunc fugiendo de carcere. Bart. in l. relegati. ff. de pœnis. debet tamen ſibi idonee caueri ꝙ non patietur mortem, vel membri mutilationẽ, etiam ꝙ iurauerit redire, quod nor.

mittere non verentur, quæ niſi per eccleſiam crederent ſe defendi, nullo pacto cõmiſſuri [a] fuerant: tales enim, cũ in eo, in quo quis deliquit [b], puniri debeat, & fruſtra [c] legis inuocet auxilium, qui in ipſam legem cõmittit, immunitatis priuilegio, quo ſe fecerunt indignos [d], minime gaudebunt.

Dominus præſtito iuramento de impunitate, poteſt ſeruum ſuum, etiam inuitum, ab eccleſia abducere. h. d.

Quod ſi ſeruus ſit, qui ad eccleſiam confugerit, poſtquam de impunitate dominus clericis iuramentum [e] præſtiterit, ad ſeruitium domini ſui redire compelletur [f]: alioqui ſi rediro nolit, a domino occupari [g] poterit: famuli enim qui dominos metuunt, ſi ad eccleſiæ ſepta confugerint, interceſſionem debent quærere, nõ latebras: nec quemquam religionis reuerẽtia proprio iure fraudari conuenit:

Clerici, & monachi deſeruientes eccleſiæ ſunt exempti muneribus perſonalibus. h. d.

Perſonalis immunitas eſt, quæ perſonis eccleſiaſticis indulgetur. Cũ enim in clericorum miniſterio conſtituti, non niſi altari, & ſacrificiis deſeruire debeant [h], rectiſſime cõſtitutum eſt, vt Deo dicati ab omnibus perſonalibus muneribus reddantur immunes. Perſonalia autem munera [i] ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſollicitudine, ac vigilantia principaliter ſubſtinentur Generaliter igitur Epiſcopi, & presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, monachi [k], immunitate omnis tutelæ [l], & curæ ipſo iu-

b Deliquit. Fac. c. litteras. de temp. ordin. & ca. paſtoralis. de iur. patro.

c Fruſtra. Ca. quia fruſtra. de vſu. & de ſenten. excom. cap. in audientia. l. auxiliũ. ff. de minor.

d Indignos. Fac. xvij. q. iiij. c. ſiatet. & c. coepiſcopus. & ſeq. cap. gratum. de poſtul. prælato. & habetur plene in c. cum acceſſiſſet. de cõſtitu. etiam in c. cum illorũ. de ſenten. excom.

e Iuramentum. Intellige, quando non eſt tanta ſæuitia domini, quin ſuo ſacramento poſſit credi: vt not. in cap. de benedictio. xxxij. quæſt. j. fac. cap. litteras. & cap. ex tranſmiſſa. de reſtitu. ſpoliat. & ſuprà de diuort. §. præſtanda.

f Compelletur. Cap. fin. eo. cap. metuentes. & cap. id conſtituimus. xvij. quæſt. iiij. Quid dicemus de eo, qui de carcere fuit dimiſſus, vt iret ad miſſam cum iuramento de redeundo, & iuit ad eccleſiam, & non vult redire, an teneatur redire, vel poſſit extrahi inuitus de eccleſia? Reſp. ſi iniuſte detinebatur, vel a non habente poteſtatem non tenetur redire. clem. paſtoralis. de re iudic. in verbo. per violentiam. quod intelligit Abb. in

g Occupari. Auctoritate propria: arg. contra in l. iij. C. de his, qui ad eccleſ. confug. & l. extat. ff. quod metus cauſa. & capit. definiuit in fi. xvij. quæſt. iiij.

h Debeant. Fac. ne cle. vel monach. per tot.

i Munera ſunt. Hæc ſunt verba text. in l. j. §. perſonalia. ff. de mun. & honor. Aliter tamẽ deſcribuntur munera perſonalia in l. fi. ff. eod. tit. videlicet perſonalia munera ſunt, quæ animi prouiſione, & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento pertractantur. exempla ponuntur in d. l. j. & l. fi. Et horum perſonalium eſt triplex ſpecies, quędam habent honorem annexum: quædam vtilitatem, ſed nõ honorem: quæ dicuntur ſordida: quędam nec honorem nec vtilitatem. de quibus plene per Abb. in c. non minimus. verſi. veniamus nunc. eo.

Perſonalia munera

k Monachi. Et cum ſecundum cõem opin perſonæ hic enumeratę poſſint eſſe tutores legitimi ſi velint, licet non cogantur, vt dicetur proxime de monacho, ſunt qui hoc non admittant: vt Archi. in c. peruenit. diſt. lxxxj. & Bald. in l. generaliter. C. de epiſc. & cler. tum, quia mortuus eſt mundo. tum quia, ſi male gereret, nõ eſſet cautum pupillo. Idẽ dicit gl. de Epõ in d. l. generaliter. & tangit gl. in c. fi d. lxxxvj. per §. Deo amab. lec. aut de ſan. Epi. licet ſubdat, ꝙ illa aut. ſit hodie correcta.

l Omnis tutelæ. Scilicet datiuæ, teſtamentariæ, & legitimæ. xvj. q. j. ca. generaliter. & ca. fin. diſt. lxxxviij. Sed contra cap. fi. d. lxxxvj. Sol. commu.

re [a] gaudebunt.

Miſerabiliũ perſonarũ tutelam debẽt clerici ſuſcipere. h.d.

Viduarum autem, & orphanorũ curã ſuſcipere nõ ſolũ non prohibentur clerici[b], ſed etiã iubẽtur, cum ipſis cupiditatis[c] negotia nõ pietatis interdicantur.

Ad murorum cuſtodiam etiam clerici tenentur tempore neceſſitatis. h.d.

Excipitur etiam ab iis muneribus [d] murorum cuſtodia [e], a qua ſi magna immineat neceſſitas, neminem excuſari conſtitutum eſt, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas cuſtodiri.

Perſona eccleſiaſtica nõ poſſunt à ſecularibus poteſtatibus collectari h.d.

Realis immunitas[f] eſt per quã res eccleſiaſticæ à cenſu, vel collectis poteſtatum ſæcularium liberæ redduntur. Si quidem tam profanis legib[9][g] quàm ſacris canonibus ſub excommunicationis [h], & interdicti [i] pœna conſtitutum eſt, ne quis eorũ, qui iuriſdictionẽ temporalem obtinent, poſſit tributa, collectas, ſeu quaſcunque [k] exactiones, ſub quouis titulo,

quòd tales perſonæ poſſunt legitimam tutelam ſuſcipere, ſed non coguntur, & ita not. in d. ca. ſi. & in c. generaliter. xvj. q. j. & per Abb. in c. ex parte. ij. de ſepult. Sed hæc eom. Solu. habet duplicẽ difficultatem. Prima eſt, quia videntur poſſe cogi ad legitimam per d. c. ſi ibi. Ad tutelas, & curationes inexcuſabiles attrahunt, ponderando vltima duo verba, ex contrario. d. opin. videtur contra generalitatem, d. c. generaliter. iuncta l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. cũ ibi traditis. Forte intra, quæ dicunt, quòd tales perſonę poſſunt aut debent tutelam ſuſcipere, intelligi debẽt large, & improprie pro quadam protectione, non procura, & tutela ſpecifica, & formata minorum, & pupillorum, ad hoc ponderari poteſt c. j. diſt. lxxxviij. quatenus meminit viduarum, in quibus non cadit tutela, & cura proprie, & vnum determinabile, &c. qui ſequitur immediate, & quod licet clerici aduocare prohibeantur, tamen pro viduis, & orphanis non ſolum non prohibentur, ſed debent, & gratis: vt per Abb. in c. j. ne cle. vel monachi. & §. poſtulandi. vbi etiam not. j. de procurat.

a Ipſo iure. Adeo ꝙ non eſt neceſſarium, ꝙ ad ſe excuſandum compareant, ſecundum Bald. in l. generaliter. C de epiſ. & cler. in j. oppoſitione. Et ſi quis daret clericum tutorem in ſuo teſtamento incurreret pœnam. c ſi. di. lxxxviij. quia non poſſet pro eius anima fieri aliqua oblatio. vel oratio. quod eſt valde ſeuerum, & notabile.

b Clerici. Scilicet in ſacris conſtituti: nam conſtituti in minoribus poſſunt eſſe tutores, & curatores, etiam teſtamentarij, etiam quod non ſubſit cauſa aliqua ſpecialis pietatis. Sed quis dabit tales in minoribus conſtitutos tutores? Non Epiſcopus: quia pupillus non eſt ſibi ſubiectus. l. neque. ff. de tut. & cur. da. ab iis. Non poteſtas: quia clericus futurus tutor non eſt ſibi ſubiectus. Non vterque quia cum ſint in iuriſdictionibus ſeparatis & ſingularibus iungi non poſſunt. l. j. C. qui num. tutel. Vide per Bald. in l. generaliter. C. de epiſcopis & clericis.

c Cupiditatis. Concord. cap. j. diſt. lxxxviij. & cap. fin. diſtinct. lxxxvj. intelligitur autem ſemper id fieri cauſa cupiditatis, niſi neceſſitas prebetur: argumen. xij. quæſt. j. cap. j. & not. in cap. ij. diſtinct. lxxxviij. quod not. etiam quod hic dicitur de viduis, intellige de minoribus: aut intellige de tutela & cura improprie, vt in proxim. §. fuit notatum.

d Muneribus. Scilicet perſonalibus.

e Murorum cuſtodia. quilibet enim tenetur patriã defendere. facit capitul. omni timore. & capitul. ſi nulla. vigeſimatertia qu. viij. & propter hoc excuſatur pater occidens filium, & contra l. minime. vbi traditur ff. de religioſis, & ſumpt. fune. Sed contra eſt ca. reprehenſibile. xxiij qu viij. Solut. quod hic dicitur, & in cap. eod. vnde hęc littera ſumitur, procedit tempore magnæ neceſſitatis vt hic exprimitur, contrarium regulariter, facit lex nullus. C. de curſ. publ. libr. xij. & cap. penultim. de homicid.

f Immunitas. Verificantur quæ in hoc §. dicuntur ex cap. in qualibet. & ex c. ſecundum. xxij. qu. viij. & cap. non minus. & cap. aduerſus. eod. & ca. clericis. & cap. quamquam eo. in vj. & clem. vni. eo. in quibus iuribus diffuſiſſime Pontifices dilatauerunt hanc materiam. & nouiſſime vel confirmauit vel adauxit Concilium Trident. ſeſſio. vigeſimaquinta, capit. xx. & trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, ſecundum multos. habetur de hoc in cap. ſi diligenti. de præſcript. & in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit. aliquid in c. ſi clericus. de foro competenti.

g Legibus. Lege ſancimus. C. de ſacroſanctis eccleſiis.

h Excommunicationis. Scilicet contra particulares, & ſingulares perſonas. hoc tamen præcedente monitione, iuxta ea, quæ tradit Abb. in cap. non minus eo. eod.

i Interdicti. Contra vniuerſitates, quæ excommunicari non poſſunt. cap. Romana §. in vniuerſitatem. de ſententia excommun. in vj & cap. quanquam de cenſ. in vj.

k Quaſcunque. Iſtam generalitatem reſtringe, & intellige: vt non comprehendat onera perpetua & annexa: vt quia forte onus faciẽdi, vel ſoluendi

uendi certum quid, & niſi forte prædiũ eſſet feudale: nam ratione feudi eccleſia ſubiicit laico. capit. ſolitę. cum ibi not. de maio & obedien. vt per Abb. in cap. j. de cenſi. in fin. & in cap. fin. de vi. & honeſt. cler. & no. in cap. tributum. xxiij. quæſt. viij. & de materia late per Abbat. in cap. non minus. eodem.

vel colore imponere eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis, pro domib[9], prædiis, vel quibuſcũq; poſſeſſionibus legitime adquiſitis, etiam ſi ipſę eccleſiæ, vel perſonæ, vel res ſint intra illorũ territorium conſtitutę.

Ob magnam neceſſitatem, vel vtilitatem conſulto Pontifice poſſunt clerici ſine tamen coactione laicis ſubuenire. h. d.

Si tãta tamen ſit in republica neceſſitas, aut vtilitas[a], vt epiſcopus cum clero ſuo laicorum non ſuppetentibus facultatibus, communes[b] vtilitates per ſubſidia eccleſiaſtica subleuandas ducant, Romano prius conſulto Pontifice, omni penitus ceſſante coactione, poterunt, aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuote cum gratiarum actione ſuſcipere.

Eccleſiæ Epiſcopo omnimodam ſubiectionem debent. h. d.

Quemadmodum[c] autem ſacroſanctis dominibus ſęcularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas tã locorum ratione, quam perſonarum, & rerum: ſic eiſdem rationibus ad illis proprio epiſcopo omnimoda ſubiectio debetur. Nam quãtum ad ipſa loca pertinet (vt paulo ante diximus[d]) nemo eccleſiã in diœceſi ædificare poterit, aut conſecrare præter ſui præſulis conſcientiam. Quo ad perſonas eccleſiaſticas ipſi debetur canonica obedientia[e], ſubiectio[f], reuerẽtia[g]. ad eundẽ ſpectat inſtitutio[h], deſtitutio[i], correctio[k], reformatio[l] cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticũ de iure ſpectãtium iuriſdictio[m], eccleſiaſticarum cenſurarum[n] promulgatio, ſacramentorum exhibitio[o]. Si res ec

a Vtilitas. Nota, neceſſitatem & vtilitatem ęquiparari. concor ca. non minus. & cap. aduerſus. eod.

b Communes. Id eſt, alicuius vniuerſitatis, etiam laicorum tantum, ſecundum quoſdam. Ab. tamen in cap. aduerſus. eod. vnde ſumitur verbũ communes, intelligit, laicorum ſcilicet & clericorum, & ſentit nõ procedere quod hic dicitur quando verteretur vtilitas vel neceſſitas laicorum tantum. prima benignior, & forte etiã verior, cum dicat laicos debere ſuſcipere cum gratiarũ actione quaſi beneficium ſolum laicorum: & cum exceptio debeat eſſe de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, vt in cap. aduerſus.

c Quemadmodũ. Huc vſque poſuit pertinentia ad primam partem rubricæ: quæ ſequuntur pertinent ad ſecundam partem, & ſic ad ſubiectionem.

d Diximus. Supra de conſtruend. conſect. & repar. eccleſ. per totum.

e Obedientia. Cap. quanquam. diſtinct. xxliij & ad hanc non ſolum tenentur clerici, ſed etiam laici, quantumcunq; potentes in his quæ concernunt animã, c. omnes principes. de maior. & obe.

f Subiectio. Quia eccleſiæ recognoſcunt epiſcopum in dominum. fac. c. grauem. de exceſ. prælat. non tamẽ debent ei ſeruire tanquã principi ſæculari, ſed tanquã filij ſuo patri, c. cum Apoſtol[9]. de cenſi. & c. eſto ſubiectus. cum ibi not. diſt. xcv.

g Reuerentia. Instar eius, quæ debetur patrono a libertis. l. fi. cũ ibi not. ff de obſeq. a lib. pa. præſt.

h Inſtitutio. xvj q. vij. c. omnes. & c. ſi quis princeps. & c. decernimus. & c. pię mentis. & de hæret. c. ex iniuncto. in fi. Et de qua inſtitutione hęc littera intelligi debeat, habetur per Abbat. in cap. conquerente. de offic. ord. vnde ſumitur. & de hoc verbo not. ſupra in rubrica de inſtitut.

i Deſtitutio. Id eſt, poteſtas priuandi clericũ beneficio: nam, niſi aliud habeat conſuetudo, ad epiſcopum pertinet deſtitutio omnium clericorum, licet alius habeat ius conferendi. ca. j. de capellis monachorum. & 16. q. ij. c. viſis, & qd ibi no.

k Correctio. Quia corrigit ſubditorũ exceſſus & ea, quæ deuiãt. c. irrefragabili. & c. & licet. de offi. ordin.

l Reformatio. Ca. irrefragabili. & ca. licet. de offi ordin. Et ſunt hæc diuerſa, corrigere, & reformare adeo q̃ data alicui poteſtate reformandi non venit poteſtas corrigendi, vt per Abbat. in d. cap. irrefragabili. & c. conquerẽte. de of. ord.

m Iuriſdictio. Fa. cap. cum ab eccleſiarum. cum ibi notat. de officiis ordinariis. & capitu. conquerente eodem titu.

n Cenſurarum. Quæ ſint iſtę cenſurę eccleſiaſticæ, dic vt infra de eccleſ. cenſ. per tot. & cap. quærenti. de verb. ſigni.

o Sacramentorum exhibitio. Poteſt hoc verbum dupliciter intelligi. Primo de ſacramentis, quæ ſunt ordinis epiſcopalis: vt ordinis collatio: nam tenemur ordines recipere a proprio epiſcopo, non alieno, ix. quæſtione ſecunda per totum, & capit. nullus. de paroch. Item virginum benedictio. capitulo veniens. de præſcriptione. Secundo poteſt intelligi de omnibus ſacramen-

cramentis:nam quilibet de diœceſi debet pro ſacramentis recurrere ad proprium epiſcopum,vel parochum.Epiſcopus enim concurrit cum quolibet presbytero parochiali.vnde omnes eccleſiæ diœceſis cenſentur ſub vna eccleſia.c. pen. & ibi not. de pœnit. & remiſſ.

a Cathedraticum. Cathedraticum, ſiue ſynodaticũ eſt penſio duorum ſolidorum aureorũ vel argentorum, ſecundum loci cõſuetudinem, quæ datur epiſcopo a qualibet eccleſia, vt declarat Abb. in cap. conquerente. de offic.ordi. & eſt c.j.x.q.iij.

b Procuratio. De qua dicetur in titu. ſequen.

c Mortuariorum. Id eſt, de his quæ relinquuntur eccleſiis occaſione funerum,ſecundum Abbat.in c. conquerẽte. vel dic, vt per gloſſ in d.cap.conquerẽte. Et de hac, & de quarta decimarum dicitur in titulo de canonica portione,& de omnibus ſuperioribus iurib9 habetur late in ca.conquerente. de offic. ordin.

d Diœceſana. Iſta nomina & diuiſio non reperitur explicite in aliquo textu.ſed ad faciliorẽ traditionem ex mẽte & intentione iurium fuit a doctoribus inuecta & vſu recepta, & videtur valde commoda: & de ea vide late per Abb.in cap. dilectus.de offic.ord. ex quo etiam poteris mutuari qua quid ratione dicatur pertinere ad Epiſcopum tam lege iuriſdictionis, quam lege diœceſana, quam iure ordinis.

cleſiaſticas ſpectes ipſi cenſus debetur,ipſi cathedraticũ [a], ſiue ſynodaticum, ipſi procuratio [b] annua,ipſi mortuariorum [c], & decimarum quarta.

Ad epiſcopum quædã pertinent iure ordinationis,quædam lege iuriſdictionis,quædam lege diœceſana.h.d.

Sed hæc omnis paſtoralis poteſtas in tria principalia mẽbra contrahitur:quædam enim ad epiſcopũ ſpectãt iure ordinis: vt clericorũ ordinatio,virginum benedictio,altariũ, & eccleſiæ conſecratio:quædam lege iuriſdictionis: vt corrigendi,cõferendi, excõmunicandi, & inſtituẽdi poteſtas:quædam lege diœceſana [d]: vt ius cenſus, & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hoſpitij indicẽdi & his ſimilia Sed cum tam de locali, quam de perſonali ſubiectione, déque his, quæ ad epiſcopos tam iure ordinis, quàm lege iuriſdictionis pertinent ſupra locis congruis loquuti fuerimus, tranſeamus nunc ad eã ſubiectionem, quæ cognoſcitur ex ſolutione cenſus,& rerum,quæ lege diœceſana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, & procurationibus.

DE CENSIBVS, exactionibus,& procurationibus.

TIT. XXI.

Cenſus generaliter ſumptus continet omnem penſionem; ſpecialiter vero tantum cathedraticum. h.d.

Cenſus appellatio generalis eſt, ſumitúrq; pro omni pẽſione, quæ prælatis de eccleſiaſticis prouentibus ſingulis annis in ſignum ſubiectionis, vel alterius [e] iuris penditur. Speciali tamen nomine [f] cẽſus, qui epiſcopo ab eccleſiis in argumentũ ſubiectionis tribuitur: *Cathedraticum* [g] appellatur, eo quòd ob honorem cathedræ perſoluatur.

Quibus temporibus, & quibus cauſis poteſt cenſus conſtitui in eccleſiis.h.d.

Conſtituitur [h] autem cenſus,aut fundationis tẽpore,aut conſecrationis,aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ.

Fundationis & conſecrationis cauſa poteſt imponi cenſus. h.d.

Fundationis aut conſecrationis tẽpore cenſus imponitur: quia veluti propter ordinarij

e Velaite rius in ris. Nota.ergo ex hac littera,quod cenſus præſtatio & receptio non denotat de neceſſitate ſubiectionem,cap. quanto. & ibi not. Abb.eod. & in cap. quoniam.& c.recepimus de priuile. & per Fel.in cap.ad audientiam. de reſcri.poſt Abb. in c. in cauſa. de cau. poſ. & propr. vbi plura alleg. *Cẽſus præſtatio.*

f Nomine. Non eſt nouum in iure vt vnum & idem nomen deſeruiat generi & ſpeciei,vt in adoptione.l.j.ff. de adopti. in iuriſdictione,vt in l. imperium.ff. de iuriſdic.omn.iudi. iuncta rubrica eiuſdem tituli cum ibi traditis. & quidam idem dicunt de teſtamento; vt ordinarie traditur in rubrica de leg. j.

g Cathedraticum. De quo in cap. j. x. quæſt. j. & in cap. conquerente. de offic. ordin. & ſupra titu.proxim. §. penult.& per Hoſt. in ſum.eo §. ex quibus.verſi. cathedraticum autem. Vide Euſeb.eccleſi.hiſtoriæ lib.vij.cap. xv. & xvj.&Tripar.lib. v.c xxix.

h Cõſtituitur. Nota quattuor tempora cenſus conſtituendi.& de his vide late per Hoſtie

P

cōſenſum nec fundari, nec dedicari[a] poteſt eccleſia: ita eodem tempore certum cenſum epiſcopus in ſubiectionis ſignum conſtituere[b] poterit.

Epiſcopus eccleſiis piis locis conceſſis, vel exemptis poteſt cēſum imponere. h. d.

Sed nec illud inſolitum[c], aut nouum haberi debet, vt cum epiſcopi eccleſias piis locis rite cōceſſerint[d], aut exēptas fecerint[e], aliquid ſibi in eis penſionis nomine reſeruent.

Sedes apoſtolica ab eccleſiis ſub protectione receptis cenſum recipit. h. d.

Sedes quoque Apoſtolica cum libertatis priuilegiū, vel etiā quibuſdā eccleſiis protectionis indulget præſidium, cēſum gratis oblatum ſuſcipit, & in litteris Apoſtolicis, ad futurorum Pontificū memoriam[f] quātitas cēſ⁹ exprimitᷣ.

Patrono fundanti poteſt cēſus conſtitui. h. d.

Sed & patrono[g] fundationis tēpore poterit Epiſcopus[h] moderat⁹s[i] ſumptus conſtituere.

Simplices ſacerdotes nō poſſunt proprias eccleſias facere cenſuales: & qui de facto id fecerit, ab eccleſia ipſa remouebitur. h. d.

Simplices[k] autem ſacerdotes, vel clerici nō poſſunt eccleſias, quibus præſunt, propria auctoritate, præſertim[l] poſt eorum deceſſum, cēſuales efficere. Ideóque qui ab eiſdem quadam colluſione penſionem annuam de eccleſiis receperint, illis defunctis ſuper pēſiōis receptione audiendi non erūt[m], ſi Ro. Pōtificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit[n], auctoritatē ſuper hoc nō interueniſſe cōſtituerit. Quid poti⁹ ſi qui p colluſionē[o] talia facere cōperti fuerint, ab ipſis eccleſiis remouendi erūt.

in ſum. co. §. ſi quis cenſus.

a Nec dedicari. Vt ſupra de conſtruen. eccle. §. quamcunque. cum ibi not.

b Conſtituere. Habes de hoc xviij. quæſt. ij. ca. Eleutherius.

c Inſolitum. Nota præſumendum pro his, quæ diu agitata ſunt in eccleſia Dei, patiente & tolerante ſuperiore. fac. l. ſi. C de conſt. princip. & l. minime. C. de legibus. & c. conſtituimus. de relig. domi. vnde ſumitur.

d Conceſſerint. Vt in c. conſtitu. de relig. domib.

e Fecerit. Quod poteſt: ſed non quoad omnia, vt per Abb. in c. cum venerabilis. eod. & dicetur. j. eod. §. & in tantum.

f Memoriam. Nō ad obligationem, cum dicatur gratis offerri. fac. l. contrahitur. ff. de pigno. actio.

g Patrono. C. præterea. de iur. patr.

h Epiſcop⁹. Nota, ꝙ epi auctoritate e't faciēda hæc reſeruatio: ppria enim auctoritate patronus non poteſt aliquod ſeruitium vel temporale ſibi reſeruare in eccleſia. fac. c. cum dilectus. de conſue. & per Innoc. in capitulo quoniam. ne præl. vices ſuas. Et per hoc infert. Abb. in c. præterea. de iur. patro. ꝙ ſi quis mandauit in teſtamento eccleſiam conſtrui, & reſeruauerit aliquam annuam penſionem filiis ſoluendam, quòd niſi epiſcopus illud reſeruet per ſtatutum ſuum, filij non poterunt exigere, licet teſtator id diſpoſuerit. fac. not. in c. ſignificatum. de præben. & iſta reſeruatio debet fieri ante conſecrationem, non poſtea, vt not. in d. ca. præterea. arg. l. perfecta. C. de dona. quæ ſub mo.

i Moderatos. Quando. ſ. aliquid plus contulit eccleſiæ, quam ſit dos neceſſaria. Abb. in c. j. eod. & in cap. præterea. de iure patronat. Neceſſaria autem illa dos dicetur ſine qua eccleſia in ſtatu debito & conuenienti ſubſtentari non debet. argum. cap. j. tit. de inſtit. & not. in cap. cum ſicut. de conſecrat. eccleſ. vel altar. alioqui ſi epiſcopus quando eccleſia nihil haberet vltra neceſſaria. non valeret reſeruatio, & epiſcopi auctoritas nihil ſuffragaretur: vt per Abb. in cap. j. eo. arg. cap. vides. diſtinct. x. Immo ſi reſeruatio eſſet legitime facta a principio: inciperet autem ex poſt facto eſſe immoderata, poterit, & debebit reduci ad moderationem: vt per Ab. in d. cap. præterea. fac. ca. j. de conſue.

k Simplices. Id eſt, qui non habent aliquam prælaturam, cuius prætextu id poſſint facere.

l Præſertim. Implicat quod nec etiā inuita. Alij exponunt pro tantum, aſſerentes qđ quis poteſt ſe obligare ad ſoluendum cenſum in vita ſua. Sed hoc procedit ita demum, ſi perſonaliter ſe ad ſoluēdum cenſum obliget, non ſi eccleſiam: quia obligando eccleſiam diceretur alienare, quod non poteſt fieri, niſi ſeruata iuris ſolennitate. xij. quæſt. ij. cap. ſine exceptione.

m Non erunt. Quia illa penſionis conſtitutio ſucceſſores non ligat.

n Potuerit. Argum. quòd auctoritate prælati poteſt poni nouus cenſus, de quo j. §. proxim. & cap. prohibemus. eo.

o Per colluſionem. Nota verbum, quia aliud ſi non per colluſionem: quia tunc non militat pœna hic poſita: ſed arbitraria. Abb. in cap cum clerici. & in capitu. grauis. eod. Verbum autem colluſio hic late ſumitur, non ſolum pro colluſione, quam contingeret fieri in iudicio? ſed etiam extra, vt per Docto. in d. cap. cum clerici.

licet

licet ibi aliter not.
a Epiſcopus. Concord. cap. ſcientes. cap prohibemus. cap. ſignificauit. cap. grauis. & cap. cum venerabilis. eod. & cap. conſtitutus. de relig. domi. cap. vt noſtrum, vt eccleſ. benefi. ſine dimin. confer.

Epiſcopus non poteſt nouum cenſum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. hoc dicit.

Sed nec epiſcopus[a] ipſe, aut quilibet[b] alius eccleſiis nouos cenſus[c] imponere, aut veterem augere[d], aut partẽ prouentuũ[e] ſuis vſibus vẽdicare poterit. idq; adeo obtinet, vt etiam ſi iuramentum[f] de nouo cẽſu perſoluendo quis ſuſceperit, nõ propterea ſoluere, ſed abſolui ab illicito iureiurãdo debeat.

Ex eo, quod quis facit ex debiti officij. non debet præmium conſequi. h. d.

Nec quidquã profuerit, quod epiſcopus, vel quilibet de nouo illas de manibus laicorũ eripuerit[g]: nã nec eo caſu præter cathedraticũ; & quæ ceteris imponũtur aliquid exigi poterit[h].

Ex cauſa & non in propriã vtilitatem poteſt epiſcopus nouum cenſum conſtituere, vel augere veterem accedente conſenſu capituli. h. d.

Quod autem diximꝰ[i] epiſcopum, nec nouum poſſe cenſum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, ſi in propriam[k] velit vtilitatem conuertere. Ceterum ſi non in ſuum, ſed in alterius ſibi ſubiectæ Eccleſię commodũ, ex cauſa[l], vel nouum cenſum conſtituere, vel veterem augere, vel etiam minuere[m] velit. Capituli accedente cõſenſu[n], id ſibi minime interdicitur[o].

b Quilibet. Puta Abbas. facit clem. quia regulares. §. j. de ſupplenda negligentia prælatorum.
c Nouos cenſus. Sed quem dicemus nouũ cenſum? Reſpondeo, qui non eſt impoſitus in fundatione ipſius eccleſiæ. xviij queſtio. ij. capit. Eleutherius. vel qui nõ eſt præſtitus tanto tempore, quod ad legitimam pręſcriptionem ſufficiat, vt not. in cap. ſignificauit. eodem.
d Augere. Etiam quòd augerentur poſſeſſiones. quod intellige in cenſu: ſecus in procuratione, cap. quanto. eo. Procuratio autem non dicitur proprie cenſus: ſed penſio, quæ videtur poſſe augeri ex cauſa iuſta, etiam ſine epiſcopi auctoritate. c. præterea. eod. & not. in ca. prohibemus. vbi Abb. not. rationem diuerſitatis. eodem.
e Prouentuum. Facit capitulum vt noſtrum. in fine. vt eccleſ. benefic. ſine dimi. & clement. quia regulares. §. primo, de ſupplenda negligentia prælatorum.
f Iuramentum. De hoc habes in capit. ſignificauit, & in capit. grauis. eodem. Et idem dicas de fideiuſſore præſtito, vt habetur in dicto c. grauis Et facit, quia potius periurium, quàm iuramentum meretur hoc appellari. cap. ſicut noſtris. de iureiur.
g Eripuerit. Puta, quia de facto a laicis detinebantur, & vſurpabant ſibi iſtas eccleſias: vel quia laicus epiſcopo libere remiſit ius patronatus, vel forte cenſus debebatur patrono laico, à quo liberauit eccleſiam ſuo ingenio.
h Poterit. Videri tamen poterat cõtrarium prima facie cum quãdo quis liberat vel eximit eccleſiam poſſit nouum cenſum imponere. ca. conſtitutus. de relig. domib. & ĩ §. j. & idem quando fundatur de nouo: quod & hic videtur interuenire, cum capiens eccleſiam de manibus laici videatur eam de nouo adducere in libertatem, & quaſi fundare. Sed contrarium hic deciditur, & in cap. eccleſiis. vnde ſumitur, eo. quia Epiſcopus tenebatur ad hoc faciendum a neceſſitate, quo caſu facienti aliquid laudabile ex proprio tamen officio non debetur aliquod præmium. Vnde præmium promiſſum capienti bannitum non debetur Bariſello & familiæ, qui ad hoc faciendum tenentur ex officio. fac. l. congruit. ff. de offi. pręſi. & in c. j. de offic. ordin.
i Diximus. Pro declaratione, & verificatione huius §. ſunt videnda quæ ponit Hoſt. in ſumma. eo. §. quis imponere poteſt.
k Propriam. Cap. prohibemus. & ibi Abb. in j. not. eod.
l Ex iuſta cauſa. Collige hic quæ ſint neceſſaria in impoſitione noui cenſus. Primo auctoritas epiſcopi. Secundo cauſa iuſta. Tertio conſenſus capituli, argu. c. paſtoralis. & cap. tua. de his, quæ fi. a præl. ſine conſen. c. Quarto conſenſus eccleſiæ. cui imponitur cenſus ſi eſt collegiata: arg. c. j. de reb. eccleſ. non alien. & c. j. de re. perm. Abb. tamen in c. ſignificauit. eo. tenet quod ſi cauſa impoſitionis eſſet vrgens, & eccleſia collegiata nollet conſentire, poſſet Epiſcopus hoc facere cũ cõſenſu capituli: arg. clem. ſi. de reb. eccleſ. non alien. & c. j. eo. tit. in vj.

Requiſita in impoſitione cenſus noui.

m Minuere. Vt in cap. auaritiæ. cum ibi traditis. de præbend.
n Conſenſu. Fac. cap. paſtoralis. & ca. tua. de his, quæ fi. a præl. ſine conſen. cap. & cap. pen. de con.
o Interdicitur. Hoc intellige, quando detracta penſione eccleſia cui cenſus imponitur, poteſt congrue viuere: alias non debemus diſcooperire vnum altare, vt alius cooperiatur, cap. cum cauſam. & c. extirpandæ cum ibi no. de præbend. fac. c. penult. de donat.

Prouincia, & eccleſia de nouo conuerſa, in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem prouinciarum. h. d.

Sed quis erit modus obſequiorum Metropolitano exhibendorum, ſi qua de nouo conuerſa prouincia, ad alicui⁹ eccleſię iuriſdictionem acceſſerit [a]? & ex facto reſponſum eſt id obſeruari debere, quod in vicinis prouinciis [b] obſeruatum reperitur [c].

Epiſcopis viſitantibus debetur procuratio. h. d.

Vlterius prelatis diœceſim viſitantibus, etiam procuratio debetur. Eſt autem procuratio neceſſariorum ſumptuum exhibitio. Nam cum Apoſtolico teſtimonio [d] ſuffragante cō- gruum ſit, vt à quibus ſpiritualia recipimus, iiſdem etiam temporalia noſtra communicemus [e]. Rectiſſime conſtitutū [f] eſt, vt cum prelati diœceſim peragrando [g] diuina nobis exhibent, illi etiam a nobis exhibeantur [h].

Epiſcopus remittens eccleſiæ ſeruitia, non cenſetur remittere procurationem ſed illam dare. detractantes poteſt excōmunicare, & procurationi non præſcribitur. h. d.

Et adeo viſitationi annexa eſt procuratio, vt ſi Epiſcopus alicui eccleſiæ omnia ſeruitia remiſerit [i], eidem viſitanti nihilominus moderata debeatur procuratio [k]: quam ſi viſitati exhibere negauerint,

a Acceſſerit. Siue nunc primum, ſiue quod occupata ab infidelibus fuit à noſtris recuperata & ſic quodammodo poſtliminio rediit, ſecundum Hoſtien. quod Abb putat, no. in quadam additione ſuper cap. ſuper eo. eod.

b Prouinciis. Cap. ſuper eo. cum concord. ibi allegat. Sed contra c. illa. & cap. illud. diſt. xiij. & c. vtinam. diſtin. lxxvj. & c de trina. de conſecra. diſtin. iiij. Sol. ibi apparebat de propria conſuetudine loci: quę præfertur conſuetudini aliorum locorum, hic quando nulla conſuetudo apparebat. de hoc late p Io. And. & Butr. in rubri. de conſuet.

c Repetitur. Hoc tamen non procedit quando conſuetudo vicini loci eſſet nimium onetoſa: quia negligētia vnius loci non debet nocere alteri non negligenti, ſecundum Innoc. in ca. ſi. de offic. ordi. & ſequitur Abb. in cap. ſuper eo. eod. Item non procedit in ſacramentis eccleſiæ, vel articulis fidei: nam in his debet locus ad fidem veniens tenere quod tenet eccleſia Ro. ca. abolendæ de hæret. cum his quæ alleg. Abb. in d. c. ſuper. eod.

c Teſtimonio. j. Corint. cap. ix. facit cap. cum ſecundum. de præbend. c. inter cetera. de offic. ordi. cap. ſi Epiſcopus. de offic. ordin. in vj. cap. cum voluntate. de ſenten. ex com.

e Communicemus. Cum non ſit ferendus qui lucrū amplectitur & onus recuſat. l. vni. §. pro ſecūdo. C. de ca. tol. l. ſecundum naturam. ff. de re iud. capitu. qui ſentit. eo titul. in vj. & clement. j. vbi not. eod.

f Conſtitutum eſt. Cap. cum Apoſtolus. & cap. cum venerabilis. per totum. eod. & eod. tit. in vj. & clementinis.

g Peragrando. Sed quid ſi eccleſia adeo ſit vicina vt nulla neceſſaria ſit peragratio, an exigetur procuratio? Et non videtur, cum eſſet ratio laboris, & ita quidam tenuerunt: vt not. in ca. cum ſit. de ſimon Communiter contra per c. venerabili. eod. Nec enim procuratio ſolius laboris intuitu exhibetur, ſed etiam in ſignum ſuperioritatis, & vt facilius prælati ad viſitandum inducantur, vt per Abb. in d. cap. cum ſit.

h Exhibeātur. Ideſt, alantur. l. periculi. in ſi. ff. de nautico fœno. & cap. cum Apoſtolus. eod. Et hæc alluſio quædam ſiue agminatio ſicut ſupra eo. §. ſed nec Epiſcopus.

i Remiſerit. Quod tñ facere nō poterit, niſi faciat ex cauſa, cū ſine cauſa & cō ſenſu capitul. nō poſſit epiſcop⁹ alienare iura eccleſiæ ſuæ, cap. paſtoralis. de don. & xij. q. ij. cap. ſine exceptione. & ca. ſi. cum ibi not. xij q. ij.

k Procuratio. In generali enim remiſſione nō veniūt ea quæ in ſpeciali non remittuntur, ſicut in obligatione generali. l. obligatione. ff. de pig. & huius naturę ſūt etiam alia, quæ nō veniūt in remiſſione generali: ſcilicet cathedraticum. cap. paſtoralis. de dona. quod nec ſpecialiter poteſt remitti, ſecundum commun. opin. vt habetur in cap. cum venerabilis. eod. licet Archid. contra in c. j. de præbend. in vj. Item non poteſt remittere charitatiuum ſubſidium. cap. cum Apoſtolus. eod. nec inſtitutionem auctorizabilem quo ad curam populi: argu. cap. cum ſatis. de offic. Archidiac. cap. ij. de capel. monach. in vj. Item quo ad ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis: non enim poteſt Epiſcopus eximere ſubditum, vt non teneatur ab eo recipere quæ ſunt ordinis Epiſcopalis. Dicas tamen ſecundum Ioannem Andream. quod licet Epiſcopus non poſſit à ſe in totum eximere eccleſiam: tamen per modum cuiuſdam perpetuæ vicariæ poteſt concedere inferiori prælato, etiam recipienti nomine ſuæ dignitatis omnia prædicta iura tribus exceptis: ſcilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo ſubſidio: vt per Abb. in d. c. cum venerabilis. Per hanc tamen perpetui vicarij conſtitutionem ex toto iura hæc non abdicantur ab Epiſcopo: quia ſaltem illo negligente poterit Epiſcopus exercere: argu. cap. irrefragabili. §. ex- exceſſus. de offi. ordi.

a Sen-

ſi quam in contumaces rite tulerit ſentētiam [a], erit inuiolabiliť obſeruanda [b]. Cum nec vllā aduerſus procurationē, quæ ratione viſitationis [c] competit, præſcriptionem [d] currere dignoſcatur.

Qui viſitare poßint, & quod Archiepiſcopus poteſt viſitare prouinciam, etiam quod ſuffraganei non ſint negligentes. h. d.

Viſitandi vero ſollicitudo nō modo incumbit Epiſcopis [e], verum etiam Archiepiſcopis, Patriarchis, Sedis Apoſtolicę Legatis [f], Nūtiis, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem, ne non tam diuina, quam propria [g] quæſiſſe videri poſſint, caute proſpiciēt: vt ea, quæ tam generali [h], quam Lateranenſi [i] concilio continentur, & quæ Innocētiana [k] conſtitutione, atque aliis canonibus ſalubriter conſtituta comperiuntur, inuiolabiliter obſeruent.

Archiepiſcopus viſitat diœceſim ſuffraganeorum etiam nō negligentium. h. d.

Quod autem diximus Archiepiſcopis viſitare licere prouinciam, ac procurationes a locis recipere viſitatis, tunc etiam ſibi locum vendicat, cum eiꝰ ſuffraganei argui negligentiæ nomine nō poſſunt [l]. Nec enim propterea minus ſuā libere viſitare prouinciam poterunt [m].

Ob oratorium non eſt exigēda procuratio: & ob vrgentem neceßitatem poteſt Epiſcopus exigere charitatiuum ſubſidium. h. d.

Poſtremo admonendi ſumus propter priuatum [n] oratorium [o], in

a Sententiam. Sed an viſitator habeat etiam poteſtatem priuandi beneficiis? Reſp. vt per Abb. in cap. dilectus filius. de reſcrip.

b Obſeruanda. Cap. cum nuper. eod.

c Viſitationis. Ideo dicit viſitationis: quia in procuratione, quæ cōpetit ratione inſtitutionis, ſiue cōſuetudinis, bene currit præſcriptio: argu. xviij. q. ij. ca. Eleutherius, & c. ſeruitium. & no. in c. venerabili. eod. Habetur in c. cum ex officij. de præſcri.

d Præſcriptionem. Ca. venerabili. & c. cum inſtantia. eo. & c. cum ex offici. de præſcr. etiam lōgiſſimi temporis. d. c. cum inſtantia. poſſet tamen contra procurationem proficere priuilegium Apoſtolicū. Et ſic præſcriptio, & priuilegium Apoſtolicum non procedunt a pari. Vnde præſcriptio non reddit laicum capacem iuris ſpiritualis, ſed priuilegium Apoſtolicū. Sic Ab. in d. c. cū inſtantia. poſt Ioan. Andr. in cap. ij. de præb. in vj. in nouella: arg. contra. j. tit. prox.

e Epiſcopis. Nota quæ ſint perſonæ quæ viſitare poſſunt ſubditos. fac. ca. cum Apoſtolus. & c. procurationes. eo. & in c. j. cum ſeq. eo. in vj. Et quod dicit de Archidiaconis, & Decanis habet reſpectum ad conſuetudinem quorundam locorum, in quibus Archidiaconi viſitant, aut iure proprio aut vice Epiſcopi. Et poteſt in hac materia formari regula quod omnis prælatus habens iuriſdictionem poteſt viſitare, pro hoc cap. in ſingulis. de ſtatu monach. fac quod habetur per Fedder. conſil. cxlv. & conſil. cxj & per Cald. conſil. x & per Oldr. conſi. cciiij. & per Abb. conſi. xxvj. Sed quid ſi plures ex iſtis concurrant in viſitando? an vnus impediat alium? Reſp. vt per Abb. poſt glo. in c. ſicut. de accuſ.

f Legatis. In cap. cum Apoſtolus eod. vnde hęc littera videtur ſumi, ſi mentio nō de legatis, ſed de Cardinalibus, quod in effectu in idem videtur recidere: cum Cardinales tantum credantur eſſe de latere legati, vt not. ȷ̃. de collat. §. ex legationis. de quibus videtur hic intelligere, & eſt tex. in c. procurationes. eo. Sed vnum fac dubium: quia in d. c. cum Apoſtolus. habēdo reſpectum ad numerum euectionū, videtur facere non ſolum Archiepiſcopos, ſed etiā ſimplices Epiſcopos maiores Cardinalibus, qui, ſi ſint Apoſtolicę ſedis legati, deberent eſſe multo ſuperiores, & maiore honore digni, immo etiam ſi ſint ſimplices Cardinales ſine vlla legatione, quo caſu nō ſatis percipi poteſt, quo iure poſſint viſitare, niſi forte viſitent proprium titulum. An autem Epiſcopus ſit maior, vel minor Cardinali non Epiſcopo diſputari ſolet, & not. in ca. quamquam. ij. q. vij. & per Hoſt. in c. eccleſia. ij. de elect. & remiſſiue per Abb. in d. c. cum Apoſtolus.

g Quam propria. Argu. contra concionatores, & alias religioſas perſonas: quæ recipiunt munera, q tametſi indigeant, poſſunt non modo recipere, ſed etiam vltro petere. fac. §. vlterius. cum concord. ibi allegat. ſ. eod.

h Generali. Cap. ij. eod. in v.

i Lateranenſi. Cap. cum Apoſtolus. eod.

k Innocentiana. Cap. j. eod in vj.

l Non poſſunt. Cap. fi. eod. in vj.

m Poterunt. Poterunt etiam, dum viſitant audire confeſſiones ſubditorum ſuis ſuffraganeis, abſoluere, & pœnitentias iniungere, non obſtante quauis conſuetudine: vt in cap. finali eo. in vj.

n Priuatum. Cap. fin. eod. & dicit priuatum, quia poteſt eſſe etiam Oratorium publicum: puta ſi ſit conſtructum auctoritate Pontificis, quo caſu non eſſet priuatum: vt per Abb. in d. cap. fin. nec poſſet transferri ad vſus profanos, & priuatos.

o Oratorium. Sed qualiter cognoſcitur oratoriū ab eccleſia? Reſp. eccleſia eſt illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum, & orandum, ac

quo quis interdum celebrat procurationes. quę viſitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri [a] non poſſe, ſed nec aliis exactionibus ſubditos ſuos Epiſcopi grauare debent, niſi quandoque eiſdem multæ ſuperueniant neceſſitates. quibus caſibus ſi manifeſta ac probabilis[b] cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis poſtulare ſubſidium ſuſtinendi erunt [c].

DE CAPELLIS *monachorum* [d].

TIT. XXII.

Omnes Eccleſiæ poſitæ in diœceſi ſubſunt Epiſcopo. h. d.

Vſque adeo autem omnes baſilicæ [e] per diuerſa loca conſtructæ in Epiſcopi, in cuius territorio poſitæ ſunt, poteſtate conſiſtunt, vt ſi Eccleſia, vbi monachi habitant [f], populi curam habeat, cum per monachum plebs regi non debeat, Capellanus ad conſilium[g] monachorum ab Epiſcopo ſit inſtituendus: ita vt conſuetudine [h], aut quouis ſtatuto contrario nō obſtāte ex ſolius Epiſcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quam depoſitio [i], & vitæ pendeat conuerſatio.

etiam conſecratur per Epiſcopum, & ſibi pro miniſtris dos conſtituitur, & diuino cultu, cap. nemo. de conſecra. diſt. j. vbi per Archid. & ſupra de conſtru. eccle. §. quacunque. oratorium vero non conſecratur, non conſtituitur ſibi dos, nec principaliter fit, vt ibi celebretur, ſed vt oretur. vnde ſine licentia Epiſcopi nō poteſt in oratoriis celebrari, vt in cap. vnicuiq;. cum ſeq. de conſecr. diſtin. j. Nec poſſunt habere campanam publicam. c. patentibus. & ibi docto, de priuileg. de quibus com. opi. eſt quod non gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. cōſ. cxlviij.

a Extorqueri. Poteſt tamen Epiſcopus accedere ad videndum, an illud priuatum oratoriū honeſte tractetur, & an ſit rite cōſtructum. & poteſt facere illud demoliri, ſecundum Inno. & Abb. in ca. fi. eo.

b Probabilis. Nota duo requiſita ad cauſam charitatiui ſubſidij indicendam: ſcilicet quod ſit manifeſta, & quod ſit rationabilis. fac. cap cum Apoſtolus. §. j. eo. Et de iſto ſubſidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum, ad quem erit recurrendum in caſibus, & quæſtionibus emergentibus.

c Suſtinendi. Loquitur de Epiſcopis, ſed idem, & multo magis habebit locum in Papa. vt per Hoſt. in ſumma eod. §. ex quibus cauſis. verſic. & breuiter. & per Bellen. in d. ſuo tract. in princ.

DE CAPELLIS MONACHORVM.

d Monachorum. Ad titulum de ſubiectione eccleſiarum ſubiecit præcedentem de cenſibus, qui pertinet ad ſubiectionem: ſed quia & monachorum capellæ ſunt ſubiectæ, merito poſt præcedentes ponit etiam iſtum titulum.

e Omnes baſilicæ. Cap. omnes xvj. q. vij. & diſt. lxj. cap. obitum. & x. q. j. cap. iij. & x. q. ij. cap. Epiſcopus. & xviij qu. ij. cap. monaſteria. & cap. cum venerabilis. & c. cum dilectus. de relig. domibus. Niſi tamen ex ſpeciali priuilegio ſint exemptæ. c. cum & plantare. de priuileg. & de hoc vide per Hoſt. in ſum. eod. § quid iuris habeant.

f Habitant. Secus ſi monachi ibi non cohabitarent. c. quod Dei timorē. de ſtat. regula. Sed quæ eſt ratio, quod proprio monaſterio plebem habenti non poteſt præponi, cum magis proprio monaſterio obligetur, quam eccleſiæ alienæ. & habeat nedum ſocium, ſed ſocios, & concurrat fauor eccleſiæ? Vnde videtur magis idoneus ad explicādam curam imminentem proprio monaſterio, quam eccleſiæ foris ſitæ. Hæc eſt maxima difficultas, & Abbas in c. j. eod. vnde ſumitur, pro ſolutione multum laborat, demū videtur reſidere vt id quod hic dicitur & in d. cap. primo. habeat locum quoties eſſet copia clericorum ſæcularīū alias in neceſſitate non procedere, ſed raro non procedat, cum ſemper fuerit copia clericorum c. legimus. diſt. xciij.

g Ad concilium. Quod tamen Epiſcopus non tenetur ſequi, nam hoc eſt generale, ꝙ quoties quis tenetur quid facere de concilio alterius tenetur quidem concilium requirere, non ſequi: vt in cap. dilecti. de arbitris, & cap. cum in veteri. de elect. nec ideo minus ab eius arbitrio actus pendere videtur, de quo per Legiſtas in l. ſi conuenerit. ff. de re iudica.

h Conſuetudine. Hoc verbum reſpicit inferiora ſcilicet quod non valet conſuetudo, quod alius ab epiſcopo ordinet, vel deſtituat, & eſt ſumptum de capit. j. eod. in vj. non autem reſpicit dictum ſuperius; videlicet, quod non valeat conſuetudo quòd monachus poſſit in Eccleſia & monaſterio, in quo inhabitat, curā habere, nam contrarium videmus ſeruari de conſuetudine, quæ eſt valida, ſecundum abb. in cap. primo. eod. in antiquis. poſt. Ioan. Andr. Lau. Ioan. de ligna, per tex. a contrario ſenſu. in clem. ne in agro. §. ceterum. de ſtat. regul. quicquid. ibi ſentiat gloſſ.

i Depoſitio. Monachi enim ſi iſte delinqueret non poſſent remouere, ſed debet remoueri per Epiſcopum ordine iudiciario: immo plures Epiſcopi ſunt neceſſarij ad veram depoſitionem. xv. quæſt. vij. capitulo Felix. &. cap. ſi quis tumidus,

licet hodie ſecus per Concilium Tridentinum.
a Exempta. Cap.cum venerabilis. cum cap. ſeq. & cap. conſtitutus. de religio. dom. cap. auditis. de præſcr.
b Conſtituta. Cap.monaſteria.xviij.q.ij.

DE RELIgioſis domibus.

c Xenodochia. Loca Igni- bus pauperes peregrini recipiuntur.
d Orphanotrophia. Vbi orphani, id eſt, parentibus priuati nutriuntur.
e Betotrophia. Vbi alũtur infantes pauperum.
f Noſocomia. Vbi ægroti curantur.
g Gerontocomia. Vbi ſenes aluntur, & ſunt iſta: ſecundum Hoſt. in ſumma eo. religioſa nõ conſecrata: & de horum omniũ vocabulorũ ſignificatione habes Hoſt. d.loco & not. in c.in qualibet. xxiij. q. viij & in l. oĩa. C de Epiſc.& clericis.& vulgo omnia iſta hoſpitalia appellantur.

Hoſpitalia.

h Similia. Puta leproſarium, vel eleemoſynarium, cle ij. eo. eſt tamẽ dubiũ, an leproſorum collegium ſit religioſum, vt apparet ex not.in d.cle.ij §.j.
i Pertinent. Si ſint conſtructa auctoritate Epiſcopi, & ſic religioſa: vt in cap. quia monaſterium.eod. Sed ſi ſint ædificata ſine Epiſcopi auctoritate, Epiſcopus non debet ſe de his impedire iure decretalium. Abb. in cap.de Xenodochis.eod. ſed ; attonus ad libitum diſponet, ſecundum Innocen.& alios in cap. inter dilectos. de donati ſed hodie per Concil. Tridentinum, ſeſſione xxij. cap. viij. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus eſſet mortuus tunc proculdubio ad curam Epiſcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mandetur executioni: vt in authen.de eccleſ titulis. §. ſi quis au-

Monaſteria iure communi ſubſunt Epiſcopo. h.d

Nec id mirum videri debet: cum monaſteria ipſa, & monachorum diſciplina, ſi nec priuilegio, nec legitima præſcriptione doceantur exempta [a], ad eum pertineant Epiſcopum, in cuius ſunt territorio conſtituta [b].

DE RELIGIOſis domibus.

TIT. XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopio ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſsipentur. h.d.

XEnodochia [c] quoq; Orphanotrophia [d], Bethotrophia [e], Noſocomia [f], Gerontocomia [g], aliaque ſimilia [h] loca, ad Epiſcoporum, in quorũ ſunt diœceſi ſollicitudinẽ pertinẽt [i], per eoſdemque ad eas vtilitates, quibus conſtituta ſunt ordinanda, ac dirigenda erunt, nec poſtquã huiuſmodi loca ad hoſpitalitatis vſum, & pauperum prouiſionem Põtificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vſus cõuerti poterũt [k]. Cum ea [l], quæ ad certũ vſum largione fidelium ſunt deſtinata, ad alium [m] ſalua ſedis Apoſtolicæ [n] auctoritate cõuerti nõ valeant.

Ordinarij loca pia, & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione. h.d.

Quinimmo ſi taliũ locorũ Rectores exempti ſint, ſi tamen illorũ cura poſtpoſita, bona & iura ipſorum ab vſurpatorum manibus vendicare [o] negligant, aut quoquo modo res illorum collabi ſinant, poterunt ordinarij auctoritate Apoſtolica [p] ſibi præſtita, loca ipſa

tem pro redemptione. fac.cap. hæc. & quod ibi. not. eod.
k Poterunt. Cap.nulli licet.xij. & ca.mancipia. de rerum permut. cap. ligna. & cap. veſtimenta de conſec.diſt.j.& xix.qu.iij.cap.quæ ſemel & ff. de rei & ſump.fun. l. ſi quis ſepulchrũ. Arg.contra. cap.ex antiquis. & cap.frequens. diſtinc.liiij. Sol. vt not. in dict. cap.ad hæc.eod.
l Cum ea, &c.q.d. ſi deputata ad certum vſum piũ, ſacrum, aut religioſum, non poſſunt transferri ad alium vſum eiuſdẽ qualitatis & naturæ ſine licentia ſedis Apoſtolicæ, licet ſit facilis tranſitus in habentibus ſymbolũ, quanto minus ad vſum penitus profanum.
m Non ad alium. Etiam pium. faci. xxij.q.ij.ca.is antẽ. & diſt. xlv. c. licet. ij. & c.inter corporalia. de tranſlat.& cap.ad noſtrã. vbi not.& ca.ſuggeſtũ. de appel.argu.contra. ca. quamuis.de pœn.in vj.
n Sedis Apoſtolicæ. Not. caſum reſeruatum ſedi Apoſtolicæ de quibus omnibus in capit. quod tranſlationẽ de offic.leg. Hodie tamen per Concil. Trid. hæc poteſtas videtur cõmunicata etiam ordinariis: vt ſeſ.xxij. in decretis reformationum.c.vj quod eſt factum cum ipſis tanquam ſedis Apoſtol. legatis.
o Vendicare. Etiam in iudicio, & coram iudice eccleſiaſtico, quod poſſunt c. cũ ſit.de for. cõpet.
p Apoſtolica. Concord.clem.ij.eod.c.irrefragabili.de offic.ordin.& ca.ad abolendam. de hæte. & c.vni:de cler.ægro.in vj.cum allegatis in cle j. de ſupplen. neglig.prælato. Et vide quæ in hac materia ſtatuuntur per Concil. Trid. in decretis reformationum.ſeſſ vij c.xv & ſeſſ.xxij. cap.vj. & c.viij.& c.ij.ſeſſ.xxv.cap.iiij. & cap.viij.

ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in ſtatutum priſtinum redigantur, procurare: cõtradictoréſque quoſcunque per cenſurã eccleſiaſticam & aliis iuris remediis[a] compeſcere, licet nullum per hoc exemptionib[9], ſeu priuilegiis, quod ad alia [b] præiudicium generali debeat,

Xenodochia & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri niſi certis caſibus h.d.

Eodem cauetur cõcilio[c], vt nullus exhuiuſmodi locis ſæcularibus clericis in beneficium[d] conferatur, etiam ſi cõſuetudine id fuerit, alias obſeruatũ, niſi in illorum fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſiue per electionem[e] ſit de Rectore huiuſmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni teſtimonij committatur, quos bona prædicta in alios vſus conuertere, pręſumptio veriſimilis non exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitaliũ æquiparantur tutoribus. h.d.

Vt autem hi demandatæ ſibi curæ diligentius inſiſtant, inſtar tutorum[f] & curatorũ debent iuramentum præſtare[g], ac de bonis inuẽtaria conficere, & ordinis ſeu aliis, quibus loca huiuſmodi ſubſunt, vel deputãdis ab eis, ſingulis annis[h] de adminiſtratione ſua rationem reddere quod ſi ſec[9] à quoquã fuerit attentatum[i], prouiſio, ſeu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſorum h.d.

Prædicta vero ad hoſpitalia militariũ[k] ordinum, vel aliorũ religioſorũ minime extendũtur. Hi enim ſuorum ordinum inſtitutiones, & conſuetudines obſeruare cogendi erunt.

Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſeruãda eſt antiqua conſuetudo. hoc dicit.

Sed & ſi qua ſint hoſpitalia, altaria, & cœmiteriũ ab antiquo habẽtia[l], & presbyteros celebrantes, & ſacramenta Eccleſiaſtica pauperib[9] miniſtrãtes, quo ad exercenda, & miniſtrãda ſpiritualia prædicta [m], antiquam conſuetudinẽ Viennenſe Concilium obſeruari voluit.

DE SEPVLturis[n].

TIT. XXIIII.

a Remediis. Etiam inuocando brachium ſæculare ſi expedietur. cap. j. & c. quoniam. de offi. ordi.

b Alia. Sic cle. ij de ſtat. mona.

c Concilio. Vt cle. ij. §. j. eod. & pro pleniſſima cognitione eius quòd hic dicatur, videndus eſt Per. de Peruſ. in tra. de canonica Epiſcopali, & parochiali. §. ij principaliter.

d Beneficium. Fac. cle. per litteras. de præb.

e Electionem. A ſuperiore confirmandam.

f Tutorum. Iurando vtilia facere, & inutilia prætermittere inuentarium faciẽdo, & adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere & reſidua reddere promittendo & cetera, de quibus in l. de creationibus. C. de Epiſcop. audi. & in l. fi. C. de curat. furi. & per ſpecul. in titulo de tutoribus, vt not. in cle. ij. § j. eo.

g Præſtare. Sed an & ſatiſdare etiam teneãtur inſtar tutorum? Reſpon. negatiue, cum dentur ex inquiſitione. fac. l. orphanotrophos. in prinei. C. de Epiſc. & cleri. & ita not. in clẽ. ij. §. j. eo. niſi tamen hi ſuſpecti eſſent propter vxorem, & filios, vt in cap. de Siracuſanæ. diſtin. xxviij. ſed tali ſuſpecto committi non deberet: vidi tamen ſeruari, quod huiuſmodi perſonæ ſatiſdent.

h Singulis annis. Per huius temporis deſignationem videtur quòd etiam non petitam adminiſtrationis rationem teneãtur reddere, de quo no. in clem. ij. eod. Sed contra, l. orphanotrophos. C. de Epiſcop. & cle. & in authen. de eccleſ. titulis. §. pen. Sol. Aut quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus ipſis & orphanis, & non teneantur, & ita procedunt contraria. Aut de ratione reddẽda epiſcopo. vel aliis ſuperioribus, & procedit quod hic dicitur, & in §. œconomos. authent. de ſanctiſſ. Epiſcop. A. ij quod cõtraria corrigũtur, ſed prima verior, vt not. in cle. ij. §. j. eod.

i Attentatum. Reſpicit etiam præcedentem §. nedum iſtum.

k Militarium. Vt Sancti Ioann. Hieroſolimitani, & Sanctæ Mariæ Calatrenſium & Cruciferorum, & ſimilium: vt in cle. ij. §. præmiſſa. eod.

l Habentia. Sic cle. ij. §. fin. eod. vnde ſumitur.

m Prædicta. Concord. xxiij. q. j. capitulo pudenda. & de electio. capitu. nihil eſt. in fine. & in cle. j. de priuil. in fin.

DE SEPVLturis.

n Eſepulturis. Dictũ eſt ſupra de relig. domi. Sed quia ſepulturæ fiunt in locis religioſis, & faciunt etiam locum religioſum, toto titu. ff. de relig. & ſumpt. fune. merito ſequitur, & de ſepulturis etiam videre. Quod autem ſepultura faciat locũ religioſum forte nõ procedit iſto iure,

iure, ad not. in cap. penul. eo. & in cap. eccleſiaſtico. xiij. q. ij. Sumitur autem ſepultura pluribus modis, vt habetur. in d. cap. pen. In propoſito tamen noſtro ſepultura eſt. locus concauus in eccleſiaſtico, & c. vt per Abb. in rub. eod. Sed quæritur vtrum cum luctu & planctu ſint mortui ſepeliendi? Reſpond. non, ſed cum pſalmis & pſallentium vocibus. c. qui diuina. & cap. quā præpoſterum. xiij. q ij. Ex officio tamen charitatis, vel cauſa pietatis, & humanitatis ſi lacrymæ fundantur, non eſt iure reprobatum: nam de pleriſque ſanctis legitur, quod lacrymas fuderūt in exequiis charorum amicorum dummodo nō multum lugeatur: vt in cap. qui diuina. & in capitulo vbicumque. xiij. quæſtio iij. & de hoc per Abb. in rubrica. eod.

a Conſtituuntur. Not. tres rationes, ob quas fideles ſepeliuntur in locis ſacris. Prima, ꝙ defunctorū corpora minus vexātur ſpiritibus immundis. Vnde in ſepulturis dicitur eſſe requies mortuorum. xij. q. ij. cap. aurum. Secūda, quia ſunt muniti patrocinio illius ſancti cui dicata eſt Eccleſia, iij. quæſt. ij. cap. non æſtimemus. in fi. Tertia vt fideles viuentes facilius mortuorum recordentur: vt in capitu. cum grauia. xiij. quæſt. ij.

Cur in eccleſiis & locis ſacris ſepultura conſtituātur. h. d.

TRactemus nunc de ſepulturisque quidem per fideles non niſi in ſacris & religioſis locis, ideo conſtituuntur [a] & quod minus ibi ſpiritibus vexātur immūdis, & quod ſanctorum illorum cōmendantur patrociniis, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt cōſecrata.

Probandum eſt quod dat occaſionem bene faciendi. h. d.

Accedit quod defūctorū proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamque conſpicientes ſuorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorū ſepulturæ, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria [b] ex antiquo diſpoſita eſſe comperiuntur in quibus religioſorum conuentus ſunt conſtituti, vbi orationes, & miſſarum ſollennia, tam pro viuis, quā pro defunctis frequentius [c] celebrantur.

Vnuſquiſque habet liberam facultatem ſepulturam eligendi: & ſi quis non eligat in parochiali Eccleſia, aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus h. d.

Regulariter [d] igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, vbi maiorum [e] ſuorū ſepulchra conſtituta reperiūtur: nulli tamen propterea propriam [f], ſi contemptus [g] abſit, negatur eligere ſepulturam quod vſque adeo obtinet, vt antiqua dimiſſa nouam poſſit quis etiam in loco minus religioſo, ſibi deligere, neč propterea poterit hodie electio talis impugnari [h], licet antiqua iura ſuper hoc diuerſa eſſe videantur.

Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri ſi velit aliam eligere. h. d.

Nec vlla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio [i] quaſi [k] vxor capitis ſui ſequi iudicium, & ſepulturam ſit compellenda: ſed vtrique æqualis [l] erit eligendi

b Monaſteria. Sed quomodo apud monaſteria, cū illa non habeant cœmeteriū niſi pro ſuis. xvj. q. j. c. j. Reſpondeo ſecundum Abb. in cap. fraternitatē. eod ꝙ hoc intelligendū eſt de his monaſteriis, quę habent populum, vel habent cœmeteriū ex priuilegio: vt ſunt hodie omnes regulares. Quis autem dare poſſit tale priuilegium: habes Doctor. in cap certificari. eod.

c Frequentius. Cap. fraternitatem. vbi Abb. eo. & in cle. ij §. huiuſmodi. eo. & xiij. q. iij. c cū grauia.

d Regulariter. De hoc latiſſime per Petrum de Vbald. in tract. de cano. paroch. §. venio ad nouum.

e Maiorum. Fac. xiij. q. ij. cap. placuit. & cap. j. eo. & cap. is qui. & cap. licet. eo. in vj. Sed quid dicemus, ſi auus, & proauus, & alij ab antiquo fuerunt ſepulti in aliqua Eccleſia, pater vero legit ſepulturam in alia, filius decedens erit ne ſepeliendus in ſepultura patris, an aliorum maiorum? Reſpond. videtur quod æque cōmode poſſit in vtraque Eccleſia ſepeliri. de quo not. in cap. is, qui. eod. in vj.

f Propriam Quo ad poſſeſſionem, non quo ad dominium, nemo enim eſt ſepulturę dominus vt per Ab. poſt gloſ. in ca. quanto. de iudiciis.

g Contēptus. xiij. quæſt. ij. cap. contemptus.

h Impugnari. Cap. ij. §. fi. eod. in vj. vnde ſumitur.

i Diſtinctio. Immo iudicandi ſunt ad paria cap. gaudemus. de diuort.

k Quaſi. dubitandi ratio.

l Aequalis. Argu. contra xiij. q. ij. cap. vnaquæque. & xxxiij. quæſt. ij. cap. quos Deus. Sol illud intelligitur ſecundum iſtud, vel iſtud locum habet cum mulier eligit ſibi ſepulturam, ſecus ſi non eligat: arg. l. mulieres C de digni. lib. xii. & ff. ad munici. l. j. reſpond. & l. fi. & no. in capit. de vxore. eo. vnde ſumi. ut.

facultas, cum huiuſmodi electio ad eum ſtatũ pertineat, quo mulier à lege viri ſoluitur[a].

Si vxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit. hoc dicit.

Si tamen ipſa ſibi ſepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit cũ viro vltimo[b] cuius domicilium retinet tumulanda erit.

Filiusfamilias licet nõ poſſit aliquid relinquere pro anima, ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi, tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes, quo caſu poterit pater ſepelire illum vbi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. h. d.

De filiofamilias[c], an ſibi ſepulturam eligere valeat dubitari poterit, & multum intereſt, an eius ætas intra pubertatis annos[d] cõtineatur, an vero pubertatem exceſſerit. Primo enim caſu ſepulturam eligere nõ poterit[e] permittendum tamen erit patri, ſi id loci conſuetudo[f] patiatur, vbicumque voluerit[g] illum ſepelire. Quod ſi conſuetudo id non habeat, cũ ſuis maioribus, vel in parochiali Eccleſia tumulandus erit. Secundo vero caſu cum pubertatẽ attigit, libere abſque patris aſſenſu ſibi ſepulturam eligere poterit[h], quamquam pro anima ſua præter patris aſſenſum aliquid iudicare nõ poſſit niſi caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe peculiũ[i] habuerit.

Religioſi non poſſunt ſibi ſepulturam eligere. h d.

Impuberi ſimiles religioſi habentur: hi enim cum propriæ voluntatis libertatem non habeãt, eligere ſibi ſepulturam nequeũt[k], ſed apud propria monaſteria tumulã-

a Soluitur. Et ſic nota, quod paria ſunt aliquid diſponi tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur ad tempus habile. Sic contra, veluti nõ licet diſponere tẽpore inhabili, ita nec tẽpore habili ſi effect⁹ diſpoſitiõis cõferatur in tempus inhabile, facit l. quod ſponſę. C. de donat. inter vir. & vxor. & l. in tempus ff. de hered. inſtit. Quod limita. vt not. infra. eod. §. impuberi.

b Vltimo viro. Sed pone, quod vxor prius decedit, quam maritus, an debeat ſepeliri in ſepulchro maiorum mariti, an vero maiorum patris ſui? Hæc quæſtio eſt dubia, & egeret declaratione ſecundũ Ab. in cap. de vxore. eo. vbi tamẽ eſſet conſuetudo ſtaremus conſuetudini: ſi nõ extaret, tunc ſi appareret de voluntate viri viuẽtis, quod vellet in aliquo loco ſepeliri: puta, quia præparaſſet, vel aliter declaraſſet intẽtionem ſuã, tunc ſecundũ eum ſepelienda eſſet in loco deputato a marito. Sed contra hoc facit quia ambulatoria eſt voluntas hominis vſque ad mortem l. iiij. ff. de adi. leg. alias in loco ſuorum maiorum ſepeliri deberet, niſi ipſa ſibi eligeret ſepulturam Sed quid ſi vxor prædecedat, electa ſepultura? verũ maritus poſtea moriens ſepultura non electa, debeat ſepeliri cum eadem? Reſpondeo vt per Abb. in d. cap. vxore.

c De filiofamilias. Quid dicemus de filiofamilias impubere, an cum auctoritate tutoris poſſit eligere ſepulturam? Reſpondeo, non: nec enim tutoris auctoritas poteſt ea perficere, quæ perriguntur poſt mortem pupilli, quo tempore tutela expirauit. Ita Pet de Peruſ. in tractatu de canonica Parochiali, cap. xj. Et nota verbum filiofamilias, quia ſi eſſet naturalis tantum, qui nõ poteſt dici filiusfamilias non poſſet ſe pater intromittere: vt per Petr. in d. loco.

d Annos. Videlicet xiiij. in maſculo, xij. in fœmina.

e Non poterit. Sicut nec teſtari.

f Conſuetudo. Not. quod cõſuetudo dat ius eligẽdi ſepulturam, ſicut etiam dat iuriſdictionem, & ius eligendi prælatum: vt cap. cum contingat. de for. compet. cap. cum eccleſia. de cauſ. poſſ. & proprietatis, & poteſt conſuetudo dare hoc ius non ſolum patri, verum etiam matri, & amicis: vt per Franc. in cap. licet. eod. in vj.

g Voluerit. Quid ſi impuberi viuenti pater elegit ſepulturam permittente conſuetudine, & filius decedat factus pubes? Reſpondeo non tenetur ſequi iudicium patris, cũ res deuenerit ad caſum a quo non potuit incipere. Ita Petrus de Peruſ. in tracta. de canonica Epiſcopali. cap xj.

h Eligere poterit. Quia electio refertur ad id tempus, quo ſolutus eſt a patria poteſtate. facit cap. de vxore. eod. & ſupra eo §. proximo.

i Peculiũ. Et quid mirum quòd de his bonis poſſit pro anima diſponere, quæ cunctis rebus eſt fauorabilior, ſi libere poteſt de his teſtari ad quamcumque cauſam & in vtilitatem cuiuſcumque. l. ſi C. qui teſt. fa. poſ. & inſti. quibus non eſt permiſ. fa. teſta. in princ.

k Nequeunt. Immo videtur, quòd iſti religioſi poſſint eligere, cum iſta electio conferat effectum ſuum in tempus habile, ſcilicet, quo ipſi ſunt ſoluti à lege ſuperioris: argu. capitulo de vxore. eo. & ſupra. eo §. nec vlla. & per hanc rationem Hoſt. olim tenuit quòd religioſi poſſent eligere, vt habetur in capitulo nimis primo de exceſ. prælat. Sed contrarium reperitur determinatum in capitulo fin. eod. in vj. Nec obſtat ratio Hoſt. quia non procedit quando ius prohibet aliquid non ſolum attento effectu, ſed [illegible]

di ſunt, niſi adeo forte ſint remoti, quod ad ea cum moriuntur, commode [a] exportari nequeant[b].

Non poteſt quis etiam iureiurando a ſeipſo abdicare liberam eligendæ ſepulturæ poteſtatem. h. d.

Alia autem ſepulturæ vſque adeo libera eſſe debet electio, vt Bonifaciana cõſtitutione[c] cautum ſit, ne qui advouendum, iurandum, vel alias promittendum[d] aliquos inducãt[e], vt apud eorum Eccleſias ſepulturam[f] eligant, vel iam electam vlterius nõ immutent, & ſecus factum omnino infringit[g].

Mortuum ruri qui ſepulturã non elegit, ſi ſine periculo poſſit exportari, vel in parochiali Eccleſia vel in maiorum ſepultura debet ſepeliri. h. d.

Illud tamen in dubium venire poteſt, ſi quem dũ animi, vel agri colẽdi cauſa ruſticatur, ruri inopinato forſitan interitum, nec electa ſepultura cõtingat occũbere, an in Eccleſia ruri conſtituta[h] an potius in alia ſepeliri debeat, & reſponſum eſt ſi abſque periculo[i] defunctus inde valeat exportari, non in eccleſia ruri poſita, ſed in ſua parochiali, vel in qua maiorum ipſius ab antiquo ſepultura extitit, ſepeliendum[k] fore.

Quibus non communicamus viuis nec mortuis communicamus. hoc dicit.

Non tamen[l] omnes qui facto functi fuerint eccleſiaſticæ tradendi ſunt ſepulturæ: quibus enim non communicamus viuis, nec defunctis cõmunicare debemus[m]. Vnde carebunt

attento initio l. minor. ff. de ſer. exportãdis. & no. Ab. in dicto c. de vxore. & Peruſ. in ca. ſi. eo. in vj. Imol. in l. Gallus. ff. de lib. & poſt. Sed contrá eſt cap. nimis. el. primo de exceſſ. prælat. & in ca. vt priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquuntur de veris religioſis: vt no. in d. cap. fin. eo. in vj. An autem hæc diſpoſitio cõprehẽdat Ab. vide p Ab. in d. c. de vxore.

a Commode. Nor. ratione incommoditatis id permitti quod alias non permitteretur, ſic capitulũ is q. eo. in vj. & xij q. ij. c. terrulas.

b Nequeant. Quo caſu ſecundũ opin. pluriũ poterit monachus eligere ſepulturam, & ita ſuſtinetur opi Hoſt. de quo per Ab. in cap. nimis, el primo de exceſ. præl. & in capit. vt priuileg a. de priuilegiis, licet multi contra. Alias autem ſi non eligãt ſepeliũtur in eccleſia parochiali loci, in quo decedunt.

c Cõſtitutione. Ca. j. eod. in vj.

d Promittendum. Nec enim Deus inter iſta facit differentiam, xxij. q. v. c. iuramenti. & not. in cap. debitores de iureiur. & per Doct. in cap. ad aures, quod met. cauſa. & in c. peruenit. de arbitris. Vnde veniens contra ſimplicem fidei præſtationem nulla neceſſitate compulſus, poteſt beneficio priuari, cap. querelam. de iureiu. & per Peruſ. poſt alios in cap. j. eod. in vj. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento not. quod Papa ex cauſa fac. interdum, quod iuramentum non obliget, fac. c. ij. de rebus eccleſ. non alie. in vj. & cap. vbi periculum. §. pen. de. ele. eo. lib. Nec hoc mirum: quia etiam ſi quis ſponte iuret non mutare ſepulturam, poteſt illam nihilominus mutare, ſecundum opin. quorundam, de quo plene per Peruſ. in cap. j. eod. in vj.

e Inducant. Si quis tamen eſſet inductus ad eligendum ſepulturam in certo loco, non voto, iuramento, vel promiſſione ſimplici, non haberet locum quod hic dicitur, ſecundum Ioan. And. & Ioan. de ligna, & Peruſinum, in cap. j. eodem in vj. argu. l. j. & per tot. C. ſi quis all. teſtari prohib.

f Sepulturam. Cum enim ſimus in ſpiritualibus pactio interuenire non debet. j. quæſtio ij. capitu. quam pro. & cap. pactiones. de pact. hoc intellige inter ſepeliendos & ſepelituros, ſecus inter duas eccleſias. cap j. de pact. in vj. & infra. de pact. §. j.

g Infringit. Cap j. eo. in vj. vbi ponitur pœna cõtrafacientium.

h Ruri conſtituta. Quod videbatur, quia ibi deceſſerat.

i Abſque periculo. Simile cap. fin. eo. in vj. & ſupra. eod. §. impuberi. ergo periculum immutat ius commune. *Periculũ immutat ius.* facit cap. ſi duo. §. ſane. de procura. in vj. de eccleſ. ædific. capitulo ad audientiam.

k Sepeliendũ fore. Si quis igitur habeat in loco domicilium & ſe ex cauſa limitata ad tempus in alium locũ transferat, non cenſetur illuc transferre domicilium, & parochiam conſtituere. Quod inducitur ad ſcholares, vt in dubio non cenſeãtur tranſtuliſſe domicilium ad locum ſtudij, de quo plene not. in cap. quod clericis. & in cap. ex parte. de for. compet. de quibus vbi debeãt ſepeliri per Abb. in cap. j. eod. Item ex hoc infertur, quòd eccleſia loci, in quo decedunt, non debet habere parochialem, ex quo non habent ibi domicilium, & per conſequens nec parochiam, prout requiritur, vt per Doct. in capitulo ij. & capitulo iij. eod. in vj. & per Hoſt. in capitulo in noſtra. eod. in antiq.

l Omnes. Habes hic qui ſint qui in ſacro ſepeliri non poſſunt. de hoc vide & Hoſt. in ſumma. eod. §. quibus interdicatur, & per Petrum de Peruſia in tractatu de canonica epiſcopali. capitulo vltimo.

m Debemus. Sic in c. ſacris vnde ſumitur eod. & xxiiij.

eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica vnitate præciſi [a]. Igitur nec paganus [b] nec iudæus, nec hæreticus, nec qui vſuras exercuit [c], nec qui ſibi mortem conſciuerunt [d], aut qui perſonis eccleſiaſticis violentas manus iniecerunt [e], nec homicidæ nec incendiarij, aut eccleſiarum violatores, nec inceſtuoſi, nec blaſphemi [f], nec vllus qui pro manifeſtis [g] condemnatus eſt exceſſibus, eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni a corporibus fidelium. h. d.

Et ſi contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio eccleſiaſtico tumulari, ſi ab aliorū corporibus diſcerni poterunt, exhumari [h] debent, & ab eccleſiaſtica ſepultura procul [i] iactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, cum excommunicatorū [k] oſſibus corpora fidelium extumulanda non erunt [l]. Cum licet non obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis, celebris tamē, vel ſpecioſa non proſit improbis [m].

Qui contemptis clauibus non humandos locu ſacru humauerit, excommunicationem incurrit, a qua non eſt abſoluendus antequā arbitrio epiſcopi ſatisfecerit. h. d.

Si quis autē contemptis eccleſiæ clauibus huiuſmodi perſonas,

xxiiij. quæſt. j. & cap ij. niſi tamen viuētes reconciliationem petierint, nec per eos ſteterit quo minus eccleſiæ reconciliari fuerint: quia tunc etiam poſt mortem ſunt abſoluendi. xvj. qu. vj. qui recedunt. c. à nobis. de ſent. excō. & per Abb. in c. litteras. de reſt. ſpol. Not. ergo ex hac regula, quòd & cum defunctis poteſt eſſe cōmunio, vt lauādo mortuū, veſtiendo, ſepeliendo, aſſociando ad ſepulturam, & ſic communicans incidit in minorē excōmunicationē, vt ſi cum viuo communicaſſet, & ſic excōmunicatio afficit non ſolum animam, ſed etiā corpus. Ab. in c. ad hæc. de priuileg. & in d. cap. ſacris. vbi & illud firmat, leproſos non poſſe cū aliis in cœmiterio ſepeliri, contra opin. Hoſtiē. quòd licet poſſit admitti rationibus ibi per eū redditis, ſi tamen quis cōtrarium faceret, non crederē, illum incurrere pœnas, dicto ca. ſacris. clem. j. eod. & §. ſequen. & hoc caſu ante factum tenerem opin. Abb, poſt factum vero opin. Hoſti. — *Cōmunio etiā cum defunctis.*

a Præciſi. Not. regulam. quod præciſi dicuntur excommunicati, ſuſpenſi, & interdicti. fac. cap. is cui. de ſenten. excom. in vj. clem. eos. eod. Et not. quòd eorum, qui hic nominantur, quidam ſunt excommunicati ipſo iure, quidam veniunt excommunicandi per ſentētiam iudicis. de quibus dicere non eſt hic locus, not. aliquid in cap. ſi. eo. & plenius in cap. tua nos. de ſent. excom.

b Paganus. Cap. eccleſ. & cap. ſequen. de conſec. diſtinct. iiij.

c Exercuit. Cap. quia in omnibus. de vſuris.

d Conſciuerunt. xxiij. q. v. cap. placuit, & cap. ex parte. eodem.

e Iniecerunt. Cap. fin. eo. vbi & de inceſtis, & de eccleſiarum violatoribus, & de homicidis.

f Blaſphemi. Cap. ſtatuimus. de maledi.

g Pro manifeſtis. cap. ſi. eod.

h Exhumari. Quod poterit facere epiſcopus ſua auctoritate, etiam in locis exemptis, vt per Abb. in c. ſacris. in fi. eo. aliàs effodiētes ſepulturas incurrunt ſacrilegium, vt per Abb. in ca. ad hæc. de auct. & vſu pal. & ſpolians cadauer, vel aliter ei iniuriam inferens vltra alias pœnas faciunt iacturam legitimæ, ſi ſint perſonæ quibus legitima debeatur & omniū ſibi a defūcto relictorū, Rom. conſ. clxxxv. & p Ant. & Frāc. in d. c. ad hæc.

i Procul. In tanta diſtantia quod voces clericorum cantantium nō poſſint inde exaudiri, arg. cap. quod in te. de pœnit. & remiſſ. & per Abb. in c. ſacris. eodem.

k Excommunicatorū. Intellige etiā de excōmunicatis minori excommunicatione, vt habetur in clem. j. eod. & per Inno. in cap. ſacris. eod. & commun. Doct.

l Non erunt. Not. quod ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur. xj. qu. iij. nolite. & xiij. q. ij. cap. ſi eſtimemus. & ff. de adim. leg l. iij. §. ſi duobus. Idem contingit ratione connexitatis. xiiij. q. v. cap. denique, & diſtinct lxxxj. cap. cum omnibus. & ff. de ſol. l. ſi alieni. & ff. de minor. l. etiam. Idem ratione difficilis ſeparationis. ff. de nego. geſtis. l. cum eum actum. & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. Idē ratione difficilis probationis l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tutel. Arg. contra de pœnit. d. v. & ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & l. cū ex pluribus ff. de manu. teſtam. & no. in c. ſacris. eo. — *Ratio dubietatis, et connexitatis.*

m Improbis. Si ergo non poteſt puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius eſt tolerādus malus, quàm bonus puniendus. l. abſentem. ff. de pœn. & xxiij. q. iiij. c. quam magnum. Et fac hoc ad quæſt. de fratribus habentibus domum communem pro indiuiſo, quòd propter partem innocentis pars delinquentis deſtrui non debeat. Sed contra facit c. ſed econtrario. de pœni. diſt. j. vbi ob delictū Sodomitarum fuerunt combuſtæ quædam vicinæ ciuitates. De hoc vide quod ibidem not. & per Bart. in l. Attheius. ff. de aqua plu. arcen. & per Doct. in l. & ſeuerior. C. de his qui not. — *Malus potius tolerandus, quàm bonus puniendus.*

aut interdicti tépore[a] quoſlibet in eccleſiis vel cœmeteriis ſepelire auſus fuerit[b], ipſo facto[c], excommunicationis ſentẽtiam incurret, à qua niſi prius ad arbitrium diœceſani epiſcopi eis quibus[d] iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentem exhibuerit; abſolui non poterit, nec vllum circa præmiſſa contrafacientibus priuilegium ſuffragabitur.

Reconciliati, licet aliàs ecclesiaſticæ ſepulturæ non eſſet tradendi, poſt reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligenda ſunt, qui impœnitẽtes deceſſerint, nec in articulo[e], ſaltem mortis, eccleſiæ reconciliati fuerint. Nam ſi, dum forſitam in extremis agerent, legitime[f] abſoluti fuerint, cœmeteriũ his & alia[g] eccleſiaſtica ſuffragia denegari non debẽt: heredes tamen[h] & propinqui ad quos ipſorum bona peruenerint[i], vt pro eiſdẽ ſatisfaciant, ſi caſus exigat, eccleſiaſtica ſunt cenſura compellendi[k].

Cadauera punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepulturæ eccleſiaſticæ. h.d.

Ex his apparet, eorũ cadauera, qui poſt confeſſionẽ[l] Deo peractã, pro ſcelerib⁹. ſuis in patibulis ſuſpenduntur, ad eccleſiam eſſe deferẽda & oblationes ꝓ eis offerendas. Cum enim pro peccatis ſuis pœnam extremam ſoluerint, & digne pœnituerint, non iudicat Deus bis idipſum[m].

not. in ſam. & per Abb. & alios in cap. ſacris. eod. & quod hic & in d. ca ſacris. dicitur, ꝙ improbis ſpecioſa ſepultura non prodeſt ſecundum Ab. ibi. dic. quod immo nocet, & facit ca. quibus. cum ſeq xiij. q. ij.

a Tempore. Quo tempore eſt inter dicta eccleſiaſtica ſepultura cap. quod in te. de pœni. & remiſſ. & cap. vt priuilegia de priuileg.

b Auſus fuerit. Scilicet ſcienter, vt in Cle. j. de ſepul cum ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portantibus ad ſepulturam: non tamẽ ſepellentibus, an in comcomitantibus eo. in fodientibus, fabricantibus, vel ſepulchrum aperiẽtibus, an in prælatis. ſacerdotibus, & miniſtris, qui id nõ prohibent, ſed patiuntur; an in his qui portant cereos, crucem, & ſimilia? Reſpondeo; hæc dubia potius principis declarationem ex poſcunt, quàm interpretantis opinionem. vide gloſ. in. Cle. j. eod.

c Ipſo facto. No. caſum, in quo quis ipſo facto eſt excommunicatus, alij not. in Cle. j. de ſenten. excom.

d Eis quibus. Sed qui erunt hi? Reſpon. vt not. in Clem. j. eod.

Quod dicitur de conceſſione vnius ſacramenti & de cæteris eſt intelligendum.

e In articulo mortis. Quo temoore abſolui poterit per ſacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in caſibus Papæ reſeruatis, Abb. & alij in cap fin. eod.

f Legitime Secundum formam cap. ex tenore. & cap. cum deſideres. de ſent. excommu.

g Et alia. Arg. ꝙ. cui cõceditur vnũ ſacramentũ vel negatur, & alia intelliguntur negata vel conceſſa, fac. cap. ad eius. diſt. v. & cap. illud. diſt. xcv. & xxiij. q. ij. c. fin. ſed cõtra de torneã. c. j. & de raptor. cap. ſuper. eo. vbi licet cõcedatur pœnitentiæ ſacramentum & euchariſtiæ, eccleſiaſtica tamen ſepultura denegatur; ſed illud fit ad terrorẽ aliorum, vt not. in cap. fin. eod.

h Heredes tamẽ. Not. in limitationẽ d. c. ad c. ex parte j. de verb. ſigni. vbi excommunicatus pro manifeſta offenſa non debet abſolui, niſi prius ſatisfaciat: nam hoc nõ habet locũ, ſi quis ſit in extremis, vt hic, & cap. fi. eo. Idem putat. Ab. ſi ſatisfactio longum exigat tractatum. c. quæſtionis, de appel. vbi plene per Abb. fac. ca. qui recedunt. xxij. qõ. vij. Item no. ex hoc §. vnam differentiã inter ius canonicũ & ius ciuile: quia de iure canonico heres indiſtincte tenetur pro delicto defuncti ſecus de iure ciuili. quod tamen quomodo procedat latiſſime per Ab. in d. cap. fin.

Qualiter heres teneatur de delicto defuncti remiſſiue.

i Bona. peruenerint. Videtur ergo ꝙ hoc ſatisfaciẽdi onus ſi non tã heredis, quam bonorum. fac. ca. fi. vnde ſumitur, quòd forte poterit procedere quando bona quæ deuenerunt ad manus hæredis non ſufficerent.

k Cõpellendi. Scilicet ſi deceſſit pœnitens: aliàs ſi impœnitens, eccleſia ſe non impedit ſuper iſta ſatisfactione & defuncti exonetatione, vt per Abb. in c. a nobis ij. de ſent. excom. in vltimo not. Et nota hic caſum generalem. in quo eccleſia exercet iuriſdictionẽ in laicos, videlicet compellendo heredes ad ſatisfaciendum pro defuncto, vt per Abb. in dicto cap. à nobis. & in cap fi. eodem.

Super ſatisfactione impœnitentis eccleſia ſe non impedit.

l Poſt confeſſionem. & Euchariſtiã ſumptã: quia ſi petant nõ eſt deneganda, cle. j. de pœnit. & remiſſ. Sed quæri conſueuit, quare liberetur ille, qui fugit ad eccleſiam, & non ille, qui recipit corpus Chriſti, cum tamen euchariſtia multum præſtet eccleſiæ? Reſpond. quia corpus Chriſti cibus eſt animæ non corporis: ergo animã liberat non corpus. Vel dic quòd cũ hoc ſit priuilegium eccleeſiæ ad conſequentiam trahi non debet vt xij. q. iiij. cap. ſicut. Vel dic quòd etiam corpus Chriſti aliquando liberat, puta, ſi ductus ad patibulum fiat obuius ſacerdoti deferenti ſacramentum, ſecundum quoſdam.

Corpus Chriſti an liberet cũ qui ducitur ad patibulum.

m Bis id ipſum. Immo videtur contra: quia deli

delictum punitum in foro pœnitentiali punitur in contentioſo,& econtra, vt per Abb in c.fi.cod. Item punitus per Iudicem eccleſiaſticum punitur per ſæcularem. Doct.in c.j. & in c.at ſi clerici de iud.& in c.tuæ.de procur. & per Abb.in c.cum in cũctis.§. fi. de elec.

eccleſia. xij. quæſtio.ij. cap. aurum. nemo enim de ſuo beneficium facere cogitur, x.quæſt.ij.cap. precariæ, eſt & alius caſus,quando locus eſt religioſus inſpecto ſolo iure ciuili illatione cadaueris de quo late per Doct.in cap. abolendæ.eod.

Deprehenſi in ſcelere, & vulnerati, ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint item improuiſo caſu oppreſſi, nõ priuantur eccleſiaſtica ſepultura h d.

Quin etiam ſi dum in ſcelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & ſacerdoti poſtmodum confeſſi, ex vulnerib⁹ acceptis deceſſerint, communio eis minime denegabitur[a], quanquam, ſi dum ſeipſos defendunt interfecti fuerint, aliud[b] ſit ſtatuendũ. Is autem quẽ caſus improuiſus[c] opprimit, ſi nihil aliud obſiſtat eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere. nec conſuetudo in contrarium valet, poſſunt tamen ſpõte oblatum.

Illud etiam atque[d] etiam admonendi ſumus ſacris canonibus penitus interdici, ne quis terram pro ſepulchro[e] vendere, aut pro hominibus ſepeliẽdis, quoquomodo munera exigere audeat, niſi forte ſepeliendus eccleſiæ, in cuius atrio ſepelitur aliquis viuens tradi iuſſerit[f], aut poſt mortem ipſius parentes, proximi, vel heredes pro luminaribus, vel eleemoſyna aliquid vltro dare voluerint. quo caſu ſponte oblatum, licite recipi poterit: peti vero vel aliquid exigi eſt omnino vetitum: ne aut venalis dicatur eccleſia, aut clerici homĩnũ interitu gaudere videantur, ſi ex illorum cadaueribus ſtudeant habere compendium[g]: nec obtentu cuiuſquã conſuetudinis[h], niſi pia & laudabilis[i] fuerit, reatũ ſuum quis excuſare poterit.

Sol. quòd hic bis puniretur in eodẽ foro: ſcilicet pœnitentiali & eccleſiaſtico. Vel ſol. ex his quæ ponuntur per Doct. in c. cum ſit. de for. cõpet. & in aliis locis ſupra allegatis.

a Denegabitur. Capit. fures. cũ c. ſeq. xiij. quæſt ij.

b Aliud. Fac. ca. ex parte. ij. e. & xxiiij. q. v. c. de occidẽdis.

c Improuiſus. Not. quòd decedẽs ſine cõfeſſione exteriori in extremo vitæ facta debet ſepelire in cœmeterio eccleſiæ, ex quo confeſſionem nõ contempſit, ſed ſi eſt morte præuentus, nec eſt præſumendũ quod deceſſerit in peccato mortali, cũ quilibet preſumatẽ bonus. niſi tamen per annum confeſſionẽ contempſiſſet, iuxta formã, c. omnis. de pœnit.& remiſſ. & ſic no. quod quis ſepeliendus eſt in cœmeterio ſine aliquo ſacramento. quod putat notandum Abbat. in capitulo ex parte. eodem.

Non præſumitur quis deceſſiſſe in peccato mortali.

Cœmeterij ſepultura ſacramenta non requirit.

d Etiam atque etiam. Et ſæpe ac ſæpius, & vtitur hac verborum inculcatione: quia diſtrictiſſime ac ſæpiſſime quod hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet xiij. q ij. c. queſta, cum pluribus ſeq. in cap. abolendæ. eod. cap. non ſatis. & cap. ad Apoſtolicam. de ſimon, & alibi ſæpe: licet tam multæ prohibitiones ob auiditatem ſacerdotum male ſeruentur.

e Terram pro ſepulchro. Intellige ſecundum glo.& Doct.in cap.abolendæ.eo.de terra & loco iam religioſo & cœmeteriato, qui cum ſaltem large accipiendo ſit ſacer, non eſt mirum, ſi pro eo non poteſt aliquid accipi, ceterum ſi ſit locus mere purus & priuatus: tunc proculdubio poterit vendi etiam quod ibi fiat cœmeterium, vel

Terra pro ſepultura quando vẽdi poſſit.

f Iuſſerit. Cap. abolendæ. eo. ſed quæritur, an forte intuitu huius præſtationis, vel ex ſimili cauſa poſſit quis habere ſepulturam in eccleſia, hoc eſt aliquod ius in perſona ſua, ſuorumque heredum radicatũ? Reſpondeo, reſpectu proprietatis nõ eſt dubium, quod non cum locus ſit ſacer, vel religioſus, qui non eſt in cõmercio, Abb. in ca. quanto. de iudi. ſed bene ſecũdum quoſdam habet ius ſepeliendi. adeo vt nemo poſſit ibi eo inuito ſepeliri, niſi in caſu neceſſitatis, ſecundum Vincen. Sed melior videtur opinio, quod laicus inuito epiſcopo nõ poſſit aliquid iuris adquirere. & poteſt epiſcopus concedere. quod vnus ſepeliatur in ſepulchro alterius, vt per Archi. in c. præcipiendum. xiij. quæſt. ij. & ſi aliter videatur ſe habere conſuetudo hoc eſt potius ex quadam tolerantia, vt per Abb. in cap. j. & cap. abolendæ. eodem.

g Compendium. Sic decima tertia, quæſt. ij. cap. quæſta.

h Conſuetudinis. Facit cap. abolendæ. eod. & cap. quando. & cap. dilectus & cap. ad Apoſtolicam. & cap. non ſatis. de ſimo & de vitibus huius conſuetudinis latiſſime per Abb. in dicto cap. ad Apoſtolicam. & in cap. tuam de ſimon.

i Niſi pia & laudabilis. Quo caſu laici ab epiſcopo compelli poterunt illam ſeruare, vt habetur in cap. abolendæ. eod. & in cap. Ad Apoſtolicam. de ſim. & ſic nota alium caſum in hac materia, in quo epiſcopus habet iuriſdictionem in laicos, vltra caſum. §. ſed hæc de illis. ſupra eod. Sed quomodo poteſt hoc procedere, cum ex his,

quæ

quæ ſunt meæ facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua conſuetudo, vel præſcriptio, vt not. & legitur in l. j. C. de ſerui. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. Ioan. Andr. in cap. Ioannes. de cler. coniug. Innocen. in cap. bonæ. ij. de poſtul. prælat. & late per Abb. in c. ſuam. de ſimo. Hoc putatur fortiſſimũ contrarium, & tribus modis reſpondet Abb. in dicto cap. ſuam. & demum videtur in hoc reſidere, quòd contrarium non procedat fauore eccleſiæ. Sed cuius erit iudicium an hæc conſuetudo ſit laudabilis? Reſpondeo, epiſcopi, Abb. in dicto cap. ad Apoſtolicã vbi rationem etiam aſſignat, & in tantum ſeruanda erit hæc laudabilis conſuetudo, vt non poſſit per contrarium ſtatutum laicorũ tolli, vt per Abba. in dicto cap. abolẽdæ. poſt Bart. in l. priuilegia. C. de ſacroſanct. eccleſ. ex quo infertur, quòd Senenſes non poſſunt per ſtatutum tollere quominus fiat oblatio fieri ſolita in aſſumptione Beatæ Mariæ.

DE CANONICA PORTIONE[a].

TIT. XXV.

Quid ſit canonica portio, & quod eſt duplex parochialis, & epiſcopalis. h. d.

Canonica portio[b] eſt, quæ de relictis[c], & prouentibus eccleſiis obuenientibus[d] detrahitur, & prælatis[e] debetur. Eſt autem duplex, parochialis & epiſcopalis. Parochialis eſt, quæ parochiali eccleſiæ vel ipſius curato, & rectori debetur.

Canonica portio parochialis eſt, quæ debetur curato de relictis factis eccleſiæ, in qua quis poſthabita propria eccleſia elegit ſepeliri h. d.

Sciendum eſt enim, ſi quis in alia eccleſia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & eccleſiaſtica ſacramenta percipit, ſepulturam ſibi elegerit, (quod quibus caſibus fieri poſſit, proxime expoſuimus) ne parochialium eccleſiarum rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur ſubſidiis, conſtitutum eſſe, vt curatus de his rebus, quas defunctus[f] pro anima ſua in vltima diſpoſitione reliquit eccleſiæ, in qua ſepeliri elegit, quartam partem[g] præcipiat[h], aut aliam,

DE CANONICA PORTIONE.

a Portiõe. Dictũ eſt ſupra de ſepulturis, quæ regulariter, & de iure cõmuni debẽt fieri in parochialibus eccleſiis: ſed cũ contingat ſæpe laicos poſthabita parochiali eccleſia in alia ſibi ſepulturam eligere, quo caſu parochialis detrahit quartam de relictis eccleſiæ, in qua quis eligit ſepeliri, merito poſt dictum de ſepulturis venit dicẽdum de portione canonica, quæ detrahitur occaſione ſepulturæ. & quia canonica parochialis eſt in multis ſimilis epiſcopali, ideo in eodem titulo tractat de vtraque.

b Portio. Sed quota eſt hæc portio? videtur quòd ſit dimidia, vt x. q. j. cap. antiquos. & cap. ij. de ſepult. Immo videtur tertia portio, vt in ca. de his. & cap. decernimus. xiij. q. j. & xvj. q. j. cap. conſtitutus. & dicto cap. ij. Immo videtur quarta, xij. quæſt. ij. cap. Vulterrana. & cap. conquerente. de offic. ordinar. & cap. cum ſuper. de ſepul. & hoc magis communiter tenetur, vt per Abb. in cap. requiſiſti. de teſtamen. & per Pet. de Peru. in tractatu de canonica epiſcopali cap. ij. & in eod. tractatu cum tractat de parochiali, cap. v. incipiente venio ad quintum. cõſuetudo tamen poteſt illam augere, in cap. certificari. de ſepult.

c Relictis. Hoc verbũ reſpicit ea, quæ dantur per viã vltimæ voluntatis, l. j. in fin. ff. de tab. exhib. qui text. mihi hoc nunquam probauit: cum ibi fiat vis in tempore præterito: non in qualitate & natura verbi. vnde forte non eſt vera cõmu. opi. de iſto verbo per l. hoc ſermone. ff. ſi liber. ingen. eſſe dicatur.

d Obuentionibus. Etiã alia via, quàm vltimæ voluntatis, ca. de his. de ſepult. & infrà eod. §. j.

e Prælatis. Accipe hoc verbum large, vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis eccleſiæ, iuxta ea quæ ponit Abb. in cap. de multa. de præb. & in c. requiſiſti. de teſta. & in cap. ij. de iud.

f Defunctus. Et ex hoc not. ſecundum vtrunque Abb. in c. j. de ſepult. quòd vita laicorum eſt clericis paſſio: ſed mors eſt conſolatio: quia dum laici viuunt, debent eis ſacramẽta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, vnde eis ſcribit: Peccata populi mei comedent, id eſt, orando delebunt, cap. quem pœnitet. de pœn. diſt. j. & j. q. j. cap. dictum. & cap. ipſi ſacerdotes. mors vero dicitur ſolatium reſpectu perceptionis temporalium.

Clericis vita laicorũ paſſio: mors conſolatio.

g Quartam. Cap. cum ſuper. de ſepultur. & not. ſuprà eod. in princip.

h Præcipiat. Sed quid, ſi quis in vna eccleſia audit diuina, in alia vero accipit ſacramenta, & iuridice hoc facit: puta habet quis domum in confinio duarum parochiarum, vel habet duas domos contiguas, quas vtraſque inhabitat, ſed vna eſt vnius parochiæ, alia alterius, quæuã habebit canonicam? Reſpon. diuidenda erit, vt not. in cap. ij. de ſepult. in vj. & per Abb. eod. tit. cap. j. in antiq. fac. not. per Innoc. & per Ioan. Andr. in cap.

quam legitima conſuetudo[a] præfixerit.

De his quæ quis viuens, & ſanus cõtulit alicui eccleſiæ curato non debetur canonica portio: ſecus ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etſi nihil quidem teſtamento quis reliquerit, in ægritudine conſtitutus[b] cum bonis ſuis ad loca religioſa ſe tranſtulerit[c], eccleſiæ parochiali, canonica portio debetur: ſi modo ille de eadẽ ægritudine deceſſerit. Quod ſi ſanus ad ea loca ſe tranſtulerit, de his, quæ locis ipſis cõtulit, cogi non poterit[d] aliquid eccleſię, a qua diſceſſit, impartiri: quia liberum eſt eis, tunc bona ſua non ſolũ religioſis: ſed etiam quibuſlibet[e] priuatis conferre[f].

Canonica portio ſoluitur eccleſiæ, in qua quis diuina percipit. hoc dicit.

Dubitari tamen poteſt, ſi cuius maiores antiquitus in aliqua eccleſia ſepeliri conſueuerãt, ea dimiſſa[g] alibi ſepulturã elegerit, num dimiſſæ canonica portio debeatur, an parochiali. & ſtatutum eſt, illi perſoluendam, in qua quis audire diuina, vel ſacramenta recipere debet.

Canonica portio habẽtis duplex domicilium diuidenda. h.d.

Quod ſi is, qui duo habet domicilia[h], ſeq; in vtroque collocat[i], æqualiter in loco tertio ſepulchrũ eligat[k], domiciliorum eccleſiæ inter ſe canonicã portionem diuident[l].

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. h.d.

Sunt[m] tamen quæ-

cap. ſuper. eo de parochia. & not. etiam in cap. de his. de ſepult. fac. infra eo. §. dubitari.

a Conſuetudo. Vt in cap certificati. de ſepult. vbi de hoc Petrus de Vbald. qui fuit ante Abb. in ſuo tract. de canonica parochiali, ca. v. incipit venio ad quintum, vltra cõſuetudinem addit de præſcriptione tanquam a conſuetudine diuerſa, & eius dicta poſſent intelligi iuxta tradita per Abb. in d. c. certificati.

b Cõſtitutus. Nota quẽ ingredi poſſe religionẽ, dũ eſt in ægritudine, quia talis ingreſſus, vel votum de ingrediẽdo pendet a ſanitate mentis, non corporis, fac. ca. porrectũ de teſta. & c. de his. de ſepult.

c Trãſtulerit. Hoc verbum in cap. de his. de ſepult. vnde ſumitur, intelligitur duobus modis. primo, vt hæc tranſlatio importet monachationẽ: & tunc ideo dari debebit canonica: quia per profeſſionẽ & monachationem cenſetur mortuus, vt per Abb. in cap. ij. & cap. de his. de ſep. Inn. vero intelligit ſolum quãdo quis ingreditur monaſteriũ vt viuat cum monachis, citra tamen profeſſionem. prima melior, cum verbum, trãſtulerit deſignet plenam tranſlationem. xxj. qu. ij. cap. ſi quis tranſlatus.

Verbum trãsferre.

d Non poterit. Not. ergo quòd de relictis, vel traditis alicui eccleſiæ in vita non debetur canonica portio, quod intellige non ſolum de parochiali: ſed etiam de epiſcopali, ſecundum Abb. in cap. de his. de ſepult. dic tamen vt per eundem in cap. requiſiſti. de teſtam.

e Quibuslibet. Honeſtis tamen, & non hæreticis, diſt. lxxxvj. cap. donare. & leg. ei qui. C. de Apoſtat. & c. ſi quis epiſcopus. cum c. ſeq. de hæt.

f Conferre. Poteſt etiam bona ſua conſumere, niſi tamen faceret in fraudẽ filiorum: quia tunc reuocaretur alienatio vſque ad portionem filij debitam, vt per Docto. in cap. Raynuntius. & in cap. Raynaldus. de teſta. & per Abb. in cap. de his.

de ſepul. & eſt hic argu. quòd quis poteſt in vita, quod non poteſt in morte.

g Ea dimiſſa. Quid ſi non dimiſerit: ſed in ea ſepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Reſpon. adhuc parochialis habebit canonicam, ſecũdum Lapum. alleg. lx. in fin. quem ſequitur Petu. in ca. ij. de ſepul. in vj. vnde ſumitur. Aliud enim eſt ius parochiale, aliud ius funerãdi, vt patet in d. cap. ij. ſecũdum inductionem Petuſi & tenet ibidẽ expreſſe glo. per cap. j. de ſepult. eo. lib.

h Domicilia. Quod eſſe poteſt. ca. dilectus. ij. de reſcript. not. in ca. ex parte. & in c. fin. de foro. comp. fac. l. aſſumptio. ff ad municip. poſſet etiam quis eſſe ſine domicilio, ſi nauiget, vel vagetur, non dum conſtitutũ habens, quo loco ſe collocet, leg. Labeo. & leg. eius. ff. ad municip.

Pōt quis eſſe ſine domicilio.

i Collocat, Secus ergo ſi in vno tantum domicilio habitet, quia hic requiritur actualis habitatio ſecundum Dominic. & Petu. in cap. ij. de ſepult. in vj.

k Eligat. Idẽ ſi non eligat: ſed aliàs de iure in ea veniat ſepeliendus: puta quia in ea eſt ſepulchrum maiorum ſuorum, ſecundum Ioan. And. in c. in noſtra. de ſep. ſequitur Peroſ. in cap. ij. eo. tit. in vj. Sed qualiter erit facienda diuiſio, ſi in altera earum ſepeliri eligerit? Reſpon. vt per eundem. in dict. cap. ij.

l Diuident. Facit hoc ad quæſtionẽ de pluribus ſimul caſtrum intrantibus, propoſito vnico præmio, quòd debeant inter ſe diuidere. de quo Bar. in l. hoc articulo ff. de her. inſt.

m Sunt tamen, &c. De hac materia vltra ea quæ dicuntur per Doct. in c. requiſiſti. & in c. officij. & in cap. fin. de teſtàm. videndus eſt Petrus de Peruſia in ſuo tractatu de canonica epiſcopali in prima parte: cap. vij. & in ij. par. c. iiij. verb. venio ad quartum.

Quædam

dam relicta[a], ex quibus canonica portio detrahi non debet: vt puta ſi quid pro fabrica, pro luminariis, pro anniuerſario, pro equis vel armis [b] contra infideles exercendis, vel aliàs ad perpetuum cultum diuinum, vel particulari perſonæ legatur: de quibus omnib⁹, niſi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis eccleſia fraudetur huiuſmodi portio detrahenda non erit.

Minores & prædicatores indiſtincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur. h. d.

Sed iſtud [c] quidem ita demum obtinet, ſi neque in Minorum., neq, Prædicatorum quis eccleſiis ſepulturam ſibi elegerit: hoc enim caſu dictorum ordinum fratres de omnibus obuētionibus, tam funeralibus[d], quam quibuſcunque, & quomodocunque [e] relictis diſtincte, vel indiſtincte, ad quoſcunq; certos, vel determinatos vſus, etiam de quibus canonica portio dari, ſiue exigi non conſueuit, vel de iure [f] nō debet, nec nō de datis [g] vel qualitercunque [h] donatis in morte, ſeu mortis articulo, in infirmitate donantis vel dātis, de qua deceſſerit [i] quomodocunque directe, vel indirecte[k], quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & eccleſiarū rectorib⁹ integre largiri [l] tenētur [m].

Canonica epiſcopalis eſt quam detrahit epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt. & vbi eadem ratio, eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. h. d.

Canonica portio epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui eccleſiæ pro anima ab epiſcopo deducitur. Nā veluti parochialis eccleſia pro labore, & cura, quā geſſit, animarum, certā portionē detrahit de relictis alteri eccleſiæ, in qua

a Quædam relicta. Regulariter ergo de quibuſcunq;. exceptio enim regulam firmat. l. nam q̄d liquide. §. fi. ff. de pe. lega. & xxxij. q. vij. c. ſi dominus. & c. ij. de cōiug. lepro.

b Vel armis. Cap. in noſtra. de ſepul.

c Sed iſtud. De hac materia latiſſime per Petrum de Peruſ. in ſuo tract. de canonica epiſcopali & parrochiali in ſecunda parte cap. quoniam autem. & ca. venio ad quintum vbi late explicat materiam cle. ij. §. huiuſmodi. de ſepult.

d Funeralibus. Funeralia ſunt, quæ funeris occaſione erogantur, etiam candelæ, quæ dantur ad manus, vt nota. in clem. ij. §. huiuſmodi. aliàs. verum.

e Quomodocunque. Ex iſta tam inculcata generaliter videtur dicendum, quòd etiam de relictis pro dicendis miſſis ſit facienda iſta detractio vt not. in d. clement. ij. §. verum. de ſepult.

f De iure. Vt ſupra §. proxi. & cap. fin. de teſtam. & ſic patet, quòd hic ſumus in correctoriis, merito non eſt hoc extendendum ad alios, quam ad fratres Minores, & Prædicatores, iuxta not. in cap. quæ a iure. de regu. iur. in vj. & not. in clem. ij. §. verum. de ſepul. Abb. tamen in d. ca. fin. dicit. quòd hoc hodie eſt prorogatum ad fratres Sancti Auguſtini, & Carmelitanos.

g Datis. Etiam ſi teſtator legatum ſoluat in vita: quia videtur illud ſoluere vt legatum, vt not. in clement. ij. § verum. in verbo, datis. de ſepulr.

h Qualitercunque. Quid ſi nil relinquitur ſed frater datur executor ad certam ſummam diſtribuendam arbitrio ſuo, vel ſibi quid legatur diſtribuendum, quam ſummam, & quod ipſe executor, vel legatarius diſtribuit in eoſdem? Dic quòd adhuc debetur hæc quarta ob hanc verborum generalitatem: & quia tunc accipitur a tali executore, vel delegatario, vt a miniſtro. l. ſi quis Titio. ff. de lega. ij. l. diuus. ff. ſi cui pluſquam per leg. Falcid. Idē eſt ſi decedens mādet alicui executori vt aliquid det vel promittat, ſicut & fideicommiſſum taciti non capaci dimiſſum ſubiacet Falcidiæ. fac. l. iij. §. ſi quis. & §. quando. ff. de iu. fiſci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l. iij. C. ad l. fal. & not. in cle. ij. §. verum. de ſepulr.

i Deceſſerit. Etiam & quòd petierit habitum in morte, immo etiam quòd fuerit profeſſus, vt habetur in c. de his de ſen. & no. ſ̄. eo. §. ſed & ſi nihil. in verb. tranſtulerit.

k Indirecte. Puta quod detur mandando, quod detur non facta de hoc mentione in teſtamento.

l Largiri. Videtur ergo, quòd iſtam quartam debeat curatus accipere de manu iſtorum fratrum nō heredum: ſed dic quòd curati hanc quartam vendicare poſſunt, & inhibere heredibus vel per fideicommiſſum grauatis, ne illam ſoluant fratribus, præcipue cum illos ſuſpectos habere poſſunt, quòd ſibi eandem non ſoluant, ad hoc l. heres. in fin. ff. ad Trebel. & in l. linea. ff. ad leg. Falcidiam.

m Tenentur. Hoc fuit inductum in recompenſationem damnorum, quæ ſuſtinent eccleſiæ parochiales propter priuilegia conceſſa dictis fratribus, vt in clemen. ij. §. verum. de ſepul. & per Abb. in c. fi. in fi. de teſta.

quis ſepulturam elegerit: ſic etiam licebit ipſo epiſcopo, niſi ſibi quadragenaria obſtet præſcriptio [b], curæ paſtoralis intuitu, quam diœceſi ſuperintendẽs ſuſcipit de relictis, & pro anima [c] cuiuslibet eccleſiæ [d] oblatis canonicam ſumere portionem [e], etiamſi teſtator expreſſerit quod nõ epiſcopi velit eſſe relictũ: ſed tantum [f] eccleſiæ, cum priuata teſtatoris diſpoſitio generalem canonis conſtitutionẽ immutare nequeat [g].

Eccleſia debetur canonica portio de relicto epiſcopo, quã tamen poteſt teſtator prohibere h. d.

Item ex contrario, quemadmodum epiſcopo ſua portio competit ſi quid eccleſiæ relinquatur, ita ſi quid epiſcopo relictũ fuerit, eccleſia de illo canonicã petere portionẽ poterit [h]: ſed hoc caſu ſi teſtator exprimat quod velit illud epiſcopi tãtum eſſe, non eccleſiæ teſtatoris erit ſeruanda diſpoſitio [i].

Si quid ſimpliciter epiſcopo a communicato fuerit relictum in dubio non debetur eccleſiæ canonica portio, ſecus ſi ab extraneo h.d.

Sed in hac ſpecie multum intererit, qua legãdi formula teſtator vſus fuerit. Nam ſi ſimpliciter dixerit, Rem talẽ relinquo, diſtinguẽdũ eſt, an epiſcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim caſu cum non eccleſiæ relictum præſumatur intuitu, niſi forte id probetur [k] ſed perſonæ de relicto in vita epiſcopi eccleſia petere nihil poterit. Contraria obtinet præſumptio & diſpoſitio, ſi ab extraneo quid epiſcop. relictum fuerit.

Si quid communicatum legetur

Arg. de canonica ad epiſcopalem.

a Sic etiam. Nam ſimilitudo cauſæ effectus ſimilitudinẽ arguere debet & videtur valere arg. de canonica parochiali ad epiſcopalem, & contra c ſi. de teſta.

b Præſcriptio. Vt habetur in c. de quarta. de præſ.

c Pro anima. Qd præſumitur eo ipſo quod relictum eſt eccleſiæ, vt per Ab. in ca. requiſiſti de teſta. & per Legiſtas. in l. ciuibus. ff. de reb. dub.

d Eccleſiæ. Quid ſi pauperibus? Reſpond. diſtinguendum eſt, verum relictum ſit pauperibus certi loci, an ſimpliciter pauperibus, vt per Abb. in cap. dudum. de cõuerſ. coniug. Quid ſi eccleſia, cui relinquitur ſit exempta? Quid ſi ſit relictum alicui hoſpitali? Quid ſi iſtis fraternitatibus laicorum? dic vt per Abb. & alios in cap. officij. de teſtam.

e Portionem. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. cap. j. de ſepul.

f Tantum eccleſiæ. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis quod quando eccleſiæ tãtum relinquitur, nihilominus epiſcopus habet ſuam canonicam, vt hic. Sed quando relinquitur epiſcopo tãtum eccleſia nihil habet, vt in §. ſeq. & in ca. requiſiſti de teſta. Cum tamen epiſcopus ſit in eccleſia: & eccleſia in epiſcopo, vt c. ſcire debes. vij. q. j. Reſp. quando relinquitur eccleſiæ quamuis apponatur taxatiua tantum, nihilominus epiſcopus non excluditur: quia continetur in relicto: quia ipſe eſt caput eccleſiæ. c. nouit. de his quæ fi. a prel. ſi. conſ. cap. Impoſſibile eſt ergo quod ita legari poſſit eccleſiæ quod nõ & epiſcopo, qui eſt pars & potiſſima. eccleſiæ arg l. cum in diuerſis. ff. de religio. & ſump. fund. At cum relinquitur tãtum epiſcopo, quia intuitu perſonæ non dignitatis intelligitur non magis eccleſię portio aliqua debebitur. quàm ſi cuilibet priuato fuiſſet aliquid relictum, & ita videtur notari in d. cap. requiſiſti. vbi etiam aliter reſpondetur. Sed text. ibi videtur dicere hoc eſſe iuris poſitiui, vt & hæc littera innuit ibi Cum priuata teſtatoris diſpoſitio.

g Nequeat. xij. quæſt. iij. ca. Pontifices. l. nemo. ff. de leg. j. cap. requiſiſti. de teſtamentis.

h Poterit. hoc de facto, hodie non ſeruatur ſecundum Abb. in ca. requiſiſti. de teſtam. quia epiſcopi omnia fere iura capitulorũ præſcripſerunt.

i Diſpoſitio. Aliud eſt in caſu contrario, cum relinquitur eccleſiæ tantũ, quo caſu epiſcopus habet quartam nõ obſtante taxatiua, vt ſ. § proxi. vbi de ratiõe diuerſitatis, fac. c. requiſiſti. de teſt. vnde ſup.

k Probetur. Admittitur ergo probatio in contrariũ, & ſic non eſt præſumptio iuris & de iure. Tolletur autẽ hæc præſumptio: puta, ſi probetur magna dilectio relinquentis erga epiſcopum, xij. q. ij. Itẽ ex qualitate rei, vt ſi donauit epiſcopo falconem, vel canem venaticum. quibus ille delectabatur. Sic econtra quãdo propinquus relinqueret epiſcopo, licet hoc caſu præſumatur reliquiſſe intuitu perſonæ non eccleſiæ, cap. requiſiſti. de teſtam. & cap. j. xij. quæſt. ij. & eo caſu nil eccleſiæ adquiratur. l. item veniunt. §. item non ſolum. ff. de petit. hered. Aliud tamen diceremus quando præſumptio eſſet in contrarium: puta quòd propinquus legaret epiſcopo calicem, aut ornamentum eccleſiæ: quia vna præſumptio tollit aliam, ſi ſit vehementior. cap. litteras. de præſumpt. l. diuus. de re itu. In integrum. Et not. quod in hac materia non eſt in conſideratione, vtrum quis relinquendo vſus fuerit nomine proprio vel dignitatis, nam videmus in capit. requiſiſti. & hic, quod ſi epiſcopo relinquatur ſub nomine dignitatis,

epiſcopo, & eccleſiæ, ſit inter ipſos diuiſio, etiam ſi teſtator hoc reliquerit epiſcopo illud eccleſiæ niſi ſtare velint teſtatoris voluntati: quod ob fauorē vltimæ voluntatis conceditur. h. d.

Quod ſi coniunctim dictū fuerit: Relinquo rem epiſcopo & eccleſiæ, de ea inter ipſos canonica [a] diuiſio facienda erit. Si vero iſtud epiſcopo, & illud eccleſiæ relinquatur, relicta inter epiſcopum, & cathedralem eccleſiam ad canonicam diuiſionē ſunt redigenda: niſi ambo teſtatoris velint eſſe diſpoſitione [b] contenti, quam propter vltimæ voluntatis fauorem obſeruare eſt ſatis condecens [c], vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimiū [d] debita portione fraudatur.

Cum eccleſiis inferioribus epiſcopus non diuidit ſibi relictum: ſed bene detrahit quartā de relictis dictis eccleſiis h. d.

Secus autē eſt, ſi quid legetur epiſcopo & capellis, vel monaſteriis, aut aliis piis locis: nam hoc caſu, quod epiſcopo legatur eius præcipuum eſt, cum eccleſia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legātur, portionē canonicā nihilominus obtinebit [e]. Et hæc ideo tam varie, quia nō tāta [f] inter monaſteria, aut capellas eſt cōmunio, quanta [g] inter eccleſiam cathedralē & epiſcopum, qui cathedrali ſpirituali copulatus eſt cōiugio: vnde & quæ adquirit epiſcopus non illis: ſed iſti tantum adquirit [h].

Si teſtator aliquid epiſcopo, aliquid eccleſiis reliquit, & iuſſit epiſcopum eſſe cōtentum ſuo relicto, poſthabita detractione quartæ, ſeruanda eſt teſtatoris voluntas. h. d.

Hoc autem tunc obtinere oportet, ſi ſimpliciter [i] epiſcopo legatum factum fuerit, ceterum ſi eam adiecerit cōditionem [k] teſtator,

ratis, adhuc epiſcopo adquiritur, & non eccleſiæ de ratione per Abb. in d. cap. requiſiſti. fac. not. in capitulo ſecundo, de teſtam. in vj. & in l. cum quid. ff. ſi cert. per.

a Canonica. Id eſt, æqualis. capitu. requiſiſti. de teſtamen.

b Diſpoſitione. Fauore vltimæ voluntatis. xiij. quæſt. ij cap. fin. & l. cum duobus. §. idem reſpōdit. ff. pro ſocio.

c Concedens. Sed non neceſſarium: decet enim vt quis modico non contendat. l. ſi merces. § vis maior. ff. de loca. & l. quintus. ff. mand.

d Nimium. Secus ſi in modico fraudaretur, cum non ſit curandum de modicis. l. ſcio. ff. de reſtitu. in integ.

e Obtinebit. Nunquid autem idem ſit in canonica parochiali, hoc eſt quòd presbyter parochialis poſſit capere relictum ſibi a teſtatore factum, & petere canonicā portionem de relictis factis eccleſiis, in quibus relinquēs elegit ſepulturam? Ardua eſt quæſtio, & de ea late Imola in clemen. dudum. de ſepul. & Abb. in cap. officij. de teſtam. qui demum reſidet in negatiua.

f Non tanta. Probatur ergo hic, & in cap. requiſiſti de teſtamen. quòd inter epiſcopum & eccleſias inferiores eſt communio, licet minor, quam ſit cum cathedrali. Inde infertur quòd d. inferiores eccleſiæ non poſſunt facere ſtatutum ſine conſenſu epiſcopi. cap. cum conſuetudinis de conſuet. quem textu licet loquatur in cathedralibus, Docto tamen extendunt etiam ad inferiores, vt per Abb. in d. cap. requiſiſti, quòd tamen intellige de ſtatutis concernentibus ſtatum eccleſiæ. de quo plene per Innocen. in d. cap. cum conſuetudinis. & not. in cap. conſtitutionem. de verbo. ſignifi. in vj. Item infertur, quod non poſſunt dictæ eccleſiæ inferiores locare bona eccleſiæ ad longum tempus ſine conſenſu epiſcopi: ſecus ad modicū tempus. fac. c. querelam. & quod ibi not. ne præl. vic. ſuas. & cle. j. de reb. eccle. non alienan. Item ob hanc cōmunionem infertur, quod tales eccleſiæ nō poſſunt ardua negotia explicare ſine conſenſu epiſcopi: arg. c. cauſam. de iud. & xvij. q. iiij. c. in venditionibus. & per Abb. in dicto ca. requiſiſti.

g Quanta. Argu. quod non dicitur de gremio eccleſiæ qui eligitur de minoribus eccleſiis, licet ſit eiuſdem ciuitatis. *Quis dicatur de gremio eccleſiæ.*

h Adquirit. xviij. q. j cap. j.

i Simpliciter. Sed contra hunc & præcedentem §. opponitur de l. ſi cū dotem §. ſi pater. ff. ſolut. matri. vbi relinquens creditori videtur relinquere animo compenſandi: ergo cum hæc portio debeatur epiſcopo iuris diſpoſitione, legans licet ſimpliciter, videtur legare in recompenſationem eius, quod illi debetur, arg l. & magis ff. de ſolu. Quidam ſoluentes diſtinguunt inter debitorem neceſſarium & voluntarium, vt per Bart. in d. §. ſi pater. Sed tu dic ſecundū Ab. in c. officij. de teſta. quod teſtator in caſu noſtro nō eſt debitor epi, nec neceſſarius nec volūtarius: quia portio datur epo nō a teſtatore, ſed ab eccleſiis, quibus factū eſt relictū. c. requiſiſti. de teſt. Vnde ſi teſtator aliquid ſimpliciter relinquit, non poterit dici quod relinquerit animo cōpēſandi cū debito, cū ipſe nō ſit debitor epi: oportet ergo quod exprimat ſi vult cōpenſationē fieri. l. quod vult epm cōtentū eſſe illa portione & relicto, vt in d. c. officij. & hic dr̄.

k Conditionem. Immo videtur potius modus, quā cōditio illa adiectio, quòd ſit cōtentus, &c.

quo quis interdum celebrat procurationes, quę viſitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri [a] non poſſe, ſed nec aliis exactionibus ſubditos ſuos Epiſcopi grauare debent, niſi quandoque eiſdem multæ ſuperueniant neceſſitates. quibus caſibus ſi manifeſta ac probabilis [b] cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis poſtulare ſubſidium ſuſtinendi erunt [c].

DE CAPELLIS monachorum [d].

TIT. XXII.

Omnes Eccleſiæ poſitæ in diœceſi ſubſunt Epiſcopo. h.d.

VSque adeo autem omnes baſilicæ [e] per diuerſa loca conſtructæ in Epiſcopi, in cuius territorio poſitæ ſunt, poteſtate conſiſtunt, vt ſi Eccleſia, vbi monachi habitant [f], populi curam habeat, cum per monachum plebs regi non debeat, Capellanus ad conſilium [g] monachorum ab Epiſcopo ſit inſtituendus: ita vt conſuetudine [h], aut quouis ſtatuto contrario nõ obſtãte ex ſolius Epiſcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quam depoſitio [i], & vitæ pendeat conuerſatio.

etiam conſecratur per Epiſcopum, & ſibi pro miniſtris dos conſtituitur, & diuino cultu, cap. nemo. de conſecra. diſt. j. vbi per Archid. & ſupra de conſtr. eccle. §. quacunque. oratorium vero non conſecratur, non conſtituitur ſibi dos, nec principaliter fit, vt ibi celebretur, ſed vt oretur. vnde ſine licentia Epiſcopi nõ poteſt in oratoriis celebrari, vt in cap. vnicuiq;. cum ſeq. de conſecr. diſtin. j. Nec poſſunt habere campanam publicam. c. patentibus. & ibi doctō. de priuileg. de quibus com. opi. eſt quod non gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. cõſ. cxlviij.

a Extorqueri. Poteſt tamen Epiſcopus accedere ad videndum, an illud priuatum oratoriũ honeſte tractetur, & an ſit rite cõſtructum. & poteſt facere illud demoliri, ſecundum Inno. & Abb. in ca. fi. eo.

b Probabilis. Nota duo requiſita ad cauſam charitatiui ſubſidij indicendam: ſcilicet quod ſit manifeſta, & quod ſit rationabilis. fac. cap cum Apoſtolus. §. j. eo. Et de iſto ſubſidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum, ad quem erit recurrendum in caſibus, & quæſtionibus emergentibus.

c Suſtinendi. Loquitur de Epiſcopis, ſed idem, & multo magis habebit locum in Papa. vt per Hoſt. in ſumma eod. §. ex quibus cauſis. verſic. & breuiter. & per Bellen. in d. ſuo tract. in princ.

DE CAPELLIS MONACHORVM.

d MOnachorum. Ad titulum de ſubiectione eccleſiarum ſubiecit præcedentem de cenſibus, qui pertinet ad ſubiectionem: ſed quia & monachorum capellæ ſunt ſubiectæ, merito poſt præcedentes ponit etiam iſtum titulum.

e Omnes baſilicæ. Cap. omnes. xvj. q. vij. & diſt. lxj. cap. obitum. & x. q. j. cap. iij. & x. q. ij. cap. Epiſcopus. & xviij qu. ij. cap. monaſteria. & cap. cum venerabilis. & c. cum dilectus. de relig. domibus. Niſi tamen ex ſpeciali priuilegio ſint exemptæ. c. cum & plantare. de priuileg. & de hoc vide per Hoſt. in ſum. eod. §. quid iuris habeant.

f Habitant. Secus ſi monachi ibi non cohabitarent. c. quod Dei timorẽ. de ſtat. regula. Sed quæ eſt ratio, quod proprio monaſterio plebem habenti non poteſt præponi, cum magis proprio monaſterio obligetur, quam eccleſiæ alienæ. & habeat nedum ſocium, ſed ſocios, & concurrat fauor eccleſiæ? Vnde videtur magis idoneus ad explicãdam curam imminentem proprio monaſterio, quam eccleſiæ foris ſitæ. Hæc eſt maxima difficultas, & Abbas in c. j. eod. vnde ſumitur, pro ſolutione multum laborat, demũ videtur reſidere vt id quod hic dicitur & in d. cap. primo. habeat locum quoties eſſet copia clericorum ſæcularium alias in neceſſitate non procedere, ſed raro non procedat, cum ſemper fuerit copia clericorum c. legimus. diſt. xciij.

g Ad concilium. Quod tamen Epiſcopus non tenetur ſequi, nam hoc eſt generale, ꝙ quoties quis tenetur quid facere de concilio alterius tenetur quidem concilium requirere, non ſequi: vt in cap. dilecti. de arbitris, & cap. cum in veteri. de elect. nec ideo minus ab eius arbitrio actus pendere videtur, de quo per Legiſtas in l. ſi conuenerit. ff. de re iudica.

h Conſuetudine. Hoc verbum reſpicit inferiora ſcilicet quod non valet conſuetudo, quod alius ab epiſcopo ordinet, vel deſtituat, & eſt ſumptum de capit. j. eod. in vj. non autem reſpicit dictum ſuperius; videlicet, quod non valeat conſuetudo quòd monachus poſſit in Eccleſia & monaſterio, in quo inhabitat, curã habere, nam contrarium videmus ſeruari de conſuetudine, quæ eſt valida, ſecundum abb. in cap. primo. eod. in antiquis. poſt. Ioan. Andr. Lau. Ioan. de ligna, per tex. a contrario ſenſu. in clem. ne in agro. §. ceterum. de ſtat. regul. quicquid. ibi ſentiat gloſſ.

i Depoſitio. Monachi enim ſi iſte delinqueret non poſſent remouere, ſed debet remoueri per Epiſcopum ordine iudiciario: immo plures Epiſcopi ſunt neceſſarij ad veram depoſitionem. xv. quæſt. vij. capitulo felix. &. cap. ſi quis tumidus,

licet

licet hodie ſecus per Concilium Tridentinum.
a Exempta. Cap.cum venerabilis. cum cap. ſeq. & cap. conſtitutus. de religio. dom. cap. auditis. de præſcr.
b Conſtituta. Cap.monaſteria.xviij.q.ij.

tem pro redemptione. fac.cap. hæc. & quod ibi. not. eod.
k Poterunt. Cap.nulli licet.xij. & ca.mancipia. de rerum permut. cap. ligna. & cap. veſtimenta de conſec.diſt.j.& xix.qu.iij.cap.quæ ſemel & ff. de rel & ſump.fun. l. ſi quis ſepulchrũ. Arg.contra. cap.ex antiquis.& cap.frequens. diſtinc.liiij. Sol. vt not. in dict. cap.ad hæc.eod.

Monaſteria iure communi ſubſunt Epiſcopo. h.d

Nec id mirum videri debet: cum monaſteria ipſa,& monachorum diſciplina, ſi nec priuilegio, nec legitima præſcriptione doceantur exempta[a], ad eum pertineant Epiſcopum, in cuius ſunt territorio conſtituta[b].

DE RELIGIOſis domibus.

TIT. XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia,& loca ſimilia Epiſcopio ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſſipentur.h.d.

Xenodochia[c] quoq; Orphanotrophia[d], Bethotrophia[e], Noſocomia[f], Gerontocomia[g], aliaque ſimilia[h] loca, ad Epiſcoporum, in quorũ ſunt diœceſi ſollicitudinẽ pertinẽt[i], per eoſdemque ad eas vtilitates, quibus conſtituta ſunt ordinanda, ac dirigenda erunt, nec poſtquã huiuſmodi loca ad hoſpitalitatis vſum, & pauperum prouiſionem Põtifices ordinatione deputata fuerint, ad profanos vſus cõuerti poterũt[k]. Cum ea[l], quæ ad certũ vſum largione fidelium ſunt deſtinata, ad alium[m] ſalua ſedis Apoſtolicæ[n] auctoritate cõuerti nõ valeant.

Ordinarij loca pia, & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione.h.d.

Quinimmo ſi taliũ locorũ Rectores exempti ſint, ſi tamen illorũ cura poſtpoſita, bona & iura ipſorum ab vſurpatorum manibus vendicare[o] negligant, aut quoquo modo res illorum collabi ſinant, poterunt Ordinarij auctoritate Apoſtolica[p] ſibi præſtita, loca ipſa

DE RELIGIOſis domibus.

c Xenodochia. Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.
d Orphanotrophia. Vbi orphani, id eſt, parentibus priuati nutriuntur.
e Bretotrophia. Vbi alũtur infantes pauperum.
f Noſocomia. Vbi ægroti curantur.
g Gerontocomia. Vbi ſenes aluntur, & ſunt iſta: ſecundum Hoſt. in ſumma eo. religioſa nõ conſecrata: & de horum omniũ vocabulorũ ſignificatione habes Hoſt. d.loco & not. in c.in qualiber. xxiij. q. viij & in l. oĩa. C de Epiſc.& clericis.& vulgo omnia iſta hoſpitalia appellantur. *Hoſpitalia.*
h Similia. Puta leproſarium, vel eleemoſynarium, etc ij. eo. eſt tamẽ dubiũ, an leproſorum collegium ſit religioſum, vt apparet ex not.in d.cle.ij §.j.
i Pertinent. Si ſint conſtructa auctoritate Epiſcopi, & ſic religioſa: vt in cap. quia monaſterium.eod. Sed ſi ſint ædificata ſine Epiſcopi auctoritate, Epiſcopus non debet ſe de his impedire iure decretalium. Abb. in cap.de Xenodochis.eod. ſed patronus ad libitum diſponet, ſecundum Innocen.& alios in cap. inter dilectos. de donati ſed hodie per Concil. Tridentinum.ſeſſione xxij. cap. viij. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus eſſet mortuus tunc proculdubio ad curam Epiſcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mandetur executioni: vt in authen.de eccleſ titulis.§.ſi quis au-

l Cum ea, &c.q.d. ſi deputata ad certum vſum piũ, ſacrum, aut religioſum, non poſſunt transferri ad alium vſum eiuſdẽ qualitatis & naturæ ſine licentia ſedis Apoſtolicæ, licet ſit facilis tranſitus in habentibus ſymbolũ, quanto minus ad vſum penitus profanum.
m Non ad alium. Etiam pium. faci. xxij.q.ij.ca.is autẽ. & diſt. xlv. c. licet. ij. & c.inter corporalia. de tranſlat.& cap. ad noſtrã. vbi not.& ca.ſuggeſtũ. de appel.argu.contra. ca. quamuis.de pœn.in vj.
n Sedis Apoſtolicæ. Not. caſum reſeruatum ſedi Apoſtolicæ de quibus omnibus in capit. quod tranſlationẽ de offic.leg. Hodie tamen per Concil. Trid. hæc poteſtas videtur cõmunicata etiam ordinariis: vt ſeſ.xxij. in decretis reformationum.c.vj.quod eſt factum cum ipſis tanquam ſedis Apoſtol. legatis.
o Vendicare. Etiam in iudicio, & coram iudice eccleſiaſtico, quod poſſunt e. cũ ſit.de for. cõpet.
p Apoſtolica.Concord.clem.ij.eod.c.irrefragabili.de offic.ordin.& ca.ad abolendam. de hære. & c.vni.de cler.ægro.in vj.cum allegatis in cle j. de ſupplen. neglig.prælato. Et vide quæ in hac materia ſtatuuntur per Concil. Trid. in decretis reformationum.ſeſſ vij c.xv & ſeſſ.xxij. cap.vj. & c.viij.& c.ij.ſeſſ.xxv.cap.iiij. & cap.viij.

ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in ſtatum priſtinum redigantur, procurare: cõtradictoréſque quoſcunque per cenſurā eccleſiaſticam & aliis iuris remediis[a] compeſcere, licet nullum per hoc exemptionibꝰ, ſeu priuilegiis, quod ad alia[b] præiudicium generali debeat,

Xenodochia, & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri niſi certis caſibus h.d.

Eodem cauetur cõcilio[c], vt nullus ex huiuſmodi locis ſæcularibus clericis in beneficium[d] conferatur, etiamſi cõſuetudine id fuerit, alias obſeruatū, niſi in illorum fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſiue per electionem[e] ſit de Rectore huiuſmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni teſtimonij committatur, quos bona prædicta in alios vſus conuertere, præſumptio veriſimilis non exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitaliū æquiparantur tutoribus h.d.

Vt autem hi demandatæ ſibi curæ diligentius inſiſtant, inſtar tutorum[f] & curatorū debent iuramentum præſtare[g], ac de bonis inuētaria conficere, & ordinis ſeu aliis, quibus h[?] ca huiuſmodi ſubſunt, vel deputādis ab eis, ſingulis annis[h] de adminiſtratione ſua rationem reddere quod ſi ſecꝰ āquoquā fuerit attentatum[i], prouiſio, ſeu ordinario minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſorum h.d.

Prædicta vero ad hoſpitalia militarū[k] ordinum, vel aliorū religioſorū minime extendūtur. Hi enim ſuorum ordinum inſtitutiones, & conſuetudines obſeruare cogendi erunt.

Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſeruāda eſt antiqua conſuetudo. hoc dicit.

Sed & ſi qua ſint hoſpitalia, altaria, & cœmiterii ab antiquo habētia[l], & presbyteros celebrantes, & ſacramenta Eccleſiaſtica pauperibꝰ miniſtrātes, quo ad exercenda, & miniſtrāda ſpiritualia prædicta[m], antiquam conſuetudinē Viennenſe Concilium obſeruari voluit.

DE SEPVLTURIS[n].

TIT. XXIIII.

a Remediis. Etiam inuocando brachium ſæculare ſi expedierit. cap. j. & c. quoniam. de offi. ordi.
b Alias. Sic cle. ij de ſtat. mona.
c Concilio. Vt cle. ij. §. j. eod. & pro pleniſſima cognitione eius quòd hic dicitur, videndus eſt Pet. de Peruſ. in tra. de canonica Epiſcopali, & parochiali. §. ij principaliter.
d Beneficium. Fac. cle. per litteras. de præb.
e Electionem. A ſuperiore confirmandam.
f Tutorum. Iurando vtilia facere, & inutilia prætermittere inuentarium faciēdo, & adminiſtrationis ſuæ rationem tempore debito reddere & reſidua reddere promittendo & cetera, de quibus in l. de creationibus. C. de Epiſcop. audi. & in l. fi. C. de curat. furi. & per ſpecul. in titulo de tutoribus, vt not. in cle. ij. § j. eo.
g Præſtare. Sed an & ſatiſdare etiam teneātur inſtar tutorum? Reſpon. negatiue, cum dentur ex inquiſitione. fac. l. orphanotrophos. in princi. C. de Epiſc. & cleri. & ita not. in clē. ij. §. j. eo. niſi tamen hi ſuſpecti eſſent propter vxorem, & filios, vt in cap. de Siracuſanæ. diſtin. xxviij. ſed tali ſuſpecto committi non deberet: vidi tamen ſeruari, quod huiuſmodi perſonæ ſatiſdent.
h Singulis annis. Per huius temporis deſignationem videtur quòd etiam non petitam adminiſtrationis rationem teneātur ſeddere, de quo no. in clem. ij. eod. Sed contra, l. orphanotrophos. C. de Epiſcop. & cle. & in authen. de eccleſ. titulis. §. pen. Sol. Aut quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus ipſis & orphanis, & non teneantur, & ita procedunt contraria. Aut de ratione reddēda epiſcopo. vel aliis ſuperioribus, & procedit quod hic dicitur, & in §. œconomos. authent. de ſanctiſſ. Epiſcop. Alij quod cõtraria corrigūtur, ſed prima verior, vt not. in cle. ij. §. j. eod.
i Attentatum. Reſpicit etiam præcedentem §. nedum iſtum.
k Militarium. Vt Sancti Ioann. Hieroſolimitani, & Sanctæ Mariæ Calatrenſium & Cruciferorum, & ſimilium: vt in cle. ij. §. præmiſſa. eod.
l Habentia. Sic cle. ij. §. fin. eod. vn[?] le[?] nitur.
m Prædicta. Concord. xxiiij. q. j. capitulo pudenda. & de electio. capitu. nihil eſt. in fine. & in cle. j. de priuil. in fin.

DE SEPVLTURIS.

n De ſepulturis. Dictū eſt ſupra de relig. domi. Sed quia ſepulturæ fiunt in locis religioſis, & faciunt etiam locum religioſum, toto titu. ff. de relig. & ſumpt. fune. merito ſequitur, & de ſepulturis etiam videre. Quod autem ſepultura faciat locū religioſum forte nō procedit iſto iure,

Cur in eccleſiis & locis ſacris ſepultura conſtituātur. h.d.

TRactemus nunc de ſepulturisque quidem per fideles non niſi in ſacris & religioſis locis, ideo conſtituuntur [a] & quod minus ibi ſpiritibus vexātur immūdis, & quod ſanctorum illorum cōmendantur patrociniis, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt cōſecrata.

Probandum eſt quod dat occaſionem bene faciendi. h.d.

Accedit quod defūctorū proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamque conſpicientes ſuorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorū ſepulturæ, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria [b] ex antiquo diſpoſita eſſe comperiuntur in quibus religioſorum conuentus ſunt conſtituti, vbi orationes, & miſſarum ſollennia, tam pro viuis, quā pro defunctis frequentius [c] celebrantur.

Vnuſquiſque habet liberam facultatem ſepulturam eligendi: & ſi quis non eligat in parochiali Eccleſia, aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus h.d.

Regulariter [d] igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, vbi maiorum [e] ſuorū ſepulchra conſtituta reperiūtur: nulli tamen propterea propriam [f], ſi contemptus [g] abſit, negatur eligere ſepulturam quod vſque adeo obtinet, vt antiqua dimiſſa nouam poſſit quis etiam in loco minus religioſo, ſibi deligere, nec propterea poterit hodie electio talis impugnari [h], licet antiqua iura ſuper hoc diuerſa eſſe videantur.

Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri ſi velit aliam eligere. h.d.

Nec vlla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio [i] quaſi [k] vxor capitis ſui ſequi iudicium, & ſepulturam ſit compellenda: ſed vtrique æqualis [l] erit eligendi

iure, ad not. in cap. penul. eo. & in cap. eccleſiaſtico. xiij. q. ij. Sumitur autem ſepultura pluribus modis, vt habetur in d. cap. pen. In propoſito tamen noſtro ſepultura eſt locus concauus in eccleſiaſtico, & c. vt per Abb. in rub. eod. Sed quæritur vtrum cum luctu & planctu ſint mortui ſepeliendi? Reſpond. non, ſed cum pſalmis & pſallentium vocibus. c. qui diuina. & cap. quā præpoſterum. xiij. q ij. Ex officio tamen charitatis, vel cauſa pietatis, & humanitatis ſi lacrymæ fundantur, non eſt iure reprobatum: nam de pleriſque ſanctis legitur, quod lacrymas fuderint in exequiis charorum amicorum dummodo nō multum lugeatur: vt in cap. qui diuina. & in capitulo vbicumque. xiij. quæſtio iij. & de hoc per Abb. in rubrica. eod.

a Conſtituuntur. Not. tres rationes, ob quas fideles ſepeliuntur in locis ſacris. Prima, ꝙ defunctorū corpora minus vexātur ſpiritibus immundis. Vnde in ſepulturis dicitur eſſe requies mortuorum. xij. q. ij. cap. aurum. Secūda, quia ſunt muniti patrocinio illius ſancti cui dicata eſt Eccleſia. iij. quæſt. ij. cap. non æſtimemus. in fi. Tertia vt fideles viuentes facilius mortuorum recordentur: vt in capitu. cum grauia. xiij. quæſt. ij.

b Monaſteria. Sed quomodo apud monaſteria, cū illa non habeant cœmeteriū niſi pro ſuis. xvj. q. j. c. j. Reſpondeo ſecundum Abb. in cap. fraternitatē. eod ꝙ hoc intelligendū eſt de his monaſteriis, quę habent populum, vel habent cœmeteriū ex priuilegio: vt ſunt hodie omnes regulares. Quis autem dare poſſit tale priuilegium? habes Doctor. in cap. certificari. eod.

c Frequentius. Cap. fraternitatem. vbi Abb. eo. & in cle. ij §. huiuſmodi. eo. & xiij. q. iij. c. cū grauia.

d Regulariter. De hoc latiſſime per Petrum de Vbald. in tract. de cano. paroch. §. venio ad nouum.

e Maiorum. Fac. xiij. q. ij. cap. placuit. & cap. j. eo. & cap. is qui. & cap. licet. eo. in vj. Sed quid dicemus, ſi auus, & proauus, & alij ab antiquo fuerunt ſepulti in aliqua Eccleſia, pater vero legit ſepulturam in alia, filius decedens eritne ſepeliendus in ſepultura patris, an aliorum maiorum? Reſpond. videtur quod æque cōmode poſſit in vtraque Eccleſia ſepeliri. de quo nor. in cap. is, qui. eod. in vj.

f Propriam. Quo ad poſſeſſionem, non quo ad dominium, nemo enim eſt ſepulturę dominus vt per Ab. poſt gloſ. in ca. quanto. de iudiciis.

g Contēptus. xiij. quæſt. ij. cap. contemptus.

h Impugnari. Cap. ij. §. fi. eod. in vj. vnde ſumitur.

i Diſtinctio. Immo iudicandi ſunt ad paria cap. gaudemus. de diuort.

k Quaſi. dubitandi ratio.

l Aequalis. Argu. contra xiij. q. ij. cap. vnaquæque. & xxxiij. quæſt. ij. cap. quos Deus. Sol illud intelligitur ſecundum iſtud, vel iſtud locum habet cum mulier eligit ſibi ſepulturam, ſecus ſi non eligat: arg. l. mulieres C de digni. lib. xii. & ff. ad munici. l. j. reſpond. & l. fi. & no. in capit. de vxore. eo. vnde ſumi. ut.

di ſunt, niſi adeo forte ſint remoti, quod ad ea cum moriuntur, commode [a] exportari nequeant[b].

Non poteſt quis etiam iureiurando a ſeipſo abdicare liberam eligendæ ſepulturæ poteſtatem. h. d.

Alia autem ſepulturæ vſque adeo libera eſſe debet electio, vt Bonifaciana cõſtitutione[c] cautum ſit, ne qui advouendum, iurandum, vel alias promittendum[d] aliquos inducãt[e], vt apud eorum Eccleſias ſepulturam[f] eligant, vel iam electam vlterius nõ immutent, & ſecus factum omnino infringit[g].

Mortuum ruri qui ſepulturã non elegit, ſi ſine periculo poſſit exportari, vel in parochiali Eccleſia vel in maiorum ſepultura debet ſepeliri. h. d.

Illud tamen in dubium venire poteſt, ſi quem dũ animi, vel agri colẽdi cauſa ruſticatur, ruri inopinato forſitan interirum, nec electa ſepultura cõtingat occũbere, an in Eccleſia ruri conſtituta[h] an potius in alia ſepeliri debeat, & reſponſum eſt ſi abſque periculo[i] defunctus inde valeat exportari, non in eccleſia ruri poſita, ſed in ſua parochiali, vel in qua maiorum ipſius ab antiquo ſepultura extitit, ſepeliendum[k] fore.

Periculũ immutat ius.

Quibus non communicamus viuis nec mortuis communicamus. hoc dicit.

Non tamen[l] omnes qui facto functi fuerint eccleſiaſticæ tradendi ſunt ſepulturæ: quibus enim non communicamus viuis, nec defunctis cõmunicare debemus[m]. Vnde carebunt

attento initio l. minor. ff. de ſer. exportãdis. & no. Ab. in dicto c. de vxore. & Peruſ. in ca. fi. eo. in vj. Imol. in l. Gallus. ff. de lib. & poſt. Sed contrá eſt cap. nimis. el. primo de exceſſ. prælat. & in ca. vt priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquuntur de vetis religioſis: vt no. in d. cap. fin. eo. in vj. An autem hæc diſpoſitio cõprehẽdat Ab. vide p Ab. in d. c. de vxore.

a Commode. Not. ratione incommoditatis id permitti quod alias non permitteretur, ſic capitulũ is q. eo. in vj. & xij q. ij. c. tertulas.

b Nequeant. Quo caſu ſecundũ opin. pluriũ poterit monachus eligere ſe ſepulturam, & ita ſuſtinetur opi. Hoſt. de quo per Ab. in cap. nimis, el primo de exceſſ. præl. & in capit. vt priuileg a. de priuilegiis, licet multi contra. Alias autem ſi non eligãt ſepeliẽtur in eccleſia parochiali loci, in quo decedunt.

c Cõſtitutione. Ca. j. eod. in vj.

d Promittendum. Nec enim Deus inter iſta facit differentiam, xxij. q. v. c. iuramenti. & not. in cap. debitores de iureiur. & per Doct. in cap. ad aures, quod met. cauſa. & in c. peruenit. de arbitris. Vnde veniens contra ſimplicem fidei præſtationem nulla neceſſitate compulſus, poteſt beneficio priuari, cap. querelam. de iureiu. & per Peruſ. poſt alios in cap. j. eod. in vj. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento not. quod Papa ex cauſa fac. interdum, quód iuramentum non obliget, fac. c. ij. de rebus eccleſ. non alie. in vj. & cap. vbi periculum. §. pen. de ele. eo. lib. Nec hoc mirum: quia etiam ſi quis ſponte iuret non mutare ſepulturam, poteſt illam nihilominus mutare, ſecundum opin. quorundam, de quo plene per Peruſ. in cap. j. eod. in vj.

e Inducant. Si quis tamen eſſet inductus ad eligendum ſepulturam in certo loco, non voto, iuramento, vel promiſſione ſimplici, non haberet locum quod hic dicitur, ſecundum Ioan. And. & Ioan. de ligna, & Peruſinum, in cap. j. eodem in vj. argu. l. j. & per tot. C. ſi quis ali. teſtari prohib.

f Sepulturam. Cum enim ſimus in ſpiritualibus pactio interuenire non debet. j. quæſtio ij. capitu. quam pio. & cap. paſſiones. de pact. hoc intellige inter ſepeliendos & ſepelituros, ſecus inter duas eccleſias. cap j. de pact. in vj. & infra. de pact. §. j.

g Infringit. Cap j. eo. in vj. vbi prolixe ponitur pœnæ cõtrafacientium.

h Ruri conſtituta. Quod videbatur, quia ibi deceſſerat.

i Abſque periculo. Simile cap. fin. eo. in vj. & ſupra. eod. §. impuberi. ergo periculum immutat ius commune. facit cap. ſi duo. §. ſane. de procura. in vj. de eccleſ. ædific. capitulo ad audientiam.

k Sepeliendũ fore. Si quis igitur habeat in loco domicilium & ſe ex cauſa limitata ad tempus in alium locũ transferat, non cenſetur illuc transferre domicilium, & parochiam conſtituere. Quod inducitur ad ſcholares, vt in dubio non cenſeatur tranſtuliſſe domicilium ad locum ſtudij, de quo plene not. in cap. quod clericis. & in cap. ex parte. de for. compet. de quibus vbi debeãt ſepeliri per Abb. in cap. j. eod. Item ex hoc infertur, quòd eccleſia loci, in quo deceduut, non debet habere parochialem, ex quo non habent ibi domicilium, & per conſequens nec parochiam, prout requiritur, vt per Doct. in capitulo ij. & capitulo iij. eod. in vj. & per Hoſt. in capitulo in noſtra. eod. in antiq.

l Omnes. Habes hic qui ſiut qui in ſacro ſepeliri non poſſunt. de hoc vide & Hoſt. in ſumma. eod. §. quibus interdicatur, & per Petrum de Peruſia in tractatu de canonica epiſcopali. capitulo vltimo.

m Debemus. Sic in c. ſacris vnde ſumitur eod. & xxiiij.

ecclesiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica vnitate præciſi [a]. Igitur nec paganus [b] nec iudæus, nec hæreticus, nec qui vſuras exercuit [c], nec qui ſibi mortem conſciuerunt [d], aut qui perſonis eccleſiaſticis violentas manus iniecerunt [e], nec homicidæ nec incendiarij, aut eccleſiarum violatores, nec inceſtuoſi, nec blaſphemi [f], nec vllus qui pro manifeſtis [g] condemnatus eſt exceſſibus, eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni a corporibus fidelium. h. d.

Et ſi contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio eccleſiaſtico tumulari, ſi ab aliorū corporibus diſcerni poterunt, exhumari [h] debent, & ab eccleſiaſtica ſepultura procul [i] iactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, cum excommunicatorū [k] oſſibus corpora fidelium extumulanda non erunt [l]. Cum licet non obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis, celebris tamē, vel ſpecioſa non proſit improbis [m].

Qui contemptis clauibus non humandos locis ſacris humauerit, excommunicationem incurrit, a qua non eſt abſoluendus antequā arbitrio epiſcopi ſatisfecerit. h. d.

Si quis autē contemptis eccleſiæ clauibus huiuſmodi perſonas,

Cōmunio etiā cum defunctis.

Ratio dubietatis, et connexitatis.

Malus potius tolerandus, quàm bonus puniendus.

xxiiij. quæſt. j. & cap ij. niſi tamen viuētes reconciliationem petierint, nec per eos ſteterit quo minus eccleſiæ reconciliati fuerint: quia tunc etiam poſt mortem ſunt abſoluendi. xvj. qu. vj. qui recedunt. c. à nobis. de ſent. excō. & per Abb. in c. litteras. de reſt. ſpol. Not. ergo ex hac regula, quòd & cum defunctis poteſt eſſe cōmunio, vt lauādo mortuū, veſtiendo, ſepeliendo, aſſociando ad ſepulturam, & ſic communicans incidit in minorē excōmunicationē, vt ſi cum viuo communicaſſet, & ſic excōmunicatio afficit non ſolum animam, ſed etiā corpus. Ab. in c. ad hæc. de priuileg. & in d. cap. ſacris. vbi & illud firmat, leproſos non poſſe cū aliis in cœmiterio ſepeliri, contra opin. Hoſtiē. quòd licet poſſit admitti rationibus ibi per eū redditis, ſi tamen quis cōtrarium faceret, non crederē, illum incurrere pœnas, dicto ca. ſacris. clem. j. eod. & §. ſequen. & hoc caſu ante factum tenerem opin. Abb, poſt factum vero opin. Hoſti. in c. ſacris. in fi. eo. aliàs effodiētes ſepulturas incurrunt ſacrilegium, vt per Abb. in ca. ad hæc. de auct. & vſu pal. & ſpolians cadauer, vel aliter ei iniuriam inferens vltra alias pœnas faciunt iacturam legitimæ, ſi ſint perſonæ quibus legitima debeatur & omniū ſibi a defūcto relictorū, Rom. conſ. clxxxv. & p Ant. & Frāc. in d. c. ad hæc.

a Præciſi. Not. regulam. quod præciſi dicuntur excommunicati, ſuſpenſi, & interdicti. fac. cap. is cui. de ſenten. excom. in vj. clem. eos. eod. Et not. quòd eorum, qui hic nominantur, quidam ſunt excommunicati ipſo iure, quidam veniunt excommunicandi per ſentētiam iudicis. de quibus dicere non eſt hic locus, not. aliquid in cap. ſi. eo. & plenius in cap. tua nos. de ſent. excom.

b Paganus. Cap. eccleſ. & cap. ſequen. de conſec. diſtinct. iiij.

c Exercuit. Cap. quia in omnibus. de vſuris.

d Conſciuerunt. xxiij. q. v. cap. placuit, & cap. ex parte. eodem.

e Iniecerunt. Cap. fin. eo. vbi & de inceſtis, & de eccleſiarum violatoribus, & de homicidis.

f Blaſphemi. Cap. ſtatuimus. de maledi.

g Pro manifeſtis. cap. ſi. eod.

h Exhumari. Quod poterit facere epiſcopus ſua auctoritate, etiam in locis exemptis, vt per Abb.

i Procul. In tanta diſtantia quod voces clericorum cantantium nō poſſint inde exaudiri, arg. cap. quod in te. de pœnit. & remiſſ. & per Abb. in c. ſacris. eodem.

k Excommunicatorū. Intellige etiā de excōmunicatis minori excommunicatione, vt habetur in clem. j. eod. & per Inno. in cap. ſacris. eod. & commun. Doct.

l Non erunt. Not. quod ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur. xj. qu. iij. nolite. & xiij. q. ij. cap. ſi eſtimemus. & ff. de adim. leg. l. iij. §. ſi duobus. Idem contingit ratione connexitatis. xiiij. q. v. cap. denique, & diſtinct. lxxxj. cap. cum omnibus. & ff. de ſol. l. ſi alieni. & ff. de minor. l. etiam. Idem ratione difficilis ſeparationis. ff. de nego. geſtis. l. cum eum actum. & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. Idē ratione difficilis probationis l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tutel. Arg. contra de pœnit. d. v. & ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & l. cū ex pluribus ff. de mann. teſtam. & no. in c. ſacris. eo.

m Improbis. Si ergo non poteſt puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius eſt tolerādus malus, quàm bonus puniendus. l. abſentem. ff. de pœn. & xxiij. q. iiij. c. quam magnum. Et fac hoc ad quæſt. de fratribus habentibus domum communem pro indiuiſo, quòd propter partem innocentis pars delinquentis deſtrui non debeat. Sed contra facit c. ſed econtrario. de pœni. diſt. ij. vbi ob delictū Sodomitarum fuerunt combuſtæ quædam vicinæ ciuitates. De hoc vide quod ibidem not. & per Bart. in l. Atheius. ff. de aqua plu. arcen. & per Doct. in l. & ſeuerior. C. de his qui not.

aut interdicti tẽpore[a] quoſlibet in eccleſiis vel cœmeteriis ſepelire auſus fuerit[b], ipſo facto[c], excommunicationis ſentẽtiam incurret, à qua niſi prius ad arbitrium diœceſani epiſcopi eis quibus[d] iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentem exhibuerit; abſolui non poterit, nec vllum circa præmiſſa contrafacientibus priuilegium ſuffragabitur.

Reconciliati, licet alioqui eccleſiaſtica ſepultura non eſſet. tradendi, poſt reconciliationem tradi poterunt, h.d.

Sed hæc de illis intelligenda ſunt, qui impœnitẽtes deceſſerint, nec in articulo[e], ſaltem mortis, eccleſiæ reconciliati fuerint. Nam ſi, dum forſitam in extremis agerent, legitime[f] abſoluti fuerint, cœmeteriũ his & alia[g] eccleſiaſtica ſuffragia denegari non debẽt: heredes tamen[h] & propinqui ad quos ipſorum bona peruenerint[i], vt pro eiſdẽ ſatisfaciant, ſi caſus exigat, eccleſiaſtica ſunt cenſura compellendi[k].

Cadauera punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepulturæ eccleſiaſticæ. h.d.

Ex his apparet, eorũ cadauera, qui poſt confeſſionẽ[l] Deo peractã, pro ſcelerib⁹. ſuis in patibulis ſuſpenduntur, ad eccleſiam eſſe deferẽda & oblationes ꝓ eis offerendas. Cum enim pro peccatis ſuis pœnam extremam ſoluerint, & digne pœnituerint, non iudicat Deus bis idipſum[m].

not. in ſam. & per Abb. & alios in cap. ſacris. eod. & quod hic & in d. ca ſacris. dicitur, ꝙ improbis ſpecioſa ſepultura non prodeſt ſecundum Ab. ibi. dic. quod immo nocet, & facit ca. quibus. cum ſeq xiij. q. ij.

a Tempore. Quo tempore eſt interdicta eccleſiaſtica ſepultura cap. quod in te. de pœni. & remiſ. & cap. vt priuilegia de priuileg.

b Auſus fuerit. Scilicet ſcienter, vt in Cle. j. de ſepul cum ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portantibus ad ſepulturam: non tamẽ ſepelientibus, an in comcomitantibus eo. in fodientibus, fabricantibus, vel ſepulchrum aperiẽtibus, an in prælatis. ſacerdotibus, & miniſtris, qui id nõ prohibent, ſed patiuntur; an in his qui portant cereos, crucem, & ſimilia? Reſponden; hæc dubia potius principis declarationem ex poſcunt, quàm interpretantis opinionem. vide gloſ. in. Cle. j. eod.

c Ipſo facto. No. caſum, in quo quis ipſo facto eſt excommunicatus, alij not. in Cle. j. de ſenten. excom.

Quod donetur de conceſſione vnius ſacramenti & de cæteris eſt intelligẽdum.

d Eis quibus. Sed qui erunt hi? Reſpon. vt not. in Clem. j. eod.

e In articulo mortis. Quo temoore abſolui potetit per ſacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in caſibus Papæ reſeruatis, Abb. & alij in cap fin. eod.

f Legitime Secundum formam cap. ex tenore. & cap. cum deſideres. de ſent. excommu.

g Et alia. Arg. ꝙ. cui cõceditur vnũ ſacramentũ vel negatur, & alia intelliguntur negata vel conceſſa, fac. cap. ad eius. diſt. v. & cap. illud. diſt. xcv. & xxiij. q. ij. c. fin. ſed cõtra de torneã. c. j. & de raptor. cap. ſuper. eo. vbi licet cõcedatur pœnitentiæ ſacramentum & euchariſtiæ, eccleſiaſtica tamen ſepultura denegatur: ſed illud fit ad terrorẽ aliorum, vt not. in cap. fin. eod.

h Heredes tamẽ. Not. in limitationẽ d. c. ad c. ex parte j. de verb. ſigni. vbi excommunicatus pro manifeſta offenſa non debet abſolui, niſi prius ſatisfaciat: nam hoc nõ habet locũ, ſi quis ſit in extremis, vt hic, & cap. fi. eo. Idem putat. Ab. ſi ſatisfactio longum exigat tractatum. c. quæſtionis. de appel. vbi plene per Abb. fac. ca. qui recedunt. xxij. qõ. vij. Item no. ex hoc §. vnam differentiã inter ius canonicũ & ius ciuile: quia de iure canonico heres indiſtincte tenet pro delicto defuncti ſecus de iure ciuili. quod tamen quomodo procedat latiſſime per Ab. in d. cap. fin.

Qualiter heres teneatur de delicto defuncti remiſſiue.

i Bona. peruenerint. Videtur ergo ꝙ hoc ſatisfaciẽdi onus ſi non tã heredis, quam bonorum. fac. ca. fi. vnde ſumitur, quòd forte poterit procedere quando bona quæ deuenerunt ad manus hæredis non ſufficerent.

k Cõpellendi. Scilicet ſi deceſſit pœnitens: aliàs ſi impœnitens, eccleſia ſe non impedit ſuper iſta ſatisfactione & defuncti exoneratione, vt per Abb. in c. a nobis ij. de ſent. excom. in vltimo not. Et nota hic caſum generalem. in quo eccleſia exercet iuriſdictionẽ in laicos, videlicet compellendo heredes ad ſatisfaciendum pro defuncto, vt per Abb. in dicto cap. à nobis. & in cap fi. eodem.

Super ſatisfactione impœnitentis eccleſia ſe non impedit.

l Poſt confeſſionem. & Euchariſtiã ſumptã: quia ſi petant nõ eſt deneganda, cle. j. de pœnit. & remiſſ. Sed quæri conſueuit, quare liberetur ille, qui fugit ad eccleſiam, & non ille, qui recipit corpus Chriſti, cum tamen euchariſtia multum præſtet eccleſiæ? Reſpond. quia corpus Chriſti cibus eſt animæ non corporis: ergo animã liberat non corpus. Vel dic quòd cũ hoc ſit priuilegium eccleeſiæ ad conſequentiam trahi non debet vt xij. q. iiij. cap. ſicut. Vel dic quòd etiam corpus Chriſti aliquando liberat, puta, ſi ductus ad patibulum fiat obuius ſacerdoti deferenti ſacramentum, ſecundum quoſdam.

Corpus Chriſti an liberet cũ qui ducitur ad patibulum.

m Bis id ipſum. Immo videtur contra: quia deli

delictum punitum in foro pœnitentiali punitur in contentioſo, & econtra, vt per Abb in c. fi. eod. Item punitus per iudicem eccleſiaſticum punitur per ſæcularem. Doct. in c. j. & in c. at ſi clerici de iud. & in c. tuæ. de procur. & per Abb. in c. cum in cũctis. §. ſi. de elec.

ecclesia. xij. quæſtio. ij. cap. aurum. nemo enim de ſuo beneficium facere cogitur, x. quæſt. ij. cap. precarie, eſt & alius caſus, quando locus eſt religioſus inſpecto ſolo iure ciuili illatione cadaueris de quo late per Doct. in cap. abolendæ. eod.

Deprehenſi in ſcelere, & vulnerati, ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint item improuiſo caſu oppreſſi, nõ priuantur eccleſiaſtica ſepultura h d.

Quin etiam ſi dum in ſcelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & ſacerdoti poſtmodum confeſſi, ex vulnerib⁹ acceptis deceſſerint, communio eis minime denegabitur [a], quanquam, ſi dum ſeipſos defendunt interfecti fuerint, aliud [b] ſit ſtatuendũ. Is autem quẽ caſus improuiſus [c] opprimit, ſi nihil aliud obſiſtat eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere, nec conſuetudo in contrarium valet, poſſunt tamen ſpõte oblatum.

Illud etiam atque [d] etiam admonendi ſumus ſacris canonibus penitus interdici, ne quis terram pro ſepulchro [e] vendere, aut pro hominibus ſepeliẽdis, quoquomodo munera exigere audeat, niſi forte ſepeliendus eccleſiæ, in cuius atrio ſepelitur aliquis viuens tradi iuſſerit [f], aut poſt mortem ipſius parentes, proximi, vel heredes pro luminaribus, vel eleemoſyna aliquid vltro dare voluerint. quo caſu ſponte oblatum, licite recipi poterit: peti vero vel aliquid exigi eſt omnino vetitum: ne aut venalis dicatur eccleſia, aut clerici hominũ interitu gaudere videantur, ſi ex illorum cadaueribus ſtudeant habere compendium [g]: nec obtentu cuiuſquã conſuetudinis [h], niſi pia & laudabilis [i] fuerit, reatũ ſuum quis excuſare poterit.

Sol. quòd hic bis puniretur in eodẽ foro: ſcilicet pœnitentiali & eccleſiaſtico. Vel ſol. ex his quæ ponuntur per Doct. in c. cum ſit. de for. cõpet. & in aliis locis ſupra allegatis.

a Denegabitur. Capit. fures. cũ c. ſeq. xiij. quæſt. ij.

b Aliud. Fac. ca. ex parte. ij. c. & xxiiij. q. v c. de occidẽdis.

c Improuiſus. Not. quòd decedẽs ſine cõfeſſione exteriori in extremo vitæ facta debet ſepeliri in cœmeterio eccleſiæ, ex quo confeſſionem nõ contempſit, ſed ſi eſt morte præuentus, nec eſt præſumendũ quod deceſſerit in peccato mortali, cũ quilibet præſumatur bonus. niſi tamen per annum confeſſionẽ contempſiſſet, iuxta formã, c. omnis. de pœnit. & remiſſ. & ſic no. quod quis ſepeliendus eſt in cœmeterio ſine aliquo ſacramento. quod putat notandum Abbat. in capitulo ex parte. eodem.

Non præſumitur quis deceſſiſſe in peccato mortali.

Cœmeterij ſepultura ſacramenta non requirit.

d Etiam atque etiam. Et ſæpe ac ſæpius, & vtitur hac verborum inculcatione: quia diſtrictiſſime ac ſæpiſſime quod hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet xiij. q ij. c. queſta. cum pluribus ſeq. in cap. abolendæ. eod. cap. non ſatis. & cap. ad Apoſtolicam. de ſimon, & alibi ſæpe: licet tam multæ prohibitiones ob auiditatem ſacerdotum male ſeruentur.

e Terram pro ſepulchro. Intellige ſecundum glo. & Doct. in cap. abolendæ. eo. de terra & loco iam religioſo & cœmeteriato, qui cum ſaltem large accipiendo ſit ſacer, non eſt mirum, ſi pro eo non poteſt aliquid accipi, ceterum ſi ſit locus mere purus & priuatus: tunc proculdubio poterit vendi etiam quod ibi fiat cœmeterium, vel

Terra pro ſepultura quando vendi poſſit.

f Iuſſerit. Cap. abolendæ. eo. ſed quæritur, an forte intuitu huius præſtationis, vel ex ſimili cauſa poſſit quis habere ſepulturam in eccleſia, hoc eſt aliquod ius in perſona ſua, ſuorumque heredum radicatũ? Reſpondeo, reſpectu proprietatis nõ eſt dubium, quod non cum locus ſit ſacer, vel religioſus, qui non eſt in cõmercio, Abb. in ca. quanto. de iudi. ſed bene ſecũdum quoſdam habet ius ſepeliendi. adeo vt nemo poſſit ibi eo inuito ſepeliri, niſi in caſu neceſſitatis, ſecundum Vincen. Sed melior videtur opinio, quod laicus inuito epiſcopo nõ poſſit aliquid iuris adquirere. & poteſt epiſcopus concedere. quod vnus ſepeliatur in ſepulchro alterius, vt per Archi. in c. præcipiendum. xiij. quæſt. ij. & ſi aliter videatur ſe habere conſuetudo hoc eſt potius ex quadam toletantia, vt per Abb. in cap. j. & cap. abolendæ. eodem.

g Compendium. Sic decima tertia, quæſt. ij. cap. quæſta.

h Conſuetudinis. Facit cap. abolendæ. eod. & cap. quando. & cap. dilectus. & cap. ad Apoſtolicam. & cap. non ſatis. de ſimo & de viribus huius conſuetudinis latiſſime per Abb. in dicto cap. ad Apoſtolicam. & in cap. tuam de ſimon.

i Niſi pia & laudabilis. Quo caſu laici ab epiſcopo compelli poterunt illam ſeruare, vt habetur in cap. abolendæ. eod. & in cap. Ad Apoſtolicam. de ſim. & ſic nota alium caſum in hac materia, in quo epiſcopus habet iuriſdictionem in laicos, vltra caſum. §. ſed hæc de illis. ſupra eod. Sed quomodo poteſt hoc procedere, cum ex his,

quæ

DE CANONICA portione [a].

TIT. XXV.

Quid ſit canonica portio, & quod eſt duplex parochialis, & epiſcopalis. h.d.

Canonica portio [b] eſt, quæ de relictis [c], & prouentibus eccleſiis obuenientibus [d] detrahitur, & prælatis [e] debetur. Eſt autem duplex, parochialis & epiſcopalis. Parochialis eſt, quæ parochiali eccleſię, vel ipſius curato, & rectori debetur.

Canonica portio parochialis eſt, quæ debetur curato de relictis factis eccleſiæ, in qua quis poſthabita propria eccleſia elegit ſepeliri h d.

• Sciendum eſt enim, ſi quis in alia eccleſia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & eccleſiaſtica ſacramenta percipit, ſepulturam ſibi elegerit, (quod quibus caſibus fieri poſſit, proxime expoſuimus) ne parochialium eccleſiarum rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur ſubſidiis, conſtitutum eſſe, vt curatus de his rebus, quas defunctus [f] pro anima ſua in vltima diſpoſitione reliquit eccleſiæ, in qua ſepeliri elegit, quartam partem [g] præcipiat [h], aut aliam,

quæ ſunt meæ facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua conſuetudo, vel præſcriptio, vt not. & legitur in l.j. C. de ſeru. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verſo. ff. de vſuris. Ioan. Andr. in cap. Ioannes. de cler. coniug. Innocen. in cap. bonæ. ij. de poſtul. prælat. & late per Abb. in c. ſuam. de ſimo. Hoc putatur fortiſſimũ contrarium, & tribus modis reſpondet Abb. in dicto cap. ſuam. & demum videtur in hoc reſidere, quòd contrarium non procedat fauore eccleſię. Sed cuius erit iudicium an hęc conſuetudo ſit laudabilis? Reſpondeo, epiſcopi, Abb. in dicto cap. ad Apoſtolicã vbi rationem etiam aſſignat, & in tantum ſeruanda erit hæc laudabilis conſuetudo, vt non poſſit per contrarium ſtatutum laicorũ tolli, vt per Abba. in dicto cap. abolẽdæ. poſt Bart. in l. priuilegia. C. de ſacroſanct. eccleſ. ex quo infertur, quòd Senenſes non poſſunt per ſtatutum tollere quominus fiat oblatio fieri ſolita in aſſumptione Beatæ Mariæ.

DE CANONICA PORTIONE.

a Poſt iõc. Dictũ eſt ſupra de ſepulturis, quæ regulariter, & de iure cõmuni debẽt fieri in parochialibus eccleſiis: ſed cũ contingat ſæpe laicos poſthabita parochiali eccleſia in alia ſibi ſepulturam eligere, quo caſu parochialis detrahit quartam de relictis eccleſiæ, in qua quis eligit ſepeliri, merito poſt dictum de ſepulturis venit dicẽdum de portione canonica, quæ detrahitur occaſione ſepulturæ. & quia canonica parochialis eſt in multis ſimilis epiſcopali, ideo in eodem titulo tractat de vtraque.

b Portio. Sed quota eſt hęc portio? videtur quòd ſit dimidia, vt x. q. j. cap. antiquos. & cap. ij. de ſepult. Immo videtur tertia portio, vt in ca. de his. & cap. decernimus. xiij. q. j. & xvj. q. j. cap. conſtitutus. & dicto cap. ij. Immo videtur quarta, xij. quæſt. ij. cap. Vulterrana. & cap. conquerente. de offic. ordinar. & cap. cum ſuper. de ſepul. & hoc magis communiter tenetur, vt per Abb. in cap. requiſiſti. de teſtamen. & per Pet. de Peru. in tractatu de canonica epiſcopali cap. ij. & in eod. tractatu cum tractat de parochiali, cap. v. incipiente venio ad quintum. cõſuetudo tamen poteſt illam augere, in cap. certificati. de ſepult.

c Relictis. Hoc verbũ reſpicit ea, quæ dantur per viã vltimę voluntatis, l. j. in fin. ff. de tab. exhib. qui text. mihi hoc nunquam probauit: cum ibi fiat vis in tempore præterito: non in qualitate & natura verbi. vnde forte non eſt vera cõmu. opi. de iſto verbo per l. hoc ſermone. ff. ſi liber. ingen. eſſe dicatur.

d Obuentionibus. Etiã alia via, quàm vltimæ voluntatis, ca. de his. de ſepult. & infrà eod. §. j.

e Prælatis. Accipe hoc verbum large, vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis eccleſię, iuxta ea quæ ponit Abb. in cap. de multa. de præb. & in c. requiſiſti. de teſta. & in cap. ij. de iud.

f Defunctus. Et ex hoc not. ſecundum vtrunque Abb. in c. j. de ſepult. quòd vita laicorum eſt clericis paſſio: ſed mors eſt conſolatio: quia dum laici viuunt, debent eis ſacramẽta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, vnde eis ſcribit: Peccata populi mei comedent, id eſt, orando delebunt, cap. quem pœnitet. de pœn. diſt. j. & j. q. j. cap. dictum. & cap. ipſi ſacerdotes. mors vero dicitur ſolatium reſpectu perceptionis temporalium. *Clericis vita laicorũ paſſio: mors conſolatio.*

g Quartam. Cap. cum ſuper. de ſepultur. & not. ſuprà eod. in princip.

h Præcipiat. Sed quid, ſi quis in vna eccleſia audit diuina, in alia vero accipit ſacramenta, & iuridice hoc facit: puta habet quis domum in confinio duarum parochiarum, vel habet duas domos contiguas, quas vtraſque inhabitat, ſed vna eſt vnius parochiæ, alia alterius, quænã habebit canonicam? Reſpon. diuidenda erit, vt not. in cap. ij. de ſepult. in vj. & per Abb. eod. tit. cap. j. in antiq. fac. not. per Innoc. & per Ioan. Andr. in

cap.ſuper.eo de parochia. & not.etiam in cap.de his.de ſepult.fac.infra eo.§.dubitari.

a Conſuetudo. Vt in cap certificari.de ſepult.vbi de hoc Petrus de Vbald.qui fuit ante Abb.in ſuo tract.de canonica parochiali,ca.v.incipit venio ad quintum, vltra cõſuetudinem addit de præſcriptione tanquam a conſuetudine diuerſa, & eius dicta poſſent intelligi iuxta tradita per Abb. in d.c.certificari.

b Cõſtitutus. Nota quẽ ingredi poſſe religionẽ, dũ eſt in ægritudine, quia talis ingreſſus, vel votum de ingrediẽdo pendet a ſanitate mentis, non corporis, fac.ca.porrectũ de teſta.& c.de his. de ſepult.

c Trãſtulerit. Hoc verbum in cap. de his.de ſepult. vnde ſumitur, intelligitur duobus modis. primo, vt hæc tranſlatio importet monachationẽ: & tunc ideo dari debebit canonica: quia per profeſſionẽ & monachationem cenſetur mortuus, vt per Abb.in cap.ij.& cap. de his. de ſep. Inn. vero intelligit ſolum quãdo quis ingreditur monaſteriũ vt viuat cum monachis, citra tamen profeſſionem. prima melior, cum verbum, trãſtulerit deſignet plenam tranſlationem.xxj.qu.ij. cap.ſi quis tranſlatus.

Verbum trãſferre.

d Non poterit. Not. ergo quòd de relictis, vel traditis alicui eccleſiæ in vita non debetur canonica portio, quod intellige non ſolum de parochiali: ſed etiam de epiſcopali, ſecundùm Abb. in cap.de his. de ſepult.dic tamen vt per eundem in cap. requiſiſti.de teſtam.

e Quibuslibet. Honeſtis tamen, & non hæreticis, diſt. lxxxvj. cap. donate. & leg. ei qui. C. de Apoſtat.& c.ſi quis epiſcopus.cum c. ſeq.de hæt.

f Conferre. Poteſt etiam bona ſua conſumere, niſi tamen faceret in fraudẽ filiorum: quia tunc reuocaretur alienatio vſque ad portionem filij debitam, vt per Docto. in cap. Raynuntius. & in cap.Raynaldus.de teſta.& per Abb.in cap.de his.

quam legitima conſuetudo [a] præfixerit.

De his quæ quis viuens, & ſanus cõtulit alicui eccleſiæ curato non debetur canonica portio: ſecus ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etſi nihil quidem teſtamento quis reliquerit, in ægritudine conſtitutus [b] cum bonis ſuis ad loca religioſa ſe tranſtulerit [c], eccleſiæ parochiali, canonica portio debetur: ſi modo ille de eadẽ ægritudine deceſſerit. Quod ſi ſanus ad ea loca ſe tranſtulerit, de his, quæ locis ipſis cõtulit, cogi non poterit [d] aliquid eccleſię, a qua diſceſſit, impartiri: quia liberum eſt eis, tunc bona ſua non ſolũ religioſis: ſed etiam quibuſlibet [e] priuatis conferre [f].

Canonica portio ſoluitur eccleſiæ, in qua quis diuina percipit. hoc dicit.

Dubitari tamen poteſt, ſi cuius maiores antiquitus in aliqua eccleſia ſepeliri conſueuerãt, ea dimiſſa [g] alibi ſepulturã elegerit, num dimiſſæ canonica portio debeatur, an parochiali. & ſtatutum eſt, illi perſoluendam, in qua quis audire diuina, vel ſacramenta recipere debet.

Canonica portio habẽtis duplex domicilium diuidenda. h.d.

Quod ſi is, qui duo habet domicilia [h], ſeq; in vtroque collocat [i], æqualiter in loco tertio ſepulchrũ eligat [k], domiciliorum eccleſiæ inter ſe canonicã portionem diuident [l].

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. h.d.

Sunt [m] tamen quæ-

de ſepul. & eſt hic argu. quòd quis poteſt in vita, quod non poteſt in morte.

g Ea dimiſſa. Quid ſi non dimiſerit: ſed in ea ſepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Reſpon. adhuc parochialis habebit canonicam, ſecũdum Lapum. alleg. lx. in fin. quem ſequitur Petu. in ca. ij. de ſepul. in vj. vnde ſumitur. Alıud enim eſt ius parochiale, aliud ius funerãdi, vt patet in d. cap. ij. ſecũdum inductionem Petuſi & tenet ibidẽ expreſſe glo. per cap. j. de ſepult. eo. lib.

h Domicilia. Quod eſſe poteſt. ca. dilectus. ij. de reſcript. not. in ca. ex parte. & in c. fin. de foro. comp. fac. l. aſſumptio. ff ad municip. poſſet etiam quis eſſe ſine domicilio, ſi nauiget, vel vagetur, non dum conſtitutũ habens, quo loco ſe collocet, leg. Labeo. & leg. eius. ff. ad municip.

Põt quis eſſe ſine domicilio.

i Collocat, Secus ergo ſi in vno tantum domicilio habitet, quia hic requiritur actualis habitatio ſecundum Dominic. & Petu. in cap. ij. de ſepult. in vj.

k Eligat. Idẽ ſi non eligat: ſed aliàs de iure in ea veniat ſepeliendus: puta quia in ea eſt ſepulchrum maiorum ſuorum, ſecundum Ioan. And. in c. in noſtra. de ſep. ſequitur Petuſ. in cap. ij. eo. tit. in vj. Sed qualiter erit facienda diuiſio, ſi in altera earum ſepeliri elegerit? Reſpon. vt per eundem in dict. cap. ij.

l Diuident. Facit hoc ad quæſtionẽ de pluribus ſimul caſtrum intrantibus, propoſito vnico præmio, quòd debeant inter ſe diuidere. de quo Bar. in l. hoc articulo ff. de her. inſt.

m Sunt tamen, & c. De hac materia vltra ea, quæ dicuntur per Doct. in c. requiſiſti. & in c. offici j. & in cap. fin. de teſtam. videndus eſt Petrus de Peruſia in ſuo tractatu de canonica epiſcopali in prima parte: cap. vij. & in ij. par. c. iiij. verb. venio ad quartum.

Quædam

dam relicta[a], ex quibus canonica portio detrahi non debet: vt puta ſi quid pro fabrica, pro luminariis, pro anniuerſario, pro equis vel armis [b] contra infideles exercendis, vel aliàs ad perpetuum cultum diuinum, vel particulari perſonæ legatur: de quibus omnib⁹, niſi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis eccleſia fraudetur huiuſmodi portio detrahenda non erit.

Minores & prædicatores in diſtinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur. h. d.

Sed iſtud [c] quidem ita demum obtinet, ſi neque in Minorum., neq; Prædicatorum quis eccleſiis ſepulturam ſibi elegerit: hoc enim caſu dictorum ordinum fratres de omnibus obuētionibus, tam funeralibus[d], quam quibuſcunque, & quomodocunque [e] relictis diſtinctè, vel indiſtinctè, ad quoſcunq; certos, vel determinatos vſus, etiam de quibus canonica portio dari, ſiue exigi non conſueuit, vel de iure [f] nō debet, nec nō de datis [g] vel qualitercunque [h] donatis in morte, ſeu mortis articulo, in infirmitate donantis vel dātis, de qua deceſſerit [i] quomodocunque directe, vel indirecte[k], quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & eccleſiarū rectorib⁹ integre largiri [l] tenētur [m].

Canonica epiſcopalis eſt quam detrahit epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt. & vbi eadem ratio, eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. h. d.

Canonica portio epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui eccleſiæ pro anima ab epiſcopo deducitur. Nā veluti parochialis eccleſia pro labore, & cura, quā geſſit, animarum, certā portionē detrahit de relictis alteri eccleſiæ, in qua

a Quædam relicta. Regulariter ergo de quibuſcunq;. exceptio enim regulam firmat. l. nam qđ liquide. §. fi. ff. de pe. lega. & xxxij. q. vij. c. ſi dominus. & c. ij. de cōiug. lepro.

b Vel armis. Cap. in noſtra. de ſepul.

c Sed iſtud. De hac materia latiſſime per Petrum de Peruſ. in ſuo tract. de canonica epiſcopali & parochiali in ſecunda parte cap. quoniam autem. & ca. venio ad quintum vbi late explicat materiam cle. ij §. huiuſmodi. de ſepult.

d Funeralibus. Funeralia ſunt, quæ funeris occaſione erogantur, etiam candelæ, quæ dantur ad manus, vt nota. in clem. ij. §. huiuſmodi. aliàs. verum.

e Quomodocunque. Ex iſta tam inculcata generaliter videtur dicendum, quòd etiam de relictis pro dicendis miſſis ſit facienda iſta detractio vt not. in d. clement ij. §. verum. de ſepult.

f De iure. Vt ſupra §. proxi. & cap. fin. de teſtam. & ſic patet, quòd hic ſumus in correctoriis, merito non eſt hoc extendendum ad alios, quam ad fratres Minores, & Prædicatores, iuxta not. in cap. quæ a iure. de regu iur. in vj. & not. in clem. ij. §. verum. de ſepul. Abb. tamen in d. ca. fin. dicit. quòd hoc hodie eſt prorogatum ad fratres Sancti Auguſtini, & Carmelitanos.

g Datis. Etiam ſi teſtator legatum ſoluat in vita: quia videtur illud ſoluere vt legatum, vt not. in element. ij. § verum. in verbo, datis. de ſepult.

h Qualitercunque. Quid ſi nil relinquitur ſed frater datur executor ad certam ſummam diſtribuendam arbitrio ſuo, vel ſibi quid legatur diſtribuendum, quam ſummam, & quod ipſe executor, vel legatarius diſtribuit in eoſdem? Dic quòd adhuc debetur hæc quarta ob hanc verborum generalitatem: & quia tunc accipitur a tali executore, vel delegatario, vt a miniſtro. l. ſi quis Titio. ff. de lega. ij. l. diuus. ff. ſi cui pluſquam per leg. Falcid. idē eſt ſi decedens mādet alicui executori vt aliquid det vel promittat, ſicut & fideicommiſſum tacitū non capaci dimiſſum ſubiacet Falcidiæ. fac. l. iij. §. ſi quis. & §. quando. ff. de iu. fiſci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l. iij. C. ad l. fal. & not. in cle. ij. §. verum. de ſepult.

i Deceſſerit. Etiam & quòd petierit habitum in morte, immo etiam quòd fuerit profeſſus, vt habetur in c. de his de ſen. & no. s̄. eo. §. ſed & ſi nihil. in verb. transtulerit.

k Indirecte. Puta quod detur mandando, quod detur non facta de hoc mentione in teſtamento.

l Largiri. Videtur ergo, quòd iſtam quartam debeat curatus accipere de manu iſtorum fratrum nō heredum: ſed dic quòd curati hanc quartam vendicare poſſunt, & inhibere heredibus vel per fideicommiſſum grauatis, ne illam ſoluant fratribus, præcipue cum illos ſuſpectos habere poſſunt, quòd ſibi eandem non ſoluant, ad hoc l. heres in fin. ff. ad Trebel. & in l. linea. ff. ad leg. Falcidiam.

m Tenentur. Hoc fuit inductum in recompenſationem damnorum, quæ ſuſtinent eccleſiæ parochiales propter priuilegia conceſſa dictis fratribus, vt in clemen ij §. verum. de ſepul. & per Abb. in c. fi. in fi. de teſta.

Q

quis ſepulturam elegerit: ſic etiam licebit ipſo epiſcopo, niſi ſibi quadragenaria obſtet præſcriptio[b], curæ paſtoralis intuitu, quam diœceſi ſuperintendés ſuſcipit de relictis, & pro anima[c] cuiuslibet eccleſiæ[d] oblatis canonicam ſumere portionem[e], etiamſi teſtator expreſſerit quod nõ epiſcopi velit eſſe relictũ: ſed tantum[f] eccleſiæ, cum priuata teſtatoris diſpoſitio generalem canonis conſtitutioné immutare nequeat[g].

Eccleſia debetur canonica portio de relicto epiſcopo, quã tamen poteſt teſtator prohibere h. d.

Item ex contrario, quemadmodum epiſcopo ſua portio competit ſi quid eccleſiæ relinquatur, ita ſi quid epiſcopo relictũ fuerit, eccleſia de illo canonicã petere portioné poterit[h]: ſed hoc caſu ſi teſtator exprimat quod velit illud epiſcopi tãtum eſſe, non eccleſiæ teſtatoris erit ſeruanda diſpoſitio[i].

Si quid ſimpliciter epiſcopo a coniuncto fuerit relictum in dubio non debetur eccleſiæ canonica portio, ſecus ſi ab extraneo h. d.

Sed in hac ſpecie multum intererit, qua legãdi formula teſtator vſus fuerit. Nam ſi ſimpliciter dixerit, Rem talé relinquo, diſtinguẽdũ eſt, an epiſcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim caſu cum non eccleſiæ relictum præſumatur intuitu, niſi forte id probetur[k] ſed perſonæ de relicto in vita epiſcopi eccleſia petere nihil poterit. Contraria obtinet præſumptio & diſpoſitio, ſi ab extraneo quid epiſcop. relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur

Arg. de canonica ad epiſcopalem.

a Sic etiam. Nam ſimilitudo cauſæ effectus ſimilitudiné arguere debet & videtur valere arg. de canonica parochiali ad epiſcopalem, & contra c. fi. de teſta.

b Præſcriptio. Vt habetur in c. de quarta. de præſ.

c Pro anima. Quod præſumitur eo ipſo quod relictum eſt eccleſiæ, vt per Ab. in ca. requiſiſti de teſta. & per Legiſtas. in l. ciuibus. ff. de reb. dub.

d Eccleſiæ. Quid ſi pauperibus? Reſpond. diſtinguendum eſt, vtrum relictum ſit pauperibus certi loci, an ſimpliciter pauperibus, vt per Abb. in cap. dudum. de cõuerſ. coniug. Quid ſi eccleſia, cui relinquitur ſit exempta? Quid ſi ſit relictum alicui hoſpitali? Quid ſi iſtis fraternitatibus laicorum? dic vt per Abb. & alios in cap. officij. de teſtam.

e Portionem. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. cap. j. de ſepul.

f Tantum eccleſiæ. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis ꝙ quando eccleſiæ tãtum relinquitur, nihilominus epiſcopus habet ſuam canonicam, vt hic. Sed quando relinquitur epiſcopo tãtum eccleſia nihil habet, vt in §. ſeq. & in ca. requiſiſti de teſta. Cum tamen epiſcopus ſit in eccleſia: & eccleſia, in epiſcopo, vt c. ſcire debes. vij. q. j. Reſp. quando relinquitur eccleſiæ quamuis apponatur taxatiua tantum, nihilominus epiſcopus non excluditur: quia continetur in relicto: quia ipſe eſt caput eccleſiæ. c. nouit. de his quæ fi. a præl. ſi. conſ. cap. Impoſſibile eſt ergo ꝙ ita legari poſſit eccleſiæ ꝙ nõ & epiſcopo, qui eſt pars & potiſſima eccleſiæ arg. l. cum in diuerſis. ff. de religio. & ſump. fund. At cum relinquitur tãtum epiſcopo, quia intuitu perſonæ non dignitatis intelligitur non magis eccleſię portio aliqua debebitur. quàm ſi cuilibet priuato fuiſſet aliquid relictum, & ita videtur notari in d. cap. requiſiſti. vbi etiam aliter reſpondetur. Sed text. ibi videtur dicere hoc eſſe iuris poſitiui, vt & hæc littera innuit ibi Cum priuata teſtatoris diſpoſitio.

g Nequeat. xij. quæſt. iij. ca. Pontifices. l. nemo. ff. de leg. j. cap. requiſiſti. de teſtamentis.

h Poterit. hoc de facto, hodie non ſeruatur ſecundum Abb. in ca. requiſiſti. de teſtam. quia epiſcopi omnia fere iura capitulorũ præſcripſerunt.

i Diſpoſitio. Aliud eſt in caſu contrario, cum relinquitur eccleſiæ tantũ, quo caſu epiſcopus habet quartam nõ obſtante taxatiua, vt ſ. §. proxi. vbi de ratiõe diuerſitatis, fac. c. requiſiſti. de teſt. vnde ſup.

k Probetur. Admittitur ergo probatio in contrariũ, & ſic non eſt præſumptio iuris & de iure. Tolletur autẽ hæc præſumptio: puta, ſi probetur magna dilectio relinquentis erga epiſcopum, xij. q. ij. Itẽ ex qualitate rei, vt ſi donauit epiſcopo falconem, vel canem venaticum. quibus ille delectabatur. Sic econtra quãdo propinquus relinqueret epiſcopo, licet hoc caſu præſumatur reliquiſſe intuitu perſonæ non eccleſiæ, cap. requiſiſti. de teſtam. & cap. j. xij. quæſt. ij. & eo caſu nil eccleſiæ adquiratur. l. item veniunt. §. item non ſolum. ff. de petit. hered. Aliud tamen diceremus quando præſumptio eſſet in contrarium: puta quòd propinquus legaret epiſcopo calicem, aut ornamentum eccleſiæ: quia vna præſumptio tollit aliam, ſi ſit vehementior. cap. litteras. de præſumpt. l. diuus. de reſtitu. In integrum. Et not. quod in hac materia non eſt in conſideratione, vtrum quis relinquendo vſus fuerit nomine proprio vel dignitatis, nam videmus in capit. requiſiſti. & hic, quod ſi epiſcopo relinquatur ſub nomine dignitatis,

epiſcopo, & eccleſiæ, fit inter ipſos diuiſio, etiam ſi teſtator hoc reliquerit epiſcopo illud eccleſiæ: ni ſi ſtare velint teſtatoris voluntati quod ob fauorē vltimæ voluntatis conceditur. h. d.

Quod ſi coniunctim dictū fuerit: Relinquo rem epiſcopo & eccleſiæ, de ea inter ipſos canonica [a] diuiſio facienda erit. Si vero iſtud epiſcopo, & illud eccleſiæ relinquatur, relicta inter epiſcopum, & cathedralem eccleſiam ad canonicam diuiſionē ſunt redigenda: niſi ambo teſtatoris velint eſſe diſpoſitione [b] contenti, quam propter vltimæ voluntatis fauorem obſeruare eſt ſatis condecens [c], vbi neque fraus interuenit, nec alterutter nimiū [d] debita portione fraudatur.

Cum eccleſiis inferioribus epiſcopus non diuidit ſibi relictum: ſed bene detrahit quartā de relictis dictis eccleſiis h d

Secus autē eſt, ſi quid legetur epiſcopo, & capellis, vel monaſteriis, aut aliis piis locis: nam hoc caſu, quod epiſcopo legatur eius præcipuum eſt, cum eccleſia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legátur, portionē canonicā nihilominus obtinebit [e]. Et hæc ideo tam varie, quia nō tāta [f] inter monaſteria, aut capellas eſt cōmunio, quanta [g] inter eccleſiam cathedralē & epiſcopum, qui cathedrali ſpirituali copulatus eſt cōiugio: vnde & quæ adquirit epiſcopus non illis: ſed iſti tantum adquirit [h].

Si teſtator aliquid epiſcopo, aliquid eccleſiis reliquit, & iuſſit epiſcopum eſſe cōtentum ſuo relicto, poſthabita detractione quartæ, ſeruanda eſt teſtatoris voluntas. h d.

Hoc autem tunc obtinere oportet, ſi ſimpliciter [i] epiſcopo legatum factum fuerit, cæterum ſi eam adiecerit cōditionem [k] teſtator,

tatis, adhuc epiſcopo adquiritur, & non eccleſiæ de ratione per Abb. in d. cap. requiſiſti. fac. not. in capitulo ſecundo, de teſtam. in vj. & in l. cum quid. ff. ſi cert. pet.

a Canonica. Id eſt, æqualis. capitu. requiſiſti. de teſtamen.

b Diſpoſitione. Fauore vltimæ voluntatis. xiij. quæſt. ij cap. fin. & l. cum duobus. §. idem reſpōdit. ff. pro ſocio.

c Concedens. Sed non neceſſarium: decet enim vt quis modico non contendat. l. ſi merces. §. vis maior. ff. de loca. & l. quintus. ff. mand.

d Nimium. Secus ſi in modico fraudaretur, cum non ſit curandum de modicis. l. ſcio. ff. de reſtitu. in integ.

e Obtinebit. Nunquid autem idem ſit in canonica parochiali, hoc eſt quòd presbyter parochialis poſſit capere relictum ſibi a teſtatore factum, & petere canonicā portionem de relictis factis eccleſiis, in quibus relinquēs elegit ſepulturam? Ardua eſt quæſtio, & de ea late Imola in clemen. dudum. de ſepul. & Abb. in cap. officij. de teſtam. qui demum reſidet in negatiua

f Non tanta. Probatur ergo hic, & in cap. requiſiſti de teſtamen. quod inter epiſcopum & eccleſias inferiores eſt communio, licet minor, quam ſit cum cathedrali. Inde infertur quòd d. inferiores eccleſiæ non poſſunt facere ſtatutum ſine conſenſu epiſcopi. cap. cum conſuetudinis de conſuet. quem text. licet loquatur in cathedralibus, Docto tamen extendunt etiam ad inferiores, vt per Abb. in d. cap. requiſiſti, quòd tamen intellige de ſtatutis concernentibus ſtatum eccleſiæ. de quo plene per Innocen. in d. cap. cum conſuetudinis. & not. in cap. conſtitutionem. de verbo. ſignifi. in vj. Item infertur, quod non poſſunt dictæ eccleſiæ inferiores locare bona eccleſiæ ad longum tempus ſine conſenſu epiſcopi: ſecus ad modicū tempus. fac. c. querelam. & quod ibi not. ne præl. vic. ſuas. & cle. j. de reb. eccle. non alienan. Item ob hanc cōmunionem infertur, quod tales eccleſię nō poſſunt ardua negotia explicare ſine conſenſu epiſcopi: arg. c. cauſam. de iud. & xvij. q. iiij. c. in veu ditionibus. & per Abb. in dicto ca. requiſiſti.

g Quanta. Argu. quod non dicitur de gremio eccleſiæ qui eligitur de minoribus eccleſiis, licet ſit eiuſdem ciuitatis. *Quis dicatur de gremio eccleſia.*

h Adquirit. xviij. q. j cap. j.

i Simpliciter. Sed contra hunc & præcedentem §. opponitur de l. ſi cū dotem §. ſi pater. ff. ſolut. matri. vbi relinquens creditori videtur relinquere animo compenſandi: ergo cum hæc portio debeatur epiſcopo iuris diſpoſitione, legans licet ſimpliciter, videtur legare in recompenſationem eius, quod illi debetur, arg l. & magis. ff. de ſolu. Quidam ſoluentes diſtinguunt inter debitorem neceſſarium & voluntarium, vt per Bart. in d. §. ſi pater. Sed tu dic ſecundū Ab. in c. officij. de teſta. q̄ teſtator in caſu noſtro nō eſt debitor epi, nec neceſſari⁹ nec volūtarius: qa portio datur epo nō a teſtatore, ſed ab eccleſiis, qbus factū eſt relictū. c. requiſiſti. de teſt. Vnde ſi teſtator aliquid ſimpliciter relinquit, non poterit dici qd reliquerit animo cōpēſandi cū debito, cū ipſe nō ſit debitor epi: oportet ergo q̄ exprimat ſi vult cōpenſationē fieri. l. quod vult epm cōtentū eſſe illa portione & relicto, vt in d. c. officij. & hic dr.

k Conditionem. Immo videtur potius modus, quā cōditio illa adiectio, quòd ſit cōtentus, &c.

inſta not. in c. verum. de cond. appo. & in tub. de dona. quæ ſub mod. & in l. quibus dieb. §. Termilius. ff. de cond. & dem.

a Portionem. ſ. exigendo ſupplemẽtum, vt not. in c. officij de teſt. arg. l. ſi quando. §. generaliter. & l. omnimodo. C. de inoffi. teſtam. & l. ſi arrogator. §. ſed an impuberi. ff. de adopt.

b Indulgentiis. ca. fin. de teſta. ca fi. de ſepul.

c Non habentem. Exemplum erit in canonicis. Canonici enim nec prælationem habẽt, nec adminiſtrationem in eccleſia: vnde relinquendo canonico in dubio non videtur teſtator habuiſſe reſpectũ ad eccleſiã: nec enim eſt veriſimile, ꝙ reliquiſſet intuitu eccleſiæ ei, qui non habet adminiſtrationem eccleſiæ, niſi aliquo modo appareat cõtrarium, quo caſu non curatur de prælatione, vel adminiſtratione, vt in ca. requiſiſti. §. fin. de teſtam. Qui autem in hac materia veniant prælatorum appellatione. not. ĩ. eod. in princip.

d Intelligitur. Siue habeat beneficium eccleſiaſticũ, ſiue non.

e In vita. Secus poſt mortem, ſi inteſtat⁹ decedat, argum. cap. cum dilectus. de ſucceſſi. ab inteſta. ita tamen quod non habeat propinquos. xij. q. vlti. c. fi. & in auth. de eccleſ. titu §. ſi quis autẽ. cum alle gatis in c. requiſiſti. de teſtam in fi.

f Erit. Iſta æquipa-ratio probatur in c. fi. de reſta. ibi, Vt ea epiſcop⁹ ſeu parochialis eccleſia. & quæ ſint eæ res, habetur in d. c. fin. & ĩ. eod. §. ſunt tamen quædam.

vt epiſcopus ſuo ſit legato contentus, & ipſe legatum agnouit, quia per hoc aliis renuntiaſſe videtur, de ceteris portionem[a] exigere nõ poterit.

Dolus & fraus patrocinari non debet. h. d.

Sed ſi cõſtiterit, quod eadem adiecta cõditione in fraudem modicũ conſtituit mortuarium, vt epiſcop⁹ portiõe debita fraudetur in ceteris quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionẽ à canone conſtitutã, ſaluis tamẽ indulgentiis[b] quæ a Romano Pontifice quibuſdam regularibus ſunt conceſſæ.

Relictum ei, qui poteſt proprium poſſidere non habenti prælationem, vel adminiſtrationem a quocunque præſumitur relictum intuitu propriæ perſonæ, non eccleſiæ. h. d.

Illud etiam generaliter obſeruãdum eſt circa eum, qui proprium poſſidere poteſt, prælationem, vel adminiſtrationem eccleſię non habentem[c], quod ſi ei aliquid relinquatur ſpecialiter, non ſolum a propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu eccleſiæ, ſed perſonæ eſſe relictum intelligitur[d], niſi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo nec epiſcopus, nec eccleſia poteſt in vita[e] eius ſibi aliquid vendicare.

Epiſcopalis, & parochialis pari paſſu ambulant. h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec epiſcopalis detrahenda erit[f].

DE DECIMIS.

TIT. XXVI.

Ponit ſubordinationem tituli ad præcedentia, & ſequentia. h. d.

EXplicito tractatu rerum quæ ſpiritualitate quadam[g] continentur & cẽſẽtur[h], ſupereſt nũc, vt de rebus eccleſiaſticis quidem: ſed temporalibus, illarúmque adminiſtratione dicamus. Sed cum decimæ mediã quandam inter ſpirituales res, & temporales naturam obtineãt: quippe[i] quod ipſum decimãdi ius ſpirituale ſit[k]: fruct⁹[l] vero ipſi decimarum tẽporales & profani: merito de his quaſi in cõfinio[m] quodam tractatus habẽd⁹ erit, & tã præcedentibus, quam

DE DECIMIS.

g Quadam. Propterea dicit quadã, quod verbum videtur importare improprietatem: quia re vera multæ ſunt res de quibus ſupra tractatum fuit, quę quidem quantum ad ſui eſſentiam nõ ſunt ſpirituales: ſed ſolum certis reſpectibus: puta, religioſę domus, ſepulturæ, & ſi qua ſunt ſimilia: mere vero ſpiritualia, de quibus ſupra tractatũ fuit ſolum videntur eſſe ſacramenta, & illorum efficacia & conſecrationes.

Verbũ quidam.

h Cenſentur. Numerantur, reputantur, ſunt in honore, ſim. inſtitut. de iur. nat. gẽt. & ciuil.

i Quippe quod. Declarat, cur naturam mediam teneant decimæ.

k Spirituale ſit. Cõcor. ca. ij. de iur. calum. vbi Abb. cap. cum olim. de præſcrip. c. fi. de re. permut. & intellige de illo iure decimam reſpectu Dei & eccleſiis eiuſdem in ſignum vniuerſalis dominij. c. tua. eod. & §. j. ĩ. eod.

l Fructus vero. Ca. noſtra de loca. cap. vt ſuper. de reb. eccleſ. non alie. & per Abb. in ca. ij. de iur. calum.

m Confinio. Sic l. ij. §. quod cœleſti. C. de iur. vet. enu.

a Eccle-

ſubſequentibus annectendus. Quod eo etiá congruentius poſſe fieri videtur, quod & proxime de iis quæ ſacerdotibus, & eccleſiis [a] parochialibus debentur, & ſimilem naturam habere videntur [b] loquuti fuimus: & ipſarum quoque decimarum ad parochiales eccleſias [c] iure communi ſpectat perceptio [d].

Quid ſit decima. h.d.

Decima [e], eſt quota [f] bonorũ mobilium: portio Deo, tam diuina [g], quam humana [h] conſtitutione debita.

Decimarum aliæ perſonales aliæ prædiales. h. d.

Decimarum duę ſunt ſpecies [i], perſonales, & prædiales. Perſonales [k] ſunt, quæ ex iis prouenientibus deducuntur, qui ex propria cuique ſolertia & induſtria obueniunt, vtputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [l] ſunt, quæ ex fructibus prædiorum ſoluuntur, vt de vino, tritico, & his ſimilibus [m], quas in ſignum vniuerſalis ſibi retenti dominij [n] reddi, Deus præcipere voluit.

Perſonales decimæ debentur eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit. prædiales vero eccleſiæ, in cuius finibus ſunt conſtituta prædia, niſi aliud inducat conſuetudo. h.d.

Inter perſonales autem, & prædiales decimas hoc intereſt, quod perſonales illi ſolũ parochiæ debẽtur, in qua quis eccleſiaſtica ſacramenta [o] recipit, tametſi lucrũ alibi [p] contigerit. Prędiales vero, ſi ex prędiis in aliena parochia cõſtitutis fruct⁹ collecti fuerint, ei debẽtur eccleſiæ regulariter, in cuius territorio prædia ſunt

a Eccleſiis parochialibus. Vt eſt canonica parochialis, de qua dictum eſt s̄. tit. prox.

b Habere videntur. Quia & ipſum ius percipiendi d. canonicam eſt ſpirituale, & res perceptæ ſunt temporales.

c Ad parochiales eccleſias. q. d. cum non ſolum canonicæ portionis, ſed etiam decimarum perceptio ptineat ad parochiales eccleſias, merito iſtarum coniungẽdus eſt tractatus.

d Perceptio. Cap. cum in tua. e. cum ſint. & c. cum contingat. eodem.

e Decima eſt. Hoſtien. in ſum. eo. aliter definit: videlicet: Decima eſt omnium bonorũ mobilium licite quæſitorum pars decima Deo data, conſtitutione diuina debita. & in idem recidit cum ea quæ hic ponitur: licet ſit aliqua diuerſitas in verbis.

f Quota. Non exprimit iſtam quotam, vt facit Hoſt. Vel quia ipſum nomen decimæ ſatis id per ſe oſtendit. nec idem verbum debet ſæpius in definitione inculcari. Vel, quia cum hodie conſuetudo attendatur in cognoſcendo quotam iſtam c. ad Apoſtolicæ. & cap. in aliquibus. eo. non potuit id exprimi, cum conſuetudo ſit varia & quid facti.

g Diuina. Vt xvj. q. j. c. j. & c. parochianos. & in c. aliquibus. & c. tua nobis. eo. licet autem decimæ diuina conſtitutione debeantur, po eſt tamẽ ſuper eis fieri compoſitio, vt minus, vel certo modo ſoluantur: ſed hoc non niſi cum auctoritate epiſcopi, vt per Abb. & alios in capit. ſecundo. de tranſact.

h Humana. Contra cap. parochianos eo. Reſpond. originaliter ab homine non ſunt inſtitutæ: ſed ſunt approbatæ. Sed videtur inconueniẽs quòd approbatio exeat a minore: niſi dicas ſunt approbatæ, id eſt, acceptatæ. Vel humana cõſtitutio habet ſe circa decimas declarando & interpretando ius diuinum. Vel dic, quòd hoc verbum humana, reſpicit perſonales decimas, quę videntur inductæ iure poſitiuo, vt per Doct. in c. cauſam. de præſcrip. & in c. de tertis. eo.

i Species. Habes de his in c. ad Apoſtolicæ. eo. & in c. fin. de paroch. & alie. paroch.

k Perſonales ſunt. De his habes in c. paſtoralis. eod. & xvj. q. j. ca. decimæ.

l Prædiales ſunt. De his habes in c. in aliquibus. & c. ad Apoſtolicæ. eod. & in ca. fi. de paroch. & alien. parochi. Et nota, quod & reges debent has decimas: vt per Abb. in c. omnes. de maior. & obed.

m Similibus. Decimæ animaliũ perſonalibus an prædialibus annumerari debeant quæritur? Et videntur prædialibus annumerandæ: cum ſemper paſcantur in prædiis, & hoc tenet glo. in c. ad Apoſtolicę. eo Hoſt. in ſumma eo. §. qđ ſint eius ſpecies: putat mixtas eſſe. quia partim capiunt à prædiis: ſcilicet paſcuis, c. cõmiſſum. eod. l. pecoris paſcendi. ff. de ſerui. ruſti. prædior. partim a perſonis ob curam & cuſtodiam. quæ ſi deficiat diſperduntur animalia. ex hoc dubitabile videtur eſſe quod not. in d. c. ad Apoſtolicæ. ſcilicet quod vbi continue paſcũtur animalia ibi ex his decimæ ſolui debent, arg. cap. commiſſum. eo. & d. l. pecoris. & l. ij. C. de verb. ſig. cum ſecundum hoc nulla cuſtodiæ ratio habeatur & perſonalitatis. Decimæ animaliũ.

n Dominij. Cap. tua. eod. & §. j̄. eod.

o Sacramẽ accipit. Audito & diuina audit, ſecũdum Ab. in c. ad Apoſtolicæ. eo. quia hoc duplici reſpectu ſoluũtur perſonales decimę. fac. c. ij. de ſepul. in vj. & habetur in c. fi de paroch. & alie. [illegible]

p Alibi. Cap. ad Apoſtolicæ. eo [illegible] git ibi Abb. & Inno. in c. ij.

cōſtituta [a], quanquá ſi cōſuetudo aliud introduxerit, ſeruāda [b] erit.

Perſonales decimæ, quæ ſoluuntur ex rebus venditis & paratis pecunia decimata ſoluuntur deductis impenſis: ſecus vero prædiales, & fructus non niſi cum onere decimarum alienari poſſunt. h.d.

Itē ſi perſonales, quæ de rebus adquiſitis, vel factis ex pecunia decimata [c], ſi vendātur, ſoluendæ ſint: vt puta ſi vē datur domus [d], ager, vinea, molēdinum, grex, aut merces, quælibet expēſæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debēt [e], & de reliduo, quaſi de lucro [f] decimæ præſtabuntur.

De prædialibus decimis impenſa non deducuntur, & fructus non niſi cum onere decimarum alienantur. h.d.

Expēſę vero, etiam ſeminis [g], quæ fiunt pro percipiendis fructibus ex illis, de quibus fructus perueniunt, etiam ſi decimatæ fuerint, non deducuntur: quoniam ſalua decima, fructus efficiuntur eorum, qui expēſas ipſas faciunt: ſed nec fructus ipſi, niſi cum onere [h] decimarum, alienari poterunt.

Non impenſæ factæ pro inſtaurandis rebus, de quibus ſoluendæ ſunt decimæ, tam perſonales, quam reales. h.d.

Illud commune tamē eſt tam perſonalibus, quá prædialibus, quod expenſæ, quæ factæ fuerint pro reſtaurando detrimento rerum, ex quibus decimæ perſoluuntur, vt ſi pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis deperiat, portio de prouentibus decimandis minime deduci debent [i]. Cuius rei illa eſt ratio, quod penes dominum res inſtauratæ remanent.

a Conſtituta. Cap. fi. de paroch. & 'ale. paroch. & in c. ad Apoſtolicæ eo. & vtrobique not.

b Seruanda erit. Con eo. c. ad Apoſtolicæ. & c. in aliquibus. & c. cum ſint homines. eo. & in c. fi. de parochi. maxime ſi ſit conſuetudo præſcripta, vt not. in locis ſupra allegatis: cum aliàs non deroget iuri communi, ca. cum dilectus. de conſue. & intellige q͂ valet iſta conſuetudo reſpectu ipſarum eccleſiarum. valet enim cōſuetudo vni eccleſiæ adimens & alteri non ferēs: quia non magna eſt vis quæ eccleſia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorum conſuetudo nō valeret, vt per Abb. & alios in c. in aliquibus. & in c. ad Apoſtolicæ.

c Decimata. Quid ſi empta res eſſet de pecunia non decimata? verbi gratia aduocatus de ſuo patrocinio lucratus eſt decem, de quibus poſtea emit domum, quam deinde vēdit. debet ſolui decima de toto pretio: quia pecunia ex qua domus fuit empta, nō fuit decimata, ſi autem de pecunia ante emptionem ſoluiſſet decimam, & de nouo emerit domū quam poſtea vendidit pro viginti, ſoluet decimá de lucro tātum, & ſic de vndecim. Si autem quis ſibi retinet rē, quam emit de pecunia nō decimata, eccleſia habebit decimam partē illius domus: quia pro decima parte fuit empta de pecunia eccleſiæ. & ſic nota q͂ res efficitur eccleſiæ, non ſolum quādo tota emitur ex pecunia eccleſiæ, vt in ca. j. de pecul. cleri. verum etiam quando ſolum pro parte emitur de pecunia eccleſię. Et idem dici poteſt in pecunia militis vel minoris. Sunt enim in hoc iſtæ perſonæ priuilegiatæ. l. ſi vt proponis C. de rei vend. l. iij. C. arb. tute. & not. in c. inquirendum. de pecul. cle. & eſt quotidianum in practica, ſecundum Abb. in d. c. paſtoralis.

d Domus, ager. Not. quòd negotiatio poteſt conſiſtere etiam circa bona immobilia. An autem iſta negotiatio ſit licita cum emitur res integra, & integra venditur pro maiori pretio? vide in c. eiiciens. diſt. lxxxviij. *Negotiatio etiam circa immobilia.*

e Deduci debent. Sed quæ eſt ratio, q͂ expenſæ deducūtur de mercimoniis, & non de fructibus & redditibus aliarum rerum? Reſpon. in negotiatione operatur manus hominis: ſed in aliis præcipue operantur manꝰ Dei: arg. c. naſci. diſt. lvj. & c. non eſt. & c. cum non ſit. eo. Aliam rationem ponit gl. in ca. paſtoralis. in verſ. deducuntur in fin. quæ videtur innuere, quòd hæ decimæ non ſunt perſonales quod non videtur. verum, cū ſoluantur ex negotiatione. c. in aliquibus. eod. niſi forte glo. habuit alium intellectū. Vel dic de ratione, vt per Abb. in ca. paſtoralis. eod

f Quaſi de lucro. Ex hoc videtur, q͂ de omni eo, quod peruenit ad aliquē gratuito titulo decima ſit ſoluenda, & ſic heres, legatarius & donatarius de hereditate legato, & donato, ſoluēt decimā. quod intellige de herede extraneo, vt late not. in cap. paſtoralis. eod.

g Seminis. Not. contra ruſticos, qui fundos excolendos conducunt pro certa quota: quia tenētur ponere ſemen de ſuo. nec poſſunt deducere antequam partiātur cum domino, niſi ſit conuentum in contrarium, vt per Inno. & Abb. in c. tua. ij. eo. fac. ca. cum homines eo. *Ruſtici tenentur ponere ſemē de ſuo, nec educūt antequā partiantur.*

h Cum onere. Regulariter enim res tranſit cum ſuo onere. xvj. q. j. c. ſi quis laicus. c. cum non ſit. & c. paſtoralis. eo. c. ex litteris. de pig. l. alienatio. ff. de contrah. empt. *L. fructus ff. de ſolu. matr.*

i Debent. Sed contra. l. fructus. ff. ſolu. matr. vbi fructus intelliguntur deductis expenſis. Quidam

quod

Cenſus & tributa de fructibus, de quibus decima ſoluenda ſunt, non debent deduci. h.d.

Sed nec cēſus, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ ſoluendæ fuerint, primitus deduci poterunt[a]. Cum enim in ſignum vniuerſalis dominij quaſi quodam ſpeciali titulo decimas ſibi dominus reſeruauerit, conſequens eſt, vt in prærogatiuā[b] dicti generalis dominij decimarum ſolutio cēſuum & tributorū præcedat exactionem, vel ſaltem hi, ad quos cenſus, vel tributa peruenerint quoniam res cum ſuo tranſit onere, decimas ſoluere per cenſuram eccleſiaſticā compellantur.

De omnibus prouentibus decimæ ſolui debent. h.d.

Eadem ratione cōſtitutum[c] eſt, vt non ſolū de vino & grano. fructibus arborum, & hortorum decimæ perſolui debeant: ſed etiā de pecoribus[d], de venationibus[e], negotiationibus, de ipſa etiam militia[f], & denique de omnibus bonis, & prouentibus omnibus[g], ita vt qui de his eas cum integritate ſoluere neglexerint, eccleſiaſtica diſtrictione percelli[h] debeant.

Omnes tenentur ſoluere decimas tam Chriſtiani, quam Iudæi. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad ſolutionem earum quēlibet[i] teneri, niſi quis ſpeciali priuilegio ab ipſarū præſtatione doceatur exemptus[k]. Vnde non ſolum Chriſtiani: ſed etiam Iudæi tenebuntur.

quod hoc ſpeciale in decimis: ſed hoc nō placet Abb. per c. tua. eo. Inno. dicebat, quòd l. fructus & omnia iura, quę dicunt, fructum eſſe quod ſupereſt deductis expenſis intelliguntur ex interpretatione ciuili, non naturali: quia naturaliter quidquid percipimus ex re in fructu eſt & reditu: & ita accipimus in ſolutione decimæ & hoc notandum eſt pro cō trahentibus, inter quos ſi fiat mentio fructuum, intelligetur expenſis non deductis: quia contrahentes & ruſtici capiunt verba naturaliter. l. libtorum. §. quod tamen Caſſius. ff de leg. iij. & per Abb. in cap. paſtoralis. eo. Hoſtiē. dicebat aliter, qd vbi verbum, fructus, refertur ad partem quotam non deducuntur expenſæ, & ita eſt in ſolutione decimæ, & ita procedit. d. cap. tua. ſecus ſi agatur de omnibus fructibus reſtituendis, & hanc tenet Abb. in dicto cap. paſtoralis, reprobādo Bar. in dicta. l. fru.

Fructus vnde intelligātur deductis expenſis.

a Poterunt. Cap. cum non ſit. eo. vnde ſumitur.

b Prærogatiuam. Quando ergo concurrunt duæ cauſæ, quarū altera eſt potentior, illa præponenda eſt minus potenti: nam decima ſoluitur in ſignum vniuerſalis dominij, tributum ſpecialis: cum autem cauſa ſolutionis decimarum ſit potentior, merito præponitur ſolutioni tributorum. Ita not. Abb. in ca. cum non ſit. eod.

Cauſa potior præponenda.

c Conſtitutum eſt Cap. peruenit. capit nuntios. capit. tua. ij. capit. ex parte. cap. non eſt. & cap. ex tranſmiſſa: eod. & xvj. quęſt. ij. c. omnes.

d Pecoribus. De his dic. vt not ſ eo. §. decimarum. & per Doct. in c. ad Apoſtolicæ. eo.

e Venationibus. An autem illa decima venationis. & auſpicij ſit prædialis, vel perſonalis? Ab. & alij in c. non eſt. eo.

f Militia Iuſta tamen: nam ſi quis ſtipendium acciperet in bello iniuſto, cum illicite recipiat, eccleſia non debet recipere decimas talium. de quo habes in capit. ex tranſmiſſa. eod. Rex quoque de eo quod iuſte acquireret in militia, ſoluet decimam. Abbas in capitulo omnes. de maior. & obedien.

Rex ſoluit decimam de quaſitis in bello iuſto.

g Omnibus. Licite tamen quæſitis, vt habetur in c. ex tranſmiſſa. eo. concor. xvj q. j. c. decimæ. & q. vij. c. quicunque. & ca. omnes.

h Percelli. Et etiā eccleſiaſtica ſepultura priuari, qui decimas nō reſtituit. cap. prohibemus. eod. & not. in c. nō eſt. eo. vnde ſumit.

i Quemlibet. Etiā reges vt per Abb. in c. omnes. de maio. & obe. nulla obſtante tēporis præſcriptione. ca. cauſam quę de pręſcri. clerici vero vt dicitur in c. nouum. eo. fac. ca. a nobis. vnde ſumitur.

k Exemptus. Sed cum decimæ tributum ſint egentium animarum, & eas in ſignum vniuerſalis dominij ſibi Deus retinuerit. 16. q. j. c. decimæ. & ca. tua nobis. e. & quæ debentur diuina conſtitutione. §. j. ſupra eo. & ca. tua. eod quomodo poteſt Papa concedere priuilegium de non ſoluendis decimis contra præceptum diuinæ legis, contra quam diſpēſare, non poteſt imò vſque ad animam & ſanguinem debet defendere. xxv. q. j. ca. ſunt quidem. & diſt. v. in princip. & diſtinct. viij. cap quæ contra. Sol. Papa non dat alicui priuilegium de non dandis decimis: ſed concedit alicui adminiſtrationem decimarum, vt inde ſuſcipiat ſuſtentationem, & reſiduum conuertat in vſus pauperum, & tali modo concedit monachis, & poſſet etiam laicis concedere. Vel dic, quòd Papa contra ius naturale diſpenſare poteſt remittendo decimas alicui ſpecialiter, non tamen poſſet facere conſtitutionem, quę omnino tolleret illud pręceptum: quia ius naturale immutabile permanet diſtinctione quinta, in principio. Verum eſt vniuerſaliter: ſed non in indiuiduis, vt not. in ca. a nobis. vnde ſumitur.

Iudæi tantum prædiales decimas tenĕtur ſoluere, Chriſtiani & prædiales & perſonales. hoc dicit.

Inter eos tamen illa eſt differentia, quod fideles ad perſonales, & prædiales præſtādas indiſtincte tenentur: Iudæi vero ad prædiales tantum [a]: quas ſi recuſent ſoluere, ad ipſas poſſeſſiones renunciādas [b] cōpellendi erunt: ne forte hac occaſione eccleſiæ ſuo iure fraudari valeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter viuentes ſoluunt prædiales decimas. h. d.

De monachis & regularibus, ſeu clericis cōmuniter viuētibus [c] videamus, & ſane nulla ſinit ratio, vt his de laboribus [d], ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen, etiam de noualibus, de quibus antea decimæ ſoluebantur [e], tenebuntur.

Nouale quid ſit. h. d.

Eſt autem nouale [f] ager nunc primum præciſus, & nuper ad culturā redact⁹: de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas ſoluere tenentur monachi & alij communiter viuentes, etiam de prædiis de nouo adquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtat aliquod priuilegium. h. d.

Sed & ſi iiſdem poſſeſſiones pia fideliū deuotione collatę fuerint, aut pro monaſteriis de nouo fundandis [g] comparatæ, vel quoquo modo recenter adquiſitæ, etiamſi eas propriis manibus, aut ſumptibus excolāt, nihilominus decimas perſoluent eccleſiis, quibus ratiōe taliū prędiorū antea ſoluebātur: niſi ſuper hoc ſpeciali iure [h], vel priuilegio muniti eſſe probentur.

Priuilegium tollitur re præiudicata & præſcriptione. h. d.

Sed nec ſemp eis priuilegium ſuffragabitur: nam ſi res iudicata obſiſtat [i], vel priuilegio muniti decimas per quadraginta [k] annorum ſpatium ſoluerint: cum liberum ſit vnicui-

a Tantum. Ca. de terris. vbi traditur eo. Itē intellige de aliis infidelib⁹. Dicunt tñ cōi Doc. ꝙ quāuis hi nō teneātur ſoluere has decimas, aſtringūtur tñ ad ſatisfactionē eius, quod eccleſia fuiſſet perceptura ab alio Chriſtiano, qui inhabitaſſet in eius parochia. c. quāto. de vſu. & no. in c. tua. eo. vt bene ponderauit Abb. in d. c. de terris. Immo ſuppoſito ꝙ perſonales decimæ ſint de iure diuino (qđ tamen non tenetur) defendit Abb. etiam Iudæos ad eas eſſe obligatos. vt ibi per eum late. Et not. ex hac littera, ꝙ iure communi poſſunt infideles inter Chriſtianos habere bona immobilia, de quo pulchre per Inno. in c. quod ſuper eo. de voto. ſed nouiſſimorum pontificum conſtitutionibus non poſſunt.

b Renunciandas. No. ergo, quòd obligatus ratione oneris realis poteſt ſe exonerare rem oneratam relinquē do, vt per Ab. in c. de terris eod. & ob hanc realitatē tolluntur contraria quę poſſent fieri. Et quòd Iudæi non percipiunt ſacramenta, vnde non arctandi ad decimas. Et quod quæ extra nos nihil ad nos. capitu. gaudemus. de diuor. Et quòd eccleſia à facinoroſis, & vſurariis nō recipit eleemoſynas, vt habetur in cap. plerique. de immu. eccleſ. & infra de ſenten. excommu. §. mercatores. vbi not.

c Communiter viuentibus. Habent ergo clerici communiter viuentes priuilegium quod non haberent ſeparati, & ſinguli. habetur etiam in abſolutione petenda aliud priuilegium commune cum monachis. c. quoniā. in fi. de vit. & ho. cler. & ca. j. qui cle. vel. vou. & no. xvj q. j. c. decimas. vnde ſumitur. concor. c. commiſſum. & c. pen. eo. & c. cunctis. §. j. xvj. q. j.

d Laboribus. De quibus qui viuunt dicuntur pauperes. Abb. in ca. quod ſuper per illum tex. de voto. & per Legiſtas in l. ſi conſtante. in prin. ff. ſolu. matri. *Viuentes de laboribus pauperes.*

e Decimæ ſoluebātur. Altàs monachi eſſent immunes. c. commiſſum. & c. pen. eo. fac. c. j. & c. quod per nonale. de verb. ſign. & in c. fi. de priuil.

f Nouale. Aliquādo ſumitur ꝓ quolibet agro, vnde poëta: Impius hæc tam culta noualia miles habebit? aliàs ager nunc primum præciſſus. ca. j. de verb. ſign.

g Fundandis. Concor. c. pen. eod. vnde ſumitur, vbi Ab. dicit eſſe tex. fere apertum, quòd etiā de prædiis dotalibus eccleſiæ debet ſolui decima illis eccleſiis quib⁹ pri⁹ ſoluebātur. fac. pro hoc quòd not. in c. j. de cenſib. & not. per Abb. in ca. nouum genus. eod.

h Speciali iure. Cōcor. c. j. §. cęterū. & § fi. e. l 6. fa. cle. j. e.

i Obſiſtat. Et ſic valet ſententia lata contra priuilegiū principis, etiam ſi priuilegium fuerit in iudicio exhibitum. cap. ſuborta. vbi ſcribentes. de re iudic. licet de illius iuribus non fuerit diſputatum. præſumitur enim iudex ex cauſa rationabili reieciſſe, vt per Abb. in dicto cap. ſuborta. *Valet ſententia lata contra priuilegiū principis.*

k Quadraginta annorum. Ca. accedentibus. de priui. immo etiam triginta. ca. ſi de terra. cod. tit. ſed dic ſecundum Abb. in d. accedentibus. quòd ille text. corrigitur, licet quidam hoc non admittant. c. cū expediat. de ele. in vj. poteſt etiam

dicere

que iuri proprio renũtiare[a], præſtatione tãti temporis[b] proprio priuilegio detrahere voluiſſe præſumuntur, & ea propter ad decimarum præſtationẽ compelli poterunt.

Priuilegia ſunt interpretanda vt nemini indebite dãnum inferant. h. d.

Item ſi poſt initam inter aliquos[c] ſuper decimis conuentionem[d], certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, niſi conuentioni per ea derogetur[e] expreſſe, illis non obſtantibus erit inuiolabiliter obſeruãda[f]. Ita enim huiuſmodi priuilegia ſunt accipiẽda, vt nemini læſionem, præcipue enormem, inferre debeãt[g].

Ordinarius cognoſcit de priuilegiis exemptorum. h. d.

Vnde ſi per huiuſmodi cõceſſiones parochiales eccleſias adeo grauari cõtingat, vt rectores de reditib[9] earũ congrue ſuſtentari, & epiſcopo debita perſoluere nõ poſſint per locorum ordinarios[h] ita prouidendum erit, vt eiſdẽ rectoribus tãtum relinquatur, quod & cõpetentẽ ſuſtẽtationem habere, aliaq[i]; onera debita ſupportare valeãt.

Priuilegiati ſuper decimis tenentur illas ſoluere de prædiis conductis: & priuilegiatus ſuper laboribus propriis ſoluet decimas ſuper prædiis locatis. hoc dicit.

Super decimis quoque nõ ſoluendis priuilegiati, ſi aliena prædia

dicere quod licet hic dicatur de quadraginta. fa. quod in maiori ſumma minor ineſt: non ſufficit ergo vna contra factio vel contrauentio, vt priuilegium etiam conceſſum ad non faciendum tollatur. De quo tamen dic, vt plene per Cano. in c. cum acceſſiſſent. de conſtitu. & per legiſt. in l. fin. ff. de conſti. princ. & intelligunt lo. And. & Hoſt. hoc procedere quando ſolutio eſt facta ſponte, non per ignorantiã. quod non placet Abb. & miratur ꝙ Doctores ſequantur hoc dictũ, quod putat falſum per c. vigilanti. cum ibi not. per eum de præſcr. & per l. fi. de præſcr. lõgi tẽpor.

Proprio priuilegio quando quæ appeat.

a Renunciare. Intellige quãdo non tãgitur ius ſuperioris vel tertij. Vnde priuilegio exemptionis nõ põt priuilegiat[9] expreſſe renunciare ſine licẽtia Papæ. cap. cum tempore de arbit. & per Abb. in cap. de terra. de priuil. tacendo tamen & patiendo præſcriptionẽ currere, præiudicat eccleſiæ: is tamen qui cum poſſet impedire, paſſus eſt contra eccleſiam præſcriptionem currere, poteſt per clericum conueneri ad ſatisfactionem de omni damno. Ita not. in cap. placuit. xviij. q. iij. fac. quia prælatus tenetur de ſuo, ſicut tutor, ſi qd eccleſiæ potuit adquirere, & neglexit. c. mone m[9]. xij. q. ij l. quidqd. C. arb. tutel. fac. l. nõ ignotũ. C. de admi. tuto. ſequitur Abb. in d. c. fi, de terra.

b Tanti temporis. Sicut ergo contra ius commune non currit præſcriptio, niſi. xl. anno. cap. fi. de conſuet. ita nec cõtra priuilegia indulta eccleſiæ. c. accedentibus. de priuil. Nec etiam contra alia bona competentia eccleſiis, in c. de quarta. de præſc. auth. quas actiones. C. de ſacroſan eccl.

c Inter aliquos. ſ. clericos, c. ex multiplici. e. vbi Ab.

Licet pacisci & transigere ſuper decimis.

d Conuentionem. Not. ergo, quod licet ſolutio decimarum ſit de iure diuino, ſuper eis tamen poteſt pactum & tranſactio fieri, maxime cum ſuperioris auctoritate capitu. ſtatuimus, vbi Abb de tranſact. immo & citra ſuperioris auctoritatem, ſi non excedat vitam componentium. c. veniens de tranſa. cap. ex multiplici. eo. & hoc in clericis, quid autem ſit in laicis not. in cap. ij. de tranſact. & in cap. cum homines. eod.

e Derogetur. Poteſt ergo Papa derogare pacto, & conuentioni priuatorum. cap. ex multiplici. eod. Sed contra ex conuentione oritur oblatio, quæ eſt de iure naturali. l. hoc iure. ff. de iuſt. & iure. ergo nõ poteſt tolli etiã per principem. cle. paſtoralis. de re iudi. & per Inno. in c. quę in eccleſiarum. de conſtitut. Sol. aut conuentio fit inter perſonas eccleſiaſticas ſuper iuribus eccleſiarũ, & tunc Papa poteſt tali cõuentioni derogare: quia ſuper talibus habet plenitudinem poteſtatis & ſua poteſtas in omnibus intelligitur excepta. cap. venientes. de iureiu. not. in cap. conſtitutus. de reſcri. fac. clem. dudum. §. nos. de ſepul. Aut conuentio fit ſuper iure priuato, & tũc procedunt contraria. Abb. in d. capitulo ex multiplici. & per Inno. in capitu. inquiſitioni. de ſen. excom.

Papa quando poſſit derogare conuentioni.

f Obſeruanda. Quia priuilegium numquam refertur ad ſpecialem prouiſionem, vel diſpoſitionem niſi de ea fiat mentio expreſſe. capitulo veniens. de præſc. & capitulo. ex multiplici. eod.

g Inferre debeant. De quo dic vt in cap. de monachis de præben. & xxj. quæſt. j. ca. j. & fac. cap. j. §. vbi autem. eod in vj vnde ſumitur. & de pluribus caſibus, in quibus non obſtante priuilegio debent ſolui decimæ vide per Hoſtien. in ſumma eod. §. à quibus.

h Ordinarios. Not. caſum. in quo epiſcopus cognoſcit ſuper rebus exemptorum: alios vide notatos in cle. j. de ſent. excom.

i Aliaque onera. Puta procurationes legatorum & nunciorum ſedis Apoſtolicæ, collectarum & ſimilium ad idem. capitulo j. de præb. in vj. fac. cap. ſicut de ſup. neg. præl. & cap. de monachis & capitulo auaritiæ. de præb.

cōduxerint, priuilegio minime obſtāte de cōductis prædiis[a] ſolitas decimas parochiis ſuis integras perſoluent[b], Idem quoque erit de locatis prædiis, ſi priuilegiatus ſuper laboribus quos propriis, vel manibus, vel ſumptibus excoleret terras ſuas aliis locauerit[c].

Laici & etiã imperator nõ poſſunt concedere priuilegium ſuper decimis nõ ſoluendis. h.d.

Generaliter autem niſi huiuſmodi immunitatum priuilegia ab Apoſtolica poteſtate obtẽta fuerint, nullam habebunt efficaciam[d], ideoque etiam Imperialis conceſſio quãtũcunque concepta generaliter, cum nulla ſit laicis[e] de ſpiritualibus diſponendi facultas, à ſolutione decimarum neminem poterit eximere, immo ſacrilegij crimen incurrit[g] qui de manu laicorum rem eccleſiaſticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non poteſt decimas recipere ſub pœna excommunicationis & priuationis ſepulturæ, & clericus, concedens deponetur. h.d.

Ex cōtrario[h] quoq; laicus[i] etiam à clericali poteſtate[k] decimas recipere, & in aliũ velut hereditario iure trãſmittere nõ poterit: & ſi ſecus actũ fuerit, & qui cōceſſerit à ſtatu ſuo deiicietur[l], & qui receperit, & eccleſiæ nõ reddiderit, viuens[m] quidẽ excõicationis vinculo innodabit, & mortuus eccleſiaſtica ſepultura[n] carebit.

Reditus decimarum locari poſſunt dummodo locatio non ſapiat alienationem. h.d.

Si quis tamen cũ eccleſiæ cõditionem meliorem facere poſſit decimarũ ſuarum prouẽtus[o] alicui locare velit,

Religioſi prædia aliquando conducũt.

a Prædiis. Sed contra diſt. lxxxvj. ca. peruenit. & cap. j. cap. ij. & ca. iij. ne cler. vel mon. Sol. religioſi poſſunt conducere prædia, quando propria non ſufficiunt, vt hic, & in cap. dilecti. eod. alias ſecus, vt in contrariis.

b Perſoluent. Cap. dilecti eod. Nam Priuilegiũ ſpecialiter conceſſum nõ eſt ita accipiẽdum vt alteri infligat enorme damnum, immo tali caſu priuilegium non ſolũ redigitur ad modificationem: ſed tollitur etiam in totũ. cap. ſuggeſtum. eo. vbi late tradidi, & in cap. licet. eo. tit.

c Locauerit. No. quod in hac materia priuilegij qui per alium facit, nõ videtur facere per ſeipſum. Quid autem in delictis plene per Abb. in cap. mulieres. de ſen. excom. & in c. ſi quis ſuadente diabolo. xvij. q. iiij. & in cap. licet. eod.

d Efficaciam. Concor. cap. tua. j. c. dudum. & c. prohibemus. eo. & cap. cum & plantare. de priuileg. & cap. ij. de reb. eccleſiæ non alienandis.

Imperator, & Rex meri laici licet vngãtur.

e Laicis. Not. quod Imperator & Rex etiam poſt incoronationẽ & vnctionem, ſunt meri laici, nec vllum eccleſiaſticum ordinem recipiunt, & non ſolũ nõ dant immunitatem: ſed etiam ipſi debent decimas ſoluere. Abb. in cap. omnes. de maior. & obedien.

f Facultas. Capitulo ſecundo, de reb. eccle. non alienand.

Caſus, quo titulus nõ excuſat.

g Incurrit. Cap. dudum. eodem. & non excuſatur iſte qui de manu laici eccleſiaſticas res & decimas accipit, ex eo, quod habeat titulum, quia pro non dato habetur quod ab illo datur, qui de iure dare non poteſt cap. quod autem. de iur patron. cap. Dalbertum. j. quæſt vij. & per Abb. in dicto cap. dudum.

h Ex contrario. Ideo ex contrario: quia in ſuperiori §. dictum erat de laicis dantibus decimas, vel priuilegia ſuper decimis non ſoluendis: nunc de laicis accipientibus.

i Laicus. intellige de laicis in ſæculo remanentibus. vt in cap quamuis eod. ex quo ſecundũ Ab. ibi poteſt inferri non exiſtentibus in ſæculo, velut conuerſis, & religioſis poteſt eccleſia, vel decima, vel oblatio conferri, & ſi laicus eſt conuerſus eſt capax iuris ſpiritualis facit, quod notat. in capitulo eo. de electio. in vj. & quod not. per Doct. in ca. ij. de inſti. Si tamen hi habeant eccleſias, non debent regere per ſeipſos, ſed per clericos. iuxta not. in cap. ij. de ætat. & qual. remanentibus autem in ſæculo in tantũ locum habet quod hic dicitur vt non poſſit epiſcopus domino domus in qua eſt pictura alicuius ſancti, concedere, vt de oblationibus ſancto factis diſponat ad libitum, ſecundũ Doct. in d. ca. quamuis.

Laicus conuerſus capax iuris ſpiritualis.

k A clericali poteſtate. Excepto Papa, qui ſolus poteſt laicum reddere capacem iuris ſpiritualis. capitulo ij. & quod ibi no. de iud. & d. xxx. §. verum. vbi not. & habetur per aliquos in capitu. eccleſia S. Mariæ. de conſtit.

l Deiicietur. id eſt, ſuſpendetur, ſecundum aliquos alij dicunt id intelligendum eſſe de depoſitione, & excommunicatione, vt per glo. Ab. & alios. in cap. quamuis. eo. vnde ſumitur.

m Viuens. Cap. ad hæc. eod

n Sepultura. Cap. prohibemus. eod. ſic & vſurariis. cap. quia in omnibus. de vſu.

o Prouentus. Capitu. ij. de loca. & bene dicit prouentus: quia ius ipſum percipiendi non transfertur in laicos, vt per Abba. in capitulo ij. de iur. cal. & in capitulo, cum olim. de præb. & §. eod. in prin. & in cap. Meſſana. de ele. & capitu. peruenit. de arb.

a Ad

dūmodo huiuſmodi locatio ad feudum [a], vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impedietur.

Epiſcopo debetur a rectoribus quarta decimarum quas exigunt, niſi præſcripta fuerit. hoc dicit.

Poſtremo ſciendū eſt, quod veluti parochialibus eccleſiis (ſecundum ea, quæ proxime expoſuimus[b]) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipſarum quarta[c] epiſcopo a rectoribus eccleſiarū, niſi legitima obſtet præſcriptio[d], perſoluēda erit.

DE REBVS ECcleſiæ alienandis, vel non.

TIT. XXVII.

Regulariter epiſcopus non poteſt aliquid agere, ſine conſenſu, vel concilio Capituli. hoc dicit.

TRactemus nunc[e] de rebus temporalib⁹ eccleſiarum, illarumque adminiſtratione, & alienatione, ſine quibus ſpiritualium dignitas, haud facile conſiſtere poteſt[f]. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil epiſcopū regulariter[g] ſine conſenſu ſui Capituli, vel conſilio[h] poſſe ſuper his ſtatuere Cum velut caput ad mēbra, ita ſeſe prælatus habeat ad Capitulum[i]. In eo autem totius videtur eſſe conſenſus Capituli, cui & maior & ſanior[k] fratrū acceſſerit ſententia.

Alienatio rei eccleſiaſticæ facta ſine vtilitate eccleſiæ, & clericorū conſenſu nō valet. h.d.

Ex his cōſequens eſt vt rerum eccleſiaſticarum abſque clericorū[l]

Epiſcopus & Capitulū vnū corpus.

Vnus interdum poteſt impedire ordinationē vniuerſorum.

a Ad feudum. De hoc diffuſe not. in cap. quamuis. eod. per glo. ſ. quam ibi Ab. dicit ab omnibus approbatam & per eundem in capitulo ad hæc. eo. & per Fel in cap. quę in eccleſiarum. verſi. quinta declaratio de conſti.

b Expoſuimus. ſupra. eo. § inter perſonales.

c Quarta. Ca. conquerente. vbi traditur. de offi. ord. & ſ. de imm. eccl. §. pen licet quidam contra. & male, vt per Abb. in cap. cum contingat. eod. vbi late diſputat ad quē iure communi pertineant decimæ.

d Præſcrip io. Ca. de quarta. de præſcript.

DE REBVS eccleſi alienandis, vel non.

e TRactemus nunc. q.d. vidimus hucuſque de rebus eccleſiaſticis mere ſpiritualibus vt ſunt ſacramenta. Item de rebus eccleſiaſticis, quæ quodam reſpectu ſūt ſpirituales: quodam alio reſpectu ſunt temporales: vt eſt canonica portio, vt ſunt decimæ, vt ſ. ti. prox. in prin. reſtat nunc videre de rebus eccleſiaſticis mere temporalibus.

f Conſiſtere poteſt. j. q. iij. cap. ſi quis obiecerit. & diſt. xciij. cap. legimus.

g Regulariter. Ideo regulariter: quis quædam poteſt epiſcopus explicare abſque concilio capituli, vt ſunt minora negotia, vt per Abb. in cap. nouit. de his quæ fi. a præl. ſin. conceſ. c. fac. nor. per Inn. in c. fi. de maio. & obed. fac. c. edoceri. de reſcr. Item exiſtente rationabili cauſa etiam ardua poterit ſine cōſenſu capituli explicare; puta. ſi vellet procedere contra aliquem conſanguineum & valde amicum collegij. Item in notoriis non requireretur concilium capituli, & multo minus conſenſus. Abb. in d. capitulo nouit.

h Vel conſilio. Per hac alternatiuā reiicitur op: glo. in c. cū vos. de his quę fi. a præl. ſin. cōſ. c. quæ dicebat, ꝙ in omnib⁹ negotiis eccleſiæ eſt neceſſarius cōſenſus capituli, ꝙ eſt cōtra c. quādo. & c. nouit. eo. tit. & illam reprehendit Ab. in cap. cum nos. eo. ti. ī quo etiā eleganter cōſiderat differentiā inter iuſſum, auctoritatem. conſilium & conſenſum. dic vt per eum ibi.

i Ad capitulum. Sunt ergo epiſcopus & capitulum vnum corpus fictū & repreſentatum in ſingulis de corpore, ex quo, ſecundum Abb. in ca. nouit. de his quæ fi. à præ. ſi. cōſenſ. cap. quòd diſpoſitio cōcepta per verba, ſi quis, & per verba, Si qua fecerit, &c. comprehendat etiā vniuerſitatem, cum ſit quoddam corpus fictum, vt hic, & d. ca. nouit. quod procederet in fauorabilibus nō autē in odioſis, vt ibi p Ab.

k Sanior. Quod tamē præſumitur ſi conſtet de maioritate, de quo in capitulo eccleſia. ij. de elect. Sed ſi minor pars, vel etiam vnus tantum afferret aliqđ multum rationabile & probaret, poſſet impedire ordinationem vniuerſalitatis. fac. capitulo Nicæna diſtinctio. xxxj. & l. j. §. ſed neque. C. de iur. vet. enuc. & per Abbat. in capitulo j. de his quæ fi. a maio. pat. capit.

l Clericorum. Sed de quibus clericis eſt hoc intelligendum, Reſpond. ſecundum Abb. & Docto. in capitulo j. de his quæ fi. a præl. ſin. conſen. capituli. Si agitur de alienatione rei eccleſiæ cathedralis, Intelligas de clericis qui ſunt de capitulo dictæ eccleſiæ. ad hoc capitul. j. de reb. eccleſ. non alienan. in vj. & intellige de præſentibus: abſentes enim non ſunt vocandi neceſſario. x. quæſtio ij ca. hoc ius. & Abb. in d. capitu. j. Si agatur de alienatione rerum inferioris eccleſiæ. magna varietas eſt opinionum.

ſubſcriptione[a], & eccleſiæ vtilitate[b], & Romano incõſulto[c] Pontifice, ab epiſcopo facta donatio, vel alienatio, vel ſuppoſitio[d] non teneat[e]: niſi eam poſtmodum ratã habeant[f]. Prælatus enim eccleſiaſticarum rerum procurator[g] eſt, nõ dominus, & conditionem eccleſiæ meliorem quidẽ facere poteſt, deteriorẽ[h] non poteſt[i]. Quod ſi ſecus factum fuerit, nec quod geſtum[k] eſt, vires vllas ſortietur[l] & canonum temeratores, tam ſecularium, quam eccleſiaſticarum legum pœnis ſubiacebunt.

Alienationis verbo quid contineatur h. d.

Alienationis[m] autẽ verbũ continet hoc loco venditionẽ, permutationem, hypothecam donationẽ, conductionem[n], emphyteuſim, & omnem cõuentionem, per quam dominium transfertur.

Eccleſiã ſuam nõ poteſt quis grauari pro alienis debitis. h. d.

Sed nec[o] cõmiſſam ſibi eccleſiã pro alienis

Quidam enim dicunt quod ſufficit clericorum cõſenſus dictæ inferioris eccleſię quidã qd̃ exigitur concilium canonicorum cathedralis eccleſię, alij aliter, vt habetur in dicto cap. j. Sed quid ſi epiſcopus non habet capitulum, quia propter bella eccleſia eſt deſtructa? Reſpon. loco canonicorum adhibebit alios clericos honeſtos. arg. ca. ſi forte. diſt. lxv. fac. cap. nullus res. xvij. q. iiij. fac. l. vbi abſunt. ff. de tut. & curat. dat. ab his.

a Subſcriptione. Not. vnum ex caſibus, qui indigent ſubſcriptione. nec enim neceſſaria eſt niſi in caſibus à iure expreſſis. regulariter enim conſenſus ſufficit. l. pact. C. de pact. niſi in caſibus not. in ca. j. de cenſib. in vj. Immo hoc qd̃ hic de ſubſcriptione dicitur, hodie in pluribus locis non ſeruatur ſecundum Abb. in cap. j. de his, quæ fi. a præ. ſine con. cap. quamquam multi teneant conſuetudinem per quam tollitur ſolennitas requiſita in alienatione rei eccleſiaſticæ non tenere. de quo in cap. nulli. eod.

Præſumitur eccleſia facta locupletior.

b Vtilitate. Sed an ſufficiet vtiliter alienationis negotium eſſe cœptum, licet effectus ſecutus non fuerit? & videtur ſufficere. l. ſed an vltro. ff. de neg. geſt. contrarium videtur verius, quia cũ eccleſia comparetur pupillo, non ſufficit negotium vtiliter eſſe cœptũ, niſi eccleſia ſit facta locupletior. l. ſi pupilli. ff. de neg. geſt. eo tamẽ ipſo, quòd non eſt damnificata, reputatur facta locupletior l. in pupillo. ff de ſol. & no. in c. ſine. xij q. ij.

c Inconſulto. fac. cap. ij. eo. in vj. & extrau. Pauli ij. Veneti, quæ incipit, ambitioſæ.

d Suppoſitio. Cap. ij. eo. in vj.

e Non teneat. Etiam ſi omnes clerici conſentiant cap. ſine. xij. q. ij. vbi not. & l. iubemus. C. de ſacroſa. eccleſ. Sed ſi alienatio fiat ſeruata forma in caſu non conceſſo, tenet alienatio, licet eccleſia tanquam læſa reſtituatur per ea, quæ not. in ca. ad noſtram. eo. Alienatio tamen à rectore aliquo perperam facta valet in vita ſua, & in ſui præiudicium. Abb. in cap. veniens. de tranſact. vbi hoc dictum declarat.

Procurator eccleſiæ prælatus quõ dicatur.

f Ratam habeant. Cap. cum nos. de his, quæ fi. a præl. ſin. conſ. cap. quod quidam. vt Inn. tenebant hoc procedere in alienatione temporali tantum: ſecus in perpetua, Sed tu dic id habere locum etiam in perpetua, ſi ratificatio concernit fauorem eccleſiæ. & ſic contractus hoc caſu claudicabit, vt per Abb. in ca j. eod. tit.

g Procurator. xij. q. j. cap. ſi. & q. ij. c. ſine. & ca. ij. de donat. & dicitur procurator prælatus ex eo, quod debet procurare vtilitatẽ eccleſiæ, nam proprie nõ eſt procurator, ſecundum Abb in d. ca. ij. prælatus enim habet dignitatem, & poteſt latius & liberius diſponere de reb. eccleſ. quam procurator. fac. not. in cap. ſi. v. q. iij. & xij. q. j. cap. duo ſunt genera. & in ca. præſenti. de offi. ord. in vj. patet, quia procurator nũquam donat. l. procurator tutorum. ff. de procurat. prælatus vero aliquando donare poteſt, ſecundũ ea, quæ habentur in c. iij. de donat. & in §. licet. cum ſeq. ſit. j. tit. prox. & §. excipiuntur. j. eo.

h Deteriorẽ. Sic c. j. de in int. reſt. & c. ij. de donat.

i Non poteſt, In faciendo, niſi modice, ca. ij. & c. iij. de donat. vbi not, ſecus in omittendo, xvj. q. iij cap. placuit. & de materia per Ab. in cap. j. de dolo & contu.

k Geſtum. Et inde ſecutum. c. ij. eod. in vj.

l Sortietur. Cap. ij. eod. in vj. cap. ſi quis presbyterorum. & cap. ad noſtram. eo. in antiq. ca. ij. de re permu. & in extrau. Pauli ij. incipit. ambitioſæ.

m Alienationis. Accipitur autem largiſſime in hac materia verbum, alienationis fac. c. nulli. eo. vbi late traditur. & extra. Pau. ij in ca. ambitioſæ, & per Ab. in capitulo j. de his, quę ſi. a præl. ſin. conſ. capitul.

n Conductionem. ſ. ad longum tempus. c. nulli. eo. l. j. ff. de ſuperfici. & cle. i. eo, alij, habẽt conditionẽ, de cuius litterę intellectu late per Ab. Aud. Sicul. & Moder. Bononienſes in d. c. nulli.

o Sed nec, &c. Dixit de alienatione rerum, nunc de obligatione. Et dicitur eccleſia alicui cõmiſſa e iã ſi cui ſit cõmendata, vel in adminiſtratione conceſſa, & omnibus his caſibus habebit locum quod hic dicitur, & in cap ij. de ſolut. Sed quid ſi intruſit ſe quis in eccleſia? Reſpondeo. idem, cum non debeat eſſe melioris conditionis, quam ſit ille, qui canonice eccleſiam obtinuit, vt in cap. eum qui. de præb. in vj.

a Debitis

grauare debitis[a], aut literas[b] al cui, vel ſigilla[c] concedere, quibus eccleſia poſſit obligari, aliquis audere debet, alioqui nec eccleſia ad talium debitorum ſolutionem tenebitur[d] & qui id auſus fuerit à ſpiritualium & temporalium adminiſtratione ſuſpenſus erit[e].

Ponit caſus, in quibus clericus obligare poteſt eccleſiam ſuam. h d.

Debita tamen à prædeceſſore[f] ſuo pro eccleſię neceſſitate[g] contracta, ſoluere proculdubio tenebitur. Idem ſi clericus de mãdato[h] fideiuſſerit, aut ſi non de mandato, in rem tamen eccleſiæ mutuum verterit[i].

Poteſt prælatus rem non magni valoris in aliquem benemeritum transferre h d.

Excipiuntur tamen nonnulli caſus in quibus donãdi, permittendi, locandi libertatem, feudũ, & emphyteuſim dandi aut aliter alienãdi iure licentia conceditur. Nam ſi quid prælatus[k] non magni valoris[l] alicui, forte ob benemerita[m], donauerit, præſertim[n] ſuadente cõſuetudine[o], iure ſuſtinebitur[p] donatio.

a Debitis. Quæ dicantur aliena debita, vide per Inn. in c. paſtoralis. de præb. & quod ibi etiã per alios not. poteſt tamen prælatus obligare pro ſua ſuſtẽtatione: quia hæc ſunt eccleſiæ debita: vt per Abb. in c. j. & in c ij. de ſolut. vbi de intellectu d. c. j. & d. ca. ij. & huius litteræ, quæ inde ſumitur.

b Litteras. Per quas concedũt prælati, vt quis poſſit ſumere mutuo nomine ſuo & eccleſiæ, an autem & quãdo prælatorum litteræ faciant fidẽ late in c quoniam. contra de proba.

c Sigilla cõcedere. Niſi forſan honeſtæ perſonæ, cui poſſet prælatus committere. Ab. in cap. ſcripta. de fid. inſtr. & eſt hic arg. quòd ſigillũ probat procurationem. de quo per Abb. in ca. ij. de ſolut. & in cap j. de ſyndico, & quæ detrahant fidei ſigilli per Abb. & alios in cap. inter dilectos. vbi de materia pl[illegible] ne [illegible] ſ. inſtru.

d Tenebitur. Niſi quatenus in eius vtilitatem erit verſum c quod quibuſdam. de fideiuſ. & con cor. c. ij. de [illegible] l. & x. q ij. c. ea enim. verſ. creditor. quod tamen non præſumitur, niſi probetur. Abb. in c. ſuper hoc. de renunciat.

e Suſpenſus erit. Ipſo iure: cum verbum ſuſpenſus, ſit verbum præteriti, vel præſentis temporis fac. not. in reg. in pœnis. de re. iu. in vj. & not. in cap. ij. de ſolut. & not. pœnam committi ex actu nullo. ſimi. in cap. nuper. de blg.

f A prædeceſſore. Eſt enim quaſi heres ipſius. xxiiij. q. viij. cap. conuenior. & xij. q. ij. ca. fi. Vnde iſte ſucceſſor, & heres comparantur. Nam vt heres ſuccedit in vniuerſũ ius: ita & ſucceſſor in beneficio ſuccedit in vniuerſum ius eccleſiæ, & ſic eccleſia dicitur habere quid vniuerſum. de quo no. In c. cum ad ſedem. de reſti. ſpol. Item quo ad ſuſtinendum onera contracta per prædeceſſores, vt hic. Differunt tamen in quibuſdam. Nam heredis ius cauſatur à defuncto, ſucceſſor vero in beneficio non a defuncto ius habet: ſed à ſuperiore. Item heres tenetur ſoluere omnia debita defuncti qualitercunque contracta, vt not. in ca. j. de teſta. ſucceſſor in beneficio ſolum contracta pro neceſſitate eccleſiæ, vt hic. & cap. ij. de ſolu.

Heres & ſucceſſor in beneficio in quo bus comparantur.

g Pro neceſſitate. Aliàs enim non teneretur. cap. quod quibuſdam. de dona. c. ij. vbi not. de ſolut. Sed an hoc caſu debeat probare creditor pecuniã in vtilitatem eccleſiæ verſam? Inn. quod ſic. Hoſt. Ab. & communis contra. ſufficit enim ſecundum eos probare neceſſitatem obligationis, cap. j. de ſolu. & ita limitabitur qđ not. idem Ab. in ca. ſuper de renun. vide per Abb. in cap. pen de fideiuſſ.

h De mãdato. Scilicet prælati. & capituli. cap. pen. de fideiuſſ.

i Verterit. Ca. pen. de fideiu. & intellige hoc quando vtile eſt eccleſiæ illam verſionem eſſe factam, ita quòd veriſimiliter eccleſia de ſuo expendiſſet niſi eſſet facta illa verſio. l. fundo. ff. de rei vend. aliàs eccleſia teneretur ſolum illud refundere in quo eſt meliorata: non autem quantum eſſet expenſum, quod intellige quando particularis, qui contraxit, nullã habebat adminiſtrationem, vel peculium, vt latiſſime per Abb. in d. cap. pen.

k Prælatus. Intellige non ſolũ de prælato ſæculari, verũ etiam de regulari. in regulari enim loquitur. cap. ceterum. de donat. vnde hic ſumitur: de ſæculari probatur in cap. fin. de pecul. cler.

l Valoris. Scilicet mobiles & non pretioſas, aliàs non procederet quod hic dicitur, nec etiam conſuetudo, vt per Abb. in cap. ceterum. de don.

m Ob benemerita. cap. fi. de pec. cler. addit dictionem, forte. quia idem eſſet dicendum ſi donaſſet ob aliam rationabilem cauſam. fac. cap. relatum. ij. & quod ibi not. de teſta. Abb. in cap. ceterum. de don.

n Præſertim. Ideo additur dictio præſertim, quia non eſt ſemper neceſſaria conſuetudo: ſi quid. n. vellet donare de reditibus eccleſiæ quos facit ſuos poteſt prelatus & ſine cõſenſu capituli & ſine aliqua conſuetudine ꝓ hoc quod not. in c. ꝓſenti. de off. ordi. in vj. Idẽ eſſet de alia re minima. ſed ſi nõ eſſet minima nõ poſſet aliqđ donare ſine cõſuetudĩe, niſi cũ cã ꝓbabili, vt eſt notatũ ſ.

o Conſuetudine iuri non contraria. diſt. xij. ca. ſcit ſancta. & de re. iud. cap. cum cauſa.

p Suſtinebitur. Sed contra: quia nil dat, qui nihil

Licet prelato concedere alicui terram gratia fabricandæ eccleſiæ h.d.

Multo magis idem erit ſtatuendum, ſi quid forte ſoli ad eccleſiæ fabricam erigendam cōceſſum fuerit: quo caſu tantum donare licet, quātū eccleſiæ parietes concludere poſſunt[a].

Prouentus eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquennium h.d.

Idem iuris erit & de redituū fructuumque[b] venditionibus ad tempus [c] modicum faciendis, & de precariis[d], quę quandoque de eccleſiarū poſſeſſionibus fieri ſolent; quęne temporis longinquitate iuris eccleſiaſtici pereat memoria[e], de quinquennio, in quinquennium[f] renouandæ erunt.

Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis, ſecus precaria, niſi ſit irrationalis. hoc dicit.

Diſtat autem præcarium a precaria, quia precarium tamdiu cōceditur, quo ad is qui conceſſit, patitur[g]. precariæ vero non ſunt pro volūtate concedētium reuocandæ[h], niſi ſint irrationabiles: quo caſu poterit. ſucceſſor[i] a prædeceſſore conceſſā precariam reſcindere, & reuocare.

Ruinæ prædia inculta, & ſyluæ extirpata, poſſunt ſub annuo cenſu concedi in emphyteuſim: & ſi per biennium in ſolutione cenſus ceſſatum fuerit, poteſt emphyteuta expelli. hoc dicit.

Ruinæ[k] quoque, quas eccleſia reficere non valeat, & inculta prædia aut extirpatæ ſiluæ in emphyteuſim ſub annuo cenſu his cō cedi poterunt, a quibus vel ſuo, vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas: niſi forte poſſint aliis ad maiorem eccleſiæ vtilitatem, cum eodem onere conferri. Qui tamen ſi per biennium[l] in ſolutiōe canonis ceſſa-

nihil habet. l. ſi vniuerſæ. C. de leg. j. q. vij. c. Daibertum. cum alleg. in c. ceterum. de don. & eſt c. ij. eo. tit. & xij. q. j. c. ſi priuatū. Reſ. hoc intelligitur de erogatione in pauperes, ſed hoc licet ſit in ſe verum huic tamen litteræ nō conuenit; nec c. ceterū. quia hoc caſu non eſt neceſſaria conſuetudo, & alia de quibus hic: quia ad eleemoſynā tenetur eccleſia de rebus ſuis. xvj. q. j. ca. quoniam. xij. q. ij. aurum. Vnde intellige etiā de donatione facta nō pauperi, quę erit valida concurrēte conſuetudine, etiam quod res non ſit minima, dummodo nō magna. Facit ſimile de tutore, qui quāquā non ſit proprietarius, ratione tamen liberæ adminiſtrationis aliqua donare poteſt, l. cum plures ff. de admi. tut. fac. l. filius. ff. de donat. & cap. nobis in fi. de elect. & cap. is cui. eo. tit. in vj.

a Poſſunt. xvij. q. iiij. ca in venditionib. & c quæſt.

Fructus differt à reditu.

a Fructuūque. Differentia eſt inter fructus & reditus: quia quidquid eſt in fructu, eſt in reditu: ſed non contra, vt not. in cap. generali. in fi. de elec. in vj. & fac. Cle. j. in fi. eo. vnde ſumitur.

Tempus modicū.

c Ad tempus modicum. Sed quod dicetur modicum tempus? Reſpondeo. relinquendum erit iudicis arbitrio. l. j. in fin. ff. de iu. deli. l. j. §. j. ff. de effract. cap. de cauſis. de offi. deleg. cap. inquiſitionis. de accu: & not. in l. j. § quod ait. ff. de ſuperfi. iudex autem arbitrabitur ſecundum ſubiectam materiam. & not. de hoc in cl. j eo. in fin.

Contractus precariæ iure ciuili incognitus.

d Precariis. Cōtractus iſte precariæ, vel precariū eſt iure ciuili incognitus, & de eius natura. vide per Ab. in ca. j. de preca.

e Memoria. fac. xij. q. ij. c. lōginquitate. & c. ſępe.

f In quinquennium. Non eſt de ſubſtantia contractus huius quòd fiat de quinquennio in quinquennium, vt per Abb. in cap. j. de precar.

g Patitur. nec pactū factū in cōtrariū valet. l. cū precario. ff. de precar. Itē extinguitur morte eius cui precariū fuit cō ceſſum, & ſic in heredem non transfertur non tamen concedentis morte finitur: nam vbi actus validitas dependet ab alicuius voluntate, non extinguitur ipſius morte; quia præſumitur decedere in eadem voluntate. c. maiores. extr. de bapti. concor. cap. fi. de preca. vbi Ab. lat iſſime de eius natura differit. Et quomodo a commodato differat, quæ materia cū ſit mere iuris ciuilis non eſt hic ponenda. Finitur etiā præcarium cum res eſt alienata, & nouus adquiſitor vult reuocare. d. ti. & fac. x. q. ij. cap. precariæ. cum duobus ſequen.

h Reuocādæ. Hoſt in hac materia ponit hos verſus Riæ, ria, rium, tria ſunt, quibus caput vnum, Riæ ſūt ſolitæ poſt ſingula luſtra renaſci. Ria fit ad mortē, nec citra vult reuocari. Riū finitur tūc quādo vult ſuus actor. Tertium tamē verſum non approbat Ab in capitu. j. de preca. nec differentiam ſingularis & pluralis numeri.

i Succeſſor. Etiam ex officio. c. quoniam. §. ſunt & alij. vt lit. non conte. vbi Abb. & abſque timore pœnæ appoſitæ reſciſſioni a prædeceſſore. c. ij. de preca. fac. xxxv. q. ix. cap. quod quis.

k Ruinæ. x q. ij. c. ea. q̄. §. ſi quas. vero fac. c. ad aures. eo. vnde ſumitur, & fac. c. cum dilecti. cum ibi not. de emp. & vend.

l Biennium. Cap. fi. de loca. x. q. ij. cap. hoc ius. §. qui rem. in priuato vero triennium requi-

ritur

uerint, niſi clerici ſatis factione[a] poſtmodũ ſibi cõſulere ſtuduerint, iure expelli[b] poterunt.

Dies interpellat pro homine. h. d.

Nec quidquã eis ꝑderit, quod vt canonẽ ſoluerent ſibi nuntiatũ non fuit; cum hoc caſu præfixus dies pro domino interpellet[c].

Terrulas incommodas, & minus vtiles, poteſt prælatus alienare. h. d.

Terrulas quoque, aut vineolas exiguas[d], & eccleſiæ minus vtiles[e], aut longe poſitas, vel domos[f], q̃ eccleſiæ plus incommodi, quam vtilitatis afferunt, ſi neceſſitas fuerit, diſtrahendi poteſtatem epiſcopus habebit[g].

Epiſcopus poteſt diſtrahere ſeruos fugitiuos eccleſiæ. h. d.

Simili ratione fugitiuos ſeruos, & qui de fuga reuocati retineri non poſſunt, ſi voluerint, aut illi ex anio meruerint, epiſcopis deſtrahendi poteſtas erit[i].

Feudum a vaſallo alienatũ, & difficilis recuperationis poteſt epiſcopus alteri ſub conditione recuperandi concedere. hoc dicit.

Sed & in feudum certis caſibus, & iureiurando de nõ alienãdo[k] minime obſtante res eccleſiaſticas concedere poterit: veluti ſi feudum per vaſallum alienatum[l] fuerit: & per epiſcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per epiſcopum illud alicui concedi[m], qui & ipſum recuperet, & in feudum ab eccleſia recognoſcat.

Feudum deuolutum poteſt per epiſcopum alteri concedi hoc dicit.

Quinimmo etiam, ſi talis neceſſitas non immineat nihilominus

ritur. l. ij. C. de iu. emphy.

a Celeri ſatisfactione. Poteſt ergo emphyteuta purgare moram offerendo canonẽ poſt biennium. cap. pen. & c. fi. de loca. quantum autẽ temporis dandum ſit ad purgandam hanc moram, ſunt opiniones. & dicitur latiſſime in d. cap. fi.

b Expelli. Sed iudicis ne auctoritate, an propria? dic vt latiſſime in cap. fin. de loca.

c Interpellet. Nõ eſt ergo requirendus emphyteuta: quia tempus ſtatutum ipſum admonet. l. magnam. C. de contr. & com. ſtip. & l. ij. C. de iu. emphy. quod tamẽ non militat in foro pœnitentiali, & quo ad peccatum inducendum, vt per Abb. in capitulo fin. de præſcr. vbi quòd in foro pœnitentiali, dies non interpellat pro homine.

d Exiguas. Forte appellat exiguas nõ valentes vltra xx. ſolidos. vt xij. q. ij. cap. ſi quos. & no in ca. terrulas. ead. cau. & q. vnde ſumitur. & in c. anteriorum. ij. q. vj. Sed contra d. l. per. ff. de reb. eorũ. & l. cum hi. §. in annos. ff. de tranſa. & xvij. q. iiij. c. l. quicum. Sol. in contrariis erat res vtilis, nec vrgebat neceſſitas, hic quando ſtimulat neceſſitas & res ſunt inutiles.

e Minus vtiles ideſt non vtiles, vel parum vtiles. Facit quia nullum & minus vtile æquiparantur. cap. ij. de tranſl. præl. hoc tamem non ſemper. cap. ſi proponere. & ibi Ab. de reſcr.

f Domos. Fac. xij. q ij. cap. fine. & cap. non liceat.

g Habebit. Sed nunquid debeat interuenire conſenſus capituli? & non videtur. xij. q. ij. terrulas. In contrarium quod interuenire debeat videtur probare tex. in cap. vt ſuper. §. j. eo. Sol. de neceſſitate non debet: ſed de honeſtate. Vel expreſſus non debet neceſſario interuenire, ſed bene tacitus, vel dic vt not. in d. §. j.

h Si voluerint. epiſcopi.

i Poteſtas erit. cap. terrulas. & c. fugitiuos. x. j. q. ij. non tamen dum ſunt in fuga. l. in fuga. C. de plagi. forte, quia tunc ſunt in quadam libertatis ſpecie. l. quis ſit fugitiuus. §. idẽ recte. ff. de ædil. edi. niſi forte ſub conditione ſi apprehendatur, vt no. in d. capitu. fugitiuos. Hoſt. tamẽ putat poſſe teneri quòd ſeruus eccleſiæ quamquam in fuga vendi poſſit idque fauore eccleſiæ, quod tamen non placet Abba. in cap. iuſtum. de re. perm.

k Non alienando Pontifice. ſcilicet, inconſulto. vt in cap. ij. de feu. vnde ſumitur. & no. quòd hoc iuramentum refertur ſolum ad res, quæ ſunt de menſa eccleſiæ. ideſt ad eas res quarum dominium directum & vtile eſt penes eccleſiã non autem ad bona, in quibus habet tantum directum: quia iſta ſi reuertantur ad eccleſiam poteſt prælatus alicui rurſus concedere non obſtante tali iuramento. vt per Abb. in d. capitulo ij. & fac. not. per eundem in capitulo vt ſuper. eo.

l Alienatum. Quod regulariter non licet maxime ſi ſit temporale ſecundum Hoſt. poteſt bene in dotem dari ad vitam ipſius fundatarij. cap. nuper. de donat. inter vi. & vxo. & habetur per Doct. in cap. ij. de feudis.

m Concedi. Not. caſum, in quo licet iura cedere potentioribus, contra tit. C. ne lit. potent. quod eſt fauore eccleſiæ, & odio eorum, qui vſurpant res eccleſiaſticas. Sed an idem ſit in re eccleſiaſtica occupata, & quæ non poſſit facile recuperari per epiſcopum, vt ſcilicet poſſit dari recuperatori, & recuperaturo in feudum, maxime ſtante tali iuramento? Reſpond. ſecundum Io. And. & Abb. quòd non. ne ſcilicet, via fraudibus aperiat, vt per eos in c. ij. de feu.

a Alle

alienantis[a] filium[b], vel conſanguineum, vel eiuſdem feudi cõſortẽ poterit epiſcopus inueſtire[c], Idem erit ſi per obitum[d] vaſalli feudũ ad eccleſiã remeauerit: nam & eo caſu inueſtire prælatus alium libere poterit, ſi eccleſiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel adquiſiuerũt eccleſiis, poſſunt pro modo collati, vel ad quiſiti manumittere: dum tamen manumiſſus cum poſteritate: & peculio remaneat in patrocinio eccleſiæ. h. d.

Illud etiam Tholetano concilio[e] definitũ reperitur, quòd ſi ſacer dotes aliquid eccleſiæ ſuæ relinquunt, vel nihil habentes aliqua prædia, vel familias eccleſiis ſuis adquirũt[f], liceat eiſdẽ aliquos iuxta collatæ modũ rei de familia eiuſdẽ eccleſię manumittere[g] ita vt manu miſſi cũ peculio & poſteritate[h] ſua ſub eccleſiæ remaneãt patrocinio.

Lucri, & damni eadem diſciplina. h. d.

Quod ſi qui nihil de proprio eccleſiæ cõtulerunt libertati ſeruos eccleſiæ donare auſi fuerint, ex eodẽ concilio epiſcopus ſucceſſor[i] ab eccleſia[k] ius reuocare poterit. Impiũ eſt enim, vt qui lucrum de rebus ſuis eccleſiæ non contulit, damnum inferre valeat.

Princeps poteſt rem ſuam æqualem, vel maiorem cũ eccleſiaſtica permutare: & ſerui eccleſiaſtici, ſi frugi ſint præterquam ad libertatem commutari non poſſunt. h. d.

Sed & princeps[l] ſi cauſa probabilis[m] id po

a Alienantis. Collige ex eo, quod hic dicitur, quod alienans feudum in caſu nõ permiſſo ipſo facto cadit à iure ſuo, nec alia ſententia requiritur. quod probatur tã hic quã in d. c. ij. de feud. dũ permittitur epiſcopo feudum alteri concedere ſine noua priuatione.

b Filium. Not. quod licet delictum patris priuet filium feudo, tamen illum non inhabilitat ad feudum, de quo late per Abb. in cap. ij. de feudis.

c Inueſtire. Quod nõ videbatur quaſi delictum patris noceret filio, & propinquo, vel quaſi ſufficeret quod filius veniret iure ſucceſſionis vt no. plenius in c. ij. de feu. fac. c. per tuas. de don.

d Per obitum. Intellige quãdo feudũ fuit perſonale, vel quãdo fuit conceſſum vaſallo, & filiis, & moritur ſine filiis maſculis: nam femina, niſi ſit expreſſe dictum de ea non ſuccedit. c. j. de ſucceſſ. feud. coll. x.

e Concilio. Ca. cõſenſus. eod. habet ergo concilium iuriſdictionem & nõ ſolus Papa. Nam ſi non haberet non poſſet definire vel ſtatuere. l. fin. ff. de iuriſ. om. iud. cap. j. de conſt. in vj. An autem conſtitutio facta in concilio debeat edi ſub nomine Papæ, an vero ſub nomine concilij; vide per Abbatem in cap. j. de ſponſ.

Conſtitutio facta in cõcilio.

f Adquirunt. Quidam intelligunt de adquiſitis intuitu eccleſiæ, vt Innocen. Hoſtien. vero & alij quidam intelligunt de adquiſitis intuitu perſonæ, & ex propria perſona. Pro quibus videtur facere littera hic, & in cap. conſenſus. eod vnde ſumitur ibi: iuxta collatæ modum rei, ſecundum quem modum non poterunt iſti clerici libertatem date, ſi adquiſiuerunt primo, ſed intuitu eccleſiæ. Opinio tamen Inno. videtur magis communis, pro qua facit. xij. q. ij. cap. epiſcopus qui mancipium. cum expediat iura iuribus, & c. capit. cum expediat. de elect. in vj.

g Manumittere. Etiam non benemeritos: benemeritos enim poſſet manumittere, etiamquòd nil eccleſiæ contuliſſet. cap. ſi quos de ſeruis. xij. quæſt. ij. & ſ. eo. §. excipiuntur. & in vtroque caſu requiritur ſuperioris auctoritas, vt not. per Ab. in cap. conſenſus. eod. & in capi. tua. de his quæ fi. a præla. ſin. conſ. cap.

h Poſteritate ſua. Sed cõtra l. antepe. C. de ope. liber. Sol. quidã quòd iſta poſteritas fuit manu miſſa ſimul cũ parentibus. Sed hæc diuinat, imo eſt cõtra, c. liberti. xij. q. ij. Vnde alij quod ſpeciale in eccleſia. vt proles liberti ſit ſẽper eccleſiæ obnoxia, hanc non probat glo. in d. cap. liberti: ſpecialitas enim eſt cauenda, not. in l. filium. C. famil. erciſcund. tertij dicunt, quòd filij nati poſt manumiſſionem ſunt ingenui: ſunt tamẽ obnoxij eccleſiæ quo ad quaſdam operas, quæ conſiſtunt in honore exhibẽdo, puta aſſurgendo, ſalutando, vt not. xij. quæſtio ij. capitu de libertis. vel dicas quatto, quòd hæc lex poteſt dici in ipſa manumiſſione, velut & in traditione rei poteſt pactum apponi. l. in tradendis. ff. de pact.

i Succeſſor. Cap. ij. de precar. & ſ. eod. diſtat. & xxxv. quæſtio ix. cap. quod quis.

k Ad eccleſiæ ius. not quòd licet alienatio non renuerit, & ſic dominium ab eccleſia non fuerit ablatum, nihilominus dicitur reuocari res ad ius eccleſiæ. Quod facit ad quæſtio. ſi Papa committat delegato quòd ea, quæ reperierit alienata de bonis talis eccleſiæ, debeat ad proprietatem dictæ eccleſiæ reuocare, quòd talis delegatus habebit iuriſdictionẽ ſuper rebus inuaſis, & de quibus poſſeſſio tantũ tranſiuit ad alios, de quo vide per Ab. & alios in c. epi. eo. & per Fel. in rubr. de reſcr.

l Princeps. Intellige de imperatore, qui cum munierit eccleſiam multis priuilegiis, non fuit magnum ſibi hoc quod hic dicitur rependi, alias hæc vox, princeps, varie ſumitur. vt not. in cle. j. de baptiſmo.

m Probabilis. Quidam intelligunt quòd in

hac

ſi cauſa probabilis [a] id popoſcerit, cũ re eccleſiaſtica & immobili rẽ ſuam maiorẽ, vel æqualem permutare poterit, pragmatica ſuper hoc præcedente forma [b]: eccleſiaſtica tamen mancipia, quę frugi fuerint [c] præterquam ad libertatem commutari non poterunt [d].

Epiſcopus poteſt permutare terras duarum eccleſiarum ſuæ diœceſis illarum accedente conſenſu, & de temporalibus ad ſpiritualia non poteſt fieri permutatio. h.d.

Epiſcopus quoque [e] duarum ſuæ diœceſis eccleſiarum terras inuicem, ambarum partiũ, accedente conſenſu [f], permutare poterit: & ſi alterius partis prædium valore præponderet ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniã [g] refundi iubebit.

De tẽporalibus ad ſpiritualia permutatio nõ procedit h.d.

De temporalibus autem ad ſpiritualia permutatio iure conſiſtere non poteſt [h].

Res eccleſiaſtica poteſt propter præſcriptionem legitimam ab eccleſia abduci, & deſtrahi. hoc dicit.

Præterea & ſi quis per tempora ſacris Canonibus [i] definita rem eccleſiaſticam iuſto titulo, & bona fide ita poſſederit, vt nullo tempore rei conſcientiam habeat alienæ [k], completa præſcriptione, res poſſeſſa à iuribus eccleſiæ dubio procul intelligetur eſſe auocata.

Decima & oblationes præſcribi non poſſunt. h.d.

Prouentus [l] tamen primitiarum & decimationum [m] præſcriptione tolli non poterunt, etiam ſi a Romano Põtifice laicus quilibet ſuper his reſcriptum impetrauerit.

hæc vox princeps varie ſumitur. vt not. in cle. j. de baptiſmo.

a Probabilis. Quidam intelligunt, ꝙ in hac permutatione verſari debet vtilitas eccleſiæ, & ꝙ aliàs non debet fieri, vt not. in ca. j. de re. permu. Sed cõi cõtra ꝙ nõ requiratur eccleſię vtilitas. ſed ꝙ ſufficiat ꝙ nõ ſit ĩ dãno & quod dicitur de cauſa probabili, intelligendum eſt de cauſa, ex qua mouetur princeps ad permutandum: puta, quia eccleſia prope palatium principis habet prædium, & princeps vult ampliare ædificium. immo plus dicunt Doct. quòd ſi prælatus nollet conſentire, poſſet cõpelli per ſuperiorẽ ſuũ.

b Forma. Hæc eſt quędam annotatio vel ſignificatio quã facit princeps ſuper tali permutatione cũ cauſę cognitione & hęc ſol nã nõ tam requiritur ad ſubſtantiandã permutationem, quã ad excuſationem eccleſiæ, ſi diceretur quòd res eccleſiaſtica diſtrahi nõ debet.

c Frugi fuerint. Secus ſi fugitiua. c. mãcipia. de re. permu. & no. quòd eccleſia poteſt habere ſeruos, etiam Chriſtianos. fac. §. ꝙ ſi quis. ſ. qui promou. non poſſ.

d Non poterunt. Quod. n. ſemel Deo dicatum eſt, ad humanos vſus transferri non poteſt, cap. mancipia. cum c. ſeq. de rer. permut.

e Epiſcopus quoque. Fac. c. j. eod. & c. ad quęſtiones. de re. permu. & x. q. ij. c. hoc ius. §. ſeq. & permutare.

f Conſenſu. Not. ergo ꝙ licet epiſcopus in eccleſiis ſibi ſubiectis omnimodã habeat poteſtatem. x. q. j per tot. & ſ. de immu. eccle. §. pen. tñ nõ poteſt pro libito & ſine cauſa rem earum alienare. ex cauſa tamen poſſet, vt not. in c. j. vbi Abb. eo. Sed nec econtra poſſunt eccleſiæ res ſuas ad inuicẽ permutare ſine ſuperioris licentia. & ſic eſt arg. ꝙ canonici non poſſunt inuicem permutare domus ſibi aſſignatas, de quo in c. quæſitum. de rer. permut.

g Pecuniam. Sed an hoc caſu remanebit permutatio hic contractus, an vero tranſeat in emptionem ob pecuniam numeratam? In hac quæſtione varij varia tradiderunt: videtur tamen primo cõtrahentium animus inſpiciendus. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de re. iu. & ita Ioã. And. & Ab. in c. ad quæſtiones. de rer. permut. & Bar. in l. Ariſto. ff. de dona. ſi autem non apparet eſt recurrendũ ad cõiecturas: ſi enim maius ſit pretium, quam res data, vna cum pretio, vel pecunia præſumetur emptio. cõtrariũ ſi pecunia ſit modica, & res magna, arg. l. cũ quæritur. ff. de ſtat. hom. & de hoc latiſſime Tiraq. in tract. de vtroq; retract. in j. par. §. xxx. in glo. j. ſuper verbo permutationis.

h Non poteſt. Ca. ad qõnes. & c. exhibita. de rer. perm. ſed ſpiritualib⁹ poſſunt bene permutari, traditur in d. ca. ad quæſtiones.

i Canonibus. Cap. ad aures. c. vigilanti. c. cum nobis. c. ſi diligenti. de præſcrip & per tot.

k Alienæ. Ca. ſi. de præſcr. vbi ordinarie per omnes. & not. hic quæ requirantur ad legitimam præſcriptionem.

l Prouẽtus. Sumitꝰ ex c. placuit. §. ſic etiam 16. q. j.

m Decimationũ. Imò videtur ꝙ laicus decimas poſſit præſcribere: nã ius habet percipiẽdi eas, ex quo ei cõceduntur ab epiſcopo, puta in feudum vel beneficiũ ad tẽpus, ad no. in c. quãuis. de deci. Ad hoc quidam ꝙ laicus nullum ius habet in decimis, nec habere poteſt. j. q iij. c. peruenit. & §. ex contrario. ſ. in tit. proxi. & ſecundũ iſtos plana eſt res, & nullum eſt contrarium. Alij dicunt ꝙ cũ ſic conceduntur laicis ab epiſcopo, laici habet

ius poſſidendi: ſed illud ius non non eſt ſpiritua-le, nec ratione illius iuris poſſet præſcribere, quia alieno nomine poſſidet: ſi vero vellet interuer-tere poſſeſſionem iam inciperet eſſe malefidei, c. ſi diligenti. de præſcri. & ita non poſſet eas præ-ſcribere. Sed nõne ius ſpirituale percipere decimas habent leproſi. qui ſunt laici? c. ij de ec cleſ ædifi. dic q̃ nõ ſed tãtũ a reſtauratione ſunt liberi: vt not. in d. §. ſic etiã.

probari, quòd licet non habuerit patrimonium, lucratus tamen fuit ex aliquo licito artificio, & ex induſtria, quo caſu non adquiritur eccleſiæ, c. quia nos, de teſta. & per Abb. in c. j. eod. & latius in c. iij. Simile eſt in vxore, quæ licet præſumatur in dubio quęſiuiſſe ex bonis mariti. l. Quintus. ff. de dona. inter vi. & vxo. l. etiam. C. eod. tit. iſta tamen præſumptio recipit probationem in contrarium, vt per Ab. in d. c. j. & per Neuiza. in Sil. nuptiali, lib. iiij. & per Alcia. de præſumpt. reg. j. Aym. conſi. 51. lib. j.

h Intelligãtur. Sed contra. C. de arbir. tute. l. ſi defunctus. Reſpon. aliud in tutore & curatore, qui eſt temporalis, & ibi ire negotiatur: aliud in clerico, qui non ſe immiſiſſet negotiis ſæcularibus, ne cle. vel mon. per tot. & eſt perpetuus & habet liberiorẽ adminiſtrationem nam ſic delictum præſumeretur contra l. merito. ff. pro ſocio. & l. quintus. ff. de donat. inter. vir. & vxo.

i Nomen. Cap. ij. eo. Sed quid ſi conficiat ſcripturam ſub nomine proprio, vel alieno? Reſpondeo, adhuc res

DE PECVLIO clericorum, relictis, & ſucceſſionibus eorum.

a De pecu. lio. Licet peculiũ ſui natura ſupponat habẽtẽ in aliena poteſtate l. fi. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & inſt. quod cũ eo qui in alt. poteſta. & ſit quadruplex, vt in l. fi. C. de inoffic. teſta. & per Ab. in rub. eod. hic tamen ſumitur pro patrimonio ipſo clericorum: & dicitur a pecunia quaſi parua pecunia: quia clerici vt plurimũ non habent ampla patrimonia.

b Clericorum. Hic accipe ſtricte & proprie, vt non comprehendat monachos, ſed ſolum ſæculares: vt per Abb. in ca. j. de inſti. quorum eſt habere hoc peculium.

DE PECVLIO [a] *clericorum* [b], *relictis, & ſucceſſionibus eorum.*

TIT. XXVIII.

Eccleſiaſticæ res reputantur etiam illa quas ſacerdos adquiſiuit, cum tempore ſuæ promotionis nihil haberet. h. d.

Ergo [c] res eccleſiaſticas ab eccleſiæ iuribus abdicare non licet [d]. Eccleſiaſticas autem res intelligimus nõ modo, quas eccleſiæ rationibus ſacerdos comperit adſcriptas, ſed etiã eas [e] quas is emerit cum tempore ſuæ promotionis nihil [f] haberet:

De emptis & pecunia eccleſiæ debet inſtrumentum confici nomine eccleſiæ. h. d.

Cum igitur & hæc tãquam de bonis eccleſiæ [g] quæſita eiuſdem eſſe intelligantur [h], ne quando ius eccleſiaſticum imminuatur, curabit ſacerdos, vt de his, quæ ſuperemerit, & ad ipſius Eccleſiæ nomen [i] ſcripturam conficiat, & eccleſiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione diſcedet. Qui vero prætextu proprij, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, ſacrilegij [k] crimen incurret.

Relictum ſacerdotis pro anima cenſetur relictum eccleſiæ: ſecus eſt ſi quid ei ſit relictum ſub onere fideicommiſsi. h. d.

Sed & ſi non emerit, ſed pro anima quiſpiã intuitu eccleſiæ ſacerdoti reliquerit, a huc idẽ ſtatuendum [l] erit. Congruit enim, vt quemadmodum ſacerdos habet quod eccleſiæ dimiſſum eſt, ita & eccleſia id habeat quod relinquetur ſacerdoti. Si quid tamẽ per fideicõmiſſum aut

efficitur ipſius eccleſiæ, & hoc ſpeciale eſt in ea, vt res empta ex pecunia ſua, licet ſub nomine alieno, fiat eccleſiæ, nam regulariter contra l. ſi ex eo. C. de rei vendi. l. & ſi de tua. C. de donat. inter virum & vxorem l. ſi parimus. C. commu. vtri. iudic. habetur in c. inquirendum. eod. Dicit tamen Hoſtien. non reperiri textum expreſſum pro hac exceptione, ſed ſecundum Abb. eſt text. in cap. j. eod. & in cap. j. de reſt. amen. fac. ſim. l. iij. C. de arbi. tute. & C. de rei vẽdi. l. ſi vt proponis.

k Sacrilegij. Cap. inquirendum. eod. & ibi de hoc not.

l Statuendum. erit. De hoc ſupra de cano. port. §. ſed in hac ſpecie. & habetur in ca. requiſiſti. de teſt. fac. xij. q. iij. c. Pontifices.

c Ergo. Ex hoc principio patet continuatio ad præcedentia: & eſt acceptiuum verbum, vel coniunctiuum, vel illatiuum.

d Nõ licet. xij. q. ij per tot & ſ. tit. proxi. per tot.

e Sed etiam eas. Ca. j. eo vnde ſumitur. & xiij. q. iij. per tot.

f Nihil. Paupertas ergo non obeſt, quo minus quis promoueri poſſit. Ita nota. xij. q. iij. c. j. & per Abb. cap. j. eo. licet aliud ſit in tutore. Inſti. de excu. tut. in fin.

g Bonis eccleſiæ. Non tamen hæc eſt præſumptio iuris & de iure, vt non admittat probationẽ in contrarium. Nam poterit per heredem clerici

a Non

ſace‹r›d‹o›ti, aut eccleſiæ relictum fuerit a‹l›teri poſtmodum, pro futurum, id inter eccleſiaſticas facultates computandum non erit[a].

Bona quæſita ſacerdotibus intuitu eccleſiæ debent remanere apud eccleſiam. nec de his poteſt quis teſtari. h. d.

Generaliter igitur bona quælibet ob eccleſiam[b] adquiſita ſacerdotibus, ſiue mobilia, ſiue immobilia poſt illorum obitum debent apud eandem remanere, nec ſuper his vllum de iure teſtamentum fieri poterit.

Quid veniat nomine eccleſiæ. h. d.

Nomine autem eccleſiæ, vbi clericorum eſt, collegium, non epiſcopus[d], vel morientis clerici ſucceſſor, ſed congregatio communis intelligitur, quę rerum illarum curam, & canonicam debet habere diſtributionem. Vbi autem in locum defuncti vnus tãtum ſubſtituendus erit, in ea bona, velut & alia diſpenſabit[e].

Clerici poſſunt maximè accedente iuſta cauſa de bonis eccleſiaſticis facere eleemoſynam. hoc dicit

Licet autem clerici, nec de mobilibus ipſi teſtamentum conficere poſſint: conſuetudinis tamen eſt non improbatæ, vt de his pauperibus, & religioſis locis, & his qui viuenti ſeruierint[f], ſiue ſint cõſanguinei, ſiue extranei, aliqua[g] iuxta ſeruitij meritum conferantur, non teſtamenti[h] ratione: ſed eleemoſynæ dumtaxat intuitu

Poteſt quis tantum legare de bonis eccleſiaſticis, quantum contulerit eccleſiæ. h. d.

Item ſi tantundem de proprij iuris facultate cõtulerit eccleſiæ, quãtum de eccleſiaſticis bonis legauerit, legatum ſuſtinebitur[i].

Clerici poſſunt teſtari de his quæ adquiſierunt non intuitu eccleſiæ. h. d.

De his vero, quæ aut paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu[k], ſeu conſanguineorum, vel amicorum

a Non erit. Poterit tamen detrahi Trebellianica, vt Inſt. de fideic. here. §. ſed quia, niſi forte eccleſia vellet imitari principem, qui licet poſſit detrahere huiuſmodi quartas. conſueuit tamen donare. l. j. § ad munic. ff. ad leg. Falcid. not. in l. & de lega. C. eo. tit.

b Ob eccleſiã. Sic in ca. relatum. ij. de teſtam.

c Nomine autem. Not. vnam ſignificationẽ iſtius verbi, eccleſia, de aliis no. in c. querelam. ne præ. a. vi. ſuas. fac. §. de conſtr. eccle. & quæ ibi not. in pri.

d Non epiſcopus. Qui tamen eſt in eccleſia, & eccleſia in epiſcopo. vij. q. j. c. ſcire debet.

e Diſpenſabit. ſed quæ diuerſitatis ratio inter hunc caſum & ſuperiorem? Reſpon. ſecundum Abb. in c. relatum. ij. de teſti. quia primo caſu canonico datur præbenda ex bonis communib⁹ capituli principaliter, vt inde ſumat neceſſaria, non autem vt ſit adminiſtrator eccleſiæ. Ideo ſi aliqua remanent vltra præbendam debent cedere capitulo, cuius ſunt bona præbendarum. Nam ſatis eſt, quod ſucceſſor habeat corpus præbendæ: quia datur ſibi vt inde viuat, & capitulum adminiſtrabit bona adquiſita, ſicut alia bona communia. Sed in alio beneficiato per ſe extra congregationem datur beneficium tanquam adminiſtratori ipſius eccleſiæ. Vnde quemadmodum eſt adminiſtrator aliorum bonorum eccleſiæ ita & hæc quæſita intuitu eccleſiæ adminiſtrabit. quæ ratio ſatis hic innuitur in illis verbis, velut & alia. &c.

f Seruierint. Ad erogandum pauperibus & piis locis ſufficit ſola charitas, in aliis requiritur quod præceſſerit ſeruitium, ca. relatum. ij. vbi Abb. & ca. ad hæc. de teſt. & non eſt mirum quòd fiat hic remuneratio de rebus eccleſiæ: quia ſeruitium impenſum prælato cenſetur eccleſiæ impenſum fac. c. per tuas. & quod ibi per Abb. de dona.

g Aliqua. Hoc verbum denotat moderationem adeo quòd non poſſet omnia mobilia epiſcop⁹ erogare. Ab. & Doct. in ca. relatum. ij. & c. ad hæc de teſta.

h Non teſtamenti. Not. quòd quandocunque aliquid conceditur inter viuos, quod non licet in vltima voluntate, & ſic poteſt quis facere per ſe, quod non poteſt relinquere alteri faciendum, fac. cap. quia Ioannes. xij. quæſt. v. & not. in ca. Apoſtolicæ. de dona. & §. de conſtru. eccle. §. epiſcopo quoque. Ratio differentiæ eſt, quia teſtamentum confirmatur morte. capitu. cum Marthæ. de celebr. miſſ. effectus ergo confertur in tempus. in quo non eſt futurus prælatus, ideo non poteſt de aliquo diſponere de facultatibus eccleſiæ. argumen. l. eum qui ff. de iuriſdic. omn. iudic. ſed ſi vult diſponere dum viuit, non prohibetur, quia eſt adminiſtrator Eccleſiæ, licet ergo vna via quid non liceat, licet tamen alia, contra quod p. eum quid de regu. iur in vj. ſed illud eſt quando quid prohibetur ratione effectus, nõ modi, vt per Abb. in ca ad hæc. de teſtam.

Quãdo licet vna via quid nõ lic. alia.

i Suſtinebitur. xij. quæſt. ij. c. ſi quis qualibet. & q. v. c. ſi epiſcopus.

k Intuitu. Nota quod clerici, tam ſeculares,

munere reſpectu non habito ad eccleſiam [a] ad clericos peruenerint [b], libere [c] teſtari poterũt.

Clerico ingenuo deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato ſuccedit in totum eccleſia. h.d.

Quod ſi deceſſerint inteſtati nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipſis ſuccedere valeant, ſi ingenuis gaudeant natalibus [d], in integrum tunc eccleſia ſuccedet [e], nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præſumere [f] licebit.

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quattuor partes. vt hic.

Si vero ſeruus [g] ad ſacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idémque poſtea deceſſerit inteſtatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit. Sed eius peculium in quatuor partes diuidetur, quarum vna epiſcopo, altera eccleſiæ, tertia pauperibus aſſignabitur, quarta parentibus: & ſi non ſint capaces [h] parentes, epiſcopus [i] eam recipiet, & in vſum eccleſiæ diligenter diſtribuet.

quàm religioſi retinent iura ſanguinis, & ideo ſuccedunt. l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler. & xvj. q. j. c. vno. hæc tamen eſt differentia inter religioſos & ſæculares clericos, quòd ſæculares ſibi adquirunt. c. quia nos. vbi Abb. de teſtam. religioſi monaſterio. omnes. Ind. c. quia nos.

a Ad eccleſiam. Quia tunc aliud eſſet. c. requiſiſti. de teſta. c. j. de ſucce. ab inteſt. & §. ſed in hac ſpecie. ſupra de cano. port.

b Peruenerint. Idẽ ſi ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta quia aſſumpſiſſet lecturã, ca. quia nos. de teſta. vbi Ab. & alij. fac. not. in c. j. de celebr. miſſar. Sed quid erit ſi clericus lucratus fuit ex illicita aduocatione, vel etiã ex ludo? Reſpond. vt per Ab. in c. relatum. ij in fi. de teſt.

c Libere. Etiam ſi ſit filiusfamil. quia nihilominus de aduentitiis teſtabitur, quod intellige, vt per Abb. & alios in c. quia nos de teſtam.

d Natalibus. Aliud ſi nõ ſint ingenui, vt in §. ſeq.

e Succedet. Concor. xij. q. v. c. ſi. & q. iij. c. quicunque. & cap. j. de ſucce. ab inteſt. & in §. ſi quis epiſcopus. auth. de eccle. ritu. quod ſi quis habuit plura beneficia videtur quòd hereditas ſiue patrimonium decedentis clerici debeat diuidi, ſed tu dic quod ſuccedit eccleſia in qua vltimo loco clericus inſeruiuit, vt per Doct. in ca. j. de ſucceſ. ab inteſt. quod ſi tempore mortis habebat duo beneficia, tunc forte facienda eſt diuiſio. Quid ſi clericus nullam habet eccleſiã, nec ſucceſſorem ab inteſtato? Reſp. ſecundum Abb. in d. c. j. bona deuenient ad epiſcopum. Et ipſe diſponet ſecundum Deum. Vide per eundem in c. ij. de pœn. & in ca. in præſentia. de proba. Facit auth. omnes peregrini. C. com. de ſucceſ. Et quod dicitur de eccleſia. intellige largè vt comprehendat omne beneficium, etiam ſine cura. facit c. relatum. ij. de tenet Abb. in d. cap. j.

f Præſumere. Ante ſumere à ſumo dictum, q. d. expilare, ſurripere.

g Seruus. Fac. c. ij. de ſuc. ab inte.

h Capaces. Puta hæretici. xxiiij. q. ij. c. ſane. & c. ſi quis epiſcopus.

i Epiſcopus. Et ſic nota, quòd illud quod venit applicandum fiſco de bonis clericorum, non applicatur fiſco Papæ, ſed epiſcopo loci, vt diligenter diſtribuat ad vſum eccleſiæ, vt hic. Item nota aliud quod Abb. in cap. ij. de ſucceſſione ab inteſta. putat mirabile, quod in d. c. ij. vnde hæc littera ſumitur, videtur probari quòd ſi vni ex heredibus aufertur ſua portio tanquam ab indigno, non applicatur fiſco ſæculari, licet heres ſit ſæcularis: ſed potius fiſco eccleſiæ, habito reſpectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

Quid iuris ſit de quæſitis per clericũ ex artificio.

Præſumere.

Si bona clerici ſũt fiſco applicãda applicari debent fiſco epiſcopi.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid ſit iudicium, & quid cauſa.h.d.

Reſtat[a], vt videamus de iudiciis. Poteſt autẽ iudiciũ ita deſcribi: Iudicium[b] eſt diſcuſſio cauſæ, quæ rite fit in foro corã iudice. Cauſa[c] vero eſt origo negotij, & materia iudicij.

Quę ſint iudicia ſæcularia, & quæ eccleſiaſtica.h.d.

Sũma diuiſio iudiciorũm hæc eſt, quod aut ſunt ſæcularia, aut eccleſiaſtica. Iudicia ſæcularia ſunt, quæ corã iudice laico inter perſonas ſæculares exercentur. Eccleſiaſtica vero ſunt, quæ coram iudice eccleſiaſtico inter perſonas[d] eccleſiaſticas agitãtur. Duo enim ſunt[e], quib⁹ principaliter orbis regitur[f]. Auctoritas ſacra Põtificũ, & Imperialis, ac Regia poteſtas. Vnde ſicut ciuilium legum nõ niſi ciuilis eſſe debet executor, ita etiã eccleſiaſticarum, eccleſiaſticus iudex eſt adminiſtrator[g].

Laicus a laico coram ſæculari iudice conueniri debet, niſi cauſa ſit ſpiritualis, vel ſimilis, & littera impetrata ad iudicẽ eccleſiaſticum non tenent.h.d.

Laicus ergo a laico coram iudice ſæculari, nõ autem eccleſiaſtico cõueniẽdus erit. quod vſque adeo obtinet, vt etiã ſi alteruter litigãtiũ ab Apoſtolica ſede lit-

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

a Reſtat. Quaſi dicat, explicito tractatu perſonarum in primo libro. Item reſtã in ſecundo iuxta partitionem factã ſ. de iu.nat. cõſue. & conſti. § fi. reſtat tractare ſolum de iudicijs, de quibus quoniã materia eſt ampla, & ad modũ diffuſa, tractat duobus libris. vno complectitur iudicia ciuilia, qui eſt hic tertius. alio criminalia, qui eſt vltimus. Et licet hic terminus iudicium varia ſignificet: vt per Doc. in rub. eo. tamen hic ſumitur pro inſtantia cauſę diſcuriendę & partibus eius l. properandum. C. eo. c forus. de verb. ſig. iiij. q. iiij. c. j.

b Iudicium eſt. Variæ traduntur iudicij definitiones in rubr. eod. hęc tamẽ non videtur in ſenſu differre ab aliis, præſertim ab ea, quę traditur ibi per Abb. & licet forte aliquæ poſſint fieri oppoſitiones, ſi velimus attendere naturam definitionum, prout ſtricte accipiuntur & inſanas ſcribentium diſputationes: ſufficit tamen vt ſubſtineatur & verificetur prout in pluribus, & tanquam deſcriptio, ponitur hic, quod apparet ex illo ver. deſcribi.

c Cauſa vero, &c. Cap. forus. de verb. ſignifi.

d Eccleſiaſticas perſonas. Vt ĩ. eo. §. pari ratione. & in tantum clerici ſunt ab eccleſiaſtico iudice iudicãdi, vt nec Papa ſubiicere poſſit clericos poteſtati ſæculari. Inn. & Ab. in c. ij. de maior. & obe. niſi ex cauſa. Abb. in ca. propoſuit. de cõceſſ. pb.

e Duo ſunt. n. Cõcor. d. xcvj. & auth. quomodo oportet, &c. & pulchre, per Arch. in rub. decreti. col. j.

f Regitur. Et vnũ nõ dependet ab altero. & ſic poteſtas Imperatoris veriſ nõ vſ pendere à Papa: ſed immediate a Deo, & ita not. in c. duo. & c. ſi Imperator. diſt. xcvj. de quo tamen dic, vt per eximiũ doctorẽ & præceptorem meũ dominum Reſtautum Caſtaldũ in tractatu de Imperatore, q. iiij qui teſtatur cõmunẽ hodie eſſe ſentẽtiam, ꝙ Imperator & imperium eſt ab eccleſia, & latius per eũdem in eod. tractatu, q. I. fac quod no. Ab. in c. licet. de foro compet.

g Adminiſtrator. xj. quæſt. j c. ſicut & per tot. & c. nouit. eod. & hoc regulariter. Sunt tamen caſus, in quibus iudex clericus cognoſcit inter laicos, & econtra, vt diffuſe per Stephanũ & Aufrerium Tholoſanum in tractatu de poteſtate ſecularium ſuper eccleſiis, & per eundem in trac. de poteſtate eccleſiæ ſuper laicis, & per Bernardum Laurentij in quadam recollecta caſuum in quibus iudex ſæcularis poteſt in perſonas eccle-

ſiaſticas manus immittere, in Tomo v. tractatuũ & per Doc. in c. ij. de iud. vbi quando laicus poſſit eſſe aſſeſſor iudicis eccleſiaſtici, & in c. licet. & in c. ex tenore. de for. compet. & in ca. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſt. & dicetur. j. eo. in diſcurſu variis in locis.

teras ad eccleſiaſticum iudicem impetrauit, irritæ ſint & inanes[a]: ſi tamen cauſa ſit huiuſmodi, quæ ad eccleſiaſticũ forum pertineat, qualis eſt matrimonij[b], vſurarum[c], periurij[d], & ſimiles[e], licet inter laicos diſceptatio ſit, iudex eccleſiaſtic⁹ adeũdus erit.

Spiritualis iudex ex cauſa iudicat inter Laicos. h. d.

Idem iuris eſt, ſi vel a ſæculari iudice iuſtitia impetrari non poteſt[f], vel conſuetudo[g] loci, vel miſerabilitas[h] perſonarum eccleſiaſticum iudicem compellandum ſuadeat.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conuenire valeant, cui non poteſt vllo pacto renunciari. h. d.

Pari ratione[i] tam Mileuitanenſi[k], quam Carthaginenſi[l] concilio conſtitutum eſt, ne clerici clericos, relicto ſuo põtifice, ad publica[m] iudicia ſub pœna depoſitionis[n], & omiſſionis[o] propriorum iurium pertrahant[p]: cui

a Et inanes. Sed quæritur an ſint irritæ & inanes ipſo iure? Quidã quod tales litteræ ſunt ſuſpenſo, & quòd euentus declarabit an ſint nullæ. ſ. ſi appareat iudicem laicum eſſe, vel non eſſe negligentem: vt not. in c. licet. & in c. ex tenore. de for. cõpe. & tenuerunt multi antiqui. Abb. in d. c. licet. diſtinguit, an litteræ ſint impetratæ a perſonis miſerabilibus, an vero non miſerabilibus, vt ſecũdo quidem caſu irritæ ſint ipſo iure, primo vero non, ratio autem diuerſitatis eſt ſecundum eum (relectis rationibus Ioan. de Ligna. & Anto. de Butrio.) quia in perſonas miſerabiles, ſeu delinquentes contra eas habet Papa iuriſdictionem magis latam, quam in alias non miſerabiles: quia miſerabiles ſunt ſub eã protectione, vt hic, & c. ſignificantibus. de offi. deleg. vnde committendo videtur exercere officiũ protectionis, quaſi comminetur ſæculari, quòd ſi nõ procedet, ipſe per ſuum delegatum procedet, ſicut in ſimili dat conſeruatorem ante iniuriam illatam. cap. j. de offic. delega. in vj. ſed alios laicos non ſic habet in protectione, ideo nullo modo committit ante negligentiæ tempus. l. obſeruare §. nec pro co. ff. de offi. procunſ. & c. quod clericis. de for. compet.

b Matrimonij. Cap. cauſam matrimonij. de off. deleg. & c. ex litteris, de conſan. & affi.

c Vſurarum. Cap. quoniam de vſuris. & per tot.

d Periurij. Cap. fin. de for. cõp. in vj. poteſt tamẽ de iuramento eſſe cognitio iudicis ſæcularis: puta ſi agatur de obſeruantia iuramenti, non de validitate. Abb. in c. cum ſit. de fo. comp. ſicut & ſi agatur mero poſſeſſorio, licet cauſa in petitorio ſit ſpiritualis iuxta doctrinam Abb. in c. litteras. verſ. vnde multum probabiliter. de iur. calum.

e Et ſimiles. De quibus habetur lariſſime in ca. licet. de for. comp. & c. c. tuam. de ord. cogni.

f Non poteſt. Puta, quia vacat imperium, cap. licet. de for. compet. vel ex negligentia iudicis ſæcularis, vt in d. cap. licet. & cap. ex tenore. de foro competen.

g Conſuetudo loci. Cap. ſi duobus. de appe. & c. ſi clericus. de for. compet.

h Miſerabilitas. Cap. ex tenore. de for. compt. & c. ſuper. de verbo. ſignifi. & cap. ſignificantibus. de off. deleg. & quæ ſint hæ, & quando poſſint immediate iudicem eccleſiaſticum adire, per Ab. in c. licet. de foro compet.

i Ratione. Quæ ſcilicet ponitur in §. j. ſ. eod.

k Mileuitanenſi. xj. q. iij. c. inolita. & cap. ſi diligenti. de for. compet.

l Carthaginenſi. xj. q. j. cap. placuit. cap. ſi diligenti. de for. compet.

m Publica. Sæcularia, vt per Doct. in c. ſi diligenti. de fo. compet.

n Depoſitiõis. Hoc quãdo traxit in criminali cauſa ſecundum quoſdam.

o Amiſſionis. In cauſa ciuili ſecundum quoſdã. Ab. tamen in c. ſi diligẽti. §. fi. de for. cõpe. in vlti. not. aliter declarat, dic vt per eũ. Dubitatur iñ an ipſo iure incurratur hæc pœna, an per ſententiã. & communiter tenetur, q̃ per ſententiam, vt traditur in d. c. ſi diligenti. Quid tamen ſi laicus trahat clericum ad forum ſæcularẽ? Rñ. perdet cauſam. auth. ſtatuimus. C. de epiſc. & cler. quod priuilegium Specul. trahebat etiam ad clericum cõiugatum, de quo tamen dicas, vt in c. vni. de cler. coniug. in vj Sed nunquid clerici, qui conſentiũt in iudicem eccleſiaſticum, non ſuum incurrant pœnam de qua hic? Rñ. vt plene habetur in c. ſignificaſti. de fo. cõp. Sed an poſſit clericus de cõſenſu epiſcopi conſentire in iudicem laicũ? Rñ. non ex ratione quæ ſtatim ſubditur in hac littera. ita not. in d. cap. ſignificaſti. Arg. contra, c. ij. de for. comp. Sol. vt ibi per Abb.

p Pertrahant. Sed quando intelligitur quis pertrahere, vt ſit locus pœnis, de quibus hic, & videtur quam primum quis clericum in iudicium vocauit, xj. q. j. cap. inolita vnde ſumitur hæc littera. & l. in criminali. C. de iuriſ. om. iud. Alij quod ſolum poſt litis conteſtationem. l. quamuis. ff. de in ius vocan. l. ſi conuenerit. ff. de iuriſ. omn. iud. & arg. xj. quæſtio. j. c. placuit. & l. Papin. §. meminiſſe. ff. de inoffic. teſtam. l. alia. C. de his, qui. vt indig. l. ſi cum exceptione. §. hæc actio. & §. ſatis. ff. quod met. cauſa. & hæc placet Bart. & Abb. per l. qui cum minor. §. accuſaſſe. ff. de bon. liber. &

per

beneficio, cum non ſit perſonale: ſed collegio[a] eccleſiaſtico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non poteſt[b].

Qualiter clerici in iudicem non ſuum cõſentire poſſunt. h. d.

In iudicem tamen nõ ſuum, ſi is perſona ſit eccleſiaſtica, & epiſcopi diœceſani conſenſus acceſſerit, clerici conſentire poterunt.

Actor ſequi debet forũ rei. h. d.

Quod ſi inter clericum & laicum contentio ſit, vt cognoſcamus, vtrum eccleſiaſticus, an ſæcularis iudex cauſam dirimere debeat, diſpiciendum erit, quis rei conuenti partes ſuſtinet. Nã ſi clericus apud eccleſiaſticum forum, ſi laicus apud ſæcularem erit agitanda cauſa. Cum generale ſit, vt actor forum rei ſequatur[c].

Iudex eccleſiaſticus non poteſt condemnare clericos. h. d.

Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum[d] condemnet[e]: quod ſi fecerit ab eccleſia, cui iniuriam[f] irrogaſſe noſcitur, tandiu ſequeſtrandus[g] erit quouſque reatum ſuum cognoſcens emendet.

Si delinquens captus prætendatur clericus, vtrum ita ſit, debet cognoſcere iudex clericus, vocato iudice ſæculari. h. d.

Dubitari[h] tamen cõtingit, ſi iudex laicus delinquentem captum detineat, & is ſe clericum aſſerens ad curiam Eccleſiaſticam remitti

per l. in ſeruitutem §. periſſe. ff. eod. titu. & hæc videtur commun. opin. quando ſumus in diſpoſitione legis: aliud ſi in diſpoſitione hominis, de hoc plene per Bar. in l. amplius. ff. rem rat. hab. & quod dicitur licere deſiſtere vſque ad ſententiam, intellige ſecundum Abb. in ca. ſi diligenti. de foro compe. ſiue illa ſit definitiua, ſiue habeat vim definitiuæ, vbi & de quadruplici modo practicandi quod hic dicitur. Sed an vetentur clerici compromittere præter conſcientiam epiſcopi? Reſponde. nõ ſuper rebus propriis. An autem idẽ ſit ſuper rebus eccleſiæ? dic vt not. in c. contingit. de tranſact. & in c. ij. & in c. cũ tẽpore. de arb.
a Collegio. Et tamen maior pars collegij poteſt renunciare fauori introducto ad honorem totius collegij. Abb. in c. cum inter canonicos. de ele. verſi. ex hoc nota quod maior pars, &c.
b Non poteſt. l. ius publicum. ff. de pactis. c. ſi diligenti. de for. compet. vbi latiſſime an & quomodo hęc poſitio proponat. Sunt & aliæ rationes quòd clericus coram iudice laico conueniri poſſit de quibus in d. cap. ſi diligenti.
c Sequatur. Cap. experientia. cum ſeq. xj. quæſt. j. cap. cum ſit. & c. ſi clericus. de for. comp. l. in criminali. C. de iu. omn. iudic. hoc tamen non procedit pluribus caſibus. not. in cap. licet. & in cap. ex tenore de for. compet. de quibus aliquid ſ. §. proxim. Item nõ procedit ſi agatur de exceptione. l. ſi contendat. ff. de fideiuſ. cap. j. de iureiu. de quo diffuſe per Abb. in cap. ſi quis contra clericum. tam in lectura, quàm in rep. de foro compe. Item non procedit hoc ſi conſuetudo aliter diſponat: valet enim conſuetudo quòd laicus conueniatur coram iudice eccleſiaſtico per clericum etiam ſi non agatur de re eccleſiaſtica, vel patrimoniali ipſius clerici. d. cap. ſi clericus. vbi not. fac. c. nouit. eod. & ij. q. v. c. ſi quis presbyter.

d Clericum. Cap. ij. c. ſignificaſti. & c. pen. de fo. comp. & intellige non ſolum de eo, qui eſt in ſacris conſtitutus: ſed etiam in minoribus ordinibus. d. c. ij. & c. cum non ab homine. Sed an idem ſit in clericis coniugatis? dic vt not. in c. vni. de cle. coniug. in vj. & quod non ſit idem videtur hodie per Concil. Trid. ſtatutum reſpectu certarum qualitatum, vt ſeſſ. xxiij. c. vj. in decre. reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem videtur quod de clericis, cum ſubſint epiſcopo in cuius ſunt territorio, vt not. in c. nulla. diſt. xciij. in cap. quæ vere. xvj. q. j. & hoc videtur probare Inn. & Archid. Contra Lauren. & Ioan. de Lign. Nam a iuriſdictione ſæculari duplex actus eximit, ordinum receptio & conueſſi ad aliquam probatam religionem. c. fi. de relig. dom. ca. non dubium. de ſen. excom. xvij. quæſ. iiij. cap. ſi quis ſuadente. quorum neutrum in ſimplicibus eremitis concurrit. & hoc videtur iure verius, licet primum forte videri poſſit æquius, de quo per Abb. in d. cap. ij. vbi quid de rectoribus hoſpitalium & leſuatis. *Eremitæ.*
e Condemnet. Sed contra iij. quæſt. v. cuius in agendo. & cap. at ſi clerici. eod. cum materia Reſponde hoc non procedit in cauſa reconuentionis, de quo late in d. capitu. at ſi clerici. Idem dicendum in cauſa feudali. capitu. verum. de foro compet. de quo dic, vt per Abb. in cap. certum. eo. tit. & habetur in ca. cum non ab homine. eo.
f Iniuriam. ij. q. vij. ca. accuſatio. in fi. & dices de hoc, vt per Abb. in c. cum veniſſent. eod.
g Sequeſtrandus. i. excõicandus. xxiij. q. iij. c. certo. & ex hoc quod loquitur per verba futuri temporis, colligitur quod talis iudex non eſt excõicatus ipſo iure: ſed venit excõicandus per ſententiã, vt cõmuniter per Doct. in c. ij. de fo. compet.
h Dubitari. Cap. ſi iudex. de ſenten. excom. in vj. vnde ſumitur.

poſtulet, vel illũ curia ipſa eccleſiaſtica tãquã clericum repetat [a], ſi iudex laicus illum eſſe clericũ inficiatur, & propterea minime remittẽdum contendat, quis ſit huius dubitationis legitimus futurus iudex? & cum de re eccleſiaſtica, & ſpirituali [b] ſit cõtrouerſia, ad iudicem eccleſiaſticum huiuſmodi cognitio pertinebit. Iudex tamẽ ſecularis, vel alius, cuius intereſt [c], dũ res huiuſmodi cognoſcitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico ſtatim debet reſtitui iudici eccleſiaſtico. h. d.

Sed ſi notorium [d] fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem eſſe clericum, qui huiuſmodi priuilegio gaudere debeat [e], aut ipſe pro clerico communiter habeatur [f], ſtatim ante vllam de clericatu cognitionem [g] eccleſiaſticæ curię reſtituendus erit.

Talis quis præſumitur in quali habitu reperitur aliquandiu conuerſatus & captus. h. d.

Idem dicendum erit, ſi ante deprehenſionẽ pro clerico publice [h] ſe gerens, tonſuram & clericales veſtes deferens deprehenſus fuerit: donec enim contrarium conſtiterit, talis, qualem eum demonſtrat habitus, præſumendus [i] erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præſumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

Aliud obſeruandum ſi antequam deprehenderetur, publicè ſe pro laico gerebat, & quaſi laicus communiter habeatur: nam quanquam deprehenſionis tempore in habitu clericali [k] repertus fuerit, ob præſumptionem, quæ aduerſus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta eſt, non antea reſtituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit [l],

a Repetat. Sic ciuitas reperit ſuum ciuem. l. j. §. j. ff. de rei vend. & l. de iure. ff. ad muni. Sic & petit ciui ſuo iuſtitiam fieri, & violẽter ablata reſtitui. xxiij. q. ij. c. dominus. Sic & pater petit filium. §. quid ſi impubes. ſ. de reg. & ca. fi. de conuer. in fi. Sic miles armatæ militiæ per magiſtrum militum in ciuilibus & criminalibus iudicatur. l. magiſteriæ. C. de iur. omn. iud. Vnde & ſic clerici coram ſuo iudice. cap. at ſi clerici. eodem.

b Spirituali. De qua regulariter, nec principaliter, nec incidenter debet ſe iudex laicus intromittere. c. tuam. de ordi. cogni. & c. per venerabilẽ. qui fil. ſint legi. cum ſimil.

c Intereſt. Puta aduerſarius, qui illum detineri fecit, & pro aliquo præteſſo maleficio vult puniri facere. ſi autem nõ eſt aduerſarius: puta quia iudex procedit ex officio, tũc citabitur ſæcularis iudex. concor. c. venerabilibus §. ij. & c. ſi iudex. de ſent. excom. in vj. vbi not. & fac. pro hac littera. c. inter quatuor. de mai. & obe. & l. emptor fundi. C. de euict. & l. de vno quoque. ff. de re iudic.

d Notorium. Facti ſcilicet. quod nulla poſſit tergiuerſatione celari. ca. veſtra. de coha. cler. & muli. quia notorie cognoſcitur pro clerico, vt archidiaconus, archipreſbyter, vel his ſimiles: vel ſi eſt notorium iuris, ad idem. cap. cum olim. de verbor. ſigni. & no. in cap. ſi iudex. de ſenten. excommu. in vj.

e Debeat. Hoc ideo dicit: quia ſi eſſet clericus buſo vel goliardus, & artem illam per annum exercuiſſet, vel tertio monitus non deſtitiſſet, vel eſſet clericus vxoratus non incedens habitu, vel eſſet bigamus, vel degradatus, non remitteretur. Ita no. in c. ſi iudex. de ſen. excom. in vj.

f Habeatur. Sic. ff. ad Maced. l. iij. & ff. de off. præt. l. Barbarius. & de ſtat. parr. c. conſultationibus. & §. interdum. ſupra eod. tit.

g Cognitionem. Determinat, quod dixerat de fama, vel cõmuni reputatione, quib⁹ caſibus adhuc eſt neceſſaria cognitio ſuper veritate: ſed ſi eſt notorium non eſt neceſſaria aliqua cognitio, ad not. in c. veſtra. de coha. mul. & cle. & & not. in c. ſi iudex de ſen. excom.

h Publice. i. coram populo: aliàs & q̃d fit coram duobus vel trib⁹ dicitur publice fieri. Ab. in c. ij. de pur. ca.

i Præſumendus. In quo ſtatu. n. quis reperitur in eo pro præſenti iudicãdus licet de alio ſtatu poſſit inquiri. ff. de iniu. l. cum apud. §. ſi quis. & multis ſimilibus hoc probatur in c. ſi iudex. de ſent. excõ. in vj. & de materia. vide p Abb. in c. ex parte. iij. & in c. j. de apoſta. & in c. contingit. de ſent. excom.

k Clericali. Et ſic vltima poſſeſſio nil releuat, vt remiſſio fiat, Arg. contra l. illud. ff. de peric. & com. rei. vendit. Sol. quòd vehemẽtior reſultat pręſũptio ex anteriori diuturna laicalis habitus delatione q̃ ex iſto vltimo ſtatu, vt innuitur in hac littera. Itẽ ſecundũ Ioan. Mona. plura faciebant cõtra deprehenſum, & ſolus habitus pro deprehenſo. vñ nõ mirum ſi plura vincũt vnũ. arg. auth. itaq;. C. cõ. de ſucceſſ. & ita no. in c. ſi iudex. de ſen. exc. in vj.

l Fecerit. Coram iudice eccleſiaſtico, ſecundũ Archi. Io. Mona. & Io. An. in c. ſi iudex. de ſent. excom. in vj. & ſic cõtinentia cauſæ diuiditur, cõtra c. j. de ſequeſt. quod eſt ideo, qa natura cauſæ requirit alium iudicẽ, c. tua. de ordi. cogni. c. lator.

qui

qui fil. ſint legit. Sed detētus in ſæculari curia, quomodo litigabit corā iudice eccleſiaſtico? Dic relaxabitur forte datis fideiuſſoribus. nec. n. ꝑ hoc remittetur. c. ſi clericos. de ſen. excom. in vj. vel litigabit per procuratorē. Natura enim facti hoc habet, quòd interdum per alium quis proſequatur cauſā, c. mulieres. de iud. in vj. & cap. vni de ſtat. regu. in vj. & l. diuus. ff. de custo. reo. Sed quomodo faciet hanc fidem? Reſpon. per publicum inſtrumētum ſuæ ordinationis, ij. q. j. cap. legum. Per teſtes etiā poterit hoc probare. cap. tuæ. de cler. pe regr. fac. no. per Ioan. Andr. in cap. nō licet. de reg. iur. in vj. & in d. c. ſi iudex.

a Interim. Id eſt. pendēte probatione, titulo clericali: eſt enim hoc præiudiciale, de quo primitus debet cognoſci, vt ſciatur, an vt clericus ab eccleſiaſtico, vel vt laicus a laico puniri debeat, & eſt ſimile l. ſi. C. de ordi. cogn. & iij. q. xj. in fine.

b Proceſſus. Ergo non ſolum iudicare prohibetur ſed etiam procedere fac. ca. v. inquiſitionis. §. pen. de hæte. in vj. & cap. ſi iudex. de ſent. excom. in vj. vnde ſumitur.

c Diuiſio. Subdiuiſio: quia hic diuiduntur iudicia eccleſiaſtica: & licet hæc ſubdiuiſio conueniat etiam ſæcularibus iudiciis: de illis tamen tractare non intendit.

d Extraordinaria. Appellat delegata iudicia extraordinaria, ſic & in c. quoniam. contra l. de probat. quod factum eſt ad tollendum quandā amphibologiam, nam ordinaria interdū alio ſenſu ſumuntur. vt j. eod. §. fin. ſcilicet pro his, in quibus proceditur exquiſito iuris ordine: ſecundum quam ſignificationem etiam iudicium delegatū poteſt dici ordinarium, quando non proceditur ſummarie, appellatur ergo iudex delegatus. & iudicium delegationis extraordinarium: quia exercetur à iudice non ordinario: vnde fuit electa hæc vox: quia melius opponitur ordinario, nec ſatis ſonare videbatur ſi fuiſſet dictum iudicium delegatum. fac. d. cap. quoniam contra. & iij. q. iij. § ſpacium. verſi. ei autem.

e Ordinarius, &c. In iſtam deſcriptionem conſentiunt Hoſtiē. in ſumma, de offi. ord. §. j. & Speculat. eod. tit. in prin. & communiter Legiſtæ in l. more maiorum. ff. de iuriſd. om. iudi. ſunt tamen immutata duo verba primū verbum ſuperioris, nam Hoſt. & Specul. dd. locis, & Bald. in d. l. more. vtuntur verbo Principis. Sed commodius viſum fuit verbum, ſuperioris: quia licet Principis appellatio late pateat, vt in clem. j. de baptiſ. in dubio tamen videtur repreſentare Principem ſupremum: & tamen alij ſunt qui licet nō ſint ſupremi, nihilominus cōſtituunt ordinariū, vt patet in epiſcopo, qui conſtituit vicarium, qui ſecundum commun. opi. eſt ordinarius, & non habet iuriſdictionem a principe ſed bene a ſuperiore: aliàs quoque facit epiſcopus ordinariū in cōſequentiam, vt declarat Hoſt. de off. dele. §. quis delegare. in ſum. verſ. item ſciē-dum. Aliud immutatum verbum, eſt quod hic dicit vniuerſalem, cum tamen Hoſt. Specul. & Bald. & alij dicant vniuerſaliter: in quo tamen non videtur magna vis.

interim [a] tamen quiuis proceſſus [b] iudicis penitus conquieſcet.

Secunda iudiciorum diuiſio, quod quedam ſunt ordinaria, & quedā extraordinaria. h. d.

Eſt & alia diuiſio [c] iudiciorum: nam eccleſiaſticorum quædam ſunt ordinaria quædā vero extraordinaria [d] ſiue delegata. Iudicium ordinarium eſt quod corā iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius [e] iudex eſt, qui ſuo iure vel ſuperioris beneficio vniuerſalē iuriſdictionem exercere poteſt, vt epiſcopus, archiepiſcopus, legatus & ſimiles. Conſtituitur [f] autem a lege, vel principe [g] conſuetudine, vel vniuerſitate.

Epiſcopus poteſt ius dicere in quolibet loco ſua iuriſdictionis. h. d.

Igitur cū epiſcopus [h] in tota [i] ſua diœceſi iuriſdictionem ordinariā noſcat habere, poterit ī quolibet loco ſuæ diœceſis non exempto ꝑ ſe, vel per aliū pro tribunali ſedere, & ea, quæ ad

f Conſtituitur. Pro declaratione & verificatione huius verſiculi videndus eſt Hoſtien. In ſumma de offi. ord. §. quis poſſit conſtituere. & per Specul eod. tit. §. j & communiter per Canoniſtas in cap. duo. eo. tit. & per Legiſtas in l. more. ff. de iuriſd. omn iudi.

g A Principe. Cum autem poſſit Princeps & delegatum & ordinarium conſtituere, quomodo cognoſcimus vtrum voluerit ordinarium conſtituere, vel delegatum? Reſpon. vt not. per Abb. in cap. relatum. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. & quia. ff. de iuriſd. omn. iud.

h Epiſcopus. Idem intellige de legato circa ſuam legationem. ca. nouit. de offic. deleg. Idem archiepiſcopo circa propriam diœceſim. cap. vt litigantes. de offic. ordi. in vj. ſed non quo ad prouinciam. d. c. vt litigantes. & ix. quæſt. j. cap. j. cap. ij. & cap. iij.

i in tota. Ita quod nullus in tota ſua diœceſi ſub eo iuriſdictionem habeat in patre autem bene, quod dic. vt not. xxv. diſt. cap. perlectis. & fac. quod not. Hoſt. de offi archipreſbyt. cap. vlti. An autem inferiores prælati præferantur epiſcopis in cognoſcendis cauſis ſubditorum, & quam iuriſdictionem habeant, late per Abb. in cap. cum contingat. de for. compet. & nouiſſime in fauo-

rem ordinariorum multa conſtituit Concilium Tridentinum, vt patet in vj. ſeſſio. in decretis. refor. cap. iij. & Seſſio. xxiiij, cap. aj. & cap. xx.

Epiſcopus non habet officiales armatos

a Implorare. Not. ergo ex hoc verbo quod epiſcopus non poteſt habere officiales armatos, niſi heberet iuriſdictionem temporalem, vt per Abb. in cap. cum non ab homine. de iud. & in cap. ſignificaſti. de offi. deleg. & de eo, & toto quod hic dicitur. plene habetur in c. j. de offi. ord. in antiq. & in capit. j. eod. tit. in vj.

intellectum, Abb. in dubio tamen nō præſumitur in fraudem ſubdelegare niſi ſaltem probetur ex coniecturis, vt not. in d. cap. paſtoralis.

g Induſtria. Quo caſu non permittitur ſubdelegatio. cap. fin. de off. deleg. l. inter artifices. ff. de ſolu. quomodo autem hoc cognoſcatur, per Fel. in dicto cap. fin.

ipſius ſpectant officium libere exercere, & cum opus fuerit auxiliū publicum implorare[a].

Quid ſit iudicium extra ordinarium, & quid iudex delegatus. h. d.

Extraordinarium[b] ſiue delegatum iudicium eſt quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus[c] eſt is, cui ab eo, qui demandare poteſt cauſa committitur.

Non ſolum Princeps, ſed etiam alij ordinarij poſſunt delegare, licet delegatus à Principe ſit magis priuilegiatus. hoc dicit.

Poſſunt autem iuriſdictionem mandare nō ſolum Princeps, verum etiam alij ordinarij[d]. Is tamē cui à Principe[e] mandatur, ceteris longe præſtat. Nam & alteri ex cauſa[f] ſubdelegare, niſi illius electa fuerit induſtria[g], renitētemque compellere, & propriam ſentētiam exequi, & cōtra ipſum ordinarium procedere poteſt[h]: quæ in ceteris delegatis nō obtinent.

Delegatus à principe regulariter non poteſt quem citare vt compareat perſonaliter. h. d.

Nō tamē in ciuili iudicio[i] alterutri parti, vt corā ſe perſonaliter cōpareat iubere poterit[k],

b Extraordinariū. Fac. cap. quoniam. contra. de proba. & iij. q. iij. §. ſpatiū. verſi. ei autem. & per Fel. in rubri. de offic. deleg. nu. iij.

c Delegatus. Hæc deſcriptio videtur communiter approbari ex his, quæ tradunt Legiſtæ in rubr. ff. de offi. eius. & Canoniſtæ in rub. de offic. deleg. poſt Hoſt. in ſumma, licet ſit aliqua verborum diuerſitas, & hæc videatur ſimplicior quod conuenit inſtituto operi.

d Alij ordinarij. Princeps ergo eſt ordinarius. cum dictio, alij ſit earundem qualitatū repetitiua, not. in l. ſi fugitiui. C. de ſe. fugit. immo & ordinarius ordinariorum. xj. q. iij. cap. per principalem. & not. in cap. felicis. §. fin. de pœn. in vj.

e A Principe. intellige hic principem quemlibet non recognoſcētem ſuperiorem, ſaltem in temporalibus, vt per Abb. in c. paſtoralis de off. & poteſt. iudi. deleg.

f Ex cauſa. Videtur ergo, ꝙ ſine cauſa delegatus a principe ſubdelegare non poſſit. Sed contra videtur eſſe, quia hoc habet ſimpliciter à lege vt ſubdelegare poſſit. cap. fin. de off deleg. & l. vol. C. qui pro ſua iurisd. Reſpond ad hoc, diſtinguendo ex m[?] e Inno. & Ab ꝙ aut delegatus à Principe vult delegare ex cauſa, & non eſt dubium. c. ſi pro debilitate. de offi dele. aut nulla iuſta cauſa ſubeſt. & tunc aut non facit in fraudem alicuius. ſed non vult ſe implicare litigiis: & poteſt ſubdelegare ac cōpellere ſublegatū ad acceptandā ſub delegationē. c. paſtoralis. de off. dele. aut malitio ſe vult ſubdelegare, & in fraudē alicuius. & tūc licet valeat ſubdelegatio, tamen non poteſt compellere retinētem. d. ca. paſtoralis. ſecūdum

h Poteſt. Cap. ſignificaſti. ca. in litteris. cap. quætenti. & cap. ſane. de offi. deleg. & in his locis late traditur.

i Ciuili iudicio. Secus extra iudiciū vt in notula ſequ. Item ſecus in cauſa criminali. cap. j. de iudi. in vj. niſi de crimine ageretur ciuiliter. ca. tuæ. de procur. c. ſuper his. de accuſ. ſi autē de crimine criminale iudicium intentaretur, non interueniet procurator niſi in caſibus. not. ij. q. vj. cap. ſi quando. & de accuſa. c. veniēs. ſed quid ſi procurator in cauſa criminali admittatur, an quæ facta ſunt cum eo valeāt? Reſpon. vt not. in cap. j. vnde ſumitur.

k Poterit. cum hic loquatur in delegato principis a contrario ſenſu videtur ſecus in ordinario. xxv. diſt. c. qualis. cap. cum Apoſtolica. de his, quę ſi a præl. tu dic idem in ordinario. vt not. in cap. j. eo. in vj. vnde ſumitur, licet ordinarius extra iudicium multis caſibus poſſit ſubditos perſonaliter coram ſe conuocare, vt ſi eget illorū conſilio, vel perſonali auxilio, & in alijs caſibus. in d. c. j annotatis. Sed videbatur ꝙ delegatus Papæ quo ad cauſam ſibi delegatā, idē poſſet quod Papa: cum ſubſtitutus, & c. l. ſi cum. §. qui in uiſtati. ff. ſi quis caut. iuncto cap. cū dilecti. de dolo & cont. cum ibi not. & cap. de maio. & ob. & c. ſi de d. lat. Sed hoc obtinet tantū in Papa, nō in delegato eius, vt not. in d. c. j. Poteſt autem delegatus quod Papa, hoc verbū quod illa ſine quibus non poteſt cauſa expediri c. j & ca. præterea de off. delega & ita ſoluit Inn. & Archid. cum autem liberum ſit cuilibet per ſe, vel per procuratorē reſpondere... præſenti. §. cum antē. C. de his, qui ad eccle. confug. l. j. ff. de proc. c. ſi. de iur. cal. in vj. beneficium iuris nemini fuit auferendum. d. xviij. c. de his. c. indultum. de reg. iur. in vj. in cauſis vero collegij, vel vniuerſitatis de neceſſitate debet ſyndicus interueniat

niſi vel mandatum ad hoc ſpeciale[a] receperit, vel niſi pro veritate dicẽda[b], vel, pro iuramẽto calũniæ[c] exhibendo, vel alia iuris neceſſitas partes coram exigat ſpecialiter præſentari.

Delegatus à Papa non ſubdelegat, niſi perſonis hic enumeratis.hoc dicit.

Sed nec omnibus promiſcue vices ſuas demandare poterit:ſed illis dũtaxat quibus auctoritate litterarum ſedis Apoſtolicæ[d], vel Legatorũ[e] eiuſdem cauſæ committuntur: hoc eſt non niſi dignitate[f] prędítis, aut perſonatum obtinentibus[g], vel eccleſiarũ cathedralium canonicis[h].

Poteſt vna cauſa etiam pluribus delegari. & ſi in reſcripto non fuerit adiecta clauſula: Quod ſi non omnes, non valebit proceſſus, niſi ſimul procedant h d.

Item mãdari poteſt iuriſdictio, tã vni, quã pluribus[i], certis tamẽ[k] Sed ſi pluribus mandata ſit non adiecto eo: Quod ſi omnes intereſſe nequiuerint, vel noluerint, reliqui exequantur:niſi ſimul omnes coniũctim proceſſerint, quidquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciam[l].

uenire.c.in pertractandis.de iur.cal.& no.in cap. dilectius.ij.de ſim.

a Speciale.Quia tunc ſicut Papa põt & ipſe ſimiliter.c.pe.tũ ibi not.de proc.& not.in ca j.de iud.

b Dicenda.Scilicet ad præſtandum iuramentum de veritate, quod ſolum olim pręſtabatur in ſpiritualibus:hodie ſecus.c.j. de iur.calu.in vj. Et in eo differt a iuramento calumniæ: quia per illud reſpondet de eo quod credũt & exiſtimãt reſpondentes.l.ij.§. ſin autem.C.de iur. calum per iſtud de veritate reſpondetur prout littera ſonat. cap. dudum.ij. de elect.& not.in c. j.eod.in vj.

c Calumnię.Quod principales perſonæ præſtare debẽt. C de iur.calũ.auth. principales. & de iur.calu.c.in pertractandis. niſi procurator ad id habeat ſpeciale mãdatum. c. ſi. de iur. calu. in vj. quo caſu delegatus principalem ad iurandum compellere non poterit:cum hoc caſu nulla ſit iuris neceſſitas,de qua hic, & in c. j. eod.in vj. niſi forte principalis iuſtior ſit,quam procurator, & natura cauſæ hoc requirat, vel ſcit melius veritatem,l.ſi.C.de procu.& fac.cap.ſi quem.de procur.in vj.

d Sedis Apoſtolicæ. Vt in cap.ſtatutum.de reſcr. in vj.

e Legatorum. Vt cap. ſtatutum. §. in nullo. de reſcript.in vj.

m Dignitate. Sumitur autẽ dignitas multis modis, vt traditur in c.de multa.de præb.& per antiquos in c.iij.de cle.non reſid.& in c.denique.diſt. iiij. Sed quomodo ergo poterunt cauſę committi natis annos viginti.c.cum vigeſimum.de off.deleg.& l.quidam conſulebant.ff.de re iud.cum tamen in dignitate vel perſonatu cõſtitutus natus eſſe debeat annos xxv. c. cũ in cunctis §.inferiora.de elect. Sol.obiecto nõ procedit in canonicis, in quibus non requiritur tanta ætas habetur in c. ex eo.de elect in vj Item diſpenſatiue poteſt minor.xxv.habere dignitatem, vel perſonatum,ca. vni.de ætą.& qual.in vj.

g Obtinẽtibus.Idẽ de officialibus epõrũ principalibus & foraneis,& de prioribus religioſis cõuẽtualibus & Clauſtralibus cle.& ſi principalis.de reſcr.

ſecus eſt de monacho,niſi detur ex certa ſcientia Papæ.Ab.in c.per inquiſitionem.de elect.& in c. cauſã.eo. & niſi in caſu qui ponitur in ſeq. notul.

h Canonicis.Idem ſi quis ſit monachus in eccleſia cathedrali,quia vbi reperitur qualitas in monachis, quæ requiritur in clericis, cẽſentur habiles,vt in cle.& ſi principalis. de reſcrip. Sed hi cenſentur canonici eccleſiæ cathedralis, vt not. in cap.j. lxiij.diſt. & ita Ab. conſuluit vt ipſe refert in cap. cum olim de priui.Idem tenet in ca.cauſam. quæ eo licet Archi. in cap. ſtatutum.de reſcr. aliter ſentiat. aliàs igitur habentibus perpetuũ officium in eccleſia cathedrali non poterit cauſa per ſedem Apoſtolicam delegari.d. c. ſtatutum. & ibi etiam not.licet aliàs extraiudicium ſimplex religioſus poſſit eſſe cõmiſſarius Papæ. ca.cum in veteri.de elect. & ibi Abb. in ij. no.immo de poteſtatis plenitudine poſſet etiam mero laico committere cauſam etiam ſpiritualẽ, & cõcedere excõmunicandi poteſtatẽ, Ab.in c.Meſſana.de elect.& in c.ſi.de cle.ægro.& not.di.xxxij.§.verũ.& in c.bene quidẽ.d.xcvj.Hi autem canonici cathedraliũ licet poſſint eſſe delegati apoſtolici : cõſeruatores tamen eſſe nõ poſſunt.c.ſi.de offi.deleg.in vj. Sed quid ſi tẽpore datæ quis eſſet canonicus, & non tempore præſentationis vel ecõuerſo? Reſp. initium attẽderetur,ſi ſit tempus datæ. vt not.in d.c. ſtatutum. ſuper verbo canonicis. in ſi. Circa hoc autem nouã & bonã fecit prouiſionẽ Conci. Trid.ſeſ. xxv.in decretis reform. cap. x.incipien. quoniam ob malitioſam.

i Pluribus. Cap.ſciſcitatus.de reſcr.capitulo cauſam.& capitu. cum cauſa. & capitu. quamuis. de offic.deleg.

k Certis tamen.Cap.ad hæc.de reſcr.vbi Doc.ſic nec procurator incertus conſtituitur, l.ij. ff. de proc.nec tutor.ff.de teſtam.tutel.l.tutor incertus, nec arbiter.cap.innotuit.de arbitris.

l Efficaciam Non ſolum quo ad ſententiam definitiuam, ſed etiam quoad interlocutorias. cap. cauſam de offi. deleg. quod loquitur indiſtincte de ſententia. & quod hic dicitur, limitatur per Inn.

Qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. h.d.

Plane ſi is, qui intereſſe non poteſt, vel coniudici [a] ſuo, vel alij vices ſuas commiſerit, perinde res accipienda eſt, atque ſi omnes ſimul procedant.

Clauſula, quid ſi omnes, impedit ſubdelegationem. h.d.

Aliud iuris eſt ſi illud [b] abiectum ſit. Nam nec impediturum collegarũ ſubdelegatos admittere [c] cogendi erunt & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit.

Clauſula, quid ſi omnes operatur ſolum in caſu impotentiæ vel voluntatis, h.d.

Hoc tamen ita demum obtinebit, ſi reliquis procedere volentibus, quoſdam vel intereſſe non poſſe, vel omnino nolle legitime conſtiterit alioqui procedentes nihil agent [d].

Si vnus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit alij non poſſunt ſe intromittere, niſi ex cauſa h d.

Porro vno [e] illorum commiſſum negotiũ inchoante [f], alij vlterius ſe intromittere nõ poterunt [g], niſi aut infirmitate, vel alia iuſta cauſa illũ, qui cauſam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recuſaret [h].

Iuriſdictio perpetuata per vnum intelligitur perpetuata quo ad omnes. h.d.

Iuriſdictione vero per vnũ vino mandatore perpetua, quo ad omnes [i] condelegatos iudices perpetuata intelligitur

Delegatus debet diligenter ſeruare fines mandati. h.d.

Sed ſiue vni, ſiue pluribus, ſiue a Principe, ſiue ab alio mandata fuerit iuriſdictio, mandati forma diligenter cuſtodienda erit, nec aliquid contra quã ſibi mandatum fuerit, delegatus ſibi tentare [k] audebit.

Cum quid committitur cenſentur omnia commiſſa, per quæ peruenitur ad illud. h d.

Plane [l] iuriſdictionem impedientes [m], vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à Principe eccleſiaſtica diſtrictione [n], etiã ſi

Inn. Ab. & alios duobus vel tribus modis in d. ca. cauſam quam. vbi videndum.

a Coniudici. Et ſic diuerſa auctoritate in eodẽ iudicio poterit quis procedere. ſ. & tamquã delegatus; & tamquam ſubdelegatus. Sed an tunc ea ratione poterit ferre duas ſententias? Reſpon. non. argu. capitu. penul. de. ele. in vj. & ita Abb. & alij in ca. quãuis. de off. deleg.

b Illud. ideſt, clauſula, quid ſi omnes.

c Admittere. c. corã. & ibi traditur p Doct. de off. deleg.

d Nihil agent. De hoc late in c. prudẽtia in prin. & §. j. de offi. deleg. & in ca. ſciſcitatus de reſcri.

e Vno illorum. Idẽ de duobus, vel de omnibus qui ſimul inchoauerunt quo ad quid ſcilicet, ꝙ ſi omnes inceperunt, omnes finiant, niſi ex cauſa, vt ſequitur & ita no. in c. cũ plures. de off. dele. in vj.

f Inchoante. Qualitercumque, etiam ſi lis non ſit conteſtata coram eo, ca. gratum. c. licet. cap. quamuis. de off. deleg. & ca. ſi a ſubdelegato. eo. tit. in vj. Aliud in procuratore, qui dicitur occupaſſe per litis cõteſtationem, vt ſit melior eius conditio, cap. ſi duo. de procur. in vj.

g Non poterunt. Sic in pluribus procuratoribus datis in ſolidum. l. pluribus. ff. de procu. l. creditor. §. duobus ff. mand. & c. non iniuſte. de procu. in antiq. & in ca ſi duo. eo. ti. in. vj. aliàs ſequi poſſet perplexitas, ſi quilibet per ſe procedere vellet: quia forte eodem tempore ad diuerſa loca citarent, c. fin. de reſcr. vnus excommunicaret, alter abſolueret. cap. ſi contingat. de reſcr. vt plenius not. in capit. cum plures. de offi. deleg. in vj.

h Recuſaret Tunc ergo poterit alius, vel alij procedere: non ſic in procuratoribus datis inſolidũ: quia vno occupante. & poſtea impedito, alij nõ poſſunt procedere, niſi dictum fuiſſet in conſtitutione, quòd non fieret melior conditio occupantis. ca. ſi duo. de procurat. in vj. Et qd hic dicitur de delegato impedito collegam procedere poſſe intelligendum eſt niſi ille, qui inchoauit ſubdelegatum daret. argu. d. ca. ſi duo de proc. in vj. vt no. in cap ſi plures. de offic. deleg. in vj. Sed an ſi eſſet impedimentum in eo, qui inchoauit, poſſit cauſam reſumere. Reſpondeo non, vt not. in d. cap. cum plures.

i Quo ad omnes. Concor. capit. cum plures. de offic. deleg. in vj. vnde ſumitur.

k Tentare audebit. Concor. capitu. venerabili. de offi. deleg. & cap. cum dilecta. de reſcri. l. ſi procurator. C. de procu. l. diligenter. ff. manda.

l Plane. limitat dictum generale pręcedens.

m Impedientes. Extenditur ergo iuriſdictio ad alios, de quibus non habetur mentio in reſcripto, fac. cap. j. de off deleg v i de hoc late habetur, ti excõmunicatio extenditur interdum ad illos, in quos lata non fuit, cap. nuper. de ſenten excom. & capitulo ſi concubinæ. eod. tit. & ratio ponitur in fine huius litteræ, & conc. capitu. præterea. cap. ſignificaſti. capitu. prudentiam. in ſi. ſuſpitionis. j. reſpon. de offi. deleg. & cap. tam litteris. de teſti.

n Diſtrictione. Sed ſi eſſet lata vltra comprehenſa in reſcript. eſſet ipſo iure nulla, vt in cap. cum olim.

litteræ commiſſionis, id non cõtineant, coercere poterit, vel pro delicti & cauſæ qualitate ſecundum arbitrium [a] ſuũ ſi certa pœna canonibus non exprimatur, mulctare: quia ex eo, quod alicui cauſa committitur, ſuper omnibus[b], quæ ad cauſã ipſam ſpectare noſcũtur, plenam [c] recipit poteſtatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, niſi verba reſcripti ſonent in contrarium. hoc dicit.

Rationabiles [d] quoque & honneſtas exceptiones, & à iuris æquitate [e] non abhorrentes, licet id expreſſe mãdato non comprehendatur, admittet: niſi quod nullæ debeãt exceptiones admitti, litteris expreſſum fuerit [f].

Delegatus habet iuriſdictionẽ etiã in eum, inquem fuit facta alienatio poſt impetratũ reſcriptum licet reſcriptum de eo nonfaciat mentionem h d.

Sed & ſi literas aduerſus Tirium ab Apoſtolico impetraueris, & is vt mandatum eludat antequã litteræ ad iudicem datum perueniãt, vel etiam poſtea, antequam citetur de poſſeſſione, de qua controuerſia vertitur commutationem fecerit eũ qui in poſſeſſionem ſeſe ingeſſerit[g]. poterit delegatus cogere, vt coram ſe iuris pareat æquitati, nec quod reſcriptum contra Titiũ impetratũ fuerit opponi poterit: generaliter enim oĩs vẽditio, ceſſio[h], & alienatio iudicij mutãdi cauſa facta[i], vtroque iure prohibetur [k]. Aliàs delegata iuriſdictio ad perſonas reſcripto non comprehenſas, etiam ipſis volentibus, prorogari non poteſt.

olim. aliàs ſi. de præb. Sed quid ſi eſt lata vltra intentionem delegantis, an ſit ipſo iure nulla? Reſ. va'et ſecundum Card. Ant. & Abb. in d. c. ſi. vbi videndum.

a Arbitrium. Qualitate delicti, cauſæ, & perſonæ inſpecta. cap ſicut dignum. de homi. fac. cap. de cauſis §. j de off. deleg. vnde ſumitur.

b Super omnibus. Vnde nõ ſolũ ſuper acceſſorio, verum etiã ſuper acceſſorio acceſſorij, cap. prudẽtiam. §. ſi vero. de offi. deleg. & ibi Abb. not. cõcor. cap. j. & c. præterea. de off. del. vbi etiã reſpõdetur ad contraria.

c Plenam. Arg. ꝙ delegatus iudex poteſt compellere litigantes ad ſoluendum ſalaria aduocatis in cauſa ſibi delegata: quod tamen non tenetur communiter, niſi quando ipſe in ſubſidium dediſſet aduocatum nõ inueniendi, ſecundum Immolã poſt Petr. de Peruſ. in c. cũ ab omni. col. ſi. verſ. an autẽ iudex. de iudi. *Salariũ aduocati.*

d Rationabiles. Arg. quòd magis procedẽdum eſt ſecundum iuris ordinem, quam ſecundum formam reſcripti. Sed contra cap. cum dilecta. de reſcr. Sol. vt not. in cap. ex parte ij. de off. deleg. vnde ſumitur. Item arg. quòd ſi compromiſi in aliquem, promittens omnino ſtare mãdato ſuo, intelligẽdũ eſt de rationabili & honeſto, cap. veniens. & cap. Quintauallis. de iureiu. & l. ſi libertus. ff. de ope. liberto.

e Æquitate. A iure ſcilicet informata. Ab. in ca. ex parte. ij. de offi. deleg. & Legiſtæ in l. placuit. C. de iudi.

f Fuerit. Adde ſecundum quoſdam, & conſtet talem fuiſſe intentionem Papæ, ꝙ voluerit quãcunque exceptionem remouere aliàs non obſtãte generali remotione admitti poterunt rationabiles exceptiones, arg. cap. audita. de reſt. ſpol. & l. obligatione. ff. de pig. quod quomodo procedat. late per Doct. in cap. ex parte. ij. de off. deleg.

g Ingeſſerit. Not. ergo quod in odium volentiũ elidere reſcriptum per alienationem rei in alium factam extẽditur reſcriptum ad perſonam, in eo non expreſſam. & contra ſingularẽ ſucceſſorem, quod eſt contra regulam. vt c. P. & G. de off. dele. & contra ea, quæ habentur in cap. quia. vbi late Abb. eo.

h Ceſſio. Cap. ij. de alie. iudi. mut. cauſa fact.

i Facta. Et non ſolum requiritur dolus ex parte alienãtis, vt habeat locũ quòd hic dicitur: ſed etiam ex parte eius, in quem fuit alienatio facta, qđ ſuadet hæc littera in verbo, ingeſſerit. & in ca. j. de ali. iu. mut. cau. fact. vnde ſumitur. vbi etiam hoc verbum Ab. ponderat, & in hoc ius canonicum cõtinet prouiſionem non cogitat à iure ciuili: quia lex ciuilis bene permittit eum, in quem facta ſit alienatio conueniri, vt l. j. C. eo. ſed coram ſuo iudice. Sed de iure canonico etiam corã delegato, etiam quòd reſcriptum de eo non faciat mentionem ſic ſit prorogatio de perſona ad perſonam, contra regulam. c. P. & G. de offic. deleg. vide per Abb. in cap. quia eod. *Prouiſio iuri ciuili īcognita.*

k Prohibetur. Vt ff. & C. de alie. iud. mut. cauſa fact. & ext. eod. tit. per totum. Quorum titulorum remedium vt habeat locum tria debent concurrere primum vt alienatio ſit facta cauſa mutandi iudicij futuri, & non eius quod iam eſt. l. hoc edicto. ff. de alie. iu. mut. cau. fact. quia ſit fiat alienatio rei litigioſæ committitur edictum de litigioſis. l. fin. C. de litig & capitulo eccleſia S. Mariæ. vt lit. pen. Item quòd dolo fiat, vt dictum eſt in ſuperiori notula. Item quod mea volentis agere interſit rem non fuiſſe alienatam l. j. ij. & iij. & l. non ſolum. § hæc actio ff. de alien. jud. mut. cau. fa. Ex his infertur, ꝙ ſi quis alienatet,

ret, vel ex neceſſitate, vel eſſet parat* ſubire iudicium ac ſi poſſideret, nō datur actio ex illo titulo: quia ceſſat dolus alienātis, vel intereſſe agere volentis. l. nō ſolum. §. ſi quis. ff. eo. tit. & l. quia etiā. Sed nonne cōtra poſſeſſorē cōpetit rei vēdicatio. quomodo ergo cō petit actio in factū ex illo edicto, quæ eſt extraordinaria, cū remedium ordinarium, ceſſare faciat extraordinarium. l. in cauſæ. ff. de minor. Reſpond. in cauſæ procedit reſpectu eiuſdem perſonæ, ſed reſpectu diuerſarum remedium ordinarium bene poteſt cōcurrere cum extraordinario, vt not. Ab. in cap. j eod. tit. & not. in l. vni. C. eo tit. de alie. &c.

Mandatum Apoſtolicum ex cauſa poteſt executioni mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato. h. d.

Simili ratione ſtatutum eſt, vt ſi is, per quē ab Apoſtolica[a] ſede certo loco inquiſitio, vel quid[b] aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam contra quem inquiri, vel procedi mandatur, vel fauorem eius eo loco ſecure mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum ſecurū[c], & idoneū[d] eligere valeat, ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet[e]. Quinimmo idem faciet ſi alia probabilis cauſa[f] ſubſit, propter quam in loco decreto perfici cōmode[g] nequeat, quod mandatur, ne tali prætextu impediri contingat mandatum Apoſtolicum vel differri[h].

Delegatio ſoluitur reuocatione iuriſdictionis re integra. hoc dicit.

Soluitur autem delegatio multis modis, puta reuocatione, morte, impotentia delegati, executione ſententiæ, propria pronunciatione, temporis fluxu. Reuocatione cum is, qui mādauit iuriſdictionē, antequā is, cui mandata fuerit, ea vti cœperit[i], mandatū reuocat[k]. Cū eo caſu iuriſdictio in eum efficaciter tranſiſſe non cenſeatur[l].

a Ab Apoſtolica ſede. Quid ſi ab inferiori ordinario fiat talis cōmiſſio? ſatis idem debet videri, cum ſit eadem ratio. l. a Titio. ff. de verb. oblig. ca. inter corporalia. de tranſ. communiter cōtra in capitulo ſtatuimus de offic. deleg. in vi vnde ſumitur, vt hoc verbum aliquid operetur ad hoc c. ad audientiā. de deci. c. ſi papa. de priuil nec eadem eſt ratio quia nō ſic de facili à delegato Papæ per vniuerſum orbem recurritur ad Papam ſicut ad ordinarium de prouincia, vel diœceſi ſua poteſt recurri. Hinc quoque delegatus Papæ recuſatur coram arbitris quòd difficile ſit ad Papam recurrere: delegatus ordinarij non item. cap. ſi contra vnum. de off. deleg. in vj ſi igitur delegatus ordinarij in loco exequi non poteſt, inſinuet ordinario, qui ſuper hoc prouideat, vel expreſſe committendo eiſdem quod extra locum ſtatutum id poſſit vel alio modo.

b Vel quid aliud. Puta pronunciatio, monitio, denunciatio. vel his ſimilia.

c Securum. locus ergo non ſolum debet eſſe ſecurus partibus. c. ex parte. j. de appel. ſed & iudici. & inquiſitori, vt in cap ſtatuimus. de off. deleg.

d Idoneum. Quia id non in taberna, vel in loco inhoneſto expediri debet quamuis tuto.

e Reportet. Contra l. itaque. ff. de fur.

f Cauſa. Etiam ſine dolo, & culpa eius, contra quem id imminet expediendum, vt not. in capit. ſtatuimus. de offi. deleg. in vj.

g Commode. xxij. q. ij. cap. faciat. l. Nepos Proculo. de verb ſignific.

h Differri. Prouideri igitur debet, non ſolum ne impediatur in totum, ſed etiam ne nimium differatur. concor. capit. ſi ſuper gratia. & c. ſtatuimus. de off. deleg. in vj.

i Vti cœperit. Qualitercumque. capit. quamuis. de off. deleg. in vj. vbi not. & fac. capitu. licet vndique. eo. tit. in antiq. adeo quòd per ſolam reſcripti præſentationem, dicitur perpetuata iuriſdictio, & ſic etiā per actum ante citationem. contra tamen tenuit Archid. In d. c. quamuis. quem multi videntur ſequi vt per Peruſi. in d. capitu. quamuis. & inferunt quòd per electionem notarij nō dicatur iudex vſus iuriſdictione. prima æquior, ſecunda de iure verior, ſecundum Peruſi. in d. capitu. quamuis. vbi late, & per Abb. in cap. relatum. de offi. deleg.

k Reuocat. Nō ſolum expreſſe: ſed etiam tacite: puta, ſi delegās ad partis petitionem citet vt alio modo procedat, ſecundum Archid. & Ioan. And. in capit. quamuis. de offi. dele. in vj. & per Do. in cap. intimaſti. de appel. & hoc quando iu torum commiſiſſet vices ſuas. aliàs etiam re non integra poſſet reuocare. l. iudicium ſol[illegible]ur. ff. de iud. & per Peruſ. in c. iudex. & in c. quāuis. de off. del. in vj. Videtur etiam neceſſe, quòd iudici delegato intimetur reuocatio. ad hoc vt proceſſus coram eo factus non teneat, vt per Peruſ. in d. cap. quamuis. poſt Bal. in l. mandatum. col. viij. C. mand. & aduerte quòd d. cap quamuis. loquitur in ſubdelegato à delegato principis, hic vniuerſaliter etiam in delegato. vnde vel intellige hanc litteram ſecundum illum tex. vel cum nō videatur ratio diuerſitatis. intellige etiam in delegato ab ordinario, & ſic vniuerſaliter.

l Cenſeatur. Cap. is qui. de procu. in vj. §. hæc autem. j. eo. tit. quæ ſunt contra. Sol. illud in procuratore

cutatore,hic in iudiee delegato vel ſubdelegato. Quæ autem ſit diuerſitatis ratio.not. in d. capit. is qu & dicetur in d.cap.hæc autem.

Morte tam delegantium, quam delegatorum ſoluitur delegatio, & ſi vnus ex pluribus delegatis moriatur adhuc ſoluitur delegatio: niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio.h.d.

Morte[a] extinguitur delegatio,tam eius,qui mandauit,ſi re integra[b] deceſſerit, quam etiam eorum,qui delegationē ſuſceperunt, quod quidem adeo obtinet, vt ſi pluribus iudicibus datis vnus rebus eximatur humanis,delegatio etiā quo ad ſuperſtites expiret:niſi aliud in delegatione cōprehēſum fuerit. Aut ſub dignitatis[c] nomine facta fuerit: –

Mors & abſentia æquiparantur re non integra.h.d.

Quæſitum eſt,ſi ab Apoſtolica ſede datus iudex quoties eū abeſſe[d] contigerit,vices tibi ſuas commiſerit,an ſi is rebus eximatur humanis,commiſſum ibi negotiū libere valeas definire:& cum tunc quoque cenſeatur abeſſe, reſcriptum eſt ſi illo viuente iuriſdictione vti cœperis[c], poſſe te non ſecus ac ſi is viueret, & abeſſet in negotio procedere.Idem iuris eſt,ſi tibi vices ſub ea forma committat, donec eas reuocandas[f] duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris, quam facti.h.d.

Sed etſi delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur,vt omnino delegationis negotio intereſſe nō poſſit, extinguitur[g] delegatio.Impedimentum autem intelligitur, tam iuris, quam facti iuris,vt ſi infamis[h] factus aut alio legitimo impedimento[i] detentus fuerit. Facti,vt ſi ineuitabili neceſſitatis articulo, puta infirmitate,præpediatur.

a Morte.Cap.relatū.& cap. ſi delegatus.de offi. deleg.& intellige quod hic dicitur,quando ei cui ſit mandatum datur noua poteſtas ad actum ita quod in exercitio actus gerit vicem mandatoris:ſecus in precepto quod ſit habenti aliàs poteſtatem.nam cum non detur noua poteſtas. ſed potius exercetur antiqua ca. licet & ca. pen de offi. ord. ceſſat ratio ſupradicta extinguendi mandatum. vnde recipiēs præceptum tenetur illud implere non obſtāte morte præcipientis. Bart. & Legiſtę in l.& quia. ff.de iuriſ.om. iud. Can. in d. cap.relatum.

b Re integra.ideo poſtquam deuentum eſt ad citationem. cap. gratum. de off. deleg. & ca. ſi. de off. lega. & hanc interpretationem verā late deducit Ab.in cap relatum. de offi dele.

c Dignitatis.Quia tunc mortuo eo, qui eſt in dignitate conſtitutus,iuriſdictio tranſit in ſucceſſorem, etiam re integra.ca.quoniam.de offi.deleg.Quid ſi is: cui ſub nomine dignitatis facta eſt commiſſio tranſeat ad aliam dignitatem?an poſſit cognoſcere?de hac & pluribus ſimilibus quæſtionibus dic vt per Abb.& alios in d.ca. quoniam.& Peruſi.in cap.quamuis.de of.deleg.in vj.

d Abeſſe.Cap.ſi delegatus.de offi.dele.in vj.arg. contra in l. abſentem. ff.de ver. ſigni. vbi captus ab hoſtibus, & ciuiliter mortuus.non dicitur abeſſe.So.quòd hæc vox varie ſumitur, & ſecundū ſubiectam materiam, vt per Accurſ.& Alciat.in d.l.abſentem.

e Vti cœperis.Qualitercumque,etiam citra litis conteſtationem.cap.relatum.& c.licet.de off.deleg.vbi Doct.& not.s.eod.§.proxi.

f Reuocandas.Reuocare eſt iuriſdictionis.l.iudicium ſoluitur.ff.eod.retinendo ergo reuocādi poteſtatem,aliquid de iuriſdictione retinuit, vt not.in cap.ſi delegatus.de off.deleg.in vj. *Reuocare eſt iuriſdictionis.*

g Extinguitur.Ca.ſciſcitatus & ibi late Doct.de reſcr.dicimus autē aliquid poſſe quinque modis de iure, vt in c.faciat homo. xxij.q.ij.capit. Agatoſa. xxvij.q.ij. ex natura,c.puberes. & c.à nobis.de deſp.ipub. ex officio,c.j.in fin. de conſan.& affi. & c.cum inferior. de ma.& ob.ex merito vt iij.q.vij.§.tria. ex diuina voluntate,vt de pœnit.d.ij.§. charitas. Vnde verſus, Poſſe quidē rebus dāt ius natura poteſtas, Officiū, meritum,demū diuina voluntas.& de eo quod dicitur vide in d.§.tria. & l. cum prætor.ff.eo.& per Specul.in tit. de delegato.§. excipitur.

h Infamis.Ca.ſciſcitatus. de reſcr. ca. præterea, de teſta. cogend.ca.inſinuāre.& c.vno,& quod ibi not, de off. del. & an hoc procedat ſi impedimentum proueniat in medio.& an iudex ipſe poſſit allegare ſe infamem.Abb.& Doct.in d.cap.ſciſcitatus.

i Impedimento.Vt, quia fuerit excōmunicatus, vel ſuſpectus, vel ſit factus ſeruus, vel etiam ſit iudex illiteratus,nec habeat conſuetudinem cauſarum.peritus enim debet eſſe iudex, nec ex aliis debet quęrere quod eum loqui oporteat.auth.de iudicib⁹,in prin.& c.ex litteris. de cōſan.& affin. Si tamen illiteratus habeat conſuetudinem iudicandi,poteſt ei cauſa committi,l.certi iuris.C.eo. arg.l.parabolani.C.de epiſ.& cle.& not.in c.ſciſcitatus.de reſcr.& not.hoc pro cōmiſſionibus.quæ ſiūt aliquādo a ſede apoſtolica quibuſdā prælatis,q. nō habēt nec practicā,nec theoricā quacōtra tales poſſet excipi,quod nō pnt eſſe iudices.Quid ſi ceſſaret *Illiterato poteſt quādoque cauſa cōmitti.*

impe

Iuriſdictio delegati a principe expirat per executionem ſententiæ. h. d.

Idem iuris eſt ſi delegatus a principe[a] per ſe, vel per[b] aliũ ſententiam executioni mandauit[c], vel mãdari præcepit. Tunc enim eius iuriſdictio ceſſat: quia ſemel eſt officio ſuo functus[d].

Si iudex delegatus pronunciat ſe iudicem incompetentem, expirat iuriſdictio. h. d.

Item ſi iudex delegatus interloquẽdo[e] pronũciauerit ſe ſuper aliqua cauſa procedere non debere, vſq; adeo iuriſdictionem amittit, vt etiam ex litigatorũ[f] conſenſu illam reaſſumere non poſſit.

Si in reſcripto tempus apponatur, tranſacto termino, expirat iuriſdictio. h. d.

Sed & cum cauſa intra certum terminum[g] decidenda committitur termino tranſacto, mandatum expirat[h]: niſi tẽpus cõmuni partium cõſenſu[i] prorogatum fuerit. terminus autem tunc incipit currere, cum iudices litteras recepiſſe contigerit[k].

Poteſt quis conueniri vigore litterarum poſteriorũ etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduerſarius impetrauit. ſed per annum non fuit vſus. h. d.

Non abſimili[l] ratione conſtitutum eſt, vt ſi quis Apoſtolicas litteras impetrans infra annum[m] poſtquã iudicum

impedimentum puta quia infamis eſt reſtitutus, excommunicatus eſt abſolutus? Reſp. vt per Abb. & alios in d. cap. ſciſcitatus.

a A principe. Quia delegati ab aliis nõ exequũtur, c. paſtoralis. de off. deleg. & §. poſſunt. s. eod.

b Per alium. Etiam quòd non ſit ordinarius iudex, vt per Ab. in cap. in litteris & in cap. ſignificaſti. de off. deleg.

c Mendauit. Et effectum habuit mãdatum. Nam ſi mãdauit & non eſt petitum, ipſemet poſtea exequetur, c. ſignificaſti. de offic. del. verba enim ſũt intelligenda cum effectu. l. j. §. hæc verba. ff. quod quiſquis. iur. & ita no. in ca. in litteris. de off. dele. Die plene per Ab. & alios in locis ſupra alle.

d Functus. Per ſentẽtiam ergo ſolam non dicitur iudex officio ſuo functus c. in litteris. de offi. deleg. Sed contra videtur eſſe, l. iudex poſtquam. & l. cũ quærebatur. ff. de re iud. Sol. quod ibi dicitur obtinet reſpectu cognitionis.

e Interloquendo. Sententia ergo, per quam quis pronunciat ſe non iudicem, eſt interlocutoria, habet tamen vim definitiuæ: quia prorſus extinguit iuriſdictionem pronunciatis, adeo quòd talem interlocutoriam amplius reuocare non poteſt, & ſic limitatur. l. quod iuſſit. ff. de re iu. & ca. cum ceſſante. de ap. quæ tamen procedunt in ordinario. qui etiam, quòd ſe pronunciaret incompetentẽ, poteſt tamen ſuam pronunciam reuocare. l. ſi præſes, C. quemodo, & quando iud. vbi Bal. nos hic ſumus in delegato. vide de hoc per Abb. in c. ſignificaſti. & Fel. in c. ex parte. de off. deleg.

f Litigatorum. Qui conſenſus litigatorum iudicem non facit eum, qui nulli præeſt iudicio. l. priuatorum. C. de iur. om. iu. fac. s. eo. §. pari ratione. & cap. ſi diligenti. de for. comp. & l. ius publicum. vbi late Bart. ff. de pact.

g Terminum. Sed qd̃ ſi terminus ſit ita breuis vt non poſſit expediri cauſa niſi arctatis induciis & dilationibus an poterunt arctari inuitis partibus? Reſpond. vt per Inn. in c. ſuper. eo. de appe. & per Ab. in c. de cauſis. de offi. deleg. vbi diſtinguitur.

h Expirat. Cap. de cauſis. de off. deleg. & per Legiſtas. in l. properandum. C. de iud.

i Conſenſu. Quando terminus appoſitus eſt fauore partium. aliàs ſecus. vt per Inno. in c. de cauſis. de off. dele. & per Bart. in l. ſi quis ex conſenſu. C. de epiſc. aud. & l. j. C. de iuriſ. om. iu.

k Contigerit. Cap. ſup. eo. & ibi Doct. de app. & hoc intellige quando terminus eſt ſtatutus per numerum dierum. ſeu menſium, vel annorum: ſecus ſi ad certum diẽ vel terminum, puta, vſque ad feſtum Paſchæ. Nam tũc ſemper terminus currit, quia poſt illum terminum expirat iuriſdictio, & incipit currere abſque alia præſentatione, vt per Ab. in c. de cauſis. de offi. dele.

l Nõ abſimili. Sed nec per omnia ſimili: quia in caſu ſuperioris §. ſolus lapſus tẽporis facit iuriſdictionẽ expirare: ſed in caſu hui⁹ §. non ſolũ requiritur ãni lapſus: ſed dolus, vel negligẽtia nõ præſentantis, & q̃ ſecũdus impetrans præſentet ſuas: aliàs non data impetratione ſecundi valet primum reſcriptũ perpetuo, l. falſo. C. de diuer. reſcrip. Et ex hoc ſecundum Ab. in c. plerunque. de reſcr. vnde hæc littera ſumitur, habes notabilem differentiam inter reſcriptum, & priuilegium: nã reſcriptum nõ tollitur per non vſum, licet ſit datum ad aliquid faciendum: ſed priuilegium tollitur ſpatio decem annorum, ſi fuit datum ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud tempus non fuit vſus, l. vnic. ff. de nundi. plene traditur in cap. cum acceſſiſſent. de conſtitu.

m Infra annum. Sed quãdo incipiet currere iſte annus? glo. in ca. plerũque. de reſcr. ponit quatuor opiniones, ſed illa videtur verior, & receptior, quod ad hoc vt currere incipiat, duo requiruntur, primum, quòd habuerit copiam iudicis, & q̃ ipſe ex parte ſua vere non fuerit impeditus, vt per Ab. in d. cap. plerunque. non tamen ſufficeret probare impedimentum niſi probetur diligentia tempore impedimenti. & quòd impedimentum fuit cauſa immediata quare non egit. quod ſatis probabitur per proteſtationem, & hoc voluit

Inn.

copiam habuerit, dolo, vel negligentia [a] eis vti diſtulerit, auctoritate poſteriorum litterarũ, quas poſtea forſan eius aduerſarius impetrauerit, conueniri valeat: licet in poſterioribus nulla mentio [b] de prioribus habeatur.

Recuſatione extinguitur delegatio, cum iudex datus ſuſpectus poſtulatur, & pronunciatur. h. d.

Recuſatione [c] quoque extinguitur delegatio, quod eo caſu accidit, quo iudex datus altero [d] litigatorum petente, ob probabilem aliquã ſuſpicionis cauſam ab iudicio remouẽdus pronunciatur: vt puta ſi iudex datus dicatur dominus [e] litigantium, aut conſanguineus, aut aduocatus [f] aut cum altero immodicam contraxiſſe familiaritatẽ [g], aut ab eodẽ in alia cauſa partem appellaſſe [h], aut nondum iudicem ad legitimam ætatem [i] perueniſſe.

Qualiter cognoſcatur & expediatur cauſa ſuſpicion. h. d.

Recuſationis autẽ cauſa varie cognoſcitur, nã ſi contra vnum ex duobus [k] ab Apoſtolica ſede delegatis ſuſpicionis cauſa proponatur, ſi quidem illa clauſula appoſita ſit: Quod ſi ambo intereſſe nõ poſſunt, alter in cauſa procedat, coram non recuſato cõiudice expedienda [l] erit: vbi vero non eſt dicta clauſula in reſcripto, debet ſup hoc ad arbitros recurſus haberi [m], prout Gregoria-

Inn. in c. ex tranſmiſſa. de reſcr. Bart. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. ff. de no. ope. nunc. Sic non ſufficit ad obtinendum quotidianas diſtributiones, probare quòd canonicus de præſenti eſt infirmus, niſi appareat quòd infirmitas fuit cauſa non intereſſendi diuinis, vt qui tempore ſanitatis reſidebat: ſecus ſi per prius non ſolebat intereſſe diuinis, vt no. Inn. in c. ad audientiam. de cle. non reſi. & in c. j. de cle. ægr.

a Vel negligentia. Sed quis probabit hanc negligentiã? Reſpõ. tranſcurſus anni, nec alia interpellatio erit facienda, c. potuit. de loca. niſi ille vellet cõtẽdere contrariũ. ſicut dicitur de anno appellationis, c. cum ſit Romana. de app. An autem & quãdo quod hic dicitur practicari poſſit, not. in c. plerunque. de reſcri.

b Nulla mentio. Not. arg. opi. ſecundum Abb. in c. plerunque de reſcri. ꝙ litteræ ſurreptitiæ ad lites non ſunt ipſo iure nullæ, de quo per Fel. in cap. ad audientiam. ij. de reſcr. poſt Abb. in d. cap. plerunque. ante fin.

c Recuſatione. Materia recuſationis iudicum latiſſime patet, & habetur de ea in ca. cauſam. & cap. inſinuante. & cap. ſuſpicionis. de offic. deleg. & in c. cum ſpeciali de app. & in c. ſi contra. & in c. ſi iudex. de offic. deleg. in vj. per Legiſtas in l. apertiſſimi. C. de iudic. & in l. prætor. ff. de iur. om. iud. & Hoſt. in ſum. de ea facit duos titulos, vnum ſub tit. de offic. deleg. vbi tractat de remotione iudicis delegati, alium ſub tit. de appe. vbi tractat de remor. iudic. ordi.

d Altero. Et ſic etiam actor dicit ſuſpectum iudicem, c. ſtatutum. §. j. de reſcri. in vj. & ibi not. in verb. recuſet. & late per Doct. in locis allegatis in ſuperiori notula.

Domin⁹. e Dominus. Intellige improprie, de domino alicuius familiæ etiam large accipiendo verbum,

Familia. familia: puta ſi quis dicatur de familia alicuius epiſcopi, cardinalis, vel alterius ſæcularis perſonæ: nam ſi intelligimus de vero domino, vtique famuli non poſſent litigare, l. ſeruitutem. & l. fi. ff. de reg. iur. & l. lis nulla. & l. vlt. cetris. ff. eo. Et amplia hoc quòd non ſolum dominus, ſed etiã omnes de eadem familia, Doct. in c. inſinuante. de offi. deleg. quia ſunt ſocij, cum ſæpe cõueniant in vnum: vt dicimus de canonicis, p Ab. in c. cũ R. Canonicus, de offi. deleg. & fac qd idẽ in c. ij. de of. iudic.

f Aduocatus. Cap. poſtremo. de appe. ſecus eſt ſi is fuit impetratus iudex: qui erat deſtinatus aduocatus alteri⁹ partis: niſi impetratio fuiſſet facta in fraudem, vt per Abb in c. dilecto. de teſtib.

g Familiaritatem. Cap. inſinuante. de offic. del. Vnde nec doctor poterit eſſe iudex in cauſa ſui ſcholaris ſine recuſatione, Abb. poſt Spec. in c. cũ R. Canonicus. de off. deleg. quod intellige in cauſa quæ ſit cũ alio non ſcholari, vel nõ ſuo ſcholari, alias inter ſuos æqualitas affectionis operaretur vt non poſſet remoueri. l. pen. §. j. ff. de rit. nupt. & ſic nota quòd ex modica cauſa iudex tanquam ſuſpectus reuocari poteſt, vt per Abb. in d. c. cum R. Canonicus.

Doctor quãdo poſſit eſſe iudex in cauſa ſui ſcholaris.

h Appellaſſe. Cap. ad hæc. ij. cap. propoſuit. de appella.

i Ætatem. Cap. cum vigeſimum. de offi. deleg. & l. quidam conſulebant. ff. de re. iud.

k Ex duobus. Idem ſi ex pluribus, ſi ſit eadem ratio, & concor. cap. ſi contra. de offic. deleg. in vj.

l Expedienda erit. Sed nunquid medio tempore pendente probatione coram collega poterit ipſe collega dum cognoſcit de cauſa ſuſpicionis etiam in principali procedere? Quidam quòd ſic, tu dic contra, vt notat. in capitu. ſi contra. de offic. deleg. in vj.

m Haberi. Ex quo enim ſimpliciter dati ſunt, vnus ſine altero procedere non poteſt, c. cauſam.

& ca. vno. de offic. del. §. eo. §. item mandati. Impedito ergo vno, ita quòd non poſſit committe-re, alij procedere nequeunt, ſecũdum Ioan. And. in c. ſi contra. de offi. deleg. In vj.

a Conſtitutione. Cap. ſuſpicionis. de offi. deleg.

cundum Doct. vt per Caſſa. decſ. j. de iu. pro quo fac. no. per Bar. in l. qui liberis. §. hæc verba. ponderando verbum, ſubſcriptis. ff. de vulga. & pupil. poſt gloſſ. in d. cle. in verb. ſubſcriptis.

f Simpliciter de plano. De virtute horum verborum not. in clem. ſæpe. de verborum ſigni. & per Bart. in extrauag. ad reprimendum vbi late de ſingulis omnibus verbis huiuſmodi.

na conſtitutione[a] lati[a] cõtinetur. Cum autem delegatus epiſcopi[b] recuſatur, recuſationis cauſa coram epiſcopo probanda erit: licet coram ipſo qui recuſatur[c], ſit alleganda.

Iudicium ſummarium eſt, in ſubtili ordinis iudiciarij obſeruatione pretermiſſa proceditur. Ordinarium & ſolenne eſt, in quo ſeries iudiciaria tele obſeruatur. h. d.

Rurſus iudiciorũ tertia diuiſio hęc eſt, quod quædã ſunt ſummaria, quædam ordinaria, & ſolennia. Summaria ſunt in quibus ſubtili[d], & ſolenni ordinis iudiciarij obſeruatione prætermiſſa ꝓceditur. Vt ſunt cauſæ electionum, prouiſionum, matrimonij, vſurarum, & ſimiles[e], in quibus nec ſolennis libelli porrectio, nec litis cõteſtatio eſt neceſſaria, ſed ſimpliciter de plano[f] ſine ſtrepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaq; de his iudex etiam tempore feriarum, ob hominũ neceſſitates[g] indultarum cognoſcet, & litem, dilationes amputãdo, exceptiões, & appellationes dilatorias, & fruſtratorias, repellendo, quanto poterit faciet breuiorem, prout hæc duabus Clemẽtis lucu lẽtiſſimis conſtitutionibus[h] latius cõtinentur.

Iudicium ordinarium quid ſit. h. d.

Iudicium ordinarium & ſolẽne eſt, in quo exquiſito & ſolenni iuris ordine[i] ſeruato proceditur: vt puta libellum porrigendo, litem conteſtando, & alia faciendo. de quibus infra latius viſuri ſumus.

DE PROCVRATORIBUS.

TIT. II.

Iudicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores, vel ſyndicos. & quot ſint procuratorum ſpecies. h. d.

EXpoſitis generibus iudiciorũ, cõſequẽs nũc eſt vt videam[a] per quas perſonas[k] illa exerceri poſſint. Exercemus igitur iudicia non ſolum per noſmetipſos, verum per procuratores noſtros, aut ſyndicos. Procurator eſt qui aliena negotia mandato

b Epiſcopi. Idem in ſubdelegato delegati ipſius Papæ, habetur in c. ſuper quæſtionum. §. quę vero. de offic. dele. ſi autem epiſcopus ipſe recuſaretur, eligerentur arbitri, c. cum ſpeciali. de appel. Sed cur non & tunc aditur ſuperior? Reſp. quia iuriſdictio ordinaria eſt fauorabilior. Item non ita de facili poteſt haberi ſuperior ordinari[9], ſicut nec ſic de facili poteſt adiri Papa. & ideo ſi recuſaretur delegatus ipſius itur ad arbitros. voluerunt enim iura quantum poſſent prouidere partium incommodis & expenſis, ſecundum Ioan. And. in cap. ſi contra. de officio delegat.

c Recuſatur. Cap. ij. requiris. & ibi not. de appel. & no. in cap. ſi contra. de offi. del. in vj.

Subtilitatem quandoque reprobari.

d Subtili. Nota ſubtilitatem quandoque reprobari. maxime in cauſis eccleſiaſticis, vt hic & cle. diſpend. iud. cap. litteras. de iur. cal. c. j. de do. & cõt. c. ſæpe. de teſt. ſpol. fac. l. ſi fideiuſſor. §. quædam. ff. mand. quandoque tamen approbatur vt per Ab. in c. capellan[9]. de feriis. circa quod diſtingue: vt per Abb. in c. dilecti. de iud.

e Similes. Puta ſuper beneficiis, ſuper decimis, & aliis, quæ enumerantur in cle. diſpendioſam. de iud. quæ ſolum procedit in enumeratis ibi, ſe-

g Neceſſitates. Secus in honorẽ Dei, & in hoc differunt hæ cauſæ ſummariæ: quia in his procedit iudex etiam inuitis partibus: ſecus in aliis, quibus accedere debet partium conſenſus ad hoc vt derogetur feriis, c. ſi. de feriis. habetur in cle. ſæpe. de verbor. ſignifi.

h Conſtitutionibus. Clem. diſpendioſam. de iud. cle. ſæpe. de verborum ſignific.

i Ordine. Et propterea forte appellatur ordinarium.

DE PROCVRATORIBUS.

k PErſonas immo prius de pſonis debuit dici. l. quidam referunt. ff. de iure codicil l. ſi quę ramus. ff. de teſt. & not. in l. ij. C. de edic. diui Hadri. tol. Sol. ille ordo non ſemper ſeruatur, vt apparet inſtitu. de teſtam. iuncto titu. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. & aliàs ſæpe, & vti que eſt inchoandum, a generalioribus, §. is igitur inſtitut. de iuſtitia & iure. & ſuprà de ſacrament. §. fin. & l. j. ff. ſi cert. petat.

domini [a], vel quaſi domini [b] adminiſtrat. Syndicus [c] eſt vniuerſitatis defẽſor & procurator.

Procuratorum duæ ſpecies. hoc dicit.

Porro procuratorum duæ ſunt ſpecies: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator conſtitui poteſt paterfamilias, & filiusfamilias. & ad negotia poteſt procurator conſtitui qui natus eſt annos xvij. ad iudicia ſolum natus xxv. h.d.

Poteſt autem ad iudicia [d], non ſolum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias [e], nullo intercedente patris conſenſu [f], fieri procurator, ſi legitimam ætatem cõpleuerit. Licet enim quis poſt xvij. annum [g], procurator ad negotia licite conſtituatur: ad iudicia tamen, niſi maior xxv. annis fuerit, cõſtitui non poterit [h].

Natus annos xiiij. poteſt eſſe in iudicio ſuper cauſis ſpiritualibus per ſe, & per procuratorem non obſtante patria poteſtate. h. d.

Aliud tamen iuris eſt in principali: nam ſi is ad quartum decimum [i] ætatis annum peruenit, in cauſis beneficialibus, & aliis ſpiritualibus [k] necnon ab eiſdem dependentibus [l], ad agendum, defendendúmque per ſe, vel procuratorẽ perinde admittendus [m] erit atq; ſi vigeſimum [n] quintum ætatis annum natus eſſet, nec vlla patriæ poteſtatis, vel voluntatis erit habenda ratio quãquã aliàs regulariter [o] filiusfamilias [p], ſine patris aſſenſu, in iudicio eſſe non poſſit.

Quomodo ſit agendum, ſi minor quatuordecim annis in cauſis ſpiritualibus in iudicio eſſe velit. h. d.

Quod ſi quartumdecimum annum natus

a Mandato domini. Cap. j. eod. & l. j. eod. aliàs ſine mandato diceretur negotiorum geſtor. vt de nego. geſt. per totum, & not. in rubri.

b Vel quaſi domini. Vt eſt prælatus & adminiſtrator alicuius eccleſię, & ſimiles, & de his vide per Hoſt. in fi. princip. & traditur cõmuniter in l. j. ff. e.

c Syndicus. l. j. § j. & per to. ff. quòd cuiuſ. vni. no. & in c. j. de ſynd. & licet conſtitutus fuerit ad vnam tantum cauſam nihilominus dicitur ſyndicus, ſecũdum communem opin. licet quidam contra, vt per Abb. in d. c. j. de ſyn. Et de differentiis inter procuratorem, ſyndicũ, œconomum, & actorẽ, not. in c. ſi quis. ij. q. vij. & in ca. periculo. eo. & not. in §. ſi inſtit. de curato. Et quæ ſit differentia inter hos circa iuramentum calũniæ, habetur per Abb. in c. quia. eod. in c. pertractandis. de iur. calu. & in ca. fin. vt lit. non conteſtar.

d Ad iudicia. Accipit primum membrum diuiſionis.

e Filiusfamilias. l. filiusf. §. ipſe quoq; ff. eo. & c. iuſte. eo.

f Patris conſenſu. Quod non videbatur. quia qui per ſe non admittitur, non videbatur pro alio admittendus, cum interdum quis pro ſe admittatur, & nõ pro alio, l. j. §. ij. ff. de poſtul. iij. q. vij. § tria. & habetur de hoc in l. fi. § j. C. de bon. quę lib. Sed fuit filius ad procurationẽ admiſſus: quia ob eam rem nihil deperit patri, vt not. in c. qui generaliter. §. j. de procu. in vj.

g Ad xvij. annũ. §. iuſtæ inſt. quibus ex cau. ma. non licet, fac. l. j. §. pueritiam. ff. de poſtul. & cap. qui generaliter. §. fin. eod. in vj. iij. quæſt. vij. §. verum.

h Non poterit. Sed quare maior ætas requiritur in procuratore, quã in aduocato, & quam in teſte? Reſpond. quia procurator tenetur obligatione mandati. Item contra eum fertur ſententia, quod non eſt in aduocato, & in teſte, not. in cap. generaliter. § fi. eod. vj. l. j. §. initium. ff. de poſtular. in l. exigendi. C. eod. per Speculum in titu. de aduocato. §. primo. verſicu. item quod eſt minor.

i Ad quartumdecimum annum. In mare, in muliere duodecimum cap. indemnitatibus. j. reſpon. de electio. in ſexto, cap. continebatur de deſpõſ. impub. & ſic intellige decret. ex parte. de reſtitu. ſpol. & not. in cap. fin. de iudic. in vj vnde ſumitur.

k Spiritualibus. puta matrimonio, & ſimilibus.

l Dependentibus. Vt dote, quæ dependet a matrimonio, capitu. ſecundo de donat. poſt diuor. reſtit.

m Admittendus erit. Cap. fin. de iudic. in vj.

n Vigeſimũquintum. Et propterea etiam ſine curatore.

o Regulariter. Ideo regulariter, quia aliquando non ſolum agit ſine patris conſenſu: verum etiam contra ipſum patrem. l. lis nulla. ff. de iudic. Item cum impetrat veniam ætatis. l. ſecunda. C. de his. qui ve. ætat. impetr. & in momentaneæ poſſeſſione. l. fina. C. qui legit. perſon. Item cum agit de toro violato. l. lex Iulia. & l. inter liberas. §. penultimo. ff. de adulteriis. Item in interdicto de libero hom. exhib. l. tertia §. ſi mulier. Item ſecundum canones videtur, quod indiſtincte conqueratur filius de patre, capitu. non eſt. de ſponſal. & ij quæſtio. vij. cap. quæritur. vbi de hoc. & xxiiij. quæſtio. iiij cap. ſi eccleſiæ. Item in caſu l. ſi longius ff. de iud. & de materia late per Specul. in titu. de actore §. j. verſ. item quòd eſt filius. & per omnes in l. fi. C de bon. quæ liber.

p Filiusfamilias. Etiam maior, l. cum oportet, & l. cum non ſolum. C. de bon. quæ lib.

non fuerit, in huiuſmodi cauſis[c], nec agere, nec defendere per ſe poterit[a], ſed vel per epiſcopum vel eiuſdem[b] officialem, ad has lites[c] curator ſibi dãdus erit, vel ſi maior infante[d] fuerit cum auctoritate alteri⁹ eorundem[e] procuratorem cõſtituere poterit.

Delegatus ſedis Apoſtolicæ in cauſis, quæ agitantur coram ſe pro minori⁹ quatuordecim annorum. poteſt eidem curatorem dare, vel auctoritatem conſtituendi procuratorem. h. d.

Quin etiam Apoſtolicę ſedis delegatus, & ab eodẽ[f] ſubdelegatus ad eas dũtaxat cauſas, quę coram ipſis ventilãdæ[g] fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris conſtituendi auctoritatem præſtare poterunt.

Edictum de procuratoribus eſt prohibitiuum certarum perſonarum. h. d.

Conſtitui autem poterit non ſolum clericus, verum etiã laicus[h]. Regulariter enim omnis, qui non prohibetur ad procuratoris officium idoneus habetur[i],

Si duo dati ſint procuratores inſolidum, occupantis erit melior conditio: niſi in mandato ſit comprehenſum contrariũ: quo caſu ſolum altero non valente, vel volente proſequi poterit inchoatum negotium ſuſcipere: niſi is, qui non proſequitur alium ſubſtituerit, ſi non ſint dati inſolidum, vnus ſine alio procedere non poterit. h. d.

Et tam vn⁹, quam plures poſſunt in vna cauſa conſtitui procuratores. Si tamẽ duo ſimul[k] non adiecto quod inſolidum ſint procuratores, conſtituantur, vnus ſine altero non admittetur[l]. Secus ſi ſint inſolidum conſtituti: tũc enim illi⁹ melior erit conditio, qui per litis cõteſtationẽ[m] nego

a Per ſe poterit. Cap. fin. §. ſi vero. de iudi. in vj.

b Eiuſdem. Non enim ſufficit, imò nec requiritur patris auctoritas, nec enim de patrimonialibus tractamus, in quibus id locum habet. C. de bon. quæ lib. l. nõ oportet. & l. cum nõ ſolũ. Imò nec Imperatoris vel alterius ſęcularis iudicis auctoritas ſufficeret cum ſit cauſa ſpiritualis & eccleſiaſtica, diſt. 96. c. bene quidem. & c. at ſi clerici. de iudi. & de arb. c. contingit. arg. ff. ad Trebell. l. ille a quo. §. fin. cum ſequent.

c Lites. Ad hoc C. de cur. ſ. in lib. dãd. per tot. & C. de curat. furi. l. fi. in prin. & dicit ad has, quia de temporalibus & non dependentib⁹ à ſpiritualibus ſe intromittere nõ debet: niſi forte ratione perſonæ, puta, ſi cleric⁹ eſſet: vt not. in c. fi. de iud. in vj. vnde ſumitur.

d Maior infante. id eſt, ſeptẽnio. c. litteras. & ca. acceſſit. de deſpõ. impu. minor enim ætas quicquid videt ignorat. l. j. in fi. C. de fal. mone. Sed dices quam cauſam ſpiritualem tractare poteſt minor infante, matrimonium enim vel ſponſalia contrahere non poteſt vt dictis iuribus beneficium eccleſiaſticum habere non poteſt: vt not. in cap. ſuper inordinata. de præbend. Qualis ergo erit hæc cauſa? Reſpondeo, forte diſpenſatione Papæ adeptus eſt beneficio de quo agit, vel defendit, vel forte reperit, vel ab eo repetuntur vſuræ, quæ cauſa ſaltem large dicitur ſpiritualis, vt per ... in clemen. diſpendioſam. de iudi. & in cap. ... de vſur. in vj. Vel dicitur natus de illegitimo matrimonio, ca. tuam. de ord. cogni.

e Eorumdem. Epiſcopi ſcilicet vel officialis.

f Ab eodem. Non dicitur delegato ordinarij, quia ordinarius hoc delegare non poſſit, ad hoc ... quidquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconſ. fac. not. in cap. pen. de reſtit. in integr. & in capitu. iacet. de offic. vicar. in ſexto. & in cap. fin. de iud. in vj. vnde ſumitur.

g Ventilandæ. Delegata enim cauſa, & omnia delegata videntur, ſine quibus cauſa, &c. ca. prætera. de offic. deleg. §. ſed ſiue. ĩ. tit. proxim. Ad cauſam autem pertinet quòd perſona legitima ſit in cauſa. C. qui da. tut. & curat. l. in vniuerſis. ergo poſſunt per quod peruenitur ad illud, l. legatum. ff. eod.

h Laicus. Etiam purus, & qui nullum penitus habeat ordinem, nec ſit eccleſiaſtica perſona. x. j. quęſt. j. ca j. eo. in vj. & per Specu. in titu. de procuratore, verſicu. item quòd eſt laicus. Sed contra, cap. ij. de iudic. Sol. ibi nomine proprio, hic procuratorio, dic vt habetur plene in d. c. j.

i Habetur. l. mutus. §. j. vbi de hoc. ff. eod. & inſtit. per quas perſ. Idem in teſte, l. j. ff. de teſti. Idem in matrimonio, cap. cum apud. de ſponſa.

k Simul. Secus ſi in diuerſis temporibus: quia conſtituendo ſecundum videtur primum reuocare. l. ſi quis tamen. §. fin. ff. eo. ca. non iniuſte. eod. etiam ſi ſecundus nolit ſuſcipere mãdatum, argum. §. poſteriore inſtitu. quibus modis teſta. infirm. & not. in cap ſi duo. in ſexto. niſi quis exprimat ſe nolle primum reuocare, fac. l. ſi quis pluribus. ff. de leg. j. & cap. ſi quem. eod. in vj limita tamen hoc duobus modis, vt per Petru. in cap. ſi quem. §. j. eod. in vj.

l Non admittetur. Quia hi duo cenſentur pro vno, cap. penul. §. j. de electio. in vj. aliud in executoribus vltimarum voluntatum, cap. fin. de teſtib. & in cauſis ſpiritualibus, cap. ſi duo. §. fin. eo. in vj. & in tutoribus. l. decreto. ff. de admini. tuto. & in his eſt hoc de benignitate receptum, not. in d. cap. ſi duo.

m Conteſtationẽ. Quia tum demũ videtur agi. l. amplius. ff. rem. rat. hab. facit c. relatum. de offic. deleg. Interdum is dicitur occupare qui prius ad ſen

ad ſentētiam deuenit,l.ſi quis à multis. ff de noxal.& not in c.ſi duo.eo in vj.vnde ſumitur.
a Occupauerit. In bona ſignificatione,ſic vij. q. j.cap.factus eſt Cornelius,aliàs in mala. cap. generali.de elect o in vj.

i Complecterur.Fac ad hoc quod not. per Legiſ. in l.ſed & ſi.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.dum dicunt ꝙ rénunciatio caſus fortuiti non valet quando eſt generalis & nullus caſus exprimitur:ſecus ſi aliqui exprimuntur: vt etiam not.in ca. qui ad agendum.eo.in vj.

tium primus occupauerit [a].Et dominus litis factus alterum excludet, niſi conſtituens dixerit quod occupantis [b], cō ditio melior eſſe non deberet. Tunc enim ſi eum qui occupauit, aut legitimè impediri contingat,aut proſequi fortè nolit, poterit alter negotiū ab alio inchoatum [c] ſuſcipere ac perficere, dum tamen ab alio alius [d] non fuerit ſubſtitutus.

Procurator conſtitutus etiā ad ea quæ ſpeciale mandatum exigunt, non poteſt explicare ea quæ exigunt mandatum ſpeciale:niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigentium, quo caſu etiam non expreſſos articulos,poterit exequi procurator. h. d.

Sed ſiue vnus ſit procurator, ſiue plures, fines mandati diligēter [e] cuſtodiendi erunt, vſq; adeo vt ſi generaliter quis ad omnia, etiam ſpeciale [f] mādatum exigentia conſtitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiuſmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum ſpeciale exigitur admitti non [g] debeat, niſi clauſulam generalem quorundam articulorū ſpeciale mandatum exigētium ſubſequatur expreſſio, puta trāſactionis,& iuſiurandum deferēdi. Tūc enim & nō expreſſos [h] caſus mandatum complectetur [i].

Mandatum non complectitur maiora, quàm ſint in procuratorio expreſſa. h.d.

Crimina tamen, vel defectus in perſonam electi [k], ſiue eius cuius fauore,vel faciēda, vel iam facta eſt prouiſio, nec huiuſmodi generalitatis,vel expreſſionis [l] obtentu, opponendi facultas competit,niſi ſuper hoc aliud in mandatis [m] habeat.Nam huiuſmodi generale mandatum grauiora [n], vel maiora [o] quam ipſo procuratorio ſint expreſſa, non complectitur.

b Occupantis. Eſt nihilominus tunc contra voluntatem domini melior fiet conditio occupantis, cum alius non admittatur, niſi eo qui occupauit impedito, vel agere deſiſtente:quia cōſtituens in totum ſtatum iuris immutare non poteſt. ca. requiſiſti. & c. tua. de teſta.l. nemo.ff. de leg.j. ſi ergo nō valet in totum, vt aget,valet quo modo valere pōt. fac. c.j.§.j.de ſpon. Impu.& not. in cap. ſi duo.eod.in vj.
c Inchoatum. Simile. in ca. cum in plures. de offic. deleg.in vj.
d Alius. Qui cum vices potiores gerat,alium excludet c.ſi duo. in fi.eo. in vj.cum concor. ibi allegatis.
e Diligenter.l. diligenter.ff. manda. & §.ſed ſiue s̃.titu. prox cap. cum dilecta. de reſcrip. cap. venerabili. de offi. deleg.
f Speciale mandatum.Quæ ſint iſta, per Specul. in titu. de procur. nu.iiij. & per Doct.in cap. qui ad agendum. eod. in vj.& Inſti. de his per quos agere poſſ.
g Non debeat. Vnde non valet tantum genus quoad ſpeciem.quantum ſpecies ipſa,fac.c.ij. de appel.& l Pomponius, & quod ibi not.ff.eod. in prin.& c.ſi ſacerdos.de offi . ordi.
h Non expreſſos. Non tamen omnes:quia matrimonium nec tunc contrahere poterit, c.ſi.eo. in vj.nec contra electum, vel prouiſum crimina vel defectus opponere cle.non poteſt. eod. not. in c.qui ad agendum.eo.in vj.& §. crimina. j. c.

k Electi. Vel eligēdi, ex quo contra certā,pſonā,c. q cōtra certā.de elec.in vj.fac. ad hoc verbum, facienda, & idem die de poſtulato,c.j.de ele.in 6. & ex hoc quòd ſolum meminit de perſona electi, ſequitur quòd in perſonas eligentium, vel prouidentium, iudicum teſtium, & his ſimilium poſſet opponere: nam tales etiam ex probatione non puniuntur,c.ij. de ordi.cogn. vt not. in cle.non poteſt. eo. vnde ſumitur.
l Expreſſionis. De qua s̃.§.proxi.
m In mandatis. Quia.ſ. hēt mandatum opponendi crimina & defectus per electum, vel prouiſum, nec eſt neceſſe,ꝙ crimina, vel defectus ſpecificentur in procuratorio,& in hoc differt procurator ſolum excipiens, vel opponens ab appellante: ille enim habere debet crimina & circunſtātias ſpecificatas in procuratorio,c.procurator. de ele. in vj.& not.in cle.non poteſt. eod.
n Grauiora Concord.cap. ſedes. de reſcri. vbi per antiquos & modernos materia latiſſime tractatur.
o Maiora. Concord.l.fin ff.de vl.tri. & oleo leg. & l. Plautius ff de auro & argen.leg.& d.xij.cap. nos conſuetudinem. & cap. ſcriptum. de elect. Sed cum anima ſit corpore pretioſior, cap. cum infirmitas, de pœn. & remi. ergo expreſſa iuramenta,quæ ligant animam ad pœnam æternam grauiora videntur,quam iſti obiectus,qui ligant

Procurator an poſſit conſtituere principalẽ in periurio.

corpus ad pœnam temporalem. Sol. anima conſtituentis non ligatur ad periurium per procuratorem, niſi conſtituens ſit in culpa, vt no. in cle. nõ põt. eo. & dic vt habetur in c. fi. de iureiu. in 6.

Procuratori ad negotia liberum eſt quandocunque ſubſtituere. Procuratori verò ad iudicia ſubſtituitur ſolum in caſibus hic expreſſis. h. d.

Sed & illud non eſt omittẽdum, quòd licet procuratori ad negotia [a] liberum ſit alium, quandocunque conſtituere [b]. Iudiciario tamẽ minime id concedi, niſi aut lis fuerit cõteſtata [c], vel in rem [d] ſuam datus ſit, vel a domino ſubſtituendi fuerit conceſſa poteſtas [e], quo caſu etiã non expreſſam perſonam poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in cauſis criminalibus non poteſt interuenire procurator. h. d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire poteſt. In criminalibus enim cauſis neque accuſator, nec accuſatus niſi per ſeipſos impetere [f], vel defendere [g] permittuntur [h]: niſi vel ab illuſtri propulſanda ſit iniuria [i]: aut rei contumacia ſit excuſanda [k]: vel contra accuſatorem ſit excipiẽdum [l]: aut de leui crimine [m] tractetur: aut ſi de graui agendum ſit, ciuiliter [n] agatur.

Clerici non poſſunt eſſe procuratores. h. d.

Sed nec omnes ad procurationis officium temere admitti debent. Ideóque epiſcopus, & vniuerſi ſacerdotes, cũ ad ſolam Dei laudem, piorúmque operum actiones ſint conſtituti [o] ab huiuſmodi miniſterio excludendi [p] erunt.

a Ad negotia. Idem ſi datum ſit ad vnum negocium, l. iij. ff. de nego. geſt. & l. j. ff. eod. fac. l. ij. §. quod ait. ff. de vi bonor. rapto.

b Conſtituere. Ca. j. §. fi. eo. in vj. hoc tamen non procederet in caſu, cap. fi. eod. in vj. & not. in dicto §. fi. Sed quæ eſt ratio huius differentiæ inter iudiciarium, & extraiudicialem procuratorem? Reſpond ſecundum Bart. in l. pen. § acceſſio. ff. de diuer. & temp. præſcri. quia in iudiciario videtur electa induſtria perſonæ, arg. l inter artifices. ff. de ſolut. ſecus in extraiudiciali. Alij aliam rationem afferunt, vide per Peruſ. poſt Bal. & alios, in d. §. fi.

c Conteſtata. Scilicet, ab ipſo procuratore, qui vult ſubſtituere. Aliud enim videtur eſſe ſi poſt litem à domino conteſtatam, fuiſſet datus procurator: tunc nõ poſſet ſubſtituere, c. j. §. pen. vbi not. eo. in vj. conc. l. nulla. & l. neque. & l. pen. C. eod. & l. in cauſæ. ff. eod. & quod ibi dicitur intellige verum cum ſimpliciter fuit datus procurator, vel non expreſſe prohibitus: vt not. in d. cap. j. §. j. alias pen.

d In rem ſuam. Puta, quia mihi nomine donationis ſint actiones ceſſæ, & datus ſim procurator ad eas intentandas, l. illam. C. de donat. & poteſt dari procurator in rem ſuam, etiam ex parte rei, de quo dic vt not. in l. Plautius. ff. eod.

e Poteſtas. Tunc enim videtur ſubſtitutus, vel datus ab ipſo domino ad hoc l. itẽ eorum. §. decuriones. ff. quod cuiuſque vni. not. & habet locum hoc etiam ſi in conceſſione huius poteſtatis non ſit expreſſa certa perſona, cap. j. §. j. eod. in vj. Argu. contra in l. item ſi vnum. §. ſi in duos. ff. de arbit. & cap. innotuit. eod. titu. Sol. vt not. in d. cap. j. §. j.

f impetere. Accuſator.

g Defendere. Accuſatus.

h Permittuntur. Cap. veniens. de accuſat. c. tuæ. eod. v. quæſt. iij. ca. in criminalibus. & ij quæſt. vj. cap. ſi quando. & l. pen. §. fin. ff de pub. iudi. & ex. quæſt. ix. cap. abſens.

i Iniuria. iij. q. ix. §. niſi. & l. fin. C. de iniur.

k Excuſãda. l. pen. §. fi. ff. de pub. iudi. & cap. veniens. de accuſat. & xxiij. q. v. cap. reos. & cap. cum dilecti. de dolo & contu.

l Excipiẽdum. Habetur in c. veniens. & in cap. de his. de accuſ.

m Leui crimine. ff. de accuſ. l. leuia. Idẽ ſi non excedãt pœnam relegationis: quia forte tunc videntur leuia. l. j. ff. an per alium cauſæ appellat. & pro intellectu huius materiæ dic, quod delictorum quædam ſunt leuia, quędam grauia, quædam grauiora, quædam grauiſſima, & quæ ſint iſta, vel illa, declara magiſtraliter vt per Ab. in c. tuæ. de pœn.

n Ciuiliter. Cap. tuæ. eod. c. ſuper his. de accuſ. & habentur in hoc §. quinque caſus, in quibus cum agatur de crimine tamen admittitur procurator: adnumerantur tamen & alij vt crimen ſuſpecti tutoris, l. non ſolum. §. fi. ff. eo. Item cum agitur de ingratitudine l. ſed hæ perſonæ § j. ff. eo. de quibus & de aliis dic vt per Spec. in tit. dè procuratore, & late per Doct. in cap. veniens. de accu. & in ca. ſi quando. v. quæſt. iij. & in l. penul. §. fi. ff. de pub. iudi.

o Conſtituti. Vt v. q. iij. c. qa epiſcop⁹. aliàs fina.

p Excludendi. Vt in §. Deo autem amabiles. aut. de ſanct. epiſco. immo nec tanquam principales poſſunt, vel debent interuenire. v. q. iij. cap. quia epiſcopus. & per Hoſtien. in ſum. eo. §. quis dare. & §. ſunt autem quædam. & hoc duplici ratione. primo per eam, quæ hic ponitur, & in l. omnes. C. de epiſcop. & cleric. Secundo, quia cauſæ & lites materiam criminibus creant. l. properandum in princip. C. de iudi fac. cap. vnic. de ſynd. & ij. quæſtio. vij. cap. ſecut. fac. etiam quod exercentes lites nomine alieno videntur quodam-

dummodo eſſe infames, not. in §. fi. inſtit. de except. & an indiſtincte clerici repellantur ab officio procurandi, per Ab. in c. ſed nec. & in c. ſicut. ne cle. vel mona. & in c. per venerabilē. qui fil. ſint legi. & in c. cū eſſent. de ſim. & in c. j de fideiuſſo.

de præb. vt not. in cap. j. de poſtu. Contra tenet Hoſt. & Ab. nam ſi clericus propter indigentiam licite exercet opus rurale, c. j. de cele. miſſ. & licite emit materiam, vt in formam traducat, atq. eorum, que not. in cap. canonum. xiiij. quæſt. iiij.

Monachi non poſſunt eſſe procuratores, niſi propria eccleſia vrgente neceſſitate, & ſuperioris iuſſu. h. d.

Idem quoq; obtinet in monachis [a]: nam & illos, cum ſolitariam vitam degere profiteantur, a forenſi ſtrepitu, ac litigiis ſummoueri conuenit [b]. Plane monaſterij exigente vtilitate vel neceſſitate, & Abbatis accedente imperio [c] ad procurationis officium accedere minime prohibentur [d].

Clerici regulariter coram ſæcularibus iudicibus poſtulare non poſſunt. h. d.

Poſtulandi quoq; officium clericis [e], qui ſtipendiis ſuſtētantur Eccleſiaſticis [f], coram ſæculari iudice in ſæcularibus negotiis [g] interdicitur [h]: niſi propriam cauſā, vel eccleſiæ [i] ſuæ proſequuti fuerint, vel niſi vrgente neceſſitate pro coniunctis [k], aut miſerabilibus perſonis.

a Monachis. Concor c. j. de ſynd. & xvj. q. j. c. qui vere. & c. monachi.

b Cōuenit. Et ideo conſtituendum eſt alicui ſalariū vt extrice: negotia monaſterij: expedit. n. modico incōmodo magnam redimere vexationem, cap. j. de ſyndi. ca. qui vero. xvj quæſt. j.

c Imperio. xvj. q. j. ca. monachi. & ſic non ſufficit vtilitas eccleſiæ, licet enim aliquid bonum & vtile ſit, non tamē eſt agēdum niſi eo modo quo fieri debet, xj. q. iij. c. quid ergo. & xi. q. ij. c. quatuor. & cap. non oportet. de conſ. d. v. & l. iij. §. in bello. ff. de re mil. & not. in d. c. monachi. Et de hoc, an ſcilicet monachus poſſit eſſe in iudicio ſine licētia Abbatis, in cap. dilecta. de reſcr. & in c. olim & in c. ex parte. de accuſa.

multo decentius poterit poſtulare, cum hoc ſit digni⁹ munus. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iud. Nec quidquā obeſt quòd poſſit agere contra epiſcopum: quia forte non poſſet obtinere, vel propter impotentiam, vel indigentiam epiſcopi, vel ob aliam cauſam. Idem diceremus in eo, qui non haberet ſufficientia ſtipendia, arguē do de toto ad partem.

g In ſæcularibus negotiis. Secus igitur in eccleſiaſticis, & dicitur negotium eccleſiaſticum ratione perſonæ. vt quia perſona eccleſiaſtica ſequendo forum rei litigat coram ſæculari. Item ratione delicti, vt quia pro ſacrilegio vult eccleſia conuenire laicum coram iudice ſæculari. c. cum ſit. de for. compe. Item ratione rei, de qua agitur, vt quia res eſt eccleſiæ, vt per Ab. & Hoſt. in c. j. de poſtu.

d Prohibentur. Sed cōtra d. c. j. de ſyndi. vbi monaſterium poti⁹ cogitur nō monacho cōſtituere ſalariū, quā monachos occupare. So. q̄d ibi dicitur habet locum de honeſtate nō de neceſſitate. Quid n. ſi monaſterium ob paupertatē nō habet vñ ſalariū cōmode ſoluere poſſit? & ita tenetur cōiter in d. c. j. Sed an ſine mandato pōt pro eccleſia interuenire? & videtur, arg l. exigēdi. C. eo. ſicut miles procurat cauſam ſui numeri, qui aliàs nō poteſt eſſe procurator, vt ff. eo. l. filiusfam. Tu dic contra, cum monachus non poſſit cauere de rato, qua ratione forte, nec ſyndicus fiet, arg. not. in d. c. j. nec etiam poteſt præſtare cautionem de iudicato ſoluendo. vt not. in c. monachi. xvj. q. j. geſtum tamen vtiliter ab eo poſſet eccleſia ratū habere, ſecus forte in clerico ſæculari, vt not. in c. j eod. & fac. ca. Nicolao. de appell.

e Clericis. Sed cum multiplex ſit ordo clericorū, vt ſ̄ de in perſ. per tot. de quibus clericis intelligitur quòd hic dicitur? Reſp. de omnibus, ſed ſecundum diſtinctiones quæ ponuntur per Doct. in c. j. & in c. fi. de poſtul.

f Eccleſiaſticis. Quid ſi non habet beneficium eccleſiaſticum, & tamen eſt in ſacerdotio, vel ſacris conſtitutus, an poſſit poſtulare vt inde viuat? quidam quòd non. quia poteſt hic agere contra epiſcopum, vt ſibi prouideat de beneficio. § j. ſ̄.

h Interdicitur. Quid ſi exerceant, an amittant beneficium, vel officium? Reſpon. negatiue, c. j. & c. fi. de poſtu. imò nec ſi exerceāt tabellionatū qui eſt vilior, vt per Ab. in c. ſicut. ne cle. vel mo.

i Vel eccleſia ſuæ. No. ergo ex hac litera, quod cauſa eccleſiæ non dicitur proprie cauſa rectoris, & hinc eſt quod in cauſa eccleſiæ ſuæ poteſt quis eſſe iudex. ij. q. vij. c. ſi quis erga & de hoc late in cap. cum veniſſent. de iu.

k Pro coniunctis. Sed nec pro coniunctis perſonis ſemper procurare, vel poſtulare poterunt, vt ſi ſimus in caſu in quo ſpeciale mandatum requiratur, vt not. in c. ex parte decani de reſc. Idē ſi id fieret contra voluntatē abſentis. Idem in c. cōſtituris. eo. & l. Pomponius in. fi. ff. eo. Sed an quod hic dr̄ poſſit intelligi de cōiunctiōe ſpirituali: vt quia vnus canonic⁹ poſſit ꝓcurare, aduocare, litteras impetrare ꝓ ſuo canonico, aut cōpater pro cōpatre? Rñ. vt fuſe de hoc traditur in c. conſulti. eo. in c. ij & c. fi. de poſtu. & in c. nōnulli. de reſcr. & per Archi. & alios in c. ſtatutum. §. cum añt. de reſcr. in vj. Sed an naturales tantū, vel aliàs ſpurij poſſint in hac materia appellari cōiuncti. Reſp. vt not. per Abb. & alios in cap. nonnulli. § ſunt & alij. de reſcri. vbi late habetur.

ſonis [a] poſtulare velint [b].

Excōmunicati nec proprio nomine, nec alieno poſſunt eſſe in iudicio, niſi ad defenſionem. hoc dicit.

Hi vero, qui excōmunicationis vinculo innodati ſunt, non ſolum procuratorio nomine iudicio intereſſe nō poſſunt [c], verum etiam nec proprio. Actore tamen impugnante, excōmunicato reo, legitimæ defenſionis copia [d] non eſt adimenda.

Procurator vniuerſitatis in qua ſunt excommunicati, non poteſt a iudicio repelli niſi tribus caſibus h. d.

Sed belle dubitari cōtigit, an vniuerſitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quod maiores [e], & iurati [f], per quos eādem vniuerſitas regitur, tempore [g] quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excōmunicationis ſententia innodati [h], quaſi [i] & ille repelli debeat, cuius non recipiunt auctores? Et reſponſum eſt, huiuſmodi procuratorem non repellendum [k], niſi vel illi ipſi excommunicati in litteris procurationis eſſent expreſſi [l], vel alias eorum

a Perſonis. Quæ ſint mirabiles habitu & actu. vt non ſolū ſint miſerabiles, ſed etiā pro ſe ipſis nō poſſint poſtulare, vt ſunt viduę, orphani, & diuites qui nō reperirēt aduocatū, vt per Abb. in c. j. de poſtu. & in c. poſtulantibus. de offi. deleg.

b Velint. Quibus caſibus poſſunt, ſed tamen debent hoc gratis facere, vt dicit Hoſtien. & ſequitur Ab. in c. j. ne cle. vel mona. cum permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc dic vt latius per Abb. in c. j. in fi. de poſtu. vbi habes etiam an in criminalibus poſſit pro parte rei, & ad defendendū interuenire ſine metu irregularitatis.

c Nō poſſunt. Ca. intelleximꝰ. de iud. vbi late traditur. c. excōmunicamus. §. credētes. de hæret.

d Copia. Ca. inter priorē. & c. venerabilē. de exce vbi traditur ordinarie. Sed qd dicemꝰ de infami, an poſſit eſſe procurator, œconomꝰ, vel ſyndicus? Reſpōdeo, vt late traditur per Ab. in c. Imperatorum. de iura. calum. in fi.

e Maiores. Præſidentes, rectores, ſeu poteſtates.

Dat vniuerſitas ſine capite vel rectore.

f Iurati. Conſiliarij. præſidentes, vel priores, qui ſic appellantur a iuramento, quod præſtant de officio fideliter exercendo: non tamē eſt de ſubſtātia vniuerſitatis vt habeat rectorem, & poteſt eſſe vniuerſitas ſine aliquo capite, ſecundum Inno. in c. cum non ignores. de præben. & ſequitur Abb. in c. fi. de procur. vnde ſumitur.

Habilitas tēpore actus geſti.

g Tempore quo, &c. No quòd debet ponderari habilitas agentium tempore actus geſti. Vnde ſi tempore quo conſtituitur quis procurator eſt excommunicatus, non reconualeſcit talis conſtitutio, ſi talis deſinat eſſe excommunicatus, facit capitu. poſt ceſſionem. de probat. & Hoſtien. & Ab. in cap. fin. eod.

Excōmunicatio an trāſeat in ſucceſſorē officii.

h Innodati. Sed quæritur, an excommunicatus ratione officij remaneat etiam depoſito officio excommunicatus, ita vt excommunicatio tranſeat in ſucceſſorem, & videtur non remanere, ſed excommunicationem in ſucceſſorem tranſire. velut & officium tranſit. cap. quoniam Abbas de offi deleg. & §. morte. ī. titu. proxi. Contrarium eſt verum, c. aduerſus. de immu eccl. vbi quod remanet adhuc excommu. olim officialis, vt ibi etiam Ab. not. & fac. c. Romana. §. caueāt. de ſent. exco. lib. vj. tranſiret tamen tunc in ſucceſſorem ſi nollet de delicto commiſſo per prædeceſſorē ſatisfacere. Nec ob. c. quoniam Abbas. quia ille tex. habet locum quando diſpoſitio cōcepta ſub nomine dignitatis eſt dignitati ac perſonæ ęque proportionabilis, quod declara vt per Abb. in d. cap. aduerſus. verſ. ſed cōtra hoc & contra text.

i Quaſi, &c. Hæc ratio dubitādi, pro qua c. licet. de teſti. & c. cum nō liceat. de præſcrip. vbi ꝙ membra a capite ordinantur: ſed decidendi ratio eſt, quia actus geritur nomine vniuerſitatis, ius vero vniuerſitatis reſidet penes habiles, etiam ſi eſſet vnus ſolꝰ, vt no. in c. gratum. de poſtul. præl. & l. ſicut. ff. quod cuiuſque vni. nom. inhabiles vero non ſunt de vniuerſitate, ideo actus geſtus ſub nomine vniuerſitatis non debet corruere ob intereſſentiam inhabilium: nam habiles videntur actum geſſiſſe omni meliori modo, arg. l. iij. ff. de mil. teſta. Non ob. adducta pro ratione dubitandi. quia quando actus exercetur ab vniuerſitate, præſidentes interſunt vt ſinguli de vniuerſitate, & actus ſpectat ad vniuerſitatem principaliter, quod intellige quando ius vniuerſitatis non eſt tranſlatum perpetuo in præſidentem nec eſt principaliter penes præſidentē iure proprio ſed iure vniuerſitatis: nam tunc ſecus, vt per Abb. in c. aduerſus. verſi. primo igitur. de immunit. eccleſi. Quid ſi actus explicatur a pluribus, vt a ſingulis & non nomine collegij? Dic ꝙ ſi inter eos eſt aliquis inhabilis, non valet actus, ex quo habilis & inhabilis exercent actum indiuiduum & inſeparabilem, caſus in cap. cum ſuper. de offic. deleg. & l. Pædius. aliàs patui. ff. de arbit. Ceſſat enim hoc caſu ratio quæ militat in vniuerſitate.

k Non repellendum. Hæc regula pro qua c. fin. eo. c. nobis. vbi not. Abb de ſimo.

l Expreſſi. Sed qualiter erit intelligēda hæc expreſſio? Rñ. vt late per Abb. in c. fin. eod. verſ. Venio ad ſecundum, & eſt prima regulæ limitatio, pro qua fac l. nonnunquam. ff. de condit. & dem. & ff. de regu. iur. l. expreſſa.

a Eo-

auctoritate[a] procurationis inſtitutio facta fuiſſet: aut ipſa vniuerſitas excõmunicationis conſcia[b] ſimul cum eis eundem procuratorẽ conſtituiſſet[c]

Procurator reuocari poteſt expreſſe, & tacite: puta ſi dominus per ſe incipiat cauſam tractare. h. d.

Tandiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum conſtituit, reuocet, ſiue expreſſe, ſiue etiã tacite: vnde ſi tu[d] Titium ſimpliciter[e] procuratorem cõſtitueris, isque in iudicio procuratorio nomine eſſe cœperit, deinde tu ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt[f], ad cauſam ipſam veniens, non vt ipſi aſſiſtas[g], ſed vt cauſã eandem tractes: tractando cauſam Titium procuratorem reuocare cenſeris[h]. Niſi quod nõ animo reuocãdi facias, vel expreſſe profeſſus[i] fueris, vel ex aliquibus appareat coniecturis[k].

Actus precedens ſubſequentem limitat & interpretatur. hoc dicit.

Sed ſi eundem Titiũ ſub ea forma: Quoties te abeſſe[l] contigerit, procuratorem conſtitueris: & poſtmodũ per teipſum cauſã tractes, non propterea tamen

a Eorum auctoritate. Puta, quia dicebatur in procurationetalis communitas fecit Titiũ procuratorem ſuum ad tale negotium, & maiores ac iurati interpoſuerunt auctoritatem ſuam, & eſt ſecunda limitatio ad regulam. cuius ea ratio eſt: quia vbicunque interuenit auctoritas, ſi illa non eſt legitime præſtita, corruit actus. quia auctoritas dat robur actui. §. tutor inſtit. de aucto. tut. & in l. obligari. §. tutor. ff. de auct. tut. & xij. q. ij. cap. ſi qua de rebus. Sed auctoritas præſtita ab excommunicatis non valet, vt in ca. ad probandum. de re iud. merito, & c. Sed cõtra opponitur, vniuerſitas cũ ſit domina ſuorũ iurium l. in tantum. ff. de re. diuiſi. cõſtituit ſyndicum ſine auctoritate ſuperioris, cap. in cauſis. eod. l. j. ff. quod cuiuſque. vni. no. ſi ergo non erat neceſſaria hæc auctoritas ſuperiorũ, actus debebat ſubſiſtere, arg. l. vni. in prin. C. de rei. vxo. act. Sol. ſecundum Inn. & Ab. in c. fi. eo. quòd ex quo iſti de vniuerſitate voluerunt ſyndicum cõſtituere auctoritate iſtorum maiorum & curatorum, videntur non voluiſſe aliter actũ explicare, quã niſi illorum accedente auctoritate, ideoque; actus non debet valere, ex quo iſti erant excommunicati, in actu igitur in quo de iure non requiritur auctoritas, ſi fuerit poſtulata & interpoſita a nõ habẽte poteſtatem interponendi, non valet actus Sed contra in cap. bonæ. j. de elect. Sol. hic deficit voluntas conſtituentium ſine illa auctoritate, ſecus in contrario, & ex hoc not. intellectum l. j. C. de re. vx. act.

b Conſcia. Tertia limitatio. pro qua fac. ca. ſcriptum eſt. in fi de elect. & hoc intellige de inhabilitate propter excommunicationẽ, & omnia alia quam conſtituentes remittere, & purgare non poſſent, ſecus ſi defectus eſſet talis, qui poſſet purgari & remitti per habilitare quia tunc admittendo videntur eos habilitare, cap. cum Vintonienſis de electio.

c Conſtituiſſet. Quid ſi ſimus extra hos tres caſus, ſi obiiciatur ab aduerſariis vniuerſitatis quod maiores conſtituentiũ & iurati ſunt excõmunicati, & ſint parati hoc excipiẽdo probare poterit nihilhominus vigore impetratatũ literatũ agere? Reſp. affirmatiue ſi agatur nomine vniuerſitatis nõ excõmunicatorũ, vt no. in c. fi. eo. in fi. Quid ſi Imperator ipſe eſt excõmunicatus? Reſp. vt plene habetur in d. cap. fi.

d Vnde ſi tu. Proſequitur ſolũ modo membrum tacite reuocatiõis: quia de expreſſa non videbatur difficultas.

e Simpliciter. Non addendo ſcilicet quoties me abeſſe contigerit, vel aliã ſimilem conditionem, vel modum, vt j. §. proxi. & in c. ſi quem. eod. in vj.

f Siue poſt. Contra cap. ij. eo. in vj. Sol. illud quando procurator non contradicit, hic quãdo contradicitur per procuratorem, vt latius not. in cap. ſi quem. eod. in vj.

g Aſſiſtas. Quod poteris etiam procuratore tuo inuito, c. ij. eod. in vj. in fi. & l. Paulus. ff. eo. & l. ſi ſuſpecta. de inoffi. teſtam.

h Cenſeris Cap. ſi quem. eod. in vj. tã ſi dominus incipiat cauſam tractare in prima inſtãtia, quam ſi in ſecunda. ſecundũ Peruſ. Poſt Rom. in dicto cap. ſi quem. Idem in procuratore ſubſtituente alium procuratorem.

i Profeſſus fueris. Not. ergo ſecundum Peruſ. in d. c. ſi quem. ꝙ etiam proteſtatio contraria facto iuuat proteſtantem, quando factũ eſt cõtrarium proteſtationi præſumptiue tantum, non vere & expreſſe: cum hic poſſit reuocare procuratorẽ id exprimẽdo. & not. quod proteſtatio ſaluat quod ſine ea perderetur.

k Coniecturis. Quæ coniecturæ ponuntur in ca. ſi quem. in fi. eod. in vj.

l Abeſſe contigerit. Poteſt ergo procurator conſtitui ad actus iudiciales incertos, & ſub hac eadem forma poteſt delegatus Papæ dare ſubdelegatum, cap. ſi delegatus. de off. delegat. & vtroque caſu ſi moritur conſtituens re integra mandatum expirat: aliter tamen dicitur res non integra in ſubdelegato quam in procuratore. Item aliter in procuratore ad iudicia, quam ad negotia, not. in l. mandatum. C. mand. & in ca. ſi quem. in prin. eo. in vj.

procuratorem reuocare videris. Quinimmo Titius quandocunque[a] abeſſe te contigerit, procuratoris aſſumet officium[b].

Procurator qui ſubſtituit non poteſt ſubſtitutum reuocare, niſi & reuocādi habeat poteſtatem. h. d.

Hæc autē de reuocatione domini ſunt intelligēda. Nam ſi a procuratore tuo alius procurator legitime[c] ſubſtituatur, poſt mandatū ſuſceptum, etiam eo ſi ſubſtitutus vſus nō fuerit, ab[d] illo reuocari (niſi etiam poteſtas reuocandi fuerit eidem conceſſa) non poteſt.

Qui ſubſtituit in vna cauſa non prohibetur ſe intromittere in aliam. h. d.

Sed ſi cū ad plures, vel ad omnes cauſas Titium generaliter procuratorem conſtituiſſes, is in vna, vel in altera ſubſtituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minime prohibentur[e].

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent. h. d.

Ad hæc etiā admonendi ſumus, quod ſi ignorante iudice, vel aduerſario poſt conteſtatam[f] litē mandatum reuocatum fuerit, ratū[g] eſſe debet iudicium, in quo quis poſt ignoratā reuocationē quaſi procurator verſatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum, non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partium. hoc dicit.

Non ſic tamen in matrimonio ſtatuitur: nam ſi procurator ad contrahendum ſpecialiter[h] conſtitutus, antequam contrahat, a domino reuocatus[i] fuerit, contractum poſtmodum matrimonium licet tā procurator, quā ea, cū qua contraxit reuocationē huiuſmodi

a Quandocunque. Sed quid ſi ſit cōſtitutus procurator ſimpliciter, puta dominus volens peregrinari fecit procuratorem ad negotia, poſtea rediens nihil dixit: ſed iuit in aliam peregrinationem, an duret primum mandatum, Ioan And. refert fuiſſe de hoc diſputatum & terminatum, quòd finita prima peregrinatione, tacite cēſetur reuocatum primum mādatum. Alij tamen diſtinguunt, an peregrinatio ſit cauſa impulſiua, an finalis mandati, dicit per Peruſi. in capitulo ſi quem. eod. in vj.

b Officium. l. pen. C. de curat. furi. l. qui mutuam. §. non ideo. ff. mand. & not. quòd procurator dicitur habere officium. Quod facit ad ſtatutum diſponens ſuper habētibus officiū, puta, quòd quilibet de lucro officij teneatur ſoluere gabellā, de quo per Doc. in rub. ff off. eius. & in cap. tranſmiſſa. de decim.

c Legitime. Vt qui habeat poteſtatem ſubſtituendi, cap. is qui. eod. in vj. alias non poſſet, niſi in caſibus ca. j. eod. in vj. Sed an quòd hic dicitur habeat locum etiam in aliis duobus caſibus d. cap. j. in quibus etiā legitime ſubſtituit, puta ſi procurator ſit factus dominus per litis conteſtationem. Vel quia ſit datus in rem ſuam? Reſpon. non, cum in illis habeat poteſtatem à lege non ab homine. Præterea in d. cap. is qui, vnde hæc littera ſumitur, fit mentio ſolum de vno caſu. ergo &c. c. nonne. de præſumpt. l. cum prætor. ff de iudi. ergo quod hic dicitur in duobus caſibus. d. cap. limitatur. etiam aliis tribus vel quattuor modis, vt per Peruſ. in d. cap. is qui.

d Ab illo. Subſtituente ſecus autem à domino, ſecundum tamen ea, quæ traduntur in ca quamuis. eod. in vj.

e Prohibetur. Sic & delegatus ab alio, quam à Principe ad vniuerſitatem cauſarum: nam delegat in aliis iuriſdictionem retinet. l. cum prætor. §. j. ff. de iudic.

f Poſt conteſtatam litem. Sic cap. mandato. eo. videtur ergo quòd ſi ante litem conteſtatam fuiſſet facta hæc procuratoris reuocatio, quòd nō ſit neceſſariū quòd veniat ad notitiam iudicis & partis. Cōtrarium tamen cōmuniter tenetur in d. cap. mandato. & quod ibi & hic dicitur poſt litis conteſtationem, ſubaudiendū eſt maxime, quia idē ante vt not. in d. c. mādato.

g Ratum. Cap. mandato. eod.

h Specialiter. Nec enim aliter eſſet idoneus procurator cap. fin. in vj. eo. etiam ſi haberet mandatum generale cū quibuſdam expreſſis clauſula ſubſecuta, iuxta ca. qui ad agendum. eod. in vj. clauſula enim illa generalis, quæ ſequitur ſpecialiter expreſſa ſimilia quidem includit, ſed non longe maiora. ele. non poteſt. eo. & ſ. eod. §. crimina. Sed nō ſufficit ſpeciale mādatum ad contrahendum, vel requiritur ſpeciale de certa & expreſſa perſona & videtur quòd non requiratur expreſſio perſonæ: arg. cap. j. in ij. reſpondeo. eo. in vj. Sed dic contra. l. generali. ff de titu nupt. fac. capitu. innotuit de arbi. & quæ not. xxix. q. j. in ſumma & per Abb. in cap. cauſis verſi. ex iſto textu. de ele.

i Reuocatus. Vel verius, ne contraheret. Quid ſi iurauerit dominus non reuocare, vel pœnitere? Reſp. idem, licet periurus ſit, & de eo debeat ſibi pœnitentia imponi, ca. ſicut. & c. inter de ſponſ. defuit enim cōſenſus, vt not. in c. ſi. eo. in vj. Vnde ſecundum Io. And. cante agitur, ſi poſt contractum procuratoris fiat ratificatio conſtituentis.

penitus ignorauerint[a], nullius momenti penitus exiſtet[b]: cum illius[c] conſenſus defecerit, ſine quo firmitatem habere non potuit[d],

Acta iudicij poſt reuocationem procuratoris non ignoratam non tenent. h. d.

Quod ſi ſcientibus iudice & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilominus eſt in iudicio proceſſum per procuratorem reuocatum, tam alia acta, quã ipſa ſententia nullum afferet domino præiudicium[e]. Cũ falſi procuratoris[f] exceptio nõ ſolum ante ſentẽtiam: verum etiã poſtea poſſit obiici, qua probata iudicium prorſus nullum redditur[h].

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, ſi mandans perduret in voluntate mandandi. h. d.

Non idem iuris ſtatuetur in eo, qui abſens procurator[i] cõſtitutus præſentatum ſibi mandatum ſuſcipere nolle dixerit. Is enim, refutatione huiuſmodi nequaquã[k] obſtante, quãdiu[l] conſtituens in eadem voluntate perſtiterit, ad libitum[m] mãdatum acceptare poterit.

Receptio inſtrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non poſſit renunciare mandato ſed teneatur defendere. h. d.

a Ignorauerint. Speciale hoc, cũ aliàs reuocatio procuratoris ad negotia, ad ipſum procuratorem venire debeat, vt habetur in c. ex parte decani. de reſcrip. Ratio ſpecialitatis cõtinetur in proxima ſuperiori notula, & hic in hac littera, & in c. ſi. eo. in vj. vnde ſumitur.

b Exiſtet. Argum. contra. l. ſi pœniteat. ff. de diuor. ibi. Niſi is, qui recipit, &c. Sol. in contrahendo requiritur vtriuſque conſenſus: ſecus in diuertendo vt in contrario, & l. conſenſu. C. de repud. reuocatum eſt ergo mandatum, licet mãdatarius hoc ignoret. quãquam agat ne ſine culpa ſua damno afficiatur, l. ſi vero non remunerandi. & l. ſi mandaſſem. ff. mand.

c Illius. Id eſt. conſtituentis.

d Non potuit. Ca. j. & cap. ij. & per tot. xxvij. q. ij. & ca. cum locum. de ſpõ. & ca j. de. deſponſ. impub.

e Præiudicium. Cap. in noſtra. eo. & quia hæc materia diffuſius per Doct. tractatur, quã vt breuibus notulis poſſit comprehendi, videnda ſunt quæ ponuntur in cap. ex parte decani. de reſc. & c. ex inſinuatione. & in cap. mandato. eod. & in capitu. ij. eod. in vj. & per Bart. & legiſt. in l. vni. C. de ſatiſd. & Hoſtië. in ſum. eod. §. & qualiter mandatum. & aliis in locis.

f Falſi procuratoris. Quis autem dicatur falſus procurator, habetur in capitu. ex parte decani. de reſcrip.

Exceptio procuratoria triplex.

g Exceptio. Triplex eſt exceptio procuratoria. Prima, quem eſſe non poſſe procuratorem, puta quòd ſit miles, vel ſimili modo inhabilis. Secunda. quod quis non habeat mãdatum. Tertia, quòd habuerit, ſed ſit reuocatũ, quod eſt peius, cap. ex parte. decani. & de reſcr. prima poteſt opponi ſolum ante litem conteſtatam. l. filiusfami. §. veterani. ff. eod. & l. ita demum. C. eod. & not. in ca. in noſtra. eod. aliæ duæ etiam poſt ſententiam vt ibidem habetur. vbi Abb. ponit rationem diuerſitatis.

h Nullũ redditur. Nec eſt hoc ſpeciale hoc caſu, ſed idem obtinet in omni exceptione, per quam probatur retro nihil actum eſſe, vt puta ſi lata ſit ſententia à iudice non ſuo xj. q. j. c. j. & c. pen. l. fi. C. ſi à non compe. iudi. cap. ad probandum. de re iudic. cap. exceptionem. de except. & nor. in cap. in noſtra. eodem.

i Procurator. Tã ad iudicia, quã ad negotia. nec enim in cap. licet. eod. in vj. vnde ſumitur, diſtinguitur, & eſt vtrobiq; eadem ratio, vt ibi not.

k Nequaquã obſtante. Et ſic nota ſpeciale contra regulam quod ſemel placuit. de reg. iur. in vj.

l Quamdiu. Si ergo mutaſſet volũtatem, vel cauſam agendo vel alium procuratorem dãdo, vel id verbis exprimendo, ſecus eſt, vt not. in ca. ſi duo. in prin. cum duob9 ſeq. eo. in vj.

m Ad libitum. Argumen. contra. ff. de ſucceſſ. edict. l. j. §. qua ſemel. Vbi ſi ille, qui eſt primi gradus dixerit ſe nolle acceptare, vel ſuccedere, ſtatim ius deuoluitur ad eũ, q eſt ſecundi gradus. Sed ibi erat ad quẽ ex renunciatione ius deuoluebatur, hic ad nullum alium quam ad procuratorem conſtituentem. Vnde ſatis dici poteſt, quod de quadam perſeuerantia voluntatis & æquitate ille vel non deſinit eſſe procurator, vel deſinit, vt tenet Ioann. Mon. iure permittente reaſſumere poteſt, & forte ita ſtatutum fuit ne contingat ob procuratoris defectum negotia protelari. Sed per hanc litteram quamdiu, & ea quæ ſumiſtur ex cap. licet. eod. in vj. ſi principalis diceret: Conſtituo talem, qui ſi renuerit, talem conſtituo non haberet locum quod hic dicitur. & in capitulo licet. eod. in vj. & eſt hic argum. quod ſi electus præſentata ſibi electione intra tempus, de quo in capitulo quam ſit. de elect. in vj. electoribus adhuc in eadem voluntate manentibus, & lapſo tempore poterit conſentire, nec id mirum, cum a principio renuentes quaſi inuiti trahantur. viij. q. j. capitulo qui epiſcopatum. & capitu. in ſcripturis. Idem in delegato, & multo fortius cum ipſius officium ſit neceſſarium, cap. ſciſcitatus. de reſcrip. l. legatus ff. de offi. præſid. l. legatus. l. pe. §. qui autẽ. ff. de excuſ. mun. not. in d. c. licet.

a Litte

At litteris[a] vel inſtrumento, quibus te aliquis in cauſis ſuis procuratorē conſtituens pro te debito modo[b] cauit[c], ſimpliciter nulla facta proteſtatione[d] a te ſcienter[e] receptis[f], non potes poſtea recuſare illius defenſionem, immo cogi[g] poteris illum defēdere in omnibus[h] cauſis, & negotiis, ad quæ prædicta inſtrumēta, ſeu litteræ ſe extendunt: cum per hoc[i] ad omnia tuũ præſtitiſſe videaris aſſenſum[k].

Morte conſtituentis expirat mandatum interdum etiam re non integra. h. d.

Morte[l] quoq; cōſtituentis deſinit quis eſſe procurator quod interdum obtinet, etiā re nō integra. Nā ſi prælatus, vel rector te pro beneficio ſuo vel eccleſia[m]

a Litteris. Per quas etiam conſtituitur procurator. l. j. ff. eod. & ca ſopitæ. de cenſib. & eſt caſus quo litteræ & ſigillum priuati facit fidem, habetur de hoc in l. ſi procuratorem. ff eod.

b Debito modo. ſecus ſi vitioſe cautũ eſt. l. quoties. ff. qui ſat. cog. fac. quæ traduntur in c. ſi. dil.

c Cauit. Scilicet de iudicato ſoluendo, loquitur enim hic de procuratore rei, vt deſignatur per verbum, defenſionem. ad idem. ff. eo. l. filius. § fi. & not. in cle. j. vnde ſumitur.

d Proteſtatione. Poteſt intelligi & de generali & ſpeciali. de prima, puta quia proteſtatur, qđ recipiendo inſtrumentum procuratorium, vel litteras non intendit ſe obligare, ſed velle deliberare. fac. de reſt. ſpol. c. olim. iij. De ſecunda, vt quia de certa clauſula incluſa in procuratorio proteſtatur, quod illam, vel illius mandatum ſuſcipere nō intēdit, & ſic proteſtatio iuuat: quia nec primo nec ſecundo caſu eſt cōtraria facto. Bene enim ſe cōpatiũtur inſtrumentũ recipere & deliberare velle. Item recipere & acceptare mandatũ in quibuſdam, & in aliis nō, vbi vero proteſtatio & factũ ſe non compatiuntur, proteſtatio non iuuat, habetur in cap. cum M. de conſtit.

e Scienter. Secus ſi ignoraret quid contineretur in inſtrumento vel litteris, nec enim ignorās vel errans conſentit. diſt. xxxviij. ca. quamuis. c. ſi de beneficio. de præb. in vj. l. ſi per errorem. ff. de iuriſ. om. iud. ſicut nec contemni, c. Apoſtolicæ. de excep. cap. ſi vero aliquis ca. ij. de conſt. in vj. Requiritur etiam ꝙ ſpōte receperit, quia officiũ eſt voluntarium. l. inuitus. C. eo. & not. in cle. j eod.

f Receptis. Etiam ſi prius recuſaſſet & re integra pœnituit & recipit, cap. licet. eod. in vj. & ſupra eod. §. non idem, & niſi hoc caſu interueniſſet actus receptionis litterarum, tacens fuiſſet habitus pro contradicente, quod bene declarat Ab. poſt alios in cap. non iniuſte. ſuper glo. ij. eo. poſt hanc autem receptionem, competit huic exercitium officij. ſicut & de iudice dicitur, cap. ſuper. eo. ij. ext. de appell. fac. ca. is qui. eod. in vj. & iiij. quæſt. v. ca. vni. & quod not. de ele. excom. mini. cap pen.

g Cogi. Præciſe: licet enim regulariter procurator non cogatur præciſe dominum defendere, & ſi ſatiſdedit de iudicato ſoluendo, & de domino defendendo. l. murus. §. ſi. ff. eo. cum l. ſeq. ſed ſatis eſt ſtipulationem committi. ff. eod. l. non cogendum. & cum teneri domino ad intereſſe. inſti. mand. §. mandatum. In caſibus tamē cogitur, ſcilicet cum dominus ſatiſdedit pro procuratore præſente, & non contradicente, ff. eo. l. filius. §. fi. & hoc ne fallat fidem domino & aduerſario, & idem ſi pro abſente & poſtea procurator expreſſe, vel tacite ratum habet, l. ſi defunctus j. reſpon. ff. eod. vt in clem. j. eo. & hic eſt & alius caſus, ſcilicet quando agit. cogitur enim defendere, aliàs denegatur actio. l. murus. §. fin. Alius caſus eſt in actione peritura: vt cogatur ſaltem litem conteſtari. ff. eod. l. ſed etiam. & d. §. fin. Et per hoc ſoluitur, quod obiici poſſet, procuratorem etiam poſt ſuſceptum mandatum re integra pœnitere prius quam interſit aduerſarij. §. mandatum. inſtitu. manda. quia illud verum in procuratore: pro quo conſtituens non cauit: ſecus in illo pro quo cauit, & ita loquitur hic, & in clement. i. eod. vnde ſumitur. Sed hoc intellige, niſi iuſta cauſa procuratorem excuſaret. dicto §. fin. cum l. ſequen. nam in caſibus in dictis iuribus enumeratis, & dominus eum reuocaret, etiam poſt litem conteſtatam. cap. ij. eodem, in ſexto.

h In omnibus. Tacita ergo acceptatio vniuerſalis eſt ad omnia, etiam futura ſi ſint incluſa, quod eſſe poteſt, vt in cap. iniuſte. eodem titulo.

i Per hoc. id eſt, per receptionem litterarum & procuratorij.

k Aſſenſum Cle. j. eo. vbi de hoc habetur.

l Morte. l. inter cauſas. in princip. ff. mand. & de hoc per Hoſt. in ſum. eo. §. & qualiter mandatum finiatur. Sed nunquid quando procurator per mortem conſtituentis deſinit eſſe procurator ſit neceſſarium, quòd iudex & aduerſarius certiorentur quemadmodum in terminis. § ad hæc etiam. ē. eo. aliàs valeat iudicium? Reſpon. Bart. in l. ſi procuratorem. ff. eo. videtur concludere, quòd hæc certioratio non ſit neceſſaria, & quòd iudicium etiam ſine ea erit nullum. & placet etiam Abb. in mandato. eod. per l. pen. ff. quæ ſent. ſin. app. re. quod milita ſingulariter in caſu l. ſi defunctus. ff. eodem.

m Eccleſia. Secus ſi pro cauſa ſua propria & priuata: quia tunc mandatum finiretur morte re integra: ſecus non integra. l. ſi defunctus. ff eod. l. inter cauſas. ff mād §. item ſi adhuc. inſtit. māda.

& con

procuratoré conſtituat & tu viuente illo litem conteſtatus fueris aut negotium aliter attigeris, poſt mortem tamen illius, etiam quo ad cœpta, procurator eſſe deſinis[a],

DE PACTIS & trãſactionibus[b].

TIT. III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad tranſactiones, & ad compromiſſa h.d.

Conſequẽs[c] nunc eſt, vt videam de ſerie, & actis ipſorum iudiciorum. Sed[d] quia interdũ accidit, vt iudiciorum metu litigaturi ad pacta & tranſactiones veniãt, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his diſpiciamus.

Pacta ſunt obſeruanda. h.d.

Et quidem pacta inter quoſcũque quacunque de re[e] inita, regulariter ſuam habere debent firmitatem[f]: neque enim quiſquam (vt diuinum monet oraculum[g]) (ea, quæ de labiis ſuis procedunt[h], irrita facere debet.

Per pacta poteſt derogari indultis apoſtolicis. h.d.

Quod quidem vſque adeo obtinet, vt Apoſtolicis etiam. indultis pactũ deroget[i] Inde

& concor. clemen fin. eod. vnde ſumitur.

a Deſinis. Contrariũ videbatur dicendũ ſecũdũ Inn. quia cum eccleſia non moriatur. xij q. ij. c. liberti. c. ſi gratioſe. de reſcri. in vj. & procurator ſit datus ab eo, qui poteſt, ſcilicet à prælato, etiã ſine conſen. cap. c. edocen. de reſcrip. nihil videbatur eſſe ꝙ cum prohiberet agere cauſam ſibi commiſſam, etiam ſi res eſſet integra, vt not. in clem. fin. eod. ſed cõtrarium fuit deciſum, cum ſede vacante nihil debeat innouari cap. j. & c. fin. ne ſed. vacan. qui loquitur etiam lite conteſtata. Immo Hoſtien. mirabatur de hoc fuiſſe dubitatum, vt refertur in d. cle. fin. dic vt ibi, & per doct. præcipue per Archidiac. in capitulo, ſi duo. in vj.

DE PACTIS & tranſactionibus

b ET tranſactionibus. Copula hic ponitur inter genus & ſpeciem. Pactum enim nomen eſt generale, comprehendens in ſe omnem conuentionem, & generaliter ſumptum definitur, vt in l. j. ff. eod. & in cap. pactum. de verbo. ſignifi. Vnde omnis cõtractus poteſt generaliter contineri nomine pacti: ſed vbi pactum aſſumit ſibi ſpecificum nomine non denominatur à ſuo genere: ſed à ſpecie tanquam a digniori. l. iuriſgentium. ff eod. Vbi vero cõuentio non poteſt habere nomen ſpecificum, cũ plura ſint negotia, quam vocabula. l. natura. ff. de præſcript. verb. ſtat. in nomine ſui generis, & eſt quãdoque nudũ, quãdoq; veſtitũ. de quo tradun tur exẽpla per doct. in l. iuriſgentiũ. §. igitur nuda. ff. eo. & in rubr. ff. de ver. ob. & in c. j. eo. Trãſactio eſt ſpecies pacti, & definitur, vt in l. j. ff. de tranſac. quæ declaratur vt per Abb. in rubri. eod. immo etiam arbitria, ſiue compromiſſa, quandoque dicuntur pacta, ſiue tranſactiones, vt habetur in ca. Quintauallis. de iureiu. & in auth. ſi vero cõtigerit. C. de iudi. Vnde autem dicatur pactum. vel tranſactio, per Abb. in rubr. eod.

c Conſequens. Quaſi dicat, viſo per per quos exerceantur iudicia, videndum eſt de actis ipſorum iudiciorum, & ſic ſeruatur in parte quod dicitur in l. ſi quæramus. ff de teſta. quicquid. not. ſ. titu. proxi. in princ.

d Sed quia. Continuatio.

e Quacumque de re. Iſta generalitas varie reſtringitur, vt not. in capitu. j. eod. & ĩ. eod § pen. fac. l. vt gradatim. ff. de mu. & ho.

f Firmitatem. Nõ tamen promittens poteſt cogi de eo q̃ promiſit facere ſcripturam, capitu. legebatur. & ibi not. Abb. de maiorit. & obedient. Sed an tantam firmitatem habebunt, vt ex eis etiam actio oriatur, & de iure ciuili expeditum eſt quod non. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. eodem. exceptis caſibus, not. in l. legitima. ff. eod. titu. de quibus per Legiſtas, in rub. ff. de verb. obligat. Canoniſtæ tamen in cap. j. eod. & in cap. quæ in eccleſiarum. de conſtit. contrarium tenent; ſcilicet quod pactum nudum actionem pariat, licet quidam dicant ius canonicum non diſtare à ciuili, vt Saly. in l. legem. C. de pact. Auguſt. in §. in perſonam. inſtitu. de actio, & quidam alij in rub. ff. de verb. obli.

g Oraculum. Pſalmus, in quo dicitur. quæ procedunt ex labiis meis non faciam irrita.

h Procedunt. Ex hac generalitate inferunt quidã ꝙ quidquid ſit de iure ciuili, de iure canonico etiam ex ſimplici pollicitatione, quæ eſt ſolius offerentis promiſſio oritur naturalis obligatio, immo & actio. pro qua opi. fac. capitulo. iuramenti. xxij. quæſt. v. & licet com. opin. ſit in contrarium: contra eam tamen egregie pugnat eximius doctor & præceptor meus Guil. Pont. Peruſ. in rubr. ff. de verb. oblig. vbi videndum.

i Deroget. Quod intellige, non ſolum de pacto quod ſubſequitur priuilegium, capitu. cum olim de præſcrip. ſed etiam de pacto antecedenti, ſi indulto de pacto non fiat mentio, capitulo ex multiplici. de decim. cle. dudum de ſepul. & not. in capitulo. j. eodem. in vj. vnde ſumitur. idem ſi ſimus. in dubio. Peruſ. in dict. cap. j.

a Mon

cum monaſterio [a] ab Apoſtolica ſede libera[b] ſepultura cõceſſa eſſet pactũque eſſet cum rectore [c] parochialis eccleſię, ne parochiani ipſius ad ſepulturam reciperentur: Reſponſum eſt in dicto monaſterio ſepeliri eligentes obſtante conuentione [d], voti ſui fieri non poſſe compotes [e].

Pactum per quod filia dotata renunciat hereditati paternæ iuramento vallatum tenet. h. d.

Eodem etiam ſpectat, quod pactum a filia, dũ nuptui traditur [f], cum patre [g] factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regreſſum, ſi iuramẽto [h] vallatum ſit (licet lege [i] ciuili improbetur) ſeruari [k] debet: cũ tale pactũ nõ vergat in æternę ſalutis diſpendium [l].

Pactum quod tendit ad periculum animæ non ligat. h. d.

Quod ſi ſeruatum in animæ tendat detrimẽtum, quia forte ſit pactũ de re turpi, veluti quod poſt mortẽ Titij clerici, Seius in beneficio ſuccedat [m], vel aliter de iure, vel de facto ſit impoſſibile [n], nullam inducet obligationem [o].

a Monaſterio. Idem de alia eccleſia ſæculari vel parochiali vt per Peruſi. in c. j. eo. in vj poſt Inno.
b Libera. Hinc dubitatio, ex quo enim eccleſia habet poteſtatẽ liberã ſepeliẽdi. videbatur quod omnes poſſent ſepeliri, quod non eſt verũ: nam nec eos poſſet ſepelire quibus eſt ſepultura interdicta, de quibus in c. ex parte. de ſepul. & ſ. eod. tit. §. non tñ omnes. Sicut & ille qui habet liberam adminiſtrationem, non habet poteſtatẽ donandi. ca. j. de offi. vica. in vj. fac. l. ſi quando. C. de inoff. teſta. operatur tamen liberæ ſepulturæ ius vt eccleſiis habentibus talem poteſtatẽ & priuilegium competat ius ſepeliendi, vbi aliàs nõ haberet, vt per Peruſi. in cap. j. eod. in vj.
c Cum rectore. Quod pactum erit perpetuum, nec expirabit rectore mortuo, vt per Peruſin. in cap. j. eod. in vj. poſt alios.
d Conuentione. Poſſunt ergo religioſi renunciare proprio priuilegio. fac. c. ſi de terra. & ca. accedentibus. de priui. ſecus ſi concerneret fauorem Papæ, iuxta not. in cap. cum tempore. de arbi.
e Compotes. Sed contra quia pactum inter eccleſias non debet nocere aliis nõ paſciſcentibus, cap. veniens. de tranſact. l. ſi vnus. §. ante omnia. ff. de pact. Sol. ſecundum Peruſ. in capit. j. eod. in vj. quod recipere ad ſepulturam eſt in poteſtate eccleſiæ recipientis, ſi non ſit eccleſia parochialis in qua procederet contrarium: quia ipſa non poſſet præiudicare parochianis ſuis: ſed aliæ eccleſiæ bene poſſunt præiudicare, cũ non teneantur quemquam inuite recipere. immo vere non dicerentur eligẽtibus præiudicare, cum nullum habeant ius in eis inuitis.
f Traditur. Idem ſi iam tradita eſſet, vel ſi eſſet renuntiatum antequam traderetur: quia reſpectus iuramenti militat omni tempore: vt per Io. And. & Peruſin. in cap. ij. eod. in vj. vnde ſumitur. Et hæc materia ventilatur quotidie inter conſulentes. Sed quid ſi renunciet adhibito iuramẽto ea, quæ eſt ingreſſura monaſterium? dic quod nõ valet niſi fiat de licentia epiſcopi, vel eius vicarij intra duos menſes proximos ante profeſſionem. vt per concil. Trident. ſeſſione xxv. ſub rubr. de regularib. cap. xvj.
g Cum patre. Idem ſi cum fratre, vel aliis conſanguineis propter identitatem rationis vt late per Doct. in cap. ij. eod. in vj.
h Iuramento. Non extorto vi vel dolo. c. ij. eod. in vj. vbi late quando dicatur vis, vel dolus interueniſſe. Et not. quod ratione iuramenti Papa ſtatuit etiam inter laicos, de quo in c. ſi. de fo. comp. in vj. & in §. laicus. ſ. de iud.
i Lege ciuili. l. pactum quod dotali. C. de pac. quod dotali. C. de colla.
k Seruari. Facit authen. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. vend. & cap. cum contingat. de iureiuran. in antiq. & cap. licet. eodem titu. & lib. & poſſũt iudices ſæculares compelli per cenſuram eccleſiaſticam ad ſeruandum hoc ius canonicum, vt not. in d. cap. ij.
l Diſpendium. Quo caſu non eſſet ſeruandum. xxij. quæſt. iiij. per totum. & not. ex hoc verbo, quod nõ ſolũ nõ eſt ſeruandũ iuramentũ, quando vergit in interitum animæ: ſed etiam quando vergit in damnum etiam modicum. Vnde iurans facere illud, quod eſt peccatum veniale, non obligatur tali iuramento, vt per Archid. Ioan. Andr. & Peruſi. In cap. eod. in vj.
m Succedat. Fac. cap. accepimus. & cap. in. ſi. eo. hoc enim nemo poteſt facere ſine auctoritate Papæ, ſed cũ auctoritate Papæ bene poterit hoc fieri. c. petiſti. vij. q. j. per Abb. in d. c. accepimus. Sed an Papa poſſit in vita ſibi eligere ſucceſſorem? Reſpon. negatiue, ſecundũ com. opi. vt per Abb. in d. cap. accepimus. & per Fel. in cap. j. de conſu. Ratio: quia hæc electio porrigeretur ad tempus, in quo quis nõ eſt futurus Papa, merito. l. quod ſponſæ. C. de do. prop. nupt. c. vxore. & quod ibi Abb. de ſepul.
n Impoſſibile. Not. impoſſibilitatem iuris, & impoſſibilitatem facti æquiparari. fac. l. filius. ff. de condi. inſtit. & l. nepos. ff. de ver. ſigni. & c. faciat homo, xij. quæſt. ij. *Impoſſibilitas iuris, & facti æquiparãtur.*
o Obligationẽ. Fac. not. in c. j. & c. ſi. eo. vbi Ab. reducit totam ma. etiam ad quatuor regulas, dic vt per eum fac. cap. generaliter. ff. de verb. oblig. & l. ſi remunerandi. §. rei turpis. ff. mandati.

Tranſactiones ſeruari debent, & partium iuribus derogant h. d.

Tranſactiones quoque ſimilem iuris firmitatem obtinent[a] vſque adeo vt iuribus omnib[b] quæ partibus, aut obtẽtu præſcriptionis, aut priuilegii ſeu quocunq; modo ſuffragari poterãt, vir[t]us [a]di[m]atur.

Tranſactiones iuris contraria non tenent h. d.

Sed & hoc de aliis tranſactionibus intelligere nos oportet, quæ non ſunt iuri contrarię. Alioqui ſi aut ſuper re ſacra[c], & litigioſa, aut in cauſa matrimonij[d] interpoſitę ſint, nullum robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TIT. IIII.

Qui ſint proprie Arbitri. h. d.

ARbitri dicũtur proprie, qui nullam poteſtatem[e] habentes, conſenſu litigãtium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum ſententiæ ſtetur.

Tam in iudicem ordinarium quam delegatum poteſt compromitti h. d.

Sed etſi qui legitimã in partes poteſtatẽ habeant, ab eiſdem tamen in arbitros eligi[f] poterunt. Quod non ſolum de eis intelligẽdum eſt qui ordinariam exercent iuriſdictionẽ, verũ etiã de his, qui delegatam[g] tantum obtinent.

Ponit perſonas in quas non poteſt compromitti h. d.

Sed neque ſerui[h], nec (qui ſeruis ſimiles ſunt) monachi[i] & regulares arbitrium in ſe recipere poſſunt. Ad hos enim quies oratiũ, & manuũ labor, non autem cauſarũ ſpectat cognitio[k]. Hæretici quoque, apoſtatæ, ſchiſmatici, infideles, & excõmunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, arbitrorum in ſe officium aſſumere non poterunt[l].

In laicum de re ſpirituali non poteſt compromitti: niſi ſit clericus diuinctus vel in eum ſit compromiſſum auctoritate Apoſtolica. h. d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non ſit læſa exiſtimatio: laicus tamen eſt de re Spirituali compromiſſũ fieri poteſt[m],

a Obtinent. Intellige quando altera pars tranſactionem impleuet: aliás tranſigens poſſit vti iure ſuo. l. cum proponas. C. de tranſact.

b Adimant. Concor. c. j. de tranſa. ergo licet poſtea reperiantur inſtrumenta, non tamen lis inſtaurabitur. l. ſub prætextu. C. de tranſact. c. inter monaſterium. de re iud. cum cap. ſeq. Circa hoc tamen conſueuit diſputari, vtrum petitio ſuper qua tranſigitur ſit ſpecialis, vel generalis, addunt aliqui vel indefinita, vt per Legiſtas, in d. l. ſub prætextu. & per Cano. in d. cap. j.

rum: quæ nec eſt neceſſaria nec recepta: vt ibi per gloſſa. & Doct. Sed contra, j. eo. §. proxi. vbi & a lege habent poteſtatem. Sol. quia nec tunc habẽt aliquam poteſtatem a lege, tamquam arbitri, ſed tamquam iudices.

c Sacra. Cap. conſtitutus. cap. ſuper. eo. & cap. præterea. eod. poſſunt tamen litigantes inter ſe gratis & amicabiliter componere. traditur in d. ca. ſuper. eo. vbi per Ab. quòd aliud eſt trãſactio, aliud amicabilis cõpoſitio, de quo per eundem in cap. ſi quando. de offi. dele. & per eundem in c. j. de col. deteg.

Tranſactio & amicabilis compoſitio differunt.

d Matrimonij. Fac. cap. fi. de tranſact. quos enim Deus coniunxit homo non ſeparet. xxxiij. q. 4. cap. quos Deus. cap. inter corporalia. de tranſ. poſſet ergo fieri tranſactio, & compoſitio etiam ſuper matrimonio, quando nõ tenderet ad diſſolutionem quia ceſſat tunc ratio prohibitiua, & ita tenetur communiter in d. cap. fi.

f Eligi. Forte cum poteſtate & facultate quòd procedant, vt arbitri, vel arbitratores, & vt iudices prout ſibi videbitur, iuxta ea, quæ tradũtur latiſſime per Io. Bapt. Peruſi. in tractatu de arbitris, lib. xij.

g Delegatam. Ca. cum olim & ca. innotuit. eo. cap. niſi. de præb. c. litteras. de præſumpt.

h Serui. l. Pædius. §. j. eo. Liber tamen poſtea fact[us] poſſet pronunciare ex nouo conſenſu partiũ. l. ſed & ſi ſeruum. in princ. ff. eod.

i Monachi. Cap. monachi. & cap. de preſentium. xvj. q. j.

k Cognitio. Ca. de preſentium. xvj. q. j.

l Poterunt. Nota, quid de excommunicato, apoſtata, & aliis de quibus hic, non ſunt, de omnibus in terminis & expreſſe iura loquentia: ſed ex mente iurium ferè indubitata communiter opinamur non poſſe hos arbitros fieri, vt apparet ex his, quæ diſerte & eleganter tradit Peruſ. in tractatu de arbitris lib. iiij capitu. vj. & capitulo ix. indigeret forte hoc Pontificali deciſione.

DE ARBITRIS.

e Nullam poteſtatem. Scilicet a l. fac. cap. à iudicibus. ij. q. vij. vnde ſumitur ſelecta tamen illa diſtinctione arbitrorũ ordinatiorũ & arbitratio

m Fieri poteſt, Ca. cum contingit. eo. ſicut nec iudicare poteſt cap. ij. de iudic. nec etiam poteſt eſſe delegatus niſi iuſſu Papæ, habetur in d. capitulo ij. Sed nec per viam reconuentionis poteſt cognoſcere ſuper

ſpiri

Si tamen is, aut clerico ſit adiunctus, aut Apoſtolica auctoritate compromiſſum ſuſceperit, arbitri partes exequi minime prohibebitur[a].

In feminas non poteſt compromitti: niſi id permittat regionis conſuetudo, & ordinis. hoc dicit.

Feminæ quoque, licet illæ ſummæ opinionis exiſtant, ab omni iudiciali[b] examine vſque adeo ſunt ſeparandæ[c], vt ex illarum ſententiis nulla pœna aduerſus illius contemptores, nullaque pacti exceptio oriatur niſi regionis probata conſuetudo[d] talium munerum, participes illas redderet.

Qui non prohibetur poteſt eſſe arbiter. h. d.

Ceteri vero, quos neque ſacrorum canonum, nec ſęcularium legum ſtatuta ſpecialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi[e] erunt.

Reperiuntur quidam, qui non poſſunt compromittere. h. d.

Sicuti autem ij, quos ſupra receſuimus arbitria exercere prohibētur: ita etiam illorum[f] quidam cōpromittere non permittūtur, qui tā ex libris Pōtificij, quam Cæſarei iuris commodius cognoſci poterūt.

Ponit cauſas, ſuper quibus non poteſt compromitti: & quod ſuper matrimonio ſpirituali poteſt compromitti: ſecus ſuper carnali. h. d.

Pleræque etiam cauſæ arbitrorum notionem effugiunt: nam

ſpiritualibus, habetur in cap. j. de mul. peti. Immo nec vt arbitrator, & amicabilis compoſitor ſecundum Ab. in d. cap. cum contingit, vbi, an poſſit cognoſcere de cauſa vſurarum.

a Prohibetur. Cap. per tuas. eo. Nota ergo duos caſus, in quibus poteſt laicus cognoſcere de re ſpirituali, & ampliā primū caſum, vt procedat etiam quòd plures ſint laici, quā clerici, d. cap. per tuas. vbi Ab. fac. ca. quod in dubiis. de conſecr. eccle. vel alt. & cap. ſacris. de ſepul. traditur per recentiores in cap. ij. de iudi. & in l. imperium. ff. de iu. om. iud. Sed contra videtur quòd per miniſterium clericorum laicus actuum ſpiritualium capax fieri non poſſit, ca Meſſana. & cap. ſacroſancta. de ele. & per Io. And. in d. ca. per tuas. & in cap. nobis. de iure patr. Sol arbitrium de re ſpirituali non eſt actus ſpiritualis, vt per Abb. in cap. contingit, & cap. per tuas. eo & eius laicus non eſt vere incapax, ſed prohibetur ſolū ratione honeſtatis, honeſtas autem ſatis ſeruatur ex miſtura clerici. Sed adhuc cōtra de l. Pædi⁹. ff. eo. Sol ſeru⁹ mereeſt incapax vnde nō fit capax ex mixtura habili: ſed in terminis noſtris laicus nō eſt incapax, ſed ſolū ratione honeſtatis eſt prohibita ſuper tali re arbitrari. Abb in d. cap. per tuas.

b Iudiciali. Cum igitur arbitria ſint redacta ad inſtar iudiciorū, l. j. ff. eo. merito nec arbitrium poterunt ſuſcipere, fac l. fi. C. eod. ſecus ergo eſſet ſi fieret compromiſſum in mulierem tamquam in communem amicam & amicabilem compoſitricem, poſſet enim tale cōpromiſſum mulier acceptare quia coram procuratore non eſt iudicium. ſed extraiudicialiter proceditur, vt in cap. Quintauallis. de iureiur. & cap. dilecti. contrario ſenſu eodem ſumitur.

c Separandæ. Cap. dilecti. eod. c. mulierē. xxxiij. q. v. per Legiſtas, in l. j. ff. de legib. & in l. feminæ. ff. de re iud. & in l. j. C. de muli. in quo lo. mu. ſex congru. &c. lib. x. Sed nunquid ſaltem cum iuramento poſſit compromitti? Reſpond. non, vt per Abb. poſt Specul. in d. ca. dilecti. vbi etiam reddit rationem.

d Conſuetudo. Conſuetudo ergo poteſt dare iuriſdictionem mulieri. Ex quo infertur quòd mulier prohibetur iudicare nō ratione incapacitatis: quia tunc conſuetudo non poſſet eas habilitare: arg e. quāto. de foro compet. & cap. cauſam. de præſcri: ſed ratione honeſtatis, facit not. in cap. ſciſcitatus. de reſcri. Sed tunc contra, conſuetudo non deber valere contra honeſtatem, c. cum decorem. & c. cum ab omni. de vit. & honeſt. cle. Reſp. id admittitur in mulieribus ſolum pręcellētibus & habētibus dignitatem, ſicut videmus de Abbatiſſa, quæ ratione dignitatis habet iuriſdictionē. c. dilecta. de exce. pl. Et quod hic dicitur de cōſuetudine, intellige de mulieribus præcellentibus nuptis principibus viris, ita ꝙ principatus pertineat ad virum, nam ſi mulier haberet principatum proprio iure, tunc non indigeret conſuetudine: ſed eſſet iure communi munita, vt per Abb. Poſt Inno. in cap. dilectl. eod.

Cōſuetudo poteſt dare iuriſdictionē mulieri.

e Admittendi erunt. Eſt ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum perſonarum: vnde omnes admittuntur, qui nō ſunt expreſſe prohibiti, vt hic, fac. l iij. §. tametſi. & l. Pædius. cum l. ſeq. ff. eo. l. j. ff. de teſta. l. cum prætor. ff. de iudi. cap. inter corporalia. de tranſlat. prælat.

f Illorum quidam. Vt eſt ſeruus. l. non diſtinguemus. §. ſeruus. ff. eod. l. iij §. ſi ſeruus. ff de pecu. facit. l. ſeruus. C. de iud. Item monachi & etiam alij clerici xvj. q. j. cap. monachi. & cap. de præſentium, quod tamen intellige ſecundum ea, quę latiſſime traduntur, tam per Abb. in cap. per tuas. eo. item excommunicati ſecundum Ioan. And. & Specu. fac. cap. dilecti. de exce. item hæretici, & pro pleniſſima informatione perſonarum, quæ compromittere non poſſunt, videndus eſt Petruſ. in ſuo luculento tractatu de arbitris in ij. lib.

liberales[a], matrimoniorum[b], filationum[c], monachationum[d], conuerſionum, in integrum reſtitutionū[e]: item criminales[f] & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognoſci non poſſunt.

Super matrimonio ſpirituali poteſt compromitti, non ſuper carnali. h. d.

Quod autem diximus de matrimoniis compromitti non poſſe, de carnalibus intelligendum eſt: nam quòd de ſpirituali matrimonio compromitti poſſit (ſecundum ea quæ ſupra diximus[g]) nulla eſt dubitatio.

Arbiter ſuper pluribus ſi ſuper vno tantum pronunciet nō expirat compromiſſum: niſi habuerit à partibus facultatem ita pronunciandi. h. d.

Finiuntur[h] autē arbitria pluribus modis: vt puta ſententiæ prolatiōe, & temporis lapſu. Sententiæ prolatione finiuntur arbitria, cum de omnibus, de quibus compromiſſum fuerit, arbiter pronunciauit. Nam ſi de quibuſdam tantum ſententiam tulerit, niſi talem pronunciandi poteſtatē à partibus habuerit, compromiſſum non expirat[i].

Termini lapſu compromiſſum expirat. h. d.

Lapſu temporis expirat arbitrium, cum terminus cōpromiſſo comprehenſus re infecta labitur[k].

Morte tam arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromiſſum niſi ſpecialiter ſit dictum de heredibus compromittentium. h. d.

Mortis quoq; interuentu cōpromiſſa irritantur, tam arbitrorū[l], quàm etiā litigatorū[m]. Compromiſſum[n] enim in compromittētis he-

Abſentia diuturna morti æquiparatur.

lib. per tot.

a Liberales. l. non diſtinguemus. §. de liberali. eod. l. ij. C. de pedan. iud. c. penul. eod. ſecundum vnam lecturam, & hoc intellige principaliter: Nam ſi coram arbitrio cōpromitteretur de aliqua cauſa compromittibili, ſi incidenter eſſet neceſſe cognoſcere ſuper libertate, poſſent tūc cognoſcere, vt not. in d. §. de liberali. pro quo. l. cum proponas, ſecundum vnā lect. C. de teſt. cred. facit ſecundū quoſdam, l. quoties C. de iud. & l. ij. C. de ordi. cogni.

b Matrimoniorū. Cap. cauſa. in fi. de reſt. in integr. tamē ſecundum aliquos poſſet arbiter cognoſcere de tali cauſa incidenter, & de materia huius § latiſſime per Petru. in tract. de arbitris, lib. iij. per totū.

c Filiationum. Fac. l. abdicatio. C. de patr. poteſt.

d Monachationū. Per Doct. in l. non diſtinguemus. §. de liberali. ff. eod. & per Peruſ. in ſuo tractatu de arbit. lib. iij cap. iij.

e Reſtitutionum l. fin. C. vbi & apud quem, ca. cauſa. in prin. de reſt. in integ. poterit tamen ſecūdum quoſdam, & de hoc incidenter cognoſcere, Ab. in d. c. cauſa. in prin. verſic. ſecundo nota.

f Criminales. Cap. cauſa. in fi. de reſti. in integr. l. non diſtinguemus. §. iulianus. ff. eod.

g Supra diximus. § per compromiſſum. de ele. & cap. quia propter eod. tit.

h Finiuntur. De materia huius §. latiſſime per Perus. in tract. de arbit. lib. xiij. per tot.

i Non expirat. Ideóque ſententiam ſuper vna tantum cauſa latam mutare poterit. l. quid tamē ff. eo. Sed an idem ſit de iudice ordinario, qui de pluribus ſimul quæſtionibus fuerit aditus? Reſpond. non, quia licet arbiter fines compromiſſi excedere non debeat, l. non diſtinguemus. §. fin. cum l. ſequen. ff. eod. iudicium tamen redditur in inuitum. l. inter ſtipulantem. §. Stichum ff. de verb. oblig. & ideo in quibuſdam lata ſententia tenet, licet de aliis nihil dicat. l. ſin autem. §. fin. ff. de nego. geſt. & not. in d. l. quid tamen.

k Labitur. Poſſent tamen partes terminum prorogare, licet arbiter non cogatur in ſe compromiſſum aſſumere, quādo per eum non ſtetit, quo minus pronunciaret in primo termino, l. ſi cum dies. ff. eo.

l Arbitrorum. Et ſi fuerit in plures arbitros compromiſſum, etiā morte vnius tantum, expirat cōpromiſſum. cap. vno delegatorum, vbi etiā not. de offic. deleg. & in iudicibus delegatis accidit: niſi expreſſe cautū fuiſſet, quòd non deberet expirare. qd autem ſit in iudicibus ordinariis & aliis officialibus; habetur per Docto. in ca. prudentiam. de offi. deleg. Et quod dicitur de morte, extende etiam ad diuturnam abſentiam, quia diu abſente arbitrio, vel expirat compromiſſum, vel certe illo non obſtante poteſt pars recurrere ad iudicem ordinarium. Abb. in cap. præſentata. verſ. not. ibi per duodecim, & per eundem in ca. fi. eod.

m Litigatorum. Etiam alterius tantum, cap. ex parte. eod. Sed nunquid erit idem ſi moriatur prælatus qui compromiſit ſuper rebus eccleſiæ ſuæ, vt expiret compromiſſum morte prælati? Reſpond. diſtinguendo, vt per Abb. in capitu. fin. eodem.

n Compromiſſum. Sed an quod dicitur hic de ipſo compromiſſo obtineat etiam in actis geſtis coram arbitro, ſcilicet vt eorum virtus expiret vna cum compromiſſo? Reſpondeo, quędam ſunt acta litis, vt citatio, litis conteſtatio, ſatiſdatio, & ſimilia, & iſta pereunt vna cum compromiſſo, ſicut quando perit inſtantia iudicij, vt plene per Inno. Abb. & ceteros, in ca. cauſam.

redes non extenditur[a], niſi de his quoque ſpecialiter caueatur[b]. Sunt & alij modi, quibus compromiſſa finiuntur, quos tamen vt ad cœptum iudiciarij ordinis propoſitum feſtinemus, ex aliis iuris libris cognoſcendos relinquimus[c].

DE IN IVS *vocando.*

TIT. V.

Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij. h. d.

Ergo ſi partes neque pactionib⁹ neque tranſactionibus, neque compromiſſis concordes reddi poterunt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autem in primis proſpicere iudicem oportebit, ne ſcilicet debitæ ſolennitates in iudicio prætermittantur[d]. Adhibebitq; publicam perſonam, aut duos[e] viros idoneos, qui vniuerſa acta iudicij cor-

quæ.de teſti Quædam ſunt acta cauſæ, puta atteſtationes, partium confeſſiones, & ſimilia cõcernentia merita cauſæ, & iſta non expirant, etiam quod expiret compromiſſum non ſolum morte: verum etiam alio quocunque modo, l. penult. C. eod. vbi Docto. Canoniſtæ in c. fi. eod. de teſti. tamen diſtingue, vt habetur in cap. præſentata, de teſtib. & in l. fina. C eo. titu. Item intelligas de effectibus compromiſſi productis de præterito: nam nõ extinguũtur. Vnde ſi fuerit coram arbitris interrupta præſcriptio per conteſtationem litis, vel alio modo legitimo non expirat ille effectus expirante compromiſſo, vt per Bal. in dicto ca. cauſam. & per Abb. in dicto cap. fi. eod.

a Non extenditur. Etiam ſi ante mortem eſſet concluſum in cauſa. & dies præfixus ad ſententiam ferendam, capit. ex parte, & ibi Abb. eodem. quamquam ſi eſſet ſententia lata, executio tranſit in heredes, l. quamuis. & l. diem proferre. §. fina. ff eodem. & habetur in dicto capitulo ex parte. & in capit. fina. eodem. & ſic hoc caſu ſententia, & concluſum in cauſa non æquiparantur, licet aliquando contra, vt per Legiſtas in lege naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquiren. poſſeſ. l. emptore ff. de actio. emptio. Et nota hic caſum in quo obligatio contracta cum defuncto non tranſit ad heredem: regulariter contra, licet de herede non fuerit facta mentio in contractu. l. veteribus. C. de contra. & comm. ſtipulat. de aliis ſimilibus caſibus. not. in l. iuriſgentium. § pactorum. & in l. qui in futurum. §. j. ff. de pact. & generaliter, quando pactum factum cum defuncto cohæret perſonæ defuncti, non transfertur obligatio in heredem, Legiſtæ in l. eadem. ff de verborum obligat. & l. ſi deceſſerit. ff. qui ſatiſd. cogan. in l. poſtulante. ff. ad Trebel. Et facit ad quæſtionem, an ſi conuenerit. vt quis poſſit perſonaliter capi, ſi non impleuerit: ex parte ſua, poſſit etiam illo mortuo heres capi? Et ad ſtatutum diſponens debitorem poſſe perſonaliter capi, de quo remiſſiue per Abbatem in cap. fin. eodem. Sed quæ eſt ratio quod compromiſſum non tranſit in heredes? Reſpondeo ſecundum Abbat. in dicto cap. fin. quia arbitri plerunque eligunt ratione confidentiæ & amicitiæ, quæ forte non erit ita cum herede meo vt mecum, merito ſi morior non debet cogi heres meus ſtare cõpromiſſio, in quo ceſſat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Hoſt. vt per Ab. in d. ca. fi.

b Caueatur. Sed pone, quod ſit cautũ, intelligeturne de vno tantum herede, an etiam de pluribus? Et videtur q᷈d de vno tantum. l. antiquitas. C. de vſuft. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verbor. ſignifica. Specula. Abb. & communiter contra. l. in annalibus. C. de lega. l. fi. C. de here. inſtitu. facit l. qui per ſucceſſionem. ff. de re. iur. Nõ obſtat l. antiquitas. qa illud ſpeciale eſt, ne fruſtra ſemp apud proprietarium ſit ipſa proprietas. Item nunquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilibus compoſitoribus? Specu. quod non, contra Abbas in capitulo fin. eodem. & hæc magis placet.

c Relinquimus. De his pleniſſime per Peruſinum in ſuo tractatu de arbitris, libro decimotertio, per totum.

DE IN IVS VOCANDO.

d Prætermittantur. Cap. cauſam. de iudi. c. quoniam. contra, de probat.

e Duos viros. videtur ergo, quod tabellio æquiualeat duobus, ex quo loco eius adhibentur duo idonei: alias videtur quod æquiualeat tribus, xvj. q. iij. §. poteſt. verſ. is autem & ſic videtur, quod plus credatur ſcripturæ tabellionis, quam ſcripturæ epiſcopi, vel alterius iudicis: niſi habeat teſtium ſubſcriptionem, c. cum à nobis. de teſtib. hoc ideo, quia tabellio iuratus ſit, credendũ eſt inſtrumento ſuo c. ad audientiam. de præſcr. c. illud. de preſump. Sic cõſuetudo regionis interdũ habet, q᷈d credatur inſtrumento principis, vt in c. cum dilectus. de fide inſtru. Licet autem circa iudicia credatur ſcripturę tabellionis, circa cõtractus tamẽ ei nõ creditur, niſi habeat teſtiũ ſubſcriptionẽ. §. ſancimus, auth. de her. & fal. tuti⁹ tamẽ eſt quod & in iudiciis adhibeantur ſi adhiberi poſſunt, vt not. in c. quoniam contra. de probat. vnde ſumitur.

a Inno

ſcribant, vt Innocentiana[a] conſtitutione, in generali concilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum eſt citatio, ſine qua omnes actus regulariter ſunt nulli. h. d.

Omnium[b] autem iudiciorum inſtituendorum principium, & fundamentum ſunt citationes, ſine quibus omnia, quæ aduerſus abſentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent[c]. Nam neque naturalis[d], neq; ciuilis ratio quenquam indefenſum iudicari permittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contēdere voluerit, ante omnia curare debet aduerſarium ita moneri, vt ſeſe coram iudice exhibere teneatur[e].

Ex quatuor capitibus eluſoria redditur citatio: & citatus a non ſuo iudice non tenetur comparere. h. d.

Fit tamen interdum pluribus modis, vt quis vocationi de ſe factę parere non compellatur: vt puta[f] ex perſonę qualitate, loci conditione, tēporis ratione, & forma citationis. Perſonæ qualitas inefficacē reddit citationē, tam ius dicentis, quam etiam in ius vocati. Nam ſi te is in ius vocet, quem tibi iudicem non eſſe cōpetentem manifeſtū[g] ſit, dubio procu' ad comparendum vocatio talis te minime coarctabit[h].

Qui legitime citat' mutauit iudicē, nō propterea poteſt declinare iudicē, cū ſit præuētus. h. d.

Si tamē contigerit, eū qui legitime[i] citat' fuerit, alteri' poſtmodum fieri iuriſdictionis, quaſi pręuentus[k] ius reuocandi forū nō habebit.

a Innocentiana. Cap. quoniam. contra, de prob.
b Omnium, &c. Sic Inſtit. de pœn tem. liti. § fi.
c Viribus carent. Facit l. de vnoquoque. ff. de re iud. clem. paſtoralis. eo. tit. c. inter quatuor. vbi no. de maio. & obe. c. caueant. & c omnia 3. q. 9. Intantum vt ſentētia lata in fauorem abſentis non citati, non teneat. vt not. in l. ea quæ. C. quomodo, & quando iudex. Abb. in cap. quoniam. cōtra, de proba. licet videatur contra, l. quod fauore. C. de ll. & l. nulla ratio. ff. de legib. Non mirum cum ſit de iure diuino, vt apparet in prin. libri Gene. in quo habetur quòd Deus noluit Adam condēnare de inobedientia, priuſquā illum citaſſet. Ideo ei nec per Papam derogari poteſt: & de hoc per Legiſtas præcipue recentiores, in l. nec quidquam. §. vbi decretum. ff. de offi. procon. Centum tamen & quindecim caſus, in quibus nō eſt neceſſaria citatio colligit Ant. Nicel. in opere quod inſcribitur concordia gloſſ. quæſtio. lij. in primo tomo tractatuum.
d Naturalis. Immo ratio naturalis videtur permittere ſi ſentētia lata ſit iuſta: quia dummodo finem habeamus non curamus de modo. Solut. hoc verum, quando modus non eſt de ſubſtantia, aliàs quando eſt de ſubſtantia, non ſufficit habere ſolum effectum, Abb. in c. vniuerſitatis. verſi. in gloſ. pen. de ſen. excom. fac. c. eccleſia. de conſti. & vt lit. non cont. per tot.

Quando curādum de modo.

e Teneatur. Quod tunc erit cum citatio habebit ſua requiſita, de quibus ī. eod. in progreſſu.
f Vt puta. Nota quatuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.
g Manifeſtum ſit. Hoc ideo dicit: quia aliud eſſet ſi dubitaretur. prætoris enim eſt æſtimare, an ſua ſit iuriſdictio. l. ij. §. ſed & ſi dubitetur. & l. ſi quis aliena. cum ibi no. ff. de iudi. l. contra. & ibi etiam not. ff. de re iud. & faciunt tradita per Canoniſtas in c. cum ordinem de reſcr. & in c. cum parati. de appell.
h Coarctabit. Et hoc procedit non ſolum in ordinariis, ſed poteſt procedere etiam in delegatis, puta, ſi ſit commiſſa cauſa pluribus ſine clauſula illa, quòd ſi non omnes, & para tantum eorum citet, vt in c. prudentiam. in prin. & ibi not. cum c. ſeq. de off. del. fac. c. ex literis. eo. tit. & ca. ſi duobus. de appell. & habetur per Specu. in tit. de citatione. col. ij. verſ. Item quòd eſt euidens. Sed quid ſi iudex qui citauit mortu' eſt, & alius in locū demortui ſubſtitutus, vtrum citatus teneatur comparere abſque noua citatione? Vel cōtra: quid ſi aliquis citatus eſt ſub nomine dignitatis, & mortuus eſt, & ali' ſubſtitutus? an citatio coarctabit ſubſtitutum? Reſpō. vt per Abb. in c. licet. in fi. de accu.
i Legitime. Vt q̃a commiſſa ad petitionem partis, vt in ca. propoſuiſti. vbi Abb. de foro. com. ſi iudex procederet ad vtilitatem priuatam: aliàs eſſet nulla, & per conſequens non perpetuaret iuriſdictionem, cap. cum plures. vbi no. de offi. deleg. in vj. nec etiam præuentionē induceret, Io. And. & Ab. in d. c. propoſuiſti. vbi, an talis citatio debeat eſſe per tria edicta, an per vnicam citationem peremptoriam.
k Præuentus. l. ſi quis poſtea. ff. de iud. l. cum quædam. ff. de iuriſd. om. iudi. patet ergo quòd per ſolam citationem perpetuatur iuriſdictio, tam ordinarij, quam delegati, vt cap. propoſuiſti. de foro compet. vnde ſumitur. & c. gratū. & c. licet. de of. dele. & c. ſi. de off. leg fac. ca. vt debitus. de appel. & c. capitulum ſanctę Crucis. de reſcrip. vt citatio præualet impetrationi litterarū: qui ergo conuenitur coram iudice competenti cogitur vſque ad finem perſiſtere etiam ſi mutauerit forum quia præuentus fuit.

Citatio impetrationi litterarum.

Citatus ad inſtantiã ſpoliatoris nõ tenetur cõparere.h. d.

Idem iuris [a] eſt, ſi iudex quidem tuus ſit, ex eo tamen te mandet vocari, vt in iudicio cum ſpoliatore tuo ſtare cõpellaris, nec enim antea comparere cogeris, quam ad omnia canonice; reſtitutus [b] fueris.

Ex qualitate loci citatio nõ arctat ad comparendum h d.

Lo.us quoque ad quẽ vocatus fueris, tunc inualidam reddit citationem, cum aut incertus [c] eſt, aut citantis nõ ſubeſt iuriſdictioni [d]. Idem etiam dici poterit, ſi citandus extra iudicis territorium [e] moram trahere comperiatur.

Tunc enim ius dicenti impune non paretur [f]. Quemadmodum & ſi locus citationi deſignatus peſtilens [g] ſit, aut aliàs pro citato male tutus [h].

Diebus feriatis in honorem Dei, etiam ex conſenſu partiũ, non poteſt procedi. Et anguſtia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem.h. d.

Sed etſi te iudex iuſſerit adeſſe, aut inter anguſta nimis tempora [i], aut quæ veneranda ſint diuini cultus gratia [k], nullas vires habebit talis iuſſio. Quamuis enim non prorogagare, ſed expedire deceat quęſtiones [l]: vſque adeo tamen his diebus

a Idem iuris. Supra dixit de nullitate, quę obuenit ex perſona iudicis, non de ea, quę ex perſona rei conuenti.

b Reſtitutus fueris. Cap. j. & c. prius. iij. quæſt. ij. Specu. in tit. de citatione. §. j. & ponitur hic vnũ tantum exemplum de ſpoliato: ſed plura videri poſſunt in l. ij. & l. iij. ff. eo. in quibus citatio non valet ex qualitate perſonæ, quæ citatur.

c Incertus eſt. Tũc enim videtur perinde ac ſi nullus locus conſtitutus fuiſſet. l. de ætate. §. nihil. ff. de interro. act. & nimia generalitas reprobatur. cap. ex litteris. de dolo & contu. Sed hæc citatio ad locum incertum non eſt ipſo iure nulla, ſi non eſt omnimoda incertitudo, puta, quòd citatus fuerit quis ad villã, & ſint plura loca eiuſdem nominis, vt in c. fin. de reſcri. quia debet citatus comparere in locum in quo conſueuit cõparere. l. ſi locus. ff. e diud. l. ſi cum dies. §. ſi arbiter. ff. de arbi. & habetur in d. c. fin.

d Iuriſdictio. l. fi. ff. de iur. om. iud. & c. cum epiſcopus. de offi. ord. in vj. & hoc adaptari poteſt, etiam ad delegatum, cap. ſtatutum. §. in nullo. de reſc. in vj. & in tantum hoc procedit ſecundũ quoſdam, vt citatio nec ex partiũ conſenſu poſſit conualeſcere, vt not. in d. §. in nullo, & de hoc per Spec. in tit. de cita. §. j. verſ. Item quòd iudex. & ibi etiam per Io. And. in Apoſtil. Quod tamẽ hic dicitur non habet locum in terminis. clem. j. de foro compet.

e Extra territorium. Poterit videri forte temere hic iſtud poſitum, cum ſi de verbali citatione intelligendum ſit, quẽadmodum videtur intelligendum, ita videatur dubium vt nõ defuerint aliqui Legiſtarum, vt Ang. de Peru. & etiam alij qui dixerint hoc agere deciſione Cęſarea, vt per Iaſ. in l. ſi. ff. de iur omn. indi. ſed hoc forte verũ fuerit apud Legiſtas, certe apud Canoniſtas videtur clarum per cle. paſtoralis. de re iudic. & quã etiam apud eos id non eſſet clarum quod hic dicitur, eſſet intelligendum iuxta not. per Spec. in tit. de citat. §. j. verſ. vij. & per Bart. & alios in d. l. fi. vt puta, quando diuerſi iudices non ſubſunt vni domino: ſed ſunt omnino ſeparati, de quo nemo videtur dubitare.

f Non paretur. Ratio, l. fi. ff. de iuriſ. om. iud.

g Peſtilens. Vt not. in c. cõmunis. diſt. xxiij. in verſ. morari & cle. quandiu. de app. & per Spec. in tit. de citatio. verſ. item excipitur. Sed quid ſi in loco peſtis redderetur ius, an citatus excuſaretur, ſi nõ compareret? Reſpond. vt per Bart. in l. de ætate, quam legit. in l. recuſare. §. ſi quis alio ff. ad Trebell. & latius per Abb. in c. cum dilecti. verſi. ex hoodiecto. not. d. auth. quod ſi ius. & fac. not. per eundem Ab. in ca. propter ſterilitatẽ. verſi. ſed dubiũ eſt.

h Male tutus. Facit c. de cetero. de ſent. excom. & c. veniens. de accuſ. & vtrobique Ab. nec diſtinguemus ex qua cauſa ortæ fuerint inimicitiæ, & an culpa non comparentis. Ab. in d. c. de cetero. fac not. per eundem in c. j. in ij. notab. de iud. fac. cle. j. de re iudic. & l. ſententia. C. de iur. om. iud. Idem etiam eſſet, ſi locus ſit inhoneſtus, vt per Specu. in titu. de citat. § j. verſ. item quod ſit citatus.

i Tempora. v. q. ij. c. j. & c. primates, & per tot.

k Diuini cultus gratia. Hoc procedit quando fuit facta citatio vt compareat tali die quæ eſt feriata in honorem Dei: ſecus ſi fuiſſet dictum compareat vſque ad talem diem feriatam, & hoc dicit eſſe veriſſimum Abb. in c. fin de fer. licet antiqui multis modis diſtinguerent, vt ibi per eum in j. q. Quod autem ſit econtra, ſi ſit facta citatio die feriata, ad diem non feriatam, dic vt per eundem in d. c. fi. q. ij.

l Quæſtiones. Cap. finẽ. & c. venerabilis. de dolo. & contu. c. fi. eo. l. properandum. C. de iud. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus, & iuriſdictionis voluntariæ? Reſpon. poſſunt etiam diebus feriatis in honorem Dei explicari, quãtum ad hoc vt teneant: ſed talem actum celebrãtes peccant, niſi certis caſibus, vt in notulis ſeq. Et vidi in doctoratu Illuſtriſſimi Flauij Vrſini olim ſcholaris, & Domini mei, & poſtea Auditoris

Flauius Vrſinus Cardinalis.

iudiciorū [a] ſtrepitus debet cōquieſcere, vt niſi vel neceſſitas [b] cogat, vel pietas [c] ſuadeat, cōſentientibus etiam partibus proceſſus habitus non teneat.

Feriis indultis hominū cauſa renunciari poteſt. h. d.

Aliud tamen obtinet, ſi ob hominum neceſſitates [d] feriæ indultæ fuerint, Tūc enim acta cuncta tenent, ſi de partium proceſſerint voluntate [e].

Delegatus debet in citatione inſerere tenorem ſuæ commiſſionis, & deſignare auditorium; ſecus eſt in ordinario. h. d.

Iam vero multum intereſt, delegatusne citet, an ordinarius. Ille enim cum aliena vtatur iuriſdictione, longe remotos, [f] non niſi litteris commiſſionis ſuæ tenorem continentibus [g], & intra certa ſpatia [h], quem vocare poterit. Et cum proprium nō habeat auditorium certum huiuſmodi litteris locum, vbi ſe citatus exhibere valeat, deſignare illum oportebit. Cum in ordinario nulla ſubſit huiuſmodi neceſſitas [i].

Ponit quid agendum ſit delegato, ſi iuriſdictio eius expirat in peremptorio. h. d.

Itē in delegato [k] quæri poteſt, ſi peremptorie partes is citauerit, & earum altera (die data) ſeſe abſentat cōtumaciter, an ſaltem circa vltimam diei partem ſit in negotio procedendum: & vtrum ſi duxerit expectandum,

toris Cameræ Apoſtolicæ meritiſſimi; & nunc Cardinalis ampliſſimi in collegio Peruſino, nō modicam altercationē: quia d. Dominus cupiebat præſentari in die feriata in honorē Dei, hoc eſt in die S. Auguſtini de mēſe Septembris, & aliqui doctores multū reclamauerunt dicētes, hoc nō debere fieri quod eſſet peccatum, cum eſſet actus, in quo iudex debet pro tribunali ſedere: tamē obtentum fuit quòd fieret, forte, quia magis cupimus hominibus placere, quam Deo: & eodē ann. 1556. fuit doctoratus Illuſtriſſimus Do. Andreas Matthæus de aqua viua, ad præſens meritiſſimus epiſcop⁹ de Venafro, qui licet fuerit præſentatus die non feriata, ſed iuridica, fuit tamen doctoratus in feſto S. Auguſtini, nec forte fuit indecens in feſto doctoris fieri quem doctorem. de hoc late per Abb in ca. fi. de fer. & in titu. de citat. § 4.

Andreas Matthæ⁹ de aqua viua.

a Iudiciorum. Sed an idem ſit in compromiſſis, quod in iudiciis? Reſp. idem, ſecundum Abb. in cap. fi. de fer. & hoc intellige in vero arbitro: ſecus eſt in arbitratore & amicabili compoſitore, c j. de feriis. Spec. in tit. de arbi. § fi. verſi. in forma Ioan. Andr & Abb. in c. fi. de fer.

b Neceſſitas. Puta quia ſit res tempore peritura, Plura exempla dantur in l. ij. & iij. & l. iij. ff. de fer fac. l. j. ff. de dam. infecto.

c Pietas. Puta, quia ſit cauſa miſerabilium perſonarum: nec enim in operibus miſericordiæ eſt habenda dierum diſtinctio, arg c. vtinam. diſtinct. lxxvj. & c. nunquam. diſtin. v. & aliis caſibus per Abb. & Doct. in c. fi. de feriis. qui concludunt his verſibus.

Hæc faciunt cauſas feſtis tractare diebus.
Pax, ſcelus admiſſum, manifeſta res peritura.
Terminus expirans, mora, feſtis abeſſe volentis,
Cumque poteſtatem patriæ ius filius exit.

De quorum verſuum declaratione, Abb. & alij, in d. cap. fin.

d Neceſſitates. Vt meſſium, vindemiarum. Sed quid dicemus, ſi ſimus in loco, vbi nō recolligitur vinum, vel granum? Item quid ſi recolligitur quidem, ſed quæſtio vertitur inter milites, vel clericos, an tunc poſſit procedi? Reſpon. vt not. in c. fi. per Abb. & alios, de feriis.

e Voluntate. Idem etiam dicas de feriis repētinis. puta ſi ſint indictæ ob res proſpere geſtas. Vel propter natiuitatē filij ipſi⁹ principis. Vel quia duxit vxorem. l. ſed & ſi per prætorem. §. feriæ. ff. quibus ex cauſ. maio. cum enim nō ſint inductæ fauore partium, merito nō poteſt eis per partes renunciari, facit l. omnes dies. in fine. & l. nullo. C. de feriis. & ita per Doct. in cap. fina. de feriis.

f Longe remotos. De quo per Abb. in c. præterea. de dila.

g Continentibus. Ad hoc, vt reus poſſit inſtrui & deliberare, quid debeat in termino reſpondere, habetur late in cap. præterea. de dilation. & per Specular. in titu. de citatio § ſequitur. verſ. vtrum autem citatus. vbi allegat multa concordan.

h Spatia. Id eſt, intra duas dietas, ca. nonnulli, & capitul dilectus. ij. de reſcript. capit. ex parte, de foro competent. capit. olim. de excep. cum concord. Et hic nihil fuit expreſſum de duabus dietis: quia iſta materia de duabus dietis habet multa capita, & multas diſtinctiones, de quibus plene per Specular. in titulo de citatio. § j.

i Neceſſitas. Habes ergo quomodo differant citationes ordinarij, & delegati. Sed de hoc dic plenius, immo pleniſſime vt Specul. in titulo de citatione. §. cum de citatione. & alibi in dicto titulo.

k In delegato. Non autem in ordinario, cuius iuriſdictio tempore non expirat: & ſic commode annectitur ſuperiori §. in quo ponitur alia differentia inter delegatum & ordinarium. concor. cap. conſuluit. de offic. del. vnde ſumitur.

ſit iterum citandus [a] cõtumax? Et in hac ſpecie multũ intereſt, duret iuriſdictio poſt peremptorium terminum, an expiret. Primo enim caſu, in diem alteram æquitate [b] ſuadente iudex expectare poterit: nec proptereа peremptorio elapſo pars contumax citanda erit: niſi gratiam [c] eidem fecerit benignitatis iudicantis. Poſteriore vero, ne fruſtra iudicialis inſtãtia [d] euaneſcat, ſi partes cum id nouerint, ſeſe iudici non præſentauerint hora [e], qua congrue procedi poſſit, ad exequendum, propter quod [f] eis legitime terminum [g] peremptorium aſſignauerit, ad executionem libere procedere poterit.

Iudex in peremptorio non debet terminum nimium coarctare. h. d.

Diſcretus tamen iudex in aſſignatiõe peremptorij [h], non debet iuriſdictionem ſuam, niſi neceſſitas vrgeat adeo coarctare [i].

Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare. h. d.

Adhuc tametſi omnia ſolenniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicem, quibuſdam caſibus excuſandus erit: vtputa ſi facto aduerſarij impeditus [k] aut ad maius tribunal [l] vocatus, vel in-

a Citandus. Videbatur, quòd peremptorium eſſet circunductum & ſublatum, vt iterum eſſet citandus, vt l. & poſt peremptorium. ff. de iud. Sed nunquid, parte non comparente, circunducatur edictum ipſo iure? Reſp. non, vt per Abb. in cap. conſuluit. de of. de leg. ſuper gl. ij. Qđ ergo remedium habet pars comparẽs contra abſentem? Reſpõ. duplex. Primum quidem, vt faciat circunduci terminum, & ab illa citatione abſolui: nec enim debet propria auctoritate recedere. Secundum eſt, vt faciat ſe abſolui ab inſtãtia iudicij. Eſt autẽ inter hæc duo remedia differentia nõ modica, vt proſequitur Abb. in d. c. conſuluit. verſ. nunquid. aut parte non comparente.

b Æquitate. Ergo æquum & honeſtũ eſt in diem alterã: nec enim ſtatim atque nõ comparuit poteſt dici contumax: quia poteſt habere iuſtam cauſam abſentiæ, & ſic reuocabitur ſententia. c. cum Bertholdus. de re iud. nec prætor feſtinare debet ad decernendum, vt iubeat poſſidere, vt l. ſi finita. §. ſi forte. ff. de dam. infect. non tamen eſt neceſſarium, ſi nolit in diem alterum expectare.

c Gratiam. Ecce quanta poteſtas datur iudici circa iudicia, vt poſſit parcere contumaci in præiudicium alterius. l. j. C. quomodo, & quando iudex. l. ſi cum dies §. ſi quis ex litigatoribus. ff. de arbit. Non enim quidquid iudicis poteſtati permittitur, iuris etiam neceſſitati ſubiicitur. l. non quidquid. ff de iud. & eſt contra id. iij. quæſt. ix. cap. fin. Item licet iudex poſſit parcere inferendo ſententiam termino conſtituto: non tamen poteſt ei parcere in expenſis, & ſumptibus: alioqui ipſe de ſuo reſtituet expenſas. l. ſancimus. C. [illegible] iud. Sed videtur, quod de iure mero teneatur expectare vſque ad ſequentem diem. l. qui hoc anno. ff de verb. oblig. Vel ſaltem ꝙ ſuprema hora diei poſſit iudicari. l. ij. q. vj. c. biduũ. die vt not. in c. cõſuluit. de offi. dele. per Ab. & alios.

d Inſtantia. Id eſt, poteſtas.

e Hora. Nota. hic & ex c. conſuluit. de offi. deleg. quod citatus pro certa die, hora tamen non determinata debet comparere hora, qua congrue poſſit iudex incipere & finire actum incumbentem: nam ſecundum qualitatem actus tacita videtur hora diei præfixa. Vnde dixit Innocen & ſecutus eſt Abb. in d. cap. conſuluit quod canonicus citatus ad electionem faciendam certa die, debet comparere de mane: quia electio ſolet fieri illa hora propter miſſam Spiritus ſancti, vt not. in cap. cum nobis. de elect. citatus ergo ad certam diem debet comparere hora, qua iudex nõ ſolum poteſt: ſed ſolet iudicare, fac. l. quod ſi nolit. §. qa aſſidua. ff. de edil. edict. fac. l. qui ſe miſſem. ff de vſu. & cap. ex litteris. de conſtit. & l. penult. ff. de iuſt. & iure.

f Propter quod. Id eſt, id ꝓpter quod.

g Terminum peremptorium. Sine cuius aſſignatione non valeret ſententia. l. j. §. item cum ex edicto. ff. quæ ſent. ſi appel. reſcind. niſi ipſemet iudex partes in ſua præſentia conſtitutas moneret. Hæc enim monitio vim habet trinæ citationis.

h Peremptorij. l. nunquam. ff. de iud. cap. tam ex litteris. de reſt. in integ.

i Coarctare. Cap. conſtituit. de offi. deleg. cap. reprehenſibilis. de appel. ij. q. vj. c. appellatore. l. non tantum. ff. de excuſ. tutor.

k Impeditus. Exemplum habes in cap. ex litteris. de in integr. reſtit. facit cap. Paſtoralis. §. j. de offi. deleg. ſi tamen citatus tarde arripuit iter. non excuſatur ob impedimentum poſt tarditatem contingens. l. j. ſi quis caut. in fine, facit nota. per Innocen. in cap P. & G. de offic. delegat. De iudice, qui nimium ſe arctabit in petendo conſilio, & notata per Abbatem in capit. cum in veteri. verſi. vlti. not. de elect.

l Tribunal. l. contra pupillum. §. j. ff. ſi quis cau. & per Legiſtas in l. ij. §. j. ff. eodem titu. Niſi procuraſſet ſe citari per maiorem iudicem, capit. paſtoralis. circa finem. de offic. delegat. & per

Specu

culis [a] aut infirmitate [b] detentus, aut aliis ſimilibus [c] cauſis implicatus non acceſſerit. Debet tamen ceſſante impedimento, quanto potuerit citius iudici ſui copiam facere [d].

DE DOLO ET contumacia, & in poſſeſsionem miſsione.

TIT. VI.

Quis dicatur contumax, & quid ſit contumacia. h. d.

Ergo à iuridice [e] vocat[9] nulla legitima [f] cauſa impeditus [g], ſi ſe iudici pręſentare neglexerit [h] aduerſario [i] accuſante [k], contumaciæ crimen [l] incurrit. Eſt [m] enim cōtumacia erga iudicem, vel prælatum commiſſa innobedientia [n].

Cōtumacia varie punitur. h. d.

Hæc autem varie [o] iuribus coercetur: nunc enim litis damno [p], nunc multa [q], nunc

Specula. in titu. de citat. §. j. verſicu. item quod vocatus fuit.

a Vinculis. Facit l. ſuccurritur. ff. ex quibus cau. maio. l. ij. §. fin. cum ll. ſequent. ff. ſi quis caut.

b Infirmitate. Ca. ſi epiſcopus. diſtin. xviij. cum ibi not. cap. querelam. de procu.

c Similibus. Puta, quod iuſſus fuerit eſſe in legatione a Rege, cap. ſi epiſcopus. diſt. xviij. cap. cum parati. de appel. & de his ſimilibus caſibus per Specula. in tit. de citatione. §. j. & per Abbatem in ſua practica. cap. xvij. verſ. & iniuſti. & per Feli. & alios in c. cum olim. de re iudi. ... lores tamen immoderati nō excuſant, cap. cum dilecti. de dolo & contu.

d Facere. Cap cum dilecti. de dolo & contu. Debet etiā mittere ad iudicem ad faciendam fidem de impedimento, vt per Abb. & alios in cap. querelam. de procurat. Et hæc excuſatoris miſſio multum operatur, & maxime quod ſententia lata à iudice per excuſatorem certificato non tenet, Abb. & alij in dicto loco.

DE DOLO ET CONTVMACIA, & in poſſeſsionem miſsione.

e Iuridice. Id eſt, ſecundum ea, quæ ſupra titulo proximo.

f Legitima cauſa. De quib[9] ſupra tit. proxi. §. ſi tamen. cum ſeq.

g Impeditus. Poterit autem de legitimo impedimento conſtare, non ſolum per legitimas ac ordinarias probationes: ſed etiam per ſolum iuramentum impediti, c. ex litteris. de reſtit. in integ. quod forte non procederet de iure ciuili, vt per Abb. ibi, verſ. licet plene non probetur. & forte ſolum in cauſis fauorabilibus, vt in d. cap. ex litteris.

h Neglexerit. Aut etiam poſtquam venerit illicentiatus receſſerit Ab. in c. conſtitutus. in prin. de proc. & in c. pr ... eod. & in ſua prac. c. xviij. Quis dicatur contumax poſt Specu. in tit. de cōtumacia. in princ. Abb. in c. conſuluit. de offi. deleg. verſi. & ideo.

i Aduerſario. Nota, q; collitigans ciuiliter dicitur aduerſarius, & ſic ex facto a iure nō improbato quandoq; oritur inimicitia, nec inſpicitur iuſte qs litiget an iniuſte, vt per Abb. in c. j. de iud. & in c. j. de plus peti. & in c. propoſuiſti. de for. compe. & fac. not. in c. cum ſuper. de off. dele. Puto tamē q; mitior ſit appellatio aduerſarij, quā inimici, & quòd licet omnis, qui tamen eſt inimicus ſit aduerſarius, qui tamen eſt aduerſari[9] non ſemper eſt inimicus.

Aduerſarius.

Aduerſarius quam inimici mitior appellatio.

k Accuſante. Hoc ideo, quia ſi aduerſarius nō accuſaret quis non poſſet dici contumax. l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iudi. vbi Bal. l. conſentaneum. & ibi Bar. C. quomodo, & quando iud. immo non veniente actore in vltimo peremptorio circunducitur citatio, adeo vt neceſſe ſit reū ex integro citari. l. & poſt edictum. ff. de iud. Legiſt. in l. fin. §. ſed ſi ſtipulator. ff. de eo per quem facta erit. Sed cōtra videtur quod not. Abb. in c. j. verſ. nota iudicem poſſe, de iudi. vbi ait, q; iudex poteſt mulctare contumacem, etiā parte nòn petēte. Sol. contumax quis nō eſt, parte non accuſante: ſed per accuſationem partis redditur contumax, iudex multat etiam parte non petente contumacem multari, quod tamen fieri non poterit incontinenti. Sed in ipſa multa imponēda debet cōtumax de nouo citari. Ab. I c. veniēs. de accu. fac. c. cū cōtumacia. de hær. in vj.

l Crimen. Nota, q; contumacia eſt crimen, & quidem interdum capitale. l. omne. §. contumacia. ff. de re mil. & eſt peccatum mortale, Ab. in c. j. verſi. nota contumaciam, de iudi.

Contumacia crimē.

m Eſt enim, &c. Hanc definitionem ſiue deſcriptionem ponit Hoſt. in ſum. eo ſequitur Ab. in ſua practica, cap. xviij. quis ſit contumax.

n Inobedientia. Contumax tamen in vno articulo citandus eſt ad alios, niſi à principio fuiſſet citatus ad totam cauſam. Ab. in c. aditis. de proc. & ſic iſta inobedientia non egreditur actum, in quo quis fuit inobediens.

o Varie. Adeo vt poſſit colonis interdici, ne dominis de fructibus reſpōdeant, vel ne colant agros contumacis, Ab in c. grauem. de ſent. exco.

p Litis damno. l. contumacia. ff. de re iudic. Itē nec poterit litis, in qua eſt contumax, pendentiā allegare, vt per Ab. in c. ex tenore. de reſcri. in fi. verſ. nunquid autem conuentus, &c.

q Multa. l. j. ff. ſi quis ius di. non obtemp. l. ſi. ff. ſi quis in ius vocat. non ierit. Sed hæ duæ pœnę

expenſarũ refectione[a], & rei ſequeſtratione[b], vel eccleſiaſticæ ſenté-tétiæ innodatione[c] ob contumaciam ſuam cõuentus afficitur.

Actor mittitur in poſſeſſionem rerum rei contumacis. & poſt annum efficitur verus poſſeſſor, reſeruata quæſtione ſuper proprietate. h. d.

Illud quoque videtur ordinarium, vt contúmace, aduerſario tuo exiſtente, in poſſeſſionem earum rerum, de quib⁹ queſtio vertitur, vel quæ aliàs ſunt in patrimonio rei, pro modo debiti, ſi perſonalis[d] inſtituatur actio, cuſtodiæ cauſa[e] inducatis[f], vt tædio[g] affectus reus veniat aliquando reſpõſur⁹. Quod ſi adhuc per annum in ſua contumacia perſeuerauerit, iudice decernente, verus poſſeſſor[h] efficieris, ſuper proprietate duntaxat aduerſæ parti defenſione reſeruata[i].

Fructus ne dilapidentur sũt ſequeſtrandi. h. d.

Sed ſi miſſus in poſſeſſionem fructus dilapides, ſequeſtrãdi erũt[k]: & quod diſtractum, in priſtrinum ſtatum reuocandum[l].

Si ob potentiam aduerſarij contumacis non poſſit actor poſſeſſionem ingredi, vel illam amiſerit, nihilominus efficitur verus poſſeſſor elapſo anno. h. d.

Si tamen[m] propter rei potentiam, ſiue dolum contigerit, vt intra

non habent locum, niſi in vero contumace, non autem in ficto. Doct. commun. Doct. in d. l. j. §. hn. & in l. iiij. §. prætor. ff. de damn. infect. Quis autem ſit verus contumax, vel fictus, Legiſtæ in l. fi. ff. de reſti. in integ. & in l. properãdum. §. ſin autẽ reus. C. de iud.

a Refectione. l. ſancimu. vbi traditur. C. de iud.

b Sequeſtratione. Cap. ij. eod.

c Innodatiõe. Ca. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non conte. c. j. eo. in vj. ca. conſtitutus. vbi no. de ſen. excom. in vj. & iudex ſi viderit hanc pœnam magis timere debet illam imponere: pars tamen non poſſet hoc petere: quia cum excommunicatio profera tur loco mulctæ, nulla actio ad hoc cõpetit parti. Bart. in l. iij ff. ſi quis in ius voca. non ierit. & per Abb. in ca. j. de iudi. & in c. prout. eo. in fi. Vbi etiam hoc limitat vno modo. hodie tamẽ non eſt deueniendum ad hãc pœnã excõmunicationis, niſi cum nõ poteſt aduerſus reos realis, vel perſonalis executio fieri, vt per Concil. Trid. ſeſs. xxv. in decretis reformat. c. iij.

d Si perſonalis. Quo caſu prius incipiendum eſt a poſſeſſione mobilium, demum ſi non ſint res mobiles venitur ad immobiles, vt late per Legiſtas in l. à diuo Pio. ff. de re iud. & per Canoniſtas, in cap. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non conteſt.

e Cuſtodiæ cauſa. Vnde hæc miſſio non eſt valde præiudicialis, vnde non mirum ſi fit etiam contra abſentem reipub. cauſa, l. ignorare. C. de reſtitu. in integrum. niſi tamen abſens acceſſiſſet ad ſedem Apoſtolicam, capitu. meminimus. de appellat. & ibi Abb. verſicu. ex his poteſt reſponderi.

f Inducaris. Cap. fi. de eo, qui mit. in poſ. c. quoniam frequenter. § vt lite non conteſta Hæc tamen inductio in poſſeſſionem poteſt facile impediri: nam ſi vel amicus aliquis rei compareat pro abſente audiendus erit, vt per Ab. in d. §. fi. Sed an huiuſmodi amici ſint citandi antequã fiat huiuſmodi miſſio? Rñ. Legiſtæ multi tenent hoc eſſe neceſſarium, neque contrarium alicubi probari: contrarium tamen not. in c. cauſam. de do. & contu. & tenet Ab. in c. cõſultationibus. de offi. del. in verſ. tertio not. q amici per illũ text.

g Tædio. Tædium autem conſiſtet in hoc, quia actor miſſus in poſſeſſionem expellet reum de poſſeſſione, percipiet fruct⁹ & conſeruabit eos, c. ij. & c. iij. de ſequ. poſſ. & fruct. In perſonali vero actione tædium erit, quia cũ cultura ſpectet ad contumacem, miſſus erit cum eo in agro, ne ille conſumat fructus. l. is cui. §. qui legatorũ. ff. vt in poſſ. l. ſi finita. §. ſi quis autem. ff. de damn. infect. & not. in c. quoniã frequenter. §. fin. vt lit. non cont. & in c. contingit. eod.

h Verus poſſeſſor. Cap. quoniam frequenter. §. fin. vt li. non conteſ. an autẽ incõmutabiliter. dic vt ibi not.

i Reſeruata. Capit. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non conteſt.

k Sequeſtrandi erunt. Hoc intellige, ſi ante annum miſſus in poſſeſſionem diſtrahet, vt in c. dilectus. de ſeq. poſſeſſ. & fruct. & not. ex hoc quod miſſio in poſſeſſionem non reuocatur, licet miſſus peruerſe ſe gerat circa conſeruandos fructus. ſed ſit ſequeſtratio. Sed quid ſi non dilapidet adhuc, ſed ſit ſuſpectus de dilapidatione, an erit facienda ſequeſtratio? Reſpond. non, ſed erit ab eo, qui miſſus eſt in poſſeſſionem danda cautio de fructibus debito tempore reſtituẽdis, not. in cap. ſuſcitata. de reſtit. in integ. & per Ab. in dicto cap. dilectus.

l Reuocandum. Not. quòd ille, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, ſiue reali actione agatur, ſiue perſonali, infra annum nõ facit fructus ſuos: ſed cuſtodire eos debet, vt ſi intra annum reus recuperare vellit poſſeſſionem, ei fructus reſtituantur, expenſæ tamen neceſſariæ pro fructibus percipiendis factæ, primo debent deduci. l. fundus. in princip. ff. famil. erciſc. anno autem elapſo lucratur omnes fructus, vt not. in cap. contingit. eod. & hoc in reali.

m Si tamen. Not. caſum, in quo quis ſine aliqua

appte-

apprehenſione nãciſcitur poſſeſſionem. concor. cap. contingit. eod. vnde ſumitur: de aliis habes per Legiſtas in l. j ff. de adqui. poſ. Item not. remedium vnum contra eum, qui non admittit alium in poſſeſſionem: de aliis pluribus habes in cap. tua. vt lit. non conteſt.

a Melioris. Facit c. contingit. eo. & l. iij. §. j ff. de don. inter vi. & vxo. l. Seruius. ff. quod vi aut clam. l. non ſolum. ff. de noxa. l. itaque fullo. ff. de fur. cap. ad hæc de poſtul. xvj. q. j. cap legi.

b Actor. Siue agat reali ſiue perſonali de quo tamen dic vt late in cap. contingit. eod.

c Cõſtituatur. Sed an ipſo iure vel requiratur ſententia? Reſpon. vt in cap. contingit eod.

d Cauerit. Allegando ſe non eſſe contumacem, & habetur de hoc in cap. cum veniſſent. de eo qui mit. in poſ. & hoc quando dubitatur de contumacia: aliàs ſi contumacia ſit manifeſta, non audiretur: niſi etiam expenſas reficeret, argu. in cap. Venerabilibus §. idem. & §. ſecus. de ſent. excom. in vj. & per Ab. in d. c. cum veniſſent. & fac. hoc. ad limitandum, c. quoniam. §. in aliis. vt lit. non conteſta. Item dicas etiam ſi non cauit, per eum tamen non ſteterit, vt ſtatim ſequitur.

e Reſtituendus erit. Niſi miſſus in poſſeſſionem ſit neceſſario & cauſa reip. abſens: quia tunc non eſt reſtituenda poſſeſſio, c. dilecto. de ver. ſign. & not. in cap. ij. de eo, qui mit. in poſſ. &c.

f Non ſteterit. Paria ergo ſunt, aliquid per me fieri aut per me nõ ſtare, quo minus fiat, fac. c. imputari de reg. iur. in vj. & c. quia diuerſitatem. de conce. præb. c. plerumque. de reſcr. c. quoniã. in prin. vt lit. non conteſt. cap. ex inſinuatione. & c. ex tenore. de app. ij. q. vij. c. anteriorum. § ad hoc.

annum rem cuſtodiendam nanciſci nõ poſſis, vel etiã adquiſitã amittas; ne contumax melioris[a], quam obediens conditionis exiſtat; de canonica æquitate ſancitum eſt, vt hoc etiam caſu verus, elapſo anno, poſſeſſor actor[b] conſtituatur[c].

Si reus contumax dederit cautionem de ſtando iuri, nec multandus eſt quod aduerſarium non fuerit paſſus eſſe in poſſeſſione: & miſſionem paſſus reſtituetur. h. d.

Hoc tamẽ tunc obtinet cum reus nullam cautionem præſtitit: nã ſi de ſtando iuri cauerit [d], nec multandus, quod in poſſeſſione actorem eſſe paſſus non fuerit: & miſſionem paſſus illico reſtituendus[e] erit.

Actor anno lapſo non reputatur poſſeſſor, ſi per eum ſteterit, quominus intrauerit poſſeſſionem. h. d.

Idẽ iuris eſt, ſi annus lapſus eſſe proponatur: per reum tamen non ſteterit[f], quominus ante terminum, & poſſeſſionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus à delegato Principis, etiam delegato mortuo non poteſt ab Ordinario abſolui, vel alio præterquam in mortis articulo vel de mandato Papæ. h. d.

Quæri contingit, ſi legatus[g], qui reum propter contumaciam manifeſtam excommunicationis [h] vinculo innodauit, vel petitorẽ cauſa rei ſeruandæ in poſſeſſionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iuri parere volenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius abſolutionis beneficium impertiri & poſſeſſionem reſtituere valeat? Et[i] reſponſum eſt quod (cũ delegatus quo ad hoc ſit Ordinario maior[k]) excommunicatus ab eo, non poteſt[l] per alium præterquam

Vicini ergo, qui fecerunt quantum potuerunt, vt malefactorem caperent, ſi non ceperint, non tenentur etiam ſtante ſtatuto, Bar. in l. ne quid, ff. de incen. rui. & nauf. Ab. in cap. ij. de eo, qui mit. in poſ. Arg. tamen contra in cap. j. de eo, qui mittit. in poſ. rei ſer. cauſ. Sol. ibi voluntas ſtetit in puris terminis voluntatis, hic quando voluit cauere, & obtulit cautionẽ: ſed defuit qui reciperet. & ſic habes vnã limitationem ad id, quod hic dicitur & ad d. cap. ij. Idem etiam eſſet vbi plures conueniri poſſunt, & vnus tantũ eſſet contumax: quia nõ eſt facienda miſſio: niſi omnes vocentur, l. Aemilius. ff. de mino. & arg. in. l. hoc autem. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. & per Ab. in cap. cum deputati, vet. & ſubiicit vnum notabile, de iudiciis.

g Delegatus. ſcilicet a principe, vt patet ex ſequentibus. & concord. ca. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordina. vnde ſumitur.

h Excommunicationis. Habet ergo talis delegatus quo ad cauſam ſibi cõmiſſam ea, quæ ſunt meri & mixti imperij. de quo dic vt per doct. in cap. quod ſedes. de offi. ordi.

i Et reſponſum eſt. Vt ca. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordi.

k Maior. C. ſane. de offi. deleg. cap. paſtoralis. §. præterea. de offi. ordi.

l Non poteſt. Nota hic, & ex cap. paſtoralis. §. præterea. de offi. ord. regulam, quod ab excommunicatione ab homine lata ille duntaxat poteſt abſoluere, qui excommunicauit, vel ſucceſſor, vel ſuperior eius licet excommunicatio non ſit ſpecifice excommunicatori reſeruata: ſecus eſt in excommunicatione lata per conſtitutionem, legem vel ſtatutum, quia quilibet

epiſcopus ſuperior excommunicati aſoluere poteſt, ſi abſolutio nõ eſt reſeruata ſtatuenti, fac. c. nuper. de ſent. excom. & not. Ab. in d. §. prætetea.

a Articulo. Quo caſu de quolibet genere excõmunicationis & a quolibet eccleſiaſtico poteſt abſolui, ar-umen. xvij. quæſt. iiij. cap. ſi quis ſuadente. & cap. quod de his. de ſent. excommu. & c. ſanctum eſt baptiſma. de conſecrat. diſt. iiij. Sed nunquid transfretare volẽs. vel obſeſſus vel prælium campeſtre ingreſſurus abſolui poſſit, quaſi cõſtitutus in mortis articulo? Reſp. vt not. in cap. paſtoralis §. præterea de off. deleg.

b Succeſſerit. Cap. Quoniam Abbas. de offic. delegat. c. aduerſus. de immunita eccleſi. facit l. mortuo iudice. & l. proponebatur. ff. de iudic. & l. quædam, §. nihil intereſt. ff de eden.

ſtipu. Et nota quod dicit offerre ac præſtare: quia oblatio ſola non ſufficit, niſi factum ſequatur, cap. j. de eo qui mittit. in poſ. cauſa rei ſeru. Sicut nec etiam ſufficit offerre pecuniam ad interrumpendum curſum vſurarum: niſi deponatur in æde ſacra. l. acceptum. C. de vſur.

g Cautionem. Sed cum cautionis verbum includat ſtipulationem, l. ſancimus. C. de ver. obli. quis ſtipulabitur? Reſpon. ſecundum antiquos in c. paſtoralis. §. præterea. de off. ord. ordinarius cauſæ. vnde ſi cauſa eſt temporalis, iudex ſæcularis, ſi eccleſiaſtica, iudex eccleſiaſticus. Alij ꝙ quilibet ordinarius, vt per Specul. in tit. de primo & ſecũdo decreto. §. iam de effectu verſic. Et nota, quòd præmiſſa, cum verſ. ſeq. Ex quo dicto nota ſecũdum Ab. & alios in d. §. præterea. ꝙ ordinarius poteſt ſtipulari ei, qui non eſt ſibi ſubditus. eſt etiam publica perſona, & ſtipulationis actus eſt volũtarius, de quo per Ant. & Ab. & alios in cap. dudum de conuer. coniug. & idem in proœ. decret. & per Imol. in capitulo fin. de ſepult.

in mortis articulo[a], ſine mandato ſummi Pontificis, abſolutionis gratiam obtinere, vel poſſeſſionem recuperare: niſi alius ei in honore ſucceſſerit[b], & onere.

Paſſus miſſionem, ſi mortuo delegato præſtet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam poſt annum recuperabit poſſeſſionem. h. d.

Sed ne miſſus in poſſeſſionẽ verus[c] efficiatur poſt annum poſſeſſor, miſſionẽ paſſus coram ordinario, vel (ſi eius copiam habere nequiuerit) coram publicis[d] & honeſtis viris, vt quaſi præſcriptionem interrumpat annalem[e] offerre, ac præſtare poterit[f] de parendo iuri cautionem[g]: vt ſic etiã poſt annũ per Apoſtolicam ſedem poſſeſſionẽ recuperare mereatur.

In cauſis beneficialibus non habet locum miſſio in poſſeſſionem. h. d.

Sed iſta quidem tũc procedent, ũ de profanis[h] rebus erit diſceptatio: nã qui ſuper dignitate perſonatu, vel beneficio[i] eccleſiaſtico[k] obtinendis[l] cum aliquo litigat poſſeſſore, ob partis aduerſæ cõtumaciam in poſſeſſionem

c Verus, &c. Solus ergo anni lapſus videtur quẽ facere verũ poſſeſſorẽ, nec requiritur ſecundum decretum. cap. quoniam frequenter. §. in aliis, vt lite non conteſta. argumen. contra, in cap. primo de eo, qui mittit. in poſſeſ. cauſa rei ſeruan. hoc nota. in capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordina.

d Publicis. L. vt perfectius. C. de anna. excep. decima ſexta, quæſtione tertia, §. poteſt. l. ſancimus. C. de epiſcopal. audien. & capitulo fina. de apppellation. & licet vtatur numero plurali, ſufficiet tamen vnicus notarius cum teſtibus, vt per Abb. & Docto. in cap. paſtoralis. §. præterea, de off. ordi. in verſi. quæ autem dicantur. & verſ. nor. hoc vltimum.

e Annalem. Sed vſque ad quod tempus poterit poſtea petere rem ſibi reſtitui, ſiue recipere poſſeſſionem? Quidam conſtituunt differentiam inter ius canonicum, & leges, vt ſecundum illud vſque ad ſpatium quadraginta annorum ſecundum hos triginta. Abb. in capitulo paſtoralis. §. præterea. de offi. ordin. tenet quod vſque ad decem, cum poſtea ſit completa præſcriptio, dic vt ibi.

f Poterit. Cap. paſtoralis. §. præterea, de offic. ordi. vnde not. quod lex cõſulit, ſimile in l. is qui deſtinauit. ff. de rei vendic. & in l. fin. ff. de præt.

h Profanis rebus. Immo & in eccleſiaſticis rebus habet locum hæc miſſio, ſi agatur de eccleſia vel rebus eccleſiæ, non tanquam de beneficio, ſed tanquam de proprietate, capitu. j. vt lit. non cont. c. dilecto, de ver. ſign. & ca. j. de eo qui mit. in poſſ. in vj. vñ ſumitur. qui text. reſtringitur ad cauſas beneficiales, vnde quod hic & ibi dicitur non procedet in iure patronatus, vt per Peruſi. ibi. Et quod exprimitur de rebus profanis, fit gratia frequentioris contingentiæ: arg. authen. caſſa & irrita C. de ſacroſan. eccleſ. & ca. j. cum ibi not. per Abb. de iniu.

i Beneficio. Quamtumuis modico, ſecundum Hoſt. ad hoc cap. maioribus. de præben. & cap. pen. de verb. ſignifi. & not. in cap. j. de eo qui mit. in poſſ. in vj.

k Eccleſiaſtico. Secus in præbenda, vel beneficio temporali, quod poſſit ſine canonica inſtitutione obtineri.

l Obtinendis. Idem in obtentis, vt habetur in cap. j. de eo qui mit. in poſ. in vj.

a Ne

mittendus non erit: nec[a] per hoc ad ea ingreſſus vitioſus pateat.

In beneficialibus contra contumacem proceditur, etiam lite non conteſtata. h. d.

Licebit tamen iudici hoc caſu (etiam lite non conteſtata[b]) diligẽter examinato[c] negotio ipſum fine debito[d] terminare, contumaciam abſentis diuina replente præſentia[e].

Contra reum contumacem ſi de cauſa liqueat, poteſt ferri ſententia, etiam in cauſa profana lite conteſtata: contra actorem vero etiam lite non conteſtata. h. d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit[f], vt puta ſi conteſtata lite reus cõtumax fuerit, & de cauſa liqueat[g], vel actor ipſe contumaciæ crimen incurrat, quo caſu etiam lite non[h] conteſtata, inſtante reo, iudex & teſtes recipere, & ſententiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino ad quẽ reum citari fecerit debet reo reficere expenſas, & cauere de in poſterum comparendo: alias non admittitur ad aliam citationem. h. d.

Idem quoque actor, ſi ad terminum[i] ad quem aduerſariũ citari fecerit, venienti[k] reo in expenſis propter[l] hoc factis legitime[m]

a Ne per hoc, &c. Hac eadem ratione agens recuperandæ non eſt reſtituendus, niſi primo probata colorata poſſeſſione ex titulo, vt per Archi. & Peru. in cap. j. de eo qui mit. in poſ. in vj. habetur plene in cap. ad decimas. de reſt. ſpo in vj. & in cap. in litteris. eod. in antiq.

b Non conteſtata. Et hoc videtur tradi pro regula quod vbi de remedio in poſſeſſionem miſſionis non eſt proviſum contra contumacem abſentẽ, poſſet procedi ad ſententiam definitiuam lite nõ conteſtata, vt per Bart. in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex. Peruſi. in cap. j. de eo qui mitt. in poſſeſſ. in vj.

c Examinato negotio. Nota quod vbi deueniri poteſt ad ſententiam, lite non conteſtata, iudex poteſt ſupplere de facto pro abſente, adducendo probationes. not. in auth. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. & in l. ampliorem. C. de appel. Regulariter contra: quia iudex non ſupplet in his, quæ ſunt facti. l. j. C. vt quæ deſunt. Doct. in. cap. ad noſtram. ij. de iureiur. & not. in cap. bonę. primo de poſtular. prælat. In beneficialibus autem vbi vertitur periculum animæ iudex ſemper ex officio ſupplere debet, cap. cum nobis olim. de elect. Peruſ. in cap. j. de eo qui mit. in poſ. in vj.

d Fine debito. Vt in cap. prout. eod.

e Præſentia. Cap. quoniam frequenter. §. j. vt lit. non conteſt. cap. ij. eod. in vj. cap. j. de eo qui mi. in poſ in vj. l. properandum. §. cum autem C. de iud.

f Obtinebit. ſcilicet quod poteſt per iudicem deueniri ad definitiuam ſententiam, reo contumace: & hoc eſt vnum ex remediis, quæ dantur contra reum contumacem, fac. cap. prout eod. De aliis, vide not. in d. cap. prout. & per Bart. in l. conſentaneum. C. quomodo, & quando iudex.

g Liqueat, vel liquere poſſit, vt per Abb. in ca. prout. eod. Sed videtur quod ſemper liqueat. Aut enim actor probauit, & liquet pro eo: aut nõ probauit, & liquet contra eum: cum actore non probante, &c. c. ſi. de iureiur. Sed reſp. contrarium habet locũ, quando actor habuit omnes dilationes ad probandum, ita quòd fecit quidquid potuit, & demũ reperitur non probaſſe; ſecus vbi ob cõtumaciã partis aduerſæ non recepit omnes dilationes iuridicas: quia forte multa potuiſſet probare, ſi reus fuiſſet præſens, vt per Abb. in d. cap. prout. & in capit. cauſam. eod.

h Lite non conteſtata. Ca cauſam. eod. ſecundũ communem & verum intellectum. nota ergo differentiam inter reum contumacem, & actorem, per quam magis fauemus reo, quo inſtãte poteſt ferri ſententia, etiam lite non conteſtata actore contumace ſecus cõ ra. Rationes plures redduntur. in d. ca. cauſam. per glo. & Doct. quæ tamen omnes videntur cẽdere ad hoc q̃d hoc accidat quia maior eſt cõtumacia actoris, quã rei, vnde ſeuerius etiam cum eo agitur. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quædam dilationes, tamen id non videtur neceſſario ſeruandum de iure canonico, ſecundum Ab. in d. cap. cauſam.

i Terminum. Siue peremptorie, ſiue non, ſiue in principio cauſæ, ſiue in progreſſu, cum lex loquatur generaliter. l. de. pretio. ff. de pub. & ita. not. in cap. j. eod. in vj. vnde ſumitur.

k Venienti. Ergo non venienti non condemnabitur: ſed contumacia cum cõtumacia compenſabitur, l. ſi duo. ff. de dolo. l. ſi ambo ff. de cõpen. & erit circumducta citatio. l. & poſt edictũ. ff. de iud. quod tamen intellige de ſpeciali: ſecus in generali ad totam cauſam: quia licet quoad terminum, a quo neuter comparuit ſit circumducta citatio: non tamen quo ad alios actus, & totam cauſam, vt per Peruſ. in d. cap. j. eo. in vj. poſt Rotam.

l Propter hoc. Idem ratione contumaciæ, cap. j. de except. in vj. cap. finem. & cap. cum dilecti. eo. alias autem etiam ad expenſas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas quis tenetur, c. in noſtra. vbi Inn. de iureiur. & in l. non ignorat. C. de fruct. & lit. expenſ. cum tamen quis condemnatur ob contumaciam, ſecus eſt, cap. j. eod. in vj. vbi Peruſ.

m Legitime. Quod dic vt not. ij. q. j. in primis

& in

& in cap. finem. eod. vbi an in condemnatione expenſarum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bart. in l. iij. §. ſi ad diem. ff. de re mili. & l. j. ff. ſi quis ius di. non obtem.

condemnabitur: ad aliã citationem minime admittendus, niſi de fideliter[a] in poſterum comparendo, idoneam cautionem[b] dederit.

Iudex debet eſſe contentus vna pœna ex pluribus, quæ adverſus contumacem competunt: & excreſcente contumatia poteſt etiam ad alias procedere, hoc dicit.

Quod autem diximus, iuribus varie contumaciam coerceri, nõ eſt ita accipiendũ, quaſi omnes ſimul pœnas ius dicens infligere cõtumaci debeat, ſed quod variarum pœnarum ſibi datur optio[c] vnde alterutra, quæ magis timeri[d] debeat, iudex a principio contentus erit, ad aliam[e] nihilominus proceſſurus, ſi hoc meruerit protervitas contumacis.

a Fideliter. Præſumitur autem malitioſe quis abeſſe, niſi probetur legitimum impedimentum. cap. cum Bertoldus. & cap. querelam. de re iud.

b Idoneam cautionem. Ex eo qđ dicit idoneam intellige quod pignora, vel fideiuſſiones dentur. l. ſi mandato. §. fina. ff. manda. licet aliàs verbo cautionis intelligamus ſimplicẽ promiſſionem. l. ſancimus. C. de verb. ſignifi. ſi quis tamen hoc dare nõ poteſt det iuratoriam, vel quam poteſt, vt traditur in cap. j. eod. in vj.

c Optio. Hoc intellige iuxta ea, quæ not. in cap. a crapula. de vit. & hon. cler. & in cap. fraternitatis. diſt. xxxiij. & per Abb. in cap inter cetera. de reſcri. & per Legiſtas, in l. quicunque. C. de ſer. fugi. & videtur hoc intelligendum quando ad hæc remedia vel pœnas contumaciæ nulla parti competit actio: aliàs videtur, ſecus vt per Abb. in cap. prout. eod. col. pen. & in fi.

d Timeri. Illa enim eſt potius infligẽda. xxiiij. q. v. cap. prodeſt. Arg. contra, cap. ſane. & ca. paſtoralis. j. reſpon. de offi. dele. Sol, vt ibi. hodie datur modus procedendi per Concil. Trid. ſeſ. xxv. in decr. reformationum, cap. iij.

e Aliam. Vſque ad tertiam vicem per contumaciam eiuſdem actus. l. fi. C. de mo. mulct. & per Abb. in cap. j. de pœn.

De libelli conceptione, & oblatione.

f Conceptione. Non male fuit in hac rub. adiecta hæc dictio, licet non ponatur in decretalibus, quia in hoc tit. non tractatur ſimpliciter de oblatione libelli: ſed etiam qua forma debeat concipi. Continua autem ſic: Supra viſum fuit de contumacia: ſed quia non ſemper contingit reum, vel actorem eſſe contumacem, ideo videndum quid agendum comparente reo, & ſic non contumace.

g Iudici. Et a iudice poſtea offeretur reo, & hæc eſt bona practica, ſecundũ Abbatem in cap. j. eodem. & vbi & aliæ plures practicæ ponuntur, de hoc per Legiſt. in aut. offeratur. C. de lit. conteſt.

DE LIBELLI conceptione[f], & oblatione.

TIT. VIII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid ſit libellus, h. d.

IN primis igitur reo in aſsignato termino comparente iudici[g] libellum actor offeret, & illum ita clarum[h] & planum, vt ex eius inſpectione deliberare[i] reus valeat, verum cedere velit, an contendere, atque vt ſi contẽdendũ ſit, diſpicere valeat iudex quemadmodum a ſe concipienda ſit ſententia[k]. Nihil[l] enim aliud eſt libellus, quam breuis[m] ſcriptura cla-

h Clarum. Cauendum ergo erit a nimia generalitate, cap. ij. eodem. Item cauendum quod nõ ſit alternatiuus, l. prætor edixit. §. quod autem. ff. de iureiuran. Nec conditionalis. §. ex cõditionali. inſtitut. de verbor. obligat. Item quod nõ habeat verbum, prægnans. vel duplex. cap. fin. de reſcrip. l. ſi is qui ducenta. ff. de reb. dub. Et generaliter, quod nõ ponatur aliquid vnde obſcuritas oriatur, not. in ca. conſtitutus. de in integr. reſtit. per Inno. & Abb. in cap. j. eod.

i Deliberare. Fac. l. j. ff. de eden. nec enim incontinenti compellitur reſpondere, maxime ſi tale eſt factum quod indiget matura deliberatione. fac. cap. propoſuiſti. diſt. lxxxij. & per Abb. in cap. j. eo. & habetur j. eod. §. fin.

k Sententia. Quæ debet eſſe conformis libello. l. fi. C. de fidei. cap. liber. & traditur late per Legiſt. in l. vinum. ff. ſi cert. pet. l. vt fundus. ff. com. diui. c. licet Hely. de ſimo. c. cũ dilecti. de ord. co.

l Nihil enim, &c. Variæ quidem dantur definitiones libelli, vt per Ab. in rub. & p Hoſ. in ſũ. eo. & per Specul. in tit. de libel. cõcept. tamẽ hæc viſa eſt ceteris cõmodior, & eam ponit Abb. in ſua praxi. in cap. xxxviij. pro qua allegat l. ampliorem. §. j. C. de appell. & declaratur per eundem in dicta rubr.

m Breuis ſcriptura. Libellus ergo dandus eſt in ſcriptis. iij. quæſt. iij. cap. offeratur & auth. offeratur. C. de lit. conteſt. & cap. ij. eod. & per Ab. in rub

in rub. & cap. j. eo. H. tamen non procedit in cauſis vilioribus, in quibus nulla ſcriptura requiritur, vt in ſupra alleg. locis.

a Claram. Sed ſi breuis quomodo clara? iuxta illud Horatij. Breuis eſſe laboro, obſcurus fio. Sol. illud procedit in breuitate nimia

practica, quæ eſt optima legum interpres, & hoc eſt exprimendum, vt ſciat reus, an ſit iudex competens, vt ĩ. eo. §. fi.

l Petitæ rei. Vt habetur in cap. ſignificantibus. de appel. & ca. ij. eod. quod eſt idem ad verbum.

claram[a] actoris intentionem continens, & contra aduerſariũ neceſſario concludens.

Libellorum alij ſunt accuſatorij, alij conuentionales h. d.

Porro libellorum duæ ſunt ſpecies[b], alij enim ſunt accuſatorij, alij conuẽtionales. Accuſatorii ſunt quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert[c]: de quibus quidem in præſenti nobis nõ eſt inſtitutus ſermo: ſed infra ſuo loco[d] & ordine dicetur. Conuẽtionales ſunt quibus in ciuilib9 diſceptationibus vtimur dum rem noſtram[e] aut quam nobis deberi[f] putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus, & quod ineptus, vel obſcurus libellus non obligat ad reſpondendum & quod iudex illum poteſt lacerare. h. d.

Exprimet[g] igitur oblatus libellus, non ſolum agentis[h], & conuenti[i] nomen: ſed, & ius dicentis[k], & petitæ[l] rei, & actionis qualitatem. Et ſi perſonali experiẽdum ſit actione petendi quoque cauſa exprimenda[m] erit, alioqui nec conuentus reſpondere tenebitur[n] Et iudex libellum non legitimæ conuentionis formã cõtinentẽ cõcerpere ac deſtruere[o] poterit.

Plures dantur caſus, in quibus ſolenni libelli porrectio non eſſe neceſſaria. h. d.

Sunt autem caſus, in quibus ſolennis[p] hæc libelli oblatio minime eſt neceſſaria[q] veluti ĩ qb9 de plano, ac ſine ſtrepitu, & figura[r] iudici pro

b Duæ ſunt ſpecies. Ita diuidit glo. & doct. in ca j. eo. & Specul. de libellorum concept. in cap. quot ſunt ſpecies libellorum.

c Reos defert. De his habes in l. libellorum. ff. de accuſ. vbi latiſſime per Bart. & ij. q. j. c. legum. & q. viij. ca. libellorum

d Suo loco. Infra de accuſ. poſt prin.

e Noſtrã. Ratione dominij, vel quaſi, vel rõne alicuius alterius iuris, vt deſignet libellum ſuper omnibus realibus actionibus; & ſic verbũ noſtrum ſtat hic large, nec ſignificat ſolũ dominium: ſed omne aliud ius cuius occaſione quis poteſt agere fac. not. in l. ij. C. i quib. cau. colocenſi. domin. accuſ. poſſ. lib. xj. & in l. ij in prin. ff. de orig. iur. in ver. Papinianum.

f Deberi. Cap. fi. eod. & deſignat per hæc verba, libellum in perſonalibus actionibus.

g Exprimet. Materia huius §. cumulate traditur per Hoſt. in ſum. eod. §. quid continere debeat. & per Specul. in ſua pract. in tertia parte. in tit. de libel. concep. & in cap. quid libellus continere debeat, & communiter in cap. j. eod.

h Agentis. Cap. querelam. de elect.

i Conuenti. Specu. in ſua practi. in tertia parte in cap. quid libellus continere debeat, allegat ad hoc in arg. iij. q. iij. ca. nullus. & l. in his tribus. ff. de iudi. l. fi. C. de eden. l. j. ff. eod. tit. cap. ij. de ordi. cogni. & cap. querelam. de elect. ſed iura per eum allegata interdum non multum faciunt.

k Ius dicentis. Non intelligas neceſſario de nomine proprio: ſed ſufficit ꝙ exprimatur nomen dignitatis & officij, ita vt reus intelligat coram quo conuenitur. Sed cautius videtur ſeruari in

m Exprimẽda erit. Vt traditur late in fine. eod. & dantur per Specul. quam per Hoſt. gloſſ. Ab. & omnes hi verſus, qui comprehẽdũt, quid debeat libellus continere videlicet.

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo.

Recte compoſitus quiſque libellus habet.

Vel clarius ſic.

Conuenti nomen, & nomẽ conuenientis.

Iudiciũ & nomẽ ſcribet cauſamque petẽdi.

Et quocunque petet res iſtas ſcribere debet.

Dicit tamẽ Hoſt. in ſumma eod. §. quid debeat continere, verſ. ideo apponẽdus eſt. quòd de conſuetudine in libellis apponitur ſolum quis, quid, a quo, & qua de cauſa petat.

n Non tenebitur. Cap. ij. eod. cap. ſignificãtib9. de app.

o Deſtruere poterit. xj. quæſtio j. capitulo ſacerdotibus. & ibi glo. in verbo incendit, & paſſim per Doct.

p Solennis. Quia licet nõ ſit neceſſarius libellus in forma, eſt tamẽ neceſſe fieri in litis exordio petitionẽ, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine, vt poſſit inde naſci pronũciatio petitioni cõformis. & vt poſſit haberi plenior certitudo ſuper quibus petitiões. & articuli formari debeãt: vt clem. ſæpe. de verb. ſign. vbi late traditur quomodo autẽ differat iſta petitio a libello ſolenni, habetur in d. cle. ſæpe. & per Ab. in ſua practi. cap. xxxviij.

q Neceſſaria. In caſibus ergo non exceptis libellus videtur de ſubſtantia iudicij, de quo tamen late no. in cle. ſæpe. de verb. ſig. in verbo, neceſſario. circa quod tamen ſunt varietates apud doct. vt per Abb. & alios in cap. j. eo.

r Et figura iudicij. Vt in cle. ſæpe de verb. ſignific. & de ratione no. ibi in verb. figura.

a Non

procedédum erit, & in quibus etiam non conteſtata [a] lite teſtes recipi poſſunt, & alij plures[b].

Bene faciet iudex, ſi rem terminare quæret ſine tela iudiciaria. h.d.

In his quoque caſibus, in quibus libelli eſt neceſſaria porrectio, probe [c] iudex fecerit, ſi principales perſonas[d], vel in ſubſidium etiam aduocatos [e] factum ipſum proponere iuſſerit, & ſine tela iudiciaria controuerſiam terminare[f] tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiédum. hoc dicit.

Oblato tamen ſecundum iuris ordinem libello, certæ reo conuento indulgédæ ſunt induciæ[g] quibus deliberet cedendũ ſibi ſit, an contendendum, acceptandus, an recuſandus iudex: deniq; vt proponat, ſi quas habet exceptiones. Quæ propterea comparatæ ſunt, vt ij aduerſus quos inſtituuntur actiones defendantur[h].

Diuerſarum rerũ commiſtio parit obſcuritatem. h d.

Harũ vero quædam ante litis conteſtationem opponendæ erunt, quædam vero etiã poſt conteſtatam litem. Sed ne ſi qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti obſcuritatem [i] pariat. Videamus nunc generaliter de exceptionibus.

a Non conteſtata lite. De hoc vide per Specu. in ſua pract. in iij. par. in tit. de libel concep. & in cap. in quibus caſibus ſit offerendus libellus ante finem. verſ. & generaliter.

b Alij plures. Vt puta ſi ſint cauſæ viles, auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex peric. reci. Si ex conſenſu partium fuiſſet remiſſa hæc ſolennitas, ſi conſuetudo haberet, vt non detur libellus: ſunt & multi alij, quos enumerare ſit magis laborioſum, quam ſubtile, & latius per Spec. in tit. de libe. concep. in cap. in quibus caſibus, vel cauſis ſit offerendus libellus, vel non, in iij. par. ſui oper.

c Probe fecerit. Quod hic dicitur, ſumitur ex cap. paſtoralis. de iud. non tamen ſecundum intellectum quem ibi cõmuniter videtur tradere Doct. Sed ſecundum intellectũ & opi. Abb. in ſua practica c. xxxvj. quod eſt ſub iſta inſcriptione: Quod reus petat libellum offerri per actorem: qui valde poſt Spe cõmendat practicam faciendi, quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, vel minuendarum & breuiendarum.

d Principales perſonas. Not. ꝙ ea quæ conſiſtunt in facto debẽt nõ per aduocatos, vel procuratores proponi: ſed per principales pſonas. fac. not. per gloſſ. & Doct. in l. ij. de iura. calu. ex quo infertur per Ab. in c. paſtoralis. de iudi. vnde hæc littera ſumitur, ꝙ cum litis cõteſtatio fiat per propoſitionem negotij, petitionem & reſponſionem ad illam. l. vnica. C. de lit. cõteſt. per ipſas principales partes, non autem per procuratores & aduocatos fieri debet, quod tamen limita, vt ibi per eum, & per ea, quæ habentur ĩ. de lit. conteſt. §. de illo.

e Etiam aduocatos. Vel procuratores, vt not. in cap. paſtoralis. de iudi. & per Ab. in ſua pract. cap. xxxvj. ſub rubr. quòd reus petat libellum offerri per actorem. & erit hoc cum principales ſunt indiſcreti, & nimiæ ſimplicitatis: quod intellige, Vt per Abb. in d. cap. paſtoralis.

f Terminare. Et iſta terminatio non fiet per ſententiam definitiuam, caſu quo ſine tela iudiciaria liqueat iudici de negotio: ſed faciet iudex præceptum parti confeſſæ, vt ſatisfaciat intra certum tempus: ſecus ſi præceſſiſſet libellus & ſecuta eſſet cõfeſſio, quia tũc debet ferri ſententia, vt nota. per gloſſ. & alios, in c. dudum. ij. de elec. refert. & commendat Ab. in ſua pract. in loco in præcedẽti notula allegato.

g Induciæ. Scilicet viginti dierum. authẽ. offeratur. C. de lit. conteſt. videtur tamen in hoc ſtandum conſuetudini ipſius curiæ, ſecundum Bart. in d. authen. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. & in l. ij. ff de re iudic. Erit ergo hoc arbitrio iudicis. Abbat. in cap. cum in veteri. verſi. quinto. nota. de elect. Quandoque etiam nullo modo dantur tales induciæ, puta ſi citatorijs litteris libellum continentibus (vt quibuſdam locis & caſibus practicatur) potuerit reus inſtrui, & ex eis deliberare, vt per Legiſt. in d. auth. offeratur. & per canoniſtas. in cap. ij. & cap. litteras. de dilat.

h Defendantur. Vt inſti. de exce. in prin.

i Obſcuritatem. Quaſi dicat tractatum illarum exceptionũ, quæ proponuntur poſt litem conteſtatã, debeat præcedere tractatus ipſius litis conteſtationis: ſed quia facere diuiſionẽ, & tractare prius de his, quæ proponuntur ante litem conteſtatam, & poſtea de litis cõteſtatione, & poſtea de exceptionibus, quæ ꝓponuntur ante litẽ conteſtatam, pareret obſcuritatẽ, merito eius vitandę gratia, tractemus ſemel de omnibus exceptionibus. Eſt autem huiuſmodi ſituatio arbitraria: vt per Abb. in rubr. de except. poſt Ioan. And.

DE EXCEPTIO-nibus, & replica-tionibus.

TIT. VIII.

Quid ſit exceptio, & quod duplex eius eſt ſpecies, dilatoria, & perēptoria. Et quod dilatoriarum, quædam reſpiciunt iudicem, quædam actorē quædam reum, quædam cauſam. hoc dicit.

Exceptio eſt actionis, vel intentionis. excluſio [d]. Exceptionum ſumma diuiſio in duo genera [b] deducitur: aut enim ſūt dilatoriæ, aut perēptoriæ. Dilatoriæ, ſunt quæ rem [c] & iudicium [d] differunt. Harum quædam iudicis perſonam reſpiciunt, quædam agentis, quædam rei conuenti, quædam vero actionis, & cauſæ qualitatem.

Exceptio incompetentiæ & ſuſpicionis ſunt declinatoriæ. hoc dicit.

Perſonam iudicis, reſpiciūt, vel quę illius incompetentiam [e] arguunt, vel quæ de ipſo ſuſpicionem ingerunt ſecundum ea, quæ ſupra [f] ſuo loco latius expoſuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari.

Procuratoriæ exceptiones ſpectant perſonam actoris. h. d.

Actoris partem illæ ſpectant, quæ illum non legitimam in iudicio ſtandi perſonam habere demonſtrant: quales ſunt procuratoriæ, vt puta, ſi quis per monachum aut regularem, aut clericum agere [g] velit. Item ſi quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel ſyndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel ſyndicum eſſe

DE EXCEPTIONIBVS, & replicationibus.

a Excluſio. Declarat hanc deſcriptionem ſequendo Abb. in rub. eo. vt exceptio dicatur actionis excluſio cum in veritate competit actio, & eam per exceptionem excludi oportet, vt cum promitto tibi, vel metu compulſus vel dolo: nā ex ſtipulatione mera iure ciuili oritur actio: ſed aduerſus eam excipitur de dolo vel metu, vt in prin. inſtit. de excepi. dicitur etiam exceptio excluſio intentionis, quando actio in veritate nō competit actori, agit tamen de facto, vt ſi petas a me decem, & ego excipio me ſoluiſſe: nam ſi hoc verū eſt nulla tibi competit actio, cum ſolutione eius quod debet, tollatur omnis obligatio, inſt. quib. mod. toll. obli. in princip. erit ergo tunc exceptio excluſio, non actionis, quæ nulla eſt, ſed intētionis, quæ ſolum eſt facti hoc caſu non iuris. vide de hoc quod habetur in l. ij ff. eod. & aliquid per Bart. in in l. Iulianus. ff. de cond. indeb. & per Inno. in cap. cum dilecti. & in cap. dudum. ij. de elect. vbi appellat exceptionem intentionis, quando excipitur contra eum qui non petit, vt refertur per Abb. in rubr. eod.

b In duo genera. In hanc primam ſectionem omnes conueniunt, vt apparet ex not. per gl. & Doct. in cap. exceptionem. eo. & per Hoſt. in ſumm. eo. §. quæ ſit exceptionum diuiſio, & per Specu. eod. tit. §. j. & paſſim per doct. Verum eſt quod prædicti vltra iſta duo membra addunt tertiū dicentes alias et eſſe quas appellant mixtas vel anormales, de quibus etiam hic dicitur, vt j. eod § ſun: & quædam. & §. ſunt & aliæ. Sed non placuit ſtatim hic in iſta prima ſectione huius generis meminiſſe, tum ob exemplum inſtitutionum iuris ciuilis, in §. appellantur. eod. tit. tum etiam quia illæ quas vel mixtas, vel anormales appellant, ſunt vel dilatoriæ, vel peremptoriæ quantum ad ſui eſſentiam: licet participent de alterius natura, vt dicimus de petitione hereditatis, quæ procul dubio eſt realis quo ad ſui eſſentiā, & ſubſtantiā, licet participet de perſonalitate. l. hereditatis. C. de peti. hered. vel ſi habent ſubſtantiam ſeparatam non poſſunt dici mixtæ, ex natura dilatoriarum, & peremptoriarū, vel ſi conſtant ex ſubſtātia vtriarumque, veniunt ſub enumeratione ſimplicium, fac. §. j. de action. vbi non fit mentio de mixtis in prima ſectione & tertio, ſi. enim ſunt anormalæ merito & modo quodam anormalo debuit de his tractari.

e Rem. vt ſi ſit factum pactum de non petendo intra certū tempus quia hæ non ſolum differunt iudicium np poſitæ: ſed etiam rem, vt in §. appellantur. Inſti. eo. & per Abb. in cap. exceptionem. verſi. ſecundæ dilatoriæ. eod.

d Iudicium. Vt ſunt illæ, quæ ſpecialiori nomine appellantur declinatoriæ, de quibus ſtatim hic dicit. quæ licet iudicium differant, tamen non differunt rem principaliter.

e Incompetentiam. Cap. ſi diligenti. & per tot. tit. de for. comp.

f Supra. Vt ſ. de iud. §. recuſationem. cum ſeq. cap. cum ſpeciali. de appel. cap. ſuſpicionis. de offi. deleg.

g Agere velit. Cap. j. de ſynd. cap. qui vere. xvj. q. j. & ſ. de procurat. §. ſed nec omnes. & per Hoſt. ſum. eod. tit. §. quis dare. verſi. ſunt autem. & §. quis dari. verſi. item monachi. & fac. §. pen. inſtit. eod. fac. C. qui leg. perſo. hab. ſtandi in iudi.

per

negetur [a], vel ſua non intereſſe [b], vel audiri nō [c] debere proteſtetur, & ſi quæ ſunt his ſimiles.

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex perſona rei. h.d.

Ex perſona rei deducuntur, veluti ſi quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato ſoluendo cautionē poſtulet [d]: aut ſi ab actore ſe ſpoliatum [e] eſſe reus conuentus corā iudice quæratur: & propterea reſtitutionis beneficiū imploret: vel ſi actorem ex legitima cauſa domum reuocet [f].

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex cauſa h.d.

Actionē & cauſam reſpiciunt, vt cùm proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli aut de litis pendentia [h], aut cū nōdum diem ſolutionis [i] veniſſe prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. h.d.

Hæ vero regulariter [k] omnes ante litis conteſtationem proponi debent: ſed quas declinatorias appellauimus nō modo ante litem conteſtatam: verum etiam ante omnē [l] dilatoriam exceptionē opponere reum opportebit: alioqui ſi aliam [m] primo propoſuerit, cum per hoc in iuriſdictionem eius coram quo propoſuit, cōſenſiſſe videatur, eiuſdē iuriſdictionem ſero declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem conteſtatam. hoc dicit.

Ergo [n] in initio litis declinatoriæ opponi debent & probari. Ceteræ poſt oblatū libellum, ante litem conteſtatam intra terminum a iudice [o] aſſignatum,

per tot. & l. fi. §. neceſſitate. C. de bo. quæ lib. & ibi per Doct.

a Eſſe negetur. Vt per Bart. in l. iij. §. defendi. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. & hæc quæ prouenit ex defectu mādati, poteſt opponi etiam poſt latam ſententiam, vt infra eod §. ergo in initio. Abb. in cap. in noſtra. verſi. Itē nota de procur.

b Non intereſſe. Quæ pariter eſt dilatoria. vt not. per gloſ. & Abb. in cap. ex parte. de teſtib. & per Abb. in cap. j. de accuſ. per Bart. in l. poſthumus. §. ſi quis ex his. ff. de inoffi. teſtam.

c Andiri non debere. Vt per Abb. in cap quia fruſtra. de vſur. in fin.

d Cautionē poſtulet. Vel. qui proprio. §. qui aliū. ff de procur. exigēdi. C. eo. titu. de procurator.

e Spoliatum eſſe. Ca. cū dilectus. vbi latiſſime per Ab. & Doct. de ord. cogn.

f Reuocet. Vt cap. ſi de for. compet. & l. ij. ff. de iudi.

g Libelli. Hæc autē licet ſit dilatoria, poterit tamen interdum opponi etiam poſt ſententiam videlicet cum talis eſt ineptitudo libelli, quæ non cōcludit ius agendi, nec ſuper eo ſententia formari poteſt, vel firmari, vt per Abb. in cap. cum dilecti. de emp. & vend.

h De litis pendētia. vt per Bald. in l. peremptorias. in fi. C. ſent. reſcind. non poſſe. & in l. ſenatus. C qui accuſ. non poſſunt. Fel. in capitu. exceptionem. eod.

i Diem ſolutionis. Vt in l. j. in fi. ff. quando dies vſufr. ced. hoc tamen quandoque opponitur ad proceſſum, quandoque ad merita cauſæ: itaque ſecundum modum proponendi variandū erit & tempus vt per Ab. & alios in ca. exceptionē. eod.

k Regulariter. Hoc ideo dicit: quia quandoque etiam poſt litem conteſtatam proponuntur, vt patet ex ſuperioribus notulis, & habetur latiſſime per Canoniſtas, in capitu. exceptionem. eod. & infra eod. §. proxi. vide aliquid per Legiſtas in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquit. poſſ. ſuper eo min. Bart.

l Omnem. iij. q. vj. §. exceptio. cap. paſtoralis. eod. cap. inter monaſterium, de re iud. l. ampliſſimi. & l. cum ſpecialis. C. de iudi. l. fi. C. eo. l. exceptionem. C. de probat. & ibi habetur. & in cap. quoniam contra, de probat.

m Si aliam. Puta dicendo quòd aduerſarius eius, qui excipit eſt excommunicatus, & ſuper hoc ſententia feratur, & ſic probatur perſona iudicis, vnde ipſum poſtea reprobare excipiens non poterit. iiij. q. iij. §. item ſi quis teſtibus. & iij. q6. viij cap. cuius in agēdo. fac. l. ſed etſi ſuſceperit. ff. de iud. & habes late in ca. inter monaſterium de re iud.

n Ergo. Bene ergo: quia hoc ex ſupradictis infertur, & no. in hac materia quatuor tempora ante litis ingreſſum, & tunc regulariter proponuntur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ, vt j. eod. §. harum. poſt litis ingreſſum ante conteſtationem, & tunc proponuntur regulariter dilatoriæ illæ, quæ non concernunt perſonam iudicis. Tertium poſt litem conteſtatam ante ſententiam, & hanc regulariter proponunt peremptoriæ. Quartum poſt ſententiam, & tunc proponi poſſunt, quędam dilatoriæ puta, quæ retroactum proceſſum nullum redderent, vt hic in fi. & quædam peremptoriæ. vt per Specu. eo tit, noſtro. §. dicto. nu. xiiij. & per Bald. in l. j. C. de iur. & fa. ig.

o A iudice. Nota, iudicem ex cauſa poſſe abbreuiare terminum à iure ſtatutum: nam ad proponendas dilatorias ius præfigit terminum litis conteſtationis, ca. inter monaſterium. de re iud,

quandoque opponi, & probari [a] poterunt.

Ponit aliquos caſus, quibus, & poſt litem conteſtatam dilatoriæ opponi poſſunt. h. d.

Sed & lite conteſtata quandoque eas opponere licebit, veluti ſi qua nuper [b] reo competens exorta fuerit, vel is, qui eã opponere voluerit, ſe poſtmodum [c] ad eius notitiam perueniſſe iureiurãdo [d] fidem faciat, vel eſſet huiuſmodi, quæ retroactum proceſſum nullũ [e] redderet, vt eſt ea, quæ vel mandati, vel iuriſdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

Ducuntur autem huiuſmodi exceptiones non ſolum ex ſupra poſitis cauſis: ſed etiam ex loco [f], ex tempore [g], & ex aliis pluribus [h], vt tam Pontificij, quam Cæſarei iuris libris facile eſt legentibus cognoſcere [i].

Exceptio excommunicationis licet ſit dilatoria, tamen poteſt opponi, & ante & poſt litem conteſtatam. h. d.

His annumeranda eſt etiam excõmunicationis exceptio, quę licet & ipſa dilatoria [k] ſit, a ceteris tamẽ diſſimilẽ naturã ſortita eſſe deprehẽditur: nec enim poſt oblatum tãtum libellũ ante conteſtatam litem velut ceteræ: ſed in qualibet parte litis opponi poterit [l], peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias, præfixo minime [m] obſtante. Quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſeruandum: ne quiſquam in periculum [n] animæ ſuæ excommunicato communicare compellatur. quod ſi eam reus omiſerit, vt actor [o] ſumptibus & laboribus fatigeiud. & l. fi. C. eo. & tamen iudex poteſt abbreuiare, vt hic & c. paſtoralis, eo. vnde ſumitur, & hoc tenet Bar. in l. ij. ff. de re iu.

a Probari. Immo dilatoria ſolutionis probabitur, poſtquam actor fundauerit intentionem ſuã, l. exceptionem. C. de probat. & iij. q. vj. §. exceptionem. habetur in c. exceptionem. eod.

b Nuper. Nihil eſt enim, quòd imputet reo quòd non propoſuerit ante litem conteſtatam, fac. c. inſinuante. vbi Doct. de offi. dele. & ca. paſtoralis. eo. arg. in l. de ętate. § ex cauſa. ff. de inter. actio. & in l. j. in princ. ff. de vent. inſpic. ca. ceterũ. de iura. calum. & diſt. l. c. vt conſtitueretur. fac. l. ij. C. de cõſor. eiuſdem lit.

c Poſtmodum. Id eſt, poſt terminum intra quem omnes exceptiones dilatoriæ proponi debẽt, ſic c. pręſentium. de teſtib. late habetur in c. paſtoralis. vbi inquit Ab. quòd [l] nõ poſſet proponi hæc dilatoria, ſi diceretur orta poſt concluſionẽ in cauſa.

d Iureiurando. Nota caſum, in quo iuramentum eſt legitima probatio. Vtrum autem hoc habeat locum in peremptoriis varie loquuntur Doct. vt habetur in cap. paſtoralis. eod. & per Specu. in §. dicto eodem.

e Nullum redderet. Habetur late in cap. in noſtra. de procu. Hoſt. in ſum. eod. § hæc de dilatoriis. verſic. ſed certe. Idem ſi partes fuiſſent proteſtatæ velle ſe aliquando huiuſmodi exceptiones opponere, ca. paſtoralis. eod. vide late per Felin. in cap. exceptionem. eod. per Legiſt. in l. ita demum curat. & in l. licet. C. de proc.

f Ex loco. Vt, quia dicatur non tutus. clem. paſtoralis. de re iu. & ſ. de in ius vocan. §. locus. vbi no. vel quia alio loco ſit quid ſoluendum. capitu. vnl. de plus. pet.

g Ex tempore. Vt ſ. de in ius voc. §. ſed etſi reſt.

h Pluribus. Vt puta ratione reſcripti, vt per Specu. eo. ti. noſtro. §. j. verſi. dilatoriarum autem. & ſunt plures exceptiones, quam actiones, vt per eundem, eo. tit. § vi ſo. ante fi. verſ. poſtremo not.

i Cognoſcere. Sic inſtit. eod. §. hæc exempli.

k Dilatoria ſit. Quoad ſui ſubſtantiam, & regulariter, opponitur tamen quandoque in vim peremptoriæ, puta, ad perimendam electionem propter excommunicationem eligentium, vel electi, quo caſu non haberet locum quod hic dicitur, & in c. j. eo. in vj. & ibi etiam not. & not. in cle. j. eod.

l Opponi poterit. Cap. exceptionem. eod. cap. j. eo. in vj. clem. j. eod.

m Minime obſtante. Not quòd terminus præfixus ſimpliciter ad aliquid faciendum, ſeu proponendum ad id ex cuius omiſſione imminet animæ periculum, viam non præcludit. Et hæc ratio, ob quam in cauſa matrimoniali ſententia abnegatiua matrimonij non tranſit in rem iudicatam, cap. lator. & cap. conſanguinei. de re iudic. vbi etiam not. de quo plene per Abb. in cap. iorauit. de proba. & aliquid in ca. exceptionem. eod.

n Periculum animæ. Nota, quòd etiam in iudicio non ſine periculo communicatur, de quo dic vt no. in c. intelleximus. de iud. Et ex hac ratione aliter dicendum eſt de ſuſpenſo, quam de excommunicato, de quo late per Ab. in c. Apoſtolicæ. e.

o Vt actor. Requiritur ergo, quòd reus malitioſe diſtulerit opponere: aliàs, non procederet quod hic dicitur. Vnde ſi deſtiterit opponere ex cauſa rationabili, puta, quia non habebas in promptu.

tur, in expenſis legitimis [a] cōdēnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, ſeruanda eſt certa forma. h. d.

Sed cum per malitiā [b] hæc exceptio in iudiciis opponeretur frequentius Innocentiana conſtitutione [c] conſultiſſime cautum eſt, vt certa in ea proponenda forma ſeruari debeat, vti ex ipſius cōſtitutionis tenore facile apparere poteſt.

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de ceteris dilatoriis. h. d.

Hæc tamen in prima tantum inſtantia ſibi locum vendicant: quod ſi ſuccumbens actor appellauerit prætextu excommunicationis oppoſitę a proſequutione appellationis minime excludēdus [d] erit, quod & in ceteris dilatoriis, multo magis locum obtinet [e].

Reus excommunicatus licet reconuenire non poſſit, admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones. h. d.

Reus autē [f] nullo obſtante excommunicationis vinculo, velut recte cōuenitur, ita ad legitimas [g] defenſiones ſemper admittitur. Satis enim abſurdum [h] eſſet, ſi actore impugnante defenſiōis copia reo denegaretur. Quia ſic multoties condemnaretur [i] abſoluendus. Recōuentionis tamen poteſtas eidem minime permittitur [k].

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori. h. d.

Ceterùm, quæ ſupra de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione ſunt intelligēda: ſed de ea tantum, quæ à perceptione ſacramentorum, & a fidelium cōmunione ſeparat [l], vt etiam ipſa Innocentianæ conſtitutionis verba demonſtrant [m].

p..bationes, ceſſaret hæc condemnatio, pro quo allegat Hoſt. l. argentarius. §. pen. ff. de eden. Ab. vero in c. exceptionem. eo. adducit bonum tex. in c. plerunque. ij. q. j.

a Legitimis. Quæ autem ſint expenſæ legitimæ, dic vt per Abb. & alios in c. exceptionem. eod. Sed nunquid iudex teneatur condemnare in expenſis, etiam ſi nō fuerit petitum. Item ſi non condēnauerit, an pars poſſit appellare? Vide per Abb. in c. ſignificauerunt. verſ. ſed circa prædicta. eod.

b Malitiam. Quæ ſemper creſcit, xij. quæſt. j. cap. omnis ætas. & xx. quæſt. 3. ca. proelium. & §. mitiores. authen. de nupt.

c Cōſtitutione. Vt in c. j. eod. in vj.

d Excludendus erit. Sed cōtra, c. per tuas. de ſenten. excom. Sol. contrariū procedit, quando quis appellat a ſententia excommunicationis, quam dicit iniuſtam: hic loquitur cum appellatur ab alio grauamine, & de excommunicatione nihil ipſe dixit, nec confitendo eam iniuſtam, neq; nullam, ſed aduerſarius opponit de excommunicatione ad finem iſtum repellendi, quod nō debet admitti, cum iſte ſe defendat. Ita ſolu. Ab. in c. ſignificauerunt. & in c. fi. eo. Sed quid dicemus, ſi quis ſit excommunicatus ob illam ſeādem cauſam, ob quam appellauit? Reſp. adhuc habet locū, quod hic dicitur, nec procedet, ea. per tuas. vt per Abb. in d. c. fi.

e Locum obtinet. Vt habetur in l. ita demum. C. de procu. aliquid etiam per Ab. in c. paſtoralis. eo. & c. cotam. de reſt. in integ.

f Reus autem. Intellige hoc de reo neceſſario, non autem de voluntario, ſecundum ea, quæ diffuſe not. per Abb. & alios in ca. cum inter. eo. Vbi ponit ꝙ in tātum neceſſitas, vel præiudicium iminens aditum præbet ad eſſendum in iudicio, vt ob hanc cauſam admittatur quis etiam tanquā actor, vt puta, ſi reus eſſet fugitiuus, ſi res eſſet tēpore peritura, cum enim quis ſtimulatur ad agendum ex imminenti periculo, pōt dici hæc actio defenſio quædam, q̄d tñ penu[s] nō firmat.

g Legitimas defenſiones. Ca. cum inter. eo. c. intelleximus. de iud. vbi ordinarie.

h Abſurdum. Not. arg. ab abſurdo. ſimile in c ex ore. de priuil. & ca. quēadmodum. de iureiur. ca. cum inter. eo. l. nam abſurdum. ff. de bon. libert.

i Cōdemnaretur. Quod eſt abſurdū. arg. l. abſentem. ff. de pœn. Sed an reus excōicatus poſſit petere a iudice ſententiam ferri pro ſe & videtur, cū enim permittatur ei eſſe in iudicio, videtur etiam permitti, vt faciat omnes actus quos poteſt facere tanquam reus in iudicio. Contrarium tenetur communiter, vt per Doct. in c. cum inter. eo. in c. intelleximus. de iud.

k Permittitur. Vt c. cum inter. eod. & §. fi. j̄. de mut. pet. An autē poſſit excommunicatus cōpenſare? not. in d. c. cum inter. in fin. de iud. §. fin.

l Separat. Hoc eſt de maiori, quę appellatur anathema. vt j̄. de ſent. exco. in prin. & c. ſi quem. eo. tit. & huius deciſionis ratio eſt in promptu: quia ſcilicet minor excōicatio non ſeparat a cōmunione fideliū, ſed tantū à participatione ſacramentorū, vt not. in locis ſ̄. alleg. Vñ non mirū ſi poteſt eſſe in iudicio excōmunicatus minori, cū nō vetetur cōicare ceteris fidelibus. fac. c. Engeltrudā 3. q. 4. & hꝫ p Spec. in §. viſo. verſ. & minor.

m Demonſtrant. Cap. j. eod. in vj.

a Pet-

Peremptoriæ exceptiones ſunt, quæ ius actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant. ho. dicit.

Peremptoriæ[a] ſeu eliſoriæ[b] exceptiones ſūt, quæ in totum ius agentis perimunt[c], & ſemper[d] agentibus obſtant: qualis eſt doli mali, metus, pacti conuenti[e], ſolutionis, iuriſiurandi, præſcriptionis, tranſactionis, & rei iudicatæ, & ſi quid contra leges[f] factum eſſe dicatur.

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum. h. d.

Harum quędam dicū-tur peremptorię litis finitæ, quædam ſimpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ litis impediūt ingreſſum[g], & aduerſus agentē omni tempore opponi poſſunt: qualis eſt exceptio tranſactionis[h], iuriſiurādi[i], & rei iudicatæ[k], quæ vel in ipſo limine iudicij proponi poterunt. Cum enim ſup negotiis, trāſactiōe iureiurando, & ſentētia deciſis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, valde abſonū viſum fuit, ſuper eiſdē nouū aſſumi

a Peremptoriæ. Simile in §. appellantur. eod.

b Eliſoriæ. Vt intelligam' quid ſibi vult iſta duplex appellatio. ſciendum eſt, quòd Abb. in ſua practi. ca. xvj. vbi tractat de peremptoriis exceptionibus, facit differentiam inter peremptorias & eliſorias: & peremptorias putat eas appellari oportere, quæ funditus, vel in totum (vt hic dicitur) perimunt & tollunt obligationem ciuilē & naturalem, vt exceptio ſolutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicēdas defenſiōes quam exceptiones: quia nō ſunt actionum excluſiones. Aliæ vero vt pacti conuenti, doli, metus, quæ non perimunt, ſed eliduut, putat melius appellari eliſorias, quam peremptorias. Et licet hæc differentia denominationis nō ſit ſeruata in §. appellantur. inſti. eo. tamē, quia non eſt contraria iuri, imò adiuuatur rationibus, non fuit viſum abs re, hanc differentiam quaſi digito oſtendere, quæ videtur etiam de mente Spec. vt per Abb. ibi, & facit ad hoc quod dicit Abb. in rubr. eod. & not. ſ. eo. in prin. & per eundem Abb. in c. exceptionem. verſ. circa peremptorias, & quod not. gloſ. ij. in c. j. de lit. conteſt in vj. vbi etiam Doct.

c Perimunt Vt ſolutionis, acceptilationis.

d Semper. Id eſt, ſine præfinitione temporis, vt ff. de doli excep. l. pure. §. fi.

a Pacti conuenti Scilicet de amplius non petendo, quæ tanquam peremptoria non impedit litis conteſtationem, vt per Bart. in l. ſi tibi. §. pactus. ne peteret. ff. de pact. Sed an exceptio pacti de non agendo impediat litis conteſtationem? Reſpond Doct. varie ſentiunt, de quo poſt alios vide per Peruſi. in capitulo primo, de lit. conteſt. in ſext.

f Contra leges. Verbi gratia, contra legem Iuliam fundi dotalis. Inſtit. quib. alien. li. vel non. l. iij. & ibi not. ff. eod.

g Ingreſſum. ſ. ſi ante litem conteſtatam opponantur, & in vim declinatoriarum, ſed oppoſitæ poſt litem conteſtatam cenſentur oppoſitæ ad merita cauſæ. Bald. & Docto. in l. poſtquam liti. C. de pact. & l. exceptionem. C. de probat. Legiſtæ communiter in l. nam poſtea. ff. de iureiuran. & in l. elegaoter. §. ſi quis poſt tranſactionē. ff. de condi. inde. & l. ſi. ff. pro ſuo. Et pleráſque differentias, quę reſultant, verum tales exceptiones opponantur tanquam declinatoriæ, vel tanquam peremptoriæ, per Peruſi. in c j. de lit. conteſt. in vj. poſt glo. & alios. Si autem nō appatet, vtrum ſiot oppoſitæ tanquam peremptorię vel tanquam declinatoriæ, in dubio quales ſint reputandæ, per eundem ibidem. Debet tamen eſſe cautus is qui opponit exceptionem litis finitæ tanquam declinatoriam, vt offerat ſe paratum incontinenti probare, aliàs ſi aduerſarius negaret dictas exceptiones eſſe veras, tunc non impediretur litis conteſtatio: ſed deberet reſeruari poſt litis conteſtationem, vt traditur in l. nam poſtea. §. j. ff. de iureiuran. & late Peruſi. in d. c. j.

h Tranſactionis. Cap. j. & ibi Ab. de tranſact. & not. in c. fi. eod. in vj.

i Iuriſiurandi. Siue ſit pactum iuratum de nō petendo, ſiue de non agendo, ſiue ſimplex iuramentum de non petendo omni caſu exceptio ex iuramento deſcendens impedit litis conteſtationem, & ad reſcriptum, & ad proceſſum opponi poteſt, vt ſic periurium vitetur: vt tenēt communiter Doct. quos refert Peruſ. in c. j. de lit. conte. in vj. reiecta diſt. Io. And. & fac. l. ij. ff. de iureiur. & l. non erit. §. dato. ff. de iureiur. c. etſi Chriſtus. eod. tit. & c. veniens. de accuſ. de hoc per Spec. in §. dicto. eod. tit. noſtro. nu. xlv.

k Rei iudicatæ. Ab eo. ſ. cui fuit ius iudicandi. l. iiij. § condemnatum. ff. de re iud. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bon. poſſeſ. contra tab. aliàs non tenuiſſet ſententia. cap. atſi clerici. de iud. Vnde ſententia lata ab excommunicato, & ſchiſmatico non pareret hanc exceptionem, per not. in c. j de litis conte. in vj. Idem ſi ſit iudicatum non ſeruato iuris ordine. ij. quęſt. vj §. definitiua. Idem ſi ſimus in cauſa, cuius natura repugnet huic exceptioni, vt eſt cauſa matrimonialis in caſibus c. lator. de re iud. Et procedit quod hic dicitur, tam in cauſa ciuili, quàm criminali. cap. de his. de accuſa. Peruſi. in d. ca. j.

l Viſum fuit. l. cauſas. & l. fratris. C. de tranſ.

debere iudiciũ, & quaſi in infinitum forenſia iurgia protrahere Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod vt aliquis eſſet finis litium, inſtitutæ fuerunt. Idem iuris eſt, in aliis etiam peremptoriis. exceptionibus, quæ vulgo manifeſtæ ſint, & notoriæ [a] habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam.h.d.

Ceteræ vero litis conteſtationẽ minime impediunt [b], atque ante ſententiam erunt regulariter [c] proponendæ: quas quidem ſi dolo malo, ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſtulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur [d].

Præiudiciales exceptiones ſunt, quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt, puta, exceptio ſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitio hereditatis.h.d.

Sunt etiam quædam exceptiones, quæ præiudiciales appellari poſſunt [e], ex eo quod alteri cognitioni præiudicium afferunt, vtpote, ſi qua mulier Titium in virum petat [f], qui ad mulieris intentionem [g] elidendam conſanguinitatis obiiciat exceptionem, qua probata, cum quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognoſcendum ante, quam ad definitionis [h] articulum procedatur. Idem ſi petenti hereditatem natalium obiecta ſit exceptio. Cum enim ſucceſſionis cauſa, a cauſa natalium dependeat, poſteriore quoque loco cognoſcenda [i] erit.

a Notoriæ. Fa. not. per Abb. in ca. j. de no. oper. nunciat. verſ. fac. quod in ſimili, poſt no. l. poſt rem iudicatam. ff. de tranſ. & in c. j. de lit. conte. in vj. & per eundem Abb. in c. exceptionem. nu. xvj. eo. & in cap. j. de ord. cogn. vbi reaſſumit totam materiam. fac. ca. quamuis. de fil. presby. & Peru. in d. ca. j. Ponit regulã quòd peremptoriæ debẽt opponi poſt litem conteſtatam cui accommodat quadraginta tres limitationes.

do a ſpeciali. Sed hoc & æquiſſimum videtur, & tenet Io. And. & Hoſt. in c. inter monaſterium. de re iudi. & Ab. in c. j. eo. & idem Ab. & Ant. de Bur. in d. c. exceptionem. nume. xvij. videtur commu. opin. Canoniſtarum.

b Impediunt. Ergo per talem exceptionem non fit litis conteſtatio, aliàs non requireretur, an impediret vel non, c. ij. de lit. conte. in vj. & quemadmodum hę peremptoriæ non impediunt litis conteſtationem, ita etiam illarum taciturnitas non faceret reſcriptum ad lites ſurreptitium, quo minus ſaltem procedatur ſecundum formam iuris. Inn. In c. ex parte. de lit. conte. Peruſi. in c. j. eod. titu. in vj. Niſi eſſent litis finitæ, vel niſi eſſemus in reſcriptis gratioſis ad beneficia: ſecus in reſcriptis ad beneficia iuſtitiæ: qa tunc ſtamus iuri communi, vt latius per Peru. in d. c. j. in j. colum.

c Regulariter. Ideo dicit regulariter: quia dantur multi caſus, in quibus tales exceptiones etiã poſt ſententiam opponi poſſunt, vt eſt exceptio falſitatis, c. cum venerabilis. eo. per Ab. in c. licet. de proba. & plures caſus poſuit Accurſ. in §. appellantur. inſtit. eod. & per Specu. §. dicto. nume. xiiij. hoc eod. titu. & per Bal. poſt Accur. in l. j. C. de iu. & fact. igno.

d Denegabitur. Secus ſi non dolo proponere diſtulerit: quia poterunt opponi. l. per hanc. C. de temp. appel. c. cum Ioannes. de fid. inſtr. & hoc ꝙ differens doloſe opponere in prima inſtantia nõ poterit poſt in ſecunda opponere, videtur audacius forte appoſitum hic, cum non ſit de hoc in promptu tex. aliquis, niſi c. exceptionẽ. eo. arguẽ-

e Appellari poſſunt. Et ſic eas appellat Abb. in ſua pract. c. 61. quod inſcribitur de exceptionib⁹ peremptorius. facit. § præiudiciales. inſt. de acti. & not. per Ab. in c. 3. de ordi. cogni.

f Petat. Et ſic libera perſona vendicari poteſt adiecta tñ cauſa, vt quia filius meus eſt, maritus me⁹ eſt. fac. l. j. ff. de rei vend. & not. in cap. ex parte. de reſti. ſpol. vbi Inno. & alij, & no. per Abb. in c. j. de ordi. cogn. vnde hic ſumitur. & not. verbum. petat, quod deſignat, ꝙ id quod dicitur hic, habet locum, cum agitur petitorio: ſecus enim eſſet ſi mulier ageret poſſeſſorio: qa tũc non admitteretur exceptio cõſanguinitatis, ſeu alia concernens defectum proprietatis, ca. ex conqueſtione. de reſt. ſpol. & per Ab. in d. cap j.

g Intentionem elidendam. Quæ prius eſt fundata, vnde reus condemnandus veniret, niſi ſe defenderet. debet enim iudex iudicare ſecundum merita cauſæ, quæ panduntur aſſertione partium. l. fin. C. ſi per vim, vel alio modo. Vnde vt appareat, vtrum reus ſit abſoluendus, vel non: debet diſcuti ſua exceptio, & hæc eſt decidendi ratio hoc caſu, ſecundum Abb. in cap. primo. de ordin. cogni.

h Definitionis. Scilicet cauſæ principalis & matrimonij, ſuper qua ſufficit vt pronuntietur, de quo tamen late per Abb. in capitulo primo. de ordin. cogni.

i Cognoſcenda erit. Ca. 3. de ord. cogn. & ibi per gl. & Doct. fac. c. lator. qui fil. ſin. legi. & iij. q. xj. §. ſi de hereditate. & §. ſi crimen. & l. ij. C. de ordi. cogn. & l. quoniã. C. de adult. & l. pſes. C. de plagi.

a Exce-

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere ante quam ſit reſtitutus. h. d.

Sed etſi quæſtio ſpolij in modū exceptionis [a], petentibus obiecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitus erunt audiendæ. Eoque legitime probato, reus non cogetur reſpondere poſitionibus, donec integre reſtitutus [b] fuerit.

Non debet iudex in cauſa ſuperſedere obtentu exceptionis ſpolij, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus. h. d.

Sed quia huiuſmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumnioſe propoſitam cauſas eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellatiões principalis cauſæ cognitionem perimere [c], conſultiſſime Innocentiana [d] cõſtitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negotiis ſpoliatio is obiectu ab alio, quam ab [e] actore factæ, iudex in cauſa principali procedere non poſtponat.

An & quomodo in criminali iudicio poſſit opponi exceptio ſpolij a tertio facti. h. d.

In criminalibus vero etiam ſi a tertio [f] ſpoliatus fuerit, dum tamē vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte [g] ipſius ſe per violentiam [h]

a Exceptionis. Et iſta exceptio ſpolij eſt dilatoria. Ab. in c. cū dilectus. vnde ſumitur. de ord. cogn. & per Abb. in c. venerabilis. de offi. deleg. & per Lanfr. in rubr. de cau. poſ. & propr. Et licet videatur hic poni inter peremptorias tamen ponitur reſpectu quo ſapit natura præiudicialium exceptionum. Et quod hic dicit in modū exceptionis, procedit in iudiciis ciuilib[a], in quorum tractatu ſumus: in criminali autem procedit, quod hic dicitur, etiam ſi per viā actionis ſpoliū intentetur. iij. q. j. per tot. & ij. q. ij. per tot. c. & per Abb. in c. ij. verſi. quæro. hic tex. dicit de ord. cogni. & de hoc §. inter ſcholares. infra eod.

b Reſtitutus fuerit. Quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus c. j. de reſti. ſpo. in vj. Sed non habet locum quod hic dicitur, vbi notorie conſtat de nō iure ſpoliati. Inno in c. conſtitutus. de fil. presb. Peruſ. in c. propoſuit. de appel. & per eundem in d. c. j. §. fi. in princ. Abb & alij, in c. ij. de ord. cogni. Item in cauſa depoſiti, ſecundum quoſdam, quod ſatis poteſt admitti, ſi conſtaret de depoſito. Item non habet locum, quando quis conueniretur in ſua obligatione iurata. Sũt etiam alij caſus, in quibus non militat, quod hic dicitur, pro quibus recurrendum eſt ad ea, quæ Docto. in d. cap. ij.

c Perimere. De facto intelligas, non de iure, hoc eſt, quia multi propter tot impedimenta, & timorem expenſarum ius ſuum indiſcuſſum relinquebant: nec enim ſpoliationis exceptio eſt peremptoria: ſed dilatoria, vt not. ſuprà eo. §. proxim. Nec obſt. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. quia licet priuatio dominij inſurgat conditione ex illa lege, non tamen oritur ex exceptione, vt not. in capitu. paſtoralis. de cauſ. poſſ. & propr. & in cap. j. de reſtit. ſpol. in vj. vnde ſumitur, vel dic perimere, id eſt differre, vt not. in d. cap. j. prima placet.

d Innocentiana conſtitutione. Cap. j. de reſtitu. ſpolia. in vj.

e Ab actore. Eſſet enim iniquum quòd reus exciperet contra actorem de ſpol. o facto a tertio, cum in hoc nõ deliquerit. actor, & ideo factum alterius ſibi nõ debet obeſſe. l. ſi quis in ſuo. §. fi. C. de inof. teſt. & l. nõ debet. ff. de reg. iur. & peccata ſuos auctores tenere debēt. l. ſancimus. C. de pœn. & procedit hoc, etiá ſi res ſpoliata peruenerit ad ipſum agentem, licet contra eum poſſit agi remedio, c. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. ſecundum Ioan. And. & Peruſ. in c. j. eo. in 6. in prin. Item etiam ſi ſpoliatio facta eſſet a procuratore ipſius agētis ſuo proprio noīe ſpoliãte. l. procurator. ff. de excep. doli. Et idem ſi ſpoliatio ſit facta a ſyndico collegij, etiam ſi ipſe ſyndicus ſit de collegio, cum nec tũc de tali ſpoliatione excipi poſſit, per plura allega. per Peruſi. in d. cap. j. licet poſſi: opponi ſecũdum quoſdam ad executionem ſententiæ. Bern. tamen in d. c. j. dicit ſe non vidiſſe aliquem ſic excipientem in ciuilibus, vt ibi refert. Io. Andr.

f A tertio. Hæc eſt differētia inter cauſam ciuilem, & criminalē, & intellige hoc, vt nõ habeat locum, quãdo denunciaretur ad pœnitentiá, vel quando ex crimine ageretur ciuiliter ad intereſſe agentis, ſed ſolum quando ex crimine ageretur criminaliter & per accuſationem. Sed quid ſi procedatur inquirendo? Et communiter videtur teneri, quod hic dicitur obtinere, etiam hoc caſu, veluti & ſi accuſaretur, & per Peruſ. in c. j. de reſtit. ſpoli. in vj. licet quidam contra.

g Maiori parte. Nota, ꝙ ſpoliatio omniũ bonorum & maioris partis æquiparãtur. l. omnes. § Lucius. ff. quæ in fraud. cred. iuncta l. in ſumma. ff. de pecul. & l. j. C. de iur. emphy. & quod habetur in c. potuit. de loca. latiſſime per Tiraq. in l. vnquam. C. de reuoc. donat. in gl. vel partis.

h Per violentiá. Requiritur ergo quod talis ſpoliatio ſit facta per violentiam expulſiuam, vel ablatiuam ſecus ergo ſi eſſet ſpoliatio tantũ doloſa: quia non haberet locũ quod hic dicitur, ſecũdum Io. Andr. & Peruſ. in c. j. de reſti. ſpol. in vj.

priuatū [a] affirmet, obiecta exceptio proceſsū differet pœnis [b] ſtatutis ſi eandem intra certa [c] tempora non probauerit obiiciens. Eo quoq; ſalubriter adiecto, vt rerum priuatarum ſpoliatio, agenti ſuper eccleſiaſticis, vel ex contrario, non opponatur [d].

Accuſato excipienti de ſpolio a tertio facto debet indulgeri tempus, intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt finiat, quo elapſo non obſtante tali exceptione accuſari poterit. h. d.

Inter ſcholares [e] olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus a tertio [f] contra ſuum accuſatorem de ſpolio excipiat, an ei tēpus [g] indulgeri debeat, infra quod reſtitutionem imploret, ne forte ſic exiſtens omnem accuſationem eludat: & id æquitati, & iuri ſatis conſonum viſum fuit. Vnde ſi infra tempus indultum reſtitutionē non petierit: & cauſam cum poſſet ad finem nō perduxerit [h] non obſtante exceptione [i] ſpolij, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ. h. d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas proprie neq; dilatorias [k], neq; peremptorias [l] appellaueris, cuiuſmodi ſunt, quę aduerſus productos teſtes opponuntur, vt puta, ſi quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminoſum eſſe dicat. Quæ tamen cum ad peremptoriarum naturam [m] accedere videantur, ipſe quoque ante ſententiam proponendæ erunt.

a Priuatum. Nota, ꝙ requiritur, quod tempore quo agitatur iudicium quaſi ſit ſpoliatus omnibus bonis, vel maiori parte: ſecus ergo ſi recepiſſet bona, vel maiorem partem bonorum, & hoc ſi opponatur de expoliatione facta ab accuſatore, tunc requiritur ꝙ ſpoliatus ſit integraliter reſtitutus, ſicut eſſet quando ageretur ciuiliter. Peruſ. in c. j. de reſt. ſpol. in vj.

b Pœnis ſtatutis. Expenſarum vel etiam arbitrariis, vt no. in ca. j. de reſtit. ſpo. in vj.

c Certa tempora. ſ. quindecim dierum, vt in c. j. de reſtit. ſpol. in vj. Sed an hæc tēpora poſſint prorogari? Reſpon. vt per Doct. in d. c. j. & in c. pia. de exce. in vj.

d Opponatur. Ca. j. §. fi. de reſti. ſpo. in vj. vbi etiam no. quæ ſit ratio.

e Scholares. Sic c. j. §. ſolet. de reſtit. ſpol. in vj. & not. quod fuit reſponſum ad conſultationem ſcholarium. nec mirum, cum illorum auctoritas ſit probabilis, argu. l. quæſitum. in princip. ff. de fund. inſtru. & l. cum ſcriptum. ff. de dot. præleg. & in caſu præponitur ſcholaris doctori, vt not. in l. j. C. de anno. ciuil. lib. xij.

Auctoritas ſcholarium probabilis.

f A tertio. i. ab alio, quam ab accuſatore. iij. q. j. ca. epiſcopi. & q. ij ca. cum eccleſiæ. & not. in c. j. de reſtit. ſpol. in vj.

g Tempus. Iudicis arbitrio ſtatuendum, cum non reperiatur iure determinatum. l. prima. ff. de iure delibe.

h Perduxerit. Nota caſum, in quo quis compellitur agere, facit not. in l. vnica. C. vt ne. inuit. vel accuſ. & decem & ſeptem huiuſmodi caſus ponuntur per Ioan. Andr. in capitu. j. §. ſolet. de reſtitutione ſpoliatorum. in vj. & per Bald. in l. diffamari. C. de ingen. manumiſſ. & latiſſime per Cęſar. Contard. Celebrem aduocatum in Romana Curia, & per Bart. in l. ij. ff. de re iudi.

Cæſar Cōtardus.

i Exceptione ſpolij. Nota quod excluſus per lapſum temporis ab agendo, videtur etiam excluſus ab excipiendo. quod ideo eſt ſecundum Peruſinum in cap. primo. §. ſolet. de reſtitutione ſpoliatorum. in ſexto. quia terminus tendebat ad excluſionē exceptionis: aliàs annalia ad agendum ſunt perpetua ad excipiendum. l. ſecunda. in fine. ff. de dol. except. l. j. & l. inuaſor. C. vnde vi. vbi Doct. & habetur in cle. j. de reſtit. in integr.

k Neque dilatorias. Quia non differunt proceſſum ſuper principali, ſicut faciunt dilatoriæ, facit ſimile de iud. cap. exhibita, & quia non eſt neceſſe eas proponere ante litem conteſtatam, ſicut dilatorias. §. j. ſupra eo. cap. inter monaſterium. de re iudi.

l Neque peremptorias. Cum non concernant actionem & eius excluſionem, quod faciunt peremptoriæ. l. j. ff de except. & §. eod. in prin. Item non poſſunt opponi publicatis atteſtationibus. c. de teſtib. de teſti. & not. Ab. in c. præſentiū. eo. tit. in prin. licet contra videatur id quod notat Abb. in ca. j. eo. vt in notula ſequenti, ſed dic vt per Abb. in ſecundo not.

m Ad naturam. Quia ſi non directe ſaltem per obliquum actionem perimit, ſublata enim probatione remanet ius partis inutile. cap. ſæpe. de reſtitu. ſpoliat. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tutel. & ideo poteſt dici quaſi peremptoria. argu. iiij. q. iij. Hermafroditus. idcoque vſque ad ſententiam poteſt opponi, ſicut aliæ peremptoriæ. l. ij. C. quæ ſent. reſcin. nō poſ. Ab. in c. j. eo. licet hoc videatur contra id quod not. Abb. in c. præſentium. de teſtib. in prin. cum dicit publicatis atteſtationibus opponi non poſſe, vt in ſuperiori notula facit not. per Abb. in c. finem. de dolo & cōtu. verſic. dico ergo ponendo.

Ponit differentiam, vtrum teſti obiiciatur crimen, de quo nūquā aliàs fuerit cōuictus vel obiiciatur crimē, de quo aliàs quis cōfeſſus, & conuictus fuit.

Multum tamen intereſt, an per exceptionē tantum teſtibus opponantur crimina, de quibus nunquam accuſati fuerint, an vero ea, de quibus aliàs conuicti, vel confeſſi fuerunt. Primo enim caſu obiectorum criminum probatio antea exhibenda [a] erit, quam cauſa per ſententiam [b] terminetur, & ſi conuicti, vel cōfeſſi [c] fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet [d] quod aperhibendo teſtimonio repellantur, præſertim [e] cum obiectum crimen minime cauſam contingat [f]. Poſteriore vero, cum non ſit cuiquam cōtra alios credēdum, niſi ſe prius probauerit innocētē [g], a ferendo teſtimonio penit⁹ repelli poterūt.

Opponens exceptionem quæ aduerſus opponentem opponi poteſt nihil agit, & hoc ſi proprio nomine excipiat: ſecus ſi nomine ſuæ eccleſiæ. h. d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduerſatium ſuum exceptionem porrigat, cuius ipſe nexib⁹ implicetur [h].

a Exhibenda. Statim, vel infra terminum competentem a iudice ſtatuendum, c. licet. de prob. & c. prudentiam. §. vj. de offi. deleg. arg. ſeruata diſtinctione illius auth. C. de teſtib. auth. ſi dicatur. & not. in c. j. eo. vnde ſumitur.

b Per ſententiam. Niſi fuerit appellatum. l. fin. C. de fide inſtrum. & not. in c. j. eod. vnde ſumitur. Et quidam intelligunt quod hic vt Tancre. de illa exceptione, quæ obiicitur in perſonam teſtium, quæ ante ſententiam debet probari: ſecus ſi teſtes arguerentur de falſo, vel etiam actor: quia vſque ad viginti annos poterit opponi. l. querelā. C. de fal. dic vt not. in d. c. j.

c Confeſſi. Vnde repelluntur, ſi hoc oſtendatur ſine aliqua probatione. c. teſtimonium. de teſtib. ſecundū quod intelligendum eſt quod hic dicitur. vt not. in cap. j eo. & in dicto cap. ad teſtimonium.

d Sufficiet. Ca. j. eo. Sed immo contra, quod non ſufficiat. Primo, quia litteratam in d. ca. j. quam hic videtur innuere, quòd debeat imponi pœna extraordinaria arguendo ab excluſione vnius. c. nonne. de præſumpt. & l. cum prætor. ff. de ind. Secundo obſtat c. ecce. xxiij. q. iij vbi dicitur crimina eſſe punienda vbicunq; clatuerint. Tertio obſt. text. in c. cū ſuper. de conceſ. Quarto obſt. l. ij. §. ſi publico. ff de adul. Solu. vt not. in c. ij. de ord. cogn. vbi late Abb. in verb. nunc venio ad glo. in verſ. reſtitutio omiſſa præcedenti.

e Præſertim. i. tantum, ſecundum Hoſtien. & Goff. qui tenent, quod tantum tunc non punitur cum crimen cauſam non contingit, aliàs indiſtincte. Sed ſecundum Inno. hæc dictio. præſertim ſtat pro, maximè quaſi idem ſit, ſi crimen contingat cauſam, de qua agitur. quod dic, vt per Abb. in c. j. eo. verſ. ex his videtur velle.

f Contingat. Quod erit, quando teſtis non ſolum confitetur ſe inuolutum eodem crimine. vt voluit Innocen. ſed etiam circa idem factum, vt voluit Hoſtien. & ſequitur Abb. in cap. j. eo. in fin. Bartol. autem in l. ij. §. ſi publico. ff. de adulte. videtur exigere, quòd tangat idem delictum, & eaſdem perſonas, dic vt per Abb. in dicto capitulo primo.

g Innocentem. Sed quomodo ſi eſt quis conuictus, vel confeſſus, poterit probare ſe innocentem, cum & talis negatiua non admittatur contra teſtes. c. ad noſtram. de proba. nec poſſit quis infirmare quod dilucide voce ſua eſt proteſtatus. cap. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de non num. pecu. & confeſſioni primæ ſit ſtandum. cap. litteras. de præſumpt. Abb. antiquus dixit probari poſſe talē innocentiam, ſi teſtis probet abſentiam a loco delicti. Sed hoc non placet. Io. Andræ. quia licet hoc procedat reſpectu verbi, conuicti, non tamen procedit reſpectu verbi, confeſſi. q. d. licet admittatur ad probandū contra probationem, non tamen contra propriam confeſſionē. Sed Anto. defendendo Abb. dicit, quod etiam reſpectu cōfeſſionis poteſt admitti: non tamen perimendo confeſſionem, ſed potius excuſando, iuxta ea, quæ habentur in ca. cum dilecti. de accuſ. Sed Panor. non probat ſupradicta, nec reſpectu probationis, nec confeſſionis. Loquimur enim nunc, quando teſtis alio tempore fuit conuictus, vel confeſſus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum eſt autem, quòd ex quo non probauit, tunc contrarium, nec excuſauit confeſſionem, nec nunc debet admitti: quia non appellando videtur ſimpliciter adquieuiſſe conuictioni & confeſſioni, arg. c. quo ad conſultationem. de re iudi. & c. j. de frig. & male. Sed dicta per Ant. & alios procedunt vbi nouiter cōuinceretur teſtis de crimine vel confiteretur. Vnde dic, q̄ & tūc probat ſe teſtis innocentem, cum probat ſe emendatum, & pœnitentiam egiſſe, etiam ſi aliàs fuiſſet conuictus, vel confeſſus. & hoc probari poterit per proprium ſacerdotem, c. in capite. diſt. 50. & ij. q. j. c. ſi peccauerit. in fi. de ſimo. fac c. ferrū. d. diſt. 50. & ita not. in c. j eod. vbi etiam Abb.

h Implicetur. Vt 32. q 6. c. nihil. cum plurib. ſeq. & diſt. xxvj. c. ſi & iij. q. vij. c. iudicet. c. cum eccleſiaſticæ. eo. Et cōtra tales ſolet illud obiici Clodius accuſat mœchos, Catilina Cethegum fac. c. pro illorum. de prębē & c. cum omnes. & quod ibi not. de conſti.

Cum ſcire debeat nullum hanc eſſe iuris effectum habituram, veluti, ſi plura beneficia poſſidens de eadem pluralitate aduerſus alium excipiat[a], vel ſi periuriũ[b], aut excommunicationem is obiiciat, qui peierauit[c], vel eccleſiaſtica ſententia innodatus fuerit.

Non quis, ſed quo nomine agatur, eſt attendendum. h. d.

Hoc tamen ita accipiendum eſt, cum proprio nomine conuentus excipit, ceterum ſi ſuam defendens eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiendus[d] erit, nec quod opponẽs eiſdem ſit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures etiam contrarias, exceptiones opponere, & ſi iudex non admittat poteſt appellari, & iudex puniri. h. d.

Poſtremo ſciendum eſt eum, qui excipit, nõ propterea agentis intẽtionem confiteri[e] illum videri: cum eidem non ſolum vnam, ſed etiam plures[f], quamquam cõtrarias[g], proponere liceat: quæ ſi legitimæ fuerint, & iudex non admiſerit reo quidem per appellationis remedium ſuccurretur, & iudex ipſe meritis pœnis[h] coercendus erit.

Aduerſus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur aduerſus exceptiones replicationes, de quibus multis agere ſuperuacuum[i] eſſet: cũ inſtitutæ ſint ad ſimilitudinem exceptionum, quæ aduerſus actiones opponuntur, de quibus, ſi quis plenius velit intelligere, ex his, quæ ſuperius diffuſe de exceptionibus poſuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS petitionibus[k].

TIT. IX.

Si reus conuentus nolit, vel non poſſit excipere, ſi habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

IGitur oblato ab actore libello, ſi reus conuentus nulla ſit exceptione munitus, quæ

a Excipiat. Cap. cum eccleſiaſticæ. eo. An autem pluralis poſſit de pluralitate nomine eccleſię excipere, latiſsime traditur ibi, & hic ſtatim ſubdit. b Periurium. Videtur ergo, quod periurus repellatur ab agendo, & facit capitulum dilecti. eodem. Arguendo a ſpeciali, quod intelligas, non indiſtincte: ſed vt appellat quemadmodum & alia crimina, a maioris enim repelluntur criminoſi. c. j. & c. cũ dilectus. de accu. & iiij. q. vj. cap. omnibus. vnde criminoſi nõ poſſunt alios denunciare, vel accuſare, vt iuribus prætalleg. & ita hanc materiam intelligit Abb. in c. dilecti. eod.

Cõtra exceptionẽ criminis non datur replicatio

c Qui peierauit. Et ſic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum: §. Marcellus. ff. de exce. doli. Sed contra fac. l. cũ mulier. & l. viro. ff. ſolu. matri. & c. penult. & cap. fi. de adult. ſolue vt prolixe no. in d. l. cum mulier. & l. viro. per Bar. & Doct. & diffuſe per Ab. poſt glo. in c. dilecti eo. vbi notantet infert ad deciſionem plurium quæſtionum. d Audiendus erit. Vt habetur in c. dilecti eod. e Confiteri. Cap. cum venerabilis. eod. l. non vtique. ff. eod. & ibi Doct. f. Plures. l. nemo. ff. eod. l. nemo. ff. de regul. iur. & cap. nullus. eod. titu. licet ſecus ſit in actionibus, vt not. in dictis legibus. g Contrarias. l. nemo. vbi not. ff. eod. Hoc autem poteſt intelligi variis modis. Primo, ſecundum Dyn. in cap. nullus. de regul. iur. Scilicet quando tales exceptiones non ſunt prorſus contrariæ: alias ſecundum eum non poſſunt opponi, nec ſimul, nec ſucceſſiue: quia reus conuincitur de mendacio, ad hoc authent. contra qui propriam. C. de non numerata pecunia. l. j ff. ſi quadru. pauper feciſ. dica. & l. fin. C. de noxal. Sed hanc declarationem reprobat Barto. in d. l. nemo, poſt gloſ. & ponit aliam declarationem diſtinguẽdo, vt per eum ibi, & refert Abb. in capitu. paſtoralis. eodem. qui in ſumma redit in hoc vt poſſit quis vti contrariis exceptionibus, cum contrarietas reſultat ex diuerſis exceptionibus, & onus probandi incumbit excipienti, de quo habes exempla ibi per Abba. Tertio modo poteſt intelligi quod hic dicitur, vt poſſit reus vti pluribus exceptionibus contrariis eodem tempore non pure, ſed ſub conditione, & diſiunctiue, veluti, ſi excipiẽs dicat: Propono talem exceptionem, & ſi hæc non procedat, propono talem, & hic eſt bonus modus practicandi ſecundum Abb. in c. fi. in fi. de relig. domib. h Pœnis. De quib⁹ per Spec §. fi. verſ. punietur enim, &c. i Superuacnũ. Merito reſecandum. l. j. & quod ibi not. ff. quod me. cau. §. quibus. in prima conſt. Car. contra, in l. j. §. fi. ff. de vẽr. inſpi. & inſt. de repli. p rot.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

k DE mutuis petitionibus. Continuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur quæ ſit mutua petitio? Reſpondeo, conuentio ex parte actoris, re-

con-

vel iudicium differat [a], vel litis ingreſſum impediat [b], mutuis petitionibus aduerſarium ſuum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice [c], antequam litem cõteſtetur [d], reum conſtituere. Cuius [e] enim quis agendo obſeruat arbitrium eundem habere contra ſe iudicem in eodem negotio [f] dedignari non debet.

Reconuentio ſtatim poſt conuentionem eſt facienda h.d.

Propoſita ergo actoris intentione, & reſponſione [g] facta ſuper quæſtionibus rei monitione [h] præmiſſa, incontinenti [i] actor reſpondere compellendus erit, vt viciſſim [k] poſtea rationes partium iudex audiens concordia [l], vel

conuentio ex parte rei: nam reconuentio eſt ſecunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones. & cum ex vtraque parte fiat petitio. poteſt merito appellari contra petitio ſecundum Abb. in rubr. eod. ſecundum quem iſta denominatio mutuæ petitionis eſt largior aliquãto, quã appellatio reconuẽtionis, quia mutua petitio poteſt dici non ſolum reconuentio: verum etiam ſimplex conuentio: vt quia ſecũda inchoat quãdo prima eſt fere in fine: tunc enim non eſt proprie reconuentio cum nõ poſſint ſimul tractari, & vna ſententia terminari, ſed habet locum regula, qui prior appellat prior agat. l. qui prior. ff de iud. & cap. ij. verſ. ſi nos autem. de ord cog. & ita Ab. in rub. eo. fac. glo. in ca. diſpendia. §. fi. de reſcr. in vj. in verbo vel conuentionis. & ſic videtur poſſe intelligi opi. Spe. in tit. de reconuentione. §. ſequitur. dum tenet, quòd reconuentio poſſit fieri vſque ad concluſionem in cauſa, hic tamen videtur tractari de recunuẽtione, & ſic de mutua petitione ſtricte ſumpta.

a Differat. Vt ſunt declinatoriæ & dilatoriæ.

b Impediat. Vt ſunt exceptiones litis finitæ.

c Iudice. Vt c. diſpendia. §. fi. de reſcri. in vj. Et hæc eſt vna ratio, qua nititur reconuentionis materia, quæ facit pro actore contra reum, iuxta ea, quæ declarat Abb. in cap j. eo. in primo not.

d Conteſtetur. Vel etiam poſt. ſtatim tamen ac fuerit lis conteſtata. & antequam de calumnia iuretur, ſecundum Bal. in cap. cum veniſſent. de iud. Iaſ. in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope. nun Et nota, quod per hanc litteram reiicitur opi. Specu. in tit. de reconuent. §. ſequitur. & gloſ. in cap. j. eo. dicentium vſque ad concluſionem in cauſa poſſe locum habere recõuentionem, quod poteſt procedere in reconuentione impropria, vt tactum fuit ſupra eo. in rub. & not. de hoc in cle. ſæpe. § verum. de verborum ſignifi. & latiſſime per Moder. in cap j. eod. & facit contra Specula. & ſequaces ordo titulorum in Decretalib. in quibus prius ponitur de mutuis petitionibus, quã de lit. conteſtat. quod & in hoc libro ſeruatur. ſimile not. in rub. ff. de eo per quem fact. erit.

e Cuius enim. & cap. iij. q. viij. cap. j §. cuius. & l. cum Papinian. in fi. C. de ſent. & inter. de duplici ratione reconuentionis, quę virtualiter hoc verſiculo includitur per Abb. in cap. j. eod. in j. not.

f Negotio. ſed nonne alia cauſa eſt cõuentionis principalis alia reconuentionis? Reſpon. vtique, ca. ij. eo. Quomodo ergo appellat idem negotium? Reſpon. quia idem iudex iidem litigatores, eadem inſtantia, cum vna ſententia terminandum ſit vtrumque. cap. cum dilectus. de ord. cogn. & quia prohibita appellatione in vno, cenſetur prohibita & in alio, d. ca. ij. & infra eo. §. vtriuſque. vel dic vt not. in l. Papinianus in fi. C. de ſentent. & interlo.

g Reſponſione. Quæ reſponſio vel confeſſio non præiudicat confitenti vel reſpõdenti, niſi reſpectu interloquentis. l. fi. ff de interrog. action. & per Abb. in capit. quamuis. verſ. quarto quæro. de ſent. vide tamẽ circa hoc quod not. Inno. in cap. qualiter. ij. de accuſ. & in cap. per inquiſitionem, de elect. & Abb. in cap. ſi de confeſ.

h Monitione præmiſſa. Sic cap. j. eod. vnde ſumitur, ex quo not. ibi Abb. ſufficere vnicam monitionem ad hoc, vt actor teneatur reſpondere libello rei in cauſa reconuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in præſentem habet vim trinæ citationis, & ſufficit etiam vbi requiritur peremptorium, vt not. in c. conſuluit. de offi. dele. & probatur in l. ij. C. quomodo, & quando iudex. iuncta gloſſa.

i Incontinenti. Id eſt, nullo actu medio interpoſito vel eodem durante iudicio, vel dic vt latiſſime habetur in cap. j eod. vbi de natura huius dictionis per Abb & alios.

k Viciſſim. Scilicet, eodem tempore, ordine tamen ſucceſſiuo, ita non concurrat in temporis momentum. gloſ. & Abb. in cap. j. eodem.

l Concordia. Debet enim iudex primo, ſi poteſt partes reducere ad concordiam, fac. cap. j. eo. & habetur de hoc ij. q. v. cap. ſi primates. & 24 q. 4. in cap. ſi quis membrorum. l. æquiſſimum. ff. de vſufr. cap. querelam. de ſimo. habetur in capitu. fin. de tranſact. & per Abb. in cap. humilis. de mai. & obe. & ca. cum inter de ele & in c. ſi quando. de off. dele. & in c. cum pridem. de pact. & in rub. de treu. & pact. vbi latiſſime per Moder. & hoc verũ in principio litis, quo tẽpore iura partium ſunt incognita. Sed quid, ſi iam eſt concluſũ in cauſa, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre ſententiam, an poſſit cum bona conſcientia hortari partes ad concordiam; Specu. in tit. de præparatoriis iudiciorum §. excipitur. reliquit hoc indeciſum, tu pro ſolu. vide per Abb. in cap. fin de tranſact. verſ. ſecundo quæro.

iudicio vtriuſque [a] negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato poteſt reus actorem reconuenire h.d.

Nec ſolum corã ordinario reconuẽtio talis ſibi locum vendicat: verũ etiam coram delegato [b]. vnde niſi reus litteras impetrare maluerit [c] actorem ſibi obnoxium [d], eodem durante iudicio, coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet eſſe conditio in iudicio. h.d.

Vtriuſque autem tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet eſſe conditio [e]. vnde cum cauſa appellatione remota committitur, ſi reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium [f], vterque cenſendus erit.

Coram arbitris, non habet locum reconuentio. h.d.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis recõuentioni locus eſſe poſſit? Et cum arbitri iudicare [g] non poſſint, niſi de his tantum ſuper quibus in eos compro-

a Vtriuſque. Etiam ſi quantum ad reconuentionis cauſam: aliàs iuriſdictionem non habeat. fit enim iudex per reconuentionem, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, c.j. eod. cap. prudentiã. de off. dele. in tantum, vt per viam reconuentionis poſſit quis habere iuriſdictionẽ in clericos, vt nota. in d. cap.j. & in cap. at ſi clerici. de iudi. Si tamen natura cauſæ patiatur, vt infra eod. §. interdum.

b Delegato. Vt in cap.j. eo. & in c. diſpendia. §. reus. de reſcri. in vj. vnde ſumitur.

c Maluerit. Eſſet tamen ſtultus, ſi faceret, cum per litteras actoris poſſit ſuum negotium expedire, vt not. in cap. diſpendia. §. fi. de reſcri. in vj. arg. §. ſed noſtra. inſti. de here. quali. & dif. & l. fin. §. pen. C de iu. deli. Poſſet tamen caſus dari, in quo compelleretur impetrare nouas litteras. puta, ſi eſſet cauſa, quæ non caderet in cognitionem delegati ſine ſpeciali mandato Papæ. vj. q. ij. cap. ſi epiſcopus, & cap.j. eod. cap. ij. de confir. vti. vel inuti. & cap. penult. de reſti. in integr.

d Obnoxium. Etiam actione reali, ſecundum quoſdã, vt not in cap. diſpendia §. fin. in vj. & per hoc verbum dicũt cõmuniter Docto. quod cum qualitas adiuncta verbo debeat intelligi ſecundum tempus verbi, l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. act. & in reſcriptis attendatur tempus datæ. cap. eam te. de reſcri. in antiq. & c. ſi eo tempore. de reſcri. in vj. ꝙ ſolũ habebit locum recõuentio in cauſis & actionibus competentibus tempore impetrati reſcripti: ſecus autem in his, quæ ſunt ortæ poſt datam reſcri. vt late Peruſ. in dicto §. fin. qui in tantum putat hoc verum. vt poſt Anch. dicat, quòd ſi fuiſſet in iudicio proceſſum, etiam non oppoſita exceptione. ſcilicet quòd non potuerit actor reconueniri occaſione, actionis natæ poſt datam reſcripti nihil valeat ſententia, de quo late per Abb. in cap. fin. eod.

e Conditio. Cum in iudiciis nõ debeat eſſe perſonarum acceptio, capitulo nouit. de iudi. iiij. quæſt. iiij. capitu. ij nec debet actori licere, quod reo non permittitur. l. non debet. ff. de re iudic. fac. l. fin. C. de fruct. & lit. expenſ. & l.j. cum ſequent. ff ꝙ quiſque iur. & capit cum omnes. de conſtitu. concord. cap. fin. eodem. vnde ſumitur. Sed an ſi actor ſuper vna tantum cauſa reſcriptum impetrauerit, poſſit à reo ſuper pluribus reconueniri? Et nõ videtur ratione ſeruãdæ æqualitatis, contrarium eſt verius, & tenetur communiter in dicto cap. fi. Item numquid actor reconuentus poſſit iterum reconuenire reum ſuper cauſa in reſcripto non expreſſa, cum efficiatur reus in cauſa reconuentionis? & cõmu. tenetur, q[d] nõ, vt per Legiſtas in authen. & conſequẽter. C. de ſẽt. & interlocut. omn. iud. & per Cano. in d. cap. fi.

f Appellationis remedium. Idem. intellige in alia procedendi formula, vt puta, ſi quis ſit priuilegiatus, ne poſſit extrahi extra diœceſim, vt per vtrumque Abb. in c. fi. eo. Sed contra fac. l. quod fauore. C. de legib. Sol vt communiter in d. c. fi. quod contrarium procedit, vbi priuilegium fuit conceſſum motu proprio: ſecus ſi ad petitionẽ partis, quod valde notandum putat Panor. in d c. fin. licet ſubtiliter tentet tenere contrarium in iſta materia reconuentionis.

g Iudicare. Improprie videtur arbiter iudicare, cum corã eo proprie non ſit iudicium, cũ id non ſit ſine iuriſdictione, quam nõ habet arbiter, ſed habet tantum notionem, l. prætor. ff. de re iudi. l. priuatorum. C. de iuriſ. omn. iu. Item improprie fert ſentẽtiam. l. quid ergo. §. ex compromiſſo. ff. de his, qui no. infam. Vnde ſtante ordinatione ꝙ a duobus conformibus ſentẽtiis non appelletur. non comprehenderet pronuncias arbitrorum, vt not. aliqui in ſubt. de arbit. ad Ab. poſſ. And. Sic. in c. ſuper quæſtionum. in princ. de off. deleg. & Io. de Ana, in conſil. xvj. viſo puncto. Tria enim requiruntur ad hoc, vt proprie dicatur ſententia. Primo, quod infamet, ſi cauſa ſit eius naturæ. ſecũdo, ꝙ ex ea detur actio. Tertio ꝙ qui ſuccubuit poſſit agere de euictione quæ omnia ceſſant in ſẽtentia arbitri. Ex ea nõ datur actio. l.j. C. de arbit. Non cõpetit regreſſus de euictione. l. ſi dictũ. §. ſi compromiſſo. ff. de euict. Ex hoc tamen verbo collige, ꝙ debet arbiter procedere in forma iudicii vt late declarat Ab. in c. cũ dilectus. de arbi. & fac. not.

Quæ requirantur vt aliquid dicatur ſententia.

miſſum fuit [a] reſponſum eſt coram eis reconuentionem locum habere non poſſe [b].

Reus cōuentus coram iudice laico non poteſt reconuenire actorē ſuper cauſa ſpirituali.h.d.

Interdum etiam accidit, vt nec corā ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconuenire ſit poteſtas vt puta, ſi coram iudice [c] laico conuentus actorem ſuper cauſa iuris patronatus [d], decimarum [e] matrimonij [f], aut alia ſpirituali reconuenire velit.

Excommunicatus, non poteſt reconuenire.h.d.

Idem iuris eſt, ſi conuentus excōmunicationis [g] vinculo innodatus exiſtat: huic enim licet alioqui excipiédi facultas minime ſit interdicta actorem tamen reconuenire non conceditur [h]: ne quod (vt ſupra diximus) in defenſionis remediū ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur [i].

not.per eundē in c.ex parte.iu quarto not.eod.tit.

a Fuit. Sed non videtur hæc bona ratio. Nam & delegatus non poteſt cognoſcere, niſi de rebus expreſſis in reſcripto, c.cum olim.cap.P.& G.c.de cauſis.de offi.deleg. Et tamen coram eo habet locum reconuentio, vt s.eo §.nec ſolū. & cap.diſpendia.§.fi.de reſcri.in vj.ſic videbatur etiam in arbitro. Sol. ſecundum Abb.in cap. j. eod.& in cap. cum dilectus. de arbit. Primo, quod diuerſitas eſt inter iudicem delegatum, & arbitrum: quia iuriſdictio delegata procedit à iure, merito ſuccedit iuris diſpoſitio edita in materia reconuentionis: at poteſtas reconueniendi datur beneficio iuris, ſed arbitrium procedit ex mero facto, & ſola voluntate partiū.ideo non debet extendi vltra ea, quæ partes voluerunt, ex quo enim partes receſſerunt a diſpoſitione iuris adeundo arbitrium relicto iudice receſſerunt, & ab alia iuris diſpoſitione, ideo ius in cōpromiſſo non ſupplet, arg.l.fi.C.de pact.conue.vel ſecundo ſolue ſubtilius, iudex cōmuniter aditur ab actore, & iudiciū exercet in reū inuitū.l.inter ſtipulātem.§.ſi Stichum.ff.de verb.obli. vnde merito fuit ipſi reo ſubueniendū volenti aliquid petere.cum ab eo petatur: compromiſſum autē fit communi conſenſu partiū, ideo non debet habere locū reconuentio: quia eſt ꝙ imputetur reo quare cauſam reconuentionis nō curauit exprimi in cōpromiſſo: & ſic ceſſat ratio ſuper qua fundatur reconuentio. Hinc dixit not. Bart.in authen.& conſequenter.C.de ſent.ꝙ coram delegato impetrato cōmuni coſenſu partiū non habet locū recōuentio: quia eſt ꝙ imputetur reo cur cauſam reconuentionis non fecit exprimi in reſcripto.ſequitur Abb.in d.cap.cum dilectus.vbi late de hoc.

b Non poſſe. Et hoc in arbitris voluntariis procedit indubitanter. An autem ſit idem in arbitris iuris? Dic vt per Abb.poſt Specu.in cap.cum dilectus.de arbit.& in cap.j.eod.

c Iudice laico. Qui cognoſcere de ſpiritualibus non poteſt cap. ex tenore. & cap. ſi diligenti. de fo.compe.& habetur in cap. at ſi clerici.de iudi.

d Iuris patronatus.Cap.quando.de iud.

e Decimarum. Cap.tua.j.& ij.de deci.

f Matrimonij. Ca. j. De conſangui. & affi.fac.c. relatū.§.ad huc.de iur.patr.& ſic not. quod iudex conuentionis nō poteſt cognoſcere virtute recōuentionis de cauſa, de qua cauſa cognoſcere non poterat. Accur.tamē in auth.& conſequenter. cōtrarium tenet per l. quoties. C.de iudi. & facit l.ſi idem.cum eodem. poſt prin.ff.de iuriſ. om.iudi.Sed tu dic. ſecundum Bart. in d.auth.& conſequēter.C.de ſent. & interlo.& Abb. in c.j. eod. ꝙ opi. Accur. pōt ꝓcedere in cauſis in qbus nō poterat cognoſcere, niſi de conſenſu partiū. actor enim per electionem ſibi præiudicat, cum pati debeat eumdem eſſe iudicem contra ſe. l.cum Papinianus: C. de ſen. Sed quod hic dicitur procedi, ſi actor reconueniretur ſuper re, vel cauſa, de qua iudex nō poſſet cognoſcere, etiam vtraque parte volente, & ita procedit com. opi.Canoniſt.vt late per Abb.in d. cap.j Hoc tamen caſu, ſcilicet quando iudex cōuentionis non poſſet cognoſcere ex natura cauſæ de ipſa reconuentione admitteretur reconuentio coram alio Iudice, licet pendeat cōuentio in alio iudicio, & ſic l.imitatur cap.diſpendia.de reſcri.in vj.de quo tamen vide plenius per Abb.in d.cap.j.eod.

g Excōmunicationis.Scilicet maioris, vt p Arch. d.xxiij.c.j.& per Gem.& alios in c.j.de reſcr.in vj.

h Non conceditur. Miſſionem tamen paſſus, & comparens petendo ſibi reſtitui poſſeſſionem eſt audiendus ſecundum Abb.in ca.cū inter.de exce. quidquid diſtrinxerit Bart. in l.de pupillo.§.fin. ff.de no.op.nun. Sed an poſſit excōmunicatus ſaltem compenſare? Reſ. varij.varia ſentiunt, vt per Ab.in d.c.cum inter. Videntur tamen Doctor.in hoc conuenire, quod aut conueniens debitū confitetur & cōpenſationi adquieſcit, & admittitur compenſatio, videtur enim tunc ſolutio quædam l.ſi debitor.ff.qui po.in pig.hab. nec enim refert qualiter ſatisfiat.l.ſi rem.§.omnis.ff.de pig.actio. Aut aduerſarius negat, & compenſationi nō adquieſcit: & tunc non audiretur reus ſuper compenſatione, licet Ab.in d.c. cū interdicat æquum ibi videri, vt etiam hoc caſu audiatur excommunicatus, dic vt per Canon. ibi, & per Legiſtas in l. amplius.ff rem rat.habe.

i Extendatur. Niſi quòd excommunicato debeatur ex eodem contractu ex quo conuenitur, puta ſi ab eo petatur res vendita, poterit

ipſe

Super cauſa criminali non permittitur reconuentio: idem in cauſa depoſiti h.d.

Illis quoque, qui corā iudice criminaliter [a] conuēti fuerint, vel ſuper depoſito [b], niſi ſe prius innocētes probauerint, & depoſitum reſtituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non cōceditur.

DE RESTITUTIONE ſpoliatorū.

TIT. X.

Intentans ſpolia non poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolij. h.d.

IS quoque [c], qui ſe quibuſdam rebus, aut iuribus ſpoliatum conqueritur ab aduerſario ſuo recōueniri non poterit [d]: nam [e] ſuper ſpoliatione conuentus aduerſus reſtitutionē petentem, non eſt, niſi ſuper quæſtione ſpolij [f] audiendus. Reſtitutionis enim petitio in hoc priuilegiata eſſe noſcitur, vt ipſam intentans, non cogatur ante reſtitutionem [g] ſpoliatoribus reſpondere.

Non datur reconuentio de poſſeſſione ad titulum. h.d.

Vnde cum quis, ſe de beneficij poſſeſſiōe [h] violenter eiectum apud iudicem conqueritur, ſi aduerſarius eundem non canonice dicat inſtitutū, de violēta prius [i] eiectione [k], quam de canonica inſtitutione cognoſcendum erit.

Spoliatus eſt ante omnia & quo ad omnia reſtituendus h d.

Sed etſi ſpoliatus nō primus coram iudice ſuper ſpolio ſibi illato cōſiſtat, ſed criminali iudicio [l] ab aduerſario laceſſitus ſpoliationis cauſā proponat [m] ita demum ſuper petitione iudex p

ipſe pretium petere. Inno. in cap. ſi vere. de ſent. excom. & per Abb. in cap. cum inter. de exc.

a Criminaliter. habes hic, quòd in cauſis criminalibus non habet locum reconuentio, quod tamen intellige prout habetur per Bart. in l. is qui reus. ff. de publi. iudi. & per Ab. in c. j. eod. & in cap. cum dilectus. de arbi. Materia enim diffuſior eſt, quam vt breuibus notulis poſſit explicari.

b Depoſito. l. ſi quis pecunias. C. de poſ. & cap. fin. eo. tit. Quæ iura licet loquantur in compenſatione, tamen multo magis procedere debent in reconuētione, quæ plus eſt, quam ſit compenſatio, vt no. 3. tit. prox. & habetur per Abb. & Docto. in cap. cum inter. R. de excep.

DE RESTITUTIONE ſpoliatorum.

c IS quoque. Continuatio.

d Non poterit. Ca. j. eod. & c. ſi. de ord. cogn. vbi late de materia.

e Nam ſuper, &c. Sic cap. ſi de ord. cogn. vnde ſumitur.

f Spolij. Not ergo, quòd priuilegiatus nō vtitur priuilegio ſuo contra pariter priuilegiatum, quod intellige quando vterque eſt pariter priuilegiatus reſpectu eiuſdem cauſæ, quæ agitur, vt in l. j. ff. qui bus ex cau. maio. & fac. l. in fraudem. in ſi. ff. de mil. teſtam. vbi generalis diſpoſitio comprehendit etiam perſonam priuilegiatam in caſū, in quo loquitur diſpoſitio. & de hoc plene per Bar. & Legiſt. in auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccle. & per Cano. in cap. ad aures. de reſcri. & in cap. in præſentia de probat.

g Ante reſtitutionem. Et ſic hoc priuilegiū non tollitur per ſententiam, niſi ſit ſecuta realis reſtitutio: ex quo infertur, quòd agens actione iudicati ſuper poſſeſſorio conſequitur, vt non teneatur reſpondere ante reſtitutionem factam, quod tenet Spec. in tit. de re conuent. §. ij. verſi. quid ſi conuentio. & Abb. in cap. ſi. de ord. cog. fa. quia ſubeſt eadem ratio poſt, quæ ſuberat ante ſententiam ſcilicet ne nudi & inermes contendamus. ca. frequēs. eo. in vj. & ij. q. ij. per tot.

h Poſſeſſiōe. Quæ in beneficialibus poteſt haberi etiā ſine canonica inſtitutione, vt hic. & in cap. in litteris. eod. & ibi bene deducit Ab. in iij. not.

i Prius. Hoc verbū intelligi pōt duobus modis. Primo, vt denotet prioritatem reſpectu diuerſarum inſtantiarum ſecundo, vt denotet prioritatē reſpectu eiuſdem inſtantiæ. prima melior vt late deducit Abb. in ca. in litteris. eo. in v. not.

k Eiectione. Id eſt de poſſeſſione violēter ablata, vt exponitur, & not. in cap. litteris. eod.

l Criminali iudicio. Secus ciuili, vt ſtatim dicit, & hæc littera procedit ſecundum com. intelligentiam Doctorum, qui ita intelligūt omnia iura. ij. q. ij per tot. & iij. q. j. per tot. vt apparet ex not. per Spec. de cauſ. poſ. & propri. §. j. verſic. illud. per gloſſ. & Abb. in cap. cum dilectus. de ord. cogn. vbi dicit Abb. quod d. gloſſ. nemo vnquam reprobauit, excepto Ant. Butr. & fac. bona ratio, quod in hoc caſu cauſa ſpoliationis propoſita per viā actionis operetur ſupernaturaliter, id eſt, etiam effectum exceptionis excludendo criminaliter agentem: quia non debet quis contendere criminaliter cum ſuo aduerſario ſpoliatus: poſſet enim ex defectu facultatum perdere cauſam habeat ergo locum illud, Nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. cap. j. eo. in vj. & hæc ratio redditur per Ab. in d. cap. cum dilectus.

m Cauſam proponat. Scilicet per viam actionis.

a Dam

cedere poterit, ſi prius reſtitui ſpoliatum ſua ſentẽtia iuſſerit: omnes enim leges, tam eccleſiaſticę quàm ſęculares, ante omnia cuncta ſpoliatis, vel eiectis reintegranda, & damna ſarciẽda[a] eſſe præcipiunt[b].

Spoliator, tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt. h.d.

Fructus[c] quoque nõ tantum a violento poſſeſſore perceptos: ſed etiam qui a veteri poſſeſſore percipi veriſimiliter potuiſſent, reſtituendi erunt.

Sola ſententia non purgat ſpolium, ſed iuncta cum executione h d.

Nec Reſtitutionis ſolum ſentẽtia ſufficiet: niſi re ipſa omnia iudicis officio reſtituantur, ita vt eiectus vel ſpoliatus etiam naturalem poſſeſſionem [d] recipiat cunctaque, quæ ſibi ablata fuerint, eodem vnde ſurrepta fuerunt reuocentur.

Quæſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita, non impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum. h.d.

Quod ſi ciuiliter cõuentus aduerſario ſpolij quæſtionem regerat[e], cum mutuæ tũc intelligãtur petitiones, in idem iudiciũ [f] deductæ, viciſſimque tractatæ, vnica ſimul erunt ſententia [g] terminandæ.

Cum ſpolium proponitur in modum exceptionis nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quamdiu non fuerit reus reſtitutus, non eſt cogendus actori reſpondere. h.d.

Sed hæc quidem obtinent, cum in modum actionis ſpolij quæſtio proponitur: ſed ſi citra litis conteſtationem, de ſpolio quis excipiendum[h] duxerit, ſuper ipſa quidẽ exceptione probationes primitus recipiendæ[i] erunt: ea tamen legitimæ probata nulla reſtitutionis erit ferenda ſententia [k]; ſed tamdiu ſpoliatori

a Damna ſarcienda. Cap. grauis. eo. e. accedens. ij. vbi Ab. in penu. not. vt lit. non conte. Rot. deciſi. xxv. & non ſolum ad damna, & expenſas poſt ſpolium: ſed etiam ad factas in cõuocandis amicis, & parandis armis ab eo, qui propulſauit vim incontinenti, & ſic ab eo, qui nũquam perdidit poſſeſſionem, iuxta tex. in l. j. § vim vi. & l. iij. §. cum igitur. ff. de vi. & vi arma. ſecundum vnum intellectum, quem in hoc ſequitur ibi Bar.
b Præcipiunt. vt ij. q. ij. cap. omnes. & ca. nullus. & per tot. & iij. q. j. cap. reintegranda & per tot. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad legem Iul. de vi publi.
c Fructus. Vt in ca. grauis. eod. vbi Ab. & doct. Abb. in cap. accedẽs. ij. vt lit. nõ conte. Bart. in l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad l. Iul. de vi. publi.
d Poſſeſſionẽ. Nec ſufficiet dare pignora, cap. cum aliquibus. de ſent. excom. & not. in cap. epiſcopi. §. j. iij. q. j. vnde ſumitur. Immo de æſtimatione rerum ablatarum ſtabitur iuramẽto ſpoliati. cap. ſi. de his, quæ ſi. met. cauſa.
e Quæſtionem regerat. i. per viam actionis opponat. & fac. cap. cum dilectus. §. nos autem diſtinguendũ. de ord. cogn. vnde ſumitur. & intellige quando reconuentio eſt facta ante litem conteſtatam. iuxta not. ſ. tit. proxi. in prin. Immo idem quando eſſet actũ de ſpolio, poſt litẽ cõteſtatã ab alio quanto ad non impediẽdum proceſſũ primo inſtitutũ ab aduerſario. vt in d. §. nos. autẽ ſed non quãtũ ad id, quod hic dicitur determinatione facienda vnica ſententia: quia cũ ſe iſtæ cauſæ non contingant, procedit regula, qui prior appellat, prior agat, quã declara. vt per Ab. in d. c. cum dilectus. Adeo quod non eſt ius in litis conteſtatione quantum ad effectum, de quo quærimus,
f Idem iudicium. Sic ſupra titulo proximo in princi. vbi not.
g Sententia. Immo videtur, quòd ſint plures ſententiæ. l. etiam. §. ex cauſa. ff. de mino. cap. cum eccleſia. capitulo, cum ſuper. de cauſa. poſſeſſ. & proprie. ſolut. re vera duæ ſunt ſententiæ, ſed dicitur vnica propter temporis vnitatem & identitatem: quia inter eaſdem perſonas eodem tempore ab eodem iudice feruntur, fac. l. ſcire debemus. ff. de verbo. ſigni. Sed quid ſi iudex pronuntiauit ſuper cõuentione, & non ſuper reconuentione? Quidam quod non valet ſentẽtia, tu dic quod valet licet poſſit appellari, vt not. & late traditur in d. cap. cum dilectus. magnum enim in eo verſari poteſt, partis intereſſe, in cuius cauſa non pronuntiauit iudex propter compenſationem directe vel indirecte faciendam, vt latius per Abba. in d. cap. cum dilectus. Numquid autem ſuppoſito quod ſit verum non tenere ſententiam, poſſit peti executio antequam pronuncietur ſuper alia cauſa? Doct. in d. cap. cum dilectus.
h Excipiendum. Ergo qui excipit non conteſtatur litem. & ſic patet, quod qui negat non excipit, nec qui excipit confitetur. l. non vtique. ff de except. capitu. cum venerabilis. de excep. & infra, de litis conteſt. poſt prin.
i Recipiendæ. Cap. cum dilectus. de ordi. cogni.
k Ferenda ſententia. Nec enim ad hoc fuit actũ, ſed de hoc exceptum, attenditur autem ſemper id quod agitur, & ſecundum modum agendi fertur ſententia, ca. licet Hely. de ſimon. & c. quando. de accuſ. Nec poteſtas iudicandi extenditur vltra id quod

ſuper petitionibus ſuis reſpondere cogendus non erit, donec ab ipſo reſtitutus fuerit: quēadmodum[a] enim, ſi in modū exceptionis aliquod crimē teſti obiicitur, vt à teſtimonio repellatur, & ſi crimē contra eum ciuiliter probatum fuerit ſibi pœna non infligitur ordinaria[b], ſed eius dumtaxat teſtimonio nō creditur: ſic ſpoliatione in modum exceptionis tantū probata reſtitutionis ſententia, minime ferenda erit.

Spoliatus autē non ſolū is intelligitur, qui a priuato quocumque homine rerum quarumdam poſſeſſione indebite priuatus fuit: ſed etiam ille, quem iudex ipſe iuris ordine prætermiſſo[c], beneficio, vel aliis rebus carere coegit, vel is, qui licet iuris quidem ordinē ſeruauerit: ſpoliati tamen, & de facto dānati iudex erat incompetens[d]: vel ſi iudex ſit cōpetens, circa priuationem tamē nulliter[e] pronuntiauit.

Tribus caſibus priuatus à iudice dicitur ſpoliatus, ſi non ſeruauit iuris ordinem, ſi nulliter pronunciauit, ſi erat iudex incompetens. h. d.

Spoliaſſe & is intelligitur, qui mandauit ſpoliari: aut ſpolium ſuo nomine factum ratum habuit, vel ſpoliatori ſucceſſit in vitium. h. d.

quod eſt libello comprehenſum, l. vt fundus. ff. com. diuid. Sed pone, quod ego ſuccubui in exceptione, numquid poſſum poſtea directe agere poſſeſſorio? Videtur quod non: quia eamdem quæſtionem volo refricare, licet alio genere iudicij, quod nō licet. l. ſi quis cum totum, §. ſi. ff. de exceptio. rei iudica. contrarium not. in cap. cū dilectus. de ordin. cogni. vbi de hoc late. Sed an tunc probationes factæ ſuper exceptione, in qua quis ſuccubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciendam fieri reſtitutionem? Reſpondeo, non, niſi aduerſarius conſentiret, de quo in d. c. cum dilectus.

a Quemadmodum enim. Sic cap. cum dilectus. de or. cog.

b Ordinaria. Secus in extraordinaria: quia teſtis inhabilis gerens ſe pro habili offendit auctoritatē iudicis teſtificando, ſecundum ea, quæ tradit Abb. in ca. cum dilectus. de ordi. cogni. vbi latiſſime tractat. Immo ſi ob crimen obiectum grauaretur, opi teſtis, repelleretur is a promotione, ſecundum quoſdam, vt per Ab. in dicto cap. cum dilectus. Sed contra id, quod teſtis obiectu criminis repulſus, non ſit puniendus videtur eſſe, cap. ecce. xxiiij. quæſt. iij. vbi dicitur, quod vbicunque crimina clatuerint, ſunt punienda. Solu. illud eſt intelligendum, quod claruerint modo legitimo, vt per accuſationem, denuntiationem. vel inquiſitionem. Item contra cap. cum ſuper. de confeſ. Sol. illud ob confeſſionem, ſecundum quoſdam. Item contra cap. per inquiſitionem, de ele. vbi fuit punitus is, contra quem principaliter nō agebatur. Sol. ibi fuerat formata inquiſitio etiam contra illum punitum, cum fuiſſet mandatum procedi, tam in capite, quā in membris. Item contra, l. ij. §. ſi publico. ff. de adult. Sol. vt per Bar. & Legi in d. §. ſi publico & per Abb. & Cano. in d. cap. cum dilectus.

c Prætermiſſo. Secus ſi proceſſit iudicialiter, & ſententia allegetur iniuſta, ex iniuſtitia cauſæ: quia tunc proculdubio contra iudicem poſſeſſorium non competit: ſed neceſſe eſt venire per viā appellationis: aliàs ſententia tranſiret in rem iudicatam, etiam ſi eſſet iniuſta. nec vlterius reus audiretur, cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata ff. de re iudic. & l. ingenuum. ff. de ſtat. homi. Aduertandum tamen eſt, quod aut proceſſit mere extraiudicialiter, & ſibi incumbit onus probandi legitimitatem cauſæ, cap. conquerente. eodē vnde ſumitur. Aut proceſſit iudicialiter, ſed allegatur proceſſus nullus & ſic, quòd iniuſte, & violenter ſpoliauit, & tunc dicens debet probare, niſi appellauerit: quia pro iudice præſumitur ex quo proceſſit in figura iudicis: & nō fuit appellatum, faciunt not. in c. quoniam. cōtra de probat. & c. cum in iure. de offi. delegat.

d Incompetens. Vt per Doct. in capitu. conquerente. eod. Specula. in tit. de petitio. & poſſeſ. §. quoniam. Legiſtæ in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adqui. poſſeſ.

e Nulliter pronuntiauit. habetur in cap. cōquerente. eod. & in cap. cauſam matrimon. j. vbi per gloſſ. & Docto. de off. de leg. & c. cū cauſam. vbi Abb. in quarto not. eod. tit. qui dicit, quod poteſt condemnatus de facto reſiſtere aduerſus executionem ſententiæ nullæ, immo ingrediens poſſeſſionem virtute ſententiæ latæ, parte non audita, ſine cauſa cognitione priuatur iure ſuo. l. meminerint. C. vnde vi. l. fin C. ſi per vim. vel alio modo; eſt enim in lata culpa qui vtitur ſententia nulla, nimirum ſi tenetur de violentia. §. j. inſtit. de vi. bon. rapt. Hinc quod ſtatutum puniens ingrediens poſſeſſionem alterius de facto locum habet contra ingredientem poſſeſſionem alterius virtute decreti iudicis inualidi, vt per Bar. & Legiſtas in l. iuſte poſſidet. ff. de adquir. poſſeſ. vbi in fortioribus terminis ampliatur materia noſtra, vt procedat etiam in ſpoliato vigore ſententiæ validæ iuſtæ: nam ingrediens poſſeſſionē de facto reſiſtente poſſeſſore, & virtute validæ ſententiæ priuatur iure ſuo, ſecundum Doct. in d.

L. iuſte

l.iuſte.fac. not. per Bart. In.l. ſi creditores. in iij. quæſt.principali.C. de pigno. & Bal. in l.omnis. no.in penult.col.C.ne vxor pro marito.quod ſecundem eos procedit,etiã ſi alicui ſit data licentia ingrediẽdi poſſeſſionem propria auctoritate, licet in hoc contrarium teneat Fel. in cap.de cetero.colũ. penul.de re iud. Tu pro concordia vide Rip. in l. naturaliter.§.nihil cõmune. col.x.ff.de adqt.poſ.

a Is quoque. De hoc in cap. cum ad ſedem. eod.& in l.j. §.quoties. ff. de vi & vi.arma.

b Ratum habuerit. Nota. quod ad hoc vt qui non ſpoliauit,nec ſpoliare mãdauit,teneatur inter dicto, vnde vi, tria concurrere debent. Primo, ꝙ ſpoliũ ſit ſuo nomine factũ. Secũdo,quod illud ratum habeat.Tertio, ꝙ illud habet ratum, tãquam factum ſuo nomine, vt per Accur.in l.j.§.ſed & cum quis. ff.de vi,& vi arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune.col. viij.ff.de adqui.poſ.

c Obligabitur. Immo & cõtra poſſeſſorem, qui nec vere, nec ficte ſpoliauit poteſt implorari officium iudicis, no.in c.quod ſedẽ.& in c. ſæpe. de reſt.ſpol.& in cap.poſt electionẽ.de conceſ.præb. contra quem datur, & remedium,d.cap ſæpe.vt ſtatim ſubditur.

d Occupatã.Siue ſit res clericorũ,ſiue laicorũ: & in hoc remediũ,c.ſæpe.de reſti.ſpol.vñ hoc ſumtuir eſt generalius quã remediũ canonis reintegrãda. iij.q.j.vt per Ab.in d.c.ſæpe.in c.cũ ſedẽ.co.& habetur per Senẽ.In l. rẽ quæ nobis. ff.de adqui.poſ.

e Scienter.Concor.c.quia Vt de iud.aliàs ſi ignorantet nõ haberet locum prouiſio,c.ſæpe.eo.ſed c.reintegranda.iij.q.j.quia ratio illius c. ſæpe eſt fundara ſuper peccato quod non contingit fieri ſine ſcientia. Sed quid, ſi ab initio quidem ignorauit vitium,ſed ex poſt facto ſciuit, an cõtra talem poſſeſſorem habeat locum talis prouiſio? Et non videtur,cum videtur exigi ſcientia tempore receptionis,vt hic,in illis verbis:ſciẽter recipiendo,& in d.c.ſæpe.fac.l.in delictis.§.ſi extraneus.ff. de noxal.& l.ex facto ff de vulg.& pupil.& quod not.in ea. ſtatutum. de præſcr. in vj. ſuper verbo. Canonicis.& in c. decreuit. de hæret. in vj. & in clement.j.de cõſangui.& affinit.Tu dic,ſatis eſſe ſubeſſe ſcientiam tempore. quo agitur. pro qua opi. fac. ratio text. quæ vult obuiari peccato. cũ quod ſic ſubuenitur ſpoliato oppreſſo: & ſic ſumus in materia fauorabili,& extendenda,cũ hic non agatur de aliqua pœna imponenda ſpoliatori, vt latius diſſeritur per Abb. in d. cap.ſæpe.

Is quoque[a] ſpoliaſſe intelligitur, qui licet ipſe non ſpoliauerit, per alium tamen ſpoliari mandauerit, aut ſpolium ſuo patratum nomine ratum habuerit[b]. vnde & is reſtitutioni obligabitur[c] quẽadmodum & ille, qui rem indebite occupatam[d] ſcienter[e] recipiẽdo ſpoliatori ſuccedit in id vitiũ. Licet enim is non ſpoliauerit: cum tamẽ quoad periculum animæ non multum interſit[f], vtrum quis iniuſte detineat, an alienum inuaſerit, contra huiuſmodi poſſeſſorẽ[g] ſpoliato per reſtitutionis beneficium, non obſtante iuris ciuilis[h] rigore ſuccurritur[i].

Renuntiatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem: ſecus ſi ante fuerit renuntiatum h.d.

Illud quæſitum eſt, ſi poſt ſpolium eccleſiæ renũtiaſſe quis dicatur, an ob huiuſmodi renũtiationem ſpoliato ſit deneganda reſtitutio: & cum non ſit veriſimile[k], quod ſponte proprio iure renuntiauerit, qui renuntiat ſpo-

f Non multum interſit. Hinc reperiens rem alterius, & non reſtituens tenetur furti, vel non ti ſi ab alio ſubtraxiſſet: l.falſus.§.qui alienum. ff. de furt. xiiij.q.v.cap ſi quid inueniſti.not. in ca. quia fruſtra.de vſu. fac.quod not. in ea. ſæpe.eo.In fine.

g Poſſeſſorẽ. Not. caſum in quo ius agendi perſonale, in rem tamẽ ſcriptum ſequitur ſucceſſorem ſingularẽ, hoc accidit ratione peccati quo quis innoluit recipiendo rem vitioſam ſcienter, vt ſubueniatur oppreſſo,& habet locũ hoc nõ ſolum,ſi immediate venerit In manus poſſeſſoris ab ipſo ſpoliatore: ſed etiã ſi per multorum manus prius ambulauerit, vt per Ab.in cap.ſæpe.eo

h Iuris ciuilis.l.cum a re.ff.de vi,& vi armata,& ita ſecundum Canones rigor iuris non eſt ſeruandus fac.cap.j.de dol.& contuma.& cap.dilecti.de iud.& l.penul.C.ad Treb.diſt xlix.c.hinc etenim. & no.In cap.ſæpe.eod.

i Succurritur.Remedio conditionis ex cap ſæpe. eod. vt latè ibi per Abb. deducitur, vbi defendit illius capituli prouiſionem a ſuperfluitate demonſtrans,quæ ſit differentia inter d.c.& l. ſi colloni.C.de agri.& cenſ.lib.xj.

k Veriſimile. Ex his verbis, & ex hac ratione Abb.In cap.ij.eod.vnde ſumitur, putat hanc materiam reſtringendam, vt non habeat locũ quoties renuntiatio fuiſſet facta, etiam poſt ſpolium in manibus tamen ſuperioris, tum quia illa præſumitur ſpontanea, argumen.l. non eſt veriſimile.ff.quod met.cau. & eorum quæ not.in l.tranſactionem.C. de tranſact. tum quia ex quo conſtat illum non habere ius in proprietate non debet ſibi reſtitui beneficium.Quando autem renuntiatio beneficij ſit manibus non ſuperioris,non perditur ius, quod renuntiãs habet in beneficio, immo non tenet talis renuntiatio, iuxta not.In cap. quod in dubiis.de renũt. nec ſuperior in odium re nun

liatus, huiuſmodi non obſtante renuntiatione[a], reſtituendus erit.

Teſtes ſuper ſpontanea renuntiatione non ſunt recipiendi ante reſtitutionem. h. d.

Teſtes etiam partis alterius de iuramento, & renuntiatione ſponte facta nõ ante admittendi erunt, quam ſpoliatus plenarie fuerit reſtitutus[b]. Quod ſi ante ſpolium eccleſiam ſpõte abiuraſſe[d] reperiatur perpetuum ei ſuper negotio ſilentium imponendum erit.

Ponit aliquos caſus exceptos ab illa regula. ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus. h. d.

Sunt & alij caſus[e], quib⁹ iure denegabitur ſpoliatis reſtitutio : vt puta, cũ agenti per modũ exceptionis de alia ſpoliatiõe opponitur[f]: aut tã ſuper proprietate, quã ſuper ſpolio eodem tẽpore diſceptari ſpoliatus ipſe cõſenſerit[g] aut ante reſtitutionis poſtulationem petitoria actione iudicium expertus ſuccubuerit[h].

Probatio ſpolij, abſentia ſpoliatoris, & lapſus temporis nõ operantur reſtitutionem, ſi ſpoliator non ab ſit per contumaciam, vel dolum. h. d.

Item[i] ſi ſpoliatore non per contumaciam[k]

renuntiantis poſſet talem renũciationem ratam habere, vt late deducit Abb. in d. c. ij.

a Renunciatione. Quid ſi ante ſpolium ſpoliatori feciſſet pactum de non agendo iudicio poſſeſſorio? Reſp. pactum nihil proficit, quaſi derelinquendi materiã. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pact. dotal. ſecus ſi poſt, ſecundũ Ab. poſt alios in c ij. eo.

b Reſtitutus. Sed contra hoc opponitur ex mente Inno. in ca. ſuper hoc. de renuntiat. & Doct. in cap. ij. eod. Quia videtur, quod renuntiando poſt ſpoliationem purgetur vitium ſpolij, Simile in l. ij. C. quod met. cauſ. & in l. ob turp. ff. de condit. ob tur. cauſ. Vbi promittens ob metum, vel turpem cauſam ſponte ſoluens, videtur purgaſſe vitium præcedẽs. Sol. in contrariis ſolutio ſubſequens eſt executio actus præcedentis nec ad aliud poſſet ordinari ſolutio niſi ad ſolutiõis promiſſionem præcedentem, ideo ſponte ſoluendo, cum non teneatur, videtur libere donare & purgare vitium præcedens, arg. l. cuius per errorem. ff. de re iu. Sed renuntiatio ſequens poſt ſpolium non ordinatur ad actum præcedentẽ, vt executio illius, cũ ad multa alia poſſit fieri ſpoliatio, quam propter renuntiationem præcedentem. Item per renuntiationem ſic factam non accreſcit ius ſpoliatori. Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquir. poſ. & per Abb. in l. capitu. ij. eodem.

c Quod ſi ante, & c. Facit c. accepta. eod. vnde ſumitur. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio, Inter hunc & ſuperiorem vſum? Reſpondeo, exceptio renũtiationis factæ ante ſpoliationem cõcludit ad poſſeſſorium, renuntiando enim dum quis exiſtit in poſſeſſione habet rẽ ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & poſſeſſionem. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de adquir. poſſeſſ. vnde iſta exceptio admittitur tamquam concernens proprietatem, & poſſeſſionem: ſecus ſi renuntiatio fiat poſtea, quia concernit proprietatem tantum non poſſeſſionem, quam quis non poteſt renuntiare, cum non habeat, vt per Ab. in cap. ij. eod.

d Abiuraſſe. Ideſt renuntiaſſe, & idem ſecundum Lapum. ſi quis conſtituiſſet ante ſpolium procuratorem ad renuntiandum, & ante renuntiationem fuiſſet factum ſpolium, vt per Abb. in capitulo ij. eodem.

e Alij caſus. de quibus latiſſime per Legiſt. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquir. poſ. & ponit glo. ſummæ. iij. q. j.

f Opponitur. Cap. fin. de ordi. cogn.

g Conſenſerit. Ca. j. eod. Vnde cautela eſt vt ſpolians probet de ſuo dominio, vt per Vero. cautela. xxxij. Sed an iudex poſſit impedire tunc cõſenſum? Reſpondeo ſecundum Abb. in d. cap. j. non debet impedire, niſi ob periculum animæ. & timorem peccati. Sed quid ſi ſpoliatus non conſenſerit, expreſſe tamen non replicauerit contra exceptionẽ proprietatis, an tũc cẽſeatur tacite cõſentire, & talis cõſenſus valeat? Reſpõ. Bart. in l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad legem Iul. de vi publi. tenet ſufficere: quia ita ſe habet replicatio ad exceptionem, ſicut ſe habet exceptio ad actionem. l. ſecunda. ff. de excep. Sicut ergo actio non excluditur, niſi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio, niſi proponatur replicatio. ſimile eſt, quòd licet contra præſumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in contrarium. niſi per confeſſionem partis, vt not. in auth. ſed iam neceſſe. C. de don. ante nupt. & in cap. is qui fidem, de ſponſ. Si tamen parte tacente fuerit probatio admiſſa, illi ſtandum erit vt per Inno. in cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & in cap. cum Bertoldus. de re iud. Sic etiam licet ad impediendam executionem trium conformium non poſſit nullitatis exceptio opponi, ſi tamen fuerit oppoſita, parte tacente impeditur executio, dic vt per Ripam in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de adquir. poſſeſ.

h Succubuerit. De hoc latiſſime per Legi. in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de adquir. poſ.

i Item ſi, &c. In quo ſpoliatus non reſtituitur ante omnia concord. cap. conſultationibus. de offic. deleg. vnde ſumitur.

k Per contumaciam. Quid ſi per contumaciam obeſſet? Reſpondeo idem ſi non eſſet adhuc lis conteſtata, vt not. in cap. conſultationibus. in prin. & fine, de offic. deleg. licet ad illum text.

vnde

vel per dolum abſente, ab Apoſtolica ſede ad iudices ſpoliatus litteras obtinuerit: vt ſi eum ſpoliatum iudicibus cõſtiterit, intra certum temporis ſpatium reſtituatur, ſi reus intra præfixum terminum ſeſe iudici exhibere non poſſit, quanquam temporis lapſus immineat, & actor ſit ſuam poſſeſſionem, & deiectionem [a] probare paratus, nihilominus reſtituendus [b] non erit.

Si contra agentem ſpolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe ſpoliatus ante omnia non reſtituitur h. d.

Sed etſi talis opponatur exceptio, quæ agentem minime poſſediſſe concludat, tamdiu ſubſtinenda erit reſtitutio, donec ſuper tali exceptione cognitum [c] fuerit. Vt ecce nec laici ſpiritualia poſſidere [d], nec ſacerdotes vxores habere poſſunt. Vnde ſi vel illi ſe beneficiis ſpoliatos, vel hi ab vxoribus ſe deſtitutos coram iudice cõqueramur, & ab aduerſariis de ſæcularitate, vel de ſacerdotio agentibus opponatur, procul dubio differenda erit reſtitutio [e].

Cum pro ſpoliatore militat iuris præſumptio, ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituẽdus. h. d.

Quinimmo & cum ſola iuris præſumptio pro ſpoliatore contra ſpoliatum militat [f], im-

vnde hic ſumitur, dentur multi intellectus, vt ibi per Abb. in fin.

a Et deiectionem. Not. quòd duo probare tenetur, qui petit reſtitui, ſcilicet, ſe poſſediſſe, & ſe ſpoliatum fuiſſe. c. conſultationibus. de offic. deleg. & ca. olim. eod. & in c. cauſam quæ. qui fil. ſint legit.

b Reſtituendus nõ erit. Nota ergo, quod licet iudici non poſſit liquere de cauſa, infra tempus ſibi præfixum per delegantem, non tamen propter hoc debet omittere ſolennitates iure ſubſtãtiales. Sed contra videtur l. ignotare. C. de reſtit. milit. & ff. de priuil. credi. l. fin. & l. Fulcinius. §. ſi fundum. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. vbi abſens etiam ex iuxta cauſa, ſi non defendatur patitur miſſionem in poſſeſſionẽ. Sol. aliud eſt in poſſeſſionem mitti, aliud poſſeſſionem reſtituere. Miſſus enim in poſſeſſionem non efficitur poſſeſſor, ſed cuſtos, ſupra de dolo & contu. §. j. & l. is cui. ff vt legat. no. caue. Vnde cum ſit modici præiudicij, nũ mirum, ſi ſit etiam contra abſentem ex iuxta cauſa: ſed reſtitutus vere poſſideret & conſequeretur multa poſſeſſionis commoda, de quibus per Ab. in cap. conſultationibus. de offic. deleg. & in §. commodum. inſtit. de interdict. Sed adhuc contra: nam iuſſus poſſidere ex ſecundo decreto efficitur verus poſſeſſor. l. eum proponas. C. de bon. auct. iudi poſſi. & in d. §. j. ſupra de dolo & contu. & cap. quoniam frequenter. in fi. vt lit. non conteſt. Et tale decretum interponitur contra abſentem & lite non conteſtata iuribus ſupra al leg. vnde multo magis idem videbatur dicendum de reſtitutione poſſeſſionis, cum hic concurrat fauor ſpoliati, Sol. in cauſa reſtitutionis requiritur ſententia diffinitiua: quia principaliter quæritur de ſpoliatione, & regula iuris eſt, quòd lite non conteſtata, non debet procedi ad ſententiam diffinitiuam, vt in tit. vt lit. non conteſt. per tot. Sed cum interponitur ſecundum decretum, non fertur ſententia definitiua, vnde non pronunciatur principaliter ſuper debito: ſed in odium contumacis iudex per interlocutoriam ſuam dat poſſeſſionem, vel bona in ſolutum, quod fit per interlocutoriam, Innocen. in cap. dilecto. de verb. ſign. Ioan. And. & Abb. in d. cap. conſultationibus. Vnde ſi iudex videret ſe deceptum, quia cauſa, propter quam fuit ſecundum decretũ interpoſitum non fuit vera, ipſemet iudex poteſt decretum reuocare, quod non poſſet, ſi ſententia eſſet definitiua, vt per Canon. in cap. litteris. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. quod iuſſit. ff. de re iudi. Quid ergo faciet iſte ſpoliatus? Reſpõdeo, faciet ad domum abſentis legitime denunciari, & ſi non ſit, qui eum defendat, mittetur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandę, reo poſtea veniente, & iuſta probata cauſa abſentiæ reſtituetur in integrum, vel ad appellandum, nec enim hæc miſſio prohibetur in d. ca. conſultationibus. vt ibi not.

c Cognitum. Et hæc exceptio, cũ opponi poſſit, nõ minus ad poſſeſſorium, quàm ad petitorium, conſueuit a Doct. appellari anomala, vt per Ab. in c. ex parte. col. fi. e. fac. ad hoc notat. per Bal. in tit. de pace Cõſtantiæ. in verſ. reſtituitur. & in l. j. C. ſi de mo. poſſ. & in l. ij. C. de edic. di. Adri. toll.

d Spiritualia poſſidere. Cap. cauſam. de præſcrip.

e Reſtitutio. Ex hoc inferunt cõiter Doct. ꝙ exceptio ſpecialis reſeruatiõis beneficij impedit reſtitutionem, etiã quod ſpoliatus iuſtificare poſſit poſſeſſionẽ titulo colorato; quia reſeruatio Apoſtolica inficit titulum, & poſſeſſionẽ. c. ſi eo tẽpore. de elect. in vj. Rota Rom. dec. xvj. in nouis ſequitur Lap. alleg. xxiiij. & Ab. in c. ex litteris. nu. 28. eo. Et licet hanc deciſionem impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturalit. §. nihil commune. ff de adqui. poſ. nu. lxxxij. & contra Aret. eſt commun opin.

f Militat. Facit cap. fi. eod. in vj. & intellige hoc,

debere iudiciũ, & quaſi in infinitum forenſia iurgia protrahere Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod vt aliquis eſſet finis litium, inſtitutæ fuerint. Idem iuris eſt, in aliis etiam peremptoriis. exceptionibus, quæ vulgo manifeſtæ ſint, & notoriæ [a] habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam.h. d.

Ceteræ vero litis conteſtationẽ minime impediunt [b], atque ante ſententiam erunt regulariter [c] proponendæ: quas quidem ſi dolo malo, ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſtulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur [d].

Præiudiciales exceptiones ſunt, quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt, puta, exceptio ſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitio hereditatis.h.d.

Sunt etiam quædam exceptiones, quæ præiudiciales appellari poſſunt [e], ex eo quod alteri cognitioni præiudicium afferunt, vtpote, ſi qua mulier Titium in virum petat [f], qui ad mulieris intentionem [g] elidendam conſanguinitatis obiiciat exceptionem, qua probata, cum quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognoſcendum ante, quam ad definitionis [h] articulum procedatur. Idem ſi petenti hereditatem natalium obiecta ſit exceptio. Cum enim ſucceſſionis cauſa, a cauſa natalium dependeat, poſteriore quoque loco cognoſcenda [i] erit.

a Notoriæ. Fa. not. per Abb. in ca. j. de no. oper. nunciat. verſ. fac. quod in ſimili, poſt no. l. poſt rem iudicatam. ff. de tranſ. & in c. j. de lit. conte. in vj. & per eundem Abb. in c. exceptionem. nu. xvj. eo. & in cap. j. de ord. cogn. vbi reaſſumit totam materiam. fac. ca. quamuis. de fil. presby. & Petru. in d. ca. j. Ponit regulã quòd peremptoriæ debẽt opponi poſt litem conteſtatam cui accommodat quadraginta tres limitationes.

b Impediunt. Ergo per talem exceptionem non fit litis conteſtatio, aliàs non requireretur, an impediret vel non, c. ij. de lit. conte. in vj. & quemadmodum hę peremptoriæ non impediunt litis conteſtationem, ita etiam illarum taciturnitas non faceret reſcriptum ad lites ſurreptitium, quo minus ſaltem procedatur ſecundum formam iuris. Inn. in c. ex parte. de lit. conte. Petruſi. in c. j. eod. titu. in vj. Niſi eſſent litis finitæ, vel niſi eſſemus in reſcriptis gratioſis ad beneficia: ſecus in reſcriptis ad beneficia iuſtitiæ: quia tunc ſtamus iuri communi, vt latius per Petru. in d. c. j. in j. colum.

c Regulariter. Ideo dicit regulariter: quia dantur multi caſus, in quibus tales exceptiones etiã poſt ſententiam opponi poſſunt, vt eſt exceptio falſitatis, c. cum venerabilis. eo. per Ab. in c. licet. de proba. & plures caſus poſuit Accurſ. in §. appellantur. inſtit. eod. & per Specu. §. dicto. nume. xiiij. hoc eod. titu. & per Bal. poſt Accur. in l. j. C. de iu. & fact. igno.

d Denegabitur. Secus ſi non dolo proponere diſtulerit: quia poterunt opponi. l. per hanc. C de temp. appel. c. cum Ioannes. de fid. inſtr. & hoc ꝙ differens doloſe opponere in prima inſtantia nõ poterit poſt in ſecunda opponere, videtur audacius forte appoſitum hic, cum non ſit de hoc in promptu tex. aliquis, niſi c. exceptionẽ. eo. arguẽdo a ſpeciali. Sed hoc & æquiſſimum videtur, & tenet Io. And. & Hoſt. in c. inter monaſterium. de re iudi. & Ab. in c. j. eo. & idem Ab. & Ant. de But. in d. c. exceptionem. nume. xvij. videtur commu. opin. Canoniſtarum.

e Appellari poſſunt. Et ſic eas appellat Abb. in ſua pract. c. 61. quod inſcribitur de exceptionib[us] peremptorus. facit. § præiudiciales. inſt. de acti. & not. per Ab. in c. 3. de ordi. cogni.

f Petat. Et ſic libera perſona vendicari poteſt adiecta cã cauſa, vt quia filius meus eſt, maritus me[us] eſt. fac. l. j. ff. de rei vend. & not. in cap. ex parte. de reſti. ſpol. vbi Inno. & alij, & no. per Abb. in c. j. de ordi. cogn. vnde hic ſumitur. & not. verbum. petat, quod deſignat, ꝙ id quod dicitur hic, habet locum, cum agitur petitorio: ſecus enim eſſet ſi mulier ageret poſſeſſorio: quia tũc non admitteretur exceptio cõſanguinitatis, ſeu alia concernens defectum proprietatis, ca. ex conqueſtione. de reſt. ſpol. & per Ab. in d. cap. j.

g Intentionem elidendam. Quæ prius eſt fundata, vnde reus condemnandus veniret, niſi ſe defenderet. debet enim iudex iudicare ſecundum merita cauſæ, quæ panduntur aſſertione partium. l. fin. C. ſi per vim, vel alio modo. Vnde vt appareat, vtrum reus ſit abſoluendus, vel non: debet diſcuti ſua exceptio, & hæc eſt decidenditatio hoc caſu, ſecundum Abb. in cap. primo. de ordin. cogni.

h Definitionis. Scilicet cauſæ principalis & matrimonij, ſuper qua ſufficit vt pronuntietur, de quo tamen late per Abb. in capitulo primo. de ordin. cogni.

i Cognoſcenda erit. Ca. 3. de ord. cogn. & ibi per gl. & Doct. fac. c. lator. qui fil. ſin. legi. & iij. q. xj. §. ſi de hereditate. & §. ſi crimen. & l. ij. C. de ordi. cogn. & l. quoniã. C. de adult. & l. ꝓſes. C. de plagi.

a Exce-

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere ante quam ſit reſtitutus. h. d.

Sed etſi quæſtio ſpolij in modũ exceptionis [a], petentibus obiecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitus erunt audiendæ. Eoque legitime probato, reus non cogetur reſpondere poſitionibus, donec integre reſtitutus [b] fuerit.

Non debet iudex in cauſa ſuperſedere obiectu exceptionis ſpolij, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus. h. d.

Sed quia huiuſmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumnioſe propoſitam cauſas eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellatiões principalis cauſæ cognitionem perimere [c], conſultiſſime Innocentiana [d] cõſtitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negotiis ſpoliatio is obiectu ab alio, quam ab [e] actore factæ, iudex in cauſa principali procedere non poſtponat.

An & quomodo in criminali iudicio poſſit opponi exceptio ſpolij a tertio facti. h. d.

In criminalibus vero etiam ſi a tertio [f] ſpoliatus fuerit, dum tamẽ vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte [g] ipſius ſe per violentiam [h]

a Exceptionis. Et iſta exceptio ſpolij eſt dilatoria. Ab. in c. cũ dilectus. vnde ſumitur. de ord. cogn. & per Abb. in c. venerabilis. de offi. deleg. & per Lanfr. in rubr. de cau. poſ. & propr. Et licet videatur hic poni inter peremptorias tamen ponitur reſpectu quo ſapit natura præiudicialium exceptionum. Et quod hic dicit in modũ exceptionis, procedit in iudiciis ciuilib⁹, in quorum tractatu ſumus: in criminali autem procedit, quod hic dicitur, etiam ſi per viã actionis ſpoliũ intentetur. iij. q. j. per tot. & ij. q. ij. per tot. & per Abb. in c. ij. verſi. quæro. hic tex. dicit de ord. cogni. & de hoc §. inter ſcholares. infra eod.

b Reſtitutus fuerit. Quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus c. j. de reſti. ſpo. in vj. Sed non habet locum quod hic dicitur, vbi notorie conſtat de nõ iure ſpoliati. Ioan. in c. conſtitutus. de fil. presb. Peruſ. in c. propoſuit. de appel. & per eundem in d. c. j. §. fi. in princ. Abb. & alij, in c. ij. de ord. cogni. Item in cauſa depoſiti, ſecundum quoſdam, quod ſatis poteſt admitti, ſi conſtaret de depoſito. Item non habet locum, quando quis conuenitetur in ſua obligatione iurata. Sũt etiam alij caſus, in quibus non militat, quod hic dicitur, pro quibus recurrendum eſt ad ea, quæ Docto. in d. cap. ij.

c Perimere. De facto intelligas, non de iure, hoc eſt, quia multi propter tot impedimenta, & timorem expenſarum ius ſuum indiſcuſſum relinquebant: nec enim ſpoliationis exceptio eſt peremptoria: ſed dilatoria, vt not. ſuprà eo. §. proxim. Nec obſt. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. quia licet priuatio dominij inſurgat conditione ex illa lege, non tamen oritur ex exceptione, vt not. in capitu. paſtoralis. de cauſ. poſſ. & propr. & in cap. j. de reſtit. ſpol. in vj. vnde ſumitur, vel dic perimere, id eſt differre, vt not. in d. cap. j. prima placet.

d Innocentiana conſtitutione. Cap. j. de reſtitu. ſpolia. in vj.

e Ab actore. Eſſet enim iniquum quòd reus exciperet contra actorem de ſpol. o facto a tertio, cum in hoc nõ deliquerit actor, & ideo factum alterius ſibi nõ debet obeſſe. l. ſi quis in ſuo. §. ſi. C. de inof. teſt. & l. nõ debet. ff. de reg. iur. & peccata ſuos auctores tenere debẽt. l. ſancimus. C. de pœn. & procedit hoc, etiã ſi res ſpoliata peruenerit ad ipſum agentem, licet contra eum poſſit agi remedio, c. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. ſecundum Ioan. And. & Petuſ. in c. j. eo. in 6. in prin. Item etiam ſi ſpoliatio facta eſſet a procuratore ipſius agẽtis ſuo proprio noĩe ſpoliãte. l. procurator. ff. de excep. doli. Et idem ſi ſpoliatio ſit facta a ſyndico colleg. j, etiam ſi ipſe ſyndicus ſit de collegio, cum nec tũc de tali ſpoliatione excipi poſſit, per plura allega. per Peruſi. in d. cap. j. licet poſſi: opponi ſecũdum quoſdam ad executionem ſententiæ. Bern. tamen in d. c. j. dicit ſe non vidiſſe aliquem ſic excipientem in ciuilibus, vt ibi refert. Io. Andr.

f A tertio. Hæc eſt differẽtia inter cauſam ciuilem, & criminalẽ, & intellige hoc, vt nõ habeat locum, quãdo denuntiaretur ad pœnitentiã, vel quando ex crimine ageretur ciuiliter ad intereſſe agentis, ſed ſolum quando ex crimine ageretur criminaliter & per accuſationem. Sed quid ſi procedatur inquirendo? Et communiter videtur teneri, quod hic dicitur obtinere, etiam hoc caſu, veluti & ſi accuſaretur, & per Peruſ. in c. j. de reſtit. ſpoli. in vj. licet quidam contra.

g Maiori parte. Nota, ꝙ ſpoliatiò omniũ bonorum & maioris partis æquiparãtur. l. omnes. § Lucius. ff. quæ in fraud. cred. iuncta l. in ſumma. ff. de pecul. & l. j. C. de iur. emphy. & quod habetur in c. potuit. de loca. latiſſime per Tiraq. in l. vnquam. C. de reuoc. donat. in gl. vel partis.

h Per violentiã. Requiritur ergo quod talis ſpoliatio ſit facta per volentiam expulſiuam, vel ablatiuam: ſecus ergo ſi eſſet ſpoliatio tantũ doloſa: quia non haberet locũ quod hic dicitur, ſecũdum Io. Andr. & Peruſ. in c. j. de reſti. ſpol. in vj.

priuatū [a] affirmet, obiecta exceptio proceſsū differet pœnis [b] ſtatutis ſi eandem intra certa [c] tempora non probaue rit obiiciens. Eo quoq; ſalubriter adiecto, vt rerum priuatarum ſpoliatio, agenti ſuper eccleſiaſticis, vel ex contrario, non opponatur [d].

Accuſato excipienti de ſpolio a tertio facto debet indulgeri tempus, intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt finiat, quo elapſo non obſtante tali exceptione accuſari poterit. h. d.

Inter ſcholares [e] olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus a tertio [f] contra ſuum accuſatorem de ſpolio excipiat, an ei tēpus [g] indulgeri debeat, infra quod reſtitutionem imploret, ne forte ſic exiſtens omnem accuſationem eludat: & id æquitati, & iuri ſatis conſonum viſum fuit. Vnde ſi infra tempus indultum reſtitutionē non petierit: & cauſam cum poſſet ad finem nō perduxerit [h] non obſtante exceptione [i] ſpolij, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ. h. d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas proprie neq; dilatorias [k], neq; peremptorias [l] appellaueris, cuiuſmodi ſunt, quę aduerſus productos teſtes opponuntur, vt puta, ſi quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs crimino ſum eſſe dicat. Quæ tamen cum ad peremptoriarum naturam [m] accedere videantur, ipſe quoque ante ſententiam proponendæ erunt.

Auctoritas ſcolarium probabilis.

Caſar Cōcardus.

a Priuatum. Nota, ꝙ requiritur, quod tempore quo agitatur iudicium quaſi ſit ſpoliatus omnibus bonis, vel maiori parte: ſecus ergo ſi recepiſſet bona, vel maiorem partem bonorum, & hoc ſi opponatur de expoliatione facta ab accuſatore, tunc requiritur ꝙ ſpoliatus ſit integraliter reſtitutus, ſicut eſſet quando ageretur ciuiliter. Peruſ. in c. j. de reſt. ſpol. in vj.

b Pœnis ſtatutis. Expenſarum vel etiam arbitrariis, vt no. in ca. j. de reſtit. ſpo. in vj.

c Certa tempora. ſ. quindecim dierum, vt in c. j. de reſtit. ſpol. in vj. Sed an hæc tēpora poſſint prorogari? Reſpon. vt per Doct. in d. c. j. & in c. pia. de exce. in vj.

d Opponatur. Ca. j. §. fi. de reſti. ſpo. in vj. vbi etiam no. quæ ſit ratio.

e Scholares. Sic c. j. §. ſolet. de reſtit. ſpol. in vj. & not. quod fuit reſponſum ad conſultationem ſcholarium. nec mirum, cum illorum auctoritas ſit probabilis, argu. l. quæſitum. in principio. ff. de fund. inſtru. & l. cum ſcriptum. ff. de dot. prælег. & in caſu præponitur ſcholaris doctori, vt not. in l. j. C. de anno. ciuil. lib. xij.

f A tertio. i. ab alio, quam ab accuſatore. iij. q. j. ca. epiſcopi. & q ij ca. cum eccleſiæ. & not in c. j. de reſtit. ſpol. in vj.

g Tempus. Iudicis arbitrio ſtatuendum, cum non reperiatur iure determinatum. l. prima. ff. de iure delibe.

h Perduxerit. Nota caſum, in quo quis compellitur agere, facit not. in l. vnica. C. vt ne. inuit. vel accuſ. & decem & ſeptem huiuſmodi caſus ponuntur per Ioan. Andr. in capitu. j. §. ſolet. de reſtitutione ſpoliatorum. in vj. & per Bald. in l. diffamari. C. de ingen. manumiſſ. & latiſſime per Ceſar. Contard. Celebrem aduocatum in Romana Curia, & per Bart. in l. ij. ff. de re iudi.

i Exceptione ſpolij. Nota quod excluſus per lapſum temporis ab agendo, videtur etiam excluſus ab excipiendo. quod ideo eſt ſecundum Peruſinum in cap. primo. §. ſolet. de reſtitutione ſpoliatorum. in ſexto. quia terminus tendebat ad excluſionē exceptionis: aliàs annalia ad agendum ſunt perpetua ad excipiendum. l. ſecunda. in fine. ff. de dol. except. l. j. & l. inuaſor. C. vnde vi. vbi Doct. & habetur in cle. j. de reſtit. in integr.

k Neque dilatorias. Quia non differunt proceſſum ſuper principali, ſicut faciunt dilatoriæ, facit ſimile de iud. cap. exhibita, & quia non eſt neceſſe eas proponere ante litem conteſtatam, ſicut dilatorias. §. j. ſupra eo. cap. inter monaſterium. de re iudi.

l Neque peremptorias. Cum non concernant actionem & eius excluſionem, quod faciunt peremptoriæ. l. j. ff de except. & ſ. eod. in prin. Item non poſſunt opponi publicatis atteſtationibus. c. de teſtib. de teſti. & not. Ab. in c. præſentiū. eo. tit. in prin. licet contra videatur id quod notat Abb. in ca. j. eo. vt in notula ſequenti, ſed dic vt per Abb. in ſecundo not.

m Ad naturam. Quia ſi non directe ſaltem per obliquum actionem perimit, ſublata enim probatione remanet ius partis inutile. cap. ſæpe. de reſtitu. ſpoliat. l. duo ſunt Titij. ff. de teſta. tutel. & ideo poteſt dici quaſi peremptoria. argu. iiij. q. iij. Hermafroditus. idcoque vſque ad ſententiam poteſt opponi, ſicut aliæ peremptoriæ. l. ij. C. quæ ſent. reſcin. nō poſ. Ab. in c. j. eo. licet hoc videatur contra id quod not. Abb. in c. præſentium. de teſtib. in prin. cum dicit publicatis atteſtationibus opponi non poſſe, vt in ſuperiori notula facit not. per Abb. in c. finem. de dolo & cōtu. verſic. dico ergo ponendo.

a Exhi

Ponit differentiam, vtrum teſti obiiciatur crimen, de quo nũquã aliàs fuerit cõuictus, vel obiiciatur crimẽ, de quo aliàs quis cõfeſſus, & conuictus fuit.

Multum tamen intereſt, an per exceptioné tantum teſtibus opponantur crimina, de quibus nunquam accuſati fuerint, an vero ea, de quibus aliàs conuicti, vel confeſſi fuerunt. Primo enim caſu obiectorum criminum probatio antea exhibenda[a] erit, quam cauſa per ſententiam[b] terminetur, & ſi conuicti, vel cõfeſſi[c] fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet[d] quod a perhibendo teſtimonio repellantur, præſertim[e] cum obiectum crimen minime cauſam contingat[f]. Poſteriore vero, cum non ſit cuiquam cõtra alios credẽdum, niſi ſe prius probauerit innocẽtẽ[g], a ferendo teſtimonio penitꝰ repelli poterũt.

Opponens exceptionem quæ aduerſus opponentem opponi poteſt nihil agit, & hoc ſi proprio nomine excipiat: ſecus ſi nomine ſuæ eccleſiæ. h.d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduerſarium ſuum exceptionem porrigat, cuius ipſe nexibꝰ implicetur[h].

a Exhibenda. Statim, vel infra terminum competentem a iudice ſtatuendum, c.licet. de prob. & c.prudentiam.§.vj.de offi. deleg. arg. ſeruata diſtinctione illius auth.C.de teſtib.auth. ſi dicatur. & not.in c.j.eo.vnde ſumitur.

b Per ſententiam. Niſi fuerit appellatum.l.fin.C. de fide inſtrum. & not. in c.j.eod.vnde ſumitur. Et quidam intelligunt quod hic vt Tancre. de illa exceptione, quæ obiicitur in perſonam teſtium, quæ ante ſententiam debet probari: ſecus ſi teſtes arguerentur de falſo, vel etiam actor: quia vſque ad viginti annos poterit opponi. l. querelã. C. de fal. dic vt not.in d.c.j.

c Confeſſi. Vnde repelluntur, ſi hoc oſtendatur ſine aliqua probatione. c. teſtimonium.de teſtib. ſecundũ quod intelligendum eſt quod hic dicitur.vt not.in cap.j eo.& in dicto cap. ad teſtimonium.

d Sufficiet. Ca.j.eo. Sed immo contra, quod non ſufficiat. Primo, quia litteratam in d.ca.j.quam hic videtur innuere, quòd debeat imponi pœna extraordinaria arguendo ab excluſione vnius.c. nonne. de præſumpt. & l.cum prætor. ff. de iud. Secundo obſtat c.ecce.xxiiij.q.iij vbi dicitur crimina eſſe punienda vbicunq; clatuerint. Tertio obſt.text.in c.cũ ſuper.de conceſ. Quarto obſt. l.ij. §.ſi publico.ff de adul. Solu.vt not. in c.ij.de ord.cogn. vbi late Abb. in verb. nunc venio ad glo.in verſ.reſtitutio omiſſa precedenti.

e Præſertim. i.tantum, ſecundum Hoſtien. & Goff.qui tenent, quod tantum tunc non punitur cum crimen cauſam non contingit, aliàs indiſtincte. Sed ſecundum Inno. hæc dictio, præſertim ſtat pro, maximè quaſi idem ſit, ſi crimen contingat cauſam, de qua agitur. quod dic, vt per Abb.in c.j.eo.verſ.ex his videtur velle.

f Contingat. Quod erit, quando teſtis non ſolum confitetur ſe inuolutum eodem crimine.vt voluit Innocen. ſed etiam circa idem factum, vt voluit Hoſtien.& ſequitur Abb. in cap. j. eo. in fin. Bartol.autem in l.ij.§.ſi publico. ff. de adulte.videtur exigere, quòd tangat idem delictum, & eaſdem perſonas, dic vt per Abb.in dicto capitulo primo.

g Innocentem. Sed quomodo ſi eſt quis conuictus, vel confeſſus, poterit probare ſe innocentem, cum & talis negatiua non admittatur contra teſtes.c.ad noſtram.de proba. nec poſſit quis infirmare quod dilucide voce ſua eſt proteſtatus.cap. per tuas.de proba. l. generaliter.C.de non num. pecu. & confeſſioni primæ ſit ſtandum. cap. litteras. de præſumpt. Abb. antiquus dixit probari poſſe talẽ innocentiam, ſi teſtis probet abſentiam a loco delicti. Sed hoc non placet.Io. Andræ. quia licet hoc procedat reſpectu verbi, conuicti, non tamen procedit reſpectu verbi, confeſſi. q. d. licet admittatur ad probandũ contra probationem, non tamen contra propriam confeſſionẽ. Sed Anto. defendendo Abb. dicit, quod etiam reſpectu cõfeſſionis poteſt admitti: non tamen perimendo confeſſionem, ſed potius excuſando, iuxta ea, quæ habentur in ca.cum dilecti. de accuſ. Sed Panor. non probat ſupradicta, nec reſpectu probationis, nec confeſſionis. Loquimur enim nunc, quando teſtis alio tempore fuit conuictus, vel confeſſus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum eſt autem, quòd ex quo non probauit, tunc contrarium, nec excuſauit confeſſionem, nec nunc debet admitti: quia non appellando videtur ſimpliciter adquieuiſſe conuictioni & confeſſioni, arg.c.quo ad conſultationem. de re iudi. & c.j. de frig.& male. Sed dicta per Ant.& alios procedunt vbi nouiter cõuinceretur teſtis de crimine vel confiteretur. Vnde dic, q & tũc probat ſe teſtis innocentem, cum probat ſe emendatum, & pœnitentiam egiſſe, etiam ſi aliàs fuiſſet conuictus, vel confeſſus. & hoc probari poterit per proprium ſacerdotem, c.in capite.diſt.50.& ij.q.j.c.ſi peccauerit. in fi. de ſimo.fac c.ferrũ. d. diſt. 50.& ita not.in c.j eod.vbi etiam Abb.

h Implicetur. Vt 31.q 6.c.nihil.cum plurib. ſeq. & diſt.xxvj.c.ſi & iij.q.vij.c.iudicet.c.cum eccleſiaſticæ.eo. Et cõtra tales ſolet illud obiici Clodius accuſat mœchos, Catilina Cethegum fac. c.pro illorum.de præbẽ & c.cum omnes.& quod ibi not.de conſti.

Cum ſcire debeat nullum hanc eſſe iuris eſſectum habituram, veluti, ſi plura beneficia poſſidens de eadem pluralitate aduerſ° alium excipiat[a], vel ſi periuriū[b], aut excommunicationem is obiiciat, qui peierauit[c], vel eccleſiaſtica ſententia innodatus fuerit.

Non quis, ſed quo nomine agatur, eſt attendendum. h. d.

Hoc tamen ita accipiendum eſt, cum proprio nomine conuentus excipit, ceterum ſi ſuam defendens eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiendus[d] erit, nec quod opponēs eiſdem ſit obnoxius replicari . oterit.

Qui excipit non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures etiam contrarias, exceptiones opponere, & ſi iudex non admittat poteſt appellari, & iudex puniri. h. d.

Poſtremo ſciendum eſt eum, qui excipit, nō propterea agentis intētionem confiteri[e] illum videri: cum eidem non ſolum vnam, ſed etiam plures[f], quamquam cōtrarias[g], proponere liceat: quæ ſi legitimæ fuerint, & iudex non admiſerit reo quidem per appellationis remedium ſuccurretur, & iudex ipſe meritis pœnis[h] coercendus erit.

Aduerſus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur aduerſus exceptiones replicationes, de quibus multis agere ſuperuacuum[i] eſſet: cū inſtitutæ ſint ad ſimilitudinem exceptionum, quæ aduerſus actiones opponuntur, de quibus, ſi quis plenius velit intelligere, ex his, quæ ſuperius diffuſe de exceptionibus poſuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS *petitionibus* k.

TIT. IX.

Si reus conuentus nolit, vel non poſſit excipere, ſi habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

IGitur oblato ab actore libello, ſi reus conuentus nulla ſit exceptione munitus, quæ

a Excipiat. Cap. cum eccleſiaſticæ. eo. An autem pluralis poſſit de pluralitate nomine eccleſię excipere, latiſsime traditur ibi, & hic ſtatim ſubdit. b Periurium. Videtur ergo, quod periurus repellatur ab agendo, & facit capitulum dilecti. eodem. Arguendo a ſpeciali, quod intelligas, non indiſtincte: ſed vt appellat quemadmodum & alia crimina, a multis enim repelluntur criminoſi. c. j. & c. cū dilectus. de accu. & iiij. q. vj. cap. omnibus. vnde criminoſi nō poſſunt alios denunciare, vel accuſare, vt iuribus præalleg. & ita hanc materiam intelligit Abb. in c. dilecti. eod.

Cōtra exceptionē criminis non datur replicatio

c Qui peierauit. Et ſic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. §. Marcellus. ff. de exce. doli. Sed contra fac. l. cū mulier. & l. viro. ff. ſolu. matri. & c. penult. & cap. fi. de adult. ſolue vt prolixe no. in d. l. cum mulier. & l. viro. per Bar. & Doct. & diffuſe per Ab. poſt glo. in c. dilecti eo. vbi notanter infert ad deciſionem plurium quæſtionum. d Audiendus erit. Vt habetur in c. dilecti eod. e Confiteri. Cap. cum venerabilis. eod. l. non vtique. ff. eod. & ibi Doct. f Plures. l. nemo. ff. eod. l. nemo. ff. de regul. iur. & cap. nullus. eod. titu. licet ſecus ſit in actionibus, vt not. in dictis legibus. g Contrarias. l. nemo. vbi not. ff. eod. Hoc autem poteſt intelligi variis modis. Primo, ſecundum Dyn. in cap. nullus. de regul. iur. Scilicet quando tales exceptiones non ſunt prorſus contrariæ: alias ſecundum eum non poſſunt opponi, nec ſimul, nec ſucceſſiue: quia reus conuincitur de mendacio, ad hoc authent. contra qui propriam. C. de non numerata pecunia. l. j. ff. ſi quadru. pauper fecis. dica. & l. fin. C. de noxal. Sed hanc declarationem reprobat Bar. ro. in d. l. nemo. poſt gloſſ. & ponit aliam declarationem diſtinguendo, vt per eum tot, & refert Abb. in capitu. paſtoralis. eodem. qui in ſumma redet in hoc vt poſſit quis vti contrariis exceptionibus, cum contrarietas reſultat ex diuerſis exceptionibus, & onus probandi incumbit excipienti, de quo habes exempla ibi per Abba. Tertio modo poteſt intelligi quod hic dicitur, vt poſſit reus vti pluribus exceptionibus contrariis eodem tempore non pure, ſed ſub conditione, & diſiunctiue, veluti, ſi excipiēs dicat: Propono talem exceptionem, & ſi hæc non procedat, propono talem, & hic eſt bonus modus practicandi ſecundum Abb. in c. fi. in fi. de relig. domib. h Pœnis. De quib° per Spec. §. fi. verſ. punietur enim, &c. i Superuacuū. Merito reſecandum. l. j. & quod ibi not. ff. quod me. cau. §. quibus. in prima conſt. Car. contra, in l. j. §. fi. ff. de vēt. inſpi. & inſt. de repli. p tot.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

k DE mutuis petitionibus. Continuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur quæ ſit mutua petitio? Reſpondeo, conuentio ex parte actoris, recon-

conuentio ex parte rei: nam reconuentio eſt ſecunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones. & cum ex vtraque parte fiat petitio. poteſt merito appellari contra petitio ſecundum Abb. in rubr. eod. ſecundum quem iſta denominatio mutuæ petitionis eſt largior aliquãto, quã appellatio reconuẽtionis, quia mutua petitio poteſt dici non ſolum reconuentio: verum etiam ſimplex conuentio: vt quia ſecũda inchoat quãdo prima eſt fere in fine: tunc enim non eſt proprie reconuentio cum nõ poſſint ſimul tractari, & vna ſententia terminari, ſed habet locum regula, qui prior appellat prior agat. l. qui prior. ff. de iud. & cap. ij. verſi. nos autem. de ord cog. & ita Ab. in rub. eo. fac. glo. in ca. diſpendia. §. fi. de reſcr. in vj. in verbo vel conuentionis. & ſic videtur poſſe intelligi op. Spe. in tit. de reconuentione. §. ſequitur. dum tenet, quòd reconuentio poſſit fieri vſque ad concluſionem in cauſa, hic tamen videtur tractari de recunuẽtione, & ſic de mutua petitione ſtricte ſumpta.

vel iudicium differat[a], vel litis ingreſſum impediat[b], mutuis petitionibus aduerſarium ſuum fatigare poterit, & agẽtem coram eodem iudice[c], antequam litem cõteſtetur[d], reum conſtituere. Cuius[e] enim quis agendo obſeruat arbitrium eundem habere contra ſe iudicem in eodem negotio[f] dedignari non debet.

Reconuentio ſtatim poſt conuentionem eſt facienda h.d.

Propoſita ergo actoris intentione, & reſponſione[g] facta ſuper quæſtionibus rei monitione[h] præmiſſa, incontinenti[i] actor reſpondere compellendus erit, vt viciſſim[k] poſtea rationes partium iudex audiens concordia[l], vel

a Differat. Vt ſunt declinatoriæ & dilatoriæ.

b Impediat. Vt ſunt exceptiones litis finitæ.

c Iudice. Vt c. diſpendia. §. fi. de reſcri. in vj. Et hæc eſt vna ratio, qua nititur reconuentionis materia, quæ facit pro actore contra reum, iuxta ea, quæ declarat Abb. in cap j. eo. in primo not.

d Conteſtetur. Vel etiam poſt. ſtatim tamen ac fuerit lis conteſtata. & antequam de calumnia iuretur, ſecundum Bal. in cap. cum veniſſent. de iud. Iaſ. in l. non ſolum. §. morte. ff. de nou. ope. nun. Et nota, quod per hanc litteram reiicitur opi. Specu. in tit. de reconuent. §. ſequitur. & gloſ. in cap. j. eo. dicentium vſque ad concluſionem in cauſa poſſe locum habere recõuentionem, quod poteſt procedere in reconuentione impropria, vt tactum fuit ſupra eo. in rub. & not. de hoc in cle. ſæpe. § verum. de verborum ſignifi. & latiſſime per Moder. in cap j. eod. & facit contra Specula. & ſequaces ordo titulorum in Decretalib. in quibus prius ponitur de mutuis petitionibus, quã de lit. conteſtat. quod & in hoc libro ſeruatur. ſimile not. in rub. ff. de eo per quem fact. erit.

e Cuius enim. & cap. iij. q. viij. cap. j §. cuius. & l. cum Papinian. in fi. C. de ſent. & inter. de duplici ratione reconuentionis, quę virtualiter hoc verſiculo includitur per Abb. in cap. j. eod. in j. not.

f Negotio. ſed nonne alia cauſa eſt cõuentionis principalis alia reconuentionis? Reſpon. vtique, ca. ij. eo. Quomodo ergo appellat idem negotium? Reſpon. quia idem iudex iidem litigatores, eadem inſtantia, cum vna ſententia terminandum ſit vtrum que. cap. cum dilectus. de ord. cogn. & quia prohibita appellatione in vno, cenſetur prohibita & in alio, d. ca. ij. & infra eo. §. vtriuſque. vel dic vt not. in l. Papinianus in fi. C. de ſentent. & interlo.

g Reſponſione. Quæ reſponſio vel confeſſio non præiudicat confitenti vel reſpõdenti, niſi reſpectu interloquentis. l fi. ff. de interrog. action. & per Abb. in capit. quamuis. verſ. quarto quæro. de ſent. vide tamẽ circa hoc quod not. Inno. in cap. qualiter. ij. de accuſ. & in cap. per inquiſitionem, de elect. & Abb. in cap. ſi de confeſ,

h Monitione præmiſſa. Sic cap. j. eod. vnde ſumitur, ex quo not. ibi Abb. ſufficere vnicam monitionem ad hoc, vt actor teneatur reſpondere libello rei in cauſa reconuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in præſentem habet vim trinæ citationis, & ſufficit etiam vbi requiritur peremptorium, vt not. in c. conſuluit. de offi. dele. & probatur in l. ij. C. quomodo, & quando iudex. iuncta gloſſa.

I Incontinenti. Id eſt, nullo actu medio interpoſito vel eodem durante iudicio, vel dic vt latiſſime habetur in cap. j eod. vbi de natura huius dictionis per Abb & alios.

k Viciſſim. Scilicet, eodem tempore, ordine tamen ſucceſſiuo, ita non concurrat in temporis momentum. gloſ. & Abb. in cap. j. eodem.

l Concordia. Debet enim iudex primo, ſi poteſt partes reducere ad concordiam, fac. cap. j. eo. & habetur de hoc ij. q. v. cap. ſi primates. & 24 q. 4. in cap. ſi quis membrorum. l. æquiſſimum. ff. de vſufr. cap. querelam. de ſimo. habetur in capitu. fin. de tranſact. & per Abb. in cap. humilis. de mai. & obe. & ca. cum inter de ele & in c. ſi quando. de off. dele. & in c. cum pridem. de pact. & in rub. de treu. & pact. vbi latiſſime per Moder. & hoc verũ in principio litis, quo tẽpore iura partium ſunt incognita. Sed quid, ſi iam eſt concluſũ in cauſa, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre ſententiam, an poſſit cum bona conſcientia hortari partes ad concordiam; Specu. in tit de præparatoriis iudiciorum §. excipitur. reliquit hoc indeciſum. tu pro ſolu. vide per Abb. in cap. fin de tranſact. verſ. ſecundo quæro.

iudicio vtriuſque [a] negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato poteſt reus actorem reconuenire h.d

Nec ſolum corá ordinario reconuẽtio talis ſibi locum vendicat: verũ etiam coram delegato [b]. vnde niſi reus litteras impetrare maluerit [c] actorem ſibi obnoxium [d], eodem durante iudicio, coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet eſſe conditio in iudicio. h. d.

Vtriuſque autem tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet eſſe conditio [e]. vnde cum cauſa appellatione remota committitur, ſi reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium [f], vterque cenſendus erit.

Coram arbitris, non habet, locum reconuentio h.d.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis recõuentioni locus eſſe poſſit? Et cum arbitri iudicare [g] non poſſint, niſi de his tantum ſuper quibus in eos compro-

a Vtriuſque. Etiam ſi quantum ad reconuentionis cauſam: aliàs iuriſdictionem non habeat. fit enim iudex per reconuentionem, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, c. j. eod. cap. prudentiã. de off. dele. in tantum, vt per viam reconuentionis poſſit quis habere iuriſdictionẽ in clericos, vt nota. in d. cap. j. & in cap. at ſi clerici. de iudi. Si tamen natura cauſæ patiatur, vt infra eod. §. interdum.

b Delegato. Vt in in cap. j. eo. & in c. diſpendia. §. reus. de reſcri. in vj. vnde ſumitur.

c Maluerit. Eſſet tamen ſtultus, ſi faceret, cum per litteras actoris poſſit ſuum negotium expedire, vt not. in cap. diſpendia. §. fi. de reſcri. in vj. arg. §. ſed noſtra. inſti. de here. quali. & dif. & l. fin. §. pen. C de iu. deli. Poſſet tamen caſus dari, in quo compelleretur impetrare nouas litteras. puta, ſi eſſet cauſa, quæ non caderet in cognitionem delegati ſine ſpeciali mandato Papæ. vj. q. lj. cap. ſi epiſcopus, & cap. j. eod. cap. ij. de confir. vti. vel inuti. & cap. penult. de reſti. in integr.

d Obnoxium. Etiam actione reali, ſecundum quoſdã, vt not in cap. diſpendia §. fin. in vj. & per hoc verbum dicũt cõmuniter Docto. quod cum qualitas adiuncta verbo debeat intelligi ſecundum tempus verbi, l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. act. & in reſcriptis attendatur tempus datæ. cap. eam te. de reſcri. in antiq. & c. ſi eo tempore. de reſcri. in vj. ꝙ ſolũ habebit locum recõuentio in cauſis & actionibus competentibus tempore impetrati reſcripti: ſecus autem in his, quæ ſunt ortæ poſt datam reſcri. vt late Peruſ. in dicto §. fin. qui in tantum putat hoc verum. vt poſt Anch. dicat, quòd ſi fuiſſet in iudicio proceſſum, etiam non oppoſita exceptione. ſcilicet quòd non potuerit actor reconueniri occaſione, actionis natæ poſt datam reſcripti nihil valeat ſententia, de quo late per Abb. in cap. fin. eod.

e Conditio. Cum in iudiciis nõ debeat eſſe perſonarum acceptio, capitulo nouit. de iudi. iiij. quæſt. iiij. capitu. ij nec debet actori licere, quod reo non permittitur. l. non debet. ff. de re iudic. fac. l. fin. C. de fruct. & lit. expenſ. & l. j. cum ſequent. ff ꝙ quiſque iur. & capit cum omnes. de conſtitu. concord. cap. fin. eodem. vnde ſumitur. Sed an ſi actor ſuper vna tantum cauſa reſcriptum impetrauerit, poſſit à reo ſuper pluribus reconueniri? Et nõ videtur ratione ſeruãdæ æqualitatis, contrarium eſt verius, & tenetur communiter in dicto cap. fi. Item numquid actor reconuentus poſſit iterum reconuenire reum ſuper cauſa in reſcripto non expreſſa, cum efficiatur reus in cauſa reconuentionis? & cõmu. tenetur, q[d] nõ, vt per Legiſtas in authen. & conſequẽter. C. de ſẽt. & interlocut. omn. iud. & per Cano. in d. cap. fi.

f Appellationis remedium. Idem. intellige in alia procedendi formula, vt puta, ſi quis ſit priuilegiatus, ne poſſit extrahi extra diœceſim, vt per vtrumque Abb. in c. fi. eo. Sed contra fac. l. quod fauore. C. de legib. Sol vt communiter in d. c. fi. quod contrarium procedit, vbi priuilegium fuit conceſſum motu proprio: ſecus ſi ad petitionẽ partis, quod valde notandum putat Panor. in d c. fin. licet ſubtiliter tentet tenere contrarium in iſta materia reconuentionis.

g Iudicare. Improprie videtur arbiter iudicare, cum corã eo proprie non ſit iudicium, cũ id non ſit ſine iuriſdictione, quam nõ habet arbiter, ſed habet tantum notionem, l. prętor. ff. de re iudi. l. priuatorum. C. de iuriſ. omn. iu. Item improprie fert ſentẽtiam. l. quid ergo. §. ex compromiſſo. ff. de his, qui no. infam. Vnde ſtante ordinatione ꝙ a duobus conformibus ſentẽtiis non appelletur. non comprehenderet pronuncias arbitrorum, vt not. aliqui in rubr. de arbit. ad Ab. poſſ. And. Sic. in c. ſuper quæſtionum in princ. de off. deleg. & Io. de Ana, in conſil. xvj. viſo puncto. Tria enim requiruntur ad hoc, vt proprie dicatur ſententia. Primo, quod infamet, ſi cauſa ſit eius naturæ. ſecũdo, ꝙ ex ea detur. actio. Tertio ꝙ q ſuccubuit poſſit agere de euictione. quæ omnia ceſſant in ſẽtentia arbitri. Ex ea nõ datur actio. l. j. C. de arbit. Non cõpetit regreſſus de euictione. l. ſi dictũ. § ſi compromiſero. ff. de euict. Ex hoc tamen verbo collige, ꝙ debet arbiter ꝓcedere in forma iudici vt late declarat Ab. in c. cũ dilectus. de arbi. & fac. not.

Quæ requirantur vt aliqua dicatur ſententia.

miſſum fuit [a] reſponſum eſt coram eis reconuentionem locum habere non poſſe [b].

Reus cōuentus coram iudice laico non poteſt reconuenire actorē ſuper cauſa ſpirituali. h.d.

Interdum etiam accidit, vt nec corā ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconuenire ſit poteſtas vt puta, ſi coram iudice [c] laico conuentus actorem ſuper cauſa iuris patronatus [d], decimarum [e] matrimonij [f], aut alia ſpirituali reconuenire velit.

Excommunicatus, non poteſt reconuenire. h.d.

Idem iuris eſt, ſi conuentus excōmunicationis [g] vinculo innodatus exiſtat: huic enim licet alioqui excipiēdi facultas minime ſit interdicta actorem tamen reconuenire non conceditur [h]: ne quod (vt ſupra diximus) in defenſionis remediū ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur [i].

not. per eundē in c. ex parte. in quatto not. eod. tit.
a Fuit. Sed non videtur hæc bona ratio. Nam & delegatus non poteſt cognoſcere, niſi de rebus expreſſis in reſcripto, c. cum olim. cap P. & G. c. de cauſis. de offi. deleg. Et tamen coram eo habet locum reconuentio, vt s. eo §. nec ſolū. & cap. diſpendia. §. fi. de reſcri. in vj. ſic videbatur etiam in arbitro. Sol. ſecundum Abb. in cap. j. eod. & in cap. cum dilectus. de arbit. Primo, quod diuerſitas eſt inter iudicem delegatum, & arbitrum: quia iuriſdictio delegata procedit à iure, merito ſuccedit iuris diſpoſitio edita in materia reconuentionis: at poteſtas reconueniendi datur beneficio iuris, ſed arbitrium procedit ex mero facto, & ſola voluntate partiū. ideo non debet extendi vltra ea, quæ partes voluerunt, ex quo enim partes receſſerunt a diſpoſitione iuris adeundo arbitrium relicto iudice receſſerunt, & ab alia iuris diſpoſitione, ideo ius in cōpromiſſo non ſupplet, arg. l. fi. C. de pact. conue. vel ſecundo ſolue ſubtillus, iudex cōmuniter aditur ab actore, & iudiciū exercet in reū inuitū. l. inter ſtipulātem. §. ſi Stichum. ff. de verb. obli. vnde merito fuit ipſi reo ſubueniendū volenti aliquid petere. cum ab eo petatur: compromiſſum autē fit communi conſenſu partiū, ideo non debet habere locū reconuentio: quia eſt ꝙ imputetur reo quare cauſam reconuentionis nō curauit exprimi in cōpromiſſo: & ſic ceſſat ratio ſuper qua fundatur reconuentio. Hinc dixit not. Bart. in authen. & conſequenter. C. de ſent. ꝙ coram delegato impetrato cōmuni coſenſu partiū non habet locū recōuentio: quia eſt ꝙ imputetur reo cur cauſam reconuentionis non fecit exprimi in reſcripto. ſequitur Abb. in d. cap. cum dilectus. vbi late de hoc.
b Non poſſe. Et hoc in arbitris voluntariis procedit indubitanter An autem ſit idem in arbitris iuris? Dic vt per Abb. poſt Specu. in cap. cum dilectus. de arbit. & in cap. j. eod.
c Iudice lai co. Qui cognoſcere de ſpiritualibus non poteſt cap. ex tenore. & cap. ſi diligenti. de fo. compe. & habetur in cap. at ſi clerici. de iudi.
d Iuris patronatus. Cap. quando. de iud.
e Decimarum. Cap. tua. j. & ij. de deci.
f Matrimonij. Ca. j. De conſangui. & affi. fac. c.

relatū. §. ad hoc. de iur. patr. & ſic not. quod iudex conuentionis nō poteſt cognoſcere virtute recōuentionis de cauſa, de qua cauſa cognoſcere non poterat. Accur. tamē in auth. & conſequenter. cōtrarium tenet per l. quoties. C. de iudi. & facit l. ſi idem. cum eodem. poſt prin. ff. de iuriſ. om. iudi. Sed tu dic. ſecundum Bart. in d. auth. & conſequēter. C. de ſent. & interlo. & Abb. in c. j. eod. ꝙ opi. Accur. pōt procedere in cauſis in qbus nō poterat cognoſcere, niſi de conſenſu partiū. actor enim per electionem ſibi præiudicat, cum pati debeat eumdem eſſe iudicem contra ſe. l. cum Papinianus: C. de ſen. Sed quod hic dicitur procedi, ſi actor reconueniretſuper re, vel cauſa, de qua iudex nō poſſet cognoſcere, etiam vtraque parte volente, & ita procedit com. opi. Canoniſt. vt late per Abb. in d. cap. j Hoc tamen caſu, ſcilicet quando iudex cōuentionis non poſſet cognoſcere ex natura cauſæ de ipſa reconuentione admitteretur reconuentio coram alio Iudice, licet pendeat cōuentio in alio iudicio, & ſic l. imitatur cap. diſpendia. de reſcri. in vj. de quo tamen vide plenius per Abb. in d. cap. j. eod.
g Excōmunicationis. Scilicet maioris, vt p Arch. d. xxiij. c. j. & per Gem. & alios in c. j. de reſcr. in vj.
h Non conceditur. Miſſionem tamen paſſus, & comparens petendo ſibi reſtitui poſſeſſionem eſt audiendus ſecundum Abb. in ca. cū inter. de exce. quidquid diſtrinxerit Bart. in l. de pupillo. §. fin. ff. de no. op. nun. Sed an poſſit excōmunicatus ſaltem compenſare? Reſ. varij. varia ſentiunt, vt per Ab. in d. c. cum inter. Videntur tamen Doctor. in hoc conuenire, quod aut conueniens debitū confitetur & cōpenſationi adquieſcit, & admittitur compenſatio, videtur enim tunc ſolutio quædam l. ſi debitor. ff. qui po. in pig. hab. nec enim refert qualiter ſatisfiat. l. ſi rem. §. omnis. ff. de pig. actio. Aut aduerſarius negat, & compenſationi nō adquieſcit: & tunc non audiretur reus ſuper compenſatione, licet Ab in d. c. eū interdicat æquum ibi videri, vt etiam hoc caſu audiatur excommunicatus, dic vt per Canon. ibi, & per Legiſtas in l. amplius. ff. rem rat. habe.
i Extendatur. Niſi quòd excommunicato debeatur ex eodem contractu ex quo conueni tur, puta ſi ab eo petatur res vendita, poterit ipſe

Super cauſa criminali non permittitur reconuentio: idem in cauſa depoſiti h.d.

Illis quoque, qui corā iudice criminaliter [a] conuēti fuerint, vel ſuper depoſito [b], niſi ſe prius innocētes probauerint, & depoſitum reſtituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non cōceditur.

DE RESTITUTIONE ſpoliatorū.

TIT. X.

Intentans ſpolia non poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolij h.d.

IS quoque [c], qui ſe quibuſdam rebus, aut iuribus ſpoliatum conqueritur ab aduerſario ſuo recōueniri non poterit [d]: nam [e] ſuper ſpoliatione conuentus aduerſus reſtitutionē petentem, non eſt, niſi ſuper quæſtione ſpolij [f] audiendus. Reſtitutionis enim petitio in hoc priuilegiata eſſe noſcitur, vt ipſam intentans, non cogatur ante reſtitutionem [g] ſpoliatoribus reſpondere.

Non datur reconuentio de poſſeſſione ad titulum h.d.

Vnde cum quis, ſe de beneficij poſſeſſiōe [h] violenter eiectum apud iudicem conqueritur, ſi aduerſarius eundem non canonice dicat inſtitutū, de violēta prius [i] eiectione [k], quam de canonica inſtitutione cognoſcendum erit.

Spoliatus eſt ante omnia & quo ad omnia reſtituendus h.d.

Sed etſi ſpoliatus nō primus coram iudice ſuper ſpolio ſibi illato cōſiſtat, ſed criminali iudicio [l] ab aduerſario laceſſitus ſpoliationis cauſā proponat [m] ita demum ſuper petitione iudex ꝑ

ipſe pretium petere. Inno. in cap. ſi vere. de ſent. excom. & per Abb. in cap. cum inter. de exc.

a Criminaliter. habes hic, quòd in cauſis criminalibus non habet locum reconuentio, quod tamen intellige prout habetur per Bart. in l. is qui reus ff. de publi. iudi. & per Ab. in c. j. eod. & in cap. cum dilectus. de arbi. Materia enim diffuſior eſt, quam vt breuibus notulis poſſit explicari.

b Depoſito. l. ſi quis pecunias. C. de poſ. & cap. fin. eo. tit. Quæ iura licet loquantur in compenſatione, tamen multo magis procedere debent in reconuētione, quæ plus eſt, quam ſit compenſatio, vt no. ſ. tit. prox. & habetur per Abb. & Docto. in cap. cum inter. R. de excep.

DE RESTITUTIONE ſpoliatorum.

c IS quoque. Continuatio.

d Non poterit. Ca. j. eod. & c. ſi. de ord. cogn. vbi late de materia.

e Nam ſuper, &c. Sic cap. ſi de ord. cogn. vnde ſumitur.

f Spolij. Not ergo, quòd priuilegiatus nōvtitur priuilegio ſuo contra pariter priuilegiatum, quod intellige quando vterque eſt pariter priuilegiatus reſpectu eiuſdem cauſæ, quæ agitur, vt in l. j ff qu bus ex cau. malo. & fac. l. in fraudem. in ſi. ff de mil. teſtam. vbi generalis diſpoſitio comprehendit etiam perſonam priuilegiatam in caſū, in quo loquitur diſpoſitio. & de hoc plene per Bat. & Legiſt. in auth. quas actiones C. de ſ cioſ. ecele. & per Card. in cap. ad aures. de reſcri. & in cap. in præſentia. de probat.

g Ante reſtitutionem. Et ſic hoc priuilegiū non tollitur per ſententiam, niſi ſit ſecuta realis reſtitutio: ex quo infertur, quòd agens actione iudicati ſuper poſſeſſorio conſequitur, vt non teneatur reſpondere ante reſtitutionem factam, quod tenet Spec. in tit. de re conuent. §. ij. verſi. quid ſi conuentio. & Abb. in cap. ſi. de ord. cog. ſa. quia ſubeſt eadem ratio poſt, quæ ſuberat ante ſententiam ſcilicet ne nudi & inermes contendamus. ea. ſi equēs. eo. in vj. & ij. q. ij. per tot.

h Poſſeſſiōe. Quæ in beneficialibus poteſt haberi etiā ſine canonica inſtitutione, vt hic. & in cap. in litteris. eod. & ibi bene deducit Ab. in ii. j. not.

i Prius. Hoc verbū intelligi pōt duobus modis. Primo, vt denotet prioritatem reſpectu diuerſarum inſtantiarum ſecundo, vt denotet prioritatē reſpectu eiuſdem inſtantiæ. prima melior vt late deducit Abb. in ca. in litteris. eo. in v. not.

k Eiectione. Id eſt de poſſeſſione violēter ablata, vt exponitur, & not. in cap. litteris. eod.

l Criminali iudicio. Secus ciuili, vt ſtatim dicit, & hæc littera procedit ſecundum com. intelligentiam Doctorum, qui ita intelligūt omnia iura. ij. q. ij per tot. & iij. q. j. per tot. vt apparet ex not. per Spec. de cauſ. poſ. & propri. §. j. verſic. illud. per gloſſ. & Abb. in cap. cum dilectus. de ord. cogn. vbi dicit Abb. quod d. gloſſ. nemo vnquam reprobauit, excepto Ant. Butr. & fac bona ratio, quod in hoc caſu cauſa ſpoliationis propoſita per viā actionis operetur ſupernaturaliter, id eſt, etiam effectum exceptionis excludendo criminaliter agentem: quia non debet quis contendere criminaliter cum ſuo aduerſario ſpoliatus: poſſet enim ex defectu facultatum perdere cauſam habeat ergo locum illud, Nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. cap. j. eo. in vj. & hæc ratio redditur per Ab. in d. cap. cum dilectus.

m Cauſam proponat. Scilicet per viam actionis.

cedere poterit, ſi prius reſtitui ſpoliatum ſua ſententia iuſſerit: omnes enim leges, tam eccleſiaſticę quàm ſęculares, ante omnia cuncta ſpoliatis, vel eiectis reintegranda, & damna ſarciẽda[a] eſſe præcipiunt[b].

Spoliator, tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt. h. d.

Fructus[c] quoque nõ tantum a violento poſſeſſore perceptos: ſed etiam qui a veteri poſſeſſore percipi veriſimiliter potuiſſent, reſtituendi erunt.

Sola ſententia non purgat ſpolium, ſed iuncta cum executione h. d.

Nec Reſtitutionis ſolum ſentẽtia ſufficiet: niſi re ipſa omnia iudicis officio reſtituantur, ita vt eiectus vel ſpoliatus etiam naturalem poſſeſſionem[d] recipiat cunctaque, quæ ſibi ablata fuerint, eodem vnde ſurrepta fuerunt reuocentur.

Quæſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita, non impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum. h. d.

Quod ſi ciuiliter cõuentus aduerſario ſpolij quæſtionem regerat[e], cum mutuæ tũc intelligãtur petitiones, in idem iudiciũ[f] deductæ, viciſſimque tractatæ, vnica ſimul erunt ſententia[g] terminandæ.

Cum ſpolium proponitur in modum exceptionis nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quamdiu non fuerit reus reſtitutus, non eſt cogendus actori reſpondere. h. d.

Sed hæc quidem obtinent, cum in modum actionis ſpolij quæſtio proponitur: ſed ſi citra litis conteſtationem, de ſpolio quis excipiendum[h] duxerit, ſuper ipſa quidẽ exceptione probationes primitus recipiendæ[i] erunt: ea tamen legitime probata nulla reſtitutionis erit ferenda ſententia[k]: ſed tamdiu ſpoliatori

a Damna ſarcienda. Cap. grauis. eo. t. accedens. ij. vbi Ab. in penu. not. vt lit. non conte. Rot. deciſi. xxv. & non ſolum ad damna, & expenſas poſt ſpolium: ſed etiam ad factas in cõuocandis amicis, & parandis armis ab eo, qui propulſauit vim incontinenti, & ſic ab eo, qui nũquam perdidit poſſeſſionem, iuxta tex. in l. j. § vim vi. & l. iij. §. cum igitur. ff. de vi. & vi arma. ſecundum vnum intellectum, quem in hoc ſequitur ibi Bar.

b Præcipiunt. vt ij. q. ij. cap. omnes. & ca. nullus. & per tot. & iij. q. j. cap. reintegranda. & per tot. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad legem Iul. de vi publi.

c Fructus. Vt in ca. grauis. eod. vbi Ab. & doct. Abb. in cap. accedẽs. ij. vt lit. nõ conte. Bart. in l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad l. Iul. de vi. publi.

d Poſſeſſionẽ. Nec ſufficiet dare pignora, cap. cum aliquibus. de ſent. excom. & not. in cap. epiſcopi. §. j. iij. q. j. vnde ſumitur. Immo de æſtimatione rerum ablatarum ſtabitur iuramẽto ſpoliati, cap. ſi. de his, quæ ſi. met. cauſa.

e Quæſtionem regerat. i. per viam actionis opponat. & fac. cap. cum dilectus. §. nos autem diſtinguendũ. de ord. cogn. vnde ſumitur. & intellige quando reconuentio eſt facta ante litem conteſtatam. iuxta not. ſ. tit. proxi. in prin. Immo idem quando eſſet actũ de ſpolio, poſt litẽ cõteſtatã ab alio quanto ad non impediẽdum proceſſũ primo inſtitutũ ab aduerſario. vt in d. §. nos. autẽ ſed non quãtũ ad id, quod hic dicitur determinatione facienda vnica ſententia: quia cũ ſe iſtæ cauſæ non contingant, procedit regula, qui prior appellat, prior agat, quã declara, vt per Ab. in d. c. cum dilectus. Adeo quod non eſt ius in litis conteſtatione quantum ad effectum, de quo quærimus,

f Idem iudicium. Sic ſupra titulo proximo in princi. vbi not.

g Sententia. Immo videtur, quòd ſint plures ſententiæ. l. etiam. §. ex cauſa. ff. de mino. cap. cum eccleſia. capitulo, cum ſuper. de cauſa. poſſeſſ. & proprie. ſolut. re vera duæ ſunt ſententiæ, ſed dicitur vnica propter temporis vnitatem & identitatem: quia inter eaſdem perſonas eodem tempore ab eodem iudice feruntur, fac. l. ſcire debemus. ff. de verbo. ſigni. Sed quid ſi iudex pronuntiauit ſuper cõuentione, & non ſuper reconuentione? Quidam quod non valet ſentẽtia, tu dic quod valet licet poſſit appellari, vt not. & late traditur in d. cap. cum dilectus. magnum enim in eo verſari poteſt, partis intereſſe, in cuius cauſa non pronuntiauit iudex propter compenſationem directe vel indirecte faciendam, vt latius per Abba. in d. cap. cum dilectus. Numquid autem ſuppoſito quod ſit verum non tenere ſententiam, poſſit peti executio antequam pronuntietur ſuper alia cauſa? Doct. in d. cap. cum dilectus.

h Excipiendum. Ergo qui excipit non conteſtatur litem. & ſic patet, quod qui negat non excipit, nec qui excipit confitetur. l. non vtique. ff de except. capitu. cum venerabilis. de excep. & infra. de litis conteſt. poſt prin.

i Recipiendæ. Cap. cum dilectus de ordi. cogni.

k Ferenda ſententia. Nec enim ad hoc fuit actũ, ſed de hoc exceptum, attenditur autem ſemper id quod agitur, & ſecundum modum agendi fertur ſententia, ca. licet Hely. de ſimon. & c. quando. de accuſ. Nec poteſtas iudicandi extenditur vltra id

quod

ſuper petitionibus ſuis reſpondere cogendus non erit, donec ab ipſo reſtitutus fuerit: quẽadmodum[a] enim, ſi in modũ exceptionis aliquod crimẽ teſti obiicitur, vt à teſtimonio repellatur, & ſi crimẽ contra eum ciuiliter probatum fuerit ſibi pœna non infligitur ordinaria[b], ſed eius dumtaxar teſtimonio nõ creditur: ſic ſpoliatione in modum exceptionis tantũ probata reſtitutionis ſententia, minime ferenda erit.

Spoliatus autẽ non ſolũ is intelligitur, qui a priuato quocumque homine rerumquarumdam poſſeſſione indebite priuatus fuit: ſed etiam ille, quem iudex ipſe iuris ordine prætermiſſo[c], beneficio, vel aliis rebus carere coegit, vel is, qui licet iuris quidem ordinẽ ſeruauerit: ſpoliati tamen, & de facto dãnati iudex erat incompetens[d]: vel ſi iudex ſit cõpetens, circa priuationem tamẽ nulliter[e] pronuntiauit.

Tribus caſibus priuatus à iudice dicitur ſpoliatus, ſi non ſeruauit iuris ordinem, ſi nulliter pronunciauit, ſi erat iudex incompetens. h. d.

Spoliaſſe & is intelligitur, qui mandauit ſpoliari: aut ſpolium ſuo nomine factum ratum habuit, vel ſpoliatori ſucceſſit in vitium. h. d.

quod eſt libello comprehenſum, l. vt fundus. ff. com. diuid. Sed pone, quod ego ſuccubui in exceptione, numquid poſſum poſtea directe agere poſſeſſorio? Videtur quod non: quia eamdem quæſtionem volo refricare, licet alio genere iudicij, quod nõ licet. l. ſi quis cum totum. §. ſi. ff. de exceptio. rei iudica. contrarium not. in cap. cũ dilectus. de ordin. cogni. vbi de hoc late. Sed an tunc probationes factæ ſuper exceptione, in qua quis ſuccubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciendam fieri reſtitutionem? Reſpondeo. non, niſi aduerſarius conſentiret, de quo in d. c. cum dilectus.

a Quemadmodum enim. Sic cap. cum dilectus. de or. cog.

b Ordinaria. Secus in extraordinaria: quia teſtis inhabilis gerens ſe pro habili offendit auctoritatẽ iudicis teſtificando, ſecundum ea, quæ tradit Abb. in ca. cum dilectus. de ordi. cogni. vbi latiſſime tractat. Immo ſi ob crimen obiectum grauaretur, opi teſtis, repelleretur is a promotione, ſecundum quoſdam, vt per Ab. in dicto cap. cum dilectus. Sed contra id, quod teſtis obiectu criminis repulſus, non ſit puniendus videtur eſſe, cap. ecce. xxiiij. quæſt. iij. vbi dicitur, quod vbicunque crimina clatuerint, ſunt punienda. Solu. illud eſt intelligendum, quod clatuerint modo legitimo, vt per accuſationem, denuntiationem. vel inquiſitionem. Item contra cap. cum ſuper. de confeſ. Sol. illud ob confeſſionem, ſecundum quoſdam. Item contra cap. per inquiſitionem, de ele. vbi fuit punitus is, contra quem principaliter nõ agebatur. Sol. ibi fuerat formata inquiſitio etiam contra illum punitum, cum fuiſſet mandatum procedi, tam in capite, quã in membris. Item contra, l. ij. §. ſi publico. ff. de adulr. Sol. vt per Bar. & Legi in d. §. ſi publico. & per Abb. & Cano. in d. cap. cum dilectus.

c Prætermiſſo. Secus ſi proceſſit iudicialiter, & ſententia allegetur iniuſta, ex iniuſtitia cauſæ: quia tunc proculdubio contra iudicem poſſeſſorium non competit: ſed neceſſe eſt venire per viã appellationis: aliàs ſententia tranſiret in rem iudicatam, etiam ſi eſſet iniuſta. nec vlterius reus audiretur, cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata ff. de re iudic. & l. ingenuum. ff. de ſtat. homi. Aduertandum tamen eſt, quod aut proceſſit mere extraiudicialiter, & ſibi incumbit onus probandi legitimitatem cauſæ, cap. conquerente. eodẽ vnde ſumitur. Aut proceſſit iudicialiter, ſed allegatur proceſſus nullus & ſic, quòd iniuſte, & violenter ſpoliauit, & tunc dicens debet probare, niſi appellauerit: quia pro iudice præſumitur ex quo proceſſit in figura iudicis: & nõ fuit appellatum, faciunt not. in c. quoniam. cõtra de probat. & c. cum in iure. de offi. delegat.

d Incompetens. Vt per Doct. in capitu. conquerente. eod. Specula. in tit. de petitio. & poſſeſ. §. quoniam. Legiſtæ in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adqui. poſſeſ.

e Nulliter pronuntiauit. habetur in cap. cõquerente. eod. & in cap. cauſam matrimon. j. vbi per gloſſ. & Docto. de off. deleg. & c. cũ cauſam. vbi Abb. in quarto not. eod. tit. qui dicit, quod poteſt condemnatus de facto reſiſtere aduerſus executionem ſententiæ nullæ, immo ingrediens poſſeſſionem virtute ſententiæ latæ, parte non audita, ſine cauſa cognitione priuatur iure ſuo. l. meminerint. C. vnde vi. l. fin. C. ſi per vim. vel alio modo; eſt enim in lata culpa qui vtitur ſententia nulla, nimirum ſi tenetur de violentia. §. j. inſtit. de vi. bon. rapt. Hinc quod ſtatutum puniens ingrediens poſſeſſionem alterius de facto locum habet contra ingredientem poſſeſſionem alterius virtute decreti iudicis inualidi, vt per Bar. & Legiſtas in l. iuſte poſſidet. ff. de adquir. poſſeſ. vbi in fortioribus terminis ampliatur materia noſtra, vt procedat etiam in ſpoliato vigore ſententiæ validæ iuſtæ: nam ingrediens poſſeſſionẽ de facto reſiſtente poſſeſſore, & virtute validæ ſententiæ priuatur iure ſuo, ſecundum Doct. in d.

l. iuſte

Is quoque[a] ſpoliaſſe intelligitur, qui licet ipſe non ſpoliauerit, per alium tamen ſpoliari mandauerit, aut ſpolium ſuo nomine patratum ratum habuerit[b]. vnde & is reſtitutioni obligabitur[c] quémadmodum & ille, qui rem indebite occupatam[d] ſcienter[e] recipiẽdo ſpoliatori ſuccedit in id vitiũ. Licet enim is non ſpoliauerit: cum tamẽ quoad periculum animæ non multum interſit[f], vtrum quis iniuſte detineat, an alienum inuaſerit, contra huiuſmodi poſſeſſorẽ[g] ſpoliato per reſtitutionis beneficium, non obſtante iuris ciuilis[h] rigore ſuccurritur[i].

Renuntiatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem: ſecus ſi ante fuerit renuntiatum. h.d.

Illud quæſitum eſt, ſi poſt ſpolium eccleſiæ renũtiaſſe quis dicatur, an ob huiuſmodi renũtiationem ſpoliato ſit deneganda reſtitutio: & cum non ſit veriſimile[k], quod ſponte proprio iure renuntiauerit, qui renuntiat ſpo-

l. iuſte. fac. not. per Bart. in. l. ſi creditores. in iij. quæſt. principali. C. de pigno. & Bal. in l. omnis. no. in penult. col. C. ne vxor pro marito. quod ſecundem eos procedit, etiã ſi alicui ſit data licentia ingrediẽdi poſſeſſionem propria auctoritate, licet in hoc contrarium teneat Fel. in cap. de cetero. col. ij. penul. de re iud. Tu pro concordia vide Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. col. x. ff. de adqr. poſ.

a Is quoque. De hoc in cap. cum ad ſedem. eod. & in l. j. §. quoties. ff. de vi & vi. arma.

b Ratum habuerit. Nota. quod ad hoc vt qui non ſpoliauit, nec ſpoliare mãdauit, teneatur inter dicto, vnde vi, tria concurrere debent. Primo, ꝙ ſpoliũ ſit ſuo nomine factũ. Secũdo, quod illud ratum habeat. Tertio, ꝙ illud habet ratum, tãquam factum ſuo nomine, vt per Accur. in l. j. §. ſed & cum quis. ff. de vi, & vi arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. col. viij. ff. de adqui. poſ.

c Obligabitur. Immo & cõtra poſſeſſorem, qui nec vere, nec ficte ſpoliauit poteſt implorari officium iudicis, no. in c. quod ſedẽ. & in c. ſæpe. de reſt. ſpol. & in cap. poſt electionẽ. de conceſ. præb. contra quem datur, & remedium, d. cap ſæpe. vt ſtatim ſubditur.

e Occupatã. Siue ſit res clericorũ, ſiue laicorũ: & in hoc remediũ, c. ſæpe. de reſti. ſpol. vñ hoc ſumitur eſt generalius quã remediũ canonis reintegrãda. iij. q. j. vt per Ab. in d. c. ſæpe. in c. cũ ſedẽ. eo. & habetur per Senẽ. in l. rẽ quæ nobis. ff. de adqui. poſ.

e Scienter. Concor. c. quia Vt de iud. aliàs ſi ignoranter nõ haberet locum prouiſio, c. ſæpe. eo. ſed c. reintegranda. iij. q. j. quia ratio illius c. ſæpe eſt fundata ſuper peccato quod non contingit fieri ſine ſcientia. Sed quid, ſi ab initio quidem ignorauit vitium, ſed ex poſt facto ſciuit, an cõtra talem poſſeſſorem habeat locum talis prouiſio? Et non videtur, cum videtur exigi ſcientia tempore receptionis, vt hic, in illis verbis: ſciẽter recipiendo, & in d. c. ſæpe. fac. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. & l. ex facto ff. de vulg. & pupil. & quod not. in ca. ſtatutum. de præſcr. in vj. ſuper verbo. Canonicis. & in c. decreuit. de hæret. in vj. & in clement. j. de cõſangui. & affinit. Tu dic, ſatis eſſe ſubeſſe ſcientiam tempore. quo agitur. pro qua opi. fac. ratio text. quæ vult obuiari peccato. cũ quod ſic ſubuenitur ſpoliato oppreſſo: & ſic ſumus in materia fauorabili, & extendenda, cũ hic non agatur de aliqua pœna imponenda ſpoliatori, vt latius diſſeritur per Abb. in d. cap. ſæpe.

f Non multum interſit. Hinc reperiens rem alterius, & non reſtituens tenetur furti, velu ti ſi ab alio ſubtraxiſſet: l. falſus. §. qui alienum. ff. de furt. xiiij. q. v. cap ſi quid inueniſti. not. in ca. quia fruſtra. de vſu. fac. quod not. in ca. ſæpe. eo. in fine.

g Poſſeſſorẽ. Not. caſum in quo ius agendi perſonale, in rem tamẽ ſcriptum ſequitur ſucceſſorem ſingularẽ, hoc accidit ratione peccati quo quis inuoluit recipiendo rem vitioſam ſcienter, vt ſubueniatur oppreſſo, & habet locũ hoc nõ ſolum, ſi immediate venerit in manus poſſeſſoris ab ipſo ſpoliatore: ſed etiã ſi per multorum manus prius ambulauerit, vt per Ab. in cap. ſæpe. eo

h Iuris ciuilis. l. cum a re. ff. de vi, & vi armata, & ita ſecundum Canones rigor iuris non eſt ſeruandus fac. cap. j. de dol. & contuma. & cap. dilecti. de iud. & l. penul. C. ad Treb. diſt xlix. c. hinc etenim. & no. in cap. ſæpe. eod.

i Succurritur. Remedio conditionis ex cap ſæpe. eod. vt late ibi per Abb. deducitur, vbi defendit illius capituli prouiſionem a ſuperfluitate demonſtrans, quæ ſit differentia inter d. c. & l. ſi colloni. C. de agri. & cenſ. lib. xj.

k Veriſimile. Ex his verbis, & ex hac ratione Abb. in cap. ij. eod. vnde ſumitur, putat hanc materiam reſtringendam, vt non habeat locũ quoties renuntiatio fuiſſet facta, etiam poſt ſpolium in manibus tamen ſuperioris, tum quia illa præſumitur ſpontanea, argumen. l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cau. & eorum quæ not. in l. tranſactionem. C. de tranſact. tum quia ex quo conſtat illum non habere ius in proprietate non debet ſibi reſtitui beneficium. Quando autem renuntiatio beneficij fit manibus non ſuperioris, non perditur ius, quod renuntiãs habet in beneficio, immo non tenet talis renuntiatio, iuxta not. in cap. quod in dubiis. de renũt. nec ſuperior in odium

te non

liatus, huiuſmodi non obſtante renuntiatione[a], reſtituendus erit.

Teſtes ſuper ſpontanea renuntiatione non ſunt recipiendi ante reſtitutionem. h. d.

Teſtes etiam partis alterius de iuramento, & renuntiatione ſponte facta nõ ante admittendi erunt, quam ſpoliatus plenarie fuerit reſtitutus[b]. Quod ſi ante ſpolium eccleſiam ſpõte abiuraſſe[d] reperiatur perpetuum ei ſuper negotio ſilentium imponendum erit.

Ponit aliquos caſus exceptos ab illa regula: ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus. h. d.

Sunt & alij caſus[e], quib' iure denegabitur ſpoliatis reſtitutio: vt puta, cũ agenti per modũ exceptionis de alia ſpoliatiõe opponitur[f]: aut tã ſuper proprietate, quã ſuper ſpolio eodem tẽpore diſceptari ſpoliatus ipſe cõſenſerit[g] aut ante reſtitutionis poſtulationem petitoria actione iudicium expertus ſuccubuerit[h].

Probatio ſpolij, abſentia ſpoliatoris, & lapſus temporis nõ operantur reſtitutionem, ſi ſpoliator non abſit per contumaciam, vel dolum. h. d.

Item[i] ſi ſpoliatore non per contumaciam[k]

renuntiantis poſſet talem renũciationem ratam habere, vt late deducit Abb. in d. c. ij.

a Renunciatione. Quid ſi ante ſpolium ſpoliatori feciſſet pactum de non agendo iudicio poſſeſſorio? Reſp. pactum nihil proficit, quaſi derelinquendi materiã. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pact. dotal. ſecus ſi poſt, ſecundũ Ab. poſt alios in c. ij. eo.

b Reſtitutus. Sed contra hoc opponitur ex mente Inno. in ca. ſuper hoc. de renuntiat. & Doct. in cap. ij. eod. Quia videtur, quod renuntiando poſt ſpoliationem purgetur vitium ſpolij, Simile in l. ij. C. quod met. cauſ. & in l. ob turp. ff. de condit. ob tur. cauſ. Vbi promittens ob metum, vel turpem cauſam ſponte ſoluens, videtur purgaſſe vitium præcedẽs. Sol. in contrariis ſolutio ſubſequens eſt executio actus præcedentis nec ad aliud poſſet ordinari ſolutio niſi ad ſolutiõis promiſſionem præcedentem, ideo ſponte ſoluendo, cum non teneatur, videtur libere donare & purgare vitium præcedens, arg. l. cuius per errorem. ff. de re iu. Sed renuntiatio ſequens poſt ſpolium non ordinatur ad actum præcedentẽ, vt executio illius, cũ ad multa alia poſſit fieri ſpoliatio, quam propter renuntiationem præcedentem. Item per renuntiationem ſic factam non accreſcit ius ſpoliatori. Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquir. poſ. & per Abb. in l. capitu. ij. eodem.

c Quod ſi ante, &c. Facit c. accepta. eod. vnde ſumitur. Sed quæ eſt diuerſitatis ratio, inter hunc & ſuperiorem vſum? Reſpondeo, exceptio renũtiationis factæ ante ſpoliationem cõcludit ad poſſeſſorium, renuntiando enim dum quis exiſtit in poſſeſſione habet rẽ ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & poſſeſſionem. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de adquir. poſſ. ff. vnde iſta exceptio admittitur tamquam concernens proprietatem, & poſſeſſionem: ſecus ſi renuntiatio fiat poſtea, quia concernit proprietatem tantum non poſſeſſionem, quam quis non poteſt renuntiare, cum non habeat, vt per Ab. in cap. ij. eod.

d Abiuraſſe. Ideſt renuntiaſſe, & idem ſecundum Lapum. ſi quis conſtituiſſet ante ſpolium procuratorem ad renuntiandum, & ante renuntiationem fuiſſet factum ſpolium, vt per Abb. in capitulo ij. eodem.

e Alij caſus. de quibus latiſſime per Legiſt. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquir. poſ. & ponit glo. ſummæ. iij. q. j.

f Opponitur. Cap. fin. de ordi. cogn.

g Conſenſerit. Ca. j. eod. Vnde cautela eſt vt ſpolians probet de ſuo dominio, vt per Vero. cautela. xxxij. Sed an iudex poſſit impedire tunc cõſenſum? Reſpondeo ſecundum Abb. in d. cap. j. non debet impedire, niſi ob periculum animæ. & timorem peccati. Sed quid ſi ſpoliatus non conſenſerit, expreſſe tamen non replicauerit contra exceptionẽ proprietatis, an tũc cẽceſeatur tacite cõſentire, & talis cõſenſus valeat? Reſpõ. Bart. in l. ſi quis ad ſe fundum. C. ad legem Iul. de vi publi. tenet ſufficere: quia ita ſe habet replicatio ad exceptionem, ſicut ſe habet exceptio ad actionem. l. ſecunda. ff. de excep. Sicut ergo actio non excluditur, niſi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio, niſi proponatur replicatio. ſimile eſt, quòd licet contra præſumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in contrarium. niſi per confeſſionem partis, vt not. in auth. ſed iam neceſſe. C. de don. ante nupt. & in cap. is qui fidem, de ſponſ. Si tamen parte tacente fuerit probatio admiſſa, illi ſtandum erit vt per Inno. in cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & in cap. cum Bertoldus. de re iud. Sic etiam licet ad impediendam executionem trium conformium non poſſit nullitatis exceptio opponi, ſi tamen fuerit oppoſita, parte tacente impeditur executio, dic vt per Ripam in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de adquir. poſſeſ.

h Succubuerit. De hoc latiſſime per Legi. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de adquir. poſ.

i Item ſi, &c. In quo ſpoliatus non reſtituitur ante omnia concord. cap. conſultationibus. de offic. deleg. vnde ſumitur.

k Per contumaciam. Quid ſi per contumaciam obeſſet? Reſpondeo idem ſi non eſſet adhuc lis conteſtata, vt not. in cap. conſultationibus. in prin. & fine, de offic. deleg. licet ad illum text.

vel per dolum abſente, ab Apoſtolica ſede ad iudices ſpoliatus litteras obtinuerit: vt ſi eum ſpoliatum iudicibus cõſtiterit, intra certum temporis ſpatium reſtituatur, ſi reus intra præfixum terminum ſeſe iudici exhibere non poſſit, quanquam temporis lapſus immineat, & actor ſit ſuam poſſeſſionem, & deiectionem [a] probare paratus, nihilominus reſtituendus [b] non erit.

Si contra agentem ſpolio opponatur electio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe ſpoliatus ante omnia non reſtituitur h. d.

Sed etſi talis opponatur exceptio, quæ agentem minime poſſediſſe concludat, tamdiu ſubſtinenda erit reſtitutio, donec ſuper tali exceptione cognitum [c] fuerit. Vt ecce nec laici ſpiritualia poſſidere [d], nec ſacerdotes vxores habere poſſunt. Vnde ſi vel illi ſe beneficiis ſpoliatos, vel hi ab vxoribus ſe deſtitutos coram iudice cõqueramur, & ab aduerſariis de ſæcularitate, vel de ſacerdotio agentibus opponatur, procul dubio differenda erit reſtitutio [e].

Cum pro ſpoliatore militat iuris præſumptio, ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituẽdus. h.d.

Quinimmo & cum ſola iuris præſumptio pro ſpoliatore contra ſpoliatum militat [f], im-

vnde hic ſumitur, dentur multi intellectus, vt ibi per Abb. in fin.

a Et deiectionem. Not. quòd duo probare tenetur, qui petit reſtitui, ſcilicet, ſe poſſediſſe, & ſe ſpoliatum fuiſſe. c. conſultationibus. de offic. deleg. & ca. olim. eod. & in c. cauſam quæ. qui fil. ſint legit.

b Reſtituendus nõ erit. Nota ergo, quod licet iudici non poſſit liquere de cauſa, infra tempus ſibi præfixum per delegantem, non tamen propter hoc debet omittere ſolennitates iure ſubſtãriales. Sed contra videtur l. ignorare. C. de reſtit. milit. & ff. de priuil. credi. l. fin. & l. Falcinius. §. ſi fundum. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. vbi abſens etiam ex iuxta cauſa, ſi non defendatur patitur miſſionem in poſſeſſionẽ. Sol. aliud eſt in poſſeſſionem mitti, aliud poſſeſſionem reſtituere. Miſſus enim in poſſeſſionem non efficitur poſſeſſor, ſed cuſtos, ſupra de dolo & contu. §. j. & l. is cui ff vt legat. no. caue. Vnde cum ſit modici præiudicij, nõ mirum, ſi ſit etiam contra abſentem ex iuxta cauſa: ſed reſtitutus vere poſſideret & conſequeretur multa poſſeſſionis commoda, de quibus per Ab. in cap. conſultationibus. de offic. deleg. & in §. commodum. inſtit. de interdict. Sed adhuc contra: nam iuſſus poſſidere ex ſecundo decreto efficitur verus poſſeſſor. l. cum proponas. C. de bon. auct. iudi poſſi. & in d. §. j. ſupra de dolo & contu. & cap. quoniam frequenter. in fi. vt lit. non conteſt. Et tale decretum interponitur contra abſentem & lite non conteſtata iuribus ſupra al leg. vnde multo magis idem videbatur dicendum de reſtitutione poſſeſſionis, cum hic concurrat fauor ſpoliati, Sol. in cauſa reſtitutionis requiritur ſententia diffinitiua: quia principaliter quæritur de ſpoliatione, & regula iuris eſt, quòd lite non conteſtata, non debet procedi ad ſententiam diffinitiuam, vt in tit vt lit. non conteſt. per tot. Sed cum interponitur ſecundum decretum, non fertur ſententia definitiua, vnde non pronunciatur principaliter ſuper debito: ſed in odium contumacis iudex per interlocutoriam ſuam dat poſſeſſionem, vel bona in ſolutum, quod fit per interlocutoriam, Innocen. in cap. dilecto. de verb. ſign. Ioan. And. & Abb. in d. cap. conſultationibus. Vnde ſi iudex videret ſe deceptum, quia cauſa, propter quam fuit ſecundum decretũ interpoſitum non fuit vera, ipſemet iudex poteſt decretum reuocare, quod non poſſet, ſi ſententia eſſet definitiua, vt per Canon. in cap. litteris. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. quod iuſſit. ff. de re iudi. Quid ergo faciet iſte ſpoliatus? Reſpõdeo, faciet ad domum abſentis legitime denunciari, & ſi non ſit, qui eum defendat, mittetur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ, reo poſtea veniente, & iuſta probata cauſa abſentiæ reſtituetur in integrum, vel ad appellandum, nec enim hæc miſſio prohibetur in d. ca. conſultationibus. vt ibi not.

c Cognitum. Et hæc exceptio, cũ opponi poſſit, nõ minus ad poſſeſſorium, quam ad petitorium, conſueuit a Doct. appellari anomala, vt per Ab. in c. ex parte. col. fi. e. fac. ad hoc notat. per Bal. in tit. de pace Cõſtantiæ. in verſ. reſtituitur. & in l. j. C. ſi de mo. poſſ. & in l. ij. C. de edic. di. Adri. toll.

d Spiritualia poſſidere. Cap. cauſam. de præſcrip.

e Reſtitutio. Ex hoc inferunt cõiter Doct. quod exceptio ſpecialis reſeruationis beneficij impedit reſtitutionem, etiã quod ſpoliatus iuſtificare poſſit poſſeſſionẽ titulo colorato: quia reſeruatio Apoſtolica inficit titulum, & poſſeſſionẽ. c. ſi eo tẽpore. de elect. in vj. Rota Rom. dec. xvj. in nouis ſequitur Lap. alleg. xxiiij. & Ab. in c. ex litteris. nu. 28. eo. Et licet hanc deciſionem impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff de adqui. poſ. nu. lxxxij & contra Aret. eſt commun. opin.

f Militat. Facit cap. fi. eod. in vj. & intellige hoc,

pedienda erit reſtitutio: ex quo apparet, eũ, qui (exempli gratia) reſtitui poſtulat [a], ad decimas, quas intra alienæ parochiæ, limites poſſediſſe aſſerit, nequaquam reſtituendum eſſe, niſi euidẽter [b] docuerit, quod earum poſſeſſionem legitime aſſequutus [c] fuerit, quia eas occupaſſe iniuſte veriſimiliter præſumitur, cum ex prædiis perueniant intra alienam parochiam cõſtitutis, maniſeſtúmque ſit, eas iure communi ad eãdem eccleſiã pertinere [d], niſi aliud oſtenſum [e] fuerit.

Hæreticus non reſtituitur ante omnia. Idem ſi in reſtitutione timetur de periculo animæ, vel ſcandalo: quia differtur reſtitutio. h.d.

Plures præterea ſunt caſus [f], quibus ſpoliatus illico non reſtituitur: veluti cum hæreſis labe pollutus deprehẽditur [g], vel facta reſtitutione, animę periculum immineret [h]: vel ſcandalum [i] timeri poſſit. Et alij, qui non minus ſæcularibus, quam Pontificiis legibus continentur.

Spoliatus poteſt ſuſpenſo petitorio ante concluſionẽ in cauſa intentare poſſeſſorium: ſecus ſi ſit concluſum, niſi tamen aliter iudici videatur. h.d.

Poſtremo [k] ſciendum eſt, in ſpoliantis odium conſtitutum eſſe, ſi ſpoliatus proprietatis li-

quando hæc iuris præſumptio, non ſolum oſtendit iniuſtitiam poſſeſſionis ex parte ſpoliati: ſed etiã iuſtificat poſſeſſionẽ ſpoliatoris. & ita procedit exemplum hic poſitum. & d.c.fi. Secundo intelligo, niſi pręſũptio iuris, quę eſt cõtra ſpoliatũ elidatur contrariis præſumptionibus, vt per Ab. in c. cum eccleſia Sutrina. de cauſ. poſ. & proprie. Tertio, intellige in ſpolio facto ante litem motam: ſecus in ſpoliato lite pendente agente remedio attentatorum, cap. ſi conſtiterit. vbi Aretin. de accuſat. Franc. in c. bonæ. de appellatio. & per Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de adq. poſſeſſ. Quod tamen non procedit in beneficialibus, in quibus iuris pręſumptio impedit reſtitutionem, etiã per viam attentatorum petitam, vt per Gemin. in d. cap. fi. & per Rot. deciſi. cccexl. & per Rip. vbi ſupra.

a Poſtulat. Et per hoc verbum apparet, quod illud, quod hic dicitur, habet locum in ſpoliato agente, non autem in reo ſe defendente: quia licet ius commune faciat contra eum, poteſt tamen ſe defendere ex legitima præſcriptione, & aliis legitimis defenſionibus, vt per Franrum poſt alios in d. ca. fi. in iiij. not.

b Euidenter. Quod dicitur fieri, etiam ſi alię efficaciores præſumptiones ſint in contrarium, vt ſupra in prima notula huius §. fac. l. ſi quis locuples. ff. de manumiſ. teſta. & l. prætor ait §. prætor ait. & quod ibi not. ff. de dam. infect. Iuramẽtum autem partis non faceret rem euidentem Abb. in c. ex ratione. in iiij. q. in fi. de appel.

c Aſſecutus fuerit. Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obſtat agenti poſſeſſorio recuperandæ, licet regulariter exceptio dominij non obſtet eum etiam prædo ſit reſtituendus ad ſuam poſſeſſionem. cap. in litteris. eod. de quo dic late, vt per Peruſinum in cap. fin. eod. in ſexto, ante finem.

d Pertinere. 17. quæſt. 7. ca. omnes baſilicæ. cap. cum olim. de præſumpt. ca. dudum. de decim.

e Oſtenſum fuerit. Regulariter ergo quando ius commune facit contra actorem pro reo, debet iuſtificari poſſeſſio, vt hic & c fi. eod. in vj. quam regulam limita notabiliter v. modis, vt per Peruſ. in d. cap. fin.

f Sunt caſus. De quib' latiſſime per Legiſtas, præcipue Moder. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ.

g Deprehenditur. Cap. quo iure. diſt. viij. & xiiij. quæſt. j. §. j. ratio eſt: quia exceptio hæreſis concludit etiam in poſſeſſorio: quia hæreticus nihil poteſt poſſidere. ca. j. & ij. xxiij. quęſt. vij. ergo obſtat agenti interdicto recuperandæ, vt ſuprà eo. eod. §. ſed etſi talis. & oſtende, quod hic dicitur, vt procedat non ſolum in crimine hæreſis: verum etiam in omni crimine quæ induceret beneficij priuationem ipſo iure, vt per Abb. in c. item cum quis. eo. vbi etiam habes quid iuris ſit in profanis.

h Immineret. Vt puta, quia ſpoliatus eſt: quia vxore, quæ excipit de conſanguinitate in gradu prohibito, adeo quòd facta reſtitutione poteſt timeri de coniunctione illicita, & inceſtuoſa. cap. litteras. eod. iunctis. not. per gloſſ. in cap. j. eod. quod procedit omnino, quando ſuper tali coniunctione non poſſet Papa diſpenſare. per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſ.

i Scandalum. Maxime graue, & de hoc per Ant. de Butr. in cap. ex parte. eod. & not. in cap. in primis. ij. quæſt. j. & in ſumma. iij. quæſtio. j. & in cap. ad petitionem. de accuſa. & per Felin. In ca. nihil de præſcrip.

k Poſtremo. Sumitur hic §. ex c. paſtoralis. de ca. poſ. & prop. & ex clem. vni. eod. tit. vbi per Doct. diffuſe tractatur materia cumulationum petitorij & poſſeſſorij, quam Legiſtæ ponunt in l. naturaliter. § nihil commune ff de acqui. poſſeſ. quæ quoniam diffuſior eſt, quam vt breuibus notulis poſſit comprehendi, non tangetur hic, ſed ſufficiet remiſſio ad prædicta loca.

a In-

rem ingreſſus fuerit [a], nullâ de illata ſibi violentia mentionem faciens, antequam renunciatum ſit, aut concluſum [b] in proprietatis iudicio, vt idem debeat ſuper poſſeſſorio (etiam petitorio ſuſpenſo) audiri, quod ſi renunciatũ fuerit, vel cõcluſum, vt iã poſſit cauſa proprietatis ſententia terminari, ne lites litibus inculcẽtur, & via poſſit fraudibus aperiri, cauſa nõ deciſa [c] poſſeſſorio nõ erit vtendum: niſi iudex, qui de cauſa cognoſcit, hoc ipſum ex iuſta cauſa viderit expedire: puta cum ex perſpicuis indiciis iniquitas inuaſoris facile arguitur, & ſpoliato caſu, ſiue dolo ſpoliatoris dominium probandi facultas ſubtracta [d] fuerit.

DE LITIS conteſtatione.

TIT. XI.

Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicij, quo deficiente fruſtra ſuperædificabitur. h. d.

Hactenus ea cõplexi fuimus, quæ plerunq; [e] ante cauſarũ diſcuſſionem vertuntur, quæ nõ tam iudicij partes [f] habentur, quam iudiciorum præparatoria [g], perueniamus nunc ad ea, quibus ipſum iudicium conſtituitur. Eſt autem iudiciorum quaſi fundamẽtum [h] quoddam litis conteſtatio: nam ſi illa a partibus prætermiſſa fuerit, proculdubio omnia, quę ſecuta fuerint, corruẽt, ſeque ipſos litigatores

a Ingreſſus fuerit. Immo etiam ſi ſimus in cauſa appellationis, vt in clemen. vnic. de cauſa poſ. & propr.

b Concluſum. Fac. authent. de teſtib. §. quia vero multi. & c. cum dilectus. de fide inſtru. Et exponunt aliqui, qui tenent, quòd renunciare, & concludere ſint idem vel pro, id eſt, vt in c. paſtoralis. de cau. poſſ. & propr. Sed tu dic ſecundum Inno. Ioan. Andr. & & Abb. quòd hæc differunt: nam dicitur quis renuntiare eum renunciat probationibus facti, concludi vero cum renunciatur, tam probationibus facti, quam allegationibus iuris, de quo tamen videndus eſt Feli. in c. cũ dilectus. de probat. & per Dec. in c. j. de iud. Iaſ. in l. admonendi. ff. de iureiur. & dicit Abb. in cap. paſtoralis. de cauſ. poſſ & propr. quod renunciatio dicitur quando fit a parte, concluſio, quando fit a iudice. Poteſt enim iudex ſufficiẽtibus dilationibus inuitis partibus cõcludere in cauſa, vt not. In clem. ſæpe. de verb. ſigni. Sed ad impediendũ hoc poſſeſſoriũ ſufficiet alterum tãtum? Reſpondeo non, ſecundum Ab. In ca. paſtoralis. de cauſ. poſ. & propr.

c Cauſa non deciſa. Si ergo aliquis ſuccubuit in iudicio proprietatis, adhuc poſt ſententiam poteſt redire ad poſſeſſorium, ſicut econuerſo, arg. cap. querelam. de electio. quia aliud eſt modus agendi. & aliud petitur quam prius. l. cum quæritur. cum l. ſequen. ff. de except. rei iudi. Argum. contra in capit. cum dilectus. de cauſa poſſeſ. & propriet. Sol. vt not. in cap. paſtoralis. cod. tit. ſuper verbo cauſa.

d Subtracta fuerit. Si non potuit probare dominium, vt hic dicit, Quid proderit redire ad poſſeſſorium cum videatur cõdemnandus: quia ſententia ſuper proprietate trahit ad ſe ſententiam ſuper poſſeſſione. cap. cum dilectus. de cauſa poſſeſſ. & propriet. Reſpond. poteſt valere quo ad fructus quos recuperat à tempore deiectionis. Item quia ex quo habuit poſſeſſionem, habebit commodum reiectionis, niſi aduerſarius proprietatem probauerit. l. res alienas. C de rei. vendi. & quia ſi ſpoliator rem petat, poteſt ei obiici quod amiſit ius, ſi quod habebat, per l. ſi quis in tantam. C. vnde vi.

DE LITIS conteſtatione.

e Leiunque. Ideo plerunque quia nõ ſemper ante diſcuſſionẽ cauſæ cõtingit, locum eſſe pœnis ſtatutis contra contumaces, de quibus dixit ſupra de dolo & contum. nec ſemper proponuntur exceptiones, nec ſemper mutuæ petitiones fiunt ante litem conteſtatã, vt nor. ſupra de mut. peti. in prin. nec ſẽper ſpoliati ante litem conteſtatã reſtituuntur. 3. tit. pro xi. §. ſi. fac. d. p Spec. in tit. de lit. conteſ.

f Iudicij partes. Facit nor. in l. iudiciũ. ff. de iud. & l. amplius. ff. rem rat. hab. & cap. ex parte. ij. de verbor. ſignifica. Sed quo ad hoc vt confeſſio, vel quid aliud dicatur factum in iudicio, ſeu in iure ſatis eſt quod iudex iuris dicendi, vel reddendi gratia ſedeat, licet lis non ſit conteſtata, Ab. poſt alios in rub. de iud. verſ. ex quo etiam infero. & in ca. ſuper qq. in prin. in gloſſ. in verbo, exordium.

g Præparatoria. De quibus dic, vt habetur per Legiſtas in rub. C. de edend. & per Canon. in rubri. de iudi. & per Specul. in rub. de præparatoriis iudiciorum.

h Fundamentum. Immo fundamentum eſt citatio, vt ſupra de in ius vocan. § j. Dic quòd citatio eſt fundamentum iudicij, in quantum eſt primum principium, & ſine ea iudicium non valet, ſed re vera ante litis conteſtationem non ſumus certi, an illi actus ſint portio iudicij; cum poſſit

inanib⁹ laborib⁹, & ſũptibus vexabunt[a], vnde nec teſtes recipi, nec ad ſententiam per iudicem procedi poterit[b].

Lis quomodo cõteſtetur. h d.

Ea vero[c] fit per petitionem in iure[d] propoſitam, & congruam[e] reſponſionem ſequutam, animo[f] conteſtandi litem factã, cum iudex[g] per narrationem negotij cauſam audire cœperit. Vnde ſi quis poſitionibus ſimpliciter reſpondeat[h], aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc eſſe facta cõteſtatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & ſimiles, poſſunt litem conteſtari. h d.

Fit autem litis conteſtatio non ſolũ per principales: ſed etiam per procuratorem[i], tutorẽ, & perſonas ſimiles[k].

Aduocati reſponſio, niſi ſit ſtatim reuocata facit litem conteſtationem. h d.

An aduocati[l] reſponſio litis conteſtationem faciat dubitari poteſt? Et ex facto reſponſum eſt, niſi ſtatim[m]

cile quod partes non contendant, diuerſi ergo reſpectibus hoc verbum, fundamentum, iudicij poteſt prædicari de vtraq; videlicet tam de citatione, quàm de litis conteſtatione, & fac. pro hac littera, c. ex parte ij. de verb. ſigni. & c. relatum. de offic. deleg. & §. omnem. auth. de litig. & q ante litis conteſtationem iudicis officiũ non imploratur. ca. ſignificante. de appel. & fac. no. in d. cap. ex parte.

a Vexabunt. Simile in l. j. ff. de inof. teſta. & de hoc per Hoſt. in tit. de lit. conte. § quid ſit litis conteſtatio.

b Procedi poterit. Vt lite non conteſta. per tot.

c Ea vero fit, &c. Verba hæc, quibus videtur litis conteſtatio definiri, vel deſcribi ſumuntur ex capit. primo. eo. & ex cap. dudum. de elect. ij. & ex l. j. C. eod. fac. cap. prout. de dolo & cont. & c. cum cauſam. de iura. calu. & per Specu. eo. tit. §. j. & per Hoſt. in ſum. eo.

d In iure. De ſignificatione huius verbi, habes in l. ius pluribus. ff. de iuſt. & iure. & expone hic in iure, id eſt, in iudicio, & iudice ſedẽte pro tribunali, vt per Abb. in ca. j. eod. in vltimo not. & ſuper prima. gloſſ. vide tamen de hoc Abb. in cap. cum cauſam. de appel. in prin.

e Congruam reſp. Hoc verbum, congruam, non eſt. in c. dudũ. ij. de elect. vnde hic ſumitur, ſed viſum fuit congruũ, & valde opportunũ inſerere ex mente Hoſt. in ſum. eo. §. j. quia deſeruit ad tollẽda plura contraria, de quibus in locis præalleg.

f Animo, &c. Non tamen eſt neceſſarium, quod reus dicat reſpondeo ad libellum animo conteſtandi litem: nam in dubio talis animus debet præſumi ex quo reſpondetur ad libellum, niſi proteſtatio fiat in contrarium, vt per Inno. in cap. cum M. de conſti. & Io. And. & Abb. in c. dudum. ij. de elect verſ nota qualiter. & in ca vni. eod. licet tamen talis expreſſio non requiratur, talis tamen animus requiritur, ideo ſunt hic hæc verba adiecta ex intentione Hoſt. in ſum. eo. § j. & licet non ponantur in iuribus vnde ſumitur hæc littera, viſa tamen fuerunt inſeranda ad tollendam omnem ambiguitatem. Et, quia ſi quis proponat factum coram iudice non ea mente vt litem conteſtetur, vel reſpondeat ſaluo iure ſuo, vel ſine præiudicio, non erit propterea litis conteſtatio, cum hoc fiat non ad iudicis interrogationem, ſed motu proprio, vt not. in c. vnic. eod.

g Cum iudex. Vel etiam arbiter. l j. ff. de arbit. vt not. in l. j. C. eod. vnde poſtrema iſta verba ſumuntur, de quorum intelligentia & declaratione, vide quæ ibi ſcribuntur.

h Reſpondeat. Ratio ponitur in cap. vni. eo. quia qui ponit aliquid dictum, vel factũ, nihil petit ab aduerſario, nec etiam oſtendit per hoc velle agere, atque ita per hoc non poſſet ferri ſententia condẽnationis vel abſolutionis cum nil petitum ſit per poſitionem, ſed oſtenditur aliquid eſſe factum, vel dictum vel promiſſum, & ſententia eſt ferenda ſecundum modum agendi. c. qualiter. de accuſ. cap. licet Hely. de ſimo. & condemnatio non eſt facienda, niſi ad hoc ſit actum. cap. cum dilectus. de ordi. cog. Afferuntur & aliæ plures rationes, de quibus per Abb. in d. cap. vnic. in princip. Excipitur tamen ab eo, quod hic vnus caſus ſecundum Hoſti. Bar. & quoſdam alios. ſ. quando fieret poſitio generalis de omnibus, quæ continentur in libello, quam non tenet Abb. in cap. vnic. eod.

i Per procuratorem. Cap. cum ad ſedem. de reſtitu. ſpoliat.

k Similes. Puta actores, vel ſyndicos, & facit ad l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic. c. prout, de dolo & contum. & c. cum cauſam. de iura. calum. l. ſi cum procurator agit. ff. de exce. dol. l. procuratoribus. & l. neque. C. de procu. l. licet. ff. de iud. quæ iura allegãtur ad hoc per Spec. in tit. de lit. conte. §. ſequitur.

l Aduocati. Nota ergo hinc, q etiam per reſpõſionem aduocati fit litis conteſtatio, niſi ſit reuocata. c. cum cauſam. de appel. vnde ſumitur. ſic & cõfeſſio aduocati præiudicat parti non reuocãti, c. olim. vbi Ab. de cenſ. facit l. i. C. de erro. aduoc. & not. per Ab. & alios. in c. paſtoralis. de iud.

m Niſi ſtatim. Sed quando intelligetur ſtatim reuocata? Reſ. aut reſponſio aduocati præiudicat ad proceſſum, vt quia inducit conteſtationem litis, & ſic præcludit viam dilatoriis præponendis, & tunc oportet quod pars illam reuocet,

antea,

antea, quam pars faciat aliquid quod ſoleat fieri poſt litem cõteſtatam. videtur enim pars ipſo facto reſponſionem aduocati approbare, cum plus ſit aliquid facto approbare, quam cum verbo, cap. dilecti. de appe. Aut confeſſio aduocati præiudicat ad merita cauſæ & debet reuocari infra triduũ. l.iij. C. de erro. aduoc. Sed & poſt triduum, & vſque ad ſententiam poterit reuocare, ſi velit docere de errore, & ita procedunt not. 35. q.ix §. his ita. fac. c. fin. de confeſ. l. venditor. §. iuſſus. ff. de appel. Sed & hoc etiã intellige, quando non eſſet ſecutus alius actus, per quẽ per partẽ iuduceretur approbatio reſponſionis ipſius aduocati, quemadmodum dictum eſt proximè, quando concurrit proceſſus: quia eadem. & in hoc caſu videtur ratio ſecundum Petruſ. poſt alios in d c. cum cauſam. de appel.

tutio in integrum aduerſus contractum: aut aduerſarius eſt abſens, & certus. & tunc, ſi aliquid petitur dari vel fieri in præiudicium partis, vel a parte debet fieri conteſtatio, vt not. in d. c. fi. Aut non petitur aliquid dari vel fieri. Exẽplum, cum minor vult abſtinere ab hereditate adita, & poteſt procedi lite non conteſtata. auth. ſi omnes. C. ſi minor. ab herc. ſe abſt. Idem ſi aduerſarius eſt incertus. vt in d. auth.

reuocata[a] fuerit, illius quoque reſponſionem conteſtationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione inſtituitur, eſt neceſſaria litis conteſtatio. h.d.

Nec ſolum[b], cum per actionem iudicium inſtituitur, erit litis conteſtatio neceſſaria: ſed etiam vbicunque[c] iudicis officio pro ipſa proponitur actione[d], veluti cum reſtitutio in integrum non incidenter, ſed principaliter poſtulatur.

Qui effectus ſequantur litis conteſtatione. h.d.

Igitur[e] ſequuta cõteſtatione reus, & iudici ſubiicitur[f], & actori obligabitur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur[g], actiones perpetuãtur[h], præſcriptio interrumpitur[i], alij quoque effectus[k] emanant, vt tam ciuilibus, quam eccleſiaſticis conſtitutionibus ſuis locis traditur.

a Reuocata. Sed an ad reuocandam aduocati reſponſionem ſit neceſſarium docere de errore aduocati? Et videtur neceſſe, c. fin. de confe. & l. error. C. de iu. & fact. igno. Contrarium verius. Contrarium enim loquitur de perſonis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuerſitatis eſt ſecundum Hoſt. quia aduocatus non habet mandatum ad confitendum, vel ad procedendum in cauſa, ſed ſolum patrocinandi. Item aduocatus nunquam ſit dominus litis: l. j. §. j. ff. de poſt. Petruſ. poſt Bal. in c. cauſam. de appel.

b Nec ſolum. Sumitur ex c. fi. de offi. iud. & continet duas regulas, vnam expreſſam & affirmatiuam, ſecundum quod in officio iudicis principaliter intẽtato requiritur litis conteſtatio, aliã tacitam & negatiuam a contrario ſenſu, quòd in officio incidenter implorando non eſt neceſſe litem conteſtari. Et concludendo materiam ſecundum Abb. in d. c. fin. Aut officium iudicis imploratur incidenter, & non eſt neceſſaria litis conteſtatio, nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tunc, aut ſuper iam liquido, ita quòd non eſt neceſſaria cauſæ cognitio, & non debet fieri litis conteſtatio. Exemplum, cum filius petit alimenta a patre, vel contra debet enim de plano procedi. l. nequidquam. §. de plano. ff. de offi. procon. Vel cũ petitur executio ſententiæ a iudice, qui iudicauit. Aut petitur ſuper non liquido, & tunc, aut aduerſarius eſt certus & præſens, & procedit quod hic dicitur, vt cũ petitur reſti-

c Vbicunq. Idem, vbi deficit actio, vt not. in c. fin. de offi. deleg.

d Actione. Quod eſt cum actio nulla competit, ſi enim communi auxilio quis munitus eſt nõ debet ei extraordinarium remedium concedi. l. in cauſæ. ff. de min. Ex quo infertur, quòd actio, & officium iudicis ſunt diuerſa, de quo per Leg. in l. j. ff. de iuri. ſom. iud. & per Cano. in c. fi. de offic. iudic. & eſt hic argum. quòd actio ſecundum Cano. eſt proponenda. de quo in c. dilecti. & in c. examinata. de iudic.

e Igitur. Hic ponuntur aliqui effectus qui proueniunt ex litis conteſtatione, de quibus per Spec. eo. tit. §. fin. incip. effectus.

f Subiicitur. Ita, quòd poſt litis conteſtationem non poteſt amplius recuſari, per ea quæ Specu. in tit. de recuſatione iudicis. §. ſit autem. & per eundem, in tit. de except. §. viſo. & habetur ſ. de excep. §. hæc vero. & c. inter monaſterium. de ſen. & re iudic.

g Præcluditur. Vt ſ. de excep. §. hæ vero, vbi no. & in c. inter monaſterium. de ſen. & re iud. l. Pomponius §. tali. ff. de procura.

h Perpetuãtur. l. ordinata. ff. de liber. cau. l. ſi eũ. §. qui iniuriarũ. ff ſi quis cau. vbi late Doct. Aliud in exceptione doli l. fi. C. de dolo. Item aliud etiã officio iudicis, quod pro actiõe proponitur: quia litis conteſtatione non perpetuantur, not. in c. fi. de offi. iudi. & ibi declaratur per Abb.

i Interrumpitur. l. more. C. de rei. vendi. l. ſicut. vbi Bald. de præteri. xxx. vel xl. annorum. l. naturaliter. ff. de vſucapio.

k Alij quoque effectus. Vt, quia conſtituit aduerſarium in mora quantum ad fructus. l. certum. & l. mora. C. de rei vendi. l. litigatori. C. de fruct. & lit. expen. Itẽ quia poſt non põt reuocari procuratorium mãdatum, niſi certis de cauſis. l. poſt litẽ ff. de procur. Sequuntur & alij plures effectus, de quibus per Specul. §. penu. & §. fi. eo. tit. noſtro.

Cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte teſtium, vel diuturna abſentia timetur, poſſunt examinari teſtes, etiam lite non conteſtata. h. d.

Admonendi[a] tamē ſumus, quod traditum eſt lite non cōteſtata, non poſſe teſtes recipi, aut ad ſententiam perueniri, nō eſſe perpetuum[b]. Nam ſi forte de morte[c] teſtium timeatur, vel abſentia diuturna[d], cū ciuiliter[e] eſt agendum, ne veritas[f] occultetur, & probatiōis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur[g], ſenes, & valetudinarij, & alij teſtes, de quibus ex probabili[h] cauſa timetur[i] etiam, lite non conteſtata[k], ſūt admittendi[l]. Seu pars cōuenta[m] ſit cōtumax, ſeu ſine dolo ſit abſens, vt cōueniri nō poſſit[n].

Qui teſtes examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, vel conuenire aduerſarium, vel examen denunciare. h. d.

Debet tamē actor intra[o] annum, ex quo facultas ſibi data fuerit aduerſarium[p] conuenire, aut ſaltem huiuſmodi teſtium receptionē, eidem denunciare[q]: alioqui atteſtationes ſic

a Admonendi. Hic §. venit declaratiue ad principium huius tituli, vbi dicitur, ꝙ lite nō cōteſtata non poſſunt teſtes recipi: nam hoc fallit pluribus caſibus, vt hic patet, & in c quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. vnde ſumitur.

b Perpetuum. i. generale: ſed bene regulare. Nam differunt hæc inter ſe, nam ad conſtituendam & verificandā regulam nō requiritur ꝙ nullam habeat exceptionem, ſed ſufficit illam verificari, prout in pluribus habetur, in l. j. ff. de re iud. aliud obtinet in verbo generaliter. & in verbo gen', quia illud comprehendit omnia ſuppoſita ſiue aliqua exceptione, pro hoc c. venerabilem: de elec. verſ. eſt enim. vbi hæc ponuntur tanquam diuerſa, & per Abb. in ca. quoniam frequenter. vt lit. non conteſta.

c De morte. Quod accidit non ſolum obſeniū & ægrotationem: ſed etiam ex aliis cauſis, puta, ſi mulier ſit prægnans, ſi mare quis ingreſſurus & hoc plurimum reſidet in iudicis arbitrio. Doct. in ca. quoniam frequenter. vt lit. non conte.

d Diuturna. Puta, ſi quis peregrinetur ad ſanctū ſepulchrum, vel alio arbitrio iudicis.

e Ciuiliter. Hoc ideo: quia in criminalibus nunquam recipiuntur teſtes lite non conteſtata, cum enim tunc agatur de maximo præiudicio, non eſt aliquid faciendum inordinate. v. q. vj ca. Epiphanium. & l. fin. C. de proba. Alij alias rationes red dunt, de quibus per Abb. in c. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt.

f Veritas. Cap. quanquam xiiij. q. ij.

g Subtrahatur. Curare enim debet iudex vt ſalua ſit rerum probatio, l. curent. ff. de teſtib. & in authen. de teſtib. §. his vero. & §. penulti. cum concord.

h Probabili cauſa. Sed quæritur, an ſit cauſa probabilis quod pars vereatur ne ex mora varient fidem, vel obliuiſcantur? Quidam ꝙ non, tum quia talis caſus non eſt exceptuatus, tum quia ſemper allegatur talis timor, & ſic vacuaretur effectus regulæ, ꝙ teſtes nō examinantur ante litis cōteſtationē. Communiter contra. Et facit pro hac opi. l. iij. §. duæ. ff. de Carbo. edict. & l. hac conſultiſſima. §. at cum humana. C. de teſta. & late hāc partem tuetur Ab. in ca. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. Idem procederet, ſi periculum eſſet in fuga. Abb. in c. cum non ab homine. verſ. & in quartū. de iud. etiam ſine citatione, vt ibi per Ab.

i Timetur. Quo caſu ſolū ij recipiuntur, de quibus timetur nō alij, niſi in caſu, c. ſignificauit. de teſtib. & in ca. quoniam frequenter. § ſunt & alij. vt lit. non conteſt. & ibi Abb. declarat.

k Conteſtata. licet his caſibus teſtes lite nō conteſtata recipi videantur, veritate tamen inſpecta. & quo ad effectū non intelligūtur recepi lite non conteſtata: quia nō publicātur, niſi lite conteſtata. & cum aliis, ſi alii lite conteſtata inducti fuerint. Nec ob tales teſtes ad ſententiā procedet iudex, niſi in caſibus ſpecialibus, not. in dicto c. quoniā frequenter.

l Admittendi. ſ. per iudicem rei, Ab. poſt Feder. de Sen. in c. ſi quis contra. de fo. comp. verſ. Item quod ſupra voluit.

m Conuenta. Idem ſi nondum eſt conuenta, ſed conuenienda.

n Non poſſit. Plures alij caſus enumerantur in c. quoniam frequenter. vt lit. non cōteſt. & xxxvj. enumerat Spec in titul. de teſte. §. nunc tractem'.

o Intra annum. Not. præſcriptionem annalem. ſic c pleruque. de reſcri. c. paſtoralis. de offi. ord. cum concor. alleg. in c. quoniam. vt lit. non conteſt. non proced. &c. Sed quæritur, an iſte annus ſit vtilis vel continuus? Reſpon. a princi. vtilis eſt, quod ſatis hic probatur, & in d. c. quoniam. cum fiat mentio de poteſtate conueniendi. Sed in proceſſu erit continuus. fac. not. ſuper rubr. ff. de diuerſ. & temp. præſcr. vbi ponitur regula, ꝙ iſtarum præſcriptionum tempora ſemper ſunt cōtinua, niſi aliud ſpecialiter lege caueatur, videtur caueri in d c quoniam frequenter.

p Aduerſarium. Cum fuerit abſens. & non contumaciter, vt not. in d. cap. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt.

q Denunciare. Hoc intellige ſecundū Inno. qñ aduerſarius fuiſſet abſens, ita ꝙ commode citari non poterat: nam ſi fuiſſet præſens non eſſet neceſſaria iſta citatio, ipſe enim interfuiſſet receptioni teſtium iuramento ab eis præſtito. cap.

ij. de

receptæ nõ valebunt [a], ne forte hoc procuretur in fraudem [b], vt ſcilicet proceſſu temporis exceptiões legitimæ ad repellẽdum teſtes [c], vel aliæ [d], locum habere non poſſint.

Not a ex iſto paragrapho bonam regulam ad cognoſcendũ, quando non eſt neceſſaria litis conteſtatio.h.d.

Sunt & alij [e] caſus, in quibus abſq; litis cõteſtatione legitime poſſunt teſtes produci, & lis ſententia terminari, quos tam ex his, quę ſupra de contumacia diximus, quam etiam ex aliis locis cognoſcere licebit. Et generaliter [f] vbicunque libellus nõ exigitur, aut ius agendi contra certam perſoná non dirigitur, litis cõteſtatio nõ eſt neceſſaria.

DE IVRAMENTO [g] calumniæ [h].

TIT. XII.

Actor recuſans ſubire iuramentum calumniæ cadit ab actione, reus habetur pro confeſſo.h.d.

Sed vt veritate præuia iudicia expediátur inſtitutum eſt, vt litigatores in exordio [i] litis, de

ij.de teſti.ij.q.j.c.in primis.ſequitur Ab.in c.quoniam frequenter.vt lit.non conteſt.verſ.ſeptimo quæro.

a Non valebunt. Sed an ipſo iure non valent, an potius requiritur ſententia? Reſp. neceſſarius eſt interuentus ſententiæ, quoties enim ius dicit quid non valere propter aliquod omiſſum, qđ debet fieri poſt expletionem actus, non currit actus ipſo iure: ſed opus eſt ſententia, vel exceptione. not. in l. vniuerſa. C. de prec. Imper. offer. & per Bar. in l.j.ff.de teſti. Vnde in caſu noſtro ex non facta denũciatione, vel conuentione intra annum, atteſtationes non annullantur ipſo iure: ſed per ſententiá, vel opus eſt exceptione, vnde valeret ſentẽtia poſtea lata earum prætextu, & ſic in fauorem non ſeruantis hanc ſolennitatem. non enim annullantur ipſo iure. quod eſt valde not. ſecundũ Abb. in c. quoniam frequenter. vt lit. non cõteſt. Sed an annullentur tales probationes, etiam reſpectu alterius partis, quæ non fuit in culpa. ſ. vt & illæ, quæ faciunt in ſui fauorem non teneant? Reſp. Inno. Hoſt. & Ant. & communiter tenent, ꝙ non, cum non ſit in dolo xiiij.q.v.cap. non ſane. Cardin. videtur tenere cõtrarium. putat enim ꝙ ſi aduerſarius recipit has probationes pro ſe, neceſſe eſſe, ꝙ recipiat etiam contra ſe. Ab. tamẽ in d. ca. quoniam frequenter. tenet a[l]t opin. concordate duplicis fœdere diſtinctionis. dic vt per eũ. Et facit ad q. ſi ſtatuto caueatur. quòd gabella nõ ſoluta. non valeat contractus. ſi alter tantum pro parte ſua ſoluat gabellam, an valeat contractus ſaltem pro parte ſoluentis?

b In fraudem. Sed quid ſi pars velit probare, ꝙ non fecit in fraudem, an admitti debeat? Reſp. non, vt not. in cap. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. Sed bene admitteretur ad probandum, quod non habuit copiam conueniendi, cum iſte annus à principio debeat eſſe vtilis, vt ſupra not. fuit.

c Ad repellendum teſtes. Teſtibus humanis rebus exemptis, per quos teſtes recepti reprobarentur ſiue eorum dicta. cap. ex tenore. & cap. præſentium. de teſtib. & l. optimam. C. de contrahen. ſtip. verſ. & ſi inter præſentes partes. Vel quia ſe abſentarent, vel quia efficerentur inimici actoris l. iij. §. dux. ff. de Carbo. edict. & plenius de hoc not. in c. quoniam. vt lit. non conteſt. in fi. princ.

d Vel aliæ. Exceptiones elidentes principale negotiũ vtputa, præſcriptio, quam tunc poterat ꝓbare vel pactum de non petendo, vel cõſimiles, quia poſſet eſſe, quòd tunc temporis probationes ſuper his haberi nõ poſſent, arg. l. in lege. ff. ad leg. Aquil. & l. quidam. ff. de furt.

e Alij caſus. Qui ſint iſti caſus habetur in cap. quoniam frequenter. vt lit. non cont. §. porro. in prin. vbi adnotãtur. xx. caſus. & 36. caſus ponit Spec. in tit. de teſte. §. nunc tractemus.

f Et generaliter. Not. duas regulas generales, in quib⁹ comprehenduntur caſus, in quibus nõ eſt neceſſaria litis cõteſtatio: quatuor ponit Ab. in cap. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

g De iuramento, &c. Quia poſt conteſtatam litem ſtatim iurandum eſt de calumnia. c. cum cauſam eo. merito poſt ſuperiorem titulum, & de hoc eſt dicendum ſecundum Spec. eo. in prin. & ſecundum Abb. in rubr. eo.

h Calumniæ. ſ. vitandæ, ſic exponitur & illud, habeat vnuſquiſque ſuam propter fornicationẽ. ſ. vitandam, vt diſt. xiij. ca. nerui. in fi. & per Specu. & Abb. in rubr. eo. & exprimitur ĩ. eo. in prin.

i In exordio litis. i. poſt. tunc enim vere incipit eſſe lis, vt ſ. tit. prox. in prin. not. in l. j. §. j. ff. ſi quis ius di. non ob temp. & c. ſuper qq. §. quid ſi. de offic. dele. c. ex parte. ij. de verbo. ſigni. Arg. contra infra tit. proxi. Sol. vt apparet ibi in littera. Sciẽdum tamen eſt, quòd ſi præſtitum ſit ante litis conteſtationem ſuper tota cauſa. non eſt opus quòd denuo præſtetur. Item ſi iuretur longe poſt litem conteſtatam, non per hoc vitiatur iudicium, & in ſumma ſecundum multos quandocunque, etiam poſt ſententiam præſtari poterit tale iuramentum, vt per Legiſtas in l. qui

calumnia [a] vitanda [b] iurare debeant. Quod iuramentum, ſi quis præſtare recuſauerit, actor, quidem ab inſtituta cadet actione [c], & pro cōfeſſo reus habendus [d] erit.

In cauſa ſua eccleſiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, ſecus in propria. h.d.

In hac tamen parte quibuſdam caſibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt enim, ne dū propriæ eccleſiæ cauſa peragitur inconſultis illorum prælatis [e] huiuſmodi ſubire iuſiurandū cogantur, licet in propriis cauſis huiuſmodi priuilegio minime gaudere noſcantur [f].

Prælati iurant non tactis, ſed propoſitis ſcripturis. h.d.

Sed & quo caſu hoc iuramentū ſubire, vel permittūtur prælati, vel iubentur, nō [g] tactis, ſed tantum propoſitis ſcripturis [h] id implebitur.

bona. §. ſi alieno. ff. de dam. infect. & per. Abb. & alios in c. j. eo. Et quod dicitur de tempore poſt litis conteſtationem eſt frequentius. & facit infra eo. §. & non tantū. & in terminis. c. j. eo. in vj.

Iuramen tum calū niæ, quid cōtineat.

a De calumnia. Continet autem hoc iuramentum quinque capitula. Scilicet, quod credit ſe iurans bonam cauſam habere, quòd interrogatus non negabit qđ verum credit, quod non vtetur ſcienter falſa probatione, & quod dilationem non petet in fraudem, nec dabit, nec dedit, nec promiſit, nec promittet aliquid pro cauſa. niſi quibus leges dari permittunt. vt in l. ij. circa prin. & authē. principales. C. eo. auth. vt litig. iu. in princip. Vnde verſus.

Illud iuretur, quod lis ſibi iuſta videtur,
Et ſi quæretur, verum non inficietur
Nil promittetur nec falſa probatio detur,
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Spec. tamen in §. nunc dicemus. eo. tit. conſuluit. ꝙ omittatur capitulū de dilatoriis fruſtratoriis non petendis. aliàs raro euenit, ꝙ litigantes non ſint periuri. quod & Ab. probat in d. ca. j. eo. Nec enim vbi veriſimiliter poteſt de tranſgreſſione timeri deferendum eſt iuſiurandum. c. clericos. de cohabit. mul. & cler. & c. ille. xxij. q. v.

b Vitanda. Nō ergo iurabit de præterito, vt verbum futuri tēporis demonſtrat, & quia facta pro infectis non poſſunt haberi, l. in bello. §. factæ. Quidam tamen, ꝙ & de præterito debet iurari. l. ij. C. eo. ponderando verbum, monuiſſe, & facit ſecundum eos ratio: quia videns ſe iurare falſum deſiſtet a iuramento. & per conſequens a cauſa. Item ſciens ſe iuraturum nō calumniabitur etiā a principio litis. Abb. tamen in c. j. eo. tenet primā opi. licet dicat hæc non eſſe magni momēti. dic vt per eum ibidem.

c Cadet actione. Cap fi. §. fi. eod. vnde ſumitur. Sed nunquid ipſo iure an potius requiratur ſententia? Dicas ꝙ per ſententiam, vt no. in d. §. fin. quod intellige tam de reo, qui habetur pro confeſſo quam actore, qui cadet actione, vt hic. Sed ad quid requiritur ſententia, cum confitens habeatur pro condemnato, l. j. ff. de confeſ. & l. j. C. eo. ti. & l. debitorib⁹. & l. poſt rem iudicatā. ff. de re iud. Rñ. contraria procedunt in cōfeſſione ante litē cōteſtatā ſecus in ea, quæ emanauit ante conteſtationē: quia tunc ſecundum cōmu. opin. requiritur ſentētia, vt not. in l. j. ff. de ſuppel. lega. & in c. dudum. de ele. & ij. q. j. c. nos in quenquā. at in caſu noſtro ſupponimus litē conteſtatā: qa aliàs nō fuiſſet iuratū de calumnia veriſimiliter & ficta cōfeſſio nō debet plus operari, quā vera.

d Habendus erit. Poterit tamen contumax in iurando vſq; ad pronunciā iudicis purgare cōtumaciā, vt late in c. fi. eo. & Legiſtas in l. ij. C. eo. & no. ꝙ talis cōfeſſio facta cauſata & cōtumacia nō tranſit ad heredes, nec eis præiudicat, ſi principalis non fuit condēnatus, vt per Abb. poſt alios, in c. pen. & c. fin. eod.

e Prælatis. Et ita epiſcopus non iurabit, inconſulto Romano Pontifice, qđ ſatis exprimitur in c. j. eo. vnde ſumitur. Sed cum iſta requiſitio ſit valde difficilis, de conſuetudine hoc nō ſeruatur vnde iurant epiſcopi etiam irrequiſito Papa, vt traditur in d. c. j. quam conſuetudinem ſeruandā, dicit Abb. ibi, etiam in inferioribus clericis ſicubi extaret, licet nō ſit admodum veriſimile, quòd inducatur, cum ipſi facile adire poſſint proprium prælatum. quod tamen ſi non faciant non propterea vitiatur iudicium, vt not. in d. c. j. & intelligitur hoc non ſolū de epiſcopis: ſed etiam de prælatis inferioribus: quia d. c. j. nō reſtringit ad epiſcopos, vt ibi aduertit Ab. in fi. vbi etiam late examinat, an diſpoſitio habeat locum in quocunque iuramento. Conſuetudo autem videtur admiſiſſe in omibus clericis.

f Gaudere noſcantur. Vt in capitu. cæterum. eodem, ſecundum communem intellectum, etiam quòd extaret conſuetudo in contrarium, vt late ibi traditur.

g Non tactis. Not. caſum, in quo in iurando non requiritur tactura ſcripturarum, regulariter contra. An autem talis tactura aliàs ſit de forma iuramenti, not. in cap. vt circa. de elect. in vj. ſuper ver. corporali. & gloſſ. in clemen. j. de hæret. in ver. tacta. & per Abb. in laudabilem. de frig. & malef. & per Abb. in cap. ad aures. de his quæ vi mer. cauſ. & vbi & quid diſtet iuramentum à fide præſtita.

h Scripturis. i. Euāgeliis, vt per Ab. in c. etſi Chriſtus. de iureiu. Sed de conſuetudine ſufficit, quòd teſtis tāgat quālibet ſcripturā, vt per Ab. in c. fraternitatis. & in c. tuis. in fi. de teſt. & in c. j. eo. & tales ſcripturæ ſūt tāgendæ manibus, adeo ꝙ nō ſuffi-

Hodie etiam in cauſis ſpiritualibus iuratur de calumnia. h.d.

In cauſis ſpiritualibus [a] olim de calumnia minime iurabatur [b]: ſed quia & in his litigatores frequenter calumniari compertum eſt, nouiſſime ſancitū [c] eſt, vt in eis id, quod in ceteris cōſtitutum eſt, obſeruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocūque iudici videbitur. h.d.

Et non tātum principales: verum etiā procuratores, & ſyndici [d] huiuſmodi iuramentū ſuſcipere compellendi erunt, etiamſi quid ponere, aut reſpōdere debeāt a dominis inſtructi [e] fuerint, aut poſt hoc præſtitum iuramentum deputati fuerint. nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatum reperitur: ſed poterit iudex exigere, quoties expedire viderit [f].

De calumnia iuratur etiā in cauſa appellationis. h.d.

Preterea quamquā in prima inſtantia partes iurauerint, non tamen propterea in cauſa appellationis [g] huiuſmodi iuramētū [h] declinare poterunt, cum rurſus & de calumnia vitanda, & dicenda veritate [i] iurare partes ſint compellendæ.

ſufficeret tangere brachio. Abb. in cap. cum in cauſa. eo. Sed qualiter iurabit Iudæus, qui nō credit Euangelio? Reſpondeo ſecundum Specul. eo. §. reſtat. verſic. ſed pone. ſuper decem præceptis Moyſi, vel per Deum patrem. quod probat etiam Abb. in d. cap. j. Vel forte etiam Iudæis ſeruabitur conſuetudo de qualibet ſcriptura.

a Spiritualibus. Vt pura de eccleſiis, de decimis, & ſimilibus, vt in cap. ij. eo. Sed an in criminalibus ſit iurandum de calumnia? Late traditur per Docto. in l. j. C. eod. & in cap. j. eod.

b Iurabatur. Forte, quia in ſpiritualibus præſumebatur, quòd Deus ſemper eſſet in memoria. & propterea quòd litigantes non calumniarentur. Tres alias rationes ponebat Inno. in cap. ij. eod. Prima, quia rigor in ſpiritualibus non ſeruatur. cap. j. de dol. & contu. Secunda, quia licet iuramentum non ſit peccatum, ex frequenti tamen iuratione ſæpe ſequitur peccatum. c. etſi Chriſtus de iureiur. maxime de credulitate ſit hoc ſacramentum. Tertia, quia hoc iuramentum eſt a malo non credentis. cap. ſignificaſti. de elect. Sed parum valent hæ rationes, & militant etiā in non ſpiritualibus cauſis, vnde illis non obſtantibus tamquam friuolis antiqua iuris diſpoſitio fuit immutata, vt in §. fi. cap. j. eo. in vj.

c Sancitum eſt. Vt in cap. j. §. fi. eo. in vj.

d Et ſyndici. Cap cū cauſam. eo. c. ij. §. j. eo. in vj. Et idem eſt in tutore & curatore, l. ij. §. tutores. C. eo. Idem & in patre, quando habet ligitimā adminiſtrationem. vt per Abb. in cap. pen. eo. Idem in aduocatis. l. ij. C. eod. l. rem non nouam. C. de iud. Sed hoc in patronis cauſarum de cōſuetudine non ſeruatur, quæ conſuetudo tamquam peccati nutritiua non valet. cap. ex parte. & cap. fin. de conſuetud. & optimum eſſet ſecundum Abb. quòd ea non obſtante deferretur iuramentū calumniæ, etiam aduocatis: quia ſi ita fieret temperarent a patrocinio cauſarum iniuſtarū, quod ſuſcipiūt, vel propter amicitias, vel ob alias cauſas.

e Inſtructi fuerint. Not. ergo, quòd procurator licet habeat ſpecialiſſimū mandatū ad iurādū nomine domini, vel reſpōdendū, vel agendū, nihilominus tenetur iurare in animā ſuā de calūnia: quia procurator non debet cauſam iniuſtam ſuſcipere. l. rem non nouam. C. de iud. de quo late habetur in cap. ij. eo. in vj. & differt hoc iuramentum calumniæ ab aliis: quia procurator in aliis iuramentis iurare debet in animam domini, vt plene not. in capitulo præſentium. §. j. de teſti. In iuramento autem calumniæ, & in animam domini, & ſuam iurare tenetur. Ita Rota Rom. decis. xxxvij. incip. quidam procurator, refert. & ſequitur Peruſi. in d. c. ij.

f Viderit. Sic in c. j. eo. in vj. & dictum eſt ſ. in prin.

g Appellationis cauſa. Not. quòd cauſa appellationis dicitur eſſe diuerſa a principali. Hinc eſt quòd procurator cauſæ principalis nō cogitur proſequi cauſam appellationis, cap. non iniuſte. de procu. & in cauſa appellationis, fiunt nouæ probationes. cle. teſtibus. de teſti. & dicitur inſtantia eſſe diuerſa a cauſa principali. cap. ex ratione. de app. eſt etiam diuerſitas iudicis. l. eos. C. de app. & tribunalis. cap. ij. de conſu. in vj. vide per Peru. in cap. ij. eodem.

Cauſa appellationis diuerſa à principali

h Iuramentū. Quod non videbatur, cū cauendum ſit a frequentia iuramenti, iuxta not. in c. etſi Chriſtus. de iureiur. & in cap. ij. de præb. & licet hoc ſecundum videatur ſuperfluum, ſed re vera non eſt cum cauſa appellationis ſit diuerſa, vt in proxima notula.

i Veritate. Not. quod iuramentum calumniæ, & iuramentum de veritate dicenda, ſunt diuerſa. Et in pluribus differūt, & primo: quia hoc iuramentum calumniæ præſtatur in cauſis ciuilibus, & pecuniariis. cap. ceterum & c. cum cauſam. & cap. fi. eo. De veritate vero in ſpiritualibus. cap. litteras. eod. & c. dudum. de elect. Item, quia in iuramento de veritate reſponderet de credulitate. auth. de his, qui ingre. ad appe. §. pen. & §. fin. ſed in iſto nō niſi de ſcientia. xiij. q. ij. c. hortamur. & c. præſentiū. de teſti. in vj. Item iuramētū veritatis cō-

Iuramentum de calumnia, & iuramentum de veritate, quomodo differant.

tinet multa capitula, de calumnia vero ſolū quod ipſum verbum ſonat. Item ad iurandum de veritate non datur dilatio quia ſtatim poteſt iuratnrus dicere. Credo, vel, Nō credo. Ad iurandū vero de calūnia datur l. qui interrogatetur. ff. de inter. actio. de quo dic vt per Abb. & Cano. in cap. pen. eo. de veritate iurāt principales perſonæ, de calumnia etiā procuratores, vt ſupra eo. §. proxi. Item de veritate iurat ſyndicus vel actor in animam propriam. cap. in patrādis. eo. De calumuia vero, etiam in perſonam domini & vniuerſitatis, habetur in c. ij. eo. in vj. & in ca. præſentiū. de teſtl. in vj. Et has differentias cum aliis quibuſdam ponit Spe. eo. tit. §. j. verſ. dicit autem. quas ſubtillus examinat declarando, & limitando, & quaſi quodam ſarculo extirpatiuo proſequitur Abb. in ca. litteras. eo.

a Tacite. Secus ſi expreſſe. quia ſic remitti non poteſt. l. ij. §. ſed quia. C. de iura. cal. Immo conſuetudo de ipſo non præſtando non valeret, traditur late in c. tuis. de teſti. & hæc ſpecies iuramēti eſt tota in hoc cōtraria iuramēto teſtiū, quod expreſſe pōt remitti. d. c. tuis. Non tacite, c. licet. de teſti. quædā ergo poſſunt tacite fieri, & nō expreſſe, de quo in c. fi. de vit. & hon. cle. & xj. q. j. c. inclyta. Licet autē hoc iuramētū calūniæ poſſit tacite omitti, ſi tamen petatur, & dimittatur iudiciū eſt nullum. quia tūc eſt de ſubſtātialibus, ſecundū Bart. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de no. ope. nū. & poſt alios ſequitur Petuſ. in c. j. eod. in vj. vbi dicit, ꝙ malitioſi procuratores petūt a principio, ꝙ iuretur de calūnia, & poſtea nō curant vlterius inſiſtere, vt ſic poſtea in fine, ſi nō appareat iuratum ſit iudicium nullum, & de his per Imol. in l. qui bona. §. ſi alieno. ff. de damno infecto.

Iuramentum teſtiū remitti poteſt.

Cautela malitioſorum procuratorū.

b Annullandus. Cap. j. eo. in vj.

c De ſubſtantia. Et ideo poterit huiuſmodi iuramentū remitti per reſcriptum ſupremi principis, dum tamen in eo dicatur non obſtante tali lege, traditur in l. ij. C. eo. & per Abb. in cap. cæterū. eo. in fi. vbi quid etiam in legato.

VT LITE PENDENTE nihil innouetur.

Lis dicitur etiam extraiudicialis.

d Lite. ſcilicet iudiciali: nā alias verbum, lis adaptatur etiam ad controuerſias extra iudiciales, vt per Abb. in cap. ſæpe. de appell. Quod facit ad ſtatuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. nota. per eundem Abb. in cap. ij. de verb. ſignifi.

e Solennibus. Ideſt præſtari ſolitis.

f Satiſdationibus. Quantum aliquæ præſtantur ex parte rei cōuenti, partim ab actore. A reo ſatiſdatur de iudicio ſiſti, quæ ſatiſdatio fuit inuenta ſuſpitione fugæ, vt per Doct. in l. ſciendum. ff. qui ſatiſ. cog. cum reorum ſit fugere. l. properandum. §. fi. C. de iudi. & propterea poſſidēs immobilia releuatur ab hac ſatiſdatione, cum tunc non ſit probabilis ſuſpitio fugæ. & de hac in authen. offeratur. C. de lit. conte. & in toto tit. qui ſatiſd. cog. & in l. j. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. Item ex parte rei eſt illa fideiuſſio de iudicato ſoluendo, quam licet non præſtet reus cōuentus inſti. de ſatiſd. §. ſed hodie. Præſtāt tamen defendentes rem alienā. l. qui proprio. §. qui alium. ff. de proc. l. exigēdi. C. eo. tit. niſi dominus releuet procuratorē in mandato ab hoc onere vt inoleuit com. practica, vt per Bar. in rubr. ff. de iudi. ſolu. Ex parte actoris præſtatur ſatiſdatio de expēſis reficiendis in caſū incūbentiæ, de hac in auth. generaliter. C. de epiſc. & eler. & in authen. de litig. §. ad excludendas. & hanc præſtat etiamſi immobilia poſſideat. Abb. in ca. quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non conte. Item ſatiſdatio de rato, quæ præſtatur ab eo, qui comparet pro actore cum dubium eſt de mandato. l. j. C. de procu. l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. eo. tit. & generaliter ab omnibus. qui agunt alieno nomine. l. non ſolū. §. alieno. ff. de procur. l. Pomponius. §. ſed & ſi. eo. tit. Sunt & aliæ ſpecies ſatiſdationum, de quibus prolixe per Specul. in tit. de ſatiſdat.

g Innouari poterit. Vt extr. eo. per tot. & eod. tit. in vj. per tot. Quod intellige de his, quæ pertinēt ad iudicē, & cauſæ proceſſum, Rot. Rom. hoc eo. tit. deciſio. iij. Item innouatio lite pēdente nemini præiudicialis valet, vt per Feli. in ca. ceterum. nu. xv. de reſcr. quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius nouum impetrare non eſt attentare Staphil. in tit. de gratiis & ſpectatiuis. §. ſubſequenter. nu. 33. Quando autem tacita litis pendentia vitiet reſcriptum, vel priuilegium, & quando illa allegari poſſit, Feli.

Iuramenti de calumnia omiſſio non vitiat proceſſum. hoc dicit.

Illud poſtremo admonēdi ſumus, quod propter omiſſum tacite[a] in tota cauſa calumniæ iuramentum, iudicialis proceſſus aliàs factus legitime, nec eſt nullus, nec ob eā cauſam venit annullandus[b]: cum huiuſmodi iuramenta præſtari de ſubſtantia[c] ordinis iudiciarij non exiſtat.

VT LITE[d] pendente nihil innouetur.

TIT. XIII.

Lite pendente nihil innouandum. h. d.

INſtituta ergo lite, & ſolēnibus[e] præſtitis ſatiſdationibus[f], & calūlumniæ iuramento exhibito, ad probationes, & merita cauſæ deſcendendum erit: & interim pendente lite nihil īnouari poterit[g],

Lis quando dicatur pendere ad impediendam innouationem. h. d.

Lis autem[a] pendere hoc reſpectu[b] tunc dicetur non modo cũ lis cõteſtata fuerit, verum etiam poſtquam[c] a iudice competẽti[d] citatio emanarit[e] & ad partem citatũ peruenerit[f], vel per eã factum[g] eſt, quominus ad eius notitiam peruenerit[h], dum tamẽ in citatione ea ſint expreſſa[i], per quæ poſſit quis inſtrui, ſuper quib9 in iudicio conuenitur.

Ob dilapidationem, etiam lite pendente, fit ſequeſtratio. hoc dicit.

Plane ab eo, qui poſt quam ſententia prouocauit, poſſeſſionis fructus diſſipar, etiam lite pendente, ſequeſtrari[k] poterunt.

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. hoc dicit.

Sic etiam[l] ſi dum ſuper matrimonialis pẽdet ſecundum quis matrimonium rite[m] cõtraxerit, ſi primum nõ tenuiſſe declaratum[n] fuerit pẽdentis litis obtentu, ſecundũ irritari non poterit[o]. Ei tamen, qui in cõtemptum contra-

Feli. in cap. j. & in cap. ſuper litteris. de reſcri. & eſt notandum, quod facta lite pẽdente ſunt odioſiora, quam ſi aliàs facta fuiſſent. Hinc licet contra ſpoliatum poſſit opponi exceptio alterius ſpolij. c. ſi. de ordi. cogn. & ſupra de reſtit. ſpol. in prin. contra ſpoliatum tamẽ lite pendente non poteſt talis exceptio opponi. no. in clem. ij. de appel. & per Ab. in cap. bonæ. de appel. Item contra ſpoliatum lite pendente nõ poteſt opponi exceptio excommunicationis, ſecundũ Rot. Rom. deci. ij. de reſti. ſpo. Additur, quòd reſtitutio de ſpoliato facta lite pendente, fit officio iudicis. c. pen. & c. ſi. eo. Nec mirum, quia ſpoliãs lite pendente non ſolum offendit partem: ſed etiam iudicem vnde magis peccat, not. in l. j. C. de pact. late Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. lxvij. ff. de adqui. poſſ.

a Lis autem. Sic cle. ij. vt lit. penden.

b Hoc reſpectu. Scilicet quo ad innouationem impediendam, & fortius quo ad iuriſdictionem perpetuandam. cap. propoſuiſti. de foro compe. cap. gratum. de offi. deleg. ſed quo ad quædã alia non ſufficit citatio, ſed requiritur litis conteſtatio, vt ſupra, tit. ſecundo. §. igitur.

c Poſtquam. In pendentia ponderamus principium, & finem. hic determinat principium aliud autem, id eſt, quando deſinat, patet in c. j. eo. in vj. & cap. quia res. xj. q. j. ſcilicet lite finita, quod eſſe poteſt per ſententiam, a qua non eſt appellatum, vel aliter, vt not. in cap. j. de lit. conteſt. in vj. & in locis allegatis. in clemen. ij. eod.

d Competenti. Competentem hoc loco appellamus iudicem, qui cauſæ iuriſdictionẽ habet cum exercitio dato, ꝙ illa poſſit per exceptionem elidi, ſiue exceptio contingat perſonam, vt quia ſuſpectus, ſiue iuriſdictionem, vt quia reſcriptum ſurreptitium. valet enim hoc caſu proceſſus in principali, ſi non excipiatur. cap. inter monaſterium. de re iud. & ad audientiam. de reſcr. ſic autem requiritur competentia in iudice, ſic & in citatione, & in cle. ij. eod. vbi not.

e Emanarit. Limita hoc duobus caſibus, qui ponuntur per Feli. in c. ſuper litteris. nu. xxxij. de reſcript. vbi & alia vide notãda in materia. & facit ad hoc cap. cauſam. & quod ibi not. de teſti. item limita in electione ſecundum ea, quæ ponit Abb. in cap. cum veniſſet de reſt. in integrum.

f Peruenerit. Licet ergo quo ad perpetuandam iuriſdictionem ſufficiat, citationem emanaſſe ſecũdum canones, vt not. in cap. gratum. & in c. ſi. de offi. delega. & in cap. propoſuiſti. de for. comp. tamẽ quo ad inducendã litis pendentiã non ſufficit emanaſſe, niſi peruenerit.

g Factum. Scilicet doloſe.

h Peruenerit. Cõcor. cle. cauſam. de teſtib. cum alleg. in clem. ij. eodem.

i Expreſſa. Concor. cle. non poteſt, de procur. cum alleg. in clem. ij. eo. Et eſt concilium, quod actor inſerat citationi libellum, de quo dic vt not. in d. clem. ij.

k Sequeſtrari poterunt. Cap. ſi. de ſeq. poſ. fru. l. ab executore. C. quorum appel. non reci. & hic eſt vnus ex caſibus in quibus fallit hic tit. Et an ſit opus in ſequeſtro, quod res ſit in iudicium deducta. Item num cadat in rebus corporalibus, per Abb. & alios in cap. examinata de iud.

l Sic etiam. Ponit alium caſum, in quo litis pendentia non operatur. de his ſupra, eod. in prin. in verb. emanarit. fac. cap. cum in Apoſtolica. de ſponſ. vnde ſumitur.

m Rite. Et recte.

n Declaratum fuerit. Et vere nõ tenuerit. filij tamen cõcepti lite pendẽte ante ſententiã diuortij ſunt legitimi. ea. cũ inter. vbi Abb. qui fil. ſint legi.

o Non poterit. Cap. cum in apoſtolica. de ſpon. & fac. ſimile de electione. ſecundum opi. illorum. qui dicũt, quod electio facta lite pendente nõ retractatur: ſed differtur eius executio, vt in c. cũ veniſſent. in prin. & ſuper glo. ſi. de reſti. in inte. ſed illud ob poſſeſſionem. Sed contra videtur c. conſiderauimus. & c. auditis. de elect. Sol. ſecundũ Hoſtien. & Abb. in c. cum in Apoſtolica. Contrarium procedit in vinculo inſtituto per eccleſiã, contra, eccleſia ſtatuere poterit ad libitum, hic & in d. c. cum in Apoſtolica. in matrimonio carnali, quod fuit inſtitutum a Deo, circa quod eccleſia non tantam habet poteſtatem.

Pœni

xerit competens pœnitentia[a] imponenda erit.

DE PROBATIONIBUS[b].

TIT. XIIII.

Quid ſit probatio. h.d.

PRobatio igitur[c] eſt idoneis argumentis[d], & legitimis mediis[e] facta demonſtratio.

Quibus mediis fiat probatio. hoc dicit.

Contingit autem quid probari variis modis, vt puta, confeſſione partium, depoſitione teſtium, inſtrumentorum exhibitione, iuriſiurãdi religione, inſpectione iudicis, notarietate, ſuſpitione vehementi, fama atque aliis adminiculis.

Quomodo noſcatur probatio ex confeſſione, & quę ſint depoſitiones h.d.

Partium confeſſione tunc cõſtat probatio cum reus poſitionibus[g] reſpondendo, vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sũt[h] autem poſitiones, breues quædã narratiões facti ſeriem continẽtes, ad eliciendam veritatem conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario[i] reſponderi[k], quas ad faci-

a Pœnitentia. Et intra tempus pœnitentiæ ſibi carnali commercio interdiceretur, ca. cum in Apoſtolica. de ſponſ. & ibi not.

DE PROBATIONIBVS.

b DE probationibus. Continuatio ſumitur ex præcedenti titu. in prin. Et ſub hoc titulo comprehenduntur plures tituli, qui tã in Gregoriano, quam in ſexto ponuntur ſeparatim & diſtĩcte. Itidẽ fecisſe videmus Iuſtinianũ in tit. de legatis, & aliis, vbi ſub vnius rubricæ inſcriptione concludit plures titulos digeſtorum, & C. Additur, quòd ita rubricando ceſſant anguſtiæ & oppoſitiones, quas ponũt Doct. in rubri. eod.

e Igitur. Reaſſumptiue ad principiũ tituli præcedentis. Fuit autem per antiquos deſcripta ꝓbatio, vt videre eſt, tam per Hoſt. in ſum eod. quam per Abb. in rub. ex quibus hæc fuit elicita, de cuius declaratione ibi videndum.

d Argumentis. Sume pro indiciis, præſumptionibus, & aliis adminiculis, vel ſecundum Hoſt. pro omni ſpecie probationis.

e Legitimis mediis. Puta, teſtibus, & inſtrumẽtis.

f Confeſſione. Not. ergo, quòd appellatione probationis continetur etiam confeſſio, quod quidam negant proprie, cum prius ſit releuatio ab onere probandi, de quo die, vt per Doc. in rub. eo. & hoc principium eſt veluti ſummarium totius huius tituli.

Poſitiones differunt ab articulis. g Poſitionibus. Pro intelligentia ſciendum eſt, quòd propoſitiones differunt ab articulis, & libellis. Ab articulis differunt, quia poſitiones ſunt breues, &c. vt hic dicitur. Sed articulus eſt pars intentionis, continens id quod quis probare intendit, puta per teſtes, vel ſcripturas. Bal. in l. generaliter. §. iuramento. C. de reb. cred. Spec in tit. de teſte. §. nunc videndum. col. j. verſ. ſciẽdum eſt igitur. & habetur plene in cap. præſentium. de teſt. in vj. Et fiunt poſitiones per verbum, pono, ad eliciendã confeſſionem ab aduerſario. Articulus fit per verbũ, probare intẽdit, & reſpicit ꝓbationes faciẽdas per teſtes, vel ſcripturas, caſu quo poſitiones negentur. Itẽ poſitio fieri poteſt mere negatiue, & tenetur illi pars reſpondere. cap. j. de confeſ. in vj. Sed articulus nõ poteſt concipi negatiue: quia eſſet improbabilis, niſi eo hęreret loco, & tẽpore. Alex. in l. inter ſtipulantem. in prin. ff. de verb. obl. Item ponens poſitum confitetur, ſi poſitio fuit in iudicio præſentata nec poteſt reuocari, niſi doceatur de errore, ſiue poſitio fiat in ſcriptis, ſiue non. Specul. in tit. de poſitionibus. §. decimo. verſic. quid ſi actor. & verſ. quod ſi ponens. Bal. in l. generaliter. §. ſed iuramento. verſic. not. ſuper verbo. &c. C. de reb. credi. & not. in c. cum cõtingat. de offi. deleg. & habetur per Abb. in cap. examinata. de iudi. & in cap. cauſam. de iura. cal. Sed articulãs non cenſetur fateri, quod dicit in articulis. Abb. in c. eũ venerabilis. in fi. de exce. Io. And in c. fin de iureiuran. in vj Doct. in c. fin. de confeſ. Bart. in l. ij §. quod obſeruari. C. de iur. calum. Bal. in l. ſicut. in fi. C. de repud. here. A libello autem differunt poſitiones: quia libellus habet concluſionem, & reſpondens libello litem cenſetur cõteſtari, vt not. ſ. de litis conte. in prin. niſi forte eſſemus in ſummariis. habetur de hoc in cap. ij. de cõfeſ. in vj. Capitulorum autem generalior eſt appellatio (licet interdum promiſcue his nominibus vtamur) & comprehendit, tam articulos, quam poſitiones Vnde terminus datus ad capitulandum cenſetur datus tam ad ponendum quam ad articulandum. Bal. in d. §. ſed iuramento. *Poſitio differt à libello.* *capitula*

h Sunt autem, &c. Iſta deſcripio ſumitur ex his, quæ ponit Spec. in tit. de poſit. §. j iunctis not. per Bal. in l. generaliter. §. ſed iuramẽto. C. de reb. cre.

i Ab aduerſario. Non autem ab aduocato, vel alia tertia perſona, niſi tamen pars ſit ſimplex, & probabiliter timeatur, ne capiatur. Nam ſecundum Hoſt poterit reſpondere per aduocatum. Idem ſi ſit perſona indiſcreta, ſecundum Innoc. vt per Ab. in cap. paſtoralis. in fi. de iudi.

k Reſponderi. Quod clare fieri debet: aliàs fiat

lior enī expeditionē litium propter partium confeſſiones[a], & probationum defectum[b], vſus longæuus in cauſis admiſit, & iuris probauit auctoritas[c].

Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro cōfeſſo. h.d.

Si quis igitur[d] poſitionibus ſibi factis reſpondere requiſitus[e] recuſauerit, vel, ne reſpōderet, ſe per contumaciam ſubtraxerit, pro[f] confeſſo habēdus erit.

Contumax nondum iuſſus a iudice reſpondere non habetur pro confeſſo. h.d.

Hoc tamen ita demum obtinet, ſi a iudice[g] reſpondere iuſſus, illum abſentē fieri cōtigerit, ſed ſi antequā[h] iuberetur contumaciter abſceſſerit, tūc pro cōfeſſo minime reputabitur: ſed contra eūdem tamquam contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit[i].

Confeſſus & probationibus conuictus æquiparantur. h.d.

Redditis igitur[k] circa exhibitas poſitiones reſponſionibus, diligēter ab actore diſpiciendū erit, an a reo[l] ſuper cōtrouerſia, legitimā[m] cō

interpretatio contra reſpondentem. Abb. in cap. cum cauſa. de iuram. calum.

a Confeſſiones Fac. cle. ſæpe de verb. ſigni. vnde ſumitur. Sed ſi pars negat quod petitur, quid releuat poſitiones facere, quas etiam negabit? Reſp. Vt not. in d. cle. ſæpe. in verbo, confeſſiones.

b Defectum. Cap. j. de confeſ. in vj.

c Auctoritas. Vt in capitu. dudum. ij. de elect. capitu. j. de lit. conteſt. cap. j. & capitu. ij. de confeſſ. in vj. & clem. ſæpe de verb. ſignifi.

d Si quis igitur. &c. Siue reus ſit, ſiue actor ſecundū com. reſolutionem. Quidam tamen hoc intelligunt in reo tantum & eius procuratore, pro quibus videtur capitu. fi. de conf. in vj. qui text. ſolum meminit de reo hæc littera deſeruit vtrique opi.

e Requiſitus. Scilicet per iudicem non per partem, vt not. in cap. j. de conf. in vj. Valeret tamen ſpontanea confeſſio, ſi fieret ad inſtantiam aduerſarij iudice nō præcipiente. l. ſi ſinc. ff. de interro. acti. Docto. in c. prout. de do. & cont. & plura alleg. Petruſ. in cap. fi. de conf. in vj.

f Pro confeſſo. Sed quæritur, an ipſo iure, an potius per ſententiam, Archi. & Io. And. quòd ipſo iure. Contra. Ioan. Mona. quòd imo requiritur declaratoria, & eius opi. videtur ſequi Abb. in ca. cum cauſam. verſ. itē aduerte. & in c. cū in cauſa. verſ. quarto. hic dicitur. de iura. cal. & Leg. in l. ij. §. quod ſi actor. C. eo. tit. pro quo fac. not. in l. eius qui debitorem. ff. de iu. fiſci. & cap. j. de homi. & capit. ſi felicis. de pœn. in vj. & in capitulo cum ſecundum. de hæret. eod. lib. vbi quantumcunque pœna imponatur ipſo iure, ſēper tamē requiritur declinatoria. Sed poſſunt opi. concordari, vt per Petru. in capitulo de conſecta. in vj. qui limitat quod hic dicitur quinque modis, dic vt per eum.

g A iudice. ergo quòd hic dicitur, non habet locum in citato per nuntiū, vel per epiſtolā, vt not. in c. fi. de conf. in vj. & tenent Arch. Dyn. & Petruſ. ibi q tamē limitat hāc opi. duobus. caſibus. Primo, cum contumax dicit ſe nolle reſpondere vel venire. Secundo, quando iudex in citatione fuit cōmunicatus, quòd niſi compareat habebit poſitiones pro cōfeſſatis, per allegata ibi per eum intelligente hoc, quando quis eſt citandus ſecundo. ſecus ſi primo tantum: quia non haberet locum quod hic dicitur. Intellige ergo cum iudex ipſe interrogat in tantum, quòd ſi notarius, etiam ex commiſſione iudicis interrogaret nō haberet locū, quod hic dicitur, niſi iudex eſſet præſens.

h Sed ſi antequam. Nota caſum, in quo quis non reſpondēs poſitionibus nō propterea habetur pro confeſſo. de aliis pluribus habetur in cap. fin. de confeſ. per gloſ. & Doct.

i Dictauerit. Quod habes in cap. prout. de dolo & contu. & ſ. de dolo & con. per tot.

k Redditis igitur. Sic Spec. in tit. de conf. in prin.

l A reo. Vel procuratore eius, licet nō ſit ſemper eiuſdem efficaciæ confeſſio procuratoris cuius eſt rei, vt quia non facit fidem in alio iudicio, velut confeſſio principalis vt, per Abb. in ca. per inquiſitionem. nu. xij. de electio.

Legitimā confeſſionem quæ faciant.

m Legitimam confeſſionem. Sed quæ nam concurrere debent ad hoc, vt dici poſſit legitima cōfeſſio? Reſp. multa, & primo, quòd fiat a pubere vel maiore. nec enim tenet confeſſio facta a pupillo. xxij. q. v. cap. paruuli cap. ex parte. de corp. vitiat. & c. cum vitum. de regul. fac. l. j. C. de fal. mone. l. certū. §. ſi a pupillo. ff. de confeſ. Minor tamen xxv. anno. licet obligetur ex ſua confeſſione: tamen reſtituitur, l. ſi ex cauſa. §. ij. ff. de mino, & multa in materia per Hoſt. in ſum. de confeſ. in princ. Secūdo, quod ſit ſponte facta alias non teneret. c. j. de his quæ me. cau. l. diuus. & §. ſi quis vltro. ff. de q6. & xxxj. q. ij. c. Lotarius. Tertio q non ſit facta per errorē c. fi. de cōfeſ. & hic. Quarto, q non faciat pro cōfitente, ſed cōtra l. de ætate. §. j. ff. de minor. Quinto, q fiat corā ſuo iudice alias non teneret. c. atſi clerici. vbi. Ab. de iud. Hoc intellige, ſi pro tribunali ſedeat, vt ibi traditur. Sed quid. ſi proceſſus, in quo emanauit confeſſio, ſit nullus? Reſpō. nihilominus tenet confeſſio. vt in d. c. atſi clerici. & per Ab. in c. dudū. ij. de ele. niſi cauſa nullitatis percutiat, & afficiat etiam cōfeſſionem, quia facta tēpore feriato, vel corā nō ſuo iudice, Ab. in c. piſanis. de reſtit. ſpol. Sexto, q fiat in iudicio per ea quæ ſupra, & per Specu, in tit. de

feſſionem extorſerit [a]. quo quidẽ caſu, & ipſe probationũ oneribꝰ releuabitur, & iudicis incognoſcẽdo [b] partibus ceſſantibus ſtatim ſuper tali confeſſione pronuntiandum [c] erit.

Confeſſio erronea ſtatim reuocata non præiudicat. h. d.

Plane ſi per errorem [d] facti huiuſmodi confeſſionem emanaſſe doceatur confitenti (ſed tamen confeſſionem ſuam ſtatim reuocanti) nullum præiudiciũ generabitur [e]: alioqui quod ſua quiſque voce dilucide [f] teſtatus eſt proprio non valebit amplius teſtimonio infirmare [g].

Reus nõ tenetur edere actori, niſi inſtrumenta cõmunia. h. d.

Non tamen [h], quia poſitionibus reus reſpondere compellitur [i], documenta quoque, quæ ad cauſam pertinẽtia penes ſe detinet: niſi ſibi cum actore ſint communia [k] exhibere compellẽdus erit. Nam graue nimis [l] eſſet illum ad eorũ exhibitionem vrgeri per quæ ſibi poſtea præiudicium fieret Sed actor ipſe inficiente reo ſumptis cõgruis dilationũ tẽporibus intentionis ſuæ proprias probationes afferet [m], vel teſtes inducẽdo, vel inſtrumẽta, & alias ſcripturas producendo,

Reus citãdus eſt ad videndũ iurare & deponere teſtes. h. d.

Debet autem in primis ſi ex dictis teſtium rei ſit eruenda veritas, admoneri [n] aduerſatius

confeſ. §. nũc videndũ reſtat, vbi diſtinguit. Septimo ꝙ fiat præſente aduerſario, vt in l. certũ. §. ſi quis abſente. de cõfeſ. Octauo, ꝙ ſit certa. d. l. certũ. requiruntur & alia de quibus diffuſe per Specul. in tit. de confeſ. §. ſequitur. & per Hoſt. eo. tit. §. qualiter. per quatuor col. per Doct. in cap. olim. de reſcri. & in cap. fin. de confeſ.

a Extorſerit. Dicetur autem extorta confeſſio non ſolũ quo ad id, quod quis eſt expreſſe confeſſus ſed etiam omne id, quod ſequitur ex illo, Abb. in cap. cum venerabilis. de except.

b In cognoſcendo. Et etiam in pronũtiando, aliquando ſumus in ciuilibus, vt per Abb. in cap. quærenti. de off. dele. Licet ſecus in criminalibus, quo caſu confeſſus nõ habetur pro condemnato, vt per eundẽ in cap. atſi clerici. de iud. de quo late per Hoſt. in ſum. de confeſ. §. fi. vbi habes, quòd etiam in ciuilibus ſæpe in confeſſum eſt pronuntiandum.

c Pronuntiandum erit. Vt in cap. præterea. ij. de trãſact. & tenet Specul. de confeſ. in prin. Hoc tamen non procedit indiſtincte. vt in proxi. notul & per Hoſt. in §. fi. de confeſ. & per Doct. in l. j. C. de conf. Sed videtur habere locũ cũ confeſſio ſit poſt litem conteſtatam, vt per Bar. in l. j. ff. de conf. & per Doct. communiter in c. quærenti. de offi. deleg.

d Per errorem. Vel iracundiam vel nimiam feſtinantiam, Abb. in c. cũ venerabilis. de excep. verſi. opp. videtur enim ſtatim. Forte vſque ad definitiuam ſententiam non poſt, licet poſt præceptum iudicis de ſoluendo, confeſſio poſſit reuocari. Ab. in cap. ex parte. de verb. ſigni.

e Generabitur. cap. fi. de confe. vbi Ab. ſubtiliter diſtinguit, an, & quando poſſit confeſſio prætextu erroris reuocari, poſt Bar. in l. non fatetur. ff. de conf. & per. Hoſt. in ſum. de confeſ. §. an error.

f Dilucide. Quod erit, etiam ſi reſpondeat per verbum, credo, ſi interrogaretur ſuper facto proprio. Abb. in c. litteras. & c. cum cauſam, de iura. calum.

g Infirmare. Cap. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de non numer. pecu.

h Non tamen, &c. Hic ponitur ratio dubitandi. §. iſtius. videbatur enim, ꝙ queadmodũ dũ reus cogitur reſpondere poſitionibus, poſſũ ab eo quamquam inuito confeſſionẽ extorquere contra ſeipſum. ita etiã poſſumus cogere eundem ad edendum quamquam poſſit ex tali editione damnum pati quę ratio viſa eſt adeo fortis quibuſdam legiſtis, in l. i. C. de eden. quòd fuerunt, auſi tenere quòd reus hodie teneatur actori edere, quod tamen expreſſe eſt contra iura in d. l. j. & l. nimis. C. de teſti. & in cap. j. eod. vbi pleniſſime de tota materia. per Ab & alios.

i Compellitur. Vt c. ii. de teſti. in vi.

k Cõmunia. Not. caſum, in quo reus edit actori. fac. c. G. perpetuus. de fide inſtr. & de aliis habes per Cano. in c. j eo per Legi. in l. j. C. de eden.

l Graue nimis. Sic in l. nimis. C. de teſti.

m Afferet. Sed contra videtur l. ſi poſt. C. de aſſeſ. Solu. ibi non probationem, ſed perſonæ præſentiam pars exigit vel illud eſt ſpeciale: vt not. in l. nimis C. de teſti.

n Admoneri. Perſonaliter, vel ad domum non tamen ſemper ſufficit citatio ad domum. de quo per Abb. & Doct. in capit. cauſam. de do. & contum. & in capit. fin. de eo qui mit. in poſſ. Sed ſi non fuit pars citata non valet depoſitio. vt hic excipiuntur quidam caſus per Docto. in capit. ij. de teſti. & inter alios, caſus quem ponit Bartol. in l. Theopompus. ff. de dot. præl. vt ſi teſtator mandet ſtari ſuper aliquibus dicto alicuius, quem dicit informatum: quia ſine vlla citatione poterit deponere. hoc tamen, bonis rationibus reprobat Abb. in d. capit. ij. Sed num ſufficiet vnica citatio, vel potius requiratur trina? Reſpon. vt per Abb. in ca. conſuluit, de offic. deleg.

a Auditu

quod auditurus [a] iuramentum veniat [b] ne ſi pretermiſſum id fuerit, quod contra leges actũ deprehenditur, nullam habeat firmitatem [c].

Non creditur teſti non iurato, niſi remittatur iuramentum. hoc dicit.

Sed & teſtiũ depoſitiones non aliter recipiet iudex, quã prius iuriſiurandi religione firmauerunt, quod tantum quæ vera nouerint profeſſione ſuæ teſtificationis aperient [d]: nullius enim teſtimonio, quantumcumque religioſus [e] exiſtat, niſi iuratus [f] depoſuerit in præiudicium credi debet alterius [g], niſi forte iuramentum ab aduerſa parte [h] remittatur [i].

Teſtes recuſãtes iurare ſuñ ſũt ſub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h d.

Quod ſi teſtes a iudice moniti [k] ſeſe, vel odio, vel gratia, vel timore a ferẽdo teſtimonio ſubtraxerint, per cenſuras eccleſiaſticas

a Auditurus. Immo contra: quia teſtes audiendi ſunt in ſecreto, & ſigillatim recipiendi c. venerabilis. de teſti. c. inquiſitionis. §. j. de accu. l. nullum. C. de teſti. Quomodo ergo veniet pars teſtes auditura? Sol. ſecundum gloſ. & Docto. in c. ij. de teſti. vnde ſumitur, quòd hæc littera non intelligitur ita iudaice, vt pars debeat audire dicta teſtium, dum ipſi deponunt: ſed poteſt audire teſtes iurãtes, & poſt publicationem videbit etiam dicta teſtium. Vel aliter hoc intelligitur, quando teſtes deponũt in cauſa recuſationis, id eſt, ad perpetuam rei memoriam, vt in cap. quoniam. §. ſunt & al j. vt lite non conteſt. prima verior, ſecundum Ab. in d. c. ij. & fac. pro not. in ca. conſtitutus. de fideiuſſor.

b Veniat. Quid ſi nolit venire? Reſp. recipientur, & valebunt depoſitiones, ac ſi veniſſet, cum venire, vel nõ, ſit in poteſtate partis, niſi in caſu, vt no. in cap. conſtitutus de fideiuſſ. Et, hoc etiam intellige, quando lis fuit conteſtata, vt in tit. vt lit. non conte. & not in c. ij. de teſti. Quid ſi pars non poſſit venire? an depoſitiones valeant? Reſp. de hoc ſunt opin. videntur tamen merito iure depoſitiones tenere, licet legitime impeditus ſit reſtituendus ad opponendum contra teſtes, ſecundum Abb. in c. ij. de teſti. reſtituetur etiam aduerſus depoſitiones ipſas teſtium.

c Firmitatẽ. Ita vt nec iudiciũ quantũnis modicũ faciant depoſitiones. Ab. in c. ij. de teſti. Bar. in l. maritus. ff de qõ. not. ergo ꝙ actus geſtus cõtra legem, eſt ipſoiure nullus. l. non dubiũ. C. de ll. c. ꝗ contra. de re iud. An autẽ hoc verũ ſit, vbi eſt appoſita pœna? dic vt per Bar. in l. prætor. ff. de no. op. nunc. & per Abb. in cap. ij. de teſtib.

d Aperient. Vt iij. q. ix. c. hortamur. Sunt & alia plura, quæ debet teſtis iurare antequã deponat, de quibus per Specul. in tit. de teſte. ſub capite de teſtium iuramento. & per Hoſtien. in ſum. de teſtib. §. quid debeant iurare.

e Religioſus. c. nuper. de teſtib. Etiã ſi eſſet epiſcopus, vel Cardinalis. Ab. in c. cum olim. nu. v. de priuil. licet hi non tangant ſcripturas. c. ſi. de iur. cal. & §. in hac tamen parte. ſ. eo. tit. Dictum tamen magni viri In iurari faciet præſumptionem. Abb. in c. cum olim de dolo & contu.

d Iuratus. Licet non citatus Ab. poſt Spec. & Domi. de Ro. in cap. ij. de teſtib. verſic. extra gloſ. quæro.

g Alterius. Secus forte, ſi dictum teſtis non eſſet in præiudicium alterius, puta, quia deponat quẽ baptizatum, vel eccleſiam conſeciatam: quia crederetur forte vni, etiam non iurato, cap. paruulos. & ibi not. & cap. cum itaque. de conſe. diſt. iiij. Item vbi quis vult probare ſe egiſſe pœnitentiam, per confeſſorem ſuum, cap. nemo. de ſim. fac. cap. omnis. de pœ. & remiſ. vel deponeret tamquã peritus in arte. Ab. in c. ꝓpoſuiſti. eod.

h Parte. Cap. tuis. de teſti. vnde ſumitur, licet autem & ibi, & hic fiat mentio in ſingulari numero de parte, debet tamen vtrinſque partis interueniꝛe conſenſus, teſtis enim iurat pro vtraque parte verum dicere, & ex falſo eius teſtimonio poteſt vtraque pars lædi: cap. quod omnes. de reg. iur. in vj. Sed an requiratur conſenſus etiam iudicis? Quidam quòd ſic, ne circunueniatur illis auctoritas, pro hoc. l. acta ff. de re iud. Contra tenet Abb. in d. c. tuus. Quando ſcilicet cauſa eſt mere priuata, tum quia iuramentum debet eſſe neceſſarium. ca. & ſi Chriſtus. de iureiur. quæ neceſſitas ceſſat ex quo partes, de quarum fauore principaliter agitur, remittunt, tum per l. ſi conuenerit. ff. de re iud. & reſpond. ad l. acta. vt ibi per eum. Et pro hac opi. fac. quòd iura non meminerunt de iudice. Sed ſi non appareat remiſſum vel præſtitum, an præſumatur interueniſſe? Reſp. nõ, cum ſolennitas intrinſeca non præſumatur. cap. dudum. ij. de elect. ibi. Non inuenimus eſſe factam. per Legiſtas late in l. ſciendum. ff. de verbo. obliga.

i Remittatur Cum igitur iuramentum poſſit remitti, patet quod non eſt de ſolennitate formali ipſius teſtimonij, & vt quidam dicunt eſt magis de ordine, quã de ſubſtantia. Sed contrariũ tenet Abb. in c. tuis. de teſti. per ca. de teſtibus. eo. tit. Et cum per hanc ſuam opinionem videbatur dicendum, quòd non poſſit a partibus renunciari tamquam formæ, arg. not. in l. j. ff. de verbo. obli. & in c. cũ dilecta. de reſct. limitat ipſe illa dicta, vt nõ ꝓcedãt quãdo forma principaliter concernat fauorẽ partis fac. l. fina. C. de fideicom. cum ibi not.

g Moniti. No. quod teſtes antequam cogantur, moneri

Formalia cõcernentia principaliter fauorẽ partis poſſũt remitti.

moneri debent, fac. c. ſuper. de teſt. cogen.

a Compellendi. Cap ſi. de teſt. cogn. & per tot.

b Nec audientur. Non valet ergo iuramentum de non teſtificando, fac. c. intimauit. & cap. conſtitutis. de teſti. & c. quia pleriſque de off. ordi. in vj. Cum enim teſtimonium ferre ſit munus publicum compelli, quis poteſt vel inuitus. l. ſi quando. C. de teſt. cog. per tot. & xj. q. iij. cap. quiſquis. & cap. j de crim fal. & de hoc per Abb. in cap qualiter. de accuſ. etiam in c. omnis. de pœn. & remi. & in cap. dilectus. de exceſ. præl. & in cap. ij de offi. ordin.

Teſtificari munus publicũ.

teſtificari compellendi[a] erunt, nec[b] audientur, quod ſeſe quo minus deponant proprij iuramenti[c] vinculo innodatos[d] aſſerant.

Diligens debet eſſe iudex examinãdo ſuper omnibus qualitatibus teſtium cauſe h. d.

Interrogabit ergo iudex teſtes in qualibet cauſa ad minus duos[e] (nulla[f] enim cauſa eſt regulariter, quæ vnius teſtimonio quãtumuis legitimo terminet) eoſq; diligenter[g] examinabit de ſingulis circumſtãtiis[h], diligẽter inquirẽs de cauſis[i], videlicet de perſonis[k], loco[l] tempore, viſu[m], auditu[n],

c Iuramenti. Sed videtur, quod tales iurantes nõ ſint compellendi contra iuramentum propter deponere. ea. debitores. c. etſi Chriſtus. c. quãto. de iurein. Et ſi dicatur quod non tenuit iuramentum, ergo tales iurando peccauerunt, & ſic peccatũ debet eos arcere a ferẽdo teſtimonio? Reſp. ſecũdũ Abb. in c. intimauit. de teſti. quod iſtud iuramentum tamquam illicitum nõ poteſt obſeruari ſine peccato, cum celare veritatem ſit peccatum. Non obſtat temeritas iurantis: quia ſicut temerarium iuramentum non remouet à promotione. c. ſicut de iureiur. Sic nec a teſtimonio. Vel ſolue. diſtinguendo, vt per Abb. in cap. conſtitutis. j. de teſt.

d Innodatos. Cum vere non ſint innodati, vt in ſuperioribus notulis, ideoque ſecundum Anchar. in cap. intimauit. de teſt. non erit neceſſaria abſolutio, licet caute faciant, qui petunt. Specu. in tit. de teſte. §. de teſtium compulſione. verſ. quid ſi quis iuramento.

e Duos. Quia in ore duorum vel triũ, &c. cap. licet. de teſtib.

f Nulla enim, &c. Intellige hoc regulariter. Nã triginta caſus, in quibus dictum vnius facit plenã probationẽ enumerat Specul. in tit. de teſte. §. reſtat. verſ. hoc tamen fallit. Plures enumerant Legiſtæ in l. admonendi. ff. de iureiur. &. Canon in c. veniens de teſt. Et Ab. in c. ſuper. eo. de teſt. per illum textũ ponit regulam, quod vbicũque agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius lædi tur, ſufficit dictum vnius, fac. not. in cap. nuper. de teſti. & cap. ſolennitates. de conſecrat. di. j & ij. q. j. c. multi, & no. per Abb. in c. etſi clerici. de iud. & allegatur bonus textus. in c. quicunque. xj. q. j. de cuius intellectu, per Abb. in c. nuper. & in c. ij. eo. An autem valeat conſuetudo, quod vni teſti credatur, per Abb. & poſteriores in d. capitu. ij & & per Iaſ. in l. quibus. ff. de il.

g Diligenter. Hæc diligentia conſiſtit in multis quæ hic ponuntur, quibus adde, quòd debet eos ſigillatim examinare & de per ſe, c. venerabili. de teſti. quod intellige pro vt per Abb. in capitu. cauſam. & cap. ſicut. de teſtibus.

h De ſingulis circumſtantiis. Aliàs non peruenitur ad veritatem. c. occidit. xxiij. q. viij. & de his habes in l. iij. ff. de teſt. & in §. ſi teſtes. iiij. q. iij. Sed an ſint examinandi teſtes: etiam ſuper occultis circunſtantiis, dic vt per Innoc. Hoſt. & Abb. in cap. qualiter. j. de accuſat.

i De cauſis. Debet enim iudex quærere de cauſis ſcientiæ, quam ſi teſtis non reddiderit non valebit dictum eius. iiij. quæſtio. iij. §. ſolam. & xxiij. quæſt. iij. cap. ſi habes. & in auth. de teſti. §. & licet dudum. nec faciet quidem præſumptionem, Idem erit, ſi reddiderit rationem, ſed inutilem, Abb. in cap. cum cauſam. de teſti. Sed quid ſi iudex non quæſiuerit, & teſtis ſimpliciter reſponderit, ſe ſcire? Reſpon. valebit eius teſtimonium. c. ſicut. vbi de hoc de re iudi. & communiter in c. cum cauſam. de teſt. & not. in l. iij. ff. de teſt. Vel diſtinguendum eſt, vt per Innoc. in d. capitulo cum cauſam.

k De perſonis. Scilicet ipſorum teſtium, an ſint honeſtæ. vel turpes perſonæ. iiij. q. iij. § ij vel die de perſonis, id eſt de conteſtibus.

l Loco, Tempore. Id eſt, quo loco, & quo tempore actus, de quo quæritur fuit geſtus. Nam ſi in his teſtes eſſent diuerſi, non valeret eorum teſtimoniũ c. nihilominus. & ibi not iij. q. ix. vbi hoc limitat glo. & declarat Abb. in c. cũ cauſam. de teſtib. vel die de tẽpore. j ex qualitate, vel tarditate temporis, qua teſtis vtitur in reſpondendo. Nam ex tarditate deponẽdi redditur teſtimonium ſuſpectum. iiij. q. ix. §. idem. In teſtibus. fac. not. per Ab. in c. nihil. de verb. ſigni. De teſte, qui loquitur præmeditatum ſermonẽ, vel per omnia ſe remittit, prima accommodatior literæ.

m Viſu. Accipe hic de ſenſu viſus ſpeciali quem habemus per organum oculorum. Nam aliàs ſenſus viſus eſt generalis ad omnem ſenſum, Vnde ſi deponatur per hunc ſenſum viſus ſuper re perceptibili alio ſenſu non vitiatetur teſtimonium, de hoc not. iij. q. ix. cap. teſtes. Bar. in l. 1j. §. idem Labeo. ff. de aqu. plu. arcen. & per Bal. in l. ſolam C. de teſt. Ab. & alios in d. capitu. cum cauſam. eod tit. *Viſu.*

n Auditu. Sed an cæcus poſſit eſſe teſtis ſuper re perceptibili auditu, ſi habeat notas voces contrahentium? Reſp. commu. quòd ſic, vt per Ab. in cap.

ſcientia[a], credulitate[b], fama, & certitudine, ceteríſque, quę ad rem facere[c], & negotio conuenire exiſtimabit.

Non ſolum ex verbis teſtium verum etiam ex coniecturis alijs, veritas deprehenditur. h. d.

Illud quoque ſubtiliter animaduertere non omittet, quo vultu, qua conſtãtia, quáve animi trepidatione teſtes deponant: cum interdum ex his, vel ipſis inuitis teſtib⁹, magis, quam ex verborum ſerie rerum veritas eluceſcat.

Ex cauſa delegabit iudex examen teſtium. h. d.

Si qui tamen eorum, qui interrogandi ſunt, valetudinarij[d], vel ſenes[e], vel debilitate cõfecti habeantur, vel etiam ita paupertate depreſſi[f], vt ad præſentiam iudicis venire nõ poſſint[g], idoneum deliget iudex, quem ad ſuſcipiendas illorum atteſtationes dirigat[h].

Teſtes conſiderantur conditione, natura, & vita. h. d.

Teſtes vero non omnes recipiendi ſunt, ſed fideles[i] duntaxat, &

c. cum cauſam. de teſti. licet ille diſtinguat. Aug. tamen in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtam. tenet, ꝙ iſta depoſitio cæci non facit plenam probationẽ.

a Scientia. Et debet reddi cauſa ſcientiæ per illũ ſenſum corporeum, quo percipitur actus, ſuper quo deponitur, vt ſi deponendum ſit ſuper re perceptibili viſu, debet dicere, quia vidi, ſi ſuper re perceptibili auditu: quia audiui, & & ſic de ſingulis, licet ſenſus viſus ſit generalis ad omnẽ ſenſum, vt in notula in verbo, viſu. Et idem in ſenſu tact⁹, ſecundum Bal. in l. ſolam. C. de teſti. Iaſ. in l. manumiſſiones. ff. de iuſt. & iure.

b Credulitate. Scilicet, an credãt ea, quæ deponunt. Sciẽdum eſt tamen, qđ de auditu, fama, & credulitate interrogantur teſtes ad præſumptionẽ, non ad plenam probationem, vt per Abb. poſt Goffr. in c. cum cauſam. de teſti. & de hoc per Vero. in caut. xlv.

c Ad rem facere. Fac. l. de minore. in fi. ff. de qõ. l. iij. §. j. ff de teſt. c. conſtitutus. in fi. de fideiuſſo. & quæ ponit Spec. in tit. de teſte §. nunc tractandum. verſ. ſæue pallor. & illud Naſonis.

Heu quam difficile eſt, crimen non prodere vultu.

Et ea, ſuper quibus examinari debent teſtes claudun̄tur his verſibus.

Auditus, viſus, perſona, ſcientia, cauſa.
Fama, locus, tempus ac certum, credulitáſque.
Dum teſtes recipit iudex hæc cuncta notabit.

Sed nunquid teneatur reſpõdere teſtis, verum ſit criminoſus? vel talis, qui non poſſit teſtificari? Reſpõ. de hoc ſunt multæ ac multæ opi. & ſex refert Ab. in c. cum cauſam. de teſtibus. vide per Cano. in c. ij. de confeſ. in vj. præcipue per Bellezin.

d Valetudinarij. Valetudinarij autem, qui ſint, relinquitur iudicis arbitrio, vt per Abb. & alios in c. quoniam frequenter præcipue verſ. quarto quæro. vt lite non conteſta.

e Senes. In caſu noſtro ſenes dicuntur poſt ſeptuageſimum annum: quia ante non excuſantur a muneribus, tutelis & ſimilibus. l. maiores. ff. de iu. immu. & ita tradit Abb. in c. ſi qui. de teſti. vnde ſumitur. Aliàs autẽ multæ ſunt opi. qui dicantur ſenes, vt per eundem in c. quoniam frequenter. verſ. tertio principaliter quæro.

Senes.

f Depreſſi. Imò non videtur, quod ad teſtẽ pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat quin poſſit ſe conferre ad iudicem? Rñ. forte hoc dicitur, quia teſtis poſſit eſſe nobilis & pudore afficeretur, ſi ſentus & pannoſus compareret coram iudice. Ita not. in c. ſi qui. de teſti. Ex quo nota, quod pauperes nobiles excuſantur a muneribus publicis, quę paſſũ explicanda ſunt, ſi ob paupertatem domo non egrediuntur. Sed adhuc contra, quia paupertas repellit a teſtimonio. ij. q. j. ca. in primis. & iiij. q. iij. c ſi teſtes. Sol. contrarium procedit, quãdo teſtes eſſent aliàs ſuſpecti: ſecus ſi ſint honeſti viri, licet pauperes. Ita commun. in dicto ca. ſi qui.

g Non poſſint. Idẽ ſi ſint egregiæ perſonæ. debet enim iudex ad eas mittere, niſi illæ ſuo priuilegio renunciare velint, l. ad egregias. ff. de iureiur. Vel niſi ſit cauſa criminalis. Vel aliàs ita ardua, vt teſtis debeat deponere in præſentia iudicis: quia tunc potius debet egregia perſona ire ad eum, quam contra, vt per Abb. & alios in cap. ſi qui. de teſti. Et quibus caſibus iudex mitti ad examinandum citanda erit pars aduerſa, vt vadat ad videndum iurare ad domum teſtis. Bar. in l. ad egregias. ff. de iureiur niſi teſtis ſit mulier. quod Ab. in d. cap. ſi qui. admittit de honeſtate, non de rigore.

h Dirigat. Nota ergo, quod articul⁹ receptionis teſtium eſt delegabilis, clem. vnic. de offi. deleg. Sed hoc non procedit in cauſa criminali, pro quo fac. not. in c. at ſi clerici. de iud. in & ſuper gloſ. ij. & hoc procedit regulariter, vt in auth. apud eloquentiſſimũ. C. de fide inſtr. Nam ſi talis ſit iudex quẽ non deceat ire ad domum teſtiũ. & teſtes ita grauantur, vt non poſſint accedere ad iudicẽ, poterit tunc iudex mittere ad eos, licet cauſa ſit criminalis, vt per Ab. in c. ſi qui. de teſt. fac. not. in c. mulieres. de teſti. in vj. Alij tamen putant diſtinguendum, vt habetur in d. c. ſi qui.

i Fideles. Fac. l. j ff. de teſti. & ij. q. vij. cap. non oportet. & ca. ſi hæreticus. ſic nec ad accuſandum. c. alieni. & c. quærendum. ead. cauſa & quæſt. excipe tamen caſum in cap. contra Chriſtianos. de hæret. in vj. & ibi not.

idonei [a]. Cenſentur [b] autem teſtes conditione, natura, & vita. Conditione, ſi liber teſtis ſit non [c] ſeruus: ſeruus enim ſæpe metu dominātis veritatis teſtimoniū ſupprimit. Natura, ſi vir ſit, non femina [d]: nam varium [e], & mutabile ſemper femina.

Mulieres non ſunt in forum trahendæ gratia teſtimonij ferendi, ſed ad eas eſt mittendus tabellio.h.d.

Cuius tamen teſtimonium, ſi quando neceſſarium [f] fuerit, cum mulieres honeſtas [g] ipſa, ac naturalis pudor virorum cœtib' immiſceri [h] prohibeat, quacunque auctoritate [i] teſtimonij ferendi cauſa, vel alia, quæ iure non exprimatur [k], in iudiciū perſonaliter euocari, vel trahi [l] non poterit: ſed ad eam mittendus tabellio [m], & iuxta Bonifacianæ conſtitutionis [n] tenorem procedendum erit.

a Idonei.i.integri.debent autem quatuor concurrere ad hoc vt dicantur idonei, vel integri, de quibus per Abb.in c.j.de exceptio.

b Cenſetur. Reputantur, ſunt magis & minus in pretio reſpectu illorum trium, quę hic ponuntur. fac.c.institu.de iur. nat.gent.& ciuil.in fin. prin. in verbo, cenſeri, ſecundum expoſitionem Guilielmi Budei. fac. text.in ca. forus de verbo.ſignifi. vnde ſumitur, vbi eſt verbum, non cenſetur, ſed conſiderantur, quod in idē recidit.

c Non ſeruus. iiij. q.iij.c. vbi. §. item ſerui.& c.item idonei.& xj.quæſt. iij. cap.quatuor. auth. ſi dicatur. C. de teſtibus.

d Nō femina. Intellige diuerſo modo, ſecundum diuerſos reſpectus. Nam reſpectu teſtamenti feminæ penitus arcētur.§.teſtes.inſti.de teſta.l.qui teſtamēto.§. mulier.ff.de teſtam. Idem in cauſis criminalibus, ſecundum Canones xxxiij.quæſt.cap. mulierem.licet arg.ſit contra.xv.quæſt.iij ca.ex eo. ſed illud ſecundum leges.vt not.in c.forus.de verbo.ſign. & hoc regulariter. Aliquando enim admittitur in criminali cauſa, etiam mulier, etiam malæ famæ, vt meretrix, vt in c.tanta. de ſimo. Reſpectu tamen caſuum, in quibus mulier in teſtem admittitur, quod eſt regulariter, d.§.mulier. & late per Felin.in c.quoniam. de teſti. Intellige quod hic dicitur, ꝙ femina in comparationem maſculi nō eſt perinde idonea, nec facit tantam fidem. Vnde ſi ſunt duo viri ex vna parte, ex alia duę feminæ, præferendum eſt teſtimoniū virorum, vt per Ab. in d.cap.forus.quod intellige quando teſtimonium feminarum non tenderet in fauorem rei: aliàs ſecus: quia præferentur feminæ. Bella. in d. c.forus.gl.in c.clerici.diſt.lxxxj. Marſ. in l.vnius. § in ea cauſa.in fin.de quæſtio.

e Variū, &c. verb.ſunt Poetæ lib.iiij.Æneid.& habentur in c.forus.de verb.ſign. vnde ſumitur. fac. l.filia.C.de inoffi.teſt.& eſt arg.in l.reprehendenda.C.de inſtit.ſubſti. Vnde verſus.

Quid leuius fumo? flamen, quid flamine? ventus.
Quid vento? mulier, quid muliere? nihil.

f Neceſſarium. Vt quia non ſunt alij, qui veritatem ſciant, vel non ita bene ſciunt. xiiij. quæſt. ij.cap.quanquam.

g Honeſtas. Ergo quod hic dicitur, non habet locum in omni muliere: ſed tantum inhoneſte viuentibus. Sic aliàs licet mulieres pro debitō ciuili perſonaliter capi non poſſint, auth.ſed nouo iure.C.de cuſto. reorum. Nec poſſint tali priuilegio renunciare niſi pro reddenda adminiſtratione tutelæ, vt per Bart.in auth.matri.& auiæ. C.quando mul. tutel.offi. Mulier tamen inhoneſte viuens poterit indiſtincte pro ciuilibus debitis perſonaliter capi, gloſſ. & Bal. in l.conſentaneum.C.quomodo & quando iudex.

h Immiſceri. Periculoſa eſt enim ſexuum commiſtio. xxiij.q.ij.ca.definimus.l. maritus. C. de procu. l. fi. C. de arbi.& not.in ca. ij. de iudi. in vj. vnde ſumitur. fac.l.j.§.ſexum.ff.de poſtul.

i Quacunque auctoritate. Etiā litterarum ſedis Apoſtolicæ, vel legatorū ipſius.ca.ij.de iud.in vj. niſi litteræ Apoſtolicæ ſpecialiter hoc cōtinerent, qđ non intelligas de litteris legatorū, legatus enim de latere, vel alij inferiores, non poſſunt cauſam committere contra iuris formam, vt not. in c.fin. de hæret.in vj.& tenent Domi.& Peruſ. in d.c.ij.

k Exprimatur. Exprimuntur autem hæ cauſæ in c.j.fin.de iudi.in vj.ſecundum aliquos, quos tamen reprobat Peruſ.poſt Anchar.in ca.ij. de iud. in vj.putantes cauſas expreſſas eſſe omnes criminales, vt in authen.ſed nouo iure.C.de cuſto.reo. Item caſus l.j §.ex hoc.ff.de vent.inſpici.

l Trahi. Scilicet inuitas, quod ſatis per ſe denotat hoc verbum, volentes, ergo poſſunt ad iudicē accedere, niſi ſimus in feminis religioſis, quę nec ſi velint debēt iudiciis pſonaliter intereſſe. c. ij. de iud.in vj.vnde ſumitur. Et nota hic caſum, in quo mulieres ſunt melioris conditionis, quàm maſculi. Ad idem c.mulieres.& ca. ea noſcitur.de ſent.ex.com.& c.ex litteris.de pigno.de quo lațiſſime per Legi.in l ij.ff de re iudi.

m Tabellio. Vel alia idonea pſona: puta, preſbyterum, vel alium honeſtum virum, vt legitur, & not.in c.ij.de iudi.in vj. Et nota hinc, ꝙ licet de iure ciuili examinatio teſtium non poſſit cōmitti, niſi habenti iuriſdictionem, vt per Bart.in l.iudices. C. de fide inſtru. de iure tamen canonico: poteſt committi etiam tabellioni, & priuatę perſonæ. primo tamen debet iudex cōmittere tabellioni, ſi eius copia haberi poterit, Peruſi. in d.ca. ij.poſt Inno.in c.quoniam.contra.eod.

n Conſtitutionis. Vt in c.ij.de iudi.in vj.

a Inte-

Teſtis mala vita caret fide. hoc dicit.

Vita cenſetur teſtis, ſi innocẽs ſit, & integer [a]. nam ſi vita bona deſuerit fide carebit [b].

Clerici poſſunt teſtificari pro eccleſia, & ſingulares perſonæ pro vniuerſitate ſua niſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. h. d.

In ſumma quicunque iure minime prohibentur [c] ad teſtimonium perhibendum ſunt admittendi. Clerici [d] ergo a ferendo teſtimonio ſuper negotio propriæ eccleſiæ, vel aliæ ſingulares perſonæ, in cauſa ſuæ vniuerſitatis [e] arcẽdi non erunt [f]: niſi ad agendũ, reſpõdẽdúmve fuerint inſtituti [g], vel ipſos alia cauſa [h] probabilis impedierit.

Monachi de conſenſu abbatis, poſſunt teſtimonium dicere h. d.

Monachi quoque, & quicunque ſub alterius obedientia [i] conſtituti ſunt, de ſui prælatis

Teſtis qui integer.

a Integer. Quatuor concurrere debent, vt teſtis dici poſſit integer. Primo, quod ſit omnino immunis a crimine, quod intellige vt per Abb. in c. teſtimonium. de teſti. & dicetur aliquid in ſequenti notula. Secundo, quod procul ſit ab infamia, & an hoc procedat in infamia facti, Ab. in d. c. teſtimonium. Suſpicione, id eſt, inimicitia. iij. q. v. ca. accuſatores. dicens fraudulenter ſe inimicum, vt ſe a teſtificando ſubtrahat, licet mortaliter peccet: quia dicit men daciũ in cauſa proximi. xxij. quæſt. ij. cap. ne quis. & cap. j. de crimin. falſi. nihilominus fraude comperta recipere tur, & ei credeſetur, Abb. in cap. inquiſitionis. §. j. de accuſat. verſi. vlterius, Quarto, ſuſpicione criminis: quia non debet in aliquo vacillare, ſicut opinio ordinandi. diſt. 81. c. tantis. & declarat Abb. in c. j. de except. in iij. not. fac. illud Horatij.

Integer vitæ, ſceleriſque purus.

b Carebit. Ergo peccatum mortale repellit a ferendo teſtimonio. c. teſtimoniũ. de teſti. & c. j. de accuſ. Sed hoc non eſt ind ſtinctè verũ, ſed prout declarat Ab. in d. c. teſtimonium. & in ca. illa de elect. & in c. accuſationis. §. j. vbi bonus tex. in materia de accuſ. Illud not. quod enormiter peccãs nõ facit fidem, etiam cum iuramento, Abb. in c. j. de purg. cano. nec famam inducunt tales teſtes. Ab. in d. c. inquiſitionis. §. ij.

c Prohibẽtur. Not. quod edictum de teſtibus eſt prohibitorium certarum perſonarũ, & permiſſorium regulæ quilibet enim admittitur, niſi prohibeatur, vt hic, fac. c. cum apud. vbi Abb. in j. not. de ſponſ. & c. j. de teſtib.

d Clerici. Tam ſæculares, quam regulares religioſi & conuerſi: nec enim in materia iſta inter hos eſt differentia Ab. in c. inſuper. in j. quæſt. de teſti. Itẽ tam clerici inferiores, quã prælati eccleſiarum, quod ſatis probatur in d. c. inſuper. põderando inſcriptionem d. c. inſuper. quæ eſt, priori & fratribus. Et eũ prælat⁹ poſſit eſſe iudex in cauſa eccleſiæ ſuæ, ij. q. vij cap. ſi quis. & ibi not. & in c. cum perſonæ. de priui. in vj. ergo multo magis poterit eſſe teſtis, cum facilius repellatur quis a iudicando, quam à teſtificãdo. & ita arguit Ab. in d. c. inſuper. facit. ca. cum R. de offi. deleg. Hoc tamen limita primo non habere locum, ſi prælatus promoueret cauſam, in qua vult teſtificari. l. d. c. inſuper. Itẽ quando ageretur de cauſa, quæ ſpectat et ſpecialiter ad menſam epiſcopalem, vt per Ab. in d. c. inſuper. verſic. ex his infertur. & de materia latiſſime in d. c. inſuper. & c. cum nuncius. de teſtibus.

e Vniuerſitatis. Etiam ſæcularis, eadẽ enim eſt in omnibus ratio: quia licet cauſa non eſt ſingulorum. l. in tãtum. ff. de re. diui ſio. & xij q. ij. c. qui manumittitur. & per Cano. in c. inſuper. & ca. cum nuncius. de teſti. Legiſt. in l. parentes. C. eo. titu.

f Non erunt. Cap. inſuper. e. cum nuncius. & c. tuis. de teſti. ca. etſi Chriſtus. de iureiur. & hoc intellige in ciuilibus. diſtinguendo tamen plene, vt per Abb. in dicto ca. inſuper. Secus in criminalibus. cap. ſuper prudẽtia. xiij. q. ij. niſi eſſet res & criminalis quæſtio inter eoſdem de vniuerſitate: quia par affectionis cauſa omnem excluſit ſuſpicionem. l. non ſolum. ff. de ritu nupt. & late per Abb. in d. c. inſuper. immo ſecundum pleroſque non ſunt omnino integri, maxime quando per aduerſam partem producerentur teſtes in contrarium, vt per Abb. in dicto ca. inſuper.

g Inſtituti. Quo caſu non poterit teſtificari: quia nemo debet habere duplex officiũ in cauſa. iiij. quæſt. iiij. cap. j. & ca. ij facit cap. ſingula. diſtinct. lxxxix. & xvj. q. j. c. presbyteros. Et l. ille a quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebel. l. ſi plures. ff. de pact. l. nemo. C. de aſſeſ.

h Alia cauſa. Sed quænam erit iſta alia cauſa? Rñ. multiplex, vt excommunicatio, crimẽ graue, periurium, infamia, cap. teſtimonium. de teſtib. & c. ex parte. eo. tit. Vnde nota, quod habilitatus ad certum actum reſpectu vnius cauſæ, videtur habilitatus ſolum reſpectu illius non aliarũ cauſarum pariter impedientium. fac. c. ex tuarum. de auct. & vſu pal. l. ſi domus. ff. de ſeru. vrb. prædio. fac. quod not. in c. ſtatutum. de reſcri. in vj. & per Abb. in c. cum nuncius. de teſti. in princ.

i Sub obedientia. Vt ſunt Canonici regulares, conuerſi, & alij religioſi huiuſmodi, vt per Spec. in tit. de teſte. §. j. verſic. Item excipitur, quod eſt monachus. vbi multa iura allegat in materia, ſuæ tamen allegationes ſæpe plus valent numero, quam pondere.

licentia[a] recte teſtimonium dicent.

Chriſtianorum teſtimon'a aduerſus infideles admittūtur, ſed non econtra. h d.

Chriſtianorum quoque teſtimonia aduerſus Iudæos in omnibus cauſis recipienda[b] erunt, nullis ſibi contra hoc principum priuilegiis[c] ſuffragātibus. Sed contra Chriſtianū, nec Iudæus, nec Paganus, nec Hæreticus, aut aliter Infidelis[d], neq; excommunicatus[e], aut aliter criminoſus[f] recte teſtimonium[g] dicent.

Criminoſus perſeuerans in crimine non poteſt teſtificari: emendatus vero in cauſa ciuili poteſt, niſi fuerit reus periurij, vel niſi ſit affectus infamia. In cauſa vero criminali licet emēdatus, difficilius admittitur.

Plane[h], quod de criminoſo diximus, diſtinctionem recipit: nam ſi is, cui ab aduerſa parte opponit', adhuc in ipſo crimine[i] perſeuerat, tā in ciuili, quā in criminali cauſa ab omni prors' teſtificandi officio[k] ex-

a Licentia. Sed quid ſi non habuerint licentiam? Reſpondeo. quidā diſtinguunt inter teſtimoniū exhibitum in iudicio, & teſtimonium adhibitū contractui: magis tamen commun. tenetur, quod valeat, vt per Spec. in tit. de teſte. §. j. verſi. item excipitur, quod eſt monachus: quia nō reperiuntur prohibiti, immò potius permiſſi. ca. nuper. de teſti. c. etſi Chriſtus. de iureiuran. cum ſimili, & hoc tenet Accur. in § cogitandum. in auth. de monachi. Bal. in auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccleſ. Abb. in c. cum nuncius. de teſti. per c. Abbate. de verb. ſignific. & c. veritatis. de dolo & contumac. Et quod hic, & in cap. monachi. xvj. q. j. dicitur. de licentia intellige, ſecūdum eum, quod à principio debent habere licentiam prælati, cum nec legere litteras debeant ſine licentia prælati. xij. quæſt. j. ca. non dicatis. Sed ſi teſtificati fuerint, valebit teſtimonium cum lex illud nō annullet. Simile eſt, quod licet non debeant fieri plus, quā vnus patrinus, ſi tamen fiant plures cum omnib' contrahitur ſpiritualis cognatio, vt ſupra de tripli. cognat. § de eo. & ibi not. licet hoc ſit nouiſſime per Concilium Tridentinum immutatum. Vel intellige de licentia, quæ procedat de honeſtate, non de neceſſitate. Quemadmodum etiam dicimus de teſte, qui debet deponere ieiunus. ca. j de teſti. fac. c. j. de deſponſ. impu. in fin. Nec ſumendum eſt hic arg. a contrario ſenſu.

b Recipienda erunt. Cap. Iudæi. de teſti. An autem Iudæus poſſit contra Chriſtianum de crimine excipere, dic vt per Ab. in d. ca. Iudæi.

c Priuilegiis. Vt habes in cle. j. de teſti.

d Infidelis. Vt ca. j. & ca. licet de teſtib. l. quoniā. C. de hæret. cum authent. ibi poſita. & per Specul. in tit. de teſte. §. j. verſ. item quod Iudæus. Sed contrarium videtur probari in cap. Iudæ. eo. titu. Solūs verbum, præſumant, tollit difficultatem, vt ibi not. Item contra cum in iudicio ſit ſeruanda æqualitas. cap. ij. de mutuis petitio. ca. cum inter. de except. ergo iuridicum, quod ſicut Chriſtiani Iudæos non recipiunt contra ſe, ſic nec ipſi contra Iudæos recipi debeant. Sol. vt not. in clemen. j. de teſti.

e Excommunicatus. iij quæſtio. iiij. cap. conſpiratores. cum concord. alleg. per Speculat. in titu. de teſtibus. §. j. verſ. item quod eſt excommunicatus. Et idem dicas de ſuſpenſo, vt per Specul. in d. § j. verſi. quod de ſuſpenſo.

f Criminoſus. Quod intellige, vt in §. ſequen. & concord. iiij. quæſtio. ix. cap. neganda. & capitu. non eſt. & iij. quæſtio. vij. cap. qui ſine. & cap. poſtulatus. & xxxij. quæſt. v. cap. præceptum.

g Teſtimonium dicent. Sed nunquid orthodoxus poterit huic iuris diſpoſitioni renunciare, & contra ſe admittere teſtimonium infidelis. Specul. in titu. de teſt. verſ. ſed nunquid orthodoxus, quod ſic. Contra tamen Ioan. Andr. ibi. in additionibus, quia ſic daremus fauorem infidelibus, cōtra cap. excommunicamus. & cap. ſi aduerſus. de hæret. Eſt tamen ſciendū, quod ſi teſtis dicatur excommunicatus, infamis, fur, raptor, vel ita criminoſus vt non debeat admitti nihilominus productus ſtatim examinabitur, & in fine diſcutietur, an obiecta ſint vera: quilibet enim donec contrarium appareat bonus præſumitur, capitu. vnic. de ſcrut. in ordin. faci. & late per Speculat. in titu. de teſte. §. primo. verſicu. ſed quid ſi dicitur. cum verſiculis ſequentibus.

h Plane, &c. Iſte §. continet ſeptem caſus, in quibus quis repellitur a teſtimonio in cauſa criminali & tres caſus in quibus repellitur in cauſa ciuili, & ſumitur ex capitu. teſtimonium. de teſtimo. quaſi ad verbum. in quo Abbas valde diffuſe explicat materiam proſequendo ſigillatim caſus ſingulos.

i Crimine. De quo autem crimine ſit hoc intelligendum, varie loquuntur Doctores in capitulo teſtimonium. de teſtit. Sed quid ſi teſtis tempore præſtiti iuramenti fuerit non criminoſus: ſed bene tempore depoſitionis? Reſpondeo non eſt legitimus teſtis, nec admittendus. Aliud eſt in caſu conuerſo, ſcilicet, ſi criminoſus fuiſſet tempore iuramenti, & non fuit oppoſitum, non poteſt repelli tempore depoſitionis. Nam iuramentum aſtringit eum, licet criminoſum. Ita Abb. in dicto cap. teſtimonium. verſicu. circa hunc caſum. poſt Specul. & Ioannem Andræam. crederem tamen, quod iudex impedire poſſet ex officio, vel eidem fidem, vel modicam vel nullam adhibere deberet.

k Officio. Non ſic facile criminoſus repellitur

ab alio

ab alio officio, quam teſtificandi, de quo latiſſime, per Cano. in c. ſciſcitatus. de reſcri.

a Emendatus. In cauſa ergo ciuili emendatus non repellitur: quia iam incipit eſſe quod fuit, ca. ferrum. diſt. 50. Sed qualiter probabitur quis emẽdatus? Reſp. per ſacerdotem, cui confeſſus eſt, qui de ipſo debet teſtimonium perhibere. c. in capite. diſt. 50. & ij. q. j. c. ſi peccauerit. in fin. & in c. nemo. de ſimo. vt per glo. fin. de teſti. in c. teſtimonium. vbi latius Doct. vbi ſpecialiter inquit Ab. quod confeſſio quidem ꝓbabitur per ſacerdotem: ſed ſatisfactio per familiares & alios, qui viderunt. Quid ſi emendatio contigit per diſpenſationem? Reſpon. communiter, quod proſit quo ad omnes quæſtiones ciuiles & criminales. Sed Abb. in d. cap. teſtimonium. putat conſultius eſſe, ſi inſpiciantur verba diſpenſationis.

cludendus erit: ſi vero ſit de crimine emendatus [a], nec eum comitetur infamia [b], non eſt in cauſa ciuili, vel etiam cum de crimine ciuiliter [c] agitur, præterquã pro reatu [d] periurij repellendus.

Emendatus de crimine in cauſa criminali difficilius admittitur in teſtẽ, quã in ciuili.

In criminali autem quæſtione, ſi in alio iudicio contra ipſum accuſatione de crimine inſtituta confeſſus [e], vel conuictus [f] fuit, vel ſi tunc per exceptionem conuincatur [g], aut eius grauata ſit opinio [h], ex eo, quod quandoque fuit tali modo re-

b Infamia. Not. quòd infamia concomitatur & aſſociat infamem, adeo, quòd eum ſequitur quocunque ſe vertit tanquam lepra leproſum. arg. j. q. j. c. cito turpem. vnde in quolibet loco poterit tanquam infamis repelli, fac. ad hoc not. per Innoc. in c. qualiter, & quando. de accuſa. & per Ab. in c. teſtimonium. eod. verſi. vnum, &c. Sed cum tria ſint genera infamiæ, quædam iuris, quæ dicitur ciuilis, quædã quæ dicitur canonica, quædam quæ eſt infamia facti, quæ probe appellabitur infamatio, de qua erit intelligendum quod hic dicitur? Reſpon. ſecundum varietatem caſuum variandæ erunt & reſponſiones, vt prolixe per Ab. in d. c. teſtimonium. verſ. venio ad ſecũdum. & verſ. ego in hac materia.

c Ciuiliter agitur. Nota hic, quod appellatione cauſæ ciuilis non venit cauſa, in qua agitur de crimine, licet ciuiliter agatur, ponitur enim hic iſta, vt di. verſa. & dic quod iſta cauſa eſt quaſi mixta inter ciuilem, & criminalem. ca. tuæ. de proc. cap. ſuper his. de accuſat. quod eſt notandum pro interpretatione ſtatutorum, & aliarum ſimilium conſtitutionum.

d Reatu periurij. Fac. vj. q. j. c. quicunque. & xxij. q. v. c. paruuli. & c. ſi quis. cum ſimili. & procedat hoc quoties quis violauit iuramentum licitum, vel de quo dubitatur, an ſit licitũ ſi vero iuramẽtum ſit illicitum & temerarium, ſecundum commu. opin. non repellit a teſtimonio, nec infamat, ſicut nec a dignitate repellit. c ſicut. de iureiur. & fac. quod not. in c Florentinũ. diſt. lxxxv. Sed vnde aduenit iſta ſpecialitas in periurio, cum ſecus ſit in aliis criminibus grauioribus? ſufficit enim, quod quis ſit emendatus? Reſp. ſecundũ Io. And. & Goff. ꝙ in teſte pura. & ſimplex requiritur veritas. iij. q. viij. c. pura. & iiij. q. iiij. c. j. & iuramentum eſt veritatis confirmatio. c etſi Chriſtus. de iureiu. Sol. nihil eſt æque veritati contrarium ac falſitas, quæ eſt veritatis immutatio. authẽ. de inſtrumen. caut. in prin. Item periurus quodam reſpectu vincit homicidam. xxij. quæſt. v. ca. ille qui. & hoc maxime, quando qui committit periurium in teſtificãdo. nam ex quo ſemel commiſit in illo officio ſuſpectus eſt ſemper in illo. l. ſi aliquid. C. de ſuſcept. & Archi. c. quicunque ſciens. vj. q. j. & per Abb. in c. teſtimonium. de teſtib. Sed videtur quòd tam hic, quam in c. teſtimonium. ſit ſuperfluitas: ſufficiebat enim meminiſſe de infam. cum quilibet periurus ſit infamis. cap. infames. vj quæſt. j. Solu. vt per Abb. in d. ca. teſtimonium. verſ. ſed contra.

Falſitas.

e Confeſſus. Ex hoc nota, quòd confeſſio facta in vno iudicio, etiam criminali, facit fidem in alio contra confitentem quo ad hoc vt repellatur a teſtimonio quaſi ſuggillet opinionem ipſius: ſecus quo ad alia. l. pen. ff. de interro. actio. Item talis confeſſus non admittitur ad purgationem alicuius. c. conſtitutus. de purg. cano. & c. deniq;. §. j. de exce. quod intellige ſecundum hunc §. & fac. c. ſuper. eo. j de teſtibus.

f Conuictus. Multo magis, ſi condemnatus, ſecundum Io. And. & Abb. in c. teſtimonium. de teſti. & intellige hoc etiam ſi ſit emendatus vt ponat aliqui ſpeciale in cauſa criminali, quod ſatis innuit littera in ſi fac. c ſuper. eo. i. de teſti.

g Conuincatur. Quia tunc etiam ſi eſſet emendatus non admitteretur, ſi cauſa eſſet criminalis, licet durum videatur, quod ſemel delinquens quãtumcunque ſit emendatus teneatur ſuſpicioſus, ſi tamen intraſſet religionem forte remota eſſet omnis cauſa ſuſpicionis. c. penu. & fin. x x. quæſt. vltim. & ſentit Abbas in capitulo teſtimonium. de teſtib.

h Opinio. Et ideo is, cuius opin. eſt grauata ad teſtimonium admitti non debet in cauſa criminali: quia omni infamia debet teſtis carere. cap. denique. de excep. & ij. quæſt. viij. cap. teſtes. & præcipue in cauſa criminali. nec etiam tales ſunt admittendi ad honores. lxxxj. diſtin. c. tantis. & ſ. de accuſ. cap. omnipotens. & ca. fin de teſt. b. in nullo enim debet vacillare opin. ordinandi diſt. 33. c. laici. arg. l. reum criminis. C. de proc & l. eos.

pulſus, quamuis hoc caſu non excluderetur, in cauſa ciuili, poteſt a teſtimonio licet egerit pœnitentiã [a] remoueri [b].

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente cauſa. h. d.

Illud in dubium non venit, eius teſtimoniũ, qui integer depoſuit [c], infringi debilitaríve minime poſſe, quamquam illum poſt depoſitionem factũ eſſe contigerit criminoſũ. Nec enim, quod recte ſemel factum eſt, ex huiuſmodi euentu poſtea debet infirmari [d], cum culpãdus nõ ſit, qui idoneum nunc in teſtem producit, ſi aliquando eundem futurum malum non diuinauerit [e].

Domeſtici & ſimilem habẽtes cauſam, non poſſunt eſſe teſtes. h. d.

Domeſtici [f] quoque & qui ſimilem habẽtes cauſam conſimili quoque morbo [g] veriſimiliter laborare exiſtimãdi

ff. de decretio. & eſt hic argu. ꝙ res ſiue ſententia inter alios acta facit fidem in alio iudicio, ſed dic quòd ſola repulſio non ſufficit, ſed infamia inde orta ipſum repellit: aliàs iterum oportet crimen probari vt repellatur, vt not. in ca. teſtimonium. de teſt. vnde hæc notu. ſumitur.

a Pœnitentiã. Nota ergo, quod emẽdatus de crimine nõ remanet omnino integer, vnde non reſtituitur priſtinæ præſumptioni naturæ, qua quilibet bonus præſumitur. ea. ſi. de præſum. imò in arduis remanet præſumptio. contra fac. ca. forus. in fi. de verb. ſign. & ex hoc limi. c. ferrum. diſt. 50. & not. ꝙ non præfigitur aliquod tẽpus, ſed ſuffi it probare, ꝙ alias erat criminoſus. Ex quo infertur quod peractio pœnitentiæ, etiam cum interuallo longi temporis, non ſufficit vt purgetur ex toto præſumptio contra eam ex delicto orta. Arg. contra in auth. de monac. §. humana autem natura. de hoc per Ab. in c. teſtimonium. in iij. not. de teſti.

b Remoueri. Et circa hoc datur per Ab. in c. quæſtioni. de appell. in fin. talis regula & concluſio, quòd omne iuramentum honoris eſt regulariter periurio interdictum, per ea, quæ alleg. per gloſſ. in dicto cap. quæſtioni. ſed iuramentum oneris, quod tendit ob obligandum tenetur præſtare periurus ſicut alius. c. cum in eccleſiis. de maior. & obed. niſi ſit præſumptio, quòd iterum deieraret, tunc enim nunquam eſt deferendum iuramentum etiam oneris. cap. clericos. de cohabi. muli. & cler.

Tempus depoſitionis attenditur.

c Depoſuit. No. tempus depoſitionis attendendum. concor. l. ad teſtium. §. j. ff. de teſta. vbi not. & l. iij. circa prin. ff. de teſti. & de hoc per Specu. in tit. de teſte §. j. verſ. quid ſi poſt datum. & eſt argu. quòd impubes factus non facit teſtimonium de eo, quod vidit ante pubertatem, de quo not. in d. l. teſtium. §. j.

d Infirmari. Et merito: quia factum legitime infirmari nõ debet, licet caſus poſtea eueniat a quo non potuit inchoari. c. factum. de reg. iur. in vj. fac 32. q. 7. c. neque furioſus ff. de his qui ſunt ſui, vel ali. iur. l. patre. fac. c. pen. de eo qui cogn. conſan. vxo. ſuæ. & l. in ambiguis. §. i. ff. de re iu. & l. adoptiuus. & l. ſi qua. ff. de rit. nupt. & l. nec enim. ff. de itine. actuq; priua. Contra tamen videtur. c. communiter. & c. vſque adeo. diſt. xxxiij. & c. preſbyterum. & c. tua. de cler. ægrot. Sol. non infirmatur & retractatur totaliter, ſed quo ad effectum tantum, & ita not. in d. c. factum. Sic etiam contra, licet quid ad eum caſum veniat à quo potuit inchoari, non tamẽ firmatur quod ab initio non valebat. c. non firmatur. de reg. iur. in 6. de quo dic vt ibi.

e Diuinauerit. No. ꝙ non tenetur quis diuinare. fac. c. vni. vt eccl. benef. ſin. dimi. confe. & l. ſi fideiuſſor. §. ſi cum debito. ff. mand. & l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil. Nam & Paulus licet eſſet ſpiritu Dei plenus, non tamen potuit ſecreta diuini conſilij perſcrutari. xxij. quæſt. ij. ca. beatus. diuinare autem ſumitur in malã partem. vt j. q. j. ca. nunquam.

Domeſtici.

f Domeſtici. Concor. l. pen. ff. eo. l. ij. C. eo. & c. in litteris. de teſti. & iiij. q. iij. §. teſtes. Sed quinam dicuntur domeſtici, vel familiares? Rñ. proprie ij. quibus imperare poteſt, ratione patriæ, vel dominicæ poteſtatis, vt not. in d. c. in litteris. hic tamẽ non adeo ſtricte ſumitur domeſticus: nã & alios ſeruitores, qui ſtant in domo ad ſeruiendum, & ſunt liberi, comprehenduntur in diſpoſitione huius tex. vt per Ab. in d. c. in litteris. in iij. not. per l. ij. §. familiæ. ff. de vi. bon. rapt. & l. pronunciatio. §. j. ff de verb. ſigni. licet idem in eodem capitu. verſ. ſed contra prædicta in fi. videatur adhærere primæ expoſitioni & ſignificationi. Quidam tamen circa hos ſeruitores diſtinguunt: an habeãt ſalarium, vel non habeant: vt quod hic dicitur locum habeat in primo caſu, nõ in ſecundo, vt per Specu. in tit. de teſte. §. j. verſi. ſed quid de mercenario. Verbum tamen, familiares, ſecundum aliquos latius patet, quam verbum, domeſtici, vt per Iuriſtas in l. ij. C. eod.

Familiares.

Sed an ſubditus teſtificabitur in cauſa domini? Rñ. affirmatiue, vt per Abb. & Doct. in c. accedens. vt lit non conteſt.

g Morbo. Id eſt, delicto, ſecũdum quoſdam. fac. iij. q. vij. c. qui ſine. & c. poſtulatus §. porro. in fin. & j. q. j. cap. multi. in princ. & ca. cum in tua. extra deſponſ. Sic non poteſt alium corripere, qui in ſimile delictum corruerit. diſtin. xxv. cap. fin. Sed certe licet hæc diſpoſitio vera ſit in ſe: non tamẽ videtur quadrare huic litteræ: nam cum agitur de repellendo teſtem non eſt neceſſe ponderare ſimilitudinem, ſiue conformitatem delicti, cum etiam

etiam diſſimile repellat.c.teſtimonium. de teſti. Vnde videtur melius intelligi poſſe de ſimilitudine cauſæ,non tamen de qualiber ſimilitudine: puta, quod is, qui emit non poſſit teſtificari in cauſa alterius, qui emerit. Sed quoties eſt tanta cauſatum ſimilitudo, quòd ex deciſione cauſæ, in qua eſt principalis, non ſufficit ergo ſimilitudo in genere, vel in qua non cadit affectio, vt per Abb. in cap. perſonas.de teſtib.

ſunt, ſi[a] certum id ſit, aut ſuper eo legitime conuinci poſſint, ſi ab altera partium teſtes adducti fuerint, ad teſtimoniũ admittendi non erunt[b].

Non poteſt quis eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus, vel procurator. h.d.

a Si certum. Sed quid agendum, ſi certum ſit me ſuper tractatu non habere, niſi teſtes de mea familia? Reſpond. ſecundum Abb.in ca.j. in litteris. quòd debeo eos expellere,& poſt producere eos in teſtes.ſatis enim videtur,quod tempore teſtimonij non ſunt mihi familiares.hæc tamen expulſio non debet eſſe de fraude ſuſpecta,ſecundum Doct. in l. j. §.ſi ſeruus ff.de qq.& in d.c.litteris.

b Non erunt. Et ſic infertur,quod Interrogandi non erunt.putat tamen Abb. in cap. perſonas. in fi. de teſti. Nõ abſurde dici poſſe, quod illi admitti poterunt,ſed quanta ſit adhibenda fides iudex ex variis circunſtantiis arbitrabitur. argu. not.in capit.inſuper.& in capitu.litteris. de teſtib.erunt ergo teſtes huiuſmodi non omnino integri. Et quod dicitur eos non admittendos, intelligendum erit, quo ad effectum plenæ probationis. & facit pro eo, quod hic dicitur. cap. cauſam.ij. de iudi.vbi iudex,qui habet cauſam conſimilem poteſt recuſari.

c Inſtantia. Inſtantia bene dicit inſtantia, quæ durat à litis conteſtatione vſque ad ſententiam, vt etiam per trienium,ſecundum ius ciuile.l.properandum.C.de iud.Secus enim eſſet, ſi datus eſſet procurator ad vnum actum tantum: puta. ad impetrãdum:quia poterit in aliis articulis diſiunctis teſtificari,ſecundum Ioan. And. & Peruſi. in cap.ſi.de teſti.in vj.poſt Rot.

d Aduocationem. Quod intelligerem etiam ſi tantum ſcriberet in camera,& non compareat coram iudice,licet hic proprie non poſſit dici aduocatus,ſecundum Abb. in rub. de poſtu. & prohibitus aduocare non cenſeatur prohibitus domi ſcribere Sed hic videtur eadem in vtroque ca ſu ratio, vt j. in notula ſuper verbo præſumitur. *Aduocatus.*

e Suſceperit. Si quis ergo fuerit quidem procurator conſtitutus,mandatũ tamen non receperit teſtificari poterit.c.dilecto.de teſti. Idem etiam in aduocato, & de hoc not.in l.ſi.ff.eo. tit. Immo & ſi ſuſcepiſſet mandatum & re integra renunciaſſet,idem eſſe dicendum,ſecundum Inno.in c.inſuper. de teſt. Fortius ſecundum Hoſt. ibi idem diceremus,ſi procurator agere incœpiſſet, dummodo ante litem conteſtatam diſtitiſſet, & etiã ſi dictus procurator poſſet cauſam reſumere ſecundum formam,cap.ſi duo.de procur.in vj. Expone ergo ſuſceperit, ita quod dominus litis factus fuerit,nõ aliàs, de hoc plene habetur in cap. inſuper. de teſt. & in cap. ſi. eod.tit.in vj.

Is quoque, qui in prima inſtantia[c] alicuius cauſæ aduocationem[d] & patrocinium ſuſceperit[e], licet aduocatus[f], & procurator[g] eſſe deſierit, quia tamen adhuc affectus cauſæ præſumitur[h], in iu-

f Aduocatus. Intellige de aduocato, qui intentionem ſuam propalauerit ex intẽtione Inno. & Abb.in c.irrefragabili.de offi. ordi. Qui ita etiam intelligunt.l. prætor. ff.de iuriſd. omn. iud. Poteſt tamen eſſe teſtis in inſtrumento tranſactionis,& deſcriptus in inſtrumento poteſt eſſe aduocatus cum agitur ad executionem, ſed ſi in aliquo dubitetur de iuribus inſtrumenti, non poteſt teſtificari. Abb. in cap. litteris. de tranſa. Et ſic not.quod cuius viui vox non facit fidem facit deſcripta. Et facit ad q. an notarius procurans poſſit producere inſtrumentum à ſe confectum in fauorem ſui principalis, de quo per Ioan. Andr. in cap. cum quid vna. in Mercur.fac.not.per Bart.in l.deferre. §. idem reſcripſerunt.ff.de iure fiſci.

g Procurator. Patet quod hic loquitur de procuratore ad iudicia.Sed nunquid ſit idem de procuratore ad negotia? Rñ.ſecundũ Hoſt.quod in negotio,quod procurauit de conſenſu partiũ poteſt admitti,ſicut & iudiciarius & mediator.§. quoniã vero.authen.de teſti.in aliis vero, etiã parte inuita,cum non prohibeatur.l.j.ff.eod.& not. in c. ſi.de teſti. in vj.Notarius quoq;, qui ſcripſit acta nõ prohibetur eſſe teſtis habetur in d.c ſi. Iudex quoq; poteſt deponere coram aliis iudicibus de geſtis coram ſe.cap.inter dilectos. vbi Ab.de exceſ.præl.& in c.non ſine.de arbit. plenius in cap. cum nobis. de teſtib.

h Præſumitur. Sed quomodo hoc præſumitur cũ ceſſet lucrũ? Rñ quia huiuſmodi perſonæ reputant victoriam cauſę ad honorem & petitionem ad dedecus quia memores ſui offici forte veritatẽ non deponerẽt,& ſic nota.quod honor & cauſa affectionis non minus repellit teſtem, quam lucrum,Peruſin.poſt Bal.in c ſi.de teſti.in vj. fac. c.ſtatuendum.ij.q.vj.& fac.quia aduocatus dicitur offendere eum, contra quem aduocat: vnde tanquam non amicus videtur repellẽdus. per ea, quæ dicit Anto.in c.cum ſacerdotis.de poſtu.vbi inquit quod promittens ſub certa pœna non offendere,incidit in pœnam accipiẽdo contra eum officium aduocationis:quòd nota pro inſtrumẽtis pacis. Contrarium tamen ibi & melius tenet Abb.Sed quid ſi vehementiores præſumptiones

Honor et lucrũ æquiparantur.

Aduocatus dicitur offendere.

dicio appellationis [a] in teſtē recipiēdꝰ nō erit [b].

Ad teſtes examinandos etiā tres dilationes dari poſſunt, & ex cauſa etiam quarta, ſub certo tamen iureiurando. h. d.

Dabunt autem iudices, tam in eccleſiaſticis, quam in ciuilibus [c] cauſis ad exhibendos teſtes non ſolum vnam: ſed ex cauſa [d] ſecundam etiam & tertiam dilationem [e]: quartam vero diſceptantibus non largientur [f], niſi præſtito ab eo, qui poſtulat iuramento [g], quod non per calliditatem aliquam quartam productionem [h] poſtulet. Sed quia illorum, quos inſtat nunc de nouo producere prius notitiam habere nequiuerit [i], quodque neque per ſe, neque per [k] alium teſtificata ſubtraxerit [l], vel didicerit, quo caſu quar

vigerent in contrarium? Forte non procederet quod hic dicitur. l. diuus. ff de reſti. in integr. niſi dicas hanc eſſe præſumptionem iuris, & de iure, quæ non admittat probationem in contrarium.

a Appellationis. Videbatur tamen dicendũ contrarium, cum cauſa appellatiõis videatur diuerſa a cauſa principali propter diuerſitatem iudicis, aduocati, & procuratoris, ſed dic quod non eſt ſimpliciter alia, ſed quo ad quid not. in ca. ſi. de teſtib. in vi.

b Non erit. Fac qđ not. Abb. in c. cum venerabilis. verſ. ex prædictis etiam infePARA ratur. vbi inquit, quod ſi approbaui aliquem, poſſum eundem reprobare reſpectu alteriꝰ diſſimilis actus. Vnde ſi approbaui aliquem in iudicem poſſum reprobare, ſi producitur contra me in teſtem: quia perſona criminoſa poteſt eſſe iudex, ad not. in c. ſciſcitatus. de reſcr. non autē teſtis. §. vita. ſ̃. eo. & c. teſtimonium. de teſtib. Sic approbatus in rectorē ſtudij poteſt reprobari in examine, nec ſtatutum vniuerſitatis in contrarium valeret.

c Ciuilibus. Id eſt, quæ aguntur in foro ſæculari, eccleſiaſticis, quæ aguntur in foro eccleſiaſtico, vel ciuilibus, id eſt, quæ aguntur de rebus temporalibus: eccleſiaſticis, id eſt, ſpiritualibus, vel criminalibus, vtramque expoſitionem amplectitur Abb. in cap. in cauſis. de teſtibus. vnde ſumitur, ſecundum primam expoſitionem nota, quod regulariter cauſæ eccleſiaſticæ regulantur ad inſtar ciuilium. fac. clem. diſpendioſam. de indi. per locum a ſpeciali, & in cap. j. de iuram. calum. in vj. fac. not. in d. cap. j. de nou. oper. nuntiatio.

d Ex cauſa. Fac not. in d. ca. in cauſis. & in c. pen. de teſti & in l. ſi ff. de fer.

e Dilationem. Aliàs productionem, & ita reperitur littera in c in cauſis. & in c penult. de teſtib. vnde ſumitur. Et erit ſenſus, quod etiam in vnica tum dilatione non poterunt fieri, niſi tres productiones. & hunc intellectum ſequitur Abb. & alij magni viri, tam in d. cap. in cauſis, quam in dicto cap. pen. multis comprobans: conſuetudo tamen, quæ eſt optima legum interpres. ca. cum dilectus. de conſuet. approbauit alium intellectum, ſcilicet, vt in dd. iuribus exponamus productionem, id eſt, dilationem in qua ſcilicet fiunt productiones, & ob id hic ad tollendas difficultates meminit de dilatione. & pro hac intelligentia fac. quod not. iij. quæſtio. iij. cap. ſpacium. pro alio tamen intellectu. fac. c. ſignificauerunt. de teſti. & authen. qui ſemel. C. de probatio.

f Largietur. Sed quid dicemus, ſi iudex hanc quartam largiatur, omiſſa ſolennitate iuramenti, de qua hic dicitur? Reſpond. licet varij varia ſcribunt, commu. tamen eſt opi. quod teneat iſta quarta productio, ſi a parte non fuerit reclamatum & appellatum. & ita Butr. & alij in c. pen. de teſt. & per Ab. fuſe in c. in cauſis. eo. tit. Idem erit, ſi productio fuerit facta poſt terminũ aſſignatum tacente parte, Imol. in c. fraternitatis, de teſti.

g Iuramento. Sed cur exigitur hoc iuramentum cum ſemel ſit iuratum de calumnia? Reſpond. vt not. in cap. penult. de teſtib. & eſt not. ſecundum Inno. quod hęc quarta dilatio nõ datur indiſtincte ſeruata ſolēnitate, de qua hic dicitur. ſed oportet quod petatur intra tempora ſtatuta, de quibus in l. j. C. de dilat. & iij. q. iij. c. ſpatium. ſequitur Abb. in c. pen. de teſtib.

h Productionem. Id eſt, dilationem, in qua fit productio, vel ſecundũ alios capi debet hoc verbum prout iacet, vt not ſ̃. in verb. dilatione, ſecundum quem intellectum ſequitur, quod ſi quis habuiſſet tres dilationes tamen non potuiſſet facere, niſi vnam, aut alteram productionem, quod in danda quarta dilatione non haberet locum, quod hic dicitur de iuramento exhibendo, ſequitur Abb. in c. in cauſis. de teſtib. verſi. ex his. habes clare intellectum, &c.

i Nequiuerit. Simile in c. paſtoralis. de except. & in ca. præſentium. de teſtib.

k Per alium. Nec enim refert vtrum quis faciat per ſe, vel per alium, vbi idem reſultat effectus, ꝙ procedit etiam in pœnalibus, vt xij. q. iiij. c. ſi quis ſuadente. iuncto ca. mulieres. de ſenten. excommun. & quod ibi per Abbat. & per Iuriſtas in l. j. C. de ſer. fugit.

l Subtraxerit. Eo enim ipſo quod ſubtraxit teſtificata, præſumitur quod didicerit: præſumitur enim contra ſubtrahentem ex delicto, ſecundum Innoc. Hoſtien & Abb. in c. in cauſis. argu. l. ſi de poſſeſſione. C. de prob. ſi igitur ceſſaret iſta ratio, puta, quòd in dilationibus, vel productionibus teſtes nõ fuerint examinati, non haberet locum quod hic dicitur. ſecundum Abb. in d. cap. in cauſis. verſi. ex hac ratione.

tam quoque dilationē accommodabit[a] iudex maxime ſi productioni teſtium non fuerit à partibus renuntiatum[b].

Multa conceduntur ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur quod probatur hic tribus exemplis h. d.

Si quidem[c], ne probationes depereant, multa permittūtur, quę alioqui non concederentur: vt ecce, ſi is in cauſa[d] iudex datus fuerit, quem in teſtē produci ſit neceſſarium[e], remouendus[f], & alius in eius locum ſubſtituendus erit. Sic & aliàs citato[g] aduerſario recipiuntur, & publicantur teſtes, quos reus[h] inducendos duxerit. Sic & eccleſia neceſſariæ probationis omiſſione læſa, etiam aduerſus eccleſiam, reſtituenda[i] erit.

Publicato proceſſu non poſſunt teſtes examinari ſuper eiſdem nec in prima, nec in ſecunda inſtantia: ſecus ſuper emergentibus de nouo.

Elapſis igitur trib⁹ dilationibus, poſt quam renuntiatum eſt probationib⁹, & publicata dicta teſtiū, regulariter[k] producendi teſtes, rurſus non erit[l] danda co-

a Accommodabit. Sed quid, ſi pars ſimpliciter petit quartam productionem, vel dilationē, non adiecto cum ſolennitate legali? Inno. dicit, quod eſt iniuſta petitio, & iuſta denegatio, & ſi a denegatione appellaretur eſſet iniuſta appellatio: de hoc tamen late per Abb. in cap. ſignificauerunt. de teſtib. Nota tamen vnum quòd diſpoſitio huius §. non ſeruatur in Romana Curia: quia in ea tales productiones, ſiue dilationes dantur pro iudicis arbitrio, vt accepi ab Antonio Maſſa aſſeſſore huius operis & excellētiſſimo practico.

Antonius Maſſa.

b Renunciatum. Tūc enim pars quę probationibus renunciauit, non eſt ad hoc vlterius admittenda. cap. cum veniſſet. & ibi not. de teſti.

c Siquidem, &c. Quaſi dicat non mirum ſi ſuperiore caſu datur etiam quarta dilatio: quia multa ſunt inducta, ne probationes pereāt. fac. l. quoniam. C. de hęre. & mani. & l. curent. ff. de teſti. & ff. ad alleg. Aquil. l. in lege. & in cap. quoniam frequenter. vt lit. non conteſt.

d In cauſa. Etiam criminali, licet in ea teſtes nō cogantur. ita tenetur communiter in cap. dilecto de teſtib.

e Neceſſarium. Quia ille, qui probare intendit non habet niſi vnum teſtem, niſi remoueatur iudex datus, vt in c. dilecto. de teſta. Sed numquid idem ſit dicēdum, ſi iſte, qui vult iudicem remoueri haberet duos teſtes præter iſtum? Et non videtur cum duo teſtes ſufficiant. l. vbi numerus, ff. de teſti. cap. licet. eo tit. c. relatum. de teſta. Sed ſatis poteſt dici illū poſſe & debere remoueri a iudicio, præcipue ſi illi duo nō ſint maiores omni exceptione, & quia teſtes nō habent omnia in memoria. l. ij. §. ſi quid autem in tanta. C. de iur. vet. enucl. & l. peregre. ff. de adquir. poſſ. Si autē plures haberet, non deberet remoueri: quia vbi quis habet ſufficientes teſtes, alij non cōpelluntur. c. de teſtibus. in fi. de teſti. niſi tamē aduerſarius meus in fraudē procuret, vt cauſa cōmittatur ei, quē ego volebā vt in teſtem: quia tunc remouebitur, licet habeam plures, quos volebā & poteram in teſtes producere, ne meo aduerſario ſua fraus proſit, c. nobis. & cap. ſicut. de ſimo. cap. ſuper litteris. de reſcri. l. itaque. ff. de furt.

f Remouendus erit. Niſi iudex vellet iurare, quod nihil ſcit in illa cauſa, vt not. in c. dilecto. de teſt.

g Citato. Citari enim debet pars non modo quando producuntur teſtes directe in cauſa in iudicium deducta, cap. ij. de teſti. Sed etiā quando producuntur indirecte quadam via extraordinaria ad futuram rei memoriam, vt in auth. ſed & ſi quis. C. eo. ti. ſecundum vnum intellectum: quia eadem eſt in vtroque caſu ratio. Semper enim præmitti debet citatio, vbi agitur de præiudicio abſentis iij. q. ix. ca. caueant. & ca. omnia. & cum hæc qualitas citationis ſit extrinſeca non præſumitur niſi probetur, habetur in cap. tuis. de teſtib. & in l. ſciendum. ff. de verbo. oblig.

h Reus, &c. Cap. ſignificauit. de teſti. ſecundum intellectum magis communem, & minus dubiū, licet ſecundum aliquos ille tex. poſſit intelligi & in actore & in eo, qui poteſt eſſe actor & reus.

i Reſtituenda erit. Cap. auditis. de teſti. in inte.

k Regulariter. Concor. c. cauſam. ij. c. cōſtitutus. & c. cū veniſſēt. de teſti. & dicit regulariter: quia dantur caſus, in quibus nō habet locū, quod hic dicitur, de quibus per Ab. & alios in ſupra allegatis capitulis, præcipue in c. cū veniſſēt. & in c. fraternitatis, vbi Io. And. enumerat ſexdecim caſus, in quibus non procedit depoſitio huius litteræ, duos addit ibidem, Ab. in dicto loco. Sed nūquid ſola publicatio impediat productionem, an vero etiam requiratur. quod pars didicerit teſtificata? Quidam quod non ſufficit ſola publicatio, ſed quod requiritur, quod pars inſpexerit dicta teſtiū magis tamen communiter contra, quod ſola publicatio ſufficiat, vt per Abb. in d. cap. fraternitatis. & deducit, & defendit nouiſſime Ioan Bap. Feret. conſil. cliij.

l Non erit. Admiſſa tamen probatio licet contra iuris diſpoſitionem valebit. ſecundum Ioannem Andr. & Sozin. in ca. fraternitatis. de teſtib. & per Abb. in cap. cum contingat. de offi. deleg. Excipiuntur & alij. plures caſus, vt per Docto. in dicto

pia. & ſicut nō licet ſuper eiſdem vel directo cōtrariis[a] articulis alios vel eoſdē teſtes in principali cauſa ꝓcedere[b]: ſic nō debet in cauſa appellationis[c] licere, cum non minus in ea, quā in principali teſtiū ſit timenda ſubornatio[d].

Etiam poſt publicationem teſtium poſſunt ſuper nouis capitulis teſtes examinari.

Quod ſi noua[e] cōtingat emergere capitula, ſuper quibus partes teſtes nouos velint inducere recepto ſolenni iuramento[f] teſtium, non obſtante publicatione, ſuper veteribus facta, nec in primo[g]: nec in ſecundo[h] iudicio reiiciendi erunt.

In teſtes non poteſt obiici poſt publicationem h.d.

Sed interdum accidit, vt eos, qui iure in teſtes recipi nō debuerant, admiſſos tamen eſſe ab aliqua partium[i] prætendatur, in qua

cap. fraternitatis. & per Sozin. in ſuis regulis & fallentiis, ſi tamen illæ Sozin. ſunt.

a Contrariis. Vt eſſet probatio furoris, & ſanæ mentis virginitatis & corruptionis, præſentiæ & abſentiæ, quando ſcilicet talia & ſimilia eiſdem perſonis & actibus, & eodem temporis inſtanti ſic contrarie formarentur. indirectam vero contrarietatem bene licet per teſtes probare, poſt atteſtationes publicatas, puta abſentiam teſtis vel partis a loco eo tēpore, de quo deponit, vt in cap. ex tenore. de teſti. & l. optimam. C. de contr. & comm. ſtipul. ſupra directa vero contrarietate non licet clem. ij. de teſti. vnde ſumitur, niſi opponeretur falſitas directa ipſius teſtis cum corruptione, vt not. in d. clem. ij. & in cap. licet. de probat. & Abb. in cap. fraternitatis. de teſtib.

b Producere. Parte ſcilicet inuita, vt per Io. And. in cap. fraternitatis. de teſtib.

c Appellationis. Clem. ij. de teſti. vnde ſumitur. damnatur itaque ex hoc plurium Legiſtarum tenentium, quod in iudicio appellationis poſſint ſuper eiſdem capitulis teſtes examinari: contra quam fac. etiam textus ipſorum dominorum iuris ciuilis in auth. de teſti. §. quia vero. cui ſatis friuole ipſi reſpondent, vt no. & habetur in c. fraternitatis eod. tit. & in d. clem. ij. & cum Cannoniſtis tenet Bart. in l. per hanc. C. de temp. appell.

d Subornatio. Sed quare magis timetur de ſubornatione poſt publicationem, quam ante, cū ſemper a principio potuerint partes teſtes ſuos ſubornare? atq. c. ſicut. de teſtib. & c. licet. eo. Reſ. ſecundum Ioan. And. & Ab. in c. fraternitatis de teſtib. ante publicationem non eſt tantus timor, cum pars veriſimiliter ſperet ſe poſſe probare intētionem ſuam, vel aduerſarium defecturum in probādo, ſed poſt publicationem probationum cum videt ſe ſuccubiturū: quia non probauit, vel quia aduerſarius plene probauit, facilius inducitur ad corruptionem teſtium, tamquam omni alia ſpe deſtitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri, cum neceſſario teſtes eſſent producendi ad cauſæ inſtructionem, quod non eſt in iudicio appellationis, cum potuerit inſtrui ex actis primæ inſtantiæ.

e Quod ſi noua, &c. Duplex cōſiderari poteſt ſpecies nouorum capitulorum, quidā enim ſunt omnino noui, vt ſunt illi qui nō concludunt, nec adiuuant intentum articulantis, & de his nō intellig. t hic: quia ſuper his non admittūtur teſtes, ſiue ſint publicatæ depoſitiones, ſiue non. Nec enim quis admitti debet ad probandū, quod probatum non releuat, ca. cum contingat. de offi. deleg. l. ad probationē. C. eo. fac. quod not. in ca. j de confeſſ. in vj. Secunda eſt ſpecies nouorum capitulorum dependētium ab antiquis, vt ſunt ij, qui fundant, vel adiuuant intentionem articulantis in eadem cauſa. exemplum in cap. cum Ioannes. de fide inſtrumentor. & plura exempla ponunt Ioan. Andr. & Ant. de Butr. in cap. fraternitatis. de teſtib. vbi etiam Ab. & nota. in cap. cauſam. eod. tit. & Legiſtæ late in l. per hanc. C. de tempo. appellatio.

f Solenni iuramento. Hoc tamen non habet locum duobus caſibus. Primo, ſi tale iuramentum a parte remittatur, cap. tuis. de teſtib. Secundo, quando teſtes ſimpliciter ſuper tota cauſa fuerunt producti. & ſuper tota cauſa iurauerunt: quia tunc non ſolum iurare non tenebuntur, ſed nec produci poterunt: quia non poſſunt emergere noua capitula, cum teſtes fuerint generaliter examinati, vt per Abba. in cap. fraternitatis. de teſtib. verſic. omnia prædicta limita. vbi etiam vide in quo conſiſtere debeat ſolennitas & forma talis iuramenti poſt gloſſ. ibi in verbo iuramentis.

g Nec in primo. Ca. ex tenore, & ibi not. de teſti.

h In ſecundo. Cle. ij. de teſti.

i Partium. Ex hoc quod dicit partium plurali numero videtur hæc litera inferre, quod etiam actor poterit opponere cōtra teſtes quos ꝓduxit quod non videtur permittendum, cū producendo adeo illos approbet, vt non poſſit poſtmodū eoſdem reprobare. vt iiij. quæſt. iij. c. ſi quis teſtibus. Sed dic, quod hoc nō eſt neceſſario ex hac litera: quia licet actor regulariter producat teſtes: tamen etiam reus producit ad ꝓbandas ſuas exceptiōes, quo caſu eſt actor. l. j. ff. de exceptio. vnde & reus opponet contra teſtes actoris, & actor cōtra teſtes rei: vnde recte dicit partiū & nō partis. Vel dic aliter, quod non ſolum reus obiicit in perſonas teſtium, quos examinauit actor: verū etiam quandoque ipſemet actor, vt puta ſi vellet reprobare tales perſonas, qui delicto producēti tēpore

pro

productionis veriſimiliter incognito, vt in cap. nulli. de electio. in vj. alium caſum habes per Ab. in cap. in præſentia. de teſtib. vt late de materia per Antonium, & alios.

a In eos. Puta, quod ſint periuri, infames, ſerui inimici conſpiratores, & alia, de quibus habetur in cap. teſtimonium. de teſti. Et bene dicit in eos: quia in dicta eorum obiicere poſſunt etiam illi qui teſtes produxerunt, iiij q. iij §. ſi quis teſtibus. Et eſt ratio differentiæ: quia cum produco teſtem, perſonam eius approbo: & ideo contra perſonam eius dicere non poſſum. Sed quid ſit dicturus ignoto. & ideo dicta dicere poſſum, ſi video, quòd contradicit ſibi ipſi, vel etiam aliis teſtibus meis, vel facit pro aduerſario meo, licet arg ſit contra in cap præſentium. de teſti. & ibi not. Sed an idem ſit in producente inſtrumẽta, vt poſſit producens contra illa obiicere? Reſpond. non, diligenter enim debuit prouidere, an inſtrumenta facerent pro ſe, vel contra antequam produceret, quòd in teſte fieri non poteſt: quia teſtes frequenter dicunt ſe ſcire quod neſciunt, & neſcire, quod ſciunt. poteſt tamen quis proteſtari dicendo, quòd non intendit vti inſtrumento producto, ſi falſitatis arguatur, vt in l. iij. C. de fide inſtru. & not. in d. capitu. præſentium.

ſpecie ſtatutum eſt, vt ſi quid in[a] eos habent, ante publicationem debeant obiicere, poſtea vero tunc demum id licebit, cum iuraméto[b] partes firmauerint, qđ nõ dolo velint ad opponendum deſcendere.

Quod quis poſt publicationem didicit aduerſus perſonas teſtium obiici poſtea poteſt h. d.

Sed & ſi oſtendere[c] quis paratus fuerit, poſt publicationem didiciſſe, ſe quod in perſonas vult obiicere, tunc quoque opponendi patere debet aditus.

Proteſtatio operatur, vt poſſit aduerſus teſtes obiici poſt publicationem. h. d.

Idem iuris eſt, ſi forte quis ante publicationem id fuerit proteſtatus[d]. Cęterum cũ quis proteſtatus fuerit, velle ſe poſt publicationẽ depoſitionũ perſonas teſtiũ repellere, ſi quid in fauorem proteſtãtis dixerit non de facili[e] fides adhibebitur.

Teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet. h. d.

Illud etiam admonendi ſumus, quod non ſolum teſtes[f] ſuper principali negotio deponentes aliis teſtibus licebit repellere: ſed etiã contra ſecũdos primorum reprobatorios probationes proferre

b Iuramento. Iuramentum eſt hic legitima probatio: quia quilibet præſumitur bonus niſi probetur malus, cap. vni. de ſer. in ordi. faci. cap. dudum. de præſum. Sic contra conſcientia, vel fides probatur per iuramentum. cap. ſi vero. ij. de ſen. excom. fac. ca. paſtorali. de exce. fac. cap. fin. quod met. cauſ. Sed non videtur hoc iuramentum præſtandum, cum ſemel de calumnia iuratum fuerit, quod iuramentum non eſt iterandum auth. In hoc ſacramento. C. de iura. calum. Sol. contrarium procedit in iuramento calumniæ, quod hic dicitur in iuramento malitiæ quod declara, vt per Abb. in cap. præſentium. de teſti.

c Oſtendere. Sed quomodo poterit id oſtendi? Reſ. per iuramentum, vt in caſu proximo, fac. ca. paſtoralis. de excepti. & not. in cap præſentium. de teſtib. fac. cap. nulli. de elect. in vj.

d Fuerit proteſtatus. Sed qualis erit proteſtatio iſta. vt admittatur quis poſt publicationẽ ad opponendũ? Reſp. quod quis proteſtetur, quod vult teſtes repellere tãquam nõ idoneos, & ſi ita concipiatur non eſt neceſſarius cõſenſus partis, vel iudicis nam per eã tollitur ſuſpicio malitiæ. At ſi quis generaliter proteſtetur, quod liceat dicere in perſonas teſtium, prout habet communis practica non releuat talis proteſtatio, niſi iudicis & aduerſarij accedente cõſenſu, iuxta not. in cap. cũ M. de conſti. & in c. Cumana. de elect. & late deducitur per Inno. & Abb. in cap. præſentium. de teſtib.

e Nõ de facili, &c. Et merito: nam per præcedentem proteſtationem videtur ꝙ noluerit adhibere fidem dictis illorum contra ſe, non ergo debet habere pro ſe ca. ſi Romanorum. diſt. xix. & iij. q. viij. c. cuius in agendo. & c. cum olim. de cenſi. l. pen. C. de ſolu. l. qui falſas. C. de falſis. l. Papi. §. meminiſſe. ff. de inoff. teſtam. & abſurdum redire ad renunciatum. l. ſi quis iuſiurandum. C. de reb. cre. Sic contra, ſemel probatum reprobare non poſſum. viij. q. ij. capitu. dilectiſſimi. l. Pomponius. ff. de neg. geſt. l. ſi vxor. ff. de adul. cap. quemadmodum. de iureiur. Et quod hic dicitur de facili varie conſueuit exponi, quidam enim dicunt de facili, id eſt, nullo modo. Simile ij. q. vj. cap. biduum. verſ. ſi aduerſarius. cum concor. alle. in cap. præſentium. de teſti. Sed hæc expoſitio non videtur omnino litteræ cohærere. Vnde dic. quòd circa hoc plurimum poteſt arbitrium iudicis, vt per Abb. in dicto capitulo præſentium. vnde ſumitur, licet circa hoc ſit controuerſia inter Hoſt. Io. And. Goff. Inno. Ab. & alios in dicto cap. præſentium. vbi videndum.

f Non ſolum teſtes. Concor. c. licet. iij. de teſti. vnde ſumitur. Sed an quod hic & ibi dicitur habeat locum in reprobatione dictorũ Item in reprobatione inſtrumentorum? Dic vt per Abba. in dicto cap. licet.

licebit. Et non admittẽte iudice, appellationis[a] remedium licitum erit interponere.

Nõ licet examinare teſtes reprobatorios reprobatoriorũ. h. d.

Vlterius autem partibus ad reprobationẽ teſtium aſpirare minime[b] licebit, ne ſi producendi quartos contra tertios, & ſic deinceps partibus licẽtia tribuatur negotium cõtingat in infinitum[c] protelari.

Qualiter iudex penſare debet dicta teſtium. h. d.

Publicatis igitur atteſtationibus non ſolum ad multitudinem[d] teſtium reſpicere iudicem oportet: ſed etiam ad qualitatem illorum: itẽ depoſitiones rimari & diligenter inſpicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem aſſiſtere iudicabit, animi ſui motũ informabit[e].

Iudex poteſt teſtes repetere, & interrogare vſque ad ſententiam. h. d.

Quod ſi circa alicuius teſtis dictũ iudicis hęſitet intellectus, eũdem rurſus ad examẽ reuocare poterit[f]. Et generaliter iudex vſq; ad prolationẽ ſententiæ interro-

a Appellationis remedium. Ca. ex parte. de teſti. Videtur autem eſſe in iudicis arbitrio, an primo admittat teſtes, an exceptionem contra eos, quibuſdam caſibus exceptis, de quo latiſſime per Docto. in d. cap. ex parte.

b Minime licebit. Videtur quod hæc iuris diſpoſitio contineat abſurditatẽ. Nam in iudiciis debet æqualitas ſeruari, cap. j. de mut. peti. cap. non licet. de reg. iur. in vj. l. fi. C. de fruct. & lit. expenſ. ſed ſecundum id quòd hic dicitur, & in ca. licet. iij de teſti. actor habebit duas ꝓductiones teſtiũ. ſ. ꝓbatoriorũ & reprobatoriorũ reus vero habebit ſolũ vnã ſcilicet reprobatoriorum? Reſp. vt not. in d. c. licet. reus ſibi debet imputare, qui nõ produxit teſtes in principali: quia ſi produxiſſet fuiſſet æqualis cum actore. Vel dic ꝙ ſemper ſeruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali, & tunc indubitanter ſeruatur æqualitas reſpectu eius, aut ſolus actor produxit teſtes in principali & tunc etiã ſeruatur æqualitas reſpectu facultatis reprobandi: quia quælibet pars habet vnam dũtaxat reprobatoriã, & in poteſtate rei fuit producere teſtes in principali, & in hoc potuit ſibi præiudicare. Nam & idem videmus in reo, quando ipſe ſolus produxit teſtes ſuper exceptione ſua. actor enim habebit ſolum vnam productionem reprobatoriorũ, & reus duas productiones habebit, ſcilicet probatoriorum & reprobatoriorum, & ſic quocumque te vertas inuenies æqualitatem.

c Infinitum. Not. infinitatem vitandam. l. inter diuinum. C. de ſacroſ. eccle. & per Fel. late, in cap. licet. tertio de teſtibus.

d Ad multitudinem. Nota ex hac littera tria, ex quibus, teſtes teſtibus præferuntur. Primò, ex eorum qualitate: quia ſunt honeſtiores, ditiores, & famæ melioris. Secundo, ex depoſitorum, qualitate: vt quia ſunt iuri cõmuni conſona, vel aptiora negotio, de quo agitur cap. ſi teſtes. iiij. quæſtio. iij. cap. licet. eod. & per Innocen. in cap. auditis. de præſcrip. Tertio, ex eorum multitudine, quæ licet hic in ordine litteræ ponatur primo loco, ſi tamẽ loquendi modus perpẽdatur in ordine ſenſus & intellect⁹ videtur poſita tertio loco. Primo enim loco recurrendum eſt ad auctoritatem teſtium. Nam vt dicebat Hoſtien. & ſequitur Ab. in cap. in noſtra. de teſtib. poſitò ꝙ ex vna parte eſſe centũ ribaldi, & viles homines, ex alia duo tãtæ auctoritatis & honeſtatis, quod eis potius ſtaretur, quã malorum multitudini, licet aliud eſſet dicendum ſi eſſet multitudo teſtium idoneorũ, licet pauciores eſſent magis idonei, ſecũdum Innocent. & alios in dicto. cap. in noſtra. ſecundo, eſt recurrendum ad veriſimilitudinem, argu. ca. veriſimile. de præſum. c. ſuper: hæc. de renun. c. ſollicite. de reſtit. ſpol. Tertio, ad multitudinem. Addebat & Hoſt. & quartam qualitatem, ſcilicet perſonæ ꝓducentis, ex qua dicebat poſſe pſumi de teſtiũ corruptela. Dic tñ, quod in his re vera certa doctrina tradi non poteſt, ſed iudex ex variis cauſis animi ſui motũ informabit, vt hic & in l. iij. ff. de teſtib. & in d. cap. in noſtra. Et no. circa hoc quod modicus exceſſus in probationibus actoris non facit, quo minus reus debeat abſolui. Abb. in c. ex litteris. eo. & idẽ Abb. in c. ad noſtram. in fi. verſ. ex quo infero.

e Informabit. Cap. in noſtra. & c. præterea. de teſtib. cap. in præſentia. de renunt. & iiij. quæſt. cap. ſi teſtes. & l. iij. ff. de teſtib.

f Reuocare poterit. Concor. cap. cum clamor. de teſti. qui licet loquatur in cauſa criminali, & cum proceditur per inquiſitionem: tamen communiter tenetur procedere etiam in cauſa ciuili, per multa quæ ibi allegantur. Sed contra videtur obſtare, quòd non ſit teſtis rurſus reuocandus ad examen: quia ſi teſtis obſcure deponit, fieri debet interpretatio contra producentem, cap. in præſentia. eo. capitulo contra eum. de re iudi. in vj. Secundo, quia eſt timor ſubornationis. capitulo fraternitatis. de teſtib. Sol. quod hic dicitur obtinet quando iudex procedit, & mouetur officio ſuo non ad inſtantiam partis. Nam iudex poteſt interrogare quandocumque ſibi viſum fuerit. xxx. quæſtio v. capitu. iudicantem. l. vbicumque. ff. de interro. act. & §. fina. ī eod. Nec impedit, quòd diſceptatio eſt inter partes, dummodo repetitio non fiat ad illarum inſtantiã, vt per doct. in d. ca. cum clamor. fac. not. in d. cap. in

præ

gare ſuper facto poterit, vbicumque aliquid dubitationis inciderit[a]

Teſte ſtatim ſeipſum corrigenti non admittatur ob id fides. h. d.

Eũ quoque, qui non ſtudioſe[b], ſed linguæ lubrico errauerit, & ſe ſe confeſtim[c] correxerit reprobare iudex nõ debet: ſecus autem ſi correctioni ſuæ tempus interpoſuerit.

Iudex repetit teſtes ſuper omiſſis h. d.

Repetere autẽ non ſolum obſcure deponentem poterit: ſed etiam, ſi a principio ſuper certis capitulis[d] eundem interrogare, poſtulante aduerſario, vel negligentia, vel calliditate[e] prætermiſerit.

Probationes fiunt non ſolũ teſtibus: ſed & inſtrumentis: & inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continentur ſolum ſcripturæ, quæ in iudicio exhibentur h. d.

At ſi partes[f] viuæ vocis adminiculo in probando deſtitutę fuerint, ad inſtrumẽtorum productiones decurrere eas oportebit. Et licet inſtrumẽtorũ adeo late pateat appellatio, hoc nomine etiam teſtes contineantur[g], quippe & ipſe cauſam

p tæ ſentia. & in cap. per tuas, de teſti. & d. ca. iudicantem. & in hoc multum prodeſt habere iudicẽ fauorabilem: nam licet poſſit hoc facere ex ſuo motu proprio: tamen non tenetur hoc agere ad partis inſtantiam ob timorem ſubornationis, niſi in caſibus not. per Abb. in d. cap. per tuas. & quibus caſibus teſtes repetuntur, debent denuo iurare, vt per Bur. in cap. j. de ſacra vnct.

a Inciderit. Concor. cap. c. cum Ioãnes. de fid. inſtr. & l. vbicumque. ff. de inter. actio.

b Nõ ſtudioſe. Sed an docere debeat teſtes, ꝙ non ſtudioſe errauerit, & afferre debeat probabilem cauſã erroris? Reſp. non. vt per Ab. in c. præterea. de teſtib. cogen. vnde ſumitur. Et idem erit in parte reuocante in continenti confeſſionem ſuam, pro quo eſt hæc ratio, quòd dificilius teſtis corrigit errorem ſuum, quam pars confeſſionem ſuam, & hoc propter timorem ſubornationis, arg. d. cap. rea. iuncto c. fi. de cõfeſ. Sed teſtis poteſt incõtinenti etiã non docto de errore: ergo fortius pars fac. cap. ex litteris, & quod ibi notat, de diuor. & c. diuortium. de pœnit. diſt. j. Debet tamen iudex multum diligẽter attẽdere modum & cauſã correctionis, de quo per Inno. & Ab. in d. c. præterea.

Cõfeſtim e Confeſtim. Ideſt, in eadem inſtantia, ſecundum quoſdam. Alij quouſque nullum actum eſt interpoſitũ contrariũ depoſitioni, arg. l. cõtinuus. ff. de verb. ſigni. & l. quod ait. §. fi. ff. de adul. Alij, quòd vſque ad ſententiam quemadmodum & principalis. Inno. diſtinguebat, an teſtis vellet corrigere dictũ ſuum, an addere, vt habetur in c. præterea. de teſtib. cogen. Alij exponũt cõfeſtim. ideſt prius quã depoſitio & dictum fuerit redactum in ſcriptis, vt videtur not. xxxij. q. j. c. apud. Tu dic ꝙ hoc erit iudici arbitrarium conſiderata qualitate perſonæ, & ſpatio interualli, colloquio partiũ, & reliquis circũſtantiis, & hæc placet Ab. in d. c. præterea. Quid enim ſi cauſa eſt inter viles, & epiſcopus & alia notabilis perſona producitur in teſtẽ, qui ex interuallo corrigit dictũ ſuũ? quia melius tũc recordatur, debemus ne dicere ꝙ præſumatur corruptus, a vili & ruſtico? Certe non ar. cap. etſi quæſtiones. de ſimo. & fac. ad hoc. quod dicit in cap. iurauit. in iij. col. eod.

d Certis capitulis. Non impertinentibus & capricioſis, ſed concernẽtibus ſubſtantialia negotij. Immo & ſuper incluſis & connexis ipſis capitulis debet interrogare ſecundum Inno. & Ab. in d. c. per tuas. de teſti. vnde ſumitur. Vnde ſi pars articulauit ſimpliciter de præſcriptione, interrogabit iudex de titulo, bona fide, & tẽporis cõtinuatione, ex quo hæc ſunt neceſſaria ad præſcriptionem, & ſi nõ fecerit debent teſtes repeti. fac. ad hoc nota. par Inno. & Ab. in cap. fraternitatis. de teſti. Idẽ erit, ſi nõ exhibitis capitulis teſtes fuerint examinati ſolum ſuper petitione, per eandem rationem de qua hic, & in d. c. vt per tuas. Non procedit tamẽ quod hic dicitur, quãdo iudex a principio correxit capitula, vel interrogatoria, & patefecit partibus, & nemo appellauit: quia non poteſt peti vt teſtes ſuper reſecatis iterum examinentur, etiam ſi iniuſte iudex reſecauit: quia illa reſecatio habet vim interlocutoriæ, vnde imputandum eſt parti, quæ non appellauit. Ita Abb. in dicto cap. per tuas. verſicu. circa tamen.

e Calliditate. Nota caſum, in quo malitia, & negligentia æquiparantur: aliàs differunt, vbi agitur de puniendo doloſum, vel negligentem, cap. ſuper litteris. de reſcri. & in dicto cap. falſariorum. de crimi. falſi.

f At ſi partes. Duxit hucuſque de probationibus faciendis per teſtes nunc de faciendis per inſtrumenta de quibus vſque ad §. quod ſi nec teſtibus. infra eodem, excluſiue.

g Contineantur. Secundum latam ſignificationem, concor. cap. peruenit j de teſti. cogen. l. j. ff. de fid. inſtr. l. notionem. §. inſtrumentorum. ff. de ver. ſigni. cap. forus. eo. tit. Secus ſecundum ſtrictam ſignificationem. quia ſunt diuerſa, ea. cum Ioannes. de fid. inſtru. & cap. forte. in fin. xxiiij. quæſtio iiij. & hoc etiam apparet ex diuerſitate titulorum, vt ponderat Abb. in tub. de fid. inſtru. inde videmus, quod poſt publicationem atteſtationum poſſunt inſtrumenta produci, teſtes vero non. cap. cum dilectus. de fid. inſtru. fac.

inſtruunt: nos tamen in pręſenti pro ſcripturis[a] in iudicio exhibẽdis magis vtimur, quę quidem in litibus exercẽdis eãdem[b] cum depoſitione teſtium vim obtinent.

Inſtrumenta poſſunt exhiberi vſque ad concluſionem in cauſa. h. d.

Exhiberi autem in iure poterunt inſtrumenta non ſolum ante atteſtationum publicationem: ſed vt poſtea[c] vſque ad definitiuæ ſententiæ calculum, antea tamen quam in cauſa cõcluſũ[d] fuerit. In cauſa autem cõcluſum eſſe tunc dicimus cum a partibus omnibus probationibus renuntiatum[e] fuerit.

Scriptura ſolum publica in iudicio fidem facit, & quæ ſit ſcriptura publica. h. d.

Non tamen omnis ſcriptura in iudicio producta fidem faciet, ſed ita demum, ſi per manũ publicam ſcripta fuerit ita vt appareat publica[g] aut authẽtico ſigillo[h] muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exẽpla ſolenniter ſumpta, fidem faciunt. h. d.

Idem & de exẽplis[i] dicendum erit, quæ tamen ſi ſolenniter ſumpta fuerint[k], eamdem[l]

fac. l. teſtium. C. eo. tit. quod not. pro interpretatione ſtatutorum. quandoque hoc verbum ſumitur latiſſime, vt in cap. fraternitatis, & c. ex litteris. de frig. & per Ab. in d. rub.

a Scripturis. Etiam priuatis. dummodo fidem faciant, vt per Abb. in rub. de fid. inſtr. in fin.

b Eandem. Cap. cum Ioan. de fid. inſtru. l. in exercendis. C. eo. tit. quod dic verum, niſi in probatione facti antiqui & perplexi vt per Spec. in tit. de proba. §. iij. & niſi ſcriptura eſſet de ſubſtantia actus de quo per Bal. in l. iii. C. ſi mi. ſe maio. dix. & per Do. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & in l. optimam. C. de cõtra. & cõ. ſtip. Specu. in tit. de inſtr. edit. §. reſtat. verſ. ſed ſi alij.

c Poſtea. Cap. cum dilectus. de fid. inſtrum. vnde ſumitur, dubitatio forte fuit illa: quia forte diu tacuit cum proteſtari, vel edere debuiſſet. l. j. §. edere. & §. edenda. ff. de eden. vel illa erat dubitatio, quia poſt publicationem teſtiũ non licet producere alios teſtes, vnde videbatur quod non liceret producere inſtrumenta: quia nomine inſtrumentorum & teſtes continetur, c. peruenit. de teſti. cog. & ſupra, eo. §. prox. vbi not. ſed nõ eſt ita; quia in inſtrumentis non timetur ſubornatio, ſicut in teſtibus, quia ex multis cauſis & facilius deprehenditur falſitas inſtrumentorum, ca. inter dilectos. de fi. inſtru. & c. licet. eo. & not. in d. c. cum dilectus.

d Concluſum fuerit. Sed an teſtium publicatio, & concluſio in cauſa ita ſint de ſubſtantia iudicij, vt illis non pręcedentibus ſententia lata non valeat? Reſpondeo communiter tenetur non eſſe de ſubſtantia, ſed de iuſtitia, vt per Bar. in l. prolatam. C. de ſen. & alios, quos recenſet Ab. in cap. ite. cum dilectus. de fi. inſtru. An autem procedat quod hic dicitur, etiam ſi certum terminum iudex productioni præfixerit? Vide ibidem per Abba. in dicto c. cum dilectus. verſic. nunc quæro, an liceat.

e Renuntiatum fuerit. Cõcor. cap. cum dilectus. vbi not. de fid. inſt. cap. auditis. & c. paſtoralia. de cauſ. poſ. & propr. & per Spe. in tit. de renũ. & cõcluſione. §. j. verſ. & not. & intellige quod hic dicitur, quòd poſt concluſionem non licet inſtrumenta producere, ſcilicet in cauſa, in qua facta eſt concluſio: ſecus in cauſa appellationis, c. cum Ioannes. de fide inſtru. & not. in cap. j. de exce. de ratione per Abb. in d. c. cum dilectus. poſt Specu.

f Manum publicã. id eſt per notarium, qui eſt ſeruus publicus. l. j. ff. rem pupil. ſal. fo. & not. in ca. ij. de fid. vnde ſumitur, & de requiſitis pluribus ad hoc vt inſtrumentũ & notarius faciat fidem late habetur in c. j. & c. cum P. tabellio. de fide inſtru.

g Appareat publica. Idem ſi appareret authentica licet nõ publica, vt ſtatim in ſequenti verbo, non enim omnis ſcriptura authẽtica eſt publica. Authentica eſt quæ fidem facit. quaſi ex ſe auctoritatem habens ſecũdum Ab. in cap. de fid. inſtr. ſiue ex appoſitione ſigilli authentici, ſiue alio modo, ita quòd ad ſui validitatem non requirit aliud adminiculũ, vt eſt ſcriptura priuata confeſſata, & per teſtes iurata. Item in ſcriptura confecta ab aliquo officiali ſuper pertinẽtibus ad officium ſuũ. Vel in ſcriptura repoſita in Archiuo publico: nã his caſibus cũ non ſit ſcripta manu publica, non dicetur ſcriptura publica: ſed quia fidẽ facit bene dicetur authentica Ab. in d. cap j. poſt. Bart. In l. quædam. §. numulario ff. de edend. & in authen. & ſi contractus. C. de fide inſtrũ. priuata vero ſcriptura dicetur quælibet, quæ ex ſe fidem non facit.

h Authentico ſigillo. Puta, ſigillo epiſcopi, ca. poſt ceſſionem. eo. & xj. q. iij. c. curæ. itẽ capituli c. ij. eo. & di. lxxiij. c. in nomine. Item & ſæcularis principis, creditur enim ei ex conſuetudine, c. cũ dilectus. de fid. Inſtr. cum not. in c. j. eod. tit. & de materia ſigilli diffuſe in cap. ij. de fide inſtru.

i De exemplis. c. j. de fid. inſtrum. auth. ſi quis in aliquo. C. de eden.

k Sumpta fuerint. Quod tamen nõ permittitur niſi ex iuſta cauſa, vt puta, quotieſcumque veriſimiliter timetur, ne pereat probandi facultas propter vetuſtatem originalium, vt in cap. ſi. de fid. inſtr. vel ob aliam cauſam, vt ibi. not.

l Eandem. Not. effectum exemplationis. Vnde infertur, quòd poſt exemplationem ſolenniter

factam

cum originalibus habitura ſunt auctoritatem. Solenniter autem tunc dicentur ſumpta, cū coram ordinario [a] iudice, vel ad hoc ab ipſo ſpecialiter [b] delegato præſentata fuerint, atque is diligenter [c] inſpectadum nulla parte ſui vitiata [d] comperit, per publicam perſonam [e] exempla ſumi præcipit.

Redacta in publicam formam poſt mortem tabellionis faciunt fidem. h. d.

Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum ad quos pertinent permiſſu iudicis ordinarij in publicam formam [f] redacta fuerint, ſi tabellio morte præuentus [g] ea non perfecerit: ſed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Inſtrumentis non vitiatis, de vitio non ſuſpectis creditur, & error vnius litteræ & raſio in loco non ſuſpecto, non vitiat inſtrumentum. h. d.

Exhibebūtur ergo inſtrumenta publica non cācellata, neque abolita, nec vlla parte ſui vitiata, aut aliquo pacto de falſitate ſuſpecta, quamquam ſi exceptor litterā [h] imprudēs omiſerit, aut documentū in loco nō ſuſpecto [i] interleuerit, nō propterea veri fides & inſtrumenti auctoritas vacillabit.

Ad ſupplendā probationem poteſt iuſiurandum deferri. hoc dicit.

Quod ſi nec teſtibus, nec inſtrumētis intentionem ſuā actor legitime [k] deduxerit, permittente iudice, non plene probationes iuſiurandi religione ſuppleri [l], & cauſa terminari

factamnon eſt opus producere ipſa originalia, ſi tamen ſit exemplatum totum inſtrumentum, ſecundum Inno. & Abb. in. cap. fin. de fid. inſtru.

a Ordinario. Et adminiſtrationem habente, ſecundum Hoſt. & Abb. in cap. pen. de fi. inſtr. in ij. not. & an talis iudex eſſe debeat eccleſiaſticus, vel ſæcularis, Per Ab. in cap. fin. eod. titulo.

b Specialiter. Nota verbum, ex quo infertur, quod delegatus deputatus ad cauſam non poterit pręſtare auctoritatem huic exemplationi, etiam ſi inſtrumentum faciat ad cauſam illā vt tenent Doct. in cap. fi. de fid. inſtr. Arg. contra in l. ij. ff. de iur. om. iudi.

c Diligenter inſpecta. Non ſufficit ergo ſimplex auctoritas iudicis, ſed requiritur officium & opera in inſpiciendo. Quod nota cōtra practicā Modernorum. Nam tabellio, qui tranſcribit atteſtatur quod ipſe diligenter inſpexit, & nullum vitium reperit: nam hoc eſt officium iudicis non notarij, ideo deberet dicere, quòd iudex diligenter inſpexit, & nullo vitio reperto, mandauit ſibi notario vt exemplaret, licet non ſit damnoſum ſi etiam notarius atteſtetur de ſenſu ſuo, vt per Abb. in cap. fi. de fi. inſtr. fac. not. per Inno. & Abb. in cap. quoniam contra, eo.

d Vitiata. Puta quòd ſit raſura in loco ſuſpecto, vt per Abb. in cap. cum venerabilis de reli. dom. in fin. vel ſimile vitium, de quo per Fel. in cap. ex litteris. de fid. Inſtrum. & latiſſime per Legiſtas, in l fin. C. de edic. diu. Hadr. tollen.

e Perſonam. Et ſi publica perſona non poſſet haberi poterit inſtrumentum exemplari auctoritate iudicis per honeſtas aliquas perſonas, arg. c. quoniā contra. eo. & not. in c. fi. de fid. inſtrum.

f In publicam formam. Not. loquendi modum: quia nō dicit exēplata fuerint, ſed redacta in publicā formā: nā inſtrumēta aliàs publica dicūtur exēplari, non autem publicari, cum iam ſint publica, exemplum tamen etiam debet eſſe publicum, aliàs non faceret fidem, vt hic: priuata vero & non authentica dicuntur publicari, vel in publicam formam redigi, vt hic & in cap. cum P. tabellio. de fid. inſtru. vbi Inno. & Ab. in j. not. Inſinuatio autem differt & ab exemplatiōe, & à publicatione, de qua dic vt per Batt. l. Modeſtinus. ff. de donat.

g Præuentus. Si enim viueret non poſſet alteri committere completionem inſtrumenti, ſed ipſemet deberet complere inſtrumentum prout reperitur in protocollo, nihil addēdo, vel diminuēdo, vt in auth. de tabel. col. v. & nota. in ca. pen. de fid. inſt. poſt mortem vero fiet, vt hic dicitur, & in d. ca. pen. & in l. contractus. C. de fide inſtrum.

h Litteram. Exemplum in c. ex parte, de fid. inſtr. qui tex. licet loquatur ſpecialiter i literis Do. Papæ, tamen multo magis obtinet in aliis ſcripturis, in quibus non tanta adhibetur diligentia quāta in litteris Papæ in quibus nihil debet eſſe diminutum, arg. c. cum adeo. & cap. ad audientiam. de reſcr. & cap. Apoſtolicæ. xxxv q. ix. & ampliatur quod hic dicitur tribus, vel quattuor modis, de quibus per Abb. in dicto cap. ex parte.

i Non ſuſpecto. Sed qui dicetur locus ſuſpectus? Reſpondeo, in nominibus iudicum, in data, in remotione appellationis, in nominibus partium, rerum de quibus agitur, & in multis aliis, ſuper quib9 diſcretus iudex arbitrabitur, vt no. in c. inter dilectos. & in c. ex litteris. de fid. inſtr. & no. ꝙ magis reddit ſuſpectā ſcripturā raſura, quā cōſumptio, ſecundū Doct. in d. c. inter dilectos p c. fi. de fid. inſtr. & c. cū dilecta. de cōfi. vti. vel inu.

k Legitime. ideſt plene vt ſtatim innuitur ex ſequenti.

l Suppleri. Cap. ex litteris. & cap. fi. de iureiu. & de hoc late per Leg. in l. admonendi. ff. de Iureiu.

poterit. Nec enim aliud eſt iuramentum, quam veritatis confirmatio [a], cum aliquid Deo teſte aſſeritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud neceſſarium: & neceſſarium niſi ex cauſa recuſari non poteſt. h.d.

Sed cũ ſit iuramentum multiplex [b], duplex tantum in propoſito conſiderari poterit: aut enim eſt neceſſarium, aut voluntarium. Neceſſarium eſt, quod ad ſupplẽdas probationes [c] a iudice parti [d] defertur. quod propterea neceſſarium nuncupatur, & quod a iudice illud omnino deferri partibus [e] oportet, & quod rite delatum ab eiſdẽ, niſi ex iuſtis cauſis recuſari non poterit.

Quæ ſint iuſta cauſa recuſandi iuramentum. hoc dicit.

Sunt autem iuſtæ recuſandi cauſæ, vt puta, ſi actor plene [f] probauerit, aut ſi ſibi non plene cognitam rem ipſam aſſerat [g] & ſi quæ ſunt huiuſmodi [h].

Si pro reo ſunt præſumptiones, ſibi deferendum eſt iuramentum niſi aliter iudex arbitretur. h.d.

Sed etſi pro reo præſumptiones fuerint, eidem hoc ſacramentum iudex deferet ad ſuam tuendam innocentiam niſi inſpectu perſonarum [i], & cauſæ [k] qualitatibus, illud actori deferendum cenſeat.

Voluntarium iuramentum quod defertur a parte parti, quod deferẽti poteſt referri. h.d.

Voluntariũ eſt, quod a parte [l] parti in iudicio

iurein. & in l. in bonæfi. C. de reb. cre. & per can. in cap. fi. de iureiu.

a Confirmatio. cap. etſi Chriſtus. verſic. ſic & iuramentum, &c. de iure. & vide quod not. xxij. q. j. in ſumma. Hoſt. in ſum. eo tit. §. j. aliter deſcribit iuramentum aliter Cy. in aut. ſacramenta puberum C. ſi aduer. vendi. vide per Abb. in rubr. de iureiutan.

b Multiplex. De iſta multiplicitate vide not. in rubri. ff. de iureiur. & in c. fi. eo. ti. latiſſime per Vennſ. in ſpe. aureo. in ij. par. iudicij. in ix. actu.

c Probationes. Fac. cap. ex litteris. cap. etſi Chriſtus. & cap. fi. de iureiur.

d Parti. Sed cui parti actori ne an reo? Reſpond. circa hoc quot ſunt capita, tot ſunt ſententiæ, vt per Leg. in l. admonendi. ff. de iureiur. per Cano. in c. fi. de iureiur.

e Partibus. ſcilicet petentibus, ſecundum Bart. in l. admonendi. ff. de iureiu. Nec enim tenetur iudex impendere officium ad commodum partis non potentis. l. iiij. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infe. Tu dic. contra ſecundum Ab. ſcilicet, quòd etiam non petente parte tenebitur hoc iuramentum deferre. l. in bonæfidei. C. de reb. cre. ponderando verbum, oportet ſecundum vnam litteram. Nec obſtat Bar. quia ſatis eſt partem à principio petiiſſe iuſtitiam, iudex autem debet cuncta rimari, & modis omnibus laborare pro veritate habenda. xxx. q. v. ca. iudicantem. l. nullus. C. de teſtib. vi: per Abb. in cap. fin. §. j. de iureiur. in quarto not. & in fi.

f Plene probauerit. Sed quando dicetur actor plene probaſſe? Reſpon. quãdo iudex ex his, que ſibi oſtenſa ſunt eſt adductus ad fidem, & credulitatem eius quod intenditur. l. ad fidem. ff. de teſtib. l. quinquaginta ff. de prob. qualiter autem ad hoc adducatur non poteſt dari certa doctrina, vide per Legi. in l. admonendi. ff. de iureiu. & per Abb. in cap. tertio loco. eo. & in c. fi. §. j. de iureiur. verſ. ſecundo quæritur. Sed an ſaltem iuramentum fit deferendum eo caſu, quo actor plene probauit intentionem ſuam, & reus ſemiplene defenſionem? Reſp. vt per Do. in l. Bonæfidei. C. de reb. cre. & in d. l. admonendi. & per Cano. in d. § j. præcipue per Abb in verſ. ſed quia ſupra. & per Bar. in l. manifeſtę. ff. de iureiur.

g Aſſerat. Not. vnũ de ſex requiſitis ad hoc vt huiuſmodi iuramentum deferri valeat, ſcilicet, ꝙ requiritur ꝙ pars ſciat veriſimiliter veritatem per ſenſum corporeum, vt not. in l. admonendi. ff. de iureiu. in verbo exacto. & in l. in bonæfidei. C. de reb. cre. & ideo non defertur heredi: qa veriſimiliter ignorat veritatem negotij, de aliis requiſitis latiſſime in locis ſ. alle.

h Huiuſmodi. De quibus per legiſtas, in l. manifeſtæ. ff. de iureiu. & per Cano. in cap. fi. eod. tit.

i Perſonarũ. Quia non cuilibet defertur hoc iuramentũ: ſed requiritur, quòd is cui defertur ſit perſona honeſta, & bonæ vitæ: quia vili & ſuſpectæ de periurio non defertur, vt habetur in cap. fi. §. plane. de iureiur. & in l. admonendi. ff. de iureiu. & per Bal. in l. qui accuſare. C. de eden. conco. cum hoc. d. cap. fi. in fi. & inde hæc littera ſumitur. & cap. fi. de teſti. in vj.

k Cauſæ. Vt quia cauſa non ſit magna, ſed modica. Nec etiam huiuſmodi iuramentum defertur in cauſa ardua, vel criminali, vt traditur in l. admonendi. ff. de iureiur & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. dicitur autem parua, vel magna cauſa ſecundum conditionẽ perſonarũ ſecundũ Bar. in authen. niſi breuiores C. de ſent. ex pericu. reci.

l Parte parti. Iudice tñ approbãte, alioqui qd hic dr de neceſſitate ſuſcipiẽdi iuramẽtũ, vel referẽdi nõ haberet locum ſcdm Hoſt. in c. fi. de iureiu. quẽ ibi ſequitur Ab. & Bart. in l. manifeſtæ. ff. eo. tit. probatur in d. c. fi. & l. generaliter. §. ſin autẽ. C. de iureiu. Ratio, quia pars non poteſt neceſſitate partem ad iurandum, vel deferendum. arg. eorum quæ not. per Ab. in cap. prout. de do. & contu.

deſertur: quod quia litẽ terminat deciſorium[a] quoq; nuncupari poterit. Et appellatur voluntariũ, quia pars non niſi volens deferet[b], & ab eo, cui deſert' licite recuſari, ac referri poterit.

In famoſis actionibus non refertur iuramentum. h. d.

Plane, ſi reus famoſis actionibus[c] conuentus fuerit, huiuſmodi iuſiurandum agenti referri minime permittetur, cum nõ actor, ſed ipſe: qui conuenitur facti proprij[d], conſcius eſſe debeat.

Ponit exẽpla plura, in quibus probationes reſpiciunt perſonam iudicis. h. d.

Iudicis[e] inſpectione conſiſtunt probationes: vtputa, cum pro terminandis finalibus[f] quæſtionibus propriis[g] oculis lóca iudex ſubiicit, aut ex aſpectu corporis ætatem[h] colligit, aut cũ ex litteris ordinarij, vel Apoſtolicis excõmunicatus, aut dignitatibus honeſtatus quis deprehenditur[i]: vel cum ad probandum virginitatem ab honeſtis & prudentibus matronis, viçe ſua iudex inſpici mulierẽ[k] iubet.

Notorium probatione non indiget. h. d.

Sed & ſi quid notorium fuerit, teſtium depoſitionibus, vel inſtrumentorum exhibitione amplius declarari[l] nõ

contu. ſecus ſi & iudex concurrat. Ab. in d. ca. fin. verſi. ſed contra prædicta.

a Deciſorium. Videtur hoc eſſe præter vel etiam contra id, quod dicit Ab. in c. fi. de iureiu. vbi in principio ſummando tex. videtur inferre, quòd tam neceſſarium, quàm voluntarium appelletur deciſorium. immo idem ibidẽ in j. col. verſ. appellatur iſtud etiam videtur velle, quòd ſolum neceſſarium dicatur deciſorium: ſed quia id conferat ad litis deciſionem. Sed re vera hæc appellatio potius cõuenit iuramento voluntario: nam neceſſarium licet conferat ad litis deciſionem. id tamen accidit nõ principaliter, ſed in conſequentia: quia ſ. ex probationibus lis deciditur, principaliter tamen & immediate reſpicit probationes, ideo dicitur ſupplere probationes ſemiplenas, non ſic voluntarium, in quo pars efficitur iudex, & propterea dicitur non minorem habere auctoritatem, quàm res iudicata. l. j. & l. ij. ff. de iureiu. & l. non erit. §. dato. ff. eo. tit. Doct. in l. j. C. de reb. cred. & regulariter non admittitur probatio in contrarium, & ideo non eſt curandum de dictis per Abbat.

b Deferet. Et ſic tam reſpectu partis deferentis q̃ ei⁹ cui defertur, q̃ etiã iudicis dicitur voluntariũ fac l. manifeſtæ. ff. de iureiu. & ibi late p Legiſtas.

c Actionibus. Vt in actione furti, & aliis famoſis actionibus. Item actione rerum amotarum non refertur iuramentum. ff rer. amot. l. Marcellus. §. fi. cum ll. ſeqq. Idem vbicunque lex defert iuſiurandum. l. fi. C. de fideicom. & C. de iur. deliberan. l ſancimus. §. licentia eſt & C. de iu. dom. in pet l. fi. & C. de his, qui ad eccl. confug. l. præſenti §. ſicubi. & C. de bon. aut iu. poſſi. l. fi. § fi. niſi eadem lege permittatur referendi poteſtas. Item ſciendum, quòd qui defert iurabit quòd per calumniam non defert, vt no. in d. c. fi.

d Facti proprij. Not. ratione, cur in actiõe famoſa non liceat referre iuramentũ, quicquid aliqui dixerint volentes alias rationes reddere, de quibus per Abb. in cap fin. de iureiur in princip. verſ. venio nunc. Et cum ex ratione legis, etiam coniecturata reſtringatur & ampliatur legis diſpoſitio. l. cum pater. §. dulciſſimis ff. de leg. ij. & not. in l. non dubium. C. de ll. & per Bar. in l. item quæritur. § qui impleto. ff. de loca. infertur, quòd ſi actio famoſa eſt talis, in qua accuſator, ſeu actor poteſt eſſe tam bene, vel forte meli⁹ informatus, quam re⁹ poteſt referri, vt ſi accuſo te, quòd intuleris mihi iniuriam. Ita Bar. in l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait prætor ff. de iureiur. & in l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniur. ſequuntur Butr. & Abb. in c. fin. de iureiur.

e Iudicis. Habes hic aliquos caſus, in quibus fit probatio per aſpectum, maxime iudicis. plures alios cumulat Mandoſius in ſuo commento in regulas Cancellariæ. in reg. De ætate pro canonicatibus, quæ eſt xviij. num. liij. ver. adſpectu atrox iniuria.

f Finalibus. l. ſi irruptione. §. ad officium. ff. fin. reg. fac. l. iij. C. eod. titu. & capitu. quia iudicantem. vbi Abbas ponit practicam, de reſcrip. & c. ex litteris & ca. cum cauſam. de prob.

g Propriis oculis. Vel etiam ſi mandet peritis, vt ſuo nomine inſpiciant, vt hic in fin. Sed an debeant iurare vt alij teſtes? Reſpondeo. non iurant de veritate, ſed de credulitate. Abb. in c. fraternitas. poſt Butr. de frigi. & male.

h Ætatem colligit. l. minor xxv. ann. addito præſide. ff de mino. & plene per Bart. in l. de ætate. ff. eo. & in l. tabularum. §. ſi dubitet. ff. quemadmo. teſta. ape.

i Deprehenditur. Cle j. eo. Hoſt. in ſum. huius titu. §. fi. verſi. decimo fit etiam.

k Mulierem. Not. caſum. in quo facienda eſt mulieris inſpectio, fac. capitu. cauſam. & capitu. propoſuiſti. eod Alius caſus eſt, an ſit idonea matrimonio. cap. fraternitatis. de frigid. & male. Item an ſit prægnans. l. j. §. j. & § de inſpiciendo ff. de ventr. inſpic.

l Declarari. Licet autem notorium releuet ab onere probandi, vt hic dicitur, & in c. ſuper eo. de

debet [a], cum talia probationem, vel ordinem iudiciariū nō requirāt[b].

Iudex debet aduertere, ne dubiū recipiat pro notorio. h.d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non ſunt, proſpicere debet iudex, ne quod dubium eſt, pro notorio recipiat[c].

Vehemens ſuſpicio interdū habet vim notorij. h.d.

Ad notorium prope accedit vehemens ſuſpicio: nam ſi (exempli gratia) de carnali copula quæratur[d], & ſint, qui ſolum cum ſola, nudum cum nuda in eodē lecto iacētem, locis ſecretis, & ad hoc commodis, & horis electis ſe vidiſſe[e] deponant proculdubio ex ſuſpicionibus[f] tam vehemētibus ſequutam copulam pronunciari poterit[g]. Plane, ſi de graui crimine[h] actum fuerit propter ſolā ſuſpicio-

teſti.cogen. non tamen releuat ab onere proponendi, & allegandi, vt notat. in cle.appellanti. de appe. in verb. iudicis. & ibi per Card.q.v. Idem tenet Peruſ. in c. vt debitus. eo. titu. in vj. & per Gemi. in c.j. eo. titu. in vj.

a Non debet. Nec diſtinguitur, vtrum pars neget vel confiteatur. Vnde infertur ſecundum Abb. in c.ſuper.eo.de teſti.cogen. quòd negatio partis nō infirit notorium, nec reddit rem dubiā, fac. quod not. Inn. in c.tua.de cohabi. mul. & cle. & de materia latiſſime per Doct. præſertim per Butr. in c.veſtra.de cohabit.mul. & cleri. & ſecundum Bal. in authen quod locum. C. de colla. decem teſtium depoſitio videtur facere notorium.

b Non requirant. Quantum ad probationem fiert nec in confitente neceſſariæ ſunt partes iudicis. l. proinde. ff. ad le. Aquil. ſententia tamen eſt neceſſaria. l.j. ff. de confeſſ. ca porro. de diuort.

c Recipiat. Cap. conſuluit. de appel. Eſt autem notorium triplex, facti, iuris, & præſumptionis. facti, quòd ita ſe exhibet hominum conſpectui quod nulla poteſt tergiuerſatione celari. ca. tua. & ca fi. de cohab.mul. & cler. & in tali appellans non auditur, ca. cum Romana. in fi. & c. peruenit. de app. & in tali notorio creditur ſimplici officiali. 4. quæſt. 4. §. aliquando. Nec requiritur ſcientia omnium, ſed plurium. fac. ij. quæſt. j cap. ſcelus. & cap. manifeſta. Iuris eſt de quo aliquis condemnatur. vel eſt in iure confeſſus, vt in cap. veſtra. & cap. fin. de cohab. cler. & mu. l. ſi ff. de ſtat. homi. & l. res iudicata. ff. de re iudic. & in hoc notorio quandoque requiritur probatio, ſi negetur, cap. ſicut. de re iudic. Notorium præſumptum eſt paternitas filiatio. ff. de in ius vocan. l. quia ſemper. ff. de in ius voc. fac. l. Lucius. ff. de cond. & demonſtr. & c. conquerente. de fil. presbyt. & conſanguinitas. c. porro. de diuort.

Notoriū triplex.

d Quæratur. Sumitur quod hic dicitur ex c. litteris. cum c. ſeq. de præſum. & ex c. præterea. de teſt.

e Vidiſſe. Et quod ſe inuicem cognouerint credere, vt not. in cap. litteris. de præſump. & ſic nota caſum, in quo valet teſtimonium de credulitate, quando ſcilicet eſt coniunctiū actibus propinquis rei probandæ. fac. not. per Abb. in cap. quoties. de teſtib. Sufficit enim dictum teſti concludere præſumptiue, quādo præſumptio eſt violenta, & iuridica. not. per Legi. in l. j. ff. ſi cert. pet. Sed quid ſi nihil deponant viſu, ſed dicant, quòd audiuerunt ipſos commiſcentes? Reſp. licet teſtimonium de auditu proprio ſit aliàs per ſe ſufficiens. xliij. q. ij. c. quanquam. & not. in l. in ſum. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcēd. hoc tamen caſu nō ſufficeret: nam actus copulæ non percipitur ſenſu auditus tantum, ſed requiruntur & alia adminicula? puta, fama publica, riſus, ioc', miſſio nunciorum, & munerū, amplexus, oſcula, & ſimilia, vt per Abb. poſt Hoſt. in c. præterea de teſti. Sed poſſet dici, quòd poſſent teſtes deponere de talium verborum auditu per quę probaretur copula: puta, ſi alter coeuntiū fuiſſet auditus interrogans alium, an adhuc ſemen emiſerit, vel quam moram interponat emiſſioni, inſtrumētum totum vuluam fuerit ingreſſum, & alia verba, quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

f Suſpicionibus. Nec enim aliter poteſt probari hoc delictū, niſi per ſuſpiciones vehemētes, licet enim teſtes viderint virum ſupra mulierem, non per hoc neceſſario infertur ꝙ illā cognouerit, forte.n. vir erat frigidus, vel maleficiatus, vel nō potuit tūc coire, licet aliàs eſſet potēs: quia forte erat mulier arcta, & per Ioan. Andr. & Abb. in ca. præterea. de teſtib.

g Poterit. Imò Bar. in l. furem. ff. de fur. dicebat poſſe pronunciari, etiam ſi tantum quis fuiſſet repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter ſentiat poſt gl. in l. e. v. ff. de adul. aliter etiam ſentit Ab. in c. tertio loco, eo. verſi. ſed ego ado. & in c. tertio loco. verſ. ſed quero hic. de præſum. Et amplia. quod hic dicitur, vt habeat locum, etiam ſi agatur ſuper adulterio, & inceſtu criminaliter, vt per Ab. in c. litteris. de præſump.

h Graui crimine. Vt eſt crimen hæreſis, vt in c. litteras. de præſum. vnde ſumitur. videtur ergo à contrario ſenſu inferri primum, quòd in crimine non graui poſſit ex vehementibus præſumptionibus ſequi condemnatio, de quo dic vt late per Ab. & alios in c. quanto. de præſump. Secundo infertur, ꝙ adulterium non videtur eſſe graue crimen, quod ſatis videtur poſſe admitti, per c. at ſi clerici. §. de adulteriis, de indi. Contra tamen videtur xxxij. q. vij. c. quod in omnibus. Sol. vt not. in d. §. de adulteriis. & in d. c quod in omnibus.

a Vehe-

nem, quanquam vehementem[a], nemo condemnabitur.

Fama præſtat adminiculum ceteris probationibus: & iudex ex variis debet animum ſuum inſtruere. h. d.

Fama quoque, ſi de aliquo facto inuulgata fuerit, ceteris præſumptionibus[b] nõ leue, præſertim in quibuſdam[c], præſtabit adminiculũ. Demum circunſpectus iudex motum animi ſui non ex vna tantum re: ſed ex variis argumẽtis, & teſtimoniis, quæ rei aptiora eſſe compererit, confirmabit[d]. Iudicaturum enim oportet cuncta[e] rimari, & ordinem rerũ plena inquiſitione[f] diſcutere, nec ſententiam prius ferre, quam, peractis omnib[g], nihil habeat in quæſtione, quod proponat[g].

DE SENTENTIIS[h], & re iudicata.

TIT. XV.

Sententia quid ſit, & quod duæ ſunt ſpecies ſententiarum, interlocutoria, & definitiua. hoc dicit.

VIdeamus nũc[i] de ſentẽtiis[k], & re iudicata[l]. Eſt autem ſententia nihil aliud, quam controuerſiæ propoſitæ a iudice rite[m] facta definitio.

Sententiarum duæ ſpecies, & ſententia interlocutoria eſt, quæ fertur ſuper his, quæ incidunt inter principium & finẽ cauſæ. hoc dicit.

Sententiarũ duę ſunt ſpecies[n]: aut enim interlocutoriæ ſunt, aut

a Vehementem. Secus ſi ſit violẽta, quia plus eſt quam veh. mens, vt not. in c. litteras. de præſum. Sed tu dic ꝙ violenta & vehemens idem ſunt in propoſito, vt in d. c. litteras. & in c. cum contumacia. de hære. in vj. & deducit Abb. in c. quanto. de præſum. verſ. ego autem. & in verſ. ſie ex his etiam cõcludo. & in hac littera diuerſitatem inducit criminum grauitas, & diuerſitas, nõ autem vehementia ſuſpicionis, & violentia.

b Ceteris præſumptionibus. Vt puta ſi agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu ſimul habitaſſe, ſe coniuges nominaſſe, anulos detuliſſe, vt in c. illud, & ibi plene not. de præſump.

c In quibuſdã. Puta, cum agitur de matrimonio carnali & ſpirituali, vt per Ab. in ca. illud. verſ. tertium intellectum.

d Cõfirmabit. Ca. præterea. de teſti. & l. iij. ff. eo.

e Cuncta. Videtur ergo, quòd à teſte poſſit inquirere, an talis ſit, qui teſtificari poſſit, vt ij. q. vij. c. quærendum. vt not. in c. iudicantem. xxxv. q. v. vnde ſumitur.

f Plena inquiſitione. ſ. in petitorio: ſecus in poſſeſſorio: quia ſufficit ſummatim negotium tangere. l. iij. §. ſciendum. ff. ad exhiben. l. a diuo Pio. ff. de re iudi. ca. quoniam frequenter. in fin. vt lit. non conteſt.

g Proponat. Et tam diu actio ventiletur quouſque ad rei veritatem perueniatur, vt in c. iudicantem. xxxv. q. v. In tantum ꝙ ſententia lata non viſis. videndis non valet, licet poſtea appareat. ꝙ illa, quæ erant viſenda non faciant ad rombam, arg. eorum, quæ habentur per Abb. in c. prudentiam in fine principij, ſuper gl. in verbo, conſtare.

DE SENTENTIIS, ET RE iudicata.

h DE ſententiis, &c. Quia ex probationibus deuenitur ad ſententias, & ex ſententiis ad rem iudicatam, ideo de his ſubnectit. Differt autem ſententia a re iudic. ſecundum Ioan. And. quia ſententia proprie & ſtricte appellatur cum adeſt appellandi facultas, cũ vero non ſubeſt remedium retractariuum appellatur res iudicata large, tamen videtur quod etiã ſi ſubſit remedium appellationis poſſit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de app. de quo tamen pro reſolutione vide per Legiſt. in l. j. ff. de re iudi. & per Ab. & alios in rub. cod.

i Videamus nunc. Quaſi dicat poſtquam vidimus de probationibus, videamus de ſententiis, quæ ſubſequũtur probationes.

k Sentẽtiis. Tã interlocutoriis, q̃ definitiuis, vt j̃ ptotſi.

l Re iudicata. Quę differt a ſententia, vt ſupra eodem in rubrica.

m Rite. Sed cur nõ dixit recte? Reſpõ. quia hoc verbum reſpicit iuſtitiam ex cauſa, rite iuſtitiam ex ordine. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bono. poſſeſ. contra tab. omiſſio autem iuſtitiæ ex cauſa reddit ſententiam nullam, & non ſententiam. l. j. ff. de appel. Sed omiſſio, vel defectus iuſtitię ordinis, ita officit vt pronunciatum non ſit ſententia. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. & per Bartol. in l. prolata. C. de ſentẽt. & per Abb. in cap. cum olim. verſic. ſed in contrarium. Et in tantum omiſſio ſubſtantialis proceſſus releuat, quod quamuis iudex appellationis regulariter ſententiam ex quocunque, etiam iuriſdictionis aut citationis defectu nullã reformare poſſit, ſecundum communem opinionem. Alex. in conſil. lxvij. lib. vj. & conſil. cix. lib. v. & conſil. lxxix. lib. ij. Sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciarij ſubſtantialis per dictum iudicem reformari non poſſit, ſed duntaxat pronunciari nulla. Abb. poſt antiquos in ca. cum dilecti de empt. & vendi.

n Duæ ſunt ſpecies. Immó plures. Nam præter definitiuam & interlocutoriam ſententiã numeratur etiam ſpecies quarundam, quæ habent vim

definitiuę. Interlocutoria [a] eſt illa, quæ inter principium & finē cauſæ fertur ſuper his, quæ incidūt, vel emergunt [b]: qualis cum iudex dandam, vel negandam dilationem [c] ad examinandos teſtes, vel exhibenda inſtrumenta interloquitur, vel ſuper aliquibus exceptionibus [d] pronunciat, quam nec in ſcriptis [e] ferri oportet, & ante definitiuam ſententiam quandocunque iudex reuocare poterit [f].

Definitiua ſentētia eſt, quæ condemnando, vel abſoluendo liti finem imponit. h d.

Definitiua vero ſententia eſt definitio iudicialis [g], quę condemnādo, vel abſoluēdo principali controuerſiæ finem imponit [h]. Definitiua enim, quę nec condemnationem, nec abſolutionem continet, pro nulla habetur [i]: hāc ſimul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur [k].

Sufficit faciendum certo modo fieri per æquipollens. h d.

Non tamen, vt ſentētia valeat, condemnandi, vel abſoluendi verbum neceſſario continere debebit: ſed ſatis erit, quod verbum ęquiualens [l] contineat. Vnde reſcriptum eſt, eius definitionem, quę ita ſe ſtatuere, & præcipere pronunciaſſet, legitime ſententiæ obtinere firmitatem [m].

Sententia debet ferri ſedendo & de ſcriptis recitatione, alias non valet. h d.

Vocatis [n] igitur partibus, loco [o], & tem-

definitiuarum, vt per Abb. in rubr. eod. Item ſentētia præcepti, vt not. ij. q. j. in ſumma. Item quaſi definitiua, vt ſententia lata ſuper poſſeſſorio, ad not. in cap. conſultationibus. de offi. deleg. & per Abb. in c. ſi. de iudi. Reſp. hic ponitur Cardinalis diſtinctio & ſectio, ad quam omnes cuiuſcunque generis ſentētiæ redigi poſſunt, ſicut dicimus in actionibus, quod aut ſunt reales, aut perſonales, & licet reperiantur etiam mixtæ, vel quæ habent alias qualitates pręter realitatē, vel perſonalitatē, omnes tamen rediguntur ad illam bimembrem diſtinctionem. fac. not. per Hoſt. in ſum. eo. in prin.

a Interlocutoria eſt. Hæc definitio, ſiue deſcriptio ſumitur ex his, quæ ponit Specu. in tit. de ſentent. prolatione. in prin. & ex gloſſ. in clem. j. de ſeq. poſſ. & fruct. & ſequitur Ab. in rub. eo. & ideo dicitur interlocutoria: qa iudex non definit cauſam, ſed loquitur inter principiū & finem cauſæ, vel quia iudex inter partes loquendo ſine ſolennitate ſcripturæ pronunciat, vt per Hoſt. poſt Goffr. in ſum. eo. §. ij. in princip. & per Abb. in rubr. eo. & not. per Legiſt. in rub. ff. de re iud.

b Emergunt. Vſque adeo vt omnis vox iudicis faciens ad cauſam poſſit dici interlocutoria. Bal. in l. arbitro. ff. qui ſatiſ. cog. & per Legi. in rub. eo.

c Dilationem. Cap. ſignificauerunt. de teſti.

d Exceptionibus. Siue dilatoriis, ſiue peremptoriis, vt not. in cle. fin. de appel. licet lata ſuper peremptoria habeat vim definitiuæ.

e Nec in ſcriptis. Licet autem non ſit neceſſe interlocutoriam ferri in ſcriptis, debet tamen in ſcriptis redigi, vt appareat in actis cap. quoniam cō:ra. & ibi not. in verb. interlocutiones. de prob. Specul. in tit. de ſent. §. iuſta. ver. quid de interlocutoria. not in l. ſi ff de appell. recip. per Doct. in l. nec quidquam. §. vbi decretum. ff. de offi. procu. & not. in cap. fin. eod. in vj.

f Poterit. l. quod iuſſit. vbi late per Legiſtas. ff. de re iudi. & per Cano. in c. cum ceſſante. de appe. & §. ſed & ſi iudex. infra tit. proxi.

g Definitio iudicialis. Hoc verbum ſtat tanquā genus: Nam conuenit etiam ſententiæ interlocutoriæ, nam & interlocutoria aliquid definit in iudicio, nempe id ſuper quo fertur.

h Imponit. Termi nat enim iurgantium cōtrouerſias. l. j. ff. eo. ea. iurgantium. extra eod. l. qualem. ff. de arbi. xj. q. iij. cap. ſummopere.

i Habetur. j. q. vj. §. definitiua. Quandoque non valet, etiam ſi contineat condemnationem, vt ſi iudex pręcipiat ſolui debitum, & quando ſententia eſt incerta, vt C. de ſent. quę ſi cer. quanti. quandoque tenet etiamſi non contineat condemnationem, vel abſolutionem. ij. q. vj. §. biduum. & not. in d. §. definitiua.

k Denegabitur. l. iudex poſtquam. cum materia. ff eo.

l Æquiualens. Nō enim tam verba cōſideranda ſunt, quā voluntas, cum non intentio verbis, ſed verba deſeruiant intentioni. c. intelligentia. & c. præterea. de verb. ſigni. & j. q. j. c. Marchion. quod habet locum etiam in ſententiis, Abb. in c. in his. de verb. ſigni. Sed an poſſit iudex pronunciare per verbū videtur, vt puta, videri ſibi, &c. Reſp. vt per Abb. in c. j. de iudi. vlt. notando poſt Bar. in l. quid tamen §. ſed arbiter. ff. de arb. *Iudex an pronūcia re poſſit per verbū videtur.*

m Firmitatem. Ca. in his. de verbo. ſignifi.

n Vocatis. Cap. cum olim. de teſti. aliàs lata ſine citatione eſſet ipſo iure nulla. cle. paſtoralis. de re iudi. etiam ſi eſſet lata in fauorem non citati, no. in l. ea quæ. C. quomodo, & quando iudex. & per Abb. in ca. cauſam quæ. de iudi. ante fin. & in ca. quoniam contra. de proba.

o Loco. Eſt autem locus congruus iudicis is, in quo prædeceſſores ſui ſunt ſoliti ius reddere, aliàs ſententia non valeret. l. pen. ff. de iuſt. & iur. & ibi per Legi. & in l. cum ſententiam. C. eod. quod *Locus cōgruus.*

intel-

pore [a] congruis, iudex ipſe ſedens [b] ſententiã deſcripti [c] recitatione proferret: aliàs, ſi non iudex, ſed alius [d] legerit, vel ſcriptam litigatoribus tantum ediderit [e], vel ſtando non ſedẽdo [f] tulerit, nullius penitus momenti erit, vt ab ea nec appellare ſit neceſſe [g].

Epiſcopus poteſt ſententiam per alium recitare. h d.

Epiſcopo tamẽ, quem tantæ dignitatis apex [h] attollit, inſtar perſonarum illuſtrium [i], ſententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus ſufficit, quod vnus recitet ſentẽtiam vſus plurali numero: ſecus in actu electionis. h.d.

Sed & ſi plures iudices [k] ſint, vel arbitri [l], ſi ceteris præſentibus, ac mandãtibus [m] per vnũ tantum ſententia reci-

intellige in ordinario, vel etiam in delegato ad vniuerſitatem cauſarum: ſecus in delegato ad cauſam particularem: quia is, ex quo non habet certum locum poteſt vbicunque vult, etiam in camera locũ deligere habetur in locis præalleg. Item locus etiã cõgruus, ſi ſit tutus, & non aliter, Bal. in l. j. C. de ſent. ex peric. reci. c. ſtatuim⁹. de offi. deleg. in vj. Alios plures caſus, in quibus iudex dũ ferri ſententiam in loco ordinario, vel certo reſidere non tenetur ponit Venus in Spec. aureo in princ. tertiæ partis princi. iudi. ſub nume. lxxij.

a Tẽpore. Vt quia tunc ius dicatur, aliàs non valeret. in l. fi. C. de feriis. & in l. ij. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. & in l. j. C. quomodo, & quando iudex. Item quod feratur ſententia die & hora, qua facta eſt citatio: aliàs non valeret, l. aut qui aliter. in prin. & in l. ſi vitem. §. fin. ff. quod vi aut clam. & l. cum non eo. die. C. quando prouoc. non eſt neceſ. Item conſideratur tempus, vt feratur ſententia non perempta inſtãtia, vt per Legiſtas in l. properandum, in prin. C. de iudi fac. ſimile de arbitro. l. ſi cum dies. § ſi intra. & l. non diſtinguemus. § compromiſſo. & §. fin. ff. de arbitr. Item vt feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis. & in c. conſuluit. de offi. delegat. Item quod non ſit lata pendente dilatione l. ſiue pars. C. de dilat.

b Sedens. Anima enim ſedendo & quieſcendo fit prudentior. Vnde Hieronymus ſuper Daniele cap. viij. ſuper illis verbis: Antiquus dierum ſedit ſic dicit. Sedens deſcribitur vt maturitas ſententiæ comprobetur.

c Deſcripti. Scribenda eſt autem ſententia non vt melius probetur, vt alia geſta: ſed vt cum maiore deliberatione & maturitate feratur, Abb. in c. ſicut. eo. ante fin. verſi. vel tertio.

d Alius legerit. Quid ſi iudex noniter excæcatus eſt, vel neſcit legere? Cum tales iudicare poſſint. l. cæcus. ff. de iudic. vbi de hoc, & l. certi. C. eo. titu. Solu. deleget cauſæ definitionem alteri, vel faciat per alium legi petitionẽ & allegationem partium, & per ſe ipſum [illegible] alio inſtructus proferat verba definitionis cauſæ, ſcilicet abſoluo, vel condemno, quod licet non videatur probare Hoſtienſ. in ſum. eod. §. qualiter. approbatur tamen ab aliis communiter, & a conſuetudine, vt nota. In cap. fin. eo. in vj.

e Ediderit. Si iudex, nec eſt aliqua vis, an edita fuerit aperta, vel clauſa, vt no. in c. fi. eo. in 6. Arg. cõtra in c. appellatio. de appe. in vj. Sol. vt ibi per Io. And. & de hoc l. j. C. de ſent. ex peri. reci.

f Non ſedendo. Et hoc non ſolum cum iudices definitiue pronunciant: ſed etiam quoties res plenam cognitionem deſiderat. l. ij. §. dies. ff. qui & ordo in bon. poſſ. ſer. & §. ſancim⁹ igitur. authen. vt ab illuſt. & qui ſuper eam digni. ſunt. §. ſedebũt. auth. de iudi. xxiij. q j. cap. paratus. ibi, Sedes me iudicare. Quid ſi iudex ſedeat alta turri, vel palatio, & partes ſtant inferius? Dic quòd valet ſententia, potuit enim ſibi prouidere de tuto loco, ſi forte timebat. arg. ca. cum locum. de ſpon. cap. bonæ. j. de elect. & l. quod meo. §. ſi venditorem. ff. de adquir. poſſ. & arg. l. iij. C. vbi ſen. vel claris, ante medium, ad hoc etiam cap. ſtatuimus. de offi. deleg. in vj. & c. ſi. de hæret. eod. lib. Idem poſſumus affirmare de eo, qui ſederet ſuper equum, arg. l. qui ſella. ff. de ſerui. ruſti. præd. & c. dilectus. & c. ſignificaſti. de homic. & not. de hoc in c. fin. eo. in vj. & dicitur ſedendo & non in ſede. quia debet actu ſedere, nec ſufficeret, ſi ſuper ſtaret vel iaceret, ſed ſi cultus iudicis doleret ita, quod non poſſet ſedere, dic vt not. in d. c. ſi. vnde hæc notula ſumitur.

g Neceſſe. Vt ij. q. j. c. in primis. in ſin. & c. fin. eo. in vj. cum ibi notat.

h Apex. Nec enim eſt dignitas in eccleſia Dei epiſcopatu maior. & fac. c. ſane. c. illud. ij. de offi. deleg. & c. ij. eo. titu. in vj. cum concord. alleg. in cap. fin. eod. in vj.

i Illuſtrium. l. ij. C. de ſent. ex peri. reci. §. ſancimus. in auth. vt ab illuſtr. & qui ſuper eam digni ſunt. Habes ergo caſum, in quo iudex non recitat per ſe ſententiam, ſunt & alij, in quibus valet ſentẽtia ſine his ſolẽnitatib⁹. vt not. in c. ſi. c. in vj.

k Iudices. Siue ordinarij, ſiue delegati, vt not. in cap. penult. eo. in vj.

l Vel arbitri. Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idem cap. vno delegatorum. de offi. deleg. & §. j. inſtit. de actio. interdum tamen magna eſt differentia. c. ſi. eo. in antiq. & c. ij. de arbit. in vj.

m Mandãtibus. Ergo ſi alij præſentes eſſent, ſed non mandarent, ſecus, & ſufficit ita eſſe ſcriptum. ff. qui, & a qui. l. proſpexit. vj. q. iij c. ſcriptum eſt. & ſic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. ca qui tacet. de regul. iur. in vj. & quod ibi

tetur, ſi plurali [a] numero perlegendo vſus fuerit perinde habebitur, ac ſi ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione [b] ſeruetur.

Si duo iudices ordinarij ſententias diuerſas ferant. tenet ſententia lata pro reo, niſi actoris cauſa ſit fauorabilis: ſi vero delegati ſententia pēdet ex voluntate delegantis: ſi vero arbitri neutra tenet. h. d.

Ex facto [c] dubitatum fuit, duobus [d] iudicibus diuerſas proferētibus [e] ſententias [f], vtra ſit habenda potior? in qua ſpecie reſponſum eſt, quod ſi ex iuriſdictione ordinaria [g] proceſſerunt, tenet pro reo [h], non pro actore lata ſententia: niſi agentis cauſa ſit fauorabilis: vt puta [i], libertatis [k], dotis [l], matrimonij [m]. Si vero ex delegata vtraque ex delegātis pendebit ar-

Io. And. Nec enim in ſententiis procedit ratihabitio ſicut in aliis actibus, de hoc ix. q. ij. c. j. cap. cum vos. de his, quæ fi. a præla. &c. caute ergo faciet is, pro quo lata eſt ſententia ab vno ſolo recitata, ſi de mādato aliorum poſſit fidem facere, ſicut de ſententia, & pro hoc fac. quod not. in c. cum in iure. de offi. deleg. & in c. penult. eod. in vj. vnde ſumitur hæc notula.

a Plurali numero. Idem ſi ſingulari, ſi collegæ qui hoc poſſent illi vices ſuas commiſiſſent, non ſolum in recitando: ſed etiam in pronuntiando, vt not. in c. pen. eo. in vj. in verb. oportet.

b In electione. In ea enim (vt cenſeatur vnica & communis) eſt ab vno vice omnium, ſiue per compromiſſum, ſiue per ſcrutinium procedatur, electionis pronuntiatio per verba ſingularis numeri facienda. c. pen. eo. in vj. Sed quid dicemus in collationibus, ſi ad plures ſpectet collatio, erit neceſſe fieri ab vno, & per verba ſingularis numeri? Reſp. negatiue: nam ibi non habet locum, cap. quia propter. de elect. ibi non habet locum quod hic dicitur, & in c. pen. eo. Sed in collationibus non habet locum decretalis illa quia propter. & ita fuſius not. in d. c. pen.

c Ex facto. Vt in c. ſi. eo. in antiq. vnde ſumitur.

d Duobus. Idem ſi ſint plures in numero pari, puta, quatuor ſunt iudices, duo pronuntiant pro vna parte, alij pro alia: aliàs ſi pronuntient in numero diſpari, vel etiam pari, & ſint præſentes, & appareat quæ ſit maior pars, tenebit ſententia maioris partis. c. j. & c. ij. diſt. lxv. duo ex tribus. ff. de re iu. & l. ſi in tres. cum l. ſeq. & l. diem. §. ſi plures. ff. de arbi. Fall. in caſu, c. paſtoralis primo reſponſo, de reſcr. Item ſecundum quoſdam fallit in cauſa criminali epiſcopi, quia tunc non valet ſententia, niſi omnes concordent, vj. q. j. cap. j. & cap. ſi quis epiſcopus criminaliter. not. in c. ſi. eo. & per Legiſtas late in l. duo ex tribus. ff. de re iudi.

e Proferentibus. Hoc intellige quando omnes ſunt præſentes: aliàs vel vno abſente lata ſententia erit nulla, c. cauſam matrimonij. de off. deleg. & not. in c. fin. eod.

f Sententias. Quid in aliis ordinationibus, puta, eccleſia poſita eſt, in limite duarum diœceſum ita quod ſubiecta eſt duobus epiſcopis, quid erit agendum, ſi non conueniant in ordinando? Reſp. ſuperioris erit officium prouidere vt alternis annis diſponant. arg. l. quoties. ff. de vſufruct. & not. in c. licet. xvij. quæſt. iij. & ſequitur Abb. in cap. fin. eo. verſ. in aliis. Ad materiam vide not. per Bar. in l. Pomponius. aliàs in l. ſi vni. ff. de re iudi. & Abb. in ca. prudentiam. de offi. deleg.

g Ordinaria. Vt ſi ſint duo comites, duo conſules, quòd ſimiles, in eccleſiaſticis potes ponere exemplum in duobus vicariis eiuſdem epiſcopi, qui habent ordinariam. not. in c. per lectis. diſt. xxv. & in c. licet. de offi. vicar. in vj. & per Inno. in cap. ſuam. de offi vicar. Item in duobus epiſcopis, qui ex ſpeciali diſpoſitione Papę poſſunt præeſſe vni epiſcopatui. not. in ca. non autem. vij. quæſt. j. Itē in duobus epiſcopis diuerſarum diœceſum, quibus eſt eadem eccleſia ſubiecta, quod poteſt eſſe de iure communi, vt not. in proxima ſuperiori notula. Itē in duobus eiuſdem coadiutoribus, vt habetur in c. j. de cle. ęgro.

h Pro reo. Hoc ideo quia ſumus in fine cauſæ: nam ſi eſſemus in principio faueremus actori in medio vtrique, vt per Bar. in l. de die. ff. qui ſatiſd. cogan. per Abbat. & alios in cap. examinata. de iud. fac. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. l. non eſt nouum. C. de eden. c. ex litteris. de probat. c. cum ſunt iura. de regu. iur.

i Vt puta. Nota verbum exemplificatiuum. vnde cum exempla non reſtringant regulam. l. ita vulneratus. & l. illud. ff. ad leg. Aqui. not. in c. j. ne cle. vel monach. idem etiam erit in aliis cauſis fauorabilibus, cū caſus à regula excepti extendantur ad ſimiles, ad not. in l. j. C. de condi. indebit. c. cum dilecta. de confirmat. vtili, vel inutili. ſequitur Abb. poſt Vinc. in c. fin. eo.

k Libertatis. Quæ omnibus rebus eſt fauorabilior. l. libertas. ff. de reg. iur. fac. cap. ex litteris. de probat. l. inter pares. ff. de re iudi.

l Dotis. l. j. cum materia. ff. ſolut. mat. Quæ intātum eſt fauorabilis, vt dicat ibi Paul. de Caſtr. quod cum ad tollendam aliquam ambiguitatem non ſuccurrit aliqua reſpōſio, bona erit reſpōſio, hoc ſpeciale eſt fauore dotis. fac. c. nuper. de dot. poſt diuor. reſti. c. ex litteris. de pignor.

m Matrimonij. ſ. ſi fertur ſententia in fauorem matrimonij: nam in dubio ſtandum eſt pro matrimonio. cap. licet ex quadam. in fin. de teſtam. Inde Hoſt. in cap. ſuper. eo. de cogna. ſpi. dicit, quòd ſi reperitur aliquorum opin. pro matrimonio, illa ſequenda eſt, licet multi teneant contrarium, quod ſequitur Abb. in cap. fin. eo. niſi eſſet

cui-

bitrio [a]. Quod ſi ex compromiſſo [b] vtraque [c] firmitatis robore deſtituetur [d].

Si vnus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla eſt ſententia.h.d.

Quod ſi pluribus iudicibus [e] datis, vnus tantum ex eis pronũciaſſe proponatur, adeo nullas ſententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium neceſſarium ſit futurum.

Iudicare ſecundum leges & conſuetudinem debet quilibet iudex, & ſum. Pontifex..h d.

Sed ſiue ordinarius ſit ſiue delegatus iudex in primis illud obſeruare debet, ne contra id iudicet, quod legibus [f], aut canonibus proditũ ſit: alioqui ipſo iure ſententia [g] non ſubſiſtet [h].

Nec Romanus pontifex poteſt recedere a legibus, niſi ex cauſa.h d.

In cauſis quoque, quæ ſummi Pontificis [i] iudicio deciduntur, cum in ſimilibus [k] cauſis ceteri teneantur iudicare ſimiliter, iuris ordo [l], & vigor æquitatis ſubtiliter obſeruandus erit [m]: niſi cum ille ali-

euidenter falſa, aut poſſit conuinci rationibus probabilibus.fac.quod ponit Ioan.And.in d.ca. fin.& alij.in cap.penul.de deſpon.impub. videlicet, quòd ſi non apparet quando furioſus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium, præſumetur contraxiſſe tempore dilucidi interualli.

a Arbitrio. Ita vt poſſit neutram approbare, per ea quę Abb. in c.fi.co. verſi.ſi vero. vbi & de delegato ad vniuerſitatem cauſarum, & de ordinario procedente cum delegato Papæ.

b Compromiſſo. Intellige hoc de cõpromiſſo voluntario, non autem neceſſario, ſecundum Ioan. Andr. Vnde quod hic dicitur nõ habebit locum in arbitris iuris, de quo pleni⁹ per Ab. in cap.fi. verſ. circa vltimam. eod. Sed quid in arbitratoribus? Reſpon. idem quod in arbitris voluntariis cum ſit eadem ratio, ſecundum Abb. in d.cap.fin. verſ.& idem.

c Vtraque ſimile not.in c.ſi duo.in iij.gl.de procur. de duobus procuratoribus alicuius quorum vnus negat, alter confitetur, nam nihil putantur egiſſe.

d Deſtituetur. Sed quæritur de ratione diuerſitatis? Reſp.vt not.in c.ſi.eo.in gloſ.fin.& ibidem per Abb. verſ.vnde ego puto, quod ratio fundamentalis decidendi,&c.

e Iudicibus datis.ij.q. vj. §. item ſi plures. vnde ſumitur.& de hoc ibi plene not.

f Legibus. Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legũ appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonum veniũt canonica, & large ſumpto vocabulo omnis cõſtitutio ecclesiaſtica poteſt appellari canon.c.j.vbi Abb.eo. & c.j.de cõſtit.& c.Nicęna.diſt.xxxj.vide de hoc gl.in ſum.diſt.iij.Item canones poſſunt dici leges.d.c.Nicęna.arg.cõtra.diſt.ij.c.lex eſt.Et mirum probatur hic & in d.c.j.vnde ſumitur, quod ſententia lata contra leges ciuiles eſt nulla etiam in foro eccleſiaſtico. Quid autem ſi ſit lata contra extrauag.cõtra ſimile legis, cõtra rationẽ expreſſã, contra ſtatuta loci, diffuſe in d.c. j. & in c. paſtoralis.§.quia vero.de offi.dele. & in c. paſtoralis.de fide inſtrumen.& fac.inſti. de offi. iudic. in princ. Quid autem, ſi ſit lata contra conſuetudinem? Habetur in d.c.j.& in c. cum cauſa.eo. & alibi ſæpe. *Canon.*

g Sententia. Nota quod ſententia nulla appellatur ſententia, ſed hoc large & improprie: ſecus ſtrictè.l.ſancimus.C. eo. fac.l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iud. not.in clem.j. de ſequeſtr.poſ. & fruct.

h Non ſubſiſtet. Cap. j.eod. vbi de hoc latiſſime per Abbatem.

i Summi Pontificis. Id eſt Papę Romani. Interdum enim & ſimplex epiſcopus appellatur ſummus ſacerdos, & Pontifex Maximus.diſtin. xxj. ca. cleros. verſ. Pontifex.fac.c. in cauſis. eod. vnde ſumitur. *Epiſcop⁹ Pontifex Maxim⁹.*

k Similibus. Sed contra, l. nemo. C. eo..ol. contrarium procedit in ſententia inferioris: ſecus in ſententia principis, vt hic & in c. in cauſis.eo. & in l. fi. C.de legi. ratio diuerſitatis: quia quidquid principi placuit,& cet.§.ſed quod principi. inſtit. de iu. natu. gen. & ciuili. Et quia non præſumitur quod proceſſus principis habeat maculam. cap. in ſede.& cap.hæc eſt fides.xxiiij.quæſt.j.omnia enim præſumuntur per eum plene examinata. cap. Apoſtolicæ.xxxv quæſtio.ix. argumen. l. vnic. ff. de offic. præfect. prætor. Sed inferiorum non ſic præſumitur iudicium integrum, nec habent legis condendæ poteſtatem, vel interpretandi quoad alios, fac.quod not. in cap. j. de poſtul. prælat & per Innocen. in cap. cum ſpeciali. de appellat. Immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum. ca. ſi quis. eo. cap.fin.vbi etiam gloſſ.diſtin.xx.l.ſi de interpretatione.ff.de ll.tenet Abb.in d.cap.in cauſis. vbi prolixe & per diſtinctionem multorum membrorum hoc declarat, ſcilicet quando ſententia principis faciat ius quoad alios.

l Iuris ordo. Hoc intellige reſpectu præiudicij quod generaretur, ſi princeps non ſeruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, nõ quod ipſe ſit magis aſtrictus, quam ceteri, cum ſit ſupra leges, l. dig na vox.C.de ll.& l.princeps.ff.de legib.c.propoſuit.de conceſ. præben. Immo ſententia lata per principem non ſeruato iuris ordine valet, ſecundum diſtinctionem Abb.& Doct.in d.l.princeps. & l.fin.C. de legib.

m Obſeruandus erit. De hoc xxxv.q.ix.

quid cauſa neceſſitatis[a] & vtilitatis diſpenſatiue duxerit ſtatuendum.

Licet ſententia lata contra ius conſtitutionis ſit nulla: ſecus tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen ſententia non contra ius conſtitutionis expreſſe[b] à iudice lata fuerit, ſed contra ius litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda[c] erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius conſtitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Dicitur[d] autem iudex contra ius conſtitutionis pronunciaſſe, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuiſſe aſſeritur[e], & teſtamentum iure feciſſe pronunciatur. Contra ius vero litigatoris: veluti cum minor quatuordecim annis, annū quartum decimum impleuiſſe, ac per hoc teſtamētū iure feciſſe aſſerit.

Qui contra leges, & conſciētiam corruptus iudicat, varie punitur. h.d.

Is autem[f], qui in grauamen[g] partis alterius in iudicio[h] aliquid iniuſte fecerit[i] per gratiam, vel per ſordes[k], ſiue ordinarius[l], ſiue delegatus[m] ſit, ab executione officij[n] per

a Neceſſitatis. Vel ſaltem vtilitatis, nec enim Papa debet ſine cauſa diſpenſare, traditur in cap. de multa. de præben.

b Expreſſe. Ca. cum inter. eo. Videtur ergo requiri ad hoc, vt ſententia ſit ipſo iure nulla, ꝙ cōtineat iuris errorem expreſſum in ea. & pro hoc l. ſi expreſſum. ff. de appel. l. ij. C. de ſent. quæ ſi appel. reſcin. & ij. q. vj. c. definitiua. §. ſententia. & ita tenetur communiter in c. j. eo. & in d. ca. cum inter. licet Ab. in d. ca. j. non putet materiam hanc ita ſtricte accipiendā.

c Retractāda. Imò videtur quòd hæc ſententia ſit ipſo iure nulla: quia & ipſa eſt contra ius cōſtitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat iſtam ſententiam ferri. vt j. §. proxi. & in cap. forus. de verb. ſig. Sol. quod lata ſententia contra ius litigatoris licet mediate & implicite videatur contra ius commune: tamen nō eſt expreſſe contra, quæ expreſſio requiritur ad inducendam hanc nullitatem. cap. cum inter. eo. ratio diuerſitatis eſt: quia quando nihil exprimit contra ius commune præſumitur ſententia iuxta maxime cum pars videatur adquieſcere non appellando. c. cauſam, eum ſeq. eo. ſed quādo exprimit cauſam cōtra ius tollitur omnis præſumptio ſententiæ, merito tanquam notorie iniuſta dicitur nulla.

d Dicitur. Concor. ij. q. vj. §. item ſi ſententia.

e Aſſeritur. Quo curſu non ſufficit ad concludēdam iniuſtitiā ſententiæ oſtendere ex actis probationem contra quam ſententia eſt lata: quia non ſemper iudex in ſententiādo applicat mentem ad vnam ſpeciem probationis. Ant. de Butr. in c. in præſentia. de renunt.

f Is autē. Dixi ſupra quomodo debeat ſe gerere iudex, vt ſentētia valeat, nūc dicit de pœnis, quæ debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quædam requiſita ad hoc vt poſſint habere locū pœnę, de quibus hic. Primū eſt, ꝙ decernat in grauamen partis. Secundum, ꝙ in iudicio. Tertium, ꝙ fecerit. Idem tamē eſſet, ſi omiſiſſet, ſecūdum Io. And. Ancha. & Peruſi. in c. j. eo. in vj. cum etiā omittens dicatur facere, l. ſi mora. ff. ſolut. matri. Quartum, ꝙ per gratiam, vel per ſordes. Quintū quòd contra iuſtitiam. Sextum, quòd cōtra conſcientiam, & ſi vnum iſtorum deficeret non eſſet locus diſpoſitioni iſtius, §. arg. l. ſi quis ita ſtipulatus. ff. de verb. obli. l. ſi heredi plures. ff. de cond. & demonſt. Sed mihi videtur, quòd vltimum requiſitum deſtruat totam materiam: cum cuilibet ſit in promptu dicere ſe non feciſſe contra conſcientiam.

g In grauamē. Primum requiſitum.

h In iudicio. Secūdum requiſitum. Sed quid de arbitro, nunquid hæc pœna in ipſo locum habebit? Reſp. non. de ordinario enim, & de delega. tantum cauetur, & hæc eſt pœna, ideo nō ampliāda. c. pœnæ. de pœnit. diſt. j. c. odia. & c. ī pœnis. de re iu. fa. not. in c. j. de for. cōp. in 6. & hoc communiter probatur, licet contrarium videatur ſentire gloſ. in ca. j. de confeſ. in verbo iudices. in vj. vide ibidem per Peruſi. & hoc intellige in arbitro compromiſſario: ſecus in eo, qui ſuccedit in locum iudicis ordinarij, vel delegati. ad hoc c. ab arbitris. de of. del. & not. in c. j. eod. in vj.

i Fecerit. Tertium requiſitum. Idem ſi omiſerit.

k Per ſordes. Id eſt, prece, vel pretio, vel aliter ex corruptione, & eſt quartum requiſitum.

l Ordinarius. Fallit hoc in epiſcopis, qui licet ceteris delinquendo grauius peccent. cap. cum quidam. de iureiurand. tamen aliqua ſuſpicionis pœna à canone inducta non comprehenduntur, niſi de ipſis caueatur nominatim. cap. ſi compromiſſarius. §. huiuſmodi. de elect. in vj. & ca. quia periculoſum. de ſent. excomm. eo. lib. & infra de ſuſpen. §. fin.

m Siue delegatus. Quid in auditore & mero executore? Rñ. ſecundū Hoſt. & alios in c. j. eo. in vj. non habet locum quod hic dicitur, cum hi non ſint iudices. c. ſuper qq. §. j. & §. verum. de offi. deleg. ſecus ſi eſſet executor mixt⁹, iuxta not. in cle. j. de offi. de leg. in gl. magna. & per Peruſ. in d. c. j.

n Officij. Quid de beneficio? Rñ. ſecūdum Hoſt. hoc non extenditur ad beneficia: quia ſi Papa voluiſſet vtique expreſſiſſet. ca. ad audientiam. de decim. & de hoc per gloſſ. in cap. cupientes. de pœn.

annum [a] ſuſpendendus erit, & ad æſtimarionẽ litis parti, quam læſerit nihilominus condemnabitur [b]:

Suſpenſus ingerens ſe diuinis irregularitatẽ incurrit h.d.

Et ſi ſuſpenſione durante diuinis [c] ſeſe ingeſſerit [d], irregularitatis [e] quoque laqueo innodabitur, a qua non niſi per ſummum Pontificem [f] liberari poterit: aliis quoque legum animaduerſionibus coercebitur; cum dignum ſit, vt qui in multis [g] audet offendere, pœnæ etiam multiplici [h] ſubdatur.

Sententia lata poſtquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt h.d.

Lata tamen ſententia, niſi per appellationem intra terminũ lege conſtitutum ſuſpẽſa fuerit, amplius reuocari nõ poterit [i]. Cum enim poſt decem dierum ſpatium [k] ſentẽtia in auctoritatẽ rei iudicatæ [l] trãſeat, qui ad prouocationis ſubſidiũ intra id tẽporis ſpatiũ non recurrit, ideo appellandi ſibi aditũ præcludit: quia p hoc videtur interpretatione iuris velle latę ſẽtentiæ obtemperare [m].

pœn. in ver. ſuſpenſi. & per Butr. in c. inter ſollicitudines. de purga. cano. in princ.

a Per annum. Ex tunc inchoandum. c. cupientes. §. ceterum. de elect in vj. & de hoc not. in c. ii. diſt. lv. & in c. quæſiuit. de verbor. ſignifi.

b Condemnabitur. Fac. l. fi. C. de pœna iud. qui male iudic. & infamis eſt, d. l. fi. & l. ſi filiusfam. ff. de iud. & iure authẽticorũ cõdemnatur in triplum ſi ciuilis ſit cauſa, ſi criminalis in confiſcationẽ bonorum, cap. in exiliũ agitur, auth. vt litig. in exord. .i. iurent. §. ſi quis aũt. authen. ſed nouo iure. C. de pœna iudi. qui male iudi. Si aũt per imprudentiam iudex male iudicauerit, tenetur ex quaſi maleficio in quantum viſum fuerit iudici. l. fi. ff. de var. & extraord. cog. & inſtit. de obli. quæ ex quaſi delic. in princ.

c Diuinis. ſ. officijs non beneficijs, ſecũdum Hoſt. & hoc intellige non ſolum de officio miſſæ: ſed etiam de aliis: puta, de veſperis, & matutinis, & ſimilibus. ſecundum Io. An. & Peru. in c. j. eod. in vj.

d Ingeſſerit. Videlicet officiando: ſecus ſi priuatim, & ſolus dicat illa officia: quia non ſolum non incurrit pœnas hic poſitas, & irregularitatem: verum etiam tenetur dicere, licet ſuſpenſus, vt not. in capit. preſbyterorum. diſt. xxviij. & ſequitur Arch. & Peruſ. in ca. j. eod. in vj. Sed an incurrat irregularitatem, non dicendo officia diuina? Reſpon. non, ſecundum glo. in cle. ij. de priuil. in verbo celebrari debet.

e Irregularitatis. An & quando ſuſpenſus incurrat irregularitatem ingerens ſe diuinis, vide per Peruſi. poſt alios in c. j. eo. in vj.

f Summum pontificem. Not. caſum Romano Pontif. reſeruatum. de aliis pluribus habetur in c. j. eo. in vj. & ibi Io. An. Dom. & Peru. ponũt vnũ quod eſt valde not. ſcilicet, quod ſi iſta abſolutio non eſſet reſeruata ſummo Pontifici, nihilominus epiſcopus talem ad tempus ſuſpenſum nõ poſſet abſoluere, & valet hoc ad limitationem c. nuper. de ſen. exc. & fac. not. in c. j. eo. tit.

g In multis. Quæ ſunt Deus, iuſtitia. ſolitum officium, humana natura. fac. c. j. de cri. fal. & ca. cordi. in fi. de ap. in vj. & not. per Io. An. in ca. ad Apoſtolicæ. e. in vj.

h Multiplici. Si ergo lex noua inducat nouam pœnam non cenſetur abrogare veterem: ſed potius accumulare, de quo per Bart. in l. j. ff. vi bono. rapt. & per Bal. in l. in eum. C. de furtis.

i Non poterit. Via ſcilicet ordinaria, & iure ordinario: ſed per ſupplicationem, in integrum reſtitutionem, bene quandoque poteſt, vt infra de teſtit. in integ. §. fi. & per tot. vbi de hoc.

k Spatium. Quod currit a die latæ ſententiæ, & ſic non excluditur a numero dies illa, in qua fuit ſententia lata: ſed tempus currit de momento ad momentum a principio, tamen hoc tempus eſt vtile: ſed in progreſſu eſt cõtinuum. l. j. §. dies. ff. quãdo ap. ſit. vbi not. & ij. q. vj. §. biduum. vbi glo. in ver. dies. ſi enim iudex à quo, & ad quẽ ſui copiã non facit, tẽpus nõ currit. cõſuluit tñ Bar. ꝙ pars proteſtetur, & appellet corã publicis perſonis. ſequitur Abb. in c. ꝙ ad conſultationẽ. eo. pro quo videtur tex. in c. paſtoralis. §. prę: erea. de of. dele. & in c. fi. de app. & ibi late habetur. dic vt ibi.

l Iudicatæ. Ante ſententiam: ergo non eſt reperire rem iudicatam, ſi ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. e. non ſolum. vbi no. de ap. in vj. quod habebit locum, etiã in cauſa criminali, tenet Ab. in c. quo ad conſultationẽ, eod. fac. not. per Bart. in l. qui vltimo ſupplicio ff. de pœn. & no. per Abb. in c. conſanguinei. ver. vltimo quæro. eod.

m Obtẽperare. Sententia enim tunc demũ poſt decem dies tranſit in rem iudicatam, quando virium forte in ea contentum eſt per partes remiſſibile, & non aliàs. Ab. in c. iurauit. de proba. concor. l. fi. C. de ſen. quæ ſine cer. quanti. & l. ab eo. C. quomodo, & quando ind. Et inducitur hoc ad quæſt. an ex ſententia condemnatoria iniuſta oriatur naturalis obligatio? Videtur enim ꝙ oriatur: quia ex conſenſu oritur naturalis obligatio. l. j. ff. de pac. dic vt per Bart. in d. l. ab eo. & per Abb. in c. quoad conſultationem. eo. Nota tamen, ꝙ omiſſio appellationis ꝑſertim ex cauſa,

non purgat vitium ſententiæ quominus pars poſſit habere regreſſum cõtra iudicem: quia iſte conſenſus non eſt verus, ſed interpretatiuus, vt per Ab. in c. paſtoralis. §. quia vero. de of. del. Idẽ ſi pars fecit quantum potuit; puta, quia his appellauit.

a De matrimonio. Cap. lator. vbi de hoc late habetur. eo. cauſa tamen matrimonialis tranſit in rem iudicatam quo ad inſtantiam. quia non poteſt amplius ſuper dicta cauſa procedi ex primis actis. Abb. in c. ex litteris. de reſti. in integr.

b Diſcrimen. Cap. inter monaſterium vbi in fi. not. eod. Abb. in ca. nouit. de iudic. Ratio: quia hoc non eſt per patres remiſſibile. Ab. in c. iurauit. de ꝓb. & not. ſ. in verbo, obtemperare.

c Plures. Puta, ſi ſimus in cauſa beneficiali reſpectu ſuperioris. Ab. in cap. cum bertholdus. eo. & in ca. niſi. de præben. & in c. j. de conce. præb. & in c. eum olim. de do. & cont. & in ca. cum contingit. eod tit. & in c. cũ dilecti. de ele. Idem in ſententia cẽſuræ eccleſiaſticæ. Ab. in c. ad reprimendã. de off. ord. & in aliis pluribus. de quibus per Iaſ. in l. admonendi. ff. de iureiur. & vigintiquatuor ſimiles caſus enumer. Venuſin. in ſuo ſpe. aureo in prin. iij. partis principalis iudicij. Not tñ quod in omnibus caſibus in quibus ſententia non tranſit in rem iudicatam debet nihilominus appellari. j. x. dies. ſicut ab aliis: aliã lapſo dicto termino appellari non poterit: ſed ſolũ per viã querelæ poterunt tales ſententiæ reuocari, nec põt adiri iudex appellationis: quia per lapſum dicti termini tollitur remedium deuolutiuum. nor. in d. c. ad reprimendã. & per Ab. in cap. conſanguinei. & in cap. ex parte. de reſtitutio. ſpolia. verſi. concludo breuiter, Feli. in dicto cap. lator. Peruſin. in capit. directæ. de appella. vnde non videntur dictæ cauſæ ab aliis differre.

d Sumus. Hic §. & c. quamuis. eo. vnde ſumitur, materiã continent ſubtilem, & prolixã, & copioſorẽ, quàm vt per notulas tradi poſſit, ideoque pro eius clariore, & pleniore elucidatione recurrendum eſt ad not. per Doct. in d. cap. quamuis.

e Sententia. Quid dicemus de aliis actis cauſæ, vt puta, de atteſtationibus, & ſimilibus? Dic q̃ regulantur à ſnĩa. Vnde quibus nocet vel prodeſt ſententia, nocent vel proſunt acta. c. inter dilectos. verſ. nec atteſtationes. de fi. inſtru. Inno. & Ab. in cap. cauſam quæ. de teſtib. per Legiſtas in l. ſæpe. ff. de re iudi. Idem de confeſſiõe, vt per Doct. in cap. quamuis. eo. quæ ratione publicæ vtilitatis facit fidem etiam in alio iudicio, Ab. in dicto c. cauſam quæ.

f Regulariter. Bene regulariter. quia hoc habet ſatis multas exceptiones. de quibus per gloſſ. in c. quamuis. eo. in verb. res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

g Lædet. Reſpectu pleni præiudicij: ſed quoad præſumptionem inducendam bene præiudicat: quia acta inter alios transfertur onus probandi in eum contra quem faciunt, Ab. in c. inter canonicos. de ele. & not. in c. dilectus. de ſimo. & in c. interrogatum. ij. q. v. & per Legiſtas, in l. ſi duo. ff. de iureiur. Immo Bar. in l. admonendi. ff. de iureiu. tenet quod illa ſententia faciet ſemiplenam probationem. Ab. in c. quamuis. eod dicit hoc relinquendum iudicis arbitrio. Sed an ſaltem proſit? Rñ. non. l. res inter alios. C. quibus res iudi. non no. & fac. illa regula, contrariorum eſt eadem diſciplina.

Interdum nec poſt decem dies ſententia tranſit in iudicatum. h. d.

Excipiuntur tamen multi caſus, in quibus ſentẽtiæ etiam poſt decem dies rei indicatæ firmitatem ſibi vendicare non valent, veluti cum de matrimonio [a] eſt quæſtio, aut ſeruata ſententia ſalus animæ in diſcrimen [b] adducitur, & alij plures [c].

Res inter alios acta aliis præiudicium regulariter non adfert. h. d.

De eo quoque admonẽdi ſumus [d], quod & ſi ſententia [e] tranſierit in rem iudicatã præter eos, inter quos dicta fuerit regulariter [f] neminem lædet [g], ſi quis tamẽ cum ſibi primum de ea re actio, vel defenſio cõpeteret ſuſtinuit ſequentem agere, aut paſſus eſt eum, à quo cauſam habuit, experire, ipſe quoque ſententiæ ex re iudicata præiudicium.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

TIT. XVI.

Rem iudicatam ſequitur executio. h. d.

SI igitur ſẽtentiæ latæ legitima appellatio non occurrit, intra ſtatuta tempora executioni mandanda [h] erit.

Sentẽtia lata in reali actione ſtatim executioni demandatur, in perſonali poſt quattuor menſes. h. d.

Sed multum intererit, vtrum in reali, an

DE EXECVTIONE REI iudicatæ.

Mandanda erit. Quia parum eſt iura eſſe in ciuitate, niſi ſint, & per quos iura mandẽtur executioni. l. ij. §. poſt originem. ff. de orig. iur. & de materia vide per Hoſti. in ſum. eo. § quando. & a quibus. & per Spec. in § videndum. & in c. quoad conſultationem. eo. vnde ſumitur, & alibi ſæpe.

a Statim

vero ſuper perſonali actione ſententia lata fuerit. Primo enim caſu ſtatim [a]. Secundo, non niſi poſt emenſa quattuor menſium [b] ſpatia executioni mãdabitur.

Quadrimeſtre tempus poteſt prorogari & breuiari, h.d.

Licet autem quadrimeſtre tempus in perſonali actione ſit regulariter ſtatutum, ex cauſa [c] tamẽ nonnumquã [d] & arctari, & prorogari [e] poteſt. Sed qui ab initio terminum recipit ſponte [f] breuiorem, ſibi id imputare [g] debebit; cum ex voluntate propria iuris beneficium contempſiſſe videatur. Vnde poſtea nõ audietur appellans, niſi forte aduerſus eum modus executionis canonicus excedatur [h],

a Statim. Vt not. in c. quærenti. de offi. deleg. Et idem in cauſa criminali, vt ibidem habetur, & xj. q. iij. in c. cum apud. Et habetur hæc materia clare per hos verſus.

In perſonali, poſt menſes quattuor in re
Protinus eſt omnis ſententia perficienda,
Sic in criminibus, ſed caſus excipe quinque.
Confeſſus, prægnans, ſtatus, & inſula, ſeruus.

Quorũ verſuũ declarationem habes in d. c. cum apud.

b Quattuor menſium. Sed an hoc tẽpus dandum ſit & his, qui a principio confitentur debitum, cum hic non feratur ſententia: ſed ſolum fiat præceptum de ſoluendo? iuxta not. in c. dudum. ij. de ele. & ij. q. j. cap. nos in quemquam. & in l. j. C. de confeſſ. Quidã quod non, vt not. in l. ſi debitori. ff. de iudi. & in §. omnes. inſti. de verbo. obl. Sed in contrarium videtur text. in l. certum. §. fi. ff. de confeſſ. dic ꝙ primam opin. approbat conſuetudo, quę dat cõfeſſo ſolum decem dies. Secunda eſt de iure verior, vt per Barr. in d. l. ſi debitori. ſi ergo ceſſet conſuetudo, ſeruabitur d. l. certum. §. fi. is autem cui hæc tempora indulgentur, vt euitet omnes moleſtias, debet ſatiſdare de ſoluendo. dicta l. ſi debitori. vbi Bart. & per Ab. in d. c. quoad conſultationem. eo. verſic. ſed quæro. iuſta prædicta, quod putat verum Ab. quando talis debitor eſſet de fuga ſuſpectus, vel non eſſet ſoluendo.

c Ex cauſa. Quis autem probare debeat in cauſa appellationis, an appellans, quod ſine iuſta cauſa iudex terminos iuris breuiauerit, an appellatus, quod ex cauſa fecerit, vide per Ab. in ca. quoad conſultationem. eo. verſi. qui autem probare.

d Nonnumquam. Non ergo ſemper & indiſtincte, ſed cum cauſæ cognitione, iuxta not. in l. a procedente. C. de dilat. & per Ab. in cap. quoad conſultationem. eod. verſicul. ſed ego, & verſicul. & fact. hæc litera. & in capitu. cum ſit. de appellat. Bart. in l. ij. ff. de re iud. & in c. quærenti. de offi. deleg.

e Prorogari. Poterit autem prorogatio fieri etiã ſine cauſa, cum ſit fauorabilior coarctatione, ita not. in l. iiij. §. ſi quis. ff. de re iud. quod intelligit Ab. quantum ad hoc quod factum iudicis valeat, niſi appelletur poterit tamen ſecundũ eum appellari: quia non debet aliam partem ſine cauſa grauare: de quo late per Legiſtas in dicto §. ſi quis. & per Nattam in cle. ſæpe. de verb. ſignifi.

f Sponte. Secus ſi contradixit, & inuitus recipit, ſecundum Hoſt. ſed ſecundum Inno. in dubio pſumitur quis ſponte recepiſſe, de quo dic latius per Ab. in c. quoad conſultationem. eo.

g Imputare. Sed contra: quia immo videtur ꝙ lex ſuppleat factũ hominis l. iiij. §. ſi quis condemnatus. ff. de re iudi. Sol. ſecundum gloſſ. in c. quoad conſultationem. eo. quòd id quod hic dicitur, procedit quãdo iudex arctat cum cauſa, vt not. hic in verbo, nonnumquam. contrarium quando ſine cauſa: ſed hæc non placet Ab. quia ſi ponderentur verba verſiculi, & qui ab initio clare ibi innuitur quod etiam ſi ſine cauſa iudex decurtauit ſpatium, imputandum eſt ſponte recipienti: aliàs verſi. ille ſuperflueret, quia vbi iuſta cauſa ſubeſt, non requiritur quod iudicium exerceatur in inuitum, ſecundũ Hoſt. quem ſequitur Ant. vis ergo tota videtur in hoc, ſcilicet, an pars ſponte receperit terminum breuiorem, an non ſponte, vt per. Ab. ibi verſic. & tam circa primam. fac. l. ad ſolutionem. ff. de re iudic.

h Excedatur. Sic ij. q. vj. §. ſunt quorum. & §. ab executore, & c. nouit. de app. & c. ſuper quæſtionibus. §. nos autem. de offi. dele. & l. ab executione. C. quorum appel. non reci. Sed videtur quod nunquam ſit neceſſaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit: aut facit aliud, & tunc nulla eſt ſentẽtia ſua, vnde non eſt neceſſe appellare, c. j. de ſent. & re iu. quia non fuit ſeruata forma mandati, vt ca. cum dilecta. de reſeri. c. examinata, de confir. vtil. vel inut. Reſpon. iudex poteſt excedere mandatũ faciendo quod mandatur, plus aggrauando illum contra quem fit executio: nam tunc tenet ſentẽtia & neceſſaria eſt appellatio. Item ſi obiiciatur excommunicatio. xj. q. iij. cum excommunicatio, & c. cum inter. de exce. & c. pia. eo. tit. in vj. Item ſi innouatio facta eſſet poſt rem iudicatam: nam tũc mutatur ordo executionis. l. iiij. §. ſi ex conuentione. ff. de re iudi. Item ſi præuenire velit tempus ꝙdrimeſtre. d. l. iiij. §. ſi quis condemnatus. Item ſi male interpretatetur ſentẽtiã. l. ab executore. ff. de ap. Item ſi obiiciatur ꝙõ falſi. c. de cetero. extra de ſent. & re iudi. & l. iudicati. C. ſi ex falſ. inſtru. & c. ſuper. eo. de falſariis. Item ſi fiat exceptio, per quam tetro nullum fiat iudicium, vt in c. noſtra. de proc. & hæc not. in c.

Quo modus exceditur in exequendo.

quoad

quoad conſultationem, de ſenten. & re iudi. ſuper verbo, excedatur. Sed adhuc contra de l. diligenter. ff. mand. vbi dicitur, quod qui exceſſit mãdatum aliud quidem facere videtur. Solue, vt per Abbatem, in dicto c. quoad conſultationem, ver. ſed contra praecedens dictum.

ſiue ab ordinario [a] ſiue a iudice delegato, ſiue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a principe poteſt propriam ſententiam intra annum exequi. h. d.

Sed ſi ordinarius [b] ad mandatum [c] iudicis a Principe [d] delegati nolit, aut quibuſdam obſiſtentibus ſententiam ab eo latam ſuo effectu, mancipare nequeat, datus ipſe iudex illam executioni mandare poterit [e] & reſiſtẽtes eccleſiaſtica [f] ſententia coercere [g], & non ſolum vſque ad quadrimeſtre tempus, quod ad ſoluẽdum debitum a lege reo conceditur: ſed vſque ad annum [h] integrum ad exequẽdã ſententiam iuriſdictionẽ [i] exercere poterit.

Iudex deputatus ſuper executione ſententiæ admittit exceptionem fraudis ſeu nullitatis, non vt ſuper ea pronuntiet, ſed vt negotium ad ſuperiorẽ, qui iudicauit transmittat. h. d.

Quod ſi Princeps propriam ſententiam per aliquem executioni mandari iubeat [k], & circa negotium fraus interueniſſe dicatur [l], executori de toto negotio cognoſcendi facultas non [m] erit: ſed ad ſuperiorem quæſtiones ſi quæ inciderint, deferri oportebit.

a Siue ab ordinario. Vt per Hoſt. in ſumma, eo. §. quando, & a quibus. ver. & à quibus. & per Specul. eo. §. nunc dicendum.

b Ordinarius. Ad quẽ regulariter pertinet executio ſententiarum, vt infra eo. §. cum igitur.

c Ad mandatum. Nota quod delegatus Papæ poteſt mãdare ordinario loci; quod ſententiam ſuam exequatur: nec mirum, quia quo ad cauſam ſibi cõmiſſam maior eſt omnibus poſt Papam, cap. ſtuduiſti. de off. deleg. & repreſentat perſonam Papæ, vnde honorari debet, vt Papa, cap. ſane. de offi. delegat. cap. fina. diſtin. xciij.

d A Principe. Secus in delegato ab inferiore. de quo per Abb. in cap. ſi quis contra clericum, de foro compet. & aliquid per eumdem in c. ſignificaſti. de offi. deleg. vnde hic ſumitur, & per Legiſtas, in l. a diuo Pio. ff. de re iudi.

e Poterit. Sed an poſſit delegatus a principe nõ requiſito, vel non detrectante, vel impedito ordinario, per ſe principaliter propriam ſententiã executioni mandare? Et non videtur, cum hæc littera, & cap. ſignificaſti, de offi. delega. videantur dare hanc poteſtatem in defectum ordinarij contrarium verius, vt per Ab. in dicto cap. ſignificaſti. verſ. ſed quæro numquid.

f Eccleſiaſtica ſententia. Cap. quæſitum, & c. ſignificaſti. de offi. deleg. Sed an poſſit talis delegatus Principis inuocare brachium ſeculare? Rñ. ſunt opin. communiter tenetur ꝙ ſic, vt per Abb. in d. c. ſignificaſti. verſ. extra glo. quæro. non tamen poteſt habere officiales armatos.

Delegatus a principe non põt habere officiales armatos.

g Coercere. Cuiuſcunq; dignitatis ſint reſiſtentes, ratio: quia repreſentat perſonam Papæ, cui totus orbis ſubeſt. ix. q. iij. c. cuncta per mũdum. vnde ſecus in delegato alterius.

h Ad annum. Poſt annum vero expirat iuriſdictio talis delegati, licet ſententia non fuerit executioni mandata quanquam aliud ſit in ordinario. lege prima. ff. ne ius fiat ei. & no. in cap. quærenti. de offi. deleg. vnde ſumitur, & ibi late per Gloſſatores, & Doctor. erit autem hic annus cõtinuus vnde curret omni tempore. Regulariter enĩ omne tempus intelligitur continuum, niſi reperiatur contrarium, not. in rub. ff. de diuer. & temp. præſcri. & in clem. vni. de teſti. in integ. & ſic curret & diebus feriatis, & dato impedimento, & habebit iſte annus dies ccclxv. ſicut annus quilibet, nec eſt curandum, quod incidat annus biſſextilis: nã ſecundum Ab. in d. ca. quærenti. pro regula capiendum eſt, quod vbi a iure datur annus intelligitur de ccclxv. diebus continuis. l. iij §. Stichus. ff. de ſtatuliber.

Regulariter omne tẽpus intelligitur continuũ.

i Iuriſdictionem. Niſi fuiſſet dies præfixus iuriſdictioni quia tunc poſt terminum non poſſet delegatus ſe impedire, ſecundum Io. And. in cap. de cauſis. de offi. deleg. ſequitur Ab. in c. ſignificaſti. eod. tit. in iij. not.

Annus dierum 365.

k Iubeat. Et ſic nota, ꝙ executio ſententiæ eſt delegabilis, ꝙ in delegatione principis non habet dubium, vt hic, & c. de cetero. eo. vnde ſumitur. Sed dubium poteſt eſſe de inferioribus, & cõmuniter tenetur idem eſſe ſaltẽ de iure canonico, quo iure omnia ſunt delegabilia, habetur in c. quod ſedes. de off. ordi. ex quo infertur ſecundum Abb. in d. c. de cetero. quod ordinarius, vel delegatus à principe poſſunt delegare executionem ſententiæ: licet executio requirat maiorem iuriſdictionem, quam requirat deciſio cauſæ.

l Dicatur. Scilicet circa negotium principale: vt quia fuerit obtenta ſententia per fraudem, puta, per falſos teſtes, vel per falſa inſtrumenta: nam ſi hæc obiicianiur coram executore, vt executio differatur non eſt executori facultas hoc cognoſcendi: quia ſic aſſumeret partes iudicis, quod eſſe non debet. l. ſi vt ꝓponis. C. de exe. rei iud. ſed debet referre ſuperiori. c. de cetero. eo. fac. ca. ſuper. eo. de falſis.

m Non erit. Immo contra xxv. q. ij. c. etſi non cognitio.

cognitio. C. ſi contra ius vel vti. publ. Sol. ſecundum gloſſ. in cap. de cetero. eo. quod hic ſumus in mero executore, qui nullã habet iuriſdictionem annexam: ſed nudum tantum miniſterium. Contrariũ vindicat ſibi locũ in executore mixto, qui ſcilicet habet iuriſdictionem & cognitionem annexam. Hæc ſolutio non placet Ab. quia merus executor nullam admittit exceptionem. l. ſi vt proponis C. de exec. rei iudi. ſed hic admittitur exceptio, & executor cognoſcit non vt pronunciet ſuper principali, ſed vt remittat negotium infectum ad ſuperiorem: ſed nõ cognoſcit de toto negotio, vt hic, & in d. cap. de cætero. ſuperior ergo plene cognoſcet & pronunciabit. Nec huic expoſitioni obſtant contraria, ibi enim dicitur quod executor poteſt cognoſcere de fraude allegata vt ſi fraus interuenerit de toto negotio cognoſcatur, non dicit per executorem: quia intelligit per iudicem. Ita nota. in d. cap. etſi cognitio. & per Inno. & Abba. in dicto cap. de cætero.

Iudex ordinarius tenetur exequi ſententiam delegati à Principe etiam iniuſtam. h. d.

Cum igitur[a] regulariter contingat, quod executio ſententiæ ordinario demandetur, quæri poterit, an ſi ipſã iniuſtã eſſe cognouerit, executioni eam mãdare debeat, an ſit ei ſubſiſtendum potius in qua ſpecie reſponſum eſt, quod cũ ordinarius delegato teneatur obſequi, licet ſententiam non eſſe[b] iuſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur[c] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demandata, niſi a dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipſum liberet[d]. Nec enim debet iudicis delegati mãdato violenter reſiſtere: ſed & apud eumdẽ inſtare[e] poterit, vt executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei veritas inoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitam à ſuo delegato dato cum clauſula appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quo ad executionem h. d.

Sed quid cum a ſententia lata auctoritate litterarum Apoſtolicarũ, in quibus inhibita[f] fuerat appellatio, prouocatum fuerit, & litteræ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint an ad mãdatum poſteriorum iudicum executio ſententiæ à prioribus delegata retardari[g] debeat? Et quidem cũ Apoſtolicꝰ aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia[h] cõmittit, & appellationẽ videtur recipe-

a Cum igitur. Pro intelligentia, tam huius §. quam vniuerſæ materiæ præmitte, quod plures ſunt ſpecies executorum, de quibus per gloſſ. & Doct. in cap. paſtoralis. §. quia vero. de offi. dele. vnde hic ſumitur.

b Non eſſe iuſtam. Secus ſi executor nouerit ſententiam eſſe nullam, vel præceptum nullum ipſo iure; tunc enim non tenetur quis tali mãdato parere, nec enim poteſt in tali actu dici iudex, argum. capit. forus. de verbor. ſignific. Immo tali iudici exequi volenti reſiſti poteſt propria auctoritate, vt per Ab. in cap. paſtoralis. §. quia vero. & in c. ſi quando. de offic. deleg. & not. per Ab. in cap. ſuper. eo. de crim. falſi. Eſt tamen differentia, an ſit lata per falſas litteras delegatorias, vel contra falſum procuratorẽ an ꝑ falſas ꝓbationes. Primo enim caſu ſine vlla temporis præfinitione nõ mandatur executioni. Secundo vero tempora ad agendum de falſitate ſunt limitata, vt per Io. And. in c. cum venerabilis. de except. & per Abb. in d. c. ſuper. eo.

c Tenebitur. Sed an hoc procedat etiam in cauſa criminali vbi ſententia eſt corporis afflictiua? Innocen. non putat hoc caſu ſententiam iniuſtam exequendam. & approbat. Ab. in c. paſtoralis. §. quia vero, de offi. del. pro quo facit, quod etiam taciturnitas partis non purgat ſententiam: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. contingit. de ſent. excom. hinc eſt, quod condemnato ipſo inuito poteſt tertius appellare. l. nõ tantum. ff. de appel. & ij. quæſt. vj. in ſumma. Item non procedit quod hic dicitur in executore extraiudiciali: quia tunc executor non tenetur exequi mãdatum ſuperioris iniuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium, & extraiudicialem, per Ab. in c. vniuerſitatis. de ſenten. excom.

d Liberet. Ca. paſtoralis. §. quia vero. de of. dele.

e Inſtare. Quid ſi inſtituit non tamẽ impetrauit? Reſpon. appellet & tenebit appellatio. c. ſuper. eo. de offi. deleg. c. cum ſuper controuerſia. eo. no. in c. paſtoralis. §. quia vero. de offi. deleg.

f Inhibita. Eſt autem huius inhibitionis vis in eo quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuoluere cauſam ad ſuperiorem, niſi a tempore, quo ſuperior ex certa ſcientia admiſit appellationem, vt hic, & in c. paſtoralis. §. præterea. de offi. deleg. vnde ſumitur.

g Retardari. Vt priores iudices ſententiam neq; per ſe, neque per alios exequantur, vt in c. paſtoralis. §. præterea. de off. deleg. vnde ſumitur.

Certa ſcientia quando dicatur

h Scientia. Non intelligas quod ſit neceſſe hęc verba ex certa ſcientia poni in cõmiſſione cauſæ appella

re, & ſimul priorum iudicium reuocare iuriſdictioné. Vſque eo igitur ſententiæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius d ſcuſſa [a] fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. hoc dic t.

Dantur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam differenda nihilominus erit executio, vt puta, ſi non protelandi cauſa in integrum [b] reſtitutio petita fuerit, & alij plures [c].

DE APPELLATIONIBUS [d].

TIT. XVII.

Quid ſit appellatio, & quare inuenta. h d.

APpellandi vſus præcipue iudicantium iniquitatem [e] corrigit & imperitiam detegit [f].

appellationis. Sed quod in literis commiſſionis fiat mentio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptione oppoſita, ſcilicet quod prius fuerat cauſa cõmiſſa appellatione remota: aliàs cõmiſſio cauſæ appellationis non valeret, niſi fieret metio de illa clauſula: q a ſi Papa ſciuiſſet, nõ ſic facile admiſiſſet appellatioñé. Vñ Papa dicitur cõmittere ex certa ſcientia, quãdo fuit certificatus de omnibus, quæ potuiſſent eum mouere ad commiſſionem denegandam. Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis litteris, quæ poteſt eſſe impedimẽtum ſecundarũ debet fieri metio in ſecundis: alias non dicitur concedere ex certa ſciẽtia: ſed per ignorantiam, & ſurreptionem, not. in c. cum dilecta. & in cap. ceterum. de reſcri. & per Ab. in c. paſtoralis. §. præterea. de offi. delegat. & in ca. Inter. eo. fac. l. fi. C. de pre. Imper. offe. Et ad hanc materiam referuntur hæc verba, ex certa ſcientia, non autem ad merita cauſæ appellationis, ſecundum Abb. in d. §. præterea. & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.

a Diſcuſſa. Confirmatione, vel caſſatione. ſed pone, quod iudices appellationis pronunciauerunt male appellatum, & ſic confirmauerunt ſententiam latam. Quis mandauit ſententiam executioni? vtrum primi iudices: an ſecũdi? Reſpon. materia eſt prolixior, quam vt breuibus notulis tradi poſſit. ideo vide per Doct. in cap. paſtoralis. præterea. de offi. deleg.

b In integrum reſtitutio. Regulariter enim reſtitutio in integrũ impedit executionem ſententiæ. l. vo i. C. ſi ſæp. in integ. reſtit. poſtul. ſi tamen *Regulariter reſtitutio in integrum impedit executionem.*
eſt præſumptio contra petentẽ quod hoc petat malitioſe, & cauſa protelandi executionem. tũc mandatur executioni ſententia præſtita cautione, de qua in cap. ſciſcitata. de reſtitu. in integ. & per Bal. in l. falſam. C. ſi ex fal. inſtru. vide etiam per Lanfran. in cap. quoniam contra. de prob. verſi. reſtitutio autem in integrum.

c Plures. De quibus per Doct. in ca. quoad conſultationem. eod.

DE APPELLATIONIBVS.

d DE appellationibus. Hæc rubrica ſecũdum Ab. eo. cõtinuari poteſt duobus modis. Primo ad totum præcedẽtem tractatum huius tertij libri. Secundo, ſpecialius ad rubricam proxime præcedentem. Primo ſic, ſupra in præcedentibus rubricis viſum eſt de his, quæ fiunt in iudicijs, & tandẽ de ipſis ſententiis: merito reſtabat tractare de remedijs, quibus ipſi litigantes releuantur in iudicijs ideo ſubiicitur, &c. Vel ſecundum Ioã. And. extra eo. quoniam ſi a ſententia non appelletur, trãſit in rem iudicatã & de hoc vidimus ſupra, in ti. proxi. Appellatio autem impedit effectum rei iudicatæ, ideo de illa eſt vidẽdum. Vel tertius ſupra viſum eſt de ſententia & eius effectu, ſed quia appellatio eſt remedium contra ſententiam, merito ſubiicitur hæc rubrica. *Appellatio quid*

e Iniquitatem. Sic l. j. ff. de appel. Et dic iniquitatem cum dolo, imperitiam ſine dolo. Ad primum l. præfecti. ff. de minor. Ad ſecundum. l. j. C. eo. ad vtrumque inſtit. de iniu. §. j. & vtrobique facit litem ſuam, vt inſti. de obli. quæ ex quaſi delict. in prin. ſi autem contra conſtitutionem iudicetur, ipſo iure non valet ſententia, & non eſt opus appellatione, vt l. j. ff. quæ ſent. ſi. ap. reſcind.

f Detegit. Iſti ſunt duo effectus appellationis accidentales: nec enim ob appellationẽ detegitur imperitia, vel iniquitas iudicis a quo. Immo interdum iudex ad quem ſentẽtiam latam a iudice a quo in peius reformat, l. j. ff. eod. Producit autem appellatio duos effectus naturales, & ordinarios, vnum ſcilicet ſuſpenſiuum alium deuolutiuum. Effectus ſuſpenſiuus eſt triplex. *Effectus appellationis quatuor.*
Nam ſuſpendit pronuntiatum, vt in cap venientes de iureiur. capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. deleg. & licet tex. in l. j. ff. ad Turpil. dicãt, quod appellatio extinguit de præſenti, & temporaliter, ſed quoad futurum tempus ſuſpendit, vt per Abba. in rub. eo. Item ſuſpendit iuriſdictionem iudicis quo ad illam cauſam de quo in capitu. ſuper. eo. de præſumpt. & ſtatim dicitur in deſcriptione. Item ſuſpendit præſumptionem, quæ erat pro ſentẽtia, cap cuius ad ſedem de reſtitu. ſpol. & not. in cap. in præſentia. eo. tit. Nec tamẽ appellatio operatur ſemper iſtos effectus: nam interdum operatur deuolutiuum tantum. exemplũ in appellatione ſententiæ cẽſuræ eccleſiaſticæ: nam per eã talis ſententia non ſuſpenditur, cap. paſtoralis. eod. ca. is cui de ſentent. excom. in vj. deuoluit tamẽ talis *Effectus ſuſpenſiuus triplex.*

appel

Eſt autem [a] appellatio, iuriſdictionis prioris iudicis per ſuperioris inuocationem legitime facta ſuſpenſio. Vel appellatio eſt prouocatio ad maiorem [b] iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi [c].

Appellatio alia extra iudicialis alia iudicialis. Et de iure canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur. h.d.

Appellationum duæ ſunt ſpecies [d]: aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cũ quis ante litis ingreſſũ ab aliquo grauamine appellat, vt puta ab electionibus, poſtulationibus, prouiſionibus, & quibuſlibet extraiudicialibus actibus [e], ex quibus ſe grauatũ putet. licet enim ſæculares leges nõ niſi in caſibus [f] ante ſententiã appellationẽ admittãt, ſacri tamẽ canones etiã extra iudicium [g] paſſim appellare permittunt: nec ſolent [h] huiuſmodi dici ꝓprie [i] appellationes, ſed prouocationes.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas ſpecies. h.d.

Rurſus [k] in iudicio appellatur, aut ante definitiuam ſententiam, aut poſtea. Antea appellatur, vt cum ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur [l]. Poſtea, vt cum ab ipſa definitiua ſententia appellatur.

appellatio cauſam ad ſuperiorem, c. cum contingat. de offi. deleg. cap. per tuas. de ſent. excom. & tollit præſumptionem ſententiæ, vt per Inno. in ca. bonæ. j. de elect. & in c. quoniam contra. de probat. fac. not. in cap. ad reprimendam. de of. ordina. Idem eſt cũ appellatur a ſententia nulla talis enim appellatio nõ ſuſpendit pronuntiatum, cum viribus non ſubſiſtat, ſed operatur effectum deuolutiuum dumtaxat. deuoluit enim cauſam ad ſuperiorem, & hoc reſpectu appellari poteſt a ſententia nulla, vt habetur in cap. dilecto. eodem. & per Barto. in l. ſi expreſſim. ff. de appel. vt per Abb. & Peruſi. in rubrica eodem.

a Eſt autem. Hæc deſcriptio eſt de mente Hoſt. in ſũma, eod. §. quid ſit. & licet Bart. in l. j. ff. eo. aliter definiat eius tamen definitio non diſcrepat in ſenſu ab iſta, licet eam Abb. non probet in rubr. eo. aliam ponit ipſe Abb. quæ quamquam cõplecti videatur naturam appellationis, prolixior eſt tamen quam vt definitioni conueniat.

b Ad maiorem iudicem. Et hoc eſt vnum de ſubſtantialibus appellationis, contra quem non valeret cõſuetudo, iuxta not. in cap. ij. de cõſuet. in vj. fac. l. j. § ſi quis in appellatione. ff. eo. quã quam autem nõ valeat conſuetudo quod appelletur ad minorẽ, vel parẽ, vel eundẽ iuris fictione, vt in dicto c. ij. Valeret tamẽ conſuetudo appellandi omiſſo medio. cap. ſuper eo, vbi not. de probat. & cap. Romana. §. j eod. immo etiam ceſſante conſuetudine valeret appellatio omiſſo medio, ſi non fuiſſet obiectum, vt in cap. dilecti. eo. & traditur per Abb. & Peruſi. in rub. eo. fac. ij. q. vj. cap. anteriorum. §. illo videlicet. Et hanc ſecundam definitionem approbant, & diffuſe declarant Moder. Venuſi. in ſuo ſpeculo aureo. in tit. de appellat.

Appellatio omiſſo medio.

c Vel inferendi. Hoc verbum reſpicit etiam extraiudiciales appellationes, dic vt habetur in cap. bonæ. eo.

d Species. Colliguntur hæ duæ ſpecies ex c. j eo.

in vj. & ex c. cum ſit. & c. ſuper eo. eo. tit. in antiq. Sed quomodo differunt hæ duæ ſpecies quo ad effectum? Rñ. ſecundum Inno. in ca. dilecti. de maio. & obed. & ibi etiam Pano. & per eumdem Inn. in c. quia propter. de elec. Appellatio iudicialis ſuſpẽdit factum de præterito & etiã de futuro, donec expediat factũ appellationis: nã ſuſpendit pronuntiatũ, & iuriſdictionem iudicis a quo, vt in c. ſi a iudice. eo. in vj. & in l. j. ff. ad Turpi. Sed extra iudicialis non ſuſpendit quod geſtum eſt, ſed ſummittit in futurum protectioni ſuperioris, ne quis indebite moleſtetur, vt not. in cap. cum ſit Romana. eo. & not. Bart. in l. ſi ff. de app. recip. ſunt & aliæ plures differentiæ, vt per Abb. in c. bonæ. eod.

e Actibus. Siue fiãt a iudice, ſiue a priuato, vt in c. concertationi, eo. in vj. & ibi not. & in c. j. eodem tit. & lib.

f In caſibus ij. q. vj. §. ante ſententiam.

g Et extra iudicium. Ne dũ poſt vel ante ſententiã conc. ca. ſuper eo. ij. eo. & ij. q. vj. c. ad Romanam. cum ſeq. & c. accedens. j. vt lit. non conteſt.

h Nec ſolẽt. Quomodo hoc procedat & q̃o ſic intelligẽdum, not. in c. cũ ſit. in verbo, nec ſolẽt. eo. vnde ſumitur, & per Abb. in c. ſuper. eo. de ſeq. poſ. & fruct. vbi declarat. nu. ij.

i Proprie. Vnde ſi ſtatutum maxime odioſum faceret mentionem appellationis, non contineretur extraiudicialis, vt per Abb. in c. cum ſit. & in cap. bonæ. eo.

k Rurſus. Secunda diuiſio appellationum iudicialium. Et quomodo differant hæ ſpecies inter ſe vide per Ab. in ſua praxi. c. centeſimo.

l Prouocatur. Quod hodie per Conciliũ Tridentinum, ſeſſione xiij. in prin. decreto reformationis, non licet indiſtincte. Nam in cauſis viſitationis, & correctionis ſiue habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus ab epiſcopo, ſeu illius in ſpiritualibus vicario generali, ante definitiuam ſententiã ab interlocutoria, vel alio quocũq; grauamine nõ appellatur, nec epiſcop⁹

vel

vel eius vicarius huic appellationi tamquam friuolæ tenetur deferre, nullo obſtante ſtylo, vel conſuetudine, niſi grauamen huiuſmodi per definitiuam ſententiam reparari, vel ab ipſa definitiua appellari non poſſit, vnde ex hoc apparet correctam mul- ta ac multa iura.

Appellans ab interlocutoria debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies apoſtolos petere, & exhibere continentes cauſam appellationis, alias cauſa cenſebitur deſerta. h.d.

Multum[a] autem intereſt ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an a definitiua: nam primo caſu, & cauſam appellationis in ſcriptis[b] aſſignare, & a iudice infra triginta dies[c] inſtanter[d] petere debet[e] litteras dimiſſorias, & eidem intra dictum têporis ſpatium debent ab eodem iudice exhibere continentes & appellatiõis[f] cauſam, & cur appellatio non ſit admiſſa[g], vel ſi appellationi forſan ex ſuperioris reuerêtia ſit delatum. Alioqui ſi eos intra idem tempus appellans petere prætermittat[h], appellationi ſuæ renuntiaſſe putabitur[i] etiam ſi vadat, [k]aut mittat ad appellationẽ huiuſmodi ꝓſequẽdã.

Ponit tres caſus, in quibus ob petitos apoſtolos cauſa deſeritur. h.d.

Idem iuris eſt, ſi iudex, a quo appellatur, certum[l] terminum appellanti ad recipiendos apoſtolos aſſignauerit, & appellans in aſſignato ſibi termino non compareat, nec eos ſibi tradi petat[m]. Idem & ſi iudex appellanti reſponderit intra iuris terminum[n] ſe daturum, nec intra dictum ſpatium congruo loco & têpore inſtanter, & ſæpius ſaltẽ vno contextu petierit vel ſibi oblatos[o]

a Multum autem. Sumitur ex c. j. eo. in vj. de quo multi dicunt, quod ſolum habet locum cum appellatur ad Papam, alij, quod ſi ad quemcumque ſuperiorem, de quo pluribus locis diſputat ibi Peruſ. vnde quæ de eo capitulo traduntur, habebunt locum etiã in hac littera.

b In ſcriptis. Et adeo in ſcriptis, vt non ſufficiat ſi quis appellet viua voce, & ſtatim per notarium appellationẽ redigi faciat in ſcriptis cum expreſſione cauſæ grauaminis. Nam debet offerri libellus in ſcriptis, ſecundum Ange. in l. a ſententia. ff. eo. in fin. quẽ ſequitur Peruſi. in cap. j. eo. in vj. fac. nota. in c. fi. de ſen. & re iu. in vj. immo ſecundum eumdem non teneret libellus appellatorius, niſi in eo eſsẽt illa verba, in his ſcriptis: ſed hoc communiter non tenetur. Sed nũquid ꝗ libet ſcriptura ſufficiet etiã priuata? Commun. ꝙ ſic, & approbat conſuetudo, vt not. in d. cap. j. & in c. appellatio. eod in vj. Dicta tamen ſcriptura priuata nõ faceret fidẽ, nec ꝓbaret eſſe appellatũ in ſcriptis, niſi id probaretur per teſtes, vel niſi notarius ſe ſubſcriberet, traditur in d. c. j. tutius tamen eſt vt fiat ſcriptura publica. & hæc de cedula, quæ datur iudici a quo, in qua cõtinetur appellatio, ſed in cedula, quæ datur parti ad intimandum ſecundum formam. cle. cauſam. de ele. requiritur ſcriptura authentica, vt in d. cle.

c Dies. Numerandos, ſcilicet, a die interpoſitæ appellationis, ſecundum, Hoſt. Sed Io. And. putat currere quàm primùm incipit currere têpus appellationis. & ſic a têpore ſcientiæ. allegat l. j. C. de têp. ap. fac. no. in l. quinquaginta. ff. de excu. & cle. ij. eo. in iij. gl. quidam conc. vt habetur Peruſ. in ca. ab eo. in vj.

d Inſtanter. Ca. ab eo. eo. in vj. etiã vnico contextu. cle. quamuis. eo. & vtrobique de hoc nor.

e Petere debet. Niſi iudex ipſe ſponte obtuliſſet & dediſſet, ſecundũ Bal. in eos. §. apoſtolos. C. e. nec enim hoc caſu tenetur petere ſpõte oblatos, & traditos. ſequitur Peruſ. poſt Rotam, in ca. ab eo. eo. in vj.

f Appellationis. Admittendæ, vel non. & hoc quod dicitur de expreſſione cauſæ, limita ſex notabilibus modis, de quibus per Peruſ. in cap. j. eod. in vj.

g Admiſſa. Sub hoc verborum inuolucro inſinuat tres ſpecies apoſtolorum, nempe dimiſſorios, refutatorios, reuerentiales. *Apoſtolorũ ſpecies tres.*

h Prætermittat. Ex negligentia, non autem ex impotẽtia, ſecundum Io. An & Peru. in c. ſuper. eo. in vj.

i Putabitur. Et hæc eſt præſumptio iuris & de iure, nec admitteret probationem in contrarium, iuxta not. in c. is qui. de ſponſ. & tenet Peruſi. in c. ab eo. in vj.

k Vadat. Sed nonne iter arreptũ habetur pro appellatione? c. dilecti filij. j. eo. Rñ. forte illud correctũ eſt per c. vt debitus. eo. vel licet habeatur pro appellatione, cũ tamen appellatũ eſt verbo, nõ habetur pro apoſtolorũ petitiõe, vt hic, & in ca. ab eo. eo. in vj. & fuit hoc ſtatutũ, vt facilior inſtructio ꝑ apoſtolos habeatur. c. vt ſuper. e. in vj. ſimile eſt vbi nõ ſufficit factũ, q̄a requiritur verbũ c. eccleſia noſtra. de elect. & not. in d. c. ab eo. *Caſus tres, in quibus cã deſeritur ob non petitos apoſtolos.*

l Certum terminum. Siue per denominationẽ diei, puta, die Iouis proxima, vel per numerum; puta, hinc ad octo dies, vel octaua die menſis, vt not. in cle. ij. eo. vnde ſumi.

m Petat. Sola ergo cõparitio nõ ſufficeret, arg. contra, c. ſi a iudice. eo. in vj. Sol. vt nor. in cle. ij. e. in verbo, nec petat.

n Terminum. Qui etiam iudicem arctat, vt no. in clement. ij. eo.

o Oblatos. Arg. quod apoſtoli ſunt tractãdi appellan

appellans recipere recuſauerit.

Taciti & expreſſi eodem eſt virtus. h.d.

Quod ſi iudex in termino per eum præfixo ipſos petenti nõ [a] dederit, aut ſi dum peterentur, vel intra iuris [b] terminum, vel nullo [c] certo termino præfixo, ſe daturũ aſſeruerit, poſtea per appellantem cõgruo loco, & tempore ſæpius, & inſtanter vnico etiam cõtextu requiſitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem proſequi appellãs poterit, ac ſi ei expreſſe fuiſſent apoſtoli denegati [d]. Alia quoque [e] agenda erunt, prout ex tenore, tam Innocẽtianæ [f], quã aliarum [g] conſtitutionum luculẽter apparet.

In appellatione a definitiua non eſt neceſſe cauſam inſerere. hoc dicit.

In appellationibus autem a ſententia definitiua interponendis, nec cauſam [h] reddere tenetur appellans, nec etiã ſupradicta diligens obſeruatio per omnia [i] ſibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis cauſa allegari quæ ſi eſſet vera reputaretur legitima. h. d.

Cum autem ex probabili [k] cauſa ab interlocutoria quis duxerit appellandum tale tenetur proponere [l], quę ſi probata fuiſſet, deberet legitima reputari, de quo poſtea ſuperior cognoſcet: nec [m] enim ſufficit appellanti probare, quod ex cauſa huiuſmodi ap-

pellanti, non expenſis proprijs, ſed expenſis iudicis, cum ipſe debeat offerre, de quo dic, vt not. in clem. ij. eod.

a Non dederit. Primus caſus, in quo non officit appellanti non habere apoſtolos, & fac. cle. ij. eo. §. quod ſi iudex. vnde ſumitur.

b Intra iuris. Secũdus caſus, & per id quod hic dicitur, & in §. ſuperiori patet quod iudex a quo poteſt infra terminũ iuris tenere impeditum appellantem: nec enim cogitur infra terminum illos dare, fac. c. commiſſa. de elec. in vj. licet ergo ſatis ſit appellanti infra terminum illos petere per modum, de quo hic, & in cle. ij. eo. tenetur tamen ſi nem termini expectare, vt videat an iudex offerat, & moram purget.

c Nullo. Tertius caſus, per quem patet, quòd appellãs, qui ſufficienter petiit apoſtolos corã iudice, qui reſpõdit ſe illos daturũ, nullo certo termino ſtatuto comparere, vlterius non tenetur, fortius ergo, ſi iudex nõ reſponderit, & adhuc fortius ſi negauerit, vt no. in cle. ij. e.

d Denegati. Nec proceſſus ſuper principali factus a iudice a quo tenet, c. ab eo. & ca. ſi eo in vj. Conſidera igitur in iſta materia quatuor caſus contra appellantem, & tres contra iudicem, vt ſuſius not. in cle. ij. eo. in verbo, denegati.

e Alia quoq;. Vt puta, quod appellatori congruum tempus aſſignetur ad proſequendum, & quod inſtructe cõpareatur corã ſede apoſtolica, ita vt poſſit procedi ſuper negotio principali. c. j. eo. in vj.

f Innocentianæ c. j. eo. in vj.

g Aliarum. Ca. cum ſi. eo. in antiq. ca. Romana. eo in vj. cum ſimilibus.

h Cauſam Ca. j §. poſt hoc. eo. in vj. & ibi. no. & in c. Romana. §. cum autem. & ibi quoque not. eo tit. & lib.

i Per omnia. Quia in definitiua non eſt neceſſe appellare in ſcriptis, ſed ſufficit ſi appelletur viua voce dicẽdo: appello, & hoc ſcribatur in actis per notarium, & hoc ſi appelletur incontinenti: nam ſi appelletur ex interuallo, & in definitiua appellandum erit in ſcriptis. l. j. in fi. cum l. ſeq. & in l. litigatoribus. vbi omnes Legiſtæ. C. eo. tit. Spec. in tit. de appel. §. qualiter. in prin. Quædam tamen eorum, quę ſ. dicũtur bene locum habent, etiam in definitiua, vt ſunt ea; quæ dicuntur de parte negligẽte petere apoſtolos, & de iudice terminũ præfigente ad petendum, & de iudice dante, vel dare recuſante, vt in ſuperioribus §§.

k Probabili. Ca. vt debitus. & cap. cum cauſam. eo. vbi de hoc. Sed poteſt quęri, quæ dicatur cauſa probabilis, vtrũ illa, quæ videtur iudici, vel alijs? Et videtur, quod hoc nõ ſit referendum ad opinionem iudicis, ca. ſacroſ. de ſent. exc. Sicut nec ad opi. iudicis refertur quid dicatur manifeſtũ: ſed ad ipſam rei veritatẽ, c. cum olim. de verb. ſigni. fi. fac. ad hoc iij q. vij. ca. iudicet. Sententiabit enim iudex in hoc, vt ſibi videtur, habita tamẽ collatione ſapientum, ſi non eſt certus, arg. l. qualem. ff. de arbi. & in dubio deferat appellationi. c. ſacroſ. de ſent. excom. ad fi. & ita no. in ca. vt debitus. vbi late per Abb. & Peru.

l Proponere. ſ. coram iudice a quo, vt in c. vt debitus eo. vnde ſumitur. Sed quid ſi nõ poſſit illius haberi copia? Rñ. vt not. per Ab. in c. ſuggeſtũ. eo. & quod hic dicitur habet locum etiam ſi cauſa eſſet notoria: quia licet notorium releuet ab onere probandi non tñ ab onere proponendi, cle. appellanti. eo. vbi not. & per Ab. in d. c. vt debitus.

m Nec enim &c. Concor. c. interpoſita. eod. vnde ſumitur. Et nota ex hoc verſi. j quod ex reiectione exceptionis legitimæ non iuſtificatur appellatio, niſi coram iudice ad quem probetur exceptio legitima. Vnde infert Abb iudicem non grauare partem ex eo ſolo, quod exceptionẽ etiam probabilem non admiſit, vt per eum latiu. in dicto cap. interpoſita. Secundo not. quod probationis

pellauit, ſi eam non doceat eſſe veram, niſi hoc ſe offerēs a probaturum non fuiſſet admiſſus.

Is, qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expenſis ad inferiorem iudicem remittetur, nec poteſt quis alias cauſas proſequi quam expreſſas. h. d.

Quod ſi iudex minus probabiliter appellatū eſſe compererit, appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expenſis b alteri parti condemnabit: alioqui c ipſe procedet, nec licebit appellāti alias d cauſas proſequi, quā quas in appellatione ſua nominatim e expreſſerit.

Si dicitur ex iniuſta cauſa appellatum, iudex ad quem inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione, vt probab. li incipiat cognoſcere de cauſa veritate. h. d.

Quod ſi obiiciatur nō ex legitima f cauſa ante ſententiam appellationem interpoſitam, & propterea non admittendam eſſe, niſi prius appellatiōe recepta velut emiſſa ex cauſa probabili, iudex ſuperior cognoſcere incipiat, ne procedatur inferiori prohibere nō poterit g.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. h. d.

Sed & ſi iudex h ſano vſus conſilio i ab eius executione deſtiterit k,

oblatio & repulſio exceptionis propoſitę iuſtificat appellationem a iudice interpoſitā, ita quod ſufficit coram iudice ad quem, probare exceptionem legitime interpoſitam, & oblationem probationis, & repulſionem. de ratione diuerſitatis vide Abb. Peruſi. & alios in d. ca. interpoſita.

a Offerēs. Sed qualis eſſe debet hæc oblatio probationis ad iuſtificandā appellationem? Reſpon. ſecūdum Ioan. Andr. realis: vt puta, quod ſecum habeat teſtes & inſtrumenta, & ea offerat iudici. Sed ſecundum Eutr. Panor. & ceteros, magis communiter, in c. interpoſita. e. ſufficit verbalis, vt ſi dicat pars: ego me offero probaturum hanc exceptionem & ſimul petat breuem terminum ad probandum. Item ſciēdum, quod hęc oblatio nō ſemper iuſtificat appellationem: ſed regulariter, & quatuor caſus, in quibus non iuſtificat ponit Abb. in d. c. interpoſita. Sed contra hanc litteram eſt argumen. in c. cum cauſa. de offi. delegat. & in c. vt debitus. & in c. dilecto. eo. Sol. vt not. in d. c. cum cauſa. & per Abb. in d. ca. interpoſita.

Deficiens in appellatione punitur in expenſis.

b In expenſi. Hoc generaliter obtinet, quòd qui deficit in appellatione, punitur in expenſis. ca. ſignificauerunt. de teſt. fac. e. vt debitus. eo.

c Alioqui. Hinc patet, quod ſi iudex appellationis pronunciat appellationem tenere, quod per hoc eius officium non expirat: ſed incipiet poſtea cognoſcere de cauſa principali. l. generaliter. §. ſin autem. C. de teſt. hered & authen. de ſanct. epiſcopis. §. ſi quis contra aliquem, & no. plenius in c. vt debitus. eo. in ver. alioquin.

d Alias cauſas. etiam notorias vt not. in cle. appellanti. eo. aliud tamen in appellatione a diffinitiua. habetur in c. vt debitus. eo.

e Nominatim. Fac. c. conſtitutionem. de ſenten. excommu. in vj.

f Legitima. Vt cum cauſa non eſt in iure expreſſa, & iudex arbitrabitur, an cauſa ſit legitima, vel non, & ſi male arbitrabitur, appellari poterit. l. arbitrio. ff. qui ſat. cog. & ſecundum Ioan. And. cauſa appellatur dubia veluti cū iudex recuſatur ratione cōſanguinitatis, & affinitatis ad coniugē, & talis exceptio nō admittitur, vel quando quęſtio eſſet dubia propter opiniones, de quibus late in c. cum ſpeciali. & in c. paſtoralis. eo.

Practica.

g Non poterit. Habes hic practicā, quæ ſeruari debet in appellatione ad interlocutoriam per iudicē ad quem, antequā inhibeat. Primo enim citari debet appellatus ad opponendum cōtra appellationem, & ſi opponatur quod cauſa in appellatione expreſſa non ſit legitima, vel vera, tunc ſi conſtet iudici, quod per appellationem ſit ad eum deuoluta cauſa, vt quia conſtat eſſe appellatum intra decem dies, & quod cauſa ſit legitima, debet tunc admittere appellationem ex cauſa legitima interpoſitam, & deinde cognoſcere de veritate cauſæ. & his præcedentibus ſtatim poteſt inhibere, & non ante, ſecundum Domin. & Peruſin. in c. Romana. § quid ſi obiiciatur. eo. vnde ſumitur. poſt Rot. Rom. de quo dic. vt ibi per eum.

h Iudex. Tam ordinarius, vt l. quod iuſſit. ff. de re iudic. quam delegatus. cap. cum ceſſante. eod. vnde ſumitur.

Sanum conſilium male facta reuocare.

i Conſilio. Nota quod dicitur ſanum conſilium ſi quis reuocat, quod male fecit, nec notari debet de inconſtantia, ſed potius de ſapientia. fac. xxij. quæſt. iij. c. magnæ. & c. qualiter, & quando. j. de accuſat. vbi Felin. & l. nonnunquam. ff. de collat. fac. illud poëtę,

Quin aſpera Iuno.
Quæ mare nunc, cælúmq; metu, terráſque fatigat.
Conſilia in melius referet

Deſiſtere.

k Deſtiterit. Tunc autem dicetur deſiſtere, cum ſi eſt proceſſum ad factum. factum ipſum reuocauerit, ſi autem non proceſſum ad actum facti, ſed ſolum ad interlocutoriam per contrariam interlocutoriam: nec enim ſufficeret ſi iudex diceret ſe paratum reuocare grauamen: nam requiritur, quod ipſum de facto reuocet, ſecundum Innocen. & Hoſt. pro quo. cap. ſi a iudice. eod. in vj. & ibi not. & ſequitur Peruſi. in c. cum ceſſante. eo. Sed qualiter iudex mutabit conſilium ſuum in al-

quod comminando [a], vel interloquendo in grauamen partis protulit, non obſtante, quod ab huiuſmodi cōminatiōe, vel interlocutione prouocatum fuerit [b], ne proceſſus negotij friuolis occaſionibus retardetur, in cauſæ cognitione libere [c] procedere poterit.

Iudex a quo compellere non poteſt appellantem a grauamine ipſius veritatem probare, licet citare poſſit ad ipſum reuocationem audiendum. h. d.

Sed videamus, an ius dicenti obtemperare teneaaris, a quo propter grauamen, quod tibi illatum [d] aſſeris appellaueris, ſi tibi is ad docendum de grauamine, & ſi de ipſo liquerit ad eiuſdem reuocationem audiendam terminū præfixerit: & ſanè cum id ipſum a iudice [e] perſpiciendum [f] ſit, nec corā eo de grauamine docere, nec etiam tanquā coram iudice (cum per appellationē eius ſuſpenſa [g] ſit iuriſdictio) comparere teneberis [h].

Iudex a quo citata parte ad reuocationē grauaminis poteſt procedere, eius contumacia non obſtante. h. d.

Quod ſi tantum, vt reuocationē audias, te vocandum duxerit, licet nō compareas, ipſe tamen in termino grauamē reuocauerit [i], perinde in cauſa procedere poterit, acſi appellatio nunquam [k] fuiſſet interpoſita.

Poteſt appellantē ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoſcat. ſed appellato ſunt reficienda expenſa quas is fecit ob appellationem hoc dicit.

Ac veluti in poteſtate iudicis grauamē reuocātis poſitū eſt, nō obſtāte appellatione, cauſā reſumere, ſic cōtra ſi is, qui vocē appellationis emiſit, cuius adhuc nemini eſt demādata cognitio [l], petierit [m] vt ad

in alterius iniuriam, contra l. nemo. ff. de re iudi. Sol. quod hoc fit lege permittente, & ne friuolis, &c. vt in d. c. cum ceſſante. vbi Abb. & alij.

a Cōminando. Videtur ergo, quod ſi iudex cōminatoria verba proferat parti, quod etiā ex hoc poſſit appellari, niſi de hoc iudex ſatiſfaciat, quod quo modo procedat habetur late in c. cum ceſſante. eod.

b Fuerit. Quod nō videbatur, quaſi eius iuriſdictio per appellationem ſuſpenſa ſi, & ſic pertineret reuocatio ad iudicem ad quē c. vt debitus. eo. Et nota hoc ad ampliationem. l. quod iuſſi. ff. de re iudic. Intellige tamen, ſi appellans non fecit ſumptus ad proſequendā appellationem. l. ſi pecuniam. ff. de cond. ob cauſ. tenebitur ergo appellans, ante reuocationem reficere ſumptus apellato, vt not. in cap. cum ceſſante. eod. Multi tamen contra, de quo ibi per Peruſi. verſ. ex. limita.

c Libere. Ita vt nō ſit neceſſarius conſenſus partiū, hoc enim importat verbum, libere, vt not. in ca. de multa. de præb. & c. licet epiſcopus. eo. tit. in vj. & clem. dudum. de ſepul. quod non habet locum ſecundum quoſdam, ſi dicta ſententia tranſiſſet in rem iudicatam de quo late in c. cum ceſſante. eo.

d Illatum. Per ſententiam interlocutoriam, vel aliter, dummodo non per definitiuam. illā enim iudex regulariter reuocare nō poteſt, ſiue bene ſiue male iudicauerit. l. iudex. ff. de re iud. c. in litteris. & c. venerabilis. de offi. deleg. Interlocutoria vero regulariter reuocari poteſt, ſed vtraque regula habet duas exceptiones, de quib⁹ per Peruſ. in c. ſi a iudice. eo. in vj. vnde ſumitur.

e A iudice. A quo, debet. n. eſſe de facto ſuo cert⁹ c. ab excōicato. de reſcrip. l. qſqs. C. de reſcin. vēd.

f Perſpiciēdum ſit. Sed videtur contradictio implicari. Quomodo enim hoc a iudice a quo perſpiciendum erit, ſi eius iuriſdictio eſt per appellationem ſuſpenſa? Et veritas cauſæ appellationis probanda ſit coram iudice appellationis? c. Romana. eo. in vj. cum ſimil. Sed dic, ꝙ licet non poſſit cognoſcere in forma iudicij: debet tamē inquirere, & ſe informare extraiudicialiter & aperte, vtrū cauſa in appellatione expreſſa ſit probabilis, & ſi poſt inquiſitionē remanet dubius, ſtabitur potius appellationi, quàm ſententię, c. dilectis. eo. quia præſumitur appellatum propter grauamen, c. tenor. eo. Peruſ. in c. ſi a iudice. eo. in vj. fac. not. in c. ſollicitudinē. eo. in verbo, ſed quia.

g Suſpenſa. Non ergo extincta, de hoc not. ſ. eod. in prin. & in l. j. ff. ad Turpil. & in l. furti. §. j ff. de his, qui not. infam.

h Teneberis. Quid ſi compareat appellans, & coram iudice ipſo, a quo appellauit de grauamine liceat, nunquid ab appellatione videtur receſſiſſe? Reſp. vt not. in c. ſi a iudice. eo. in vj.

i Reuocauerit. Cū effectu, c. ſi a iudice. eo. in vj. & ibi not. & fac. not. ſ. eo. §. proxi.

k Nunquam. Not. ꝙ licet appellans non poſſit ſuæ appellationi renunciare inuito appellato, de quo in cap. ex parte. de reſcript. & in cap. ſacro. in fin. de ſent. excommu. & in l. ſi quis libellos. ff. de appel. iudex tamen reuocando grauamen poteſt facere, quòd appellans renunciet ſuæ appellationi, appellante & appellato inuito, vt hic, & per Peruſin. in c. ſi a iudice. eo. in vj.

l Cognitio. Sola ergo delegatio videtur facere rem non eſſe integrā. conco. c. interpoſita §. ille. eo. vnde ſumitur, dic vt per Ab. ibi.

m Petierit. Ca. accepta. & c. interpoſita §. ille.

iudicem a quo prouocauit rurſ. cauſa remittatur, id ei alterius partis cōtradictiōe minime obſtante indulgendum erit. Sed hoc ita, vt in legitimis expenſis aduerſario, quas eum propter hoc feciſſe conſtiterit, condemnetur [a].

Ponit quam plures caſus in quibus appellationi non eſt deferendum. h. d.

Non omnis ergo appellatio indiſtincte recipienda erit: nam ſi adeo ſit vaga, & generalis [b] vt incertitudinē [c] afferat, ſiue quod omiſſo medio ſit interpoſita, a parte opponatur [d] cauſa nō deuoluetur. Idem iuris eſt, ſi ſuper notorio [e] crimine, de quo quis in iure [f] cōfeſſus [g] fuit, prouocetur: nec [h] enim ad defenſionē iniquitatis, ſed ad præſidium innocētiæ eſt appellationis remedium inſtitutum.

Regulares non appellant a correctione ſui prælati. h. d.

Et ideo nec regulares [i] cum pro aliquo exceſſu corrigendi fuerint, cōtra regularē prælati ſui, vel capituli diſciplinā appellabūt, ſed quod ſibi pro ſalute [k] iniungitur humiliter ſuſcipiēt.

A iudice ſeculari ſedi Apoſtolicæ non ſubdito ad Papam non appellatur. & non deferēs appellationi punitur. h. d.

Sed nec tunc appellationi deferendū erit, cū a ſeculari iudice, qui tēporali ſedis Apoſtolicę iuriſdictioni nō ſubiicitur [l], ad Apoſtolicum appellatum fuerit, & aliis quibuſdam caſibus [m]. alioqui is qui legitimæ appellationi etiam de minima [n] cauſa interpoſitæ non de-

eod. aliàs non debet cauſa remitti ad iudicem a quo. l. eos. C. de app. & ij. q. vj §. ab eo. & cap. per tuas. de ſenten. excommu.

a Condemnetur. Perinde eſt enim ac ſi ipſe non fuiſſet proſequutus altero proſequente. ca. reprehēſibilis. & c. inter poſita §. ilie. eo.

b Generalis. c. ij. & cap. conſuluit. j. eo. arg. ergo, ꝙ illud, quod non valet in genere, valet in ſpecie. l. ſi vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. fac. l. in tradēdis. ff. com. præd. & in l. at ſi quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio.

c Incertitudinem. Hoc verbū poteſt tollere cōtrarium, c. conſuluit. de app. & continet ratione vnius differentiæ interius ciuile, & canonicum. Nam de iure ciuili appellatio generalis reſpectu iudicum valet: puta, ſi dicatur appello ad iudicem competentem. l. j. in fi. .um l. ſeq. vbi traditur. ff. de app. quia per hoc nō inducitur incertitudo: quia de iure ciuili non poteſt appellari omiſſo medio. l. Imperatores. ff. eod. Vnde genus quod nō poteſt verificari, niſi in vna ſpecie, non inducit aliquā incertitudinem: quia debet neceſſario intelligi de iudice ſuperiore proxime immediate: ſecus eſt de iure canonico, quo poteſt appellari omiſſo medio, non ſolum ad Papam: ſed etiam ſecundum aliquos ad legatum, vt not. in c. j. & in c. tranſlationem. de offic. leg. Item ad Patriarcham, ſecundum Inno. in c. antiqua. de priuil. & per Ab. in c. dilecti. eo. ij. Vnde quia talis appellatio induceret incertitudinē, non deberet valere, ſi tamen euitaretur incertitudo valeret, etiam de iure canonico, vt per Abb. in cap. ij. eod.

Genus qđ nō poteſt verificari niſi in vna ſpecie non inducit incertitudinem.

d Opponatur. A contrario ergo ſi non opponeretur valeret appellatio omiſſo medio, & hoc cōmuniter tenetur in c. dilecti. ij. eo. vbi per Ab.

e Notorio. Per facti euidentiā, vt differat a notorio iuris, de quo ſtatim dicit. fac. c. cum ſit. & c. peruenit. & cap. conſuluit. ij. eo. & c. Romana. § ſi autem. eo. in vj. Quid autem ſit notorium, facti, & quid notorium, iuris, per Ioan. And. in c. dudū. de elect. quòd in c. veſtra. de coha. mulie. & cle. per Anto. de Butri.

Notorium { facti. iuris.

f In iure. Aliàs nō præiudicaret talis confeſſio. c. ſi. de cōfeſ. ſaluo eo, quod habes in ca. quā ſit. de exceſ. prælac.

g Confeſſus. De quo in c. Romana. §. ſi autem. eo. in vj.

h Nec enim. Sic in c. cū ſpeciali § porro. & c. ad noſtram. & c. ſuggeſtum. & c. præterea. eod.

i Regulares. ca. iij. & c. reprehēſibilis. eo. vnde ſumitur. quod ſi appellarent non euaderent notam tranſgreſſionis obedientiæ, A . in ca. breui. de iureiur.

k Pro ſalute. Secus ſi excederetur modus in illis coercendis, vt habetur late in c. iij. eod.

l Non ſubiicitur. Sec⁹ ſi eſſet de ſubiectis, c. ſi duobus. §. j eo. & hoc intellige, niſi conſuetudo eſſet in contrarium. d. §. j. Nam non ſolum hoc poſſet conſuetudo: verū etiam poſſet inducere, quod laicus poſſet conuenire coram iudice eccleſiaſtico, habetur in c. ſi clericus laicum. & in c. ex tranſmiſſa. de fo. comp. & in d. §. j.

m Caſibus. Quos collige ex c. peruenit. & ca con ſuluit. & c. cū parati. c. cum ſit. c. cū ſpeciali. §. j. ca. meminimus. c. ſuggeſtum. & aliis capp. eod.

n De minima cauſa. Ca. de appellationibus. eo. Sed contra videtur, quòd immo de minimis non ſit curandum. cap. & ſi qq de ſimo. & l. ſcio. ff. de reſtitu. in integr. Sol. illud procedit vbi eſt diuerſa ratio inter magna & minima, vel vbi agitur remedio extraordinario. Ita Abb. in cap. de appellationibus. Sed quæ dicetur minima cauſa? Reſpondeo. vt not. in cap. de appellationibus. & in autheu. niſi breuiores. C. de ſenten. & petic. recitand.

De minimis quando curandum.

a Pœ-

tulit, canonicis pœnis[a] coercendus erit.

Appellans ab ordinario poteſt coram eodem ſuper alia cauſa conueniri. h. d.

Licet autem prouocatiōe canonice[b] a partibus interiecta iudicis a quo appellatum fuit, officium in illa quidem cauſa[c] penitus cōquieſcat[d] ſi tamen is, cui ab ordinario appellauit ſuper alia cauſa, coram eodem conueniatur, prçſertim pro graui[e], & manifeſto crimine appellationis obtētu, quo minus canonica cenſura puniatur, effugere non poteſt[f].

Innouata per iudicem poſt definitiuam ſententiam a qua appellatu fuit, reuocantur ſtatim per iudicem Apoſtolicum, etiam ſi ante appellationē fuerint innouata. h. d.

Interpoſita ergo a definitiua[g] ſententia appellatione, non ſolum poſt eam innouata debent per iudicem appellationis penitus, & ante omnia[h] reuocari (exceptis tamē caſib[9][i], in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare.) Sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam, & appellationem contigerit innouari, perinde ac ſi poſt appellationē innouata[k] fuiſſent.

Attentata poſt appellationem ante definitiuam non reuocantur, niſi primo de veritate conſtiterit vel niſi poſt inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

Illa vero, quę poſt appellationem interpoſitam ante definitiuam[l] ſententiam innouātur, donec appellatiōis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent. Niſi iudex appellationis poſtquā ſibi conſtiterit, per appellationem emiſſam ex cauſa probabili fore ad ſe negotiū deuolutum[m] inhibeat canonice iudici a

a Pœnis. Quia ſi eſt clericus debet deponi. ij. q. vj. c. decreto. ſi laicus, xxx. auri pondo multatur. l. quoniam. C. eo. & not. in c. de priore. eod.

b Canonice. Secus ſi ex falſa cauſa. cap. ſuper eo. eodem, & ibi not.

c Cauſa. Et ſi cauſa ſit acceſſoria: puta, quia appelletur, ab interlocutoria conquieſcit officium iudicis, etiam in principali, ſiue cauſa principalis ſit connexa articulo appellationis, ſiue non, c. ſuper eo. eod. vbi Ab. & Peruſ.

d Cōquieſcat. Fac. c. dilectis. c. vt nſ̄tr. & c. preterea. & c. propoſuit. & c. ad hæc eod. imò nec quoad illam cauſam officium iudicis a quo penitus conquieſcit. Nā in his quæ tendunt ad faciliorem exitum cauſę appellationis iuriſdictio iudicis a quo non eſt ſuſpēſa, dummodo abſtineat a cognitione cauſæ appellationis. Vnde non poteſt prohibere attentata de facto, & attentata reuocare pro hoc. c. ij. & qđ ibi not. de matrim. contract. contra interdict. eccle. vbi iudex a quo, præcipit partib[9], ne appellatione durante ſuper matrimonio, de nouo contrahant. fac. c. qua fronte. & quod ibi not. eod. & clarius in c. cum teneamur. & quod ibi dicit Abb. in primo not. & in verbo, mihi placet.

e Graui. Vt ſi vxorem alterius detineret, ſi manus violentas in clericum iniiceret. c. conſuluit. j. eo. fac. c. præterea. & c. propoſuit. eo.

f Non poteſt. Nota ergo, quòd appellatio iuriſdictionem non ſuſpendit niſi reſpectu cauſæ in qua fuit appellatum. fac. cap. propoſuit. cap. ſuper. eo. cap. ad hæc. & cap. paſtoralis. §. verum. eodem & cap. Romana. §. cum vero. eod. in vj. Hoc tamen eſt verum, niſi appellans diceret illum in alia cauſa ſuſpectum quod poteſt, dicto c. ad hæc. & c. propoſuit. & ibi de hoc dicitur.

g A definitiua. Diſtinguitur ergo inter definitiuam, & interlocutoriam. de ratione diuerſitatis, infra facit capitu. non ſolum. eod. in vj. vnde ſumitur.

h Ante omnia. Et ſic non expectabitur euentus litis. Sed contra l. cum ex ea. ff. eo. Solu. ibi non negatur, quin etiam ante reuocari poſſit, quod cōceditur per alias leges. ff nil no. appel. pen. & ſic non ſumitur ibi argu. a contrario ſenſu, ſicut & in l. conuenticulam. C. de epiſ. & cler.

i Caſibus. De quibus ij. quæſtio. vj. §. ſunt quorum. & l. j. ij. iij. iiij. v. & vj. C. quorum appel. non recip. & not. in cap. nō ſolum. eo. in vj.

k Innouata. Et eſt ratio: quia ſicut poſt appellationē à definitiua nil attentari debet, ſic nec pendente iure quod competit condemnando ad appellandum, ſcilicet vſque ad decem dies. Indultum enim a iure beneficium, & c. ca. indultum. de re iud. in vj. & diſtin. 18. cap. de his. Vnde ſicut ius alicui non debet auferri, ita nec ſpes ad ius, vt ff. vſufru. quemadm. caue. l. ſi vſufr. in prin. An autem hoc habeat locum in ſent. excōm. habetur per Io. And. in c. venerabilibus. §. porro. de ſent. excom. in vj.

Sicut nō ius, ita nec ſpes ad ius adimenda.

l Ante definitiuam. Scilicet ab interlocutoria, vel grauamine. huiuſmodi autem dicti ratio eſt: quia in caſu iſto appellatio debet interponi expreſſa cauſa probabili & vera. capitu. interpoſita. eod. eſt igitur neceſſe, quod prius conſtet de veritate. in euentum ergo litis ſcietur, an attentata veniant reuocanda necne, ſimile in c. fraternitatis. de frig.

m Negotium deuolutum. Aliàs inhiberi non poſſet. capitu. Romana. §. ſi vero, cum ſequen. eod. in vj.

quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim quidquid [a] poſt inhibitionem huiuſmodi fuerit innouatū, eſt per appellationis iudicē ante omnia in ſtatum priſtinum reducendum [b] licet eandē cauſam [c] non eſſe veram contingat.

Non refert quid ex æquipollentibus fiat, & facta plus operantur, quàm verba. h. d.

Appellaſſe autem dicetur nō ſolum is, qui vocem appellationis emiſit, ſed etiam qui aliquo indubitato [d] facto prouocandi propoſitum declarauerit. Vnde reſcriptum eſt eum, in quē poſt iter ad ſedem Apoſtolicam arreptum [e] excommunicationis ſententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quaſi appellatione pendente lata fuerit, cum plus ſit facto, quàm [f] verbo prouocare.

Sufficit exprimere effectum vbi verba non ſunt de forma. hoc dicit.

Idem & in eo reſponſum eſt, qui licet ex ſimplicitate [g] forte verbū appellatiōis nō expreſſerit, ſe tamen & eccleſiā ſuam cum moleſtatur, Romani Pontificis protectioni ſubiecit [h].

Iuſtus metus excuſat adeo quod non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & cauſas appellationis expreſſerit. h. d.

Is quoque quem quominus appellaret iuſtus metus [i] impedierit, ad appellationis beneficiū conuolaſſe reputabitur, dummodo infra tēpus quo licite prouocatur coram iudice [k], a quo appellaſſe vellet, vel ſi ipſius copiam habere nequierit, coram

a Quidquid. Hoc intellige, vt not. in c. non ſolum. §. niſi iudex. in verbo. quidquid. eo. in vj.
b Reducendum. Intellige hoc de his, quæ ſunt attentata per iudicem, quod apparet, quòd hic, & in cap. non ſolum. §. fin. eo. in vj. vnde ſumitur.

dicit inhibeat canonice iudici. Si autem aliquid attentaretur a tertio. i. qui non fuit pars, vel iudex in cauſa illa attentata, non reuocatur per modum attentati a iudice ad quem fuit appellatum, ſed per ſuum proprium iudicem cognito de cauſa, ſeruato iuris ordine. c. Romana. §. in alium. eo. in 6. l. is à quo. ff. de rei vendi. niſi ille tertius per attentationem illam iuriſdictionem iudicis impediret. ca. j. de offi. dele. de quo dic, vt pleniſſime in d. ca. non ſolum. in §.
c Cauſam. Ob quā fuit appellatum.
d Indubitato facto. Cum plus ſit facto, quā verbo prouocare, vt ſtatim dicit, & concor. c. dilecti. j. eo. vnde ſumitur. & l. ſi tamen. §. ei qui. ff. de ædil. edi. & l. quibus. ff. de ll. & cap. ad audientiam. & cap. vt noſtrum. eod. Sic facto renuntiat quis iuri ſuo. capit. ex ore. de his, quæ ſi a maio. par. c. & c. gratum. de offi. deleg. & etiam factis mentimur. c. xxij. q. v. c. cauete. & factis quis conſentit. eo. per tuas. de cond. appo. vt diffuſius no. in d. c. dilecti.

Plus eſt facto prouocare, quam verbo.

e Arreptum. Ad Papam, ſecundum aliquos, in c. dilecti. eo. non ad alium ſuperiorem. Tu dic ſecundum Ab. quòd ad quēcunque ſuperiorem ſit iter arreptum, habet arreptio vim appellationis, ſed hoc intereſt, quod ſi ſuperior eſt talis, qui poſſit adiri per viam querelæ, tunc talis arreptio habebit vim extraiudicialis appellationis: aliàs ſi adiri non poſſit per viam querelæ, ſi iudex talis iudicialiter procedat, & pars dū lis procedit iter arripiat, habebit arreptio talis vim appellationis iudicialis, & ita tolluntur contraria quædam, de quibus habetur in d. cap. delicti.
f Facto, quam verbo. Immo videtur, ꝙ ſit minus: quia quādo quis appellat verbo exprimet, vt debet inſtā cauſam petet apoſtolos & cetera requiſita, quæ non explicantur ſimplici itineris arreptiōe. Sol. ſecundū cōem ſententiā, ꝙ in itineris arreptione iſta omnia debent explicari, vt hoc latius explicatur in c. dilecti. j. eo.
g Ex ſimplicitate. Vñ eſt ei parcendū. diſt. 86. c. tāta & l. ſi quis id qđ. §. doli. ff. de iur. om. iu. concor. alle. in cap. audientiam. eo. vnde ſumitur.
h Subiecit. Ca. ad audientiā. eo. & ſic not. ꝙ vbi ad certū actū explicandum nō eſt præfixa verborū ſolēnitas, ſufficit exprimere effectū rei, licet nō exprimātur ꝓpria verba actui cōformia: quia verba deſeruiūt intētioni. c. intelligētia. de verb. ſign. ſecus vbi ſolēnitas verborū requiritur l. j. ff de ver obl. fac. c. pen. de iureiu. & intelligit Ab. & Docto. ꝙ tunc demum ſubmiſſio protectiōis habebit vim appellationis cum habuerit requiſita in formali appellatione.
i Iuſtus metus. i. non vanus, ſed probabilis. fac. not. in c. penul. de in integ. reſtit. & in l. j. ff. quod me. cauſ. Non tamē requiritur, ꝙ pars non dederit cauſam metus. fac. l. nec timetem. ff. quod me. cauſa. & in c. veniens. & quod ibi no. de ſpon. & per Abb. in c. ſi. eo. vnde ſumitur.
k Coram iudice. Not. ꝙ ſi non poteſt habere copiam iudicis a quo, non debet coram alio proteſtari. Sed nullius vtilitatis videtur hoc remediū: nam quemadmodum timet quis appellare, ita timebit & proteſtari. ſed dic, ꝙ minus prouocatur iudex proteſtando, quam appellando, ſed ſi timeret etiam proteſtari, tunc etiam quòd ipſius copiam haberet, nihilominus proteſtaretur coram probatis viris. ſecundum Abb. in c. ſi. eo.

a Viris

probatis viris [a] conteſtatione [b] ſuper hoc propoſita cauſas appellationis expreſſerit.

Sufficit appellare corã maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatæ eſt facienda. h. d.

Quod ſi a pluribus iudicibus appellandum [c] fuerit, quia non ſemper facile eorum præſentia ſimul haberi poſſet, corã maiore parte [d] ipſorum appellare, & apoſtolos ſeparatim petere licebit, valebítque hæc appellatio perinde atq; ſi coram omnibus [e] interpoſita fuiſſet, omnium tamen ſubſecutorum [f] appellato ignorantis [g] intimatio legitime [h] facienda erit.

Si vnus ex pluribus appellet, & obtineat in cauſa appellationis prodeſt victoria conſortibus, ſi ſit idem negotium, & cauſa. hoc dicit.

Idem [i] ex contrario, ſi plures vna ſententia [k] condemnati fuerint, & vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolauerit, iſtius victoria ceteris quoque ſuffragabitur, ſi communi [l] iure iuuentur: idémque negotium & eadem cauſa [m] defenſionis exiſtat.

Si per reſcriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remouetur appellatio intelligitur remota etiam in aliis. hoc dicit.

Iam dubitari poterit, ſi ex pluribus articulis vnis precibus comprehenſis in vno tantum contingat appellationem vetari, vtrum appellatio teneat, ſi ſuper aliis prouocatũ fuerit. Et cũ delegantis hęc ſit intentio [n], vt de om-

viris. Et ſic plures debent eſſe ij, coram quibus eſt facienda conteſtatio. l. vbi numerus. ff. de teſti. ſed communiter tenetur ſufficere conteſtari coram vno, dummodo fiat in præſentia teſtium, arg. not. in c. vt circa. de elect. in vj. & ſic pluralitas verificatur in vno. ſimile in l. ij §. quod ait. ff. de vi. bon. rapt.

b Conteſtatione. Metus ergo licet ſoleat tollere efficaciam actui, tamen hoc loco non ſufficit, niſi interueniat etiam proteſtatio. fac. l. ij. C. de his, q per me. ind. nõ appe. & l. cum quidã. ff. de ap. ita etiã currit tẽpus ei, qui agere non poteſt, niſi iſtud preſtetur fac. c. paſtoralis. in fi. de off. ord. & 16. q. 3. §. is autem. & c. fi. de elect. & l. vt perfectius. C. de anna. except. & l. fi. C. de epiſ. audi.

c Appellandum. In iudicio, vel extra a ſentẽtia, vel grauamine. fac. cle. j. eo. vnde ſumitur.

d Maiore parte. Appellabitur quidem coram maiore parte: ſed tamen appellabitur ab omnib[us], & hoc quãdo plures ſunt, quã duo: nam in duobus non eſt dare partem maiorem. oportebit ergo tunc, quòd coram ambobus fiat appellatio, ſi diuiſim poſſunt haberi. Sed quid ſi ambo etiam diuiſim non poſſunt haberi, vel quando ſunt plures non poteſt haberi maior pars etiam diuiſim. Sol. vt not. in clement. j. eo. in verbo maiori.

e Coram omnibus. Videndum quod not. in c. vt circa. de ele. in vj. in præſentia enim iudicis eſt appellandum. ij. q. vj. c. biduum. vbi de hoc. & c. ſuggeſtum. eod. fac. c. pen. de re iudi. in vj.

f Subſecutorum. Scilicet appellationis delationis, termini præfixionis, cle. j. eod.

g Ignorantis. Sciens enim certificari nõ debet. l. j. ff. de act. empt. l. j. ff. de dot. præleg. c. cum qui certus. de re iudi. in vj. præſumitur autẽ ignorantia. l. verius. ff. de probat. c. præſumitur. de reg. iur. in 6.

g Legitime. Per modum, qui habetur in cle. cauſam. de elect. quæ tamen nihil dicit de intimatione delationis, vel termini, ſed tantum de appellatione, de ratione die vt not. in cle. j. eod.

i Idem, &c. Octo requiruntur ad hoc vt ſententia lata in fauorem vnius proſit alteri. Quinq; ponuntur in hoc §. & in c. vna. eod. vnde ſumitur, alia tria per Ab. in d. c. vna. vbi copioſe de materia.

k Vna ſententia. Fac. ij. q. vj. ca. ſunt quorum. & C. ſi vn[us] ex plu. appel. l. j. & ij. & intellige quod hic dicitur, quando res eſt communis pluribus & corporalis, nec diuerſitas facti ſeparationem recipit, vt in duobus reis debendi, ſi omnes condẽnati ſint, & vnus appellauit, victoria vnius omnibus prodeſt, vt hic dicitur, & in c. vna. eo. & ij. q. vj. c. quãdoque. & d. l. ij. & ſint tales, qui non iuuentur beneficio reſtitutionis: ſi vero vnus fauore minoris ætatis impetrauit contra ſententiam reſtitutionis, hoc non prodeſt aliis, per ſupra alle. & ideo dicitur hic, ſi iure communi iuuentur. Si vero res ſit incorporalis, communis, & indiuidua, tunc victoria minoris prodeſt maiori. l. ſi cõmunem. ff quemadmodum. ſer. amit. in primo reſponſo, & in ſeruitute indiuidua.

l Iure communi. Secus ſi ſpeciali: puta beneficio reſtitutionis in integrũ, vt not. ſupra immediate.

m Eadem cauſa. Exemplum in tribus tutoribus indiuiſam adminiſtrationem gerentibus condemnatis: ſecus ſi vnus geſſit, & alter non: quia appellatio eius, qui non geſſit non debet prodeſſe ei, qui geſſit. l. j. C. ſi vnus ex plurib. &c. & ij. quæſt. vj. §. quandoque. Idem ſi habent diuerſas adminiſtrationes: quia tunc vnius appellatio non prodeſt alteri, argument. l. j. C. de diuerſ. reſcript.

n Intentio. Nota quod verba cuiuſcunque diſpoſitionis ſunt amplianda, vel ſtringenda, ſecundum mentem diſponentis, quæ colligitur ex ra-

nibus .articulis, qui in precibus ponuntur, iuſtitia [a] ſuũ conſequatur effectum, in omnibus [b] appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in ſecundo, in medio, an in fine.

De connexis idem eſt iudicium & determinatio. h. d.

Sed hoc ita intelligi oportet, ſi capitula connexa [c] fuerint. ceterum quoties clauſula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio litterarum ponitur, ſi ſunt plura negotia, ſe minime contingentia, tantum præmiſſa complectitur, niſi forte, & in fine [d] litterarũ prædicta clauſula iteretur.

Appellari poteſt, ſi locus non tutus aſſignatur, etiam ſi ſit reſcriptum appellatione remota. h. d.

Interdum etiam non obſtante prohibitione appellare poterit, vt decretum eſt in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutũ [e] vocatus fuerit [f]. niſi enim locũ idoneum iudices aſſignẽt, non erit propterea appellationis remedium [g] interclusum, quod appellatione remota procedi debere mãdatum fuerit.

Manifeſta iniquitas impedit effectum clauſulæ, appellatione remota. h. d.

Idem [h] etiam obtinet cum ſententia fertur iniqua: licet enim cauſa appellatione remota commiſſa fuerit, ſententiæ tamen ſtari non debet, ſi iniquitatem contineat manifeſtam [i].

Lapſo anno, & ex cauſa biennio, appellatio eſt deſerta. hoc dicit.

Illud tam iudiciali [k] appellationi, quàm ei, quæ extra iudicium [l] interponitur commune [m]

tione expreſſa in diſpoſitione, ad hoc quod not. in c. ſi. de re iudi. in vj. Idem ſi nõ ſit expreſſa, ſed poſſit rationabiliter & indubitanter coniecturari, quæ fuerit. argum. not. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. & not. Bal. in l. maximum vitium. C. de liber. præt. fac. c. intelligentia. de verbor. ſignifi. & l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de leg. ij.

a Iuſtitia. Quæ ſæpe violatur per fruſtratorias appellationes.

b Omnibus. Intellige dependẽtibus & connexis, vt in c. inquiſitioni. eo. & de hoc, in c. ſecundo requiris. eodẽ.

c Connexa. De cõnexis enim idem iudicium. l. cum actum. ff. de negot. geſt.

d In fine. Nota ergo quòd clauſula ſeu qualitas in fine diſpoſitionis poſita non reſtringitur ad immediate præcedentia, fac. c. inquiſitioni, eo. vnde ſumitur, & per Ab. in c. ſecundo requiris. eodem.

e Non tutum. Nota, quòd iudex locum comparere debentibus cõſtituere debet, quo partes ſine periculo poſſint accedere, & etiã teſtes, & aduocati, & ſimiles. 33. q. 2. c. hortamur. 2. q. 2. c. ſi. & l. ſi locus. ff. de iudi. imò nec altera pars, quæ non poteſt venire honeſte, tenetur ire ad locum inhoneſtum. l. ſi cum dies. §. ſi arbiter. ff. de arbit. Item non ſolum dicitur locus incommodus propter inimicitias: ſed etiam ſi excedat duas dietas vt c. nonnulli. de reſcri. Item nec extra prouinciarum terminos eſt facienda citatio. iij. q. vj. c. neminem, niſi ex ſpeciali iuſſione principis, authẽ. ſed hodie. C. de epiſ. & cle. & vbi quis citatur ad locum periculoſum non ſufficit præſtare ducatum. cap. accedens. ext. vt lit. non conte. & not. in c. ex parte tua. eo.

Et domino & procuratori debet eſſe tutus locus.

f Fuerit. Sed nũquid ſufficiet locũ eſſe tutũ procuratori, licet nõ ſit tutus domino? Inn. vſ affirmare: quia põt quis mittere procuratorẽ. Hoſt. cõtra. concludit enim nõ ſufficere locum eſſe tutũ ipſi domino, niſi etiã ſit tutus procuratori, & nõ domino, ratio: quia ſi ſibi & non procuratori, priuabitur iſte facultate ſibi conceſſa à iure, vt poſſit in cauſa procuratorem conſtituere. l. j. ff. de procu. maximum autem eſt cõmodum per procuratorem magis inſtructũ cauſam promoueri. Ita ex contrario, ſi loc⁹ eſt tutus procuratori & non principali, ſequeretur quod in cauſa ardua compelleretur cõſtituere procuratorem, cõtra c. querelam. de procu. & hæc opi. com. tenetur, pro qua fac. c. ſiue. de coniugij. 33. q. 2. & de hoc per Ab. in c. ex. parte. e.

g Remedium. Sed quæritur, an hoc caſu poſſit incontinẽti appellare, an teneatur proponere coram iudice exceptionem loci nõ tuti, & ſi ſit proponẽda exceptio, debeat ne ibi veritas probari coram iudice, littera hic, & in c. ex parte. eo. vſ innuere, quod poſſit ſtatim appellari. Sed circa hoc plures ac plures ſunt opi. Doct. de quibus per Abb. in d. c. ex parte.

h Idem etiam, &c. c. inter ceteras. de ſentent. & re iudic. vnde ſumitũ.

i Manifeſtam. Puta, quia lata eſt contra ius ſcriptum, ſcilicet contra leges vel canones. §. j. ĩ. eo. ita quod in ipſa ſententia continetur error ij. q. vj. § definitiua, verſ. item ſi ſententia contra ius ſcriptum. c. examinata. de confir. vtil. vel inutil. & c. per tuas. de ſent. excom. vt habetur in c. inter, ceteras. de ſent. & re iudic.

k Iudiciali. ij. q. vj. c. ei qui. & c. cum ſit Romana. eo. & per Abb. in c venerabils. de iud.

l Extra iudicium. vt in c. conſtitutus. eo. & c. concertationi. eo. in vj. & cle. ſicut. eod.

m Cõe eſt. Licet in hoc iudicialis & extraiudicialis appellatio cenſeatur eodem iure, ſunt tamen

inter

eſt,quod huiuſmodi appellantibus annus [a],& ex iuxta [b] cauſa bienniũ [c] a die appellationis interpoſitæ [d] indulgetur: quo temporis ſpatio,& proſequi, & finire [e] appellationis cauſam compellendi erũt: alioqui ſi per negligentiam appellantis hoc temporis ſpatium fluxerit,adeo cauſa deſerta cenſebitur, vt etiam ſi appellans ipſe cũ appellato [f], aut appellatus etiam per ſe,& principaliter proſequatur, nõ propterea minus in rem [g] iudicatam cenſebitur trãſiſſe ſentẽtia [h], a qua fuerit appellatũ.

Ponit caſus, quibus tempus ad proſequendum non currit. hoc dicit,

Quandiu [i] tamen per compromiſſum [k], vel alias de partiũ expreſſo [l] conſenſu differtur proſecutio, tempus ad proſequendam appellationem ab homine, vel a iure præfixum minime currit [m] appellãti [n], niſi forte iudex ex dilatione periculũ imminere [o] videns in illa procedi præciperet [p].

Tempus datum a iure ad proſequendam appellationem poteſt breuiari per iudicem ex cauſa h.d.

Et licet [q] anni, vel biennij ſpatium appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex a quo, ſecundum locorum diſtantiam [r] perſonarũ, & negotii qualitatem reciſius [s] tem-

inter eas differentiæ multæ,de quibus per Doct. in cap.bonæ.eo.& not.ſupra eo.§.j.

a Annus.ij.quæſt.vj.cap.ei qui.& cap.cum ſit.& cap.oblatæ.eod.

b Iuſta cauſa Et euidẽti,c.cũ ſit.vbi not. Ab. ꝙ non ſtabitur aſſertioni partis, ſed oportet quod aut ꝓbetur,aut cũ ſit notoria, & qualis reputetur iuſta cauſa, per Ab. in c. ex ratione.vet. quintam quæſtionem.

c Biennium.Immo dabitur etiam triẽnium ex cauſa,c. ex ratione.eo.& no. in cap. cum ſit. eod.in prin. ſed vt dicit Abb.in d.ca.cum ſit hoc nullibi probatur expreſſe.

d Interpoſitæ.Vel a die illati grauaminis.vbi à futuro grauamine appellatur, clem.ſicut.eo. vnde ſumitur quæ tollit varietatem opinionum circa hoc, de quibus per Legiſtas in l. fin. C. de temp. ap.& per Ioan.And. in d.clem. ſicut.vbi late.

e Finire. In hoc conuenit tempus reſtitutionis in integrum. clem. vni.de reſtitu. in integr.

f Cum appellato.Licet ergo dilationes quas petit appellatus,per quas protelatur proſecutio appellationis proſint appellanti,ſicut & reſtitutionem petenti proſunt,quas petit reus cõtra quem petitur.l.pen.C.de tempor. reſtit. in integr. Ipſa tamen proſecutio quam facit etiam appellatus ſibi non prodeſt,ratio:quia in appellato dicente male appellatum & ſententiam tranſiſſe in rem iudicatam nulla eſt contrarietas,vt late deducitur in clẽ.appellationem.eo.in verbo appellatus.

g In rem iudicatam.Cap.cum ſit.& c.ſæpe.eod.

h Sententia. Quæ tamen erat aliqua: vt quia cõtra ius litigatoris lata.ſi enim a principio fuiſſet nulla,ſicut per appellationem omiſſam, non tranſiret in rem iudicatam,ita nec propter interpoſitam & deſertam,cap. licet. & quod ibi nota. de ſenten.excommu.

i Quamdiu. Concor.auth. ſi tamen. C. de tempo.appe.& cle.quamdiu.eo.vnde ſumitur.

k Compromiſſum. Non ſic in eligentibus, qui compromittunt, quibus bene currunt electionẽ tempora,cap. ſi compromiſſarius in prin.de ele. in vj.vbi ponitur diuerſitatis ratio,ſi ergo compromiſſarius non pronũciat reuertitur appellãs ad iudicem, idem ſi pronuntiat: ſed appellans vult pœnam ſoluere, & appellationẽ proſequi.Idem etiã ante pronuntiationem compromiſſo durante,poterit appellans ad iudicem redire ſoluẽdo pœnam. cap. ſignificãtibus. vt not. de off. deleg.& not.in clemen.quamdiu.eod.

l Expreſſo. Nõ ſufficeret ergo tacitus conſenſus, puta, ꝙ ſimul appellans & appellatus domum redirent, vel longã peregrinationẽ ſimul arriperent, imputet enim ſibi appellans, qui ſic itinerat.Item per procuratorem proſequi poterat vt not. in clem. quamdiu. eod.

m Currit. Non intelligas,quod compromiſſo finito habeat appellãs tempus integrum, ſed ſolũ habebit quantum tempore compromiſſi ſupererat, dormit enim tunc illius temporis curſus. fac.cle. vni. de reſt.in integr.& c.dilecto.de verb.ſign.& l.ſed & ſi per prætorẽ.§.quoties.ff.ex quibꝰ cauſis maio.

n Appellanti. Nec appellato.

o Imminere. Vt in cauſa electionis, & ſpiritualis matrimonij, cap. oblatæ.eod.vnde ſumitur: Idem in matrimonio carnali, ſecundum Goffr. Hoſt.& Ægi.c.quoniam. vt lit.non cõteſt. Idem in aliis,quæ celeritatem deſiderãt.l.j. ff.de dam. infec.& l.j.& ij.ff.de fer.& tradunt Legiſtæ in l.j. ff.de off.eius,cui mand.eſt iuriſd.

p Præciperet. Poſt illud ergo præceptum incipient currere tempora.

q Et licet.Sumitur hic §.ex c.cum ſit.& c.oblatæ. & cap.conſuluit.& cap.ad aures:& cap.ad hæc.& cap.perſonas.& c.ſuperior.eod.

r Diſtantiam. Fac. diſtinct. lxiij. cap. cum longe. & xiij.quæſt.ij.cap.vbicunque.& l.qui bona.§.fi. ff.de dam.infe.cum l.ſeq.& l.nonnumquam ff. de iudi.& l.ij ff. de re iudic.

s Reciſius. Argu. quod iudex poteſt abbreuiare

pus moderari, intra qđ ſi is, qui appellauit, cauſã appellationis nõ fuerit proſequutus tenebit ſententia. Coget [a] ergo iudex partes appellatione non admiſſa, vt vel appellationem interpoſitam proſequantur, vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum eſt in mora, debet iudex breuiare terminum proſequendæ appellationis. h.d.

Superior [b] quoque iudex, ſi ex dilatione viderit imminere periculũ [c], poteſt & debet neutro appellationem proſequente, vt periculum euitetur occurrere, puta, ſi a ſententia lata ſuper confirmatione alicuius electi prouocatũ fuerit, & vtraque pars velit etiam ad annũ appellationis proſecutionem differre, poteſt vtique immo debet is, ad quem appellatum fuit, prouide terminũ moderari, ne diu gregi dominico cura paſtoris deſit.

Interdum ad proſequẽdam appellationem datur pluſquã biennium. h.d.

Accidit tamen aliquando, vt non per annum vel biennium, ſed etiam vlterius cauſam appellationis alicui proſequi concedatur [d], vt puta ſi quem per impotentiam [e] proſecutionem omiſiſſe conſtiterit [f], vel cum iudici ex proprio officio [g] ſuper cauſa electionis etiam lapſo biennio cognoſcere conſeditur.

induciãs datas a lege. ſic ff. de re iudic. l. ij. cap. oblatæ. eod. & cap. quoad conſultationem. de ſentent. & re iudica. Argumen. contra diſtinctio. xxviij. cap. de his. & l. iuij. § ſi quis condemnatus. & iij. quæſt. iij. cap. de induciis. Sol. induciæ quæ dantur a lege, vel canone ſeruandæ ſunt: niſi iuſta cauſa interuenerit, ob quã ſint breuiandæ: & tunc id committitur arbitrio iudicis, cap. cum ſit. eo. & l. continuus. § ſecundo. ff. de verb. obli. Quædã tamen ſunt induciæ a iure ſtatutæ, quæ alterari non poſſunt. vt tẽpus x. dierũ datum ad appellandũ, tempus intra quod peti debet reſtitutio in integrum, & terminari, vt not. in dicto cap. cum ſit. & in cap. præterea. de dilat. Sed numquid quod iudex poſſit diminuere de anno appellationis, ita ſimpliciter intelligendum ſit, vt appellãs teneatur cauſa appellationis finire infra minus tempus anno, vel biennio? Reſpondeo vt not. in dicto cap. cum ſit. in verbo, receſſius. verſ. ſed numquid.

a Coget. Cap. ad hæc. j. c. conſuluit. j. ea ad aures. eod. cum concor.

b Superior. Sic cap. oblatæ. § ſuperior. eod. vnde ſumitur.

c Periculum. Ne ſcilicet eccleſia in ſpiritualibus vel temporalibus ex mora detrimentum incurrat. cap. quam ſit. de elect. in vj. quo caſu poſſet etiam lite non conteſtata procedi, ca. quoniam. § j. argu. cap. conſtitutus. eod. & not. in capitulo oblatæ. § ſuperior.

d Concedatur. Non exprimit ipſe no iure, an per reſtitutionem in integrum. & verbum cõcedatur hic poſitum eſt aptum vtrumque cõprehendere. de quo dic vt late habetur, in capitulo ex ratione. eo.

e Impotentiam. Verbum hoc eſt generale, vt in c. ſciſcitatus. de reſcrip. vnde hæc impotẽtia variis modis poteſt intelligi: vt quia appellantes fuerunt impediti iuſta de cauſa, vel per iudicem ſtetit, vnde eis non imputatur, ij. q. vj. c. anteriorum. § ad hoc. & § biduum. & § ſi forte. & cap. ex inſinuatione. eod.

f Conſtiterit. Sed quomodo poterit conſtare. Spec. in § nunc breuiter. verſic. quid ergo. eod. tit. dicit p iuramẽtũ impediri. Sed Io. And. ibi in additionibus dicit hoc procedere quando appellaretur ad iudicẽ valde remotum: quia tunc difficile eſt ſecum adducere teſtes, & ſi daretur terminus ad probandũ in partibus occuparetur forte maius tẽpus. Si autẽ loci diſtãtia ĩpedit, debet impedimẽtũ plene probari, ſecũdũ eũ. & hoc placet etiam Anto. de Butr. Sed Ab. in c. ex ratione. eo. verſ. quarta qõ firmiter tenet, quod etiã data diſtãtia locorum nõ ſufficiat hoc caſu probare impedimentũ per iuramentum: quia ob impedimentũ non tranſit ſententia in rem iudicatã. c. cum ſit. cũ ergo hic agat de maximo præiudicio, & de abdicãdo iure iam quæſito appellato per deſertionem appellationis, debet impedimentũ plene probari, ſicut probari debet in quolibet facto graui nõ obſtãte diſtãtia locorũ, & licet Ab. loquatur cũ agitur de dãdo ſecũdo fatali, tñ idẽ erit dicendũ, & multo fortius in terminis. § nſi.

g Officio. Vt in cap. conſtitutus. eo. nec enim ex negligentia appellantis ceſſat officium iudicis vbi iudex ſine parte potuiſſet procedere, quod eſt vbi concernitur vtilitas publica. Exemplum in cap. crimina. de colluſ. det. fac. l. quamuis. C. de adulter. aliud eſt ſimile, in cap. ſi forte. iuncta gloſſ. de elec. in vj. fac. capitul. cum nobis. & capitu. cum dilecti. de elec. Aliud eſſet vbi cauſa non eſſet talis in qua officium iudicis exuberaret, vt puta, concernens merum commodum priuatum: quia tunc iudex nõ debet ſe impedire actore, vel appellatore ceſſante, iuxta no. in cap. ad noſtram. ij. de iureiur. fac. no. in l. iiij. § hoc autem iudicium. ff. de dam. infe. & l. ad peremptorium. ij. & quod ibi Bart. ff. de iud.

a Pars

Pars poteſt ſibi terminum proſequendæ appellationis breuiare non prorogare. h.d.

Pars quoque[a] interdũ ſibi[b] proſequẽdę appellationis terminũ præfigit. Sed cũ hoc gratia litium citius[c] expediẽdarum indultum fuerit, iuris terminus a parte præueniri non prorogari[d] poterit, ſicut nec in vna cauſa tertio[e] prouocari licebit.

Confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut proceſſum impedit, ſed obtenta ſuper re ab aliquo pacifice poſſeſſa, facit vt quis non poſſit conueniri ſedi Apoſtolicæ. h.d.

Poſtremo ſciẽdũ eſt, quod ſi ſentẽtiam appellatione ſuſpenſã, antequam ipſius appellationis cauſa commiſſa[f] fuerit, vel laudum contra[g] iuris vel cõpromiſſi[h] formam latum Apoſtolico reſcripto in forma[i] cõmuni confirmari obtentum fuerit, talis confirmatio, nec appellationi præiudicium afferet[k], nec inualidum laudum vllo firmitatis robore muniet. Nam etiam ſi ante ſentẽtiam litigioſæ[l] rei confirmationem ab Apoſtolica ſede quis impetrauerit, non propterea minus de cauſa poterit iudex cognoſcere, & eã ſine debito terminare. Quãquam ſi rem pacifice quis poſſediſſet, cũ inde confirmationem[m]

a Pars quoq;. Nedũ iudex a quo. tẽcor. c. ꝑſonas eo. b Sibi. Sed an appellatus valeat talem terminũ præfigere ſicut poteſt appellans & iudex? Reſp. hoc nõ reperitur iure cautũ, nec mirum: quia eſſet in põtate aduerſarij, durã cõditionẽ imponere ſuo aduerſario, quod non eſt concedendum, ſed appellans hoc poteſt. quia ipſe imponit legem ſibi ipſi præiudicando, reſtringendo terminum iuris, & hoc com. tenetur vt per Abb. in cap. perſonas. eod.
c Citius. Cap. oblatæ. eo.
d Non prorogari. Quia inducta in vnum propoſitũ non debent operari cõtrariũ. l. legata inutiliter. ff. de leg. j.
e Tertio. Cap. directe. & cap. tuæ. eo. & ij. q. vj. cap. ſi quis in quacũque, & l. vn. C. ne li. in vna eademque cauſa, ter prouo. Sed contra ij. quæſt. vj. ca. quoties. vbi dicitur quoties ſe putauerint grauari, ad ſed. Apoſt. appellent. Sed dic quoties, id eſt, ſecundo & non vltra in definitiua ſententia, ſiue ſuper eodem. cap. ſic in d. c. directe, & ſic verbum illud generale quoties reſtringitur, diſt. xviij. cap. placuit. & diſtin. lxxv. cap. quod dic. in fin. & xij. q. ij. cap. ſine exceptione. & capitulo ſedes. de reſcript. Vel dic, ſecundum Abb. quod verbum, quoties, intelligitur proprie, ſed verificatur in diuerſis grauaminibus: Nam ſi millies quis grauaretur in eadẽ cauſa toties poterit appellare, hic autem §. procedit quando ſuper eodem fuit bis appellatum per eamdem partem, & bis ſententia fuit cõfirmata. Item intellige reſpectu eiuſdem partis, ſecus diuerſæ: nam hoc reſpectu ſuper quolibet articulo poterunt interponi quatuor appellationes, vt per Legiſtas in d. l. vni. & per Ioan. Andr. in dicto c. directe, Sed adhuc cõtra, quod immo eadem pars ter appellat. xxxj. q. ij. ca. Lotharius. vbi quod Teberga ter appellauit. Sed dic ter appellauit, id eſt ter vocem appellationis emiſit, dicendo ſcilicet appello, appello, appello: nec enim per hanc geminationem videtur receſſiſſe a iure ſuo, ſed potius loqui ex quadam cordis abundantia. ad hoc cap. bonæ, eod. & fac. element. j. eod. Et nota, quod hoc quod non licet tertio appellare ab eodem articulo, procedit etiam in ſententiis. quæ non tranſeunt in rem iudicatã, vt no. in c. fraternitatis, de frig. & male. Sic etiã in huiuſmodi cauſis poſt x. dies licet appellari non poſſit, poteſt tamen agi per viam querelæ, cor. c. ea. ad reprimendam. de off. ord.

[f] Commiſſa. Cap. bonæ de confir. vti. vel inut. vbi habes exemplum.
g Cõtra iuris. Quia forte laudum fuit latum per ſordes, vel per gratiam, & ideo nullum. l. iij. C. de arbit. fac. cap. examinata. de confirm. vtil. vel inutil. vnde ſumitur.
h Cõpromiſſi. Nil enim poteſt arbiter facere contra formam, compromiſſi cap. cum dilectus. de arbitr. l. Pedius. & l. non diſtinguemus. §. de officio. ff. de arbitr. & capitulo examinata. de confi. vtilit. vel inutil.
i In forma communi. Dicitur autem confirmatio facta in forma communi, quando fit conditionaliter, non cognito de cauſa, vt ſi dicatur cõfirmamus tibi poſſeſſiones, quas iuſte poſſides, vel per ſimilia verba, vel ſub ſimili forma, vt per Abba. in cap. j. de confir. vti. vel inuti. de qua etiam vide text. cum gloſ. in cap. quia diuerſitatem. de conceſſ. præben.
k Afferet. Cap. bonæ. de confir. vtili. vel inutili.
l Litigioſæ. Cap. j. de confir. vti. vel inuti. & dicitur res litigioſa de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem & poſſeſſorem. auth. litigioſa res. C. de litig. & ſic controuerſia ſuper poſſeſſione orta non facit, rem litigioſam, de quo dic vt not. in d. c. j. & per Caſſa. de reſcr. deciſ. vj.
m Confirmationem. Pro declaratione materiæ ſciendum eſt, ſecundum Abb. in ca. j. de cõfi. vtil. vel inutil. ſuper ſecunda gloſſ. quod confirmatio tribuit nullum noui iuris, vt confirmatio electionis per ſuperiorem. Nam tribuit poteſtatem adminiſtrandi, c. tranſmiſſa: & cap. qualiter. de elect. quandoque nullũ ius tribuit, vt cõfirmatio con

Quoties.

Cõfirmationis effectus.

obtinuit[a], non erit licitum iudici de quæſtione poſtmodum exorta, abſque mandato ſedis Apoſtolicæ decernere: niſi certum ſit quod per falſi ſuggeſtionem fuerit elicita[b].

DE RESTITVTIONE[c] in integrū.

TIT. XVIII.

Minor & eccleſia reſtituuntur aduerſus ſententiam etiā a ſede Apoſtolica latā h.d.

ADhuc autē iis, qui appellatiōis remedio deſtituti ſunt, auxilio reſtitutionis in integrum ſuccurritur, ſed nec omnibus, nec ſemper, nec ab omnibus. Minor igitur & eccleſia[d], ſi ſe prolatione ſententiæ grauiter[e] læſos conquerantur[f], & appellandi tempora iam fluxerint, reſtitutionem in integrum implorare poterunt,

Eminentia iudicis reſtitutionem non impedit. h.d.

Quod quidē adeo obtinet, vt etiā ſi ab Apoſtolico ſentētia lata fuerit, nō propterea magis in integrū reſtitutionis petitio impediatur, Nec enim negatur[g], Romanæ ſedis ſententiam in melius poſſe commutari, cum aut ſurreptū[h] aliquid fuerit, aut ipſa pro cōſideratione ætatum[i], & tēporum[k], ſeu grauium neceſſitatum aliquid ordinauit.

conceſſa a Papa in forma communi, ſed ſolet ad cautelam impetrari, ne videatur ſine ſcientia Papæ procedere, & vt magis timeatur, vt per gloſ. in d. c. j. c. quamquam. diſt. xxiij. Quædam confirmatio vetus ius confirmat & conſolidat, vt quando fit cōfirmatio ex certa ſciētia, & dicitur ex certa ſciētia, quando totum negotiū fuit Papæ relatum, & ipſe poſtmodum confirmauit maxime opponendo clauſulam, ex certa ſciētia, & hæc confirmatio operatur plus vel minus ſecundū ſubiectum diſpoſitum; nam ſi iuſte poſſidebat vt inferior non poſſit amplius de illa re cognoſcere, ſcilicet vtrum iuſte poſſideat necne, c. ij. de cōfir. vtili, vel inut. & dicitur hic. Item facit rem maioris auctoritatis, capitu. quis neſciat. diſt. xj Quandoque operatur maiorem effectum; nā ſi iſte iuſte non poſſidebat incipit iuſte poſſidere, vnde ſolet Papa opponere clauſulam, Supplentes de plenitudine poteſtatis omnem defectū, &c. & ſic inualidum facit validum, c. j. de tranſa. & iij. quæſt. ij. cap. hæc quippe.

a Obtinuit. Non facta mentione de litigioſo: aliàs ſi facta eſſet mentio arripitur illa cauſa ab inferiore iudice, vt in cap. j. & ibi Abb. in j. not. de confir. vti vel inut.

b Elicita. Vt in cap. j. & ij. & ibi plene per Ab. & Docto. ſuper gloſſ. in verbo. exorta.

DE RESTITVTIONE in integrum.

c DE reſtitutione in integrum. Continuatio patet ex principio tituli. Reſtitutio autem in integrum nihil aliud eſt, quam in priſtinum ſtatum repoſitio. ij. q. iij. in fin. & l. j. C. de ſent. paſſ.

d Et eccleſia. Habes ergo duos qui reſtitui poſſunt in integrum, minorem ſcilicet & eccleſiam. fac c. conſtitutus. & c. cam ex litteris. eo quod procedit etiam ſi prælatus iuret nō petere talē reſtitutionem. nam licet valeat iuramentum, nihilominus reſtitutio in integrum poteſt peti. vt no. in cap. j. eo. in vj. & tenet Ab. in c. j. in antiquis. Adde tu tertio, & etiam Remp. l. Rempublicam. C. de inte reſt. lib. xj. l. Reſpublica. C. ex qui. cau. maio. Sed an ciuitas? Hoſtien. in ſumma, eo. §. cui. tenet quòd non. Idem tenet Innocē. in c. j. eo. Et quod dicitur de Republica, intelligūt de Repub. Rom. l. eum qui vectigal. ff. de verb. ſignifi. Contrarium not. gloſ. in d. l. Reſpub. quam videntur ſequi Butri. Bar. & Bal. dicētes, quod ciuitas habebit reſtit. in integr. ſaltem ex clauſula generali, ex quo enim regitur per adminiſtratores habet iuſtam cauſam petendi reſtitutionē in integrū, ſaltem ex clauſula generali: & hoc ſequitur etiam Ab. in cap. j. eod. allegans l. legatus. ff. de iud. iuncta auth. multo magis. C. de epiſ. & cle. idem etiam tenendum eſt de caſtris & villis, & piis locis, vt late comprobat idem Ab. in d. cap. j. vbi tenet. quod etiam collegium ſcholarium poſſit petere reſtitutionem in integrum, quia in eo ſunt multi minores.

e Grauiter. Pro modica enim læſione non daretur reſtitutio in integrum. l. ſcio. ff. eo. l. ex cauſa. iudicati. j. ff. de mino. c. pen. de reb. eccle. nō alie. Sed quæ dicetur magna læſio, vel parua? Reſpō. ex conditione eccleſiæ. nam ſi eccleſia eſſet tenuis in redditibus, modica læſio reputaretur grauis & enormis, contrarium eſſet in eccleſia valde abundanti, ſic Abb. in cap. j. eo. continebit ergo libellus enormem læſionem, vt habetur in cap. cam ex litteris. eodem.

f Conquerantur. Et plene probent læſionem & cauſam ex qua reſtitutionem petūt, vt per Ab. in c. cam ex litteris, verſ. dubium eſt. eo. & ex te x. in cle. j. eod. & in §. proxi. ſequenti.

g Negatur. Sic 35 q. ix. c. ſnīam. & c. tā. ex litteris. eo.

h Surreptum. Cap. cum olim. de re iudi.

i Ætatū. Diſt. lxxxvj. c. tanta. & xxvj. q. ij. c. hoc ſcitur. & c. tempora. & diſt. 50. ca. pœnitentes.

k Temporum. Diſt. lv. cap. priſcis. & xxxv. q. vij. cap.

Reſtituitur eccleſia aduerſus quamlibet læſionem, etiam aduerſus aliam eccleſiam. h.d.

Sed & ſi non ſententia, ſed vel contractu[a], vel confeſſione[b], vel probationis omiſſione[c] vel temporis fluxu eccleſia læſa fuerit, reſtitutio indulgẽda erit, nec ſolũ cõtra priuatos homines: ſed etiã aduerſus aliam eccleſiam[d].

Beneficium reſtitutionis in integrum non indulgetur niſi intra quattuor annos, ſi non ſubſit aliqua ratiõabilis cauſa, vt dicti ſpaciũ prorogetur. h.d.

Sed ſiue ſententia, ſiue cõtractu[e], vel aliter ſe læſã prætẽdat eccleſia, & propterea ſe ad beneficium reſtitutionis in integrum admitti poſtulet, ſi quadriennij[f] ſpatiũ à die læſionis lapſum fuerit, amplius reſtituenda non erit, niſi præuaricationis[g], vel manifeſtę fraudis[h] probetur[i] ſuper hoc interueniſſe commẽtũ[k], aut alia cauſa[l] ſubſit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendũ mouere debeat. Et ſi tempore læſa aſſeratur, non fiet reſtitutio, niſi ad tãtum temporis, in quãtum ſe læſam eſſe legitime probauerit[m].

Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio niſi duobus caſibus hic contentis. h.d.

Quod ſi ſemel reſtitutio in integrũ in alio iudicio denegata fuerit præterquam ad appellationem omiſſam, nõ erit eidem amplius concedenda[n], niſi nouis defenſionibus[o], ad huiuſmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando poſſunt de reſtitutione in integrũ cognoſcere h.d.

c. neceſſaria. & cap. quod pro remedio.

a Contractu. Cap. j. eod. in vj. l. j. C. ſi aduerſ. vend. l. j. C. ſi aduerſ. dona.

b Cõfeſſione. Cap. ij. eod. in vj. l. certum. § pen. ff. de confeſſ. Sed cõtra. Aut enim eccleſia confeſſa eſt veritatem, contra quã non datur reſtitutio. Aut falſitatẽ, & hoc ꝓbato nõ noceret confeſſio, vt in dicto c. ij. non ergo eſt recurrẽdum ad extraordinariũ remediũ ex quo ordinarium competit. l. ij. ff. de minor. Solut. dixit Hoſt. quod poſſet eſſe, quod falſitas confeſſa probari nõ poſſet, vnde expedit reſtitutionẽ dari. Vel dic, quod fuit cõfeſſa non per errorem, vel non poteſt error probari, ſed læſio, vel fuit cõfeſſa tẽpore quo non debuit, vel lata eſt ſententia: tamen eſt adhuc infra quadriẽnium à die confeſſionis.

c Omiſſione. Cap. ij. eodem Quid ſi dicat eccleſia ſe læſam præſcriptione? Reſpond. vt traditur, in cap. auditis. eo. & vide per Hoſt. in ſumma. eod. §. in quibus.

d Aliam eccleſiam. Capit. auditis. eodem quod non videbatur, cum priuilegiatus contra pariter priuilegiatum ſuo priuilegio vti non poſſit. l. ſed & milites. ff. de excuſ. tut.

e Contractu. Not. vnum, quod qñ eccleſia petit reſtitui cõtra contractum, maior eſt eius priuilegium, quam minoris: quia ſi minor iurat non cõtrauenire nõ reſtituitur, auth. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. ſi autem prælatus iurat nõ rẽpetere, vel nõ cõtrauenire in cõtractu dãnoſo eccleſię, licet cõtraueniendo deiereт eccleſia, tamen eodem petẽte, vel alio ex iudicis officio reſtituitur. xxx. q. ix. c. quod quis. & c. ſi quis. de rebus eccl. non alie. c. intellecto. de iureiur. c. cum veniſſent. de inſtitut. cap. j. eod. in vj.

f Quadriennij. capit. j. eod. in vj. & cle. j. cod. cum ibi allegat.

g Præuaricationis. Quoad ſententiam, & quis ſit præuaricator, habetur in l. j. ff. ad Turpil. & ij. quæſt. iij. §. notandum.

h Fraudis. Reſpectu contractus, vel reſpectu vtriuſque.

i Probetur. quia qui allegat dolum, &c. l quoties. § qui dolo. ff. de probat.

k Cõmentum. Machinatio, deceptio.

l Cauſa. Verbi gratia ſecũdũ quoſdã, ſi prælatus male cõtrahens vixit dicto quadriennij ſpatio: tũc enĩ nõ currit ꝓſcriptio. xvj. q. iij. c. ſi ſacerdotes. & hoc tenuit Inno. in c. tã ex litteris. eo. & ſequũtur plures, vt ꝑ Peruſi. c. in vj. & licet quidã ſecus teneãt, cũ tñ hæc opinio faciat in fauorẽ eccleſiæ, ſ. tenentiũ cõtra nõ reuocãda, arg. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. vel iuſta cã erit, ſi multas ꝑlatorũ habuit mutatiões: vt no. in c. j. c. in vj. Peruſi. tamẽ quod hoc totũ ſit reponendum in iudicis arbitrium.

m Probauerit. Clemen. vni. cod.

n Concedcuda. Aliàs nullus eſſet litium finis ſecũdum Hoſtien. ſed de ratione iſtius diſpoſitionis, vide ꝑ Abb. in cap. ſi. cod. vnde ſumitur, verſic. vltra. gloſſ. ſciat.

o Nouis defenſionibus. Tũc enim propter nouas defenſiones iterum auditur. l. j. ij. & iij. C. ſi ſep. in integr. reſtit. poſtul. ex quibus ſumptũ eſt quod hic dr̃, & in c. fi. eo. Sed quas intelligem⁹ eſſe nouas defenſiones? Rñ. ſecũdũ quoſdã tã illas. q̃ tũc erãt, ſed nõ fuerũt allegatæ, qa occultæ erãt, ſiue q̃ poſtea emerſerũt. Quidã tamẽ intelligũt de primis omiſſis tãtum, qua ſi non poſſint aliæ de nouo ſuperuenire, & hoc putat verius gl. in c. fi. de reſti. in integr. Sed cõtra hoc videtur: qa ex noua cauſa recuſatur iudex poſt litẽ conteſtatã. c. inſinuãte. de offi. deleg. c. paſtoralis. de except. & iiij q. iij. c. ſi quis teſtib. & quæ de nouo emergunt, nouo indigẽt auxilio. l. de ætate. §. ex cã. ff. de interrog. action. Solut. vt habetur, in d. c. fin.

Huiuſmodi vero reſtitutionū cauſæ ſolum corā iudicibus ordinariis adminiſtrationē habentibus[a], vel delegatis ab eis tractari poterūt & terminari, ſiue hoc ipſis delegatis[b] ſpecialiter demandatum fuerit, ſiue cōmiſſo eis negotio, huiuſmodi quæſtionem incidere contingat. Delegati vero ab ordinariis, qui adminiſtrationem non habēt[c]: ſed tantummodo iudicādi facultatem, ſiue arbitri de his cauſis cognoſcere nequeunt, niſi coram eis incidenter[d] mota fuerint.

Per querelam, & ſupplicationem retractatur ſententia. Et ſub qua forma ſupplicatio porrigatur h. d.

Per ſupplicationem quoq; Principi porrectā, aut per querelam[e] appellationis remedio deſtitutis ſubueniri ſolet. Erit autem ſupplicatio[f] intra decē dies poſt ſententiā offerenda[g], quo ſubſecuto ſententia non aliter executioni mandabitur, quam ſi victrix pars idoneam fideiuſſionē præbuerit tātū reſtituēdi, cū legitimis augmentis[h], quantū fuerit in cōdēnatione, ſi legitima retractatiōe ſententia reſoluatur.

Omiſſio formæ impedit effectum remedij intentati. h. d.

Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur executio ſententiæ ſine fideiuſſione procedet, retractationis[i] iure illi ſeruando, qui ſe grauatum putauerit, vt intra biennium ſupplicare valeat,

a Habentibus. Sicut eſt epiſcopus, poteſtas & huiuſmodi, & alij etiā minores ordinarij contentioſam, qui præſunt alicui vniuerſitati. l. j. §. fi. de poſtul. l. fi. C. vbi & ap. quos. etiam xj. q. j. c. de perſona. & not. in c. pen. eod. vnde ſumitur.

b Delegatis. Et multo magis delegatus a principe, fac. l. fin. C. vbi. & apud quos reſtit. in integr. & c. pen. eo. vnde ſumitur. Sed non videtur quod ordinarius demandare poſſit cognitionem iſtam, cum in integrum reſtitutio cauſæ cognitionem deſideret. l. iij. ff. de reſtitut. in integr. & l. in cauſæ. §. cauſa. ff. de minor. & c. tam ex litteris. eod. ſed quæ officio iudicis cauſa cognita expediuntur, alteri demādati non poſſunt. l. nec quidquā. §. vbi decretū. ff. de offi. procon. Sol. reſtitutio in integrum competit iure magiſtratus, & trāſit cognitio reſtitutionis ſiue generaliter cōmittatur. d. l. fi. ſed ea, quæ competunt iure magiſtratus. l. j. ff. de offi. eius &c. Sed adhuc contra: quia ea, quæ magis ſunt imperij, quam iuriſdictionis magiſtratus facere non poteſt, ſed reſtituere eſt magis imperij, quam iuriſdictionis: ergo non permittitur magiſtratui, l. ea quæ. ff. ad municip. ergo multo minus poſſūt delegare. Sol. vt not. in cap. pen. eod. in verb. delegatis.

c Nō habēt. Quia nō ſint iſti, no. I c. pe. e. vñ ſumit.

d Incidēter. principaliter autem iſti cognoſcere non poſſunt de reſtitutione, cum cauſa iſta requirat maiores iudices, & hoc ex officio ſuo faciānt, ſi autem inciderit quæſtio reſtitutionis in integrum in negotio de quo eſt compromiſſum, vel quod eſt aliis delegatis commiſſum poſſunt tunc de reſtitutione cognoſcere, ſic l. quoties. C. de iudi. & l. j C. de ordi. iudi. Ibi enim iudex cognoſcit de cauſa ſtatus incidentes, qui alias cognoſcere non valet, Nec dicitur arbiter tunc facere compromiſſum: quia huiuſmodi reſtitutio non eſt alia cauſa, ſiue negotium ab eo, de quo compromiſſum eſt, ſed oritur ex illo, & illi cohæret de quo compromiſſum eſt, vt puta ſi omiſit probationem arbiter, & de hoc, & conſimilibus quæ incidunt in cauſa poteſt cognoſcere, vt not. in cap. penul. eod.

e Querelam. Hoc verbum large ſumptum includit omne remedium, per quod quis recurrit ad ſuperiorem per viam grauaminis, & tunc includet etiam appellationē. & in integrum reſtitutionem, l. ab eo. & ibi no. C. quomodo, & quando iudex. & declarat Abb. in cap. querelam, de procur. & Felin. in ca. querelam. col. penul. de iureiur. Accur. Bart. & alij in l. ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſd. cog. Stricte vero eum ab eo qui remedio appellationis deſtitutus eſt iudex additur, vt hic, & per Card. Alex. in cap. cum ſit Romana. de appel. poſt Rotam, & tam per Canoniſtas, quam per Legiſtas in locis ſupra alle. & per gloſſ. & alios in c. ad reprimendā. de off. ord. Ab. in cap. conſanguinei. col. pen. in fi de re. iudi. & competit hoc remediū querelæ, tā in extraiudicialib. vt per Card. in d. c. cum ſit. quam iudicialibus. Vnde ſi iudex tardaret expeditionem cauſæ, licet ab hac tardatione non poſſit appellari, poterit tamē querellari, Bar. in l. ſi. § illud. C. de temp. appel.

f Supplicatio. Sic in auth. quæ ſupplicatio. C. de prec. Imp. offe. vnde ſumitur.

g Offerenda. In ſcriptis.

h Augmentis. Id eſt fructibus, & acceſſionibus.

i Retractationis. Sed quomodo retractabitur? Reſpondeo, vt not. in auth. quæ ſupplicatio C. de prec. Impe. offe. & not. hic, quod pendente ſupplicatione mandatur ſententia executioni, non ſic pendente appellatione. l. j. ff. nil nou. appel. pend.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTI

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS[a] DENVNTIATIONIBVS, & inquiſitionibus.

TIT. I.

Criminalia iudicia non habent aliquid ſimile cũ ciuilibus. Et inſtituũtur per accuſationem denũtiationẽ, & inquiſitionem.

CRriminalia[b] iudicia nihil ferme[c] ſimile habent cum ceteris iudiciis, de quibus proxime locuti ſumus: magnaque diuerſitas[d] eorum eſt, & in inſtituendis, & in exercendis. Inſtituũtur autẽ, aut per accuſationem, aut per denuntiationem, aut per inquiſitionem.

Accuſationem inſcriptio, denuntiationem charitatiua monitio præcedere debet.

Per accuſationẽ[e], cũ ſolenni præcedente inſcriptione[f] per accuſatorẽ rei crimẽ ad iudicẽ defertur. Per denunciationem, vt cũ nulla[g] præcedente inſcriptione: ſed tãtũ charitatiua monitione[h] ad iudicis

DE ACCVSATIONIBVS[a], DENVNCIATIONIBVS, & inquiſitionibus.

a De accuſationibus Continuatur ad præcedẽtia & ſequẽtia ſupra dictum fuit de iudiciis ciuilibus, ſequebatur videre de criminalibus: & quia ea inſtituũtur p accuſationem, denũciationem, & inquiſitionem merito præmittit de his. Ad ſequẽtia, cum eſſet tractandum hoc quarto libro de criminibus, & ſuper his procedatur per accuſationem, denuntiationem, & inquiſitionem, merito de his præmittit.

b Criminalia. Sũpta eſt imitatio ex tit. de publicis iudiciis. in inſt. ciuil. lib ſimilis imitatio ẽ. in tit. de ꝓb in pri. & in tit. de reg. & monachis. in princ. An autem dicantur criminalia ea iudicia, in qbus pœna pecuniaria venit Iponenda, per Ab. & alios in rub. de iud.

c Ferme. Melius hic dicitur ferme, quã in inſti. ciuil. de publ. iud. in prin. nec omnino quidquam ſimile. habent enim aliqua ſimilia, & eſt hoc de intentione Accur. in dicto. princ. in vtriuſque enim libellus porrigitur. in vtriuſque de calumnia iuratur, vt not in d. prin.

d Diuerſitas Quia in ciuilibus agitur, vt aliquid detur actori, in criminalibus autem non vt aliquid detur principaliter, ſed vt puniatur accuſatus, & ita conſiderata petitione magna eſt diuerſitas. eadem eſt conſiderato fine. Item eſt diuerſitas etiam in exercitio, cum in ciuilibus probet actor tantum. l. qui accuſare. C. de eden. ſed in criminalibus actor & reus quãdoq;. l. fallaciter. C. de aboli. & l. vbi. C. de alleg. Cor. de falſis.

e Per accuſationem. Adde quod per exceptionem etiam inſtaurantur interdum crimina, vt in cap. ſuper his. eo. §. accidit. j. eo. ſed non adiungitur hic modus tribus hic enumeratis. Quia licet per exceptionẽ opponantur crimina, non tamen per illum modum vere criminale iudicium dicitur inſtitui, cum exceptio in iudicio ſit quod dependens & cõcor. cũ hac littera, c. qualiter. ij. & c. licet Hely. de ſi.

f Inſcriptione. Sed quando dicetur facta ſolennis inſcriptio? Quidam quod quãdo accuſator ꝓfitetur in fine libelli accuſationis ſe ꝓfectũ libellũ dediſſe, per quod ſtatim obligatus intelligitur ad talionẽ. A. ij, ꝙ inſcribere eſt quã do accuſator profitetur, & ꝓmittit de proſequẽda accuſatione vſq; ad finem, & de hoc no. In l. ſi cui. ff. eod. & in l. in cauſis. C. eo. Tertij, ꝙ tunc quis dicitur inſcribere, cum ſe obligat ad eandẽ pœnã, ſi non probauerit, quam reus debuit pati, ſi probaſſet ipſe accuſator, vt ij. q. viij. c. quiſquis. & c. qui crimen. & hæc tenenda, pro qua c. tux. de ꝓcur & per glo. in c. ſuper his, eo. & ibidem Adſunt autem caſus, in quibus non eſt neceſſaria hæc inſcriptio, vt in crimine abigeatus. l. cui. C. de abige. Itẽ in leuibus, ar. l. leuia. ff. eo. item in his, quæ apparitores referunt. l. ea quidẽ. C. eo. itẽ in crimine apoſtaſiæ, l. apoſtatarum. C. de apoſta. Itemeum accuſatur Chriſtianus, qui contraxit cũ iudæa, vel contra. l. ne quis. C. de iudæ. & not. de his, in cap. ſuper his. eo. vbi etiam Abb. & per eundem in cap. ſi. de calumn.

Inſcriptio qualis eſſe debeat.

Caſus in quibus nõ eſt neceſſaria inſcriptio.

g Nulla præcedẽte inſcriptiõe. Ca. ſuper his. eo.

h Monitione c. qualiter. §. ſi. & c. cũ dilectus eo.

notitiam crimen deducitur.

Inſcriptio quare magis neceſſaria in accuſatione, quam in denuntiatione. h.d.

Ideo[a] autem, cũ in modum accuſationis, crimen obiicitur eſt inſcriptio neceſſaria, non cum in modum denunciationis: quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio: ſed ad correctionem eſt denunciatio facienda,

Accuſator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat, eſt ſuſpendendus h.d.

Acccuſator igitur, ſi legitimis deſtitutus ſit probationibus, eam pœnam debet incurrere, quam, ſi probaſſet reus ſubſtinere debebat[b]. Denuntians[c] vero licet ad talionem non teneatur, ſi tamen in probationem deficiat, donec[d] ſuam purgauerit[e] innocentiam ab officio, & beneficio ſuſpendendus[f] erit: vt ceteri ſimili[g] pœna perterriti ad aliorum infamiá facile nõ proſiliát[h].

Ponit quando procedendũ ſit per inquiſitionem. h.d.

Per inquiſitionem[i]

a Ideo autem. Not. hanc rationem. quæ ſumitur ex cap. ſuper his. eo. quæ nihil aliud infert, niſi quòd cum ex ſui natura modus procedendi per denunciationem non importet alicuius pœnæ impoſitionem, non conuenit rei & negotio, vt quis ſe inſcribat ad talionis pœná, quæ non venit imponenda: finis enim cuiuſlibet denunciationis eſt correctio, & licet denunciatus quandoque compellatur ſatiſfacere, quando ſcilicet aliter ſe corrigere non poteſt, illud tamen accidit in quádam conſequentiam. vnde nõ eſt in conſideratione. l. j. de auct. tut. Et in accuſatione inſtatur principaliter ad pœnam, vnde non mirum, ſi eſt ſcribendum, & ſi opponat, quòd crimina quomodocũque claruerint, ſunt punienda. xxiiij. quæſtio. iij. capit. ecce. Reſpon. ſecundum Abb. in d. cap. ſuper his. quòd ſunt puniẽda ſecundum modum propoſitum & probatum. Idem tamen Abb. in capit. inquiſitioni. ſuper gloſſ. in verſic. accuſationis. videtur contrarium ſentire, cum dicit ſaluando dictum Hoſtien. ſi quòd ius non conſiderat modum procedendi, ſed effectum pœnæ, limita tamen & declara ſuperius dicta, vt per Abb. in capit. fin. ante fin. de calum.

b Debebat. v. quæſt. vj. cap. j & cap. ij. & traditur de hoc, ij. quæſt. iij. per totam.

c Denuntians. Cap. fin. de calum. vnde ſumitur.

d Donec, &c. Sic in cap. fin. de calumn. & videtur hoc mirabile, quòd primo quis puniatur tamquam calumniator, & poſtea recipiantur probationes ſuper innocentia. videtur enim hoc eſſe dupliciter abſurdum. primo, quia pœna præcedit probationem delicti, & quòd ſæpe innocens poterit pœnam pati, contra l. abſentem. ff. de pœn. dic, quòd forte operatur præſumptio delicti; eo enim, quòd non probat non ſolum præſumitur denuncians, vel accuſans calumniari: verum etiam conuincitur, licet hoc pluribus caſibus non procedat: vt in cap. fin. de calum. per Abb. Ana. & alios.

e Purgauerit. Sed quæ erit canonica purgatio? Quidam quòd per iuramentum denuntiantis, argument. capit. præſentium. de teſti. & capit. paſtoralis. de except. Sed tu dic, quod huiuſmodi purgatio præſtabitur ad arbitrium iudicis ex quo iure non determinatur, capit. de cauſis. de offic. de legib. Item omnes purgationes hodie ſunt arbitrariæ, vti de purgat. canonica, per tot. & ij quæſtio. v. capit. omnibus. & capit. conſuluiſti. ij. quæſtio. v. & not. in capit. fin. de calumn. per gloſſ. Abb. & alios. *Purgationes arbitrariæ.*

f ſuſpendendus. Quá pœ. ã euitabit denũtiás, vel accuſator, ſi probet intẽtionem ſuam, vel crimen obiectũ per vnũ teſtem. Doct. communiter, in ca. ij. de calum. ſecus eſſet in pœna conuentionali: quia ipſam non euaderet, niſi plene probaret, vt in cap. cum dilecti. de elect & ibi pulchre Abb. verſicul. iij. oppono cõtra textum.

g Simili pœna. Ita pœna vnius eſt metus multorum. ij. quæſt. vij. capit. quapropter. & l. capital. §. famoſos. ff. de pœnis. & capit. irrefragabili. de offi. ordin. & cap. fi. de calumn.

h Proſiliant. Deficiente tamen denuntiatione, vel accuſatore non prohibetur iudex ex ſuo officio inquirere ad vtilitatem Reipub. capit. crimina. de colluſ. deteg. l. quamuis. C. de adulter. & per Ab. in c. cõſtitutus. de appel. in j. notabili.

i Per inquiſitionẽ. Sũt inquiſitionis plures ſpecies. Quędá generaliſſima, vt cũ prælatus inquirit ſuper ſtatu totius prouinciæ. de qua, in c. ſicut. eo. & in c. Romana. de cenſi. in vj. & per Ab. in c. qualiter. ij. e. & in hac non eſt neceſſe infamiam præcedere. immo tenetur prælatus quolibet anno hanc generalẽ inquiſitionẽ facere, c. cũ venerabilis. de cẽſibus. Quædá generalis. vt cũ inquiritur ſuper ſtatu ciuitatis, caſtri, vel alicuius particularis loci. nec tũc exigitur quod infamia præcedat, facit c. j. de offi. ordin. l. cõgruit. ff. de offi. præſi. Quædá eſt ſpecialis cõtra certá perſoná. & hæc interdũ fit nõ ad pœná imponẽdam. Sed ex debito officij; vt puta, ne carnale matrimonium ſtante legitimo impedimento contrahatur Vel non confirmetur electus: & nec hoc caſu exigitur infamia quia nõ agitur ad pœnam. ex quo fit ex debito officij. fac. capit poſtquam & cap. cum dilecti. & capit. nihil. cum ſimil. de elect. capit. fin. de cland. deſponſ. & not. per Innocen. *Inquiſitionum ſpecies.*

in c.

criminale iudicium inſtituitur, cum precedente diffamatione ac quaſi denunciante fama [a], de crimine iudex inquirit. Conſtitutum eſt enim, ne criminum facilis nimis ſit obiectio, vt ſicut ad accuſationem legitima præcedere debet inſcriptio, & denunciationem charitatiua monitio: ita & inquiſitionem clamoroſa [b] inſinuatio præcedere debeat.

Confeſſus crimina coram inquiſitore, non poterit confeſſionem ſuam eo prætextu reuocare, quod non præceſſerit fama inquiſitionem. h. d.

Si quis tamen [c] poſtquam coram eo, qui cōtra ipſum ſuper certis criminibus inquiſitor deputatus [d] fuerat, eadem crimina confeſſus [e] fuerit, fruſtra poſtmodum eo prætextu [f] confeſſionem ſuam impugnare contendet, quod ſuper eiſdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex proceſſerit in excipiente inquiſito de non diffamatione, proceſſus tenebit. h. d.

Idem etiam erit, ſi is, cui contra te commiſſa [g] ſuper certis criminibus fuerit inquiſitio, te præſente [h], nec quidquam ſuper hoc excipiente, infamiæ inquiſitione omiſſa, ad veri-

in capitu. j. de exceſſ. prælat. & per Hoſtien. in c. vni. vt eccleſi. benef. & per Abb. in d. c. qualiter. & in c. penult. eo. Quandoq; iſta ſpecialis inquiſitio fit ad pœnam imponendam, & tunc ſi fit ad denunciationem publici officialis, non eſt neceſſarium, quod fama præcedat. l. ea quidam. C. eo. c. prætetea. de teſtib. cogend. quāquam dici poſſit, quod hoc caſu præcedat fama: quia non denunciantur, niſi notoria, alioqui denuncianti non creditur, ſecundū Ab. in d. cap. qualiter. not. in §. aliquando. iij. quæſt. iij. & in ſupra alle. iunb. Quandoque fit ſpeciali fama deficiente, & tunc habet locum, quod hic dicitur, quod tamen recipit aliquas diſtinctiones & limitationes, de quib⁹ habetur in dicto cap. qualiter. & in l. ij. §. ex publico. ff. de adulter. vbi traditur, quæ ſint inter has ſpecies differentiæ.

a Denunciante fama. Sumitur hoc verbum hic in malam partem, aliquando tamen & in bonam, cap. nolo. xij. quæſt. j. & ſic eſt nomen medium, fungitur ergo fama coram Iudice vice accuſatoris, vnde hoc caſu nihil probabit, licet aliquando plene, aut ſemiplene probet: iuxta ea, quæ habentur in cap. veniens. de teſtib. & in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſt. quia ſi probaret in caſu noſtro teneret locum accuſatoris & teſtis, quod eſſe non debet. iiij. quæſt. iiij. cap. j. & cap. forus. de verbo. ſignific. debet autem hæc fama habuiſſe ortum non a maleuolis, vt traditur pleniſſime in cap. qualiter. ij. eo. vbi habetur quis ſit effectus famæ, quæ habet ortum à maleuolis. & an compellat infamatum ad canonicam purgationem.

Fama verbum medium.

b Clamoroſa. Id eſt, late ſparſa. cap. qualiter. ij. vbi Abb. & cap. inquiſitionis. §. ad hæc. eod.

c Si quis tamen. Habes hic, & in §. ſequen. duos caſus in quibus tenet proceſſus etiam non præcedente diffamatione, alios caſus vide in c. vni. vt eccleſi. benefi. ſin. di. confer. & in l. ij. §. publico. ff. de adulter.

d Deputatus. Non ſolum ab Apoſtolico: verum etiam ab ordinario, ſecundum Archid. Ioannem Andræam & Peruſinum. in cap. j. eod. in vj. vnde ſumitur. fac. quæ habentur in cap. quod ſedem. de offic. ordin.

e Confeſſus. Nullæ ergo ſunt partes iudicis, niſi vt ſententiam ferat. quid enim quæremus de infamia, cum de crimine clareat? xxiiij. quæſt. iij cap. ecce. cap. per inquiſitionem. de elect. cap. ſi ſuper. de confeſſ. l. ſi debitori. ff. de iudi. iam enim eſt notorium crimen, cap. veſtra. & cap. fin. de cohabi. mulier. & cler.

f Eo prætextu. Vel illo, quod capitula ſuper quibus quis fuit inquiſitus, ſibi nō fuerint tradita, cap. j. in ij. reſpo. eo. lib. vj. alio tamen prætextu: puta, erroris, vel falſitatis ipſius confeſſionis, licet enim ex confeſſione in iudicio reſultet notorium. c. fin. de cohab. cler. & mul. Confeſſio tamen poteſt non ſolum exponi, & declarari ita quod illa non perimatur, cap. cum dilecti. eod. ſed etiam reſpectu erroris vel falſitatis reuocari. fac. l. confeſſionibus. ff. de interrog. actio. nec enim fatetur qui errat. l. non fatetur. ff. de confeſſi. l. ſi per errorem. ff. de Iuriſdictione omnium iudicum. niſi tamen confeſſio facta fuerit deliberata, vt not. in cap. ex litteris. de diuor. ſecundum Ioannē Andræam Archid. & Peruſin. in d. cap. j Quod ipſum tamen multis modis limitatur, vt per Peruſin. in d. cap. j. poſt alios plures, quos allegat.

g Commiſſa. Intellige ad petitionem alicuius quia ſi Papa motu proprio committit inquiſitionem criminum alicuius, iam illū approbat infamatum, cum epiſcopus, & metropolitanus procedant, etiam ad Inquiſitionem, omiſſo tali articulo, ij. quæſt. v. cap. omnibus, & ca. ſicut olim. eod. Sed ſi ad petitionem alterius commiſerit, tunc prius inquirendum erit de infamia, ſecundum Innoc. in cap. cum oporteat. eod. etiam ita not. in cap. fin. eod. in vj. quod declara vt ibi per Peruſin. & alios.

h Præſente. Sciente, nec reclamante. ſecus enim

tatem eorūdem criminum inquirēdam proceſſerit. Nec enim proceſſum huiuſmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquiſitum, vlterius impugnare poteris [a].

Si crimen opponatur excipiendo non eſt neceſſaria inſcriptio. h.d.

Accidit [b] autem interdum vt alicui nec accuſando, nec denuntiando, nec inquirendo, ſed excipiendo [c] crimen opponatur, vt puta cū quid obiicitur, vt quis ab accuſatione, vel teſtificatione repellatur, quo caſu non erit inſcriptio neceſſaria [d].

Non eſt neceſſaria inſcriptio ſi crimen obiiciatur, vt quis ab officij, vel beneficij aſſecutione excludatur: quo tamen caſu. ſi poſt cōfirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h.d.

Sed an ſi propterea crimen opponatur, vt quis a promotione officij vel beneficij aſſecutione excludatur, neceſſaria tunc ſit inſcriptio? Et proditum eſt, ſi ante confirmationem obiiciatur, non cogi quemquam inſcribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit [e], non tamen iam promotum deiicit. Poſt confirmationem [f] vero, cum ſcilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam conſecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtinendo deiicit, ad extraordinariam pœnam ſecundum arbitrium [g] iudicis citra vinculum inſcriptionis, ſi defecerit in probando, eſt excipiens aſtringendus.

eſſet, ſi quis eſſet quidem præſens, ſed ignoraret quod teſtes deponerent ſuper principali omiſſa inquiſitione infamiæ: quia tunc non valeret proceſſus, in qu. ſi. tionis. §. iij. eod. Vel ſi contumaciter abeſſet, vt per Doct. in cap. ij. eod. in vj. non tamen tenetur reſpondere, niſi citatus, Abb. in cap. j. de iudi. nu. xv.

a Poteris. Nota ergo, quod infamiæ inquiſitio non eſt de ſubſtantia proceſſus iniri per viā inquiſitionis, cum poſſit omitti non ſolum expreſſe: verum etiam tacite, de quo in ca. ij. eo. in vj. & late per Peruſi. in c. j. eod. tit. & lib. poſt alios. Aliàs autem iudex inquirens contra aliquē ſine indiciis, ſine expreſſo, vel tacito conſenſu inquiſiti, ſi eundem poſtea abſoluat, tenetur ſibi in expenſis. Ab. in cap. cum dilecti. verſi. gloſſa vltima colligit, argum. ex text.

b Accidit. Ad ea, quæ in hoc & in ſequen. §. veniunt dicenda, vide per Hoſtien. in tit. de exceptionibus. lib. v.

c Excipiendo. Sed an contra excipientē de crimine poſſit replicari de alio crimine, ad effectum remouendi reum ab exceptione? Reſpon. non admittitur triplicatio, vt traditur in cap. ſuper his. de accuſa. quia cuilibet quantumuis criminoſo reſeruatur defenſio legitima, vt in cap. intelleximus. de iud.

d Neceſſaria. Cap. ſuper his. eod. cap. cum dilectus. vbi late de ordi. cogni. & hoc intellige iuxta verba huius litteræ, ſcilicet ſi excipitur de crimine ad hoc, vt teſtis, vel accuſator ſimpliciter repellantur a deponendo, vel accuſando. hoc enim caſu non eſt inſcriptio neceſſaria. ſed ſi incidenter hæc exceptio operaretur alicuius iuris priuationem, imponetur excipienti pœna extraordinaria, vt dicitur in §. ſequen. & in cap. ſuper his. vnde ſumitur. Si vero exciperetur ad effectum puniendi principaliter, qua ratione interuenire debet inſcriptio in directa accuſatione, eadem ratione debet in exceptione hoc caſu interuenire. Ita Abb. in d. cap. cum dilectus. poſt in in l. ſi cui. ff. eod. ſed an crimen probatum per viā exceptionis infamet per Abb. in d. cap. cum dilectus. vet. quoad tertium, & per eundem in c. ſuper. eo. de ele.

e Impedit. Immo obſtat in dignitatibus etiam adquirendis. ca. ſuper. eo. de elect. & arg ij. q. j. cap. prohibentur. & cap. omnipotens. eo. quia ex iſta exceptione probata ſemper grauata remanet eius opinio. l. Lucius. ff. de his, qui not. infa. c. cum tu. de teſti. ca. ſuper. eod. de elect. Sed contra videtur facere: quia exceptio non debet operari vltra intentionem agentis. l. non omnis. ff. ſi cer. pet. ergo hæc exceptio non debet operari remotionem ab alia. Sol. ſecundum Abb. in d. cap. ſuper his. quod hoc non operatur virtus exceptionis, ſed aggrauatio opinionis quæ ſurrexerit ex prima repulſione, vt not in d. cap. ſuper. eod. An autem iſte poſſit ſe purgare, ne repellatur ab alia dignitate conſequenda, per Abb. in d. c. ſuper his. verſi. & aduerte. poſt gloſ.

f Poſt confirmationem. Tunc enim ſpirituale coniugium eſt contractum. cap. inter corporalia. de tranſlatio. prælato. §. fin. ſupra de confirmat.

g Arbitrium. Eſt hoc generale vbi certa pœna expreſſa non eſt in iure. cap. de cauſis. de offic. delegat. l. j. in fi. de iur. deliberan. & a tali pœna impoſita poteſt appellari: ſecus à pœna expreſſa in iure. l. antepe. ff. de verbor. ſignific. & in cap. ſuper his. de accuſat. vel poſſet peti reductio pœnæ ad arbitrium boni viri, cap. Quintauallis. & cap. veniens. ad fi. de iureiur.

DE DVPLICI PVRGATIONE.

a D E duplici. Vulgari, ſcilicet, & canonica.

b Criminoſum. Id eſt, qui putatur criminoſus.

DE DVPLICI[a] purgatione.

TIT. II.

Quid ſit purgatio. h. d.

Contingit etiam interdū, vt licet aduerſus criminoſum[b], nec accuſator conſiſtat, neque teſtibus, aut propria ſit confeſſione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quod ſuper manifeſta fere nota eidem purgatio ſit indicenda[c]. Eſt autem purgatio demonſtratio[d] innocentiæ ſuper obiecto crimine.

Quotuplex ſit purgatio, & quod vulgaris eſt penitus improbata. h. d.

Purgatio. Purgationes duę ſunt ſpecies, vulgaris. ſ. & canonica: vulgaris purgatio eſt, quam vulgus, vel inuenit vel ſequitur. Vt cum aquæ frigidæ[e], vel candentis ferri[f] vel ſingularis certaminis[g] quis ſubit iudicium, quæ cum Deus in ea tentari[h] videatur merito iuſſa eſt ſacris canonibus exulare[i]: licet enim quoſdam[k] ſingulare certamen iniuiſſe diuina prodat hiſtoria, nunquam tamen, vt id pro lege teneatur diuina ſanxit auctoritas[l].

Quæ ſit canonica purgatio. Et quales eſſe debent compurgatores. h. d.

Canonica purgatio dicitur, quæ ſacris canonibus[m] eſt comprobata, vt cum de crimine infamatus iurat, ſe non eſſe tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem a crimine immunem, & verum credere illum iuraſſe, ipſa quoque iureiurando firmat[n]. Erunt[o] autem compurgatores huiuſmodi honeſtatis & opinionis, vt veriſimile ſit eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare. neceſſe etiam eſt, vt eius, quem purgare intendunt, vitā & mores notos habeat. Requiſita in purgatorib⁹.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. h. d.

Quicunque vero in canonica purgatiōe defecerint, perinde[p] pu-

c Indicenda. cap. de hoc autem. de ſimo. & cap. nos inter. de purg. can.

d Demonſtratio. Non quemadmodum ſumunt Theologi, vt ſcilicet non poſſit res aliter eſſe, ſed per quaſdam cōiecturas, vel media a iure adinuenta, quæ vulgus, vel ius habent loco demonſtrationum.

e Aquæ frigidæ. Cap. ex tuarum. de purg. canon.

f Ferri. Cap. fin. de purg. vulg.

g Certaminis. Ca. j. de purg. vulg. ij. quæſt. iiij. cap. monomachiam.

h Tentari. Quod eſt cauendum. 22. quæſt. viij. c. ſi nulla vrget. & xxij. q. ij. c. quæritur cur.

i Exulare. Cap. j. de purg. vul. c. monomachiam. ij quæſt. iiij. irrepſerat tamē abuſus quidam nuper in Italia, vt poſſim ferme ſingulare certamen iniretur, ita vt aſſuetudine quidam licere videretur, vnde de eo tanquam de re non illicita luculenti tractatus ſcribi et compeniuntur & Doctores paſſim conſulebāt, ſed ſaluberrime prouidit nuper Concil. Trident. in ſeſ. xxv. in xix. decreto, in decretis reformationū per quod credēdū eſt huic magnæ corruptelæ iam impoſitum finem, cum non ſolum volētibus pugnare, verū & pricipib⁹, patrinis, aduocatis, magnæ pœnæ imponantur.

k Quoſdam. Vt Dauid cum Golia.

l Auctoritas. Non ergo omnia. quæ ſunt, vel leguntur in ſacra pagina ſunt imitanda. Quædam enim in ea dicuntur narratiue non approbatiue, vt de Eſau, quòd fuit venator, cap. Eſau. diſtinct. lxxxvj. Quædam diſpenſatiue, vt de Iacob, quòd habuerit plures vxores, c. gaudemus. de diuor. fac. c. occidit. xxiij. q. vlt.

m Canonibus. Vt de purg. can. per tot & ij. q. v. per tot. & xv. q. v.

n Firmat. Cap. conſtitur⁹. de purg. canon. cuius autem numeri eſſe debeat hæc manus, per Hoſtien. in ſumma de purga. cano. §. quotus numerus.

o Erūt autem, &c. Not. requiſita in purgatoribus. Primum enim debent iurare ſecundum conſcientiam & opinionem ſuam. Secundum, quòd probentur ab eccleſia. Tertium, vt ſint bonæ famę. Quartum quod non fuerunt de crimine cōdemnati. Quintum, ꝙ non ſint vicini, vel habent cōuerſationem cū purgando, vt in c. cōſtitut⁹. vbi Ab. de purg. cano. c. cū dilectus. c. cū P. Manconella. eo. tit.

p Perinde. Cap. cū P. Manconella. de purg. Hoc tamen intellige ſecūdum diſtinctionem Ab. in cap. accedens. de accu. verſ. & ideo vltra alios. videlicet, ſi aliquis mod⁹ agēdi præceſſit purgationis indictionem: nam tunc deficiens in purgatione punitur ſecundū illum modum, vnde ſi pręceſſit accuſatio deficiens punietur vt mediante accuſatione cōuictus, ſi præceſſit inquiſitio, vt conuictus medio inquiſitionis, cap. inter. & quod ibi not. de purg. can. Aut nullus agēdi mod⁹ pręceſſit

purgatlonem, & tunc deficiens punitur modo extraordinario, & ſuſpenduntur tantum ab officio, vt per Ioan. Andr. In ca. ſignificaſti. de adult. & de hoc per eundem Abb. in cap. veritatis, verſi. alius intellectus nõtabilis. de do. & contum. & in cã. cum dilectus, in gloſſ. j. de purg. cano.

a Fuiſſent. Quod ſi purgauerint ſe, an nihilominus poſt purgationem accuſari poſſint, vel requiri? Reſpond. ſecundum diſtinctionem Abb. in cap. ex tuarum. verſ. ſed quoad principa. E. de purg. Cano. Notandum eſt, quòd ſi fuit præſtita purgatio ſuper crimine enormi, nihilominus purgatus poteſt temporaliter ſuſpendi, cap. inter. de purgat. cano.

b Iudicantis æquitas. De hoc Felin. in cap. accedens. de accuſa. poſt Hoſtien. in ſumma de purgat. cano. §. quæ ſit pœna.

c Purgatio. Cap. cum dilectus. de purgat.

d Euidentia. Cap. euidentia. de accuſ. *Euidens.* Sufficit autem ſcelus eſſe euidens peritis & intelligentibus, non autem & idiotis, per id quod ponit Butr. in c. litteras. de temp. ord. vbi dicit, euidentē legis intellectum, qui extrahitur ſubtiliter per peritos, licet non omnes ſcirent ita extrahere.

e Neque accuſatoris. Vnde nec purgatio admittetur, cum nec accuſatoi ſi· nec eſſatius, quod magis videbatur dicendum, & not. arg. de accuſatione ad purgationem.

f Criminum. Dixit hucuſque de cauſa formali iudicij criminalis, exoritur nunc de materiali.

g Et hominibus. Copulatiua implicat, quod poſtea enumerata continent non ſolum damnum hominum, ſed etiam læſionem Dei.

nendi ſunt, atque ſi de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime conuicti, vel confeſſi fuiſſent [a]. Niſi tamen aliud iudicantis [b] æquitas ſtatuendum duxerit.

Super notorio non eſt indicenda purgatio. h. d.

Plane ſuper notorio nulli erit indicẽda purgatio [c], ſed tantum condemnationis promulganda ſententia. Cum patrati ſceleris euidentia [d] neque accuſatoris [e] clamore indigeat.

Criminum quædam ſolum Deum lædunt, quædam etiam homines. h. d.

Criminum [f] autem quædam diuinæ maieſtatis læſionem continent: quædam vero & hominibus [g] damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc ferme habentur, ſimonia, heteſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium. Hominibus vero læſionem inferunt, homicidium, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ, de quibus diſtinctius, ſed tamen breuiter videamus.

DE SIMONIA.

TIT. III.

Quid ſit ſimonia, & vnde dicta. h. d.

Simonia nihil aliud eſt, quã ſtudioſa voluntas [h], ſiue cupiditas emendi, vel vendendi ſpiritualia [i], vel ſpiritualibus annexa [k]. Vel ſimonia eſt rei ſpiritualis, vel ſpiritualibus annexæ cum aliquo temporali facta commutatio [l]. Appellata eſt autẽ à Simone mago, qui primus huius deteſtandi ſceleris auctor fuit [m].

Simonia aut eſt ſimplex cõuentionalis, aut realis. Et realis ſubdiuiditur in realẽ conuentionalem, & realẽ mentalẽ. h. d.

DE SIMONIA.

h Voluntas. Videtur ergo, quòd ſola volũtate poſſit committi, quod ſatis verum eſt quoad eccleſiam triũphantem, vel forum poli. cap. tua nos. eod. ſecus quoad eccleſiam militantem, & in foro fori, vt declarat late Hoſt. in ſum. eo. §. quid ſit ſimonia. & j q. j. in glo. ſummę. & quia antiquorũ definitiones ſingulę re totaliter nõ vidẽtur complecti. ideo plures ponit. Ant. Tim. Qd dicitur in gl. quod voluntate ſola in foro fori non committitur ſimonia. i. non punitur ſimonia mentalis legibus humanis, credo verum: in cauſa enim iudex non poteſt animaduertere cum iudiciũ totum eccleſia nõ ferat ſuper occultis, de quibus nõ iudicat, neq; ea punit, iuxta l. cogitatiões. ff. de pœ. cogitationis pœnã nemo patitur.

i Spiritualia. Vt puta ordinem, & de iis not. S. de re iudi. & in c. cõſulere. e. & p Hoſt In ſum. §. j.

k Annexa. Vt ius percipiẽdi fructus perpetuo ſecundũ Hoſt. in ſum. e. §. j. Vel ius patronatus, e. de iure. & c. quia clerici. de iure patr. vt latius per Hoſt. in d. § dantur & alię definitiones, vt ibi per Hoſt & per Ab. In c. nemo. eod.

l Commutatio. Hæc definitio ponitur per Abb. in c. nemo. eo. vbi declarat, & videtur accommodatior. dic vt ibi per eum.

m Auctor fuit. Vt apparet in actis Apoſtolicis, c. viij. Sic ſenatuſconſ. Macedonianum a Macedone homine malo fuit denominatum, & licet conueniret huiuſmodi perſonas delere de hominũ memoria, tamen tolerabile eſt, quod per dedecus immortalitati commendentur.

a Duplex

Simoniæ duplex [a] eſt ſpecies. Nam aut eſt cõuentionalis, aut mentalis. Conuentionalis eſt, cum aut aliquid datum eſt, vel de dando in poſterum tractatus interceſſerit, & conuentio [b]. Mentalis eſt, cum nullum quidem interceſſerit factum, ſed ſola praua dantis, aut recipientis mens, & intentio concurrit: & propterea rudi, ſed congruenti vocabulo [c] mentalis appellatur.

Cuiuſcunque muneris receptione ſimonia cõtrahitur. h.d.

Contrahitur autem ſimonia nõ modo cum pecunia ipſa pro re ſacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipiẽda tacite, vel expreſſe conuentum fuerit: verum etiam cum dans a lingua [d], vel ab obſequio [e] recipientis munus exigit. Cum enim ſpiritualia tribuens manus ab omni munere [f] excutere debeat, id tũc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus, non ſolum pecuniam nullam: ſed nec humanũ [g] obſequium, aut gratiam aliquam requirit.

Notarius vel miniſter nil debent recipere pro ordinatione. h.d.

Et ſicut pro manus impoſitione non debet epiſcopus, ita nec miniſter, nec notarius in ordinatione pro voce, vel calamo pecuniã recipere [h].

Pecuniæ appellatione continetur quidquid homines habent in terra. h.d.

Pecuniam [i] vero hoc loco accipiemus quidquid homines habent: hoc enim nomine ideo omnia cõtinentur, quia antiqui quidquid ferme habebant, in pecoribus

a Duplex. Pro verificatione, & declaratione huius diſtinctionis, adeundus eſt Abb. in cap. nemo. verſ. ſed oppono contra gloſſ. & in cap. conſulere. eo. in fin. & cap. veniens. eod. in j. nota. & per Caſſa. in tit. de conſtitu. deciſ. v.

b Conuentio. Simonia enim committitur nõ ſolum recipiendo actualiter temporale pro ſpirituali: ſed etiam recipiendo ſolum obligationem temporalitatis, ca. cum ſuper. vbi Abb. not. de confeſſ. fac. j. q. j. c. ſunt nonnulli.

c Vocabulo. Argu. quòd magis curandum eſt de magiſtralitate, quàm puritate linguæ Latinæ, quod non ſolum fuit ſeruatum in hoc libr. Sed etiã ſeruatur in omnibus facultatib⁹, quę habent propria ac peculiaria vocabula plerunque barbara, & facit hoc contra Iuriſconſultos Germanos & Gallos, modernos & quoſdam etiam Italos, qui interdum adeo verba ſpectant, vt rem poſt habeãt contra illud Manilij.

Magiſtralitas linguæ præponenda.

Ornari res ipſa vetat contenta doceri.

Fac. not. in l. ij. §. poſt hos. ff. de orig. iur. & c. intelligentia. & c. propterea. de verb. ſign.

d A lingua. Munus a lingua eſt fauor. j. quæſt. j. ca. ſunt nonnulli.

e Ab obſequio. Quod eſt ſeruitus indebite impenſa j. q. j. c. ſunt nonnulli.

f Ab omni munere. Scilicet humano, vt declaratur ſtatim. Nam pro obſequio ſpirituali licite promittitur aliquid ſpirituale, vt videtur tenere Archidiac. in capitu. ſunt nonnulli. prima quæſtio. niſi forte eius lectura ſit mendoſa: ſed quicquid dicat Archidiac. & Abb. in capitu. cum eſſent. eodem tenet, quod idem ſit in ſpirituali, quod in temporali.

g Humanum obſequium. Et ſic videtur, quòd non poſſim licite ſeruire epiſcopo pro conſequendo beneficia. fac. j. quæſt. j. cap. ſunt nonnulli. & cap. cum eſſent. eod. Argum. contra, xij. quæſt. ij. cap. quicunque ſuffragio. & cap. charitatem. & de cleric. non reſiden. c. de cetero. Item licite quis ſperare poteſt dignitates. cap. conſuluit. diſt. lxxiiij. & cap. quid proderit. diſtin. lxj. ca. cum pridem. de pact. Sol. quòd propter ſeruitium principaliter non eſt licitum nec appetere, nec concedere beneficium, quia quod in ſe debitum eſt & honeſtum, non debet exerceri fauore humanę gratiæ, ſed recto iudicio vt c. nemo. eo. & c. graue. de præb. & xj. q. iij. §. ſi ergo. Sed ſecundario bene poteſt ſperari & concedi beneficiũ. Ita not. in d. c. conſuluit. & in ca. quid proderit. diſt. lxj. & per Inno. in c. venerabilem. de elect. in fin. in verbo, fiducia. & de hoc plene in c. ſunt nonnulli. j. quæſt. j. & in cap. cum eſſent. eod.

h Recipere. Etiam ſponte oblatum Concil. Trid. ſeſſio. xxj. in j. c. in decretis reformationũ.

i Pecuniam. Fac. j. quæſtio. iij ca. totum. vnde ſumitur. Itẽ fac. l. extrauag. in communibus. lib v. quæ eſt Vrbani Pontificis, incipit ſane in vinea. Poteſt autem pecuniæ verbum ſumi tripliciter, largiſſime, ita vt contineat etiam incorporalia: puta, iura & actiones, & ita ſumitur hic, & in l. pecuniæ. ff. de verb. ſign. fac. l. quiſquis. ff. de leg. iij. fac. l. j. §. ſi. cum l. ſeq. ff. de calumn. Secundo modo ſumitur large, non tamẽ largiſſime. ſ. pro his tantum rebus, quę conſiſtunt in pondere, numero, & menſura. l. talis ſcriptura. ff. de leg. j. Tertio modo ſumitur ſtricte. ſ. pro pecunia. quæ eſt innumerato, vt xiiij. q. iij. c. ij. & iij. & §. pretium. inſtit. de emp. & vend. & l. ſi. C. de præd. decur. lib. x. *Pecuniæ verbum.*

habebant. Contrahitur ergo ſimonia, cum quid ſacra quodammodo[a] in commerciũ deducit[b].

Ponit plura capita ex quibus committitur ſimonia. h. d.

Sed & tunc quoque[c] ſimonia committi dicitur, cum quid pro perſonis eccleſiaſticis deducendis in ſedem, vel ſacerdotibus inſtituendis[d], aut ſepeliendis[e] mortuis, ſeu pro nubentium benedictionibus[f] accipitur.

Et in electione committitur ſimonia. h. d.

Is quoque, qui pro electione[g] præmia largitur, quia per electionem peruenitur ad conſecrationem, perinde ſimoniacus habebitur, ac ſi pro conſecratione munera dediſſet.

Simoniace dicitur quis electus etiam ſi quid. ignorante eo datum fuerit, vel promiſſum. hoc dicit.

Nec diſtinguemus ſciente, an ignorante eo, qui promiſſiõis, vel dationis alicuius interuentu poſtmodum electus fuit, promiſſum quid, vel datum fuerit. quamuis enim electus tempore dationis, vel promiſſionis conſcius non fuerit, nõ propterea minus electiò rei probanda[h] erit.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum electo ſimoniace licet ignoranter, ſed bene ſuper aſſertione beneficÿ ſimplicis prauia tamen reſignatione. h. d.

Sed videamus, an poſt reprobatam electionem cum eo ſuper prælatione ad quam quis ſic electus fuerit, poſſit

a Quodammodo. Hoc verbum improprietatem denotat, quaſi dicat de facto ſacramenta veniũt in commercium, & permutantur non verè.

b Deducit. Sed nunquid detur licite pecunia ſacerdoti, qui non vult aliter baptizare? Reſpon. vt not. j. quæſt. j. cap. baptizandis. Item nunquid licite detur pecunia pagano vt ſe baptizet? Reſpon. vt not. j. q. ij. cap. quam pio. & de vtraque quæſtione per Abb. in cap. cum in eccleſiæ. verſic. extra. gloſſ. quarto, eod.

c Tunc quoque. Quaſi dicat non ſolum cum venduntur ſacramenta: verum etiam in caſibus, in quibus maior videatur dubitatio, committitur ſimonia, & maior dubitandi ratio eſt in caſibus hic enumeratis: quia longe minus continẽt ſpiritualitatis, quã ſacramenta.

d Inſtituendis. Cõcor. c. cum eccleſiæ. eod. & j. q. iij. cap. ſi quis obiecerit.

e Sepeliẽdis. Ca. cũ eccleſiæ. & c. ſuã. vbi de hoc p Do. eo. & §. ſi ſ. d. ſep. vbi not.

f Benedictionibus. Sic c. cum eccleſiæ. & c. ſuam. eo. pro matrimonio tamen aliquid dare vel recipere non eſt peccatum j. q. j. c. quidquid. & 32. q. 2. c. honorantur. Sed quæ ratio differentiæ? Reſp. quia in benedictione gratia cõfertur: ſecus in matrimonio, 27. q. j. c. nuptiarum. & 32 q. 2. c. connubia. Vnde eſt arg. ꝙ non idem eſt in acceſſorio, quod in principali. Sed hæc tñ. nõ placet Io. And. tam in d. c. cum eccleſiæ. quam in c. vni. de ſacr. vnct. Aſſerit enim etiam in matrimonio gratiam conferri. Et rñdet ad contraria, quòd licet in matrimonio in actu copulæ carnalis non adſit præſentia ſpiritus ſancti propter horrorem, & quia homo efficitur totus carneus: poteſt tamen ibi adeſſe gratia pura, ſi fiat copula gratia reddendi debitum: quia tunc coniux meretur, 33. q. v. c. j. & 27. q. 2. c. ſi tu abſtines. Vnde dic ſecundũ Ab. in d. c. cum eccleſiæ. ꝙ dos & donatio propter nuptias idem poſſunt in matrimonio interuenire: quia proprie & vere non dantur pro matrimonio, id eſt, vt contrahatur ipſum matrimonium: ſed pro onere matrimonÿ, c. per veſtras. de dot. poſt diuor. reſt. An autẽ aliud poſſit dari vltra dotem gratia cõtrahẽdi matrimonij, & qñ, vide per Ab. in d. c. cũ eccleſiæ. poſt Bar. in locis per eũ ibi alle.

Ant. Tim. Dictũ illud gloſſæ hic, qd in benedictiõe gratia confertur, ſecus in matrimonio, ſi ſimpliciter, vt vidẽtur ſonare verba, intelligantur proculdubio error eſt: nã oppoſitum verum eſt, cum in matrimonio conferatur gratia, quia ſacramentum eſt, vt per Cõcil. Trid. ſeſ. vij. c. 6. 7. & 8. in benedictione autem, quæ non eſt de effectu matrimonij, ſed ſacramentale quoddam, non cõfertur gratia ex opere operat: quia non eſt ſacramentum verum ſi intelligamus per matrimonium contractum, id eſt, expreſſione cõſenſus, vt cõtractus eſt, nõ vt eſt ſacramentũ, vel copulam, ſine qua etiam conſtat matrimonium. Per benedictionem autem mutuum conſenſum, & vinculum, ſuper quo fertur, potuit dictum hoc ſuſtinere, quod ibi confertur gratia, verùm id certe valde improprie dictum videtur.

g Pro electione. j. q. vj. in prin. vnde ſumitur. facit c. ſane. xv. q. iij. & c. ſunt viri. diſt. xl.

h Probanda. Concor. c. nobis. eo. vnde ſumitur. & ſic alienum factum alij obeſt. Sic etiam alienũ factum impedit vſucapionem bonæ fidei poſſeſſoris. l. j. C. de vſuca. pro empt. licet enim iſte non peccauerit, electio tamen vitioſa eſt propter eligentes. Idem cum peccant electores in forma, licet electus non ſit in culpa. c. Cumana. & c. eccleſia, de ele. fac. j. et. 6 quinimò. in fi. Sed an quod hic dicitur verum ſit, etiam ſi vni ſoli ex omnibus electoribus ſit pecunia data vel promiſſa, ceteris ſine labe exiſtentibus? Et non videtur, cap. fina. de procur. vbi interuentus excommunicari admiſſi actum non vitiat. Contrarium verius. d. cap. nobis. quod Abb. reputat ibi mirabile. fac. cap. pen. de ele. *Alienum factũ interdũ nocet.*

a Non

epiſcopus diſpenſare, & conſtitutum eſt non poſſe[a]. Quamuis circa eum, qui per ſimoniacam prauitatem ſimplex beneficium[b] recipit, poſt liberam reſignationem[c] epiſcopi diſpenſatio toleretur.

Datum in diſpendium eligendi vel illo etiam reclamante non facit electionem ſimoniacam. h.d.

Plane, ſi conſtet, eos qui quid dederint, vel promiſerint, quod per fraudem[d] in diſpendiū eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipſo non modo ignorante: ſed etiam reclamante, nec aliquando ratum[e] habente ſecuta electio minime reprobanda erit: alioquin contingeret, quod factum inſidias inimico parantis[f] innocenti damnoſum[g] exiſteret, & vir malus de fraude ſua commodum reportaret[h].

Simoniace ordinans cum ſuo ordinato, & clerico mediatore eſt deponendus. laicus vero mediator excōmunicatur. h. d.

Ac veluti variis modis,[i] ſimoniaca labes committitur, ſic etiam variis pœnis[k] ſimoniacos percelli admonendi ſumus. Nam ſi quis vt ordinetur pecuniam epiſcopo obtulerit, & qui turpiſſimi lucri cōmodo ſancti ſpiritus gratiam vendere tentauerit, amiſſionis proprij gradus periculo ſubiacebit: & qui ordinatus eſt a dignitate[l], quā pecuniis acquiſiuit erit prorſus alienus[m]. Si quis vero, tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis mediator[n] extiterit, ſi quidem clericus erit, a proprio gradu deiiciendus: ſi vero laicus anathematizandus erit.

Ordinatus a ſimoniaco non ſimoniace, & ſimoniace non ſimoniacus ordinem conferent. non ſunt deponendi h.d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorātia, nec attractiōis excuſat vio-

a Non poſſe. Illa ſcilicet vice, & in illa vocatione. ca. pen. de ele. vnde ſumitur. vitium tamen hoc purgabitur per intermediam perſonam, ca. ex tranſmiſſa. de fil. presby. hoc ideo tam varie, quia ex his, quæ incontinenti fiunt præſumptio naſcitur. cap. officij. de elect. & ineſſe videntur, quæ fiunt incontinenti. l. lecta ff. ſi cert. peta. & ex vicinitate conſortium trahitur. de pœnit. diſt. j. ca. ſed & continuo.

b Simplex beneficium. Immo videtur, quòd etiam circa prælaturam. j. q. v. c. præſentiū. quod ſatis admittit Hoſtien. ſi id ſuadeat euidens eccleſiæ vtilitas, & illum ſequuntur Doct. communiter, vt per Ab. in c. pen. de elect. alij aliter & varie, vt in d. c. pen. & in. ca. de ſimoniace. eod. vbi late per Abb.

c Liberam reſignationem. Tria ergo ſecūdum Bartol. concurrere debent ad hoc, vt epiſcopus poſſit diſpenſare. Primum, quòd ſimonia ſit commiſſa ignorante, nec tantum habēte eo, cum quo diſpenſatur. quod beneficium ſit ſimplex, & quod procedat libera reſignatio, de quo latius in cap. pen. de ele. in cap. de ſimoniace. eod. Vnum tamen nota quòd non eſt idem in monachatu, quod in aſſecutione beneficij, nec enim vitiatur ob ſimoniam capitu. veniens vbi Abb. eod.

d Per fraudem. Nota caſum, in quo electio facta per ſimoniam non vitiatur. Sed qualiter apparebit de fraude? dic per coniecturas. fraus enim & dolus per coniecturas probantur. cap. ij. de renun. in vj. l. dolum. C. de dolo. vt puta, ſi illi, qui ſe opponebant electioni dederunt pecuniam, vt eligeretur.

e Ratum habente. Arg. quòd de iure canonico poſſum habere ratum geſtum non meo nomine. quod tamen non eſt verum, ſi intelligas de ratihabitione, quæ trahatur retro, cap. ratum. de reg. iur. in vj. de quo dic vt nota. in cap. cum quis. de ſent. excom. in vj. iſte igitur proprie nōn cōmittit ſimoniā. Aliud eſt enim vendere, aliud vendenti conſentire. l. aliud. ff. de reg. iur. Nec habet locum ratihabitio ex quo pecuniæ datio non fuit facta nomine ſuo. Inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, vt hic, approbando factum damnabile, vt per Ab. in c. ſicut. de ſent. excom.

f Parantis. Sic l. ij. §. fi. ff. ſi quis caut.

g Dānoſum. Quod eſſet iniquum, cum peccata tenere debeant ſuos actores. l. ſancim*. C. de pœ. c. quæſitum. de his, quæ fi. a maio. par. c. nec. n. debet alius alterius odio prægrauari. l. ſi quis in ſuo. C. de inof. teſt.

h Reportaret. Qđ eſſe non debet. c. ſignificante. qui matri. accuſ. poſ. ca. ſuper. & c. ſedes Apoſtolica. de reſcri. l. fundo. ff de rei vendi. cap. nobis. & ca. ſicut. eod.

i Variis modis. De quibus in ſuperioribus paragraphis.

k Variis pœnis. Vt per Hoſtiē. in ſum. §. qua pœna. & per Abb. in cap. inquiſitionis. de accuſat. verſic. ſed contra hoc dictum facit, & per eum aliquid in cap. de ſimoniace, & in cap. accuſatum. & in c. inſinuatum. eod.

l A dignitate. Id eſt prælatura.

m Alienus. Ca. ſi quis epiſcopus. & ca. ſi quis a ſimoniacis. & c. de cetero. j. quæſt. j.

n Mediator. j quæſt. j. c. ſi quis epiſcopus. c. non ſatis. vbi Abb. eo. & ca. per inquiſitionem. de ele. & in c. ij. de confeſſ.

lentia [a]: ſed ſimoniaci ſimoniace ordinati, vel ordinatores exiſtũt. Ceterùm, ſi quis à ſimoniaco quidem, non tamen ſimoniace ordinem ſuſceperit, aut ſimoniace non ſimoniacus ordinẽ contulerit, miſericorditer in eccleſia ſubſtinẽdi[b] erunt: hos enim [c] facit ſimoniacos nõ reatus criminis, ſed ordinatio, vel ſuſceptio ſimoniaci.

Beneficium conſecutus ſimoniace per accuſationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquiſitionem vero priuatur quidem beneficio, ſed poſt peractam pœnitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. h. d.

Quod ſi nõ ordinem quis, ſed beneficium eccleſiaſticum data pecunia conſecutus fuerit, multum intereſt per accuſationem, an per inquiſitionem quis conuictus fuerit. Primo enim caſu non ſolũ eccleſia priuandus: verum etiam honore ſacerdotij presbyter ſpoliãdus[d] erit. Poſteriore vero poſtquam ab eccleſia, quam ſibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pœnitentiam egerit, in ſuſceptis ordinibus miniſtrare permittendus [e] erit.

Cum paruulis qui cupiditate parentum eccleſias ſunt conſecuti, poſt liberam reſignationem poteſt diſpenſari. h. d.

Quinimò[f] qui paruuli parentum cupiditate eccleſias per pecuniam ſunt conſecuti ob paternum factum non modo a ſacris ordinibus non ſunt remouendi: verum etiam poſtquam eas omnino[g] dimiſerint, ſi canonice in eiſdem viuere voluerint, pro magna miſericordia ſubſtineri[h] poterunt.

Idem iuris eſt de acceſſorio, quod de principali. h. d.

Nec obiiciat quis nõ conſecrationes emiſſe ſe, ſed quę ex conſecratione[i] proueniant. Nã ſicut anima ſine corpore corporaliter[k] viuere non poteſt, ſic corporalis eccleſia [l], vel dignitas [m] & ordo [n] eccleſiaſticus, ſine rebus corporalibus parum proficiet. Quiſquis igitur eorum alterum vendit, ſine quo alterum haberi non contingit, neutrum [o] inuenditum reliquiſſe intelligitur.

Quilibet admittitur ad accuſandum ſimoniacum. Et ſolus ſimoniacus inter peccatores miſſam non celebrat. h. d.

Huius autem criminis tanta eſt labes, vt etiam ſerui[p] aduerſus dominos, & quilibet criminoſi admittantur ad accuſationem. Item

a Violentia. Sic ca. ſtatuimus. primo. j. q. j. & fac. ca. ſtatuimus. ij. & c. ſi qui. d. j. q. j.

b Subſtinẽdi erũt. ex diſpenſatione, c. ſtatuimus. ij. j. q. j. An autem epiſcop⁹ poſſit diſpenſare, & quando, vide not. in c. penul. de ele. & in cap. poſt tranſlationem. de renunc. latiſſime per Ab. in capi. de ſimoniace. eod.

c Hos enim. Sic in c. ſtatuimus. j. q. j. & tales non male agunt, ſed patiuntur.

d Spoliandus erit. j. q. j. cap. presbyter. vbi not.

e Permittendus erit. Cap. qualiter. ij. de accuſ. dic tamen de hoc, vt habetur latius in c. dilectus. ij. eod.

f Quinimmo. j. quæſt. v. cap. quicunque.

g Omnino. Id eſt, libere. Sed quid filij nolunt parentibus credere? Quidam dicunt, quod ſi non habent ex hoc læſam conſcientiam, ſunt omnino ſecuri, argu. l. filium. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur. alioquin ſi faciunt contra conſcientiam ædificant ad gehennam. c. ſi. de præſcri. Sed tu dic, quòd in hoc adquieſcere debent teſtimonio parentum, de quibus veriſimile eſt quod non dicerẽt falſum, cap. afferte. & cap. litteras. de præſum. & ita firmat Archidiac. j. quæſt. v. cap. quicunque.

h Subſtineri. Quia hoc non peccauerunt, ſed parentes, vnde filius non debet portare iniquitatem patris.

i Quæ ex conſecratione. Puta iura ſpiritualia cui cohærent officia eccleſiaſtica, vel ius percipiendi res officiis adhærentibus, vel res ipſas, vel vt latius not. in c. ſi quis obiecerit. j. q. iij. vnde ſumitur.

k Corporaliter. Id eſt, exercendo ſenſus corporeos: aliàs enim viuit etiam ſine corpore.

l Corporalis eccleſia. i. eccleſiaſticorum. corpus enim collegium ſignificat. l. j. ff. quod cuiuſq; vni. nom. & in l. j. C. de Alex. prim. li. xj. & l. j. C. de priui. corp. vrbis Romæ. li. xj. vel dic corporalis eccleſia, id eſt, materialis. & eſt hoc contra op. illorum, qui aſſerunt eccleſiã carere debere ſtatu ac bonis temporalibus.

m Vel dignitas. Vt epiſcopatus, archidiaconatus.

n Et ordo. Vnde nemo ordinari debet ſine certo tit. §. j. cum ibi not. ſ. de præben.

o Neutrum. Argu. quod in connexis, quod iuris ſtatuitur in vno, ſtatuitur in alio. fac. cap. quo iuris. diſtinct. viij. & iij. quæſt. vj. cap. hæc quippe. & xvj. quæſt. ij. cap. j. & ff. de iureiuran. l. cum qui. §. ſi libertus. *Argu. a connexis.*

p Serui. Qui regulariter non ſtant in-

omnis peccator [a] miſſam celebrare poteſt, prætterquã ſimoniacus, quem adeo quilibet, vt ab ordine male accepto remoueatur, accuſare poteſt, vt nec meretrix [b] excludatur.

Oblatum ſponte vel datum non inducit ſimoniam.

Sciendum tamen eſt non datione qualibet, aut receptione ſimoniã contrahi: nã ſi quid ſpõte: pure, ſine [c] pacto, & cõuẽtione, & taxatione [d], qualibet fuerit gratis oblatum, id ſine ſcrupulo [e] ſimoniacæ prauitatis recipi poterit.

Datum gratia redimendæ moleſtiæ non inducit ſimoniam h d.

Idem obtinet ex cõtrario, ſi quid nõ ſponte quis dederit, ſed vt indebite illatam moleſtationem ſuper quæſito [f] iure redimat, dare cóactus fuerit [g].

Puniuntur prælati committentes vices ſuas ſub annuo cenſu. hoc dicit.

Demum ſciendũ eſt tam Lateranenſi [h], quã Turonenſi [i] cõcilio ſtatuente canonicæ diſtrictioni [k] prælatos eos ſubiacere, qui vices [l] ſuas, vel eccleſias ſub

iudicio l. vix certis. ff de iudi. fac. c. pen. iij. q. iiij. & cap. tanta. eo. vnde ſumitur.

a Omnis peccator. Non præciſus ſcilicet ab eccleſia per ſententiam canonis, vel iudicis toleratus & pœnitens. & ſic ceſſat obiectio de excommunicatis, & ſuſpẽſis, vt ſunt notorij fornicarij. diſ. xxij. c. nullus. Vel poteſt hoc referri ad facilitatem diſpenſandi, quaſi facili⁹ diſpenſetur cum omnibus aliis criminoſis, præter homicidium, quam cum ſimoniaco. Vel ſic dato quòd omnis peccator poſſit celebrare, ſimoniacus tamẽ nõ poteſt cõſiderato initio, qa ſimoniac⁹ in ipſo ſui initio cõmiſſionis ſuſpẽſus eſt vt j. q. j. c. reperiuntur. & inter ortus occidit, & in ipſa ſui radice eſt viciatus, vt j. quæſt. j. capit. quibuſdam. vel dic, vt latius no. & traditur in capit. tanta. eod.

b Meretrix. Quę aliàs nõ eſt admittẽda ad accuſationem ob eius vtilitatem. l. quæ adulterium C. de adul. & l. iij. §. l. Iulia. ff. de teſti. Et ex hac littera. & c. tanta. eo. vnde ſumitur. collige ſecũdũ Ab. quod ſub diſpoſitione generali, qua criminoſi admittuntur ad exercitiũ alicuius actus non comprehenditur meretrix, niſi de ea caueatur ſpecialiter, facit l. quoniã Alexandrũ. & l qui adulter. C. de adult. Sed an admitti poſſit meretrix ad teſtificandũ in crimine ſimonię? Et nõ videtur, nulla enim iura ſpecialiter dicũt meretrices admittẽdas, ſed tantũ criminoſos, & licet admittantur ad accuſandum, non tamen ſequitur ergo etiam ad teſtificãdum: quia maior idoneitas requiritur ad teſtificandum ob maius periculũ, c. licet Hely. in fi. eod. Sed cõtra videtur no. in d. c. tanta. & videtur hoc teneri communiter, vt per Alexan. in conſ. xj. primo volum.

Meretrix

c Pure, ſine pacto. j. q. j. cap. placuit. iij. cap. dilectus in fi. ij. & cap. tua. ij. eod. & de hoc facit nouiſſime ſalubrem prouiſionem, Conc Trident.

d Taxatione. Hoc ideo: quia taxatio eſt quædam venditio. l. plerumque. §. fin autem. ff. de iu. doti. & videtur quaſi quædam pactió.

e Sine ſcrupulo. Fac. hoc ſecundum Abb. in capitulo tua. eod. pro Cardinalibus & aliis prælatis quibus aliqua munuſcula, ſiue encenia conferuntur rogantes pro aliquo beneficio conſequendo Si enim non ducuntur principali intentione vt ſpiritualia adipiſcantur, quamquam ſecundario habeat talem ſpem extra omnem noxam iudicantur: nam vix iſta fieri poſſunt ſine ſpe ſecundaria, ſecundum Innocen. Hoſtien. & Ab. in d. ca. tua. fac quod legitur, & not. in cap. quid proderit. diſt. lxi. & j. quæſt. j. cap. ſunt nonnulli, & in cap. tuam. de æta. & qualit. vide tñ quid in hac materia nouiſſime ſtatuit concil. Tri. ſeſ. xxj. decreto primo I decretis reformat. & ſeſ. xxiiij. c. xxiiij. in deteris pariter reformationum.

f Quæſito iure. Cap. dilectus. & ca. Matthæus. eo. & vbique not. conſequitur enim magnum commodum transſigens cap. j. vbi Abb. de tranſact.

g Coactus fuerit. Sed requiritur an licite detur pecunia ſacerdoti, qui non vult aliter baptizare, niſi accepta pecunia, & ſic etiam in aliis ſacramentis? Reſpondeo, vt per Abba. & alios in c. cum in eccleſiæ. & in c. non ſatis. eo.

h Lateranenſi. Vt in cap. j. ne præl. vi. ſuas. &c.

i Turonenſi. Cap. ij. ne præl. vi. ſuas. &c.

k Diſtrictioni. Et aliis etiam pœnis, vt legitur, & not. in cap. j ne præl. vi. ſuas, &c.

l Vices ſuas. Ideſt, iuriſdictionem ſuam, cũ enim epiſcopalis iuriſdictio ſit quid ſpirituale, cap. decernimus. de iud. non mirum, ſi per hoc committitur ſimonia. Sed numquid idem ſit, ſi vendatur temporalis iuriſdictio? Gloſſ. in cap. ij. ne præla. vi. ſuas. videtur inclinare in partem affirmatiuam: magis tamen cõmuniter contra: nã grauiter licet peccẽt accipiẽs pro iuriſdictione temporali pecuniam, ne ſcilicet ſubditi plus æquo grauentur. §. illud. authen. de mand. prin. non tamen eſt ſimonia. fac. not. in ca. nemo. & quod no. j. quæſt. iij. in ſum. Si tamen temporalis iuriſdictio haberet dependentiam ab officio eccleſiaſtico propter huiuſmodi connexitatem committeretur ſimonia. Abba. in capitul. ij. ne præl. vi. ſuas. & in capitulo conſulere. eo.

annuo[a] cenſu cōcedūt: quia dū ſacerdotiū ſub huiuſmodi mercede venale diſponitur ad æternæ retributiōis præmium cōſideratio non habetur[b].

Puniūtur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. hoc dicit.

Pro docēdi quoque licētia cōcedenda nullus cuiuſcunque cōſuetudinis obtētu[c] aliquid exigere[d] debet. Et qui ſecus fecerit, ab eccleſiaſtico beneficio fiet alienus: dignū enim videtur, vt in eccleſia fructus ſui laboris[e] nō habeat, qui cupiditate animi, dū vendit docēdi licētiam eccleſiaſticum profectum nititur impedire.

a Sub annuo cenſu. Bene poteſt eccleſia à principio conſtitui cenſualis, cap. ſcientes. & c. prohibemus. de cenſib. Sed an obuentiones iuriſdictionis tamquam fructus poſſint vendi. & poſſe tenet gloſſ. in cap. j. ne prælat. vices ſuas. quod intellige ita demū eſſe verum, ſi non vendantur illi met, qui exercet iuriſdictionē: nam ſi fieret exercēti venditio ob connexitatē videretur vendita ipſa iuriſdictio. j. quæſt. iij. c. ſi quis obiecerit vt p Hoſtien. & Abb. in d. capit. j.

b Nō habetur. Sacerdos ergo in regimine eccleſię debet habere cōſiderationē ad præmiū æternæ retributionis nō alicuius tēporalitatis, quod non fit plerumque.

c Obtētu. Quia talis ſimilitudo ſimoniam quādam videtur inducere. & hac ratione, § iſte ponitur ſub titulo de ſimon. licet ſtricte & vere non ſimonia: vt per Abb. in cap. j de magiſt.

d Exigere. Et ſi exigat debet reſtituere.

e Sui laboris. Nota beneficium appellari laboris fructum, fac. cap. cum ſecundum. de præben. & concor. cap. j. de magiſtr.

DE HÆRETICIS, SCHISmaticis, & apoſtatis.

f DE hæreticis, &c. Poſt habitum tractatū de vno crimine, quod principaliter continet Dei læſionem: vt §. fi. 5. de duplici purg. ſequitur de aliis videre, vnde ponitur hæc rubr.

g Principatuſque ſui. Vel alterius temporalis commoditatis, vt in c. hæreticus xxiiij. quæſt iij. vnde ſemitur. Et dicitur hæreſis a verbo Græco, αἵρεσις, quod electionem deſignat, ſcilicet,
Hæreſis. quod vnus quiſque eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. c. hæreſis. xxiiij. q. iij. licet Archi. dicat hæreſim ibi dici ab errando, & in c. ſeq. dicat dicit a verbo herciſcor, quod eſt diuido, quæ deriuationes licet quadrare videantur quoad rem ipſam, & naturam rei, quo tamē ad vocem non probantur a Grammaticis & humanioribus.

DE HÆRETICIS[f], & ſchiſmaticis, & apoſtatis.

TITVL. IIII.

Qui ſint hæretici, & qui ſchiſmatici & quomodo differunt hoc dicit.

HÆretici ſunt, qui vanæ gloriæ pricipatuſque[g] ſui cauſa falſas opiniones gignunt[h], vel ſequuntur[i]. Schiſmatici[k] ſunt, qui ſe ab vnitate eccleſiæ per inobedientiam ſeparant. Licet autem inter hos à principio quædā videatur eſſe diuerſitas[l]: nullum tamē eſt ſchiſma, quod ſibi aliquam

h Gignunt. Hi ſunt hæreſiarchæ, vt Lutherus. Zuinglius.

i Sequuntur. Lutherani. Zuingliani.

k Schiſmatici. Tribus modis aliqui ſchiſmatici dici poſſunt, largiſſime, vt omnes conſtituti in peccato mortali, qui ſunt extra charitatem, xj. q. j. c. audiui denique. & xxiiij. q. iij. c. dixi. large vt excommunicati, qui ſunt extra eccleſiā, & communionem ſi leſium. xj. q. iij. c. cum excommunicato, & ſeq. ſtricte, qui epiſcopum deſeciunt de ſede epiſcopali, magis tamē cōmuniter in hoc tenetur cōtrarium: ex quo enim iſti nō ſunt diuiſi a Romana eccleſia, licet eiecerit propriū epiſcopum, & alium receperint, non tamē per hoc ſchiſmatici dicūtur: ſed illi ſtricte dicuntur ſchiſmatici qui diuidūt ſe ab vnitate eccleſiæ conſtituēdo ſibi eccleſiam & ordinando clericos & ſacerdotes, vt per Abb. in c. tua. eo. Schiſmatici triplicis generis.

l Diuerſitas. Vt in c. inter. xxiiij. quæſt. iij. diuerſitas tamen eſt ea, quæ eſt inter diſpoſitionem, & habitum. Primum enim dicitur ſchiſma, ſed cum poſt tempus pertinaciter adhæſerit ſuæ ſectæ, dicitur hæreſis. Vel dicas, quod omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus ſed non cōtra, & ſic eſt ea differentia quæ eſt inter genus, & ſpeciem, vt nota. in d. capitul. inter. vbi Archidiacon. ponit etiam aliàs opiniones circa iſtas diuerſitates.

ANT. TIM. Dictum hoc, quod ſchiſma, & hæreſis differant ſicut diſpoſitio & habitus, eſt deſumptum ex gloſſ. in verbo, & ſchiſma. d. cap. inter quod licet improprie admodum dicatur: poteſt tamen habere veritatem, ſi non ſimpliciter, ſed in caſu quo quis prius ſe ſeparat ab eccleſiæ vnitate ex intentione quod dicitur eſſe ſchiſma, vt per S. Thom. ij. ſec. quæſt. xxxix. artic. j. ex quo deinde ſequitur, vt ſeparatus ab vnione eccleſiæ diſponatur ad incidendum in mille errores, & ibi pertinaciter permanens fiat hæreticus, vide Caiet. in verbo, ſchiſma.

a Conſu

tandẽ hæreſim nõ confingat [a], vt ab eccleſia recte receſſiſſe videatur.

Schiſmatici excommunicatione, depoſitione, bonorũ cõfiſcatione, & à ſe geſtorum annullatione puniuntur. h d

Vtrumque vero crimẽ atrociſſimis pœnis eccleſiaſtica diſciplina proſequitur: nam ſchiſmaticos excõmunicationis ſententia [b] canones inſectãtur: & ſi nec ſic reſipuerint ab omni miniſterio eccleſiaſtico deponentur [c], adhibito etiã ſi neceſſe fuerit brachij ſæcularis [d] auxilio, ad illorum inſolentiam coercẽdam, cum omnium etiã bonorum confiſcatione [e].

Geſta à ſchiſmaticis ſunt nulla. hoc dicit.

Ordinationes quoq; ab his factas, & dignitatũ ſiue beneficiorum cõceſſiones, alienationes rerũ eccleſiaſticarũ omni penitus firmitate carere voluerunt [f].

Hæretici niſi hæreſim abiurauerint omni eccleſiaſtica prærogatiua nudati, traduntur ſæculari curiæ puniendi. h. d.

In hæreſim autẽ deprehẽſi [g] præter perpetui vinculũ anathematis, ſi clerici ſint, vel religioſi toti⁹ ordinis eccleſiaſtici prærogatiua [h] ſpoliãdi erunt [i], & omni officio, & beneficio nudati ſæcularis relinquentur arbitrio poteſtatis [k] animaduerſione debita [l] puniendi: niſi continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ vnitatẽ recurrere [m], & errorem ſuum publice abiurare, & congruã ſatiſfactionem exhibere conſenſerint.

a Confingat. Et ſi nullam aliam cõfingeret non euadit eam: vt ſcilicet non peccet in illo articulo, & vnam ſanctam eccleſiam: vt per Abb. in rubr. eod. & per Hoſtien. in ſum. eod. per Archid. in c. inter. xxiiij. q. iij. & no. in c. quia diligẽtia. de elec.

b Sententia. Iſta eſt excõmunicatio latæ ſententiæ, ſicut & illa cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. & not. in c. quoniam. in fi. de offic. ordi. & hoc non habet dubium in ſchiſmate, quod habet hæreſim cõiũctam, de quo videtur hæc littera loqui. Sed magnum dubiũ eſt de ſchiſmate, quod eſt ſine hæreſi. & licet quidam teneant, quòd non ſunt excõmunicati tales ſchiſmatici. Abb. tamẽ tã in rubric. quam in c. j. de ſchiſmat. tenet cõtrarium, & idem tenet Hoſt. in ſumma. eod. §. qua pœna. niſi tamẽ ſchiſmatici ſequerentur ſchiſma probabili errore inducti.

c Deponẽtur. Cap. quoniã. in fi. de offic. ordin.

d Brachij ſæcularis. Sic in ca j. & ca. quoniam. de offic. ordin. & diſt. xvij. c. nec licuit. & xxiij. quæſt. v. cap. principes. aliàs autem niſi clericus ſit incorrigibilis non eſt implorandum brachium ſæculare, niſi ad attinnãdum eccleſiaſticum iudicẽ: nam etiam depoſitum non poteſt laicus punire, niſi ſit incorrigibilis. c. cum non ab homine. de iud. c. dictum. diſt. lxxxj. niſi in crimine falſi. ca. ad falſariorum. de crimin. falſ. & vbicumque deficit eccleſiaſtica poteſtas recurritur ad auxilium ſæculare. x. quæſt. j. cap. petimus. & xxiij. quæſt. v. cap. de Liguribus. & ita vna poteſtas per aliam iuuatur. capit. cum ad verum. & capit. ventum eſt. d. xcvj & not. in d. c. quoniam.

e Confiſcatione. Cap. j. de ſchiſm. in vj. an autem redeũtes ad vnitatem eccleſiæ recuperent, habetur in cap. quod à te. de cleric. coniug.

f Voluerunt. Not. ergo, quòd geſta per ſchiſmaticos non tenent, de quo dic vt latius per Abbat. in capit. j. de ſchiſm. ad fin.

g Deprehenſi. Vel euidentia facti, vt quia publice prædicat hæreſim, arg. l. palam, l. j. §. fi. ff. de ri. nupt. Vel legitima probatione, puta per teſtes, vel propria confeſſione.

h Prærogatiua. Argum. quod clericus depoſitus nõ habet priuilegiũ clericale. quod concedunt quidam, alij cõtra, vt not. in c. ad abolendam eod. vnde ſumitur.

i Spoliandi erunt. Scilicet, ab epiſcopo, q cognoſcit de crimine hæreſis, tã contra clericos, quã cõtra laicos, etiam exemptos. ca. ad abolendam. eod. vbi Abb. not. ſi tamen factum ſit clarũ, & determinatũ, ſi autem eſſet dubiũ, tota quæſtio remitti debet ad ſolum Papam. capit. quoties. xxiiij. quæſt. j. & capit. maiores. de baptiſm.

k Poteſtatis. Nota caſum, in quo clerici⁹ traditur curiæ ſæculari. de aliis vide not. in cap. ad abolendam. eod. & latiſſime per omnes, in capitul. at ſi clerici. de iudic.

l Debita. Quæ eſt mors: vt notat. in capitul. ad abolendam. eod. vbi Doctor. & per Hoſtien. in ſum. eod. §. qua pœna.

m Recurrere. Scilicet ſponte: vt in cap. ad abolendam. eodem vnde ſumitur. Quattuor autem ſunt, quæ concurrere debent ad hoc, vt redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis. Primo, quòd lapſi incontinenti reuertantur. Secundo, quòd ſponte: aliàs ſi ex interuallo, nec ſponte, ſed metu pœnæ, vel probationum appareat eos redire ad gremium eccleſiæ, non eſt redeuntibus parcendum. Quando autem quis dicatur ſponte redire, habes per Abb. in capitul. excommunicamus. eod. & per Archid. in cap. vt commiſſi. eod. in vj, & per Io. de Ligna. & cle. ad noſtrum. eo. & fac. l. nouiſſime. ff. quod fal. tutor. auct. Sed quoad iſta duo hodie ex conſuetudine mitius videtur habere ſe eccleſia Romana. Nam

vidi

vidi aliquos ex interuallo redire, de qb' etiã eſſe poterat probabilis ſuſpitio, ne non metu pœnæ, vel promptæ probationis redirent, qui tamen fuerunt admiſſi non ad pœnam, ſed ad abiurationem, & ex hoc forte non ponitur in hac litera verbum, ſpõte, quod ponitur, in c. ad abolendam. eo. licet illud videatur virtualiter ĩcludi in verbo cõſenſerunt, hic poſitum. Tertio, requirit publica abiuratio ad arbitriũ proprij epiſcopi. Quarto, congrua ſatisfactio, de quo dicendum, vt in d.c. vt cõmiſſi. & in d.cle. ad noſtrã.

Laici hæretici puniuntur arbitrio iudicis ſæcularis. h. d.

Laici [a] vero, niſi (prout dictum eſt) abiurata hæreſi, & ſatiſfactione exhibita ad fidem redierint orthodoxam, ſæcularis iudicis arbitrio relinquẽtur [b], debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi [c].

Bona hæreticorum poſt latam ſententiam confiſcantur. hoc dicit.

Bona quoque damnatorum propter hæreſim ipſo iure, & omni ſpe potiundæ hereditatis filiis [d] adempta, confiſcata [e] intelligentur: aut ſi clerici fuerint, eccleſiis, à quibus ſtipendia receperunt [f] applicabuntur. Confiſcationis tamen huiuſmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit antequam ſuper crimine ſentẽtia fuerit promulgata [g].

Ob hæreſim maritorum dotes vxorum non ſunt confiſcandæ, niſi ſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. hoc dicit.

Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri nõ debeat [h], propter hæreſim maritorum, vxorum catholicarum dotes confiſcari non debent [i], niſi forte cum viris matrimonia contraxerint [k], quos hæreticos eſſe ſciebant [l].

a Laici. Collige ex hoc verſic quòd ratione criminis hæreſis, etiã laicus eſt ſubiectus epiſcopo, nec mirũ cum hoc crimen ſit merũ eccleſiaſticũ, vnde ſecularis iudex etiam contra laicum cognoſcere nõ poteſt, nor. in c. vt officiũ. §. prohibemus. c. in vj. ſed ſola executio relinqtur iudici ſæculari poſt ſentẽtiã epiſcopi, & ad epiſcopi requiſitionem. c. cum ſecundum. eod. in vj. & c. ad abolendam. eod. in antiquis.

b Relinquẽtur. Magis proprie ſtat hic hoc verbũ, quã ſuperius, cum agit de clericis. laici enim non traduntur curiæ ſæculari, vnde non eſt neceſſaria traditio, aliud in clericis: quia prius traduntur curiæ ſæculari, & traditi puniendi relinquuntur: vt no. in c. ad abolendam. eodem.

c Receperi. De hoc dic, vt habetur in cap. excommunicamus. eodem.

Filij quãdo puniũtur propter patris crimẽ.

d Filiis. Not. ergo, quòd propter acerbitatem delicti filius punitur temporaliter propter delictum patris tantum: quia ipſi parentes puniuntur in perſonis filiorum. l. iſti quidem. ff. quod met. cauſ. Item cum filius ſoleat eſſe patri ſimilis. l. quod ſi nolit. §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict. merito exẽpla paterni criminis metuuntur. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſtat. Spiritualiter autem & æternaliter non puniuntur, & ita procedit illud, Filius non portabit iniquitatem patris, nec contra. de quo xxiiij. q. iiij. ipſum. ſed immo videtur, quòd nec temporaliter. l. Manichæos & l. cognouimus, eodem. Solut. illa iura corriguntur, per cap. vergentis. eod. Sed an filius hæretici propter delictum patris perdat etiam beneficium eccleſiaſticum? Reſpon. non, vt nota, in capit. ſatis peruerſum. diſtinct. lvj. & de hoc vide quæ nota. in capit. quicumque. eod. in vj.

e Confiſcata. Cap. vergentis. & ca. excõmunicamus. eo. ca. cum ſecundum. eod. in vj.

f Receperũt. id eſt, eccleſiis, quas habuerunt. Abb. in ca. excommunicamus. eodem. Sed quid ſi clericus non habet eccleſiam aliquam? Reſpon. ſecundum Abb. applicabuntur epiſcopo loci, qui illa in pios vſus diſtribuat, ad hoc no. per Innocent. in ca. fin. qui cleric. vel mon. & quod not. in capit. quia diuerſitatem. de conceſ. præbend.

g Promulgata. Sic in capit. cum ſecundum. eodem. in vj. & intellige de ſententia declaratoria non condemnatoria: quia condemnatio & pœnæ impoſitio fit ipſo iure, & ita nota. ꝙ quantumcumque ex aliquo delicto imponatur pœna ipſo iure, ita vt alia damnatio non requiratur, antequam tamen fiat executio requiritur declaratio iudicis. fac. l. eius qui delatorem, & quod ibi nor. ff. de iu. fiſc. Hoc tamen ſecundum Dom. & Petruſ. in d. capit. cum ſecundum. limita duobus modis. vt ibi per eos.

h Non debeat. Cap. non debet. cum concord. de re. iud. in vj. c. decreuit. eo. in vj. vnde ſumitur.

i Non debent. Quia nec vxor pro marito conuenitur. C. ne vxor pro marit. per tot. niſi in cauſa primipilari. l. ſacris. C. in quibus cauſis pignor. vel hyppo. contra. & de hoc vide nota. in cap. per. in gloſſ. antepen. de conſuet.

k Contraxerint. Valet enim matrimoniũ contractum cum hæretico, qui tamen in forma eccleſiæ baptizatus fuerit: aliàs ſecus, traditur in capit. ſi o. de cond. appo. contractum autem matrimonium cum excommunicato procul dubio valet, capit. ſignificaſti. de eo, qui dux. in mat. quam, per ad.

l Sciebant. Tempore, ſcilicet contractus, ſed ſi

tempo

Etiam poſt mortem bona hæreticorum confiſcantur h.d.

Poſt mortem quoque ob ſceleris immanitatem hæreticos pœna pſequitur. Ideoque etſi criminoſo viuente nihil fuerit ſuper bonorum confiſcatione declaratum, nihilominus ad eam etiam pſo mortuo [a] procedendũ erit.

Hæretici non poſſunt tradi eccleſiaſticæ ſepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante abſoluuntur, quã propriis manibus exhumauerint h.d.

Eccleſiaſtica quoque ſepultura vſque adeo carere debent, vt ſi qui eoſdem credentes [b], aut fautores eorum ſcienter [c] eccleſiaſticæ ſepulturæ tradere auſi fuerint, excommunicationis ſententiæ ſubiacere debeant, nec antea abſolutionis mereãtur beneficium, quã propriis manibus [d] huiuſmodi corpora extumulent [e] & proiiciant: locus [f] autem ille perpetuo carebit ſepultura.

Deſcendentes ab hæretico vſque ad ſecundum gradum, ab hæretica vſque ad primum non poſſunt habere beneficium eccleſiaſticum h.d.

Sed & eorumdem filij [g] ad beneficia eccleſiaſtica [h], ſeu publica [i] officia admittendi non erunt, quod quidẽ per paternam lineam vſque ad ſecundũ [k] gradum, per maternam vero vſque ad primum [l] tantum extenditur. Cũ enim ſecundum legitimas ſanctiones [m] reis læſæ maieſtatis capite punitis, & bonis confiſcatis eorum filiis vita ſolummodo ex miſericordia cõſeruetur, quãto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt muneribus, bonis, honoribus, debent ſpoliari? Cum longe ſit grauius [n] æternam, quã tẽporalem lædere maieſtatem.

Emendatio tollit pœnam. hoc dicit.

Hoc tamen intelligendum eſt de filiis & poſteris eorum, qui tales eſſe, vel etiã deceſſiſſe probantur: nõ autem illorum, quos emẽdatos & eccleſiæ vnita-

tempore initi contractus ignoraſſet, licet poſtea reſciſſent, non haberet locum hæc pœna, & ſic inſpiciendum erit initium, capit. cum dilecti. de empt. & vend. fac. not. in cap. dudum. j. de elect. & in cle. j. de conſang. & affi. in verbo. ſcienter. Scientia tamẽ non præſumitur. l. verius. ff. de probat.
a Ipſo mortuo. Intellige vſq; ad annos quadraginta à die mortis: nã poſtea bona à filiis catholicis etiã à Romana eccleſia abdicari non poterũt. & hoc verum, ſi parẽtes mortui catholici putabantur. Ita no. in c. accuſatus §. penul. e. in vj. vnde ſumitur. fac. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. §. interdum. inſt. de here. quæ ab inteſta. deferuntur.
b Credentes. Nota, quod eſt differentia inter hæreticos & alios hic deſcriptos, vnde vno expreſſo nõ contineretur aliud: ꝙ per Docto. in ca. ij. cod. in vj. inducitur ad ſtatuta, quomodo autem hæ perſonæ inter ſe diſtent, vide per Docto. ibi.
c Scienter. Ergo ignorantia probabilis illos excuſaret cap. Apoſtolicæ. de ele. excom. mini. & nor. in c. ij. eo. in vj.
d Propriis manibus No. caſum quo poſſum per me, qđ nõ poſſum per aliũ, de quo no. in c. poteſt. de re iud. in vj. Sicut enim exhibuerunt mẽbra ſua ſeruire iniquitati ad iniquitatem, ſic exhibere debent illa ſeruire iuſtitiæ ad iuſtitiam, vt dicit Apoſto. ad Roma. c. vj. & dicitur diſt. xlvij. c. omnes huius.

Poſſum per me, quod non poſſum p alium.

e Extumulent. Si oſſa ipſorum poſſunt ab oſſibus aliorum diſcerni, c. ſacris. de ſep. & debẽt hoc facere ſi publice tumulauerint, ſi occulte tumulaſſent locus eſſet cap. quidam. v. q. j.
f Locus. Nota quòd dicitur puniri res inanimata, ſic ca. quibuſdam. de pœn. & in cap. vbi periculum. §. ciuitas. de electio. in vj. & cap. fin. eo. in vj. & xv. quæſt. j. c. mulier.

Res inanimata punitur

g Filij. Sed an hoc intelligi poſſit de filiis etiam illegitimis? Et nõ videtur, cum non ſint in patria poteſtate, inſt. de nupt. circa fin. fac. l. filium. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iur. committere contra, vt not. in cap. ſtatutum. ij. eod. in vj. ne plus habeat luxuria, quã caſtitas, authen. de reſti. & ea. quæ pa. &c. in fin. & hoc intellige quando illegitimorum pater eſt certus: ſecus ſi nati ex damnato coitu lex exiſtimater patrem incertũ: quia tunc ceſſat legis ratio: nec enim dici poſſet natus ex parte improbato, vt per Peru. in d. c. ſtatutum.
h Beneficia eccleſiaſtica. Large hic ſumendũ verbum, vt not. in c. j. de reg. iur.
i Publica. Vt iudicatus, notariatus, & his ſimilia, ad idem ca. felicis. §. quod ſi quis. de pœnit. in ſexto.
k Vſque ad ſecundum. Ideſt, vſque ad nepotes, & ſic dictio, vſque, ſtat incluſiue, de quo per Franc. in ca. ſtatutum. ij. eo. in vj. remiſſiue.
l Ad primum tantum. Cap. ſtatutum. ij. eo. in vj.
m Legitimas ſanctiones. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt.
n Grauius. xvij. quæſt. iiij. c. ſicut qui eccleſiã. & xxiij. q. v. cap. ſi apud. & quod in religionẽ diuinam committitur in omnium fertur iniuriam. l.

Mani

ti reincorporatos [a] eſſe conſtiterit.

Qui receperunt pœnitentiã eccleſiæ, vel recipere ſunt parati, ſunt reincorporandi h.d.

Sed videamus, qui & quando incorporari debeant, & conſtat eos, qui culpa huiuſmodi ad mandatum eccleſiæ pœnitentiam acceptauerint, eamque vel perfecerint, vel humiliter proſecutioni eius inſiſtant [b], recipiendos eſſe. Idẽ iuris eſt, ſi pœnitentia nec peracta ſit, nec impoſita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati [c] fuerint.

Relapſi non ſunt reintegrãdi ſed traduntur curiæ ſæculari: eis tamen non negantur ſacramenta pœnitentiæ h.d.

Quod [d] ſi qui poſt abiurationem erroris, vel poſtquam ſe proprij Antiſtitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæreſim recidiſſe deprehenſi fuerint ſæculari iudicio ſine vlla penitus audientia [e] relinquendi erunt, licet ſi poſtmodum pœniteant, & pœnitentiæ ſigna in eis apparuerint manifeſta, nequaquam ſint relapſis humiliter petita [f] ſacramenta pœnitẽtię & Euchariſtiæ [g] denegãda [h].

Quando quis dicatur relapſus h.d.

Relapſi autem intelligendi ſunt nõ ſolum ij, quorũ ante abiurationem crimen plene probatum fuerit: verum etiam ij, qui poſtquam accuſati, vel vehementer [i] ſuſpecti ſemel hęreſim in iudicio [k] abiurauerint, & poſtmodũ in eamdem iterũ reincidunt. Plane, ſi ex modica [l] & leui ſuſpitione ſemel quis abiurauerit reincidens, quamquam ex hoc [m] ſit grauius [n] puniendus, non tamen debet in hæreſim relapſorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, ſi poſt ſit hereticus in alio, dicitur relapſus h.d.

Is vero, qui in vna hæreſis ſpecie, vel ſecta [o] commiſit: aut in vno fidei articulo [p], ſeu eccleſiæ ſacramento errauit, & poſtmodũ hæreſim ſimpliciter [q] vel

Manichæos.C.eo.vnde grauius eſt.

a Reincorporatos. Vt in c.ſtatutum.in fi.eod.in vj. vbi ponuntur requiſita ad canonicã reincorporationem, vt dicetur ſtatim in §.ſeq.

b Inſiſtant. Ca.ſtatutũ.in fi.ij.eo.in vj. vnde ſumitur. & fac. cap. ex tenore.de temp.ordi.& c.fi.de fur.

c Parati. Ex quo enim non ſtat per eos non debet eis imputari, de hoc in c.j.& c.ij. de eo qui mitt.in poſſ.

d Quod ſi qui. Sumitur ex c. ad abolendam. eo. & ex c. ſuper eo. eod. in vj.

e Audientia. Not. caſum, in quo audientia denegatur, de aliis not. diſt.n. xxiiij.c.j.& per Bal. in l. poſtquam liti. C.de pact.

f Petita. Not. ſacramenta non eſſe concedenda niſi petenti, vel habenti ſigna contritionis, ſecundum Dom. & Peruſ. in cap. ſuper eo.eod.in vj.

g Euchariſtiæ. Sed quid de extrema vnctione & ſepultura? Rñ. ſecundum Io. Andr. hæc non poſſunt relapſis adaptari quippe qui cõburuntur de quo dic latius vt per Peruſi. in capit. ſuper eo.eod.in vj.

h Deneganda. Et ſic procedant illa. eccleſia numquam claudit gremium redeunti. aut. inter claras. C. de ſum. Trin.& fid. cath. & delicti veniam petentibus non negamus.l. Manichæos.C.e. & adhuc inſtant de pœ. diſt.iij.intelliguntur enim hæc quo ad ſalutem animæ, non quo ad alia, cap. ſuper eo.& ibi not. eo.in ſexto.

Et præſumptionibus nõ reſultat plena probatio.

i Vehementer. Not. ergo. quod crimen non dicitur plene probatum, quando de eo conſtat præſumptione vehementi, vt hic.& in c.accuſatus.in prin.eo.in vj. vnde ſumitur, quod Domi. ibi inducit ad ſtatuta requirentia plenam probationem, & hoc intellige tu de vehementi ſuſpitione hominis non iuris: quia præſumptiones iuris dicuntur non ſolum plenæ, ſed liquidiſſimæ probationes, vt not. in l.ſi tutor. C. de pen. tut. & per Peru.in d.c. accuſatus.

k In iudicio. Sic dicitur in c. accuſatus.eod.in vj. Sed audiui, quod extat quædam extrauagans Alexandri vj. quę moderatur, ſiue corrigit hoc verbũ, in iudicio: quidam tamen aſſerunt, illam non eſſe in vſu mihi nõ liquet nec de extrauagan. nec de vſu.

l Ex modica & leui. Ex qua modica & leui in cauſa hęreſis poteſt contra aliquem procedi, vt not. per Inno. in c. ſicut. de ſimo. per Peruſi. In cap. accuſatus.eod.in vj.

m Ex hoc. Scilicet quod poſt abiurationem ex leui cauſa reperitur lapſus.

n Grauius. Quam ſi numquam abiuraſſet.

o Secta. De quibus ſectis habet̃ xxiiij. quæſt. iij. cap. pen. hodie tamen in ſũma noſtrorum temporum calamitate facta eſt illis acceſſio non modica.

p Articulo. De quibus habes in ſymbolo.& in ca.firmiter. de ſum. Trin. & fid.cath.

q Simpliciter. Per hoc verbum putant quidam quod ſi quis abiuraſſet in vno illo capitulo. in quo reperitur errare, licet poſtmodum laberetur in alio. nihilominus non diceretur relapſus: quod tenet Ioan. Andr. in capitul. accuſatus. eod.in vj. Quidam contra, nec ſatis liquet

quet quid magis communiter teneatur, vt per Peruſin. ibi. Sed nunquid de vno articulo diffamatus teneatur de omnibus ſe expurgare? Reſp. vt not. in capitul. ego Berengarius. de conſec. diſ. ij. & in dicto ca. accuſatus. Secundo, quia noluit ſe purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertio, quia cum per annum ſteterit in excommunicatione pro conuicto habetur xj. q. iij. c. ruſus. & c. quicũque. ſecus in aliis criminibus: quia ſi bona alicuius contumacis propter crimen annotata ſunt, ſi infra annũ non venit, bona deuoluuntur ad fiſcũ, ſed quoad crimen non obeſt, quin poſt annum probare poſſit innocentiã ſuam, l. annus. ff. de requi. reis.

generaliter[a] abiurauit, ſi deinde in aliam etiã hęreſis ſpeciem ſiue ſectam, aut alio articulo, ſeu ſacramento cõmittat, vt relapſus in hæreſim iudicandus[b] erit.

Suſpecti de hæreſi niſi ſe purgent, ſunt excommunicandi, & excommunicati ſi in excommunicatione inſorduerint cõdemnantur tamquam hæretici. h. d.

Qui vero[c] inuẽti fuerint ſola ſuſpicione[d] notabiles ob eam, quã tumuis vehemẽtem de tam graui crimine cõdemnandi non erunt[e], ſed niſi iuſta conſideratione ſuſpitionis, qualitatẽque perſonę[f] propriam innocentiã congrua purgatione monſtrauerint, anathematis gladio ſeſe feriendos exponunt. Et vſque ad ſatisfactionẽ ab omnibus euitabuntur, & ſi per annum in excommunicatione conſtiterint, velut hęretici condemnabuntur[g].

Plura ſpecialiter inducta ſunt in cauſa hæreticorum, & proceſſu contra eos. h. d.

Plura quoque ad hoc atrociſſimum crimen vindicandum ſpecialiter, & præter ordinarias iuris regulas inducta ſunt, tam circa iudicium & proceſſum[h] inſtituendum & teſtium depoſitiones[i], & carcerum cuſtodiam, & immutationis[k] pœnam, quam etiam cõtra fautores[l], receptatores & defenſores eorum, vt clare ex lectione ſacrarum conſtitutionum[m] apparere poteſt.

Apoſtatæ qui ſint & quotuplex apoſtaſia. h. d.

Et hæc eſt tertia pars principalis huius tituli.

Apoſtatæ[n] ſunt, qui à ſtatu fidei obedientiæ vel religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerarie recedũt[o]. Apoſtaſiæ triplex[p] eſt ſpecies: alia enim eſt per-

a Generaliter. Cui generali & vniuerſali æquipollet indiffinita. fac. c. quia circa. de priu. & l. Iulianus. ff. de leg. iij.

b Iudicandus. Cõtra. C. de tranſact. l. ſi de certa. & ff. de tranſact. l. qui cum tutoribus. §. j. & vbi generalis trãſactio reſtringitur ad id de quo ſpecialiter erat actum. Sol. illa locum habent in non connexis, ſecundum Io. Mon & Io. And. in cap. accuſatus. §. j. eod. in vj. arg. xxvj. q. ij. cap. & illud ſed hæreſes omnes ſunt connexæ. cap. excommunicamus. eod. j. & ij.

c Qui vero. Sic. c. excommunicamus §. qui vero. & cap. ad abolendam. eo.

d Suſpitione. Id eſt præſũptione & quidẽ probabili, aliàs nõ indiceretur purgatio, & ſic non obſtat. ij. quæſt. j. c. j. & not. in cap. excommunicamus. §. qui autem. eod.

e Non erunt. Cap. litteras. de præſum. vnde ſumitur.

f Perſonæ. Quæ qualitas ſemper eſt attendenda ij. q. v. cap. omnibus. & c. inter. de purga. canon.

g Condemnabuntur. Videtur ergo hic. & in ca. excommunicamus. §. qui autem. eo. quod aliquis ſit de hæreſi condemnandus, licet contra ipſum non videatur violenta præſumptio, argu. contra, cap. litteras. de præſum. vbi Papa non vult illum condemnari aduerſus quem ſtat violenta præſumptio? Reſpondeo præſumptio de qua in hac littera, & in d. § qui autem. vnde ſumitur, non eſt violenta: ſed violentiſſima. Primo, quia probabilis fuit ob infamiam.

h Proceſſum inſtituendum. Specialia circa proceſſum habes in cap. per hoc. & in cap. vt inquiſitionis. & in cap. fi. eo. in vj. & in extrauagantibus communibus, in prima quæ incipit, ex eo.

i Depoſitiones. Specialia circa depoſitiones teſtium habes in cap. in fide. & in cap. accuſatus. §. licet. & §. fin. & in c. fin. eod. in vj.

k Immutationis pœnam. De hoc in cle. j. eod.

l Fautores. De his in ca. ad abolendã. & in cap. fin. eod. & in cap. præſidentes. & in cap. accuſatus. §. fin. eod. in vj.

m Cõſtitutionum. Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

n Apoſtatæ ſunt. Pertinet hic §. ad tertiam partem rubricæ & ſumitur hæc deſcriptio, ex his quæ ponit Hoſt. in ſumma de apoſtatis. §. quid ſit. fac. iij. quæſtio iiij. capitulo beatus.

o Recedunt. Et inde etiam ſecundum Hoſtien. dicitur apoſtaſia, id eſt, poſt ſtatus, id eſt, retrogradus ſtatus. & apoſtata quaſi retro ſtans, vel retro abiens, vt xxvj. quæſt. vij. capitu. non obſeruetis. & capitulo. fin. quod forte non admitterent humaniores, & Græcæ linguæ periti.

p Triplex ſpecies. Ita per Hoſtien. in ſumma. eod.

§. quod

fidię, alia inobedientię, alia irregularitatis. Apoſtaſia perfidiæ eſt cũ qui a fide recedunt. Vt puta cũ Chriſtiani effecti in Chriſti fide pręuaricantur, & ad Iudaicos vel alios deteſtabiles ritus ſe conuertũt [a]: Apoſtaſia inobediẽtiæ eſt cum quis præceptũ ſuperioris ſui ſponte tranſgreditur, ſiue patrum regulis vel cõſtitutionibus non obtemperat [b]. Irregularitatis apoſtaſia eſt cũ quis ab ordine ſuo, ſiue aſſumptæ religionis recedit [c].

Quæ pena apoſtatarum. h. d.

Apoſtatas autem ſacri canones tam inter infames deputant, quã etiam excommunicationis & aliarũ pœnarum [d] vinculis innouãdos eſſe præcipiunt.

DE SORTILEGIS, maledicis, & ſacrilegis.

TIT. V.

Inquiſitor hæretica prauitatis non poteſt procedere cõtra ſortilegos, niſi ſortilegium expreſſe contineat hæreſim. h. d.

Sciendum [e] eſt hæreticę peſtis inquiſitores, de diuinationibus & ſortilegiis (niſi hęreſim ſaperent [f] manifeſte [g]) ſeſe intromittere non debere, nec talia exercẽtes poſſe punire, ſed eos ſuis debere iudicibus [h] puniendos relinquere. Cum negotium fidei, quod ſumme priuilegiatum [i] eſſe conuenit per occupationes alias non debeat impediri.

Qui ſint ſortilegi. h. d.

Sunt autem [k] ſortilegi, qui prætextu religionis, per quaſdã ſortes diuinationis, ſcientiam profitentur, aut quarumcũque ſcripturarũ inſpectione facta futura promittunt.

Sortilegi ſunt deiciendi ab eccleſia h. d.

Ariolorum igitur, Aruſpicum, Incantatorum & omnium ſortilegorum artes, cum ſint ex quadam peſtifera ſocietate dæmonũ, atque hominum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ [l] conſtituta, penitus ſunt ab eccleſia eliminanda [m]. Et ſuperſtitioſi artifices, niſi, per pœnitentiam reſipiſcant perpetuo anathemate ferien-

§. quod ſpecies. & communiter per gloſ. & Doct. in cap. i. de apoſta. vbi Henri. addit quartam ſpeciem generaliorem.

a Conuertunt. Fac. cap. non poteſt. ij q. vij. & c. quidam. de apoſta. & in c. contra Chriſtianos. de hæret. in vj.

b Non obtemperat. Fac. c. alieni. iij. q. j. ij. & c. alieni. ij. q. vij. & c. ſi quis. & c. illud. de maio. & obed.

c Recedit. Facit ca. fin. diſt. 50. & xvj. q. i. cap. legi.

d Aliarum pœnarum. Et iuxta diuerſitatem apoſtaſiæ diuerſificabuntur pœnæ: vt magiſtraliter traditur per Ab. in c. j. de apoſta. & de hoc per Hoſtien. in ſumma de apoſtatis. §. qualiter puniantur.

DE SORTILEGIS, maledicis & maleficis.

e Sciedũ. Fac. ca. accuſatus. §. ſane. eo. in vi. vnde ſumitur. & vide ad id, quod hic dicitur, Ab. in cap. cum ſit. verſi. item & addo vltra Doct. de for. compe.

f Saperent. Sicut eſt circa aras idolorum, nefarias preces emittere, ſacrificia offerre, dæmones conſulere, eorũ reſponſa accipere, xxvj. q. ij. c. hi qui. & quæſtio. iiij. igitur. ſecus ſi quis non adoret dęmones. Sed ſolum ad tentandã mulieris impudicitiam inuocet, vel poculum amatoriũ miſceat; hoc enim non ſapit aliquod crimen hæreſis, ſecundum Domi. Peru. & alios in ca. accuſatus. §. ſane. de hæret. in vj. quia hoc eſt proprium diaboli tentare, ſed ſi aſſociant ſibi propter ſortes exercendas hæreticos, vel faciunt prædicta cum corpore, vel ſanguine Chriſti, vel ſi vt in ſortibus poſſint habere reſponſa puerum rebaptizent, tunc inquiſitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

g Manifeſte. In dubio ergo hoc caſu non habent iuriſdictionem, & licet alias iudex agnoſcat, an ſua ſit iuriſdictio, & in dubio dicatur iuriſdictionem habere. l. ſi quis ex aliqua. ff. de iudi. quæ in ordinario loquitur: hic tamen niſi id manifeſte appareat ſe non intromittit. & eſt ſimile. c. j. §. notoria. de cenſi. in vj. & cap. j. de pœn. eod. lib. & c. fin. de offic. deleg. ſecundum Ioan. And. Io. Monach. & Arch. in c. accuſatus. §. ſane. de hæret.

In dubio iudex cõpetẽs dicendus.

h Iudicibus. Puta epiſcopis, & legatis, ſecundum Ioan. An dr. immo etiam iudicibus ſæcularibus, qui hoc caſu procedere poterũt, vt per Abbat. in capitulo cum ſit. verſicu. item & addo vltra Doctores. de foro competenti.

i Priuilegiatum. Not. quod magis priuilegiatum anteponitur. cap. volentes. de offi. dele. & diſt. xxj. c. denique. & l. ſi. ff. de offi. proconſu.

k Sunt autem. Sic xxvj q j. c. ſortilegi. & q. v. c. aliquanti vnde ſumitur.

l Amicitiæ. Nota amicitiam in malam partem, ſic ca. illud ſane. in fin. xxvj. q. ij. vnde ſumitur.

m Eliminanda. xxvj. q. v. §. ex præmiſſis.

a D egra

di. Et ſi clerici ſint degradandi[a].

Si blaſphemus iniunctam ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & viuẽs ab ingreſſu eccleſiæ arcebitur & mortuus eccleſiaſtica carebit ſepultura. h.d.

Diuerſa eſt pœna maledicorum[b]: nam ſi quis in Deum, vel aliquem ſanctorum linguam in blaſphemiam[c] Publice[d] relaxare auſus fuerit[e] pœnæ iuxta Gregorianę conſtitutionis[f] tenorem ſubdendus erit: quam recipere & pęnitentiam peragere recuſauerit, & eccleſię ei idem interdicetur ingreſſus[g] & in obitu eccleſiaſtica carebit ſepultura.

Sacrilegi variis pœnis puniuntur. h.d.

Similibus[h] interdumque acrioribus vrgentur pœnis, qui in ſacrilegij crimen incidunt, & eccleſias incendere & violare[i] minime verentur: nam pro modo ſceleris[k] admiſſi, facinoríſque perpetrati niſi plene ſatisfecerint, aut de ſatisfaciendo plenam ſecuritatem[l] exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium ſacrilego penit' denegatur[m]. nunc anathemate[n] vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri[o] traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depoſitionis[p] animaduerſione coercetur: aliquando etiam pecuniaria[q] pœna multabitur.

Conſentientes ſacrilegis, &

a Degradandi. Fac. xxvj. quæſt v. cap. aliquanti. & cap. ſi quis ariolos. & xxvj. quæſt. vij. cap. admoneant. & per Hoſtien. in ſumma, eo. §. quæ ſit pœna.

b Maledicorum. Licet plures ſint ſpecies maledicorum & maledicentiæ, vt late per Hoſtien. in ſumm. eod. hic tamen ſolum tractatur de maledicentia in Deum & ſanctos, quod colligitur tũ ex contextu ipſo, tum quòd ad hoc ſumus in tractatu criminum, quæ continent Dei læſionem.

c In blaſphemiã. Cõſiſtit autem blaſphemia in attribuẽdo aliquid Deo, quod illi non conuenit vel negando de eo quod ei conuenit, vel attribuendo creaturæ quod conuenit ſoli Deo, & de crimine per S. Thom. ij. ij. quæſtio. xiij. artic. j. vbi & Caietanus in verbo, blaſphemia.

d Publice. Sed quãdo dicetur quis publice blaſphemare? vt ſit locus ei quod hic dicitur? Reſpondeo ſecundum Hoſtien. quando blaſphemia eſt notoria de iure, vt eſt in conuicto & condemnato in iudicio, vel de facto vt quia publice palam pluribus aſtantibus blaſphemiam intulit. fac. cap. fin. de cohabi. mul. & cler. Item dicetur publice quando coram perſonis blaſphemauit, hoc referentibus poſtea epiſcopo, & ſic licet non tranſierit in notorium, ſatis eſt, quod probari poteſt, arg. l. palam. ff. de verb. ſignifi. ſumitur ergo hic publicum pro ſpecie diſtincta a notorio.

Publice blaſphemare.

e Fuerit. Per hoc verbum quod videtur ſonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam quòd etiam ſi quis ex nimia iracundia, vel ebrietate inciderit in blaſphemiam, ſit locus ei quod hic dicitur. Alij contra. tu dic vt per Abb. in ca. ij. de maledicis, verſ. ſed quæro nunquid.

f Conſtitutionis. Cap. ij. de maledi. Imponitur & alia pœna in Concilio Lateranenſi in nona ſeſſione ſub Leone decimo, quæ non videtur vſu comprobata.

g Ingreſſus. Quia qui peccat in Deum, peccat in eius eccleſiam, & econuerſo, vnde priuatur eius ingreſſu, ſic xij. quæſtio. ij. c. de viro. & 17 quæſt. 4. cap. frater. nec debet eis pœna remitti, qui in Deum peccant. diſtinct. lxiij. cap. Salonitanæ. & xxiij. quæſt. iij. c. ſi is qui.

h Similibus. Ad tertiam partem tituli.

i Violare. Idem tamen incurreretur, etiam ſi res eccleſię non occuparentur, ſed eccleſia in poſſeſſione ſuorum bonorum moleſtaretur, & turbaretur, vt per Abb. in ca. conqueſtus. de for. cõpet. & fac. ad hunc §. ca. ſuper. & ca. in litteris. de rapt.

k Modo ſceleris. Vt per Hoſtien. in ſum. eo. in fi.

l Securitatem. Ca. ſuper. eo. de rapt.

m Denegatur. Argu. contra: quia ſi aliquis pœnitentiã petat de aliquibus criminibus & de quibuſdam non: pœnitentia tamen non eſt ei deneganda, cap. quod quidam. de pœni. & remiſſ. & xxvj. quæſt. vj. ca. cognouimus. & de pœn. diſtin. 5. §. vltim. Argu. contra xxiiij. q. ij. ca. legatur. & de pœni. diſtin. iij cap. ſunt plures. Quidam dicunt, quòd hoc quod dicitur hic penitus fuit ſtatutum ad terrorem, vt denegetur pœnitentia de omnibus, niſi de illo ſatisfaciat: quia talis pœnitentia non eſt fructuoſa. Alij dicunt, quod melius videtur, quod ſuper illo crimine tantum denegabitur pœnitentia: ſed ſuper aliis imponetur, & licet non ſit fructuoſa quoad vitam ęternam, valebit ad mitius ſupplicium ſubeundum. de pœni. diſtin. iij. §. vlti. ca. vltim. & not. formaliter in ca. ij. de raptoribus.

n Anathemate Cap. conqueſtus. de for. compe. & xvij. quæſt. iiij. cap. quiſquis. in fi. & xij. quæſt. ij. cap. nulli. & ca. prædia.

o Carceri. Ergo eccleſia habet carcerem, & iniungit pœnam relegationis, vt hic, & in c. attendendum xvij. q. iiij. & ij q. j. c. in primis.

p Depoſitionis. Cap ſi quis d. inceps. xvij. q. iiij.

q Pecuniaria. xvij. q. iiij. cap. quiſquis. in princ. ca. in litteris. de rapt.

a Conſentientes. Et cooperantes. xvij. quæſtio. iiij. cap. omnes. & ibi nota. fac. cap. nuper. de ſenten. excom.

b Pœnitentias dare. Hoc referas ad illos, qui nec in vita, nec in morte ſatisfacere volunt & poſſunt. his enim deneganda eſt pœnitentia in fine, & alia eccleſiaſtica ſacramenta, cum in peccato mortali decedant, vt not. in c. ſuper. eo. de rapt.

c Sepulturæ intereſſe. Etiam ſi delinquentes pœniteant dum tamen ſatisfacere non poſſint. his enim non denegatur cœmeterium: ſed clerici non poſſunt intereſſe quod fit ad terrorem viuentium, & cum poſſint ſatisfaciant timore huiuſmodi pœnæ, ſed eis non nocet. Argu. quòd cui conceditur, quod eſt maius, non conceditur quod eſt minus. de hoc not. in cap. ſuper. eod. de rapt.

d Eleemoſynas. Nota, quod à publico peccatore, non debet ſacerdos recipere eleemoſynam, ne videatur illum fouere in delicto ſuo. concord. cap. ſuper. eod. de rapt. vide not. in cap. ex tranſmiſſa. de decim. & xiij. quæſtione prima, in ſumma.

e Irrecuperabiliter. Cap. ſuper eod. de raptor. & cap. ſi quis. xvij. quæſtio. iiij. Sed videtur hoc verbum ſuperfluo appoſitum, cum ſemel depoſitus nunquam recuperet ordinem: nam depoſitio eſt perpetua, ſuſpenſio ad tempus, vt in cap. at ſi clerici. de iudi. Reſpond. ſecundum Ioannem Andræam. & Abb. in dicto cap. ſuper. eod. quod hoc verbum poſitum eſt ad denotandum, quod epiſcopus proprius non poteſt hunc reſtituere: requiritur ergo Papæ diſpenſatio: in beneficio tamen poſſet epi-

ſcopus diſpenſare, ſecundum Abb. ibi. vt in cap. Salonitanæ. diſt. lxiij. fac. cap. ij. & quod ibi not. Abb. de cleri. pug. in duello.

f Rerum. Ca. quiſquis. verſ. ſimiliter. xvij. quæſt. iiij. & quod ibi not. Archi. in princ.

ſacerdotes ipſis pœnitentiam dantes, vel ſepultura eorum interuenientes, vel ab eis eleemoſynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur. h. d.

Nec ſolum talibus pœnis illi plectendi erunt, qui ſacrilegium admiſerunt: ſed etiam conſentientes[a] eis. Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita vel morte ſacrilegis pœnitentias[b] dare, aut ſepulturæ intereſſe[c], vel eorum eleemoſynas[d] accipere auſi fuerint, ſiue rapinæ participes inuenti fuerint, eccleſiaſtico beneficio priuati ordinis ſui damnum irrecuperabiliter[e] patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam perſonarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

Sacrilegium autem admitti dicitur tam ratione rerum[f], quam perſonarum[g]. Rerum, vt cum quis ſacrum de ſacro, vel ſacrum de nõ ſacro, vel non[h] ſacrum de ſacro aufert. Sed & ſi non de ſacro aliquid ablatum fuerit, ſed intra certos paſſus[i], qui in circuitu eccleſiæ sũt, adhuc ſacrilegium committi dicitur.

Ratione perſonarum committitur ſacrilegium, cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet. h. d.

Perſonarum ratione ſacrilegium perpetratur, cum quis in clericum vel monachum violentas[k], & impias manus obiicit: vel cum perſonæ Deo dicatæ[l] per coitum appetuntur, de quibus infra ſuo[m] loco latius dicturi ſumus.

DE FVRTIS[n].

TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita vſurpatio continetur. h. d.

FVrti quidem nomine omnis illicita vſurpatio alienæ rei concluditur, ſed nunc de his tantum agimus, quæ ſpeciali nomine deſtituta generali furti ap-

g Perſonarum. Ca. ſi quis deinceps. & cap. ſi quis ſuadente diabolo. & cap. ſicut xvij. q. iiij.

h Non ſacrum. l. diuus. ff. ad leg. Iul. pecul. quæ eſt contra. Sol. illa corrigitur per hanc, & per cap. quiſquis. xvij. quæſt. ij. vel illud de iure ciuili, hoc de iure canonico.

i Paſſus. xvij. q6. iiij. c. quiſquis. imò & perturbationem. ſolum rerum eccleſiaſticarum nedum per inuaſionem huiuſmodi crimẽ cõmittitur. capitul. conqueſtus. vbi Ab. de for. comp. contrahitur etiam per inuaſionem rerum patrimonialium ipſius clerici. vt per Abb. in c. ceterum. verſi. nota ergo ex omnibus. de iud.

k Violentas. Interdum etiam ſi non violentas, vt infra, de ſenten. excommu. §. volentem. & cap. contingit. eod. titu. in antiq. fac. cap. ſi quis ſuadente. xvij. quæſt. iiij. vnde ſumitur.

l Dicatæ. Cap. impudicas. xxvij. quæſtione j.

m Suo loco. ſ. j̃ de adult. §. pen. & j̃. de ſent. excom. §. ſi quis igitur. cum pluribus. ſeqq.

DE FVRTIS.

n DE furtis. Dictum eſt ſupra proximè, de quadam ſpecie furti, ſcilicet, de ſacrilegio, quod eſt furtum factum de re vel loco ſacro, nunc de furtis generaliter, & incipit tractare de ſecunda ſpecie criminum, ſcilicet de his, quæ lædunt homines principaliter, iuxta §. ſi. ĩ. de dupli. purgat.

a Con-

pellatione continentur [a].

Fures promoueri non poſſunt, & promoti deponuntur, & ſi ſint incorrigibiles tradendi ſunt curiæ ſæculari. h.d.

Fures autem non ſolum ſęculares leges: verum etiam canones acriter inſectantur: nam nec ad ſacros ordines promoueri (niſi ſecundum ea, quæ ſupra diximus [b]) & promoti ab eiſdem deiici [c], & ſi depoſiti incorrigibiles fuerint excommunicari, & demum poteſtati ſæculari tradi debent.

Pro occiſis in ipſo furto non eſt orandum, niſi ſint confeſſi ante mortem. h. d.

Et ſi dum furtum committitur occiſi fuerint, pro eis minime orandum [d] erit: quanquam ſi comprehenſi, aut vulnerati confeſſi [e] fuerint communio [f] eis non ſit deneganda.

Furtum committẽtes ob neceſſitatẽ mitius puniuntur. h.d.

Sed hęc de illis intelligere nos oportet, qui nulla neceſſitate adacti furtum commiſerunt. Ceterùm ſi quis propter [g] neceſſitatem cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pœna [h] puniendus erit.

Patientes cum furibus & conſcij occultantes pari pœna puniuntur. h. d.

Nec fures ſolum ſupradictis pœnis tenentur, ſed ij quoque, qui aut cum furibus patiuntur [i], aut qui furtorum conſcij fures quærentibus poſſeſſoribus [k] non indicant [l].

a Continentur. xiiij. quæſt. v. §. item obiicitur. & cap pœnale.

b Diximus. §. de fure. ſupra qui promo. non poſ.

c Deiici. Cap. cum non ab homine. de iud. Sed ſi clericus non ſolum commiſit furtum, ſed latrocinium etiam, tunc debet etiam detrudi in carcerem ad pœnitentiam peragendam. ca. tuæ. de pœn. eſt enim differentia inter furtum quod fit ſine violentia, & plerunque in obſcuro, ac de nocte, & latrocinium quod fit cum violentia, & aperte, vt faciunt deprædantes in ſtratis publicis. Vnde non mirum, ſi differentia eſt etiam in pœnis: nam & Ius ciuile acrius punit latrones, quam fures occultos, l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœ. authen. ſed nouo iure. C. eod. argum. contra in cap. ij. eod.

Furtum.

Latrocinium.

d Minime orandũ. Quia conſtat eos deceſſiſſe in peccato mortali. 23. q. 5. c. placuit.

e Confeſſi fuerint. Non ſolum ſacerdoti: verum etiam diacono, immo etiam laico, de conſecrat. diſtinct. liij. cap. ſanctum eſt. de pœni. d. j. cap. quem pœnitet. circa fi. & diſtinct. vj. cap. j. in prine. licet laicus non poſſit concedere abſolutionem, quia non habet poteſtatem clauium, ſed Deus remittit peccatum propter contritionem, vt per Ab. in dicto cap. ij. Immo nec Papa poſſet dare talem poteſtatem non ſacerdoti, de quo not. in cap. peruenit. diſtinct. xcv.

f Communio. Id eſt, Euchariſtia. ſimil. diſtinct. 50. cap. pœnitentes. Et ſepulturam etiam concedit eccleſia, ex quo confeſſi ſunt. xiij. q. vlti. cap. fin. & not. in cap. ij. eod.

g Propter neceſſitatem. Scilicet modicam: quæ interpretatio colligitur ex eo, quod pœna, vel pœnitentia imponitur. ſi enim magna eſſet neceſſitas nulla pœna imponeretur, cum in neceſſitate omnia ſint communia. fac. de conſe. diſtin. v. cap. diſcipulos. & diſtinct. xlij. ca. j. & xij. quæſt. j cap. ij. & xxiij. quæſt. viij. quod autem. & diſtin. xlvij. c. ſicut. debui enim credere dominum permiſſurum. §. placuit. de oblig. quæ ex delict. ſic etiam dicimus, quod tempore neceſſitatis poteſt religioſus facere eleemoſynam de bonis monaſterij: vt per Abb. in cap. ſi quis. eod. Et vxor de bonis mariti, iuxta id quod putaret ipſum maritũ daturum, ſi nõ fuerit ſibi vetitum ab eod. Alij intelligunt procedere qđ hic dicitur etiã in maxima neceſſitate, ſi poſtea veniẽs ad pinguiorem fortunam nõ reſtituit. Et ſecundum hoc nota, quod ſubtrahens aliquid tempore neceſſitatis, tenetur illud reſtituere cum poteſt, quaſi ceſſante cauſſa, vt per Abb. in d. cap. ſi quis propter. Sed an ex quo tempore neceſſitatis omnia ſunt cõmunia, poſſit pauper agere cõtra diuitem, vt ſibi ſubueniat? Reſp. non competit quidem pauperi actio, ſed bene poteſt implorare officium iudicis, quia diues peccat non ſubueniendo pauperi in neceſſitate. Abb. in d. cap. ſi quis poſt. & in cap. cum cauſam. de elect. & in cap. cum dilecti. de emp. & vend. not. in cap. ſicut. diſtin. xlvij. Eſt & alius caſus, in quo furari videtur licere, videlicet cum quis aliter non poteſt ſuum recuperare, Ab. in c. ſ. verſ. in glo. iij. ibi, de his quæ vi metu. &c.

Neceſſitas facit omnia cõmunia.

Pro conſequenda eleemoſynã nõ competit actio pauperi.

h Pœna. De qua in c. ſi quis propter. eod.

i Patiuntur. §. ſi vero opem. inſtit. de oblig. quæ ex delicto, fac. not. in c. j de offi. deleg.

k Poſſeſſoribus. Id eſt, dominis, vel quibuſcunque quorum intereſt. l. interdum. ff. de verb. ſigni. cap. penul. eod.

l Indicant. Nota ergo, quod tenetur quis indicare furem, vel furtum, de quo late per Cano. in c. pen. eod. & per Legiſtas in l. in ciuile. C. eo. Sed an furtum paſſus poſſit petere a iudice, vt ſcrutetur domum & ſcrinia etiam loca ſecreta Tertij, de quo forte ſuſpicatur? Reſpondeo, vt per Abbat. & alios in d. c. penult.

DE VSVRIS[a].

TIT. VII.

Vſura quid ſit, & vnde dicta, habens poſſeſſionem in pignus recepta propria pecunia, ſi recuſet fructus in ſortem cōputare, vſuras committit. h. d.

Vſura [b] eſt quidquid [c] vltra ſortē mutuatam [d] percipitur [e], dicta ab [f] vſu: quia ſcilicet, pro vſu pecuniæ recipitur. Vnde [g] & ſi quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit poſſeſſionem [h], ſi ſortem ſuam deductis expenſis [i] de fructibus iam perceperit, ſi eandem debitori reſtituere recuſet, & perceptos [k] fructus in ſortem computare, proculdubio vſurarum cōmittitur crimen.

Pœna vſurariorum ſunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum, & eccleſiaſticæ ſepulturæ amiſſio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis ſacri canones vſurarios [l] inſequuntur: nam prętet inuſtam infamiā, nec ad Chriſtianam, nec ad cōmunionem admittuntur altaris [m], nec quiſquam de manu eorū oblationes [n]

DE VSVRIS.

a De vſuris. Poſtquam ſupra viſum eſt de furtis, competenter ſubiicitur de vſuris, cum vſuram exercens quodāmodo furtum committat, xiiij. quæſtio. iiij. cap. ſi quis vſuram.

b Vſura eſt. Hæc definitio, ſiue deſcriptio ſumitur virtualiter ex c. vſura. & ex c. plerique. 14. quæſt. 3. vno tantū addito verbo, ſcilicet mutuatā, quod conuenienter fuit additum, vt dicetur ſup illo verbo. Sed hæc definitio ſiue deſcriptio ſecundū Abb. non eſt perfecta: quia poſſet aliquid accedere ſorti gratis, & tunc non eſſet vſura, argu. j. q. ij. & c. ſicut. & ca. dilectns. & cap. etſi qq. de ſim. Vnde ipſe aliter definis, id eſt, vſura eſt lucrū mutui ex pacto debitum, vel exactū. Sed hæc quoque eſt defectiua: quia vſura committitur etiam ſi abſit pactum, dummodo adſit intentio. cap. conſuluit. eod. Vnde Hoſtien. in ſumma, eod. §. quid ſit ponit aliam, quæ licet oppoſitionibus non videatur relinquere locum, longior tamen eſt, quam §. Callimachus, quod eſt contra naturam definitionis, quæ nihil aliud eſt, quam rei breuis explicatio, vt ait Craſſus apud Tullium de Oratote. Ideo dic quod ſatis defendi poteſt illa, quæ hic ponitur. Nec obſtat quod opponitur de traditione facta gratis: quia verbum percipitur in ea poſitum poteſt tollere contrarium: nam percipere hoc loco denotat quandam acceptionem non ſimplicem ſed fructuum, vel earum rerum, quæ ſunt loco fructuum, vnde dicimus fructus percipit non ita donum percipit Idem erit in verbo, accedit, quo vtuntur, d. cap. plerique. & d. cap. vſura. quia non bene dicitur donum ſorti accedere quod vtique ſtat per ſe, ſed accedere eſt alteri principali rei adhærere, vt eſt vſura ſorti, vel dic percipitur, ſcilicet ex pacto, vt not. in d. c. vſura.

Percipere.

c Quidquid. Siue ſit pecunia, ſiue electuarium, ſiue capella, ſiue quodcunque nomen imponas. cap. plerique. & cap. vſura. xiiij. quæſt. iij etiam ſi detur factum inæſtimabile, vt ſi doctor mutuet ſcholari vt ſecum intret, aliter non mutuaturus, vt per Ab. in rub. eod.

d Mutuatam. Hoc ideo: quia vſura non committitur, niſi in rebus, in quibus conſiſtit mutuum, ſcilicet, quæ conſtant pondere, numero, vel menſura, ratio diffuſe ponitur per Ab. in rub. eo. poſt Hoſt. in ſumma. §. j. Immo nec in his committitur niſi actualiter ſit deuentū ad mutuum, quod deſignat hoc verbum mutuatam, licet res ſit apta mutuari. Vnde infert Ab. in d. rubr. ꝙ ſi ego cōmodarem tibi pecuniam non vt expendas, ſed vt ad pompam retineas in banco, poſſum licite aliquod lucrū capere: quia tunc non eſt celebratus contractus mutui.

e Percipitur. Quaſi debitum, & quaſi fructus.

f Ab vſu. Alij alias ponunt etymologias, vt per Abb. in rubr. & per Archid. poſt alios in c. vſura. xiiij. q. iij. quæ nō reciperentur ab humaniotibus.

g Vnde, &c. Quia in caſu ſequenti aliquid accipitur vltra ſortem. & fac. c. j. & c. ij.

h Poſſeſſionem. Idem dicendum de domibus & aliis rebus: debent enim ſoluta penſione extenuare ſortem. Abb. in c. j. eod.

i Expenſis. Quia quod ſupereſt eſt fructus. l. fructus. ff. ſol. matr. & xij. q. ij. c. vobis. & l. j. C. de fru. & lit. expenſ. & pig. per fructus perceptos liberatur ipſo iure l. j. & ij. C. de diſtr. pig. c. j. & ij. & c. cō queſtus. eo. Cuiuſmodi autem debeant eſſe tales expēſæ & quo medio poſſint reperi, nota. in d. c. j.

k Perceptos. Quid de percipiendis? Reſp. vt not. per Abb. in c. j. eo. vbi etiam alij.

l Vſurarios. Scilicet manifeſtos. cap. quia in omnibus. eod.

m Altaris. Id eſt, ad ſuſcipiendū ſacramentū Euchariſtiæ, ſecundum Inno. Sed vterque Abb. tam in c. quia in omnibus, quam in c. cum tu. eod. exponit, vt hic vſurarius non admittatur ad eccleſiam quando celebrantur diuina, & forte ſecundum Ab. iuniorē, iſta expoſitio eſt melior, vt vſurarius rubore ſuffuſus facilius reſipiſcat. ſicut dicimus & de excommunicato. c. pia. de exc. in vj.

n Oblationes. Ca. quia in omnibus. eo. Sed nunquid ſaltem eleemoſynam recipere quis poſſit ab vſurario? Reſp. ſic, ſecundum Ioan. And. in c. cum voluntate. de ſent. excom. ſequitur Abb. in d. c.

d.c.quia in omnibus.fac.c.ex tranſmiſſa.de deci. & xiiij.q.v.in ſum.Ratio differentiæ eſt : quia oblatio fit in publico,eleemoſyna de ſui natura fit in oculto,licet etiam in publico fieri poſſit. Sed an idem ſit in aliis peccatoribus manifeſtis? Reſpon.non, niſi in caſibus expreſſis. ad hoc videtur text.cũ ibi not. in ca. oblatiões.diſt.xc. Hug. contra primum æquius, ſecundũ Ab. arg c.multi.ij.q.j.

a Patientur. Cap. j.eod.

b Nullus ſiue particularis perſona cuiuſcunque ſtatus vel conditionis, ſiue collegium, vel vniuerſitas,ca.j.eo. in vj.

c Conſtitutione. Cap.j eod.in vj.

d Locabit. Quid ſi ignorabat locator vſurarium eſſe conductorem, vel non locauit ad exercen dum fœnus? Dic, ꝙ probabilis ignorantia illum excuſat.l. ſi quis ignorans.ff. loca.& c.ſi vero.de ſen.excom.ij. & c.in audientia.in dubio tamen præſumuntur ad hoc conducere ſi conſueuerunt vſuras exercere.l.ſi cui.ff.de accuſ.& c.ſemel.de re iudi.in vj.

e Sepultura. Cap.quanquam.eod.in vj.cap.quia in omnibus. eo.in antiq. nec proderit defuncto quòd heres eius vellet ſatisfacere: nam oportet, quòd ipſemet reſtituat vel de reſtituendo caueat, ita quòd appareat illum non deceſſiſſe in illo peccato,de quo not.in ca.ij.eod.in vj.& in clem. eos. de ſepul. & aliquid per Abb. in cap. quia in omnibus.eod.

f Satisfieri. Debet autem ſatisfieri ei,a quo pecunia fuit extorta, vel eius heredib.illis non extantibus, vel non petentibus, vel non curantibus, pauperibus extortum erogabitur. c. cum tu. eo. Dicit tamen Goil.ꝙ hoc caſu debet publice proponi edictum in locis a quorum incolis vſuræ sũt extortæ,& ſi aliqui appareant quibus fides ſit adhibenda,potius illis reſtituentur, quam pauperibus erogentur, fac.c.ſicut.§.eos.de homi. & not. formaliter in c.ij.eo.in vj. Sed quid ſi facta erogatione in pauperes appareant illi, quibus fieri debet reſtitutio? Reſpon. vt per Peruſ.in d.c.ij.

g Indiſtincte. Id eſt,non expreſſa aliqua quantitate: quia mandauit in genere reſtitui quæcunq; extorſerat per vſurariam prauitatem.

accipiet: Et ſi clerici fuerint, tam officij, quam beneficij eccleſiaſtici periculum patientur [a].

Vſurariis non debent domus locari. h. d.

Nullus [b] quoque ſub pœnis in Gregoriana conſtitutione [c] comprehenſis, manifeſtis vſurariis,aut locabit [d] domus,aut conductas habere permittet.Sed & ſi in hoc ſcelere deceſſerint eccleſiaſtica carebunt ſepultura [e].

Licet quis de vſuris ſatisfieri mandet per heredem,non tamen eſt tradendus eccleſiaſticæ ſepulturæ donec fuerit ſatisfactum ,& cõtrafaciens incurrit pœnas eorundem. h. d.

Et id ideo obtinet, vt etiã ſi morituri in vltima voluntate de vſuris ſatisfieri [f],expreſſa quãtitate,vel indiſtincte [g] mandauerint [h] donec ſecundum Gregorianæ conſtitutionis [i] tenorem ſatisfactum [k] fuerit, eccleſiaſtica ſepultura carere [l] debeant. Quicunque vero manifeſtos vſurarios contra prædictę ſanctionis fõrmam tumulare [m] auſi fuerint, pœnæ Lateranenſis concilij contra vſurarios promulgatæ ſubiiciendi erunt.

h Mandauerint. Hoc fuit ſtatutum ne concilium Lateranenſe, de quo in c.iij.eo.eludatur.dicit enim quòd qui decedit in hoc peccato,nõ admittitur ad ſepulturam eccleſiaſticam,ex quo autem quis mandat de reſtituendo non dicitur decedere in illo peccato. & ſic Lateranenſe Conſilium non habet locum.accurritur ergo per c.ij.eo. in vj. vnde ſumitur hæc littera huic eluſioni.Ex hoc etiam refert Io. And. poſt Goil. ꝙ fœneratores Tuſci dicebant, ꝙ ſolum vltimus de genere damnabitur, ex quo omnes prædeceſſores reperientur mandaſſe vſuras reſtitui.Tenebitur autẽ hæres reſtituere, etiam ſi teſtator nõ mandet,immo & ſi vſuræ ad eum non peruenerint,inquãtum ſe extendunt vires hæreditatis traditur in cap. tua nos.eo.Sed hoc caſu non concedetur defuncto propter reſtitutionem eccleſiaſtica ſepultura, cum in peccato deceſſerit niſi aliàs de mortui contritione appareat.xxvj.q.vj.c qui recedunt.& c nobis.ij.de ſent. excom.

i Conſtitutionis. Cap.quanquam.eo.in vj.

k Satisfactũ. Quid ſit ſatisfacere habes in l.j.ff. qui ſatiſ.cog.& in l.ſi rẽ.§.oĩs. ff de pig.act.& ex hoc modo loquendi imperſonaliter collige, ꝙ non ſolum ſufficit de vſuris per quemcunq; eſſe ſatisfactum : ſed etiam ſufficit ꝙ idonee cautum per quemcunq;,ꝙ intellige quoad hoc vt vſurarius admitti poſſit ad ſepulturam,non ad validãdum teſtamentum,vt no.in cle.j.eo. in verſ. manifeſtos.ſequitur Peru.in c.ij. eo. in vj. & dicitur ſatisfactum de vſuris tantum.non enim requiritur quod ſatisfiat de intereſſe ſecundũ Arch.in d. c.ij.& latius per Peruſ. verſ.ſed quærit hic Archi.

l Carere debeant. Eſt ergo hic opus facto.i.reſtitutione vel ſatisfactione,nec ſatis eſt bene velle c.non ſatis.diſt.lxxxvj.verba enim ſunt cum effectu intelligenda.c.relatum.de cle.non reſ. l. j. ff. ꝙ quiſq;.in Sed nonne qui ſolui mandat, ſoluere videtur.l.qui mandat.ff.de ſol. Reſp. illud habet locum facta ſolutione per mandatarium, qui enim per alium , &c. cap. qui per alium. de reg iur.in vj.

m Tumulare. Idẽ ſi non tumulauerunt : ſimula- *Simulatio pro veritate*

uerunt tamen tumulare,ſecundum Ioan. de Lig. Dom.& Peru.in c.quanquam.verſ.ceterum.eo.in vj.ex quo enim ſimulando dederunt aliis malum exemplum, & ſcandalizauerunt eccleſiam, non debent a pœna excuſari.xj.q.iij.cap. præcipue.de portantibus& aſſociantibus, per Do. in d.ca.quanquam. & fac.gl in cle.nos. de ſepul.in ver. ſepelire.

a Teſtamēta.Quid de codicillis? Et videtur valere:diuerſa enim ſunt hæc.l. ſi idem. C.de codicil.&conſtitutio.c. ij.eo. in vj. eſt pœnalis ergo reſtringenda. c. ſtatutum. de elect. in vj. l. ſi præſes.& l. ſi de interpretatione. ff.de pœn. & prohibitis maioribus minora petere nō prohibemur.l. cui pacto. ff. de ſer.export. c. per venerabilem. qui fil.ſint leg. Cōmu. contra.per d.cap.ij. quod in principio facit mentionem de vltima voluntate in genere,& arg. c.cum eſſes.de teſta.fac.quia codicillus large dicitur teſtamentum: quia mentis eſt teſtatio, vt xiij.q.ij.§.ſed aliud. & inſti. de teſta. in princ. l. cōficiuntur.& l.ab inteſtato.ff. de codicil. & melius in l.ij.§.quintus.C.de iur. vet. enu. & latiſſime per Legi.in rub. ff. de leg.j aliàs facile eſſet conſtitutionem eludere quod eſſe non debet,ca. ſi ciuitas.de ſent.excom.in vj.

Teſtamenta vſurariorum non valent. h.d.

Teſtamenta[a] quoque ab eiſdem facta aliter[b], quàm ſecundum dictæ conſtitutionis formam non valebunt, ſed ipſo iure erunt irrita.

Non debemus facere malum vt poſtea faciamus bonum. h.d.

Nec quidquam proficiet, quod quis pro captiuis redimendis, vel eleemoſynis[c] dādis ſeſe vſuras exercuiſſe[d] alleget: nec enim propter ea magis cum vſurario diſpenſari[e] poterit:cum pro vita alteri mentiri[f] quidem nedum rapere liceat.

Si non ſint quibus reſtitui poßint vſuræ, eroganda ſunt in pauperes, & paupertas excuſat a reſtitutione. h.d.

Plane,ſi nec ij,a quibus quis vſuras extorſerit,nec illorum ſint hæredes ſuperſtites[g] non ſolum pauperibus[h] vſurarum nomine acceptum erogare poterit: verum etiam compellendus erit,niſi eum nota paupertas euidenter[i] excuſet[k].

Non ſolum fœneratores:ſed etiam illorum heredes debent vſuras reſtituere nulla obſtante appellatione. h. d.

Nec is tantum eccleſiaſtica diſtrictione extortas vſuras reſtituere cogēdus erit,qui fœneratus eſt: verum etiam filij[l], & quicunque ex-

b Aliter. ſ. non facta ſatisfactione nec idonea præſtita cautione.

c Eleemoſynis.xiiij.q.v.per tot. c.ſicut.§. eos.de homic.de rebus enim reſtitutionis ſubiectis non poteſt eleemoſyna fieri.ca.innouamus. vbi Abb. de cenſib.& in c.ex tranſmiſſa.de decim.

d Exercuiſſe.Licet hoc verbum magis videatur accommodari ad eum qui dat ad vſuram,quam ad eum,qui accipit.Inno.tamen.in c.ſuper eo.co. vnde hęc littera ſumitur,tenet ꝙ diſpoſitio illius text. vendicet ſibi locum etiam in accipiēte,mouetur.quia ſi non reperiretur, qui reciperet, peccatum vſurarū non reciperetur,cū ergo recipiētes dent cauſam huic crimini,per cōſequens, videtur ipſi quoq; eodem iure cenſendi eum dantibus:ſed in contrariū fac.c.debitores. de iureiur. vnde diſtinguendū eſt,vt per Ab.in d.c.ſuper.eo.

e Diſpenſari.Arg.ꝙ prætextu boni malū fieri nō debet.j.q.j.c.non eſt putanda.& xxxiiij.q. v.c.ſi dicat.& xiiij.q.v.c.j.ij.& iij.& c.neque. arg. cōtra xxvij q.j.c.nō oportet.dic vt plene not. in c. non magno.ne cler.vel monach.

f Mentiri.Cap. ſuper eo.eo.& xxij q. ij.c.ne quis arbitretur. vbi de hoc, & diſt.xiiij. in ſumma & c.quod a.t.Et fac. hoc contra doctores dantes conſiliū contra conſcientiā, vt liberent quem à morte. Immo aduocatus habens iuſtam cauſam non debet niſi ad obtinendum per mēdacium,not.in ca. cupientes.de elect. in vj.& per Abb. in c. j.de his,quę vi,metúſve cauſa ſi.& per alios ibi ad eum notatos.

g Superſtites. Sed quid ſi principales ſint ſuperſtites, nūquid vt vſurarius liberetur a peccato ſufficiat remiſſio illius a quo fuerunt extortæ vſuræ? Reſpon. ſufficere ſecundum diſtinctionem tamen Ab.& aliorum in c.cum tu.eo.in ſi. vbi & quid ſi ille cui debent vſuræ reſtitui ſit valde abſens: an vſurarius teneatur ad eum mittere vſuras, & cuius expenſis.

h Pauperibus. Sed quibus pauperibus? Reſp.ſecundum Hoſt.Pauperibus illius loci vbi pecunia fuit extorta:quia facilius inter illos poterūt reperiri ij, quibus eſt datum damnum, & ſecundum Fed.conſi.xxxij.quem videtur ſequi Ab.in c.cum tu.eo. & hoc conſilium non præceptum.

i Euidenter.Si enim credatur habere,verberibus veritas eruatur.v.q.v.c.illi qui. & xiiij.q. vj. ca.j. vel iuret ſe non habere vnde reddat quod potius videtur:quia non debet vlla pœna puniri, & inanis eſt actio.&c: nam his.ff.de dolo.ca.olim. de reſt.ſpo.& not.in c.cum tu.eod.

k Excuſet.Si tamen venerit ad pinguiorē forum: nam tenetur vt antea,c.Odoardus.de ſolu. & l. ſi debitoris.ff.de ceſſio.bon.& argu.xxvj.q.vj.cap. ſi quis de corpore.& not.in c.cum tu.eo.

l Filij.Fac.c.tua.eo.vnde ſumitur,& tenentur filij pro parentibus pro hæreditaria portione. fac. l.ex qua perſona.ff.de re iudi.Sed pone, quòd alter hæredum efficiatur in ſoluendo ante reſtitutionem

tionem vſuratum, nunquid alter conuenietur in ſolidum? Dic quod etiam ſi non ſit defuncti heres, ſed ad eum bona defuncti peruenerint, inquantum talium bonorum menſura patitur, eſt reſtitutio facienda, vt plenius not. in d.c. tua.

a Heredes. Sed tantum iuxta vires hereditarias in foro poli, in foro autem fori eſt diſtinguendum vtrum heres fecerit, vel non fecerit inuentarium, vt plene per Doct. in c. tua eod.

b Appellationis. Intellige hoc in manifeſtis vſurariis, vt in c. quam pernicioſum eo. Idem eſt in quolibet crimine manifeſto, ca. cum ſit Romana. de appe. aliàs ſi iniuſte grauaretur non eſt appellatio deneganda, vt plenius not. in d. cap. quam pernicioſum.

tranei heredes [a], qui omnes ſuper vſuris conuenti nullius appellationis [b] remedio reſtitutionem ſubterfugere permittendi erunt.

Iudex fœneratori poteſt præcipere ſub pœna excommunicationis. tam ne vſuras exigat, quam vt exactas reſtituat, non obſtante iuramento præſtito de non repetendis vſuris. h. d.

Sed & ſi quis ſub vſuris pecuniam acceperit & de eis nunquam repetendis fœneratori iurauerit [c], adhuc iudex [d] vſurarios per cenſuram eccleſiaſticam compellere poterit, tam vt ab earũ deſiſtant exactione, & iuramentum remittant [e], quam etiam vt exactas reſtituãt, ne de dolo & fraude quẽquam contingat commodum reportare.

c Iurauerit. Nota quòd iuramentum præſtitum de vſuris non repetendis, non inducit liberam remiſſionem vſurarum, immo vſuræ præſumuntur magis extortæ, cum iuramentum huiuſmodi, non præſumatur interuenire ex libero conſenſu iurantis ea. ſuper. de tenent.

d Iudex. Nota caſum, in quo iudex ſupplet commodum priuatarum perſonarum, cum mandat vſuras reſtitui. Sed dic, quod immo hoc facit iudex potius ob vtilitatem publicam & vt obuiet periculo animarum: aliàs non faceret, ca. ad noſtram. ij. de iureiur. l. j. §. hoc autem iudicium ff. de damn. infect. debet enim iudex etiam præuenire ante conſummationem peccati, cum videt aliquem in præcipitio & actu peccandi. not. in c. ex litteris. de ſponſa.

e Remittãt. Hoc tunc eſt neceſſarium, cum pars proprio motu intendit repetere, & ipſa implorat officium iudicis: ſecus ſi iudex procederet ex officio non implorato: quia tunc nõ erit opus remiſſione vel abſolutione: quia pars non venit contra iuramentum: quia iurauit non repetere, non autem non recipere, ſi redderentur ſecundum Abb. in cap. tuas. eo. licet gloſ. aliter ibi ſentire videatur. Quid ſi iurauit abſolutionem non petere? Reſpon. adhuc poterit denuntiare, not. in d. cap. tuas. Quid ſi iurauit non denuntiare? Reſpond. non valet iuramentum, quia non poteſt quis ſe obligare contra bonum charitatis, & diſpoſitionem Euangelicam, ſi peccauerit, &c. not. in ca. ad noſtram. ij. & cap. quemadmodum. de iureiurand. de materia cap. j. & in cap. debitores. de iureiurand.

f Immoderatáſve. Fac. c. quanto. eo. videtur ergo, ꝙ moderatas exercere poſſint a contrario ſenſu. diſt. xxv. ca. qualis. & l. cum prætor. ff. de iud. contrariũ videtur verius, vt in c. poſt miſerabilem eod. & ita ceſſat hic hoc arg. a cõtrario ſenſu, l. conuenticula. C. de epiſc. & cle. Sed cur hic inſertũ fuit hoc verbum, immoderatas, inducens hanc ambiguitatem? Reſp. quia legitur in d.c. quanto, vnde ſumitur. Et licet Doct. commu. tenere videantur, ꝙ Iudæi non poſſint fœnerari Chriſtianis per d.c. poſt miſerabilem. vſus tamẽ & practica, quæ eſt optima interpres legum ſuadet contrarium, & Doctores in hoc potuerunt decipi, ſed & ſi non fuerunt decepti, qua ratione id verbum legitur in d.c. quanto. eadem ratione potuit hic verbũ inſeri. Sed an iure Moſaico poſſint Hebræi fœnerari Chriſtianis? Multi ꝙ non, & ita etiam Ab. in d.c. poſt miſerabilẽ potiſſimum per c. 28. Deuter. ibi Alienigena fœnerabitur tibi. Facile tenerem contrarium per d. ca. xxviij. Deuter. vbi dicitur, quod ſeruantibus legem nemo fœnerabitur, ſed ipſi ſeruantes fœnerabuntur aliis, non eſt ergo dicendum quod in præmium obſeruantiæ legis Deus permitteret Hebręis facere illud, quod eſt peccatum, & quod in euentum inobſeruantiæ ipſi Hebræi nulli fœnerabuntur, non dicitur ibi pręceptiue, ſed per modum impoſitionis pœnæ, quaſi dicat Deus: Eritis pauperes, & non poteritis exercere negotium valde lucroſum, vobis a me aliàs permiſſum. Communiter tamen tenetur contra, vt apparet ex his, quæ habentur in d.c. poſt miſerabilem.

Iudæi ſatisfacere debent de immoderato grauamine, Chriſtianis alias excommunicantur modo, quo poſſunt. h. d.

Iudæi quoque ſi à Chriſtianis quocunque prætextu graues, immoderatáſve [f] vſuras extorſerint, & per ſæculares princi-

Ant. Tim. Opinio gloſſ. hic quam tamen non firmat, quod liceat Iudæis ex lege Moſaica fœnerari Chriſtianis, licet videatur ei facere littera Deut. 28. tamen ex cõmuni doctorũ expoſitione falſa eſt. Fœneraberis enim ibi non interpretatur dabis ad vſurã, ſed fœn⁹ ibi large accipitur ꝓ mutuo, ſicut & Eccl. 29. dicitur, Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt i. non mutuauerunt aliis. Promittit. n. ibi Deus Iudæis obſeruãtibus legẽ ſuã abundantiã diuitiarũ ex qua cõtinget, qđ

pes[a] & poteſtates illas remittere ſunt compellendi, & donec de immoderato grauamine competenter ſatisfecerint ab vniuerſis Chriſti fidelibus, tam in mercimoniis[b], quam in aliis per excommunicationis ſententiam eis omnimoda communio[c] denegabitur.

Ponuntur plures caſus quibus quis fructus in ſortem computare non tenetur. h. d.

Sunt tamen caſus[d], in quibus aliquid vltra ſortem abſq; vitio vſurarum licite recipitur: vtputa, ſi clericus eccleſiaſticum beneficium[e] aliter redimere non valens prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in ſortem fructus tenebitur computare. Idem ſi terra nõ[f] ſit beneficij alicuius eccleſiaſtici, ſed ad accipientẽ in pignus iure dominij directi pertinere noſcatur.

Fauore dotis fructus nõ cõputantur in ſortem. h. d.

Idem ſi poſſeſſiones[g] pro nõ numerata dote genero[h] a ſocero pignori obligatæ fuerint[i]. Cũ enim frequenter dotis fruct⁹ nõ ſufficiãt ad onera matrimonij ſupportãda pignoratarum poſſeſſionũ fruct⁹ in ſortẽ cõputandi nõ erunt.

Nõ eſt vſurarius rem emens minus iuſto pretio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur, an tempore ſolutionis plus vel minus valitura. Vel aliter dubius euentus vſurarũ ſuſpicionẽ remouet. h. d.

Illi quoque, qui dant decẽ ſolidos[k], aut alio tẽpore totidẽ ſibi gra-

aliis commodare, & mutuare poterunt. Ita Nicolaus de Lyra exponit text. illum, & Hugo etiam Cardin. in ſuis gloſſ. & conueniunt in hoc omnes Doctores. Verum ad alium locum magis expreſſum Deut. xxiij. vbi inquit: Non fœneraberis fratri tuo ad vſurã pecuniam, nec fruges nec quãlibet aliam rem, ſed alieno. Reſpondet S. Tho. Nõ fuit per hoc hebræis conceſſum, quod vſuram ab alienis acciperent, quaſi licitum: ſed permiſſum ad maius malum vitandum, ne. ſ. a Iudæis Deum colentibus vſuras acciperent propter auaritiam. Ex quo loco colligit Caiet. quod licitum eſt principibus condere leges permiſſiuas vſurarum, nõ propter lucrum principũ: quia hoc eſt participare in crimine, ſed propter vitandum maius malum, id eſt, furtum: quẽadmodum licitum eſt condere leges permiſſiuas meretriciũ propter vitanda adulteria.

a Seculares principes. Quorum legibus in temporalibus Iudæi ſubiiciuntur. cap. quo iur. diſtin. viij. & l. Iudæj. C. de iudæ. non tamen intelligas, quòd etiam eccleſia non poſſit eos cõpellere ad vſuras reſtituendas: nam cum hoc crimen ſit eccleſiaſticum, & ſit cõtra legem eorum, & contra naturam, licite poſſunt compelli per iudicem eccleſiaſticum, vt per Inno. in c. cum ſuper. de vot. & vot. redemp. & per Ab. in c. poſt miſerabilem. eo. Ideo autem fit mentio de principibus ſecularibus: quia per eos facilius cõpelli poſſunt cum habeat homines armatos, quos non habet eccleſia in loco, vbi non habet temporalitatem, at de iuriſdictione ſpirituali parum curant Iudæi, fac. not. per Ab. in c. poſtulaſti. de Iudæ.

b In mercimoniis. Non peccant ergo Chriſtiani communicantes Iudæis in mercimoniis regulariter, licet nimia familiaritas & conuerſatio interdicatur. xxviij. q. j. c. ſæpe. & c. nullus. & cap. ad hoc. de Iudæ.

c Communio. Et eſt hæc quædam indirecta excommunicatio in perſonis hebræorum, vt & in c. poſt miſerabilẽ. eo. vnde ſumitur, vbi not. Ab.

d Caſus. Duodecim caſus tales enumerantur per Ab. poſt gl. in c. conqueſtus. eo. & no. xiiij. q. iiij. in ſum. & generaliter vbicunque recipitur pecunia loco intereſſe non committitur vſura. Abb. in cap. j. eodem.

e Beneficium. Ca. j. in fin. eo. Et idem in feudo, cap. conqueſtus. eod.

f Non ſit. Cap. conqueſtus. vbi Ab. eo.

g Poſſeſſiões. Quę debent eſſe traditę, vt eius fructus lucro genero cedant, l. de diuiſione. ff. ſolut. matrim. & notat. in cap. ſalubriter. eod. vnde ſumitur.

h Genero. Quid in hærede generi poſſidẽte, ſeu detinente pignus poſt mortem generi. Inn. & Abb. in ca. ſalubriter. eo. tenent hunc nõ lucrari fructus: quia in optione ei⁹ eſt reſtituere pignus, & ſe ab obligatione liberare, quod non eſt in genero, & maritus, cũ vel inuit⁹ teneatur ad onera matrimonij. Idem tenetur de vxore: cui ſoluto matrimonio pro reſtitutione dotis eſt datum pign⁹, vnde debet eſſe cauta, vt faciat ſibi conſignari poſſeſſionem in ſolutum, aliàs fructus extenuabunt ſortem.

i Fuerint. Quid ſi promiſit ſocer certos annuos denarios pro quolibet centenario vſque ad ſolutionis tempus, an teneat conuentio? Reſpon. valde dubitant. Abb. diſtinguit, vt per eum in cap. ſalubriter. eod.

k Solidos. Sed cum pretij incertus euentus deſignet contractum emptionis, & venditionis. l. fin. C. de præd. decur. lib. x. non videtur, quod hic poſſit cadere vſura, quæ non committitur niſi in contractu mutui, capitu. conſuluit. eod. & ſupra, eod. in princ. & not. Abb. in rubri. eod. Reſpondeo, quod quoad formam contractus nõ eſt vſura, ſed quo ad intentionem contrahentium deprauatam, vt notat. Abb. in capitu. nauiganti. eodem. vnde ſumitur.

ni, vini, vel olei menſuræ reddãtur, ex hóc vſurarius cenſeri nõ debet quia licet tunc plus valeant, vtrũ plus vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ veriſimiliter dubitatur [a].

Vſurarius eſt, qui a debitore recipit aliquid vltra ſortem, etiam ſi ſuſcipiat in ſe periculum h. d.

Aliud tamen iuris eſt, ſi quis nauiganti, vel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatẽ mutuatur, & ex eo, quod in ſe mutuans periculum [b] ſuſcipit, aliquid [c] vltra ſortem, vt recipiat conuenit: nam hic vſurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIIS, & aliis cõiunctionibus illicitis.

TIT. VIII.

Adulterij appellatio eſt generalis, proprie tamen in nuptam committitur, & quæ ſit adulterij pœna. h. d.

ADulterij generalis [d] eſt appellatio: continet enim non modo alieni tori violationem, ſed omnem prope [e] illicitã fornicationẽ. Proprie [f] tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico excommunicatio [g], in clerico depoſitio [h], vel in vtroque certæ [i] pœnitentiæ impoſitio.

Arbitraria eſt pœna inceſtus, Sodomiæ, & rei habitæ cum brutis h. d.

Eadem, vel etiam pro iudicis arbitrio [k] maior, aut minor eos manet pœna, qui inceſtum cõmiſerunt. Vt puta, cum qui contra naturam humanæ ſocietatis [l] parẽtibus, vel liberis, vel aliis eiuſmodi perſonis impudice adhęrent, aut ſi cum illa, quam quis de ſacro fonte [m] ſuſceperit, aut quã ante epiſcopum tenuerit, cum ſacro chriſmate inungeretur fornicationis ſcelus perpetrauerit, aut cum relicto naturali vſu contra naturam more ſodomitico [n] fornicabitur, aut humani generis naturam

a Dubitatur. Ergo ſi certum eſſet, quod tempore ſolutionis plus valerent, vſurarius eſt cenſendus, cap. in ciuitate. & cap. fin. in fin. eod. & ita propter dubium excuſatur. ſimil. l. pen. C. de ſolu. Arg. quod dubia in meliorem partem interpretari debent, cap. ij. de re iud. cap. ex litteris. de probat. l. Arria. ff. de act. & oblig. Sed immo videtur, quòd in tali dubio abſtinẽdum eſſet a talibus contractibus ob periculum animæ, arg. ca. illud. de cler. ægrotanti. cap. ſignificaſti. ij. de homi. & not. in cap. vni. de ſeru. in ordi. fac. Sol. hoc procedit in foro contentioſo, contrarium in foro cõſcientiæ, vt per Ab. in dicto cap. fin.

b Periculum. Quia iſte recipiebat in ſe periculum, videbatur quaſi quadam compenſatione licite aliquid vltra ſortẽ recipere poſſe: quia periculum mutuatæ pecuniæ pertinebat ad debitorem, cum ſua facta fuiſſet, ſed nihilominus eſt vſurarius, vt in cap. fin. eo. & not. in cap. conqueſtus eo. tit.

c Aliquid. Etiam modicum dummodo natura extimabile. xxiiij quęſt. iij. capitu. j. ij. & iij. & per S. Thom. j. ij. quæſt. lxxviij. art. ij. ſiue id ſit res, ſiue factum, ſiue conſiſtat in verbis, puta, in ducendo, ſequitur Abba. in capit. ſi. eod.

DE ADVLTERIIS, ET ALIIS coniunctionibus illicitis.

d GEneralis 32. quæſt. 4. ca. nemo. & quæſt. v. ca. non mœchaberis. & l. inter liberas. §. j. ff. eo. & l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignifi.

e Prope. Hoc ideo, quia etiam generaliter ſumendo verbum non continet omnes ſpecies fornicationis illicitę, & de his habes 36 q. 1. c. lex illa.

f Proprie. l. inter liberas. §. j. ff. eo. l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſigni.

g Excommunicatio. xxvij. q. j. cap. ſi quis epiſcopus. not. in cap. lator. ij. q. vij.

h Depoſitio. 27. q. j. cap. ſi quis epiſcopus. per Abb. & alios in cap. vt clericorum. & in cap. peruenit. de adul. & latius in cap. at ſi clerici, de iu. licet quidam moderniores diſputent contrarium, vt per Paul. Ghirl. trac. de pœn. omni ſa. coitus. q. vj.

i Certæ. Quia ſcilicet laicum pœnitere debet ſeptem annis, clericum decem. lxxxiij. diſt. cap. presbyter. & xxvij. q. j. cap. de nonnam. & xxxiij. q. ij. cap. hoc ipſum. & hoc intellige in foro pœnitentiali.

k Arbitrio. Nota horum delictorum pœnas eſſe arbitrarias. vt not. in cap. hoc ipſum. xxxiij. quæſtio ij. vnde ſumitur.

l Societatis. Immo non ſolum natura hominum hoc reformidat: verum etiam quorundam brutorum.

m Sacro fonte. Ca. ſi quis a matre. xxxiij. q. ij. vnde ſumitur. & xxx. q. j. cap. omnis.

n Sodomitico. Nõ exprimitur hic de maſculo vel femina: quia in vtroque paſſiue dicitur poſſe committi ſodomia, vt per Abb. in capitu. in archiepiſcopatu. de rapt. poſt. glo. in capitu. omnes. xxxij. quæſt. j. & de hoc in cap. clerici de exceſ. præl. Illa autem ratione contra ſodomiticos procedit eccleſia, quia huiuſmodi crimen eſt contra naturam, quo caſu eccleſia vindicat ſibi poteſtatem non ſolum in laicos: verum etiam

transgreſſus ſeſe brutis[a] commiſcuerit.

Quæ pæna ſit ſtuprantis mulierem, & honeſte viuentem, & virginem deflorantis. hoc dicit.

Quod ſi quis ſtuprum admiſerit multum intererit vtrum cum muliere honeſte viuente rem habuerit, aut virginem deflorauerit. Primo enim caſu ſtuprator pœnitentiæ [b]ſubditus, pecuniaria [c] etiam pœna coercendus erit. Poſteriore vero dotata virgine[d] eamdem patre conſentiente habebit vxorem: ſi vero pater virginis: dare noluerit, aut ſtuprator eam vxorem habere legibus impediatur reddet pecuniã iuxta modum [e] dotis, quam virgines accipere conſueuerunt.

Renuens habere vxorem a ſe ſtupratam caſtigatur, & excommunicatus in monaſterium truditur. h.d.

Quod ſi conſentiente patre ſtuprator ipſe corruptam virginẽ in vxorem ducere renuerit, corporaliter caſtigatus [f] excommunicatuſque [g] in monaſterium ad agendam pœnitẽtiam, retrudetur [h], de quo nulla erit ei egrediendi, ſine iudicis permiſſione, licentia.

Raptorum pæna excommunicatio, depoſitio, & ſeruitus, cum facultate tamen ſeipſum redimendi. h.d.

Maior legum ſeueritas raptores cohibet: nam præter ſæculariũ [i] ſanctionũ pœnas, anathemate [k] cum ſuis adiutoribus feriri, aut ſi clerici ſint proprij ordinis, & honoris amiſſionem ſubſtiuere debent.

In propria ſponſa non cadit raptus, & raptus per conſenſum purgari poteſt. h.d.

Raptus [l] autem tunc committi dicitur, cum illa de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui ſibi deſponſatam[m], vel[n] parentibus reclamantibus abduxerit, in crimen raptus & in pœnas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum [o] raptore

in infideles, & ſic etiam procedit contra Iudæos, ratione criminis vſurarum, vt not. in §. Iudæi. ſ. tit. prox. & per Inno. in cap. quod ſuper. de vot. & per Abb. in d. cap. clerici. & ſodomitas puniuit Deus, licet non eſſent de populo electo & Iſraelitico, vt in Gene. cap. xix. ergo & eodem modo eius vicarius.

a Brutis. xv. q. j. ca. mulier.

b Pœnitentiæ. de qua not. ſ. eo. in prin. in verbo. certæ pœnæ.

c Pecuniaria etiam pœna. Iuxta qualitatem. ſcilicet facti, & perſonarum conditionem, vt per Domi. & Abb. in ca. vt clericorum. de vit. & hon. cle. & per Abb. in cap. licet. de pœn. nec tolleretur iſtud arbitrium, vel alia pœna certa iuris canonici vel ciuilis, ſi ſtatutum imponeret aliam pœnam, Doct. in cap. j. eod.

d Dotata virgine. ideſt, aſſignata donatione propter nuptias, vel propter memimit de dote: quia ſtuprator dabit pecuniam mulieri quam retinebit ſibi, pro dote, quod fieri poteſt. l. ſi quis vxori. ff. de dona. inter vi & vxo. & l. ij. C. de dot. caut. non nu. & ſi cum ea ſtuprator nõ cõtrahat nihilominus mulier habebit eã, cap. j. eo. vnde ſumitur. & ibi not.

e Iuxta modum. Qui æſtimabitur iuxta facultates illius, & dignitatem puellæ, l. pen. C. de epiſc. audi. auth ſed quamuis. C. de rei vxo. actio. & l. ſiue generalis. ff. de iure dotium. & xxx. q. v. cap. nullum. hæc olim fuit pœna in Exodo, hodie alia, ſecundum leges, vt not. in cap j. & ij. eod.

f Caſtigatus. Ad arbitrium iudicis, cap. ij. & ibi not. eo. vnde ſumitur. licet ſeuerius de iure ciuili agatur, quæ pœna ſeruabitur in ſuo foro.

g Excommunicatuſque. Quoad communionẽ ſacramentorum, quouſque viſum fuerit ſuperiori, finaliter tamen non compelletur eam recipere, ſed quia illam decepit, ad tempus punietur, vt not. in cap. ij. eo.

h Retrudetur. Hãc intruſionem euitare poterit dotis cõſtitutione, ſecundũ Inn. licet non vitetur pœna corporalis & excommunicatio, licet ſententia Inno. videatur refragari literæ, in cap. ij. eo. vnde ſumitur.

i Sæcularium ſanctionum. l. vni. C. de rap. virg. l. raptores. C. de epiſ. & cler.

k Anathemate. xxxvj quæſt. ij. ca. eos. & cap raptores, & cap. ſi quis virginem.

l Raptus autem. Fac. xxxvj. quæſt. j. lex illa vetus. raptus vnde ſumitur. & ca. pen. de rapto.

m Deſponſatam. Cap. pen. de rap. Idem forte, ſi non fuiſſet deſponſata, ſed præceſſiſſet tractatus matrimonij, ſecundum Abb. in d. cap. pen. & in hoc corrigitur ſeueritas Iuris ciuilis, de qua in l. vni. C. de rapt. virg.

n Vel. Id eſt, etiam.

o Cum raptore. Secũdum antiquos canones non poterat raptor contrahere cum rapta. xxxvj. quæſt. ij. c. de puellis. & ca. ſi autem. & capi u. placuit & C. de rapt. virg. l. vni. §. ſin autem. hodie ſecus iure communi, cap. ſi. de rap. & xxxvj. q. ij. cap. denique. & c. tria. Nouiſſime tamẽ per Cõciliũ Tridentinũ fuit conſtitutũ, ꝙ quamdiu rapta in poteſtate raptoris manſerit, nullũ poſſit inter eos matri

mattimonium cōſiſtere, niſi. rapta a raptore ſeparata,& in loco tuto & libero conſtituta fuerit, & nihilominus raptor ipſe ac fautores acerrimis pœnis puniuntur, vt in d. Concilio, ſeſſ. xxiiij. cap.vj.in decretis refor mationum.

tes.xxx.q.j.ſi quis ſacerdos.
i Pœnitentiæ. xxxiij. quæſt. ij.c.hoc ipſum. & xxij.quæſt. j. cap. prædicandum. & xxx. quæſt. vij. adulterij. & xxxij. quæſtio iiij. capitulo meretrices.

mattimonium contrahet, ſi prior diſſentio in conſenſum [a] tranſeat. Raptor enim & rapta nomina ſunt vitiorum, non perſonarum. Vitia autem, cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur [b].

Raptus Monialis purgari non poteſt.h.d.

Sed hæc de illis intelligēda ſunt, qui mulierū laicarum cōſenſum habuerunt: nam ſi quis Deo dicatas virgines vel rapuerit [c], vel volētes [d] matrimonio ſibi ſociate tētauerit [e] tamquam [f] ſacrilegium [g] admittens pro tam nefandi criminis atrocitate plectendus [h] erit. Nulla prorſus voluntatis ſacrarum virginum habita ratione.

Pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitraria.h d.

Demum ſi quis cum muliere ſoluta, & impudica ſimpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ [i] modus, quam etiam alia pœna [k] in iudicis potiſſimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem pœnam ſtatuet [l].

DE CRIMINE falſi.

TIT. IX

Qui per ſe vel per alios litteras Papæ falſant excommunicati ſunt cum ſuis fautoribus, & clerici officiis & beneficiis priuantur, & degradati traduntur curiæ ſæculari.h.d.

ADuerſus eos quoque, qui falſi crimen commiſerūt. varie [m] ſtatutum reperitur: illos tamen cæteris acrius canones [n] inſectantur, qui litteris Apoſtolicis falſis vſi fuerint. Talium enim litterarum falſarij cum fautoribus & defenſoribus ſuis anathemate feriuntur. Et ſi clerici fuerint, omnibus officiis, & beneficiis eccleſiaſticis perpetuo priuabuntur. Ita vt qui per ſe falſitatis vitium exercuerint, poſtquam per eccleſiaſticum iudicem degradati fuerint, ſæculari poteſtati tradendi [o] ſint ſecundum legitimas [p] conſtitutiones puniendi per quam & laici, qui fuerint de falſitate conuicti legitime punientur.

Qui falſis litteris vtitur ſi clericus eſt, officiis & beneficiis priuatur, ſi laicus, excommunicatur.h.d.

Mitius [q] cum illis

a In conſenſum. Etiam, tacitum ſecundum Abb. in c. ſi.de raptor.
b Abolentur. 36.q. 2 §. his auctoritatibus, vnde ſumitur. fac.ca.ferrum. diſt. 50. & xxxiij. q. iij. cap.vides.
c Rapuerit. Cum violentia,& de hoc in l. ſi quis non dicam rapere. C. de epiſcop. & cler.
d Volentes. Nam hæc voluntas non excuſat, ſic xvj. q. vj. cap. placuit. & c. ſi quis epiſcopus, diſt. xcij. quia moniales velle non habent. xij. q. j.cap. non dicatis. immo & laic. ſi velit præſumitur ſeducta. l. vni.C.de rap.vir. & in cap.j.eo.vbi Ab. & not.in c.raptores. xxxiij.quæſt.ij.
e Tentauerit.Sim. l. ſi quis non dicam rapere C. de epiſc. & cle.
f Tamquam. Veritatem deſignat non improprietatē fac. l.j.ff.de tranſ.
g Sacrilegium. Cū inceſtu & adulterio: nam tria hæc crimina vno inſtanti cum moniali ſe cō iungens committit, vt not.xxvij.q.j. cap.virginibus. Adde iu & ſtuprum. d. quæſt. j. cap. ſi qua monachorum. fac. l.inter liberas. & l. ſtuprum.ff.de adul.
h Plectendus etir. capitu. ſi epiſcopus. xxvii.quæſt.j.xxxij. quæſt.ij. cap.rapto-

k Pœna.vt per Ab. & Doct. in cap. vt clericorum.de vi.& hon.cler.
l Statuet. Et hoc iure canonico: nam ciuili talis coitus eſt impunibilis.Bar. in l. verum. ff. de furt. & in l. iij. in prin.ff.de condi. ob tur.cau.

DE CRIMINE falſi.

VAric. Quæ varietas apparet ex his, quæ no. in c.ad audientiam. & in c. ad falſariorum.eo. & per Hoſ. in ſum. eo.verſ. qua pœna. & in cap.in memoriam.diſt xix. & xj. quæſt. iij. cap. quiſquis.& iiij.q.iij. ca. quæ falſo.
n Canones.Cap.ad falſariorum. de cri. falſi.
o Tradendi ſunt. Qualiter autē tradi debeant, habes in cap. nouimus.de pœ.& ſ. de depo. ſeu degrad. poſt princi.
p Legitimas. conſtitutiones. Eſt autem de iure ciuili pœna falſi in libero homine deportatio, & omnium bonorum publicatio, in ſeruo vltimum ſupplicium.l.j. §.ſi ff.eo. & l. vbi. C. eo. & not.in cap.ad falſariorum. eo. vnde ſumitur.
q Mitius. Cap. ad falſariorum. §. fin. eod. vnde ſumitur.

agitur, qui licet his vtantur, tamen ipſi non falſificauerunt: ſi enim clerici fuerint, officiis & beneficiis eccleſiaſticis ſpoliandi erunt: ſi laici tamdiu excommunicationi ſubiicientur, quamdiu cumpetenter ſatisfecerint: in vtriuſque tamen malitia grauius quam negligētia[a] punietur[b], quod & de his, qui falſas litteras impetrāt obſeruabitur.

DE HOMICIDIO.

TIT. X.

Aſſaſſinium ſicuti omnium homicidiorum eſt attrociſſimum, ita etiam attrociſſime punitur. h.d.

CVm non ad opera tantum ſit reſpiciēdum, ſed tempus, cauſa[c], volūtas, perſonarum differentia, & omnia, quæ operibus accidunt ſint peruestigāda: ſequitur, vt non ſit omnium homicidiorum eadem[d] conditio cunctorū vero illud attrociſſimū videtur, quod aſſaſſiniū[e] vulgo nūcupant. Vnde non ſolum aſſaſſini ipſi ſed etiā receptatores[f], occultatores, conſultores, & defenſores eorum, & qui per eoſdem quemquam interfici fecerit, aut mandauerit[g], dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibuſque bonis nudatus excōmunicationis[h] & depoſitionis incurret ipſo[i] iure ſentētiam, & tamquam Chriſtianæ religionis hoſtis a toto Chriſtiano populo perpetuo diffidatus[b] erit.

Interficiens per induſtriam ſimilis eſt aſſaſſino. h.d.

a Negligentia. quæ tamen quandoque comparatur dolo, cum ſcilicet diſſoluta eſt craſſa & ſupina. l. ſi fideiuſſor. ff. mand. l. late. ff. de ver. ſig. & per Bar. in l. quod Nerua. ff. de poſ. & ſi in vtente ſit probabilis ignorantia nullo pacto punitur, ſi poſt obiectionem falſitatis ab vtendo deſtiterit. cap. inter dilectos. vbi not. Abba. de exceſ. præla.

b Punietur. Non tamen circa hoc, quod ſi notarius ſit cōdemnatus de falſo inſtrumento hęc tamen ſententia nō faciet præiudicium domino ad quem ſpectat inſtrumentum. l. denuntiaſſe. §. quæritur. ff. de adul. vbi Bar. & per Ab. in ca. quamuis, verſ. ex quo infert. quod licet, &c. Item licet producens falſos teſtes ſit condēnat⁹ de falſo, nō de neceſſitate ſequitur quod ſint falſi. Bar. & Ab. vbi ſ. fac. tex. in l. Lucius ff. de his qui not. infam. & c. cum dilectus, in fi. de ordi. cogni.

DE HOMICIDIO.

c CAuſa. Omnes enim circumſtantiæ ſunt inquirendæ. ca. cum cauſam. de teſti. fac. ca. occidit. 23. q. 8. & xv. q. vj. cap. j. in fi. & l. aut facta. poſt prin. ff. de pœn. & cauſa facti potius eſt inquirenda, quam ipſum factum. diſt. xxix. c. ſciendum. & l. verum. ff. de furt.

d Eadē conditio. Quod apparet ex toto hoc tit.

e Aſſaſſinium. Forſan ſic nuncupatum a verbo Gallico, Sayſire, quod eſt ſaginare, vt per Tiraq. in tract. Le mort ſayſit le vif. in præfa. declara. j. nu. iij. quia cum aſſaſſini ſpolient à ſe interfectos nimirum, ſi ſaginantur a mortuis, de his vide Paulum Æmil. in Hiſtoria Franc.

f Receptatores. Cap. j. eo. in vj. vnde ſumitur. & tenētur vt aggreſſores, l. j. & ij. C. de his, qui latro. occul. peſſimi enim ſunt receptatores ſine quib⁹ delinquens diu latere nō poteſt. l. j. ff. de recepta.

g Mādauerit. Licet ex hoc mors ſecuta non fuerit, c. j. eod. in vj. quod nō mirum: quia cogitatio non ſtetit in finibus ſuis: quia hoc ipſum mandante eſt delictum conſummate. Vnde talis mandās etiam ſi re integra mādatum reuocauerit pœnā incurret ſecundum Io. And. in d. cap. j. & ſic non obſtaret communis Doct. theorica, in cap. j. de eo, qui mit. in poſ. quod vbicūque pœna imponitur ipſo iure requiritur delicti conſummatio, nec præparatio ſufficit, vel eſt hoc ob ſceleris immanitatem, cum reuocans re integra mādatū non puniatur c. quicūque, de ſent. excom. in vj. de hoc per Peruſi. in dicto cap. j. eod. in vj. poſt antiq.

h Excommunicationis. A qua tamen poterit ordinarius abſoluere, ex quo Papa ſibi abſolutionem non reſeruauit, cap. ad hoc. de ſent. excom. & cap. vni. de ſchiſm. in vj. & not. in cap. j. eo. in vj.

i Ipſo iure. requiritur tamen ſentētia declaratoria, iuxta tradita in cap. cum ſecundum. de hære. in vj. & in cap. felicis. de pœn. eo. lib. & per Doct. in c. j. eod. in vj. vnde ſumitur.

k Diffidatus. Et eo ipſo quod perſona eſt diffidata, intelliguntur eius bona diffidata. ca. præcipimus. xij. quæſt. j. ſecundum Peruſi. poſt Hoſt. in cap. j. eo. in vj. Ideoque ſi ſtatutum permittit. quòd aliquis poſſit impune offendi in perſona, fortius in rebus, l. in ſuis. ff. de lib. & poſth. & ibi Bal. non tamen poſſet vxor talis adulterari. Bal. in fi. C ſi contra ius vel vt. Peruſi. in d. cap j. eo. in vj nec in hoc crimine inducenda eſt differentia inter laicum & clericum, ſecundum Abb. in capitul. at ſi clerici. nu: xlj. de iudi. Sed an idem dicendum ſit de pirata quod de aſſac no? Reſpondeo non, vt reſp. Alcia in xj. conſil.

a Non

Non abſimilis[a] eum tenet pœna, qui licet nõ per aſſaſſiniũ, per inſidias tamẽ, & induſtriã[b] hominem interfecerit.

Interfiſiens latronem non ex neceſſitate punitur: ſecus ſi ex neceſſitate. h. d.

Quod ſi quis latronem[c], vel furem[d] peremerit[e], videamus an ſit puniẽdus? Et ſi quidem furem abſque occaſiõe comprehẽdere potuit[f], certa aduerſus eum ſtatuta pœnitentia[g] reperitur, quod ſi non potuit nulla occiſori erit ex neceſſitate[h] iniungenda pœna.

Non punitur homicidium fortuitum, ſi nulla culpa caſum præceſſit. h. d.

Idẽ etiã obtinebit[i], ſi caſu perpetratũ fuerit homicidium, vt puta, ſi quis neceſſario inſiſtẽs operi arborẽ inciderit, & aliquis ſubter trãſiẽs opprimatur: nã ſi neq; voluntate, nec vlla incidentis culpa[k] factũ fuerit, vt pertranſiẽs opprimeretur, arborem incidens homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum eſt iniungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

Alia ratio eſt eorum, qui proprios filios oppreſſiſſe reperiuntur. Cum enim hos grauiter[l] deliquiſſe non ſit dubium certorum annorum erit illis iniungenda pœnitentia[m].

Filius à patre, vel ab alio, Patre ſciente expoſitus liberatur à patria poteſtate: & expoſitum ſuſcipiens nullum in eo habet ius. h. d.

Quod ſi filius[n] à patre, vel ab alio, patre ſciẽte[o] fuerit expoſitus, aut eidem alimenta

a Non abſimilis. Quæ autem ſit hæc pœna, traditur per Docto. late in cap. j. eod. cuius varius eſt intellectus, & propterea hic pœna talis aliter non exprimitur.

Induſtria in malam partem.

b Induſtriam. Ideſt ex propoſito, & ſic not. quod verbum, induſtria ſumitur in malam partem: quia verbum, per inſidias, declarat verbum, per induſtriam. Idẽ eſt dicendum de verbo, ſtudioſe, vt per Bald. & Ang. in l. j. §. huius ſtudij ff. de iuſt. & iur. & per Bal. in auth. ad hoc. C. de lati. lib. toll. & ibidẽ copioſe And. Sicul. in addition. ſuis ad Bal. & not. Abb. in cap. j. eod. vnde ſumitur.

Studioſe in malam partem.

c Latronẽ. Non intelligas de publico nocturno agrorum populatore: quia licite interficitur præterquam a clerico. l. j. & ij. C quando lic. ſine iudi. &c. & not. in cap. ij. eod. vnde ſumitur.

d Furem. Qui eſt, qui de nocte ſurripit, ſecundum Abb. in cap. ij. eo. qui dat de hoc verbum per quem deſignat differentiam inter latronem & furem. Tempore nocturno fur capit, latro diuturno. Tu dic, quòd tempus noctis, vel diei non inducit differentiam inter hos, ſed modus ſurripiendi: nam latro palam, fur occulte ſurripit.

e Peremerit. ſ. liberando ſe & ſua, vt in c. ij. eod.

f Potuit. ex hoc limitatur, l. itaque. ff. ad leg. Aquil. & declaratur, c. ſi perfodiẽs. eo. vt ſcilicet nõ poſſit occidi nocturnus latro, quando poteſt cõprehendi, & hoc intellige etiã, ſi ab alio, vel alia via potuit comprehendi, quam per dãnum paſſum cap ij. eo. vbi eſt littera generalis, & ibi Ab. illam ponderat, & infert, ꝙ licet talis non poſſit de nocte comprehendi, ſi tamẽ fuit cognitus, & hoc poteſt probari, & per iudicem poſſunt bona re haberi, quod tunc non debet occidi, fac. not. per Abb. in l. furem ff. de ſica.

g Pœnitentia. De qua in cap. ij. eod.

h Neceſſitate. Quæ excuſat, & legem nõ habet.

i Idem etiam obtinebit. cap. hi qui arborem, cũ duobus ſeq. diſt. 50. & procedit quod hic dicitur quãdo quis in priuato loco incidebat: tũc enim non potuit diuinare. l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil. cap. vt noſtram, vt eccleſ. benef. ſiu. dimi. confe. ſi in publico debuit clamare, vt not. in d. cap. hi qui. & in d. l. ſi putator.

k Culpa. Cap. ſæpe. diſt. 50.

l Grauiter. Grauitas autem delicti commenſuratur ex qualitate præcedẽtis culpæ, & pro modo culpæ imponetur pœna, vel pœnitentia, vt not. in cap fi. de his, qui fil. occ. Sed quid ſi non conſtat paruulum interfectum a patre vel matre, ſed euentus fuit cauſa mortis? Reſpõ. non debet eis pœnitentia imponi. Ad cautelam tamen tortius eſt, quòd inde pœnitẽtiam agant. quia forte minorẽ diligẽtiam illis adhibuerũt, arg. xxiij. q. v. cap. excommunicatorum. & 33. q. 2. cap. in lectum. & quia bonarum eſt mentium ibi culpam timere, vbi culpa non eſt, cap. concilium. §. ij. de obſer. ieiun. & cap. quæſitum. de pœn. & remiſ. & fac. ad hanc materiam. ij. quæſt. iiij. cap. conſuluiſti.

m Pœnitentia. De qua in capitu. fin. de his, qui fil. occi.

n Filius. Infans, vel languidus cuiuſcumque ætatis reſpectu denegationis alimentorum, ſecundum Inno. Vin. & Abb. & Hoſt. in capitu. vni. de infantibus & languidis expoſitis, licet Goff. nullam ſtatuat eſſe differentiam inter languidum & ſanum.

o Sciente. Et ratum habente. capitu. j. de infan. expo. quæ ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato comparatur. l. j. §. ſed & ſi cum quis. ff. de vi & vi arm. capitu. cum ad ſedem, de reſtit. ſpol. & not. in dicto capitulo j. & fac. capitu. ſi ſeruus ſciente. diſtinct. liiij. ſecus ſi ignorante vel inuito.

a Dene

denegata [a] fuerint, hoc ipſo a poteſtate patria liberabitur [b]. Nec tamen propterea, qui expoſitos ſuſceperit, aliquod in eis ius vendicare [c] poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: ſecus, ſi id caſu fieri contingat. h. d.

Is quoque, qui vel cauſa explendæ libidinis, vel odij meditatione [d] viro, aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit quo minus poſsit generare, vel concipere, vel naſci ſoboles, vt homicida [e] puniẽdus erit. Quamquam aliàs ſi conceptus nõdum viuificatus fuerit, nec vt abigeretur quiſquam dolo malo [f] fecerit, abortui occaſionem [g] tradidit puniendus non erit [h].

Qui ſibi mortem inferunt, habentur ſimiles illis, qui impœnitentes moriuntur. h. d.

Nouiſſime ſciendum eſt pro his, qui quocumque prætextu [i] voluntarie [k] ferro, vel veneno, vel ſuſpendio, vel quolibet modo ſibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam eſſe commemorationem [l]: & eccleſiaſtica eos debere carere ſepultura, non aliter atque illos, qui pro ſuis ſceleribus [m] impœnitentes [n] moriuntur.

DE INIVRIIS, & damno dato.

TIT. XI.

Inferens iniuriam & damnum: debet damnum paſſo ſatisfacere, nec illum excuſat ignorantia. h. d.

Mitius [o] cum his agitur, qui in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percuſſerint. Si enim ille mortuus non fuerit, ſed in lecto [p] iacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percuſſerit, & opera eius, & impenſas in medicos reſtituet [q]. Et

a Denegata. Siue filius ſit ſanus, ſiue languidus, ſecundum Goff. cõmuniter de languido tantum.

b Liberaliter. Cap. j. de infant. & langu. expoſi. & l. j. ij. & iij. C. de infan. expoſi. Idem in ſeruis. vt in d. ll. & l. vni. §. ſed ſcimus. C. de lat. lib. tol. Sic & monaſterium debet propriũ monachum recolligere: aliàs quæſita per neglectum & electum in monaſterio non quærantur, vt not. in d. c. j.

c Vendicare. Sed an nutritor poſſit ſaltem expẽſas, vel alimenta repetere? Reſpond. affirmatiue, ſecundum diſtinctionem tamen Abb. & aliorum in c j. de infant. expoſit.

d Odii meditatione. Idem ſi propter amorẽ. l. ſi aliquid. §. abortionis. ff. de pœn. vel propter lucrum: quia ſperabat ſucceſſionem ab inteſtato, ſecundum Abb. in c. ſi aliquis. eo. vnde ſumitur.

e Vt homicida. Quantum ad pœnam legalem. l. ſi aliquid. §. qui abortionis. & l. ſi mulierem. & quantum ad pœnam ſpiritualẽ, ſed non eſt irregularis ac ſi hominem interfeciſſet. illa enim irregularitas non cõtrahitur, niſi actu homo iam animatus interficiatur. cap. ſicut. eod. & xxxij. q. ii. ca. quod vero. & not. in c. ſi aliquis. eod.

f Dolo malo. Vel culpa.

g Occaſionem. Id eſt, cauſam remotam.

h Non erit. Vt homicida. nec enim qui non vixit poteſt mori. c. ad diſſoluendum. de deſpon. impu. xxxij. q. ij. c. quod vero. & c. Moyſes. & fac. c. ſicut. eod. vnde ſumitur. & ibi latius hoc per Doct. declaratur.

i Prætextu. Etiam tedio vitæ. licet tales iure ciuili non puniantur. l. ſi quis filio. §. eius. ff. de in. rup. & irrig. teſtam.

k Voluntarie. Secus ſi per furorem. c. ſi quis inſaniens. & c. illud. xv. q. j. & c. placuit. xxiij. q. v. vnde ſumitur. cum ſeq.

l Commemorationem. Sed cum huic communicauerimus viuo, & mortuo communicate poſſumus, & debemus. xxiiij. q. 6. ij. cap. ſane. Sol. hic moriẽdo deliquit, contrarium cum in vita, licet aliter no. in ca. placuit. xxiij. quæſt. v.

m Sceleribus. Vt ſicut fures & latrones. cap. fures. extra de furt.

n Impœnitentes. Secus ſi contriti. iij. q. ij. c. ſi. & §. ſi. ſupra de pœn. vbi not.

DE INIVRIIS & damno dato.

o Mitius. Et tanto mitius, quanto probabiliorem, vel excuſabiliorem habuit cauſam iniuriam inferendi. l. ſi adulteri. §. Imperatores. ff. de adult. & per Abb. in c. olim. de reſcript. num. 6. & in c j. eod. vnde ſumitur.

k In lecto iacuerit. Idem ſi non iacuerit in lecto. l. ex hac. ff. ſi quadr. paup. fe. di. & in l. ſin. ff. de his qui deiece. vel effud. ſed ideo de decubitu fit mentio: quia communiter qui non iacet, non perdit artificium ſuum, ſecundum Abb. in cap. j. eodem. & incluſio vnius & expreſſio, quando exprimitur gratia frequentioris vſus non eſt excluſio alterius. authen. caſſa & irrita, vt ibi not. in verb. per Italiam, C. de ſacroſanct. eccleſiæ.

q Reſtituet. Etiam ſi iniuriatus remiſerit iniuriam: quia cenſetur remiſiſſe rancorem non damnum. Abb. poſt Ioan. Andr. & Spec. in d. c j. eod.

generaliter, ſi culpa [a] tua datũ eſt damnum, vel iniuria irrogata, vel aliis irrogãtibus opem tuliſti [b], aut hæc imperitia tua [c], ſiue negligentia [d] euenerunt, iure te ſuper his ſatisfacere oportebit, nec te excuſabit ignorantia [e] ſi ſcire debuiſti [f], ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere ve' iacturam.

Si tuum animal damnũ dabit, potes liberari illud dedendo, niſi ſit ferũ animal, & nocere ſolitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

Quod ſi animalia [g] tua nocuiſſe proponantur, nihilominus ad ſatisfactionem teneberis: niſi ea pro noxa dando damnũ paſſis, teipſum velis liberari: quod tamen ad liberationem non ſufficit, ſi fera fuiſſent animalia, & quæ nocere conſueuerant, & quam debueras, diligẽtiam non adhibuiſti [h]. Diuerſum ſtatuitur in eo, qui vt damnũ non contingeret, nihil omiſit [i].

Iniuria inferuntur re, verbis, litteris, & pœna eſt arbitraria. h. d.

Inferuntur autẽ iniuriæ tribus [k] modis, Re, Verbis, & Litteris. Re, vt cum manus inferuntur [l]. Verbis, vt cum conuiciũ dicitur [m]. Litteris, vt cum in alterius vituperationem carmen, aut famoſus libellus conſcribitur [n], quibus omnibus caſibus pro qualitatibus

eod. & per Bart. in l. non ſolum. §. iniuriarum. ff. eo. & in l. ſi tibi decem. ff. de pact. & ſequuntur poſteriores in l. j. ff eo. tit. de pact. & fac. ad hanc litteram. l. ex hac. ff. ſi quad. pau. fec. dic. l. ſi. ff. de his, qui deic. vel effu. l. qua actione. in princ. ff. ad leg. Aquil. deformitatis autem ratio non habetur, vt no. in d. cap. j.

a Culpa tua. Etiam leuiſſima cum c. ſi. eo. vnde ſumitur. loquatur indiſtincte, & ſic in hac actione legis Aquiliæ venit leuiſſima culpa de iure canonico, & in foro animę, ſicut de iure ciuili: quia ex parte damnũ paſſi nõ eſt mera pœna, ſed eſt emendatio damni, vt per Abb. in c. ſi egreſſus. & c. ſi. eo. fac. not per Io. And. in c. quaquam. de vſu. licet contrarium teneat Innoc. in c. ſicut dignũ. de homin. plenius per Doct. in c. ij. de conſti. ſecus eſt, ſi nulla culpa interceſſit: puta, ſi infans vel furioſus damnum dederit. l. ſed & ſi. §. iniuriarum, & §. igitur. ff ad leg. Aquil. & not. in d. c. ſin.

b Opẽ tuliſti. l. item Mela. §. ſi alius. & §. itẽ. ff. ad leg. Aquil. l. non ſolum, in princ. & §. ſi mandato. ff. eod. § ope. inſtit. de oblig quæ ex delic. naſc. c. ſicut dignum. §. illi. de homi. vnde ius ciuile & canonicum non differunt in hoc, vt colligit Abb. in c. ſi. eod. vnde ſumitur. Secus tamen eſſet in ſtatuto: quia ſtatutum faciens mentionem de faciente delictum, non includit præſtantem opem, vt per Abb. in d. cap. ſin. & in c. inter ſollicitudines. de purg. cano. licet quidam diſtinguant, vtrum verba ſtatuti ſint concepta in rem vel in perſonam, vt per Paul. de Caſtro in l. ſi neceſſarias. §. de vendendo. ff. de pigno. actio.

c Imperitia tua. Quæ culpæ annumeratur. l. imperitia. ff. de reg. iur. & §. imperitia inſtitut. ad l. Aquil. & l. ſi quis fundũ. §. Celſus. ff. loca. & fac. hoc contra medicos male curantes: quia tenentur ad damnum, contra, l. illicitas. ante ſin. ff. de offic. aduo. cap. ad aures. de ætate & quali. c. tua. de homic. Idem eſſet in doctore, cuius ob imperitiam alicui damnum datum eſt: puta, quia cauſam prodidit: quia tenetur aduocatus ad emendam, ſecundum Hoſt. in c. calumniam. de pœn. & per Abb. in cap. ſin. eodem.

d Negligentia. l. ſi ſeruus. ij. §. ſi ex plauſtro. ff. ad leg. Aquil. c. quæſitum. vbi de hoc traditur de pœn. c. ſi. eo. vnde ſumitur.

e Ignorantia. Puta, ſi cum vellem repercutere percutiẽtem me, alium percuſſi. l. ſcientiam. l. penult. ff. ad leg. Aquil. l. cum qui. §. ſi iniuria. ff. eod.

f Scire debuiſti. fac. l. Iulianus. ff. ad Macedon.

g Animalia. Non quælibet, ſed quæ contra naturã mouentur, vt bos cornu petere ſolitus, equus calcitroſus. l. j. ff. ſi quadr. paup. fe. dicatur. & inſti. eo. tit. & not. in c. ſi. §. quid animalia. vnde ſumitur.

h Adhibuiſti. Quia huiuſmodi animalia non debẽt teneri in publico, & vbi eſt publicum iter. §. hic quoque. inſtit. ſi quad. pa. fec. dic.

i Omiſit. Not. quòd nihil eſt ei imputandum, qui nihil omiſit in adhibenda diligentia, l. qui occidit. §. in hac, & l. qui foueas. & l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil. & cap. antepe. & cap. ſin. de homici. & c. ſi. in fin. eo.

k Tribus modis. & forſitan pluribus, qui colligi poſſunt ex variis caſibus in titulo de iniuriis aggregatis, ſed vix eſt vt ad vnum de iſtis tribus non poſſint redigi.

l Inferuntur. Cum certa animi deſtinatione: aliàs ſecus, l. ſi quum ſeruo meo. ff. de iniur.

m Dicitur. Etiam ſi verum dicatur ſecundum Abb. in cap. j. & in c. vlti. quæſt. de ſenten. & re iud. concord l. j. in princip. verſ. iniuriam. ff. eod. vnde ſumitur. & l. item apud Labeonem §. conuicium. ff. eod.

n Conſcribitur l. lex Cornelia. §. ſi quis librum. ff. eod. & l. vnic. C. de famo. libel.

a Quaſi auctor. Auctor autem puniri debet ea pœna qua puniendus eſſet diffamatus, ſi crimen cuius prætextu diffamatur eſſet verum, vt in l.j. C. de amo. libel. & in ca. fi. v. q. j. vbi not. vel forte capitali pœna punietur indiſtincte. d. l. j. »

ctionem operabitur, argument. cap. fi. de verbo. ſignifi. & deducit Ab. in cap. quærenti. eodem tit. vnde ſumitur.

g Complectitur. Verbum igitur animaduerſionis latius patet: continet enim depoſitionem & alias pœnas, cap. j. de homic. in vj. vbi nota. Peruſi.

admiſſi & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famoſum libellum & manifeſtans pari pœna puniantur. h. d.

Eo amplius, ſi quis famoſum libellum inuenerit, & nõ ſtatim corruperit, vel combuſſerit, ſed eius tenorem doloſe manifeſtauerit, quaſi auctor[a], plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & ſubſequentium. hoc dicit.

Poſtquã tam primo libro perſonarũ, quam ſecũdo rerum eccleſiaſticarum tractatum cum his, quæ annexa[b] ſunt ſummatim complexi fuimus, ſubinde ad reliquos[c] venientes iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam & ſeriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perſtringentes. Cum tam ratione contumaciæ[d], quam etiam aliorum exceſſuum eccleſiaſticis cenſuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus. Supereſt[e] nunc, vt operi finem imponẽtes de ipſis cenſuris fuſius & diſtinctius diſſeramus.

Quid veniat appellatione cenſuræ eccleſiaſticæ, quid ſit excommunicatio, quid interdictum, quid ſuſpenſio.

Eccleſiaſticę cenſuræ nuncupatio tria[f] regulariter complectitur[g] ſcilicet, Excõmunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis ſententiam. Excommunicatio eſt a communione excluſio[h]. Interdictum eccleſiaſticum[i] eſt a certis ſacramentis[k] & omnibus diuinis officijs, & ſepultura eccleſiaſtica facta prohibitio. Suſpenſio[l] eſt inhabilitas quædam ordinum vel officiorum executionẽ impediens. Sed ne de omnibus[m] ſimul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, diſtincte de ſingulis diſſeramus, ac primum de excommunicatione.

DE ECCLEſiaſticis cenſuris.

b ANnexa. facit. de præbẽ. in prin.

c Ad reliquos. Tractatus.

d Contumaciæ. Supra de dolo & contum. in princ. cap. quoniam frequenter. §. fin. vt lite non conteſt. capitu. j. de dolo & contuma. in vj. cap. conſtitutus vbi not. de ſenten. excommu. in vj.

e Supereſt. Nec enim nouum eſt, vt quibuſdam ſpecialiter enumeratis generalis clauſula tractatus ſubijciatur, quæ omnia comprehendat, l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. verſi. ſed non eſt nouum, ff ad leg. Aquil.

f Tria. Videtur ergo, quod iudex delegatus virtute illius clauſulæ ſolitæ in delegationibus apponi compeſcendo contradictores per cenſuram eccleſiaſticam, &c. non poſſit apponere aliam pœnam in iure expreſſam, vel arbitrariam: quod ſatis verum eſt virtute clauſulæ, vt per Peruſi. in capit. j de homicid. in vj. poſt princip. poterit tamen huiuſmodi pœnas imponere virtute delegationis, nec hæc clauſula ad ampliandum iuriſdictionem inducta, reſtri-

h Excluſio. Varie per Doct. diffinitur excommunicatio, vt apparet per Hoſtien. in ſumma & per Ioan. de Lign. Nico. Plo. & Archiepiſ. Flor. in ſuis tractatibus, ſed hæc eſt breuior, ac ſimplicior, & rei accommodatior cum comprehendat vtramque excommunicationis ſpeciem. ad declarationem vide ſupra alleg. & Abb. in cap. j. eod.

i Eccleſiaſticum. Sunt & profana interdicta, vt ff. C. & inſtit. de interd.

k Certis ſacramentis. De hoc infra titu. proxi. §. item eum loci. cum §. ſequen. & in capitu. quod in te. de pœnit. & remiſſ. dantur tamen & aliæ definitiones, vt per Ioan. And. Nic Plo. & alios in ſuis tractatibus.

l Suſpenſio eſt. Hæc deſcriptio eſt de mente Beati Antonini, in ſuo tractatu de ſuſpenſione, vbi late declarat, & de eo dicetur infra titulo de ſuſpenſione.

m Omnibus. Quia vbi multitudo, ibi confuſio auth. henti. de referenda. poſt princip. partitio auctem multum prodeſt, vt not. in procem. inſtit. §. igitur.

DE SEN

DE SENTENTIA[a] excommunicationis.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione ſacramentorum: Maior etiam a fidelium communione ſeparat. b.d.

EXcommunicationum duæ [b] ſunt ſpecies, minor ſcilicet, & maior. Minor eſt, per quã quis a ſacramentorum participatione cõſcientia [c], vel ſententia [d] arcetur. Maior eſt, per quam quis non ſolum a ſacramentorum excluditur perceptione: verum etiam a communione [e] fidelium, quæ ab omni actu legitimo ſeparat [f] ac diuidit: & hæc alio nomine anathema [g] appellatur.

DE SENTENTIA EXCOMMVnicationis.

a De ſententia. Immo videtur, quod excommunicatio non poſſit dici ſententia: quia nec definitiua: quia non definit cauſam cum petenti abſolutionẽ nunquam denegetur audientia. cap. ex parte. j. de verbo. ſignifi. nec interlocutoria: quia interlocutoria eſt illa, quæ fertur inter principium & finem cauſæ, vt not. in clem. j. de ſeq. poſſeſſ. & fruct. & eſt ſupra de ſenten. & re iudi. in ptinc. ſed excommunicatio quandoque fertur extra iudicium. cap. dilecto. eo. in vj. Et multas differentias ponunt Doct. inter ſententiam, & excommunicationem, & maxime procedit obiectio in excommunicatione, quæ fertur à iure, dic ſoluendo quod largè & impropriè appellatur ſententia, ſtricte appellatur cenſura. cap. querenti. de verb. ſignifi. & §. j. ſupra titu. proxi. & per Abb. in rub. eod.

b Duæ ſunt ſpecies. Cap. ad menſam. §. aliquando. & §. eſt & alia. xj. q. iij. & c. Engeltrudam. iij. quæſt. 4.

Ant. Tim. Eſt hæc cõmunis ſententia Doct. quod excommunicatio minor ſit cenſura eccleſiaſtica, qua homo excluditur a participatione tantum paſſiua ſacramentorum, vt poſt alios F. Victoria in ſumma de ſacram. in fi.

c Conſcientia. Vt quia ob aliquod delictum abſtinet a ſacramentis ſua ſponte, fac ad menſam. §. aliquando. xj. q. iij & c. nunc autem diſt. xxj. & c. fin. de cohab. mul. & cler. & c. a nobis. de excep. c. ſi. de cleri. excommu. mini.

d Sententia. Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non eſt in vſu: quia communiter iudices ferunt excommunicationem maiorem, vt teſtatur Abb. in rubr. eod. & de ea in dubio intelligitur. cap. pen. eod. §. ſed quæri. infra eod. & hæc minor excommunicatio non eſt ſemper peccatum mortale, vt per Abb. in c. dudum. ij. de elect. nume. xxiiij. & in c. ſacris. de his, quæ vi metúſve cauſ.

Ant. Tim. An detur caſus, in quo incurrens excommunicationem minorem nõ peccet mortaliter: vt puta, ex metu, vel fame impellente, diſputat hanc quæſtionem Abb. in dicto cap. ſacris. de his, quæ vi metúſue cauſ. num. viij. vbi affert opinionem Doctorum tenentium, quod ſic Goffre. & Hoſtienſ. Quod autem peccet tantum venialiter, tenuit Ioan. Andr. exceptis tamen ſex caſibus relatis ibi per Abb. quam tenuit etiam Archidiac. xj. quæſtio. iij. quam dicit tenere D. Thom. in quarto libr. ſententiar. & pro communi allegat ibi Panormit. cui tamen non videtur aſſentiri licet cupiat eſſe verum pro ſalute animarum, vt ibi dicit.

e Communione. Cap. ad menſam. §. aliquãdo. xj. quæſt. iij. & ca. Engeltrudam. iij. quæſt. iiij. & videtur hæc ſpecies excommunicationis & ſuperior non fuiſſe Gentilibus ante Chriſtum incognita, vt de Gallis, Athenienſibus, Argiuis, & aliis teſtatur, & deducit Tiraq. in tractatu de retractu conſanguineorum. §. j. in glo. ix. nu. cclxxj.

f Separat. Vt traditur in cap. cum non ab homine. & in cap. intelleximus. de iudic. & in cap. penult. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus poteſt excommunicatus ſeipſum in iudicio defendere. dicto cap. intelleximus. ſed reus non agit, ſed patitur potius, ſed videtur his deſcriptionibus, cap. Engeltrudam. iij. quæſt. iiij. aduerſari, vbi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non ſolum excommunicatione minori, quæ ſeparat a communione fratrum: ſed etiam maiori, quæ ſeparat a corpore Chriſti, ergo videtur totum contrarium eius quod hic dicitur, ſcilicet, quod minor ſeparet a communione fidelium, maior vero ſacramentorum. Solut. per fraternam ſocietatem intellige illam, quam contrahimus in ſacramentis, & per corpus Chriſti etiã collocutionẽ fidelium qui ſunt corp⁹ Chriſti myſticum, quæ expoſitio licet videatur dura, eſt tamen de mente Doctorum, vt per Ioan. de Ligna. in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. §. ij. verſi. aliquando.

g Anathema. Quod eſt ſeiunctio quædam & alienatio ſecundum verbum Græcum. licet aliter dicat Abb. in capit. cum non ab homine. de iudic. vbi inquit, quod anathema proprie dicitur mucro epiſcopalis: quia tantum ipſi epiſcopi debent illud proferre, & cum magna cauſa. capitu. nemo epiſcoporum. xj. quæſtio. iij. fertur autem aſtantibus duodecim ſacerdotibus, cum candelis accenſis, quas debent poſt promulgationem ſententiæ proiicere: & pedibus conculcare. Et non diſſimilis ſolennitas requiritur in abſolutione, vt in cap. cum aliquis. xj.

quæſtio. iij. nec eſt maioris potentiæ, quam ſit ea, quæ fertur ſine hac ſolemnitate, ſed maioris terroris.

a Canonis. Et hæc eſt pœna criminis. Abb. in rubr. eod. in prin.

b Iudicis. Et hæc pœna contumaciæ. Abb. in rubr. eod. in princip. & in ca. reprehenſibilis. poſt prin. de appel. fac. xj. quæſt. iij. c. curæ.

c Caſus. De quibus nota. in ca. eos. eodem, in vj. & per Hoſtié. in ſumma, eod. §. quis poſſit. & lariſſime per Ioãnem de Lign. in tra ctatu de cenſura ec cleſiaſtica. §. 7.

d Vnius. &c. Sic in L. ita vulnerat⁹, verſic. multa aut iure ciuili. ff. ad leg. Aquil. & in l. ſcire. §. fin. ff. de excuſa. tutor. & ab vno diſce omnes, inquit Poeta. fac. l. ſi quis obtesperit. ff. de falſis. Argumen. contra vtentes multilo quio.

e Clericos. Et ſi eſſet tantum pſalmiſta: quia & is clericus dicitur. cap. cleros. diſtinct. xxj. & xvij. quæſt. 4. dicto cap. ſi quis ſuadente. vbi nota. cap. non dubium. eodem.

Excommunicationum aliæ ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ ſententiæ eſt cum quis ſine facto iudicis a iure ex communicatur. h. d.

Rurſus excõmunicationum alia canonis [a] alia iudicis [b]. Canonis eſt, qua quis ab ipſo ſolum canone abſque iudicis miniſterio innodatur: quæ etiam alio vocabulo, Latę ſententiæ excõmunicatio nun cupatur. Sciendum eſt enim, compluresesse ca ſus [c], in quib⁹ adeo quis delinquere exiſtimatur vt nulla expectata iudicis pronũtiatione ipſo iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem quanquã innumerabilibus prope exemplis declarari poſſit: vnius [d] tamen tantum proſecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidũt in excommunicationem latæ ſententiæ, à qua nõ poſſunt abſolui, niſi per Papam. h. d.

Si quis igitur in clericos [e], regulares monachos [f], profeſſos vel nouitios [g], vel conuerſos [h] violentas [i] & impias manus [k] iniecerit ipſo iure canonis incurret ſententiam, à qua præter quam à Romano Pontifice, vel eius de la tere legato [l], a quoquã abſolui nõ poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferẽtibus puniuntur.

Sed & ſi manus quis violentas non iniecerit: inferenti tamen, vel auctor [m], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut fa-

f Monachos. Cap. parrochianos. eod. Sed nunquid monachus poſſit agere iniuriarum? Reſpondeo non, ſed aget monaſterium, vel eius ſyndicus, ſicut de iniuria ſeruo illata agit dominus, & non ſeruus. §. ſeruus. inſtitu. de iniur. Sed an ſal tem poſſit remittere? Reſpondeo nihil agit, & adhuc monaſterium aget, ſicut nec filius remittens adimit ipſi patri iniuriam. l. j. §. vſque. ff. de iniur. Sed bene poterit monaſterium remittere talem iniuriam, vt not. in dicto cap. parochianos. Secus eſt in ſæculari eccleſia: quia non poſſet remittere iniuriam factam clerico. arg. xvij. quæſt. iiij. cap. quiſquis.

g Nouitios. Nec obſtat, quod forte cras poterit eſſe merus laicus deponendo habitum, & renuendo profeſſionem: quia idem eſt in clerico conſtituto in minoribus ordinibus: quia tamen gaudet hoc priuilegio. xvij. quæſtione quarta, capit. quiſquis. niſi dicas, quod ordines retinentur etiam a coniugato. Argumentum contra. l. ſtatu liber. ff. de ſtatu liber. fac. cap. religioſo. §. j. eod. in vj.

h Conuerſos. Cap. non dubium. & ca. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuerſis eccleſiarum ſæcularium? Et non videtur, arg. cap. lex continentiæ. xvij. quæſt. j. tu die. cõtra, ex quo enim ſe & ſua tradiderunt diuino obſequio ſine in ſæculari eccleſia, ſiue in regulari cauſa cenſentur eccleſiaſticæ perſonæ, & ex toto tranſlati ſunt in foro eccleſiæ, vnde habent immunitatem eccleſiaſticam & hoc eſt benigni⁹ vt ſcilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum vitam & religionem aſſumant. cap. recolentes, de ſtatu monac. quidam tamen contra, vt not. in c. non dubium.

i Violentas. Idem intendum, ſi non violentas. vt infra eod. §. volentem.

k Manus. Idem ſi pedes: puta, quia calce percutiat clericum, vel ſi ſpuat, vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid ſi veſtes ſcindat? Et idem videtur, quia violentia ſit perſonæ: nam quæ religioſis. & c l. quæ religioſis. ff. de rei vendic. & not. in ea. ſi quis ſuadente. 17. quæſtione quarta.

l Legato. Cap. ea noſcitur. & cap. ad eminentiam. & ca quamuis. eo. & habent hoc ex officio, legationis. e. quod tranſlationem. de offi. leg. alij vero legati, qui de latere Papæ non mittuntur, ſeruent quod dicitur in c pen. de offi. leg.

m Auctor. Ca. quantæ. vnde ſumitur, & e. mulieres. eod. quia mandato. Sed quid ſi antequam clericus verberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percuſſit antequam notitia reuocatio nis ad eum perueniret? Reſpon. apud Deum quidem non tenetur, ſecundum Bart. Brix. & Ioan. And. Quid autem ſit apud eccleſiam militãtem? Varie per Doct. differitur, vt apparet ex his, quæ not. in e. mulieres, & in c. cum quis. eo. in vj.

a Ra-

ctum ratum habuerit [a], pari pœna illum plectẽdum catholica ſanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata [b], qui cum poſſunt [c] manifeſto ſceleri deſinunt obuiare.

Detinens vel ducens clericos in vincula incurrit excommunicationem lata ſententia niſi faciat de voluntate ſuorum prælatorum. h d.

Interdum etiam ſi nullam corporis læſionẽ [d] clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnam non euadet: vt puta, ſi laicus in publica, vel priuata cuſtodia illos detinuerit [e], vel in vincula coniecerit [f] niſi tamen id de mandato [g] faciat prælatorum, quorum illi ſunt iuriſdictioni ſubiecti [h]: tunc enim citra excommunicationis metum, & capere

a Ratum habuerit. Factum ſcilicet prius ſuo nomine, cap. cum quis. eod. in vj. puta, ſi tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat percuſſit, quem tu poſtea receptaſti, & magis amicum habuiſti, & ſic ratum habuiſti: At ſi corde tantum ratum habuiſti, ſed hoc per aliqua exteriora apparere nõ poteſt, apud Deum quidem ligatur, nõ apud eccleſiã, quæ de occultis non iudicat. cap. ſicut nobis. de ſimon. & notat. in dicto capitu. cum quis. Sed ſi ratum habes factum non tuo nomine vtiq; peccas, ſed hac excommunicatione non ligaris d. c. cum quis. & cap. ratũ. de reg. iur. in vj.

b Interpretata. Cap. quantæ. eod. ſic diſt. lxxxiij. §. j. verſi. non eſt grandis. & ca. ſeq. & diſt. lxxxvj. cap. paſce. l. necare. ff. de lib. agnoſ. & ita videtur peccare quilibet, qui non defendit alium ſi poteſt. xxiij. quæſt. iij. c. non inferenda. & cap. ſi. & ſi non poteſt aliter defendat ſaltem clamore. l. ij. §. hoc autem ff. ad S.C. ſyllan.

c Poſſunt. Tripliciter hanc poteſtatem interpretari poſſumus. Primo generaliter & indiſtincte, ſicut verbum ſonat, vt ſit ſenſus, quod quilibet, qui poteſt obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationem, quam tenuit Ioan. & alij quidam ante Hoſtien. ea ratione, quia hoc pertinet ad publicum ius. diſtinct. j. cap. ius publicum. vnde ob publicam vtilitatem, hæc materia large videtur accipienda. fac. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. & ſumpt. func. & fac. quia pro huiuſmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis cum vt ſolum periculum vitem poſſim, hanc excommunicationem incurrere. Secunda eſt quod lex in cap. quantæ. eod. vnde hæc littera ſumitur, intelligatur de poteſtate, quæ non ſolum eſt facti: ſed etiam ſonat in ius. Vnde dicunt, quod hoc pertinet ad ſolos prælatos, ſiue iudices, ſiue alios, qui ratione poteſtatis ad hoc tenentur. xxiiij. q. iiij. cap. forte. & ca. duo. Et ſecundum hos, ſi ego, qui nullam habeo poteſtatẽ video, quod aliquis vult verberare clericum ſine mea auctoritate, vel conſilio, ſi non prohibeo, non ero excõmunicatus, licet forte peccem: quia ipſum non defendo cum poſſim, & de his per Hoſt. in ſumma. §. quis poſſit excommunicare, verſiculo, quintus. Alia & tertia eſt interpretatio, vt intelligatur etiã in nõ habẽte poteſtatem ſeu iuriſdictionem, dummodo doloſe iniuriam inferri patiatur: ſecus ſi non doloſe, ſed negligenter, vel quia non vult ſe immiſcere rumoribus aliorum, & hæc fuit Inno. & aliorum quorundam, & placet Ab. in d. c. quantæ. quia videtur probari. 17. q. 4. in c. ſi quis ſuadẽte. & illis verbis, ſuadẽte diabolo, quæ deſignãt dolum. vbi ergo ceſſat dolus, ceſſat etiam illa diſpoſitio, & fac. in ſimili. l. pe. C. de adul. & l. j. C. de ſicar. Sed nunquid eo ipſo, quod quis fuit præſens & non obuiauit præſumetur dolus? Reſpon. vt per Abb. in d. c. quantæ. in fin.

d Corporis læſionem. Not. ex hac littera, & ex ca. nuper. eo. vnde ſumitur. quòd detentus in cuſtodia, ſeu vinculatus ex hoc ſolo non dicitur pati corporalem læſionem, hoc ideo ſecundum Abb. in d. cap. nuper. quia vinculatio vel diſtrictio non fit ad pœnam, ſed ad cuſtodiam. l. aut damnum. §. ſolent. ff. de pœnis. vnde conſideratur quod ſit principaliter. c. cum voluntate. eo. l. verum. ff. de furt. fac. §. ceterum. inſtit. ad leg. Aquil. & fac. hoc ad ſtatuta facientia mentionem de læſione corporali.

e Detinuerit. Quia attenditur ſola violentia non modus. fac. ca. contingit. eod. & per Abb. in cap. nuper. eod.

f Coniecerit. Nota æquiparationem carceris & vinculorum. Vnde dicit aliàs lex non referre, vtrum quis vinculis, an parietibus contineatur. l. ſuccurritur. in fin. ff. ex quib. cau. maio.

g Mandato. Sed nunne ſufficit generale mandatum quod continetur xxiiij. q. v. c. princeps regũ? Reſpon. non ſufficit: ſed ſpeciale mandatum hic expectandum eſt: quandiu enim non eſt notum ipſos eſſe incorrigibiles, & traditos curiæ ſæculari, non licet hoc facere ſine mandato prælatorũ: quia adhuc ſub regula clericali tenentur etiam depoſiti. lxxxj. diſt. cap. dictum. niſi ſe enormitatibus immiſceant. cap. cum non ab homine. & ca. perpendimus. eodem.

h Subiecti. Tam in criminalibus, quam in ciuilibus. nec enim ſufficeret prælatum iuriſdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuerſitatis, cum ad eum nõ ſpectet corrigere criminoſum clericum, non poterit etiã impune mandare capi ſcholarem clericum, nec familia capiens tunc eſſet excuſata, ſecundum Abb. in c. vt famæ. eod. vnde ſumitur, vbi quinam ſint tales prælati, qui talem habent poteſtatem.

clericos,& ad iudicium violenter [a] ducere laici poterunt:cum hoc non ipſi,ſed illi,quorum auctoritate [b] hoc faciunt agere videantur: dum tamen non amplius [c] eorum ſe extendat violentia, quam defenſio clericorum exigit.

Si abbas imperet laico, vt monachum etiam cauſa diſciplinæ verberet,vterque incidit in excommunicationem: ſecus autem ſi imperet clerico ex cauſa neceßitatis.h.d.

Quod autem diximus non facientes, ſed eos, quorum fit auctoritate quid facere videri abſolute non procedit [d]. Nam ſi laicus,qui in abbatis ipſius ſeruitio [e] commoratur, eiuſdem iuſſu in clericum, vel conuerſum, vel monachum etiam ſubſiſtenre [f] cauſa manus iniecerit,tam qui tales verberari præcipit, quam qui mandaro verberat alterius, excommunicationis ſententiam non euadent [g]. Nam ſi diſciplinæ regularis gratia id faciendum ſit,vel abbas id per ſeipſum [h] faciet, vel ſi neceſſitas vrgeat,per clericum vel monachum id fieri iubebit [i].

Tam percutiens volentem clericum, quam clericus conſentiens ſunt excommunicati.h.d.

Volentem [k] quoque clericum, ſi quis percuſſerit, nihilominus

a Violenter. Argument. contra, cap. vniuerſitatis. eod. Solut. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili. hæc non bona:quia de mandato prælati licite per laicum clericus capitur quantumuis corrigibilis, cap.ſi clericos.eod.in vj.vnde dic,quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captura & detruſione, vt not. in dicto cap. ſi clericos. & per Abb.in dicto cap.vniuerſitatis.& cap.vt famę.eod.& fac. hæc reſponſio pro Aut.& Anchar. tenentibus, quod clericus non poſſit per laicum birroariũ torqueri, quod licet de iure verum ſit: contrarium tamen ſeruat conſuetudo, & male, vt per Abb.in locis ſupra allegat.fortè id accidit:quia in torquendo requiritur quædam dexteritas & aptitudo, quam non habet, niſi qui id frequenter exerceeut.

b Quorum auctoritate. Qui enim per alium facit per ſeipſum facere videtur. cap. mulieres.eo.& ff.de admi.tut.l.ita tamen.§. geſſiſſe.l.j.§.deieciſſe.ff. de vi & vi arma. & omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impartimur.l.j.§.ſed neque.C. de ver. in. enucle.

c Non amplius. Id eſt,cum moderamine inculpatæ tutelæ:alias ſi modum excederent tenerentur,argu.cap.olim.in fi.vbi de hoc, de reſti. ſpol. & ff.ad leg. Aqui.l.ſi ex plagis.§ tabernarius.

d Non procedit. Vt in cap. vniuerſitatis. eo. vnde ſumitur.

e Seruitio. Not. ergo. quòd obligatus ad ſeruitium alicuius non tenetur illi obtemperare in illicitis,& a iure prohibitis, & ſi obtemperauerit mandato non obſtante punitur,& idem eſt in ſerno quod plus eſt l. ad ea ff. de regul. iur. quia ex qua Deus vel princeps prohibet, non debet quis magis obedire domino ſuo,quam Deo,vel principi,& fac.c.Iulianus.& c.ſi dominus.& c. qui reſiſtit.xj.quæſt.iij. Quinimmo nec Papæ eſt obtemperandum,quando ex eius mandato ſecuturum eſt ſcandalum, vel peccatum. Innoc. in cap. inquiſitioni.eod.Nam Papa non habet auctoritatem peccandi,& per conſequens eius auctoritas non excuſat. cap.j.diſtin. xl.

f Subſiſtente cauſa. Qui, ergo aliter facit quam debeat non excuſatur.cap.ſacro.& cap. vniuerſitatis.eod. & ſic neque in facto, neque in modo debet eſſe peccatum.cap.Piſanis.de reſtitu.ſpoliat.Arg. contra,quòd potius cauſa facti, quam ipſum factum conſiderari debeat. ca. occidit.xxiij. quæſt. fin.& cap.cum dilecti. j. de accuſat. l. verum. ff. de furt. nec refert vnde crimina clarueiint, dum corrigantur. xxiij.quæſt.iij. cap. ecce.Solur. contraria procedunt,quãdo modus procedendi eſt de ſubſtãtia. exemplum in ſententia, quæ non tenet quamuis iuſta, omiſſa citatione, vel ordine iudiciario. vt in cap. eccleſia. de conſti. & per Abb. in dicto c.vniuerſitatis.

An factũ vel cauſa facti ſit ſpectãda.

g Non euadent. Etiam ſi verberati conſentiant. cap. contingit. eod. §. volentem.ſupra,eod.

h Per ſeipſum.Sic v.quæſtione v.cap. illi qui. & cap.vniuerſitatis.eod.Arg.contra, in cap. non liceat.diſtinct.lxxxvj. & in authent. ſed neque. C. de epiſcopis & clericis. aliud in epiſcopo. & ſpeciale eſt in eo, qui propriis manibus nullum percutere debet, cui ſanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit.l.ſi quis in hoc C.de epiſc.& cle. & quando non reperiret alium poſſet hoc epiſcopus facere etiam per ſeipſum. not. in d. cap. non liceat.fac.not.diſt.xlv.in ſumma.

i Iubebit.Moderate tamen, Ita quòd non excedat debitam correctionem:aliàs poterit appellari c. irrefragabili.de offi.ordi.puniri etiam debet talis.c.de priore.de appel.& incideret etiã in canone:quia moderata dũtaxat caſtigatio permiſſa eſt.c.cum voluntate.§.ij.eo.& §.itẽ ſi qui.ĩ.eo.

k Volentem. Idem ſi ſeipſum irato animo vulneraret, vel grauiter percuteret: quia incidit in excommunicationem,vt traditur in c.contingit. eod.fac.cap.ſi non licet.23.quæſt.5.vbi Archid.& per Ioan.Andr.in cap.1.de vit.& honeſt.cleric.in vj. & per Domi. in cap. ſi quis abſciderit. & cap.

partem

excõmunicationis cenſuram incurret [a]. Vt reſponſum eſt de eo clerico, qui cum laico iniuriam intuliſſet, volens ſecundum conſuetudinem [b] patriæ pro iniuria illata offenſo ſatisfacere, ſpõte ſua fuſtium ſe ſubiecit percuſſionibus [c]. Quanquam enim hæc manuum iniectio non ſit violenta, tamen iniurioſa [d] videtur, & canon reſpexit, non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis [e]. Vnde hoc caſu, tam percutiens, quã ſeipſum percuſſionibus ſponte ſubiiciens excommunicationis ſententia innodabitur [f].

Ponit tres caſus, in quibus percutiens clericos in canonem lata ſententia non incidit. h. d.

Ex contrario [g] accidit interdum, vt etiam pro violenta manuum iniectione excommunicationi quis non ſubiiciatur. Veluti, ſi clericum ſibi manus inferentem [h], ita quis incontinenti vi repellat, vt læſionem inferat [i], aut in eum, quem cum vxo-

partem. diſt. lv. arg. contra in l. ſi damnum. §. ſi ipſe ſeruus. ff. de pecul. Sol. vt per Aut. de Burr. in c. ex parte ij. de corp. viti. & ſecundum hoc tenẽt aliqui, q̃ ſtatutum imponens pœnam percutienti comprehendat etiam percutientem ſeipſum, vt per Io. Andr. in Addit. ad Spec. in titu. de pœ. in prin. verſ. ſed quæro. ſed in hoc non eſt ſemper eadem ratio in ſeipſo, quæ in alio. & propterea ſi ſtatutum permittit bannitum impune occidi, non poterit bãnitus ſeipſum interficere. Bal. in l. j. ad fin. C. de ſer. fug.

a Incurret. Sed quare excuſatur, qui ioco percutit clericum licet inuitum. vt c. j. & nõ qui percutit volentem? Reſpond. quia ille temerarias manus iniicit. cap. vniuerſitatis. eo. Item cauſa vlciſcendi iniuriam ſuam videtur hoc facere. Item quia manus ſæuit, licet non iniuriando, arg. xiiij. q. vj. non ſic ille, qui ioco percutit, vt not. in c. contingit. eod. vnde ſumitur.

b Conſuetudinem. Not. valere conſuetudinẽ, q̃ offendens poſſit ſe ſubiicere iudicio offenſi ꝓ ſatisfactione, ꝓ hoc c. Quintauallis. & c. veniẽs. de iureiur. quod tamen eſt duobus modis reſtringẽdum. Primo vt hæc ſubiectio non ſit abſoluta, ſed tanquã facta in arbitriũ boni viri, nec enim poſſet facere offenſum arbitrum & iudicẽ in cauſa & facto ſuo. l. pen. ff. de arbi. l. vni. C. ne quis in ſua cauſa. & not. in d. c. Quintauallis. Secundo, quãdo per ſatisfactionẽ non ingeritur vulneratio: nam nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aqui. vt tradit Bart. in l. j. §. vſq;. ff de iniu. & per Ab. in c. contingit. eod.

c Percuſſionibus. Sed an tot incurrantur excommunicationes, quot inferuntur percuſſiones? Reſ. non, vt per Io. And. in c. delictum de reg. iur in vj. & per Ab. in c contingit. eo. fac. not. per Bart. in l. nunquam. ff de priua. delict.

d Iniurioſa. Sed quomodo dicitur iniurioſa cum volenti non fiat iniuria. xxxiij. q. v. c. noluit. & l. j. §. j. vſque adeo. ff. de iniu. & l. cum donatione. C. de tranſact. & l. nemo videtur. ff. de regu. iur. Reſpon. iniuria dicitur fieri eccleſiæ, vnde cum pertineat etiam ad alios non poteſt quantum ad alios remitti. xxxiij. quæſt. iiij. ca. ſi is qui. & cap. cum deſideres. eod. Sic filius remittit iniuriam quantum ad ſe non quantum ad patrem. d. §. vſque adeo. fac. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcor. ff. de pact. & c. Salonitanæ. diſt. lxiij. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eod.

e Ordinis. Cui renunciari non poteſt, c. ſi diligenti. & ca. ſignificaſti. de for. compet.

f Innodabitur. Sed diuerſimode percutiens enim ipſo facto, ſubiiciens ſe per ſententiam, vt not. Abb. in capit. contingit. eod. Sed contra hanc declarationem opponitur. Nam communicans criminoſo in crimine propter quod incurrit excõmunicationẽ, eſt excõmunicatus ipſo facto: ſed iſte clericus communicat percutienti eum in crimine percuſſionis, ergo incurrit eandem excommunicationem cum ipſo. cap. nuper. eo. Sol. aliud eſt participare cum excommunicato in crimine, aliud ſubiicere ſe miſericordiæ alicuius, cum poſſit cogitare illum remiſſurum offenſam. Vel ſol. aliter, vt per Ioan. Andr. & Panor. in d c. contingit.

g Ex contrario. Ideo ex contrario: quia in ſuperioribus paragraphis ponuntur caſus, in quibus qui incurrit excommunicationem etiamquod manuum iniectio non ſit violenta, tunc ſequuntur caſus, in quibus pro violenta manuum iniectione talis excommunicatio non incurritur.

h Inferentem. Tunc enim ideo excommunicatus non eſt offendens, clericum: quia iure naturæ licet vim vi repellere. l. vt vim. ff. de iuſtitia & iure. cap. ſi vero. j. vnde ſumitur. & cap. ex tenore. eod. ſeruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. cap. ſignificaſti. ij. de homici. & amplia hoc etiam in clerico aſportante res laici: nam pro recuperandis rebus licet clericum cum prædicto moderamine inuadere. cap. olim. ij. de reſtitu. ſpoliat. & per Abb. in cap. cum non ab homine: verſic. & optime facit. de iudi. & in dicto cap. ſi vero. non ſufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem ſolum factum: ſed iniuriandi animus requiritur.

i Inferat. Intellige hoc quando clericus volebat iterum percutere: ſed ſi clericus percutiens deſtitit: quia tunc ipſum percutiens eſſet excommunicatus: quia non eſſet repellere vim, ſed vindictam exercere, ſecundũ Ab. in c. ſi vero. j. eo.

re [a], matre [b], ſorore, vel filia turpiter [c] ſe gerentem inuenerit, manus violẽtas iniecerit. Idem ſtatuitur & de eo, qui illum percuſſerit, quem probabiliter [d] ignorabat eſſe clericum.

Interficientes clericos, qui poſthabito habitu committunt enormitates non ſunt excommunicati. h. d.

Quinimò & ſi occiderit [e] quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu [f] ſceleribus ſeſe immiſcuerint [g], in odium clericalis exceſſus [h] canone latæ ſententiæ minime coercebitur [i]: fruſtra [k] enim eccleſiæ implorat auxilium, qui in eccleſiã ipſam cõmittit.

Qui ratione officij vel intuitu diſciplinæ clericos percutiũt, non ſunt excommunicati. h. d.

Item ſi qui ratione officij [l], quod obtinet in eccleſia, aut ſi clerici ſeniores pueros, vel adoleſcẽtes in minoribus [m] ordinibus conſtitutos diuinum turbantes officium, vel etiam, ſi qui magiſterij vel prælationis obtentu ſubditos & ſcholares correctionis cauſa percuſſerint [n], excommunicationis ſententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum eſt, qui aliquos de familia [o] ſua vel propinquos inferiorũ graduum [p] ſimili modo, vt ab exceſſibus prohibeantur, & ſcientia boniſque moribus informentur, corrigendos

ad hoc, ca. olim. ij. de teſtit. ſpol.

a Vxore. Etiam non cognita dum ſit ſponſa de præſenti: quia lex permittit illam accuſari iure mariti. l. ſi vxor. §. j. ff. de adult.

b Matre. Quid in auia, & aliis aſcendentibus? Et idem videtur. l. appellatione. ff. de verb. ſigni. tu die litteram hanc & c. ſi vero. i. vnde ſumitur. eo. reſtringendam ad perſonas tantum expreſſas, vt per glo. Io. And. Panor. & alios, in d. c. ſi vero.

c Turpiter. Ignoſcit enim lex iuſto dolori. l. Gracchus. C. de adul. & lex ſic inuentum permittit occidi. l. quod ait lex. §. quod ait. ff. de adul. licet hoc non permittant canones. c. inter hæc & c. admonere. xxxiij. q. ij. & not. in d. ca. inter hæc.

d Probabiliter. Vt quia incedebat in habitu nõ cõgruenti ipſi clerico, & deferebat tonſuram more quorundam laicorum deferentium eam tempore æſtiuo. Quid ſi & habitũ & tonſuram deferebat, & credens illum clericum percuſſiſti? Dic quòd non incidis in excommunicationem, vt plene traditur in c. ſi vero. ij. vnde ſumitur. nemo enim ſola ſua opinione excommunicatur, licet propter iſta accidentia grauius peccet, vt not. in c. in audientia. eod.

e Occiderit. Nedũ vulnerauerit, vel percuſſerit.

f Habitu. Concor. c. cum non ab homine. vnde ſumitur. & c. perpendimus. & c. in audientia. eod. & fac. l. item apud Labeonẽ. § ſi quis virgines. ff. de iniur. & l. ſenatoris filia ff. de rit. nup.

g Immiſcuerint. Secus ſi ſe non immiſcuiſſet ſceleribus: quia tunc non perdit priuilegium clericale ob ſolam non delationẽ habitus, c. ſi vero. ij. c. in audientia. vbi not. & per Ab. in d. c. cum non ab homine. & latius in c. perpendimus. eod.

h Exceſſus. Et terrorem correctionémq; ſimiliũ.

i Coercebitur. Aſperior tamen pœna imponetur, c. cum non ab homine. eo. in fi. Nam ex perſona augetur crimen. diſt. xl. cap. homo. l. omne. §. j. ff. de re mili.

k Fruſtra. Sic c. fi. de immu. eccle. & in c. ij. ne cle. vel mon. & xvij q. iiij. c. frater. & ca in audientia. eod. vnde ſumitur. & l. quia fruſtra. ff. de vſu. & l. auxilium. in fi. ff. de min. & l. iſti quidem. ff. quod metus cauſa.

l Officij. Not. ergo, quòd ratione officij licet quod aliàs nõ liceret, hoc ideo, quia ex quo alicui commiſſum eſt officium, cenſentur commiſſa, & alia ſine quibus cõmode officium expediri non poteſt, concor. ca. cum voluntate. §. fi. eo. vnde ſumitur. Sic & iudex compeſcere poteſt omnes turbantes & impedientes iuriſdictionem ſuã. c. j. & c. præterea. & c. prudentiam. & c. ſuſpicionis. de offi. deleg & §. ſed ſiue. ſ. de iud.

m In minoribus. Cõſtitutos ergo in ſacris ordinibus, licet & hi turbẽt officiũ percutere non poterũt: quia ex eo quod ſpecialiter de iſtis permittitur, de aliis prohibetur. ca. qualis. diſt. xxv & c nõne. de præſum. l. cum prætor. ff. de iudi. & honorabilia membra exceptis grauioribus culpis verberibus ſubiici non debent. diſt. xlv. c. cum beatus. agatur ergo. cum ipſis admonitionibus, & ſi ſe non correxerint, ſuſpendantur. c. dolentes. de celeb. miſſ.

n Percuſſerint. Leuiter tamen. cap. j. & cap cum voluntate. §. fi. eo. modica enim tantum caſtigatio permiſſa eſt docenti. l. v. in fin. ff. ad leg Aqui. cum l. ſequen. & humilis debet eſſe doctrina magiſtri, & cap. humilis. de maior. & obedien. cum concord. ibi alleg. aliàs inciderent in canonem, vt not. in d. §. 1.

o De familia. Ca. cum voluntate. §. fi. eo. xxiij. q. iiij. c duo iſta. & diſt xlv. c. diſciplinam, qui enim domeſticorum ſuorum curam non habet, fidem negauit. diſtin. xlvij. §. neceſſe. verſi. hinc etiam Paulus, fac. l. ſi filius. C. de patr. poteſt. & l. vni. C. de emend. propinquo.

p Graduũ. Secus ſi ſint in ſuperioribus, quia liberantur a patria poteſtate ſaltẽ quo ad ſpiritualia, & quo ad percuſſiones, vt deſeratur ſacro ordini

imo

duxerint, & aliis caſib⁹ compluribus [a].

Ex cauſa poteſt quis abſolui ab alio, quam ab Apoſtolico h.d.

Quod iutē ſupra diximus ab hac excōmunicatione, ab alio, quā ab Apoſtolico, aut eius legato abſolui neminem poſſe, non eſt ꝑpetuum. Nam ſi quis excommunicationis latæ ſententiæ vinculis inodatus in mortis articulo [b] conſtitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias [c], aut alias iuſtas [d] excuſationes ita vt ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui præſentare, licebit diœceſano [e] epiſcopo iuramento [f] ſecundum morem eccleſiæ recepto ſibi abſolutionis gratiam impartiri.

Ceſſante cauſſa, ceſſat effectus h.d.

Periculo tamen & impedimento ceſſantibus, quam cito commode [g] poterunt, ad ſedem Apoſtolicam ſe ꝑſentabunt, mandatū illius ſuper negotiis, pro quibus excōmunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iuſtitia ſuadebit ſatisfacturi, alioqui ſi id facere contempſerint (ne temere & impune cenſuræ eccleſiaſticæ illudatur) ipſo iure in eandem ſententiam recident, quod generaliter conſtitutū eſt quotieſcunq; legitima ſubſiſtente cauſa [h], ab alio quis quam ab eo, a quo aliàs de iure abſoluendus fuerat, abſolutionis beneficium conſecutus fuerit: & quibuſdā caſibus ſimilib⁹ [i].

Si modica ſit illata iniuria clerico vel qui intulit non prouecta ſit ætatis. poteſt ordinarius abſoluere eum, qui incidit in canonem latæ ſententiæ. h. d.

Item ſi non enormis, ſed modica & leuis [k] iniuria fuerit clericis irrogata, inferens per epiſcopum [l] abſolui poterit [m]. Item ætatis intuitu iuris rigor manſuetudine temperatur. Vt ſi impuberitia conſtitutus [o] in canonem inciderit ſententiæ promulgatæ, ſiue ante, ſiue poſt [p] pubertatem

imò gl. in c. cum voluntate. §. j. eod. tenet factum ordinem indiſtincte liberare a patria poteſtate, quod non eſt verum, vt per Inno. & Hoſt. in c. indecorum. de æta. & qual. & per Abb. in d. §. fi.

a Compluribus. De quibus late per Hoſt. in ſumma, eo. §. quis poſſit excōmunicare. verſi. ſuper illo autem canone. & per glo. Io. c. cum voluntate. §. fin. eo. & aliàs ſæpe.

b Articulo. ca. non dubium. c. de cetero. c. quod de his. c. quamuis eo. cap. ſi quis ſuadente. xvij. quæſt. iiij. generalis enim reſeruatio abſolutionis non extēditur ad caſum mortis. ca. eos qui. eod. in vj. & per Ab. in cap. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordin.

c Inimicitias. Etiā ſi ipſemet dederit cauſam inimicitiis. nec enim ponderatur quæ ſit cauſa inimicitiæ. arg. l. nec timore. ff qd met. cau. & cap. veniens. ſpon. & per Abb. in cap. de cetero. eod. vnde ſumitur, licet aliàs cauſa debeat eſſe iuſta. vt in d. c. de cetero. & hic.

d Iuſtas excuſationes. In omni enim edicto rationabilis excuſatio excepta. ca. ex parte. de offi. deleg. & cap. ſi quando. de reſcript. fac. cap. ea noſcitur. eo.

e Diœceſano. Et non alius inferioribus, niſi forte in ſumma neceſſitate, de quo dic. vt per Abb. in cap. monachi. eod. & in cap. de cetero. vnde ſumitur.

f Iuramento. Cap. de cetero. cap. quamuis. cap. quod de his. eod. & promittens in tali iuramento, quod quamprimum ceſſabit impedimentum ſe conſpectui Apoſtolico præſentabit mandatum ſuper hoc exceſſu recepturus. cap. ea noſcitur. in fin eo. & hoc quod hic dicitur intellige etiam in aliis caſibus. cap. eo. in vj. & per Abb. in d. cap. de cetero.

g Cōmode. Non tamen delicate, vt l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. & fac. c. eos. eo. in vj. vnde ſumitur.

h Cauſa. De quib⁹ cauſis in cap. ea noſcitur. & in c. de cetero. eo. & ſupra §. proxim.

i Similib⁹. De quibus in c. eos. §. fi. eo. in vj.

k Leuis iniuria. Quæ autem dicantur leuis vel grauis iniuria, erit in arbitrio iudicis. §. atrox inſti. de iniur. fac. c. cum illorum, & qd ibi not. eod. & per Spec. in titu. de lenoc. §. nūc dicam⁹. verſ. quæ autem dicatur. & per Abb. in c. peruenit. eo. vnde ſumitur.

l Epiſcopum. Sed non alius inferior vt per Ab. in c. peruenit. eo. ante fi.

m Poterit. Quia leuis iniuria poteſt etiam leuiter emendari, cap. cum dilecti j. de accuſa. nec infamat. capit. cum te. de re iudic. & intellige etiam de laicis leuiter clericos iniuriantibus, vt per Abb. in cap. peruenit. eo.

n Ætatis. Cap. fin. eodem. vnde ſumitur, & diſtinct. octuageſimaſexta, capitulo tanta, & capitu. eos. de conſecratione, diſtinctione tertia, & trigeſimaquinta quæſtione nona, cap. ſententiam. aliis quoque reſpectibus temperatur iſte rigor, vt in d. cap. fi. nor.

o Conſtitutus. Doli tamen capax. c. pueris. de delict. puer. aliàs iniuriā facere non poſſunt, pari vero ele. j. de homi. & 16. q. j. c. illud. & no in c. fi. eo.

p Siue poſt. Nor. quòd beneficium ſemel indultū minori ex quo ſemel cœpit habere locum non

ſeſe abſolui poſtulet, diœceſanus epiſcopus abſolutionis beneficiũ impartiri poterit [a].

Monachi ſe inuicem vel conuerſos percutientes ſunt ab abbate vel epiſcopo abſoluendi. hoc dicit.

Monachi quoque & alij regulares quomodocunque[b] in clauſtro[c] ſeſe inuicem percuſſerint, non ad Apoſtolicam ſedem remittendi, ſed ſecundum prouidentiam proprij Abbatis [d] coercendi erunt: quod ſi abbas non ſufficit, epiſcopus[e] adhibendus erit.

Idem iuris ſeruatur in monialibus quod ſeruatur in monachis. h. d.

Simile [f] ſtatuitur de monialibus[g]: nam ſi vel ſe inuicem, vel conuerſos aut conuerſas[h] ſuas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebris ſexus verecundiã [i] & regularis obſeruantiæ decorem peregrinari compellantur, per epiſcopũ [k], in cuius diœceſi [l] monaſteria fuerint, abſolutionem cõſequentur. Sunt & alij caſus [m], quibus ab alio quis, quam ab Apoſtolico, ab hac excõmunicatiõe abſolui poterit: vt ex ipſis Decretaliũ libris facile apparere poteſt.

Ex cauſa certis caſibus abſolutio poteſt delegari. h. d.

His autem quibus id certis [n] caſibus ex officio [o] cõpetit non ſolũ per ſeipſos abſoluere [p]: verũ etiã aliis cum expedire viderint huiuſmodi abſolutionem committere poterunt [q].

extinguitur per ſuperuenientiam maioris ætatis. Ita not. Abb. in c. fi. eod.

a Poterit. Cap. j. c. fi. eo. c ſi quis ſuadente. xvij. q. iiij. & per Abb. c. j. de delict. puerot.

b Quomodocunque. Dum tamen non enormiter, vel in epiſcopum aut Abbatem vel clericum ſæcularem manus violentas iniiciant. ca. cum illorũ. § quid ſi clauſtrales. eo. & not. in ca. ij. eo. vnde ſumitur. & ſic ſecundum Abb. in d. cap. ij. nota, quòd in verbis permiſſiuis quantumcunque ſint generalia, ſemper intelligitur exceptus caſus enormis.

c In clauſtro. Idem eſt fortius, ſi extra clauſtrum: quia maius eſt delictum id facere in clauſtro, vbi debet ſeruari ſilentium: nam violatur immunitas clauſtri, ſecundum Abb. in cap. ij. eod. in fin. fac. cap. cum pro cauſa. eod. & hoc tenet Ioannes Andræas, poſt Abb. antiquum, in cap. cum illorum. eod. exprimitur autem clauſtrum ob frequentiorem contingentiam, ſic authen. caſſa & irrita. C. de ſacroſanct. eccleſ. fac. not. per Abb. in c. j. de iniu.

d Proprij Abbatis. Niſi monachum alterius monaſterij percuſſerit: hoc enim caſu vtriuſque monaſterij Abbas concurrere debet in abſoluendo, ca. cum illorum. & c. canonica. eo. & no. in c. ij. eo.

e Epiſcopus. Cap. ij. cap. cum illorum. cap. canonica. eod.

f Simile. Non tamen idem per omnia: quia in monialibus nõ excipitur caſus enormis, vt in monachis, vt in hoc § in prima notula habetur, ſed epiſcopus illas indiſtincte abſoluit, vt in c. de monialibus. vbi not. Ab. eod. vnde ſumitur.

g De monialibus. Vnde infert, quòd priuilegiũ c. ſi quis ſuadente diabolo. xvij. q. iiij. non competit ratione caracteris clericalis: quia ſi id eſſet, non competeret perſonis hic enumeratis, vt not. & Abb. in c. de monialibus. eod.

h Conuerſas. Quæ non veniunt in appellatione monialium, licet illarum in hoc priuilegio gaudeant, c. de monialibus. vbi not. Ab. eod.

i Verecundiam l. j. § ſexum. ff. de poſtu.

k Per epiſcopum. Impedit enim ſexus muliebris fragilitas, ne Abbatiſſa poſſit moniales ſuas abſoluere: quia ſexui feminino claues eccleſiæ non fuerunt commiſſæ. c. noua. de pœnit. & remiſs. & traditur in ca. dilecta. de maior. & obed.

l Diœceſi. Sed quid ſi monaſteria eſſẽt in diuerſis epiſcopatibus: & vna monacha percuſſit monachum, vel monacham, vel conuerſam, vel clericum alterius diœceſi? Reſpon. cõuenit vterque epiſcopus, vel alter alteri delegabit vices ſuas, vt habetur in cap. cum illorum. & cap. de monialibus. eod.

m Alij caſus. De quibus per Hoſtiẽ. in ſumma eod. § quis poſſit excommunicare. verſ. ſecunda regula, & not. in cap. fin. de offi. ordi.

n Certis. Quorum pars ſuperius numeratur, & notantur ad cap. fin. de offic. ordin. vnde ſumitur.

o Ex officio. Puta ex officio legationis. c. quod trãſlationem, & c. excommunicatis. & c. nemini. de offi. leg. Idem ſi quis habeat hoc ex priuilegio vt archidiaconus Bononienſis, qui ex priuilegio abſoluit excommunicatos in ſtudio Bononienſi vel ibidem delinquentes, vt not. in c. fi. de of. ord.

p Abſoluere. Quod intellige non ſolum de abſolutione ab excommunicatione. ca. ſi quis ſuadente diabolo. xvij. q. iiij. verum etiam de aliis excommunicationibus, arg. cap. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. & not. in c. fi. de offic. ordin. & ibi ſequitur Abb.

q Poterunt. Nota ergo, quod nudum monaſterium eſt delegabile per ordinarium, c. fi. vbi not. de offic. ordin. Quid autem in delegato? Reſp. idem ſi habet iuriſdictionem, puta, quia fuit delegatus in cauſa, in qua tulit excommunicationem: ſecus ſi ſibi fuiſſet delegata ſola duntaxat abſoluendi pote-

poteſtas. Et ſic procedit tex. in c. fi. §. fi. de off. deleg. & tenet Ab. in c. fin. de off. ord. Idem ſi alicui tale nudum miniſterium competeret, vt notauimus ſupra in j. notula de Archidiacono Bononienſi, & ita glo. quam Ab. etiã ſequitur in c. fin. de offi. ord. & alij in d. c. fin. §. fin. de offi. deleg.

Sed tamen non debet contẽni, xj. q. iij. c. j. not. in cap. j. eo. in vj. & in c. ſacroſ. eo. in antiq. latiſſime tamen de hoc per Didac. Coua. in c. alma mater. eo. in vj. §. vij. verſ. xj. in tertia concluſione, ad quem pro clara elucidatione huius materiæ excõmunicationis eſt recurrẽdum.

Excommunicatio iudicialis eſt quam infert iudex & cui cauſa committitur, omnia quæ cauſam contingunt cenſentur permiſſa hoc dicit.

Iudicis ſiue iudicialis[a] excõmunicatio eſt, quæ iudicis miniſterio infertur. Iudicẽ autem hoc loco intelligimus nõ ſolum ordinarium: verum etiam delegatum[b]. Nam ſi cui per Apoſtolicum cauſa etiã ſimpliciter delegetur, nec litteræ commiſſionis de excommunicatione quidquam contineant, poterit nihilominus delegatus, conceſſæ ſibi auctoritatis ratione contumaces (vt ſupra[c] diximus) eccleſiaſtica ſeueritate coërcere.

Excommunicationis ſententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in ſcriptis, ita vt cauſam contineat h. d.

Quoties autem cauſa[d] ſuberit, vt iudex ſubditum[e] ſuum eccleſiaſtica diſtrictione coërceat (cum medicinalis[f], non letalis excommunicatio eſſe debeat) nõ aliter, quam competentibus[g] præmiſſis monitionibus[h] ad huiuſmodi ſententiã deſcendet, quam etiam deſcripti[i] recitatione proferet, ita vt cauſam[k], ob quam profertur expreſſe contineat. Aliaque obſeruabit, quæ tam generali[l], quàm Lugdunenſi[m] concilio editis cõſtitutionibus ſunt comprehenſa, earumdem pœnis, ſi cõtra fecerit ſubiiciendus.

Iudex aliquem excõmunicãs in dubio cenſetur inferre maiorem excommunicationem. h. d.

Sed quæri poterit, ſi iudex illa verborũ for-

a Iudicialis. Incipit ſecundum principale membrum huius tractatus: nã hucuſque habitus eſt ſermo de excõmunicatione canonis, quæ quodãmodo legitima poteſt appellari, nunc de iudiciali. Eſt & alia quædam ſpecies, quæ nec canonis eſt nec iudicialis, vt ſi cui Papa concedat priuilegium & poteſtatem excommunicandi ſuos manifeſtos malefactores, de qua indulgnetia habetur in cap. ex parte decani, iuncta gl. j. de reſcrip. & in c. ex parte. de verbo. ſigni. & per Inno. in c. venerabili. de cenſib. & poteſt concedere etiam ſimplici laico hanc excommunicandi poteſtatem, not. in c. bene quidem. diſt. xcvj. & in cap. tranſmiſſam. de elect. & in c. ab excõmunicato. de reſcr. alius autem nemo poteſt, nec conſuetudo, etiã immemorabilis, Abb. in c. ſacroſancta. de elect. late in cap. quanto. & c. fin. de conſuet. & de materia §. huius late Hoſtien. in ſumma, eod. §. quis poſſit excommunicare, verſic. ne dum autem. & per Ioan. de Ligna. in tractat. de eccleſiaſtica cenſura. §. viij.

b Delegatum. Cap. j & c. preterea. de offi. deleg.

c Supra §. ſed ſiue. ſ. de iudi.

d Cauſa. Sed quid ſi excommunicãdi cauſa nõ ſubeſt, quid operabitur iniuſta excõmunicatio? Rñ. quo ad Deum nihil operatur, immo patienter toleranti adquirit meritum, c. cum ceteri. de ſent. & re iudi. in vj. & xj. q. iij. c illud. ſed quo ad homines operatur: quia antequam relaxetur debet excommunicatus vitari, c. cum contingat. de offi. deleg. & c. per tuas. eo. & per Ab. in rubr. eo.

e Subditum ſuum. Aliàs in non ſubditum non poſſet hęc cenſura exerceri, c. à nobis, j. eod. ſententia enim à non ſuo iudice lata non tenet, c. at ſi clerici. de iud. & ix. q. ij. per totum. & de hoc late per Hoſt. in ſumma, eod. §. quis valeat excõmunicari.

f Medicinalis. Nõ mortalis, ij. quæſt. j. c. muti, & xxiiij. q. iij. c. notandum. & c. j. eod. in vj. vnde ſumitur. & quomodo hoc intelligatur vide per Didac. confutantem Lutherũ in c. alma mater. in prin. verſ. vj. eadam radice. nu. ix. in vj.

g Competentibus. Non minus tribus, cap. contingit. ij. & c. ſacro. eod. & in c. j. & conſtitutionẽ, & c. ſtatuimus. eod. in vj. vbi habetur, quæ ſit competens admonitio, & in ca. reprehenſibilis. de ap.

h Monitionibus. Sed vtrũ poſſit quis cõuenire & obligare ſe, vt poſſit etiã ſine monitione aliqua excõicari? Reſp. nõ, vt not. per Hoſt. & Ab. in c. P. & G. de offi. deleg. verſi. quo ad ſecundũ. hęc autem verba. Præcipio ſub pœna excommunicationis, non inducunt excommunicationem, ſed monitionem, vt p Bur. in c. clericis. de ordi. ab epiſcopo qui renun. epiſcopatui.

i Deſcripti. Nota caſum, in quo actus requirit ſcripturam de neceſſitate, de alijs habes in c. j. de cenſi. in vj.

k Cauſam. Verbi gratia: quia peremptorie citatus corã nobis renuit cõparere, vel quia iuſſus intra talẽ diẽ Titio ſoluere facere recuſauit, vt no. ĩ c. j. eo. in vj. & licet cauſa ſit falſa, ligat nihilominus, vt not. in d. c. j. & p Ab. in c. per tuas. eo.

l Generali. Cap. ſacro.

m Lugdunenſi. cap. C. eo. in vj.

mula vſus fuerit: Illum excõmunico, vel ſimili, qua de maiori, vel minori excõmunicatione quidquam non expreſſerit: vtra magis quis excommunicatus, cenſeatur [a]. Et reſponſum eſt non tantum minorem: ſed etiã maiorem cenſeri per iudicem illatam quam non modo à ſacramentis, & fideliũ participatiõe excluſio, ſed alij præterea multi conſequũtur effectus [b].

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & iudices curare debent, quod excommunicati ab actu legitimis, & commercio aliorum abſtineant. h. d.

Quorum ille prætereundus nõ eſt, quod quamdiu de excommunicatorum abſolutione legitime [c] non cõſtat [d], qui cum ipſis cõmunicauerint, ipſi quoque nullo obſtante priuilegio [e] ipſo iure [f] excommunicationem incurrunt [g], decretúmque [h] eſt propterea, vt ab eccleſiaſticis iudicibus ſæculares [i] iudices canonica pręmiſſa monitione [k] eccleſiaſtica cenſura compellantur, vt excõmunicatos ab agendo [l], patrocinando [m],

a Cenſeatur. Eſt in promptu dubitandi ratio: quia in pœnis mitior interpretatio eſt facienda, c. in pœnis. & c. odia. de reg. iur. in vj. l. ſi de interpretatione. ff. de pœn. Sol. cõtrarium procedit in pœnis corporalibus & pecuniariis: excommunicatio autẽ non eſt proprie pœna, ſed animę medicina, vt ſupra eo. §. proxim. vel dic, quod contrarium non procedit vbi controuertitur periculũ animę, c. iuuenis. de ſponſ. & not. in c. j. de ſeru. in ord. fac. Vnde regulare eſt, quod in foro pœnitẽtiali in dubio ſumatur interpretatio grauioris pœnæ. Au. in c. j. de iudi. verſic. & ad hoc allego. Vel dic quod hanc interpretationẽ induxit conſuetudo, quæ valet admodum in interpretando, c. litteris. de ſpõſ. l. Labeo. ff. de ſup. leg. l. ſi de interpretatione. ff de legib. ſed non eſt in vſu, vt iudices ferãt minorem, Abb. in c. ſi diligẽti. verſ. ex qua. gloſſ. not. de foro competenti.

b Effectus. De quibus per Hoſt. in ſum. §. quis ſit effectus. & per Io. de Ligna. in tract. de cenſura eccleſiaſtica §. 13. & ſeq inter alios eſt is, quòd excommunicatus, non poteſt alium excommunicare, Butr. in c. cũ clericis. de ordi. ab epiſcopo. qui renun. epiſcopa.

c Legitime. Per litteras Papæ, vel eius vicem gerentis, vel alio modo, c. ſicut. eo. Sed an ſufficiat vnus teſtis? Et videtur ſufficere, arg. c. nobiliſſimus. diſtin. xcvij. quod ſatis admitti poſſet, ſi nemini fieret præiudicium, quod non videtur hoc caſu, ſecundũ ea, quæ not. in d. c. ſicut. vnde ſumitur. ſecus tamen eſſet in foro pœnitentiali: quia ipſi etiam abſoluto crederetur, de conſecr. diſt. 4. c. cum itaque. & c. ſi nulla. & per Abb. in d. cap. ſicut.

d Non conſtat. ſemel enim excommunicatus adhuc præſumitur excommunicatus, ca. propoſuit. de cler. excom. mini. c. ſemel malus. de reg. iur. in vj. & quod ibi not. & per Abb. in c. propoſuit. de cleri. excom. mini.

e Priuilegio. Immo cõtra de c. cum voluntate. & c. quod in dubiis. & c. inter. eod. & d. §. vxores. & §. mercatores. infrà eod. Sol. intellige hoc de priuilegio nõ clauſo in corpore iuris, vt per Ab. In c. ſicut. eo. vnde ſumitur. qui intelligere videtur illũ text. generaliter de quolibet excommunicato, licet gloſſ. ibi videatur intelligere prout iacet litera: ſcilicet, quòd non valet tale priuilegium reſpectu cõmunionis habendæ cum excõmunicato ex diſpoſitione, c. ſi quis ſuadente diabolo. xvij. qu. iiij. Sed an idem dicendũ ſit de excõmunicato, qđ teneatur alium excommunicatum vitare? Et nõ videtur: quia pœna non videtur poſſe locum habere, per ea, quæ fac. Butr. in l. mancip a. C. de fur. Cõmuniter contra. Nã quod nõ pręſtat priuilegium, non præſtabit excõmunicatio, Abb. in c. nulli. eod. vnde ſumitur, & habetur in ca. illud. de cle. excõ. miniſt. nec verũ, quod pœna non poſſit habere locum in iam excommunicato. §. quod ſi pluribus. & ibi not. infr. eo. nec vera eſt doctrina Butrigarij, vt per Fel. in c. nonnulli. num. ciiij. de reſcript.

f Ipſo iure. Cap. cum excõicato. xj q. iij. vbi not.

g Incurrũt. Non haberet locum hoc in Papa, vt per Doct. in c. ſicut. eo. fac. cle. ſi ſummus. eo. Itẽ ſi cõmunicaret quis excõmunicatus, qui eſſet tolleratus: quia non eſt vitãdus, niſi in occulto, Ab. in c. tanta. de ſimo. § ſed & ſi qui. infr. eod. Item in eo, qui denunciatus quidem eſſet excommunicatus a prælato: conſtaret tamen hoc non eſſe verum: puta, quia excommunicatio eſſet inualida: puta, tanquam lata poſt appellationem, vt per Abb. in c. dilectis. de appel. & aliis pluribus caſibus, de quibus in §§. ſeqq.

h Decretumque. Ca. decernimus. & c. conſtitutionem, & c. ſtatuimus. eod. in vj.

i Sæculares. Quorum poteſtas eſt minor eccleſiaſtica, c. ſolitæ. de maio. & obe. & not. in c. decernimus. eod. in vj.

k Monitione. Erit autẽ hoc caſu canonica monitio, ſi aliis rite ſeruatis, eos qui monentur exprimat nominatim vel indubitabilibus indiciis, ac modis, c. conſtitutionẽ. eo. in vj. & qđ ibi not.

l Agendo. Et ſecõuenendo, non autẽ a defendendo, e. cũ inter priorẽ. de exce. c. intelleximus. de iud. & no. in c. decernimus, eo. in vj. vñ ſumit.

m Patrocinãdo. Hoc verbũ, tam aduocati, quam

proca

& teſtificando [a] in ſuis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te non poteſt vti contra me ad tuum commodum. h. d.

Dubitatum [b] tamen fuit num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione [c] ſcienter communicat excõmunicatum ipſum a iudicio contra ſe inſtituendo ſummouere poſſit [d]: cum ille cõmunionem huiuſmodi contra eum replicet, & cum is, qui impetitur à ſacramentorum [e] perceptione ſit remotus: alius vero etiam a fideliũ communione [f] replicatione minime ſuffragante iudicium procedere nõ poterit.

Excommunicato communicari non poteſt ante abſolutionem, etiã ſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis eccleſiæ & epiſcopus ei communionem reddiderit. h. d.

Nec ideo magis agere volẽti cõmunicari [g] poterit quod ipſe ex conſuetudine [h] de parendo mandatis eccleſiæ iuratoriam dederit cautionem, eique communionem epiſcopus reddiderit, aut qđ eos, cũ quibus participauit poſtmodũ impugnauit: nam niſi poſt iuramentum pręſtitũ ſecundum formã eccleſiæ abſolutus fuerit, nec cautio, nec perperã [i] reſtituta communio quidquam proderit.

Cui non cõmunicamus viuo nec mortuo cõmunicamus. h. d.

Quod ipſum obtinet etiam, ſi poſt prædicta morte quis præuentus abſolutionis beneficiũ obtinere nõ potuerit [k]. nec enim is, cui viuo nõ communicamus, defuncto cõmunicabimus [l].

Excõmunicatus ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui. h. d.

Plane, ſi de mortui pœnitentia per euidentia ſigna [m] dum viueret conſtiterit, defuncto quoq; abſolutionis beneficium a proprio iudice impendendũ [n] erit:

procuratoris includit miniſterium, vt not. in ca. decernimus. eo. in vj. & intellige non ſolum pro aliis, ſed nec pro ſeipſo, vt ibi not.

a Teſtificando. Cap. veniens. ij. in fi. de teſtib.

b Dubitatũ. ſ. in c. a nobis. de exce. vñ ſumitur.

c Vel oratione. Id eſt, ſecum orando, xj. q. iij. ca. cum excommunicato, & c. nuper. & cap. a nobis. de except.

d Poſſit. Videtur enim nõ poſſe, cum enim prius communicauerit ei, non videbatur poſtea ei obiicere poſſe excommunicationẽ, cũ illius mores approbauerit, c. nulli. de accuſ. ca. quẽadmodum. de iureiur. l. ſi vxor. in fin. ff. de adul. l. Põponius. j. ff. de neg. geſt. viij. q. ij. ca. dilectiſſimi. xxxij. q. v. c. horrendus. Itẽ non debet quis obiicere quod ipſe noluit ſeruare, cap. pro illorum. de præb. c. cũ eccleſiaſticæ. de excep. c. an ſit. de appell. Contrariũ deciditur in cap. a nobis. ratione de qua ibi, & in hac littera, & contraria non procedunt vbi approbatio non dependet a voluntate approbãtium, vt eſt hoc caſu, vt per Ab. in d. c. a nobis.

e Sacramentorum. Cap. ſignificauit. de de ſent. excõ. cõtra Solu. illud videtur eſſe ſpeciale in excõmunicatis a Papa. Vel poteſt habere locum quando communicat ei, pro quo eſt excõmunicatus, c. nuper. & cap. ſi concubinæ. eo. Vel fuit excommunicatus cum omnibus fautoribus ſuis. xj. quæſt. iij. cap. excellentiſſimus.

f Communione. Idem ſi & excipiens excommunicatus ſit maiori, ſecundum Doct. in cap. a nobis. & in cap. cum inter, de excep. omnis enim defenſio excommunicatis competit ſiue realis, vt peremptoria, ſiue perſonalis, vt contra iudicem competentẽ, ſiue ſit declinatoria, ſiue competat ratione temporis feriati vel loci incompetentis, vel reſcripti ſurreptitij, vel inepti libelli, vt late in d. cap. a nobis.

g Communicari. A quocunque etiam epiſcopo, vt in cap. cum deſideres, & ibi Abb. eod. vnde ſumitur: quia cum debeat alios prohibere non debet ipſe hoc facere. l. altius. ff. ſi ſeru. vind. c. vni. de na. ex lib. vent. vbi de hoc. §. hæc autẽ omnia. in fi. auth. vt differentes iudices. cap. in canonibus. xvj. qu. j. Aliud in Papa ratione, de qua per Abb. in ca. cum deſideres.

h Ex cõſuetudine. Et ad cautelam potius, quã ex rigore canonũ, c. cum deſideres. eo. & habetur in ca. ex tenore. eo. Vnde inferri poteſt, quod iuramentum non eſt de forma abſolutionis, de quo in d. c. cum deſideres. per gloſſ. & Docto.

i Perperam. Hoc ideo quia nõ poteſt epiſcopus ex propria voluntate neglecta abſoluendi forma aliquem abſoluere, & ideo licet per communionem ſuam illi redditam haberi pro abſoluto, hoc tamen non poteſt, licet ſecus ſit in Papa, vt per Abb. in j. cum deſideres. eodem.

k Non potuerit. Cap. a nobis. ij. eod.

l Communicabimus. Cap. ſacris. eod. & §. non tamen. ſupra de ſepult.

m Signa. Sic cap. a nobis. & cap. ſacris. vnde ſumitur.

n Impendendum. Sed cur abſolui poteſt quis poſt mortem, c. a nobis. ij. c. ſacris. eo. baptizari non poteſt, arg. xxxij. q. vij. c. licite? Reſpon. excommunicatio percutit non ſolũ animã verũ & corpus reſpectu ſepulturæ: ſecus baptiſmus quia animam

animam tantum reſpicit, vt not. in d. c. a nobis. licet aliter ibi dicat Hoſtien. quem refert, & impugnat Abb. dic vt ibi per eum. Et infertur ex ratione ſupradicta quod ex quo nobilitas eſt corporis principaliter, quod poterit quis poſt mortem nobilitari, ſeu gradum militiæ recipere, quod tenuit Bart. in l. j. C. de dign. lib. xij. Sed an poterit poſt mortem etiam doctorari? Abb. in d. cap. a nobis. refert ſe ex facto interrogatū reſpondiſſe, quod non, quòd doctoratus potius virtuti animæ tribuatur, quā corporis, l. magiſtros. C. de profeſſ. lib. xij. ergo ſi quid eſſet quod ad corpus pertineret, poſſet etiam doctorati mortuus: puta ſi doctores haberēt honeſtiorem ſepulturam, ſi deſcendentes, ex doctoribus certis priuilegiis gauderent, & ſcholaris decederet poſt recitationem punctorum beneficiam, puta caſu & morte repentina.

Mortuus an poſſit miles creari.

Mortuus an poſſit doctorari.

heredeſque [a] eius, vt pro ipſo ſatisfaciant, ſi ſponte nolint eccleſiaſtica cenſura compelli poterunt.

Diffamata de excommunicatione non poſſumus communicare, niſi ſe purget, vel ad cautelam ſe faciat abſolui, & toleratus ab eccleſia non debet vitari, niſi in occulto. h. d.

Sed etſi, qui pro ſacrilega [b] manuum iniectione in edictum [c] excommunicationis incidit denūtiatus [d] quidem non ſit, ſed municato communicatum de patrato ſcelere publica laboret infamia [e]. Nemo ſibi pari ratione communicare debet, niſi vel ad arbitrium epiſcopi de hoc ſe purgauerit [f], vel ad cautelam [g] abſolutionis beneficium conſequatur, niſi forte ſoli [h] tibi de facinore conſtet: hoc enim caſu quādiu toleratur [i] ab eccleſia, priuatim tātummodo à te vitandus erit, vt ſaltem verecundiæ [k] rubore ſuffuſus, pro latēti exceſſu ſatisfacere cōpellatur.

Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum [l] intereſt, qualiter excommunicato communicetur: nam ſi quidem crimini & criminoſo communicarit quis: conſilium puta, auxilium [m], vel fauorem impendēdo, vel forte [n] cum clericis ab Apoſtolico excommunicati ſcienter, & ſponte [o] participauerit, & ipſos in officiis receperit, eadem excommunicationis ſentētia in-

a Heredeſque. Etiā ſi nihil ad eos peruenerit, cap. in literis. de rapt. c. ſi. de ſepult. vbi de hoc diffuſe per Abb. & alios, & not. in c. a nobis. ij. in ſi. eo.

b Sacrilega. Not. ſacrilegium committi per iniectionem manuum in clericum. c. cum non ab homine. eo. vnde ſumitur, & quod ibi not. Abb.

c Edictum. Cap. ſi quis ſuadente. xvij. quæſt. iiij.

d Denuntiatus. Cap. cum non ab homine. eod. vij. q. j. ij. c. ſi tantum. & ca. placuit. nec enim qui ſcit amplius certiorari debet, l. j. ff. de act. empt. l. j. ff. de dot. præl. & diſt. xciij. cap. ſi inimicus. & excommunicatio trahit ſecum executionem, c. paſtoralis. de appel. & denuntiatio non fit, niſi propter ignorantes, & ad inducendam certitudinem, vt not. in d. c. cum non ab homine.

e Infamia. Nota caſum, in quo fama probationem facit, fac. cap. illud. de cler. excomm. mini. Item matrimonium quoque impedit fama, cap. ſuper. eo. de conſang. & affin. & not. in cap. cum deſideres, vnde ſumitur.

f Purgauerit. Sed tamen & ante purgationem debet vitari quidquid dixerit Innoc. & ita tenet Abb. in cap. cum deſideres. eod.

g Cautelam. Cap. ad præſentiam. de appel. cap. venerabili, & cap. cum deſideres. eod. de conſec. diſt. iiij. ca. ſi nulla. arg. quod per hunc modum fama tollatur.

h Soli tibi. Sic in c. cum non ab homine. de ſent. exc. contra Inn. in c. inquiſitioni. de accuſa. qui videtur tenere, ꝙ id quod hic dicitur, habeat locum cum notoriū eſt de excommunicatione, nec ſufficere, quòd multis pateat, arg. ij. q. j. c. multi. quod improbat Abb. in d. ca. cum non ab homine. per illū text.

i Toleratus. Ex quo enim nō poſſumus eum conuincere de excōmunicatione, nō debemus enim vitare in publico cū dedecore & infamia ſua, arg. vj. q. ij. c. ſi tantum. & cap. placuit. fac. l. diffamari, C. de ingen. manu. & ita Abb. in cap. cum non ab homine. eod.

k Verecūdiæ. Quæ apud bonos multū operatur, l. Quintus. ff. mā. l. iuſta. ff de mād. vin.

l Sed multū, &c. Sumitur ex c. nuper, §. in ſi. eod.

m Auxilium. Idem ſi conſilium. Nam & ipſum ad eandem pœnā obligat ad quam factū ipſum conſultum, cap. nuper. §. in ſecunda. eod. ſecundum ea tamen quæ Canoniſtæ in cap. nullus ex conſilio. de re iud. in vj. & per Legiſtas in l. non ſolum, §. ſi mandato. ff. de iniur. & alibi ſæpe.

n Vel forte. Sumitur ex cap. ſignificauit, eo. cuius multiplex eſt intellectus, ſecūdum communem tamen quinque requiruntur ad hoc, vt habeat locum quod ibi, & hic dicitur, & quod participantes ſint clerici, vt hic, ibi cum clericis: quod ſcienter participauerint, vt ibi, ſcienter, quod ſponte: quod is, cum quo participatur ſit excommunicatus a Papa. ibi ab Apoſtolico: demum quod in diuinis officiis. licet alij aliter, vt late per Abb. in d. c. ſignificauit.

o Sponte. Immo idem, ſi per metum, ca. ſacris. de

uoluetur, qua illi ipſi ſunt obſtricti, quib⁹ cũ ita ab eo cõicatum fuit.

Abſolutio pertinet ad eum, qui damnauit.h d.

Cumque [a] ratione dãnati criminis in eum qui dãnauit, delinquere videatur, merito ab eo, vel (ſi detur [b]) eius ſuperiore iuraméto præſtito, delicti, tunc erit abſolutio [c] requirenda. Et idem ſtatuetur, ſi qui cum participibus [d] ſuis excõmunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminoſa illigat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium abſolui poteſt.h.d.

Quod ſi aliter: puta, in choro, in menſa, in oſculo, aut ſermone [e] excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nulla interueniẽte iuratoria cautione a proprio ſacerdote vel epiſcopo abſolutionis beneficiũ obtineri poterit: quamuis enim & tunc non iudicis, ſed iuris ſententia excõicato communicãs ſit illigatus: quia tamen cõditor canonis eius abſolutionem ſibi ſpecialiter nõ retinuit [f], eo ipſo relaxandi facultatem aliis conceſſiſſe videtur.

Communicans excommunicatum in contemptũ, incidit in maiorem excõmunicationẽ.h d.

Hoc tamen [g] tunc obtinet, cum non in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ cum excommunicatis quis cõmercium habuerit: nam qui cõtra prohibitionẽ [h] ſui pręſulis [i] excõicatorum cõioni ſeſe ingeſſerit, anathemate feriẽd⁹ erit.

Si excommunicatus minori, indureſcat in ea, poterit excommunicari maiori. h. d.

Quod ſi ex locutione [k], & aliis ſimilibus minori excõicatione irretitus fortius induteſcat [l], poterit iudex poſt canonicam [m] monitio-

de his quę vi, metuſve cau. ſi & ij.q j.c.in primis. licet talis mitius puniatur, ſecũdum Abb.in c.ij. de deli. puer. Sol. incurret excõmunicationem, ſed non eandem qua implicitus eſt excommunicatus a Papa, ſi illi communicet, ſed minorem dunraxat, & ita is quoque mitius punietur.

a Cumque. Ca.nuper.§.in ij. eod.

b Si detur. Hoc propter Apoſtolicum cuius ſuperior non datur.

c Abſolutio. Sed cur quemadmodũ ad alienum parochianum extẽditur excõmunicatio nõ item & abſolutio? Reſpondeo, vt not. in c. nuper. de ſent. excomm.

d Cũ participibus. Ca. quod in dubiis. eod. vnde ſumitur. & ibi Ab. Hodie tamen hanc excommunicationem, ſcilicet, Excõmunico te cum tuis participibus, nullus ferre poſſet citra Papam, niſi ſeruatis quibuſdam ſolennitatibus & monitionibus, vt in c.ſtatuimus. & c. conſtitutionẽ. eod. in vj.& per Ab.in d. cap.quod in dubiis.

e Aut ſermone. In iſtis enim cõmunicans nõ dicitur excõmunicato in crimine cõmunicare, ſed extra. vnde propter hoc non eſt ligatus eadem ſententia cum illo, vnde ſi contra ipſum in accuſationem proſiliret excipere poterit contra illum, nec replicatio communionis habebit locum. cap.a nobis. de except.& not.in cap. nuper. eod. vnde ſumitur. Sed nunquid dando eleemoſynam excommunicato incidat quis in excommunicationem: quemadmodum communicãdo in choro, & in officiis diuinis? Reſp. non ſi excommunicatus valde indigeat. c. quoniam. xj.quæſt iij.& per Ab. In c. veritatis: verſic. non enim. potuit ſe per iuramentum, &c. de dolo & contum.

f Retinuit. Similiter prętor magiſtratibus quædam cõ mittit, ſcilicet cautionem, & in poſſeſſionem mittere ex primo decreto ex cauſa damni infecti, ſed miſſionẽ ex ſecundo decreto ſibi reſeruauit. l. iubere cauere .ff. de iuriſ. omn. iudi. Et eſt arg. epiſcopos poſſe diſpẽſare vbi ſpecialiter diſpenſatio non eſt inhibita, arg. c. cum apud.& xvj.q.j.cap. ſunt nõnulli. & concеſſum videtur qđ non eſt prohibitũ, l. nec nõ .ff. ex quib. cauſ. mai. & de hoc not. in c. dilectus. de temp. ord. & plene per Abb. in cap. at ſi clerici. §. de adulteriis. de indi.

g Hoc tamen. Sic. c. ſi. §. ſi. de cleri. excom. miniſtr.

h Prohibitionem. Not. quod contemptus auget delictũ, vnde veniẽs contra legem cõſilij, licet aliàs nõ peccet, niſi forte venialiter, veniens tamẽ ex contemptu peccat mortaliter, vt not. in c. quis autem. diſt. x. & ibi Domi. & per Ab. in c. j. de conſti. & in cap j. de vit. & hon. cle. & per Io. Andr. in c. dilecto. ſuper verbo, contemptis. de ſent. excom. in vj Quando autem quis dicatur ex contemptu facere, habetur per Domin. in cap. nullus. diſtinct. ſo.

i Præſulis. Simile in cap. j. de matrim. contract. contra interdictum, &c.

k Locutione. Sumitur ex c. ſtatuimus. eo. in vj.

l Induteſcat Quia videt & ſubſtinet ſe habere conuerſationem hominum, quam non deberet habere, & inter homines grauis eſt pœna. l. hi qui ſanctam. C. de apoſt.

m Canonicã monitionẽ. Quæ autẽ ſit canonica monitio dicitur ſtatim in § ſeq. & In c. conſtitutionem. eo. in vj. & ſi ferretur talis excommunicatio omiſſa tali monitione eſſet nulla. c. ſtatuimus. eod. in vj. licet aliàs citationis omiſſio non vitiet excõicationis ſententiam. c. ſacro. eod. & not. ij. q. j. in ſum. & per Abb. in c. j. de exce. prael.

nem etiam maiori [a] excōmunicatione, & con ſimili participātem illigare. Quod & in ſuſpenſionis [b] & interdicti ſententiis obſeruandum erit.

Quæ ſit monitio canonica.h.d.

Tunc autem canonica cenſebitur eſſe monitio [c], ſi competētibus interuallis atque aliis [d] rite obſeruatis, eos qui monētur exprimat nominatim [e].

Ignorantia excuſat participantē cum excōmunicato.h.d.

Interdū [f] tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obſtringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuerſatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter [g] ignorabat.

Epiſcopi debent propalare nomina excommunicatorum. hoc dicit.

Vnde vt excuſationis [h] cauſa omnibus auferatur, prouidere debent epiſcopi [i] vt excōmunicatorū omnium nomina, tam ſuis parochianis, quam vicinis epiſcopis pariter indicent, eaque in celebri loco poſita [k] pro foribus eccleſię cūctis conuenientibus inculcent, vt huiuſmodi adhibita diligentia excōmunicatis eccleſiaſticus aditus adimatur.

Omnes, qui ante prolationem ſententiæ tenebantur excommunicato cōmunicare, tenentur etiam poſt.h.d.

Vxores [l] quoque excommunicatorū, filij, ſerui [m], ancillæ, ruſtici,

licet aliæ ſententiæ ſint ipſo iure nullæ.iij.q.ix. cap.caueant. & c.j.de cau.poſſeſſ.& proprie.

a Maiori. Vt creſcēte contumacia, creſcat etiam pœna. c.quoniam.in fi.diſt.xxxj. & c.quoniam. §.fi.vt lit.non conteſt.

b Suſpenſionis. Ca. ſtatutum.eod.in vj. vnde ſumitur, quod fuit conſtitutū: quia ordinatij nimis prōpti erāt ad inferendas huiuſmodi excommunicationes, & ſuſpēſiones, vt dicitur in d.c.ſtatutū. & quod hic dicitur de ſuſpēſione declara ſecūdum Inn. in c.j.de exceſ.prælat. quē ibi ſequitur Ab. quādo ſuſpēſio imponitur ob contumaciam: ſecus ſi ob aliud crimen.

c Monitio. Intellige quādo agitur de excōmunicādis participibus. c.cōſtitutionem.eod.in vj. vnde ſumitur: alias autem bene poſſet fieri generalis monitio, vt not.in d.c. conſtitutionem.

d Aliis. De quibus. in c.ſacro.eod.

e Nominatim. Vel aliis indubitabilib9 circunſtantiis, quæ habent vicem proprij nominis l.certū ff.ſi cert.pet.cap.licet.ij.de teſtib.c.conſtitutionem.eod.in vj.vbi not.

f Interdum. Dictum hucuſque eſt quando participans, vel cōmunicans excōmunicato incurrit minorem excōicationem. Itē quādo maiorem, nunc incipit dicere quando neutram incurrit.

g Probabiliter. Cap.ſi vero.eo.c.Apoſtolicæ.de cler.exc.mini.§.ex cōtrario.ſupr.eo. vbi de percutiente, quem ignorabat clericum, hic de conuerſante cum eo, quem ignorabat excōicatum, vnde neuter eſt ſuperfluus. craſſa autē & ſupina ignorātia non excuſaret, not.in d.c.Apoſtol.fac. c.ſi vir.de cog.ſpi.c.j.& ij.de epiſcopo, qui renū. e$ patui, vbi de hoc,& j.qu.j.c.ſi qui a ſimoniacis.

h Excuſationis. Sic xj.q.iij ca.curæ vnde ſumitur.& præſtat quod hic dicitur. atq. quod contra ea, quæ publice facta ſunt nemo ſit poſtmodum audiendus, vt viij.qu.j.c.licet.& c.nulli.d.liiij.& c.quod dicitis.diſt xvj. Argu.contra in c.propoſuiſti.diſtinct.lxxxij.

i Epiſcopi. Creditur ergo litteris epiſcopi, fac.c. poſt ceſſionem.de probat. & c. cum dilectus.de fi.inſtru. niſi tamen probabiliter conſtet veritatem eſſe in contrarium: quia quis fuit excommunicatus poſt appellationē legitimam, vt per Ab. in ca. dilecti.de appel.verſ.vltimo no.

k Poſita. Sed cum viua vox potior ſit, quam mortua, quare non creditur verbo epiſcopi in talibus, vj.q.ij.c.ſi tantum. & c.placuit.c. cū tu fili. de teſtib. maxime cum compertū ſit elogia ex mala fide ſcribi. l. diuus.ff.de cuſto.& exhib.reorum. nec ſcripturæ tabellionis creditur, niſi habeat teſtiū ſubſcriptionē.§.ſancimus. in auth.de hære.& falcid. nec inſtrumēto procuratoris. c.j.de proc.nec inſtrumēto iudicis. c.cum à nobis.de teſtib. Sol. ſecundum Hug.quod hoc operatur auctoritas ſigilli epiſcopalis, qđ obtinet vim publici inſtrumenti, c.ſcripta.de fi.inſt.c.peruenit.de fideiuſſor. Alij, quòd non credetur huic ſcripturæ, niſi ſit redacta in publicā formam.§.ſi vero. authen.vt nulli iudicum, & c.& l.in donationibus.C.de dona. Alij aliter, vt not.in c.curæ.xj. quæſt.iij.vnde ſumitur.

l Vxores. Sumitur ex c.quoniā.xj.q.iij.& c.inter alia.eo.& eſt hoc atq. quòd ſtatutum imponens pœnam conſeruanti cum bannito non includat vxorem. Sed nunquid maritus excōicatus poterit ab vxore debitum petere? Hug.quòd non, ſed bene tenetur reddere, & tenet glo.in d.c.quoniā. Sed an excōicatus poſſit in iudicio vxorē petere? Reſpon.quanquā non poſſit, per c.intelleximus. de iudi. iudex tamen ex officio propter periculū fornicationis reſtituet, ſentit hoc gl.in d.c.quō. Io.Cald.in c.fi.de ord.cogn.& Ab.in c.inter alia.

m Filij, ſerui, &c. Quid cōtra, ſi filius vel ſeruus ſit excōicatus, excuſabiturne pater & dominus ei cōicans? Et videtur excuſandus: quia eadem fide eſt ſuperior inferiori aſtrictus, qua e contrario, c.de forma.xxij.q.vlt.tu dic cōtra xxvj.q.j.c.

de

ſeruientes [a] & omnes, qui a te ſententiæ prolationem excõmunicati obſequio tenebantur familiariter adhærere, non ſolum a communione excuſantur: verũ etiam (præterquam in criminibus [b]) communicare tenentur [c], cum ſine illa [d] debita præſtare nequeant obſequia.

Neceſſitas vel ſimplicitas excuſat a cõmunione cum hæreticis. h. d.

Mercatores [e] autem & viatores [f], niſi aut creditores [g] ſint excommunicatorum, aut neceſſitatis immineat articulus, abſtinere debẽt: ſed ſi in terram excommunicatorum deuenerint, vbi vel nõ poſſint ab aliis emere, vel vnde emant non habeant, ab eiſdem accipere poterunt: nec illos excommunicatiõis metus impediet.

Prædicatores excuſantur a cõmunione cum hæreticis. h. d.

Prædicatores quoque præſertim [h], qui aliàs ſuſtẽtari non poſſunt, ab excommunicatis, & aliorũ bonorum detentoribus [i] eleemoſynam [k] licite recipere poſſunt. Idem iuris [l] eſt de iis, qui adeo ſunt rudes, vt eorum conſilio veriſimiliter ſcelera [m] perpetrari non poſſint: aut qui cum iis cõmunicant, qui communicant excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem ſecus ſi quis ſolum metu communicet. hoc dicit.

Sed an inuitus excommunicatis communicans excõmunicationis labe inquinetur vi-

de filia. ſecundũ vnam lecturã. Idem dic de filio emãcipato: quia cũ nõ ſubſit amplius patri tenetur eũ excõicatum vitare, vt not. xj. q. iiij. c. qm̃.

a Seruientes. Id eſt, qui mercedẽ pacti ſeruiunt qui nõ ſunt ſerui, de quibus pxime ſupr. dixerat.

b In criminibus. In talibus enim nulli conſentiẽdum nec obediendũ. xj. q. iij. c. qui reſiſtit. & cap. Iulianus. & xxxij. q. v. cap. ita. nc aliàs ſi communicarẽt illis in criminibus eadẽ ſentẽtia tenerẽtur. c. nuper. & c. ſi concubinæ. eo. & no. in c. quoniã. xj. q. iij & in c. inter alia.

c Tenentur. c. inter alia. eod.

d Sine illa. Cõmunione, & cum quid conceditur, & c. l. ij. ff. de iuriſ. om. iud.

e Mercatores. Idẽ intelligi poterit de artifice. Eſt enim differẽtia inter mercatorẽ, ſiue negotiatorem & artificẽ, ſiquidẽ ſtricte mercator, ſiue negotiator eſt, cũ quis rem a ſe emptam, alteri non mutata forma vendit, & hæc dicitur clericis prohibita. diſt. lxxxviij. per tot. & c. clericus, diſtin. xcj. & c. j. & ij. ne cle. vel mon. Artificium eſt, cum quis emit materiã, quam vendit mutata forma, vt ſi emat vimina, vt faciat caniſtra, vel cartas, vt faciat libros, vel filum, vt faciat retia: hoc autem licet clericis, c. nũquam. de conſec. diſt. v. & tradit Abb. poſt Ant. in c. fi. in fin. de vita & hone. cle. Item mercator is eſt, qui non vnam tantũ, ſed plures negotiationes exercet, l. j. §. j. ff. de tribu. vbi Bart. fac. l. ſemper. §. negotiatores. ff. de iu. immu. vbi immunitas conceſſa mercatoribus intelligitur de his, qui maiorem partem facultatum habent in mercimoniis, quod eſt contra ea, quę Bart. in l. legatis ſeruis. ff. de leg. iij. Et facit ad ſtatutum iubens præſtari fidem libris mercatorum, vſque ad certam quantitatem, & de hoc per Abb. in c. j. verſ. quid autem dicendum eſt. & c. de indi.

Mercator. Artifex. Negotiator.

f Viatores. Cap. ſi veræ. §. eſt autem. eod. vnde ſumitur.

g Creditores. Aliàs ſi creditores non poſſent ab excommunicatis exigere, præmium quis ex ſua contumacia reportaret, quod eſſe nõ debet, cap. ſi vere. eo. xvj. q. j. c. legi. c. ex tenore. de reſcr. cap. petiſtis. de priui. l. itaque fullo. ff. de fur. nec delinquẽtes debẽt eſſe melioris conditionis. l. iij. §. j. ff. de do. inter vir. & vxo. Sed quid de debitorib⁹ excõicatorum, an adueniente die excommunicato ſoluere teneantur? Rñ. ſunt opiniones. vt in c. veritatis, de dolo & cont. & in cap. iuratos. xv. qu. vj. & in ca. inter alia, vbi Ab. in fi. tuta ea eſt opin. quæ habet, vt apud ædem ſacram depoſitio rei debitę fieri debeat.

h Præſertim. Sic c. cum voluntate. §. j. eod. vnde ſumitur, fac. c. quoniã. xj. q. iij. & ſecundũ Inn. expone præſertim, id eſt tantum ſecundum gloſ. id eſt, maxime, quòd tamen in idem recidit ſecundũ Abb. in d. c. j.

i Detentoribus. Id eſt, vſurariis, quorũ eleemoſyna recipi non debet, cap. quia in omnib⁹, de vſur. & ſuprà. de vſur. §. nec quidquã, tu intellige generaliter de omnibus, qui dolo malo detinent, licet non ſint vſurarij, vt fures ſunt & latrones, & de hoc per Hoſt. in ſumma eod. §. & quæ ſit pœna participantium.

k Eleemoſynam. Non tamen oblationes, cap. a nobis. j. cap. quia in omnibus. eod. & per Abb. in c. cum voluntate. eod. diuerſitatis ratio eſt: quia eleemoſyna recipitur in ſecreto, oblatio in publico. Vnde ne eccleſia fauere videatur excõicatis, & detentoribus rerũ alienarũ, non debet ab eis oblationes recipere: faciũt, quæ traduntur in cap. oblationes, diſt. xc. Alia ratio exprimitur de eleemoſyna in c. cum voluntate. §. j. eod. ſcilicet, quia prædicatores negotiũ gerunt excõicatorũ.

Eleemoſyna. Oblatio.

l Idem iuris. Sic c. quoniã. xj. q. iij. vnde ſumitur.

m Scelera. Id eſt, ſi tales ſint, qui non ſeruiũt excõicato in crimine, quo caſu nec vxor, nec filius excuſatur. c. inter alia. eo. & not. in c. qm̃. xj. q. iij.

deamus: & ſi quidem ſit per coactionē [a] adſtrictus, cū magis hoc caſu pati [b], quam agere videatur, excommunicatione nō tenebitur [c].

Communicantes excommunicatis metu excommunicationem non euadunt. h. d..

Aliud ſtatuendū erit, ſi quis per metū ſit inductus: licet enim metus culpam minuat [d]: quia tamen eam non prorſus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam [e] non euadet.

Communicans excommunicato in conuertendo, non eſt excommunicatus. h. d.

Item cum voluntate & propoſito [f] maleficia diſtinguantur, excommunicationis ſententiam nō incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad abſolutionem, vel aliàs ad ſalutem [g] eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, vt apud eum magis [h] proficiat, interponat.

Abſolutio ab excommunicatione ad cautelā peti poteſt. h. d.

Si quis tamē [i] ex his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis ſententia ſit innodatus: ſeſe per competentem iudicem [k], iuxta Innocentianarum conſtitutionum [l] tenorem ad cautelam [m] abſolui poſtulare [n] pote-

a Per coactionem. Abſolutā. d. xlv. c. de Iudæis. & c. presbyteros. diſt. 50. & j. q. j. c conſtat. Sic nec teſtamentum valet, vbi teſtes inuiti detinentur, l. qui teſtamēto. §. fi. ff. de teſta. Et ſi tutor ſit per vim detentus non valet quod agitur, immo dor mienti comparatur, l. j. in fin. ff. de auct. tutor.

b Pati. Sic in c. ſacris. de his, quæ vi, metuſve cauſ. fi. vnde ſumitur.

c Non tenebitur. Sed cur tenetur is, qui forte timore gladij, & vitæ ſeruandæ cauſa communicat, non tenentur mercatores, viatores, & alij, de quibus in duobus ſuperioribus §§. qui non ſunt in tanta neceſſitate? Reſpon. contrarium eſt forte, & ſoluitur quinq; modis, vt per Io. Andr. Ant. & Ab. in ca. ſacris. de his quæ vi, met. cauſa fi.

d Minuat. ij. q. j. In primis, quandoque tamen metus nullo modo excuſat. cap. eos. de conſec. diſt. iiij. & xj. q. iij. quiſ quis metu.

e Pœnā. Arg quod contra faciens ſtatuto non euadit pœnam a ſtatuto impoſitam propter metū, de quo dic vt per Abb. in c. ſacris. de his quæ vi, met. cauſa fiunt.

f Propoſito. Sic in l. qui iniuriæ. ff. de fur. in prin. & c. cum voluntate. in prin. eod. ad cor enim & ſpontaneas voluntates reſpicit Deus, & non ad actus. xv. q. vj. c. j. & xiiij. q. v. c. ſi quid. & animus potius quam opus punitur, diſt. 50. c. contra animum. cum ſequ. & hic dolus & temeritas attenditur. c. j. eo. c. ſi quis ſuadente. xvij. q. iiij fac. no. in c. cū dilecti. de accu. & l. inter omnes. §. recte. & verum. ff. de furt.

g Ad ſalutem. xj. q. iij. c. cum excommunicato. c. reſponſo. & c. cum volūtate eo. vnde ſumitur.

h Magis. Secus ſi ad aliū finem, attenditur enim quod agitur principaliter. l. j. ff. de auct. tut. Et facit ad ſtatutum puniens participantes cum bannitis, vt non includat eum, qui cum bannito participat, vt illum inducat ad ſatisfactionē, vt per Abb. in c. cum voluntate. in prin. eod.

i Si quis tamen. Tractatur hic de materia abſolutionis ad cautelam, quam diffuſe ponit Ioan. Andr. poſt alios in c. ſolet. eod. in vj. & per Inn. & Abb. in c. Apoſtolicæ. in fi. ex mente quorum hæc abſolutio dicitur ad cautelam quattuor reſpectibus. Primo, reſpectu animæ, vt ſi ſubſit deleatur & tollatur vere ipſa excommunicatio, & ne perperam ſe immiſceat diuinis, vel hominū commerciis. Secūdo ad cautelā opinionis eius, qui ſe poſtulat abſolui, licet falſo opinetur, ſe excommunicatū: quia erronea conſcientia, aut ſequēda eſt, aut deponenda. Tertio ad cautelā eorum, qui ſibi volunt communicare. Vltimo, ad cautelā eorum, quæ ipſe geſturus eſt, ne ob latentem forte excommunicationem veritate patefacta nulla appareant, vel infringenda, & ex quacunque cauſa allegetur nullitas habet locū hæc abſolutio, ſecundum commun. & veram opinio. vt per Abb. in d. cap. apoſtolicæ.

Abſolutio ad cautelam.

k Iudicem. Sed an iudex delegatus in hoc ſit iudex competens? Et videtur arg. cap. ad præſentiam & ibi not. Ab. de appel. dic vt not. & traditur fuſius in cap. ſolet. eod. in vj.

l Conſtitutionum. Cap. ſolet. & cap. venerabilibus. eo. in vj. fac. c. venerabilis. eo. in antiq.

m Ad cautelam. Quod verbum exprimi debet in ipſa abſolutione: aliàs non intelligitur de abſolutione ad cautelam fieri, ſed de vera & pura, quæ præſupponit vinculum, vt per gloſſ. in cap. capitulum S. Crucis. de reſcr. in fin. & per Abb. in cap. Apoſtolicæ. de excō. Sed motu proprio non dicitur gratia fieri, niſi cum hoc eſt expreſſum, cap. ſi motu. de præb. in vj.

n Poſtulare. Sed quid ſi non poſtulet excommunicatus abſolutionem? Reſpondeo regulariter iudex non debet non petentem, vel inuitum abſoluere, cap. ſignificaſti. de eo, qui dux. in ma. quam pet. &c. niſi tamen excommunicatus indureſceret, & deterior fieret: tunc enim ex quo videt medicinam non prodeſſe, ſed nocere debet excommunicationem relaxare, fac. xxiij. quæſt. v. cap. prodeſt. Idem ſi eccleſiæ vtilitas

ſuadeat

terit [a]. Quod & is, qui minori innodatus eſt excõmuni.atione exequi poterit.

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio niſi in contrarium ſit conſuetudo. h.d.

Sed hoc [b] caſu aduertendum erit, ne omiſſo medio ab eo, qui tuus iudex nõ ſit abſolutionis beneficium poſtules. Pone enim, quod ſuffraganei cuiuſdam ſubditus: puta, Archidiaconus [c] excommunicationis in te tulit ſententiã, non iam a Metropolitano [d]: cum nec excommunicantis iudex ſit, nec excõmunicati: ſed ab ipſo ſuffraganeo abſolutio petenda erit, niſi conſuetudo [e] contrarium induxerit.

Sede vacante is abſoluit, qui habet epiſcopalem iuriſdictionem. h.d.

Epiſcopali vero ſede vacante [f], capitulum, ſeu is, ad [g] quem epiſcopalis iuriſdictio tunc temporis [h] pertinere noſcitur, his, quib⁹ poſſet epiſcopus, ſi viueret ab excommunicationis ſententia, ſiue iuris [i] ſiue hominis [k] fuerit abſolutionis beneficium impertiri poterit: niſi ei fuerit ab Apoſtolica ſede [l] ſpecialiter interdicta poteſtas.

ſuadeat non petentem abſolui. Ab. in c. Apoſtolicæ. in j. not. de exce. Sed an poſſit cogi ad petendum? Reſpon. indirecte poteſt. d. c. ſignificaſti. vbi Doct. Sed an ex eo probetur excõmunicatio, quod quis abſolutionem petiit, & non videtur, argum. cap. veniẽs. & ibi Innoc. de renuntiat. vbi ſummittens ſe gratiæ non dicitur iuri ſuo renuntiare, dic vt per Abb. in c. venerabilem. de electio. quidam de hoc in ca. ab excommunicato. ad fi. de reſcri. & per Legiſtas in l. j. ff. de nou. oper. nuntia. Sed an per procuratorem poterit peti talis abſolutio? Dic vt traditur in ca. intelleximus. de iudic.

a Poterit. Sed contra videtur: quia cũ vnus ſit priuatus à ſacramentis, non poteſt alterum reſtituere, de conſec. diſt. iiij. cap. ſanctũ. nemo enim dat q̃d non habet. i. q. j ca. j. & q. vij. c. Daybertum. cap. fi. de cler. excommu. miniſt. l. traditio. ff. de adquir. rer. domin. Quidam, quod hoc intelligitur ſequuta abſolutione in perſona alterius, & quod antea licet ſubſit poteſtas tamen dormit, vt not. in cap. duobus. eod. vnde ſumitur; ſed hæc communiter reiicitur: quia ſecundum eam, vt dicit Hoſtien. non eſſet aliquid ſpeciale in excommunicatione minori, quod videtur inducere. d. c. duobus. nam idẽ poſſet dici, & de excommunicato maiori excommunicatione, per quam non tollitur poteſtas in habitu, ſed tantum in actu, cap. ad probandum. de re iud. & per Abb. in d. cap. duobus. Vnde dic quod minor priuat ſolummodo a perceptione ſacramentorum, non a collatione. capitu. fina. de cleric. excommu. mini. & abſoluendo non immiſcet ſe ſacramentis, ſed exercet iuriſdictionem, qua per minorem excommunicationem priuatus non eſt.

b Sed hoc caſu. Sumitur ex c. Romana. ca. venerabilibus. eo. in vj.

c Archidiaconus. Qui vel ex permiſſione epiſcopi, vel ex conſuetudine poteſt habere auctoritatẽ excommunicandi. c. ad hæc. vbi Doct. de offi. archi. & ſupra de offi. archi. in fine. & quod inferiores epiſcopis excommunicent, habetur in c. cum ab eccleſiarum. de offic. ordin. & ij. quæſt. j. cap. nemo. & diſtin. xxv. cap. perlectis.

d A metropolitano. Regulariter enim archiepiſcopus nullam habet poteſtatem in ſubditos ſuffraganeorum, vt legitur in c. paſtoralis. de offi. ordinarii, niſi quatenus reperitur iure expreſſum, vt per Abb. in c. ſicut vnire. de exceſ. præl. & tres caſus, in quibus archiepiſcopus exercet iuriſdictionẽ in ſubditos ſuffraganeorum ponit Abb. in c. noſtro. in prin. de pœn. alium caſum ponit in c. in tantum, de ſimo. & idem dicemus de patriarcha qui licet ſit ordinarius archiepiſcoporum, tamen non exercet iuriſdictionem in ſubditos archiepiſcoporum. Ab. in c. antiqua. de priui.

e Conſuetudo. Quæ in talibus dat iuriſdictionem. capitulo Romana. de officiis ordinariis in ſexto. capit. Romana. eodem in ſexto. capit. primo. §. primo, de foro comp. in vj. Idem ſi archiepiſcopus haberet priuilegium, ſuper hoc a Papa. priuilegium enim & conſuetudo æquiparantur in hac materia ix. quæſtione iij. c. conqueſtus. c. duo. de offi. ordi.

f Vacante. Idem ſi epiſcopus eſſet captus a paganis vel ſciſmaticis, capitu. ſi epiſcopus. de ſupplen. negl. prælat. & not. in capitulo vnic. de maior. & obed. in vj. vnde ſumitur.

g Is ad quem. Puta viſitator datus à Papa. cap. is cui. de electio. in vj. vel ab archiepiſcopo in caſu. capitu. fin. de ſupplen. neglig. prælat. in ſexto. vel ad hoc per capitulum electus.

h Tunc temporis. Sede vacante.

i Iuris. Vt quæ contrahitur per communionem in excommunicatis.

k Hominis. Puta ipſius epiſcopi mortui vel ſui vicarij, vel delegati, quod dic vt in cap. prudentiam. de offic. ordi.

l Sede. Non autem ab inferiore: puta, patriarcha, vel Archiepiſco, ſecundum Ioannem Andream & Archidiac. vt notat. in capitulo vnico. de maioritate & obedientia. in ſexto. fac. not. per Ioannem Andream in capitulo primo de officiis ordinariis, in ſexto.

Superior de excommunicatione cognoſcens videns illam iuſtam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, niſi is malitioſe differat abſoluere h. d.

Vbi vero [a] ſuperiori competit [b] de excũmunicatione cognoſcere, ſi eam iuſtam eſſe conſtiterit, veluti cum propter manifeſtum [c] exceſſum eſt in aliquem promulgata ſuperior iudex, niſi ſit in mora periculum, excommunicatum ad excõmunicatorem prorſus remittere debet: nec eũ abſoluet [d] niſi excommunicator requiſitus dolo illi abſolutionis beneficium exhibere [e] deneget.

Si ſuperior deprehendat excommunicationẽ iniuſtam debet excommunicatum abſoluere. h. d.

Si vero huiuſmodi ſententiam iniuſtã eſſe conſtet, excommunicatus ad ſuum excommunicatorẽ nequaquam remittendus erit, ſed ſine difficultate debet abſolui.

In dubio honeſte excommunicatori defertur. h. d.

Quod ſi dubitetur, vtrum iuſta ſit, vel iniuſta, ſuperior illã tollere poterit. Quãquam hoc caſu honeſtius [f], & cõuenientius egerit, ſi excõmunicatori deferat [g].

Vbi manifeſtum eſt delictũ, non conceditur abſolutio, niſi prauia cautione. h. d.

Manifeſtum [h] autem exceſſum illum eſſe intelligemus, qui vel per confeſſionem, vel probationem [i] iuridice notus fuerit, vel ſi ſit adeo res euidẽs, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari. Quo caſu non ante concedẽda erit abſolutio, quã idonea pro delicto præſtet ſatiſfactio [k].

Cum delictum non eſt manifeſtum vel eſt quis excommunicatus ob contumaciam preſtita cautione, debet abſolui. h. d.

Ceterùm, ſi de admiſſo dubitetur, vt ſententia relaxetur ſufficiet, ſi de parendo mandatis eccleſiæ legitimè cautum [l] fuerit. Quamquam ſi pro ſimplici cõtumacia excommunicatus ſolam de ſtando iuri cautionem [m] exhibuerit, abſoluẽdus erit.

Si pars ſe dicat poſt appellationem vel aliàs nulliter fuiſſe excommunicatam, ſunt ſuper hoc partium admittendæ probationes, vt appareat, an quis indigeat abſolutione. h. d.

Multum [n] etiã intererit, vtrum abſolutionis beneficium poſtulãs, ſe

a Vbi vero. Sumitur ex c. venerabilibus. §. ſane. eo. in vj. & ca. per tuas. eo. in anti. vbi late per Docto. traditur hæc materia.

b Competit. Igitur, ſi ei non competeret propter iuriſdictionis defectum, nõ teneret abſolutio, vbi vero competit tenet, licet iniuſta & perperam facta. xj. q. iij. cap. j. voluit enim dominus par eſſe ius ligandi & abſoluẽdi. c. verbũ. de pœnit. diſt. j. & in c. venerabilibus. de ſent. excom. in vj. §. ſane.

c Manifeſtum. Manifeſtus autem exceſſus dicitur vt in §. ſequen.

d Abſoluet. i. abſoluere non debet: nã ſi abſoluat tenet abſolutio, quãuis iniuſta. c. venerabilibus. §. ſane. verſi. vbi autem. eo. in vj.

e Exhibere. c. per tuas. eo. c. cum contingat. & c. prudentiam. de offi. deleg.

f Honeſtius. Non enim omne quod licet honeſtum eſt, l. non omne. ff. de regul. iur.

g Deferat. Remittendo excommunicatum ab eo abſoluendum: ſed in claro prorſus debet remittere, vt hic dicitur, & in c. venerabilibus. §. ſane. eod. in vj.

h Manifeſtum. Capitur enim hic manifeſtum pro notorio, & ita ſumitur in cap. cum olim. de verbor. ſignific. vnde ſumitur. Ceterum aliquando ſumitur manifeſtum prout eſt ſpecies a notorio diſtincta, & tunc id dicitur manifeſtum quod probari poteſt, licet non conſtet per confeſſionem vel probationem, vel rei euidentiam, vt not. & diffuſe traditur in c. veſtra. de cohabit. mul. & cler. & in c. quia ſuſpecti. iij. q. v. Sed an in dubio cum fit mentio de manifeſto, debeat ſumi tanquam ſpecies diſtincta, an pro notorio? Reſp. prout ſuadet ſubiecta materia, ſecundum Abb. in d. c. cum olim.

i Probationem. Scilicet poſtquam eſt in cauſa concluſum ita quòd non poteſt aliquid obiici contra ipſam probationem: ſecus ſi probatio poſſet adhuc reprobari, vt per Ab. poſt Rot. in c. cum olim. de verbo. ſigni. vbi plenius declaratur.

k Satiſfactio. Id eſt emenda re ipſa & facto, & per aliquas cautiones. c. ex parte. j. de verb. ſignifi. ſed hoc non procedit quinque caſibus de quibus copioſe per Feliu. in c. cum contingat. in prin. de offi. deleg.

l Cautum. Cap. ex parte. de verb. ſigni. quod duobus modis declarat & reſtringit Felin. in c. cum cõtingat. poſt prin. de offi. deleg. quorum tamen vnus valde eſt dubitabilis.

m Cautionem. Sufficientem, vt in c. ex parte, primo de verb. ſignifi. vbi de hoc plene not. ſic c. ad hoc. de ſequeſt. poſſ. & fruct. ſufficiens autem erit, ſi dentur pignora & fideiuſſores. l. ſi mã dato. §. ſi ff. mandati. & no. in c. quoniam. §. in aliis, vt lite non cõte. Quid ſi idoneam non inueniat? Reſpond. præſtet quam poteſt. c. pe. de do. poſt diuor. reſti. authen. generaliter. C. de epi. & cle.

n Multum etiam. Sumitur ex cap. cum contingat. de offic. deleg.

a Vtriuſ-

a Vtriuſque. Sed quid erit agendum, ſi teſtes epiſcopi vel alterius excommunicatoris deponant de tempore ante appellationem, excommunicati vero de tempore poſt? Reſp. vt not. in ca. cum contingat. de offi. deleg. eam cum effectu admittere, ideo non eſt illud faciendum, niſi iudex ſub illa proteſtatione illum ad probandum admittat: vt ſi de iure valere debeant valeant, & non aliàs. ca. Cumana. de elect. & not. in c. cum contingat. de offi. deleg.

poſt appellationem ad Romanum Pontificem legitime interpoſitam, vel aliàs nulliter excõmunicatione innodatũ conqueratur. An vero ſimpliciter iniuſte ſe proponat excommunicatum. In prima enim ſpecie, ſi epiſcopus ſit probare paratus, ſe in illum antequam vocem appellationis emitteret ſententiã protuliſſe: antequã decernat aliquid vtriuſque [a] partis ſuper hoc probationes ſunt admittendæ, per quas deniq; apparebit, an abſolutiõe indigeat conquerens, vel potius nõ ligat[us] ſit denũtiandus [b].

Si quis dicat ſe iniuſte excommunicatum prius eſt abſoluendus antequam ſint admittẽde probationes ſuper iuſtitia excommunicationis. h. d.

Aliud iuris erit, cum iniuſte ſe quis excõmunicatum aſſerit: tunc enim ſi epiſcopus, vt oſtendat quod iuſte excõmunicauerit, probationes ſuas admitti poſtulet, audiendus nõ erit [c]: nam etſi conſtaret excommunicationis ſententiam iuſte promulgatã, nihilominus [d] humiliter poſtulanti eſſet abſolutio impẽdenda, ideóque hoc caſu protinus iuxta formam [e] eccleſiæ congruentem abſoluendus erit, vt demum probationibus [f] vtriuſque partis admiſſis, vtrum iuſte, vel iniuſte quis ligatus [g] fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non poteſt ab vna tantum excõmunicatione abſolui. Et abſolutio ſurreptitia non tenet. h. d.

b Denuntiandus. Quid ſi conquerẽs dixit excommunicationem nullam, poſtea probat eam iniuſtam, non autẽ nullam, nunquid debeat obtinere? Vltramontani tenuerunt hunc poſſe obtinere, aſſerentes quod nullũ eſt poſſe iniuſtũ dici pro his rubr. ff. de iniuſto rup. & irri. fac. teſtam. iuncta l. iij. verſ. ex his. d. titu. Inno. quem ſequitur Ab. in c. cum cõtingat. de offi. dele. in h. contrarium tenet, ſcilicet, quòd nullitas in ſe iniuſtitiam non continet, & ſequitur Io. de Ligna. quia iniuſtitia præſupponit exiſtentiam rei: ſecus cõtra, cum quis dicit ſentẽtiam iniuſtam obtinebit probando eam nullam. vide per Doct. in c. dilecto. de appel. §. ipue p Peruſ.

c Nõ erit. Niſi excommunicator, vel is, ad cuius petitionem excõmunicatio lata fuit, vellet probare excommunicationem fuiſſe latam propter offenſam notoriã: nam tunc non debet abſolui niſi prius ſatisfaciat c. ſolet. eo. in vj. c. ex parte. j. de verb. ſigni. & ſ. eo. vbi vete. & c. cum cõtingat. vbi Ab. in primo not. Idem, ſi lata ſit excommunicatio ob notoriam contumaciam.

d Nihilominus. Nota, quod non debet quis admitti ad probandum, quod probatum non releuat. l. ad probationem. C. de prob. & c. per tuas. de ſimonia. quod facit ad probationem exceptionũ: quia iudex, cum proponuntur debet videre, an ſint vel non ſint admittendæ, & cum iudicat eas admittendas tum demum ſuper his admittere probationes, & qui aliter faciunt non benefaciunt: quia ſi quis probaret exceptionem ſuam, & non admitteretur, eſſet iuſta cauſa appellandi: quia audiendo probationes ſuper illa videtur

e Formam. De qua in c. a nobis. ij. & c. cum deſideres. eod.

f Probationibus. Sed cum quis eſt iã abſolutus quare probationes audiuntur ſuper hoc? Reſpon. duplici de cauſa. Primo, quia ſi excõmunicatus & iam abſolutus probabit quod iniuſte fuit excommunicatus, non iniungitur ei aliquid per iuramẽtum, & ideo præceptũ differtur quouſque conſtet vtrum iuſte, vel iniuſte ſit excommunicatus. c. ad reprimendam. de offi. ord. Si iuſte fuit excommunicatus tunc præcipietur ei per iuramentum, quod ſuper eo, pro quo fuit excõmunicatus ſatisfaciat. d. c. ad reprimẽdam. Item ſi probaret, quod admonitione legitima non præmiſſa ipsũ excommunicaſſet, excommunicator per menſem erit priuatus ingreſſu eccleſiæ. vt c. ſacro. eod. Secundo ſi iniuſte excommunicatus probetur, tenetur excommunicator illi ad intereſſe. d. c. ſacro. & in tantum tempus abſtinebit, quantum viſum fuerit ſuperiori. ij. quæſtio j. capitu. nemo. & vigeſimaquarta quæſtio. tertia. capitu. de illicita. econtra, ſi ſententia iuſta probata fuerit, excommunicatus tenebitur ad intereſſe excommunicatori. dicto capitulo ſacro. niſi vtrumque probabilis error excuſet. vt in d. cap. ſacro.

g Ligatus. Not. ergo, quod excommunicatio iniuſta ligat quo ad eccleſiam militantem, licet nõ quo ad triumphantem. capitu. nobis. ij. eod. Vnde neceſſaria eſt abſolutio, licet non ſit vera abſolutio: ſed potius quædam relaxatio, quando eſt iniuſta. Hoſt. in capit. ſacro. eod. Abb. in cap. cum contingat. de offic. de leg. & in cap. Odoardus. de ſolut.

Quod ſi quis pluribꝰ[a] innodatus excommunicationibus, etiã ex eodẽ[b] facto deſcendentibus, de vna[c] tantum cauſa velit ſatisfacere, cõmunioni ob id reſtituendus nõ erit: nec per veritatis ſuppreſſionẽ[d] extorta abſolutio ſibi quidquam proderit[e].

Si ordinarius ſciat quis ſurreptionem impetratam ab Apoſtolica ſede abſolutionem, debet remittere perperam abſolutum ad ſedem Apoſtolicam. ſi vero hoc ſibi non conſtet ſed ſuſpicetur, debet abſolutum cogere ad purgationem. h. d.

Quinimmo[f] ſi conſtiterit excommunicatum occultatis exceſſibus, pro quibus in eum ſententia lata fuerit, excõmunicationis ſuæ cauſam aliam prætendentẽ, ab Apoſtolica ſede abſolutionis beneficium impetraſſe, eundem debet ordinarius eccleſiaſtica cenſura compellere: vt cũ litteris ſuis rei veritatem continentibus ad ſedẽ Apoſtolicã redeat[g]: ſi vero illud liquidò non conſtiterit, cum tamen ordinarius, quod veritatem confeſſus non fuerit, ſuſpectũ habeat, ad purgationem[h] præſtandã quod verum faſſus fuerit cõpellet.

a Pluribus. Sed quomodo poteſt quis pluribus excõmunicationibus innodari, cum effectus excommunicationis ſit excludere ab eccleſia, & qui ſemel iam excluſus eſt, non videtur amplius poſſe excludi, & ſic ſemel excõmunicatus non videtur poſſe amplius excõmunicari excõicatione eiuſdẽ generis; licet contrariũ tradatur iij. q. 4. c. Engeltrudã. & in ca. ita quorundam. de iudæ. & in c. ex parte. de offic. ord. & in c. dura. de crim. fal. & in c. cũ pro cauſa. & in c. officij. eo. vnde ſumitur. Sol. duplex excõmunicationis effectus, expellendi ſecundum aliquem extra eccleſiam, & eiectum contirmãdi, quo ad primum ſemel excommunicatus nõ poteſt amplius excõmunicari, quo ad ſecundũ bene poteſt: quia triplex funiculꝰ difficile rumpitur. c. j. de treu. & pace, & not. in d. c. officij. e.

b Ex eodem facto. Vt ſi quis verberet clericum in eccleſia, vel clauſtro: nam vnam excommunicationem incurrit ratione facti, aliam ratione violationis loci. cap. cum pro cauſa. eod. vbi late de materia.

c Vna tantum. Secus ſi velit ſatisfacere de omnibus cauſis, quia tunc poterit ſufficere vnica abſolutio, ſecundum not. in c. cum pro cauſa, eo. vbi latius Abb. diſtinguit.

d Per ſuppreſſionem. Ca. cum pro cauſa. & ca. ſi quando. eo. cle. ſi. eo.

e Proderit. Sed quæritur, cur nõ prodeſt abſolutio ex falſa cauſa, & nocet excõmunicatio? quãuis ex falſa cauſa, ſaltem quoad eccleſiam? vt ſupra eo. §. prox. & xi. q. iij. c. j. & c. ij. Reſpon. vt per gl. & Abb. in c. ex parte. de offi. ordinarij.

f Quinimmo. Sumitur iſta littera ex c. ex parte. de offi. ordi. & ſuper eo fecit nouam prouiſionẽ Conci. Trid. vt apparet ſeſſ. 13. c. v. in decre. reformat. per quam tamen non puto aliquo pacto abrogatam diſpoſitionem d. c. ex parte. ſed nouum remedium aduerſus obrepentes inuentum.

g Redeat. Quia non eſt abſolutus; quia talis abſolutio obtenta per ſurreptionẽ ſibi non prodeſt, c. cũ pro cauſa. & c. officij. eo. & litteræ ſuper hoc impetratæ non tenent. Quidam tamen dicunt, ꝙ ſi pro pluribus criminibus vna tantũ ſentẽtia quis ſit excommunicatus. dum tamen aliquid eorum expreſſerit in abſolutione, abſolutus eſt, ſi poſtea conteratur. arg. c. tunc valere. de conſecr. diſt. iiij. Quod non eſt verum, niſi de illo, quod expreſſerit in abſolutione, imò nec illa abſolutio prodeſt, cũ adhuc ſit ligatus alio crimine, & maneat extra eccleſiam. ca. cum pro cauſa. eo. Sed tunc demũ valebit abſolutio, cũ ab alia excommunicatiõe fuerit abſolutus. Sicut ſi quis de vno peccato pœnitentiam agat, & nõ de alio, talis pœnitentia non prodeſt quo ad vitam æternam, niſi cum alterius criminis pœnitẽtiam egerit, de pœn. diſt. iiij. §. fi. in fi. & de hoc late in d. c. cũ pro cauſa. & c. officij. & c. ex parte. de offic. ordin.

Ant. Tim. Pro declaratione dicti illius in glo. in quo habetur, quod ſi quis de vno peccato pœnitentiã agat, & non de alio, talis pœnitentia non prodeſt quo ad vitam æternam, niſi cum alterius criminis pœnitentiam egerit, eſt dictum extractum ex glo. in verbo, redire. dicto ca. ex parte. de offi. iud. ord. & quantum ad pœnitentiam, id eſt, confeſſionem ſacramentalem hoc verũ eſt, quod nõ remittuntur illi alia peccata, qui vnum ex certa malitia noluerit confiteri: imò eſt confeſſio inualida, ſacrilega, & iteranda inter omnes. Idem etiam de contritione dicendum, quod ſi quis conteratur de ceteris omnibus, vno excepto, de quo nolit conteri, de quo habuerit ſcientiam iam illa pœnitentia & contritio nihil ei prodeſt ad vitã æternam cõſequendam. Vnde impoſſibile eſt per pœnitentiam vnum peccatum ſine alio dimitti: non enim poteſt quis Deo pro parte eſſe amicꝰ & pro parte inimicus, & vno eodémque tempore ſimul eſſe aduerſum à Deo & cõuerſum ad eum. Vnde S. Thom. par. iij. quæſt. lxxxvj. art. iij. & S. Bonauent. in iiij. lib. ſentent. diſt. xv. art. j. quæſt. j. Si autem loquamur de ſatisfactione tunc poteſt quis pœnitẽtiam agere, id eſt, ſatisfacere de vno peccato, & non de alio, & pro vno peccato ſatiſfacere in hac vita, de alio vero in purgatorio.

h Ad purgationem. Quos igitur epiſcopꝰ habet ſuſpe-

ſuſpectos poteſt cõpellere ad purgationem præſtandam. vt in c. ex parte. in fin. vnde ſumitur. de offi. ord. dum tamen ſuper hoc publica laboret infamia, Scilicet, quod per obreptionem obtinuerint abſolutionem. ca. nos inter alios. de purgat. canon. & ſint infamati apud bonos & graues viros. ca. cum in iuuentute. de purg. canon. & ſupra eo. tit. per totum. & non ſit orta ab inimicis. xj. q. iij. ca. in cunctis. & ita not. in d. ca. ex parte. Sed puto hanc diffamationem nõ eſſe neceſſariam, cum d. ca. ex parte prouiſionem contineat ſpecialem, & nihil de tali diffamatione dicatur, ſed tantum de ſuſpitione epiſcopi.

Abſolutus vi vel metu duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi ſumus, quod licet vi, vel metu facta regulariter metu iure teneant[a]. Si quis tamen ab excõmunicationis[b], ſuſpenſionis[c], vel interdicti ſententia, abſolutionis aut reuocationis[d] cuiuſcunque beneficium per[e] vim, vel metum[f] extorſerit, viribus omnino[g] cariturum. Quin potius, ne ſine vindicta violẽtię creſcat[h] audacia, qui abſolutionem[i], vel reuocationem vi, vel metu extorſerit[k], quaſi propria confoſſus ſagitta, iterare excommunicationis[l] ſententiæ ſubiacebit[m].

a Teneant. ff. de eo quod vi met. cauſ. per tot. & in materia huius §. & totius tractatus, vide bonã prouiſionem, quam fecit Concilium Tridentinũ in ſeſſi. xxv. c. iij. in decretis reformationum.

b Excommunicationis. Etiam iniuſtæ, humiliter enim debet abſolutio peti. §. aliud. ſupra, eod. ſenten. iam paſtoris, ſiue iuſta, & c. x. quæſt. iij. ca. j. ſic Guil. & Gar. Ioann. Monach. & Ioann. Andræas in cap. j. de his, quæ vi, metúſve cauſa fiunt. in ſexto.

c Suſpenſionis. Cuiuſcunque ſiue ab officio, ſiue a beneficio, ſiue ab ingreſſu eccleſiæ, vt not. de his, quæ vi, met. cauſ. c. j. in vj.

d Reuocationis. Sed quæ eſt differentia inter abſolutionem & reuocationẽ, quæ hic ponuntur tanquam diuerſa? Reſpondeo, poteſt dici, quod abſolutio eſt illa ſolennis quæ fit iuxta formam eccleſiæ, de qua in c. a nobis. ij. de ſent. excom. reuocatio eſt verbalis ſecundum quoſdam, & ſine ſolennitate. Vel vt alij, cum tenuit excommunicatio dicitur abſolutio, cum non tenuit reuocatio, vel reuocatio eſt abſolutio ad cautelam, vt not. de his quæ vi met. cauſ. c. j. in vj. vel dic, quòd iſta hic ſunt ſynonyma, & eſt quędam verborum inculcatio. *Abſolutio quomodo differt ab excommunicatione*

Vis. e Per vim Vis eſt maioris rei impetus, cui reſiſti non poteſt. ff. quod met. cauſ. l. j. in fin. & l. ij. Et quot modis ſumatur, & quot actiones, vel interdicta inducat not. in c. ad audientiam. de his quæ vi, metúſve cauſa fiunt.

Metus. f Metum. Metus eſt trepidatio mentis cauſa inſtantis, vel futuri periculi. l. j. ff. quod met. cau. & exigitur quod præſens ſit metus, licet futurum ſit periculũ l. metũ. ij. ff. de eo quod met. cau. Et quis metus excuſet. not. in ca. dilecti. de his quæ vi, met. cauſ.

g Omnino. Id eſt, ipſo iure. l. j. §. ſi pecuniam. ff. depoſ. & ibi Bal. ſecundum litteram ibi in fine, quæ habet omnino: ſecus ſi habeat omni actiõe, vt vulgati codices, & de varia huius verbi ſignificatione per Feli. in c. ex parte. de offi. deleg. & per Legiſtas in l. ij. C. de iur. emphyt. Aliis quoque modis vacuatur metu factum. vt not. in c. cũ dilecti. de his, quæ vi, met. cauſ. fi. *Omnino.*

h Creſcat. Fac. 35. q. ix. c. loci. c. vt clericorum. de vita & honeſtate cler.

i Abſolutionem. quid ſi per vim vel metum excommunicationem extorſerit? Videtur quod & ipſa ipſo iure nõ valeat: quia per ius ligandi & abſoluendi dominus eſſe voluit. cap. verbum. de pœn. d. c. j. fac. xj. q. iij. c. iniuſte. Sed dic contra ſecundum Guil. & Ioa. And. in c. j. de his quæ vi metu. cau. fac. c. xj. q. iij. c. quatuor. poterit tamen per exceptionem elidi. vt ibi not. arg. l. interdum. § 1. ff. de furt.

k Extorſerit. Si ergo metum quidem intulit quis ſed iudex abſoluere noluit, non habebit locum hæc pœna, cum verba ſint accipienda cum effectu. cap. relatum. cum ibi not. de cleri. non reſiden. fac. l. quamuis. ff. de in ius vocan. & tenent Ioan. Monach. Archid. & Ioan. And. aliàs tamen puniretur pro qualitate delicti. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. fieri tamen poſſet, vt quis tentando extorquere pro qualitate ſui conatus incideret in excommunicationem c. ſi quis ſuadente diabolo. xvij. quæſt. iiij. hanc tamen incurreret, vt per Ioan. Andr. in cap. j. de his quæ vi, metúſve cauſa fiunt.

l Excommunicationis. Quid ſi non ipſe excommunicatus, ſed alius metũ inferat, an inferẽs hãc excommunicationem incurrat? Reſp. non, ſecundum Ioan. And. in c. vnico. de his quæ vi. metuſ. cauſ. fi. nam conſtitutio loquitur de excommunicato cogente non de alio, licet is aliter ſit puniẽdus. Sed nunquid hoc caſu ipſe excommunicatus interdictus, vel ſuſpenſus incurret hanc pœnã? Id quidem ſi mandauit, vel eius nomine geſtũ ratũ habuit. c. ſciant. de ele. in vj. c. cum quis. eo. in vj. & c. ſed & ſi manus ſ eo. Sed quid ſi abſolutor ab initio quidem coactus poſtea ratum habeat? Rñ. cogens non propterea excommunicationem euitabit: quia ſtatim ab initio ligatus fuit, coactus autem diceretur abſolutor, etiam ſi per pœnã amiſſionis rerum ad abſoluendum fuerit compulſus. c. Abbas de his quæ vi, met. cau. ſi.

m Subiacebit. Quid ſi per vanũ metũ fuit abſo-

lutor cōpulſus? Reſp. non habebit locū hęc pœna l. metum. cum ll. ſeqq. ff. de eo qđ met. cauſ. & no. In c. vni. de his quæ vi. met. cau. in vj. quis autē ſit iuſtus metus, erit iudicis arbitrio relinquendum. ſecundum Ioan. And. in d. ca. vni.

appel. Itē vtraq; requirit præcedentem monitionem. c. reprehenſibilis. & ibi per Ab. de appel. Itē quia conſtitutus in alterutra celebrando incurrit irregularitatem. c. is cui. de ſent. excom. in vj. Itē in vtroq; ſit abſolutio recepto iuramento de parendo mandatis eccleſiæ. c. venerabili. de ſen excō. Itē ad cautelam ſententia relaxari poteſt. Itē vtraq; ſentē. ia licet iniuſta. xj q. 3. c ſententia. & ca. ſi quis epiſcop⁹. & no. hæc Abb. in d. c. ad hæc. Differunt tū in aliquibus: qa excōicatio fertur in perſonam non in rem. c. Romana. §. in vniuerſitatem. de ſen. exc. in vj. Sed interdictum pōt ferri, nedum in perſonā, ſed in locum. c. nō eſt. de ſpōſ. c. ſi. de ſen. exc. in vj. Itē excōmunicatio regulariter non ſuſpenditur per inferiorem a Papa, vt per Ab. in d. c. ad hæc. fac. c. j. & c. ſtatutū. de ſen. excom. in vj.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea cenſetur abſolutus, niſi papa id exprimat. h. d.

Nouiſſimè ſciendum eſt, quod ſi Apoſtolicus etiā ſcienter [a] excōmunicato participet [b] litteris [c] forte cū ſalutationis alloqui, deſtinatis verbis, oſculo, ſeu alio quouis modo [d], ipſum per hoc abſoluere nulla ratione cēſetur, niſi forſitam exprimat, velle [e] illum ex hoc pro abſoluto haberi. hæc de excommunicationis ſententia delibaſſe ſufficiat. Nunc de interdicto eccleſiaſtico & ſuſpenſione paucis diſpiciamus.

DE ECCLESIAſtico interdicto.

TIT. XIV.

Interdictū aliud iuris, aliud iudicis, qua diſtinctio exemplis declaratur. h. d.

Habēt eccleſiaſtica interdicta cū excōmunicatione multa communia [f]: nam & illorum alia ipſo [g] iure inducūtur, alia iudicis ſententia. Iuris ipſius diſpoſitione interdictum inducitur, veluti cum ciuitas, vel vniuerſitas in electione Romani Pōtificis ſeruanda non ſeruauerit [h], aut in nęcem Cardinalis aliquid machinata [i] fuerit, ſiue ab eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis aliquid extorſerit [k], aut vſurariis domos cōmodauerit [l]. Item cum in eccleſia ſanguinis, vel humani ſeminis effuſione polluta [m], aut ſimoniacè conſecrata [n] celebrare iure vetatur.

Celebrans in eccleſia polluta vel ſimoniace conſecrata nō incurrit irregularitatem: ſecus ſi alia ratione violat interdictum. h. d.

Eſt autem inter [o] hæc differentia non modica: nam ſi quis in ea eccleſia celebret, quæ vel polluta ſit, vel ſimoniace conſecrata, licet hoc temerariè faciat: nullum tamen ob id irregularitatis laqueū

a Scienter. Et multo minus ſi ignorāter. ca. ſi aliquando. eod. & §. interdum. ſupra eod.

b Participet. Quo participio Papa, cū ſit legibus ſolutus non ligatur minori. cap. nulli. vbi not. de ſent. excom. Quid ſi Papa vitet aliquem? Reſp. non cēſetur per hoc excommunicat⁹. Vnde qui eidem participat, non incurrit minorem. licet illū Papa vitet, arg. contra diſt. xciij. c. ſi inimicus. Sol. quod ibi loquitur de illo, qui non ſolum vitatur: ſed etiā vitari præcipitur, vt not. in clem ſi ſumm⁹. eo.

c Litteris. Arg. ꝙ ſcribens excommunicato incurrit minorem, de hoc not. in c. cōſtitutionem. eo. in vj.

d Quouis modo. Vt in conuiuio, oratione, vel itinerando, vel cōſedendo.

e Velle. Voluntas enim ſua pro ratione haberi debet. §. ſed & quod pꝛincipi. inſti. de iur. nat. gen. & ciui. Sic & princeps ſola voluntate manumittit. l. apud eum. ff. de manumiſſ. l. ſi voluntate. C. de fideicom. liber. Secus eſt in inferioribus a Papa. c. cum deſideres. eo. & §. nec ideo magis. ſupra eod.

DE ECCLESIASTICO Interdicto.

f Communia. Quia ſicut excommunicatus per appellationem non ſuſpendit ſententiam, ita nec ſuppoſitus interdicto. cap. ad hæc. cum ibi not. tiij. de

g Alia ipſo iure. Ca. is cui. de ſē. exc. in vj Archi. Flor. in ſua ſum. in ij. par. tertiæ partis. tit 27. c. ij. & per Cald. in ſuo tract. de interd. eccleſiaſt. verſ. tertio, effectus, ibi, de ſecundo dic.

h Seruauerit. c. vbi periculū. §. ciuitas. de ele. in vj.

i Machinata. Cap. ſi. d- pœn. in vj.

k Extorſerit. Cap. quamquam. de cēſ. in vj. c. clericis. de immu. eccle. in vj.

l Commodauerit. Cap. j. de vſu. in vj.

m Polluta. De conſec. diſt. j. c. ſi motum. c. eccleſiis. c. fin. de conſec. eccle. vel alta. c. vni. de conſe. eccleſ. vel. alt. in vj.

n Conſectata. j. q iij c. eccleſia.

o Inter hæc. ſ. duo poſtrema. ſ. inter eccleſiā pollutam & ſimoniacè conſecratam, & fac. c. is qui in eccleſia. de ſent. excom. in vj. vnde ſumitur.

a Incur-

incurrit [a]. Is vero, qui ſcienter [b] celebrat in locis alia ratione interdicto ſuppoſitis irregularitatem incurrit, a qua per aliũ, quam per Romanum Pontificem liberari [c] nõ poterit, niſi aliqui ſuper hoc priuilegio vel iure [d] muniti fuerint.

Quid ſit iudiciale interdictum. hoc dicit.

Iudicis ſentẽtia tũc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua cauſa terram vel homines a diuinis arcendos pronũciat ac præcipit.

Interdictorum quædam generalia, quædam ſpecialia. h. d.

Rurſus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud eſt generale, aliud ſpeciale. Generale interdictũ eſt, non ſolum cum regno & prouinciæ, ſed etiam cum caſtro & villæ [f] diuinis interdicitur. Speciale [g] eſt, cum inter plures eccleſias paucæ, vel vna interdicitur.

Interdicto loco principali cenſetur interdictus acceſſorius vicinus & contiguus, & diſpoſitio iudicis non debet poſſe reddi eluſoria. h. d.

Et ſiquidem ciuitas, caſtrum, aut villa generali ſubiiciatur interdicto non ſolum, quæ murorum continẽtur ambitu, cenſentur interdicto ſuppoſita: ſed etiã illorum ſuburbia [h], & ædificia continẽtia. Alioquin, ſi in illis locis poſſet licite celebrari, Eccleſiaſtica cenſura facile contemni [i] poſſet. Eadem quoque ratione, ſi ſpecialiter eccleſia ſit interdicto ſuppoſita, nec in capella eius celebrari, nec in cœmeterio eidẽ eccleſiæ contiguis [k] ſepeliri poterit.

Reſpectum perſonarum interdictum eccleſiaſticũ eſt ſtricte interpretandum. h. d.

At non ſicuti in locis ita & in [m] perſonis lata ſit interpretatio: ideoque, ſi ſentẽtia interdicti proferatur in populum, clerus [n] interdictus non intelligitur: nec econuerſo [o]. Vnde

a Incurrit. Quia hoc non reperitur iure expreſſum. c. is qui. de ſent. excom. in vj. & vide ad hæc not. per Spec. in titu. de diſpenſatione. nu. xxix. §. iuſta.

b Scienter. Secus ergo, ſi ignoranter, niſi talis eſſet ignorãtia, quæ excuſari non deberet, ca. Apoſtolicæ. de cleri. excom. miniſt. c. j. de poſtu.

c Liberari. Cap. Apoſtolicæ. de cleri. excom. mini. cum alleg. in c. is qui. de ſen. excomm.

d Vel iure. c. fin. de ſen. excom. in vj.

e Competẽs iudex. Competens autem eſt Papa, c. tanta. de exce. præl. Legatus. c. nouit. de offi. leg. Delegatus. ca. quoniam. de offic. ordi. Qui non habent iuriſdictionẽ ab epiſcopis, ſed a collegiis, Inno. in ea. Archidiaconus, de offic. archi. Epiſcopus cum capitulo cap. j. de his, quæ fi. a ma. par. capituli electus & cõfirmatus quãuis non cõſecratus, ca. tranſmiſſam. de elect. vacante eccleſia capitulum. c. graue. de offi. ordi. alij quoque, vt per Ioã. And. in ſuo tractatu de interdictis, coll. ij. verſic. interdicit Papa.

f Caſtro & villæ. Cap. cum in partibus. de verb. ſignifi. vnde ſumitur. etiã ſi in villa non eſſet niſi vna eccleſia: quæ tamen eſt apta habere plures eccleſias, dicitur, ſaltem aptitudine, continere vniuerſitatem. Quod facit ad interpretationem extrauag. Bonifacij, quæ incipit, prouide, ſub tit. de ſentẽ. excommun. ſecundum Abb. in d. c. cum in partibus. & per Ioan. And. in tractatu de interdictis, poſt princ. nu. x & Ploui. in ſuo tracta. in princ.

g Speciale. Ioan. Andr. in ſuo tractatu de interdictis. nu. x. in prin. & per Nic. Plo. in ſuo tractatu poſt princ.

h Suburbia. Facit l. ij. l. ædificia. l. vt Alphenus. & l. qui in continentibus. ff. de verb. ſignific.

i Contemni. Ca. ſi ciuitas. vnde ſumitur, & ca. ſi ſententia. cap. cum inter vos. de conſuet. vnde notat. quod ſumenda eſt interpretatio per quam diſpoſitio non poſſit reddi eluſoria.

k Contiguis. Sunt autẽ contigua quorum extrema ſe inuicem contingunt, fac. notata per Ioãnem Andr. in capit. vnica. de conſecratio. eccleſ. vel alta. in vj. iux. gloſſa. ſuper verbo, contigua.

l Sepeliri. Cap. ſi ciuitas. in fi. & cap. is cui. ij. reſpon. de ſenten. excomm. Sed pone tempore interdicti aliquem in loco ſuppoſito interdicto ſepultum, & poſtea reuocatũ interdictum, an talis ſit exhumãdus? Reſp. non, ſi pœnitens deceſſit, ſecundum Inn. in ca. ſi de exceſ. prælat. quia res deuenit ad eum caſum, &c. Contra not. Hoſt. in c. conſuluiſti. de conſec. eccleſ. vel alta. vide quod not. in clem. eos. de ſepult.

m In perſonis. Non valet ergo argum. de loco ad perſonas, ca. ſi ſententia. vnde ſumitur, & cap. ſi ciuitas. de ſenten. excom.

n Clerus. Immo interdicto clero non cenſetur interdicta eccleſia: vnde alij clerici non eiuſdẽ eccleſiæ licite in ea celebrabunt, c. per exemptionem. in fine de priuileg. in vj. & per Ioan. And. in cap. ſi ſententia de ſent. excom. in vj.

o Econuerſo. Fac. cap. j. de præben. vbi late Docto. & latius etiam in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit. & not. ſupr. de iur. perſonarum in verbo, populares.

interdicto alterutro ad diuina licitè alter admittitur.

Licet vnus pro delicto alterius poſſit interdici, excommunicari tamẽ non poteſt. h.d.

Sed & ſi propter delictum domini[a] (nã pro pecuniaria cauſa ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ, & per patentes litteras expreſſa licentia interdicti ſententia ferri non poterit[b]) vel rectoris ciuitas ſit interdicta, ciues, qui culpabiles non exiſtunt, alibi diuinis, licite intereſſe poterũt, niſi ciues quoque propter dñm, vel rectorem puniendũ interdicti[c] fuerint. Quod quidem in excõicationis[d] ſententia contingere nõ poterit: neque enim pro peccato vnius alius[e]: puta ipſius familia excõicari poterit.

Interdictis vniuerſitate & ſinguli de vniuerſitate cenſentur interdicti: ne interdictum reddatur eluſorium. h. d.

Item, cum loci alicuius populus eccleſiaſtico ſupponitur interdicto, ſingulares ex eo perſonæ, quas interdictas eſſe conſtat, ne ſententia effectu careat[f], non debent alicubi[g], caſibus expreſſis a iure duntaxat exceptis[h] audire diuina, vel eccleſiaſtica recipere ſacramẽta, cum diuinorum auditio, & ſacramentorum perceptio populo vt vniuerſis non competat[i].

Regulariter tempore interdicti poteſt quis baptizari, chriſmari, & verbũ diuinũ audire.

Excepti vero caſus[k] ſunt, ſi qui ad baptiſmi, chriſmatis, & pœnitentiæ[l] ſacramentorum,

a Domini. Secus ſi propter delictum ciuium, quod patet infra ibi, qui culpabiles non exiſtũt. & in c. ſi ſententia. de ſent. excom. in vj.

b Non poterit. Vt in extrau. Bonifacij, quæ incipit, prouide. poſita ſub t. t. de ſenten. excom.

c Interdicti. Aliud ergo eſt interdicere ſolũ ciuitatẽ, aliud ciuitatẽ & ciues, aliud ciues tantũ. pœna igitur interdicti quãuis ſpirituali poteſt vnus pro alio puniri, de quo, j. q. iiij. in ſum. & xxiiij. q. iij. in ſumma, & per Ioan. Andr. in c. ſi ſententia. de ſent. excõ. in vj. ſecus eſt in excõmunicatione, vt ſtatim dicit.

d Excõmunicationis. Scilicet maioris. Nã minori excõmunicatione bene vnus pro alio aliquando punitur, c. oblationes diſt. xc. xvij. q. iiij. c. miror. c. non eſt in vobis. de ſpõſ. & no. xxiiij. q iij. cap. ſi habes.

ANT. TIM. Colligit gloſ. in ca. miror. xvij. qu. iiij. quod non ſolũ qui cõmiſit crimen, ſed & eius familia poſſet priuari ſacramẽtis, & excõicari ex eo, quod pro crimine cuiuſdam Bonifacij D. Auguſt. in d. canone interdicat etiam oblationes domus eius a clericis ſuſcipi. quam opinionem gloſ. ibi. non exiſtimatem veram ex quo D. Augu. cod. in loco licet propter grauitatẽ delicti cõmunionem interdicat ei, qui crimen commiſit: clericis autẽ prohibeat ne oblationes domeſticorũ eius recipiant, non dicitur propterea, quod eos excõicet: aliud eſt enim excõicare aliquem: aliud vero oblationes eius non recipi ab eccleſia. Patet in meretricibus: licet enim eccleſia eas non excõmunicet, earum tamen oblationes recipi prohibet ob criminis deteſtationem. Vnde ex illo textu non videtur id colligi poſſe, cum id non dicat: & cum habeamus regulam in contrariũ quod quis non debet excommunicari pro peccato alterius, per tex. expreſſum in d. c. ſi habes. xxiiij. qu. iij. licet plene poſſet interdici vt colligit auctor in ſummario huius §. ſed & ſi.

e Alius. xxiiij. q. iij. cap. ſi habes.

f Careat. Et ſic violaretur neruus eccleſiaſticæ diſciplinę quod eſſe non debet, c. cum inter vos. fa. c. ſi ciuitas. & c. ſi ſententia. de ſent. excomm. in vj.

g Alicubi. Etiam in loco non interdicto.

h Exceptis. Cap. ſi. de ſentent. excommu. in vj. quo ad diuina, quo ad ſacramenta, ca. quod in te. de pœni. & remiſ. & c. quoniã. de ſent. excõ. in vj. & ſequũtur ſtatim in §. ſeq.

i Non cõperat. Vniuerſitas enim eſt res inanimata in quam iſta non cadunt, ca. Romana. in fin. de ſent. excõ. in vj. & c. ſi ſentẽtia. eo. tit. & lib. hæc enim ſolũ cadunt in animam rationalem, & perſonam verã non repreſentatiuam. Et facit hæc littera pro opin. eorũ, qui tenent cognationem ſpiritualem contrahi poſſe per vniuerſitatem. licet ratio faciat in contrariũ, de qua not. ſupra de tripli. cogn. in prin. cuius quæſtionis occaſio videtur hodie ſopita per Conciliũ Tridentinum, ex cuius diſpoſitione non poteſt cum pluribus, quã cum vno contrahi hęc cognatio, vt in ſeſſio. xxiiij. in ij. decre. in decretis reformationum. Vbi autẽ tractamus de his, quæ vniuerſitati competunt, ita quid dicitur eſſe penes vniuerſitatem, quod non eſt penes ſingulos, l. ſed ſi in hoc §. qui manumittitur. ff de in ius vocando. & xij. q. ij. c. qui manumittitur. Sed an ſi ſit hodie interdictus populus, hinc ad centum annos quo tempore nemo victurus eſt, eorum, qui hodie viuunt durabit interdictum, & ligabit viuentes? Reſpondeo affirmatiue, ſi interdictum nunquam fuit relaxatum: quia idem populus, l. proponebatur ff de iudi. & diſt. xcj. c. habeo. & vij. q. j. c. denique. not. c. ſi ſententia. & quod not. in c. ſi. de ſenten. excom. in vj. in verb. inſurgunt.

k Caſus. Sumitur ex cap. reſponſo. de ſenten. excom. & cap. ſi. eo. tit. in vj.

l Pœnitentiæ. Sed nunquid & euchariſtia danda erit

vel ad verbū diuinum audiendum admitti velint, tam ſi infirmi ſint, quam ſi ſint in bona valetudine conſtituti. Quod tamē in his, qui interdicto cauſam dederunt non obtinet indiſtincte: ſed in eis Bonifacianæ conſtitutionis [a] forma obſeruanda erit. Quæ & alia quædam [b] interdicti tēpore fieri benigne indulget, vt ex ipſius cōſtitutionis perpenſo tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti poteſt confici ſacrum chriſma, ſed vnctio extrema, eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorum celebratio ſunt prohibita: niſi conceſſa quibuſdam ſint ex priuilegio. hoc dicit.

Velut igitur interdicti tempore iure chriſmatis vtimur vnctione, ſic, licet regio ſit interdicto ſuppoſita, chriſma die cenæ Domini confici dubiū eſſe non [c] debet. Vnctio autē extrema, & eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur [d], niſi quibuſdam, quibus [e] id ex gratia, certa ſeruata forma, conceditur.

Violantes interdictū incurrunt excommunicationem non obſtantibus priuilegijs. h. d.

Ceteri autem, ſiue clerici, ſiue laici, qui interdictum violādo neruum eccleſiaſticę diſciplinæ conantur infringere, quibuſcunque priuilegiis non obſtantibus, ſententiæ excommunicationis [f] ſubiicientur: a qua per ſedem dūtaxat Apoſtolicā abſolui poterunt.

Appellationis prætextu violatoribus interdicti minime ſuffragatur hoc dicit.

Nec aliquid violatoribus proderit, quod appellaſſe, atq; ideo ſe interdicti ſentētia, minime teneri contendāt: ſicut enim poſt appellationem excōmunicari non poſſunt [g], ſic interdictum [h], cui ante appellationem eos cōſtat eſſe ſuppoſitos declinare nequeunt [i].

da erit ſanis interdictis poſt impertitā pœnitentiam? Et videtur, quum ipſa per pœnitentiam intelligatur, c. quod in te. de pœni. & remiſſ. ſed dic contra ſecundum Io. And. & in Archid. in c. fi. de ſen. exc. excom. in vj niſi quis ſit in mortis conſtitutus articulo, c. pœnitentes. diſt. l. & not. in d. c. fi. Sed nunquid proximè paritura gaudeat in hoc beneficio conſtitutorum in mortis articulo? Reſpōdeo vt not. per Ab. in c. quod in te. de pœnit. & remiſſ. & per Doct. in c. quoniam frequenter. vt lit. non conteſta.

a Cōſtitutionis. Ca. fi. de ſen. excō in vj. quia tradent prius idoneā cautionem de ſatisfaciendo.

b Alia quædā. Scilicet quod ſingulis diebus in eccleſiis celebretur ianuis clauſis. & quòd quibuſdam magnis feſtiuitatibus etiā apertis portis, & campanis ſonātibus interdictis admiſſis, non tamen excōicatis, vt in cap. fi. de ſent. excom. in vj.

c Non debet. Sic c. quoniā. de ſent. excom. in vj. vnde ſumitur. q. d. conceſſo baptiſmo & confirmatiōe ſatis eſt conceſſum cōfici chriſma. Et eſt ratio: quia vetus chriſma non debet eſſe vſui, & deponendus eſt ſacerdos, qui de veteri chriſmate vngit baptizatum, niſi in mortis articulo. c. ſi quis de alio. de cōſe. diſt. iiij. vnde ſingulis annis in die cœnæ Dñi debet chriſma cōfici, & vetus cremari, c. litteris. de cōſe. diſt. iij. bene ergo dicitur, qđ velut tēpore interdicti chriſmatis vtimur vnctiōe ſic, & c. vt hic in prin. §. quia cū quid permittitur, & c. præterea. de offi. dele. l. ad rem mobilē. & l. ad legatū. ff. de procu.

d Denegatur. Cap. quod in te. de pœnit. & remiſ. cap. fi. de ſenten. excommun. in vj.

e Quibus. Vt puta clericis decedētibus, qui ſeruauerunt interdictum, c. quod in te. de pœnit. & remiſ. & fac. cle. j ij. & iij. de pœnit. & remiſ. & de materia latiſſime per Spec. in tit. de diſpenſatione §. iuſta. nu. 24. cū ſequ. ſed an epiſcopus poſſit dare facultatē celebrendi tempore interdicti? Reſpon. vt per Ab. in c. ad hæc. iiij. de appel.

f Excōmunicationis. Vt in clem. j. ij. & iij. de ſentē excō. Spec. in tit. de diſpēſatione. §. iuſta. num. xxiiij.

g Nō poſſunt. Niſi ſit aliqua cauſa cōmiſſa appellatione remota. vt per Abb. in cap. paſtoralis. in prin. dum ponit primum effectum huius clauſulæ, appellatione remota.

h Interdictum. Intellige hoc de interdicto a diuinis officiis, & ſic à ſpiritualibus: ſecus eſſet in interdicto rerum temporaliū: nam ſi interdiceret ingreſſum alicuius poſſeſſionis appellādo ab eo ſuſpēdo effectū ſentētiæ, arg. l. non tantum. ff. eo. Idem eſſet in ſuſpenſione a beneficio, ſecundū Ab. in c. ad hæc. iiij. in j. not. de app. poſt glo. in c. is cui. de ſen. exc. in vj. Vnde quod hic dicitur vēdicat ſibi locū in omnibus ſententiis & cenſuris, quę concernunt ipſam animā, quæ ſunt tres, vt ſuprà titul. ij. in princip. & §. j. vnde infertur, quod ſuſpenſus a Pontificalibus, vel ab vſu pallij, appellando ſuſpendi ſententiam, vt per Abb. poſt Innocent. & Hoſtien. in d. c. ad hæc.

i Nequeunt. Sed quæ eſt ratio, quod ſententia excommunicationis, interdicti, & ſuſpenſionis, non ſuſpenditur per appellationē: Reſpon. aſſignuntur duodecim rationes per Abb. in c. paſtoralis §. j. de appel. dic. vt ibi per Doct.

DE

DE SVSPENſione. TIT. XV.

Suſpenſio eſt duplex, vt excommunicatio & interdictum. hoc dicit.

SVſpẽſio quoque alia eſt canonis, alia iudicis [a]: ſicuti excommunicatio, & interdictũ. Canonis eſt: veluti cum quis ob ſimoniam [b], vel ob notoriam fornicationem [c], vel aliud crimen [d] ipſo iure à ſui executione ordinis, vel officij [e] arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium eſt quis ſuſpenſus, quo ad ſeipſum, non quo ad alios. h.d.

At ſi crimen per ſententiam [f], vel per confeſſionem factam in iure, aut per rei ipſius euidentiam [g] notoriũ nõ [h] ſit: & ſi, quilibet pro mortali peccato quo ad ſeipſum [i] ſit ſuſpenſus, quo ad [k] alios tamẽ pro ſuſpenſo non habetur: ideoque in officiis eccleſiaſticis vitãdus non erit [l].

DE SVSPENSIONE.

a Iudicis. Eſt autem inter canonis & iudicis ſuſpẽſionem multiplex differẽtia, de quibus per Abb. poſt Inn. in c. ſicut. verſic. & ponit tres notabiles c[...]ctus, &c. de cohabit. mul. & cler. ſimilis quoque eſt excommunicatio in alio: quia velut datur excommunicatio maior & minor, ſic & ſuſpenſio maior & minor, vt declaratur p Ab. in c. ſi. de cler. excõ. mini. ipſa quoque imponitur aliquando pro contumacia aliquando pro delicto alio, primo caſu indiget monitione præuia, ſecundo non, vt per Abb. in c. reprehẽſibilis. de appell. nu. iiij. & pro declaratione materiæ late idẽ Ab. in c. Apoſtolicę. de exce.

b Ob ſimoniam. j. q. j. c. reperiuntur. c. tanta. de ſimo. & declaratur per Archiepiſcopum Florent. in ſuo tract. de ſuſpenſ. cap. ij.

c Fornicationem. Cap. ſi qui. diſt. lxxxj. & edi. xxxij. ca. præter hoc. & per beatum Antoninum in ſuo tract. de ſuſpenſione, cap. iij.

d Aliud crimen. Quæ ſint hæc crimina late per B. Antoninum in ſuo tract. de ſuſpenſ. c. iiij.

e Vel officij. Et per conſequens etiam a iuriſdictione, ſecundum Ab. & alios communiter in c. fin. de cler. excom. mini. ſuſpenditur quis & ab aliis pluribus, nedum ab executione ordinis, vel officij, puta, ab oblatione altaris, xvij. q. iiij. c. miror. a conſecratione epiſcoporũ, c. ij. de tranſlat. & ab aliis infinitis, quæ enumerantur per glo. in cle. cupiẽtes. de pœn. in verbo, ſuſpenſi. Sed an is, qui (vt hic dicitur) ſuſpẽſus eſt ab officio, cenſeatur ſuſpenſus etiam a beneficio? Reſpon. vt late not. in d. clem. cupientes, de pœn. poſt medium, vſque ad finem

f Per ſententiã. Definitiuam. c. cum dilectus. de ordi. cogni. c. denique. de exce. & not. in c. fin. de coha. mul. & cler. vnde ſumitur.

Trib⁹ modis quod ſit notorium.

g Euidentiam. Nota tres modos, quibus crimen efficitur notorium, ſcilicet per ſententiam, confeſſionem, & rei euidentiam, cum tergiuerſatione aliqua celari non poteſt, ſic in c. ſi. de cohab. mul. & cleri. Sed eſt ibi. & hic non ſit mentio de notorio quod oritur ex probatione clara & iuridica, cum tamen & ex ea inducatur notorium, quando nihil poteſt opponi cõtra: vt puta, quando eſt concluſum in cauſa, vt in c. cum olim. de verb. ſignific. forte, quia cum expectanda ſit de proximo ſententia non oritur omnino notoriũ, cum probationes ſint arbitrariæ, l. iij. ff. de teſti. & poteſt iudex teſtibus etiam probãtibus fidem non habere, Bart. in l. Lucius. ff. de his, qui not. infamia.

h Non ſit. Immo etiam ſi ſit notoriũ crimen, non propterea vitandus eſt criminoſus excepto crimine fornicationis: quãdiu quis ab eccleſia præciſus eſt, not. in c. ſi. xvj. q. ſi. & in c. cum non liceat, de præſcript. & in c. nõne. viij. q. iij. & probatur in c. præter. diſt. xxij. arguẽdo a ſpeciali, & no. Ab. in c. ſi. de cohab. mul. & cler. non poteſt ergo hinc ſumi arg. a contrario ſenſu, niſi quoad crimẽ fornicatiõis, in quo vt inducat ſuſpenſionem non requiritur præcedens monitio, ſi res ſit euidẽs. vt per Ab. in d. c. ſi.

i Quoad ſeipſum. Ideo ſic, quia cõſtitutio militantis eccleſiæ ligat, & comprehendit delictum omnino occultum, c. porro & c. cum non ab homine. de ſent. excom. & clem. j. de hæret. vbi not. licet quoad eccleſiam militãtem non habeatur pro ligato. cum non iudicet de occultis. c. erubeſcant. diſt. xxxij. & not. vj. quæſt. j. c. ſi omnia erit tamen in rei veritate ligatus, licet apud nos ſit incertum, arg. in §. cõditiones. inſt. de verb. obli. & declarat Abb. in cap. extirpandæ. §. qui vero. in repet. num. xxj.

k Quo ad alios, &c. Nota modos, quibus quis dicitur ſuſpenſus. Primus, quoad ſeipſum, & non quo ad alios, vt quilibet in peccato mortali conſtitutus, vt in c. teſtamẽtũ. diſt. vj. & j. q. j. c. ſacerdotes. de temp. ordin. & c. veſtra. & ca. ſi. de coha. mul. & cler. Secundus, quoad ſe, & quoad alios. xxxij. diſt. nullus. & præter hæc. & c. tanta. de ſimon. & d. c. ſin. de coha. mul. & cler. Quandoque & tertio dicitur quis ſuſpenſus quo ad alios, & non quo ad ſe, vt cum villa, vel ciuitas eſt interdicta, propter delictum ciuium, vel ſæcularis poteſtatis, tunc enim clerici non ſunt ſuſpenſi quoad ſe: quia poſſunt celebrare in loco non interdicto, c. tuæ. de cler. peregr. & not. in d. c. ſi. Item poſſunt celebrare clauſis ianuis, ca. ſi. de ſenten. excom. in vj. & de hoc per B. Anton. in ſuo tract. de ſuſpen. cap. j.

l Non erit. Quia adhuc ab eccleſia toleratur,

licet

Quæ ſit ſuſpenſio iudicis.h d.

Iudicis ſuſpēſio eſt, vt cum ſententia quis ab eadē executione ex cauſa remouetur [a].

Suſpenſio ſolum ordinē & ſtatum eccleſiaſticū reſpicit, & priuatio præſupponit habitum.

Eſt autem ſuſpenſio (velut eccleſiaſtica cenſura conſiderata [b]) reſpectu quodā, aliquanto, quam excommunicatio, vel interdictum ſtrictio [c]: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non ſolum clericos: verum etiam laicos innectere poſſunt [d]. At ſuſpēſio, cum nihil aliud ſit, quam inhabilitas quædā ad exequendos ordines, & officia eccleſiaſtica [e], nullos prçterquā ipſos clericos attingere poteſt. Nec enim vlli eius ordinis, vel officij, cuius eſt penitus expers, adminiſtratio vetari & interdici [f] poteſt.

Ingerens ſe diuinis incurrit irregularitatem.

Cauebunt [g] igitur clerici, iudices [h], & eccleſiarum pralati, ne pœnam hāc ſuſpenſionis incurrant, ſcituri, quod ſi ea durāte [i] ſeſe diuinis [k] ingeſſerint [l] (ſecundū canonicarum ſanctionū tenorem [m] & diſtinctionē [n]) irregulatitatis laqueo ſeſe inuoluent, a quo interdum non, niſi per ſummum [o] Pōtificem liberari poterunt.

licet criminoſus, c.veſtra. & c.ſi de coha.mul.& cler. & c.ſi.xv.q.ſi. niſi in tribus caſibus hic enumeratis.& in d.cap.fin.

a Remouetur. Sentē iam tamen præcedere debet monitio, quod procedit ſecundum Innoc.in cap.j.de exceſ.præl. quando ſentētia & ſuſpēſio infertur ob cōtumaciam: ſecus ſi in pœnā delicti: quia tūc fruſtra fieret monitio. cū oporteat delinquentem luere pœnam delicti cōmiſſi. Suſpenſio enim ſæpe infligitur ob delictum, vt in cap.tam litteris.de teſti.& v.q.iij.c.in loco. licet aliud ſit in excommunicatione, quæ ab homine non fertur propter delictū, immo quā cito vult ſatisfacere debet relaxari, c.nemo.& c.illud.xj.q.iij. Idem tenuit Inno.in c.ad hæc. quoniā, de appel.& licet Hoſt.ibi non approbet opin. Innoc. ſuſpenſionis faciēdæ a iudice tamen cum Inno.tenet Abb.in c.reprehenſibilis.de appel. & in d.c.j.de exce.præla per d.c.tā litteris. & per c.Romana.§.ſed nec in ſpecie.de ſent.exc.in vj.

b Conſiderata. Bene conſiderata tanquam cenſura eccleſiaſtica comprehendit ſolum clericos: quia ſi conſideretur tanquam terminus generalis & indiſtinctus cōuenit, & iunctis etiam laicos. Vnde aduocatus ſuſpenditur ab officio aduocandi.l.moris.ff de pœnis.& notarius ab exercitio notariæ. cap.ſi aduerſus. de hære. & not.in clem.cupientes.de pœn.& ad materiam huius §. vide per Archiepiſcopum Floren.in ſuo tract.de ſuſpenſ. cap.ij.

c Strictior. Eſt tamen quodam reſpectu laxior: ſcilicet reſpectu relaxationis: quia excommunicatus licet ſatisfecerit non liberatur ex ſola ſatisfactione: ſed vltra eam requiritur abſolutio, ex quo enim ſemel cum ſolennitate eiectus eſt extra eccleſiam, debet cum ſolennitate debita reconciliari: ſecus eſt in ſuſpēſione, vt per gloſſ. in clem.j. de decim. per glo.& Inno.in cap.cum bonæ.de ætа.& qual. & per Abb.in c.j.verſ.nota arg.quod excommunicatus.&c.de iudi.

d Poſſunt. Vt ſupra iii.j. & ij. per tot.& per Archid. Flur. in tract. de ſuſpenſ.cap.j.

e Eccleſiaſtica. Quorum meri laici non ſunt capaces, vt ſupra de iure perſo.in princ.

f Interdici. Cum priuatio præſupponat habitū. Sed ſemel ſuſpēſus bene poteſt iterū ſuſpēdi noua culpa exigēte, & ſecunda ſuſpēſio dicetur potius confirmatio, c. veritatis. vbi Abb.not.de dolo & contu. effectus autem ſecundæ apparet poſt relaxationem primæ, de quo dic, vt in ſimili not.in c.ita quorundam. de Iudæ. & in c.officij.de ſentent. excom. & per Abb. in d. c. veritatis.

Semel ſuſpēſus ſuſpendi poteſt.

g Cauebunt. c.j. §. caueant.de ſent.excommu.in vj. vnde ſumitur.& in c.cum æterni. alias j. de re iud.in vj.

h Clerici, Iudices. Non dicit de ſæcularibus: quia pœna ſuſpēſionis eos non ligat, ſic in c.j.de re iud.in vj.

i Durante. Licet quis de crimine cōmiſſo pœnitētiam egerit: quia ante d.ſpēſationem Papæ, adhuc ſuſpenſio impedit executionem ordinis, vel officij.c. veritatis, ſecundum vnam lecturam, de dolo & contu. vbi per Abb. in verſic. quarta lectura.& per Spec.in tit.de diſpēſatione. §.iuſta.verſi.in ſuſpenſis autem, in fin.

k Diuinis. Officiis, nō autem beneficiis, vt not. in cap.j. de re iudic.in vj. & hoc intellige, cum quis ſuſpenſus eſt à diuinis: quia tunc celebrando efficitur irregularis: ſecus ſi ſuſpēſus ſit a quocunque alio officio, ſecundum Card. in clem.ſi. verſi quod ſi. in fine verſiculi, de pœn. idem videtur de mente Spec. in tit. de diſpenſatione.§. iuſta.verſic. vt autem in hac. & tenet nouiſſime Aug.Bero.in ſuis familiaribus qq.in quæſt.cxxj.

l Ingeſſerint. Scilicet ſciēter: quia ſecus ſi ignoranter, c.Apoſtolicæ. vbi Ab.late de cle.excom. miniſt.& ſatis indicat verbum.ingeſſerint.quod deſignat rem ad ſe ingerentem, non ſpectare.

m Tenorem. Sic in c.j.de re iudi.in vj.

n Et diſtinctionem. Et de hac diſtinctione per Spec. in tit. de diſpenſ.§.iuſta.verſic in ſuſpenſis autem diſtinguitur. & in c.tāta.de exceſ.prælar.

o Per ſummū pontificem. Nota vnū de caſibus reſer

reſeruatis Papę,& fac.c.j.de re iud.in vj.& in c.j. de ſenten.excō. in vj. vnde ſumitur hæc littera, de aliis ſimilibus irregularitatibus. not. in d.c.j. de re iud.in vj.& in cap. quod tranſlationem. de offic.leg.& in cap. ſicut vnire. de exceſ.præl.vbi generaliter traditur de reſeruatis Papæ.

Quid ſit irregularitas. h. d.

Eſt autem [a] irregularitas nota [b], ſeu canonicum [c] impedimẽtum ex facto [d], ſeu defectu [e] proueniens, quo quis tã ad eccleſiaſticos ordines promoueri, quã promotus in iiſdẽ miniſtrare prohibetur [f]: quod qualiter accidat tam ſupra ex primo [g] libro, quàm etiam in variis Decretalium locis facile eſt legentibus cognoſcere.

Epiſcopi & ſuperiores nunquam incurrunt ſentẽtiam interdicti, vel ſuſpenſionis, ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mentio habeatur. h. d.

Ea propter optima ratione Innocentiana conſtitutione [h] cautum eſt, ne epiſcopi eorumque ſuperiores, vllius conſtitutionis [i], ſententiæ [k], ſiue mandati [l] occaſione, interdicti, vel ſuſpenſionis [m] ſententiam: niſi ipſis [n] de epiſcopis [o] expreſſa mentio habeatur, ipſo iure incurrant: eſſet enim hoc nimis periculoſum [p], ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem [q].

a Eſt autem. Hanc deſcriptionem poſuit Spec. in tit. de diſpenſat. in princ. ſecuti ſunt B. Anto. & Nic. Plou. in ſuis tractatibus de irregularitate.

b Nota. Infamia. & quaſi quædã cicatrix criminis, & quaſi intellectualis vulneris, fac.ca.accedens.de purg.cano. & ij. q.iij.§.notandum.

c Canonicũ. Quia habet ortum a iure canonico, ſecundũ Spec.in tit.de diſpẽ. in princ.Sed tamen videtur habuiſſe originẽ a teſtamento veteri, vt appa-ret in libro Paralip. cap.xxviij.vbi dicitur, quod Dauid fuit prohibitus,ædificare templum Deo, quia eſſet vir ſanguinũ, & in c.hinc etenim.diſt. xlix. vbi dicitur, quod inter Leuitas multi a ſacerdotio repellebantur: puta,ob gybboſitatem, ſcabiem,& alios defectus naturales.

d Ex facto.Puta homicidio.§.parrati. qui prom. non poſſ.& c.miror. diſt.50. vel ex notabili inobedientia.præſertim contra Apoſtolicam eccleſiam,cap.ſi quæ ſunt. diſt. lxxxj. c.tanta.de exceſ. præl.& c.j.de re iud.in vj.& c.j de ſen.excõ.in vj.

e Ex defectu. Tam corporis, vt de corpo.vitia. per tot.& ſupra qui promo.non poſſ §.cauenda. quam animi,cap.ex pœnitentibus.& c.canones. cum pluribus ſeq. diſt.50. & in tit.de obli. ad ratiocinia red. per tot. quandoque nec animi. nec corporis vitio, vt in eo,qui eſt natalibus læſus, cap.innotuit. de elect.& de filiis presb.

f Prohibetur.Ponuntur hic duo effectus irregularitatis, ceterùm ſunt alij plures: quia priuat à poteſtate eligendi actiue & paſſiue. Item reddit incapacem aliquem ad beneficia recipienda. Item a facultate percipiendi fructus beneficiorum, ſecundum diſtinctionẽ tamen Abb.& aliorum in cap.cum bonæ.de æta.& qualit.

g Primo libro Supra qui promo.nõ poſſ.per tot.

h Conſtitutione. Cap. quam periculoſum. de ſenten.excom.in vj. vnde ſumitur.

i Conſtitutionis.Cap.ſacro.de ſent.excõ.c.cum medicinalis.aliàs j.eo. tit.in vj.c.ij.de ſolu.cap. cum in cunctis. de elect.cum ſimili.

k Sententiæ. Vt ſi Papa vel epiſcopus ferat ſentẽtiam ſuſpendẽdo contra facientes, arg.ca.Romana.§.caueant.de ſen.exc.in vj.& no. in ca. quã periculoſum.de ſen.excom. in vj

l Mandati.Vt ſi Papa mandat quod omnes prælati,& clerici ſoluant tantam pecuniã ſuſpendendo non ſoluẽtes intra terminũ aſſignatum, & fac. l. item apud Labeonem.§. hoc edictum.ff. de iniur.

m Vel ſuſpẽſionis. Sed cur non dicit etiam de excõmunicatione,quæ ipſi ſuſpẽſioni & interdicto æquiparatur, c.reprehenſibilis. vbi per Abb.de appel. Reſpon.ſecundum Innoc. Hoſt.Io.Mon.Archi. Io. Andr.quòd Papa noluit eos in tantum priuilegiare, vt priuilegiãdo tolleret,ſi quis ſuadente diabolo.xvij. q.iiij. & alios ſimiles, vt c.pro humani.de homicid. in vj.ita not. in c. quam periculoſum. de ſent.excom.in vj.

n In ipſis.Conſtitutione,ſententia,& mandato.

o Epiſcopis. Quorum appellatione etiam ſuperiores,& ipſe Papa continetur,vt ſupr.de epiſcopis,& ſum.Pontif.in princ.per totum.

p Periculoſum. Et ideo vitandum,c.vbi periculum. de elect. in vj. & c.quieſcamus. diſt.xlij. & not.in c.ij. de iuram.cal.nam (vt inquit Salom.) qui amat periculum, peribit in illo

q Executionem. Sic in c.quam periculoſum.de ſenten.excommun. in vj.per quam conſtitutionem apparet, quod Papa voluit prouidere non tam epiſcopis, quàm ſubditis cõſiſtit etiam epiſcoporum officium in chriſmatis confectione, ordinum collatione,eccleſiarũ & altarium conſecratione. §.penult.ſupra de epiſc.& ſum.Pont. & ibi etiam not. quæ omnia magis ſubditorum, quam epiſcoporum vtilitatem concernunt.

Explicit liber quartus & vltimus Inſtitutionum Iuris Canonici in quibus ſi quid diuerſum, Lector,inueneris ab his,quæ in Commentario iam pridem edito delineata inueniuntur, ſcito ea auctorem,cum vltimam operi limam adhiberet,meliora ſenſum immutaſſe.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI COMMENTARIVM.

FLAVIVS VRSINVS FERDINANDO FARNESIO S. D.

KAL. Febr. accipi abs te litteras datas Idibus Ianuariis quas mihi iucundas fuiſſe, non arbitror neceſſe eſſe me ad te ſcribere, cum ex te nihil ad me proficiſci poſſe, niſi iucundiſſimum: iampridem exploratum habeas. Sed profecto poſteriores hæ eo fuerunt gratiores, quòd vnà Commentarium Lancelotti noſtri ſecum attulerunt. Amo enim vehementer ingenij illius elegantiam. Legi itaque totum vno fermè (vt ſic dicam) hauſtu, probauique penitus tuum de libro iudicium: maluiſſem tamen, tam ſecundo curſu inchoatum à ſe negotium proceſſiſſet, vt huius nuper à ſe compoſiti libelli argumentum illi defuiſſet: nam & librum Inſtitutionū ipſarum nunc teneremus, & ipſe amicis vſus fuiſſet melioribus, candidioribuſque. Quos tamen ille Commentario illo ſuo adeò ſtrenuè (meo quidem iudicio) vlciſcitur, vt mihi aliquo pacto ſuis illis detractoribus debere videatur, qui tam elegantem libellum conſcribendi ſibi occaſionem dederint. Eum ego pluribus legendum exhibui, probatuſque eſt ferme ab omnibus mirum in modum: ferme, inquam, nec enim obtineri potuit, quin illico ſemidocti, quidam Commentariolum momorderint, non quin, quæ Lancelottus de compoſitis à ſe Inſtitutionibus differeret, vera non confiterentur: ſed quod in eo illum non obſcurè aliquid Inſtitutionibus Iuris Ciuilis detrahere conatum eſſe prædicent. Is enim vno, aut altero in loco eius libelli dicit, quædam in illis eſſe ambigua, perplexa, & quæ inuicem pugnantia videātur: cum tamen Iuſtinianus nihil eſſe in toto iure ciuili ambiguum, vel contrarium ſcriptum reliquerit? Reſpondi eos Momum agere, qui cum Venerem non poſſet, ſandaliū ipſius quaſi obſtreperum dicitur improbaſſe. tantum autem abeſſe, vt ciuilibus Inſtitutionibus aliquid detraxerit, vt ego illis in eo plurimum a Lancelotto noſtro tributum eſſe non dubitem, quem ſciam illarum elegantiam non ſolum laudare, ſed admirari ſolitum: ſed profectò in eos interdum incidimus, qui indigni ſint, quibus reſpondeatur. Sed de hoc alias. Sum equidem delectatus vehementer cognouiſſe ex tuis litteris te cum delecto ſtudioſiſſimorum iuuenum numero quotidianis prælectionibus, ac diſputationibus in iure ciuili exerceri. Hanc enim ego optimā, ac ſolam prope proficiendi rationem eſſe ſemper ſtatui, præſertim ſi non tam oſtentationis, quàm diſcendi adſit ſtudium cum lepore quodam ac nobilibus adoleſcentibus digna conſuetudine coniūctum. Vtinamque mihi interdum ab vrbano iſto, atque aulico ambitu ſecedere, & ad iſta veſtra ſtudia ſalua exiſtimatione reuerti liceret, profecto ad vos conuolarem illico, vbi & cum libris diutius, & attentius verſari, & remoto ab omni moleſtia cum optimis commilitonibus ſecuram, ac prope beatam vitam agere liceret. Sed quando mihi nunc hoc non datur, tu, quem ego me eſſe alterū ſemper ſtatui, dum licet, fruere honeſtiſſimo iſtô, ac iucundiſſimo otio: ſed ita fruere, vt interim non obliuiſcaris eius quod Catonem vſurpare ſolitum ferunt. Non minus, ſcilicet, otij, quàm negotij reddendam eſſe rationem, ac ſtudioſum iuuenem Bernardinum Alphenum meo nomine ſaluere iube. Romæ, Non. Febr.

Flaui' hic nūc Cardinalis Vrſinus.

Commentariū Lancelotti reprehenſum.

FERDINANDVS FARNESIVS
FLAVIO VRSINO
S. P. D.

NIHIL *vnquam tam præter meam opinionem accidit, quàm audire ex te extitiſſe quoſdam, qui in Commentario Inſtitutionum Iuris Canonici auctorem aliquid Inſtitutionibus Iuris Ciuilis detrahere voluiſſe exiſtiment, quòd is vno, aut altero in loco quædam in his perplexa, & prima facie contraria reperiri ſcripſerit: quaſi vero hoc cuiquam dubium eſſe debeat, aut eas ille pluribus in locis non ceteris libris Iuris Ciuilis prætulerit. Oportet omnino iſtos aut auctori eſſe parum æquos, qui ex re veteri nouam illi inuidiam conflare ſtudent: aut (quod magis reor) in iure ipſo Ciuili parum verſatos, aut omnino parum accurate Commentarium illud percurriſſe. Si parum æqui ſint, nulla ratione de ſua ſententia deduci poterunt, nam, vt ait Comicus.*

Qui inimicus eſt, etiam in ſcirpo nodum quærit.

Quid ergo ei ſuadere coneris, qui hoc, ſcilicet, vnum quæritet, nempe vt quidquid dixeris, deflectat in deterius? Si parum in legendo accurati fuerint, repetant quæſo atque diligentius expendant, quod in eo ipſo Commentario de Inſtitutionibus Iuſtiniani ſæpius inculcauerit: nam vſque adeo ipſas, dilaudat, vt mihi interdum veniat in mentem ſuſpicari, ne pluſculum illis tribuat, quam par ſit, quòd putet ita compoſitas à ſe Inſtitutiones ſimilitudine quadam operis facilius ſtudioſorum animis inſinuare poſſe. Sed vtcumque id ſit, quóvecumque animo is ſcripſerit, illud quidem nullo pacto negari poteſt, ſexcentis propemodum locis de his honorificentiſſimè meminiſſe. Nam primo libro, dum ſe cum Pontifice ſermonem aſſerit habuiſſe, leguntur hæc verba: Eſſe apud Iuriſconſultos Iuſtiniani Imperatoris iuſſu compoſitas Inſtitutiones, quæ ſtudioſis ad inuolutam, & valde perplexam iuris ciuilis ſcientiam expeditiſſimum aditum procul dubio præſtent. *Et quòd ſuæ ſententiæ illuſtrius teſtimonium dare potuit, quàm illis verbis, quæ tertio libro leguntur?* Id verò (*inquit*) non ſubticebo, quidquid iſti garriant, cenſere me, idque etiam ex vniuerſa illa enucleati Iuris collectione ac compoſitione, quam Iuſtinianus nobis reliquit, nihil eſſe abſolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam conducibilius, quàm illud Inſtitutionum opus, quod illi ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnibus gymnaſiis eliminandum quaſi nullius prorſus vtilitatis tam ſtultè cenſent. *Et paullo poſt*: Maiores noſtri Inſtitutiones Iuris Ciuilis, quaſi ſine his vix quiſquam aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore ſemper habuerũt, & varia interpretatione, & Commentariis exornatas & locupletatas ad nos tranſmiſerunt. *Et paullo poſt*: Hic ego te ad Iuſtinianum reuoco, cui ex immenſa illa ſilua iuris ciuilis & infinita prope veterum librorum mole ſuas Inſtitutiones elicere feliciſſime ceſſiſſe multorum ſæculorũ teſtimonio comprobatur. *Et eodem libro, cum verba Marci Tullij recenſuiſſet, ſubdit.* Et hoc quidem, quod iure ciuili tantopere ſe deſiderare, & expectare Craſſus aiebat, & ſe facturum aliquando cre

Lãcelotti de Inſtitutionibus Iuris Ciuilis iudiciũ ac teſtimonium.

do credebat, abunde ſuis Inſtitutionibus Iuſtinianus videtur præſtitiſſe.

Denique vbi illarum meminit, non niſi magna cum commendatione, atque inſigni aliqua præfatione meminit. ecqua ratione potuit ſecus facere, qui ſuas ad illarum imitationem effinxiſſe prædicet? At dixit, quædam eſſe in his obſcura, perplexa, & quæ inuicem pugnare videantur: Quid tum demum? non id proprium dixit eſſe Inſtitutionum vitium, nam idem dixit & de ſacris litteris, & de omni ſcriptorum genere, idem & poſſe fieri de ſuis Inſtitutionibus, nec propterea omnibus etiam propriis ſcriptis illum malè dixiſſe quiſquam aſſerat. At nihil eſſe perplexum, nihil ambiguum, nihil diminutum, nihil quod contrarium, aut ſimile videri poßit, nullam eſſe geminam legem in toto iure ciuili Iuſtinianus ipſe teſtatur. Certè, vt ita ille aſſeruerit, Veritas omnino reclamat mihi quidem, vt ſimilia propemodum infinita præteream, multa paßim occurrunt ambigua, perplexa & quæ, niſi alicuius interpretationis ratione concilientur, ex diametro pugnantia videantur. Et quoniam pro ſumma inter nos neceßitudine, ac ſtudiorum communione vel quæuis mihi tecum garrire poſſe videor, mitto ad te, qui ingentes pro eo pugnas pugnare conſueſti, loca quædam, quæ ego in Inſtitutionibus ipſis Iuris ciuilis obſeruaui, in vnum collegi, ſimul atque de obloquutoribus iſtis à te reſciui: vt ſi quando rurſus in maledicos iſtos incidas, illorum obiecta poßis quàmprimum exemplis retundere. neque id facio, quin ea te, prius quàm me vidiſſe ac ponderaſſe non exiſtimem: ſed vt illa, quæ ſcholaſtica ſunt, potius, quàm à doctißimis viris admodum perpenſa, ad manus habeas: nec propterea grauißimis negotijs tuis quidquam temporis ſubtrahere cogatis. Ac vt primum de his dicamus, quæ videntur in eodem libro contraria. In Procemio. §. j. leguntur hæc verba: Omnes vero populi legibus tam à nobis promulgatis, quàm compoſitis reguntur. At in § j. de iur. natu. gent. & ciu. Omnes populi, qui legibus & moribus reguntur partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur. In §. fin. de libert. dicitur, quod omnes liberti conſequuntur Ciuitatem Romanam, nullo nec ætatis manumißi, nec domini manumiſſoris habito diſcrimine. At in §. fin. quib. man. non lic. dicitur, quod qui non compleuit xvij. annum non poteſt manumittere teſtamento. In §. j. de rer. diui. littora maris dicuntur communia, non publica. In §. littorum. littorum vſus dicitur eſſe publicus. In §. fin. de vſufr. dicitur, quòd vſusfructuarius cedendo vſumfructum alteri, quàm domino, nihil agit. At in tit. ſeq. in fin. principij dicitur indiſtincte, quòd, licet vſuarius non poßit ius ſuum alteri cedere, vſusfructuarius tamen poteſt. In §. poſthumus. de leg. dicitur: Poſthumus autem alienus heres inſtitui, & ante poterat, & nunc poteſt. At in titulo de bon. poſſ. in principio dicitur, quòd poſthumus alienus hereditatē adire iure ciuili non poterat. Hæc quidem, & alia his ſimilia ſunt in eodem Inſtitutionum libro. Si quis autem illa colligere velit, quæ aduerſari videntur his, quæ Pandectarum libris, aut Imperatorum conſtitutionibus continentur, librum (puto) conſcriberet Inſtitutionibus ipſis grandiorem: quæ quidem non negauit ille, vel aliqua ſaltem ratione conciliari poſſe: ſed ruditer ac prout iacent accepta, ſtare minimè poſſe aſſerit. Leguntur præterea in eodem libro multa, quæ nimium generaliter enuntiata videri poſſunt. cuiuſmodi eſt illud. Cuius filiam vxorem ducere non licet, neque eius neptem permittitur. filiam tamen aui, vel auiæ vxorem ducere non prohibeor: vt omittamus interim, quòd in coniunctis per adoptionem illa regula non obtinet locum. In §. feminæ. de adop. dicitur, quòd feminæ poſſunt adoptare in ſolatium liberorum amiſſorum. At hoc ita demum verum eſſe aiunt, ſi in acie fuerint amißi, non ſimpliciter. In §. qui poteſtatem. de excuſ. tut. dicitur, quòd qui poteſtatem aliquam habent, ſe poſſunt excuſare. At quibus inhæret dominica, vel patria poteſtas, non propterea poſſunt ſe excuſare. In §. Res ſacræ. in fine dicitur, quòd locus, in quo ædes ſacræ ſunt ædificatæ, etiam diruto ædificio adhuc ſacer manet. At hoc non eſt verum, vbi ædificium eſſet ab hoſtibus dirutum. l. cum loca. ff. de rel. & ſumpt. fun. In §. item lapilli. dicitur, quòd lapilli, & gemmæ inuentæ in littore maris ſunt inuentoris: ſed hoc ita demum eſt verum, ſi etiam apprehendantur. In §. fin. de codicil. dicitur, quòd codicilli nullam omnino ſolennitatem requirunt: & tamen requirunt quinque teſtes. In § interdum. in fin. de obl. quæ ex del. naſcuntur, dicitur, quòd, qui ad furtum faciendum conſilium dedit, atque hortatus eſt, furti non tenetur: at non eſt hoc verum, cum

Quæ videntur parũ feliciter expreſſa.

Quæ videntur nimis generaliter enuntiata.

aliàs fur non erat furtum commiſſurus. Demum *in tit. de publi. iud. dicitur, quòd publica iudicia nihil omnino ſimile habent cum priuatis iudicijs: & tamen multa habent ſimilia, vt ibi notant interpretes.*

Quæ videntur diminuta.

Atque vt hæc nimis videntur generalia, ita ex contrario quædam videntur diminuta: vt, exempli gratia, definitio ſeruitutis, de qua in §. ſeruitus. de iure perſon. cum enim dicatur eſſe conſtitutionem iuris gentium, ſeruitutem, inductam iure ciuili non comprehendit, vt in §. fin. eod. titu. item dicitur, quòd vſusfructuarius non poßidet. §. idem placet. per quas perſon. nobis adquir. de ciuili enim hoc poſſeßione verificatur, non de naturali. l. naturaliter. de adquirenda poſſeſſ.

Quæ videntur parum feliciter expreſſa.

Quædam etiam videntur parum feliciter expreſſa. non intelligo hic de vocibus, & de his, quæ Grammaticis non probantur: puta de etymologia ſtipulationis & ſimilium: ſed de his quæ ad rem ſpectant: quale eſt illud in §. plebiſcitum. de iur. naturali gentium, & ciuili. Plebs enim a populo non ita differt vt ſpecies à genere, quod, ait text. ſed velut pars a toto. Item cum dicitur natalibus non officere manumißionem. §. fin. de ingen. Item cum dicitur aliud pro alio petenti poſſe in eodem iudicio corrigere errorem ſuum, §. ſi quis aliud. de actione. nec enim verè iudicium erit idem, vt ibi notatur. Item cum iuſta & efficax appellatur actio: quæ tamen exceptione etiam doli elidi poteſt, §. præterea. ỹ. inſtitut. de except. Item cum dicitur, neceſſarium eſſe detrahi Falcidiam. §. quantitas, verſic. neceſſe. de leg. Falcidia. cum tamen ſit in heredis poteſtate remittere.

Quæ male videntur inferri.

Quædam male videntur inferri, vt eſt illud in §. ex contrario. quibus alienare licet vel non. Ex contrario (*inquit*) omnes res pupillo & pupillæ ſine tutoris auctoritate rectè dare poſſunt (*tum peßimè videtur inferri.*) Ideoque ſi debitor pupillo ſoluat, neceſſaria eſt debitori tutoris auctoritas: alioqui non liberabitur. *Similis propemodum eſt illatio in §. fin. inſtit. de vulg. ſubſtit. Atque hæc quidem, & his ſimilia non huiuſmodi ſunt, quæ aliqua ſaltem interpretatione ſaluari, & ad rectum ſenſum traduci non poßint, licet id interdum ægre obtineatur: ſed certè, quæ ſcrupuloſis hominibus, quales hi ſunt, qui auctori noſtro negotium facere non deſinunt, parum probari poßint. at ille cum ſe, & cenſores ſuos exactißimam adhibuiſſe diligentiam doceat, ne quid tale in ſuis Inſtitutionibus deprehendatur, & alieno periculo cautior fuerit, ad extremum ſubdit:* Si quid his exciderit, quod perplexitatem præ ſe ferat, vel ambiguitatem contineat, non propterea orbem tractum labi, ſed poſſe id beneficio interpretationis explicatius, & clarius reddi, & in libris Iuris canonici, & ciuilis, atque adeo in Inſtitutionibus ipſis Iuſtiniani, & in omni ſcriptorum genere multa eſſe huius modi contendit.

Nil tam pulchrum quo nõ pulchrius id quod quis in eodẽ genere poteſt imaginari.

Hoc ipſum, quam contineat detractionem, ego intelligere non poſſum: mihi quidem in eo, & acutißimè, & prudentißimè, & diſſerere viſus fuit. Nam (vt ipſemet initio ſui Commentarij ſcripſit) nihil eſt in vllo genere rerum tam exactum, & pulchrum, quo non pulchrius id ſit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complectitur. Itaque & Michaelis Angeli ſimulacris, & picturis, quibus nihil in illo genere perfectius hæc ætas vidit, cogitare tamen poſſumus pulchriora: ſed profectò (vt ille inquit) prima ſequentem honeſtum eſt in ſecundis tertiiſque conſiſtere. Scio tamen illos, qui ſemel ei detrahere cœperunt, quieturos nunquam, etiam ſi ille mera loquatur oracula: quippe qui inuidia, vel ſupercilio malint contemnere præclara, quam diſcere. Nam quale tandem & illud eſt, in quo ego ſibi detrahi à quibuſdam audiui? Is in eodem Commentario aſſerit, ſi Iuſtinianus Proœmio ſuarum Inſtitutionum adſcripſiſſet, quòd non intendit in eo opere ius nouum condere, niſi dilucidè id ibi proteſtaretur, multa nobis hodie fore explicatiora, & expeditiora, quàm ſint. At quantas ob id verbum ei tragedias quidam excitare conantur? quantas turbas conciunt? quaſi hoc dicto Imp. maledixerit, vel eius maieſtatem læſerit, quod magis mirere, ſubſcriptores habet, nimirum balbi balbos. At mihi hoc videtur excogitatum longe prudentißimè, quàm multis enim in

Loca quædã in quibus de correctione dubitatur.

locis heſitamus, num Iuſtinianus antiqua iura corrigere voluerit, cum ab illo promulgata, vel diuerſa, vel contraria antiquis iuribus videantur: quam ſæpe circa id cæcutimus, & Andabatarum more interpretando ingredimur? Legitur ſub titulo de rerum diuiſione, §. cum ex aliena. quòd ſi quis ex alienis ſpicis frumentum fecerit, frumentum ſpecificanti cedit, at contrarium prorſus legitur in

l. adeo

Ladeò.§.cum quis.ff.de adquir.rer.dom. ſcilicet, quòd frumentum remanet eius, cuius & ſpicæ fuerunt. Quidam, quòd reſponſum illud per Iuſtinianum corrigitur, alij aliter. In §.Theſauros, eiuſdem tituli dicitur, quòd theſaurus inuentus in loco ſacro, vel religioſo ſit inuentoris, in l.iij.§.ſi in locis.ff de iur.fiſc. dimidia dicitur eſſe fiſci. quidam putant Iuſtinianum corrigere veterum iura, at alij aliter. Item §.ſi quis ancillas.eir.ſin.aduerſatur l.ſi cui ff.de fund.inſtruct. quàm quidam per Iuſtinianum putant corrigi, quidam aliter: nec cuius loci ſententia præualere debeat, ſatis adhuc eſt in comperto. Quid illa? Legata niſi in teſtamento relicta non valere.§. præterea.de ſingul.reb. per fid.relict. non ne apertiſſimè ius Digeſtorum abrogare, & antiquum reuocare videntur? Demum paßim occurrunt huiuſmodi, quibus explicandi mirum in modum interpretes torquentur, & in quibus, ſi huiuſmodi teſtationem Proœmio ſuarum Inſtitutionum Iuſtinianus inſtruiſſet, minimè laboraremus. Et profectò, qui hoc non agnoſcit, in ſole illum colligare dicere poßis. Tanta tamen (vt ait Hieronymus) eſt vetuſtatis conſuetudo, vt etiam confeſſa pleriſque vitia placeant, quod vel ex his intelligi poteſt, quæ ex ſcriptis Iſidori peßimi, vt appellant latinitatis auctoris, licet ſanctiſſimi viri, in ius Canonicum irrepſerunt: quorum quædam vix in puero hodie ferenda, diu viſa ſunt, & pleriſque videntur adhuc huiuſmodi, quæ pro legibus ſeruari debeant: & adhuc in hiſce noſtris Iuris Canonici Inſtitutionibus vel ex vnius ſyllabæ adiectione iſti ſolius vetuſtatis amatores egregij, & pro communi vtilitate vehementer anxij ingentia ſibi fingunt pericula: in quibus tamen, etiam ſi quædam ſcribantur rudius, nihil id ab operis ipſius natura abhorreat: quippe quod Tyronibus tantum inſtituendis ſcriptum ſit: & illa ipſa, quæ ibi generalius forte traduntur, & ſtrictius, ſuo tempore alibi fuſius, & ſubtilius tractata ab eiſdem accipienda ſint, & exactius cognoſcenda. Sed Cancros prius rectè ingredi doceas, quàm his, qui non tam iudicio, quàm propoſito, & voluntate aberrant, quibuſuis rationibus ſatisfacere poßis: quibus, ne ſi perſuadeas quidem vnquàm perſuaſeris. Quod quidem vel ex eo ſatis dilucide apparet, quod nonnulli peßime ab eo factum prædicent, quòd titulos quoſdam in ſuis Inſtitutionibus diuerſis verbis inſcripſerit ab his, quæ in Decretalium libris comperiuntur: quod & factum eſt raro, & non niſi ex cauſa valde probabili, & à cenſoribus ſuis approbata, nec ſine exemplo. Multæ ſiquidem & in Inſtitutionibus Iuris Ciuilis Rubricæ comperiuntur alijs verbis conceptæ, quàm in libris Digeſtorum ſint, aut in libro Codicis. Quales illæ, De fiduciaria tutela. De litterarum obligatione. Quibus modis recontrahitur obligatio, & aliæ plures. Sed hæc omnia Lancelotto noſtro propterea ferenda ſunt leuius, quod idem inſignibus etiam ſcriptoribus ſemper contigiſſe legimus. Venit nuper in manus meas liber quidam epiſtolarum familiarum Franciſci Petrarchæ, quem antea ne extare quidem audieram, illum cum auctoris captus nomine auide in manus legendum ſumpſiſſem, ſtatim in ipſo ferme operis limine, dum mecum Vitiligatores iſtos tacite ſtomacharer, & has ad te dare in animo haberem, incidi in epiſtolam meo quidem iudicio prudentiſſimè ſcriptam, qua ſcriptorem amicum ſuum conſolatur, querentem ſcilicet, ſcripta ſua a liuidis carpi, eam primum percurro, inde lego accuratius. Quid quæris? viſa mihi eſt omnem prope ſtomachum, & amarulentiam, quam ex d. tractoribus Lancelotti contraxeram, abſtergere, ideoque duo ſtatim exempla exſcribenda curaui, atque è veſtigio alterum Lancelotto ipſi miſi, ad te cum his mitto alterum: vt intelligamus nihil, vt Tullius ait, eſſe nobis præcipue dolendum in eo, quod vniuerſis accidit. Sum ego illi conatus ſuadere, vt Romam iterum concedat. Nam cum Summus Pontifex renuntiatus ſit, qui cum bonarum omnium artium eſt amator mirificus, tum in vtroque iure valde (vt audio) excellit, facile fieri poterit, vt quod negotio deeſt, compleat, remque omnem ex ſententia conficiat: is omnino negat ſe facturum, improbe dicens Neptunum accuſari ab eo, qui iterum naufragium faciat, Deoſque, cum tempus aduenerit, rem dormienti confecturos. tu, cuius maxima eſt apud illum auctoritas, ſi id è re ſua eſſe cenſeas, vrge quæſo hominem, nec pulcherrimos conatus inter mori ſinas. Vale. Peruſiæ Idib. Febr. M. D. L X.

Vetuſtatis vis.
Iſidorus.

Rubricarum innouatio.

FRANCISCVS · PETRARCHA

TOMÆ MESSANENSI

S. P. D.

Laudes hominũ mors inchoat.

QVERELAM *publicam nemo ſapiens ſuam facit. Satis quiſque priuatarum querelarum domi habet. Satis dixi, nimis dicere debueram. Nulli ne hoc umquã accediſſe rêris? falleris. Nulli uero contrarium accidit. Vix ſuperſtite qui fecerat: cuiuſquam ſcripta, vel geſta placuerunt laudes hominum mors inchoat. Scis quare? quia cum corpore moritur inuidia. Multorum (inquis) ſcripta laudantur, quæ ſi gloriari licet non pergis ulterius. ſed (qui indignantibus mos eſt) ſuſpenſum linquens auditoris animum ſermone præteruolas inexpleto. Verumenimuero fugientem conſequor mentis augurio: ſcio quid velis. Multorum ſcripta laudantur, quæ tuis admota carere non tantum laudatore: ſed etiam lectore debuiſſent: cum tua interim nullus attingat. Recognoſce in verbis meis indignationẽ tuam, quæ iuſta eſſet niſi illam de communi omnium aceruo in vſus proprios traduxiſſes: omnium, inquam, quos hic ſcribendi, ſeu amor, ſeu morbus tenuit, omniumue quos tenebit. Reſpice enim in primis quorum ſunt illa quæ laudantur, quære auctores, certè pridẽ in cinerem verſi ſunt. Vis & tua laudari? morere. A morte hominis*

Vitæ finis principium gloriæ.

viuere incipit humanus fauor, & vitæ finis principium eſt gloriæ: quæ ſi ante cœperit, ſingularis quædam, & intempeſtiua res eſt. Plus dicam, dum eorum, qui tecum vixerunt, quiſquam ſuperfuerit, cumulare quidem quod appetis non habebis: cum omnes pariter vrna concluſerit, venient, qui ſine odio, & ſine inuidia iudicent. Ferat itaque de nobis quamlibet ſententiam præſens ætas, ſi æquam, feramus æquo animo, ſi iniquam ad æquiores iudices, hoc eſt ad poſteros prouocemus, quando ad alios non licet.

Præſẽtia inimica famæ.

Delicatiſsima res eſt iugis conuerſatio, minimis offenditur, & famæ ſemper inimica præſentia eſt. multaque admirationi hominum familiaritas detrahit, frequenſque conuictus. Vides-ne tu hos ſcholaſticos? genus hominum vigiliis ac ieiunio ſqualidum? Crede mihi, Nihil ad lucubrandum durius: nihil mollius ad iudicandum, cum multa laborioſiſsime legerint, nihil examinant: & quid in re ſit dedignantur inquirere, cum hominem ipſum noſſe videantur, itaque omnium vna lex eſt. Cuncta enim ex æquo quorum auctores, vel ſemel aſpexerint, ſcripta faſtidiunt. Hoc, inquies, paruis accidit ingeniis: magna enim

Pythagoras.
Plato.
Homerus.
Ariſtoteles.
Liuius.
Cicero.
Virgilius.

& valida per obſtantia quælibet erumpunt. Redde mihi Pythagoram, reddam tibi illius ingenij contemptores Redeat in Græciam Plato. Renaſcatur Homerus. Reuiuiſcat Ariſtoteles. Reuertatur in Italiam Varro. Reſurgat Liuius. Refloreſcat Cicero: non modo ſegnes laudatores inuenient: ſed mordaces etiam & liuidos detractores, quod quiſque ſuis temporibus expertus eſt. Quid Virgilio maius habuit lingua Latina? Reperit tamen ille, qui non Poetam, ſed raptorem alienarum inuentionum, & tranſlatorem dicerent. Ipſe autem & ingenij fiducia, & iudice fretus Auguſto, alto animo inuidorum verba deſpexit. Tibi quidem magnum ingenij conſcientiam eſſe ſcio: ſed vbi Auguſtum iudicem inuenies? quem

Reges de quibus iudicant.

enixe admodum, atque omnibus modis ingenijs ſui temporis fauiſſe compertum eſt. Noſtri reges de ſaporibus epularum, & de volatu auium iudicare poſſunt: de ingenijs hominum non poſſunt: quod ſi forte præſumpſerint, ſuperbiæ tumor aperte oculos, aut flectere, & in verum figere non ſinit. itaque ne quid ſuæ ætatis ſuſpicere videantur, mirantur Veteres, quos nouere contemnunt, vt defunctorum laus, viuentium contumelia non vacet. Inter hos iudices viuendum, moriendumque nobis eſt, & (quod eſt durius) tacendum. Vbi enim, vt dixi, Auguſtum iudicem quæremus? Vnum habet Italia, immo vero terrarum orbis vnum habet Robertum Siculum regem. fortunata Neapolis, quæ vnicum ſeculi noſtri decus in-

Robertus rex.

comparabili felicitate ſortita es. Fortunata (inquam) & inuidioſa Neapolis litterarum domus auguſtiſſima, quæ ſi Maroni quondam dulcis viſa es, quanto nunc dulcior videreris, vbi ingeniorum ac ſtudiorum

æquiſsimus

æquiſsimus æſtimator habitat? Ad te confuglat quiſquis ingenio fidit. Neque vero diff. rendum putet,
ſuſpecta mora eſt:deuexa enim eſt ætas & mundus iampridem co carere, & ipſe ad meliora regna tran-
ſire meritus. Vereorque, ne multa ipſe mihi ſeræ pœnit. ntiæ materiam prolatando quæſierim, omnis
quidem inhoneſta eſt, rapienda eſt occaſio confeſtimque faciendum, quod ante tempus fieri non poteſt.
Quod ad me attinet, currere & properare propoſitum eſt (vt quod de Iulio Cæſare in epiſtola quadam
ait Cicero) omnia mea ſtudia in iſtum conferam. Ego vero ardenti quidem ſtudio, ac fortaſſe efficiam,
quod ſæpe viatoribus, cum properant euenit, vt ſi ſerius, quàm voluerint, forte ſurrexerint, properando
etiam citius, quam ſi de nocte vigilaſſent perueniant, quo velint. Sic ergo quoniam in iſto homine colen-
do, tam indormiui diu, curſu corrigam tarditatem. Tibi autem tuo foro vti neceſſe eſt, quando ad eum
regem aſpirare non tam freti, quam belli obice prohiberis. Patria enim tua, cuius nemo amantior ciuis eſt.
inimici regis imperio ſubiacet. Dicerem Tyranni, niſi quia timeo aures offendere. Ad hæc & magna res
eſt neque noſtris calamis diſcernenda: ſed illorum gladijs. Igitur ad inceptum redeo. Si hæc tibi exempla
de illuſtriſsimis electa non ſufficiunt, alia ex alio grege hominum adijciam, & ætate recentiorum, & ſan-
ctitate Clariſsima. Quantos olim æmulos Auguſtinus noſter: quantos Hieronymus: quantòs habuit Gre- Auguſtinus. Hieronym⁹ Gregorius.
gorius, donec ſpectata virtus & litterarum diuina, & admirabilis vbertas inuidiam vinceret? Vix ho-
rum quiſquam integrum famæ præconium, niſi ab ipſo die mortis accepit. Vnum æmulo ac reprehenſore
carentem vnum plena & indecepta laude decoratum Ambroſium, cuius ne in ventis quidem famam
mordax liuor attigerit, apud quoſdam inuenio, quod forte ad puram eius ac ſimplicem doctrinam omnis
ambigui expertem referendum eſt. Nam apud Paulinum, qui Ambroſij vitam, & obtrectatorum eius Ambroſius.
nomina legimus & vindictam diuino iudicio irrogatam. Perfer igitur iam ſine lamentis, quod ſummis
ingenijs contigiſſe vides. Videris autem quadam in parte tuarum litterarum hoc ipſum conqueri, quod
multos noueris magnum in vita nomen aſſequutos, & hoc quoque ſi me audire volueris, magnifice con-
temnes. Scis enim quibus hoc euenit? his equidem ſolis, qui famam ſuam, quoniam calamo nequeunt,
clamore defendunt. Aſpice iſtos purpuratos, qui ingenti ſtrepitu, populorum in ſe ora conuertunt, qui ſe Clamoſi in
ſapientes dici volunt, quos ſapientes vulgus appellat, ſingulis ciuitatibus aſcribens ſapientum greges: vita illuſtres
cum tamen illa florens olim ſtudiorum mater Græcia non amplius, quam ſeptem ſapientum nominibus Epicurus.
glorietur. quod ipſum poſteris importune nomen arrogantiæ viſum eſt. Sed qui eos excuſant, aiunt non id
eis cognomen proprio iudicio: ſed populorum ſuffragijs obtigiſſe. Vnus ex omnibus ſeculis Epycurus,
ſapientem ſe profiteri auſus, intoleranda ſuperbia, ſeu potius ridiculoſa dementia, cuius ſecundo de fini-
bus bonorum & malorum meminit Cicero, hodie in noſtrorum cauſidicorum grege, furor ille vulgaris eſt.
Reſpice & hos, qui in altercationibus & cauillationibus Dialecticis totum vitæ tempus expendunt, ſeque
inanibus ſemper quæſtiunculis exagitant, & præſagium meum de omnibus habeto. Omnium nempe cum
ipſis fama corruet. Vnumq; ſepulchrum nomini oſsibuſq; ſufficiet, cum enim mors frigidam linguam ſtare
coegerit, non modo vt ſileant neceſſe eſt: ſed vt de his etiam ſileatur. Poſſem exemplis affluere, teq; ipſum Clamoſorũ
in multis teſtem facere, quot loquaciſsimas picas agnouimus, in oculis inſanæ multitudinis perſtrepentes, oſſa & nomẽ
quorum repente vox cecidit? niſi longa & apud quoſdam ſuperſtitum odioſa forte narratio eſſet. Sed de codem ſepul
his & ſæpe aliàs: nunc quod res ipſa poſcebat, diximus. Neque enim, vt eos memorem, ſermo mihi in- chro cõdun-
ſtitutus, ſed vt tibi ſatisfacerem, cuius omnino diuerſa conditio eſt. tunc enim maxime reſonabis, cum tur picæ.
iam loqui amplius nequiueris. Ceterum valde impatientis animi eſt breuiſsima expectatione torqueri.
Expecta paululum, eris voti compos: cum obſtare tibi ipſe deſieris, id ex parte longæua forſan abſentia,
ad plenum mors ſola præſtabit. Reduc ad memoriam ex omnibus ſeculis illuſtres viros, Romanos, Græ-
cos, Barbaros, cuius non præſentia famæ nocuerit: tibi (ſi recentiore memoria es) plures forte ex hiſtorijs
occurrent. Ego id vni omnium Africano tributum memini, vt ſcilicet & fama mirabilis, & præſentia Africanus.
mirabilior haberetur. Idem ſacris in litteris tribuitur Salamoni, quare alium forte non inuenies, & ſi
Vergilius immodico ſtudio Aeneam ſuum exornandi hoc ad eum gloriæ genus transferre contendat, ſed Salomon.
immobile, verum eſt, excuſant tamen quaſi non Aeneam, ſed ſub Aeneæ nomine virum fortem perfectum- Aeneas.
que deſcribat. Dedit idem oratorum vni duntaxat is, qui hoc ſicut verius v[illegible] aſſ[illegible]t, præilluſtris ſcilicet

Aulus Licinius.

oratorum princeps Marcus Tullius vni quoque Poetarum idem tribuit Aulo Licinio Archiæ: ſed vereor ne id amore iudicium obliquāte præceptori ſuo mediocris ingenij viro tribuat, quod nec Homero tribuit, nec Vergilio tribuiſſet. Cæterum, vt ad te reuertar, nihil ex omnibus quæ dixi, quod tibi iuſtam indignandi materiam præſtare poſſit inuenies. Nemo enim ſe anteriri ab vno, vel à paucis ægre fert, niſi qui gloriæ principatum pertinaci ſibi mente conſtituit. Patere (vt cæterarum rerum) ſic ingenij tui ſortem nominiſque fortunam putabas: cum in ſolis diuitijs ius haberet humanarum rerum omnium excepta virtute domina

Fortunæ vis in fama.

eſt: illam quoque ſæpe oppugnare: ſed nunquam expugnare permittitur. Famam certe: qua nihil eſt leuius facile rotat ac ventoſis ſuffragijs circumuoluit: a dignis eam transferens ad indignos, nihil quidem mobilius: nihil iniquius vulgari iudicio, ſuper quo fama fundata eſt. Itaque mirum non eſt ſi aſſidue quatitur, quæ tam tremulis innititur fundamentis.

Vulgi iudicium.

Hæc ſane non niſi in viuos regnum habet, mors hominem eximit ab imperio fortunæ. Ceſſant exinde ludibria, hæc velit ipſa vel nolit, virtutem fama, ceu ſolidum corpus vmbra conſequitur. Habes ergo (ni fallor) gloriandi potius cauſam, quam indignandi, ſi cum omnibus fere præſtantibus, atque clariſſimis viris communis tibi tua ſors eſt. Quoque etiam nunc æquiore animo ſis Africanum ipſum, quem ex hac acie ſegregare viſus eram, in commune reſtituam: cui quamuis, quod rariſſimum eſt (vt dixi) præſentia non noceret: nocuit tamen (vt cæteris) hominum inuidia, quam tantis virtutibus non potuit extinguere, incenditque potius & inflammauit. Nocuit (quod ſine indignatione non poſſum meminiſſe) conuerſatio longior, & naſcens ex familiaritate contemptus. Vnde autem

Verba Liuij.

hæc eliciam percontabere. Nolo, me aliquid immutaſſe ſuſpiceris, ipſa Titi Liuij, clariſſimi ſcriptoris verba ponam, qui ora contentione dignitatis honorumque inter Scipionem Africanum Titumque Flaminium, in qua ſuccubuiſſe Scipionem refert. Maior, inquit, gloria Scipionis, & quo maior eo propior inuidiæ, & ſtatim poſtea: Accedebat, inquit, aliud, Scipio Africanus iam prope annum decimum aſſiduus in oculis hominum fuerat, quæ res minus verendos magnos homines ipſa ſacietate facit. Et hæc quidem

Poemata ſicut vina.

ille. Tu vero (vt iam finem faciam) fortunam tuam tanto contra ſolabere, expectabiſque tranquillius, memor vetus apud Flaccum verbum eſſe, quod vt vina, ſic poemata meliora dies reddit, apud Plautum aliquanto vetuſtius. Ille enim ait: Qui vtuntur vino vetere ſapientes puto: & qui libenter veteres inſpectant fabulas, quod non minus ipſi Flacco bilem commouiſſe ſuſpicor, quam tibi, tantam eſſe vetuſtatis

Fama.

reuerentiam, vt crimine longo ſermone purgandum ſibi fuerit Lucilium reprehendiſſe. Poſtremo tecum cogita, quid eſt hoc, pro quo tam ſollicite torqueamur. Ventus eſt fama, quam ſequimur, fumus eſt, vmbra eſt, nihil eſt. Itaque facillime recto atque acri iudicio contemni poteſt, quod ſi forte (quoniam generoſos animos familiarius hæc peſtis inſequi ſolet) appetitum hunc extirpare radicitus non potes, excreſcentem, rationis ſaltem falce compeſce, parendum tempori, parendum rebus eſt. Denique (vt ſententiæ meæ ſummam breuibus expediam) virtutem cole, dum vis, famam inuenies in ſepulchro.

Vale.

FERDIN

FERDINANDO FARNESIO, ET FABIO PENNÆ ADOLESCENTIbus nobiliſſ. ac ſtudioſſ. Ioan. Paulus Lancelottus, S.

Nota diu ante hanc ſcriptam epiſtolam has Inſtitutiones expect.

IPSIVS ſcitis (ornatiſſimi adoleſcentes) quam frequentibus poſt noſtrum ab Vrbe reditum communium Commilitonum flagitationibus interpellatus fuerim, vt eis poſt diuturnam moram, atque expectationem Inſtitutionum Iuris Canonici copiam tandem facerem: cum ſæpe vos duces illis ipſis præbueritis, atque adeo ſtrenuos, & fortes, vt niſi vrgentiſſimis, nec vobis incognitis cauſis, quæ nos hoc facere hactenus impediuerunt, quaſi validiſſimo propugnaculo munitus fuiſſem, expugnatum iri me nihil dubitem. Quomodo enim tam multis, mei tam amantibus, tam iuſta, tam ſæpe, ac tam inſtanter proprio quaſi iure petentibus obſiſtere potuiſſem? Cum præſertim in hoc certamine, maiorem, ſi non laudis, at certæ beneuolentiæ fructum victus, quam victor relaturus fuerim. Sed quando nunc me, quamquam vehementer obſeſſum, ſine nota vobis dedere non poſſum, & vobiſcum optima, atque vtriuſque valde commoda ratione tranſigam. Ea autem eſt huiuſmodi, vt (niſi nouum accedat impedimentum) intra paucos menſes operis me vobis facturum poteſtatem Romana fide recipiam: huius autem noſtræ pollicitationis quaſi obſes apud vos erit hic Commilitonibus meis, & vobis illorum quaſi anteſignanis nuncupatus Libellus. Qui quidem Inſtitutionum ipſarum quaſi filius parentis effigiem refert: eo enim & operis totius breue compendium concluſimus, & apud cunctos noſtri huius negotij Commentarium quoddam eſſe volumus. At ridetis? quod nouo, atque inuſitato more prius Commentaria, quam contextum ipſum editioni parauerim, cauillamini? Sed ſtatui ita omnino appellare: continet enim rei totius craſſiore quadam Minerua ſcriptam hiſtoriam: quam ea propter ſum fuſius proſecutus: tum ne multis, qui ſæpe a me de re tota edoceri flagitent, eandem ſemper canere Cantilenam cogar: tum etiam vt obiter reſpondeam, & his, qui morum Curiæ, ac Principum imperiti me non inuito factum eſſe prædicant, vt ita diu hæc editio protracta fuerit, & illis multo magis, qui libri noſtri non differri editionem: ſed quaſi parum in vrbe probatus ſit, penitus mihi interdictam garrire non dubitauerunt. Quorum rumoribus nulla expeditiore via, occurri poſſe cenſui, quam ſi huiuſmodi liuidorum latratibus ſplendidiſſima ſummorum virorum teſtimonia opponerem, & rei geſtæ ſeriem ad amuſſim recenſerem, in quo nihil eſt, quod vllum orationis florem, aut Latinæ linguæ candorem quiſquam à nobis expectare debeat. neque enim hoc requiri oportet ab homine Iuriſconſulto, qui ſolos pene Bartolos, ac Baldos, ne dicam Balbos, in delicijs habeat. Sed ſatis ſuperque ſit, ſi, quod narrare intendimus, vel quibuslibet verbis, ita exprimamus, vt qui lecturi ſunt, quoquo ſaltem modo id aſſequi valeant. Viſum autem mihi fuit ornatiſſimum nomen veſtrum libello huic noſtro præfigi oportere, non quod quaſi iniuſtæ cauſæ deſperatione præſidio potentiorum titulos affigendos, aut vela Regia ſuſpendenda ducam: ſed vt huius initæ inter nos tranſactionis veluti documentum aliquod extet, quod non modo conuentionis formam, ſed etiam tranſigentium ipſorum nomina ſolenni more complectatur. Valete,

Peruſiæ. Non. Mart.

M. D. LX.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI INCIPIT

LIBER PRIMVS.

Ioannes Paulus Lancelottus Perusinus Vtriuſque Iuris Candidatis Academiæ Peruſinæ S.D.

Auctor ſæpe de edendis Inſtitutionibus requiſitus.

ASSIDVIS veſtris, tum abſens litteris, tum præſens interpellationibus pulſatus facile intellexi (Iuris ſtudioſi) quanto Inſtitutionum Iuris Canonici deſiderio teneamini. Quarum copiam, cum vobis facere honeſtiſsimis rationibus hoc tēpore impediar, agam vobiſcum vti aliquando eos ſolere animaduerti, qui longo terrarum interuallo diſiuncti, neque ſibi de facie inuicem cogniti per litteras ſponſalia, vel per procuratorem contrahunt. Nam ſi cito congredi impediantur, & congreſſus moram interim non niſi ęgre pati poſsint, proprij oris ex viuo ductam effigiem, & omnes corporis partes egregie exprimentem viciſsim ſibi mittere conſueuerunt, tum ad leniendum deſiderium, quo alter alterius conſpiciendi tenetur, tum vero etiam, vt ex ipſa oris effigie, & totius corporis lineamentis coniugis mores, & ingeniū, vel quoquo modo ſaltem coniiciant: ſic vos quouſque opus ipſum in publicum dare prohibemur, detinebit exiguus iſte libellus, quo ea quæ in quatuor Inſtitutionum ipſarum libros à nobis congeſta ſunt, non aliter complexi ſumus, ac facere ſoleant Coſmographi, cum late patentes prouincias, atque adeo orbem ipſum anguſtis chartularum ſpatiis concludere nituntur, veluti enim iis multi prætereundi ſunt terrarum, ac marium tractus, & inſignes ſæpe ciuitates occultandæ: ſatiſque habent, ſi clymata ipſa, & principales mundi partes, ac Metropoles vrbes, vel exiguis picturis indicent, cetera inſpectorum coniecturæ relinquunt: ita mihi plurima in hoc opuſculo prætertre neceſſe fuit, quę tam anguſto ſpatio concludi, vel commode repreſentari non potuerunt. Erit igitur veſtri iudicij ex hoc libello iuſtum, atque integrum ipſum opus quaſi ex vnguibus, non dicam leonem: ſed prout ſtatueritis extimare, mihi quidem ſatis id fuerit, ſi, vt in communē ſtudioſorum vtilitatem aliquid pro exiguitate ingenij confertē, me nullam intermiſiſſe diligentiam, nullis perterritū fuiſſe laboribus, vel incommodis, nullis denique pepercisse ſumptibus docuero, ſi propoſito, atque cœptis exitus minus reſponderit, in nobis culpam omnino nullam reſidere, atque vt breue hoc totius operis compendium libenti animo conſcriberem, non ſolum veſtra cauſa adductus ſum, vt vos ſcilicet mei amantiſſimos aliquo demererer officio, verum etiam mea. Nam cum in vrbe plura mihi neceſſe fuerit libri illius noſtri exempla exſcribenda curare, eáque ſæpe per longa temporis ſpacia non ſolum apud Cenſores operis, verum etiam apud alios plures fuerint, & in diuerſorum manus deuenerint, illorum vnum mihi à grauiſſimo viro ſubtractum fuit, & alia

Mos coniugum abſentium ſibi inuicem incognitorum.

Coſmographi.

Exempla quædam operis auctori ſubſtracta.

& alia quoque ex aliis exempla clam me à curioſis quibuſdam ſumpta fuiſſe compertum habeo. Studioſi enim omnes mira quorumcunque nouorum operum cupiditate incendi ſolent, præſertim nondum in lucem editorum, quod ſolos ſe, vel cum paucis ea tenere pulchrum, ac præclarum exiſtiment. Vnde adeo interdum auide vndique conquirunt, vt neque à furto ipſo temperent, & inſcio ſæpe auctore, dum lucello inhiant, & alienam meſſem metere cupiunt non numquam etiam ſupreſſo, vel mentito ſcriptoris nomine formis excudere, ac peruulgare non verentur, atque ita ſæpe, dum proprium commodum, vel gloriam aucupantur, alienam famam, & exiſtimationem deturpant, ac plane perdunt. Plerumque enim opera ipſa adeo mutilata, ac deprauata in lucem prodeunt, vt conſultius auctori futurum fuerit, ſi aliquando ea concremauiſſet.

Non fefellerũt te tua oracula Lancelotte. Virg factum.

Quod quidem de noſtro libro, fieri poſſe minime ſuſpicarer, niſi quotidianis propè exemplis ita accidere admoneremur. Quòd ſi princeps Poëtarum, qui tam felici, ac diuite vena tam multa diuinitus ſcripſit, non modo ita exorſus eſt, & his carminibus propria clauſit poemata, vt à quo conſcripta eſſent, numquam in dubium reuocari poſſet, verum etiam de duobus verſiculis, quos in gratiam Auguſti pepigiſſet, ita fuit ſollicitus, vt numquam conquieſceret, donec magno aſtu eum detegeret, qui carminum ſeſe auctorem mentitus alienam ſibi gloriam vendicare conabatur, quanto tandem æquius eſt mihi ignoſci de iuſto opere laboranti, qui nec aliud ingenij (quantulumq; illud eſt) ſpecimen dederim, & qui in huiuſmodi opere abſoluendo multos annos poſuerim, ac multos etiam ſumptus fecerim? Poſtquam igitur vel teſte Platone, quæ ſcribuntur, contineri non poſſunt, efficiam ſaltem huius libelli editione, quòd boni patresfamilias ſolent, qui quidem, ne quid pereat armẽti, vel domeſticæ ſuppellectilis, pecoribus certam cauterio notam inurere, vel familiare quoddam rebus ſignum apponere, atque affigere ſolent, vt quocunque locorum ea vagari, vel reperiri contigerit, cuius in dominio ſint, ex nota ipſa, & ſigno facile, vel non querentibus, apparere valeat. Sic nos libello hoc edito, quo totius operis, quaſi quandam imaginem complexi ſumus, facile hoc conſecuturos ſperamus, vt nemo ſcilicet labores, ac vigiliolas noſtras ſibi temere arrogare poſſit. De quo ſi forte magis ſolliciti quibuſdam videbimur, quàm libri ipſius mediocritas expoſcere videatur detur venia imbecillitati hominum, qui propria præſertim quæ magno labore, atque impendio ſibi compararunt, perſæpe plus æquo æſtimare conſueuerunt.

Nota auctorẽ multos annos poſuiſſe in cõponẽdis Canonicis Inſtitutionibus ante hunc libellum editum.

Mos patrũfamil.

Hoc tamẽ non obſtante libello inuẽtus eſt qui ſibi arrogauit

Aliud quoque huc accedat, quòd cum non pauci ſint, quorum minime contemnendum eſt iudicium, quibus inſtitutum hoc noſtrum non perinde probetur, fieri forte poterit, ſi ad horum deueniat manus noſter hic libellus, quo rationes omnes huius à nobis ſuſceptæ prouinciæ proſequimur, nec putetur indignus, quem ſemel ſaltem percurrant, vt eorum aliquem, quaſi cauſa plenius cognita, ad ſententiam noſtram adiungamus. Quod ego mihi polliceri, aut ſperare non auderem, niſi eius rei periculum aliquãdo feciſſem.

Exiſtimantibus ꝓpria pretioſiora quam ſint, danda interdum venia.

Et quoniam de negotij ſerie vniuerſa cognoſcere non ingratum vobis eſſe intelligo, non abs re futurum puto, ſi à primis initiis, etiam ſi pleraque ex his vobis nota ſint, rem repetam, & quaſi ab ouo exordiar. Ea autem omnia ita partiemur, vt primo quidem rei geſtæ ſeriem, ac hiſtoriam quandam contexamus. Deinde inſtitutiones ipſas in Epitomen contractas quaſi per tranſennã oſtendamus. Demum ea, quæ nobis aliquando obiecta fuerunt cõfutare, ac refellere conemur.

Operis partitio.

Cum igitur anno à Virgineo partu ſeſquimilleſimo quinquageſimo quinto poſt Marcellum II. in ſui Pontificatus limine nobis interceptum habitis de more comitiis Ioan. Petrus Caraffa Rom. Pontifex renunciatus eſſet, ego, qui has in ius Canonicum Inſtitutiones multo antea meditatus fueram, cum Pontificem mihi viderer nactus generoſæ cuiuſdam naturæ, ac quem præclara inuenta minime aſpernaturum conſiderem, illum mihi compellandum eſſe ſtatui.

Nota quod multo ante annum 1555. Auctor fuerat meditatus has Inſtitutiones.

Sermo habitus ab Auctore cũ Pontifice.

ſtatui. Itaque cum haud multo poſt initium Pontificatum, facta loquendi copia qui, & cuias eſſem, breuiter ei expoſuiſſem, illud etiam adieci, videri mihi, nullam eſſe prope bonarum artium, in qua non ab aliquo eius diſciplinæ ſtudioſo, ac Doctore cõſcriptus extaret liber, quo prima artis initia, ac rudimenta continerentur, & qui ad cetera magis ardua quaſi gradum faceret: atque, vt alia præterirem, quæ pro magna ſua in omni facultate doctrina longe illi melius, quam mihi cognita eſſent, eſſe apud Iuriſconſultos Iuſtiniani Imperatoris iuſſu compoſitas Inſtitutiones, quæ ſtudioſis ad inuolutam, ac valde perplexam Iuris ciuilis ſcientiam expeditiſsimum aditum procul dubio pręſtent, tum me ſæpiſſime admiratum nemini aliquando veniſſe in mentem, vt ſimilem librum in Iure Pontificio conſcriberet, quod, ſi, vt tunc eſſet, diligenter inſpectaretur, ædificio materia potius, quam aliqua eleganti forma conſpicuo foribus ipſis, atque aditu carenti comparari poſſet. Me iampridem animo verſare, vt adhibita quanto maiore poſſem diligentia, & induſtria ad imitationem earum, quæ in Iure ciuili extarent, Iuris Canonici Inſtitutiones conſcriberem: quod ipſum, cum omne Ius Canonicum auctoritati, ac poteſtati Romani Pontificis initatur, ſub eiuſdem etiam Pontificis perſona abſoluendum videri, vnde nihil mihi faciendum Romano Pontifice inſcio, atque inconſulto, proinde minime grauaretur, mihi planum facere, num tantam prouinciam quaſi eo auctore aggredi, an vero potius à cœptis deſiſtere deberem, neque, ſi non probaret, me bonas horas male collocare pateretur. Tum ille manibus me cõplexus, ac quaſi cælum intuens, Ago tibi (inquit) Domine gratias, quod temporibus quoque noſtris præclara dare ingenia non deſinis. eſt enim hoc Neapolitanis vſitatiſſimum, vt de re vel tenuiſſima magnificentiſſime loquantur. Inde ad me conuerſus vehementer hortatur, vt nouum hoc tam pulchrum, ac neceſſarium (vt ipſe aſſerebat) inuentum litteris mandem, curaturum ſe, vt neque ego fruſtra in ea re tempus triuiſſe videri poſſem, atque inſuper daturum operam, vt ſi quid mihi forte non vndique expolitum excideret, à magnis viris perpoliretur. Multa præterea diſertiſsime ſuo more, & copioſiſsime diſſeruit de antiquorum, & recẽtiorum ingeniis, in quo mihi, vt cetera præteream, illud pulcherrime dixiſſe viſus fuit, ac prudentiſsime, noſtrorum ſcilicet hominum laborem veterum reprehenſionem exiſtimari non oportere, tantumque abeſſe, vt veram eam eſſe ſententiam arbitraretur, quam vulgo ſolerent paſsim vſurpare, nihil ſcilicet dici, quod dictũ non fuerit prius, vt ipſe contra ſemper ſtatuiſſet, multo plura ea eſſe, quæ pulchre inueniri, & conſcribi poſſunt, his ipſis, quæ à veteribus feliciter inuenta, & litteris eleganter mandata fuiſſent. Hęc cum Pontifex dixiſſet, atque, vt prouinciam hanc nauiter ſuſciperem, ac pro viribus abſoluerem, mandaſſet, currentemque præmiorum pollicitatione ſollicitaſſet, diſceſſi paratiſſimo ſcilicet ad ſcribendum animo. Non defuerunt tamen grauiſſimi, ac doctiſſimi viri, qui cum me de huiuſmodi opere conſcribendo cogitare audiſſent, rem dicerent futuram laborioſiſſimam, ac difficillimam, & quam feliciter poſſe cadere pene diffiderent. Ego vero, cum multa facta mihi proponerem, quæ ante quam fierent, numquam confici potuiſſe credebantur, quid alij opinarentur, non vſque adeo curandum ſtatui, vt illorum opinio me ab inſtituto meo, ac ſententia depelleret. Romano præſertim Pontifice non tam ſubſcribente, quam vehementer vrgente. Cum ſcirem vel ab ipſis mundi initiis nihil vmquam in vllo genere rerum tam exactũ, & pulchrum prodiiſſe, quo nõ pulchrius id ſit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complecti poteſt. vnde & Phidiæ ſimulachris, & Apellis picturis, quibus nihil in illo genere perfectius antiquorum ætas vidit, cogitare tamen poſſumus pulchriora. Putaui igitur non omnino illud ſpernendũ fore, quod hac in re non modo mediocris vnius, ſed etiam plurium præcellentium virorum ſtudium, vehemens, atque enixa

Iuris Canonici ædificium aditu carens.

Pontificis reſponſio.

Immo nimis fruſtraſi Pontif. liberalitatem ſpectes.

Põtificis de inuentione ſententia.

Multa præter ſpem feliciter confecta. Nemo vnquã aſſecutus quãtum poteſt mẽs hominis concipere.

enixa diligentia præſtare potuiſſet, quanquam id ei, quod ſummi homines mente comprehendiſſent, minime reſponderet. Nec enim niſi prudenter admodum ille:

Vbi plura nitent in carmine, non ego paucis.
Offendar maculis.

In reb' arduis conatus glorio ſus.

Nota opus inchoatū antea quam habitus eſſet ſermo cū Pontifice.

Quod ſi adhuc fieret, vt ipſius rei euentus melius eos, quam nos ſenſiſſe doceret, conatum tamen ipſum fore glorioſum mihi perſuaſeram. Recepi itaque me in patriam, vt ibi altiore otio perfrui liceret, remque aggreſſus ſum maiore forſan animo, atque auſu, quam ingenio, & viribus, atque per totum triennium ita operi inchoato abſoluendo incubui, vt nulli negotio vnquam in omni vita vehementius. Percrebuerat interea in Peruſina veſtra Academia rumor non obſcurus, mādaſſe ſummum Pontificem, vt Iuris Canonici Inſtitutiones per nos componerentur, incenditque ea res mirum in modum iuuenum animos, quorum cum plures domum noſtram ventitarent, meque ſæpe deducerent, ac reducerent, de hoc ſæpius percuntati non modo vt ipſis ingenue rem confiterer, verum etiam vt noui operis inſpiciendi poteſtatem facerem, extorſerunt. Quomodo enim nobiliſſimis iuuenibus, meique amantiſſimis, ac ſtudioſiſſimis obnixe id flagitantibus negarem? Itaque maiore tum incenſi deſiderio alij libri exemplum magnis precibus poſcere, alij legendi tantum copiam facerem precari, omnes, vt opus cito ederem, cupere, ac rogare. Cumque reſpondiſſem, neque exemplum me tradere, neque de edendo libro inconſulto Pontifice cogitare poſſe, accidit ipſis, quo fermè omnibus ſolet, vt vetitæ rei deſiderio magis, quàm antea accederentur. Igitur poſt aliquos inter ſe habitos ſermones, eos apud quos totius vniuerſitatis veſtræ ius, & auctoritas reſidet (conſiliarios appellant) in publicas ſcholas conuocant, ac Fuluio Ptolomeo nobili Senenſi (is eſt, quem nunc magna cum laude Peruſiæ iuri dicundo præeſſe conſpicitis) rei exponendæ dant negotium. Qui cum eleganter, & copioſe explicaſſet, quid mihi iampridem Pontifex mandaſſet, ſubiecit multum ipſorum omnium intereſſe, ſi liber ita maturè ederetur, vt ipſis quoque, qui adhuc ſub præceptoribus vtriuſque Iuris ſtudia vrgerent, vſui eſſe poſſet. Vnde putare ſe cum aliis pluribus è re ipſorum fore, ſi de numero ipſorum vnus, aut alter deligeretur, qui Romam concederet, vt illorum nomine cum Pontifice de opere ipſo mature edēdo ageret. Ptolomeum exceperunt omnes, & mora non iniecta eligunt Petrum Gluſſianum Mediolanenſem lectiſſimis, tum moribus, tum litteris ornatum iuuenem, mandántque, vt cum Pontifice de opere quàmprimum caſtigando, & edendo illorum nomine agat, ſimúlque litteras ab illis ad pontificem accuratiſſimè perſcriptas reddat. erāt autem litteræ in hanc fermè ſententiam conceptæ. Non eſſe illis nouum, ſed vſitatum iam, ac prope quotidianum aliquid audire, quod ipſe Pontifex pro Chriſtiana Rep. ſapientiſſimè cogitare, atque exequi ſoleret, eius generis inter cetera multa, etiam illud eſſe, quod intellexiſſent illum Ioan. Paulo Lancelotto Iuriſconſulto mandaſſe, vt abſolueret, quas Iuſtinianum ęmulatus Pontificio nomine Iuris Canonici Inſtitutiones iam inchoaſſet: quo nullum illis in vita gratius nuntium, & optatius contingere potuiſſe. Quippe qui ſatis liquido perſpicerent, quam vberem inde fructum eſſent aliquando percepturi. Cumque pene abſolutum opus cognouiſſent, obnixe orare, atque obſecrare, vt pro ſua in omnes, atque adeo in ſtudioſos charitate, & propenſa ſemper voluntate, quamprimum opus ipſum caſtigandum, & edendum curare vellet, vt ipſi quoque, qui adhuc in curſu ſtudioſorum eſſent, eo libro aliquid proficere valerent. Me quoque, vt cum Gluſſiano iter Romam arripiam, rogant. Ergo non multo poſtea ego & Gluſſianus Romam appulimus, redditiſque litteris Academiæ veſtræ ac Cardinales plures præſertim illos, quibus

In vetitum nitimur.

Petrus Gluſſianus orator ad Pontificem pro Academia Peruſina.

Auctor Romã reuertitur ope re abſoluto.

bus, quòd ab ipſo Senatorio munere honeſtati eſſent, famcliarius ceteris Pontifex vtebatur, vt vobis apud principem preſto eſſe & negotio noſtro fauere velint, rogamus. qui domnes ſine cunctatione ſunt polliciti, & pro viribus aliqui poſtea præſtiterunt. Eſt in hac re, quod Fabio Myrto Præſuli Caiecenſi noſtræ tunc vrbis, Vmbriæque moderatori, atque Hyppolito Corneo Peruſino Antiſtiti gratias habeamus, quod tum ſuis ad ampliſſimos viros litteras abeuntes nos proſecuti fuerunt. tum nullum officij genus poſtea prætermiſerunt, quod ad hanc rem promouendam conducere ſunt arbitrati.

Aditus ad Põtificem non impetratus.

Litteris igitur redditis Cardinales ipſos, vt nobis ad Pontificem aditum impetrent, ſæpius rogamus, id tamen quamquam ſedulo inſtaremus à nobis nullo pacto tũc obtineri potuit. Quod propterea nobis leuius ferẽdum erat, quia propter ingraueſcentem quotidie magis Pontificis ætatem, graues, atque immodicas curas, & vacillantem ſæpe valetudinem, & inueteratam ſic viuendi conſuetudinẽ idem principibus viris, & Regum ipſorum legatis contingere animaduertebamus. Non deerant tamen interea, qui nobis aditum ad Pontificem vel in horas conſtantiſſime pollicerentur, nobiſque curiæ, ac Pontificis ipſius mores minimè callentibus facile id perſuaderẽt. Vnde Pontificiæ ipſi aulæ ita inhærebamus, vt ne latum quidem vnguem plures totos dies, atque integros menſes inde nos diuelli non pateremur, ne ſcilicet ille temporis articulus elaberetur abſentibus, quo nos ad Pontificem acciri poſſe ſtulte exiſtimabamus.

Cluſianus & amicos cogitãt de reditu in patriam re infecta.

Sed cum ſpe noſtra ſæpiſſime fruſtrati eſſemus, & de congreſſu penitus deſperaſſemus, cœptorum pertæſi diſceſſum, ampliſſimis etiam viris id ſuadentibus, adornabamus, & diſceſſiſſemus, niſi Nicolai Maiorani Præſulis Amalfitani viri integerrimi ſuaſu, nouam gerendi negotij rationem fuiſſemus ingreſſi. Suaſit enim is, vt, quæ coram per id tempus non poſſemus,

Cum Pontifice actũ per litteras.

per litteras ſaltem cum ipſo ageremus. Breue ergo Commentariolum ad Pontificem in hanc ſententiam concepimus: Abſolutas ſcilicet eſſe iam Iuris Canonici Inſtitutiones hortatu ſuo compoſitas, proinde deligere vellet idoneos viros qui opus (ſicubi res poſceret) caſtigarent, & caſtigatum, atque emendatum tandem vel Pontificio, vel priuato nomine, prout conſultius eſſe arbitraretur, edi pateretur. Rogamus Alphonſum Caraffam Cardinalem Neapolitanum iuuenem humaniſſimum, & qui nobis, quantum ſibi per ingenium pontificis licebat, mirifice ſemper fauit, vt & ſchedulam ipſam, & litteras Academiæ veſtræ ad Pontificem deferat, is acceptas reddit.

Lyppomanus Pontificis à ſecretis.

Haud multo poſt eaſdem Pontifex Aloſio Lyppomano, qui nuperrime accitus ad aulam acceſſerat, & cum inſigni laude tum fidei, tum diligentiæ principis à ſecretis agebat, legendas tradit.

Quid reſponderit Pontifex chirographo perlecto

Quibus perlectis his verbis vſum Pontificem mihi Lyppomanus ipſe, dum viueret, ſæpius retulit: Iſte bonus Doctor iuſta petit, & meretur exaudiri, quia amat lucem, & odit tenebras, tum etiam plura adiecit, quibus, & opus abſolui velle aſſerebat, & illius noſtri primi congreſſus, ac demandatæ mihi triennio ante prouinciæ perſpicue illum meminiſſe Lyppomanus teſtabatur. Addidit mihi, cui Pontificis mores & ingenium penitus erant incogniti, ſpem aliquam rei ex ſententia conficiendæ audire eum, qui de negotiis tractandis, vel nihil, vel omnino modicè cogitare putabatur, huius noſtri & diuturnam tenere memoriã, & de illo ſic loqui, vt eius abſoluendi deſideriũ, vt Lyppomanus teſtabatur, magnum præ ſe ferret. Venerũt nuper ad manus meas eiuſdẽ Lyppomani ad vos litteræ, quibus vobis reſpõdet, quòd gratias ſcilicet ei egiſſetis, quòd ille cum Pontifice de edendo opere tractatum habuiſſet. Placuit eas hic noſtro Commentario intexere, vt humanitatis diuini hominis teſtes. Audio Cardinales etiam aliquot vobis humaniſſimè reſcripſiſſe. Sed illorum litteræ ad manus noſtras, cum in vrbe tunc ageremus, non peruenerunt, ideoque illas commentario huic noſtro inſerere non potuimus.

DOCTISSI

DOCTISSIMAE ET ERVDITISSIMAE vniuerſitati ſcholarium Peruſiæ commorantium.

ACcepi litteras veſtras, eruditiſſimi viri, quibus mihi gratias agitis, quòd apud ſanctiſſimũ noſtrum negotio veſtro fauerim. Ego quidem (quod in me erat) ſummopere ſtudui, vt deſiderio petitionique veſtræ ſanctitatem ſuam beneaffectam redderem. Id ſi ex ſententia ſucceſſerit, gratiſsimũ mihi fuerit:non quòd propterea aliquid mihi deberi velim,ſed tantum,quia opera noſtra bene fuerit collocata:quæ ſi alijs vobis in rebus contingerit eſſe neceſſaria, eam ſemper paratiſſimam habebitis. Romæ X. Kal. Ianuarij. M. D. LVII.

Veſter totus A. Lyppomanus Epiſc.Veronenſis indignus.

De inſtitutionibus Iuris Canonici variæ in vulgo opiniones.

Interea dum Pontifex de cenſoribus operis cogitat, ſerpit per vrbem rumor, aduenisſe ignotum hominem, qui ſe Iuris Canonici Inſtitutiones compoſuiſſe iactet, de quo (vt in rebus nouis aſſolet) varius illico ſermo. Alij enim inuentum multis laudibus extollebant. Alij laborioſam eſſe prouinciam aſſerebant, ac periculi valde plenam. Alij rem putabant inſulſam, ac planè ridiculam, vſque, adeo non probabant, vt nec inſtitutionibus Iuſtiniani parcerent, quarum exemplo quaſi quodam clypeo noſtras ego ab obtrectatoribus defendebam. *Auctoris cum præfecto Annonæ congreſſus.* Libet referre noſtrum quendam congreſſum cum homine, qui tunc apud nonnullos, qui ex dicacitate, & clamore cuiuſque eruditionem metiuntur, non modicam ſibi doctrinæ, ac iudicij opinionem vindicarat. Is cum de nouo libro edendo Pontificem audit cogitare, ſtatim me acciri iubet. accedo, vt libri inſpiciendi copiam faciam: rogat: exhibeo. legit pauciſſima. nihil cunctatus, negat rectè poſita. in quo offendat, interrogo, vtque caſtiget rogo. ille quaſi compertiſſimum errorem haberet, ſtatim locum emendat. bone Deus quàm inſulſe? nego locum emendandum, ille conſtantiſſimè, & obſtinatiſſimè, quanto negabam magis, aſſeuerabat magis. Iubemus afferri librum, vnde quæ ille corrigenda afferebat, excerpſiſſem, & meum librum optima fide tranſtuliſſem. tum locum ipſum oſtendo, vbi ad verbũ penè ea omnia legebantur, quæ ipſe emendenda duceret. Quid quæritis? commodè illi cecidit, quod cum turba Cupedinariorum, ac Piſtorum circumfuſus eſſet (erat enim Annonæ tunc præfectus) nemo niſi vnus, aut alter, quàm deliraret, intelligere potuit. *Fuit is Bartholomæus Camerarius Beneuentanus vir audax & maledicus.* Is igitur, vbi fruſtra ſe tentare intelligit, vt mihi ineptias ſuas probet, ad imperitam multitudinem conuerſus, quaſi nullus ſibi mecum eſſet ſermo, plurima fermè concionabundus ſermocinatur, me non tam contradicente, quàm tacitè ſtomachante. *Inſtitutiones Iuſtiniani improbatæ.* Extremum illud fuit, vt diceret, ſe neque Pontificis, neque meum inſtitutum vllo pacto probare poſſe, quando nec Iuſtiniani inſtitutiones vnquam multum probaſſet. *Præmonitio de inuidia.* Imo tanquam inutiles, ac iuuenibus damnoſas improbare ſoleret, ſeſe hominem eſſe, qui dicendi libertate gauderet, vnde quæ ſentiret, liberè etiam proloqui conſueuiſſe. Hæc cum Piſtoribus ſuis, & cauponibus acclamantibus dixiſſet, illud etiam (non omnino forſan temerè) adiecit, futurum ſcilicet, vt multorum inuidia magnum mihi in hac re negotium faceret: qui tunc cum maximè mihi ſtudere ſe ſe fingerent, meæ cauſæ iugulum eſſent petituri, ac quaſi per cuniculos oppugnaturi. Ego vbi hominem palam inſanire perſpicio, nihil magis, quàm aliquem ſermonis exitum quærebam, vt dentatæ beſtiæ, cui me lacerandum temerè obieceram, quanto poſſem citius ſubtraherem. *Auctoris reſponſio.* Reſpódi itaque, quæ dixiſſet non

omni

omnino mihi improbari, præſertim à cæteris, qui Iuri Canonico daturi eſſent operam, ea futuri eſſent ingenij, & iudicij præſtantia, quam omnes in ipſo admirarentur, cæterum velut Lucilius non Perſio, hoc eſt doctiſſimis viris, ſed Laurentio quis, hoc eſt mediocribus ingeniis ſeſe ſcribere aſſerebat: ita me Tyronibus, qui plerunque ingenio eſſent mediocri, ac nulla prorſus imbuti Iuris diſciplina nõ ſui ſimilibus Iuris Canonici inſtitutiones perſcripſiſſe. Diſcedo itaque, ſed tamen neſcio quo familiari ſuo argutulo homine in ipſa via me acriter inſectante, atque obtundente, quòd opus ipſum inſtitutionesinſcripſiſſem, quaſi inſcriptio ipſa nimis eſſet arrogans, cui cum reſpondiſſem, me nõ id à Iuſtiniano mutuatum, ſed à Grammaticis, qui libellos ſuos, quibus pueritia inſtitui ſoleret, Grammaticas Inſtitutiones vocant, vel, ſi magis placeret, à Rhetoricis, apud quos oratoriæ Inſtitutiones haberentur, tum, vt mihi moleſtius eſſe deſineret, etiam, atque etiam rogo, & librum vel quolibet nomine ſuo arbitratu appellaret, nec aliter me ab illa moleſtia potui explicare. Erant & qui dicerent non videri veriſimile, me qui iuri ciuili interpretando duodecim annos occupatus fuiſſem, potuiſſe interim aliquid lectione dignum in iure Pontificio commentari: quaſi verò non hæc iura connexa ſint, ſed ita diſſimilia ac inuicem pugnantia, vt qui alterutrum profiteri velit, alterius dediſcendi neceſſitate vrgeatur. Nonnulli verò, qui ex aſpectu annorum numerum coniiciebant, ætatem mihi obiiciebant, prouinciamq; hanc tantam non iuueni, quamuis erudito, ſed grandæuis, & præcellentibus viris demandari debuiſſe. His ego reſpondebam, barbam (vt eſt in adagio) Philoſophum non facere, tum & iuuenes quandoque magna præſtitiſſe, & quando liber eſſet in manibus, ex libro ipſo de me, non ex ætate mea illico de opere iudicium fieri oportere, neque eſſe coniectura iudicandum, vbi demonſtrationi locus eſſe poſſet, nec multum intereſſe, num præcellentes illi viri, quos iſti adhiberi oportuiſſe rectè exiſtimarent, inchoando operi interfuiſſent, dum tamen caſtigando, atque abſoluendo præeſſent. Alia quoq; aduerſus nos contemptim iaciebantur: quæ tunc diſſimulanda, ac leuiter ferenda ducebamus, cum ſciremus, nec diuinum hominem Chriſtophorum Columbum (ſi parua maximis comparare liceat) antea noua maria, nouos orbes, noua ſydera mortalibus patefacere potuiſſe, quàm decoctoris, ac vaniſſimi hominis apud omnes diu nomen pertuliſſet. Quanquam non deerant eruditiſſimi viri: qui inſtitutum noſtrum non mediocriter collaudarent: quorum (vt interim Italos plures omittam) quaſi anteſignanos videor mihi poſſe proferre ſummos, ac maximo iudicio præditos viros Franciſcum Vargam, Gropperos fratres, & Franciſcum Somnium Louanienſem: qui cum de ratione inſtituti noſtri ex me cognoſcere voluiſſent, tantum abeſt vt improbauerint, vt non vulgaribus etiam laudibus rem extollerent. Erat tamen quod in hac re mirari poſſetis, nempe quod illi ipſi, qui inſtituti noſtri impugnatores, vel contemptores eſſent, miro operis videndi deſiderio teneri videbantur, ita vt vltro ad nos multi eius operis inſpiciendi gratia accederent, & quos pudor, ac dignitas ad hoſpitium noſtrum ſe conferre minimè patiebatur, nos ad ſe aduocabant, adeo vt tota prope die librum ipſum quaſi rem quandam nouam ex remotiſſimis orbis regionibus aduectam circumferre neceſſe eſſet. Sed cum id mihi moleſtiſſimum accideret, nouo commento amoui à me hanc moleſtiam. Si quidem noſtris curſitationibus diecculam ſuffurati libellum conſcripſimus: quo totius operis ſummam, atque ordinem breuiſſimè complexi ſumus, atque is ipſius eſt, quem nunc vobis quoque à me compoſitum eſſe volo. Quem ſi quis perlegerit, de toto opere coniecturã ducere, immo explorato iudicare poterit. Eius igitur legendi copiam pluribus cum feciſſem, vſq; adeo ab omnibus ferme probatus eſt, vt illius lectio ex meis oppugnatoribus non nullos ſtrenuos reddiderit propugnatores. Inter hos Quintilianus Mandoſius aduocatus

Operis inſcriptio.

Varia in auctorẽ obiecta. Profeſſio.

Aetas.

Barba non facit Philoſophum.

Chriſtophorus Columbus diu vaniſſimus reputatus.

Etiam impugnatores operis suſpiciendi deſiderio capti.

tus Romanus à me reponendus eſt, qui cum initio inſtitutiones has videretur paſſim contemnere, neque adduci poſſet, vt quidquam lectione dignũ à nobis perfectum eſſe exiſtimaret, quod tanto operis titulo reſpondere poſſet, epitome perlecta, ita de priſtina illa ſua ſententia deiectus eſt, & noſtræ cauſæ addictus (nam bene nata ingenia nec pertinacia ſunt, & vbi meliora vident, facile ſequuntur,) vt ego eum quaſi ex Saulo meum Paulum euaſiſſe prædicare ſolerem. Sed vt adhuc quanto poſſem vberius cunctis ſatisfacerem, & quotidiana à me certamina propellerem, & ſemel omnibus reſponderem, ipſi compendio Apologiam adiungendam duxi, qua collectis vniuerſorum, qui inſtitutum noſtrum non probarent, ſententiis aduerſantium dicta confutare, ac reiicere pro viribus ſum conatus: cuius tenorem tertiæ parti huius ad vos deſtinati Commentarij ſum complexus. In qua quidem ſi cui fortaſſe in tanta præſertim ingenij, ac doctrinæ mediocritate tumidiores eſſe videbimur, quàm decere exiſtimet, cogitet is fieri, neſcio quo pacto, vt dùm iniuſtè nimis vrgemur, aduerſus oppugnatores noſtros ampuloſi etiam inuiti eſſe cogamur: nam & milites dum prœliũ conſerunt, non ictus taciti incutiuntur, ſed manus etiam clamoribus adiuuant. Natura enim ſic comparatum eſt, vt quod quiſquis ordine ac recta mente complexum cõfidit, ſi obtrectetur, acriter tueatur. Intolerandum prætereà illorũ eſt ſupercilium, qui iudicare de aliis cum prompte ſoleant, ipſi facere nihil nouerunt, & optima quæque prius aſſuerũt contemnere, quàm cognoſcere. Illis autem minimè reſpondendũ duxi, qui me librum ſurripuiſſe, ac magni alicuius viri ſcrinia compilaſſe calumniabantur, quod dicerent, eo me, quem nec de facie quidem noſſent, nec eſſe iudicio, vel eruditione præditum, vt tantam rem aggredi, ac feliciter abſoluere potuerim, quamquam cuius id opus eſſe exiſtimarent, interea non proferrent. His enim magis erat, quòd gratias agere, quam ſuccenſere deberem; cum non tam mihi detrahere, quàm operi ipſi multum tribuere viderentur, & has ſeneſcentis, ac feſſæ, & quaſi laborantis aduerſus virtutem inuidiæ voces lætus agnoſcebam.

Excuſat ſe quod cum ſtomacho interdu loquatur.

Intolerãdi qui de aliis prõpte iudicant & nil ipſi præſtãt.

Auctor furti inſimulatus.

Inter hæc, cum ante quàm rei finis haberi poſſet, diu mihi Romæ manendum eſſe appareret, inſtantibus Aloyſiis, Lyppomano, & Ardinghello, necnon Paulo Tarano viris grauiſſimis, & prudentiſſimis publico decreto ſtatuitur, vt in Peruſina Academia mei quanquam abſentis, ratio habeatur, atque ideo & profitendi locus, & honorarium mihi ſeruetur. Eodem tempore Alphonſus Caraffa in album familiariũ ipſius Pontificis me referri iubet, & totius negotij conficiendi prouinciam ſuſcipit; in quo eſt, quod gratias agam ornatiſſimis viris atque optimis Epiſcopis Ioan. Baptiſtæ Caſtaneæ, Vincentio Ferrerio, Angelo Maſarello, & Adoardo Gualando. Hi enim non deſtiterunt in mediis negotiorum fluctibus, & nos, & rem noſtram Alphonſo commẽdare, atque currentem quidem illum ſua ſponte, ſed tamen grauiſſimis rebus interdũ valde implicitum, atque occupatum incitare. Pontifex verò dum de Cenſoribus, & caſtigatione operis cogitat, negotium dat Ioanni Reumano, & eidem Alphonſo Cardinalibus, vt diligenti peruestigatione præuia ex omnibus, qui in Vrbe eſſent tres deligerẽt, qui huic ferendo oneri idonei, ac pares eſſe poſſent, ſubiiciens (vt mihi poſtea Reumanus ſæpius retulit) rem hanc maximè ſibi eſſe cordi, atque optare vehementer, vt antequam ex humanis excederet Chriſtiana reſp. huius operis commodum ex ſe ſentiret, ac quaſi munus quoddam librum hunc à ſe reciperet, perfecturum ſe, vt eos, qui operi expoliendo, & perficiendo inſudaſſent, laboris, ac diligẽtiæ ſuæ non pœniteret. At Cardinales Pontificis acceptis mandatis licet hanc operis caſtigandi prouinciã multi non obſcure vltro ambirent, ex omnibus tamen qui in Vrbe eſſent, delegerunt Fabium Acorombonum Sacri Pontificij auditorij vt (appellant) tunc Decanum, Iulium Oradinum illius Collegam, & Antonium Maſſam cauſarum patronũ viros, cum iudicio & eruditione præſtãtiſſimos, tam in foro

Auctori abſenti, & locus, & honorarium in Academia Peruſina reſeruata.

Pontifex mandat Romano & Neapolitano, vt Cenſores eligant.

Qui cenſores delecti.

b

& iudiciis, & interpretando iure exercitatiſſimos. Acceptis ergo ab his mandatis Pontificiis, ſuum quiſque à me ſumit operis exemplum, plura enim ego antea in eum vſum priuatis ſumptibus exſcribenda curaueram. Acorombonus autem, qui, quod ampliſſimi ordinis, & auditorij caput eſſet, negotio præeſſe videbatur, prius quam librum attingerent oneris ſocios, & me quoque vna ſplendido conuiuio excepit, actumque eodem die inter eos eſt, quo ordine, quàve ratione res tractari, & abſolui oporteret: itúmque eſt in hanc ſententiam, vt ſinguli librum, vel libri partem ſeorſum excuterent, atque ſi qua offenderent, quæ forte non probarent, aut addenda, tollendáve putarent, non immutarent quidem, ſed compactis ad eum vſum codicillis annotarent, annota a mihi vna, aut altera die, antequam nobis eſſet in eundem locum conueniendum, traderent, ne imparatus quaſi cauſam dicere cogerer, inde vt certis diebus conueniremus, atque rebus inuicem, communicatis quæ addenda, vel immutanda, vel reſecanda eſſent, de omnium, vel maioris partis ſententia adderentur, immutarētur, & reſecarentur. Quæ omnia poſtmodum adamuſſim ex communi præſcripto peracta fuerunt, atque toties ſimul conuentum, donec ex ipſorum conſenſu, & iudicio cenſuram opus ipſum recepit. Nullo hic pacto explicare poſſum, quanto omnes ingenio in hac caſtigatione, quanto animi candore, quanta demū eruditione verſati fuerint: nihil vnquam improbauerunt, quin ſi quid ad defenſionem afferrem & diligentiſſime, & libentiſſime audirent, ac ponderarent, & ſæpe etiam de propria ſententia, quaſi cauſa plenius cognita decederent: vnde illis non modo ego, ſed etiam (ſi quando tandem librum edi contigerit) omnes ſtudioſi adeo debebimus, vt pro collato in nos beneficio gratias nunquam ſatis agere valeamus. Opere caſtigato, ac recognito reliquum erat, vt de re tota per Cenſores ad Pontificem referretur, quod ipſum illi quamprimum facturi, videbantur, ſi eis ad ipſum aditus patere potuiſſet. Sed is tam in abdito aſſeruabatur, tam omnium congreſſus auerſari videbatur, vt ne ad ſacra quidem audienda iam è conclaui pedem efferret. Vnde præter coniunctos, ac familiares pauciſſimos admittebatur nemo, niſi forte magnorum regum Legati: quos tamen & ipſos prius ob eam rem aliquandiu prænſare oportebat, & ſæpe die, atque hora ad compellandum Pontificem dicta venientes, ac per aliquot horas expectantes demum excludebantur. Neque mirum cuiquam hoc videatur, cum ſæpe etiam (vt ferebatur) contingeret, vt viros ampliſſimos vltro ex remotiſſimis orbis regionibus magno illorum incommodo ac ſumptu Romam euocaret: venienteſque vix poſt longum temporis ſpatium admitteret, quod quidem vtrum ex difficili, & omnia tardius agentis Pontificis ipſius ingenio, vel alia de cauſa contingeret, mihi quidem non ſatis eſt in comperto. Illud quidem certo ſcio, vel Solem ipſum ægre iam tum ad illum penetrare potuiſſe. Vnde cum omnis prope coràm referendi eſſet Cenſoribus noſtris ſpes ex hoc adempta, quod coram ſe non poſſe intelligerent, per litteras demum agere decreuerunt. Epiſtolam itaque communi nomine conſcribunt, qua, quid de opere ſentiant, complectuntur, eamque Pontifici reddi curant, vberius etiam, vbi colloquendi poteſtas fieret, coram relaturi. Vt autem quilibet, quæ ſit illorum de libro ſententia, facile cognoſcere valeat, illā ipſam omnium oculis ſubiiciendam duxi.

Operis caſtigandi modus & ordo.

Pōtificis adeūdi maxima difficultas.

BEATISSIME PATER.

CVM S. V. nobis iniūxerit, vt Inſtitutiones Iuris Canonici iuſſu, & nomine B.V. compoſitas videremus, & excuteremus, primum vniuerſum. Opus ſinguli perlegimus. Inde certis diebus in vnum locum ſimul ſæpius conuenientes, rebuſque inuicem communicatis ea, quæ

Cenſorum relatio.

quæ vel immutanda, vel addenda, vel reſecanda viſa fuerunt, pro tenuitate iudicij noſtri immutauimus, addidimus, & reſecauimus, auctorémque ipſum (qui nobis non contemnendo ingenio, & eruditione prædictus viſus fuit) exactiſſimam operi abſoluendo diligentiam adhibuiſſe multis argumentis comperimus. Librum itaque iudicamus, cum neceſſarium, tum etiam bene ordinatum, ac digeſtum. Cum vniuerſa prope, quæ Pontificij iuris libris ſparſa conſpiciuntur, certa via, & ratione, compendioſaque breuitate complectatur, & vere (niſi nos fallit opinio) ab omnibus commendandum erit propoſitum, atque inſtitutum S. V. quaſi ſibi diuinitus inſpiratum, quum non minus gratum futurum ſit hoc opus Iuris Pontificij ſtudioſis, quàm ſint Inſtitutiones Iuſtiniani nomine compoſitæ iura Ciuilia profiteri volentibus. Exiſtimauimus tamen, ne qua omnino (quantum fieri poteſt) anſa detur, & occaſio nouis altercationibus; quas interdum nimis anxie diligentes moroſa curioſitate excitare conſueuerunt, forte nõ abs re eſſe, ſi nonnulla inſerãtur Prooemio, quod ipſi operi B. V. præfigendum dixerit, de quibus cum primum commodo ſuo fieri poterit, vt ſuo nos dignetur alloquio, plenius diſſeremus, omnia tamen ſapientiſſimo iudicio B. V. relinquentes: cui quanto maiores poſſumus, gratias agimus, quod nos, qui tanti nos non facimus, dignos putauerit: quibus tam arduum negotium committeret: in quo ſi quid defecimus id totum noſtræ imbecillitati aſcribere dignetur, non quòd omni diligentia, & conatu ad exequenda mandata S. V. parati ſſimi (vt debemus) non fuerimus, quam Deus Opt. Max. diu nobis incolumem, felicémque ſupereſſe velit. E. B. V.

Nonnulla per Cenſores immutata

Teſtimonium de diligentia auctoris.

Liber neceſſarius, & bene ordinatus.

Ciuilium, & Canonicarum Inſtitutionum comparatio.

Quid in Prooemio inſtitutionum inſerendum.

Diligentia Cenſorum.

Fabius Acorambonus Rotæ Decanus.

Humiliſſ. Seruuli Iulius Oradinus Rotæ Auditor.
Antonius Maſſa.

A tergo.

A. C.

Pro magnif. D. Io. Paulo Lancelotto, Die iiij. Nouembris.
Adam de Inuidia eſt Notarius.

Die quarta Nouembris conſtitutus in officio mei Notarij, & coram me, &c. D. Venantius Barnabæus clericus Fulginaten. teſtis inductus ſuper recognitione retro ſcriptarum ſubſcriptionum: qui viſis, &c. recognouit manum, & ſubſcriptionem Mag. Do. Antonij Maſſæ de Galleſio, quem vidit pluries ſcribere, iurauit tactis, &c.

Recognitio.

Deinde ibidem, &c. D. Carolus de Vallata Clericus Rodonen. diœceſis ſubſtitutus in officio D. felicis de Romanlis: qui viſis, &c. recognouit omnes tres manus, & ſubſcriptiones in forma: quia vidit eos omnes ſcribere, iurauit tactis, &c. Succeſſiue in eodem

officio coram me notario, &c. D. Buerardus S. D. N. P P. Curſor teſtis inductus ſuper eadem recognitione: qui viſis, &c. recognouit binas primas ſubſcriptiones ſcriptas, videlicet manibus R. P. D. Fabij Acoromboni, & Iulij Oradini: quos pluries vidit ſcribere, iurauit tactis &c.

Adam de Inuidiis Notarius.

Teſtimonium Cardinalis Reumani.

ANNO ſalutis noſtræ Milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo, menſe Octobris Sanctiſſimus Dominus noſter interpellatus litteris Scholarium Vniuerſitatis Academiæ Perufinæ, vt dignaretur edere librum Inſtitutionum Iuris Canonici, quas D. I. Paulum Lancelottum iuſſu, & nomine ſuæ Sanctitatis conſcripſiſſe audierant, mandauit nobis, vt idoneos viros deligeremus: qui perlecto, & diligenter excuſſo opere referrent, num huiuſmodi eſſet, quod ſub nomine S. S. edi poſſet. Nos autem delegimus R. Fabium Acorambonum, & Iulium Oradinum Auditores Rotæ, & D. Antonium Maſſam cauſarum Patronum: quorum electionem etiam S. D confirmauit: qui quidem viſo libro, retulerunt, pro vt habetur in eorum relatione inſcriptis facta.

Supraſcripta vera ſunt, in quorum fidem me ſubſcripſi Ioan. Cardinalis Reumanus.

Quid Cēſores operis Procemio inſerendū cenſuerint.

Iſtud eſt igitur grauiſſimorum, & eruditiſſimorum hominum cauſa, penitus cognita, ac perſpecta de noſtris Inſtitutionibus iudicium: cui ſi quis non perlecto præſertim opere, propriū velit anteponere, non ſecus agere, me iudice, videri poteſt, atque ſiquis dicat, acutius ſe nocte intempeſta poſſe cernere, quàm alios ipſo in meridie. Sed quoniam quiddā Procemio inſeri non ab re eſſe ſignificant, ne quis adhuc tergiuerſari poſſit, hoc quoque cuiuſmodi ſit, eſt nobis aperiendum. Viri oculatiſſimi nihil æque timuerunt, quam ne quis (ſi qua forte verba operi eſſent inſerta, quæ ab his, quæ in Decretalium libris leguntur, diuerſa eſſent) ad veterum iurium correctionem eam varietatem ſubtili nimis, ac ſophiſtica interpretatione detorqueret, vt Interpretes interdum, dum vel ſyllabas, ſuperſtitioſius ponderant, ſunt moroſi, proptereaque & à me prius, & ab ipſis poſtea magna eſt adhibita diligentia, ne (quantum res pateretur) temere, & cum periculo a verbis veterum recederemus, immo multa, quæ cubitalibus litteris aliis Pontificij Iuris libris inueniuntur expreſſa de libro Cenſores expungi voluerunt, ſiue quòd legentium auribus prima facie male ſonarent, ſiue quod vſu non admodum, recepta eſſent, ſiue quòd obſcuritatem continerent: claritati enim mirum in modum videntur mihi ſtuduiſſe. Ceterùm vt adhuc Cauillatoribus, verborumq; aucupatoribus penitus os occluderetur, conſultiſſime agi putauerunt, ſi ſūmus ipſe Pontifex Procemio, quod operi eſſet præfigendum, teſtato hoc exprimeret, quòd ius nouum condere, vel vetus abrogare non intendit. Et vt ipſius negotij effigiem plene cognitam habeatis quaſi ob oculos poſitam, ſubiiciam hic Procemij exemplum nō quidem à Pontifice, vel eius mandato a quoquam conſcriptum, ſed à me ipſo hortatu, & iuſſu ipſorum Cenſorum antequam librum attingerent compoſitum, quod (ſicut ipſi tunc aſſerebant) propterea, vt facerem, mandauerunt, vt ipſius rei ab ipſo initio totam imaginem expreſſam, quaſi de propinquo melius poſſent intueri.

Male ſonātia vel vſu non recepta de libro abraſa.

Operis Procemium iuſſu Cenſorum conſcriptum.

PIVS

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI Vniuerſis Iuris Pontificij candidatis Sal. & Apoſt. Ben.

HOMINEM rectum creauit Deus, ille autem dum declinat ad malum infinitis (vt diuina teſtantur oracula) ſeſe miſcuit quæſtionibus. Hinc eſt, quòd ingruentibus malis moribus, & gliſcentibus iugiter litigiis, & nouis caſibus emergentibus, neceſſe fuit ad veteres Canones varia ſacrorum Conciliorum Decreta, ac multas recentiorum Pontificum conſtitutiones adiungere: quæ inordinatis rebus ordinem tribuerent, inutilia præſcinderent, labentia fulcirent & ex vinea Domini, quaſi quidam ſarculus, non modo nocentes herbas euellerent, verum etiam ſalutiferas insererēt. Vnde ſacrorum Canonum, Decretaliumque Epiſtolarum (rebus ita exigentibus) tam magnus hodie factus eſt cumulus, vt numerum prope legum ſæcularium exæquare videantur. Inde fit, vt quæ cito, & cunctis innoteſcere neceſſarium foret, vix à paucis diuturno ſtudio cognoſci valeant, quod ipſum accidit, non modo ob Conſtitutionum multitudinem, verum etiā quod iis, qui iſtius iuris ſcientia imbui cupiūt, nulla certa via vel methodus à quoquam huc vſque præſcripta fuerit. Vnde nullis certis initiis, ac veſtigiis inhærentes per deuia incerto curſu temere vagari compelluntur. Et ſane perquam incongruum erat, vt ſacroſancta Iuris Pontificij facultas principio ipſo, hoc eſt parte potiſſima, careret, & à legibus profanis, quæ Canonibus ipſis famulari conſueuerunt, in hac parte ſuperaretur. Idcirco inter cunctas ſollicitudines, ad quas nos debitum Apoſtolicę ſeruitutis adſtringit, non in poſtremis ducimus, vt florentiſſimæ Iuuentutis ſtudia nunc magnis propoſitis præmiis, nunc eruditiſſimis viris ad docendum ad Gymnaſia noſtra vndique accerſitis, nunc nouorum editione librorum quantum poſſumus ſubleuemus. Studioſorum itaque difficultatibus paternæ diligentiæ ſtudiis obuiam ire cupientes, non tamen per hoc aliquid noui iuris ſtatuere volētes, ea, quæ huc vſque variis locis, ac libris diſperſa fuerunt, quaſi in artem redigenda curauimus, & dilecto. N. mandauimus, vt ex vniuerſis Pontificij Iuris libris Inſtitutiones certo ordine contexeret, & conficeret: quas in quatuor libros, & congruos titulos partiri iuſſimus, vt ſint totius Iuris Canonici principium, & elementa, quarum ductu expeditius, & citius ad metam illius iuris ſtudioſi peruenire valeant. Legimus itaque, & per dilectos filios noſtros. N. N. N. ſumma cum diligentia, & ſtudio recognouimus, eaſque nunc ad vniuerſitates veſtras tranſmittimus. Sumite igitur alacri animo, & cum omni reuerentia, atque iis ita operam date, vt ad cetera cito, & facile beneficio noſtro peruenientes Apoſtolicæ, ſed atque vniuerſæ Chriſtianæ Reip. commodo, atque ornamento aliquando eſſe valeatis. Datum, &c.

Eccleſ. ca 7.

Triplex remedium ad effugiendum innouationis, vel correctionis periculum.
Teſtatio Principis.
Diligentia.
Interpretatio.

Ad effugiendum igitur ſcopulum iuſtum correctionis,& innouationis, quem multi non quidem temere,ſed omnino nimis ſuperſtitioſe formidant,triplex eſt paratum remedium. Primum omnium efficaciſſimum,præſentiſſimúmq; Pontificis ipſius teſtatio, ſi diſerte caueat,quod non intendit ius nouum condere,niſi id ipſum exprimat. Quam quidem ſi proœmio ſuarum Inſtitutionum,& Iuſtinianus olim inſeruiſſet, multæ de medio legum perplexitates ſublatæ eſſent:que legentium nunc ingenia vehemẽter torquent. Secundum noſtra omnium in ea re cauenda diligentia,qui ne latum quidem vnguem, vbi periculum poterat imminere, niſi rebus valde perpenſis à verbis Canonum receſſimus. Demum id quod legibus ipſis eſt cum omni ſcriptorum genere commune, benignæ ſcilicet ac probabilis interpretationis beneficiũ, de quo, quoniã prolixe infra ſuo loco diſputauimus,nihil hic dicam amplius,ſed inde vobis petendum relinquimus. Non deſinunt tamen adhuc nonnulli ad hæc aures obſtruentes formidandum Legis nomen,& innouationis ſcopulum in vulgus iactare,& eos qui noſtrorum cõſiliorũ ignari ſunt, non ſolum à cauſa noſtra abducere, verum etiam & nos ipſis laniandos tradere, aut helleboro curandos.Sed ſi quis acutius introſpiciat,non ſecus his hac in re nunc accidit,quàm vt cum agricolæ iactis ſeminibus, vel ſuccreſcentibus herbis,vel maturis pomis, ab auium incurſibus timentes medio ipſo in agro, aut arboris ſummitate viliſſimum aliquid ſordidæ,atque atritæ veſtis vento agitandum ad terrendas aues ſuſpendunt:veluti enim etſi vere nihil ſit ab inani ſpectaculo volucribus timendum aufugiunt tamen. & à palliolo quaſi ab inſolenti monſtro declinant, ſic multi audito Legis ad terrendum confictο nomine potius quaſi ab imminenti periculo aufugentes inſtitutum hoc noſtrum auerſantur,& tamen,ſi non ita eſſent formidoloſi, & proprius accedere non vererentur & cauſam accuratius cognoſcere, & quaſi ex propinquo intueri vellent, intelligerent profecto ab hoc Legis nomine nihil magnopere timendum, & Culicem hunc eſſe,non Elephantum.Hui(inquiunt) tantum ne priuatum, atque illum iuuenem eſſe auſum? Senatus ſæpe totus in vnica ferenda lege diu laborat, & vnus iſte homuncio quatuor legum libros in ſuo ſolus cubiculo meditatus repente nobis condiderit? Quaſi vero nouas mihi leges confixerim,ac non veteres potius expeditiore quadam, & compendioſiore via, atque id quidem non ſine exemplo probatiſſimorum virorum rudioribus,tradere conatus fuerim? Quaſi eadem nouarum legum ferendarum, quæ veterum ſub certum ordinem reponendarum ſit ratio? Quaſi non in magnam hominum lucem,& in Vrbem ipſam prodierim,diutiſſime permanſerim,opus ipſum paſſim omnibus legendum, excutiendum, lacerandum non tradiderim. Habet Inuidia inter vitia cetera illud proprium, ac quodammodo peculiare,quòd adeo turpis eſt,vt nulla ratione ipſa ſe intueri,& agnoſcere velit,ideoque liuori ſuo magnifica ſemper verba atque illuſtres ſermones prætexit. Vnde qui ſe iracundum, intemperantem, & ad voluptates procliuem confiteatur,facile inuenias,at quòd ſe quis inuidum eſſe,ac liuidum concedat, nec tormentis quidem facile extorqueas, quinimmo cum maxime virus euomunt,ſe veritatis eſſe amatores inuidi prædicant, atque ea de cauſa nec amicis quidem parcere ſolere, tanta eſt enim virtutum, vitiorumque vicinia, vt maledicus pro libero ſe quis interdum venditare valeat, ea autem ineſt vis peſtilenti huic morbo, quòd ſi quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quaſque res euertit, ac deſtruit, ſin vero(quod ſæpius accidit)humiliores arripiat,habet illud boni, quòd quaſi in propria viſcera verſo gladio maximum malum inuidis ipſis afferre conſueuit. Sed vt demus liberum eſſe cuique,vt ſuo non alieno arbitratu explicet, quid de quacunque re ſentiat, aut periculum ſibi fingat quantumuis magnum, idque animo fieri non poſſe, niſi candidiſſimo, certe vt ipſis pro ſuo, ita etiam & nobis pro noſtro ingenio diuerſa

Agricolarum mos.

Non eadẽ ratio nouarũ legum ferendarum,quæ veterum ordinandarum.
Inuidia nõ poteſt ſe ipſam intueri.
Quæ vis Inuidiæ.

ſentire,

ſentire, atque opinari ſine alicuius temeritatis ſuſpitione integrum eſſe debet, præſertim cum tot ſummos viros habeamus ſubſcriptores, ac noſtræ ſententiæ propugnatores, ac propemodum auctores, Et me hercule quanto magis cogito, tanto magis iſtorum hominum ſcrupuloſitatem, & tantam formidinem demiror, præſertim quòd ſacræ Theologiæ Magiſtri, quibus etiam librum hunc noſtrum opportunis locis excutiendum tradi neceſſe fuit, nulla mihi ingentia pericula, quod Iuriſperiti aliqui faciunt. Finxerunt quippe quod, vbi tractantur ardua verbis Canonum ipſorum quaſi cuidam clauo tenaciter nos inhæſiſſe liquido cōpererint, & tamen nemo neſcit facilius, & haud paullo maiore cum detrimento, quàm in pertractando iure, errari in re Theologica: quæ non fluxæ alicuius, & cito euaneſcentis rei ſed ipſius ſempiternæ ſalutis ſolum rationem ducat: præſertim in hac temporum noſtrorum calamitate, quibus tam multarum hæreſum obortæ ſunt in Eccleſia procellæ, vt ſi quis ſcrupuloſa interpretatione quantumuis diligenter, ac ſincere ſcripta pertinacius inueſtigare velit, aliquam hæreſim eadem ſubolere facile (niſi fallor) extorquere poterit. Theologi tamen non modo me ob eam rem ab hac ſcriptione non ſunt dehortati: verum etiam Inſtitutiones haſce noſtras locupletiſſimo teſtimonio ornarunt. Nam cum caſtigandi operis certis locis, qui rerum Theologicarum, vt puta ſacramentorum, tractationem continent, prouincia Danieli Blanco Cremenſi Dominicano regulari viro doctiſſimo, atque acerrimi iudicij demandata eſſet, de paucis, quæ vidiſſet, ita cenſuit.

Theologorum ſententia.

Facili°, & maiore cum periculo erratur in Theologia, quam in iure.

QVAE de Sacramentis in genere, quæ etiam de Baptiſmo in ſpecie, & Confirmationis ſacramentis legi in libro Inſtitutionum Iuris Canonici, & Catholicæ veritati conſentanea, & eleganti ſerie diſpoſita, & appoſite tractata, quantum aſſequi potui meo exiguo ingenio videntur.

Teſtimonium magiſtri Sacri Palatij.

F. *Daniel Blancus.*

Is autem omnia perueſtigare non potuit, quippe qui ſub ipſo tempore: quo noſtro operi perlegendo, & diiudicando incumbebat, Sacri Apoſtolici Magiſter delectus eſt, vnde ad cetera multa: quæ ſibi antea fidei, ac religionis cauſa obeunda erant negotia, adeo magnus acceſſit cumulus, vt noſtri inſpiciendi libri prouinciam alteri demandare coactus fuerit. Delegat itaque rem Matthæo Lachio Sodali ſuo, viro cum probatiſſimæ doctrinæ, tum vero etiam ſpectatæ pietatis. Is autem ita cenſuit.

NOS Frater Matthæus Lachius Ordinis Prædicatorum ſacræ Theologiæ Profeſſor, & in Diœceſi Peruſina Commiſſarius S. Inquiſitionis legimus, & conſiderauimus librum nuper compoſitum ab Eccell. Doctore V. I. D. Io. Paulo Lancelotto Peruſino, & ſpecialiter, quæ ſpectant ad ſeptem Sacramenta fidei Chriſtianæ, & lætati ſumus: quoniam minores & maiores; proficientes, & docti, nedum incipientes inuenient breuiſſima hora, quæ longo temporis tractu non potuiſſent, vnde ſibi, & aliis ad ædificationem Eccleſiæ proficiant. Et iudicamus, vt non ſolum excudi tutò valeat, verum etiam quàmprimum edi valde expediat, ad hoc vt præclara ſacrorum Canonum ſtatuta concinna ſtructura, atque ordine eleganti connexa, omnibus innoteſcere valeant. Die V I. Ianuarij. M. D. L I X.

Teſtimonium inquiſitoris.

Ita eſt Fr. Matthæus, qui ſuprà manu propria ſubſcripſi.

Perſpicitis igitur præſtantiſſimorum virorum teſtimonio tantum abeſſe, vt in re Theologica lapſus fuerim, vt in ea tractatione etiam à laudatiſſimis viris laudari meruerim. Cum tamen interim Theologiam ipſam non profundius attigerim, quàm quo Canones pertingunt, aut homine Chriſtiano digna Inſtitutio expoſcit: vt ſicubi, eo certe in loco potiſſimum lapſus timendus fuerit. Vnde ſi in lubrico conſtitimus, & in locis non admodum nobis exploratis, & cognitis certam nihilominus viam tenuimus, quanto tandem eſt æquius, idem nobis contigiſſe & in his credi, quæ ad meram tantum Iuris cognitionem pertinent? quæ quidem, quod eis cognoſcendis omnem prope ætatem conſumpſimus, ſi non trita nobis ſunt, certe longe magis habemus cognita, quàm ea ipſa, quæ ad Theologiæ facultatem ſpectant, ſed permittamus in ſuo quemque ſenſu (vt dicebat Apoſtolus) abundare, & ad inſtitutã totius rei narrationẽ iam reuertamur.

Petrus Schultingus Coloniæ Agrippinæ Nuncius.

Sub hoc ferme tempore, quo mihi cum Cenſoribus meis negotium erat, & de ipſorum Cenſorum Epiſtola Pontifici reddenda laborabamus (fuit enim & in eo mihi laborandum) ſplendidiſſima Germaniæ Ciuitas Colonia Agrippina Petrũ quendam Schultingum a Stemoich Iuris (vt vocant) Licentiatũ Romam miſit, vt is nomine Colonienſis Senatus cum Pontifice ageret, de priuilegiis quibuſdam vniuerſitatis, & Gymnaſij publici confirmandis, & augendis. Qui cum de Inſtitutionibus noſtris audiſſet, Operis, & argumenti nouitate vehementer, vt mihi viſus eſt, captus, ſæpe me obnixe obſecrat, vt libri deſcribendi copiam ei faciam, nihil poſſe prædicans vniuerſitati ſuæ gratius ex Italia exportare: cui cum re nondum abſoluta non poſſe me obſequi ſæpe reſpondiſſem, idem rurſus à Neapolitano flagitat: ſed cum nec ab ipſo voti compos fieret, idem tandem ab ipſo Pontifice per litteras, cum acceſſus ægre pateret, petit. Quarum litterarum, vt & eius rei apud ceteros quoque fides extaret, exemplum mihi curaui, erant autem in hæc verba conceptæ.

Nuncij Coloniæ Agrippinæ petitio.

AD cetera S. V. erga Colonienſem Vniuerſitatem magna beneficia humilem oro, atque obſecro, patiatur etiã eum cumulum accedere, vt reuertenti mihi ad Colonienſes ſtudioſos liceat Inſtitutionum Iuris Canonici: quas iuſſu S. V. feliciſſime audio abſolutas, exemplum deferre, vt iidem ab ea non ſolum Sacerdotiis, ac prouentibus, ſed etiam præclaris litterarum monumentis ſe ſe adiutos eſſe perpetuo gloriari poſſint. E. B. V.

Seruus humiliſſ. Petrus Scultingus Stemoich, Legum licentiatus Reip. Coloniæ Agrippinæ Nuntius.

Compertũ auctori fuit virũ hũc Coloniam exemplar Inſtitutionũ ſecũ aſportaſſe & publice aliquã do interpretatum anteaquã ederentur.

Sed nec a Pontifice, quod nondum eſſet res abſoluta, aliquid impetrare potuit. At pluribus elapſis menſibus Cenſorum Epiſtola Pontifici tandem redditur. Is illam diligenter cum perlegiſſet, Cenſoribus craſtina die ad ſe, vt veniant, nuntiari iubet: poſtridie mane me Neapolitanus accerſit, edicitque illa ipſa die, mihi vna cum Cenſoribus meis coram Pontifice conſiſtendum, ibique de ratione edendi Operis agendum, ad horam in Vaticanum omnes conuenimus, & me non ſubſequente, ne quid vel auribus meis dare viderentur, vel liberius loqui impedirentur, aſtantibus ſex Cardinalibus, Cenſores, atque vnà ſacri Palatij magiſter ad Pontificem intromittuntur, & exhibito libro de toto negotio retulerunt, longa coram illo diſcerptatio ac ſermo, cui licet non interfuerim, nihil tamen ſuſpicari licet eos retuliſſe, quod ab eo quod proprio firmaſſent

ſent Chirographo, diſſideret. Poſtremus & ipſe admittor. Secundo demum anno poſtquam Romam appuliſſem: qui, pedibus de more exoſculatis, expoſui breuibus, quod cum ſub initiis adepti a ſe Pontificatus ſuaſu, atque impulſu ſuo Inſtitutionum iuris Canonici, quas antea inchoaſſem, abſoluendarum prouinciam aſſumpſiſſem ab eo tempore per triennium ferme toto pectore operi abſoluendo inuigilaſſem, demumque impellentibus Peruſinæ Academiæ Scholaribus Romam me contuliſſem, ibique diu commoratus nullis laboribus, aut ſumptibus peperciſſem, donec erudiriſſimi, ac præcellentes viri operi limam de mandato ſuo adhibuiſſent. Tum ſiquid a me fuiſſet elaboratum, quod ſublimitate Romani Pontificis non indignum videri, ac ſtudioſis aliquam vtilitatem parere poſſet, primum quidem Deo Opt. Max. gratias agendas: qui etiam mutis, & elinguibus loquendi facultatem interdum largiretur, Deinde Cenſoribus ipſis, qui nihil diligentiæ, aut laboris intermiſiſſent, vt opus ipſum caſtigarent, & perpolirent: Reliquum eſſe vt ille ſupremam operi manum imponeret, vt tandem vndecunque abſolutum in manus hominũ deuenire poſſet. His ille gaudere ſe mirum in modum quod de meo ingenio, & eruditione, atque Inſtitutionum noſtrarum elegantia plura ex doctiſſimis viris audiſſet, qui quidem tam multa prædicaſſent, vt niſi illorum iudicium, ac fidem ſæpius in rebus arduis probaſſet, facile in eam ſuſpitionem adduci potuerit, ne ſcilicet ex nimia quadam in me beneuolentia, atque amoris abundãtia, potius quàm ex iudicio ea de me ſentire, ac proloqui cogerentur. Sed cum ſæpius maximis in rebus illorum a ſe ſpectata eſſet integritas, quæ de me, atque opere retuliſſent, non tam eorum in me beneuolentiæ, quàm conſcientiæ, ac virtuti tributa eſſe ſeſe credere, & pro certo habere. Proinde bono eſſem animo, ſtatuiſſe enim mihi obtemperare, & velle librum edi appoſito a ſe Procœmio, deſiderare tamen non nihil circa operis ordinem, & Rubricas, vt eſſem ex Cenſoribus intellecturus. Id autem erat huiuſmodi, ſcilicet vt quanto poſſem minus ab ordine Gregoriani operis diſcederem, nec mihi nouas titulorum inſcriptiones, niſi cogeret neceſſitas, fingerem. De reliquo ſe daturum operam, vt meorum laborum me minime pigeret. His verbis acceptis, plenius ex ipſis Cenſoribus Pontificis de tota re ſententiam cognoui, quæ ad ſummam erat huiuſmodi, vt decernerent operi Procœmium præfigere declaraturus ibidem, quam ſtatuerit illi auctoritatem impertiendam, idemque ea diſputatione adeo delectatus eſt, vt aſſereret conſtituiſſe ſe occupationibus ſuis horas ſuffurari: quibus librum totum perlegeret, vt is de ſuo iudicio ſupremam manum acciperet. Hucuſque (ſtudioſi Iuuenes) Inſtitutionum: quas tantopere nunc a nobis flagitatis, edendarum tractatus proceſſit nec vlterius vllo pacto progredi potuit, ſiquidem, cum, non niſi a ſe quoque diligenter recognitum, editurum librum Pontifex aſſereret, atque is eſſet, qui cum innumerabilibus, ac grauiſſimis negotiis ſenio iam confectus premeretur, tum vero etiam: qui huiuſmodi res cunctorum hominum opinione tardius ſoleret expedire, qui fieri vnquam potuit, vt me viuo, etiam ſi nunquam interiturus ille videretur, ſucceſſiuis tantum horis inſtum opus perlegeret, cũcta minutatim rimaretur, limam ex ſuo iudicio apponeret, in lucem ederet? præſertim quod, vt illi facultatum ceterarum cognitionem vel exactam concedamus, iuris quidem conſtat non fuiſſe valde conſultum, ſed fuerit conſultiſſimus, certe non ego librum meum melioris fore conditionis exiſtimare debui, quàm Breuiarium ipſum Romanum, quod non modo ab initio initi à ſe Pontificatus, verum etiam (vt audio) in omni propemodum vita a ſe caſtigatum clericis legendum tradere ſtatuerat, & quod quotidie vel inuitus, dum horarias preces perlegeret, præ manibus habebat, & tamen nunquam abſoluturus tunc videretur, & nunc non abſoluiſſe liqueat, forte circa tollendos improbatæ lectionis libros vehemẽter occupato, edendis bonis eodem tem-

Auctor ad Pontificem admiſſus poſt biennium.

Auctoris ad Pontificem oratio.

Quid Pontifex auctori reſponderit.

Hoc nec Paulus nec ſucceſſor fecit qua fuit illorum in ſtudioſos liberalitas.

Pontifex aſſerebat ſe vltimam operi manum velle imponere.

Pontificis tarditas.

Breuiarium Romanum.

pore vacare non licebat. Vnde tum mea ſponte, tum etiam viris ampliſſimis, & quibus Pontificis ipſius ingenium longe melius, quàm mihi cognitum erat, ita aſſeuerantibus per ipſum rem confici poſſe deſperaui, itaque nihil non egi, vt mihi priuato nomine librum edere liceret. Eius rei teſtes mihi ſunt illuſtriſſimi viri Bernardinus Scottus, Ioan. Reumanus, Scipio Rebiba. Teſtis, ſi viuat, Hieronymus Dandinus, cuius de omnibus benemerendi ſtudium magnã mihi tunc admirationem mouit. Is enim, cum neque ab vniuerſitate veſtra litteras vllas accepiſſet, nec à quoquam vel leuiter admonitus eſſet, neque me de facie quidem noſſet, ſimulatque cauſam aduentus noſtri neſcio qua ratione cognitam habuit, ita negotium complexus eſt, vt nullam vnquam occaſionem, vel mei ornandi, vel rei ſummo ſtudio maturandæ interire paſſus fuerit, ita vt ſola viri humanitas nonnullorũ erga nos inclementiam lenire, ac redimere potuerit. Teſtes Pompeus Piccolhomineus, & Andræas Matthæus Aquæuiuius, qui noſtræ cauſæ ita ſemper fauerunt, & publicas prope contentiones adeo ſtrenuè ſuſceperunt, ac ſuſtinuerunt, vt propriam illos egiſſe cauſam credere poſſis. Teſtes denique Michael Guiſlerius, & Gulielmus Sirletus, &, ſi viuant, Vergilius Roſarius, & Daniel Blancus: quibus cum, quod ſpecialiter ambobus nouorum omnium operum iudicandorum, & edendorum prouinciam Pontifex delegaſſet, ſæpe ac ſæpius tam coràm, quàm per litteras egi, vt eius libri, quem ipſi, & docti omnes probaſſent, edendi licentiam tandem mihi vel concederent, vel impetrarent. Sed nullo pacto id obtineri potuit affirmantibus illis non eſſe ſibi integrum, vt ſuper his quibus ſummus ipſe Pontifex manum iam appoſuiſſet, aliquid ſtatuerent, vel permitterent, ſed eidem omnia illibata reſeruari oportere. Ergo magnam temporis iacturam, & mille paſſus incommoda, & ſumptibus pene exhauſtus, cum negotia quædam familiaria cauſatus à Neapolitano abeundi licentiam vix impetraſſem, Elephanti partum non duxi amplius expectandum. Roma itaque diſcedo, quibuſdam prouinciam, quam Pontifici ſcirent eſſe cordi, à nobis deſeri vehementer admirantibus, pleriſque tamen turpem nos tuliſſe repulſam, atq; improbatum opus noſtrum exiſtimantibus, neque omnino id temere. Quis enim tam æquus rerum æſtimator eſſe poterit, qui cum me poſt biennium fere exactum vix ſummis non dicam precibus, ſed laboribus loquendi cum Pontifice copia ſemel tantum impetrata, re propemodum infecta in patriam rediiſſe vel videt, vel audit, non peſſime etiam de libro Inſtitutionum noſtrarum, ac de negotio toto iudicare debeat? En (inquiunt) rediit tandem nouus hic noſter Tribonianus: at cur interim præclaras illas ſuas Inſtitutiones nobis non exhibet? cur quaſi theſaurum in abdito aſſeruat? nimirum theſaurus in carbones verſus eſt, noſtis cetera. Atque hæc, & in hanc ſententiam ſimilia eiuſmodi ſunt, vt illis nec ego quidem ſatis commode queam reſpondere, niſi ab ouo totius facti ſeriem recenſeam at quantum quiſque fidei orationi noſtræ habiturus ſit, alieni prorſus eſt arbitrij, nec apud multos mendacij ſuſpitione omnino caret, ita fit, vnde me laudis ſaltem præmium referre oportuit, exiſtimationis detrimentum feram: quod vt quoquo modo minuam ſaltem, quando ab eo me penitus vendicare non poſſum, non ab re fore exiſtimaui, ſi operis ipſius compendio locupletiſſima etiam illuſtrium virorũ teſtimonia adiungerem, atque in vulgus ederem: quibus mali dẽ nobis rumores paullulum comprimantur, neque enim ego omnium ſermonibus qui de hac re loquantur intereſſe, atque omnibus in angulis ad tutandam cauſam meam adeſſe poſſum. Agendum itaque mihi nunc eſt, vt milites, vel militum duces interdum ſolent, hi enim ſi pugnæ ſic euentus ceciderit, vt, quamquam in illis nulla culpa ſit, parum tamen probe rem geſſiſſe vulgo exiſtimentur, vt ſe purgent, & ab omni culpæ ſuſpitione vindicent, carthulas quaſdam in publicum edunt (Manifeſta illi appellant) quibus rei geſtæ ſeriem recenſentes, ac

Edendi libri licentia non impetrata. Auctor Roma diſcedit.

Manifeſta.

proba

probatiſſimorum teſtium dictis confirmátes ſeſe ab omni honoris labe, atque infamia aſſerere,& eximere conantur. Et hoc quidem liberius vt facerem,ea etiam ratione ſum adductus, quòd ita illorum qui cœptis noſtris fauere conati ſunt, collatum in nos beneficium, quoad per mea ſcripta fieri poteſt, apud omnes teſtatum faciam: atque ita(vt Comicus inquit)

Vno labore exoluam ærumnas duas.

videor enim mihi hoc debere meis fautoribus,vt quando ipſis gratiam referre non valeo, aliquam ſaltem grati animi ſignificationem oſtendere conari debeam, imitandoſque mihi eſſe ſtatui viatores, qui paullo ſint accuratiores. Veluti enim hi,ſi quid in itinere, ac peregrinatione offenderint,vel vetuſtate admirandum,vel nouitate gratum,ſi quos item latronum incurſus,vel fluminũ impetus incolumes euaſerint, ſicubi ab amicis ſplendidiore conuiuio excepti fuerint,ne quando ea excidant,proprio libello ſolent adnotare,& cum in patriam redierint,omnibus recenſere:ſic ego,qui vt adhuc portum non tenuerim, naufragium certe non feci, quæcunque mihi in huius negotij tractatione obtigerunt, quæ non indigna viſa ſunt, de quibus meminiſſe deberem, in hoc noſtrum commentarium congeſſi, eaque patronis, atque amicis meis (ſi vacet) legenda, nunc libenter exhibeo, ſicque(vt inquit Tragicus)

Viatorum accuratiorum mos.

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.

Quanquam & non ſum neſcius, ſic me rurſus exponere morſibus inuidorum, quorum liuori ſatius forte fuerat ſilentio meo modum ponere, quàm aliquid noui edentem, & adhuc eadem in ſententia perſiſtentem, eorundem inſaniãm prouocare: ſed quando ſemel imprudens manum in flammam miſi, proprio malo factum audentiorem iuuat idem nunc facere ſcientem, prudentemque. Liceat tamen mihi ab his illud impetrare quod à canibus ſuis Hieronymus precatus,ſcilicet, vt hoc, quidquid eſt libelli, legant prius, & poſtea deſpiciant,ac pro libidine lacerent, ne ſi aliter faciant, vel inciuiles habeantur: qui quaſi tota lege non perſpecta iudicent, vel non tam ex iudicio, quàm ex liuore ignorata damnare videantur. Acceſſerunt huc præterea frequentes veſtræ iuris ſtudioſi, de Inſtitutionibus ipſis edendis interpellationes: quos ego aſſiduum interpretandi laborem cauſatus in æſtiuos præteritos menſes reiecerã, atque hucuſque tandem detinui, nunc cum à prælegendi munere diu,ac ſæpius ceſſatum ſit, dilatoria huiuſmodi exceptione deſtitutus apud vos plane (puto) decoxiſſem, niſi aliquo ſaltem commento, atque aliqua ex parte promiſſa repræſentaſſem. Egi ergo vobiſcum, vt cum ſuis creditoribus ſolent tenuiores debitores: quibus ſatisfaciẽdi non voluntas, ſed facultas deeſt: qui ſi ære alieno præmantur grandiore, nec dum omnino ſint ſoluendo, ſed interuallo temporis aliquam ſpem habeant, ne nimium differendo quaſi debitũ inficiari videantur, vel exiguam ſummam primum perſoluunt, in reliquo menſes, hebdomadas, dies creditoribus auferẽdo, fidem tuentur ſuam. Sic vos hoc nunc à nobis accipietis Commentarium, atque operis totius Epitomen, vbi quam ſcribendi rationem, ac rerum ſeriem ſequuti fuerimus cognoſceris, breui etiam (niſi Deo penitus renuente prouinciam hanc aggreſſi ſumus) ipſarum Inſtitutionum iuſtum opus, quaſi integram crediti veſtri ſummam accepturi, & conſequuturi.

Inciuile niſi tota lege perſpecta iudicare.

FINIS PRIMI LIBRI.

FRANCISCVS

CANTVCIVS

LECTORI.

Sequentem librum conſueuit Auctor interdum, quaſi per arborem repræſentare: nec incondite, vt vulgo ſolent: ſed incipiens ab imis radicibus, atque inde perpetuo quodam nexu progrediens ad ſtipitem, ad ramos, ad ramuſculos, ad frondes vſque ad ſumma cacumina, ordine tam eleganti, vt artem natura ſui æmulam agnoſcere facile poßit. Sed, quando anguſtum chartulæ huius ſpatium eam latißime ramos explicantem, & vno intuitu totum Ius Canonicum ſub ipſis oculis oſtendentem capere non poteſt: ſi hanc operis ac Commentarij huius partem, quaſi ſtãtem, ac radicibus nixam plantam contemplari non vales: at ſaltem tamquam conciſam in ligna & erectam in ſtruem intueberis. Ita enim radicum, ſtipitis, ac ramorum principalium effigiem, ob oculos ponimus, vt arborem ipſam totam per te, quaſi ex pede ſtaturam Herculis, coniicere poßis.

IVRIS Canonici

- Radices quædam, quibus cõſtat, & innititur.
  - Ius naturale,
    - Legis præcepta,
      - Myſtica,
      - Moralia,
    - Inſtinctus naturæ,
    - Euangelij præcepta.
      - Myſtici,
      - Moralia.
  - Conſtitutio.
    - Statuta Cõciliorum,
      - Epiſcopalium.
      - Prouincialium.
      - Vniuerſalium.
    - Decreta Pontificũ.
      - Generalia,
      - Perſonalia.
  - Conſuetudo.
    - Eccleſiaſtica,
    - Ciuilis.
- Obiectum
  - Perſonæ,
    - Laici,
    - Clerici.
  - Res Eccleſiaſticæ,
    - Spirituales,
      - Incorporales,
        - Virtutes & dona Dei.
        - Quæ in iure conſiſtunt.
      - Corporales.
        - Sacramenta.
        - Res ſacræ & ſanctæ.
        - Res religioſæ.
    - Mixtæ,
    - Temporales.
  - Iudicia.
    - Eccleſiaſticum,
    - Sæculare.

- Laici
  - Impediuntur promoueri ob
    - Subiectionem
      - Homines alienæ prouinciæ, vel diœceſis.
      - Libertini.
      - Monachi.
      - Serui.
    - Delictum commiſſum,
      - Vſurarij.
      - Fures.
      - Homicidæ.
      - Apoſtatæ.
      - Pœnitentes.
    - Suſpicionem delicti futuri
      - Implicati negotiis ſæcularibus.
      - Baptizati in ægritudine.
      - Filij presbyterorum.
      - Mariti
        - Viduæ.
        - Eiectæ.
        - Meretricis.
    - Lęſionem corporis
      - Voluntariam.
      - Neceſſariam.
      - Fortuitam.
  - Sunt aut
    - Sæculares.
    - Regulares, quì fiunt ex
      - Paterna deuotione.
      - Profeſſione
        - Tacita.
        - Expreſſa.
      - Voto
        - Solenni.
        - Simplici.

- Clerici qui conſtitu ti ſũt aut in
  - Sacerdotio: in quo ſpectatur
    - Gradꝰ & ordo: nã alij
      - Excelſo, vt
        - Romanus Pontifex.
        - Patriarcha, Archepiſcopus, Epiſcopus ſimplex.
          - Adiutores horum
            - Coadiutor.
            - Vicarius.
            - Archidiaconus.
            - Archipresbyter.
            - Corepiſcopi, quorum vſus ſublatus.
      - Inferiore, vt presbyteri.
    - Matrimonium ſpirituale quod inter hos & Eccleſiam intercedit: Quod
      - Initiatur
        - Electione
        - Poſtulatione
        - Nominatione
          - per
            - Inſpirationẽ.
            - Scrutinium.
            - Cõpromiſſum.
      - Ratificatur, confirmatione.
      - Conſummatur, conſecratione.
      - Diſſoluitur,
        - Tranſlatione, cauſa
          - Vtilitatis.
          - Neceſſitatis.
        - Renuntiatione, quæ fit ex
          - Conſcientia criminis.
          - Defectu ſciẽtiæ.
          - Irregularitate perſonæ.
          - Malitia plebis.
          - Graui ſcandalo.
        - Depoſitione,
          - Verbali.
          - Actuali.
  - Sacris,
    - Diaconus.
    - Subdiaconus.
  - Minoribus ordinibus,
    - Acolitus.
    - Exorciſta.
    - Lector.
    - Oſtiarius.
    - Cantor.

Benefi

- Beneficia, præbendæ clericis annexa conceduntur per
  - Collationem, quæ fit per
    - Ordinarium
      - Epiſcopum.
      - Capitulum.
      - Abbatem.
    - Legatum
      - Natum.
      - Miſſum.
      - A Latere.
    - Reſcriptum Apoſtolicum, Quod
      - Fit
        - Aut
          - Pure.
          - In diem.
          - Sub conditione.
        - Aut
          - Motu proprio.
          - Ad poſtulationem.
      - Interpretationem ſumit ex
        - Perſona.
        - Loco.
        - Ordine ſcripturæ.
        - Cauſa.
        - Qualitate beneficij.
  - Inſtitutionem ex iure patronatus, Quod
    - Conſtituitur
      - Fundatione.
      - Dotatione.
    - Adquiritur
      - Donatione.
      - Succeſſione.
    - Tollitur
      - Ceſſione.
      - Eccleſiæ deſtructione.
      - Collegij conſtitutione.
      - Delecti perpetratione.

- Res Eccleſiaſticæ
  - Spirituales
    - Incorporales,
      - Virtutes, & dona Dei.
      - Quæ in iure conſiſtunt.
    - Corporales
      - Sacramenta. De quibus proxima pagella.
      - Res ſacræ, & ſanctæ
        - Eccleſiæ
          - Conſtitutio, quæ fit
            - Ob incrementum populi.
            - Ob commoditatem plebis.
          - Conſecratio. Reconciliatio. Reparatio.
            - Vniuerſitatis intuitu.
            - Priuilegio Epiſcopi pro
              - Monaſterio.
              - Sepultura.
          - Vnio
            - Temporalis,
            - Perpetualis.
            - ob
              - Vtilitatem.
              - Neceſſitatem.
          - Immunitas,
            - Perſonalis,
            - Realis.
            - Localis.
          - Subiecti erga Epiſcopum.
            - Perſonalis,
            - Realis,
            - Localis
            - vel
              - Iure ordinis,
                - Clericorum ordinatio.
                - Virginum benedictio.
                - Eccleſiarum, altariúmque conſecratio.
              - Lege iuriſdictionis
                - Eccleſiaſticæ cenſuræ,
                  - Excommunicatio
                    - Maior, aliàs Anathema.
                    - Minor.
                    - Canonis, aliàs latæ ſententiæ.
                  - Interdictio
                    - Canonis,
                    - Iudicis,
                      - Generale.
                      - Spirituale.
                  - Suſpenſio
                    - Canonis.
                    - Iudicis.
                - Collatio.
                - Inſtitutio.
              - Lege diœceſana,
                - Cenſus.
                - Cathedraticum.
                - Ius decimandi.
                - Ius hoſpitandi.
                - Viſitatio.
                - Procuratio.
        - Altaria.
        - Reliquiæ.
        - Deputata diuino cultui.
      - Res religioſæ,
        - Xenodochia.
        - Noſocomia.
        - Gerontocomia.
        - Orphanotrophia.
        - Bethotrophia.
        - Cœmeteria.
        - Sepulturæ.
  - Mixtæ
    - Canonica portio
      - Epiſcopalis.
      - Parochialis.
    - Decimæ
      - Prædiales.
      - Perſonales.
  - Temporales, quæ non alienantur, niſi
    - Fructus.
    - Per precarium.
    - Ruinæ.
    - Serui fugitiui.
    - Per præſcriptionem.
    - Deuoluta ſolita concedi.
    - Inculta prædia, & Eccleſiæ inutilitas.
    - Modicum, ob benemerita in
      - Prælatum.
      - Eccleſiam.
    - Et permutatione cum
      - Principe.
      - Alia Eccleſia.
    - Intuitu rei à ſacerdote in Eccleſiam collatæ.
    - Modicum pauperibus pro eleemoſyna.
    - In præmium arduæ recuperationis.

- Sacramenta
  - Alia
    - Neceſſaria quorũ quæ dam perti- nent ad
      - Ingreſſum in Eccleſiam, vt baptiſmus
        - Fluminis.
        - Flaminis.
        - Sanguinis.
      - Progreſſum in Eccleſia, vt
        - Chriſma.
        - Pęnitentia, cuius
          - Species
            - Solennis.
            - Publica.
            - Priuata.
          - Partes
            - Contritio.
            - Confeſſio.
            - Satisfactio.
        - Euchariſtia, cuius partes
          - Forma viſibilis.
          - Veritas corporis.
          - Virtus ſpiritualis.
      - Egreſſum ab Eccleſia, vt Extrema vnctio.
    - Volũtaria
      - Matrimonium, de quo in Tabella proxima.
      - Ordo
        - Maiores,
          - Epiſcopatus.
          - Presbyteratus.
          - Diaconatus.
          - Subdiaconatus.
        - Minores,
          - Acolytus.
          - Exorciſta.
          - Cantor.
          - Lector.
          - Oſtiarius.
  - Alia
    - Iterabilia, quæ characterem non imprimunt
      - Pœnitentia.
      - Euchariſtia.
      - Extrema vnctio.
      - Matrimonium.
    - Non iterabilia, quæ characterem imprimunt
      - Baptiſmus.
      - Chriſma.
      - Ordo.

- Matrimoniũ,
  - 1 Initiatur ſponſalibus, Quæ
    - Contrahuntur
      - Re.
      - Verbis.
      - Litteris.
      - Conſenſu.
      - vel
        - Pure.
        - In diem.
        - Sub Conditione, quæ eſt aut
          - Honeſta.
          - Turpis
            - Simplex.
            - Contra ſubſtantiam.
          - Impoſſibilis.
    - Diſſoluuntur
      - Ipſo Iure
        - Subſequente Matrimonio.
        - Sacrorum ordinum ſuſceptione.
        - Religionis ingreſſu.
        - Interuentu cognationis
          - Carnalis.
          - Spiritualis.
      - Pacto hominis
        - Fornicatione
          - Carnali.
          - Spirituali.
        - Partium conſenſu.
        - Membrorum amiſsione.
        - Morbi incurabilis interuentu.
        - Abſentia diuturna.
  - 2 Ratificatur, Conſenſu.
  - 3 Conſummatur, Copula.
  - 4 Impeditur
    - Contrahendum
      - Furore.
      - Voto ſimplici.
      - Cognatione, & affinitate.
    - Contractum
      - Errore.
        - Perſonæ.
        - Conditionis,
        - non
          - Fortunæ.
          - Qualitatis.
      - Voto ſolenni.
      - Cultus diſparitate.
      - Sacrorum ordinum ſuſceptione.
      - Crimine.
      - Iuſto metu.
      - Impotentia coeundi.
      - Publicæ honeſtatis iuſtitia.
      - Cognatione
        - Naturali,
          - Conſanguinitas.
          - Affinitas.
        - Spirituali, ex
          - Baptiſmo.
          - Chriſmate.
        - Legitima, ex
          - Adoptione.
          - Arrogatione.
      - Adiectione conditionis contra eius ſubſtantiam.
  - 5 Diſſoluitur
    - Morte.
    - Diuortio
      - Separatio tori ob
        - Fornicationem
          - Carnalem.
          - Spiritualem.
        - Viri ſæuitiam.
      - Diſſolutio vera
        - Ante copulam
          - Ingreſſus religionis.
          - Impotentia coeundi ignorata.
        - Poſt copulam
          - Cultus diſparitas.
          - Machinatio in necem defuncti coniugis.

- Iudiciũ
  - Eccleſiaſticum
    - Ciuile,
      - Ordinarium
        - Plenarium
          - Exercetur per
            - Syndicos.
            - Procuratores, q
              - Cõſtituuntur ad
                - Negotia,
                - Iudicia,
                  - Pater familiàs.
                  - Filius familiàs.
              - Prohibentur
                - Sacerdos
                - Monachus
                  - In criminalibus.
                - Excommunicatus.
              - Deſinunt
                - Morte
                  - Conſtituentis.
                  - Conſtituti.
                - Reuocatione
                  - Tacita.
                  - Expreſſa.
            - Principales.
          - ceſſat
            - Pacta.
            - Tranſactiones.
            - Cõpromiſſa in
              - Arbitros qui
                - Prohibẽtur
                  - Seruus.
                  - Monachus.
                  - Femina.
                  - Laicus ſuper re ſpirituali.
                  - Hæreticus.
                  - Apoſtata.
                  - Schiſmaticus.
                  - Infidelis.
                  - Excommunicatus.
                - Nõ cognoſcunt cauſas
                  - Liberales.
                  - Matrimonium carnaliũ.
                  - Filiationum.
                  - Monachationum.
                  - Conuerſationum.
                  - In integrũ reſtitutionũ.
                  - Criminales.
                  - Maiores iudices exquirentes.
                - Deſinunt
                  - Prolatione ſententiæ.
                  - Morte
                    - Arbitrorum.
                    - Litigatorum.
                  - Temporis lapſu.
          - Conſtat. Vt tabella ſequenti.
        - Summarium Quod cõſtat
          - Citatione.
          - Petitione in
            - Verbo.
            - Scriptis.
          - Iuramento de
            - Calumnia.
            - Veritate dicenda.
          - Probationib⁹.
          - Sententia lata à iudice
            - Sedente.
            - Stante.
      - Extraordinarium
        - Fit per Delegationẽ
          - Ordinarij, qui creatur à
            - Lege.
            - Principe.
            - Vniuerſitate.
            - Conſuetudine.
          - Principis.
        - Diſſoluitur
          - Reuocatione mandati.
          - Morte
            - Delegantis.
            - Delegati.
          - Pronuntiatione incompetentiæ.
          - Impedimento
            - Iuris.
            - Facti.
          - Lapſu temporis reſcripti.
          - Executione ſententię Delegati Principis
            - Per ſe.
            - Per aliũ.
          - Recuſatione.
    - Criminale, de quo ſequentibus tabellis.
  - Seculare.

Plenarium Iudicium conſtat

- 1 Citatione
  - Non arctat ad comparendum
    - Perſonæ qualitate
      - Ius dicentis.
      - In ius vocati.
      - Incerti.
    - Loci conditione, / Formæ defectu.
      - Extra citantis iuriſdictionem.
      - Peſtilentiæ, aut aliàs non tuti.
    - Legitima cauſa impeditum
      - Facto aduerſarij.
      - Concurſu maioris Iudicis.
      - Vinculis.
  - Neglectat pars contumaciam quæ punitur: aut
    - Miſsione in poſſeſſionem.
    - Rei ſequeſtratione.
    - Litis damno.
    - Mulcta.
    - Excommunicatione.
    - Expenſarum refectione.
- 2 Libelli conceptione, & oblatione
  - Accuſatorij.
  - Conuentionalis.
- 3 Exceptionibus, Quæ ſunt aut
  - Dilatoriæ
  - Declinatoriæ
  - Peremptoriæ
    - Simplices.
    - Litis finitæ, vt
      - Tranſactionis.
      - Iuriſiurandi.
      - Rei iudicatæ.
    - Anomalæ
      - Contra teſtes.
      - Excommunicationis.
      - Præiudiciales.
- 4 Replicationibus.
- 5 Mutua petitione, Quæ
  - Fit coram
    - Ordinario.
    - Delegato.
  - Prohibetur
    - Coram
      - Arbitro.
      - Iudice laico ſuper cauſa ſpirituali.
    - In cauſa
      - Criminali.
      - Depoſiti.
    - Contra ſpoliatum.
    - Excommunicato.
- 6 Litis conteſtatione, per
  - Principales.
  - Procuratores.
  - Tutores, & ſimiles.
  - Aduocatum.
- 7 Iuramento calumniæ; Quod
  - Remittitur
    - Clericis in cauſa ſuæ Eccleſiæ.
    - Tacite per partes.
  - Permittitur etiam in cauſa
    - Spirituali.
    - Appellationis.
  - Præſtatur per
    - Principales.
    - Procuratores.
    - Syndicos.
- 8 Probatione, quæ habetur ex
  - Reo per confeſſionem.
  - Actore per
    - Teſtes, qui cenſentur idonei
      - Natura.
      - Conditione.
      - Vita.
    - Inſtrumenta, & ſcripturas.
    - Iuramentum
      - Neceſſarium.
      - Voluntarium, ſiue Deciſorium.
  - Iudice, puta per
    - Inſpectionem loci.
    - Aſpectum corporis.
  - Rebus ipſis, per
    - Notorium.
    - Suſpicionem vehementem.
  - Eſt aut
    - Interlocutoria.
    - Definita, Quæ poteſt eſſe contra ius
      - Conſtitutionis.
      - Litigatoris.
- 9 Sententia
  - Mandatur Executioni, quæ
    - Fit per
      - Ordinarium: mandante delegato.
      - Delegatum, non parente ordinario.
    - Retardatur
      - Reſtitutione in integrum, quæ datur
        - Intra quadriennium
          - Sententia.
          - Contractu.
          - Confeſſione.
        - Minori eccleſiæ
          - Læſis ex
            - Probationis omiſſione.
            - Temporis fluxu.
        - Coram
          - Ordinario.
          - Delegato ſpecialiter.
      - Oppoſita exceptione
        - Fraudis.
        - Nullitatis.
      - Commiſſa cauſa appellationis per Principem.
  - Suſpenditur appellatione, quæ
    - Eſt aut
      - Iudicialis à
        - Diffinitiua.
        - Interlocutoria.
      - Extraiudicialis ab
        - Electionibus,
        - Poſtulationibus.
        - & aliis ſimilibus.
    - Fit
      - Verbis.
      - Factis.
    - Non admittitur
      - Incerta.
      - In confeſſis.
      - Super notorio criminis.
      - In correctione facta à prælato, & aliis ſimilibus.

- Criminale iudicium cuius cauſa
  - Materialis, Crimina quorum alia principaliter lædunt.
    - Deũ
      - Simonia
        - Simplex conuentionalis.
        - Realis
          - Conuentionalis.
          - Mentalis.
      - Hæreſis.
      - Schiſma.
      - Apoſtaſia.
        - Perfidiæ.
        - Inobedientiæ.
        - Irregularitatis.
      - Sortilegium.
      - Maledicentia.
      - Sacrilegium quod admittitur, ratione
        - Rerum, cùm aufertur q d,
          - Sacrum de ſacro.
          - Sacrum de non ſacro.
          - Non ſacrum de ſacro.
        - Perſonarũ per
          - Iniectionem manuum,
          - Coitum.
            - In eccleſiaſticas perſonas.
    - Homines,
      - Furtum.
      - Vſura.
      - Adulterium.
      - Stuprum.
      - Inceſtus.
      - Sodomia.
      - Coniunctio cum brutis.
      - Raptus.
      - Fornicatio.
      - Falſum.
      - Homicidium,
        - Voluntarium.
        - Neceſſarium.
        - Fortuitum.
      - Iniuriæ, quæ inferuntur,
        - Re.
        - Verbis.
        - Literis.
  - Formalis, per
    - Accuſationem, Denuntiationem, Inquiſitionem.
      - Præcedentibus,
        - Inſcriptione.
        - Charitatiua monitione.
        - Diffamatione.
    - Purgationem,
      - Vulgaris improbata.
      - Canonica, præcedente magna diffamatione.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

ad ſcholares Peruſinos.

LIBER SECVNDVS.

FACTVRVS initium Inſtitutionum Iuris Canonici, cum ſciret auctor quæſtionem. Quid nominis præcedere debere quæſtionem. Quid rei, in veſtibulo ipſius libri inſcribit breuem titulum. De iure Canonico: in quo primo ponit, vnde, & qua ratione id ius nomen huiuſmodi ſortitũ fuerit. Inde tranſiens ad rem ipſam deſcribit Ius ipſum Canonicum, demum quibus partibus illud conſtat explicat, dicens conſtare Lege diuina, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.

Inſcribit igitur ſequentem Titulum de Lege diuina, Conſuetudine, & Conſtitutionibus, ac primum deſcribit Ius ipſum Diuinum docens, illud eſſe immutabile, diſtinguens tamen inter præcepta moralia, & myſtica Diuinæ legis. Conſequenter aggreditur materiam Conſuetudinis tanquam ſecundum fontem Iuris Canonici demonſtrans & originem eius, & qualem eandem eſſe oporteat, vt ſit iuris iſtius portio. Inde ad tertiam partem Iuris iſtius tranſitum faciens diuidit Conſtitutiones in duas ſpecies ſæculares, ſcilicet, & Eccleſiaſticas, ſubdens quæ vis, & quis vſus ſit ſæcularium Conſtitutionum, apud Eccleſiam, & clericos, breui rem perſtringens, quippe quod talium Conſtitutionum tractatus potius ad Ius Ciuile, quàm ad Canonicum pertineat.

Dirigit igitur, pleniorem ſtyllum ad Eccleſiaſticas conſtitutiones, quas partitur in ſtatuta Conciliorum, & Decreta Pontificum, addit his & dicta Sanctorum: ſubdiuidit inde Concilia in vniuerſalia, Prouincialia, & Epiſcopalia, illorum & originem, & poteſtatem, & differentiam breuiter enarrans, tranſit inde ad Pontificum Decreta, exponitque qualia illa eſſe debeãt, vt legis obtineant efficaciam, & qualiter differant ab his, quæ ab interpretibus ſacræ paginæ aut ab aliis Sanctis ſcripta comperiuntur.

His totius operis quaſi iactis fundamentis venit ad ſubiectum Iuris Canonici, illud circa tria verſari principaliter aſſerens, Perſonas nempe, Res, & Iudicia, & ad hanc trimembrem diſtinctionem redigit omnia, quæ in quatuor libros congeſſit.

Exorditur itaque à tractatu perſonarum tanquam à nobiliore, ponenſque Titulum de Iure perſonarum primum facit bimembrem diſtinctionẽ, dicens perſonarum quoſdam eſſe Laicos, quoſdam Clericos, & eorum inter ſe differentiam planam facit: ſubinde accipiens ſecundum membrum (ex cuius intelligentia oritur cognitio primi) diuidit perſonas Eccleſiaſticas in tres claſſes, prima eſt Sacerdotum, ſecunda Conſtitutorum tantum in ſacris, tertia eorum, qui neque in Sacerdotio, neque in ſacris ſunt conſtituti, quales ſunt poſiti in minoribus ordinibus.

Hoc ſecũdo libro bone Lancelotte diu das operam vt nemo tibi Inſtitutionũ inuentionem poſſit præripere docuiſti quomo-

Rurſus reſumens primum membrum dicit, Sacerdotum quoſdam eſſe, qui ſunt in gradu, & ordine altiore poſiti, quoſdã, qui in inferiore. Et repetens primum membrum in altiore gradu poni debere affirmat Epiſcopos, quorum triplicem eſſe ordinem demonſtrat, ſcilicet Patriarchas, Archiepiſcopos, & ſimplices Epiſcopos, & ordinis cuiuſlibet ponit originem, & poteſtatem ſubnectens in fine de primatu Romani Pontificis, ad quem omnes prædictos referri oportere deducit, & ſubiectos eſſe demonſtrat.

Intendens autem horum plene tractare materiam, exorditur à cauſa efficienti docens prædictos creari duobus modis per electionem, & per poſtulationem.

Inde rediens ad electionem definit quid ea ſit, ponẽs quæ ad legitimam electionem requirantur, & ibi ponit quid interſit per ſe, vel procuratorem, vnum, vel plures electioni quis interueniat, diſtinguens tamen interim inter Romani, & aliorũ Pontificum electionem, docetque eam celebrari tribus modis per inſpirationem, per Scrutinium, & per compromiſſum, vnumquemque modum dilucide deſcribens, annectitque & qui poſſint eligere, & in quos cadere poſſit electio, cum multis annexis quæſtionibus, & ad rem facientibus.

Quo primo membro cauſæ efficientis expedito, tranſit ad ſecundum, ſcilicet, ad poſtulationem, illam deſcribens, ponenſque qui, & quibus caſibus ſint poſtulandi.

Et quia hæc ſunt quaſi quædã coniugij ſpiritualis initia, poſtquàm egit de electione, & poſtulatione, tranſit ad ratificationem talis matrimonij, quæ fit per confirmationem, docetque quid confirmatione quis conſequatur, nempe ea, quæ iuriſdictionis, non quæ ſunt Ordinis: & quomodo confirmans ſe habere debeat cum confirmando, cum aliis ad materiam facientibus.

Inde tranſit ad conſecrationem, per quam huiuſmodi ſpirituale coniugium conſummatur, ponitque qualiter illa debeat explicari, cumque expediri non poſſit niſi conſecrans ſit palliatus commode annectit de receptione, & auctoritate Pallij. Electo igitur confirmato, & per conſecrationem, & conſummationem coniugij ſpiritualis perfecto, & abſoluto Epiſcopo, quædam moralia præcepta ponit, quæ ad vitam, & honeſtatem Prælatorum ſpectant: congruebat enim, vt poſito quomodo inſtituantur Prælati, diceretur etiam quomodo eos in Eccleſia Dei verſari oporteret.

Et quia officium paſtorale monſtratur eſſe latiſſimum, & huiuſmodi, quod ab vno tantum homine vix recte ſuſcipi, & peragi poſſit, oſtendit Eccleſiam vocaſſe quoſdam in partem curæ paſtoralis, vt ſunt Archidiaconus, Archipresbyter, Vicarius, & coadiutor, qui vna cum Epiſcopo cõmiſſi ſibi gregis ſolicitudinem gerunt, de quorum officiis & iuriſdictione, & poteſtate ſingulis titulis agit, ſpeciali etiam titulo adpoſito, quo Corepiſcoporum vſum ſublatum eſſe demonſtrat.

Deſcendit tandem ad diſſolutionem iſtius ſpiritualis coniugij, ſecutus ordinem naturæ, quo inductum eſt, vt res prius naſcantur, inde augeantur, viuant, & intereant, dicitque diſſolui huiuſmodi matrimonium tribus modis tranſlatione, renunciatione & depoſitione.

Rediénſque ad primum modum, ſcilicet, tranſlationis docet, eam fieri vel cauſa vtilitatis, vel cauſa neceſſitatis, ſubdens, qui poſſit transferre, & quis poſſit transferri, quomodo ſit facienda tranſlatio, nonnulla ibi & de beneficiorum permutatione, re ipſa ſuadente, ſubdens.

Conſequenter tranſit ad ſecundum modum diſſoluendi huiuſmodi matrimonij, ſcilicet ad renunciationem, qua deſcripta ponit ſex principales cauſas, ob quas licite poteſt quis renunciare, quas dicit eſſe conſcientiam criminis, debilitatem corporis, defectum ſcientiæ, malitiam plebis, graue ſcandalum, perſonæ irregularitatem, quas ſingulas

gulas declarando proſequitur, ſubdens inde per quos, quomodo huiuſmodi renunciatio fieri valeat.

Subinde tranſgreditur ad tertium modum, quo tale coniugium diſſoluitur, ſcilicet, ad depoſitionem, ſeu degradationem, quam diuidit in realem, verbalem, vtriuſque vim, ordinem, & naturam breuiter attingens.

Quibus explicatis redit ad ſecundum membrum perſonarum Eccleſiaſticarum primæ claſſis, hoc eſt, eſt Sacerdotum, quorū dixerat quoſdam eſſe poſitos in altiore gradu, & ordine, vt ſunt omnes ordines Epiſcoporū, de quibus diffuſe ſupra dixerat quoſdam eſſe poſitos in inferiore, vt ſunt presbyteri, dicitur igitur de origine presbyterorum, & poteſtate, docens quædā eſſe in Eccleſia, quæ presbyter ſuo iure, quædam, quæ permittente Epiſcopo, quædam, quæ nec proprio Iure, nec Epiſcopi permiſſu poteſt exequi.

Delabitur poſtea ad ſecundam claſſem, quæ eſt eorum qui ſunt conſtituti in ſacris tantum, non in ſacerdotio, vt ſunt Diaconi, & ſubdiaconi illorumque ſigillatim deſcribit munus, & officium cum origine.

Inde tranſit ad tertiam claſſem perſonarum Eccleſiaſticarum, quæ conſtat iis, qui tantum in minoribus ordinibus ſunt conſtituti, vt ſunt Acolytus, Exorciſta, Lector, Oſtiarius, Cantor: eorumque ſingulariter officia deſcribit, demonſtrans, quæ inter hos, & illos ſuperiorum claſſium ſit differentia.

Et quoniam quædam in iure habentur, quæ communia ſunt tam maiorum, quàm minorum ordinum, ſpeciali tractatu complectitur ea, quæ ſunt omnium ordinum communia, vbi congerit de maioritate, & obedientia, de ſcrutinio faciendo in ſuſceptione ordinis, & de temporibus ordinationū, de eo qui per ſaltum, vel furtiue promotus fuit, & pleraque, quæ in Decretalibus, plures paginas occupant, quorum auctor ſingulos titulos ſingulis paragraphis artificioſe concludit.

Demum ponit etiam titulum de iis, qui promoueri non poſſunt: qui & ipſe communis eſt tam maioribus, quàm minoribus ordinibus, & in eo diffuſe tractatur de generibus omnium ferme irregularitatum, redigitque auctor omnem tractatum ad quatuor capita, demonſtrās, alios prohiberi ordines ſuſcipere ratione ſubiectionis, vt ſunt Serui, Libertini, Monachi alienæ diœceſis viri. Alios ratione delicti, vt qui commiſerunt homicidium, habita tamen ratione, an ſit voluntarium, neceſſarium, vel fortuitum: publice pœnitētes, vſurarij, ſimoniaci, fures, & ſimiles. Alios ratione ſuſpitionis futuri lapſus, vt baptizati in ægritudine, filij presbyterorum, bigami. Alios ratione corporalis impedimenti, vt cæcus, aut aliter notanter corpore mutilatus, & vniuſcuiuſque capitis tractatum plene proſequitur.

Poſt hæc tranſitum facit ad materiam præbendarum, beneficiorumque: & ſentiens tractatum hunc extra propoſitū legentibus videri poſſe, cum ſe de Iure perſonarum ab initio locuturum pollicitus fuerit, docet quemadmodū præbendæ ſunt dignitatibus annexæ. Et per hoc non inconcinne poſſe earum tractatū inſeri, & annecti tractatui perſonarum, exorditúrque iiſdem fere verbis, quibus Iuſtinianus in ſuis Inſtitutionibus ſuper titulo de legatis, poſitaque ibidem deſcriptione præbēdæ, & ratione cur illæ inuentæ fuerint, ponit duos modos, per quos conceduntur beneficia, & prębendæ, ſcilicet, per collationem, & per inſtitutionem, per collationem ſtricto vocabulo liberam ordinarij conceſſionem tantum deſignās, per inſtitutionē ea, quæ fit ad præſentationem patroni.

Amplexuſque primo membrum collationis ponit tres fontes, a quibus collationes ipſæ emanant, nempe ab ordinario, a legato ſedis Apoſtolicæ & a Romano Pontifice.

Et proſequens primum caput definit, quis ſit ordinarius collator, & quomodo ſit agendum, ſi duo ſint ordinarij collatores, vel aliter ad collationem cōcurrere debeant,

puta Epiſcopus,& capitulum,& quomodo de vno ad alium fiat deuolutio,& intra quod temporis ſpatium.

Tranſit inde ad ſecundum caput,cumque tres ſignificet eſſe legatorum ſpecies,miſſos ſcilicet, natos, a latere, declarat id, quod primo dixerat de legato ſimpliciter circa collationem beneficiorum, ſolummodo ad legatum de latere pertinere, atque illam ipſam conferendi poteſtatem certis limitibus contineri docet, ponitque, quid ſit huic legato cum ordinario commune, & in quo etiam diſſideant.

Explicitis duobus capitibus circa collationem deſcendit ad tertium, ſcilicet ad reſcriptum Ro. Pon. quod quidem dicit concipi poſſe tribus modis, pure, adiecta die, & ſubconditione, ponitque quid interſit, hoc,vel illo modo reſcriptum concipiatur.

Addit latenter & aliam diſtinctionem,quod ſcilicet,ſit talis collatio per reſcriptum Apoſtolicum,vel motu proprio,vel ad alterius petitionẽ,demonſtrans quæ inter vnum, & alium modum ſit differentia,ſubnectitque quantum prouiſio facta per Apoſtolicum cæteris antecedat, quando quis auctoritate Apoſtolica dicatur receptus, præfatoſque Apoſtolici mandati fines diligenter cuſtodiendos, nec ad alios præterquam expreſſos caſus trahendos adiicit huiuſmodi reſcriptum, ex perſona, ex loco,ex ordine ſcripturæ, ex cauſæ inſertione,& qualitate beneficij,recipere interpretationem, ſingula exemplis clara faciens,aliaque adiiciens,quæ ad reſcripti gratioſi interpretationem,pertinent.

Hunc titulum reſecuit ante editionem Auctor, quemadmodum pauca quæ alia ratus breui cuidam Inſtitutioni minus conuenire.

Cumque circa prouiſionem factam per Apoſtolicum multa dixiſſet, quia ſpecialia quædam videntur inducta circa beneficia vacãtia in curia, ponit tractatum ſeparatum de beneficiis vacantibus in curia,edifferens,& quando in curia dicantur vacare,& quibus caſibus licet in curia, vacent, poſſint tamen ab aliis, quàm ab Apoſtolico conferri.

Explicato primo modo, quo beneficia nanciſcimur: ſcilicet, cum per collationẽ illa conſequimur, deſcendit ad ſecundum, qui eſt per viam inſtitutionis, ponens in quibus collationes, & inſtitutiones conueniant, & quibus diſſideant: & obiter tractat de Iure patronatus, docens quibus modis illud cauſetur, & quare ſit inſtitutum, quis ſit illius effectus, quæ differentia ſit inter laicos patronos, & Eccleſiaſticos, quomodo tale Ius intereat.

Cumque prouiſi, ſiue per collationem, ſiue per inſtitutionẽ reſidere debeant, ſubdit breuiter de clericis non reſidentibus:& quoniam à materia iuris perſonarum videbatur aliquo pacto digreſſus,ſub epilogo omnia prope,quæ antea dixerat,reuocat ad memoriam,ſubnectitque materiam regularium,& monachorum,qui licet ſint perſonæ Eccleſiaſticæ,non tamen erãt comprehenſi ſub prima principali diſtinctione,cum iam Laici quam Clerici poſſint eſſe regulares. Dicit igitur monachum fieri vel paterna deuotione vel propria profeſſione, quã nunc expreſſam,nunc tacitã eſſe docet:vel voti emiſſione, ſubdens votũ,eſſe duplex,ſimplex,& ſolenne,proſequiturque hæc tria membra vſque ad finem tituli,& libri,ponens quid valeat patria poteſtas ad inducẽdum,vel prohibendam monachationem filiorum, quid interſit inter tacitam, & expreſſam profeſſionem, inter hunc & illum ordinem,quæ ſint ſubſtantialia religionis,vel regularitatis,qualiter, & quo ordine monachi viuere debeant,& in quo à ceteris regularibus differant.

LIBER II.

TRactatu perſonarum explicito primo libro,aggreditur ſecundum principale membrum, videlicet Rerum, factaque generali inſcriptione, de rerum diuiſione, diſtribuit primo res omnes Eccleſiaſticas in duo genera: ſcilicet, in res ſpirituales, & temporales. Rurſus ſpirituales ſubdiuidit in incorporales,& corporales, rurſus diſtribuit corporales in ſacramenta, in res ſacras, & ſanctas, & in res religioſas, demonſtranſque res incorporales particulari, & ſpeciali tractatu minime indigere, aggreditur materiam

corpo

corporalium, exorditurque à ſacramentis tamquam à ſubiecto nobiliore, facta itaque generali inſcriptione, & titulo de ſacramentis, definit quid ſit Sacramentum, inde ponit primam diuiſionem Sacramentorum, quòd aut ſunt neceſſaria, aut voluntaria, ſubdiuidit inde neceſſaria dicens, quòd quędam proficiunt ad ingreſſum in Eccleſiam, quædam ad progreſſum in Eccleſia quædam ad egreſſum ab Eccleſia. Ponit item & ſecundam diuiſionem quòd quædam characterem imprimunt, & non ſunt iterabilia, quædam non imprimunt, & ſunt iterabilia. Inde quibus partibus conſtent, a quo, & cur inſtituta, quales, & cuius propoſiti, & intentionis oporteat eſſe miniſtros, vt Sacramenta conficiant, breuiter exponit.

Quibus generaliter cognitis, aggreditur auctor de ſingulis ſpecialiter dicere, exorditurque a Sacramento baptiſmi, quod eſt ceterorum ianua, & fundamentum, illud deſcribit, efficaciam eius, & naturam exponit, qui baptizare, & baptizari, & quot genera ſint baptiſmi, & quæ ſint eius ſolennia declarat.

Subinde dicit de Sacramento Chriſmatis, quod videtur baptiſmo annexum, ponens & qui chriſmare, & quos, & quando valeant, & quæ Chriſma propria, quæ cum baptiſmo habeat communia.

Poſtea tranſit ad pœnitentiam, per quam poſt baptiſmum, & confirmationem lapſis ſubuenitur, eaque deſcripta tres ponit pœnitentiæ ſpecies: ſcilicet, ſolennem, publicam, & priuatam, quarum naturam, & vim deſcribit, proſequitur inde tres partes ipſius pœnitentiæ: ſcilicet, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, annectens quæſtiones à materia non abhorrentes.

Tranſitum inde facit ad Euchariſtiæ Sacramentum, præuiaque illius commendatione, & quis illud exhibere, & quibus exhiberi valeat, explanat: ponitque quibus partibus hoc ſacramentum conſtet: nempe viſibili forma: veritate corporis, & virtute ſpirituali: quarum ſingularum partium declarationem proſequitur.

Habito itaque tractatu Sacramentorum, quæ ad ingreſſum in Eccleſiam, & progreſſum in Eccleſia inſtituta ſunt, tranſit ad ea, quæ proficiunt ad egreſſum, & ſic ponit de extrema vnctione, duplicem inquiens vnctionis eſſe ſpeciem, & exteriorem & interiorem.

Explicitis Sacramentis, quæ ſunt neceſſitatis, ponit de iis, quæ voluntatis habentur, quæ ſunt ordo, & matrimonium. Et quoniam materia ordinis diffuſe tractata fuerit in primo libro, cum de perſonis ageretur, poſita ſola ordinis deſcriptione, tranſitum facit ad matrimonium: quod quidem primo deſcribit, tum eius laudes, & bona breuiter perſtringens, illud initiari ſponſalibus, ratificari conſenſu, & copula conſummari.

Rediensque ad materiam ſponſalium, poſitaque illorum deſcriptione, docet ea contrahi variis modis, vt puta re, verbis, litteris & conſenſu, & appoſitis exemplis modorum, inter ſe varietatem, ac declarationem planam facit, annectitque commodam diſtinctionem quòd aut contrahuntur pure, aut adiecta die, aut ſub conditione, exponens quid interſit hoc, vel illo modo contrahantur, & à quibus, & ſub quibus conditionibus poſſit matrimonium, vel ſponſalia contrahi, diſtinguens inter conditionem honeſtam, turpem, & impoſſibilem. Item quis ſit ſponſalium effectus, quibus modis illa diſſoluantur, docens ea interdum ipſo iure diſſolui, interdum facto hominis, & vtrumque per plura exempla declarat.

Pleno igitur de ſpõſalibus habito tractatu, tranſit ad ipſas nuptias, hoc eſt ad matrimonium contractum per verba de præſenti. Item ad conſummatum per copulam, ponens, & qui, & per quæ verba poſſint matrimoniũ contrahere, quæ poſſint matrimoniũ impedire:

impedire: & quia inter multa, quæ matrimonium impediunt, eſt error, ponit quattuor genera errorum: videlicet perſonæ, conditionis, qualitatis, & fortunæ: ſecernitque ea, quæ matrimonium impediunt, ab his, quæ non impediunt, ponit, & quid valeat ad impediendum, vel diſſoluendum matrimonium cultus diſparitas, eaque occaſione triplicem quodammodo matrimoniorũ ſpeciem, ac differentiam proſequitur: quippe quòd illorum quædam ſint legitima, & non rata, quædam ex contrario rata ſed non legitima: quædam vero, & legitima, & rata, & harum ſpecierum inter ſe differentiam breuiter declarat, ponit, & de voto ſolenni, & de ſuſceptione ordinum ſacrorum, & de coactione, metu, de furore, frigiditate, de morbo incurabili, de publicæ honeſtatis iuſtitia: an, & quando prædicta matrimonium impediant planum faciens.

Et quoniam cognatio contrahendo matrimonio adfert impedimentum, quæ eſt triplex, ideo annectit tractatum de triplici cognatione: ſpirituali ſcilicet, quæ contrahitur non occaſione omnium ſacramentorum, ſed tantum baptiſmi, chriſmatis, & catechiſmi, licet non omnibus caſibus eiuſdem ſit efficaciæ: legali, vt eſt ea, quæ contrahitur per adoptionem, vel arrogationem, quam docet modo habere temporalem cauſam prohibendi matrimonij, modo perpetuam: & naturali, quæ deducitur aut in conſanguinitatem, aut in affinitatem: ſubnectitque quæ ad graduum cognitionem ſunt neceſſaria, & quando, & quatenus, inter quos illa matrimonium contrahi impediat, diſtinguens inter affinitatem præcedentem ipſum matrimonium, & ſubſequentem, cumque ad detegenda huiuſmodi impedimenta oporteat matrimonia eſſe non clandeſtina, ideo commode annectit de clandeſtina deſponſatione; & qui matrimonium poſſint accuſare, vel contra illud teſtificari.

Demum plene tractat de diuortiis tanquam de quodam interitu matrimonij, monſtratque diuortij nomen nunc pro vera diſſolutione matrimonij, nunc pro ſeparatione tori duntaxat vſurpari.

Ponit igitur primo caſus, in quibus veram contingit matrimonij diſſolutionem fieri cum ſuis rationibus. Inde proſequitur caſus, in quibus contingit fieri tori tantum ſeparationem, annectens quæ ſint exceptiones, quæ poſſunt opponi à coniugibus repetentibus coniuges, cui tractatui adiungit verbum de ſecundis nuptiis, exponens qui ſpe ſecundarum nuptiarum deſtituantur, & qualiter ſecundas nuptias eccleſia ſuſcipiat? Et completur per ſupradicta tractatus ſacramentorum.

Tranſit inde ad alias ſpecies rerum Eccleſiaſticarum, corporalium ſcilicet; ad res ſacras, ſanctas, & religioſas, vt ſunt Eccleſiæ, altaria, religioſorum domus, ſepulturæ. Ponitque primo de conſtituendis, conſecrandis & reparandis Eccleſiis, & altaribus: docens quatuor eſſe cauſas Eccleſiarum ædificandarum, proſequiturque quæ ad Eccleſiarum, altariumve ædificationem, & dedicationem, & ad reconciliationem (ſi execratæ fuerint) debeant concurrere. Tranſit indè ad vnionem Eccleſiarum, qua deſcripta, duas ponit vnionum ſpecies perpetuam ſcilicet, & temporalem. Ex quibus cauſis ſit vnio facienda. Quis poſſit vnire. Quis vnionis effectus, quomodò vnio diſſoluatur.

His traditis tranſit ad Eccleſiarum immunitatẽ, quam triplicem eſſe dicit, localem, perſonalem, & realem, & ibidem quamlibet proſequitur, indicans quæ negotia in materiali Eccleſiâ ſint exercẽda, & quæ ab eadem ſunt arcenda, & qui per acceſſum ad Eccleſiam impunitatem, vel remiſſiorem pœnam conſequantur: à quibus muneribus clericorum perſonæ ſint immunes Eccleſiæ, quin Epiſcopo ſubiiciantur, ponit etiam de Eccleſiarum ſubiectione, docens qua ratione, & quarum rerum intuitu Eccleſiæ ſint Epiſcopo ſubiectæ, reſtringens omnia ad tria capita, ſcilicet ad ius ordinis, ad legem iuriſdictionis, & legem diœceſanam.

Et

Et quia ſupra dixerat de iis, quæ ad Epiſcopos pertinent iure ordinis, & lege iuriſdictionis, ſub congruis titulis, proſequitur tertium caput, quod reſtabat: ſcilicet ea, quæ pertinent ad Epiſcopum lege diœceſana. Tractat igitur de cenſibus, de procuratoribus, exactionibus, vbi materiam cenſuum, iuris viſitandi late proſequitur, annectitque, materia ſuadente, de capellis monachorum, & de religioſis domibus, vbi agit de pluribus inter ſe diuerſis locis, quę nos vulgo communi vocabulo hoſpitalia appellare conſueuimus, de illorum regimine, qualitate compendioſe diſſerens.

Et cum ſepulturæ ſunt religioſæ, annectit de ſepulturis, docens quid conferat ſepultura in loco religioſo magis, quam profano, & an vxor, an filiusfamiliàs, an impubes habeant liberam ſepulturæ electionem, an etiam monachi, vbi quis ſepeliendus, non electa à ſe ſepultura. Qui Christiana ſepultura priuandi. Qua pœna afficiendi vendentes terram pro ſepultura.

Et quoniam ſi quis poſthabita parochiali Eccleſia, vel ea, in qua ſacramēta percipit, in alia Eccleſia ſepulturam eligat, parochialis Eccleſia de relictis pro anima a defuncto quartam detrahit, ideo ſubdit de canonica portione, qua deſcripta, illam in duas ſpecies diuidit: ſcilicet, in parochialem, & Epiſcopalem, ibique materiam vtriuſque diffuſe proſequitur.

Cumque hucuſque de rebus, quæ quadam ſpiritualitate continentur pertractaſſet, antequàm veniat ad tractatum rerum Eccleſiaſticarum temporalium, quod erat ſecundum caput primæ ſectionis poſitæ in principio libri, prius dicit de decimis, quæ mixtam quandam habent naturā inter res ſpirituales, & temporales, cum ius quidem decimandi ſpirituale ſit, fructus vero decimarum temporales, vnde de his ponit in quodam quaſi confinio rerum ſpiritualium, & temporalium, maxime ob magnā ſimilitudinem, quam habent decimæ cum canonica parochiali, & epiſcopali.

Poſita igitur deſcriptione decimæ, duas eius ponit ſpecies, perſonales, & prædiales, ponitque earum naturam, & differentias, & quid habeant commune, docens qui ſoluere, & ex quibus rebus ſolui debeant, & quæ priuilegia ab illarum ſolutione præſtent immunitatem.

Demum venit ad tractatum rerum Eccleſiaſticarum temporalium, diſſerens de administratione, & alienatione ipſarum, cumq; regula poſita eſſet quod res Eccleſiaſticæ alienari non poſſunt excipit quoſdam caſus, & docens quæ ſint res Eccleſiaſticæ, ponit an, & quādo clerici in vltima voluntate poſſint aliquid relinquere, ſicque ponit titulum de peculio clericorum, relictis, & ſucceſſionibus eorum, quo claudit ſecundum librum, & tractatum ipſarum rerum, quod erat ſecundum membrum principale totius operis.

LIB. III.

SVpererat tertius principalis totius operis articulus: videlicet, iudiciorū, quem auctor partitur in duos libros, quorum altero complectitur materiam iudiciorum ciuilium, altero criminalium.

Tertio igitur libro agit de iudiciis ciuilibus, appoſitaq; iudicij deſcriptione, diuidit ea in ſæcularia, & Eccleſiaſtica, cuius diſtinctionis occaſione ponit tractatum de foro competenti, docens, an, & quando laicus conueniri poſſit corā iudice clerico, & contra.

Inde ponit aliam diſtinctionem, ſcilicet, quòd iudiciorum alia ſint ordinaria, alia extraordinaria. Extraordinarium iudicium appellans (vt & canones ipſi appellant) quod mediante delegatione exercetur: ibique naturam vtriuſque deſcribit, & fuſius extraordinarij, vel delegati, quippe quod ſit magis ordinario varium: aſcribit igitur primo quis poſſit delegare, & cum inter hos pręcipuus ſit princeps, indicat in quo delegatus à prin-

c pe

cipe ſit magis priuilegiatus aliis delegatis:& quid interſit vni, vel pluribus delegetur, & an vltra ea, quæ ſunt reſcripto comprehenſa, delegatus aliquid poſſit, docétq; demum ſolui delegationem reuocatione, delegantis morte, impotẽtia delegati, tam iuris, quàm facti, executione ſententiæ, temporis fluxu, & iudicis tum pronunciatione, tum recuſatione.

Addit, & tertiam iudiciorum diuiſionem, quod aut ſunt ſummaria, aut plenaria, & ſolennia, vtrorumque natura expoſita, annectit per quas perſonas poſſumus iudicia exercere, ibique ponit tractatum de procuratoribus, admonens, qui, & quomodo, & in quibus cauſis poſſint procuratores conſtitui, & quid interſit, vtrum quis ad iudicia, an ad negotia ſit procurator, in cauſa profana, an in Eccleſiaſtica, vnus, an plures conſtituantur, & quibus caſibus procuratorium expiret.

Cumque iam iam ad ſeriem, & acta ipſorum iudiciorum eſſet venturus, quia accidit litigatores ad pacta, tranſactiones, & compromiſſa interdum venire, ponit tam de pactis, & tranſactionibus, quàm de arbitris eorum, & naturam, & efficaciam deſignans.

Deuenit tandem ad telam ipſam iudiciorum, & exorſus à citationibus, docet earum triplicem eſſe ſpeciem, ſcilicet conuentionales, monitorias, & peremptorias: cumque firmaſſet regulariter quemcumque citatum teneri ad comparendum, aſcribit etiam, quibus caſibus citatio citatum minime arctet ad comparendum, quod dicit accidere ex perſonæ qualitate, ex loci conditione, ex temporis ratione, & citationis ipſius forma, quæ quidem capita ſigillatim declarat, & proſequitur.

Et quia iuridice citatus, niſi compareat, efficitur contumax, ponit de dolo, & contumacia, & in poſſeſſionem miſſione, vbi fuſe proſequitur, an, & quando, & quibus cautionibus præſtitis contumax audiri, & quibus penis affici debeat, & quia citatus, ſi poſſideat alieno nomine, dominum in iudicio nominare debet, ideo ponit de nominatione facienda.

Et hunc titulũ reſecuit auctor.

Et cum reo citato comparente debeat offerri libellus, ſubdit de libelli conceptione, & oblatione, docens duas eſſe libellorum ſpecies, & qualis eſſe debeat, ac quis ſit effectus porrecti libelli, & quibus caſibus non ſit neceſſarius: & quia viſo libello poteſt reus quaſdam exceptiones opponere, ideo dicit de exceptionibus, tam iiſce quæ proponuntur ante libellum, quàm iis, quæ proponuntur poſtea quandocunque, de quibus ideo ſimul dicit, vt facilior ſit huius tractatus traditio.

Poſita igitur exceptionis deſcriptione duas facit ſpecies exceptionum, dilatoriarum ſcilicet, & peremptoriarum, docet dilatorias dici interdũ ex perſona actoris, interdum ex perſona rei, interdum ex natura actionis, & qualitate cauſæ, & ex aliis locis, & harum quaſdam etiam appellari declinatorias, vt puta, quæ incompetentiam iudicis aſtruunt, quæ ante omnes alias proponi debent, & cum exceptio excommunicationis ipſa quoque ſit dilatoria, habeat tamen naturam anomalam, pluribus de ea tractat.

Deſcendit inde ad materiam peremptoriarum, quas & ipſas in duo genera ſubdiuidit, in peremptorias ſcilicet litis finitæ, puta tranſactionis, iuriſiurandi, rei iudicatæ, & peremptorias ſimplices, puta pacti conuenti, doli mali, ſolutionis, earumq; inter ſe differentiam explanat, addit, & tertiam ſpeciem, ſiue qualitatem, ſcilicet, exceptionum præiudicialium, addit, & de exceptionibns, quæ neque peremptoriæ vere dici poſſint, quales ſunt exceptiones contra teſtes, ſubdens aduerſus exceptiones replicationes dari, & alia.

Et quoniam ſi reus nullam aduerſus actorem habeat exceptionem, poteſt tamen actorem reconuenire, ideo ſtatim poſt exceptiones, ponit de mutuis petitionibus, illarum naturam, & coram quibus proponi poſſint explanans.

Sed

Sed cum ſpoliator non poſſit ſpoliatum conuenire, ea occaſione ponit materiam reſtitutionis ſpoliatorum, & primum quid interſit ſpolium per modum actionis, an per modum exceptionis opponatur, & conſtituto, ac definito quis dicatur ſpoliaſſe, firmataque vulgari regula de reſtituendo ante omnia ſpoliato, plures ponit caſus, in quibus ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituendus.

Explicatis autem his, quæ contingit fieri plerunque ante cauſarum diſcuſſionem, & quæ ſunt iudiciorum potius præparatoria, quàm partes ſubſtantiales iudicij, venit ad lapidem angularem ipſius iudicij ſcilicet, ad litis conteſtationem, docens quomodo fiat litis conteſtatio, & quis ſit eius effectus, ponitque aliquos caſus, in quibus non eſt neceſſaria litis conteſtatio.

Tranſitum inde facit ad iuramentum calumniæ, quod præſtari debet circa litis conteſtationem, docens in quibus caſibus, & per quos iurari de calumnia debeat, cum aliis ad materiam pertinentibus.

Et quia lis tunc pendet, & lite pendente nihil poteſt innouari, ponit titulum. Vt lite pendente, &c. declarans quando lis dicatur pendere, & quibus caſibus litis pendentia non officiat.

Deuenit inde ad ea, quæ merita cauſæ concernunt, dicit itaque de probationibus, & poſito quid ſit probatio, proſequitur primū materiam poſitionū, quarum & originem, & vſum explanat, inde aggreditur tractatū teſtium, admonens quæ ſeruanda ſint in teſtium receptione. Quomodo ſint compellendi ad teſtificandum. Quomodo ſe gerere debeat iudex, dum examinat: quòd teſtes cenſentur natura, cōditione, vita: an, & quando clerici, monachi, quando Chriſtiani contra Iudæos, vel contra, quādo ſingularis perſona pro ſua vniuerſitate, quando criminoſi, quando domeſtici, & alij examinari valeant, quot dilationes concedendæ ad examinādum: ſubdit & de teſtibus reprobatoriis, & de reprobatoriis reprobatoriū. Item de errore, correctione, & publicatione ipſorū teſtiū.

Poſt hæc aggreditur tractatum inſtrumentorum, præfatuſque, quid inſtrumentorum appellatione contineatur, annectit, & quando illa exhiberi, & qualia eſſe oporteat, vt fidem faciant in iudicio, quomodo de originali ſint exempla ſumenda, vt fidem faciant. Proſequitur inde materiam iuramēti, quod in propoſito diuidit in neceſſarium, & voluntarium, licet ipſum aliàs ſit multiplex, ponit itaque quod ſit neceſſarium, quæve eius iuſtæ ſint recuſandi cauſæ, poſtmodum attingit materiā iuramenti voluntarij, inde ponit quoſdam caſus, quibus ſola iudicis inſpectione probationes continentur, proſequitur demum & de notorio, de ſuſpitione vehementi, de fama, aliiſque huiuſmodi ad probandum adminiculis, quæ vel ſaltem large probationis vocabulo contineri poſſunt, & ſic claudit tractatum de probationibus.

Ex probationibus tranſitum facit ad ſententias, quarum duas facit ſpecies interlocutoriam ſcilicet, & definitiuam, vtriuſque naturam breuiter demonſtrans, adiiciens quomodo iudex in pronunciādo gerere ſe debeat, tum quoque quid interſit vnus ſit iudex, an plures, ordinarius, an delegatus, an vero etiam arbiter, & quid ſi plures iudices in eadem cauſa diuerſas tulerint ſententias, quid interſit iudicet quis contra ius conſtitutionis, an contra ius litigatoris.

Et cum ex ſententia naſcatur res iudicata, annectit, & de re iudicata, & de executione rei iudicatæ, diſtinguens inter ſententiam latam in actione reali, & latam in perſonali, inter eam, quæ lata eſt ab ordinario, & eam quæ à delegato, adponens quoſdam caſus, in quibus res iudicata non poteſt executioni mandari.

Sed cum per appellationis remedium prohibeatur ſententia in rem iudicatam tranſire: ſubdit de appellationibus. Poſita itaque deſcriptione diuidit eas in iudiciales, & extraiudi

extraiudiciales, rurſus iudiciales in appellationes ab interlocutoriis, & in appellationes à definitiuis, docens quæ ſit inter eas differentia, & quando liceat appellare, & quibus, & an aliter quàm verbo, vel ſcriptura, & quid intelligit vnus, vel plures appellare debeant, ab vno, vel pluribus ſit appellandum, & quid ſi prohibita ſit appellatio, an tunc quoque quibuſdam caſibus poſſit appellari, ſubdit, & de reuocatione attentatorum, & coram quibus ſit appellandum, cum pluribus ad materiam appellationum pertinentibus, præcipue de deſertione cauſæ, & temporibus ipſarum appellationum.

Et quia remedio appellationis deſtitutis ſubuenitur per reſtitutionem in integrum ponit de reſtitutione in integrum, qui reſtitui debeant, & contra quos, & quibus caſibus, & intra quæ tempora, & quoties, adiiciens verbum etiam de querela, & de ſupplicatione, per quas pariter iis, qui appellare non poſſunt, ſuccurritur, & hoc titulo claudit tractatum ciuilium Iudiciorum, & ſic primam partem tertij articuli principalis totius operis, & per conſequens etiam tertium librum.

LIB. IIII.

QVarto libro, qui ceteris breuior eſt, proſequitur auctor ſecundum membrum principalis articuli totius libri: ſcilicet, materiam Iudiciorum criminalium, & ipſorum quoque criminum, demonſtrans ea inſtitui in tribus modis. Per accuſationem, quam præcedere debet inſcriptio. Per denunciationem, precedẽte charitatiua monitione. Per inquiſitionem, quam præcedit diffamatio: & quid interſit, crimen magis iſto, quam illo modo opponatur, addit & quid Iuris ſtatuendum ſit, ſi crimen non his modis, ſed per exceptionem opponatur.

Inde tranſiens ad cauſam materialẽ horum iudiciorum: ſcilicet, ad ipſa crimina, diuidit illa in duas claſſes: quarum prima continet ea quæ Deum principaliter lædunt, vt ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicẽtia, ſacrilegium: ſecunda verò quæ principaliter lædunt proximum: vt homicidium, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ: de quibus omnibus poſtmodum ſeparatim tractat.

De ſimonia igitur primum exorſus, eam deſcribit, inde diuidit illam in conuentionalem, & realem, ponitque plures caſus, & exẽpla, quibus committi, vel non committi ſimoniam oſtendit, addens pœnas tam ordinantium, quam ordinatorum per ſimoniam, ac quid interſit, vtrum quis ordinem per ſimoniam, an beneficium, conſecutus fuerit. Quomodo cum ſimoniaco poſſit diſpenſari, quique admittantur ad accuſationem tam deteſtandi ſceleris, cum pluribus materiæ connexis.

Tranſit inde & ad alia crimina, quæ Dei læſionem principaliter continent, dicitque de hæreticis, de ſchiſmaticis, & de apoſtatis, docens quæ ſit inter hos differentia, de pœnis ſingulorum tractans: præcipue vero hæreticorum, declarans quando per abiurationem dicantur reincorporati. Item quando relapſi. Item quomodo agẽdum cum relapſis, & his, qui ſemel abiurauerint, quomodo cum ſuſpectis, & vſque ad quem gradum hæreticorum pœna tranſeat in deſcendentes. Demum de apoſtatis differens tres in apoſtaſia conſiderat ſpecies ſcilicet, apoſtaſiam perfidiæ, apoſtaſiam inobedientiæ, & apoſtaſiam irregularitatis.

Conſequenter tractat de ſortilegis, maledicis, & ſacrilegis, de illorum natura, & pœnis differens, docens ſacrilegium committi tribus modis, ratione perſonarum, ratione rerum, & ratione locorum.

Deſcendit inde ad crimina, quæ etiam hominum læſionem continent, exorditurque à furtis, his annectit de vſuris: quarum plene tractat materiam, adiungit de adulteriis,

& al-

& aliis coniunctionibus illicitis, vbi agit de inceſtu tam ratione naturalis cognationis, quam ratione ſpiritualis, de vitio ſodomitico, de commiſtione cum brutis, & de raptu, addit de crimine falſi, diſtinguens, an quis circa litteras Apoſtolicas, an circa alia documenta falſum commiſerit, falſauerit ipſe, an falſis ſcripturis fuerit vſus. Item ſubdit de homicidio, vbi agit de aſſaſſino, de interficiente latronem, de homicidio fortuito, de opprimente proprium filium, de exponente filium, de impedientibus conceptionem, vel procurantibus abortum, & de his qui ſibi mortem conſciſcunt.

Tractat demum de iniuriis, & damno dato, dicens, iniuriã inferri re, verbis & litteris.

Et quia interdum, licet quis de crimine non poſſit conuinci, publica tamen laborat infamia, ob quam indicenda eſt diffamato purgatio, ideo ponit de purgatione, qua deſcripta, duas ſubdit eſſe purgationum ſpecies, vulgarem, & canonicam, & vtriuſque naturam, & ordinem demonſtrat.

Demum cum ſæpiſſime per totum librum inueniatur facta mentio eccleſiaſticarum cenſurarum, quas quis incurrit, non modo ratione cõtumaciæ, verum etiam aliorum exceſſuum, de quibus auctor dixerat immediate ſupra, ponit quaſi in fine operis titulum de Eccleſiaſticis cenſuris: & cum appellatione Eccleſiaſticæ cenſuræ demonſtraſſet contineri excommunicationem, interdictum, & ſuſpenſionem, quæ quid ſint ibidem ſigillatim definit, de vno quoque facit titulum, & tractatum ſeparatum.

Incipienſque ab excommunicatione duas ponit excommunicationum ſpecies, maiorem, & minorem, quomodo inuicem differant declarans. Item rurſus diuidens, aliam dicit eſſe excommunicationem canonis, aliam iudicis, declarans canonis excommunicationem eam eſſe, quæ aliàs appellatur excõmunicatio latæ ſententiæ, cuius materiam diffuſe proſequitur dando exemplum de his, qui eam incurrunt ob in clericos manuum iniectionem.

Proſequitur inde materiam excõmunicationis, quæ fertur à iudice, ponens quæ ſint partes iudicis in ea ferenda, quid ſtatuendum ſit de participantibus excommunicatis, ſubdens in fine de abſolutione ab excommunicatione quamplura cum ceteris omnibus tractatui annexis.

Tranſiens inde ad interdictum declarat, illud quædam habere cum excommunicatione communia, quia & ipſum aliud inducitur à canone, aliud à iudice. Inde addit, quomodo ſit interpretandum, quæ ſit illius virtus & efficacia, & quæ interdictum violantium pœna. Vltimo agit de ſuſpenſione, quam & ipſam docet eſſe aliam canonis, aliam iudicis, ponitque eius deſcriptionem, & naturam, & hoc titulo librum quartum claudit, & operi finem imponit.

Hæc ſunt totius operis prima quædam lineamenta: ſi quis autem velit colores ipſos, vmbras, & totius corporis quaſi quandam effigiem intueri, totum percurrat neceſſe eſt: in quo præcipue in eo videtur auctor laboraſſe: vt ſcilicet ita tractatus tractatui anneceteretur, vt vnus ex alio ſponte ſua fluere, non vi quadam trahi videretur: quod, cum ad libri pulchritudinem, tum multo magis ad tyronum, & eorum, qui lecturi eſſent, profectum, & memoriam iuuandã pertinere eſt arbitratus. Vſus eſt hoc ferme ordine, vt ante omnia rem, qua de ageretur, prius definiret, vel verius deſcriberet, vel per exempla declararet. Inde diuideret in ſpecies, vbi diuiſio locum habere poterat, vel poneret originem, vel initia ipſius rei, tum effectus, demum & interitum oſtenderet. Satis autem habuit, ſi rem ita definiſſet, vt ſi minus tali definitione eſſentiã, & ſubſtantiam complexus eſſet, ſaltem rei intelligentiam clauderet: nec enim fuit ſibi propoſitum tales definitiones redigere ad ſtrictam normam logicorum: cum ſciret quàm difficile, & periculoſum ſit definitiones formare, quas auctor plerunque non ex ipſis canonibus, in quibus raræ

Operis nexus.
Operis ordo.
Definitiones quales.

admodum repetiuntur, ſed ex claſſicis, & probatiſſimis auctoribus fuit mutuatus, eas etiam interdum vnius rei plures poſuit, vt quod vna minus comprehenſum videbatur, alia ſuppleretur, ſed hoc non niſi raro, & ex optimis auctoribus: ſumpſit enim hoc ſibi, vt quæ ad materiam concinne, ac methodice pertractandam pertinere arbitratus eſt, etſi illa minus verbis, ac contextu ipſarum Decretalium expreſſa inuenirentur, dum tamen ex mente iuris fluerent, libro ſuo insereret, licet hoc perquam raro. Sed nec fuit auctori propoſitum omnia, quæ ceteris Iuris Canonici libris continerentur, in ſuum librum congerere, & quaſi tranſcribere, ſed ea tantum, quæ Iſagogicè tradi potuerunt, quæ variis locis, ac libris nullo fere ordine diſperſa in vnum colligere, & quodammodo in medullis canonum abſtruſa, & recondita in lucem elicere fuit longe difficillimum: nec ſecus, atque ſi quis vetuſtam aliquam, & inſignem ſtatuam in multas partes confractam, & variis locis diſperſam, & opertam multis ruderibus, effoſſis, & conquiſitis vndique membris glutine aliquo ita compoſuiſſet, vt ad priſtinam formam, atque pulchritudinem reſtituta appareat. Satis igitur eſſe arbitratus eſt, ſi iis, qui lecturi eſſent, id vtilitatis liber afferret ſuus, vt quaſdam tenebras modico labore diſcuteret: in quibus poſitos impoſſibile eſt aliquid diligenter inueſtigare, & introſpicere: tantumque in ea facultate afferret luminis: vt quis ſine cuiuſquam ductu per ſe breui temporis ſpatio expedite per totum Ius Canonicum, quaſi per immenſam ſyluam peruagari poſſit, & certo pede diſcurrere, quædam etiam conſulto ea ratione prætermiſiſſe videtur, quod non ſatis venuſte, vel ob prolixitatem, vel ob aliam cauſam operi ſuo inſeri poſſe conſideret: quæ tamen omnia breuibus, quibuſdam notulis eſt complexus. Quædam etiam ex profeſſo videtur interdum dixiſſe compreſſius, & perplexius, tum quod aliquo labore agnita, & intellecta ſolent nobis eſſe iucundiora, tum, quòd ſciret eadem cum multo fœnore eſſe dictis notulis explicanda. Stylo ſcriptus eſt liber exili, & tenui: quali ſcilicet decet librum ſcribi, qui ſolum ad docendum, atque adeò ad tyrones prima artis rudimenta docendum compoſitus ſit: interdum tamen pro materiæ qualitate nonnihil aſſurgit, vt cum agit de primatu Romanæ Eccleſiæ, & Romani Pontificis, cum de vita, & honneſtate Prælatorum diſſerit, & in aliis quibuſdam raris locis. Lingua vſus eſt auctor neque omnino pura, & candida, neque omnino ſordida, & impura, ſed quantum potuit ſimili ceteris libris Iuris Canonici. Plura etiam fere ad verbum ex canonibus in opus ſuum transferens. Inſtitutionum iuris ciuilis ductus exemplo: nam cum daret operam, vt iſte libellus reputari poſſet iuris ipſius canonici quaſi portio, abſurdum arbitratus eſt membrum vnum à reliquis corporis partibus cultu etiam, & veſtitu diſſidere, ac non proprium, ſed ab alio quopiam mutuo ſumptum videri. Accidit, quod cum cuiuſque artis, & ſcientiæ ſunt propriæ voces, & peculiaria vocabula, ac plereque barbara, ſi quis iis alia Latina voluiſſet reponere, quod ipſum factum fuiſſet multo difficillimum (vt fieri potuiſſe demus) longe tamen à propoſito aberraſſet, cum inſtitutum auctori fuerit ea, quæ difficilia, & inuoluta eſſent, dilucide explicare, & plana facere, non nouis vocibus, & inſolitis vocabulis obſcurare, cum (vt ille inquit) ornari res ipſa vetet contenta doceri.

Marginal notes:

... ſum ... tunu ... d.

Quæ contineat tur libro inſtitutionum. Solū quæ Iſagogice tradi potuerūt ex eā nonibus in librum inſtitutionum tranſlata.

Quid preſtet inſtitutionum liber.

Qua ratione quædam prætermiſſa.

Stylus operis.

Lingua.

Membra corporis reſpondere debent. Artis alicuius vocabula quāquam barbara minime immutanda.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI ad ſcholares Peruſinos.

LIBER TERTIVS.

VENTVM iam eſt (lutis ſtudioſi) ad eam partem inſtituti operis, quæ nobis vna omnium & difficillima videtur, & moleſtiæ pleniſſima: nempe ad confutationem eorum, quæcunque aduerſus nos, atque ſcriptas à nobis Inſtitutiones obiiciuntur. Nam, vt omittam, quod vt quiſque optime inſtitutus eſt, ita etiam à contentionibus ſponte ſua maxime ſolet abhorrere, natura ita comparatum eſt, vt, quæ in alios vel temere dicuntur, libenter excipiamus: eos vero, qui ſe, vel ſua etiam neceſſario laudant, non, ſine ſtomacho audire poſſimus. Vnde aduerſariis noſtris id relictum eſt, quod voluptatem lecturis non mediocrem ſit allaturum: nobis vero, quod ſtatim nauſeam ſit facturum. nam ſi de me, ac mea diligentia libere, atque magnifice interdum loquar, non dubito, quin ſtatim arrogantiæ nomine ſuſpectus omnibus ſim futurus. Sin id frigidius fecero, non ſatis valide aduerſariorum obiecta refutare, ac noſtra tueri videri potero. Sed ita profecto ſermonem inſtituere conabimur, vt nec cauſæ defuiſſe, & modeſtiæ rationem habuiſſe æquis iudicibus videri poſſimus. Et quanquam ex his, quæ initio inchoati huius à nobis commentarij perſcripta ſunt, tam præſtantiſſimorum virorum teſtimoniis, atque auctoritate, quàm etiam validiſſimis (vt nobis quidem videtur) rationibus facti, atque inſtituti noſtri rationem ſatis, ſuperque omnibus probare potuiſſe videamur: quia tamen eorum, quæ aduerſus nos obiicerentur, quædam vel parcius attigimus, vel omnino prætermiſimus: quippe quod nemini tunc reſpondere, ſed tantum geſti negotij ſeriem explicare, nobis propoſitum erat, ne quis ea diſſimulaſſe, & quaſi cauſæ noſtræ diffiſos, conſulto præterire voluiſſe nos exiſtimet, colligemus in præſenti eorum omnium, qui contra nos ſentiunt argumenta, quibus in vnum locum congeſtis ſemel omnibus reſpõdere conabimur, imitabimurque Imperatores, qui poſt commiſſa leuiora prælia, eductis demum omnibus copiis, de ſumma rerum decernũt? Et quoniam præliorum, ac copiarum meminimus, erit operæ pretium diuerſe opinãtium numerum, in ſuas quaſi claſſes diſtribuere, vt quibus cum negotium nobis futurum ſit, facilius, atque explicatius agnoſcere valeamus.

Bene i... à cont... bus abh... Libentiu... ledicen... quam ſe... ſe ipſum ... accõmodar...

Horum omnium tria genera colligere mihi poſſe videor. Plerique enim graues, & docti viri noſtrarum harum Inſtitutionũ editionem ita mihi probaſſe viſi ſunt, vt vehementer etiam admirentur, tot annorum ſæculorumque decurſu, ex tot partibus, qui in

Tria genera diuerſe opinantium.

Penitus probantes.

vtroque Iure floruerunt, nemini veniſſe in mentem, vt talem librum conſcriberet, quo Pontificij Iuris elementa certa ordinis ratione complexus, ad cetera, quæ plus, quam expediat, inuoluta ſunt, & ardua, quaſi gradum faceret. Earumque promulgationem omnino maturanda cenſeant, vt non ſolum poſteri, ſed etiam noſtræ tempeſtatis homines eius rei vberem fructum capere aliquando valeant. Contra vero alij ab his toto cælo diſſidentes in ea re oleum, & operam perdi affirmare nihil dubitant. Quippe qui conſultius eſſe exiſtiment, ſitientibus (vt ipſi dicunt) ex ipſis fontibus, ac veterum libris, quibus vniuerſum Ius Canonicum (quaſi mare quibuſdã littoribus) concluditur: quàm ex diductis inde riuulis non tam potum haurire, quam vix primoribus labris deguſtare: Iuſtinianique ipſius inſtitutum, qui Inſtitutiones in iure ciuili curauerit iuuenibus concinnandas, incuſare audent, remque feciſſe non modo nullius ſtudioſis vtilitatis, verum etiam noxiam contendunt: ſatis enim fuerat (inquiunt) iuuenes præclaris illis veterum conſultorum monumentis inſueſcere, atque iis memoriam exercere, quam minutulis illis rebus, quæ quatuor Inſtitutionum iuris ciuilis libris continentur, diutius immorari. Horum ita inuicem pugnantium ſententiæ nullũ nobis in præſentia negotium faciunt: nam cum primis quidem mihi per omnia conuenit, habeoque ſubſcriptores grauiſſimos, ac doctiſſimos viros: Aliorum vero adeo delirãm, & multorum ſæculorum conſenſu confutatam eſſe opinionem, ſic omnes intelligunt: vt non niſi ineptus videri poſſit is, qui eo laboret, vt eam multis argumentis reiicere, ac confutare conetur. Quemadmodum enim in corpora mollia, cadentiaque non poſſis egregiam plagam infligere: eo quòd obſiſtere, contraque niti non queant: ita eos, qui palam inſanire non verentur, nemo forti redargutione percellere poterit: inania enim ita ſua ſponte concidunt, & euaneſcunt, vt expulſoribus nullum omnino locum relinquant. Ideoque iſtorum, neſcio quo pacto melior eſt cauſa, quàm eorum, qui ratione aliqua aduerſantur. Quippe quòd ipſis reſponderi non poſſit, id vero non ſubticebo, quidquid iſti garriant, cenſere me, idque etiam ex maximis, & in iure ciuili eruditiſſimis viris ſæpius audiuiſſe ex vniuerſa illa enucleati iuris collectione, ac compoſitione, quam Iuſtinianus nobis reliquit nihil eſſe abſolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam, conducibilius, quàm illud Inſtitutionum opus, quod iſti ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnibus gymnaſiis eliminandum, quaſi nullius prorſus vtilitatis, tam ſtulte cenſent. Nam quod iſti iuris Cæſarei, ac Pontificij libros quaſi pacatiſſima, maria iunioribus ipſis exhibent, non ſatis quidem ſcio, num illorum in eo iudicium deſiderem, an accuſem inſcitiam, omnino quàm parũ in vtroque iure verſati fuerint, planum faciunt: nam tam multi ſunt in vtraque facultate anfractus, & diſputationum procellæ: tam multa nodoſa, ac duriſſima, vt nullo pacto iuuenum ſtomacho concoqui poſſint. Sed vt veriſſimum ſit, quod iſti aſſerunt, & vtriuſque iuris libri pacatiſſimi maris ſpeciem nobis referant, illud certe negare non poterunt, ſtulte ſcilicet, facere eos, qui ſint penitus natandi rudes ſi ſe mari primum, quanquam tranquillo ac non placidioribus vndis, nec ita profundis magis, credere velint, vt ſe mari poſtmodum tutius committere valeant.

[illegible]pugnantes.
Iuſtiniani inſtitutiones parum probatæ.
Inſana loquentiũ aliquo pacto melior conditio quòd ipſis reſponderi non poſſit.
Inſtitutionum ciuilium opus pulcherrimum atque abſolutum.
Multi ſunt in vtroque iure anfractus, & difficultates.

Pluſculum igitur erit nobis negotij cum iis, qui noſtri inſtituti rationẽ magnopere probantes: rem tamen adeo arduam, & difficilem exiſtimãt, vt præ difficultate nec tentandam quidem, nec ſi tentetur ipſam feliciter abſolui poſſe iudicent, nam ſi futurum eſt, vt eum quemadmodum iuris ciuilis Inſtitutiones, ita etiã noſter hic liber legis vim ſit habitus quanta tandem doctrina, prudentia, & vigilantia eos eſſe oportebit, qui tantam prouinciam aggredi velint, & librum conſcribere audeant huiuſmodi, in quo nihil anceps, nihil obſcurum, nihil ceteris, canonibus contrarium eſſe, nihil deeſſe, nihil abundare debeat, & in quo punctus deficiens, vel ſyllaba temere adiecta, nos in magnam aliquam

Probantes ſed rem cõfici poſſe diffidentes.

aliquam, vel difficultatem, vel errorem poſſit coniicere. Addunt præterea non videri veriſimile, nihil huiuſmodi cogitaſſe tot Rom. Pontif quorum plures fuere, qui maxima cum laude ius ipſum canonicum profeſſi fuerunt, ſi quo pacto id è re ſtudioſorum, vel publica fuiſſet. Illud veriſimilius cogitaſſe quidem illos, ſed tanquam id eſſet pleniſſimum periculi, ac difficultatis cuiuſdam inſuperabilis, huius operis conficiendi, vel tentandi conſilium abieciſſe, aiuntque huic eorum ſententiæ Innocentium IIII. ſubſcripſiſſe videri poſſe: qui cum tam feliciter hunc quaſi campum Iuris Canonici excoluiſſet, quemadmodum præclara ſua ſcripta facile teſtantur ad Pontificatus ipſius apicem tandem euectus, non ſibi id ſumpſit, vt, quæ à ſe eſſent conſcripta legis auctoritatē habere vellet, ſed ſimplicis tantum cuiuſque interpretis: nimirum prudentiſſimus Pontifex, & eruditiſſimus ſatis ponderauit, quid, ac quanti demum conſilij, & deliberationis eſſet, leges condere. Demum addunt, vt commode fieri id poſſe detur, nihil tamen eſſe cauſæ, ob quam quis huiuſmodi laborem nullo ferme vſui poſteris futurum ſibi ſumat: cum antiquorum (vt ipſi appellant) ſummiſtarum ſcripta, & præſertim Oſtienſis ſatis eleganter, & concinne totius Iuris Canonici quaſi quoddam corpus contineant, quibus ſi quis diligenter inſiſtat, breui procul dubio magnam (vt conſtanter aſſerunt) in illo Iure ſcientiam ſibi comparare poterit. *Horum ego* dicta nec aſpernari debeo, grauium ſcilicet, & doctorum virorum, nec item illis quaſi re ſecundum eos iudicata, acquieſcere, quod inſtituti noſtri rationem non ſatis adhuc hi mihi perpendiſſe videantur, reſpondebo autem, ſi primum illud præfatus fuero ita videlicet, ferre naturam rerum, vt nihil ſit tam rectum, nihil tanta ratione in vitam, vſumque hominum inductū, cuius nouitas non ſit aliquibus, ingrata, nec inculcatas vias facile mutari poſſe: atq; hæc æque ardua reputari vetuſtis gratiam dare, & nouis auctoritatem. Docendum igitur nobis nunc eſt, eum quidem, quo de agimus, Inſtitutionum librum nullo periculo, non tamen nullo negotio, etiam quaſi Pōtifice auctore, potuiſſe conſcribi: quod poſtquā euicerimus, tum demum etiam debere ob eam, quam inde ſtudioſi conſecuturi ſunt, vtilitatem, oſtendemus. Ac primum quidem nullos præterit eſſe in vnaquaque facultate certos conſcriptos libros, quibus auctores alieni commodi, ac profectus amatores, prima quædam cuiuſque ſcientiæ rudimenta complexi, ad cætera magis ardua gradum fecerunt, & viam à carceribus ad vltimam vſque metam certo ordine ſtatuerunt, cum ad ſumma peruenire, niſi ex principiis, non poſſit. Nam vt corporum, ita etiam animorum, atque ingeniorum quædam eſt infantia: in qua conſtituti ſolidiora, & crudiora nec mandere, nec concoquere poſſunt. Vnde bonarum artium doctores qui ſe ingeniorū altores eſſe voluerunt, nonnullos libellos quaſi lac, & molliores quoſdam cibos conſcripſerunt, quibus cognitis ingenia veluti adulta etiam duriora deuorare, ac digerere valeant. Eius rei multa quidem ad manus nobis ſunt exempla, ſed vt de aliis taceamus, maiores noſtri Inſtitutiones Iuris Ciuilis quaſi vix quiſquam ſine his aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore ſemper habuerunt & varia interpretatione, ac Commentariis exornatas, & locupletatas ad nos tranſmiſerunt, huiuſmodi aliquid & in hac Iuris Canonici facultate, cur excogitari, & conſcribi non poſſit, ac debeat, ego non video: niſi forte quis cum his ſentiat, qui Iuſtiniani factum improbare non deſinunt. Mihi quidem Ius ipſum Pontificium diligenter aliquando intuenti præſtantiſſimæ materiæ, ſed non dum ad certam ædificij formam conſtructæ & compoſitæ, vel (ſi mauis) ædificio quidem ianuis tamen, atque omni aditu carenti perſimile videri ſolet. Nam ſi quis, quæ ſint eius iuris initia, quove libro eius prima elementa concludantur, interroget, nemo facile reſpondere poſſit. At (inquis) hoc ideo contigit, quòd ea res non facile explicari potuerit, propter immenſum quendam, tum laborem, & difficultatem,

Cur Romani Pontifices non conſcripſerunt inſtitutiones iuris canonici.

Innocentius quid videatur ſenſiſſe hac in re.

Oſtienſis ſumma videtur facere ſuperfluas inſtitutiones iuris canonici quãdo ingrata.

Conuenit in omni facultate eſſe libros continentes principia artis.

Etiã ingeniorum eſt quadã infantia.

Inſtitutiones iuris ciuilis.

Ius Canonicũ comparari poteſt ædificio, ſed ianua atq; aditu carenti.

Nullus certus liber continet elementa iuris canonici.

tum vero etiam periculi: mètum das tu quidem: ergo fieri hoc potuiſſe, vel etiam nunc poſſe: ſed, quòd id aliquando antea perfectum non fuerit, in cauſa laborem, & immodicam difficultatem, ac periculi formidinem fuiſſe aſſeris. Quid ergo? ſi ſint, qui cum laborem vel iuſſi vel ſponte ſubierunt, & difficultatem ſuperarint? erit plane quod illis habeas gratiam. Erit quidem (inquies) ſed vix in animum poſſum inducere eius eruditionis, ac iudicij viros hodie reperiri poſſe, quibus id oneris ſatis tuto credi poſſe exiſtimem. hic tu mihi naturam iniuſte nimis accuſare videris, quaſi non eadem, earundemque virium illa nunc ſit, quæ olim fuerit, aut tempeſtate hac noſtra tamquam effeta, & debilis, vires in anguſtum contraxerit? Nam ſi eadem naturæ vis, quæ olim fuerit, idem vigor manet plantis, pecoribus, ac ceteris brutis, quæ (malum) iniuria eſt vnis hominibus eandem mentis vim, eaſdem iudicij, & ingenij vires, quæ paullo antiquioribus fuerit admirere? niſi forte ſimiles illis ſumus, quibus ſuperior annus ſemper fertilior videri ſolet.

Eadem nunc eſt Natura vis quæ olim fuit.

Superior annus videri quibuſdã ſemper ſolet fertilior.

At ſi vetum amamus, nec ipſi nos, ac bona noſtra nimis contemnimus, contrarium vero proptius eſſe, & ratione, & certis rerum argumentis ſtatuendum erat. Siquidem cum eadem ſemper generi humano ingenita ſolerria, atque idem inſitum ſemper mentis acumen fuiſſe inficiari non poſſimus, noſtræ tempeſtatis homines, ad natutalem, ac perpetuam illam vim ingenij, multam etiam veterum monumentorum lectionem, multa præteritarum rerum experimenta adiunxerunt: ita, vt mirum videri non debeat, ſi recentiores a veteribus accepta, & excogitata ſæpe reddunt meliora, aut imitatione veterum ipſi quoque quædam noua inueniant, cum huic noſtræ docendæ ætati ceteræ elaboraſſe videri poſſint: nec temere a noſtris Iure conſultis illa vſurpari credendum eſt: omne ſcilicet artificium incrementum recipere, & quanto quique ſint iuniores, tanto eſſe etiam perſpicaciores.

Quanto iuniores tanto perſpicaciores.

Quod quidem, vt de aliis taceam, noſtra ſane, & parentum noſtrorum tempora ſatis planum faciunt, quibus non modo bonæ, ac liberales artes antiquo nitori reſtitutæ ſunt: verum etiam quædam comperta, vel a veteribus non excogitata, nec cognita, vel etiam antea fabuloſa credita.

Noſtra ætatis in quo melior conditio.

Quis vmquam apud antiquos librorum formis excudendorum rationem nouit? Quis antiquorum æneas fiſtulas conflatas ad pilas fetreas iaciendas aſpexit? Quis Antipodas adiit? aut quis potius non hæc antequam fierent factu impoſſibilia credidiſſet? aut anilibus fabulis non adnumeraſſet? at cuncta hæc vel noſtra, vel Patrum memoria facta cognouimus: non dabimus ergo recentiorum ingeniis, vt exiguum libellum atque illum quidem ad alterius veteris imitationem, maximo præſertim aſpirante Principe, conſcribere poſſint? cuius rei explicatio præ his, quæ nunc attigimus, mea quidem ſententia ludus extimari poterit.

Quæ parẽtum noſtrum memoria comperta.

Et ſane ſuperuacuus longior in ſtudiis foret labor, ſi nihil liceret melius inuenire præteritis, & quæ magna nunc ſunt, atque admirabilia tempus aliquod, quo primum efficerentur, habuerunt. At (inquis) poteſt quidem id fieri, ſed laborioſum eſt, difficile eſt, periculoſum eſt: Bene iam nobiſcum agi incipit, fieri enim poſſe iam confiteris. At id erit magni laboris? noli tu nunc tam vehementer de labore alterius laborare, & quaſi ante tubam trepidare: nam quæ pulchra ſint eadem & difficilia eſſe oportet. erit qui laborem libenter amplectatur, qui ſuperis bene iuuantibus, difficultatem ſuperet. quod ſi vnus non ſit par oneri ferendo, illi comes adiungetur: nec vnus tantum, ſed, ſi res exigat, etiam plures. nec enim vſque adeo eſt hæc ætas effeta, & Princeps præclaris, & eruditis viris ſic indiget, vt rem hanc aggredi vereatur, dummodo nos in caſſum non laborare, & Trebonianos, Theophilos, & Dorotheos temporibus quoquo noſtris reperiri poſſe confiteatis. At adhuc vrges, cum periculoſum (inquis) id ſit, quod vel punctus, vel ſyllaba, ne dum dictio, vel oratio ſecus poſita, quàm deceat, nos ducere poſſet in graues errores: ea propter

Non eſt trepidandum ante tubam.

abſtinere

abſtinere ab hoc incepto ſatius ſit, quàm ſe temere nullius neceſſitatis impulſu periculo huic obiicere. Hic quidem ſatis prudenter illi nos monent, ne punctus, vel ſyllaba ſecus in opere ponatur, quàm deceat, ne ſcilicet, in magnos errores incidamus: proptereaque ad eam rem vitandam adhibebitur, vel adhibita eſt potius, quanto maior potuit diligentia, & , ne quid accidat huiuſmodi, legetur opus, relegetur opus expolietur opus, non ab vno tantum, ſed pluribus, addetur aliquid, & expungetur, mutabitur, multorumque ſententiis iterum, atque iterum auditis, & collatis, eorum ſequemur iudicium, qui prudentiſſime, & doctiſſime, ſentire videbuntur: nec enim ſumus neſcij nihil vnquam humano ingenio elaboratum tam exactum initio fuiſſe, quin multorum poſtea accedente iudicio perfectius reddi potuerit. Quidquid enim optimum reperitur, ante non fuit, & quæ vetera nunc ſunt, fuerunt olim noua. At quòd feliciter rem poſſe cedere diffidis, etiam ſi opus recoquatur, refingatur, & ſæpius incudi reddatur, & propterea abſtinendum ducis, hic ego te ad Iuſtinianum reuoco, cui ex immenſa illa ſilua Iuris Ciuilis, & infinita prope veterum librorum mole ſuas Inſtitutiones elicere, feliciſſime ceſſiſſe multorum ſæculorum teſtimonio comprobatur, quòd ſi nos ab hac ſuſcipienda prouincia laboris, & periculi metus retrahere debet, iam & nauium vſus quaſi generi humano pernitioſius improbandus ſit: quippe quòd nauigaturis ab vndis omnibus horis præſentiſſimum mortis periculum immineat: quòd (quamquam pretioſas merces aduecturi, & magnum quæſtum facturi videantur) facile tamen fieri poſſit, vt tranſfretantes obrutis, & illiſis nauibus medio mari mergantur. Agricolis campis ſemina mandare ne permittamus, quòd poſt totius anni exantlatos labores vredine enatum germen ita corripi poſſit, aut alia calamitate ſeges ita atteri, & quaſſari, vt nec ipſum quidem ſemen ager reddere valeat: quamquam decreto fructu, ac prouentu longe nobis eſt exploratius, quàm aut nautis, aut agrorum cultoribus: nec enim antea liber edendus eſt, quàm bene maturuerit, & rebus ad vnguem diſcuſſis, illum edi in rem eſſe ſtudioſorum luce meridiana clarius appareat. Sed quid ſi etiam rebus non ita adamuſſim perpenſis nullum ſubeſſe magnum periculum planum faciamus? aut ſi ſubſit, nullo ferme negotio id poſſit vitari doceamus? Neque ego aliquid nunc cogito, de illa à Cenſoribus noſtris prudentiſſime excogitata cautela, qua putant ex re eſſe, ſi Pontifex ipſe deſerte teſtetur, quod harum Inſtitutionum editione iura noua inducere, aut vetera abrogare nulla ratione intendat: nam iſtud quidem adeo nobis plana, & expedita reddit omnia, adeo aduerſariorum obiecta contundit, vt nec Momo quidem vllum reprehendendi locum relinquat, verum etiã ſi nulla huiuſmodi teſtatio, quam tamen ego obuiis vlnis amplector, adhibeatur. Principio nihil præcipue timendum eſt in eo, quod æque vniuerſis accidere ſolet. Eſt autem præſpicuum, non ſolum ea, quæ paullo ſcripta ſunt grauius, verum etiam nullum prorſus eſſe genus ſcriptorum ita clarum, & vndequaque abſolutum, quin interdum vel ad dictum ambiguum illuſtrandum, vel ad loca quæ inuicem pugnantia videantur concilianda, vel ad fuſius quid explicandum, benigna legentis, vel docentis interpretatione indigeat. Atque vt (quemadmodum ſolent boni Poetæ) à Ioue ipſo exordiamur Quis neſcit in ipſis ſacrarum litterarum oraculis diuino numine ſanctiſſimis viris inſpiratis nihil eſſe contrarium, nihil abſurdum, nihil perperam poſitum? omnia pia omnia veritati conſona, omnia denique ab vno, eodemque Spiritu tum inſpirata, tum dicta? & tamen ſi quis Iudaice verbis tantummodo mordicus inhærere velit, nec vllam prorſus interpretandi rationem admittat, multis erroribus anſam tribuat neceſſe eſt, de quo vtinam non tam multa nobis exempla noſtrorum temporum calamitas ſuppeditaret, notiora quidem ſunt hæc, quàm vt exemplis indigeant, nec tamen adeo quis inſanus eſt, & à communi

Diligentia.

Nihil perfectũ ab initio.

Laboris & periculi metus nõ debet nos ab honeſta prouincia retrahere.

Nullũ ſubeſſe in editione libri periculum etiam ſi diligẽtia fuerit remiſſior.

Cautela Cenſorum.

Omnia ſcriptorũ genera benigna legentis interpretatione interdũ indigent.

Sacra ſcriptura indiget interpretatione.

ſenſu Chriſtianorum tam abhorrens, qui ſolem ipſum de mundo tolli ſatius eſſe exiſtimare non debeat, quàm illa ipſa alicuius perplexitatis, vel ambiguitatis obtentu ab omnibus non legi, non concoqui, in ſuccum, & ſanguinem verti: nimirum quod, quæ quandoque perplexa ſunt, vel ambigua ab eruditiſſimis, ac ſanctiſſimis viris explicantur, ac clara fiant. Iam vero ſi ad veterum Iuriſconſultorum monumenta, & Imperatorum reſcripta & ſanctiones, quibus intelligendis, & enucleandis dies, ac noctes inuigilamus, animum referamus, & ſi nihil in his contrarium deprehendi poſſe Iuſtinianus conſtanter auſus fuerit affirmare: tam multa tamen, ſaltem ad ſpeciem, inuicem pugnantia comperiuntur vt in eo potiſſimum noſtrates interpretes inſudare videantur: quemadmodum, ſcilicet ea, quæ ex diametro videntur aduerſa conciliari valeant atque adeo interdum in eo laborãt, vt quaſi cum monſtro quodam fruſtra diu luctari demum dent manus, ſeque victos confiteri minime pudeat: ſed, vt ſaltem quoquo modo ſeſe ab inextricabilibus perplexitatibus eximant, & legiſlatoribus ſuis honorem ſeruent, aut vnum reſponſum ſecundum alterius legis ſententiã accipiendum aſſerunt: aut hoc quidem inſpecta diſpoſitione Iuris antiqui, illud vero recentioris, obtinere affirmant: aut hoc ſtricte, illud large accipi debere contendunt: nunc etiam facti ſpeciem inter ſe diuerſam, contra verba contextus comminiſcuntur, & vno quidem caſu hoc, alio vero illud procedere affirmant. Quid plura? non ſatisquidẽ illi acute, ſed proculdubio vi quadam, & neceſſitate compulſi & adacti, vel quid minus recte dictum erudiendorum iuuenum gratia contendunt, quaſi vero docendi gratia errare, vel pugnantia loqui liceat, vel difficultatibus ſuccumbentes nos ad Apollineos Tripodas reiiciunt. Cogitaram hic pauca huius rei exempla ſubnectere, ſed hæc minus etiam quam mediocriter in Iure Ciuili verſatis cognita ſunt, & penitus perſpecta: obtinuerunt tamen, & obtinent Digeſtorum libri, Imperatorumque Conſtitutiones & Inſtitutiones Iuſtiniani nomine conſcriptæ vim legum, nec propterea abiiciuntur, quod plurima in his valde ambigua, multa, quæ videntur contraria, nonnulla inextricabilia deprehenduntur, nimirũ quod velut Vrſæ informes, & recenter natos catellos ſuos lambendo ad elegantiorem formam redigunt: ita interpretationis munere id conſequimur, vt quæ ab Auctoribus ſcripta videntur durius, & perplexius, interpretando quaſi admota leniter manu ad molliorem tactum, & ad quandam rerum planiciem traducamus. Non permittam hic orationem noſtram ambitioſius vagari, vt idem accidere & in Philoſophorum, Medicorum, Poetarum, & omnium prope Scriptorum libris planum facere velim: cum & res multis non indigeat, & ſatis nobis ſit, ſi nos intra propria caſtra, ac domeſticos cancellos contineamus. Illud non dubitanter auſim affirmare, ne quotidianũ quidem ac familiarem amicorum inter ſe ſermonem poſſe ſubſiſtere, ſi ita verbis inhæreas, vt nullam prorſus interpretationem admittere velis.

Vix poſſet im ciuile ſubſiſtere ſine interpretatione.

Quibus modis interpretes iuris ſe à perplexitatibus conentur eximere.

De hoc in Epiſtola Ferdinandi Farneſij ad Flauium Vrſinũ in operis limine.

Quid præſtet interpretatio.

Etiamquotidianus amicorum ſermo ſine interpretatione non ſubſiſtit.

M. *Ne tu (inquit Comicus) iſtic hodie malo tuo compoſitis mendacijs*
Huc adueniſti audaciæ columen conſutis dolis.
S. *Immo equidem tunicis conſutis huc aduenio, non dolis.*
M. *At mentiris etiam certo pedibus non tunicis venis.*

His captionibus ſi nihil interpretationi demus, non modo Comicorũ ſcena, verum etiam grauiſſimorum quorumuis auctorum ſcripta ſunt obnoxia: ſic qui in clericum violentas manus intulerat non incidiſſe in pœnam Canonis, ſi quis, ſuadente diabolo, contendebat, quod ſua ſponte verberaſſet, non diabolo ſuadẽte: ſic qui per annum non communicauerat, pœnis capituli omnis vtriuſque ſexus, non teneri, quod illud de hermaphrodito tantum loquatur, ſed (vt inquit Paulus) non oportet iuris verba captari, ſed qua mente quid dicatur animaduertere.

Cauendum

Cauendum igitur erit ſummopere,& quantum humana poteſt præſtare induſtria,& ſcelertia,vitandum,ne quid in iſta noua Inſtitutionum Iuris Canonici editione ſit ambiguum, perplexum, contrarium:& nos id ſtudioſe cauimus. Sed poſtquam omnis erit diligentia,& cura adhibita,ſi quid minus perſpicue dictum exciderit, aut quod perplexitatem præſeferat, nihil adeò peruerſe ſcriptum deprehendetur, quin interpretationis beneficio quaſi manu medica adhibita ad ſanum intellectum retrahi,ac traduci poſſit:quod vtique futurum eſſet,etiam ſi diligentia adhibita fuiſſet paullo remiſſior,quod quidem ex lectione voluminum vtriuſque iuris facile intelligere poſſumus,quibus colligendis,ac diſponendis,quam non magnum adhibitum fuerit ſtudium noſtro incommodo quotidie experimur. Cur tantum formidamus,ne huic noſtro, ceterorum etiam librorum ſubeunda ſit fortuna?ſcripſerunt antiqui Pontifices libros ſuos, atque legis vim obtinere voluerunt,eoſque hodie amplectimur,& exoſculamur, in quibus tamen plurima ſunt obſcura, nonnulla vero ita inuicem etiam in eodem libro, & ſub eodem titulo pugnantia videntur, vt maximum conciliare volentibus negotium faciant. Poſſem ego hic ſexcenta huiuſmodi afferre exempla,ſed profecto clarior eſt res, quam vt exemplis illuſtranda ſit. Nec hoc à me eo dicitur, quaſi imirandum iſtud putem, quod vtique tamquam ſcopulum ſemper magno mihi ſtudio,ac labore vitandum cēſui, ſed, vt aliquando ipſis rerum experimentis,ac certiſſimis exemplis iſti intelligant, nullum magnum formidandum,& extimeſcendum eſſe in hac editione periculum. Alij tamen, nec illi quidem (vt ſibi videntur) inepti, ita adhuc argumentantur. Aut quæ in Decretalium libris comperiuntur,nullis omnino mutatis verbis in tuum librum tranſtuliſti, & tunc,cum ſint illa ipſa penitus quæ, alibi ab ipſis Pontificibus ſcripta reperiuntur, etiam nullius nouæ approbationis interuentu, vbi legantur, eandem ſemper retinebunt auctoritatem. Aut non quidem ad verbū tranſtuliſti,ſed pro ingenio,& iudicio tuo illa tibi finxiſti, & tunc Pontificis interuenire approbationem eſt valde periculoſum. Video,quid iſti moliantur,& quàm mecum aſtute, ac calide agant conſilio? nempe, vt nos omni penitus laude ſpolient:ita enim putant, ſi fateatur is ſe in ſuum librum ad verbum ex alijs Iuris Pontificij libris omnia tranſtuliſſe,non tam Auctoris operis noui ſibi nomen vendicare poterit, quàm ſimplicis librarij nobis miniſterium ſeſe præſtitiſſe confitebitur. Sin ſe pleraque pro ſuo ingenio innouaſſe aſſeruerit, cum metu imminentis periculi,de ſuo illum inſtituto deiiciemus:atque ita noſtræ cauſæ arcem inuaſiſſe exiſtimant: vt ſe vel ſuſpendio vitam finire velle magno clamore iactent, ſi quādo me voti compotem fieri contingat:quam,qui ſim,ſatis iam (vt iſti prædicant) omnes norint. His obiectis facile me poſſe reſpondere non dubito, quod ante quàm faciam, paucis mihi lautus iſte vir eſt admonendus,& compellandus. Si neſcis (bone vir) cum ita excandeſcis,cum ſic ſtomacharis,cum me oblique in angulos perſtringis, cum laqueum te meditari vociferaris,ſi Pontifex approbet,atque alia viro graui indigna euomis,auctoritatem tuam,quæ ſola tibi ſupereſt,ad euertenda conſilia noſtra, apud eos, qui te ſolum in cute norunt,multum imminuis,atque arma ipſa,quæ aduerſus nos non ceſſas intorquere, ipſemet infringis, oportuit te ſedatiore animo hanc cauſam attingere, noſque, & Inſtitutiones noſtras ad ſpeciem interdum ornare tuo teſtimonio ac laudare, atque ita fouere, vt cum boni viri exiſtimationem, atque intercedentis inter nos amicitiæ opinionem tibi compareſſes, tum me facilius quaſi per cuniculos oppugnare, & dum altera manu ſcaberes altera ferire poſſes, nec alicui alieni à nobis animi ſuſpitionem ingerere antea oportuit: nullæ enim grauiores ſunt inſidiæ, quàm,quæ in ſimulatione neceſſitudinis, & beneuolentiæ deliteſcunt: quod, vt facias, ego te ali-

In libris iuris canonici multa ſunt quæ videntur pugnare & quæ non facile conciliantur.

Quorundam obiectio.

Inſidiæ illæ ſunt graues quæ in ſimulatione neceſſitudinis deliteſcunt.

quando conatum intellexi, ſed vſque adeo in viſceribus ruis venenum ebullit, vt illud intra ſtomachi clauſtra continere, & comprimere non ſemper poſſis: ſed vel te inuito, interdum erumpit ardentius. Quòd vero (vt aſſeris) qui ſim, norint omnes. Non ſatis mirari poſſum quomodo id paſſim prædices, qui me non multis ante menſibus ipſe noueris, immo nec nunc quidem forte bene cognitum habeas: ſed me quidem huius rei, ſi ita ſit, minime piget: te certe pauci omnino ſunt. qui ſicut ego, & alij quidam bene norint, & plane non tu talis es, qui aliquid in hac noſtra mediocritate diſpicere poſſis. Num meminiſti cum primum Romam appuliſſem, neque me de facie antea noſſes, quanto ſtudio mecum inire amicitiam quæſieris, quoties me inuiſeris, quoties domum tuam, quaſi veterem amicum perduxeris? quantis laudibus ingenium, iudicium, atque opus meum extuleris? quam ſæpe Pontificem ipſum magna mihi eo nomine debiturum prædicare ſoleres, quã ſæpe & Pontificis ipſius cunctationem, & vicem meam dolere te diceres? quæ omnia tunc ego non ſubdolo, ſed humaniſſimo, & candidiſſimo animo dici & fieri abs te credebam: nec adagij memineram; intempeſtiuam, ſcilicet, beneuolentiam ſimultatis loco habendam. Itaque nihil non egi, vt, quod vnum te ſpectaſſe, & amb[i]ſſe non multo poſt comperi inter Cenſores meos, quos tu ilico forte auro onerandos credideras ab ipſo Pontifice legereris. At poſtquam hi, quibus melius, quàm tunc mihi cognitus eſſes, optimo iudicio, valde ambientem repulerunt, vix dici poteſt, quam mihi repente fueris immutatus, quàm ab illa tua ſimulata humanitate, atque animi candore receſſeris, quàm tibi homo, paulo ante plane cum Tribonianis, ac Dorotheis conferendus, ſtatim nullius eruditionis, ac iudicij viſus fuerim, quam demum mihi iniquus factus, & omnibus cœptis noſtris aduerſatus fueris. Demum quid te cogitari poteſt leuius, & inconſtantius, qui non modo aduerſus ea, quæ ſæpe dixeris; verum etiam contra illa ipſa, quæ proprio chirographo aliquando confirmaſti, tam imprudenter, atque impudenter coram ampliſſimis iuris de me ac meis ſcriptis obloquutus fueris: num meminiſti, cum librum, quem tibi legendum tradideram, repoſcerem, & tu me ſic extolleres, vt Tribonianis ipſis parem facere non dubitares, periiſſe me ex te, vt illius tuæ ſententiæ ſcripto fidem faceres? num eorum, quæ ſcripſeris penitus es oblitus? vel me adeo ſupinum arbitraris, vt ea, quæ ad exiſtimationem meam valde pertinent, tui ſimilis factus prorſus negligam? falleris amice, falleris. Nam veluti eo tempore, quo iam mihi in aliquam tergiuerſationis ſuſpitionem veneras, proprium à te chirographum extorſi tatus, ita me poſſe penitus coercere procacitatem iſtã tuam, quam quaſi tempeſtatem quandam (velut ex longinquo) iam tum mihi videbar intueri, ita illud ipſum, vt impudentiſſimam garrulitatem tuam, ſaltem quoquo modo reprimam diligentiſſime aſſero, & cum opus eſt proferre ſoleo, vt miretur iam nemo, ſi mihi tam inique detrahere conaris, qui nec ipſum tibi parcere noueris, & aliud ſtans, aliud ſedens dicere aſſueueris atque chirographum illum tuum commentario huic noſtro inſeruiſſem, niſi ab illaudato viro laudari turpiſſimum duxiſſem. Qui ſim (inquis) omnes iam bene norunt: ac norint quidem omnes, ecquem me tandem norunt? ecqua labe inquinatum? ecquo ſcelere, vel turpi nota commaculatum? norint omnes (inquam) me, nec enim recuſo, nam & in patria nunc celeberrimi nominis viri, & qui aliquando in Aula maiori quam tu, qui in ea conſenuiſti, in pretio fuerunt, & nunc ſunt, me collegam nec dedignantur, neque aſpernantur, & ibidem probati quique conſuetudinem noſtram appetunt: & Romæ illuſtrium virorum patrociniis non deſtituimur: &, quod forte ſcis, apud Maximum Principem maximis nos laudibus, maximi viri ornarunt. Sed tu nec etiam ipſis parcis, & fœdo iſto tuo, atque incondito ſermone grauiſſimorum & doctiſſimo-

Intempeſtiua beneuolentia.

doctiſſimorum virorum laudes ita cōſpurcas, vt has ego obtrectationes, ac teterrimam, iſtam tuam verborum colluuiem æquiore animo iam feram, cum mihi ſocios, tantos ſcilicet viros adiungis, vnde nihil impedio, quin more ignauorum canum, qui non pro veritate, ſed pro conſuetudine latrant, quantumuis garrias. Sed reuertor iam ad cauſam noſtram, & præclaram argumentationem tuam, neque committam, vt diuerticulum, ne reſponderem quæſiſſe, & (quod dicitur) nimium altercando veritatem perdere voluiſſe videri poſſim. Vnum illud addo, quod te ſuſpendere velle iactas, ſi quaſi Pontifice auctore liber exeat: per me quidem: & ſi non exeat, id facias, licet: immo te, ac tui ſimilibus aduerſantibus non exiturum facile coniicere poſſum: non quòd magnam omnino tibi ineſſe auctoritatem videam, ſed quòd in demoliendo plus vnum, quàm in conſtruendo plures valere intelligam: ſed tu, ſi cuius alterius ſceleris conſcientia, quaſi furiis ad laqueum vrgeris, tantiſper obſecro ſubſiſte, ac ſuſtine, donec ad præclaram illam tuam argumentationem breuiſſime reſpondero. Breuiſſime (inquam) tum quòd priori parti, cum de imminenti periculo, cum populo ipſo nos admones, ſæpius ſupra, ac variè à nobis reſponſum eſt, tum quòd anterior pars egregiæ iſtius tuæ complexionis tantū abeſt, vt contra nos faciat, vt illam ipſam maxime noſtram cauſam adiuuare contendamus. Quæro (inquis) quomodo egeris, & an ad verbum in librum tuum Canones ipſos intexueris? quomodo me geſſerim aliàs ſupra ſatis dilucide explicaui, vnde nunc non repeto, cum præſertim tibi ſatis id exploratum putem, nam & pluribus diebus perlegendi operis tibi poteſtatem feci, & ex me ipſo de tota ratione inſtituti noſtri ſæpius cognouiſti: quinimmo quidam, nec illi quidem aſpernandi, ex noſtro Codice, dum illum apud te eſſe pateret, exemplum clanculum ſumpſiſſe, atque illud aſſeruare te domi diligenter auſi mihi fuerunt affirmare. Sed fac me ad verbum tranſtuliſſe. Quid præterea? Ergo (inquis) nulla noua neceſſaria eſt Principis approbatio. Præclara me hercule illatio, & homine valde dialectico plane digniſſima: ſed finge, me concedere, nullā neceſſariam eſſe Principis comprobationem; quod tamen falſiſſimum eſſe proxime docebimus, non propterea etiam euincis approbationem Principis nulla ratione interuenire oportere, multa ſiquidem comperiuntur, quæ quidem, vt neceſſaria non ſint, quia tamen vel decora ſunt, vel vtilia non ſolum recipimus, verumetiam magno ſtudio vndique conquirimus quod ſatis liquidò apparet dum veſtes nobis curamus, dum ædificamus, dū agrum colimus. Nec enim omnia ad ſolam neceſſitatem referimus, ſed multa vtilitatis, nonnulla ſolius etiam decoris, ac pulchritudinis gratia facimus, imitamurque in hoc naturam ipſam, quæ, licet nihil agere fruſtra credatur, quædam tamen oſtentat in herbis, floribus, in plantis, frondibus, atque terreſtrium animalium pellibus, in pennis auium ſolius decoris, ac pulchritudinis cauſa à ſe cōficta: nec tu (puto) inficiaberis, tū magnum operi decus acceſſerunt (quamquam hoc minime omnium cupis) tum Pontifici illi glorioſum futurum. quo quaſi auctore Iuris Canonici Inſtitutiones in lucem ſint proditurę, cum inter egregia à ſe geſta maximus Imperator repoſuerit, quod ſe auctore, Iuris Cæſarei Inſtitutiones exiſſent, niſi forte tu, vt mihi, ita & Pontifici ipſi inuideas, nec quemquam præterquam te aliquam gloriæ particulam aſſequi, æquo animo pati poſſis: ſed, puto, dabis decorum hoc futurum ſupremo Pontifici, ſaltem, vt illius amans, & ſtudioſus videaris: ergo, vt hoc neceſſarium quidem non ſit, gloria tamen Principis, atque operis ipſius decus ſatis eſt cauſæ, vt quaſi illo auctore liber in publicum exeat: huc accedat profectus ſtudioſorum, ac vtilitas, qui longe alacrius, & impenſius huic perdiſcendo, & enucleando operi inuigilabunt, ſi quaſi de manu Pontificis, quàm ſi ab homine priuato ſint recepturi: quippe quod ita natura comparatum eſt, vt munera ipſa non magis interdum materia quam auctores ipſi grata nobis, ac pretioſa faciant: vt non immerito

Deſſolutio obiectionis.

Plus vnus poteſt in deſtruendo quā multi in cōſtruendo.

Multa quæ nō ſunt neceſſaria fiūt cauſa vtilitatis ac decoris.

Iuſtinianus de Inſtitutiōibus ſuis gloriatur.

Munera gratiora nobis facit largientium dignitas.

recentiores conſtituimus, ſi eiſdem omnem inueniendi rationē præreptam ſtatuimus, quod falſiſſimum eſſe ſupra demonſtrauimus, cum rerum ipſarum parens, & repertor tempus non omnia ſimul perficiat, ſed ſub variis temporum ſpatiis, & diſtinctis annorum interuallis:& ex vnius perfectione alterius quoque rei trahat,& deducat inuentionem. Et (vt prudentiſſime in Ethicis docet Ariſtoteles) omnes præclaræ artes ab exiguis principiis profectæ ſunt, atque inde ad magnum decus peruenerunt. Sed per me cogitarint quidem, & alij Pontifices, non tamen continuo euincis eos difficultate perterritos huic rei manum non admouiſſe, id enim fieri potuit, quod hi ad alia negotia animum vehementius appulerint. Illi non diu ſuperſtites fuerint. Sed demus alios Pontifices omnino vacuos fuiſſe, diu ſuperuixiſſe: demus de componendo huiuſmodi opere cogitaſſe: demus difficile id, immo impoſſibile reputaſſe, & ideo abſtinuiſſe: & ſi quid quærunt amplius: num propterea nobis quaſi lex quædam dicta eſt, vt non idem poſſimus & nos excogitare?& tamen aliter, atque ipſi opinari,& demum rem ab ipſis deſperatam aggredi, ac tentare? Nonne ſæpe fit, vt quædam nobis non poſſint, magis ex ſententia cadere, quæ tamen non tam conficiendi, & abſoluendi ſpe magna ducti, quam libidine tentandi aggredimur? Quin immo inquit Comicus:

Nō omnis inueniendi ratio eſt recentioribus prærepta.

Tēpus omnia inuenit ſed nō ſimul.

Licet nobis a veteribus diſſentire.

Et deſperata cadunt interdum ex ſententia.

Imprudens itidem, & ſæpe iam multis locis
Plus inſciens quis fecit, quàm prudens boni.

Et idem rurſus.

Inſperata accidunt magis ſæpe, quàm quæ ſperet.

Quis ſcit igitur quin aliquo amico numine fauente, vel cauſa poſſint recentiores feliciter id abſoluere, de quo veteres deſperarint? Dij enim (vt eſt in adagio) facientes adiuuant, & omnia vendunt laboribus. Quanquam alia ratio diligentius id cogitanti ſolet interdum occurrere, quamobrem illi nullas in Iure Canonico Inſtitutiones conſcripſerint: nempe quod veteres circa quædam Iuris illius quaſi cunabula ad Pontificatum euecti ad firmandum, conſtituendumque Ius ipſum Canonicum, quod tum videbatur adoleſcere animum intenderent, nec potuerint Ius ipſum vel nullum omnino, vel certe rude adhuc, & vix inchoatum ad rectam methodum redigere. quod ſatis liquido apparere poteſt, ſi quis ad tempora Gregorij noni, Bonifacij octaui, & Clementis quinti animum, & memoriam reuocet, qui quidem haud ita multis ſæculis ſuos libros promulgauerunt, qui nouiſſime Iuri Canonico certam quandam formam, & corpus, quod hodie retinemus, conſtituerunt. Inſtitutiones itaque tunc temporis quaſi deficiente materia conſcribere minime potuerunt ſacroſancti illi Patres. quod in ipſis fuit ſatis luculenter præſtiterunt: nempe vt ius ipſum fundarent, & conſtituerent. Nunc cum ipſa materia abunde ſuppediretur, accipienda eſt, atque ex ea, quaſi de rudi prope marmore effigies ducenda. Nec ego propterea Pontificum illorum libros male digeſtos eſſe contendo, ſed ad id, quod molimur, nullum, aut certe perexiguum vſum præbere: nec enim illis fuit propoſitum, vt nos iura veterum docerent, aut rudes aliquos inſtituerent: ſed tantum, vt quæ vel in vniuerſum ſtatuerunt. vel antiquorum Imperatorum inſtar conſulentibus reſponderent, Iuſtitiæ, & diuinæ legi conſona eſſent. in eo autem nulla neceſſaria erat Methodus, aut docendi ratio: ſed diuinæ tantum Legis peritia, & eorum, quæ antea conſtituta eſſent, ſcientia. Atque cum interdum factum illorum cum noſtro comparo, illud intereſſe mihi prope videri ſolet, quod inter marmorum, ac lignorum maceriem, optimam quidem illam, & ad ædificandum longe præſtantiſſimam, ſed diſſolutam, ac male congeſtam atque ex eadem materia fabrefactam domum, nam marmora,& ligna eadem ſunt: illa quidem, ſed vſum longe diuerſum nobis præbent artifici manu certa ratione compoſita, & tenaciſſime inter ſe compacta,

Ratio probabilis cur veteres Pontifices in iure canonico Inſtitutiones non conſcripſerunt.

Veteribus Pontificibus non tā docere propoſitū fuit quā ſtatuere.

quam diſiecta, ac in varias partes, diſſipata, vel ad inhabitandum non ſatis omnino illa commode conſtructa. Veluti ergo commode inhabitare volentibus non ſatis eſt ſaxa, atque materiam, & cetera ædificanti vtilia congerere, niſi diſponendis eis, collocandiſque artificum manus adhibeantur, ſic non ſatis eſt facultatem quamlibet abundare rerum copia, cumulum tantum habere, niſi illas certa diſponendi ratio in ordinem digeſtas, atque inter ſe coniunctas deuinxerit, eôdem accedat oportet via, atque ea cum ad ingrediendum, tum ad demonſtrandum incipientibus expedita, neque propterea iſta

Nihil detrahitur veteribus Pontificibus.

comparatione antiquis illis Patribus aliquid nos detractum velle quiſquam exiſtimet; nihil enim mirum ſi id illi non præſtiterunt, quod vel deficiente ipſa materia, vel alia quacumque cauſa ſuadente, ne tentarunt quidem, minimum illud eſt, quod nobis vendicamus, atque huiuſmodi, vt ſi eò veteres animum appellere valuiſſent, vel voluiſſent, elegantius forte, quàm nos id ipſos præſtare potuiſſe non negemus, hoc eſt, nonnullam forte laudem non inepte omnino diſponendi, ac rudioribus expeditiore quadam & compendioſiore via tradendi ea ipſa, quæ à veteribus non modo præclare cogitata, atque diuinitus inuenta, verum etiam ad conſtituendam Chriſtianam Rempub. ſolenniter ſancita, ac ſalubriter decreta fuerunt, vnde præter faciliorem quendam ordinem ad ea res perdiſcendas cetera omnia ipſis relinquimus, atque multo magis illos nobis, quam Cererem ipſam, quam frugum inuentricem Poetæ fabulantur, molitori cuinam, vel piſtori præſtare exiſtimamus.

Innocentius plures Decretales condidit.

Quod autem de Innocentio dicitur, qui ſuis ſcriptis legis auctoritatem non eſt impartitus, nihil nos mouere debet, ſiquidem is nec cum ſcripſit Pontifex erat, nec ſi fuiſſet quaſi Legiſlator ſcripſit, ſed quaſi purus interpres, nec vtique dubium eſſe debet eundem, ſi ei [illegible] eſſet, potuiſſe libris ſuis auctoritatem Legis concedere, cum illius multas Decretales ceteris Canonibus admixtas habeamus: ſed credendum eſt eundem ideo abſtinuiſſe, quod multa noua ſuis libris inſeruit, quæ non ea, qua decet legem ferri diligẽtia expendiſſe: Cum multum interſit interpretémne

Innocentius cur omnia ſe ſcriptis legis auctoritatem non dedit.

quis ſe exhibeat, an Legiſlatorem. & vt cetera deſint, certe non plus vnius nos mouere debet Innocentij auctoritas, qui omnibus à ſe ſcriptis vim legis non tribuit, quam Gregorij, Bonifacij, Clementis, atque adeo ipſius etiam Innocentij, aliorumque qui Ius ipſum Canonicum, quaſi à fundamentis erexerunt. His accedit, quod diuerſa prorſus eſt

Diuerſa ratio eſt ſcribendi noua vel vetera, ordinandi.

ratio noua ſcribendi, quod illi contingit, alia eorum, quæ etiam non modo ſcripta, verum etiam ab omnibus recepta ſunt, ad certum ordinem rationemque redigendi, quod nos molimur. Extorſimus itaque, in harum Inſtitutionum editione periculum aliquod

Inſtitutiones in iure Canonico, an neceſſaria.

magnopere formidari non oportere: diſpiciamus nunc, an eæ neceſſariæ ſint, & quam allaturæ ſint legentibus vtilitatem, & an omnino prouinciam iſtam ſuſcipiendo oleum, & operam luſerimus. Quamquam, quæ de hoc inſtituitur diſputatio probabilior ſane fuiſſet, ſi quis opus nondum aggreſſus eſſet, quam nunc, cum res in eo ſtatu ſit, vt ſuprema tantum manu indigere videatur. Quis enim quærat, an neceſſe ſit, quid tentari, quod prope abſolutum oſtendatur? conemur tamen etiam his (ſi poſſumus) ſatisfacere. Ac primum quidem ſi librum hunc noſtrum ita eſſe neceſſarium, vt ſine eo nemo ſatis proficere valeat aſtruere coner, impudentiſſimus ſim: quis enim non nouit quotquot vmquam in iſta noſtra Iuris Canonici facultate floruerunt, neque cogitaſſe quidem, neque librum attigiſſe ſimilem? Sed quemadmodum ius ipſum Pontificium in omni vita profiteri volentibus, non omnino illum neceſſarium minime diffitemur, ita cum omnibus conducere, tum vero quoſdam ſine eo nihil poſſe proficere, affirmare audeamus. Principio neminem latet, vt proxime diximus, quam deceat vnamquamque facultatem certum habere librum, quo ipſius prima elementa concludantur, ac velut in artem

redigan

redigantur, cuius rei, quamquam per ſe ipſa ſatis pateat, locupletem tamen teſtem apud M. Tullium habemus Marcum Craſſum. Omnia fere (inquit) quæ ſunt con cluſa nunc artibus, diſperſa, & diſsipata quondam fuerunt: vt in Muſicis numeri, & voces, & modi, in Geometria lineamenta formæ, interualla, magnitudines, in Aſtrologia cæli conuerſio, ortus, obitus, motuſque ſiderum: in Grammaticis, Poetarum pertractatio, hiſtoriam cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus. In hac denique ipſa ratione dicendi excogitare, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota quondam omnibus, & diffuſa late videbantur. Adhibita eſt igitur ars quædam, extrinſecus ex alio genere quodam, quod ſibi totum Philoſophi aſſumunt. Quæ rem diſſolutam, diuiſamque conglutinaret, & ratione quadam conſtringeret. Sit ergo in Iure Ciuili finis hic legitimæ, atque vſitatæ in rebus, cauſiſque Ciuium, æqualitatis conſeruatio, tum ſunt notanda genera, & ad certum numerum, paucitatemque reuocanda. Genus autem, id eſt, quod ſui ſimiles communione quadam, ſpecie autem differentes duas, aut plures complectitur partes, partes vero ſunt, quæ generibus iis, ex quibus emanant ſubiiciuntur: omniaque, quæ ſunt vel generum, vel partium nomina definitionibus quam vim habeant eſt exprimendum. Eſt enim definitio earum, quæ ſunt eius rei propriæ, quam definire volumus breuis, & circumſcripta quædam explicatio: his ego rebus exempla adiungerem, niſi apud quos, hæc haberetur oratio, cernerem. Nunc complectar, quod propoſui breui, ſi enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quiſpiam, me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne Ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca ſunt, deinde eorum generum quaſi quædam membra diſpertiat: tum propriam cuiuſque vim definitione declarat, perfectam artem Iuris Ciuilis habebitis, magis magnam, atque vberem, quàm difficilem, & obſcuram, atque interea tamen, dum hæc, quæ diſperſa ſint coguntur, & vel paſſim licet carpentem, vel colligentem vndique repleri iſta Iuris Ciuilis ſcientia. Hæc ille. Et hoc quidem, quod in Iure Ciuili tantopere ſe deſiderare, atque expectare Craſſus aiebat, & ſe facturum aliquando credebat, abunde ſuis Inſtitutionibus Iuſtinianus videtur præſtitiſſe: quod tamen tunc non erat perinde, ac nunc circa Ius Pontificium neceſſarium. Si quidem Ius Ciuile maxima ſui parte ex veterum Iuriſconſultorum libris, & interpretationibus, conſtat, dum illi aliquid, vel ad Senatuſconſultum, vel ad legem, vel ad prætoris edictum commentabantur, quibus ſuis lucubrationibus etiam ordinem quendam, vt homines erant magna tum doctrina, tum iudicio, certamque rationem ſeruaſſe comperiuntur, dum finiendo, diuidendo, generales quaſdam poſitiones formando rem tractant, ita vt ipſorum Iuriſconſultorum monumentis, idem prope labore haud multo maiore conſequemur, cum inde Inſtitutiones illas ferme ad verbum deſumptas, & exceptas fuiſſe videamus, quod de Iure Pontificio non item affirmari poteſt: quippe quod potiſſimum ipſorum Pontificum ex facto conſultorum reſponſis totum ferme conſtet, vt omittam interea, quantum putem intereſſe inter ipſorum Iuriſconſultorum, & Pontificum aut eorum, quorum opera ipſi vſi ſunt in pertractandis, ac ſubtiliter peruestigandis diſciplinis, eruditionem & exercitationem. Si quis igitur, quantumuis rudis quinquaginta Digeſtorum libros perlegar, non modicum legendo conſequetur in iure ciuili, tum doctrinæ, tum iudicij, non idem legenti omnes Decretales vſuueniet, cum illæ cunctæ fere ad ſolam oblatæ ſpeciei deciſionem, nullo neque docẽdi, vel certa ratione interpretandi fine ipſis conditoribus propoſito emanarint. Si igitur Iuris Ciuilis Inſtitutiones recipimus, laudamus, & tamquam neceſſarias exoſculamur, cur non multo magis idem exiſtimemus de Inſtitutionibus Iuris Canonici? cuius libris, ſi diligenter quis inſpexerit, aut nulla, aut certe

Ciceronis auctoritas.

Inſtitutiones in iure Canonico magis neceſſariæ quàm in iure Ciuili, & quamobrẽ.

certe valde tenuis finiẽdi, diuidendi, certa Methodo rem explicandi ratio continetur, quod de Pandectarum libris vere prædicari non poteſt. Accedat huc, quòd ſtudioſorum hominum, quibus liber hic noſter vſui eſſe poterit duo genera conſiderari poſſe videntur.

Duo hominũ genera quibus hæ inſtitutiones vſui eſſe poſſunt.

Alterum eorum, qui huius Iuris peritiam ſibi ad quæſtum comparare nituntur, vt ſunt ij, qui per multos annos Iuri Cæſareo in publicis gymnaſiis operam dantes in receſſu vix paucis menſibus, aut ad ſummum anno Iuri Pontificio ita ſeſe dedunt, vt tanquam de Nilo Canes recedentes vix pauca deguſtent. Alterum eſt eorum, qui non tam ad quæſtum, quam ad proprium vſum eam ſibi facultatem parare cupiunt, vt ſunt Theologi,

Cur Theologis ius canonicum diſcere laborioſum ſit licet neceſſarium.

qui, cum ius ipſum canonicum cum Theologia communionem in pleriſque, & affinitatem quandam habeat, non multum ſe profeciſſe exiſtimant, niſi ad eam etiam Iuris Canonici cognitionem, ſi non exactam, at quacunque ſaltem adiungant. Et audiui ego ſæpe, magnos in Theologia viros ad ius Pontificium, quaſi ſibi occluſas fores conquerentes.

Qua Iuris Canonici in publicis gymnaſiis explanetur portio.

Quippe quibus ad publica gymnaſia honneſte non detur acceſſus, neque ſi detur multum ſint profecturi, cum ibi iudiciorum, vel beneficiorum tractatus, vel ſi qui ſunt alij ad lucrum parandum aptiores, interpretari doctores ſuis auditoribus conſueuerint. Quæ vero habent cum Theologis, quædam communia, & ad pœnitentiarium forum ſpectant, neque digito quidem attingere ſolent: eodem ferme loco, & Aulici ſunt habendi,

Aulici eccleſiaſtica dignitate inſigniti.

& præſertim qui eccleſiaſtica aliqua dignitate ſunt inſigniti, quibus circa ſuarum eccleſiarum adminiſtrationem, & multiplicia negotia impeditis non vacat multos annos in eius iuris ſibi paranda cognitione conſumere, cum tamen paſſim ea illis occurrant, quæ non poſſint ſine illius iuris notitia explicari: ſiue igitur ad quæſtum, ſiue ad proprium vſum huius iuris cognitionem referas, neutris harum Inſtitutionum editio ingrata eſſe debet. Si quidem ij, qui ad quæſtum rem totam referunt, eo ipſo anno, quo iuris ciuilis deſinunt audire prælectiones, & ad Pontificium ſe transferunt vix vnius, aut alterius tractatus cognitionem aſſequi valent.

Qua hodie interpretandi ratio inualuerit.

Ea enim his temporibus inualuit interpretandi ratio, vt interdum vix duobus, aut tribus menſibus vnius decretalis interpretationem abſoluant: ita fit, vt iuuenes perpaucorum ſolummodo tractatuum notitiam tenentes ſeſe, vel domum recipiant, vel ad ciuilia obeunda munera conferant, & ſæpe incidunt quæſtiones, quarum prima illa rudimenta ne olfecerunt quidem, adeo, vt ſedes ipſas principales incidentis quæſtionis miſere interdum emendicare cogantur his igitur hoc certe commodum libet hic noſter afferet, vt, ſi vel menſem in eo diligenter perlegendo ponant, quocunque ſub tractatu emergens quæſtio reponatur, ex illius lectione ſi non deciſionem, quam tamen ſæpe ſunt ibidem inuenturi, at certe loca, vnde quæſtionem ſoluere poſſint, nota nullo negotio habere valeant.

Generalis terminorũ cognitio multũ confert.

Quod quidem & ad laborem leuandum, & ad vitandam grauem temporis iacturam, quàm quis diu quærendo facere cogeretur, valet plurimum: vt omittam interea, quod generalis illa omnium, quæ Pontificio iure continentur, rerum cognitio incredibile eſt, quantum mentis tenebras excutiat, & ad vnumquodque quantumuis abſtruſum inueſtigandum adiuuet. His vero, quibus circa Theologiæ cognitionem, vel alia negotia occupatis in iure Pontificio perdiſcendo non vacat multos annos collocare,

Iuris ciuilis cognitio adiuuat volentes profiteri Ius canonicum.

non modo vtiles erunt Inſtitutiones iſtæ, verum etiam omnino neceſſariæ. Ac primum quidem quomodo hi nulla iuris ciuilis cognitione imbuti, quæ proculdubio multum adiuuat, audebunt tantam prouinciam aggredi? Quomodo Decretales ipſas inciſas, & plerunque [illegible] facti ſpeciem continentes ferre poterunt? aut ſi poſſint, quem inde [illegible], vt ſunt iuſtitiæ, & æquitatis pleniſſimæ, ita tanquam ad co[illegible] ab auctoribus conſcriptæ, nullam certe ordinem co[illegible]

Decretũ Gratiani.

[illegible] ibi ex libro Gratiani (quem decretum appellant)

lant conſequi poterunt, ſed non eſt incognitum quantum illius libri nutet auctoritas, quam etiam perplexo ordine conſcriptus ſit: qui tamen vt ſit optime digeſtus, & totus aureus, certe multa ſunt in eo poſteriorum Pontificum conſtitutionibus immutata, & correcta, multa nouiter inducta, de quibus verbum in eo nullum inuenias: & ſi omnia ibi ſint, fuſius tamen inueniuntur pertractata, quàm vt his expeditam quãdam diſcendi viam ſequi cupiunt, quod quidem libri ipſius magnitudo ſatis aperte oſtendit. Sed neque Oſtienſis ſumma hos meo iudicio multum adiuuare poterit, nec enim libet ille ab auctore ad eum vſum, de quo nobis nunc eſt inſtitutus ſermo, editus fuit, ſed ſcripſit egregius ille vir, non minus conſummatis viris, quàm tyronibus, neque vt ſuo libro elementa Iuris Canonici complecteretur, ſed vt omnia, quæ vſque ad tempora ſua in iure tam Pontificio, quàm Cæſareo à quibuſuis interpretibus, quantumuis ardua, vel ambigua conſcripta eſſent, in librum ſuum congereret, quod ſatis perſpicue ex operis ipſius proœmio liquere poteſt vbi id ipſum auctor clariſſime teſtatur. Et procul dubio, ſi omnia, quæ in illo libro congeſſit, numerentur, plura ſunt quam ea, quæ tribus ipſis Iuris Canonici libris continentur. Accedat, quod illius lectio non poteſt non eſſe periculi pleniſſima, ſi quidem conſtat Oſtienſem antea ſcripſiſſe, quàm Bonifacij, Clementis, nonnullorumque aliorum Pontificum conſtitutiones promulgarentur, ac veluti Cytharædus, quantumuis peritiſſimus, ſi ea Cythara, in qua plures principaliores fides confractæ fuerint, pulſanda ſit, nullum ſuauem concentum reddere poterit, ſed obſtrepet verius, quàm perſonet: ſic vir ille inſignis, cui ſcribendum fuit multe antea, quàm bona pars librorum illius iuris, quod interpretabitur, eſſet in lucem edita, non potuit non multa dicere, quæ aliter, atque ipſe putauerit, hodie ſtatuta comperiuntur.

Oſtienſis ſumma.

Oſtienſis ſumma nõ eſt ſcripta ſolis tyronibus.

Grãdior eſt liber ſummæ Oſtiẽſis quã omnes canonũ libri

Lectio ſummæ Oſtienſis periculoſa & quãobrem.

Potuit quidem ipſe, quid maxime iuri, & æquitati pro tempore conſentaneum ſibi videretur, ſcriptis ſuis mandare, quid poſteriores Pontifices conſtituri eſſent diuinare non potuit. Quod item & de aliis pluribus dici poteſt: ſed demus, illum ſcripſiſſe nudiuſtertius, quis obſecro omnium rerum rudis ad Ius Canonicum perdiſcendum accedens, ſummamque Oſtienſis legendam aſſumens primùm quidem tam grandis libri machina non terreatur, atque inde legendo operi incumbens, ob tam multiplices (vt vocant) allegationes, ob tam varias antiquiſſimorum doctorum, quas recenſet, opiniones, ob tam multas quæſtiones, non adeo ſe multiplicium rerum mole grauatum ſentiat, vt in ipſo ſtatim limine (vt dicebat Imperator) deſertor fiat ſtudiorum, aut aliter, quàm cum labore maximo ſero eò perueniat, quò leuiore, & ſimplici via ductus citius cum maiore etiam profectu peruenire potuiſſet? Alenda profecto primo tempore ſunt ingenia, atque indulgentia quadam nutrienda, non aſperiorum tractatu rerum atterenda, aut difficultate numeroſæ, atque perplexæ inſtitutionis deterrenda.

A principio alenda ſunt ingenia non atterenda.

Et ſane ſi Oſtienſis liber huiuſmodi putetur, qui aliquem inſtitutionibus vllis locum non relinquat, iam & Iuſtiniani inſtitutiones fruſtra membranas occupabunt, ſi quidem & Placentinus & Azo, alijque nonnulli in ius ciuile ſummas (dicam audacter) elegantius, quàm in ius Pontificium Oſtienſis, conſcripſerunt. Quod ſi neque Placentinus, nec Azo, nec alius quiſquam ita ſcripſit, vt Cæſareæ inſtitutiones hodie ſuperfluæ exiſtimari debeant, neque iſtorum libris ad ius ciuile paratur ingreſſus, ſed per eas tantum ad illud primus nobis aditus patet. cur item, & de inſtitutionibus Iuris Canonici exiſtimari non debeat, non ſatis quidem perſpicere poſſum: denique vt ea, quæ Oſtienſis, & alij ſimiles ſcripta reliquerunt per omnes numeros penitus cognoſcere ad ſummam ſcientiæ neceſſarium eſt, ita incipientibus quædam breuius, ac ſimplicius tradi magis conuenit. Sed puto iis, qui metam contigerint, & in iure iſto Pontificio ita progreſſi ſunt, vt.

vix illis ſuperſit, in quo proficere vlterius valeant in hoc libro noſtro iudicando perinde accidere, atque ſi quis arduum, ac prærruptum iter ingreſſus emenſo longo ſpatio, terminum tamen tandem contigerit. Nam, ſi ad eundem locum expeditiorem quamdam viam ei quis polliceatur, aſpernetur, tum quod ei qui ad metam peruenerit, quamquam cum labore, nulla noua, qua illum ingredi oporteat, via neceſſaria eſt, tum etiam quod vix æquo animo pati poteſt, alios breui, ac quaſi nullo labore eò peruolare, quò, vt ipſe pertingeret, multum inſudauit, ac multos menſes conſumpſit. Cuius rei ex eo coniecturam facio, quod pauci ij, qui inſtitutum noſtrum non perinde mihi probare interdum videntur, hi ferme huiuſmodi ſunt, quibus libri huius noſtri vſus minime videatur neceſſarius, & qui didiciſſe malunt, quàm diſcere. Quamquam non deſunt multi ſeniores, docti etiam, ac graues viri, qui rem hanc mirum in modum collaudent, atque amplectantur. horũ ego tam multos in præſentia proferre poſſem, vt vel nuda illorum nomina vtranque paginam facere poſſint. Vt tamen vnuſquiſque de re tota poſſit exploratiùs iudicare, placuit breuiſſimum compendium, & prima totius operis lineamenta edere, ac quaſi Apellis tabulam in publico proponere: obteſtorque eos, qui lecturi ſunt (ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis.) vt ſi qua ſunt, quæ aut praue poſita iudicet, aut quæ quaque ratione illis non probentur mihi ante editionem nota facere minime grauentur, à quibus tantum abeſt vt aliquid mihi detractum putem, vt hoc ipſum maximi beneficij loco ſim repoſiturus. Neque enim ego is ſum, qui ei, qui in ſcriptis meis aliquid deſiderauerit, vel reprehenderit inimicitias denunciare velim: cuius enim eſſet hoc intemperantiæ, aut qui obtineri id poteſt, vt homines etiam quæ non probent, laudent? immo hæc reprehenſio non ſolum ſine offenſione, verum etiam accidit cum gratia: ita enim ſe res habet, vt qui alterius librum corrigere conatur, ſi quid affert, quod in rem ſit, gratia ſit ei habenda: ſin autem, vt eius ſaltem ſedulitatem amare debeas.

Malunt homines didiciſſe, quam diſcere. Non tamen vt quis ſurripiat.

Gratiæ ſunt ei agendæ qui alienum librum conatur emendare.

***

FINIS LIBRI TERTII.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CÆSAREI, ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE.

Prælectio in Rubricam extr. de Teſtamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO
I. C. PERVSINO AVTORE.

IN VIRTVTE, *ET FORTVNA.*

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM.
M. D. LXXXIIII.
CVM PRIVILEGIO.

ILLVSTRISSIMIS ET ERVDITISSIMIS HENRICO ET CAMILLO GÆTANIS FRATRIB.

Ioan. Paulus Lancelottus I. C. Peruſinus S. D.

DVM poſt peractum felicißime curſum ſtudiorum veſtrorum reditum in patriam paratis, quam magnum in hac noſtra Peruſina Accademia veſtri deſiderium ſitus relicturi, cum argumentis multis tum. ex eo facile potuimus conijcere, quòd quamprimum eſt id auditum, bona pars iuris ſtudioſorum, qui non omnino prima initia vrgebant: ſed qualeſcunque in iure progreſſus fecerant, vos quaſi duces quoſdam ſecuti in album Iuriſconſultorum referri ſe, atque adſcribi curauerunt, vobis hinc diſcedentibus & ipſi euolaturi. Quis enim non torqueatur, qui diu ſuauißima veſtra, atque omni genere virtutum, ac leporum refertißima conſuetudine frui ſolitus intelligat ſibi in poſterum tanta veſtra humanitate, & tanta comitate, demum tam illuſtri bonitatis, & prudentiæ ad limitandum propoſito exemplari eſſe carendum? At illi hinc diſcedentes quoquo ſaltem modo deſiderium fruſtrantur ſuum Nobis autem interpretibus quid erit agendum, quibus neque hinc commigrare licet, & nibi ominus diſceſſus veſter eſt ægerrime ferēdus, verendumque eſt etiam ne magnorum præſtantißimorumque virorum (quibus Romana curia abundat) conſuetudine implicitis vobis tenuiores, inelegantioreſque abſentes amici, vel inuitis, ex animo penitus affluant, quanam ratione iacturæ huic noſtræ occurramus? Ceteri, quid acturi ſint, neſcio. Ego quidem (quando aliter conceptam ex diſceſſu veſtro animi moleſtiam excutere non licet) eos nunc mihi imitandos eſſe ſtatui, qui aliquo ſibi neceßitudinis vinculo coniunctis longam peregrinationem adornantibus imagunculam, vel anulum, vel quid his ſimile proficiſcentibus largiuntur: quo largientium memoriam diutius abſuturi retinere, ac conſeruare valeant, ſitque inter eos mutui (vt Poeta inquit) amoris monumentum, ac pignus. Id autem erit huiuſmodi quod & vobis & mihi maxime congruere exiſtimaui: nempe libellus DE COMPARATIONE VTRIVSQVE IVRIS: quo nos hoc anno noſtris interpretationibus præluſimus, iuſque ipſum Pontificium Cæſareo longe preſtare oſtendimus. Conuenit autem id (quidquid eſt munuſculi) vobis quam maxime, non modo quòd eius iuris fueritis ſemper ſtudioſißimique peritißimi nunc habeamini, verum etiam quòd id ipſum per Bonifacium octauum gentilem veſtrum Pontificem Maximum, maximum incrementum receperit, cum illud rude, atque inchoatum tantum antea vndique prope abſolutum Sexti (vt appellamus) editione reddiderit. Mihi vero & idipſum congruit, quod in eo iure interpretando ætatem conſumpſi fere omnē, viamque eius capeſſendi expeditiorem poſteris aliquando reddidi. Accipietis igitur lucubrationum noſtrā quaſi exiguam quamdam Iuris Canonici imaginem, rudi tamen manu depictā, quam ego ſi proprijs coloribus effingere, & ad viuum reddere potuiſſem, nihil dubito quin (quod Plato de virtute dicere ſolebat) mirabiles ſui amores apud ſtudioſos omnes excitaret. Sed qualemcunque illam accipietis tamquam noſtræ in vos teſtem obſeruantiæ, non vt eam ab inuidorum obtrectationibus (vt vulgo ſcriptores à ſuis patronis efflagitare conſueuerunt) auctoritate veſtra tueamini: neque enim ita ſcripta eſt, vt inuidiam apud quemquam excitare debeat, & qui aduerſus inuidos, detractoreſque ſe præmuniunt, ij videntur mihi eodē tempore de ſe ſentire glorioſe ac ſuperbe, de ceteris praue, ac maligne. Tum is ego ſum ſane, qui illorum ſcriptis ſoleam admodum inuidere, qui plurimos habēt inuidos, inuidiamque ipſam illis vehementer inuideo, atque vt in hominibus ſenectutem, ita in ſcriptoribus inuidiam optatißimum malum appellare conſueui. Nam & ſi ea per ſe praua eſt ac deteſtanda, eſt tamen teſtis virtutis, nec niſi ſumma petere conſueuit, à ſummitate autem noſtra tam procul abeſt lucubratio, quàm ad eam accedit prope veſtra in me beneuolentia, meaque in vos vicißim obſeruantia: quarum vtraque ita iam peruenit ad ſummum, vt incrementum recipere non poßit, vtque vos ego auditores habuiſſe glorior clarißimos: ita vos contra doctorem audiuiſſe me non omnino obſcurum recordari ne dedignemini. Peruſiæ id. Maij. 1573.

DE

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CÆSAREO, ET VTRIVSQVE interpretandi ratione.

Io. Pavlo Lancelotto Avctore.

Erga homines qualiter ſe habeant leges.

LEGES omnes, ac iura omnia in dirigendis humanis actionibus ad bene, beateque viuendum, non aliter ſe habent, quam habenæ, frena, & calcaria ad incitandos, & moderãdos greſſus, & curſus equorum. vnde cum lex iubet alieno abſtinere, ab iniuria temperare, neminem denique hominem lædere, contrafacientibuſque pœnas addit, nobis, ac cupiditatibus noſtris quaſi frena quædam inicit, & habenas premit, flagelliſque coercet. Cum vero honeſta iubet, atque ad ea præmiis nos allicit, naturæ humanæ ad bonitatem ſtimulos addit, & calcaria ſubdit: demum cum quædam benigne indulget, permittit, vel tolerat, habenas laxat. Sed tamen tam cohibendo, quam incitando, quam etiam indulgendo ad vnicum tantum, ac certum finem genus humanum dirigit, nempe ad bene, beateque viuendum.

Vna mens humana, vnus intellectus.

Leges diuerſa ac contraria.

Sed illud mirum accidit hac in re: nam cum humana mens vna ſit, vnus tantum ſit humanus intellectus, vna demũ generis humani natura: cui moderantur leges, vniformes & illas eſſe oportuit, & decuit, cum tamen interea illæ multæ ſint, tam varia, tam contraria vni homini præcipientes: vt ſpeciem interdum nobis referant plurium inſeſſorum eundem equum in varia, ac diuerſa eodem tempore agentium, & diſtrahẽtium: ita vt quo tempore hic calcaria admouet, eodem etiam ille habenas contrahat, alius in girum vertat: quo nihil videtur fieri, excogitarive potuiſſe incõgruentius, & abſurdius. Nam cum leges nobis dominentur, certe vel Euangelica veritate admonente duobus dominis diuerſa, immo contraria iubentibus obtemperare, non magis poſſumus, quam equus eodem tempore curſum arripere, ſiſtere, ac circumduci. Huius rei exempla ſunt in promptu, nam vt omittamus magnam inter ius naturale, & gentium diuerſitaté, quæ nemini nota non eſt quam magna eſt diuerſitas inter ius Pontificiũ, & Cæſareum: quibus duobus vniuerſa ferme Chriſtiana reſpublica regitur: quã multa vtroque iure ſtatuta municipalibus legibus quotidie immutãtur. Ecce ius ciuile, vt ſit litiũ finis, induxit vſucapiones, & præſcriptiones, quas diſpoſuit procedere, & compleri etiam ſi poſſeſſori mala fides ſuperueniat. l. cum notiſs. C. de præſcript. xxx. vel xl. ann. At ius canonicum inhibet omnino præſcriptiones ſcientia rei alienæ, & ſic mala fide ſuperueniente. cap. vigilanti. & cap. fin. de præſcript. cap. poſſeſſor. de re iudic. in vj. idque (vt quidam,

Vſucapio quã varie conſiderata.

ſcrupuloſiores volunt) etiam ſi completa præſcriptione mala fides ſuperueniat, Bald. in Authent Ad hæc C.de vſu. Ius vero gentium hunc per præſcriptionem dominia quærendi modum non agnouit, iure vero naturali nec dominia quidem ipſa erant cognita, cum omnia commonia tunc eſſent, l. ex hoc iure. ff. de iuſt & iure. Eadem apparet iurium diuerſitas in matrimoniis contrahendis. Nam iure quidem naturali primæuo vel qualibet maris, & feminæ coniunctio pro matrimonio haberi poterat, inſtit. de iur. nat. gent. & ciuil. in princ. Ius gentium ſtrictius circa eam rem egit, vetuit enim certas perſonas coniungi, & coniunctas inceſti crimine damnauit, l. quod ſeruus. ff. de cond. ob cauſ. Adhuc ſtrictius ius ciuile, quod aliàs nuptias præter eas, quæ erant iure gentium prohibitæ, illicitas declarauit, Authent. de inceſt. nupt. per tot. ſtrictiſſime omnium ius canonicum, quod prohibitiones nuptiarum fuſius, quam gentium, vel ciuile extendit, extr. de conſang. & affin. per tot. Sunt & in ea re etiam regionum conſuetudines, quæ ab his, quæ à iure, vel Cæſareo, vel Pontificio traduntur, interdum recedunt, cap. 1. de ſponſ. & cap. j. vbi Doctor. de cogn. ſpir. Sexcenta adduci poſſent huiuſmodi exempla, in quibus iura naturæ cum iure gentium pugnant. Item ciuilia à Pontificiis diſſident, & à iure gentium. Quinimo ſæpe ius ipſum ciuile, vel ipſum ius Pontificium ſibi minime videntur conſtare, & in vna eademque re diuerſa ſtatuere deprehenduntur. Quod quidem qui iura tenent præſcriptionum, & matrimoniorum inficiari non poſſunt, cum circa ea idem ius diuerſa ſanciat, fac. cap. con debet. de conſang. & affin. C. de præſcript. longi temp. per tot. & C. de præſcript. xxx. vel xl. ann. per tot. Vnde nihil videri poteſt homine ipſo miſerius, qui cum his legibus parere teneatur eodem tempore tam varie diſtrahitur, & ab explicandis certa ratione negotiis, ac, rebus certa via pertractandis, ad quas vno iure vrgetur, atque impellitur, alio iure retrahatur, ac diuellatur, non ſecus atq; ſi equus eodẽ tẽpore calcaribus vrgeatur, frenis cohibeatur, habenis circũuoluatur.

Matrimoniorum materia quã varie conſiderata.

Sed hæc omnis admiratio facile ceſſabit, ſi ſcierimus nihil mali poſitum in rebus eſſe: ſed tantum in earum vſu, vnde veluti ſi inſeſſor recte calcaribus, atque habenis vti ſciat, facillime, atque feliciſſime, longa, atque aſpera itinera conficiet: contraque ſi neſciat, nihil vel in patenti planicie progredietur. Sic ſi horum variorum iurium originem, naturam, tempus, locum, finem, bene quis habeat cognitum, ita iis vtetur, vt magna ex eis ad bene, beateque viuendum ſibi prouenire adiumenta ſentiat. Quæ res vt clarius appareat, pauca ad rem pertinentia de hominis natura, ac variis qualitatibus percurramus. Atque interim vos auditores optimi, quam mihi hactenus præſtitiſtis in audiendo attentionem, eandem etiam in poſterum accommodate. res enim nec vulgaris eſt, & à nobis ea diligentia tractabitur, vt hic nodus penitus diſſoluatur, eloquentiam tamen, aut linguæ candorem nemo à nobis expectet hoc tempore, quemadmodum enim in ſacra Deo virgine fucus, ac cincinni proculdubio vituperandi eſſent, ita in Canoniſta veneres in oratione aucupari, & lauticias vocum affectare vitio vertendum eſſet. permittamus nos hæc leuiorum quarundam rerum doctoribus, nam & mollis inceſſus, & ludibundi oculi hiſtrionem quidem, ac ſaltatorem valde decent, grauem ciuem, ac patritium non decent. nec idem ornatus eſſe debet matronæ, qui puellæ; nec eadem Canoniſtarum, quæ oratorum, vel hyſtoricorum eſſe debet oratio, immo magnopere cauendum eſt nobis interpretibus, ne dum eloquentes, ac Latini haberi volumus, vel alio interprete indigeamus, vel auditor oratione, quaſi calamiſtrata illectus, ita in ea demoretur, vt ad rerum grauiſſimarum medullam non pertingat, ac peruadat. & cum canones ipſi, quos interpretamur, craſſiore quodam dicendi genere conſcripti ſint, indecens profecto eſſet interpretem ipſorum canonum ob affectatam in dicendo elegantiam magis indigere interpretatione, quam ipſos canones, quos interpreteris, vt omiſſa

Mali nil in rebus ſed in vſu.

Canoniſtæ an ſit affectare eloquentiam.

Iuris interpretibus cauenda affectatio linguæ politioris.

omittamus interea, quod & ſi omnino ceſſaret obſcuritas, minime tamen decet eum, qui famulatur nitidiore, ac ſplendidiore pallio indui, quam ipſum dominum. Sed iam ad propoſitæ quæſtionis ſolutionem accedamus.

Homo quinq; modis conſiderari poteſt.

Homo, cuius ſolius cauſa omnes mundi leges inſtitutæ ſunt, ac promulgatæ, conſiderari poteſt quinque modis. Primo conſiderari poteſt in ſuo tantum genere, id eſt, vt animal, ac creatura ſenſibilis, non tamen rationabilis. Secundo in ſua ſpecie, id eſt, vt homo, & ratione pollens. Tertio tamquam ſubditus Romano Imperio. Quarto tamquam ſubditus ſedi Apoſtolicæ. Vltimo conſiderari poteſt tãquam ciuis, & municeps cuiuſque ciuitatis, puta Bononienſis, Peruſinus. Quemadmodum autem variis modis conſideratus, ita etiam variis iurium, vel legum ſpeciebus vtitur. Nam ſi conſideretur in ſuo tantum genere, hoc eſt non vt homo, & rationalis creatura, ſed vt animal, & creatura ſenſibilis, eo iure vtitur. quod naturale appellamus, & quòd natura omnia animalia docuit: vnde marem feminæ coniungi, liberos procreare, educare, dicitur homo facere iure naturali dictãre, quòd hæc omnia non magis homines natura docuerit, quam cetera animantia. Videamus etenim (inquit text.) cetera quoque animalia iſtius iuris perita cenſeri, inſtit. de iur. na. gent. & ciuili, in princ. Sed conſideratus homo in ſua ſpecie, & tamquam homo vtitur iure, quod gentium appellamus, propterea quod eſt commune omnium populorum. §. ſingulorum. inſtit. de rerum diui. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. quo iure inductum eſt, vt fidem ſeruemus, pacta non frangamus, vt Deos, Patriam, Parentes obſeruemus, & colamus. l. j. ff. de pact. l. j. ff. de conſtitut. pecun. l. vt vim. ff. de iuſtit. & iu. quæ gerere nulli animantium cæterorum natura conceſſit, ſed ſoli homini. Si conſideretur homo, vt ſubditus Romano Imperio, vtitur iure ciuili Romanorum, quod hodie commune appellamus. §. ius autem. inſtitut. de iur. nat. gent. & ciuil. l. j. C. de ſum. trinit. & fi. cath. Si conſideretur vt ſubditus Eccleſiæ Roman. vtitur iure Pontificio, ſiue canonico. Si conſideretur vt ciuis cuiuſuis ciuitatis, puta Bononienſis, Peruſinus, vtitur propriis ſtatutis Bononienſis, & Peruſinis, vel alterius ciuitatis, vel loci.

Homo variè cõſideratus, variis legibus vtitur.

Iuriũ cũctorũ finis vnus conſeruatio.

Porro horum quinque iurium, licet inter ſe diuerſorum vnus eſt finis, variari tamen videtur propter varias qualitates, re autem ipſa vnus eſt: eſt autem is, CONSERVATIO: finis iuris naturalis, quod conuenit homini in ſuo tantum genere conſiderato, eſt conſeruatio ipſius generis: nam maris & feminæ coniunctio, filiorum procreatio, educatio, quæ omnia iure naturali ſunt inducta, nullum alium habent finem, niſi generis ipſius conſeruationem, & perpetuationem, quod genus his mediis efficitur immortale, & propterea pulchre text. in Authent. de nupt. in princip. inquit, Ex filiorum procreatione renouata genera manent, & matrimonium artificioſe immortalitatem introducit. Iuris gentium, quod homini competit non ſimpliciter tamquam animali, & creaturæ ſenſibili, ſed tamquam homini, & rationali creaturæ, finis eſt eadem conſeruatio, ſed non tam generis, quam quatenus illa eſt rationis particeps, & ab aliis ſpeciebus differt; vnde conuentiones, contractus, & alia iure gentium inducta, quorum præter hominem animantia cetera ſunt expertia, ratione ſuadente, & humanis neceſſitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conſeruationem ſocietatis humanæ: in quibus, & ſi quædam ſint per quæ prima facie potius videatur deſtrui humana ſpecies, quam conſeruari, vt ſunt bella, captiuitates, ſeruitutes: nihilominus ſi conſideretur homo, vt ratione pollens, & cum ratione viuens, & non tamquam corporaliter, & ſenſibiliter tantum viuens, vt pecora, & bruta, etiam bella, captiuitates, & ſeruitutes tamquam probabili, vel neceſſaria ratione inductæ conſeruant rationalem hanc creaturam: nec enim alia ratione permiſſa ſunt bella, niſi

Matrimonium cõcilíat immortalitatem generis.

Bella etiã, & ſeruitutes hominem in ſua ſpecie cõſeruãt, & qua ratione.

vt quiete viuere poſſimus in pace. Finis vero iuris ciuilis eſt, vt hominem conſeruet, quatenus eſt animal politicum, dirigitque eius actiones ad beate viuendum in rep. in certo numero hominum certæ nationis, vel certi loci. Siue hoc ſit ius ciuile Romanorum, ſiue alterius cuiuſcunque ciuitatis. Itaque ciuilis iuris finis eſt ciuilis quædam amicitia, quòd præclare admodum vt omnia explicat Ariſto.lib.j. Eth. ſecundum quem nihil eſt aliud Ius, quam ordinatio ciuilis ſocietatis. Nec enim aliud eſt ciuitas. quā multitudo hominum collecta ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ legum conſenſu eſt vitæque coniuncta, vt diſerte explicat Agricola de Dialect. inuentione. cap. v. Pontificij vero iuris finis eſt multo, quam aliorum excellentior, conſeruat enim hominem, quatenus eſt Chriſtianus, & quatenus vitam aliam, & æternam ſperat, nec humanam ſpectat ſolum amicitiam, ſed etiam cæleſtem, non Romanæ, Venetæ, vel alterius ciuitatis, ſed cœli nos facit ciues. demum non hominum ſolum nos amicos facit, ſed Dei, iuxta id, quod in ſacris litteris habetur: Non habemus hic ciuitatem permanentem, ſed aliam futuram inquirimus. Ius autem hoc Pontificium ceterorum omnium iurium fines, vel qualitates potius amplectitur quidem, ſed ita, vt interim æternæ ſaluti diſpendium, adferri non patiatur. Quod ita diſcurrendo facile demonſtratur. Finis iuris naturalis primæui eſt generis ipſius conſeruatio, & ea propter, vel quælibet maris, & feminæ coniunctio eſt eo iure permiſſa: immo inducta, huic quidem fini minime aduerſatur ius Canonicum, immo amplectitur, vt apparet ex his, quæ de matrimoniis dicto iure traduntur. Sed cum æque genus ipſum humanum conſeruetur, ſi coëant homines certis legibus, ac ſi nullis, & concubitu vago, cum promiſcuus coitus, & indiſtinctus puta aſcendentium, & deſcendentium impediat æternæ beatitudinis finem, receſſit ab hac (vt ſic loquar) indiſtinctione ius Pontificium, adhæſitque legi diuinæ, & certas huic coniunctioni leges poſuit, per quas generis conſeruatio, & iuris naturalis finis non impeditur. Ius gentium permiſit bella, & quaſi neceſſitate vrgente ſuo tempore indiſtincte legitima eſſe ſtatuit, ſed quia iniuſtam cauſam belli gerando tueri æternæ beatitudini aduerſatur, Ius canonicum nulla bella permiſit, niſi quæ iuſta eſſent, puta, contra infideles, contra hæreticos, contra quoſcunque contumaciter rebelles, not. in cap. ſicut iij. de iureiur. Ecce, quod Ius Pontificium non ſimpliciter à iure gentium recedit, ſed ſolum inquantum illud æternæ beatitudini aduerſatur, non ergo quærit ius canonicum ſpeciem humanam deſtruere, ſed potius, perpetuo, & immortaliter conſeruare, vnde conuentiones honeſtas, & cetera iure gentium inducta amplectitur, niſi æternæ ſaluti ſint aduerſa, cap. j. & per totum de pact. Iuri ciuili cordi eſt, ne lites fiant immortales, quia ſic nimium forenſibus iurgiis vexatur reſp. l. properandum C. de iudic. Sed cum dominum tam breui temporis fluxu fraudari dominio rerum ſuarum, eſſet non ſolum iniquum, ſed etiam æternæ ipſius poſſidentis ſaluti contrarium, receſſit in eo ius canonicum, & vt cauſæ iuſtitiæ complementum ſortiantur, noluit inſtantiam certis terminis præfiniri, ſed tamen interea amplexum eſt breuitatem litium, ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem, faciliorem que procedendi modum adinuenit, quam ipſum ius ciuile præſcribat, cle. diſpendioſam. de iudic. cle. ſæpe. de verb. ſignific. Ius ciuile, vt ſit litium finis, inuenit vſucapiones, & præſcriptiones, eaſdem approbauit ius canonicum, niſi inquantum æternæ ſaluti ſint contrariæ, quod tunc accidit, cum poſſeſſioni mala fides additur ſocia cap. fin. de præſcri. cap. poſſeſſor. de re. iu. in vj. Iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquiſitionem procedi non poteſt. l. ij §. publico ff. de adult. Abb. & alij in Rubr. de iudic. ſed cum hoc nihil aliud ſit, quam criminibus latibula fabricare, & in æternæ ſalutis diſpendium manifeſte vergat, iure canonico indiſtincte permiſſum eſt, vt poſſit per inquiſitionem procedi. gloſſ. & doct.

Ius ciuile ſecundū Ariſtote. ordinatio ciuilis ſocietatis.

Iuris Pontificij finis excellentior ceteris.

Quo nam modo ius canonicum fines ceterorum iurium amplectatur.

Conſeruatio generis per ius Canonicū cum iure naturali.

Bella per ius Canonicū cum iure gentium.

Litiū breuitas per ius Canonicū cum iure ciuili.

Vſucapiones per ius Canonicum.

Inquiſitio per ius canonicum.

doct.in cap.infames. vj.quæſt.j. retectis enim delictis quaſi ægritudine patefacta magis in promptu ſunt remedia:quæ ad ſanitatem,hoc eſt æternam beatitudinem perducunt, eodem fonte manat, quod omnia ſtatuta , & conſuetudines , quæ ſunt peccati nutritiuæ,improbat ius canonicum,nec eo iure ſubſiſtunt,habetur in cap.cum Eccleſia S.Mariæ.de conſtit.Hinc facile tria colligi poſſunt,quod horum iurium fines non ſunt contrarij,ſed vnus alium adiuuat potius,& quod ius canonicum omnes amplexum eſt, & redigendo ad normam Chriſtianæ religionis perficit. Secundum quod non ſatis iuſta eſt querela exiſtimantium,& dolentium eodem tempore ſibi contraria præcipi.Tertio claret, quanto ceteris iuribus antecellit ius canonicum , nimirum quantum æternum commodum temporali,infinitum finito,cœlum terris,amicitia cœleſtis humanæ.vnde non ſatis interdum admirari poſſum quid ſit,quod cum noſtrum ius iſtud Pontificium cæteris omnibus longe antecellat , iuuenes tamen non modo in hac noſtra Peruſina Academia,ſed etiã in ceteris totius Italiæ ei,& rari,& breuiſſimi temporis ſpacio dant operam:nam pauci:qui iuri Põtificio dant operam,id etiam ita efficiunt,vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & ſitim explere velle videantur,at in iure ciuili perdiſcendo nihil ſe conſecuturos putant,niſi inſenuerint,& totos ſeptem annos, atque interdum plures conſumpſerint : cum ius Pontificum Cæſareo præſtet non modo ſupradictis,verum etiam aliis nominibus multis.Et quoniam res,& locus poſtulant, & tempus patitur,& vobis quantum ex ſilentio veſtro,& attentione coniicere mihi licet,hæc à nobis inſtituta oratio,& diſputatio nõ eſt omnino ingrata, percurramus etiã breuiter originem primum vtriuſque iuris,ſecundo materiam, demum decidendi prudẽtiam,& ſanct.tatẽ,ita enim adhuc clarius quãtum alterũ alteri præſtet intelligemus.

Iurium fines non contrarij. Finis iuris canonici perficit fines aliorum iurium.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis eſt in promptu:ſumpſit enim initium à legibus quibuſdam curiatis,& legibus duodecim tabularum,edictis Prætorum,Imperatorumque conſtitutionibus,vt late traditur,in l.ij.ff. de orig. iu.at ius Pontificum non ab homine aliquo,ſed à lege ipſa diuina fluxit.cap.qualiter.el. ij.de accuſat.& per Ab.& alios in cap.j de tranſlat.Epiſcopo.non ſenatus Romanus,ſed ſanctiſſimi viri ex vniuerſo orbe ad celebranda Oecumenica concilia ductu ſancti ſpiritus congregati condiderunt. cap. canones. D.XV. demum ei Romanus Pontifex,& Vicarius Ieſu Chriſti incrementum dedit , vt traditur prolixe. D.XIX. D.XX. D.XXI. qui tantum dicitur præſtare Romano Imperatori quantum ſpiritus carni,& ſol ipſe Lunæ,vt habetur in cap.ſolitæ.de maior. & obed. & in cap.per venerabilem.qui fil.ſint leg.

Origo iuris ciuilis, & iuris canonici.

Materia iuris ciuilis.

Materiam , atque rerum quæ tractantur naturam , ac magnitudinem ſi ſpectemus vtriuſque iuris,non magis ab auro ferrum,&(vt inquit Poeta) à cupreſſis viburna diſtãt, quã à iure Pontificio Cæſareum:agit enim ius ciuile fere ſemper de rebus priuatorum exilibus,ac modicis,vti liceantne religare funes arboribus in ripa natis.§.riparum.inſtit. de rediui.an liceat piſcatori in littore ſiccare retia.§.littorum.d.titulo : an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo ſit capientis.d feræ.quæ ſit apium, columbarum, anſerum,pauonum natura.§.pauonum.§.gallinarum.an emplaſtrum factum alienis medicamentis ſit facientis.§.cum ex aliena:an is. cui relictus eſt vſus, poſſit vti oleribus, pomis,ſtramentis:item an poſſit vti Pecoribus ad ſtercorandum agrum inſtitut.de vſu & habi. Nec credantur hæc, & his ſimilia inſtitutionibus Iuſtiniani tantum contineri, quibus res quædam tenuiores,quaſi iuris ipſius prima elementa ad initiandos , & alliciandos rudium adoleſcentium animos,& ingenia continentur:nam eius farinæ rebus & digeſtorum libri pleni ſunt;quibus tamen non prouectiores modo ſcholares,verum etiam nullus iuris peritorum non aſſidue vtitur.hinc apud Vlpianum,an chartis legatis libri debeantur,& an libris legatis debeantur etiam libri non malleati. l. librorum

ff.de leg.iij.an lignis legatis carbones.& nuclei oliuarum debeantur,item an titiones,& ſulfurata contineantur.l. ligni. ff.de leg.iij. Vino legato an veniat acetum. l. j. ff.de vin. trit.& oleo lego.item an debeantur cum amphoris.l.iiij. §.ij. d.titulo: an cui dulcia legata ſunt, debeat habere ficus.l.fin.ff.de vin.trit.& ol an ſcopæ, & perticæ, quibus araneæ in domo deterguntur.& vas in quo ſapa coquitur ſint inſtrumentum fundi.l.quæſitum.ff.de fund.inſtru. An fullo teneatur,ſi veſtimenta mures roſerint. l. item quæritur. §.ſi fullo.ff.locat. Quis ſit optimus coquus.l.ſi quid. in fin. ff. de edict. an ſit ſanus, cui dens abeſt.l.cui dens, an & qui maxillam alteram maiorem, aut eminentes oculos, & cui os oleat.l.qui clauum.an & qui in lecto ſomno, vinoque ſepultus, aut etiam pigritia ſurgendi vrinam faciat.l.quæritur.§.puerperam omnibus.ff.de ædil. edict. quid iuris ſit, ſi mulio mulum plus iuſto onerâuerit, in l.ſi ſeruus. §. ſed & mulum. ff. ad l.Aquil.quid item ſi mulio impetum mularum retinere non potuerit. l. idem iuris. §. j.d.titulo.quid item ſi boues, aut arietes cornibus ſe inuicem laceſſunt.l.j.§ cũ arietes.ff.ſi quadr.paup. fec. di. qua pœna puniendus qui canem irritauit.l.item Mela. §. item. & cum eo. ff.ad l. Aquil. At ſicubi cauſa paulo maioris ponderis incurrerit, veluti ſi ſit petenda hæreditas: tunc vero quaſi de maximis rebus ſit controuerſia ſenatum, ac fere totum populum cognitorem aduocant, & eas centumuirales cauſas appellant.l.item veniunt.§. ait ſenatus. ff.de petit.hæred.l.ſed & ſi lege.§.j.ff.de peti.hæred.quod à centumuiris huiuſmodi cauſæ ſint terminandæ, quod ſatis luculentum argumentum eſt, quam parum graues cauſæ iure ciuili tractentur. Neque tamen ego inficior, hæc eſſe huiuſmodi, quæ in recte inſtituta Repub. ignorari non debeant, quemadmodum & alia multa, quæ longe ſunt tenuiora: ſed quod comparatione eorum, quæ iure canonico comprehenduntur valde ſint exilia, & quæ magna ingenia diu detinere non debeant, cum iure Pontificio ea potiſſimum comprehendantur, & tradantur, quæ maiora prope videantur cogitatione ipſa humana. Primum enim ius canonicum tractatum complectitur omnium ſacramentorum abſtruſum, & longe grauiſſimum, Chriſtianis hominibus cognitu apprime neceſſarium, de quibus in vniuerſo iure ciuili nec verbum inuenias, item quanta ſit vis atque efficacia iuramenti, docet ius canonicum, quis ſit Eccleſiaſticarum cẽſurarum vſus, docet ius canonicum, quatenus vota nos ligent, docet ius canonicum, denique quæcumque ſunt ardua iure canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium ſit immediate à Deo, an ab Eccleſia, vt in cap.per venerabilem.qui fil.ſint legit.& in cap.ſolitæ, de maio. & obed. an Imperator poſſit aduerſus Rom. Pontificem bellum indicere, in cap. ſicut.el.iij.de iureiur.an Papa poſſit ſe ſubiicere Imperatori, in cap. cum Eccleſia S.Mariæ.de conſtitut.quando ſuccedat in iuriſdictionem Imperatoris, in cap.quod ſuper.de voto.quando diſpenſet circa legem diuinam, in d.cap.per venerabilem.quando ſolus diſpenſet contra conſtitutionem concilij, in cap.ex parte.de capel. Monach.an ligetur dictis ſanctorum, an poſſit in fide nouum articulum inducere, in cap. cum Chriſtus, de hæret. denique omnia, quæ tam ad perpetuam cuiuſque beatitudinem pertinent quam ad felicem militantis Eccleſiæ ſtatum ſpectant, ius canonicum proprio ſibi iure vendicat in quibus & ſi quædam, vel etiam multa à ſacra Theologia accepit, non propterea illa eadẽ ſunt iuris canonici minus propria. Nam vt ad Theologos quidẽ ſpeculari, ac diſputare ſpectat, ſic ſtatuere, decernere, & firmare, quæ ab ipſis euentilata ſunt, ad Romanos Pontifices, & ſacroſancta concilia, id eſt, ad auctores, & (vt ſic loquar) ad parentes iuris canonici pertinet. Poſuimus hucuſque in tuto (niſi fallimur) ius Pontificium Cæſareo præſtare non modo ratione finis, ſed etiam ratione originis, & materiæ. Videamus poſtremo loco, ſi quando idem caſus vtriuſque iuris cenſura terminetur, quod nam hotum ad ſcopum iuſtitiæ bonitatis, & æquitatis proprius accedat, & ſane

Magnitudo, & grauitas rerũ cõtentarũ in iure Canonico.

Ius Canonicũ à ſacra Theologia multa mutuatur.

auſim affirmare tanto ſanctius, & prudentius iure Pontificio, quam Cæſareo res decidi, ac terminari: vt qua parte iuris ciuilis deciſiones à iure canonico diſſident, non tam bonum, & æquum, cuius artem profitetur ſe tradere, quam ſcelus quodammodo continere videantur: quod quidam collatis circa eaſdem facti ſpecies iuris vtriuſque determinationibus ſatis liquido apparere poteſt, quaſlibet innumeras adducere poſſemus, paucis tamen, quæ rem ipſam luculentiſſime demonſtrabunt contenti erimus, imitati iuriſconſultum, in l. ſi ita vulneratus. §. fi. ff. ad l. Aquil.

Collatio terminationũ iuris canonici, & ciuilis circa eaſdem facti ſpecies.

Titius humana lapſus fragilitate cum propria conſanguinea rem habet, ex nefario concubitu contra parentum vota proles naſcitur, videamus quomodo circa hoc factum ius ciuile diſponit? deinde quomodo ius canonicum. Ius ciuile prolem hanc vehementer inſectatus, nam horum filios nec naturales nominari permittit, ſed hoc tolerari poteſt, Iubet hos ab hæreditate paterna eſſe penitus alienos: & hoc ferendum erit. Iubet alimenta negari: at hoc eſt immaniſſimum, quod nec humanus ſenſus ferre poteſt [Ex complexu (inquit) nefario aut inceſtu, ſeu damnato liberi nec naturales ſunt nominandi omnis ſubſtantiæ indigni beneficio, vt nec alantur à patre.] Repeto abſurdiſſimum verbum, [vt nec alantur à patre.] Iubet igitur ius ciuile his filiis à parentibus contra ius naturale alimenta denegari, iubet necari, nec enim aliud eſt negare alimenta, vel ipſo iure ciuili id teſtificante, quam interficere. l. vel necare. ff. de lib. agno. & quod grauius eſt iubet à patre necari, & tamen qui alieno, potius quam proprio laborant vitio pœna digni non erant ipſo iure ciuili fatente. l. lege duodecim tab. C. de natur. lib. Quod ſi quaſi Romulum quendam, vel Cyrum, quos licet expoſitos ad ſummam tamen imperij perueniſſe teſtantur hiſtoriæ: & hos diuinus fauor adiuuerit, quos tam acerbe ius Cæſareum inſectatur, vt non ſolum viuant, verum & diuites fiant, an ſi pater, hoc eſt, totius patrator ſceleris mutatis fortunæ vicibus egeat alendus ſit ab eis, iure ciuili, videamus? & alendum eſſe conſtat. Authent. de inceſt. nupt. in fi. princip. & hoc non reprehenderim. Sed quanam ratione filius, qui vt ex damnato coitu natus ſit, nihil tamen commiſit, quam ob rem puniretur fame necandum à patre ſtatuit ius ciuile: patri autem qui auctor eſt totius ſceleris parcit? cur inſontes pœnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudentius ius canonicum quod (vt habetur, & legitur, in cap. cum haberet. de eo qui duxit in vxor. quam per adult. pol. vtrumque viuere patitur. Sed ita viuere, vt in patre delictum impunitum eſſe non ſinat, & in filio effectum nefariæ coniunctionis deteſtari appareat. Viuit quidem pater, & hoc eſt humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia, arctiſſimæ pœnitentiæ ſubditur pater, eſt iuſtitiæ quæ delicta impunita minime derelinquere debet: eſt prudentiæ, & charitatis, vt & ipſe ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo ſuo arctiſſimæ pœnitentiæ ſubditus ceteros abſtinere, & innocentes eſſe doceat, viuit filius, nec à patre necandus, vt ſtatuit ius ciuile, ſed alendus, quia nihil peccauit. d. l. lege xij. tab. non numeratur inter liberos, ſed paternæ ſubſtantiæ alimentis exceptis eſt penitus expers, vt decus matrimonij ſeruetur, & vt parentes in huiuſmodi filiis ſeuerius puniantur, dum eos non ſolum à paterna ſubſtantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuentur: vnde ſi hæc diligenter expendantur quis dubitet iuris canonici prudentiam iuri ciuili longe anteponi oportere?

Aut. ex cõplexu. C. de inceſt. ampl.

Aut. de inceſt. nupt. in princ.

Ius ciuile pœnis afficit inſontes delinquentes ſublenat.

c. cum haberet. de eo, qui cog. con. vxo.

Aliud rurſus præbet nobis humana fragilitas eiuſdem farinæ exemplum. Pater filiam domi ſuæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæſareum permiſit, vt in ipſa deprehenſione propriam filiam pater interficiat, propriis viſceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam ſi forte ſit prægnans.

l. quod ait. ff. de adult.

Batt.

l. quod ait ff. de adult.

Bart. in l. Imperator. ff. de ſtat. hom. Felin. in cap. ſi vero de ſenten. excommun. Quid poteſt inhumanius cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fed.ſſimo ſpectaculo exorta, non ad ſeuiſſi na propoſita impunitate vrgendus. peccauit quidem filia, & punienda eſt, ſed vbinam auditum, vt vnum peccatum alio grauiore peccato tolli poſſit? adulterium parricido puniatur? Quanto Ius canonicũ ſanctius, quod patris, & mariti manus à proprio ſanguine mundas eſſe iubet, nec tamen impunitam adulteram eſſe ſinit: ſed ita punit, vt appareat pœnam ad delinquentis ſalutem tendere, atque ad eos ipſos, quos corrigit iuuandos, non ad ſeuitiam. Non enim occiditur adultera, ſed thorus ſeparatur, & in arctiſſimum monaſterium ad pœnitentiam agendam femina detruditur. cap. de benedictio. xxxij. quæſt. ij. & per totum. At (inquis) ius ciuile ſtudet non commodo cuiuſque priuati, ſed communi vtilitati. Sed quantum præſtat cum communi vtilitate, ſingulorum etiam vtilitatem coniungere? quod egregie præſtat ius canonicum. Quid multa? inducit interdum ius ciuile, quæ commune vtilem potius impugnent, quàm tueantur. Vſuras voraginem eſſe patrimoniorum, perniciem rerum publicarum nemo eſt qui neſciat nemo eſt qui non prædicet. cap. j. de vſu. in vj. cap. poſt miſerabilem. de vſu. in antiq. & tamẽ ius ciuile, non modo eas permittit, ſed fouet etiam, atque ad eas petendas efficaciſſimas actiones accommodat. leg. eos. C. de vſu. item quid magis expedit communi vtilitati, quam pacta, & conuentiones ſeruari iure ipſo ciuili id teſtante. l. j. ff. de pact. l. j. ff. de conſtit. pecu. ius ciuile non dat ex pactis actionem, & ſine executione quodammodo eſſe patitur, & quod maxime mirari poſſis, actionem ex ſtipulatione dat efficaciſſimam. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. de pact. inſtit. de verb. oblig. in princip. at quid quæſo inter pactum, & ſtipulationem intereſt? reſpondet argutulus legiſta, quod in ſtipulatione præcedit interrogatio, ſubſequitur reſponſio, quæ reſponſio cenſetur magis deliberata præcedente interrogatione, tanti eſt ergo præceſſiſſe, vel non præceſſiſſe interrogationem, vt vno quidem caſu conuentio executionem promptam habeat, alio non habeat? Quid quod ratio, quam aſſignant contrarium ſuadet potius, maior enim ineſt animi deliberatio in pacto nudo, quã in ſtipulatione: nam cum reſponſio, vt ciuilis iuris conſulti volunt, debeat præcedentem interrogationem ſtatim ſubſequi, alioquin non valeat l. j. de verb. oblig. quæ tam breui temporis ſpatio animi poteſt eſſe deliberatio? quod conſilium? nimirum nullum, cum ſapiens ipſe prædicet, celeritatem conſilio inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longum tempus ad deliberandum, & cum ex diuerſis animi motibus ſenſim in vnam ſententiam quaſi ex diuerſis partibus in eundem locum paciſcentes cõueniant. l. j ff. de pact. vtique id non niſi magno conſilio, & propenſa deliberatione fieri poteſt, ergo vel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, vel certe non minor, quam ſtipulationi. At ius canonicum aſpernatum inanes has, ac futiles ſubtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, vt traditur cap. j. de pact. nam quid eſt aliud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendæ fidei præbere occaſionem? quid eſt aliud dare actionem, quam ſtudere vt promiſſa impleantur?

C. de benedictio. xxxij. q. ij.

Pactum. ſtipulat.

Celeritas inimica conſilio.

Exceptio non numeratæ pecuniæ.

Simile eſt: quod de exceptione non numeratæ pecuniæ ſtatuit ius ciuile ſpe futuræ numerationis. Confitetur Titius publico documento ſe recepiſſe pecuniam mutuam, quam vere non recepit, biennio tranſacto falſus creditor repetit pecuniam, quam non mutauit, excipit Titius non fuiſſe numeratam pecuniam, non audit hunc ius ciuile, & agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat, dolum fouet, denique egenum fortunis ſpoliat, eſt ergo hoc humanam ſocietatem iuuare? vel remp. bonis moribus, ac legibus informare? At quanto ſanctius ius canonicum, quod ad probandum non numeratam pecuniam etiam poſt biennium facultatem tribuit, quod ſciat numquam decere, quemquam

Axiomata iuris ciuilis.

quam cum aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus ſemper obuiãdum. cap. locupletari. de re. iur. in vj. eodem fonte manant illæ iuris ciuilis ſententiæ, ac principalia quædam axiomata, licere contrahentibus ſeſe inuicem fallere. l. in cauſæ. §. Pomponius. ff. de minor. durum quid eſſe, ſed ita poſitam legem. l. proſpexit. ff. qui, & à quib. non omnium, quæ à maioribus tradita ſint rationem reddi poſſe. l. non omnium. ff. de ll. & cætera id genus multa ſimilia. Quanto rectius ius Pontificium illicite introductum ſubſtineri non debere, cap. quod latenre. de re. iud. in antiq. bonam fidem non pati, vt ſemel exactum iterum exigatur. cap. bona fides. de re. ſud. in vj. in malis promiſſis non ſeruandam fidem, cap. in malis. eodem tit. & libro, non eſſe obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum, cap. non eſt obligatorium dicto loco, & huiuſmodi innumera, quibus plena ſunt iuris Põtificij volumina, omitto infinita propemodum, quæ ob iuris ciuilis nimium exquiſitam ſubtilitatem contra omnem æquitatem pereunt, qualia ſunt illa alteri factam ſtipulationem non tenere. §. alteri. inſtit. de inutil. ſtipul. Si concipit ſtipulatione pater, qua ſibi & filio in poteſtate ſua conſtituto quid dari ſtipuletur recte filio ſolui; quod ſi ſoli filio ſtipulatus pater ſit, non recte filio ſolui, l. eum qui. §. qui ſibi. ff. de verb. oblig. ſtipulante me ſticũ, aut Pamphilum, ſi ſticum daturum te ſpoponderis ad dandum ſticum te non teneri, l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. ff. de vèrb. oblig. vt tugurium, in tuo mihi habere liceat, ſeruitutem conſiſtere, l. veluti. in fi. ff. de ſeru. ruſti. præd. vt in tuo ſpaciari liceat, non conſiſtere, l. vt pomum. ff. de ſeru. legatis ædibus cum omni inſtrumento, & repoſitis omnibus nullo omnino excepto pecuniam nu[illegible]ratam aut inſtrumenta debitorum non cõtineri, l. ſi mihi mæuia. §. fin. ff. de leg. iij. Annus nedũ dies deficeret huiuſmodi terminationes enumerare volentem, de quorum tamen parte viſuri ſumus hoc anno in Rubrica, & ca. cum eſſes. de teſtamentis. Quo in genere controuerſiarum certum eſt ſub auctoritate iuris ſcientiæ contra æquitatem pernicioſe errari, vt recte agnouerunt & Celſus adoleſcẽs, l. ſi ſeruũ. §. ſequitur. ff. de verb. oblig. & Imperator ipſe in l. lege. xij. tab. C. de legib. hær. & in l. ita nobis. C. de adul. & in Auth. de trien. & ſemiſ. poſt prin. & Paulus, in l. j. ff. de excep. dol.

Axiomata iuris canonici.

Ob nimiã ſubtilitatem iuris ciuilis, multa pereunt.

Cãdor linguæ apud Iuriſcõſultos quanti faciendus.

At (inquis) apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinæ linguæ candor ſplendet atque elucet quam in auctoribus iuris canonici, id vt ita ſit, quorſum tamen iſta latinitas, & ſuauis verborum cortex, vel dulcis periodorum ſonus? rerum profecto ius ipſum dicitur ars, & ſcientia, non verborum, l. j. & l. iuſtitia. §. fin. de iuſt. & iure. §. iuris prudentiam. iuſtit. de iuſt. & iu. & dum mihi mens barbara non ſit barbaram linguam non horreo, legimus, & res ſacras vnde fluxit ius canonicum, ruſtice potius, quam elegãter ſcriptas, & tamen ex horrore maieſtatem potius, quam neglectum conſequuntur, prudentiam in iure dicendo, non politiam deſideramus, quin & ipſum ius ciuile candorem hũc linguæ diu conſeruare non potuit, cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena ſint omnia, vt ea quæ quinquaginta digeſtorum libris continẽtur, exigua pars iuris ciuilis videãtur, quod ſi quis adhuc orationis flore capiatur ad canones non accedat quidem, ſed oratores, poëtas, & hiſtoricos adeat: qui luculentius etiam id præſtant, quam ipſi Iuriſconſulti.

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

Ergo ſiue originem inſpicias, ſiue materiam, ſiue finem, ſiue in conſtituendo prudentiam, & ſanctitatem ſpectes, ſatis liquido apparet ius Pontificium Cæſareo longe antecellere. Vnde non ſatis interdum admirari poſſum, quid ſit quòd moderni quidam iuris ciuilis interpretes adeo intumeſcant, vt ſibi primos honores in Gymnaſiis, ac pinguiora ſtipendia vendicare tentent, atque interpretes iuris canonici quaſi decoctos aſpernentur. Quæ enim inter Pontificium & Cæſareum ius comparatio? forſitan eos inflat, quòd auditores habent numero longe plures, ſed quis neſciat veteranos milites quamuis

Auditorũ numerus.

quamuis numero pauciores multitudini nouitiorum præponendos? Habent interpretes iuris canonici non ſolum quos docere poſſint, ſed etiam qui de eis iudicare valeant, nec eos verborum, ac fucatæ orationis præſtigiis eludere facile poſſunt: cum nec id grauitas Pontificij iuris patiatur, nec auditorum iudicium facile admittat. At iuris ciuilis auditores, qui plerunque à ludis Grammaticorũ recedentes ad publica gymnaſia transferuntur quaſi in infantia quadam ingenij conſtituti, aſperiorum tractatus rerum ferre non poſſunt. Hinc fit vt nemo fere ſit, qui ius canonicum publice profiteatur, qui non idem plures annos antea ius ciuile profeſſus fuerit. Nam & nos ius illud annos plures interpretati fuimus, & in eo obeundo munere aliquod nomenque, decuſque geſſimus, vt inquit Poëta. Quod ſi quis plus laboris in interpretando ciuili iure, quam canonico exhauriri affirmet, neceſſe eſt hunc vel neutrum ius, vel certe Cæſareum tantum, & non Pontificium interpretatum. Nam quantum inter grauitatem quæſtionum ipſius, atque illius iuris interſit, prolixe ſupra oſtendimus: auget autem & illud Canoniſtarum laborem, quod nemo ſatis probe poteſt iuris canonici interpretationem aggredi: qui non ſit, & iuris ciuilis ſcientia apprime imbutus, & multa etiam ex fontibus Theologorum delibauerit. Nam Canoniſta quaſi alter Moſes nunc aſcendit in montem cum Theologo, & ibi domini, ac viuentis Dei gloriam contemplatur, nunc cum Iuriſta deſcendit in caſtra, humana tractans neceſſitatibus populi prouidet: argu. cap. niſi. ante fi. de renun. At legiſta ſolum circa humana, atque illa tenuia, & exilia occupatus nunquam caput altius exerit, ſed ſemper humi ſerpit, omnia enim quæ iure ciuili comprehendũtur (teſte Marco Tullio) ſunt poſita ante oculos, collocata in vſu quotidiano, in congreſſione hominum, atque foro, ex quo etiam fit, vt eius iuris interpretatio tanquam ea, quæ tractatum rerum ad manus propoſitarum continet, ſit admodum facilis. Quod ſi quis ſubtilitate quadam, ac maiore quodam mentis acumine iuris ciuilis interpretes munus ſuum abſoluere aſſerat, id quidem ſi verum ſit interpretum laborem minuit, atque illorum conditionem meliorem facit: dum enim ſubtiles haberi volunt, verba legum, quæ in quæſtionem veniunt quaſi lancibus quibuſdam appendunt, appenſa ponderant, ponderata intorquent, intorta retorquent, euentilant, argumentantur, diluunt. Quid quæritis? horulæ ſpacium, quæ interpretationi dicta eſt, prius elabitur, quam ipſi aliquid firment, & ita auditoribus plerumque rudibus illudunt, vel nimia ſubtilitate, vel affectata argumentorum copia, vt illi domum vacui reuertantur, & plerumque germanis traditionibus propria ſomnia (nouos illi intellectus appellant) miſeris auditoribus reponunt, atque obtrudunt: illud enim apprime palmarium ducunt, ſi receptiſſimas ſententias diſputando conuellere, atque euertere poſſint. Vnde plerunque id accidit, quod deteſtatur Gregorius in cap. propterea. de verb. ſignifi. nempe, vt dum nimis anxie verborum proprietas conquiritur, ſenſus veritatis amittatur, neque enim ſermonem rebus, ſed res ſermoni ſubiiciunt contra cap. intelligentia. de verb. ſignific.

Labor in interpretando.

Canoniſta quaſi Moſes.

Subtilitas legiſtarum.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas: ſcilicet vt dum iura ipſa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur, quorum tamen ratio (meo iudicio) ſtultiſſima eſt: non magis enim quis Ciceronem effingere poteſt in eo genere dicendi, quod ipſe Cicero nunquam attigerit, quam ſi pictor eius velit ex viuo effigiem ducere, quem ipſe nunquam viderit. Quinimmo credendum eſt, ipſum Marcum Tullium, ſi hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretandi munus ſubiret, non ſic loquuturum, vt orationes ſuas, atque alia monumenta litteris mandauit: tum quòd (vt inquit ille) ornari res ipſa vetat, contenta doceri: tum quod nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vſus, quem penes (inquit Flaccus) arbitrium eſt & vis, & norma loquendi: interpreti autem propoſitum eſſe debet ea, quæ difficilia ſunt, & inuoluta explicare, & plana facere, non autem

Ciceroniani interpretes.

nouis

nonis vocibus,& inſolitis vocabulis obſcurare.Hinc ego mihi interdum valde gratulor, qui hoc vitio neceſſitate careo, nam ſi quando ſtudeam, vel laborem, vt Ciceronianus habear, quod tamen raro accidit, vel loquendo excultior appaream, ſtatim tamen & tertio quoquo verbo ad noſtrates interpretes, id eſt ad barbaros noſtra declinat oratio, meæ tamen tuditatis interim me minime pœnitet. Quod ſi illi de pernitioſa ſubtilitate, ac moroſa cuiuſlibet verbi ponderatione, & orationis fuco aliquid remittere velint, continuo quaſi quidam interlocutores aduocantur, Caius, Titius, Mæuius & Sempronius, & verboſiſſime facti ſpeciem per dialogum quendam ſibi confingentes comicam ſcenam, aut tragicum theatrum nobis exhibent: his omnibus fit, vt anno integro vix interdum vnius, aut alterius legis interpretatio abſoluatur.

At Canoniſta vaniloquentiam, ac pernicioſam ſubtilitatem adſpernatus, nihil loquitur niſi ſolidum, niſi quod ad vſum fori, atque vtilitatem hominum transferri poſſit, cumque ſibi cum prouectioribus auditoribus ſit negotium, non ſectatur minutias, ac quiſquilias omnes, ſed grauiora quædam, ac grandiora deligit, & licet diſputationes, & ſubtilitates interim non abiiciat, non tamen diſputat, aut rem euentilat ad moroſitatem, ſed ad plenam, perfectamque intelligentiam, veritatem potius, & æquitatem præ oculis habet quam ingenij, aut eloquentiæ oſtentationem: inde fit, vt plura ferme auditores per horulæ ſpacium reportent à Canoniſta, quam per ſeſquiotam à Legiſta. *Quid præſtet ius canonicū.*

Quo fit vt non dubitem vos ad capeſſendam hanc iuris canonici diſcendi prouinciam ardentius, quam hactenus feceritis cohortari: nihil eſt enim magis neceſſarium, aut vtile, aut quod magis hominem delectare poſſit, quæ tria in vnaquaque re ſunt magnopere expetanda. Quo ad neceſſitatem attinet, quid eſt tam neceſſarium homini Chriſtiano, quam ea firmiter tenere, quæ ſunt Chriſtianæ religionis fundamenta? quomodo poſſit quis recte appellari fidelis, niſi quæ ſunt fidei noſtræ myſteria apprime teneat? at huiuſmodi res nullo in loco melius traduntur, quam in libris iuris canonici. Quam multos creditis ſimpliciorum hominum perditiſſimis his temporibus apud Germanos, Britannos, & Gallos ignoratione huius iuris ab hæreſiarchis in ſuas hæreſes traductos? quam multos ſua ſponte aberraſſe? non poteſt huic peſti obiici murus validior, (Theologiam excipio) quam ſacrorum canonum cognitio, quod animaduertentes hæreticorum duces, & anteſignani, comburendos (vt audio) hos libros curauerunt: quippe qui intelligerent non poſſe ſuas hæreſes, & errores locum obtinere apud eos homines, qui cognitione iuris Pontificij eſſent imbuti.

Vtilitatem grauitas rerum, quæ iſto iure tractantur, ſatis demonſtrat, ita enim natura comparatum eſt, vt leuium rerum pertractatio, leuem etiam, ac modicam pariat vtilitatem, magnarum vero rerum tractatio, etiam magnos in repub. viros faciat, quantum autem inter ius Pontificiū, & Cæſareum interſit, hac in re ſatis ſuperque ſuper demonſtrauimus. Sed ſi vultis huius veritatis adhuc clarius argumentum tenere, diſpiciamus quos bonorum, ac dignitatum gradus conſecuti fuerint legum ipſarum interpretes, & quos item canonum doctores. Auſim affirmare omnes legiſtas (peruulgata enim appellatione mihi vtendum eſt) quantumuis excellentes, quantumuis ſupremi nominis, conſtitiſſe tamen intra priuatam fortunam, quòd ſatis apparet in Bartholo, Baldo, Paulo Caſtrenſi, Alexandro, Iaſone, Philippo Decio, & ceteris omnibus tam antiquis, quam recentioribus, quos omnes priuato nomine ſolemus deſignare, & appellare, non ſic accidit Canoniſtis, ſi quidem pauci omnino ſunt, qui non inſignem, & præcellentem aliquam dignitatem nacti fuerint. Innocentius Canoniſtarum Pater euectus fuit ad ſummum Pontificatum, & ex canonum interprete factus eſt canonum ipſorum conditor. *Meri legiſtæ intra priuatā fortunam conſtiterunt.* *Canoniſtæ dignitatibus inſignes.* *Innocentius.*

Oſtienſis

Oſtienſis qualem dignitatis gradum conſecutus fuerit ipſa appellatio deſignat. Panormitanus primum Abbas, inde Archiepiſcopus, demum Cardinalis creatur, & Zabarellam præceptorē honoribus æquat. denique iuris ciuilis interpretes ſunt, Bartholus, Baldus, Paulus, Iaſon, Decius, hoc eſt priuati homines, Iuris vero canonici ſummi Pontifices, Oſtienſis, Abbas, Cardinalis, Archidiaconus, Præpoſitus, hoc eſt vertices Chriſtianæ reip. Neque hæc exempla antiqua, vel antiquata, quis exiſtimet, nam & memoria noſtra viros tres ſola iuris Pontificij ſcientia ad ſummum Pōtificatum ſibi aditum paraſſe vidimus, primus fuit immenſæ bonitatis vir Ioan. Maria de Monte, Iulius tertius nuncupatus: poſt hunc ſagaciſſimi & ſolertiſſimi ingenij Ioan. Angelus Medices. Pius quartus appellatur, nouiſſime maximæ integritatis, & iuſtitiæ ſpecimē Hugo. Boncompagnus, qui nunc rerum potitur, atque eccleſiæ Romanæ ſub nomine Gregorij decimitertij, magna omnium lætitia, ac commodo præſidet, & profecto qui melius, aut decentius in Romanos, aut inferiores Pontifices aſſumi poſſunt, aut debent, quam qui iuris ipſius Pontificij periti habentur? Cardinalium autem, qui iuris peritia ad eam dignitatem ſibi aditum parauerunt infinitus propemodum eſt numerus, præſertim hac tempeſtate noſtra, qua pauci omnino in ampliſſimum purpuratorum ordinem aſciſcūtur, qui non ſint Pontificij iuris cognitione imbuti. Poſſem ego nunc vobis recenſere nomina ſingulorum, ſed non puto in re tam manifeſta admodum laborandum, & nomenclaturam mihi, aut catalogum faciendum, cum hi vel me tacente mentibus, ac veſtris cogitationibus facile valeant occurrere, ex tanto tamen numero temperare non poſſum, quin duos ſeligam, vobiſque imitandos proponam, qui in hac noſtra Peruſina Academia vtrique iuri operam nauauerunt, & in album Iuriſconſultorum nobis promouentibus, ciuibuſque vniuerſis acclamantibus relati, fuerunt. Qui enim fieri poteſt, vt in opere ſuo non glorietur artifex? Quod ego etiam facio libentius, quod illorum illuſtriſſima exempla vos ad hæc ſtudia vehementer inflammare poterunt, qui illorum locum in hac noſtra ciuitate nūc tenetis, quorum etiam nonnulli veſtrum eoſdem arcta conſanguinitate, vel affinitate contingunt. Horum igitur primus eſt Flauius Vrſinus vir ad prudentiam, ad integritatem, animique libertatem, & cōſtantiam natus. is tam aſſidue, animoque tam obfirmato, denique tam nihil aliud agens, aut tractans, quam ſtudia, vtrique iuri operam dedit, vt toto, & integro ſeptennio numquam ab hac noſtra ciuitate diſceſſerit, neque celebrioris famæ gymnaſij forſan allectus, vt aliò vel per annum migraret aliqua ratione adduci potuerit. Et ſi enim mediocritatem noſtram tuemur Peruſini, & quia alia doceant gymnaſia damus ſæpiſſime, accipimus vero numquam, ſi tamen verum amamus, Bononienſi Academiæ, vel Patauinæ ſcholariū frequentia, magnitudine vrbium, atque opulentia, & nominis celebritate concedimus. Vrſinus tamen contentus mediocritate noſtra, ne abſtraheretur ad finem vſque, ac metam vltimā ſtudiorum ſuorum nobiſcum ſemper manſit, numquam ruſticatus fuit, numquam aut ad coniunctos ſuos, aut ad populos, quorum plurium apud Vmbros, Sabinos, & Latinos, & apud Tarentinos antiquum tenet imperium reuerſus fuerit, licet à nobis ſæpe nō minus immodicis æſtatis caloribus, quam aliis de cauſis ab interpretādi munere ceſſatum fuerit, numquam domum, nūquam cubiculum, & quem ſemel elegit bibliothecæ locum tam longa temporis intercapedine numquam mutauit, quod ipſum & ſi per ſe res videatur non magna, magnum tamen fuit animi conſtantis indicium, & inde quaſi, Leonem ex vnguibus eius ingenij, ac naturæ firmitatem, ſoliditatemque cognoſcere potuimus. Huius tanti viri recordatione, atque exemplo ſoleo ego interdum ſcholariū quorundam inconſtantiam accuſare, & inſtabilitatem reprehendere, qui ſingulis annis, & ſæpe etiam breuiori temporis ſpatio, dum nouam quærunt domum, per totam ciuitatem

Abbas. Zabarella.

Io. Maria de Monte Iulius III.

Ioan. Angelus Medices Pius IIII.

Hugo Boncompagnus. Gregorius XIII.

Flauius Vrſinus.

Scholarium inconſtantia.

ciuitatem cum ſcriniis, libris, cubilibus, lucernis, ſcamnis, & ſcabellis, quaſi mangones curſitant, & diſcurrunt, omnes vicos ambiunt, omnes plateas perluſtrant, omnes angulos olfaciunt, nec aliquid ſe poſſe perficere putant, niſi nouus annus nouum afferat cænaculum, & qui locus vere placuit, æſtate incipit diſplicere, demum ac ſi iota illorum volubilitati ciuitas non ſit ſatis ſolum vertentes cuncta gymnaſia quaſi hyrundines circumuolitant, quod quidem non modo ſignum eſt animi inconſtantioris, verum etiam nihil excogitari poteſt iuuenum ſtudiis pernicioſius: ſunt enim ſtudia ouis auium ſimillima, quæ niſi foueas ſine intermiſsione, nihil inde naſcitur. Non ſic Vrſinus noſter, qui tam obſtinate, vt ſic dixerim ſtudiis operam dedit, vt longiſsimo temporis tractu vix domo pedem extulerit. His moribus quantus factus ſit oſtendit Aula Romana, ac ſedes Apoſtolica, quem per omnes honorum gradus ad Cardinalatum euectum tantum ſuſpicit, tantum defert, atque eius conſilio & opera domi foriſque, in publicis priuatiſque negotiis adeo vtitur, vt his temporibus eo carere non poſſe Roma videatur: eſt enim ſibi inditium natura, vt in aſſiduo de genere humano benemerendi ſtudio verſetur. Huic dandus à nobis eſt ſocius Iulius Aqueuiuius noſtri huius Gymnaſij pariter alumnus: qui candidiſſimis, ac ſuauiſſimis moribus, & Carpenſi educatione. & inſtitutione digniſſimus noſtrorum horum ſtudiorum amorem adiunxit feruentiſſimum, vt nec illum tenerrimæ olim ætatis imbecillatas, nec incommoda valetudo præſertim oculorum, cui aſſidua lectio ſolet eſſe infeſtiſſima, nec vlla demum incommoda à curſu ſtudiorum remorata fuerint: tantumque valuit in adoleſcente legendi aſſiduitas, diſputandi exercitatio, acre iudicium, & dexteritas ingenij, vt breuiſſimo temporis ſpatio eò peruenerit eruditionis, & doctrinæ, quò ceteri vix longiſſimo temporis tractu pertingere ſolent, quod quidem Iuriſconſulti Peruſini ſerio teſtari poſſumus: quippe qui de illius peritia cum aliàs ſæpe, tum vero etiam cum ipſum laurea inſigniuimus, certiſſimum periculum fecimus, quibus factum eſt, vt in ipſa adoleſcentia duorum vere ſummorum Pontificum iudicium promeritus fuerit, Pij ſcilicet Quinti, viri religioſiſſimi, ac ſanctiſſimi, qui eius opera in negotiis ſupra illius ætatem arduis, honorificentiſſimiſque legationibus vſus fuit, ac demum adoleſcentem adhuc in Cardinalem S. R. E. elegit. Et Gregorij tertiidecimi, qui (vt multa interim omittamus, in quibus eius fide, atque induſtria vtitur) eundem ſignaturæ (vt appellant) præeſſe voluit, quod munus non niſi curſu ſtudiorum & vſu rerum conſummatis viris demandari conſueuit, quod nulla alia ratione contingere potuit, quam quod oculatiſſimi Pontifices experti ſunt eum ante annos animum, mentemque gerere virilem. Duorum horum præſtantiſſimorum Cardinalium exemplum pro multis valiturum apud vos cõmilitones non dubito, futurumque ſpero propediem, vt de grege veſtro, & alij prodeant, qui illorum doctrinam, ac bonitatem feliciſſime æmulentur, quos ego vobis digito nunc oſtenderem, niſi tantam de ſe apud omnes concitaſſent expectationem, vt ne dum vobis, qui ſtudiorum eſtis ſocij, verum etiam cuncto populo ſint notiſſimi. Ex his igitur omnibus liquidò apparet, quanto ſit vtilius Ius ipſum canonicum tractare, quam ciuile: accedit incredibilis quædam delectatio, quam in iure Pontificio perdiſcendo aſſidue conſequimur, quod ex eo colligi poteſt, quod plurimum non de aereis & ab vſu quottidiano valde remotis queſtionibus: ſed de his, quæ quamuis grauiſſimæ ſint, quottidie tamen ante oculos hominũ verſantur, deque his, quæ maximam habent cum religione cognationem, eſt diſceptatio. Mitto, quod innumeras Iuris ciuilis conſtitutiones in melius Ius canonicum reformat, corrigit, & abrogat, & quid attinet in iure ciuili perdiſcendo multos annos conterere, ſi cum plurima eo iure comprehenſa didiſceris, tantundem temporis inſumendum ſit, vt eadem (quia Iure canonico immu-

Iulius Aqueuiuius.

tata ſint) rurſus dediſcas, ac præterita ſtudia quaſi retexas? Quanto ſatius ita rem temperare, vt cum ſcias, quid iure ciuili contineatur, ſtatim etiam quid iure canonico ſit immutatum, perdiſcas. Mitto, quod in Romana curia nemo vel iudicis, vel patroni partes honorifice ſubſtinere poteſt, qui non impenſe iuri Pontificio operam dederit. Adde, quod vix poteſt contingere, vt quis recte canonicum ius teneat, quin idem & ius ciuile calleat. At qui ius ciuile teneant, ius vero Pontificium ne olfecerint quidem, multos inuenias. Vnde cum vos ad ius Pontificium hortor, potius ad vtrumque ius, quàm ad alterum tantum hortor. Itaque date operam, vt iuri canonico incumbentes, ſimul etiam in vtroque iure ita proficiatis, vt vos quoque inter Præpoſitos, Abbates, Archidiaconos, Cardinales, Oſtienſes, demum inter ſummos Pontifices, & ceteros inſignes viros, quibus hæc facultas ſola abundat, numerari valeatis.

PRAELECTIO IN RVB. EXT. de teſtamentis, & vltimis voluntatibus.

SED accedamus iam ad interpretationem rubricæ noſtræ, cuius eſt inſcriptio, DE TESTAMENTIS, ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS, & cap. CVM ESSES. ſub ea poſiti, qui tractatus ſe ipſum commendat, vt apparet ex l.j. cum congeſtis ibi per Doctor. C. de ſacroſanct. eccleſ. pro cuius intelligentia clariori paulo altius, quàm communiter faciant doctores exordiendo conſidero, quod immortalitas,

Immortalitas quadruplex.

cuius conſequendæ ſtudio omnes homines ſtimulantur (vt mihi quidem videtur) conſiderari poteſt quatuor modis. Quædam enim appellari poteſt immortalitas perpetuitatis. Quædam immortalitas beatitudinis. Quædam gloriæ. Quædam vero ſucceſſionis.

Immortalitas perpetuitatis.

Perpetuitatis immortalitas eſt, cum quid dicitur immortale eo tantum reſpectu, quod perpetuo, & in æternum durat: vt cum dicimus humanas animas eſſe immortales, intelligimus enim illas perpetuo perdurare iuxta illud Poëtæ, Morte carent animæ, & ita ſumitur in l. properandum. C. de iudic. dum dicitur, cauendum eſſe ne lites fiant penitus immortales, id eſt, ne perpetuo perdurent, ſic ex contrario cum lis amplius non durat dicimus litem mortuam, vel mori. l. cum lite mortua, alias ij. ff. iudi. ſol. & in l. iij.

Immortalitas beatitudinis.

§. geſta. ff. quæ in fraud. cred. Immortalitas beatitudinis eſt, cum quis dicitur immortalis non ſolum quia perpetuo duraturus eſt, verum etiam futurus eſt perpetuo beatus, hinc apud ſacros ſcriptores verbo vitæ, beatitudo ſæpe deſignatur: vt cum dicitur: Hoc fac, & viues, Luc. cap. x. id eſt, beatus eris. & rurſus: Qui credit in me vitā habebit æternam, Ioan. cap. v. id eſt, beatus erit, fac. cap. Chriſtiani de conſecra. diſt. ij. nec enim is, qui non credit, vel mandata non ſeruat, fit mortalis reſpectu perpetuitatis, quia, & eius anima perpetuo perdurat: ſed cum ſempiternæ infelicitati ſit deputatus, creditur non tam perpetuo viuere, quàm perpetuo mori. fac. cap. per venerabilem. ante fin. qui fil. ſint legit. & cap. qui ſine. xxvj. quæſt. ij. & quod ex ſymbolo Apoſtolico tenemur credere, ſcilicet vitam æternam, intelligendum eſt de æterna beatitudine, & hæc veluti bene geſtis adquiritur: ita prauis moribus amittitur.

[M]ortalia peccata cur ſic appellata.

Hinc eſt quod delicta quædam grauiora ſolemus mortalia peccata appellare, vt in cap. vnum orarium. diſt. xxv. ſcilicet, quod ſoleant animabus mortem afferre, & immortalitatem adimere: immortalitatem autem non perpetuitatis: nam & animæ damnatorum perpetuo durant, ſed beatitudinis: & hoc modo, & ſecundum hanc intelligentiam forte profani ſcriptores appellant Deos immortales.

[I]mmortalitas [g]loria.

Tertia appellari poteſt immortalitas famæ, ſiue gloriæ, & eſt cum quis præclare geſtis

æternam

æternam apud poſteros memoriam conſequitur, de qua loquitur text. inſtit. de excuſ. tutorum. in princ. vbi qui in acie pro patria ceciderunt, ideo parentibus ad excuſationem à tutelis proficiunt: quia per gloriam viuere creduntur, veluti enim per dedecus, & ignominiam vitæ, quis dicitur mori, vel mortuis comparatur, l. j. §. penult. ff. de bon. poſſ. contra tab. ita ex contrario per glorioſam mortem creditur viuis poſſe comparari.

Immortalitas ſucceſſionis.

Quarta, & vltima ſpecies eſt immortalitas ſucceſſionis, & hanc conſequimur mediantibus ſucceſſionibus noſtris, & his qui poſt mortem noſtram nos repreſentant. Hæc autem ſucceſſionis immortalitas ſubdiuidi poteſt in duas ſpecies: nam alia eſt immortalitas ſucceſſionis naturalis, alia eſt ſucceſſionis legitimæ.

Immortalitas ſucceſſionis naturalis.

Immortaliras ſucceſſionis naturalis eſt illa, quam conſequimur per ſtirpis propagationem, & mediante matrimonio: nam cum natura non poſſet facere immortalem hominem tanquam indiuiduum, vel Chriſtiane loquendo: homo primus ob præuaricationem immortalitate corporis, & ſe, & poſteros exuiſſet, reparata fuit hæc iactura filiorum ſuſceptione, & ſtirpis propagatione. Vnde bene Imperator in Auth. de nupt. in princ. dixit, matrimonium humano generi immortalitatem artificioſe introducere, & filiorum procreatione renouata genera manere, cui concord. text. in l. lege. C. de legi. hered. vbi Imperator loquens de maſculo, & femina: ad hoc (inquit) natura vtrunque corpus edidit, vt maneat ſuis vicibus immortale. Idem & elegantius exprimit. I.C. in l. liberorum in fin. ff. de verb. ſignif. Etenim (inquit) idcirco filios, filiáſve concipimus, atque edimus, vt ex prole eorum, earúmve diuturnitatis nobis memoriam in eum relinquamus. Immortalitas legitimæ ſucceſſionis eſt illa, quam conſequimur mediantibus ſucceſſoribus vniuerſalibus: puta heredibus, vel bonorum poſſeſſoribus. Hinc dicimus, quod teſtatoris, & heredis eſt eadem perſona, Auth. de iniur. à mo. præſt. in princ. viuit igitur is qui naturaliter eſt mortuus in herede ſuo lege vitam dante, vnde poſſet non incommode appellari hæc legitima immortalitas.

Immortalitas legitima ſucceſſionis.

& non ſolum in herede defunctus viuit, verum etiam in herede heredis. l. fin. C. de hered. inſtit. Et non ſolum in herede heredis, verum etiam in centeſimo & vlteriori etiam herede. Vnde pulchre I. C. in l. qui per ſucceſſionem. ff. re iudic. Qui per ſucceſsionem (inquit) quamuis longiſsimam defuncto heredes extiterint, non minus heredes intelliguntur, quàm qui principaliter heredes extiterint: & vſque adeo per legem inter plures eiuſdem hominis heredes inducitur identitas perſonæ, quod licet aliàs conditio debeat impleri in forma ſpecifica. l. Mæuius. cum vulg. ff. de conditionibus & demonſtrationib. ſi tamen relinquatur legatum ſub illa conditione, ſi heredi dederit, dando heredi heredis dicatur grauatus conditionem impleuiſſe. l. cum ita. ij. ff de condit. & demonſtr.

Studuit autem, & multum laborauit lex in introducenda hac immortalitate, & propterea admiſit, vt poſsint teſtatores facere plures gradus heredum, vt inſtit. de vulg. & pupil. inuitauitque inſtitutos heredes ad hereditatem adeundam lucro Trebellianicæ, ac Falcidiæ. ff. & C. ad Sen. con. Trebell. & ad l. Falcid. permiſitque, vt heredis habendi cauſa liceat ſeruum manumittere, etiam in fraudem creditorum. § j. inſtit. quib ex cauſ. man. non lic. & prætor plures gradus bonorum poſſeſsionis fac. dum hoc agit, ne quis ſine ſucceſſore decedat. §. adhuc autem. inſtit. de bon. poſſ.

Quarto laborauerunt legiſlatores pro introducenda immortalitate legitimæ ſucceſſionis.

Hæc autem inducta ſunt à iuris latoribus non ſolum probabili, verum etiam neceſſaria ratione: niſi enim eſſet, qui defunctum repreſentaret, & quodammodo viuum redderet, negotia humana ſæpiſsime medio in curſu intercideret, res familiaris, & exiſtimatio periclitaretur. d. §. j. & l. & quia. ff. de interrog. actio. & l. j. ff. de ſucceſſ. edict. in princ. Vendidi tibi domum meam, deque pretio ad annum fidem habui, anno nondum exacto moreris, niſi lex in locum tuum ſufficeret, quem alterum te eſſe ſtatueret, & ſic

te quodammodo immortalem redderet, contractus ille emptionis exitum habere non poſſet: nec enim eſſet, qui mihi pretium ſolueret, factumque eſt non minus publico; quàm priuato beneficio, vt quis heredē haberet, argu. l. vel negare. ff. quemadm. teſtam. aper. idque vel nobis hominibus interdum inuitis: nec enim lex vtilitatis tantum ſpe ad hereditatem adeundam allicere curauit: ſed etiam coegit aliquando, & hinc neceſſarij heredes. d. §. j. inſtit. quib. ex cauſ. man. non licet. l. neceſſariis. ff. de adqui. hered. §. j. inſtit. de hered. qual. & different. auſimque affirmare neceſſitatem hanc, quæ interdum ineſt ex parte heredum, ineſſe etiam ex parte decedentium: ideoque ſi homo liber, & ſolutus aliena poteſtate forte in extremo vitæ conſtitutus diceret coram teſtibus rogatis, velle ſe decedere prorſus ſine herede non modo teſtamentario, ſed quocumque, quod hæc conteſtatio nihil valeret, & quod ea non obſtante ſibi tamquam ab inteſtato decedenti ſuccederetur ſi à lege vocati ſucceſſionem agnoſcerent. Mouet me primo, quod vt quis habeat heredem, non eorum ſolum cauſa inductum eſt, qui decedunt, verum etiam viuentium. d. l. & quia. ff. de interrog. actio. & d. l. j. ff. de ſucceſſ. edict. quibus moriturus non poteſt præiudicare. l. non debet. ff. de re iud. cum concord. Secundo quia, vt quis heredem habeat, inductum eſt non ſolum fauore priuatorum decedentium, vt in l. j. C. de ſacroſanct. eccleſ. verum etiam publico. d. l. vel negare. vnde non poteſt huic diſpoſitioni legis priuatorum pactis, vel conteſtationibus derogari. l. iij. ff. de teſtam. Tertio, quia id non poſſent homines tacite facere, donando omnia ſua bona, & nihil pro facultate teſtandi ſibi relinquendo, iuxta late not. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. ergo nec expreſſe ad not. in l. cum quid. ff. ſi cert. petat. Hoc autem legis commentum in ducenda hac, vt ita dicamus, legitimæ ſucceſſionis immortalitate mirabile fuit, certiuſque immortalitate naturalis ſucceſſionis: ſi quidem multos ſpe potiundæ prolis fruſtratur matrimonium, multos etiam ſuſcipiendorum liberorum deſiderium minimè tenet: at nihil æque facile facere poſſumus, quàm nobis heredem conſtituere: quod vel tribus verbis explicare poſſumus. l. j. ff. de hered. inſtit. quod ſi noluerimus, aut non potuerimus id facere excluſi facti difficultate, lex nobis heredem conſtituit. Ex quibus colligitur, hanc legitimæ ſucceſſionis immortalitatem ex duplici quaſi fonte fluere, ſcilicet, ex diſpoſitione legis, & hinc omnis ſucceſſionum ab inteſtato tractatus, & ex diſpoſitione hominis, hinc tractatus de teſtamentis, quem nos iamiam aggredimur. Diuiditur igitur rubrica noſtra in duas partes. In prima agitur de teſtamentis. In ſecunda de vltimis voluntatibus. Circa primam partem, quia quæſtio quid nominis præcedere debet queſtionem quid rei. l. j ff. ſi cert. pet. anteaquam veniamus ad definitionem teſtamenti, quæro quot, & quibus modis accipiatur in iure hæc vox teſtamentum? Reſp. tribus, &c.

Non eſſe in poteſtate decedentis decedere ſine herede.

F I N I S.

Erratum ſic corrige.

Pag. 111. § illud. lin. 34. vſque ad finem, ſic legendum eſt. poteſt ei, non obſ ſuam, ſed eius cui prouidetur gratiam vel fauorem. Illa enim expirat, &c.

INDEX LOCVPLETISSIMVS

omnium rerum quæ in quatuor libris Inſtitutionum Iuris Canonici Ioan. Pauli Lancelotti continentur.

ABBAS quomodo, & qualis ſit eligendus. §. vt autem, fol. 131. Abbas ſi imperet laico, vt monachum ettá cauſa diſciplinæ verberet, vterque incidit in excommunicationem: ſecus auté, ſi imperet clerico ex cauſa neceſſitatis. §. quod autem. 420

Abbas. In fine, De comparat. iuris. 83

In Abbatem non poteſt eligi, qui non eſt profeſſus, ſed bene in epm. §. & propterea. 134
Cætera vide infra, in verſ. Epiſcopus.

Abbates debét perquirere fugitiuos. Et monachi nõ poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus, licet ſecus ſit in regularib⁹. § Fugitiuos vero. 133
Cætera vide infra, in verſ. Parentes.

Abortum procurans punitur, vt homicida, ſecus ſi id caſu fieri contingat. §. is quoque. 414

Abſciſſi ex neceſſitate promoueri poſſunt, ſecus ſi ex voluntate. §. idem iuris. 91

Abſent poteſt vni de capitulo votum ſuum demandare. §. ſed etſi. 23

Abſentia & mors æquiparantur, re non integra. §. quæſitum eſt. 271
Cætera vide infra in verſ. Probatio ſpolij.

Abſolui quis poteſt ex cauſa, ab alio, quàm ab Apoſtolico. §. quod autem. 423

Abſolutio poteſt delegari ex cauſa certis caſibus. §. his autem. 424

Abſolutio ab excommunicatione ad cautelam peti poteſt. §. ſi quis tamen. 432

Abſolutio non conceditur, vbi manifeſtum eſt delictum, niſi præuia cautione, aliàs ſecus. §. manifeſtum. 434

Abſolutio ſurreptitia nõ tenet: & innodatus pluribus, non poteſt ab vna tantum excommunicatione abſolui. §. quod ſi quis. 436

Abſolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur. §. Illud etiam. 437

Abſtrahens inuitum à ſacris locis excommunicatur: & quaſi ſacrilegus punitur. §. ſacrorum locorum. 220

Abſtrahi non poteſt quis inuitus à domo Epiſcopi, vel ab Eccleſiæ circuitu intra triginta paſſus. §. nec ab atriis. 220

Abſtrahi non debet liber homo violenter ab Eccleſia, niſi impetrata vita & membrorum incolumitate. §. hæc tamen ſecuritas. 221

Acceſſorij idem iuris eſt, quod de principali. §. nec obiiciat. 392

Accuſare matrimonium non permittitur ei, qui tempore denuntiationis ſiluit: niſi iuret de calumnia, & quod poſt denuntiationem nouit, quæ obiecturus eſt: & negligentia auctoris mei nõ intelligitur eſſe mea. §. non tamen. 193

Accuſare poteſt quis matrimonium, etiam poſt denũtiationem ex cauſa. §. idem iuris erit. 194

Accuſare matrimonium non ex cauſa delicti ſoli coniuges admittuntur. §. ſed nec omnes. 194

Accuſare matrimonium ex cauſa delicti omnes admittuntur: ſed potiſſimum coniunctiores, antiquiores & honeſtiores. §. q ſi delictum. 195

Accuſator non probans obiectum crimẽ, tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit, interim dum purgat, eſt ſuſpendendus. §. accuſator igitur. 384

Accuſatio excipienti de ſpolio à tertio facto, debet indulgeri tempus intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt, finiat: quo elapſo non obſtante tali exceptione accuſari poterit. §. inter ſcholares. 310

Acolytatus eſt de minoribus. §. ſunt igitur. 75

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent. §. ad hæc etiam. 282

Acta iudicij poſt reuocationẽ procuratoris non ignoratam non tenet. §. quòd ſi ſcientibus. 283

Actorum omnium intimatio parti appellatæ eſt facienda, & appellare ſufficit coram maiori parte iudicum. §. quòd ſi à pluribus. 375

Actor ſequi debet forum rei. §. quod ſi inter. 263

Actor mittitur in poſſeſſionem rerum rei contumacis, & poſt annum efficitur verus poſſeſſor, reſeruata quæſtione ſuper proprietate. §. illud quoque videtur. 196

Actor, ſi ob potentiam aduerſarij contumacis non poſſit poſſeſſionem ingredi, vel illam amiſerit, nihilò minus efficitur verus poſſeſſor elapſo anno. §. ſi tamen propter. 196

Actor anno elapſo non reputatur poſſeſſor, ſi per eum ſteterit quo minus intrauerit poſſeſſionem. §. idem iuris eſt. 297

Actor ſi non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expenſas, & cauere de in poſterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationem §. idem quoque actor. 299

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. & quid ſit libellus. §. in primis igitur. 300

Actor recuſans ſubire iuramentum calumniæ cadit ab actione, & reus habetur pro confeſſo §. ſed, vt veritate. 327

Actoris & rei conuenientis æqualis debet eſſe cõditio in iudicio §. vtriuſque autem. 314

Actus præcedens ſubſequentem limitat, & interpretatur. §. ſed ſi eundem. 281

Adminiſtratores hoſpitalium æquiparãtur, tutoribus. §. vt autem hi. 232

Supra dicta non habent locum in hoſpitalibus militarium ordinum, aut religioſorum. §. prædictâ verò ad. 232

Adulterij appellatio eſt generalis: proprie tamen in nuptam committitur: & quæ ſit adulterij pœna. §. adulterij generaliter eſt. 409

Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa, in qua aduocauit. §. is quoque qui. 343

Aduocati reſponſio niſi ſit ſtatim reuocata, facit litis conteſtationem. §. an aduocati. 324

Aedificans rite, vel dotans adquirit ius patronatus, eumque debent ſequi commoda quem ſequuntur incommoda. §. ædificatione adquiritur. 113

Aegrotantes, muti, & ſurdi baptizari poſſunt. §. muti quoque. 144

Aequipollentium non refert, quid fiat §. appellaſſe autem. 374

Affectus punitur, licet non ſequatur effectus. §. ſed etſi. 207

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro. §. item ſi inter. 170

Affinitas, quid ſit. §. naturalis cognatio. 188

Affinitas & conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. §. nec intererit. 189

Affinitas ſubſequens non dirimit matrimonium, ſed præcedens legitime probata. §. ergo præcedens. 191

Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia ante quàm de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quoad alia, non quoad copulam. §. ergo niſi. 204

Alienatio rei Eccleſiaſticæ facta ſine vtilitate Eccleſiæ, & clericorum conſenſu, non valet: & quid contineat Alienationis verbum. §. ex his conſequens. 251

Propter Altaris detrimẽtum ipſum altare, nõ Eccleſia, eſt iterũ cõſecrãdũ. §. de eo dubitat. 214

in Altari, qui laborat, de altari debet & viuere. §. præbenda nihil. 95

Amens ſi ante amẽtium habuit propoſitũ baptizandi, baptizari poteſt. §. de dormiẽtibus. 144

Anguſtia temporis ad comparendum vitiat citationem. §. ſed etſi. 292

Animal tuum ſi damnum dabit, potes liberari illud dedendo, niſi ſit ferum animal, & nocere ſolitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. §. quod ſi animalia. 415

Animus & propoſitum diſtingunt maleficia. §. diuerſa ratione. 207

Apoſtatæ qui ſint, & quotuplex apoſtaſia, & qua pœna puniantur apoſtatæ. §. apoſtatæ ſunt. 399

Appellans ab interlocutoria debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies apoſtolos petere, & exhibere continentes cauſam appellationis, aliàs cauſa cenſebitur deſerta. §. multum autem intereſt. 368

Appellans minus rationabiliter condemnatus in expenſis ad inferiorem iudicem remittetur, nec poteſt quis alias cauſas proſequi, quàm expreſſas. §. quod ſi iudex. 370

Appellans ab ordinario poteſt coram eodem ſuper alia cauſa conueniri. §. licet autem. 373

Appellans vnus ex pluribus, ſi obtineat in cauſa appellationis prodeſt victoria cõſortibus, ſi ſit idem negotium, & cauſa. §. idẽ ex cõtrario. 375

Appellantem poteſt ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoſcat, ſed appellato ſunt reficiendæ expenſæ, quas is fecit ob appellationem. §. ac veluti. 371

Appellare ſufficit coram maiori parte iudicum. §. quod ſi à pluribus. 375

Appellatur à vicario ad Archiepiſcopum, & ab Archidiacono ad Epiſcopum. §. inter vicarium autem. 55

Appellari non poteſt ad Papam à iudice ſæculari ſedi Apoſtolicæ nõ ſubdito. §. Sed nec tũc. 372

Appellari poteſt, ſi locus non tutus parti aſſignatur, vel ſententia contineat manifeſtam iniquitatem, etiam ſi ſit reſcriptum appellatione remota. §. interdum etiam. 376

Appellatio quid ſit, & quare inuenta. §. appellandi vſus. 366

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis, & de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio Prouocatio dicitur. §. appellationum duæ. 367

Appellatio iudicialis diuiditur in duas ſpecies. §. rurſus in iudicio. 368

Appellatio eſt deſerta, lapſo anno, & ex cauſa biennio. §. illud tam iudiciali. 376

Appellatiõis ꝓtextu violatoribus interdicti minimè ſuffragatur. § nec aliqd violatorib⁹. 446

Appellationi in quibus caſibus non eſt deferendum. §. non omnis ergo. 372

Appellationi legitimæ qui non defert punitur. §. & ideo nec. 372

Ad

Ad Appellationem proſequẽdam interdum datur plus, quàm biennium. §. accidit tamen aliquando. 378
in Appellatione à definitiua non eſt neceſſe cauſam inſerere. §. in appellationibus. 369
in Appellatiõe ab interlocutoria debet talis cauſa allegari, quę ſi eſſet vera, reputaretur legitima. §. cum autem. 369
Reliqua vide infra in rel. Regulares.
Arbiter ſuper pluribus ſi ſuper vno tantum pronuntiet, non expirat compromiſſum, niſi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi §. ſiniuntur. 289
Arbitri qui proprie ſint. § arbitri dicuntur. 287
Cetera vide infra in verb. Electio.
Arbitrorum poteſtas non expirat re non integra etiam non ſecuta electione. § quod ſi intra. 29
In fine, de compa. 81
Archidiaconus eſt à iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus Epiſcopi, & inter clericos cognoſcit, viſitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Epm defert; de cuius licentia poterit etiam excommunicare. § quoniam vero grauis. 51
Archiepiſcopus impeditus, conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt. §. quòd ſi Metropolitanus. 44
Archiepiſcopus poteſt viſitare prouinciã, etiam quando ſuffraganei non ſunt negligentes. §. Viſitandi vero. 229
Archiepiſcopi ſunt præſules epiſcoporum vnius prouinciæ. §. archiepiſcopi ſunt. 20
Archiepiſcoporum auctoritas. §. ad hos igitur. 20
Archipresbyteri vrbani quod ſit officium. §. vrbani ſunt. 53
Archipresbyter eſt vicarius epiſcopi circa diuina. & archipresbyterorum duæ ſunt ſpecies. §. non abſimiles. 53
Archipresbyterorum foraneorum quæ ſit poteſtas. §. exteri ſunt, qui. 54
Argumentum à regulari ad monachum regulariter valet: & econtra §. quoniam vero. 125
Argumentum per dationem inſtantiæ ſoluitur. §. nec refert, quod. 181
Articuli plures connexi ſi per reſcriptum plures committantur, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. §. iam dubitari poterit. 375
Aſſaſſiniũ ſicuti omniũ homicidiorũ eſt atrociſſimũ, ita etiã atrociſſime punitur. § cũ non. 412
Aſſecutus Epiſcopatum ſimoniace, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis licet ad primum reuerti non poſſit, alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt. § ruſus, ſi quis. 66
Attentata poſt appellationem ante definitiuam non reuocantur, niſi primo de veritate conſtiterit, vel niſi poſt inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. § illa vero, quæ. 373
Auditorũ numerus. In fine, De comp. iuris, &c. 77
Axiomata iuris ciuilis. ibid. 77
Axiomata iuris canonici. ibid. 77

B

BAptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circumciſionis eſt inſtitutus. §. baptiſmus eſt ablutio. 140
Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis. § quod quidem. 143
Baptiſmus non debet conferri in priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem. §. illud etiam nouiſſimè. 147
Baptiſmus, nec chriſma poſſunt iterari, & vtrumque conferri poteſt tempore interdicti. §. commune etiam. 149
Baptiſmum iterantes ſunt deponendi ab officio, & beneficiis. § illi quoque qui. 146
In Baptiſmo multa fiunt, quæ non ſunt de eius ſubſtantia. §. poſtremo ſciendum eſt. 146
In baptiſmo cõfirmatione, & catechiſmo debent patrini interuenire. § illud commune eſt. 148
In Baptiſmo licet plena contingat peccatorum remiſſio, non tamen contingit plena nouitas. § non tamen ex: 141
Baptizare ſeipſum nemo poteſt. §. ſed quamquam. 142
Baptizandi cura ad ſolos ſacerdotes ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare; § baptizandi autem cura. 141
Baptizantur paruuli in fide parentum, & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quam circumciſionis. § non tamen, quia. 143
Baptizari poſſunt ſeparatim tam mater, quàm filius in ipſo articulo parturiendi: nec ob id creditur baptiſmꝰ iteratus. § is quoq; cuius. 144
Baptizati poſſunt muti, ſurdi, & ægrotantes. §. muti quoque. 144
Baptizari poſſunt dormiens & amens, ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizandi. § de dormientibus, &. 144
Baptizari ſine metu iterationis is, de quo non eſt præſumptio, quòd ſit baptizatus, poteſt. §. illud in dubium. 145
Baptizatus qui non eſt, & ordinatus eſt, debet baptizari, & rurſus ordinari. § de eo. 88
Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati numquam ordinantur. § ſed etſi nullum. 89
Baptizati ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel aliàs facinoroſis non ſunt denuo rebaptizandi. §. ſed etſi qui. 142
Baptizatus inuitus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei, ſecus ſi penitus ſit coactus § ſed etſi quis. 145
Baptizatus iterum ſcienter debet ſeueriſſime puniri, ignorãter verò bis baptizatus non poteſt ordinari, niſi ex neceſſitate § qđ ſi qs ſciẽs. 146
Bella etiã, & ſeruitutes hominẽ in ſua ſpecie cõſeruãt, & qua rõne. in fine, De cõp iuris, &c. 71
Bella per ius canonicũ cum iure gẽtium. ibid. 72
Beneficium ex ſimplici mandato de prouidendo nõ poteſt prouideri obtinẽti aliud beneficium niſi fuerit id expreſſum, quo caſu ſolũ vnicum

& non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: & pluralis locutio reſtringitur ad duo. § nam & is, cui. 110

Beneficium nemo ſibi confert, veluti nemo ſe præſentat, nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut præſentationis promiſſio. § ſunt autem inſtitutiones. 119

Beneficium ſi cõferatur non idoneo ad reſidendum, & prouiſus priuandus eſt beneficio, & collator conferendi poteſtate. §. debent autem hi. 122

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſi. §. etſi contigerit eum. 119

Beneficium reſtitutionis in integrum non indulgetur, niſi intra quatuor annos, ſi non ſubſit aliqua rationabilis cauſa, vt dictum ſpatium prorogetur. § ſed ſiue ſententia. 381

Beneficium conſecutus ſimoniace per accuſationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur, per inquiſitionem vero priuatur quidem beneficio, ſed poſt peractam pœnitentiam in ſuo ordine permittitur miniſtrare. §. quod ſi non ordinem. 392

Beneficij collati pluribus vbi de prioritate non conſtat, primò poſſeſſor, deinde maior prærogatiua præfertur. §. item ſi à ſede. 105

Beneficij appellatione non venit penſio. §. & ſi quis litteras. 108

Beneficij ſpectantis ad prouiſionem plurium, cui mandatur prouideri, intelligitur coniunctim. §. ſi vero de beneficio. 150

Beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri. §. poſtremo illud ſciendum eſt. 152

Beneficiorum permutatio, ſi completa eſt, ex vna parte, & per alteram ſtat quo minus impleatur reſtituitur pars ad ſuum beneficium. §. ſubuentum tamen eſt ei. 62

Super Beneficiorum pluralitate reſcripto Apoſtolico diſpenſatur, maxime circa litteratas perſonas §. inde etiam licet. 105

Bigamus, & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem ordinari non poſſunt. §. item repellendi ſunt. 89

Bigamus eſt, qui duas duxit vxores, & qui ſecundas nuptias tantum de facto contraxit reputatur bigamus: idem ſi cum vidua de facto contraxit. §. eſt autem bigamus. 90

Blaſphemus ſi iniunctum ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & mortuus Eccleſiaſtica carebit ſepultura. § diuerſa eſt pœna. 405

Bonum aliquod ſubſecutum præcedens delictum & eius pœnã non abolet §. vſq; adeo aut &. 106

Bona quæſita ſacerdotibus intuitu Eccleſiæ debent remanere apud Eccleſiam, nec de his poteſt quis teſtari, & quid contineatur nomine Eccleſiæ § generaliter igitur. 259

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quatuor partes. §. ſi vero ſeruus. 260

Bona hæreticorum poſt latam ſententiam confiſcantur. §. bona quoque damnatorum. 396

Bona hæreticorum etiam poſt mortem confiſcantur. §. poſt mortem quoque. 397

C

Cadaucra punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepulturæ Eccleſiaſticæ. §. ex his apparet. 257

Candor linguæ apud iuriſconſultos quanti faciendus in fine de comp. iuris. 77

Canones quibus cõſtent, & quotuplicia ſunt Cõcilia, & quæ Concilia vniuerſalia. §. Canonum quidem alij. 13

Canonica portio quid ſit, & quod eſt duplex, parochialis & Epiſcopalis, & quod parochialis debetur curato de relictis factis Eccleſiæ, in qua quis poſthabita propria Eccleſia elegit ſepeliri. §. Canonica portio eſt. 239

Canonica portio de his quæ quis viuens & ſanus contulit alicui Eccleſiæ, curato non debetur, ſecus ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. §. ſed etſi nihil. 240

Canonica portio ſoluitur Eccleſiæ, in qua quis diuina percipit, & ſi duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Eccleſias duorum domiciliorum. § dubitari tamen poteſt. 240

Canonica portio de quibus relictis non detrahatur. §. ſunt tamen quædam. 240

Canonica Epiſcopalis eſt quam detrahit Epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt: & vbi eadem ratio, eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. §. Canonica portio epiſcopalis. 245

Canonica portio Eccleſiæ debetur de relictis Epiſcopo, quam tamen poteſt teſtator prohibere. §. item ex contrario. 242

Canonica portio, ſi quid ſimpliciter Epiſcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Eccleſiæ, ſecus ſi ab extraneo. §. ſed in hac ſpecie. 242

Canonica purgatio quæ ſit, & quales eſſe debent compurgatores. §. Canonica purgatio. 387

Canoniſta quaſi Moſes in fine, De cõpa iuris. 78

Canoniſtæ an ſit affectare eloquentiam. ibid. 78

Canoniſtæ dignitatibus inſignes. ibid. 79

Capitulum ſede vacante poteſt inſtituere præſentatos. Idem poteſt, vicarius ſine ſpeciali mandato Epiſcopi. §. diſſimiles ſunt. 120

Capitulum ſede vacante non fungitur vice Epiſcopi in conferendo. §. licet autem. 98

Caſus in quibus ſolemnis libelli porrectio non eſt neceſſaria §. ſunt autem caſus. 301

Caſus excepti ab illa regula, ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus. §. ſunt & alij. 310

Caſus reſignationis non includitur, nec verificatur in caſu mortis §. eodem ſpectat. 107

Caſus futuræ vacationis non verificatus in caſu nouæ creationis. §. idem obtinet. 507

Cauſa quid ſit, & quid iudicium. §. reſtat. 261

Cauſa ſuſpitionis qualiter cognoſcatur & expediatur. §. recuſationis autem. 271
Cauſa deſeritur in tribus caſibus ob non petitos apoſtolos. §.idem iuris eſt. 368
Cauſa ceſſante ceſſat effectus. §.licet autem 98. §.ſed etſi iudex. 370. & §.periculo tamen. 4 3
Cauſæ iuſtæ non reſidendi quæ ſint, & qui ſine cauſa non reſider, poſt monitionem priuandus erit. §. ſi tamen. 121
Cauſæ vniendi ſunt neceſſitas, & vtilitas. §. velut ergo ex. 216
Cauſæ quibus factum eſt vt liber non exierit nomine Pontificis. § ſed vſque adeo. 5
Cautio, vide infra in ver. Receptio.
Celebrare non licet, niſi in templis conſecratis, niſi ex priuilegio, vel ex cauſa neceſſitatis. §. Eccleſiam. 208
Celebrare licet ſub dio, conſtitutis in itinere: & celebrans in priuatis domibus eſt deponendus. §. in itinere quoque. 209
Celebrás in Eccleſia polluta, vel ſimoniace conſecrata, non incurrit irregularitatem, ſecus ſi alia ratione violat interdictum. §. eſt autem inter hæc. 439
Celeritas inimica conſilio in fine, de cõp. iuris. 76
Cenſuræ Eccleſiaſticæ appellatione quid veniat, quid ſit excommunicatio, quid interdictum, quid ſuſpenſio §. Eccleſiaſticæ cenſuræ. 416
Cenſus & tributa de fructibus de quibus decimæ ſoluendæ ſunt, non debent deduci. § ſed nec cenſus. 247
Cenſus generaliter ſumptus continet omnẽ penſionem; ſpecialiter vero tantum cathedraticum §. cenſus appellatio. 225
Cenſus quibus temporibus, & quibus cauſis poteſt conſtitui in Eccleſiis. §. conſtituitur. 225
Chriſma ieiunis & à ieiuno dari debet, niſi neceſſitas aliud cogat. § accedent igitur. 148
Chriſma non poteſt iterari, & conferri poteſt tempore interdicti. § .commune etiam. 149
Chriſmatis Sacramentum operatur augmentum gratiæ, & ſoli Epiſcopi chriſmant. §. igitur omnes fideles. 147
Chriſtiani non debent nubere infidelibus, & ſi illis nubant, ſunt excommunicandi. §. cultus quoque diſparitas. 179
Chriſtianorum quidam ſunt laici, quidam clerici. & clericorum quidã ſunt in ſacerdotio conſtituti, quidam in ſacris, nõ in ſacerdotio, quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris. §. perſonarum genera. 17
Chriſtianorum teſtimonia aduerſus infideles admittuntur, ſed non contra. §. Chriſtianorum quoque. 540
Ciceroniani interpretes. in fine, De cõp. iuris. 78
Citandi ſunt in confirmatione facienda, quorum intereſſe poteſt, & calumnioſe opponentes puniuntur. §. illud etiam. 41
Citatio eſt initium iudiciorum, ſine qua omnes actus regulariter ſunt nulli. §. omnium autem iudiciorum. 291
Citatio ex quatuor capitibus eluſoria redditur. § ſit tamen interdum. 291
Citatio ex qualitate loci non arctat ad comparendum. §. locus quoque. 291
Cetera vide infra, in verſic. Diebus.
Citatus à non ſuo iudice non tenetur comparere. § ſit tamen interdum. 291
Citatus legitime, qui mutauit iudicem, non propterea poteſt declinare iudicem, cum ſit præuentus. §. ſi tamen contigerit. 291
Citatus ad inſtantiam ſpoliatoris non tenetur comparere. § idem iuris eſt. 291
Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare. § adhuc tametſi. 194
Reliqua vide infra, in verſic. Electio.
Ciuilis conſtitutio non ligat, quamuis Eccleſiæ fauorabilis. § quod vſque adeo. 22
Clericus, ſi cum mandatur ei prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere præbẽdam, non poterit poſtea aliam petere, niſi fuerit in Canonicum receptus § quo tamen caſu. 104
Clericus in cauſa ſuæ Eccleſiæ non cogitur iurare de calumnia, ſecus in propria, quo caſu iurat propoſitis tantum ſcripturis, non tactis. §. in hac tamen parte. 328
Clerico ingenuo, deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato, ſuccedit in totum Eccleſia. §. quod ſi deceſſerit. 160
Clerico ſi modica ſit lata iniuria, vel qui intulit, non prouectæ ſit ætatis, poteſt ordinarius abſoluere eum, qui incidit in canonem latæ ſententiæ. §. item ſi non enormis. 423
Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non poſſunt ad vlteriores ordines promoueri. §. is quoque, qui. 92
Clericum volentem percutiens, & clericus conſentiens ſunt excommunicati. §. Volentem quoque clericum 420
Clerici facientes querelam de ſuis malefactoribus non fiunt irregulares, etiam ſi iudex mortem illis inferat § idem & de clericis. 87
Clerici pro ſepultura non poſſunt aliquid exigere, nec cõſuetudo in contrarium valet: poſſunt tamen ſponte oblatum accipere. § illud etiam atque etiam. 238
Clerici communiter viuentes ſoluunt prædiales decimas. § de monachis & reg. 248
Clerici poſſunt maxime accedente iuſta cauſa, de bonis Eccleſiaſticis facere eleemoſynam. §. licet autem clerici. 259
Clerici poſſunt teſtari de his, quæ adquiſiuerunt non intuitu Eccleſiæ. §. de his vero. 259
Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri valeant; cui non poteſt vllo pacto renuntiari: in iudicem tamen Eccleſiaſticum non ſuum poſſunt conſentire accedente conſenſu diœceſani. §. pari ratione. 262
Clerici & monachi nõ poſſunt eſſe procuratores

niſi propriæ Eccleſiæ, vrgente neceſsitate, & ſuperioris iuſſu. §. ſed nec. & §. idē quoque. 279

Clerici regulariter coram ſæcularibus iudicibus poſtulare nō poſſunt. § poſtulādi quoque. 279

Clerici poſſunt teſtificari pro Eccleſia, & ſingulares perſonæ pro vniuerſitate ſua: niſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. §. in ſumma, quicumque. 339

Clerici & monachi deſeruientes Eccleſiæ ſunt exempti à muneribus perſonalibus. §. perſonalis immunitas. 222

Clerici miſerabilium perſonarum tutelam debent ſuſcipere. §. viduarum autem. 223

Clerici tenentur ad murorum cuſtodiam tempore neceſſitatis. §. excipitur etiam. 225

Clerici ob magnā neceſſitatem, vel vtilitatem, conſulto Pontifice poſſunt, ſine tamen coactione, laicis ſubuenire. §. ſi tāta tamen ſit. 224

Clericos detinens, vel ducens in vincula incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, niſi faciat de voluntate ſuorum Prælatorum. §. interdum etiam ſi nullam. 419

Clericos qui ratione officij, vel intuitu diſciplinæ percutiunt, nō ſunt excommunicati. §. item ſi qui ratione. 422

Reliqua vide ſupra, in verſic. Chriſtianorum, & infra, in verſic. Laicus.

Coactus omnino excommunicatis communicans, non cadit in excommunicationem, ſecus ſi quis ſolo metu communicet, §. ſed an inuitus. 432

Coadiutor ex cauſa datur Epiſcopo, cuius datio ad ſedē Apoſtolicā pertinet §. accidit etiam. 56

Coadiutor qualiter dandus remotis partibus. §. quod tamen. 56

Coadiutor etiam inferioribus ab Epiſcopis dandus eſt, & vtriſque de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniendum. §. nec ſolum Epiſcopis. 57

Coeundi impotentia & frigiditas matrimonium impediunt. §. item frigiditas. 183

Cognatio eſt triplex, ſpiritualis, legalis & naturalis: & ſpiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. §. multo magis cognatio. 185

Cognatio impeditiua matrimonij non oritur ex ſacramentis, exceptis baptiſmate & confirmatione. §. eiſdem modis. 186

Cognatio ſpiritualis per Catechiſmum contracta impedit matrimonium cōtrahendum, ſed non dirimit cōtractum. § per Catechiſmū. 186

Cognatio ſpiritualis non dirimit matrimonium antea contractum. §. diximus autem. 186

Cognatio, licet plures non debeant eſſe patrini, ſi plures tamen fuerint, cum omnibus ſpiritualis contrahitur. § de eo quoque admonēdi. 187

Cognatio legalis modo affert temporale impedimentum matrimonij, modo perpetuum. §. legalis cognatio. 188

Cognatio naturalis quid ſit. §. naturalis cognatio. 188

Collatio de beneficiis cauſa permutationis vacantibus, facta alijs quàm permutantibus, non tenet. §. & generaliter. 62

Collatio per reſcriptum Apoſtolicum mandatur fieri, cum alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur, & pura eſt. §. per reſcriptum Apoſt. 101

Collatio Apoſtolici in diē facta accedēte decreto irritāte ligat man⁹ ordinarij. §. dies adiicit. 101

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. §. ſub conditione mandatur. 102

Collatio determinationū iuris canonici, & ciuilis circa eaſdem facti ſpecies. In fine, de cōp. 75

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadē Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori, ſi beneficia ſint æqualia, ad eum ſpectat electio, cui gratia eſt conceſſa: collatio vero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium reſtringitur, ſi ſint æqualia, eligit qui aliàs conferebat: & motu proprio tunc cenſetur gratia fieri cum id exprimitur. §. item ſi pluribus. 102

Circa collationem factam poſt deuolutionem diſpenſari poteſt. §. is quoque qui. 98

Collatio, licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri primo non conſentiente, prouideri non poteſt, tamen primo prouiſo præfigitur terminus ad acceptandum, quo lapſo poterit beneficium alteri conferri, niſi primus etiam lapſo termino acceptauerit §. illud autem tam. 100

Collatorē facit lex, vel cōſuetudo. § cōferūtur. 95

Commiſſum, cum quid cōmittitur, cēſentur omnia commiſſa, per quæ peruenitur ad illud. §. ſed ſiue vni, ſiue. 268

Commoda conſequi debent, quem ſequuntur incommoda. §. ædificatione acquiritur. 113

Cōmunicans excōmunicatis incidit in excōmunicationē, & iudices curare debent quod excō'cati ab actis legitimis & cōmercio aliorum abſtineant §. quorum ille prætereundus. 426

Communicans excommunicato in cōtemptum incidit in maiorem excommunicationem. §. hoc tamen tunc. 429

Communicans excommunicato in cōuertendo non eſt excōicatus. §. item cum voluntate. 432

Communicantes excōmunicatis metu, excommunicationem non euadunt §. aliud. 432

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur. §. ſed etſi manus. 418

Compromiſſum termini lapſu expirat. §. lapſu temporis. 289

Compromiſſum morte tam arbitrorum, quàm compromittentium expirat, niſi ſpecialiter ſit dictum de heredibus compromittentium. §. mortis quoque interuentu. 289

Compromiſſum recipere poteſt, qui non prohibetur. § feminæ quoque. 288

Cōpromittere qui non poſſunt, reperiuntur quidam, &

dam, & qui illi ſint. §. ſicuti autem ij, quos. 288
Cōpromitti poteſt tam in iudicem ordinarium, quàm delegatum. §. ſed etſi qui. 287
Compromitti in quibus perſonis non poſſit. §. ſed neque ſerui. 287
Cōpromitti non poteſt in laicum de re ſpirituali, niſi ſit clerico adiūctus, vel in eū ſit cōpromiſſum auctoritate Apoſtolica. §. ſed nec ī eū. 287
Compromitti non poteſt in feminas, niſi id permittat regionis conſuetudo & ordinis. §. feminæ quoque. 288
Compromitti in quibus cauſis non poſſit & quod ſuper matrimonio ſpirituali poteſt cōpromitti, ſecus ſuper carnali. §. pleræq; etiā cauſæ 288
Conceſſum inferiori multo magis conceditur ſuperiori. §. quod autem diximus. 21
Conceſſio generalis non comprehendit ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus. §. de eo tamen. 153
Concilia quotuplicia ſint, & quæ concilia vniuerſalia. §. canonum quidem alij. 13
Concilia principalia quattuor ſunt, Nicænum, Conſtantinopolitanum Epheſinum, & Calcedonenſe. § inter cetera autem. 14
inter Concilia diſcondantia proponitur ſententia eius, qui eſt maioris auctoritatis. §. alia vero Concilia. 14
Concilia prouincialia, quæ ſint, & quam auctoritatem habeant. §. Prouincialia Concilia. 14
Concilia Epiſcopalia quæ ſint, & qui ipſis ligentur. §. Epiſcopalia Concilia. 15
Conciliorum vniuerſalium celebrandorum initium poſt Apoſtolos cœpit temporibus Conſtanti: & ipſorum celebrandorum eſt apud ſedem Apoſtolicam auctoritas. §. quorum celebrandorum. 13
Conditiones turpes adiectæ ſponſalibus vel matrimonio, non vitiantur ſed vitiantur, niſi ſint contra ſubſtantiam & naturam coniugij. §. hoc tamen de his. 166
Conferre Gradus quidam, circa poteſtatem conferendi inter ordinarium, legatum & ſummum Pontificem. §. eſt ergo inter. 163
Conferens ſe propria auctoritate ad aliam Eccleſiam, & habita carebit & ambita. §. ea propter quicunque. 60
Conficiens famoſum libellum, & manifeſtans pari pœna puniuntur. §. inferuntur autem iniuriæ. 415
Confirmatio non conceditur, niſi cum cauſæ cognitione. §. is autem ad quem. 39
Confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut proceſſum impedit, ſed obtenta ſuper re ab aliquo pacifice poſſeſſa facit, vt quis non poſſit conueniri. Sedi Apoſtolicæ. §. poſtremo ſciendum eſt. 379
in Confirmatione faciēda citandi ſunt, quorum intereſſe poteſt. §. illud etiam confirmātem. 41
Confirmatus qui non eſt, non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare. §. quandiu autem. 38
Confirmatus, & nondum conſecratus, exercet ſolum quæ ſunt iuriſdictionis, & non quæ ſunt ordinis, & nemo dat, quod non habet. §. Hoc autem ſic. 42
Reliqua habes ſupra, in verſic. Citandi.
Confiteri debet vnuſquiſque ſemel in anno, & Euchariſtiam ſumere, niſi de conſilio ſacerdotis abſtineat. §. priuata, aut ſecreta. 150
Confiteri non proprio ſacerdoti tribus caſibus quis poteſt: ſi obtineat licentiam ab eodem, vel ab Epiſcopo, vel ſi confiteatur fratribus habentibus generalem poteſtatem audiendi confeſſiones. §. quod autem dicitur. 151
Confitendi qui habuit propoſitum, poteſt abſolui, ſi ſæuitia morbi non poſſet confiteri. §. ſi quis autem. 154
Confeſſio, & contritio ſine ſatisfactione parum proficiunt. §. ſed nec contritio. 153
Confeſſionem qui reuelat, in perpetuum eſt in monaſterium detrudendus. §. ſed ſiue proprius. 152
Confeſſorem eligendi licentiā poteſt Epiſcopus ſuo ſubdito concedere. §. Eps quoque. 152
Confeſſus & probationibus conuictus æquiparantur: & confeſſio erronea ſi ſtatim reuocatur, nō affert præiudiciū. §. redditis igitur. 333
Confeſſus crimina coram inquiſitore, non poterit confeſſionem ſuam eo prætextu reuocare, quòd non præceſſerit fama inquiſitionem. §. ſi quis tamen. 386
Coniuges facta ſeparatione thori ob fornicationē carnalē, poſt emēdationē nō cōpelluntur ſe reſumere, ſecus ob ſpiritualē, niſi alter velit monaſteriū ingredi. §. multū autē intereſt. 101
Coniugum, altero inuito, poteſt quis vouere peregrinationem. §. licet autem alter. 205
Coniugum infidelium vnus ſi conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine peccato mortali, ſoluitur coniugium. & conuerſus cum alia contrahere poterit, & proles cōmunis cōuerſo aſsignabitur. §. itē ſi alter. 179
Coniugum infidelium, ſi alter cōuertatur, & ante quàm alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere. §. quod ſi conuerſum. 180
Coniugium ſpirituale diſſoluitur per degradationem. §. per gradationem. 69
Coniugiorum aliud eſt legitimum, & non ratum, aliud legitimum, & ratum, aliud ratum & non legitimum. §. ex his apparet. 182
Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum cōiunctis viri. §. quamquam autem omnes. 190
Connexa & dependentia ſunt ſimul tractanda. §. poſt hæc videamus. 92
Conſanguineam vxoris ſuæ qui cognouit, non poteſt debitum petere, licet reddere teneatur: & vxori ſuperſtes carebit ſpe coniugij. §. ſi quis autem. 191

Cōſanguinitas quid ſit.§.naturalis cognatio. 188
Conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu.§.nec intereſt, quòd. 189
Conſecratio expediri debet intra tres mẽſes poſt conſecrationem §.debet igitur. 43
Conſecratio quomodo ſit explicanda.§. congregatis. 44
Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi, alioqui non valet. §. ordinationi autem. 43
Conſentientes ſacrilegis, & ſacerdotes ipſis pœnitentiam dantes, vel ſepulturæ eorum interuenientes, & ab eis eleemoſynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur.§.nec ſolum ratibus. 402
Conſeruatio generis per ius canonicum cum iure naturali.In fine.De comp.iuris. 72
Conſilia publica, nundinæ & negotia ſæcularia non debent tractari in Eccleſiis. §. publicæ quoque. 219
Conſtitutio quid ſit,& quotuplex,& ciuiles conſtitutiones,quæ non ſunt contra Euangelium & Canones,ſunt honorandæ,licet ipſis Eccleſia non ligetur.§.conſtitutio eſt lex. 11
Conſtitutum in Eccleſiis Epiſcopalibus trahitur etiam ad Eccleſias inferiores. §. non abſimilis iuris. 61
Conſtitutus non in ſacris præſentari poteſt in rectorem parochialis Eccleſiæ, licet ſecus in libera collatione: in qua tamen poteſt diſpenſari cum eo, qui eſt conſtitutus in minoribus ordinibus.§.ſunt etiam in eo. 120
Conſtruenti nouam Eccleſiam poteſt nouum opus nunciari § ſed ſi quis,dum. 212
Conſuetudo quid ſit, & vnde duxerit originem, & quam vim habeat.§ ius conſuetudinis. 10
Cōſuetudo praua non ligat.§.hæc tamē de ea. 11
Contractus matrimonij ſuſpenditur, donec extat præſumptio quod non poſſit contrahi. §. catus ſi apparuerit. 193
Contrahens ſpōſalia cum impubere coactè non tenetur expectare impuberem. §. hæc tamen de his. 168
Contrahentium ſi alter vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam poſt modum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, ſecus in pœnitentiali. §. de eo quæſitum eſt. 176
Contritio & confeſſio ſine ſatisfactione parum proficiunt.§.ſed nec contritio. 153
Contumax quis dicatur: quid ſit contumacia, & quibus pœnis puniatur. §. ergo iuridice vocatus. 295
Contumax nondum iuſſus à iudice reſpondere, non habetur pro confeſſo.§.hoc tamen. 333
Conuenit poteſt quis vigore litterarum poſteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduerſarius impetrauit, ſed per annum non fuit vſus. §.non abſimili ratione. 272
Corepiſcoporū vſus ſublatus eſt.§.erant olim. 57
Corpore vtiatur, niſi modica ſit læſio, ordinari non poteſt.§.cauenda ſunt autem. 91
Conuiuia non debent fieri in Eccleſiis, niſi ex neceſſitate: & quod dicitur de Eccleſiis,intelligitur etiam de non conſecratis, & oratoriis. §.ſed & conuiuia. 210
Crimen ob quod renuntiari poſſit, quale eſſe debeat.§. propter conſcientiam. 63
Crimen ſi opponatur excipiendo,non eſt neceſſaria inſcriptio.§.accidit autem. 386
Criminum quædam ſolum Deum lædunt, quædā etiā homines.§.criminū autem quædā. 388
Reliqua vide infra,in verb.Inſcriptio.
Criminalia iudicia non habent aliquid ſimile cum ciuilibus, & inſtituuntur per accuſationem, denuntiationem, & inquiſitionem: & accuſationem inſcriptio, denūtiationem charitatiua monitio,præcedere debet.§.criminalia iudicia. 383
Criminoſus perſeuerans in crimine non poteſt teſtificari,emendatus vero in cauſa ciuili poteſt,niſi fuerit reus periurij, vel niſi ſit affectus infamia,in cauſa vero criminali,licet emēdatus difficilius admittitur.§.plane quod de. 340
Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi matrimonij: &, quod facit Papa. Deus cenſetur facere. §. ſed etſi inter. 199

D

Datum in diſpēdium eligendi, vel illo etiam reclamantem non facit electionem ſimoniacam.§.plane ſi conſtet. 391
Cetera vide infra, in verſic. Oblatum.
Debilitas corporis quæ renſiciandi cauſam præbeat.§.non abſimilis. 64
Decima quid ſit.§.decima eſt. 245
Decimæ perſonales,quæ ſoluuntur ex rebus venditis & paratis pecunia decimata, ſoluuntur deductis impenſis, ſecus vero prædiales: & fructus non niſi cum onere decimarum alienari poſſunt.§.item ſi perſonales. 246
De quibus decimæ tam perſonales,quàm reales ſoluendæ ſunt, de iis rebus non deducuntur impenſæ factæ pro iis inſtaurandis. §. illud commune tamen eſt 246
Decimæ de omnibus prouentibus ſolui debent. §.eadem ratione conſtitutum. 247
Decimæ & oblationes præſcribi non poſſunt.§. prouentus tamen. 357
Decimarum aliæ perſonales, aliæ prædiales. §. decimarum duæ ſunt. 245
Decimas omnes ſoluere tenentur, tam Chriſtiani quam Iudæi:Iudæi tamen tantum prædiales tenentur ſoluere,Chriſtiani & prædiales & perſonales.§.illud etiam nullam. 247
Decimas prædiales ſoluunt monachi, regulares, & clerici communiter viuentes: & quod nouale eſt ager de nouo redactus ad culturam.§. de monachis 248

Decimas ſoluere tenentur monachi,& alij communiter viuentes, & de prædiis de nouo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtet aliquod priuilegium. §. ſed etſi eiſdem. 248

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem,alioqui amplius opponi non poterunt.§.hæ vero regulariter. 304

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis conciliorũ. §.decreta quoque Põt 16

Defectus magnus ſcientiæ tribuit legitimam cauſam renunciandi. §. propter defectum. 64

Defectu, qui obuenit mihi ex te non potes vti contra me ad tuum commodum.§.dubitatum tamen fuit. 426

Deficiens in purgatione, habetur pro conuicto: & ſuper notorio non eſt indicenda purgatio. §.quicumque vero. 387

Degradatio duplex eſt,verbalis & actualis.§.eſt autem degradatio. 69

in Degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis poteſt procedere ſolus epiſcopus delinquentiũ cum ſuis minoribus prælatis. §. quinimmo interdum. 70

Degradatus traditur curiæ ſæculari,& pro eo debet eccleſia intercedere : & degradatus ſe immiſcens ſacris excommunicatur. §. clericus igitur. 70

Delatio habitus tacitam oſtendit profeſſionem: & vnuſquiſque debet ſe conformare cum habitu,quem gerit.§.tacite profitetur quis. 128

Delegare poſſunt,non ſolum princeps,ſed etiam alij ordinarij , licet delegatus à principe ſit magis priuilegiatus. §. poſſunt autem iuriſdictio. 266

Delegari poteſt vna cauſa etiam pluribus, & ſi in reſcripto non fuerit adiecta clauſula, Quod ſi non omnes, valebit proceſſus, ſecus ſi talis clauſula fuerit adiecta ; quo caſu procedere poterunt , ſi conſtet aliquos non poſſe , vel nolle intereſſe.§.item mandari poteſt. 267

Delegatio ſoluitur reuocatione iuriſdictionis, re integra.§.ſoluitur autem delegatio. 270

Delegatio ſoluitur morte tã delegantium,quam delegatorum : & ſi vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſoluitur delegatio, niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto , vel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. §. morte extinguitur. 271

Delegatio perimitur impedimẽto delegati,tam iuris quàm facti §.ſed etſi delegatus. 271

Delegatio recuſatione extinguitur, cum iudex datus ſuſpectus poſtulatur, & pronunciatur. §. recuſatione quoque. 273

Delegatus à principe regulariter nõ poteſt quem citare,vt compareat perſonaliter , non tamen in ciuili.§. non tamen. 266

Delegatus à Papa non ſubdelegat niſi perſonis enumeratis.§ ſed nec omnibus. 267

Delegatus vnus ex pluribus, ſi negotiũ inchoauerit,alij non poſſunt ſe intromittere , niſi ex cauſa.§.porro vno illorum. 268

Delegatus debet diligenter ſeruare fines mandati & cum quid committitur, cenſentur omnia commiſſa , per quæ peruenitur ad illud. §.ſed ſiue vni. 268

Delegatus admittit rationabiles exceptiones, niſi verba reſcripti ſonent in contrarium. §. rationabiles quoque. 269

Delegatus habet iuriſdictionem etiam in eum, in quem facta fuit alienatio poſt impetratum reſcriptum , licet reſcriptum de eo non faciat mentionem.§.ſed etſi litteras. 269

Delegatus ſedis Apoſtolicæ in cauſis quæ agitantur coram ſe pro minori quatuordecim annorum poteſt eidem curatorem dare , vel auctoritatem conſtituendi procuratorem: & omnis qui non prohibetur , poteſt eſſe procurator.§.quin etiam Apoſtolicæ. 276

Delegatus debet in citatione inſerere tenorem ſuæ commiſſionis , & deſignare ſuum auditorium : ſecus eſt in ordinario. §. iam vero multum. 293

Delegatus à principe poteſt propriam ſententiam intra annum exequi. §. ſed ſi ordinarius. 364

Delegato quid ſit agendum, ſi iuriſdictio eius expiret in peremptorio.§. itẽ in delegato. 293

Delicta publica etiam publica pœnitentia lui debent.§.publica pœnitentia. 150

Delinquens captus ſi prætendatur clericus, vtrum ita ſit, debet cognoſcere iudex clericus, vocato iudice ſæculari. §. dubitari tamen contingit. 263

Delinquens captus habitus pro clerico ſtatim debet reſtitui iudici eccleſiaſtico. §.ſed ſi notorium. 264

Delinquentes in ſacris locis immunitatis ſpe ducti , priuilegiis ſacrorum locorum , non gaudent.§.hoc autem. 221

Demonſtrari debet per exteriora,qualis quis ſit interius.§.oportet item. 51

Dependentia & connexa ſunt ſimul tractanda.§. poſt hæc videamus. 92

Deponere proprius ſolus epiſcopus poteſt conſtitutos in minoribus ordinibus , ſecus in maioribus. §. quod autem dictum eſt. 69

Deprehenſi in ſcelere, & vulnerati,ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint : item improuiſo caſu oppreſſi , non priuantur eccleſiaſtica ſepultura.§.quin etiam. 238

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentum pœnitentiæ & euchariſtiæ non negatur.§.nec infirmis ſolum. 154

Deſcendentes ab hæretico, vſque ad ſecundum gradum , ab hæretica, vſque ad primum , non poſſunt habere beneficium eccleſiaſticum,niſi pater aut mater deceſſerint emendati.§. ſed & eorundem. 197

Detinens,vel ducens clericos in vincula incurrit

excom

excõicatione latæ ſniæ,niſi faciat de volũtate ſuorum prælatorum. §. interdum etiamſi. 419

Deuolutio fit ad ordinariũ regularib⁹ ꝑlatis non conferentibus ĩ.ſex mẽſes. §.idem ſtatuitur.97

Deuolutio nõ habet locũ in eccleſia nõ numerata, & qñ dignitas eſt ſuppreſſa.§.hæc aũt ita.98

Deuolutionis tempus currit tantum non impeditis,& à die notitiæ.§.tempus autem ſex. 97

Deo dicatos homines qui corporaliter offendũt incidũt in excõicationẽ latę ſnię,à quo nõ poſſunt abſolui,niſi per Papam.§.ſi quis igitur.418

Diaconi in vigeſimo anno ordinari poſſunt.§. ſicut autem ſubdiacono. 74

Diaconi in ſacris conſtituti ſunt , & ſubdiaconi & diaconi debent epiſcopum cuſtodire,ſacerdotibus celebrantibus aſſiſtere, nouum teſtamentum prædicare : euchariſtiam vero præſente epiſcopo, vel presbytero populo erogare non poſſunt.§.ſicut autem. 73

Dicenti ſe velle ingredi religionem eſt certum tempus præfigẽdum,intra quod vel ingrediatur,vel ad vxorem redeat.§.ei autem qui. 198

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex conſenſu partium non poteſt procedi: & anguſtia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem.§.ſed etſi te iudex. 292

Diffamato de excommunicatione nõ poſſumus communicare,niſi ſe purget, vel ad cautelam ſe faciat abſolui , & toleratus ab eccleſia non debet vitari,niſi in occulto.§.ſed etſi,qui. 428

Dignum magis trahit ad ſe minus dignũ. §.ſanctificatum autem. 159

Dilationes ad teſtes examinandos tres dari poſſunt,& ex cauſa etiam quarta,ſub certo tamen iureiurando.§.dabunt autem iudices. 344

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem conteſtatam, quandoq; tamen etiã poſt.§.ergo in initio.304

Diſpenſari poteſt cũ electo ſchiſmatico, ſi nullũ ordinum à ſchiſmaticis ſuſcepit. §. de illo.42

Diſpenſari poteſt cum paruulis , qui cupiditate parentum eccleſias ſunt cõſecuti, poſt liberam reſignationem. §. quinimmo qui paruuli. 392

Diſpenſari poteſt circa collationem factam poſt deuolutionem.§.is quoque,qui. 98

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tẽpꝰ præſens & mẽtio poteſtię ĩtelligitur de ꝑſenti. §. eodẽ ſpectat. 108. Cetera vide j.in ver.interdicto.

Diuerſitas dantis non inducit diuerſitatem rei datæ.§.accipite. 7

Diuortiũ eſt diſſolutio matrimonij,& ſeparatio tori põt appellari diuortium.§.diuortiũ eſt.197

Domeſtici & ſimilem habentes cauſam , non poſſunt eſſe teſtes.§.domeſtici quoque. 342

Dominus, præſtito iuramento de impunitate, poteſt ſeruum ſuum etiam inuitum ab eccleſia abducere.§.quod ſi ſeruus ſit. 222

Dormiens , & amens , ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitum baptizandi , baptizari poſſunt.§. de dormientibus. 144

Dormientes ex commiſſo homicidio non incurrũt irregularitatẽ.§.idem cõſtitutum eſt.87

Dotans,vide ſupra in ver.ædificans.

Dotes vxorum ob hæreſim maritorum non ſunt confiſcandæ,niſi ſcienter contraxerint matrimonium cũ hæreticis.§.ſed & cum alteri. 396

Ducenti in vxorem ſcienter publicam meretricem peccata remittũtur.§.quin potius qui. 178

Reliqua vide ſupra,in ver.detinens.

E

Eccleſia primitiua non habuit ſubdiaconos: & apud antiquos ſubdiaconatus non reponebatur inter ſacros ordines , ſed poſtea & is ordo inter ſacros cœptus eſt haberi,& ſubdiaconus põt eligi in ep̃m.§.ſubdiaconos licet.74

Eccleſia ſi ſteterit vacans per ſex mẽſes, bñficium deuoluitur ad capitulũ. §.eadẽ ratione,vbi.97

Eccleſia ſi ob patronorum diſcordiã detrimentum patiatur , poteſt epiſcopus interdicere diuinis.§.quod ſi ita ſimultates. 116

Eccleſia noua ob commoditatem plebium ædificari poteſt , quæ tamen matrici honorem exhibere debet.§.plebium commoditas. 110

Eccleſia noua ædificari põt, vtputa pro leproſis vniuerſitatis intuitu. §.vniuerſitatis intuitu.210

Eccleſia indotata conſecrari non debet : & quæ ſeruari debent in conſtituenda,vel conſecranda eccleſia.§.quacumque tamen ex cauſa. 211

Eccleſia debet , quanto poteſt citius , conſecrari. §.baſilica igitur. 212

Eccleſia conſecranda eſt ab epiſcopo , qui prius baptizauit incolas regionis , vbi conſtincta eſt.§. etſi dubiterint. 212

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari:nec dicitur iteratum,quod ignoratur ſemel factum.§. eccleſię autem. 215

Eccleſia polluta debet reconciliari.§ ſed ſi eccleſia. 213

Eccleſia quibuſcumque diebus poteſt conſecrari, ſed ſolum ab epiſcopis, qui ea, quæ ſunt iuriſdictionis , poſſunt demandare inferioribus ſecus,ꝙ ſunt ordinis. §. cõfici autem poterit.214

Eccleſia , vbi ſepulta ſunt corpora infidelium, non debet conſecrari , niſi ſeruata forma , de qua in illo §.dicitur.§.illud etiam. 214

Eccleſia vacans licet poſſit vniri;vnio tamen eccleſiarum vacantium diſſolui non poteſt. §. illud inter inſtituendam. 218

Eccleſia & minor reſtituũtur aduerſus ſnĩam etiã à ſede Apoſtolica latam §.adhuc autẽ iis. 380

Eccleſia reſtituitur aduerſus quãlibet læſionem, etiam aduerſus aliã eccleſiã.§.ſed etſi non 381

Eccleſiæ Romanæ omnes eccleſiæ ſubſunt. §.ſicut autem Petrus 21

Eccleſiæ cenſetur relictum , relictum ſacerdoti pro anima.ſecus eſt,ſi quid ei ſit relictum ſub onere fideicommiſſi.§.ſed etſi non emerit. 258

Eccleſiam nouam conſtruenti poteſt nouum opus nunciari.§. ſed ſi quis. 212

Eccleſiã q cõſtruit præter ep̃i cõſenſum ,facit iacturam

ctură ſui patronatus.§.diuerſum ſtatuetur. 212
Eccleſiam ſuam non poteſt quis grauare pro a lienis debitis:& debita neceſſaria à prædeceſſore luenda ſunt. Idem, ſi clericus de mandato fideiuſſerit, aut in rem ipſius eccleſiæ mutuum verterit.§.ſed nec commiſſum. 252
Eccleſiæ plures baptiſmales non debent fieri ſub vna terminatione, & terminationis controuerſia dirimenda eſt iudicio plebium, vel ſorte.§ plures tamen baptiſmales. 209
Eccleſiæ epiſcopo omnimodam ſubiectionem debent.§.quemadmodum autem. 224
Eccleſiæ & prouinciæ de nouo conuerſæ in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem vicinarum.§.ſed quis erit modus. 228
Eccleſiæ omnes poſitæ in diœceſi ſubſunt epiſcopo, etiam monaſteria, & monachorum capellæ, niſi defendantur priuilegio, vel præſcriptione.§.vſque adeo autem. 230
Eccleſiis qui aliud contulerunt, vel adquiſiuerunt poſſunt pro modo collati vel adquiſiti manumittere, dum tamen manumiſſus cum poſteritate & peculio remaneat in patrocinio eccleſiæ.§.illud etiam Toletano. 256
Eccleſiis parochialibus monachi præeſſe non poſſunt, licet ſecus ſit in regularibus.§.fugitiuos verò debent. 133
Eccleſiaſticę pſonæ nō poſſunt à ſæcularibus poteſtatibus collectari.§.realis immunitas eſt.223
Eccleſiaſticæ res ſunt aut ſpirituales, aut temporales.§ ſuperiore libro. 136
Eccleſiaſticæ reputantur & res illæ, quas ſacerdos adquiſiuit, cū tēpore ſuæ ꝓmotionis nihil haberet, qui ſub pœnis hic contentis curabit, vt de rebus à ſe emptis ad nomen eccleſiæ ſcripturam conficiat.§. ergo res eccleſiaſticas. 258
Eccleſiaſticus patronus habet ad præſentandum menſes ſex: laicus quattuor. eccleſiaſticus non pōt variare: laicus pōt.§.ſunt tamen inter.114
Cetera vide ſupra in littera B, in ver.Bona, & in littera C, in ver.canonica portio.
Electio quid ſit, & quòd ad vnū ius eligēdi habentes citari debent, aliàs non valet electio, & non citatus poteſt habere ratam electionem §.ceterum. 22.&23
Electio Papę multa habet ſpālia §.ſed hęc qdē.25
Electio celebratur multis modis, & quomodo per Inſpirationem, & quòd laici non per inſpirationem, ſed per conſpirationem dicuntur eligere.§.celebratur autem electio. 25
Electio quomodo dicatur celebrari per ſcrutinium, & qui ſint ſcrutatores.§.per ſcrutiniū.26
Electio quomodo per cōpromiſſum celebretur, & quod arbitri non ſeruātes formā cōpromiſſi nulliter eligant.§.per compromiſſum. 28
Electio deuoluitur ad proximum ſuperiorem ob non ſeruatam formam, & ob negligentiam eligentium.§.interdum tamen accidit. 32
Electio facta de indigno ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.§.alia ſanè cauſa.32
cōtra Electionē factā à duabus partibus non poteſt opponi, niſi de nullitate voti alicuius earū dictarum partiū.§.hoc tamē tūc obtinebit. 28
Electus debet intra mēſem cōſentire electioni, alioquin alius poterit eligi.§.nūc videndum eſt.36
Elect⁹ poſt cōſenſum electiōis præſtitū, vel notitiā habitā, debet intra mēſem ad ſedē Apoſtolicam iter arripere, & quāto citius poterit, confirmationē obtinere.§.eadem conſtitutione.37
Elect⁹ ſchiſmatic⁹ pōt diſpēſari, ſi nullū ordinē à ſchiſmaticis ſuſcepit.§.de illo dubitari cōtig.42
Electo non eſt obediendum, niſi litteris confirmationis oſtenſis.§.petet igitur is. 39
Cetera requite infra, in ver.epiſcopus.
Eligendi ius qbus cōpetat.§.ius igitur prælatū.30
Eligentes indignum per triennium eligere non poſſunt. §.illi quoque, qui. 34
Eligentium pars minor ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate ac zelo, & demeritis electi. §. quod ſi eligentium vota. 27
Eligere non poſſunt impuberes, & non conſtituti in ſacris.§.ſed neque in. 31
Eligere à ſuperiore prohibiti, abſentes, hæretici, non poſſunt eligere.§.his quoque. 31
Eligi non poſſunt minor xxx.annis excōicatus, ſuſpenſus, & non conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus non reconciliatus.§.igitur is, qui. 34
Eligi qui non poteſt, non animi vel corporis vitio, ſed aliàs, puta minor xxx.annis, vel ſpurius, poteſt poſtulari.§ ſciendum eſt. 35
Emphyteuta. vide infra, in ver.ruinæ.
Epiſcopalis & parochialis portio pari paſſu ambulant.§.item de quibus relictis. 245
Epiſcopatū adminiſtrare impeditus, & ꝓpterea factus monach⁹, ceſſante impedimēto pōt reuerti ad epālē dignitatē §.cæterū ſpeciales. 66
Epiſcopatum aſſecutus ſimoniacę, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis, licet ad primum reuerti non poſſit, alium tamen epiſcopatum conſequi poteſt.§.rurſus ſi quis inſcius. 66
Epiſcopus, & electus debēt poſtulari, nō eligi: ſecus Abb.& alij inferiores §.eps quoque cū. 36
Eps cauere debet ab improborū cōmercio, & in corrigēdo non minus charitatē, quā poteſtatē exercere debet.§.ab improborum quoque. 47
Epiſcopus orationi & prædicationi debet inſiſtere.§.Imprimis autem orationi. 48
Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet, & liberalis.§. ſed nec vtrunque. 49
Epiſcopus non debet ſecularibus negotiis ſe implicare.§. ſicut autem epiſcopum. 51
Epiſcopus pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet.§. pudicus quoque. 52
Epiſcopus qui ſemel ad vitam monachalē, tranſiuit, non poteſt rurſus ad epiſcopalem dignitatem reuerti.§.accidit autem interdum. 66
Epiſcopus proprius ſolum poteſt deponere conſtitutos in minoribus ordinibus, ſecus in maioribus.§.quod autem dictum eſt. 69

Epiſcopus

Epiſcopus tenetur ſtatura ſua certificare.§.quamobrem. 16
Epiſcopo ex cauſa datur coadiutor: cuius datio ad ſedem Apoſtolicam pertinet. §. accidit etiam. 56
Epiſcopo conceditur pro ſepultura propria ecclesiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere. §.epiſcopo quoque. 211
Epiſcopo quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iuriſdictionis, quædam lege diœceſana.§.ſed hæc omnis. 225
Epiſcopo & eccleſiæ ſi quid coniunctim legetur, ſit inter ipſos diuiſio, etiam ſi teſtator hoc reliquerit epiſcopo, illud eccleſiæ, niſi ſtare velint teſtatoris voluntati, quo ob fauorem vltimæ voluntatis conceditur.§. quod ſi coniunctim. 243
Epiſcopo ſi teſtator aliquid reliquit, & aliquid reliquit eccleſiis & iuſſit epiſcopum eſſe contentum ſuo relicto, poſthabita detractione quartæ,ſeruanda eſt teſtatoris voluntas,niſi ſit facta in fraudem.§. hoc autem. 243
Eſcopo debetur à rectoribus quarta decimarum quas exigunt: niſi præſcripta fuerit. §. poſtremo ſciendum. 251
Epiſcopum qualem eſſe oporteat.§. oportet autem. 33
Epiſcopi ſunt,qui præſunt maioribus populis, & Latine ſpeculatores appellari poſſunt, & magna eſt ipſorum in eccleſia auctoritas.§. ſimpliciter autem. 20
Epiſcopi duobus modis creantur. §. promouentur autem. 2.
Epiſcopi & presbyteri olim erant iidem, ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris vnus electus eſt qui epiſcopus dicitur.§.presbyterſi. 72
Epiſcopi Italici non debent ordinare Vltramontanos,niſi de licentia Papæ, vel ſui ordinarij. §.& hoc quidem. 84
Epiſcopi ſoli chriſmant § vnde cum ceteras.147
Epiſcopi debent propalare nomina excommunicatorum.§.vnde vt excuſationis. 430
Epiſcopi & ſuperiores numquam incurrunt ſententiam interdicti, vel ſuſpenſionis ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mentio habeatur. §. ea propter. 449
Epiſcoporum ordo eſt tripartitus, & Patriarchæ primum poſt Papam locum tenent. §. in altiori gradu. 19
Epiſcopis quæ ſint reſeruata.§.eccleſias vero. 73
Epiſcopis viſitantibus debetur procuratio. §. vlterius. 228
Epiſcopis prouincialibus deficientibus, aduocandi ſunt epiſcopi viciuæ prouinciæ. §. illud quæſitum. 44
Epiſcopis ſubſunt Xenodochia, Orphanotropia, & loca ſimilia, qui prouidere debent ne illorum res diſſipentur.§ Xenodochia. 231
Epiſcopos transferre ad ſolum Romanum Pontificem pertinet. §.ſciendum. 60
Cetera vide infra in verſicul. pleraque, & in verſicu.ſententia.
Error in perſona impedit matrimonium.§.liberi qui ſint. 176
Error perſonæ & conditionis impedit matrimonium,non autem qualitatis & fortunæ. §. ergo non omnis. 177
Error perſonæ qualis ſit conditionis, fortunæ, & qualitatis.§.ſolum igitur. 178
Euchariſtia, Proprie ſacerdotes appellantur, qui euchariſtiam conficiunt, improprie etiā diaconos,& ſubdiaconus.§.diximus autem. 75
Euchariſtia à presbytero tantum exhiberi debet, non ab inferiori, niſi ſubſit neceſſitas.§. ſed nec ab omnibus. 156
Euchariſtia Scęnicis & hiſtrionibus non eſt danda,pro ceteris autem, maxime infirmis debet eſſe parata §.item quamuis. 157
Euchariſtiæ ſacramentum maximum eſt, & ſaltem ſemel in anno debet aſſumi.§.eſt autē.155
Cetera vide infra in ver.ſacramentum.
Examen debet præcedere collationem beneficiorum.§.quod & in. 78
Exceptio quid ſit & quotuplex eius eſt ſpecies, dilatoria,& peremptoria,& quod dilatoriarum quædam reſpiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum & quædam cauſam.§.exceptio. 303
Exceptio ſi opponatur contra agentem ſpolio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe, ſpoliatus ante omnia non reſtituitur. §. ſed etſi talis. 321
Exceptio excommunicationis licet ſit dilatoria, tamē poteſt opponi & ante & poſt litem conteſtatam §.his annumeranda. 305
Exceptio excommunicationis cum opponitur, ſeruanda eſt certa forma.§.ſed cum. 306
Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de ceteris dilatoriis. §. hæc tamen. 306
Exceptio non numeratæ pecuniæ. in fine de comp. iuris. 76
Exceptiones ducuntur ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus.§.ducuntur autem. 303
Exceptiones peremptoriæ ſunt quæ ius actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant. §. peremptoriæ. 307
Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum. §. harum quædam. 307
Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam. §. cetera vero. 308
Exceptiones præiudiciales ſunt quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt puta exceptio conſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis.§. ſunt etiam quædam. 308
Exceptiones rationabiles admittet delegatus, niſi

niſi verba reſcripti ſonent in contrarium. §. rationabiles. 269

Epiſcopus ſolus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis procedere poteſt in degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis. §. quinimo interdum. 70

Epiſcopus tantum ſacros ordines confert, minores interdum & alij, & epiſcopus qui loco non dignitati renunciauit, ſacros ordines conferre poteſt, ſecus ſi etiam dignitati: quia tunc ſolum minores confert. §. illud poſtremo omittendum non eſt. 81

Epiſcopus & capitulum ſi habeant poteſtatem conferendi coniunctam, non poteſt vnus ſine altero, niſi in vno ſubſit impedimentum, conferre: & ſi epiſcopus poſſit cõferre, tamen de conſilio capituli: etiam quando ſit impeditus, capitulum non poteſt ſe in collatione intromittere niſi epiſcopus ſit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo vel abſente eo, cuius conſilio interueniente eſt conferendum, non eſt ob id differenda collatio. §. quam conferendi poteſtatem. 96

Epiſcopus qui inſtituit ſecundo loco præſentatum in pœnam tenetur prouidere etiam primo præſentato. §. ſed ſi laicus. 114

Epiſcopus poteſt ex cauſa eccleſiam patronatam ſecundum certam formam commendare. §. quòd ſi neceſſarium. 117

Epiſcopus in eccleſiis iuris patronatus laicorum ex cauſa poteſt ponere. Oeconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorum. §. erit etiam epiſcopo. 117

Epiſcopus poteſt interdicere diuinis, ſi eccleſia ob patronorum diſcordiam detrimẽtum patiatur. §. quod ſi ita. 116

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationem. §. quemadmodum. 118

Epiſcopus poteſt ſuo ſubdito concedere licentiam eligendi cõfeſſorem. §. epiſcopus quoque. 152

Epiſcopus excreſcentibus fidelibus, nouam eccleſiam conſtruere poteſt, & vnam in plures diuidere. §. Ob incrementum populi. 209

Epiſcopus fabricans eccleſiam non eſt periurus, licet iurauerit non alienare eccleſiaſtica. § nec quidquam. 209

Epiſcopus, Sicut vnire epiſcopatus pertinet Romanum Pontificem, ſic minores eccleſias ad epiſcopum cui ſubſunt: inferiores vero non poſſunt vniri. §. non tamen. 216

Epiſcopus vnire poteſt eccleſiam alteri, vel loco religioſo donare etiam non vocato rectore vel defenſoribus, ſed propriæ menſæ non poteſt. §. vſque adeo. 216

Epiſcopus non poteſt nouum cenſum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. §. ſed nec epiſcopus. 227

Epiſcopus ex cauſa, & non in propriam vtilitatem poteſt nouum cenſum conſtituere, vel augere veterem, accedente conſenſu capituli. §. quod autem. 227

Epiſcopus remittens eccleſiæ ſeruitia, non cenſetur remittere procurationem, ſed illam date detrectantes poteſt excommunicare: & procurationi non præſcribitur. § & adeo. 228

Epiſcopus ob vrgẽtem neceſſitatem poteſt exigere charitatiuum ſubſidium. §. poſtremo admonendi. 229

Epiſcopus cum eccleſiis inferioribus non diuidit ſibi relictum, ſed bene detrahit quartam de relictis dictis eccleſiis. §. ſecus autem eſt. 243

Epiſcopus regulariter non poteſt aliquid agere ſine conſenſu, vel conſilio capituli. §. tractemus. 251

Epiſcopus feudum à vaſallo alienatum, & difficilis recuperationis, poteſt alteri ſub conditione recuperandi concedere. §. ſed & in feudum. 255

Epiſcopus poteſt feudum deuolutũ alteri concedere. §. quinimo. 255

Epiſcopus poteſt permutare terras duarum eccleſiarum ſuæ diœceſis, illarum accedente conſenſu, & de temporalibus ad ſpiritualia non poteſt fieri permutatio. §. epiſcopus quoque. 257

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum electo ſimoniace, licet ignoranter, ſed bene ſuper aſſeruatione beneficiis ſimplicis, prævia tamen reſignatione. §. ſed videamus. 390

Exceptiones cõtra teſtes, peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ. §. ſunt & aliæ. 309

Excipiens non confitetur agentis intentionem: & poteſt quis etiam plures contrarias exceptiones opponere, & ſi iudex non admittat, poteſt appellari, & iudex puniri. §. poſtremo ſciendum. 312

Excommunicari non poteſt vnus pro delicto alterius. §. Sed & ſi propter. 440

Excommunicatio quid ſit. §. eccleſiaſticæ cenſuræ. 416

Excommunicatio minor à perceptione ſacramentorum, maior etiam à fidelium communione ſeparat. §. excommunicationum. 417

Excõmunicatio iudicialis eſt, quam infert iudex, & cui cauſa cõmittitur, omnia quæ cauſam contingunt: cenſentur permiſſa. §. iudicis. 425

Excommunicatio quando intelligatur de maiori. §. ceterum, quæ. 306

Excommunicationis ſententiam debet præcedere monitio, & debet fieri in ſcriptis, ita vt cauſam contineat. §. quoties. 425

Excõmunicationis abſolutio ad cautelam peti poteſt. § ſi quis tamen. 432

Excommunicationis abſolutio non debet peti omiſſo medio, niſi in contrarium ſit conſuetudo. §. ſed hoc caſu. 435

Excõicationum aliæ ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ: & latæ ſententiæ eſt, cum quis ſine facto iudicis à iure excõicatur. §. rurſus. 418
Excõmmunicatus minore excommunicatione eligit, ſecus maiore. §. illud quæſitum. 31
Excommunicatus nec proprio nomine, nec alieno poteſt eſſe in iudicio, niſi ad defenſionem. §. hi vero. 280
Excommunicatus à delegato principis, etiam delegato mortuo non poteſt ab ordinario abſolui, vel alio, præter quam in mortis articulo, vel demandato Papæ. §. quæri. 298
Excõmunicatus non poteſt reconuenire. §. idem iuris eſt. 315
Excommunicatus ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui. §. plane ſi. 427
Excõicatus minori, ſi induteſcat in ea, poterit excõicari maiori. §. quòd ſi ex locutione. 430
Excommunicatus cui Papa communicat, non propterea cenſetur abſolutus, niſi Papa id exprimat. §. nouiſsime ſciendum. 438
Excõicato cõicari nõ poteſt ante abſolutionem etiamſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mãdatis eccleſiæ, & epiſcopus ei communionẽ reddiderit, etiamſi morte præuentus non potuerit abſolui. §. nec ideo magis. 427
Excommunicato omnes qui ante prolationem ſententiæ tenebãtur communicare, tenentur etiam poſt. §. vxores quoque. 431
Excommunicatum iniuſte ſi quis ſe dicat, prius eſt abſoluendus ante quàm ſint admittendæ probationes ſuper iuſtitia excommunicationis. §. aliud iuris erit. 435
Exempla ſolenniter ſumpta, fidem faciunt. §. idem & de exemplis. 350
Exorciſtatus eſt de minoribus ordinibus. §. ſunt igitur in eccleſia. 75
Expectatiuam habens poteſt acceptare beneficium vacaturum primũ, vel ſecũdum, vel alterius, certum tamen acceptare non poteſt. §. poterit tamen is. 104
Expenſæ, vide ſupra in verſic. appellantem.
Expoſitus, vide infra in verſic. filius.
Expreſsio eius quod tacite ineſt, nihil operatur, niſi per alium modum quam quo tacite ineſt, fuerit facta expreſsio. § aliud iuris eſt. 506
Expreſsi & taciti eadem eſt virtus. §. quod ſi iudex in termino. 369
Extrema vnctio ſolet exhiberi iis, de quorum morte dubitatur: & duplex vnctio exterior & interior, & interiorem exterior deſignat. §. hactenus. 158

F

FActa plus operantur, quam verba. §. appellaſſe. 374
Fama præſtat adminiculum cæteris probationibus, & iudex ex variis debet animum ſuum inſtruere. §. fama quoque. 355
Feriis indultis hominum cauſa renunciari poteſt. §. aliud tamen. 295
Feſta dedicationum eccleſiarum debent celebrari. §. ſolennitates. 215
Feudum à vaſallo alienatum, & difficilis recuperationis poteſt eps alteri ſub conditione recuperandi cõcedere. §. ſed & in feudum. 255
Feudum deuolutum poteſt per epiſcopum alteri concedi. § quinimo. 255
Fideles poſt receptum baptiſmũ debent chriſmari. §. quamuis autem. 147
Fides ſacramenti ſupplet ſacramentum fidei. §. vnde de Iudæo. 143
Filiusfamilias licet non poſſit aliquid relinquere pro anima, ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi, tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes, quo caſu poterit pater ſepelire illum vbi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. §. de filiofamilias. 234
Filius à patre, vel ab alio, patre ſciente, expoſitus, liberatur à patria poteſtate: & expoſitum ſuſcipiẽs nullũ in eo ius habet. §. q̃ ſi filius. 413
Filij presbyterorum non poſſunt ordinari, niſi fiant regulares, vel monachi, vel niſi ſint nati ex legitimo matrimonio, vel ſint valde morati, §. preſbyterorum. 89
Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri publice contrahenti. §. filij quoque. 185
Filij, per quorum neutrum ventum eſt ad compaternitatem, copulari poſſunt, niſi mos regionis aliud inducat. §. de filiis quoque. 187
Cetera, vide infra in ver. pater.
Finis iuris canonici perficit fines aliorum iurium. in fine de comp. iuris. 73
Flauius Vrſinus Cardinalis. 80
Fœneratores non ſolum, ſed etiam illorum heredes debent vſuras reſtituere, nulla obſtante appellatione. §. nec is tantum. 406
Fornicatio carnalis & ſpiritualis æquiparantur. §. idem erit. 172
Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatẽ bigamiæ. §. aliud iuris eſt. 91
Frigiditas & coeũdi impotentia matrimonium impediunt. §. item frigiditas. 183
Fructus quibus caſibus in ſortem quis computare non teneatur §. ſunt tamen caſus. 408
Fructus ne dilapidentur, ſunt ſequeſtrandi. §. ſed ſi. 296
Fur occultus poteſt poſt reſtitutione & pœnitẽtiã ad ſacros ordines promoueri. §. de fure. 88
Furioſi ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularitatem. §. idem conſtitutum eſt. 87
Cetera require, infra in verſic. ordinari.
Furor impedit matrimonium cõtrahendum, ſed non dirimit contractum. §. furor quoque. 183
Furtũ cõmittentes ob neceſſitatẽ mitius puniuntur, & pœna furtũ puniũtur participantes cũ eis, & qui furtorũ ſunt conſcij. §. ſed hæc de illis. 403
Furti nomine omnis illicita vſurpatio continetur: & fures promoueri non poſſunt, immo

promoti

promoti deponuntur,& ſi ſint incorrigibiles, debent excommunicari,& ſi occiſi fuerint in furto,non eſt pro eis orādum,niſi ante mortem ſint confeſſi.§.furti quidem nomine.402

G

GRatia alicui cōceſſa,vt prouidere poſſit perſonis idoneis in certa eccleſia pſonis nō expreſſis,nō expirat rege pobitū cōcedētis, ſec⁹ ſi pſonæ eſſent expreſſæ.§.illud quoq; tit
Gregorius XIII. Hugo Boncompagnus,in fine de comp. iuris. 80

H

HÆreticus poteſt miniſtrare ſacramenta.§ ergo qui baptizat. 139
Hæreticus nō reſtituitur ante omnia, Idem ſi in reſtitutione timetur de periculo aiæ,vel ſcādalo:qa differtꝛ reſtitutio.§ plures pterea. 312
Hæretici,qui ſint,& qui ſchiſmatici,& quomodo differant.§.hæretici ſunt. 394
Hæretici,niſi hæreſim abiurauerint,omni eccleſiaſtica prærogatiua nudati traduntur ſeculari curiæ puniendi.§.in hæreſim autem. 394
Hæretici nō poſſunt tradi eccleſiaſticæ ſepulturæ: & tumulantes eos excommunicantur, nec ante abſoluuntur,quam propriis manibus exhumauerint.§.eccleſiaſtica quoque. 397
Hæretici qui receperunt pœnitentiam eccleſiæ, vel recipere ſunt parati, ſunt reincorporandi: poſt abiurationem vero relapſi non ſunt amplius reincorporandi, ſed traduntur curiæ ſeculari: eis tamen non negatur ſacramentum pœnitentiæ.§.ſed videamus,qui. 398
Hæreticorū in cauſa plura contra eos ſunt inducta,& ī pceſſu cōtra eos.§.plura quoq; ad.398
Reliqua habes in ver.bona.& ī.1 ver.ſuſpecti.
Hiſtrionibus non eſt danda euchariſtia, pro infirmis ſemper debet eſſe parata.§.item quamuis. 157
Homicida voluntarius non poteſt promoueri, & promotus eſt deponendus: ſecus de neceſſario.§.parrati delicti. 84
Homicidium fortuitum commiſſum dum datur operam rei illicitæ impedit quem promoueri.§.quod ſi neque voluntarium. 85
Homicidiū ſi dans operam rei licitæ cōmiſit ex negligētia,irregularitatē,incurrit ſecus ſi non ex negligētia,ſed mero caſu.§ ſed et ſi licite.86
Homicidium fortuitum non punitur, ſi nulla culpa caſum præceſſit.§.idem etiam. 413
Homo liber non debet ab eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita,& membrorum incolumitate.§.hæc tamen. 221
Homo quinque modis conſiderari poteſt. in fin. de comp. iuris. 71
Homo varie conſideratus, variis legibus vtitur. ibid. 71
In Hoſpitalibus circa ſacramentorum exhibitionem ſeruanda eſt antiqua conſuetudo. §. ſed & ſi qua, 206
Cetera vide ſupra in ver.adminiſtratores.

I

IEiunis & à ieiunio debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat.§.accedent. 148
Ignorantia excuſat participantem cum excommunicato. §. interdum tamen.
Immortalitas quadruplex. 81
Immortalitas perpetuitatis. 81
Immortalitas beatitudinis. ibidem.
Immortalitas ſucceſſionis naturalis. 82
Immortalitas legitimæ ſucceſſionis. 83
Immunitas in titulo de immunitate eccleſiarum large aſſumitur,& quid ſit immunitas.§. immunitas. 218
Immunitatis eccleſiarum triplex eſt ſpecies, localis perſonalis & realis, & quod immunitas localis eſt, per quam profana in eccleſiis & non conſecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur.§. eſt autem eccleſ. 218
Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida, ſecus ſi id caſu fieri contingat.§.is quoque. 414
Impeditus adminiſtrare epiſcopatū,& propterea factus monachus, ceſſante impedimēto,pōt reuerti ad epiſcopalem dignitatē.§.cæterum.66
Imperator,vide infra in ver.laici.
Impubes ſi præter parentum voluntatem: monaſterium fuerit ingreſſus, poſſunt parentes intra annum reclamare, ſecus ſi ſit pubes.§. quod ſi impubes. 126
Impuberes duo quorum malitia non ſupplet ætatē,& qui pubertati non ſint proximi, vel & alter tātum ſit impubes, ſi per verba de præſenti matrimoniū cōtraxerint,talis cōtractus reſoluitur in ſpōſalia de futuro,& ex eo inducitur iuſtitia publicæ honeſtatis §.cōſenſu.163
Impuberes volētes diſſoluere ſpōſalia non ſunt audiendi, ſed expectandum eſt tempus pubertatis.§. de illis qui. 168
Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere.§.ſed neque. 35
Cetera vide ī.1 ver.monach⁹,& ī ver.mulier.
Indultis Apoſtolicis derogari poteſt per pacta. §.& Quod quidem vſque. 285
Infantes, furioſi, dormientes ex commiſſo homicidio non incurrunt irregularitatem. §. idem conſtitutum eſt. 87
Inferens iniuriam & damnum, debet damnum paſſo ſatisfacere, nec illum excuſat ignorantia.§.mitius cum his. 415
Inferiori quod conceditur, multo magis conceditur & ſuperiori.§.quod autem. 21
Cetera vide ſupra in verbo.coadiutor.
Infideles intra quartum gradum coniuncti, ſi conuertantur, non ſunt ſeparandi, & eorum proles eſt legitima.§. Si tamen. 190
Ingerens ſe diuinis incurrit irregularitatem, & quid ſit irregularitas §.cauebunt. 448
Ingreſſus qui inuita vxore eſt monaſterium,ab eadem vxore egredi coactus, ea mortua non cogitur rurſus in monaſterium reuerti, ſed

non poterit amplius vxorem ducere. Quod ſi vxore non contradicente fuerit ingreſſus, illa mortua non poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente vxore. §. quæſitum tamen eſt. 202
Initium vniuerſalium cōciliorum celebrandorum poſt Apoſtolos cepit temporibus Conſtantini: & ipſorum celebrandorum eſt apud ſedem Apoſtolicam auctoritas. §. quorum celebrandorum. 13
Iniuriæ inferuntur re, vel verbis, & litteris. & pœna eſt arbitraria. §. inferuntur autem. 415
Iniuriarum vltores ordinari, non poſſunt. §. idem ſtatuendum. 88
Innodatus pluribus non poteſt ab vna tantum excōmunicatione abſolui: & abſolutio ſubreptitia non tenet. §. quod ſi quis. 436
Innouata per iudicem poſt diffinitiuam ſententiam à qua appellatum fuit, reuocantur ſtatim per iudicem Apoſtolicū etiā ſi ante appellationē fuerint innouata §. interpoſita. 373
Inquiſitio per ius canonicū. in fine de cōp. iu. 72
Inquiſitio. Quando procedendum ſit per inquiſitionem. §. per inquiſitionem. 384
Inquiſitor hæreticæ prauitatis non poteſt procedere contra ſortilegos, niſi ſortilegiū expreſſe contineat hæreſim. § ſciendum. 400
Inſcriptio non eſt neceſſaria, ſi crimen opponatur excipiendo. §. accidit. 386
Inſcriptio non eſt neceſſaria, ſi crimen obiicitur, vt quis ab officij, vel beneficij executione excludatur: quo tamen caſu ſi poſt confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. §. ſed an ſi propterea. 386
Reliqua vide ſupra in verſic. crimen.
Inſtrumenta poſſunt exhiberi vſque ad concluſionem in cauſa. §. exhiberi autem. 350
Inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continērut ſolum ſcripturæ, quæ in iudicio exhibentur. §. at ſi partes. 349
Inſtrumentis non vitiatis, & de vitio non ſuſpectis creditur, & error vnius litteræ, & raſio in loco non ſuſpecto, non vitiat inſtrumentum. §. exhibebuntur. 351
Intentans ſpolia non poteſt reconueniri, niſi ſuper cauſa ſpolij. §. is quoque. 316
Interdictum quid ſit. §. Eccleſiaſticæ cēſuræ. 416
Interdictū aliud iuris, aliud iudicis, & diſtinctio ex pſis declaratur. §. habeat eccleſiaſtica. 438
Interdictū iudiciale quid ſit §. iudicis ſnia. 439
Interdictū eccleſiaſticū reſpectu perſonarū eſt ſtricte interpretādum, & vnus nō pōt pro delicto alterius excōicari. §. at non ſicuti. 440
Interdicti tēpore pōt qs baptizari, chriſmari, & verbū diuinū audire. §. excepti vero caſus. 441
Interdicti tēpore pōt cōfici ſacrum chriſma: ſed vnctio extrema, eccleſiaſtica ſepultura, & diuinorū celebratio ſunt prohibita, niſi cōceſſa quibuſdam ſint ex priuilegio: & violantes interdictū incurrunt excōicationem non obſtantibus priuilegiis. §. velut igitur. 441
Interdictorum quædam generalia, quędam ſpecialia. § ruſus interdictum. 439
Interdicta vniuerſitate, & ſinguli de vniuerſitate cenſentur interdicti, ne interdictum reddatur eluſorium. § item cum loci. 440
Interdicto loco principali, cenſetur interdictus acceſſorius vicinus & contiguus, & diſpoſitio iudicis non debet poſſe reddi eluſoria. §. etſi quidem. 439
Interficiens per induſtriam ſimilis eſt aſſaſſino. §. non abſimilis. 413
Interficiēs latronē nō ex neceſſitate punitur, ſecus ſi ex neceſſitate. §. quod ſi quis latronē. 413
Interficientes clericos qui poſt habito habitu committunt enormitates, non ſunt excommunicati. §. quinimo. 422
Interius qualis quis ſit, debet per exteriora demonſtrare. §. oportet item. 51
Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei, ſecus ſi penitus ſit coactus. §. ſed etſi quis. 145
Ioan. Maria de Monte, Iulius III. in fine de compar. iuris. 80
Ioan. Ang. Medices, Pius IIII. ibid. 80
Irregularitas, vide ſupra in verſic. ingerens.
Iudæi ſatisfacere debent de immoderato grauamine Chriſtianis, alias excommunicantur modo quo poſſunt, §. Iudæi quoque. 407
Iudex delegatus ſi pronuntiat ſe iudicem competentem, expirat iuriſdictio. §. item ſi. 272
Iudex delegatus quid ſit. §. extraordinarium. 166
Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij §. ego. 290
Iudex benefaciet, ſi rem terminare quærat ſine tela iudiciaria. §. in his quoque. 302
Iudex debet eſſe contentus vna pœna ex pluribus, quæ aduerſus contumacem competunt, & excreſcente cōtumacia, poteſt etiam ad alias procedere §. quod autem 300
Iudex non debet in cauſa ſuperſedere obtentu exceptionis ſpolii, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus in criminalibus vero poteſt etiam obiici de ſpolio à tertio facto, ſi quis dicatur vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ſpoliatus, nec agenti ſuper rebus Eccleſiaſticis poteſt opponi exceptio ſpolij rerum priuatarum, vel contra. §. ſed quia. 309
Iudex diligēs eſſe debet examinādo ſuper omnib⁹ qualitatib⁹ ipſi⁹ cauſæ. §. interrogabit. 336
Iudex ex cauſa delegabit examen teſtium. §. ſi qui tamen totum. 337
Iudex qualiter penſare debeat dicta teſtium, & quòd poteſt illos repetere, & interrogare vſque ad ſententiam. §. publicatis igitur. 348
Iudex poteſt teſtem repetere ſuper omiſſis. §. Repetere autem. 349
Iudex debet aduertere, ne dubium accipiat pro notorio §. ſed cum multa. 354

Iudex ex vatiis debet animum ſuum inſtruete. §.fama quoqne. 355

Iudex vnus ex pluribus ſufficit quod tecitet ſententiam vſus plurali numero , ſecus in acto electionis §.ſed etſi. 357

Iudex qui contra leges & conſcientiā corruptus iudicat, varie punitur.§ is autem qui. 360

Iudex deputatus ſuper executione ſententiæ admitti exceptionem frandis,ſeu nullitatis,non vt ſuper ea pronuntiet, ſed vt negotium ad ſuperiorem,qui iudicauit,tranſmittat.§.quod ſi princeps. 364

Iudex ordinatius quis ſit.§.eſt & alia. 265

Iudex ordinarius tenetur exequi ſententiā delegati à Principe etiā iniuſtam.§.cū igitur. 365

Iudex ad quem inhibere non poteſt, ſi dicitur ex iniuſta cauſa appellatum,niſi prius recepta appellatione vt probabili,incipiat cognoſcere de cauſæ veritate.§.quod ſi obiiciatur. 370

Iudex à quo compellere non poteſt appellantem à grauamine ipſius veritatem probare,licet citare poſſit ad ipſius reuocationem audiendam,qua facta in cauſa procedere poterit eius contumacia non obſtante,ac ſi numquam appellaſſet.§.ſed videamus. 371

Iudex quādo periculum eſt in mora,debet breuiare terminum proſequendæ appellationis. §.ſuperior quoque. 378

Index ſi proceſſerit non excipiente inquiſito de non diffamatione, proceſſus tenebit.§.Idem etiam erit. 385

Iudex fœneratori poteſt præcipere ſub pœna excōicationis,tam ne vſuras exigat,quam vt exactas reſtituat,non obſtante iuramento præſtito de nō repetēdis vſuris §.ſed etſi quis. 407

Iudex aliquem excommunicans in dubio cenſetur inferre maiorem excommunicationem. §.ſed quæri poterit. 426

Iudicis diſpoſitio non debet poſſe reddi eluſoria.§ etſi quidem. 439

Iudices duo ordinarij ſi ſentē'ias diuerſas ferant tenet ſententia 'ata pro reo, niſi actoris cauſa ſit fauorabilis : ſi vero delegati ſententia pēdet ex voluntate delegantis:ſi vero arbitri,neutra tenet,ſi vero vnus tātum ex pluribus pronunciauerit. nulla erit ſententia §. ex facto. 358

Iudicare ſecundum leges & conſuetudinem debet quilibet iudex , & ſummus Pontifex , qui tamen ex cauſa poteſt ab aliis recedere.§ ſed ſiue ordinarius. 359

Iudicium quid ſit,& quid cauſa.§ reſtat. 261

Iudicium extraordinarium quid ſit §. extraordinarium. 266

Iudicium ſummariū eſt , in quo ſubtili ordinis iudiciarij obſeruatione prætermiſſa proceditur,ordinariū & ſolēne eſt, in quo ſeries iudiciariæ telæ obſeruatur.§.rurſus iudiciorū. 274

Iudicia ſecularia quæ ſint,& quæ eccleſiaſtica.§. ſumma diuiſio. 261

Iudicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores,vel ſyndicos,& quot ſint procuratorum ſpecies §.expoſitis generibus. 274

Iudiciorum ſecunda diuiſio, quod quædam ſunt ordinaria,& quædam extraordinaria. §.eſt & alia. 265

Iuramentum aliud voluntarium , aliud neceſſarium & neceſſarium,niſi ex cauſa,recuſari poteſt.§.ſed cum ſit. 352

Iuramentum recuſandi quæ ſint iuſtæ cauſæ.§. ſunt autem iuſtæ. 352

Iuramentum deferendum eſt reo , ſi pro eo ſunt præſumptiones , niſi aliter iudex arbitretur.§. ſed etſi pro reo. 352

Iuramentum voluntarium eſt quod defertur à parte parti ,quod deferenti poteſt referri,niſi ſimus in famoſis actionib⁹.§.volūtariū eſt. 352

Iuramenti de calumnia omiſſio non vitiat proceſſum.§.illud poſtremo. 330

Iurare de calumnia tenentur etiam procuratores,quandocumque iudici videbitur §. & non tantum. 329

Iuratur de calumnia hodie etiam in cauſis ſpiritualibus.§.in cauſis. 329

Iuratur de calumnia etiam in cauſa appellationis.§.præterea. 329

Iuris interpretibus cauenda eſt affectatio linguæ politioris,in fine de comp.iuris 70

Iurium cūctorum finis vnus.conſeruatio ibid. 71

Iuris Pontificij finis excellentior ceteris.ibid. 72

Iuris ciuilis interpretes tumidi. ibid. 77

Ius canonicum fines ceterorum iurium amplectitur,& quomodo. ibid 72

Ius ciuile ſecundum Ariſt. ordinatio ciuilis ſocietatis. ibid. 72

Ius canonicum raros habet auditores. ibid. 73

Ius canonicum à ſacra Theologia multa mutuatur. ibid. 74

Ius ciuile pœnis afficit inſontes, delinquentes ſubleuat. ibid. 75

Ius canonicum quid præſtet. ibid. 79

Iuſiurandum deferri poteſt ad ſupplendam probationē.§.quod ſi necteſtibus. 351

Iuriſdictio perpetua per vnum, intelligitur perpetuata quo ad oēs.§ iuriſdictione vero. 268

Iuriſdictio delegati à Principe expirat per executionem ſententiæ.§. idem iuris eſt. 272

Iuriſdictio expirat trāſacto termino, ſi in reſcripto tēpus apponatur.§.ſed & cum cauſa. 272

Ius canonicum vnde dicatur : quid ſit,& ex quibus conſtet.§.iuris canonico. 8

Ius canonicum verſatur circa perſonas , res & iudicia §.verſatur autem. 8

Ius diuinū eſt,quod cōtinetur in lege,& in Euāgelio,& eſt immutabile.§.Ius diuinum. 10

Ius eligendi quibus competat.§.ius igitur prælatum. 10

Ius patronatus quid ſit, & quibus modis conſtitui §.accidit autem. 113

Ius patronatus adquiritur per rite ædificantem, vel dotantem.§.ædificatione. 113

Ius patronatus tráſmittitur ad quoſcumque heredes, & plures ſuccedentes vnì habent vocem vnius, nec heres patroni inſtitutum mutare poteſt. §. ſucceſſione quoque. 116
Ius patronatus donari poteſt, ſed ob donationem non præiudicatur iuribus Epiſcopalibus, vendi autem non poteſt, niſi cum vniuerſitate. §. donatione quoque. 118
Ius patronatus tollitur ceſſione, collegio, conſtitutione, Eccleſiæ deſtructione, delicti perpetratione §. tollitur ius. 32
Iuſtus metus, vide infra, in ver. Metus.

L

LAbor in interpretando, in fine de cóp. iu. 78
Laicus etiam de manu clericorũ non poteſt decimas recipere ſub pœna excommunicationis, & priuationis ſepulturæ, & clericus concedens deponetur. §. ex contrario. 250
Laicus à laico coram ſeculari iudice conueniri debet, niſi cauſa ſit ſpiritualis, vel ſimilis, & litteræ impetratæ ad iudicem Eccleſiaſticum non tenent. §. laicus ergo. 261
Laici non poſſunt eligere. §. laicis quoque. 33
Laici & etiam Imperator non poſſunt concedere priuilegium ſuper decimis non ſoluendis. §. generaliter autem. 250
Cetera vide ſupra in ver. Electio.
Latrones vide infra in verſ. Publici latrones.
Lectoratus eſt de minoribus ordinibus. §. ſunt igitur. 75
Legare tantũ q̃s pôt de bonis Eccleſiaſticis, quãtum contulerit Eccleſiæ. §. itẽ ſi tantũdem. 259
Legatus de latere nõ cõfert cathedrales Eccleſias regulares, nec dignitates poſt Pôtificalem maiores, nec pôt eodẽ tẽpore in eadẽ Eccleſia plures reſeruationes facere. § ſed tamen. 99
Legatus de latere poteſt derogare iuri patronatus Eccleſiaſticorũ, non laicorũ, Eccleſiaſtico patrono reddatur tario prouentuũ patronatæ Eccleſiæ, ſecus laico §. legatus etiam. 115
Legati miſſi, vel nati, vigore ſuæ legationis non conferunt niſi ſpecialiter ſibi concedatur ſecus eſt in legatis de latere, qui conferunt, & ſine mandato ſpeciali, etiam inuito patrono Eccleſiaſtico. §. ex legationis. 99
Leges qualiter ſe habeant erga homines. in fine de comp. iuris. 69
Leges diuerſæ ac contrariæ. ibid. 69
Legiſtæ meri intra priuatam fortunam conſiſterunt. ibid. 79
Lepra, vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit, licet non dirimat matrimoniũ. §. itẽ ſi ſpõſus. 172
Leproſi poſſunt matrimoniũ contrahere. §. alia eſt cauſa. 183
Libellus quid ſit. §. in primis igitur. 300
Libellus quæ continere debeat, & quod ineptus & obſcurus libellus non obliget ad reſpondendum: & quod index poſſit illum lacerare. §. exprimet igitur. 305
Libelli ſolennis porrectio in quibus caſibus non eſt neceſſaria. §. ſunt autem caſus. 301
Libello oblato debent reo dari dilationes ad excipiẽdũ, & ad euitãdã obſcuritatẽ: vna materia eſt vno ĩ loco tractãda. §. oblato tñ. 302
Libellorum alij ſunt accuſatorij, alij conuentionales. §. porro libellorum. 305
Liber homo non debet ab Eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita & membrorum incolumitate. §. hæc tamen ſecuritas. 221
Libertus non poteſt ordinari §. ratione. 81
Licentia conceſſa à ſuperiore religioſo, vt poſſit conſentire promiſſioni de ſe factæ, non valet §. ſtrictius adhuc. 83
Litis conteſtatio eſt fundamentum iudicij, quo deficiente fruſtra ſuper ædificabitur: & q. ando dicatur lis conteſtata. §. hactenus. 323
Litis conteſtatio neceſſaria eſt, cum officio iudicis pro actione inſtituitur. § nec ſolum 325
Litis cõteſtatio quando non eſt neceſſaria, quomodo cognoſcatur. §. ſunt & alij caſus. 327
Litis conteſtationem qui effectus ſequantur. §. igitur ſequuta. 325
Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. § ſic etiam. 330
Lite pendente nihil innouandum, & lis tunc pẽdere dicitur, cum citatio legitima peruenit ad partem citatam aut per eam factum eſt, quo minus perueniret. §. inſtituta ergo lite. 329
Litiũ breuitas p ius canonicũ in fi. de cóp. iur. 72
Litteras Papæ, qui per ſe, vel per alios falſant excõicati ſunt cum ſuis fautoribus, & Clerici officiis & beneficiis priuantur, & degradati traduntur curiæ ſæculari. §. aduerſus eos. 411
Litteris falſis qui vtitur, ſi clericus eſt, officiis & beneficiis priuatur: ſi laicus, excõmunicatur. § mitius cum illis. 412
Locutio pluralis reſtringitur ad duo. §. ſed ſi conceſſum. 113

M

MAgis dignum trahit ad ſe minus dignum. §. ſanctificatum autem. 159
Magnitudo & grauitas rerum contentarũ in iure canonico. in fine de comp. iuris. 74
Malitia plebis iuſtam tribuit renuntiandi cauſam. Itẽ vitario ſcãdali. §. propter malitiam. 64
Mali nil in rebus, ſed in vſu. in fine de cóp. iu. 7
Malum facere nõ debemus, vt poſtea faciamus bonum, & ſi non ſint quibus reſtitui poſſint vſuræ erogandæ ſunt in pauperes, & paupertas excuſat à reſtitutione. §. nec quidquã. 4 6
Mandatarius, cuius non eſt electa induſtria, poteſt alteri mandare. §. illud etiam. 112
Mãdatum ſuſcipiens de ordinibus cõferẽdis certis perſonis, nõ tenetur eiſdẽ prouidere de beneficio ſed mãdãs: ſecus ſi fit mãdatum generale, vel ordinãdi licentiã cõcedens. §. q̃ ſi. 94
Mandatum faciens mentionem de collatione, non poteſt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem. §. idem obſeruari. 107
Mandatum Apoſtolicum reſtrictionem recipit ex per

ex perſona prouiſi.§.interdum tamen. 109
Mandatum ab ordine ſcripturæ declaratur.§.ex ordine. 109
Mandatum per quod prouideri debet de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur coniunctim.§.ſi vero. 110
Mandatum ſimplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum. §.ex natura. 111
Mãdatum ſimplex de prouidẽdo, non extẽditur ad obtinẽtem aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum: quo caſu ſolũ vnicum & nõ curatũ beneficiũ obtinẽti prouideri poterit: & pluralis locutio reſtringitur ad duo.§.nam & is. 110
Mandatum Apoſtolicum ex cauſa poteſt executioni mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato.§. ſimili ratione. 270
Mandatum non complectitur maiora quam ſint in procuratorio expreſſa.§.crimina tamẽ. 277
Mandatum morte conſtituentis expirat, interdum etiã re non integra.§.morte quoque. 285
Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur, niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi.§.ſunt autem. 106
Mandatum Pontificis acceptum, & feliciter conſummatum.§. ſed hoc nos. 4
Manumiſſus ab Eccleſia, vt eidem ſeruiat in diuinis, nõ põt ſe trãsferre ad aliã Eccleſiã. ſecus ſi ſimpliciter fuerit manumiſſus.§.qđ ſi qs. 83
Cetera vide ſupra in ver. Eccleſiis.
Mater & filius in ipſo articulo parturiendi poſ-ſunt ſeparatim baptizari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus.§.is quoque cuius. 144
Materia, vide ſupra in ver. Libello oblato.
Materia iuris ciuilis. in fin. De comp. iuris. 73
Matrimonium ſpũale diſſoluitur trãſlatione, renũciatione, diſpoſitione.§.videm⁹ hucuſq; 58
Matrimoniũ nullo pacto contrahi poteſt à conſtitutis in maioribus ordinibus: ſed conſtitui in minoribus poſſunt: ſed ſi contrahant, priuantur beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis.§.horum autem. 76
Matrimonium quid ſit.§.matrimonium. 160
Matrimonium præcedit alia ſacramenta ratione loci in quo inſtitutum eſt, temporis latitudinis, & myſterij.§.& merito. 161
Matrimonium cum alia poſtmodum contrahere poterit, ſi per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quo minus matrimonium contraheret.§.dies adiicitur. 165
Matrimonium per verba de præſenti contractum tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata, ſed matrimonium cõtractum per verba de præſenti, non irritatur etiam ſecuta copula.§.ſi quis igitur. 169
Matrimoniũ quãtũ ad Eccleſiã, vt cõtra habetur neceſſario requirit verba, ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſũt cõtrahere.§.licet aũt. 174
Matrimonium quibus verbis aptis contrahatur. §.verba autem. 174
Matrimonium diſſolui poteſt, ſi vnus cõiugum cõperiatur poſt contractum matrimoniũ ſeruilis cõditionis, niſi poſt talẽ cognitionẽ fuerit renouatus cõſenſus, vel ſequuta copula. Et, liberi ſunt ex libero vẽtre nati, niſi aliud inducat lex & mos regionis.§.ſi quis tamen. 175
Matrimonium per errorem in perſona impeditur.§.Liberi autem ſunt. 176
Matrimoniũ non ſoluitur altero cõiugum fidelium in hæreſim lapſo.§ alia ſane cauſa eſt. 181
Matrimoniũ cõtrahẽdũ à furore impeditur, ſed non dirimit iam cõtractum.§.furor quoq;. 183
Matrimonium impediunt frigiditas & coeundi impotentia.§.item frigiditas. 183
Matrimonium an poſsit à leproſis contrahi.§. alia eſt cauſa. 183
Matrimonium accuſari non poteſt ab eo, qui tempore denunciationis ſiluit, niſi iuret de calũnia, & quod poſt denũciationem nouit quæ obiecturus eſt.§.non tamen. 193
Matrimonium poteſt accuſari ex cauſa etiãm poſt denunciationem.§.idem iuris. 194
Matrimonium accuſari poteſt nõ ex cauſa delicti per ſolos coniuges.§. ſed nec omnes. 194
Matrimonium ex cauſa delicti accuſari poteſt per oẽs, ſed potiſſimũ cõiunctiores, antiquiores & honeſtiores.§.quod ſi delictum. 195
Matrimonium regulariter diſſolui non poteſt, & niſi ſequuta ſit copula, ſoluitur per ingreſſum monaſterij ita vt remanẽs in ſeculo poſſit alteri libere nubere.§. ſciendum eſt. 197
Matrimonium cur non ſequuta copula per religionis ĩgreſſum diſſoluitur.§.neq; ır ł ũ. 198
Matrimonium etiam non conſummatũ, per ſacri ordinis ſuſceptionem non diſſoluitur.§. diuerſum ſtatuitur. 198
Matrimonium ob veram coeundi impotẽtiam, non ob putatiuam diſſoluitur.§. item ſi quis ignarus. 199
Matrimonium cum ea, quam quis vxore viuente cognouit non ſpecie matrimonij, defuncta vxore poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum quid machinatus eſt in mortem prædefunctæ vxoris.§.cum ea. 206
Matrimonium non ſoluitur ob fornicationem carnalem, vel ſpiritualem. ſed fit ſeparatio tori.§.ſæpius tamen. 200
Matrimonium contractum per procuratorẽ reuocatum non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partium §.non ſic. 282
Matrimonij bona ſunt ſacramentũ, fides, proles & fornicationis remediũ.§.conſequuntur. 162
Matrimonij contractus ſuſpẽditur, donec extat pſumptio, qđ non poſſit cõtrahi.§.cuius ſi. 193
Matrimonia hodie vſq; ad quartũ gradũ ĩcluſiuẽ ſunt prohibita, & de facto cõtracta tẽporis curſu non validãtur.§.conſtitutum igitur. 189
Matrimonia ꝓhibentẽ cõtrahi clãdeſtine, ne poſtea oporteat illa diſſoluere.§.ne tñ poſt. 192

Matrimonia clandeſtina ſi publicentur, recipit, Eccleſia. §. ſane ſi parochialis. 193

Cetera vide ſupra in ver. Cognatio, & in ver. Error. & infra in ver. Publicæ honeſtatis iuſtitia, & in ver. Ordo ſacer.

Matrimoniorum materia quàm varie conſiderata, in fine de comp. iuris. 70

Matrimonium conciliat immortalitatem generis. ibid. 71

Medici qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, ſunt ab Eccleſiæ ingreſſu arcendi. §. medicos etiam. 154

Memoria, Ad memoriam iuuandam conducit repertio. §. hæc de præbendis. 124

Mendicantes non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. §. quod tamen. 128

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. §. mendicantibus. 131

Mens humana vna, & intellectus vnus. in fin. de comp. iuris. 69

Metropolitanus ſolum in ſua prouincia, & certis diebus pallio vtitur, & pallium perſonam ſequitur, & ideo commodari non poteſt. §. ſed eo nec ſemper. 46

Metus iuſtus, niſi purgatus fuerit, impedit matrimonium §. coactio quoque. 182

Metus iuſtus excuſat, adeo quòd non appellans habetur pro appellante, ſi fuit proteſtatus, & cauſas appellationis expreſſerit. §. is quoque quem. 374

Metu iudiciorũ interdum deuenitur ad pacta, ad trãſactiones & ad cõpromiſſa. §. cõſequẽs. 285

Minor triginta annis, excõicatus, ſuſpenſus, & conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus reconciliatus, non poſſunt eligi. § igitur is, qui. 34

Minor xxx. annis poſtulari põt. §. ſciẽdum eſt. 35

Minor xiiij annis, ſi in cauſis ſpiritualibus in iudicio eſſe velit, quomodo ſit agendum. §. quod ſi quartum. 275

Minor & Eccleſia reſtituũtur aduerſus ſententiam à ſede Apoſtolica latam. §. adhuc autem. 380

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam maiores vero minoribus amorẽ & charitatem. §. in primis. 77

Minores ſeptennio non poſſunt ſpõſalia cõtrahere, & cõtracta lapſu temporis non conualeſcũt, niſi noua volũtas acceſſerit, aut nixꝰ copulæ interuenerit §. non tamen omnibus. 167

Minores xiiij. annis non poſſunt cõtrahere matrimonium, niſi pro bono pacis, & ex neceſſitate. §. ſed quid ſint puberes. 173

Minores fratres non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. §. quod tamen. 128

Minores & prędicatores indiſtincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur §. ſed iſtud quidem. 241

Mirum eſſe quod non fuerint hactenus cõpoſitæ inſtitutiones iuris canonici. § .non parua. 4

Miſerabilium perſonarum tutelam debent clerici ſuſcipere. §. viduarum autem. 223

Miſſio in poſſeſſionem in cauſis beneficialibus non habet locum, ſed in locum eius poterit pro edi lite nõ cõteſtata. §. ſed iſta quidẽ. 298

Monachꝰ qui ſit ex triplici capite, & ĩpubes à pre traditus monaſterio poſt annũ pubertatis, põt redire ad ſeculum, ſi velit. §. monachi fiũt. 125

Monachus ſemel factus cogitur remanere in monaſterio. §. is igitur, qui. 131

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare. §. ſed nec aliquid. 131

Monachus poteſt tranſire ſolum in arctiorem religionem & ſi dubitetur, an ſit arctior, in quam monachus vult migrare, ſtatur iudicio abbatis. § ſed nec temere. 132

Monachi non ordinantur, niſi de licentia abbatis. §. monachi quoque. 83

Monachi non poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus. § fugitiuos vero. 133

Monachi an poſſint eſſe patrini alienorum filiorum. §. parentes quoque. 149

Monachi deſeruiẽtes Eccleſiis ſunt exẽpti à muneribus ꝑſonalibus. § ꝑſonalis immunitas 222

Monachi, regulares & clerici cõiter viuẽtes ſoluunt prædiales decimas. §. de monachis. 248

Monachi decimas ſoluere tenentur, & alij cõiter viuentes, etiam de prædiis de nouo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtet aliquod priuilegium. §. ſed etſi iiſdem. 248

Monachi non poſſunt eſſe procuratores, niſi propriæ Eccleſiæ vrgente neceſſitate, & ſuperioris iuſſu. §. idem quoque. 270

Monachi de conſenſu abbatis poſſunt teſtimonium dicere. §. monachi quoque. 339

Monachi ſe ad inuicem, vel conuerſos percutientes ſunt ab abbate, vel epiſcopo abſoluendi. §. monachi quoque. 424

Cetera vide ĩ. in ver. Clerici. & ĩ ver. Eccleſiæ.

Monaſterium, vide ſupra in ver. Eccleſiæ. & in ver. Ingreſſus.

Moniales ſe adinuicẽ, vel cõuerſas percutientes, à quo ſint abſoluendæ. §. Simile ſtatuitur. 424

Monitio Canonica q̃ ſit. §. tũc aũt Canonica. 430

Mors & abſentia æquiparantur re non integra. §. quæſitum eſt. 271

Mortẽ q ſibi inferunt, habẽtur ſimiles illis q impœnitẽtes moriũtur. §. nouiſſime ſciẽdum. 414

Mortuus ruri qui ſepulturam non eligit, ſi ſine periculo poſſit exportari, vel in parochiali Eccleſia, vel in maiorum ſepultura debet ſepeliri §. illud tamen. 235

Mortui tumulati contra Canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſunt diſcerni à corporibus fidelium. §. & etſi contigerit. 236

Mortuis non communicatus, quibus non communicamus viuis. §. non tamen omnes. 235

Mortuos non humãdos qui cõtemptis clauibus in locis ſacris humauerint, excõicationem incurrunt

incurrunt, à qua non ſunt abſoluendi ante quã arbitrio Epi ſatisfecerint.§.ſi quis aũt. 236
Mulier viripotens contrahens cum impubere, non poteſt reſilire,ſed impubes factus pubes poteſt.§.mulier quoque. 168
Mulier credens virum eſſe mortuum,quæ religionem eſt ingreſſa;à viro educta, ſi vir moriatur non cogitur reuerti ad monaſterium, licet id ſibi expediat.§.quid ſtatuemus. 203
Mulier reſtituenda ſi timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio,& ſi ea non putetur ſufficiẽs,dũ eã plene cognoſcit,vxor eſt deponẽda in loco honeſto & tuto.§ pſtãda tñ. 204
Mulier ſi matrimoniũ cõtraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum , vxore prima mortua, erit in eius poteſtate virum retinere.§. hunc tamen de ea. 205
Mulieris ob ſolam traductionem ad domum nullum ius oritur impeditiuum ſequẽtis matrimonij.§.& hæc quidem. 205
Mulierem quam quis duxit vel retinuit : ſciens copulæ non idoneam,habebit vt ſororem,ſi nõ poteſt habere velut vxorem.§.plane ſi. 199
Mulieres non ſunt in forum trahendæ gratia teſtimonij ferendi, ſed ad eas eſt mittendus tabellio.§ cuius tamen. 338
Muti baptizari poſſunt.§.muti quoque. 144
Muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere. §. muti vero. 174

N

NAtus annos xiiij.põt eſſe ĩ iudicio ſup cauſis ſpũalibus per ſe,& per procuratorẽ non obſtante patria poteſtate.§. aliud tamen. 275
Nati ex clandeſtinis & interdictis matrimonijs non ſunt legitimi, licet nati ex matrimonio cõtracto in faciem Eccleſiæ ante ſententiam diuortij ſint legitimi, niſi vterque coniugum nouerit impedimentum.§ quicũque vero. 193
Neceſſitas facit effectum reputari pro effectu.§. ſed & ſi pœnitendi. 152
Neceſſitas, vel ſimplicitas, excuſat à communione cum hæreticis.§.mercatores. 431
Negligentia auctoris mei non intelligitur eſſe mea.§. non tamen. 193
Negotia ſecularia non debent tractari in Eccleſiis.§.publicæ quoque. 219
Nemo dat quod non habet.§.igitur. 42
Nemo poteſt ſeipſum præſentare.§.licet aũt. 119
Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe præſentat,nec vacaturi bñficij tenet collatio, aut præſentationis promiſſio.§.ſunt autẽ. 119
Neophytæ non poſſunt eligi.§. neophytæ quoque. 34
Nomina, vide infra in ver.Præbendæ.
Notoriũ ꝑbatiõe nõ indiget.§.ſed & ſi quid. 353
Notum publicè præſumitur notum etiam priuatim.§.interpretamur autem. 101
Nouale eſt ager de nouo redactus ad culturam. §.Eſt autem nouale. 248
Nundinæ non debent tractari in Eccleſiis. §. publicæ quoque. 219
Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur , nec ſufficit conſenſus parentũ.§.nuptias igitur. 173
Cetera vide infra in ver.ſecundæ nuptiæ.

O

OBlationes & decimæ præſcribi non poſſunt. §. prouentus tamen. 257
Oblatum ſponte, vel datum gratia redimendæ moleſtiæ ſuper iure quæſito indebite illatæ non inducit ſimoniam.§.ſciendum. 393
Obtinẽtes aliquam præpoſiturã,debẽt etiã habere eius præpoſituræ ordinẽ.§.admonẽdi. 54
Oculo priuatus indiſtinctè promoueri non poteſt licet retineat ordines, ſi poſtea talis priuatio contingat.§.hæc autem diſtinctio. 92
Officium ſubdiaconatus circa quæ verſetur. §. diaconum. 74
Officia ſæcularia qui exercuerunt, ſi honeſti ſunt poſt reddita ratiocinia poſſunt ordinari, ſecus eſt de vſurariis.§.iis illi. 88
Opponens exceptionem quæ verſus opponentem opponi poteſt,nihil agit: hoc,ſi proprio nomine excipiat, ſecus ſi nomine ſuæ Eccleſiæ.§. cauebit autem. 318
Opponi non poteſt contra electionem factam à duabus partibus, niſi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium.§.hoc tamen. 28
Ordinans ſimoniacè ac etiam ordinatus, ſunt puniendi.§ ipſi vero. 78
Ordinari ex quibus cauſis ſine reſpectibus homines prohibeantur.§.quoniam verò. 82
Ordinari non poſſunt ſeruus & libertus, & ſeruus ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus.§.ratione. 82
Ordinari quis non poteſt ab extraneo Eṗo, niſi de licentia ſui ordinarij, quam concedere poterit etiam vicarius & capitulum, ſi ſedes vacet,vel qui adminiſtrat.§.pari ratione. 84
Ordinari non poſſunt ſimoniaci,ſeditioſi,& iniuriarum vltores.§.idem ſtatuendum. 88
Ordinari non poteſt bigamus, nec qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem. §. Item repellendi. 89
Ordinari olim furioſus, vel aliter vexatus, non poſſunt.§.is quoque. 92
Ordinarius ſi ſciat per ſurreptionem impetrata ab Apoſtolica ſede abſolutionem, debet remittere perperam abſolutum ad ſedem Apoſtolicam, ſi vero hoc ſibi non conſtet, ſed ſuſpicetur, debet abſolutum cogere ad purgationem.§.quinimo ſi. 436
Ordinarij loca pia & religioſa poſſunt reformare auctoritate Apoſtolica,ſi opus ſit reformatione.§.quinimo. 231
Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutinium.§.præcedet autem. 78
in Ordinationibus quæ tempora ſeruari debeãt. §.igitur per tres. 79
Ordinatores debent inſtruere ordinandos in diuinis.§.Item ſub grauis. 77

Ordinatus qui nondum baprizatus eſt, debet baptizari & rurſus ordinari. §. de eo, qui non. 81

Ordinatus ignorante domino ſi fiat monachus, fit liber: a.iàs dominus poteſt intra annum recipere ſeruum. §. quinimo ſi. 128

Ordinatus à ſimoniaco non ſimoniacè, & ſimoniacè non ſimoniacus ordinem cõferens non ſunt deponendi. §. hæc tamea de illis. 391

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. §. ex ordine quoque. 109

Ordo quid ſit. §. voluntatis. 160

Ordo ſacer, & votum ſolenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt, votum aut ſimplex ſolum impedit contrahendum, & pro voto ſimplici fracto imponenda eſt pœnitentia §. item voti ſolẽnis 178

Ordines, duo ſacri nec vna, nec duobus diebus cõtinuato ieiunio cõferri poſsũt. §. ſed nec. 80

Ordines minores ſunt acolytatus, exorciſtatus, lectoratus, & oſtiariatus. §. ſunt igitur. 75

Ordines minores omnes ſimul conferri poſſunt. §. diuerſum ſtatuitur. 80

Cetera vide infra iu verſi. Pſalmiſtatus.

Origo iuris ciuilis in fin. de comp. iuris. 73

Origo iuris canonici. ibid. 73

Orphanotrophia, & loca ſimilia Epiſcopis ſubſunt, qui prouidere debent ne illorum res diſſipentur. §. Xenodochia. 131

Oſtiariat᷒ eſt de minorib᷒ ordinib᷒. §. Sũt i_it 75

P

PActum per quod filia dotata renuntiat hæreditati paternæ, iuramento vallatum tenet. §. eodem etiam. 286

Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. §. quod ſi. 286

Pactum in fine de comp. iuris. 76

Pacta ſunt ſeruanda, & per ea etiam indultis Apoſtolicis derogari poteſt. §. & quidem. 185

Paganus ſi prius plures vxores habebar, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ. § quia vero pagani. 181

Pallij receptio non eſt differenda, & volens aliquid palliando obiicere, debet iurare de caliĩnia, & intra duor mẽ es obiecta ꝓbare, alioqui tenetur ad pœnã tal. õis §. hoc ampli᷒. 45

Papa eſt ordinarius omnium ordinariorum. §. ſicut autem. 22

Papa poteſt renũtiare Papatui. §. de Romano. 67

Papa, ſolus tribuit ius in beneficiis vacaturis. §. ſed ſine. 103

Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. § illud etiam 106

Papa an diſpẽſare poſſit, quod monachus poſſit aliquid proprium habere. §. ſed nec aliquid. 131

Papa quod faci, cenſetur facere Deus. §. ſed etſi inter. 199

Papa ſi ſcienter commiſit appellationem interpoſitã à ſuo delegato dato cũ clauſula appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quoad executionẽ. §. ſed quid cũ. 365

Papæ electio multa habet ſpecialia, in qua multa non habent locum. §. ſed hæc quidem. 25

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec abbates, vel monachi alienorum §. parentes quoque. 149

Cetera vide infra in verb. Pœnitentia.

Parochialis portio de quibus rebus non detrahatur. §. ſunt tamen. 240

Parochialis & epiſcopalis portio pari paſſu ambulant. §. item de quibus. 244

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem poteſt opponere de propria auctoritate, ac zelo & de meritis electi. §. quòd ſi eligentium. 27

Pars ſi ſe dicat poſt appellationem, vel aliàs nulliter fuiſſe excõicatũ, ſunt ſuper hoc partium admittẽdæ probationes, vt appareat, an quis indigeat abſolutione. §. multi ſi etiam. 435

Pars poteſt ſibi terminum proſequendę appellationis breuiare, nõ ꝓrogare. §. pars quoq;. 379

Participatio criminoſa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. §. ſed multum. 428

Participatio cum excommunicato non criminoſa illigat participantem minori excommunicatione, à qua per ordinarium abſolui poteſt. § quod ſi aliter. 429

Paruuli baptizantur iu fide parentum & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi quàm circuncisionis §. non tamen. 143

Paſſus miſſionẽ ſi motruo delegato ꝓſtet ĩ. annũ cautionẽ de petẽdo iuri, etiã poſt annũ recuperabit poſſeſſionem §. ſed ne miſſus. 298

Pater admittitur ad teſtimonium in cauſa filij, & econtra in cauſa matrimonij & eſt ſpeciale, & teſtimonium parentum interdum non debet admitti, vbi eſt diſparitas inter coniuges. §. quod autem. 195

Patriarchæ primum poſt Papam locum tenent. §. Patriarchæ ſunt. 19

Patriarchæ vnde dicti, & quæ ſit illorum auctoritas. §. appellantur. 19

Patrini interuenire debent in baptiſmo, confirmatione & Catechiſmo. §. illud cõmune. 148

Patrini nõ debẽt eſſe plures, vel nõ baptizati, vel confirmandi. §. admonendi tamen. 148

Cetera vide ſ. ĩ ver. Cognatio, & ĩ ver. Parẽtes.

Patronus Eccleſiaſticus habet ad ꝓſentãdũ mẽſes ſex, laicus quatuor: Eccleſiaſticus non põt variare, laicus poteſt §. ſunt tamen. 114

Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores, clericos qui dilapidant bona Eccleſiæ, cuius eſt patronus. §. licebit tamen. 115

Patronus non poteſt quem propria auctoritate inſtituere ſub pœna excommunicationis. §. quemadmodum autem. 118

Patronus non po eſt ſeipſum præſentare. §. licet autem. 119

Patroni ſi in præſentatione non ſint concordes, attẽditur maior & melior pars. §. & ſi forte. 116

Patroni poſſunt cōuenire de p̄ſentando alternis vicibus: & plures ſimul poſſunt p̄ſentari, vt de ipſis Ep̄s eligat inſtituēdū. §. ſed vt facilius. 117

Patroni putatiui præſentatio tenet. §. interdum accidit. 118

Patronis defertur circa honorem, & vitæ neceſſaria ſubminiſtranda. §. defertur autem. 120

Cetera vide ſupra in ver. Legatus de latere.

Peccata remi tūtur ei, qui ſciēter duxit in vxorē publicam meretricem. §. quin potius. 178

Pecuniæ appellatione cōtinetur quidquid homines habent in terra. §. pecuniam vero. 390

Penſio non venit appellatione beneficij. §. & ſi quis. 108

Percutiens volentem clericum, excōmunicatus eſt, §. volentem. 420

Percutiens clericum in quibus caſibus in Canonē late ſententiæ nō incidit. §. ex contrario. 421

Periculum quando eſt in mora, debet iudex breuiare terminum proſequendæ appellationis. §. ſuperior quoque. 378

Permutatio beneficiorum ſi completa eſt ex vna parte, & per alteram ſtat, quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. §. ſubuenrum tamen. 61

Permutatio beneficiorum fieri poteſt non obſtantibus expectationibus. §. quinimo. 63

Perpetuam habens vicariam tenetur accipere ordinē presbyteratus. §. inde & Honoriana. 55

Perſonales decimæ debentur eccleſiæ, in qua quis ſacramenta percipit: prædiales vero Eccleſiæ, in cuius finibus ſunt conſtituta prædia, niſi aliud inducat conſuetudo. §. inter pſonales. 245

Pleraque dicta de creatione Epiſcoporum habent locum etiā in aliis prælatis. §. hæc de creādis. 46

Plures non poſſunt deputari ad eligendum in ſolidum. §. fin autem. 14

Pœna inceſtus, ſodomiæ, & rei habitæ cum brutis eſt arbitraria. §. eadem vel etiam. 409

Pœna quæ ſit ſtuprantis mulierē & honeſte viuentē & virginē deflorātis. §. quod ſi quis. 410

Pœna raptorum excommunicatio, depoſitio, & ſeruitus, cum facultate tamen ſeipſum redimendi. § maior legum. 410

Pœna ſimplicis fornicationis eſt arbitraria. §. demum ſi quis. 411

Pœnitētes publicè non poſſunt promoueri poſſunt tamen ex neceſſitate deputari in aliquo minorum ordinum. §. pœnitentes. 87

Pœnitentia quid ſit, & effectus pœnitentiæ. §. pœnitentia. 149

Pœnitentia conſtat contritione, confeſſione & ſatisfactione. §. conſtat igitur. 151

Pœnitētia certorū annorū eſt iniūgenda parentibus opprimentibus filios. §. alia ratio eſt. 413

Pœnitentiæ tres ſunt ſpecies, & pœnitentia ſolennis iterari non poteſt. & pœnitētes ad ſacros ordines reddit inhabiles. §. ſunt autē. 150

Pōtifices veteres & recētiores excuſantur à non confectione inſtitutionum § ſed veteribus. 4

Poſitiones quæ ſint. §. partium confeſſione. 331

Poſtulari poteſt, qui non animi vel corporis vitio, ſed aliàs non poteſt eligi, puta minor xxx. annis, vel ſpurius §. ſciendum. 35

Poſtulatio quid ſit. §. poſtulatio eſt eius. 35

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. §. dantur & caſus. 376

Poſtulatus ſi vnus ſit, alius electus, proponitur electus æquè idoneus, niſi poſtulātū ſit duplo maior numerus: quirū ſi ignorātes indignum poſtulauerint, nec poſtulatio, nec electio valet: ſed ſi ſciēter, electio tenet. §. & ſi vacāte. 40

Præbenda per reſcriptum Apoſtolicum conceditur pure, in diem, & ſub conditione: & pura collatio eſt, cum alicui ſimpliciter de beneficio prouidetur, § per reſcriptum. 101

Præbenda conceditur per collationem, & per inſtitutionem, & ſingulis rebus ſingula ſunt imponenda nomina §. cōceduntur autem. 95

Præbendæ ex tribus capitibus conferuntur, & ordinatium collatorem facit lex, vel conſuetudo. §. conferuntur autem. 95

Præcellens dignitate debet & innocentia præcellere. §. debet igitur. 47

Prædia inculta. Vide infra in ver Ruinæ.

Prædicatores excuſantur ab communione cum hæreticis. § prædicatores. 431

Prædicatores, Minores & Mendicantes non poſſunt profiteri ante lapſum anni, & recipientes profeſſionem puniuntur. §. quod tamen. 123

Prædicatores & minores indiſtinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem ſoluere tenentur. §. ſed iſtud quidem. 141

Prælatus in corrigendo debet miſcere ſeueritatem lenitati. §. cum lenitate. 48

Prælatus non debet tolerare peruerſos. §. præterea ca endum. 48

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens, & peritus, non ſolùm peritia litterarum, verum etiam negotiorum. §. ſobrius ſit. 50

Prælatus poteſt rē nō magni valoris in aliquem bene meritū trāsferre: & terrā grauia fabricādæ Eccleſiæ alicui cōcedere. §. excipiūtur. 253

Prælatus pōt alienare rerulas incōmodas & minus vtiles, irē ſeruos fugitiuos. §. rerulas 255

Prælati committētes vices ſuas ſub annuo cenſu puniantur. §. demum. 393

Prælatis regularibus non conferentibus intra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinarium. §. idem ſtatuitur. 97

Præpoſitus in fine de comp. iuris. 80

Præpoſiturā aliquā obtinētes, debēt etiā habere eius præpoſituræ ordinem. §, admonendi. 54

Præſentare ſeipſum nemo poteſt. §. licet aūt. 119

Præſentari poteſt in rectorem parochialis Eccleſiæ etiam non in ſacris conſtitutus, licet ſecus in libera collatione, in qua tamen poteſt diſpenſari cum eo, qui eſt conſtitutus in minoribus. §. ſunt etiam. 120

Præſumptio orta ex actu habente tractū tēporis

ex actu momẽtaneo non tollitur.§.aliud obſeruandum. 264

Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis,ſecus precaria, niſi ſit irrationabilis. §.diſtat autem. 254

Presbyter appellatur potius à prudentia quàm ab annis.§.presbyteri 72

Presbyter epiſcopo permittente chriſmat & velat.§.Epiſcopo. 72

Presbyter in xxv.an.ordinari pôt.§ ſicut aût.74

Presbyter negligens in baptizando, quomodo puniendus.§.presbyter. 142

Presbyter tãtum debet exhibere Euchariſtiam, non inferior,niſi ſubſit neceſſitas.§.ſed nec ab omnibus. 156

Presbyteri & Epiſcopi olim erant iidem,ſed in remedium ſchiſmatis de presbyteris, vnus electus eſt,qui Epiſcopus dicitur. §. presbyterum. 72

Presbyterorum quæ ſit poteſtas,& auctoritas.§. Epiſcopi. 72

Princeps poteſt rem ſuam æqualem, vel maiorem cum eccleſiaſtica permutare, & ſerui eccleſiaſtici ſi fugi ſint,præterquàm ad libertatem,cõmutari nõ poſsũt.§.ſed & princeps.256

Priuatio præſupponit habitum.§. eſt autem ſuſpenſio. 447

Priuilegiati ſuper decimis,tenentur illas ſoluere de prædiis conductis, & priuilegiatus ſuper laboribus propriis ſoluet decimas, ſuper prædiis locatis.§ ſuper. 249

Priuilegium quomodo tollatur.§.ſed nec. 248

Priuilegia ſunt interpretanda, vt nemini indebite damnum inferant.§ item ſi. 249

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari.§.præſtitis. 196

Probatio ſpolij abſentia ſpoliatoris, & lapſus tẽporis nõ operãtur reſtitutionem ſi ſpoliator nõ abſit per cõtumaciam,vel dolũ.§.itẽ ſi. 320

Probatio quid ſit, & quibus modis fiat.§ probatio igitur. 332

Probatio ex confeſſione quomodo naſcatur.§. partium. 332

Probationes ne intereant, multa conceduntur, quæ aliàs non concederentur, quod probatur tribus exemplis.§. ſi quidem. 345

Probationes fiunt non ſolum teſtibus, ſed & inſtrumentis, & inſtrumentorum appellatione non large ſumpta continẽtur ſolum ſcripturæ q̃ in iudicio exhibentur.§.etſi partes.349

Probationes in quibus reſpiciunt perſonam iudicis §.iudicis. 353

Reliqua vide ſupra in verb. Pars.

Proceſſu facti,& ſententiæ latæ in Eccleſiis,vel cœmiteriis ſunt nulli.§.ſeculares igitur. 219

Procuratio ob oratorium nõ eſt exigenda,& ob vrgẽtem neceſſitatẽ pôt Eps exigere charitatiuum ſubſidium.§.poſtremo admonẽdi. 229

Procurator ad eligẽdum nõ pôt vnũ procuratorio,aliũ proprio, nomine eligere, niſi habeat mãdatum de eligẽda certa pſona.§.etſi ſîn.24

Procurator ad contrahendum matrimonium, non poteſt ſubſtituere, niſi hoc habeat in mandatis.§.procurator. 163

Procurator cõſtitui pôt paterfamilias, & filiusfamilias,& ad negotia pôt procurator conſtitui,qui natus eſt annos xiiij. ad iudicia ſolum natus xxv.§.poteſt autem. 275

Procurator conſtitutus etiam ad ea quæ ſpeciale mandatum exigunt, non poteſt explicare ea, quæ exigunt mandatum ſpeciale, niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mandatum exigẽtium:quo caſu etiam non expreſſos articulos, poterit exequi procurator. §. ſed ſiue vnus. 277

Procurator regulariter in cauſis criminalibus nõ poteſt interuenire.§.non tamen. 278

Procurator vniuerſitatis,in qua ſunt excommunicari,non poteſt à iudicio repelli,niſi tribus caſibus.§.ſed belle. 280

Procurator reuocari pôt expreſſa,& tacita: puta ſi dñs per ſe incipiat cãm tractare.§.tã diu.281

Procurator qui ſubſtituit,nõ pôt ſubſtitutum reuocare,niſi & reuocãdi habeat poteſtatem,& procurator q̃ ſubſtituit in vna cauſa, nõ prohibetur in aliis ſe intromittere.§ hæc aũt.282

Procurator poteſt litem cõteſtari.§.ſit autẽ. 162

Procuratori ad negotia,& procuratori ad iudicia quatenus ſubſtitui poſſi.§.ſed & illud. 278

Procuratores duo ſi dati ſint in ſolidum, vtrius melior ſit futura conditio.§.& tam vnus. 276

Procuratores etiam iurare de calumnia tenẽtur, quandocumque iudici videbitur.§.& non.129

Procuratoribus duobus ad eligendum datis in ſolidum, non poſſunt ambo eligere, ſed erit melior conditio occupantis,& ſi nõ appareat de prioritate in occupando, præponitur electus à capitulo vel primo nominatus in procuratorio.§.quòd ſi pluribus. 24

Cetera habes ſ.ĩ verb.delegat⁹.& ĩ verb. indi.

Profeſſio eſt duplex.tacita & expreſſa,& fieri pôt etiam ante annum.§ propria profeſſione. 126

Profeſſio ex cauſa poſt annum poteſt differri, vt ſi ingreſſus monaſteriũ ſit cognitus: & ſeruus triennio in monaſterio commoratus per monachationem ſit liber.§.quemadmodum. 127

Profeſſio expreſſa, & profeſſio tacita differunt. § vtrum autem. 129

Profeſſus qui non eſt,non poteſt eligi in Abbatem, ſed bene in epm. §. & propteres. 114

Promotus ad ſacros ordines furtinè contra prohibitionem prælati,non poteſt fieri ſacerdos niſi prius fuerit monaſteriũ ingreſſus,ſecus ſi non contra prohibitionem: quia tunc poteſt epiſcopus pro arbitrio diſpenſare, & qui non ordinatus ſe immiſcuit diuinis, numquam poterit ordinari.§. quod ſi furtiuè. 80

cum Promoto per ſaltum poteſt prætermiſſo ordine repetitio diſpenſari.§. per ſaltum. 80

Propinquitas viri reputatur vxoris,& eco̅tra.§. admonen

admonendi. 190
Prouentus eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinq.ēnio in quinquennium.§.idem iuris erit. 254
Prouideri per inſtitutionem quando dicatur. §. accidit autem. 113
Prouinciæ & eccleſiæ de nouo conuerſæ in perſolnendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem vicinarum.§ ſed quis erit. 228
Pſalmiſtatus eſt minor ordo, & poteſt conferri à ſolo preſbytero. §. eſt & pſalmiſta. 76
Pubertas extimatur non tam annis,quā corporis habitu, & minores xiiij. annis non poſſunt contrahere matrimonium,niſi pro bono pacis,& ex neceſſitate.§.ſed qui ſint. 173
Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum,& contractum dirimit. §.publicæ quoque. 184
Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquūt,priuilegiis ſacrorum locorum non gaudent.§.hoc autem. 221
Pudicitiæ ſtudioſus debet eſſe epiſcopus. §. pudicus quoque. 51
Purgatio quid ſit,& quotuplex ꝗ vulgaris purgatio eſt penitus improbata §.cōtingit &c. 387
Purgatio canonica quæ ſit,& quales eſſe debeāt compurgatores.§.canonica purgatio. 387
Purgatio ſuper notorio non eſt indicenda, & deficiens in purgatione habetur pro conuicto,§.quicumque vero. 387

Q

Quæſtio ſpolij per modum reconuentionis propoſita non impedit proceſſum ſuper alia cā ciuiliter inſtitutū.§.quod ſi ciuiliter.317
Quæſtio.in fine de comp. iuris. 74
Qualis quis ſit interius, debet per exteriora demonſtrare.§.oportet item. 51
Qui alios iuuat, patienter incommoda ferre debet.§.ſed hæc omnia. 7

R

Raptorum pœna excommunicatio, diſpoſitio.& ſeruitus,cum facultate tamen ſe ipſum redimendi §.maior legum. 410
Raptus in propriam ſponſam non cadit,& raptus p cōſenſum purgati pōt.§.raptus aūt. 410
Raptus monialis purgati non poteſt.§.ſed hæc de illis. 411
Rebaptizati nūquā ordināťur.§.ſed etſi nullū. 89
Receptio inſtrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non poſſit renunciare mandato, ſed teneatur defendere. §. at litteris. 284
Receptus auctoritate Apoſtolica quis dicatur.§. auctoritate autem. 106
Recipientes aliquid pro concedenda licentia docendi,puniuntur.§.pro docendi. 394
Reconciliari licet alioqui eccleſiaſticæ ſepulturæ non eſſent tradendi, poſt reconciliationem tradi poterunt.§ ſed hæc. 2.7
Reconuentio non habet locum coram arbitris. §.de arbitris. 314
Reconuentio ſuper cauſa criminali non remittitur.Idē in cauſa depoſiti.§.illis quoque. 316
Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro confeſſo.§.ſi quis igitur. 333
Redacta in publicam formam poſt mortem tabellionis faciunt fidem.§. eandem etiam. 351
Reditus decimarum locari poſſunt,dum modo locatio non ſaj iat alienationē.§.ſi qs tñ. 250
Releuatio mādati non impedit refutantem acceptare, ſi mandans perduret in voluntate mandandi.§.non idem. 283
Regulares non appellant à correctione ſui prælati.§.& ideo nec. 372
Regularibus prælatis non conferentibus intra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinarium. §. idem ſtatuitur. 97
Cetera vide ſupra in ver.monachi.
Relapſus quando quis dicatur.§.relapſi antē. 398
Relapſus dicitur qui abiurauerit in vno articulo,ſi poſt ſit hæreticus in alio §.is vero,q. 398
Relictum ei qui poteſt proprium poſſidere non habenti prælationem, vel adminiſtrationem à quocūque præſumitur relictū intuitu propriæ perſonæ,non eccleſiæ.§.illud etiam. 243
Relictum ſacerdoti pro omnia cēſetur relictum eccleſiæ, ſecus eſt ſi quid ei ſit relictum ſub onere fideicommiſſi.§.ſed etſi non. 258
Religionem nouam non debet quis inuenire, vel fundare.§.nouiſſime. 135
Religioſi non poſſunt ſibi ſepulturam eligere.§. impuberi ſimiles. 234
Renunciare compellitur qui impetrauit cedendi licentiam §.aliud iuris eſt. 68
Renunciari poteſt ob irregularitatem. §. item ob irregularitatem. 65
Renunciari non poteſt gratia laboris fugiendi. §.cæterum ob alios. 65
Renunciari poteſt per procuratorem & quatenus valet renunciatio facta à procuratore reuocato.§.poteſt autem. 68
Renunciatio quid ſit,& quibus ex cauſis poſſit renunciari § per renunciationem. 63
Renunciatio ad eum fieri debet,ad quem ſpectat confirmatio §.Abbas quoque. 67
Renunciatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem : ſecus ſi ante fuerit renunciatum, & teſtes ſuper ſpontanea renunciatione non ſunt admittendi ante reſtitutionem.§ illud quæſitum. 319
Reparatio eccleſiæ pertinet ad poſſeſſorem beneficij, & epiſcopus debet de ſua tertia contribuere.§ hæc de ædificandis. 215
Repetitio ad memoriam iuuandam conducit.§. hæc de præbendis. 124
Replicationes dantur aduerſus exceptiones §. dantur aduerſus. 3.2
Res inter alios acta aliis præiudicium regulariter non adfert.§.de eo quoque. 362

Res eccleſiaſtica pōt ꝓpter ſcriptionē legitimā ab eccleſia abduci, & detrahi.§.preterea etſi. 257
Res eccleſiaſticæ ſunt aut ſpirituales, aut temporales.§.ſuperiore libro. 136
Res ſpirituales ſunt aut incorporales aut corporales, & corporales diuiduntur in ſacramenta, in res ſacras, ſanctas & religioſas. §. rurſus. 136
Rebus ſingulis ſingula ſunt imponenda nomina.§.conceduntur. 95
Reſcripti interpretatio ex loco ſumitur. §. ex loci. 109
Reſcripti interpretatio ex inſertione cauſæ elicitur.§ item inſertio. 110
Reſcripto Apoſtolico diſpenſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maxime circa litteras perſonas.§.inde etiam. 105
Reſeruationes legatorum expirant finita legatione §.illæ quoque. 99
Reſidens. Qui ſine cauſa non reſidet, poſt monitionem priuandus erit, & quæ ſint iuſtæ cauſæ non reſidendi.§.ſi tamen. 122
Reſignationis caſus non includitur nec verificatur in caſu mortis.§.eodem ſpectat. 107
Reſilere quis licite poteſt ob fornicationē poſt ſponſalia etiam iuramento firmata cōmiſſa, & id quod coniunctos diſiungit, multo magis impedit coniungendos. §. vnius quoque. 171
Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, niſi duobus caſibus.§.quod ſi ſemel. 381
Reſtituti in integrū qui, & quando poſſunt cognoſcere.§ huiuſmodi. 382
Reuelans confeſſionē, in perpetuum eſt in monaſterium detrudendus.§.ſed ſiue. 152
Reus contumax ſi dederit cautionem de ſtando iuri, nec mulctandus eſt quod aduerſarium non fuerit paſſus eſſe in poſſeſſione & miſſionem paſſus reſtituitur.§.hoc tamen. 297
Reus excommunicatus licet reconuenire non poſſit, admittitur tamen ad proponēdas ſuas legitimas defenſiones.§ reus autem. 306
Reus conuentus ſi nolit vel non poſſit excipere, ſi habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire.§.igitur oblato. 312
Reus etiam coram Iudice delegato poteſt actorem reconuenire.§.nec ſolum. 314
Reus conuentus coram iudice laico non poteſt reconuenire actorem ſuper cauſa ſpirituali.§. interdum etiam. 315
Reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia.§.non tamen. 334
Reus citādus eſt ad videndū iurare, & deponere teſtes. & teſti iniurato nō creditur, niſi fuerit remiſſum iuramentū à parte.§.debet autē. 334
Reo deferendū eſt iuramentū, ſi pro eo ſunt præſumptiones, niſi aliter iudex arbitretur.§. ſed etſi pro reo. 352. Cetera vide ſ.in ver actor.
Ruinæ ꝑdiis incultæ. & ſiluæ extirpatæ, poſſunt ſub annuo cenſu cōcedi in emphyteuſim, & ſi per biennium in ſolutione ceſſus cenſualis fuerit poteſt emphyteuta expelli.§.ruinæ quoq;. 154

S

SAcerdos qui reuelat cōfeſſionē, in perpetuū eſt in monaſteriū detrudēdus.§.ſed ſiue. 152
Sacerdos non debet quem abſoluere de caſibus reſeruatis Papæ vel epō.§. illud etiam. 153
Sacerdos cōſtitut' in pctō mortali, quoad ſeipſū eſt ſuſpenſus, non quo ad alios §.immo &. 156
Sacerdos cōtemnes cōſtitutiones eccleſiæ punitur ꝑ qualitate culpæ, & clādeſtina matrimonia, ſi publicentur, recipit eccleſia.§.ſane ſi. 193
Sacerdotes inferioris gradus ſunt preſbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractarum eſſe §.nunc deſcendamus. 71
Sacerdotes proprie appellātur, qui Euchariſtiam conficiunt, improprie etiam diaconus, & ſubdiaconus. §. diximus autem. 75
Sacerdotes quotidie hodie ꝑ populo ſacrificare debēt: ſed ſemel tm̄, nō pluries, niſi ex magna cā, vel in natiuitate Dñi §.inualuit tamen. 155
Sacerdotes ſimplices nō poſſunt proprias eccleſias facere cēſuales, & q de facto id fecerit, ab eccleſia ipſa remouebitur.§.ſimplices aūt. 216
Sacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit originem tam à teſtamento veteri, quam nouo. §.& non ineleganter. 71
Cetera habes ſ. in ver.cōſentientes.in ver.Euchariſtia, in ver.ordo facit.& in ver.relictum.
Sacramentum quid ſit.§.ſacramentum. 137
Sacramentum chriſmatis operatur augmentum gratiæ, & ſoli epi chriſmant.§.igitur oēs. 147
Sacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ non denegatur deputatis, vltimo ſupplicio. §.nec infirmis. 154
Sacramentū Euchariſtiæ maximū eſt, & ſaltem ſemel in anno debet aſſumi.§.eſt autem. 155
Sacramentū Euchariſtiæ conſtat viſibili forma, veritate corporis, & ſpūali virtute: & i calice poni debet vinū aqua mixtū.§.cōſtat aūt 157
in Sacramento altaris panis & vinum fiunt vera caro & ſanguis Domini.§. veritas eſt. 357
Sacramenti virtus eſt charitas & vnitas.§. virtus eſt. 157
Sacramenta quomodo & quando ſunt illa tria quibus ea conſtant.§ his igitur. 158
Sacramenta miniſtrari poſſunt à malo miniſtro & hæretico §.ergo qui. 119
Sacramenta non eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit, & tñ dicūtur eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat.§.illud quoque. 139
Sacramenta conſtant elemento & verbo.§ conſtat autem. 139
Sacramentorum quædam neceſſaria ſunt, quædam voluntaria.§.ſacramentorum. 137
Sacramentorum neceſſariorum quædam deſeruiunt ad ingreſſum eccleſiæ, quędam ad progreſſum in eccleſia, quędam ad egreſſum ab eccleſia § & rurſus. 138
Sacramētorum ſecūda diſtinctio, quòd quædam characte-

- characterẽ imprimũt,quæ iterari nõ poſſunt, quædam non imprimunt, quæ iterationem admittunt.§.rurſus ſacramentorum. 138
Sacrilegium committitur iam intuitu rerum, quam perſonarum, & qualiter intuitu rerum. §.ſacrilegium autem. 402
Sacrilegium ratione perſonarum committitur cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet.§.perſonarum ratione. 402
Sacrilegi variis pœnis puniũtur.§.ſimilibus. 401
Cetera vide ſupra in ver. conſentientes.
Sanctorum ſcripta non inſerta iuri communi ſecundum poſt decreta Pontificum Romanorum locum obtinent.§.alia ſanc. 16
Scenicis & hiſtrionibus non eſt danda Eucharistia pro cæteris autem,maxime infirmis,ſemper debet eſſe parata. §. item quamuis. 157
Schiſmatici qui ſint,& quomodo differant ab hæreticis.§.hæretici ſunt. 394
Schiſmatici excommunicatione, depoſitione, bonorum confiſcatione,& à ſe geſtorum annullatione puniuntur.§.vtrumque. 195
Scholarium inconſtantia.in fine de comp.iu. 80
Scripta ſanctorum,vide ſupra in ver.ſanctorum.
Scriptura ſolum publica in iudicio fidem facit & quæ ſit ſcriptura publica.§.nontamen. 350
Scrutatores qui ſint.§.per ſcrutinium. 26
Secundæ nuptiæ abſque timore infamiæ intra annum luctus poſſunt celebrari: ſed non debent benedici quocumque tempore contrahuntur.§.illud quoque. 107
Sed vacante is abſoluit qui habet epiſcopalem iuriſdictionem.§.epiſcopali. 433
Seditioſi ordinari non poſſunt.§.idẽ ſtatuẽdũ.88
Sentẽtia eius qui eſt maioris auctoritatis ꝓponitur inter diſcordãtia cõcilia.§ alia vero. 14
Sententia contra reum contumacem ſi de cauſalia quear ferri poteſt, etiam in cauſa profanalite conteſtata,contra actorem vero etiam lite non conteſtata.§.quod interdum. 299
Sententia diffinitiua eſt,quæ condemnendo, vel abſoluẽdo liti finem imponit,nec requiritur de neceſſitate in ea verbũ cõdẽno, vel abſoluo,ſed ſufficit æqpollẽs.§.diffinitiua vero. 356
Sententia debet fieri ſedẽdo,& de ſcripti recitatione aliã nõ valet,& eps facere poteſt quod alius pro ſe recitet.§.vocatis igitur. 356
Sententia lata contra iura conſtitutionis, licet ſit nulla: ſecus tamen eſt in ſententia lata contra ius litigatoris.§.ſi tamen. 360
Sententia lata poſtquàm per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non poteſt.§.lata tamen. 361
Sententia lata in reali actione mãdatur executioni ſtatim, in perſonali vero poſt quattuor menſes,qui terminus poteſt breuiari,& prorogari.§.ſi igitur ſententiæ. 362
Sententia per querelam & ſupplicationem retractatur,& ſub qua forma ſupplicatio porrigatur.§.per ſupplicationem. 382
Sententiam ex pluribus iudicibus ſufficit quod vnus recitet, viſus plurali numero, ſecus in actu electionis. §.ſed etſi plures. 357
Sententiarum duæ ſunt ſpecies, interlocutoria & diffinitiua,& interlocutoria poteſt reuocari ante diffinitiuam.§.videamus. 355
Cetera vide ſupra in ver.proceſſus.
Separatio thori non habet locum pendentẽ iudicio ſuper adulterio.§.ſed & ſeparatio. 200
Reliqua habes ſupra.in ver.diuortium.
Sepulturam eligendi vnuſquiſque habet liberam facultatem, & ſi quis non eligat in parochiali eccleſia aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus.§.regulariter. 233
Sepulturæ cur conſtituantur in eccleſiis & locis ſacris.§.tractemus. 233
nõ poteſt qs & iureiurãdo à ſeipſo abdicare liberã eligẽdæ ſepulturæ ptãtẽ.§ aliàs autẽ. 235
Cetera inuenies ſ.ĩ ver.clerici.& ĩ ver de phẽſi.
Sequeſtratio fit ob dilapidationem etiam lite pendente.§.plane. 332
Seruus non poteſt ordinari,& ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus.§ ratione ſubiectionis. 82
Seruus triennio in monaſterio commoratus,per monachationẽ fit liber.in §.quẽadmodũ. 127
Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium dum tamen dominos nõ fraudent debitis obſequiis.§.illud quoque. 175
Cetera require ſ.ĩ ver.princeps,& ĩ ver. ꝓfeſſo.
Similitudines,quæ ſunt inter libros iuris ciuilis, & iuris canonicis.§.libros iuris. 2
Simonia quid ſit,& vnde dicta §.ſimonia. 388
Simonia aut eſt ſimplex conuẽtionalis, aut realis & realis ſubdiuiditur in realem conuentionalem,& realem mẽtalem.§.ſimoniæ. 389
Simonia contrahitur cuiuſcumque muneris receptione.§.contrahitur. 389
Simonia ex quibus capitibus committatur.§.ſed & unc. 390
Simoniace dicitur quis electus, etiam ſi quid ignorante eo datum fuerit vel promiſſum. §. nec diſtinguemus. 390
Simoniace ordinans cum ſuo ordinato,& clerico mediatore eſt de ponendus, laicus vero mediator excommunicatur §. ac veluti. 391
Simoniacus poteſt à quocumque accuſari:& ſolus ſimoniacus inter peccatores miſſam non celebrat. §.huius autem criminis. 167
Simoniaci ordinari non poſſunt. §. idem ſtatuendum. 88
Simplicitas excuſat à communione cum hæreticis.§.mercatores. 431
Sortilegi qui ſint:& quod ab eccleſia ſint omnino eiiciendi.§.ſunt autem. 400
Spirituale coniugium quomodo diſſoluitur. §. per degradationem. 69
Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione eccleſiæ §.hoc tamen.140
Spoliaſſe quis intelligatur præter manifeſtã ſpoliation-

liationis vim.§.is quoque. 319
Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere ante quàm ſit reſtitutus.§. ſed etſi. 309
Spoliatus eſt ante omnia,& quo ad omnia reſtituendus.§.ſed & ſi ſpoliatus. 316
Spoliatus quot caſibus dicitur quis priuatus à iudice,& quibus.§.ſpoliatus. 318
Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus,regula §. ſunt & alij. 320
Spoliatus quando non ſit ante omnia reſtituendus.§.quinimo. 321
Spoliatus poteſt ſuſpenſo petitorio ante concluſionem in cauſa intentare poſſeſſorium: ſecus ſi ſit concluſum,niſi tamen aliter iudici videatur.§.poſtremo ſciendum. 322
Cetera vide ſupra in ver.electio.
Spolium cum proponitur in modum exceptionis, nulla fertur reſtitutionis ſententia: ſed quamdiu non fuerit reus reſtitutus, non eſt cogẽdus actori reſpõdere.§.ſed hæc quidẽ.317
Spolij quæſtio per modum reconuentionis propoſita nõ impedit proceſſum ſuper alia cauſa ciuiliter inſtitutum. §. quod ſi ciuiliter. 317
Sponſalia quid ſint,& vnde dicantur.§. ſponſalia ſunt. 162
Sponſalia contrahuntur re, verbis, litteris & conſenſu.§.contrahuntur. 163
Sponſalia cõtrahuntur tripliciter, pure, in diem, & ſub conditione,& qui contraxerunt ſponſalia pure,compellendi ſunt etiam matrimonium contrahere, & conſanguinei contrahentium non debent cum ipſis contrahentibus contrahere.§.rurſus contrahun ur. 164
Sponſalia contracta ſub conditione euaneſcunt deficiente conditione, niſi ab ea receſſum fuerit.§.ſub conditione. 165
Sponſalia qui contraxerunt, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur. §. initiatum igitur. 167
Sponſalia contracta à parentibus, non tenent, niſi filij aſſentiant & ratificent.§. non abſimile eſt. 169
Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. §. diſſoluuntur ſponſalia. 169
Sponſalia diſſoluuntur per ſuſpectionem ſacrorum ordinũ & ingreſſum monaſterij.§. item ex contrario. 170
Sponſalia quando facto hominis diſſoluitur. §. facto hominis. 170
Sponſalia diſſoluuntur contrario conſenſu, nec pœnæ appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur.§.ſi contrahentes. 171
Sponſalia dirimuntur propter lepram, vel ſimilem [illegible]bum.§.item ſi ſponſus. 171
Sponſalia pura, & certa ex conſenſu valida, licet [illegible] nulla,induerũt publicę honeſtatis iuſtitiã q̃ ſequẽtia ſpõſalia dirimit,nõ p̃tetita.§. vſqueadeo autem. 184
Cetera requite. ſupra in ver. matrimonium minores, & in ver. reſilire.
Sponſi ſi cõferant ſe ad remotas regiones, ſpõſæ poſſunt ſe ad aliorũ nuptias cõferre, recepta, ſi peierauerint pœnitentia.§.ſed etſi qui. 172
Stipulatio.in fine de comp.iuris. 76
Subdiaconus poteſt quis ordinari in decimooctauo anno.§.ſicut autem. 74
Subdiaconi officium circa quæ verſetur. §. diaconum igitur. 74
Cetera habes ſ.i ver.diaconi,& ĩ ver.Eccleſia.
Subtilitate legiſtarum,in fine de comp.iuris. 78
Subtilitate nimia iuris ciuilis multa petũt. ibi.77
Superior de excõicatione cognoſcens, videns illam iuſtam, debet excõicatum ad inferiorem remittere, niſi is malitioſe differat abſoluere: ſec' autẽ,ſi cõpetiat illã iniuſtã:ſed ſi dubitetur,honeſte faciet,ſi remittet §.vbi vero. 434
Superiori conceditur multo magis,quod conceditur inferiori.§.quod autem. 21
Reliqua requite ſ.in ver.epi, & ſuperiores.
Surdi baptizari poſſunt.§.muti quoque. 144
Cetera vide ſupra in ver.muti.
Suſpecti de hæreſi,niſi ſe purgẽt,ſunt excõicãdi, & excõicati ſi in excõicatione inſorduerint, cõdẽnãtur tãquã hæretici.§.q vero inuēti. 399
Suſpenſio eſt duplex, vt excommunicatio, & interdictum.§. ſuſpenſio quoque. 442
Suſpenſio iudicis quæ ſit.§.iudicis ſuſpenſio. 443
Suſpenſio ſolum ordinem & ſtatum eccleſiaſticũ reſpicit, & priuatio præſupponit habitum. §.eſt autem ſuſpenſio. 443
Suſpenſus quoad ſeipſum, non quoad alios quis eſt ob mortale peccatum,non notorium. §.at ſi crimen. 442
Suſpenſus à canone eligit,ſecus ab homine.§.in ſuſpenſo. 32
Suſpicio vehemens interdum habet vim notorij.§.ad notorium. 354
Sylux,vide ſupra in ver.rulnæ.

T

TAciti & expreſſi eadem eſt virtus.§.quòd ſi iudex. 369
Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouiſionẽ legati,nõ ordinarij.§.ſed nec aliter. 100
Taciturnitas obtenti beneficij etiam modici obſtat,niſi prouiſio ſit facta motu proprio. §. ſed multum intereſt. 101
Talis quis præſumitur,in quali habitu reperitur aliquamdiu conuerſatus,& captus. §.idem dicendum. 264
Temerari' dici nõ põt,qui obtẽperat principi,& cui' acta approbant à magnis viris §.ergo ſi.6
Tempus deuolutionis currit ſolum non impeditis,& à die notitiæ.§.tempus. 97
Tempus ad proſequendum in quibus caſibus non currat.§.quamdiu. 377
Tempus datum à iure ad proſequendam appellationem poteſt breuiare per iudicem ex cauſa.§. & licet. 377

Templus interdicti, vide ſupra in ver. interdicti tempore.
Tempora quæ ſeruari debeant in ordinationibus.§.igitur per tres. 79
Terminus, habes ſupra in ver. pars.
Terrulas incōmodas, & minus vtiles, item ſeruos fugitiuos poteſt prælatus alienare.§ terrulas. 355
Teſtator ſi aliquid epiſcopo, aliquid eccleſiis reliquit, & iuſſit epiſcopum eſſe contentum ſuo relicto poſthabita detractione quartæ, ſeruanda eſt teſtatoris voluntas, niſi ſit facta in fraudem §.hoc autem. 243
Toſtis Differentia, vtrum teſti obiiciatur crimen, de quo nunquam alias fuerit conuictus, vel obiiciatur crimen, de quo alias quis confeſſus & conuictus fuit.§.multum. 311
Teſtis malæ vitæ caret fide.§.vita cenſetur. 339
Teſtis non poteſt quis eſſe in cauſa, in qua fuit aduocatus vel procurator.§.is quque. 343
Teſti ſtatim ſeipſum corrigenti non adimitur ob in fides, & poteſt iudex teſtem repetere ſuper omiſſis.§.eum quoque. 349
Teſtes quales eſſe & qualiter iurare debent ſuper conſanguinitate.§.quoties. 196
Teſtes poſſunt examinari etiam lite non conteſtata, cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte teſtium, vel diuturna abſentia timetur. §. admonendi. 326
Teſtes qui examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, vel conuenire aduerſariſi, vel examē denūciare.§.debet tñ. 326
Teſtes recuſantes iurare, ſunt ſub pœna excōicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet.§ quod ſi teſtes. 335
Teſtes conſiderantur conditione, natura & vita. §.teſtes vero. 337
Teſtes non poſſunt eſſe domeſtici, & habentes cauſam ſimilem.§.domeſtici. 342
Teſtes publicato proceſſu non poſſunt examinari ſuper eiſdem, nec in prima, nec in ſecūda inſtātia, ſecus ſuper emergētibus.§.elapſis. 345
in Teſtes qualiter & quando obiici poteſt.§.ſed interdum. 346
Teſtes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, ſed reprobatorios reprobatoriorum non licet §.illud etiam. 347
Cetera inuenies ſupra in ver. pater. in ver. renunciatio, & in ver. reus.
Titulus de rebus ſacris ſubordinat præcedentia ad ſequentia.§.ſacramentorum. 208
Tituli de nuptiis ſubordinatio.§.expoſuim⁹. 173
Tituli de decimis ſubordinatio.§.explicato. 244
Tractatus, vide ſupra in ver. ſacerdotes.
Tranſactiones quæ non ſunt iuri contrariæ ſeruari debent, & partium iuribus derogant. §. tranſactiones. 287
Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate, & in neceſſitate ceſſante tranſlatio irritatur.§.tranſlationes. 59
Tributa & cenſus de fructibus quibus decimæ ſoluēdæ ſunt, non debēt deduci.§.ſed nec. 246
Tumulantes, vide ſupra in ver. hæretici.
Tumulati contra canones ſunt exhumandi ſi illorum corpora poſſint diſcerni à corporibus fidelium.§.& ſi contigerit. 236
Tutor poteſt litem conteſtari. §. ſit autem litis conteſtatio. 324

V

VAcationis futuræ caſus non verificatur in caſu nouæ creationis.§.idem obtinet. 107
Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua ſuperueniente cauſa. §. illud in dubium. 342
Verba etiam quātum ad eccleſiā ſunt neceſſaria ad cōtrahendū matrimoniū, ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſūt cōtrahere.§.licet aūt. 174
Verba apta ad contrahendum matrimonium.§. verba autem. 174
Verba prolata in cōtrahendo matrimonio ſunt accipienda ſecūdum communem intelligentiam.§.inde quæritur. 174
Vicarius epiſcopi non poteſt inquirere, punire, priuare beneficiis, vel eadē conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi cōmittantur.§.per vicariū. 54
Vicarius cōſtitui nō poteſt habēs curā animarū in diuerſis eccleſiis, vel laicus.§.debet autē. 55
Vicarius ſine ſpeciali mādato epi pōt ſede vacāte inſtituere præſentatos.§.diſſimiles ſunt. 120
à Vicario appellatur ad Archiepiſcopum, ab Archidiacono ad epm.§. inter vicarium. 55
Vir qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad thorum, ſecundum conſcientiam duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecunda: ſed cum alia contrahere poterit. §. fornicationis quoque. 205
Reliqua require, infra in ver. vxor.
Vir qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium ab eadē vxore redire coactus, ea mortua non cogitur rurſus in monaſteriū reuerti ſed non poterit amplius vxorē ducere. Quod ſi vxore nō cōtradicente fuerit ingreſſus illa mortua non poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente vxore.§.quæſitum. 201
Viſitare qui poſſint, & quod Archiepiſcopus pōt viſitare prouinciam, etiā quando ſuffraganei non ſunt negligentes.§.viſitandi vero. 229
Viſitatores creandi, & quid agere debeant.§. viſitatores. 114
Vitatio feūdali iuſtam tribuit renunciandi cauſam.§.propter malitiam. 64
Vitiatus corpore, niſi modica ſit læſio, ordinari non poteſt.§. cauenda ſunt. 98
Vitam regularem qui vouit, monaſterium ingredi debet non obſtante quòd fuerit prælaturam conſecutus.§.is quoque. 130
Viuo cum non cōmunicatus, nec mortuo communicamus.§. quod ipſum. 427
Vnctio, vide ſupra in ver. extrema vnctio, & in ver. interdicti tempore.

Valendi

Vniendi cauſæ ſunt neceſſitas, & vtilitas. §. velut ergo. 216
Vnio quid ſit & quotuplex. §. vnio nihil. 215
Vnio diſſoluitur temporis lapſu, & cauſæ ceſſatione, & ab his qui habent ius vniendi. §. diſſoluetur autem. 218
Vnionis effectus quis ſit. §. ſecuta vero. 217
per Vnionem non præiudicatur iuribus epiſcopalibus. §. ſed quæri poterit. 217
in Vnione facienda requiritur conſenſus non ſolum capituli, ſed etiam eorum qui lædi poſſunt. §. nec ſolum. 217
Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis. §. vniuerſitatis. 210
Vniuerſitate interdicta & ſinguli de vniuerſitate cenſentur interdicti, ne interdictum reddatur eluſorium. §. item cum loci. 440
Cetera vide ſupra in ver. clerici.
Votum non poteſt in electione reddi per litteras. §. ſed cum abſens. 24
Votum ſolenne derogat ſimplici. §. illud quæri poteſt. 130
Votum ſimplex & ſolenne, quæ. §. eſt autem. 131
Vouere peregrinationem quis poteſt etiam altero coniugum inuito. §. licet autem. 203
Cetera vide ſupra in ver. vitam.
Vſucapio quam varie conſiderata. in fine de comp. iuris. 69
Vſucapiones per ius canonicum. ibid. 60
Vſura quid ſit, & vnde dicta, & habens poſſeſſione in pignus recepta propria pecunia, ſi recuſet fructus in ſortem computare, vſuras committit. §. vſura eſt. 404
Vſuræ ſi non ſint quibus reſtitui poſſint, erogandæ ſunt in pauperes, & paupertas excuſat à reſtitutione. §. nec quidquam. 406
Vſurarius licet de vſuris ſatisfieri mandet per heredem, non tamen eſt tradendus eccleſiaſticæ ſepulturæ, donec fuerit ſatisfactum, & contra faciens incurrit pœnas eorundem, & teſtamenta vſurariorum non valent. §. & id adeo. 405
Vſurarius non eſt rem emens minus iuſto precio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur, an tempore ſolutionis plus vel minus eſt res valitura, vel aliter dubius euentus vſurarum ſuſpicionem remouet. §. ille quoque. 408
Vſurarius eſt, qui à debitore recipit aliquid vltra ſortem, etiam ſi ſuſcipiat in ſe periculum, §. aliud tamen. 409
Vſurarij ordinari non poſſunt. § Quod ſi quis. 88
Vſurariorum pœnæ ſunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & eccleſiaſticæ ſepulturæ amiſſio. §. multiplicibus autem. 404
Reliqua vide ſupra in ver. malum facere in ver. officia.
Vxor, cuius conſanguinea à proprio viro cognita eſt, monenda eſt, non cogenda ad continentiam. §. vxor quoque. 191
Vxor & vir regulariter non poſſunt diſiungi, vt alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur: fallit hoc in caſibus precedentibus & ſequentibus. §. his exceptis. 201
Vxor, quę credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa, & à viro educta, ſi vir moriatur non cogitur reuerti ad monaſterium, licet id ſibi expediat. §. quid ſtatuemus. 203
Vxor non plene certificata de morte viri contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. §. & quamuis. 203
Vxor non tenetur ſequi ſepulturam viri, ſi velit aliam eligere. §. nec vlla. 233
Vxor ſi ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit. §. ſi tamen ipſa. 234
Vxorem qui duxit viduam, eiectam vel meretricē, ordinari non poteſt. §. item repellēdi. 89
Vxorem publicam meretricem ſcienter ducenti peccata remittunt. §. quin potius. 178
Vxorum dotes ob hæreſim maritorum non ſunt confiſcandæ, niſi ſcienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. §. ſed & cum alteri. 396
Cetera vide ſupra in ver. conſanguineam, & in ver. vir.

X

XEnodochia, Orphanotrophia, & loca ſimilia epiſcopis ſubſunt, qui prouidere debent, ne illorum res diſſipentur. §. Xenodochia. 231
Xenodochia & loca ſimilia non poſſunt in beneficium conferri, niſi in certis caſibus. §. eodem cauetur concilio. 232

F I N I S.

Digitized by Google